De Hollandsche Lelie. Jaargang 20

bron
De Hollandsche Lelie. Jaargang 20. L.J. Veen, Amsterdam 1906-1907

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_hol003190601_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

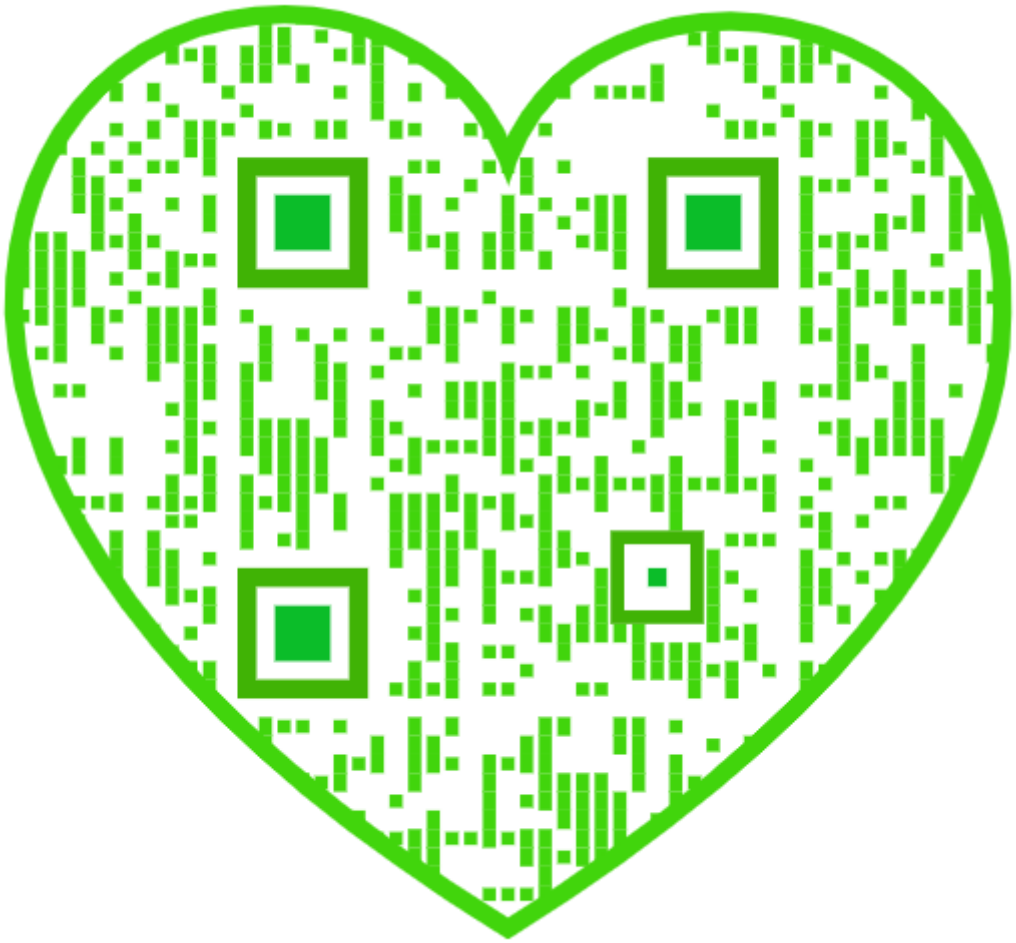

Bijlage behoorende bij de Hollandsche Lelie van 4 Juli 1906, No. 1.

Lieve lezers, gij schrijft mij in Uw welkome brieven zoo dikwijls, en zoo steeds opnieuw: Vertel toch nog eens 't een of ander over U-zelf, Uw leven, Uw honden.

Welnu, hier ziet ge ons nu allemaal, precies zooals we zijn, en met elkaar omgaan in ons gezellig interieur.

Weet ge wat mij zoo trof, toen ik verleden jaar, door 't aannemen der betrekking van redactrice aan ‘De Telegraaf’, mijn woonplaats moest veranderen van Den Haag naar Amsterdam? Dit, dat ik telkens brieven kreeg van correspondenten, die belangstellend informeerden, of mijn vriendin óók was meegegaan, of ik in mijn nieuwe woning ruimte had voor de honden, of ik weer net zoo leefde als vroeger, enz. enz.

V

II

VI
III
IV
I

Lieve menschen, laat ik U nu allemaal tegelijk antwoorden daarop: dat ik nooit welke betrekking ook zou aannemen, als ik daarvoor moest opofferen het samenleven met hen die me lief zijn, honden inbegrepen. - We zijn nog precies 't zelfde troepje, dat we in Den Haag waren, alleen vermeerderd met een in Amsterdam-aangeschaften papegaai ‘Kaatje’, die we ook reeds niet meer zouden willen missen, en die de reis met ons meedeed hier naar Zwitserland, evenals de honden.

Op groep I kunt ge ons allen te samen zien in onze woonkamer. Mijn vriendin heeft den kleinen Piet op schoot, een van Marie's tweetal; deze houdt den anderen, Gé genaamd, (hetgeen een gedeelte is van haar eigen familienaam; hij is haar peetekind). En ik-zelve heb Benjamin op den schouder, (dat is zijn geliefkoosde houding), en Frits, ‘de’ lieveling van ons allen bij uitnemendheid, op schoot, terwijl ‘Kaatje’ in haar kooi rondspringt.-

Op groep II zijn we aan tafel, óók in onze huiskamer; we houden er noch salon, noch eetkamer àpart op na. Gé en Piet, die meer speciaal bij Marie behooren, eten bij haar in de keuken, maar Frits, en later ook Benjamin, leerden we met-ons aan tafel zitten, voor de gezelligheid; en ik verzeker U, dat zij hunne bordjes vrij wat netter leeg-eten, dan menig slecht-opgevoed kindje het doet. -

Op groep III vindt gij ons in ons lievelingshoekje, in onze zeer groote, gezellige huiskamer. Het is in dat ‘erkertje’, dat we onze ‘afternoon-tea’ drinken, waarbij Benjamin en Frits nooit ontbreken. Benjamin ligt dan graag op mijn japon, en Frits op schoot.

Ook groep IV voert U in denzelfden erker. Ik behoef U wel niet te vertellen, dat het mijn vriendin is, die zich belast met thee-schenken en met naaien, terwijl *ik* in huis het lezende en schrijvende gedeelte vertegenwoordig.

En groep V en VI zijn beide genomen in mijn werk-kamer.

Op groep V ben ik aan ‘'t werk’, als altijd trouw gezelschap gehouden door mijn onafscheidelijk tweetal; Frits in zijn klein stoeltje náást mijn schrijftafel, en Benjamin op mijn rokken aan mijn voeten.

En op groep VI lees ik, gelijk dikwijls mijn gewoonte is, iets voor aan mijn vriendin, waarbij Frits dadelijk van de gelegenheid gebruik maakt om op haar schoot te springen. Dat Marie in zulke oogenblikken dikwijls binnenkomt om me iets van de Lelie, of van de Telegraaf, of 'n pakket boeken, of 'n post te brengen, kunt gij U zeker wel voorstellen. -

Misschien zijn er wel menschen, vrouwen vooral, - ik ken er wel zoo, - die met 'n zuur gezicht zullen zeggen, dat we vreeselijk kinderachtig, vreeselijk overdreven, vreeselijk sentimenteel zijn, etc. etc.! - Wel, ik geef hun gaarne *hun* levensopvatting cadeau, en prefereer de mijne, en hoop, dat ik allen die ik liefheb, en met wien ik 'n innig-gelukkig leventje leid, nog lang, o zoo lang mag houden, mijn vriendin in de aller-aller-eerste plaats, en verder onze Marie, en onze honden-kinderen en onze Kaatje incluis. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

P.S. Van het huis bewonen we de bovenste verdieping.

4 Juli 1906.
20ste Jaargang.
No. 1.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
Getrouwd zijn.

Welk jong meisje klopt het hart niet van zalige verwachting bij de gedachte aan de verrukkelijke combinatie: ik en getrouwd zijn! 't Doel bereikt; aangekomen in 't beloofde land; de aardsche zaligheid verworven! En inderdaad, getrouwd zijn is heerlijk, als men goed, dat is gelukkig getrouwd is.

> Denn wo das Strenge mit dem Zarten,
> Wo Starkes sich und Mildes parten,
> Da giebt es einen guten Klang.

Doch ook:

> D'rum prüfe, wer sich ewig bindet,
> Ob sich das Herz zum Herzen findet.

Het is immers zoo waar:

> Wer auch nur *eine* Seele
> Sein nennt auf dem Erdenrund,

kann seinen Jubel einmischen in das Lied: an die Freude. En de heerlijkste, innigste vereeniging van zielen, al zijn ze dan niet ‘gloênde aaneengesmeed,’ is die van twee door liefde verbonden. Man en vrouw zijn geschapen om elkaar aan te vullen en kunnen daarom de schoonste gelukseenheid vormen, terwijl ook alleen door de liefde,

in de daad van de vereeniging met den man, de vrouw haar natuurlijke bestemming kan vervullen: voortbrengen, moeder- en opvoedster-zijn.

Maar welk meisje in onze hedendaagsche maatschappij van stand- en rijkdombejag is in staat te letten op de eerste voorwaarde

voor een gelukkige vereeniging: sympathie, zieleverwantschap? Op zijn best komt dit *mede* in aanraking, maar als hoofdzaak geldt te letten op wat men met droeve scherts gewoon is n° 1 te noemen: overeenkomst in stand en of vermogen, terwijl soms ook verliefdheid, die toch waarlijk niet het kenmerk is van ware liefde, hierbij een ondergeschikte rol speelt. Ten einde onverschilligheid of afkeer te overwinnen, wordt menig jong bruidje voorgespiegeld, dat de liefde, die zij nog niet gevoelt, in 't huwelijk wel zal komen, evenals de eetlust onder 't eten, een zeer gevaarlijke stelling, die vaker valsch dan waar blijkt.

Zelfs werkelijke liefde tusschen man en vrouw is *niet voldoende* voor een gelukkige vereeniging der twee wezens. De hoogste aardsche zaligheid van den liefderoes duurt kort: die Leidenschaft flieht, die Liebe muss bleiben; die Blume verblüht, die Frucht muss treiben, en kan niet het duurzame geluk schenken, 't welk bestaat in de samensmelting of aanpassing door overeenstemming of wederzijdsche aanvulling van twee zielen. Wederkeerige achting en genegenheid, gebaseerd op volledige kennis van elkaar, is de noodzakelijke grondslag van een bestendige sympathieke vereeniging. Nadat de roes der liefde is voorbijgegaan, legt de nuchtere werkelijkheid aan de verbondenen de taak op harmonisch saam te werken tot elkaars geluk. De voorschriften van een ideale, volkomen zedelijke liefde moeten nu in practijk worden gebracht.

Voor een gelukkig huwelijk wordt meer geëischt dan velen in staat zijn te geven, want het bestaat in de practische toepassing der ideale naastenliefde. Er zijn in de mannenwereld vele onbewust-zelf-zuchtigen, namelijk de eenzelvigen. Zij bemoeien zich met niemand dan zich zelf, vallen niemand lastig, zij verlangen enkel goed bediend te worden door hun gedienstigen; want: zij betalen er immers voor. Evenmin als zij zich met anderen bemoeien, zijn ze er op gesteld dat anderen zich met hen bemoeien. Zij meenen zich zelf genoeg te zijn. Deze oesternaturen gevoelen meestal geen neiging tot het huwelijk; maar, neiging of niet, in vele familiën is trouwen zede of noodzakelijk voor 't bedrijf of ambacht. Te beklagen is de vrouw, die met zoo'n schelpdier moet samenleven. In zijn kluis is slechts plaats voor één, alles om hem heen roept: laat mij met rust, ik bemoei mij niet met u, leef gij ook uw eigen leven. Dat hij zijn vrouw niets in den weg legt en haar goed behandelt, rekent hij zich als verdienste aan; dat er meer van hem gevorderd wordt, dat hij voor zijn vrouw moet leven, d.i. zijn gedachten met de hare moet samenweven en moet trachten haar zieleleven te leeren kennen om daaraan deel te nemen, het komt niet in hem op!

Menig man ook beschouwt de vrouw als geschapen om hem te dienen, als minderwaardige. Indien zulk een heer der schepping in 't huwelijk treedt met een vrouw van geringer ontwikkeling dan hijzelf, wier ideaal van getrouwd-zijn is den man te bedienen en te behagen, in alles zijn mindere te zijn, de eerste dienstmaagd van den huisheer, dan treffen beiden het goed en de verbintenis loopt waarschijnlijk uit op een ouderwets-degelijk huwelijk. Maar dit is de vrouw onwaardig, hoewel deze slaafsche aanhankelijkheid, logisch gevolg van de opvoeding der vrouw sedert eeuwen, soms wel een natuurlijke, aangeboren vrouwelijke karaktertrek schijnt te zijn. Getrouwd-zijn is een contract tusschen collega's, een compagnonschap van twee vennooten met gelijke rechten, een nevenschikking geen onderschikking. De wet sanctioneert de onderschikking, maar de mensch staat hooger dan de wet. Deze regelt zich naar de menschelijke toestanden en verhoudingen, die ze codificeert, jammer

alleen dat de wet dit vaak veel te laat doet. 't Huwelijksformulier druischt in tegen 't hoogste menschenrecht, het recht, neen de plicht zich zelf te zijn, het is een beleediging voor de vrouw, omdat het haar hoogst en heiligst bezit, haar individualiteit, haar persoonlijke vrijheid aanrandt. Daarom deugt het niet en kan niemand in ernst het tegendeel beweren.

Maar het formulier wordt krachteloos, waar de twee getrouwden één zijn in denken, voelen en streven, het is dan bloot formulier.

Voor de opvoeding der kinderen is de liefdeseenheid der ouders een eerste vereischte. Maar ook de gelijkwaardigheid van moeder en vader is van groot belang voor de vorming van zoon en dochter beiden. Waar de moeder de ondergeschikte is, ontstaat bij den zoon, hoezeer hij zijn moeder moge waardeeren en liefhebben, geringschatting van 't meisje, bij de dochter 't bewustzijn de mindere van den jongen te zijn. De traditie van de minderwaardigheid der vrouw verdwijnt daarentegen in een gezin, waar de moeder

de gelijke is van den vader. Wie als vader de emancipatie der vrouw krachtig wil bevorderen, behandele zijn echtgenoote in allen deele als zijns gelijke. Dan zullen dochter en zoon opgroeien in 't aanvankelijk onbewust gevoel, dat zij hoewel verschillend toch gelijkwaardig zijn.

Wie, die de vrouw kent in haar toewijding, zelfopoffering en zelfverloochening haar heeft gadegeslagen als troosteres in lijden en door de vrouw 't geloof aan engelen heeft behouden of verworven; wie, die de moeder kent in den onuitputtelijken rijkdom van haar hart; welk kind, dat zijn moeder eert en liefheeft om de tactvolle opvoeding die zij hem heeft geschonken; welk man, die het vrouwelijk geduld, haar vindingskracht en practischen zin heeft bewonderd, wie van al dezen durft de vrouw te plaatsen beneden den man? In één opzicht is en blijft hij de meerdere: in lichaamskracht. En in den grond der zaak is de overheersching van den man dan ook niet anders dan een overblijfsel uit den oertijd, toen het recht van den sterkste, het bruut geweld alleen den voorrang besliste. Want in alle andere opzichten zijn zij en hij wel geheel verschillend, maar niet aan elkaar ondergeschikt. En dit is 't wonderbaarlijk schoone, dat zij saam verbonden een geheel vormen. Daarom: wie gelukkig getrouwd wil zijn, zoeke zijn andere helft.

C.G.

Over reizen. III.

Voor H.H. te S. en anderen.

Innerlijke beschaving!

Er is misschien nicts wat zich zoozeer en zoo snel op reis verraadt, dan het gemis of het bezit van deze deugd.

Ik bedoel daarmede niet hetgeen men pleegt te verstaan onder een goede opvoeding in den zin van goede manieren, beleefdheidsvormen jegens standgenooten, en uiterlijke dingen van dien aard. Zeker, de wijze waarop iemand zijn mes en vork houdt en zijn eten naar den mond brengt, zoowel als 'n luidruchtig schreeuwen, of anderen op zij dringen, dan wel 'n bescheiden en toch onbevangen optreden, kunnen in zekeren zin als maatstaf gelden van den maatschappelijken ‘stand’, waartoe hij of zij behoort, maar toch, men kan juist in *dat* opzicht zich dikwijls vergissen, mag niet afgaan op den schijn. In Berlijn woonde ik langen tijd in 'n pension waar heel veel hoffähige land-adel den winter doorbracht, juist speciaal met het oog op het ‘uitgaan’ in de groote wereld. En ik heb juist dáár manieren bijgewoond op het punt van eten en drinken, van ‘Comtesses’ en ‘Baronen’ met o zoo wereld-bekende namen, waarvoor een gewoon-beschaafd-opgevoede Hollander of Engelschman zich ten eeuwigen dage zou geschaamd hebben! (De slechte manieren aan tafel van de duitschers zijn niet zonder reden over-bekend de geheele wereld door.) -

Maar er zijn bovendien ook overal in de wereld menschen, die meenen dat hun voorname afkomst hun het recht geeft zich onhebbelijk te gedragen jegens anderen, door luid schreeuwen en lachen, en zich aanstellen als behoorde de wereld hun alléén. Meermalen heb ik in de fransche opera in den Haag gelegenheid gehad opmerkingen te maken van dien aard, als zekere tot de high-life-kliek behoorende dames en heeren er hun eer in stelden hard-op te praten en met elkaar gekheid te maken, om daardoor

duidelijk te toonen hun geringschatting, zoowel voor de muziek en de opvoering, als voor het wèl-luisterende publiek. -

Zulke menschen ontbreekt het bij al hun voornaamheid van stand of titel juist aan datgene, waarover ik het nu wil hebben namelijk aan *innerlijke* beschaving. Maar als men kijkt in de vreemdelingenlijst of in het gasten-boek van 't hôtel waar zij vertoeven, dan prijken ze met 'n rang of 'n positie, waarvan men vóór alles zou mogen verwachten: goede manieren. En daarom kan men ten slotte naar zulke *uiterlijke* goede of slechte hoedanigheden niet altijd oordeelen, wie de persoon in questie is naar het maatschappelijk leven.

Wel echter kan men al heel gauw uit zijn doen en laten opmaken of hij is 'n *innerlijk,* 'n *waarachtig beschaafd* mensch. Daarmee heeft noch ‘stand’ noch ‘titel’, noch ‘rang’ iets te maken. - Innerlijke beschaving komt voort uit ons eigen gemoed, is dikwijls te vinden bij zeer-eenvoudige, zeer-bescheiden-opgevoede menschen, veel meer dan bij de geld-protzen en de grooten dezer aarde. -

Jaren geleden, toen ik voor de eerste maal aan de Riviera was, vertoefde ik met mijn vader in 'n groot hôtel in Nice, en, daar mijn kamer nog al hoog was, maakte ik dikwijls gebruik van de lift. Ik zat er dan gedurig in met een jong meisje, half volwassen nog

maar, die altijd 'n smadelijk-spottend mondje trok, wanneer ik met 'n ‘dankje’ tegen den kleinen liftjongen, tegelijk met haar, op onze étage uitstapte. Háár viel 't niet in een ondergeschikte te *danken.* Zij dacht blijkbaar dat zoo iets beneden haar was, en ik, die toen nog niet zoo veel gereisd had als nu, verwonderde mij telkenmale over haar onhebbelijkheid daarin, waarvan ik later helaas het veelvuldig-voorkomen heb geconstateerd. -

Bijna niemand, kind noch volwassene, denkt er aan bij 't verlaten van den lift dit niets-kostende, zoo vriendelijk-klinkende ‘Dank U’ uit te spreken. En hoevele preutsch-opgetrokken lippen of verbaasd-kijkende oogen heb ik in mijn reis-leven al veroorzaakt, wanneer ik 'n lift-jongen 's avonds beleefd goeden nacht wenschte, als hij mij voor den laatsten keer deed opstijgen.! -

Zoo'n klein ventje is in de oogen van verreweg de meeste reizigers zoodanig een ‘niemand’, dat het hun niet invalt hoe hij-óók recht heeft en zeer zeker *behoefte* aan 'n beleefd, vriendelijk woord. Hij mag al blij zijn, als ze hem niet óók nog vergeten bij 't fooien geven!! (Een onfatsoenlijkheid waaraan menig reiziger zich schuldig maakt, er op rekenend, dat deze kleine duivelstoejagers zich niet met de hand vooruit durven of mogen op hun weg plaatsen, zooals de portier, de Oberkellner, de huisknecht het doen.)

Wel, ditzelfde jonge meisje uit Nice heb ik een oude dame eens letterlijk op zij zien stompen, om vóór haar den lift te bereiken, waarin nog slechts één plaats vrij was.

Maar ik hoop op háár, en op het dubbelhinderlijke van onwellevendheid in *jonge*-menschen, nog terug te komen, in verband met hetgeen ik in m'n volgend artikel wil vertellen van 'n ander jong meisje, die handelde in omgekeerden zin.

Om nu nog even af te handelen het artikel lift-jongens, wil ik vertellen, dat deze kleine, reeds zoo vroeg-den-dag-beginnende jongetjes, die moeten werken op 'n leeftijd waarop anderen spelen -, en dat te midden van een omgeving van luxe en ijdelheid en genot, óók in de kinderwereld, die heden ten dage talrijk is vertegenwoordigd in de groote hôtels - mij altijd een bijzondere mate van medelijden en belangstelling inboezemen, altijd aan mijn gevoel de verplichting opleggen tot bijzondere vriendelijkheid en toegefelijkheid. Ik heb er heel wat aardige, lieve, en veelbelovende kereltjes onder gekend. (De meesten ziet men bij een volgend bezoek niet meer terug, daar zij zich, als ze goed oppassen, ‘verbeteren’, opklimmen tot 'n andere meer voordeelige positie in het hôtel-leven, of elders.) Maar de meest sympathieke van allen was een nog o zoo jonge, kinderlijk-uitziende hulp-lift-jongen van het hôtel waar ik onlangs in Menton vertoefde. - Eigenlijk had hij 't nog niet eens tot lift-bediende gebracht; zijn speciale taak was het open- en dichtdoen van de groote, zware hall-deuren, als de elegante dames en heeren uit- en indwarrelden. Ach, en hoe zelden verwaardigde een hunner zich hem voor die moeite met 'n blik of 'n woord van dank te loonen, veel minder nog hem iets, 'n paar centimes, te geven! Wel, mijn vriendin en ik, sloegen hem zoo dikwijls gade als hij, met den ernst en den ijver van een volwassen man op zijn blank en roze kindergezichtje, zijn taak verrichtte, stoelen bijsleepte voor hen die in de middagzon buiten wilden zitten, voetenbankjes aanhaalde, etc. Wij gaven hem als hij ons hielp ook altijd graag 'n fooitje; maar eens, ik zat gezellig te peuzelen uit 'n zak bonbons, meende ik hem méér genoegen te zullen doen door hem daarvan 'n handvol aan te bieden. Gij hadt moeten zien hoe bijna-beleedigd in zijn waardigheid hij die ‘kinderachtigheid’ fier terugwees. Blijkbaar wilde hij tot

geen prijs als 'n kind behandeld worden, had ik onwillens hem gekwetst in zijn eergevoel van iemand die al 'n ‘betrekking’ bekleedt. - Ik trachtte het goed te maken door hem bij de eerstvolgende gelegenheid 'n dubbele ‘douceur’ in de handjes te stoppen. En weet ge wat ik naar aanleiding daarvan vernam van onze kamermeid, wie ik 't geval glimlachend vertelde? Hij was 'n halve wees, oudste van een groot gezin, waarvan de moeder was gestorven. Zijn tante, moeders zuster, had hem in het hôtel, waarin zijzelve 'n betrekking bekleedde als linnen-naaister, deze aanvang-positie weten te verschaffen. En telkens, wanneer de een of andere gast hem 'n paar centimes, 'n fooitje hoe gering ook, toestopte, kwam hij het háár in triomf vertoonen, liet het dan háár bewaren in zijn spaarpotje. Mijn páár francs, de eerste die hij misschien nog bij elkaar had gezien als ‘eigen-geld’, waren haar natuurlijk dadelijk in verrukking gebracht. En ik ben zeker, toen ik dat verhaal hoorde, dat hij er niet méér genoegen van kan hebben gehad dan ik-zelf.

O, als de menschen eens wisten hoeveel genot ze zichzelf kunnen verschaffen door

'n beetje nadenken, meeleven met 'n ander, hoeveel ze zich onthouden door egoisme en onverschilligheid voor hun naasten!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Iets over echt Hollandsche kleinzieligheid en over Indische 'durf' door een Aziatische vogel.

Als ik soms onbewust met dit stukje eenigen mijner Hollandsche lezers lezeressen gekwetst heb, dan vraag ik vooruit hierover mijne excuses, want dit is slechts een ontboezeming, een uiting mijner gevoelens, om daarin een kleine troost te vinden.

Vóórdat ik verder ga, wil ik u even mededeelen, dat ik getrouwd ben geweest, in de dertig jaar tel en lang in Indië ben geweest; mijne ouders waren pur-sang Hollanders. Sinds vijf jaren zit ik in Holland, op een kantoor werkende om een onafhankelijk bestaan te kunnen leiden.

Ik heb een vroolijk, opgewekt humeur, maar ben driftig; ik heb temperament. En nu, mijne lieve lezers en lezeressen, juist over dat temperament wil ik het hebben. Juist over dat temperament moet ik het even uitbulderen, dat is iets, waar de Hollanders niet bepaald op kunnen bogen.

Wij Indischen, wij kunnen ons dikwijls warm maken over iets, Goddank! mag ik zeggen, wij kunnen geen onrecht velen, of wij vliegen er tegen op, als woedende tijgers; maken ons helsch, over het soms laten gaan en de sulligheid van sommige Hollanders.

Ik heb op kantoor de bijnaam gekregen van 'de aziatische vogel,' en daar ben ik heel blij meê, want ik zou absoluut geen 'echt Hollandsche vogel' kunnen zijn. Mijn 'Cerberus,' (lach me niet uit, menschenlief, 't schijnt dat in Holland een vrouw van in de dertig nog een 'Cerberus' noodig heeft) in den vorm van een oude tante, geeft me dikwijls sans-prendre's. Ik houd innig veel van haar, zij is een engel en toch - soms komen we met onze ideën toch in zoodanige botsing met elkaar - dat het gewapende vrede gelijkt. Zij kan mij niet overtuigen en ik haar niet; de woorden 'fatsoen en publieke opinie,' zijn zóó in haar binnenste ingeworteld als het ware, dat ze moeilijk zelfs met buitengewone kracht er uit te krijgen zijn.

Laatst liep ik met haar op straat boodschappen te doen en toen op eens, midden in de Kalverstraat, daar zie ik me een intieme kennis van me uit Indië. Ik vloog van tante weg en ging regelrecht naar mijn vrind toe en wij beiden zoo blij, elkaar terug te zien, wij vergaten de heele tante en de geheele omgeving.

Op eens stond ze naast me en ik présenteerde; 'Mr. van Meeteren - Mevrouw Beijer.

Hij tot mij! Dat is allemachtig aardig Mevrouw, dat ik u nu hier zie, daar konden we wel eens een glas champagne op drinken.'

Tante: 'We moeten nu direct thuis zijn, Mr. v. Meeteren, een anderen keer.'

Hij tot mij: maar, Mevrouw, kunnen we niet eens afspreken, om samen te dineeren in 'l' Europe,' dan kunnen we nog eens over den ouden tijd praten.'

Ik: 'Hoe dol, ja, heel graag, dat is nu eens een aardige variatie.'

Tante, daar niets meê ingenomen: 'Komt u dan liever bij ons dineeren, Mr. v. Meeteren.' Hij: 'Heel graag, Mevrouw, we kunnen 't beide doen.'

Enfin, het gesprek nam een eind, wij namen afscheid, ik nog opgewonden over de plotselinge onverwachte ontmoeting.

En toèn - toèn barstte de bom los, of liever Cerberus barstte los.

Hoe kon een ‘fatsoenlijk’ mensch nu zoo'n propositie doen, om met een dame die nog niet zoo oud was, samen, verbeeldt je, *zoo saampjes alleen*, in ‘l' Europe’ te gaan dineeren, en dat *ik* het aannam?

- ‘Neen, kind’, vervolgde zij, ‘dat moet je nu niet doen, heusch, je naam komt op straat.’

‘Maar, God, tante, wat steekt daar nu in? Daar komt weer de Hollandsche bekrompenheid voor den dag; daar zouden we in Indië niet over denken. Maar wat zou er nu moeten gebeuren, als we daar samen dineerden? Waarom denkt gij, Hollanders, daar altijd wat achter? Weest toch natuurlijk! Wij Indische menschen hebben een breede levensopvatting, wij hebben een verruimden blik, wij zijn niet kleinzielig!’

Ik moest beloven om de invitatie af te schrijven, maar ik kon niet; ik deed het tòch en die dag maakte veel dagen voor me goed, door de warmte van de vriendschap, die ik ondervond. En zie, in zulke oogenblikken dan, dan kan ik soms zoo woedend worden op die Hollandsche louter-op-conventie-loerende menschenmassa. Dan zou ik

zoo iets juist elken keer willen doen, om het publiek te toonen, dat ik ‘durf’, maar hemel, iets waar blijkbaar niets aan is, wordt hier in Holland aangezien als een ‘durf’.

En mijn Cerberusje, hoe gaarne wenschte ik haar op dat punt anders; ze doet het altijd voor mijn bestwil, zegt ze, maar notabene een vrouw, diep in de dertig, zij mag nog niet eens een eigen opinie hebben! 't Is gewoon vreeselijk.

Laatst zou ik Isadora Duncan gaan zien voor de eerste maal, maar doordat ik wat te laat was met plaatsen bespreken, kon ik slechts een plaats krijgen in de amphitheaterloge (ik geloof, dat 't zoo heet) eerste rij, anders zou ik er niet zitten, maar nu was ik er toe genoodzaakt. Ik zat daar en een dame naast me. Duncan begint te dansen en ik was er zoo vreeselijk over uit, dat ik met mijn Indische opgewondenheid opeens tegen die dame begon te praten en vroeg of ‘ze 't niet beeldig vond!’ En we begonnen een gesprek. Dit alles vertelde ik later aan Cerberusje en die zeide: ‘Waarom begon je nu een gesprek met haar, wie weet wat voor een mensch het was, misschien wel een publieke vrouw.’

Hoe komt iemand op het idée!

Toen antwoordde ik: ‘Wees gerust, daar zag ze er niet naar uit, maar in allen geval, al was het nu eens een demi-mondaine, dan zou ik het niet vreeselijk gevonden hebben, dat ik met haar sprak; het is toch geen melaatsche?’

Cerberus: ‘Neen, maar als iemand van je kennissen het dan gezien had, wat dan? Die schande zou toch niet te overleven zijn geweest!’

O, heilige eenvoud! Uit angst voor een demi-mondaine, een paria van de maatschappij, je mond houden! Ik geloof, als je in de comedie een flauwte kreeg, dat een echte hollandsche vrouw nog geen hand zou uitsteken om je te helpen!

Dezer dagen was ik ziek en mocht niet naar kantoor: ik kreeg verscheidene blijken van vriendschap van mijne collega's. O.a. werd mij op een avond beelderige ‘saumon’ anjelieren toegezonden door een jongmensch ‘aan de aziatische vogel.’ Aardig en leuk vond ik het, wáárom? Wel, omdat er bij stond aan ‘de Aziatische vogel.’

Mijn Cerberusje kwam 's avonds bij me en zag ze. ‘Van wie hebt je die beelderige bloemen?’

‘Van van Dalen op kantoor.’ Nu had ik haar wel eens verteld, dat van Dalen 't was, die me de ‘Aziatische vogel’ noemde. ‘Vindt u ze niet snoesig en wat leuk met dit opschrift.’

Opeens waren de bloemen niet mooi meer.

‘Je hebt hem toch niet bedankt?’

Ik sprong op van verwondering.

‘Maar tantelief, natuurlijk heb ik hem bedankt, ik vond 't heel leuk en zou 't bepaald heel onbeschaafd hebben gevonden om hem niet te bedanken voor zijne attentie.’

- ‘'t Is juist onbeschaafd van hem, om jou bloemen te sturen met dat opschrift.’

- ‘Maar tantelief, nu gaat 't heusch mijn verstand te boven, ik kon zijn moeder wel wezen!’

En ik werd toch zoo driftig en moest tegelijk zóó lachen, neen, nu kwam mijn temperament weêr boven.

O, God wat zijn de menschen soms toch vreeselijk hier in Holland met hunne fatsoensbegrippen.

O, land van klapperboomen en orangoetangs, neem we weêr op in uw heilig midden! Ik word akelig van dat kleinzielige gedoe, ik word wee van dat uitpluizen,

of het goed is of kwaad! En wie kan nu zeggen, wàt goed is en wàt kwaad? Waàr is de grens?

Ik vergat nog te zeggen, dat ik ook nog een standje kreeg, dat ik mijn vrind van Meeteren eerst aansprak, in plaats van hij mij. Dat doet men in Holland niet, zeide Cerberusje, dan wordt men er op aan gekeken!

En ik kon niet nalaten, in mijne boosheid te zeggen: 'Och, ze doen hier in Holland zooveel, waar wij in Indië, onze neus voor optrekken en ons met walging van af keeren.' -

De Aziatische vogel heeft veel te verduren gehad van de Hollandsche stijfheid, bekrompenheid en soms geniepigheid; de Aziatische vogel is gewend om hare vleugels breeduit uit te slaan in de natuur en in een *vrije* omgeving. Zij is in Holland niet vrij en daàrom als ze weêr eens een goede kennis tegenkomt, die haar aan Insulinde herinnert, dan vliegt ze er weêr op af, net als den eersten keer; zij kan het niet laten en zij zal zich dan koesteren in de warmte, die die kennismaking haar meêdeelt, van uit de Tropen. Heilig Indië!

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Een groote nood. door een vrouw.

> Mijn hart is dood! - Wie zal het begraven?
> Wie zal het kisten? - Mijn hart is dood!
> Vaak schroeide het van dorst en géén kwam 't laven,
> De honger verteerde 't, geen schafte brood....
> Mijn hart is dood! Wie zal het begraven?
> Wie zal het kisten? - Mijn hart is dood.

Ja, Gustav Frenssen, gij, auteur van ‘Hilligenlei’, gij doorziet het vrouwenhart! Gij weet, wat het daarin verbergt!

Ja, een nood is het, zeg ik u, *een groote nood!!*

Zeg het aan de leidsters der vrouwenbeweging, zeg het hun, dat er een groote nood is onder hunne zusters! Zeg hun, dat het vrouwenkiesrecht niet noodzakelijk is, zeg hun, dat de vrouwen er niet naar smachten, om een stem te mogen uitbrengen, zeg hun, dat 't niet dàt is, wat hun ontbreekt, zeg hun, leg het hun uit, dat zij een andere verbetering willen in hun lot! Zeg hun, dat er een andere toestand moet geboren worden, willen zij vrede hebben in hun bestaan, willen zij bevrediging hebben van hun zijn! Vraag hun, om de vrouwen niet op een dwaalspoor te brengen, door zich een rad voor de oogen te draaien!

‘*Het niet uitleven van hun hartstocht*’, voilà la chose!

Dàt is de groote nood, waarover Gustav Frenssen spreekt en terecht!

Er komt een andere toestand... een toestand die de zedelijkheid bevordert! Zinnelijkheid is niet slecht, is iets dat aangeboren is, is natuur en moet dat onderdrukt worden, natuur zal zich wreken.

O, vrouwen, gij wilt het niet bekennen en waarom niet? Gij wilt niet bekennen, dat het leven u soms te zwaar wordt, als gij zoo eenzaam de *nette burgerlijke* paadjes bewandelt!

Gij wilt niet bekennen, dat gij soms dreigt te stikken van inwendige onrust en verlangen, zooals Anna en Heinke Bosje in Hilligenlei!

Gij wilt er niet voor uitkomen, dat gij eveneens als die twee meisjes soms in uw eigen prevelt: ‘Ach, kon ik me maar koesteren van een “hem”! werd ik maar vertroeteld en met liefde omringd door hem! Ach, kon ik maar bevrediging vinden voor mijn wild opbruisend verlangen daar binnen!’

Dat alles wilt gij niet bekennen en desniettemin is het wàar! Ach, de vrouwen zijn op dat punt niet veel anders dan de mannen; zij hebben even goed hunnen begeerten beiden, maar *het is eenmaal fatsoenlijk en klein burgerlijk netjes*, dat de vrouwen dat gevoel verbergen in de achterste laadjes van hun *geheimen kastje!!*

Niets laten zien van dat alles, en tòch - dóórzien door Gustav Frenssen!

Zie, die ongelukkige isolées!... vóóral als ze *dames* zijn, arme stakkerts! Vóóral, als zij conservatief zijn en zich storen *moeten* aan *conventie*, vóóral, als zij *afhankelijk* zijn van allerlei omstandigheden, dat zij niet *kunnen* doen, wat zij willen en waar hun hart naar smacht, dàn beklaag ik ze ten volle, pauvres âmes!!

Ach, val hun dan niet hard, als zij een stukje brood wegnamen en stalen, om hun honger, dat een *hongersnood* werd, te bevredigen!

Val hun dan niet hard, vooral gij, vrouwen zelf, oordeelt dan niet te hard over uwe zusteren, de nood drong, het werd hun *te* zwaar!... 'Dát kàn ook niet als *'zonde'* worden aangerekend, neen! duizendmaal neen! het was een *groote* nood!.....

Mijn hart is dood! - Wie zal het begraven?
Wie zal het kisten? - Mijn hart is dood!
Vaak schroeide het van dorst en géén kwam 't laven,
De honger verteerde 't, géén schafte brood....
Mijn hart is dood! Wie zal het begraven?
Wie zal het kisten? - Mijn hart is dood.

20 Juni '06.

II.

Geachte Redactrice.

Daar ik de 'Hollandsche Lelie' uit de portefeuille lees, kwam mij het Rotterdamsche Schetsje van Chr. v. Abcoude, getiteld 'Kerstfeest in Donker-Rotterdam', en opgenomen in n°. 33, eerst heden onder de oogen.

Het ware dus dwaasheid in een ingezonden stukje hare vragen te willen beantwoorden, maar toch moet dit antwoord me van 't hart, en ik hoop dat u het op eenigerlei wijze ter kennis van de schrijfster zult willen brengen.

Als ik al die waarom's lees, waarmede zij haar stukje besluit, zou ik haar, met een bijbeltekst, willen vragen: 'Wat, zoekt gij den levende bij de dooden?'

'Wáárom,' vraagt zij, 'als God werkelijk liefde is, wordt er zoo hartverscheurend veel gebrek geleden?'

Waarom lijdt de leeuwerik *geen* gebrek, als hij, luid jubelend van blijdschap, opstijgt tot hoog in de lucht, om zijn wijfje liefde toe te zingen; en waarom klinkt zijn lief gekloeker zoo blij als hij in pas geploegde vore overvloed van voedsel vindt?! Is 't niet of hij zijn kameraden roept om mee toe te tasten van die volle ruif?

Wanneer ziet men *dat* onder menschen. Er is voedsel genoeg in de wereld. Buiten groeit en bloeit een overvloed. Kan God het helpen, dat de menschen zich bij voorkeur opsluiten in steden, die dor zijn als kale rotsen, waar geen blaadje groente geteeld kan worden? Is dat een bewijs van *Zijn* gebrek aan liefde.

'Wáárom, als er staat geschreven: "God is een Man der weduwen en een Vader der weezen," laat hij de meesten hunner in gillende ellende voortleven, wáárom als hij de jonge raven voedert moeten duizende krot-kindertjes hónger, *honger,* **honger** lijden? En als hij werkelijk op aarde is gekomen, om alle kinderen *rijk* te maken, waarom sterven er dan duizenden van gebrek, aangetast door de vreeselijkste ziekten??'

Waarom zoekt bij de dieren het wijfje haar eigen voedsel zoolang zij kan, en laat het mannetje slechts dan voor zich zorgen als haar toestand of de jeugd van haar jongen haar gebiedt

op het nest te blijven? Gaat zij niet dadelijk weer op voedsel uit, zoodra de jongen kunnen loopen? En zou het zoo niet Gods wil zijn?

Maar indien dat Gods wil is, waarom wordt dan toch de menschenman gedwongen om levenslang geheel alléén het juk van zijn huisgezin te dragen, terwijl de menschenvrouw zich schaamt om zelfs maar *gezien* te worden met een bezem in de hand; of zoo ze dat niet doet, zóó arm is, d.w.z. door haar medezusters zoozeer *verdrukt* wordt, of zoo ge wilt zoo *slecht betaald* wordt, dat ze nauwelijks voor zichzelf alléén, laat staan voor een heel gezin 't brood verdienen kan.

Zou dat niet wezen, omdat de menschen wetten en conventies bedacht hebben, die met de Goddelijke wet der paring niets te maken hebben, en omdat zij deze door dik en dun toepassen op ieder die van de menschenmaatschappij deel uitmaakt?

De menschen hebben een muur gebouwd, mijn waarde Chr. van Abcoude, torenhoog, en zoo dik, dat geen straaltje van Gods liefdezon door 't hechte metselwerk kan heendringen. Die muur heet Maatschappelijke conventie, en alles wat leugen en bedrog is in onze conventioneele vormen en begrippen, is een steen geweest voor 't bouwwerk. In de donkere slagschaduw van die muur leven de menschen, en weten geen uitweg. En zij, die de schemering gevonden hebben, en 't licht zien uit de verte, worden nog tegengehouden door een dichte haag van doornstruiken, die Vrees voor 't oordeel der wereld, en Vooroordeel daar geplant hebben.

Wie den moed zou hebben deze hindernis te overwinnen, zou zich niet meer beklagen over Gods wreedheid.

IDA P.

Noot red:
Ik heb gemeend langs dezen weg het best te voldoen aan den wensch der inzendster, aan wie ik mededeel, dat *Chr*: *van Abcoude* een 'hij' is.

Prijsvraag.

Voor het beste oorspronkelijke versje van niet méér dan hoogstens 8 regels, waarin het man-wijvige en belachelijke streven der moderne-vrouw op de méést rake en kernachtigste wijze wordt aan de kaak gesteld, looft de uitgever uit:

een prijs van f 12.50,
en een premie van f 7.50.

Inzendingen, alléén van abonnés, worden ingewacht bij de redactrice, tot 1 November e.k., *met* overlegging van abonnements-bewijs.

De uitslag van de vorige prijs-vraag wordt bekend gemaakt in het e.k. nommer.

REDACTRICE en UITGEVER.

Annaq Mâs. 'Gouden Kind' door E. Overduijn-Heyligers. (*Schrijfster van Warm Bloed etc.*)

Ze was een heel klein teer kindje van omstreeks zes jaar met groote zwartfluweelen droomoogen en een mooi gaaf rond gezichtje, van zacht zuidelijken tint.

Haar slanke lijfje was van een ontroerende lenigheid, welks wendingen soms geleken de kronkelingen van een slang; als ze zich bewoog met coqette beweginkjes, in pure kindgebaartjes, heffend de kleine smalle handjes, waarvan de roodgemaakte nageltjes bloeddroppelen geleken.

Om de teere leedjes droeg ze een sarong, bij het middel vastgehouden door een gordel, waaronder wegscholen de uiteinden van een, uit kleurige katoenen lapjes gemaakt, slabbetje, dat bedekte 't borstje en het buikje en kruiselings over den rug was saamgebonden, die vrijlatend als de bruine armpjes.

Het hoofdhaar, om het kruintje weggeschoren, gewrongen in een kleine kondé, werd door de moeder omkranst met aangeregen tandjong bloesems, die ook wel tot armbanden gemaakt, de teere polsjes sierden.

Verschillende malen hadden haar ouders haar meegenomen naar de nabije passar om haar te koop te bieden, zooals met haar broertjes en zusjes was geschied, die thans ver van het ouderlijk huis een vreemden meester dienden.

Maar voor het kleine teere meisje kwam geen kooper opdagen. Men vreesde al te zeer haar physieke zwakte om ooit dienst van haar te kunnen hebben. Zoo keerden ze telkens teleurgesteld en ontevreden weer en werden de mooie kleertjes en de welriekende bloemenslingers haar ontnomen om verwisseld te worden tegen de bataksche kleederdracht: een havelooze lap.

- Ik geef je nog liever voor niets als niemand geld voor je biedt, zei eens haar moeder ontevreden en duwde het teere kindje van zich af tot het struikelde en ineengekrompen bleef liggen op den grond.

- Kom blijf daar niet zoo onnoozel liggen en ga liever de djagoongs pellen; het zijn de laatste, morgen hebben we geen eten meer.

En moedeloos staarde de in lompen gehulde vrouw naar buiten, waar op de rijst-

velden van den verwoesten en mislukten oogst de hongerdood haar tegengrijnsde.

Schreiend gehoorzaamde het kind, begon met de kleine vingertjes de harde korrels uit de hulzen te pellen.

Waarom was dit, haar jongste, ook zulk een teer en slecht ontwikkeld wicht, dat niemand er haar eenig geld voor bood!

Een uitkomst waren haar de enkele dollars geweest die ze voor de anderen ontvangen had, toen was ze van de zorg voor hun voeding ontheven geweest en kreeg ze geld om in eigen behoefte te voorzien.

Vaal en dor strekten zich de rijstvelden, waarheen ze haar oogen ook wendde.....

Neen, ze moest haar kind een thuis bezorgen, zóó kon het niet langer.

En den volgenden dag ondernam zij den tocht met het kleine kind te voet naar de petroleumbronnen. Een medelijdende Chinees nam hen beiden mee op zijn boot, omdat hij zag dat het kind van vermoeienis zou ineenzakken.

Zoo waren ze aangekomen op een woeligen ochtend aan de boom. Schril gefluit in langgerekte tonen sidderde over de baai, die kalm zich strekte, in witgekuifde golfjes uitvloeiend naar de kust.

Helle zonnestralen schoten omlaag, doopten in de kabbelingen met zilver flakkergespel.

Gejoel van toestroomende menigte klonk op, stuwde voort in golvend gedein naar de boom, waar het Chineesche vrachtschip was aangekomen.

Langs den waterkant manden met kirrende duiven, kwakerende eenden en tezaamgepakte kippen, te midden van goudglanzige vruchten, okerbrons in alomstralenden zonneschijn.

Een oogenblik was de boom tooneel van door elkaar krioelend menschengewroet, in haastigen tast zoekend naar de hier en daar neergeworpen levensmiddelen.

Een enkele zonnehelm stak wit op tusschen de donkere hoofden, deed kil ernstig in den warmen woeldrom van verschillende kleurlingen.

Rustig lag het stoomschip nu gemeerd langs de kust.

Wankelend was de Batok vrouw het bruggetje afgewaggeld, voor zich uit haar kind.

Daar aan de wal, te midden van de menigte die haar duizelen deed, wilde zij zich neerzetten en wachten of het lot haar gunstig zou zijn.

Gehurkt bij de aanlegplaats zag ze beurtelings verschillende menschen langs haar heen gaan, soms even stilstaande om naar haar en het kind te zien en daarna weer onverschillig doorloopend.

Zou ook nu haar tocht weer vruchteloos zijn! Daar zou dan niets anders overblijven dan met het kind van honger en gebrek om te komen...

Reeds begon gewoel langs de baai te verminderen, zag ze manden en kisten wegvoeren naar de kampong en de menigte uitvloeien over de verschillende wegen.

Een indische vrouw, donker getint, met sterk indo-type, 'n mooie kantomzette kabaja om haar welgevormde leden, kwam den weg op naar de boom.

- Daar is mevrouw Wiel, de vrouw van den opzichter, zegden tot elkander de matrozen van het schip en bleven aan de verschansing staan om naar haar te kijken.

In haar ravenzwarte kondé staken twee brillanten haarspelden en groote kostbare steenen in haar ooren vingen duizendvoudig teruggekaatste zonnestralen. Boven haar hoofd huifde een witte parasol met kanten omzet. Zoo met langzaam beweeg, coquet

heupwiegend, kwam ze aan, bezag met critischen blik de voor haar bestemde goederen.

- Zie je, daar is een rijke njonja; misschien wil die je wel koopen, fluisterde de moeder, haar oogen gestaag gericht op de naderende gestalte.

Zou 't nu komen?

Zou ze nu verlost worden uit de klaaglijke ellende van haar kind te zien verhongeren onder haar oogen?

De opzichters vrouw zag haar aan, daarna het kind... Verlaten was de boom en de misère-figuur van de moeder naast het veel netter gekleede kind trok de aandacht.

- Waarom zit je hier zoo? vraagde mevrouw Wiel, nader komend.

- Om m'n kind te verkoopen *m'am;* ik heb geen eten voor haar, zei de moeder verstard haar aanziende.

- Maar niemand zal je er een cent voor geven, ze is te mager.

De vrouw stond op en deed een schrede voorwaarts.

- Ik weet het *m'am*, en dan zich overbuigend en met gebroken stem: - wilt u het kind present hebben? Geef me maar een paar koepangs om naar huis terug te keeren, dan kan ze met u meegaan naar uw huis.

En dan met hoopvollen lichtglans in haar

uitgedoofde oogen, wenkte ze het kind nader te komen.

- Wil jij wel met me mee naar huis en mijn annak mâs worden? Hoe heet je?

Het kind zag vrijmoedig op naar de stevige volle gestalte van de opzichtersvrouw en knikkend flauw bewegend het hoofd stemde het toe.

- Ik heet Kembang (bloem), zei het ernstig.

Mevrouw Wiel begon te lachen.

- Als ik je meeneem zal ik je een anderen naam geven, je zult dan in het vervolg Poenggoet (opgeraapt) heeten. Het kind knikte weer, vroolijk opkijkend met de groote fluweelen vraagoogen.

- Nou ga dan maar mee en loop vooruit met de baboe, die daar aankomt.

Zij zocht in haar porte-monnaie en haalde er eenige geldstukken uit.

- Hier voor je terugreis en nog een paar koepangs voor je zelf. Dankend nam de bataksche vrouw het geld aan en liep toen weg naar de boot.

Poenggoet knikte haar moeder even ernstig toe en volgde met de baboe eenige passen achter de opzichtersvrouw. Niets verried op het peinsende gezichtje wat beroerde het kinderzieltje. Als gold het een afscheid voor enkele uren stapte ze vastberaden voort en de vrouw zag door het traliewerk van de verschansing al verder weggaan haar kind..... en geen traan welde in de heet geschroeide oogen.

Zoo was het goed, zoo was haar Kembang in veilige haven, beter dan zij zelve ooit in staat zou zijn haar te verschaffen.....

II.

Kembang werd Poenggoet genoemd en over het ontbloote ruggetje en de teere armen moest ze nu een rose baadje dragen, dat reikte tot den onderrand van haar sarong. En soms weerklonk klaaglijk geschrei over de uitgestrekte vlakte als ze een afstraffing onderging omdat ze stil van kleeren verwisseld had, of aan de menschen vertelde dat ze eigenlijk Kembang heette. De opzichtersvrouw was een strenge meesteres.

's Avonds als de schemer inviel en muskieten naar binnen kwamen in drensig gegons, dook de kleine Poenggoet onder het tafelkleed om met een klein waaiertje, dat ze gestaag heen en weer bewoog boven de ontbloote voeten van haar meesteres, te beletten dat muskieten haar naderden. Uren kon ze zoo neerzitten, ineengedoken, als een klein hondje soms uitkijkend onder het tafelkleed, de donkere oogen opgeslagen naar hen, die haar omringden, als wilde ze lezen van hun trekken wat ze door hun taal niet vermocht te verstaan. Heel klein en teer, bemerkte schier niemand het donkere wezentje dat onhoorbaar haar waaier bewoog, slechts bekenden wisten Poenggoet's plaatsje; maar bekommerden zich niet om haar, zagen niet meer de groote vraagoogen, naar hen opgericht.

Een enkele maal was Poenggoet zeer stout, weigerde ze elken haar opgelegden dienst en wierp zij zich achterover op den grond, om zich heen slaande met armen en beenen, terwijl ze gilde en schreeuwde, dreigend te bijten wie haar durfde naderen.

Dit wekte in hooge mate de woede van haar meesteres, die met een zweep het weerstrevende kind kastijdde, vruchteloos pogend het zoo te brengen tot haar wil.

En als eindelijk de baboes het hadden opgenomen en naar buiten gedragen, kwam de strenge meesteres haar kastijding voortzetten, kneep ze het teere vleesch van

armen en dijen, dit ronddraaiende tusschen duim en voorsten vinger tot het kind uitgeput en bezwijmd ineenzakte.

Zoo lieten ze Poenggoet dan liggen tot ze weer tot bewustzijn kwam en de pijn in haar geteisterde leden haar herinnerde aan wat gebeurd was.

Dan sloop ze weg, beschaamd, en ging zich in de rivier baden. Rillingen doortrilden het kleine lijf als ze zag de blauwe plekken op armen en dijen; ze had dan wel dagen in het bosch willen ronddolen tot de herinnering aan het vreeselijke wat was afgesleten.

Maar de stem van haar meesteres, streng en onverbiddelijk, herinnerde haar aan haar plicht en de honger, na het verbeurde middagmaal deed zich hevig gevoelen.

Hoe zou ze daar in de wildernis eten vinden!

Nog kleiner, ineengedoken, bleek van afmatting bleef ze wachten tot ze mevrouw het erf op zag komen om onder de vruchtboomen het voer voor de kippen uit te strooien.

Dan naderde Poenggoet in gebogen houding: armelijk, klaaglijk wezentje, en hurkend voor haar meesteres, vouwde ze devotelijk gebarend haar handjes, stamelend in angst neergedoken haar: '*ampoen, ampoen*' (genade).

Al minder herhaalden zich de aanvallen van razernij en Poenggoet leerde zich schikken in haar lot, werd een stil, ingetogen, klein meisje, wier zieltje heel diep was verborgen als 't hart van een nog niet ontloken bloem.

Alleen haar oogen groot en donker, dreven in het blauwig wit, spraken van dingen, die niemand verstond.....

Op een dag waren er logés gekomen bij de opzichtersfamilie: een Europeesche heer en zijn jonge vrouw, die de petroleumbronnen kwamen bezichtigen.

Poenggoet moest kleine bezigheden doen in de slaapkamers en toen de Europeesche vrouw, aangetrokken door het teere in het nauwelijks zesjarige kind haar toelachte en vriendelijk toesprak, opende zich het zieltje van Poenggoet, hurkte ze neer op den grond om met het kleine waaiertje ook hier de muskieten te verjagen. Dan plots in spontane opwelling van vertrouwen, smeekte zij:

- Neem mij nu mee *m'am*, ik wil met u gaan overal waar u wil, ik zal gehoorzaam zijn en alles doen wat u zegt.

De Europeesche dame schrikte en hief het kind op van den grond.

- Stil! Moet je meesteres hooren, dat je me dat vraagt? Ze zou je zeker een afstraffing geven als ze het wist.

Poenggoet knikte en zag voor zich met peinzende oogen, en nog eens vroeg ze - neem mij toch maar mee *m'am*...

Den volgenden dag vertrokken de logés.

In het wachtende rijtuig werden sjaals en valiezen gepakt en koffers geschoven op den bok.

Poenggoet dribbelde heen en weer om de laatste bagage aan te dragen en daar binnen in de voorgalerij waar was druk beweeg en heen en weer geloop van bezoekers, die van de logés afscheid kwamen nemen, lette niemand op haar; zag niemand dat ze eindelijk een schuilplaats had gevonden onder de zitbank, zich verstoppend onder sjaals en plaids.

Ineengekrompen en wringend haar lenige lijfje tot bijna onzichtbaar donker klompje, bleef ze wachten met onstuimigen harteklop.

O, indien ze niet ontdekt werd zou ze vluchten met de Europeesche dame die haar zoo vriendelijk had toegesproken, voor wie haar kinderzieltje was opengebloeid als een bloem voor de stralen der zon.

Ze zou haar niet verstooten en haar meenemen ver, ver weg. Dan zou ze haar moeder nog kunnen zien, wat zou ze haar vertellen van de doorgestane smart, ze zou...

Daar maakten de reizigers aanstalten om te vertrekken. Het gezelschap kwam naar buiten met luidruchtig gepraat, en toen ze instapten wrong nog kleiner zich het kind in haar schuilhoek. De koetsier lei de zweep op de paarden.

- O u vergeet het mandje met vruchten voor de reis!

Poenggoet! Poenggoet! Kom gauw, haal de vruchten en het mandje uit de keuken, je weet wel.

Doodstil bleef het bevende kind hoorend als noodkreten verluiden het roepen van haar naam.

De vruchten werden door een der bedienden aangedragen en in het rijtuig gezet, maar Poenggoets afwezigheid wekte achterdocht.

- Dat duivelskind heeft zich zeker in het rijtuig verstopt, wilt u zoo goed zijn even uit te stappen, vraagde mevrouw Wiel, zelf elk hoekje van het rijtuig onderzoekend.

Daar betastte haar hand Poenggoet's rillende lijfje.

- Zie je wel!

In doodsangst liet 't kind zich naar beneden glijden, verbijsterd in de tegenwoordigheid der velen, maar zij werd gegrepen door een toegesnelde baboe.

De logé's stapten weer in en reden weg, groetend rechts en links naar de buigende menigte waartusschen, in worsteling met de baboe, Poenggoet zich naar voren drong, in smeeking de handjes biddend geheven:

- Neem mij mee! Neem mij mij!

Maar baboe in forschen greep sleurde haar weg naar het achtererf en hield haar vast om haar te doen ondergaan genadelooze tuchtiging van haar woedende meesteres.

En akelig in scheurend gekrijsch, als de noodkreten van een gepijnigd dier, weerklonk kermend Poenggoets geweeklaag over de uitgestrektheid.....

EINDE.

‘Pernille.’*)

‘**M**aar haast je toch een beetje, Christine,’ zegt zij, terwijl zij als Pernille in met gespen versierde schoentjes van ongeduld staat te trippelen. ‘Het is al over negenen.’

O, wat verheugde zij zich toch vreeselijk op het bal van van avond! Zij had nog nooit een carnavalfeest meegemaakt. Zij was wel eens op een gemaskerd bal geweest, thuis bij den predikant, toen was zij Pierette en had de rentmeester haar onder een mazurka duchtig 't hof gemaakt. Hij was lansknecht uit den tijd van Wallenstein en had een groote snor om zijn hazenlip te verber

*) Pernille is een welbekende persoon uit Holberg's Blijspelen.

gen. Maar daar kenden ze elkaar allemaal en deden ook gauw hun maskers af... Maar van avond, dat was nu eens iets echt heel groots, iets overheerlijks, zoo iets... ja zij wist zelf nauwelijks wàt voor iets zaligs... En zich er op verheugen, ja dàt deed ze, terwijl zij haar lange handschoenen stond aan te trekken en aan Pernille's witte schortje plukte...

‘Kan de juffrouw niet even stilstaan,’ zegt Christine droog, ‘anders prik ik u bepaald.’

‘Ja maar Christine, ik verlang ook zoo, zoo vreeselijk!’

‘Maar de juffrouw heeft toch wel eens meer gedanst,’ zegt Christine terwijl zij haar Pernille's mutsje op het haar speldt.

‘Ja, gedanst,’ antwoordt Pernille meewarig, ‘maar dat was geen dansen op carneval Christine. Dat is nauwelijks dansen - dat is zoo iets... zoo iets heel anders.’

En Pernille lacht tegen haar beeld in den spiegel.

‘Denk je dat er veel Pernille's zullen zijn Christine?’

‘Daar weet ik niets van juffrouw.’

‘Ja maar in ieder geval niet zooveel van die heele echte zooals ik, want oom Bernhard heeft de teekening gemaakt.’ En weer glimlachte zij tegen haar eigen beeld in den spiegel. ‘Misschien ook wel niet veel die zoo mooi zijn als ik,’ denkt Pernille terwijl zij kleurt bij de gedachte, want ze vindt zelf heusch dat ze er allerliefst uitziet. Zij laat haar oog gaan over 't aardige lijfje en over 't mutsje dat een beetje scheef staat.

‘Ja, ik ben keurig,’ zegt ze in zich zelf en begint te neuriën van plezier.

‘Ben jij nooit naar een carneval geweest Christine?’ vraagt ze terwijl ze in den spiegel blijft zien.

‘Neen, juffrouw.’

‘Arme Christine'’ zegt Pernille.

Kort daarop rijdt ze met oom William en tante Fanny naar 't bal. Ze heeft zulke hartkloppingen in 't rijtuig, zij voelt dat ze beurtelings rood en bleek wordt en haar handen zijn klam.

‘Wat is dat nou Marie,’ zegt oom William.

‘Och oom, 't is alleen maar van plezier, ik verheug er mij zoo op, maar ik weet niet - ach, als we maar eenmaal binnen zijn. Ik ben zoo duizelig in mijn hoofd. Alleen maar van plezier.’

‘Neen oom William, 't is afschuwelijk, het is heelemaal niet zooals ik gedacht had’, zegt Pernille. ‘De maskers staren zoo strak.’ En zij klemt zich angstig aan zijn arm vast.

‘En die afzichtelijke Hendrik vervolgt me den heelen tijd!’

‘Ik had wel gedacht dat je je niet zou amuseeren,’ zei tante.

‘Ja ik amuseer me wel tante’ - en ze tracht zich achter haar oom te verbergen - ‘maar ik had gedacht dat... Maar waar zou meneer Herlöv zijn?’ vraagt ze haastig, plotseling aan iets anders denkend.

‘Wie weet 't! Hij heeft bij de Bechwiths gegeten. Hij kan natuurlijk zijn gezelschap en dat van de mooie mevrouw Kramer niet in den steek laten.’

‘Neen,’ zegt Pernille, ‘dat kan hij natuurlijk niet.’ En terwijl ze zwijgend voor zich blijft uitkijken zegt ze opnieuw ‘natuurlijk niet’.

Maar meneer Herlöv kwam.

Pernille en hij gingen samen achter eenige hooge planten zitten - zij zaten daar een heelen tijd, zoodat oom William al wanhopend begon te worden, omdat hij ze niet vinden kon.

‘Maar - ik herkende u terstond meneer Herlöv. Ik zou u onder duizenden herkend hebben. Maar u herkende mij in 't geheel niet.’ Zij kijkt een beetje voor zich uit. ‘Kijk die menschen er toch eens belachelijk uitzien. Vindt u ook niet?’

‘Ja, het is moeilijk genoeg om er in eigen kleeren goed uit te zien, maar in die van een ander is 't zoo goed als onmogelijk.’

‘Ik had gedacht dat carnaval iets heel anders zou zijn’, zegt Pernille terwijl zij haar schoentje van onder haar rokje wat naar voren steekt.

‘Wat had u dan gedacht?’ vraagt hij glimlachend.

‘Ach, nu zie ik wel dat 't iets heel doms was wat ik dacht - maar ziet u ik dacht, dat alle menschen veel mooier zouden zijn... en dat er bijvoorbeeld een heele massa ridders zouden wezen...’

Hij lacht om 't geen zij zegt.

Het lawaai van 't carnaval gonsde om hen heen, terwijl zij beschut zaten achter de dichte struiken. Van uit de danszaal klonken hun verwarde klanken van 't orkest in de ooren. Eens zelfs toen 't leven erger werd moesten zij zich dicht naar elkaar toe buigen om elkaar te kunnen verstaan.

Pernille vond 't een heerlijk hoekje daar achter 't groen en Herlöv vergat zijn heele gezelschap. Zij was zoo betooverend, die lieve, kleine Pernille, frisch als 't voorjaar! Er waren veel dames zooals Mevrouw Kramer en Mevrouw Kramer kon hij morgen zien en overmorgen, ja, iederen dag - maar Pernille was het liefelijke, jonge voorjaar, jeugdig, betooverend en onbedorven. Hij was geheel onder haar charme. Langen tijd verwonderde hij er zich over dat hij nog nooit te voren gezien had, hoe mooi zij was. Hij had haar wel altijd knap en zonder pretentie gevonden, maar eigenlijk had hij haar toch nooit goed gezien. En van avond was hij bepaald épris van haar.

‘U is allerliefst, Juffrouw Holm,’ zeide hij plotseling ‘waarlijk allerliefst.’

En allerliefst was zij: haar roode lippen glimlachten, haar oogen lachten, een glans van geluk overstraalde en verschoonde haar geheele gezicht. Want de kleine Pernille was verliefd. Het was haar eerste verliefdheid. Alles scheen haar een droom en zij was vervuld van een onbewust welbehagen en een groot verlangen. Bij een eerste verliefdheid ontspruiten op een schoonen voorjaarsdag de eerste, kleine kiempjes van de liefde in de ziel als het hart nog jong is. En de bloem opent zich half, terwijl de zonnestraal die haar witte kelkjes kust, spelend tusschen haar blaadjes indringt... Dit is de eerste maal dat Pernille door de zon gekust wordt.

Zij was reeds lang op hem verliefd geweest, den geheelen winter al, van 't oogenblik eigenlijk reeds af, sinds zij in de stad was komen les nemen. Het was een verliefdheid die van weinig leefde: van een blik, van een vluchtige ontmoeting, van een handdruk. Zij, die liefhebben zooals zij, hebben geen behoefte aan woorden, zij zijn al gelukkig met ‘zien’ - verlangen geen gunstbewijzen, die voelen zij zich niet waard.

Op de dagen dat zij hem ontmoet had, schenen alle menschen haar vroolijker, was 't alsof de zon zelfs helderder scheen en lang daarna bleef zij zijn handdruk voelen. En als zij hem niet zag, verlangde zij naar hem. Maar verder had zij nooit gedacht...

Hier in 't hoekje achter de laurieren, groeide haar liefde aan. Die werd aangewakkerd door 't spelen der muziek, ontplooide zich door den warmen gloed van 't carneval en schepte moed uit den vroolijke nacht.

‘Zullen wij niet eens dansen?’ vroeg Herlöv.

En zij dansten.

O, wat klinkt de muziek toch heerlijk, dacht Pernille, net als vogelenzang, maar zij zeide 't niet, dat durfde zij niet; want dan zou hij haar uitlachen, hij lachte zoo dikwijls als zij iets zei wat ze zoo heel inwendig voelde. Alles wat men zoo in zichzelf voelt en denkt, is dan toch eigenlijk ook bespottelijk dom en geaffecteerd. Zij wou liever ook niet spreken, liever maar zoo heerlijk stil in zijn armen liggen en zich laten meedragen - ver, ver weg altijd maar meedragen. Zij legde haar hoofdje een beetje op zijn schouder. Wat hield hij haar stijf vast! Men voelde zich zoo veilig in zijn armen. Als haar moeder nu eens hier was, o wat zou ze dan huilen! Zij zou zich dicht tegen haar aan nestelen, heel dicht - en dan maar huilen, niets doen dan huilen.

Zij voelde, dat hij van haar was, heelemaal en alleen van haar, hij keek zoo teeder op haar neer, zoo vragend en glimlachend. Misschien was er iets in zijn glimlach, dat ze niet heel goed begreep, iets dat haar een beetje bang-verlegen maakte, maar toch was zij gelukkig. Het moest wel liefde zijn die haar zoo uit zijn oogen tegenstraalde en haar zoo zalig meevoerde. Ja, dàt *moest* liefde zijn...

Hij leidde haar uit de danszaal weg. Zij waren beiden warm geworden en buiten adem - hijgend, en met roode plekken op de wangen. Zij hield hem stijf bij zijn arm vast, hij was zoo bang dat iemand in 't gedrang tegen haar aan zou stooten.

Zij zetten zich op een koel plekje, buiten de zaal.

‘Hier is 't heerlijk,’ zeide zij en boog voorover naar een fontein waar 't water verkoelend neerviel, ‘Ja maar binnen was 't ook heerlijk,’ voegde zij er bij en zag naar hem op.

‘Maar een vreeselijk gedrang,’ zei hij.

‘O ja?’

Zij zaten heel dicht naast elkander, in een inhammetje van 't waterbassin. Zij zeiden niet veel. Als zij zwegen konden zij de muziek van boven heel zachtjes hooren en dat vonden ze beiden 't heerlijkst. Zij behoefden niet te spreken, zij waren al zoo

gelukkig hier maar samen te zitten. Achter hun plaste 't fontein-water heel zachtjes en teeder als op de maat van de dansmuziek in de zaal.

Maar toen begon de stilte haar te benauwen en wilde ze die verbreken.

‘Hoe hebt u u geamuseerd? vroeg zij. De woorden waren nog niet van haar lippen of zij kleurde: zij wist immers wel dat hij zich goed geamuseerd had.

‘Uitstekend, natuurlijk,’ zei hij, en toen hun blikken elkaar ontmoetten, glimlachten zij beiden. ‘En u?’

‘Ik? O! ik had nooit gedacht dat men zich zoo zou kunnen amuseeren!’

Toen zwegen beiden weer. De fontein ruischte steeds door. Het kwam Pernille voor als begon 't water wat te vertellen, maar zij durfde niet luisteren wat 't zei. - -

Hij keek haar aan, nam haar hand en fluisterde. En terwijl de nachtelijke uren voorbij gingen, werden er meer dan halve woorden gewisseld en vele beloften waren gedaan.

Toen hij haar hielp haar mantel aan te doen, kuste hij haar op haar hals juist onder haar haar. Het alsof 't bloed haar brandde, daar waar hij haar gekust had, hevig blozende hief zij 't hoofd op en keek hem aan. Zij had tranen in de oogen....

‘Neen tante, ik zal geen kou vatten’ roept zij. En zij doet de deur toe en draait twee keer de sleutel om. Zij moet alleen zijn, heel alleen. Zij heeft behoefte haar gedachten te verzamelen om zichzelf alles te kunnen vertellen wat ze doorleefd heeft.

Maar zij wil nog niet beginnen; eerst

moet ze in bed zijn en heel stil liggen om alles rustig te kunnen overdenken.... Zich nu maar eerst gauw haasten om in bed te komen....

Ja, wat is 't heerlijk om lief te hebben, zoo heerlijk dat ze niet weten zou hoe 't te beschrijven. Zij kan in haar geluk neer duiken als in een groote zee. Lang lag ze heel stil met gevouwen handen en gesloten oogen. Af en toe gleed er een glimlach over haar gelaat, een teedere, lange glimlach. Zij draaide haar hoofdje rechts en toen weer links en stond eindelijk op om 't licht uit te doen.

Met de kaars in haar handen liep zij de kamer door en bleef voor den spiegel stil staan. Toen hield zij 't licht op, zoodat de schijn op haar gelaat viel, lachte zichzelf in den spiegel toe, bloosde, blies toen gauw de kaars uit en trippelde in het donker naar haar bed terug. Toen begon zij plotseling de wals te neuriën die zij met hem gedanst had. Zij bleef lang wakker liggen en zachtjes door zingen. Eindelijk zong zij zichzelf in slaap.

Het was al lang dag toen zij wakker werd. Eerst kon zij haar gedachten niet verzamelen, maar langzamerhand kwam 't besef van een zalig welzijn, een gevoel van een zekere veiligheid over haar, een gevoel dat haar niet recht duidelijk was maar waar zij zich onbewust aan overgaf. Toen kwam er een groot verlangen om hem weer te zien. Maar hij zou in den loop van den dag toch zeker wel komen.

Tegen den namiddag kwam haar Oom binnen met een brief.

‘Voor jou Marie, van wie drommels kan die wel zijn?’

Marie snakte naar adem. Zij voelde een steek in haar borst, nam den brief aan.

- Ja - die was van hem, zij kende zijn schrift, hij had eens een paar woordjes op een visitekaartje aan haar tante geschreven.... Waarom durfde ze 't toch niet open doen?

Eindelijk deed zij hem open. Het waren maar drie regeltjes. Wat beefde haar hand.

‘Ook voor U, Mejuffrouw, was alles wat er gisteren avond gebeurde, niet anders dan een prettig grapje.’

De brief gleed uit haar handen. Het was alsof haar gevoel verstijfde, alsof haar ademhaling weenend wegstierf in haar borst. Zij zag alleen den brief, die in haar schoot viel en een grijze plek maakte op al het zwart.

‘Nou van wien is die brief?’ vroeg oom.

‘Van Meneer Ingerslev. Hij vraagt of ik morgen spelen wil,’ zeide zij.

Zij zou graag de kamer verlaten hebben, maar 't was of er een zwaar gewicht op haar schoot lag. Opstaan kon zij niet...

‘Een prettig grapje - een grapje... Zij steunde het hoofd tegen den muur en sloot haar oogen. En zij voelde haar wangen ijskoud worden...

“Een prettig grapje...”
Een grapje en anders niet!’

HERMAN BANG.

Vertaling van

Mevrouw D. LOGEMAN - VAN DER WILLIGEN.

Varia.

I. Zoo gaat het!

Fachlehrer H. zerstört bei seínem Söhnchen das Märchen vom Storche und klärt den Kleinen über die thatsächlichen Verhältnisse auf. Am nächsten Sonntage sitzt eine gröszere Gesellschaft, darunter auch eine schwangere Frau, im Gasthausgarten. Da kommt der Kleine heran, tippt auf die Frau und sagt stolz: '*Da ist auch ein Kindi drinnen.*'

(Jugend.)

In verband met dit 'uitje', dat zeer ráák is, herinner ik aan het indertijd door mij uit 'De Vrije Socialist' overgenomen verhaal, van iemand die, 'n bezoek brengend aan Nellie van Kol, haar toen zesjarig dochtertje in een gezelschap van mannen en vrouwen hoorde uitbazuinen:

'Ik ben uit moeders buik gekropen!'

Men ziet dat de grapjes uit de humoristische bladen zich gronden op werkelijkheid!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Iemand die durft!

Met 'n innig genoegen heb ik het *Nieuws van den Dag voor Nederlandsch-Indië* in handen gekregen, bevattend een hoofdartikel over *Querido*, waarin deze, volgens den auteur 'aan Meerenberg ontsnapte', 'n welverdiende aan de kaak-stelling ondergaat voor z'n nonsens-praat! Onder den titel: *Een taal-krachtpatser* geeft de schrijver in *het Nieuws van den Dag voor Nederlandsch-Indië* een allervermakelijkste opsomming der wartaal van Querido's *Menschenwee:* waaraan hij toevoegt de zeer juiste opmerking:

'Nog eens, is dit waanzin? Het is dwangbuis-achtig geraaskal'. -

Hoe méér menschen den moed vinden aldus openlijk te getuigen tegen de idiotenpraat der *Querido's*, en zijn school, hoe spoediger er een eind zal komen aan hun, trouwens reeds tanenden roem! Want, een zekere moed behoort er toe - ik zette onlangs in *de Telegraaf* uiteen, waarom; - naar aanleiding van dat artikel van '*t Nieuws van den Dag voor N. l.*, dat er mij toe inspireerde.

Er zijn velen, er is een overgroote meerderheid kan men gerust zeggen, die in de binnenkamer schouderophalend neerzien op de geestes-verwarring, waaraan ‘letterkundigen’ van het gehalte *Querido* zoo zichtbaar lijden! Maar,.... zoo iets herhalen in het openbaar, daar passen diezelfde menschen voor! *Ze durven niet.* - Ze zijn dagelijksche getuigen van de vuilheden, scheldwoorden, en gave te bekwijlen, waarover deze bent zoo ruimschoots beschikt waar het geldt een ander, die hun aandurft, te beleedigen en af te maken! Ze hebben gezien hoe *Van Hall*, en met hem een heele hoop anderen van dezelfde deftige richting, in de schulp zijn gekropen voor 't brutale naar hem schoppen van een *Van Deyssel;* met het gevolg dat deze hem thans in den zak heeft, en naar zijn pijpen laat dansen! Is het dus wonder, dat zij hunnerzijds vreezen in hun eigen belangen te zullen worden geschaad, wanneer zij de onafhankelijkheid toonen, van hun eigen éérlijke opinie te zeggen? Des te grooter sympathie dwingen diegenen af, die, als de auteur van *Een taalkrachtpatser*, zonder aanzien des persoons durven uitkomen voor de wáárheid, niet alleen onder vier oogen, maar ook in het publiek; want, ik herhaal, het geldt hier een wáárheid, waarvan de meesten inwendig evenzeer overtuigd zijn als de schrijver-zelf in het *Nieuws van den Dag voor N.I.*, maar waarvoor ze in het openbaar geenzins durven getuigen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Excelsior! - Ja, het hoofd-artikel in dit blad van mej: Pelsma was mij-ook heel sympathiek. En mij dunkt, er *zijn* toch ook veel rijke menschen, die op zulke wijze als zij aangeeft goed-doen. Hoevele 'stichtingen' bestaan er niet! Helaas, de meesten dagteekenen uit 'n verleden tijd! Maar het is óók waar, dat toen de fortuinen grooter waren zoodat men meer *kon* doen dan tegenwoordig. Zeker, de een kan veel meer volbrengen met zijn geld dan de ander. Een van mijn broers is mij van kind-af 'n voorbeeld geweest in dat opzicht, had altijd geld in den zak voor 'n arme dien hij tegenkwam, voor 'n klein cadeautje voor mij, 'n stukje chocolaad of iets van dien aard. Voor zichzelf had hij heel weinig over, voor 'n ander alles!

Ja, 't 'gezellige' van 'n kamer zit voor mij ook geenzins in de 'mooie' dingen erin, alleen in de herinneringen eraan verbonden. In onze huiskamer is bijna geen stuk dat niet 'n souvenir is, of aan onze reizen, of aan die van mij van vroeger; de rest zijn cadeaux van menschen van wien ik houd, (als ik niet van hen houd, stop ik ze liefst weg).

Dat gij zoo dikwijls in Uw brieven terugkomt op het 'uitlachen' van de menschen, is een bewijs van Uw nog niet-zelfstandigheid En, zonder zelfstandigheid, kunt gij nooit Uw eigen leven zóó vormen als gij zelf het wilt. Let wel dat ik U geenzins zeg: Stoor U niet aan 'de' menschen. Integendeel, er zijn heel veel menschen aan wier opinie gij U wèl moet storen: al degenen die gij liefhebt, die gij niet wilt grieven, b.v. Ook moet gij U nauwkeurig afvragen als gij het een of ander wilt doen dat de menschen afkeuren, of Uw handelwijze verdedigbaar is of niet, of zij voortkomt uit 'n zuivere begeerte *goed* te handelen, of uit eigenzinnigheid, of aanstellerij, of welke andere verkeerde beweegreden van dien aard. Maar dit, de vrees 'n ander te grieven, is iets anders, dan de vrees voor *uitlachen* Uitlachen doen alleen domme, kinderachtige, bevooroordeelde menschen. Ik weet wel, dat die talrijk zijn, dikwijls de meerderheid vormen. Maar, als gij U boven hen verheft, zwijgen zij gauw genoeg, voelen Uw meerderheid. Zou het niet dwaas zijn Uw eigen leven te bederven en te verknoeien, uit vrees voor het 'uitlachen' van anderen? - Wel, er zijn heel veel menschen, die *mij* uitlachen om mijn honden-gezin, en er heel hatelijk of zuur over doen tegen mij Denkt gij, dat mij dit nog ooit één minuut van m'n plezier aan hen heeft bedorven? Ik ben veel te dankbaar dit plezier te hebben om 't mij te laten ontnemen door 't 'uitlachen' van 'n ander!

't Geen gij-zelf schrijft, is zóó waar en zoo toepasselijk, dat ik 't hier onveranderd overneem uit Uw eigen brief. Juist zoo denk ik er ook over.

'*Een zinnetje uit het schrijven van Uwe correspondente heeft me bijzonder getroffen*, *n.l dat de plaats van de vrouw in de maatschappij wel door* haar eigen persoonlijkheid *bepaald zal worden. Dit vind ik toch zoo wáár! Een onbeduidende vrouw*, *al heeft ze nóg zooveel geleerdheid in haar hoofd "gepompt", en al heeft ze b.v. den titel van Mr voor haar naam verkregen*, *staat daarom toch niet hooger dan een andere onbeduidende die niet heeft gestudeerd. Een zoogenaamde "onontwikkelde" vrouw kan hóóger staan dan een gestudeerde. Want niet dorre geleerdheid maakt de vrouw tot een hoogstaand mensch*, *maar wel* het hart. *En een hart krijgt niemand door studie.*'

Hetgeen gij mij schrijft over uw ervaringen op het gebied van hedendaagsche jonge-meisjes-lectuur, beäam ik volkomen.

Ik neem het, over *als waarschuwing voor ouders:*

'*Ik las met genoegen 't artikel over Amer: jonge-meisjeslektuur. Ook van* onze *meisjes over 't algemeen kan gezegd worden, dat de smaak voor boeken veranderd is Ik las op mijn 16de jaar nog graag Alcott, en verscheidene werkjes van haar kende*

ik als van buiten Maar tegenwoordig zou menige backfisch zich schamen om te bekennen, dat ze van zulk soort boeken hield! Wat tegenwoordig 't meest is geliefd, dat is gevaarlijke zinnenprikkelende lektuur, die mij op den leeftijd van 16 jaar stellig en zeker een blos op de wangen zou hebben gejaagd, en me schuldig zou doen gevoeld hebben, maar waar onze meisjes koelbloedig en heel gerust over kunnen spreken.

'Ik heb alle *werken van Zola gelezen,' verklaarde een nauwelijks achttienjarige, 'maar ze hebben mij niets gedaan; in 't minst lieten ze geen verkeerden indruk op me na!'*

Of dat meisje moet 't grootste deel niet begrepen hebben,

óf... ze moet al verdorven zijn, tenminste als ze de waarheid heeft gezegd.

Een ander, 17 jaar oud, sprak met 'kennis van zaken' over ''t mooie' in de boeken van Borel. 'Ook Couperus beviel haar heel goed.' Boeken als die van Alcott had ze nooit gelezen, die waren zoo in-flauw, ze zouden haar niet bevallen, ze waren 'goed voor kinderen, begrijp je.' (*Beschermend air.*)

Ik kan niet genoeg herhalen op dit punt, wat ik reeds zoo dikwijls heb gezegd: Ouders, *moeders,* behooren te weten wat hare dochters lezen, en moeten er met haar over *spreken*; want wat den eenen schaadt, kan voor de andere geen kwaad, en omgekeerd. - Mijn vader - en ik zal hem daarvoor altijd dankbaar blijven, - *onderzocht* altijd door lange gesprekken met mij erover, *welken* indruk ik had gekregen van het gelezene. Ik kan gerust zeggen, dat ik in het minst geen geheim maakte van mijn gevoelens, ze eerlijk opbiechtte. Zola mocht ik zeer zeker *niet* lezen; daarentegen Anna Karénine - dat mij op raad van 'n huisvriend was ontnomen - wel, toen mijn vader 't zelf had gelezen. - De strekking is een zeer goede - zeide hij - en hij bemerkte dat ik-zelve die er wist uit te halen. Als een meisje dat niet kan, niet vlug van bevatting is, niet juist voelt - en dat is bij ieder individueel verschillend - dan echter moet zij zoo'n boek zeer zeker *niet* lezen. Aan 'kinderachtige' boeken had ik altijd een grooten hekel. Daarentegen vond ik in die van *Alcott*, van *Younge*, van den overleden schrijver *Andriessen*, (de historische verhalen over de De Witten, etc.) op mijn zestiende jaar nog den grootsten smaak. En, evenzeer als gij, Excelsior, ondervind ik dat de hedendaagsche meisjes diezelfde boeken 'bespottelijk-ouderwetsch' vinden! Met U ben ik het eens, dat iemand van 16 jaren *of* Zola niet begrijpen *kan*, *of* totaal verdorven is.

Ten slotte nog antwoord op uw verschillende vragen. 'Voor Gonda' nam ik op zonder een bepáálde bedoeling voor U. Het portret van de M... gelijkt zeer goed; ik ken hem van uiterlijk, heb hem nooit gesproken, wel gezien. - Uw oordeel over zijn smerig boek doet mij veel genoegen. Ja, ik zal blijven waarschuwen tegen zulke lectuur, zoolang ik schrijf in De Telegraaf, of waar ook.

Het pseudoniem werd door den auteur-zelf opgeheven; hij wilde het zoo. Dat gij die combinatie hebt gemaakt, is natuurlijk, behoeft gij U niet te verwijten. Maar uw eerlijkheid het te vertellen, waardeer ik zeer.

Heerlijk dat het Uw zuster daar zoo goed bevalt. - Ik geloof niet dat ik dáár graag voor-goed zou wonen, wel in het buitenland.

De rest van Uw brieven vind ik voor beantwoording hier minder geschikt. Veel dank voor alles!

Never-mind. - Als 'ingezonden'. Voor 'n artikel was het minder geschikt, vooral zonder náám. Dat gij dien niet hebt kunnen noemen in die omstandigheden, begrijp ik volkomen. Weet gij wel dat ik met Uw toestand zielsmedelijden heb? Mijn vriendin en ik verdiepen ons dikwijls daarin, vooral omdat wij Uw werkkracht zoo bewonderen! En dan gescheiden leven van Uw kinderen!

H.H. te S. - Ik ben zoo blij dat het U zoo goed bevalt in Uw nieuwe woonplaats, en ook dat gij zoo sympathiek schrijft over de natuur en de vogels daar. O ik geloof dat wij menschen nog zoovéél te kort schieten tegenover de dieren! Ook, zoovéél van hen kunnen leeren! - En gij, in Uw positie, kunt de kinderen zulk een goed voorbeeld

geven, hun zooveel dierenliefde inprenten; daarom ben ik zoo blij dat gij er zoo over denkt.

E.R. - Ik denk dat gij Dickens wel zult kennen? Zoo niet, dan beveel ik hem aan.
Kent gij *al* de werken van Thackeraij? - Kent gij Soll und Haben? En Frits Reuter's 'Gedroogde kruiden?' En Hilligenlei van pastor Frenssen? Of moet het bepaald Engelsch zijn? Kent gij de indertijd zéér-veel besproken romans van Benson? En die van Corelli?

Mevr: **H. en Annie N.** - Uw sympathieke brieven ontving ik; maar uit plaatsgebrek kan ik het onderwerp niet voor de volgende week behandelen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Weet iemand mij ook het adres van een familie te Parijs aan de hand te doen, waar een jonge dame de maand September zou kunnen doorbrengen?
Gewenscht is: een vroolijk gezin, waar ook eens uitgegaan wordt. Adressen, indien mogelijk met prijsopgave, te zenden aan de Vragenbus der Holl. Lelie.

Herhaaldelijk vragen nette jonge Lelie-abonnées om voorspraak voor eene betrekking, en nu ik eene tijdelijke weet, wil ik die in de Lelie zetten, misschien schijnt ze een uwer geschikt toe.
'Weet iemand een beschaafde dame, die gedurende de groote vacantie zich wil belasten met een jong meisje van 14 jaar.' Bewuste dame moet met het meisje wandelen en zich met haar bezighouden, zoo vaak de moeder daartoe geen gelegenheid heeft. Zij moet extern zijn, en voorwaarden, welke ook, kan zij verder schriftelijk of mondeling afhandelen met
Mevr. *de Jongh-Vos*
Muzestraat 1, 's Gravenhage.
Achtend *S.M.*

Berichten.

DEN HAAG, 22 Juni 1906.

De Redactie wordt verzocht de volgende opgave in haar blad te vermelden.
G.J. REYERS.

Vereeniging Tesselschade.

Examen Kinderjuffrouw, geëxamineerd 21 candidaten.

Geslaagd:

Mej: M. VISSER, M.C. NIEUWENHUIS, F. HEIDSTRA, H.W. TE NUYL, Y.P. KRUGER uit *Amsterdam.*

D.A.F. VAN ZIJTVELD, M.E. OVERDIJKINK uit *Utrecht.*

W. GROOTVELD, Z. KUIPER, J. WESTER, C.P.H. VARKEVISSER, M. KOLPA, C.A. BECKER, J.C. MATTHIJS, M.C.J. TERTOOLEN, E.C. WEBER, F.P.M. MENGELBERG en G.M. A. STAHLIE uit *Rotterdam* en A. WELTER uit *den Haag.*

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

11 Juli 1906.
20ste Jaargang.
No. 2.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
Over: De Laster.

De woorden *laster* en *kwaadsprekendheid* worden in de Taal eenigszins onderscheiden, doch komen hierin overeen, dat zij beide het denkbeeld van boos opzet, poging om iemand in eer of goeden naam - en daarmede tevens willens of onwillens soms ook stoffelijk of in zijn carrière - te benadeelen, in zich sluiten. *Lastering* is algemeener dan laster, sluit het denkbeeld van schelden of lasterlijke aantijging mede in zich... Doch voor de opmerkingen, voorbeelden en beschouwingen, die wij laten volgen, als alleen strekkende om aan te duiden, hoe men zich met het oog op die alle (volgens den raad of op het voorbeeld der oude wijsgeeren), behoort te gedragen, - kunnen wij die denkbeelden te zamen onder het woord laster (als in ons opschrift) begrijpen.

Alleen moeten wij nog aanmerken, dat de enkele laster - als in elk geval onverdiend, en uit *haat* en *nijd* voortspruitende - niet gemakkelijk te voorkomen of machteloos te maken is, niettegenstaande ook het spreekwoord zegt:

> 'Doe wel en zie niet om,
> dat maakt den Laster stom'

en veel van het hier volgende in hoofdzaak daarop neerkomt; - maar: Een onverstoorbare gelijkmoedigheid en geduldige verdraagzaamheid, bij de bewustheid onzer onschuld

aan 't ons aangewrevene of te last gelegde, het uit den weg gaan of ontwijken... is alles wat men er tegen over kan stellen: men kan er in zekeren zin slechts lijdzaam tegen over staan, - terwijl de oorzaak der eigenlijke kwaadsprekendheid (in ons opstel ook een- en andermaal door het woord laster uitgedrukt), ook bij ons zelf kan liggen, niet omdat wij ze verdiend hebben, maar omdat wij ze door eenige goede daad of eenige handelwijze hadden kunnen voorkomen, ze van ons afwenden of ze een afleider geven.

De eerstvolgende twee voorbeelden mogen dit een en ander illustreeren of ophelderen:

Toen een der hovelingen van koning *Philippus* hem berichtte, dat *Arcadion* kwalijk van hem sprak, en begeerde, dat hij dezen daarvoor zou straffen, - ontbood de Koning Arcadion, sprak vriendelijk met hem, en vereerde hem bovendien eenige geschenken. Daarna gebood hij, dat men zou vernemen wat Arcadion nu van hem zeide. En toen men hem boodschapte, dat hij met veel lof van den koning sprak en hem uitermate prees, - antwoordde Phillippus: ‘Ziet gij nu wel, dat ik een beter geneesmeester ben van de kwaadsprekendheid dan gij?... en dat het door ons zelven komt, als men goed of kwaad van ons spreekt?’ - Ofschoon niet geheel waar, is de bedoeling van dit laatste zeggen voor ieder duidelijk: ‘Men moet den duivel soms goed doen, opdat hij ons geen kwaad doe,’ zegt een gewestelijk spreekwoord van onzen tijd...

Het ‘Volk’ is gewoon kwalijk te spreken van allen, die door uiterlijke omstandigheden, meerdere ontwikkeling of hoogeren staat, zelfs door gezag boven hen staan of over hen gesteld zijn, of zooals *Alcibiades* zeide: ‘Ik weet dat de natuur van 't gemeene Volk zoodanig is, dat zij dagelijks van de groote en voortreffelijke lieden kwaad moeten spreken...’ en verder (omdat hij een schoonen hond den staart had afgesneden, waarover veel gesproken werd, en door welke handeling hij der kwaadsprekendheid een afleider had trachten te geven, wat hem hierdoor ook gelukte): ‘... ik gaf hun daarom een reden om over gewone en geringe zaken hun kwaadsprekendheid te oefenen, opdat zij die niet in grooter en gewichtiger zaken zouden zoeken.’

Wie echter door eigen verdienste of in zaken van algemeen belang onwillekeurig haat en nijd op zich laadt en gevolgelijk den laster gaande maakt, toont daardoor slechts, dat hij in waarheid wijs en van goeden raad is.

De Geschiedenis leert ons door menigte van voorbeelden, dat er niemand zoo hoog in deugden of wetenschappen kan verheven zijn, of hij zal nog altoos door zijn vijanden beschimpt of gelasterd worden, - ja de geleerdste en wijste, zoowel als de deugdzaamste hebben juist het meest daardoor te lijden gehad, en... te lijden.

Er zijn geen menschen, welke kwalijk spreken op de Faam van anderen, dan alleen degene, die besmet en vuil zijn van alle boosheden en gebreken, - en die anders geen gedachtenis kunnen nalaten van hun leven dan door het kwaadspreken en lasteren van vermaarde en uitstekende menschen, welke overigens van geheel de wereld geprezen en bemind worden of zouden worden.

De wijsgeer *Afranius*, als hem gevraagd werd, waarom hij den meesten tijd door het gebergte ging, en zich in gevaar stelde om door de wilde dieren verslonden te worden, antwoordde: ‘De dieren hebben geen andere wapenen dan de tanden om mij te verscheuren, maar de menschen houden nimmermeer op, mij met hun leden overlast te doen, en met hun tongen te lasteren.’

Het is naar de meening van wijze mannen uit de Oudheid, dat een eerlijk mensch zich niet zwaarder kan vergrijpen dan degenen te lasteren, die zich niet kunnen verantwoorden.

Het is afkeurenswaardig zelfs onzen vijand te schelden of te lasteren; men behoort dien met eerlijke wapenen, zoo noodig te bestrijden of te verwinnen.

Toen een soldaat van den veldoverste *Memnon*, die met het leger *van Darius* tegen *Alexander den Groote* optrok, zeer lasterlijke en schandelijke woorden van dezen sprak, sloeg de veldheer den kwaadspreker met een lans op het hoofd, en zeide: ‘Ik heb U betaald om Alexander te bevechten, en niet om hem te lasteren.’

Er is geen beter remedie tegen den laster dan dien te verachten, en er zich niet om

te ontroeren. Wie zich om lastering of scheldwoorden ontstelt, schijnt aan het te last gelegde schuldig te zijn. Maar als men ze niet acht, houden ze van zelf op.

Zoo dacht althans de wijsgeer *Xenophon* er over, die als hij eens gelasterd werd, tegen den kwaadspreker zeide: ‘Gij hebt geleerd kwaad te spreken, en ik heb geleerd, dat te verdragen.’

Koning *Antigonus*, als hij hoorde dat sommige van zijn soldaten, buiten zijn tent staande, veel kwaads van hem spraken, zoo trad hij naar buiten en zeide tot hen: ‘Als gij op een anderen tijd kwaad van mij wilt spreken, zoo treedt wat verder van hier, dat ik het niet hoore.’ Dit gezegd hebbende, ging hij weer binnen, zonder er zich over te verstoren.

Er is bovendien niets waardiger of schooner dan een scheldenden vijand, - zonder eenige ontroering, gelijkmoedig aan te hooren.

Toen *Pericles* opperste regènt was van Athene, en hij eens op den rechterstoel zat, was er iemand, die hem in 't openbaar met veel woorden schold en lasterde. Hij deed intusschen zijn zaken at, zonder den ander een woord te zeggen. Toen het reeds donker was geworden en hij naar huis zou gaan, volgde deze kwaadspreker hem nog, en hield niet op hem te lasteren en te schelden. Pericles ging bedaard en met vriendelijk gelaat, zonder eenige ontroering, verder - tot hij aan de poort van zijn huis gekomen was, en beval toen zijn dienaar den lasteraar met een toorts naar huis te geleiden.

Het begin van wèl te leven is lastering en bespotting te verdragen.

Koning *Pyrrhus* toonde door zijn voorbeeld, dat men zich niet moet storen aan gemeene en lasterlijke woorden, die door den wijn ingegeven zijn; want als eenige jongelingen, daardoor opgewonden, kwaad van hem gesproken hadden, vergaf hij hun terstond, nadat zij geestig zich verontschuldigd hadden, door te zeggen: ‘'t Is waar, Heer! dat wij zulks gezegd hebben, en wij zouden nog veel meer gezegd hebben, als de wijn ons niet verder ontbroken had.’

Dat intusschen niet alle groote en beroemde mannen uit de Oudheid geneigd waren tegenover den Laster en zijn verwanten dezelfde lijdzame goedmoedigheid te betrachten, leert ons de dichter *Plautus*, waar hij zegt: ‘Indien ik Rechter ware over alle achterklappers en die naar hen luisteren, ik zou de eene doen ophangen bij de tong en de andere bij de ooren.’

S.K. FEITSMA.

Herinnering.

Zooals de zon op kouden winterdag
Door 't grijs der wolken plotseling komt kijken,
En 't witte, hardgevroren winterkleed
In fijne druppels voor haar gloed doet wijken,

Zoo komt herin'ring aan den zomertijd

Soms plots met zacht geweld mijn hart doorstroomen,
   En duwt terzij de koude werk'lijkheid,
En vult mijn ziel met zoete herin'ringsdroomen.

   En boomen, bloemen zie ik om mij heen,
Ik voel de warme wind mij zoetjes streelen,
   Omhoog ruischt zacht het statig boomenlied,
En heel, heel verre hoor 'k een merel kweelen.

   De wind vangt in zijn vleugels zoete geuren
Van boschviolen en van wilde roos,
   En witte vlinders zoeken 't schoonste bloempje
Van kleur en geur, voor zoet geminnekoos.

   Een zonnestraal valt neer, in rustig pogen
Breekt hij een weg door 't waas, dat is geweven
   Van boom tot boom; - een diepe stilte heerscht,
Verbroken soms door 't ritslend blader beven... -

   O zon, en warmte en weelde van den zomer!
Weêr klopt mijn hart, weêr voel 'k uw heerlijkheid,
   Genietend in een rustig overdenken,
Soms schooner, dieper, dan de werk'lijkheid.

   Kom! barre winter, schrei uw ijzeltranen!
Laat sterven al de bloemen, toon uw macht,
   En schudt de boomen onder hoonend lachen,
En breek de takken met uw woeste kracht.

   Herin'ring komt met stille troost en hope,
Zij heeft de zomerwarmte en zon bewaard,
   En Toekomst fluistert zacht van duizend kiemen,
Voor 't nieuwe leven, sluim'rend onder d' aard. -

N.J.

Over reizen. IV.

Voor H.H. te S. en anderen.

In mijn vorig artikel beloofde ik, op die questie van beleefdheid op reis nog nader te zullen terugkomen.

Wel, onbeleefdheid, stugheid, onhebbelijkheid zijn dingen die je altijd en in iedereen, al is hij of zij ook nog zoo oud, opvallen en hinderen. En omgekeerd dwingen een oude grijsharige heer, of een eerwaardige bejaarde dame, die met hoffelijkheid voor een ander op-zij-gaan, of zich op 'n bankje wat klein maken, om een plaatsje over te laten voor 'n derde, altijd een zekere sympathie af, een gevoel van respect. Maar toch blijft het veel vergefelijker in oude menschen, als ze zich wat egoistisch gedragen in zulke dingen, dan wanneer men jongelui en kinderen op 'n rücksichtslose wijze ziet optreden - vooral de laatsten wien het hotelleven gewoonlijk vroeg bederft, gedragen zich dikwijls op 'n wijze, waaruit men kan voorspellen de toekomst van bedorven, eigenzinnig, onhebbelijk wereld-meisje of salon-fatje. Commandeeren tegen de kellners, tegen de kinderjuffrouwen, huilen als ze niet dadelijk hun zin krijgen, met 'n blasé air neerzien op minder-mooi-gekleeden, al zulke leelijke eigenschappen worden zoo recht botgevierd op reis, en de meeste ouders vinden 't gemakkelijker er geen notitie van te nemen, inplaats van te begrijpen dat de *verantwoording* van zulke slechte manieren bij hen-zelf berust. - Daarentegen - ik kom hier op 'n ondervinding van mij-zelf 'n vorig jaar - doet het zoo recht-aangenaam aan als 'n jongmeisje toont welopgevoed te zijn, te weten wat goede manieren voorschrijven.

- We hadden een alleraardigst berg-tochtje gemaakt, en, daar 't een warme zomerdag was, moesten we bij ons terugkomen letterlijk den Zahn-rad-bahn, die naar beneden voerde, *bestormen.* Een ruw Engelschman of Amerikaan drukte mij bij die gelegenheid weer af van de trede, waarop ik al stond, maar 'n landgenoot van hem sloeg hem met z'n stok over de handen, trok mij weer naar binnen, en voegde hem in 't Engelsch toe: 'n Dame gaat vóór 'n heer zou ik denken. - Enfin, we *waren* erin dus. En ik dankte den hemel voor m'n stáánplaatsje, want ik was dood-af. - 'n Groot gedeelte der zitplaatsen was ingenomen door een dier jonge-meisjespensionaten, waarvan Duitschland en Zwitserland wemelen, waar backfischen tusschen zeventien en negentien hare opvoeding voltooien, met-een met 'n mooie natuur kennismaken, en gratis duitsch of fransch leeren spreken. -

Een van die meisjes - een allerliefste blondine - verstond waarschijnlijk iets van het beklag, dat mijn vriendin over mij uitstorte, omdat ik, moe als ik was, moest staan; misschien ook *zag* ze aan mij mijn groote moeheid, want juist in die dagen was ik heel-weinig sterk; misschien ook handelde zij impulsief uit vriendelijkheid-alleen. Hoe dit zij, met 'n allerliefst rose kleurtje van verlegenheid, rees ze plotseling op uit haar hoekje, en zei in 'n aardig gebroken duitsch-Zweedsch taaltje, dat ik haar plaats moest innemen; zij was jong en gezond, en kon best staan! Gij hadt moeten zien met welk 'n trotsche voldoening haar opvoedster, de pension-dame, die handelwijze gadesloeg. Zij straalde. En ik kon haar welgevallen begrijpen. Het doet zoo prettig aan, 'n jong, aan den ingang van het leven staand backfischje, aldus te zien optreden op 'n eenvoudige, beminnelijke, ongemaakte, toeschietelijke wijze.

Ik geloof, als meisjes van zestien, zeventien jaar wisten, hoe belachelijk en terugstootend juist zij, op *hun* leeftijd, zich maken door airtjes aan te nemen, door coquet te willen doen, of door zich geaffecteerd aan te stellen, ze zouden in hun eigen belang wijzer zijn, en zich altijd op hun voordeeligst voordoen door vriendelijkheid en toeschietelijkheid en eenvoud.

In dit opzicht hebben wij hollanders ook nog te strijden tegen onzen stijven teruggetrokken aard, bang om 'opdringerig' te zijn. - Zelve heb ik me dien dwazen angst nog korten tijd geleden te verwijten gehad, en mij bij die gelegenheid dan ook voorgenomen niet meer er aan toe te geven.

Het was in de Jungfrau-bahn. Als men aan de laatste stations Eiger-Gletscher en Eismeer uitstapt, om het heerlijk alpen-tooneel te bewonderen, dan is het daarboven in die sneeuw- en ijsomgeving plotseling heel-koud, kil-bepaald, en het behoort dan ook bij zulke tochten, dat men, hoe warm het ook is beneden, zich behoorlijk voorziet van mantels, doeken etc., om die daarboven om te slaan. - Wel, ik was op het punt van mijn plaatsje in den weer tot vertrek

gereedstaanden trein in te nemen, terwijl mijn vriendin nog maar niet kon scheiden van het uitzicht, en dus niet bemerkte wat er om haar heen gebeurde, toen ik 'n ouden heer gadesloeg, bezig zich-zelf te kwellen met het aantrekken van z'n zwaren overjas. - Ik heb mijn vader indertijd dikwijls genoeg geholpen daarbij, om te weten dat 'n heer, die ouder en stijver wordt met de jaren, zoo iets niet graag alleen doet zonder hulp. En ik aarzelde: zou ik hem niet gauw even de behulpzame hand bieden... hij was heelalleen, - - hij sukkelde er erg mee. Maar... maar. Daar kwam de hollandsche benauwdheid voor opdringerig te worden gehouden. Als hij 't eens 'gek' vond, mij eens niet begreep, als, als... En terwijl ik nog aarzelde, schoot 'n andere dame, die al *in* den trein zat, er ineens weer uit, hielp hem vliegensvlug, was er al weer in, vóór hij nog klaar was met beleefd danken, en glimlachend buigen. -

Ziezoo heb ik bij die gelegenheid tegen me zelf gezegd: Neem daar 'n voorbeeld aan. Denk niet, beredeneer niet, maar *doe dadelijk* wat je plicht is als welopgevoed mensch.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

La grande Amie door Pierre L'Ermite. Met illustraties van Damblans.

Dit boek heb ik nu voor de tweede maal gelezen en ik heb er steeds meer van genoten. Ik ben verheugd dit te kunnen zeggen van een der nieuwste Fransche boeken, omdat ik weet, dat men in ons land in 't algemeen een zekere minachting heeft voor de moderne Fransche litteratuur. Nog onlangs bleek mij dit uit een gesprek met een dame die ik voor het eerst ontmoette, maar die door haar veelzijdige lectuur - dit bracht haar werkkring mee - wel bevoegd was een oordeel in dezen uit te spreken. Zij vond de Fransche schrijvers 'òf zóó realistisch, dat zij niet te genieten zijn (Zola), òf al te frivool, ja, laat ik maar zeggen, schuin.' Tot mijn spijt had ik geen gelegenheid dit gesprek voort te zetten. Ik had anders zoo graag gevraagd, hoe zij dacht over de mijns inziens zoo fijngevoelde, geestige romans van Daudet. Ik heb hier vooral op 't oog zijn Parijsche romans: 'Fromont jeune et Risler aîné,' 'Jack', 'L'évangéliste'. Deze zijn ook realistisch, maar zij zijn het werk van een dichter, die leeft, die mee-voelt met de personen, die hij beschrijft, die deelt in hun liefde en in hun haat; en dit fijne medegevoel doet ons verpoozen van de koude onverschilligheid der andere realisten.

Ik vond deze uitdrukking 'zóó realistisch, dat zij niet te genieten zijn,' typeerend voor Zola. Ik neem aan dat zijn naturalisme dikwijls onaangenaam aandoet, zijn schildering van het platte, grof-zinnelijke; maar aan den anderen kant kan er ook een machtigen invloed uitgaan van een groot schrijver, die zijn talent gebruikt om den menschen te doen gevoelen de ellende die er nog is, overal op de geheele wereld, die zij, ondanks de vreeselijke gebeurtenissen die er steeds om hen heen plaats grijpen, niet schijnen te zien; vooral wanneer die schrijver, zooals Zola in zijn laatste romans, aan den dag legt een onwrikbaar vertrouwen op waarheid, recht en broederschap onder de menschen.

Aan al degenen die zich zoo minachtend uitlaten over de 'frivole' Fransche litteratuur, zou ik willen vragen, of zij wel eens onder den indruk zijn geweest van de zielkundige studies van een Bourget; van de melancholische, van innig gevoel getuigende beschrijvingen der hoogste menschelijke vreugd en smart, in de

overweldigende natuur der Oostersche landen, in de triestige mist van de IJslandsche zeeën, waarmede Pierre Loti de Fransche letterkunde verrijkt.

Zou hier niet van toepassing zijn het eeuwenoude: men ziet den splinter in 't oog van den buurman, maar niet den balk in eigen oog. Slaan wij een blik op onze nieuwere letterkunde; is het daarmee beter gesteld? Zijn een Johan de Meester, een Johan Schmidt wel te genieten?

Mijn bedoeling is echter niet een vergelijk te treffen tusschen de Fransche en de Nederlandsche letteren. Ik geloof, dat àlle kunst in een periode van verval is. Zij mist de kracht en de vastheid die tijdperken van beschavingsbloei kenmerken.

Daarom doet het ons zoo goed, wanneer wij iets vinden, dat ons brengt in een stemming van diepe bewondering voor uitingen van waarheid, goedheid, liefde. Dit heb ik gevonden in ‘La grande Amie’.

Het boek speelt in het dal van de Jouine en de Oise, in het dorp Val d'Api. Het is een welvarende, heuvelachtige streek, rijk aan prachtige bosschen en golvende graanvelden. Er bevinden zich in den omtrek

van het dorp verscheiden buitenplaatsen o.a. de ‘Ferlandière’ en de ‘Abbaye’, waarvan de bewoners zeer vriendschappelijk met elkaar omgaan. De ‘Ferlandière’ wordt bewoond door een jongen man, Jacques, en zijn zuster, Jeanne.

Jacques is een flink ‘fermier’, die de vijftig hectaren land welke zijn vader hem naliet, reeds verdrievoudigd heeft, door de helft van de ‘Neigerie’ te koopen en al de velden om het ‘Boix-Roux’. Dit bosch vormt een scheiding tusschen de Ferlandiére en de Abbaye en behoort aan den ouden burgemeester Etienne, een vriend van de familie de la Ferlandière. Op de ‘Abbaye’ woont een oude dame, die door de jongelui ‘tante Berthe’ genoemd wordt. Sinds den dood van haar schoonzuster en broer draagt zij zorg voor de opvoeding van haar nichtje Odile, een tenger meisje van twintig jaar, wier stemming onder den invloed van haar gestel nu eens uitbundig vroolijk is, dan in hooge mate zwaarmoedig. Tot hun intieme kennissen behoort ook de abt Hans, een eerwaardige grijsaard, die lief en leed met hen gedeeld heeft. Zij leiden daar een rustig, tevreden, werkzaam leven te midden van de boeren en herders, die veel van hun ‘abbé’ en van de families van de Ferlandière en de Abbaye houden.

Totdat er op zekeren dag in het laatst van Augustus in de raadzitting een besluit genomen wordt, dat, zooals Jacques reeds voorspelde, het land, ‘la terre,’ die groote vriendin van de landbouwende bevolking ten onder zal brengen. Er wordt nl. met acht tegen vier stemmen besloten tot het afstaan van land voor de oprichting van fabrieken van lederwaren en voor de exploitatie van nieuwe spoorwegen. Jacques de la Ferlandière, het jongste raadslid, heeft zich met alle macht verzet tegen dit besluit, omdat hij begrijpt, dat het geld dat voor de onteigening van land in het dorp komt, niet tot zegen zal zijn en dat de twaalfhonderd man, die in dienst van de spoorwegmaatschappij zich zullen vestigen in de Val d'Api, niet de welvaart zullen verhoogen. Integendeel, hij voorziet, dat de hooge loonen die de Parijsche fabrikanten waarschijnlijk in den beginne zullen uitkeeren, menigen landbouwer naar de fabriek zal trekken, wien later die stap zal berouwen. In zijn verbeelding ziet hij reeds de herberg van Soupot druk bezet met mannen van de fabriek, terwijl de vrouwen en kinderen langs de straat slenteren en voor het land, de groote vriend der menschen, geen handen meer te vinden zijn. Maar hij moet het onderspit delven voor de omkooperij van de fabrikanten, Nathan en Victor Harmster, rijke Joden uit Parijs, die in de Val d'Api hun rijkdom nog willen vermeerderen, doch.... ten koste van de bevolking.

De familie Harmster, bestaande uit Victor, Nathan en Alberte, dochter van den laatsten, gaat inderdaad zoo snel mogelijk te werk: als tante Berthe en Odile in den nazomer van een reis door Italië terugkeeren en aan het station van Val d'Api afgehaald worden door Jacques en zijn zuster, vinden zij reeds alles veranderd. De ruiten van het station zijn ingeslagen; de perrons, vroeger zoo rustig en netjes, nu een toonbeeld van wanorde; het aardige tuintje van den stationchef dient tot bergplaats voor petroleum; overal op den weg ziet men troepjes jongens in havelooze kleeding, met domme, bleeke gezichten.

Alleraardigst is deze beschrijving van hun thuiskomst: van de aanhankelijkheid van den ouden koetsier Baptiste, die Odile ter doop had gereden naar het kleine kerkje van Fumeçon en die haar nu zelf van de Ferlandiere naar huis wil rijden; van de innige vriendschap tusschen de twee families, een vriendschap die nog versterkt is, toen, voor vier jaar, Jacques en Odile samen aan het sterfbed van haar vader stonden en Jacques, de oudere en sterkere, beloofde het jonge meisje te zullen beschermen.

Die vriendschap groeit, langzaam, zonder dat zij er eerst zich zelf van bewust zijn, tot een nog rijker, dieper gevoel, tot een liefde, zoo groot en zoo heilig, dat zij tegen alle hinderpalen stand houdt; een liefde, onbereikbaar voor de lage streken van een jaloersche, wraakzuchtige natuur als Alberte; een liefde, sterker dan de dood, die helpt dragen het vreeselijkste lichamelijke en zedelijke lijden.

De karakters zijn zoo mooi beschreven, de tooneeltjes zoo fijn geteekend. Alberte is de hartstochtelijke, rijke parvenu's dochter, die schatten aan haar toilet besteedt, maar arm is aan het eene noodige, dat het leven tot een zegen maakt, liefde. Eerst vindt zij het verschrikkelijk Parijs te verlaten, ‘de stad der droomen!.. het paradijs der vrouwen!.. het vaderland van de groote magazijnen!.. de eenige plaats waar men zich met smaak kleedt!.... waar men weet te eten!....’ Nu zal het uit zijn met ‘de gezellige bij-

eenkomsten om vier uur bij Chiboust, waar men zulke lekkere ‘huntley’ knabbelde, met het heilig asphalt van de Madeleine, met de Opéra avondjes in het Théâtre français, en met de gezellige babbeluurtjes, den neus in een kopje five o'clock. Alles uit. Echt Fransch is de brief, waarin zij dit meedeelt aan haar vriendin.

Nathan en Victor Harmster zijn het type van industiëelen, die slechts voor het geld leven, wier hart gesloten blijft voor zachtere, warmere aandoeningen en die dus aan Alberte nooit anders hebben kunnen geven dan... geld.

Doodelijk zal de wraak zijn, die Alberte van het voorwerp harer hartstochtelijke, onbeantwoorde, tot haat overgeslagen liefde, Jacques, overdraagt op hen, die haar beletten haar wraaklust te koelen, haar vader en haar oom. Door haar toedoen gaan de fabrieken hard achteruit, worden de bestellingen opgedragen aan een ander handelshuis en zijn zij genoodzaakt te vluchten voor het woedende volk. Jacques heeft zijn stervende verloofde verlaten om het volk tot kalmte te manen; met behulp van zijn getrouwen redt hij de familie Harmster uit het brandende huis en geleidt hen naar den sneltrein voor Parijs. Alberte wil zich van het leven berooven, werpt zich uit den trein, doch wordt slechts licht gewond. Onder den invloed van haar verwijten volgt Nathan haar voorbeeld, komt om onder den sneltrein naar Brussel.

In een gansch andere sfeer, van liefelijke, vrome gedachten, leven Jacques en Odile, de moedige lijders onder

> ‘de wreede kwaal,
> die langzaam moordt als sluipend gif
> en wis, als 't grievend staal.’

Welk een moed in dat tengere persoontje, als zij begint te vermoeden, wàt de oorzaak is van haar zwakte; met hoeveel omzichtigheid verbergt zij haar vrees voor de haar omringenden. Zij zoekt, alleen, den strengen Parijschen dokter op, die het doodvonnis over haar uitspreekt op ruwe wijze. O, die thuiskomst, als zij het zal moeten vertellen; maar zij mist den moed ertoe en zoekt steun bij den abt Hans. Haar hart is in opstand tegen God, die zooveel leed aan Zijn schepselen zendt. De eerwaarde grijsaard spreekt vriendelijk en zacht met haar als een moeder met haar kind en vóór zij naar huis gaat, knielt zij neer in de kapel van de Heilige Maagd en bidt tot God om kracht van geloof voor zich en voor Jacques; terwijl de abt in zijn tuin eenzelfde smeekbede tot God opzendt. Jacques, in het bewustzijn van hun mooie, groote liefde, kan niet gelooven aan de uitspraak van den dokter. Die liefde kan alles overwinnen en door vroolijke afleiding zal Odile nog kunnen genezen! In het begin schijnt het, alsof zij inderdaad alles te zwaarmoedig heeft ingezien. Maar het verblijf op den Odiliënberg, waarvan zij volkomen genezing hoopten, bracht die wel.... voor haar ziel. Daar leert zij bidden: ‘Heer, ik begrijp nog niet, maar ‘Uw wil geschiede!....’ Samen knielen zij neer in het gebed en samen spreken zij over de scheiding, die voor hen geen scheiding zal zijn. ‘Wat God vereenigd heeft, kan niets scheiden; boven de ellende van deze wereld zal mijn ziel de uwe leiden naar gindsche streek, naar het eenige land, waar men naar waarheid kan zeggen, dat men elkaar *altijd* zal liefhebben.... En de dood, die voor zoovelen is een uur van vrees en angst, zal voor ons zijn het uur van de hoogste zaligheid, het gezegende oogenblik van vereeniging in eeuwigheid. Nooit zal ik meer wezenlijk bij je zijn, dan wanneer ik, in 't oog van de wereld, geheel verdwenen ben....’

Er zijn mooie tooneeltjes in dit boek, op echt Fransche wijze geteekend, o.a. de jacht op het wilde zwijn, de gehechtheid van de jachthonden aan hun meester Jacques, die ze, in den uitersten nood, om Odile de nabijheid van een nieuwe fabriek te besparen, van de hand wil doen.

De toestand van de landbouwers, die door de groote vlucht van de nijverheid achteruitgaan, is zeer actueel.

Minder juist, als Fransche toestand, lijkt mij de geheele verloving van Jacques en Odile. Tot nu toe kende men in Frankrijk niet dezen gelukkigen tijd, waarin men onbevangen met elkaar mag omgaan. Misschien komt in dezen tijd van meerdere ontwikkeling en zelfstandigheid der vrouw hierin eenige verandering. Of heeft de schrijver met een bepaalde tendenz een dergelijken toestand voor zijn land geschetst?

A. L. RASCH.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Misschien wil een der abonnées ons wel enkele jaargangen van ‘Androcles’, maandblad aan de belangen der dieren gewijd, afstaan om te ver-

spreiden op de scholen. Onze vereeniging bestaat eerst sedert korten tijd, daardoor zijn onze geldmiddelen nog gering, zoodat we ons nog geen groote uitgaven kunnen veroorloven.

S. VAN VEEN,

Penningmeesteres der Afdeeling 'Ede en Omstreken' van de Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Dieren.

Ede, 29 Juni 1906.

Beslissing Prijsvraag.
(Zie Lelie van 14 Februari 1906.)

Op deze prijsvraag zijn verscheidene aardige antwoorden ingekomen. Voor nieuweabonnés in dezen nieuwen jaargang zij ter opheldering meegedeeld, dat het gold aan een uit het Duitsch vertaald versje, waarin twee jonge meisjes met elkaar bepraten *waarom* de man zoo dikwijls niet trouwt als hij toch vindt het huwelijk 'de' bestemming der vrouw, een oorspronkelijk slot te maken als antwoord op die vraag. -

Ik heb mij daarom bij de bekroning niet zoo zeer laten leiden door een meer of minder *vlotte* overzetting van het begin, maar alleen door het min of meer *rake* in het oorspronkelijke slot. Om die reden, gebrek aan geestigheid, aan puntigheid, moest ik verscheidene versjes ter zijde leggen. - In aanmerking kwamen:

Amerikaansche.
N.N.
Accis.
Een versje zonder onderteekening of pseudoniem. Titel: **Een rare vraag.**
D.T. te P.
Majoco.
Mevrouw V. geb: T. te Delft.
Mevr: de Gr: van C. te den Haag.

Laat ik al dadelijk zeggen, dat ik gemeend heb den prijs van *f* 10.- te moeten toekennen aan *D.T. te P.*, die het geval van zijn standpunt als man uitlegt, (de abonnements-quitantie verriedt mij zijn geslacht en beroep), en dit doet op een van de andere beschouwingen gansch en al afwijkende, maar zeer-rake wijze.

Verder valt mevr: *V. geb: T. te Delft* buiten het recht van bekroning, omdat zij reeds in in ditzelfde jaar *is* bekroond geworden. Ik draag haar echter voor tot 'n extra-bekroning. Keuze van een boekwerk tot den prijs van *f* 2.50.

Verder heb ik een tweede (extra) prijs van *f* 10.- verdeeld tusschen *Accís* en *Amerikaansche* (ieder *f* 5.-).

En eindelijk kunnen *N.N.* en mevr: *de Gr: van C. te den Haag* zich melden voor boekwerken, ieder tot den prijs van *f* 2.50. (De laatste was, dunkt mij, wat ernstig in haar antwoord, week daardoor te veel af van de meer humoristische bedoeling; zij zou anders zeker in aanmerking zijn gekomen voor de hoogere prijzen.)

'Een rare vraag' (zonder onderteekening of pseudoniem) week in opvatting af van de anderen. Als de inzender(ster) zijn of haar naam opgeeft, zal het worden gepubliceerd, evenals met de overige bekroonden zal geschieden.

Voor alle bekroningen, (geld-en-boeken-prijzen), zich tot den uitgever-direct melden. Tevens wordt men verzocht naam en adres hem nauwkeurig op te geven, tot vermelding in dit Blad. -

REDACTRICE.

Een Ingewikkelde Vraag (van éénen kant toegelicht).

1ste prijs.

Zonder hope, wachtens-moede,
Met een wrok in 't maagdelijk hart
Zit een dorrend meisken neder,
Half verteerd door liefdesmart.

'Zeg mij toch, vriendin Marianna,'
Valt zij eindelijk driftig uit.
'Zeg mij, wat de mannen willen,
Wat hun theorie beduidt;

'Zij verkondigen 't van de daken,
Roepen 't uit van Oost naar West:
"*Trouwen*, *moeder worden*, *meisjes*,
Dat is voor u allen 't best!"

En daar zitten wij nu beiden,
Vrij als vinken in het riet;
Lonken, lokken, roepen: kom toch!
Te vergeefs, men vraagt ons niet.'

Met ons zijn er gansche scharen
Even vrij en vrank als wij,
Die zoo gaarne zouden willen,....
Maar de man gaat kalm voorbij.'

O, het popelt mij in de aderen,
Denk ik aan dit leugenspel:
Ega, *moeder:..... ons bestemming;*
En de man:..... '*blijft vrijgezel.*'

‘Ja, mijn waarde,’ zegt Marianna
‘Ik begrijp - helaas te laat -!
Dat de theorie der mannen
Voor ons beiden niet bestaat;

Al ons lonken, al ons lokken,
Al ons zoet gekwinkeleer
Kon hun verre van bekoren,
Spottend zien zij op ons neer.

‘*Het is zeker*, *dat het huwelijk*
Blijft het ideaal des mans;
Maar wie hem daartoe wil **lijmen,**
Die verbeurt voor goed haar kans.’

O.
D.T. te *P.*

Brief uit Londen.

Juni.

Wat is dat toch een merkwaardige gewoonte, die ons weer zoo bijzonder opvalt in dezen tijd van 't jaar - namelijk, dat de groote instellingen, hospitalen, asylums, instituten voor doofstommen, en andere publieke philantropische vereenigingen hun ‘dinners’ geven in de ‘Season’ van Londen.

Zoo b.v. kwamen mij dezer dagen een invitatiekaart onder de oogen voor het jaardiner van ‘the Earlsword Asylum’. Earls- word ligt in Surrey, en is een enorme instelling voor achterlijken, idioten, of zedelijk gedegenereerden in alle graden.

Er worden daar niet meer of minder dan 500 patiënten verpleegd, van vijf jaar tot 70 jaar. Jongens en meisjes; ze leeren zoo mogelijk een vak, en allerhande nuttige en aangename bezigheid - ze zijn geheel onder medisch toezicht en de bekwaamste doctoren geven hun hulp en raad.

Van de 500 verpleegden zijn er een 300 betalende patiënten, de overige 200 worden geheel gratis door de vereeniging verzorgd - maar het mooie is - dat er *niets* geen verschil wordt gemaakt tusschen betalende en niet-betalende kinderen. Zij weten zelf niet en de nurses meestal niet, tot welke categorie de verpleegde behoort. Dat is nu nog eens het ideaal van broeder-gelijkheid nabij! Want de jaarlijksche onkosten beloopen voor de betalenden toch van *f* 800 tot *f* 5000!

Er moet dus heel wat door particulieren worden bijeengebracht om die 200 ‘vrije’ kinderen te kunnen binnen laten. Welnu, daar is het deftige diner dan ook juist geschikt voor! Een lijst geeft te weinig, en circulaires zijn ook niet toovermiddelen om de cheques te doen loskomen - maar aan een dinner! Dan komen de subscripties los! Aan zoo'n tafel presideert b.v. ‘the Lord Mayor and his Sherifs’. Een 250 gasten worden geïnviteerd - groote onkosten worden niet ontzien - maar de winst is ook niet klein. Waarlijk, eenige duizende ponden stroom en op zoo'n avond den penningmeester toe. Eigenaardige, merkwaardige gewoonte! Wij zouden meer houden van die stille gevers, die er geen diner voor wenschen - maar 's lands wijs 's lands eer - en misschien wijzigt zich zoo'n-aan-den-weg-timmerende-gewoonte ook nog

wel eens, naarmate de eenvoud der hoogere kringen, der upperten, zich meer en meer gaat onderscheiden van den op bluf-belusten parvenu-rijkdom der schijn-aristocratie.

Natuurlijk worden er heel wat speechen aan zoo'n ‘dinner’ afgestoken, door de eerste en voornaamste autoriteiten op medisch en politiek terrein, de aristocratie van geest en verstand en hart krijgt men te zien en te hooren, zoodat het zeer interessant is voor een belangstellenden leek een dergelijke gebeurtenis eens bij te wonen.

Diezelfde aristocraten naar den geest - en naar geboorte - waren ook eenige dagen geleden bijeen in het Mansion House, op vereerende uitnoodiging van ‘the Mayor en the Lady Mayores.’ Het was om een meeting te houden in 't belang van de ‘Society for the prevention of Cruelty to children’. Zoo *een* vereeniging zich hier in Londen mag verheugen in de warme belangstelling van het publiek, dan is het zeer zeker deze. 22 jaar bestaat ze, en door Queen Victoria, koninklijk goedgekeurd met een charter.

Het was zeer belangwekkend om de openingsrede van ‘the Earl of Crewe’ te lezen, en hem te hooren zeggen, ‘What is now feared is not too much public criticism, but too general public acceptance.’ Dat klinkt heel wonderlijk, nietwaar? Wat, te groote, te warme belangstelling van de zijde van het publiek - wordt eenigszins geschuwd? En toch begrijpen we de spreker, als hij zijn vrees bloot legt. Nu en dan vertellen de nieuwsbladen met schrille kleuren van een barbaarsche moeder, van dierlijke behandeling, van den tijger - die in den mensch opspringt - en zich werpt op 't onschuldige kind. Dát doet opzien met angst, dàt zoo iets kàn gebeuren? En de subscripties volgen. Heel noodig dat geld - maar een der-

gelijke ‘advertentie’ mag niet tot reclame dienen van het werk, dat door de vereeniging wordt gedaan.

Wat wel een advertentie raag zijn - dat is dit: te weten, dàt, terwijl er zoo meer gevallen werden onderzocht door de inspecteurs van den bond - dan verleden jaar - er *200* minder vervolgingen plaats hadden. Het ‘waarschuwingswerk’ - dàt is het stille, mooie werk - dàt moèt dienen tot basis van goede propaganda. Want de vereeniging moet zich mettertijd als 't ware overbodig maken. De inspecteurs moeten door hun zedelijken invloed den geest in de huisgezinnen weten te wijzigen. Zoodat de ouders beter hun plichten gaan begrijpen en hun kinderen een waar ‘tehuis’ gaan geven.

Hoe eenvoudig klinkt dat nietwaar? De afdeelingen hebben namelijk ieder een inspecteur, die gesalarieerd, wordt, en in uniform loopt. Deze inspecteur gaat de huizen binnen, waar hij meent te moeten optreden, onderzoekt de gevallen, is in verbinding met de politie en door den *tact* van den inspecteur moet deze arbeid met succes bekroond worden. Nu wil de vereeniging steeds meer inspecteurs, o.a. vraagt ze één alleen voor de city - maar iedere inspecteur kost £ 200, zoodat er dus heel wat moet worden bijeengebracht.

Onlangs woonde ik een vergadering van onze afdeeling bij, en hoorde het bespreken van de gevallen van die maand, en zag ik den inspecteur van ons district. Een flink gebouwde krachtige man, die alleen reeds door zijn optreden indruk moet maken. Een predikant uit ons district, leidde de besprekingen, verschillende dames, waaronder vrouwen van doctoren, waren tegenwoordig, en konden menige opheldering geven over het interne van enkele gezinnen, doordat de doctor er mee in aanraking was geweest. Ik kreeg den indruk, van een ontzaggelijke noodzakelijkheid van dit *moeielijke* werk... want moeielijk is het, om in de huisgezinnen binnen te treden en in te grijpen - een Engelsch gezegde: ‘my home is my castle’, toont genoegzaam aan - dat men niet zonder ‘pas’ dat home ongevraagd kan binnen treden, en goed gemotiveerd moet het ‘binnengaan’ van den inspecteur dan ook wel zijn. -

Hoe meer betrouwbare inspecteurs er komen in alle deelen van Engeland - des te beter, zal Engeland op zijn toekomstig, nu - opgroeiend geslacht kunnen bouwen.

200 inspecteurs zouden we nog moeten hebben, zei lady Somerset - en - een ‘minister for the child’. - Waarom wel een minister voor landbouw - en geen minister voor de bescherming van kinderen?

In afwachting hiervan, heeft de vereeniging, de Lord Mayor met den eeretitel van ‘The Child'ren's’ Lord Mayor ‘bezwaard’... want heel wat titels zal hij dragen! Deze echter zal hem zeker het minste drukken, want wie voor ‘'t kind’ werkt, werkt met hoop volle verjongde krachten.

Of zoo'n Lord Mayor tusschen al zijn officieele dinners en meetings in nog tijd zou hebben, om, zooals de gefortuneerde en niet-gefortuneerde, Engelschen doen - voor ‘the week-end’ naar ‘the River’ of liever ‘op’ de River gaan? Want dat is wel zoo wat fashion. Een ‘houseboat’ te hebben, en in zoo'n aardig aangekleed, vaak met planten versierd, en met bont zeildoek overdekte boot op ‘the River’ te liggen. De dames in hoogst elegante kleurige toiletjes, de heeren in een flannel ‘suit’. Bij Hamptoncourt, en Maidenhaid en Sarbiton liggen ze de ‘Week- Enders’, genietende van lucht en zon en frisschen wind. Het warme, duffe city-kantoor vergetend.

En voor wie motorcars bezitten, is zoo'n uitstapje van Zaterdag tot Maandag, eveneens een vast nummer op 't program? Is het wonder, dat de kerken leeg, verlaten

schijnen - ‘Als 't ouderhuis waaruit de kinderen zijn weggegaan’. Als het hoogere zieleleven dan ook maar gevoed wordt met ‘Gods gedachten’ in Zijn Tempel ‘de natuur’, want dat de ‘business-man’ hier aan 't einde van zijn week van draven, hollen, zwoegen, hopen en trachten, naar rust hijgt en naar ‘stille wateren’ - wie, die Londen kent, en de motorbussen hoort snorren, die Londen's-wegen nog onveiliger maken voor den vreemdeling, en het gewoel van ‘ongedekte’ klerken en stockbrokers voor the Bank of England gadeslaat - zal er zich niet in verheugen! En dat die ‘trips’ door spoorwegmaatschappijen en stoombootvaartcompanies worden vergemakkelijkt en aangemoedigd, is een weldaad. Zelfs een Londenaar zou bekrompen worden - als er geen holidays voor hem waren weggelegd!

En voor de kinderen beginnen de gulden dagen ook al aan te lichten. Want welk kind gaat niet mee op een ‘outrig’.

Verleden week had ik het halve genoegen ook mee te mogen gaan - en wel naar het magnifique estate van Sir John Lubbock,

als geleerde ook in Holland bekend - nu Lord Avebury. -

In Kent ligt zijn bezitting, en ónze pic-nic zou gehouden worden op een van zijn velden, met zijn toestemming natuurlijk. Heerlijk, had het kunnen zijn - als de regen niet alles bedorven had! Enfin, zijn huis zagen we tenminste van buiten in 't verrukkelijke park, en hoorde ik, hoe Lord Avebury voor 36 jaar aan het Parlement had voorgedragen om the Bank of England 4 maal 'sjaars te sluiten - om zoodoende de bank-clerks een holiday te geven. Waardoor de nu populaire ‘Bank-Holiday’, vacantiedag voor ieder, in de wereld kwam. -

Dicht bij Lord Avebury's estate staat ‘Darwins huis’, een 20 minuten gaans ervan verwijderd. Nu nog in familiebezit - en zijn familiegraf is op 't kerkhof, er bij, te Down, maar Darwin zelf is in Westminster Abbey begraven. Geen kleinigheid.

Darwin met zijn evolutietheoriën, door de Staat op staatskosten naar de statige Abbey overgebracht! Voorzeker een getuigenis van verdraagzaamheid! Sir John Lubbock, zijn vriend en buur was een der ‘pall-bearers’.

Wel een diepen indruk maakt de Westminster Abbey op den vreemdeling.

Hoeveel standbeelden - hoeveel namen eerbiedig gespeld! Wel veel ‘eerste’ mannen heeft Engeland bezeten - en dan hoe weet ze die mannen te eeren! -

Mevrouw H.B. DE LA FAILLE.

Uit het verre Westen. Peddlers.

Bovenstaand woord laat zich het best vertalen door ‘rondventers’ van dingen op het gebied van keuken, huishouden, kleêren, voeding, ja, wat al niet?

Hoewel tegen de trappen van vele huizen een bordje is aangebracht met het opschrift: no peddlers, zoo storen deze zich daar weinig aan en noodzaken zij de vrouw des huizes, door het drukken op de electrische schel, die in de keuken uitkomt, de deur te openen.

Soms ook kloppen zij aan de achterdeur, daar zij zeker weten, dan gehoor te krijgen, vooral in den voormiddag. Dat zij niet altijd vriendelijk worden te woord gestaan, vooral als men bezig is met iets, dat bijzondere zorg vereischt, is geen wonder; zelfs zeg ik wel eens, dat ik voorzien ben van hetgeen zij te koop aanbieden, maar, ter eere van de lui, moet ik zeggen, dat zij altijd fatsoenlijk en beleefd blijven en zich niet wreken door onbeschoft te worden. Het is hun schuld niet, als zij niets verkoopen, want gewoonlijk zijn zij zóó welbespraakt, dat wijlen Brugman, bij hen vergeleken, een slecht redenaar was.

Wij wonen in een benedenhuis en het is een stilzwijgende conditie, dat ik, na de aanschellende persoon te hebben gesproken, deze aankondig, dat de ‘lady upstairs’ niet thuis is, terwijl de laatste bij voorkomende gelegenheden den bezoeker doet weten, dat de ‘lady downstairs’ hem door afwezigheid niet kan te woord staan, wat één van ons beiden een tocht naar de voordeur uitspaart. De man neemt dan nog den hoed af en zegt: ‘dank U’, blij dat hij niet meer tijd, dan noodig is, verliest.

Is er een nieuw artikel, van welken aard ook, aan de markt, dan worden er monsters aan de deuren afgegeven, ook wel op de stoep neêrgelegd, na eerst te hebben aangebeld en men krijgt langzamerhand een verzameling van diverse soorten koffie, zeep, poetsgoed, oats, enz. alles keurig verpakt in miniatuur kartonnetjes, met gebruiksaanwijzing.

Men heeft de book-agents en zij, die rondgaan, om abonnementen te krijgen voor couranten en tijdschriften. De eersten maken 40%.

Een paar weken geleden schelde een knap uitziende vrouw aan, een soort speld, om rok en blouse bij elkaar te houden, te koop aanbiedende. Het voorwerp leek mij vrij doelmatig en na mij te hebben aangeboden, het aan den rok te bevestigen, kwam zij binnen om zulks te doen. Ik vroeg of het gaan langs de huizen haar betaalde en zij vertelde mij, slechts een paar uur in den voormiddag uit te gaan en altijd 2 dollars te verdienen; zij was niet sterk, had te vergeefs beproefd met naaien den kost te verdienen, maakte nu veel meer met minder moeite en had het grootste gedeelte van den dag vrij.

Dan komen er dames met voile en netjes geganteerd, voorzien van een tasch, waarin watertjes en zalf voor de gelaatskleur, parfumerieën enz., en zij zijn uiterst verbaasd, als men zegt niets van dien aard te gebruiken.

Strooibiljetten ter aanprijzing van allerlei artikelen worden onder de deur geschoven; het schijnt te veel tijd te nemen te wachten, totdat er wordt opengedaan.

Wat vreemd is in zoo'n praktisch land als Amerika: een brievenbus is een zeldzaamheid; daarbij is er geen huis zonder trappen. De brievenbesteller belt 2 maal achter elkaar; hoort men hem niet, nog een tweede maal; krijgt hij nog geen gehoor, dan schuift hij den brief onder de deur, couranten en pakketten legt hij er vóór, niemand haalt die ooit weg.

De scharenslijper gaat met een bel rond, zoodat men hem in de verte kan hooren aankomen.

Ja, wie er al niet aan de deur komt!

Een onzer kennissen, die onlangs haar moeder verloren had, opende op zijn bellen, de deur voor een in het zwart gekleed heer, welke haar vroeg of zij niet pas een sterfgeval in haar familie had gehad. Op haar toestemmend antwoord, verzocht hij haar een oogenblik te mogen spreken. Zij liet hem binnen en, zonder plaats te nemen, haalde hij uit zijn portefeuille een papier, vouwde dat open en, men oordeele over haar verbazing, begon, al gesticuleerende, op plechtigen toon een treurdicht op een overleden moeder voor te lezen.

Haar herhaalde pogingen, om hem te doen ophouden, waren vruchteloos; hij verzocht haar beleefd te wachten, totdat hij klaar was. Toen bood hij haar een keurig uitgevoerde kaart aan in letters op zwart papier met zilver, omkransd met engeltjes. Naam en sterfdag der afgestorvene waren te lezen boven gemeld gedicht. Het geheel was een waar kunststuk. Hij zei, dat de kaart uitstekend geschikt was om aan vrienden te verzenden en gaf haar een prijscourant van een firma in Nieuw-York, waar men nabestellingen in allerlei grootte kan doen. De gedichten zijn natuurlijk verschillend naar gelang van de persoonlijkheid der overledenen.

Men liet het aan de beleefdheid over de monsterkaart te houden tegen de kosten of ze terug te zenden.

De firma gaat de lijst der sterfgevallen na in de couranten; vandaar de nauwkeurigheid, waarmeê naam en datum zijn vermeld.

Een paar dagen later vervoegde zich aan hetzelfde adres een vertegenwoordiger eener steenhouwerij, met verzoek een grafsteen te mogen plaatsen.

Moeite noch kosten zijn hier te veel, in het vooruitzicht van geld te kunnen verdienen!

East-Oakland, Californië.

M. VITRINGA.

Blijheid en Schoonheid door L.v.W.

Onder den beschermenden boog van het breede, groene tulpenblad, dat naast de bloem kloek en vast daar stond tusschen het gras van den boomgaard, sliep een Elf.

De dingen, waarvan de Elf droomde, waren de dingen, die - als het weêr dag was - komen zouden: er nog niet waren.

Terwijl op het groene dak boven haar hoofd de regendroppels tikten en glansloos de wereld lag onder de druipende takken van rondom, zag de Elf in haar droomen het gouden zonlicht, blikkerend gul in de duizend kleine bloemstarretjes, die zich aan en om die takken hadden genesteld en ontloken waren overal waar maar een plaatsje was op het hout. En boven die millioenen en millioenen witte vonkjes: het

blauw, het heldere, diepe blauw, dat fond gaf aan al dien teer-witten of zacht-rood beademden bloesem.

En de Elf glimlachte in haar slaap van blijdschap over het schoone, dat er nog niet was, maar komen zou - want niet in 't bezit, in 't verbeiden ligt het geluk.

Stil en onbewogen stond de purperroode kelk van de tulp, ontvangend in zijn bloemenhart de regendroppels - gelaten. Soms waren het hagelkorrels, ruw schurend het satijn van zijn wanden en ze voor een wijl dof makend, doch in het warme hart van de bloem versmolten de ijskorrels - als elke ruwheid, onwillens opgevangen, versmelt in een van liefde gloeiend menschenhart.

Een Narcis, hoog wiegelend op haar stengel ver uit boven het gras, evenzeer ontloken eenzaam op een plaats, waar men haar noch zocht, noch verlangde, had, bevallig haar kopje schuddend, de hagelkorrels belet haar geel hartje te raken.

Schijnbaar deemoedig stond zij - in zelfbewuste reinheid - en boog haar slanke lijf naar de tulp, meewarig blikkend in den kelk..... Gevuld zag zij dien tot aan den rand gevuld, niet met koude hagelsteenen, doch met de blanke starretjes van den pruimenbloesem boven haar, door den hagel afgerukt en gedreven binnen de wanden van de tulp, die - het kwade ontvangende in onderworpenheid - geworden was tot een beker van Schoonheid gevuld met Blijheid.

Kunsten en Wetenschappen.

Jean Goujon niet in den Bartholomeusnacht vermoord.

Deze beroemde Fransche architect en beeldhouwer, in 1515 te Parijs geboren, was, zoo meende men in den Bartholomeusnacht (24 Aug. 1572) vermoord. Waarom? Omdat men hem omstreeks dien tijd uit het oog had verloren. Dat was gissen, wat deed missen. Onvermoeide nasporingen hebben anders geleerd. Jean Goujon is zijn natuurlijken dood gestorven, doch niet in Frankrijk, maar in Italië, en wel te Bologne, waarheen hij gegaan of gevlucht was, nadat een andere Jean Goujon als martelaar van zijn geloof, - deze was Protestant, - op den brandstapel was gestorven.

De archieven van Modena laten in elk geval geen twijfel over omtrent de meening, dat de groote kunstenaar in Italië is gestorven. De registers der inquisitie aldaar, waarin de verhooren voorkomen van de réfugiés, zeggen het ons duidelijk.

Zoo getuigt in 1568 een réfugié-gevangene: Ik heb ongeveer 9 à 10 maanden in Bologne gewoond o.a. ook op de ‘Place Saint-Michel chez maître Jean Goggion, français, tailleur de relief.’ Verder getuigt hij 9 December van dat zelfde jaar, dat eenmaal bij een onderwijzing in de nieuwe leer tegenwoordig was ‘Jean Gozzon, Français, aujourdhui mort *(hora morto)*. Uit een en ander blijkt, dat Jean Goujon overleden moet zijn te Bologne tusschen 1564 en 1568.

Indien men tegenwoordig vroegere schrijvers naschrijft, loopt men gevaar in hun fouten te vervallen, waarvan vele legendarisch zijn.

De archieven, en zij uitsluitend, zijn aan het woord. Zij geven de waarheid, en de biographieën onzer groote mannen kunnen er slechts door winnen.

Wie weet of nog niet eenmaal te Bologne ook de steenen zullen getuigen, dat Jean Goujon aldaar zijn laatste levensjaren heeft doorgebracht, namelijk indien er fragmenten van beeldhouwwerk in of aan de paleizen of huizen van zijn kunstenaarshand worden gevonden.

Theater in de open lucht.

Er bestaat tegenwoordig een streven om het theater in de open lucht te doen herleven, niet enkel met de natuur en plaatselijke gesteldheid als achtergrond, maar ook om daartoe dienstbaar te maken de ruïnes der oude Grieksche en Romeinsche theaters. Orange met zijn hoogst interessante bouwvallen, - voornamelijk bij ons bekend door de fraaie gravure, waarop afgebeeld is het in bezit nemen door Constantijn Huygens van het oude Prinsdom, waaraan de Oranjes hun familienaam te danken hebben, - is daarin voor gegaan, en naarmate de ontgravingen en opgravingen belangrijker aanwijzingen doen over den aard en het wezen van het theater bij vroegere volken, naar die mate kan men de bouwvallen ook beter overeenkomstig hun vroegere bestemming, inrichten en exploiteeren.

Om die kennis te vermeerderen, dient vergeleken te worden, en bovendien een breede studie gemaakt van het theater, zooals het vroeger was.

Een nieuwe bijdrage daartoe is een overzicht van het Romeinsche theater te Dougga, oudtijds Thugga, gelegen in noordelijk Tunis, in de nabijheid van

Têboursouk, welke plaats oudtijds een voorname stad was in 't Romeinsche gedeelte van Afrika.

Vijftien jaar lang is men onafgebroken bezig geweest om het theater voor den dag te brengen, en nu staat het daar als getuige van de groote voorliefde voor het schouwspel, waaruit zulke trotsche monumenten zijn ontstaan.

Mocht men studie willen maken van wat de Grieken en Romeinen op het schouwspelgebied hebben geleverd dan diene men het werk van Dörpfeld en Reisch te bestudeeren, maar dan moet men vooral ook niet verzuimen nota te nemen van wat Caron over het theater van Dougga heeft geschreven. Deze monographic heeft daarom vooral waarde, wijl het daarin behandelde tooneel in zijne inrichting zoo goed bewaard is gebleven.

De roman van een 'Murillo.'

De groote Spaansche schilder Murillo heeft tot tweemaal toe het onderwerp behandeld waarin Jezus den lamme geneest. Eén voor het gasthuis te Sevilla, en één voor de Sint Augustijnenkapel te Madrid.

Het eerste behoorde tot een serie van 8 schilderijen, welke de werken der barmhartigheid voorstellen, en geplaatst werden in het bovengenoemde ziekenhuis San Jorge de la Caridad. Deze stukken onderscheidden zich voornamelijk door koloriet, teekening, gelaatsuitdrukking, compositie en een misleidend perspectief.

Op een drietal na verdwenen zij successievelijk, want Maarschalk Soult bracht het stuk met meer andere kunstwerken als een deel van den buit, in den Fransch-Spaanschen oorlog behaald, naar Frankrijk.

Het schilderij uit de kerk van Madrid is misschien op dergelijke wijze verhuisd. Dit valt op te maken uit de vouwen welke men in het doek terugvindt, en heenwijzen naar eene slordige verpakking.

Ruim honderd jaar bleef het kunstwerk verborgen in Devonshire. Toen kwam het in handen van de huishoudster eener oude dame, die echter failliet ging, waardoor er beslag op werd gelegd, waarna het aan een kunsthandelaar verkocht werd, die het na loven en bieden afstond aan den Heer W. Doig.

Thans wordt de waarde geschat op 120.000 tot 200.000 mark, indien het echt is, want daarop komt het aan, en wie zal daarvoor het stellige bewijs leveren, waar men tegenwoordig zoo op vervalschen uit is.

Een dure waterkan.

De bekende firma Christie te Londen heeft onlangs een waterkan voor maar eventjes een som van ruim 40.000 gulden verkocht, welke ontdekt werd onder eene collectie, vrijwel waardeloos, porselein.

Het was wel is waar een zeer bijzonder stuk. De kan is van bergkristal en dagteekent uit de 16^{e} eeuw. Eerder maakte zij deel uit van de verzameling van den Markies Anglesey.

Haar vorm is die van een peervormige geribde vaas, met cylindervormige hals, is ruim zes duim hoog, en beslagen met gedreven zilver, waarvan de bewerking het zuivere karakter draagt van den besten arbeid der Engelsche zilversmeden uit het midden der 16^{e} eeuw.

Toen dit kostbare stuk op de veilingstafel kwam, en werd 'op' gehouden, ging er een kreet van bewondering op, en het gretige eerste bod van 600 gulden werd met een spotlach begroet. Binnen twee minuten was het eerste bod reeds vertiendubbeld, en nadat de som van 12.000 gulden was bereikt, bleven er slechts twee bieders over, totdat de hamer viel voor den bieder die het tot 68000 *Mark* had gebracht.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Kleine Toke.

‘Dus tante, als 't voorjaar wordt, brengt de ooievaar 't kindje mee,’ vraagt kleine Toke, haar blonde krullekopje dicht tegen mijn arm drukkend.

‘Ja kleintje; hoe vindt je dat nu wel, en hier in deez' kamer komt dan een mooi roze wiegje te staan, waar de kleine in mag slapen. Kom je dan dikwijls eens naar poppetje kijken.’?

‘O tante’ en ze slaat haar armpjes om mijn hals, ‘mag ik dan poppetje in slaap zingen, en al mijn speelgoed zal ik voor poppetje mee brengen.’

‘Poppetje....’ en denkend ziet ze me met hare blauwe kinderoogjes aan ‘zoo groot als mijn pop, mijn Hanna, en dan echt, zóó echt dat de oogjes open en dicht kunnen gaan.’

‘Ja lieverd, zóó echt zal 't kindje wezen.’

Met een uitroep van zoo'n heerlijk vooruitzicht, laat ze haar armpjes los en holt naar 't raam, en dan met een diepen zucht, klinkt 't zachtjes van haar lippen ‘Nog niet.’

‘Wat is nog niet, dacht je dat vader er aan kwam’?

‘Neen tante, ik zie naar den ooievaar, ik dacht dat ik klepperen hoorde.’

Reeds een jaar lang, was kleine Toke elke morgen even een bezoekje bij tante Jet komen

brengen. Ze woonde ook naast de deur en daarom mocht ze, zooals groote kinderen, alleen gaan. Op de punten van haar teenen staande, zich zoo groot mogelijk makende, kon ze juist bellen. En binnen gelaten, wist ze waar ze tante kon vinden. Dàn bracht ze tante altijd een morgenzoen en soms een boodschap van moeder. Met een heel ernstig gezichtje werd woordelijk gezegd wat moeder gezegd had, al was 't ook nog zoo'n lang verhaal.

't Was de laatste April, de Meimaand was dus in aantocht, en nog steeds liet 't beloofde poppetje, op zich wachten. De laatste dagen kwam Toke haar morgenbezoek brengen met de woorden:

'Dag tante, is de ooievaar er nòg niet geweest, ik vind 't al lang voorjaar.'

'Geduld kleintje, morgen begint de Meimaand en dan brengt hij stellig 't kindje.'

'O tante, ik hoop dat ik de ooievaar zal zien, want ik heb moeder beloofd, dat ik om een broertje zal vragen.'

'Dat moet je doen schat' en ik kuste haar roode wangetje en 't kleine mondje, dat zoo echt kinderlijk daar voor me stond te babbelen, en ik wenschte in stilte, dat onze kleine mocht worden, zooals dit reine, kinderlijke, aanvallige wezentje.

'Heel stil wezen, klein vrouwtje' zegt oom, die Toke de voordeur open doet. 'Wat draag je daar in je schort?'

'Dat zijn twee van mijn liefste kindertjes, daar mag kleine Jopie mee spelen' en ze toont oom haar schat.

'Dat zal Joop erg prettig vinden, maar zou je ze nu niet liever in de kamer leggen, als Joop wat ouder is, komt hij hier in dit wiegje en mag er dan mee spelen.'

Gewillig brengt ze hare lievelingen in 't wiegje en geeft oom een handje om heel voorzichtig en stilletjes de trappen op te gaan.

Daar staat ze voor 't helder witte wiegje, en slaat vol vreugde en bewondering de kleine handjes ineen en fluistert oom, die ever haar heen gebogen staat, in 't oor: 'Wat een klein poppetje, een echte levende pop,' en ze strekt 't handje naar 't kleine kopje uit, raakt even 't gezichtje aan en bang om pijn te doen, trekt ze gauw haar handje terug.

'Wat wou je doen vrouwtje,' vraagt oom, die zag dat ze bang was 't kleintje pijn te doen.

'Toke wou zien, of de oogjes heusch open en dicht konden gaan.'

'Als 't kindje wakker is, dan zijn de oogjes open, net zooals bij Toke,' en lachend ziet oom naar 't groote bed, vanwaar de moeder 't tweetal vóór de wieg, ligt gade te slaan.

'O tante,' fluistert Toke op hare teenen voor 't bed staande, 'wat is poppetje echt, de oogjes kunnen dicht en open.'

En oom, die vindt dat de visite nu lang genoeg geduurd heeft, neemt de kleine bezoekster bij de hand en brengt haar naar beneden. Even moet oom nog vragen hoe ze kleine Joop nu vindt, waarop ze openhartig antwoord:

'Nog mooier dan al 't speelgoed samen, want Jopie is echt.'

'Vandaag nog niet klein vrouwtje, als Joop beter is hoor' waren steeds de woorden van oom geweest. Hoe zat ze nu al weken te wachten op de boodschap, dat ze mocht komen om met Jopie te spelen en in slaap te zingen. Ze zou zoo'n goed moedertje voor 't kleintje wezen.

En elke morgen als Toke wakker werd, was hare eerste vraag: ‘Mag ik vandaag naar Jopie gaan?’

's Ochtends als oom kwam vertellen hoe 't met den kleine ging, riep Toke al voor hij de deur in was, ‘mag ik?’ maar oom schudde steeds ‘neen’ met 't hoofd.

't Was einde Mei en eindelijk had tante gezegd, dat Toke maar eens moest komen. Nu zou ze gaan, vanmorgen is 't beste, vond moesje, maar Toke zelf, bleef liever thuis, klein Jopie was er toch niet meer, geen wiegje stond er, ze hoefde nu niet met dat echte poppetje te spelen.

En langzaam, met treuzelende kleine pasjes loopt ze naar de voordeur, gaat als vroeger op de teentjes staan en belt; nauw hoorbaar gaat de schel over.

't Duurt lang eer de deur geopend wordt, eindelijk is ze in den gang, de kamerdeur, waar ze tante zal vinden, staat open en langzaam, aarzelend alsof 't leed dat daar binnen gedragen wordt haar terug doet deinzen, gaat ze naar binnen. Daar zit tante, een glimlach komt op 't gelaat nu dat kleine zonnestraaltje verschijnt, en bedeesd komt Toke nader en vraagt: ‘Tante, wáár is Jopie, ik zou met klein poppetje spelen, maar Moesje zegt dat hij niet meer hier is, wáár is Jopie dan?’

En tante staart in die groote vragende

kinderoogjes en zegt nauw hoorbaar ‘Ginds, ver weg.’

Dan ziet ze een traan in tantes oog en vraagt op kinderlijken toon:

‘Waarom huilt tante, omdat klein poppetje weg is?’

‘Ja klein schatje, tante is weer alleen.’

Dan slaat ze hare zachte armpjes om tantes hals en zegt op troostenden toon: ‘Tante, tante, Toke is er nog’, meteen ziet ze hare twee lievelingen in een hoek der kamer liggen, haalt ze te voorschijn en legt ze in tantes schoot met de woorden: ‘Die zijn voor tante, nu huilt tante niet meer om Jopie.’

D'ILEX.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Ik weet een allerprettigst pension voor jonge meisjes, die gedurende haren studie-tijd aan het Conservatorium of aan de teekenacademie een aangenaam te huis zoeken.

Weet een uwer soms jonge meisjes, die in den Haag iets dergelijks zoeken? Zoo ja, gelieve dan s.v.p. dit te willen melden aan Mevr. de Wed. *Herman Gunneweg*, Haringkade 143 Scheveningen, die verder alle inlichtingen zal geven.

Achtend

S. MARE.

Berichten.

Wegens het opnemen van de prijsvraag-beslissing moest de plaatsruimte voor de correspondentie daarvoor worden afgestaan, zoodat die, deze week vervalt.

Redactrice.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

18 Juli 1906
20ste Jaargang.
No. 3.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
Waardeering van andersdenkenden.

De redactrice van '*De Hollandsche Lelie*', plaatste van mij onlangs een hoofdartikel '*Armenzorg*', niettegenstaande zij in een noot duidelijk uitsprak, dat zij het er niet geheel mee eens is, wat allen met mij zullen weten, die zich herinneren wat de redactrice over het zelfde onderwerp schreef, waarmee ondergeteekende op zijn beurt niet geheel instemde.

In No. 52, schreef J. Giese een artikel naar aanleiding van een boek, getiteld '*Palm-Zondag*'. Ik las het met belangstelling en met volkomen eerbiediging, hoewel het mij moeite kost niet terstond een andere getuigenis er tegenover te plaatsen, doch de gedachte 'is daarvoor *dit* weekblad het aangewezene?' hield er me van terug.

Is het zoo vreemd dat de titel van een hoofdartikel thans luidt, gelijk hierboven *vermeld* staat?

Ieder mensch kweeke aan: *zelfwaardeering.*

Zonder deze geen arbeiden aan, geen kampen met, geen inspanning ter wille van zich zelf, d.i. van eigen geestelijke, zedelijke ontwikkeling, geen wassen en groeien als mensch. Geen zelfverheffing, geen eigengerechtigheid, geen domme trots noch belachelijke hoogmoed, maar het komt er op aan, te vereenigen: besef van kleinheid en besef van kracht, besef van zwakheid en tevens van kunnen. Uit ootmoed wordt geboren zedelijke moed. Eigenwaarde, erkenning van de beteekenis van zich zelf als mensch die iets is, tot iets geroepen zich weet, kweeke ieder aan.

Wie zich zelf niet acht, wordt eenmaal verachtelijk.

Wie zich zelf acht, wordt *im*mermeer achtenswaardig.

Daarnevens: versterk het besef van *menschenwaardeering.* Blijf in iederen mensch zien *den mensch.* 't Menschelijke kan voor een wijle verduisterd worden, vernietigd nimmer. 't Kan dood *schijnen*, méer niet. Straks openbaart zich weer het goddelijke

in hem. De doode staat op. Aan ons om dooden te doen herleven, hen terug te geven aan zich zelf, aan hun beter-ik. *Zondaarsliefde* beteekent: blijf zelfs in den diepst gezonkene

den *mensch* zien en u dus aan hem wijden. Waardeer den *mensch* in uw tegenstander, uw vijand. *Vijandsliefde* wil zeggen: ook hij blijft *mensch,* hoe *vijandig* hij tegenover ú staan moge.

Waardeer den andersdenkende!

Eerbiedig de beginselen en overtuigingen - zoolang deze eerbiedwaardig zijn - van den *andersdenkende*, hoe ver hij van u ook moge verschillen.

Geen *verdraagzaamheid* slechts, want deze is een deugd van lager orde. Zij is nog maar een *halve* deugd. *Begin* desnoods met haar, doch *klim op* tot *waardeering, eerbiediging.*

Hoe? Andersdenkenden *verdragen?* Meer niet? Neen, ge moet hun het *volle recht* toekennen *anders* te denken dan gij denkt, de dingen *anders* te beoordeelen dan gij doet, *andere* beginselen te belijden dan die, welke gij omhelst.

Verdraagzaamheid is een deugd in kiem. Ze staat véel hooger dan haat en vervolgingszucht, maar wij moesten al *verder* zijn dan zij. In verdraagzaamheid toch schuilen hoogmoed, aanmatiging, zelfzucht. Zij onderstelt dat de andersdenkenden geen gelijke rechten met u bezit. Die nu bezit hij wèl.

Ieder mensch heeft het recht datgene te belijden en die overtuiging uit te spreken, wat voor hém *waar* is, in welke hij z'n innerlijk weergeeft, waarin hij vertolkt de vrucht van zijn denken, waarop zijn gemoed en geweten *ja* zeggen.

Niemand is het geoorloofd den andersdenkende te belemmeren diens overtuigingen te verkondigen, ze in daden om te zetten, zoolang deze niet in strijd zijn met de zedelijke, de maatschappelijke orde.

Gewetensdwang kweekt slaven, onoprechten, huichelaars en moet eenmaal leiden tot uitingen van geweld, welke komen voor rekening van hen die dwang uitoefenden.

Gewetensvrijheid kweekt eerlijken, vormt karakters, personen, zij is voorwaarde van *ontwikkeling*, van een edelen strijd.

Alleen de waanwijze, de hoogmoedige kan niet tot waardeering van andersdenkenden het brengen. Hij meent het alleen aan het rechte eind te hebben en waant *de* waarheid te bezitten. Veroordeel hem niet, want hij is slachtoffer van jammerlijke dwaling.

Noem dat standpunt treurig - immers niet één mensch, geen enkele partij, geen richting, geen kerk is in het bezit van *de* waarheid - maar erken tevens dat menschen, zoolang zij on dat standpunt staan, niet anders kunnen. Heb ik *de waarheid,* dan is elke afwijkende meening *leugen.* En háar dienaren *moet* ik het zwijgen trachten op te leggen.

Dit zullen echter allen eenmaal inzien dat ieder mensch een stukje waarheid nevens veel dwaling in zich omdraagt.

Dubbel droevig is het, telkens te kunnen waarnemen dat zelfs dusgenoemd vrijzinnigen nog leeren moeten anderer opvatting in haar recht te erkennen.

Droevig voor hen zelf, want voor hen is er geen enkele reden om hun overtuigingen gedurig te herzien, ze te toetsen aan en te vergelijken met die van anderen en daardoor tot beter inzicht te komen. Zij snijden zich den pas af te komen tot zuivering en verheldering van denkbeelden en voorstellingen.

Wie '*de waarheid*' bezit, voor dien is niet geschreven: 'zoek maar immer ernstig en volhardend opdat ge wat beters vinden moogt!' Iets hóogers dan de waarheid is er niet.

De zoodanigen moeten wel ‘van uit de hoogte’ neerzien op hen die weten haar niet te hebben en komen er allicht toe te vervolgen, zij het niet op de wijze van weleer.

Tegenover de *waarheid-bezitters* voegen deernis en de hoop dat zij eens het zoover mogen brengen, dat zij komen tot het inzien hunner dwaling.

Och, mochten ook dezen nog eenmaal gaan ‘*zoeken!*’

Wie ‘*zoekt*’, waardeert andersdenkenden en erkent wat er goed is in elke overtuiging, al wordt zij gekleed in een vorm die de zijne niet kan, dus niet mag wezen.

Eerlijkheid en oprechtheid, zich zelf geven vóor en boven alles!

De zoodanige wil van allen leeren, wetend, dat in allen waarheid en onwaarheid zijn dooreengemengd, in *allen* en in *elke partij* en in *iedere richting.*

Waardeering van andersdenkenden eischt *kennis* van diens overtuigingen en beginselen.

Zij vordert *vergelijken*, *onpartijdig beoordeelen.*

Zij kan het deel alleen wezen van hem, wien *bescheidenheid* en *ootmoed* sieren.

Zij gaat uit van het *verlangen* om te *willen* zien en te erkennen wat goeds en waars is buiten zich, waar en bij wie het ook gevonden wordt.

Zij is *voorwaarde van ontwikkeling*, want zij wekt den drang van allen te willen leeren.

Wie het ‘gegrepen’ meent te hebben, blijft stilstaan.

Wie ‘jaagt of hij het ook grijpen mocht’, blijft streven en komt verder.

Wie leerden *anderer* ernstige overtuiging te eerbiedigen, mogen hopen dat eenmaal alle andersdenkenden *de hunne* zullen recht doen wedervaren.

Want - niet waar? - ‘*wat gij wilt dat de menschen u doen, doet gij hun ook aldus.*’

Dit woord beamen we, *niet* omdat het ergens staat geschreven, maar wijl wij zelf het als *waar* erkennen en gevoelen.

Ds. J.F. TERNOOIJ APÈL.[1)]

Het geluk van het Kind.

Gezondheid, opgewektheid, levenslust!

Ziedaar de onmisbare factoren voor het geluk van het kind.

Weinig is er noodig om het gezonde kind levenslust en opgewektheid te verschaffen.

Moeilijk, maar uiterst dankbaar is de taak om de kwijnende, zwakke jeugd in deze voorrechten te doen deelen.

* * *

Ginds klautert, joelend en zingend, een vroolijke kinderschaar op een duintop. Straks, onder gezelligen kout, graven de kleinen kuilen en gangen op het strand, die in hun jeugdige verbeeldingskracht zich vormen tot meren en kanalen, of werpen

zij dammen op tegen de brandinggolfjes, verdedigend elk plekje gronds met de taaie volharding van het Hollandsche volk.

De zon, op 't hoogst gestegen, teekent het middaguur. Het vooruitzicht van het heerlijk maal maakt het scheiden van de gewrochte schatten gemakkelijk.

Even later zien we ze terug in het Koloniehuis, aan elke tafel een hongerig troepje met een geleidster aan 't hoofd, - drie kleine gezinnen in één groot vertrek.

Na het eten gaan allen ter rust. Daarna begint spel en zang opnieuw, om eerst te eindigen als de avond allen naar bed wenkt. Het avondmaal besluit een heerlijken dag, die wordt gevolgd door ongestoorden, zegenrijken slaap.

1) No. 52.
Noot red:
Nu mevrouw Van Meurs-Giese *hare* meening heeft gezegd, komt het mij billijk voor ook die van Ds: Ternooy - Apèl te vernemen!

Voor elk, die iets gevoelt voor het kind, die bewogen is met het lot van het zwakke kind, is het een genot de gezondheidskolonie van nabij te beschouwen. Wie slechts eens met die kolonies mag kennis maken, gevoelt dadelijk de onschatbare waarde dezer hoogst sympathieke instellingen.

Moede en mat, schuw en verlegen komen de kleintjes in hun tijdelijk tehuis, slechts denkend aan dat ééne: terug naar moeder!

Een paar dagen later, en zij vormen de vroolijke groepjes, hierboven geschetst.

Straks, na eenige weken, is het alleen de gedachte naar huis, naar ouders, broertjes en zusjes, die hen het scheiden gemakkelijk maakt van de liefderijke geleidsters en van de kameraadjes in het koloniehuis.

Gebruind door de zon, gesterkt door goede voeding en versche lucht, gaan ze heen, met een hinken voorraad weerstandsvermogen, waardoor ze later schadelijke invloeden kunnen weerstaan.

De verslapte veer heeft zich ontspannen, eer deze voor immer verlamt.

Gezondheid, opgewektheid en levenslust hebben ze ontvangen. Gezondheid, opgewektheid en levenslust nemen ze als vergaarde schatten met zich mede.

In de zedelijk en hygiënisch reine omgeving is het lichaam gesterkt en het karakter gevormd. Vele blijde gewoonten hebben zij

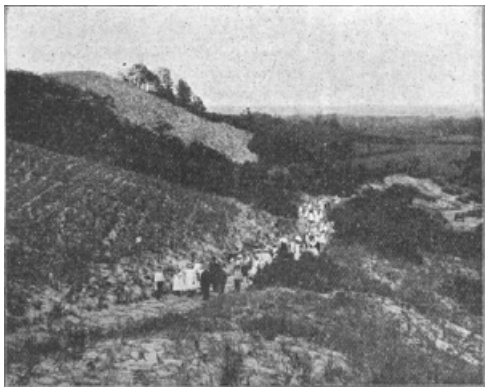

zich aangewend, veel goeds hebben zij geleerd.

De geleidsters, tijdelijk gekomen uit gerieflijke huizen en villa's, zich opofferend dag en nacht ter wille van het kind, hebben een hoogst moeilijke, maar even dankbare taak.

Hun eenige belooning bestaat uit de voldoening van te hebben medegewerkt tot een waarachtig groot, maatschappelijk werk.

* * *

Enkele jaren geleden waren het in Nederland slechts een zevental bevoorrechte plaatsen, welke kinderen konden uitzenden naar Gezondheidskolonies. Zeer langzaam is dit aantal gestegen.

Practische bezwaren maakten

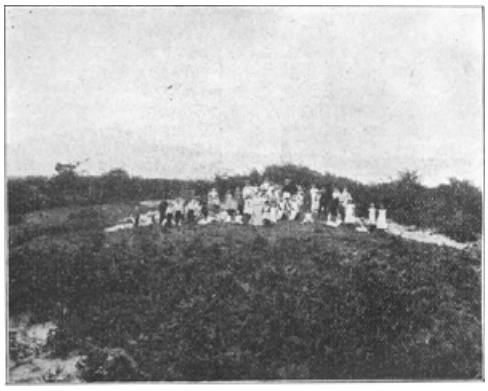

de organisatie dezer instellingen, inzonderheid voor kleinere plaatsen, hoogst moeilijk, zoo niet onmogelijk.

Om de verpleging van de zwakke jeugd in de Gezondheidskolonies voor geheel Nederland mogelijk te maken, werd voor eenige jaren opgericht een vereeniging, aan welke mannen en vrouwen van naam en invloed uit alle partijen en gezindten hunne medewerking hebben verleend. Die vereeniging heet: HET CENTRAAL GENOOTSCHAP VOOR KINDERHERSTELLINGSEN VACANTIEKOLONIES. (Seer. Mr. L.N. Rodenburg, Banstr. 9, Den Haag).

Verleden jaar zonden voor het eerst 4 afdeelingen nauwelijks 30 kinderen naar het. Koloniehuis van het Centraal Genootschap.

Dit jaar zijn het 23 afdeelingen, welke met 300 kinderen 3 tehuizen steeds vullen.

Het volgend jaar? Het aantal is niet te benaderen. Waar de resultaten van 30 kinderen een zoo groote uitbreiding ten gevolge heeft, dat nog week aan week nieuwe

afdeelingen worden gesticht, is met recht te verwachten eene aansluiting in de naaste toekomst van alle plaatsen in ons land.

Wat nu nog een utopie lijkt, is gemakkelijk te verwezenlijken, als het Centraal Genootschap gesteund wordt door kindervrienden uit alle rangen en standen.

Geld, veel geld is noodig om overal afdeelingen te kunnen vestigen, om tal van koloniehuizen te kunnen inrichten.

Voor wie het lidmaatschap van 5 gld. 's jaars te hoog is, bestaat gelegenheid begunstiger te worden met een bijdrage naar keuze.

Het groote doel kan alleen bereikt worden met medewerking van tienduizenden.

Hun wenkt de lof van het komende geslacht.

Egmond aan Zee.

A.C. BOS.

Leven.

Grijsblauwe lucht boven grijsblauwe bosschen. Zwarte hond in wazige velden. Zwarte hond met groote, bruine oogen sprong naast ons met lange, jolige sprongen; lange, fluweelige flapooren waaiden in den wind.

Dat was Cora, mijn hond.

In de verte sprongen z'n kameraadjes.

Groote dog, gele vlek in het waas, kwam aangehold en nam Cora mee naar de andere honden, en alle vier wachtten ze ver-weg op ons. We moesten over een paar bevroren sloten gaan. Henk probeerde eerst eens, of 't ijs sterk genoeg was, om ons beide te dragen, en, als hij vond, dat 't vertrouwd was, gleed ik hem na en de honden volgden. Eerst met lang, bedachtzaam pootverzetten, later, toen ze zagen, dat er geen gevaar bij was, renden ze er achter elkaar nog eens over, en nog eens, zulke vroolijke jongens!

Ik denk, dat ze 't erg grappig vonden, op 't water te kunnen staan; de gele dog lachte tenminste. Ja, Wodan kan lachen met dichtgeknepen, guitige oogen.

Kleine Fox liep nijdigjes tegen 't ijs te keffen en er in te happen, kleine krabbetjes aan den walkant zijn de achtergebleven sporen van z'n nijdige klauwtjes.

Kleine Fox houdt van ruzie en maakt zich boos over niets.

Kleine Fox is een ineengedrongen, stevig kereltje met opstaand wit, borstelig haar.

Toen holden ze weer verder, ons voorbij; oude Black toonde, dat hij nog wel dolle sprongen maken kon. Foxje bleef achter, maar haalde 't gezelschap gauw weer in met korte hipjes, tot ze samen vergroeiden in één vormlooze, wazige massa.

De ondergaande zon vertintte den horizont in rozerood en wierp een rozigen gloed over 't winterlandschap, die den grijzen nevel verving. Alles jubelde in zonnegoud. De jonge, kale boompjes op den achtergrond, vertelden van nieuw leven. Vóór ons strekten zich de grauwe velden uit, die vergingen in een tinteling van zonnevreugd.

Henk en ik liepen steeds voort over de bevroren stoppelvlakte met hier en daar slootjes, en bewonderden het landschap, dat zich wijd uitstrekte, oneindig wijd onder den lichtenden hemel; de rozige wolkjes, uitloopend in blauw-grijze strepen, die samenvatten de eentonigheid van winterluchten.

En over alles lag stilte, rust en vrede.

'Lottie, zou je denken, dat er twee menschen bestaan, die zooveel van elkaar houden als wij twee?'

Die vraag hadden we elkaar al zoo vaak gedaan, en wij waardeerden zoo ons geluk in 't genieten van God's vrije natuur. Wij voelden, hoe we elkaar lief hadden en maakten illusies, die naar onze idealen trachtten te streven.

O, heerlijk, jong leven!

O, heerlijke natuur!

Zou ieder zoo intens voelen de kleinste bizonderheden van God's groote natuur en doordrongen zijn van haar goddelijkheid? Dat gevoel is in ieder, maar niet overal evenveel ontwikkeld.

'O, Henk, wat zou 't goed zijn, als ieder leefde in en van de natuur; als ieder sterveling leerde kennen en verstaan de verhevenheid er van, en 't geluk, dat er ligt in 't streven naar begrijpen van natuurmacht.'

Nog steeds dwaalden we over de hardbevroren landen, terwijl de zon haar laatste stralen verschoot en alom een avondkoelte kwam aanwaaien.

Een eenzame boer liep in de verte van z'n Zondagsrust te genieten en toog weer huiswaarts naar z'n stille hoeve op de wijde, wijde vlakte

't Werd ook tijd voor ons, om naar huis terug te keeren en Henk floot de honden, die reeds vroolijk aandartelden, oude Black blaffend steeds, in verrukking van z'n dolle jacht over de velden. ‘Vooruit, jongens!’

Daar draafde het viertal ons weer voorbij en baande een weg door 't kreupelhout langs een sloot tusschen hoog riet en bevroren struiken.

Langzaam was de zon ondergegaan, ons z'n heerlijk-warmen indruk achterlatend; en we verheugden ons er op, dat er nog zoo veel zonnedagen zouden volgen en dat het leven zoo mooi is.

O, menschenkind, tracht toch Aarde's goddelijk Schoon te begrijpen.

SALOMÉ.

Boekbeschouwing.

De Voorbijgangers. Een roman van Koloniale Hollanders, door **Maurits Wagenvoort.** (uitgever H.J.W. Becht - Amsterdam).

De altijd nog al lijvig-uitvallende romans van Maurits Wagenvoort, ook *De Voorbijgangers* bestaat weer uit twéé dikke deelen, schrikken me altijd een beetje af, omdat ik

de belangrijkheid en boeiendheid van den inhoud niet geëvenredigd vind aan den omvang van het breed-opgezette en breed-uitgesponnen verhaal. Je krijgt zoo den indruk, dat het geheel veel te weinig beduidend is om er zóóveel woorden aan te verspillen; de auteur begint met zoo'n diepzinnigen omhaal, en 't draait uit op zoovéél oppervlakkigheid.

Zoo ook met: *De Voorbijgangers.* De titel, 'een roman van Koloniale Hollanders,' heeft voor elkeen, die wat afweet en zag van Hollanders in het buitenland, iets aantrekkelijks.

En, in tegenstelling met vroeger werk van Wagenvoort, dat mij hinderde door de gewilde, onmogelijke taal waarin het was geschreven, kenmerkt zich *De Voorbijgangers* door gezond en vlot Hollandsch, 'n gelukkige terugkeer dus tot goeden smaak!

Ziedaar twee redenen, die mij aantrokken tot de jongste pennevrucht des heeren Wagenvoort. Maar, ik moet er al dadelijk bijvoegen, nà kennismaking ermee werd ik teleurgesteld. Want het is weer, zooals met zijn andere romans, hij geeft zoo weinig wat hij belóóft, dan zijn optreden doet verwachten. Daar is de inleiding, 'De Deur' noemt hijzelf het:

Voor dat de lezer het huis van dit boek binnengaat, houdt de schrijver hem een oogenblik aan: hij koestert den buitensporigen wensch althans ditmaal begrepen te worden.

...'De bewering, dat de kunst, egoïstisch, "enkel" zichzelf mag dienen, verliest dagelijks iets van de overtuiging, waarmee zij vroeger werd verdedigd. Onverschillig of hij door de gildebroeders als meester werd erkend, of buiten gesloten, heeft de schrijver steeds de opvatting gehandhaafd, dat de kunst dienstbaar behoort te zijn aan een idée. Men spreekt met geringschatting over romans en tooneelstukken met een strekking: hij hoort dat aan, gaat zijn weg, en verricht zijn werk.'

En daarop volgt een uiteenzetting van de bepaalde 'strekking' gelegd in *De Voorbijgangers*, 'roman van koloniale Hollanders'; namelijk om belangstelling te wekken in het Moederland voor de Hollandsche kolonie in *Smyrna.* Volgens hem, Wagenvoort, verdient die kolonie de belangstelling der Nederlandsche Regeering, en is het plicht van het Moederland om zich de verwaarloosde belangen der Hollanders in Smyrna met ijver aan te trekken! - 'Ziehier' -, aldus eindigt 'De Deur', - 'de strekking van dit boek, door den schrijver luide verkondigd.'

Men ziet het, Wagenvoort is, ondanks zijn bereisdheid, de pur-sang Hollander gebleven, die er, wat geaffecteerd, trotsch op doet, dat hij zich Hollander voelt en Hollander wil zijn! Ik laat die hebbelijkheid dáár. Ze doet mij een beetje gewild aan, zoo, alsof hij, uit vrees van te zullen worden uitgelachen, maar begint met vóóraf een hooge borst te zetten van 'Raak me niet aan!' Dat is een bekende manier van sommige menschen, om iets, dat ze in zich-zelf een zwak punt weten, voor ruwe aanraking te behoeden, door zich aan te stellen alsof ze juist vreeselijk blij en gelukkig zijn met dat bewuste iets, dat hen eigenlijk in stilte hindert, en waarvan ze vreezen dat anderen dit zouden raden of vermoeden!

Het komt er wat 'de strekking' van den Hollandschgezinden schrijver betreft slechts op aan, of het hem gelukt is zijn doel te bereiken, en de belangstelling te wekken, waarop, volgens hem, de Hollandsche kolonie in Smyrna recht heeft. En, ondanks die wat snorkende inleiding, die zooveel belooft, is van zóó iets geen sprake!

Zijn tendenz zit er maar dunnetjes opgeplakt, en zijn heele roman komt neer op een onbeduidend verhaaltje, van menschen waaraan niets wezenlijk-Hollandsch meer over is, ook niet naar hun afkomst, en wier omstandigheden zoo weinig typisch zijn, dat ze konden plaats vinden in èlke àndere stad dan Smyrna! Zoodat het veelbelovende willen strijden voor zijn ‘idee’, waarvan ‘De Deur’ gewaagt, ten slotte neerkomt op 'n vermoeiend den Hollanders in het moederland honig om den mond smeren, door hun te vertellen dat hun hedendaagsche achteruitgang en lamlendigheid eigenlijk allerminst eigen schuld is, maar dat ze nog precies even stoer en van even hardnekkige energie zijn, als in vroegere eeuwen, redenen waarom men hen in het buitenland hoogacht, en er trotsch op is Hollander te zijn!

Met zoo'n strooplikkerijtje zal de schrijver wel hier en daar succes hebben bij achter den eigen kachel gemoedelijk oudwordende, ingevleeschte Hollanders! Maar iemand die zich, blijkens de boven aangehaalde ‘Deur’, de pretensie geeft van iets ernstigs te willen, moest zich toch eigenlijk schamen voor zulke dik-opgelegde vleitaal, als de bewering dat De Hollanders het verstandigste, het stoerste, het waarlijk beschaafdste volk zijn van de aarde, het winnend in de vergelijking van het geheel van zijn staatsleven met dat van elk ander volk. - Of elders, nog krasser:

‘Hij vond de Hollanders van heden nog dezelfde ondernemende, volhardende, moedige Hollanders van vroeger’. - En: ‘Wáár vindt gij in de wereld een volksbestaan van zooveel weerstandsvermogen als het onze? Wáár meer vlijtigen arbeid, wáár een ernstiger streven om het eigen goede te vermeerderen met dat wat elders goed is? Hebben de Engelschen meer durf, wij hebben meer vasthoudendheid; hebben de Franschen meer geest, wij hebben meer gezond verstand; hebben de Duitschers meer geleerdheid, wij hebben meer vrijheid’.

Met zulke aanhalingen, die zonder twijfel weldadig zullen aandoen het gemoed van elk met zichzelf ingenomen, op z'n sloffen voortseulenden Hollandschen kruidenier, (ik bedoel hiermede niet den vakman als zoodanig, maar omschrijf met dit woord gansch onze natie als gehéél), zou ik nog lang kunnen voortgaan. Immers het is dáárin, dat Maurits Wagenvoort zijn kracht zoekt, om 'n belangstelling te wekken in het Moederland voor zijn werk, welke de schildering der Hollandsche kolonie en Smyrna opzichzelf zeker niet vermag te weeg te brengen. Want er is niets Hollandsch aan die verzameling vergriekste en verengelschte en verfranschte en tot ‘Smyrnioten’ geworden tamelijkonbeduidende mannen en vrouwen, en evenmin is er iets in hun doen, in hun optreden, in hun levenswijze, dat rechtmatigt de belangstelling, het geld, dat Maurits Wagenvoort voor hen eischt. De Bie, van Delder, Floris Verkerk zelf, de held van den roman, die de vertolker is van des schrijvers edele gevoelens voor Holland, zij zijn alle drie van die noodlottige zwervelingen, om de een of andere reden niet in staat in hun eigen land een positie in te nemen, en daardoor in het buitenland een dubbelzinnige rol spelend, welke men overal in alle groote plaatsen ter wereld kan aantreffen, en die zich bevinden zoowel onder de Engelschen, Franschen en Duitschers, als onder de Hollanders! En deze, in het leven mislukte drie, De Bie, van Delder, Verkerk, zijn toch met dat al de éénige drie wezenlijke, onvervalschte Hollanders, waarvoor de aandacht kan worden gevraagd. Want noch de kooplui die groote zaken doen: De Oude en Zoonen, Dekama-Dietz, noch de onmogelijk-gedachte figuur van den fransch-hollandschen ‘Comte Torgau’ kunnen ook maar eenigszins aanspraak maken op belangstelling uit een ‘Vaderland’, waarmee ze niets gemeen hebben, ook niet meer de spraak, daar allen Fransch of Engelsch brabbelen. Het is toch wel een beetje dwaas te willen beweren, dat wij finantieele verplichtingen zouden hebben aan een kolonie, waarvan de leden eeuwen-geleden eens 'n vader of 'n moeder hebben gehad, die kwam uit Holland, of zaken deed met Amsterdam! Want die verre verwantschap met een langafgedaan verleden is het éénige, wat de Hollandsche kolonie in Smyrna voor den hedendaagschen Hollander belangrijk maakt. En de oude banden zijn zóó los geworden, zijn misschien altijd zoo weinig vast geweest, dat er blijkbaar niets typisch meer te vinden is aan die ‘Smyrniootsche’ maatschappij, waarvan Wagenvoort ons zoo graag zou willen doen gelooven, dat zij nog wonder veel Hollandsche allures en overblijfselen heeft. Immers in gansch zijn matte beschrijving van die samenleving ginds, is niets kenmerkends, niets dat de menschen daar een bijzonder cachet geeft, hen maakt tot afstammelingen van een bepaald volk. Het is het gewone zoodje, dat je overal vindt in dergelijke steden, gedeeltelijk menschen met 'n luchtje aan hun verleden, gedeeltelijk kooplui, gedwongen door hun handel daar te wonen, en een paar tijdelijk-vertoevenden, jongelui, reizigers, 'n officieel-aangesteld persoon, 'n consul, of iets dergelijks. Die menschen, voor een groot deel bereisde, door het leven heen en weer gegooide lui, hebben niets kenmerkends meer, dat hen stempelt tot één

volksgeheel! Ze zijn verengelscht en verfranscht, en hebben die algemééne kenteekenen, aangevuld met het eigenaardige der levenswijze van de stad, het volk, in wier midden ze zich op dat oogenblik bevinden. In Singapore of in Deli zullen ze zich het Engelsche leven meer eigen maken, en op Batavia het Hollandsche. In Suriname gewennen ze zich gewillig aan het Europeesche in kleeding en gewoonten van de samenleving dáár. En in Smyrna voegen ze zich naar 'Smyrniootsche' gebruiken. Van daar dat de 'koloniale roman' van Wagenvoort uit dat oogpunt, 'een roman van koloniale Hollanders,' gansch en al is mislukt. Er is niets Hollandsch aan die menschen dan de, volgens zijn eigen meedeeling, niet eens wezenlijk bestaande namen, waarmede hij hen heeft opgesierd. Had hij, in plaats van die pronkerige 'Deur' te voegen bij zijn vaderlandslievende 'tendenz,' zich eenvoudig bepaald tot een roman spelend in Smyrna, zonder méér, de waarde van zijn

werk zou er reëeler door zijn geworden. Als romannetje laat zich die geschiedenis van onder-elkaar-babbelende en kwaadsprekende menschen, die, door het eng-begrensde van hun afgezonderd kringetje in een ver-weg-stad als *Smyrna*, gansch en al zijn aangewezen op elkaar en op de conversatie-stof geleverd door elkaars gebreken en diners en toiletten, nog zoo slecht niet lezen. Er is wel gang in het verhaal, dat je alleen maar stoort door de vervelende neiging van den auteur om Fransche zinnetjes ten beste te geven, en te pronken met Engelsche woordjes tusschen z'n Hollandsch in. Toch blijft het werk, dat zich nooit verheft boven het middelmatige. Het is zoo weinig doorvoeld, het laatje zoo leeg uitgaan. Ik dacht bij dien zoo veelbelovenden titel: 'Een roman van koloniale Hollanders', aan hetgeen Couperus, na 'n toch maar zoo kort verblijf in Indië, heeft weten te maken van zijn *Stille Kracht.* Die menschen leven! Je ziet hen in hun onderling zoo en niet anders kunnen zijn; in die ver-af Indische samenleving! Je begrijpt hoe die vrouw daar, in die stille gedachten-vereenzaming, verfijnd-zinnelijk-aangelegd, beïnvloed nog door een op de zinnen werkend klimaat, niet anders worden kon ten slotte dan zóó. - Tegenover een zoo, in-enkele-maanden tijds, in zich weten op te nemen het kenmerkende van een samenleving, staat het 'Smyrniootsche' kringetje van Wagenvoort als een flauwe, wazige teekening, die nergens treft door scherpe belijning van karakters of toestanden. 't Geflirt van Hugh De Oude met freule van Torgau, en 't platte minnarijtje van De Bie met mevrouw Hicks, en de weinig-zeggende ontknooping daarvan, tot zelfs de zelfmoord van freule van Torgau, al die zich tot een pakkenden roman leenende bijzonderheden zijn uitgewerkt met een gebrek aan gloed, aan veelzijdigheid, aan levendige schildering, die eigenschappen juist, die in een roman van dit genre zoo noodig, zoo op zijn plaats zouden zijn! Over het geheel is Wagenvoort veel meer in zijn element wanneer hij weemoedige, innige stemmingen teekent, dan wanneer hij het mondaine leven met gesprekken en flirtations en diners gaat beschrijven. Zijn opzet dan is goed, zijn toon los en levendig, van den man die wat gezien en méébeleefd heeft in dit opzicht; maar zijn kracht, om wat hij begon tot een goed einde te brengen, laat hem in den steek. Hij verwatert weldra, zijn discoursen loopen dood, zijn personen weten niet meer wat ze moeten doen of zeggen; 't grootsch opzet stort in één tot een prullig niets. - Daarentegen is een bladzijde, als die in deel I, 189, een genoegen om te lezen, omdat je dan levendig vóór je ziet het beeld van stemmend verval, dat de schrijver oproept, waar hij Floris Verkerk laat bezoeken de overblijfselen van het Hollandsche Kerkhof:

'Een koele herfstwind deed de treurwilgen, wier gebladert over de bemoste grafsteenen afdroop, de oranjeboomen wier rijpe vruchten als groote gouden druppels kleurden in het donkere loof, sidderen. Het weemoedige licht van een ondergaande zon in een onbewolkt blauwen hemel, reeds doorbleekt van den avond, wierp zijn laatsten weerschijn door de nog dichte boomen, welke, aan alle zijden beschermd door gebouwen, weinig geleden hadden, maar toch reeds hunne vergeelde bladeren over de grafsteenen en tomben uitwarrelden...

- En wederom hier was 't hem goed Hollander te zijn: dit kerkhofje was als een mooie bladzijde der geschiedenis van zijn volk. Het was er stil, vreedzaam, vol herinneringen aan zelfbewuste kooplieden, moedige zeevaarders, ondernemende avonturiers, die in dit verre Grieksche land, en zelfs in den dood nog, een stukje van het Hollandsche vaderland, van het Hollandsche leven hadden gebracht.'

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nan en haar bengels.

Ja, echt groot genoegen had Nanny die twee daagjes thuis gesmaakt, maar nu deze voorbij waren en mijnheer van Sloten haar in alle kleuren het vreeselijke had verteld, wat in haar afwezigheid op school was afgespeeld, nu vroeg ze zich af, of het niet beter geweest zou zijn, als ze haar bezoek aan huis tot later had uitgesteld en stil op het dorp was gebleven.

Immers Nanny wist het zeker, bij haar zou zoo iets nooit zijn voorgevallen. Ze geloofde stellig, dat de kweekeling weinig tact bezat en de jongens, die waarschijnlijk direkt gevoeld hadden, dat de nieuwe juffrouw hun niet de baas was, hadden zeker als echte bengels eens willen zien, hoe bont zij het bij haar wel zouden kunnen maken.

De wijzers van de klok gebroken, de banken verschoven, ja zelfs de beeltenis van de

juffrouw op het bord geteekend, och, och, zoo 'n baldadigheid had Nan niet verwacht. Ondeugden waren ze, maar zoo ruw om zelfs nog een touw over de straat te spannen, opdat de kweekeling struikelen zou, zoo laag kende zij haar jongens niet. Hadden ze dan toch geen meegevoel, geen hart?

Bovenmeester van Sloten stelde nu voor de grootste belhamels voor goed van de school te sturen, volgens de kweekeling: Jan Gertenbach en Krelis mol.

'Schaam je je niet, Nanny de Wilde', sprak ze plotseling hard op tot zich zelf en keek lachend in den spiegel tegenover haar, 'schaam je je niet om daar heusch tranen van in je oogen te krijgen? Mag een goede schooljuffrouw tegen het uitdeelen van straf opzien, daar waar deze eerlijk is verdiend?'

Mijnheer van Sloten was echter driftig, de kweekeling misschien een nietszeggend persoontje, in elk geval had zij bewezen niet berekend te zijn voor zoo'n groote klas. De kinderen waren haar wel vreemd en waarlijk niet gemakkelijk, maar toch ook aan zoo'n wanorde had ook de juffrouw schuld. Het speet Nan dat ze dit niet dadelijk tegen meester had gezegd, maar in die eerste oogenblikken was zij er ook duchtig van geschrokken. Kom, dan nu nog maar even bij hem aanloopen en een goed woordje voor de kinderen gedaan.

Hen zoo zwaar te straffen was niet rechtvaardig. Zij waren toch leerlingen van haar klas en daar was nooit zóó huisgehouden. Bovendien Jan en Kreê te moeten missen.... dat gaf voor Nan den doorslag. Zij zette gauw haar hoed op en even later zagen de dorpelingen haar postuurtje al op den weg.

''n Aevond, Juffrouw!' klonk haast bij ieder huisje, want het was een mooie zomeravond en de boeren zaten nog wat op het erf, of zoo maar voor de deur alvorens zij naar bed gingen.

Of ze gelijk hadden! Binnen, in hunne woningen hing immers die eigenaardige, bedompte lucht, alsof daar nooit licht en wind langs de muren speelden en hier buiten had je de fijnste odeur voor niets.

Nanny nam nog even een neusje vol. Hè, heerlijk, dat riekte naar klaver, thym en het geurige stalkruid. Ja, het leven op dit dorp was nìet kwaad, als haar ouders en al de anderen van thuis er ook maar woonden. Een zucht ging opwaarts, maar werd dadelijk gevolgd door een binnensmonds: 'Foei, ondankbaar schepsel, je hebt ze pas allemaal gezien.'

'Wat hêt de juffrouw 'n haest.'

'Zóó, zóó Vrouw Mol! wat boodschappen gedaan op Zondag!'

De boerin nam het groote pak eens in den anderen arm en sprak lachend:

'Jae, en de juffrouw zou nooit raeien, watte daer wel in zat; 't hoef ook niet, wâ zeg 'k, morgen is 't baykans vroeg enoeg. Zeker wel 'n aerdighaydje op skool met juffrouw's jaerdag? Jae, we hebben er an edacht, de juffrouw woont nou krek twee en een half jaer op 't dorp, wâ zeg 'k! Nou ik zal maer niet verders vraegen, Krêe zal morgen wel alles vertellen, 'n Ondeugd, hay hè juffrouw, anders moeder's beste, hoor! n' Aevond juffrouw, de pap staet op.'

'Dag, vrouw Mol, groeten aan je man,'

Die goede ziel! Ze had stellig vannacht geen oog dicht gedaan, als ze geweten had, welke booze plannen meester tegen Krêe smeedde. Nan was blij, dat ze de vrouw

maar niet voor niets ongerust had gemaakt. Voor niets? Ja zeker, Meester mocht niet volharden in zijn besluit, zoover zou Nan hem zien te krijgen,

Of er echter van de traktatie iets zou komen, daar had Nanny een hard hoofd over in, trouwens daar wilde ze niet voor pleiten.

Vol moed en vastberaden om Meester van zijn besluit af te brengen, trad Nanny in de woonkamer der van Slotens. Mijnheer en Mevrouw zaten te domineeren en het onderwijzeresje, bang, dat zij stoorde, bleef op den drempel staan.

Mevrouw wenkte haar toen, vriendelijk lachend, binnen te komen en Meester schoof een stoel voor haar, bij de tafel.

'Ga zitten, mijn kind, jij bent altijd welkom' en toen stootte hij haar met den arm aan en zei, terwijl hij knipoogde naar zijn vrouw:

'Die daar, Nan, die dáár met haar bril op den neus heeft je ouden, vaderlijken vrind netjes opgeknapt. Ik heb twee honderdjes aan haar verloren, hoe vindt je dat schandaal?'

En Nanny de Wilde lachte en ze meende het zoo van harte. Immers het bleek dat Meester in een goede hui was. Het kwam er nu slechts op aan hem te bewerken. En Nan zou toonen, dat ze dit kon. Praten was haar fort, en plotseling hoorde ze het weer

zeer duidelijk, zooals vroeger op de kweekschool: ‘Meisjes, de vrouwelijke Pericles komt aan het woord.’

Ja, ze zou nu haar welsprekendheid gebruiken. ‘Zet uw rug dus maar schrap, Meester van Sloten, en kijk me niet zoo aan alsof ik slechts een smakelijk koekje bij de thee ben. Nee! Wacht maar, straks zult gij ondervinden, dat de Zeus van Athene werkelijk hier op het ondermaansche zijn gelijke heeft, en zooals eens geheel Griekenland, zoo zult gij thans schudden en beven onder de woorden van een Pericles.’

‘Och Mijnheer van Sloten, ik kom u nog eens even spreken over dien ongelukkigen Zaterdag’, zoo begon ze en dacht: gij hebt uwe ooren en oogen nu wijd open gezet, pas op Meestertje, ik tijg aan het werk en over een uur zijt ge mijn man’.

‘Neen, Nan, je gaat niet alleen, ik breng je thuis, hoor! - Even mijn hoed krijgen Nou, nou ik ben er moe van, je had dominee moeten worden - zie eens even naar den Grooten Beer, kind! Wat een prachtige sterrenhemel, hè? - maar je hebt gelijk, zie je, die kweekeling deugt niet, ze mist de ware tact. En je weet hoe dat gaat, hè, ik ben nog al driftig van aard, maar een barbaar is je meester ook niet. Drie dagen moeten ze nu echter eens thuis blijven, de geheele klas, net als je zegt. Och ja, kind, ik weet het uit eigen ondervinding, de jongens hebben het altijd gedaan, maar ik ben het met jou eens, de meisjes hebben evenveel schuld. Om nu precies den belhamel er uit te kiezen, dat gaat ook niet, daarom de geheele klas moet er maar onder lijden. Wil Nan dan misschien nog die drie dagen naar huis? Als je klas niet komt, dan heb ik je niet bepaald noodig.’

‘O, Mijnheer!’

‘Nu dat is dan maar afgesproken, alleen morgenochtend nog even komen voor de strafpredikatie. Ik zal hen zelf wel aanspreken, maar ik heb toch graag dat je er bij bent, de andere komt ook - kijk eens aan, we zijn al bij je huis - nu kind, wees nu maar gerust, Krêe en Jan, beter gezegd: “jou jongens” (ja, lach nu maar niet) ze blijven, hoor! Dus goed afgesproken? de geheele klas drie dagen van school en geen traktatie morgen. Geef me je hand, zóó, welterusten!’

In het ledige schoollokaal stonden ze bij elkaar, bovenmeester van Sloten, de slanke juffrouw de Wilde en het kweekelingetje. Deze laatste had het meest te vertellen, haar mond stond niet stil. Nan vergeleek haar in stilte met een metronome, die op presto liep. Tik-tik-tik-tik- na zoo'n kort zuiver tijdsverloop rolde het eene woord na het ander van haar lippen. En het onderwerp was niet mis, zij had het over de opvoedkunde, volgens haar zelf haar liefste en beste vak. Zij was over het algemeen van inzicht, dat een onderwijzer niet streng genoeg kon zijn. En ofschoon Meester en Nan het beiden niet met haar eens waren op dit punt, schudde de eerste telkens toestemmend met het hoofd en liet Nan zoo nu en dan een ‘ja, ja!’ hooren. In haar zelf vroeg ze zich af of die eentonige stem dan nooit zou stil houden en ze kwam plotseling tot het besef, dat het deze eentonigheid was, die Meester en haar den lust tot redetwisten ontnam. Ongeduldig begon ze met haar vingers op de tafel te trommelen.

Toen....

Meester keek Nan aan en Nan keek naar Meester en beiden lachten gelukkig, het was heusch waar, de metronome was afgeloopen.

Haar laatste tikken waren deze woorden:
‘Daar-om-was-het-het-best-ge-weest-de-bel-hamels - van - school - te-stu - ren, -des-noods-de-gehee-le-klas....’

Een oogenblik van stilte volgde, dat vreugde bracht aan beide toehoorders; maar het genot werd spoedig verdrongen door den angst: ‘straks begint ze weer’; en Meester van Sloten, en Nan, beiden zochten hun hoofd rond, naar een onderwerp dat de metronome niet meer zou opwinden.

Daar hoorden ze - wat gelukkige afleiding! - het klotsen van klompjes op de straatsteenen, dan het dof geschuifel der voetjes in den gang en eindelijk het uitschoppen van de houten schoentjes. Bedeesd werd toen de deurknop opengedraaid en binnen kwamen ze, de boosdoeners, de baldadigen.

Blijde, blauwe oogjes, die verwonderd gingen staan, nu ze ook Meester en de kweekeling in hun klas zagen; dikke, rose wangen, die nog rooder werden nu ze het drietal begroetten. De combinatie van deze groote menschen bracht bij velen flauw den Zaterdag in herinnering; heel precies wisten zij het zich niet meer te heugen, ja, velen waren die episode uit hun leven al geheel vergeten.

Meester liet de kinderen een halven cirkel vormen en zoo kwam het dat Jan Gertenbach, juist op den hoek, zijne plaats vond naast Juffrouw de Wilde.

Alsof ze een vriendje van hem was, zoo begon hij haar even om inlichtingen te vragen.

‘Is Meester boos? Dan is het over Zaeterdag zêker, nou dâ was me al glad door mien knikker geskoten maer - ik filseteer de juffrouw en dâ ze nog krek zooveul plezier van d'r Jan zal beleven, als tot nou opan. Nou mot de juffrouw nie lachen.’

‘Ik lach in het geheel niet, wees stil alsje-belieft, ik ben zeer boos.’

Onwillekeurig had zij wat luid gesproken en waren haar woorden door alle kinderen gehoord. Verstaan hadden zij ze echter niet. Juffrouw de Wilde heusch boos, dat ging hun begrip te boven. En onder de strafpredikatie van Meester van Sloten, onder de ijzige blikken van de kweekeling, zochten ze telkens haar gezicht. Sommigen knikten haar vroolijk toe, anderen met iets smeekends in hun blik van: ‘toe, wees weer goed,’ maar de meesten stonden met groote, vragende oogen, met opengehouden mondjes, zij begrepen er niets van: ‘was de Juffrouw dan nie' jaerig vandaeg?’ Jan leunde tegen Nanny aan, zwijgend nu, maar op zijn gezicht kon men duidelijk lezen, dat hij blij zou zijn als de beide anderen ‘'em smeerden’ en ze met hun eigen juffrouw alleen zouden zijn. - Van tijd tot tijd richtten zijne oogen zich naar Kreê, die verontwaardigde blikken naar de kweekeling zond en de malste grimassen met zijn mond maakte. Nan zag zijn guitig gezicht. ‘Kom, je moet ernstig blijven, je bent immers schooljuffrouw!’

De kinderen hadden hun vonnis gehoord. Als zondaren hielden ze de kopjes naar omlaag en liepen schoorvoetend naar den gang om weer de klompjes aan te doen. Velen echter, die Nan passeerden, hieven de hoofdjes even op en fluisterden: ‘de juffrouw wordt gefilseteerd’ en dan gingen ze beschaamd verder, de kamer uit.

Hè, wat was dat?

‘Neen Jan, wees maar blij dat het zoo afloopt, dat kan ik je niet toestaan.’ Het was Meester, die dit zei. Nan voelde zich beklemd; wat had haar grootste bengel, maar ook haar grootste lieveling nu weer gevraagd? Was hij opnieuw brutaal geweest?

‘Juffrouw de Wilde, Jan Gertenbach vroeg mij daar of hij u, uit naam van de geheele klas een cadeautje mocht aanbieden, ge begrijpt echter, dat ik dit niet heb kunnen toestaan. Het had het geheele effect van mijne redeneering weggenomen. Ik hoop, dat ge het met mij eens zijt op dit punt?’

‘Zeker, Mijnheer van Sloten.’

‘Och, Juffrouw’, richtte Meester zich nu tot de kweekeling, ‘wilt u de kinderen niet even uitlaten en de voordeur sluiten?’ En zoodra ze vertrokken was, liet hij zijn vormelijken toon varen, klopte Nan op baar schouder en sprak: ‘Kind, zie nu maar dat je gauw de trein pakt en vier verder prettig je verjaring.’

Drie weekdagen naar huis, dat was een buitenkansje voor Nan. Wat zouden ze thuis verrast opkijken, gisteren uit A vertrokken en er nu weer terug om er nog morgen en overmorgen te blijven. Ze kon nu toch nog haar verjaardag in de ouderlijke woning vieren. Wat zou moedertje blij zijn! Nan was zoo verdiept in eigen kring, dat ze niet bemerkte, hoe telkens een jongenshoofd om den hoek der straat gluurde en toen ze eindelijk de schoolstraat uit was en den straatweg in wilde slaan, schrikte ze geweldig van het luide: ‘Lang leve de Juffrouw’ dat er weerklonk.

Daar stonden haar jongens, twaalf in getal, met hun blozende, guitige gezichten, hartelijkheid straalde haar uit hun oogen tegen en ze voelde zich ontroerd toen twee haar arm pakten en lachend zeiden:

'Haejewied, de juffrouw staet er beteuterd van. U kon toch wel begraypen, dâ we op u wachten zouên al was het tot twaelf uur 'eweest.'

'Wat hêt u boos ezien van morgen, we hebben al zoo teugen elkaer ezayt, we wachten tot ze weer lacht.'

Nanny had nu een mooie aanleiding om op hun baldadigheid terug te komen. Met haar sympathieke stem begon ze hun op het leelijke te wijzen. Ze sprak vriendelijk en dat melodieuse geluid van haar orgaan drong dadelijk tot hunne hartjes door.

'Nou jae', zei er een, 'we waeren wat onbesoisd, de juffrouw mot maer weer goed wezen.'

'We hadden in het zand edoikeld en zeker de kolder in den kop.'

'De straf is eerlijk en wel' zei een derde.

'Maar toen klonk er als uit één mond:

‘Eerlijk, dâ spreekt er een van eerlijk! Nou! Eerlijk? Welneenik jong!’

En Nanny zag hoe Jan zijn oogen driftig opflikkerden en ook Kree en nog een paar lachten schamper: ‘Wel hê 'k van mien leven, eerlijk zeggen ze daer!’

Nan begreep er niets meer van.

‘Vinden jullui de straf niet rechtvaardig?’, vroeg ze en haar blik dwaalde over hunne hoofdjes heen en bleef toen gevestigd op het blonde gezichtje van Jan. Er was zooveel schoons in die oogen te lezen, dat Nan niet uitgekeken kwam. Al het nobele, het onschuldige, het engelachtig ware, wat ooit in een menschenkind had gewoond, stond daar op dat eenvoudige boerenjongensgezicht. En nog eens, vroeg ze: ‘vinden jullui de straf niet eerlijk? Durven jullui heusch te beweren; dat je ze niet hebt verdiend?’

Kreê en Jan begonnen toen te lachen en zij schudden met hun hoofdjes, alsof ze dachten: ‘wat is ze toch onnoozel die juffrouw van ons’ en Kreê begon:

‘Waij wel, maer u toch niet,’ en toen ze nog verwonderd keek: ‘de juffrouw hêt toch niks edaen, en die mag nu ook niet naer de skool.’

En daar lachte Nan plotseling zoo gul, zoo aanstekelijk, dat allen vroolijk werden. Luid juichten de kinderen: ‘Hà ze lacht weer, de juffrouw lacht weer.’

Zelfs de voorbijgangers stemden met hunne opgewektheid in en al wilde hun mond nog niet lachen, omdat zorg reeds lang dien lach had verband, en al bléven de rimpels en stroeve trekken, die Moeder Natuur met haar scherp licht en guren wind, maar vooral met de kommernissen voor het dagelijksch brood daar had gegroefd, de oogen gingen blijde staan. De boerenbevolking verpoosde zich een oogenblik om te genieten van de vroolijkheid der jongeren. Ze doorleefde in die minuten hun eigen jeugd, hun eigen meegemaakte vreugde. Zie, ze kwamen naar buiten om de jolige karavaan te zien, of ze keken even van achter hun witte gordijntjes. En geen was er verwonderd, het geheele dorp toch wist dat juffrouw de Wilde jarig was, en dan was er ‘altaijd veul spul te doen.’ Zelfs Maryke hield met melken op en schreeuwde van over het land: ‘Hêt ze 't al 'ehad?’

Een stilte zette toen in, het gejuich verstomde en Kree, die zich bevoegd rekende om voor allen het woord te doen, verbrak dan die rust met krachtige stem.

‘We hadden zooveul as 'n present voor u ekocht.’

‘Jullie? Voor mij?’

‘Jae, maer de bovenmeester was er teugen, en nou mochten we 't niet gêven.’

‘Och, dat trof nu ook zoo jammer! Maar ik bedank jullie toch wel voor je hartelijkheid en... wat was het?’

‘'n Vrayer!’

‘Hè?’

‘'n Vrayer van drie ponden!’

Daar Nan nog een verwonderder ‘Hè’ liet hooren, vond Jan, dat hij er bij moest komen en sprak:

‘Och, de Juffrouw zal 'em wel weten. Jan Krent verlootte hem met den Sinterklaes.’

‘Die groote pop van koek met al die roode lintjes?’

‘Jae, jae’ riepen allen.

‘Maar kinderen hebben jullie die dan getrokken?’

‘Wel neenik! Een van den Wayk, maer hay is er nooit om eweest en daer Jan Krent hem nou al zes maenden voor het venster had hebben staen, docht ie wel, dat zooveul as het recht van het lot nou voorbay was en heeft hay 'm an ons verkocht.’

‘Zóó, zóó, en wie heeft dat wel betaald?’

‘Met z'n twaelven, zoo as we hier zayn, de maysies gaeven hem ook met, maer ze skoven geen rooien cent of.’

‘Nu, ik bedank je allen wel’, en het bleek ook thans weer dat Nan de Wilde het nog lang niet tot de volmaakte strenge schooljuffrouw had gebracht, het ideaal van de kweekeling, want hare oogen kregen zoo'n verradelijk rood randje en het was of ze iets wegslikte, vóór ze sprak:

‘En waar is die klaaspop nu?’

Met zijn groote, blauwe lach-oogen keek Jan toen naar haar op, liet even haar arm los en sloeg toen met beide handen op zijn buik.

‘Hier zal hij wel zoo wat zitten!’

‘Opgegeten!’ verklaarden de anderen.

Het hartelijk lachen van Nan weerklonk en toen vatte Krêe het woord op.

‘We mochten hem toch niet geven van den bovenmeester, nou, en toen vonden we het toch temet zonde om em te laeten ouwbakken, maer de maysies hebben er nou ook perjennig niks niet van 'ehad.’

‘'t Smaekte fayn!’

Bij de herinnering smakten allen met den mond. De klaaspop, die zes maanden bij Jan Krent in de uitstalling had gestaan, ten prooi aan stof, zon en vliegen, was voor hen een ware delicatesse geweest.

Maar Nan was nog niet weg. Thuis, bij haar aardig klein huisje, waar zonnebloemen hoog tegen den witten muur, als echte zonnen schitterden, wachtten Nan nog meer verrassingen. Met groote veldbouquetten hadden zich daar de meisjes van haar klas geschaard. Zij joelden nu allen om de juffrouw heen en wenschten haar nog eens geluk. En behalve de bloemen bracht nog een, een eigengebakken broodje van Moeder, en een ander vijf versche eieren mee, alles voor de geliefde jarige.

Nan werd vol van al die hartelijkheid. 'Ik dank jullie, ik dank jullie wel!' Toen stond ze een oogenblik in tweestrijd, was het verkeerd, wat haar hart haar nu voorschreef te doen? Moest ze werkelijk koel blijven, de kinderen met ledige handen heen laten gaan? Ze wist het niet. En zich zelf afvragend of het niet geheel streed tegen alle paedagogie, noodigde Nan haar kinderen op hetzelfde moment uit binnen te komen. Zij was besloten de inspraak van haar hart te volgen.

Nu kwamen ze voor den dag, de groote trommels met koek. En de kinderen sprongen op hun stoel heen en weer en likten vast aan de vingers, waar zij straks het koekje in zouden houden. Wat genoot Nan van hun vroolijke gezichtjes, en toen het presenteeren eindelijk begon, steeg de vreugde ten top.

Nan was deze jubel echter niet voldoende, ze wilde meer verkrijgen dan louter vroolijkheid.

'Kom kinderen,' sprak ze, 'we zitten hier nu zoo gezellig, zoo vertrouwelijk bij elkaar en straks ga ik voor een paar dagen naar huis; zeg mij nu eens oprecht vóór ik vertrek, zullen jullie nooit meer zoo ondeugend zijn? Kan ik er van op aan, dat je nooit meer zoo onbezonnen zult handelen? Want het was toch erg leelijk van je allen, zoo baldadig te zijn. Je hebt er niet bij gedacht, ik begrijp het best, maar het had toch kunnen gebeuren dat Vader of Moeder voorbij waren gekomen en gevallen over dat touw. En stel je eens voor, dat je plan gelukt was en de juffrouw heusch gestruikeld, zouden je dan geen verdriet hebben gehad, als ze zich bezeerd, geen verbazend berouw, als zij eens een arm of been gebroken had?'

De vreugde scheen voorbij, bedrukt keken allen, en een paar teergevoeligen hadden een traantje in het oog. 'Kom, zeg me nu gauw, kan ik gerust heen gaan? Mag ik er op vertrouwen, dat je nooit meer zoo iets zult doen, zoo je plicht zult vergeten?'

'Jae, jae,' spraken sommigen plechtig, als deden ze een eed en anderen stamelden zacht: 'wij belooven het u, we zullen het nooit meer doen.'

'Dan is het goed,' zei Nan, 'ik weet dat jullie je belofte houdt; en heusch je hebt gemaakt dat ik nu thuis vroolijk mijn verjaardag kan vieren.'

Bij den tram, die op den trein van elven liep, stond de geheele weggestuurde klas. Ze hadden allen de juffrouw geholpen, met het dragen van de bloemen en van het valiesje en de paraplu. Juffrouw de Wilde zat nu als bedolven onder die Florakinderen, maar haar gezicht was vrij gebleven en daar lachte en knikte ze maar mee, want de kinderen hielden niet op met goedendag zeggen en Jan tikte nog eens tegen de ruiten en schreeuwde tegen het glas:

'Veul plezier!'

Eindelijk dan belde de conducteur, de tram reed weg en toen klonk er een 'lang leve de jarige juffrouw!' De kinderen wuifden en knikten en de jongens liepen hard mee tot aan de bocht, om vandaar nog lang met hun zakdoek te zwaaien.

Nan haalde ook den hare voor den dag. Langzaam veegde ze iets glinsterends weg uit haar oog. Het was een traantje van geluk geweest. Zoo levenslustig en vol

levensmoed had zij zich dan ook in lang niet gevoeld. De kinderen hielden van haar en ze droomde zich de toekomst zoo mooi, ons onderwijzeresje! Haar jongens zouden mannen zijn, fier, eerlijk, standvastig, maar met een teer vrouwelijk hart, haar meisjes, vrouwen in de ware zin van het woord. Liefde, liefde zou bij beide seksen de drijfveer wezen; misschien bracht die liefde dan nog eens de vrede.

En plotseling wist zij het, niet hard en streng, maar zacht en vol liefde moest ook de ideale onderwijzer zijn.

Nan zuchtte, ze voelde zoo duidelijk hoe oneindig veel er nog aan haar ontbrak voor zij tot zoo'n model onderwijzeres gerekend zou worden. Toen echter rekte zij haar leden eens uit, gooide haar hoofd met kracht naar achter en beloofde zich zelf heilig voort te gaan op den goeden weg, met de ideaaltoestanden voor oogen.

ADA. G. MULDER,
Koningsplein, Amsterdam.

Bekroonde Prijsvraag.

‘Dàt is de zaak.’ Extra-prijs.

‘Hoe moet 'k,’ zei juffrouw Melanie
Tot Marianne, haar vriendin,
‘Verstaan der mannen theorie?
Een man, daar schuilt veel duisters in.

Zij zeggen steeds, wij vrouwen zijn
Voor huisvrouw en moeder geboren...
En zie òns nu: wìj blijven klein,
Wij blijven vrij, geen heeft òns uitverkoren!

En zijn er niet zoo veel als wij,
Die heusch wel wìllen trouwen?
Maar zoo er niemand komt, zijn wij
Dan nog wel huw'bre vrouwen?

Ja, wat 'k voor 't onbegrijplijkst hou,
O, 't maakt me dikwijls nijdig:
De man zegt: trouw! en... *schuwt* de vrouw,
Is dat niet tegenstrijdig?’

Een man, die alles had gehoord,
Kwam even om den hoek.
‘Juffrouw, met uw verlof, één woord:
De ware vrouw is zoek.’

‘Dàt is de zaak. De man trouwt graag,
Zoo 't maar even naar wensch gelukt.
Alleen: bij hem is weinig vraag
Naar het derdegeslachtsproduct.’

ACCIS.

Een lastige vraag. Extra-prijs.

‘Ik weet niet,’ zegt juffrouw Melanie
‘Tot Marianne, haar vriendin,
De man met al zijn theorie,
Heeft toch in 't huwelijk niet veel zin.

Hij roept: de vrouw is voor moeder geboren!
Hier zitten we nu beiden heel zedig en rein,
Maar geen werd tot zijn vrouwtje verkoren,
Moet dat dan geen groote vergissing zijn?

En daar zitten zoo velen als wij te wachten,
En hebben daarbij den besten wil!
Die zeggen, naar hare bestemming te smachten
En.... kinderloos blijven door der mannen gril.
Als de man aan der vrouw bestemming gelooft,
Hoe kun jij het dan verklaren,

Dat hij aan geen van ons zijn hand belooft
En liever in vrijheid rond blijft waren?'

'Ja,' zegt Marianne, 'hij is bang dat de sluier
't Recht der vrije vrouw houdt verborgen,
En dat hij dan voor de flesch en de luier
En voor al de kinderen zal moeten zorgen.'

AMERIKAANSCHE.

Varia.

Met nadruk vestigt de ondergeteekende de aandacht op onderstaand Herstellingsoord, nieuw geopend, waarin op dit oogenblik reeds twee kinderen van doktoren zijn opgenomen.

De naam van den in den Haag bekenden Dr: H.Ph: Baudet, geeft waarborg wat het hygiënisch toezicht betreft.

Tot particuliere inlichtingen is de ondergeteekende desnoods bereid.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Herstellingsoord voor zieke en zwakke kinderen.

Frederik Hendriklaan 17.
Scheveningen.

Het Herstellingsoord is gelegen op drogen zandgrond, op 5 minuten afstands van den Scheveningschen Straatweg en de Boschjes en in de onmiddelijke nabijheid der duinen, 10 minuten wandelens van het Strand.

In den tuin is een kinderspeelplaats met gymnastiek-toestellen.

Alle slaapkamers zijn van balcons voorzien en doelmatig geventileerd.

Het beperkte aantal patiënten maakt een gezellig familieleven mogelijk. De maaltijden worden zooveel mogelijk gemeenschappelijk gebruikt.

De Directrice heeft als Verpleegster in het Binnen-Gasthuis te Amsterdam, gedurende vele jaren ervaring van verpleging van kinderen en volwassenen verkregen.

Dr. H.Ph. Baudet heeft zich bereid verklaard op de algemeene hygiënische verhoudingen toezicht te houden en zoo noodig de patiënten te behandelen.

De kosten varieeren van f 3.50 tot f 5. - per dag (*alles inbegrepen*).

Alleen bronwateren, geneesmiddelen, wijn en bier en wassching van kleedingstukken worden extra berekend.

Aanvragen om opname te richten aan de Directrice
Mevrouw M.F.J. AMMERMAN,
Frederik Hendriklaan 17, Scheveningen,
of aan
Dr. H.Ph. BAUDET,
Bazarstraat 11, Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid ben dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Nevermind. - Hartelijk gefeliciteerd met de vacantie, en met de goede tijding van Uw zoon! - Ja, wij hebben 't hier op dit oogenblik heel prettig, maar men zou zoo graag al degenen die men liefheeft, of waarin men belang stelt, óók gelukkig weten. En er is altijd zoo veel droevigs en zooveel ellende en zooveel ziekte en leed, waarvan men weet en hoort! Ik schrik altijd eenigzins als de post komt opdagen, zoozeer vrees ik voor 'n mogelijke ramp of slechte tijding. Maar behalve plotselinge ziekte en onverwachte akeligheden is er toch altijd hier of daar verdriet, waarvan men weet, en waaraan te denken weemoedig is te midden van eigen geluk. Juist daarom vind ik ben zoo onuitstaanbaar en zoo onverantwoordelijk ondankbaar, die altijd rondloopen met een hangend hoofd en een mopperend of zuur gezicht, wanneer hun eigen omstandigheden niets te wenschen over laten. Het leven is zoo kort en zoo onzeker en bezit voor ieder onzer zulk een verborgenheid van toekomst in zijn schoot, dat het plicht is zich over kleinigheden en nietigheden glimlachend heen te zetten, en datgene wat ons aan geluk geboden wordt gretig met beide handen te grijpen en met iederen vezel van ons bestaan te waardeeren, in plaats van te loopen mopperen en klagen om niets, zooals zoovele menschen doen, speciaal ook jonge meisjes met ‘levensmoede’ gezichten!

Voor vertaalwerk zal ik aan U denken. - En van harte hoop ik, dat de vacantie U recht veel goed moge doen; gij hebt het wèl verdiend!

Gonda. - Ik was recht blij eindelijk eens weer van U te hooren, en dat te meer, omdat Uw lange vertrouwelijke en oprechte brief mij zoo'n bewijs is, dat mijn woorden door U zijn begrepen, zoowel die van liefde en huwelijk, als wat mijn beschouwingen aangaat over het studeeren van jonge meisjes, *niet* uit roeping of omdat haar geen ander middel tot bestaan overblijft, maar uit *verwaandheid.* Op dit punt trof mij bijzonder Uw verhaal uit Uw eigen leven, van dien predikant aan wiens raad gij zoo veel dankt. En ik zou het gaarne geheel onveranderd, juist zooals gij 't mij hebt geschreven, willen publiceeren, maar wacht daartoe eerst op Uw eigen toestemming er toe. Wilt gij mij die niet geven? Ik geloof altijd, dat juist zulke voorbeelden uit het leven het meeste bijbrengen tot het helpen *van 'n ander*, veel meer dan alle preeken en theoretische verhandelingen! - En juist gij, die niet behoort tot de voor hun genoegen er op los levenden, maar wel-degelijk tot de hard-werkende jonge meisjes, kunt in dit opzicht zeker nut stichten als gij deze herinnering uit Uw eigen leven geeft aan anderen. Want, dat is helaas maar al te waar, dat verwaandheid een hoofdrol speelt bij de begeerte te studeeren van zoo heel veel meisjes. En in dat opzicht hebben óók de ouders schuld, die er prat op doen, dat hunne dochter ‘al zit in deze of die klasse van het gymnasium’ en op dien jeugdigen leeftijd ‘al deze moeilijke acte haalde of dat zware examen deed.’ - Het is de tijdgeest, die zulke verkeerde toestanden kweekt Stille huiselijke bescheiden deugden - en *dat* zijn juist die welke het gezins-leven in stand houden, waarop het familie-leven bloeit, wanneer de echtgenoote, de moeder, ze bezit - zij worden noch gekweekt, noch hooggeschat. Verstand, talent, roem, daarop aast alles. De ‘eer’ om in de courant te staan vermeld, hetzij als nuttigheids-dame, hetzij als ‘begaafdheid’, die hierin of daarin uitmunt, dat is het waarnaar iedereen streeft heden ten dage. Reclame-maken op allerlei manieren voor vermeende of misschien wezenlijk bestaande talenten is in de vrouwen-wereld aan de orde van den dag. En niemand bijna ziet in, hoe die vrouw het grootst is voor het nageslacht, die in haar gezin het meest onmisbaar weet zich te maken, en daardoor geluk en zegen verspreidde rondom.

Ja, ik geloof met U, dat ‘men’ het ongetrouwde vrouwen altijd heel kwalijk neemt, als ze het durven wagen over liefde en huwelijk 'n eerlijke en onafhankelijke opinie te hebben. In dit opzicht heb ik veel sympathie voor het oprechte en van 'n ware blik in het vrouwenleven getuigende optreden van Ellen Key. - Zelve ongehuwd en in veel opzichten 'n echte feministe, schuift ze het niet onder stoelen en banken, dat het liefde-leven een veel te ernstige en alles-beheerschende zaak is, om het te kunnen of willen negeeren als 'n bijzaak, 'n nevending, gelijk zoovele nuttigheids-apostelen onder de ongetrouwde vrouwenschare beweren. Juist deze laatsten maken den indruk dat zij: de druiven zuur noemen, omdat ze buiten haar bereik zijn. Wanneer een meisje eenmaal volwassen is, en dus oordeelen *kan* over zulke dingen, waarom zou zij dan niet het recht hebben na te denken en mee te spreken over dat, waarvoor de natuur haar bestemde: het moederschap. Misschien was de vroegere tijd, waarin men haar heel jong uithuwelijkte zonder dat ze iets afwist van dat alles, of zich er in verdiepte, meer aanbevelenswaardig met het oog op de durchschnitts-huwelijken waarin het veel meer aankomt op gewoonte dan op 'n hooge liefde-behoefte. Maar, zooals de tegenwoordige stand van zaken nu eenmaal is, nu 'n jongmeisje gewoonlijk veel later huwt, en op 'n veel zelfstandiger wijze handelt in al deze dingen, kan men het haar niet euvel duiden, dat zij er een eigen oordeel op nahoudt, en zich verdiept in datgene waarom nu eenmaal alles in de wereld draait. -

Unicum II. - Het spijt mij wezenlijk heel erg, dat U mij maar niet terstond hebt geschreven, toen U er behoefte aan hebt gevoeld in treurige omstandigheden. Zou ik U niet nog kunnen helpen of raden? In èlk geval doet sympathie toch wel eens goed. - Ja, ik vind met U, dat de biecht veel heeft, dat aantrekt. Ik weet ook, dat er wel prot. geestelijken zijn die hetzelfde denken, want toen ik in den Haag werd aangenomen, in de deutsch-evangelische Kirche, sprak onze toenmalige pastor heel ernstig met ons in dien geest, en wees ons op den zedelijken steun, die er voor jonge menschen in ligt als ze hunne moeilijkheden of fouten komen biechten aan hun 'Seelsorger'. De fout echter blijft bij de protestanten, dat dit alles 'n vrijwillig iets is, want juist daarom doen de gemeenteleden 't niet, blijven liever thuis, en houden hun zorgen of zonden voor zich-zelf. - Hebt U van De Rotterdammers gezien: *Het duel* (uit het fransch)? Men krijgt in dat beroemde stuk zoo recht 'n idee van de mooie *kracht*, die kan uitgaan van de biecht voor 'n gefolterde ziel! Ik dank U hartelijk voor Uw sympathie-betuiging met 'Teekenen des Tijds,' maar vooral ook voor Uw mij overgebrachte boodschap betreffende de R.K. liefde-zusters. Op dat punt zal ik nooit genoeg den lof kunnen zingen van deze engelen op aarde bij uitnemendheid. En niets komt mij onrechtvaardiger *en* onnoozeler voor, dan het argument van zoovele ongeloovigen: Zij doen het om het geluk Hiernamaals te verdienen! - Alsof *dat* hun kwalijk is te nemen. Streeft niet iedereen naar

‘geluk’, hetzij hier op aarde, hetzij Hierna. En zoolang hij of zij dit doet zonder zijn naasten te schaden, ‘in eer en deugd,’ zooals men 't wel eens noemt, zoolang zal niemand hem of haar daarvan toch een verwijt maken. Integendeel, met Rückert zal men in zoo'n geval zeggen:

Kweek maar ieder vroom en blij
Zijn geluk op aarde;
Tooit de roos zich zelve, zij
Siert meteen de gaarden.

(DE GENESTET: Rückerts Egoisme.)

Hoeveel te minder dan heeft men het recht R.K. nonnen en zendelingen hun grenzenlooze zelfopoffering te verwijten als geheime geluks-begeerten, wanneer zij door hun streven niet alleen nooit een ander schaden, maar zelfs onophoudelijken zegen rond zich verspreiden, overal, bij andersdenkenden en vijanden hunner kerk evengoed als in eigen kring.

Op mij maakt dit smalen altijd den indruk van een laf jaloezie-argument der protestanten, die wel weten dat ze geen enkele rechtvaardige aanmerking *kunnen* maken, en zich nu verschuilen achter deze flauwe uitvlucht!

Regina's naam durf ik U niet opgeven zonder hare toestemming. In elk geval deel ik haar al vast langs dezen weg mede, dat gij 't zoo met haar eens zijt. Als zij erin toestemt, zal ik U haar adres zenden. - Hartelijk dank voor Uw schrijven.

Salomé. - Ja, ik ook vind de armoede in Amsterdam treurig; zij springt daar veel meer in het oog dan in den Haag. In de Amsterdamsche hoofdstraten komt men bedelaars, arme kinderen, en in lompen gehulde vrouwen tegen, zooals men ze in den Haag in voornamere buurten nooit ziet. - Uw stukje wordt geplaatst gelijk gij ziet. -

Mammie. - Aan ‘Jo’ veel liefs namens mijn hondenkinderen! - Natuurlijk graag een portretje, als U het kunt missen! - Ik dank U heel hartelijk voor Uw schrijven, en behoef U niet te zeggen, dat ik graag voor U wil doen wat ik kan, en zeer met U heb te doen. -

Viooltje. - Het is natuurlijk om den intiemen inhoud van Uw brief beter, dat ik hier niet daarop antwoord. Ik voel er alles voor, en verzeker U dat ik blij ben, hoe de bewuste dame *U* heeft gevonden, omdat gij zulk een warm meegevoel hebt voor leed, dat gij zeker een trouwe vriendin voor haar zult zijn, en dat heeft zij nu dubbel noodig!

- Ik vind het heerlijk, dat gij-ook bij al het droevigraadselachtige in deze wereld in de eerste plaats denkt aan de dieren-wereld! Want de verongelijkingen die de menschen de beesten aandoen in moedwil en wreedheid zijn grenzenloos. En *zij*, de dieren, kunnen hun ongelukken, verwaarloozing, onreinheid, ziekten, leelijkheid, onoogelijkheid, toch allerminst zelf-helpen! Op het punt dieren-bescherming kan er in onze hedendaagsche maatschappij niet genoeg gedaan worden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Karlsbad. - Het boek dooi mij in De Telegraaf besproken heet:
DIEDERIK BALTZERDT:
OP REIS: door K.W.
Brieven aan Het Nieuws van den Dag voor Ned: Indie
Het is, geloof ik, te krijgen bij elken boekhandelaar, als gij den titel nauwkeurig opgeeft.

Foto's. Voor al de aardige brieven en kaarten, naar aanleiding van de foto's in het laatste Lelie-nommer, dank ik voorloopig allen gezamenlijk.
Ik ben blij, dat het idee zoo in den smaak is gevallen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Zou eene der abonnées van de Holl. Lelie mij ook een geschikt pension kunnen opgeven in den Haag? (Voor ongeveer twee weken). Gaarne zou ik zulks hebben waar meer dames in pension zijn of dochters aan huis en liefst op wat vroolijken stand. Door omstandigheden kan ik niet eerder gaan dan 1 September.
Mijn adres is bij de Redactie bekend.

Eene Friesche abonnée.

Bericht.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

25 Juli 1906.
20ste Jaargang.
No. 4.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
Over ‘aanstellerij’.

Ik wil van Rembrandt niets dan goeds zeggen natuurlijk, maar misschien kan het tòch geen kwaad, juist in deze dagen, nu we allemaal doen aan Rembrandt-feesten en Rembrandt-vereering en Rembrandt-aanstellerij, te herinneren aan 'n wàre opmerking uit *Le Matin*, het bekende fransche dagblad; waarin ik dezer dagen las:

Allerlei menschen die tranen storten omdat die arme Rembrandt zijn prachtige schilderijen haast niet kon verkoopen, toen hij nog leefde, hebben nooit een cent over om een in hun hedendaagschen tijd bekenden schilder op *zijn* beurt wat af te koopen. 't Komt er niet op aan, of zoo'n levenden man talent heeft, en soms zelfs héél véél talent, - hij léèft nog, en *dat* is zijn nadeel! Als je maar eerst dóód bent, - en hoe langer dood hoe beter -, *dan* wordt je een mode-artikel, voor wiens werk men hooge prijzen besteedt.!

Zoo ongeveer luidde de redeneering van den *Matin*-auteur, naar aanleiding van de zoo dwaze afgoderij met alles wat ‘antiek’ is, enz. - Inderdaad ‘aanstellerij’, modezucht, beheerschen zooveel menschen in dergelijke dingen, dat het wel der moeite waard is hun eens te laten zien, hoe gek ze zich aanstellen. Meenen ze werkelijk, als ze hier 'n oud spinnewiel te pronk zetten, daar 'n koperen beddepan, op 'n verkooping opgedaan, in het oog laten vallen, als ze hun gang opsieren met 'n antieken frieschen klok, of bij de boeren opkoopen 'n ouderwetsche kast, dat ze, door 't gewild uitstallen van al die quasi ‘deftigheid’, ook maar iets lijken op de solide, niet met 'n franschen slag er op te plakken voornaamheid van *wezenlijk*-deftige inboedels, waarvan de familie-stukken zijn overgeërfd van vader op kind?

Ik voor mij ken niets dat ik stemmender-

voornaam, maar tegelijk óók somberder vind, dan zoo'n hollandsche inboedel uit vroeger eeuwen. Alle ‘stijl-volle’ moderne meubelen, vazen, etc., etc., geef ik U gráág cadeau daarvoor, wat ‘mooiheid’ betreft. Daarentegen, bij ons toch al zoo somber en duister klimaat, zit ik-voor-mij persoonlijk veel liever tusschen wit-gelakte Engelsche meubeltjes, dan tusschen al die zware, donkere, massieve kasten en stoelen en tafels, onzer zelf óók, als hun huisraad, zoo streng- en somber-uitziendevoorzaten...

Maar *dat* is een questie van smaak! - Als men eenmaal zoo'n ouderwetschen inboedel héέft, kan ik me begrijpen, dat men er voor voelt, dat anderen óók er voor voelen hem te zien. 't Gaat mij altijd aan 't hart, als ik er weer een door sterfgeval of geldverlies uit elkaar zie spatten. Gauw genoeg zullen er gene meer over zijn, om nog te herinneren aan verleden grootheid! - Iets geheel anders echter is het zich *aanstellen*, alsof men ouderwetsche meubels erfde, terwijl men in waarheid ze kocht op 'n verkooping, is het zijn moderne poppenhuisje volproppen met dingen uit 'n verleden, die er veel te groot en te zwaar voor zijn, die er bij vloeken inplaats van bij passen, en dat niet omdat het erfstukken zijn, maar uit modezucht!

Het staat zoo ‘chic’, als je ‘voelt voor oudheden’. En ik moet altijd lachen, als ik bij mijn kennissen kom in hun dóór en dóór moderne omgevingen, met hun dóór en dóór moderne ideeën, en hun dóór en dóór moderne japonnen en ‘smokings’, en hun fietsen en hun auto's, en ze willen je dan wijsmaken, terwijl ze zoo *echt* kinderen zijn van hun eigen tijd, dat ze heusch zooveel ‘*voelen’* voor dat verleden, zóóveel dat ze niet gelukkig kunnen zijn zonder 'n bij een antiquaar opgediept zoutvaatje, of 'n bokaal die ergens te pronk staat uit het jaar zooveel, of 'n kabinet waarin onze grootmoeders haar linnengoed vouwden, of eenigen anderen poespas van dien aard -, die misschien nooit ‘oud’ is geweest óók nog, handig is gefabriceerd door een van die fabrieken in antiquiteiten, waarvan de meeste antiquaars hun ‘oudheden’ betrekken. Geldbluf, niets dan geldbluf! Arme poenen, denk ik dan, zou je 't nu heusch zelf niet merken, dat je alleen dáárom je inbeeldt zoo met die oudheden, die dikwijls foei-leelijk zijn, te dweepen, omdat het *mode* is dat te doen, chic.!?

En wáárom is het dat?

Omdat het *geld* kost, véél *geld.* En geld regeert alles, óók de mode! Wie veel geld kan besteden voor zijn kleeren, zijn huis, zijn meubels, zijn genoegens, *die* is de gróótste aristocraat heden ten dage...

Is dat nu niet poenig, als je er goed over nadenkt, is het heusch niet der moeite waard er eens even bij stil te staan, hoe dwaas we ons aanstellen, als we zóó bukken voor Koning Geld!

Voor eenige jaren zag ik in den Haag bij 'n antiquaar een heele collectie familie-schilderijen uit een van onze oudste adelijke geslachten. Op mijn vraag wat *hij* daarmee ging aanvangen, (ik had ze enkele dagen vroeger gezien op de algeheele verkooping van alles), vertelde hij mij, dat ze reeds verkocht waren naar Amerika, waar ze bij den een of anderen petroleum-koning als sieraden ‘in zijn familie-galerij’ zouden komen te hangen.

Zoo iets is dégoutant en belachelijk tegelijk nietwaar, maar het komt voort uit niets anders dan uit dezelfde liefhebberij van ‘bluffen’ op 'n verleden, dat men niet heeft, waaraan onze met meer bescheiden beurzen tot meer bescheiden ‘protzigheden’ genoodzaakte hedendaagsche oudheidlief hebbers óók mank gaan! - 'N moderne inboedel kan iedereen zich aanschaffen, zelfs voor weinig geld, maar iets ‘antieks’ aan je inrichting bijzetten, drukt er 'n cachet op van ‘gedistingueerdheid’! - En dus

gaan al de modedwazen rond op verkoopingen en bij antiquaars, en geven hun geld uit voor vooral héél dure en dikwijls heel leelijke dingen, die waarschijnlijk niet eens wezenlijk-oud zijn.

Ook *dit* komt er niet op aan, zooals het Matin-artikel elders zeer ad-rem opmerkt! De ‘amateur’ wil met genoegen worden bedrogen, als het maar *lijkt* voor de menschen dat z'n verzameling prullen heel ‘antiek’ is. Al weet hij-zelf dan ook, dat hij 't slachtoffer is van 'n grove oplichterij, op *zijn* beurt licht hij zijn gasten dan maar weer op, door met zijn quasi-oudheden te pronken, en deftig te doen. - Waarlijk, zoolang wij menschen niet komen tot wat meer nadenken over de tallooze sottises, blufferijen, aanstellerijen en geldverkwistingen, waarmee we onzen tijd, onze gezondheid, ons geluk soms, verspelen, alleen om het bedriegelijk najagen van schijn, zoolang zal het altijd met de meesten onzer, door eigen schuld, er maar treurig blijven uitzien wat onze *zedelijke waarde* betreft!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Mejuffrouw Mary Fleischmann.

Tot mijn groot leedwezen ontving ik onderstaand schrijven, - daar het niet mij maar den uitgever toegezonden, die het wéér naar mij moest opzenden - te laat voor plaatsing bijtijds. Toch wil ik het gaarne alsnog opnemen, om daardoor ook mijn hulde te voegen bij die, welke deze vrouw is gebracht en die zij verdient.

Persoonlijk had ik het genoegen mej: Fleischmann meermalen te ontmoeten, en, wat *mij* steeds in haar heeft aangetrokken, is hare gróóte goedhartigheid. Ik bega geen indiscretie, wanneer ik vertel, hoe zij eens, hoorend van een armen jongen, die een kunstarm noodig had, in een druk restaurant opstond onder de aanwezigen, en in een korten speech vertelde, wáárvoor zij hun geld ging vragen straks. Daarna collecteerde zijzelve, en bracht op dien éénen dag, door haar sympathiek optreden, het benoodigde ruimschoots bijeen!

Voor deze vrouw, die, zonder schetteren en speechen, en sputteren over 'vertrapte rechten', eervol haar brood verdient, heb ik oprechte sympathie. Het schrijven, hieronder volgend, meende ik het best te kunnen aanvullen door een stukje over te nemen, in 'de Telegraaf' aan haar gewijd, en dat insgelijks hierna volgt:

I. Amsterdam, Juli 1906.

Geachte redactie.

Mag ik U attent maken, dat het aanstaande Maandag 9 Juli een herdenkingsdag is voor Mej. Mary Fleischmann te Haarlem en wel dat zij 20 jaar geleden in het verzekeringsvak ging arbeiden. - De vermelding in uw blad is het - mij dunkt (haar moeielijk en volhardend streven) wel waard - daar zij de eerste vrouw was die zich in dit bedrijf ging begeven.

Zij is geen onbekende gebleven door haar arbeid in het groot algemeen belang - wie kent haar niet ook door haar zijn op de Nationale tentoonstelling van vrouwenarbeid - waar zij met hare assistente mej: Schuller te Apeldoorn, drie maanden bezig was belangstellenden op de hoogte te brengen der pensioenquestie en voorzorg te doen nemen door den broodwinner om zijn gezin bij zijn overlijden niet onverzorgd achter te laten! Vol lust en ijver, met groote opgewektheid, behartigt zij steeds, volgens haar uiting, de grootsche functie - ook om de vrouwen bekwaam te maken om haar te volgen in dit bedrijf te arbeiden.

Mej. Mary Fleischmann is thans Inspectrice voor Nederland der Nationale Lev. Bank en te Haarlem woonachtig. Het is mij een aangename taak deze mededeeling te doen, vooral waar ik met genoegen onder hare leiding als vertegenwoordigster dier Bank werkzaam ben.

Mej. JOH. C. FIEMEYER.
Amsterdam.

II. Mary I. Fleischmann. 1886-1906.

‘Een sympathieke vrouw,’ ziedaar, mijn eerste indruk, toen ik de gezellige kamer binnentrad, waar juffrouw Fleischmann me ontving met hartelijken handdruk en vriendelijken glimlach op 't open, energiek gelaat;

Mej. MARY FLEISCHMANN.

en toen ze me vertelde de geschiedenis van haar leven vol zorg en arbeid, toen ik keek in die van geestdrift schitterende oogen, die haar jong doen zijn, ondanks het witte haar, wist ik, dat ze ook was een flinke vrouw, een vrouw in de mooiste, de ware beteekenis des woords.

Van haar zeventiende tot haar twee-endertigste jaar bekleedde juffrouw Fleischmann,

die een uitstekende opvoeding genoot, alle baantjes, die men rangschikken kan onder de veelomvattende rubriek ‘Stütze der Hausfrau’.

Een schat van ervaringen deed ze op in den tijd, toen ze ‘Juf’ was bij negen kinderen, ziekelijke dames verpleegde, huishoudens bestuurde, of als ‘Reisebegleiterin’ meetrok de wereld in, maar tevens werd 't haar duidelijk, dat géén vrouw van karakter op den duur een leven van steeds wederkeerende krenkingen en vernederingen kan verdragen, dat ze moest trachten een zelfstandige positie te vinden, waarbij ze niet gedwongen werd, haar voeten onder anderman's tafel te steken.

Een kantoor, in die dagen voor meisjes een bijna onbereikbaar ideaal, was haar vurigste wensch, maar daar juffrouw Fleischmann niet verkoos te worden beschouwd als minderwaardige, goedkoope arbeidskracht, doch wilde zijn de gelijke van den man, die deelt in al zijn zorgen, in al zijn plichten, maar ook profiteert van zijn rechten, had zij met heel wat moeilijkheden te kampen.

Eindelijk echter gelukte het haar door tusschenkomst van wijlen den heer Aug. Rapp, directeur der Maatschappij New-York, bij deze instelling een werkkring te vinden. Aanvankelijk bestond ze slechts in 't vertalen der Amerikaansche brochures, doch éénmaal ingewijd in de geheimen van het assurantievak, toonde juffrouw Fleischmann hiervoor een merkwaardigen aanleg te bezitten, zoodat het haar weldra gelukte verschillende posten af te sluiten.

‘En ondervondt u veel tegenwerking in dit, voor de vrouw, geheel nieuwe beroep?’

‘Niet bij de collega's. Op 't kantoor werd ik met de grootste welwillendheid behandeld, maar 't publiek, neen, 't was gewoon vreeselijk. Men wilde per se niets anders in mij zien dan een zoogenaamde man-vrouw, die enkel en alleen dit baantje had aangegrepen om van zich te doen spreken. Tal van anonyme brieven, waarin men mij op de meest hatelijke wijze beleedigde, dateeren nog uit dien tijd, ja, zelfs mijn eigen familie bejegende me met spot en minachting. Je brood verdienen, best, maar dan op de manier, zooals ik het tot dusver gedaan had; een andere weg bestond er in hun oogen eenvoudig niet....’

Ondanks dit alles wijdde juffrouw Fleischmann zich met hart en ziel aan haar nieuwen werkkring, en smaakte de voldoening, dat de Tweede Hollandsche Mij. voor Levensverzekering, waaraan zij eenigen tijd werkzaam was, haar tot inspectrice wilde benoemen, doch daar deze instelling geen pensioenen en lijfrenten uitkeerde, en juffrouw Fleischmann juist voor deze onderdeelen der branche een bijzondere voorliefde koestert, ging ze over naar de Nationale Levensverzekeringsbank, waar zij sinds den 9den Juli 1886 als inspectrice voor Nederland fungeert.

Onvermoeid heeft ze al dien tijd gearbeid, en ondanks haar drukke bezigheden, vindt men haar steeds bereid om steun te verleenen in ruimen, breeden kring.

Veel goeds heeft ze in en door haar werk tot stand gebracht. 't En bloc verzekeren tegen besmettelijke ziekte, zoo nuttig voor scholen, hotels en gestichten, vond door haar toedoen ingang in Nederland. Zij is het, die ijverig werkt om de pensioenkwestie voor verpleegsters opgelost te zien.

Belangloos stelt ze zich beschikbaar tot het houden van voordrachten, steeds bepleitend het nut der verzekering, vooral waar het geldt pensionneering van ondergeschikten. 't Is haar heilige overtuiging, dat, zoolang de staat hiervoor niets

doet, ieder werkgever zedelijk verplicht is zijn personeel te vrijwaren voor gebrek en armoede, als gevolg van hoogen leeftijd.

Een ieder, die in 1898 de Nationale tentoonstelling van Vrouwenarbeid bezocht, zal zich herinneren, hoe Mary Fleischmann en haar trouwe assistente, juffrouw Schuller te Apeldoorn, steeds op het terrein aanwezig waren, om belangstellenden op de hoogte te brengen van de pensioenskwestie in 't algemeen, maar in 't bijzonder waar het betreft de kleine burgergezinnen, die in den echtgenoot en vader meest ook den kostwinner verliezen.

Wel was 't een groote teleurstelling, dat, toen eenigen tijd later als resultaat van hare bemoeiingen het ‘Nederl. Collectief Pensioenfonds’ werd opgericht, men dit deed, zonder de vrouw, die hiervoor steeds geijverd had, er in te kennen. Wie beter dan Mary Fleischmann zou de jonge vereeniging met raad en daad ter zijde hebben kunnen staan?.....

't Werd tijd om te vertrekken, maar één vraag moest me nog van 't hart.

‘Vindt u, op grond uwer ervaringen, de verzekeringsbranche een goed beroep voor onze hedendaagsche meisjes?’

En zonder een oogenblik te bedenken, klonk 't antwoord: ‘Zeker! Een ruim arbeidsveld ligt er voor haar open; niet iedere vrouw, maar ook lang niet iedere man is voor het vak geschikt en binnenkort hoopt de “Verzekeringsbond” dan ook een algeheele omwenteling in 't agentuurwezen tot stand te brengen, zoodat alleen bevoegde lieden als vertegenwoordigers zullen optreden.

Een beschaafde, ontwikkelde vrouw, een vrouw met tact en vóór alles met gezond verstand, kan zich in ons bedrijf beslist een aangename, zelfstandige positie verschaffen.’

Toen ik de Nieuwe Groenmarkt verliet, en nog eens opkeek naar de met bloemen versierde vensters, van waar ze me een groet toewuifde, wist ik, dat ik een dier baanbreeksters ontmoet had, die niet door luid geschetter op vergaderingen, niet door 't schrijven van onmogelijke artikelen in even onmogelijke vrouwenblaadjes, maar door een leven van wilskracht en volharding zich het recht verwierven te behooren tot de steunpilaren onzer hedendaagsche vrouwenbeweging.

H.v.M.

(De Telegraaf).

(Ongecorrigeerd geplaatst.)

Over reizen. V.

Voor H.H. te S. en anderen.

Gebrek aan kiesch gevoel, egoïsme, gierigheid, hoe ge 't noemen wilt, zitten zoo dikwijls voor bij den omgang van het reizend publiek met diegenen, met wien ze in *onmiddelijke* aanraking komen, maar die allerminst voor *hun* genoegen verkeeren in diezelfde hôtels, waarin de reizigers zich van den vroegen morgen tot den laten avond amuseeren.

Dat ik hier in de allereerste plaats de kellners bedoel, spreekt vanzelf.

Twee jaar geleden was ik in 'n groot hôtel in Zwitserland getuige van de dagelijksche onhebbelijkheid eener rijke Frankforter Jodenfamilie, die - vanwege hun vele geld - de pretensie maakten altijd het eerst en vliegensvlug te worden bediend aan hun tafeltje in den restaurant, *niettegenstaande* er, tengevolge van het over-talrijke publiek, te *weinig* kellners waren, om vlug te kunnen bedienen. -

Zeker, dat was een fout van de hôtel-directie, op wie de verplichting rust, als men eerste klasse prijzen betaalt, te zorgen voor voldoende bediening. -

Maar om, als fatsoenlijk-denkende menschen betaamt, bij die directie-zelf te klagen, daarvoor ontbrak het door mij bedoelde gezelschap den moed of de lust. In plaats daarvan ‘negerden’ ze elken middag opnieuw den hun bedienenden kellner, dwongen hem, dat hij altijd 't eerst met de spijzen bij hen moest komen, maakten hem standjes als ze ook maar 'n minuut moesten wachten, noodzaakten hem in één woord de andere gasten slecht te bedienen, om daardoor tegemoet te komen aan hun onredelijkheid. Want - juist daarop rekenen zulke ploerterige individuen - de ongelukkige man kon zich niet over hen beklagen, omdat hij, waar ze zooveel en zoo dure appartementen bewoonden en zoo veel geld stuk sloegen, dan natuurlijk aan hen zou zijn opgeofferd, zou zijn weggestuurd midden in het seizoen. -

Mijn tafeltje was vlak naast het hunne, middag aan middag kon ik hun onhebbelijk en onverdiend smalen en schimpen hooren, terwijl ik evenzeer kon *zien,* hoe hij zijn uiterste best deed hun wenschen te vervullen, en daarvoor nooit zoo iets als 'n goed woord terugkreeg. -

Uit medelijden met hem, zeiden we hem onder vier oogen, dat hij *ons* altijd gerust kon laten wachten, altijd wel 't laatst kon bedienen. Hij was er aandoenlijk dankbaar voor, maar ik twijfel er niet aan, dat menig ander gast, die niet wist wat er achter stak dat hij zoo lang moest wachten, hem menig onverdiend standje zal hebben gemaakt voor 'n ‘nalatigheid’, die hij allerminst kon helpen, omdat de Frankforters al zijn tijd in beslag namen. -

Ander voorbeeld!

'n Meneer, dien ik lang seizoen zag maken ook al in Zwitserland, had de gewoonte na den eten altijd onder 'n vasten boom te gaan zitten, om 'n koffie te drinken.

Op zekeren dag, bij zijn komst, was een van de huisknechten bezig daar te spuiten, zoodat de grond dientengevolge te vochtig bleek om er te gaan zitten.

Zelden heb ik iemand ruwer, onhebbelijker, en onverdiender hooren uitvallen ten aanhoore van al de andere gasten, dan deze ‘meneer’, (in naam maar niet naar den geest), het deed tegen den ongelukkigen bediende, die niet het minste schuld had, omdat hij slechts ontvangen orders uitvoerde. Hier

ook was een beklag bij de directie het eenigbillijke geweest, maar getuigde schimpen en smalen tegen den huisknecht eenvoudig van gebrek aan kieschheid en aan medegevoel voor 'n ander. -

Gisteren nog was ik in het hier in Interlaken zoo welbekende conditorei-café *Schuh* getuige van een, helaas, ook maar al te veelvuldig voorkomende onhebbelijkheid jegens de bedienende juffrouwen, het haar noodeloos afsnauwen, en bejegenen als waren ze in één woord slavinnen of minderwaardige wezens - allesbehalve *dames*. - En dat kunnen ze toch even goed zijn als de rijke luxe-poppen, die ze bedienen, zijn ze misschien veel meer naar geest of gedachtengang of innerlijke beschaving, dan menigeen van die protzige vrouwen, die hun trotsch en achteloos, zonder groeten, mooi-opgedirkt, voorbijgaan!

Geld maakt geen dames!

Maar vele menschen doen wèl zoo, hebben alleen welopgevoede manieren tegen een vrouw, als ze door haar hoed en haar japon lijkt op 'n dame van hun eigen stand!

Wel, gisteren kwam er een Duitscher binnen, een ‘heer’ léék hij door en door, zette zich dicht bij mijn tafeltje, en bestelde iets zoo ingewikkelds, en daarbij zoo binnenmonds, dat de juffrouw op zeer beleefden toon om nadere inlichtingen vroeg.

Dus U bedoelt: Schlagsahne? - - 'n Snauwend: Ja, - zonder iets méér. -

Ze bracht het verlangde, werd met 'n tweeden snauw het blaadje bijna uit de hand gerukt. - Hij bedoelde tòch iets anders. - Vervolgens moest ze hem gebakjes halen. In het buitenland haalt iedereen die zelf uit den winkel. Enfin, dat hij 't háár liet doen was niet erg, maar hij had het haar beleefd kunnen *verzoeken*, en zeker, toen ze hem het bordje bracht, dank U kunnen zeggen. - In plaats daarvan draaide hij zich zoo grimmig af, als bestond ze niet voor hem, wijdde zich met zorg aan het prepareeren van z'n koffie. - - Een oogenblik later wilden wij heen gaan. De juffrouw hoorde 't niet dadelijk, dat we haar riepen voor 't betalen. - Kijk, toen haastte die zelfde meneer zich ons te toonen dat hij 'n ‘gentleman’ was, door haar haastig te waarschuwen:

Juffrouw, die dames hebben U geroepen.

Heel welopgevoed nietwaar?

Ja, als ik niet net getuige was geweest van z'n onwelopgevoed gedrag tegen die winkeljuffrouw, *dan* had ik 't misschien ook zoo gevonden. Maar nu! Waarom was hij tegen *mij* beleefd, tegen haar niet? Omdat ik 'n dame *leek* in z'n oogen, doordien ik daar geld kon verteren en ledigzitten. Terwijl de andere mij en hem moest bedienen, dankje moest spelen voor het verplichte ‘Trinkgeld’.

Dat we beiden *vrouwen* waren, en als zoodanig dezelfde rechten hadden op z'n beleefdheid als man, viel hem niet in. En toch zou hij juist dáárdoor de wàre welopgevoedheid hebben getoond.

Ik geloof, dat ik 't al eens verhaald heb in 'n correspondentie, maar 't komt er niet op aan dat ik 't nog eens weer vertel: Mijn vader placht altijd, in elken winkel waarin hij door 'n juffrouw werd geholpen, beleefd zijn hoofd te ontblooten, zoolang hij met haar sprak. En ik heb andere heeren van zijn leeftijd en stand dan dikwijls smalend hooren beweren: Dat staat commis-voyageur-achtig. Dat doe je niet, als je 'n klant bent, met je hoed in de hand staan.

Het standpunt echter van mijn vader was: Ik voel me een man tegenover een dame, en als zoodanig bewijs ik haar dezelfde beleefdheid waarop *elke* dame recht heeft van een welopgevoed man.

M.i. is dat 'n veel ridderlijker opvatting, en tevens een die getuigt van 'n veel *echter* beschaving, dan de vulgaire angst van te lijken op 'n commis-voyageur! ('tgeen in de eerste plaats óók al geen schande is, maar 'n volkomen eervolle betrekking;), maar in de tweede plaats is het altijd vulgair-gedacht zich van iets goeds te laten terughouden, uit vrees daardoor minder voornaam te zullen lijken.

Maar laat ik niet van mijn op-reis-zijn afdwalen. Er is op dit punt in een volgend artikel nog meer te zeggen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Wordt vervolgd.)

Brief uit Constantinopel. Van onze theaters en wat dies meer zij.

De Turken zeggen dat een mooie vrouw, zelfs Allah, een geheim kan ontlokken; dat is galant gezegd; hij, de afstammeling van de woeste Osmanen, kan zeer galant zijn en die galanterie heeft dan wel eens noodlottige gevolgen *en* voor hem zelven *en* voor haar voor wie hij galant was.

Voor eenige dagen zag ik haar weder, netjes, maar zeer schamel gekleed, met een

angstige blik rondwarende, want zij weet dat steeds, en al jaren lang, de argus-oogen der geheime politie op haar gericht zijn.

De spanning tusschen Rusland en Turkije had het hoogste punt bereikt, ieder oogenblik kon de worstelstrijd aanvangen, die met den vrede van San Stefano eindigde. Op Yildez Kiosk heerschte de grootste onrust, want steeds bleek men te St. Petersburg volkomen op de hoogte te zijn van de voornaamste krijgstoerustingen in het Turkenrijk.

Hoevele onschuldigen in den kerker zijn geworpen, wie zal het zeggen; hoevele gebannen zijn en hunne aardsche goederen hebben verloren, niemand weet het, de eigenlijke schuldige was niet te vinden en haar naam zou misschien nooit wereldkundig zijn geworden, als de Russische regeering haar woord gehouden had en de handen niet van haar had afgetrokken toen de zege bevochten was.

Gedurende het najaar en den winter komen hier uit Parijs tooneelgezelschappen, die een zes - een tiental voorstellingen geven en dan weder afreizen. In het jaar dat de krijg tusschen Rusland en Turkije uitbrak, behoorde tot het gezelschap dat in het Theater des Petits Champs speelde, een jeugdige actrice, spion in dienst van de regeering van den Czaar. Al spoedig was zij de vertrouwde vriendin van eenige pacha's en ontlokte dezen de krijgsgeheimen van Petersburg van zoo enorm veel waarde. Nooit heeft de zeer scherpzinnige en wantrouwende geheime politie van den Sultan haar verdacht en eerst na afloop van den oorlog, toen hare begunstigers het leven hadden gelaten in den strijd en Rusland hare diensten niet meer van noode had, dreven honger en gebrek haar tot de bekentenis van wat zij had gedaan. Thans houden de spionnen van Fehmi pacha haar steeds in het oog en leeft zij van gaven en giften van enkelen die medelijden hebben met de vrouw, die wel zwaar gezondigd heeft, maar daarover een oprecht diep berouw koestert. Hare beste dagen zijn die, als van de boorden van de Seine een nieuw gezelschap komt hier aan den oever van de Bosporus; de oudere leden herinneren zich nog zeer goed de schitterende jeugdige actrice en openen hunne beurzen; de jongeren volgen dan al licht dat voorbeeld, en die goede gaven zijn dan als zoovele zonnestraaltjes op haar hopeloos verwoest levenspad.

Gewoonlijk komen hier eens in den winter artisten van naam, Réjane, Coquellin, Sarah Bernard e.a. De laatste moet echter een duren eed hebben gezworen nimmer weder het rijk van den Sultan te zullen betreden, naar men zegt, omdat Abdul Hamid, die een gastvoorstelling op Yildez wilde geven, niet bereid was de enorme som te betalen, die de groote actrice vroeg. Hoe het ook zij, de censuur heeft het haar zeer moeilijk gemaakt en de meeste stukken van het repertoire verboden, zoodat het gezelschap genoodzaakt werd vier maal La dame aux Camellias te geven en drie maal Tosca, zoodat het publiek niet meer verscheen. Ten einde raad stelde men voor l'Aiglon op te voeren, maar ook dit werd verboden; ‘wij stellen er niets geen belang in’, hoorde ik een pacha zeggen, ‘de spillebeenen van de oude Sarah in tricot te zien!’

Nu wordt wel vooraf, van uit Parijs, de lijst aangeboden van de stukken, die op het repertoire zijn gebracht, natuurlijk met het oog op costumes en requisiten, maar de wegen der censuur zijn onnaspeurlijk; wat heden geoorloofd is, wordt morgen verboden en van hooger beroep of een beroep in hoogste instantie, weet men hier niet af.

Wanneer zulke rampen treffen artisten van den eersten rang, die meestal eenig geldelijk verlies wel kunnen dragen en daarbij zeker weten op hunne terugreis te

Athene, Budapest of Bucarest het verlies weder te kunnen herstellen, dan is dit wel onaangenaam, maar toch licht te dragen; erger is het met de dei minores, de sterren van den tweeden en derden rang; een reis naar Konstantinopel is voor hen dikwijls een totale ondergang. Zij komen hier met geheel verkeerde denkbeelden, meenen dat het goud hun in de schoot zal worden geworpen en dan staren zij reeds den tweeden of derden avond, vol ontzetting, in een ledige zaal. Dan komt de ellende met rassche schreden; met verlies van een deel der bagage trekt de troep naar Saloniki, naar Smyrna, naar Beyrouth, ja, in 1903 vond ik zelfs het treurig overschot van zulk een rondreizend gezelschap te Damascus, een stad waar niet eens een theater bestaat en geen twintig menschen te vinden zijn, die Fransch verstaan. Egypte is gewoonlijk het land van den algeheelen ondergang: in de holen van Port Saïd en Alexandrië verdwijnt meestal wat nog niet elders te voren te gronde ging.

Voor werkelijk goede opera gezelschappen is het nog veel moeilijker hier eenig succes te behalen; voor meesterwerken als Faust,

Carmen en Tell voelen de Levantijnen niets; zij spreken niet tot hun gemoed, die heerlijke melodien en ook hier is de censuur weder lastig; de Hugenooten en Othello, Macbeth en vele andere mogen niet worden opgevoerd. Waarom? Niemand weet het met zekerheid.

Duitsche opera's zijn geheel buitengesloten; er zijn te weinigen die deze taal machtig zijn, Fransch spreekt hier een ieder, de krullenjongen en de schoenpoetser, de koopman en de winkelier, men moet er maar niet opletten hoe; de kleine brave professeur, die in mijn pension woont, zie ik somtijds rillen, als hij den huisknecht of onze huisvrouw, beiden van Helleenschen stam, zijne schoone moedertaal moet hooren mishandelen.

Het theater, waar de comedie- en operavoorstellingen worden gegeven is een groote houten tent, zooals het circus, waarmede Carré het land bereist, het decoratief is hoogst primitief, zoodat, wil een gezelschap op dit gebied iets presteeren, vrij wel alles moet worden medegebracht of nieuw aangeschaft.

Eenige honderden meters van het bestaande theater af heeft men thans een nieuw gebouw gesticht, waarin dezen zomer voorstellingen worden gegeven; de hier verschijnende bladen zijn een en al lof over dezen muzentempel en zij binden telkenmale in hunne tooneelverslagen hun publiek op het hart, toch vooral niet op de pas geverfde banken te gaan staan, een hebbelijk- of liever gezegd onhebbelijkheid, die hier nog al diep wortel heeft geschoten.

Een poging, de dames te bewegen in den schouwburg de hoeden af te zetten, heeft volmaakt schipbreuk geleden.

Wordt in deze twee theaters bijna uitsluitend in het Fransch gespeeld, in het Odeon viert de Grieksche kunst hoogtijd. Het is daar zoo mogelijk nog primitiever ingericht, maar dat doet niets geen afbreuk aan het succes dat telkenmale wordt behaald. Of koning Oedipus een rok draagt en manchetten, dan wel een purpermantel en gouden armbanden, laat het publiek volmaakt koud; hij stelt een basileus, een monarch voor uit het helden tijdperk van Hellas en dat is genoeg.

En als ik dan in de pauze Hector zie, die Achilles een sigaret aanbiedt en den eerwaarden Menelaus achter een glaasje Münchner, dan hebben de luttele piasters mij nooit berouwd, die men moet offeren, zulk iets te kunnen aanschouwen.

Men blijve echter thuis als uit Athene een gezelschap is gekomen, dat een of ander vertaald stuk opvoert; eens heb ik mij gewaagd aan een van Shakespeare's meesterwerken, maar dat ging niet, wat echter deels moet worden toegeschreven aan het zeer slecht nieuw Grieksch dat gesproken werd. De schrijf- en spreektaal van het tegenwoordig Hellenendom heeft ongeveer niets met elkaar gemeen; men schrijft bv. hydros en vieros, water en wijn en zegt néro en krassi.

Niet ver van het Odeon, ook in de hoofdstraat van Pera, het Frankenkwartier, vindt men het circus en dat heeft voor de hier geboren zeer gemengde bevolking steeds de grootste attractie. Vooral de voorstellingen op Zon- en feestdagen doen honderden opgaan en met kinderlijke opgetogenheden juichen die menschen dan de artisten, acrobaten en clowns toe.

Goede paardendressuur krijgt men hoogst zelden te zien, honden, apen, beeren, ganzen en katten des te meer, en wat deze dieren presteeren is vaak uitmuntend; ook van de acrobaten, goochelaars en dergelijke kan dikwijls met lof gesproken worden. Jammer, dat ook dit circus zoo gebrekkig is ingericht en men er 's winters, het kan

hier geducht koud zijn als de Zwarte Zeewinden gieren, veel kans heeft rheumatiek of een zware verkoudheid op te loopen.

Voortreffelijke uitvoeringen worden gegeven in de verschillende clubs, vooral de Fransche en de Duitsche, waar dikwijls dilletanten van den eersten rang zich laten hooren, maar men moet lid zijn van zulk een club en dat is een zeer kostbare zaak, vooral als men krachtens zijn ambt veel deel moet nemen aan het publieke leven. De enkele malen dat liefdadigheidsvoorstellingen worden georganiseerd, stelt men de entreeprijzen enorm hoog en worden ook nog telkens gedurende die voorstellingen wel beraamde aanvallen gedaan op de beurzen van de bezoekers, die dan het te smaken genot wel wat vergallen.

Geheel anders is het gesteld met de entreeprijzen van de tuinen, die de namen dragen Jardin Municipal en Petit Champ, de eene gelegen in het stadskwartier Fascini geheeten, de andere aan de Carbristanstraat. Men betaalt daar één piaster, ongeveer elf cent, en kan dan volop genieten van een uitstekend concert door Italianen gegeven. Behalve het Turksche volkslied, de Hamidié genaamd,

dat telkenmale het slotnummer is en eenige Grieksche wijzen, worden uitsluitend Europeesche stukken ten gehoore gebracht en op zulk een wijze dat het een groot genot is er naar te luisteren. Bovendien heeft men in den eenen tuin een onvergelijkelijk schoon uitzicht over den Bosporus en op de Aziatische kust en in den anderen op den Gouden Hoorn, op Stamboul met hare honderden moskeën en slanke witte minarets, eens het oude Byzantium, de hoofdstad van het Oost-Romeinsche rijk.

Behalve des Zondags en des Vrijdags is het bezoek niet groot en kan men allicht een rustig plekje vinden en in de schaduw van een cypres of een mirtenboschje droomen van de ouderlijke woning, van dierbare betrekkingen en goede vrienden in het ver verwijderd vaderland.

Een dag maakt echter een uitzondering en is het van zonsopgang tot haar verdwijnen in den tuin te Taxim meer dan vol; het is den eersten (volgens onze tijdrekening den veertienden) Mei; de Grieken vieren dan hun lentefeest met echt oostersche opgewektheid. Wat een hemelsbreed onderscheid tusschen wat er op den eersten Meidag gebeurt in Europa en hier in de Orient; daar meetings en optochten, politievertoon en surveilleerende soldaten, heftige redevoeringen, aansporende tot verzet en staking, hier een kalme schare, kinderlijk blij, zich verheugende in de schoone natuur, volop genietende van de goede gaven, die onze moeder aarde schenkt. Ook in Egypte heeft dit feest steeds een diepen weldoenden invloed op mij gemaakt; men noemt het daar ‘cham el-nassim’, ik ruik de lente!

Aan al die dingen, waarvan ik tot dusverre sprak, die theatervoorstellingen, concerten enz. laten de beheerschers van dit land zich al bitter weinig gelegen liggen; men mag zoo nu en dan eenige hoogwaardigheidsbeklеders, eenige Jong-Turken bij publieke vermakelijkheden opmerken, hun getal blijft toch altijd gering.

De hoofdoorzaak hiervan is, dat die voorstellingen en concerten eerst 's avonds laat, dikwijls te negen en tien uur aanvangen en de islam schrijft beslist voor, dat zijne beleiders voor zonsondergang thuis moeten zijn, de koran spreekt in dezen zoo beslist, dat verzuim door den man gepleegd de vrouw recht geeft den echt te laten ontbinden.

Slechts in één maand, Ramazan genaamd, geldt deze strenge regel niet, maar dan is feitelijk voor de Mohamedanen de nacht de dag geworden; zoo lang de zon schijnt mogen zij niet eten en niet drinken, te zes uur vallen eenige kanonschoten en dubbel stellen zich dan alle schadeloos voor het geleden gebrek, en dan ook zijn de Turksche theaters geheel gevuld tot Phoebus weder aan den horizont verschijnt en nieuw kanongebulder het sein geeft opnieuw te vasten en te dorsten.

De Turksche schouwburg is zoo primitief mogelijk ingericht; men zit op banken, rangen kent men niet; het publiek wijdt meer aandacht aan het gebak en de vruchten, die bij de rondwandelende vensters werden gekocht, dan aan wat op het tooneel voorvalt. Trouwens is dit ook eigenlijk overbodig, want het is altijd ongeveer dezelfde pantomime die opgevoerd wordt; stukken waarin gesproken wordt staan zelden op het repertoire. Een jonge schoone knoopt liefdesbetrekkingen aan; de vader ontdekt het, de moeder smeekt om toegevelijkheid, de vader blijft hardnekkig, de jonge schoone vlucht met haar minnaar, zij worden vervolgd en gevat, de verleider wordt gedood, het bebloede hoofd wordt vertoond, aan de gerechtigheid is voldaan, het publiek is ook voldaan en gaat heen. Na een kwartier, gedurende welken tijd een trom, een klarinet en een paar bekken vlijtig worden bewerkt, zonder echter tot een

harmonisch geheel te kunnen komen, kondigt de eigenaar van de tent, meestal een Griek of Armeniër, een nieuwe voorstelling aan, die weder eindigt met den tragischen dood van den snoodaard. Tot eere van de artisten moet gezegd, dat velen van hun de rol die zij vervullen, zeer goed vertolken; ik heb ze gezien, wier gebarenspel werkelijk voortreffelijk was; de meeste van die tooneelspelers komen van de eilanden Myttilene, Samos en Rhodes, bij benadering te bepalen tot welk menschenras zij behooren, is onmogelijk, zij noemen zich Grieken, maar zijn het voor twee derde niet; een Turk betreedt nooit de planken, daarvoor acht hij zich te hoog.

Zeer druk bezocht, gedurende de nachten van de maand Ramazan, zijn ook de zalen waar dansers en danseressen hunne kunst vertoonen; er is daar dikwijls veel schoons te zien. Aan de zoogenaamde Fantasia, door Arabische meisjes en Zigeunerinnen uitgevoerd, heeft de regeering een einde gemaakt, waarom? begrijp ik niet; er was niets in dat aanstoot kon geven; de bewegingen zijn zeer elegant en de buigingen van het slanke lichaam zijn bekoorlijk, maar verder kan

men er alleen nog van zeggen, dat de dans te monotoon is en de toeschouwer er weldra genoeg van heeft.

Woest en wild, toonende den echten landaard, zijn de krijgsdansen der Albaneesen: slechts zelden gelukt het deze te zien te krijgen, de mannen uit de Zwarte Bergen zijn trotsch, zonen van den Adelaar noemen zij zich en de Frank, die hun dansen wil zien, is geen gewenschte gast in hun huis. Toch is het mij gelukt, onder geleide van een vertrouwde gids, door te dringen in hunne danslokalen waar zij zich, in hunne schitterende gewaden gehuld, vermaakten en hunne vaderlandsche liederen zongen; zij rieken naar wraak en bloed!

Veel gastvrijer en voorkomender zijn in deze de Perzen, die hier in zeer grooten getale samenwonen in het hartje van Stamboul. Bij hunne feesten mogen dansen niet ontbreken, maar hunne dansen hebben veel van clowns, die uit een paardenspel zijn weggeloopen en de eieren en zwaarddansen van de jeugdige vrouwen, die we te zien kregen, lieten ook veel te wenschen over, tenminste konden bij lange na de vergelijking niet doorstaan van wat ik te Shiras en eenige andere steden in het rijk van den Shah kon aanschouwen. Nu zijn verreweg het meerendeel van die Perzen hier geboren en zijn misschien met hunne vaderlandsche zeden ook de dansen eenigzins verbasterd.

Zonder kwestie moeten zij, die de Turksche hoofdstad tot hunne woonplaats kiezen zich op het gebied van theaters en wat dies meer zij, leeren te spenen, maar des te grooter is dan ook het genot als men een enkele keer iets uitstekends te zien krijgt. Het geheele leven in den Orient is eentoonig en leidt, zonder dat men er zelf veel van bemerkt, tot een stille berusting. En als dan de dagbladen komen uit het vaderland met het allernieuwste nieuws wat tooneel en muziek betreft, kolommen vol, dan volgt er wel eens diepe zucht, hè hoe heerlijk! Maar dan denkt men ook: ‘wat heden niet is kan komen’; misschien *bukra*! Dit bukra is een Arabisch woord wat tegelijker tijd beteekent: morgen, over een maand, over een jaar!

AC.

Konstantinopel, Mei 1906.

‘De Bruidsstoet trekt voorbij.’ Een reisherinnering uit Noorwegen.

Het was in Noorwegen - hoog in het Noorden tusschen de bergen! Het stroomen van de rivier klonk als een ver verwijderd, dreunend donderen. De hooge dennen suisden steeds hun zelfde lied. Het bosch was zoo groen langs de steile paadjes. Er groeiden waaiervormige varens, en lichte, welriekende boschbloemetjes. Bijen stieten in hun vaart tegen fijne, kleine klokjes aan, zoodat ze zachtjes heen en weer bengelden, tot zij plotseling met een lichte, nauw merkbare trilling ophielden en onbewegelijk bleven staan. Er zat een jonge tourist op een steen aan den weg te lezen. Een uur geleden was hij vergenoegd met zijn langen alpenstok den berg opgeklommen. Toen was hij in het boek gaan bladeren, dat hij in zijn reistasch had. En van dat oogenblik af was hij ernstig. Niemand zou aan zijn gebogen hoofd en zijn krommen rug gezien hebben dat hij een jonge student was, die voor de eerste maal zijn reistasch omgeworpen had en een voetreis was gaan maken. Hij was de dennegeuren en de bloempjes vergeten, waar hij eerst zoo enthousiast over was. Iedermaal dat hij met

een somber gezicht de bladen van zijn boek omsloeg, en zijn neus dichter in de bladen begroef, legde hij zelfs onbarmhartig den arm op de geurende bloemen en het zachte mos.

Het vinkje in den ahornboom boven hem vond het hoogst merkwaardig dat iemand zoo zwijgend en ernstig wezen kon te midden van die heerlijke natuur en in die reine, klare berglucht. En het besloot hem wat op te vroolijken. Het begon met iets dat klonk als een kleine, verschrikte kreet, maar toen dit geen uitwerking had, zong het door met volle kracht. Het bracht zooveel nieuwe tonen uit, dat het er zelf verbaasd over was en vormde ze tot een melodie met allerlei variaties.

Maar niets hielp. De student zat nog steeds te lezen en vergat den lichten kant van het leven voor den donkeren. Het ergerde het vinkje, dat men geen acht sloeg op zijn lied en het eindigde met een boosaardigen kreet tot slot-accoord. Het jongemensch keek plotseling met een matten blik op; toen keerde hij het blad van zijn boek om en las door. Maar het vinkje keek met

zijn kleine, zwarte oogjes onder den rand van zijn hoed en toen het daar geen greintje sympathie ontdekte, vloog het verontwaardigd weg, het kreupelhout in naar zijn wijfje. De student zag het en keek het vogeltje even na, terwijl het zijn schreeuwende jongen voedde. Maar er was geen vertrouwen in zijn blik. ‘Alles is leugen, geluk zoowel als liefde’, mompelde hij, terwijl hij een nieuw blad omsloeg. Boven aan den berg - op het smalle pad dat zich door het bosch kronkelt, langs kleine watervallen en groote steenklompen - klonken ondertusschen blijde feesttonen, die denken deden aan een vroolijk volksliedje. En de kerkklokken van het naburige dorpje antwoordden. De tonen kwamen naderbij en werden duidelijker. De violen noodigden ten dans en de schelle hoorns vielen op het juiste oogenblik in.

Toen volgde er een getrappel van paardenhoeven en een gedruisch van vroolijke stemmen op de hoogte, en in den zonneglans op een open plek in het bosch kwam er een feestelijke bruidsstoet van Noorsche boeren en boerinnen in het gezicht. De meesten waren te paard: vooraan de bruid met haar schitterenden bruidskrans op haar sluier en naast haar de bruigom - daarachter de geheele bruidsstoet in veelkleurig nationaal kostuum met muziek voorop.

De tourist was opgesprongen en de vink haastte zich om mee te doen aan de muziek. Toen trok de stoet voorbij! De waterval bruiste, de bloemen geurden, de ahorn neeg groetend zijn fijne takken en het vinkje zong! En ditmaal was het niet voor niets, want de bruid zond het een zwijgende blik uit haar heldere oogen: ‘O, wat zing je mooi!’

En toen volgde het vogeltje haar van tak tot tak den berg af. Af en toe klonk zijn stem tusschen de viooltonen door, verdween onder de hoornmuziek en werd in de stilte weer hoorbaar - tot zijn gezang ook eindelijk verloren ging en wegstierf in het bosch, waar de echo van gelach en spel nog lang in de verte weerklonk.

De tourist had het boek uit de handen laten glijden en dacht aan geen lezen meer. Als een geit sprong hij den berg op naar den open plek in het bosch en rolde in het zachte gras rond, zonder dat hij zelf eigenlijk wist waarom.

‘Waarachtig 't is alles geen leugen, jij bent het die liegt!’ mompelde hij met een minachtenden blik op het boek.

Toen keerde hij het gezicht naar den bergkant en luisterde glimlachend naar de tonen daar beneden.

Toen sprong hij plotseling op en begon te zingen:

> De frissche wind en de zachte lucht
> Wekten weer al mijn moed!
> Vervulden mijn hart met lentegeur
> Verlichtten mijn moeden voet!

Als een levend bewijs hiervan holde hij zingend den berg af zonder een enkel maal zijn alpenstok te gebruiken. Alle levensmoede gedachten en alle treurigheid waren verdreven, terwijl het refrein van het volksliedje daarbeneden zoo verrukkelijk jong en blij klonk:

> ‘een reizende Noorsche student.’

Toen hij op de plaats kwam waar hij zooeven gelegen had, zat de vink weer op zijn tak te zingen en begreep volstrekt niet wie daar zoo luid liep te jubelen. De vogel had een bloempje in den bek en was op weg naar zijn wijfje, maar moest toch eerst

eens zien wat het jongemensch deed. Toen zette hij zijn veeren op tot hij zoo rond en dik werd als een kogel, sloeg de vleugels uit en sprong op den ahorn rond. Maar daar bleef hij op een vooruitspringenden tak zitten en keek nieuwsgierig den jongen man na, tot hij geheel uit het gezicht was.

J. BLICHER - CLAUSEN.

Het Sprookje van Madoendé. (Een Indisch Sprookje.)

Eenzaam lag het eiland, midden in de zee, woeste golven sloegen tegen de rotsen en trillende vlokken geel schuim vlogen hoog op en vielen neer als fijne regen.

Eenzaam was het en kaal, geen plant groeide er en er leefde geen dier.

Groote zwarte wolken hingen altijd boven het eiland en donder rolde en bliksems schoten door de lucht, altijd....

In een oasis leefde Madoendé; hij zat in zijn tent, half gesloten zijn oogen, peinzende.... Zijn handen bewogen zich rythmisch, alsof hij bespeelde een wonder speeltuig....

En de dochteren der oasis-bewoners kwamen Madoendé's tent voorbij en zagen Madoendé, die altijd daar zat, peinzende.... verlangend.

Hoog in de lucht vloog een witte vogel....

En hij daalde, golvend de blanke pluimstaart.

Hij daalde voor Madoendé's hut en Madoendé zette zich op hem; hoog vloog de vogel toen op, een witte stip in de donkerblauwe lucht.

Snel vloog hij met Madoendé voort over de woestijn en over de zee.

En zij kwamen boven het eiland, daar daalde de vogel, door den altijd rollenden donder, door de helgele bliksems....

En de vogel streek zacht neer op het eiland....

De zee was nu niet woest meer, kalme golfjes kabbelden tegen het eiland waar nu slanke hooge palmen groeiden, vogels vlogen rond en zongen, bloemen wiegelden op dunne stengels, zacht geurende.

Blanke zeevogels zweefden hoog in de blauwe lucht....

Toen liet Madoendé zich zacht afglijden van den vogel en deze vloog hoog op, ruischende met de sterke vleugels.

Madoendé zag rond over het eiland.

Slanke vogeltjes zweefden van bloem tot bloem, kleine vogeltjes waren het, ze leken op vlinders.

Eén vogeltje zat dicht bij Madoendé, het liet zich wiegelen op langstelige kelkebloemen en zong....

En Madoendé liep langs wondere boomen en bloemen en was nu niet droef meer, het was hem alsof hij kon zweven, alsof zich aan zijn schouders twee blanke vleugels hadden ontplooid.

De bloemen ademden zoete geuren uit....

En in het Oosten rees de Zon....

Teer-paarse wolkjes, vreemd gepluimd, als vogelveertjes, dreven zacht in een zee van teer-rose goud.

Madoendé liep voort, aldoor naar de gouden zon toe; wijd-open de oogen van zalige verrukking, uitgebreid de armen, van vreugde trillende...

Hij zocht iemand aan wien hij heel zijn oneindige liefde kon geven, aan wien hij kon meedeelen zijn vreugde, zijn zaligheid....

Zacht gesuis van neervallend water....

Negen blanke jonkvrouwen baadden zich aan negen bronnen.

Achter ze lagen hunne kleeden, vederen kleeren.

Madoendé nam dat van de jongste, maar hij maakte gedruisch daarbij en de jonkvrouwen keerden zich om, en toen ze Madoendé zagen, deden ze snel hun vederenkleed aan, en hoog vlogen ze in de lucht, acht blanke vogels.

En de jongste jonkvrouw weende, omdat ze geen vederenkleed meer had en omdat ze bang was van Madoendé.

Madoendé naderde zacht en kuste hare voeten...

De jonkvrouw zag, dat Madoendé mooi was en gouden oogen had en ze glimlachte even, schuchter, en liet toe dat Madoendé zijn arm om haar midden sloeg en haar kuste op den mond....

Ze leefden nu heel gelukkig, samen dwaalden ze langs de bloemen en de hooge palmen of ze zaten te luisteren naar het ruischen der bronnen.

Haar vederenkleed had Madoendé verborgen, want hij vreesde dat ze zou gaan verlangen naar het hoogste genot, te vliegen... En dan zou ze hem vergeten en alleen laten...

Ze kregen kinderen, jongetjes die op hun vader geleken, bruin, met donkergouden oogen, en meisjes rozig en slank als hun moeder.

Maar ze verlangde naar haar vederenkleed en ze werd ziek van verlangen om te vliegen, eenmaal slechts, dan zou ze tevreden zijn en terugkeeren tot Madoendé en haar kinderen.

Madoendé vreesde dat ze sterven zou en hij ging en haalde het vederenkleed.

O, haar vreugdekreet toen ze het ontving! Snel deed ze het aan en ver vloog ze weg, tot Madoendé haar niet meer zien kon...

En lang bleef ze weg, dagen en weken.

Madoendé weende, altijd.

En nog altijd kwam ze niet terug.

Toen stierf Madoendé van verdriet.

En zijn kinderen noemden het eiland Siaoe naar het vederenkleed van hun moeder en het leed van hun vader.

JAN VAN DER L.

De Dichter der Noordelijke Mijnen door Edmond Blanguernon.

Thans nu de gansche wereld met afgrijzen de ontzettende ramp van Courrières gedenkt, schijnt het mogelijk ongepast en zonderling om van een dichter der mijnen te gewagen. En toch brengen deze verzen die van goedheid, moed, oprechtheid en ook van weemoed getuigen, ons nader tot hen die verloren gingen en tot hen die werden gespaard.

Want het leven in de mijnen wordt door een mineur bezongen. Elken morgen te vier

uur daalt Jules Mousseron in de diepte neder. Na tien uur onder de aarde te hebben gewerkt, legt hij de houweel neer en neemt de pen op om zich te verpoozen. Altijd vertoont hij zich in mijnwerkers-costuum, ook op populaire feesten, waar de bevolking hun minstreel toejuicht. In zijn wit linnen kleeren, die door een leeren ceintuur worden saâmgehouden, waaraan de lamp wordt bevestigd, verschijnt.... l' mineur aussi pâl' qu' un pierrot.

Toen Jules Mousseron twaalf jaar was daalde hij voor het eerst mede in de diepte. Thans is hij zeven en dertig: een kwart eeuw lang tikt en hamert hij in de schacht. Wat hij schrijft is dus ‘de la poésie vécue.’ Zijn sonnetten zijn alle in dialect geschreven en in vier bundels vereenigd: *Fleurs d'en bas, - Feuillets noircis, - Croquis au charbon, - Coups de pic et Coups de plume.* En zooals we met Virgilius en Dante in de hel dalen, zoo leven we het mijnwerkers-leven met Jules Mousseron mede.

* * *

Voor de mineurs is de dag reeds aangebroken, als de nachtelijke schaduwen nog over de kale, boomlooze vlakte zweven. Te drie uur worden de ramen verlicht; zij die nog slapen worden gewekt door het tikken op de luiken, deuren gaan open, afscheid wordt genomen, het geluid van klompen weerklinkt.

Treffend en sober weet Mousseron de intérieurs te beschrijven; hier is het een moeder, die voor haar twaalfjarigen jongen een versch broodje in den knapzak stopt als verrassing, dan weer een vrouw die de mijnwerkers-plunje voor haar man klaar legt, terwijl de koffie wordt gewarmd, of een vader die zijn jongstgeborene in de armen houdt, als de moeder hiermede bezig is.

Dan trekken de mijnwerkers naar de schacht. De ‘terri’ doemt somber voor hen op, de eenige heuvel van deze vlakke streek, gevormd door steenen die door de kolenwagens hier zijn opgeworpen. Dikwijls hangen hier warme rookwolken: het mijngas dat hier den dood sterft.

En voortdurend scherpt de schrille fluit boven het gat dat de lucht tot duizend voet onder den grond moet voeren en het gas uit de mijn-aderen jagen. Huiveringwekkend klinken die snerpende kreten, als de klacht

Du peupl'qui s'démène ed'dins l'nuit

(*l' Ventilateur.*)

En twintig bij twintig betreden ze de kooi, die in de diepte verdwijnt: te Courrières zijn twaalf honderd mijnwerkers niet teruggekeerd, die op deze wijze waren gedaald!

* * *

Opnieuw weerklinkt het geluid van klompen. Thans zijn het de ‘cafus,’ de kolendraagsters die aan het werk gaan met de mand op schouder om de steenkool uit de wagens naar den trein te brengen of naar de boot die op de Schelde ligt. ‘Cafus’ is een woord zonder vrouwelijken vorm; zeker om aan te duiden, dat deze zware arbeid zelfs manne-armen zou vermoeien!

* * *

Nu hijgt en zwoegt het mijnleven voort. De mineurs liggen geknield en gehurkt, rusteloos hamerend op de aderen der schacht. Kreten weerklinken, spottende uitroepen tegen de sleepers die de wagens opladen, wien het zweet gutst van den naakten rug. Is het karretje vol, dan duwt de sleeper het wagentje naar den put, het signaal wordt gegeven, en ratelend wordt het opgetrokken naar de opening van het gat, waar de ‘cafus’ staan te wachten. De inhoud wordt bij hun bloote voeten uitgestort, die zich schrammen aan de steenkool. Dan brengen de ‘cafus’ de zwaar beladen manden naar de boot, die striemen achterlaten op de naakte schouders.

* * *

En te midden van het helsch rumoer - een donderend gebulder: een dynamietontploffing die een stuk rots doet springen, nadat het mijngas eerst met zorg is verwijderd. Hoeveel slachtoffers heeft dit mijngas niet verslonden. Mousseron laat een oude opzichter (= porion) zeggen:

> L' vieux porion parle. J'acoute edbout.
> Il est là, comm' prêchant dins l'ombe,
> M'racontant des terrib's malheurs.
> S'voix grav' résonn' comm' dins eun' tombe.

Plotseling wordt een lamp uitgedoofd; een kreet, een zucht - een instorting heeft plaats gehad. Nog krachtiger hameren de houweelen!....Te vergeefs! Langzaam klingelt de bel in de schacht: het signaal dat een mijnwerker den dood heeft gevonden:

> Oh! cag', traine...
> Monte à peine:
> Ménage ichi, tes efforts...
> L' homme, triss' chosse,
> Quitte el fosse
> Pour r' déquindr' dins cheull' des morts...

Doch voortdurend waart de dood hier rond. Een oogenblik is het werk slechts gestaakt,

om den kameraad die op het veld van eer is gesneuveld. De mijnwerker is fatalist; het middagmaal zal hem straks even goed smaken. Na de schoft klinken opnieuw houweel- en hamerslagen, en rollen de wagens en stapelt de steenkool zich op, die straks omhoog wordt getrokken:

> ...Monte! illumin tout dins l's usines.
> Fais couler l'acier comm' du lait,
> Fais tourner les biell's, les bobines:
> Ch'est pa t'puissadc' que tout i s'fait.
>
> Donn' du biau gax, éclair' les villes!
> Elièv' les savants dins les airs!
> Assist' les inventeux[1] habiles!
> Jonque[2] 't feumièr'[3] dins l'univers!...

Eindelijk is de zware dagtaak voleindigd. Een bel wordt geluid, waarop ieder het werk neerlegt. In lange rijen scharen zich de mijnwerkers, het somber gelaat, de moede oogen, flauw beschenen door het zwakke licht hunner lampen. Twintig bij twintig stappen ze in de kooi, die omhoog stijgt langs het kabeltouw.

Allen haasten zich naar huis; slechts grijsaards en kinderen talmen op de zwarte wegen om de kolen op te rapen, die uit de manden en karren zijn gevallen. Sommigen brengen hun ganschen dag bij de terri door, om met hun vondst enkele stuivers te verdienen.

Zoo heeft Mousseron een meesterstukje geleverd met de beschrijving van de kleine *Brodequin-sans-talon.* Ze is pas tien jaar, de oudste van tien kleuters, en toch ziet ze er al als een besje uit. Haar vermoeide trekken ‘le donn'nt l'air d'eun' grand-mère.’

Voor dag en dauw trekt ze er op uit in haar havelooze kleeren: een klomp aan den linkervoet, een muil aan den rechter, zoo strompelt ze langs de terri om steenkolen tusschen de steenen te zoeken, die ze aan de deuren gaat verkoopen.

Toch gevoelt Brod'quin-sans-talon zich niet ongelukkig, omdat ze geen besef heeft wat geluk is.

Voor haar bestaat geen andere wereld dan de terri; haar leven glijdt gedachteloos voort, cette pauvre vie d'inconscience et de misère:

> Va, traîn' sans bertonner[4] tin brod'quin-sans-talon,
> Si n'y a un Paradis et qu'les brav's ils y vont,
> Tous les pareils à ti sont bin sûrs qu'ils iront.

Gelukkig zijn de Brod'quin-sans-talon zeldzaam in deze streek. De met een laag steenkool overdekte mijnwerker die zijn huis nadert, wordt meestal met gejuich door z'n kinderen begroet. Hij begint met zich te wasschen: ‘en rien de temps, il est cent fois plus beau’, dan wordt gegeten, gerust, daarna wordt de mineur voor enkele uren landbouwer. Met zijn zoon trekt hij er op uit naar het stukje grond, waar hij z'n aardappelen heeft gepoot.

1) = uitvinders.
2) = verspreid
3) = rook.
4) = mopperen.

En de dichter zelf, die met de kameraden in de herberg heeft gedronken en gezongen, doolt eenzaam rond door de velden met zijn ‘biaux rêv's’. Doodsche stilte alom. Zelfs de vogels zwijgen, en over de wiegende halmen

L'bell' Lune in or qu'minche[1)] à moutrer[2)] ses feux....

* * *

Hoe idyllisch beschreven! denkt ge wellicht. Waarom staat die dichter-mijnwerker niet uitvoerig stil bij de drama's die zich in de schacht afspelen, bij de tallooze offers die het mijngas eischt; waarom schildert hij niet met de kleuren van Germinal? Omdat ‘le mineur n'a rien d'un révolté.’

Hij houdt van de mijn, ondanks alle laaghartig verraad, zooals de zeeman van de zee houdt, en deze liefde verkondigt hij niet met aanstellerig vertoon. Wel beseft hij het grootsche van zijn taak, het zware werk te midden van dreigende gevaren.

Treffend heeft Mousseron het type van den ouden mijnwerker weergegeven in de volgende verzen:

> ... Il a tell'mint des blessures,
> Qu'in n' sarot pus les compter.
> Il est couvert et 'coutures,
> Pire qu'un ancien guernadier.
>
> Si cha s'rot parmi l'mitralle
> Qu'i s'arot si bin conduit,
> Il arot d'pus d'eun' médalle;
> Mais i s'est battu dins l'nuit.
>
> Va! consol'-té, brav' Batisse:
> Les rubans, t'les a d'sus t'piau.
> In vot bin qu' t'as du service:
> *Ta carcass', ch'est un vieux drapeau!*

Hulde aan deze stoere helden die hun leven in de mijnen slijten, ‘qui se battent dans la nuit’, en wier kracht en moed in zangerige verzen is weergegeven door de nobele, grootsche ziel van een hunner kameraden.

Uit het Fransch vertaald door
ANNIE DE GRAAFF.

Bekroonde Prijsvraag.

Zonderlinge vraag.

> ‘De theorie der mannen zie,
> Blijft me een raadsel, begrijpe die 't kan,’
> Zoo spreekt mejuffrouw Melanie
> Tot haar boezemvriendin Marian.

1) = begint.
2) = toonen.

Men verkondigt steeds luid: ‘uw' roeping, zoo eêl,
Is te zijn trouwe gade en moeder!’
Nu vraag ik u, waarom dan blijven zoo veel
Zitten wachten, vaak levensmoede?

Zoo velen op aard blijven zitten als wij,
De wil is zoo goed als de beste,
Hoe edel onze bestemming ook zij,
Wat baat ze ons dan ten leste?

Die vreeselijke tegenstrijdigheid,
Mij voert ze tot wanhoop al lang!
Als manlief voor onze bestemming pleit,
Waarom dan voor 't huwlijk zoo bang?

‘Zie om u heen,’ zoo spreekt Marian,
‘In plaats van trouw mamaatje
Een flinke huisvrouw, vindt de man
Vaak - een paradepaardje.’

N.N.

Een Puzzle.

‘Vindt jij het geen puzzle,’ vroeg eens Melanie,
Al lachend aan mooie Marianne,
‘De valsche bewering, de prachttheorie,
Ons ingeprent steeds door de mannen?’

‘De vrouw die is enkel,’ zoo roepen ze luid,
‘Voor *gade* en *moeder* geboren,’
‘Heel goed, maar vat jij dan wat of het beduidt,
Dat *wij* daartoe niet zijn verkoren?’

‘Met ons zijn er honderde meisjes gewis,
Die zeker graag trouwen zullen:
Ik oordeel: als dat mijn bestemming heusch is,
Dan moet ik die kunnen vervullen.’

‘Mij is het een raadsel; de man is het bangst
Om vrijheid te missen door trouwen,
Nu vraag ik: Hoe rijmtzich hun huwelijksangst
Met 't levensprogramma der vrouwen?’

Antwoord van een derde:

Het rijmt niet, maar weet je waar dat 'm in zit?
De wereld staat scheef, ze is uit het gelid.
Wordt daarin het evenwicht weder hersteld,
Vermindert de weelde, de dorst naar het geld.
Dan zet niet de vrouw meer haar roeping op zij,
Dan jaagt niet de man zijn geluk meer voorbij
Maar bouwt zich een nestje voor huwelijkstrouw
Waar 't wijfje weer is: d' ‘*ewig weibliche*’ vrouw.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen.*)

Mej: Z. - Het stukje kan niet worden geplaatst. Vermoedelijk zijt U geen abonnée? Ik zal het U ter zijner tijd terugzenden. Te onbeduidend.

A G. - Vermoedelijk geen abonnée? Uw schetsjes zijn te onbeduidend; zulke kleine prulletjes beteekenen zoo weinig. - Te zijner tijd zend ik ze U terug.

E. van O. - Zomer-avond is wel gevoelig gezien, wordt geplaatst. Toch in het vervolg liever grooter, degelijker werk.

Rython. - Als gij zekerheid hebt dat Uw vertaalde novelle nog niet elders is geplaatst in 'n hollandsche vertaling, (wie is de auteur, gij geeft dien niet op, ook niet wááruit gij hebt vertaald), dan kan zij als feuilleton geplaatst worden, tegen het honorarium dat gij bij den uitgever van dit blad kunt vernemen voor overzettingen uit het duitsch

Zustannij. - Als gij uit het Zweedsch vertaalt, dan kunt gij zeker wel mooiere stukjes vinden voortaan, dan het nu gezondene, dat ik niet bijster gelukkig vind van gedachte

*) Voor zoover de begeleidende brieven over andere onderwerpen handelen, worden deze later in de correspondentie-rubriek afzonderlijk beantwoord.

en uitvoering. Toch wil ik het plaatsen, ook al omdat het U genoegen doet, en daardoor zal aanmoedigen meer te vertalen uit de Zweedsche taal. Ik houd mij dan daarvoor aanbevolen. -

C.G. - Ja, de rivier De Merwede plaats ik. - Ik zal er ‘Willem’ nog eens op nalezen, of het geschikt is voor feuilleton.

Joh: S. - *Verwoesting* liever niet, is te kort en te onbeduidend.

E. van B. - *Als een droom.* Gaarne.

Nevermind. - *Een ontmoeting aan het strand* is weer zoo een van die schetsjes, waarvan ik er zoovele onder de oogen krijg, die eigenlijk absoluut geen beteekenis of inhoud hebben. Dan beschikt de schrijfster of schrijver over 'n vlotten, gemakkelijken stijl, en dan pent zij of hij er maar zoo wat gemoedelijk op los, over wat 'n juffrouw dacht of 'n meneer peinsde. En dan weer wat streepjes - en dan weer wat gepeins en gedenk - en dan nog wat streepjes. - En dat is dan 'n ‘schetsje’. Heusch, *gij* althans kunt veel beter werk maken dan dit.

M. de F. - Uw ‘dramatische schets’ plaats ik.

Pierre Artimon. - Er zit wel iets goeds in Uw schetsje, maar de uitwerking is te kinderachtig. Gij hebt hier 't omgekeerde gedaan van *Nevermind.* Gij hebt wel 'n verhaal, 'n inhoud, maar gij kunt de uitwerking niet aan. Voor zoo iets ernstigs is Uw stijl te onbeholpen nog. Echter zit er wel 'n goed idee in, 'n belofte dat gij dit gebrek wel zult overwinnen. Voortaan steeds alles wat voor den druk is bestemd maar aan één kant van het papier beschrijven.

Saphir. - De beide stukjes over Lamartine en Dumas plaats ik.

N.M. de J. - 'n ‘Rustkuur’ zou ik wat inhoud en vorm betreft gaarne plaatsen als.... ik Uw tendenz niet *te* gevaarlijk vond. Er zijn al zoovele rustkurende menschen, en gij stelt het zóó behagelijk voor, vooral wat het geluksresultaat betreft, dat ik er 'n bepaald gevaar in zie zulke schetsjes te plaatsen. Ik vind het zooveel wenschelijker dat de menschen hun geluk vinden door *gezondheid* dan door rustkuren. En ik houd het eerste ook voor den meest *waarschijnlijker* weg het te zullen vinden.

M.G. - De beide proza-stukjes vind ik goed, vooral Mei. De versjes zijn nog te gebrekkig van vorm. De eersten worden dus geplaatst, de laatsten niet.

Mevr: van S. - K. de J. - Dit stukje wil ik wel plaatsen, maar U geenzins beloven dat gij *elke* maand kunt inzenden, daartoe is er te veel copie.

Salome. - Dorpsleven plaats ik.

Anima. - ‘Opstanding’ is te afgezaagd. Nieuw leven is wel 'n goeie idee, maar te oppervlakkig uitgewerkt, (zie wat ik schreef aan Pierre Artimon.) Gij zult deze stukjes te zijner tijd terugkrijgen; de andere zijn *nu* vernietigd; ik doe dat één maand na de weigering, als ze dan nog niet zijn opgevraagd.

T.E.R. - Uw versjes zijn ongeschikt.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Gaarne zou ook *ik* eenige adressen van pensions wenschen, waar gelegenheid is voor de fransche conversatie in België.
Bij voorbaat mijn vriendelijken dank, met de meeste achting
Mevr: *Z. de P.*

Bericht.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden

aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Errata.

In N°. 2 van de Hollandsche Lelie op pag. 21, 2e kolom, regel 15 en 16 van onderen staat in het stukje getiteld: **'La grande Amie,'** door Pierre l'Ermite:

'een vergelijk treffen.'

Dit moet zijn: **'een vergelijking trekken.'**

Sluiting red: ged:

1 Augustus 1906.
20ste Jaargang.
No. 5

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
't Rembrandt-feest ten onzent en de internationale vereering van den schilder.
door Johan Schmidt. *Schrijver van Verschoppeling, Het Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.*)

I.

Waar men zóóveel over Rembrandt geschreven, geschreeuwd heeft en duizenden bevolen, gevleid worden, zich op te maken om zijn driehonderd-jarigen geboortedag te vieren, klopt mij 't hart van... vreugde... vloeit mijn bloed sneller en sneller, bruist en kookt 't, tot 't overloopt... overkookt van pure sympathie met de ‘massa's’, de ‘drommen’ welke hem alle eer gaan bewijzen, alle recht zullen laten wedervaren, die zulk 'n eminent schilder toekomt. Alle oude en nieuwe verdiensten, (kwaliteiten meen ik natuurlijk, want de verdiensten waren schraaltjes) mitsgaders de vele die pas uitgevonden zijn of nog op nominatie staan om uitgevonden te worden, zoo dit noodig blijkt, teneinde wat meer feu sacré bij de meesten wakker te porren of op te stoken, rakelt de kunstenaarschare op, wijl 't noodig is, meer beleedigend voor de kunst ware, als Hij, Rembrandt, hun aller meester, niet naar waarde geschat werd, want ziet u, 't is geen gniepigheidje van me, maar begrijpt u, als de meester in de termen valt bewierookt te worden, sluit dit toch in dat zijne volgelingen, leerlingen, méésters als 't moet, vakgenooten enz. enz., evenmin alle aanspraak daarop missen. 't Spreekt vanzelf, dat glazenmakers, schuttingvlakten-beletteraars, fabrikanten van verfwaren, bedienden in plaat-winkels, hunne collegialen groet aan den grootmeester moeten brengen en ook niet geheel over 't hoofd mogen gezien worden... want nietwaar, de goede wil... Ik, op mijn beurt, t is nu 's mijn beurt, die vroeger net zoo

goed winkelruiten van echte zelfgeschilderde negertjes voorzag, als reclame, begrijpt u - voel me gedwongen met mijn voormaligen confrère-bent homogeen te gaan en zoo 't mogelik is, - en ik zal wel zorgen dat 't mogelik wordt,

wellicht dat ik dan ook nog 's voor kunstenaar-in-verf wordt aangezien, zóó ik 't geluk mag smaken, 'n duitje in 't zakje der algemeene zelf-propaganda, zelf-bewondering te wippen. Maar vooral moet mijn eigen duitje niet te groot aan kwantiteit zijn, dat laat ik tot op-springen-staande extase-menschen over. De hoofdzaak is dat 'k 'r bij kan zijn - en mijn bijzijn òpgemerkt wordt, vooral door reporters.... Wáárom zeg 'k niet!.... Als ze mijn raad gevolgd hadden, de commissie-leden, zouden ze in 't minst niet verlegen gezeten hebben. De reproducties zouden dan niet van schilderijen afkomstig zijn, waardoor héél wat meer menschen van 't geslacht der kunstkenners gebaat, en héél wat minder gehaspel, geroer, reclame, geschrijf, enz. noodig zou zijn geworden. Daarenboven zouden de kleur-opstandelingen, die 't niet precies 't zelfde konden vinden òf je 't schilderij voor je hebt, dan wel 'n plaatje, wat er op gelijkt - bizonder tevreden gesteld zijn. Hunne gelaten, nu vertrokken in minachtende plooien, zouden zoet-lief glimmen van vreugde en gelukzaligheid. Ik namelik deed 't voorstel, inplaats van Rembrandt zelf-en-andere-portretten te reproduceeren, de physionomieën der bewonderaars en keur-bevoegden in druk te brengen. O, 'k ben zeker van een welverdiend succes. Eerstens de dankbaarheid van 't Nederlandsche volk dat beslist een der familiare, kennissen of familieleden onder de conterfeitsels zou aantreffen, waardoor de bewondering, bovenal voor den persoon die 't geluk smaakte afgedrukt te worden, ten toppunt zou stijgen. De onsterflikheid leidt dan van-zelf ook geen schade en de kritiek was vrijwat milder gestemd. Dat *toppunt* stijgen is ook niet van belang ontbloot, met 't oog op de bestuurbare-luchtballonkwestie. Wieweet welke resultaten we hoogstwaarschijnlik zouden krijgen. De geschiedenis van den adelaar en het kolibrietje werd alsdan gesymboliseerd, de geschiedenis van het kleine vogel-beestje, dat met den adelaar omhoog steeg, door zich listig onder zijne lange vleugel-pennen te verschuilen... en toen-ie boven, hoog in de lucht was deed alsof ie daar zonder hulp gekomen was. Dat hij de adelaar noodig had, daarvan repte-ie niet... hoewel dat enorme beest het diertje toch naar boven droeg.

Tweedens: Rembrandt zou minder te lijden hebben, jà, in 't geheel niet noodig zijn geweest. Menig boekhandelaar en plaatwinkelier zou daardoor misschien van stroppen verschoond blijven. Die verschoonde stroppen heb ik eenig uitgedacht, 'k Sta versteld... bij 't rammelen van een hoopje geld, zegt een oud liedje - ik moet echter opmerken, dat ik alleen versteld sta van mijn leukheid... niet van 't geld, dat rammelt nog maar altijd niet. Of 't voor de Rembrandtfeesten, Rembrandtondernemers, Rembrandalcoholiseerders rammelen zal worden!? Ja, dat is 't nu juist waarover ik me bezorgd maak. Dat rammelen inspireerde mij. Want zie 's aan! Bijaldien verschillende portretten van heden ten dage mopperende kopstukken van eeuwig dure kunst-zwoegers, kunstfabrikanten op deze, door mij uitgevonden lumineuze wijze geexposeerd werden en in den handel gebracht, zou mijn grandiose, nooit volprezen inval, éénmaal in de analen der historie vermeld - absoluut rammelende schijven zoo niet direct in den hàndel, dan toch in den wandel brengen, ofschoon rammelende schijven voor den handel gebruikt worden en 'n in kleurengedrukt prentje, waarop je zelf-voorkomt zeker eenige waarde heeft.

Als de heeren commissieleden daaraan in de allereerste plaats gedacht hadden of tenminste mijn raad niet in den wind sloegen, was 't magnefiek geloopen. Van trappen, slaan of bijten naar elkaar geen sprake. Vriendelik ooggeknip - lief handjesgegeef -

opgewonden kritieken en geestdriftige koopers. Mein Liebchen was willst du noch mehr.

't Is merkwaardig, maar als je als kalm, doodbedaard toeschouwer langs de rijen der dol-prijzende Rembrandt-geïnfecteerden wandelt en je bespiedt opmerkzaam de gezichten der armwiekende, astmatisch-ademende leeken, krijg je soms de lieflike aandoening de gapende, puiloogende tronies te beaaien, want werkelik je weet zoo zeker als.... als Rembrandt zaliger, dat het meerendeel geen notie heeft van hunne adoratie. Dit nu neem ik niemand kwalijk, o neen, ik heb de menschen er des te liever om, daar komt hun onschuld zoo in uit, 't lammerachtige. In zulke dingen kun je door en door de luitjes leeren kennen. Ga achter de met wellust smullende of dweepende Rembrandtminnaars staan en 'n gratis-les in fysionomiekunde zij uw deel. Goochempjes koekeloeren ze rond, werken zich als 't ware de trekken van geuniformeerde schilders in, van 't kenmerk fluweel, fluweel en nog 's fluweel met baarden en haren, verward of ietwat gesoigneerd, dat hangt van 't talent af, om

eindelik 'n eigen meening bij elkaar te lappen. Hoofdwendend luisteren ze, graaien naar veelzeggende stereotypi, moffelen 't gehoorde en geziene handig dooreen en 'n spik splinter nieuw bewonderend beoordeelaar is gevormd. Iemand kloek hooren verklaren dat ie 'r geen snars van weet, hóó máár... 't Zou immers ontzettend dom staan Rembrandt als schilder te beschouwen zonder meer. De kijker moet per se verstand van 't bekekene hebben, dat wil hij en dat moet hij, zoo hij althans niet onontwikkeld wil heeten. Neen veel liever lanceert-ie pedant zijn afgeluisterde napraterij, fungeert hij voor kenner. Let eens op hoe ingeburgerd het oogverdraaien is, hoe geaffecteerd dames en heeren te leuteren staan voor een of ander doek. Vraagt eens naar de geringste motiveering, eisch van hen dat ze dan de reden verklaren hunner stomme verbazing. Nietwaar, van iemand die goed of afkeurt mogen we toch veronderstellen, dat ie z'n uitroepen met bewijzen staaft en niet afhankelik maakt van algemeen getolereerde beschouwingen? Ik durf vol te houden, dat er, ondanks de Rembrandtvertooning, de eeuwenlange besprekingen of liever *nà-sprekingen* geen drie op de honderd zijn, die bewijzen kunnen bijbrengen voor 't waarom. Ik eisch die niet zoozeer, omdat ik weet dat de meeste, al of niet bekend staande kritici, competent of ten hoogste onbevoegd, weinig of geen geldige redenen opgeven in hunne kritieken en wel daar 't gros elk bewijs met voeten treedt, oordeelt zonder oordeel des onderscheids en 't daarenboven gemakkeliker is te beoordeelen dan te bewijzen. En natuurlik, jawel, 't waait je maar zoo dadelik niet aan. Napraten is nog geen waarborg en hoewel de massa, ‘het volk’, tot oordeelen bewerkt wordt en 't daarom ook wel richten zal, is er geen enkel deugdeliker bewijs dan dit, dat het publiek, de massa, niet bewijst met hare Rembrandt-prentjes. Al 't gezwets, 't ter beschikking stellen der Rembrandt-imitaties is daarom ook 'n nuttelooze worstelstrijd der kunst-gevoelkweekers welks echt-kunstgevoel ik met gegronde redenen betwijfel en wel doordat de onderwerpen hoe mooi ook uitgevoerd, hoogstens meer smaak kunnen bevorderen - doch smaak is geen kunstgevoel. En hoe wil men kunstgevoel louteren, verscherpen, als de hoofdvereischte afwezig is: kunst. Want ik versta iets anders onder kunst dan uiterlike kleurenpraal. Het wezen der kunst lééft in het voorwerp d.w.z. in de *diepte* en samenstelling te gelijk. Geen essentieel kunstwerk is denkbaar, zoo 't enkel uit *materiaal* bestaat. De *combinatie* der materie doet een werk kunstwerk worden. Niet de daarvoor gebruikte stoffen, 't zij verf, steen, woorden enz., doen een kunstgewrocht ontstaan, nòch de bewerking, nòch de kwaliteit der attributen - noch de belichting alleen; - *de geest, die de maker bezielde* verheft zijn arbeid tot een schepping - tot een kunstwerk. Koloriet zonder gevoel, hoe schitterend ook, blijft kunstvaardigheid. Indien het werk eens makers niet doordrongen is van een hoogere menschlikheid en hij 't ons alleen geeft als product zijner handen, zal 't, volkomen tot in de kleinste bizonderheid, treffend door kleurschakeeringen - altijd zielloos werk zijn - omdat er niet de pure essentie van den diep-voelenden mensch doorstraalt. Praal en pracht is nog geen zuivere kunst - hoe handig de producent ook te werken weet met de hem ten dienste staande middelen. Wie hier aan denkt zal ook zich verklaren hoe 't komt dat het volk, de massa niets voelen kan voor de hem gegevene Rembrandt-reproducties. Het wordt niet ontroerd bij de aanschouwing; 't wel of niet ontwikkelde sentiment zal niet de slapen verhitten, de aderen doen zwellen van emotie. Immer, zal 't voor zich zien, 'n koud, bij uitstek geschilderd portret. O, zeker, de schilder heeft eer van zijn werk, doch de massa boezemt hij geen liefde in,

hoogstens achting voor zijn kunnen, doch dit alleen, zoo 't menschen geldt die zich rekenschap van Rembrandts bekwaamheid geven. Daar zijn er weinig van.

Er zijn *weinig* werkelike bevoegden, die lijn, vorm, kleur, perspectief, belichting, groepeering naar waarde taxeeren.

Dit aantal is dus minien.

Goed onderlegde vakmenschen hebben we daarvoor noodig, menschen die een groot schilder niet met een kunstenaar verwarren. Ik geloof ook niet dat oprechte kenners, de soms tot kleur-rethoriek opgedreven Rembrandt-schilderijen door-een zullen haspelen met minder superieure doeken, maar die méér in aanmerking voor kunst komen. Zij weten dat een echt kunstwerk niet alleen aan 't ‘hoe’ moet voldoen, ‘'t waarop’ - maar tevens aan 'n wat ‘'n waarom’. *Inhoud* verlangen ze. 't Eén moet 't ander bevatten, zooniet, is 't geen kunst, 'n door en door knàp stuk werk, meesterlik van techniek. Welnu! Is deze eer niet groot en zegt zij

niet voldoende? Zullen de enorme *geïdialiseerde natuur-copieën* daardoor minder recht wedervaren? Behoort hij niet tot de reusachtige kleurmengers en teekenaars? Is 't niet de plicht van waarachtige schilders zijne reproducties aan de handen van het volk te ontrukken, omdat juist de technische waarde ervan het onbekend is. Voor deze waarde voelt 't volk niets, het ken haar niet! En alleen daarom zou het Rembrandts nagemaakte schilderijen worden aangeboden, want tot het spreken doen ze niet. Informeert maar eens. Ik, die er 'n jonge arbeidersvrouw naar vroeg kreeg ten antwoord: Och - 't plaatje is wel aardig, maar 'k heb 'r geen ruimte voor... Ja, 'k zou er een kunnen hangen waar me mans portret nou hangt, dàt doe 'k niet, dàt spreekt!... of 'k zou 'Liefde heelt alles' of 'Och vader niet meer' moeten wegnemen.... Nou neem me nou niet kwalik... maar dat doe 'k ook niet... Daâr heb ik wat an... kèn je ze niêt... Da's de moeite waard... Als 'k zoo alleen thuis ben, valt altijd mijn oog op 'och vader niet meer'... dan denk 'k aan m'n man's broer... die dronk... bàr... Dàt schilderij is ècht hoor... ècht als ik er lang naar kijk, komen de tranen in m'n oogen... Nou, 't is toch zonde die weg te nemen... dàt doe 'k niet... maar 'k vin 't wel aardig... en omdat 't van Rembrandt is... Daar heb 'k nog op school van geleerd... maar... o nee - 'k heb liever mijn eigen...

Zie, lezers, daarmeê is de heele Rembrandtonderneming geteekend.

'n Ander: Leg niet te zaniken. In 't meseum heb 'k Rembrandt heelemaal, zoo ie reilt en zeilt...

'n Derde... Rrèmbrandt... Rrembrandt... weet ik veul van Rembrandt... vraag me wat anders... Rrrembrandt, je lijkt zelf wel Rembrandt...

'n Vierde, voor een winkelruit waarachter ansichten met reproducties:.. Néé, - wacht nou èffe, bè je... Hier hei je van Rembrandt... die van dat schilderij waar we op 'n Zondag na toe geweest zijn... weet je niet meer... toe we nog op school ware... Met al die lichies... zeve zei de meester ware 'r...

- Tien,... veertien...

- Niete... zeve... wou jij 't beter weten dan ik? Waar ze te teekene zatte, mit zoo'n lantare op tafel geloof 'k of op de grond... 't was ook 'n school... 'n avondschool geloof 'k...

- Avondschool, minachtte de naaststaande. De Avondschool is van Jan Steen.

- Jan Steen... je moeder zel je bedoele... Ján Stéén!

- Nou niet dan... Kijk 'r 's hier... die kerel met die helm op... Dat lijkt malle jaggie wel...

Gelach.

- Waarachtig... en hier... zeg... zèg!... hier... je zuster op 'r ouwe dag... O, o, o... wat zal jou zuster 'n prent worden... As 'k sukke leelike familie had... Nou... 't is me wat moois. Die Rembrandt kon 'r ook meê uit... Onder dak was ie...

- 'k Ben blij dat 'k geen zuster meer heb... die eene, die 'k nog had is door je vader meegenomen, toen-ie vluchtte most, omdat ie ingebroken had op 't Rokin.

- Ja, mit je broer... Zeg leelikert, vin jij 'r wat an...

- Bè je stàpel... 'k Heb liever 'n broodje met kaas.

- Zoue ze daar nou zooveel pret van make... Nou ook 'n zorg... as 'k 'n verfwinkel leegplunder lap 'k 't 'm ook....

't Is mistroostig.

Blijkt hieruit niet dat het volk geen notie van Rembrandt's werk heeft. En ligt in dat: ‘Vin jij 'r wat an’ niet mijn betoog opgesloten. Waar ze wèl wat aan zouden vinden is afwezig n.l. het onderwerp, òf schijnt enkel op bepaalde geloovigen indruk te maken, voor zoover 't bijbelsche voorstellingen betreft. Waar ze niets aan vinden is het meesterschap, waarmede Rembrandt penseel en stift hanteerde.

(*Slot volgt.)*

Daar zij licht vrij naar L. Bürkner door Louise.

Wanneer de mensch van de twintigste eeuw - en het behoeft niet eens een bewoner der groote steden te zijn - zijn huis met een enkelen druk der vingers in verblindenden lichtglans doet baden, dan vindt hij dat iets heel gewoons. Mogelijk ergert hij zich nog, dat het een of ander niet is, zooals hij dat wenschte, of dat hij niet overal, bij schrijf-of toilettafel, bij het bed, of waar dan ook, naar willekeur het licht te voorschijn kan roepen.

Dat er licht zij, helder licht overal, waar hij zich bevindt, schijnt eene eerste, als van

zelf sprekende vereischte, noodzakelijk tot veraangenaming van het leven.

Dat men het gaslicht eerst moet aansteken, dat gloeikousje en glas dikwijls breken, dat vindt hij iets vreeselijks; hij gevoelt, dat hij niet op de hoogte van zijn' tijd is en ergert zich over al dezen last en deze moeite.

Misschien is het niet onaardig eens na te gaan, hoe het er, een vijftig en zeventig jaar geleden, eigenlijk wel met vuur en licht uitzag. En als dit ons, menschen van den tegenwoordigen tijd, een geheel onmogelijken toestand schijnt, een toestand uit de tijden van Olim - dan herinneren wij er slechts aan, hoe een Goethe het als hoogste ideaal beschouwde een licht te verkrijgen, dat niet alle vijf minuten behoefde te worden gesnoten.

Vol verbazing vraagt men: wat snuiten is!

Wel, de vetkaarsen, die destijds en nog vele jaren later de eenige verlichting der woningen vormden, - van straatverlichting was in dien tijd nog geen sprake - hadden elke paar minuten aan hunne gebrekkige pit een lang koolzwart aanhangsel, zoodat zij dreigden uit te gaan, of wel werd het vet te spoedig tot smelten gebracht. Men gebruikte dan een bijzonder soort schaar waarop een klein bakje was bevestigd; hiermede werd dit aanhangsel afgesneden en tegelijk verwijderd en zulk eene schaar werd ‘snuiter’ genaamd.

Dat een dergelijke bezigheid een man als Goethe niet altijd gelegen kwam, wanneer hij in zijnen arbeid verdiept was, laat zich begrijpen.

De vetkaars dus, was het middel van verlichting tot in de veertiger jaren der vorige eeuw.

Maar de vetkaars moest ook worden aangestoken.

Nu ja - dat deed men met een lucifer!

Wel neen! Lucifers kende men nog niet. Dat deed men met een fidibus, die aan het vuur werd aangestoken.

En het vuur?

Dat maakte men aan, als het aangemaakt moest worden met staal en vuursteen en tondel.

De vonk, die men met het staal uit den vuursteen sloeg, sprong in het tondel; het gloeiende tondel deed papier of krullen of andere licht ontvlambare voorwerpen ontbranden. Daar dit echter zeer lastig was, werd het vuur steeds aangehouden en van den eenen dag op den anderen bewaard. Men schudde de asch over de gloeiende, doorgebrandde turfkolen, wat men ‘inrekenen’ noemde en zoo bleef het vuur bewaard, zonder uit te dooven.

Nalatige huisvrouwen en zorgelooze dienstboden, die het vuur niet goed bewaard hadden, moesten het leenen van de meer voorzichtige buurvrouw. Dan moest men op den donkeren winterochtend met een vuurpot over de straat sluipen om een schepper met ‘gloed’ te halen of wel in de plompe lantaarn de kaars aan te steken.

De fidibus speelde steeds eene groote rol. Oude heeren legden zich toe op het maken van ‘fidibi’, die heel netjes en met de grootste zorgvuldigheid werden gevouwen en gesneden. Sentimenteele jonge meisjes vervaardigden ze voor hare uitverkorenen van onberispelijk wit papier en schreven op elk een veelbeteekenend versje

In dien gelukkigen tijd, toen men nog voor alles tijd had, namen deze uitverkorenen ook den tijd om die dichterlijke ontboezemingen te lezen, eer zij de pijp aanstaken,

waarvan de kop mogelijk met de silhouette der geefster prijkte, terwijl den steel een fijn koord met kwastjes sierde, door dezelfde handen uit fraaie zijde vervaardigd.

Des avonds zat de familie om de vetkaars bijeen. Zelden stond er meer dan één licht op tafel. Kwam er bezoek, dan brandden er twee, terwijl er alleen bij zeer bijzondere feestelijke gelegenheden drie en meer op tafel prijkten. Dan werden ook de lusters aangestoken, die bij de meer gegoedde families ter weerszijde van den spiegel hingen, of wel men brandde stearine kaarsen, die echter langen tijd als groote weelde werden beschouwd.

Verlichting door middel van waskaarsen was nog iets geheel ongekends in eenvoudige kringen; wel zag men ze in de kerk of las er over in de beschrijvingen van feestelijkheden ten hove.

Bij den boer en den arbeider, ook in de keukens, brandde doorgaans de spaarlamp, de slecht riekende, walmende olie- of traanlamp, welker pit uit eenige katoenen draden bestond, die in het kleine reservoir eene plaats vond.

Toen kwam plotseling een groote vooruitgang:

De moderateurlamp deed hare intrede.

Dat was een wonderbaarlijk ding, eene zeer samengestelde machine, met het tot destijds nog onbekende lampenglas en de pit, die kon worden opgedraaid. Toch had ook

deze lamp nog hare bezwaren - de olie werd uit den hollen voet naar de pit opgepompt. Zoolang de lamp nieuw was en in orde, ging de zaak goed en het fraaie, heldere licht scheen iets heerlijks, zoodat ieder den gelukkigen bezitter van zulk eene lamp wel moest benijden.

Maar weldra kwamen de ongemakken. Het pompwerk haperde en elk half uur moest men de olie oppompen. En zoo verwend was men reeds, dat men dit lastig vond, terwijl het nog slechts kort geleden was, dat men elke vijf minuten de vetkaars moest snuiten.

Wel is waar, wilden voorzichtige en angstvallige menschen, niets van de moderateurlamp weten. Dat licht was veel te schel, beweerde men; men kreeg er hoofdpijn van en pijn in de oogen, ja als men er lang in keek, zou men er blind van kunnen worden.

Dat was ook de tijd, toen men vreesde, dat men door het reizen in den spoortrein krankzinnig zou worden en een der eerste stoomschepen door verwoedde schippers werd vernield. -

Doch laten wij niet te zeer lachen over de vrees onzer voorouders, over moderateurlampenziekte en spoortreinwaanzin. In onze dagen zijn er immers ernstige dagbladartikelen, die over automanie en rijwielziekten handelen en nog zooveel meer, dat bij nadere beschouwing eene hersenschim blijkt te wezen.

Intusschen was er in 't begin der dertiger jaren weer iets nieuws verschenen, de zwavelstok, die hoewel eerst met wantrouwen begroet, spoedig een vaste plaats veroverde.

Wat al verbazing, toen men de eerste zwavelstokken zag branden.

Geen staal, geen vuursteen, geen tondel meer en ook geen fidibus. Wel is waar was de zwavelstok een klein duiveltje, dat knetterde en leelijk naar zwavel rook.

De säkerhets-tändstickors kwamen eerst veel later. Maar de huisvrouw, die haar moderateurlamp met een zwavelstok aanstak, werd nog meer met trots vervuld over den vooruitgang der wetenschap, dan wij, wanneer wij het knopje voor het electrische licht omdraaien.

Doch toen kwam die groote ontdekking, die de verlichting eene reuzenschrede vooruit bracht en al het tot dusver gekende in de schaduw stelde. De petroleum werd ontdekt, de petroleumlamp vervaardigd en met haar kwam eene schittering van licht die telkens grooter omvang verkreeg.

Voorbij was het met het oppompen. En rook ook de eerste petroleum heel naar en zou de stap nog groot blijken van den eersten eenvoudigen platten brander tot de tweevlammige lampen van onzen tijd met de heldere, reukelooze petroleum, toch had men zich van de traditie der voorouders geheel vrij gemaakt en overal werd met ongeduld ‘meer licht’ verlangd.

Maar niet alleen in huis - ook daarbuiten. Voorbij waren de tijden, dat men des avonds angstig met een lantaarn, waarin twee kaarsstompjes brandden, naar huis werd geleid. Na de olielantaarns, die de groote steden slechts gebrekkig verlichtten, kwamen de petroleumlantaarns.

Doch ook de petroleum moest wijken voor het gas, dat met zijn lichtglans de petroleumlamp donker deed schijnen.

Eerst waren het de open gasvlammen, die men tegenwoordig bijna niet meer aantreft - toen de vlammen met lampenglas en daarna, nog niet heel lang geleden, kwam het verblindende gasgloeilicht.

Maar ook dit zou worden overtroffen. De electriciteit begon haar zegetocht.

Nog voert het gas een strijd om de heerschappij met het electrische licht. De electriciteit laat zich nog niet al hare geheimen ontlokken; alles wat wij reeds omtrent haar weten, hoe groot ook de diensten mogen zijn, die zij der menschheid reeds bewijst, - toch is dat alles nog slechts een begin.

Wie, die te Berlijn des avonds op den 'Potsdammer Platz' heeft gestaan en gezien heeft hoe tien electrische lampen op twee torenhooge zuilen rustend, het groote plein als in het helderste daglicht doen baden, en hare lichtbundels naar vijf richtingen in de vijf daarop uitkomende straten werpen, zoodat zelfs het kleinste hoekje schel verlicht is; wie dan ziet hoe in deze straten de electrische lampen gloeien als reusachtige parelsnoeren, die moge wel niet twijfelen aan de overwinning der electriciteit.

En wie weet of over tien of twintig jaren al deze lichtglans van heden den mensch dan niet even bescheiden en treurig zal beschijnen, als ons de moderateurlamp en de vetkaars onzer voorouders.

Want het 'meer licht' is in onzen tijd van haasten en jagen naar altijd grooter snelheid van groote beteekenis geworden.

'Meer licht' hebben wij allen noodig op elk gebied en in elken strijd om het bestaan. En zoo zal ook eenmaal het electrische licht,

dat thans ieders bewondering wekt, voor de geslachten, die na ons komen, niet meer voldoende blijken te zijn.

Berliniana.

De rij der vaderlandsche feestdagen voor het Duitsche volk heeft zich met één vermeerderd, namelijk die van 4 juli, waarop de jongste Hohenzollern-prins, spruit van het jonge Kroonprinsenpaar, het levenslicht mocht aanschouwen. Door extra bladen binnen de twee uren nà de gewichtige gebeurtenis te Potsdam den volke bekend gemaakt, werd er onmiddelijk overal gevlagd, en was geen andere topic zóó up to date als het gesprek over den jongstgeboren eersten kleinzoon van ons Keizerpaar.

Terwijl - ik zeg áls curiosum van vaderlandsche ijver vermeld - drie dagen later duizenden prent-briefkaarten werden verkocht waarop de 5 laatste generaties van het Hohenzollernhuis was afgebeeld: de tegenwoordige Keizer, zijn allereerst kleinkind op den schoot houdende, achter hem staande de Kroonprinselijke vader, en aan den wand de portretten der Keizers, Wilhelm I en Friedrich I. Deze tesamengeflanste groep is handig vervaardigd, daar men van het oorspronkelijk, 24 jaar geleden gemaakt portret van Prins Wilhelm, (de tegenwoordige Keizer Wilhelm) met zijn eerstgeboren zoon, (de tegenwoordige Koonprins) het hoofd van Prins Wilhelm heeft bijgewerkt en veranderd, verouderd, totdat men het (nu bekende) Keizergelaat te aanschouwen kreeg met de ‘es ist erreicht’-snorren. Onnoodig te zeggen, dat de briefkaarten een schitterend debiet hadden.... waaruit weer duidelijk spreekt de groote gehechtheid van het Duitsche volk voor zijn Vorstenhuis. -

Ondertusschen beleven wij een hoogst wisselvalligen zomer; broeiend-warme en vochtig-koele dagen volgen elkaar na kleine pauzes op en men weet niet recht of de zomer reeds ten einde gaat of dat zij nu eerst goed beginnen zal? De 27e Juni bijv. de ‘Siebenschläfertag,’ een dag, die in het meteorologische leven van Noordduitschland dezelfde rol speelt als de drei gestrengen Herren’ - dag in Mei, omdat hij het weer der naaste toekomst voorspelt - was het buitengewoon warm, droog: Wanneer het mooi weer is op den dag, waarop veertien eeuwen geleden de zeven uit Ephesus gevluchte Christenen wakker werden na ongeveer twee eeuwen achter elkaar in een koele grot te hebben geslapen, dan houden we - luidt de voorspelling - ook weken en maanden die zonneschijn en droogte. Hebben we dien dag daarentegen regen - dan is de Zomer ‘verregnet,’ en blijven redenen te over om ontevreden te zijn. Vast en zeker gelooven duizenden verstandige burgers, boeren en buitenlui aan deze voorspelling: al komt het ook nòg zoo dikwijls faliekant uit, en al wordt het tòch een gloed warme zomer, alhoewel de ‘Siebenschläfertag’ een echten regendag bracht. Zoo was dan te Berlijn de 27e Juni een broei warme dag. Maar den volgenden morgen heel in de vroegte, wilde het zonlicht niet meer doorbreken, bleef de hemel tot acht uur toe met pikzwarte, onheilspellende wolken bedekt: toen barste de bom los en kwam er een onweer zóó ontzettend en zóó geweldig, zooals men het hier slechts zelden had waargenomen. Straten en kelders lagen onder water, het verkeer werd uren lang gestremd, vanwege de onpasseerbare wegen. Op sommige punten stond 't water twee meter hoog, rioolen liepen over, buizen van leidingen sprongen, paarden gleden uit en.... verdronken in anders drukke straten!

Terwijl de brandweer, die hier ‘das Mädchen für Alles’ genoemd wordt, omdat zij voor àlle ongelukken wordt tehulp geroepen, nog in dat onweer-uur ongeveer 200 maal geallarmeerd werd! Na die natte dagen zijn wèl weer droge en warme gekomen, maar men begint toch te twijfelen aan de vaste belofte van den dag der langslapers, en men smeekt in gedachten die zeven heiligen om ons de toegezegde zonneschijn en droogte terug te geven.

Vooral met het oog op de zomervacanties, en de reisplannen daaraan verbonden, klinkt die smeekbede te inniger, want nu Juli is aangebroken, nu staat Berlijn onder het teeken van de landverhuizing en verlaten de bewoners bij duizenden en tienduizenden de groote stad om binnen de Duitsche landpalen de ‘Sommerfrische’ door te brengen, terwijl weer andere duizenden de grenzen overtrekken, hun groote jaarlijksche bergtournée te ondernemen. De directies der spoorwegen annonceeren op hun oranje-roode billetten aan de zuilen, de extra reisgelegenheden naar hier en daar, de spoorwegen bereiden zich voor hun groote ondernemingen uit en trachten het uiterste op het gebied van

'Leistungsfähigkeit' te bereiken. De reislust in deze maand belooft *enorm* te zullen zijn, zal de statistiek der vorige Julimaanden vèr achter zich laten: geen mensch heeft er pleizier in den Staat de Jahrkartensteuer te schenken, die met 1 Augustus gaat beginnen, zoodat alles wat zich kàn vrijmaken in deze aanstaande weken het hazenpad kiest.

Zoo waren de twee aangekondigde eerste extra treinen naar München en Basel reeds een volle week te voren geheél uitverkocht. En ongeveer een 18000 reizigers zijn door deze treinen vervoerd geworden. Men kan zich dus een voorstelling maken van de ongekende drukte en de herrie die nù aan de stations heerschen. Daarbij die eigenaardige costumes, waarin vele der reizigers uitgedoscht zijn: de meeste heeren en dames en meisjes in Alpine-Dracht, met de bruingroene loden petjes of mutsjes op 't hoofd, de spiksplinternieuwe bergstokken in de hand, de rücksack op den rug. Vele anderen hebben hun Tiroler costuum (salon-Tiroler), dat zij in den afgeloopen winter op een of ander maskenbal (of Alpenfeest) hebben gedragen, weer uitgepakt en reizen daarmee nu het Tiroler bergland in, de dames in groene en roode korte rókken, coquette keurslijfjes met de bonte omslagdoek en de zilveren kettingen.... daarbij de Tiroler hoed, voorzien van zwierige hanenveeren en alpenbloemen die het ensemble een veelbelovend en ondernemend karakter verleenen! Zulke groepjes van reizigers ziet men veel in deze dagen, bekijks hebben ze genoeg - maar de Berlijner stoort zich niets aan dit opzien, verkneutert zich integendeel door zijn mooi pak optevallen, los en zwierig daarin zich te kunnen voordoen en in zulk een opgeruimde juchhé-stemming het onvolprezen bergland te kunnen binnenstoomen.

Maar - al trekken er ook tienduizenden de stad uit, grooten en kleinen, tienduizenden zijn thuis - moeten blijven en evenzoovele komen dagelijks uit de provincie en uit het buitenland hierheen, zoodat Berlijn niet den minsten indruk maakt van een verlaten groote stad te zijn. Alleen het publiek is veranderd en dit publiek is dadelijk als vreemdelingen-bezoekers te herkennen. Dit volkje amuseert zich onvoorwaardelijk te Berlijn, het geeft zijn oogen volop den kost op zijn pleiziertochten door de groote stad en wordt niet moede zijn bewondering lucht te geven. Gewaart men de moderne automailcoach, die speciaal voor dit doel werd in het leven geroepen en nu elken dag in de Berlijnsche straten te zien is, met deze vreemdelingen-verzameling de stad door rijden - de auto is zonder tent, heeft 6 banken, amphiteaterswijze aangebracht, en plaats voor 32 personen - dan hebben de rijdende gasten, al even zooveel bekijks als het kolossale wagengevaarte zelf, dat een nieuwe onderneming is van het Berlijnsche internationale reisbureau, en algemeen in den smaak valt. Op die zwerftochten door binnen en buitenwijken wordt de aandacht van den vreemdeling herhaaldelijk gefrappeerd door wit- en blauwgestreepte winkelfronten, vensters en deuren, waarop de naam 'Aschinger' prijkt. Alleen in de lange Friedrichstrasze, die géén vreemdeling zal verzuimen van begin tot eind ettelijke malen àf te flaneeren, een wandeling waarmee - met 't oponthoud van bekijken - *niet* koopen - minstens anderhalf uur gemoeid is - zal hij dat opschrift ongeveer anderhalf dozijn malen ontmoeten. Die 'Aschinger' inrichtingen zijn, bij nadere kennismaking, 'kaffees' 'conditoreien' en restauraties, waar men, in afzonderlijke huizen, koude en warme spijzen krijgen kan tegen een hoogst matigen prijs. Die restauraties zijn ingericht op het 'Massenverkehr' der hoofdstad, kunnen daardoor alles puik en versch en goedkoop leveren, daarbij smakelijk toebereid en netjes voorgediend. De belegde halve broodjes voor 10 pfenning, een glas bier voor evenzooveel, room met aardbeien

voor 30 pfenning, een kop koffie voor 15 pf. - daar heeft men voor weinig geld al zijn tweede ‘Frühstück’. Wil men in plaats van de belegde broodjes een warme visch of vleeschspijs, dan kan men zulk een portie voor 50 pf. reeds voorgezet krijgen. Geen wonder dus dat 't bij Aschinger altijd vol en druk is en men er graag ‘en passant’ iets nuttigt, te meer daar, door het kolossale verbruik, de bestelde gerechten binnen den kortst mogelijken tijd opgediend kunnen worden. Geheel ‘en gros’ wordt dit café en restauratiebedrijf door de firma Aschinger uitgeoefend en op grooten voet is hier alles ingericht. De ‘Aschinger Bierquelle A.G.’ zooals de maatschappij zich noemt, houdt er eigen slachterijen, brood en banketbakkerijen, zelfs een mineraalwaterfabriek op na. Uitgebreide keukens met hoogst moderne inrichting van fornuizen, van kooktoestellen, met de meest geraffineerde machine om aardappelen en komkommers en allerlei andere groenten te

schillen, verzorgen de talrijke filialen van het noodige, terwijl wit en blauw geschilderde wagens den geheelen dag de stad afrennen om de kelders van het noodige ijs te voorzien. Aschinger breidt zich steeds meer uit; het kapitaal der maatschappij moet drie en een half millioen mark bedragen en wie hiervan aandeelen bezit, behoeft voor het bankroetgaan der maatschappij voorloopig niet te vreezen. Toch zijn er een paar zwartkijkers opgedaagd, die kwaad begonnen te vertellen van de groote onderneming. En dat naar aanleiding, dat de Directie der Maatschappij op twee mooie drukke gedeelten der stad: Leipziger Platz en Bellevuestrasze, complexen van oude huizen kocht en op die terreinen hotels liet bouwen.

Dat wekte minstens verwondering, zoo niet achterdocht, daar de groote winsten, waarop de Directie vast scheen te rekenen, in veler oogen nog gansch niet zeker was. Zóó ronduit werd dat wantrouwen tegenover de Maatschappij zelfs geuit, dat zij zich verplicht achtte het in de couranten openlijk tegen te spreken. Gerustgesteld schijnen de aandeelhouders nu wel eenigszins, maar wanneer men hoort gewagen van de sommen, die voor die grondstukken werden uitgegeven, van de sommen, die die moderne hotel-paleizen, verbonden met cafés en restauraties, door bouw en geraffineerde inrichting, verslinden: men noemt zoo maar even *tientallen* van millioenen - ja, dan is het te rechtvaardigen dat men in deze tijden van broeikas-snelle 'Werden und Vergehen', van voorbeeldeloosspoedig winnen en verliezen, eenigszins huiverig wordt voor het solide behoud van zijn geldje. Al staat het ook te verwachten, zònder twijfel te verwachten, dat de speculaties in den loop der jaren groote winsten zullen afwerpen. Daarvoor garandeert reeds de uitgezochte ligging der twee gebouwen en de naam van Aschinger.

Aan nieuwe, in aanbouw zijnde gebouwen, mankeert het op 't oogenblik niet te Berlijn. Behalve deze Aschinger-paleizen, wacht ons in het najaar de inwijding van een nieuw tooneelhuis op de Nollendorfplatz, het 'Kronprinzentheater', waarvoor reeds overgroote belangstelling heerscht, dan een monumentaal 'Warenhaus' op de Witten bergplatz, dat het genre van Wertheim zal voortplanten: een Berlijnsche bezienswaardigheid dus worden zal, dan een klein-bonbonnière 'Intimes Theater' geheeten, dat Max Reinhardt vlak bij zijn Deutsches Theater laat bouwen en dat zijn naam met eere moet dragen, aangezien het slechts één zaal zal bevatten voor 290 fauteuils à 20 mark de plaats, behalve nog een nieuw 'Schiller-Theater' te Charlottenburg, dat gedacht is als Volkstheater.

Voorzeker, al dit zijn duidelijke bewijzen dat de Duitsche metropool niet aan uitrusten denkt, maar zich integendeel met kolossale bewegingen uitrekt en uitstrekt, en steeds ijveriger het doel vervolgt: te wedijveren met de wereldreputatie van Parijs en London.

Intusschen is de 300ste geboortedag van Rembrandt alom en allerwege herdacht en gevierd en werd hij ook hier als het onsterfelijke genie, dat aan de geheele wereld toebehoort, op eervolle wijze gehuldigd. Alle couranten, tijdschriften, brochures, brachten toepasselijke en interessante opstellen en copieën zijner werken, geen boekhandelaar of voor zijn venster prijkten beeld of plaat van Rembrandt; het 'Kupferstich'kabinet organiseerde een drukbezochte tentoonstelling zijner teekeningen, en de Koninklijke Hochschule van muziek hield een feestelijke zitting ter zijner eere, waarbij Professor Karl Köpping, de overbekende etser der Rembrandtsche stukken, een hoogst belangwekkende speech uitsprak vol warme en

innige vereering voor den grooten meester, wiens onvergankelijke penseelstreken ook nù nog in volle jeugd, schoonheid en frischheid straalden.

In de ateliers van verschillende Berlijnsche beeldhouwers wordt er weer eens druk gewerkt en gebeiteld om Keizerlijke opdrachten ten uitvoer te brengen, 't Betreft de standbeelden van enkele onzer geliefde Oranje-vorsten. Ja, onze Oranjeprinsen worden te Berlijn verwacht! Nu al de Keizerlijke Hohenzollernvoorvaderen reeds in steen gebeiteld staan in de Siegesallee, nu wordt er onderzoekend uitgekeken naar min of meer illustre zijtakken.... Bij het ‘stamverwante’ Holland werd den aanvang gemaakt. En biedt het roemrijke Oranje-huis hier niet een verrassende aanleiding om nog eens duidelijk die verwantschap nà te voelen en op te frisschen? Die heerlijke Oranje-lijn, wien blinkt die niet begeerlijk in de oogen? Wie verlangt niet, tusschen heggen van laurier, den Oranjeboom te planten? De Keizer heeft een zwak voor onze Hollandsche vorsten, voor onze Hollandsche muziek, in een woord: voor ons Holland. Zoo zegt men beslist. En 't begon reeds met het Wilhelmus van Nassauen, ons prachtig volkslied, dat hier inheemsch is geworden en dat een der lievelingsnummers van den vorst moet zijn. Waar dit volkslied tot in het Paleis is doorgedrongen, aldaar bij elke plechtige gelegenheid verklankt wordt, daar kon 't ook geen wonder nemen, dat de voorvaderen eveneens werden verzocht hun opwachting te komen maken.

Aan vijf beeldhouwers deelde de Keizer zijn opdrachten uit. Martin Wolff, die zich zeer in den gunst des Keizers mag verheugen, werd uitgekozen om Prins Maurits te scheppen: die hier zoo wat als de grootste der Oranjevorsten staat aangeschreven, ten-

minste méér schijnt te beteekenen hebben dan onzen groote Zwijger... wiens voorliefde, om zijn woorden te wikken en te wegen, ook niet goed harmonieert met het spontane, mededeelzame karakter van den Keizer. Prins Maurits dan, in overlevens-groote figuur, werd mij, naar aanleiding van een atelierbezoek, op allercharmantste wijze door Martin Wolff voorgesteld.

In zelfbewuste houding stond daar onze groote Hollandsche veldheer voor mij, vol waardigheid, de blik buitengewoon fier en sprekend. Zijn gala-wapenrusting, de korte riddermantel om de schouders, de linkerhand op de heup gesteund, de rechter den kommandostaf omklemmend, den gepluimden hoed op het hoofd (zulks op uitdrukkelijk verlangen van den Keizer; de beeldhouwer had het hoofddeksel oorspronkelijk op een zuil geplaatst) - geeft de figuur den indruk van een man van karakter, die weet wat *hij* kan en wat *hij* wil. Vooral uit de blik spreekt zeer veel. Wat Martin Wolff in die doode, stille klei-oogen heeft gelegd, dat is een levensgeschiedenis, dat is leven, en dat vertelt van het leven. Fierheid, die vonkende suggestie in zich bergt, schittert daaruit - en naast die fierheid voelt men den mannelijken weemoed om het niet-begrepenworden....

In een moment van diepgevoelde, echte inspiratie heeft de kunstenaar leven in die oogen gebracht, heeft hij de geheele gestalte daardoor tot leven opgewekt.

Daarna vertelde Wolff het een en ander omtrent het ontstaan dezer heldenfiguur, vertelde hij hoe de Keizer hem en zijn vier collegas Brütt, Schott, Haverkamp, en Bauke, uit Düsseldorf, bij zich had laten komen om hen zijn plannen medetedeelen, hoe de Keizer reeds geruimen tijd gewenscht had zijne Nederlandsche voorvaderen in de Residentie te vereeuwigen, hoe de Keizer een voordracht had gehouden over de wijze *waarop* hij Oranjevorsten voorgesteld wenschte te zien, en wel hoofdzakelijk wat betrof de kleederdrachten. Verbluffend noemde Wolff de kennis van den Keizer, hoe hij tot in de kleinste détails wist doortedringen, precies en duidelijk wist aan te geven alles wat bij costuum en wapenrusting paste. De kleinste fout of onjuistheid, of onjuiste opvatting van den stijl, corrigeerde de Keizer onmiddelijk. Ook de eerste teekeningen had de Keizer persoonlijk vervaardigd, - Wolff vond ze voor een leek buitengewóón goed - en ze den beeldhouwers ter keuze voorgelegd. Behalve die historische kleederdracht-kwestie, waarin de Keizer geen verandering wenschte, liet hij al het overige aan de beeldhouwers zelf over. Wolff was daarop naar Holland gereisd om in het Rijksmuseum zijn studies te maken, waarna hij, als resultaat dier studies, op een volgende audiëntie het Keizerpaar een vijftal statuettjes kon voorleggen waaruit de Keizer weer een keuze had te doen. Die verschillende opvattingen van Prins Maurits, als stadhouder in jonge en in rijpere jaren, als jeugdig veldheer en als ouderen legeraanvoerder, zijn zeer interessant, vooral wat betreft de plastische gelaatsuitdrukking, die ook in deze kleine beeldjes sterk-sprekend uitkwam. Maar de Keizer voelde zich het meest aangetrokken tot de krachtige mannengestalte in volle wapenrusting. ‘*Dem* traut man was zu, *der* kann drein hauen’! had de Keizer gezegd. En hij koos dit beeld voor de uitvoering.

De standbeelden zullen in brons worden gegoten en wel zoodanig, dat de kleurige weelde der Costumes uit die tijden, door de hand van den ciseleur tot haar volle recht zullen uitkomen. De versiersels, borduursels, het graveerwerk aan wapens en harnassen zullen zoo getrouw mogelijk worden nagebootst. Daarmede hoopt de Keizer aan de bronsgieterij een grootere artistieke rijkdom toetekennen, dan haar tot heden werd gegund.

In April, komende jaar, zullen de beelden onthuld worden en daarmede uiterlijk bezegeld den band, die de Hohenzollern vorsten met de Oranjes verbinden....

LIANE VAN OOSTERZEE.

19 Juli. -

Arme Nel! Uit het Kinderleven, door Stella Mare.

'**Z**eg Nel ben je nu niet blij?'

'Mag je nu eene partij geven?'

'Wel neen, hé Nel. Je mag nu zeker op reis in de vacantie?'

'Waar zou je heen gaan?'

'Nel, als je eene partij geeft in de vacantie, vraag je mij dan ook?'

'En mij - en mij - en mij ook, hé Nel!'

'En wat heeft juffrouw de Sturse je opgekamd!'

'Nou, maar Nel is altijd haar lievelingetje geweest en zij meende zoo echt wat zij zeide. Ik geloof, dat het haar evenveel plezier deed als Nel zelf!'

'Zeg Nel, wat zullen zij thuis wel zeggen?'

'Je zult zeker wel iets heel moois krijgen, - misschien wel een zilveren horlogeketting, of een goud ringetje?'

Om haar heen in de kleedkamer, verdrongen zich de druk-door-elkander pratende, en vragende meisjes van Nel's klasse.

Thuis? - Nel's groote donkere oogen, die

haast altijd iets droomerigs hadden, verduisterden zich een oogenblik, en krampachtig trilden hare lippen.

Snel, om voor de meisjes te verbergen hoeveel pijn haar dit ééne woord veroorzaakte, en hoe de herinnering aan dit 'thuis' in staat was hare geluks-stemming oogenblikkelijk te verbitteren, draaide zij zich snel om, en op de teenen staande, strekte zij zich zoo lang mogelijk uit, om haren hoed van eenen der haken van den kapstok te trekken.

Toen, zich dadelijk weer beheerschend, lachte zij opgeschroefd vroolijk, terwijl zij haren matelot opzette: 'Natuurlijk vraag ik jelui allemaal, als ik een partijtje mag geven, maar ik zou er maar niet te veel op rekenen.'

'Nou dag Am, dag Jet, dag Jo, dag Dien, dag allemaal, plezierige vacantie hoor!' en gauw van den grond opnemend het stapeltje bruin-gekafte boeken en een grooten atlas stormde zij den gang en het portaal door, de meisjes verbluft over haar haastig heengaan achterlatend, die gewoonlijk met haar denzelfden weg uitgingen.

'Wat deed Nel vreemd!'

'Nou, ze is wat zenuwachtig! Ik kan het mij best begrijpen. Ik zou het in hare plaats ook zijn! Nou Lien, als jij alleen zenuwachtig bent, als je no. 1 wordt, dan zal je niet veel last van je zenuwen krijgen, boor kind!'

'Wie weet, wie weet?' lachte Lien.

Nel was al een heel eind onderweg, toen de meisjes nog altijd door lachend-pratend, plagend en schertsend in de kleedkamer van de zesde klasse stonden. Zij dacht heelemaal niet meer aan de meisjes op school, hoewel zij er zeker van was, dat zij het ook na haar heengaan nog druk over haar hadden.

Op het oogenblik, terwijl zij schijnbaar zoo kalm over straat liep, trilde alles aan haar van opgewondenheid.

't Was ook zoo heerlijk, zoo heerlijk en zij had er zoo vaak in stilte om gebeden, omdat zij door de vervulling van dezen, haast onbereikbaren wensch, een plotselinge verandering in haar zoo diep-treurig kinderleven verwachtte.

De *tweelingen* en *kleine broer* - *kleine broer*, en de *tweelingen*, daarom draaide alles in huis. De *tweelingen* werden altijd luid geprezen en bewonderd, omdat zij beiden op het gymnasium gingen.

De *tweelingen* werden gestraft als hunne rapporten slecht - hunne cijfers onvoldoende waren.

De *tweelingen* werden geroemd, beloond, met lieve woordjes overladen.

De *tweelingen* waren de trots van de familie, omdat zij later gingen studeeren - de eene voor dokter, de andere voor advocaat.

Hoe Nel oppaste, daarover bekommerde zich niemand.

Wat Nel zou doen als zij groot was, werd niet gevraagd.

Studeeren in geen geval. De studie van Lien en Jeanne zou immers toch al zooveel geld kosten.

Nel mocht niet naar een gymnasium noch naar eene Hoogere Burgerschool.

Als Nel groot was, moest zij maar haar examen voor nuttige en fraaie handwerken doen! Trouwens, ze zag er veel te droomerig en dom uit om te leeren.

't Was de eenige domme van de familie, - want Hans zou ook wel een 'knappertje' worden, - die had zulke geestige oogen en kon soms zulke leuke dingen zeggen.

Zóó werd er over Nel gesproken in hare tegenwoordigheid, zoo goed als in hare afwezigheid. Och, wat had Nel zich vaak in slaap gehuild van verdriet, om de onrechtvaardigheid van hare ouders.

Was zij niet even goed als Lien en Jeanne?

Waarom hadden zij als oudsten zooveel meer rechten dan zij, die 3 jaren later werd geboren?

O, zij wist het best, dat de twee grootmama's, die door de geboorte van de tweelingen beiden, tegelijkertijd benoemd werden, er het meest toe bijdroegen om Jeanne en Lien op te hemelen en te verwennen.

Zij wist het maar al te goed, dat bij háre geboorte geen vroolijkheid maar wel groote teleurstelling geheerscht had, omdat men zoo op een 'jongen' had gehoopt, en het *wéér* een meisje was.

Zij kon niet altijd berusten, zacht zijn en flink eene jaloersche opwelling bedwingen, als zij zag hoe broer, die vier jaren na haar was geboren, door moeder en vader om het hardst vertroeteld en verwend werd, dat wist zij zelf wel heel goed. Och, zij leed zoo, die arme kleine Nel.

In stilte vond zij hare ouders slecht, die haar, omdat zij de middelste was, onthielden wat haar evengoed als de drie anderen toekwam.

En niemand, die de ouders er op wees, hoe de kleine meid zichtbaar leed door dat ingehouden hartstochtelijk verlangen om ook eens geliefkoosd te worden, ook eens van hare moeder te krijgen in eene spontane opwelling van teederheid, een hartelijken zoen, een liefkozend woord, een warme blik.

Toen kwam de schooltijd, die haar alles vergoedde.

De onderwijzeressen vonden Nel een vreemd droomerig kind, met een warm liefdevol hart.

Zij hielden allen van Nel, de meisjes van hare klasse evengoed als de klasse-onderwijzeressen.

Op school was Nel een heel ander kind dan thuis.

Thuis was ze stil en schuw, omdat zij zich er als eene vreemde voelde, die er in het minst niet bij hoorde.

Men interesseerde zich noch voor Nel's schoolgaan, noch voor hare vorderingen, noch voor haar vlijt.

Niemand, die er aan dacht te vragen wat er gebeurd was, als Nel eens buitengewoon opgeruimd, of onnatuurlijk stil was.

Nel kreeg, als zij jarig was, of met Sint-Nicolaas precies zulke mooie cadeautjes als de tweelingen.

Lekkernijen werden steeds eerlijk tusschen de vier kinderen gedeeld.

Bij tafel kreeg Nel van alle extratjes precies zooveel als de anderen.

Geen wonder dat hare moeder zich voor een toonbeeld van rechtvaardigheid en stiptheid hield.

Nel kwam nooit te kort, dat kan zij iedereen zeggen die haar zou komen vertellen, dat Nel zich zoo ongelukkig, zoo achterafgezet voelde!

Maar de school was Nel's wereld, de school was haar leven!

Thuis was een bange droom, die 's morgens eindigde als zij blij en tevreden om half negen met de meisjes naar school ging, en begon als ze stoeiend en lachend door het clubje vriendinnen, die in hare buurt woonden, om half vijf thuis werd gebracht.

Zoo was Nel ouder geworden, en in weerwil van den prettigen schooltijd, in weerwil van al de vriendschap der schoolmeisjes en de hartelijkheid der onderwijzeressen, leed Nel's gevoelig hartje meer dan iemand vermoedde.

Soms, snikte ze zich, in hartstochtelijke behoefte om hare droefheid te uiten, in slaap, soms ook lag zij uren wakker, vurig smeekend tot God haar in een en droom te doen begrijpen, waarmêe zij de liefde van hare ouders kon winnen.

Toen was het haar op eenen morgen plotseling te binnen geschoten, toen zij wakker te bed lag, peinzend of zij wel ooit van hare ouders kon worden wat de drie anderen voor hen waren.

Nu wist zij het dan eindelijk!

Als zij maar knap was, even zoo knap als de tweelingen!

't Was als een lichtstraal in haar leven, nu zij den sleutel gevonden had, waarmêe zij het hart harer ouders kon ontsluiten. Heel het jaar wilde zij zoo vlijtig en oplettend zijn, zoo hard werken en zoo goed oppassen, dat zij aan het eind van het schooljaar als No. 1 van de heele klasse overging.

't Was een heel besluit voor Nel, die altijd voorheen verboden moest worden, omdat zij onder de les praatte of lachte, vaak strafwerk had gekregen voor slecht afgeleverd huiswerk, - of afkeuringen voor onoplettendheid.

Some had Nel van die buien, dat zij haar best niet *wilde* doen.

Voor wie ook?

Niemand vroeg immers of zij hare lessen kende, en werktuigelijk werd elke maand haar schoolrapport geteekend, zonder een woord van verwijt of goedkeuring.

Och wat had zij de meisjes benijd, die huilend op school kwamen omdat hare moeder zoo bedroefd was geweest of hare vader een standje had gemaakt bij het inzien van een slecht rapport!

Liever honderd ‘standjes’ en harde woorden, dan die alles-doodende onverschilligheid van hare ouders.

Maar nu zou er een eind aan komen.

Zij moest, zij zóu No. 1 zijn.

Werken zou zij zooveel zij kon, en dat deed zij het heele jaar door, met eene toewijding, en eenen ijver, die ieder op school in haar verbaasde!

Al sneller en sneller liep Nel over de straten. Hare wangen gloeiden, hare oogen schitterden van opgewondenheid.

Menschen, die zij anders groette, liep zij nu voorbij zonder hen zelfs te zien.

In hare ooren klonk het telkens en telkens weer de heerlijke muziek, de hartelijke stem van de directrice, die haar de zoo vurig gewenschte woorden toevoegde, toen zij luid voor de klasse de rapporten voorlezende en de eindcijfers van het jaar opnoemend:

'Zoodat No. 1 is, met een maximum punten van (- hoeveel het er precies waren had Nel onmiddelijk weer vergeten).... Nelly van Kesteren, wat mij bizonder veel genoegen doet, omdat zij het heele jaar zoo ernstig heeft gewerkt, en zoo flink haar best heeft gedaan.'

Nel had het wel uit willen snikken van vreugde en geluk, maar ze zei niets en keek de directrice, met een kleur als vuur aan, als begreep zij niet dat die woorden tot haar waren gericht.

De meisjes feliciteerden haar en gunden het haar van harte. Zij waren allen even blij voor Nel, omdat zij wisten hoe vurig Nel altijd gewenscht had óók eens No. 1 te zijn, - uit eerzucht dachten zij.

Dicht bij huis gekomen, begon Nel wat langzamer te loopen.

Haar hart klopte haar in de keel, en ze moest eerst wat tot kalmte komen.

Maar hoe kòn zij nu kalm zijn?

Hoe kòn zij?

Binnen eenige oogenblikken zou heel haar verder leven beslist zijn.

Nu zouden zij thuis zien, dat zij even knap was als de tweelingen, nu zou zij ook mogen leeren waarvoor zij wilde, het allerliefst zou zij later voor middelbaar *Geschiedenis* verder studeeren. Dat zou zij maar dadelijk zeggen ook, want zij vond *Geschiedenis* het heerlijkste vak wat er bestond.

O, en zij zouden nu thuis ook trotsch op haar zijn en dan zouden zij wel van haar gaan houden ook, al was het alleen maar, dat zij nu bewezen had, even goed te kunnen leeren als Lien en Jeanne!

Aan de koffie-tafel zat de familie Van Kesteren, toen Nel, gloeiend van opgewondenheid, de woonkamer binnenstormde.

Zwaaiend met het gele couvert waarin het rapport lag, stootte zij hijgend uit - niet in staat zijnde kalm te spreken:

'Ik ben No. 1, - heusch waar, ik ben No. 1.

Zij bleven allen kalm dooreten, Jeanne alleen keek verbaasd op en zei; 'hè?'

'Hoor u 't niet pa?' klonk Nel's stem geprikkeld.

'Zeker, kind.'

Een oogenblik heerschte stilte, toen vroeg Nel's pa na een poosje: 'En hoeveel kinderen zijn er wel in de klas, Nel?'

'Hoeveel? - Wel, *26.* Verbeeldt u, No. 1 van de 26', juichte Nel, met een stralend gezichtje!

'Dan moeten die 25 meisjes, wel héél, héél dom zijn, die nog lager zitten dan jij,' klonk het minachtend van moeder's lippen.

Arme Nel!

Dordrecht, Juni.

Causerie uit Den Haag.

Hoe moeielijk het is een ideaal te bereiken en, eenmaal bereikt, dat behouden, zullen wij weer, voor de zóó en zóóveelste maal in ons leven moeten ondervinden.

Wij hadden na lang klagen en sukkelen, een ideaal-tram: vliegensvlug (al was 't dan ook ten koste van ènkele menschen en vèle hondenlevens), goed ingericht en goedkoop. Zoo dachten de passagiers er over; het personeel, dat ons vervoert, was niet zoo blij gestemd; van hen véél klachten: te lange dagtaak, sterke inspanning door groote verantwoordelijkheid, weinig fooien. Een en ander dreigt uit te loopen op een werkstaking; ergo, verlies van ons ideaal!

Tot op zekere hoogte door eigen schuld; want waarom worden er belangrijk minder fooien gegeven in de om zijn goedkoop tarief hemelhoog geprezen electrische, dan in wijlen de schandelijke dure paardentram! Een zonderling verschijnsel, alleen te verklaren uit de nieuwe wijze van betaling; men neemt nu op goed geluk af een retourtje, in plaats van door een eindje terugloopen de hard werkende conducteurs dat klein bedrag te laten behouden. Inhaligheid dus; men wil liefst alles zooveel mogelijk voor eigen genot en gemak besteden.

Mocht dus een eventueele werkstaking ons noodzaken een tijd lang per voet naar Bosch of Scheveningen te trekken, dan kunnen wij in de lommerrijke daarheen leidende dreven op ons gemak over die ondeugd philosopheeren en, naar wij van het Haagsche menschdom hopen, ons zelven in dat opzicht beterschap beloven.

Het gevlieg naar Scheveningen is met dit mooie weer in vollen gang; al komt de stroom van badgasten eerst tegen half Juli. Nù zien wij meest Haagsche gezichten aan strand en in Kurzaal.

En toch, wìe gaat nu eigenlijk naar het Kurhaus? 't Is in de laatste twee jaren onder het uitgaand publiek gebruikelijk over die uitspanningsplaats met geringschatting te spreken: ‘altijd dat Kurhaus! altijd die drukte! dat zitten in een zaal met dit mooie weer! 't is geen *Sommervergnügen*, neen, ik ga er bijna nooit heen!’ Zóó wordt er algemeen gesproken. Komt men in de Kurzaal, met mooi weer, vooral Vrijdags... geen plaatsje onbezet; den Haag *au grand complet!!* ‘La parole est donnée à l'homme’... enz. En, wij weten het, ook in pràten over uitgaan is mode.

Verleden Zaterdag was het tjokvol in de Kurzaal, niettegenstaande de driemaal verhoogde entrées. De directie heeft het recht drie keer in het seizoen de prijzen te verhoogen. Nù had zij daarvan gebruik gemaakt bij het optreden van Anton van Rooy, den beroemden Wagner-zanger.

Al verliest Wagner altijd enorm door zelfs een superieure uitvoering in concertvorm, wie van Rooy kent b.v. uit zijn Hans Sachsinterpretatie, kan niet nalaten diep in de beurs te tasten, zelfs als men van hem alleen Wagner-fragmenten te hooren krijgt. En wat het *zien* betreft, geen actie natuurlijk; maar het zièn van een artist, die bij den ramp te San Fransisco niet verpletterd, verbrand of in den grond gezonken is, geeft werkelijk een *haut goût*, iets zeer pikants aan zijn heerlijke déclamatie van, Wahn, Wahn!

In onzen Dierentuin is een pikant genot van geheel anderen aard te smaken. Men is sedert eenige dagen daar bezig te worstelen; niet, als in de Romeinsche arena's, met wilde dieren, maar menschen onderling tegen elkaar. Men heeft wel is waar, bij zulk een moderne worsteling minder kans op heftige emoties, aangezien onze medemenschen daarbij niet geheel verscheurd of verslonden worden,

maar 't moet toch zeer spannend zijn te zien wie der gespierde mannen na een lange worsteling *gelegd* wordt, met bebloed gezicht of tijdelijk buiten kennis. Houdt men rekening met de ‘vorderingen der beschaving’ sedert de tijden van het oude Rome, dan komt de worsteling van ònze dagen als bruut genot al aardig nabij die Romeinsche pretjes. Dit amusement is werkelijk niet misplaatst in een Dierentuin, en kan gelden als vergoeding voor het gemis van dieren in dit bloem- en plantrijk lustoord.

De directie van onzen Dierentuin wendt, om het kwijnend leven dezer instelling op te wekken, allerlei middeltjes aan van meer zachtzinniger, aard dan worstelstrijdperken: een speeltuin voor de kinderen; een doolhof waarin men altijd, als in de beroemde *maze* van Hampton Court, vreeselijk hoort gillen, maar gillen van louter pret. Verder een voorjaarskermis, die verleden jaar zóó in den smaak viel, dat de opbrengst het deficit nagenoeg dekte.

Voor de ouderen had dit druk bezochte *lente*feest al het aantrekkelijke van herinneringen aan de jeugd: aan die heerlijke kermis met haar genotvolle pantoffel-parade enz. enz. Onze grootmoeders spreken nog dikwijls met verrukking over die kermisweek, wanneer zij in dunne, nieuwe zomertoiletten liepen te rillen van kou; vooral op den Donderdag middag, als ‘het hof’ zoo maar onder de gewone stervelingen paradeerde in het Voorhout.

Van ouds her schijnt de Haagsche kermis bijzonder aantrekkelijk te zijn geweest voor hoog en laag. De hooggeplaatste personaadjes... men zegt dat Johan de Witt bij een kermis wafel het Eeuwig Edict vergat. 't Is bekend, dat Willem III (de uitmuntende opvoering van Schimmel's ‘Kind van Staat’ gaf een aardige bijdrage voor zijn standbeeld) als koning van Engeland in Londen gedurende onze kermisweek, tegen zijn vriend Bentinck zuchtend zei: ‘Ik had er dadelijk een ton voor over om op dit oogenblik in den Haag te zijn!’ Een amusement dus, speciaal geschikt voor het vergeten van staatszorgen.

Naar het vroolijk rumoer in den Dierentuin te oordeelen, scheen men op onze tegenwoordige kermis in klein bestek ook andere zorgen tamelijk wel op zij te zetten. En... de zorgen van het bestuur werden er merkelijk door verlicht.

Het nieuwste nieuwtje in toilet? Veeren boa's. Op zich zelf niets nieuws; maar men heeft ze nu in verschillende kleuren, zelfs de meest vreemde tinten; bij elk toilet een veeren boa precies in de kleur, is de eisch voor een dame die aspireert naar den titel van toonaangeefster. Een kostbare liefhebberij natuurlijk; maar in alle betrekkingen, in alle vakken, in elken tak van kunst of wetenschap moet men heel wat produceeren eer men kan zeggen den toon aan te geven; in modezaken kan men daarvoor volstaan met het bezit van... een ruim kleedgeld.

X.

Bekroonde Prijsvraag.

Extra-bekroning.

Melanie en haar boezemvriendin Marianne
Die praatten tezamen over de mannen,
Melanie zei: ‘Ik snap van die wezens geen steek,
Ik kan je verklaren, het maakt me van streek.

Ze zeggen “De vrouw is voor gade en moeder

Express'lijk gemaakt door den Albehoeder."
Dat is theorie - maar in de praktijk
Zit menige vrouw nog maar steeds op bekijk.

Wij beiden toch ook zijn nog manloos en vrij
En kwamen ook graag tot ons doel - wat jij?
Wij zouden ook graag voor een man willen leven,
En hem al onze liefde en zorgen steeds geven.

Die manlijke logica zit me erg dwars -
En ze hebben nog meer van dat spul in hun mars!
Maar hoe rijmt zich hun manlijke angst voor den echt
Nu met vrouw'lijke roeping, dat snap ik niet recht.'

'Och,' zei toen Marianne, 'sinds Nelly van Kol
Zijn de hoofden der mannen gewoonweg op hol,
Als vivisectie gaan ze het huwelijk bekijken
Met proefkind en proefman - dàt zal ze niet lijken.'

Mevr: V: geb. T. te *D.*

Varia.

Groote ooren en dikke lippen!

'*'t Speet me*, *dat U Koning Alfons zoo'n verwijt maakte over zijn uiterlijk; dat kan die jongen toch niet helpen*, *dat hij groote ooren en dikke lippen heeft.*'

Aldus schrijft mij een Lelie-correspondente, naar aanleiding van mijn artikeltje 'Voor de bewonderaars van *Marie Spiridowna*' (zie Lelie van 13 Juni '06, onder Varia).

En dat ik haar zinsnede uit haren brief licht, om er op deze plaats zoo afzonderlijk op te antwoorden, is omdat ik begrijp met die woorden aanleiding te hebben gegeven

tot 'n misverstand, dat ik graag wil ophelderen. Want zeker, die jongen kan 't allerminst helpen, dat hij groote ooren heeft en dikke lippen, en, juist omdat ik 't een der vele leelijke eigenschappen in den mensch vind, dat hij dikwijls 'n ander wreed beschimpt om zijn misdeeld uiterlijk, juist omdat ik zoo'n zielsmedelijden heb met diegenen, die onschuldig lijden onder 'n minder innemend voorkomen, terwijl ‘mooie’ menschen, die dikwijls achter zulk een mooi gezicht allerlei leelijke eigenschappen verbergen, dadelijk stormenderhand de harten veroveren, juist om *die* reden wil ik hier graag ophelderen, wat ik heb bedoeld, namelijk: *niet* Koning Alfons een verwijt maken van zijn groote ooren en dikke lippen, maar er op wijzen, dat zij, die hem, alleen omdat hij 'n ‘Koning’ is honig om den mond smeren, zich er geen rekenschap van geven, hoe zij dit doen, zonder eenigen *wezenlijken* grond tot bewondering of sympathie. Ik heb er op willen wijzen, dat dit ‘dikgelipte en grootgeoorde jongmensch’, ware hij een gewone jongen geweest, iets méér had moeten presteeren dan auto-spelerijtjes en glimlachjes bij 'n vreeselijk ongeluk, had hij de harten der menschen willen winnen! Terwijl hij nu, *ondanks* zijn onsympathiek uiterlijk, en zijn onsympathiek doen, wordt vereerd en in den zak gekropen, *alleen* omdat hij 'n toevallig *vorst* is, wien men met 'n bom heeft gegooid; terwijl menigeen misschien, onder de dooden of gekwetsten, aan wien niemand denkt, dat medelijden en die belangstelling vrij wat meer is waard geweest dan hij.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Stella Mare. - Hartelijk dank voor briefkaart en goede wenschen. -*)

Noirever. - Dat gij-zelve óók verklaart, hoe de titel van Uw stukje U niet bevalt, treft goed, omdat ik het U liever nog eens ter revisie wil terugzenden. Ik vind het nog zoo saai, zoo onvolkomen zooals het nu is. - Welk een verandering in Uw leven nu weer! Ik hoop dan maar voor U, dat alles zoo komt als gij en Uw man het wenschen. - De rest van Uw brief geeft geen aanleiding tot bepaalde antwoorden; 't is meer een feiten-opsomming, waarvan een nadere bespreking op deze plaats U allicht zou verraden. Schrijf dus s.v.p. dit korte antwoord slechts daaraan toe.

Excelsior. - Over alles wat gij zoo vriendelijk aan mijn adres en aan dat van de photo's zegt, wijd ik natuurlijk niet nader uit, en kom alleen maar terug op het slot van Uw brief, waar gij zegt U zoo boos te kunnen maken over de ‘valschheid’ en de ‘onoprechtheid’ van de menschen. Zie, alles wat gij daar schrijft, kan ik zóó volkomen navoelen, omdat het mij zelve ook zoo is gegaan van jongs-af. Ik geloof ook, hoe ouder ik word, dat de zoogenaamde ‘liefheid’ en ‘zachtheid’ van heel veel menschen, die den roep bezitten dezer deugden, alleen bestaat in 'n onoprecht geschipper on gelieg. Ik ken massa's menschen, die zich overal uitdraaien, door nooit 'n eerlijke opinie, 'n oprechte meening ronduit uit te spreken. Zulke menschen heeten overal waar ze komen ‘zoo aardig’, ‘zoo innemend’, etc. etc. In den grond hebben ze niets over voor 'n ander, zijn altijd bezig zichzelf 'n goed leventje te bezorgen; juist *omdat* ze altijd onverschillig blijven voor alles, en voor niets en niemand partij trekken, valt het hun zoo gemakkelijk zich altijd bedaard en koel te toonen over dezelfde questies of dingen, waarover 'n ander zich warm maakt of ergert. - 't Logisch gevolg hiervan is, dat ze nooit aanstoot geven aan 'n ander, hoe gemeen, of laf. of ijdel deze zich ook moge aanstellen, toch nooit een oprecht afkeurend oordeel uitspreken, en aldus de kunst verstaan jan en alleman te vriende te houden. - Ik voor mij voel me om die reden ook nooit tot ‘de’ menschen en ‘de’ samenleving aangetrokken. Als mijn eigen interieur maar gelukkig is, dan bemoei ik mij verder liefst alleen met de enkele individuen van wien ik houd, en maak m'n vrienden van mijn dieren, die veel méér goede eigenschappen bezitten dan de menschen en-gros genomen. - Vóor zulk een levensbeschouwing zijt *gij* nog te jong; *gij* moet Uw leven nog maken; ik ben er mee klaar. Daarom zeg ik U dit niet als een oplossing voor U-zelf, maar als een resultaat waartoe ik kwam, en waarbij ik me heel gelukkig voel.

Hoe zielig van die bewuste dame! Dat zij zich inbeeldt ‘heel hoog te staan’, is een besliste leugen zou ik denken. Ik vind al haar schrijven juist bijzonder *nederig.* Wel streeft zij ‘onbereikbare’ idealen na, maar m.i. is dat de fout van *alle* idealisten. Juist daarom heb ik voor mij niet veel geloot in dergelijke groote wereldverbeteringen, omdat zij inderdaad zoo ‘onbereikbaar’ zijn. -

Felix II. - Ja, genieten doen we zeer. Ik vind ons klimaat vreeselijk, en dat van Zwitserland bijzonder aangenaam. Bovendien houd ik zeer van frissche lucht en van buiten-zijn, en deze dingen kan men bij ons zoo moeilijk krijgen, zelfs niet in de dorpen, eensdeels door de guurheid van het klimaat, anderdeels door de ontzettende stijfheid, die een vloek is der hollandsche geaardheid, zeden, leefwijze. Ik ken geen land ter wereld waar de menschen zoo voortdurend tobben, of ze dit wel kunnen doen, en dat wel mogen aantrekken, en al of niet zonder handschoenen kunnen uitgaan, en al dergelijke nonsens meer als in Holland!

*) Tweede briefkaart zoo juist ontvangen. Zal er aan denken.

Wat het bommen-gooien betreft, och ja, dáárvoor is niemand veilig heden ten dage. Maar wat dat aangaat, denk ik, dat men in Amsterdam zeker minstens evenveel kans loopt, als wáár ook ter wereld. Het komt er maar op aan welk slachtoffer de internationale bent heeft uitgekozen. Overigens, op het punt ongelukken ben ik nog al fatalistisch. Wat gebeuren moet, gebeurt toch. Men

kan zijn noodlot niet ontgaan, en als men zich wil gaan verdiepen in alles wat *kan* gebeuren op zulke punten, dan zou men ten slotte zelfs niet meer op straat kunnen komen, uit vrees voor 'n auto, of in geen rijtuig uit angst voor 't schichtig worden der paarden, of in geen tram uit bezorgdheid voor 'n botsing, etc. etc.

Dank ook voor Uw tweeden brief; ik ben blij dat de photo's U bevielen. Arm Foxje! Hebt gij een veearts geraadpleegd? Toen onze Frits de hondenziekte kreeg, heeft onze veearts in den Haag hem met iets ingesmeerd, dat er drie dagen lang moest opblijven. Het was daarna gehéél beter, maar het middel-zelf is natuurlijk nog al lastig om aan te wenden. Toch zou ik 't U zeker recommandeeren. - De rest van Uw brief is te vertrouwelijk tot beantwoording hier. Zeker moogt gij den moed niet opgeven. Wat gij zoekt is niet gemakkelijk te krijgen. Maar hebt gij U wel eens gewend tot menschen van Uw eigen richting? Het andere intieme komt misschien nog wel in orde.

A. van de W. Dan gaat het U net omgekeerd als ons. *Wij* hadden wel graag 'n poes, maar durven 't niet te beginnen, om de houden, en om onze ‘Kaatje’, de papegaai. - Vroeger had mijn vriendin meer dan één poes, voor ik met m'n sinds overleden hondje Moosje bij haar kwam. Wel, dat ging ook niet héél best, maar er werd een poesje geboren dat heel ziekelijk bleek, en van wege zijn mismaakt figuurtje bij ons in huis ‘lampootje’ heette. Nu, lampootje werd uit medelijden met zijn misdeeldheid door alle huisgenooten nog al vertroeteld en met veel meer égards behandeld dan de gezonde katten. Men zou dus denken, dat ‘Moosje’ heel jaloersch had moeten worden. Integendeel. Alsof hij ook begreep, dat het stumpertje toch eigenlijk meer medelijden dan nijd verdiende, zoo lief en goedig ging hij met haar om, speelde met haar, gewendde zich gansch en al aan haar gezelschap, liet het toe dat zij hem vinnig een biscuitje of een stukje vleesch ontrukte, ofschoon hij haar natuurlijk met 'n enkelen knauw had kunnen wegjagen. Is dit niet weer een bewijs méér onder velen van het lieve en mooie dat 'n dier kenmerkt in zijn karakter, en waardoor hij zich onderscheidt van den durchschnitts-mensch, die egoist is, hebzuchtig, wreed, meedoogenloos!

Hartelijk dank voor al Uw vriendelijke woorden aan het adres der photo's en der honden. Dat gij zulk een dierenvriendin zijt, verheugt mij, omdat ik daarin altijd een geestverwant ontmoet.

D.M.S. Veel dank voor Uw briefkaart over de photo's.

- **Mevr. T.** (**N.N. prijsvraag**). Wees zoo goed zelf na te zien, of het bekroonde versje het Uwe is. Er zijn méér N.N.'s. Zoo ja, dan kunt gij *elk* boekwerk tot den prijs van *f* 2.50 aanvragen bij den uitgever, niet alleen die welke *hij* uitgeeft, maar élk boek dat gij wenscht te bezitten.

Mevr. D.V. - T. *Kinderen* van *Ina Boudier - Bakker* kunt gij gerust aanvragen, daar de uitgever èlk boek tot den bepaalden prijs ter Uwer beschikking stelt. - Welk boek van *Eigenhuis* hebt gij gelezen? Ik herinner mij er een besproken te hebben, (ik meen in het Soer: Handelsblad), waarvan ik de opmerking maakte, dat hij verviel in nieuwerwetsche brabbeltaal. Misschien is dat hetzelfde dat gij hebt gelezen. Het daarna uitgekomene was echter weer geheel in zijn eersten stijl. Zijn ‘grappigheid’ vind ik vrij wat amusanter, dan de dorheid en saaiheid van *Robbers*, wiens roman

van *Bernard Bandt* ik gansch ongenietbaar vind, juist in dit opzicht. En dat *deze* literaire kleinheid wat heeft aan te merken op de niet te loochenen grootheid van *Ina Boudier - Bakker* als letterkundige, komt mij recht komisch voor. Juist haar zeggingswijze, haar stijl is magnifique! - Geen van drieën, nòch *Eigenhuis*, noch *Robbers*, noch *Ina Boudier - Bakker* zijn mij bekend, noch persoonlijk noch zelfs van uiterlijk. '*Gebroken licht*' ken ik niet. Is het oorspronkelijk of vertaald? Wie is de schrijfster? Voor Uw opmerking verwijs ik U naar Varia. - Voor de rest van Uw brief véél dank!

- Frada. Gij-zelve hadt het artikel voluit onderteekend met Uw adres. Daardoor is het zoo afgedrukt. Toen ik het zag, vond ik-ook het jammer. Maar er nu nog op terugkomen, lijkt mij overdreven. Zij, die er op hebben acht geslagen, zullen wel hebben begrepen, dat het een vergissing was; voor de overigen vestigt gij er nu dubbel de aandacht op door een extra bericht. Het honorarium, komt U toe. Ik gaf U daarvoor op aan den uitgever; gij kunt hem voor dit stukje hetzelfde in rekening brengen. Ja, het andere stukje is nu verscheurd. Eén maand na de weigeringen vernietig ik altijd de niet-opgevraagde copie;. anders krijg ik te véél rommel in mijn kasten.

B. De vragen voor de Vragenbus moeten worden ingezonden bij den uitgever. Ik heb 't nu doorgezonden voor U.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Is er onder de lezeressen of lezers van de Hollandsche Lelie wellicht iemand die genegen is, om twee volledige jaargangen van 'Das Atelier des Photographen' 1904 en 1905 benevens de eerste helft van den jaargang 1906 over te nemen! Misschien stelt een van de vele amateurfotografen wel genoeg belang in de fotografie om zich een dergelijk, goed bekend staand vakblad aan te schaffen.

De abonnementsprijs van dit blad is *f* 7.50 per jaar. De volledige jaargangen zouden nu te samen *f* 7.50 kosten en de laatste halve jaargang *f* 2.50 dus in 't geheel *f* 10.- Brieven inzenden aan dit blad.

B.

Berichten.

Als bekroonden maakten zich bekend:

D.T. te P. 1ste prijs f 10.- (D. Tuinstra te Poortugaal).

'*Amerikaansche*' Extra prijs *f* 5.- (Mej. J.C. Mulder te Hoogezand).

'*Accis*' Extra prijs *f* 5.- wenscht onbekend te blijven.

Verder koos Mevr. *de Gr. v. C.*: *Ina Boudier - Bakker, Kinderen.*
L.J. VEEN.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz.., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Wegens plaatsgebrek moest het vervolg van: *Over reizen*, blijven liggen tot, een volgend nummer.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.
Sluiting red: ged:

8 Augustus 1906.
20ste Jaargang.
No. 6.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
Rembrandt-impotentie.
door Johan Schmidt. *Schrijver van Verschoppeling, Het Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.*)

II.

Waarom toch heeft men jaren en jaren getracht de massa dichter tot Rembrandt te brengen? Waarom heeft men uur en dag Rembrandt-kenner gespeeld? Waarom toch heeft men Rembrandt de grootste schilder genoemd? Waarom toch dat alles?

Heb ik gegronde redenen tot die vraag?

Zeer zeker.

Want zie, hoe sterk er ook op aangedrongen is Rembrandt naar waarde te schatten - hoe honderdvoudig 't ook herhaald werd, dat hij Neêrland's machtigste schilder was, steeds kon men opmerken dat zeer weinigen 'n waarachtige vereering aan den dag legden, maar wel getrouw precies 't zelfde zeiden en op 'n toon alsof 't de zeggers absoluut niet raakte. Ze zeiden 't na, knikten ja en amen. Van intense liefde voor Rembrandt's werken geen sprake; ze kenden deze ampertjes, d.w. z.: de meest-vermaarden waren ze drentelkijkend door de Museum-zalen voorbij gewandeld. Niet-eens gesproken van de duizenden die nog nimmer 't Museum betraden. Maar over de laatsten wil 'k 't niet hebben. Ik wil spreken van de menschen die Rembrandt's 'Nachtwacht' aangaapten en nu weten dat dit schilderij van Rembrandt is, omdat 't eindeloos herhaald werd en er ontelbare reproducties van genomen zijn. Ja, daarom *weet* iedereen dat Rembrandt '*De Nachtwacht*' schilderde; ook zij die nooit 't doek zagen.

Dàt *weet* ieder; de na-zeggers niet uitgesloten. Van *Rembrandt-vereering* kan dus geen sprake zijn.

Toch viert men Rembrandt's driehonderdsten naamdag, waarmeê bewezen moet worden dat hij onvergetelik is.

Waarom?

Om de volks-sympathie voor den schilder tot uiting te brengen?

Om Rembrandt te huldigen?

Ook al - ook al.

Maar uit de inderdaad geringe populariteit

die Rembrandt-werken genieten, mag men toch afleiden dat de *huldiging* opgeschroefd is. Of noemt men de wijze *waarop* ze aan het Nederlandsche volk bekend zijn ook populariteit? Ik versta dat anders. Ik noem hèm populair, die door de massa *zèlf* wordt uitgeroepen en niet dengene, door enkelen voorgekauwd, aan de massa, tot zijn naam er ingeheid zit.

Ep. wat waren toch de resultaten van dat traditioneele Rembrandt gedoceer? Hoe dicht kwam hij tot het volk te staan en welke plaats neemt hij in! Hoe hevig is de liefde die hij wist te verwekken?

Hevig? Koestert men 'n hevige, vurige vereering voor Rembrandt's kunst? Neen, hij wordt bewonderd.

Bewonderen is nog iets anders dan vereeren.

Bewonderen is: met verbazing naar het werk opzien dat uitmunt door hoedanigheden.

Vereering is 'n liefde-graad verwekt door het menschenlike in de uiting van den vereerde.

Het verschil is dus groot.

En er zijn weinig bewonderaars, doordat ‘bewondering’ alleen sterk naar voren treden kan bij wie het ‘kunnen’ vermogen te bevatten.

‘Vereeren’ komt uit een andere oorzaak voort. Hij, die ons in 't gemoed grijpt, vereeren wij, soms bewonderen we hem bovendien.

Doch ik zei 't reeds, bewonderen kunnen de echte competenten. De massa gaat, waar 't slechts op ‘bewondering’ aankomt, onverschillig voorbij, wijl ze ongevoelig is voor datgene, waar ze geen verstand van heeft.

Dit is zeer natuurlik.

Welnu, Rembrandt valt in den term ‘bewonderenswaardig schilder’.

Daarom heeft men tevergeefs, telkens en telkens op zijn groote gaven gewezen, daarom drentelden de toeschouwers stom-knikkend verder, eigenlik niet wetend, welke houding ze moesten aannemen.

Hoe kwam 't dan toch dat Rembrandt, ondanks al 't geroem, 't ernstig-veelbeteekend lipgetrek niets hoogers, edelers te dien opzichte vermocht? Kon hij geen aanspraak op vereering maken? Boezemde hij geen liefde, eerbied in? En gansch 't land wil men opwekken ter zijner verheerliking! Men spoort het volk aan hem te eeren. Waarom dan dat alles? Eénmaal vroeg ik mij dat af.

Ik kwam tot 'n conclusie.

Ik sloeg de toeschouwers gade, luisterde, dacht na.

Wel wist 'k dat geen enkel schilderij mij ontroerde... en 'k vroeg me af of dáárin ook de reden van Rembrandt's impotentie moest gezocht worden. Kon hij geen aandoening, geen innerlike, diepe emotie verwekken door den ‘inhoud’ zijner werken soms? O, met 't onmachts-weten van den auto-kritikus stond 'k vol bewondering voor menig doek... maar nooit leek in mij iets te verweken, neigde de zoete weedom mij tot een hooger sfeer te voeren - nóóit schroeide in mij 't heerlik vuur der extase! Ik stond, me klein en nietig voelend, bij 't aanschouwen van zulk een wonderbare, haast mysterieuse koloriet en technische volmaaktheid perplex... doch, néén, néén, geen klagender stem kon óóit mede-lijden in mij doen warmen... geen fijnere humor trof, verrukte mij. 't Was alles koude kleurenpracht, strengheid van lijn, werk van een ontzagwekkend schilder, die ontzag afdwong door 't uiterlike van zijn arbeid en niet door 't innerlike.

Voor de leeken gaat er niets van uit.

De leeken, de toeschouwers.

En ik begreep dat 'k daaruit verklaren moest, waarom Rembrandt niets bereikte - niets bereikte in dien zin, dat er uit den vorm geen andere gedachte sprak dan: Hoe kan ik met mijne groepeering het enormste licht-effect bereiken. Kracht in 't hanteeren van penseel en kwast, kracht in 't aanbrengen van tegenstrijdige, scherpe licht-kaatsingen, met diep schaduw-donker als contrast - meesterlike vaardigheid in 't zetten van lijnen; contouren, waren Rembrandt's groote verdiensten. Maar zwak wás hij van gedachten, zeer zwak.

Geen enkel schilderij wijst op gedachtenscherpte, geen enkel schilderij heeft andere beteekenis dan kleur-en-lijn-superioriteit. Die beteekenis mag van groot belang gelden, voor de toeschouwers is die beteekenis ònbeteekenend, want zoo als iedereen met me eens zal zijn; uitsluitend schilders, en dan nog wel *schilders* van bizondere kwaliteiten, zullen dit op ware prijs stellen daar zij de moeielikheden van Rembrandtswerk kunnen overzien en begrijpen.

De massa voelt er betrekkelik niets voor, omdat ze de technische moeielikheden niet kent, en de fantasie werkeloos kan blijven bij 't bekijken der doeken. De voorstelling is doelloos, ware 't niet dat Rembrandt

menschen en dingen noodig had om te kunnen schilderen. Doch de geschilderde objecten ontroeren niet daar ze geen sublieme gedachten uitdrukken.

Is 't niet jammer dat op deze gronden, kenners zich niet tegen 'n Rembrandt-hartjesdag verzet hebben? Zij weten immers dat wat juist 't óverheerschende element in Rembrandtswerken uitmaakt, buiten de sfeer der feesten ligt en daarom alle aanprijzing, alle reproductie-uitdeelingen waardeloos en onvruchtbaar zijn. Is het niet geheel van technische aard, Rembrandt's vermogen? Van subliem-technisch-kunnen? En wat door de eersten der vakmannen kan worden gewaardeerd is toch geen goed voor allen, geen geméén-goed? Daarvoor is toch iets anders noodig, wat *beters* dan opgezweepte Rembrandt-vergoding, die feitelik zelfvergoding is, voor zoover 't in de eerste plaats commissie-leden betreft.

Ik durf 'n pari aan te gaan, dat 10 % der-zulken geen flauw benul hebben van Rembrandt's ontzettende knapheid.

O, betreurenswaardig is 't, dat men op de voorgenomen wijze, zulk 'n schilder huldigde. Ik noem 't 'n beleediging.

Wanneer wij lezen, hoe op praalwagens tableaux tentoongesteld zouden worden, met 't doel 's meesters meest vermaarde doeken... te bespotten... ik meen in beeld te brengen, kan ik 'n protest niet onderdrukken. Is zoo'n tableau, saamgesteld uit aangekleede menschen niet 'n parodie, juist met het oog op Rembrandt's machtig belichtings-procédée? Is zoo'n groep lieden, waarvan de meesten absoluut geen costuum kunnen dragen, niet geheel in strijd met de werkelijkheid en ontbreekt niet de hoofdzaak, '*t fond*, waarop Rembrandt's figuren zoo magnifiek uitkomen?

En zulk gedoe moet dienen, om 't volk, de massa te veredelen? Hoe veredeld zijn dan wel de ontwerpers van zulke plannen? Hoe groot is wel de eerbied bij hen voor Rembrandt? En hoe begrijpen zij een kleurvorst? Hoe denken zij zich Rembrandt wel in, indien hij al dat fraais aanschouwen mocht?

Ziet, wellicht is 't wat bout gesproken, maar bewijst niet al 't geen 'r reeds gedaan werd en nog worden zal, dat kunstmatig 'n begrip wordt aangekweekt, waar de kweekers evenmin begrip van blijken te hebben? Is men nu heusch dwaas genoeg om te meenen dat na Juli 1906 plots Rembrandt de massa genaderd is?

Het is wel naïef.

Kennis van schilderkunst waait zóó maar niet aan! 'n Pretje en 'n prentje is niet voldoende, geloof ik. Neen, niet voldoende.

Waar vakkennis vereischt wordt in de eerste plaats - is 't zeer aannemelik, dat hier ‘veel leven om niets’ gemaakt wordt. Mogen Rembrandt's prestaties tien dubbel 't leven waard zijn; 't begrip verstérken, waarom 't dan toch heet te gaan, is onbegonnen werk, omdat totale afwezigheid van ‘begrip’ kan geconstateerd worden. 't Onderscheidingsvermogen is zelfs miniem, laat staan 't ‘*begrip*’. Dit komt voort uit tweeërlei oorzaken; Eerstens: Productieve *vakgenooten* kunnen òprecht genieten, hebben kennis van schilderen. Tweedens: Rembrandt spreekt niet, door zijn *gedachten weêrgave* tot de massa. Hij groepeert hoofdzakelik om zijn speciale effecten te bereiken, wat heel wat anders behelst dan groepeeren om gedachten te uiten.

En zou men nu willen dat de massa, op dit punt zoo onontwikkeld, Rembrandt naar waarde taxeerde? Veeleer is zij vatbaar voor *slecht* geschilderde doeken, onmogelik geteekende plaatjes, mits 't onderwerp haar in 't hart grijpt.

Om dit te verduideliken, zou 'k graag 'n voorbeeld geven:

Nemen wij twee doeken, één van Rembrandt, en een van den Brusselschen schilder Wiertz. Het eerste heet '*Christus en de jongeren te Emmaus*', 't tweede van Wiertz '*Les Partis jugés par le Christ*'. Op beide doeken zien we de Christus-figuur met eenige personen gegroepeerd. Maar welk verschil. Zoo we *Christus en de jongeren* ontdeden van de Christus-figuur en we zetten daarvoor 'n ander wezen inplaats, 't zij vrouw, 't zij man, behoudend dezèlfde pose, had 't doek evengoed reden van bestaan, daar er niets bepaalds de aanwezigheid van Christus vordert. Wijl Christus gezeten aan tafel, een figuur geknieldliggend voor zich heeft, het hoofd steunend in zijn schoot en één over hem zittend, naar hem opziet, zou evengoed 'n vrouw, 'n man, Christus plaats hebben kunnen innemen, zonder dat 't doek daardoor een belangrijke verandering onderging en reden van bestaan zou missen. De groepeering vloeit niet noodzakelijk uit het onderwerp voort. Want het schilderij heeft geen onderwerp. De personen zijn aangebracht om licht-effecten en perspectief te verkrijgen. Daarin is de schilder

dan ook weer bij uitstek geslaagd. De Christusfiguur, schijnt me echter toe *gebruikt* te zijn als succes-middel, daar het imponeert. Ik kom door 't weinig zeggende der voorstelling tot die slotsom. Voor 't overige is 't werk wat kleur en lijn betreft een èchte Rembrandt.

Zet daartegenover '*Les partis jugés par le Christ.*' (Christus de partijen oordeelend). Oók hier is Christus de domineerende figuur, maar hoe is hij geplaatst in betrekking tot de àndere figuren, de belichting enz.? Lieten we *hier* de Christusfiguur weg zou 't schilderij vrij wel geen reden van bestaan meer hebben. Even als de bij-personen *hier* van overwegend belang zijn, kunnen ze op Rembrandt's '*Christus en de jongeren*' vervangen worden, zonder het schilderij te schaden - door geheel verschillende wezens. Dat komt doordat Wiertz' prestatie inhoud heeft en de uitdrukking is zijner gedachten. Waar Wiertz Christus schilderde, de hand opgeheven, 'n afwerend gebaar makend, smartelik te kennen gevend, de strijdende partijen welke zijn leer bezoedelden te oordeelen, voelen wij 'n man, die hóé zéér hij ook op technisch gebied bij 'n Rembrandt mag ten achter staan, hóé pathetisch hij ook z'n ontboezemingen op doek soms brengt - met àl zijn mindere capaciteiten, ons vermag te treffen, wat Rembrandt, wiens bekwaamheden eveneens soms ontaarden in holle kleur-rhetoriek, niet kan. Niet wil ik deze beschouwing verder voortzetten om 't verschil tusschen beide schilders aan te toonen, dat zou 'n aparte studie vereischen. 't Zijn twee Antipoden. Mij was 't te doen, om eenigszins klaar Rembrandt's impotentie te omschrijven - gelijk deze opnieuw zal blijken, ondanks 't rumoerige gebeunhaas der plots-ontloken Rembrandt-ijveraars, aan welks *kennis* en bedoeling ik nog maar niet kan gelooven. Rembrandt zelf is dood, de meesten blijven màrs-dood voor zijn kunnen, al worden er ook boeken over hem geschreven - de afgestorven burgemeester Orler heeft genoeg nagelaten in zijn werkje - en herhalen is niet zoo moeielik. Wèl hebben we schilders noodig, die hem minstens nàbij komen - maar hartjesdagen zijn er al meer dan te veel en de drankaccijns beloopt al millioenen.

7-'06, *Monnikendam.*

Over reizen.

VI.

Voor H.H. te S. en anderen.

Ik kom nu op een onding, dat m.i. in de groote hotels niet moest worden getolereerd, en dat integendeel juist dáár voortdurend in zwang is. Ik bedoel het spelen van muziek aan tafel, of 's avonds, voor de verzamelde gasten, wanneer die muzikanten zijn aangewezen op *vrijwillige gaven* der aanwezigen.

Reeds het spelen van door den hotel-houder-zelf betaalde muzikanten, gedurende de table d'hôte, of in den restaurant, hindert mij, uit 'n gevoel van medelijden met deze fatsoenlijke hongerlijders, die zich moeten afbeulen, - waarschijnlijk zelf met 'n hongerige maag, - voor 'n gezelschap zich op overdadige wijze met eten en drinken te goed doende menschen. Het behoeft geen verder betoog, dat de overgroote meerderheid van dergelijke muzikale 'talenten' behoort tot het genre 'mislukte genieën', die voor niets *wezenlijks* deugen, en daardoor zijn aangewezen op het karig

loon van een dergelijk engagement, waartoe geen éérste rang gezelschap zich leent, hetzij dan in een of twee buitengewone hôtels van Europeesche vermaardheid, waar alleen vorsten en Amerikaansche geld-koningen hun intrek nemen. Dus, dergelijke in hun vak mislukte tobbers hebben gewoonlijk finantieel een alles behalve ruim bestaan, en niets doet dientengevolge pijnlijker en stuitender aan, dan hen daar te zien zitten met 'n kale zwarte rok, en 'n meer of minder schoonlijkend wit boordje en overhemd, in het zweet huns aanschijns strijkend en fiedelend en blazend, tot amusement van niet eens naar hen luisterende, kwebbelende, kakelende, zich mooi opdirkende mannen en vrouwen, die zich opvullen met de uitgezochtste spijzen en dranken, en dat alles ten aanschouwe van die ongelukkigen, die óók graag genoeg iets van die heerlijkheden zouden lusten, maar die in plaats daarvan moeten spelen, spelen, er op los tjingelen, tot in het oneindige zonder zelfs zoo veel eer waardig te worden gekeurd van stilte onder hun spel.

Waarom, waarom dat alles?

Omdat we zóó 'beschaafd', m.a.w. zoo ploertig, zoo protzig zijn geworden in onze hedendaagsche walgelijke maatschappij, dat we nooit genoeg weelde en overdaad en nonsens kunnen uitdenken. Niet genoeg dat we ons mooi opschikken als pauwinnen en pauwen, en elkaar de oogen trachten uit te steken met ruischende toiletten en zijden onderrokken en veeren en diamanten en alles wat we maar aan ons kunnen hangen, dat 'geld' kost, niet genoeg dat we veel méér spijzen aan de table d'hôte verlangen dan een gezonde

maag met mogelijkheid kan opnemen, niet genoeg dat we daarbij veel meer soorten van wijn of bier of liqueuren naar binnen zwelgen, dan is over een te brengen met matigheid en verstand, niet genoeg dat de stoelen waarop we zitten, de zaal waarin we samenkomen, de tafel die voor ons is gedekt, moeten uitmunten door rijkdom en geldvertooning, door overdaad in allerlei opzichten, niet genoeg dat een drom van kellners moet gereed staan ons op onze wenken te bedienen, en te zorgen dat we in geen enkel opzicht behoeven te wachten, - neen er moet ook nog ergens achteraf, op 'n verhooging, of achter 'n gordijn, een troepje als heeren-gekleede hongerlijders worden bijeengebracht, die zich moeten *inspannen* terwijl wij ons volproppen, naar wier arbeid we nietluisteren - o, heelemaal niet, ‘àjakkes wat is dat nou voor muziek’ -, maar die daar *toch* moeten zitten, en met hongerige magen aanschouwen hoe rijk wij zijn, en hoe prettig wij 't hebben. Dan voelen we ons ‘chic’. Want dat hoort er nu eenmaal bij. Een hôtel dat wil meedoen, *moet* heden ten dage in 't seizoen muziek aan tafel geven.

Hoeveel van die gasten - die dat alles heel natuurlijk vinden -, geven er zich rekenschap van, wat er moet omgaan in de harten dezer hongerlijdende muzikanten, hoe verbitterd, hoe eenzaam, hoe verlangend naar óók iets van al die spijzen, die wijnen, zij zich inwendig moeten voelen, terwijl ze spelen moeten vroolijke, opgewekte muziek, met bitterheid in de ziel natuurlijk!

En toch, nog heilig is hun lot, vergeleken bij dat van de categorie der *on*betaalden, die straks zelf moeten rondgaan met 'n schaal, en op wier verongelijking dan daarin, ik in een volgend artikel terugkom.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Een dezer dagen sprak ons op straat een Israëlietisch jongetje aan, die zei, dat hij den geheelen dag nog niets gegeten had. Wij liepen verscheidene straten met hem door, terwijl hij ons het een en ander van zijn thuis vertelde, en hebben hem in een volkskoffiehuis wat laten eten. Wij hebben den naam en het adres van den jongen gevraagd met het plan eens in zijn huis te gaan kijken en als de nood drong in de eerste behoeften te voorzien.

Zondagmiddag zijn wij er op afgestapt. De familie woont in de Valkenburgerstraat te Amsterdam. Eerst konden wij het huis niet vinden, maar eindelijk ontdekten wij een gang, waar een lang mensch gebukt zou moeten loopen. Die gang komt uit op een binnenplaats, aan drie zijden ingesloten door huizen en aan den achterkant een stinkende gracht. Het krioelt er van kinderen.

Wij kwamen bij de menschen boven. De vader is groentenventer. Een dezer dagen is hem zijn kar ontstolen, wat hem uit zijn werk heeft gezet. Een kind, een meisje, ligt in het gasthuis met zeere oogen. De jongen (onze jongen) mag niet naar school om zijne oogen. Een andere dochter, een meisje van 17 jaar, heeft verkeering en is door haar vrijer, oud 18 jaar, zonder eenige verdienste op het oogenblik, in zwangerschap gebracht. Ze moet over 4 weken bevallen in een stinkend krot en zonder de noodige verzorging en zonder ook maar iets voor het kindje in orde te kunnen brengen. Er is dus dringend hulp noodig.

Wie zich dus geroepen voelt tot helpen, wordt vriendelijk verzocht zijne gaven (kleeren, vooral ook zuigelingenkleeren zullen welkom zijn) te zenden bij:

E. ROODHUIJZEN,
Hooge Weg 56, Watergraafsmeer,
N. SCHOUTEN,
Middeuweg 58, Watergraafsmeer, die ook gaarne bereid zijn tot nadere inlichtingen.

Brief uit Londen.

Het is nu nog de van vergaderen. Dat lijkt in Holland heel vreemd, nietwaar, vergaderen doen wij alleen in den winter, en hier schijnt men er een voorliefde voor te hebben, om dit in *ieder* jaargetijde te doen, en vooral in Juli.

Maar, hòe!!

Daar komt alles op aan. Wel, *in den tuin.*

Is dat geen eenvoudige en heerlijke plaats om samen te komen?

Ik wou juist in dezen brief eens iets vertellen, van dergelijke ‘garden-meetings’.

Want het trof me zeer, gisteren. Ik was n.m.l. uitgenoodigd om een meeting bij te wonen in Brockley, niet ver van Greenwich, in ‘aid of the Police Court Work.’ De meeting zou zijn in een pastorie-tuin, dat trok me ook zeer aan.

Die St. John's Vicarage-garden nu, was een heerlijke lusthof. Men kon zich bijna niet voorstellen midden in de drukke Lewisham High Rd te zijn, waar electric cars doorheen rennen, en een enorme Traffic is.

Zoo'n echte Engelsche ouderwetsche tuin met lawns o! zoo mooi en groot! Een groot grasveld speciaal voor eroquetten, een andere lawn met bloemenperken, of liever, bloemengedeelten; en op weer een ander grasveld

stonden de stoelen uit de kerkekamer, die hier ‘Schoolroom’ wordt genoemd. Er waren 500 invitatiekaarten rondgezonden, en ruim 100 dames gaven gevolg aan de vriendelijke

Mevr. Poulton, Moeder van het House of Help.

uitnoodiging. Er was iets zeer stichtends in deze bijeenkomst voor mijn gevoelens, daar onder de breede kastanjeboomen, tusschen de stil-ruischende lindebladen, de bijenwoningen op eenigen afstand, waar de bewoners vol rusteloozen en toch rustigen ijver in en uitgingen, terwijl de elegante ‘sweetpeas’ een heg vormden van de fijnste kleurschakeering om de grasvelden - en dan als 't ware midden in dezen lusthof, de oude grijze kerk, de torenspits omhoog wijzend tusschen oude, breede, sprookjes boomen - waarlijk waar hadden we beter kunnen luisteren naar de stem van ernstige werkers in God's wijngaard - dan hier midden in en ontroerd door zijn grootsche Schepping?

Is het niet eigenaardig, dat men deze pastorie-tuin noemt - de ‘home-garden’ van de kerk?

Ik denk wij allen waren rustig van binnen, toen de vicard met zijn grijze haren en vroolijk gezicht ons vroeg dat opgewekte lied te zingen, dat dunkt me het Heilsleger op muziek moet hebben gezet - zoo'n blije wijs:

> ‘Toiling on - toiling on
> Let us hope and pray’

Want waarlijk, daar is *toiling* in dit werk!

Weet ge, wat de ‘Police Court work’ is? Hebben we 't ook in ons Holland? Ik weet het niet. Daar kan één van U ons misschien van vertellen, *hier* is het bizonder goed, ernstig werk.

Een onderdeel is dit werk van ‘the Temperence Work’ zoodat alle werkers van de ‘Police Court Mission’ ook onthoudsters zijn, en me dunkt, dat is een zeer verstandige maatregel, want zal men op dergelijke ‘zendingen’ slagen, dan moet men zijn eigen voorbeeld wel als wapen moeten kunnen hanteeren. Het toch geldt hier bijna altijd drankmisbruik.

Welnu een dame, die de ‘missionary’ van dàt district is, woont iederen morgen de zitting van de Police Court in haar district bij. - Zij gaat naar de zaal, waar de meisjes en vrouwen zijn, die door de politie zijn opgepakt - en wachten om voor de ‘magistrate’ te verschijnen. Ik hoorde, op genoemde meeting zoo doodeenvoudig vertellen hoe die missionary haar taak volbrengt. De woorden waren zoo sober en klonken in de rustige omgeving tusschen boomen en bloemen zóó héél roerend, juist door den eenvoud, en door de harmonie waarvan ze getuigden met God's schepping - en de taak ons allen opgelegd: ‘Heb uw naaste lief’. Ik wil het U in korte trekken weergeven.

‘Ik ga naar de zaal’, sprak ze, ‘en ik zie daar de meisjes en vrouwen. Het gewone type. Blauwe oogen en rossig blond haar.

Het Greenwich huis.

Kinderoogen bijna altijd. Ze kijken mij aan - begrijpen wie ik ben - hun vriendin.

En de een na de andere vertelt me fluisterend, waarom ze daar zijn....

Gestolen - geprest door hun jongen! of na drankgebruik verhit....

Velen voor de eerste maal opgebracht. Ze

Zitting-kamer, House of Help.

vertellen me van hun thuis - van een dronken vader of moeder, of van geldgebrek, - van veel zonde en verdriet meestal...

En als ik haar vraag: ‘wil je niet mee gaan, en een “good girl” worden’, dan zeggen velen ‘ja’ onder de emotie en schande van het oogenblik.

En straks als ze voorkomen, de ‘kinderen der verleiding’ en de ‘magistrate’ geeft ze mij over, op mijn eerewoord over hen te zullen waken - omdat dit haar eerste misdrijf is - zoodat de schande der gevangenis hen bespaard mag blijven... dan ziet dat meisje mij aan - en menig blauw kinderoog vult zich met echte tranen’ - en voelt voor 't eerst in haar leven, dat het waar is, ‘dat God hen niet verloren wil laten gaan.’

Dan komt ze in ons Home.

En vóór *dat* Home vragen we uw belangstelling en uw geld.

Dat Home moet hen ‘bevallen.’ Ze moeten er *graag* zijn. Dat kost geld. *Goede* voeding, kleeding, vooral *goed schoeisel*, muziek en zang - naast *orde*, stiptheid, netheid. Dat Home moet zijn - een huis waar het meisje leert bidden uit eigen aandrang. *Dankbaar* gestemd zich moet voelen, en dus liefde leert waardeeren. Ik zou u daarvan de roerendste tafereeltjes kunnen schilderen, hoe een meisje van *veel* zonde naïef zei - na een verblijf in die reine atmosfeer: ‘How nice is it, to feel that you are a good girl.’

En als die ‘feeling’ eenige vastheid heeft gekregen, zoeken zij nette diensten voor onze meisjes, en verliezen ze ook dan niet uit het oog.

Maar weet ge, wat erger is? veel erger?

Een meisje, dat groote zonde had begaan - weigerde, met me mee te gaan - helaas dat gebeurt meer.

Wel kon ik voor ‘the magistrate’ verschoonend voor haar pleiten, nadat ze me in de wachtkamer haar home had beschreven - maar overhalen met me mee te gaan - kon ik haar helaas niet.

Zoo ging ze dan naar de gevangenis. Maar straks - als haar tijd om is - zal ze haar leven weer aanvangen. Hoe? Dat hangt van u en van mij af.

Maar dat meisje *moet* worden gezocht - dat meisje moet worden geleid - voor dat meisje moet worden gebeden.

‘Geen der kleinen mag immers verloren gaan’ - door ons te kort aan liefde en energie...

House of Help (achter uitzicht).

't Was of het door de eeuwenoude kastanjetakken ruischte: ‘door ons tekort aan liefde.’

Waarlijk, wij zaten daar goed.

En had daarna Mrs. Chaut, de bekende doctor's vrouw niet hetzelfde te vertellen?

Hoe rustig en waardig stond die ‘groote’ vrouw daar tusschen de schaduw van boom en kerktoren! Zij kon van veel vertellen - want ze kent die zij van Londen maar al te goed! Zij was immers de dappere vrouw, die de Music Halls binnen ging - en rondkeek of hun ‘vergunning’ gebruikt werd - zooals het moest, of daar niet geschonken werd aan personen beneden den leeftijd, of die reeds te veel hadden enz. enz. En Mrs. Chaut bracht de ‘cases’ voor de Police Courts en was er oorzaak van, dat van menige Music Hall, de ‘license’ niet werd vernieuwd! Welk een overwinning! O, zeker smaad heeft ze moeten lijden - furieus was men tegen haar - natuurlijk - maar rustig werkte ze door - en kreeg recht.

En daar stond ze nu, en hoorde ik die beschaafde stem, en zag ik die blik van liefde en ernst, terwijl ze pleitte voor die ongelukkige meisjes - pleitte voor het ernstige werk, en aandrong met gróoten drang - om zoo niet ons zelf - dan toch ons geld te geven, maar vooral onze belangstelling.

Men vertelde mij later - dat de collecte zoo bizonder goed was uitgevallen - geen wonder - alles werkte immers mee, om ons te steunen, waarlijk, die ‘pastorietuin’ deed in stilte de helft van het werk!

Ik ben zoo gelukkig geweest, een paar plaatsjes te krijgen, van het Home in ons district en van de ‘Matron’ van dat ‘House of Help’ op wie zulk een verantwoordelijke taak is gelegd.

Het zal de Hollandsche lezeressen zeker interesseeren te vernemen, dat dit Home ook reeds een Hollandsche stumpert opnam, en verzorgde, totdat de Salvation Army toestond haar in haar groote inrichting te laten werken onder toezicht.

Ik eindig dezen brief met een wanhoopsuitroep van een arme stakkert, die 30 jaar lang in en uit de gevangenissen doorbracht en eindelijk door een missionary van de ‘Police Court Work’ tot staan werd gebracht.

‘Ah sister, if only you had been at the Police Court the *first* time I was taken up, I should never have been brought before any Police Court again! But there was nobody who cared and I got desperate, and I have about lived in police Courts ever since.’

Hun motto is:

> Who counts his brother's wellfare
> As sacred as his own,
> And loves, forgives and pities,
> He serveth Me alone.
>
> (WHITTLER).

H. BAART DE LA FAILLE.

Londen, July 1906.

Een Intocht. Oorspronkelijke Schets van B.

Koe-koek! - Koe-koek! dof dreunt het tot tien keer toe in de lange smalle wit marmeren gang. De heer en mevrouw Postbrand zitten te zamen op de ‘zaal’, zeven treden hoog van het diepe huis. De kamer is degelijk gemeubeld met mahoniehouten voorwerpen die den binnenkomende toeblinken. De wanden zijn van geschilderd doek met houten lambriseering, een ronde tafel staat in het midden; daarboven hangt een groote goedlichtgevende petroleumlamp. De zwarte kachel staat zachtbrandend tusschen het echtpaar in.

Mijnheer leest het *Geeltje* dat, volgens een mededeeling op 31 Maart 1903 van den redacteur, op 283 jarigen leeftijd haar ‘natuurlijken dood zou zijn gestorven, indien niet de Telegraaf de reddende handen naar de eerbiedwaardige oude had uitgestrekt, en haar door een huwelijk een nieuwe toekomst opende.’ De gouden bril wordt op het voorhoofd geplaatst; de krant daalt, hij tuurt op de pendule.

‘Is dat ding nou weer van slag? ruim het toch op, vrouw.’

‘Van slag niet,’ zegt mevrouw vergoelijkend, ‘de klok is voor, het is pas half tien, maar Beertje zegt dat ze juist daardoor beter op tijd is met het eten.’

‘Zottepraat. Het ding heeft uitgediend, blij toe. Mij verveelde het geroep van dien regenvogel reeds lang. Stuur de klok naar het verkoophuis; op je verjaardag zul je een andere hebben.’

‘Als je blieft niet, beste man; je cadeau van de koperen bruiloft dat we zelf in het Schwarz-wald kochten, hoe kom je er aan! Mij verveelde de koekoek nooit...’

Mevrouw heeft de ruit van de sprei waaraan ze haakte uit de hand gelegd en peinst. Mijnheer neemt de krant weer op, hij kent de zwakjes van zijn goede vrouw en drijft

nimmer zijn zin door. Mevrouw is zenuwachtig, Kerstmis nadert. Ze denkt aan een jaar te voren. Hoe blij was de zoon ingehaald die kerstverlof had, de kranige jonge officier, die zoo eervol de academie van Breda had afgeloopen en als luitenant in garnizoen was te Z.

Geacht was hij en bemind, geliefd om verstand en hart, voorzien van een recommandatiebrief in zijn knap uiterlijk; de glorie van zijn ouders, de kameraad onder de kameraden.

Mevrouw ziet naar de photographie die op den schoorsteen staat. Een roeitocht op de rivier, een noodlottig toeval had plotseling veel en diep leed gesticht. Het lijk van den drenkeling hadden de ouders niet mogen zien, hoewel hij uit de ouderlijke woning begraven werd.

Vreemd dat mevrouw den regenvogel zoo voelde meeleven, al had ze dat ook nooit aan iemand verklapt. Bij een blijde thuiskomst van den zoon in verloftijd was de slag zoo opgewekt, dan echoode het zoo vroolijk in den gang: koe*koek*, koe*koek* en hoe droef had de vogel te twaalf uur geroepen ten afscheid, toen de zwarte mannen de sombere kist er langs droegen naar buiten.

'*Koeoeek*, *Koeoeek.*' Langgerekt en somber klonk het in de ooren der diepbedroefde moeder...

Mevrouw neemt het haakwerk weer op; ze houden zich beiden, haar man en zij, steeds goed voor elkander. De kachel wordt wat opgepookt; de winter is zacht in 1903.

Koekoek! de half slag wordt als beantwoord door een hevigen ruk aan de schel der voordeur.

'Wie belt zoo onbehoorlijk luid', zegt mijnheer, 'en dat zoo laat.'

'Ik denk de kornettenvrouw, Beertje heeft haar muts nog niet thuis.'

'Een fijne manier.'

Beertje, opgeschrikt uit haar dutje, sloft de gang door, brommend over het lawaai op den laten avond. Ze opent de deur op de stille stadsgracht. De stoep drie treden lager dan de straat, is ledig, doch onderaan staat een mandje, een wit, diep mandje. Verbaasd ziet Beertje rond, niemand is te zien, dwarsgracht en zijstegen helpen hem of haar die ongemerkt wil heengaan. Ze heeft het mandje omhoog getild, komt er mede den gang in en uit een kreet. Eefje, de tweede meid, staat nieuwsgierig in den gang te kijken wie er belde. Ze komt aangeloopen en gilt veel harder dan Beertje deed. Mevrouw opent de zaaldeur, mijnheer achter haar aan en daar stommelt Beertje zeven treden op en plaatst het mandje op tafel. Een wit flanellen lap bedekte het halverwege; nu ligt daar goed voorzien, keurig verzorgd, een pasgeboren kindje voor het viertal. Het slaapt, het knijpt de vuistjes.

Een zacht kreunen of schreien doet den heer Postbrand naar de courant grijpen. Haastig wordt een stuk afgescheurd, doorboord met de pijpensteel die breekt, en gehangen aan den lampenkaphouder: lichttemper voor de nauwgeopende oogjes. De doorrookte Gouwenaar is geofferd met het Geeltje, dat op andere avonden keurig opgevouwen op de vaste plaats wordt gelegd.

Mevrouw is zenuwachtig, het moederhart spreekt luid. Met vochtige oogen tuurt ze op het couvert dat is vastgehecht aan het witflanellen overkleed en waarop met duidelijke forsche drukletters geschreven staat:

Aan Mevrouw Postbrand - Regentesse van het... weeshuis te A...

Beertje bromt binnen's monds over het schandaal; ‘'t is godgeklaagd, de menschen moesten zich schamen’. Eefje heeft alleen oog voor de grappige zijde van het geval. Ze schatert het uit en roept: ‘Wil ik het mandje brengen op den hoek bij den notaris? die is al vijf jaar getrouwd en heeft geen kinders; wat zouen ze daar kijken, mag ik?’ Een verwijtende blik van mijnheer doet haar zwijgen.

‘Eefje,’ zegt hij kalm, ‘loop eens vlug naar onzen dokter en vraag of m'nheer zoo vriendelijk zijn wil, dadelijk even hier te komen.’

De jonge vroolijke meid verdwijnt om een halve gracht verder den huisvriend en geneesheer te ontbieden. Een agent, dien ze tegenkomt, wordt en passant het verhaal gedaan, voordat ze het in schrille kleuren afteekent aan den dokter.

Geen kwartier later komt mevrouw van Wamel, als belangstellende echtgenoote van den geneesheer, met haar man binnen.

‘Wel, mevrouw Postbrand’, roept ze. ‘Wat is hier te doen? Eefje vertelde het geval, 't is uit een boek, 't is Klaasje Zevenster nagedaan! foei, foei, wat moet u aanvangen, dat arme schaap....’

De dokter bukt zich intusschen over het mandje en zegt: ‘Een fatale geschiedenis, hebt u het schrijven nog niet gelezen?’

'We wachtten tot u er waart,' antwoordt de heer Postbrand, 'om het couvert te openen. 'Beter dat er getuigen zijn bij dergelijke zaken.'

'Wat een overleg,' zegt de dokter, 'hoe verzinnen ze het: "Aan de Regentesse van het weeshuis." Wie weet of niet een der oud weezen u op die wijze haar dank betoont, maar dat is te onderzoeken.'

'Zoo dom zal geen meisje zijn, dokter,' valt de practische heer Postbrand in. 'Ieder begrijpt dat het kleine getal ongehuwde weezen gauw is op te sporen, neen, dat koopje heeft m'n vrouw te danken aan haar goedhartigheid en liefde voor ouderloozen.'

'Dokter, zoudt u het couvert nu eens willen openmaken en zien of een schrijven soms nadere aanwijzingen geeft?'

'Met genoegen, mevrouw.' De heer van Wamel maakt zorgvuldig de speldjes los waarmede de brief aan vier hoeken is voorzien; een zakmes wordt opengeslagen, het couvert los gesneden.

'Drukletters!' roept de dokter, 'even als op het couvert. Een vrij lange brief; mag ik voorlezen?'

Allen nemen plaats. Mevrouw Postbrand neemt eerst de kleine op schoot. Telkens schieten haar de oogen vol tranen. De dienstmeisjes zijn terug naar de keuken.

De dokter leest:

'Na rijp overleg met haar, die bij gemis van een moeder mij een trouwe raadgeefster is en hulp, schrijf ik aan u, mevrouw, hoewel u mij geheel onbekend zijt. Als u dezen leest heb ik mijn kindje geofferd, dat ik in gedachte al zoo menigmaal vergeving vroeg voor het bestaan. Recht had ik niet, als ongehuwde, dat in het leven te roepen; de verantwoordelijkheid voel ik dan ook diep. Ik schrijf dezen weken voordat de geboorte te wachten is, en erken dat ik niets liever doen zou dan zelve levenslang zorgen voor den zoon of dochter, die niet gevraagd heeft om het leven. Maar de wereld is meedoogenloos voor het onechte kind, ook al is er op vader en moeder geen andere schandvlek te werpen dan dat twee menschen, die elkaar innig lief hadden, zich vergaten.

De strijd om het bestaan is zwaar, moeilijk genoeg voor mij alleen. Hoe zou ik, zonder eenige middelen, ooit genoeg kunnen verdienen om de physieke en intellectueele opvoeding van mijn kind te kunnen betalen.

Mijn ouders zijn overleden, ik dankte God met tranen, dat mijn lieve, reine moeder stierf voor dat ik mij zelve ten schande was. Niemand dan ééne weet van de aanstaande komst van dit kindje af. Zelfs de vader niet die voor goed van deze wereld verdween. Ik zweer u, nooit zal iemand iets vernemen, slechts de ééne die me helpen zal in het moeilijke uur dat komen moet. De omstandigheden dienden ons, het geheim bleef bewaard en zal ongeschonden blijven.

Mocht u, waarde mevrouw, door uw invloed kunnen bewerken dat het kind u toegezonden, in het weeshuis wordt opgenomen, wat zou ik u dankbaar zijn. U zijt zoo goed, zoo edel. Ik smeek u, weiger mijn bede niet.

Ik koos twee namen. Is mijn kind een jongen zoo noem hem Johannes, naar den Apostel dien Jezus lief had. Noem een meisje Maria, naar de moeder van hem die geen boetvaardige ooit zou verstooten. De ouders van het kind zijn van de kerkelijke gezindheid waartoe uw weeshuis behoort.

God zegene u voor wat u doen wilt in het belang van mijn kindje!'

Onderaan stond met kleine drukletters: 'Maria'. Heden te drie uur geboren.'

‘Dat is geen brief van een onontwikkeld persoon,’ zegt de dokter, ‘zoo kan geen onopgevoede schrijven, daar is iets sympathieks in dat aandoet.’

‘Het geheele plan en de goeddoordachte wensch pleit voor de moeder’, zegt de heer Postbrand kalm, ‘die zoo schrijft is niet slecht, maar intusschen - er moet raad geschaft...’

Weer gaat de voordeurschel over. Beertje komt verbauwereerd uit de keuken - ze begrijpt er niets van...

‘Daar zal de tweeling zijn!’ roept Eefje haar na.

‘God m'nheer’, zegt Beertje bij het binnenkomen, ‘daar is de politie... Wat bezielt de menschen toch!’

Ontsteld ziet mevrouw op en dan weer angstig naar het wichtje, dat sluimert met gebalde vuistjes op de breede schoot.

‘Wat komt de politie doen?’ zegt Mevrouw van Wamel, ‘die bemoeit zich toch ook overal mee.’

‘Is het een agent?’ vraagt de dokter.

‘Nee, m'nheer, een inspecteur om m'nheer Postbrand te spreken.’

De beide heeren verlaten het vertrek.

‘Waar moet zoo'n stumperdje nou heen,’

zegt mevrouw van Wamel, ‘zou het weeshuis haar opnemen?’

‘Ik hoop en vertrouw het wel. Er is in een der Geldersche steden, jaren geleden, een jongen te vondeling gelegd voor het weeshuis daar, en door regenten aangenomen. Hij werd Vrijdag genoemd naar den dag van zijn geboorte. Een verslag van het huis meldde onlangs dat hij als een kundig werkman naar Amerika vertrok. Waarom zouden wij niet hetzelfde doen?’

‘Durft u het niet in een vigelante wegbrengen? Ik zal u wel behulpzaam zijn. Het schaapje moet toch gevoed en verzorgd. Als u als presidente het goed vindt....’

‘Ik matig me geen rechten aan die me niet toekomen,’ antwoordt mevrouw Postbrand; ‘regenten en regentessen, althans de laatsten moeten beslissen....

De heeren komen weer binnen, gevolgd door een zeer beschaafd inspecteur van politie.

‘Dames, ik herhaal wat ik reeds tegen den heer Postbrand zei. Een agent kwam op het bureau van de Schapenmarkt de vreemde geschiedenis vertellen die hij van uw dienstmeisje had vernomen, en nu rekenden wij het ons tot plicht er u aan te herinneren dat een vondeling aan de politie moet worden overgeleverd, aan wie dan het onderzoek is, en zoo noodig de keuze van een gesticht. Blijft zulk een kind 24 uur in uw woning, dan zijt u er zelf aansprakelijk voor. Zoo luidt de wet die u misschien onbekend is. Wilt u dat we zenden met een draagmand dan hebt u maar te bevelen.’

Mevrouw Postbrand ziet den inspecteur verbaasd aan en slaat bij ingeving den arm beschermend om het wichtje, als wilde ze het kind bewaken voor een dreigend gevaar.

‘Maar mijnheer, wat denkt u wel,’ zegt ze verontwaardigd, ‘een pas geboren kind op een politiebureau!’

‘We zullen er wel een plaatsje voor zoeken in een inrichting of gezin. Met behulp van den dokter zullen we het wel tot zoolang kunnen verzorgen; dank voor uw moeite en goede bedoeling,’ zegt de heer Postbrand.

‘Zooals u wilt,’ antwoordt de man van de wet schouderophalend. Hij buigt voor de dames en vertrekt.

In overleg met den geneesheer wordt nu een baker afgehaald van wie hij weet dat ze ‘thuis’ is. Mevrouw van Wamel zal uit haar kinderkastje voorloopig de noodige kleedingstukjes leenen en flesschen en spenen gaan halen die sedert eenige maanden rust hebben.

‘Een wieg heb ik zelf wel,’ zegt mevrouw Postbrand, ‘die is toevallig in orde door de logés die ik had met hun kindje. Zoudt u even voor me willen schellen?’

Mevrouw van Wamel trekt aan het lange schelkoord van gehaakte ringen vervaardigd, waarop Eefje terstond verschijnt, schuw gevolgd door Beertje.

‘Ga jullie naar de bovenachterkamer,’ zegt mevrouw, ‘en maak daar het bed op. Linnen ligt wel uit op de pers. Zorg dat alles in orde komt voor de baker die door den dokter gehaald wordt. Voor de wieg zal ik zelve zorgen.’

Eefje proest het uit van het lachen als ze met Beertje de trap oploopt.

‘Een kraamkamer zonder kraamvrouw,’ fluistert ze tegen haar kameraad; ‘jammer dat ze de moeder ook niet binnen kunnen halen.’

‘O, dat dee'en ze als ze maar wisten waar te zoeken. Ik dacht m'nheer en mevrouw wel goed, maar toch wijzer.’

‘Wat voor mirakel zullen we te bedienen krijgen,’ zegt Eefje het bed opmakend, een groot vierkant ledikant met groen moiré gordijnen en een kwast in het midden. ‘Bakers zijn allemaal prinsessen, de boden motten hard voor ze loopen.’

‘Dan kan ze bij mij toch lang wachten,’ pruttelt Beertje, ‘maar het zal niet lang duren, mevrouw plaatst het kind in het weeshuis. Het adres was ommers aan de Regentesse...’

De kamer is gereed, de zware overgordijnen zijn gevallen, de waschtafel is in orde, de kachel brandt, de wieg is ontdaan van het stoflaken dat haar dekte, alles is even netjes en rein.

‘Zie zoo,’ zegt Eefje, ‘dat is wel een onverwachte logée van nacht, 't is warempel al kwart voor twaalf.’

De boden stommelen naar beneden en worden aangezegd dat ze naar bed kunnen gaan. Beertje heeft daar niets op tegen, Eefje zou het mirakel wel mee hebben willen ontvangen.

Een half uur later houdt er een vigelante stil en leidt de dokter vrouw Schorbeugel binnen, een breed goed type van het hoe langer hoe meer verloren gaande bakersgilde. De stoet trekt nu naar boven. Mevrouw met Maria voorop. Onderaan de trap zegt die: ‘Och baker draag jij liever het kindje,

ik beef zoo, mijn knieën knikken.' Vrouw Schorbeugel neemt het wezentje over en meent dat die eer haar toekomt, terwijl een onbestemd gevoel van jalouzie opkomt bij mevrouw die het wichtje overgeeft.

Eens slechts in haar leven was het de goede vrouw gegund geweest een kindje te koesteren, lief te hebben en te verzorgen, een behoefte voor het echte vrouwenhart. Hoeveel herinneringen drongen in de laatste uren zich op voor haar geest, ze ziet haar veel te vroeg gestorven zoon weer als kind spelen aan haar schoot. - Het heden zoekt het verleden op, en herinnert er tevens aan hoeveel geluk in de toekomst haar is ontzegd door den dood van haar Karel.

Toen de luitenantstitel was verkregen had zij hem ernstig aangeraden een vrouw te zoeken. Het tractement zou niet voldoende zijn, maar op een groote jaarlijksche toelage mocht hij rekenen. De heer en mevrouw Postbrand behoorden niet tot de ouders die kunnen toezien dat gehuwde kinderen bekrompen leven, zelf rente opstapelen, en de leer huldigen: 'van zich niet uit te kleeden voordat ze naar bed gaan.' En toen die welmeenende raad was gegeven, toen zag ze zich al grootmoeder... vooruitloopen in de toekomst was een der eigenaardigheden van de voortreffelijke vrouw.

Toen de koekoek met één kreet het eerste uur van den nieuwen dag aankondigt, was de orde in het stille gezin hersteld. De kleine druktemaakster was gevoed en lag in de oud-deftige wieg, de baker spelde het lintje van de kornet los en de heer en mevrouw Postbrand zaten als 2½ uur te voren, te zamen in de zaal.

Mijnheer werpt een afscheidsblik op den doorrookten Gouwenaar en neemt een schoone pijp van het rek. 'Nog een half uurtje moet er nagepraat onder een blaadje tabak, vrouw!'

* * *

Een spoedeischende vergadering is belegd en ziet de regentessen vereenigd in de oud-Hollandsche kamer, met groote schouw en eikenhouten meubels, in het ruim drie eeuwen oude weeshuis te A.

Op den presidentestoel heeft mevrouw Postbrand plaats genomen; zeven andere dames uit gelijken of hoogeren stand omringen de massieve tafel. Nieuwsgierig zijn allen wat er waar is van het gerucht dat als loopend vuur de rondte deed.

Mevrouw Postbrand neemt het woord en begint met haar blijdschap te betuigen, dat geen enkel lid ontbreekt; zij had er over gedacht ook de heeren regenten op te roepen, doch vond bij nader inzien beter om eerst een voorstel dat ze wenscht in te dienen, met de dames te bespreken, want werd het, wat ze niet hoopt en ook niet gelooft, soms ongedacht verworpen, dan behoefden de heeren niet uit hun bezigheden te worden gehaald.'

De dames knikken en luisteren allen even aandachtig.

'U weet', vervolgt mevrouw Postbrand, 'welk een onverwachte gebeurtenis bij ons heeft plaats gehad (alle dames knikken toestemmend, sommige hoofdschuddend). 'Maar wat u niet weet is een schrijven meegebracht door het lieve gezonde kindje, over wier lot u thans moet beslissen. Ik wil u dat in zijn geheel meedeelen.'

Met een stem, bewogen doch helder klinkend, leest mevrouw den brief voor, reeds zoovele malen door haar zelve herzien, dat ze dien van buiten kent.

Toen dat was afgeloopen, zwegen allen; mevrouw ziet de verschillende personen aan, als zoekt ze den indruk te weten te komen die de lezing maakte, en herneemt:

‘Dat schrijven, dames, zult u me toegeven is van een beschaafde vrouw, geen zedelooze voor wie men naast het medelijden slechts minachting gevoelt. Ernstig heb ik het verzoek in den brief gedaan overdacht en kom u vragen liefderijk te oordeelen en toe te stemmen, dat de kleine Maria aan de zorgen van onze voortreffelijke weesmoeder wordt toevertrouwd. Gaarne zou ik uwe verschillende opinies daarover vernemen.’....

De dames zien elkander aan - wie zal het eerste spreken?

‘Hoe gewikst en slim,’ zegt mevrouw Tuinhout. ‘Ze weet ook wel aan wie en wat ze vraagt.’

‘Ze rekent op uwe goedhartigheid, mevrouw Postbrand, ik zou nog niet graag mijn oordeel uitspreken, 't is een rare geschiedenis,’ zegt freule Bick.

‘Ik vind het ongehoord brutaal,’ luidt de opinie van mevrouw Lensing. ‘De tegenwoordige meisjes durven maar alles; (vijf en dertig jaar geleden gold dus voor de vrouwelijk jeugd hetzelfde verwijt als tegenwoordig) ja, ze durven maar alles. Die de schande liefheeft, moet zelve de gevolgen dragen, het is maar gemakkelijk ons met mooie

woorden een ander op te dringen waar je zelf den last niet van wilt hebben. Ik zou het een ongehoorde dwaasheid vinden om ons gesticht te leenen voor onwettige kinderen.'

'Dat ben ik volkomen eens met mevrouw Lensing,' zegt de aristocratische burgemeestersweduwe. 'Neen, mevrouw Postbrand, laten we de zedeloosheid niet in de hand werken en het ontaarde moeders gemakkelijk maken om slecht te zijn. Foei, een onecht kind tusschen de weesjes! mijn toestemming geef ik nooit, nooit van zijn leven niet!'

'Ik ga uit van een financieel oogpunt,' zegt de goedhartige practische bierbrouwersvrouw, mevrouw van Heuvel. 'Mogen we een dergelijk kind een plaats geven voor een weesje bestemd?'

'U weet mevrouw,' antwoordt de presidente' 'dat ons gesticht in al de jaren dat ik regentesse ben ledige plaatsen heeft gehad. Wat een bezwaar zou zijn voor het Roomsch Katholieke of Luthersche weeshuis misschien, geldt niet voor ons.'

'Maar zijn de legaten en contributies wel gegeven voor vondelingen, mevrouw Postbrandt? rechtmatig verkregen kinderen mogen daar toch alleen van profiteeren, dat is mijn bezwaar, hoewel mijn hart niets liever wenscht dan het stumperdje aan te nemen. De moeder acht ik om haar schrijven.'

'Mijn man en ik, voorzagen die opmerking', zegt mevrouw. 'Ik begrijp dat in de eerste tijden ook extra hulp zal moeten komen en bied nu in overleg met mijn echtgenoot *f* 300 's jaars aan zoolang als het meisje in het weeshuis vertoeven zal. Dan is de financieele kwestie, dunkt me, opgelost'.

'Heel mooi beloofd, mevrouw,' merkt freule Bick op, 'maar u kunt komen te sterven ook en wat dan?'

'Dan zal een testamentaire beschikking ook in dát bezwaar voorzien, freule.'

Mevrouw Langelaan, die tot nu toe gezwegen heeft, rekt de hals nog langer uit dan die gewoonlijk reeds is en zegt met groot gewicht:

'Alle financies acht ik in dit geval bijzaak. Ik voor mij hecht zeer aan de herediteit en zou bang zijn, dat de lichtzinnige aard van de moeder, want lichtzinnig moet ze zijn, al schrijft ze nog zoo pathetisch, dat die zedelooze aard, zeg ik, zich ook bij het meisje zal openbaren als ze ouder is. We mogen dat niet wagen volgens mijn oordeel. Ik keur het voorstel pertinent af.'

Na nog eenig hopeloos heen en weer praten wordt voor den vorm de vraag aan de orde gesteld en in stemming gebracht. De presidente en mevrouw van Heuvel zijn twee tegen zes stemmen die het voorstel verwerpen. De vergadering gaat uiteen.

Mevrouw Postbrand komt terug in de vriendelijke huiskamer waar mijnheer haar opwacht.

'Wel, hoe is het, is het verzoek aangenomen?' vraagt hij belangstellend.

'Verworpen met groote meerderheid,' antwoordt mevrouw. 'Arm kindje, wat nu?'

Zwijgend zien de heer en mevrouw Postbrand elkander in de oogen. - Ook zwijgen is welsprekend. Beiden weten dat de kleine Maria een te huis heeft gevonden.

'Nooit zou ik het je hebben willen vragen,' zegt mevrouw innig gelukkig. 'Je bent tien jaar ouder dan ik, maar nu jij den moed hebt. durf ik bekennen hoe groote wensch van mij thans is vervuld. Ik hoop dat het je nooit berouwen zal, beste man.'

‘Als jij het je zelve nu maar niet te druk maakt met het kind. Ik weet hoe je niets, niemendal overliet toen’

Van aandoening kunnen geen der beide ouders iets zeggen.

‘Goed hulp nemen vrouw, dat stel ik als voorwaarde,’ zegt mijnheer nadat de rood zijden zakdoek de tranen heeft gedroogd die zich niet lieten terug dringen. ‘Je bent vier en twintig jaar ouder geworden.’

‘Voorloopig zullen we de baker houden en dan verder zien. Ik beloof al wat je wilt en ben o zoo dankbaar voor je besluit, beste vader - want vader kan ik je nu weer noemen - zoo dikwijls versprak ik me na den dood van Karel...’

* * *

Juist vijf maanden geleden was de zuster van de weduwe Reehorst, de mooie beschaafde kinderjuffrouw van de familie v. D. te Z., onverwachts binnen gekomen. Ze zag er slecht uit, was vervallen en vertelde aan haar veel oudere zuster dat ze belet vroeg om eenigen tijd bij haar te komen. De betrekking was haar te druk, de familie ging op reis en die gelegenheid had ze gebruikt om te zeggen dat ze liever iets zocht in de stad waar haar zuster woonde.

De weduwe Reehorst bewoonde kamers boven een pakhuis in een stille straat. Ze leefde van een klein inkomen, haar jaarlijks

uitbetaald door een verzekeringmaatschappij. Haar man was eerste bediende geweest in een groote zaak, had een mooi burgerbestaan en was een goed echtgenoot en vader. Een typhus had een onverwacht einde gemaakt aan het leven van hem en het vierjarige zoontje. De weduwe kon met behulp van kleinigheden die ze verdiende, juist rondkomen. Ze leefde heel stil, had weinig kennissen doordat ze van buiten was, en onderhield zelve de drie kamers en het keukentje der bovenwoning. Juist was haar inkomen wat vermeerderd door stoplessen, die ze gaf in het weeshuis der kerkelijke gezindheid, waartoe ze behoorde. Op een advertentie was ze afgegaan en uit enkele sollicitanten gekozen door de presidente, mevrouw Postbrand.

Het onverwachte zien van de zuster doet haar ontstellen.

'Wat scheelt er aan, Metha, wat zie je er slecht uit, zoo vervallen, waarom niet geschreven, ik dacht je zoo gezond en wel.'

Snikkend heeft Metha het hoofd op tafel gelegd en in de handen verborgen. Ze antwoordde niets, maar knikte bevestigend toen de andere zuster met rijper ondervinding, raadde wat gebeurd was.

'Verstoot je me niet, Bertha?'

'Verstooten, hoe komt het in je op? Dankbaar ben ik, dat je je toevlucht tot mij nam, dat ik je van nut kan wezen. Bedaar nu, Metha, doe je goed af, gebruik nu eerst wat en rust dan wat uit. Later hoop ik meer te hooren, nu ben ik zelve te veel geschrikt en ontdaan om mijn gedachte bij elkaar te houden'.

In de schemering op de stille kamer, dicht naast elkaar gezeten, wordt de afgespeelde liefdesgeschiedenis vertelt aan de trouwe zuster.

Een knap degelijk jong mensch had ze meermalen kort gesproken en ontmoet in het gezin waar ze kinderjuffrouw was. Hij had nadere kennismaking gezocht, waarvan ze eerst niet wilde weten, maar die ze had toegestaan toen haar bezwaren door hem werden weggeruimd, toen hij haar overtuigd had van zijn eerlijke bedoelingen, haar formeel ten huwelijk had gevraagd, gelachen had om haar bezwaar dat hij van hooger stand was, en haar plechtig verzocht had hun verloving geheim te houden tot hij een geschikte gelegenheid vond zijn ouders voor het feit te stellen, dat hij zijn keuze bepaald had. Toen had Metha toegegeven aan de inspraken van haar hart.

Ze had den jongen man innig lief en betreurde een overplaatsing naar een andere stad. Sedert had een ongeluk op het water aan alle mooie vooruitzichten een einde gemaakt.

Andere vooruitzichten van schande en armoede waren zekerder geworden. Openlijk den man betreuren kon en mocht ze niet. Zijn naam zou ongeschonden blijven door haar zwijgen en Bertha, *zij* alleen mocht weten dat luitenant Postbrand de vader was van haar kind.

En thans is de strijd gestreden, de physieke was niet groot. De zuster kon voor alles zorg dragen, en volvoerde daarna het rijp overlegde plan waarmede het heil van de kleine Maria was in het oog gehouden. Groot was de strijd geweest der jonge moeder toen ze haar kind zag verdwijnen. Waarom zou de dochter, uit liefde geboren, geschandvlekt zijn?, vroeg ze zich af; wreede wereld, wreede begrippen van eer en deugd.

* * *

Niet het Geeltje, maar een stadsblaadje bespreekt de veelbesproken gebeurtenis en eindigt:

'Nadat een voorstel tot opname in het weeshuis is verworpen, schijnt de vondelinge te zijn aangenomen door den heer en mevrouw Postbrand. Wij brengen hulde aan zulke menschenvrienden en wenschen het kind geluk met dergelijke pleegouders.'

Onder de stoples vernam juffrouw Riehorst die blijde tijding. Een uur later kwam ze in triomf binnen en reikt de jonge moeder die opzit, het blad toe, dat ze onderweg gekocht heeft.

'Nu is de wereld toch niet wreed, hè Metha?'

Thans volgde een tijd van voorspoed en geluk voor de zusters. Haar samenwonen wras een genot voor beiden. Metha had door middel der weduwe werk gekregen in overvloed. Behalve voor andere dames en een der grootste linnenwinkels, waar ze monogrammen voor borduurde, naaide ze ook voor mevrouw Postbrand. Juffrouw Reehorst was op een morgen bij de presidente ontboden en aan haar werd opgedragen een uitzetje te vervaardigen voor haar pleegkind, nu de kleertjes te klein waren geworden, eens door haar zoon gedragen.

Reeds een paar keer was het Bertha gelukt het kindje te zien, als ze in de huiskamer werd gelaten waar het kamerwiegje een

plaats had. Op dringend verzoek van Metha, na de belofte zich niet te verraden en volkomen zich meester te blijven, werd het haar gegund zelve de kleertjes thuis te bezorgen waaraan ze met zooveel liefde had gearbeid. Ze sprak mevrouw en zag het bloeiende dochtertje opzitten in de wieg, lachen en kraaien als heette ze haar welkom. Nog meermalen had ze het voorrecht, ongemerkt het kind te zien.

Toen de kleine Marie loopen en praten ging, werd de ingenomenheid van den ouden heer met zijn pleegdochtertje er niet minder op. Ze was nu vier jaar. 'Goudkopje' noemde hij zijn lieveling en streelde dan de mooie gouden lokken van het prachtige kind.

Over twee jaar moest Goudkopje naar school, hoe zou ze worden ingeschreven?

Een kloek besluit werd genomen. De aanvrage was gedaan, de formaliteiten waren afgeloopen, *f* 75 was gestort aan het rijk voor gemaakte onkosten, en Goudkopje was Maria Postbrand. In twee dagbladen werd het vermeld.

Het was of de oude heer en mevrouw hun schat er des te liever om hadden.

Op een morgen kwam een briefje van de presidente aan juffrouw Reehorst, om te vragen of ze eens bij mevrouw wilde komen.

Het was nu geen naaiwerk waarover geraadpleegd werd. De juffrouw moest plaats nemen en rustig antwoorden op eenige vragen. De kwestie was of zij de zuster, die bij haar inwoonde en zulk een fatsoenlijken indruk maakte, kan aanbevelen als kinderjuffrouw bij mevrouw's pleegkind.

Hoe Metha die betrekking waarnam, haar plichten vervulde en geliefd werd in het gezin behoeft geen uitleg. Ze werd een jongere vriendin van mevrouw, een mede opvoedster van Maria.

Mooi, lief, verstandig en hoogst aantrekkelijk groeide Goudkopje op tot bekoorlijke jonge vrouw. Ze was van klein af en bleef het zonnetje in huis, tot ze als echtgenoote de woning verliet, die haar tot zoo grooten zegen was geweest.

Metha kleedde de bruid, hechtte den sluier op de mooie haren en werd, toen de laatste hand was gelegd aan het toilet, hartelijk omhelsd door Maria en innig dank gezegd voor al wat ze voor haar was geweest.

'U weet,' zei de bruid, 'hoeveel ik van mijn pleegouders houd, maar met u die zooveel jonger zijt, kan ik zoo vertrouwelijk praten; u begreep me zoo.'

Maria was nu mevrouw Luchtmans geworden en Metha bleef bij de oude lui. Haar werkkring was in den laatsten tijd toch reeds uitgebreid door de zorgen voor mevrouw en de hulp in de huishouding.

Na twee kalme jaren stierf de heer Postbrand, die nog juist het voorrecht had gekend grootvader te zijn over een zoon van zijn pleegdochter. Vier jaar later sloot Metha de oogen van de voortreffelijke, vrome weduwe.

Na de begrafenis toen het testament was gelezen, wist Metha dat haar een aardig legaat was vermaakt; Maria was universeele erfgename geworden.

Veel was te bedistelen en te bepraten, veel te bezorgen in de verlaten woning en toen Metha eindelijk zelve beslissen moest waar ze bescheiden zou gaan leven, drongen Maria en haar man er op aan dat ze bij hen zou komen inwonen. Tante, zoo noemde het jonge paar haar sedert hun huwelijk, zou volkomen vrijheid hebben om den kring te deelen zooveel als ze wilde, 'juist', zei Maria aanmoedigend, 'zooals zoovele moeders inwonen bij hun kinderen.'

* * *

Zeven jaar later zitten de Heer en Mevrouw Luchtmans aan de afgeloopen koffietafel, de kinderen zijn weer naar school, tante Metha zit boven. Een brief uit de stad wordt mijnheer overhandigd. De heer Luchtmans is in de laatste twee jaar zoo veranderd.

Zijn tabakskantoor is er niet op vooruitgegaan; verliezen zijn geleden buiten zijn schuld. Het fortuin van zijn vrouw is deels reeds in de zaak geofferd. Een brief uit de stad ontstemt hem. Hij opent het couvert en leest:

'Mijnheer.

Wat volgens de boeken van jaren her nog nooit op ons kantoor is voorgevallen, gebeurde thans. Ik heb het zeldzaam genoegen u mede te deelen dat op No... Serie... van stad... stukken à 3 pCt. het hoogste lot is gevallen. *f* 150,000 florijnen zullen u dus worden uitbetaald. Wees zoo goed mij uw nummer te zenden.

Geen tien minuten later is de studeerkamer waar de geplunderde brandkast staat, getuige van een heftigen zielstrijd. De inhoud is uitgezocht en nagezien. Het nummer werd gevonden maar - in den blikken trommel van tante Metha. *Zij* had het lot getrokken, *zij* was de gelukkige, niet hij.

Luchtmans heeft een goed hart, een

groote oneerlijkheid te plegen gaat hem niet gemakkelijk af, maar hij zocht zijn geweten in slaap te sussen. Met vol vertrouwen had de goede vrouw hem het geerfde in bewaring gegeven. Bij de uitbetaling van het legaat was dat stuk door hem zelf gekozen om de som aan te vullen, die haar was vermaakt. Hij had haar de effecten overhandigd en ze terug bekomen met het verzoek haar alle drie maanden de rente uit te keeren en de fondsen in de brandkast te bergen.

Zonder de stukken zelfs in te zien, werden ze in den blikken trommel gelegd met haar naam voorzien. Het ruilen van een der andere nummers met het hare - niets was gemakkelijker; de strijd is gestreden. Tot twee, driemaal toe, weifelde de hand, maar het einde was dat N^{o}..... den bankier werd gebracht en de gewonnen som aan Luchtmans werd uitbetaald.....

De zaken zijn gered, vrees voor achteruitgang bestaat niet meer. Vandaar is het Maria dubbel raadselachtig, dat de sombere man niet opvroolijkt, doch juist hoe langer hoe ernstiger en teruggetrokkener wordt.

Zoo verliep anderhalf jaar. De influenza heerschte; tante Metha werd door de epidemie bezocht. De hevige koorts die een eerste aanval meest medebrengt, was niet afgegaan. Een ingewandsziekte volgde, en de dokter voelde zich verplicht den heer en mevr. Luchtmans op den ernst der ziekte te wijzen.

Toen was langer zwijgen aan Maria's echtgenoot onmogelijk. De dood zou het huis niet betreden voordat een biecht was afgelegd, eerst aan zijn vrouw, toen in bijzijn van haar, aan de bestolene.

Volkomen kalm, glimlachend hoort de zieke het verhaal aan. Ze dankt voor het vertrouwen in haar gesteld, vergeeft den berouwvollen man volkomen en zegt: ‘Van een groot geheim ben ik deelgenoot gemaakt, vrijheid vind ik daarin om iets te openbaren, dat ik van mijn twintigsten jaar af heb verzwegen... Ik schenk bij dezen het geld aan mijn schoonzoon.’

Met korte tusschenpoozen verneemt Maria wie haar ouders waren.

Enkele dagen later stonden kinderen en kleinkinderen om het sterfbed der arme, die een liefde tot aan het einde had moeten verloochenen; een liefde zóó diep en rein als ooit een moederhart bezat.

De oude koekoek klaagde mede op den dag der eenvoudige begrafenisplechtigheid.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den

correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid ben dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alléen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Nannie van Wehl. - Van Uw stukje *Talisman* ontbreekt het slot. Wees zoo goed dat te zenden?

Noord. - *Ktagen* ligt nog steeds op de drukkerij. Wees zoo goed mij te melden, of het, zooals het nu is, kan worden afgedrukt?

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Wie van u allen weet een *goed* tehuis voor een katertje en een poesje, elf weken oud. Het katertje is bijzonder mooi, rood gestreept, de poes een gewone, zwart met wit. Beide diertjes zindelijk en erg lief en zacht. Brieven s.v.p. motto ‘Haast,’ aan dit blad.

Ingekomen antwoorden.

Voor een Friesche abonnée. - Geachte Mevrouw. Zooeven lees ik pas uwe vraag omtrent een pension in den Haag, in de Holl. Lelie van 18 Juli. Ik kan U zeer aanbevelen het pension van Mej. Blaauw, Sweelinckplein 15, waar ik geruimen tijd was en waar meer dames zijn

Mej. W. DUNLOP.

Den Haag, v. Blankenburgstr. 55.

Berichten.

Nationaal Bureau van Vronwenarbeid.

Rubriek ac. N°. 18180. 's GRAVENHAGE, 25 Juli 1906.

Vriendelijk verzoek aan de Redactie onderstaand bericht wel in haar Blad te willen opnemen.

Het Nationaal Bureau van Vrouwenarbeid deelt mede, dat het Bureau wegens schoonmaak en vacantie gesloten zal zijn van af heden en gedurende de maand Augustus.

Daarna zullen de Bureau-tijden zijn:

alle werkdagen, des morgens van 9-12 ure, des namiddags van 2-4 ure. - Des Donderdags namiddags gesloten.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt, de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Wegens plaatsgebrek moest de volgende Correspondentie blijven liggen: Mevr. E.H. geb. K. te S.; Mammie; No. 10.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged:

15 Augustus 1906.
20ste Jaargang.
No. 7.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
Over Sympathie tusschen Ouders en Kinderen.

Natuur legde in ieder schepsel de zucht om voor zijn nakomelingen te zorgen, de zucht om ze te behouden, om ze te beminnen in den algemeensten zin van dit woord. Maar deze zucht wordt bij den mensch door de Rede en de maat zijner ontwikkeling, maar niet minder door zijn Eigenliefde geleid, versterkt of beheerscht.

Hoe fijner het gevoel der ziel is, des te uitgestrekter vindt hij deze plicht, des te zorgvuldiger tracht hij ze te vervullen, en - hoe verlichter zijn kennis is, des te doelmatiger is zijn keuze in de middelen, die hem daartoe strekken, des te grooter zijn verlangen om niets onaangebouwd te laten van de vermogens, die hem daartoe ten deel gewerden, - des te grooter ook het veld te bewerken, waartoe zijn krachten hem nopen.

Doch daar geen onzer gevoelens zonder hartstocht bruikbaar zijn, zoo mengt zich hier de eigenliefde in het spel, treedt achter het voorhangsel onzer plichten en vlecht, met de geheime draden van ons gevoel, het gansche werk te zamen.

Zoo zweeft dikwijls reeds over het pasgeboren kind het ongunstige noodlot eener ongelukkige, liefdelooze Echt zijner ouders - of, het geluk van de zachtste ineensmelting der zielen...

Een moeder, zonder liefde aan een gade gesmeed, die hare dagen verbittert, die haar alleen als de eerste dienstmaagd van zijn huis, als het schepsel van zijn wil behandelt; in wiens gefronst gelaat zij alleen den norschen Heer, alleen den wrevelmoedigen beschouwt, die ieder van haar onschuldigste neigingen met een nijdigen blik bejegent - met een vijandig hart te keer gaat: - Met welk een hart zal zij de vrucht van zulk een verbintenis aan haar boezem drukken? - Met inwendig mededoogen! Met de plicht der Natuur! Met gebed en wensch, dat het géén der

neigingen van zijn vader ten grondslag hebben moge! - Draagt het wichtje in zijn gelaat eenige trekken van hem, o! hoe-

veel waarschijnlijkheid, dat ook zijn ziel daarvan de trekken draagt! en - wat ook de Wijsgeeren van het vermogen der opvoeding verwachten mogen, zoo is het onmogelijk dit fijn verbonden weefsel van de trekken des gelaats met die der ziel te verbreken! Den stroom een weinig te stremmen, zijn uitbarstingen te leenigen, de sterke trekken een weinig uit te wisschen - dit is mogelijk, maar alles te verdelgen kan nooit geschieden.

En nu integendeel de gelukkige vrouw van den man van haar hart, dien zij steeds met nieuwe liefde en behagen omhelst; ô! hoe zal zij in haar zuigeling iedere trek van hem gretig opsparen en liefkozen! - - -

In één of beide der voorgenoemde gevallen zal mogelijk de koel verstandige de moeder berispen, en haar van onrechtvaardigheid of overdrijving betichten, - hij, die alleen spreekt en - vonnist, omdat hij de geheime plooien van het menschelijk hart nooit opsloeg, en voor wien een raadsel is: de geheime, onoplosbare wensch der Ouderen, zich in hunne kinderen te zien herleven! - in hun zielen zekere gelijkheid met hunne neigingen - met hun denkwijze aan te treffen! - zooals in 't algemeen ieder onzer in betrekking tot een ons beminnend en door ons bemind voorwerp. - Dit is, weliswaar, een trek, dien ons de eigenliefde speelt, - doch welke laatste alleen te wraken zou zijn in den booswicht, wien het evenzeer streelt, wanneer hij een listigen, hem gelijkenden bedrieger in zijn nakomeling bespeurt, bij de bewustheid, dat een beter inborst van dezen hem tot wroeging zou strekken. -

Hoe meer het kind bij zijn opvoeding de Ouders nader komt, hoe meer gelijkheid met hunne neigingen zij in zijn toenemende volkomenheid gewaar worden, des te meer trekt zich de band der liefde toe, dien men met den naam van sympathie vereert, maar waarbij een verschoonbare eigenliefde mede ingeweven is. Zoo zal het de edele ziel, den wijsgeerigen geest streelen, in zijn kind denzelfden aanleg te ontdekken - zoo zal de man van moed, kracht en dapperheid er trotsch op zijn, een zoon te hebben, die hem gelijk is, - zoo zal het den geleerde kittelen, een geest van oefening en nasporing in hem te ontdekken, - de gevoelvolle moeder: een ziel in haar dochter te vinden, die aan hare gewaarwordingen beantwoordt, - de goede huisvrouw: een werkzaam, zedig, vroom meisje op te voeden...

De eigenliefde, voor zoo verre zij in dit gevoel deel heeft, is verschoonbaar, ja, alleszins gerechtvaardigd! En ook: -

Wie zal den vader durven berispen, die na alle mogelijke weldaden, na de beste, liefderijkste opvoeding, aan al zijn kinderen zonder onderscheid bewezen, - in den eenen geen beantwoording zijner liefde, niet dan gestadigen wrevel, niet dan ondankbaarheid, niet dan neigingen en denkbeelden die tegen zijn inborst strijden, aantreft; - daarentegen in den anderen een buigzame ziel, meer gelijkheid met zich zelven; wie, zeg ik, zal zich verstouten hem wreed te noemen, wanneer zijn hart voor den laatste in 't geheim luidop spreekt...

Waarin bestaat de onrechtvaardigheid der moeder, die alles deed wat heur plicht haar gebood; wanneer zij het haar liefkoozend meisje, dat met de gevoelens van haar hart overeenstemt, den voorrang geeft boven het andere, dat iedere raad harer moeder wrevelig verwerpt; alléen om beter te weten, - gelijk te hebben, - te willen?- - -

Er is zekerlijk maar één Waarheid, - en dikwijls kan de zoon verder dan de vader, de dochter scherper dan de moeder zien. Ook heeft ieder mensch zijn eigen gezichtspunt, waaruit hij de zaken beschouwt, en vordert met goed recht zijn eigen gevoelen te volgen.

Maar een gedurige tegenspraak is het graf der eigenliefde; bij een gedurig afwijzen van ieder onzer gevoelens wordt zij beleedigd. - De tegenspraak, wanneer zij aan onze denkwijze nooit een voetbreed toegeeft, slaakt iederen band van het menschelijk leven, hij mag ons dan zoo heilig zijn als hij wil! de beste mensch, de toegevendste, rechtvaardigste, zal het tegen een gedurige zucht om gelijk te hebben niet uithouden. En alleen *hierin* ligt het ongelijk der kinderen, van wie men billijkerwijze toegevendheid, bescheidenheid en verdraagzaamheid uit dankbaarheid als de eenigste tol, die een edele ziel geven kan en moet, verwacht.

De sympathie - wat men hieromtrent ook hebbe beweerd of nòg beweert - is dus geen volstrekte noodzakelijkheid, die als een louter gevoel der Natuur tusschen ouders en kinderen *moet* plaats hebben. Is de eigenliefde beleedigd en verflauwd, dan vervliegt dit schoone verschijnsel in de lucht!

Er kan, weliswaar, een zeker gevoel plaats hebben, dat men met de sympathie verwisselen kan, - er is een mogelijkheid, dat

het hart van een gescheiden kind, bij het onverwacht gezicht van zijn moeder, kloppen, - of dat het hart der moeder, die een dochter zoekt en vindt, haar zeggen kan: Dit is zij!

- Zulks doet aan de hier boven genoemde grondstelling niets af:

Er zijn familietrekken, zonder dat juist de volstrekte gelijkheid van gelaat noodig is: want gelijk ieder kind gewis zekere hoofdneiging van zijn vader of moeder in zijn inborst hebben zal, zoo zal ook deze hartstocht, deze neiging door zekeren gelaatstrek zichtbaar worden, die dan ook aan een familie eigen blijft.

Men heeft dikwijls bij geheel verschillende gedaanten van zusters gelijke trekken ontdekt en ter zelfder tijd bevonden, dat zij elkander in aard gelijk waren. Deze trekken, deze gelijkheid van gelaat, waaraan de moeder door zichzelve ongemerkt gewoon is, die haar zelfliefde tot zich trekt, zou - wanneer zij die op een haar eenigszins gelijkend of zeer in 't oog vallend gelaat, of bij een (voor haar) opvallende gestalte -, in een gelijke uitdrukking of soort van gewaarwording aantrof, genoegzaam zijn om zeker voorgevoel van herkenning te rechtvaardigen, - zonder dat de sympathie hier den prijs van droeg, - alles zou het werk der eigenliefde blijven!

Zoo zou dan, dunkt mij, het systeem der algemeene liefde jegens kinderen, 't welk den een aan den ander niet voortrekt, die hetzelfde voor den een als voor den andere gevoelt, - waarmede de ondankbaarste kinderen zich kunnen behelpen, om hun ondankbaarheid te bezwachtelen, even zoo zeer onrechtvaardigheid jegens de menschelijke natuur zijn, als het onrechtvaardigheid zijn zou, bij dezelfde goede hoedanigheden zekere willekeurige verkiezing van den een boven den ander te maken, of deze voorkeur zelfs door daden: grootere gunstbewijzen bijv. of anderszins te betoonen. Hierin alleen ligt wat men aan ouders te last kan leggen. Ontvangen de kinderen allen zonder onderscheid even gelijke weldaden, worden zij gelijkerhand opgevoed en behandeld, dan ligt het zekerlijk niet bij de ouders, wanneer hun hart in 't geheim naar den eenen kant meer overhelt, maar het bewijst alleen, dat het gevoel en-alweer-niet de sympathie, die onverklaarbaar is, onze ziel beheerscht. En misschien zou het schadelijk voor de betere kinderen van een huisgezin zijn, wanneer zij zien, dat het ondankbare kind met even dezelfde liefde behandeld wordt als het gehoorzame... doch dit behoort tot het vak der opvoeding...

Met al het bovenstaande heeft men trachten aan te toonen - dat hetgeen men gewoon is bij de ouders sympathie te noemen en als noodzakelijk te laten voorkomen, slechts of voor een groot deel eigenliefde of gevoel is, doch dat zulks aan de liefde en genegenheid - die men als natuurlijk vooronderstelt - onder gewone omstandigheden - geen afbreuk doet.

Een zuiver sympathetisch gevoel kan aan den kant der kinderen nog minder plaats hebben; maar de liefde van hen, daar zij altijd ontvangen, waar de ouders altijd geven, is de zaak van het hart.

Met een onslaakbare keten kluistert de dankbaarheid een teeder gevoelige ziel, en deze keten te verbreken is alleen aan het verdorvenste hart mogelijk. Hier werkt dikwijls de eigenliefde het tegenovergestelde geval, en wee het kind, dat haar te sterk gehoor geeft! daar zij alsdan niet meer het zout van goede gevoelens, van de door God ons ingeplante driften, - maar een gif wordt, dat hen belet gebruik te maken van de ervaring, waarschuwing en goede lessen van anderen, - zij mogen dan ook voorgedragen worden in welken vorm men wil, - en hen steeds voorfluistert: dat zij de dingen beter verstaan en verlichter zijn dan die, welke hun zoo gaarne alle

mogelijke geluk zouden willen nalaten! - Mochten zij toch *dezen* goeden wil gevoelen: de dankbaarheid te laten spreken! - dan zal, zelfs bij meer verkregen kundigheden, het hooge geluk der deugd en de belooning van een edel zelfgevoel, dat zij wèlgedaan hebben, op hen wachten, - zelfs dan op hen wachten, wanneer hun valsche verlichting aan de belofte van den Godsdienst geen geloof mocht slaan!

Velp (Gld.) 23/IV, '06.

S.K. FEITSMA.

Boekbeschouwing.

's **Zomers Buiten** door **Herman Bang** (uitgave van Valkhoff en Co., Amersfoort.)

Een ondergaand geslacht door **Herman Bang** (uitgave van H. Honig, Utrecht.)

In menige beschouwing sprak ik van het mooie en bijzondere, dat, op het punt literatuur, tot ons komt uit Zweden en Noorwegen. En, in aansluiting daaraan, wil ik het deze maal hebben over een schrijver uit Denemarken: Herman Bang.

Want, in langen tijd heb ik geen boek gelezen zóó eenvoudig-frisch-jong, zoo amusant, toch innig-gevoelig, als dit boek van Herman Bang '*s Zomers Buiten.*

Ik heb een vriend die mij, - met ironie néérziende op de verzameling kunst-doenerige, van woordkunst tintelende moderne romans in mijn groote boekenkast - dringend pleegt te verzoeken: 'Zeg, kan je *mij* niet een boek leenen, geschikt voor "*Kleine Zielen*," zooals *ik* er een ben; een boek dat je leest om den inhoud, om er iets aan te hebben; niet een dat, van-wege "de mooie taal" onbegrijpelijk is voor *Kleine-Zielen* hersens als de mijne.' En, altijd weer, als hij met dat verzoek vóór mij staat, en ik dóórsnuffel mijn boekenvoorraad om aan zijn wensch te voldoen, treft het mij, hoe moeilijk het is aan dien oogenschijnlijk zoo nederigen eisch gevolg te geven; om de zeer afdoende reden, dat er tegenwoordig bijna niet anders dan boeken *zonder* inhoud worden geschreven, boeken, die de een of andere vorm van 'kunst' nastreven, boeken waarin de auteur een karakter 'analyseert', boeken waarin de auteur diepzinnig doet, maar géén boeken, zooals die van Dickens of van Thackeray of van Van Lennep of van Schimmel of van Alphonse Daudet of van Rosegger, boeken die dóór hun intrigue, hun verhaal boeien, en toch daarbij staan op het peil van wezenlijk iets te betéékenen.

Zoo'n boek nu, maar doortrokken van dat bijzonder jonge en bijzonder-frissche, dat de Denen, Noren en Zweden kenmerkt, is *'s Zomers Buiten*, van Herman Bang.

Niets is oogenschijnlijk gemakkelijker nà te doen, dan die opzet: een pas geopend landelijk pension, in een kleine Sommerfrische; echter, hoe tintelt iedere bladzijde dier beschrijving van leven en geest en.... menschenkennis! Ik heb zelve nog al eens, in binnen- en buitenland, gelegenheid gehad het genre pension-menschen te leeren kennen, en het troepje dat *Herman Bang* een inval laat doen in het pension van juffrouw Brasen en haar man, vind ik uit de volle natuur gegrepen. Daar zijn 'de vier onderwijzeressen' 'met blouses aan,' 'twee met blauwe rokken' en 'twee met bruine', die precies op tijd aan tafel komen, en, wanneer iedereen ongeduldig wordt van het wachten en er dientengevolge stampen en kloppen begint, 'netjes recht op blijven zitten zonder mee te doen', en wier conversatie dadelijk een 'degelijke' wending neemt, naar 'Huisvlijt'. Daar is de trouwgrage juffer met haar chaperonneerende moeder, voor wie elke man een oorzaak is om haar hoofd te verliezen, en zich aan te stellen als een opgewonden, dartele backfisch; en, neven haar zijn, niet minder natuurgetrouw, de 'fietsers', die hun hersens kwijt raken bij elke vrouwenrok, en met haar flirten en stoeien, en pret hebben. Daar zijn de veeleischende mevrouwen en de bevelende meneeren. En, op den achtergrond, héél mooi en gevoelig geteekend, is daar het raderwerk zelf: het pension, bestuurd door de arme, afgejakkerde juffrouw Brasen, die niet weet hoe ze al die menschen zal verzorgen, hoe ze zal rondkomen met haar karige geld, en die, om het in volkstaal uit te drukken, 'omkomt in de drukte'. Daarneven zijn de inwoners van het stadje, voor wie de komst der zomergasten *de* gebeurtenis is van hun zomer, uitstekend weergegeven; in het bijzonder de rijke koopman en vice-consul en zijn blufferige vrouw, en de aan muziek doende apothekersvrouw, enz. enz.

Maar er is ook, dóor den luchtigen toon heen, een innig-gevoelige snaar trillend in '*s Zomers-Buiten.* Het is een snaar die niet jammert of weeklaagt over héél-droevige dingen, maar alleen maar nu en dan even opklinkt, in weemoed, en herinnert aan de diepere ernst-dingen van het leven. Ik bedoel hiermede: het invlechten van de fijngevoelige familie Frijant in het verhaal, de deftige aanzienlijke menschen uit de

hoofdstad, die hier maar één nacht komen logeeren, om oude kennissen op te zoeken, maar zich daarbij zoo echt gentlemanlike gedragen jegens de tobbende juffrouw Brasen, haar volstrekt niet laten bemerken hoevéel er aan alles mankeert, haar, ten aanhoore van 't héele veeleischende gezelschap, ‘bedanken’ voor haar goede zorgen! Een tegenstelling tusschen de gewone alledaagsche lompheid, begeerigheid, hebberigheid van het jan- en alleman-publiek, en de fijngevoeligheid, waarmede héel enkele menschen ook eens denken aan de pensionhoudster, aan háár moeite en zorg, is hier, op ongezochte en boeiende wijze, ingevlochten. Ook Ingeborg, de dochter van den burgemeester, wier liefdesgeschiedenis met Knud Ender ‘de’ knoop van 't verhaal vormt, behoort tot zulke uitzonderings-naturen, evenals Ender-zelf, en een oude dame uit de hoofdstad met haar manke dochter, die zich heel eenvoudig en bescheiden gedragen, maar tot ieders

verbazing blijken te behooren tot den voornamen kring der Frijants. En *dit* is m.i. het eenige minder juist geziene in dit boek, dat de auteur de fijn-gevoeligheid en welopgevoedheid zoo uitsluitend het deel laat zijn van de voorname en aristocratische menschheid, in tegenstelling der 'burgerij', die in hoofdzaak het pension bevolkt van de Brasens. Fijngevoeligheid komt integendeel misschien nog méér voor onder de middelklasse, dan onder de éérste standen; waartoe de Frijants behooren. Dat men ook dàár gentlemanlike zich weet te gedragen, en soms in staat is méé te voelen voor het lot van minder-bevoorrechte stervelingen, spreekt van zelf. Maar om alléén de upper-ten vóór te stellen als welgemanierd in den dieperen zin, als méé-begrijpend het lot der Brasens, in tegenstelling van de unanieme gevoelloosheid en meedoogenloosheid der overige gasten, dat komt mij een met de werkelijkheid strijdige schildering voor!

Men moet overigens dit boek, dat tot 'de lichte lectuur' behoort, zelf lezen, om er van te genieten hoe typisch al die toestanden zijn uitgebeeld, zoo helder en juist en levendig, en daarbij slechts met enkele korte dètails die toch een volledíger en scherper omlijnd beeld geven, dan menig lang-uitgewerkte omschrijving. De gesprekken aan tafel over de voorname Frijants, die àpart eten en daardoor ieders jaloezië opwekken, het geïntrigeer van den vice-consul en zijn vrouw om de Frijants bij hen aan huis te krijgen, de drukte in de keuken der Brasens, de bezoeken in de gelagkamer, door de notabelen, die uit den echtgenoot Brasen willen halen wat er voor nieuws te halen valt, alles is even amusant van èchtheid!

En het hóógtepunt wordt bereikt in het slot, de gezellige avond, wanneer een beroemd zanger uit de hoofdstad komt aanrijden van de naburige villa, die hij met zijn vrouw bewoont, en zich laat overhalen een concert ten beste te geven aan de verrukte zomergasten. Ook in die bladzijden tintelt alles van geest en leven. De ijdele, coquetteerende zanger, zijn veel-oudere, lief-tegen-hem-doende wederhelft, de hem aanbiddende apothekers-vrouw, de pretmakende, dansende fietsers, met de druktemakende, trouwlustige schoone, 't zijn allen typen naar het leven om je heen! En daartusschen in bewegen zich de nu even uit hun alléénblijven opduikende Frijants, hoffelijk bedankende den zanger voor het geboden genot, beleefd-aansprekende degenen, die daarop aanspraak kunnen maken, uit de hoogte op zijn plaats-zettende de opdringere consulfamilie, en iedereen verbazende door hun toeschietelijkheid tegen de arme, tot hiertoe voor niets getelde Juffrouw Brasen, voor welke kortstondige vreugde - ook dit is zoo echt-waar geteekend, - deze ongelukkige tobster boeten moet met de eeuwige wraak der in haar hoogmoed-gefnuikte consulvrouw. Als zij en haar man alleen zijn, zegt ze 't hem, in de geniepige woorden: hoe eerder die juffrouw Brasen hier vandaan gaat, hoe beter! Je moet haar het vóórgeschoten geld maar niet langer borgen!

Zoo *is* het in de wereld! Weinig ver moeden de vriendelijke Frijants, dat hun goedbedoelde vóórkomendheid jegens een slachtoffer van 't leven, geen andere uitwerking voor deze zal hebben, dan haar voor goed te gronde te richten, tengevolge der kleinzielige jaloezie van een nijdig evenmensch.

Met te méér vreugde heb ik dit boek van Herman Bang begroet, omdat het andere van hem al zoo lang op mijn schrijftafel ligt, als een levend verwijt: Waarom zeg je niet wat je van mij denkt? Grooter contrast toch, tusschen het diepe-raadselen-beroerende, sombere: *Een ondergaand geslacht*, en het frissche, vroolijke, verzoenende '*s Zomers Buiten*, laat zich wel niet denken. Indien het niet

zwart op wit vóór mij stond, ik zou niet kunnen gelooven, dat dezelfde man die twee boeken geschreven had. In een zéér sympathieke voorrede, zegt hij daarvan zelf, (de voorrede is gericht tot de vertaalster: mevrouw Logeman van der Willigen): ‘En juist die dagen, die in 's menschen leven wat beteekenen, die dagen waarop men geleden heeft tot in het diepst der ziel, of gejuicht van ganscher harte uit 't vol gemoed... van die dagen spreekt men toch nooit; en die noemt men niet in biographieën.’

En de vertaalster voegt er aan toe: ‘Daarom zend ik deze vertaling van een werk, waarin de auteur een groot stuk van zijn leven neerlegt, de wereld in. Zijn leven droef toen.... moeilijk, triest en eenzaam, ook nog nu...’

Een stuk levensgeschiedenis is dus dit somber, zwaarmoedig verhaal, van een jongen man wiens jeugd diep ongelukkig is, erfelijk belast, slachtoffer van familiekwalen, getuige van een ongelukkig huwelijk zijner ouders.

Dit eenmaal wetend van het boek, komt het mij moeilijk voor er een onbevangen oordeel over te vellen. Ik zie er nu niet langer in: een roman, waarvan men de gegevens toetst aan de werkelijkheid, maar een stuk werkelijk, zelf beleefd leven! En het is een bekend feit, dat de gróótste onwaarschijnlijkheden in het werkelijke leven soms voorkomen.

Bevredigend, noch bemoedigend, kan men *Een ondergaand geslacht* evenmin boeiend van inhoud noemen. Het is een zwaar-op-de-hand, véél-vertellend, weinig-schilderend boek! Maar wel is het er een, dat op elke bladzijde getuigenis aflegt te zijn geschreven door een Iemand, een mensch, die wat betéékent, en wat te zeggen heeft.

En *dat* is het dan ook, waardoor m.i. de Noorsche en Deensche literatuur zich zulk een eereplaats veroverd heeft: het iets-betéékenen-ervan. Al die eenvoudige, levende menschen, ze zeggen je iets, getuigen van een rijk-ontwikkeld gemoedsleven, óók onder uitwendig héél-banale omstandigheden.

Doen de Hollandsche auteurs je dóór en dóór 'leeg' aan, zóó, alsof ze zijn gaan zitten pennen om een kunstdoenerig 'mooi-geschreven' boek samen te stellen, maar waarin alle ziel, àlle gevoel ontbreekt, bij de Noren, de Zweden, de Denen is het net anders-om! 't Is alsof zij geen oogenblik aan hun vorm denken, zoeken naar hun woorden. Als of ze, geroerd, aangegrepen, overweldigd door het rijke, afwisselende, beurtelings lachende, beurtelings schreiende leven, niet anders *kunnen,* dan het telkens weer van verschillende zijden aanpakken en voor ons uitbeelden in scherp-omlijnde trekken, met de schelle kleuren der blijde of droeve, maar volkomen *echte* werkelijkheid.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Het heilige huwelijk, de vrije liefde en het vervloekte Concubinaat door Salutant.

Voorwoord.

Oorspronkelijk in Indië geschreven, zal de lezer(es) hier en daar toestanden aantreffen uitsluitend op Indië van toepassing, wat echter aan de algemeene strekking in 't minst niet schaadt.

DE SCHRIJVER.

Een antwoord.

Mevrouw! Een ernstige vraag verdient een ernstig antwoord.

U vraagt mij of ik het voor een jongmensch in 't algemeen, en in casu voor uw zoon in 't bijzonder, wenschelijk acht een huwelijk aan te gaan.

Vooraf echter dit: Heeft uw zoon reeds huwelijksplannen, dan geef ik U den raad U over de zaak niet verder druk te maken want meestal gaat, op dit punt, met het hart ook het verstand op den loop.

Mijn antwoord op uw vraag is: Wanneer uw zoon een jongmensch is met een beetje zelfbeheersching, wanneer hij iemand is die geen aanleg heeft zijn ledige uren in de societeit en zijn geld aan de speeltafel te slijten, dan doet hij beslist verkeerd een huwelijk aan te gaan.

En nu ‘'t waarom’ natuurlijk.

Het huwelijk is een overeenkomst tusschen twee personen voor de eeuwigheid, althans hier beneden. Die overeenkomst nu zal gedurende den contracttijd blijken, veel te bindend te zijn, en niet zelden zal een van beiden, zoo niet beiden, het oogenblik betreuren dat zij ertoe zijn overgegaan. Ook al mocht het zoover niet komen er zullen zich omstandigheden voordoen dat men zou wenschen niet getrouwd te zijn.

Zoowel de quantiteit als de qualiteit dier omstandigheden bepalen den graad van minder of meer geluk, of ongeluk, in 't huwelijk.

Misschien ben ik in dat opzicht niet gelukkig geweest, maar 't is mij nog niet voorgekomen dat ik, hier of daar zijnde, dacht: ‘Zie, zoo zou ik wel getrouwd willen zijn’ en dat niettegenstaande ik de vier kruisjes al lang achter den rug heb. Ook was het niet terloops, doch ik heb mij steeds beijverd de verstandhouding tusschen man en vrouw na te gaan, om tot een besluit te kunnen komen of een huwelijk voor een jongmensch (over meisjes oordeel ik hier niet) al dan niet is aan te bevelen.

De meesten begrepen elkaar niet, ook daar waar men oppervlakkig van een gelukkig huwelijk zou spreken. En is het wel wonder? Bestaan er wel twee zielen die laat ik het eens noemen geheel gelijk en gelijkvormig zijn? Neen, behalve in romans.

En toch is dat een eisch.

Ja, maar daarvoor dient de engagementstijd, daarin leert men elkaar kennen en zich naar elkaar schikken!

Als er ooit een tijd is, mevrouw, dat men elkaar van den verkeerden, of laat ik liever zeggen van een onnatuurlijken kant leert kennen, is het zeker de engagementstijd. Zeer zeker, men schikt zich dan in alles, de jongen het meest, maar vraag eens na een paar jaren hoe het met dat schikken staat. Dikwijls meer dan treurig.

O, die engagementstijd, ja dat was eerst een tijd! Heerlijk! En waarom? Ik geloof dat Multatuli ergens gezegd heeft: 'Het huwelijk is zucht naar kennis.' En als men alles weet en goed weet dan is aan die zucht voldaan en de opgedane kennis is meê- of tegengevallen. Het laatste komt veel voor. Doch hierover later, thans iets over de materialistische zijde.

De strijd om het bestaan, het leven boven zijn stand, waar nagenoeg alle leden der maatschappij aan meêdoen, enz. maken dat zich niet zelden geldelijke zorgen voordoen. Wat genoeg was voor een, blijkt niet voldoende voor twee, veel minder nog voor drie, vier of vijf. Een paar kindertjes mag ik toch zeker wel in de rekening courant van 't huwelijk opnemen?

De bevallingen zelf hakken er soms al zoo in, dat men dikwijls bij 't eerste al hoopt dat het 't laatste zal zijn. En dan als 't een tweeling is! Op de kraamvisites vindt iedereen het dotjes, op elkaar gelijkend als twee druppels water. U mag ze wel een rood en blauw lintje omdoen! maar 't meerendeel denkt onder 't naar huis gaan: 'Zij liever dan ik', en de vader vindt ze ook wel aardig, maar toch, ja enfin zijn bedoeling was het niet, toen.... Soedah ze zijn er.

De waterpokken, mazeltjes, kinkhoest en wat dies meer zij, ga ik stilzwijgend voorbij, hoewel het altegader aandoeningen zijn waaraan men in den engagementstijd en de wittebroodsweken in 't geheel niet denkt en niet zelden oorzaak zijn van een minder goede verstandhouding tusschen man en vrouw, met het oog op de verpleging, het nachtwaken, het oordeel van den arts, enz. en ten slotte komen dan nog de dokters en apothekersrekeningen.

Mevrouw, zooals U weet ben ik ten volle bekend met de liefde van ouders voor hun kinderen, een liefde eenvoudig niet te beschrijven, heel wat anders dan vriendschap, hartstocht, enz. en al wat voor die kinderen gedaan en opgeofferd wordt, geschiedt met en door die ouderliefde (het tegendeel komt ook wel voor), maar ik vraag U, is het daarom noodig dat men zich zoo'n toestand wenscht en schept?

Later worden zij groot, moeten naar Holland, enz. Handen vol geld gaan denzelfden weg op. Hun brieven zijn voor de ouders alles, gelukkig maken zij het goed en leeren dat het een lust is. Die brieven te lezen is op zichzelf een groot genot, maar geloof niet mevrouw, dat iemand die niet in zoo'n toestand verkeert, dat genot mist; hij kent het niet en voelt er niets voor. Alleen zij die in gelijke omstandigheden verkeeren, doch wier kinderen ook veel kosten en niet goed leeren, wat toch ook voorkomt, benijden u, uit... jaloezie.

Ik stap nu van de kinderen af en ga over tot het zieleleven der gehuwden, althans voor zoover mijn krachten reiken.

Samen lief en leed te deelen, klinkt poëtisch, doch voeg ik daarbij 'en de beurs' dan wordt het weer prozaïsch, daarom blijf ik bij het eerste, hoewel het laatste daarom nog niet moet worden weggecijferd.

Hoe lief het ook lijkt, de werkelijkheid leert het ons anders. Ik spreek nog niet eens over beslist ongelukkige huwelijken, evenmin over die waar man en vrouw eigenlijk onverschillig voor elkaar zijn en naast en zonder elkander voortleven.

Het lief, laten we zeggen dat het steeds samen gedeeld wordt, maar 't leed meestal alleen wanneer het samen geleden wordt, wat lang niet altijd het geval is.

Stel u een vrouw voor die zich veel interesseert voor sociale kwesties en de man daar geheel buiten staat, omdat het hem niet aantrekt. Doch zie, het bevredigt haar niet, zij vindt tegenwerking, enz. gelooft u nu dat haar man zich daarin verplaatsen kan of liever verplaatsen zal en in haar leed zal deelen? Integendeel, hij voelt er niets voor, en tien tegen een dat hij zegt: ‘wat doe je je ook met dien onzin in te laten.’ Hetzelfde kan zich voordoen indien de man zich bezighoudt met zaken waar zijn vrouw geen belang in stelt.

En dan wat worden er niet ontzettend hooge eischen gesteld aan het aanpassingsvermogen van beider karakter. Het evenwicht hierin te bewaren is hoogst moeilijk en bij velen, zooals mij gebleken is, een onmogelijkheid. Drift, jaloezie, gewettigd of ongewettigd, enz. overschrijden de grenzen en de ellende is volkomen.

Ik sprak daar van gewettigde jaloezie en als van zelf kom ik nu op No. 3. Het spreek-

woord zegt: ‘De derde man brengt de praat an’ en bij het omberspel heeft men zelfs gaarne een vierden man, maar in het huwelijk is het maar zaak met z'n beiden te blijven, dat zult u wel met mij eens zijn, niet waar? Doch ook blijkt dit menigmaal een utopie te zijn.

Hartstocht en liefde ontwikkelen of liever ontketenen zich zonder égards voor derden, ook zonder aanleiding. Hier druk ik mij eigenlijk verkeerd uit, ik bedoel, zonder dat er aanleiding toe gegeven wordt, want redenen bestaan er natuurlijk altijd.

Hoe komen jongelieden aan elkaar? Een lieve oogopslag, meeslepend pianospel, een paar flinke armen op een bal, gelijksoortige keuze en opvatting van litteratuur, een mooi sluitend kleedje dat alles bedekt zonder iets te raden over te laten, kortom honderde zaken die met het welslagen van een huwelijk niet het minste verband houden.

Het past mij niet hier voorbeelden aan te halen, hoewel ze voor 't grijpen zijn, doch wilt u no. 3 in alle reinheid zien opdagen, lees dan de roman Hester Winse.

Het beeld daarin geschetst, is mij altijd bijgebleven, allen vochten ertegen en no. 3 zelf niet 't minst, 't mocht niet baten.

Hier heb ik, wat ook trouwens uit het boek blijkt, nog maar zuivere platonische liefde op 't oog. Anders wordt het nog wanneer de zinnelijkheid er een rol in gaat spelen en een van beiden met no. 3 een snoepreisje naar de echtelijke dan wel een andere sponde maakt, een feit dat meer voorkomt dan men oppervlakkig, in onzen tijd van overbeschaving, wel zou denken. Overigens een handeling die, hoe menigmaal ook af te keuren, niet altijd door mij even zwaar wordt gelaakt als men wel pleegt te doen en vooral niet eenzijdig. ‘Die staat ziet toe dat hij niet valle’, terwijl ‘de beste stuurlui staan aan wal’ ook hier van toepassing is. Men moet maar in de omstandigheden komen.

Ongewettigde jaloezie is de Kanker voor elk huwelijk, waar zoo goed als niets tegen te doen is.

Gaandeweg ben ik van het zieleleven afgestapt en bevind mij in een geheel andere sfeer.

Liefde spreekt altijd nog 't warmst door aanraking.

't Is voor een gelukkig huwelijk niet alleen voldoende dat er zielsgemeenschap bestaat, maar ook de lichamen moeten elkaar kunnen vinden, en hieraan hapert dikwijls heel veel.

Als ik mij al de vertrouwelijke mededeelingen in 't leven roep, mij in den loop der tijden door mannen, maar vooral door vrouwen gedaan op dat gebied, dan verwonder ik mij dat deze kwestie zoo goed als niet aangeroerd wordt door de ouders wier kinderen in 't huwelijk zullen treden.

O, maar trouwt u dan daarom?

Ja mevrouw, onder meer ook daarom en wanneer ik mij in mijn bescheiden eischen op dat gebied teleurgesteld zie, dan heeft het huwelijk voor mij een niet uit te drukken schaduwzijde.

Ik had hierop wel kunnen antwoorden: ‘O neen mevrouw, bij reine liefde denkt men aan zoo iets niet’ doch 't zijn phrasen, niets dan phrasen. Wij moeten de zaken nemen zooals zij zijn.

Dat in de slaapkamer alles weer in orde komt is een meening van hen, die op dat punt geen ervaring hebben, neen, juist dáár wordt dikwijls de kiem gelegd voor vèrstrekkende oneenigheden.

Dat men dit wel bedenke alvorens een gemeenschappelijk nestje te bouwen.

Ik geloof, mevrouw, hiermede uw vraag beantwoord te hebben en dat antwoord voldoende te hebben gemotiveerd.

Menigeen is het niet met mij eens, doch daaronder zijn er velen, gehuwden, die, hoewel mijn zienswijze deelende, hiervoor niet ruiterlijk willen uitkomen, ten einde den huiselijken vrede niet te storen, wat te loven is.

Met mijn beste wenschen, ook voor de toekomst van uw zoon, blijf ik gaarne

Uw dw. dr.

SALUTANT.

(*Wordt vervolgd*).

De Man met de Kunstgeschiedenis.

‘Ja, die jonge meisjes tegenwoordig - ze zijn toch heel anders dan vroeger,’ zei mijnheer Bender, de afdeelingschef, met een welwillend lachje, terwijl hij zijn courant opnam en aan de ontbijttafel ging zitten. Tot deze uiting van diepe levenswijsheid, die hij uit de onuitputtelijke schatkamer van zijn rijke levenservaring opdolf, was hij verleid, doordat zijn dochtertje Monika weer eens bij 't ontbijt ontbrak.

‘Ze sliep nog zóó heerlijk, dat ik de moed niet had haar wakker te maken,’ antwoordde zijn vrouw, die zijn gedachtengang natuur-

lijk dadelijk geraden had. De mannelijke echtgenooten weten over 't geheel nog veel te weinig, dat hun gedachtengang altijd door hun betere helften gevolgd worden. In dit geval drong mevrouw Bender dadelijk tot de kern der wijsgeerige uitspraak door, en voegde er de origineele en leerrijke opmerking bij, dat naar háár idee de meisjes toch wel altijd hetzelfde zouden geweest zijn.

'Niet heelemaal!' vond de afdeelingschef. 'Er is sinds onze jeugd iets nieuws in de wereld gekomen - de sport! 's Winters schaatsenrijden, 's zomers tennissen en God weet wat nog meer! Maar eigenlijk is er ook niets tegen. De meisjes slapen als rozen en zien er blozend en gezond uit. Waar vond je zooiets vroeger?'

Mevrouw Bender trad dadelijk als verdedigster van vroeger tijden in 't krijt en daarmee ook van haar eigen jeugd. *Toen* waren de meisjes toch ook frisch en bloeiend, aantrekkelijk genoeg om indruk te maken op latere afdeelingschefs! En buitendien, elke zaak had twee kanten. 'De sport is zeker een mooi ding, maar wat een arme moeder daarbij heeft uit te staan, die zoo'n dochtertje chaperonneeren moet, dat is niet onder woorden te brengen! Een vader moest het maar eens ondervinden! Bij de ijsbaan mag ze aan den kant zitten, of heen en weer loopen als een hen, die een eendje ziet wegzwemmen, dat ze juist heeft uitgebroed. Ze wordt steenkoud en heeft geen gevoel meer in haar voeten, terwijl ze 's zomers bij een zonnig tennisveld weer aan den kant mag zitten, en daar langzaam gebraden wordt.'

't Betoog duurde den gelukkigen vader al meer dan lang genoeg, en toen nu eindelijk aan 't slot mevrouw Bender zei: 'Ik wou je toch juist eens over Monika spreken,' zette hij een allesbehalve verheugd gezicht. In zijn nauwkeurig afgepaste dagverdeeling gedoogde hij geen inbreuken. Hij was gewend op een vasten tijd op te staan, op een vasten tijd te ontbijten, op een vasten tijd zijn morgensigaar aan te steken en zijn ochtendblad te lezen, en eindelijk op een vasten tijd op zijn bureau te verschijnen. Dat sloot allemaal als een bus. Wel is waar had hij niets te verzuimen, al mocht hij eens een halfuurtje later zijn belangrijke dagtaak beginnen, maar een man uit één stuk laat zich niet uit het spoor brengen, en op het bureau lagen immers nog meer couranten die gelezen moesten worden. Zijn toon was dus niet precies vriendelijk, toen hij vroeg: 'Nou, wat is er dan?'

'Monika wordt een groot meisje.'

'Nu, op eens - twintig minuten voor negen?'

'Ze is bijna volwassen.'

'Maar vrouw, 't is nog een kind!'

'Jij ziet nooit iets, Alfons, maar *ik* moet mijn oogen openhouden.'

'En zoo heb jij gemerkt dat ze groot wordt?'

'Ik niet alleen. Andere menschen zien het ook!'

'Bij voorbeeld?'

'Bij voorbeeld een van je commiezen, dr. Blank.'

'Och kom - Blank? Nu, enfin, 't kon erger, 't Is een nette jongen, van goeie familie.'

'Ja, ik weet dat zijn familie heel bemiddeld is.'

'En wat nog beter is, hij heeft uitstekende kruiwagens en zal stellig een flinke positie krijgen.'

'En tóch ben ik er niet voor.'

'Waarom niet?'

'Ik vind hem te onbeduidend.'

‘Ja, een groot licht is Blank niet; hij is niet meer dan wat je noemt “een goeie jonge.”

Dat vind ik voor Monika niet voldoende.’

‘Des te beter als er niets van komt. Ze is ook nog jong genoeg.’

‘Ja, maar onze groote dochter heeft nog niets geen blik op de menschen, en ik geloof zeker dat ze zich voor hem interesseert.’

‘Spreek dan eens een verstandig woordje met haar.’

‘Daar zal ik wel voor oppassen! Dat zou al te gevaarlijk zijn!’

‘Hoezoo - gevaarlijk?’

‘Wel, je kunt zoo licht door een kleinigheid de heeleboel bederven. Kinderen zijn dikwijls zoo onberekenbaar. Ik kan onmogelijk voorspellen hoe ze mijn inmenging op zou nemen. Misschien drijf ik haar juist tot oppositie of trots, en dan raak ik nog verder van huis. Of - ik werk een ongelukkige liefde in de hand, en dan zou ik het kind heelemaal van streek brengen.’

‘Nu, maar wat wil je dan, Kathrien?’

‘Ik wou dat iemand anders haar gedachten van dien Blank afleidde.’

‘Wie dan? Je weet heel goed, dat *ik* niet voor dergelijke dingen deug.’

‘Ik weet wel iemand - Dr. Heijdenreich.’

‘Wat! Weer een van mijn commiezen?

Je wilt blijkbaar in 't vak blijven. Heeft die misschien ook gemerkt dat Monika volwassen is?'

'Helaas niet! Die ziet mij altijd alleen maar....'

'Ja, Heijdenreich is een philosoof; die praat liever met ouwe vrouwen!'

'Dat ben ik nog niet! Maar dit breng ik maar even beleefdelijk onder uw aandacht. Als we van het tennisveld naar huis gaan, loopt Monika altijd met Blank vooruit, en marcheeren Heijdenreich en ik er geduldig achteraan. Dat gaat altijd zoo, alsof het vanzelf spreekt.'

'En is Heijdenreich ook altijd met die schikking tevreden?'

'*Hij* wel, maar *ik* niet. Ik zou 't liever omgekeerd zien.'

'En ik dacht dat jij Heijdenreich aardiger vond.'

'Ja, daarom juist.'

'Onder zulke omstandigheden is er niet veel te beginnen.'

'Misschien nog wel; ik wou dat Heijdenrich haar de oogen opende.'

'Geen slecht idee, maar hoe?'

'Laat dat maar aan mij over, maar als men zooiets onderneemt, weet je nooit met zekerheid te zeggen waar het op uit zal loopen, en daarom wou ik me eerst van je instemming overtuigen, om niet later te moeten hooren -'

'Maar, vrouw, je weet toch wel dat ik je al sinds lang niet alleen als mijn betere en schoonere, maar ook als mijn verstandiger helft beschouw! Wat jij doet, zal welgedaan zijn.'

Hij gaf haar een afscheidskus en, toen hij zijn hoed en stok al in de hand had, nog een. 't Was niet heel duidelijk, of hij dit uit verstrooidheid of uit ontroering deed.

'Je had me al een kus gegeven,' zei ze glimlachend.

'O, ja? Nu dan moet je deze maar als voorschot boeken.' Toen kuste hij haar nog eens en ging haastig weg. 't Was meer dan tijd voor 't bureau.

* * *

Monika en dr. Blank 'singelden' vol vuur, en mama zat natuurlijk aan den rand van 't veld, beleefd onderhouden door dr. Heijdenreich. De gelegenheid was buitengewoon gunstig. Mevrouw Bender besloot dus de diplomatieke onderhandelingen onmiddelijk te openen.

'Heijdenreich, vertel me eens openhartig, wat is eigenlijk jouw oordeel over Blank?'

'Natuurlijk heel gunstig, mevrouw, ik ben met hem bevriend.'

'Ja, ik verlang ook niet dat je hem scherp zult critiseeren, maar ik wou zoo graag je opinie eens weten.'

'Die heb ik daar juist gezegd, mevrouw.'

'Nu ja, zoo in 't algemeen, maar dat is mij niet voldoende. Je kunt wel eenigszins begrijpen waarom ik je die vraag doe; je zult ook wel eens zoo 't een en ander hebben opgemerkt...'

'Ik vermoed...'

'Nu, maar, Heijdenreich, je weet dat ik veel waarde aan je oordeel hecht. Wat vindt je van hem?'

'Mevrouw, Blank is een vriend van me, en dus -'

'Goed, goed, je wilt, of je kunt niets ten nadeele van hem zeggen -'

‘Omdat er wezenlijk niets op hem te zeggen is.’

‘Dus jij vindt hem in één woord een uitstekend mensch. Ik denk er niet over daar iets op af te dingen, maar je zult me toegeven, dat iemand een uitstekend mensch kan zijn en toch niet in alle opzichten de geschikte persoon. En nu wou ik zoo graag eens van je weten, of jij Blank in dit bepaalde geval de geschikte persoon vindt.’

‘Mijn beste mevrouw, dat is een gewetensvraag!’

‘Natuurlijk, dat weet ik, maar daarom wou ik haar juist eerlijk beantwoord hebben. Ik zal je een handje helpen, om je van 't idee af te brengen, dat ik je wil verleiden je vriend te verraden. *Ik* ben zeer beslist tegen een intiemere verhouding tusschen die twee jongelui, en ik kan je verzekeren dat mijn man er nooit zijn goedkeuring aan zou hechten.’

Heydenreich was zóó verrast over deze onverwachte mededeeling, dat hij even een zacht gefluit het hooren.

‘Nu wou ik graag van je weten, Heydenreich,’ vervolgde mevrouw Bender, ‘of ik ongelijk heb met mij zoo beslist op dat standpunt te stellen. Het levensgeluk van mijn eenigst kind hangt er van af. Hou jij Blank voor den geschikten man voor Monika?’

‘Ik moet bekennen, mevrouw, dat ik wel iets voor uw bezwaren voel.’

‘Dus hoe beschouw jij Blank?’

‘Als een best mensch, maar iemand die leiding noodig heeft.’

‘Juist, en Monika is jong en nog niet zelfstandig genoeg. Ze heeft een man noodig, die háár leidt, en daarvoor is Blank te zwak naar mijn vaste overtuiging.’

‘Daar kan ik niets tegen inbrengen.’

‘En daarom moet men bij tijds die neiging tegengaan. Wil jij 't eens op je nemen met Monika te spreken?’

‘*Ik,* mevrouw! Ik dacht eerder dat *u* als moeder de aangewezen persoon was. -’

‘Ik zie er tegen op; uit vrees ons een familie-tragedie op den hals te halen. 't Lijkt mij beter, dat ik de reserve vorm, en pas in laatste instantie te hulp kom - zelfs al moest ik dan mijn wenschen ook laten varen. Trouwens, die zijn ook geheel bijzaak; het gaat hier om Monika's geluk. Jij kunt de kwestie veel makkelijker met haar bespreken; *ons* leeftijdsverschil is te groot. De jeugd uit zich het makkelijkst onder elkaar. Mag ik er op rekenen, dat je mij dien vriendendienst bewijst?’

Heydenreich streek een paar maal nadenkend met de hand over zijn bruinen baard, en zei eindelijk: ‘Ik zal het probeeren.’

Dien middag trok men niet op de gebruikelijke wijze van het tennisveld huiswaarts. Heel toevallig had mama Bender bij 't weggaan den jongen Blank in een interessant gesprek gewikkeld over de mooie, ouderwetsche patronen, die nu weer voor de heerenvesten in de mode kwamen, en dit gesprek hield zóólang aan, dat Monika wel gedwongen was met dr. Heijdenreich vooruit te wandelen. Ze wierp nog wel een vragenden blik achterom, maar het lukte haar niet haar gewone partner te bevrijden. Hij was een slachtoffer der beleefdheid.

Thuisgekomen was Mama ondeugend genoeg om te vragen, waarom Monika vanmiddag dr. Heijdenreich zoo in beslag genomen had. 't Was haar als iets bizonders opgevallen.

Dat vond Monika al heel komisch. Net of *zij* daar iets aan had kunnen doen!

‘Vond je 't een slechten ruil?’ vroeg Mama verder.

‘Och, Heijdenreich is ook heel geschikt,’ antwoordde Monika bereidwillig.

‘Ja, dat vind ik ook.’

‘Maar 't is moeilijk om met hem aan de praat te blijven, Mama.’

‘Hé, ik vind dat hij veel meer gesprek heeft dan Blank.’

‘O, ja, dat kan wel, maar hij speelt zoo slecht. Ik kan niets van hem leeren.’

‘Toch zeker meer dan van Blank.’

‘Niet met tennissen, Mama!’

‘O, ja, dat is natuurlijk het allerbelangrijkste.’

‘'t Is zoo heerlijk het altijd beter te leeren.’

‘Het tennissen?’

‘Ja, natuurlijk! Als je 'r eens mee begonnen bent, wil je toch ook een goed speler worden.’

‘Dus jullie hebt niet over tennissen gepraat; waarover dan wel?’

‘O, over alle mogelijke dingen. Hij is zoo verbazend ontwikkeld.’

‘En vindt je dat vervelend, kind?’

‘O, nee, maar 't is zoo vermoeiend.’

‘Nog vermoeiender dan tennissen?’

‘Véél! Want ziet u, je maakt zoo licht een flater.’

‘Zoo, en heb je er veel gemaakt, denk je?’

‘Welnee, Moeder, ik heb hem flink te woord gestaan. Ik geloof dat hij ontzag voor mij kreeg.’

‘Zóóóó!’

‘Ja, voor mijn kennis. Wat zette hij groote oogen op! Ik kon me haast niet ernstig houden. Hij sprak over Kunstgeschiedenis en zoowat. Nu, u weet wel, dat ik daar op school altijd prachtige cijfers voor kreeg? Hij was dus bij mij juist aan 't verkeerde kantoor! Hij vroeg me onder anderen of ik ons museum van oude meesters kende. Toen had u mij eens moeten hooren, Mama! Daar wist ik een heele massa van, omdat ik er toevallig tweemaal in was geweest; eens met Mademoiselle en eens met u.’

‘Maar kind, dat is toch al heel lang geleden!’

‘O, dat deed er niets toe. Hij vroeg wat of mijn lievelingsschilders waren, en ik, ook niet dom natuurlijk, noemde Raffaël, Michel Angelo en allerlei zulke beroemdheden op. Ik heb er ook een woordje over Botticelli doorgevlochten, om hem te toonen dat ik ook voor de moderne richting ben. Hij keek me stom-verbaasd aan, en wist ook niet, dat ik daarom zooveel van het Botticelli-kapsel houd.’

‘En heeft hem dat allemaal zoo geimponeerd?’

‘O, vreeselijk! Hij heeft me dadelijk laten beloven, dat ik morgenmiddag met hem naar 't museum zou gaan. Hij wou zoo graag mijn oordeel eens op de plaats zelfhooren.’

Den volgenden middag werd de tocht naar

't museum ondernomen, Mama, Monika en Heijdenreich. Op voorstel van Heijdenreich zouden ze dien middag alleen de twee belangrijkste zalen bekijken, om zich niet te veel te vermoeien.

'Erg jammer,' zei hij tegen Monika, 'dat juist uw lievelingsschilders hier zoo goed als niet vertegenwoordigd zijn. We bezitten geen enkele echte Michel Angelo, ook geen Botticelli en maar één Rafaël.'

Dat vond Monika ook een heel ongelukkig toeval, en ze bloosde tot onder haar blond krulhaar, terwijl ze haar spottende blauwe oogen beschaamd neersloeg; maar er bleef nog genoeg moois over. Dat was Heijdenreich volkomen met haar eens. Eigenlijk was er nog bijna te veel moois. Hij sloeg Monika voor, dat zij de schilderijen rustig bekijken zou, en hem daarna zeggen, welke stukken haar het allerbest bevallen waren. Dat plan viel in den smaak, en de leerling zette zich onmiddelijk met vollen ernst aan haar taak. Hij noteerde telkens het door haar opgegeven nommer in zijn zakboek, en wist haar altijd onmiddelijk den naam van den kunstenaar en eenige bijzonderheden omtrent het schilderij op te noemen. Monika was geheel in haar kritische studie verdiept, en toen ze eindelijk de zalen verlieten, gaf ze onomwonden te kennen, dat ze het een bijzonder prettigen middag had gevonden.

Mevrouw Bender kon dit niet volmondig beamen. De schilderijen waren mooi - héél mooi zelfs! maar dat was dan ook alles, en in haar hart had ze zich op heel andere gesprekken tusschen de jongelui voorbereid, en was ze niets ingenomen met den loop der omstandigheden.

Bij het afscheid spraken de jongelui af, dat ze den volgenden Zondag, dat was twee dagen later, weer naar het museum zouden gaan. En zoo gebeurde het. Mama natuurlijk weer mee. Deze keer leek haar de middag nog vervelender, want nu zocht Heydenreich *zijn* tien lievelingsstukken uit. 't Duurde niet lang, of Mama vond een geschikt plaatsje op een fluweelen divan en liet de jeugd alleen in de kunst grasduinen. 't Spande haar te veel in. Toch zou ze niet tegen de vermoeienis hebben opgezien als de heele geschiedenis maar een verstandig doel had gehad. De jonge man sprak met veel vuur over Kunstgeschiedenis en aesthetica; misschien was 't heel mooi, mischien ook niet, ze had geen verstand van die dingen, maar daarvoor had ze hem niet in vertrouwen genomen, en ze meende een heel ander optreden van hem te mogen verwachten.

Toen ze weer op straat stonden, zag Mama dat Monika bizonder glinsterende oogen en rooie wangen had, dat ze tegen haar gewoonte erg stil was en Heijdenreich voortdurend aan 't woord liet. Slechts nu en dan wierp ze als tersluiks een blik op hem. En die jongen - 't was haast niet te gelooven - praatte nog maar altijd door over zijn kunstgeschiedenis! Mama begreep die tegenwoordige jongelui niet. Dáármee zou hij toch geen succes bij Monika hebben, en het was immers ook tegen de afspraak!

Neen, mevrouw Bender was alles behalve tevreden, maar er viel voorloopig niets aan te veranderen.

't Was al bijna middernacht toen de vrouw van den afdeelingschef, op 't punt zich ter ruste te begeven, nog even de ronde door haar woning deed. Tot haar groote verbazing zag ze nog licht in Monika's kamer branden. Wat had dat te beteekenen? Het kind sliep anders om dezen tijd als een marmot. Ze deed de deur open. Monika zat in haar nachtjapon met een kleur van inspanning over een kunsthistorische atlas gebogen.

Dat was toch wat al te gek! Wat Monika aanpakte, liet ze niet gauw weer los; dat wist Mama. Zou kunstgeschiedenis nu de nieuwe bevlieging worden? Dan was tennis waarschijnlijk nog beter.

‘Maar kind!’ riep mevrouw Bender ontstemd. ‘Je hoorde toch al een uur in bed.’

‘Och toe, Mama, laat me maar. 't Is zóó verbazend interessant!’

‘Alles goed en wel, maar die kunstgeschiedenis loopt niet weg; morgen komt er weer een dag.’

‘Maar het is niet juist de kunstgeschiedenis, Moeder; het is iets heel, heel anders!’

Mama ging er bij zitten. Daar begreep ze nu niets van.

‘Wat heb je daar dan vóór je liggen?’

‘Een atlas over kunstgeschiedenis.’

‘Nu, dus.’

‘Ja, maar 't is toch heusch niet enkel kunstgeschiedenis die ik bestudeer.’

‘Wat dan nog meer?’

‘Ja, dat kan ik niet goed uitdrukken, maar, Mama, er is me een zee van licht opgegaan!’

‘Wat praat je toch, kind?’

‘Ja, een zee van licht; daar begon het eigenlijk mee, of nee, het begon, dat ik er zoo vreeselijk ingevlogen ben. Dat weet u toch, Mama, u was er zelf bij.’

'Ik weet niets.'

'Och, ja, u heeft toch wel gehoord, dat ik de eerste keer tien schilderijen uit moest zoeken.'

'Zeker.'

'En dat *hij* er toen tien uitzocht?'

'Nu, ja, maar over den smaak valt niet te twisten; jij kon toch wel van een andere opinie zijn.'

'Juist, Mama, nu geloof ik ook dat je over de smaak niet kunt twisten. Heydenreich heeft me bewezen, dat mijn tien stukken allemaal prullen waren, en dat de zijne meesterstukken zijn.'

'Dat is niet te bewijzen.'

'O, zeker wel, Mama. Hij heeft me duidelijk gemaakt waar het op aankomt, en me geleerd *waarom* het eene schilderij een kunstwerk is, en het andere niet.'

'Dus toch kunstgeschiedenis!'

'Och, dat is het niet zoo bepaald, Mama; maar ik geloof dat Heydenreich meer verstand heeft dan wij tweeën met elkaar.'

'Monika!'

'Wees maar niet boos, Moedertje; zoo heb ik het niet gemeend. Ik geloof niet dat het bij hem juist niet in die kunstgeschiedenis zit.'

'Maar waarin dan?'

'Och, in alles. Hij heeft het wel niet zoo bepaald gezegd, maar ik heb hem wel begrepen. Je zult altijd domheden zeggen, als je niet weet waarop het eigenlijk aankomt, en wat de kern van de dingen is. Niet alleen in de kunst. Je kunt nooit een goed oordeel hebben, als je niet goed onderlegd bent. Hij heeft me laten zien dat wat mij oppervlakkig in die schilderijen aantrok, eigenlijk niets waard was, en dat je veel moet geleerd en bekeken hebben om te kunnen zeggen wat echt mooi is.'

'Dus zooals ik zei, tóch kunstgeschiedenis.'

'Nee heusch niet, Mama, die zou mij niet zoo opwinden.'

'Wat ligt daar dan vóór je?'

'Een kunstgeschiedenisatlas.'

'Nu, dus?'

'Ja maar ik studeer geen kunstgeschiedenis. Ik bekijk de plaatjes maar en denk dan daarbij aan allerlei menschen.'

'Dat begrijp ik niet best, kind. Je weet, met mij moet je altijd duidelijk spreken.'

'Och, ziet u, Mama, Heydenreich heeft mij eigenlijk de oogen geopend, en nu wou ik net als uit de schilderijen, ook eens uit al de menschen die ik ken, de tien besten uitzoeken.'

'Ik kan me begrijpen dat dat een interessante studie moet zijn, en ben je er al een eind mee gevorderd?'

'Eerst was alles een groote warrelboel, en wist ik maar niet welke menschen de besten waren; ze waren allemaal zoo verschillend en pasten heelemaal niet bij elkaar. Toen heb ik twee afdeelingen gemaakt. In de eene kwamen de menschen, die ik gekozen zou hebben vóór mij de oogen geopend waren. In een oogenblik had ik er geen tien, maar wel honderd bij elkaar.'

'En in de andere?'

'Daar ben ik nu juist mee bezig; dat is oneindig moeilijker. Ik kan er maar drie bedenken.'

‘En wie zijn dat?’
‘Papa natuurlijk, en u en Heydenreich en - verder ben ik nog niet.’
‘Heydenreich?’
‘Natuurlijk! Waarom niet?’
‘En Blank?’
‘Nee, die hoort in de andere afdeeling.’

Mama gaf haar dochter een nachtkus en raadde haar aan te gaan slapen. Toen ging ze zelf naar haar kamer en vroeg den man met de Kunstgeschiedenis in stilte om vergeving.

(Uit het Duitsch.)
Vertaling door G.W.E.

Brief uit Berlijn.

De zomermaanden lokken tot uitstapjes maken en Berlijn biedt veel gelegenheid aan door zijn schilderachtige omstreken. Vooral 's Zondags trekt alles, wat maar even kan er op uit; heele huishoudens ziet men in het Grunewald met proviand voor den geheelen dag gewapend, overal zitten. Wil men echter wat meer natuurschoon genieten, dan pakt men een trein, die U wat verder brengt, naar het Zuiden of Noorden der residentie. Zoo maakte ik dezer dagen een interessant historisch tochtje naar Oranienburg en o.a. in gedachten nog eens met U daarheen.

Van het Stettiner Vorortbahnhof vertrekken alle uren treinen naar Oranienburg; de reis duurt een uur, dertien maal wordt opgehouden, zoodat men het gevoel krijgt, van een rit per electrische tram door Berlijn, waar ook aan iedere haltestelle wordt opgehouden. Doch dit vervelende reisje wordt ruimschoots beloond door het natuurschoon, dat Oranien-

burg aanbiedt. Men kan ook met een sneltrein, die verder gaat naar Neu-Strelitz, Rostock, in veertig minuten Oranienburg bereiken, doch het groote onderscheid in prijs maakt veelal dat de Vorortbahn gebruikt wordt. En nu met de belasting op het reizen, die met 1 Augustus in werking treedt, zal de 3e klasse der Vorortbahnen nog meer gebruikt worden dan vroeger.

's Morgens om 9 uur vertrok ik van Berlijn en stapte om 10 uur aan het station te Oranienburg uit. Van het station langs den stationsweg komt men aan een zeer breede straat, de Bernauerstrasse genaamd, die direct in het stadje voert. Deze straat is aan beide zijden van den rijweg met zware kastanjeboomen beplant en bestaat uit oude gebouwen (huizen) uit de 17e en 18e eeuw en uit nieuwerwetsche gevels. De zijstraten zijn beplant met roodbloeiende Meidoorns, hetgeen in Mei een vriendelijk effect maakt. Zoo doorwandelende komt men aan een brug, die over de Havel is gebouwd, op de Markt, omgeven door een oud slot, een park en oude huizen.

De blik, die men van den brug aan weerskanten over den Havel heeft, herinnert ontzettend aan een Hollandsch landschap. Weiden aan de oevers, laag struikgewas en wilgeboomen; de weiden gestoffeerd met vee zoodat het geheel een echt Hollandschen indruk teweegbrengt.

Doch hoe komt nu dit plaatsje aan den naam van ons Vorstenhuis?

Voor het midden der 17^{e} eeuw heette Oranienburg, Bötzow en was een vlek van weinig beteekenis. De groote Keurvorst van Brandenburg, die een deel van zijn opvoeding te Leiden aan de Universiteit genoot en veel aan het hof van onzen stadhouder Frederik Hendrik vertoefde, huwde in 1646 met Louise Henriette, prinses van Oranje, dochter van genoemden stadhouder. Deze prinses nu, kwam op één harer reizen met haar gemaal door Bötzow en was zoo ingenomen met de gelijkenis van deze streek met haar vaderland, dat zij den wensch uitte aldaar een slot te bouwen en de zomermaanden door te brengen.

De groote Keurvorst stemde toe, en veranderde den naam Bötzow in Oranienburg. Het kolossale slot, wiens bouw in 1650 door Louise Henriette begonnen werd, kwam eerst in 1699 klaar door haar zoon, den eersten koning van Pruisen. Het slot is gebouwd in den vorm van een *H* en ligt aan den eenen kant aan den Havel. Het rechter onderbeen is afgebrand en niet weer opgebouwd. Verder kijkt de achtergevel over groene weiden uit en de andere zijvleugel in een park, dat ook door de keurvorsten is aangelegd en dat een schat van mooie oude boomen, vooral linden, bevat. Dit park, waarin de Oranienburgers vrije wandeling hebben, herinnert ook aan een Hollandsch buiten met breede lanen, een vijver en groote gazons. Het slot bevat uitwendig weinig belangrijks, daar het sedert ettelijke jaren een kweekschool voor onderwijzers is, en bijna geheel en al hierdoor wordt in beslag genomen. Alleen een gedeelte van een zijvleugel biedt nog mooie beschilderde plafonds aan, overblijfsels van vroeger, en hier en daar in de kamers mooie reliefs van gips, die zeer veel waarde hebben voor kunstenaars en menigmaal worden nageteekend.

Op het plein, voor den ingang van het park, staat een mooi standbeeld van onze Oranje prinses, dat in 1858 uit dankbaarheid voor alles wat de keurvorstin voor Oranienburg gedaan had, werd opgericht. Louise Henriette stichtte er een weeshuis, dat later stadhuis en nu hotel is. Het Weeshuis is nieuw gebouwd en ligt meer buiten de stad.

Na nog een poosje rondwandelens, ging ik met een motorboot langs den Havel naar de Lehnitz-see en liet mij aan de Strandhalle afzetten. De blik op dit meer is zeer schilderachtig, de oevers zijn beplant met pijnboomen. Van hier uit terug door den nieuwen aanleg van villa's, allen tot Oranienburg behoorend, naar het station.

Oranienburg is een welvarend stadje met 10,000 inwoners; het bezit nog een landbouwschool, chemische fabrieken, bierbrouwerijen, een kantongerecht met vier rechters, stoomhoutzaagmolens en veel scheepvaart. De omgeving van Oranienburg is zeer boschrijk; sedert een jaar is het koninklijk jachtdomein van Grunewald naar hier verplaatst en in de omheimde gedeelten kan men af en toe veel wild zien, vooral tegen den avond.

Van Oranienburg pakte ik den trein naar Birkenwerder, een lief plaatsje, een kwartiertje sporens op den terugweg naar Berlijn en genoot aldaar nog van den mooien avond om recht voldaan met een lateren trein de residentie weer op te zoeken.

Juli, 1906.

MEA.

Kunsten en Wetenschappen.

‘Ostende Centre d'Art.’

De badplaats Ostende heeft eene nieuwe aantrekkelijkheid gekregen.

Het mondaine, het wufte, is er niet alleen meer aan het woord.

Gedachtig aan de latijnsche spreuk ‘Sine Arte, voluptas vulgaris, luxuries odiosa,’ welke te vertalen is door:

‘Sans l'Art qui nimbre tout d'un éclat radieux, le plaisir est vulgaire et le faste odieux’ heeft men er niet alléén een ‘Salon des Beaux-Arts,’ geopend (18 Juli - 30 September) maar ook een aanvang gemaakt met het doen houden van ‘Conférences’ door de voormannen van kunst en letteren.

Reeds 4 Juni is men er mede begonnen. Voor de zomermaand waren in 't geheel 5 Conférences geannonceerd en voor Juli 10; in Augustus zullen er 12 gehouden worden en in September 8.

Men zou zoo zeggen het is wat veel opeens, maar daar het publiek in een badplaats snel wisselt, en in 't algemeen weinig of geen geestelijk voedsel nuttigt, kunnen de Conférenciers toch wel succes hebben.

Edmond Picard leidde op 4 Juni het onderwerp in. Daarom zeker heet zijn redevoering: ‘Conférence inaugurale,’ en werd zij in druk uitgegeven, onder den titel: Le but et l'esprit d'Ostende Centre d'Art. Voor 21 Juli had hij aangekondigd het onderwerp: Auguste Rodin et sa place dans la Statuaire, dat zeker wel een volle zaal heeft getrokken. 11 Augustus laat hij België zien *à vol d'oiseau.*

Ons dunkt dat het zeker wel vol zal zijn in de Rotonde der Kurzaal als de algemeen-Secretaris der Opera te Parijs over *La danseuse* zal spreken als onderdeel van la vie à Paris.

Wie beter dan hij zal over de pirouettewezentjes kunnen lezen of praten, licht en dicht, even als de stof, welke het naakt-lijf ter nauwernood *kan* en *mag* bedekken.

Zoo wisselt in die zaal het ernstige met het wufte af, en de Conférenciers, naar hunne namen te oordeelen, weerspiegelen den tijdgeest in al zijn nuances. Zelfs heeft een Monseigneur, de bisschop van Tarantaise, zich laten vinden om over de organisatie van den Roomschen godsdienst te praten, terwijl dokter Doyen van Parijs, met lichtbeelden van heelkundige operaties, op 8 Augustus, des avonds aan het woord zal zijn. Als dat maar niet zoo ver gaat als de séances voor *Stérilité*, waarvan we in Zola's boek: ‘Fécondité’ lezen, die mededeelt, dat het wegnemen van het *Ovarium* bij vrouwen, te Parijs in het openbaar (?) geschiedt.

Jules Claretie spreekt 18 Augustus. Hij heeft een aantrekkelijk onderwerp gekozen, dat hij als administrateur van de Comédie Française wel meester zal zijn. Hij spreekt over La Comédie, les Comédiens et la mise en scène.

We houden ons overtuigd, dat de mise en scène van al de Conférences eenig zal zijn. De lichte luchte zomer-toiletten welke doen zien en *doen* doorzien, transparant als zij zijn, zullen de rotonde tot een feeëntempel maken.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr. E.H. geb. K. te S. - (Gij geeft geen pseudoniem op; ik kan mij niet herinneren of gij dat wel deedt in een vorig schrijven, en kies daarom thans Uw voorletters).

Ik heb volkomen opzettelijk gesproken van een rijke Frankforter Joden-familie in het door U bedoelde artikel voor H.H. te S. en anderen, getiteld *Over Reizen en nog wat.* Want het *is* een feit, dat een zekere categorie van zeer rijke, veel-reizende Israelieten *met name dat soort*, *dat zich schaamt het te zijn*, *en al het mogelijke doet een afkomst te verbergen, die hun uiterlijk toch steeds verraadt,* dikwijls den grootsten aanstoot geeft in hôtels door haar onhebbelijk en onbeschaafd optreden. Dit komt waarschijnlijk in de eerste plaats dóór hun vele geld! Want geldmenschen zijn maar al te dikwijls dóór hun geld blufferig en onhebbelijk en veeleischend. Waar echter het vele geld heden ten dage in hoofdzaak in handen is juist van Israelieten, daar volgt het een uit het ander: De rijkaards op reis zijn bijna zonder uitzondering van Israelitischen oorsprong. Als gij zelve veel hebt gereisd, in eerste rang hôtels - en ik vermoed dat dit *niet* het geval is, want

dan zoudt gij mij beter hebben begrepen, - dan zult gij zeker moeten erkennen de juistheid mij ner bovenstaande bewering, die ook erkend wordt door alle verstandige welgezinde, en zich *niet* voor hun afkomst schamende Israelieten van mijn kennis. - Gij zelve weet, en hebt dit ook in mij geapprécieerd, dat ik een vijandin ben van het de Israelieten beleedigen, uit pure jaloezie op hunne vele deugden die zij boven ons vóór hebben, op hun handelsgeest en energie, die leiden tot hun voorspoed boven ons, een vijandin van het hen bespottelijk maken en dikwijls op 'n verachtelijke wijze behandelen. Evenzeer echter als ik de waarheid zeg in het eene opzicht, wil ik mij óók het recht voorbehouden die te zeggen in het andere. Ondeugden hebben Israelieten even zoo goed als christenen, want die hebben wij menschen allemaal. En het is treurig maar wáár, dat die soort Israelieten, waartoe óók mijn 'Frankforter Joden-familie' behoort, uitmunten door 'n laf zich *schamen* voor hun Jood-zijn, en 'n hoogst onhebbelijk en onbeschaafd prat doen op hun vele geld. Vraag maar eens aan ieder die veel reist in groote hôtels, of ik hierin geen gelijk heb. Ik hoorde nog dezer dagen van een gast, die het grootste hôtel hier in Interlaken had verwisseld voor een ander, omdat de rijke Israelieten door hun luidruchtig en eigenmachtig optreden het er eenvoudig onmogelijk maakten voor diegenen, die zich niet tot hun blufferig kringetje voelden aangetrokken. - Ik herhaal ook met allen nadruk dat gij, die blijkens Uw vroegere brieven aan mij, U *niet* schaamt voor Uw afkomst, waarlijk *niets* gemeen hebt met de hier door mij bedoelde categorie, want juist déze soort Israëlieten doen het uiterste om hun Jood-zijn te *verbergen.* Ook de door mij bedoelde familie had zich opgesierd met een extra naam erbij, om toch maar te lijken op 'christenen'. Zij zouden woedend zijn geworden, als gij hun gezegd hadt, dat zij 'Joden' waren. En toch stond hun Oostersch ras zoo zichtbaar geprent in hun trekken; en toch wist elke Frankforter (er waren er meerdere in hetzelfde hôtel) U te vertellen, dat zij pur-sang Israelieten waren, al deden zij zelf alles om het te ontkennen. Zie eens, zulke menschen maken niet alleen zichzelf maar óók hun gansche volk belachelijk, want de toeschouwers zijn dan geneigd alle Israelieten over één kam te gaan scheren en te zeggen: Zoo zijn 'die' Joden nu allemaal! Neen, zoo *zijn* ze niet. Dat heb ik overal getuigd en zal ik gaarne blijven getuigen. Maar dat is een reden te méér om die, welke wèl zoo zijn, met den vinger na te wijzen als een *oneer* voor iedereen. Want de christenen willen niet van hen weten, huwen zich alleen *noodgedrongen* met hen om hun geld machtig te worden, en van de Joden willen *zij* niets weten, voor die verwantschap schamen *zij* zich. Vindt gij-zelf het niet héél natuurlijk, dat zulke in een tweeslachtige positie geraakte families hun *eenige* toevlucht hoe langer hoe meer zoeken in prat doen op hun rijkdom, en er mee bluffen door de baas willen spelen op 'n onhebbelijke wijze?

- Ik hoop dat gij mij nu beter hebt begrepen.

Mammie. - Hartelijk dank voor het mooie portret, dat ik graag aanneem bij mijn collectie van Lelie-abonnésportretten. Ik vind het altijd zulk een heerlijk gezicht, wanneer kinderen zoo worden opgevoed, dat zij de dieren leeren liefkrijgen, want er is dunkt mij geen beter middel om hun in te boezemen medegevoel en mededoogen voor een ander, die van hun afhankelijk is, en voor wien zij daarom de plicht hebben *goed* te zijn. - Ik liep eens in de buurt van den Haag op 'n landweg, toen ik, een man met een koe passeerende, een dame die vlak voor mij liep, met haar zoontje aan de

hand, tot het kind hoorde zeggen: ‘Kijk eens wat 'n mooi koetje; wat zullen wij daarvan lekker eten, hé vent!’ - Zegt zóó'n walgelijke opvoeding niet boekdeelen?

O ja, mijn vriendin is net zoo dol op de hondenkinderen als ik, en onze Marie niet minder. Ik kan mij ook niet voorstellen, dat we zóó veel van elkaar zouden houden, als we op dergelijke punten niet precies 't zelfde *voelden.* -

Ik hoop zoo, lieve mevrouw, dat U succes moogt hebben. Wanneer ik van iemand hoor, dan zal ik zeker U recommandeeren, dat beloof ik U vast en stellig.

Nº. 10. - Dat het geklets in de 2de Kamer U zou tegenvallen, wist ik wel vooruit! Van die heeren zijn de meesten absoluut talentloos, zijn alleen maar in de Kamer getild op de schouders van het domme kiezersvee, omdat ze zelf dat 'n prettig en tot allerlei voorrechten en eer en aanzien leidend baantje vinden. Hoe wilt ge nu dat *zulke* menschen U zullen imponeeren door mooi spreken of door mooie denkbeelden te verkondigen. Larie! Ze leuteren er op los, *of* omdat ze dat wel moeten terwille hunner kiezers - dat zijn de leden die ééns per jaar het verplichte speechje afratelen over hun speciaal onderwerp - *of* ze praten zonder ophouden omdat ze zich zelf zoo ijselijk graag hooren mogen. En dat zijn dan gewoonlijk diegenen, naar wie niemand luistert, en onder wier leuterpraatjes de rest hun dagelijksche bezigheden verricht, van brieven schrijven of couranten lezen, óók wel dutjes doen, of zich in de koffiekamer met versnaperingen volproppen!

Heerlijk dat gij met het artikel succes hebt! - Ja-zeker, mijn gelukkig interieur moogt ge mij benijden. Ik-zelve heb zoo'n zielsmedelijden met alle eenzame vrouwen. Als gij de hondenkinderen en Kaatje hadt, zoudt gij zien dat zij-óók meer liefde in 'n eenzaam leven kunnen brengen, dan gij misschien vermoedt. Ik heb, toen ik vroeger en pension woonde, menig zuur en onvriendelijk vrouwenkarakter gansch en al zien verwarmen door de vriendschap welke van lieverlede ontstond tusschen haar en mijn hondje Moosje, of tusschen haar en de katten van het huis. Eerst wilden zulke eenzamen niets van ‘die akelige dieren’ weten; van lieverlede echter zagen ze hoevéél liefde, teederheid, vriendschap zij gaven, en ontstonden er kleine toenaderingen, die menigmaal eindigden in gansch innige verteedering. *Onbekend maakt onbemind.* Van dieren geldt dat heel dikwijls. En ik ben overtuigd, dat juist gij, met Uw warm hart vol liefde, U heel gauw zoudt hechten aan zulk een klein, gansch en al van U afhankelijk wezentje, hondje, poesje, vogeltje, welk huisdier ook. - Probeer het eens; gij zult zien, dat het U een groote vervulling zal geven in eenzame uren. En ook *dat* is weldoen. Ook dieren zijn menigmaal verlaten en ongelukkig, en hebben zooveel behoefte aan een goed thuis. Het is door den veearts gebleken, dat onze arme kleine Bennie door die fransche jongens zóó is mishandeld, dat hij er een inwendige kneuzing door opdeed, waarvan hij eerst nu gansch en al is hersteld. Vandaar zijn groote lastigheid toen hij zoo héél jong was, zijn 's nachts altijd schreeuwen, en nooit slapen kunnen. Stel U voor, als dat arme schepsel nu eens gebleven was bij zulke wreedaards, hoeveel had hij dan nog moeten lijden?

Wij zeggen zoo dikwijls als we door Amsterdam of den Haag loopen, en al die verwaarloosde honden zien: Hoe graag zouden wij ze niet allen van de straat nemen, en een goed thuis geven. Ik ken ook een dame, die er soms voor hare rekening wel drie of vier tegelijk uitbesteedt, welke zij zoo maar vindt op de straat. Niet iedereen is rijk genoeg om kinderen aan te nemen, waartoe veel geld behoort voor 'n goede opvoeding. En de dieren zijn óók levende wezens!

De heer Veen *weet* Uw honorarium. Zendt hem dus dadelijk Uw rekening in, anders komt er verwarring. Dit geschiedt nooit door mij, altijd door den auteur-zelf.

Bericht.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz.., enz.., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Rectificatie.

In het nummer van 8 Augustus staat op bladzijde 89, 22 regels van onderen, 1e kolom ‘de winter is zacht in 1903’; dit moet zijn: in **1871.**

L.J. VEEN.

Sluiting red: ged

22 Augustus 1906.
20ste Jaargang.
No. 8.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** 's het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
Over den prins Murat en nog wat....

Misschien zijn er maar enkelen onder mijn lezers, en misschien is er ook wel niemand, die heeft gelezen wat de 'society papers', en de fransche couranten, met het noodige misbaar hebben verkond: dat dezer dagen prins Murat, een man van 31 jaar, vader van drie jonge kinderen, en getrouwd met de prinses van Elchingen, het slachtoffer is geworden van 'n auto-ongeluk, waarbij hij zelf stuurde, en zelf onmiddelijk dood bleef....

Nu, weet ik wel, dat het zeer 'lievig' van mij zou zijn, en zeer zachtzinnig zou klinken, als ik over dien dood ach en wee riep, zooals de bovenbedoelde bladen het deden; maar in plaats daarvan wil ik liever de puntjes op de i zetten, en er den nadruk op leggen, dat mij die dood, en de dood van alle autoeigenaren, die te wild rijden, *heel veel plezier doet.*

Want dat is het eenige middel om een eind te maken aan den schandelijken willekeur en het groot gevaar, waaraan het niet-auto-bezittend publiek hoe langer hoe meer blootstaat, omdat de auto-eigenaars niets en niemand ontzien die hun in den weg komt, noch dieren, noch kinderen, noch oude of gebrekkige menschen, noch karren of rijtuigen. Zij maken van hun altijd bij tijds uit den weg kunnen komen gebruik, om op de meest onverantwoordelijke wijze een ongeluk aan te richten zonder zich om de gevolgen te bekommeren. Want, zoodra het is gebeurd, verdwijnen ze vliegensvlug uit het gezicht. -

- Dit is een geen overdreven voorstelling mijnerzijds. Van alle zijden, nog dezer dagen in het Engelsche parlement, wordt er met nadruk geprotesteerd tegen het levensgevaar, dat door dezen toestand hoe langer hoe meer de overhand neemt op alle wegen van Europa. Men kan geen courant opendoen, of men leest van allerlei ongelukken die dagelijks gebeuren, zonder dat er een haan naar kraait

verder, *omdat de slachtoffers behooren tot de niet beroemde, niet beleende*, *geen invloed-bezittende gewone menschen.*

Alleen wanneer de heeren-auto-bezitterszelf, de rijkaards, de upper-ten in één woord, nu en dan zelf 't hachje er bij inschieten, zelf een ongeluk houden, dan begint het geschreeuw en gejammer, en wordt er daardoor de aandacht op gevestigd van autoriteiten.

En daarom verheug ik mij van harte bij elk ongeluk, waarbij een auto-bezitter-zelf zijn eigen slachtoffer wordt.

Want alleen als dat héél dikwijls gebeurt, is er kans op, dat er een einde komt aan dit onzinnig gevlieg en gejaag ten koste van het overige publiek.

- Even vóór het ongeluk met den prins Murat is gebeurd, wierp een rijke Amerikaan, Mr. Stillman, met zijn auto een ongelukkigen molenaar en zijn kar omver. - Mr. Stillman, zoowel als de molenaar, zijn beiden heel ernstig gekwetst. Dag aan dag brengt The New York Herald ons uitvoerige berichten hoe het gaat met den rijken autobezitter, hoe hij de nacht heeft doorgebracht, etc. etc. Over den armen molenaar echter, zijn onschuldig slachtoffer, hoort men geen woord.

Wat komt *die* er op aan, in de oogen der oppermachtige upper-ten?

De prins Murat is blijkbaar eenvoudig dronken geweest toen hij, na 'n dejeuner in Munchen, op weg toog naar Bayreuth waar hij 's avonds vrienden zou ontmoeten. - De fransche *Matin* echter, die nog wel altijd zoo prat doet op zijn liefde voor den minderen man, op zijn rechtvaardigheidsgevoel, etc., etc., heeft de beleefdheid dat uit te drukken, nu het een prins geldt, met de omschrijving ‘sur-excité.’ -

En van dergelijke dronkenmans invallen - hij wilde zelf sturen inplaats van zijn chauffeur - zijn de ongelukkigen, die hem bij toeval op den weg tegenkomen, het slachtoffer.

Marcel Prévost heeft dezer dagen er op gewezen, dat men van auto-bestuurders moet vorderen afdoende bewijzen van bekwaamheid, alvorens hen op den publieken weg toe te laten. In *naam* gebeurt dat ook tot op zekere hoogte, omdat 'n chauffeur een opleiding ontvangt voor dat vak. Maar metterdaad kan elk rijk individu, die zich 'n auto heeft gekocht, zichzelf het plezier gunnen daarmee 'n ander te overrijden, als het hem invalt zelf op te treden als bestuurder. - En de meesten hunner valt dat in, uit roekeloosheid, eigenwaan, onverschilligheid voor 't leven of de bezittingen van 'n ander. -

Zoo blijft er slechts één middel over dezulken tot rede te brengen, dat is de harde ondervinding-zelf. Wie niet hooren wil, moet voelen. Als de ‘beschaving’ zóó ver komt dat geldbezit alle meegevoel voor 'n ander doodt, dat de upper-ten zich gerechtigd achten ieder die hun in hun genoegens in den weg loopt, dier, kind of mensch, te overrijden zonder dat dit hun een oogenblik stoort in hun zelfzucht, dan kan men 't niet anders dan een verheugeniswekkend feit vinden, zoo dikwijls een hunner-zelf te gronde gaat bij dit mensch-onteerend auto-jagen. Alleen zoo, door de ondervinding geleerd, zullen ze voorzichtiger worden met hun eigen levens, en daardoor met die van anderen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

P.S. Voor hen, die zich egoist zullen troosten met de gedachte, dat het in Holland nog zoo ver niet is in dit opzicht als in het buitenland, zij hier opgemerkt dat *Wolfgang*

van der Mey nog onlangs in de Telegraaf wees op het schandelijk voorval in zijn woonplaats Leersum, waar een auto met een paar dames er in een allerliefst meisje overreed, en, zonder zich om iets te bekommeren, doorvloog als ware er niets gebeurd. Misschien zijn er wel onder mijn lezers, die zich uit den beroemden roman van Dickens: *A tale of two Cities*, herinneren de beschrijving van een Marquis, die met zijn rijtuig een kind overrijdt als hij een dorp dat tot zijn bezittingen behoort bezoekt, en de jammerende moeder achteloos een paar goudstukken toewerpt als eenige troost. - Voor franscherevolutie-bewonderaars zijn zulke verhalen koren op hun molen, als bewijs hoe noodig die revolutie toch maar was. Mij dunkt, veel geholpen heeft ze ten slotte niet, als men ziet hoe tegenwoordig de geldprotzen precies op dezelfde willekeurige manier met het leven hunner naasten omspringen, als de vroegere markiezen. - En *die* wierpen tenminste dan nog met een paar goudstukken; de hedendaagsche millionairs en petroleumkoningen, en finanzbaronnen zijn zelfs daarvoor te egoist en te hebzuchtig, maken zich maar liever uit de voeten, zonder zelfs dien karigen troost achter te laten.

In Amsterdam werden onlangs in één week

tijd *zeven*, zegge *zeven* kinderen door auto's overreden. - Niemand behoeft zich dus wijs te maken dat het in Holland zoo erg nog niet is. Misschien minder erg dan b.v. aan de Riviera of in andere drukbezochte wereldstreken. Maar erg genoeg reeds om zich hartelijk te verheugen over elkeen, óók Hollanders, die op die manier zijn eigen slachtoffer wordt, *hoe grooter en voornamer meneer hoe beter.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Machten.

En is het dan waarheid? - Omringen in 't leven
Twee machten den mensch, onafscheid'lijk en dicht...
D'één, somber en duister, blijft steeds ons omzweven,
En de ander vliedt snel, - maar is helder en licht.

Die machten, die eeuwig en willoos ons dwingen -
't Zij haar wil ons deed jub'len, of eenzaam ons liet...
Wij kunnen niet zeggen, waarom ze ons omringen...
Wij voelen het wel, maar begrijpen het niet.

Soms, heel in de stilt', is 't, als hoorde ik gefluister...
Dan neem ik je handen weer vast in de mijn'...
Dan wijkt voor een poosje, die macht van het duister...
En schijnt het, alsof ik weer bij je mag zijn...

Maar de macht van het licht, ze beweegt zich, ze ruischt er...
Ze toeft maar een wijle, dan zweeft ze weer heen -
En weg is 't vizioen, en stil zwijgt het gefluister...
En 't is, om die duistere macht, dat ik ween...

E.

Geduld.

'k Heb geweend.....
In de lange, lange nachten -
Moe van 't twijf'len, bang van 't wachten
Heb 'k geweend.....

'k Heb verlangd.....
Naar geluk, geloof en vrede
Nam mij mijn verlangen mede.....
'k Heb verlangd.....

't Hart vervuld
Van het eenzaam-droeve Heden,
Heb ik tot mijn Ziel gebeden:
‘Heb geduld!’....

E.

Troost.

Klein kindje, wat lag je daar heilig en rein....
Geknield, heb 'k mij over je wiegje gebogen....
Klein kindje.... toen heb ik mijn droomen gedroomd....
Mijn droomen van Waarheid, Illusie en Logen....

En toen ik nu droomde mijn droomen zoo dwaas
Van smartvol-Verleden en jub'lend Nieuw-Leven,
Toen lei je vertrouwend je handje in mijn hand -
O, kindje, wat heb je me toen veel gegeven!

Klein kindje, je lag daar zoo heilig en rein....
Een rust en een zegen, voor 't hart moegestreden -
En 'k droomde - vertrouwend je handje in mijn' -
- Toen heeft er m'n ziel in die droomen gebeden....

E.

Over reizen.

VII.

Voor H.H. te S. en anderen.

Ieder, die veel gereisd heeft, kent ze de rondreizende troepen muzikanten, goochelaars etc., die in de druk bezochte hôtels aan de

Riviera, in Zwitserland, in Italië, overal waar het publiek ‘séjour’ maakt, 's avonds in de hall of de gezelschap-zalen hun talenten ten beste komen geven, zonder andere betaling daarvoor, dan de vrijwillige gaven der verzamelde gasten. -

In het drukke van 'tseizoen is er in de meeste voorname hôtels op die wijze iederen avond wat anders, en het ziet er o zoo gezellig en verlokkend uit, als de elegant gekleede dames in hun lichte toiletjes, en de heeren in smoking, na 'n aangenaam en lekker diner in groepjes komen aandrentelen om hun koffie en hun cigaret - dat dames cigaretten rooken is bon ton natuurlijk - te savoureeren, lui wiegelend in schommelstoel of easy-chair, en glimlachend-genadig toekijkend naar 't bontgekleede gezelschap Tyrolers of Italianen, dat hen met vlug voorgedragen vroolijke liedjes of grapjes, of onder groote woorden vermomde goochel-toeren tracht te vermaken een paar uur achtereen. -

Ja, als de avond *begint*, dan hebben deze armoe-lijders heusch niet te klagen over slechte opkomst. Van lieverlede stroomt 't heele hôtel bijeen, bij mooi weer buiten in den tuin, anders binnen in; 't is een gewirwar van schitterende kleuren en echte of nagemaakte edelsteenen en hagelwit linnen en half naakte boezems, en daartusschen doorheen glijden geruischloos de kellners, en brengen fijne liqueuren en kleine kopjes sterke koffie, voorgediend in aardige nikkelen kannetjes, terwijl ginds, zoo dat iedereen ze goed kan hooren en goed kan zien, de spelers van den avond zijn opgesteld in 't een of ander schilderachtig costuum, en, met 'n stereotypen glimlach van gemáákte opgewektheid voordragen hun amusement-kunstjes, met drooge keelen daarbij aanziende hoe de rijke gasten zich laven. -

Komt na een paar nummers het oogenblik, waarop een der vrouwen uit het gezelschap een tambourijn grijpt, of een schaal met een servet bedekt. -

De gasten kennen die bewegingen, die voorbereidselen, zoo goed als een paard den weg naar den stal. - *En zie*, *de een naar den ander schuift plotseling weg, de zaal uit. - De ongelukkigen, die zij voor zich laten werken, betalen daarvoor dat willen ze niet. Ze maken ervan gebruik*, *dat de gave vrijwillig is, om* **niets** *te geven. Ze bestelen dus feitelijk hun naasten.*

- En het zijn zelfs nog de meest fatsoenlijken, zij die tenminste heengaan; heel veel anderen blijven brutaal-weg zitten, kijken lomp den anderen kant uit, als de rondreizende speelster of speler voor hen staat, bedeesd de schaal ophoudt. Dwang mag namelijk, van wege de hôtel-directie, natuurlijk niet in het minst worden uitgeoefend, zelfs niets met woorden gevráágd. Slechts een enkelen blik, een beschroomd, aarzelend wachten, of er niets, geen páár pfenningen wordt geworpen in het voorgehouden bakje,... dan komt de volgende gast reeds aan de beurt.

O, 't is zoo gemakkelijk er aan te ontkomen iets te geven! - -

Ja, verbazend gemakkelijk, maar verbazend *onhebbelijk* en *onfatsoenlijk* en *ongevoelig* ook. -

En toch heb ik deze taktiek, overal waar ik ben geweest, op al mijn reizen, in alle groote hôtels, en onder alle nationaliteiten, zien aanwenden door minstens *zeven-achtste* van de gasten, gewoonlijk nog 't meest door diegenen onder hen, die de duurste kamers bewoonden, en het meeste geld verteerden op andere manieren. -

In Menton b.v. stond ik bij zoo'n gelegenheid in de hall achter een rijken Oostenrijker, die er op stofte dat hij den vorigen avond in Monte-Carlo een vijftig francs had verspeeld.

Voor Monte-Carlo niets natuurlijk.! Hij schokschouderde dan ook van vulgairen pret, terwijl hij aan een troepje kennissen vertelde, dat hij zich ‘geruïneerd’ had gisteren. -

Zijn ongemeene geestigheid daarover vond den grootsten bijval. - - Vijftig francs, dáárvoor draai je dan ook geen hand om, als je in Monte-Carlo gaat spelen. -

Maar toen de Tyroler, naar wiens zeer verdienstelijke voordracht van Andreas Hofer hij met aandacht had staan luisteren, hem bescheiden zijn schaal voorhield, schudde hij brutaal: neen!

Vijftig francs in Monte-Carlo verspelen is uiterst grappig, maar 'n ander voor niets laten werken, hem zelfs geen paar centimes gunnen voor zijn moeite, **nog** grappiger, in de oogen van zulke ellendelingen. - -

En zoo zou ik U voorbeelden te over kunnen geven! -

Zeg niet, brave vijanden van ‘fatsoenlijkgebedel’, dat het niet goed is zoo iets in de hand te werken, en dat gij dus *daarom* niets geeft. Zeker, dat *is* een standpunt. Maar het is er een, dat alleen dan waarde van echtheid heeft, wanneer men niet eerst *bijwoont* het kosteloos-aangeboden genot. - Wie er niet van wil weten, omdat hij fatsoenlijke bedelaars

niet wil aanmoedigen, die moet van het geheele avond-feest verre blijven. (In groote hôtels zijn er altijd verscheidene gezelschapszalen, waarin dezulken zich kunnen afzonderen in zoo'n geval, rook- billard-kamer, damessalon, etc.). Er *zijn* er ook, die dit inderdaad doen, die, hetzij uit principe, hetzij uit zuinigheid, omdat ze zich die extra giften willen besparen, dergelijke amusementen in het geheel niet bijwonen. En het spreekt vanzelf dat *zij* vrij-uit gaan, zelf moeten verantwoorden waarom ze niets geven, maar in elk geval geen onfatsoenlijkheid of onhebbelijkheid begaan. Die zéér talrijke categorie echter welke ik bedoel, *profiteert* van een genoegen waarvoor ze niet verkiezen te betalen, en maken er dus gebruik van dat de spelers-in-questie hen daartoe niet mogen dwingen, omdat ze alleen onder die voorwaarde in de hôtels worden toegelaten. -

Zoo dikwijls ik een dezer rijk gekleede meneeren of dames deze ploertigheid zie uithalen, kookt mij het bloed. - En als ik 'n man was, zou ik mij 't genoegen niet laten ontnemen zoo'n ploert een klap in zijn gezicht te geven, als daadwerkelijk bewijs mijner meening over zijn gedrag. - Gelijk ik overigens in mijn vorig artikel schreef, mijns inziens moesten de directies van hôtels van den eersten rang zich schamen, dat zij-zelf zulk een toestand tolereeren, ja 't zoo hebben ingericht eigenlijk. - Waarom niet een vaste entrée heffen bij den ingang, hoe gering dan ook? Dan zijn de spelers ten minste zeker van hun bedrag. Nu gaan ze dikwijls vier, vijf maal rond, en krijgen dan ten slotte nog niet méér bijeen, dan 'n mark of 'n franc hoogstens aan koperstukken. - Die dan moet worden verdeeld onder soms zes, zeven, tien menschen, waaruit hun gezelschap bestaat. - -

Gewoonlijk zijn het Tyrolers of Italianen, die aldus hun brood verdienen. De laatsten vooral munten uit door muzikale gaven; dezelfde troepjes, die ge in Venetië in het seizoen achter U ziet gondelen met guitaar en mandoline, terwijl ge zelf over 't Canal Grande glijdt, en zij U amuseeren met hun bonte lampions en sentimenteele of vroolijke liedjes, gij vindt ze 's winters terug aan de Rivièra, of 's zomers in Zwitserland, dezelfde levenslustige, opgeruimde, met weinig-voor-lief-nemende zuidelijke typen, die zoo hemelsbreed verschillen van den noordelijken, stuggen, somberen, zwaarwichtigen aard. - Maar een enkele maal is het ook 'n voornamer soort ‘artiest’, die afdaalde tot zulk een gedwongen *bedelen* voor zijn arbeid. - In Nice b.v. woonde ik 'n concert bij door een allerbeschaafdst uitziende jonge-dame met haar vader. - Zij speelde viool, hij piano. En het brak mijn hart, toen ze, met een pijnlijken trek om den mond, het blad van de piano greep, en haar lijdenstocht begon door de zaal; - een ware lijdenstocht onder speurende brutale mannen-oogen soms in haar lagen hals, onder koel-afwijzende hoogmoedige vrouwen-blikken. - En het resultaat ten slotte, het *finantieele* resultaat, o zoo gering!

- Nergens reiken weelde en overdaad, en armoede en gebrek elkaar zoo dicht de hand, als juist in het reis-leven in de groote hôtels. Klatergoud en schijn overglanst daar in menig opzicht de droevigste toestanden, en het hierboven-beschrevene is een voorbeeld uit velen van het gebrek aan gevoel en aan nadenken, waaraan de rijken zich schuldig maken, terwijl het hun juist zoo gemakkelijk zou vallen zegen en vreugde rond zich te verspreiden met eenige *weinige* francs of lires dikwijls.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Het heilige huwelijk, de vrije liefde en het vervloekte Concubinaat door Salutant.

II. Een tweede antwoord.

Mevrouw! Nauwelijks was ik gereed met het beantwoorden van Uw eersten brief of ik werd verrast met een tweede schrijven, ditmaal namens een vriendin.

Hoe vereerend ik het ook vind, U zich onze gesprekken wel wilt herinneren en prijs stelt op mijn oordeel, moet ik eerlijk bekennen dat ik ontzaglijk opzie tegen de inwilliging van het verzoek, mij namens Uw vriendin gedaan.

Het geldt hier de beantwoording van dezelfde vraag ten opzichte van hare dochter, als die welke U mij steldet voor Uw zoon.

In het leven en streven van een man kan ik mij indenken, maar een vrouw, c'est autre chose! Wie onzer toch is het gelukt in het

hart eener vrouw te lezen? Staan we niet dikwijls voor psychologische raadsels?

Edoch ik wil het beproeven. Meermalen heb ik er over nagedacht en mij zelfs verstout op dat punt een meening te vormen. Mag ik die meening thans aan Uw oordeel onderwerpen?

Kort en goed, een meisje moet trouwen. Doet zij dit niet, dan zal tot haar dood toe een onbevredigd gevoel haar bijblijven. Er zijn natuurlijk excepties, hoewel alles wat oogenschijnlijk een uitzondering lijkt, dat nog niet altijd is. Bepaalde personen of categorieën hierbij namen te noemen, acht ik niet wenschelijk, maar er zullen U toch voorbeelden te over bekend zijn, dat meisjes die zich een roeping hadden gekozen, geheel buiten het huwelijk, die roeping lieten varen, zoodra zij maar door den waren Jozef geroepen werden, waaruit de waarheid van mijn stelling zou blijken, dat een ongehuwde vrouw, in hare positie als zoodanig, geen bevrediging vindt.

Uw gedachtengang bij het lezen hiervan volgende, hoor ik U vragen of dan al de onaangenaamheden welke zich in het huwelijk voordoen en door mij in mijn vorigen brief aangehaald, niet evenzeer op de vrouw drukken. Zeer zeker, mevrouw, en misschien zelfs dikwijls in heviger mate, maar vergeten wij niet, dat we niet enkel voor ons genoegen op de wereld zijn. En wat het zwaarste is, moet het zwaarste wegen. Blijft een vrouw ongehuwd, dan ontbreekt er in haar gevoel iets aan haar bestaan. Stellen wij ons een voorbeeld als het volgende: Marie is ongehuwd, terwijl haar vriendin Jeane getrouwd is, doch niet gelukkig. Nu geloof ik dat Marie, altijd in haar binnenste - wat niet altijd overeenkomt met het buitenste, U begrijpt mij wel, niet waar? - als volgt zal redeneeren: ‘'t Is jammer dat zij het zoo ongelukkig getroffen heeft, maar met dat al is zij gehuwd.’ Ik ben zelfs niet ongenegen er bij te voegen, dat zij voor een groot deel de schuld van het ongelukkige in het huwelijk harer vriendin op Jeane's schouders zal laden, er bij denkende, dat zij het hem wel anders zou leveren als... ze maar gehuwd was.

Getrouwd zijn, dat is de spil waar alles om draait... bij de vrouw.

Trouwen dus, maar dan ook met den aankleve van dien, wat ik nader hoop toe te lichten.

Maar hoe zal zij dat doen indien de mannen er zich aan onttrekken?

Ik voorzie die vraag en wil haar daarom bij voorbaat, zooveel als in mijn vermogen is, beantwoorden. Tevens zal ik U dan mededeelen, hoe ik denk over vrije liefde en het concubinaat, door U in het slot van Uw schrijven aangehaald. Ik vrees echter dat ik daarbij meer dan ooit een kat een kat zal moeten noemen.

Zeker zal het U niet ontgaan zijn dat ik de positie van den jongeling en het meisje geheel in abstracto heb behandeld, met terzijdestelling der samenleving. Wij kunnen ons echter aan de maatschappelijke toestanden niet onttrekken en al zou men het huwelijk geheel afschaffen, het ‘Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt U’ zou zich evenzeer doen gelden, misschien op nog bedenkelijker wijze dan thans. Niet alleen dat velen er nog al iets voor voelen, doch 't is zoo goed als een natuurwet.

Vrije liefde is een mooi woord voor een leelijk ding, althans in den zin zooals het vrij algemeen wordt opgevat.

Twee personen beminnen elkaar, storen zich aan geen formaliteiten als anderszins, gaan samen wonen, produceeren kinderen dat het een aard heeft, en als de tijd gekomen is dat ze van de liefde niets meer willen weten, dan.... blijven ze bij elkander en moeten alle maatschappelijke onaangenaamheden van het niet gehuwd zijn, op

den koop toenemen. Loopen zij eenvoudig van elkaar weg, de kinderen aan hun lot overlatende, dan wordt het voor beiden en voor de kinderen nog erger.

Van geheel anderen aard acht ik het geval dat een man en een vrouw, beiden tot de jaren des onderscheids gekomen en met bescheiden doch ongeveer gelijke financieele middelen bedeeld, na gemeenschappelijk overleg in den ruimsten zin des woords, een ongeschreven verbintenis aangaan, niet alleen op sexueelen maar ook op oeconomischen grondslag. Wanneer dan ook hier eenmaal de tijd mocht komen dat men in elkanders samenzijn geen genoegen meer schept, dan is de scheiding niet moeilijk, en zal de vrouw, aangezien zij niet zonder middelen is, niet op straat staan.

Maar bij dat alles zal op deugdelijken grondslag een notarieele acte door beiden dienen geteekend te worden, waarbij voor de toekomst van eventueel te verwekken kinderen op de meest waardevolle wijze gezorgd wordt.

Dus dan toch een soort contract?

Ja mevrouw, zonder dat bestaat er geen waarborg voor een behoorlijke oplossing.

En waarom dan geen huwelijk, dat voorziet toch ook in dergelijke gevallen?

Omdat een huwelijk een overeenkomst is, zóó bindend, dat het nauwelijks een overeenkomst kan genoemd worden en meer heeft van een vonnis in hoogste instantie; zulks te meer wijl de betrokken personen zoo weinig weten wat hen te wachten staat, zij er als 't ware in een liefderoes heen getrokken worden en derhalve zeer dikwijls ontoerekenbaar zijn. Dat de bepalingen op huwelijk en echtscheiding herziening vereischen, is al zoo dikwijls betoogd dat ik hierover niet zal uitwijden.

Intusschen, al zouden de bestaande bepalingen in milderen geest gewijzigd zijn, door de personen zelf kan in deze zeer veel gedaan worden.

Zoo is het m.i. noodzakelijk, dat alvorens te trouwen, een medisch advies wordt ingewonnen, terwijl de geneesheer in dit geval door en voor beide partijen van zijn ambtseed dient ontslagen te worden. Hierdoor alleen zou al dadelijk veel goeds gesticht worden. Vraag er uw dokter maar eens naar.

Ook zal een jongmensch geen huwelijksplannen moeten maken voor hij een vast inkomen heeft, waarmede hij met zijn gezin in zijn stand, dat is dus boven zijn stand, kan leven.

Zoowel voor den jongeling als voor het meisje is het noodig, dat meer en degelijker inlichtingen worden ingewonnen omtrent beider karakter, en dat niet alleen een lief gezicht of een mooi uniform den doorslag geven. Vooral het meisje voor wie, zooals ik reeds schreef, het huwelijk een levensquaestie is, zal bijzonder goed uit haar oogen moeten zien.

Raad in deze zoo gewichtige zaak kan zij alleen inwinnen bij haar moeder en dan nog onder zeker voorbehoud.

De mogelijkheid bestaat toch dat de moeder, al dan niet weduwe, een meer dan gewone genegenheid aan den dag legt voor haar aanstaanden schoonzoon en dan zou het wel kunnen zijn dat men met z'n drieën ging trouwen, wat natuurlijk voor alles vermeden moet worden.

Zoodra het meisje tot jonkvrouw rijpt, zal de moeder haar zoo schoone, doch *uiterst moeilijke* taak aanvangen met haar dochter te onderrichten in hetgeen zij als aanstaande echtgenoote moet weten en wat zij in het huwelijksleven te verwachten heeft, zoomede in hetgeen van haar geëischt zal worden. Hierop doelde ik toen ik sprak van het huwelijk met den aankleve van dien. Daardoor zullen, thans nog veelvuldig voorkomende ergerlijke tooneelen, tot het verledene gaan behooren. Het moet haar duidelijk gemaakt worden dat de geslachtsdrift bij den man veel sterker ontwikkeld is dan bij de vrouw, terwijl de aanstaande echtgenoot er van doordrongen behoort te zijn, dat een vrouw die het geslachtsgenot *zoekt*, een abnormale verschijning is.

Door hiermede rekening te houden en beiden in dat opzicht wat te geven en te nemen, zal het schuitje in de goede richting blijven; er bestaat althans meer kans op dan wanneer men er maar op los leeft. Op nog een ding moet ik uw aandacht vestigen. Misschien is het een onmogelijkheid, doch de vrouw dient er voor te zorgen, er althans naar te streven, dat de zucht naar kennis, waarover ik in mijn eerste antwoord schreef, bij den man nooit bevrediging vindt.

Mij is een huwelijk bekend waar man en vrouw zich al dadelijk verlustigden in elkanders paradijscostuum. Het was zeer spoedig een door en door ongelukkig huwelijk.

Door het decorum hoog te houden, en *hierin dient zij door den man gesteund te worden,* moet zij voor haar echtgenoot altijd iets te wenschen overlaten.

Een ruim gedecolleteerde hals en boezem, doch overigens met een zeer transparant stofje bedekt, oefenen een machtigen invloed uit. Een paar mooie armen, ten deele zichtbaar door wijd openstaande mouwen, zijn o zoo aantrekkelijk. Ik heb hier 't oog op de tegenwoordige dracht en, misschien als bewijs voor mijn stelling worden ze niet oneigenaardig ‘engagementsmouwen’ genoemd.

Zoodra men echter met de wetenschap komt, is het met de bekoring gedaan.

Is eenmaal aan de zucht tot kennis voldaan, dan blijft er niets meer te wenschen over en zal het geheimzinnige bij een ander den man meer trekken. 't Is wel niet goed, maar waar.

Een en ander behoeft in het geheel geen inbreuk te maken op het innig samenzijn, het een sluit het ander niet uit.

Men vergete ook niet dat juist dan, meer dan ooit, de gelegenheid schoon is voor het optreden van No. 3, doch ditmaal meer als stille vennoot.

Of hij wil of niet, en daarom mag men het niet al te zeer laken, gaat de man vergelijkingen maken. Mevrouw A een pracht van een vrouw, mevrouw B een taille, neen maar, en een smaak om zich te kleeden, magnifieke buste, enz. enz. Al deze vergelijkingen dringen de eigen vrouw min of meer op den achtergrond, hij ziet niet meer in haar wat hij vroeger zag, het ontstemt hem. Het gaat van kwaad tot erger en eindelijk leeft hij voort in wat ik noem ‘zijn tweede ik’ waarover hij met niemand spreekt. Of zijn echtgenoote er erg voor te vinden zou zijn, ook dit leed met hem te deelen, mag op goede gronden betwijfeld worden.

Zwijgen is hier raadzamer doch 't heelt de wonde allerminst.

Daarom kan een vrouw het decorum niet hoog genoeg houden.

(*Wordt vervolgd*).

Uit het verre Westen.

Reclame.

Amerika is het land der reclame bij uitnemendheid; het gevolg is concurrentie, wat maakt, dat men hier heel goedkoop kan leven, vooral als men veel zelf doet (hulp is schreeuwend duur) en op den voorgrond gezet, dat de dollar dezelfde waarde heeft als onze gulden.

Als men door de Vereenigde Staten reist, ziet men overal reusachtige aanplakbiljetten met voorstellingen van dingen in hun natuurlijke grootte. De ruimte boven de zitplaatsen in trams en locaal-treinen wordt ingenomen door advertenties van allerlei aard. Voor een gedeelte, 3 bij 4 voet, wordt in de 9 treinen, die van de Pier aan de San Francisco baai naar Oakland en omstreken loopen, 150 dollars per maand betaald. Dat het voordeel oplevert, lijdt geen twijfel, want er is geen vak ledig.

Op de talrijke wagens van leveranciers staan, behalve de naam van den eigenaar en wat hij verkoopt, soms allerlei opschriften; b.v. het publiek wordt door een stoomverwerij geannonceerd, dat deze ‘dyes to live’ en ‘lives to die’, een aardige woordspeling.

Is er een uitverkoop, deze wordt den volke door trompetgeschal en tromgeroffel aangekondigd. Het achterste gedeelte van een Creamery-wagentje heeft den vorm van een kubus (boter wordt hier verkocht in squares van 1, 1½ en 2 pond, behalve tub-(pot) butter).

Om den verkoop van eieren aan te duiden, stelt het vervoermiddel een enorme kip voor.

De schoorsteenveger rijdt rond in een heel natuurlijk nagebootst huisje met schoorsteen; de man zelf heeft een' hoogen hoed op. Werklui dragen hier stijve of slappe hoeden, heel zelden petten.

De Londensche kleermaker Lyons heeft een vergulden leeuw op zijn wagen.

De Firma Wood (heerenkleedermagazijn) brengt de bestellingen rond in een' grooten boomstam.

Bij den dentist hangt een vergulde kies uit, veertig maal grooter dan in werkelijkheid.

Met enkele soorten zeep krijgt men de mooiste oleografiën cadeau.

De kruidenier geeft zijn klanten met Kerstmis een doos fijne Amerikaansche beschuit.

Als men in zekeren manufactuurwinkel kocht, had men den afgeloopen zomer kans op een spoorwegkaartje naar de St. Louis Tentoonstelling.

Een meubelmagazijn had een nieuw gebouwd huis aangekocht en gaf een lot daarop, als men voor zekere som inkoopen deed.

Een piano-magazijn gaf iedere familie, die geen piano had, een lot voor een zoodanig meubel. Een onzer kennissen trok die; dit als bewijs, dat het geen bedriegerij was.

Weêr een ander magazijn gaf iederen kooper een order voor een half dozijn portretten van hemzelf of familieleden. En wordt daar ook afternoon-tea geschonken en kop en schotel (wel geen Sèvres) mag men naar huis nemen.

De Call, een der drie grootste dagbladen van San Francisco, geeft Zondags een mooie plaat. De prijs van de courant is 5 ct., bij abonnement per maand 75 ct.; in de 'East' het gedeelte van Amerika ten Oosten van Chicago, betaalt men maar 2 ct. per stuk.

Een ander blad geeft luxe-artikelen bij de Zondags-editie. Zondags heeft de courant viermaal zooveel bladen als in de week.

Een derde nieuwsblad geeft iederen dag een coupon voor een portefeuille der Wereldtentoonstelling in wekelijksche afleveringen.

Een van de meest pakkende reclames zag ik voor een winkelraam, waarin een kastje was aangebracht met tralies; daarachter zag men 2 boeren (geen echte) en er onder stond: 'give us a fair trial.'

Dan niet te vergeten de special sales. Op

vaste dagen en alleen dan zijn verscheidene dingen lager geprijsd dan gewoonlijk; komt men na dien tijd, dan kan men ze niet meer zoo goedkoop krijgen.

In sommige winkels is er tweemaal 's weeks, 's middags en 's avonds, concert, natuurlijk zonder betaling; al heel licht wordt het ‘aanzien doet gedenken’ hier in praktijk gebracht.

Een firma, die handelt in brillen, liet op een schutting een kolossaal oog schilderen met het onderschrift: I watch you. Onnoodig is het te zeggen, dat het oog den voorbijganger altijd aankijkt, welken kant men ook gaat.

Een maatschappij, land verkoopende, maakt dat wereldkundig door de afbeelding van een aardbol, nader toegelicht door: ‘we sell the earth.’

Een andere company geeft een opsomming van al de voordeelen (nadeelen zijn er nooit aan verbonden) van den aankoop van land door haar bemiddeling. Onder aan het aanplakbiljet is een hand geteekend, wijzende op een bank met de woorden: ‘sit down and think it over!’

Dan weren de apothekers zich geducht. Er worden millioenen dollars gemaakt met fabriceeren en verkoopen van zoogenaamde ‘patent medicines,’ meestal gemaakt uit onschadelijke kruiden, soms minder onschadelijk door de bijvoeging van morphine. Men staat verbaasd, dat ziekte en dood nog bestaan, want voor alles is raad. Soms geeft men flesschen medicijn ter waarde van een dollar, (kosteloos) alleen om een of ander nieuw middel onder de lijdende menschheid te brengen.

Zoo zou ik nog dagen kunnen doorschrijven, maar het geduld der lezers op te groote proef stellen. Alleen dit nog: vandaag zag ik in de courant een kolom met de woorden: ‘voorloopig geen harp’ (no harp yet). Het is vreemd, maar al licht wordt men aangetrokken tot het lezen van een of ander stuk, al weet men vooruit, dat het de moeite niet loont.

Dat is, wat men op het oog heeft.

Nu dan, om op de harp terug te komen:

Een vrouw, lijdende aan een doodelijke kwaal, in haar toestand zoo goed als zeker zijnde, spoedig een plaats in het hemelsch orkest als harpiste in te nemen, betuigt haar innigen dank aan zekeren dokter, den uitvinder van een middel voor haar ziekte.

Men mag het arrogant, profaan of vermakelijk vinden..... het is reclame, that 's all!

E. Oakland, Californië. M. VITRINGA.
December '04.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXII. Over Nonnenkloosters in Brabant.

Handschriften te excerpeeren, en in citaten of overzichten bekend te maken is goed; ze in hun geheel te publiceeren is beter, zoo niet het beste.

Extracten en aanhalingen hebben toch hun gevaarlijke zijde. Al naar mate de voor- of tegenstander aan het woord is, verkrijgt een uit zijn verband gerukt citaat twee handvatten, waarvan de partijen, zoo eerlijk en oprecht als zij mogen zijn, toch een verderfelijk gebruik kunnen maken, ja, het zelfs dikwerf onergdenkend doen.

Wil men dus in het wezen van een zaak doordringen, dan moet men niet afgaan op hetgeen aan een handschrift ontleend is, maar het zelf bestudeeren.

Nu heeft men handschriften, en dergelijke geschreven bescheiden, niet altijd bij de hand, en daarom verdient het toejuiching en aanmoediging, zulke stukken door den druk tot gemeengoed te maken, opdat de inhoud niet alleen in wijderen kring bekend worde, maar ieder beoefenaar van kunst, letteren en wetenschap zich een zelfstandig oordeel kan vormen.

We juichen daarom van harte toe de uitgave door het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant van ‘eene verzameling van bullen, statuten, oorkonden, en geschiedkundige aanteekeningen, betreffende het bisdom van 's Bosch ['s Hertogenbosch], in handschrift nagelaten, welke in twee deelen gesplitst, maar in één band vereenigd, sinds lang het eigendom zijn van de Abdij van Berne’.

Het tweede deel, dat het Genootschap om overwegende en grondige redenen, vóór het eerste deel het licht deed zien, ligt voor ons. Het is bewerkt door de fraters G. van den Elsen en W. Hoevenaars, Ord. Praem., in de Abdy van Berne te Heeswijk, en draagt tot titel: *Analecta Gysberti Coeverinx.*

Deze Gysbertus Coeverinx, overleden in 1613, en wiens levensbeschrijving men kan vinden in de beide geschiedboeken over het Bisdom 's Hertogenbosch van Coppens en Schutjes, had het handschrift bij testament vermaakt aan het Kapittel van 's Hertogenbosch, ten behoeve zijner archieven, waaruit het in de Abdij van Berne te Heeswijk belandde.

Waar we nu weten, dat dit handschrift door een Roomsch Catholiek priester is saamgesteld; door een, voor zeker drie vierde, uit R. Cath. leden bestaand Noord-Brabantsch genootschap is uitgegeven, en de uitgave verzorgd werd door paters van de Abdij, waar het handschrift bewaard werd, mogen we voor vast aannemen, dat alles wat in dit tweede deel *afgedrukt* is, dus in het volle licht gebracht, een onwraakbaar getuige is uit de grijze oudheid, waarin geen vervalsching mogelijk is, en de geschiedenis wel uit geen enkel oogpunt zal zijn verkracht, zoodat wij gerust kunnen zeggen, dat hetgeen we aan de hand van dit handschrift over de vrouwenkloosters in Brabant zullen mededeelen, de gansche en geheele waarheid is.

We zullen er ons dan ook wel voor wachten om slechts aanhalingen te doen, maar nemen liever geheele stukken over om onzen lezers eenig inzicht te geven in het kloosterleven van de vrouw in de Vereenigde Nederlanden in de 16^{e} en 17^{e} eeuw.

Tot heden zijn allerlei dwaze begrippen omtrent dat leven verspreid.

De sluier, welke daarover hangt en zoowel de interieurs voor Protestanten als Roomsch-Catholieken bedekt houdt, doet vaak gissen, maar even vaak missen, en daar in het oude het nieuwe moet gezocht worden, en ook het verleden ons dikwerf het heden leert zien, kunnen we gerust aannemen, dat hetgeen we gaan ontleenen ook getuigenis zal afleggen voor het heden onzer tegenwoordige kloosterinrichtingen, waarvan, door onbekendheid, dikwerf zoo bedenkelijk wordt gesproken.

Tot goed begrip van een en ander vergunne de uitgevers ons hen even te laten spreken door een paar bladzijden van hun Voorwoord [voorrede] afteschrijven.

Zij schrijven op bladz. V: ‘Coeverincx heeft zijne oorkonden dikwijls verzameld of gecopieërd, bij gelegenheid van eene kloostervisitatie, wanneer hij òf zelf die visitatie deed, als wordende daartoe somtijds gedelegeerd, òf den Bisschop daarbij als gezel of secretaris ter zijde stond. Nu waren die visitatie's de eerste jaren na de oprichting van het nieuwe bisdom 's Bosch ['s Hertogenbosch] talrijk, en de voornaamste redenen daarvan zal men gemakkelijk begrijpen.

‘Immers de nieuwe bisschoppen moesten den toestand der religieuzen, wier zorg hun door het concilie van Trente met aandrang was bevolen, leeren kennen, om in de verschillende behoeften, waarin zij verkeerden, maatregelen te kunnen nemen; vele zusters waren van verblijf veranderd wegens de troebelen van dien tijd, sommige waren verspreid geweest enz. Voorts wegens de vervolging der mannelijke kloosterlingen, aan wier abten, prioren of ministers te voren de visitatie van sommige zusters was opgedragen, kon zulke visitatie door dezen niet of zeer moeielijk geschieden, en aan sommige Paters was ook de macht, welke zij eerst over de zusters hadden, door den H. Stoel onttrokken en aan de Bisschoppen gegeven. Eindelijk ook de Spaansche regeering bemoeide zich soms met deze zaken en drong bij den Bisschop op visitatie aan, zooals wij ter zijner plaatse zullen zien ten opzichte van Hoydonk, (te Nederwetten), waar de regeltucht destijds veel te wenschen overliet.’

We nemen nu in de eerste plaats een kijkje bij de '*Zusters van St. Elizabeth in het Groot Ziekengasthuis* te 's Hertogenbosch.

'Aanvankelijk, 1277, waren daarin niet alleen Zusters, maar ook Broeders.' Daarin werd verandering gebracht in het jaar 1376, 'zoodat nadien de zieken alleen door Zusters werden verpleegd,' zij het ook dat de uitgevers van het handschrift deze mededeeling niet geheel juist vinden, omdat in dit genoemde jaar het getal der Zusters werd beperkt tot zeven '*en één convers*.'

Waar we voor ons doel alleen willen letten op de in de Nederlandsche taal geschreven stukken nemen we in de eerste plaats over 'Die Maniere van professien der devoter Jouffrouwen ende Susteren der Regularissen', voorkomende in het 1e Hoofdstuk, onder de rubriek: Plechtigheden bij de kleeding en professie der Regularissen van St. Augustinus.

'Ick Suster N. beloeve stabiliteyt ofte vasticheyt, bekeeringe ofte veranderinge mijnder manieren, eewige onthoudinge ofte reynicheyt, derffenisse van eygentheyt, gehoersaemheyt nae den regule van S. Augustyn, onder een ewich slot.

In deese professie sijn besloeten ses punten, waeraff het ierste is *vasticheyt*, waerdoir

principalick wort verstaen volherdicheit, hetwelk een deuchde is, waerdoir een mensche vastelyck voorneempt te blijven in duechdelycke wercken totten eynde toe ende daer inne blijft, waeraf onsen Salichmaker seet: Die volherdich blijft ten lesten toe, die sal salich wesen. Hiertoe raet oick die h. Apostel seggende: Blijfft stantaflich ende onverveerlick altijt overvloeyende in dat werck des Heeren.

Het tweede punt is: *Bekeeringe ofte veranderinge* der manieren, dat is een reformatie ofte vernieuwinghe der inwendiger affectien ofte begerten ende uutwendiger wercken, dat is bedwinginge der passien ende gebreeken, reyninge des wils van alle quade gedachten, suyveringhe des verstants van alle quade wellusten, delectatien ende liefden. Benauwinge der tonghen van onbetaemelycke woirden ende alle andere leedekens van alle quaede wercken, scouwinge van alle onaxemheyt ende versuymelicheyt. Bewaernisse van alle uutwendige ende inwendige sinnekens. Manierlycheyt in uutwendige cyraet, werck ende ganck. Alle deese poincten hoeren tot een waerachtige bekeeringhe ofte veranderinge der manieren.

Het dorde punt is: *Continentie* ende *onthoudinge* dat is, een eewige ende ongescrynde reynicheyt totten doot toe. Nae dat die reynicheyt een doechde der manieren is, bedwing dees die begerlickheyt des vleesch van alle onbetaemelyck consent ende onsuyver werck.

Het vierde punt is: *Derffenisse van alle eygens*, dat is willige armoede. Hetwelck is een duechde bedwingende die begerlicheyt, doer welcke een geestelyck persoon van selffs om Goidts wil versmaet alle besittinge van ennighe dinghen, ofte van iet eygens.

Het vijffste punt is: *gehoersaemheyt*, hetwelck is een duechde waerdoir een smenschen eygenen wille wort van selffs ende om Goidts wille onderworpen ende onderdaninch den stadhoudere ofte der stadhouderssen in der plaetsen Christi, te weeten sijnder geestelycker moeder oft vaeder nae inhouden des Regels, denwelcken alsulcken geestelycken persoen geloeft.

Het seste en het leste, dat is een *ewig slot*, dat is nummermeer te gaan uut den cloister ende dair gerne inne te blijven om Goidts wille, ten wair saecke een luttel tijts uut te gaen om seekere sonderlinghe ende nootsaeckelycke dinghen ende saicken, metten consente ende oirlove des oversten.'

De zusters van het Gasthuis waren in 1519 of 1520 alles behalve tevreden over de huishouding er van. Van daar dat Coeverincx den volgenden brief kon inschrijven, welke door de zusters gericht was aan de regeering der stad 's Hertogenbosch.

'Hier wort te kennen ende te weeten ghedaan den ghoeden heeren ende borgheren der stat van den t Sertogenbosch, hoe dat wij nonnen int Groot Gasthuys van den ts Hertogen boss, hier voertijts den syeken selver plaechgden voer te doen rychten wat hom van noode was, ende dies hadden wij selver eenen cock ende coeckten nae der sieker mont, als wijt begheerden, hetwelck alsoe nu niet en is; want die meester heeft nu maechden, die yerst van den land comen [buitenmeisjes], ende haer lefdach [in haar leven] noeyt ghecoeckt, ende als dan ghecoeckt is ende die joncvrauwen (de zusters) die ziecken dyenen sullen, soe staen die maechden ende en richten die spysse op na haeren sin ende snijden dat ghebraet, dat somptyts stinckt ende die maeyen uuytloopen, dwelck wij met allen syeken wael betuyghen sollen ende willen; ende als die spysse ghedyent wort, soe moeten wij staey (gestadig) hebben woerden daerteeghen, omdat sij die gherichten alsoe cleyn maken voer die arme eylleyndighe

sieken. Die porcy maken sij alsoe cleyn, dat die porcy voermaels noch eens soe groot plach te sijn, twelck wij niet ghebeteren en konnen.

Als wijt anders begheeren ende eyschen ende gheerne hadden voer die arme syeken soe seyt die meester, Jan van Berkel, ende en wils anders nyet gheven of ghegeven hebben van sijnen syenders. Ende aldus sijn wij altijt in druck ende in lijden om der armer syeker wil, hetwelcke wij nyet ghebeteren en konnen, hetwelck ghij heeren ende ghij borghers wael vernemen solt van den sieken, als daertoe compt. Ten anderen mael claghen wij, dat wij gheen geryef cryghen en connen voer die armen sieken als van slaeplaken, die daervoer te cort ende te smael sijn, ende als van plaester, sletter voer die arme sieken, ende konnen der nyet soe voel ghecryghen, dat sij hen verbynden moghen, sij en moeten somtijts haer hemden van den lijf schoeren van grooten ghebreckt weeghen: Ende als hem die syeken verbynden, soe en mach men uuyter coeken niet een cars cryghen, wij en moeten die in der stat cryghen tot goeden luyden, als wij wael betuyghen willen. Voert soe claghen wij, dat die arme syeken

ligghen ende lijden groote couwe van ghebreck van tsaertsen die ghelapt ende ghestuckt sijn, ende goede tsaertsen ende beddecleeden houwet sy in die kist ligghen verderven, ende dyen en mach men niet sien of decken dan op hoectijden, dat men die ghelapte tsaertsen daermeede decken mach. Voert soe claghen wij, dat wij voer die arme syeken niet en konnen chrigen dat hem van noode is, te weeten, visdaechs ghevet men den siecken harden stockvis ende souten heerinck ende twee cleyn katteviskens in een schootel, ende daer en is niet op dan een luttel eecks, ende sy sijn cowt, eer sij totten sieken comen. Ende als wij yet hiertoe segghen, Jan van Berkel soe ghebeert (hij maakt een gebaar) of hij ons slaen soude, dat wij God dancken, dat wij van hem moghen comen. Item des vleesdachs ghevet men den ellendighen sieken gherichte van hootvlees, van leever, van speetkens, die sij in die koeken (keuken) niet en moghen. Ende diesghelycks die pap ende dat suypen (karnemelk) ende dat moes, van elckx en is nau een half pint in die schootel. Ende dat bier ende dat broot wort ghesoeden voer die arme menschen in scherbier, ende alst ghesoeden is, soe gyet men daer wat biers op, ende soe moetent die zieken eeten, hetwelck niet wel mogelyck en is. Weet, mijn lieve heeren ende borghers der goeder stat van t Sertoghen boss, hoe dat wij om Godswil bidden, dat ghij ons beschermen ende behulpelick weesen wilt, dat wij die arme ellendighe sieken dienen mochten, ghelyck als men plach doen over meenich jaer; wij sien ende lijden soe grooten ellendicheit aen die arme sieken, dat men dat niet scriven en mocht; want daer comen soe menich verdoelt scaep, dat wij troesten moeten, dat Godt bekent is, ende daer moeten wij sitten dach ende nacht bij die sieken, met wat siecten sy beladen zijn, in stanck ende in vollens (vuilnis). Daerom, mijn lieve heeren ende borghers, begheeren wy hulp ende bystant te hebben voer ons ende voer die arme ellendighe sieken. Voert, mijn lieve heeren ende ghemeyn borghers van der stat van t Sertogenbosch, hoedat wij pleghen te hebben eenen brueder, die gheprofessit plach te sijn ende die plach den armen dienen, ende was hem ghetruw in allen saken, hetwelck nu niet en is; want daer is nu een scriver, die den Meester dient nae synen profijt, ende niet den sieken. Daerom begheeren ende bidden wy weeder eenen brueder te hebben, om den regel te onderhouden, ghelyck als wij ghehadt hebben, ende den sieken te dyenen en den jonckfrauwen oeck. Voert, mijn lieve heren ende borgheren van t Sertogen bossch, soe bidden wij vriendelyck, dat wij ons statuten ende rechten begheren te hébben, ghelyck als ons toebehoert, van allen saken.'

Dit muisje had in dier mate een staartje, dat de uitgevers schrijven - in verband met andere medegedeelde stukken, - 'Het schijnt dat de Magistraat der stad zich meer en meer aan het geestelijk gezag ten aanzien van het Gasthuis wilde onttrekken, en de Zusters laten uitsterven.' Daaromtrent geven zij dan de volgende bijzonderheden: 'Vijf Zusters waren binnen zekeren tijd gestorven. Daarom werden twee novicen, Heylwig Gerards en Anna, aangenomen met goedkeuring des bisschops. Daniel van Vlierden, destijds gasthuismeester, kwelde de Zusters. Gerard de Clingel, deken van Cuyk, het district, waartoe Den Bosch behoorde, werd in deze moeielijke omstandigheden door den bisschop als visitator en commissaris der Zusters aangesteld en gemachtigd om de professie der twee voormelde Zusters onder de gebruikelijke plechtigheden af te nemen. Hij komt met dat doel in het Gasthuis, doch nauwelijks begonnen, wordt hij door gemelden Daniël van Vlierden met zijn aanhang belet en weggejaagd. Den volgenden dag sloop de deken het Gasthuis van achteren heimelijk binnen en volbracht de visitatie en de professie. Maar Daniël met zijn aanhang bezette

het gesticht, sloot de Zusters op, nam hare goederen in beslag, belette de burgers aan de Zusters levensmiddelen te brengen, dreef daarna de twee geprofeste Zusters uit met geweld, haar zelfs aangrijpende enz. - En de Schout, de schepenen en de geheele Magistraat duldden dat alles en lieten Daniël van Vlierden, reeds verscheidene maanden, met rust, zoodat zij met reden verdacht werden de geweldpleging begunstigd of zelfs daartoe aangespoord te hebben.'

In 1540 werd tusschen partijen eene overeenkomst getroffen. Zij is van den volgenden inhoud:

'Item soe verre aengaet die voirscreven nominatie van den religieusen joffrouwen oft nonnen, bekennen wy dat dieselfde van der stadt competeert. Ende soe verre het aengaet d'institutie, destitutie, administratie, distributie, rekeninghe, bewijs ende reliqua van den voirs. Gasthuys van den gueden, den armen competeerende, sullen die

van der stadt dat hebben ende behouden.

In den iersten soe sal die meester van den voirs. gasthuys oft zijne gecommitteerde gehouden weesen te ontfangen alle arme crancke miserabele personen, soe mannen als vrouwen, die op der straeten nyet gegaen en connen, nyet tegenstaende dieselve metter pestilentie oft andere smettelycke siecten begaeft waeren, sonder nochtans te moighen ontfangen ennige persoenen metter lazarijen ofte uutsinnelecheyt besmet ende die andere geordineerde plaetsen hebben, ende dairomme in den voirs. gasthuys nyet en dorven (mogen) ontfangen worden.

Ende oft soude moighen gebueren, als dat het pestilency huys suyver ende reyn waire, ende dair ennich persoen van buyten der steede quame metter pestilentien besmet, soe en sal die meester oft zijne gecommitteerde, naevolgende den ouden usantien, sulcken persoen neyt dorven ontfangen.

Ende soe haest als men ennighe siecken ontfanget, soe sal men hem terstont, tegen eenen van den capellaenen van den gasthuys doen biechten, ende sal die biechtvader den siecke daertoe vermaenen, dat hij elcken die tegen hem misdaen moeghen hebben met woirde off met wercken, met geheelder herten sal vergeven. Ende oft yemandt waire, die hem nae inhoudt van desen conditien nyet biechten noch reguleeren en woude, die en sal men nyet schuldich zijn te ontfangen noch te onderhouden.

Item dat egheen siecken ontfangen en sullen worden in dat voirs. gasthuys sonder weete ende consent van den voirs. meester ofte zijne dairtoe gecommitteerden, diewelcke wel toesien sullen, dat nyemant dairinne worde ontfangen oft geadmitteert, dan die des noyt heeft. Ende tot dyen dat dieselve meester oft zijn gecommitteerde wel toesien, dat nyemandt int selver gasthuys langer en blyve, dan hem oyck van noode is.

Item dat van allen datghene, dat die siecken, int voirs. gasthuys commende ende dair ontfangen sullen worden, bij hem ten tijde als sij dair commen ofte naermaels aldaer sijnde in haeffelycke gueden ofte in gelde vercrijgen, sullen sy gehouden syn hen getrouwelyck te verclairen, ende dat selvers den meester oft sijne gecommitteerden, ende neymant anders, oever te leeveren, omme bij denselven meester oft sijne gecommitteerde behoirlyck geinventarieert ende sekerlyck bewairt te worden, om soverre sy geneesen ende uuyt den gasthuys scheyden, hun getrouwelyck gerestitueert te wordden; altijts dairaf neemende die costen nae gelegentheyt der persoenen, ende ingevalle sy aldair sterven, bij den meestere bekeert te worden tot behoeff van den anderen siecken ende des gasthuys voirscreven.

Insgelycx en sullen die susteren van egheen siecken, besmet van der pestillentien oft andersins, moeghen ontfangen ofte aenverden ennich gelt, ringhen, juweelen, cleederen oft andere dinghen, hoedanich die genoempt moeghen sijn; maer sullen die ontfangen ende aengeveert wordden bij den meestere, sijne housfrauwe, oft by den weerlycken vader oft moeder, die derselve siecken bewarder sijn, t selve getrouwelyck bewaerende totter suyveringhe van denselven, ende terstont nae der suyveringhe den meester voirscreven by hoiren eede dair oever te leeveren.

Item dat die meester den voirs. siecken bij den boden ende dengheenen, die hij dairtoe neemen ende ordineeren zal, doen geeven ende distribueeren alsulcke portien in spijse ende drancke, als men in voirleden tijden hem geploegen (van *plegen*) heeft te geeven, ende te doen versiene van specerijen, wijnen ende sueten drancke, ende andere dinghen, als hem dat tot hunder laeffenisse ende nootelycke onderhoudenisse van noode weesen sal ende men gewoenlyck is van doene, ende dat bij denselven

meester oft sijn dienstboeden, sonder dat die susteren oft nonnen des voirs. gasthuys oft yemande anders, sonder express versuecke van den meester, hem van tgeene des voirscreven is sullen moghen ennichsins onderweynden behalve dat wanneer ennich cranck persoen den nonnen waer versueckende om wat bereyt te hebben, sullen sulcx moeghen terstond den booden van den meester beveelen te maecken ende te gereyden; ende soverre dat nyet gedaen en wordde datgeene bij de nonnen wair geordineert, sullen die clacht dair of moeghen doen den wethouders, om dairop met behoirlycker provisien versien te wordden.

Item dat die voirs. meester oft diegheene, die de portie van den siecken, dair wesende, schotelen sal, schuldich sal sijn altijts te weetene, hoeveele siecken datter int gasthuys sijn, ende dat men niet meer portien sal moeghen scoetelen oft uutgeven, dander siecken en sijn.

Item dat die boeden sullen sculdich sijn den voirs. siecken die voirs. portien getrou-

welyck geheel te gheeven, sonder yet daer uut te neemen, nyet te veranderen oft te verminderen.

Ende want die lasten ende siecken daechlycx vermenichfuldighen, soo eest van noode datter vortaan acht susteren wesen sullen, die altijt bij den sceepenen ende geswoeren der voirs. stadt sullen binnen thien weecken nae datter ennich plaets ledich sal weesen, bij variatie oft andersins, genomineert ende gepresenteert worden voir ons of onsen officiael foreyn'.

Als 'professie', in 1509, verklaarden de zusters 't volgende: 'Ick joffrau N. geloeve (belove = legt gelofte af) vierlyck ende openbaerlyck mijn reynicheyt eewelyck bij der hulpen Goidts, gheen eygen goet, mer willighe ermoede, gehoersaemheyt onser meesterssen bij der tijt weesende, beteringhe oft genoch te doen voir mijn gebreecken, nae den Regel van S. Augustijn ende goede gewoente ons convents, ter eeren Goidts ende der suyvere Moeder ende Maghet Maria, ende oock ter eeren onser Heylegher Patronerssen ende Weduwe S. Elizabeth'.

Achtereenvolgens ontleenen we nog aan het medegedeelde in het handschrift omtrent het 's Hertogenbosscher Gasthuis de volgende stukken.

Eerst eene verordening van Bisschop Sonnius van 5 Juni 1569.

'Aengesien dat 't Goodtshuys der joffrouwen int groet gasthuys binnen deser stad van ts Hertogenbosch niet gefondeert en is om te meesteren binnen derselver stadt, maer om te dienen ende behulpelyck te sijn den ziecken ende krancken int selfder gasthuys, soo ordineeren wij Franciscus Sonnius bij der gratien Goedts bisschop der voirs. stadt van ts Hertogenbossche ende daerom princepael overste vant voirs. goidtshuys, dat nyemandt van den joffrauwen en sal gaen meesteren buyten tvoirs. gasthuys; maar soverre daer yemandt compt om hulp ende troost tegen quade keelen ende dyergelycke, dat dieselve geholpen sullen moghen worden bij ennighen van den joffrauwen, die daertoe versocht sal worden, ten cost ende prouffijte desselfs goidshuys, om te verhueden alle proprietarisschap.'

Omtrent het innerlijk leven der nonnen geeft inlichting de 'reformatie des cloosters der susteren van Sinte Elisabeth int gasthuys.'

Artikel *1.* 'In den yersten zoo bevelen wij ende ordineren, dat die nonnen nerstelyck ende onverbreeckelyck onderhouden ende volbrenghen haer geloeften, haeren reghel ende statuyten. *2.* Item die nonnen sullen tijdelyck ende gelijckelyck ter kercke commen ende aldaer devootelyck misse ende oock tsermoen, als ment doet, ten eynde toe hoeren. *3.* Item noch sullen sij haer biecht spreecken voor een van den capellanen, ten minsten eens ten 14 daghen, nae uuytwijsen van haeren statuten ende dan gelijckelyck ten Heylighe Sacramente gaen. *4.* Item noch ordineren ende willen wij, dat sij haer in alder ootmoedicheyt ende werdicheyt draeghen tot haer meestersse, onderdanichlick ontfangende die disciplyen van deselver, nae innehoudt van regule ende statuten, scherpelyck verbiedende, dat nyemant haer in ennigher manieren onwerdelycken beroepen ende toespreecken zal. *5.* Item die meestersse sal haer grootelycken ende behoorlycken draeghen tot haere medesusteren, als een goede moeder ende overste betaempt. *6.* Item die nonnen sullen lieflijck ende minnelyck met malcanderen leven, zonder bitterheyt ende alle quaede affectie, tevreden wezende een yegelyck in zijn office. *7.* Item want zij in haere professie geloeft hebben willighe armoede zonder eygentheyt, soo, ordineren ende bevelen wij, dat nyemant ennich gelt bij hem behalden zal, maer allet dat sij winnen oft gecrijgen, sullen sij willichlyck stellen in handen van der meestersse, diewelcke een yegelyck nae zijn nootelickheyt

dat uuytreycken sal. *8.* Item sij sullen te samen in een caemer oft plaetse haer hantwerck doen, schouwende alle hoecken ende winckelen ende eyghen bate. *9.* Item nyemant van de nonnen en sal moghen eetwerck oft drinckwerck of dat den convent of hem aengaet, wech moghen gheven, sonder expressen oorloff van der meestersse waerinne sij discretie gebruycken sal. *10.* Item sij en sullen geen giften oft oock brieven onfangen oft wechseynden sonder wete ende consent van derselver meestersse. *11.* Item totter taeffelen en sal men niet lichtelyck gasten roepen oft ontfangen, dan die men van noots ende eren wegen nyet voerbij en can, schouwende des achternoens bancketten te setten of te houwen. *12.* Item wij bevelen seer scerpelyck, dat N.[1)] om seecker redenen wil in geender manieren in den convente ontfangen worde ter taeffelen oft anderssins, ende die nonnen en sullen oock tot sijnen huyse noch gaen noch staen,

1) Wie mag die *N.* zijn?

verbiedende alle conversatie ende familiariteyt metten selven. *13.* Item tsal genoch wesen, dat die cappellanen van den gasthuys te noen maeltijt des Sondachs alleen in den reefter van den nonnen commen eeten nae auwer gewoonten. *14.* Item die nonnen sullen gelyckelyck aen die taeffel commen ende gelijckelyck opstaen, te samen die benedictie ende die gratien seggende. *15.* Item noch sullen sij silentium houden in den reventer ende dormptoir ende nae completen gelijck dat in haer statuyten staet bevoelen. *16.* Item egheen nonnen sullen buyten sconvents gaen zonder wettighe oorsaeck ende nemmermeer sonder oorloff van der meestersse, die sij die oorsaeck te kennen sullen gheven, noch oock en sullen moghen gaen sonder medesustere, noch oock met huycken, dan met falien, alles achtervolgende haer statuyten. *17.* Item noch bevelen ende ordineren wy seer scerpelyck datter geen nonnen binnen oft buytens convent secrete oft suspecte ende onstichtighe spraecken en sullen houwen met eenighe gheestelycke of weerlycke persoonen. *18.* Item egheen sustere en zal moghen slapen of eeten binnen der stadt buyten haer convent, nae innehoudt haerder statuyten, noch oock buyten gaen waecken dan alleen bij onsen specialen oorloff. *19.* Item geen nonne en sal haer voorder onderweynden van meesteren, dan alleen van quaede keelen, ende dat binnen den convente, ten waere bij onsen specialen oirloffve. *20.* Item die poorte van den convente sal men altijt geslooten hebben metten nachtsloete voor negen uren tsavonts. *21.* Item wij ordineren ende bevelen, dat die meestersse eens des sjaers sal reeckeninge doen, voer ons of onsen gedeputeerden, van den ontfanck ende uuytgheven desselve convents, in presentie van allen die nonnen, aleer den rentmeester wan convents goeden generael reeckeninghe voer dien heeren sal moghen doen. *22.* Item opdat alle dese voergaende poincten ende andere, daer die voerscreven nonnen inne gehouden sijn, wel ende bequaemelyck onderhouden worden, willen ende ordineren wy, dat men ten lanxten alle 14 daghen in den reefter lesen sal die statuyten van den convent ende de regel van Sinte Augustijn, waeraff in haere professie vermaent wordt.'

De verordening voor de 'capellanen', welke verband houdt met die voor de nonnen mogen we niet achterhouden.

Zij bestond uit 4 artikelen, en zal wel van denzelfden tijd dagteekenen als die voor de 'susteren', welke door den Bisschop Metzius, in 1573, werd uitgevaardigd.

'In den *yersten* zoe bevelen ende ordineren wij, dat die capellanen van den gasthuys haren dienst nerstelyck waernemen sullen in predicken, biecht horen ende die H. Sacramenten met betamelycke reverencie aen te dienen, hen wachtende van alle excessen ende overdaet in eeten ende drincken, ende dat sonderlinghe aen die crancken int eerst aencommende van den gasthuys, ende oock in haer uuytersten behoorlyck te onderrichten ende bij te staen. *2.* Item want nae innehoudt der statuyten ende van ouden gewoenten alle crancken int eerst aencommende haer biecht behoeren te spreecken, zo willen ende ordineren wy, dat die capellanen hiertoe altoos bereet sullen sijn ende tselve voertaen sonder disslatie onderhouden; soo nochtans dat men hierinne goede discretie gebruycken sal, te weten daerinne gebracht worddende ennighe siecken, haerder sinnen ende verstanden niet wel mechtich, doer crancten of bij ander gevalle, of oock soo cranck ende vermoeyt waeren, dat sij hen biecht niet terstont en costen gespreecken, alsdan sal men se moghen innemen, totdat sij souden moghen bequaem sijn om haer biecht te spreecken, wel verstaende van den crancken alleen, die niet besmet sijn met ketteryen. *3.* Item die capellanen en sullen haer niet onderweynden die portie, die den siecken behoert aengedient te wordden,

noch oock van der administratie van den convent, maer sullen den meester metter portie ende die meesteresse metten convente laten bewerden, ten waere nochtans sij merckelycke gebreecken vonden, die sij ons alsdan te kennen sullen gheven, om daerin by ons voersien mach wordden.'

Het *vierde* artikel schrijft hetzelfde voor als art. 13 voor de nonnen: de kapelanen mochten alleen des Zondags met de zusters eten.

* * *

(Wordt vervolgd.)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel

tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Adé. - Het spijt me heel erg, dat ik uw vers nog niet plaatste. *Vergeten* heb ik 't geenzins, maar ik herinner me niet, dat ik U *spoedige* plaatsing had beloofd. - Vindt gij nu goed, dat ik het plaats in de e.k. Lelie? Zoo ja, dan behoeft ge mij niet te antwoorden; zoo niet dan natuurlijk wel. Ik vind het zoo droevig voor U, dat gij ziek zijt, en zou U daarom niet gaarne eenig verdriet willen aandoen, dat ik U zou kunnen besparen. Overigens ben ik 't heelemaal met U eens, dat de doktoren zich heel dikwijls vergissen, en dat gij dus volstrekt niet den moed behoeft op te geven. - Ja, de menschen zijn dikwijls *hard* voor elkaar, juist in zulke omstandigheden van ziekte, dat geef ik U volkomen toe. Dat zij U lastig vallen met op- en aanmerkingen, als gij zooveel bagage meeneemt voor Uw gemak, moet gij U waarlijk niet aantrekken. Dat doen zoovéél gezonde menschen, vooral Engelschen en Amerikanen toch ook, en in ieder geval wat gaat het een ander aan? - Ik voor mij lach maar eens hartelijk mee, als 'n ander me om iets van dien aard uitlacht. En verkiest hij of zij er zich boos over te maken, dan geef ik hem den raad een anderen kant uit te kijken, dan behoeft hij zich niet langer te ergeren.

- Met een papegaai mag men in de coupé, met een daartoe voorgeschreven model van kooitje, vrij reizen; voor de honden heb ik een extra-verlof aangevraagd, dat me tegen betaling van den daartoe voorgeschreven prijs is toegestaan; in het buitenland is die extra-permissie niet eens noodig. Dus voel ik me precies evenveel in mijn recht, als b.v. menschen die reizen met kinderen, en ik kan U verzekeren dat deze laatsten gewoonlijk vrij wat lastiger zijn voor hunne medereizigers dan mijn honden, die zîch uitstekend gedragen, op onzen schoot slapen, en zich met niemand bemoeien. Op het punt kinderen daarentegen heb ik zoo dikwijls onhebbelijke mama's bijgewoond, die hunne kinderen gedurig met luiers voorzagen, of nog andere verrichtingen met hen deden, ook wel ze op'n vieze manier lieten eten en zich bevuilen, dat ik nooit in 'n coupé wil zitten ‘Voor dames’, omdat men daarin uiteraard den meesten kans heeft op zulk zuigelingen-gezelschap. - Ik heb o.a. eens in een D-trein in Duitschland de hulp van den conducteur moeten inroepen voor een dergelijk geval Op een tusschen-station kwam een fraai-opgedirkte floddermadam binnen, met een stumpertje van een kindje bij zich, dat, van wege een hevigen kinkhoest waarin 't bijna stikte, eerder in bed had behoord dan op reis. - Mamafloddermadam had te veel met haar eigen mooie kleeren op, om zich om het arme wezentje te

bekommeren, met het gevolg dat het in onze coupé, we zaten 1ste klasse, terwijl zij op weg was naar een 2de, binnenwaggelde, en daar de zeer onsmakelijke gevolgen harer ongesteldheid begon te deponeeren. - Ik verzocht de moeder zich te verwijderen naar de klasse waarin zij thuishoorde, en ons te verschoonen van haar gezelschap; waarop zij mij begon uit te schelden, en eerst de vlucht nam toen zij den hoofd-conducteur zag naderen. Op mijn beleefd verzoek aan dezen, de sporen van haar smakelijke visite bij ons te willen doen wegruimen, gaf hij ons groot gelijk, ging haar terughalen, stopte haar 'n doek in haar hand, en zei dat ze 't zelf moest doen, aangezien hij niet verplicht was het vuil der passagiers te bezorgen.

Het was een uitstekende les voor dat onhebbelijk vrouwspersoon, want, daar men in Duitschland streng is met boeten en met discipline, durfde zij geen woord tegenspreken, en lag, met den doek in de hand, op haar mooie japon geknield, den vloer af te wrijven onder het mompelen van ingehouden verwenschingen. -

Intusschen heb ik de geheele reis over, uit de 2de klasse coupé waarin zij haar plaats had gevonden, het onsmakelijk hoesten en wat er bij behoort van het kindje hooren overklinken. - In die coupé zaten meerdere dames, en ik heb hun lot beklâágd, en voor de zooveelste maal geconstateerd, hoe dwaas het is dat kleine kinderen en zuigelingen wèl in elke coupé mogen, inplaats van ook voor hen *afzonderlijke* afdeelingen te maken. - -

Ik vertel U dit geval, omdat gij, naar aanleiding Uwer eigen ondervindingen met reisgezelschap, wenscht te weten of de mijne altijd aangenaam waren. - Zeker, ik kan U op dat punt ook van allerlei vertellen, hoewel ik over 't algemeen persoonlijk geen klagen heb in dit opzicht. - - In Duitschland spéciaal zijn de uiterst beleefde conducteurs een groote hulp overigens. - Maar, zooals ik U hierboven raadde, het beste is, wanneer men volkomen in zijn *recht* is, zich niet te storen aan onhebbelijkheden of onredelijke op- en aanmerkingen, en er zooveel mogelijk geen notitie van te nemen, of om te lachen. -

Ik hoop, dat ge mij nu, wat het versje betreft, goed hebt begrèpen; ik plaats het alleen dáárom niet reeds nu, omdat ik uit Uw brief begrijp, dat gij het misschien in *elk* geval liever elders wilt aanbieden. Zoodra ik weet, dat dit niet het geval is, komt het in het volgend nommer. -

Excelsior. - Uw brief in dank ontvangen; veel dank voor de alleraardigste kaart. Op uw eigen verzoek beantwoord ik hem dus niet.

J.J.B. - Geféliciteerd!

Mevr: de wed: C.T. geb. G. - Ik wil U gaarne het recht op dat stukje teruggeven, zal dan de copie vernietigen. - Het nu gezondene wil ik gaarne plaatsen.

Hedda. - *In de Lelie* kan ik het bewuste zeer zeker in *elk* geval bespreken, wil dat ook gáárne doen; elders misschien óók wel, maar dat hangt af van den inhoud, of ik er een artikel over kan maken voor die bladen geschikt. - De latere werken van dien bewusten auteur zijn mij zoo onsympathiek geworden, ook veel van zijn doen; over de eerste heb ik mij veel minder ongunstig uitgelaten. Ik heb heel goed begrepen wat gij bedoelt met Uw wensch, en dank U zeer voor Uw vriendelijk schrijven. Ja zeker, zoo'n woordje doet wel eens goed, is 'n bewijs dat men wordt begrepen.

Mevr: D. van der M. te L. - Ik wil U en Uw man particulier beantwoorden, van daar dat Uw zeer welkom schrijven niet in deze rubriek aan de beurt komt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Joep. - *Ik* weet geen adres in Lausanne, wil gaarne informeeren.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged

29 Augustus 1906.
20ste Jaargang.
No. 9.

Bericht.

Gedurende de zomervacantie van **1 Juni** tot **1 Sept:** is het adres der redactrice, evenals verleden jaar:

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),
waarheen alle brieven, stukken, enz. zijn te adresseeren.

Hoofdartikel
Geld.

Wij lezen in een eeuwen oud verhaal van Simon ‘de toovenaar’ dat hij, ziende hoe door *handoplegging* geestesgaven werden meegedeeld, ging tot hen die zulk een macht openbaarden en hun *geld* aanbood met den wensch ‘geef ook mij deze macht.’

Ernstig wordt hij berispt en hoort zich de woorden toevoegen: ‘*uw zilver zij met u ten verderve!*’

Wij moeten ons bewust zijn van de *waarde* van het geld en van de *grenzen* dier waarde.

Veel is voor geld *te koop*, maar veel ook niet.

Voor geld is te koop: woning, voedsel, kleeding, onderwijs, geriefelijkheden des levens, vermaak, kunstgenot, gezondheid voor een deel, bevrediging van genot- en weeldezucht. Men kan naar buiten en op reis gaan en boeken zich aanschaffen. Ja voor geld kan men verwerven een *onafhankelijk* bestaan.

Geld is geen ‘slijk der aarde.’ Niemand kan er buiten. 't Is in te ruilen tegen levensbehoeften en onafhankelijkheid. Men kan er zijn leven door vergemakkelijken, veraangenamen, verfijnen naar geest en gemoed. Men kan er zegen mee wrochten, anderen mee weldoen, goede dingen door bevorderen, heerlijke doeleinden mee najagen en door er van te schenken innerlijk zich verrijken.

Geld is geen ‘slijk.’ Wee wie er onvoorzichtig, slordig, onnadenkend, verkwistend mee omgaat!

Een gierigaard, een die anderen ‘het vel over de ooren’ haalt; die leeft, maar niet kan laten leven, die zijn leveranciers uitmergelt, hen te lang op het verschuldigde laat wachten en zijn rekening ter zijde legt, is een stumper, is een oneerlijke.

Iemand die de tering niet zet naar de nering en maar ‘van den hoogen boom’ afleeft, die achteruitgaat, inkomsten en uitgaven niet in overeenstemming brengt, handelt lichtzinnig, ja slecht.

Wie niet *verzorgt* wat hij bezit - ook ten

koste van anderen - van dien, zal wat hij nog heeft, ontnomen worden.

Wie zijn geld verliest, derft zijn vrijheid en werpt zich in ondragelijke zorgen. Verliest door eigen schuld.

Waardeer wat gij aan geld bezit.

Tracht door arbeid en noeste vlijt stoffelijk vooruit te komen in de wereld, ten bate van u zelf, de uwen en van vele anderen. Wie van het zijne niet kan meedeelen, is een verachtelijke vrek en gevoelt niets van zijn verplichting jegens anderen, noch van zijn verantwoordelijkheid jegens de gemeenschap. Hij wil alleen ontvangen, maar niet geven.

Eerlijk verdiend geld - de arbeider is zijn loon waard - schenkt een gevoel van voldoening en stemt blij en dankbaar.

Woeker met uw geld, maar op een wijze die ge voor u zelf, ja voor allen kunt verantwoorden, doch vergeet nimmer: elk bezit legt een verplichting op.

Men kan voor geld veel koopen, maar evenzeer veel *verkoopen:* zijn goeden naam, zijn invloed, de achting die men geniet, het vertrouwen dat men ondervindt, de eerbied voor zich zelf, zijn rust, zijn vrede, zijn goed geweten, zijn onbezoedeld karakter en dan is men met al zijn bezittingen toch doodarm. Er zijn rijke armen en arme rijken. De eersten beklage, de laatsten benijde men, want deze *zijn* en *voelen* zich gelukkig.

Men begrijpe dat veel voor geld *niet verkrijgbaar* is.

Het kapitaal heeft veel uitnemends tot stand gebracht en zal voortgaan weldaden uit te storten over de wereld. Een domoor, een verblinde die het kapitaal vervloekt, hoezeer opeenhooping te betreuren is, doch men opent niet alle poorten met zilveren en gouden sleutels.

Wie het ‘onschuldige oog’, waarvan een dichter sprak, eenmaal heeft verloren, bekomt het voor alle goud der aarde niet meer terug. De eer is als gebarsten porselein. Er helpt geen krammen aan.

De eens stuk gebroken vaas, hoe kunstig ook gelijmd, krijgt nooit meer die kleur en waas, welke zij voorheen bezat.

Er is nergens een magazijn, waar gemoedsrust te koop is. Als het berouw en schaamtegevoel eenmaal gaan werken, als het beter-ik weer gaat spreken, kan men het geweten wel goud en zilver aanbieden, maar zwijgen doet het dit niet.

Ook kennis is niet te koop. Ge kunt den besten en duursten leermeester kiezen, maar voor u leeren, kan hij niet. Kennis is alleen te verwerven door eigen inspanning, geduld en volharding.

Eer, gewetensrust, kennis... niet voor geld te koop.

Evenmin achting, vertrouwen, eerbied, liefde. Men kan u - omdat ge strooit met geld en mooi woont en verre reizen doet en prachtig gekleed gaat, wel naar de oogen zien, vleien en naar den mond praten, ja voor u kruipen... heel onderdanig, maar dit alles doet men niet om *u*, maar uw *geld.* Wie weet of men er niet eens van profiteeren kan!

Voor geld dus te koop: levensbehoeften en onafhankelijkheid van de menschen - voor geld niet te koop: eer, gemoedsrust, kennis, liefde, een onergerlijk geweten.

Geld, het middel om te leven, de taak uit te breiden, wél te doen en buiten stoffelijke verplichtingen te blijven van anderen, - geld onmachtig om terug te geven: verloren eer, verloren onschuld, verloren tijd, verloren goeden naam.

Wie speelt met zijn geld, als een kind met zijn pop, is niet meer dan dit kind.

Wie bezit oneerlijk verworven geld, dien brande het eenmaal in de handen.

Wie voor geld zedelijke schatten veil heeft, is een deerniswaardig en diep te beklagen wezen.

Wie anderer geld er doorbrengt en hèn arm doet worden, die hebben vertrouwd in medemenschen doch dit vertrouwen beschaamt, toont diep gevallen te zijn en rusteloos zal diens verder leven zijn. Zijn last wordt ondragelijk.

Te willen *bezitten* wat niet voor geld gekocht kan worden, omdat het zedelijke goederen betreft, te willen *nalaten* als erfenis wat nooit voor goud of zilver is te verkrijgen, te willen *hebben* om te schenken, ziedaar een ideaal, voortdurende inspanning aller krachten waard.

De dans om het 'gouden kalf' is in de mode. Arm wie de slaven dezer mode worden. Zij zullen er zoo duur boeten. Nooit kan eens menschen beteekenis afhangen van wat hij *bezit*, eenig en alleen van wat hij *is*.

In onzen tijd van klatergoud en vernis, van groot willen schijnen en van grootdoenerij, in onze dagen waarin zoovelen worden meegesleept door wat blinkt en schittert en verblindt en waarin het zoo moeilijk is zijn weg te gaan in eenvoud en bescheiden-

heid, komt het er op aan sterk te wezen en zich zelf te durven zijn en te blijven.

Wie meent te staan, zie toe dat hij niet valle!

Weest manlijk, gedraagt u moedig!

Telkens wordt het zoo ernstig, zoo ontroerend ons verkondigd dat hetzelfde geld, hetwelk zegen wrochten moest, de oorzaak worden kan van een diepen val.

Vallen gaat zoo gemakkelijk, opstaan is zoo moeilijk.

Zien wij toe op ons zelven. Waken wij zooveel we kunnen over de onzen! De geldduivel - azend op zijn slachtoffers - krijge ons niet in zijn macht!

Eerbied voor ons zelf! Hierin ligt een machtig wapen.

Gevoel van verantwoordelijkheid jegens anderen aangekweekt.

Dat maakt sterk.

Ds. J.F. TERNOOY APÈL.

Alexander Kielland.

Hij is dood!

Als 'n vluchtige nieuwstijding onder zoovele anderen heeft het dezen winter hier en daar in 'n courant of 'n tijdschrift gestaan: het berichtje van zijn overlijden.

En de levenden schrijden heen over de graven, en vergeten gelijkelijk gauw de groote en de kleine mannen, die daarin verdwenen zijn; vervuld met het eigen kleine ik; - totdat ook voor hen het afscheidsuurtje slaat, ook voor hen de beurt komt om vergeten te worden!

Alexander Kielland heeft behoord tot de allerbesten onder de Noorweegsche auteurs. Dat zijn werk kunst is geweest, groote literaire waarde bezit, zijn volk en zijn regeering hebben het *moeten* erkennen van lieverlede, ook waar zijn onafhankelijke denkbeelden en zijn moedig de waarheid durven zeggen hem machtige vijanden hebben bezorgd, die hem in den beginne van zijn schrijvers-loopbaan stelselmatig en met goed gevolg tegenwerkten.

Maar 't is niet dáárom, om zijn wat meerdere of mindere ‘beroemdheid,’ dat ik deze regels schrijf in eerbied voor zijn nagedachtenis. ‘Roem’ is zoo iets innig ijdels, dat het feit van iemands ‘beroemdheid’ mij altijd héél koud laat. De menschen hebben nu eenmaal nóódig afgodjes, dientengevolge vereeren ze vandaag dezen, morgen genen. Komt de dood, blaast weg den ‘grooten’ man, of de ‘supérieure’ vrouw, en gelijk reeds voor eeuwen de psalm-dichter heeft gezegd:

‘Men kent noch vindt hun standplaats zelfs niet meer.’

Voor mij persoonlijk echter is Kielland iets gewéést in mijn leven; was hij een dergenen, die hebben bijgedragen tot 'n omkeer in m'n innerlijk zijn, wiens werken mij lieten zien andere waarheden dan de conventioneele die ik had geleerd als kind, wiens denkbeelden kwamen bevestigen, wat ik schuchter in stilte had gedacht. In het bijzonder geldt dit van zijn *Schnee* en zijn *Arbeiter;* (ik bedien mij bij voorkeur van de Duitsche vertalingen.)

Schnee is de geschiedenis van den eigengerechtig-geloovigen ‘pastor’, zijn zelfgenoegzaam leven leidend, géén huichelaar, 'n eerlijk-'t-meenend mensch, maar zonder éénig begrip van den strijd, van den twijfel, van het lijden der in opstand geraakte, naar de waarheid, die niet te vinden is, zoekende jonge zielen, ginds

ommedwalend in de groote wereld. Met ijzeren hand regeert hij zijn vrouw die, zonder dat ze 't zelf inziet of er zich rekenschap van geeft, in zijn huishouden is geworden daardoor: een nul, een ding, inplaats van een denkend, zelfstandig wezen, met een wil en een eigen gezichtskring; met diezelfde ijzeren hand óók regeert hij zijn zoon Johannes, studeerend ginds in ‘de hoofdstad’ voor dominee, die het waagt hem soms 'n schuchter bezwaar, een bescheiden vraag voor te houden in zijn overigens van de grootste onderdanigheid getuigende brieven. - Toch, als die zoon hem eene op zichzelf beschouwd ongewenschte schoondochter aankondigt: de door het ‘modernes Unwesen’ bedorven Gabriele, dan geeft hij zonder eenig verzet genadiglijk zijn vaderlijke toestemming omdat er niets valt in te brengen tegen de jonge dame, dan dat ééne: haar moderne begrippen! Die nu, - pastor Daniel Jürges twijfelt er niet aan in zijn zichzelf zoo sterk voelen, - zal hij gauw genoeg weten uit te roeien, zoodra Gabriele maar een paar dagen onder zijn dak, in zijn atmospheer - onder zijn ‘beademing’ zou onze dr. Abraham Kuijper in de *Heraut* zeggen - zal hebben vertoefd!

Reeds in die teekening van het type pastor Jürges is Kielland subliem. Heel dit interieur, heel die persoonlijkheid is gegrepen uit het ware leven. Er is nergens een eenzijdig pogen merkbaar, om dezen eerlijkgeloovige in 'n leelijk of onoprecht licht te plaatsen; hij is

eerlijk, tracht met opoffering van eigen verlangens zijn plicht te doen, iemand uit één stuk van het begin tot het einde.

- Maar tegen hem over staat nu plotseling het kind van een nieuwen tijd, Gabriele, de toekomstige vrouw van zijn zoon; Gabriele, die met zich brengt 'n nieuwe levensopvatting, 'n gansch anderen gedachtengang, die hoegenaamd niet wordt geïmponeerd door de onfeilbaarheids-manieren en het uit de hoogte optreden van den in zijn eigen huis steeds als paus vereerden ‘pastor’; met het gevolg dat deze, door zóó iets ongedachts, zich weldra uit zijn evenwicht voelt gebracht.

Het is in één woord de strijd tusschen het oude en het nieuwe, die, in 'n sober-aangrijpend geteekende botsing, hier wordt afgespeeld. - En daartusschen in staat de schipperaar Johannes, die zijn meisje, ginds in de hoofdstad, waar hij zich vrijer en onafhankelijker voelde van den vader dan hier, heeft betooverd en op 'n dwaalspoor gebracht, door halve beloften en dubbelzinnige toestemmingen in hare levensplannen, zoodat zij gelóóft dat hij 't in den grond met haar ééns is; terwijl hij thans, tegen den muur gedrukt door den recht door zee vader, zich hoe langer hoe meer verwart en vastpraat in zijn eigen halfheid; totdat Gabriele inziet hare vergissing in hem, hier in zijn eigen omgeving ziet zijn waren aard, zijn echte liefde, zich van hem losrukt dan in 'n vooruitzien van de ontgoocheling die haar zou wachten in een huwelijk, heengaat alléén, voor altijd.

- Het is waarlijk geenzins, omdat ik 't zoo ééns zou zijn met het pleidooi vóór het nieuwe tegen het oude, in *Schnee* geleverd, dat ik zulk een bewonderaar mij toon van dit meesterstukje van Kielland. Het is omdat het pleidooi-zelf, hoe men ook denken moge over den inhoud, zoo prachtig-aangrijpend is uitgewerkt, zoo levenswáár! - Ieder die 'n jong, *denkend* wezen is geweest, en 'n kind van zijn tijd, (de meeste menschen echter *denken* nooit, jong noch oud), heeft gevoeld als Gabriele, waar hij stond te midden der vooroordeelen, der starre bekrompenheid, der zich onfeilbaar-achtende behoudendheid, van de onder *Schnee* begraven wereld der conventie, die geen medegevoel heeft vóór, geen begrip van hetgeen er omgaat in 'n tot nieuw leven ontwakende, vrije menschenziel, welke zich zou willen losrukken van leugen en sleur en schijngeloof, om zichzelf uit te leven in blijde oprechtheid en waarheids-aanbidding!

Kielland heeft zoo meesterlijk de kunst verstaan, met 'n kernachtige soberheid, die zijn boek maakt tot 'n juweeltje van stijl en van vorm, te schilderen die geestdoodende, eigengerechtige, bekrompen atmospheer van den ‘Pastor’, in wiens muf riekend huis Gabriele's komen is als 'n verfrisschende lente-wind, uit reiner, lichter luchten. En misschien is wel het allermooiste stukje in deze sublieme teekening, die van Frau Pastor, in wie al wat haar man heeft doen verstikken door zijn tyrannische ‘Uberlegenheit’ van zóóvele huwelijksjaren, als nog éénmaal ontwaakt en herleeft door den onafhankelijken toon van Gabriele, waaruit haar klinkt als 'n galm uit ver verleden, 'n herinnering aan wat zij óók ééns was, had kunnen zijn indien...

‘Frau Jürges hatte Gabriele's Ring unter der Lampe hervorgesucht, sie blieb jetzt während des Auskleidens stehen, und betrachtete ihn lange...

Wie sie so dastand, dämmerte es undeutlich vor ihr auf, dasz das was sie heute erlebt hatte wie ein Spiegelbild war, ein kurzer Schimmer von etwas, das tief drinnen in ihrem eignen Innern lag... verkrüppelt und verkümmert.

Sie betrachtete diesen verschmähten Ring, und sie betrachtete ihren eignen, der dünn und abgenützt ihr lose auf den blassen Finger sass, - ein einzelner Ring, aber

einer langen, langen Kette angehörend,.. - Und sie vermochte sich nicht einer bösen Empfinding zu erwehren, als sie ihn fortlegte... diesen neuen, ungebrauchten Ring, der verschmäht worden war.

Und doch... und doch... wer hatte Recht? - Welcher dieser beiden Ringe hatte Recht?'

Arbeiter is een in zijn soort veel verschrikkelijker openbaring van de holheid en de ledigheid der 'eer'- en plichtsbegrippen in de groote wereld! 'Zondigen' in het openbaar, dat wordt gestraft, maar op de afschuwelijkste wijze in 't geniep de gemeenste vuiligheidjes bedrijven, dat mag; daarbij kan je blijven behooren tot de allerhoogsten en allerfatsoenlijksten in den lande! Kielland heeft dit scherp belijnd tegen elkaar over gesteld. Wel zelden heb ik iets gelezen zóó vernietigend wáár, als de teekening van minister Bennechen, mitsgaders zijn deugdzame vrouw, die, omdat hun zoons naar hun zin veel te in 't oog loopend werk maken van de mooie boerendeern Christine, haar, door hun toedoen, laten koppelen aan den walgelijken ouden concierge in hun huis: Anders; - al weten ze ook

(thema Brieux) dat deze niet *mag* trouwen.

En toch is deze zelfde minister Bennechen, zoowel als zijn vrouw, 'n heel beminnelijk, braaf mensch, voor wien iedereen zijn hoed afneemt, om zijn vele deugden; toch wordt het vieze oude sujet Anders door de maatschappij getolereerd, ja zelfs met onderscheiding behandeld, omdat hij immers is, niet alleen de concierge, maar ook, als ambtenaar op het ministerie, de invloedrijke vertrouwde van den minister!

Weet gij echter tegen wien de officieele braafheid zich wèl keert? Tegen den vader van Christine, tegen den broer van Anders, 'n eenvoudige boer, zónder invloed, en zonder positie! Want, verbeeldt je, die is zóó 'onzedelijk' geweest zijn eigen dienstmeisje te verleiden in zijn weduwnaar-schap! Zie, zoo'n immoreele daad kan niet genoeg worden afgekeurd; de wet komt er bij te pas. En, als je iets doet, waarvoor de wet je te pakken kan krijgen, dan ben je 'n 'misdadiger', dan heeft de officieele deugd, (die het zoo handigjes in het geniep doet), recht je met den vinger ná te wijzen.!

- Kijk b.v. eens, hoe 'lief' die 'eenvoudige' hartelijke minister Bennechen zijn eigen huis afstaat voor het trouwfeest van zijn lang-jarigen concierge! Kan *hij* het helpen, dat Christine weldra wegkwijnt, door dat huwelijk onwetend in haar ongeluk is geloopen!? Nu ja, hij en zijn vrouw hadden natuurlijk daarvan, van 'dat', wel eens een en ander gehoord, maar, zooals ze onder vier oogen heel verstandig tot elkaar zeiden: 't Is immers hun zaak niet! 't Gaat toch *hun* niets aan! Ben ik mijn broeders hoeder!? En, trof het niet gelukkig, dat de zonen Bennechen door dit huwelijk zijn gered voor verdere verleiding en in opspraak geraken? Ieder is zich zelf het náast, nietwaar?

Kielland beschikte over 'n gróót talent; met 'n zeggingskracht en 'n beknoptheid, die getuigen van meesterschap in den vorm, heeft hij deze conflicten uitgewerkt met 'n realisme, dat nergens grof wordt, of stuitend door te véél accentueeren. Vooral in *Arbeiter* waar het onderwerp zoo delicaat is, treft het fijnbeschaafde in de détails, het weten te zwijgen op het rechte moment, in tegenstelling van zijn kunstbroeders, die er 'n smerig plezier in vinden goor en onhebbelijk en onkiesch te worden, en af te dalen in de meest intieme en stuitende bijzonderheden, onder het motto: om de kunst!

Toch, ik herhaal het, niet zoozeer om den *kunstenaar* die is heengegaan, dan wel om den *mensch* in zijn werk, die mij een steun is geweest en 'n wegwijzer in den opgang van mijn leven, heb ik deze regelen geschreven tot zijn aandenken!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Tooneel-Indrukken van Johan Schmidt. *Schrijver van Verschoppeling, Het Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.*

Ambulant. *Nachten III.*

Eindelik schemerde door hoofd 't slaapverlangen en kwelde moeheid, lendenpijn 't uitgeputte lijf dat op 't ruwe plankier te wentelen lag. De deelen, dun met hooi bedekt, schuurden splinterend tegen m'n vleesch. Moeitevol trok je dan hooi-bundels, dotten van de over je heen rullende hoop, gedurig om-en-om draaiend, nù eens op de zijde, dan weer op den rug, tot rust trachtend te komen. Was alles weg getrapt dan krabde

je rond op den bodem van een afgrond waarlangs de glooiende hooimassa als heuvelflanken opronden. Je liet je razend van onmacht achterover vallen, abnormaal, apathisch, woedend, daar de slaap niet kwam. Klam voelde je de huid prikken. De temperatuur was verhoogd, joeg koortsige hitte door 't ziek-aandoenend complex dat nog steeds spartelde om rust te bevechten, krakend en harkend met de schoenzolen.

- Blaif joilie doar nou kàlm, kefte de boerin.

Ik hoorde aan 't opwaarts klinken der stem dat 'r uitdaging op ons doelde. 't Hardvochtige mensch mompelde penible uitvallen. De quintessens begreep 'k. 't Deerde me niet. Bij uiterste afmatting hinderen beleedigingen je niet. Doffe troebeling deint in, door je, doet schimmen leven, schimmen die oasen toovren in een blij verschiet. Horizonten, verlokkend van denkbeeldige pracht, kleuren op, herscheppen 't ideaal van kunst-hopen dat reeds verzwartte in rouwomhulling. Zulke beelden versterken weer en in religieuse mijmering daagt, ver, vèr weg, de blijde toekomst. 't Vreugdelooze streven, smachtend aangevangen, trotseerend, o zóó veel simpele gelukjes, onverbiddelike meêdoogenloosheid, glansde met onzuivere, uitdoezelende

omtrekken voor den geest, dwalend en hulpbehoevend rond-dolend, weerbarstig en onzeker door twijfeling. De moed verzwakte, scheurde, sloeg uit-een, wijl de tezamenhoudende kracht gebroken was. Naast helder kristal-tintelende schichten, schoven paarsgroene vegen - leelik en somber, 't totale droomtafreel verduistrend. De tinten, schaduwen, fel-lichtende spatten, doorpraald van immense effecten, glooiden in 't fatale verbeeldingszerk, dat 't hoofd-dak leek òp te bollen. Of de schedel rees, rees tot in 't oneindige, zoo breed ontwaarden de teugellooze gedachten, dicipline-loos, insubordineerend de moe ter neer liggende 't heelal dat zich opende, plots, vol verrukking. Koren verhieven hunne subtiele zangen - wijdstrekkend klonken de rytmieklooze klanken, zonder toon, zònder volume - zonder samenhang of dynamiek. Futiel, ijl, door geen dissonant ontstemd, schalden de heerlike klachten door 't wijde boven-zinnelike, waar niets toefde dan aestetische intensiteit, vormloos en zonder einde. Eterisch het vermogen, dat uitdrukking schonk aan het geluid, ontastbaar, feeëriek, maar 'n feeërie van zulk 'n fijne plastische volmaaktheid, dat de bekoring te verheven sprak uit 't licht, *te* rein versmolt in schijnbaar vormen-schoon, *te* ethisch wonderde uit de mysterieuse koraal, die heel de chimerische verschijning tot ondeelbaren luister bracht.

In 't diep azuur, dat guldend schitterde, troonden wezens van idealen bouw. De hoofden negen, streng devoot, omgeven door 'n waas van purper-stof, doch met geen ander doel dan al 't zichtbaar schoon in rijpen tooi te zien. Schakeeringen, weelderijk, markeerden 't geheel, 't zonderlinge tableau bleef één van toon met duizenderlei nuancen, waartusschen stralend goud door-blonk.

Omlijnd geen enkele der figuren. Toch hield de afstand, naar 't scheen, millioenen mijlen ver - 't àl in extatische klaarte. 't Koor, de oogen half-gesloten, zong niet zijn melodie, neen zuchtte haar. Tot mij kwam 't onbestemde lied, terwijl 'k wijd, wijd weg zag opengaan de monden der triomfale groep, waaruit nog heerliker de zang ontvloot. Hoe kwistig óók de weidsche pracht, geen kleuren onderscheidde ik.

En nog onmeteliker verruimde toen het licht, dat louterde tot 'n schitterende fase van onwezenliken schijn. Perspectieven diepten, verloren in blanke transformeerende ether. Uit krullende kronkels spiraalden zuilen, welke, 't koor doemden tot brokkelende deelen, flauw oplosten in 't nieuwe experiment.

De zuilen slingerden om-hoog, steunden 'n dak van mozaïk. En deze hal, blakerend van zonne-vuur, verhief zich op 't drijvend wolk-gevlak, dat zweefde onder den hal van stoeiend koloriet.

De nuanceering van bloemen, lila, wit met mauve kelken soms, waarover takken klokjes bogen - welluidend, kuisch 'n maagdelijke, blije vreugde-streeling uitten. 'n Paradijs van rozen zonder naam. Zij bloeiden ééns en dan nog wel voor één; de gelukkige die ze zag. Aan den marmren voet, alwaar granieten beesten, geen monsters, doch hevig van bizar contour, gehouwen waren, lag geschaard, emotievol in zoete luistering, 'n menschen-ras zóó ècht en ònvervàlscht, dat conceptie aarzelend 't beeld in mijne visie grifte. Hoe te beduiden, te reconstrueeren in klei of steen zulk menschenvertoon, zoo zeldzaam, sterk en normaal? O kon 'k ze nog eenmaal zien! O, wat ik zag was waarlik ongemeen en 'k schiet te kort in het vermogen tot wedergaaf. Maar 't hoogste punt werd eerst bereikt, toen in dien hal 'n spel begon, nadat bazuingeschal 't komende had ingeleid.

't Was 'n prachtige inkomst van stoere mannen, voorafgegaan door vrouwen, meisjes, knapen en kinderen. Plots na 't entree, verwijderden ze zich weer, waarna de overgeblevenen aanvingen met de dialoog.

Die 't eerst naar voren trad, sprak tot de jonge vrouw, uitdagend, wachtend naar me ziend, met achterwaartsch hoofd, de haarpracht als goudkronkelende krullen latend beven en schudden over den rug, waarop 't kastanje te beven golfde: We zullen zien wie of 't wint. 't Gaat hier om de kracht. Wat wij bevechten zullen is de tragedie der verwoesting. 'n Heeten strijd zal onze worsteling zijn, wie valt verliest. En velen zullen deelnemen aan den kamp...

Tartend lachte de jonge vrouw.

Welk 'n plastiek - welk 'n vormen, die beide wezens daar onder dien koepel... wàt... werden er sluiers neergelaten?... 't Werd alles doffer... ik... Niets zag ik meer, niets voelde ik - te verwijderen scheen ik... enkel 't murmelen, neen ook weer niet... 't neurieën... 't egale nasale geprevel eener deinende zee...

- Ik... vin 'm niet goed... z'n anslag deugt niet. -

- Klets niet... 'k moet slapen.

- Je wil 'r niks van hooren, maar transponeeren kan-ie evenmin...

- Als je nou niet ophoudt, midden in den nacht...

Moe opende ik de oog-leden, zag in 't groenig-bruin dat donzig scheen dooréén te woelen, met schijnbare wormpjes en slangetjes van lichtlooze verduideliking door-mierd. Ik schrok. 't Was nog nacht en 'k hoorde stemmen....

- Hou nou op met je muziek...
- Toch kan-ie niet transponeeren.
- Welwaar.
- Nietwaar.
- Och kom, wat weet jij daar nou van. Jij, kan 't zelf niet...
- Ik niet... zeg dat nog 's...
- O, denk je, dat 'k dàt niet durf.
- Nee...
- Niet?...
- Nee...
- Zal je dan 's zien...

Even hoorde ik beweging in 't ritselende hooi. De pistonist en stramme violist pruttelden nog na, over wie wèl of niet transponeeren kon. Dan volgde knokenknikken, rekken en geeuwen. Wentelen midden in 't hooi - dof gebons van armen of beenen door dunne sprieten-laag.

Naast me lag er een te bronzen. 't Zware adem-gezaag stroefde in 't stille donker. Verder puf-knikjes - stamelend geprevel van een droomer. 't Dansgedrein in de gelagkamer was niet meer. Nog wel knoersend stoel-pooten-geschoer, keelschrapend gewauwel, hol door de wanden galmend, gebroken door distantie. Soms, 'n plompen stap, deurgepof - dàn verlaten leegte - om kort daarop zanikend woord-gedrens te hooren roezemoesen, bot afbrokkelend voeten-schuifeling op knarsenden zand-vloer.

- Die wou zeggen dat 'k niet transpo...
- Mònd toch...
- Ja, 't kan me niet schelen, maar beleedigen laat ik me niet... Bij Kreeft en Buderman heb ik in 't orkest gezeten...
- Voor mijn part had je op ommerschans ge...
- Kon jij je piston maar vast houen... ik niet transponeeren...
- M'n piston!... ik...

De stem kwam naar me toe, bij 't schommelen van 't hooi, dat onstuimig werd. De pistonist was overeind gedoken, sloeg de handen door de stekels. Suizend kwamen dotten neer.

- M'n piston niet... fluister beet de ander. Van avond lette 'k 'r wel op, dàt jij om in den toon te blijven net deed of je streek, maar heelemaal op mijn hing. 'n Gewone wals kun je niet eens van 't blad af spelen... Waar moet je 't ook vandaan hebben. Je heb niks geleerd... niks... 'n Beetje muziek voor de dans, da's hoopie-al...

- Dat zà jij geleerd hebbe - wat ik leerde, nijdigde de stramme, zich inhoudend om niet te schreeuwen. Z'n schrommend orgaan, doorsist als-ie fluisteren wou, schorde heesch. Ik beefde, want ik vreesde de boerin, van wie 't hooi en de zolder was en die in geen geval bizonder veel gastvrijheid had betoond. De fosfore pieken door dakreeten puntten niet meer. Doemelende goring brak door 't grijs-zwarte, waarin de omtrekken vorm teekenden. Ik werd gerust. Al wist de boerin van geen kompassie, de dag herleefde. Te huiveren lag ik, toch me behagelik drukkend in de kriebelende

draden. Op m'n gezicht schuurde 'n nest - kietelende, ook prikkende slierten, droog-knakkende strepen, pluisjes, pluimpjes en zaad-veeren.

- Sssst, verzocht 'k...

- Ik niet transponeeren... 'k Heb-me...

- Sssst.

- ... Van avond an je geergerd... valsch man... je toetert maar je blaast niet... je toetert... Je kan niks, streelen moet je... daarvoor bè je in de wieg gelegd... niet voor 'n flink en degelik muzikant. Ik kan niet tranponeeren... Waar bè je ooit...

- Sssst...

- Schorre bootsman, sarde de pistonnist... Je vingers zijn te stijf om je viool vast te houen... Wat moet jij nou voor muziek maken. Da's nou al te mal. De directeur neemt je ook uit arremoei...

- Ja... ja... als... as... stotterde de tegenpartij... als... jij zoo oud als ik... en je kon dan net zoo goed transponeeren als ik... Ik niet transp....

- Vrott kèrls... bist du verrükt. 't Is 'n skandaal... Ist das ein mensch qualen... Belästige ich?... 'n alter man die kain... kain.... Ich wohl slafen verstan sie das?

- Hoor die smerige mof...

- Moef... moef... sjämen muszt du dich... Wenn ich nichts mit dir kann anfangen... sol...

- Maak geen spats...

Nog kwam de boerin niet... Ik hoorde niets meer beneden... 'k Moest 'n einde zien te maken aan die schermutseling. - Een

der acteurs begon 'r zich ook al in te mengen, Jonas genaamd.

- Mannen vroeg ik... denk 'r om de boerin...

- De boerin! Ze moet 's boven kommen, diende Jonas van repliek, zij en 'r man...

- Alla, éér ze bóven zijn... 't Is hun niet geraden... Je ne suis n'enfant... Basta silence messieurs. Jonas, de man van opvoeding, van goeden huize trok zich terug. C'est une nuit de saltimbanque je vais dormir de nouveau...

- Die Jonas kan toch maar aardig z'n mondje fransch.

- Hij heeft ook in de Bastille gewoond... in de dagen van Haantjepik zes-en-'n-half, schromde de altijd moppige stramme... Zeg meneer Jonas... die toeteraar smoest dat 'k niet transponeeren kan...

- C'est possible...

- Sibel... Sibel... Sibels-bouillon zal je bedoelen...

- Stilte toch, jakkerde Jonas, bruut uitvallend - stilte... ik wil slapen nog. -

- Koed... Koed... Sehr koed mineer Jonas... Transponieren... transponieren... Tie alte kerl mit sein transponieren...

- Gansch recht, herr Otto...

- Glauben sie mir, herr Jonas... ich bin betrübt - und nun sollte ich soo gern wollen schlafen... ich träumte... meine frau ist kranke und... fühlen sie was ich meine?...

- Das leben ist schwer zu tragen.

- Hou julie nou ook je mond... blafte de pistonist...

Vogel puf-knorde steeds. Z'n slaapzang borrelde onophoudelik. Hij ontwaakte niet.

Nogmaals woelden hooi-golven, frisselde 't zachte, futile geluid van knakkende, dooréén buigende stengels.

Roerloos. Ze zwegen, enkelen bewogen. Ik dwong me tot slapen, dwong me, werd kriegel. M'n gloei-rozige wangen blosden, de warmte voelde ik onder mijn huid, onaangenaam droog. Voorbij 't huis klompte 'n boer. Hol-blokte-ie. 't Plofte uit de keien. Doffe terug-galmende klotsing pofte op de muren, kil en stug als 'n geeuwende echo. 'n Kar ratel-hobbelde aan. In de verte hoorde ik 'm horten, dof-knallen als ontladende projectielen. Dan knar-schok-rammelde 't ding gemeen voorbij. 't Joeg rijtend, gerazend lijk in-elkaar stortend hout op 'n ijzeren plaat. Eerst wijder weg-hortend, klakten de paardenhoeven boven de salvoëerende wielen uit. En geleidelik ketste stootend de wagen voort. Op de planken van 't brugje hoorde ik 't paard bonzen, krachtig, toen weer knarrende rammeling als van 'n ratel... De ruiten hadden getinkeld... wij lagen te schudden bij 't langs gaan. 't Leek een langdurige ontploffing...

.... Waterige ochtendgrijzing schoof in 't klamme duister... Hé... 't... was net of 'r iemand huilde... alleen 't dikke geslik van een die zich bedwingt... 'n zuchtende snik... 'n snik... diep uit de borst...

- Huilt daar iemand?, informeerde ik.

Geen antwoord. De schreiende zweeg, snikte, zuchtte niet meer.

Met nuchteren nuancelooze scherpte bleekte de dag aan.

Ik dommelde weer in, en toen ik wakker werd, reflex-schokkend, probeerde ik op te gaan zitten. O, wat stroef bogen m'n leden, wat scheutte pijn door m'n vleesch. 'k Scheen te verharden. Bewegen ging uiterst moeilik. Ontzettende knagingen tusschen knoken die uit de gewrichten geknakt moesten worden. Daarna omwendigen, gebalanceer op knieën, kerm-zuchten van lenden-wee. Boven de hooistulp dook ik

op, zag niets dan vleesch-vlakken van uitgestrekte handen; 'n neus stak eigenwijs uit de lange, geelsprietige veêren, waar pal bij twee voeten, een op de borst van den neus-man.

Tegen den muur, zat Otto rechtop. 'k Keek toe. Melancholisch tuurde-ie naar omlaag, 't hoofd ver voor-over. Sliepie? 'k Wist 't niet. Hij bewoog. Z'n hand trok-ie op, wreef de vingers schurend langs de toe-geknepen oog-leden.

- 'Goeie morgen... herr Otto.'
- ... O.... è... Hà... sind sie er,.... Oh, Gute morke....
- Wel gerust? vroeg 'k!...
- A... là - là... Man soll rühe.. auf das rohe holz... nein... herr... nein... ist das leben....?....

Meteen kroop-ie overeind, stapte behoedzaam door de bult, neuzen, beenen, armen ontwijkend.

- Aù... aù...

Otto hinkte, flapte in 't hooi.

Jonas hoofd stak snauwend, schuddend, snel op. Z'n handen woelden de omslingerde draden los. Slaap-geeuwend mummelde-ie: wie... liep... daar-op... m'n... hoofd?.... Da's niet collegiaal.... lang niet...

- Bitte herr Jonas... ëntschüldige.
- O... o... ëntschüldige... mein kopf

ist kein... kein... kein.... Der strasse ist weitläufig genug.

- Tjà... Tjà.....

Otto maaide me, op handen en voeten door 't hooi gaand, voorbij: Z'n oogen waren rood omkransd... o, ik zag 't direct. Hij was 't, die gehuild had... Ik zei niets, liet 'm over m'n beenen klauteren. Naar beneden ging-ie.

Na Jonas, ontwaakte 't orkestrale gedeelte. Suffig trokken ze hunne klêeren recht.

Otto, sprak beneden al met Vogel, die in de schuur op en neer wandelde. Z'n stap klonk regelmatig. De boerin redekavelde met Vogel - riep naar Otto, die water hoosde, uit de pomp. Ik zag 'm, bij 't trapafgaan, 't hoofd onder de breede spattende storting duwen.

- Je motte niet zou'n zwaine-boel moake, man. Je plasse me de heele ploas onder. Is 't 'n moffie, grinnekte ze naar Vogel.

- Nee, 'n kaffer - bitste hij.

De volle gouden zon sulde door de deur, pulverde in de onder-schuur, brokte druipend in 't deur-vierkant, glitterde langs 't koperwerk, dat in kuipen stond. De straal-breking in glas, rijk schietend door 't venster naast de deur gaf heerlike millioen-kleurige facetten. Uit de zonlooze vliering naar de laagte ziend, was 't 'n verrassing.

Te moe om te spreken, klommen we een voor een van de leer, lichtten de pomp-arm, deden de water-val op schedel en nek plonsen. Ieder keer lokte dat 'n protest bij de boerin uit, ons onomwonden te verstaan gevend nooit weer op 'r hooi te kunnen rekenen.

- Jij met je hooi... doe je maal 'r mee, norschte Jonas... 'k Heb maling aan je hooi. -

- We zijn om je verlegen, zong Vogel in z'n pijp.

- Vast niet... meer, deed sarrend 't mensch. Mijn hooi is voor bééste... nie vour kemédiante... die motte in 'r-loi spul 'r fortoijn maar zoeke...

- Hebt u naaste lief gelijk u zelve, declameerde de pistonist...

- Als juilie nou nog meer in te brènge ebbe, roep 'k me man 'r baij, dreigde ze.

- Gaâ je gang... 'k ben niet bang. Aan 't boveneinde der leer werd gesjord. Beenen schraapten langs de treden. We keken. 't Was de ouwe, stramme violist. Z'n beenen sloeg-ie aan weers-kanten om de leer, vouwde de armen op dezelfde wijze achterwaarts, zoodat-ie 'r om heen sloot.

- Pas òp... van ònderen!...

En tot groot vermaak van de boerin, gleed hij neer, door ons opgevangen.

Gekringd stonden we om de leer, de handen vinger-spreidend omhoog, grijpend naar den stramme. Kraai-gillend, spartelend hielden we 'm op.

- Jelui... jelui kriebelen me... o-o laat staan, houû op... oo niet kietelen... o...

Boerin kletste, gedurig 't logge vette wibbellichaam, op-en-neer bonkend, de palmen op de gespannen rokken. 'r Scheef vertrokken mond lag open, de tong zwol over 'r onderlip, even gekuild in 't midden. Ze kwakte van de aanrecht naar d'r kuip, zwenkte naar den rand, omgreep die met 'r knoestige paarse knuisten, kromp, ze slap in de schoot gebald, van krankzinnige uitgelatenheid. De violist hielden we nog steeds in bedwang, daar-ie anders, door z'n onstuimig gewroet uit onze greep gewipt zou zijn. Z'n muzikale ambtgenooten hadden 'm ten slotte op den grond, terwijl wij 'm op de been trokken.

De lach-huilende boerin schreeuwde, door 'r aanvallen heen, dat 't mooi genog was en we d'r oit moste, dadelik. Dat ze an d'r werk most, en ze ons niet alleen liet.

De stramme bespoot zich eerst onder de pomp, droogde 't nat, evenals wij, met z'n zakdoek.

Heen gingen we.

Boerin lalde in de deurpost ons na.

Wij trokken verder, den geheelen dag, zònder onderdak, zonder ander eten en drinken dan een stuk brood, 'n glas bier, want water werd geweigerd of 'r moest om gebedeld worden. Ik tenminste vroeg niet meer. De brave inwoners hadden mij zóó zonderling wantrouwend bekeken, zoo innig menschelik uit de straatdeur gedrongen, dat 'k niet meer taalde naar gulhartigheid, die hoogstens in een kroes water kon omgezet worden. De overigen was 't evenzoo gegaan. Sommigen kuierden verveeld de dorpstraat aan beide huizen-rijen, zaten dàn aan den landweg, wandelden dàn rond de schouwburg-tent. Tot 't kleedtijd werd. Een voor een schoven we naar binnen.

Directeur aan 't loket kaartjes verkoopend, keek boos - èrg boos!

Er waren leden van z'n personeel in betrekkelik onklaren welstand dien avond.

Dat zag hij, gramstorig luisterde-ie naar 't inmiddels begonnen orkest, de piston blies verkeerd, de bassist streek beter, maar de stramme viool vergat de snaren. 't Paarde-

haar van z'n strijkstok gleed bóven, de stok ònder-langs. Ook vergiste Vogel zich een enkele maal, en hikte-ie z'n rol in brokken of scheen ondanks de vroolike situaties van 't stuk, te veel bewogen oin geregeld te kunnen blijven staan.

Toch kwam 't stuk uit - èchter niet zonder stoornissen. Op de smalle kleedkamer, van een-persoons breedte - sukkelden we mokkend elkaar half omver, dribbelden we op andermans teenen. - We speelden daar stommetje, nijdig loerend naar den directeur, die flegmatisch schmink... leende en gebruikte. Als knollen trappelden we naast elkaar, de achter wand ontwijkend - die eigenlik geen wand was en toch aanspraak op deze benaming maakte. De wand die geen wand was, diende tevens voor achterdoek, waardoor 't heel verklaarbaar wordt hoe 't kwam dat 't aanwezige publiek, beweging in de daarop gekladderde Leidschekaas kleurige boomen, kwade struiken, zeepbellerige wolken bespeurde, en 't rechtgekamde gras op fondanten aarde, schudde en krimkromde - met de-zelfde opmerkelik deukende golvingen als 't scherm door welks gaatje wij, achterstaanden, de kunstliefhebbers nommerden. Directeurs-vrouwe, in 't voor-onder, dat zeggen wil - dames kleedkamer, konden we door de vloer-naden afneuzen. (Later werden de reten betingeld). Haar oratie, duidelik gedeclameerd, werd besloten met 't vet, dat ze de heeren bòven 's flink gegeven had, maar òns geen lóód vetter maakte.

Wat waren we blij toen 't spel af gespeeld was. 't Laatste bedrijf werd uitgegaapt, uitgeroddeld. We hingen in de zeelen, waggelden op en áf.

't Einde kwam.

't Doek zakte.

De finale werd geblazen.

Onafgesminkt kwamen we met losse kleêren buiten.

We haastten ons, want we moesten naar huis loopen... úren marcheeren.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Het heilige huwelijk, de vrije liefde en het vervloekte Concubinaat door Salutant.

III. *(Vervolg en slot).*

Man en vrouw moeten zich afzonderlijk kleeden, aangebrachte schoonheid, vooral 's avonds op soirées moet vermeden worden, want hoe de man op dien avond ook moge opgaan in het uiterlijk van zijn vrouw, de teleurstelling zal, als hij 's morgens 't eerst wakker wordt, geëvenredigd zijn.

Als ik mij 's avonds ergens bevind en aangetrokken word door een mooi vrouwenbeeld, stel ik mij altijd de vraag: ‘Hoe zou zij er morgenochtend om zes uur uitzien?’

Over dit onderwerp zijn boekdeelen te vullen, doch ik zal mij beperken en u volgens belofte nog 't een en ander mededeelen aangaande mijn meening over 't concubinaat.

Eenige maanden geleden ving ik het volgende gesprek op: ‘Ja, hij zal wel spoedig gepensionneerd worden.’

Zoo! en waarom?

‘Hij heeft een huishoudster en je weet dat men daar tegenwoordig niets van wil weten. Ja, als hij een vrouw getrouwd had die zich met tact wist te geven, zou hij het mogelijk verder brengen.’

Als mijn oogen niet reeds lang geopend waren, zouden zij het nu zeker zijn.

Hij had blijkbaar een huishoudster, mevrouw. Ontzettend, niet waar? Met vereenigd in den echt! is 't geen schande? Een huis-houd-ster mevrouw. Is er iets ijselijks denkbaar?

Ik ben van gevoelen dat de minister van Koloniën gelijk had, toen Z.E. zeide: ‘Het concubinaat is geen noodzakelijk kwaad’ echter met dat verschil, dat de grondslag waarop dit berust eenigszins anders is. De minister noemde het een kwaad doch niet noodzakelijk, ik noem het geen kwaad en ook niet noodzakelijk. In Europa houdt men er een maîtresse, maintenée of gewoon weg een meid op na, in Indië wordt het een menagère, huishoudster, meid in de Kampong, dikwijls ook eenvoudiglijk een ‘snaar’ genoemd. De titulatuur houdt verband, eerstens zooals ik reeds opmerkte, met de landstreek en tweedens met de positie en de beurs van laat ik eens noemen, den houder. Doch au fond zijn ze allemaal met een en hetzelfde doel in 't leven geroepen en is haar werkkring, althans aanvankelijk, geheel gelijk. En nu mag het verwondering baren, dat juist in dezen tijd, een tijd van zedelijk bewustzijn, de houder van een huishoudster zoo over de tong gaat, terwijl over 't andere niet gesproken wordt, als ware het een dood gewoon iets. Ik moet evenwel zeggen dat er durf toe zou behooren, om tegen het houden van een maîtresse te demonstreeren; dat

gaat zeer ver en als men het zou doordrijven, kwam men bij zeer hooge personages terecht en dan... enfin, daar is natuurlijk geen denken aan. Ja, maar ziet u, zoo'n huishoudster heeft men bij zich aan huis, en dat is het juist wat zoo weinig pas geeft!

Weinig pas? maar mevrouw in een ander huis een maitresse of in de kampong een meid te houden, terwijl men zijn wettige vrouw bij zich aan huis heeft, geeft heelemaal geen pas. Dat is..... ik zal er maar niet op doorgaan, maar 't is in elk geval niet te vergelijken met het houden van een huishoudster.

Mij dunkt ons gevoel komt er tegen op met zoo iemand samen te wonen!

Nu mevrouw, de praktijk wijst uit, dat niet allen van hetzelfde gevoelen zijn, doch waar mijn persoonlijk gevoel en ook dat van anderen tegen opkomt, is dat men in beschaafde gezelschappen gehuwde vrouwen moet dulden die zich geven (en met hoe meer tact zij dat doen, hoe meer welkom zij zijn) terwijl men dikwijls, uit hoofde van zijn positie, zijn eigen vrouw aan zulke wezens moet voorstellen.

Ja, maar er zijn toch huishoudsters, die.... Natuurlijk, ik ken er die de liederlijkheid in persoon waren, maar ik ken ook gehuwde vrouwen uit den beschaafden stand, die in de Zandstraat te Rotterdam geen slecht figuur zouden maken.

Eén zwaluw maakt nog geen zomer!

Eén zwaluw, één zwaluw? nesten vol mevrouw, kom u weet toch ook wel beter. Men vindt er iets onzedelijks in.

Bij onze gesprekken hebben wij dit punt al meer aangeroerd, maar zooals u weet, is het u nog niet gelukt mij te overtuigen.

Onzedelijk is een woord waarmede geschermd wordt; onzedelijk, onzedelijk en nog eens onzedelijk, maar daar blijft het bij. Zulke beweringen dient men te staven. Ik verlang geen persoonlijke gevallen, doch een afdoend beredeneerd bewijs. Vooral geen phrasen, geen geschetter in de ruimte. Hierbij zij men echter indachtig aan het spreekwoord: 'Die in een glazen huis woont, moet niet met steenen gooien,' en glazen huizen zijn er zeer veel.

Ik begin zoo langzamerhand te vreezen dat u in mij een voorstander van het concubinaat zult zien, en dat ben ik toch allerminst. Wat ik hier onder concubinaat versta, is niet het gedurende 14 dagen of een maand met een inlandsche juffer wonen en daarna weer een andere, waardoor men van zijn woning een doorloop van lichtekooien maakt, neen, ik bedoel het jaren en jaren achtereen samenleven met een en dezelfde vrouw.

Vreemd is het toch ook weer, dat van het eerste zoo goed als geen notitie wordt genomen, terwijl men geen middelen goed genoeg acht om het laatste tegen te gaan.

Doch ter zake. In den beginne gaat alles goed, ik zou haast zeggen beter nog dan in menig huwelijk. Onverwachte tooneelen gedurende, of kort na den eersten huwelijksnacht doen zich niet voor, omdat beiden het doel waarom zij bij elkaar zijn bekend is en bijzonder helder voor den geest staat. Later wordt het eenigszins anders. Langzamerhand begint de huishoudster een andere plaats in te nemen dan zij aanvankelijk had, en meer en meer wordt haar het vertrouwen geschonken, waarop zij na een langdurig verblijf recht heeft verkregen. Dan beginnen de moeilijkheden. Soms een geheel tegenovergesteld oordeel en weinig gemotiveerd. Verregaand verschil van gevoelen in de beoordeeling van personen en zaken. Komen er kinderen dan is de doekoen n°. 1 en alwetend. Bij ziekten wordt het oordeel van den dokter

ingeroepen, doch zijn raad meestal niet opgevolgd. De doekoen heeft het zus en zoo gezegd, terwijl bijgeloof dan hoogtij viert.

Geleidelijk doch zeker scheiden zich elkanders belangen. Zij, een voorbeeld nemende aan tal harer zusteren, die hulpeloos weggezonden en van de kinderen gescheiden zijn, een feit waarvoor in de meeste gevallen geen verontschuldiging is, zij is er op bedacht den man en de kinderen bij zich te houden.

Opzending naar Nederland is niet noodig; waarom kan haar zoon geen klerk worden evenals sinjo die en die. Voor eenige maanden of voor een jaar naar Europa te gaan, heeft voor den man veel voeten in de aarde, ook op financieel gebied, daar zij achterblijft.

Neemt hij de kinderen mede en zijn ze nog wat klein, dan mist hij op reis de zoo noodige vrouwelijke hulp, enz. enz.

Kortom haar belangen komen niet altijd overeen, ja zijn zelfs dikwijls in lijnrechten strijd met die van den man en omgekeerd.

Ik geloof, mevrouw hiermede al voldoende te hebben aangetoond dat het leven in concubinaat geen aanbeveling verdient, doch tevens blijkt hieruit dat de gronden waarop mijn oordeel berust, hemelsbreed verschillen

met de over het algemeen op dat punt geldende meeningen.

Ik eindig met mijn beste wenschen voor U en de Uwen.

Uw Dw. Dr.

SALUTANT.

Naschrift.

Nadat vorenstaande brieven waren geschreven, kwam mij de brochure ‘Het concubinaat’ van den heer W.D. Koot, redacteur van ‘De vegetarische kring in Indië’ in handen.

Terloops even doorgelezen, kocht ik het werkje later, omdat ik aanvankelijk meende hierin te vinden wat ik zocht, n.l. een duidelijke uiteenzetting waarom het concubinaat onzedelijk is. Ik werd echter teleurgesteld, ook hier phrasen en nog eens phrasen, terwijl de schrijver, naar mijne meening, in de aanhaling van voorbeelden niet altijd gelukkig is geweest. Stelt hij zich in enkele zinnen geheel onpartijdig tegenover het huwelijk, concubinaat en vrije liefde, uit het geheel blijkt dat hier een warm pleidooi wordt gevoerd vóór het vegetarisme en tegen het concubinaat.

‘Als u het hart tot spreken dringt, zoo spreek! zegt het titelblad, welnu hetzij mij vergund te spreken.’

In zijn voorwoord vraagt schrijver toezending van mededeelingen omtrent 't geen vóór en tègen het concubinaat getuigt. Hier dus geheele onpartijdigheid. Wat echter volgt n.l. ‘*vooral*[1)] ook zullen betrouwbare mededeelingen omtrent den vaak duivelschen invloed, die de concubines op hun heer uitoefenen en omtrent de middelen die zij daarbij aanwenden, *zeer welkom*[1)] zijn. Dat kan als ieder mij helpt een leerzame lectuur worden’, is niet zoo onpartijdig.

Het is duidelijk dat door deze toevoeging het tègen meer welkom zal zijn dan het vóór. Bovendien verzwakt zij m.i. in niet geringe mate schrijvers standpunt.

Om deze bewering toe te lichten het volgende: Wanneer ik mij gedrongen gevoelde tegen het huwelijk te schrijven op de wijze als schrijver tegen het concubinaat te velde trekt, zou ik het geheel onnoodig vinden aan andere mededeelingen te vragen omtrent voorbeelden van inrotte, onzedelijke huwelijkstoestanden. Iedereen kent ze, ze zijn voor 't grijpen en 't zou voldoende zijn te zeggen ‘zie om U heen’, en dat nog wel terwijl dergelijke toestanden in 't publiek weinig besproken worden en over concubines ieder het zijne zegt. En dan die ‘leerzame lectuur’, dat kan toch geen ernst zijn. Met evenveel recht zou ik dan de opium roman ‘Baboe Dalima’ of ‘Mademoiselle Céline’ leerzaam kunnen noemen.

Onder den titel ‘De daad van voortplanting’ wordt aan de voeding in verband met de behoefte die de mensch aan voortplanting gevoelt, een hoofdrol toegekend. S. noemt het bepaald een fout van dit prikkelend voedsel (vleesch, eieren en melk, toebereid met sambals) te veel te gebruiken. Hier zal wel niemand tegen opponeeren, doch naar mijn meening geldt dit niet alleen voor prikkelend voedsel; te vèel nemen is altijd verkeerd, onder welken vorm ook.

1) Ik cursiveer.

1) Ik cursiveer.

Ik erken mij tenvolle onbevoegd te beoordeelen of de plantaardige voeding dan wel de andere behoort gevolgd te worden. Overwegende resultaten heb ik nog niet gezien en bovendien is oorzaak en gevolg dikwijls moeilijk te onderscheiden.

Gaarne wil ik aannemen wat S. op dat gebied constateert, maar hij heeft mij daarmede allerminst overtuigd. Ik zou willen vragen: 'En een aap dan?' Het is algemeen bekend op welk manuaal het mannetje de omstanders soms verrast en lang niet zeldzaam. Toch eet 't beest nagenoeg niets dan vruchten en rijst.

En een hond? Vooral de Kamponghonden zijn niet oververzadigd van vleesch en toch zijn zij dagen en nachten present wanneer er op sexueel gebied wat aan de hand is.

Maar, zal men mij toevoegen, een aap en een hond zijn geen menschen. Toegegeven maar een leeuw evenmin (zie blz. 11).

Zooals ik reeds zeide, ben ik geheel onbevoegd in zake de voeding een oordeel te vellen, doch voorbeelden als van Georges Allen zullen mij zeker niet overtuigen. Van hem toch lees ik op blz. 17 'die in 16 dagen 21 uren en 23 minuten maar eventjes 1461 K.M. aflegde, dat is dus liefst 85 K.M. per dag. Wat belieft u?'

Ik zou aan dien zin willen toevoegen: 'dat is dus meer dan een normaal cavaleriepaard.'[1)] En dan vraag ik, wat blieft u?

Ook met het voorbeeld van den eersten prijs op de schoonheidstentoonstelling kan ik schrijver geen geluk wenschen.

Ware hier het geval dat vader en moeder

1) In Indië.

beiden vegetariers waren, dan zou men het misschien als eenig bewijs kunnen aanvoeren. Nu m.i. niet.

Op blz. 4 lezen wij: ‘Waartoe wil Natuur, dat wij voedsel nemen? Om verbruikte stof op nieuw in te bouwen en nieuwe werkkracht op te doen, doch niet om smaak en gehemelte te streelen.’

Ik geloof met evenveel recht te kunnen zeggen ‘zoowel voor 't een als voor 't ander.’

Waarom, vraag ik, moet het alleen dienen om nieuwe werkkracht op te doen?

Hetzelfde geldt voor hetgeen nu volgt:

‘Waartoe heeft Natuur den Coitus bestemd? Eenvoudig ter voortplanting, en - let wel - ter veredeling van het ras, enz.’ Deze en dergelijke stellingen zijn, naar mijn bescheiden meening, te rangschikken onder phrasen. Het blijkt uit niets en allerminst uit de praktijk. Wanneer de werkelijkheid hiermede in overeenstemming was, dan zouden man en vrouw (ik bedoel die van 't *heilig* huwelijk; die van 't *heilig* samenzijn) er genoegen mede kunnen en moeten nemen, wanneer het eenmaal zoover was. Of dit geschiedt? Waar schrijver zooveel personen kan aanhalen die hem in intieme zaken hun vertrouwen schenken, daar zal het hem niet moeilijk vallen op dat gebied de waarheid te vernemen.

Gaarne geef ik toe dat brieven als die van een dame (blz. 4) schrijver in zijn ideeën zullen sterken, doch voor de dame in kwestie, die schrijft: ‘háár zoon zal den stempel dragen van háár opvoeding’ hoop ik dat het stempel niet moge tegenvallen. De natuur is sterker dan de leer. (Hier zou men kunnen zeggen ‘ook een phrase’, maar dan toch een die door de praktijk wordt bevestigd).

Op blz. 5 lezen wij dat S. noch het een, noch het ander[1)] tegentreedt. Maar ‘het concubinaat moet vallen’ (blz. 15). Hoe rijmt zich dat? Voorts ‘geen der drie vormen heeft in zich zelve hooge waarde...’

Dus het huwelijk ook niet?

Blz. 11 geeft ons iets te verstaan omtrent paring en wat de Natuur ons daarvan leert: ‘als de leeuw ter paring geen leeuwin kan ontmoeten, vergrijpt hij zich niet aan tijgerin of kat... hij onthoudt zich.’ Ik wil dit wel aannemen, doch 't zou me erg moeilijk vallen hier het bewijs van te leveren. Aan een kat natuurlijk niet, om meer dan één reden.

Bij de behandeling van zijn onderwerp heeft het S. aan toelichtende stof niet ontbroken. Op blz. 11 ‘komt een dame juist melden’.... en op blz. 12 ‘wordt schrijver pas gemeld omtrent een Europeaan die kennis had aan vele zeer donker gekleurden en eindelijk zoo volslagen onmachtig was een dame zelfs maar toe te spreken, dat hij het doelwit van hun aller spotlust werd.’ Och waarom niet? Ik kan best begrijpen dat er zulke personen zijn, al moet hier oorzaak en gevolg niet worden verward. Maar in doorslag heb ik zulk een houding oneindig veel meer waargenomen bij zoogenaamde geheel onthouders op sexueel gebied. Op dezelfde bladzijde vinden wij vermeld: ‘Plantaardige en vruchtenvoeding doen hier anders wonderen.’ Toch zeker met eenige restrictie. Of heeft S. nooit gehoord welke eigenschappen aan doerian worden toegeschreven.

1) Huwelijk, concubinaat of vrije liefde.

Soms wil het mij voorkomen, dat in de brochure een te zeer eenzijdig standpunt wordt ingenomen, zoo b.v. waar gevraagd wordt: ‘Wie durft beweren dat het concubinaat tegen verwoestende ziekten *altijd*[1] ‘vrijwaart?’

Hier zou ik willen vragen: ‘Wat verstaat u eigenlijk onder concubinaat?’ Eenvoudig het samenwonen met een inlandsche vrouw gedurende een dag of veertien om haar daarna te verwisselen tegen een andere, òf wel het jaren achtereen samenleven met dezelfde vrouw, zonder echter gehuwd te zijn.

Als u het eerste bedoelt, ben ik het met u eens, doch in den regel wordt het laatste onder ‘leven in concubinaat’ verstaan. En zoo beschouwd is uw vraag misplaatst. Ik vraag met hetzelfde recht: ‘Wie durft beweren dat het huwelijk tegen verwoestende ziekten *altijd* vrijwaart?’

Welnu, ik niet en elk geneesheer zal u in denzelfden geest antwoorden.

Verderop wordt eens even de doopceel gelicht van het concubinaat. Ook hierdoor wordt m.i. schrijvers standpunt verzwakt, juist omdat hij dat noodig acht.

De doopceel van het huwelijk behoeft waarachtig niet gelicht te worden, ze is overbekend, al komt men er over 't algemeen minder rond voor uit.

Thans kom ik aan een gedeelte dat ik voor S. zou wenschen het niet geschreven ware, en wel omdat hij hierdoor blijken geeft òf het zijn lezers voor te zetten in de hoop zij het wel zullen aannemen als betoog tegen het concubinaat, òf wel dat hij onvoldoende

1) Ik cursiveer.

kennis draagt van hetgeen er in de indische maatschappij t e k o o p is.

Het gedeelte door mij bedoeld, luidt:

'Welke verwerpelijke middelen zij (de concubine) nu ook moge aanwenden; of zij haar speeksel of bloed of nog ander vuil in zijn eten mengt; of zij geheime, ons onbekende krachten weet te ontwikkelen en aan te wenden, om hem tot willoos werktuig in hare handen te maken.'

Het is mij niet recht duidelijk of S. aan de *uitwerking* van al die middelen gelooft, men zou het haast denken, omdat er op volgt: 'hoe dan ook, maar zij beheerscht hem erger dan de hypnotiseur zijn sujet.'

Aan het toedienen ervan gelooft hij althans, en ik ook, zij het dan ook in minder sterke mate als is aangegeven, maar vraag ik, waarom wordt dit alleen van de concubines gezegd? Is het S. dan onbekend, hoeveel Europeesche vrouwen getrouwd en ongetrouwd, in Indië in liefdes- en andere zaken de doekoen raadplegen en zich van *al* de door die sage femme aangegeven middelen bedienen? Waarlijk wie zoo iets alleen bij concubines zoekt, geeft blijk nog niet ver in Indische toestanden te zijn doorgedrongen.

Nu volgt weer iets wat door mij gerangschikt wordt onder phrasen, n.l. 'als hooger, die puur uit zelfzucht handelt, lager niet tracht op te heffen, trekt lager. - Natuur blijft altijd rechtvaardig - hooger onherroepelijk omlaag.'

Zie eens goed rond, geachte heer, en staar u niet blind op het concubinaat, wanneer hetgeen door u als hypothese, of liever nog als axioma wordt opgeworpen, werkelijk waarheid bevat, waarom moet dan juist daarmede het concubinaat worden aangevallen. Of staan man en vrouw, alleen omdat zij een consent van huwelijk hebben, altijd even hoog? Het is niet alleen niet aan te nemen, maar de werkelijkheid leert ons ook het tegendeel.

Op blz. 14 lezen wij: 'Hij die in concubinaat leeft, voelt zich niet vrij in gezelschap van vrouwen uit eigen stand en van eigen ras. 't Is of hij dan zelf gevoelt, dat de verhouding, waarin hij leeft, eer *dierlijk* dan *menschelijk* moet heeten.'

Waar S. deze zienswijze vandaan haalt, is mij een raadsel en toch staat het daar maar geschreven als positieve waarheid. Doch ik kan er toe komen te gelooven dat hij zijn redeneering voor juist houdt, waar hij mededeelingen ontvangt van den aard als reeds aangehaald, te meer, zooals verderop blijkt, hij zich nauwelijks in publiek verzet had tegen.... en fatsoenlijke ontucht in concubinaat of een heer van zijn kennis verklaarde zijn verhouding tusschen hem en zijn concubine te hebben verbroken, omdat.... hij voelde zij hem naar beneden trok.

Zooals ik reeds opmerkte, heeft het S. aan toelichtende stof niet ontbroken, maar 't moet mij van 't hart, dat ik menig concubine haar ontslag zag krijgen, doch 't was nimmer om reden mijnheer gevoelde zij hem naar beneden trok.

Uit mijn 'tweede antwoord' blijkt voldoende dat het concubinaat in mij geen voorstander vindt, doch om geheel andere, daar weergegeven, redenen.

Met opzet sprak ik toen niet van hetgeen er menigmaal van de kinderen terecht komt.

Ik ben het met S. eens, dat zij dikwijls ruw verstooten worden, wat ik in hooge mate wreed noem en in mijn oog nooit verschooning heeft gevonden. Maar waarom daarbij alleen 't oog geslagen op Indie en 't concubinaat? Is het in Europa beter? Geenszins. En hun lot is daar zooveel erger. Er zijn er, waaronder velen *in overspel*

geboren, die aan dit lot ontkomen, door na de geboorte, ter verdere opvoeding, te worden gezonden naar een engeltjesfabriek!

Hierover leze men Fécondité van Zola, zoo men wil, ook leerzame lectuur. Een vergelijk omtrent zedelijkheid op dat gebied tusschen Europa en Indië behoeft heusch niet ten nadeele van het laatste uittevallen.

Het leven van zeer velen in Europa, getrouwd en ongetrouwd, hoog en laag, rijk en arm, vrouw zoo man, is van dien aard, dat hij die in Indië in concubinaat leeft, zich waarlijk heilig mag noemen, en dan zijn de gronden waarop die heiligheid berust, vrij wat vaster dan die waarop thans het huwelijk boven het concubinaat wordt gesteld.

Varia.

In aansluiting aan mijn hoofdartikel in het vorig nommer: *Over den prins Murat en nog wat...*, zij hier nog een verhaaltje meegedeeld, dat ik dezer dagen tegenkwam in *'the New York Herald'*. Een jong meisje van achttien jaar, een Amerikaansche, heeft onlangs haar lievelingshondje verloren op de zoo veelvuldig voorkomende hedendaagsche wijze, door den onwil van een auto-bezitter, die het arme diertje wreedaardig overreed. Het jonge meisje wreekt zich nu aan *alle* auto-bezitters die haar ontmoeten, door het gezelschap met steenen en vuil te werpen! Edel is de wraakneming zeker niet bepaald! Maar *begrijpelijk* wèl! En ik heb mij boosaardig geamuseerd met de wanhoop van de *'New York Herald'* over 'de zeer vele prachtige toiletten, die aldus zijn bedorven reeds.'

Aan de pijnen van het overreden dier wordt niet gedacht, wèl aan de geldverliezen der mooi-opgedirkte dames!! -

Als de wereld zóó wordt, kan men niet anders dan over de handelwijze der jongedame zich verheugen, en uitroepen: ‘net goed’!!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Joep. - Het spijt mij zeer, dat ik Uw vraag niet kon beantwoorden, maar een dergelijk adres als het door U gewenschte in *Lausanne*, ken ik niet. Het wemelt daar en overal in die buurten van jonge-dames-pensions, niet bepaalde kostscholen, meer gelegenheden gelijk de door U bedoelde. Daar ik echter geen enkele dier gelegenheden ken uit ervaring van vertrouwde kennissen of familieleden, is het mij niet mogelijk U een te recommandeeren of den prijs ervan te noemen. Voor dien welken gij opgeeft, is dunkt mij wel iets goeds te vinden. - Een raad dien ik reeds meer gaf, en met goed gevolg, is zich in zoo'n geval te wenden tot een der predikanten in de bewuste plaats. Er zijn in grootere Zwitsersche plaatsen als Lausanne, fransche, duitsche en Engelsche dominees, die zeker de gewenschte inlichtingen kunnen geven. - Dank voor Uw vriendelijke woorden over de photo's.

Moeder. - Voor alles wil ik U *recht* hartelijk danken voor Uw groot bewijs van vertrouwen, en U de verzekering geven, dat U mij daardoor recht veel blijdschap hebt verschaft, want het doet zoo weldadig aan als men op die wijze wordt *begrepen* door een ander. En zeker hebt U mijn karakter *begrepen*, door te vooronderstellen, dat ik voor U zou meevoelen en van ganscher harte zou belang stellen in Uw leed.

Neen, Uw brief was mij *niets* te lang; ik heb hem gelezen met het innigste meegevoel, want ik vind het geval verschrikkelijk om *hetgeen nog te voorzien is in de toekomst.* Wat gebeurd is, is gebeurd, en ik ben het volkomen met U eens, dat het beste is daarin te vergeven en te vergeten; maar als de feiten zoo zijn als nu blijkt, dan loopt de persoon dien gij liefhebt in zijn ongeluk, en dat zonder noodzaak ook nog, want dan heeft *hij* niets goed te maken eigenlijk, en is zelf bedrogen. Maar zelfs in het eerste geval, lijkt mij de weg, dien hij wil inslaan, een noodelooze opoffering, die, gegeven haar karakter, tot niets zal leiden dan ellende. - Ik begrijp echter heel goed dat *dwang* in zoo'n geval niets zal uitwerken, en geloof integendeel dat zachtheid en een hart vol liefde en geduld nog het meeste kunnen tot stand brengen. - Dat het echter voor *U* een vreeselijke ramp moet zijn, die in uw leven is gekomen, begrijp ik zoo ten volle, en bevestigt mij in de meening die ik van lieverlede heb gekregen: als je om je heen ziet, hoe veel verdriet ouders soms beleven aan volwassen kinderen, dan is het eigenlijk maar een geluk ze *niet* te hebben. - Het leven doet soms veel wreeder dan de dood. Gelukkig dat U althans zoovéél liefde blijft. En dan wil ik niet eindigen, lieve mevrouw, zonder U te zeggen, dat ik uw geheele gedrag in dezen zoo heb bewonderd, zoo *rein* en zoo *nobel* vind. - Juist vrouwen, óók gehuwde vrouwen, zijn in zulke toestanden soms zoo kleinzielig-hard, zoo conventioneel-'fatsoenlijk' (waardoor ze in dieperen zin *immoreel* zijn, maar *dat* merkt hun kringetje dan niet), maar U hebt m.i. de zaak behandeld op de méést waarachtig-zedelijke wijze die mogelijk was En *U* hebt zich dus niets te verwijten; ieder, die eerlijk denkt, zal dit moeten erkennen, dat U zoo mooi hebt gehandeld erin als slechts weinig moeders zouden doen in uw geval. -

Ik dank U wel voor de vriendelijke woorden over de Lelie, waarvoor U nog den tijd vondt, maar ik begrijp zoo best dat Uw hoofd nu niet staat naar iets anders dan naar wat de toekomst brengen zal, en ik hoop zoo vurig dat het nog ten beste keert. Als U tenminste maar een uitstel kan krijgen, is er al veel gewonnen, zou ik zeggen. -

Anna te Hilversum. - Dank voor de briefkaart. Met het plaatsen der copie ga ik nu verder voort. Ja, dat is wáár, dat in veel romans stukjes eigen leven of herinneringen zijn verweven en verwerkt, met behulp der fantazie. Vooral wij vrouwen doen sterk aan zulk subjectief werk. Vandaar dat 'men' altijd zoo gretig aan het pluizen begint: *Die* is *die* en *deze* is die *deze*, welke vooronderstellingen gewoonlijk kant noch wal raken. - Want alleen de auteur-zelf weet waar de werkelijkheid schuil gaat achter de fantazie, en in hoe véél opzichten ook, hij die werkelijkheid heeft veranderd en verwrongen en onkenbaar gemaakt. -

Bernarda. - Uw brief deed mij veel genoegen omdat ik er uit zie, dat U over het geheel mijn meening hebt begrepen. - Ik wil ter verduidelijking voor andere lezers een paar zinsneden uit uw schrijven letterlijk citeeren:

'*Dat de roeping van het meisje is: vrouw en moeder te worden*, *in hoofdzaak ben ik dat met U eens, doch in mij komt de vraag zoo dikwijls op: Zouden die nonchalante*, *alles verwaarloozende moeders nu geheel alleen de schuld dragen? komt alles voor hare rekening? Mij dunkt, aan de mannen moet ook veel geweten worden. Als wij zoo eens onze oogen en ooren den kost geven*, *zien en hooren wij dingen, die ons doen zeggen: zijn dat de toekomstige huisvaders? Op zeer jeugdigen leeftijd al totaal blasé, met een kijk op 't sexueele leven*, *waar men van rilt*, *minachten zij de vrouw, omdat ze reeds kennis maakten met schepsels*, *die, hoewel diep te beklagen*, *toch een*

hoogst verderfelijken invloed uitoefenen. Zelf ben ik 8 jaren getrouwd, langzaam kwam ik te weten, en telkens dacht ik: waar blijft de illuzie, waarmee tal van meisjes 't leven met den Man mee ingaan? Hoe krijgen velen hare Mannen? bedorven, lichamelijk helaas maar al te vaak en geestelijk in een bedroevenden toestand.'

- Ziet U eens, lieve mevrouw, *U* zijt gehuwd, *ik* ongehuwd; beiden echter spreken we hier natuurlijk van 'de' man in het algemeen-genomen. *Nu ben ik het volkomen met U eens*, als U zegt, dat het een vloek is voor de vrouw een *verdorven* man te krijgen, en dat de maatschappij die dat tolereert een groote schuld draagt in dezen. Maar *hoe* komen de mannen zoo jong reeds verdorven? Gelooft U niet met mij, dat hier bovenal de *moeder*-opvoeding een groote, een misschien alles-afdoenden invloed ten goede of ten kwade bezit. Gelooft U niet, dat de hedendaagsche, uithuizige, zoogenaamd-nuttige, en alleen voor eigen-ik-levende moderne vrouwen oneindig méér zouden bijdragen tot het zedelijkheids-vraagstuk, als zij trachtten hare *zonen* van jongs-af te leeren kennen, vertrouwelijker met hen te worden, en op te voeden tot deugdzame, eerlijke, verstandige en *gezonde* mannen? *Hoe* worden jongelui zoo dikwijls zoo jong-verdorven? Omdat zij thuis geen goed voorbeeld hadden! Omdat men hen steeds overliet aan zelf-gezochte genoegens, zelf-gekozen lectuur, zelf-gekozen vrienden. - Ik voor mij ken zeer vele mannen van een ouder geslacht, die *niet* verdorven zijn geweest toen ze huwden, en die

thans op hunne beurt óók geen *verdorven* zonen hebben. Want, dat zult U met mij eens zijn, verdorvenheid in dien zin welke U bedoelt, van een ziek en smerig lichaam mee ten huwelijk brengen, is iets anders dan het zich misschien wel eens schuldig maken aan een of andere tijdelijke afdwaling; (hetgeen ik op zichzelf beschouwd volstrekt *niet* goedkeur, maar waarvan ik geloof dat de verzoeking voor den man groot is, gegeven zijn geslacht van man).

- Wat betreft het de meisjes *onkundig* laten van alles, ik wil U gaarne mijn eigen ervaring meedeelen, want *ik* ook ben onkundig gelaten van alles, en ik geloof dat weinig meisjes op haar achttiende jaar zoo, ik kan wel zeggen onnoozel zijn geweest, wat al dergelijke quaesties betreft, als ondergeteekende. - Toen kwam ik in Indië, en ineens, bruut, **zag** ik daar toestanden, huishoudster-leven, hoorde van allerlei nooit vermoedde en nooit-gedroomde bijzonderheden op de meest cynische wijze. - Ik geloof niet dat zoo'n ontgoocheling ineens, zoo'n als het ware met koud water begoten worden, gelukkig is voor jonge onbedorven gemoederen. Dergelijke desillusies inééns zijn *te* plotseling, zijn zóó bitter, dat ze voor altijd hun sporen nalaten. Plicht is het daarom m.i. voor de *ouders* hun kinderen, óók hunne volwassen dochters, in te wijden in datgene wat ze *moeten* weten. Hoe en op welke wijze dit moet geschieden hangt af van elk karakter, elke levensomstandigheid in elk afzonderlijk geval. Juist dáárom kan men daarvoor geen gedrukte voorschriften maken, met reinheidsboekjes enz. enz. M.i. is het *die* verderfelijke methode, die zooveel jongelui bedorven maakt en vroeg-onrein. Zij verschaffen zich allerlei niet voor hun geschikte quasi-'reine' boekjes, met geen ander doel dan om er geslachtsbijzonderheden uit te weten te komen, waarover ze dan later samen onreine gesprekken houden; hoor maar eens wat er tegenwoordig wordt uitgehaald op de gemengde scholen!! En ondertusschen zit mama misschien op 'n 'vergadering' te zwetsen over 'opvoedkunde' enz, enz. - M.i. kan alleen de *moeder* of de *vader*, met de eigen ervaring van gehuwde en de eigen kennis van het karakter van eigen kind, het inlichten en voor-bereiden en wijs maken in zulke teere questies.

Om nog even op mij-zelf terug te komen. Een van mijn eerste désillusies in Indië was 't gezegde van een getrouwde vrouw, over een man, dien ik tot hiertoe had hooggeacht: 'O die leeft héél fatsoenlijk, altijd met 'n vaste huishoudster.' -

In mijn onervarenheid dacht ik daarbij aan wat *wij* verstaan in Europa onder die benaming, en antwoordde: 'Een huishoudster, die heb ik nog nooit gezien!'

- Ik zal nooit vergeten hoe zij schaterlachte toen ze mijn vergissing begreep. - Toen ze mij had ingelicht, gruwde ik in dien eersten tijd van dien man, en niet alleen van hem, maar van alle anderen die ik dagelijks een hand moest geven, en niet kon zeggen hoe ik over hen dacht. Want hoe min kwam het mij voor, dat aldus het ongehuwd en maar tijdelijk leven met ééne als 'fatsoenlijk' werd beschouwd. Welk een getuigenis hield dit in over hetgeen 'onfatsoenlijk' werd geacht!! Mijn moeder leefde toen niet meer. Met een vader, zelfs al is ze héél intiem met hem, begint een heel jong-meisje niet uit haar-zelve te spreken over zulke dingen. En het gevolg is dus een inwendige lijdenstijd, die een bijtijds haar inlichten haar had kunnen besparen. -

- - Dat een getrouwde-vrouw dikwijls op de vreeselijkste wijze het slachtoffer wordt van ziekten, die dan maar 'kanker' heeten, ook dat is een onvergefelijk kwaad wáártegen men haar bijtijds behoorde te waarschuwen. - Op *dit* punt echter begint

er, dunkt me, een groote verandering te komen in de heerschende toestanden, en *wordt* er zelfs vind ik, te *veel* geredeneerd in het openbaar, over iets dat liever op andere wijzen behoorde te worden behandeld. - In Frankrijk maakt men er tooneelstukken over. *Le Matin*, een van de meest gelezen fransche couranten, laat bijna geen dag voorbijgaan zonder artikeltjes van twistende studenten en professoren over het al of niet wenschelijke van inentingen er tegen, etc, etc.!!

Verder schrijft gij:

'*Ziet U*, *geachte redactrice, dan denk ik soms: Zouden de ongetrouwde vrouwen er dan niet oneindig beter aan toe zijn, zoolang er van het zedelijk leven van den man niet meer geeischt wordt*, *en zoolang ze zeggen: Schoonzoon, je hebt nog al geboemeld*, *maar: Il faut que jeunesse se passé*, *daarbij vaak denkend aan oude zonden Wat doet dan schoonzoon? In negen van de tien gevallen bedriegt hij zijn vrouw binnen 't jaar.*'

Ja, zeker, lieve mevrouw, als een huwelijk zóó wordt gesloten, en zóó afloopt, dan geef ik U **groot gelijk** dat een ongehuwde vrouw veel gelukkiger is dan een aldus gehuwde. Maar ik voor mij ken heel veel huwelijken, waarin het *niet* zoo toegaat, en waarin man en vrouw heel-gewoontjes 'gelukkig' zijn, en ik geloof dat omgekeerd de ongetrouwde vrouw menigmaal aan zenuwziekten van onbevredigde geslachtsverlangens te gronde gaat, waarvan zij zelve geen begrip heeft, maar de arts die haar behandelt wèl. Als de meeste ongetrouwde vrouwen wisten, hoe laatdunkend en meelijdend-geringschattend er gesproken wordt over hunne kwalen, in verband met hun niet-getrouwd zijn! *Niet*, omdat die kwalen denkbeeldig zijn, maar juist omdat zij voortkomen uit hun geen geslachtsomgang hebben gehad, geen kinderen hebben gebaard. Dat zij zelve die grond-oorzaak niet vermoeden, en *woedend* worden, als ge zoo iets zoudt durven aanroeren, en hun hoofdpijnen, melancolie, overprikkeling, vrouwenkwalen, enz., hardnekkig beschouwen als voortkomende uit allerlei diepzinnige en gezochte aanleidingen, dat wekt de geringschattende spot, in het beste geval het medelijden op van den wèlbegrijpenden man in hare omgeving, in de eerste plaats van den dokter die haar behandelt. Maar, eveneens als de vrouwenarts, waarover gij schrijft, zich wel zal wachten zijn gehuwde patiënten in te lichten over den *waren* aard van hun zoogenaamden 'kanker', evenzeer zal hij de ongehuwden van alles wijsmaken, liever dan hun ronduit in haar gezicht te zeggen: Het komt alles vóórt uit je geen geslachtsomgang hebben gehad, waaronder je lijdt, zonder het in te zien. -

M.i. heeft de *natuur*, die overal schept den paringsdrang, man en vrouw bestemd tot zich paren en voortbrengen. En, als beiden *gezond* zijn, kan die vereeniging niet anders dan hun *gezondheid* ten goede komen. Maar, als de man ziek is door vuile ziekten, ja zeker, dan is zijn huwelijk een zonde aan het lichaam zijner vrouw, en niet minder aan dat zijner komende kinderen.

Ten slotte wijs ik U op het in dit nommer door mij voor *U* opgenomen artikel over *Kiellands Arbeiter*, dat deze questie behandelt. Ik nam het artikel op voor U, omdat gij er uit kunt zien *hoe* ik denk. En ik beveel U de lezing van *Kiellands: Arbeiter*, (bij elken boekhandelaar te bestellen) ten zeerste aan.

Laat mij U nog danken voor uw belangrijk schrijven, en de hoop uitspreken dat, waar gij een nieuwe abonnée zijt; juist om met mij van gedachten te wisselen, onze correspondentie voor ons beiden aangenaam en leerrijk moge zijn!

Excelsior. - Uw brief geeft mij aanleiding tot een afzonderlijk artikeltje, dat ik wegens plaatsgebrek eerst in het volgend nommer kan geven. Daarom voorloopig deze belofte. Véél dank voor uw aardige Ansichtskaarten van de reis. De photo's graag!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

Wegens plaatsgebrek moet het vervolg van Uit den Ouden Tijd, door A.J. Servaas van Rooyen, blijven liggen tot het volgend nommer.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged

5 September 1906.
20ste Jaargang.
No. 10.

Hoofdartikel
Het ware Huwelijk.

> The harmonial marriage is a marriage of principle - of life with life - soul with soul for ever.
> The marriage of love with wisdom forms the human mind on earth, and the divine mind in the heart of Universe.
> A.I. DAVIS (*The great Harmonia*).

De ziener Davis, een arme schoenmakerszoon, die niets geleerd had, doch door een innerlijke wijsheid, en hoogeren invloed verlicht en bezield werd, stichtte der wetenschap een gedenkteeken in zijn groot werk: The great Harmonia*), waarvan geleerden zeggen, dat het boven hun begrip gaat, hoe één mensch in zulk een mate alles kan omvatten.

Veel is er geschreven over het vrije huwelijk, doch wij zullen deze benaming voor misduiding vatbaar, niet gebruiken en haar veranderen in het: ware Huwelijk, de vereeniging van wijsheid en liefde, van ziel met ziel, van het ideale huwelijk, waarvan de geestelijke band niet wordt ontwonden in het volgend leven.

Hoewel deze tijd nog niet rijp is voor het nieuwe huwelijk, zoo kan men het eens zijn met Ellen Key, die voorspelt, dat over jaren, zij het eeuwen, niemand er meer iets vreemds in zien zal, dat vrije menschen zich vrij vereenigen, in dien zin dat alleen ware liefde hen kan binden.

'Zij, die elkaar beminnen, zijn man en vrouw' - want geen weldenkend en wàargevoelend mensch kan zonder liefde toebehooren aan een ander dan met het gevoel eener diepe schaamte. En hoeveel huwelijken worden gesloten of in zelfbegoocheling - of uit eigen belang - en wat is het huwelijk zonder liefde anders dan een wettelijke verkrachting? -

Buiten het ideale huwelijk, ligt in iedere vereeniging een groot gevaar voor den onwetenden mensch.

Indien onwetendheid de bron is van alle kwaad, zoo behoeft men slechts te weten om niet te dwalen. Want iedere ziel haakt naar waarheid, doch voor iedereen is een andere weg om tot die waarheid te komen.

Het groote gevaar ligt in de blindheid die een groote liefde kan teweeg brengen. Het grootste gevaar ligt voor de onwetende vrouw in een te hoog opzien tegen den rein gebleven

*) Editors: Colby & Rich. Boston 1900.

man, even onwetend als zij zelve, het elkander medesleepen op een helling die naar den afgrond voert.

In haar liefderijk oordeel over het vrije huwelijk, zegt Ellen Key: ‘Zij wisten niet dat zij zondaars waren. En zij waren ook niet altijd zondaars.’ -

Een ongehuwde kan niets anders dan zulk een zaak verkeerd beoordeelen. Haar oordeel zal òf te zacht òf te onmeedoogend zijn.

‘Zij wisten niet dat zij zondaars waren’... Dit is mogelijk. Tòch zondigen zij tegen de rede, tegen de wijsheid, tegen elkander, tegen de *Ziel!*

‘The harmonial marriage is a marriage of love *with wisdom*’, schrijft de ziener Davis, en waarschuwt dringend tegen de gevaren der zinnelijkheid, daar hij de schadelijke gevolgen kent voor lichaam en ziel.

Ook Tolstoï in zijn ‘Kreuzer Sonate’, stelt de verschrikkelijke gevolgen in het licht van dien verkeerden omgang, waardoor man en vrouw, die aanvankelijk elkander liefhadden, hun huwelijksleven tot een hel maakten.

De geheele zaak komt hierop neer, dat men de eerste beginselen van moraal en van hygiène niet kent, of in praktijk brengt. Indien dan al niet een gevoel van eigenwaarde de vrouw terughoudt, zoo laat de meest gepermitteerde zucht tot zelfbehoud haar omzichtig maken. Laat zij weten dat de zonde haar vroeg oud, leelijk, onvermogend en krachteloos maakt. Laat zij werken lezen als van Aug. de Morsier ‘Frauenrecht und Geschlechtsmoral’, laat zij kennis nemen van het bekroonde werk van dr. Burlureaux ‘wat volwassenen weten moeten’.

Geen moeder moest haar kind onwetend laten vóór het ten huwelijk gaat, en al is het hard den sluier der onschuld te verscheuren voor de nog reine meisjesoogen, beter één oogenblik van wreedheid dat de moeder licht door haar liefde en wijsheid zal kunnen verzachten, dan in de toekomst jaren van berouw, van krankheid, van lichamelijke en geestelijke onmacht.

Daarom is de vrije liefde een zoo gevaarlijke theorie voor onervarenen, omdat, in een band zonder samenwoning, zonder dagelijksch verkeer, man en vrouw elkander blijven zien in een bizonder waas, zoo prikkelend voor de begeerte. Het zoogenaamde vrije huwelijk is soms niets anders dan vermomde zelfzucht, terwijl het ware huwelijk de begeerte regelt en in den baan der hoogere vriendschap voert.

De zonde komt niet tot ons met het gelaat dat zij moest dragen. Zij heeft vele maskers waarachter zij haar bedoelingen verbergt, en door een schoonschijnende gedaante aan te nemen, wordt menig onwetende verleidt. Door beroemde auteurs wordt de zinnelijkheid verheerlijkt en op den troon gezet, terwijl zij niet weten welk onherstelbaar kwaad zij stichten.

Péladan laat Père Alta zeggen:

‘Les caresses conjugales sont permises pour s'exciter à rendre le devoir du mariage, mais non pour autre mauvaises fins.’

De woorden van dezen priester doen mij denken aan die van een anderen geestelijke (zeker heeft hij er nu spijt van in de geestenwereld) waarmede het gebruik van alcohol wordt vergoelijkt.

Zeer sterke gestellen zullen wel niet ten gronde gaan door die geringe toestemming; toch weet ieder dat alcohol een zenuwvergift is.

‘Het is voor den zwakke gezegd, meent gij misschien ‘opdat hij zich niet te buiten ga.’

Dit zijn zoo van die ‘accommodements avec le ciel’ waarvan Tartuffe spreekt.

‘Volgt uwe begeerten niet na, en hoedt u voor datgene wat u lust bereidt,’ zegt de Schrift.

Ziedaar de woorden der liefde die wijsheid is, der *wetende liefde.*

Niet plotseling wordt de mensch overwonnen, maar langzaam, stap voor stap, en juist door deze schikkingen met het geweten. De stem van God in ons wordt verdoofd, het oordeel langzamerhand verkracht, de meening over goed en kwaad verduisterd.

Als grimassen uit een gebarsten spiegel staren ons de beelden aan van deugd en ondeugd. Dit is de strijd, waarin de aldus aangevallene niet gaat tot de éénige hulpbron: tot de Opperste Wijsheid, die alleen weerhouden en leiden kan.

Men begint met aan te hooren hoe het kwade wordt geloochend.

‘Wat is goed, wat is kwaad?’ zegt de onwetendheid, en haalt de schouders op over het woord zonde. ‘Liefde kan niet zondigen....’

Zonde? - hoe ouderwetsch! -

Wanneer gij een kostbare vaas hebt, die voor uw oogen wordt gebroken - wat is dan uw eerste woord? Hoe zonde! - Hoeveel te meer voor de menschelijke ziel, het kostbaarste dat wij op aarde kennen.

Hoe vaak wordt door Christus het woord zonde gebruikt om de menschen te waarschuwen.

Tot de kranken, die Hij genas: ‘gaat heen en zondigt niet meer,’ tot de gevallen vrouw, die Hij van steeniging redt: ‘ga heen en zondig niet meer.’

Er is maar één weg om aan al de gevaren waaraan men schuldig en onschuldig blootstaat te ontkomen: *de volmaking van den mensch.* Kennis, wijsheid, liefde voert tot reinheid. Wijsheid is vroomheid.

Het is de wijsheid, die wij dagelijks moeten afsmeeken, opdat wij geschikt gemaakt worden te getuigen voor de waarheid, niet met ijdelen woordenpraal, maar voor de naakte, eenvoudige waarheid, zooals zij is, om lichaam en ziel beiden te redden.

Het ware huwelijk, de vereeniging van wijsheid en liefde, het harmonische huwelijk waarvan Davis spreekt, zal den mensch verlossen van de gevaren der zinnelijkheid hem dankbaar de weldaden doen aanvaarden, hem in de mogelijkheid stellen de geschonken gaven, talenten en krachten op het schoonst en nuttigst te gebruiken.

Het ware huwelijk, het éénige wettige huwelijk - vereeniging van ziel - geest en lichaam.

Door de geestverwantschap verkrijgt het huwelijk de ware beteekenis, de eenig mogelijke heiliging.

Door den zieleband wordt de aantrekking der zinnen geadeld.

Voorzichtigheid, kennis, wijsheid zal wet en regel zijn.

Kenden allen de zegeningen der vereeniging van wijsheid en liefde, deze aarde die voor velen een dal van tranen is, zou worden herschapen in een paradijs.

JOS. GIESE.

Mijmering.

Eens was de tijd, dat mijn harte, vol smarte,
Schreide van wee, om het leven, zoo wreed -
Eens was de tijd, dat ik weende en wachtte
Den dood... als verlosser van nameloos leed -
- - - - - - - - - - - - - -
Ach, maar het Leven, de Tijd en de Wereld,
Zij vroegen naar smarten noch zielenood,
Vóórt moest ik, vóórt - met mijn vlijmende wonden
Niets was er, niets, dat verzachting mij bood:
't Leven het dwong mij, om verder te spelen,
De rol van gelukkige, lachende vrouw,
De Tijd joeg mij voort... 'k mocht niet stilstaan, niet weenen,
Zielsdroef, zielsvermoeid - steeds verbergend mijn rouw.
De Wereld... ze is wreed - nog véél wreeder dan beide...
Zij vráágt niet, zij eischt, met gebiedenden dwang...
Met haar tweesnijdend zwaard van onkieschheid en koelheid,
Met haar Judaskus, dien ik nog daaglijks ontvang.
- - - - - - - - - - - - - -
Maar nú is 't niet meer zóó troostloos, zóó duister,
Een lichtstraaltje viel in den diepzwarten nacht:
De Liefde is onsterflijk, uit 't Hoogste geboren,
In Haar wint de ziele een Hoogere kracht -

ADÉ.

Voor Excelsior.

'*Als ik eenigen tijd onder* "*de*" *menschen ben geweest*, *kom ik er altijd geërgerd vandaan; hun gevoelens brengen een onaangename stemming bij me teweeg*, *en daarom zou ik me 't liefst aan alles onttrekken. En wanneer ik er over doordenk*, *kom ik meestal tot een droevig gevoel*, *omdat de wereld zóó kan zijn.*'

Lieve Excelsior. De bovenstaande woorden uit Uw schrijven treffen me bijzonder, en ik wil U zeggen wáárom. Uit zoo menigen langen bijzonder-vertrouwelijken brief dien ik van U kreeg, heb ik Uw karakter, geloof ik, wel een beetje leeren kennen, genoeg om telkens weer te constateeren, dat gij mij zoo heel dikwijls herinnert aan mij-zelve, toen *ik* Uw leeftijd had. Uw inwendige strijd, Uw stille ervaringen, Uw oprecht zoeken naar den rechten weg, Uw niet kunnen berusten bij het oude en toch zien de fouten en vergissingen in het nieuwe, Uw lust en liefde tot studie en boeken méér dan tot huishoudendoen en Uw toch eerlijk inzien, dat het laatste volstrekt niets lager staat dan het eerste, dat het alles aankomt op wat onze naaste plicht is ten slotte, dat en nog véél meer herinnert me telkens zoo levendig aan wat ik-zelf heb doorgemaakt in vroegere jaren, aan eigen gedachten, die ik toen, als gij nu, voor mij zelve hield, omdat ik wist niet te worden begrepen, had ik ze uitgesproken.

Zoo ook is het mij gegaan als U ten opzichte van 'de menschen', gaat het mij eigenlijk nog wat het zich terugtrekken betreft, want, gelijk ik U al in een vorige correspondentie schreef, ik doe niet aan wat men zoo pleegt te noemen 'conversatie' of 'uitgaan'. Ik vind dat men zóó weinig, om niet te zeggen

niets heeft aan die zee van visite-kennissen, met wien je oppervlakkige gesprekjes houdt, en die je in den grond niets kunnen schelen, dat het zonde en jammer is van ons korte leven daarmee den tijd te verkwisten, ja dikwijls, gelijk gij terecht zegt, je nog te 'ergeren' ook nog aan den inhoud van hun discours. - -

Echter, men moet niet *te veel* generaliseeren, en het is daarom dan ook dat ik, die zooveel ouder ben dan gij, U zoo graag mijn eigen ervaring zou willen geven in dezen. - Als men jong is dan oordeelt men te hard, te eenzijdig, stelt 'de menschen' op een veel te ideaal standpunt, verlangt van hen méér dan ze nu eenmaal kunnen geven, wordt dientengevolge telkens teleurgesteld, naar beneden gesmakt in figuurlijken zin. Later wordt dat anders, later leert men vergelijken, eigen daden toetsen aan die van anderen, eigen fouten, die wellicht de eerste aanleiding waren tot die van 'n ander, beter begrijpen en daardoor verbeteren. En ook, men ziet zoo menigmaal diezelfde menschen, die ons de eene maal zoo onbeduidend, zoo kwaadsprekerig, zoo laag bij den grond toeschenen, een anderen keer een goede daad doen, een ongedachte vriendelijkheid bewijzen, die ineens een geheel ander licht werpt op hun karakter, ja die U menigmaal, als gij de hand in eigen boezem steekt, doet bekennen aan U-zelf: Kijk, zoo nobel, zoo vergevensgezind, zoo hartelijk, zoo onbaatzuchtig, wat het dan ook zij in elk afzonderlijk geval, zou ik-zelve allicht niet hebben gehandeld. Dan, op zoo'n oogenblik, voelt gij U-zelve ineens héél klein, en die ander, dien gij tot hiertoe beneden U-zelf achtte, ziet gij boven U staan, en gij komt tot de conclusie, die, ik twijfel er niet aan het voortgaande leven ook U zal leeren zooals het mij die geleerd heeft: wij zijn allen klein en allen groot, ieder op onze beurt, en er zijn maar heel, heel enkele uitzonderingen van wezenlijke supérieure, in alle levensomstandigheden groot *blijvende* menschen. -

Het is juist omdat ik in vroeger jaren net zoo oordeelde als gij het doet in de hierboven door mij aangehaalde regels, dat ik er prijs op stel mijn ongelijk in dezen te bekennen, en al degenen, die mij later weleens beschaamd hebben door een of andere door mij nietverdiende vriendelijkheid of vergevensgezindheid of hartelijkheid al de hulde wil brengen die zij verdienen. Hoe menigmaal b.v. als ik lang ziek was, heb ik mij verbaasd dat zij, die ik-zelve in mijn gezonde dagen had verwaarloosd, mij opzochten, mij attenties bewezen van allerlei aard, ook al had ik hen toch menigmaal gegriefd door het openlijk uitspreken van meeningen die zij afkeurden van *hun* standpunt, ook al hadden ze die meeningen dikwijls gansch averechts begrepen, en daardoor van mij een verkeerden indruk gekregen. Èn hoe heb ik ook, toen ik ouder werd en het leven en de menschen meer leerde kennen, begrepen, dat heel veel van de dingen, die ik afkeurde in een ander, niet voortkwamen uit zijn of haar slecht karakter, maar uit de omstandigheden waarin die persoon was opgevoed. Daardoor had die hij of zij een *anderen* kijk op de dingen dan ik. En zoo de mijne eerlijker, ruimer, oprechter was dan de hunne, aan wie dan de eer daarvan? *Niet* aan mij. Maar aan de omstandigheden, die mij de gelegenheid hebben gegeven mij in die ruimere richting te ontwikkelen. Ik zeg niet, dat deze regel altijd doorgaat. Ik weet heel goed dat er heel veel menschen zijn zoo opzettelijk valsch, of zoo onverbeterlijkzelfzuchtig of zoo onvergefelijk-gevoelloos, dat er geen verontschuldiging voor is te vinden, en gij ook niet kunt hopen op een of andere goede daad hunnerzijds, die U een anderen blik zal geven op hun karakter. Juist om die reden, omdat er zoo velen zoo zijn, kan ik me even weinig als gij er in schikken 'dat de wereld zoo is', en trek ik me liefst zoo veel mogelijk terug. Maar ik herhaal,

ik waarschuw U tegen het generaliseeren, want ik ben er zeker van, dat gij, hoe ouder gij wordt, steeds meer zult leeren ondervinden, hoeveel goeds er dikwijls schuilt in diezelfde menschen, die gij vroeger hebt veroordeeld voor het een of ander.

Als men zoo jong is als gij nog zijt, zijn het ook niet altijd *karakter*-fouten, maar heel dikwijls onbeduidende kleinigheden, die U een hard oordeel doen vellen, en een gevoel van ergernis en onwil bij U opwekken. Zoo heb ik als jongmeisje mij heel dikwijls heftig gestooten aan 'n eigenaardigheid in het karakter van iemand dien ik nu om zijn groote innerlijke waarde hóógschat. Toch heeft hij die eigenaardigheid, die ik nog steeds kleingeestig vind, op zichzelf beschouwd, altijd nog, is zij zelfs in den loop der jaren bij hem meer en meer ontwikkeld. En toch had hij dezelfde innerlijke goede hoedanigheden toen als nu. Maar toen was ik jong en eenzijdig, stond alléén stil bij het kleingeestige. Nu denk ik daarvan:

Wat doet het er toe? Is het niet ten slotte een onschadelijke liefhebberij, die kleingeestigheid waarin hij zooveel geluk vindt. Staat niet daartegenover, dat hij een nobel en braaf mensch is, dien ik menigen daad in zijn leven heb zien begaan waarvoor ik grooten eerbied voel, omdat zij getuigt van een waarachtig edele gezindheid. Nog dezer dagen is 't mij gebeurd dat een dame, voor wie ik tot hiertoe niet veel anders dan geringschatting had gevoeld, omdat ze zoo heelemaal voor haar eigen ik leefde, ineens in stilte een groot bewijs heeft gegeven van aan een ander denken. Het was een toeval waardoor *ik* van die daad hoorde, en ik erken volmondig dat ik haar sinds dien tijd in een heel ander licht zie dan tot hiertoe. Stel daartegenover hoe dikwijls ge U zelve betrapt op iets dat ge wenschtet niet gedaan te hebben, hoe dikwijls ge U zelf herinneren moet: toen of toen heb ik een driftig woord gesproken dat me berouwt, heb ik gezwegen waar ik had moeten spreken, gesproken waar ik liever had moeten zwijgen, etc. etc. - En ge zult, hoe ouder ge wordt, steeds meer tot de erkentenis komen, dat ‘de menschen’ heel dikwijls meevallen, en dat omgekeerd gij-zelf niet veel beter of hooger staat dan zij die U zoo dikwijls ‘ergeren’ - Misschien lijkt U op dit oogenblik zulk een nivelleerende levensbeschouwing troosteloos, maar ik geloof dat gij haar van lieverlede juist troostrijk zult gaan vinden. Want niets is onbevredigender, ik weet het uit eigen ervaring, dan een zich voortdurend teleurgesteld voelen in diegenen met wien we nu eenmaal, zoolang we op aarde zijn, *moeten* omgaan: ‘de menschen’. Eerst als wij zien dat wij niet méér van hen mogen eischen dan zij ons, durchschnitts genomen, vermogen te geven dan gaan we hun goede hoedanigheden opzoeken en waardeeren, ons afvragen hoe het komt dat ze zoo zijn geworden en niet anders, dan zoeken we óók meer naar ons eigen schuld in menig geval, en dan leeren we menigmaal dankbaar zijn dat alles zóó is en niet nog véél, véél erger....

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

De wegwijzer.

Voor tante Marie.

Een wegwijzer staat eenzaam waar drie wegen samenkomen. Nu, dat is niets bijzonders, alle wegwijzers staan immers op kruispunten van wegen, niet waar? Maar dit is geen gewone wegwijzer, niet zoo'n stevige, die mooi rechtop staat in een klein plekje gras, en die voor iederen weg een' arm heeft. Neen, deze wegwijzer is oud, heel oud. De wegen die naar hem toe leiden, zijn er al net zoo lang geweest als er menschen op aarde wonen, en zoo oud is die wegwijzer ook. Zijn lichaam is krom van den wind en vuilbruin van regen en zon. Ook helt hij een beetje vóórover, precies in de richting van den eenen weg, die de breedste is van de drie. Naar dien weg wijst ook de eenige arm, dien hij heeft. Die arm is wel erg verweerd, maar hij zit toch nog recht aan 't lijf vast en wijst goedig maar al door dien eenen breeden weg aan. Meer armen heeft de oude ook nooit gehad.

Zóó staat mijn wegwijzer daar stilletjes al héél, héél lang, en zóó zal hij daar ook nog héél, héél lang blijven staan. -

Zie, daar op dat smalle pad loopt eene vrouw. Hare oogen zien verwonderd rond en hare schreden zijn onzeker. Ze zoekt iets, ze zoekt en ze weet niet wàt. Daar moet

iets zijn dat ze grijpen wil, hier in de boschjes of in de lucht. Ze heeft het al gezocht den heelen langen weg, dien ze liep, eerst door het donkere woud, nu meer en meer in helder licht door een heerlijk-open land. - Ze gaat verder tot bij den wegwijzer. Hier blijft ze een oogenblik staan, nu zonder zoeken, maar toch nog steeds in niet-begrijpen.

Van het andere smalle pad komt een man, met krachtigen tred. Hij heeft ook gezocht, maar met zekerheid, wetende dat hij vinden zou.

Langzaam gaat hij naar de vrouw toe, buigt zich en kust haar op 't voorhoofd.

En zie, nauwelijks hebben die twee elkaar aangeraakt of daar is een kindje geboren, een blij kindje met heldere, vroolijke oogen. Even danst het in 't rond als een vlindertje op een' mooien zomerdag, maar dan geeft het den man en de vrouw ieder eene hand en gaan ze samen, Liefde en Leven met hun kindje Geluk, den breeden weg op, dien de arm hun aanwijst. -

Gron.

HERM. P.

Brief uit Berlijn.

Buiten Berlijn. Thale. - Bergtheater - Hohnenklee. Wilhelms-höhe.

Eindelijk de stad uit! Het stof van de voeten te vegen, de voeten te lichten van het broeiende, gloeduitstralende asphalt - welk genot, welke weelde! In de Junimaand zal niemand zich gedwongen voelen Berlijn te verlaten, of 't moest op ‘polizeilich’ bevel zijn. Want dàn is de groote stad op zijn mooist en in een bloemenstad herschapen, zoodra de zon maar genoeg tijd gehad heeft op Germania's wangen bloeiende rozen te tooveren. Maar in Juli en Augustus, wanneer 't macadam begint te smelten en de forsche Germania het warm begint te krijgen - o wee, dan worden de luchten bezwaard door minder genietbare geuren en Germania's natuurlijke behoefte om te transpireeren, vermindert sterk haar ongerepte schoonheid en vermeerdert de schitterende afzet van reiskoffers en plaidrollen in alle kwaliteiten en prijzen.

Zoo trokken zij dan weken geleden reeds de stad uit, de menschen die den toon áán en het geld uitgeven, en hen achterna volgden steeds nieuwe duizenden, die wel *niet* veel toon en evenmin veel geld aftegeven hebben, maar daarvoor in de plaats zich verheugen in 't bezit van een koffer vol tolvrije levenslusten te zijn... O, die grootestadsgeluiden niet meer te hooren dreunen in de ooren, nà-dreunen in 't hoofd! Dat geratel, getoeter, getrompet, gebel, getjingel wèg, wèg, verdwenen uit de atmosfeer van het dagelijksche leven! En daarvoor in de plaats zuivere, reine berglucht in te ademen, vèrgezichten te genieten die tot aan den horizont reiken, geluid-harmoniën op te vangen die niet in stads-concertzalen doordringen.

Op wieken van stoom zijn we dan heengevlogen naar het Harzerbergland, welks toppen geen eeuwige sneeuw bedekken en welks ruggen geen edelweisz dragen, maar waar 't natuurmooi niet minder gezegend en bekoorlijk is.

En neergezegen zijn we in Thale. De ligging van Thale biedt bij aankomst - onmiddelijk - een alleraangenaamste verrassing, die te grooter is, omdat de weg er heen het nauwelijks aanschouwelijk maakte, dat wij ons in een bergland bevonden, zoo bescheiden, zoo laag-golvend bleven de lijnen der blauwe bergreuzen. Thale's ligging daarentegen in het dal, aan den voet van donkergetinte recht statige bergen, het witte dorpskerkje op een achtergrond van groen, omsloten door groen, werkt fascineerend, en men voelt zich onmiddelijk thuis in dit liefelijke bergstadje. Hoe bewonderen wij dadelijk geestdriftig die twee hooge punten, rechts en links van ons panorama, die het eerst in 't oog vallen, de overbekende Rosstreppe en Hexentanzplatz, waaronder het schilderachtige Bodethal ligt, de forellenrijke stroom, die in honderd wendingetjes en breedere kronkelingen over steenblokken en boomstronken zijn weg zoekt en den wandelaar de heerlijkste afwisseling bereidt! De legende van Rosstreppe en Hexentanzplatz en Ridder Bode, die de mooie Prinses achtervolgde, die hèm wederom ontvluchtte en door haar moedigen, stouten Walkürensprong op het gevleugelde paard over den afgrond-heen gered werd, de sprong van den Hexentanzplatz naar de Rosstreppe is genoegzaam bekend. De poetische bekoring die van deze legende uitgaat, ondervindt men eerst volkomen wanneer men de kronkelende paden naar de verschillende toppen is òp-gezwoegd en daar van onvergelijkelijk mooie vergezichten geniet. Geen bezoeker van Thale zal het verzuimen dezen tocht te ondernemen, evenmin de wandeling naar het idylisch

gelegen dorpje Treseburg, een wandeling van 2½ uur, die onafgebroken door het dichte bosch voert, voorbij aan de ruischende en schuimende oevers van de Bode. Maar wat lang niet alle bezoekers van Thale ondernemen, dat is een bezoek aan het Harzer Bergtheater, het natuurtheater, waar de voorstellingen in de open lucht plaats hebben, de houten banken amphiteaterswijze op eene helling aangebracht, en het verrukkelijkste panorama ons van alle kanten omgeeft, panorama van dichtbije en wegvliedende bergen en bosschen en velden, roodgestipte dorpjes, bewolkte of strak-blauw gespannen hemel... De reden hiervoor kan uitsluitend en alleen te vinden zijn in den min of meer bezwaarlijken weg die naar het Theater voert en op dezelfde hoogte heenbrengt van den Hexentanzplatz, waar het een kwartier afstands vandaan ligt. Voor ouderen van dagen is deze weg, hoe geleidelijk ook naar boven dragend, toch te lastig, temeer daar de naar-huis-gang in schemerduister wordt volbracht, daar de langs den weg opgestelde lantaarns eerst bij volkomen duisternis worden ontstoken, een geval, dat midden Augustus zoo

ongeveer reeds plaats vindt, wanneer Thale nog vol van bezoekers is, daar het Theater om 7 uur begint en zelden vóór half 9 uur geëindigd is. Maar, om ook dit euvel uit den weg te ruimen, wordt, bij langer-durende stukken, om half zeven begonnen. Toch, al vond ik het Harzer bergtheater dit zomer niet buitengewoon sterk bezocht - wanneer er minder dan 40 personen aanwezig zijn, wordt er niet gespeeld - het idee, in een mooi berg- en boschlandschap klassieke werken ten uitvoer te brengen, vindt méér waardeering en méér navolging dan men een tiental jaren geleden zou verwacht hebben. Het gaat wel niet vlug, maar het gaat toch.

En dergelijke ondernemingen zijn allezins te steunen, in zoover zij beoogen iets indrukwekkends, iets op-het-gemoed-werkends te aanschouwen te geven, zooals met dit bergtheater ook bedoeld is. Al is het ook niet bepaald noodig het program van Ober-Ammergau in alle lijnen te volgen, zoo heeft toch het oorspronkelijk Ober-Ammergausche voorbeeld sterk tot navolging geprikkeld. Dr. Ernst Wachler, uit het klassieke en kunstzinnige Weimar, is de oprichter van het Harzer Bergtheater. Hij heeft in het korte tijdsbestek van zijn bestaan - de inwijding had in Juli 1903 plaats - naast veel decepties en moeielijkheden, ook veel waardeerends en opbeurends ondervonden, zoodat geen grond voorhanden is aan de toekomst van deze theateronderneming te twijfelen. Hoe bij uitstek gelukkig is ook het punt gekozen! Juist hier, bij Hexentanzplatz en Rosstreppe, die rotsen, zoo rijkelijk geaureoold door sagen en legenden, als men maar weinige plekjes vindt in het anders zoo sagenrijke Harzer berglaud! Welke wonderlijke vormen en lijnen, welke strenge klippenpunten en brokken geven die granietmassa's te aanschouwen! Men meent soms allerlei gestalten in steen gehouwen waartenemen, gestalten van voorwereldrijke reuzen van heksen en priesters in hun slaap van graniet gestoord, en met verdofde, blinde oogen uit versteende aangezichten néérturend op het onrustig gedoe der steeds wisselende en voorbijtrekkende menschengeslachten.

Dit landschap op zichzelf symboliseert reeds zulk een zuivere brok poezie, dat het idee van Ernst Wachler, om juist op deze hoogte, in dezen streek, zijn natuurtheater opterichten, zéér gelukkig mag genoemd worden. Voor korten tijd was deze ruimte nog een ‘schlucht’ een onbeschaduwde breede diepte, wild begroeid. Nu is deze diepte voor de zitplaatsen - amphitheatersgewijze aangebrachte houten banken - ingericht, de wildgroeiende struiken zijn weggekapt. Alleen onkruid en boschbloemen, rose, geel, wit, paars, tieren nog welig tusschen het hout. Het laagste punt van deze diepte is een gelijkgemaakt podium geworden, op vasten zandbodem, terwijl een houten onderbouw, uit sterke eikenstammen bestaande, die tooneelruimte nog iets dieper en breeder maakt. Op het tooneel vormt de achtergrond een Saksisch boerenhuis, heel schilderachtig, dat als 't ware in een nest van groen ligt. Over dit boerenhuis heen ziet men in goud-getinte verten het hier opstijgende, ginds neerdalende berg- en boschlandschap, terwijl aan zij- en achterkant de natuurcoulissen grootendeels uit krachtige jonge eikenboomen bestaan. Eerst achter die berglijnen ligt de vlakte. Daar ontmoet het oog de nevelige omtrekken van daken en torenspitsen, die Quedlinburg moeten beteekenen, Klopstock's geboorteplaats, terwijl het heet dat op helderwitte, zonbeschenen dagen aan strepen en lijnen de stad Magdeburg is te herkennen.

De ligging is zóó schilderachtig als men het slechts wenschen zou en de acustiek is bijzonder gunstig. Ofschoon ik de twee malen dat ik het theater bezocht: bij de inwijdingen dit jaar, beide malen tusschen de veertiende en zestiende bank had plaats

genomen, is toch geen woord voor mij verloren gegaan. Maar dezelfde indruk die ik in 1903 kreeg van de ‘Walpurgis’, een inwijdings-scène van Ernst Wachler, gaf het bergtheater mij ditmaal niet geheel, nadat ik er een, humoristisch fijngeestig werkje van Otto Ludwig had zien opvoeren, ‘Hans Frei’. Al liet de uitvoering van het fijne werkje ook volstrekt niets te wenschen over - de artisten waren van het hoftheater te Weimar - en al boeiden de geestige verzen van Otto Ludwig nòg zoo zeer: ‘ce n'était pas la même chose’. Deze omgeving verlangt imponeerende actie, verlangt een grooten stijl, verlangt nobele, breede gebaren. Voor een fijn dialoogstuk vind ik deze grootsche natuuromgeving minder geschikt. En toch was ook ‘Walpurgis’ geen stuk met groote gebaren. Een proloog was het, een versstuk, voor het inwijdingsdoel gemaakt, met fijngevoelde en fijngeschreven bladzijden, dat zich nergens uitspon tot krachtige daad of breede handeling, en dat weldadig aandeed als een lyrisch stuk muziek. Maar het bracht

in de gewenschte stemming. ‘Walpurgis’ schildert het bezoek van Wodan en Hulda op een van Mei-poëzie, van lenteweelde en zomervreugde doorgeurd plekje aarde. Als typische heldenfiguren traden zij op, verklaarden zij elkaar in zoet-vloeiende taal hun wederzijdsche gevoelens en gedachten, zonder ergens sporen achter te laten van daad of karakterontwikkeling. Daartusschen zongen koren, die evenmin in samenhangend verband stonden tot het geheel, maar toch de handeling eigenaardig aanvulden. Indrukwekkend klonk het gesproken woord, prachtig werkten de kleuren der costumes tegen de natuurcoulissen. En toen bij het einde de schemering daalde, toen bij Wotan's woorden: ‘Was rauscht der Wald, was raunt die Nacht’, inderdaad door de looverkruinen de nimmer ophoudende boschmuziek in vollere accoorden begon te moduleeren, toen kwam men tot de overtuiging dat echte poëzie niet allen in Griekenland, maar ook hier, in het koude noorden, in de vrije natuur, omgeven dooreen verrukkelijk bergpanorama, op haar plaats is, en vermag een diepen indruk teweeg te brengen. Maar die poëzie of die proza, die zich in zulk een omgeving waagt, die moet groot en breed zijn, uit de ziel en tot de ziel spreken. Maar, om iedereen te voldoen, moet men wel rijkelijk voor afwisseling zorgen en daar sagenrijke stoffen niet zeer overvloedig voor het tooneel werden bewerkt, grijpt men vooralsnog naar Otto Ludwig, Lessing, Goethe. De Weimarsche commissie van het bergtheater in Thale heeft reeds haar verzoek tot alle dramaturgen en poëten gericht om speciaal voor dit doel geëigende werken te schrijven. Nationale onderwerpen, volkssagen en legenden, brokken uit de oude geschiedenis of mythologie, met tusschenschuiving van muziek, dans en koorgezang, zijn zeer gewenscht.

Maar tot dusverre waren de resulten van die oproeping nog niet buitengewoon groot... De idee ontwikkelt zich wèl, maar 't gaat uiterst langzaam. Met groote en levendige belangstelling zien wij nochthans den verderen bloei van 't Harzer bergtheater tegemoet, en wenschen de onderneming een vóórtdurend gunstig gedijen toe! -

Van Thale ging het na eenige dagen over Goslar, de oude Keizerstad, met zijn héél mooi oud Keizerhuis, en tal van oude gebouwen uit de elfde en twaalfde eeuw, opwaarts naar Hahnenklee. In de Oberharz gelegen, 560 m. hoog, ligt het dorpje, dat slechts een 400 tal inwoners telt, op een hoogplateau, omringd van malsche, smaragdgroene weiden en donkere, hooge bergreuzen. Het klimaat is er verrukkelijk koel, bij regendagen, zooals die dezen zomer maar àl te vaak voorkomen, helaas, guur en vochtig. Maar wanneer de zon schijnt, en het allerbekoorlijkst gelegen plaatsje met zijn Zwitsersch gebouwde villas en optrekjes, zich in zonneglans ligt te koesteren, de dennen in de bosschen sterker dan ooit geuren, de weiden opgevroolijkt worden door kudden grazende koeien, die de landelijke stilte met hun harmonisch bellen-muziek liefjes onderbreken - daar biedt een verblijf in Hahnenklee reden te-over tot genieten en bewonderen! Wandelingen op goed onderhouden boschwegen vindt men hier in het oneindige, overal voeren zij heen naar héérlijke punten, naar mooie vèrgezichten, en de verkwikkende koele lucht maakt dat men niet moede wordt te loopen, te loopen, berg-òp, berg-af, altijd omringd van bosschen, steeds afgewisseld door rustig-kabbelende heldere meeren, waarin blauwe of bewolkte hemelen zich weerspiegelen, nu eens in schitterenden blijden zonneglans, dan weer in grauwe, droeve tinten. Hahnenklee is ‘Luftkurort’ en wordt met elk jaar drukker bezocht. Dit jaar, het seizoen duurt van Juni tot September, kwamen hierheen, tot nu, reeds 6000 gasten, en de meesten nemen zich bij het vertrekken vóór, Hahnenklee

een tweede maal te bezoeken, teméér daar het verblijf alhier *niet duur* en *zeer goed* is. In het Kurhaus bijv. met zijn nieuwe, in Juni eerst geopende dépendance 'Hohenzollern,' is men voor 6 mark en 6.50 uitmuntend gehuisvest, men geniet daarvoor van een goedtoebereiden, rijkelijken middagen avondtafel, men slaapt op Simplex-bedden met rosshaar matrassen, heeft electrisch licht en, voor de koele, vochtige regendagen: eentralverwarming in gangen en vertrekken. Dit laatste slechts voor een vriendelijk woord, zonder één roode cent voor vergoeding. Maar laat ik er even, nauwkeurigheidshalve, bijvoegen, dat ik met deze opsomming de voorrechten der dépendance 'Hohenzollern' op het oog heb. In het Kurhaus - beide huizen zijn door overdekte waranda's met elkaar verbonden en behooren denzelfden gastvrijen, gullen eigenaar - zijn de toestanden iets veranderd en men woont er daarvoor iets goedkooper. Hollanders, die bij zwermen in Thale en Harzburg en overal elders in de Harz aan te treffen zijn, weten

van het bestaan van Hahnenklee schijnbaar niet af, want de route hierheen: de spoor brengt den reiziger slechts tot Goslar, vandaar-uit gaat het per omnibus, à 1 m. 50, het billet of per rijtuig met 2 paarden à 10 mark opwaarts, de bergen in - schenken zij geen aandacht. De beide malen dat wij Hahnenklee bezochten, hoorde ik slechts èène keer, eenige jaren geleden, hollandsch praten. Trouwens, laat ik niet jokken: ook dit jaar ontdekte ik in de Kurliste, drie hollandsche namen van reeds vertrokken bezoekers. En ik wil wedden dat zij niet voor het laatst deze dreven bezochten!

Ten slotte, afscheid nemende van het mooie Harzerbergland, wil ik nog wat vertellen uit het Thüringerland, en dat wel speciaal van het slot te Wilhelmshöhe, dat jaarlijks door de keizerlijke familie voor dagen en weken bezocht wordt, en tot de lievelingsverblijven van keizer en keizerin behoort.

Elk jaar, zoo tegen einde Juli, maakt het slot in het Habichtsbosch bizonder toilet om er de vorstelijke gasten te ontvangen, en elk jaar vermeerdert zich ook het aantal van touristen en bezoekers dat, op een reis door het allerliefelijkste, vriendelijke land van Thüringen, Cassel en Wilhemshöhe niet voorbij gaat.

Een eigenaardige nimbus omgeeft dan ook het oude slot. Het spreekt van vervlogen groote tijden, het draagt de sporen van verleden en heden, het getuigt van het opbloeien en afsterven van Vorstengeslachten.

Waar eens een gevangen Keizer over het vergankelijke van aardsche macht en wereldsche grootheid kon nadenken, daar toeft nu, telken jare, in vredig geluk met elkaar vereenigd, de kleinzoon van dien Keizer, die eenmaal aan het rijk van dien grooten gevangene een gevoeligen slag toebracht en het Duitsche Keizerrijk schiep. In de pronkkamers, waar vroeger de Hessische Vorsten een vroolijk bestaan voerden, waar Jerome, door de gunsten van den eersten Napoleon tot Koning verheven, lustig, losbandig er op los leefde, daar ontvouwt zich nu een Keizerlijke familie-idylle.

Het slot van Wilhelmshöhe strekt als bewijs, hoe vroeger de Vorsten der Kleinstaten van hunne macht gebruik maakten om niet alleen paleizen en prachtgebouwen opterichten, maar daarin tevens, behalve de noodige praal en pracht, kunstschatten bijeen te garen, die een blijvende waarde mochten behouden. Met behulp van kunstenaars, geleerden, architecten, werden musea, sloten, paleizen gebouwd, uit bosschen parken geschapen, die wij nu nog met vreugde bewonderen. Een gedeelte van het uitgestrekte Habichtsbosch werd, op bevel van den Landgraaf von Hessen, Karel, tot een verukkelijk boschachtig park aangelegd, dat zich steeds meer uitbreidde en dat langzamerhand zich ontwikkelde tot datgene, wat wij nu als een van de heerlijkste parken van Duitschland bewonderen.

Op een boschdichte hoogte ontstond, vele honderdtallen van jaren geleden, eenmaal een groot kasteel, dat gekroond werd door de forsche figuur van den farnesischen Hercules. Van dit alles is niets meer overgebleven dan het hoogtronende beeld, van Herculische kracht getuigend, en wanneer nu nog duizenden en duizenden bezoekers van Wilhelmshöhe, langs de zijtrappen afdalende, het ruischende, kabbelende water zich wild naar beneden zien storten, dan danken zij dit mooie cascade-schouwspel aan de luim van een Vorst, die dezen bouw in vroegere eeuwen liet tot stand brengen.

De Hessische vorsten hielden van mooie natuur-schouwspelen en van mooie gebouwen. Elk hunner schiep iets, liet iets na, wat de opvolger voortzette of ten einde bracht. Wat zijn voorvaderen begonnen hadden, zette ook Landgraaf Wilhelm IX voort. Híj is de eigenlijke schepper van het tegenwoordige slot Wilhelmshöhe, dat zijn naam draagt en door zijn bekoorlijke ligging een waar juweel is. Uit roode

baksteenen is het opgetrokken met koepelvormige rotonde, en zijn vertrekken en zalen spreken van het grijze verleden en getuigen van het bloeiende heden.

In een groote Ahnengalerie zijn in nissen de beelden opgesteld van het geheele geslacht der Hessische Vorsten. In den tegenwoordigen tijd wordt die zaal door de jongste prinsen gebruikt, om er bij slecht weer, hun middagthee te gebruiken.

Aan de wanden ziet men veel stukken van den schilder Fischbein, die de lievelingsschilder van Landgraaf Wilhelm was. In de breede, hallenvormige vestibule vindt men ook twee interessante schilderijen van dezen meester, Koning Frederik I en Koningin Luise voorstellende.

Het slot heeft 300 vertrekken. In de eerste plaats interesseeren ons wel het meest die vertrekken, waaraan historische herinneringen zijn verbonden. Overal heerscht de Fransche stijl, overal ontdekken wij voort-

brengselen van Fransche kunst, van Fransche industrie, dorés en bronzen die nog zoo prachtig zijn, alsof ze zooeven uit de werkplaatsen van den meester kwamen.

Dan meubelborduursels zoo heerlijk nog in kleur, zoo fijn en delicaat van uitvoering, kunstproducten, waarop de modernen trots mochten zijn die verzonnen en vervaardigd te hebben.

In een der zalen, die tot den linkervleugel van het slot behoort, waar vreemde vorsten hun intrek plegen te nemen, staat de schrijftafel van Koning Jerome, een tafel uit Amerikaansch berkenhout met reliefs van wit marmer versierd. De laatste bewoner dezer vertrekken was de tegenwoordige Koning van Engeland, toen hij nog Prins van Wales was.

De serie Napoleon-vertrekken worden nu door de Keizerin gebruikt. In het salon trekt een artistiek en smaakvol geborduurd vuùrscherm de aandacht; in de vroegere studeerkamer, die nu mede door de Keizerin in gebruik is genomen, staat de schrijftafel van Napoleon, waarvan het mahoniehouten vlak, trots zorgvuldig boenen en wrijven, nog steeds brandvlekjes vertoonen van sigarettenvonkjes. Aan den wand weer twee doeken van Fischbein, Rinaldo en Armida voorstellende. De Führer wist te vertellen dat de Franschen onder Jerome vele schilderstukken hebben meegenomen, maar dat zij daarentegen alle Fischbeins hadden versmaad!

In een kast, gevuld met kostbare Sévrekopjes en schotels, vazen, schalen, stond te midden daarvan een zilveren schrijfgarnituur, dat de stad Cassel 26 jaar geleden aan den tegenwoordigen Duitschen Keizer had vereerd, toen hij, als Prins Wilhelm, het gymnasium verliet.

In het voormalige slaapvertrek van Napoleon, dat nu der Keizerin is, is nu een leege nis, waarin vroeger het ledikant van den Franschen Keizer heeft gestaan en dat nu ergens anders wordt bewaard.

In de voorzaal, die naar de vertrekken van den Duitschen Keizer voert, hangen Hessische familieportretten, waaronder een merkwaardig doek, dat het heele huisgezin weergeeft van Landgraaf Morits, den geleerde. Het eigenaardige er van is, dat op een vrijgelaten stuk linnen, telkens het jongste kind werd bijgeschilderd. Toch maakt het geheel, wat kleur en compositie betreft, geen ongunstigen indruk.

In de vroegere bibliotheek laat de keizer zich nu de verschillende voordrachten houden door zijne ministers; de vele boekenkasten zijn van lateren datum, maar passen geheel in den stijl, evenzoo de vleugel die in de ontvangzaal te vinden is. Die ontvangzaal maakt een feestelijken indruk waartoe de vele marmer-beelden bijdragen. Heel sober daarentegen is de billardkamer met haar hoogst eenvoudig billard, zooals men ze in betere hotels aantreft.

Overal ziet men herinneringen aan het verleden, overal beelden van vervlogene en van opbloeiende grootheid, die heenreiken tot het tegenwoordige. Dat is het, wat slot Wilhelmeshöhe zijn bizondere charme en historische eigenaardigheid verleent, zooals maar aan weinige sloten in Duitschland. Het prikkelt tevens onze belangstelling, omdat al die pronkkamers ons zooveel van die menschelijke lotgevallen weten te vertellen, waarvan noch de minsten, noch de machtigsten, noch de hoogstgestelden dezer wrereld gespaard blijven.

Zijwaarts van het slot, verscholen tusschen hoog, zwaar geboomte, ligt de oude burcht Löwenburg, in basaltsteen gebouwd, waarvan men nu nog, steeds haar vervallen staat, de mooie lijnen kan bewonderen. Het staat in sterk contrast met het slot Wilhemshöhe, dat, ongeveer terzelfder tijd ontstaan, geheel volgens Franschen

smaak, in Franschen stijl werd ingericht, terwijl de Löwenburg zoowel van binnen als van buiten een stuk onvervalschte middeleeuw te aanschouwen geeft. Met zijn binnenhof, waarin een eerwaardige breedgetakte lindenboom bloeit, met zijn salon vol harnassen, wapenrustingen, zijn lage vertrekken, waarin opgehoopt kostbare antiquiteiten liggen o.a. heerlijke oud -Fransche Cleopatra gobelins, bewerkte fauteuils en geborduurde beddespreien, afkomstig van de aristocratische vingers der Hessische landgravinnen en edelvrouwen, is de burcht een groote bezienswaardigheid. Het verplaatst ons weer volkomen terug in de romantische tijden der Ridders.

Wie naar Thüringen reist, verzuime niet slot Wilhemshöhe te bezoeken, en van zijn mooie parkomgeving, zijn kunstig aangelegde lanen en wegen, zijn smaragdgroene weiden, de Thüringsche ‘matten,’ zijn zilverglanzende meren, waarop witblanke zwanen statig zeilen, te genieten.

LIANE VAN OOSTERZEE.

Hahnenklee, 21 Aug.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXII. Over Nonnenkloosters in Brabant. II.

Omtrent het *Groot Begynhof* te 's Hertogenbosch, dat eigenlijk gezegd buiten de kloosters en conventen valt, kunnen we even als het handschrift kort zijn.

De statuten van 1484 geven een eigenaardig inzicht van die inríchting.

'In den jaer ons Heeren 1484, hebben die meesterssen van den Grooten beghijnhoff ts Hertogenbosch, nae innehoudt haer privilegien, bij consent van haeren provisoir ende bij raet den olden jonckfrouwen, enz., Gode te love ende ter eeren onser eerweerdigher patronessen Maria, geordineert dese statuten ende goede gewoenten, daer die eere Goidts in gelegen is, ende salich dengheenen, die opten voirscreven hoff woenen ende namaels woenen zullen ende die vrijheydt gebruycken willen, die ons van hertoigen ende hertoginnen verleent zijn om Goide te dienen, die zullen dese puncten, die hiernae gescreven staen, schuldich zijn te houden, opten peene gheenre privilegien, verleent van den begynne (het begin) te gebruycken.

1. 'Item wat ander puncten, dat die meesterssen metten provisoir ende metten olsten begijnen innesetten, die godelyck ende begijnelyck weren, die sal men houden gelijck desen anderen puncten, die in der privilegien gescreven staen. *2.* Item in den eersten, soe zal iegelyck beghijn die getijden hoiren, die men in onser kercken doet, het en beneme haer sieckte oft nootsaken ofte met oirloff, ende nyemandt en zal anderswaer ter kercken gaen, als men in onser kercken preket oft ennighen dienst doet. *3.* Item zoe en zal geen begijne ander verwe draghen dan swert, wit oft grauw, ende zij sullen allen haer gewaet van den hoefde totten voeten maken simpel, oetmoedich na begijnlycker wijsen, ende haeren onderrock gecnoept, ende nyemandt van den beghijnen en moeghen draghen geen dinghen aen allen haeren lijve, cleyn oft groot, dat nyet beghijnelyck en weer, ende dat hen die meesterssen verbieden naeder older gewoenten. *4.* Item zoe zullen voirt die vier meesterssen in een iegelyck huys een huysmeestersse zetten, die wijs ende beste van conscientie is, ende dier sullen die andere gehoirsaem zijn, ende doen nae haeren goeden rade. Ende zij en zullen in die stadt nyet gaen ofte nerghens gaen eeten ofte des snachts gaen slaepen, sij en zullen hare huysmeestersse ierst zegghen waer zij gaen, ende duncket dier nyet goet soe sullen zij om Goidts wille thuys blijven, ende wes zy nyet berichten en kan, dat zal zij haeren oversten meesterssen seggen ende laeten se hen corrigeren. *5.* Voirt sal yegelyck vreede ende vriendschappe in zijnen huyse houden, ende sunderlinge des avonts ende des morghens stil zijn, opdat zij die een den anderen nyet hynderlyck en zijn aen haeren gebede off aen haeren slaepe. Ende sunderlinge in die formeryen soe zullen zy des avonts te negen uren in haere camer gaen ende stil wesen, dat zij haeren medesusteren egheenen hynder en zijn; ende eest dat daer iemandt is, die daer teghen dede ende nyet gehoirsaem en weer, die zal men corrigeren nae gelegenis der zaecken; ende zy zullen vreedsaem wesen ende simpel (= eenvoudig) ende doen dat haer die moeder heyt (= van heeten in den zin van *bevelen*) ende die des nyet doen en wilt, die zullen die meesterssen uuytsetten, ende setten een ander daerin nae innehoudt der privilegien. *6.* Item als die meesterssen ennighe beghijn berispen ende bestraffen om ennigher dinghen wil, cleyn oft groot, die hen nyet eerlyck ofte salich en zijn, soe en zullen zij den meesterssen nyet onwerdich zijn, mer haer schout

(schuld) kennen ende hem gerne beteren. Ende oft yemandt soe verkeert waer, die nyet gehoirsaem in allen dinghen wesen en woude, ende hem in alle dinghen nyet beteren en woude, soe sullen die meesterssen daerin moeghen doen nae gelegentheyt der zaecken, ofte setten se van den hove, nae innehout onser privilegien ende laeten een ander haer camer besitten, die Godt wil dienen in gehoirsaemheyt, alst behoirt. *7.* Item soe en dorfven die meesterssen nyemandt aennemen oft daertoe gedwongen sijn yemandt camer te vercoopen, oft yemandt opten hoff laeten woenen, ten zij dat den meesterssen belieft metten pastoir ende metten huyssusteren van den huyse, daer alsulcken camer en is geleghen. *8.* Item men sal in elcken huys alle daeghen bijeenvergaderen ende lesen haer gebet, dat is te wetene: alle daeghen twee *Serden psalmen*, oft 15 *Miserere mei Deus*, oft 33 *Pater noster*, ende bidden voir onsen hertoighe ende hertoiginne, daeromme hij ons dese privilegien heeft verleent, ende onsen persoon

(pastoor), ende voir die stadt van den Bossche ende voir allen goeden mannen, die ons onsen rechten hulpen houden. *9.* Ende wat begijne, die een camer heeft van twee ofte drie steden, die zal dat rechte daeraff houden van cost, die in den huys compt, nae der older gewoenten. *10.* Item soe zal men die porten sluyten van Bamisse tot Vastelavont des avonts te zesse uren, ende van Vastelavont tot Bamisse tot acht uren, ende dat men nae dier uren op ende aff laeten zal, alst nootelyck is, ende met oirloff der meesterssen. Oick en zal men geen poirten des hoeffs oft gelynt porten (= heining-poorten) opdoen sonder nootsaken ende met verloff der meesterssen. *11.* Item zoe en zal geen manspersoon des nachts op ten hoff blijven slapen oft egheen knechterkens (knapen) met allen woenen sonder oirloff, noch ten zal gheen beghijn met manspersoon heymelyck alleen in haer camer zijn, dat haer verbooden wordt, ende daer men quaet vermoeden op hebben mocht. Ende geen beghijn en zal nyemandt by haer nemen, metten woene, sy zal ierst oirloff hebben van der meesterssen ende van den huyszusteren, opte correctie der meesterssen voerschreven. *12.* Item als ennich van ons heeren oft van ons zusteren op haer verscheyden liggen, soe zal men die clock trecken, ende dan zal yeghelyck beghijne in der kercken commen ende hertelyck bidden voir heur medesuster, als zij wil dat men voir haer doet, als zij op haer leste leghet. *13.* Item oft ennighe beghijn misviel, dat se een kynt droech, ofte steel ofte vochte opten hoff oft in der stadt, die heeft haer camer verbuert ende nimmermeer op den hoff meer te woenen. *14.* Item zoe wie een camer opten beghijnhoff coepet, die zal binnen dat jaer die camer bewoenen ende desgelyck laeten ontfanghen, opte verbuerte van haere camere nae innehoudt onser privilegien. *15.* Item zoe en zal nyemandt opten hoff schoel houden, noch meyskens in den cost oft uuyten cost, meer dan vier meyskens te gadere, ende die kynder alzoo te regeren, dat die huyszusteren daer door geen croenen (= klagen) op en hebben; soe wie hier contrarie in [be]vonden zal wordden, dat sal wesen opte verborte van haere camere, want die meesterssen daer wettighe zaecken toe hebben, want dat van noode is. *16.* Item men zal nyemandt op ten hoff camer vercoopen, die uuyt cloesteren ofte uuyt susterenhuysen gegaen zijn, oft die regel houden. Ende allet dat die meesterssen verbieden dat quaet is gedaen, dat zal men om die minne Goidts doen; ende zoeverre zij dat nyet en doen ende ongehoirsaem zijn, sal men alsulcke ongehoirsaem beghijn straffen, ende die zal staan totter correctien van haer meesterssen. Ende men zal nyemandt camer opten hoff vercoopen, die meesterssen en zullen hen die rol (= statuten) bij den huyssusteren ierst lesen; soe moghen zij hen te voiren ierst besinnen, oft zij dit al wel doen willen op die peene ende lasten boven gescreven. *17.* Item soe en zal oft mach geen beghijn uuyter stadt reysen ende daeruuyt benaechten zonder oirloff des persoens (pastoor) ende der meesterssen, off ennige van hen, welcken oirloff zij zullen moeten hebben voir ende eer sulcke beghijn uuyt zal moeghen reysen. Ende oft ennighe beghijne alsoe uuytreysden zonder oirloff ende boven gehoirsaimheyt, die sal staen totter correctie van den persoen (pastoor) ende meesterssen, ende zullen schuldich zyn alsulcke correctie te doen ende onderhouden op verboirte van haere cameren, sonder hair tgelt, daer sy die camer om gecofft hadde, weder te dorven geven. *18.* Item oft daer ennighe beghijn waer, die bestraft wordden om ennige zaecke, die nyet goddelyck oft eerlyck den hove en waer, soe en sal zij dat haeren vrienden nyet claghen ende oeck den meesterssen lestich wesen met haeren vrienden voer hooft oft afterrugge, om te vreeken met worden ofte met wercken, opte verboirte van haere cameren'.

De stichting, welke reeds in 1274 bestond, werd op die wijze in alle eer en deugd in stand gehouden. De rolle (statuten) werden in tegenwoordigheid van een schepen van 's Hertogenbosch, de vier rectrices (= ‘meesterssen’) en 13 of 14 der oudste begijnen voorgelezen, en daardoor bevestigd.

In 1515 werd de rol vernieuwd door het bijvoegen van eenige punten aan de artikelen 5, 10 en 13, en door het uitvoeriger omschrijven van andere. Als nieuw geven we het volgende: ‘Item offt ooek ennighe begijn waer, die comanschape deede, na begijnelycker wijsen voirder dan zij wael betaelen conde, dat zij den hoff ruymen moste, oft in gevankenis quaem ende den meesterssen clachten oever sulcken beghijn quaemen, soe sal die camer dan vervallen zijn aen den hoff, ende soe sullen die voirscr. meesterssen nae eenre maent derselver ruymingen offt insluytinghen der gevancknissen die camer moghen aenveerden ende vercoopen tot proefijte des hoeffs. Ende wat beghijne met coomanschap

om gaet, die sal haer hanteringhe, daertoe dragende, alzoe matigen, dat haer medesusteren oever haer geen claegen en sullen moeghen hebben.'

Vermelden wij nog ten slotte, dat de 'Bagijntjes' te Eindhoven 'ongestijfde doucken ende hullen' moesten dragen, en 'huyken sonder klieren' (van *glandula*), dus willende hiermede zeggen zonder 'kralen, belletjes of soortgelijk sieraad'.

* * *

Veel zwaarder dan de Bagijntjes hadden het de bewoners der *Kluizen*[1] *te 's Hertogenbosch, Oss en Driel.* Dit blijkt wel uit de '*Ordinantiën*', bevattende, behalve de inleiding of overweging, dertien zeer uitvoerige artikelen.

'Alle dieghene die begheren besloten te sijn ende hem doen sluyten in cluysen, sijnt mannenpersonen oft vrouwenpersonen, die sijn ierst schuldich te weten alle die puncten ende ordinantien, die eenen rechten cluysenaar of cluysenaerster toebehoeren. Diewelcke ordinantien ende puncten Sinte Gregorius in deser regulen bewijst uuyter gratien Gods ende met pauselycker machten, geordineert van den stoel van Romen. Ende seker het is een groot onderscheet tusschen die menschen, die metten banden der godlycker lieffden ende daarenboven metten banden der heyligher kercken in een cluyse geslooten zijn, ende tusschen die in der werelt zijn ende nae haeren begheren wandelen. Hier seet S. Gregorius, dat alle besloten menschen, dese ordinantien wel houdende nae haerre machten tot int eynde, als hij nae bewijst, ende met Godt in goeden conscientie dies wel tevreden is, sullen hebben namaels dat eeuwighe leven. So gheeft hij hen uuyt der godtlycker gratien ende metter pauschelycker machten aflaet van allen sonden,[2] sodat sij nae deser doot nummermeer dat vagevier en sullen lijden, want die antwoorde van aldus danighe menschen leven is van den monde Gods in dat ewighe leven of in die ewighe verdoemenisse. Hierom soe proeve hem een yegelyck, ende besien hem wel, eer hij hem in sulcken sloot (slot) doet sluyten. Ende die oeversten, als bisschop oft onderbisschop, sijn hem schuldich die regulen te bewijsen, ende daer sullen sij hen leven nae ordineren. Ende dese regulen of puncten isser darthien, als men int vervolg hen sien mach.' Volgt het opschrift.

'Darthien punten van der Cluysen tot Oss ende op ten bagijnhoff ten Bossche (s Hertogenbosch) ende tot Driel.

Dierste punt is, dat binnen der rechter cluysen, daer dese menschen haer rechte wanderinghe binnen hebben, die eerde en zal geen ongelijck persoon betreden, dats te verstaen: sijn sij manspersoenen, en zullen geen vrauwepersoenen daer binnen commen, ende sijn sij vrauwepersoenen, soe en sullen geen manspersoenen daerbinnen commen. Oock soe en sal geen ongelijck persoen met dusdanighe bevoelyck geen wanderinghe met hem hebben, gheestelyck noch weerlyck, daer en sal wat middels tusschen hem sijn, soedat zij niet lichtelyck te goeder en moeghen commen,

1) Over Kluizen en Kluizenaars, o.m. te raadplegen: Habets, Bisdom Roermond, IIIe deel, enz.
2) *Aflaet van allen sonden* is volgens het spraakgebruik der Kath kerk: *volledige kwijtschelding der tijdelijke straffen*, welke men voor reeds vergevene zonden nog mocht hebben uit te boeten. Dat het ook hier zoo moet genomen worden, blijkt uit hetgeen verder gezegd wordt van een vrij blijven van het vagevuur bij deze en van eene eeuwige verdoemenis van andere kluizenaars, wier zonden namelijk *niet* door de biecht of een volmaakt berouw *zijn vergeven;* deze laatsten worden dus door dien aflaat niet gered.
(Noot van de uitgevers)

uuytgenoemen die biechtvaeder, dats te verstaen, als sij sieck zijn, dat sij beneden nyet en konnen coemen, dan maech men daerbinnen biechte spreecken, ende anders nyet, ende dat Heylighe Sacrament ontfaen. Isser yet te maecken van binnen moet wesen met consent des parochiaens.

Dat anderde punt is, dat men eenrehande cleeder draeghen sal, die sullen sijn wit oft swart of grauwe; eegheen liewaet en zal men oerbaeren, weder aen bedde of aen lichaem, als van den schauderen nederwaerts, uuytgenoemen maas ondercleet.

Dat derde punt is, dat se haer Metten sullen lesen te middernacht oft daeromtrent; maer Prieme ende Tertie moeghen sij leesen te gaeder, ende Sexte ende Noene te gaeder; maer Vesper te Vespertijt ende Compleet te Compleettijt.

Dat vierde punt is, dat men nae der Completen nyet meer spreecken noch drincken en sal, maer men mach wel beden. Onder die getyden en sal men nyet spreecken, ten waere nootsaeke, ende datselve spreecken cort. Ende nae den sonnen onderganck totdat sy weder opgaet, en sal men tegens nyemant spreecken.

Dat vijffste punt is, soe wanneer men te maeltyt gaet, ende men eeten sal, soe sal men drie Pater noster ende Ave Marie op die knyen voer gratie spreecken ende voerts tselve als men geten heeft. Oever eten (onder 't eten) en sal men nyet spreecken, maer men sal dencken opt avontmael des Heeren. Maer wil men yet spreecken, dat zal ter eere Gods zijn. Allet datter lijflyck nootroft oeverblijft, dat zal men sonder middel den aermen deylen, ende nyet den natuerlycken vrienden ofte maeghen, maer dien dies nootruftich is ende Christum nae volghet.

Dat seste punt is, als dese menschen slaepen gaan ende haer getijden bij der gra-

tien Gods volbracht hebben, soe sullen sij nedervallen met drie venien ende tot elcke venie drie Pater noster, ende des smorgens oock alsoe als zij opstaan.

Dat sevende punt is, dat zy egheen coepere potten, noch blecken noch tinnenwerck, als tinnen potten of schoetelen oft tinnen fleeschen bij haeren toedoen en zullen hebben, ende van menigherhande tijdelycke dinghen, dies men op armen ellendighen steden wael derven mach. Siet(hij) aldusdanighe dinghen, en zal aldusdanighe persoen met zijnen toedoen nyet doen coemen tot zijnen behoef in der cluysen, want dat ter begeerten der willigher armer nyet toe en behoort. Maer vonde hyt binnen, oft brocht hem yemant van minnen (uit menschenliefde) soe mocht hijt van der handt Goets ontfaen ende blyven van binnen met sinnelycken genuechten ledich.

Dat achste punt is: Allent dat hen Godt verleent van lyfflycker nootruft, dat sullen sij eeten ende drincken nae der ordonnantien van der heyliger kercken, ende oock in dyer wijse als ons Lieve Heere Jesus Christus tot zijnen jongheren seyde: Eet ende drinct van allen des men u voerset, ende leert den volck den wech der waerheyt.

Dat negende poent is: Waert saecke dat die cluyse gevallen waer, nochtans en soude die cluysenaer oft cluysenaerster van dyer steden nyet gaen, ten waer met oorlof des bischops oft van zijnre macht. Oock mochten sij wael gaen op een ander afgescheyden stat (misschien *plaats),* totdat die cluyse weder gemaickt waer. Weert saecke dat die cluyse tenyet bleve, soe souden sij alle haer macht daertoe doen, dat sij in een ander slot gesloeten wordden, ende alsoe langhe sij niet ingesloeten waeren ende nyet haer macht daertoe en deden weder gesloeten te worden, soe waeren sij in spous ban, (in 's Pausen ban).

Dat thiende poent is, dat voer elck venster een swart doecxsken zal wesen, dat doncker is als men tegen yemant van buyten zal spreecken, opdat die een den anderen nyet en zal besien. Dit is alle cluysenaeren ende cluysenaersteren bevolen, hoe heylich dat sij oock zijn, om van allen ongestorven herten te beth beschermt te zyn teghen die scalckheyt des vyants ende der naturen, jae meer die zijn van buyten dan die zijn van binnen, dats te verstaen, dat die van buyten meer vrijheyden hebben dan die van binnen den anderen te vervolghen ende te trecken, want die van binnen volghen noch wijken en mach.

Dat elfste poent is, dat die menschen geloeven (beloven) zullen gehoerzaam te zyn Gode ende allen denghenen, die de heylighe kercke te berichten (besturen) hebben in Godts stadt,[1)] onvermindert die gebooden Gods. Oock en zal hem nyemant aldus laeten sluyten, weder manspersoen oft vrauwenpersoen sij en zijn los ende ledich van alle uuyterlycke banden. Ende die dit nyet en hielden ende hem deden daer inne sluyten, mannen van wijven ende wijven van mannen, oft gelijck persoenen van hair orden, die waeren allen in spous ban.

Dat twelfste punt is, dat sij sullen gelooven willeghe aermoede, dat is, dat men yerst alle eyghen wil ende sijns selfs goetduncken van buyten vrijen oirlof zal gheven ende van alle uuytwendiche dinghen ledich wesen. Oick soe is die parochipaepe, daer aldusdanighe heylige slot onder staet, sculdich desen persoen te vraeghen om dusdanighe regule, ende hebben sij se, soe zyn sij schuldich te laeten besien. Hij is oock schuldich mit groeten nernst te oeversien ende te oeversinnen alle dese poenten ende naerstelyc hem te quyten in aldusdanighen menschen, die hem bevoolen werdden, ende den sloetel te bewaeren op zijn conscientie, oock en zijn aldusdanighe

1) Zal moeten beteekenen *in Gods plaats*, d.i. vervangende God.

menschen schuldich, hem hairen parochiaen, ten waeren nootsaecke oft bij zynen oerlloefve.

Dat darthiende poent is een allendich afgescheydenheyt in oetmoedicheyt metter harten begheren te wesen van allen menschen; wert oock tsaecke (noodig) dat twee menschen te gaeder onder een dack binnen een bevanck besloeten worden, die en zijn met schuldich bevoelyck byeen te wanderen, of te sitten of te leggen, dan en zal immer wat middels tusschen zijn, als een want of yet anders middels, ende dat middel en mach nyet te groot zijn, want sij en moeghen nyet te wijde van een zijn, maer sij mochten wael te nae zijn, ja oock hoe heylich dat sij waeren.'

Na deze 'poincten' schreef de samensteller van het handschrift, nog het volgende:

'Niemand en behoort nae S. Gregorius ordinantie in de cluyse te woonen, hij en is met wil arme. t Is georlofft eenen voorganger te hebben tot onderstant van buyten. Ende wie hem hierin ontgaet, is daer schuldich sijn biecht af te spreecken.

Twee gaven heeft Gregorius gegeven den menschen in de cluyse besloten. Dierste is: wie hen ennich lijden aendeden binnen der cluysen, met woorden oft met wercken, jae in natuurlycker quade wijs, sij waren in den ban, ende gheen priester en mocht se absolveeren, dan alleenlyck die bischop oft sijn machthebber. Dat anderde punct is: Die sijn hant aen sulcke cluyse sloege, om iemant daerbinnen quaet te doen oft om die cluyse te destrueren, oft die daer consent ingheven oft dit dede doen, alle dese waren in des paus ban ende die en mocht nyemant ab-

solveeren dan die paus of syn machthebber.'

Op de volgende wijze legde 'suster Jenniken Geridt Geridtssen dochter van Ochten' haar professie als kluizenaarster af. 'Geloeve (belove) gehoersaemheyt Godt ende Maria der Moeder Gods, ende Sinte Dominicus, ende u eerwerdighe heere meester Wouter Jansen van der Meese, in den plaetse van den eerwerdichsten bisschop van Luydich, nae den regel van S. Augustijn ende ordinantie der cluyse, staende binnen den Bossche, op den grooten bagijnhoff, dat ick u ende uwe naecommelinghen, capellaenen in de plaetse van den bischop voirscreven zal gehoersaem wesen totter doot toe'.

Uit een ander medegedeeld stuk in de Latijnsche taal blijkt, dat eene machtiging noodig was 'tot uitsluiting eener kluizenares.'

* * *

(*Wordt vervolgd.*)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Marquis II. - In dank de brieven ontvangen. Frits schrijft U dezer dagen.

Joep. - Onderstaande adressen, met prijsopgaven, heb ik voor U geknipt uit de geheel belangelooze en daarom geloof ik wèl te vertrouwen 'Travel-Column' van *The Queen*, die eveneens verschaft inlichtingen over pensions, scholen, enz. enz.:

Girl's School at Lausanne. I recommend the following schools: Mlles. Friedel and Hurzeler, Riant Mont (£ 88);

Mmes. Cuenod and Roos, Villa Florissant. Ouchy (£ 64); and Mme. Heubi. Château Brillantmont.

Excelsior. - Met heel veel belangstelling las ik Uw mededeeling over *Stille Wegen* door *E.S.* Wel, *ik* ben het in dit geval geheel en al ééns met *van Hulzen*, want ik heb dat onmogelijke boek ook gelezen, en zeer ongunstig beoordeeld in het Soer: Handelsblad. Als dus *Gebroken Licht* eveneens van deze schrijfster is, dan moet het wel iets geheel anders zijn dan haar vroeger werk, wil het in *mijn* smaak vallen. Speciaal de stijl van *Stille Wegen* is belachelijk van aanstellerij, en de door U geciteerde woorden van *van Hulzen* zijn volkomen-ráák m.i.

Nevermind. - Hartelijk hoop ik dat de vacantie U goed deed. Uw opgewekten brief en briefkaart heb ik in dank ontvangen. - Ja, dat is wezenlijk wáár, dat wij beiden, mijn vriendin en ik, dikwijls over U spreken, omdat wij zoo met U begaan zijn en U zoo flink vinden. Op Uw leeftijd, en terwijl gij er zoo weinig voor zijt opgevoed, zoo'n gebonden leven leiden, en daarbij nog den moed vinden tot zooveel extra-arbeid, dwingt achting en sympathie af. Wat mij-zelve betreft, o ja, ik heb een zeer gelukkig leven gekregen, waarvoor ik niet genoeg dankbaar kan zijn. Wij beiden zeggen dan ook zoo dikwijls, als we hooren van sterfgevallen, of droefheid uit onzen bekenden-kring: We hebben het haast *te* goed tegenwoordig. Ik geloof echter wel dat men verdriet moet hebben doorgemaakt om daardoor zijn geluk te leeren waardeeren Althans ik ken menigeen, die, gezegend met allerlei weldaden en zonder eigenlijk ooit door groot leed te zijn getroffen, maar voortleeft met een zuur en ontevreden gezicht, zonder een begrip van dankbaarheid of blijdschap om zijn of hare vele voorrechten en zegeningen van allerlei aard.

Ik vind het niets vreemd, dat gij daar, nu gij tot rust komt, niet in de stemming zijt tot arbeiden, ook al is er stof genoeg toe om U heen. Want gij zijt gewoon aan zulk een ingespannen en arbeidzaam leven, dat de rust U nu goed doet, uw lichaam weer in zijn evenwicht brengt. En daardoor komen nu Uw hersenen ook tot rust; die hebben dat nóódig. Overspan ze maar niet. Dat geeft toch niets later dan ellende; en gij werkt waarlijk al genoeg.

Gij moet waarlijk eens zien te lezen '*s Zomers buiten* van *Herman Bang*, dat ik onlangs besprak. Het is tintelend van geest en leven en treft zoo door waarheid van opmerken. Al speelt het in 't Noorden, de typen die er in voorkomen zijn echte pension-typen, precies zoo als je ze in Holland ‘'s zomers buiten’ ook vindt.

Och ja, ‘degelijke’ menschen zijn *mijn* genre óók niet. En ik zeg 't hun ook altijd in hun gezicht, hoe ik over *dat* soort ‘degelijkheid’ denk. In dezen winter heb ik 'n Amsterdamschen meneer doodgeërgerd op dat punt. Ik zei hem, dat ik niet houd van Hollandsche, speciaal Amsterdamsche stijvigheden, en dat de zuidelijke volken mij dikwijls zoo sympathiek zijn door hun vroolijken, luchten aard. Dadelijk kwam 't gewone stokpaardje voor den dag. ‘Die waren toch alles welbeschouwd “zoo ondegelijk”’. Toen ik hem antwoordde: ‘Och dat mag ik wel, “degelijke” menschen zijn soms criant vervelend,’ beschouwde hij me met een stil afgrijzen.

Aestetica. - Ik dank U recht hartelijk voor Uw vriendelijke woorden aan ons beider adres, dat gij bij het zien der photo's in de Lelie gedacht hebt: ‘Wat zouden een paar kinderen met zooveel liefde gebaat zijn’, maar laat ik U nu eens ronduit zeggen hoe wij beiden, mijn vriendin en ik, op dat punt denken. Ten eerste behoort er méér geld toe om ‘'n paar kinderen’ aan te nemen en *op te voeden*, dan 'n paar honden. Het geld daartoe ontbreekt ons ten eenenmale. Dus, dat is al een afdoende reden. Voor 't

overige vind ik 't een groot verschil of men kinderen opvoedt of honden, gij niet? - Men kan zichzelf tot het eerste niet gerechtigd achten, tot het laatste wèl. Onze honden bederven we. Ze spelen over ons den baas, krijgen in alles hun zin. Dat vinden we prettig en heerlijk zoo iets kleins en afhankelijks en onschuldigs om ons heen, dat niet slecht of valsch of zelfzuchtig wordt door ‘bederven’, zooals dat helaas wel 't geval is met kinderen en menschen, maar integendeel steeds méér liefde geeft in ruil voor die toegevendheid die het ontvangt. Onze kleine Bennie o.i. is een en al dankbaarheid en trouw geworden in ruil voor het onuitputtelijke geduld dat we gehad hebben met hem in de eerste maanden, toen hij op reis een waar lastpostje was in de hôtels, omdat hij altijd 's nachts schreeuwde, nooit alleen wou zijn, en alles wat in zijn nabijheid kwam verscheurde.

Maar een kind opvoeden! Een *vreemd* kind! Welk een mate van geduld, van *verstandige* liefde en gestrenge teederheid behoort niet daartoe, welk een verplichting neemt men daarmede niet op zich, van zelf steeds een goed voorbeeld

geven en zelf zich steeds verloochenen in alles, ten behoeve dier kleine vreemdelingen, voor wien men de verantwoording heeft op zich genomen ze te zullen vormen tot goede en brave menschen! Ziet gij, voor zulk een zedelijke verantwoording schrikken wij beiden terug. We voelen beide, dat we, gegeven onze karakters, al heel gauw geneigd zouden zijn zoo'n klein wezentje van twee of drie jaar *te* week lief te hebben, *te* veel te vertroetelen, ons al *te* zeer angstig te maken bij zijn kinderziekten enz. En als het dan grooter wordt, en het heeft gebreken die veel leiding en takt en geduld behoeven, zullen we die dan altijd in voldoende mate bezitten? Zullen we dan niet terugschrikken voor de taak die we op ons namen? O ja, als kinderen, evenals honden, altijd kleine vertroetelings-wezentjes bleven, dan gráág genoeg.! Zoo'n kindje van twee of drie jaar op-zichzelf beschouwd zouden we graag genoeg om ons heen hebben. Maar die kinderjaren gaan gauw genoeg voorbij!

Toen ik in Berlijn met mijn vader in pension was, zagen we de vele inwoners van het groote huis voor 't eerst allen te zamen bijeen om den Kerstboom, die op ècht Duitsche wijze was opgesteld in de gezelschapzaal, en waarbij werd gesproken en gezongen. - Een dame, die we nog nooit hadden gezien, kwam laat binnen, aan ieder hand een jongetje van een jaar of zes, die óók een paar versjes opzeiden, terwijl zij hen voorthielp als ze bleven steken. We hoorden toen dat ze een ongetrouwde vrouw, een ex-hofdame van Keizerin Augusta was, die de beide kinderen, verwaarloosde jongens van een visschersdorp, had aangenomen.

O, wat leek dat alles mooi en aandoenlijk dien eersten avond!

Maar wat ik er later van gezien heb! 't Heele pension ergerde zich aan de verwaarloozing van het arme tweetal, dat liep met gescheurde kousen, verwaarloosde haren, zelf hun eigen zakdoekjes waschte... alles terwijl hun zoogenaamde moeder den ganschen dag uit was voor allerlei christelijke vergaderingen en bijeenkomsten. Toch was dat geen gebrek aan *liefde*, maar wel aan de meest gewone begrippen van 't geen een *kind* noodig heeft. Als ze thuiskwam stopte ze hen vol met gebakjes, nam hen mee uit rijden, bedierf hen op de gruwelijkste wijze, coquetteerde met haar moederschap door ze op allerlei plaatsen te brengen waar ze niet thuishoorden, bij haar kennissen, en op haar bijeenkomsten. Speelgoed hadden ze niet, ze verveelden zich gruwelijk, waren in 't geheele huis gevreesd en gehaat door al de bedienden, om hun lastigheid en plaagzucht, want, begrijpelijkerwijze, ontaarde hun verveling in boosaardigheid. Wat moet er van zulke kinderen terecht komen? Hier heb ik een frappant voorbeeld gezien van de noodlottige gevolgen van het *ondoordacht* en zonder voor zulk een zware taak berekend zijn aannemen van vreemde kinderen. Want dat deze dame het goed gemeend heeft oorspronkelijk, geloof ik gaarne. - O zeker, als men het wèl aankan en aandurft dan is er zeker weinig dat hooger staat, dan het tot zich nemen van vondelingen en verwaarloosde kinderen. Voor hen die zulk een taak goed volbrengen, heb ik de meest onbegrensde achting. Maar ik erken volmondig, dat ik voor mij mij daartoe *niet* berekend gevoel, en mij dus zal bepalen tot mijn viervoeters. Die zijn toch ook geschapen, zoo goed als de kinderen. En als ik nu hoor van den veearts, welk een pijnlijke inwendige kneuzing onze kleine Bennie heeft opgedaan door dat mishandelen, dan denk ik met voldoening: Het was misschien wel een leiding dat hij juist in onze handen is gekomen op dat oogenblik, aan hèm hebben *wij* een goede daad verricht, al staat die zeker veel minder hoog dan het aannemen van 'n kind. - Voor 't overige, gelijk ik U reeds hierboven schreef, wij maken geenzins de pretensie van ‘goede daden verrichtenwillen’ als we zooveel

honden houden. We hebben behoefte aan gezellige drukke vroolijkheid en teedere aanhankelijkheid en trouwe liefde, en die krijgen we allemaal van onze ‘jongens’, zoo duizendvoudig, dat we dikwijls zeggen: Wat zijn al die eenzame menschen die zoo iets ‘*te* veel moeite is’ toch *arm*, *arm*!

Wat de rest van Uw brief betreft, Uw stukjes worden geplaatst, maar of gij ‘talent’ hebt kan ik niet beoordeelen uit dit weinige. Dan zou het al een heel uitgesproken iets moeten zijn, als het zoo gauw om den hoek keek.

Mijn vriendin was bij 't L.O. maar bij *oudere* kinderen; van 6-12 ongeveer. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Wie is zoekende?

In een klein, gezellig, zeer beschaafd I N T E R I E U R te den HAAG, bestaat gelegenheid tot inwoning voor eene dame op leeftijd of jongere dame, met gebruik van vrije slaapkamer. Pianino aanwezig.

Brieven franco, VAN LOOSTRAAT 32, DEN HAAG.

(*Ingez. door* A.N.)

Ingekomen antwoorden.

Motto Haast! Gaarne zou ik één van Uwe diertjes nl: de katjes willen hebben. Ons lief poesje is net dezer dagen gestolen. Welk van Uwe twee poesjes hebt U nog? en waar kan ik ze laten halen?

Met eenig antwoord zult U ten zeerste verplichten

Mevrouw J. VRINS.

Koninginnegracht 25, *den Haag*, tijdelijk tot den 7den September Wilhelmina Ziekenhuis *Nijmegen*

Bericht.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Een jonge dame P.G. besch. burgerstand, zag zich gaarne geplaatst tot gezelschap van dame (heer) of assistente in de huishouding. Adres franco brieven letter N.N. Boekh. R.M. SMITS, MIDDELBURG.
(40)

12 September 1906.
20ste Jaargang.
No. 11.

Bericht.

De redactrice bericht, dat zij, wegens een rhumatische aandoening, voorloopig niet anders dan in een warm en droog klimaat mag wonen, en daarom nog niet naar Holland terugkeert. Men wordt verzocht de brieven voorloopig te blijven adresseeren naar

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),

totdat het winter-adres buitenslands is vastgesteld.

REDACTRICE.

Hoofdartikel
Over: De Nijd.

Het woord *Nijd* vindt men een enkele maal, doch slechts bij uitzondering, gebezigd voor: *naijver*, als waar men leest: - De Nijd van den Meester duurt niet langer dan hij leeft, maar de heerlijkheid der groote daden is eeuwig,' - hetwelk te kennen geeft, dat men bij het tot stand brengen van eenig verdienstelijk werk, zich niet moet storen aan ware of voorgewende geringschatting van tijdgenooten - uit naijver -, maar dat men naar duurzamen roem bij het nageslacht behoort te streven.

Meest algemeen beteekent het: afgunst op -, misnoegen over de welvaart, het geluk, de eer... van anderen. Haat en nijd gaan meestal gepaard en worden vaak bij elkander genoemd, zooals ook beide in 't Latijn veelmalen door hetzelfde woord *invidia* worden uitgedrukt, nl. waar de haat ongegrond, en alleen als uit nijd voortkomende te beschouwen is.

De Nijd is blind; hij kan niet anders doen dan boosheid van de Deugd spreken.

De Geschiedenis leert ons door menigte van voorbeelden, dat Haat- en nijd de metgezel is van roem en eer, en dat de arme of kleine Luiden met geen goed hart 't geluk van anderen, welke zij zien, dat hooger uitblinken, kunnen aanschouwen. - Daarom hebben vele hoogstaande personen, zoowel als vele treffelijke verstanden het land of de plaats hunner inwoning verlaten, in de meening en geleid door anderer

ervaring, dat zij even ver van de haat-en-nijd als uit de oogen van hun volk zouden zijn, - en zelfs die vrijwillige ballingschap verkozen, schoon dat zij overigens met zorgen en bekommernissen gepaard ging.

Het is intusschen naar veler meening: ‘Beter benijd dan beschreid’, of zooals *Marcus*

Cicero zegt. ‘Het is veel aangenamer, dat mijn vijanden mij benijden, dan dat mijn vrienden mij beklagen.’

Doch voor dengene, die den nijd vreest en hem niet kan ontgaan, door de onmogelijkheid om zijn omgeving te verlaten, is het nuttig te bedenken, dat *zij* het minst benijd worden, die hun geluk matig en eenvoudig, d.i. zonder aandacht te wekken, genieten. Want de benijders hebben geen nijdigheid tegen ons, maar tegen onze goederen en 't goed geluk, dat wij hebben.

Over 't algemeen ziet de slecht bedeelde of laagstaande met kwade oogen het geluk (*fortuna prospera)* der rijken of de hoogheid der rang- en gezaghebbenden, niet wegens de vóorkomende buitensporigheid van den rijke of de soms verkeerde handelingen van hooggeplaatsten, maar uit haat en nijd, omdat zij het zelve niet tot dat geluk of die hoogte kunnen brengen.

‘Haat- en nijd schaadt altijd,’ maar meest dengenen, die er zich aan overgeven, want zij bedroeven zich zoowel (of nog meer) over den voorspoed van anderen als over hun eigen tegenspoed.

Koning *Agis*, als hem gezegd werd, dat er eenigen waren, die zijn voorspoed benijdden, antwoordde: ‘Wel, zoo zullen zij dan dubbel verdriet hebben, eensdeels over hun eigen tegenspoed, en anderdeels over mijn voorspoed.’

De wijsgeer *Brion*, als hij eens iemand zag gaan met neerslachtig gelaat, zeide tot dezen: ‘U is een groot kwaad overkomen, of iemand anders is wat goeds geschied.’

De wijsgeer *Plato*, als hij van zijn mededisciepelen zeer benijd werd, en zijn Meester *Socrates* vraagde: Hoe hij zich van den nijd zoude bevrijden, zoo antwoordde Socrates: ‘Wees gelijk *Thersites.*’ Deze Thersites nu was een leelijk, ongeschikt en onbeschoft mensch, gevende de wijze leermeester alzoo te kennen, dat het onmogelijk is, dat iemand onbenijd deugdelijk kan leven, en dat de boosheid en ongeschiktheid alleen van den nijd bevrijd zijn, - dat wij derhalve de haat - en - nijd in deze wereld geduldig moeten verdragen, waardoor wij een achtbaar aanzien verkrijgen, en namaals bij de nakomelingschap een eeuwige eere achterlaten.

S.K. FEITSMA.

Het drama te Interlaken.

Over ons aan den voet van het ‘Rügenpark’ vriendelijk gelegen huisje, daalt in lieflijken vrede een verrukkelijk-mooie avond, de éérste in September-maand, die zich zóó warm en veelbelovend inzet, als ware zij 't begin van den zomer inplaats van zijn uit-luiden.

Het koel-koud-afwijzende, dat de ‘Jungfrau’ heeft op donkere, dreigende storm-dagen, verbergt zich thans onder den rozigen avondglans van de scheidende zon, die de witte toppen heeft gekust, tot ze gloeiden en bloosden in die afscheids-omhelzing. - Achter onze woning de ‘Schynige-platte,’ waarop we, evenals op ‘de Jungfrau,’ het volle gezicht hebben, links ‘de Schwalmern,’ waartegen de

huizen van ‘Saxeten’ verspreid liggen in bonte wanorde, ze wijzen ten hemel in 'n rustige stemmende majesteit, die den mensch zijn kleinheid leert. Statig-stil staan de hooge, eeuwig-groene dennen van het nu menschenleege ‘Rügenpark’; en menschenleeg is ook de over-dag druk-bezochte weg naar ‘Wilderwijl,’ zich kronkelend in de schaduw van het geboomte. Tusschen ‘Saxeten’ 's kleine dorpshuisjes steekt ‘Schönbuhl,’ een van de hôtels uit ‘Wilderswyl,’ als 'n klein paleisje omhoog, terwijl, nog dichterbij, het zooeven voltooide elegant-gebouwde ‘Schloss-hôtel’ coquet door het groen gluurt met zijn rood dak en witte uitbouwen...

Alles ademt nu vrede, lieflijkheid, rust, blijheid, schoonheid! - Het is Zaterdag-avond, ‘Feier-abend.’ Morgen zullen de Sabbathklokken luiden, om U te noodigen tot Goddienen. En gij verlangt naar Hem, in zulk een ure als deze; gij voelt Hem nabij U, in zulk een schepping! Een inwendige stem zegt U, dat Hij is, *moet* zijn, daarginds, waar de blauwe lucht met de drijvende witte wolkjes, zich schijnt te vereenigen met onze eigen kleine aarde....

Is het niet, alsof reeds iets van den hemelvrede is neergedaald nu; alsof het kwaad is gevlucht, en de slechtheid zich-zelve schaamt voor Gods reinheid, die zich openbaart in de natuur rondom....?

.... Mijn vriendelijke, altijd goed-moedig-uitziende hospita, type van de helaas reeds uitstervende, eenvoudige, bescheiden Zwitsersche burgervrouw, komt met 'n ontsteld gezicht door het hooiveld, waarin ons zomertentje staat, op mij af. Met van aandoening

stotterende stem vraagt ze, of we 't nieuws al vernomen hebben, het gróóte nieuws van den moord zooeven in hôtel Jungfrau, in Interlaken, gedurende den lunch; moord door een jonge-vrouw op 'n ouden-man....

We weten nog geen van allen bijzonderheden natuurlijk; we denken nog bij dit éérste bericht aan 't een of ander liefdesdrama, onsmakelijk vuiligheidje, zooals er zoo menig geschiedenisje wordt afgespeeld in de wereld van altijd jong-blijvende oudemeneeren en op hun geld azende demi-mondaines, welke altijd ruimschoots is vertegenwoordigd in mode-plaatsen en mode-hôtels....

Weg is de vrede-stemming! Bezoedeld de reine atmospheer rondom! Veraf schijnt op eenmaal God! Als trekt Hij zijn hand terug van die menschen-maatschappij, die zijn wonderen niet weet te waardeeren, die overal dezelfde zich toont, boosaardig, twistziek, elkaar hatend en doodend...

En als 'n zuchten van weemoed gaat het door de ruischende dennen, bewogen nu door een lichte koelte. En ‘de Jungfrau’, droef, omsluiert haar rozig aangezicht, gaat zich verbergen achter 'n verhullenden wolk.... zwart en kil valt de duisternis, als 'n symbool....

We zijn in den restaurant van ‘Jungfrau’ gaan dineeren, om ons den plek, waar 't gebeurde, te laten wijzen, de bijzonderheden te hooren van ooggetuigen.

- Niet daar in den restaurant, maar in de eetzaal is het gebeurd. Zij ziet er nu leeg en verlaten uit, slechts hier en daar 'n tafeltje bezet; want alle gasten zijn van schrik en vrees voor een mogelijk complot verdwenen. Vroeger een afzonderlijk hotel is ‘Jungfrau’ sinds een paar jaren vereenigd met ‘Victoria’, het voornaamste van alle Interlakensche hôtels, èn met het wat verder-op-gelegen ‘Belvédère.’ Al naar gelang 't Uw beurs past, kunt gij in het bij uitstek Engelsche ‘Victoria’, en het riant uitziende ‘Jungfrau’, of in het vriendelijk gelegen, meer eenvoudige ‘Belvédère’ worden onder-dak gebracht. Al de drie hôtels liggen aan den ‘Höhe-weg’, uitlokkend, en dóór en dóór ‘vornehm’, zooals de duitscher zegt; smaakvol aangelegde tuinen scheiden weg en hôtels van elkaar. Daar, op bontgeverfde stoelen, genietend van koffie of ‘American-drinks’ verzamelen zich na het diner groepsgewijze de elegant-gekleede gasten, die er allen uitzien als behooren ze tot de gróóte-wereld, die der rijkdom en lediggang, óók al verbergt zich onder dien voornamen schijn menigmaal ‘hochstapler’ bedriegerij en dergelijke armoede, welke léeft van bluf en bedrog! - Is ‘Victoria’ het eigenlijke middelpunt van chic, waar een vast orchest 's avonds buiten speelt, en behalve de gasten van het hôtel, ook de talrijke wandelaars op den ‘Höhe-weg’ noopt tot stilstaan en luisteren, en zich amuseeren met het aardig-gezicht van den verlichten tuin, juist dit jaar vormde ‘Jungfrau’ meer dan anders de aantrekkingskracht, omdat ‘Victoria’, door een grooten brand in den afgeloopen winter geteisterd, er wat ontredderd uitziet met den lang niet voltooiden vleugel, welke natuurlijk onbewoonbaar is gebleven in dit seizoen. - ‘Jungfrau’, een breed, vierkant gebouw, waarvan bijna elke kamer aan de voorzijde een balcon bezit, niet modern-tierlantijnig van stijl, maar ouderwetsch degelijk en comfortable, trekt bijzonder de aandacht van den voorbijganger door de in den tuin, aan de voorzijde, uitgebouwden restaurant, met zijn U tot wat gebruiken nóódende spierwit-gedekte tafeltjes, en élegant-geschikte bloemvaasjes, en door zachtkleurige licht-schermpjes beschutte lampjes! Als ge daar, omstreeks half acht, acht uur, voorbijgaat, ziet ge èlk plaatsje bezet met lichtkleurige toiletjes van op dien afstand bedriegelijk jong-

en mooi-lijkende dames, met onberispelijke smokings van meest Engelsche of Amerikaansche heeren. Kellners draven af en aan met uìtgezochte spijzen. Uit de met rieten meubeltjes aardig-opgemaakte hall, in front van het gebouw, klinkt de opwekkende muziek waaraan de gasten zich kosteloos kunnen vergasten...

Nu is dat alles als uitgestorven! De witgedekte tafeltjes staan er, maar zonder gasten! De kellners staan van 't eene been op het andere te hangen. Twee of drie families, misschien ná 't gebeurde aangekomen, gebruiken hun maal met de erbij behoorende deftige stilzwijgendheid van zulke piek-fijne gelegenheden! Slechts een ‘duifje’, die haar demi-mondaine-schap te vergeefs verbergt achter quasi-getrouwde-vrouw-achtigheid, brengt wat afleiding door haar opzichtig doen, en wel smaakvol en toch niet décent gedragen toilet! Als ze een cigarette opsteekt, en met haar quasi-echtgenoot luidruchtig door den restaurant schrijdt, den trap op naar de hall, oogen de dáár aanwezigen haar zonder uitzondering belangstellend na. Het

Russisch attentaat heeft hare colleginnen op de vlucht gedreven, maakt haar dientengevolge tot ‘de’ ster op dit oogenblik...

Wij gaan met den nog steeds zenuwachtigen ‘Angestellte’ naar de plek waar ‘het’ is gebeurd! De wat lange en smalle eetzaal valt tegen bij het kolossale en riante voorkomen van het hôtel. Zij is ouderwetscher dan de rest. Geheel in een hoek staat het tafeltje, waaraan de heer Müller op dien noodlottigen middag zijn laatste maaltijd innam. Vlak tegen hem over dat van zijn moordenares. Ze had hem dus geheel in haar macht, kon hem daar in dien hoek als een hond neerschieten. Dat heeft ze dan ook gedaan. Ze is in 't wit gekleed, een kleine

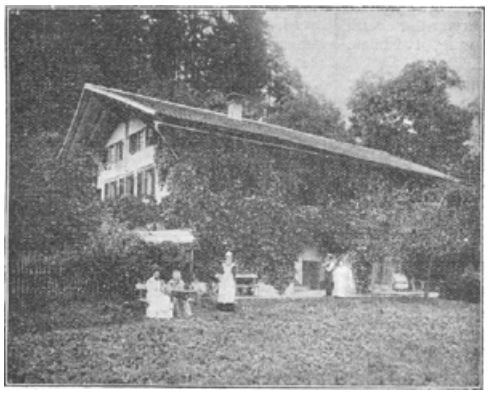

Matten bij Interlaken. Ons huisje en onze medebewoners.

réticule in haar hand, binnengetreden, en heeft den eersten gang laten voorbijgaan, vóór ze bliksemsnel een revolver te voorschijn bracht uit haar taschje, en het éérste schot loste. De oude man tegen haar over las een courant; zijn gewoon gezelschap, zijn zoon, was dien dag afwezig, op een bergtocht! Hij stootte een gil uit, maakte een beweging als om op te staan, stortte toen doodelijk getroffen ter aarde. Maar het wijf, vóór hem, was nog niet zeker-genoeg van haar moord. Meedoogenloos trad ze nader, loste nog vijf schoten van den automatischen revolver vóór ze werd gegrepen. - Dat laatste is te danken aan de tegenwoordigheid van geest van den directeur van het hôtel, een duitscher, die daarmede zijn eerste jaar als zoodanig dramatisch besluit, want de vroegere directeur, de heer Seiler, is juist in dit seizoen eigenaar geworden van het door hem verfraaide en gemoderniseerde hôtel ‘Métropole’, iets verder op naar het ‘West-bahn-hof’, aan den ‘Höhe-weg’. - Terwijl al de gasten, door 'n waren paniek bevangen, de zaal uitstoven, de dames flauw vielen, de hall, den tuin, zelfs de ‘Höhe-weg’, volstroomden met menschen, die gilden en schreeuwden zonder dat ze wisten wáárom, want de meesten hadden het eigenlijk drama niet gezien, alleen schieten gehoord, terwijl er aldus alle gelegenheid ware geweest te ontsnappen, liet het wijf zich zonder eenig verzet gevangennemen, haar revolver fier in de hand houdend, zeggend: ‘Die man was veroordeeld, door het anarchistisch comité, - ik heb mijn plicht gedaan door het vonnis uit te voeren.’ - Dat zij zich intusschen al héél lichtvaardig gedragen heeft, en een schuldeloozen ouden Elzasser, ex-directeur van een chemischen fabriek in Mühlhausen, van het leven heeft beroofd, bleek al terstond, al zijn er vier dagen noodig geweest, vóór zij zelve het wou gelooven.

Tot op dien tijd bleef ze hardnekkig volhouden, dat *Müller* werkelijk niemand anders was, dan den door de Russische anarchisten ter dood veroordeelden ex-minister: *Dournowo*. En van welk een ongemeen-hardvochtigen inborst deze quasi-‘heldinnen’ in den grond zijn, bewijst wel haar wreed antwoord, toen ze

eindelijk haar dwaling moest toegeven: ‘Één meer of minder komt er niet op aan.’ - Van berouw of medegevoel is geen sprake. Ze eet en drinkt goed in haar gevangenis; een voorloopige nog maar, het ‘Schloss’. Ze heeft den rechter van instructie gezegd, dat ze bekend was met de Zwitsersche wetten, en dus wist dat men haar niet ter dood zal veroordeelen. Want ze wordt hier in Thun, geöordeeld. Daarvoor is heel wat

omslag noodig; waarschijnlijk moeten de vroede mannen, met die taak belast, uit Genève komen. Dus zal het wel eind October worden, eer de zaak vóórkomt. In afwachting daarvan is ze gephotographeerd naar het Parijsche systeem: 'Bertillon.' Dit laatste dient voornamelijk om haar naam en afkomst uit te vinden, want ze heeft elk initiaal uit haar linnen getornd, en uit haar hoeden en schoenen de namen der leveranciers geknipt. Dat inboedeltje was trouwens niet veel zaaks! Om maar wat te lijken, heeft ze het bewuste witte toilet gekocht in Interlaken. Overigens wekte haar blond, knap voorkomen geen achterdocht bij den directeur van 'Jungfrau.' Daarentegen verneem ik, dat dit wèl het geval was met het uiterlijk van haar medgezel. Ze had zich bij haar komst, een week te voren, laten inschrijven als 'madame *Stafford* uit Stockholm'; na een paar dagen daagde haar zoogenaamde man op. Hij had slechte manieren, vuile nagels, een halven duim te min, geen nette kleeren, het uiterlijk van een man uit het volk; zoodat de Jungfraukellners (dit soort menschen léért scherp zien, door hun omgang met quasi- en echtevoornaamheid), tot elkaar opmerkten: 'Die meneer' Stafford hoort méér thuis in een derde-rangs-gelegenheid, dan bij ons.' -

Intusschen vertrok hij Vrijdag-avond, dus den dag vóór den aanslag. Gekleed in bergtoerist-costuum, gaf hij voor naar den 'Wenger-alp' te willen gaan, maar, gelijk nu is gebleken, vertrok hij in plaats daarvan regelrecht naar Parijs. En keerde natuurlijk niet terug....

Was hij haar bediende, een toevallig haar bekend mede-anarchist, werkelijk haar man, althans haar minnaar? -

Raadselen waarvoor de politie nog staat! Dezelfde koelbloedige onbeschaamdheid, die zij bij de daad aan den dag legde, kenmerkt haar vóórtdurend, en brengt de niet aan *zulke* misdrijven gewende Zwitsersche rechters gansch van streek! Zij zitten er mee in: zijn méér nog boos om het misdadige van zoo iets bij *hen* te doen, dan om den misdaadzelf. -

'En het slachtoffer?' - ondervraag ik mijn zegsman. -

Hij wordt nog meer zenuwachtig dan hij reeds is. 'Zulk een "liebenswürdiger" oudeman! Hij kwam hier meer dan vijf jaren achtereen; was dóór en dóór "ehrenhaft." - Na den oorlog van zeventig, is hij in Parijs gaan wonen. - Met Rusland had hij niets te maken. Van daar ook, dat hij niets van zijn dood begreep, stervend herhaalde: "C'est une folle, une folle"....'

'En de zoon?'

'Hij was, zooals U weet, op een bergtour. Men is hem met een auto tegemoet gegaan tot 'Grindelwald', om hem voor te bereiden. Hij was echter niet meer in tijd. Zijn vader, die steeds riep, 'als ik mijn jongen nog maar levend mag zien', was reeds lang bezweken onder vreeselijk lijden!

De stem van den verteller slaat over... mijn vriendin veegt verstolen aan haar oogen... Van andere ooggetuigen verneem ik nog, dat de jonge man, die den volgenden dag afreisde, met het lijk, om het in 'Mühlhausen' te laten begraven, geheel den indruk maakte van een totaal gebroken-mensch, wiens leven is verwoest. -

En dat alles om *niets*!

Niet eenmaal den schralen troost, te kunnen denken dat hier een slachtoffer is gevallen om politieke redenen, - een die vroeg of laat zulk een lot kon verwachten. *Charles Müller* was even onschuldig als gij en ik aan de Russische toestanden. Hij geleek, in de oogen althans van zijn moordenares, want ook dit wordt tegengesproken,

op den ex-minister *Dournowo!* Maar, wat vooral aanleiding gaf tot de vergissing, hij had het ongeluk een zóó-algemeenen naam te bezitten, dat de werkelijke ex-minister zich onder den valschen schijn van... *Müller* te heeten, liet inschrijven in een hôtel in *Aix-les-bains*.

Dat is ontdekt door de speurhonden de anarchisten. Ze ontdekten vervolgens het verblijf van hun ter-dood-veroordeelde in Interlaken. Want inderdaad heeft de Russische ex-minister daar verblijf gehouden, in het hôtel 'Victoria', doch onder zijn *eigen* naam, en slechts tot 19 Aug. jl. Hier begint dus de vergissing. Reeds was *Dournowo* goed en wel afgereisd, toen *Müller* zich nog bevond in 'Jungfrau'. Zijn moordenares neemt niet de moeite behoorlijk te onderzoeken, schiet maar vast erop los: 'Één meer of minder komt er niet op aan', zal ze straks zeggen tot opheldering van haar gedrag... 'O diese Russen, diese Russen' mompelt mijn zegsman nog, terwijl hij den gansch dóórgeschoten stoel, dien hij mij toonde, weer neerzet...

Ik dank hem beleefd voor zijn inlichtingen, en, terwijl wij tusschen de zich vervelende kellners, de zaal, den langen gang dóór, naar de hall toeschrijden, komt de gedachte in me

op, dat ze ons ook, iederen gast nu, wellicht met stil wantrouwen zullen beschouwen. Dat we tot de ‘zwakke sexe’ behooren, is immers in den hedendaagschen tijd eerder een verzwarende omstandigheid, nu juist *vrouwen* zich steeds schuldig maken aan dat soort aanslagen. - Ondanks de schijnbare gewoonheid van alles rondom me, is het alsof de lijklucht hier nog hangt in deze omgeving! Ik ben blij als ik buiten sta, op den als altijd vriendelijken ‘Höhe-weg’...

En mijn oog dwaalt links, in de richting van het ‘Schloss’, waar de jonge, naar men zegt ‘hübsche’ vrouw gevangen zit; bij uitzondering nu reeds onderworpen aan de strenge maatregelen, waaraan anders preventief-gevangenen nog niet blootstaan, van gevangenis-kleeding- en kost, en dag en nacht bewaakt worden, uit vrees voor zelfmoord, of bevrijding met behulp van handlangers. Één week vroeger nog vrij om te genieten van deze zelfde mateloos-schoone schepping, om uit te leven haar jeugd en haar schoonheid, heeft zij dit alles opgeöfferd voor den waan van gerechtigheid willen uitoefenen, door het láágste, en minste, wat er bestaat: sluipmoord op een weerloozen! Levenslang hoogstwaarschijnlijk zal ze moeten boeten voor een even on verdedigbaren als volkomen nutteloozen daad, onverdedigbaar en volkomen-nutteloos, óók als ze den werkelijken *Dournowo* had getroffen!

En ik zie niet meer links heen, naar dat ‘Schloss’, waar de ééne menschelijke gerechtigheid uitoefent de rechtvaardigheid op die andere, die datzelfde wou doen op hàre wijze, ik zie naar boven, naar den klaren blauwen hemel, die, in teerblauw, zich neigt over de smetteloos-reine ‘Jungfrau’. Bij ons kleine, domme, elkaar hatende en kwaaddoende menschen wóónt ze niet, *zal* ze nóóit wonen de gerechtigheid... misschien Ginds, Dáár...

Matten bei Interlaken, 6 Sept. '06.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Ongecorrigeerd geplaatst wegens spoed).

Brief uit Londen.

Men zou geneigd zijn te denken, dat er niets interessants over Londen te schrijven zou zijn, in deze vacantiemaand, want men hoort over niets, dan over holidays praten. Ja, wie krijgt zijn holiday niet! Alles staat er door stil, het gewone werkleven is in de war, op ieder kantoor zijn een paar handen en hoofden minder aan 't werk. De kinderen gaan in grooten getale. 20.000 kleinen werden uitgezonden half Juli en op 9 Augustus gingen er weer 20.000 kleinen juichend naar de zee! Het enorme ‘Holiday-Funds’ doet dit prachtige werk, waarvoor duizenden ponden noodig zijn - en toestroomen. En toch, altijd blijven er nog bleeke gezichtjes te veel over in Londen, die niet bereikt worden, en die de maand Augustus, de warme maand zoo goed en kwaad als 't gaat, doorbrengen. Heerlijk, als die bleekneuzen dan wonen in de buurt van ‘Passmore Edward Settlement’ waar Mrs. Humphrey Ward haar ‘vacantion school’ voor eenige honderde kinderen jaar in, jaar uit houdt. Nuttige, aangename bezigheid - en vriendelijke woorden, tuin-spel, en sprookjes - genot - alles kunnen ze krijgen - om niet! Als ze maar willen komen!

En welk een groote onderscheiding voor Mrs. Humphrey Ward, dat er over gedacht wordt in de nieuwe, zoo druk-besproken Education-Bill, eene aparte ‘clause’ in te

lasschen, betreffende de noodzakelijkheid van ‘vacationschools’, en dat die clause naar de ingenieuse vrouw ‘the Mary Ward clause’ zal heeten.

Het sociale goede werk van deze begaafde vrouw zal niet licht onderschat worden. Jammer, dat er ook zooveel geld *verspild* wordt in deze maand. Het heele jaar sparen o.a. de mijnarbeiders in Wales en andere gedeelten van Engeland - waarom - om eens rustig op adem te komen, en nieuwe werklust en levenslust op te doen?

Misschien was dit wel in 't begin de aanleiding voor hun sparen maar, naar men mij vertelt, worden nu honderde ponden verdaan in enkele dagen, in Blackpool en op andere Holiday plaatsen. Echt verdaan. Wat is het toch zonde en jammer, dat de zoo noodige vacantie inplaats van verfrisschend en opheffend - démoraliseerend werkt.

En hoevelen campeeren niet in d' open lucht, b.v. de leden van veel afdeelingen van de Young Men Christian Association, die in grooten getale naar het eiland Wight gaan. Alleraardigst, *die* holiday!

Onlangs kwam ik nog voorbij een der hoofdkwartieren van deze association, en ik werd verrast door de vele aanplakbilletten.

Nu zult ge wel denken, wat is er nu voor bizonders in een aanplakbillet! Die zien we in Londen maar veel te veel, om duizelig van te worden. Neen maar deze plakkaten

betroffen onze *jonge meisjes* in den vreemde, en wat er voor jonge meisjes in den vreemde gedaan wordt, heeft wel héel héel veel sympathie noodig. Daar was bijvoorbeeld een aankondiging aan meisjes die fiets-reden, om de Zaterdagmiddag-tochtjes mee te maken. Eenvoudig behoefden ze zich maar te vervoegen op het bepaalde uur bij dit afdeelingsgebouw, of ze bekenden ja of neen, onder de leden hadden. En nu kunt ge u er wel indenken, welk een vervulling het voor een meisje is, dat b.v. op een kantoor in de city werkt, en geen vrienden heeft, alleen een zeer goedkoop boardinghouse of misschien

The remarkable characters who were at Tunbridge Wells with Richardson in 1748 from a drawing in his procession with references in his own writing. *)

1748 *Aug:*
1 *Dr. Johnson*
2 *Bp of Salisbury* (N. Gilbert)
3 *Ld. Harcourt*
4 *Mr. Cibber* (Colley)
5 *Mr. Garrick*
6 *Mrs. Pirafi* (The Singer)
7 *Mr. Nash*
8 *Miss. Chudleigh* (Duchs of Kingston)
9 *Mr. Pitt* (Earl of Chatham)
10 *A. O. Efqy* (The Speaker)
11 *Ld Fowis*
12 *Dutchess of Norfolk*
13 *Miss. Banks*
14 *Lady Lincoln*
15 *Mr. Sittelton* (Afterwards Lord Lyttleton)
16 *The Baron* (A. German Gamether)
17 *Amongst* (Mr. Richardson)
18 *Mrs. Onslow*
19 *Miss. Onslow*
20 *Mrs. Jonhson* (The Dr. Was)
21 *Mr. Whiston*
22 *Loggan the Artist*
23 *The Woman of the Wells*

*) „De karakteristieke hawk" heeft de drukker helaas moeten vervangen.

een kamer, waar ze zelf kokselt, om zoo'n vrije middag onder jonge meisjes eens mee uit te mogen. Het houdt menige zwakke zuster op het goede pad. Dat was niet het eenige wat er mij trof - maar allerlei goede raadgevingen en hulp werd er aangeboden. In dat gebouw was zelfs een kantoor waar de meisjes informaties konden inwinnen over betrekkingen en diensten, enz. enz. In de hall lag overvloed van goede lectuur, en zulke gezonde pittige spreuken moesten hen wel in 't oog vallen, om niet gauw weer vergeten te worden. Eén ervan kon ik niet nalaten zelf mee naar huis te nemen:

Don't tell me of luck for it's judgement and pluck
And a courage that never will shirk;
To give your mind to it, and know how to do it
And put all your heart in your work.

Ik ging het enorme gebouw eens door, en zag heel wat kantoren voor Fransche meisjes, Duitsche meisjes, en voor allerhande goede afdeelingen, allen betrekking hebbende op onze jonge meisjes en jonge mannen. En men behoeft volstrekt niet met de godsdienstige richting van deze instellingen te sympathiseeren, om van harte de sociale bemoeiingen van de ijverige besturen toe te juichen.

In Tunbridge Wells zijn ook nu enorm veel Londenaars. Het ‘Spa van South-England’ doet waarlijk al weer meer en meer denken aan de tijden toen Tunbridge Wells a ‘fashionable’ place was voor de adel. In de Virgininas van Thackeray b.v. lees je voortdurend hoe Harry met zijn tante ‘Madame Bernstein’ door Tunbridge Wells wandelt en er met alle hooge lords en ladies kennis maakt, niet het minst aan speeltafel en in danszaal. Hoe Dr. Johnson er wordt aangewezen, en er zijn uren, die niet aan studie waren gewijd, doorbracht.

Het is dan ook een magnifique natuur in Tunbridge Wells, meermalen deed het ons aan Schotland denken, die uitgestrekte heidevelden, die oude rotsformaties en die heuvelachtige terreinen.

En de heerlijke buitens die er zijn! Tuinen als bosschen zoo verrukkelijk schoon, met groote wilde gedeelten er in gelaten, hoog en laag, varenbedden onder oude eiken - meer dan heerlijk.

En de tijd zal wel niet ver af zijn, dat het zijn oude reputatie van ‘the most fashionable place’ buiten en toch onder 't bereik van Londen, terug wint. Hoe verrast was

ik, in een raam-uitstalling op eens te ontdekken een oude afbeelding van ‘Ye Pantiles ìn 1748.’ Een gedeelte van Tunbridge Wells dat aan een boulevard doet denken, waar vroeger en ook nu nog de groote aantrekking voor de chic van 't plaatsje was. Daar is ook nog de bron, waardoor het ‘the Spa’ van Engeland werd genoemd, en waar men de ‘waters’ ging drinken na de Londonseason.

Dr. Johnson wandelt er ook, zooals ge ziet. Ik doe dat plaatje er bij, omdat het zoo alleraardigst historisch is. Het is wel heel fijn de naam-teekeningen, maar misschien komt het toch wel vrij goed hier afgedrukt.

Ook doe ik hierbij, een allermerkwaardigste

rotsformatie, die aan een sphinx doet denken. Dat het maar een uur per sneltrein of per auto van Londen is verwijderd, is dubbel gemakkelijk voor de heeren, die toch in den morgen naar hun werk moeten, maar die dan toch voor de Week-End op hun heerlijke buitens kunnen uitrusten in de schaduw van prachtige boomen. Wat men er dan ook veel motorcars ziet! Zijn de elegante paarden veroordeeld in de stal te blijven?

Een feit was het, dat Hydepark dit jaar veel leeger was dan veel vorige jaren, doordat de motors er van 4 tot 7 niet mochten rijden. Nu ze zijn dan ook heerlijk gemakkelijk, en met een goede bekwame chauffeur en eene first-clas car lang niet zoo gevaarlijk als men zou denken. De rem werkt onmiddelijk bij een goede car, en daar hangt veel van af.

Hoe eigenaardig doet het aan zoo van al dat moderne van 't Londensche leven - opeens binnen te gaan in ‘Ye old Cheshire Cheese’. Ik zag heden deze oude ‘inn’ waar zooveel beroemde mannen elkander indertijd ontmoetten. Een nauwe ingang, bijna niet op te merken in Fleetstreet, tegenover de ‘Daily News’ offices. De restauratiezalen nog geheel in den ouden stijl, houten vloer met fijn zand bestrooid, houten banken met leuningen om op te zitten, als in een beignetkraam, de oude Goudsche pijpen nog op den schoorsteenmantel. Het geschilderd portret van Dr. Johnson boven zijn geliefkoosde plaats in 't hoekje. De pullen, alles nog in den ouden stijl. Een kleine onoogelijke keuken, en nauwe trap, maar dezelfde goede ‘pie’ nog als vroeger. Je moet eens rustig je verdiepen in die dagen, als je daar op de pudding of pie zit te wachten. Hier dus zaten Goldsmith en Dr. Johnson. Hun geest, hun humor schijnt er nog te leven, hun persoon nog te dwalen. Als Goldsmith in financieele zorgen zat - bemoedigde hem weer de optimiste vriend, die ééns hem zóo metterdaad

hielp en zijn ‘Vicar of Wakefield’ wist te doen aannemen bij den uitgever, zoodat hij zijn ‘landlady’ weer tevreden kon stellen.

En de beroemde literaryclub waarvan

Johnson, (Goldsmith, James Boswell, Sir Joshua Reynold en Edmund Burke lid waren, kwam hier samen.

Amerikanen komen dag aan dag in grooten getale om op ‘Johnson's seat’ te zitten. En enorme sommen werden er nog onlangs geboden voor deze ‘inn’ en toen er maar een flauw gerucht van mogelijke verkoop aan de Londenaars ter oore kwam - stonden de couranten vol artikelen van verontwaardiging. En het bleek een valsch gerucht te zijn!

Ik vroeg om het visitorsbook en zag allergeestigste bijschriften, meest van Amerikanen.

Een paar korte, eenvoudige regels schreef k over. Eén luidde:

2. - DR. JOHNSON READING THE MS. OF ‘THE VICAR OF WAKEFIELD.
Goldsmith, pressed by his landlady and the Sheriffs officer, sends round to Dr. Johnson, who calls on Goldsmith, and inspects the Manuscript of ‘The Vicar of Wakefield,’ which he sells for Goldsmith, and so gets him out of that difficulty. - See ‘Life of Goldsmith.’

Well, old Cheshire, we are glad to have been here,
And to have dined well in the shade of old Samuel.

Een andere:

Two hundred years ago where I now sit
The greatest eloquence and wit
Were served at meals by Johnson and Goldsmith.

En:

In Dr. Johnson's place I sit
Eating toast and reading tit-bit
How I wish, I had the Dr.'s wit!

Een aardige woordspeling was:

I was ordered here for *change* and *rest*
The waiters had the *change* and the landlord the *rest.*

Hier is ‘change’ natuurlijk genomen in de beteekenis van *kleingeld* en rest, in de meening van ‘'t overige’.

Het was een snik-heete middag in Augustus toen we uit de oude tavern kwamen, in de volle Fleetstreet, en een genot en verademing was het op de penny-boats te gaan, die van pier tot pier varen, en eenvoudig volgepropt met dagjes-menschen waren.

Het was vooral ook de gedachte van de County Council om deze booten van Kew tot Greenwich te laten varen, opdat de werklui van de open frissche lucht zouden kunnen genieten, na een lange werkdag in heete fabriek- en kantooratmosfeer. Er wordt dan ook druk gebruik van gemaakt in deze hitte.

In deze hitte - ja, en niettegenstaande de brandende zonnestralen begint het er in de parken al min of meer herfstig uit te zien. Verschroeid zijn de grasvelden en Hydepark is alleen nog maar mooi om en bij de slingerende serpentine. De winkels stallen de vilthoeden al eenigen tijd uit! Alsof we niet spoedig genoeg in mist en regen zullen zitten. Geen nood - lokt de zomer tot buitenspelen, bij 't knappend haardvuurtje zeggen we: Home, sweat home!

H.B. DE LA FAILLE.

London, 24 Aug.

P.S. Juist gisteren zag ik in de Daily News een oproeping tot hulp voor een 'holiday-funds' voor.... 'factory-girls'. En waarlijk, het is wonderlijk, dat deze meisjes nog niet eerder de attentie hebben getrokken. Is er vreeselijker, geestdoodender arbeid denkbaar... en dan in deze ondragelijke hitte. Laat ze naar *buiten* gaan...!

'Verkocht'.

Diepe stilte heerscht in het half duistere vertrek, de stilte, die een storm voorafgaat. Het flikkerende theelichtje toovert grillige schaduwen, die erg geheimzinnig doen, zich rek-

kend, krimpend, elkaar najagend, is 't alsof zij een tooverspelletje spelend door en tusschen de donkere meubels door, elkaar trachten te grijpen.

Jaren geleden weerklonk dit vertrek van vroolijk opgewonden meisjesgelach, dan zaten zij in 't schemerdonker elkaar allerlei geheimzinnigs te vertellen onder het gezellig theeuurtje door moeder steeds gehandhaafd, ondanks drukte en vermoeienis.

Of zij luisterden naar moeder, die vertelde van uit haar jeugd, die zoo geheel anders was dan die van de tegenwoordige jonge meisjes. Toen dacht men meer aan koken en naaien, thàns meer aan fietsen, tennissen en uitgaan... en vol overtuiging zei moeder dan: 'Weest maar blij, dat ik jelui opvoedt tot degelijke huisvrouwen, die de mannen toch maar 't liefst hebben'.

Doch laten we even onbescheiden zijn en binnentreden het vertrek, waar zoo iets geheimzinnigs zweeft tusschen de gordijnen, waar zoo drukkend thans is de stilte... 't is toch donker, niemand zal ons zien.

Bij 't dansende theelichtje zien wij een oude vrouw aan 't elegante theetafeltje zitten, vol verwachting heft zij het grijze hoofd op en kijkt naar het jonge meisje, dat lusteloos op de groote divan ligt. In zware, diepe plooien hangt het witte kleed af op't donkere tapijt... Zien wij goed... glinstert er geen traan aan die donkere wimpers... kijken die zielvolle oogen niet treurig 't duister in, zich afvragend, wàt daar wel verborgen mocht zijn, in die geheimzinnige toekomst?

O, mocht ze even, *even* maar die sluier oplichten... zij wilde zoo graag weten wat daarachter verborgen lag... voor haar...

Doch wij weten het, de toekomst is ondoorgrondelijk, - noch de zachtste smeekbede... noch het ernstigste willen weten, heeft ooit maar 't kleinste tipje van 't gordijn waar achter onze toekomst verborgen ligt, opgeheven.

Wat wij nooit gedacht hadden, gebeurt, wij weten niet, *hoe* en *waarom*... wat wij verwachten, blijft weg... wat ons gelukkig zou kunnen maken, krijgen we niet.

... Een snik doortrilt het stille vertrek... 'O, moeder, ik kàn niet, God, dwing mij niet tot dien stap... het zal mijn ongeluk zijn... moeder heb medelijden, laat mij bij u blijven... laat mij ongetrouwd blijven desnoods, maar verkoop mij niet voor wat eer en aanzien. Ik wil slechts trouwen uit liefde, moeder en niet om *getrouwd* te zijn, alleen uit angst van 'te blijven zitten...'

Snikkend bergt zij het hoofd in de kussens.

... 'Liefde... liefde, ach jij met je eeuwige liefde! *Ik* ben ook wel getrouwd zonder dat ik dol verliefd was en dat is veel beter, ik was ook gelukkig, ik zorgde voor het huishouden en voor de kinderen en je vader verdiende het geld en ging op zijn tijd naar de soos en als het moest, gingen wij samen ook wel eens uit.

Wat bazel jij toch van "huwelijksgeluk en in elkaar opgaan", weet ik wat meer van dien onzin, dat komt allemaal maar door die emancipatie!

Ik heb je opgeleid tot een degelijke huisvrouw, wier bestemming het is te trouwen en nu heb je al driemaal "neen" gezegd.

Wat denk je wel, dat de mannen zoo maar voor het grijpen liggen, elk meisje mag blij zijn als ze er een krijgt... en jij lijkt wel een gelukskind; nu dat je ruim negenentwintig jaar bent en ik me al begon te verzoenen met 't idee dat je zoudt blijven zitten, komt nog wel je beste vriend en vraagt je. Hij heeft een prachtige positie, staat goed aangeschreven en is rijk; wàt wil je in Godsnaam nog meer?

Lena, Lena, begrijp je dan je geluk niet... weet je, besef je wel, wàt je wordt aangeboden... een heerlijk onafhankelijk bestaan - kind, kind, wees toch verstandig!'

... 'Och moeder, weet gij dan niet dat *vriendschap* geen *liefde* is... wat geeft mij die schitterende positie als ik mij niet gelukkig gevoel.

- Wat mij aangeboden wordt, moeder - ik weet het maar al te goed, gij hebt het mij in den laatsten tijd dikwijls genoeg voorgehouden! Eer, aanzien, rijkdom, uiterlijk zooveel... maar hierbinnen blijft het zoo leeg bij al dat moois; ik gevoel geen liefde voor hem, die mij dat alles geven wil, ik màg hem niet aannemen... ik *wil* eerlijk blijven.

Ik weet het maar al te goed, moeder, dat ik dien stap niet doen kan... toe laat mij wachten... wat stoort gij u aan het oordeel der menschen, hebt gij uw kind niet liever dan al dat andere.

Drie dochters hebt gij, die naar uw idee goed getrouwd zijn, wilt gij er dan geen bij u houden...? Ik heb reeds zooveel ellende gezien in die zoogenaamd gelukkige huwelijken, dat ik er heusch voor huiver dien stap te doen, anders dan met volle overtuiging van mijn innigste wezen.

Het is een hel, waar twee menschen aan elkaar geketend zijn, zonder dat er een innige zielegemeenschap bestaat...

Luister moeder,... ik droomde... het was een benauwde droom... ik lag op den kouden grond... ik wilde mij oprichten maar ik kòn niet... aan handen en voeten was ik geketend, aan ijzeren ringen die in den grond zaten en voor mijn oogen zag ik in 'vlammende letters staan: - Verkocht!

'Dat is een voorteeken, moeder, geloof me!' huiverend sloot zij de oogen.

'Ach, dwaas kind, dat is je verhitte verbeelding, die je parten speelt, overspannen zenuwen die je alles zoo donker doen inzien. - Liefde, liefde, wàt noem jij toch liefde; je zegt dat je hem mag leiden, dat je hem acht, wat wil je nog meer?'

... 'Liefde... moeder, ik weet het niet... ik kan het niet uitleggen, maar weet, ben er vast van overtuigd, dat er een gevoel is, dat iets anders is dan vriendschap; iets hoogers, waar de vrouw *alles* in geeft wat ze bezit, een verloochening van het eigen ik, een gevoel waar altijd en overal haar gedachten dwalen om den man dien zij liefheeft...'

'Maar kind, wat draaf je weer door!' tracht de moeder deze op hartstochtelijken toon gesproken woordenstroom te stuiten. 'Dat is immers een hersenschim, waar op aarde bestaat zulk een liefde, dat is allemaal mooi in boeken, op de planken, in de opera's, maar in de werkelijkheid bestaat zij niet! Kom wees niet dwaas, ik begrijp niet hoe je zoo bent, geen van je zusters had van die dwaze ideeën; zij raakten verloofd, trouwden als fatsoenlijke meisjes en zijn nu dan ook gelukkig.'

En de oude vrouw kijkt haar dochter aan, alsof zij zeggen wil: dat kun je toch niet tegenspreken!

- 'Gelukkig? moeder, neen... dàt noem ik geen geluk... Annie gaat op in haar huishouden en kinderen, haar man in zijn werk, van een samenleven geen sprake, ieder gaat zijn eigen weg, er zijn soms dagen dat ze alleen het hoognoodige tegen elkaar zeggen... noemt U dat huwelijksgeluk?...

Lize schittert in de wereld, geen bal, geen diner, geen opera of Lize en haar man zijn er te vinden, elken avond haast zijn zij uit... zij hebben zich geworpen in een maalstroom van genoegens, als om te vullen een koud, ledig iets in hun binnenste... alsof zij verdooving zoeken voor iets dat hun pijnigt!

Moeder... noemt Gij dàt geluk?...

En dan eindelijk Marie, dat arme kind, dat zich afslooft voor een knorrigen, ouden man, het verpersoonlijkte egoïsme... alles doet en laat zij om het dien ouden brompot naar den zin te maken. Zij, de jongste van ons allen, lijkt nu wel de oudste... moeder kunt gij haar aanzien met drooge oogen, het eens zoo bloeiende jonge meisje is thans een oude vrouw, geknakt naar lichaam en geest...

Neen, klagen dat doet zij niet, moeder, maar kondet gij in dat hart lezen. Gij zoudt spijt hebben... Ge zoudt wroeging gevoelen over den stap, dien gij Uw jongste kind, Uw lieveling aangeraden hebt... Als zij haar zachte oogen, waarin alle glans is uitgedoofd, tot U opslaat in een stom vragend *waarom* gij haar dat hebt aangedaan... Moeder krimpt dan Uw hart niet van wee ineen...? Een wereld van lijden ligt in dien oogopslag... een smachtend verlangen naar een greintje van werkelijk geluk... Moeder, zou zij niet *oneindig* gelukkiger zijn, als zij nog wat gewacht had en niet den rijken, ouden man had aangenomen.

- Maar gij waart bang, dat zij niet licht zoo'n goede partij zou krijgen en daarom moest zij dien man aannemen, die nu haar leven vergalt.

- En dit... moeder, Gij weet het nog niet... maar thans zal ik het U vertellen... juist op haar trouwdag, kwam haar eerste en eenige liefde terug... *hij* was haar trouw gebleven... maar *zij* kòn of liever mòcht niet wachten...

Moeder... weet gij wat die twee menschen geleden hebben? Neen, nietwaar? - Voor beiden werd de poort van het geluk gesloten voor eeuwig... met een koud, dood ledig in 't hart, gingen zij ieder huns weegs. De bruidskrans werd Marie een doornenkroon, waaronder zij langzaam maar zeker wegkwijnt. -

... Dat een wereld van onverschillige menschen je doemt tot zulk een deerniswaardig lot, dat is mogelijk. Maar, dat een moeder haar dochter zulk een stap laat doen, is mij een raadsel!'...

Het is de wanhoopskreet van een, die voelt dat zij misschien ook eens bezwijken zal, te vergeefs kampende tegen vooroordeel en maatschappelijke conventie, die niet vragend naar de gevoelens van 't enkel individu, allen hekelt met bitter-bijtenden spot, als een veelhoofdige draak venijn spuwend op hen, die niet zijn haar trouwe slaven.

Het is de wanhoopskreet van een vrouw, die ronddrijft in den woesten oceaan van het leven, grijpend naar den reddingsboei, die haar telkens ontglipt. Haar ziel gelijkt een gekortwiekte vogel, die machteloos telkens weer zijn vleugels wil uitslaan - dan in zijn gevoel van onmacht dreigt te bezwijken en moedeloos zich vangen en in 't kooitje stoppen laat.

Vooroordeel en gewoonte is het tweesnijdend zwaard dat het zelfstandige karakter steeds dreigt, wee dengene die zich een eigen weg hierin durft, die zich zelf durft zijn, die anders durft te zijn dan de groote hoop, hoon en spot zijn zijn deel.

Nog klinkt het laatste woord trillend door de stilte van het sombere vertrek, langer en dieper zijn de schaduwen door de ingetreden duisternis...

De oude vrouw zit met gebogen hoofd en gevouwen handen...

Geruischloos is de bediende binnengetreden en heeft de lamp aangestoken, even kalm als hij gekomen is, verdwijnt hij met het theeservies. -

... Moeder en dochter zijn weer alleen. Door de roode lampekap, valt een tooverachtig-gedempt licht over alles heen, doodstil is het weer, slechts 't eentoonige tikken van de klok klinkt even tot ons door...

... Lena staart door 't geopende venster in de duisternis naar buiten met magnetischen blik als ziet zij daar iets, dat haar boeit... zij ziet beelden uit lang vervlogen tijden... uit haar kindsheid eerst... dan ziet zij zich zelven staan voor haar zusters... in haar bang voorgevoelen haar waarschuwend, haar smeekend wel goed te overwegen den gewichtigen stap, dien zij gingen doen.

... Zij hadden haar uitgelachen, vonden haar dwaas en zich zelven heel verstandig, omdat zij het geluk wisten te grijpen,... het geluk dat bestond uit eer, rijkdom, aanzien en vooral ‘'t getrouwd zijn.’ - En nu, wàt hadden zij... Annie ja, die had haar kinderen, dat was háár geluk, maar de andere zusters... o, zoo hol en leeg leek haar dat leven toe... en haar gedachtengang volgend, wendt Lena zich weer tot de oude vrouw. ... ‘Een ongelukkig huwelijk moeder, is een hel! Dat lijkt mij vreeselijk, het ontzettendste wat een vrouw overkomen kan.

Zulke verbintenissen vormen geen goede, brave menschen in de maatschappij.

Helaas, het lot van de ongetrouwde vrouw is ook niet altijd schitterend of benijdenswaardig!

Het jonge meisje, dat een voor een haar illusies ziet vervliegen, dat tastend in de koude realiteit, zoekend naar verloren idealen, hand, hart en geest leeg vindt, is diep, diep te beklagen!

Maar ook hieraan is te ontkomen... als men de meisjes zoo opvoedt en laat leeren, dat zij later zich een beroep kunnen kiezen, een beroep waarvoor zij zich geroepen voelen, waardoor zij zich vrij en onafhankelijk kunnen maken.

- Moeder, zij moge dan ook soms eenzaam zijn en niet aan de roeping van “vrouw zijn” voldoen, maar zij hoort dan ook niet de huwelijksketenen rammelen.

De tegenwoordige vrouw moet uit *vrijen* wil, uit *volle* overtuiging den man nemen en niet den eersten den besten in de armen gevoerd worden door de omstandigheden gedwongen...’

In het vuur van haar spreken was zij opgestaan, de jonge vrouw, die niet wilde dat zij werd ‘verkocht’ voor wat eer en aanzien, of om ‘getrouwd te zijn’, of te ontkomen aan het ‘oude vrijsterschap’, en medelijdende blikken, of hoonende gezegden en sarcastische toespelingen. -

Neen, zij wilde vrij zijn, vrij van vooroordeel en dwaasheid, om slavin misschien te worden, van den man, dien zij zou kunnen liefhebben met hart en ziel, maar dan ook uit vrijen wil.

Hoog opgericht stond zij daar, een impo sante verschijning, een koningin, een Juno gelijk! De verpersoonlijking van de 'Vrije vrouw!' Slechts het scherpe pijltje van den kleinen schalk, waartegen geen vrouwenhart bestand is, zou hierin verandering kunnen brengen; zou dat trotsche hoofd doen buigen, dat fiere hart sneller doen kloppen.

... Zou zij niet gestraft worden voor haar oppositie... zou Amor haar vergeten, omdat zij niet 'verkocht' wilde zijn...?

A. VAN MAARSEVEEN.

Causerie uit Den Haag.

'De luiheid uit zich tegenwoordig in een overmaat van beweeglijkheid; enkel hard werkende menschen zitten stil,' zei onlangs iemand, die veel ingespannen werkte, en dus.... tennissen, autelen, paardrijden enz. moest overlaten aan hen, die over een groote dosis legen tijd te beschikken hebben en zich met

heiligen ernst kunnen wijden aan één of meer takken van sport.

Deze up to date, mobiele luiheid heeft het hier ‘vreeselijk druk’ gehad gedurende het *Concours Hippique* en de... *Semaine* automobile, zei men verleden jaar; nù was men zoo wijs geweest maar *drie* autowedstrijddagen vast te stellen.

Door bijna voortdurend mooi weer lukte alles uitstekend, behalve de avond-optocht met verlichte auto's, die heel mooi zòu geweest zijn als de regenstroomen niet nagenoeg alle lichtjes gedempt hadden.

Brrr! hoe griezelig zag die druipnatte strandboulevard er uit, en hoe dankbaar was ieder, die een overdekt plaatsje in het café Rotonde had bemachtigd; vandaar kon men, mits op een stoel of tafel klauterend, de auto's zien voorbijsnellen, die zoo gelukkig waren nog een paar lichtjes brandend te hebben. En voor dien lichtstoet hadden duizenden den regen getrotseerd; maar een Hagenaar laat zich niet gauw door het weer terughouden als er op Scheveningen ‘iets te doen is.’

De middag-wedstrijden waren intens vervelend voor wie niet op de hoogte is van de aan die snelheidsmonsters gestelde eischen. Natuurlijk waren er onder de toeschouwers velen derzulken; maar 't is mode een auto te hebben, en dus dient iemand die met zijn tijd (of met de mode) meegaat de noodige belangstelling te toonen in de zóó- en zóóveel kilometer snelheid, de pedalen enz. enz.

Het bloemencorso van auto's was beter gelukt dan een dergelijk feest dat men een jaar of wat geleden arrangeerde; 't geen intusschen niet véél zegt; want toèn was die stille optocht van circa een dozijn bebloemde rijtuigen over Kurhausplein en boulevard bepaald een naargeestige vertooning.

Nu was er meer animo, en wat de aangekondigde *bataille de fleurs* betreft, er wèrd met bloemen gevochten, maar op een vrij kalme manier; meest waren het vreemdelingen, die aan den slag deelnamen. Men beschuldigde de Hollanders van bij dergelijke uitheemsche pretjes liever toe te zien, uit voorzichtigheid; zou echter die afwachtende houding in deze niet eerder een gevolg zijn van de oud-Hollandsche zuinigheid, een deugd waarvoor wij eenmaal in oer-oude tijden zoo beroemd waren? Met bloemen gooien is een kostbare liefhebberij, meer geschikt voor in hun geld rollende Hongaarsche of Amerikaansche Kurgäste dan voor alle dag naar Scheveningen trekkende Hagenaars. Op die corso-dagen was er in de bloemenmagazijnen voor iemand die een zedig verjaarbouquetje noodig had, geen aankomen aan zoo'n vriendschapsblijk: alles op- en leeggekocht voor het auto-feest.

Al waren er mooi versierde auto's, toch voelt men dat zoo'n bloemenveldslag eigenlijk thuis hoort in een omgeving van groen en bloemen. Een eenvoudig fiets-bloemencorso, dat ik in Haarlem's groene omstreken zag, maakte veel fijneren indruk dan deze optocht van met verbazend veel onkosten versierde, logge gevaarten.

De Concours Hippique-week op Zorgvliet bewees dat de leelijke auto's de paarden nog niet geheel verdrongen hebben. Wie daar heenging in de hoop van iets méer te zien van Vader Cats' aloude verblijfplaats, kwam bedrogen uit: een omheind, totaal boomenloos terrein was bestemd voor dit paardenfeest.

Wij hebben daar zeven dagen achtereen Derby of Longchamps gespeeld; laat ons hopen minus de weddenschappen.

Wanneer men, zooals ondergeteekende deed, bij zulk een concours een dag kiest zonder gevaarlijke springpartijen, waarbij het enkel aankomt op vlugheid en behendigheid der ruiters, dan is het altijd een groot genot die mooie exemplaren te zien van dat edele ras, dat door z'n eigenaardig elegante bewegingen toont liefst zijn

eigen zin te volgen, maar dat de mensch zoo goed onder den duim heeft - de *mensch* in het algemeen genomen, want ook de vrouwen hebben er aardig slag van die weerspannige, edele rossen naar haar handje te zetten; getuige o.a. de aan het concours deelnemende Amerikaansche, die keurig reed met vurige twee- en zelfs vierspannen.

De uitslag van zoo'n wedstrijd komt het onwetend publiek dikwijls vreemd voor; heeft men zijn zinnen gezet op het mooiste span,... een geheel ander paar krijgt den eersten prijs: wij hadden niet alleèn op schoonheid moeten letten (niet alleen bij pàardenbeoordeeling gevaarlijk,) maar op de *actie.* Denkt men in zijn eenvoud dat het beste jachtpaard dat is wat het hoogst en zonder fouten springt... mis! het kwam vooral aan op de *wijze* van springen. Veel verrassingen dus bij de prijsuitdeelingen.

Wat bij zoo'n concours mij altijd opvalt, is de mooie houding en gang van de paarden en de leelijke dito van hun berijders: echte paardensportmenschen hebben - onze offi-

cieren uitgezonderd - allen die eigenaardige houding: ronden rug, 't hoofd gebogen, en laatstgenoemd lichaamsdeel bij elken stap vooruit schietend, eenigszins op de manier van een kip.

Jammer vind ik het dat men de paarden zoo gaat optuigen; de paarden mode wil dat de sierlijke manen in vlechtjes worden gebonden door middel van kleurige lintjes en strikjes, terwijl bij sommige om de fijne pooten - pardon beenen - bij de enkels een rose lintje gestrikt wordt.

De dames waren wat optuigen betreft niet achtergebleven; veel toilet zooals dat bij een paardenconcours hoort - meer excentriek dan mooi.

Bij de overladen hoedgarneering worden de bloemen aangebracht op lange stelen, waardoor zij bij elke beweging der draagster wiegelen, als echte kinderen der natuur bij een windvlaag; aangezien het bij dames van de heele of de halve wereld gebruikelijk is het hoofd geen oogenblik stil te houden, krijgt men van af een hoogere tribune-zitplaats bij het passeeren van de modern getoiletteerden den indruk van bloementuinen, waardoor niet een zacht lentebriesje maar een stevige storm waait.

Scheveningen is nu aardig vol met badgasten, maar nòg meer met Hagenaars, die zich verbeelden aan het strand koelte te zullen vinden, en dan half gekookt thuis komen na het vermoeiend werk van plaats te krijgen in strandstoel en tram.

Wie werkelijk zeelucht wil hebben moet naar een stiller plekje gaan; zooals Isadora Duncan deed, die in het gezellig stille Noordwijk een veraf gelegen villa heeft, waar zij op een ziekenstoel ligt, het hoofd omdraaiend voor de enkelen die haar tòch eens trachten te bekijken bij het nuchtere daglicht, meestal sterk désillusioneerend.

Een zeker hoog noodige rust na zoo'n dans-winter; niet énkel physiek vermoeiend, wanneer men daarmee wil geven wat b.v. Dr. van Eeden in haar dansen ziet: de eerste werken van een nieuwe grootsche, architectuur.

De bioscoop te Scheveningen is er gauw bij geweest ons een voorstelling te geven van de wagenrennen te Utrecht, waarbij enkele der aan deze meest aristocratische onzer hoogescholen studeerende *richards* hun rijkunst toonden.

De driehonderd-jarige geboortedag van Rembrandt is te Amsterdam en te Leiden schitterend gevierd; volgens de laatste onderzoekingen één jaartje te laat. In den Haag, de stad bij uitnemendheid van kunstenaars op allerlei gebied, heeft men ‘er niets aan gedaan’. Alleen gaf de maatschappij Zeebad Scheveningen, altijd op de qui vive voor een pretje, in het Kurhaus een Rembrandt-avond, vol voordrachten, muziek en versiering; alles zooveel mogelijk toepasselijk op het feest van een zes dagen vroegeren datum. Maar wat zeggen zes dagen bij drie eeuwen! Rembrandt wèrd herdacht, en men had een tot stikkens toe volle Kurzaal.

X.

Amerikaansche Correspondentie.

Goede lektuur voor jonge meisjes.

Ik zal geen betoog houden tegen het roman lezen, om de eenvoudige reden, dat ik er zelf veel van houd. Als ik wist dat ik nooit meer een roman onder de oogen zou krijgen, zou een groote bron van genoegen uit mijn leven verdwijnen.

Er zijn romans en romans! Er zijn er massa's, die weinig of niets beteekenen, en het zou dwaasheid zijn zich den tijd te gunnen deze te lezen, doch onder de duizenden

die jaarlijks verschijnen, zijn er ook zeer goede boeken, welke het zeker waard zijn gelezen te worden, al was het alleen maar als uitspanningslektuur, als eene goede afwisseling van de vele overige inspannende studiën.

Wel is de dag van een schoolgaand meisje bijna geheel bezet met wiskunde en latijn, natuur- en plantkunde, Fransche en Duitsche litteratuur, en muziek, en sport en behoort men niet later dan 10 uur naar bed te gaan. Vóór 12 uur moet elk jong meisje een beauty sleep van 2 uur hebben.

Voor lezen blijft dus weinig tijd over en is het zaak goed uit te kiezen welke boeken het lezen waard zijn, en welke even goed ongelezen kunnen blijven.

Wel zouden vele amusante romans niet het minste kwaad doen, doch aan den anderen kant doen ze ook geen goed. Ze kunnen buiten rekening gesteld worden totdat er over meer tijd te beschikken valt.

Met de klassieke meesterwerken wil ieder meisje kennismaken. Zij moet de voornaamste werken kennen van Sir Walter Scott en zich in werken in de karakters van Jennie Deans

in ‘the Heart of Midlothian’, en Rowena en Rebecca in ‘Ivanhoe’.

De jonge meisjes van voorheen dweepten met Scott, maar de smaak voor lektuur verandert bij iedere generatie en niettegenstaande zijn groote genialiteit wordt hij door de tegenwoordige jeugd langdradig en vervelend gevonden. Wilde men de eerste hoofdstukken probeeren aandachtig door te lezen, dan zouden zeker velen onder zijn betoovering komen en het boek tot aan de laatste pagina verder verslinden.

Eene uitzondering maken de jonge meisjes, die al bedorven zijn door te vroeg en te jong sensatieromans in handen te hebben gekregen.

Een schoolmeisje behoort te lezen: ‘the Virginians’, ‘Esmond’, ‘Pendennis’ en ‘the Newcomes’ van Thackeray, zij moet genieten bij de lezing van: ‘David Copperfield’, ‘Dombey and Son’, ‘Little Dorrit’ en de uitgelezen ‘Christmas Stories’ van Charles Dickens. Mogelijk vindt zij George Eliot te diep en te philosophisch, tot zij wat ouder is geworden, maar zij kan met vrucht lezen alles wat zij kan bemachtigen van Jane Austen, met inbegrip van ‘Pride and Prejudice’, ‘Sense and Sensibility’, ‘Northanger Abbey’ en ‘Emma’.

Het onovertreffelijk werk van Mrs. Gaskell ‘Cranford’, zal in ieders smaak vallen. Er zijn een half dozijn boeken van Mrs. Ewing, waaronder ‘Jackanapes’ en ‘the Story of a short Life’, die vooral niet over 't hoofd gezien mogen worden. Al werden misschien de onvergelijkelijke ‘Jungle Books’ van Rudyard Kipling al op jeugdigen leeftijd door u gelezen, lees deze nu nog eens over nu ge oud genoeg zijt geworden om er de bijzondere en ongeëvenaarde bekoorlijkheid van te kunnen bewonderen. Houdt uw smaak levendig voor ware kindergeschiedenissen en voor sprookjes.

Van de Amerikaansche schrijvers moet ge Hawthorne niet vergeten, want zijn werken behooren tot de klassieken. Lees bij voorkeur ‘the House of seven Gables’. Lees Mrs. Stowe's ‘Pearl of On's Island’, en Sarah Orne Jewett's ‘Country of the pointed Firs’.

Elk boek van Mary Wilkins Freeman zal u zeker boeien en Kate Douglass Wiggin hoopt op een gunstig oordeel over ‘Rebecca of Sunnybrook Farm’ en ‘Rose of the River’.

Sarah Alexander Scheffer heeft twee verbalen geschreven: ‘the Day before Yesterday’ en ‘Beyond the Chance of Change’, die elk meisje met plezier lezen zal.

Stelt het u als een levensregel, waarvan ge nooit zult afwijken, geen boek in te zien waarvan ge weet dat het ongezonde of slechte lektuur bevat. Een slecht boek is even misplaatst in de boekenkast van een jong meisje, als een slecht mensch in haar omgeving. *Tenzij* boeken een gezonde strekking beoogen om het beste in ons op te wekken en het verstand te scherpen, zoodat we er beter door worden, en een beteren invloed op onze vrienden kunnen uitoefenen, zou het verstandiger zijn deze ongeopend te laten.

Een roman is eenvoudig een schildering van het gewone dagelijksche leven en van de gewoonten van een bepaald tijdperk. De meest geliefde schrijvers zijn degenen die alles helder en mooi zien en zich in schoone bewoordingen uitdrukken. Mogelijk wordt er onder u, in toekomstige dagen, ook een plaatsje gedroomd onder de bekroonde schrijfsters. Welnu, uw toekomstig werk moet beinvloed worden door de boeken welke gij nu leest. Een goede stijl, zoowel voor schrijven als spreken wordt gevormd door het lezen van goed geschreven boeken.

Zijt ge soms in twijfel over de geschiktheid van een boek, vraag iemand in wie ge vertrouwen stelt of het de moeite loont uw tijd er aan te besteden. Het is altijd goed

voor u dan raad in te winnen van goede raadslieden. Uwe moeder kan dit zijn, uw leermeester of wie ook.

En eenmaal een opinie gevraagd hebbend, houdt u er aan.

DRÉ.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Excelsior. - Welk een verrassing! - Ik stond er van te kijken, mijn vriendin en onze Marie niet minder! Hartelijk, hartelijk dank! - Waarom zou ik U een 'uitbrander' geven? -

Om nog even op die cadeautjes-questie terug te komen; neen, ik vind het heerlijk je te omringen met *prettige* souvenirs, al zijn die ook nog zoo gering en eenvoudig. Zoo hebben wij drieën, want onze Marie doet, sedert ze meereist met ons, daaraan ook mee, de gewoonte elkaar van elk plaatsje waar we een tochtje heen maken een souvenirtje te geven, wel altijd iets bruikbaars, een doosje, een hoedenspeld, een zakspiegeltje, wat het ook zij, of hoe eenvoudig ook, maar iets dat ons herinnert aan dien prettigen dag. En daardoor zijn onze kamers van lieverlede ook geworden kleine museums van allerlei souvenirs, veel ook photo's, waarin we niet kunnen rondzien zonder herinnerd te worden aan toen en toen. Ik zou die heel-gewone souvenirs niet willen ruilen voor de duurste prachtstukken, als ze me toch niets zeggen, dan dat ze voor geld zijn gekocht in den een of anderen winkel. - M.i. ontwikkelen zulke gevoelens ook de onderlinge belangstelling en liefde tot elkaar; ik althans zou 't een vreeselijk koud samenleven vinden, als wij die behoefte niet onderling deelden.

Nogmaals veel, veel dank. Gij hebt er ons buitengewoon veel genoegen mee gedaan.

Adé. - Ik heb U reeds particulier geschreven, wil U echter nu ook nog langs dezen weg berichten, hoe zeer het mij spijt, dat gij hoogstwaarschijnlijk dat edelweisz niet hebt gekregen Bij den bloemist heb ik er naar geïnformeerd, en hij zei mij, dat de wet in *Holland* en *Engeland* dezer dagen is veranderd, wat den uitvoer van bloemen betreft, en dat het nu vermoedelijk aan de grenzen is gebleven. Het spijt mij erg. Haarlem vind ik met U 'n prettige stad. En wat zijn de omstreken er heerlijk. Juist dit voorjaar was ik er eens weer, en vond het er zoo éénig-vriendelijk, voor mij haast het meest-aantrekkelijke gedeelte van ons land om te wonen. - Als het maar niet zoo'n vochtig klimaat was bij ons! -

Ik vind het zoo heerlijk, wat gij schrijft over die katholieke zieken-inrichting, zoo heerlijk en zoo waar, dat ik Uw woorden letterlijk overneem:

'*Hier*, *en hoewel ik zelf niet Katholiek ben*, *kom ik dagelijks meer tot het inzicht*, *hoe onrechtvaardig vele Protestanten over de Katholieken en hun Geloofsleer oordeden. Ik vind 't hier heerlijk*, *en word zoo uitstekend en liefdevol verpleegd*, *als nog nooit in een Protestantsche inrichting. Iedereen zou ik dan ook aanraden hier te komen, 't is werkelijk uitstekend in alle opzichten.*'

Mevr: E.H. - K. - Dat ik mij onduidelijk heb uitgedrukt, wil ik U gaarne toegeven; als ik dat niet had gevonden, dan zou ik niet de moeite hebben genomen, U in een lange correspondentie alles uit te leggen, precies zooals ik 't heb bedoeld. Maar ik kan toch moeilijk, om U plezier te doen, verklaren dat ik iets als slip of the pen schreef, omdat ik er niet bij dacht, wanneer ik het juist volkomen *opzettelijk* deed, zooals ik hierbij nog eens herhaal. - Ik heb menigmaal, en bij alle gelegenheden, gegeeseld de quaisi-'christelijkheid' van sommige christenen, waarom zou ik dan niet de hinderlijke blufferigheid en onhebbelijkheid van zeker soort Joden, (die zich-zelf schamen het te zijn en dus met den *echten* Jood niets gemeen hebben of willen hebben) mogen geeselen.?

In ieder geval, als gij vindt dat ik dat niet mag doen, *ik* vind van wel; en ik zal in dezen mijn eigen opinie behouden.

Laat mij U ten slotte meedeelen, wat U misschien niet bekend is, dat de gansche naaste familie der Joodsche dichteres, wier woorden gij aanhaalt, uitmunt door 'n zich voor hun afkomst schamen, om die reden andere namen erbij heeft aangenomen, en over 't geheel *ergernis geeft* door die poenerigheid, die men dat soort van zich voor hun afkomst schamende Joden met recht verwijt. Ik geloof dan ook heusch niet, dat die alle zéér rijke Joden lijden onder den door hunne dichterlijke tante geschilderden toestand:

> 'De Jood moet zijn schatten begraven
> Zijn kennis baart spot - - -'

Integendeel, hun 'schatten' spreiden ze op de meest ongehinderde wijze in den Haag ten toon, met rijtuigen, huizen, mooie kleeren, enz. -

En hun 'kennis' brengt hun heusch geen 'spot' aan, maar 'n groot inkomen in de verschillende betrekkingen die ze vermeesterd hebben. -

Den heer en mevr. van der H. - Hartelijk gelukgewenscht, en veel dank aan den eersten voor de vriendelijke kaart.

Betsy. - Uw pseudoniem vergat ik, maar gij zult, hoop ik, U-zelve herkennen. Hartelijk gefeliciteerd!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Allen vriendelijken briefschrijvers, naar aanleiding mijner in de couranten medegedeelde ongesteldheid, verwijs ik naar het 'bericht' bovenaan. Ik moest daardoor mijn Telegraaf-betrekking opzeggen, maar ben *hier* volkomen-wèl.

REDACTRICE.

Berichten.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard. Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Wegens plaatsgebrek moet het vervolg van Uit den Ouden Tijd, door A.J. Servaas van Rooyen, blijven liggen tot het volgend nommer.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged

19 September 1906.
20ste Jaargang.
Nº. 12.

Hoofdartikel
‘Lieve Meisjes’.

> ... ‘Zoolang hij nog zoo klein is, is het beste een gewoon dienstmeisje van een jaar of achttien Dat meisje let dan op hem, wandelt met hem, en houdt hem droog Mina (de keukenmeid) weet zoo'n lief meisje...’

De bovenstaande woorden haal ik uit een pas uitgekomen feministisch boek van *Johanna Steketee*, dat, blijkens het voorwoord van mevrouw *Versluys-Poelman,* de nog al niet geringe pretentie wil maken, van op te lossen de in *Hilda van Suylenburg* nog niet ontwarde moeilijkheden van het gehuwde-vrouw leven der volbloed-feministe.

Over het volkomen talentlooze en belachelijk-idioterige van 't heele nonsens-boekje als zoodanig, zal ik 't in dit blad op een andere plaats hebben. Het geldt hier een van die onbeduidendheden, die 't voetspoor van Hilda van Suylenburg volgen in alles, *behalve* in het talent waarmede dit boek in elk geval was geschreven. -

Maar 't is wèl de moeite waard, afzonderlijk even stil te staan bij het oppervlakkig-onware van zulke ‘nuttige’ dames, die zich niet schamen aan te moedigen de helaas maar al te wijd en zijd verbreide onheilvolle gewoonte, ook van vele van ouderwetsche mama's, hun *kleine* kinderen toe te vertrouwen aan kinderwichten zonder eenig besef van verantwoording of van hetgeen een kind noodig heeft. Is het niet godgeklaagd, dat Johanna Steketee, in bovenbedoeld product van hare feministische hersens, durft praten van de behoefte harer heldin, zich aan ‘de’ verwaarloosde kinderen te wijden, waar zij voor de algeheele verzorging van haar eigen, pasgeboren kindje, een ‘lief meisje’ laat zoeken.... door de meid!!!!

Het is een bekend feit, en dat waarlijk ook niet véél nadere omschrijving behoeft, dat er geen slechter en onopvoedkundiger manier denkbaar is van kleine kinderen grootbrengen, dan door hen over te laten aan dergelijke, zelve geheel onopgevoede, en van alle verstandige begrippen ontbloote dorpsmeisjes ‘van een jaar of achttien.’ - Drie zomers achtereen heb ik hier in Interlaken, waar ik bijna elken dag vertoef in het Rügen-park, een dagelijksche gelegenheid tot studie van dergelijke kinderwichten, want de plaats waar ik bijna altijd zit is eene, waar zich geregeld de Interlakensche dienstmeisjes, ‘van een jaar

of achttien', plegen te verzamelen met de haar toevertrouwde kinderwagens en inhoud. En dagelijks maken wij de opmerking tot elkander: Als de moeders toch eens *wisten* wat er gebeurt met hun kinderen, zoude er één zijn, die daarbij rust en vrede had?! - Slaan en stompen bij 't minste vergrijp, bij elk ding, wat de onderling societeit-houdende 'lieve meisjes' stoort in haar kout, spreekt van-zelf. - Die teere, nauwelijks gevormde leden krijgen allerlei duwen, stooten, en oorvegen, waarvan het hoogst twijfelachtig is, of de gevolgen niet blijvend nadeelig zijn. Verder behoef ik niet nader toe te lichten, dat de 'lieve meisjes' het veel te druk hebben, hetzij met onderling kletsen, hetzij met

'Am Wasserbrunnen.'
Het plekje in het Rügenpark waar wij dagelijks zitten en onze thee drinken.

'n meegenomen boek of 'n breiwerk, om behoorlijk acht te geven op de hun toevertrouwde kleinen. Die klimmen rond op de banken, laten zich afglijden van de hoogten, slaan en vechten onderling, zoo hard ze kunnen. - Ik heb het bijgewoond, dat een der 'lieve meisjes' dientengevolge een half uur moest *zoeken* vóór ze haar driejarige beschermelinge had weergevonden; terwijl ze met een vriendin kletste, was het kind weggeloopen, het bosch in. - Zal een dezer 'lieve meisjes' thuis de wáárheid bekennen als er een ongeluk gebeurt? Zal zij zich niet met noodleugens eruit redden? Immers valt daaraan niet te twijfelen.

Opvoedkunde! Och ja, daarmee gaat het ook aardig toe, als die aan deze 'lieve meisjes' van 'een jaar of achttien' wordt toevertrouwd! De natuurlijke behoeften dezer kleinen verrichten ze op de meest ongegeneerde wijze, zooals hun dat invalt; hun 'lieve' kinderwichten hebben het veel te druk met lezen of praten om daarop te letten. En, als er gegeten moet worden, brood en melk voor den dag wordt gehaald, welke fijne manieren kan men dan verwachten van dorpsmeisjes in hun eersten dienst, die thuis zelf leerden eten en drinken zooals 't hun 't *gemakkelijkst* was, maar allerminst zooals het behoort. -!

Déze bovenvermelde eerste categorie is niet zachtzinnig met de haar toe vertrouwde kleinen. Ik heb er o.a. ook eene gekend, die de kussens uit den kinderwagen gemakkelijk voor zichzelve op de bank spreidde, en lang-uitgestrekt daarop een siesta hield, terwijl het kind, op den harden grond neergezet, zich met 'n oude pop moest onledig houden, en, als 't schreeuwde, een speen in den mond werd gestopt; (speenen spelen in de opvoeding van 'lieve meisjes' een hoofdrol).

Maar er is ook een héél zachtzinnige cate gorie van ‘lieve meisjes.’ Die geeft in alles toe. Wil 't kind wat lekkers hebben, 't mondje wordt volgestopt; wil het drinken tot in het oneindige, 't wordt kroezen melk of water gereikt zooveel het maar lust. Wil het niet slapen, maar op schoot zitten, het wordt dadelijk uit zijn wagen genomen, en gezet of gelegd zooals het dat verkiest. Wil het geen doek of manteltje om hebben, 't krijgt zijn zin. Verkiest het vijf minuten

later zich met dat alles warm in te stoppen, óók goed. Zoo toonen deze onervaren 'lieve' meisjes op *hare* manier haar *liefde* voor de kinderen die haar zijn toevertrouwd, en die natuurlijk bedorven en eigenzinnig worden, in vele gevallen lichamelijk ziek, tengevolge dezer domme behandeling. -

Wilt ge nog een paar voorbeelden, niet van hier, maar uit uw eigen vaderland en het mijne. -?

Ik heb een nu reeds overleden dame gekend, die al haar leven op de meest-mismaakte wijze moest voortsukkelen, door de schuld van het 'lieve meisje', door wie de moeder haar liet 'verzorgen' à la Johanna Steketee. Het bedoelde 'lieve-meisje', had haar namelijk, al kletsend, op den grond laten vallen, zóó ongelukkig, dat ze levenslang mank bleef en gebocheld.

Ander voorbeeld; toen ik-zelve nog een kind was, heeft mijn moeder een tijd lang uit medelijden zoo'n kinderwicht in haar dienst genomen, als derde meisje om tafel te dienen, want het arme wezen was met vier kleine kinderen tegelijk uit wandelen gestuurd door haar vorige meesteresse. Ze had twee in den kinderwagen, en de twee anderen liepen al. Hoe het gebeurd is, wist ze zelve niet te zeggen, maar, nommer een viel uit den wagen, en was nog denzelfden avond dood. - Smadelijk weggejaagd, en half gek van berouw en verdriet, kwam zij bij hare eigene moeder, die bij de mijne een thuis voor haar kwam vragen, om haar afleiding te bezorgen. -

En ik herhaal, uit *medelijden* nam mijne moeder haar. Want, steek de hand eens in eigen boezem. Zouden wij, - zelf beter-opgevoede, en méér-beschaafd groot gebrachte vrouwen, - ten slotte op dien *zeer jeudigen leeftijd*, van 'een jaar of achttien', heel veel betrouwbaarder zijn geweest? Juist daarom is het zulk een onzin en zichzelf wat wijsmaken, te zeggen: O ja, maar ze zijn niet allemaal zoo; er zijn óók wel heel anderen, aan wien men zijn kinderen wel gerust kan toevertrouwen. - *Die zijn er niet, want de leeftijd en de onervarenheid sluiten dat uit.* - Nog eens, steek de hand in eigen boezem, en herinner U, wat en hoe ge zelf waart op dien leeftijd. Zoudt gij U toen rekenschap hebben gegeven van uw plichten, uw verantwoordelijkheid aan een vréémd kind, niet eens uw eigen? Zoudt gij toen het geduld, en het verstand, en de ondervinding hebben gehad, het den ganschen dag liefdevol bezig te houden, te verzorgen, met gestage opoffering van uw eigen gemak en genoegen en tijd?

En dat alles wordt wèl verlangd van een 'lief meisje' van een jaar of achttien, dat gij opschommelt uit het eerste het beste arme gezin, dat noch manieren kent, noch begrip heeft van opvoeding, dat in negen van tien gevallen zelve is grootgebracht onoordeelkundig, en ruw, en met leelijke woorden, en diezelfde methode dus toepast op het haar toevertrouwde wezentje, en dat daarenboven, plotseling zelve meesteresse over haar tijd en haar genoegens, terwijl zij alleen met het kind wandelt of op de kinderkamer zit, in de verzoeking wordt gebracht van ondertusschen voor haar eigen plezier te gaan naaien, lezen, spelen, of wat ook, en het kind maar 'zoet te houden', op de manier die haar daarvoor 't meest geschikt voorkomt!

Men versta mij wel - kindermeisjes zijn misschien een noodzakelijk kwaad, ofschoon ik mijne eigene moeder, en menige andere, dikwijls heb hooren zeggen: Ik zou liever *alle* huiswerk zelf verrichten, en alleen een goede, vertrouwde, dure kindermeid nemen, als ik geen geld had voor méér dienstboden, dan het geld uitzuinigen op 'n jong kinderwicht, die men natuurlijk voor een béétje loon kan krijgen. - Intusschen, er is een groote reeks van gezinnen, die ook voor één volslagen

dienstbode geen geld genoeg heeft, die zich dus *moet* behelpen met ‘meisjes van 'n jaar of achttien’, en, als er in die gezinnen dan veel kinderen zijn, dan kan de huisvrouw niet altijd overal tegelijk wezen, dan *moet* ze wel eens wat overlaten, van uitgaan met de kinderen enz., aan haar gehuurde hulp. -

Maar niet daartegen, tegen *noodzaak*-omstandigheden, is mijn artikel gericht. Het richt zich tegen de schandelijke en tegelijk idioot-achtige praatjes eener Johanna Steketee, die je wil wijsmaken, dat het ‘nuttig’ is zich aan ‘de maatschappij’ en aan ‘verwaarloosde kindertjes’ te wijden, en ondertusschen je eigen kindje over te laten aan ‘lieve meisjes’ van ‘achttien jaar of zoo’, welke de keukenmeid voor je moet opscharrelen. Het boek van Johanna Steketee wil der gehuwde vrouw den weg wijzen, in feministischen zin. Mevrouw Versluys-Poelman komt het aanpreeken als zoodanig, met een voorwoord. Welnu, men kan zien hoe *schromelijk* deze wegwijster in de war is met de ware plicht eener gehuwde vrouw, als men verneemt dat hare heldin een getrouwde vrouw is, die niet *behoeft* te werken om den broode, maar het doet uit *plezier*, die als zoodanig boekenrecenseeren veel ‘nuttiger’ vindt, dan haar eigen kindje grootbrengen, en, nadat zij een half jaar lang na zijn geboorte heeft gemokt en gemopperd over het ‘tijdverlies’ dat hij teweegbrengt, als schoone oplossing van alle moeilijkheden uitvindt: een lief meisje van een jaar of achttien, die hem totaal zal verzorgen, terwijl zijzelve ondertusschen in 'n ‘artistieken’ koepel gaat zitten boekenrecenseeren, en treuren over ‘de verwaarloosde kindertjes in de maatschappij.’ -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

De photo's van ‘Het drama te Interlaken’ (*Zie vorig nommer.*)

Portret van de moordenares. Rondgezonden aan de Zwitsersche autoriteiten. De politie te Lausanne meent in deze photo te herkennen een Russische studente, die ook reeds betrokken is geweest in een moordaanslag op de Keizerinweduwe van Rusland, en in 1903 studeerde te Lausanne.

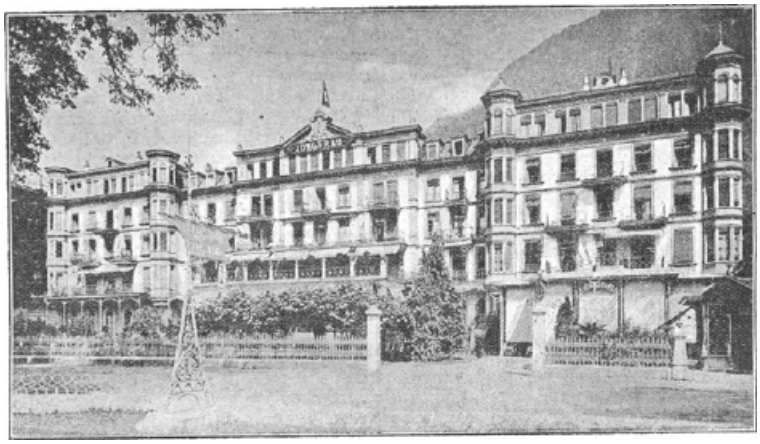

Het hôtel Jungfrau, waar de moord is geschied.

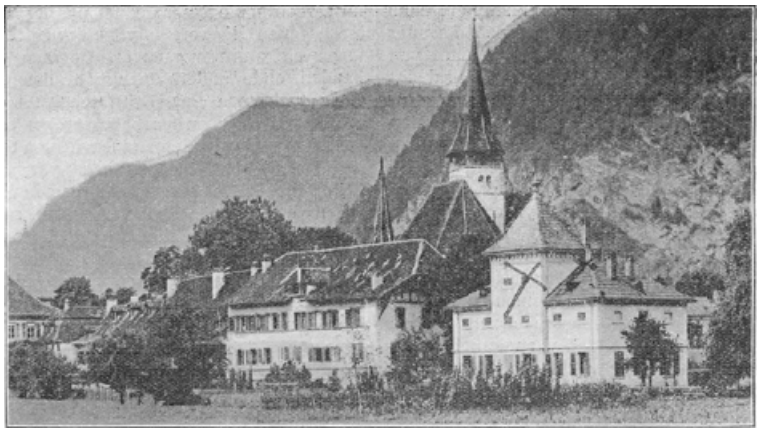

Interlaken. - Klosterkirche en Schloss. Het kruis duidt haar gevangenis aan.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXII. Over Nonnenkloosters in Brabant. III.

Hetgeen medegedeeld wordt over het 'Fraterhuis te s Hertogenbosch' slaan wij over. Thans zullen we ons aan de hand van het handschrift bezig houden met de *'Zusters van Orthen te s Bosch (s Hertogenbosch) en de Zusters van Sint Agnes te Zaltbommel.'*

De statuten en gebruiken der zusteren van Orthen zijn als volgt omschreven.

1. **Van opstaen.** Item wie dat hoert dat die clock te vier uren luyt, die zal vluchts clappen ende die susteren wecken, ende dan sal elcke suster rechtevoert cloppen aen haer hoeffden voort ende wecken die suster, die haer naest slaept, ende dan en sal nyemant langher blyven liggen sonder oirloff, ende als ennich suster merct dat haer een ander suster verslaept oft van traecheyden blijft liggen, soe sal sij daer toegaen ende wecken se minlike, so langhe dat sij opstaet, ende nyemant en sal van zijnere slaepstat gaen, hij en hebben ierst sijn venye gebedt ende wat goets geoeffent ende opgeset (voorgenomen), opdat wij onsen Lieven Heer die ierste vrucht offeren van alle onse wercken. *2.* **Van in de bedecamer fe comen.** Item als men daernae den susteren een teycken doet om aff te gaen van haere slaepstat, soe sal een iegelycke suster rechtevoert gescichelycke ende wackerlycke aff gaen ende haestelycke in die bedecamer commen, ende eer die susteren op haer hantwerck gaen, dat hem bevoelen is te doen, soe sullen sy hem te voren wapenen tegen den toecomenden dach metvuerighen gebeden ende met stantachtigen opset, ende voer dencken hoe sij den aenstaenden dach mochten nuttelycken toebringen, onsen Lieven Heer daerin te behaegen ende haer gebreecken ende passien daerin te verwinnen ende haeren medesusteren stichtich te wesen, ende dat sij haer hantwerck doen mochten, nae sympelre ende ootmoedigher gehoorsaemheyt ende in penetentien van haeren sonden. *3.* **Hoe men den dormpter sluyten sal ende te Metten comen** Item als die susters van den dormiter affgegaen sijn, soe sal men se vluchts toesluyten, ende dan en sal daer nyemant op noch afgaen sonder noot, alsoo langhe als daer susteren slaepen, opdat men hem haer ruste nyet en beneme; ende als men dat teycken doet, soe sal men vluchts beghinnen Metten ende andere gebeden te lesen, ende in der Metten,

als men luydt oft dat teycken doet, dan sullen die susteren die naegeslaepen hebben, tsamen opstaen ende affgaen, gelijck die

susteren die voer opgestaen zijn, ende dan sal men die dormpter weder sluyten, ende daernae en sal daer nyemant opgaen sonder noot ende oorloff, mer behoefft yemant van sieckheyt langher te ligghen, die sal int sieckhuys gaen. *4.* **Hoe men Metten lesen sal.** Item die Metten ende alle die ander getijden sal men altoos devootelycke ende manierlyken lesen op die gesette uren, ende men en sal nae nyemant wachten, ende onder die getyden en sal nyemant van synre stat (plaats) gaen sonder noot, mer wie behoeft aff te gaen, die salt voer off nadoen, ende elcke suster, sal die getyden alsoo bescheydelyck ende also lude lesen, dat men voer haer ende achter haer verstaen mach; ende gheen suster en sal die getijden voer aanheffen dan die dat bevoolen is; noch men en zal geen vers aanheffen, eer die oude susteren dat leste woert van den voergaenden vers lesen; ende onder die getijden en sal nyemant spreecken sonder merckelycke noot, noch binnen eenen *Miserere* [hier als maat van tijd bedoeld] dat die lesse, die nae die getyden leest, uuyt is. Ende die suster die voerleest die getijden, die sal tot elcker uren cloppen, ende dan sal elcke suster lesen een Ave Maria ende bidden voer haer oversten ende medesusteren. Ende eer sij die getijden beghint te lesen, soe sal sij twee Miserere te voren cloppen ende seggen: Vader ons ende dan sal elcke suster halen dies sij behoeft ende spoeden haer, opdat men nae haer nyet en derff wachten. *5.* **Hoe men misse hoeren sal** Item als men ter missen luyt, soe sullen alle die susteren stilleken ende gesatelycken comen, ende hooren misse, ende gheen suster en sal van daer blijven sonder noot off oirloff, noch uuyter missen nyet gaen, eer sy geeyndt is. Ende elcke suster sal haer wachten van luytrufticheyt in den dienst Godts, soe sij best can, van allen dinghen daer sij yemanden mede hynderen mochte in sijnen gebede. Ende wie ennich suster slaperich merct in den dienst Godts, die sal se minlyck aentrecken, so lange totdat sij haer bewijse (het bewijs geeft) wacker te wesen, ende wat suster aengetoogen wordt, die sal rechtvoort (aanstonds) op knyelen ende bewijsen haer ootmoedelycke ende minlycke, al waert oock dat sij haer nyet slaeperich en voelde. Mer nyemant en sal den anderen aantrecken, die hem nyet traechlyck noch ongoddienstelyck en bewyst. Ende als den dienst Godts uuyt is, soe sal elcke suster gesatelyck weder gaen tot haren wercke. *6.* Item alster eens geschelt is ten eeten, dan en sal geen suster meer spreecken sonder werckelycke noot, voordat die lesse, die men nae der Noenen leest, eenen Miserere uuyt is geweest. Voort mach elcke suster gaen ende dwaen[1] haer handen ende anders daer zy te doen heeft. *7.* Item als men anderwerff schelt ten eeten, soe en sal gheen suster meer wercken buyten oirloff oft geheyter, (iemand iets heeten te doen = bevelen) der moeder, noch nyet langher beden dan drie Ave Maria, ende comen vluchts ten reventer. Ende gheen suster en sal van der tafelen blijven sonder oorloff. Ende die taeffelleester zal drie Miserere wachten, totdat die susteren vergadert sijn, ende dan sal sy vluchts die Benedicite lesen, ende onder die Benedicite en sal geen suster uten reventer of daer in gaen sonder merckelycken noot. *8.* Als de susteren ter taeffelen geseten, zijn, so en sal gheen suster beghinnen te eten noch te drincken, eer men dat teycken doet. Ende als men dat teycken doet, soe sal elcke suster nyghen metten hoefde ende beghinnen gesatelyck te eten; ende over taeffel en sal gheen suster yet met allen spreecken, mer gebreect iemant yet, dat sal men heymelyck te wete doen den susteren die daar dienen, ende elcke suster sal haer wachten van luytrufticheyt, opdat sij den anderen susteren nyet en hynder die lesse te verstaen. Ende als men

1) Van *dwagen* = reinigen, waarvan ook dwale = handdoek afkomt; nog over in het woord *dweil.*

den susteren een gericht voerbrengt, dat sullen sij ootmoedelycke met beider handen hadden ontfangen ende nygen der suster metten hoeffden, diet hem brengt. Ende wanneer die susteren drincken willen, soe sullen zij die can, oft daer zij uuyt drincken, nemen met beyden handen. Ende oever taeffel sal elck suster haer oogen nederslaen ende sien voer haer, ende sij en sullen niet mercken oft besien wat die susteren eeten oft drincken, die besiden oft tegen hen sitten, dan die dat bevolen wordt; ende susteren en sullen langs ter taeffelen sien, dan die susteren die daer dienen, maer een yegelyck sal manierlycken eten ende drincken tot bequamelycker satheyt ende wesen genuechsaem van dyen dat men hem gheeft, en horen vlitelyck na der lessen. Ende oever taeffel en sal geen suster die ander noden, dan dient bevolen is. Ende na den lesten teycken en sal geen suster meer eeten oft drincken sonder oorloff, mer een igelyck sal onsen Lieven Heer dancken met geneichden hoofde

van zijnen gaven, daer hij se dagelijck mede spijst, ende staen stilleke ende sedelyck op ende lese devotelyck haer gratie met nedergeslagen oghen. Ende onder die gratie en sal geen suster van haerre stadt gaen sonder noot noch ennighe luytrufticheyt maken, die men beteren can, ende die susteren die naëten, die sullen swijgen gelyck de susteren die voergegeten hebben. Voert soe, en sal gheen suster eten of drincken buten tiden sonder oirloff. Ende als den susteren in den reventer gemeinlyck wat tot recreatie gegeven wort, dat sal elcke rechtevoert opeten, of sijt mach, mer niet met haer uuyten reventer draghen sonder oirloff. *9.* Item nae der maeltijt sal elcke suster lesen eenen Miserere voer alle gelovighe sielen ende bidden getrouwelyck voer diegheen, die hen haer notoerfde besorcht ende bearbeyt hebben, ende gaen al stilswigende op haer werck enne arbeyden getrouwelycke, om penitentie te doen voer haer sonden. Ende want in veel spreecken veel sunden gelegen sijn, soe sal elcke suster haer wachten van callinghe te maecken over haer wercke, die niet nut of noot en is totten wercken die sij doet. Ende geen suster en sal tot geenre tyt op die bedecamer also lude spreecken, datter den anderen susteren hinderen moghen, die daer swijgen of beden, ten waer dat die susteren gemeinlyck oerloff hadden te spreecken. *10.* Item als die susteren des namiddachs gemeynlyck slapen, soe sal hem een yegelyck wachten van luytrufticheyt opdat sij malcanderen haer rust niet en benemen. *11.* Item des Vridachs na der vigilien soe sullen die susteren een iegelycke gaen tot ennich van den susteren, dient geoorloff is gebreken te vermaenen ende bidden haer om Godswille, dat sij haer gebreecken wille seggen, ende dan salt die ander suster ootmoedelyck ende goedertierlyck doen, sonder ennich ander callinghe met malcanderen te hebben. Ende voer off nae en sal geen suster totter ander gaen sonder noot of orlof. *12.* Item des avonts te ses uren sal men rechtevoert beginnen seven salmen te lesen, ende op die gemeyn werckedaghen sal men des avonts omtrent acht uren aflaten van gemeynen arbeyde, ende des heyligen avonts tusschen seven ende acht uren, als men dat teyken doet. Ende dan en sal geen suster meer wercken sonder oerloff, mer al swigende in de bedecamer vergaderen, om haer gebeden te spreecken; ende elcke suster sal nau toehoeren wat hem woert heyten lesen ende waervoer si bidden sal, ende dat sal sij haer getrouwelyck pinen (trachten) te voldoen; noch oock niet uten gebede gaen voerdat Salve Regina gelesen is. *13.* Item des avonts, nadat Salve Regina gelesen is, so sal elcke suster vlitich wesen, voer sijn bed hem selven ende sijn conscientie te ondersuecken na Sancte Bernardus woordden, ende besien hoe si den voerledenen dach toe heeft gebracht, opdat sij weten mach, weder si in duechden voortgaet of ontblijft. *14.* Item als die clock omtrent negen is, soe sal men den susteren een teycken doen haar venien te bidden. Ende onder venien en sal nyemandt ennighe luytrufticheyt opten dormter maeeken, daer men den susteren haer gebet mede behinderen mach; ende na der venien en sal geen suster langher op haer knyen beden dan drie Ave Maria, mer si sal haer devotelycke bevelen in den handen ons Lieven Heren ende in die hoede der heyliger Engelen, ende bereiden haer gemanierlyck te bed te gaen. Ende geen suster en sal voer te bed gaen sonder orloff, noch des nachts opstaen of in haer deden slapen sonder noot oft oerloff. Ende des nachts sal elcke suster haer sonderlinghe wachten van luytrufticheyt op ten dormter te maecken, opdat men den susteren haer ruste niet en behinder. *15.* Item geen suster en sal van haere slaepstat blijven sonder oorlof, noch by geen suster slaepen in geenre wijs, sonder der moeder oorlof, noch op geen ander bed gaen slapen dan daert die moeder bevoelen heeft dat sij slaepen sal. Ende des avonts sal men altoos op elcken

dormter omgaen ende besien of daer yemant van den susteren ontbreect, die niet by haer bed en is, ende als daer ennige suster ontbreect, die men niet vinden en can dan sal men der moeder van denselven avont te weten doen. Ende als ennige suster waecken sal of by orlove wat anders doen, die salt der suster laten weten, die den dormter sluyt. Ende geen susteren, die den dormter sluyten, en sullen slapen gaen, sy en weten waar die susteren zijn, die hem gebreecken. *16.* Item niemant en sal met eene bernender (*van branden*) kerssen sonder laterne bij torff of hoy oft stroy oft vlas gaen of bij ennech bedden opdat ons allen daer geen last aff en come. Ende op die dormters en sal nyemant die keerse van laternen nemen, of der kerssen yet doen dan die suster, die dat bevolen is, ende wie ennige kersse uuyt doet, die sal die voncke mede uuytdoen; ende voert sal elcke

suster tot allen steden sorchvoldich wesen die kerssen ende dat vuer wael te bewaeren, ende des avonts sal men dat vuer oeveral besien, oftwael bedect ende bewaert is. *17.* Item men sal alle die vensteren, doeren ende poorten des avonts wael sluyten, eer men slapen gaet, opdat daer ghenen schaede af en come; ende die susteren, die sloetelen hebben te bewaeren, die sullen se des avonts so bestemmen, dat men se des nachts niet en dorft suecken, of noot waer van brande of diesgelyck. *18.* Item wanneer men Vrijdaechs collatie houden sal, soe sullen alle die susteren, als men dat teycken doet, rechtevoort stilliken in die camer vergaderen, en geen suster en sal van daer bliven sonder der moeder oorloff. Ende sij sullen hem wael byeen schicken, ende nyemant en sal achter bliven sitten, verscheyden van den anderen susteren, ende die moeder sal eerst den susteren vermaenen, wat sij weet dat tegen die goede gewoenten des huys geschiet is. Ende wanneer die moeder den susteren ennighe punten vermaent van haren gebreecken, soe sullen si gesatelyck opknyelen, ende haer scout belyen ende seggen, dat sij hem gern beteren sullen. Ende daernae, als die moeder haer woerdde geeyndt heeft, soe sullen die olde susteren spreecken, ende sullen oock den susteren vermanen in dien punten, die tegen goede ordinantien ende tegen goede sede plegen te geschieden, ende dier wilen (terwijl) dat die moeder ende die olde susteren spreecken, soe sullen allen die andere swijgen, ten waer dat die moeder enich van den susteren yet vraechden of hiet spreecken (beval te spreken). Daernae, als die moeder int gemeyn vraecht of yemant yet weet, dat tegen die goede gewoenten geschiet is, so mach dat elcke suster scamelyck ende ootmoedelyck seggen, daer sij gebreck in weet. Ende in deser collatien en sal mer een suster teffens spreecken, also lude dat ment overal verstaen mach; mer nyemant en sal ennighe runinge (in den zin van *mompelen* of *fluisteren*) maecken tegen den anderen; noch oock niet voortbrenghen, dat tot dier collatien niet en dient. Ende als die moeder yet heyt oft verbiet, int gemeyn, dat sal geen suster in haerre tegenwoordicheyt wederspreeken, mer een iegelyck sal dat getrouwelyck pinen te houden. En heeft daer iemant hinder oft gebreck bi, die salt der moeder voer off na alleen te kennen gheven. *19.* Item gheen suster en sal metter andere ennighe sunderlinghe callinghe of opsetten maecken, daer sij in gemerct moegen worden van yemant. Ende off yemant van den anderen alsulcke dinghen mercten of saghe, die en sal des nyet verswygen voer die moeder, opdat daer gheen arch af en come. Ende als ennich suster der ander wat secht, daer quaet af comen mocht en sij haer bidt dat te verswygen, dat mach sy wael verswygen voer die susteren, mer nyet voer haer oversten. Ende een yegelyck sal sorchvuldich wesen, alle ontstichtighe callinghe, die tegen die goede gewoonten zijn, uten huyse te keren. Ende elcke suster sal haer wachten, dat sij gheen dinghen en doe of en spreecke of en hoer, dier sij nyet en wil oepenbaer wesen voer haer oeversten. Ende wie haer daerin ontgaet oft alsulcke dinghen hoerden oft vernaem, die salt der moeder seggen, als sij ierst can. 2*0.* Item wanneer enighe suster van haeren oversten berispt of geschonden (beschuldigd) wordt, soe sal zij ootmoedelyck op haer knyen vallen ende haer schout (schuld) belijen ende beteringhe beloven. Ende sij en sullen nyet opstaen, haer oversten en heitent (bevelen) hem ende zij en hebben verghiffenis gebeden, ende ist dat sij haer oeversten noch weder schelden, soe sullen se weder ootmoedelyck op haer knyen vallen, ende niet opstaen, sij en heitent hem. *21.* Item als ennighe suster vermaent wordt van eenre andere suster om haer gebreecken, soe sal sij ootmoedelyck ende minnelyck spreecken ende seggen: Mijn lieff suster, tis myn schout (schuld); ick wil my gern beteren metter hulpen ons lieffven, soeten

Heren Jhesus Christus. Ende nyemant en sal ennighe suster ontschuldighen in haer tegenwoordicheyt, die vermaent wordt. Ende gheen sustere en sal diere anderen hardelyck off strengelyck off meysterlyck vermanen, mer sij sullen haer woerden oetmoedelyck ende minnelyck formeren, sonder ennighe bitterheyt oft vraeckelicheyt, gelyck men woude dat men hem haere gebreecken vermaende. Doch en sal gheen suster gebreecken vermanen uuyt quaeden vermoeden off van gissinghen, mer van dien dieselve gesien ende gehoort off gemerct hebben. Ende nyemant en sal den anderen een gebreck weder vermanen, daer si se eens in ver maent heeft, ten waer dat haer die susteren onminlyck bewezen had ende niet gebetert. Ende gheen suster en sal der ander haer gebreken nahouden, mer wie ennich oepenbaer gebreck merct van enigher suster, die sal si ootmoedelycke ende minlycke daerin

vermaenen, eer si slapen gaet. Ende soe wie haer ontschuldicht ende onminlycke ende stijffelycken bewijst ende haar schout niet bekennen en wille, die sal men totter moeder brenghen ende haer gebreecken daer voerleggen. *22.* Item als twee of drye susteren een gebreck merke, dat sal die oldtste suster alleen vermanen, ende alle die ander sullen swijgen, ten waer datter die oldste nyet en vermaende. *23.* Item gheen suster en sal tegen der anderre argueren, noch sij en sullen malcanderen nyet meysterlycke, of gebiedende, of onwerdelijcke, of verwytende toespreecken, noch ennighe onwerdighe wyse thoonen, mer sij sullen hen tot malcanderen ootmoedelycke ende minnelycke bewysen. Ende oft geviel, dat ennighe suster haer ontginck tegen der ander in ennich van desen punten voerscreven off dier gelyck, die sal der suster ootmoedelycke verghiffenis bidden, eer sij slaepen gaet, ende dan sal der ander suster weder ootmoedelycke verghiffenis bidden eer sij slaepen gaet, ende dan sal die ander suster weder ootmoedelycke ende minlicke bewijsen ende seggen: Lieff suster, ick wilt u gerne vergheven, ende ick hebt u lange vergheven. *24.* Item gheen sustere en sal van den anderen ennich achterspraecke ofte affdragende woorden spreecken, noch willen hooren, ende off yemant hoorden, dat haer een ander sulcke dinghen seggen woude, off yet dat derwerts droeghe, soe sal sij antwoerden: Lieve suster, ick ben alregebreckelicste, ende niemant en is sonder gebreck. Daarom segget liever der suster off onsen oversten. *25.* Item als enighe susteren gehaelt werden van haeren gewoenlycken wercken tot eenen anderen werck, soe sullen sij haer werck vluchts laten staen ende gaen rechtevoert ende beghinnende dat ander werck te doen, soe sij alderbest cunnen. Maer waert dat ennighe suster siecten of zeren, of oock ennich ander gebreek had, waerbij dat si dies werck niet en vermocht, die sal dat ootmoedelyck te kennen gheven dier (aan die) suster, die dat beveel van dyen werck heeft, ende doen dat men haer heyt. *26.* Item gheen suster en sal van haren hantwerck gaen, dat haer bevoolen is te doen, sonder oorloff dergeenre die dat bewaert, ende seggen waer sij gaen ende haestelycke wedercomen op haer werck. Ende geen suster en sal in heymelycke hoecken, noch spreecken sonder oorloff. Noch nyemant en sal in die koken gaen, noch eten sonder orlof. *27.* Item in den uuytwendighen aerbeyde sal haer elcke suster wachten, dat sij niet en spreke dan tot dien werck en dient, ende datselve sal sij stilleke doen sonder luytrufticheyt. Ende als die uuytwendighe wercken gedaen sijn, so sal men die susteren wederstueren tot haeren gewoenlycken werken ende elcke suster sal haer vlitelyck haesten uut dien werck, daer sij afgehaelt is, ende verblijden haer daerin, dat sij oorsaken ende reeschap (reden) heeft penitentie te doen voer haer sunden ende veel verdiensten te vergaderen. Ende een yegelycke suster sal haer in alle steden (plaatsen) altoos waren voer luytrufticheyt, in wat werken of steden dat sij is. Ende niemant en sal die doren *(deuren)* oepen laten staen sonder noot. *28.* Item als enighe suster uten huyse gaet, so sal sij slechtelike (van *slecht*, eertijds beteekenende *eenvoudig*) ende manierlike henengaen, ende houden haer handen voer haer. Ende wanneer die susteren malcanderen ontmoeten so sullen si die een den anderen mitten hoefde werdelyke toenygen ende eren den Heyligen Geest, die in der ander woent. *29.* Item als enighe susteren met malcanderen spreken, so sullen si haer woerden cort ende slecht maken. Ende wanneer die een suster der ander yet bidt (hier in den zin van *verzoeken*) soe sal si ootmoedelike seggen: Wildi dit of dat om Godswille doen? Ende dan sal haer die ander oock ootmoedelike ende minnelike bewysen ende seggen: Myn lief suster, ick wilt gern doen. Mer is daer ennich gebreck in, dat sijs niet doen en mach, dat sal si dan scamelike seggen, en

soe sal haer die ander tevreden setten. *30.* Item gheen suster en sal seggen, dat sij haer cleder dus of so (zus of zoo) gemaect wil hebben, mer men sal die cleder ende voert alle ander dinghen, die die susteren besighen, maken alst der moeder goet dunct ende der suster die dat bewaert; ende geen suster en sal haer sueken in die dinghen, die der natueren geliken mer een yegelyck sal dencken, dat haer dat snoetste toehoert, ende niet croonen wes men hem geeft; ende soe wie croent, dat haer die dinghen te moede ofte verworpen sijn, die sal mer voer die moeder brenghen. *31.* Item als yemant van den susteren yet gegeven wordt te besygen, het sij hoyken (huiken), rocken, of covelee[1)] of iet dat men aen of om heeft, so sal die

1) *Keuvel* = vrouwenkapje; hoofddeksel v. kloosterlingen.

suster ootmoedelike op haer knyen vallen ende ontfangent met danckbaerheiden dat men haer geeft. Ende een yegeliken sal die dinghen, die hen gegeven werden te besigen, trouwelycke pinen te bewaeren ende reynlike te houden. Ende niemant en sal der andere susteren clederen aentrecken, noch ontnemen, noch tegen malcanderen wisselen sonder oorloff; noch niemant en sal enich dinck, dat hem toehoort, selve wasschen off nayen sonder orloff. *32.* Item elcke suster sal altoos in allen dinghen den gemeynen orbaer sueken, ende nyemant en sal enighe dinghen onder die voeten laten liggen verderven. Ende wie ennich dinck vernielt, dat een en vlyeguyt wert is, die salt der moeder seggen ende ootmoetelike vergiffenis bidden. Ende soe wie schoen, of rocken, of kedelen (kielen) of enighe dinghen, die men tot enighe werken besigt, der suster afleent, diet bewaert, die salt rechtevoert, als ment gebesicht heeft, wederbrenghen daer ment haelde. Mer sijn die dinghen nat of vuyl, dat si wasschen behoeven, soe sal men se yerst wasschen ende dan vluchts (fluks) wederbrenghen. *33.* Item die moeder, of iemant die sijt beveelt, sal somptijt der susteren bedden besien; mer niemant anders en sal onder der susteren bedden suecken sonder oorloff. Ende niemant en sal geenrehande dinck onder sijn bedde leggen, dat die wormen moghen verderven; mer elcke suster sal haer schoen des avonts onder haer bed steken opdat sij den susteren nyet en hinderen mit haren starken roke. *34.* Item gheen suster sal yetwat heymelix oft eygens bij haer houden sonder orlof der moeder. Ende als iemant yet vint, dat ennich suster verloeren heeft, die salt vluchts brengen totter suster, die dat gebet des avonds eysschet, ende daer salt die ander sueken. *35* Item gheen suster en sal callingke maken van enigen dinghen, daer onminne of onvreede, of misnoeghen, of ennich gebreck of cranckeyt af comen mach; ende soe wie ennich gebreck, of siecken oft seeren heeft, die en sal dat tegen niemant vercallen of noch croninge maken, mer men salt der moeder seggen oft dien susteren, diet bewaren daer gebreck af is. *36.* Item die boeken sal men altoos reynlick ende wael bewaeren, ende die suster die de boeken bewaert, sal daer vlitelyck toesien, dat geen boeken unuyten huse geleent of ewech gegeven off vercoft en werde sonder der moeder orlof. Ende wanneer men enich boke uten huyse leent, dat sal men vluchts opschrijven opdat sij niet vergeten of verloeren en blijven. *37.* Iem als einghe suster gehaelt wordt ten venster yemant van buten toe te spreken, soe sal zij manierlyck staen of sitten mit nedergeslaegen ooghen ende spreken slechtelyck (eenvoudig) ende eenvoldelycke (eenvoudig), also lude datter die suster hoert, die bij haer is, sonder ennighe droevighe wyse te thonen, opdat sij niemant en scandalizeer; ende als die lude einghe dinghen seggen van der werelt, die den susteren niet en dienen, daer sal men die reden afbreken en laten ze niet uuytseggen, maer slaent van monde ende seggen der luden wat van der vresen Gods ende lasteren (laken) hun die sonden. Ende geen suster en sal voert venster noch op der straten, noch nergent tegen geens mans aensicht staen, soveel als sijt gebeteren can, noch bi der hant nemen, noch met niemant alleen van buten spreken, noch geenrehande wijse hebben, die haer medesuster niet en verstaet, die bij haer is. Ende als ist dat haer yemant van buyten toeruynen (toefluisteren) wille, sy sullen hem weder soe lude antwoorden, dattet die suster hoer, die daerby is. *38* Item als den susteren yetwat voer dat venster gegeven wort, dat sullen sij daer laten den susteren, die dat venster bewaren, ende die sullent der moeder laten sien, als sij ierst kunnen; ende geen suster en sal vercallen tegen ennige suster, tot wien sy voer dat venster geweest heeft, of wat sy daer gesien of gehoert heeft. Noch oeck en sals geen suster der anderre vragen, tot wien sij voert venster geweest heeft, of wat sij

daer gedaen heeft, sonder oorloff, of geheite (daartoe geheeten te zijn) der moeder. *39.* Item geen suster en sal alleen, noch sonder orlof uter poorten of ter straten gaen, ende soe wie uuytgeseynt wort, die sal ierst op haer knyen vallen ende lezen onser Liever Vrouwe een Ave Maria, dat si se behoeden wil, want sij onder hare vianden gaen. Ende eer sij uuter poorten gaen, soe sullen sij haerre medesuster haer boetschap seggen, daer sij om uuytgaen, het en waer dat hem haer oversten anders hieten. Mer op der straten en sal men geen callinghe maken sonder noot. Ende geen suster en sal sonder oorloff in die stadt eten, mer sij sullen haer boetschap snellike doen ende comen weder thuys ende seggen der moeder wat sy gevordert (uitgewerkt of volbracht) hebben. Ende geen suster sal gelt by haer houden sonder oorloff. *40.* Item als ennige van haren oversten uuter stadt

geseynt (gezonden) werden tot haeren vrienden oft om anders enige boetschap te doen, soe zullen sij ootmoedelike op haer knyen vallen ende begheren (in den zin van *verlangen, vragen)* die benedictie van haren oversten ende tgebet van haren medesusteren, ende sij sullen hem minlick ende vredelyck tot malcanderen vueghen in den weghe, ende haer boetschap sullen sij getrouwelyck doen ende comen weder thuys, als si ierst (zoodra zij) cunnen, ende bidden haeren oversten ootmoedelike om herberghe ende seggen dan wat se gevordert hebben (volbracht) *41.* Item gheen suster en sal ennige niemaren (nieuwtjes) thuys brenghen, noch onder die susteren vercallen sonder oorloff der moeder. Noch geen suster en sal der andere ennige bootschappen aen iemant van buten bevelen te doen sonder orlof, noch geen suster en sal der andere bootschappen seggen van haren vrienden, of yet gheven dat hem geseynt is sonder oorloff. *42.* Item gheen suster en sal ennighe callinghe maken van ongelike personen geestelycke noch weerlycke (wereldlijke), sonder noot. *43.* Item wanneer ennighe susteren haeren oversten te gemoet comen, soe en sullen sij nyet kyntschelyck (kind gelijk = kinderachtig) uuyten wege schieten, mer sij sullen haer oogen nederslaen ende gaen haer sweechs voerbij ende nijgen ootmoedelike metten hoofde, ende eeren onsen Lieven Heer Jhesum met werdicheden in hem, wiens stede sij houden. Ende elcke suster sal in alle steden haeren oversten eer ende werdicheyt bewijsen; ende wanneer dattet soe gebuert, dat ennich van den susteren spreeckt met haeren oversten, soe sal sij staen seedenlicke ende schamelicke, met nedergeslaegen oogen, ende spreken hem ootmoedelike, minlike ende mit werdicheyden toe; mer niet veel woerden, en sal men mit hem hebben sonder noot ende een iegelyck sal haer vlitelyck pynen haeren oversten gehoersaem te wesen, opdat sy die sorghe, die sij voer hen hebben niet versuchtende, mer met vrouden (vreugde) draghen. *44.* Item wanneer die susteren haer sunden oft cranckheyden ende gebreken biechten, oft mets vraegen willen, soe en sullen sy niemant beschuldighen, noch niemants gebreken rueren, also veer als sijt beteren cunnen, mer (maar) haerselfsgebreken sullen sij ootmoedelyck belyden ende raedts daerop vraegen. *45.* Item niemant en sal tegen ennighe suster vercallen van enniger castydinghe of verootmoedinghe, die hy lydt voer sijn gebreecken of die ennigher ander suster voer haer gebreken gedaen sijn, of die sij geleden heeft; noch geen suster en salt vercallen, wat haer opt spreeckhuys wedervaren is of in der biechten. *46.* Item gheen sustere en sal ennighe heymelike of sunderlinghe poenitentie uuyt haer selven doen sonder oorloff van haeren oversten, noch oock enighe gelooften loven (beloven) uuyt haer selven; mer bi raede van hoerre oversten so mach elcke suster, die tot haeren jaeren[1)] comen is, reynicheyt loven. *47.* Item als die susteren int gemeyn biechten tegen die Hoochtijden, soe sal een iegelycke suster nae de biechte om verlof bidden om tot den Heyligen sacrament te gaen ende gheen suster en sal totten Heylighen sacramente gaen sonder oorlof haers biechtvaders, ende niemant die daer oorlof toe heeft en sals sonder raet der moeder laten tot haer selven; ende wanneer die susteren totten Heyligen Sacrament gaen sullen, soe sal men altoos des avonts ende des morgens een lesse lesen van den Heyligen Sacramenten. *48.* Item altoos des Sonnendaechs ende des Heyligendaechs sullen die susteren des morgens vergaderen in die bedecamer ende hoeren daer den dienst Gods te gader toet Noen toe, ende dan sal men altoos na der Tertien die Epistel metter Evangelien op die bedecamer lesen. Ende dan en sal gheen suster van daer bliven, noch uuytgaen, noch niet met allen spreken sonder noot of oorlof. *49.* Item na den

1) Hieruit blijkt, dat *zeer* jonge meisjes, (kinderen werden aangenomen in deze stichting.

eten sullen alle die susteren weder vergaderen op die bedecamer, ende lesen daer haer Noen te samen, ende niemant en sal dan van daer bliven noch uuytgaan sonder noot, voerdat men dat teyken doet nae der lessen, die men op den Noen leest; mer als dat teyken gedaen is, so mach elke suster gaen daer zij behoeft, en dan en sal niemant callinghe maken sonder noot, mer elke suster becommeren met wat goets te lesen of te beden of yet goets te dencken, ende diergelike daer si bi verwackert (opgewekt) werde totten doechden.

Item omtrent twee uren sal men den susteren een teyken doen bijeen te gaen in der collatien ende eer iemant begint te spreken, so sal men eerst een lesse lesen van der H. Schrift, ende daerna sal elke suster.....[2)] een goet punctken seggen, ende niemant en salt voerbij laten gaen, si en segge wat goeds also lude, dat sijt in dier collatien alle verstaen moghen; ende

2) Onduidelijk.

geen suster en sal ennige heymelike ruyninge (fluisteringe) hebben met niemant in der collatien noch met opbrengen (voordragen) in der collatie, dat den susteren niet en dient. Item omtrent drie uren sal men den susteren een teycken doen op te staen uuter collatien, ende daer en sal niemant langher bliven sitten sonder oorlof, mer elck sal hem spoeden, die affgaen wille, en comen weder in die bedecamer ende lese Vigilie ende Vesper te samen, ende tussen die Vesper ende den avonteten en sal geen suster spreken noch enighe callinghe maken sonder noot][1]. *50.* Item na den avonteten sullen allen die susteren vluchts weder vergaderen in de bedecamer ende lesen daer samen haer Compleet ende ander gebet ende na den teyken so mach elke suster gaen daer sij te doen heeft. Item omtrent seven uren savonts sal men den susteren weder een teyken doen te vergaderen in den collatien ende geen susteren sal in geen andere collatie gaen daert haer geheiten is, noch geene suster en sal tot geenre tijt uuter collatie bliven, sonder orlof der moeder, ende wie niet en compt of en secht wat haer sake is, die sal men solange sueken, dat men weet waer sy blijft, ende se sullen met malcanderen wat goets vercallen ende opzetten (voornemen, beramen) tegen die toecomende weke, ende een yegelike sal hem hoeden voer onstichticheyt ende idelheyt ende voer werlike woorden, of iet dat dies henen draecht. Ende als men Ave Maria luyt, so en sal geen suster meer spreken noch niet langher bliven sitten, ten waer dat men hem op die tijt anders heet; mer een iegelyck sal slechtelyck (eenvoudig) opstaen ende lesen haer gebeth; ende nadat Salve Regina uuyt is, so sal elke suster voer haer bed gaen, ende nergent anders, sonder noot of orlof.

'Soe wat suster doet tegen enige punten van desen voerscreven gewoenten, ende vermaent wert van eniger suster, die voer haer comen is int huys, ende sonderlinge (int bijzonder), die geordineert is opt spreeckhuys te gaen, ende die vermaende suster haer niet doechdelyck terstont en betert, so sal die suster, die vermaent hevet, dat terstont geven te kennen der ondermoeder, ende die sal die susteren bijeen nemen, die vermaent hevet, ende vermaent is, ende overhoere die sake, ende na gelegentheyt der sake, is se cleyn, soe sal die ondermoeder die nederleggen mit cleynder verootmoedinghe; mer is die sake groot, als van kyven ende dergeliken, so sal men die aen die moeder brengen, ende die sal daervan die waerheyt ondersueken ende na gelegentheyt der saken castien (kastijden) of corrigeeren; ende of daer iemant rebel in gevonden worde van der moeder, so sal die moeder de sake den biechtvader te kennen geven, ende soe sal die onwillige suster haer penitentie ontfangen nae goetduncken des biechtvaders. Ende bovenal sal men alrevlytichste wachten ende waeren op swygen nae der lesten teken ende voer seven uren, over taeffelen, onder die getijde ende op den wech, ende dat overtreden te vermanen ende aen te brengen oft van node waer.

Item soe wanneer iemant achterspraeck doet van enige suster uuyt quader meyninge, ofte sal voer elcke achterspraeck eenen heelen dach swigen son spreken, ten waer noot om eten of drincken, of omt werck ende als men gemeynen oerloff heeft om wat goets te spreken. Item als men vercalt wat voer t biecht venster gemuetet (gemompeld), is of watte penitentie is, sal men drie dagen achtereen swijgen. Item als men vercalt tgeen opt spreeckhuys gemuetet (gefluisterd) is sal men een dach swigen. Item als men vercalt dat men gehoert oft gesien heeft aent spreeckvenster of wat daer gemuetet (gefluisterd) is, daer men iemant mede hinderlick is, of phantasie maken, sal men voer elcke reyse (keer) een heelen dag swigen, soe voerscreven is.'

1) Het tusschen deze haakjes [] gedrukte is in 't Hs. doorgeslagen.

* * *

(Wordt vervolgd).

Boekbeoordeling.

Mimosa (door **Johanna Steketee.**) (Uitgever W. Versluys, Amsterdam.)

Lieve lezers en lezeressen, in het bijzonder de getrouwden en geëngageerden onder u, ik veronderstel, dat gij u wel dikwijls in uw leven zult bezondigd hebben, of nog zult bezondigen, aan een omhelzing of een zoen.

Neen, het is geen ‘slip of the pen’, dat ik hier spreek van zich ‘bezondigen.’ Want ik wil u vragen, of gij u wel alvorens grondig hebt onderzocht, of er een ‘gegronde oorzaak’ is tot zulk een liefkozing, of uw ziel zich tot die andere ziel gedrongen heeft gevoeld bij die gelegenheden.

Niet! Hebt ge zoo maar in een spontaan hartelijke of teedere opwelling gezoend, lieve mensch, dan zijt gij, - lees er *Johanna Steketee* maar eens op na - 'onrein', 'laagzinnelijk' 'zondig.'

Om diezelfde reden vindt *Johanna Steketee* dan ook, dat de liefde van man en vrouw eigenlijk 't gelukkigst is als ze *niet* bij-elkaar zijn, maar ieder hun eigen weg gaan, daardoor 'in liefde en vrijheid elkaar hoogerop brengende en beter makende, nooit beperkende.'

Dat het, vóór men dien hoogsten gelukstaat heeft bereikt van *algeheele* scheiding, al komen moet tot ieder op een afzonderlijke kamer slapen, spreekt van zelf, want, natuurlijk, Mimosa 'gruwt' van een tweede kind, hetgeen wel niemand zal verwonderen, die verneemt, dat zij na de geboorte van nummer een, bij wijze van ontspanning, 'boeken wil en zal recenseeren', al is ze ook nog zoo zwak en ziek, dat haar man-dokter haar dat ten strengste verbiedt. Want deze ideaalmoeder der toekomst, vindt zoo iets als het zelf in orde maken van de luiermand voor haar kindje gansch en al beneden zich, en gaat liever, in plaats daarvan, in een afzonderlijk voor haar gebouwden koepel zitten denken over een nog maar 'vaag in haar omlijnd groot werk van een roman'.

Het slapen op die afzonderlijke kamer staat daarom ook nog in direct verband tot dit 'vaag-omlijnde groote werk', want *Johanna Steketee* is tot de ontdekking gekomen, dat men 's ochtends onder het aankleeden volstrekt niet moet praten als men zich wijdt aan de schrijfsters-loopbaan. Vrouwenhersenen schijnen, naar háár ondervinding, al héél gauw in de war te raken, want ''s nachts of 's ochtends vroeg praten, brengt in de war.'

'Ik kan dan niet rustig denken en voel me dan 's morgens nooit zoo helder, als wanneer ik alleen ben geweest.'

(Zou dit boek misschien ook in zoo'n 'onhelderen' toestand zijn geschreven?)

Nu, van zoo'n moeder en onder zulke omstandigheden kan je 't begrijpen, dat ze, 't heele huishouden overlatende aan de meid, aan deze verzoekt, haar een 'lief meisje' te bezorgen, om de algeheele verpleging over te nemen van dat lastige, kleine wezen, de baby, die zoo onhebbelijk is geweest te arriveeren, en zoo laag staat nog, dat hij schoone luiers noodig heeft en om eten schreeuwt, met algemeene minachting van het 'nuttige' werk zijner boeken-recenseerende mama.

Ondertusschen, terwijl deze zich afvraagt als haar eigen kind wakker wordt: 'Wat moet ik er mee doen', terwijl zij 'lieve meisjes' huurt, om het heelemaal te verzorgen, terwijl zij zich dagelijks ergert aan den tijd, dien het haar ontrooft, omdat het, in afwachting van 't 'lieve meisje', toch gekleed en verschoond moet worden, ondertusschen zint dit nieuwerwetsche warhoofd op 'de verwaarloosde kinderen in de heele maatschappij', waaraan zij zich wil wijden voortaan!!!

Mensch, steek de hand in eigen boezem, zou men haar willen toeroepen, als men zulke zotteklap ernstig nam. Maar het is misschien het best dat niet te doen en er alleen om te glimlachen!

Glimlachen in *elk* geval moet men zeker om de fonkelnieuwe ontdekking dezer feministische schrijfster, dat de vader bij het kinderen krijgen staat 'buiten het fijne scheppingswerk'. - Hier wordt de zelfaanbidding van de vrouw-schrijfster gansch en al tot idiotisme.

Ge vraagt misschien, lezer, hoe ik er bij kom, zulke mallootigheid te lezen of te bespreken. Och, omdat ik 't een aardig staaltje vind van de in praktijk gebrachte

theorieën der heel ernstig en gewichtig doende emancipatie-dames. Immers, dit vod is in hunne oogen een ‘vervolg’ op *Hilda van Suylenburg*, lees maar de voorrede, waarmede de overbekende, vergaderende en speechende, en om vrouwenkiesrecht jammerende feministe mevrouw Versluys-Poelman *Mimosa* inleidt, als een boek, dat ons de raadselen zal oplossen, welke in *Hilda van Suylenburg*, dat wijselijk eindigt, als het huwelijk begint, onopgelost zijn gelaten.

Reden, waarom mevrouw *Versluys - Poelman* dan ook zuur moet verklaren, dat, na al het gejuich en triomfgeroep over de verlossing door Hilda van Suylenburg (navolgster van De Negerhut van Oom Tom, in feministieschen zin, is het genoemd), toch na zeven jaren de toestand nog precies 't zelfde is als toen. - Natuurlijk ook, mevrouw Goekoop wist wel wat ze deed, toen ze haar roman besloot met het ultra-moderne huwelijk van de als advocaat optredende Hilda; ze wist wel, uit eigen ervaring dat in de *praktijk* zulke huwelijken leiden tot echtscheiding, onmin, narigheid in huis voor de kinderen, etc. En daarom deed ze op de ouderwetsche wijze, liet haar personen in den steek, daar, waar in de werkelijkheid de moeilijkheden begonnen. *Johanna Steketee*, evenals trouwens de heele bent van mevrouw Goekoop-nadoeners, veel

dommer dan deze, toegerust met oneindig minder wereldkennis en handigheid, zal nu eens eventjes dat zaakje opknappen, en je laten zien, hoe je 't moet aanleggen voortaan. - Eerste stadium: Je kijkt vreeselijk levensmoe, zit op je achttiende jaar voor een groote tafel met ‘zware boeken.’

Tweede stadium: ‘Als een zachte droombloem glanst de liefde over je. Het is zaligheid op te zien in zijn donker-glanzend oog, streelend je hand te voelen gaan over zijn hooge voorhoofd, zijn zachte, donkere krullen...’

(Foei, foei, *Johanna Steketee*, hoe ‘onrein’, hoe ‘laag-zinnelijk.’! Hier lees ik niets van een behoorlijk onderzoek naar ‘gegronde oorzaken’ tot die begeerten.)

Derde stadium: Je bent getrouwd, maar bedankt er voor iets te doen van de op je genomen huishoud-plichten als zoodanig. Daarvoor is de meid goed. In plaats daarvan laat je een koepel bouwen, met ‘artistieke ruitjes erin’, en sluit je daarin op, om te denken over een nog ‘vaag omlijnd groot werk, een roman of zoo iets.’

Het huishouden kost dientengevolge zooveel geld, dat de man, ofschoon hij goed verdient, begint te klagen over de groote uitgaven, die de inkomsten niet meer dekken. Doet er niet toe. Je krijgt zin, om ‘voor een groote honderd gulden boeken over de vrouwenquaestie aan te schaffen’, en, als hij dan verontwaardigd opstuift, snauw je hem flink en vinnig af: Waar steekt hij zijn neus in. Heb je niet ‘recht’ op koepels bouwen en boeken-uitgaven en andere plezieren voor je-zelf.? Samen lief en leed dragen, ook in financieelen zin, gut nog toe, wat ouderwetsch.! En dat dit toch óók in het belang zou zijn van je gezamenlijk kind, zooals de man schuchter oppert, wel, wat doet *dat* er toe.! Dat akelige wurm komt nu eenmaal, lastig genoeg! Je ook nog opofferingen voor hem getroosten! Kan je begrijpen, zóó gek zal 'n moderne moeder niet zijn! Die peinst liever over ‘de verwaarloosde kindertjes in de maatschappij’ Dat is de ware nuttigheid, weet je!

Vierde stadium.

Het akelige wurm *is* er. Natuurlijk komt 't in moderne-mama's boeken altijd onder vreeselijk en afzichtelijk ‘lijden’ ter wereld, zóó, dat je goed doordrongen wordt van de ontzettende slachtofferigheid der moeder. - Maar troost is bij de hand. *Niet* in de gedachte dat het kindje, je *eigen* kindje, er nu is, och neen, dat is weer zoo afgezaagd.! Maar in den aanblik van een grooten stapel ‘ter recensie aangeboden boeken’, in ‘blij-lachende’ mooie banden. Die aanblik is zóó heerlijk-schoon, dat je fluks aan de verpleegster aan het dicteeren slaat over het gelezene. En voor het eerst weer iets van geluk voelt!!!

Vijfde stadium.

Je ziet nu heelemaal je weg. Voor het huishouden dient de eene meid. Voor het akelige wurm neem je een ‘lief meisje’ (waar zijn die te vinden, o, *Johanna Steketee?*), aan je man deel je ten slotte mee, datje ‘gruwt van een tweede kindje’, en een afzonderlijke slaapkamer neemt. En aldus ben je volkomen vrij als een vogel in de lucht, om in den koepel te gaan peinzen over een ‘groot werk’, ‘zoo-iets als een roman’, en over de verwaarloosde kindertjes in de maatschappij, waaraan je je wilt ‘wijden.’

Zesde stadium. Je man heeft er genoeg van, gaat voor onbepaald op reis, onder een beleefd voorwendsel, Hurrah! Ziehier de oplossing gevonden.

‘Het gelukkige huwelijk der toekomst’, daarin bestaande, dat man en vrouw *niet* bij elkaar zijn, dat hij haar onderhoudt van zijn verdienste, terwijl zij ondertusschen prettig in een koepel zit te ‘peinzen.’

Men ziet het: Het was wel noodig, dat *Johanna Steketee* haar licht liet schijnen.

Het vervolg op Hilda van Suylenburg is inderdaad een schoone oplossing van de daarin nog niet uitgewerkte huwelijks-moeilijkheden!!!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Muziekstudie.

Op welke verkeerde wegen, de beoefening der muziek in huiselijken kring dikwijls geraakt is, schildert Hans Arnold in een duitsch blad.

'Op een partijtje had een krans van jonge dames het in de geleerdste vaktermen druk gehad over hun inspannende muziekstudiën.

Toen wij van tafel opstonden, werd bij de jeugd de danslust wakker, en daar er voldoende plaats en stemming was, kon men beginnen.

Maar helaas! onder het geheele gezelschap dames bevond zich geen enkele, die een wals of galop ten beste kon geven!

De een trok den neus op: "dansmuziek speel ik niet!" De ander kon niets van

buiten; - en zoo kwam er van het dansen niets.

Om mij schadeloos te stellen, veroorloofde ik mij het voorstel of niet iemand iets zou willen zingen en ons door de resultaten der stembandengymnastiek en stemvorming opvroolijken? Maar ook dit stuitte op niet vermoede en zoo 't scheen onoverkomelijke bezwaren.

“Mijn leerares heeft mij streng verboden de eerste twee maanden voor anderen te zingen. Ik leer naar eene geheel nieuwe methode en moet eerst alles afleeren, wat de vorige leerares mij aangewend heeft!”

Een tweede had geen muziek bij zich en kon zich ook niet zelf accompagneeren - de derde zong uit principe niet na den eten - en de laatste verklaarde, er had iemand gerookt in de kamer en daar kon haar keel heelemaal niet tegen!’

En hij vraagt verder: ‘Heeft het begrip kamermuziek, deze bekoorlijkste edelsteen in de diamanten keten der huiselijke genoegens, opgehouden te bestaan?

Wie zingt ons nog heden, zonder oogverdraaien, zonder een zekere pose van tragische muse met hoog geheven heen en weer slingerend muziekblad wat voor?

Van wie hooren wij een eenvoudig liefelijk lied waarbij ons zonnige dagen en lentegedachten voor den geest komen? Ik zou wel eens het gezicht van een onzer jonge kunstenaressen willen zien, die men voorstelde: “Jetz gang i am Brünnele” of “Steh ich in finstrer Mitternacht” te zingen - maar neen, ik zou 't toch liever niet zien!

Wie van onze “Musiktreibenden oder-vertreibenden” dames speelt ons uit de eene melodie naar de andere overgaand de lieve oude Mozart-Arien en Weber-liederen? Wie is in staat in het goede rhythmus en levendig in de maat een wals te spelen, waarop men werkelijk dansen kan?

Er zijn uitzonderingen - dat weet ik wel - maar het zijn helaas uitzonderingen en onze jonge meisjes krijgen heden voor 't grootste deel, zoodra zij een weinig aan muziek doen een zekere muzikale grootheidswaan!’

SOPHIE FISCHER.

Naar het Duitsch.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de

correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr. v. M. geb. G. te Voorburg. - Op Uw vraag heb ik U reeds particulier geantwoord. - Veel dank voor Uw lieve kaart, naar aanleiding van mijn stukje voor Excelsior. - Ja, tot zulk een verzoenende levensbeschouwing ben ik van lieverlede steeds meer gekomen. - Het deed mij veel leed van Uw ziekte en van die van Uw echtgenoot te vernemen, maar gelukkig dat alles zich ten beste heeft gekeerd. - Zooals U intusschen zult hebben gezien, ben ik *niet* teruggekeerd naar Holland, en zal dat vooreerst ook niet mogen doen, omdat onze vochtige zware lucht voor mijn gestel absoluut schadelijk is. Ik ben veel gezonder in een droog en heet klimaat dan in het onze, en om die reden ben ik ook nooit in staat zoo te genieten, als ik wel zou willen, van het natuurschoon dat ook ons land inderdaad bezit, zooals U terecht schrijft. - De vocht, regen, en scherpe, gure wind maken mij geregeld ziek, terwijl ik in een hoogere lucht veel langere wandelingen kan maken zonder mij in 't minst te vermoeien. - Oosterbeek is een lief plekje, maar de omgeving van Bloemendaal en Overveen behoort voor mij tot de aantrekkelijkste stukjes van ons land.

Aziatische-vogel. - Als ik U zeg dat ik U *begrijp*, gelooft U me, dat wéét ik, omdat U anders niet zoo vertrouwelijk hadt geschreven. Mag ik U nu eens heel rondweg iets zeggen? - Ik vind dat de éénigen, waaraan *U* zich hebt te storen, zijn Uw kinderen. Die andere - U zult hoop ik mij begrijpen - laat *U* toch over aan Uw lot; dat heb ik al lang **schandelijk** gevonden, maar 't nooit durven zeggen aan U. Waarom komt zij niet bij U wonen? Dan hadt U een thuis, gezelligheid, kon Uw kinderen bij U nemen, had het finantieel ook ruimer. Ik vind haar een akelig, egoist mensch. - Iets anders echter is de toekomst van Uw kinderen. *Als* die er mee gemoeid zou zijn, moogt U *die* niet verwoesten. Maar - *is* dat zoo zeker? - Is hetgeen U doen wilt wezenlijk zóó verschrikkelijk in de oogen van 'men'!? Juist op *Uw* leeftijd zou ik denken, dat het niet zoo compromitteerend meer is, omdat er immers *niets* in steekt in werkelijkheid. Méér durf ik niet schrijven, uit vrees dat het U niet aangenaam kon zijn op deze plaats. Alleen nog dit, dat ik *ziels*medelijden met U heb. Ik vind U sympathiek.

Adé. - Zendt mij Uw versjes, en wat gij nog hebt, gerust ter inzage. Veel dank voor Uw lief schrijven. Ja, de post bij ons vind ik dikwijls onnauwkeurig. In andere landen laat het óók veel te wenschen over. Ja, ik kan mij de ellende van ziek-zijn uit eigen ondervinding voorstellen, omdat ik 't menigmaal ben geweest, en door die trional-vergiftiging indertijd vreeselijke pijnen heb moeten lijden. Juist dáárom waardeer ik

ook zoo mijn herkregen gezondheid, die ik eigenlijk heb te danken aan mijn verblijf de laatste paar jaar buitenslands; en nu de proef in Amsterdam me ook niet goed is bekomen, offer ik veel liever alles op, dan op nieuw ziek te worden, en blijf liever hier in Zwitserland...

Ja, dat ben ik met U eens, dat veel menschen heel anders zouden zijn geworden, als ze in hun kinderjaren waren omringd geweest met liefde en warmte. Juist daarom erger ik me altijd zoo aan de moderne huishoudens, waarin 't daaraan zoo totaal ontbreekt, en alles zoo koud en egoist toegaat, omdat moeder en vader voor zich zelf leven, en de kinderen van jongs af overlaten aan vreemden: Fröbelscholen, bonnes, etc. - Maar zou het ook niet in den Hollandschen aard liggen, koud en koel te zijn? Aan Udie, gelijk gij schrijft, óók behoort tot de warm-bloedigen, kan ik dat wel zeggen, dat mij 't gebrek aan warmte dikwijls hindert in den volbloed-Hollander.

Het versje heb ik bij de prijsvraag-inzendingen gelegd. Overschrijven behoeft niet.

Stella Mare. - Vriendelijk dank voor Uw briefje.

Excelsior. - *Daarvoor* betaalde ik wat graag strafport. Gij hebt niet kunnen weten, dat ik nog hier was immers.

Onbekende. - Ik heb *hier* in 't geheel twee causerieën van U gekregen, waarvan eene is geplaatst en de andere ter drukkerij ging.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Mevr. van M. geb. G. te Voorburg. - Intusschen Uw nader schrijven ontvangen en reeds beantwoord.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

De redactrice bericht, dat zij, wegens een rhumatische aandoening, voorloopig niet anders dan in een warm en droog klimaat mag wonen, en daarom nog niet naar Holland terugkeert. Men wordt verzocht de brieven voorloopig te blijven adresseeren naar

Matten bei Interlaken.
(bei Herrn ABBÜHL),

totdat het winter-adres buitenslands is vastgesteld.

REDACTRICE.

Wegens het zeer groote aantal onder de copie aanwezige *novellen* en *schetsjes*, verzoekt de redactrice tot 1 October a.s. geen bijdragen in te zenden van dien aard.

Beschouwingen, ingezonden stukken, enz., enz., kunnen ten allen tijde worden aangeboden, óók gedurende de zomermaanden. Dit verzoek geldt alleen voor novellen, schetsjes enz.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Sluiting red: ged

ZWOLLE, 31 Augustus 1906.
L, S.

Het is mij zeer aangenaam en tevens een groote eer U te mogen melden, dat door mij heden een Success Motorboot is geleverd aan Z.K.H. Prins Hendrik der Nederlanden.

Hoogachtend,
K. BAVING.

26 September 1906.
20ste Jaargang.
No. 13.

Hoofdartikel
De vrouw, die arbeidt.

Getuigenissen uit eigen ervaring schijnen mij altijd veel afdoender om anderen voort te helpen, dan de schoonste redeneeringen en theorieën van menschen die zelf niets ondervonden hebben op het punt waarover zij spreken. - Van daar dat ik ook steeds in mijn eigen geschrijf zooveel mogelijk mijn persoonlijke ervaringen en gevoelens en ondervindingen te berde breng, in de hoop dat ik daarmee 'n ander van dienst kan zijn, of kan overtuigen, of den weg wijzen. - Zoo werd ik dezer dagen getroffen door den brief van een mijner correspondenten, geen rijke jonge dame die 'nuttig' wil zijn uit verveling, maar 'n voor haar dagelijksch brood werkend meisje, dat dit *moet* doen. Die brief bevestigt zoo eerlijk en oprecht hetgeen ik zelve altijd predik, dat ik hem, na de toestemming der schrijfster te hebben gevraagd en verkregen, hieronder laat volgen.

'*Maar nu wilde ik nog eens zoo graag iets zeggen - over het zich onafhankelijk maken van een meisje. Mijn eigen ondervinding doet mij inzien, dat bij veel meisjes de hoogere studie een verwaande dwaasheid is - en geen zich richten naar een bijzonderen aanleg of meer andere mooie motieven. Ik wil U eens wat vertellen; misschien kan het U, ofschoon 't een heel eenvoudig iets is, bij jonge doordrijvers nog eens van dienst zijn.*

Toen ik jong was - 16 jaar zoo ongeveer, toen ik nog op de jongens H.B.S. was, weet ik zeker, ja heel duidelijk, dat ik nuffig, pedant mijn neus optrok voor het vak, dat ik nu heb; ik weet zeker, dal ik deze acte niet als eindpaal beschouwde.

Ik had allerlei plannen. Eerst dacht ik mijn acte als apoth. assistente te halen; dan in betrekking te gaan voor halve dagen (een werkdag van 8 uren in ons vak), en dan zoo onder mijn merk door, te studeeren voor het staats-examen - en dan verder door te studeeren voor apothekeres.

Ik sprak er eens over, over die "vermaande" plannen, noem ik ze nu, - met een heel goede kennis van ons, een dominé, een beste goeie ernstige oude man - die mij toen hielp met Latijn, dat ik noodig had voor het apoth. assistenten examen.

Toen ik mijn plannen dan zoo verteld had, natuurlijk met het noodige enthousiasme en het vuur der jeugd, dat nergens moeilijkheden en

bezwaren ziet -, ging hij achterover in z'n fauteuil leggen en wreef heel nadenkend in de handen, en keek mij aan, eenigszins medelijdend lachend - zonder te spreken.

Ik weet nog goed, dat ik mij verlegen voelde worden; ik voelde mij toen opeens zoo'n jong overmoedig waanwijs kind - vergeleken bij dien man van jarenlange ernstige ondervinding. Nog hoor ik zijn stem, zoo overredend, zoo ernstig kalm, die mij van dat oogenblik af ook steeds zoo waarschuwend is bijgebleven - om bij alle menschelijke wijsheid - toch ook naar die innerlijke natuurstem te luisteren, die in ieder schepsel spreekt, als we er maar naar willen luisteren.

"Kindje" - zei hij toen "is je dat heusch allemaal ernst?"

Voel je heusch zoo veel voor de studie? Voel je er zooveel voor, dat je je heele jonge leven er mee wilt doorbrengen; want je zal heel hard en lang moeten werken... of... is het soms een beetje verwaandheid, wil je iets groots doen, zeg, omdat er dan van je gezegd kan worden - kijk zie je, dat meisje is dàt geworden, kranig hé - dat zullen niet veel jongens haar nadoen. - Dus dat zou uitblinken worden, uitsteken boven anderen -; ik voor mij vind het liever en mooier in een vrouw zich met een bescheidener deel tevreden te stellen. Denk er eens heel goed over na. Je bent nog zoo jong; maar weet goed, wàt je begint - met die studie aan te pakken. De volgende keer krijg ik dan je antwoord.'

En ik dacht er over - telkens en telkens weer - die heele week - en dan schoot mij weer dat woord verwaandheid te binnen - en uitblinken en uitsteken. En ook wist ik, dat het voor Ma heel moeilijk zou vallen, studiekosten te betalen, want natuurlijk zou ik mijzelve in al die jaren niet alleen kunnen helpen. En dan, wat ik heel in mijn binnenste nog tot mijn schaamte moest bekennen, dat was, dat ik niet eens zooveel voelde voor de studie. Ik kon uitstekend leeren; maar op school heb ik nooit bepaald volgens mijn beste kunnen gewerkt. Ik was dikwijls erg ondeugend en op kattekwaad en plagerijen jegens de leeraren belust; dus die echte roeping voor studie was er feitelijk niet.

Maar de volgende week, dan moest ik toch mijn antwoord geven.

En zoo was het dan weer, dat de dominé aan mij vroeg - wat ik nu werkelijk van plan was.

Nu ik vond dan, dat je als assistente niet genoeg verdiende, daarom wilde ik liever doorleeren voor apothekeres, - want dan zou ik na het afgehaalde diploma Ma finantieel veel beter kunnen helpen.

'Hoor eens even,' heeft hij mij toen gezegd, 'doe jij je examen als assistente, en ga dan dadelijk in betrekking, en zorg heelemaal voor je zelf, en laat die groote plannen voor verdere studie varen. Zoo zal jij een goeie steun voor je moeder zijn - en voor jezelf ook voldoening hebben, dat je niemand finantieel tot last bent.

't Is niet noodig - nee akelig treurig - lieve kind, - dat de vrouwen van den tegenwoordigen tijd een onnatuurlijke zucht hebben - om op gelijke lijn met de mannen te willen komen.

Jij moet denken aan de natuur - kindje; 't is heelemaal niet onmogelijk - dat je eens zal trouwen - en dan houdt natuurlijk toch alles op, en kan je je moeder ook niet meer steunen.

Maar dan heb je haar toch een grooten finantieelen steun gegeven, door al die jaren vóór je trouwen voor je zelf gezorgd te hebben.

Maar als jij voor apothekeres wilt leeren, moet je moeder jou studiekosten gedeeltelijk betalen, en bovendien zal je meer van je lichaam vergen dan je kan -

druk lichamelijk en geestelijk werken kan niet goed samen gaan - dat wordt overspanning - en dan eindelijk zou je misschien dan toch klaar komen tegen dat je 24 of 25 jaar was, - dus dàn pás zou je werkelijk gaan verdiènen, en wat van die schuld af kunnen doen. Maar stel dan het geval, dat je geëngageerd raakt, geloof jij dan - dat jij dat engagement of een trouwen te niet zou willen doen - omdat je nu eenmaal zoo'n mooie betrekking hadt - en er zoo hard voor gewerkt had. - Nee, dat zou je niet doen - hier zou duidelijk de natuur spreken - je zou trouwen - en alle moeite - alle onkosten zou voor niets geweest zijn - en waar zou de rest blijven van het kapitaal, dat je moeder met veel opoffering gegeven zou hebben? - In waarheid zou je moeten bekennen - dat je een last - maar zeker geen steun was geweest.

Wil je mij nu toestemmen, dat het dikwijls heel dwaas blijkt te zijn, dat een meisje wil worden - wat een man kan worden - nee, wat een man moet worden - omdat hij moet leven met een huishouden - en een meisje natuurlijkerwijze verondersteld - niet.

Doe je best om je onafhankelijk te maken - leer op je zelf staan - op je zelf vertrouwen - en als je kan, help dan thuis nog - maar vergeet nooit, dat je een meisje bent, en dat de natuur een meisje bestemd heeft tot echtgenoote

en moeder - maar niet tot werkend lid van de maatschappij. Dat laatste is noodzaak geworden - door allerlei wereldsche omstandigheden - maar niet door de natuurlijke geschiktheid.

Ik heb zoo gedaan - ik heb 't niet verder gebracht dan assistente, en ik ben er blij om. Mij dunkt nu ik ouder ben - voel ik het ook zoo - dat het leven aan een universiteit - het steeds rondscharrelen in wetenschappelijk gedoe - al dat fijne vrouwelijke gevoel in je verstompt. Het leven in de wereld geeft je al zooveel ontnuchtering - haalt zooveel moois weg uit je kinderlijk gevoelsleven - mij dunkt 't is niet noodig dan nog beschouwingen en ondervindingen deelachtig te worden door het studentenleven dat zich helaas maar al te veel kenmerkt door een eigenaardigen losbandigen geest.

Van mijn 18 jaar af zorg ik nu voor mij zelf; nu de laatste 2 jaar heb ik een goeie betrekking, waar ik erg tevreden ben - ik verdien nu f 600. - voor gemiddeld 8 uren per dag; maar ik zeg er bij - dit is een exceptie, want in ons vak wordt erbarmelijk slecht betaald, voor alles wat er naar gelang van Heeren apothekers van ons geëischt wordt.

Maar aan wie de schuld?

Heusch - ook al weer aan ons geslacht. - Al weer die studeerende vrouwen, die als ze fortuin hebben, zich beschikbaar stellen heele dagen te werken tegen kost en inwoning.

En het gaat niet gemakkelijk een beetje vooruitstrevende en samenwerkende geest hier in te brengen; want ons vak telt ongelukkig een heeleboel van die liefelijke vrouwelijke volontairs.

Om U een voorbeeld te noemen van de onverschilligheid en onwil waar je dikwijls met je zoogenaamde collega's mede te kampen hebt - haal ik hier het volgende aan.

Natuurlijk is er een Apoth. Bediendenbond. Misschien denkt U eenigszins gekscherend: 'Ja, helaas - de krankzinnige geest des tijds van vergaderingen, bezocht door moeders en getrouwde vrouwen.

Ja - dat is ook zoo - er wordt heel veel gekletst en vergaderd en hoog geredeneerd - dat niets om 't lijf heeft; maar hier bij ons is toch heusch een vakvereeniging nog het eenige wat misschien een beetje verbetering kan brengen.

Nu maar - ik ben dan secret. van de afdeeling..... van den Bond. Verleden jaar schreven wij een vergadering uit, en van de 17 leden verschijnt er niemand, uitgen. het bestuur
voorzitter - penningmeester en secretaris.

Kort te voren hadden we circulaires gezonden, waarin aanmaningen om toch lid te worden van den Apoth. Bediendenbond - om zoodoende door samenwerking kortere werkdagen en hooger salarissen te krijgen.

100 Circulaires zonden wij rond - hier bij apothekers in..... - en er is opgekomen geen één antwoord - dus zullen we nu maar veronderstellen - dat die menschen dan allemaal erg tevreden zijn - in hun betrekkingen.

f 600 - zooals ik nu heb voor dit aantal uren is goed - en degeen die zegt, dat dat te weinig is voor een meisje om netjes van te leven weet er niets van, want ik kan hier nog best iets van overleggen. f 600 voor een vrouw alleen is ruim voldoende - maar dan werken 8 à 9 uren. Maar niet zooals in ons vak, waar ¾ gedeelte nog 11 à 12 uren werken voor f 600 à f 700.

Enfin - hier verbetering in te brengen - zal dan wel tot de vrome wenschen behooren - als de collega's tenminste in het heele land zoo gretig luisteren naar een woord tot samenwerking - als hier in.....

Weet U wat ik ook dikwijls zoo denk: Ik vind dat de natuur soms zoo erg waarschuwend spreekt.

Ik heb onder mijn kennissen een vrouwelijke dokter, die na haar promotie geëngageerd raakte en trouwde -, een commies bij de Posterijen, kort na haar aanstelling evenzoo -, een leerares in de wiskunde dito, en een vrouwelijke apotheker ook al zoo.

't Komt mij zoo voor of er gezegd wordt:

'Menschen maak je toch niet zoo druk; tot vrouw, tot moeder ben je geroepen - de natuur eischt je op - onttrekt je aan dat menschelijk gebeuzel - waarom toch al dat hooge, dat onbereikbare? En dan is daar heel veel geld voor uitgegeven, dikwijls door ouders dan nog, die 't niet eens zoo bijzonder kunnen missen. 't Lijkt mij dan zoo als een straf - voor al die kunstmatigheid, voor al dat menschelijk gedoe, dat alles richten wil naar menschelijke begrippen en maar niet denken wil aan dat eeuwenoude:

"*De mensch wikt, maar God beschikt.*"

Heel veel reclame en heèl veel onnatuur is in onze dagen. De middenweg schijnt verloren geraakt.

't Is een tijd van doorhalen, en het echte goeie doel voorbij vliegen. Een zenuwachtige, voortgejaagde, overdreven, rustelooze menschenmassa - die inbreuk wil maken op de natuur - wanneer zal er stilstand en reactie komen?

Ik geloof als de vrouwen trachten kalm en onderworpen te blijven; op één schip kunnen

geen twee kapiteins zijn - niet iedereen kan baas zijn. -

En toch het verstandige gevoelsleven zal in vele moeielijkheden zegevieren, onbewust zonder dwang en druk.'

Hier hebt ge het programma uitgewerkt, dat *ik*-ook verlang voor 'de' vrouw. Laat zij leeren voor zich-zelve te zorgen, en laat zij daartoe het vak, den loopbaan, de opleiding kiezen, waarvoor zij zelve zich het meest begaafd en geschikt weet. Er zullen dan altijd uitzonderings-naturen zijn, die zich waarachtig en zonder bijbedoelingen *eigenen* voor dokter, of advocaat, of letterkundige, of wat ook van meer buitengewonen aard. Maar de meerderheid heden ten dage werpt zich juist op *die* vakken, uit *verwaandheid*, *uit lust om den man na te doen, en om niets anders. Roeping, aanleg, lust tot studie, al die mooie phrases meer, hebben daarmee niets te maken. -*

En tegen die *verwaandheid,* die wordt betaald maar al te vaak met zenuwziekte, teleurstelling, mislukte levens, als zoo'n meisje trouwt ten slotte, met ziekelijke kinderen, verwaarloosde huishoudens, ongeschiktheid tot het huwelijksleven, daartegen waarschuw ik uit alle macht. *Niet* tegen het eerlijk en noodgedrongen zelve het eigen brood leeren verdienen. Voor het meisje is dat even noodig heden ten dage als voor den jongen, en het is de plicht der ouders haar daarvoor op te voeden, tenzij zij haar een voldoend kapitaal kunnen nalaten om, onafhankelijk van hare familie, te leven. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXII. Over Nonnenkloosters in Brabant. IV.

Alsnu volgt eene reformatie van het Convent van Orthen door Bisschop Metzius, van 1573-1574.

Daarin wordt '*alderierst*' geordineerd en bevolen, dat al de ordonnantien en statuten, gemaakt, zoowel voor de broeders als voor de zusters, met alle naarstigheid en diligentie door hen 'onverbreeckelycken' onderhouden werden. *2.* 'Item silentium houden ten tijde ende plaetsen in doude ordonnancie gespecificeert.' *3.* Niemand zal 'ennich eygendom bij hem hebben.' *4.* Niemand van de zusters zal voortaan mogen gaan 'buyten der poirten zonder speciael consent ende sonder het geestelijck habijt, op peyne van daeraf gestraft te worden.' *5.* Naarstelijk moest onderhouden worden de oude ordonnantie betreffende 'tsmorgens ter seecker uren op te staene, ende te onderhouden den goddelycken dienst ende bedinghen.' *6.* De 'mater sal nerstich syn, om die capyteldaegen waer te neemen, die zusteren te vermaenen, ende oyck te straevene (straffen), die straevinghe van doene zullen hebben; desgelycx onderhouden die gewoenlycke collatie daghen.' *7.* Opdat des te beter alle 'verkeerde of ongeregelde vriendschappen' zullen voorkomen worden, 'ende alle oirsaecke van ennighe suspicie van quaet' was geordonneerd, 'dat noch den pater, noch ennighe van den broeders,

noch waerlyck (wereldlijk) persoen, woenende binnen thuys van den pater, en zal gaen zonder wettelycke reedenen binnen den sloete of bevanghe van den zusteren, oft indyen hij aldaer te doene heeft om ennighe wettighe reden wille, en zal daer nyet langer blijven dan die saecke en vereyscht.' *8.* De zusters mochten evenmin, zonder speciaal verlof van de mater komen 'binnen den byvanghe van den broeders, tenzy dat se aldair van de mater om ennighe merckelycke zaicken gesonden worden.' *9.* Ook zullen de zusters 'zonder merckelycke noot nyet gaen in de caemere van den pater oft broeders, oft oyck bij enniche werlycke personen aldaer woenende, oft oyck daarby eeten ende drincken; maer indyen dat die pater oft ennighe van den religieusen wilt ennighe zuster spreecken, oft deselve susters willen den pater oft broeders spreeken, tzelve zal geschien naer doude ordonnancie int tveechuys ('t weefhuis (?)), scheende (scheidende) tspatershuys van den zusterenhuyse, ende datte voir die traellien, die daertoe gemaict zijn. *10.* Aan des paters tafel mochten geen andere gasten aanzitten, dan zij 'die dair noetelyck moeten weesen, ende en sal men daer niet langer over taeffel sitten dan anderhalff ure,' ingevolge het concilie provinciaal van Mechelen, 'ende die taeffel opgenoemen zijnde, soe en sal men geen drinckerye houden, noch in detcaemer, noch in ennige caemer van den religieusen.' *11.* Geen linnen lakens mochten binnen het godshuis uitgelegd worden om te bleeken op Zondag of op Heiligen dagen,

maar indien dit noodig mocht zijn, dan moest een ‘express consent’ daartoe worden gegeven. *12.* Niemand van buiten mocht wasschen of bleeken in het convent, ‘om die groete verstroetheyt, die daaraf compt te schouwene.’ *13.* Op Zon- en Heiligen dagen mochten, ingevolge de oude ordonnantie geen luiden ‘van binnen der stadt’ toegelaten worden ‘totter spraecke van den religieusen’ tenzij zij iets noodzakelijks te zeggen hadden. Op andere dagen mocht dit geschieden, doch met consent van de mater, en ter plaatse en op de tijden daartoe voorgeschreven. *14.* Dit artikel verbood ‘dat geen mans, tzij klercken oft andere persoenen, en zullen spraecke houden motten maechden oft conventualen, tzij binnen tweefhuys, bachuys, brauhuys oft andere plaetsen, sonder merckelycke nootsaecke ende met consent van de mater.’ *15.* Geen van de conventualen mocht zonder specialen last van de mater eenig werk doen, hetzij wateren distilleeren ‘oft ennighe andere saecken voir yemanden van buyten, om alsoe te schouwen alle proprieteyt ende alle oirsaecke waerdoir die groote familiariteyt zoude moghen commen van vreemde persoonen’. *16.* Geen ‘bancketeeringhe’ mocht gehouden worden in de ‘firmerye’ of andere plaatsen met luiden van buiten. *17.* Opdat deze ordonnantiën des te beter zouden mogen onderhouden worden, wordt bevolen, dat men voortaan alleen door een poort zal uit het convent gaan en er in komen. *18.* Als de ‘procuratesse’ haar generale en jaarlijksche rekening deed moesten daarbij tegenwoordig zijn, boven den pater en de mater, zes of zeven van de oude religieusen, die van rekenen verstand hadden. *19.* Tot des te beter toezicht moest in des Bisschops handen overgelegd worden den staat van den godshuize, ‘met oyck die fundatien van de missen, aldaer gefundeert, ende dat binnen den tijde van eender maent naestcommende.’ *21.* Opdat de devotie van de conventualen mocht bevorderd worden, ‘ende dat sij God den Heere in heuren roep te gevierichlycker (vuriger) dienen zouden, so eest dat wy oirdineeren totter nerstiger beeden van den meestendeel van den religieusen, dat men voortaen den dach van der H. Maget Ste Agneten, Patronesse van denselven convente, zal solemneelycken vieren, ende dat alle religieusen geoirloft worden op denselven dach het Hochwerdich Sacrament tontvanghen, opdat sij met haeren Bruydegom Christum Jhesum metter H. Maget Ste Agneten dyen dach zouden moghen vereenigen.’ *22.* Item consenteeren wij oyck uut speciaelder gratien, dat op den St. Andriesdach, Patroon van derselver kercken desselver Godthuys, ende op Palmsondach een yegelycken oyck zal geoirlofft weesen dat Hoechwerdig H. Sacrement tontfanghen.’

26 September 1584 werd na de visitatie geordonneerd en gestatueerd. *1.* De zusters moesten ‘te biechten comen’ en haar hoogtijd houden. *2.* Zij moesten met elkaar in goeden vrede, zonder haat en nijd leven, en ook zonder onbehoorlijke partijschap, welke ‘opgeresen is ter oerzaecke van Sinte Catharinen, Sinte Barbelen ende Sinte Agnetengilde’, wijl deze ‘Santinnen met alsulcke partijsschap niet vereert en wordden; waerom (daarom) sal men die beelden vercieren op een gelijcke maniere’. *3.* bevat het voorschrift om de gewone gebeden en getijden naarstiglijk te onderhouden. *4.* Met devotie moest elken dag de mis gehoord worden. Opdat de zusters, belast met de bleek, haar gebeden en getijden zullen kunnen onderhouden, moest de mater vele zusters in de bleek dienst laten doen om korter werkzaam te zijn. *5.* Om groote verstrooidheid te voorkomen, mocht niemand van buiten in het convent laten wasschen of bleeken. *6.* Bij tijds moesten de zusters ter maaltijd en ter collatie komen. *7.* Silentium moest men houden in het warmhuis, de ‘reefter’, de bedekamer, ‘opten dormpter’, enz.; in het convent mocht men geen ‘nieumaren stroyen’. *8.* Het

‘handwerck’ moest gedaan worden zonder baat en profijt, en in goede gehoorzaamheid. *9.* De zusters mochten geen geld of rentebrieven bewaren, maar zy moesten ze aan de mater overleveren; brieven mochten zij niet schrijven of ontvangen dan met consent van de mater. *10.* De mater moest, zorg dragen dat de zusters van het noodige voorzien werden, zonder onderscheid te maken. Eveneens moest zij de zusters die oud en koud waren, voorzien van goed vuur. *11.* ‘Item die susteren sullen alle curiosicheyt in doecken ende habyten schouwen, (schuwen), ende egeensins blauwe ofte geverude (geverfde) voerschoeten draeghen; noch oock moeghen dansen ende springhen onder malcanderen, off met weerlycke luden, ende egheen weerlycke liedekens singhen’. *12.* Slechts om wettige redenen, en met verlof, mochten zy ‘uytgaen in der stadt’, vergezeld van een mede-zuster. Slechts een uiten ingang mocht er zijn, namelijk aan de gastpoorte. *13.* Verboden werd ‘het aenhaelen van buytenluyden, die de susters verbij moeghen

gaen. Ende als se ennighe vrienden spreecken ofte tracteren moeten, dat sall geschieden aen die gastpoorte ende nyet in de firmerie ofte werckhuysen, noch oock in hoecken en winckelen (dit woord beteekent eveneens hoek); ende sullen eerst oirloff van der mater daertoe hebben die op Sondagen ende heylighe daeghen nyet er sal moegen oirloven te spreecken met den vrienden binnen der stadt woonende, buyten noot.' *14.* De oversten mochten geen dienstboden aannemen of behouden dan die eerlijk zijn, van goeden naam en faam, en moesten vooral zorg dragen, dat ze des middags en des avonds op tijd, en allen tegelijk, ter maaltijd komen, en voor zeven uur des avond 'uuyt den bevanck van den susteren' zijn, tenzij de noodzakelijkheid dit anders vereischte, dat dan met voorkennis van de overste moest zijn. Zij mogen niet met de zusters 'in hoecken oft winckelen' spreken, eten of drinken en onbehoorlijke vriendschap sluiten. 'In welcken gevalle sullen d' oversten de knechten, daer merckelyck in schuldich bevonden, oirloff geven, ende laten ghaen sonder ennighe dissimilatie; ende niet te min die susteren, daerinne gebreckelyck geweest synde, straffen ende corrigeren, off oock versetten nae gelegentheyt van der saecken', *15.* De zusters zullen niet komen binnen den 'bevanck' van de broeders, 'ten waer uuyt redenen met oorlove van der mater, ende alsdan egeensins gaen in der broeders en der dienstboden cameren ende cellen', eveneens zullen de pater, de broeders en de knechten 'aen der susteren sijde niet comen, dan alser te doen hebben, daer niet langher blijvende dan die saecke en vereyscht, ende egeensins in hoecken en winckelen metter susteren spreecken, eeten ende drincken'. *16* en *17* zijn ongeveer gelijk aan art. *10* en *18* van de *Reformatie*, hiervoren medegedeeld. *18.* Opdat deze ordonnantie wel onderhouden zou worden, 'sullen d' oversten die heylighe disceplyn te werck leggen ende straffen die hiertegen misdoen, na gelegentheyt van den misdaet, ende egeensins hen vermijden den heyligen ondanck te verdienen, ons aenbrengende de rebellanten, om daerinne versien te worden nae behooren'.

* * *

Achtereenvolgens worden nu in het Handschrift behandeld de verschillende kloosters van den regel van St. Augustinus, welke waren het St. Geertruiklooster te 's Hertogenbosch, St. Annenborch te Rosmalen, Bethania of Windmolenberg te 's Hertogenbosch, de Swesteren aldaar, Nazereth te Waalwijk, Hoydonk te Nederwetten en St. Maria Magdalena te Zalt-Bommel. De stukken over St. Annenborch, later te 's Hertogenbosch gevestigd, beginnen met voorschriften betreffende de 'noodige behoedzaamheid in het aannemen en besturen der novicen.'

Nuttig en oorbaar wordt geacht, dat men groote hoede en naarstigheid zal hebben in het ontvangen van novices, 'ende in te setten, omdat dick die quaede, die geen berispinge en moegen lijden, werdden ontfangen ende metter anderen geveuget, swaer moeyenisse plegen te doen der religien of der orden. Als die dan werden gelaeten sonder goede insettinghe, na der ontfanginge, plegen te lijden grooten schaede in den voortganck der oerden. Het wort strengelyck verhoeden, dat sy voertaen dat huys nyet meer en beladen met persoonen aen te neemen, dan men metten renten des huys wel onderhouden ende versien mach, als ook den stoel van Roomen gebooden heeft, opdat sij niet en vallen in ongehoersaemheyt ende van de

orde oock nyet gedwongen en wordden te scheyden; ende sonderlinghe met kynderen die beneeden twelf jaeren sijn ende noch weinich innicheyts of aendacht hebben.

'Ist dat die hoer noetdruft hebben, soe en saldy geen ander swaerheyt van eyssinge maecken, mer wijsheyt gebruycken nae gelegentheyt der saecken en der persoonen; oock sal men versien, dat die persoonen weetende sijn ende mechtich, ende off sij ennige ouders off naesten hebben, die arm of ommechtig zijn, die hoerder behoevich souden zijn ende dien sij verbonden sijn, opdat van aenneemen sulcker persoonen den huyse geen beswaernisen commen.

Buyten den slot moechdy hebben twee ofte drie priesters, min off meer, soe vele als van noode is.

Tot ontfanginge der persoonen dunct ons dit onderscheet ende sorchfuldicheyt nut ende orbelyck: ierst te houden soo dat men om hoocheyt des geslechts, noch om gaven, noch om geen dinck, dat hoort tot hoecheyt ende giericheyt deser werelt, nyemant en ontfange wiens geselschap om quaede seden, of dergeenre, die hem toebehoeren schadelyck mochten sijn, dien, die in der religien zijn. In dengeenen die men ontfangen sal, vermaenen wij dat men ierst mercken sal goede seden, ende sonderlinghe, dat sij sachtmoedich, seggelyck ende sedich sijn, ende lijdsaem in berispinge. Men sal seer

nerstelyck prueven of sij sijn stantachtich (standvastig) in hoeren opset, ende of sij volcommelyck versma den die ydelheyt deser werelt in snootheyt der cleederen, in oeffeninghe des arbeyts ende vernederinghe, in gereeder gehoorsaemheyt in swaere ende scherpe dinghen, in uuytgaen haers wille ende eygen sins, in houdinge der silentien ende rusten, in staedicheyt der heylige lessen ende gebets, in welneminghe der berispinghe ende der correctien, in wackerheyt des waeckens ende der abstinentien, in bereetheyt tot belijden der sonden ende oepenbaringhe der becoeringhe ende in anderen deser gelijck, in welcke dat men prueven mach, of sij waerachtelyck willen der werelt ende haers selfs sterven, ende Godt in der heyliger religien leven.

Men sal hoer het habijt der religie nyet geven, eer dat sij commen sijn tot haeren XIIII jaeren. Als dan den susteren van yemant dunct, dat men se tot den habijt der religie ontfanghe of noeme, soo sal men haer die regel ende statuyten voerleggen, opdat sy weet onder wat statuyten ende gebooden sij haer geven wil. Ende en mach sij om geen vreese der strengicheyt gekeert werdden van hoeren opset, soe sal men se proeven of sij dat gedoen can, dat die gemeyn manier des cloosters eyscht. Ende en mach men daer geen seeckerheyt aff hebben, soe sal men soo lange beyden (wachten), totdat seecker werdde. Daernae, nae goetduncken des paters ende der mater, mach sij bidden om dat habijt der religien, ende opten dach die haer geset wordt, sal sij commen voer den pater ende dat convent ende knyelen voer der mater voeten, ende als haer die pater vraecht: wat begeer dy? soo sal sij knyelende antwoorden: Ick begeer die bermhertigheyt Godts ende het geselschap der armer susteren ende die orden van Sint Augustijn. Dan soe mach hoer die pater ennighe vermaeninghe doen, naedat hem dat goet dunct. Daernae van geheyte des paters (daartoe door den pater geheeten), seet die mater, hebbende hoer handen tusschen hoeren handen: Van Godts weegen ende van des convents weegen, soe gheeve ick u die broederschap der orden van Sint Augustyns regel. Daernae moegen sij gaen met verloff des paters. Als sij dan gecommen sijn in der kercken, op die steede daertoe geordineert sijnde, vraegt hoer die pater nae manieren hier navolgende, corter off langer nae sijner goetduncken. In den yersten, of sij uuyt eeniger oerden is gegaen ende off sij vry is; of sy ennige manne trouwe ende geloofte mocht hebben gedaen; of sij verbonden is met enniger gelooften; of sij genoch gedaen heeft van claegen of van schulden; of sij ennich gebreck of sieckheyt aen hoer heeft, waerom dat geen orboer en waer hoer te ontfangen. Daernae sal hoer die pater voerhouwen (voorhouden) die swaerheyt der orden.'

Voor de 'Novitien int clooster van Sint Annenborch' was voorgeschreven, dat als zij 't kleed hadden aangenomen zij al haar dingen aan de mater moesten geven; dat een van de zusters, van goeder getuige 'haar zou leeren nygen, gaan, staan, ende van allen hoeren wesen'; hoe dat zij zullen hebben nedergeslagen en 'behoede' oogen, stil en niet haastig spreken, en in alle zeden en manieren teekenen van ootmoed toonen. Zij zal haar ook leeren hoe zij spreken en reverentie hebben moeten 'tot hoeren oeversten ende totten anderen susteren'; en in het byzonder zal zij haar dikwijls vermanen, 'dat sij pijnen sal hoer weerlycke seden ende gewoonten in geestelycke manieren ende seden te veranderen ende te beteren, ende dat quaet dat sij gedaen heeft, met biechten ende traenen te pijnigen, ende die gebreecken oock ende die vleeschelycke begeerten te dwingen; oock eygen wil ende raedt om dat goet der gehoersaemheyt te dooden; alle ootmoedighe ende snoede dinghen ende allen arbeyt neyt te ontsien, mer (maar) willichlycken te doen. Sy sullen uuytdoen den ouden

mensch met synen wercken ende dan vervolgende die duechde sullen sy worden nieu in Christo. Sij en sullen niet hebben, dat sij der mater off hoere meesterese sullen willen verborgen off verhoelen sijn. Sij en sal haer selven nyet werpen off mengen in die spreeckinge off in die wercken der andere susteren, mer sy sullen hem allen eer bewysen, ende sij en sullen nau iet dorren (durven) spreecken voir die ander. Ende tot dien dat men haer vraeget, soe zullen sij leeren met scamelheyden ende met vreesen ootmoedelyck ende met luttel woorden te antwoorden. Ende als sij in den capittel vermaent is, sullen sij ootmoedelyck nijgende uuytgaen ende doen als men hoer bevelen sal in silentium, of gebet of wercken. Somptijts doet die meestersse hoer voor die mater ende susteren venie neemen ende hoer gebet bidden om hoer beteringe ende stantachticheyt (standvastigheid).' Sterven die 'novitien voir hoirder professie, verleent men hem genadichlyck, dat men hem doet dat

men die geprofessyde dooden doet, mer sonder sonderlinghe saecken en schrijft men se in den calengier nyet. Ende oock die ontfangen sijn ende sterven voir die cleedinghe, doen wij van gratien als den anderen'.

* * *

(Slot volgt).

Uit zijn schooltijd!

Hij was een der jongsten der klas.

Op een der achterste banken was z'n plaats.

't Was nog 'n echt jongetje, niettegenstaande hij in de derde klas der H.B.S. was.

't Gebeurde onder wiskunde-les. De leeraar stond voor 't bord en trachtte den jongens de stelling van Pythagoras duidelijk te maken.

Gerard Dijckerink, zoo heette de benjamin der klas, lette echter niet op.

Z'n gedachten waren thuis, bij z'n ziek zusje.

Den heelen nacht had ie met Moe bij er gewaakt.

Ze had zoo akelig gedroomd.

Zoo hardop. Uitgegild had ze 't.

Moe, noch Gerard, kende ze meer.

Wat was ze onrustig geweest.

Hoe rolden die anders zoo lieve, mooie oogjes, woest door er hoofdje.

Arme Nellie!

Vanmorgen, toen ie naar school ging, was ze in diepen rustigen slaap.

Hoe verlangde hij naar twaalf uur.

Nog nooit zou 't luiden der bel em zoo welkom zijn geweest als nu.

Naar huis zou ie hollen.

Erg benieuwd was ie, naar wat de dokter gezegd zou hebben.

Misschien was 't vannacht wel de crisis geweest.

Misschien?

Gelukkig, dat ie vanmiddag vrij was, dan kon ie den heelen tijd bij er bedje blijven.

Plotseling hoort ie z'n naam noemen.

Eensklaps herinnert ie zich, dat hij op school is.

'Mijnheer' Dijckerink wilt U mij nu es even de zoojuist behandelde stelling bewijzen?

Aan de wijze van toespreken werd ie weêr herinnerd, wie er voor de klas stond.

Oh, wat voelde hij de ironie en 't sarcasme, dat er zat in dat 'menheer'. Mijnheer, tegen hem een veertienjarigen jongen.

Altijd moest die leeraar hèm hebben.

In den laatsten tijd had hij onder zijn les dubbel zoo goed opgelet, om toch vooral maar geen aanleiding tot ontevredenheid te geven.

't Warrelde em door z'n hoofd.

Zou ie 't zeggen?

Zou hij 't dien man vertellen, waarom hij niet had opgelet, waarom hij nu niet de noodige attentie aan de les kòn geven.

Zou die man met em meêvoelen 't groote leed, dat hij te lijden had? Zou hij?

Weêr hoorde hij die harde, koûe stem van den leeraar.

Is... u... uw... tong... verloren?
Hij vond 't verstandiger te zwijgen.
Denk je nou, dat ik hier voor de banken sta te praten?
Dacht je nu heusch, dat ik 't voor m'n pleizier deê, om jelui alles voor te kauwen en nog eens voor te kauwen?
Dacht je nu, dat er aan m'n geduld (?) geen eind kwam? Zeg!
En vooral jij, jìj moest je schamen, er heelemaal niet bij te zijn.
Iemand, die nota-bene kosteloos hier op school gaat. Zien deed ie 't niet, hij durfde niet te kijken, maar hij voelde 't, dat aller oogen der medeleerlingen op hèm gericht waren.
Hij wist, dat 't ook daarom den leeraar te doen was.
Bleek werd ie als 'n doek.
Z'n tanden klemde hij op elkaar.
Hij wilde niks terugzeggen.
Hij wou niet uiten, wat er op z'n lippen lag.
Hij zoù zwijgen.
Wèer begon de man voor de klas.
Wat nu nog?
Had ie em nu nog niet genoeg gegriefd?
Nu alle jongens wisten, dat hij ‘voor niks’ op school ging.
Van de meeste andere wisten ze 't wel, maar van hem niet.
Hij zag er altijd netjes uit.
Aan hem konnen ze 't niet zièn.
Vanmiddag kom je maar terug hoor! Versta je.
Ik zal je wel leeren, je hersens ergens anders te hebben, als bij de les.
Terugkomen en dat nu, juist vanmiddag, nu hij vrij moèst zijn.

Aan alles werd 'n einde gemaakt, doordat de leeraar in 't Fransch 't lokaal binnentrad.
Van dezen leeraar hield ie.
Deze was heel anders.
Van hem had ie graag les.
Dan vloog de tijd om.

De Franschman merkte wel er iets gaande was.
't Gelaat van z'n collega keek nog stroever dan anders.
Bescheidenheidshalve vroeg ie echter niets.
Toen de wiskunde-leeraar weg was, begon de arme jongen te huilen.
Langer had ie 't niet uit kunnen hoûen.
De andere jongens kregen meêlij met em.
De ‘zure’ was toch wel erg hard geweest.
De Fransche leeraar deed of ie niets van 't schreien merkte en liet de les beginnen.
Hij droogde z'n tranen en trachtte op te letten.
Trachten, maar gelukken deed 't em niet.
Telkens klonk em 't ‘kosteloos’ nog in z'n ooren.
Ieder moest 'n stukje Fransch lezen en dan vertalen.
Nu was hij aan de beurt.
't Lezen ging niet vlot.
't Was net alsof alle letters dansten.
Maar hij kwàm er toch.
't Vertalen echter ging niet.
Anders kon ie 't zoo goed.
Fransch was z'n lievelingsvak.
Misschien wel omdat hij den Franschman den aardigsten leeraar vond.
Deze leeraar snauwde em niet af, integendeel hielp em en samen brachten ze 't tot 'n goed einde.
Toen ie klaar was, zei de leeraar:
Wil je om 12 uur nablijven? Ik zou je graag eens spreken.
Jawel menheer, was z'n antwoord.
De bel ging, de jongens stormden de klas uit.
Hij bleef zitten.
Toen alle jongens weg waren, kwam de leeraar bij em, legde z'n hand op Gerard's hoofd en zei op vriendelijken, bemoedigenden toon:
Vertel me nu eerst eens Dijckerink, hoe is je voornaam.
Gerard, menheer.
Nu Gerard vertel me dan eens, wat er aan scheelt.
Niks menheer.
Gerard, kijk me eens aan.
Wat scheelt er ân?
Hem zou ie 't vertellen, want hem kon je vertrouwen.
Hoe voelde hij door geheel z'n jongensziel, dat deze leeraar met em meê zou voelen, z'n groote verdriet.
Eerst vertelde ie em van z'n zieke zusje en daarna wat onder meetkunde was voorgevallen.
Toen ie had uitgesproken, gloeide z'n hoofd, schitterden z'n oogen.
Vindt U 't niet gemeen menheer, niet laag om mij zooiets voor de heele klas te durven verwijten?
Als Pa was blijven leven, zou 't niet noodig geweest zijn.
De leeraar bleef 't antwoord schuldig.
Maar hij behoefde geen woorden van troost te spreken tot den diepgegriefden jongen.

Aan z'n gezicht, dat goeie, trouwe gezicht, kon de leerling zien, wat er in z'n leermeester omging.

Ook voelde ie 't aan den handdruk, dat de leeraar niet accoord ging met de handelwijze van z'n collega.

De Fransche leeraar was weg.

Hij had em beterschap gewenscht, met z'n zusje en gezegd, dat hij zich maar flink moest hoûen.

Daarân dacht ie, toen ie al tranendroogende z'n boeken bij elkaar zocht.

Hiermeê klaar zijnde en gereed de school te verlaten, zag ie den wiskundeleeraar in de deur staan.

Je kan inplaats van vanmiddag Zaterdag terugkomen.

Begrepen.

Dank U wel menheer.

Waaraan ie dit te danken had?

Nu herinnerde hij zich, dat de zoon van den directeur, die ook bij em in de klas zat, onder de Fransche les zich even verwijderd had.

Voor negenen had ie em verteld, dat zijn zusje zoo erg ziek was. Deze had begrepen wat er aan schortte en was zeker naar z'n vader gegaan en had alles verteld.

Morgen zou hij z'n medeleerling bedanken.

Hij rende naar huis.

De deur stond aan. Gelukkig!

De dokter was er geweest en had Moe gelukgewenscht.

De crisis was voorbij en haar dochtertje behouden.

Later heeft ie Moe verteld, wat er op dien Woensdagmorgen op school is voorgevallen.

Later, toen z'n zusje geheel weêr beter was.

Nu wou ie Moe's leed niet verzwaren.

Want pijn zou 't z'n Moeder gedaan hebben.

Ja, jongen, indien Pa niet gestorven was, zou 't niet noodig geweest zijn.

Maar wees maar sterk.

Helaas, je zult wel meer bittere pillen moeten slikken.

Denk echter vooral, dat er ook nog zoo heel veel goeie menschen op de wereld zijn, net zooals je leeraar in 't Fransch.

In er hart echter had ze echt meêlij, met wat haar jongen was aangedaan.

H.IJ.S.M.

De eerste Dansles.

De mooie mevrouw van de 'Villa' had het klaargespeeld.

Als die zich eenmaal iets voornam, moest het ook gebeuren.

Dat bleek nu weer duidelijk hieruit.

Haar beiden jongens moesten dansen leeren, en ze had geen lust de kinderen in het hartje van den winter eene maal per week naar H. te sturen, de stad, die het dichtst bij was gelegen. Daarom besloot zij in het dorp zelve eene dansclub op te richten.

Er was juist een nieuw Vereenigingsgebouw opgericht, waarvan ze elken Zaterdagmiddag tegen een kleine vergoeding, de zaal in bruikleen konden krijgen.

De dansmeester uit H., op zijn gebied een heele vermaardheid in de buurt, zou overkomen om les te geven.

Het plannetje was best in elkaar gezet en aan deelneming ontbrak het ook niet, dank zij de bemoeiingen van 'de dame van de Villa'.

Dat er onder het clubje verschil van rang en stand was, daarop werd minder gelet.

De 14 kinderen, de hoofdzaak om het plan doorgang te doen hebben, waren er, en dat was het voornaamste.

Heel de dorpsjeugd was ervan vervuld. Zij die dit jaar geen toestemming van de ouders kregen om mee te dansen, hoopten op een volgenden winter, en waren in dit vooruitzicht even opgewonden als de kinderen, die tot het dansclubje behoorden.

Zag Hans van den Grutter, een heel eind uit de verte Tina van den Molen aankomen, dan verhaastte hij zijne schreden om gauw even een woordje over de aanstaande dansles te wisselen.

Die dansles! 't Was een echte gebeurtenis in het dorp, waarvan oud en jong voortdurend spraken.

Hanna van den Horlogemaker keek heel in stilte haar daagsch jurkje eens na. Ze vond het wel wat erg kaal. Ze wou moeder vragen of ze voor de dansles haar Zondagsche mocht aan doen; er kwam bepaald af en toe rijkelui's volk kijken en - als ze soms met Lodewijk of Martijn van de Villa danste, moest ze toch netjes zijn. Ze lachte vol stille pret hoe aardig dat zou zijn.

Eindelijk was het de 14de October, de dag, waarop de eerste dansles zou plaats hebben.

In clubjes kwamen zij aan, vreemd om zich kijkend in het schel-lichte vereenigingslokaal met z'n frisch gewitte muren, en z'n licht groen geverfde deuren en vensterbanken.

Op eene lange rij tegen den kaal witten muur stonden de stoelen klaar. Daarop namen de kinderen door elkander plaats.

De meisjes, gladstrijkend de wit gesteven schoone boezelaars of aftrekkend de bonte Zondagsche jurkjes, de jongens, duwend elkander, telkens heel stiekem achter den rug van den dansmeester, die zijne jas uittrok, of van de stoelen opspringend, of elkaar van hunne plaatsen trekkend, totdat de meester zich omkeerde en ze dadelijk,

met strakke gezichten, en bengelende beenen, in spannende afwachting tot hem opzagen.

‘Komt jongens, nu zullen wij maar beginnen.’

Gelach en onderdrukt gegiggel is het eenige antwoord.

‘Wat is dat nu? Waarom lachen jelui zoo? Komt, een twee drie, alle jongens op hoor!

‘Zie zoo! Nu gaan jelui op een rijtje volgens de grootte staan. Wacht eens, hoe heet jij vriendje?’ vraagt de dansmeester aan een alleraardigsten blonden krullebol.

‘Gerard, maar ik word altijd Geert genoemd mees... ik meen mijnheer!’ zegde verlegen het lieve kereltje tot wien de vraag is gericht.

‘Goed, dus Geert! - Nu, Geert, ga jij dan voor Lodewijk staan, je bent juist nog een haartje grooter dan hij.

Zie zoo, en nu de meisjes er naast, ook volgens de grootte’.

't Is een eigenaardig gezicht die rij ernstige gezichtjes, ter nauwernood durvend opkijkend of lachen.

Daar begint de les, en door de blank-witte ruimte klinkt het bevelend: ‘Luistert goed kinderen, zet de hakken tegen elkaar en als ik zeg één, dan springen jelui rechtsom in de richting van No. 1 maar, zachtjes hoor, heel zachtjes op de teenen, niet op de hakken, anders gaat de nieuwe vloer dadelijk stuk.

‘Een,’.... een gedreun op den grond. 't Is nog niet gelijk genoeg, telkens komen er een paar met ongelijke huppelpasjes achter,

maar ten slotte gaat het, nadat de kinderen het herhaaldelijk hebben overgedaan.

‘Nu, handen in de zij, en achter elkander marcheeren’, commandeert de dansmeester, ‘met de linkervoet beginnen hoor!’

‘Weten jelui wel wat je linkervoet is? Laat eens zien?’

Ze steken allen de linkervoet op, balanceerend op het rechterbeen, de kleintjes haast vallend, omdat ze zich ternauwernood kunnen staande houden.

En nu gaat het op de maat, eén, twée, drie, eén, twée, drie, achter elkander in een lange rij.

Opeens storing. De deur gaat open, en een paar moeders, die hare kinderen komen brengen, treden binnen. Het zijn twee kleine kleutertjes van zes jaar ongeveer, en een groot meisje van tien jaar, met haar zevenjarig broertje, beiden met paarsch-roode, blozende gezichten.

Coba, het meisje wordt vooraan bij de meisjes geplaatst, de twee kleintjes komen achteraan.

Weer beginnen de kinderen te marcheeren op maat. De moeders kijken vol trots op, zoo vaak zij haar eigen kind zien langs gaan.

Wat de kinderen betreft, zij durven niet opzien, en kijken steeds met neergeslagen oogen naar den grond en als hen nu gezegd wordt, twee aan twee, hand in hand naast elkander te gaan staan om de pas van drie te leeren, bromt Coba de aanvoerdster met minachting op de kleintjes ziende: ‘Is dat nu een dansles, 't is doodgewoon gymnastiekles.’

De grootere meisjes en jongens weten precies hoe ze het moeten doen, maar de kleintjes begrijpen er niets van.

't Is koddig te zien hoe vaak ze over haar eigen voeten struikelen en wat ze voor moeielijke ingewikkelde passen maken, en ze lachen verlegen, of vluchten half huilend naar de rij stoelen om daar in een hoekje troost te zoeken.

Maar lang kunnen zij daar niet blijven; de dansmeester haalt ze terug, en telkens twee tusschen zich innemend, leert hij hun met onuitputtelijk geduld, al dansende de pas van drie.

Zij hebben allen een beurt gehad, en die het nu nog niet kunnen, moeten het van elkander leeren. Dat vinden ze aardig; de kindergezichtjes ontspannen zich langzamerhand, en door de zaal klinkt een geschuifel en getrippel van vijftien paar kindervoetjes als begleiding van den, tegen de vensters kletterenden regen.

Twee zusjes met blauw met rood gegarneerde jurken kunnen het maar niet vatten. Voorzichtig, als waagden zij zich op glad ijs, gaan de voetjes heen en weer, en zij zijn blij, als een paar andere kinderen met hooge witte boezelaars aan en nattig, vettig, achterovergekamd haar, door eenen sluitkam te zamen gehouden, zich over haar ontfermen.

En nu dansen de kinderen in wilde vaart door elkaar; sommige met roode kleur, met open mond, waaruit de tong wel een beetje te ver naar buiten komt kijken, en nu huppelt alles op het gelijkmatige tempo van één, twéé, drié, één, twéé, drié de zaal door, totdat ze even op hunne plaatsen mogen gaan rusten.

Die kleine pauze schijnt Lodewijk het geschiktste oogenblik toe om den dansmeester eens even onder het oog te brengen, ‘dat hij toch zoo gek les geeft, want dat hij zeker weet, dat op de groote menschenbals de dames met de heeren dansen en dat hij dus niet begrijpt waarom hier de meisjes met de meisjes en de jongens

steeds met elkaar moeten dansen. Buitendien vindt hij de meisjes veel gezelliger dan jongens en hij zou best weten welk meisje hij zou kiezen.'

Een luid gelach van de plaats waar de moeders der mededansende kinderen zitten, en een spotachtend 'o zoo' van den dansmeester, doen Lodewijk beschaamd stil houden.

Na de pauze moeten in weerwil van Lodewijks aanmerking, de jongens nog steeds met de jongens dansen, en weer de pas van drie.

Nu kennen ze die haast allemaal. Slechts zelden vergist zich iemand. Ze dansen ernstig, half dom voor zich uit kijkend, de mond open - van de meesten hunner.

Geen glimpje van lachen glijdt over hun gelaat. Allen dansen even werktuigelijk en plichtgetrouw. Alleen dan, als ze langs de moeders gaan, blozen ze verlegen.

Zonder eenige gratie is het dansen nog. Ze loopen allen zoo stijf en houterig als hadden zij een maatstok ingeslikt. De hemelhoog geroemde vrouwelijke bevalligheid is hier heusch ver te zoeken, en als bij het eindigen der cursus de dansmeester eenige sierlijkheid en lenigheid in de houding der kinderen heeft gekregen, heeft hij er alle eer van.

Ziezoo, nu moeten ze eens toonen of ze nog netjes, rechtop, niet met opgetrokken

schouders, maar met het hoofd omhoog kunnen marcheeren. Ja, dat gaat nog, en ongemerkt begint de dansmeester op de groote ariston te draaien, die op een tafeltje klaar staat.

Sommige kleintjes glimlachen, maar de meesten kijken nog stijf-nuchter voor zich, altijd maar hare stampend één, twee, één, twee op maat van de muziek.

Zelfs bij die aardige opwekkende dansmuziek zijn zij nog niet doordrongen van het prettig-vroolijke van de danskunst.

Weer eens eene kleine pauze, waarin den kinderen, al zittende wordt geleerd, de vijfklap te klappen. Dat vinden de kinderen aardig in de handen te klappen. Werkelijk ontdooien een paar gezichtjes.

Mijnheer vraagt ondertusschen het kleinste baasje, met z'n frisch-blozend gezichtje, hoe oud hij is. Nol, te verlegen om te antwoorden, begint zachtjes te huilen.

Geert, met z'n mooie donkere kijkers en z'n prachtig blond krulhaar, valt als hij naar zijne plaats wil gaan tegen eene stoel.

Schijnbaar heeft hij zich pijn gedaan, maar hij houdt zich dapper en huilt niet. Medelijdend vormt zich een half kringetje kinderen om hem, die hem onderzoekend en belangstellend aankijken.

Met een paar vriendelijke woorden van mijnheer is de orde weer spoedig hersteld.

Tot slot van de dansles, leeren zij nu de grondbeginselen van de Duitsche polka, vier passen naar rechts en vier naar links, en dan bij wijze van toegiftje mogen ze hinken, eerst, op het rechterbeen, dan op het linkerbeen, dan tweemaal op het rechter en tweemalen op het linkerbeen.

Voor de kijkende dames is dit een allergekst gezicht, die spartelende, zich telkens vergissende voetjes, en daarbij, nog steeds, in weerwil van de aardige woorden van den dansmeester, en van de opwekkende muziek, die strakke onbewegelijke kindergezichten. Zelfs Lodewijk en Martijn, een paar aardige vroolijke baasjes, kijken effen voor zich, als ze langs maatje gaan, die in stilte bekent, dat ze hare woelige lievelingen nog nooit zoo lang in een, zich rustig heeft zien houden.

Geert alleen, kijkt steeds met een lief lachje en een aardig opgewekt blosje naar zijne ma, en Nol's frissche wangen worden nog blozender als hij merkt, dat naar hem wordt gekeken.

De kleintjes, in de witte schorten, blijven ook nog steeds de ernst bewaren, en huppelen dood-voorzichtig, meedenkend bij elke pas, dat ze het net zoo goed als de grooten moeten doen.

'Uit!' roept mijnheer, de dansles is klaar. Gebroken is de spanning der kinderen.

Zij zijn als met een tooverslag onherkenbaar veranderd.

Zij vliegen naar hare moeders toe, en draven door elkaar, en maken allerlei gekheid, terwijl de manteltjes en jasjes worden aangetrokken.

De dansmeester pakt behoedzaam de ariston in het leeren omhulsel, en na zich gekleed te hebben, neemt hij vriendelijk afscheid van de kinderen.

Vijf minuten later ligt het lokaal met z'n licht groen geverfde deuren en helder gewitte muren in volle rust, wachtende op de Zaterdagen, die nog komen moeten, en die de kleine trippelvoetjes langzamerhand vertrouwd en met den dansmeester en met de dansvloer zullen maken.

Borne.

STELLA MARE.

Wat het klimop vertelt, door Willy.

Het is een heel donker bosch, en het vriendelijke huisje staat midden op een open plek, waar de zon juist door 't gebladerte kan kijken. Toen ik nog klein was, wist ik niet wat er in dat kleine huisje gebeurde, maar het verlangen daar binnen te kunnen kijken was zóó hevig, dat ik volhardend steeds weer mijn takken om de muren sloeg en mij stevig vasthield om hooger te kunnen klimmen. Nu is mijn doel bereikt en leef ik mee met de bewoonsters.

In het kleine, vriendelijke huisje wonen drie zusters; *Liefde, Lijden* en *Geluk* heeten zij. Liefde is een krachtige vrouw; fier staat het edele hoofd op de schouders en veerkrachtig is haar gang. Het blonde haar golft om het voorhoofd en is tot een dikke wrong samengebonden. De oogen zijn groot en klaar en er ligt eene uitdrukking in, die mij doet denken, dat de levensspreuk, die zij zich gekozen heeft, luiden moet:

'Eisch alles, geef alles!'

Als zij mij in de oogen ziet, wordt het mij wondervreemd te moede en een groot verlangen wordt in mij geboren.

Lijden is tenger. Het moede gezichtje, waarin zoo droevig de donkere oogen staan,

drukt toch eene zekere vastberadenheid uit.

Hoe geheel anders is het uiterlijk van de derde zuster!

Stralend, jong, met blijde schittering in de oogen, blikt zij om zich heen. Nu eens tintelt haar heele gezicht van schalkschheid, dan weer staan de oogen ernstig, maar toch altijd blijde.

Ik houd van allen; van Lijden haast het meest, omdat zij met al haar verdriet zoo geduldig is, maar zoo dikwijls vroeg ik mijzelf af: 'Waarom moet *zij* wonen in hetzelfde huisje met Liefde en Geluk?' Nu begrijp ik het; nu, nadat ik haar jarenlang heb gadegeslagen door de ruiten.

Iederen morgen verlaten de drie zacht het huisje, gaan het boschpad door naar de groote stad, waar zij haar werk verrichten onder de menschen. Zij hebben een heel zware taak!

Als Liefde ziet, hoe velen trachten haar te verdringen of verwijderd te houden uit de harten der menschen, en zij weet, dat Lijden met haar diepdroef gezichtje die huizen moet binnengaan, waar zij werd buitengesloten, dan heeft zij al haar geestkracht noodig om den moed niet te laten zinken en verder te gaan.

Arme Lijden! Haar taak is wel de moeilijkste! Te weten dat men overal onwelkom is, te weten dat overal waar men komt de glimlach van de lippen en de zonnestraal uit de oogen verdwijnt, en dan toch binnen te moeten treden!

Als zij die pijnlijke taak vervult, houdt zij zich vast aan enkele herinneringen: de oude vrouw, die haar dankte, dat zij gekomen was en de man met den energiek gesloten mond, die haar zeide, dat hij *haar* zijn leven schuldig was.

Waar Geluk binnentreedt daar gaat een juichkreet op, of daar glijdt stil een glans van vreugde over de gezichten. Maar toch, ook zij heeft haar strijd, want dikwijls verdwijnt de dankbaarheid plotseling uit de harten der menschen en schijnen zij alles vergeten te zijn wat geluk voor hen deed. Dan moet zij vaak die ondankbaren verlaten, maar het doet haar pijn te vertrekken, en die pijn wordt nog vermeerderd door een bitter: 'Was dan nooit gekomen!' haar achterna gezonden.

Liefde is van de drie de grootste macht. Zij neemt de geheele menschenziel en wraar zij binnen treedt, daar volgt haar op den voet Geluk. Dan kijkt Lijden uit met een angstig gezichtje. Soms slaakt zij een zucht van verlichting: dat gebeurt als, zij niet mede behoeft binnen te gaan. Eene andere keer wordt de blik der oogen steeds droever en droever: dat is, wanneer zij, op den drempel staande, Geluk moet wenken heen te gaan, om dan haar plaats naast Liefde te gaan innemen.

Geen wonder, dat zij moede zijn, die drie, als zij des avonds terug keeren naar het huisje in het bosch, waar ik haar wacht. Zij zien heel diep in de harten der menschen en dat maakt dikwijls heel moe.

Op zekeren avond zitten zij weer samen om den haard en spreken over den verloopen dag.

Een zacht tikken op de deur doet haar even luisteren en ja, zij hebben goed gehoord, het tikken herhaalt zich en Liefde opent de deur. Een klein meisje staat voor haar, een klein meisje, zoo frisch als de morgen.

'Dag Liefde! mag 'k wel bij je komen rusten? Ik ben zóó moe!' Met een gewichtig gezichtje strijkt ze met de hand over de oogen en zegt dan nog eens:

''k Mag wel, is 't niet? 'k Ben heusch zóó moe en ik zal niet lastig zijn.'

Liefde lacht. Wie zou't niet gedaan hebben bij 't hooren van dat zilverreine stemmetje en 't zien van dat onwederstaanbaar aantrekkelijk wezentje? En Liefde

neemt het kind bij de hand en gaat niet haar naar binnen. Wat babbelt het blonde kind en hoe mooi is het, als de lachende oogen onderzoekend de drie zusters aankijken!

Zorgen en verdriet, zij zijn nu vergeten, alleen het blonde meisje neemt hare gedachten in beslag! Zij krijgen het lief, dat kind, en het verlangen naar den avond thuis doet de dagen omvliegen.

Als dan Liefde, Lijden en Geluk in de groote stad zijn, dan zie ik hoe het kind daar zit in een hoek van de vriendelijke kamer. Dan spint het op een heel klein spinnewieltje, fijne, heel mooie sluiers. Wat zijn die kleine vingertjes handig, wat snort het kleine wiel! Het kind *is* geen kind nu; een peinzende trek ligt over het gezichtje en aan de soms onregelmatige beweging van den kleinen voet, zie ik hoe verschillende aandoeningen elkander opvolgen, maar 's avonds wacht zij steeds op den drempel en ontvangt de zusters met haar liefsten lach en haar vroolijkste stemmetje.

'Morgen ga ik ook mee onder de menschen, dan ga 'k mijn sluiers verkoopen!' zegt het opeen avond. 'Maar jullie *krijgt* er een en ik zal hem zelf aandoen en jullie moogt hem *nooit* meer losmaken, hoor je, nooit meer.'

Zij lacht blij en de anderen stemmen in. Zelfs Lijdens gezichtje staaf een oogenblik gelukkig. Vlug dribbelt het kind (nu een echt kind weer) van de een naar de ander en bindt de sluiers om, iederen keer vol blijde verrukking in de handjes klappend, omdat zij zoo mooi staan. Terwijl zij op eene stoel staat en bezig is Lijden, die het laatst eene beurt krijgt, te sluieren, vraagt deze eensklaps:

‘Zeg, hoe heet je dan toch eigenlijk?’

Dat hadden ze haar nog nooit gevraagd, en nu betrekt even 't gezicht van het kind, maar met een blik op de sluiers lacht ze zacht, slaat de armen om Lijdens hals en zegt: ‘De menschen noemen mij Bedrog, maar jullie gelooft het niet, is 't wel?’

Neen, zij gelooven het niet, dat is Bedrog niet, dat lieftallige kind, en de twijfel, die heel even komt in de harten der drie zusters, verdwijnt. Zij zijn heel gelukkig dien avond.

Van dien dag af gaat Bedrog mee onder de menschen en op vele plaatsen wordt zij vriendelijk ontvangen.

En Liefde, Lijden en Geluk dragen de fijn gesponnen sluiers, die Bedrog haar omhing, en veel wat haar vroeger bedroefde en zorg baarde, komt haar nu verblijdend en opwekkend voor.

's Avonds bij 't naar huis keeren, zijn zij veel minder moe!

Maar het schoone kind, dat vele menschen Bedrog noemen, *is* Bedrog. Zouden die drie, Liefde, Lijden en Geluk voor altijd betooverd blijven door dat verleidelijk persoontje, zouden zij altijd den sluier van dat kind voor het gelaat houden?

Er zijn menschen in de groote stad, die elkaar vragend en verbaasd aanzien, als zij de zusters zien voorbijgaan met veerkrachtigen tred en gesluierd gelaat. Die enkele menschen kennen Bedrog en zorgvuldig vermijdt het kind hen, maar Liefde, Lijden en Geluk zien niet, hoe de ellende meer en meer toeneemt; zij zien alles beter dan het werkelijk is.

Lijdens gezichtje is minder pijnlijk. Zou zij zich vroeger verbeeld hebben, bijna overal onwelkom te zijn?

Haar hoop zal spoedig in rook vervliegen.

Sinds eenigen tijd bezoekt zij trouw een ouden man, een eerlijke werker is hij altijd geweest. Maar, niettegenstaande dat, kon hij in de kracht van zijn leven niet genoeg verdienen, om zijn gezin te onderhouden. Nu is hij alleen, zijn vrouw is gestorven; er was niet genoeg geld om haar de noodige versterkingen te verschaffen, en haar man was altijd een eerlijk man geweest, en... hij bleef het...

Toen trad Lijden met een droeven glimlach om de lippen zijn woning binnen en legde zacht haar hand op zijn schouder; en langzamerhand kreeg de oude man haar lief.

Nu ook weer treedt Lijden het kleine vertrekje in en de oude man ziet haar aan met een zonderlingen glans in de oogen. ‘Ga weg van mij. Al lang genoeg zijt gij mijne levensgezellin geweest. Neen, ik wil U niet langer; het kind is beter, het blonde kind met de blauwe oogen en den helderen lach. Het heet Bedrog, en ik ben altijd een eerlijk man geweest, maar nu is het mij lief, dat kind.’ ‘Ga weg’ roept hij nogmaals Lijden toe, en eensklaps wordt de trek om Lijdens mond heel, heel pijnlijk, en staren de oogen droef naar den ouden vriend. Als zij zich langzaam omkeert, hoort zij, hoe de grijsaard haar met een harden lach toeroept:

‘Kijk mij niet zoo verwijtend aan, je draagt zelf den mooien fijnen sluier!’

Ja, zij draagt den sluier, en plotseling staat Lijden stil en rukt het fijne gaas van haar gelaat. Voorwaarts! Zij gaat verder, naar allen bij wie zij behoort te zijn, en steeds dieper buigt zij het hoofd. Nu *ziet* zij weer, nu begrijpt zij alles. O, zij *mag* niet vermoeid zijn nu, zij is op *te* veel plaatsen noodig!

Als zij het donkere boschpad doorgaat en Bedrog haar lachend te gemoet huppelt, dan wenkt zij met de hand en zegt zacht: ‘De fijne sluier ligt gescheurd op den grond. Ik ken je, gij *zijt* Bedrog!’

De lach verstomt, een blik vol haat wordt de arme Lijden toegeworpen uit de blauwe oogen. Samen treden zij het huisje binnen. Daar zitten Liefde en Geluk reeds, en zonder te spreken, ontneemt Lijden haar de sluiers en vernietigt ze. Bedrog lacht haar helderen lach: ‘Ik spin nieuwe, veel mooier en veel fijner nog!’

Maar den volgenden morgen gaan de drie zusters zonder de sluiers onder de menschen en nu zien zij hoe droevig en slecht veel is, wat door de sluiers gezien, zoo blijde en goed geleek. Zij hebben 't heel druk. Want nu eerst bemerken zij, hoe velen verlangend op haar wachten, hoe velen zij te kort hebben gedaan.

Als de zon verdwenen is achter de kimme, komen over het donkere boschpaadje, Liefde, Lijden en Geluk. Geen vriendelijk kindergezichtje wacht haar en zij zijn heel moe, maar in de oogen der drie straalt een nieuw, rein licht.

Bij 't binnentreden van het huisje, legt Lijden de handen op de schouders harer zusters en zij beloven elkaar te zullen werken met hart en ziel en zooveel mogelijk te zullen waarschuwen en waken tegen de bijna onweerstaanbare schoonheid van het blonde kind, dat Bedrog heet en dat haarzelf een tijd lang de fijne sluiers voorhing.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Anna te Hilversum. - Hartelijk dank voor Uw tweede schrijven. Ik ontving het eerste natuurlijk eveneens hier, (nagezonden uit Amsterdam). Zooals het ‘bericht’ U heeft aangekondigd, ben ik alleen hier in Zwitserland uit voorzorgsmaatregel, omdat ik het klimaat, in Holland niet schijn te kunnen verdragen op den duur. De vocht, daar, en de zware lucht, schijnt voor mijn gestel ongeschikt.

Gonda. - Vriendelijk dank voor uw toestemming in zake het overnemen van dat gedeelte uit uw brief. -

Ja, uw nicht vind ik een sympathieke oude-dame, en haar levenslust en flinkheid trekken óók mij zoo aan na een arbeidzaam leven. Verleden jaar was zij een paar dagen hier in Interlaken, met de zuster mijner vriendin. - Toen hebben we samen gedineerd in hòtel Jungfraublick, waar deze laatste ter eere van den verjaardag van Uw nicht een dinetje gaf. Die verjaardag was eigenlijk eerst den volgenden dag, maar we hadden dan afgesproken allen te zamen met de Jungfraubahn naar Station Eismeer te gaan, en wij, mijn vriendin en ik, stelden er ons veel van voor hem daarboven nog eens opnieuw feestelijk te herdenken. Want uw nicht, die dezen tocht voor de eerste maal zou maken, verheugde er zich zoo vreeselijk op. Ongelukkig is er door 'n voorbijgaande ongesteldheid van haar niet meer van gekomen, want zij had geen tijd langer te blijven, en moest den daaraanvolgende dag afreizen. Ik zal echter altijd aan die paar dagen van ons samenzijn met groot genoegen terugdenken.

Ook dezen winter heeft ze ons nog eens in Amsterdam een paar malen bezocht, eens hij ons gegeten, en eens, terwijl ze 'n dagje elders was; en altijd bracht ze diezelfde zonnige, vriendelijke opgeruimdheid en belangstelling in alles mee, die ik in 'n oud-mensch zoo dubbel aantrekkelijk vind, en die helaas heden ten dage bij de jongeren zoo dikwijls ontbreekt, en heeft plaats gemaakt voor lamlendigheid, onverschilligheid, gebrek aan energie en aan levenslust. -

- Ja, *Ellen Key* idealiseert veel te veel, dat ben ik geheel met U eens, heb ik nog onlangs in de Telegraaf aangemerkt, in een beschouwing over haar werk. Ze ziet in haar droomen een toekomst-maatschappij met toekomstmenschen zóó volmaakt, als er nooit een komen zal op onze onvolmaakte aarde, en gegeven het zeer onvolmaakte der menschelijke natuur. - Maar haar eerlijkheid en oprechtheid moet men waardeeren, juist omdat zij zelve behoort tot de feministen. In plaats van het ingrijpende van het liefdeleven, juist bij de *vrouw,* te loochenen zooals hare geestverwanten doen, komt ze er rond voor uit, dat dit liefde-leven de kern raakt van alles, alles beheerscht. Wat ze echter er van maken wil, 'n ideaal vereeniging van ideale menschen, dat gaal m.i. veel te veel om buiten de grenzen der nuchtere *werkelijkheid,* zooals die nu eenmaal is en wel altijd zal blijven, omdat de natuur den mensch schiep met dikwijls heel weinig ideale, louter sexueele behoeften, waarvan hij de bevrediging verlangt, zonder iets hóógers erbij.

- Ik zeg niet dat dit mooi' is of goed, maar alleen maar dat het nu eenmaal zoo *is*, als ik zie om me heen met open oogen. - Juist in dit opzicht is er heusch niet zoo groot een verschil tusschen de dieren-wereld en die der menschen, wat de meerderheid van deze laatsten aangaat ten minste.

Als gij nog nooit in het buitenland zijl geweest, dan moet ge maar eens zien met uw nicht mee te gaan, als die weer eens een tochtje onderneemt Zij houdt véél van reizen, en ik belóóf U, als uw weg U dan naar onzen kant mocht voeren, dan zult ge ons hartelijk welkom zijn, en hoop ik dat we U bij ons zullen zien. -

Salomé. - Hartelijk dank voor uw vriendelijk schrijven naar aanleiding mijner ongesteldheid. Het ‘bericht’ zal U het geval reeds hebben opgehelderd. - ‘Ja, de lucht in de bergen is énorm versterkend en weldadig; zoo frisch en zoo rein! Ook het den geheelen dag buiten-zijn-kunnen is natuurlijk zoo gezond Wij leven hier letterlijk in ons zomertentje, dat we uit Holland meenamen, en in Montreux ook weer hopen op te stellen.

Regent het al eens, de grond zoo anders dan bij ons waar zooveel klei is, wordt dadelijk droog en hard om op te wandelen, zoodat men er ook daardoor veel gemakkelijker toe komt uit te gaan na 'n zware regenbui, dan bij ons. Amsterdam is in dat opzicht wel speciaal misdeeld. Ik geloof niet dat ik daar de straten ooit droog en schoon heb gezien! En wat regen betreft, het lijkt wel of 't dáár nooit ophoudt, en de mist en de nevel in eeuwigdurende grijze vormloosheid over de huizen blijven hangen. -

Voor den winter echter zou 't in Interlaken te guur en te koud zijn voor een gestel als het mijne, dat een droge zonnige atmospheer noodig heeft, zooals de Riviera of Montreux. - Ja, natuurlijk zijn onze honden bij ons. Wij hebben hen veel te lief om hen achter te laten, en hier kunnen ze altijd mee uitgaan, omdat al die gekke bepalingen, van 'n hond mag hier niet in en daar niet in, die in Holland zoo bespottelijk zijn, dat iedere buitenlander er om lacht, nergens bestaan, noch in Duitschland, noch in Frankrijk, noch in Italie of Zwitserland. - In Engeland heb ik nooit met honden gereisd, want het is onmogelijk ze daarheen mee te nemen, als men komt van het

Continent. Dan moeten ze - uit vrees van hondsdolheid - zes maanden in quarantaine blijven aan de grenzen!! - Uit vrees voor de vele auto's houden we onze honden wel steeds aan 'n koord, als we met hen wandelen, en zij zijn dit zoo gewend dat ze zelf in de drukte op onze hielen loopen. - Gij begrijpt echter hoe intens ze hier genieten, na het leven op 'n hooge bovenwoning in Amsterdam, en waar wij zoo veel 's avonds uit moesten. Het sneed mij altijd door de ziel, zoo benauwd en bedroefd als ze ons aankeken, zoodra ze de toebereidselen tot dat uitgaan zagen. Want met hun vlug verstand wisten ze al heel gauw, dat er dan, na het eten, voor hen nooit sprake kon zijn van meegaan. Frits zocht dan altijd heel weemoedig-aanstellerig zijn troost bij onze Marie, wie hij met 'n verongelijkt gezichtje aan haar japon krabde om op haar arm te worden genomen. En als ze dat deed, dan likte hij haar heel ijverig, en keek daarbij verwijtend naar ons, als wilde hij zeggen: *Zij* is toch maar mijn éénige troost als jullie weer wegloopt. - Bennie had 'n andere manier. Hij begon hoe langer hoe bedroefder te kijken, naar mate de voltooiing van ons toilet naderde. Dan, als we de deur openden, schoof hij mee naar den gang. Hoe we 't ook overlegden, hij wist altijd mee naar buiten te komen. Maar verder dan de trap ging hij niet. Tot daartoe deed hij ons uitgeleide, zag ons met 'n allerweemoedigst gezichtje, zijn hals zoo ver mogelijk uitrekkend, na tot we weg waren. -

Dan de blijdschap bij onze thuiskomst van die twee!

Dat ook vind ik zoo lief in een hond, dat hij nooit boos

is, of haatdragend, of zijn humeur toont. Hoe graag hij ook mee uit wil, als gij thuiskomt zal hij nooit anders dan liefde en vroolijkheid aan den dag leggen over uw verschijning, inplaats van, zooals 'n mensch zou doen, zich verongelijkt te voelen. - En hoe licht wordt een mensch, dien ge hij ongeluk pijn doet, daardoor toch even prikkelbaar, of geeft U een minder vriendelijk antwoord. Terwijl een hond in zoo'n geval altijd kwispelstaartend tegen U opspringt, als wou hij zeggen: Ik begrijp wel dat ge 't niet expres deedt. -

Ik vind het zoo heerlijk, dat Uw a.s. man dien fox kocht uit dat circus. - Wij ook zeggen zoo dikwijls, dat we wel graag alle ongelukkige beesten zouden willen redden uit de handen van zulke meesters. Ik heb eens gehoord van een student, die het dresseeren der paarden had gezien in een groot paardenspel, hoe er daarbij zulke wreedheden gebeurden, dat hij nooit meer een voet wou zetten in zoo'n circus daarna. Daarentegen heb ik ook dikwijls gehoord of gelezen, dat het dresseeren van honden, apen, katten, etc. veel meer gepaard gaat met geduld, liefde en wederzijdsche aanhankelijkheid, dan met slaan. Wat is hierin de waarheid? Zeker is het in elk geval, dat zoo'n arm dier een hard en moeilijk leven heeft, en is te beklagen. - In Berlijn heeft de dierenbescherming tegenwoordig een inspectrice aangesteld, die per fiets door de stad gaat, en alle mishandelde, of door 'n ongeluk getroffen paarden, honden, etc., helpt verbinden, of naar een politiepost doet brengen. Voor deze weldadige instelling voel ik gróóte sympathie. -

Mevr: de Gr: van C. - Ik vind geen pseudoniem opgegeven. - Hartelijk dank voor uw lief schrijven. ‘Aan de literatuur kent men een volk’ - zei Napoleon. Ja zeker, we gaan dan wèl hard-achteruit, zooals U terecht opmerkt. - Er komen tegenwoordig producten uit, die, zelfs afgescheiden van den viezen en gemeenen inhoud, naar den stijl en den vorm zóó beneden alle critiek zijn, dat 'n schooljongen zijn eerste opstel nog beter zou schrijven. En toch accepteeren de uitgevers zulk prullig werk. Scharrelvreugde - van Feenstra - en het nieuwste product van *Steijnen:* Van het menschenspel, leveren daarvan vermakelijke staaltjes. - Ik kom op dat punt nog wel eens nader terug in een boekbeschouwing. -

Dat Hilligerlei ‘onzedelijk’ zou heeten bij de meerderheid die niet kan lezen, spreekt van-zelf. - De gemeenste vuiligheidjes slikken deze menschen als ‘nieuwekunst’ omdat het ‘mode’ is (genre ‘Geertje’ van De Meester, om maar één voorbeeld te noemen, waarin de walgelijkste bijzonderheden van 'n miskraam worden beschreven) maar 'n boek, dat met 'n hóógst moreele bedoeling de treurige wáárheid zegt, wáárom zoovele vrouwen en meisjes te gronde gaan, uit gebrek aan geslachtsbevrediging, zoo'n boek dat den vinger legt op de wonde plek is ‘onzedelijk’. -

Ik ben zelf op die punten ook zóó dikwijls verkeerd begrepen te goeder en te kwader trouw, dat ik mij nooit meer verwonder over de hardleerschheid der menschen in dit opzicht. In het begin dacht ik dat het aan *mij* lag, dat *ik* mij zoo onduidelijk of onjuist, uitdrukte. Nu heb ik gezien dat ik hetzelfde lot deel met iedereen, die het wáágt op dit punt de eerlijke waarheid te zeggen, man en vrouw beiden.

Ik schrijf dit dááraan toe, dat de menschen die waarheid liever niet willen hooren of zien. Dan is het de gemakkelijkste manier, hem of haar die ze durft ontblooten, met vuil en modder te gooien, en uit te schelden. Het middel werkt probaat, want het schrikt anderen af om óók de waarheid te zeggen.

Vriendelijk dank voor Uw lief schrijven.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Zeer gaarne zou ik een cursus voor Verbandleer, Eerste Hulp bij Ongelukken, enz. willen volgen. Kan een der abonné(e)s mij misschien zulk een cursus aanbevelen? Opgave van 't begin en den duur der lessen, van den prijs, en, zoo mogelijk, van dag en uur, waarop deze plaats hebben, zou mij zeer aangenaam zijn. Avondcursussen kan ik echter *niet* volgen.

Met eenige inlichtingen, alsmede opgave van het adres, waarheen men zich moet wenden, zou men mij ten zeerste verplichten.

Abonnée.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Voor zeer geringen prijs te koop aangeboden een zeer mooi **Statief Fototoestel** 9 × 12 met dubbele chassis, 2 drukramen en verder de compleete benoodigdheden. Te bevragen *Stephensonstraat 98, Den Haag.*
(56)

3 October 1906.
20ste Jaargang.
No. 14.

Hoofdartikel
‘De schoone wereld.’*)

Aldus luidt de titel van een uit het Engelsch vertaald boek, dat in het oorspronkelijk niet minder dan zeventien uitgaven reeds beleefde. Geen wonder trouwens!

Het is een boek waarvan weldadige, levenwekkende invloed kan uitgaan, want het mag genoemd worden een krachtig tegengif tegen allerlei verderfelijke en moordende invloeden, levensopvattingen en droeve theorieën.

De schrijfster en vertaalster hadden als motto kunnen gebruiken deze woorden:

> ‘Uw wereld, Heer! is schoon en goed;
> Het leven is een zegen.’

Een ‘schoone wereld?’ ‘Het leven een zegen?’

‘Het mocht wat!’ antwoorden velen in onze dagen. Schrijvers en dichters en woordvoerders verkondigen luide het tegendeel en teekenen ons de wereld en het leven met zóo sombere kleuren, dat men - als men zich laat meeslepen door hun beschouwingen - veeleer geneigd is de wereld te noemen een tooneel van jammer en ellende, van lijden en smart, van zonde en gruweldaden en het leven niet levens-waard te achten. Een van beide: óf zij die aldus spreken, schrijven en dichten, meenen het niet, en dan schiet er niets anders over, dan hen maar te laten praten en zuchten, óf zij meenen het wel, doch dan past de vraag ‘waarom gaat ge dan maar niet heen, de wereld latende voor wat zij is; waarom schept g'er behagen in, ons - die in de wereld en het leven ook nog iets goeds zien - het bestaan te vergallen; waarom tuurt ge u blind op éene zijde met volkomen verwaarloozing der andere, die u ook nog wel iets goeds zou doen aanschouwen?’

Meet zoo breed mogelijk uit al wat ge slechts, onmenschelijks en treurigs waarneemt,

*) ‘De schoone wereld.’
Naar de 17e Engelsche uitgaaf van Lilian Whiting, bewerkt door A.W. Scheltema-Tideman.

doch - wat w'u smeeken mogen om u wentwille en om uwer lezerswille - opent uw oogen wijd, legt beide ooren te luisteren, ontsluit uw hart, opdat ge evenzeer het goede, het den mensch waardige en bemoedigende, het met vertrouwen in menschen en in de toekomst vervullende moogt opmerken en waardeeren. Er is een optimisme dat slechts is: luchthartigheid, oppervlakkigheid, harteloosheid, grof egoïsme, maar er bestaat ook een pessimisme dat de openbaring is van eenzijdigheid, van verblindheid en ongeloof.

Tot allen, die in de wereld en in het leven alleen datgene zien, dat doodt alle opgewektheid, alle veerkracht, alle geloof in menschenadel, in de zegepraal van hooge beginselen, alle vertrouwen.. deze vraag:

maar gij, wat doet gij om van uw leven iets goeds te maken en het leven der u omringenden te verrijken en te verheffen, hun lijden te verzachten?

hebt gij, gij die maar immer klaagt en jammert en zoo diep schijnt gebogen te gaan onder 's levens last en der menschelijke smart en zonde, hebt gij gearbeid met heel uw hart, gekampt met al uw krachten, hebt gij liefgehad en betoond toewijding?

hebt gij zwakken gesteund, verdwaalden terecht gebracht, hongerenden gespijzigd, weenenden vertroost, moeden geschraagd?

hebt gij zonde ontmaskerd, onrecht bevochten, smeulend vuur aangeblazen, geestdrift gewekt, hoop gevoed, al wat goed en schoon en rein is gewaardeerd?

Zoo hij niet deedt uw plicht, zoo gij niet de wereld ingingt goeddoende, komen uw zuchten en klachten niet uit een hart dat meevoelt, mee-lijdt, niet uit een hart dat niet den drang kon wederstaan om licht en warmte om u heen te brengen en leven te wekken.

In dezen tijd van pessimistisch denken, schrijven, dichten, in dezen tijd van twijfel en ongeloof, van wanhoop aan het leven, is bedoeld boek van reine blijmoedigheid zeker al duizenden welkom en tot zegen geweest.

Geschreven in een bemoedigenden geest in een helderen en eenvoudigen stijl, in goed Hollandsch vertaald, blijve het ook hier voortgaan te bekoren, te boeien, te stichten, d.i. op te bouwen!

Er spreekt een blij idealisme uit, dat goed zal doen aan allen die behoefte hebben aan vriendelijke, opbeurende, hoopvolle woorden.

‘De schoone wereld,’ die wij ons zelf kunnen scheppen, zal weifelenden een weldaad zijn. De schrijfster zingt van een schoone wereld, waarvan zoovelen in stille uren droomen, liefde en rust en vrede brengend in hun eigen gemoed en daarvan uitstortend over anderen.

‘Zij leidt ons in de lichtende hallen van haar gelukspaleis, dat zij zich zelf opbouwde door ernstig denken.’

Zij is iemand die begaan is met het lot van velen, die hun verwachtingen bouwen op *stoffelijk* welzijn alleen en daardoor zelf de oorzaak worden van hun teleurstellingen. Er spreekt uit haar woorden deernis, maar ook verontwaardiging en flinke dingen zegt ze over maatschappelijke wanverhoudingen zoowel als aan het adres van hen die eens ‘onder handen’ genomen moeten worden.

In onze dagen van noodlotstheorieën, van ‘niet kunnen’, van gebrek aan wilskracht en energie, doet het goed zulk een boek te lezen, d.w.z. het in rustige, stille uurtjes ter hand te nemen. 't Is een boek om den dag mee aan te vangen of te eindigen. Onwillekeurig zult ge een stuk lezende en overdenkende, vele gedachten beamend maar ook vele niet deelend en bestrijdend - telkens bij een mooie gedachte even

ophouden, er een streepje bijzetten of haar opteekenen en voegen bij uw verzameling citaten.

Het eerste hoofdstuk heeft als opschrift '*De schoone wereld*' en teekent hoe men er zich zelf eene scheppen kan. 'Onrust en kwelling kan men een geestelijke tering noemen.' Sommige zorgen en smarten kunnen verholpen worden.. andere niet; in het eerste geval, denk er niet te veel aan en draag ze met zooveel moed, dat ze eindelijk in een zegen verkeeren.' 'Velen verzuimen een helpende hand anderen toe te steken.. doordat zij zoozeer op zich zelf letten, dat zij de gelegenheid tot helpen niet opmerken.'

Een ander gedeelte handelt over '*Vriendschap*'.

'De vermeerdering van onze betrekkingen in de samenleving hangt minder af van de gelegenheid, dan wel van ons medegevoel, onze sympathie voor anderen.'

'Vrienden worden ontdekt, maar niet gemaakt.'

> 'Bij uw deur staat hij te wachten,
> Komt tot u, als gij 't verdient.'

'De beste wijze van omgang met anderen is, bij hen de beste zijde te ontdekken en te voorschijn te brengen.'

In zijn vriend bemint men zijn hooger ik.

Wederom een nieuw hoofdstuk draagt ten titel: 'Ons maatschappelijk heil.'

‘Laat ons velen doen deelen in alle hooge en edele voortbrengselen van den geest en hen tot iets goeds brengen.’

‘Er is de vreugde van iets te bezitten en het nog grooter genot, geestelijke bezittingen anderen mee te deelen.’

‘Er is een beschaving zóo waar en fijn, dat zij door niets en niemand besmet kan worden.

Men moet personen - evenals schilderijen - in het rechte licht plaatsen. Alleen edele zielen helpen ons voort.

Idealiseer het leven, maar maak gij dat het dit waard is. Schoone woorden worden in een hoofdstuk ‘*Ondeugd en raad*’ gezegd over zelfvertrouwen, dat moet samengaan met waardeering der grooter wijsheid van anderen.

Geloof in u zelf; twijfel en wantrouwen zijn ‘wegvretende krachten!’

‘Een welgeslaagd leven ligt in de hoedanigheid van ons dagelijksch leven.’

Eindelijk behartigenswaardige gedachten in ‘*Wenken en aansporingen.*’

‘Eén echo van de stem van ons geweten en onze zielen zijn voor altijd veranderd.’

‘Ontsteek in uwe zielen het vuur des geloofs.’

‘Het heelal behoort hem die weet, wil en bidt.’

‘Godsdienst is de motor van het leven, die alles in beweging houdt.’

‘Geloof is een even positieve kracht als stoom en electriciteit.’

Doch genoeg! Men zou wel willen voortgaan op deze wijze. Met elke beschouwing, voortkomende in dit boek, zal men het eens zijn. Doch dit behoeft ook niet.

Eén ding is zeker: wie er aandachtig nu en dan in leest, ontvangt iets voor hoofd en hart.

't Geschrift vinde zijn plaats in de huiskamer!

't Leere ons opnieuw het leven tot een zegen te doen worden voor ons en d'onzen, door levenslust te paren aan frisschen, gezonden levensernst.

Ja, ‘*'t leven is een zegen!*’ Aan ons om deze stelling wáar te maken!

Ds. J.F. TERNOOY APEL.

Herfststemming.

‘Ik kan niet lachen, ik kan niet weenen,
Ik ben zoo vreemd te moe,
De zomerpracht gaat henen,
Ik doe mijn oogen toe!’

Zóó zingt Willem Kloos bij het afscheid van den zomer!

En zoo diep weemoedig als de dichter voelde ook ik mij, als ik dezer dagen op een helderen herfstmiddag eene wandeling maakte door een der stadsparken.

Ik zag den herfst en in den herfst de sporen van den naderenden winter, 't Werd mij somber, vreemd te moede, het was, of had ik in mij een groot verdriet en geen tranen om te weenen. Was het, omdat het zien van het herfstlandschap mij zoo somber stemde? Neen! omdat de herfst mij herinnert aan het heengaan van lente en zomer. Omdat ik steeds zoo kinderlijk blij ben bij het zien der eerste lentebloemen, omdat ik steeds zoo geniet, zoo met mijn geheele wezen geniet van de weelderige prachtnatuur van den zomer! Omdat ik met *mijn* - natuur van vasthouden, van hechten

aan al wat goed en lief en mooi is in het leven het zoo vreeselijk vind het mooie te zien heengaan, alsof ik een stuk verlies van mijn eigen ik, van mijn klein, onnoozel, nietig menschenbestaan. Ik zou het mooie willen grijpen en vasthouden en zeggen, o, blijf toch, blijf! 't Leven is zoo kort, er is zoo veel leelijks, blijf bij mij, heb - meelij met mijn arme, smachtende menschenziel!

Daarom voel ik mij zoo diep weemoedig, als ik den herfst zie rondom mij.

Ziet! reeds zoovele boomen hebben geheel hun bladertooi afgeschud en spreiden hunne naakte armen in de herfstlucht uit. Andere hebben, door min of meer gunstige levensvoorwaarden, gedeeltelijk hun bladerschat behouden. Er zijn er ook, de oogenschijnlijk bevoorrechten, die, hoewel getint door het meesterpenseel van den herfst, nog prijken met geheel hun rijkdom van bladen.

'Een levensbeeld van ongelijkheid als bij de menschen!'

De grond ligt bezaaid met afgevallen bladeren, dooreen, in groote verscheidenheid van vorm en kleur. De doode bladeren, eens schitterende in zonlicht en lentelucht, nu voor ons oog brengende het beeld der vergankelijkheid, het memento mori!

Vele heesters en struiken zijn geheel

bladerloos; anderen laten slap de bladen hangen, niet bestand tegen de overmacht van wind en regen, tegen den ijzigen adem van vorstige nachten.

De zomersche bloemenpracht is verdwenen; hier en daar wordt nog een knopje gewekt door de verleidende liefkoozing der herfstzonnestralen. De rozen, met haar hart, overvol van liefde, kunnen niet ophouden te knoppen, maar de Octoberzon heeft geen liefde, geen warmte genoeg, en schuchter en schuw houden de knoppen zich terug en wagen het niet zich te geven in al hare schoonheid.

Door de geheele natuur is de herfst gegaan, boomen ontbladerende, bloemen verwelkende, en door de geheele natuur klinkt het droeve lied van scheiden, dat zoo zonderling beroert elk menschenhart. ‘Ik kan niet lachen, ik kan niet weenen, ik ben zoo vreemd te moe!’ Zóó is het mij, als ik zie den herfst en reeds de sporen van den winter. De jaargetijden, elkander volgende en den weg bereidende, in eeuwige wisseling!

Een levensbeeld als bij de menschen!

- Hoort! Naast het, de ziel doodende, gift der vergankelijkheid, heeft de natuur een tegengift gesteld, dat prikkelt, dat opwekt tot leven! Want, ziet! de herfstzonnestralen gluren en glijden door boomen en heesters en schitteren en sprankelen op de naakte, bruine takken en overladen met eene weelde van goud, de dichte bladermassa, uitgespreid op de wegen en tusschen de boomen, in wisseling van kleur in grijs en groen, en bruin en geel. En boven den gouden gloed, waarmede het geheele herfstlandschap getint is, welft zich een helder blauwe hemel. Niet dat diepe blauw als in het voorjaar, maar zacht helder blauw, blauw met veel wit er door. De lucht is niet zoel als in de lente, niet drukkend als in den zomer, maar frisch, aangenaam prikkelend zenuwen en spieren; men voelt, dat de buitenlucht sterkt en staalt als koud water. En naast den weemoed over het heengaan van lentepracht en zomerweelde, geeft de natuur opgewektheid en herinnert zij aan nieuw leven. Ziet! de bladerlooze takken dragen reeds de knoppen, waaruit, als de tijd daar is, zich het nieuwe leven zal ontwikkelen. Straks als de herfst voorbij is met zijne zware, grauwe regenluchten, en de winter met zijn sneeuw en ijs, dan zullen, gekust door de lentezon de knoppen zwellen en zich ontplooien tot fijn, jong groen; dan zal de schijnbaar doodsche natuur ontwaken en nieuw jong leven gaan door heel de schepping! Herfst en winter zullen wijken, het licht zal breken door de wolken en 't zal lente zijn!

Een levensbeeld als bij de menschen!

Teleurstelling en verdriet, droefheid en smart, wanhoop en vertwijfeling, 't gaat alles voorbij als herfst en winter; en voorspoed en vreugde, geluk en liefde, ze komen terug even getrouw als lente en zomer! -

En zóó peinzende, verdween mijne weemoedige herfststemming geheel en al!

M.E.B.v.R.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXII. Over Nonnenkloosters in Brabant. *(Slot.)* V.

De statuten van St. Annenborch geven ons weer op andere wijze een blik in het kloosterleven.

Het klooster en godshuis zal wezen ‘een eewich slot, als den paus Bonifacius geboeden heeft in zijnen sesten Decretael, ende als ons gebieden in onse privilegien die paus ende bisschoppen ende dairin te leven nae der Regulier orden ende Sint Augustijns regel, als ons die gegeven is ende wij die ontfangen hebben. Ende daerin en sal noch en mach geen gewielde of oock donaet suster in geenre wijs uuten slot gaen of commen, dat is te weeten, buyten die stede ende buyten den termijn, als die geordineert is oft werdden mach binnen hoeren termijn oft gewrecht, uytgenoomen dieghene, die die visiteerders, met raede des paters ende convents, van den donaetsusteren daertoe ordineeren. Ende desen als sij dairtoe geoordineert zijn, en sullen nochtans nyet uuyt gaen sonder oorloff der mater; ende sij en sullen geen sluetelen hebben [om] mede uuyt oft inne te gaen, uuytgenoemen denghenen, die sy sonderlinghe van noots weegen gedaen werden van der mater met consent des paters.

‘Noch die susteren en sullen buyten bruecke der swaerre penen geen bootschappen van ennige susteren uuytdraeghen, noch inbrengen buyten weete ende oirloff der mater. Noch sij en sullen geen nyen maren innebrengen, noch

oock die voir dat spreekvensteren gaen, ten waere oft ennighe nootsaecken waeren, die oirbelyck geweeten waeren, die moegen sij seggen der mater of suppriorinne of procuratesse, ende eest nut of noot, die moegent verkundigen soe als dat nut oft orboir is. Ende men en sal oock geen vreemde persoonen, binnen t slot laten commen sonder nootsaecke, ende dat met oirloff des paters ende der mater, ende die en sal men nyet oirloff geven binnen tslot te gaen, dan met eersamighe gevughe ende gesellen; ende met dien ingelaeten vreemde persoonen en sullen die susteren niet spreecken dan met oirloff des paters, ende dat die susteren dairbij commen soe sij minste moegen'.

Indien iemand van buiten, man of vrouw, een zuster wil spreken voor het spreekvenster, of buiten het slot, indien dit noodig ware, dan zal vooraf aan de mater kennis gegeven worden, 'wie sij sijn, wat sij willen ende wair sij sijn'. Vindt de mater het goed, dan zal zij niet alleen gaan, doch met de door de mater aangewezen zuster. Dergelijke zusters worden daartoe vooraf aangewezen; zij zullen zijn 'geestelyckende bescheyden'. Er moet luide gesproken worden, en van woorden, of gelaat of daad, welke valt af te keuren, wordt rapport gedaan. Het spreken met luiden die in de stad woonen was verboden 'des Heyligen daichs voor den eeten', en int bijzonder als de zusters 'ten H. Sacrament gaen'.

Een uur mocht voor het spreekvenster, dat met ijzeren traliën 'geslooten ende bedeckt was' gesproken worden; gegeten of gedronken mocht er niet worden. Overtreding werd 'scerpelyck' gecorrigeerd.

Dranken of iets anders mocht de geroepen zuster niet halen; dit moest de bijzijnde zuster doen, of zij moesten samen gaan.

'Die susteren sullen silentium houden des Heyligen daichs altemaal totter tijt, dat middachs eeten gedaan is ende noen gehouden is, ende alle andere daeghe, als men die teeckenen luyt totten getijden, totdat getijden gelesen is, ende als men ten reventer ludet totdat men weder te werck compt. Ende als sy gebiecht hebben, totdat die Hoemisse (Hoogmis), uuyt is; als sy communiceeren; die drie daeghen voir Paesschen ende in der visitatien, ende alremeest nae den iersten teecken der missen ende ter Vesperen, totter tijt toe dat die misse ende die Vesper gehouden is, ende nae den lesten teecken tot Compleeten, sodat die Prieme des anderen daechs is gehouden. Bij den viere ende op de heymelickheyt sullen die susteren altijt silentium houden'; op den 'dormpter'; in het koor; in den 'omganck' (de kloostergangen); in den 'capittel ende in den reventer voir Priemen ende nae completen sal men strengelyck silentium houden; hoedende [zich] oock korte woorden te spreecken. Ende soe wie op deese steden ende in deese tijden dat is, voir Priemen ende na Compleeten vierwerff spreeckt, die sal neemen disciplyn in den naesten capittel.'

Bij brand in het klooster of 'binnen tbegryp' mochten de zusters silentium breken. Eveneens dan, als iemand 'bevangen wort met haestigher siecten.' De zuster die het verneemt mag spreken en 'tot hoeren bedde gaen.'

Na den avondeten op 'des Heyligendaechs' zullen de zusters 'mindelyck ende stichtelyck' met elkander spreken 'van der collatien ende van goeder oeffeninghe, sedelyck ende sonder gerucht, totten iersten teecken tot Compleeten. Ende hier en zal nyemant van blijven sonder oorloff der mater ende met weeten der geenre diet bevoolen is.'

Op werkdagen hield men 'deese maniere van tsamenspraeecke'.

Na het lezen der vesperen tot het luden voor avondmaal of collatie. Na het avondmaal mocht men spreken, indien de mater dit goed vond tot het eerste teeken

‘van der Completen’. En buiten deze tijden, en in de verboden tijden op werkdagen mag men spreken in de werkhuizen, stil (zacht) en kort, zoonoodig, of over zaken het werk betreffende. Daardoor wordt geen silentium gebroken.

‘Eest dat yemant silentium weetelyek (bij zijn weten) breecket of in den tijt des wercx veel off langhe woorden maect, off ledigh off onrustigh omginck, die sal in den naesten capittel neemen disciplijn ende wordt sij van den eenen capittel totten andere driewerff schuldich gevonden off vierwerff, soo sal sij metter disciplynen oock ter aerden eeten’.

Aan de ‘kellenaerssen of andere susters die officien’ hebben, mocht de mater zoo noodig verlof geven tot spreken, indien dit noodig is voor den dienst. De mater mag altijd spreken als zij het noodig acht, maar zooveel mogelijk op geoorloofde plaatsen.

De ‘procuratrix’ mocht spreken met haar die onder haar dienen, uitgenomen met lieden van buiten, of op verboden plaatsen en tijden.

De zusters moesten elkaar voorbijgaan met silentium, ‘met vriendelycke blijschap ender ootmoedigen nijgen malcanderen wyckende.’

Daar ledigheid is een vijand der zielen en een voedsel der zonden, mocht niemand in het klooster ledig zijn. Op werkdagen moest iedere zuster 'becommert sijn met hair wercken voor gemeynen orber,' behalve in de uren dat men God dient en de getijden der orde doet. Die niet wil werken zal men, naar den wil van den pater en van de mater 'alsoo lange pynigen met onttrecken der gemeynre spijse ende drancxs, of met andere oeffeningen, ende correctien, totdat zij haer betere.'

Indien vreemde personen binnen het slot komen, zooals werklieden of andere personen, mocht de mater bij hen zijn, met een of twee 'stichtigen susteren'. De anderen zullen blijven in de werkhuizen of op het koor, en 'egheen omgaen maecken' totdat die personen weder vertrokken zijn, en niet met hen spreken. Niemand zal heimelijk spreken met vreemde personen dan de mater met de zusters 'die met hoer gaen.'

Als door luiden het teeken wordt gegeven 'ter reventer' dat is het eten of de collatie, zoo zullen de zusters haar werk moeten laten staan, en zich haasten om op tijd binnen te komen, 'ende dan gaen sij in, nae ordenancie nygende totten cruys. Ende als die susteren dan staen choor tegen choor, soe begint die mater off die dat toehoort: Benedicite, ende die andere vervolgen dat vers met Gloria, enz. Ende na den Pater Noster, als die mater seet: Et ne nos, richten heur die susteren op, ende sij gebenedyt, maeckende een cruys, ende bijden eynde der benedixien gaet die leester in t midden ende leest nijgende, eysschet (verzoekt) zij die benedictie. Als die gegeven is, climmet sij op den leesstoel ende die anderen setten heur ter taeffelen.'

De 'leester' moet den zin van het te lezene vooraf kennen, begint waar eerder geëindigd is, zorgt dat er voldoende 'te leesen' is, en wacht om aan te vangen tot het geraas van het zitten gaan is geëindigd. De zusters beginnen niet te eten voordat er een tijdje is gelezen, waartoe de mater het teeken geeft.

De leester mag voor den eten wat 'ontbijten' (gebruiken) en voor het avondmaal of de collatie drinken.

By ontstentenis van de leester wordt zij vervangen.

Zij die te laat in de benedictie komen, zullen venie nemen en gaan zitten op haar plaats, maar zij die binnenkomen als de andere zusters reeds gezeten zijn, zullen komen voor de mater, 'lege (laag, diep) nygende, en gaan zitten op de laagste plaats.'

Zij die noodwendig voor 'dat Gratias' van tafel moeten op staan, zullen daartoe, nijgende, verlof vragen van de mater.

Al de zusters moesten even nijgen 'als men hen yet voorsettet off afneempt.' En niemand zal de andere zuster aanzien of 'waeren (schatten?) wat hem voor compt; noch nyemant en zal den anderen voorleggen.'

Bij ziekte eet men aan de ziekentafel, en iedereen zal rustig en matig vlug eten, zoodat de aandacht bij het lezen kan zijn.

Het ziekeneten, dat de zieken overlaten, mocht niet door een andere zuster worden opgegeten.

Bij het drinken moesten de kannen of potten met beide handen worden vastgehouden; de kranken en zieken waren daarin vrij.

'Als dan die mater siet dat sij alle geeten hebben, doet sij een teecken metter schellen, ende als die leester geseyt heeft: tu autem Domine, enz., ende die susteren geantwoort: Deo gratias, luydet die mater een luttel die schelle. Dan staen alle op van der taeffelen ende nijgen totten cruys ende gaen staen in haer oirdenen. Dan begint die suster diet behoort (wier beurt het is) dat vers der gratien, ende als die

psalm begonnen is, nijgen sij den cruce ende nae oerdene gaen sij uuyt, die jonxste voor. Als sij in dat choor gaen, nijgen sij leeghe (laag = diep) met reverentie totten Heyligen Sacrament, ende soe gaen sij in haer steede ende betalen gratias, als gewondelyck is.'

Niemand mocht eten buiten den 'reventer of den zieckhuyse,' noch zich absenteeren van reventer of bedehuis, als men daar wezen sal en men het teeken luidt.

De zusters die uitgingen mochten niet in de stad eten of slapen zonder groote noodzaak of verlof.

De zuster die 'tot ennighe getyde' te laat op het koor komt zal terstond 'die eerde cus sende, venie nemen.' Maar zij die zonder nootzaak en zonder verlof te laat komen zullen 'onder Salve Regina na der Completen, midden in den choor lange venie leggen, totdat men hem teecken geeft.' Het was niet vergund onder de getijden, enz. in andere boeken te zien of te lezen dan in die welke daartoe behooren. Wie 'misleset sal altoos metterhant venie nemen.'

Als voor de getijden geluid is zullen de zusters zich 'daartoe scicken ende maken dat sij sedelyc commen totten getijden, ende aldair hoir harten tot Godt innichlycken opboerende, ende niet metten oogen hier ende

daer omsiende, noch met ongelaeten seden haer hebbende, noch nyemant sonder noot ende oorloff der mater daer uuytgaende; opdat men die getyden te tyde devootelycken Godt wel betaele.'

De voorschriften voor het vasten waren nogal streng. 'Van Exaltacione sanctae Crucis tot Paesschen,' eeten die zusteren eens, te weten Maandags, Woensdags en Vrijdags, uitgenomen hoogtijden of feesten van 'IX lessen', welke niet op Vrijdag vallen. Dispensatie kon door de mater gegeven worden om 'merckelycken arbeyt of ander redelycke saeken.' Doch men zal 'metten gemeynen convent niet dispenseeren sonder consent des paters, is hij bij huys.'

Indien een nieuwe priorinne wordt ontvangen, of als een zuster gekleed wordt, of professie doet, eet het convent tweemaal, tenzij het Vrijdag of vastendag van de Heilige kerk was. In de voorschreven tijden mogen de zusteren ook gratie hebben zich te vermaken en minnelijk samen te spreken, naar goeddunken van de mater.

Des Woensdags eten zij geen vleesch; alleen zij die 'merckelyk' ziek zijn.

In den Advent vasten allen zonder vleesch, tenzij dispensatie wordt gegeven.

Op alle vastendagen, als ook des Vrijdags, mag men doen naar de gewoonten des lands en het gebod der kerken.

Op Goeden Vrijdag moest men zich vergenoegen met brood en bier en potage. Des Vrijdags, in de week van Paschen, wordt tweemaal zuivel gegeten. Op Kerstdag, op welken dag die ook valt, eten zij tweemaal vleesch.

Op Sinte Marcusdag en des Maandags en Dinsdags in de Kruisdagen vasten zij zonder vleesch. Maar valt die St. Marcusdag in de Paaschweek dan wordt er niet gevast, noch doen zij 'abstinentie om der Litanien wille'.

Niemand mocht vasten, of 'disciplyn' doen, waken of 'ennighe lichaemelycke oeffeninghen', indien zij niet tot de inzetting behoorden, tenzij met voorkennis van den pater en de mater.

Om de veertien dagen ('ten vertennachten') biechten de zusteren 'ende gaen totten Heyligen Sacrament', tenzij dispensatie was verleend.

'Ende die ten Heyligen Sacrament gaen die sullen nae Agnus Dei, als die mater een teecken doot, van hoir steden midden in den choor kommen, ende doen voort alst gewoondelyck is'. De andere zusters zullen zich 'behoedelyck ende stillichlyck hebben, ende den anderen uuyten weege wycken', maar niet van het koor gaan zonder verlof.

Onder de mis zullen de zusters zich 'devootelyck ende stillichlyck behoeden van alre onleden te hebben metten handen off metten boecken, dan also veel alst hun dient tot goeder oeffeninghe; ende sy sullen hun pijnen hun sonden ende gebreecken onsen Lieven Here te belyen ende te beclaegen ende genade ende barmherticheyt van hem te bidden, ende altoos als men den priester sal antwoorden sullen hem die susteren op hoir knyen richten; maar als men Gloria in excelsis ende dat Evangelie leset, sullen sy staen gekeert totten choor ende in den Credo sullen sy knyelen ende hem sonderlinge oeffenen in den weldaden ende in de Passien ons Liefs Heeren. Ende als men die leste seginge van der missen zal geven, sullen die susteren opstaen, gekeert totten choor, ende leeg (diep) nijgen, totdat die segeninghe gegeven is, ende na der missen leset men dat getijde, dat tot die tijt eysschet'.

Alweer een heel andere blik op het kloosterleven geven ons andere statuten 'van den Annenborch'. (St. Annenborg, eerst te Rosmalen, later te 's Hertogenbosch).

Na ‘der Completen’ gingen de zusters naar den ‘dormpter’, waarvan niemand meer mocht afgaan zonder noodzaak of verlof. Na negen uur mocht niemand ‘voor zijn bedde blijven liggen,’ en als de zusters slapen en er is een van de zusters die ‘noot of van doen heeft op te staen, of ergens te gaan,’ dan zal zij de zuster die geordineerd is om de zusters te vergezellen, waarschuwen. Zij zullen rustig opstaan, gaan en wederkomen om niemand te storen, en niemand der zusters mag naar t bed van een ander gaan dan de mater, en de zusters die zij daartoe last geeft.

Met het opschrift ‘van der eygentschap’ is voorgeschreven ‘opdat alle dinghen uit gemeyn ende wij allen sonder eygentschap blijven als den regel gebiet, soo sal een yegelijk zuster des jaers tweewerff’ met Paschen en omstreeks ‘Sinte Remigius’ alle die dingen ‘die haer tot stadiger kleedinghen ende gebruycke zijn gegeeven overleveren, en ander cleyn dinghen off reetschap, als gordel, taeffel, messen ende ander diesgelycke dinghen ende hantboocken tot goetduncken der mater ende vestiaria sal syt wederneemen met genochsamen danckbaerheyt als in den regel is begreepen. Ende nyemant en sal coopen off vercoopen noch wisselen noch gheven,

dan met wille oft weeten des paters ende der mater.'

Achtmaal in het jaar moesten de zusteren haar hoofd laten wasschen, en viermaal zich het haar laten scheren, tenzij de mater, uithoofde van ziekte of andere redenen, daartoe meermalen verlof gaf. Onderwijl zal silentium gehouden worden; hoogstens mogen enkele woorden 'totten wercke van noode', worden gesproken, en dan nog zacht.

Tweemaal per jaar werden de zusters gelaten; omstreeks Mei en omstreeks Sinte Bartholomeus, 'buyten welcken tijt daertoe men nyemant orloff en ghevet, dan om openbaar saecken.'

De pater of zijn gezel gaat met den later binnen, blijft bij hem en laat hem ook weer uit, en de mater, of een der ander stichtige susteren' is er ook bij tegenwoordig. Zij moeten toezien 'dat sij hem met alre scemelheyt behoeden.' De zusters die niet gelaten worden komen niet binnen. Deze moeten ook 'gebruycken die gratien.' Onder het laten mag zacht gesproken worden over deze kunstbewerking, ook met den later, doch zoo duidelijk dat een der oudste zusters of de pater de woorden kon verstaan.

Drie dagen lang eten de gelatenen tweemaal daags en nemen wat beter (krachtiger) spijzen, tenzij er vastendagen in vielen; doch wat den tijd van het laten betreft, moet daarmede rekening gehouden worden.

* * *

'Over het kapittel en de verbetering der gebreken' is het opschrift boven de bladzijden 29, 30 van Coeverincx's handschrift.

De inhoud is hoogst belangrijk en verkorten we dien dus zoo weinig mogelijk.

'Ten langsten*) zal men om de veertien daag kapittel houden, en als men haastig is vergaderd na het kapittelluiden, en de novitien zijn uitgegaan, en de pater of mater en de zusters zijn gaan zitten, zoo mag eenige vermaning geschieden van punten, die in 't gemeen (algemeen) niet wel gehouden werden, of anders van geestelijken voortgang, als na den tijd oorbaar dunkt. En daarna zal de pater of mater zeggen: Wie zich schuldig achten, komen doen haar venie. En van haar die daar dan blijven zullen, de jongsten der orde voorkomen en op de matten venie (op den vloer, waarop een mat lag gespreid) vallen. En als de pater of mater haar heeft bevolen op te staan, zullen zij haar schuld uitspreken met korte woorden openlijk, maar niemand zal van gedachten of van heimelijke dingen haar schuld spreken, en wanneer zij dan alles gezegd heeft, zoo zal de mater zeggen: Wil iemand de zuster proclameeren? En zij die dan de zuster proclameeren wil, die zal met eenvoudige woorden zeggen: 'N, onze zuster heeft dat gezegd of dat gedaan.' Zoo zal zij dan in haar venie vallen en zeggen ootmoediglijk. Ik acht mij niet schuldig in dat, waarover de zuster mij heeft vermaand. En zoo zal zij die het kapittel houdt, ze bij elkaar laten komen en verhooren de zaak. Is de zuster ten onrechte vermaand, dan zal de vermaanster dubbel penitentie hebben te doen. In 't tegendeel zal de vermaande dubbel penitentie doen.

De zuster die *disciplyn* ontvangen zal, moest op de knieen liggen en maken haar schouderen bloot, tenzij dat de moeder wilde, dat een zuster haar tot den gordel ontblootte. Daarna zal zij met hoofd en rug ootmoedig nijgen en haar handen voor houden en zwijgen, of alleen zeggen: het is mijn schuld; ik wil mij gaarne beteren.

*) Voor 't gemak van zetter, lezer en afschrijver, zullen we zoo min mogelijk de oude spelling geven.

Onder het ontblooten van het lichaam en het nemen van *disciplyn*, zullen de andere zusters er niet naar kijken, maar haar aangezicht nederslaan. En als de mater niet slaat, zal de andere zuster haar zoolang slaan als de mater het beveelt. In een gewone *disciplyn* ging men niet boven de tien slagen.

Aan al de zusters was het geboden gezamenlijk *disciplyn* te nemen op Goeden Vrijdag, des Vrijdags voor Pinksteren, op Kerstavond en op 'onzer Liever Vrouwe avont Assumptio'.

Er was lichte schuld; middenschuld; zware schuld; zwaarder schuld, en allerzwaarste schuld.

Lichte en middenschuld werd geboet door psalmen of gebed, of andere ootmoedige werken, en disciplynen en venie.

Zware schuld werd gestraft met drie dagen vasten en drie dagen *disciplyn* voor den convent.

De zwaardere schuld eischtte het weenend uitspreken van den misdaad, nemende venie met ontbloot lichaam tot den gordel. Voor de voeten van ieder der zusters moest *disciplyn* genomen worden. Zij zal gestrekt liggen voor de kerkdeur als de zusters in- en uitgaan. Niemand mocht met haar spreken en gedurende haar penitentie mocht zij niet ter communie gaan.

Viel zij in onzuiverheid dan werd dit aangeduid door het dragen van een ootmoedig, versmaad kleed.

Voor de allerzwaarste schuld werd men opgesloten en in boeien gelegd.

Voor den ‘val des vleesch’ was voorgeschreven het komen in het kapittel met roeden, ontbloot tot den gordel, genade biddende, liggende op den grond. Alles naar goeddunken van den pater of van de mater.

De Hertog van Alva staat bij ons in een kwaden reuk.

Op het stuk der ‘visitatie’ van de vrouwenkloosters en conventen verdient hij echter allen lof.

Het klooster Hoydonk te Nederwetten was moreel in verval, en daarom beval hij uit Brussel op 9 Juni 1571 eene visitatie onder de volgende bewoordingen:

‘Eerwerdighe [den Abt van 's Hertogenrade] in God vader, lieve, besunder. Wij sijn gelooflyck bericht, hoe die gheestelycke jouffrouwen des cloosters van Hoydonk van der oorden van Sinte Benedictus staende tot visitatie des abts van 's Hertogen Rade, seer onoordelyck, ommanierlyck scandeloselyck sonder behoorlycke discipline, ende tegen haeren regel haer draeghen, houden ende leven, soedat edelluyden ende alle andere leekenpersoonen vrijelyck toeganck hebben tot haer, om bancketeeren, slempen en dempen, jae tot in haer cameren; daeruuyt dan niet cleyne oneer, scandale ende verquisting der goederen des voorscreven cloosters en volghen; twelck gheenssins te lijden en staet.’

De hoofdschuldige was in deze zaak de abt van 's Hertogenrade die ‘seer negligent’ was geweest in 't visiteeren, en dus ook niets gedaan had om het te reformeeren.

Zijn Eerwaarde kreeg een geduchte uitbrander en hem werd tevens ter hand gesteld een brief, waarin hem de punten werden aangegeven om te stellen ‘goede orde, maniere discipline ende reghel, nae die wellicke de voerser, gheestelycke jouffrouwen voertaer sullen hebben te leven.’

De nieuwe verordening bestond uit 18 artikelen, maar daar zij ons niets nieuws leeren, schrijven we haar maar niet af.

Hoewel nog verschillende stukken in het handschrift voorkomen over andere kloosters, zwijgen we daarover. Over 't algemeen lijken alle statuten, verordeningen en regels op elkaâr en spreekt daaruit steeds de les, dat godsdienst en kerk nommer een moeten zijn, en men der wereld moet afsterven.

De opmerking dient ten slotte gemaakt, dat waar overtredingen te constateeren vielen, deze niet te danken zijn aan de wetten voor de vrouwenkloosters, maar aan de eeuwige waarheid, dat de natuur sterker is dan de leer.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Degelijkheid door Caprice.

Aan sommigen van u, mijn lieve lezers en lezeressen, zal het woord *degelijkheid* zoet in de ooren klinken, op sommigen van u, zal dit woord een zeer gunstigen indruk maken, maar - duidt het mij dan niet ten kwade, dat ik niet met u medevoel.

Zoodra ik maar de klank hoor van dat woord, dan begin ik al kriebelig te worden, dan begint mijn bloed al een beetje te bruisen en dan zeg ik tot me zelf: ‘Mensch, ärgere dich nicht!’

Hollanders en Engelschen kunnen soms zoo degelijk zijn; zou het liggen aan de atmosfeer, aan dat zware, donkere, mistige, dat zich boven ons hoofd opzamelt? Zou het liggen aan dat sombere waas, dat ons overal omringt?

Ik weet het niet, maar ik weet wel, dat ik dat degelijke soms criant vervelend vind. Vergelijk eens bij den Hollander den Franschman, altijd luchtig, altijd vroolijk, altijd tintelende van geest, heelemaal niet degelijk doende en zoo amusant! En ziet ge dan het onderscheid niet? Merkt ge dan niet, dat de een met zijn degelijkheid, vervelend, en de ander je inpalmt, je amuseert met zijn luchthartigheid?

Hoe dikwijls ondervinden wij het met boeken. Ik had het eens met een dame over een Fransch boek; zij antwoordde: ‘Ja, 't is wel amusant, maar ik heb 't meer op met de Engelsche lectuur, die is degelijker.’ Daar kwam waarachtig weêr dat woord!

‘Maar mevrouw,’ was mijn antwoord, vindt u dat zoo heerlijk dat degelijke dat eeuwig goede en brave?

Komt het niet wel eens bij u op: ‘hè, nu zou ik eens “*ondegelijk*” willen zijn, nu zou ik eens anders willen doen, dan anders! Vindt u niet, dat het op den duur criant vervelend is, om altijd van degelijke menschen te moeten lezen, menschen, die het

een kwaad vinden, om zich te laten gaan en eens de ingeving van hun hart te volgen?'

De bewuste dame keek vreemd op, dacht zeker bij zich zelve: 'Wie heb ik nù voor me?'

Ach, ik heb eens een meisje gekend; zij had een betrekking op een kantoor; van 9-5 moest zij daar werken en had ze maar 14 dagen vacantie in 't jaar. Ik weet nog zoo goed, dat zij tegen mij zeide: 'Hè, als ik vacantie heb, dan wil ik eens *ondegelijk* zijn, ik wil eens iets doen, waar ik trek in heb, ik wil heelemaal uit dien sleur van alle dagen komen.' En ik weet ook zoo goed, dat toen zij haar plan bekend maakte aan hare familieleden, dat ze toen zedepreêken kreeg, *dit* mocht ze niet, dàt was slecht voor haar naam enz. enz. en het arme stumpertje had er al genoeg van; haar pret was weg en hopeloos herhaalde zij: 'Altijd zoo degelijk te moeten zijn, kom ik dan nooit uit dien sleur?'

Wat een uitstekend voorbeeld gaf mevrouw Simons - Mees ons in 'de Veroveraar!'

Wat een *degelijke* Willem schilderde zij ons af en wat een amusante Fré gaf zij ons weêr!

Willem, met al zijn goede eigenschappen, is zóó degelijk, dat hij vervelend wordt! Verdwaald zijnde in het bosch met Atie, kijkt hij steeds op zijn horloge, en is in verbazende angst, dat de tantes zich ongerust zullen maken.

Fré, daarentegen, zou zich 'kopje onder' in zijn geluk geworpen hebben.'

Ook dat gesprek tusschen oom en de tantes is typisch. Ze kunnen 't zich niet voorstellen, dat Atie haar engagement verbroken heeft en vues heeft op Fré. 'Hoe is 't mogelijk, ze zijn toch niet met elkaar te vergelijken, Willem is toch zóó degelijk! Dat zoo'n meisje dat niet inziet!'

Alzoo de bewering van die oude luidjes; het is licht te begrijpen, dat Atie zich meer aangetrokken gevoelt tot den amusanten Fré. -

Nu sluit dat niet in, dat menschen, die op deze wijze, zooals ik, over *degelijk* denken, juist lichtzinnig moeten zijn, neen, duizendmaal neen.

Men kan toch wel een goed lid van de maatschappij en een goed mensch zijn, zonder altijd een *degelijk* mensch te zijn?

Men heeft wel eens beweerd, dat er een Fransche natuur in mij huist.

Ik wil niet altijd zijn volgens de regelen van de kunst, zooals bijv. een klassieke schoonheid, nl. dat er geen onregelmatigheid in het gelaat te bespeuren is, zoo wil ik niet, dat mijn karakter is. Ik wil van tijd tot tijd me laten gaan, zooals mij dat ingegeven wordt.

Preciesheid, een gordijn, dat altijd op *dezelfde* hoogte *moet* hangen en dat je niet lager of hooger *mag* optrekken, zooals je in ouderwetsche huishoudens ziet, vind ik verschrikkelijk.

Ik houd meer van geimproviseerde tochtjes, dan van die, welke zoo lang te voren worden bepaald. Gij zult het misschien niet eene *poetische* aanhaling vinden, als ik u vertel, dat ik bijv. wat spijzen aangaat, me veel meer voel aangetrokken tot de Fransche hors d'oeuvre dan tot de degelijke zuurkool met spek.

Met het koopen van japonnen, koop ik nooit zulk een *degelijke* stof, dat ik de japon dan nooit verslijten kan; het gezicht, die zóó lang te moeten dragen, zou me verbazend beginnen te vervelen.

En tòch, mijn lieve lezers en lezeressen, ben ik ernstig, zelfs een verbazende pessimist. Misschien dat dit laatste aanleiding geeft, dat ik degelijkheid verfoei.

'Les extrêmes se touchent.'

8 September 1906.

Noot.
De redactrice noodigt de lezeressen en lezers uit over bovenstaand artikel hunne meening te zeggen.
REDACTRICE.

Indrukken uit Zwitserland door Em. Lotto.

Brunnen a/h. Vierwaldstättermeer 16 Aug. 1906.

De ‘Hochsaison’ is hier in Zwitserland nog in vollen gang en het weer, waarmee 't humeur der reizigers gewoonlijk gelijken tred houdt, is de laatste drie weken bijna onafgebroken mooi geweest. De hôtels zijn overvol, veel Duitschers hoort en ziet men, 't aantal Hollanders is bijzonder groot, de afmeting van ons land in aanmerking genomen, en 't komt mij voor dat er meer Russen zijn dan in andere jaren, wellicht een gevolg van de onherbergzaamheid van hun eigen land in den laatsten tijd. Soms is ons hôtel zóó vol, dat badkamers en muzieksalon tot logeerkamers worden geïmproviseerd voor een

enkelen nacht; toch hoorde ik, dat men over 't geheel, verleden jaar een veel voordeeliger zomer had.

Tot vóór korten tijd logeert hier Don Carlos van Spanje met zijn vrouw en gevolg, hij is, hoewel oud en afgeleefd, toch nog een knappe man en zij een hoogst gedistingeerde sympathieke verschijning. Hij woont in Venetie, deze 'Roi en exil,' die nooit den troon besteeg en die als 'Son Altesse Don Carlos le duc de Madrid' in het vreemdelingenboek was ingeschreven. Nu kwam hij uit Egypte met een Reusachtigen dog en een klein negertje, dat hij in Cairo gekocht had. 't Kind kende wat Italiaansch en was meestal gekleed in een hemd of lange jurk van gestreept katoen, maar zijn galapakje bestond uit een Turksch broekje en bolero van witte stof met goud geborduurd, een rood mutsje en licht geel leeren laarsjes. De hooge gasten zijn nu naar Interlaken vertrokken en komen in den herfst hier terug. -

Grappig is 't om aan de landingsplaats te staan en te kijken naar al de verschillende typen en 'types' die van een stoomboot afkomen. Mal toegetakelde lompen touristen (Duitschers voor 't meerendeel), vlugge elegante Amerikaansche meisjes, gracieuse Françaises, stevige zwartoogige Italianen en daartusschen soms nonnetjes, paters, muziekanten, zangerig sprekende Zwitsers en een zeker contingent personen van wie 't niet zoo ineens te zeggen valt tot welke natie zij behooren.

Maar de mode, die over àlle beschaafde volken heerscht, heeft 't dit jaar voorzien op het artikel voile en men kan bijna geen vrouw zien, van welke nationaliteit ook, of zij heeft om haar hoed gedrapeerd, geknoopt of gestikt, meer of minder sierlijk en met lange afhangende einden eenige meters zijden gaas. Voiles met moezen, met open zoomen, met kanten of geborduurde randen, witte voiles, lila, bruine, grasgroene, vuurroode, blauwe, rose, ja zelfs dichte pikzwarte voiles ziet men, die de draagsters zoo op negerinnen doen gelijken, dat ik er werkelijk een oogenblik dupe van was.

Het Vierwaldstättermeer met zijn verschillende opaaltinten bij 't ondergaan der zon of als de lucht bewolkt en 't weer kalm is, had eergisteren de diepblauwe kleur van de Middellandsche zee op haar mooist, 't was vlak en glanzig, bijna zonder rimpeling. Toen plotseling, met helderen hemel en fellen zonneschijn bij een temperatuur van 80° begon 't te stormen en kregen wij een staaltje te zien van den hier maar al te bekenden 'Föhn' een zuidelijken wind, die met rukken en vlagen neervalt tusschen de bergen en die, meer of minder hevig soms uren, soms dagen aanhoudt. Het meer was in den tijd van een paar uur tot een woeste, hel-groene zee geworden met witte koppen en hooge golven, die met donderend geraas en heftige uitbarstingen van schuim tegen de rotsblokken langs den oever te pletter gingen. Ramen, deuren en blinden werden gesloten, uitstallingen naar binnen gehaald, geen roeibootje waagde zich op 't meer en zelfs de groote stoombooten durfden niet te landen op de gewone aanlegplaats maar gingen naar den Föhnhaven. Voor wandelaars was 't buiten ondanks 't overigens mooie weer niet uit te houden door den wind en de huizenhooge witte stofwolken, die langs de wegen werden opgezweept. Dat duurde zoo tot zonsondergang, toen wij na 't eten buiten kwamen was het doodstil, een rustige warme zomeravond maar broeierig als voor een onweer en in de verte zag men 't weerlichten. Gisteren was, na regen en onweer in den nacht alles voorbij, alleen vertoonen sommige boomen de sporen van wat zij doorstaan hebben, ik zag een paar lariksen, die in één dag geel geworden zijn.

Ten slotte wil ik U vertellen, hoe de 1e Augustus, de dag van ‘Bundesfeier’, dat is 't herdenken van de grondvesting der Zwitsersche republiek hier werd gevierd. De feestelijkheden begonnen al vroeg, de booten vlagden, muziekcorpsen trokken voorbij en op 't meer werden zwemwedstrijden gehouden. 's Avonds aan tafel gingen tegen 't dessert plotseling alle lichten uit en in 't pikdonker kwam toen een lange reeks van kellnerinnen, ongeveer 25, de zaal binnen, allen een gekleurde ijspudding dragend met een lichtje er in. 't Spreekt van zelf, dat dit effectmakend gerecht met applaus begroet werd.

De avond was 't glanspunt van den feestdag. Op 't dorppleintje, vlak vóór 't aardige oude kapelletje was een planken verhooging gemaakt, en daarop werden bij fakkellicht allerlei uitvoeringen van zang -en gymnastiekverenigingen gegeven, die besloten werden door eenige tableaux vivants, waaronder natuurlijk de eedsaflegging op de Rütli-wei begeleid door 't volkslied.

Vreemdelingen en inwoners allen waren daarheengestroomd, wij stonden vrijwel

achteraan, zoodat wij 't geheel goed konden overzien. Op den achtergrond 't mooie kerkje met den fakkelschijn, rechts en links daarvan de aardige oude huisjes, waarvan de meeste à giorno geïllumineerd waren, daarvóór de rustige menschenmassa in bonte mengeling van kleuren en nationaliteiten dooreen, dat alles soms plotseling overgoten door een rooden gloed van Bengaalsch vuur, 't maakte zóó den indruk van een feeërie, van iets onwezenlijks, dat wij ons gevoelden als te zijn midden in een mooie operavoorstelling, waarin wijzelf figurantenrollen vervulden.

Tot slot werd om 10 ure vuurwerk afgestoken en niet op één plaats, maar voor alle hôtels aan 't meer.

De roeibootjes, waarvan er zeker een 50 tal geïllumineerd op 't water dreven, gingen op een eerbiedigen afstand liggen en toen schoot in den helderen, zoelen zomernacht de eerste vuurpijl fluitend naar boven, dadelijk gevolgd door honderden andere vuurpijlen, zonnen, Romeinsche kaarsen, zevenklappers en hoe zij meer heeten mogen.

Langs de quai en een gedeelte van de Axenstrasse waren op kleine afstanden van elkaar vuurtjes van spaanders en turf aangestoken en op verschillende bergen, waar anders enkel duisternis heerscht, zag men nu lichtjes, want evenals in sommige streken van ons land op Paschen is 't hier gewoonte op dezen dag in de bergen groote vuren aan te maken.

Ook de hôtels boven deden mee aan het vuurwerk, nu eens zag men op Seelisberg, dan op Axenstein of Schöneck vuurpijlen opstijgen en schitterende gekleurde ballen zacht neerdalen.

Wel een uur lang was 't een knallen, een fluiten, een schitteren, glanzen, gloeien en branden zonder ophouden en al die gloed, al die lichten werden weerkaatst in 't rustig spiegelende meer. 't Was phantastisch, sprookjesachtig mooi.

En toch.... en toch, toen alles eindelijk tot rust kwam, alle menschen en alle verlichte bootjes huiswaarts gegaan en alle lampions gedoofd waren, toen enkel de sterren aan den zwart -violetten zomernachthemel schitterden en in het, door de duistere schimmen der trotsche reuzenbergen omkransde, effen meer zich kalm en statig de maan spiegelde, de maan, die zich onder 't vuurwerk discreet af en toe achter een wolkje verscholen had, als om ons klein menschengedoe niet te verstoren; toen wij dit grootsch schouwspel van af ons balcon zagen, dachten wij ook; ‘'t was mooi, heel mooi voor menschenwerk, maar bij dit was 't toch maar kinderspel.’

Brief uit Constantinopel.

Een en ander over de bewoners van het Balkan schiereiland.

Telken jare, als de lente aanbreekt, de sneeuw is verdwenen in het hooggebergte en de velden zich weder tooien met jong sappig groen, vangen, helaas, ook weder aan de stroop- en rooftochten, het moorden en branden in dat gedeelte van ‘devlet-i-alye’, het hooge rijk, wat men gewoonlijk het Balkan schiereiland noemt.

In het Avondland heeft men over het algemeen slechts een vaag begrip wie eigenlijk de bewoners zijn van Europeesch Turkije, er wordt gesproken van Mahomedanen en Christenen, de eersten zijn dan zeer slecht, de anderen zeer braaf, verder wordt op de zaak niet ingegaan. En toch is het werkelijk wel der moeite waard eens wat anders te vernemen omtrent deze populatie, zoo gemengd als bijna nergens ter wereld

en die zooveel van zich doet spreken, want zij bestaat uit niet minder dan negen volkeren: de Turken, Armeniers, Grieken, Albaneezen, Slaven (Serven en Bulgaren), Walachen, Zigeuners, Israëlieten en Levantynen, om van Franschen, Duitschers, Italianen en zoovele anderen maar niet eens te gewagen.

De Turken, de beheerschers van het Balkan schiereiland, zijn, wat zielental betreft, verre in de minderheid, zij behooren tot den uralaltaischen volkstam, waartoe ook de Finnen en Mongolen gerekend moeten worden; anderen beweren dat zij van de Skyten afstammen. De osmaansche Turken (Osmanli) komen het eerst in de geschiedenis voor in de dertiende eeuw, toen zij, door de Mongolen uit Chorassan verdrongen, als een nomadenhorde onder aanvoering van Suleiman Shah in Anatolië doordrongen, waar reeds twee eeuwen te voren door een anderen Turkschen stam, de Seldschukken, een machtig rijk was gesticht.

Suleiman's zoon, Ertogruh, den mannenvermorselaar, legde den grondslag van het eigenlijke Turksche rijk; diens zoon Osman en kleinzoon Orchan, breiden hunne heerschappij in Klein-Azië zeer uit. Het met geweld be-

keeren van de oorspronkelijke bewoners van het land, de Grieken en Armeniërs, tot den islam, waardoor deze Turken werden, had eene vermenging der drie volkeren ten gevolge, zoodat men heden ten dage slechts hoogst zelden een Turk ziet die nog het urtype van zijn ras heeft; bijna allen hebben een Kaukasisch voorkomen.

Deze verbastering werd mede zeer in de hand gewerkt door het oprichten van de Janischaren regimenten (jeni = jong, tscheri = troepen), omstreeks 1530, door sultan Orchan gelast. Eerst bestonden zij uit krijgsgevangenen, later uit daartoe met geweld gedwongen christenknapen; deze adschem oglan (onervaren jongens) genaamd, werden aan Turksche boeren toevertrouwd om ze tot den islam te bekeeren en te oefenen in strijden en bloedvergieten; tot 1826 hebben de Janischaren een groote rol gespeeld in de geschiedenis van het rijk van de wassende maan, toen maakte sultan Mahomed II een einde aan hun bestaan, den 12^{den} Juni van dat jaar vonden meer dan 12.000 in hunne honderden kazernen op het Etuneidan den dood; de overlevenden werden naar Klein-Azië verbannen.

Door hunne zittende levenswijze, aangeboren traagheid, apathie en onverschilligheid, bereiken de Turken meest alle een hoogen ouderdom. Zij zijn goedmoedig en gul, maar men moet hierop niet te veel vertrouwen, hebben een fijn gevoel voor recht en zedelijkheid en zijn aan hunne familieleden zeer gehecht.

Zijne plannen weet een Turk uitstekend te verbergen; een beleediging verdraagt hij onder het masker van onverschilligheid tot het goede oogenblik daar is om zich te wreken. Groot is zijn medelijden bij rampen; dieren kwellen is hem een gruwel en gastvrijheid, ook tegenover andersdenkenden, wordt steeds betracht. Reeds als knaap toont hij een zeker gevoel van eigenwaarde, dat zelfs in oogenblikken van toorn en drift nog merkbaar is, maar dit ontaardt later dikwijls in hoogmoed en heerschzucht, vooral tegenover andere natiën; een hunner spreekwoorden zegt: de schoonheid behoort aan de Tscherkessen, handel aan Grieken en Armeniërs, wetenschappen aan de Europeanen, de majesteit (saltunat) aan de Osmanen. Hunne voorliefde voor kéf, een toestand tusschen waken en slapen, heeft zeker hun spreekwoord doen ontstaan: ‘Turkun aggli san radan zuelvor’, een Turk neemt eerst een besluit na de daad.

Op hunne godsdienst, den islam, zijn ze zeer trotsch, de voorgeschreven gebeden, wasschingen en het vasten verzuimen zij nooit.

In de lagere kringen, die zeer weinig ontwikkeld zijn, is het fanatisme groot, maar, zonder dat daartoe aanleiding wordt gegeven uit het zich zelden; in de hoogere weet men het zeer goed te verbergen en hoort men het smaalwoord ‘giaur,’ ongeloovige hond, nooit.

Een Europeesch vorst verzocht eens aan sultan Saladin den Groote zijn onderdanen te verbieden de Christenen honden te noemen: ‘ik zal het bevel terstond uitvaardigen,’ luidde het antwoord, ‘zoodra de Christenen hunne honden niet meer den naam sultan geven!’

Een der oudste der Kaukasische volksstammen is die der **Armeniërs,** die oorspronkelijk de landen tusschen de Kaukasus en Mesopothanie bewoonden, van waar zij voor het meerendeel door Turken en Kurden verdreven werden. Na de inname van Byzantium riep sultan Mohammed II den Armeenschen aartsbisschop van Brussa naar de nieuwe hoofdstad, benoemde hem tot patriarch en sedert toen

nam de Armeensche bevolking van Stamboul en later ook die van het Balkan schiereiland, aanzienlijk toe.

De Armeniër, klein van gestalte, grof gebouwd, met een grooten schedel en zeer onregelmatige gelaatstrekken, is een bedrijvig mensch, spaarzaam en vol ondernemingsgeest, maar moed bezit hij niet, zelfbewustzijn ontbreekt hem geheel. Bijna allen, zelfs de hammels, sjouwerlieden, kunnen lezen en schrijven, trouwens hunne scholen staan als voortreffelijk bekend en worden druk bezocht; wegens hunne bevattelijkheid, voorkomendheid en groote talenkennis gebruikt de Turksche regeering hen gaarne als beambten; dankbaarheid voor een goede behandeling koesteren zij echter bijna nooit, grof eigenbelang beheerscht al hun doen en laten.

Het meerendeel der Armeniërs behoort tot de Gregoriaansche kerk; hun opperhoofd, die den titel Katholicos voert, heeft zijne residentie in het klooster Etschmiadgin in Klein-Azië; als diens vertegenwoordiger bij de Porte fungeert de patriarch te Konstantinopel. De geestelijkheid wordt verdeeld in vardabet, koorpriesters, die ongehuwd moeten blijven en derder, de lagere priesters, die mogen huwen, maar geen hoogeren rang kunnen bekleeden; de talrijke kloosters zijn over het algemeen enorm rijk.

Een deel der Armeniërs erkennen den paus

als hun geestelijk opperhoofd; zij noemen zich niet meer Armeniërs, maar Katholieken; even als de Gregorianen, met wie zij in groote tweedracht leven, hebben zij een patriarch, die hunne belangen moet behartigen.

In de laatste tijden gaan vele Armeniërs tot het protestantisme over; hun hoofd voert den titel Wekil; hunne godsdienstoefeningen houden zij iedereen Zondagmorgen in het kleine kerkje dat bij het Nederlandsche ambassadegebouw behoort.

(*Wordt vervolgd.*)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr: van M-G. te V. - Mijn schrijven, en den ingesloten brief terug, zult U zeker ontvangen hebben? Veel dank voor den verderen inhoud van Uw brief, en voor den goeden raad betreffende het middel tegen de rhumatiek. Ik ken het, en het helpt mij ook wel tijdelijk, maar de vocht en de regen zijn mijn grootste vijanden nu eenmaal, schijnt het. Het is hier op dit oogenblik zoo heerlijk zonnig, dat ik telkens met 'n rilling terugdenk aan ons kil en guur klimaat. - - Terwijl ik zit te schrijven gluurt de zon zoo vriendelijk door mijn halfgeopende zonneblinden, en uit de verte zie ik de groene bergen, waar Caux in de hoogte ligt. Ons uitzicht is hier niet zóó mooi als in Interlaken, maar daarvoor behoef ik slechts weinige schreden het huis uit te gaan, om te zijn aan het Lac-Léman, aan de groote promenade tusschen Clarens en Montreux. Het is daar zoo onbeschrijflijk-mooi en vredig, zoo stemmend, en zoo lieflijk. -

Lieve mevrouw, als ik U was, ging ik zeker een droog en warm klimaat zoeken, nu U geen verplichtingen terughouden in Holland. - U beiden kunt het toch hier ook zoo goed hebben, en tegenwoordig bestaan er eigenlijk geen afstanden meer, wat betreft het achterblijven van familieleden of vrienden. - Welk een lange en droevige tijd hebt U achter den rug, en hoe goed dat alles zich ten slotte toch nog ten beste heeft gekeerd.! Ik dank U wel voor Uw lief schrijven over dat alles. Ja, het is ellendig als de geest nog flink is, en het lichaam niet meer zooveel kan. Maar m.i. is dit een gevolg van ons vrouw-zijn. Een normaal-aangelegde vrouw, geen man-wijf en dus 'n misbaksel van de natuur, maar 'n wezenlijk als *vrouw* geschapen wezen, zal altijd in haar lichaam en haar zenuwen een grooter vijand hebben te bekampen bij veel en ingespannen hoofdwerk, dan de man onder dezelfde omstandigheden. -

Ida. - Héél gaarne wil ik Uw vraag beantwoorden, als gij mij Uw naam opgeeft. Die blijft geheel en al onder ons (U en mij), maar ik kan nu eenmaal niet afwijken van mijn regel nóóit te antwoorden op vragen, die mij anonym gedaan worden. - Hoe zoudt gij het vinden als ik Uw vraag, waarin getrouwde en geëngageerde menschen zeker belang zullen stellen, eens bracht onder de aandacht van al de lezers? - Nog onlangs heb ik ditzelfde onderwerp behandeld gevonden op die wijze in een duitsch tijdschrift; elke week kwamen er de meest verschillende ervaringen en beschouwingen in van lezers en lezeressen, waarvan sommige zeer zeker de aandacht verdienden. - Natuurlijk, gelijk van zelf spreekt, wordt Uw naam noch in het blad, noch particulier, bekend gemaakt.

Never-mind. - Ik zal U eens gauw een ‘Ansicht’ van hier-uit zenden. - Ja, natuurlijk kom ik vooreerst niet terug. Ik voel me hier zoo heerlijk-gezond nu. ‘Men’ komt nu spoedig. De dramatische schets moet ik nog lezen, en het hoofdartikel ook. Hartelijke groeten.

Clara. - Hiermee heet ik U welkom in Uw nieuwe woning, waarin gij nu wel zult zijn gearriveerd. - Ik veronderstel dat de plaats die gij verliet mooier en lieflijker is gelegen, dan Uw tegenwoordige stad, maar ken geen van beiden uit eigen aanschouwen. - Mijn vriendin vernam met belangstelling de nieuwtjes die gij haar hebt doen mededeelen door mij; zij is zoo afgestorven van die stad, dat het alles heelemaal nieuw was voor haar. De predikant-in-questie bezocht ons onlangs te Amsterdam, maar ik was er toen niet. Voor mijn vriendin was zijn bezoek een wáár feest; zij heeft mij zooveel en zoo enthousiast verteld van hem, dat het is alsof ik-zelf met hem was bekend geraakt. - Met het succes Uwer dochter hartelijk gefeliciteerd. - Welke toekomst plannen heeft zij verder?

E.L.S. te Z. - Ik kan niet nalaten den aanhef van Uw brief over te nemen, omdat gij daarin op zóó welkome wijze schildert juist datgene, wat de Lelie bedoelt en wenscht te zijn voor haar lezers:

‘*Van de verschillende tijdschriften waarop ik geabonneerd ben, lees ik de Holl: lelie altijd met genoegen. Ja laat ik maar zeggen het liefst. Het is een blad geheel verschillend van de anderen. Het is niet met lange romans, verhalen gevuld, het laat allerlei vragen en discussiën op ieder gebied toe. Kortom, het grijpt midden in het leven van wat er dagelijks voorvalt. Het is in menig opzicht een vraagbaak en steun voor velen, en waarin U aan ieder vergunt die opmerkingsgave en gevoel bezit zich te uiten, over wat er om je heen gebeurt.*’

- Het doet mij héél véél genoegen, dat gij dit alles zoozeer vindt in dit blad, en in hel bijzonder in de correspondentie en daarom ben ik ook blij, dat gij den lust en den tijd hebt gevonden, mij Uw eigen ervaringen op het punt onbeleefdheid (naar aanleiding mijner artikelen ‘Over reizen en nog wat’) mee te deelen, want o zeker, men behoeft niet op reis te gaan om de menschen te leeren kennen. In Uw omstandigheden, aan 't hoofd van een groote zaak, valt er zeer zeker op dat punt eveneens heel veel menschenkennis op te doen. En laat ik U nu eens dadelijk zeggen, wat *ik* zoo dikwijls heb geconstateerd, namelijk, dat over het algemeen de rijkgeworden burgerstand, de zoogenaamde self-made menschen, véél onhebbelijker nog zijn dan de eigenlijke hooggeplaatsten van geboorte. - Zeker, er zijn uitzonderingen genoeg op dit punt, en ik ken b.v. in den Haag vele freules, die er den neus voor optrokken, dat ik in een winkel nog méér zei, dan alleen wat ik noodig had, en er een vriendelijk praatje aan toevoegde. Maar toch zijn het de quasi-‘freules’, en al wat poenig is en méér lijken wil dan het is, die uitmunten in zulke opzichten van ‘trots’. Het is een overbekend feit, dat de fransche adel die aan de guillotine ontsnapte en in Londen en andere landen plotseling gedoemd werd tot het bekleeden van de nederigste en eenvoudigste betrekkingen,

om in hun dagelijksch onderhoud te voorzien, in dit opzicht zich veel beter en gemakkelijker voegde, dan hunne kameniers en kamerdienaars. Die hadden 'n hoogen toon en commandeerden en lieten zich gelden, waar hunne meesteressen en meesters zich met waardigheid schikten in hun lot van armoede en ontbering. Iemand, die wezenlijk van geboorte iets is, weet wel dat hij of zij dezelfde blijft onder alle omstandigheden, en dat de meest mogelijke beleefdheid en voorkomenheid tegen wien ook hem niet minder maakt, maar slechts tot eer strekt. Daarentegen denkt een poen, iemand, die blij is dat hij omgaat met Jhr. deze en freule die, dat hij zichzelf vernedert, door zoo iets als welopgevoedheid tegen minder-hooggeplaatsten. - De oorspronkelijke poenigheid kijkt altijd te voorschijn op die manier uit de mooiste kleeren en de prachtigste rijtuigen.

Zoo terecht schrijft gij: 'Veelal hebben de ouders-zelf de meeste schuld aan de onbeleefdheid hunner kinderen; ik heb gelukkig in dat opzicht een uitmuntende moeder gehad.' - Juist. Ook hier, zooals in zooveel gevallen, komt véél, zoo niet alles, aan op de *opvoeding* thuis. Wat de ouders in zulke dingen leeren aan de kinderen, dat blijft hun het geheele latere leven bij. De mijne kan ik niet genoeg dankbaar zijn voor hun voorbeeld in deze dingen; het was hun beiden aangeboren beleefd te zijn. Toen ik een heel klein meisje was - lang geleden vertelde ik dat geval in de Lelie - had ik een scene met een van de meiden, waarop mijn vader binnenkwam. Ik was gauw genoeg klaar hem excuus te vragen, maar o wee toen hij verlangde dat ik het óók aan de meid-in-questie zou doen. Daarvan wilde ik niets weten. Goed, zei mijn vader, dan behoef je mij geen nachtzoen te geven van avond. Ik wil niets van je weten vóór je aan háár-ook excuus hebt gevraagd. Aan 't kleine zesjarige trots-kopje, dat ik toen was, kostte het héél wat, die paar woorden over de lippen te krijgen Maar ik hield zoo innig veel van dien vader, dat ik toegaf om zijnentwil, om den nachtkus deelachtig te worden. Hoe dikwijls heb ik later aan die verstandige les teruggedacht; zij is van invloed geweest op mijn geheele later leven, heeft mij voor 't eerst de oogen geopend voor de plicht die op ons rust, óók jegens onze ondergeschikten welopgevoed en beleefd te zijn.

- Zeker, ook in de trams en de treinen bemerkt, men véél van zulke onhebbelijkheden, en het door U meegedeelde geval van dat oude vrouwtje, waarvoor niemand ging opstaan, is inderdaad een dat menigmaal vóórkomt. Dat gij-zelve vreesdet opschudding te maken, omdat gij zoo achter-af zat, zal wel zijn voortgekomen uit datzelfde gevoel van valsche schaamte, dat ik ook had in het door mij meegedeelde geval van den 'meneer met de jas'. Maar ik deelde het juist mee van mijzelf, omdat ik 't verkéérd vind daaraan toe te geven. Het is 'n dwaze stijfheid, waarvan men later berouw heeft, en die ons-Hollanders veel te veel eigen is. Duitschers, Franschen, Italianen zijn in dat opzicht zoo veel losser en gewoner dan wij. Wij denken altijd eerst: Zou die of die me ook opdringerig of gek vinden of uitlachen. Maar een beleefd mensch tot de bovengenoemde naties behoorend, doet dadelijk wat zijn hart hem ingeeft, zonder zooveel omslag. Iets wat ik óók van mijn vader heb geleerd, is altijd bij plaatsgebrek onmiddelijk op te staan voor diaconessen en nonnen, (niet voor zoogenaamd vrije-verpleegsters, want dat zijn gewone geldverdienende meisjes als ieder ander). Voor die beide soorten echter van wezenlijke *liefde*-zusters, die niet om er een inkomentje mee te verdienen, maar uit zuivere menschenliefde en geloof zich wijden aan het verplegen van zieken en armen, had mijn vader een achting, die hij op deze wijze uitte, zonder naar den leeftijd te vragen, al waren zij ook twintig

jaren jonger dan hij. En ik heb vooral menig nonnetje, die in hare bescheiden verlegen wijze zoo weinig begrip had van wereldsche gewoonten, met een soort dankbare verbazing zien gebruik maken van de plaats die hij haar aanbood, waar het geen der andere aanwezigen inviel zoo iets te doen. - Ik ben ook zoo bijzonder blij, dat ik U heb kunnen steunen door mijn opinie over het aan de deur geven. Ik blijf er bij, dat wijzelf zóó veel uitgeven voor volstrekt, niet nuttige dingen, maar voor genoegens, toilet, eten en drinken, wat ook, dat het onredelijk is van den arme altijd te verlangen, wijsheid in 't besteden van elke cent dien hij ontvangt. Juist de arme, die geen thuis, geen vreugden, geen gezelligheid heeft, komt immers veel meer dan wij in de verzoeking zich met het gekregene een prettigen dag te bezorgen, en ervan een feestje te maken van boter en kaas en andere heerlijkheden, die hij nooit krijgt. Natuurlijk, aan een *dronkaard* geef ik niets, als ik wéét dat hij dit is, maar iedereen die wel eens in een herberg is gezien, kan men daarom nog niet een ‘dronkaard’ noemen.

Nu moet ik U ten slotte nog vriendelijk verzoeken mij de aanteekeningen, waarover gij schrijft, *ten spoedigste* te willen zenden, ter inzage en opname. Want, waar gij, blijkens den aanhef van Uw schrijven, zoo goed begrepen hebt de bedoeling van de Lelie, daar kunt gij U wel voorstellen, dat ik juist zulke *persoonlijke* ervaringen en gedachtenwisselingen zoo goed vind. Hoe meer wij onderling, lezeressen, lezers, en ik, met elkaar vertrouwd worden en elkaar onze eigen gedachten en levenservaringen meedeelen, hoe meer de bedoeling van de Lelie, elkaar helpen, den weg wijzen, steunen, en zoo mogelijk beter maken, wordt bereikt.

- Ik twijfel er niet aan, dat ik ze graag zal opnemen. Juist daarom deed Uw brief mij ook zoovéél genoegen, en is er geen sprake van ‘de eer waardig keuren van een antwoord’; integendeel, ik antwoord U met gróót en onverdeeld genoegen. Van mijn correspondenties leer *ik* even goed als mijn lezers er wel eens wat uit leeren, naar ik hoop.

Salome. - Op Uw vraag naar Uw ‘.roman’ heb ik U nog niet geantwoord. - Ik geloof niet dat de uitgever dien gij noemt van een eerstbeginner een roman zou uitgeven, en *zeker* niet dat hij hem *goed* zou betalen - tenzij hij er iets héél buitengewoons in vond, waardoor hij hopen kan groote verdienste te maken. - Ik zou het liever probeeren bij een ander, die voor eerstbeginnende toegankelijker is. Maar ook dan gaat het niet gemakkelijk, en vooral niet wat het ‘goed betaald worden’ betreft. Men moet daartoe eerst naam hebben. Nu ik de betrekking van Uw a.s. man weet, begrijp ik héél goed dat hij Uw schrijven wel prettig vindt, óók dat gij hem wel zult kunnen helpen. Zulke gevallen zijn uitzonderings-gevallen. Misschien zou Uw roman in *die* courant als feuilleton kunnen worden opgenomen; dat moedigt dan een uitgever aan hem later te koopen, als hij reeds is aangenomen geweest door een courant. -

Het spijt mij, dat ik Uw vraag in dezen brief over het hoofd zag, en hem daardoor eerst nu beantwoordde. -

Ende desespereert niet. - Ja, dat gaat nu eenmaal niet anders, dat ik U langs dezen weg antwoord. Want als ik 't iedereen particulier deed, dan zou ik in de eerste plaats een dag noodig hebben tweemaal zoo lang als hij is, en bovendien, waartoe diende dan de correspondentie? Zij is toch juist voor onderlinge gedachtenwisseling. - Ik geloof dat de meeste vrouwen, evenals gij, graag ‘een zwaan’ willen zijn. Maar zoo lang zij zelf nu maar inzien, dat ze 't nog *niet* zijn, zoolang kan het wenschen geen kwaad. Het gevaar begint pas als de zelfkennis in de war raakt, en men zichzelve houdt voor 'n echte ‘zwaan’ kant en klaar. Zóó zijn er zooveel vrouwen heden ten

dage. - Ik wacht nog steeds op den ‘langen’ brief waarin gij mij iets hebt te vragen. Voor lange brieven en raadgevingen heb ik *altijd* tijd. Gij behoeft U nooit te laten weerhouden door de vrees dat het mij te veel is. -

No. 10. - Ja zeker; ik heb U opgegeven voor dat honorarium. Voor een eerstbeginnende als gij is dat zeker genoeg, vergeleken bij hetgeen menschen van naam krijgen, ook in andere tijdschriften. Als gij denkt dat het zoo gemakkelijk gaat Uw werk elders geplaatst te krijgen voor méér honorarium, probeer het dan gerust; dat neem ik U niets kwalijk. Gij moet echter niet vergeten, dat de maatstaf *niet* is, *of gij* er iets anders voor liet liggen, maar *alleen* hoeveel Uw werk wáárd is, wat inhoud, stijl, beteekenis voor ons blad, enz. aangaat. -

Ik vind het idee dat lijfje te beschrijven heel verstandig en ook geef ik U gelijk, dat gij het auteurs-recht wilt behouden opdat een ander U die beschrijving niet ontsteelt

voor een handwerk-boekje. - Ik begrijp niet goed uit Uw schrijven, of gij het wenscht te doen in de Lelie. Zoo ja, dan kunt gij het behouden, als gij het er *boven schrijft in de copie*, opdat het niet wordt vergeten Gij kunt er dan den uitgever nog eens afzonderlijk op attent maken. -

Nevermind. - Zooeven krijg ik Uw langen brief, en hoeveel medelijden, *ziels*-medelijden, ik ook heb met U, lachen moest ik toch nog erbij, om Uw rake beschrijving van dat 'Bakker-Korffje'. - Ik kon 't me zoo voorstellen. Zulke scenes heb *ik* ook wel beleefd, - zulke brave, goede, 'degelijke' menschen, die je absoluut niet begrijpen en alles voor zonde en onfatsoenlijk aanzien, waarin *niets* steekt, ik ook ken ze, en heb wel dikwijls geleden onder hen. En toen was ik half zoo oud als gij nu, dus viel nog méér in de termen voor zulk over mij de baas spelen dan gij. - - O, ik ben wel zoo in opstand geweest, zoo woedend inwendig! Nu bekijk ik dat alles anders; nu zie ik meer hun deugden, hun het zoo goed meenen in den grond. Maar natuurlijk, ik ben mijn eigen baas, dat maakt een gróót verschil met U. Och, ik beklaag U zoo. Ik begrijp die ellende waarin gij nu zijt zoo goed, en ik vind het zoo vreeselijk voor U. *Ik* zou niet kunnen werken. In zoo'n spanning ben ik ook wel eens geweest om zoo iets, maar dan was ik machteloos. Dat werk een remedie is tegen verdriet, kan ik nooit beamen. Als ik geen ellende heb, kan ik me best dwingen tot werk, maar juist mèt zoo iets aan 't hoofd word ik er radeloos tegen als iets 'af' moet, en benijd woest alle ledigloopers en rijkaards

Ja, ik bedoelde die 'andere', en wat gij mij schrijft van haar, heb ik alles precies zoo begrepen en geraden, en juist dáárom vind ik haar een naar, akelig mensch; een *schande* vind ik zoo iets. -

Als ik U dar, zeg, dat mijn vriendin altijd *overal* wil wonen om mijnentwille, dat zij nóóit vraagt naar 'kennissen' of ditten en datten; alleen maar naar 't geen voor ons *samen*-zijn 't gelukkigst is! En dan zulk een verhouding als die waarin zij tot U staat!! Die brengt toch *plichten* mee, zou ik denken. Ik vind het gewoon onuitstaanbaar-egoist. - Schrijft U me nu maar net zoo veel als U wilt, en zoo lang als U wilt, ik stel er zoo'n waarachtig belang in.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Excelsior. - Neen, maar nu ben *ik* koppig. Zoo iets zou ik nóóit doen. Ik had immers geen nieuw adres opgegeven; gij *moest* dus denken dat ik thuis was gekomen.

Salomé. - Daar juist vind ik, bij een bezending uit Holland, Uw 'Welkom'. Hartelijk dank! Natuurlijk zijn ze verdord; maar de bedoeling waardeer ik zoo zeer. Het spijt mij nu, dat ik het pakje niet eerder kreeg. Wat moet gij nu van mij gedacht hebben!?

No. 10. - Uw briefkaart zoo juist ontvangen.

Clara. - Uw briefkaart daar juist ontvangen. Maar nog *geen* postwissel.

Mevr: van M. geb. G. te V. - Uw copie zoo juist ontvangen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(*Dit gedeelte is ongecorrigeerd geplaatst.*)

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged

10 October 1906.
20ste Jaargang.
Nº. 15.

Hoofdartikel
Levenslust en Levensmoed.

> Levenslust is 't ware leven,
> Is 't lieflijkste goed,
> Dat de lachende aard kan geven,
> Van haar weelde en overvloed....
>
> DE GÉNESTET.

Zou dit versje van den beroemden de Génestet heden ten dage nog veel opgezegd worden?

Zou het menschdom in den tegenwoordigen tijd veel levenslust bezitten? Zou echter het woord ‘levensmoed’ niet toepasselijker zijn in onze tegenwoordige eeuw, waar ‘the struggle of life’ zich zoo terdege doet gevoelen, door allerlei indringende en meer en meer veld-winnende bijomstandigheden?

Is het niet zoo, of vergis ik mij, dat het pessimisme tegenwoordig overheerschend is?

Het is een jagen en voortstuwen naar het doel; alles gaat even zenuwachtig, even gauw. De uitvindingen zijn van dien aard, dat alles ook veel vlugger gaat dan vroeger, nl. door electriciteit.

Men moet meê, wil men er komen, en is het dan te verwonderen, dat het grootste gedeelte van de menschen er bleek en geagiteerd uitziet? Doet een frisch, onvermoeid gelaat ons niet weldadig aan tusschen die bleeke gezichten van die anderen?

Die bleeke gezichten zullen u vertellen, dat het heden ten dage een *moed* is, om door het leven te komen, dat het een *moed* is om af te wachten, totdat de dood een einde maakt aan dat zwoegen en werken...

Brave huisvaders, die vroeger rustig en kalm hunne betrekking waarnamen, zien daarin een groote concurrentie komen door vrouwen, die zich voor hun *genoegen* gaan bekwamen in vakken, welke vroeger uitsluitend bestemd waren voor mannen...

Maar ook vrouwen zijn er die voor hun brood *moeten* werken. Door de groote luxe van tegenwoordig wordt er minder getrouwd en zien zij zich wel genoodzaakt

zelf in hun onderhoud te voorzien. Ziet die bleeke, afgematte gezichten, waarop de vermoeidheid te

lezen staat! Ze werken goed; waarom zouden ze niet zoo goed kunnen werken als de mannen, maar - fysiek zijn ze er niet tegen bestand. Ze zijn dan ook van een subtieler maaksel dan de heeren der schepping; dat is nu eenmaal zoo. Hun plaats is toch ook niet daár, nietwaar? Hun plaats is in den huiselijken kring bij man en kroost... Maar als die plaats hun niet is beschoren, dan zoeken zij een werkkring, die 't beste past bij hun aanleg...

Die fysieke ongeschiktheid doet zich ten eenenmale voelen, hoe zij er zich ook tegen in zetten. De zenuwen nemen de overhand, zij overwerken zich, zij voelen zich ellendig en wenschen op 't laatst niets liever, dan een eind te maken aan hun leven... maar, daartoe behoort oòk moed...

Zij eindigen met in een sanatorium voor zenuwlijders gebracht te worden; sommigen worden krankzinnig... Het is maar al te waar, dat er tegenwoordig niet genoeg van die gestichten zijn, en meest vrouwen gaan daar naar toe...

Overal wordt gezocht naar een beetje geluk, en in plaats daarvan zien wij steeds zorgen en nog eens zorgen... Geldelijke zorgen, fysieke zorgen en - moreele zorgen.

Ieder heeft zijn pakje te dragen en ieder vindt zijn eigene zorgen het ergst, doch naar mijn idée, zijn de moreele de vreeselijkste.

Aan *geldelijke* zorgen *kan* er nog iets gedaan worden, door giften van den een of ander, door hulp en redding, die er *kan* opdagen.

Aan *fysieke* zorgen *kan* zooveel mogelijk door den medicus hulp worden verleend en in den tegenwoordigen tijd zijn de uitvindingen ter bestrijding van alle mogelijke kwalen, groot...

Maar - aan *moreele* zorgen, daar is niets aan te doen; zorgen, die in je ziel ingrijpen, zorgen, waarvan de buitenwereld niets vermoedt, zorgen, die je voor je zelf opkropt en bewaart in je inwendig ik, zorgen, waar geen medicus hulp kan verleenen en waar geen kruid voor gewassen is, zorgen, waar het slijk der aarde niets meê te maken heeft, die *moreele* zorgen zijn het, die je leven verlammen en als het ware doet hunkeren naar het oogenblik, waarin ons lichaam sterft en de ziel zich verplaatst naar oorden, waar, we zullen het hopen, eindelijk de rust zal aanbreken voor ons, de rust, de lang gewenschte rust...

En dáárom behoort er wel degelijk moed toe, om het leven te dragen; zouden wij het versje van de Génestet voor ons niet kunnen veranderen en zeggen:

Levens*moed* is 't ware leven,
Is 't lieflijkste goed,
Dat de *ernstige* aard kan geven,
Van haar weelde en overvloed.

C. SCHLIMMER-ARNTZENIUS.

Boekbeschouwing.

Hilligenlei, door **Gustav Frenssen,** schrijver van **Jörn Uhl.** (Uitgever van Holkema en Warendorf, Amsterdam.)

Zij, die zich herinneren wat ik voor een paar jaar heb geschreven naar aanleiding van *Jörn Uhl*, zullen weten dat dat ik geenszins behoord heb tot de mode-bewonderaars van Gustav Frenssen.

Integendeel, na al hetgeen er over dit boek is geredeneerd en gekaveld en ik durf wel zeggen geleuterd, was het mij persoonlijk een behoefte van eerlijkheid te verklaren, dat ik den inhoud een langdradig en oppervlakkig gekwezel acht, zonder stijl in elkaar gezet, en doorspekt met allerlei er niets toedoende verhaaltjes en uitleggingen en toelichtingen. En dat in deze mijne meening ik niet alleen stond, bewees het aantal particuliere brieven, dat ik juist naar aanleiding dezer recensie ontving van menschen wien het een vreugde was hunne eigene, van de officieele critiek afwijkende meening eindelijk eens in het opbaar bevestigd te zien.

De *Zand-gravin*, waarvan de speculatie-geest van uitgever en vertaler terstond een Hollandsche verschijning bezorgde, is een dier jeugdzonden van den auteur geweest, waarover hij beter hadde gedaan te zwijgen, inplaats van haar, in de war gebracht door zijn succes, aan de vergetelheid te ontrukken. Enfin, dat is nu eenmaal geschied. Wat een vod! De verontschuldiging, die ervoor bestond, was gelegen juist dáárin, dat we te doen hadden met 'n jeugd-product, waarvoor Gustav Frenssen wel nooit een uitgever zou hebben gevonden, ware hij niet eerst geworden de beroemde auteur van *Jörn Uhl.*

Daarna heeft hij zich aan 't werk gezet; hij heeft zijn domineeschap er aan gegeven, en is letterkundige geworden. En, in tegenstelling van zijn moderne collega's, die bijna iedere maand, en zeker elk jaar, een of meer romans fabriceeren, heeft hij vijf jaren noodig gehad voor de samenstelling van zijn *Hilligenlei.*

Ik schrikte toen ik het lijvige boek aanzag!

We zijn het zoo afgewend in onzen tijd van haast en van elkaar verdringende, nieuwe uitgaven: die romans met het eerbied waardig-dikke uiterlijk van een Thackeray of een Dickens! Ja, gedachtig aan het eveneens lijvige *Jörn Uhl*, schrikte ik.

Maar, laat ik het nu maar dadelijk zeggen, ik heb genoten, bijna onverdeeld genoten van *Hilligenlei!* Ik heb het in één adem uitgelezen. En ik ben geworden een gróóte bewonderaarster van Gustav Frenssen's gezonde levensopvatting, en een geloovige voortaan in zijn letterkundig talent.

Want heel dit boek is één bewijs van machtig en voornaam kunnen. In tegenstelling van de flauwe water- en melk- kost van den tegenwoordigen tijd, van de karakterontledingen en ziels-analyses zonder eigenlijken inhoud, waarin onze hedendaagsche letterkunde haar kracht zoekt, heeft de schrijver van *Hilligenlei* een samengesteld verhaal, een brok werkelijk leven uitgebeeld tot een aangrijpend geheel, waarin hij verwerkte de levensgeschiedenissen zijner personen, die zoo verwerkte, dat ze niet zijn ver-van-ons-af-staande Hilligenlei-ers, maar menschen van vleesch en bloed, zooals wij ze zien om ons heen, overal, menschen die vormen *de* eigenlijke kern der samenleving, *het* volk, als massa genomen, waaruit ontkiémt en geboren wordt het zich steeds weer verjongende, gezonde leven.

Hilligenlei, op-zich-zelf-beschouwd, is maar een heel klein dorp in Holstein, en de inwoners waarmede wij kennis maken, de Boje's en Pé Ontjes en Kai Jans, en nog vele anderen, zij zijn, op-zich-zelf-beschouwd, eenvoudige, bescheiden daarheen levende menschen. Maar de auteur heeft hen zóó gezien, zóó begrepen, dat hun apart, ver-af leven als een afschaduwing is geworden van het groote geheel, de maatschappij. Daar is b.v. de schepping van Anna Boje, in wie is belichaamd de echte gezonde, lichamelijk en geestelijk normale vrouw, niet het salondametje, niet het sentimenteele, vroeg blasé-meisje uit de groote steden, door overbeschaving geworden een kas-plant, een afwijking der natuur, maar het in vrijheid grootgeworden, eerlijkvoelende en eerlijk-denkende landkind, waarin kiemt het krachtige, luid om bevrediging roepende vrouw-instinct. *Anna Boje's* geschiedenis is daarom belangrijk en mooi gezien, omdat het niet is een op zich-zelf-staand geval, dat de schrijver teekent, maar een greep in het groote onbegrepen vrouwen-bestaan, als geheel genomen. Hier groeit en bloeit een mooie frissche bloem, en zij voor wie ze zich opent, gaan haar achteloos voorbij, omdat beschaving-toestanden en finantieele bezwaren de gewone beletselen zijn tot een elkaar leeren liefhebben. Dan komt het oogenblik waarop Anna, moedeloos, teleurgesteld door het leven, ervan spreekt naar Hamburg te gaan, en onderwijzeres of zoo iets te worden. Maar, alvorens het zoo ver komt, maakt ze nog een droevige geschiedenis door, om dan te eindigen ten slotte als de echtgenoote van Pe Ontjes. Zonder twijfel is haar einde in dezen een beter slot, dan den meesten van haar stand is beschoren. Maar het einde is bijzaak. Hoofdzaak is de wijze waarop Gustav Frenssen heeft aangetoond, hoe de kern van het vrouwenvraagstuk 'm zit in het toenemend ongetrouwdblijven der meisjes, en hoe dit toenemend ongetrouwd blijven weer samenhangt met de zoogenaamde fatsoens- en andere opvattingen, waardoor de jongelieden elkaar niet of laat leeren kennen, en, met ongestilde verlangens in zich, aan elkaar voorbij-gaan, totdat de man zich schadeloos stelt in gemeenheid, en het meisje, of ‘valt’, of verkwijnt als onbevredigd gebleven oude-vrijster.

Bij de phrasen-makerij van alles willen goedpraten en voorstellen met: het zal wel terecht komen, waarin *Jörn Uhl* zoover was, steekt dit eerlijk en zonder doekjes-er-omwinderij den vinger in de wonde steken frappant gunstig af. - Gustav

Frenssen heeft zich in deze vijf jaren weten los te maken van zijn moderne-dominee-schap, van preeken en zijn best doen te komen tot een ‘verzoenend’ slot; hij bepaalt er zich nu toe eenvoudig een stuk werkelijkheid te teekenen, en laat het aan zijn lezers over, om zichzelf daaruit terecht te timmeren een meer of minder bevredigende levensbeschouwing, al naar gelang den aard van hun eigen karakter. - Zoo zien we in Kai Jans, den dweper, den wereldverbeteraar, die altijd zal gelooven in de mogelijkheid van den een of anderen heilstaat, aan de komst waarvan hij wil medehelpen, met opoffering van eigen geluk, en die aldus zijn eigen bestaan verknoeit, en voorbijziet het aardsche vreugdedeel, dat hem was beschoren, totdat eindelijk de dood hem verlost van zijn, bij al zijn deugden, toch eigenlijk weinig beteekenend bestaan. En scherp-belijnd staan nevens dien droomer de werkelijkheids-menschen Piet Boje en Pé Ontjes. Die redeneeren niet, die doen. Ze staan niet, zooals de medelijdende Kai, in de

eerste plaats stil bij het leed van een ander, neen, ze zorgen voor en boven alles, dat ze er zelf komen, maar tegelijkertijd toonen ze zich brave zoons, hulpbereide broers, flinke vrienden in den nood! En, als ze er *zijn*, als ze staan op het punt, waarnaar ze reikhalsden in hun jongens-jaren, van te behooren tot den onafhankelijken, door geen geldzorgen gekwelden burgerstand, och ja zeker, dan weten ze 't wel voor zich-zelf, dat er méér voldoening steekt ten slotte in het streven, dan in het bereiken, en dat ook het beste leven ten slotte is, zooals de Prediker zegt: 'Moeite en Verdriet.' Maar toch, zoo *is* het leven nu eenmaal! Ze nemen het zooals het is. Wat helpt de wanhoop van *Kai,* die wordt gebroken van meegevoel, als hij in Berlijn aanschouwt al de gruwelen en de misdaad en de zonde van het gross-stadt-leven, waarin zoo velen ondergaan, niet uit eigen schuld, maar door de omstandigheden, die hen overwinnen!

Zoo is *Hilligenlei* als een maatschappij in het klein, als een afschaduwing van de groote wereld, waarin wij zelf ons raadselachtig leventje mee-leven, de een zus, de ander zoo, allen oogenschijnlijk zoo vervuld met onze eigen gewichtigheid, en, als de dood komt, toch zoo gauw vergeten, verdrongen door den nà ons komende! En het is de groote verdienste van Frenssen, dat hij die overeenkomst tusschen het klein-gedoe van zijn Holsteiner visscherdorpje, en de algemeenheid van 't heele wereld leven, zoo prachtig heeft weten te doen uitkomen. Beschikte hij over een minder uitgesproken talent, dan zou zijn roman gebleven zijn: de geschiedenis van eenige Hilligenleiers; misschien een heel aardig, boeiend verhaal, maar méer niet. Nu echter maakte hij zijn Hilligenleiers tot *menschen*, tot *echte* mannen en *echte* vrouwen, zooals ze overal leven en zijn, en lijden en lieven, en strijden, en ondergaan of overwinnen, gansch de wereld door.

Jammer dat zulk een talent nog zoo dikwijls lijdt aan een volkomen onbeheerschtheid, wat de behandeling van zijn stof betreft. - Telkens overweldigt deze den auteur, doet met hem wat zij verkiest, begraaft hemzelf onder hare omvangrijkheid! Hij heeft bij uitstek de gave van personen zoo teekenen, dat je hen vóór je ziet, door een enkel gesprekkeen enkele daad, hun karakters begrijpt Het begin b.v. is uitstekend in dit opzicht, het gaan naar de oude vroedvrouw, 't geboren worden van het kind. En later de jeugd van die drie jongens, rond den smid en zijn gezel! Je leert dien Tjark Dusenschön volmaakt kennen in die jeugd-trekjes, in die verloting van de slede, in dat bij den burgemeester willen leeren, en diens voornaamheid trachten na te doen. Dat is allemaal gepenseeld zoo fijn, zoo natuurgetrouw, zoo zonder eenige onnoodig bijwerk, of toevoegingen van den schrijver zelf.

En Piet Boje ook, en Pé Ontjes heeft hij als het ware gegrepen bij hun jongensbuisjes, en zoo, in eens, vierkant, vóór je gezet in zijn verhaal, zoodat je hen ziet, begrijpt, zoodat er voortaan niets meer te vertellen is, omdat je hen nu mee-*beléét* verder. Maar ach, waartoe dan verder die onnoodige omhaal, van allerlei wijdloopige geschiedenissen over ditten en datten, waarop we telkens, tusschen de gebeurtenissen in, worden vergast!? Niet alleen vergt de auteur daardoor te veel van het geduld, maar ook bederft hij de kunstwaarde van zijn werk, dat door soberheid en strengheid van zelfbeperking slechts zou kunnen winnen.

Toch, alles saamgenomen, welk een verblijdende gebeurtenis, dat er eindelijk weer eens een man van beteekenis is opgestaan, die belooft iets anders en iets beters te zullen geven aan publiek, dan de tallooze onbeduidendheden, waarmede het in de laatste tientallen jaren is afgescheept. - Niet alleen bij ons, evengoed in Duitschland,

Engeland, en Frankrijk, is een verval op te merken op literair gebied, wat kracht van vóórtbrengen betreft. Zeker, er komen subtiele dingetjes uit sommiger pen, er worden fijne karakter-ontledingen geproduceerd door enkelen, er is poëzie en er is mystiek, of stijl en bevalligheid in den arbeid van anderen, maar een flink, groot gehéél, een samengesteld, goed-gedacht, goed-uitgevoerd brok werkelijkheid, zooals b.v. *Vanity fair,* of *Dombey and Son*, of *Soll und Haben,* het kan niet meer vloeien uit de pen onzer hedendaagsche zenuwziekerige, voorthaastende, bij het afzonderlijke en intieme stilstaande letterkundigen, die als het ware zelf te machte*loos* schijnen, om iets *machtigs* te scheppen.

Als zoodanig staat Gustav Frenssen, door zijn *Hilligenlei*, als een reus onder dwergen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Voor Salutant. (*Zie de nommers: van 15, 22 en 29 Aug. jl:*)

Und willst du das Geheimnis wissen,
Das immer grün und unzerrissen.
Den hochzeitlichen Kranz bewahrt;
Es ist des Herzens reine Güte,
Der Anmuth unverwelkte Blühte,
Der mit der holden Scham sich paart,
Der gleich dem heitren Sonnenbilde,
In alle Herzen Wonne lacht,
Es ist der sanfte Blick der milde,
Und **Würde** die sich selbst bewacht.

VERITAS te S.

II. Degelijkheid.

'Sancta Inconsequentia.'

Caprice,

Ik wil gaarne deze gelegenheid, die de Redactie mij geeft, aangrijpen om onze aardige 'capricesmakende Aziatische vogel' (vergis ik me?) te vragen of ze soms in de rui is en of dit werkt op haar vroolijk Leliegespreeuw.

Want o, wat al caprices, wat algemeenheden staan er toch in vele harer ingezonden stukjes!

Nu weer die oudbakken vergelijking van zware Hollanders en luchtige Franschen.

Ontmoet zij dan niet dikwijls Hollanders van fijnen geest, en nonchalante vroolijkheid? En ik zou denken dat ze toch maar weinig Franschen in haar of in hun omgeving heeft ontmoet; dan zou zij toch wel ondervonden hebben dat daaronder ook velen 'zwaar op de hand' zijn en vol 'degelijkheid'.

En dan dit. U wilt 't nu absoluut hebben over een bepaalde soort degelijkheid die synoniem is met 'braaf', 'goed', 'correct', 'zeurpotterij' etc. Zoo voel ik die ook.

Maar wat beoogt Caprice toch met haar beschouwing, wil ze alleen hare medelezeressen zeggen, ik ben zoo en zoo, hooren jelui dat nu, vindt je dat niet flink en interessant, dus zoo'n beetje... pauwestaartje spelen, òf

Wil ze zedemeestertje zijn en zoo graag die botte bekrompen degelijke Hollanders wat Fransch maken?

Als het 't eerste is, blijft ze ons sympathiek.

Als het dit laatste is, wou ik, als een ander soort degelijke Hollandsche haar zeggen: Caprice! waar doet ge al die moeite voor, denkt ge werkelijk dat menschen die zulk een aard hebben, vatbaar zijn voor zulk een wezensverandering, denkt ge dat Willems ooit Frés kunnen worden? Laat toch in rustige rust, die tantes en oomes, U staat toch buiten ze; een ieder leeft toch zijn eigen leventje af.

Bovendien bedenk, die degelijke dames en heeren vinden Caprice even criant vervelend als zij het hen doet en beiden met even veel recht van bestaan. En als Caprice nu die verschillende temperamenten beziet, voelt zij dan ook niets voor een philosophisch-zwijgende beschouwing?

(Uit alles wat ik van haar in onze Lelie las, zou ik haast wel kunnen antwoorden, dat 't haar temperament *niet* is).

Is dan niet alle geschrijf daarover - ook dit - onbeteekenend en vruchteloos, Caprice?

TINE.

Noot-redactrice.
Mijne bedoeling was niet, om zoo persoonlijk te zijn.

III. Degelijkheid.

Ja, Caprice, laten we die degelijke-japonnendraagsters eens de les lezen, laten we ze eens een paar oormeppen geven, met een franschen slag!

Ik voel veel voor je en help je graag, om die lieve Mevrouw met al die Engelsche degelijke prachtwerkjes te bombardeeren, dat haar ‘ouwerwetsche kapsel’ er zoowaar ‘hoog modern’ zal beginnen uit te zien.

Zie je, dat is het, je hebt 't al meer gezegd, die benepen, enge menschjes rondom ons, met hun vooroordeeltjes en schuwe oogjes - al zijn 't ook vaders, moeders, tantes of liefhebbende *Voogden*, daar moeten we vrij van komen, die moeten we uitlachen, onder hun driekwart neerhangende gordijnen heen, als ze merken, dat we liever Fre tot man krijgen dan die andere ‘degelijke lieve jongen.’

Je WILLY DE KONING.

Uit het verre Westen.

Een Zomeruitstapje.

Amerikanen, meer dan eenig ander volk, zijn van oordeel, dat de boog niet altijd gespannen kan zijn en daarom krijgt niet alleen het hoofd van het gezin ieder jaar een 10 of 14 dagen verlof met behoud van salaris, maar ook de vrouw, die het raderwerk van het huishouden in beweging houdt, wordt geacht evenveel recht te hebben op eenige ontspanning. Men gaat meestal uit in den vacantietijd, opdat de kinderen ook hun deel zullen hebben van de pret, bij verkiezing naar den zeekant, en, is de rusttijd van den man over, dan gaat hij zijn familie van Zaterdag tot Maandag bezoeken.

Behalve een uitstapje van een paar weken per jaar, is de Zondag de aangewezen dag, om van huis te gaan en niemand, die de geheele week werkt, hetzij met het hoofd, hetzij met de handen - en er wordt hier hard gewerkt - blijft dien dag thuis. Wie zijn betrekking in de City heeft, gaat naar buiten; wie in de ‘country’ woont, trekt

naar de stad, zoodat treinen, trams en booten den eersten dag der week overvol zijn.

Het is aardig zoo'n ‘Sunday crowd’ gade te slaan, en het moet gezegd worden, dat, moge ze soms wat luidruchtig zijn, de perken der welvoegelijkheid nooit overschreden worden; dronken personen behooren tot de groote zeldzaamheden.

Hoewel de huur, die hier vóóruit, per maand betaald wordt, doorgaat, zijn er niet veel onkosten aan zoo'n uitstapje verbonden, want moeder de vrouw kookt en wascht even goed als thuis; alleen heeft zij maar de strikt noodige ruimte schoon te houden, want het spreekt van zelf, dat men na het ontbijt al naar buiten trekt en niet terugkomt vóór 12 uur; na het lunch weêr uitgaat, totdat het tijd wordt het middageten klaar te maken en ook daarna weêr van de buitenlucht geniet.

Meestal gaat men zelf zien, wat er te huur is, als de afstand niet te groot is. De inwoners van zoo'n zeeplaats maken er een geldwinning van 's zomers ‘cottages’ (huizen van één verdieping) te verhuren. Hoe verder in den tijd, hoe hooger de prijzen, en, is de plaats in trek, dan zijn kamers en huizen dikwijls in het voorjaar al besproken.

Menschen, die het zuinig moeten aanleggen en toch uit willen gaan, nemen een tent meê, welke men evenwel ook kan huren tegen billijken prijs, voor korten of langen tijd; hoe langer, hoe voordeeliger voor de huurders.

Een tent bevat één, twee of drie ruimten, heeft 4 rechte, wanden, waardoor men zich in het vierkant overal goed kan bewegen en schuin afloopend dak, alles van zwaar zeildoek; de vloer bestaat uit stevige planken, een eind van den grond gelegd. Men vindt er alleen het hoognoodige meubilair: één of twee bedden met toebehooren, een karpet, een kachel met pijp, door een opening in de tent buiten uitkomende; potten, pannen en keukenbenoodigdheden aan spijkers aan den wand hangende, om plaats te winnen; een latafel, om een en ander te bergen, een tafel en een paar stoelen.

Het is vooral van belang van te voren te gaan zien, wat er te huur is, opdat men, wat er aan huisraad, porcelein, enz. ontbreekt, van huis kan meêbrengen, want ieder persoon heeft op zijn reisbiljet 100 pond vracht vrij; dus kan men heel wat meênemen, zonder er extra voor te betalen. Krijgt men onverwacht logés, dan zijn bedden en beddegoed afzonderlijk te huur.

In de straat, waar onze tent stond, bevonden zich verscheidene andere, vrij dicht bij elkaar; tusschen de boomen zag men hier en daar hangmatten; op geregelde afstanden staan tonnen voor asch en afval, en waterkranen voor algemeen gebruik voorzien in ieders behoeften. Hier en daar hing een wasch te drogen, wat het geheel een huiselijk aanzien gaf.

Als de familie aankomt, is het eerste, wat men doet, hout te koopen, om den kachel te stoken. Rondom het zeeplaatsje, waar wij in den middag aankwamen, zijn uitgestrekte pijnbosschen, waarvan de boomen voornamelijk worden gebruikt voor brandhout. Kolen zijn te duur, daar zij van buiten worden aangevoerd, dus veel aan vracht kosten; ook zijn de meeste kachels tot het branden van hout ingericht.

Winkels zijn uitstekend in het stadje Pacific Grove en men kan er alles krijgen tegen city prijzen. De heerlijkste vruchten en groenten worden uit den omtrek aangevoerd en zeer billijk verkocht. Om het beste te krijgen, gaat men er zelf op uit, om de eerste benoodigdheden voor de huishouding in te slaan bij melkboer, bakker, slager en kruidenier of vischboer, welke leveranciers ook alles aan huis bezorgen en belast en beladen komt men terug. De inmiddels gebrachte houtblokken zijn op zijde van de tent afgeladen en worden gedeeltelijk in ‘kindling-wood’ (kleine spaanders, om den kachel aan te maken) gehakt en al gauw is er een knappend vuurtje. Het

water kookt in minder dan geen tijd en de veilige aankomst wordt gevierd door het drinken van een kopje thee.

Het menu voor het middagmaal is al vroeger opgemaakt en ieder draagt het zijne of hare toe bij, om het zoo gauw mogelijk klaar te maken. Na afloop wordt alles opgeruimd en na de tent afgesloten te hebben, gaat men een eind wandelen, niet ver evenwel, want iedereen is moê van de reis en gaat vroeg naar bed, om weêr vroeg op te staan en zoo veel mogelijk in de lucht te zijn. 's Morgens na het ontbijt wordt de tent opgeruimd en aangeveegd en men gaat naar het strand.

Het stadje Pacific Grove is hellend gebouwd aan een' inham van de Groote Stille Zuidzee en door hooge rotsen, vanwaar men langs een' trap naar beneden gaat, van de zee gescheiden. Dit rotsachtige maakt, dat er weinig ruimte tot zitten is aan het strand; zoo goed mogelijk kiest men zich een lig- of

zitplaats en kort zich den tijd met lezen, werken of mijmeren.

Pacific Grove is geen mode-badplaats; eerst sedert de laatste jaren is het stadje in bloei toegenomen en verrijzen er langzamerhand hôtels, villa's, boardinghouses en allerlei winkels. Doordat het er zoo eenvoudig is, kan men er goedkoop leven, en, als men er om gezondheidsredenen heen gaat, den ganschen dag genieten van het verblijf aan zee, of wandelingen maken in de opwekkende lucht der dennebosschen. Amusementen zijn er schaarsch. Men kan een tochtje maken naar Monterey met het heen en weergaande stoombootje. Dan is er een zweminrichting en een badhuis voor binnenbaden, ook een japansche theetuin; een bootje met glazen bodem gaat een eind in zee en geeft voor den prijs van 25 cts. per persoon gelegenheid een kijkje te nemen in het leven der dierenen plantenwereld beneden de oppervlakte der zee. De electrische tram voert ons naar het wereldberoemde hôtel Del-Monte, het eigendom der Southern Pacific Co., met zijn prachtig aangelegde park, zijn vijvers en moestuinen. Verder is men in werkelijkheid niet in P.G. geweest, zonder de ‘seventeen miles drive’ te hebben gemaakt, een eenig moòie toer door de bosschen en langs de zee.

Den afgeloopen zomer was het tijdelijk verblijf van het Leger des Heils, dat in de nabijheid van het stadje zijn kamp had opgeslagen, voor velen een groote aantrekkelijkheid. 's Avonds tegen 8 uur trok een groot gedeelte der ‘heilsoldaten’, voorafgegaan door hun muziekkorps, naar een zeker punt op het drukst gedeelte van het plaatsje, en, na de verzamelde menigte op den bekend blijmoedigen toon te hebben toegesproken, werd deze uitgenoodigd een meeting in hun kamp te komen bijwonen. Daarna collecte. Kwam er niet genoeg geld in, dan wendde men een laatste poging aan, en, speculeerende op de vaderlandsliefde van het publiek, werd de amerikaansche vlag tusschen een paar ‘soldaten’ uitgespreid gehouden, de menschen op die manier verzoekende hun gave daarin te werpen, wat zelden het doel miste.

Ongemerkt wordt het tijd naar huis terug te keeren, want de vacantie loopt ten einde. Wij nemen ons voor een ander jaar weer naar zee te gaan, dàn evenwel een huisje te huren, daar dat vrij wat meer gemakken heeft dan een tent; want het kan in zoo'n kleine ruimte ondragelijk heet zijn, 1° door de kachelwarmte, 2°. door de zonnestralen, die, als de tent niet door boomen beschut is, iemand soms de zon doet verwenschen. Zet men de deur open, dan hebben de vliegen vrijen toegang, wat uit den aard der zaak zeer onaangenaam is.

Hoe het ook zij: de weken, buiten doorgebracht, zijn voor allen een groot genot geweest en naar lichaam en geest opgefrischt, gaan wij weêr aan den arbeid, die ons wacht.

East-Oakland Californië.

M. VITRINGA.

Brief uit Constantinopel.

Een en ander over de bewoners van het Balkan schiereiland. *(Slot.)*

De zoogenaamde christenmoorden van voor een tiental jaren, die honderden Armeniërs het leven kostte en door de verbanning van vele duizenden werd gevolgd, vond zijn oorsprong in het zich meester maken van het gebouw der Ottomaansche

bank en hare daar liggende millioenen; van achter de zakken met goud beschoten zij toen de Turksche troepen, die hiervoor bloedig wraak namen. Zij die in het vorige jaar den sultan naar het leven stonden, waren ook allen, behoudens een paar, Armeniërs.

De *Grieken* zijn ontegenzeggelijk de meest ontwikkelde onder de volkeren van den Balkan, maar moreel het diepst gezonken; goede trouw kennen ze niet, voor geld hebben ze alles veil. De meesten van hen zijn kooplieden en varensgezellen, dikwijls vergaren zij groote rijkdommen. Uit de laagste klasse van de Grieksche bevolking van Konstantinopel wordt het gespuis gerecruteerd dat de christen-voorsteden van de metropole zoo onveilig maakt.

Sedert 857 is de Grieksch-Orthodoxe kerk onafhankelijk van den paus; het geestelijk opperhoofd in Turkije is de aartsbisschop van Konstantinopel, die in geestelijke aangelegenheden ter zijde wordt gestaan door de heilige synode, samengesteld uit twaalf bisschoppen en in wereldsche zaken door een nationalen raad. Zeer vele Grieken wonen in Epirus-Thessalië en oostelijk Tracië tusschen Adrianopel en Konstantinopel; uit Macedonië zijn ze voor een deel door de Bulgaren verdrongen. Eigenaardig is het dat vele Grieken bijna uitsluitend Turksch spreken, maar die toch met hun eigen letterschrift schrijven; het dagblad Anatoli verschijnt ook op die wijze.

Het aantal Grieken, dat den islam heeft en beleid, is zeer groot en deze zijn veel fanatieker nog dan de Turken.

De Grieken in het land van den sultan noemen zich zelven Romeinen; hun spreektaal heet Româilia, wat zeer weinig gemeen heeft met de schrijftaal êllinika genaamd.

De *Albaneezen* of Arnauten noemen zich zelven Ischkiptaren, zonen van den adelaar, op hunne oude vaandels staat deze vogel ook afgebeeld. Men houdt ze voor afstammelingen van de oude Illyriers; hun taal heeft met geen andere iets gemeen. Ze worden verdeeld in twee stammen: de Ghezen, die het noorden en de Toslien, die het zuiden van Albanië bewonen; de laatsten vormen vier groepen, de eigenlijke Toslien, de Tschamen, de Lapen en de Janiaten. De Albaneesen behooren voor een vijfde tot de katholieke en voor een vijfde tot de Grieksch-orthodoxe kerk, de anderen zijn Mohamedanen sedert hun land in 1467 in handen der Turken viel; ook hier, evenals bij de Armeniers, is het verschillend geloof oorzaak van veel haat en tweedracht.

De bewoners der Zwarte bergen, zooals hun land dikwijls genoemd wordt, zijn de schoonste menschen van geheel Turkije, gevreesd om hunne dapperheid en onverschrokkenheid moet de Porte veel meer rekening houden met deze onderdanen dan haar lief is; de sultan laat zich uitsluitend door Albaneesen bewaken. Toen het congres te Berlijn besloot een deel van Albanie bij Servie en bij Montenegro te voegen, kon dit door de heftige tegenkanting niet worden doorgezet en bleef het geheele land voor Turkije behouden.

Aan het keizerlijke hof spelen de Albaneesen een groote rol; de tegenwoordige groot-vizier stamt ook uit de Zwarte Bergen en heeft zich van een eenvoudige bey, landedelman, tot de hoogste betrekking in het rijk weten op te werken.

De *Slaven* verdeelt men in Serven, die Servië, Bosnië, de Herzegowina en Montenegro en de Bulgaren, die Bulgarije, Oost-Rumenië, Macedonie en Thracië bewonen.

Reeds in de zevende eeuw kwamen de Serven in Illyrië, waar zij zich, niettegenstaande de tegenstand der Albaneezen, verspreiden. In de 13e en 14e eeuw stichtten zij een machtig rijk, dat zijn glanspunt bereikte onder het bewind van Stephan Duschans den machtige (1336-56), die niet alleen over Servie heerschte, maar ook over Macedonië, Albanië, Thessalie en Bulgarije en in 1346 den titel van Czaar aannam. Aan dit rijk werd door de Turken na den slag op het Amselveld een einde gemaakt. Op dien dag, den 15 Juni 1389, werd de heerschappij der Osmanen in Europa voor eeuwen gevestigd; de Turken onder hun Sultan Murad en diens zoon Bajesid, stonden tegenover de Serven onder hun grijzen koning Lasar en zijn zwager Wuk Brankewitch, de Bosniers, onder hun koning Stephan Turako en de Woiwode Vladko Ilranitch, de Croaten onder hun ban Joan Howat; hunne hulptroepen waren gevormd uit Walachen en Albaneesen. Reeds bij het begin van den strijd werd Sultan Murad in zijn tent door een Servisch edelman, Milosch Obilitch, vermoord; diens zoon Bajesid nam het opperbevel op zich en won den slag, na afloop waarvan alle in gevangenschap geraakte vorsten onthoofd werden.

De Serven, die weder werden verdeeld in Raizen (Oud-Serven), Bosniaken, Croaten, Herzegowiners, Montenegrijnenen Dalmatiers, hebben hun Slavisch type veel beter bewaard dan de Bulgaren, die trouwens van origine Hunnen zijn en zich omstreeks de negende eeuw, na het Christendom omhelsd te hebben, met de in

Bulgarije wonende Slaven vermengden. Niet alleen lichamelijk ook geestelijk staat de Bulgaar achter bij den Servier; gemeen hebben ze hun gesloten karakter en hun slimheid, die een alles behalve gunstigen indruk maken, maar hun vlijt, spaarzaamheid, zedelijkheid en rein familieleven verdient alle lof.

Serven en Bulgaren behooren beide tot de Grieksch-orthodoxe kerk, maar laatstgenoemde maakten zich in 1869 los van het patriarchaat en stichtten een eigen Bulgaarsche kerk onder een te Konstantinopel gevestigden exarch. Deze afscheiding is een van de voornaamste oorzaken van de voortdurende onderlinge twisten tusschen de Christenen in Macedonië.

Ongeveer 150.000 Bulgaren zijn Mohamedaan geworden; zij dragen den naam Pomaken en bewonen het eigenlijke Balkan gebergte.

De *Walachen*, Zinzazen, Kutzo-Walachen, zij noemen zich zelven Rumeenen, verwant aan de Rumeeniers, waren ten getale van circa honderd duizend in Epirus, Thessalie, en westelijk Macedonië. Hun taal is een Rumeensch dialect, dat echter door de vele niet-latijnsche woorden, aanmerkelijk van het eigenlijk Rumeensch verschilt De Walachen zijn intelligent, arbeidzaam, maar zeer aan oude zeden en gebruiken gehecht; velen

van hun die van de veeteelt leven, zwerven in den zomer als nomaden rond. Vooral in de laatste tijden heeft zich, even als bij de Albaneesen, een partij gevormd, tegen de Grieken zeer vijandig gestemd, wat mede een der oorzaken is van het thans tusschen Griekenland en Rumenië hangende geschil.

De **Zigeuners**, de Turken noemen hen Tschinganel, zijn over het geheele Balkanschiereiland verspreid, deels rondzwervende, deels in dorpen gevestigd. Ofschoon zij zich in enkele streken tot de Mohammedanen rekenen, hebben zij geen bepaalde godsdienst, zij verwisselen van geloof even gemakkelijk als van woonplaats.

Op hunne zwerftochten leven zij van allerlei bedrijven, vooral veeartsenijkunde, muziek maken en waarzeggen; hun taal is vermoedelijk van Indischen oorsprong, trouwens hun geheele voorkomen wijst op hun afkomst uit de valleien van Ganges en Indus.

In vroegere jaren hadden zij door hunne geheime kunsten, een grooten invloed op politiek gebied; menig Zigeunerwijf heeft in het Turkenrijk een groote rol gespeeld, wat meestal eindigde met den dood in de golven van den Bosporus.

De **Israëlieten**, de Turken noemen hen Israëli, Mussewi of Jahûdi, stammen deels uit Rusland, Aschkenasien geheeten, deels uit Spanje, Sephardin genaamd. De laatsten, in 1492 door koning Ferdinand den Katholieke uit zijn rijk verdreven, vestigden zich voornamelijk te Konstantinopel en Saloniki; hun taal is een met Hebreeuwsche en Turksche woorden sterk vermengd Spaansch. Zij leven van den handel en handenarbeid, maar leiden bijna allen een armoedig bestaan; tegen de Grieken en Armeniers zijn zij niet opgewassen.

Hun geestelijk opperhoofd is de grootrabbijn, chachain baschi; hem ter zijde staan een geestelijke en een wereldlijke raad. De alliance israëlite universelle heeft veel voor de Joden in Turkije gedaan, vooral door het stichten van scholen, die, wegens het degelijk onderwijs daargegeven, ook veel door Christenkinderen worden bezocht.

Ten slotte moet nog melding worden gemaakt van een klasse van menschen, die voornamelijk in de steden wonen en daar een groote rol spelen, de zoogenaamde **Levantijnen;** men kan ze gevoegelijk de creolen van Turkije noemen. Oorspronkelijk waren het de afstammelingen van Genueesche en Venetiaansche kolonisten, maar thans geeft men dien naam ook aan nakomelingen van Europeanen in het rijk van de wassende maan gevestigd.

De Levantijnen zijn voor het meerendeel zeer intelligent en talentvol, zij spreken verscheidene talen, zijn vroom katholiek, maar met hunne moraliteit is het veelal zeer bedenkelijk gesteld.

Bij voorkeur noemen zij zich Europeanen, kleeden zich zeer opzichtig naar de laatste mode, maar men erkent toch direct den orientaler, vooral ook aan de wijze waarop hij Fransch spreekt. De Levantijnsche vrouwen zijn tot het uiterste bigot, traag en ijdel, vandaar het Italiaansche spreekwoord: ‘chi vuol far sua rovina, prende moglie Levantia’: ‘hij die zich te gronde wil richten, neme een Levantijnsche vrouw.’

Men zoude ook nog melding kunnen maken van Kurden, Tscherkessen, Lazen, Circassiers, Bachibozouks, Arabieren, Syriers en wat niet al, maar hun aantal is, vergeleken met de negen groote volkstammen, van wie hier in het kort een en ander is medegedeeld, al zeer gering; zij wonen bijna uitsluitend in Aziatisch Turkije en niet in dat deel van het rijk dat men met den naam Het Balkan schiereiland aanduidt.

Konstantinopel, Aug. 1906.

AE.

Een enkel woord zij aan het bovenstaande nog toegevoegd met het oog op de hoogst ernstige toestanden, die thans weder heerschen op het Balkan schiereiland.

Geen dag bijna gaat er voorbij of men ziet hier den patriarch der Grieksche kerk, Joachim, en den exarch der Bulgaarsche, Joseph, zich opmaken naar de Hooge Porte om klachten in te dienen, den een over den ander en beiden over de wederzijdsche parochianen. Moord en doodslag overal, in de steden en de dorpen, in de kale vlakten van Thracie, de woeste bergen van Epirus, de schoone dalen van Macedonie.

En de Turken, de beheerschers van het land, wat moeten zij doen? Ingrijpen met kracht en ernst? Een einde maken aan deze bloedbaden?

Zij kunnen het zeer goed, maar... *Europa duldt het niet!!*

Christenen vermoorden, verbranden, verminken elkander en worden bij duizenden te gronde gericht, de volgelingen van Mohammed staan machteloos en met lamheid geslagen tegenover deze gruwelen.

Dat is de *droeve*, de **indroeve waarheid!**

V. De Joden en de Moezjiks*) (Bewerkt naar de Types littéraires de la Crise russe van G. Savietsj, door Annie de Graaff.)

I.

Twee jaar geleden stierf Anton Tsjechof in een klein Duitsch stadje. Al wist men dat hij sinds geruimen tijd ziek was - toch had niemand vermoed dat het einde zoo nabij was.

Zijn dood bracht groote verslagenheid onder zijn vrienden. En wie behoorde niet tot de vrienden van dezen waarachtigen kunstenaar? Zijn ziel, eerst vroolijk en luchtig gestemd, toen door ontzetting en wanhoop aangegrepen, - is die geen trouwe afspiegeling van de ziel van het Russische volk?

Niemand had kunnen denken dat zijn *Kersenboomgaard*, dat in 1904 werd opgevoerd, zijn laatste werk zou zijn.

Uit artistiek oogpunt staat dit werk hoog, doch niet hooger dan zijn andere drama's. De volmaking van vorm en inhoud had hij reeds vroeg bereikt. Evenals in zijn vroegere tooneelstukken, de *Meeuw* en de *Drie Zusters* vinden we ook hier datzelfde fijne, droefgeestige waas en dienzelfden zwakken glimlach: 'comme une rare étoile piquée dans un ciel de crépuscule', zooals Savietsj het uitdrukt.

Doch in deze comedie doet Tsjechof voor het eerst een poging om een ruime, breede beschouwing te geven van de Russische maatschappij. Zijn tot volle rijpheid gekomen talent had niet meer genoeg aan dramatische of komische voorvallen; grootsche gedachten hielden hem bezig. De *Kersen-Boomgaard* zou helaas zijn laatste meesterstuk blijven.

De titel is ontleend aan den naam van het fraaie landgoed van mevrouw Ranefskie, waartoe een prachtigen kersen-boomgaard behoort. Het landgoed, dat met hypotheken is bezwaard, zal publiek worden verkocht; mevrouw Ranefskie, die twee dochters heeft waarvan de jongste zeventien jaar is, is totaal geruïneerd.

Gajef, de broer van mevrouw Ranefskie, is een beste man, maar dom. Hij heeft nooit iets uitgevoerd; vroeger was hij tamelijk welsprekend; nu is hij alleen lang van stof, en wat hij zegt heeft niets te beteekenen.

Eén middel is er om den *Kersen-Boomgaard* te redden. Een koopman, Lopakien doet dit aan de hand. Deze raadt aan het landgoed te verdeelen en hierop villa's te bouwen, die als zomerverblijf kunnen verhuurd. Hij verzekert mevrouw Ranefskie dat hij onmiddellijk het noodige geld zal kunnen verschaffen. 'Nee, dat niet, Lopakien,' antwoordt ze; 'een villa-park is zoo banaal.' Haar broeder beaamt dit ten volle.

Het landgoed wordt gekocht door Lopakien. De man is echter niet harteloos. Als hij de vroegere bezitster ziet schreien, stort hij zelf ook tranen. 'Arme vriendin, hoe rampzalig is het leven toch!' roept hij uit. Verder zegt hij dat hij als koopman dagelijks tot de ontdekking komt, hoe weinig menschen eerlijk en oprecht zijn. Soms zeg ik tegen mezelf: 'God heeft ons onmetelijke wouden gegeven, oneindige velden, en levend in deze ontzaglijke ruimte hadden we reuzen moeten worden!... En wat zijn we in werkelijkheid?'

*) Zie de Hollandsche Lelie van 28 Febr., 14 Maart, 23 Mei en 27 Juni.

Lopakien zelf behoort niet tot de stoere werkers van ijzer en staal, die de wereld hebben veroverd. Hij heeft een ‘fijne, teere ziel’, hij stelt geen belang in het leven; hij werkt alleen om de leegte in zijn bestaan niet te voelen.

Gedurende de laatste vijf en twintig, dertig jaar zijn de Russische hoogere standen stil blijven staan: dat is het wat Tsjechof heeft willen zeggen in dit stuk. Vroeger zou hij zijn personen met een zekere minachting hebben behandeld, doch in zijn laatste werken toont hij innig en oprecht medelijden met allen die ongelukkig zijn. Hij schept zich toekomstbeelden, eerst heel ver af, dan nabij, zoodat hij zelfs de hoop koestert zijn droom te zien verwezenlijkt.

En de vroegere eigenaars van den Boomgaard moeten het landgoed verlaten, waar hun ouders en voorouders hun gansche leven hebben gewoond; duizenden banden binden hen aan dit huis en omgeving, en met die oude menschen die snikkend heengaan, verdwijnt een gansch tijdperk dat tot het verleden behoort.

In de frissche herfstlucht weerklinken reeds de bijlslagen, die de kersenboomen in den ouden tuin omver hakken. Een nieuw leven wordt geboren. Zal dit beter, troostvoller zijn? Tsjechof hoopt en gelooft dit, en die gedachte laat hij uitspreken door Ania, het dochtertje van mevrouw Ranefskie, dat nog te jong is om het leed van de scheiding te voelen. ‘Huil niet, moedertje,’ zegt ze; ‘ik houd van u; ga met mij mee, lief moeder-

tje!... We zullen een nieuwen tuin planten, veel mooier dan dezen; u zal u zoo vredig en gelukkig voelen....'

Heeft Tsjechof hier een symboliek beeld gegeven eener mogelijke werkelijkheid? Zeer zeker had hij den laatsten tijd van zijn leven den hoopvollen blik op de toekomst gericht.

II.

En thans is het Russische volk bezig oude boomen omver te hakken en onkruid uit te roeien. Een nieuwe tuin wordt geplant, doch welk een reuze-arbeid, en hoeveel stroomen onschuldig bloed worden hierbij vergoten!

Eugenius Tsjieriekof heeft een aangrijpend drama geschreven '*de Joden*', waarin de bandelooze, waanzinnige massa haar wandaden bedrijft. De auteur leert ons het Joodsche zieleleven kennen in die verstikkende atmosfeer van verachting en haat, waarin sinds een kwart-eeuw Russische Israëlieten leven. Twee generaties. Het oudere geslacht heeft eerst gehoopt, toen gewanhoopt, en gedwee het hoofd gebogen om alle verschrikkingen te verduren. Doch de jongere generatie treedt anders op; ze heeft het leven voor zich en wil leven. Een natuurlijke wensch, doch voor een Russischen Jood bijna ondoenlijk om dien te vervullen. In een land te worden geboren, dit lief te krijgen, en dan als een pestlijder te worden geschuwd! De Joodsche jongere generatie kan twee wegen uitgaan: revolutie of zionisme. Heftige redevoeringen worden onderling gehouden tusschen de personen in Tsjieriekof's drama. Nakman, de kampioen voor het zionisme, is verliefd op Lea, de dochter van den ouden horloge-maker Eléazar. Hij is een tegenstander van het socialisme, niet alleen omdat dit vele kinderen Israëls van het ware geloof afbrengt, doch ook omdat Lea die zelf socialist is, haar hart heeft geschonken aan den student Berezine, een Christen en Marxist. 'Als jullie aan het plunderen gaat,' zegt hij tegen den jongen man, 'bij wie sluit jij je dan aan? Bij de Joden die worden vermoord, of bij de orthodoxe plunderaars?'

Lea heeft Berezine lief; in haar ziel wordt soms een felle strijd gestreden. 'Als ik hoor van Jodenvervolgingen, dan voel ik me weer Jodin,' zegt ze tegen haar vriend. 'Dan voel ik een felle haat tegen jullie moordenaars opkomen.' Er zijn zelfs oogenblikken dat ze meent Berezine te haten.

En bijna alle personen in het drama sterven in de slot-scène, als het gepeupel Eléazar's huis binnen dringt. Aangrijpend is het tooneel beschreven als Berezine Lea met zijn lichaam beschermt. 'Hij is Christen,' roept ze radeloos uit, als de jonge man van haar wordt weggesleurd en vermoord. En stervend herhaalt hij: 'ik ben Christen.' Lea grijpt een revolver en schiet zich dood. Eléazar stort zich naast haar neer, uitroepend: 'mijn kind, mijn eenig, lief kind.' Buiten klinkt paard-getrappel, de Kozakken naderen, het waanzinnig gepeupel vlucht door de stuk getrapte deur.

Nakman stormt naar binnen; zijn kleeren hangen aan flarden; hij heeft een revolver in de hand. 'Waar is Lea?' roept hij jammerend. Eléazar schudt het hoofd en zegt: 'Weg, weg, alles is weg.... Een orkaan is uit de woestijn opgestoken en heeft alles meegesleurd....'

Nakman stoot een woest gebrul uit en schiet op de vluchtende menigte. 'Schiet niet,' wordt buiten geroepen. 'Het zijn Christen-arbeiders die ons helpen!' Nakman

laat de revolver vallen, hij steunt het hoofd tegen den muur en barst uit in een wanhopig snikken.

De tragedie van dit nutteloos, laaghartig vergoten bloed beperkt zich niet tot het huis van den ouden Eléazar, doch strekt zich uit over gansch Rusland. Een dergelijke geestelijke en zedelijke verdorvenheid kan niet langer worden geduld. Op welke wijze kan hieraan een eind worden gemaakt?

Door strijd en revolutie: dat is het eenig antwoord dat op die vraag kan worden gegeven. Een groot aantal Zionisten hebben ingezien dat het niet aangaat om zich te laten uitmoorden en plunderen, terwijl zangen worden aangeheven ter verheerlijking van een nieuw vaderland, 'Wij, Joden, kunnen niet helpen dat we in Rusland zijn geboren en opgevoed; als het leven ons onmogelijk wordt gemaakt, dan zullen we de levensomstandigheden zien te veranderen, wat dit ook mag kosten.'

En dit is de reden dat de Russische Joden zich aansluiten bij de revolutie. In de laatste drie jaren zijn ze herhaaldelijk beschuldigd van de aanstokers en ophitsers der omwenteling te zijn. Plewe heeft dit meer dan eens beweerd, en nog kort voor zijn dood verklaarde Trepof dat de Russische revolutie niets anders is dan een 'Joodsche omwenteling'.

Zelfs al was dit zoo, dan zou niemand zich nog kunnen verwonderen dat het vertrapte volk de onderdrukking eindelijk moede

is. Doch - springt de ongerijmdheid van Trepofs' bewering niet terstond in het oog? Hoe zouden de Joden een heel land, een onmetelijk rijk in opstand hebben kunnen brengen? Zeer veel Joden behooren tot de revolutionnairen, doch ze sluiten zich aan omdat ze in de revolutie hun bevrijding zien.

En christelijke studenten, christelijke intellectueelen en christelijke arbeiders staan de Joden bij, niet omdat ze Jood zijn, of omdat ze de zwakken tegen de sterken wenschen te steunen, doch omdat ze den gezamenlijken vijand willen bestrijden, die de vrije ontwikkeling der arbeidersklassen belemmert en de boerenbevolking martelt en uitmergelt.

III.

In het artikel van Savietsj over den *Arbeider* hebben we gezien dat de revolutie van de boeren, en dus van het platte land uitgaat. Tsjieriekoff toont in zijn drama '*de Moezjiks*' de oorzaak en basis van de Russische omwenteling.

Het stuk speelt op het landgoed van den edelman Gorodetskie. Voor het huis liggen en zitten groepen boeren uit de omliggende dorpen, hier vereenigd op uitnoodiging van den zemskie natjalniek (belast met administratie en rechtspraak), die hun heeft laten wreten dat hij hun in kennis zou stellen van een officieel document. De moezjiks verdiepen zich in alle mogelijke gissingen. Wat kan dit manifest behelzen? Misschien zullen paarden onder hen worden verdeeld. Je kan toch niet zonder paard den grond omwoelen en beploegen. Zou de staat subsidies hebben toegestaan in geld en koren... Ze branden van ongeduld; intusschen zit de bewuste ambtenaar op zijn doode gemak aan de tafel van Gorodetskie. Deze heeft een neef en nicht die gemeenschappelijken grond bezitten. Het jonge meisje is getroffen door de rampzalige toestanden, waarin de moezjiks verkeeren. Ze deelt den boeren nu mee dat ze hun den grond voor een derde van de prijs wil verpachten. Ze belooft een school te zullen oprichten, een badinrichting en zoo wat meer. Als de edelmoedige jonge vrouw is heengegaan, zegt een moezjik: - 'We hebben nu niets meer met hen te maken. We krijgen een badinrichting. Dat zal in 't manifest staan.'

Eindelijk verschijnt de zemskie; hij heêft een papier in de hand. Aller oog is op hem gevestigd. Hij begint te lezen: 'De prefect laat u het volgende weten. De slechte oogsten der laatste jaren hebben duidelijk bewezen hoe noodzakelijk het is om graan in voorraad te hebben. (Teekenen van algemeene goedkeuring.) De boeren moeten begrijpen dat ze een vredig, rustig bestaan leiden als hun belastingen trouw worden betaald; bovendien moeten ze een gemeenschappelijk kapitaal vergaren om in tijden van nood te kunnen aanspreken.' 'De moezjiks bedwingen met moeite hun vreugde; ze maken hieruit op dat de staat hun eindelijk te hulp komt. De zemskie vervolgt: 'Dit resultaat zal zeer zeker bereikt worden als de boeren tot God bidden, als onafgebroken wordt gearbeid, want de Heer beloont dezulken die eerlijk werken. Elke taak die wordt ondernomen, moet door een gebed worden vooraf gegaan, de herberg moet niet bezocht, enz., enz....'

Zoo luidt het lang verwachte manifest. Aan al de hoopvolle verwachtingen is de bodem ingeslagen. De wanhoop der boeren gaat weldra in woede over.

De Gorodetskies zijn brave lieden, die al het mogelijke doen om het lot der boeren te verzachten. Achterstallige pacht wordt kwijtgescholden, aan kinderen wordt dagelijks eten verstrekt, enz. Toch worden de moezjiks hoe langer hoe ontevredener. De Gorodetskies zien de noodzakelijkheid in dat de goederen van den Staat en de kroon-domeinen onder de boeren wordt verdeeld. In hun gewest bevinden zich echter niet dergelijke landgoederen. Wat moeten ze dus beginnen? We zien hier dus de bijna geheele agrarische quaestie die de Doema werd voorgelegd.

Gorodetskie is ten einde raad. Het fortuin dat hij bezat en de bruidschat van zijn vrouw zijn reeds verdwenen. Als zijn landgoed met hypotheken wordt bezwaard 'wie zal de rente dan betalen?' God misschien?

De boeren willen echter niet naar logische redeneeringen luisteren. Ze willen bosschen, grond, koren, vee hebben. Hun ontbreekt immers alles!

De zonderlingste verhalen gaan van mond tot mond. Er wordt verteld dat de zoon van den tsaar, de 'Erfgenaam,' door Rusland trekt om de 'waarheid van zijn volk zelf te hooren, en niet door de tusschenkomst van ambtenaren.' En hij stort bittere tranen bij het aanschouwen van hun namelooze ellende.... Een klein meisje heeft 'den Erfgenaam' zelf gezien. Hij heeft een boerekiel aan, maar daaronder een vest met gouden knoopen.

‘Ben je vermoeid, kindje?’ heeft hij haar gevraagd. ‘En hoeveel grond behoort tot jullie dorp?’

Als iemand de opmerking maakt dat ‘de Erfgenaam nauwelijks twee jaar telt, wordt terstond geantwoord: ‘dan is het een broer van den tsaar...’

Ze willen grond in eigendom krijgen tot elke prijs. Of God, of den duivel, of den tsaar, of een ‘rechtvaardige wet’ hun dien geeft, dat laat hun onverschillig. - En de staat die de agrarische quaestatie zou kunnen oplossen, pleegt dit schandelijk verzuim! En de boeren die hun idée fixe willen verwezenlijken, gaan over tot het plegen van geweld op de eigenaars, wiens voorraadschuren ze plunderen; de huizen worden in brand gestoken en uit angst voor de kozakken die op hen zullen worden afgezonden, gaan ze zelfs over tot moord en doodslag.

De slotscène van de *Moezjiks* is even treffend en aangrijpend als het laatste tooneel van Tsjieriekof's drama de *Joden.* In de *Moezjiks* zien we de agrarische troebelen uitgelegd en verklaard, die de Russische maatschappij enkele maanden geleden op hun grondslagen deed trillen, en die zich ongetwijfeld zullen herhalen, als geen ‘rechtvaardige wet’ het rampzalige land tot rust en kalmte brengt.

De Doema's kunnen worden ontbonden, men kan doorgaan met arresteeren, fusilleeren, en met het uitmoorden der Joden, doch zoolang als de onwetende moezjik zijn ellendig bestaan zal moeten voortsleepen, zoolang zal de revolutie in Rusland voortduren.

Varia.

Dwaze verordeningen.

Vele malen reeds heb ik in dit blad den nadruk gelegd op het dwaze en onnoozele van de tram- en trein- en boot-bepalingen ten onzent, die, in tegenstelling met die van andere landen van Europa, het den menschen onmogelijk maken met hunne honden bij zich te reizen in die vervoermiddelen.

Kan men zich, om op het gebied trams te blijven, iets onmenschelijkers denken, dan het wreede de arme kleine honden achter den tram aan laten draven, dikwijls uren lang, blootgesteld aan het gevaar van eronder raken, van auto's, van kwaadwilligen die naar hen slaan en trappen. (Bij open trams heb ik dit ‘amusement’ door de passagiers dikwijls bijgewoond. Zoo'n arm hijgend dier beproeft bij elk oponthoud er in te springen, en wordt dan door dappere heeren geschopt, of met den wandelstok gepord, dikwijls ook gesard en geplaagd.)

Toch is iedereen, die met zijn hond een lange wandeling onderneemt, en daarbij van den tram wil gebruik maken, genoodzaakt tot dit wreede middel zijn toevlucht te nemen. Zelf heb ik in de laatste jaren alle grootere tochten van dien aard vermeden, omdat ik mijn honden niet op bovenbeschreven wijze in levensgevaar wilde brengen en hen afmartelen, en ze evenmin altijd thuis kon laten natuurlijk.

In het buitenland daarentegen mag men, gewoonlijk tegen een kleine vergoeding, zijn honden meenemen in booten, treinen, en trams. En als ik nu wijs op de tram-lijn Menton - Monte-Carlo, die ongetwijfeld tot de meestbezochte van Europa behoort, en wat fijne dames-toiletten betreft zich zeker ruimschoots kan meten met die van Scheveningen - Den Haag, om van de Amsterdamsche en dergelijke gewoonlijk

allesbehalve fijne toiletten niet eens te reppen, dan behoeft het geen betoog dat het **onzin** is, om te wìllen beweren: Om het publiek kan men zoo iets niet toestaan.

Wat het goed-gekleede publiek de heele wereld door, en op modeplaatsen bij uitnemendheid, goedvindt, dat zal heusch het Hollandsche óók wel kunnen dragen, denk ik.

Een nog frappanter bewijs van deze Hollandsche achterlijkheid echter levert de tram in Montreux, (waaraan men het recht tot de meest-gebruikte te behooren zeker niet zal durven betwisten). In deze tramlijn Veveij-Montreux-Territet-Chillon mag men de honden voor *niets* meenemen. In de oogen der conducteurs spreekt dat zóó van zelf, dat zij de vraag hoeveel het kost met een gansch-verbaasd: 'Mais rien'! beantwoorden. Behoef ik te zeggen, dat het gedeelte Montreux-Territet op één dag veel meer gedistingueerde en teer-gekleurde toiletten bevat, en dito in witte of lichte pakken gehulde heeren, dan men in een geheel jaar zou bijeenbrengen in b.v. Amsterdam.! Toch valt het niemand dezer aanwezigen in ook maar éénigen angst te koesteren voor zulk een viervoetigen medereiziger. Natuurlijk ook. Menschen die met honden reizen, zijn gewoonlijk vrij-wat banger het anderen lastig te maken, dan de gelukkige bezitters van schreeuwende zuigelingen en kleine kinderen, dagelijksche mede-reizigers in elken tram, en voor wier vieze vingertjes en onbescheiden toeschietelijkheden niemand gevrijwaard blijft dikwijls. Waar dus zij die van een publiek vervoer-middel gebruik maken, zich voorbereiden moeten op die niet te vermijden kinder-plaag, daar laat de aanwezigheid van hier of daar een enkel bescheiden-op-schoot zittend, welonderhouden hondje, dat door den bezitter zorgvuldig belet wordt zich met de overigen te bemoeien, hen natuurlijk volkomen koud.

Wanneer zal Holland eens ophouden het

duurste en tegelijk het achterlijkste land van Europa te zijn.?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

H. IJ. S.M. schrijver van *Uit zijn Schooltijd* (zie vorig nommer van 26 Sept: j.l.) wordt verzocht zijn juist adres nogmaals te willen bekend maken bij de redactrice.

Mevr. van M. geb. G. te V. Ja, het pakje copie was inderdaad te weinig gefrankeerd; daar ik Uw hand zoo goed ken, begreep ik wel dat hier geen onwil, maar 'n verzuim in het spel was, en heb het dus gaarne aangenomen. Ik had 't U juist willen vragen, er een volgende keer aan te denken, toen ik hedenochtend Uw vriendelijke kaart hierover ontving. Dat is dus in orde. - Tot hiertoe bevalt het ons uitstekend hier. We genieten vooral zoo van het aanhoudende mooie weer, want dat was in Interlaken altijd een drawback, dat de regen er dikwijls zoo rijkelijk valt. Al is het dadelijk weer mooi en droog als de bui over is, 't is toch nog aangenamer als zij gansch en al uitblijft, vind ik. -

Ina de G. Ik vind het uitstekend wat die honorariumvraag aangaat. - Ik kan niet nalaten dat geestige gezegde, dat U nog aanhaalt, hier even te herhalen, want inderdaad ‘een asyl voor verwaarloosde vaders’ zou heden ten dage wel op zijn plaats zijn. - Weet U dat er in Amsterdam reeds bestaat een asyl voor *rijke* zuigelingen? Een

menschenvriend heeft daar een soort bewaarplaats gesticht, waar moderne mama's hun kinderen beneden het jaar kunnen deponeeren, tegen een tamelijk hoogen prijs. Daarvoor worden de kinderen dan zoowel materieel als anderzins uitstekend verzorgd, veel beter dan dit thuis zou geschieden, als mama 't huis uitloopt, en alles maar overlaat aan de eerste de beste gehuurde meid of bonne. Op die wijze meent de bedoelde menschenvriend het kwaad te bestrijden, en de jonge onschuldige zuigelingen te redden van de gevolgen eener slechte opvoeding. Mijns inziens is dit echter 'n ziekelijke en verkeerde methode. Op die wijze moedigt men de uithuizigheid juist hoe langer hoe meer aan, nu de lieve moeders dat doen kunnen op zoo'n manier ‘met 'n gerust geweten’. Daarenboven, het héét natuurlijk dat de verpleging en verzorging door de aangestelde zusters boven allen lof is verheven. Maar wat weet men daarvan? *Wie* houdt toezicht? En *hoe* wordt dat uitgeoefend? Het zijn natuurlijk meisjes, die het moeten doen om hun brood te verdienen - hetgeen nog beter is trouwens, dan quasi-nuttigheids-behoeften van leegloopende freuletjes - wie staat er echter voor ín, dat die meisjes den rechten takt, de juiste ondervinding, bovenal het echte geduld hebben, noodig voor zoo iets? Kan men de *moeder* zoo gemakkelijk vervangen? Onze tijd vloeit zoo recht over van nonsens-‘nuttigheden’. -

Veritas S. Van Uw ‘bijna’ heb ik maar werkelijkheid gemaakt, zooals gij ziet. - Hartelijk dank voor Uw belangstelling in mijn gezondheid; ja, die mij lief zijn, heb ik hier om me heen, ook onze Marie. Ik heb in dit klimaat geen last van pijnen wat rheumatiek betreft, maar wel heb ik vroeger veel daaraan geleden, en ken dus het onaangename ervan. - Met de moordenares in Interlaken gaat het alweer, zooals tegenwoordig mode is met misdadigers. Ze heet nu ‘krankzinnig’, en zal, evenals bij ons Marinus Brouwer, een jaar worden geplaatst in een krankzinnigengesticht om haar ‘gade te slaan’. 'n Mooie ‘krankzinnigheid’, die haar niet belette het geheele plan met de grootste voorzorgsmaatregelen en listigheid uit te voeren en te beramen. - Op die wijze wordt het moorden een gemakkelijke tijdpasseering; in plaats van te worden gestraft, wordt je beklaagd om je ‘zwakke hersenen’. Alles genre Marinus Brouwer bij ons. Dergelijke rechters moesten zelf maar eens gevoelig worden geraakt in iets wat hun lief is, dan zouden ze wel wat minder ‘menschlievend’ gaan oordeelen. Grooter ziekelijkheid bestaat er niet, dan aldus elke gemeene handeling te willen wegredeneeren met ‘krankzinnigheid’. - Ik zal Uw stukje lezen, en ter gelegenertijd vermelden of het wordt geplaatst. Van nu af kan weder ***a**lles* worden toegezonden, óók novellen en schetsen.

Annie de G. De vertaling heb ik ontvangen, en zal ik spoedig plaatsen. - Dank voor Uw vriendelijk begeleidend schrijven. -

E. van O. Gij geeft geen pseudoniem op. - Ik hoop dat gij U hierin herkent. Er is zoo veel in Uw beide brieven, waarop ik U gráág wil antwoorden. Ten eerste ben ik blij met den niet-conventioneelen aanhef, dien ge hebt gekozen; ik ook houd niet van ‘stijf’. Wat nu Uw ondervinding aangaat, die ongesteldheid die U stoorde in Uw examen-plannen, eigenlijk behoef ik niet eens véél te zeggen daarover daar de ware en lieve woorden dier oudere dame, die gij mij mededeelt, U reeds hebben overtuigd van Uw nááste plicht. Ik mag ze hier wel afschrijven. Zij kunnen ook nog anderen dan U ter hulp en leering zijn:

'*We zoeken onze levenstaak zoo licht in de wolken*, *terwijl zij juist hier op aarde*, *heel beneden, ligt. Tracht voorloopig in huis een zonnetje en tot zegen te zijn en gij zult zien*, *dat Uw leven niet nutteloos en leeg is.*'

Ja, zoo is het inderdaad. Op Uw leeftijd kan men immers ook nog zoo weinig weten wat het leven zal brengen, en hoe spoedig gij wellicht in eens alleen en eenzaam zult zijn, en terug zult verlangen met heete tranen naar een omgeving, een thuis, om een zonnetje in te zijn. - Te laat zoudt gij U dan beklagen, dat gij dezen tijd hadt laten voorbijgaan met ijdele beschouwingen over Uw 'nuttelоosheid'. Juist zoo iets heb ik onlangs nog bijgewoond. Iemand veel ouder dan gij, van mijn eigen leeftijd, vond zichzelve ook thuis zoo 'nutteloos', en liep daarom er uit, en deed er haar heele omgeving bitter leed door. Een gansch en al onverwacht, vreeselijk-droevig sterfgeval riep haar na enkele maanden terug. Nu heeft ze een 'taak', kan zich-zelve heel 'nuttig' voelen, maar mij dunkt het zelfverwijt moet haar dag en nacht plagen. Is het niet, alsof ze dat ongeluk heeft 'herauf-beschworen', zooals de Duitschers zeggen? Ik herinner me nog hoe ik haar schreef: Wie weet hoe spoedig het leven je een of ander plotselinge verandering brengt, die je ineens uit den sleur zal uittrekken. Dan zal je het berouwen nu zoo lichtzinnig met je gelukkige zorgeloosheid te hebben gespeeld. - En ik vermoedde weinig, dat alles zoo gauw zou uitkomen, want niemand kon *dat* vermoeden toen. Welnu, indien zij toen stil en bedaard op haar post was gebleven, dan zou zij nu met een rein geweten de nieuwe taak hebben kunnen aanvaarden. Daarentegen lijkt mij nu de voldoening daarover vergald door haar egoïst gedrag vooraf. - Weet ge wat een oude Duitsche predikant, aan wiens hartelijke deelneming in mijn toen weinig vroolijk leven ik steeds zal terugdenken met groote vereering, eens tot mij zeide:

'De Heer moet óók Zijn tijd hebben. Hij wil niet dat wij-zelf haasten; Hij wil dat wij wachten tot Hij het rechte oogenblik heeft gevonden voor ons.' Zoo dikwijls denk ik aan die woorden terug. Er is waarheid in. Die oude man was streng-geloovig; zelf heb ik vele jaren doorgemaakt, waarin de twijfel, het ongeloof, mijn ziel vaneen rukten, maar altijd heb ik de hand, de onzichtbare Hand, die mij leidde en heenvoerde over afgronden, nu en dan meenen te ontdekken, heb ik mij ten slotte in eerbied neergebogen voor dat Onbekende, dat ik zie en voel om me heen, althans in *eigen* leven. - Ik vertel U dat, omdat gij schrijft dat het gelooven U zoo moeilijk valt. Zeker, ik-ook heb dien tijd gekend, heb, waar ik, evenals gij, geloovig was opgevoed, mij afgevraagd: Kan God dit alles, al die ellende, toelaten? Bestaat Hij wel werkelijk? Nu, na veel ondervinding, veel vreugde en veel leed, veel droeve en veel blijde ervaringen, nu zeg ik: Neen, ik ben *niet* ongeloovig. Ik moet het erkennen, in mijn eigen leven was een macht, die mij leidde, mij den weg wees, mij bewaarde, een macht waarvoor ik me aanbiddend buig, al begrijp ik haar niet, al is alles mij Raadsel en Geheim. Gij zijt nog zoo jong, gij zult zeker dit alles ook doormaken, en ik ben er zeker van, gij zult U dan gelukkiger gaan voelen dan gij 't nu zijt, nu gij nog niet weet wat van Uw leven te maken, en hoe het zich zal ontplooien. - Om nog even op die ziekte terug te komen, gelooft gij niet dat die juist een *bewijs* is voor wat ik altijd zeg, en vele artsen met mij beweren het, dat het gestel der vrouw *lijdt* onder examen-studie en ingespannen hoofdwerk. Uw lichaam wil niet mee, zooals Uw geest zich zou kunnen ontwikkelen. Geloof me, dat is het gewone vrouwenlot. Wees dankbaar dat ge niet *behoeft* te werken om Uw brood, zooals duizenden onder ons het wèl moeten door de sociale questie. En geloof me, Uw leven kan veel rijker zegen verspreiden door den raad Uwer oudere vriendin te volgen, en lief en beminnelijk te zijn, voor al wie met U in aanraking komt, dan door examen doen. Weet ge wel, dat ge daarmee andere meisjes, die wèl *moeten* in betrekking gaan, het brood uit den mond stoot, als ge met hen concurreert? Is dat 'nuttig'.... of egoïst? O, het een 'zonnetje' zijn *is* niet gemakkelijk, vereischt zelfopoffering, geduld, zelfverloochening, uur aan uur. Juist dáárom ontvluchten de hedendaagsche jonge meisjes hare nááste plicht zoo graag, en maken zichzelve wijs, dat hare plicht*verzaking* eigenlijk 'nuttigheidsbehoefte' is. Maar wie het in wáárheid te doen is om nuttig te zijn, die vindt hare roeping en haar taak juist in die dagelijksche onophoudelijke plichtsvervulling, die juist zoo *moeilijk* is, en zooveel van ons eischt. -

Toen ik nog een klein meisje was, woonde er in onze buurt een verlamde boerenvrouw met haar man. Ze waren vrij-welgesteld, hadden geen kinderen, hielden, ter verpleging van de eerste, een dienstbode. Dat meisje, een vijf à zes en twintigjarige gezonde, flinke, en knappe deerne verbaasdde iedereen door de toewijding waarmede zij, jaar in jaar uit, die zware en weinig vroolijke taak van zieken-oppasseres waarnam. Ze had overal een rijken en voornamen dienst kunnen krijgen, want ze was van zessen klaar, en haar trouw en eerlijkheid waren boven allen twijfel verheven. Maar op alle aanbiedingen van dien aard, alle raadgevingen het toch ergens elders te zoeken, waar ze hooger loon en vroolijkheid en jonge menschen om zich heen zou hebben, antwoordde ze bedaard: 'Och vrouw... is zóó aan me gewend; ik zou mijn eigen niet verantwoord achten, als ik haar in den steek liet.' Het is mij altijd bijgebleven met welk een onbegrensde bewondering mijn moeder, die dat meisje op die wijze jaar in jaar uit zag verouderen en verwelken bij hare taak, steeds sprak over haar, hoe ze mij als het ware heeft grootgebracht bij dit bescheiden voorbeeld naast onze deur

van *de ware nuttigheid*, der *edele* vrouw, die bewondering afdwingt, door haar plichtsbesef. Zulke vrouwen worden niet in de courant vermeld, krijgen geen ridderorden, worden niet bij haar dood opgevleid met schoone toespraken over haar edel leven, noch hij haar leven verafgood door een kringetje van aanbidders en bewonderaars. Maar zijn zij niet de eigenlijke 'nuttigen'? En kunnen we niet ieder op onze beurt 'nuttig' zijn in eigen kring en omgeving als we maar *willen* zien, en niet terugdeinzen voor het vervelende, moeilijke, eentonige? (Dat echter in de meeste gevallen minder erg is dan in het hierboven door mij aangehaalde).

Neen, in een 'ideaal-staat', dien de menschen maken zullen, geloof ik ook niet. En ik ben blij dat gij, ondanks uw jeugd, zelve het dwaze en onmogelijke inziet van zooiets. Integendeel, hoe meer de menschen in dat opzicht zich zelf wat wijsmaken over hun ideaal-staat, hoe erger het juist wordt van lieverlede. Kijk maar eens om U heen. Het geval dat gij-zelf mij mededeelt van dien vreeselijken moord in de Ostadestraat, die de toeschouwers kalm-weg aanzien, is weer een bewijs daarvan. Zooals ik hierboven schreef in de correspondentie aan Veritas S., het is een hedendaagsche ziekelijkheid alles maar op 'krankzinnigheid' te schuiven. Dat zal zeker met dat geval óók wel weer worden aangevoerd. Juffrouw Meyboom, óók zoo'n ideaal-staat-mensch, schreef onlangs ergens den onzin, dat zij de menschen braaf *kijkt.* (Je moet je zelf niet weggooien.) Jammer dat ze niet tegenwoordig is geweest in de Ostadestraat, of in Interlaken bij dien moord! Door haar 'kijken' waren die menschen zeker 'braaf" geworden. Tot zulke zelf-aanbidding en belachelijke pralerij komen ten slotte menschen, die gelooven dat ze alles kunnen door hun eigen wijsheid en braafheid en ideaal-staat-plannen. -

Uw schetsje lees ik te zijner tijd; gij leest dan mijn oordeel onder de aangenomen en geweigerde bijdragen.

H.T.K. (Ned. Indië). - Gij zijt 'pijnlijk getroffen', dat de Lelie van 25 April 1906 bevat een portret van prins Hendrik in *duitsch* uniform. Gij schrijft woordelijk:

Gij, *Jonkvrouwe de Savornin Lohman, die toch waarlijk fijngevoelig zijt, die zich voor zooveel dingen op velerlei gebied interesseert*, *die ik wil beschouwen als eene flinke vrouwe die voor hare opinie durft uittekomen, aan* U, Hollandsche *Jonkvrouw wil ik vragen*, *hoe 't U* mogelijk *was om de* Hollandsche Lelie *met zoo'n portret te bezoedelen?*

Wilt U mij hierop eens te gelegener tijd antwoorden, *zoo zult U me een groot genoegen bereiden.*

Op een eerlijke vraag een eerlijk antwoord!

Ik zou mij kunnen excuseeren met een stuk van de wáárheid, die bestaat in dezen, dat de *uitgever* niet *ik* het bedoelde portret heeft verschaft, zoodat het voor mij even nieuw was als voor U, toen het in de Lelie verscheen.

Maar, ik wil U de rest der waarheid niet verhelen. En die is, dat het mij persoonlijk volkomen koud laat, of de prins wordt afgebeeld in de Holl. Lelie in een duitsch of een Holl. uniform, om de zeer eenvoudige reden, dat ik hem vind een duitscher pur-sang, welk pakje hij ook aantrekt.

't Komt toch met aan op het kleed waarin iemand steekt, maar op dat wat hij *is* naar zijn aard. - En aangezien prins Hendrik 'der Nederlanden', zooals we allemaal best weten, hier gekomen is omdat er een gemaal nóódig was voor onze Koningin, en aangezien hij bij iedere gelegenheid er uitwipt naar zijn vaderland, en, zoodra hij gehuwd was, van de Koningin een landgoed dáár present kreeg, vind ik het je-zelf-wat-wijsmaken hem een 'Nederlandschen' prins te noemen. Voor mij is hij

dezelfde volbloed Duitscher, die hij was vóór zijn huwelijk, en voor mij is zijn en Koningin Wilhelmina's eventueel kind dan ook géénzins een pur-sang Hollander, zooals ik trouwens geen enkel vorsten- of koningskind pur-sang vind. Al de vorstenhuizen van Europa trouwen in elkaar om, en zij vormen dus één groote familie, waarvan de spruiten niets te maken hebben respectievelijk met Rusland, Engeland, Duitschland, etc. Tenzij dan in uitzonderings-gevallen, zooals het huwelijk van den Duitschen kroonprins met een Duitsche princes, etc. Maar overigens, de heele questie laat mij zoo koud als een steen. Al wil de uitgever prins Hendrik ook in Turksche uniform afbeelden, mij wel! Mijn vaderlandsliefde beweegt zich géénzins in *die* richting,.... van vorstenaanbidding. -

Ik was korten tijd in Indië, Oost- en West-Indië beiden. Maar het *grootsche* van de natuur is mij hier in ons Europa altijd méér nog toegankelijk dan daar. - Natuurlijk niet in Holland, maar in 't land waar ik nu woon.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

VRACENBUS
HELPT ELKANDER

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Wie helpt?

Voor een jong meisje (18 j.) longlijdster in 't eerste stadium, is, volgens haar dokter een verblijf in een Sanatorium hoogst noodzakelijk. Ze is uit een hoogst fatsoenlijk doch arm gezin, waar begrippen van hygiëne en zorgvuldige verpleging totaal vreemd zijn.

Haar oudste zuster is voor eenige weken bezweken aan dezelfde ziekte omdat de middelen voor tijdige zorgvuldige verpleging niet aanwezig waren.

Wie helpt om haar een dergelijk lot te sparen en dat geheele gezin te vrijwaren tegen nieuwe besmetting?

Giften - klein en groot - zullen gaarne dankbaar ontvangen worden door:

Mevrouw *Ds. Klaver - Oúdshoorn*, Remonstr. Pastorie, Hoogeveen.

Zou iemand mij ook kunnen vertellen welke stof voor trouwjapon ik het geschikst doe te nemen om er later in Indië (Deli) het meest van te kunnen profiteeren bij recepties, diners enz? Ik trouw met den handschoen. -

Handschoentje.

Berichten.

Nederl. Melkhygiënische Vereeniging.

Mededeeling waarvan opname in het eerstvolgend nummer van Uw blad zeer op prijs zal worden gesteld door de Ned. Melkhyg. Verg.

In de onlangs te 's Gravenhage gehouden vergadering der *Nederl: Melkhygiënische Vereeniging* onder voorzitterschap van den Heer *W.J. Lugard* te *Twello* bij *Deventer* werd o.a. besloten voor de beste flesschensluiting voor gepasteuriseerde en gesteriliseerde Melk op de Internationale Zuiveltentoonstelling in 1907 te 's Gravenhage een prijs van *f* 250. - uit te loven.

Op deze tentoonstelling stelt de Vereeniging zich voor een modelmelkinrichting in werking te exposeeren, waar dan de nieuwste toestellen en machineriën zullen worden ingezonden.

In tegenwoordigheid van verschillende autoriteiten op het gebied der Volksgezondheid o.a. den voorzitter van den Centralen gezondheidsraad, *Gen. van Dam van Isselt,* leidde *Dr. J. Th. Mouton*, wethouder van '*s Gravenhage* zijn studie over de Melkcontrôle in groote steden in, gelijk die is gepubliceerd in het Maandblad voor Sociale-Hygiëne en het Weekblad voor Melkhygiëne, orgaan dezer Vereeniging. Het uitgebreid, zaakrijk debat had ten gevolge, dat de spreker op enkele punten, kleine wijzigingen toezegde, die spoedig in genoemd weekblad openbaar gemaakt zullen worden; grootendeels konden de aanwezigen zich evenwel met dit ontwerp

eener gemeentelijke verordening vereenigen, algemeen werd Dr. M. hulde gebracht voor zijn uitstekend werk.

De vereeniging had alle leden van het congres voor openbare gezondheidsregeling, te Haarlem gehouden en de gemeente besturen der groote steden uitgenoodigd tot deze vergadering. -

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged

17 October 1906.
20ste Jaargang.
No. 16.

Hoofdartikel
Klagen.

I.

Het klagen schijnt de menschen in 't bloed te zitten. De klachten zijn ten minste algemeen. Het is regel dat ieder over zijn vak klaagt en al gaat het nu iemand persoonlijk al vóór den wind, dan gaat het - nu ja - hém wel goed, door gelukkig-zijn - als uitzondering - doch hij weet zooveel akeligs en naars van zijn vak te vertellen, hij weet zooveel over doodende concurrentie te spreken, dat hij velen wel in den waan weet te brengen, dat het er over 't algemeen zeer ongunstig uit ziet.

De landbouwer klaagt over te hooge pachtprijzen, de ambachtsman over concurrentie van machinalen arbeid, ambtenaren over lage tractementen, mevrouwen over hunne dienstboden en omgekeerd weer de dienstboden over hunne mevrouwen.

En algemeen wordt er geklaagd over hooge belastingen, over onvoldoendheid van dit, nalatigheid van dat, over *te scherp* of *niet scherp genoeg* politietoezicht, over *te veel* of *te weinig* vrijgevigheid en vrijheid, al naar dat het in de kraam te pas komt.

Een niet onaardige berijmde beschrijving gaf daarvan iemand in de ‘Banier’, die door ons allen wel eens ter harte mocht genomen worden:

Geen lamp geeft thans meer licht genoeg
Geen brandkast is meer dicht genoeg
Geen woning is meer mooi genoeg
Geen kelner krijgt meer fooi genoeg
Geen spoortrein gaat meer gauw genoeg
Geen taille is meer nauw genoeg
Geen geldbeurs is meer vol genoeg
Geen uitgaansdag meer dol genoeg
Geen mode is meer dwaas genoeg
Geen knecht is thans meer baas genoeg
Geen onderwijs neutraal genoeg
Geen kind is meer brutaal genoeg
Geen werkman krijgt meer loon genoeg
Geen reclame maakt vertoon genoeg
Geen bruid heeft meer fortuin genoeg

Geen kluchtspel is meer schuin genoeg
Geen dienstmaagd is meer chic. genoeg
Geen clown is meer komiek genoeg
Geen sportman is meer wild genoeg

Geen aalmoes is meer mild genoeg
Geen meisje is thans geleerd genoeg
Geen vrouw geëmancipeerd genoeg
Geen dagblad heeft meer stof genoeg
Geen straattaal is meer grof genoeg
't Is 't onvolmaakte op deez aard
Dat zooveel stof tot modderen baart.

Het is een algemeen verschijnsel om *niet* te waardeeren datgene wat men heeft, doch op te zien tot dat wat anderen bezitten. Vandaar het spreekwoord, dat het altijd vetpot bij *anderen* is. Het is dom, onredelijk naar datgene te haken wat onbereikbaar is. - Dat pogen, dat strijden heeft in zooverre alleen goeds in zich, dat het de menschen prikkelt, aanzet tot meerdere werkzaamheid; het spoort aan tot handelen, ingrijpen. Doch de motieven voor die klachten zijn in de meeste gevallen on-edel. Dat ‘ontevreden-voelen’ spruit ten deele voort uit 's menschen zelfzucht alleen. Het is niet des menschen meewarigheid met het leed van anderen, het wereldleed, maar eigen onvoldaanheid. En al die persoonlijke eigen-on voldaanheden vormen te zamen al die klachten.

Ieder wil het nu wel doen laten voorkomen, dat hij in de bres springt enkel en alleen voor anderen en eigen overwegingen niet te veel in acht neemt, doch een nauwe aanraking met de menschen doet ons maar al vaak het tegendeel ervaren.

Het is echter niet vreemd dat klachten over slechte inrichting der maatschappij - want o, het is zoo gemakkelijk de schuld te gooien op de maatschappij - vasten vorm gaan aannemen en allerhande partijen in het leven doen roepen. Deze klachten uitten zich het sterkst in de revolutionaire partijen, socialistische, anarchistische en de middenpartij, de communistische.

Een van de meest bekende en meest beteekenende socialistische partij is de Sociaal-Demokratische. In alle landen bijna heeft zij vasten voet gekregen en hare leden telt zij zoowel onder de gewone loonarbeiders als wel uit de kringen der welgestelde burgers.

Op volksvergaderingen en in de parlementen overal tracht zij hare beginselen ingang te doen vinden.

Verschillende geschriften heeft ze het licht doen zien, waarin ze hare stellingen nader ontwikkelt en die allen dienst moeten doen om de alleen zaligmakende leer - de sociaaldemokratie - ingang te doen vinden.

Of haar dat zal gelukken en of zij daarbij altijd eerlijk te werk gaat, zullen we nader bespreken.

De Soc. dem. meent te staan op vasten wetenschappelijken basis; vandaar dan ook dat zij telkens spreekt van Wetenschappelijk socialisme, historisch materialisme, enz.

Zij stelt zich ten doel de grond, bodem en alle productiemiddelen te brengen in handen van den Staat of gemeenschap. Afschaffing dus van privaat bezit, of beter nog privaateigendom. Zij wil de voortbrenging, zoowel als de verdeeling der productie planmatig door de gemeenschap organiseeren en daar zij deze regeling op volkomen demokratischen grondslag wil verwezenlijken, zoo noemt zij zich Sociaal-Demokratie.

Reeds sinds oude tijden treden verschillende geheel of gedeeltelijk communistische of socialistische stelsels op den voorgrond. Op het eiland Kreta werd reeds omtrent het jaar 1300 voor Christus een soort Communisme ingevoerd dat later door Lycurgus

tot voorbeeld werd genomen voor de instellingen van Sparta. Deze instellingen hebben misschien ook Plato voor oogen gezweefd toen hij in zijn ideaalstaat gemeenschap van goederen met gemeenschappelijke kinderopvoeding en openbare maaltijden voorschreef. Ook in de eerste Christengemeenten werd een communisme gegrondvest op naastenliefde en gelijkheid hoewel dit niet verplichtend werd gesteld.

- Nog altijd zijn er Christenen, die in hun streven naar maatschappelijke gelijkheid wijzen op de eerste Christengemeenten. Uit *vrije beweging* verkochten dezen echter have en goed tot gemeenschappelijk onderhoud. Communisme was geen *eisch* des christendoms. Dit werd ook voorbijgezien door vele secten die zich voor en na in den loop der tijden van de toen bestaande kerk afgescheiden en uit principe alle persoonlijke eigendom verwierpen.

Het moderne Socialisme onderscheidt zich in zooverre van alle socialistische stelsels dat het een voortdurende verschijning is en een meer wetenschappelijk karakter aanneemt. Ten tijde der Fransche revolutie trad het naar voren.

Het was Babeuf die de vaan van het Socialisme verhief, uitgaande van de idée van gelijkheid, zooals zich dat belichaamde in de grondwet van 1793 n.l. dat alle menschen volgens natuur en wetten gelijk zijn.

Hij stelde daarom de volgende eischen: wettelijke bepalingen van den arbeidstijd; leiding der productie door een door het volk gekozen hoogste gezag, verdeeling van den

noodzakelijken arbeid onder de burgers, verrichting van den onaangenamen arbeid beurtelings door alle burgers, recht voor alle burgers op alle genietingen en verdeeling onder de enkelingen naar den maatstaf hunner behoeften, om daardoor ook de gelijkheid op *maatschappelijk* gebied te verwezenlijken. In hoofdzaak komen deze eischen overeen met die welke onze tegenwoordige socialisten en communisten nog stellen.

Terwijl Babeuf van de grondstelling uitging van de gelijkheid aller menschen zoo ging Saint-Simon (1760-1825) van de idée van den arbeid uit.

Hij heeft een aantal volgelingen gehad doch na zijn dood kwam er verdeeldheid onder zijn aanhangers.

Een zijner leerlingen Enfantin, trok uit het grondbeginsel dat de arbeid de oorzaak en bron is aller waarde de conclusie, dat het *zonder arbeid verkregen inkomen* der grondbezitters en kapitalisten onrechtvaardig was en dus moet worden afgeschaft.

Om de leeglooperij af te schaffen en de proletariërs vrij te maken, moest het erfrecht van de familie aan den Staat worden overgedragen.

Bijna tegelijkertijd met Saint-Simon trad Charles Fourier (1772-1834) op. ‘Een ieder moet het recht op arbeid hebben en is er voor sommige geen arbeid te vinden, dan moest de staat hem winstgevenden arbeid verschaffen.’ Hij deed daarom de voorstellen om de menschen in groote gebouwen te laten samenwonen Phalanstéres genaamd, onder leiding van een voorzitter. In de toekomst zou men dan geen dorpen en steden meer zien, maar Phalanstéres met omliggende parken, akkers en weilanden. Verdeeling van den arbeid wordt toegepast en bij alles heerscht een zekere weelde. Men werkt nergens te lang. Alles loopt geregeld en de verstandhouding van allen is goed. (*Alsof de verstandhouding tusschen menschen onderling gedecreteerd kan worden.)*

Robert Owen die in 1771 te Newton in Wales geboren was, had aan de arbeidersbeweging een machtigen stoot gegeven, doordat hij in zijne spinnerijen te New-Lanark als practisch sociaal hervormer optrad en door zijne inrichtingen ten gunste der arbeiders de aandacht van het publiek op den treurigen toestand der fabrieksarbeiders vestigde. Hij wilde zijn ideeën verwezenlijken door het oprichten van communistische kolonieën. Daartoe stichte hij de kolonie New-Harmony in Indiana, doch deze in meer andere proefnemingen leden schipbreuk.

Nog kunnen genoemd worden Louis Blanc (1813-1882) die de staat als voortbrenger in 't groot wil laten optreden en de productie gestadig doen uitbreiden om aldus de particuliere voortbrenging te onderdrukken.

Karl Rodbertus (1805-1878) als de eerste vertegenwoordiger en baanbreker van het wetenschappelijk socialisme

en Ferdinand Lassalle (1825-1864) die in Duitschland een blijvende indruk heeft achtergelaten. Door zijne meeslepende welsprekendheid wist hij de hartstochten der massa op te wekken. Van hem is de ‘ijzeren loonwet’ afkomstig.

De grootste leeraar der socialistische partijen en de grondlegger van het moderne wetenschappelijke socialisme is Karl Marx.

Was het socialisme tot nu toe altijd min of meer utopistisch, Marx maakte daarvan een wetenschappelijk systeem.

Hij is het dan ook die bijna algemeen als de eigenlijke grondlegger van het wetenschappelijk socialisme erkend wordt; *waardoor* hij eigenlijk de grondlegger is geworden, zegt ons Fr. Engels, die jaren lang met Marx samenwerkte in zijn: ‘De

ontwikkeling van het Socialisme van Utopie tot Wetenschap'. Deze twee groote ontdekkingen: de *materialistische geschiedenis opvatting* en de onthulling van het geheim der kapitalistische productie door de *meerwaarde.*

Onder materialistische geschiedenis opvatting wordt verstaan, dat de geheele geschiedenis der menschheid met hare politieke, godsdienstige en sociale gebeurtenissen slechts een groot ontwikkelingsproces is, waarin niets standvastig is en de vooruitgang zich slechts ontwikkelt door de tegenstelling van economische belangen en den daaruit voortvloeienden *klassenstrijd.* De ontwikkeling der kapitalistische maatschappij moet noodwendig voeren tot de socialistische[1)].

Zoo bepalen ook niet *de philosophische*, *zedelijke of rechtsbegrippen* den gang der wereldgeschiedenis, doch de economische.

De geheele ideologie wortelt in den aard en de manier waarop wordt voortgebracht, wijzigt deze aard of manier van voortbrenging, - wat ook weer natuur noodwendig moet geschieden - dan wijzigt zich ook de geheele

1) Een en ander is ontleend aan 'Het Socialisme' door Victor Cathrein. Wie meer er van wil weten, leze dit uitstekende werk dat uitgegeven is bij de uitgevers-vennootschap Futura, Leiden.

ideologie. Deze heeft geen zelfstandig bestaan, maar is slechts de weerspiegeling der productie-verhoudingen in 't bewustzijn der menschen.

Marx en Engels stelden nu voorop, dat de ontwikkeling der maatschappij noodwendig moest voeren tot een samentrekking van alle bedrijven, dat het kleinbedrijf in den concurrentiestrijd het moet afleggen, door het in gebruiknemen van machines tegen het grootbedrijf en dat de verarming en vermeerdering der proletariers zoodanig zou toenemen, dat een algeheele ineenstorting der oude maatschappij noodwendig *moest* volgen. Ja, Engels, ging zelfs zoover, dat hij deze ineenstorting (den groszen Kladderadatsch) reeds vóór het einde der 19e eeuw voorspelde. Geen wonder dat de sociaaldemokraten bij wien dit als een omonstootelijk dogma vaststond, het als de gewichtigste taak beschouwden de kapitalistische ontwikkeling te bespoedigen, om daardoor de omkeering te verhaasten, ten einde te geraken tot de totstandkoming der socialistische maatschappij.

Men dient dus *deze stellingen*, *deze dogma's* der Marxistische sociaaldemokraten wel in 't oog te houden:

Ten eersten: *het historisch materialisme;*

ten tweeden: *de verarmingstheorie.* d.w.z. door het meer en meer concentreeren van de bedrijven, het verdwijnen van ondernemingen in 't klein, om plaats te maken voor reuzenondernemingen, waardoor als 't ware 2 klassen ontstaan, die der bezitters en der niet bezitters;

ten derden: als noodwendig daar uit volgende *de klassenstrijd.*

Wanneer het nu waar is, wat Marx beweert, dat de maatschappelijke ontwikkeling beschouwd moet worden als een natuurgeschiedkundig proces, door wetten geleid, die niet slechts van den wil, het bewustzijn *onafhankelijk* zijn, maar veeleer omgekeerd hun wil, bewustzijn en bedoelen *bepalen*,

dan zou er, wanneer hij ons aantoont dat de een leeft ten koste van de ander, in 't geheel geen *reden* zijn waarom wij dat niet zouden doen. Waarom zou er reden zijn ons te verbitteren over de bestaande maatschappelijke toestanden, ja zelfs meer nog, politieke tegenstanders voor reactionair uitkrijten, terwijl men zich bewust is, dat deze tegenstanders niet anders kunnen handelen. ‘Het geheele werk van Marx,’ zegt Van Eeden, gloeit van kwalijk ingehouden toorn. Overal spatten de scherpe knetterende schimp-scheuten los. Lieve hemel! waarom? waar van daan? mag men vragen, als het zich toch alles zoo gemoedelijk en noodzakelijk uit den wereldschen chaos heeft saam geklonterd.’

En in het kamp der S.D. zelven, gaan stemmen op die zich met hand en tand verzetten tegen de opvatting van Marx. Het ia Bernstein die zegt: ‘Alle historisch materialisme ruimt het feit niet weg, dat het de *menschen* zijn die hun geschiedenis maken, dat de menschen *hoofden* hebben en dat de *dispositie van het hoofd niet een zóó werktuigelijke zaak is* dat zij enkel door de economische vraag beheerscht wordt. *Waarom staan arbeiders die zich in geheel gelijken klassentoestand bevinden vaak lijnrecht tegenover elkander?*’

Bij de opkomst der S.D. in ons land en nog lang daarna werd door de woordvoerders de verarmings theorie, het ontstaan aan den eenen kant van een klasse van proletariërs; aan den anderen kant een enkele klasse van groot kapitalisten op den voorgrond geschoven, ook om daardoor den middenstand te wijzen op 't gevaar dat hen bedreigde en hen zoodoende te winnen voor het socialisme. Wel werd ook dan de S.D. gewezen op de toename van klein grondbezit in verschillende meest

plaatselijke streken, doch deze woorden van eenvoudige menschen, die niet zóó geschoold waren, hadden geen invloed op onze S.D. voormannen. Marx, beweerde *dit;* Bebel toonde aan *dat* en daarmede basta. Zóó zou het zijn. Maar gelukkig voor onze niet gestudeerde, niet in de socialistische *wetenschap gestudeerde* menschen komt ook Bernstein hen hierin te hulp. Het is daarom dan ook dat wij hem, die dan toch weer meer autoriteit heeft, zullen aanhalen. Hij zegt dan ook dat '*nóch de kleine burgers, nóch de boeren in 't verdwijnen zijn begrepen*, *nóch zich laten wijs maken dat de ellende*, *slavernij en verval in de industrielanden toenemen.*' Ook onze Nederlandsche sociaal dem. Vliegen komt mededeelen in de socialistische Monatshefte dat de landbouwcommissie uit de Nederlandsche partij tot de slotsom is gekomen dat de wet van Marx betreffende de concentratie van kleine tot groote bedrijven, voor den *landbouw althans niet opgaat*[1)]; dat integendeel, met uitzondering van Engeland een steeds grooter getal van personen in dezen tak van voortbrenging als ondernemers optreden en zoo de voortbrengingsmiddelen in steeds *meer* in

1) Cursiveering is van mij.

plaats van *minder* handen *komen.* Wij halen enkel deze mannen aan niet omdat zij het beter zouden weten, gestudeerde menschen zien dikwijls de practijk des levens voorbij maar omdat hunne partijgenooten er des te eerder geloof aan zullen slaan. Een oog op de feiten ten platte lande doet ons zien dat het klein grondbezit verbazend toeneemt en dat ook het aantal bakkers, slagers, timmerlieden vermeerdert.

Dit is ook gemakkelijk te verklaren. Wie de toestanden ten platten lande kent, weet dat er een algeheele opbloei in de laatste jaren op landbouw gebied zich heeft voltrokken.

Zeker die opbloei is tijdelijk; dat leert de ondervinding[1)], maar toen eenige jaren geleden er malaise heerschte op alle gebied waren het juist de socialisten die beweerden dat *het niet weer zou veranderen* en de uitkomst heeft het tegendeel geleerd.

Welke daarvan de oorzaken waren zal moeilijk met juistheid zijn aan te geven, doch een feit is het dat de prijzen der landbouwproducten gestadig sinds 1896 zijn gerezen.

En altijd heeft de ondervinding, die toch de beste leermeesteres is, bewezen, dat rijzing der landbouwproducten, *rijzing der loonen* ten platten lande en een algeheele opleving tengevolge heeft. Er zijn nog altijd menschen, en daarbij ook nog z.g. ontwikkelden (de heer Tak zeide op een openbare vergadering: 'de loonen op peil houden') die meenen dat de loonen bepaald worden door de patroons. Als uitzondering kan dit waar zijn, doch ieder die òf patroon òf loonarbeider is, kan beter weten.

(Later kom ik daarop misschien terug.)

Niet te ontkennen is echter dat volgens statistieke gegevens de concentratie der bedrijven in de industrie in de laatste jaren is toegenomen, doch het is volstrekt niet uitgemaakt dat dit zoo door zal gaan en of deze neiging tot samentrekking een volkomen onbegrensde is. Een algemeen opslurpen van het klein landbouwbedrijf door het groot landbouw-bedrijfis geheel en al niet te vreezen. Ieder toch die bekend is met landbouw weet dat dikwijls met de toenemende grootte der ondernemingen de winsten kleiner worden. Wel streeft ieder mensch persoonlijk, ook in den landbouw om zijn bedrijf steeds uit te breiden, *doch dit komt niet alleen en niet zoozeer voort uit den zucht om meerdere winsten te maken* - en of geschiedt het wel, toch is dit lang niet altijd het geval, ja zeer zelden - maar wel uit de *menschelijke neiging naar uitbreiding* en het is deze *neiging*, al mag zij soms ontaarden *die het geheele raderwerk en den vooruitgang mede in stand houdt.*[1)]

Volgens de 'Vorwärts' zei Liebknecht op den 25 April 1900 in een partijvergadering: 'Bernstein kant zich ook tegen de z.g. verarmingstheorie. Deze is nooit zoo verstaan geworden alsof eerst het *gansche* proletariaat in armoéde verzinken moet.'

'Zoo heeft het ook Marx niet bedoeld, het is juist, dat *de levensvoorwaarden* der proletariërs *tegen vroeger verbeterd* zijn. Maar desniettemin blijft de arbeider toch een proletarier. Onder deze benaming moet men niet verstaan een man, die in ellende

1) Troelstra wees er nog kort geleden op dat krisissen stonden te wachten zoowel op industrieel als op landbouwgebied. - Misschien in het oog van sommige menschen zeer vér-ziende, doch ieder weet - kan weten, dat die krisissen zich ten alle tijden hebben herhaald en ook nu na een zekere opbloei niet zullen uitblijven.

1) Een klein bedrijf levert naar evenredigheid veel meer winst op dan een groot bedrijf. Vooral is dit zoo op landbouwgebied. Ieder die met plattelandstoestanden op de hoogte is, weet dit. Verschillende factoren werken hiertoe mee.

leeft, maar zulk een voor wien de mogelijkheid uitgesloten is, economisch zelfstandig te worden, 't Is met geweld de oogen sluiten als men wil loochenen, dat de burgerlijke maatschappij ineenstorten moet.'

Dat Marx dit zoo niet bedoeld heeft, komt ons wel wat vreemd voor.[2)] In Das Kapital zegt hij: De opeenhooping van rijkdom op de eene pool is dus tegelijk vermeerdering van ellende, arbeidskwelling, slavernijonwetendheid, verdierlijking en zedelijken achteruitgang op de tegenpool, d.i. aan de zijde van die klasse, die haar eigen voortbrengsel als kapitaal produceert,' Ook in het program van Erfurt heet het: De toeneming der productiviteit van den arbeid beteekent voor het proletariaat en de *verdwijnende* midden-klassen *stijgende toename* van hun bestaan, der *armoede*, der verdrukking, der knechtschap, der vernedering, der uitbuiting'

en ook van Kol. (Rienzi) in zijn Kapitalisme en socialisme zegt:

'Het Kapitalisme kent slecht één doel: Winst; daartoe moet steeds meer worden voortgebracht en die vermeerdering der productie acht men niet te duur gekocht door de uithongering der arbeiders, door de verarming van den middenstand, door de

2) Das Kapital 1. bn. Volgens genoemd werk.

ruine der kleine kapitalisten en der kleine boeren,' en verder: 'snel groeien de rijkdommen der aarde aan, maar nog sneller neemt de armoede der massa toe.'[1)]

BIERMAN.

(Wordt vervolgd).

Boekbeschouwing.

Scharrelvreugde, door **Rudolf Frenstra.** (Amsterdam: Scheltens en Giltay).

Er is misschien nooit zooveel en zoo aanhoudend geleuterd in de hedendaagsche literatuur over 'schoonheid' en over 'kunstzin', dan juist nu, nu deze beide eigenschappen hoe langer hoe afdoender ontbreken in de nieuw uitkomende boeken!

Vroeger, een dertig, veertig jaar geleden, maakten de auteurs 'n 'verhaal', 'n boeienden roman, zonder aanspraak te willen maken op méér, dan den naam van 'n handig, knap, onderhoudend verteller! Cremer, van Lennep, Koetsveld, zoovele anderen uit die dagen, hebben geen van allen de snorkende pretensies gemaakt der Heyermansen, van Deyssels, Querido's, enz. enz., die zich zelf en hun aanhang verklaren voor genieën en 'magnifieke menschen' (zie den laatsten bundel van van Deyssel, gewijd aan *Rembrandt,* maar handelend over heel veel anders óók nog!). - En ik grijp nu nog maar een paar van de meer bekende namen onder 'de modernen'. Als men de 'critieken' leest in allerlei blaadjes en bladen, van gansch onbekende grootheden, die, zelf nog niet droog achter de ooren, komen vertellen, dat die en die uit het verleden niets deugen, en zij, - ondertusschen zelf onmachtig tot produceeren, - het alléén weten, dan moet men schaterlachen gedurig om den bombast en woordenpraal, waarmee deze heertjes de nieuwe lichten, die zij begroeten als letterkundige sterren aan den toekomst-hemel, bij het publiek inleiden! - Indien men al deze opgeschroefdheden voor goede munt wou opnemen, dan zou men moeten veronderstellen, dat de allernieuwste literaire kunst vóór en boven alles zou uitmunten in woordenen gedachtenschoonheid!

Want 'het schoone', daarom gaat het immers bovenal bij deze heeren! In theorie altijd!

Er komt namelijk, juist van hen, van deze aanstellerige bent, die blijkbaar niet weet wat *schoonheid* is, geen boek, geen novelle in de wereld, die niet het merk draagt van 'n vervuilden, verontreinigden smaak, van een zucht zich zoo plat en zoo goor en zoo ruw en zoo alledaagsch mogelijk uit te drukken!

Met literair werk, met stijl hebben zulke vodden niets gemeen! En toch, - zóó ver heeft de wansmaak het reeds gebracht, - toch worden er uitgevers gevonden, prijsstellend op 'n fatsoenlijken naam, die er bereidwillig op ingaan zulke vuiligheidjes in den handel te brengen.

- - Want 'n vuiligheid is óók weer het boek van *Rudolf Feenstra*, waarvan de titel reeds aanduidt waarover het zal handelen, in elk der verschillende schetsen waaruit het is saamgesteld.

En, om nu terstond te antwoorden op de vraag, mij wel eens gedaan: 'Waarom léést u zulke boeken?', zij hier vóór alles opgehelderd, dat men zulke boeken niet zou kunnen verzwijgen, zonder zoo wat heel de moderne literatuur voorbij te gaan, omdat er, van de 100 nieuw uitgekomen boeken, die een recensent ter aankondiging

1) Kapitalisme en Socialisme Bldz. 68.

worden gezonden, zeker 99 behooren tot het hierboven bedoelde genre! Wat blijft hem dan anders over dan te protesteeren, altijd weer opnieuw met klem en kracht van overtuiging te protesteeren, tegen de verkeerde richting van den tijdgeest, die, op 'n dwaalspoor gebracht door het schetteren en schimpen van de van Deyssels en Querido's, niet meer wéét wat mooi *is*, zich de akeligste prullaria laat opdringen als ‘nieuwe kunst’.

Want, óók meneer Rudolf Feenstra poseert voor iemand die ontzaglijk veel verstand heeft van ‘kunst’. Medewerker aan een groot dagblad, schettert hij daarin op hoogen toon over iedereen en alles, vestigde zelf mijn aandacht op zijn boek, dat, in 'n dubbel exemplaar, (voor de verschillende bladen waarin ik schrijf) mij is toegezonden! En ik twijfel er niet aan dat Heyermans, - dien hij, na diens val dezen winter in Berlijn, in den zak kroop met een opvleierig stukje in *De Telegraaf*, - en andere collega's van hetzelfde gehalte, hem den dienst zullen bewijzen zooveel reclame voor zijn boek te maken als maar mogelijk is, door het uitgalmen van uitbundigen lof.

Welnu, *Scharrelvreugde* is 'n *vuiligheid*, niet zoo zeer nog om den inhoud, die niet gemeener is of smeriger dan die van de meeste boeken van dezen aard, dan wel om het innig-platte en gezocht-ruwe van de taal, waarin het is geschreven, een taal waarvan ik niet aarzel te verklaren, dat de uitgevers hunne repu-

tatie te goed hadden moeten achten, om haar te willen of te durven drukken!

'- - *Hoe ze peeig, met sportpetten op, naar hun rendez-vous waren gesjouwd.*

- 't Waren brutale donders van meiden, maar met wel lieve snoetjes.

- En ze waren geen knullen, en ze waren niet te lui om zich wat scharrelmoeite te getroosten.

- Zoo stom was-d-ie niet, dat ie dat na 'n avond droogvrijen niet in den mik had!

- Hij zat permanent in z'n rik, dat zijn ploerterij het zou snappen.

- Nee, flirt met jonge meisjes - - met wat romantiek als alle succes - -, dat was niks gedaan voor hem - - geen jonge meisjes - -, **'n lekkere** *getrouwde vrouw*, *dat was beter.*

- En in de lichtwaas, die er omheen wolkte, stoorde nu geen onharmonisch schellinkjes-aspect, met gore sjappenkoppen, met brutemeiden-rompen van Russische studentinnen, met baardsmoelen van Armenische Joden!

- Die oude smakkerd Rousseau! -

- En wat zeg je der wel van, Jean Jacques? Zou jij het evenzoo ingepikt hebben, ouwe vuilpoes!

- Van avond maar zien, dat ie weer is 'n lekkere vrouw kreeg!

- Maar naar de jong-getrouwde, fleurigopgekleede provinciewijffjes, die bij z'n moeder op visite kwamen! Dan had ie 's avonds geschurkt in den maf. Later als ie groot zou wezen!

- Drie dagen later zou je verrekken van de haringstank.

- Hij was geen schrale grauwe mug, die op.....[*)] *kon tieren.*

- Je was Toch geen...[*)] *mug!*

- Toen ie z'n vest dichtgeknoopt had, voelde ie de natte plakken kleven. Eén waterig vies op de borst; twee in z'n broek, of 't ie wat gedaan had.

- Dan kon ie het midden onder ernstigen arbeid soms hebben, dat ie omsprong van den lol, dat ie zoo'n heeten donder was, en der zoo'n slag van had de meisjes en vrouwen warm te maken.

- Kon je ten minste poffertjes vreten, aan klatergoud je bezatten; draaien. Scharrels zoeken!'

- Ik heb opzettelijk deze bloemlezing gegeven uit allerlei geheel verschillende gedeelten van het dunne boekje, (nog völgemaakt met 'n er niet bijbehoorend schetsje,) om daarmee het bewijs te leveren, dat ik niet maar éénzijdig mij stoot aan 'n enkel zinnetje, of 'n minder gelukkig gekozen uitdrukking, maar dat de geheele stijl - (als men van *stijl* spreken kan bij zóó iets), - zich kenmerkt door deze gewilde, en maar al te goed gelukte vulgariteit en minheid van gedachtengang!

En nu wil ik gevraagd hebben: *Waarom* schrijft meneer *Feenstra* nu eigenlijk? - Toch zeker *niet* om den onbeduidenden *inhoud* van z'n verhaaltjes wereldkundig te maken!? Want, van 'n *inhoud* kan men bij deze dunne schetsjes immers niet eens spreken! - Dat een jong mensch 'n 'naaimugje' verleidt, en haar dan later terugziet als 'baanhoer', is zoo'n afgezaagd onderwerp, dat je het al heel buitengewoon handig

*) Wij gevoelen schroom de W.C. woorden, die voor de stippeltjes gelezen moeten worden, onder de oogen onzer lezers te brengen.
Red.

*) Wij gevoelen schroom de W.C. woorden, die voor de stippeltjes gelezen moeten worden, onder de oogen onzer lezers te brengen.
Red.

zoudt moeten omkleeden met pakkende gebeurtenissen, om er 'n ‘roman’ van te maken, die boeit! En nog magerder zijn de beide andere ‘scharrelvreugden:’ een jong mensch, die zich verliefd voelt worden, maar bijtijds de vlucht neemt, en 'n jong-getrouwd man, die zich, bij 'n oneenigheid met zijn vrouwtje, op ploerterig-minne manier de allures geeft van in de Nes te zijn geweest! Om haar zoo te temmen!

Maar, om den *inhoud* schrijven immers hedendaagsche ‘kunstenaars’ ook niet! Fi donc! Verhalen maken, dat is goed voor zulke prullen als Thackeray of Dickens, die lijvige boeken in elkaar dachten; - als je 'n ‘genie’ bent van de hedendaagsche school schrijf je ‘om de kunst.’

Lezers, is er grooter *bedotterij* denkbaar, dan zulke praat!? - Kunt gij u iets *kunsteloozers* voorstellen, dan de ‘stijl’ waarvan ik u in bovenstaande aanhaling eenige proefjes liet smaken?

Zou niet elk onderwijzer zeggen aan 'n schooljongen, die hem in 'n opstel aan boord kwam met dergelijke ploerterige praatjes en uitdrukkingen:

‘Jongetje, als je denkt dat het mooi staat onder je kornuiten te spreken op zoo'n lamme, grove, ruwe manier, dan heb je 't glad mis, en als je denkt dat zulke zwetserij “manlijk” staat, evenzeer. Maar in elk geval wil *ik* in je opstellen hier op school fatsoenlijk gewoon hollandsch lezen, en geen taal, zooals men ze uitbraakt in achterbuurten’.

Ik heb het al meer gezegd: *Rudolf Feenstra*, en wezens van zijn slag, kunnen het misschien *niet* helpen, dat ze verkeerden in zóó obscure kringen, omgingen met zulk min

slag van mannen en vrouwen, dat hun gedachtengang, zoo wel als hun uitdrukkingswijze, er door geworden is ploerterig en vies en smerig, en thuishoorend bij de koemest in den stal! - Maar *wél* kunnen ze 't helpen, dat ze pretensie maken van ‘kunst’ te dienen, terwijl ze in waarheid niets anders doen dan *pennelikken om het geld;* (juist datgene, wat ze beweren ‘prostitutie van de kunst’ te vinden).

En zij, die beter konden en moesten weten: uitgevers en redacteurs, kan men er niet genoeg een verwijt van maken, dat ze zulke onbenullige vuilpoetserij drukken, en daardoor het kwaad aanmoedigen en helpen verspreiden! - Als meneer *Rudolf Feenstra* alleen *Scharrelvreugde* in de wereld had geschopt, ik zou mij enkel verwonderen over het gebrek aan goeden smaak van de uitgevers, die zijn praat willen drukken, maar ik zou er geen verdere notitie van hebben genomen! Dat ik dit wel doe, is omdat meneer *Feenstra* behoort tot de ontluikende genieën, voor wien periodieken zich bereidwillig openen, en die in de *Telegraaf,* eerst anonym, thans met zijn naam er voluit onder, dagelijks zijn licht laat schijnen! Waar zelfs bij verstandige menschen zulk een begripsverwarring heerscht, dat ze iemand, die alleen zouteloos en geesteloos Amsterdamsch-achterbuurten-Hollandsch kan schrijven, de eer waard vinden de kolommen van hun blad of tijdschrift door hem te laten bezoedelen, daar MAG men niet meer zwijgen, daar dient te worden geprotesteerd uit alle kracht en met alle macht tegen *de bedotterij van het publiek.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

De noot geteekend red: is van de redactie van het Soer: Handelsblad, waarin dit artikel van mijn hand eerst is verschenen.

Commentaar overbodig.

P.S. De heer Feenstra, dien ik slechts ééns persoonlijk ontmoette, verzocht mij later schriftelijk zijn pennevrucht, bij wijze van reclame, te willen bespreken in de *Telegraaf.* Ik weigerde dit, omdat ik het afbreken zoowel als het opvijzelen van den eenen medewerker dóór den anderen, in hetzelfde Blad waaraan beiden werkzaam zijn, gelijkelijk afkeur! Op een andere plaats echter wil ik mijn afkeer van zijn smerigheid niet onder stoelen en banken schuiven! Van daar dit artikel.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Voor caprice!!

Bravo! bravo! Een handdruk vol sympathie voor Uw *schìtterend,* Uw *wàar*, Uw *frìsch*, Uw *eerlijk* artikel over Degelijkheid!

Met de meeste achting Uwe

STELLA MARE.

II. Over degelijkheid.

Onze geachte redactrice noodigt uit, over bovenstaand woord, naar aanleiding van het ingezondene door ‘Caprice’ onze meening te zeggen.

Wanneer ik nu nog op de schoolbanken zat, en ‘de meester’ zei, geef eens eene definitie van het woord ‘degelijkheid’, dan zou ik, dunkt mij zeggen, dat beteekent, *flink zijn, soliede, ferm, oppassend, accuraat* enz.

Caprice vindt degelijkheid soms criant vervelend; maar is dat niet alles in het geval het leven; wat overdreven wordt. Het juiste milieu dat is het ware, maar om dat altijd in praktijk te brengen dat is niet gemakkelijk.

Maar toch vind ik ‘degelijkheid’ in huis en hof zeer te roemen, boven slordigheid en ‘laisser aller’. -

Natuurlijk is het ‘criant degelijk’ uren aan de wasch te besteden, te rekken, en te duimen, tot je duimen plat zijn; geschikt voor massage, criant degelijk om in 60 à 70 zakdoeken op de vier precies op elkaar passende punten, een speld te moeten steken; niet alleen akelig degelijk maar zonde voor den tijd.

Daarentegen is het criant *ondegelijk*; en een akelig gezicht, wanneer een looper met bevallige slingeringen in de gang ligt; het eene gordijn hoog, het andere laag, het derde scheef hangt.

Zeker, het is heerlijk, hartverheffend, eens uit den band te springen, velden over, bosschen door, lang uit te liggen in de heerlijke geurige hei, te juichen en jubelen zonder hoed en handschoenen in Gods heerlijke natuur, ofschoon schrijfster dezes, al een oud mensch is, eene groote voorstandster hoor. Als Caprice dat ondegelijk vindt, dan zeg ik hoerah ‘leve dat woord.’

Zeker, er zijn van die akelige, brave, *degelijke* menschen, die je zoo kunnen pijnigen, en leed doen; die alles veroordeelen, wat niet in hun oogen ‘degelijk’ en soliede is, die veroordeelen onschuldige genoegens, uitgelatenheid der jeugd; die muss austoben, ja Caprice, dan *haat* ook *ik* dat *dikke* woord ‘degelijkheid’. Maar als degelijkheid ontbreekt in 't huisgezin, dan ontbreekt ook meestal *orde* en mogen kinderen alles maar doen, b.v. spijkers slaan in vensterbanken, met hun bok door de gang loopen, enz.

Misschien vindt Caprice dat wel jolig en heerlijk Fransch, doch de beurs moet in zulke huisgezinnen te dikwijls ontsloten worden om orde en degelijkheid weder er in te brengen.

Het aangehaalde van dat meisje dat eens ‘ondegelijk’ wilde zijn (wat verstaat Caprice toch eigentlijk onder dat woord) dat zulks eerst

hare familie meêdeelde is dunkt mij zeer zwak, dat meisje zal zeker wel geweten hebben van wat richting hare ouders waren. En dan is het heel gewoon en naar mijn inzien, niets ondegelijk dat den een meer van liflafjes den ander van zuurkool houdt, dat is zoo dood gewoon dunkt mij. Ik heb liever een degelijke, zij een jolige vrijer, daar valt niet over te schrijven of te twisten chacun son gout.

Ook wat het dragen van een kleedingstuk aangaat heeft, dunkt mij absoluut niets te maken met ‘degelijkheid’, 't is meestal gemakzucht dat men een soliede, degelijke stof uitzoekt; dan is men er vooreerst af, en een ander zegt liefst alle jaren wat nieuws.

Ik begrijp, eerlijk gezegd, misschien heel dom, maar ik begrijp niet recht, wat Caprice met haar stukje over ‘degelijkheid’ bedoelt, ik hoop nader te worden ingelicht.

VERITAS, S.

III. *Aan Veritas te S.*

Vergun mij, U hier openlijk hartelijk dank te zeggen voor het mooie gedichtje dat U in het vorige nummer voor Salutant inzond.

Als jong-getrouwde vrouw is het zeer moeilijk voor mij en werd het mij ook ontzegd om in te gaan op het cynisch geschrijf van Salutant.

Zelfs voor een getrouwd man dunkt mij een repliek moeilijk en stootend en niet iedereen is gegeven zich op zulk eene fijne en kiesche wijze uit te drukken, als U zulks deed door dat gedichtje.

Menschen met eene levens' en huwelijksbeschouwing als Salutant zijn wel diep te beklagen, en U kunt overtuigd zijn, dat het gelukkig niet alleen ùwe gevoelens zijn die U met dat versje vertolkte, maar de gevoelens van zeèr vèlen.

Mede namens die velen nogmaals dank.

Met de meeste Hoogachting

IDA VEEN-BRONS.

Zaandam, 10 Oct. 1906.

Vuile lectuur.

(Voor: mevr: F.... te N.)

Mejonkvrouw,
‘Vergun mij uwe belangstelling te vragen voor een onderwerp, wat hier in behandeling is. In ons leesgezelschap wordt rondgezonden: ‘Zondagsrust’ (zie 2e verhaal ‘Bezwaarlijke liefde’ van Coenen); met de aanteekening er op van den directeur: ‘dat de lezing voor jonge dames niet aangeraden wordt.’ Ik haalde dat ‘jonge’ door, schreef hem dit, en beriep me op uw oordeel over Coenen in ‘de Lelie’ van 17 Augustus 1904. Voor mij is er iets beleedigends. in, als oudere of getrouwde vrouwen goed genoeg voor vuile verhalen worden geacht; 't is jammer als de leesgezelschappen gaan ontaarden tot iets verdachts; en menig bakvischje

grijpt juist naar een boek, als er opstaat dat zij 't niet moet lezen. Intusschen doet des directeurs of mijn gevoelen weinig ter zake; maar sta ik voor de vraag: is er geen vrouw met een pen, die iets voor dit onderwerp wil doen? Dat ik het U vraag, is een bewijs der oprechte hoogachting van:
Uwe d: w:
F. te N.

Gaarne wil ik mijn meening zeggen over dit onderwerp, eene meening die van kracht blijft, niet alleen waar het geldt *Zondagsrust*, maar voor de méeste hedendaagsche boeken van jongeren. -

Zeker mijn correspondente heeft volkomen gelijk in haar beweren, dat de toevoeging: 'Voor jonge dames geen aanbevelenswaardige lectuur' in de meeste gevallen geen andere uitwerking heeft, dan hen met dubbele begeerigheid te doen grijpen naar het verbodene! - Hier kan slechts alleen *die* ouderlijke macht baten, die invloed heeft op de aanwezige dochters des huizes niet door straf of dreigement, maar door *onderling vertrouwen.* - Ik-zelve heb, ook toen ik een aankomend meisje van 16, 17, 18 jaar was, nooit een boek gelezen tegen den wil in van mijn vader! Hij *vertrouwde* mij daarin, en ik hem. Ik herinner mij, dat er in het leesgezelschap, in de kleine stad waarin ik ben geboren en mijn jeugd-jaren heb gesleten, ook eens zoo'n boek de rondte deed, waarop de directeur zoo'n waarschuwing had geplakt. - (Één enkele maal is dát slechts geschied voor zoover ik weet, want in die dagen was de schauwe lectuur nog geen mode-artikel, zooals tegenwoordig.) - Het sprak toen voor mij van zelf, dat ik er niet aan dacht naar dat boek te grijpen, omdat ik wist dat mijn vader in zulke dingen op mijn eergevoel rekende. - Gelijk ik echter al méér heb gezegd, waar zoo dikwijls de hedendaagsche ouders hun eigen gang gaan, zonder zich met het intieme gedachten-leven hunner kinderen, noch met hun lectuur, en de uitwerking welke deze op hen heeft, te bemoeien, daar ligt het voor de hand, dat die kinderen hun nieuwsgierigheid zullen bevredigen juist door het zoeken van een niet voor hun leeftijd geschikte lectuur, en dat dan dergelijke aanbevelingen dan de hierboven bedoelde, op hen een zeer prikkelende uitwerking zullen hebben, spreekt evenzeer van-zelf.

Aan een leesgezelschap voor *volwassen*

menschen kan men echter niet den eisch stellen, dat het alléén lectuur bevat zich eigenend voor backfischjes, of héél jonge meisjes! Wel echter kan men verlangen, dat het geen vuile of schauwe lectuur aanschaft en rondzendt. En hier, dunkt mij, verwart mijn correspondente twee dingen.

Zeker, ze heeft volkomen gelijk, dat vuile en schuwe lectuur even weinig geschikt is voor gehuwde of oudere vrouwen als voor 'jonge dames'. - En daarom vereenig ik mij geheel en al met haar afkeurend oordeel, in zake het opnemen van een smerigheidje als *Zondagsrust* van *Coenen.* - *Smerige* en *onreine* boeken zijn onaanbevelenswaardige lectuur voor *elke* vrouw, al is zij ook nog zoo volkomen bekend met de realiteit van het leven door huwelijk en moederschap. - Daarbij komt dat bijna zonder uitzondering deze categorie van smerige boeken absoluut géén kunstwaarde hoegenaamd bezit, (Als een bewijs vóór de wáárheid van dit beweren, verwijs ik naar mijn opzettelijk in *dit* nommer opgenomen boekbeschouwing over een pas-uitgekomen boek), maar veeleer in de goot thuishooren dan in de handen eener zichzelf respecteerende dame. - Er is dus hoegenaamd geen reden, wat deze categorie van lectuur betreft, ook maar éénig verschil te maken tusschen gehuwd en ongehuwd, jong of oud. - Maar er bestaan óók boeken, die, zonder onrein te zijn, toch bijzonderheden bevatten van allerlei aard, welke nog onbekend zijn aan jonge, ongehuwde meisjes, en waarop men dus terecht zou kunnen schrijven zonder dat er voor de gehuwde vrouwen iets beleedigends in steekt: 'Geen aanbevelenswaardige lectuur voor jonge dames.' Om een paar voorbeelden te geven van hetgeen ik bedoel, verwijs ik naar het indertijd door mij in dit blad-zelf behandelde, ongetwijfeld zeer zedelijk bedoelde boek: *De hulpprediker* of naar *Frederik van Eeden*: *Van de koele meren des doods*, die beide onder werpen en toestanden behandelen, waarvan een gerijpte vrouw weten mag en weten moet en weten kan, maar die door jonge, onervaren meisjes niet voor 't eerst moet worden vernomen uit 'romans.' -

Slotsom. Het behoeft dus op zichzelf beschouwd geen beleediging in te houden voor een gehuwde of oudere vrouw, wanneer een man van een boek zegt: 'Geen geschikte lectuur voor jonge dames.' Maar wanneer hij dat zegt van boeken genre *Zondagsrust,* dan geef ik èlke vrouw gelijk, dat zij dáártegen protesteert, omdat het hier geldt vuile, nare, walgelijke, en onreine praat, waarvan de aanwezigheid in niemands handen verdedigbaar kan worden geacht, waarvan de lectuur elken lezer onteert, zooals het maken ervan het den schrijver doet.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Brief uit Londen.

De vacantie is over. Bijna overal, op alle kantoren, in alle zaken, in de meeste plaatsen, zijn de stoelen weer bezet. Het weer is zeldzaam heerlijk - een herfst zóó mooi, met zooveel zon en heldere lucht, als men zich maar zelden droomt. In de Augustusmaand, in die over-heete dagen, toen de melk zelfs schaars werd, en men bang was voor een 'melk-nood' vielen de groene, dor-groene

bladeren bij honderden van de boomen. Hoe eigenaardig was dat gezicht! De tuinen te zien bezaaid met groene bladeren, door de heete zon als 't ware levend verschroeid. Dat geheimzinnig getik en geknetter als de fiets over de weg reed, deed denken aan October.

Mail day. Sailors devouring our paper ‘ashore and afloat.’

En nu - nu zijn de wegen *zonder* afgevallen loof, en wat aan de boomen nog is blijven zitten, verdort maar héél langzaam, terwijl hun groote vijand de ‘herfststorm’ nog niet is komen aanwaaien. En zoo genieten we nu van een na-zomer, die verrukkelijk is, en in 't geheel geen bode van den mistigen winter lijkt. In welk een opgewekte stemming zal er morgen, Zondag, in vele kerken gedankt worden voor den oogst! Werkelijk het doet goed, te lezen van die ‘Harvest Thanks-giving Services’ die zullen worden gehouden! Terwijl ik dit schrijf zijn in de kerk hier tegenover de handen ijverig bezig om met ‘aren’ en lijsterbes, met koren en vruchten, de ruimte te versieren.

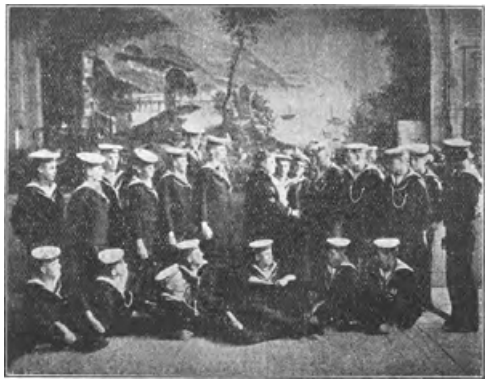

't The sailors' rest, Portsmouth. A friendly meeting with my sailor lads.

Wat zal dat een merkwaardig bonte aanblik zijn! Maar zeer zeker een manier om de gemeente vooral de kinderen in de rechte stemming te brengen, en dan, de gedachte, dat al dat heerlijke fruit en die prachtige bloemen straks door kinderhanden naar de hospitalen en kinderhuizen zal worden gedragen, doet goed.

‘God danken voor den oogst’ is in dien bizonderen vorm nu eenmaal een Engelsche gewoonte.

De hospitalen worden toch bij iedere gelegenheid bedacht en bezocht.

De sympathie voor dergelijke instellingen is over 't algemeen groot.

Hoe vaak komt er niet een kinderhandje met een busje voor één der plaatselijke hospitalen bij de deur om een gift bedelen. En in bijna alle winkels, groot en klein, vindt ge diezelfde houten busjes staan, met een vriendelijk verzoekschrift er op! Er is dan ook zoo enorm véél noodig! Ik was dezer dagen nog in het 'Royal Hospital for Incurables' te Putney, een enorm gebouw, waar 210 patienten worden verzorgd. De tuinen die het omgeven zijn o zoo prachtig, en wel geschikt om tea-parties op te houden. Wat dan ook 's zomers geregeld gebeurd. Is het niet een allervriendelijkste gedachte van de bestuursleden om garden-parties te geven in hun eigen tuin? Daardoor kunnen zooveel invalide ouden en jongen er van genieten!

'Ik zie het van uit mijn venster, vertelde me een zieke, en dat is al een heel genot. En de lekkernijen worden naar ons toe gebracht, naar allen, die niet gaan kunnen.'

'En soms,' vervolgde mijn oudje, 'soms geven de dames een "garden-party" in hun eigen tuin, en zenden rijtuigen voor de zieken om er heen te rijden. Maar ik ben in geen 10 jaar uit het gebouw geweest.'

Ik luisterde en ontroerde. In geen tien jaar uit het gebouw geweest - en de zieke in het naaste bed in geen 20 jaar uit de kamer, en bijna nooit uit bed... Vreeselijke ondragelijke gedachte voor een gezond menschenkind - maar terwijl ik nog in gedachten was, hoorde ik de oude zieke fluisteren: 'but God fitts the burden to the back and the back to the burden.'

Ik keek op, zij glimlachte - ze had mijn innerlijkste gedachten gelezen.

Ongeneeslijk te zijn - 't is ontzettend, maar ongeneeslijk en *verlaten* - is nog veel grooter schrikbeeld.

En vandaar, dat dit prachtige estate ten ge-

Where the letter to mother is written.

schenke werd gegeven om ongeneeslijke zieken te helpen en te verzorgen, en zoo van een lusthof voor eigen genoegen te worden omgetooverd in een paradijs voor den arme ongelukkige die zichzelf niet meer kan helpen en een last zou worden voor een meestal arme omgeving - in ieder geval zich als een ‘last’ zou gaan voelen.

En verbaasd staat men over de groote liefde en opoffering van zoovele ‘werkers’, vrouwelijke en mannelijke, die onder allerlei vormen de zieken komen opfleuren. Ze vertellen U daarvan met schitterende oogen. ‘Ziet U,’ zei een zieke, toen ze me vertelde van een dame, die iederen Zondagmiddag in haar kamer (die ze met 2 invaliden deelt) komt voorlezen, en wat van de buiten wereld komt vertellen: ‘It is not the *reading*, but the *kindness* they bring in

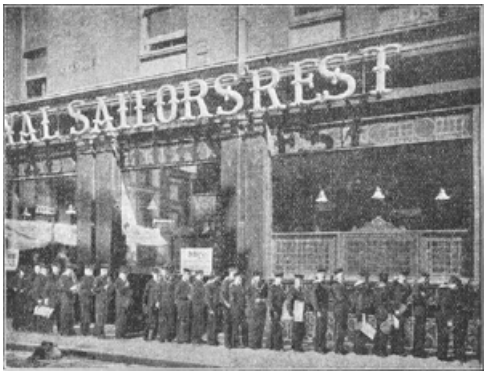

A Daily Scene at the Royal Sailors Rest, Portsmouth. - Sailors Booking Beds.

the room.’

Zou er ooit genoeg van *dat* soort ‘kindness’ in de wereld kunnen worden rondgedeeld?

Waarlijk een gezonde ziel wordt er zuiverder gestemd in die ziekekamers, naast die ziekbedden, bij 't zien in die geduldige oogen! -

En dan een kinderhospitaal in te gaan, is een héel eigenaardig loonend werk! Vooral een home, zooals er maar één in Londen is, en wel een *Invalid* children's Hospital Home.

Wat zijn er geen kinderhospitalen zult ge zeggen, dan zijn wij verder! O ja, er zijn er, maar dit is een Home, waarnaar de doctors al lange jaren hadden gevraagd, nml.

één waar kinderen nà ziekte of operatie, of bij zwakte of ongeval - konden worden opgenomen, om weer sterke flinke kinderen te worden, niet een Convalescent Home, waar ze na een maand weer plaats moesten maken voor anderen, beter of niet - maar een tehuis waar ze bleven zoolang als dit door de nurses en doctors noodig werd geoordeeld - totdat de rozen weer op de wangen waren getooverd, en de ledematen weer hun volle gebruik hadden teruggekregen.

Dat lijkt heel eenvoudig, en toch tot voor enkele jaren bestond er zoo iets hier niet. Toen echter 'Mrs. Hampson's Rescue Home for girls' door de ziekte van de stichtster buiten werking werd gesteld, meenden de mede-arbeiders beter te doen het van bestemming te veranderen, en met raad en goedkeuring van de energieke en liefdevolle vrouw, er een tehuis van te maken voor zwakke kinderen. Een groot succès blijkt dit plan te zijn. Zie die 18 kindergezichtjes eens aan, die, de een meer, de ander minder al weer een rose-gelaatstint beginnen te krijgen. Zie ze spelen in de groote tuin, of de invaliede kindertjes buiten liggen - met speelgoed en makkertjes en vriendelijke zorg, en bloemen - om hen. Zie ze aan tafel, vragen voor 'a third helping of dinner' please - die kleine hummels, die thuis nooit eetlust hadden - en ge leest de uitkomst van het werk op hun gezichtjes. Sommige kinderen blijven *jaren*, *totdat* ze weer gezond zijn en loopen kunnen - andere eenige maanden, maar nooit wordt er een kind half-beter of zwakjes weer naar huis gezonden, als de ouders teminste niet dom zijn en de kleinen

terughalen. Want dwang is natuurlijk buitengesloten. De meeste kleinen worden door liefdadigheids instellingen er heen gezonden b.v. door Toynbee Hall, of door Miss Humphrey Ward's toedoen - andere door particuliere personen. Voor ieder kind wordt 4/ = *f* 2.40 per week betaald. Een Hospital Nurse staat aan 't hoofd, onder een bestuur en 3 jonge nurses werken onder haar, buiten de dienstmeisjesstaf, maar die hebben met de kindertjes niet te maken. Het Hospital Sunday Funds gaf dit jaar een gift aan het Home, wat voor zoo'n kleine inrichting een groote triumf is, een bewijs van appreciatie. Het Home is geheel *unsectarian* maar wordt in zuiver liberalen zienswijze geleid.

Our three sailors' rest's (Devonport, Portsmouth and Keyham).

Bloemen overal - en speelgoed, en vroolijk gelach en gefluister - een Zonnebundel van liefdestralen zag ik, als 't ware neergevallen in die ruime, heldere kamers en op dat groene grasveld.

'Wil je hier nog een maandje blijven,' vroeg ik aan een Hollandsch bleekneusje dat er ook weer roode wangen moest krijgen - en hij antwoordde alleen met een blije schittering van zijn groote bruine kijkers!

Waarlijk verlegen wordt men er bijna onder, zooveel prachtig werk wordt er in de wereld gedaan - en van zoo weinig wordt maar evèn buiten d'eigen kring melding gemaakt. En toch, al ben ik een vijand van loftrompetters - is het niet goed om te hooren van dien arbeid die eeuwige vruchten afwerpt - en geeft het geen opwekking aan ons allen, en een warm gevoel van ook 'meer-willen-doen', als we ervan hooren vertellen door een enthousiaste ziel?

Wel, dan moèst ieder weten, wat b.v. Miss Weston voor de Janmaats doet! Hebben wij dan ook geen matrozen, en hebben onze matrozen ook geen moeder, die hem volgt in moederlijke angst, en zorg - of haar woelige jongen met toch o, zoo'n hart van goud - maar o, zoo zwak - niet ten onder zal gaan?

Miss Weston is als General Booth en Dr. Barnards een van die groote werkers in den wijngaard, die hun eigen taak geschapen hebben.

'Ik heb altijd van de "Blue Jackets" gehouden,' schrijft ze - ze zijn zoo 'true blue, like the sēa, he sails upon; and like the gun that he serves, he is sound metal'.

‘Ik begon met een brief te schrijven aan een jongen man, die me zei: “ik krijg nooit iets met de mail, dat is zoo'n vreeselijk verbaten gevoel, wil U me eens schrijven, als ik een haven binnenloop?”

Dat deed ik - en weldra kreeg ik allerlei aanvragen om brieven van “blue jackets”. Ik schreef hen opgewekt, en over ernstige dingen, hoè ze een Christelijk leven konden leiden, over onthouding, over hun land, hun thuis - in één woord - een brief aan ieder afzonderlijk. Maar zooveel aanvragen kwamen er, dat ik ze met de pen niet meer schrijven kon.’ Enkelen uitgezonderd - werd nu de

'Monthy letter' *gedrukt.* De eerste oplage was *500*, de tweede op aanvraag, eenige duizenden, en verleden jaar zijner 100 91000 copies verzonden. Ieder exemplaar heeft het persoonlijke adres van den Sailor. Ze volgen hem overal op alle schepen, in alle landstreken. Ieders gaan en trekken is nauwkeurig op boek gesteld door Miss Weston en als er een exemplaar hem niet bereikt - krijgt ze vriendelijke klachten!

Bij de brief - die hem moet sterken in 't goede - gaat een eenvoudig geïllustreerd maandschrift - exprès voor hem geschreven - door één van Miss Weston's mede arbeiders! De vreugde, die het binnenkomen en ronddeelen van de Monthly letter en van de 'Ashore and Afloat' medebrengt moet aandoenlijk zijn. Zie maar de blije gezichten op het plaatje! Onnoodig er veel bij te voegen!

Eens gingen de schepen H.M.S. Alert en H.M.S. 'Discovery' op de Noordpool Expeditie on de sailors kwamen Miss Weston vragen: hoe ze hun brieven nu zouden krijgen, want geen mail zou hen bereiken. Een matroos antwoordde zelf: 'I'll tell you, I have it; Miss Weston can get letters ready for, let me see two years, ah ead, and then, come what may, will sure to have enough. They can be put up in packets for each month, and stowed away in a couple of chests, one for each ship; will take them, and they can be served out once a month; it will be almost as good, as if a mail came out from old England'.

Welnu, die raad werd gevolgd - en Janmaat had ver van huis een 'moederlijke brief'. Want de jongens, oud en jong noemen haar graag 'Mother', vooral sinds ze die prachtige 'public Houses without drink' voor hen heeft gesticht in de voornaamste havenplaatsen. Wie er van leest, hoe ze dit levenswerk begon, om 'the blue jackets restless as quicksilver' bijeen te krijgen - kan niet nalaten haar groote tact en kennis van 't jongenshart te loven! Met cake en tea, in een warme keuken, hadden we de eerste samenkomst in Devonport - nadat onze Zondagmiddag bijeenkomst in een kale zaal schipbreuk leed - en de jongens zaten tot in de vensterbanken. Zóo werden we eerst een klein troepje - maar de keuken was gauw te klein - en we moesten naar betere gelegenheid uitzien. En zie, daar komen een paar 'goede eerlijke borsten' op mij af, en vragen, waarom ik geen echt tehuis voor hen ga bouwen, 'waar we altijd kunnen komen, goed eten en drinken krijgen en een goed bed. Maar, Miss Weston, please het moet zijn vlak bij de Docks, en tusschen de public Houses in -...'

En we hebben 't geld gekregen - en stichtten het tehuis - dat over-overliep van blue Jackets op den dag van de opening, en die het met ons openden met 'hymns and prayer.'

En het *bleef* overloopen! Hoe ze hun bedden vinden, 'ik wou er wel 24 uur in liggen.' Zei er een! En vooral, dàt idee - ieder een *eigen* cubicle, is zóú rustig! Geen groote slaapzalen. Zie hoe ze in lange rijen hun kamertjes bespreken als ze aan wal komen! Geen sterke drank - geen bier. En Janmaat schijnt er buiten te kunnen.

En wat er al niet aan de tehuizen is verbonden! Niet alleen voor de sailors, maar voor hun vrouw en kinderen. Een bureau voor hulp, en voor het krijgen van werk, van kleeren voor de kinderen enz. enz. Door heel Engeland zijn: Girl's Navy-Brigades, meisjes, die naaien voor de kinderen van matrozen en stokers, die nog weinig verdienen, en dat alles gaat door Miss Weston. Zij is de levende spil van al het werk, en toch zij heeft het zoo ingericht, dat ze buiten haar geheel kunnen voortwerken, honderde medewerkers, vrouwelijke en mannelijke. Op den 2en Kestdag wordt er in de tehuizen groote uitdeelingen gehouden - en die honderde voorwerpen worden aan Miss Weston van alle zijden van de aarde toegezonden.

Roerend zijn de verhalen er van.

Een stervend matroos zendt haar postzegels, ter waarde van *f* 3.00, om ‘God's werk te doen voor zijne makkers, zooals ze voor hem heeft gedaan.’

Uw ‘monthly-letter’ heeft me tot een beter man en vader gemaakt - niet zelden schrijft een vroegere wilde Janmaat het aan zijn, zooals hij haar noemt, ‘Christian friend.’

Toen Miss Weston reisde om de vrienden van Sailors op te wekken geld te geven voor een groot Home - ontmoette ze overal moeders, die op het hooren van haar naam haar zegenden: ‘I have 5 boys at sea - they all love you.’

Ja, wat een moeder moet voelen bij het zien van de vrouw, die voor haar jongens een ‘moeder’ is, in vreemde streken - alleen het moederhart kan dat weten.

Ook voor de *jongens* schrijft Miss Weston nu een monthly brief, want ze zeiden: wij begrijpen de ‘mens-letter’ niet!

En hun geldbewaarder is Miss Weston, o, zoo vaak!

Met £ 80 in zijn zak kwam een matroos voor de toonbank een kop koffie vragen. - ‘I have got plenty of shiners. I have had a good pay day.’

De vrouw, die hem bediende, een zeemansvrouw, zei: ‘Verlies het niet, geef het Miss Weston in bewaring.’ ‘Dat wil ze niet doen.’ ‘O, ja, als je 't haar wilt toe vertrouwen.’ *Toevertrouwen!* Daar - ‘that I will, here goes,’ en hij wierp al het goud en het papier op de toonbank! En Miss Weston kwam -

en nam het - en toen de zeeman naar vrouw en kinderen terugging - kwam ook de £ 80 de blije woning binnen.

Waar zou het wellicht gebleven zijn - zoo Miss Weston het niet had verzekerd? -

En dit is als 't ware een symbool. - Hoeveel goud heeft Miss Weston niet naar hunne huizen gebracht? Een soberder man, een beter vader, een gelukkiger, reiner christen. - Gezegend werd haar werk - in Gods naam ondernomen. -

Henriette baart de la faille. *London.*

Naschrift.

Queen Victoria ontbood eens Miss Weston op Windsor Castle om over het Sailorswork te hooren. Zij had reeds vroeger een ‘Cabin’ in het Home ten geschenke gegeven.

En Miss Weston vertelde, hoe op één avond *die* Cabin wel soms door 20 Sailors werd gevraagd! In the Queen's Cabin slapen!

Een Sailor, de slaapverdieping bekijkende, zag boven een Cabin staan: The Queen's Cabin:

‘Did the Queen really give this Cabin, Miss Weston?’

‘Yes, I said, there is the plate on the door: Given by Queen Victoria.’ ‘Well, he replied. I could not believe it. I've been all over the world, but I have never seen anything like this and with a sob in his throat he continued: The Queen has always been my Queen, and I would die for her any day, but now she's my Friend.’

Koning Edward en Koningin Alexandra hebben dit goede voorbeeld gevolgd en gaven ook ieder een Cabin in het Devonport's Home of Rest.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

No. 10. - Uw briefje heb ik indertijd in orde ontvangen. - Daar gij toen niet hebt kunnen weten, dat ik nog in Zwitserland bleef, spreekt het van-zelf, dat ik daarom de strafport volkomen bereidwillig heb betaald. - Wat het kwalijk nemen betreft van den inhoud, daarvan is geen sprake. - Gij hebt volkomen het recht dit vrijuit te zeggen, en het elders te beproeven ook. - Vlug werken is iets persoonlijks. - Zelve lees en werk ik zeer vlug, en kan veel afdoen in korten tijd. - Sommige menschen hebben daarentegen heel veel tijd noodig voor een artikeltje, moeten heel lang naar hun woorden, zinswendingen, gedachten-vorm zoeken, hebben ook van allerlei omslag er bij noodig, van alleen-moeten-zitten, en rust om zich heen, en in de stemming er voor moeten zijn, en weet ik wat al meer. Dat is natuurlijk voor hen-zelf heel vervelend en inspannend, en maakt dat zij, van hun standpunt bezien, hun werk beschouwen als iets dat goede betaling verdient, omdat het hun-zelf zooveel moeite kostte. Dat is echter niet de maatstaf, die de kooper (en wat is 'n uitgever anders dan 'n kooper van goed-werk) aanlegt aan het hem aangebodene. - Die vraagt niet hoeveel arbeid zit er in voor den schrijver, maar hoeveel verdien ik er aan?

Het bovenstaande ziet geenszins op U persoonlijk, maar is slechts een antwoord op Uw opmerking, dat gij wel eens zoudt willen zien hoe vlug een echte schrijver of schrijfster werkt. Waar het arbeid van journalistischen aard geldt, doet de routine er ook véél toe.

Ja, dat ik onzen kouden winter ben ontloopen, kunt gij mij gerust benijden. Ofschoon, *was* hij maar 'koud'! Hij bestaat echter veel meer uit guren scherpen wind en regen en zware misten, dan uit eigenlijke gezonde kou. Om U een voorbeeld daarvan te geven. Ik heb verleden jaar in Amsterdam een jacquette van bont bijna niet gedragen, omdat het weer er altijd te lauw en te weinig koud voor was. Toen ik in Maart in Wiesbaden kwam, moest ik diezelfde jacquette daar bijna elken dag aantrekken, heb ik hem tot dat doel expresselijk laten komen, omdat het mij te koud was voor mijn gewone laken wandelpak. En toch was het weer in Wiesbaden aangenaam, versterkend, uitlokkend tot lange wandelingen, droog en zonnig; terwijl ik in Amsterdam den ganschen winter heb geleden onder vocht en damp en regen. -

Ik ben blij, dat de correspondentie met Excelsior U interesseert, maar kon niet goed lezen, of die correspondentie dan wel zijzelve U sympathiek is daardoor. - Hartelijke groeten. -

Salomé. - Om hetgeen gij schrijft over het ontvangen van een kind als hoogste liefdebezegeling van een uit liefde gesloten huwelijk, moet ik U mijn hulde brengen, dat gij dit zoo zuiver en zoo waarachtig voelt. Ik zou zeggen, grooter bewijs dat Uw eigen liefde echt is, hadt gij niet kunnen geven, dan deze intieme brief, waarin gij zoo oprecht en zoo mooi uitdrukt wat het kind is en moet zijn, voor de moeder die den vader huwde uit *liefde.* - Ik voor mij geloof, dat de bedoelde schrijfster niet anders dan ongelukkig gehuwd kan zijn, anders zou ze onmogelijk zulke dingen kunnen beweren over echtgenoote- en moeder-schap. Uit dergelijke uitingen is dat even waarachtig af te leiden, als ik uit Uw brief heb gezien, dat gij op dit oogenblik

werkelijk liefhebt dengene aan wien gij U eens zult geven - Hartelijk hoop ik, dat gij recht gelukkig moogt worden dan. Geniet vooreerst nog maar van het heden. - Met het huwelijk komen óók de zorgen; dat is niet te vermijden. En mij dunkt, gij hebt nu zooveel zonnigheid en zorgeloosheid om U heen

Moeder. - Hartelijk dank voor uw brief. Ik ben zoo heel blij dat mijn antwoord U goed deed, en ik wil het dan ook daarom niet lang uitstellen U nu wéér iets van mij te laten hooren. Want, zooals gij het ook hebt gevoeld, zoo is het: sympathie doet tòch goed, ook al is er aan hèt verdrietzelf niets te doen. En ik kan U niet genoeg herhalen dat U

de mijne volkomen hebt. - Ik kan ook zoo begrijpen dat U de vóórgewende vriendelijkheden of Schadenfreude of hooghartige genadigheid van sommigen dadelijk doorziet. In echt verdriet van zoo'n aard, leer je de menschen zoo kennen. - Ja, die auto's zijn 'n ergernis. In de New York Herald, een groot voorstander van auto-genoegens, wordt beweerd dat men in Holland eenvoudig geen wetten of regels heeft, zooals in andere landen, betreffende het te-snel-rijden, reden waarom de ongelukken daar zoo toenemen. Als dat waar is, dan heeft Holland het dus weer te wijten aan eigen lamlendigheid en achterlijkheid, want het is zeker dat men tegenwoordig in Duitschland en in Zwitserland héél strenge bepalingen en boeten er op nahoudt. De auto-bezitters zijn dan ook woedend op die twee landen, en schimpen in hun bladen (New-York-Herald en anderen) voortdurend op die boetes. Maar met dat al gaan de Duitsche Regeering en de Zwitsersche kalm voort op den ingeslagen weg. En in de omstreken van Lausanne b.v. heeft het bestuur van het Canton besloten Zondags alle auto's te verbieden langs de drukker bezochte wandelwegen, op grond dat het pleizier van één voorbijvliegenden auto-bezitter wordt betaald met het verspreiden van stof en stank, waaronder vijftig voetgangers minstens in datzelfde oogenblik lijden. Opdat dus de bevolking althans Zondags zal genieten van de natuur, is deze nieuwe en zeer aanbevelenswaardige bepaling gemaakt. - Dank voor de vriendelijke woorden over mijn gezondheid, die heel voldoende is in dit heerlijke klimaat.

Nevermind. - Ook U wil ik dadelijk antwoorden; menschen die verdriet hebben gaan vóór. - Ja, die verandering in Uw leven *moet* wel gebeuren als het uw kind geldt, dat vind ik ook. Maar daar gij uw tegenwoordige betrekking zoo ellendig vindt, zal het, dunkt mij, toch wel eene worden die ten goede leidt, vooral als gij er wat bij kunt verdienen met de pen of anderszins. - Het mgez. stuk met de bewuste bijvoeging moogt gij gerust plaatsen in de Lelie. Zelve weet ik iemand, van wie *ik* de thee ook heb, die er heel wat mee verdient op die wijze. Zij heeft echter een grooten familiekring, en iedereen heeft haar er mee geholpen, en om haar flinkheid en er vooruitkomen (zij is óók iemand van Uw stand en afkomst) zóó bewonderd en aangemoedigd. - - Ook met uitzetten (linnen-depots) schijnt aardig wat te verdienen te zijn, als ge er eenmaal mee aan den gang bent. Maar ik moet eerlijk bekennen, dat ik-zelve niet begrijp hoe iemand daarin slaagt, met het oog op de velen die in dit vak van depots-houden scharrelen. - Met Uw ontwikkeling, aanleg, en vlugheid zou ik denken dat er met de pen, vertalingen, enz., nog méér valt te verdienen. - Ik begrijp uit Uw schrijven, dat gij dus verhuist naar den Haag, wat ik een felicitatie waard vind, vergeleken bij Uw tegenwoordige woonplaats. - Voor Uw kind is dit in elk geval de beste oplossing. Dat zwerven bij vreemden kan toch niet anders dan akelig en eenzaam voor haar zijn. - Ik wou dat ik U een beetje hier had. Ik zou U zeker wat opvroolijken. - Is er geen kans op dat gij het zoo ver stuurt ter eeniger tijd? - Reizen is tegenwoordig zoo duur niet, ten minste buitenlands, waar men best derde klasse kan reizen; dat doen zooveel toeristen. - Ja, ik óók wordt altijd nijdig als de menschen zooveel leelijke dingen zeggen over de zoogenaamde bekeerings-pogingen in Roomsch-katholieke gestichten. In Bonn heeft niemand, noch de dokter, noch één der nonnen, (en *mijn* speciale zuster was bijna dweepziek-streng van opvattingen), ooit in die vijfmaanden eenige van zulke pogingen beproefd, noch op mij, die ziek was, noch op mijn vader of mijn vriendin die gezond waren. Als wij religieuse

gesprekken aanvingen, antwoordden ze steeds eerder gereserveerd dan met begeerte tot ‘bekeeren’. 't Is daarenboven zulk een aanmatigend verwijt van de protestanten, waarmede ze m.i. bewijzen hun eigen zwak staan, hun *angst* voor den invloed en de beteekenis van het R.-K. geloof. Want doen zij zelf het dan niet evengoed, het ‘bekeeren’-willen, als ze er 't een of ander geloof op nahouden? - Ik heb tengevolge mijner boeken heel wat brieven, bezoeken, enz. gehad van personen die me wilden bekeeren tot hun eigen geloofs-opvattingen, en daaronder waren de minderheid van R.-K. zijde en de méérderheid van protestanten, orthodoxen, moderne dominees, theosofen, spiritisten, spiritualisten. - Waarom mogen die allen wèl probeeren wat ze den Roomsch Katholieken zoo euvel duiden? Ze zijn *bang* voor hun kracht van invloed! En wie *bang* is, verraadt *zwak*-staan. In Bonn zelf kwam me dikwijls een lieve protestantsche dame opzoeken, die daar woonde, van hollandschen afkomst, mij door haar familie bekend. *Zij* wou mij bekeeren, waarschuwen tegen dat Roomsch-Katholieke hospitaal! Waren de Roomsch-Katholieken, die haar zeer goed kenden als protestante, bang voor *haar* invloed? Neen ze lieten haar ongehinderd komen en gaan! Wie stond hier het sterkste, zij, de Roomschen, of de protestantsche dame? - Ik kan me dan ook best begrijpen dat U de atmospheer van dat ziekenhuis weldadig aandoet als gij er komt. Mijn vriendin is over dat in Bonn met de meeste bewondering gaan denken, nadat zij er gekomen was met grooten tegenzin tegen die Roomsche omgeving -

Het opgewekte echt-vrome en daarbij opgewekte nonnenleven had haar geheel en al tot andere gedachten gebracht. - Ook begrijp ik heel goed, dat de zieke daardoor is gekomen tot een terugkeer tot vroegere geloovigheid. Zonder twijfel zal dit zijn lijden verzachten en hem kalm stemmen.

Ik heb van U nog ‘Men’ en een nog niet gelezen dramatische schets, anders niets. - Hartelijke groeten.

Excelsior. - De volgende week beantwoord ik uw vragen. Nu gingen *Moeder* en *Nevermind* voor, daar er niet véél plaats is deze, week voor de Correspondentie. Hartelijke dank voorloopig; wat een leuk plaatje boven aan! Het bewuste cadeautje siert al mijn nieuwe omgeving hier, als een vriendelijke herinnering èn aan het verleden èn aan de geefster.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

De overige ingez: stukken voor ‘Caprice’ komen de volgende week!

REDACTRICE

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)
Sluiting red: ged

23 October 1906.
20ste Jaargang.
No. 17.

Hoofdartikel
Klagen.

II.

Uit deze verschillende aanhalingen van de leiders der S.D. partij ziet men dat de socialistische wetenschap niet zoo onomstootelijk vaststaat, *anders toch moesten deze leiders niet zoo dikwijls in tegenspraak met elkander komen.*

Alweer: wie wil zien, wie niet star en blind zich staart op dogma's, en conclusies trekt uit die eens vooropgezette stellingen, die misschien eens de menschen kon bevredigen, wie wil zien, zeg ik, en een vrije onbevooroordeelde blik slaat in alles wat hij om zich ziet gebeuren, die kan zien dat de toestanden der arbeiders zeer veel is verbeterd bij jaren geleden, en ik gun ieder dat van harte gaarne.

Ieder onbevooroordeelde kan dit in eigen kring nagaan, doch men mag zulke beweringen, *omdat* ze niet zijn ontleend aan statistieke gegevens, en komende van menschen die *geen socialist* zijn - en daarom (?) - loochenen. Het is *daarom*, dat wij Liebknecht weder aanhalen, waar hij zegt dat *de levensvoorwaarden der proletariers tegen vroeger verbeterd zijn.*

Wanneer het dus niet waar is dat de ontwikkelingsgang der maatschappij voert tot een klasse van kapitalisten en een van proletariers (wat door erkende socialisten ontkend wordt) dan valt ook weg 't begrip van den klassenstrijd, dat de bezittende klasse tegenover de nietbezittende klasse komt te staan. Wel is er in de maatschappij een strijd van belangen, die door niemand ontkend kan worden, doch het is niet zooals het door sommigen wordt voorgesteld.

'We kunnen', zoo zegt de 'Blijde Wereld', Christen Socialistisch Weekblad, 'dus onderscheiden twee klassen van menschen, waarvan de eene in het bezit is van grond en fabrieken, de productiemiddelen, en de andere niets heeft dan zijn arbeidskracht. Daar is dus een klassenstrijd.'

Op papier, in de oogen van jonge menschen, die enkel als veld hunner werkzaamheid, hunne boeken kiezen; nooit met het werkelijke leven in aanraking komen, en de dogma's der Christelijke kerk ontwassen (?) zijn, maar intusschen andere dogma's kiezen, laat het zich zoo geheel makkelijk verklaren.

Maar de werkelijkheid leert ons, dat het maatschappelijk raderwerk wel wat gecompliceerder in elkaar zit.

Wat is er niet een leger van personen, die in sommige opzichten (ten minste als men aanneemt de kamp tusschen bezitters en niet-bezitters) aan de zijde der bezitters - en tevens ook weer aan de zijde der nietbezitters staan. Ten eerste een groot getal pachters, die de grond pachten van de grondeigenaars. Zij hebben natuurlijk belang bij lage pachten. In *dit* opzicht staan zij tegenover de landlords, of landheeren, doch zij staan *ook* tegenover de loonarbeiders. Zij vormen met de schoenmakers, timmerlieden, bakkers en andere ambachtslieden een middenklasse. En wanneer het nu waar was dat alle klein bedrijf zou verdwijnen, dan kon er grond zijn om aan te nemen dat bezitters meer en meer kwamen te staan tegenover de niet-bezitters. Doch zooals ik heb aangetoond, staat dit heelemaal niet onomstootelijk vast. De klassenstrijd stuit ook tegen hoofd en hart. Want waar begint de eene klasse en houdt de andere op.?

Ook willen de wetenschappelijke socialisten het doen laten voorkomen, dat het industrieele reserveleger hoe langer hoe grooter wordt, dat door de toename van het in gebruik nemen van machines de arbeiders hoe langer hoe meer overtollig worden, dat toch de werkeloosheid bevordert en dat de werkeloozen weer gaan concurreeren, met hun arbeidskracht goedkooper aan te bieden dan zij die nog geregelden arbeid hebben en dat dit de arbeidsloonen drukt.

Doch ook deze bewering houdt geen steek, ten minste blijft niet onweersproken.[3] Het getal volwassenen, die tot den arbeid geschikt zijn en ook 't getal armen is in Engeland in de laatste 50 jaren gestadig gedaald en ditzelfde geldt ook van Duitschland, ten minste volgens statistieke opgaven. Bovendien leert de ondervinding dat bij slapte in zaken wel het getal werkeloozen toeneemt, doch het loon in de meeste gevallen niet daalt. De behoeften der menschen nemen over 't algemeen zoodanig toe dat loonsverlaging alleen in uiterste noodzakelijkheid plaats heeft, tenminste wanneer die verhooging niet *kunstmatig* is gekomen, maar langs natuurlijken weg - dit is door de omstandigheden, zonder ingrijpen van personen geboren.

De bewering is in zekeren zin niet ongegrond, dat de machines menschelijken arbeid overbodig maken, doch oppervlakkig beschouwd, lijkt dit meer zóó, dan het inderdaad *is.* De redeneering (wanneer in een vak een machine wordt aangeschaft die 10 arbeiders - om iets te noemen - in dat vak vervangt) dat deze machine aan 10 arbeiders het brood ontneemt - zooals zoo dikwijls beweerd wordt, door verschillende socialisten en niet-socialisten, is hoogst oppervlakkig of bedrieglijk. Wanneer men zich bepaalt bij zoo'n feit alleen en 't niet beschouwt in het verband met andere zaken - ja dan zou het zoo zijn. Doch ook de machines moeten gemaakt worden, waartoe veel arbeid noodig is, ze moeten geregeld hersteld en - niet zelden door nieuwe worden vervangen. Het blijkt dan ook dikwijls in verschillende vakken dat het niet altijd en niet zoozeer het direct geldelijke voordeel is dat men beoogt met het aanschaffen van machines, of het ‘goedkooper werken’ dan ‘machines van vleesch en bloed’ - als men wil - maar wel het ‘noodgedrongene’ om de machines in werking te stellen. Machinale arbeid ontstaat eerst dan in den regel wanneer de handenarbeid te kort schiet of het werk vergemakkelijkt. B. v. Altijd werd het gras gemaaid in Friesland met de zeis. Daartoe kwamen in den hooitijd vele grasmaaiers uit Duitschland en ook uit de provincie zelf waren er altijd mannen, die in dien drukken

(3) Zie meer genoemd werk: ‘Het Socialisme’ bldz. 152.

tijd een stuivertje meer trachten te verdienen. Maar wat blijkt telkens in de laatste jaren? dat er handen te kort zijn - wat in strijd is met de theorie dat de werkeloosheid moet toenemen - dat de boer zijn hooi niet altijd op tijd gemaaid kan krijgen. Ten minste hij wil daarvoor gevrijwaard zijn. Hij schaft zich een maaimachine aan niet om daardoor goedkooper te kunnen werken, het maailoon is vrijwel 't zelfde, hetzij men het met de machine of met de zeis doet, doch om niet al te afhankelijk te zijn, daar men vooraf niet kan weten of er menschenarbeid voorradig is.

Zoo zijn er ook machines, die duurder werken, doch die den arbeid vergemakkelijken. Zoo blijkt het ook dat de boeren hun graan even goedkoop kunnen dorschen met gewone handmiddelen, als wanneer ze het machinaal laten verrichten. Waarom het dan machinaal gebeurt? Vele factoren werken daartoe mede.

Ook moet men niet vergeten dat juist door invoering van machines er weer nieuwe

bronnen voor arbeid ontdekt worden, en aan den anderen kant worden er ondernemingen in 't leven geroepen die zonder machinalen arbeid nooit zouden zijn ontstaan. Wat is het aantal couranten, brochures en boekwerken verbazend toegenomen. Wel is waar zou daarvoor ontzettend veel handen arbeid noodig zijn, wanneer niet de machines een groot deel arbeid verrichte, *maar nimmer zou dit aantal zoo groot zijn geworden*, wanneer niet daarbij een groot deel van het werk geleverd werd door de machine. Juist door het in gebruiknemen daarvan, is het verbruik van zeer vele artikelen kollosaal toegenomen en wordt daardoor het evenwicht, dat zou zijn verstoord, wanneer de menschelijken behoefte geen voortgang nam, weder hersteld.

Merkwaardig is ook wat Bernstein zegt: 'Het socialisme of de socialistische beweging van den nieuwen tijd heeft reeds vele bijgelooven overleefd, zij zal ook nog dat overleven dat hare toekomst van het bezit of, als men wil, van de opzuiging der meerwaarde door een kleiner wordende groep van kapitalistische mammouths afhankelijk is' en verder: '*Haar invloed* (de invloed der S.D.) *zou een veel grootere zijn*, *dan die heden is*, *indien de sociaal-demokratie den moed bezat om zich los te maken van een frazenmakerij*, *welke feitelijk overleefd is*, *en te willen schijnen dat*, *wat zij heden in werkelijkheid is: een demokratischehervormingspartij*[5].

Hier dient gezegd, dat ik nu niet wil beweren dat Bernstein per sé gelijk moet hebben, doch wel moet worden overwogen, dat waar de socialistische wetenschap in strijd komt met de feiten zooals die zich aan ons oog voordoen, wij daarin gesterkt worden door de meening van die S.D. en dat men dus niet kan spreken van een *wetenschap*, waar juist die wetenschap of wat daarvoor doorgaat door de feiten *om ons heen* wedersproken wordt. Men houde daarom op te zeggen dat de S.D. partij de *eenige partij is die geen boerenbedrog pleegt met leuzen en dogma's en vasten grond onder den voet heeft.*[1)]

Wat willen nu eigenlijk de socialisten? Hoe stellen zij zich de maatschappij voor in den toekomst? Het eenige positieve dat zij daaromtrent geven is: Dat zij opheffing willen van grond- en productiemiddelen in handen van privaat personen en deze willen brengen in handen der gemeenschap of in handen der staat.

De eene sociaal demokraat zal zeggen, wij willen geen *staats*- doch *gemeenschapseigendom*, terwijl de ander meent dat deze begrippen van staat en gemeenschap als 't ware in een vloeien.

Zij willen in ieder geval een regeling der productie en arbeid op volkomen demokratischen grondslag, vandaar ook den naam sociaal-demokratie. De S.D. is dus een volkshuishoudkundig stelsel, dat grond en bodem en arbeidsmiddelen wil brengen in handen der gemeenschap en de gezamenlijke productie en verdeeling van het geproduceerde wil regelen op democratischen grondslag.

Hoe die verdeeling van het geproduceerde in de toekomst zal plaats hebben, daarover is men het niet eens.

De eene richting wil verdeeling naar evenredigheid van de geleverde hoeveelheid arbeidskracht, de andere geheel naar communistische beginselen, dat is: werken naar ieders krachten nemen naar ieders behoeften, of zooals men ook wel eens noemt naar ieders *redelijke* behoeften.[1)]

(5) Zie boven bldz. 154-155.

1) Naar ik meen een gezegde van Wolfgang v.d. Mey in een der n^{o} van de Holl. Lelie.

1) Wie dan weder moet uitmaken wat redelijke behoeften zijn, wordt ons niet verkondigd.

Vraagt men ze, maar hoe zal dat dan toch in groote breede trekken zijn ingericht uw ingewikkeld systeem, dan wordt allicht geantwoord: ‘Dwaasheid zou het zijn reeds nu te willen vaststellen hoe de maatschappij der toekomst er zal uitzien, wijl de huidige maatschappij van zelf in de socialistische verloopt.’ Dit neemt echter dit feit niet weg, dat aan den anderen kant de schoonste tafereelen worden opgehangen om te laten zien hoe gemakkelijk niet alleen alles zal loopen in de toekomst, maar ook hoe alles in overvloed te krijgen zal zijn.

Dat de sociaal-demokraten de kunst verstaan om zich te redden uit de moeilijkheden die zich soms voordoen, getuigde Liebknecht in den Rijksdag[6] toen men hem vraagde naar den toekomststaat, en waarop hij antwoordde: De vraag naar den toekomststaat is ‘een vraag waarop slechts een dwaas een antwoordt kan en zal geven, wat de toekomststaat betreft dat is pure fantasie’. Doch op een andere plaats[7] zegt Liebknecht wel hoe die staat er zal uitzien, en ook Bebel in zijn boek ‘de Vrouw’ geeft menige detailschildering van het toekomstig paradijs.

(6) Zie bovenstaande bldz. 209.
(7) Zie bovenstaande bldz. 210.

Nu laat het zich wel verklaren, dat men niet weet *hoe* of die maatschappij der toekomst er zal uitzien, doch dan is het ook ongemotiveerd te beweren dat die veel beter zal zijn dan onze tegenwoordige, of zou het een andere achtergrond hebben om toch maar het toekomstideaal op den voorgrond te schuiven? Het heeft er wel wat van als men in aanmerking neemt, wat Bebel eens aan Vollmar moet geantwoord hebben: '*de aanhangers zouden de begeestering verliezen als men hun verkondigde*, *dat het doel eerst in verre toekomst te bereiken is.*'

Ontegenzeggelijk is het beweren der socialisten waar, dat in een socialistische maatschappij een groot deel der menschen dat thans weinig of geen productieven arbeid verricht, in hun maatschappij deel kon nemen aan de voortbrenging en dus het werk der anderen gemakkelijker maken, maar daar tegenover staat dat er ook in de socialistische maatschappij een leger van ambtenaren zouden moeten zijn, die alles zouden moeten leiden en besturen. Een onnoemlijken arbeid en ingewikkelden arbeid ook, zou het zijn te bepalen, wat *niet* en wat *wel* geproduceerd zou moeten worden. Nauwkeurige opgaven van alles wat niet en wat wel voorhanden was. Wel wordt er verondersteld dat van alles in overvloed zou zijn en bij een matigen arbeidsdag ruimschoots in aller behoeften kan worden voorzien, ja zoo ver gaat zelfs de bewering, dat ieder van allerhande luxe, gemak, uitspanning en reisjes wie weet waar heen, kan profiteeren, doch meer dan een bloot vermoeden zal dit niet zijn. Ja, het is m.i. ernstig te vreezen in aanmerking genomen de menschen, zooals ze altijd geweest - nu zijn en wel altijd zullen blijven - *dat ieder meer zou willen halen uit de magazijnen dan men er in bracht.* Dit zou zijn te voorkomen door ieder te geven naar dat arbeid was verricht. Maar *wie* zal dat bepalen, *wie* zal zich willen belasten daarover uitspraak te doen. In de industrie zou misschien een systeem gevonden kunnen worden. Neem een fabriek waar 500 arbeiders werken. Deze zouden kunnen benoemen een algemeenen leider, boekhouder enz. enz. Dat alles zou zich *kunnen* schikken, maar onder die arbeiders zullen zich voordoen vlijtige en minder vlijtige en afgunst en nijd zouden de gevolgen er van zijn. Maar hoeveel meer moeilijkheden zouden er ontstaan in den landbouw. Daar toch kan niet gewerkt worden naar een vast systeem, vooral *daar* is het, waar fouten begaan worden door den besten vakman, fouten die alleen gezien *kunnen* worden als ze reeds begaan zijn. Ieder vakman weet bij ondervinding hoe verbazend moeilijk het veelal is het juiste moment èn met het zaaien èn met het oogsten, te treffen. Zóó in 't groote, zoo ook in 't kleine geldt hier, dat het van 't welslagen afhangt of men dwaas of wijs is.

Een niet te weerspreken feit is het dat in de meeste gevallen voordeeliger samengewerkt kan worden dan zelfstandig en toch, trots deze wetenschap, gaat ieder voort vooral in den landbouw, *alleen* zaken te drijven. Nimmer zullen kleine landgebruikers zich vereenigen om gezamenlijk den grond te exploiteeren, niettegenstaande men weet dat het rendabeler zou kunnen zijn, doch in 't volle besef dat het op ruzie zou uitloopen.

Van der Zwaag moet in een rede te Winschoten eens gezegd hebben, dat hij zoo lui mogelijk zou wezen als hij voor een ander moest werken, en ik denk dat in een socialistische maatschappij allen lui zouden zijn omdat ieder steeds zou denken dat hij voor anderen werkte. Het is niet aan te nemen dat de menschen geregeld dag aan dag zouden willen werken voor de gemeenschap. De prikkel van het eigenbelang is het die het geheele raderwerk in beweging houdt, en ieder heeft de prikkel van

belooning en van privaat eigendom noodig om zich het harde werk te getroosten. Wie zulks niet inziet, houdt geen rekening met de menschen zooals die zijn.

Het is alleszins te verwachten dat de verantwoordelijkheid van den mensch voor eigen daden zoude gaan verloren. Hij zou zich niet meer zoo behoeven in te spannen, denkende dat één, die iets minder doet, geen invloed uitoefent, of ten minste zóó gering dat het niet gevoeld wordt, op de hoeveelheid van het geproduceerde. Het gevoel van plicht om voor zich zelven te zorgen, zou ontegenzeggelijk verslappen.

En als men mij toevoegt: zou dat dan bij u zelve ook zoo zijn? dan antwoord ik volmondig: ja.

En daar ik weet dat ik ben bewerktuigd als andere menschen, dat de menschen gemeen hebben, dat ze dezelfde neigingen en hartstochten bezitten, hoewel niet allen in dezelfde mate, daar is grond te verwachten, dat er meerdere menschen zoo zouden zijn als ik, die nooit zouden goedkeuren, en zich nooit

zouden laten kunnen vinden voor gemeenschappelijk produceeren en gemeenschappelijk verbruik, en wanneer die menschen er zullen zijn, daar zou ook oppositie zijn tegen de S.D. heilstaat. Zoo goed de S.D. thans recht hebben te protesteeren, zoo zouden ook anderen recht hebben te protesteeren, in de S.D. maatschappij. Zou hun dat geoorloofd zijn? Zouden ze kunnen toelaten dat anderen afbraken het huis dat ze bezig waren in stand te houden? Thans wordt ieder binnen zekere grenzen daarin vrijgelaten, omdat nog het particulier bezit en -initiatief bestaat, maar een Socialistische maatschappij zou *moeten* uitwerpen de elementen die het op hun ondergang toelegden, zij zou krachtens het beginsel of wet van zelfbehoud alles wat streefde om dat zelfbehoud te vernietigen, op zij moeten zetten[1)].

Het is mijn vaste overtuiging dat ieder beginsel dat privaat bezit van productiemiddelen aantast en uitsluit, of vrije mededingen belemmert, noodzakelijk moet uitloopen op achteruitgang, demoralisatie der maatschappij.

Het socialisme dat de concurrentiestrijd wil opheffen, de vrije mededinging wil belemmeren, de individueele kamp om het bestaan wil vervangen door samenwerking, dit socialisme zou den terugkeer zijn tot barbaarschheid. Ten allen tijde is gebleken dat de noodzakelijkheid de drijfveeren zijn die het maatschappelijk leven ingang houden. De bedoeling van velen is wel goed, het socialisme is niet zoozeer gevaarlijk om de slechte elementen die tot de partij behooren, veeleer omdat zoovele eerlijke goedmeenende menschen tot haar toetreden.

Tal van predikanten ziet men ook plaats nemen in de rijen der arbeiderspartij. Zij meenen dat het iets specifieks Christelijks is, de zwakken en onterfden te beschermen door middel van staatshulp, om zoo in toepassing te brengen dat alle menschen als broeders en zusters zullen leven.

Onnoodig te zeggen, dat juist, *door dat* er zoovele goede menschen tot de socialisten behooren, anderen op een dwaalspoor worden gebracht en nu meenen dat ook Jezus de groote voorganger, socialist zou zijn, zoo hij thans weer op aarde verscheen.

(Wordt vervolgd).

BIERMAN.

Bij 't Wiegje.

In 't oog der blijde vrouw,
Glanst een straal van hemelsch licht,
Neergezeten bij het wiegje
Van 't nog ongeboren wicht.
Duizend wenschen, duizend beden
Rijzen op in haar gemoed,
Stille hoop in wond're verven
Kleurt het al in schoonen gloed,
En al schikkend en al strikkend,
Heeft zij 't bedje opgetooid,

1) Men zou mij kunnen toevoegen dat de tegenwoordige staat of maatschappij dan ook de elementen zou moeten verwijderen die het op den ondergang van dezelve toeleggen. De staat kon daaraan dan ook nooit heelemaal ontkomen, maar erger zou dit zijn in de S.D. Staat, omdat de S.D. nu maar eenmaal meenen dat *zij* en *niemand* anders per se gelijk hebben. Hunne opvattingen zijn *de* ware, *de* waar*heid* en *het* recht. Daarvan gaat niets af.

En het levenspad van 't kindje
Als met bloemen overstrooid,
En nu blikt ze met voldoening
Neer op d' arbeid van haar hand,
En het heerlijkste der wiegjes
Wacht de komst van 't lieve pand.
Manlief is haar stil genaderd,
Sluit haar in zijn armen teer,
En in beider harten dalen
Hoop, geloof en liefde neer.

BEDJANTS SAULE.

Boekbeschouwing.

Naar aanleiding van een corr: aan Excelsior, waarin ik onlangs mijn ongunstige meening uitsprak over een boek van E.S., getiteld langs Verschillende Wegen (en zooals ik aan Excelsior schreef lang geleden door mij in het Soerabaiasch Handelsblad besproken) verzoekt een Lelie-lezer mij dat artikel hier alsnog een plaats te willen verleenen. Aan welk verzoek hiermede wordt voldaan:

Langs stille wegen door E.S.

Als iemand zich wil ergeren aan, of, zoo hij geneigd is de dingen van een vroolijken kant te bekijken, zich wil lustig maken over de dwaasheden waartoe would be kunstenaars vervallen, laat, hij dan eens trachten te lezen: ‘Langs stille wegen’ van E.S. Ik zeg: trachten te lezen, want ik geloof niet dat hem de poging zal gelukken. Vermoedelijk zal het hem evenzoo gaan, als de mij onbekende lezer van het exemplaar dat ik toevallig in handen kreeg (uit een leesgezelschap), die er halverwege, nadat ik reeds verscheidene minder vleiende randschriften van hem was tegengekomen, de eind-kantteekening in had geschreven: ‘Ik houd met het dóórworstelen van dien onzin op. Het is tijdverknoeien zich daarmee verder te kwellen’.

Waarom *ik* het dan de moeite waard vind, van zoo'n mal boek melding te maken? Omdat er hedendaagsche menschen zijn, die zich, verward door alles wat hun voor kunst wordt

opgedischt, laten wijsmaken door recensieën en critieken van ‘de jongste generatie’, dat zulke onzin nu eigenlijk heel mooi, heel diepzinnig is, en dat het van heel bijzondere gaven getuigt zoo'n boek van wartaal samen te kunnen flansen. Uit dàt oogpunt is het noodig tegen zulke met alle verstand en smaak den spot drijvende wanbegrippen te protesteeren, door aan te toonen dat menschen, die de taal verbroddelen en aaneenrijgen tot een duister mengelmoes, zich te vergeefs inbeelden dáàrdoor kunstgewrochten te scheppen, maar integendeel slechts misgeboorten leveren. Wie waarlijk iets te zeggen heeft, iets dat de moeite van het lezen waard is, die kieze een sierlijken vorm voor die gegedachten, een vorm die als het fraai omhulsel is van een kernachtigen inhoud. Maar de tegenwoordige liefhebberij, van woorden opeenstapelen en aan elkaar lijmen, al maar door, zonder slot of zin, totdat het voor den lezer een ondoenlijke bezigheid wordt in dien doolhof zijn weg te zoeken, het is een liefhebberij van verdwaasden en onnoozelen, die met kunst niets gemeen heeft, en er een bespotting van is. 't Is de flauwe aanstellerij van menschen die niets kunnen, en meenen dat ze nu iets heel bijzonders schijnen, en zich daardoor gunstig onderscheiden van die overigen, voor wien de taal een schoon *hulp*-middel is, dat zij dienstbaar maken om hun gedachten helder en in vloeiende volzinnen uit een te zetten. Maar zie, dáár zit het 'm juist. De hoofdzaak is dat men gedachten en ideeën *heeft.* Dan kneedt men dáárnaar de woorden die men behoeft om ze uit te drukken. Bij de auteurs in het genre van E.S. is het geval omgekeerd. Ze hebben absoluut niets bijzonders te zeggen, niets individueels gevoeld of doorgemaakt. Zij zijn welbeschouwd van top tot teen namaak; menschjes die zich in 't hoofd gesteld hebben kunstenaars te wezen door schrijven; maar die de oorspronkelijkheid missen welke echte kunstenaars kenmerkt en hen schept. Daarom kiezen zij zich modellen uit de beroemdheden van hun tijd, een Frederik van Eeden, een Henriëtte van der Schalk b.v., en ze trachten het dezen na te doen met een vloed van duisteren onzin en wartaal en gedwongen zinnetjes. Maar ze vergeten daarbij één ding. Menschen als van Eeden en Henriëtte van der Schalk hebben wat in zich, hebben gedachten. Bij hen loont het zich dus, als men, na studie en inspanning, in het wezen van hun werk is doorgedrongen. De sonnetten b.v. van de laatst genoemde moet men dikwijls tot drie-vier-maal toe hardop lezen, om ze te kunnen begrijpen, door hun eigenaardigen, hoekigen, en volstrekt niet fraaien bouw. Maar als men dáárdoor heen is, dan geniet men ook dikwijls van een wijsgeerigen, van een diepe levensopvatting getuigenden, schoon-gevoelden inhoud! Men is moe van de inspanning, en men heeft recht zich af te vragen, waartoe dat geaffecteerde van stijl, dat houterige en stooterige, dat in strijd is met de wàre taalschoonheid, nu eigenlijk dienen moet!? Want wàre taalschoonheid is eenvoud in 't zeggen. Maar tòch, men heeft zijn tijd althans niet verloren; door den onooglijken schil heen heeft men althans een kern gevonden.

Maar de namaak-menschjes van dezelfde manier van zeggen, de heele schrijvers-bent à la Gorter, Kloos, Verweij, die we tegenwoordig in onze tijdschriften verspreid vinden, in de oudere zoowel als de nieuwere, sinds ook de oude *Gids* nederig de vlag heeft gestreken, wat doet die geheele bent anders, dan een verzameling van onzinnige duisterheden, van belachelijke wartaal, van zoogenaamd nieuwe woorden en nieuwe spellingen in het vuur brengen, om ons te komen vertellen welbeschouwd *niets!*

Waarheden als koeien geven ze ons in al dien omhaal te slikken, die we allen wel weten, en wel altijd zullen hebben geweten, en die het waarlijk aangenamer en minder

tijdroovend is te lezen in een voor ieder verstaanbare taal, dan in quasi kunstige zinswendingen en reusachtige woordengebouwen.

Terwijl ik dit schrijf valt mijn oog toevallig op de ‘Gedichte’ van Heine, die, onder de boeken welke ik graag altijd bij me heb, op mijn bureau staan. Wie, die het hèm nadoet in dien ongemeenen eenvoud van zeggen, die juist daardoor zoo innig aangrijpt en ontroert en U nooit meer loslaat; en die het bewijs is daardoor van echte, onnavolgbare kunst! Want, nietwaar, daar zijn van die versjes in zijn ‘Gedichte’, zoo kort, zoo schijnbaar gemakkelijk gezegd, dat het oppervlakkig schijnt, alsof iedereen dat wel zoo zou kunnen samenrijmen!

Maar tracht het hèm eens na te doen! En zie wat dáár van komt! In plaats van den stillen echten weemoed van een Heine, belachelijke, onleesbare sentimentaliteit, kinderachtig gejeuzel en gejammer! Daarentegen, die zoogenaamd verheven en duistere taal te imiteeren, die tegenwoordig mode is voor proza en poëzie, och dáártoe behort

waarlijk zoo bitter weinig! Van talent spreek ik niet eens, maar ik zou durven beweren, niet eenmaal handigheid is er voor noodig. Het éénige vereischte is: een groote dosis van brutaliteit. Want immers, hoe onmogelijker en onbegrijpelijker het taaltje is, hoe méér het groote publiek verstomd staat van zooveel diepzinnigheid in den schrijver! Het publiek toch laat zich eensdeels leiden door de mode, die nu eenmaal deze richting in bescherming heeft genomen, anderdeels door tijdgebrek, die belet met een weinig kalm nadenken even in de holheid der schijnbaar zoo diepzinnige phrasen door te dringen. En zoo buigt het zich dan gewillig voor het merkwaardig 'talent' van dezen of dien (wiens boeken wel is waar door hun taaie onbegrijpelijkheid gruwelijk vervelend zijn, en daarom ook geen koopers vinden; maar, volgens de admiration mutuelle van 'de bent', juist om die weinige verkoopbaarheid te hooger staan, en te grooter literaire waarde hebben!)

Een dwaas die het gelooft! Maar het publiek is nu eenmaal in deze dingen als een onnoozel kind, dat men alles wijsmaken kan!

Neem b.v. eens dien inhoud van 'Langs Stille Wegen', waarvoor E.S. noodig heeft gevonden véle bladzijden druks met woorden - woorden ohne Ende - vol te maken.

Meen vooral niet, dat een zoo ouderwetsche vorm als een intrigue nog noodig geacht wordt voor dit moderne fabricaat, dat tòch op den naam van verhaal aanspraak maakt! Zelfs namen zijn te veel! Er wordt maar gepraat van 'ik', van 'hem', van weer een anderen 'hem', van 'een vrouw die "ik" heel lang in mijn leven gezien heb,' en andere malligheden in dien geest. Voor de rest is alles op dezelfde wijze vaag en onduidelijk. Er is een 'ik', die op zeurigen toon maar al door voortwawelt, en die er nu en dan een 'hij' of een 'zij' in te pas brengt, zonder eenige opheldering wáár, en hoe, en op welke wijze, en onder wèlke omstandigheden 't gebeurde voorviel, of wie de menschen zijn voor wier geleuter al die bladzijden lang de aandacht gevraagd wordt. Nietwaar, oppervlakkig lijkt dat alles al weer heel àpart, heel oorspronkelijk. Maar wie even nadenkt, geeft er zich rekenschap van, dat het vrij wat gemakkelijker is op zóó'n manier boeken te schrijven, dan zijn gedachten onder te brengen in een behoorlijk uitgewerkten en goed samengestelden roman! Wat zal het nageslacht een pret hebben, als het zulke letterkundige producten onder de oogen krijgt, als opvolgers van de meesterstukken van de Balzac, van Thackeray, van de Camera Obscura! - Waarlijk, ik zou dáárvoor nog wel eens op de schoolbanken willen terugkomen in een volgende eeuw, om dàn hartelijk mee te lachen!

En wat heeft dan nu die 'ik' in 'Langs stille wegen' eigenlijk voor wondere dingen te vertellen in haar gezocht brabbeltaaltje? Voor zoover men er uit wijs kan worden wáár ze eigenlijk heen wil, beschrijft ze in zeurige opsomming haar erg-gewoon jongemeisjes- leven, met erg gewone gedachtetjes; vervolgens, al maar door zelf voortbabbelend, haar erg-gewoon engagement, dat weer afraakt, omdat 'hij' doodgaat naar 't schijnt, en waarover ze erg bedroefd was, totdat ze een andere 'hij' tegenkwam, die wat allerbenaalste praatjes tegen haar hield, van 'zoo laf' aan de droefheid toe te geven, van 'gedacht hebben dat *zij* flinker zou zijn,' etc., tengevolge van welke praatjes ze weer van haar droefheid bijkwam, en deed, wat alle menschen doen die zich niet van kant maken, 'het leven opnemen'. - Zoo'n doodalledaagsch geschiedenisje, als het gevat is in een mooien lijst, als het is verteld op een tragisch eenvoudige manier, door de pen van een voelend kunstenaar, kàn misschien iets heel liefs en teers en aandoenlijks worden. Maar, zooals het *nu* is: de wartaal van een 'ik', die maar al in éénen voort eentonig voortbazelt zonder ons te vertellen wie 'ik' is,

en onder welke omstandigheden haar leven die richting nam, zóó is het niet anders dan het onnoozel gezwets en gescharrel van iemand, die eens graag een ‘boek’ wou schrijven, maar niet wist hòe dat te doen, en ook niets te vertellen had eigenlijk, en die al deze onmacht nu maar onderdompelde in in brabbeltaal, in de hoop daarmee den tegenwoordig zoo gauw te verdienen naam te veroveren van ‘diepzinnig’ en ‘modern’ (wat ook ten deele gelukt is, want er zijn recensenten geweest, die gedwee neergeschreven hebben, dat het ‘zoo'n bijzonder’ boek was.) N. B!

Als ik een bewonderaarster was van de nieuwe richting, dan zou ik mijn ergernis over dergelijk bederven en verknoeien van de taal en de letterkunde poëtisch kunnen luchten, door een versje van Gorter, dat ik dezer dagen in handen kreeg, over te nemen, om de hoogst-smaakvolle, dóór en dóór poëtische wijze waarop hij zijn aandoeningen

uitdrukt, tot de mijne te maken. Indien ik echter, géén bewonderaarster zijnde van die richting, het bedoelde versje tòch overschrijf, dan is dat, omdat het een illustratie te méér is, van wat ik hier boven betoogde, een illustratie van den wansmaak en de brutale misbaksels, die ons voor poëzie of proza worden opgedrongen:

> 'Ik begon toen stil te trillen,
> en in me bang voor mijn gillen
> te worden, dat ik ging doen;
> ik kon het niet houden toen.'

Die laatste regel vooral is kostelijk! Ik zal maar niet nader omschrijven aan welken toestand, (waarin kinderen die nog maar even zindelijk zijn wel eens terug vervallen), dat 'ik kon het niet houden toen', waardoor de arme Gorter zijn aandoening lucht geeft, iemand onweerstaanbaar herinnert!

En zoo iets wil 'dichter' zijn!!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

> P.S. Woordelijk luidde mijn correspondentie aan Excelsior (Zie Lelie van 5 Sept: jl.):
> 'Wel, *ik* ben het in dit geval geheel en al ééns met *van Hulzen*, want ik heb dat onmogelijke boek ook gelezen, en zeer ongunstig beoordeeld in het Soer: Handelsblad.... De door U geciteerde woorden van *van Hulzen* zijn volkomen-ráák m.i.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. *Geachte Caprice!*

Het komt me voor, dat wat u in uw schrijven degelijkheid noemt, met den naam van onbekrompenheid moet betiteld worden. Immers, men kan toch zeer degelijk zijn, al gevoelt men neiging en bezit men den moed om eens te doen, wat men wil, zonder zich aan conventie te storen. In mijn oog is iemand degelijk als hij z'n leven niet in beuzelingen verslijt, maar zich er een gewetensvraag van maakt of hij iets nuttigs en goeds doet en of z'n ja jà, z'n neen néén zij; kortom 'n mensch uit één stuk, waarvan men weet, wat men er aan heeft.

Wie zich aan conventie, z.g. fatsoensvoorschriften en aloude gebruiken stoort, en meent strikt daarnaar te moeten leven, is volgens mijn bescheiden meening door en door kleingeestig, waarbij degelijkheid vaak is buitengesloten. Ik ken tal van dames, die nimmer de voorgeschreven regelen van conventie en fatsoen te buiten gingen en toch de ondegelijkheid zelf zijn, daarentegen ken ik enkelen, die na zich ontworsteld te hebben aan de on-dits, haar eigen weg gaan en doen wat ze verkiezen, maar.... dat zijn juist vrouwen, die wat beteekenen, zich rekenschap geven van het leven en het op waardige wijze besteden, zoodat haar eene eerste plaats toekomt in de rij van hen, die bijdragen tot het welzijn van anderen, zoo in maatschappelijken als zedelijken zin.

VERA.

II. *Caprice!*

M.i. is ‘Degelijkheid’ (in den waren zin van het woord) in uw schrijven, totaal misplaatst. Wat U ‘Degelijkheid’ aanwrijft, berust op enkele eigenschappen in temperament, karakter en volksaard. Toch is Degelijkheid in alle natiën, hoe overigens ook verschillend, waar te nemen. Is het de schuld van Caprice dat ze misschien in dat opzicht wat luchtig Fransch is aangelegd, integendeel oppervlakkigheid en wispelturigheid haar niet vreemd zijn? Begrijpt Caprice niet, dat anders denkende op hun beurt haar beschouwing criant vinden?, en haar te goeder trouw misschien gaarne wat werkelijke degelijkheid toewenschen?

MINI.

III.

Met weinig sympathie las ik het ingezonden stukje van Caprice tegen degelijkheid. Ik verzoek echter met nadruk, dit niet aan mijn degelijkheid toe te schrijven, want allerminst matig ik mij aan, aanspraak op die eigenschap te maken.

Maar is het Caprice nooit opgevallen, dat men na een amusanten avond in een circus variété bijv. met een onvoldaan gevoel ter ruste gaat, hoewel men den ganschen avond heeft zitten schaterlachen?

Daarentegen welk een gelukkig gevoel doorstroomt ons bij een ongestoord samenzijn met een vriend of vriendin, die openhartig en ernstig met ons spreekt, onze meening vernemen wil, waar kortom in die ernstige aanraking van ziel met ziel een vreugde en een warmte is, die gewoon niet met al dat amusante, waar Caprice van spreekt, te vergelijken is.

Wil men dit nu degelijkheid noemen - goed, ik zal om dit woord volstrekt niet ‘kriebelig’ worden, waar het eenvoudig een afleiding is van het woord deugd, (of heeft Caprice aan dit begrip misschìen ook reeds den oorlog verklaard?)

Evenwel zal ik de menschen niet ondegelijk noemen, die fransche boeken lezen, genoemd Circus bezoeken enz. Ik zou mijzelf daar dan ook onder moeten scharen en op den naam van ondegelijk te zijn, wil ik toch ook geen aanspraak maken.

Het meisje, waar C. van spreekt, dat slechts 14 dagen vacantie in een jaar heeft, is niet te benijden. Maar ik heb veel respect voor de familieleden, die er tegenopkomen, dat het meisje eens ondegelijk gaat worden, die twee weken.

Die betrekkingen zijn verplicht voor haar te waken en te zorgen. Wie weet wat zij gaat beginnen. En mij dunkt, na een jaar kantoorleven, is een ongestoord zich bewegen in de heerlijke natuur al een groot contrast, met het leven, dat zij gewoon is.

Dat Alice haar engagement verbreekt, omdat zij liefde gevoelt voor Fré, is een verschijnsel, dat men telkens kan waarnemen. Ik geloof echter niet, dat dit dan gebeurt om de ondegelijkheid van dezen of dien, maar eenvoudig door die onverklaarbare aantrekkingskracht, die de oorzaak is, dat zoovele verbintenissen gesloten worden, die in het oog van andere menschen,

die een nuchteren en practischen blik op het leven hebben, onverstandig genoemd worden.

Een jongen verder, die zich bezorgd maakt, dat zijn tantes om zijn laat thuis komen ongerust zullen worden, is mij veel sympathieker, dan een, die onbezorgd voortdolt en zich niet om het wel of wee van anderen bekommert.

Caprice wil zich laten gaan nu en dan.

Ik zal niemand hard vallen, die dit in meer of mindere mate ooit gedaan heeft.

Maar later gevoelt men er altijd spijt van. De herinnering eraan is alles behalve aangenaam, al is het maar het besef, op een stokpaardje doorgedraafd te hebben.

Het zich laten gaan in vreugde, in lusten, in leed en droefheid, het is alles te vergeven in den zwakken mensch, maar bij den ‘deugdelijke’ zullen deze struikelingen een spoorslag zijn, meer en meer meester over zichzelf te worden.

Wat Caprice verder zegt, over het gordijn nu hoog dan weer laag, van geimproviseerde tochtjes, van een hors d' oeuvre en een niet zoo erg degelijke japon, ben ik volkomen met haar eens. Het verheugt me, ook deze dingen niet te moeten bestrijden.

Zij zal mij echter toegeven, dat dit ondergeschikte zaken zijn en grootendeels afhangen van smaak en een min of meer praktischen aard.

Vooral voor geimproviseerde tochtjes heb ik veel smaak en houd er van mij ongedwongen te bewegen, maar deze neiging is toch niet synoniem met ondegelijkheid?

Wat mij afschrikt in degelijkheid is datgene, wat zich als zoodanig aanmeldt. Het zou mij niet verwonderen, als Caprice opvoeders heeft gehad, die steeds dit woord in den mond hadden, inplaats haar de onderscheiden dingen in het leven te doen kennen en vinden.

Want de verzekering van Caprice, dat zij ernstig is, verhindert mij te veronderstellen, hier met iemand te doen te hebben, die men oppervlakkig zou moeten noemen.

HENCA.

IV. *Caprice,*

Door de antwoorden op degelijkheid werd ik weer herinnerd aan mijn voornemen om den wanklank weêr te geven, veroorzaakt door 't lezen over dit onderwerp door Caprice. Al reeds vroeger had ik een soort van verbazing gevoeld toen in een der vorige Lelies aan ‘degelijkheid’ niet de, volgens mij, verschuldigde eerbied werd gegeven.

Voor mij sluit het woord ‘degelijkheid’ - karakter - in, en waar ‘karakter’ is, is ‘beteekenis’, dus waar ‘oppervlakkigheid’ is, ‘òndegelijkheid’ en vind ik ‘degelijke’ menschen, menschen van *‘beteekenis!’*

Maar mijn zoo zeer geliefde degelijkheid, vond ik niet terug in Uw preciesheid van gordijnen en die zuurkool met spek, die ik vrijwel alleen voor sterke magen vind, en nog 't meest voor mannenmagen; nòch in Uw ‘degelijke stof’, die voor dames met ruime beurs meer van overdreven zuinigheid getuigt. -

Neen, mijn degelijkheid is, dat elk mensch zijn plicht weet en er naar streeft; zijn plicht tegenover omgeving en omstandigheden waarin de natuur hem plaatste, dus dat het niet is: ‘zooals ik wil’, maar ‘zooals ik moet,’ en bij dezen tref ik als regel een goed humeur en de noodige gezelligheid aan; terwijl *mijn* ‘òndegelijke’ menschen, voor degenen waar ze ‘aanvast’ zitten, (eigen omgeving) juist, hun anders zoo eigen gezelligen, luchthartigen schertsenden toon geheel missen en 't dan meer op brommen en grommen gaat lijken, hun wàre natuur eigen; óok alweer trouwens voortspruitende uit ‘òndegelijkheid’.

Voor mij dan ook, glijdt die ‘tintelende geest, die gezellige luchthartigheid vrijwel langs me heen, als ik diezelfde menschen eenmaal als ‘òndegelijk’ ken; 't is toch uit, als je met hen te doen krijgt, waar je 't natuurlijk heen brengt als iemand je aantrekt. Veel beter bijtijds bij dergelijken die aantrekkingskracht wat te gaan beredeneeren, dan wordt 't vanzelf getemperd.

Maar, ‘degelijken’, noem ik niet, ‘zwaar op den hand’. Welk waarachtig degelijk mensch loopt er mee te koop?, dat doen alleen tobbers.

De degelijkheid, neen, het gemis aan degelijkheid van de Franschen, schrikt mij juist af, en gevoel ik dus nooit behoefte hen *nader* te leeren kennen, en om de kennismaking ben ik niets verlegen ook, nu de Nooren, Engelschen, ook de Amerikanen me nooit vervelen.

Ik voor mij ben de leeftijd van ‘geïmproviseerde tochtjes’ ideaal te vinden te boven en vind nu ook, dat al dergelijke aardigheden de jeugd en oppervlakkige menschen eigen is.

Dat ‘precieze gordijn’ deed mij weer opnieuw de regel en orde in vele huishoudens *waardeeren*, waar dan ook vaak 't meest gelegenheid is voor gezelligen kout en veel onschuldig, vaak ook interessant vermaak. 't Geeft mij iets rustigs wanneer ik in kringen kom, waar alles goed is overdacht en overlegd en alles dus zijn juiste, handigste plaats heeft; maar, wanneer U huismoeders bedoelt, die tegen alles in aan vaste plaatsjes en gewoonten houden, dan gaat men zich door deze bekrompenheid en stijfhoofdigheid, bedrukt en beklemd gevoelen, en zou ik meer dan ooit terugverlangen naar die Engelsche huishoudens, waar de huizen zomers een geheel ander aanzien krijgen en de vóór- en najaarsuithaal niet alleen is om den boel schoon te maken, (waar trouwens als alles geregeld onderhouden werd niet zooveel tijd aan besteed behoefde te worden), maar ook om met het schoonmaken der haardsteden en 't opruimen van toebehooren, de zware gordijnen voor lichte dunne te doen vervangen; de buitendeur van een gordijn, de noodige potten en vazen te voorschijn te halen, kortom het interieur in een vroolijk gemakkelijk zomerhuis te doen herscheppen.

Dit is ook een staaltje van mijn genre ‘degelijkheid’, het leven en laten leven, wat toch alleen kan wanneer men weet wàt men doet en waar toch veel deugd door wordt aangekweekt, terwijl die luchthartigheid me doet denken aan, ‘zachte heelmeesters,.... wonden’ = (gebreken). Ook in ‘Sur la Branche’, dat zoo geliefde boek, kwam het fransche karakter er weer uit. Mij ook sleepte het boek mee, en genoot ik van de heerlijke manier van weergeven en fijnen trant van schrijven, maar wàar was het nu noodig

voor om tot onderwerp weer zoo'n draken toestand te nemen; wàarom moest die lieve, rechtschapen dame nu ook weer bedrogen worden, en dat terwijl ze *elkaar* oprecht liefhadden? - Zoo gezocht mogelijk. - Waarom? omdat de schrijfster een fransche dame was, en die hebben behoefte aan die sensatie dingen. Een Engelsche dame, met dezelfde gaven toegerust, zou, geloof ik, met eenvoudiger onderwerp een even groot succes kunnen halen.

Uw Tré beteekent bij mij ook niet zooveel.

Uitgelaten worden vind ik verrukkelijk in kinderen, en meestal is dit bij aardige kinderen, maar bij mij moeten ze niet zoolang kind blijven als die Tré en zóólang blijven denken, dat het leven zóó vol geluk is, dat je er nog eens 'kopje onder' in kunt gaan. -

Die Tré doet mij even denken aan sommige artiesten, die op één avond zich zoo 'uit' leven, dat ze dagen daarna totaal 'op', verslapt en humeurig zijn.

Als ik zulke Tré's ontmoet, ben ik altijd bang, dat zìj op ouderen leeftijd vaak teleurgesteld en vervelend zijn, terwijl die Wim's dan meer tot hun recht komen, méér gewaardeerd worden, omdat er heusch zooveel degelijke menschen niet eens zijn! (Natuurlijk spreek ik niet van 'Wim's' die doen 'alsof', en alleen bij ouderen, die gevoelig voor vleitaal, voor *lief* en *degelijk* worden bekeken).

Ik vind 'degelijk' mooi, goed en braaf, degelijk = vol werkelijk plichtbesef, òok tegen den naasten èn, wanneer 't lot je samen heeft gevoegd met vader, moeder, tantes of liefhebbende voogden met hun vooroordeeltjes en schuwe oogjes, wanneer je dan streelt om je niet te ergeren, om 't te leeren dragen zonder dat 't je vroolijkheid schaadt, en om 't hun vooral niet te laten voelen, - dan vòel ik de 'ware' degelijkheid, want er over spreken, hun strijd vertellen, doen *zij niet!*

X.

V. Degelijkheid.

Geachte Caprice,

Uw stukje beschouw ik als een welkome gelegenheid tot het voeren van een discussie, tusschen lezers en lezeressen, om de ware beteekenis te leeren kennen van het woord 'degelijkheid', dat o zoo dikwijls ten onrechte als iets kwaads en iets vervelends wordt beschouwd! Ik heb lang geaarzeld eer ik tot dit schrijven besloot, heel eenvoudig omdat ik me niet knap genoeg gevoel, om helder uiteen te zetten wat mijn meening hierover is. Mij dunkt, 't onderwerp is belangrijk genoeg voor een min of meer 'degelijke' behandeling, waarover ik dus niet zoo vluchtig heen kan gaan! Dat ik me nu tòch maar aan deze discussie waag, komt, doordat ik hoop dat anderen in ingez. stukken zullen aanvullen wat ik vergeten, en verbeteren wat ik onjuist gezegd mocht hebben.

Voor dat ik U nu aanval of toejuich, moet ik U zeggen dat ik *2 beteekenissen* ken van 't woord 'degelijk', en dat ik daarom niet kan zeggen of me dat 'zoet' in de ooren klinkt, vóór ik weet in welke beteekenis *U* het meent!

Mag ik dan nu op 'degelijke' manier (maar daarom toch, naar ik van harte hoop, niet 'criant vervelend', Caprice,) uit Uw eigen stukje Uw meening trachten te halen?

1°. De klank van 't woord maakt U kriebelig.

2°. 't Komt waarschijnlijk door den invloed van zware, donkere, mistige atmosfeer, en het sombere waas dat ons omringt. Dus: droefgeestig.

3°. Criant vervelend.

4°. Niet zooals de Franschman, die ‘altijd luchtig, altijd vroolijk, altijd tintelende van geest, heelemaal niet degelijk doende en zoo amusant’ is. Niet zooals hij inpalmend en luchthartig.

5°. Eeuwig goed en braaf. (Schijn van huichelarij?)

6) Het tegenovergestelde van ‘anders dan anders’. Dus: altijd dezelfde sleur, nietwaar?

7°. Degelijkheid vindt 't een kwaad, zich te laten gaan en eens de ingeving van het hart te volgen. Dus: altijd ingetogen en stijf.

8°. Niet doen waar men trek in heeft, ter wille van alle mogelijke conventioneele redenen, van ‘dit past niet’ en dat is ‘slecht voor je naam’, enz. (terwijl 't toch geen *kwaad* is, niet?)

9°. Nauwgezet tot in het overdrevene toe.

Hierbij zou ik nog kunnen voegen, dat een mensch met al deze eigenschappen, in een huis woont waar alle gordijnen altijd precies op dezelfde hoogte *moeten* hangen, dat hij heel *lang* te voren afspreekt voor tochtjes die hij zal doen (en een heele lijst daarbij, nietwaar? waarop alle uren o.a. nauwkeurig vermeld staan: b.v. om 6 uur 2¼ minuut vertrek, enz.). Verder dat hij liefst zuurkool met spek of dergelijke zware kost eet, en gekleed is in een onverslijtbare stof. -

Nu is de beschrijving compleet, geloof ik.

Wel, ik moet U zeggen, dat U de ‘degelijkheid’ neemt in de beteekenis, die ik de slechte noem! En ik beken ronduit, dat ik dit even als U, ‘criant vervelend’ vind en liever niet met zóó'n ‘degelijk’ mensch heb te doen. Hij zelf zou, dunkt mij. ons niet beter zijn eigen toestand kunnen duidelijk maken, dan door de handen te vouwen, de oogen te sluiten, een láng gezicht te trekken, en dan langzaam en plechtig te verzekeren: ‘ik ben zoo *deee*gelijk’. En ja, zóó iemand zou ik, tenminste als mijn kregeligheid 't me toeliet, toevoegen op even plechtigen toon als hij had gebruikt: ‘Man, je bent criant ver*veee*lend!’

Maar nu is er toch ook een goede beteekenis van dat woord, en ik geloof toch heusch dat U die ook wel weet, al zegt U 't niet! 't Gaat hiermee als met ‘ernstig’, denk ik; oorspronkelijk drukte 't een goede eigenschap uit, maar het is door verkeerde opvatting en overdrijving iets afkeurenswaardig geworden. En 't is juist in deze laatste beteekenis dat 't door de meeste menschen wordt opgevat! Dat vind ik erg jammer, en daarom wil ik trachten het in zijn ‘eer te herstellen’. Ik hoop dat anderen mij hierin willen helpen!

Wat de klánk van 't woord betreft, nu spreek ik 't niet uit ‘deeegelijk’ op lijzigen toon, maar ferm, vlug en krachtig: *degelijk.* (Ik beken, dat deze klank mij wèl ‘zoet’ in de ooren klinkt.)

Ik hoorde laatst een vader zeggen, toen iemand

tot hem beweerde dat zijn zoon de student zooveel pret maakte in de universiteitstad: ‘Och, laat hem maar! 't Kan geen kwaad, de jongen heeft een degelijk fond en zal dus wel op den rechten weg blijven.’ Me dunkt, dat dit beteekent ‘een moreele grondslag’ die voor lichtzinnige afdwalingen bewaart.

Twee handelslui waren met elkaar aan 't praten over geldbelegging. ‘Steek dáar gerust je geld in’, zei de een, ‘'t is een degelijke onderneming.’

Een dame vroeg adressen van winkels. Men noemde haar den naam van een groot magazijn. ‘Dat is een degelijke zaak, U kunt daar met volkomen vertrouwen koopen.’ Dus dit is: betrouwbaar; de menschen zouden geen slechte waar ‘aansmeren’.

Iemand had iets met de rechtbank te maken en wilde graag deugdelijke inlichtingen hebben over hoe hij handelen moest. ‘Ga naar A.’ raadde hem zijn vriend, ‘dat is een degelijk advokaat, die weet zijn zaakjes prachtig.’ Dus: goed in een vak, op de hoogte van zijn werkkring, flink doorkneed in gerechtszaken.

Dit is net zoo iets, dunkt mij, als: een degelijk leeraar, met degelijke kennis. Niet oppervlakkig dus, grondige studies gemaakt hebbend.

Allen die gestudeerd hebben, weten ook wat een ‘degelijk studieboek’ is, een boek dat je helder en juist een overzicht geeft van alles en je zoo heerlijk helpt om de vereischte kennis te verkrijgen. (Er zijn ook dergelijke *Fransche* werken!)

Ik lees ook graag een ‘degelijk verslag’ over gebeurtenissen, omdat je dan gauw en goed op de hoogte wordt gebracht. Aan een prul heb ik niets, dat brengt me niet verder.

Ten slotte zou ik nog over spijzen dit kunnen aanhalen: een gezonde jongen die den geheelen dag buiten is geweest en met honger thuis komt, verlangt naar ‘degelijke kost’; alléen daarmee wordt die honger gestild, dat alleen voedt hem. En ik denk zeker, dat hij geen ‘liflafje’ zou willen hebben! voor zijn ‘kwaal’ helpt dat niet.

Zoo zijn er veel voorbeelden aan te halen, waarin ‘degelijk’ een gunstige beteekenis heeft, en waarin we geen recht hebben 't te beschouwen als iets, dat af te keuren is. Wat zou er van de wereld worden, als er in 't geheel geen degelijkheid bestond in den goeden zin? Ik voor mij houd de *goede* beteekenis voor de *ware;* dat andere is maar iets dat er op gelijkt en dat gelukkig door heel velen verfoeid wordt als iets ‘criant vervelends.’

Een degelijk mensch behoeft volstrekt niet *deee*gelijk te zijn! En ik ken degelijke menschen, in mijn onmiddellijke omgeving, (van verschillenden landaard, ook Hollanders) die ik héel *aangenaam* in den omgang vind. Ze kunnen vroolijk zijn en door hun joligheid ‘den geheelen boel op stelten zetten’, ze kunnen inpalmen door hun geestige moppen en hartelijken lach, ze nemen volstrekt niet alles zwaar op, zijn meermalen ‘anders dan anders’, volgen de ingevingen van hun hart in onschuldige dingen, zeuren niet over ‘dit en dat past niet voor je naam of leeftijd’ als 't geoorloofde zaken betreft, eten ook liflafjes als ze daar eens lust in hebben, trekken als 't donker wordt de gordijnen op, de eene hóóger dan de andere, en... ze *doen* in 't geheel niet degelijk, omdat ze dit zouden gevoelen als een huichelachtig ‘vertoon’.

Ik ben geen volbloed Hollandsche; ik ben evenals U, ernstig en dikwijls pessimistisch, vrees ik, maar ik zeg ronduit dat ik méer houd van een degelijk mensch zooals in de beschrijving hier boven, dan van een die *altijd* oppervlakkig en zorgeloos is (al is die dan ook niet bepaald lichtzinnig). Alles op zijn tijd; ernst en luchthartigheid moeten elkaar afwisselen al naarmate 't een of 't ander te pas komt; ik houd van een gelukkige vermenging van beide!

EXCELSIOR.

Gedachtenwisselingen.

Hooggeachte Freule!

Gaarne vernam ik, door middel van de correspondentie-rubriek, uwe meening over het volgende:

Vindt u het noodig en wenschelijk, dat alvorens zich te engageeren beiden man en vrouw elkaar volkomen hun vroeger leven vertellen, of kunt U zich eene innige verhouding voorstellen, terwijl een van beiden iets om de eene of andere reden verzwijgt?

Hoogachtend:
Uwe trouwe lezeres
IDA.

Het bovenstaande briefje wil ik gaarne ook met *mijn* persoonlijke meening beantwoorden. Om den ernst van de zaak echter, breng ik het met toestemming der schrijfster onder de algemeene aandacht, in de hoop dat velen, ook getrouwde en geëngageerde menschen, hierin hun eigen oordeel ten beste zullen willen geven. -

REDACTRICE.

Brief uit Berlijn.

Van alles en nog wat.

De maand October heeft zich tot nu toe gekenschetst door prachtig herfstweer, hetgeen vele families nog op hunne landgoederen heeft doen blijven, die wellicht bij een regenmousson al de Berlijnsche woningen zouden hebben opgezocht. De jacht is overal in Duitschland in volle fleur. De keizerlijke jagers reizen van Noord naar Zuid en Oost naar West om hun lust tot jagen te kunnen botvieren. Het prachtige met herfsttinten schitterende woud lokt iedereen er uit en de trams en treinen naar Berlijns omgeving zitten dan ook over en overvol. In de Métropole zelf gelijken sommige gedeelten op groote bouwplaatsen.

De Leipziger Platz o.a., de trots der pleinen van het Westen met zijn oude lindeboomen, die om dezen tijd in hun goudglans prijken, ziet er erbarmelijk uit. En waarom

dit alles, vraagt ge wellicht? Wel om de steeds meer jagende bevolking gelegenheid te geven in een minimum van tijd van de Potsdamerplatz onder den grond door naar de Spittelmarkt, het Centrum, te brengen. Aan schoonheid wordt daarbij niet gedacht of de mooie pleinen ontsierd worden, dat hindert niet, als men de zenuwachtigheid maar bevredigen kan, daar komt het meer op aan. Jammer is het dat al wat historische waarde heeft voor Berlijn van vroeger, steeds wordt afgebroken en omgehakt om nieuwe gebouwen, zonder eenige architectonische smaak te doen verrijzen. Berlijn heeft gebroken met zijn verleden en is nu eenmaal de stad van de toekomst!

In het stadhuis waren dezer dagen teekeningen uitgestald voor 'Schwebebahnen', die nu ook weldra hier hun intrede zullen doen. Alles tot verfraaiïng! van het uiterlijk schoon der stad. Doch hoofdzakelijk om aan de zucht tot snel verkeer tegemoet te komen en de opeenhooping van menschen aan de haltestellen der grosse electrische trams te voorkomen.

Verder zijn er ettelijke concessies verleend aan lijnen voor auto-omnibussen, in plaats van de paarden dito's, plus nieuwe lijnen. Zoo langzamerhand zal het een embarras de choix worden, met welk vervoermiddel men het snelste zijn doel bereikt.

De muziekzalen en schouwburgen hebben hun poorten weer geopend met nieuwe sterren en nieuwe repertoirestukken.

Caruso, de Italiaansche heldentenor, oogst grooten bijval van het Berlijnsche publiek, dat er steeds op uit is om vreemdelingen hemelhoog te verheffen en hun eigen krachten niet te waardeeren.

Sudermann heeft zijn winterintrede gemaakt met een nieuw stuk 'das Blumenboot,' een stuk, dat hiper modern is en reeds verleden winter als boek verscheen om eerst het publiek met den eigenaardigen inhoud vertrouwd te maken. Blumenboot is geheel een contrast met zijn Stein unter Steinen, dat in 1905 het eerst ten tooneele kwam. De groote *Men* ziet hier gaarne Sudermann's werken; zij prikkelen, amuseeren en geven aan de acteurs en actrices gelegenheid hun talenten aan het publiek te toonen.

Weldra wordt hier weer eens een nieuw theater geopend aan de Nollendorfplatz! das neue Schauspielhaus met de Mozart-saal. Uitwendig maakt het een grappig effect; het is echter nog niet klaar, ik zal dus mijn oordeel opschorten tot het geheel gereed is. Het openingsstuk is een Shakespeare, 'Sturm,' dat op de tegenwoordige manier met begeleiding van muziek, wanneer er elfen-dansen of kooren in voorkomen, wordt opgevoerd. De kleine leerlingen der Isadora Duncanschool in het Grunewald zullen aan 'Sturm' medewerken. Het publiek wordt dan in de gelegenheid gesteld met de elegante danseresjes kennis te maken. Ik moet gulweg bekennen, dat het optreden van deze gracieuse kindertjes met hun natuurlijke bewegingen allerliefst is. Ik zag hen eenmaal en was verrukt over de eenvoud en gratie, waarmede zij hunne dansen uitvoerden. De kleeding is doodsimpel, een los reformjurkje, bloote voeten en beenen en onder het kleedje nog een reformhemdje, alles even smaakvol en eenvoudig. Het haar is meestal gescheiden en met een band bij elkaar gebonden, zonder eenige kapperkunsten. Alles wat Isadora Duncan aangaat, interesseert het Berlijnsche publiek, niettegenstaande meinig maal veel slechts van haar verteld wordt, zoo blijft haar aureool alhier toch behouden. In mijn volgend schrijven kom ik op de school in het Grunewald en de Mozart-saal terug!

Berlijn 13 Oct. 1906.
MEA.

Causerie uit Den Haag.

Dit prachtig herfstweer - toegiftje op een zomer dien zelfs de meest verstokte pruttelaar geen ‘groen geverfde winter’ kon noemen - zoo érgens zeker naar eisch gewaardeerd in onze stad van vele wandelingen en vele tot-wandelen-steeds-bereide renteniers.

Bosch en Scheveningsche Boschjes zijn 's middags bijna te druk bezocht, voor wie echt buiten wil zijn.

Het strand wordt nu òf verrukkelijk òf intens treurig gevonden: verrukkelijk is Scheveningen in dezen tijd voor wie willen genieten van de zeelucht, van de altijd wisselende, grootsche zee; weemoedig stemt dat stille strand hen, die den heelen zomer daar zaten te midden van een drom met menschen volgepropte badstoelen, de mama's genietend voor hun ‘pootje badend’ kroost, of zelven zich aan dat kinderlijk vermaak overgevend (op warme dagen zag men niet zelden dikke ‘moesen’, schoenen en kousen in de hand, het toilet op voetbaden ingericht, zegevierend door de branding stappen) de dochters toetend, babbelend of flirtend.

Laatstgenoemd amusement valt vooral in

den smaak van de opgroeiende jeugd, van hen die nog bezig zijn nuttige kundigheden te verzamelen, en wien de weidzomersche zes weken gegeven zijn om te rusten op hun lauweren... als zij die behaald hebben, en anders rusten zij tòch. Half Juli tot September! In die zalige periode wemelt het in Kurzaal en aan strand van kadetten en adelborsten en - tot groot genoegen dier aanstaande helden te land of te water - ook van aardige jonge meisjes: bakvischjes die bijna alles weten wat een jonge dame met een gesoigneerde éducatie moet weten, meisjes die nog maar één half jaar op 'die akelige schoolbanken' behoeven te zitten.

Nù zitten zij op dat gehate plekje, nog droomend van het zomerseizoen; van dat gezellig middag-flaneeren op het strand; en vooral van die avond-Kurhausgangen: eerst luisteren naar de muziek - daar moet men doorheen - maar dan, in de pauze, dat parade loopen op het terras en... nog even, gauw, een dansje, in de conversatiezaal, bij de piano! Genoeg om een heelen winter over na te denken en te praten.

Maar ook onder de niet-meer-piepjonge Haagsche schoonen zijn er velen, vaste Kurhausklanten die nu een zwaren tijd doormaken: nog acht lange maanden eer die heerlijke Kurzaal zich weer ontsluit voor deze, om met Borel te spreken 'Haagsche damemeisjes, die het Kurhaus als haar tweede huis beschouwen.' Wat moet het voor háár zijn dat gebouw, anders zoo vol 'vreugde-om-te-leven,' nu gesloten te zien, zwijgend en donker, somber, ernstig! Mijne pen weigert het te beschrijven; ouwerwetsche romanstijl waarbij die overgevoelig weerbarstige pen den auteur veel moeite, den lezers veel verveling bespaarde.

Seinpost is in het afgeloopen seizoen gesloten gebleven: de eischen van verbouwing ter voorkoming van brandgevaar, werden zoo hoog, dat men vreesde de exploitatiekosten niet te zullen goedmaken. Recht jammer zou het zijn als dit werkelijk mooie gebouw later gesloopt werd. Toch is dat te vreezen.

Het naar mijn opvatting nièt-mooie, nieuwe, kolossale Palace Hotel was, naar men zegt, dit jaar niet zoo druk bezocht als in het vorig seizoen. Waarschijnlijk zijn de moeielijke tijden in Oost-Europa van invloed geweest op de reisplannen van allerlei rijke Russen, Hongaren enz. Geen andere dan zùlke Kurgäste kunnen zich een verblijf in het Palace Hotel permitteeren; 'dubbel overgehaald, peperduur' luiden eenstemmig de berichten; over de kwaliteit van diner enz., zijn de opinies meer verdeeld; maar het verschil van meeningen op dat punt, laat zich eenvoudig verklaren uit den persoon die in dit of dat seizoen den scepter zwaait... in de keuken. Naar het schijnt heeft de Maatschappij Zeebad Scheveningen de hand gelegd op één kookgenie die alle kunstenaars in dat vak overtreft. Sedert nu àlle Scheveningsche hôtels aan genoemde maatschappij hooren, fungeert deze Vatel beurt om beurt in de verschillende logementen, het ééne seizoen wordt het Palace Hotel, het andere de Galeries hem tot plaats zijner werkzaamheid aangewezen, den éénen zomer wordt den gasten van Hotel Garni, den anderen aan de bezoekers van Kurhaus dit unicum gegund, enz. enz. De habitués en Feinschmecker zorgen natuurlijk te weten te komen waar deze specialiteit verblijf houdt, en richten hun eet- of logeerplannen daarnaar in; de met deze inrichting onbekenden, moeten afwachten wat het lot in deze over hen beschoren heeft.

In het volgend seizoen krijgt het Philharmonisch orkest, en dus het Kurhaus een nieuwen dirigent. Het publiek nam den laatsten avond van September een warm - het Kurhaus publiek is warm - afscheid van Scharrer, die hier drie seizoenen als dirigent optrad. De nieuwe leider zagen wij al drie avonden 'aan het werk.' Van wat

ik hoorde apprecieerde ik zijn verdiensten het meest in een Liszt-werk; Beethoven leek mij van hem, in 't groot genomen, te beweeglijk, te sterk gekleurd.

Overigens een knappe bol die alles uit het hoofd dirigeerde (een ongelooflijk zware opgaaf, die vele jonge dirigenten zich zelven geven) en... een knap uiterlijk, een factor die meetelt voor succes in een Kurzaal, maar die niet zonder gevaar is voor de zomergemoedrust van vele Haagschen; bij een dagelijksche gang naar die plaats, zoekt en vindt men natuurlijk emoties die door de dagelijksche aanschouwing van een goed gebouwd figuur al licht een dweperig-verliefd tintje krijgen. En zoo zal, wie weet! dr. Kunewald misschien een mededinger worden van Witek, den concertmeester, eerste der violen, nu al gedurende verscheiden seizoenen het *enfant chéri* van het Kurhaus-publiek.

Bij het korte bezoek van de koninklijke familie aan de hofstad, konden wij met eigen oogen zien, dat de reputatie der Teck's, bekend om hun uiterlijk schoon, niet geüsurpeerd

is. Deze hertooglijke familie, aan het trotsche Engelsche hof zeer gezien, heeft, misschien oòk dank zij het bekende knap uiterlijk, altijd bijzonder goede huwelijken gedaan. Hier zagen wij dat paar als gasten van de Koningin-Moeder, met Koningin en Prins Hendrik afstappend aan den koninklijken bazaar; naar 't schijnt moeten alle gasten van het hof gelooven aan dit bezoek, waarbij ik voor mij altijd een indruk krijg van veel interessants, maar vooral van véél, véél, en nog eens véél.

Bij de plechtige opening der Staten Generaal werd dit jaar voor 't eerst de gouden koets gebruikt. Verder was het de gewone optocht met ‘gaande een lakei naast elk portier’ en waarbij de hofcourier te paard in vuurrood door de van heinde en verre gekomen provincialen, altijd wordt aangezien voor ‘een heele hooge,’ blijkbaar tot genoegen van dit gewichtig personaadje.

Bij dezen tocht van Koningin en Prins, heeft ieder die de gouden koets zag met een lichte gedaante er in, duidelijk opgemerkt dat de Koningin er bijzonder goed en opgewekt uitzag. Laten wij aannemen dat er menschen zijn met een fenomenaal scherpen blik, en hopen dat die bevoorrechtten juist gezien hebben. Ik moet bekennen tevreden te zijn geweest met bij 't voorbijgaan der beroemde koets-huwelijkscadeau, te kunnen constateeren dat de Koningin een licht geel toilet aan had, waarbij een toque met hooge aigrette, alles wit en heel licht geel. Het totaal der vluchtige verschijning maakte een fijn gedistingeerden, jongen indruk.

't Is een zomer-uit-duizend geweest voor de mode van transparant-stoffen, in dagelijksche taal zeer oneerbiedig ‘kiekeboe’ genoemd. Door enkele dames werd in de allerwarmste dagen deze mode zeer ver doorgevoerd, zóó ver soms dat de geheele schouders slechts met een doorzichtig waas bedekt waren. 't Lijkt er heusch naar of de heel jonge meisjes weer tot de bloote-halzen dracht zullen komen. Nù zou dit ons nog vreemd, ongepast zelfs lijken; maar er is niets ter wereld waaraan men niet went... in modezaken, en zoo zal misschien een volgend geslacht het tegenwoordige uitlachen om die hoog, stijf ingepakte halzen en om de domheid van daardoor dat lichaamsdeel leelijk gemaakt te hebben, een verwijt waarvan wij, gesteld wij dan nog leven, de gegrondheid niet zullen ontkennen. In elk geval heeft deze doorzichtigheids- en halve-mouwen mode het voordeel van de jeugd te harden tegen de weerswisselingen die gewoonlijk plaats hebben met een snelheid waarvan menig tooneeldirecteur voor zijn décoraties jaloersch kan wezen en waartegen wij bestand moeten zijn.

X.

Varia.

In een correspondentie aan Ina de G. (zie Lelie van 10 Oct. jl.) schreef ik o.a. naar aanleiding van een zoogenaamde modelinrichting:

> *‘Daarenboven, het héét natuurlijk, dat de verpleging en verzorging door de aangestelde zusters boven allen lof is verheven. Maar wat weet men daarvan? Wie houdt toezicht? En hoe wordt dat uitgeoefend?’*

Een fraai antwoord op deze vraag geeft in zekeren zin *‘Het eerste Jaarverslag* van *Het Tehuis Annette*, voorloopig opgericht ten behoeve der ongehuwde moeders en hare kinderen en gesteund door “Onderlinge Vrouwenbescherming.”’ - Want, zoo ook dit verslag niets te maken heeft met de door mij in de aan de Ina de G. gerichte

correspondentie bedoelde inrichting, het levert een schitterend bewijs in het algemeen van de onverantwoordelijke wijze, waarop het toegaat achter de schermen, in de eerste plaats met het *geld* der contribueerende leden, in de tweede plaats met *de zorg* voor de verpleegden. (slachtoffers noem *ik* hen).

> *'De Directrice die wij bij de oprichting hadden benoemd voor een half jaar op proef, bleek niet de rechte persoon op de rechte plaats te zijn. Schoon we dit van 't begin afbemerkten, verlengden we toch het proefhalfjaar met drie maanden, overwegende, dat gedurende de zomermaanden bijna niemand toezicht had geoefend.*[1)]
> *Aldra bleek het, dat wij van haar voor ons huis niets te hopen hadden. De eerste negen of tien maanden van het bestaan van het Tehuis Annette hebben ons oneindig veel moeite, verdriet, en geld gekost.*[2)]
> *Het besluit om haar definitief met Februari te ontslaan, werd in October genomen, en in hare plaats werd Zuster Brouwer benoemd. Deze had echter nog een kraam-*

1) Spatieering is van mij. Het Tehuis werd in *Juni* geopend! Commentaar dus overbodig!
2) Het Tehuis bestaat 13 maanden!!

vrouwverpleging op zich genomen, zoodat zij pas 17 Maart haar taak kon aanvaarden.
Gedurende den tijd, die verliep tusschen het ontslag der eerste en de komst der tweede directrice, werd de zorg van het Tehuis welwillend overgenomen door mejuffrouw Meijers. Gedurende haar verblijf herademden wij, ofschoon zij niet de bekwaamheden bezat, die voor de functie noodig zijn.[1)]

Door een betreurenswaardig misverstand meenden een paar dames zich te moeten terugtrekken. -
Dr: Abrahams, onze niet genoeg te waardeeren raadsman op medisch gebied, deed ons echter begrijpen, dat het niet in het belang der kindertjes was, als zij op den leeftijd van acht weken reeds ten derden male van verzorging, en dan nog van voedsel moeten veranderen. -'

De plaats ontbreekt mij, om hier nog meer van dergelijke naieve bekentenissen van onkunde en onnoozelheid, om niet te zeggen onwil, te citeeren.

Immers, wat blijkt uit dit officieele verslag zelf.

Ten eerste, dat de presidente- en secretaressespelende dames *wel* plezier hebben in het oprichten eener vereeniging, met vergaderingen, bijeenkomsten, jaarverslagen in de courant, enz., maar *niet* om hun zomergenoegens ook maar voor één enkel jaar op te offeren, terwille van de goede zaak waarin zij heeten zooveel belang te stellen. Immers, zij richten een geheel nieuw thuis op, in den *zomer*, stellen aan het hoofd daarvan een persoon, waarvan ze niets af weten blijkbaar, en moeten dan, na eenige maanden, onnoozel weg komen bekennen, dat ze in dien zomer (*dus van het begin af*) geen van allen ook maar eenig toezicht hebben uitgeoefend op een dure en nieuwe en, gelijk van zelf spreekt, toezicht *behoevende* inrichting van zoo veel omvattenden aard als een Tehuis voor ongehuwde moeders. -

Ten tweede. Dat zij, om welke reden blijft in het duister, een directrice benoemden van wie ze *niets* afwisten, wat haar goeden wil en bekwaamheid betreft, en van wie ze achterna dus niets dan slechts hebben te getuigen; en dat zij tot haar opvolgster kozen iemand, die niet vrij was die taak dadelijk te aanvaarden, zoodat het 'tehuis', reeds vele maanden lang geheel in de war gestuurd door directrice nommer-één, nog een tijdlang daarna bleef overgeleverd aan het bestuur eener juffrouw Meijers, van wie het verslag-zelf bekent, dat ze *niet* de bekwaamheid bezat tot het haar toevertrouwde werk. -

Ten derde. Dat er dientengevolge voortdurend veel geld is *verknoeid*, en van de *dertien* maanden waarin het tehuis bestaat *negen of tien* nutteloos zijn verloren gegaan.

Ten vierde, dat de zelfopofferende en nuttige dames reeds in het éérste jaar van hun nuttigheid onderling aan het ruzieën zijn geraakt, en hebben vergaderd om 'betreurenswaardige misverstanden' te maken en dan weer bij te leggen, - inplaats van toezicht te houden op hun thuis.

Ten vijfde, dat zij ontbloot zijn van ook maar de meest oppervlakkige kennis van zuigelingen-behandeling, daar een *dokter* noodig is om hen in hunne onnoozelheid aan het verstand te brengen, dat niets nadeeliger is voor een kind, dan het in den tijd van acht weken na zijn geboorte *drie* maal (zegge driemaal) van voedsel en verzorging te laten veranderen. En dat zonder nòódzaak hoegenaamd!

1) Spatieering is van mij.

Met hoevele dames-vereenigingen en modelinrichtingen gaat het achter de schermen precies zoo toe, en *erger* nog? Alleen, de meesten hebben niet zulk een onnoozelheid in het zichzelf te schande maken als de naieve dames van ‘Het Tehuis Annette’ en ‘Onderlinge Vrouwenbescherming.’

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

- Aan de velen, die mij verzoeken ook *mijne* meening over *Degelijkheid* (zie ingez: stuk van Caprice) te willen mededeelen, zij hier reeds nu bekend gemaakt, dat dit inderdaad in mijne bedoeling ligt te zijner tijd. -

Excelsior. - Tot mijn spijt moet ik U nog laten wachten, wegens plaatsgebrek deze week. -

N. N. - Vriendelijk dank voor Uw lieve attentie. -

Mej: **E**. **te H**. - Een brief, met een *hollandschen* postzegel hierheen-gezonden, is door mij geweigerd. - Uw volledig adres stond achter op. - Een bijgaand manuscript van U ontving ik in goede orde, moet ik nog lezen. - -

Mevr. **V**. **te Z**. - Uw vorig pseudoniem kan ik mij niet herinneren. Het is ook reeds zóó lang geleden, dat ik van U hoorde. Juist daarom deed mij Uw gelukkige, opgewekte brief zooveel genoegen. Nogmaals hartelijk gelukgewenscht met Uw nieuw geluk.

Het was zoo heerlijk te lezen, wat gij daarover schrijft. En ook over Uw nieuwe hoop schrijft gij zoo recht in de ware stemming, dunkt mij. - Dat onderwerp waarover gij mij een artikel wilt laten schrijven, zou dunkt me door Uw ondervindingen eigenlijk veel meer iets voor U-zelf zijn. Wat dunkt U daarvan? - Ik zou zeggen, niemand beter dan eene als gij-zelve nu zijt, kan er op de rechte wijze over schrijven, want hetgeen gij daaromtrent zegt is volkomen waar. En ik ben het volkomen met U eens, dat zulke gezegden dikwijls den betrokkenen hard in de ooren klinken, ofschoon het mij-persoonlijk toch een raadsel blijft, dat men zich, uit vrees voor bespotting, of nagewezen worden als oude-juffrouw, hals over kop waagt aan het eerste het beste huwelijk, dat zich aanbiedt. - Samenleven dag in dag uit met iemand, dien men om zulk een reden neemt, lijkt mij zulk een namenloozen gruwel, veel erger dan de speldenprikken en hatelijkheden aan het ongetrouwd-zijn verbonden.

Uw zinssnede echter hieromtrent neem ik met volkomen instemming over.

'*Niet ieder meisje heeft kracht genoeg in te roeien tegen het lot en het leven en de onfijngevoeligheid der menschen*, *en ondanks dat alles opgeruimd, flink*, *levenslustig en zich-zèlf te blijven; menig meisje heeft mij haar nood geklaagd*, *minder over haar ongetrouwd zijn*, *dan wel over het mikpunt zijn van flauwe ongevoelige aanmerkingen en toespelingen*, *die beleedigend en kwetsend voor haar zijn.*'

Karakters verschillen. Ik heb zelve een bijzonder onafhankelijke natuur, maar ik ken heel veel vrouwen, die dit niet hebben, en zich zonder moeite schikken in 'n alledaagsch volstrekt niet uit verheven-liefde gesloten huwelijk, dat misschien wel tot stand kwam door dergelijke motieven harerzijds als de door U geschilderde.

Henca. - Dank voor Uw vriendelijk briefje. Ja, een gedachtenwisseling als deze kan voor velen zijn nut hebben; daarom vestigde ik-zelve de aandacht op Caprice's stuk.

Regina. - Uw brief beantwoord ik zoo mogelijk reeds in het volgend nummer. Ik ben blij weer eens iets van U te hooren, maar zag zeer op van den inhoud, en van de reden van uw stilzwijgen. Plaatsgebrek dwingt mij U dezen keer slechts dit te antwoorden.

Lucy B. - Ik zal het voor U nazien. De uitgever weet het reeds waarvoor ik U noteerde, maar ikzelf zal de bewuste Lelie opzoeken. - De indrukken zal ik lezen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Zuster O. - Uw ingez: stuk komt de volgende week, met mijn antwoord.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Drie maanden

in een Sanatorium kunnen een vijftienjarig meisje volkomen genezing brengen. Het benoodigde kapitaal is *f* 200. De helft van dit bedrag hoop ik te verkrijgen door middel eener verloting Een schilderes heeft een zeer mooi aquarel in fraai vergulde lijst voor dit doel afgestaan. Indien thans tijdig wordt geholpen, kan dit jonge leven nog gered. Daarom wordt dringend verzocht een lot te nemen in bovengenoemde loterij. Ook gaven worden dankbaar in ontvangst genomen door

Annie de Graaff,
66 Frankenslag, Den Haag.

Ingekomen antwoorden.

Op de vraag van '*Handschoentje*' wil ik graag volgens mijn beste weten - ik was zelve ruim twee jaar in Deli - antwoorden. Om van een trouwjapon in Indië pleizier te hebben, doet men verstandig mousseline de soie of messaline te nemen. Dit is voor Deli zoowel als overal elders in Indië 't meest practisch. Alle zware wollige stoffen zijn onbruikbaar, tenzij in een zeer koel klimaat.

Hopende hiermee de vraagster van dienst te zijn, verblijf ik met gevoelens van hoogachting

Uw zeer dienstw:
E. Overduyn Heyligers.
Stationsweg 10, Leiden.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged

31 October 1906.
20ste Jaargang.
No. 18.

Hoofdartikel
Klagen.

III.

Het socialisme is zooals wij hebben gezien niet Christelijk doch materialistisch. De christen wil naastenliefde en broedermin, doch wil ook dat de mensch voor zich en zijn gezin zorgt, de christen wil vrijheid, onafhankelijkheid, wil het recht voor zich om zijn leven in te richten zooals hem zelve goeddunkt, met verantwoordelijkheid tegenover zijn God. Dat eerste Christengemeenten communistisch leefden, was niet *eisch* des Christendoms. Ook nu nog zouden Christenen zich communistisch kunnen inrichten.

Doch het schijnt dat er Christenen zijn, die geen kans zien de menschen individueel te brengen tot broedermin, naastenliefde, zelfopoffering en verloochening en nu willen trachten dit alles te reglementeeren. Maar voelt men dan niet het hemelsbreede onderscheid tusschen vrijwillige en gedwongen deugden. Maar, zal men zeggen, plaats de mensch in andere omstandigheden, in omstandigheden waarin hij de Christelijke, of wil men, menschelijke deugden, kan ontplooien en hij zal anders handelen. De tegenwoordige inrichting der maatschappij brengt noodzakelijk mede, dat de een den ander uitbuit, tracht te ontfutselen wat hij kan, om zich zelve staande te houden. Zeker daarin schuilt veel waars. *Waar* is het, dat de omstandigheden een machtigen invloed doen gelden op 's menschen handelingen, maar evenzeer is waar, dat datgene wat wij thans in 't maatschappelijk leven waarnemen, uitvloeisel is van 's menschen denken, voelen, handelen. *De geschiedenis leert ons, dat overal en ten allen tijde er een vorm van samenleven noodzakelijk was, waarin de mensch als 't ware zichzelve aan handen legde, wetende dat hij zelf niet in staat was, zich individueel te beperken als niet een centrale macht boven hem was geplaatst.*[1)]

De inrichting der maatschappij spruit voort uit de eigenschappen der gezamenlijke individuen; hetgeen zich afspiegelt in den enkelen mensch, dat zelfde spiegelt zich ook af bij de gezamenlijke menschen, bij de natie. En wij

1) Ten bewijze hiervan, als een voorbeeld dat de toestand goed illustreert, het volgende: Iemand die veel misbruik maakte van sterken drank zeide mij: ‘wanneer er gestemd moest worden door de Nederlandsche natie over een wet die het verbod behelsde van afschaffing van alle sterke nranken, zou ik vóór die wel stemmen,’

weten, dat de menschen in doorsnede *minder aan de maatschappij willen geven dan ze er van wenschen te ontvangen.* Denk maar eens aan de belastingen. Hoe eerlijk men anders ook mag wezen, op 't gebied van belasting betalen, meent men dat een kleine dieverij wel geoorloofd is.

Algemeen zal men vinden, dat er veel meer over *rechten* gesproken wordt dan over *plichten;* uitvloeisel van egoïsme.

En waar wij allen neigingen hebben meer te wenschen ontvangen dan te geven, hoe zal daar een maatschappij kunnen bestaan, die berust op dit beginsel, dat daar lijnrecht mee in strijd is, of waar ten minste ieder er van doordrongen is, dat hij niet meer zal ontvangen dan hij heeft gegeven.

In theorie mogen wij o zulke brave menschen, zoo zonder eerzucht, zoo zonder zelfzucht zijn, zoo gebroken hebben met standsverschil, met vooroordeelen, doch de werkelijkheid leert ons wel anders.

Toen de Fransche revolutie alles had genivelleerd, toen waren het de uit het volk voortgekomenen, die wel het allereerst naar titels en rangen verlangden, en niet onaardig is wat men van graaf Mirabeau verhaalt. Toen deze graaf, die een rol speelde in de Fransche revolutie, des anderen morgens na een stormachtige vergadering van den vorigen avond aan een zijner kennissen vertelde dat alle titels en rangen waren afgeschaft, werd aangesproken door zijn bediende: '*burger* Mirabeau', antwoordde hij woedend 'Ezel wat veroorlooft gij u, wilt ge mij in 't vervolg wel aanspreken met 'heer Graaf'. Zoo zijn de menschen nu eenmaal. Het zelfde is mij opgevallen bij arme lieden en socialisten nog wel, die naar de nieuwe wereld verhuizen, en oogenblikkelijk al, in den eersten brief aan kennissen of familie, hun gewone naam in een meer deftige veranderen zonder noodzaak, of Engelsche woorden gebruikten, waarvan de beteekenis hun nog onbekend was.

Ja, ik meen zelfs te weten, dat er een sociaal-democraat is in ons land, die willekeurig voor de eindletter nog een c voegt, om daardoor een meer deftiger naam te krijgen. Ik gun zulke menschen gaarne hunne ijdelheid, doch van socialisten mag men dat het allerminst verwachten.

Het blijkt ook wel in de geschiedenis, dat hoe goed ook bedoeld om een meer harmonischer leven onder elkaar te verkrijgen, dit altijd is afgestuit op de menschelijke onvolmaaktheden en ondeugden. Dit bleek ook in de boekdrukkerij van Werner, de bekende woordvoerder der 'Jongeren', zooals zij zich noemden.

Daar de socialisten over 't algemeen ook strijd voeren tegen het stukloon, daar voerde hij in overleg met de lettersgezellen in, om niet meer per stukloon te werken, doch tegen een weekloon van 30 mark. Zij leverden echter[8], gelijk Werner in een openbare bijeenkomst aantoonde, vaak arbeid ter waarde van 1,5 mark en alle aansporingen tot verbetering leden schipbreuk. Toen een compagnon van Werner eens om meer stilte verzocht omdat hij zóó niet kon werken, 'brulden' zij, gelijk Werner het uitdrukt de Marseillaise uit, bijzonderen nadruk leggende op: 'Weg met de tirannie.' Werner zag zich weer genoodzaakt stukloon in te voeren en twee gezellen te ontslaan. Den 30en November moest het partijbestuur van Berlijn ook optreden om den hevigen strijd tusschen de boekdrukkerij der 'Leipziger Volkszeitung' en hare sociaal democratische werklieden te beslechten. Wat zijn er niet vele voorbeelden van patroons die door hunne arbeiders hemelhoog worden verheven en die voor wat men noemt, beste patroons doorgaan, die ook werkelijk een natuurlijke goedheid

(8) Zie bovengenoemd werk bldz. 271.

bezitten, doch juist door hunne goedheid op alle manieren door hunne loontrekkenden worden benadeeld. Moest, wanneer door de betrokkenen wordt erkend dat zij een beste patroon hebben, niet volgen, dat zij van hunne kant ook alles wilden doen om niet ten nadeele van hem te werken. En toch ziet men vaak het tegendeel gebeuren. Waar de menschelijke natuur zóó is, hoe kan men daar verwachten, dat die zelfde menschen juist voor anderen met toewijding en ijver zullen werken. Men moet wel zeer naief zijn om dat te verwachten.

Alle gestichte kolonies (en hoevele malen is niet geprobeerd te leven op rechtvaardiger gronden) hebben tot nu toe altijd bewezen dat ze zich niet duurzaam konden handhaven, om redenen, die als gevolgen waren aan te merken, van 's menschen onvolkomenheden.

Als voorbeeld de kolonie te Blaricum, opgezet door menschen met allen één ideaal, het ideaal om samen te leven, samen te werken als broeders en zusters, bezield met hooge aspiraties!

Toen schrijver dezes eens die kolonie be-

zocht en alles in oogenschouw had genomen nadat hij door een der kolonisten was rondgeleid, maakte hij de opmerking: ‘ik vind uw plan uitstekend, doch zoudt ge nu waarlijk denken dat gij allen zoo eensgezind zult leven als ge u voorstelt. Rekent gij nu niet, dat ieder mensch zijn eigenaardigheden, zijn gebreken en zijn ondeugden heeft, die ieder wel eens hinderlijk *moeten* zijn. *Voelt* gij niet in u zelve, dat allerlei factoren kunnen medewerken om de vrede te verstoren’? ‘Nu ja,’ antwoordde mijne leidsman, ‘maar dan bewijst dit dat we niet ver genoeg gevorderd zijn in de verdraagzaamheid en dat we ons daarin moeten oefenen, en van goeden wille zijn.’ ‘Maar aangenomen dat eens dat ideaal is te bereiken, dat eens de menschen zóó zullen wezen, wat ik niet toegeef, maar houdt ge dan geen rekening met de menschen zooals ze *zijn*, en waar grond voor bestaat dat ze zoo zullen blijven?’ Alles zou wel meevallen, doch ook de proef op de som heeft ons bewezen, dat dit niet zoo was.

We kunnen mooie theorieën opbouwen, al het oude afbreken in ons geestesoog, de wereld zien zooals wij ze zoo graag zouden wenschen; teruggekeerd in 't werkelijke leven zien wij dat het slechts droomen zijn. De droeve werkelijkheid leert anders. Wanneer wij de menschen bestudeeren in hun dagelijks leven en doen, dan zien wij zoo dikwijls dat afgunst en nijd, zelfzucht, twist en liefdeloosheid hoogtij vieren en waar wij dat waarnemen in het dagelijks leven der menschen onderling, daar is grond voor het vermoeden, dat zich datzelfde afspiegelt in de natie, in het geheel.

* * *

Dat het socialisme veld wint is geen wonder.

Integendeel. Veel meer mag het vreemd gevonden worden dat het niet sneller voortgang neemt.

Als men de socialisten toevoegt: ‘Het socialisme dat ten doel heeft den individueelen strijd om het bestaan, de wedijver, het mededingen van de menschen onderling, de voorwaarde en de oorzaak van alle ontwikkeling op te heffen, zou geen vooruitgang maar een teruggang zijn, een terugkeer tot barbaarsche toestanden;

dan moge dit alles heel waar zijn - de socialisten hebben ook nog nooit aangetoond dat het *niet* waar is - toch maakt die redeneering niet den minsten indruk op arme menschen.

Zij hebben nu eenmaal zooals een socialist het uitdrukt ‘niets anders te verliezen dan hun ketenen.’*)

Hun program is zoo aanlokkelijk, dat geen der partijen in 't belooven op verre na niet kan konkureeren. De kiezers kunnen alles krijgen wat ze maar willen en natuurlijk kosteloos. Kosteloos onderwijs. Kosteloos openstelling van alle inrichtingen, van openbaar onderwijs, met gratis verstrekken der leermiddelen en zoo noodig van verpleging der leerlingen.

Sterk opklimmende belasting op de inkomsten, het vermogen en de erfenissen met vrijstelling van lagere inkomsten en vermogen. Kostelooze geneeskundige behandeling en verpleging bij ziekte en bevalling en kostelooze begraving waar deze worden verlangd. Verzekering van arbeiders tegen ziekte en ongelukken, pensioneering der werklieden op kosten van den staat en onder controle van belanghebbende verantwoordelijkheid der werkgevers voor alle ongelukken der arbeiders in hun dienst overkomen, zorg der gemeenschap voor werkelooze arbeiders, voor weezen

*) J. Stoffel ‘Op den verkeerden Weg’.

en halve weezen, en om ook boeren en kleine pachters in de strikken te vangen volgens verkiezingsprogram van 1897:

'Betere regeling van het pachtcontract ten bate van boeren en arbeiders, berustende op het beginsel, dat alleen pacht behoeft betaald te worden van de netto opbrengst van het bedrijf, dus nadat van de totale opbrengst zijn afgetrokken de noodzakelijke onkosten waaronder ook een voldoend loon voor de arbeiders is begrepen.

Opneming in de pachtcontracten van het minimum-getal arbeiders, dat de boer 's zomers en 's winters vast in dienst moest houden, te bepalen naar den aard en den omvang van het bedrijf, en de plaatselijke omstandigheden.'†)

Ook schoolvoeding en kleeding nog.

Is het niet om van te watertanden? en is het wonder, dat menschen, die waarlijk niet te ruim zijn bedeeld met aardsche goederen, of die voor klein of middelmatig loon voor anderen moeten werken, gelokt worden door zulke schoone beloften.

En de kosten voor al die kosteloosheden plus pensioneering zijn gemakkelijk te vinden. Sterk opklimmende belasting op het inkomen

†) Wie zou bezwaren hebben tegen al die in vervulling kunnen komende beloften, als er eenigzins grond was te denken, dat zoo iets bestaanbaar kon zijn.

en de erfenissen is het middel om aan geld te komen.

En als al die beloften zijn vervuld, dan als einddoel, de opheffing van particulieren eigendom.

Het spreekt wel vanzelf dat bij al die voorbereidende werkzaamheden en ten slotte bij geheele opheffing van privaateigendom, een groote uitbreiding van ambtenaren noodig is, en het ligt voor de hand, dat de ambteloose burgers voor een groot deel afhankelijk zijn van hunne patroons, dat zijn in dat geval: de ambtenaren.

Reeds nu wordt er geklaagd, dat wie niet 'in den pas staat' bij autoriteiten minder op bevordering of benoeming mag rekenen, hoeveel te meer zal dit het geval zijn wanneer het getal van degenen die mede zeggingsschap hebben, verdubbeld wordt.

De staatszorg voor zijne burgers zou zoo uitgebreid worden, dat men meer en meer tot de regeerende machten zou gaan opzien als zijnde de eenige macht die redding kon brengen en dit zou ons tot gewillige werktuigen maken van de bureaucratie.

En andere patroons zouden er niet zijn dan die welke wij zelve langs den weg van algemeen kiesrecht hadden verkozen. De helft plus een of zoo groot de meerderheid was, zou zich vrijwillig schikken naar de zelf gekozen patroons, doch de minderheid zou heel eenvoudig *moeten.*

Men kan daartegen aanvoeren, dat dit ook nu zoo is en in zeker opzicht is dit waar, doch met dit onderscheid, dat men in de de socialistische toekomststaat in alle opzichten moest berusten in de leiding, tot in de kleinste bedrijven, van de zelf gekozen leiders, terwijl men nu nog keuze heeft tusschen verschillende patroons en men tot zekere hoogte vrij is voor *wie* men wil werken en voor *wie niet.* Ook zou men niet vrij wezen in de keuze van zijn beroep, evenmin als men dat thans is. Zeer gemakkelijk zou het zich kunnen voordoen, dat de aanvoer van jeugdige arbeidskrachten in één vak zoo sterk was, dat de staat noodwendig beperkende bepalingen moest maken.

Bovendien zou de verantwoordelijkheid van den mensch voor zijn eigen daden, door de zich steeds uitbreidende staatszorg zoodanig verminderen, dat het gevoel van plicht om voor ons zelven te zorgen en voor hen die van ons afhankelijk zijn, zou verzwakken. De prikkel om door eigen arbeid, zuinigheid en spaarzaamheid zijn toestand te verbeteren zou ophouden te bestaan en ten slotte op demoralisatie uitloopen.

Vele voorbeelden, in kleinen kring waargenomen, duiden hierop. Als een sterk staaltje ter illustratie kan ik het volgende mededeelen. Een werkman, die ik heel goed kende, die in de Vereenigde staten een weekloon verdiende van *f* 45 's weeks, wees ik er eens op, nadat hij mij verteld had dat zijn loon 'schoonop' ging, hoe verkeerd het voor hem was zóó te handelen. Hij toch kon iedere week wel iets terzijde leggen voor den ouden dag, doch hij antwoordde mij dat er dan nog wel plaats was in 't armenhuis.[1)] Zoó erg is het natuurlijk bij ieder niet, doch de gewone durchschnittsmensch heeft de prikkel van belooning en privaat bezit noodig om zich in te spannen en wie dat ontkent, kent de menschen niet.

Het begint alreeds bij kinderen op school. Misschien dat er thans vele onderwijzers zijn die ook *die* oude methode hebben afgeschaft, doch in mijn jongensjaren werkten

1) Laat dit een van de uitzonderingen zijn. In de meeste gevallen, ontloope dit gebouw, wie het ontgaan kan, mede omdat het vermindering van positie geeft, doch hoe, wanneer het inplaats van armenhuis een gasthuis was? Men sluite nimmer de oogen, en heeft rekening te houden met de menschen zooals die nu eenmaal zijn.

de goedkeuringen van den meester om het hoogste plaatsje te bezetten of om een griffel ter onderscheiding -te bekomen uitstekend, om den ijver der leerlingen aan te wakkeren!

En wanneer de minder vlijtige even goed was gevrijwaard voor broodsgebrek en even goed kon profiteeren als de vlijtige, dan vrees ik dat vlijt en ijver tot de zeldzame deugden zouden gaan behooren.

Wie dat niet inziet, heeft zeker nooit aan het hoofd van een zaak gestaan of is daarin als werkman werkzaam geweest.

Dat de verdeeling van de goederen en waren door de gemeenschap voortgebracht, onmogelijk zou kunnen plaats hebben naar de behoeften der menschen - gegeven de menschen zooals die nu eenmaal zijn - wordt ook door sommige socialisten ingezien.

Rienzi (van Kol) schrijft in zijn werk: 'Kapitalisme en socialisme' waarin hij een pleidooi levert voor verdeeling van de productie 'aan ieder volgens zijn verdiensten' het volgende:[2)]

'Kunnen alle ministers van finantiën, behangers en banketbakkers het op zich nemen, in vereeniging met elkander, één enkelen schoenpoetser gelukkig te maken? Zij kun-

2) Kapitalisme en Socialisme deel II bldz. 49.

nen 't niet volbrengen, langer althans dan een uur of twee: want ook de schoenpoetser heeft een geest, geheel onderscheiden van zijn maag; en zou indien ge 't wel wilt bedenken, voor zijn voortdurende bevrediging en verzadiging *deze* toebedeeling noodig hebben, niet meer en niet minder: *Gods oneindig Heelal* voor zijn *uitsluitend* gebruik teneinde daarin oneindig te genieten en elke behoefte te vervullen, zoodra zij ontstond', (Carlyle, Sartor Resartus), en verder:

'Is het voldoende dat iemand behoefte gevoelt aan betere spijzen, rijker kleeding, fraaiere meubelen, prachtiger woning dan een ander, om hem daarop een recht te geven?

Waarom hij en ik niet? En de slechte en schandelijke behoeften.

De aanhangers van deze leer erkennen dit bezwaar en trachten er in te voorzien door te spreken van *redelijker wijze gevoelde* behoeften.

Maar wie moet bepalen, welke behoeften redelijk en welke onredelijk zijn? Is de behoefte van sommigen om te wonen in de schoonste landschappen, te reizen door allerlei landen, om heerlijke kunstvoorwerpen te bezitten, niet redelijk, ja loffelijk zelfs? en zal men deze redelijke, doch kostbare behoeften, *kunnen* of *mogen* bevredigen? immers néén; doch waarom dan den een geven wat men den ander onthoudt.

De productie kan men onmogelijk regelen als men den vrijen loop laat aan de steeds wisselende begeerten, de grillige hartstochten, de veranderlijke neigingen der individuen, en hunne onbeteugelende behoeften moet vervullen.

Als groote behoeften aanspraak maken op groot genot, dan zullen de grootste eters, de weelderigste fatten, de meest verwende sybarieten, de *meest onnutte mannen* dus, het *meeste* - en de *soberste*, de *edelste*, de *nuttigste* mannen van ons geslacht het *minste*[1] genieten.

(Wordt vervolgd).

BIERMAN.

De eenheid in verscheidenheid.

In den diepsten grond zijn wij allen één.

Allen zijn wij menschen, d.w.z.: in elk schepsel is gelegd de kiem, waaruit zich ontwikkelt een redelijk wezen. Allen zonder onderscheid ontvingen het vermogen om te denken, te vorschen, te doorgronden. De wetensdrang behoort tot onze natuur. Wáar ter wereld menschen worden aangetroffen, daar ontdekt ge in hen wezens, met verstand en rede.

Eén zijn allen hierin, dat ze gemeen hebben hun zedelijke natuur. 't Behoort tot 's menschen wezen te onderscheiden tusschen goed en kwaad en te kennen den strijd tusschen hooger en lager natuur. Allen dragen in zich om besef van plicht en roeping en verantwoordelijkheid. 't Berouw, het begeeren zedelijk te klimmen, behooren tot aller wezen, even goed als stemmingen van geestdrift en verontwaardiging. In aller binnenste spreekt een geweten, terwijl ieder kent uren van gewetensrust en gewetenswroeging.

1) Cursiveering is van mij.

Eén zijn allen in dit opzicht, dat zij ervaren de waarheid van het woord ‘niemand zal bij brood alleén leven.’ Aller hart gaat bijwijlen uit naar de wereld der onzichtbare, onstoffelijke goederen.

Wij zijn ‘allen broeders’: geroepen tot een levenstaak, een levensstrijd, een leven van toewijding.

In ons allen is een begeeren naar stoffelijke welvaart, een streven naar geluk. We zijn allen ‘half dier, half engel,’ nu eens koningen en dan slaven. Tot allen spreken vaak natuur en kunst, het gesproken en geschreven woord. Allen gezind de verzoeking te trotseeren en allen ‘struikelen wij in vele.’

Wij hebben allen dezelfde geestelijke nooden. Wij kennen allen dagen van rust en uren van zielestrijd. Stemmingen van twijfel en vertrouwen, van moed en moedeloosheid, van trouw aan beginselen en van verloochening van het beste in ons, zijn niemand vreemd.

Wat gij waarneemt in anderen, kunt ge zien in u zelf.

Doch die eenheid treedt op in verscheidenheid.

Er is geen eenvormigheid in de menschenwereld. Tegenover de innerlijke eenheid staat de meest bonte uitwendige verscheidenheid. Deze is een noodwendigheid.

Ieder mensch heeft zijn eigen karakter, zijn eigen aanleg en neigingen en eigenschappen. Menschen kennen is nog geen menschenkennis, doch men behoeft in de laatste nog niet ver gevorderd te wezen, om te ontwaren hoezeer menschen - bij alle innerlijke eenheid - in allerlei opzichten uiteenloopen. Welk een verschil tusschen de oordeelvellingen van verscheiden personen over dezelfde en over éenzelfde zaak. Ieder heeft z'n eigen ‘kijk’ op menschen en dingen.

Deze zien wij niet altijd zooals ze zijn, doch ze zijn voor ons zooals wij ze zien.

Spreekt men niet van vier temperamenten? Daar is sanguinisch: beweeglijk, voor indrukken vatbaar; d'ander melancholisch: naar binnen gekeerd; een derde cholerisch: krachtig, vurig, moedig, geestdriftig; een vierde is phlegmatisch en kenbaar aan zijn kalm overleggend rustig volharden.

Wat dezen oorzaak is van vreugde, is genen een reden tot droefheid.

Wat den een met blijdschap vervult, wekt in den ander een stemming van verontwaardiging.

Wat dezen in verzoeking brengt, laat d'ander koud. Hetzelfde boek zal dezen stemmen tot zelfonderzoek en nadenken en dien een prikkel wezen van onreine hartstochten.

Allen ontvingen gaven, maar d'een kreeg er vijf, d'ander twee, een derde één.

Er zijn vlugge en hardleerschen; nauwgezetten en die ‘ruim van geweten’ zijn.

Allen vatbaar voor indrukken, doch hetzelfde lied gaat langs den een heen en ontroert zijn buurman.

Ieder spreekt zijn eigen taal, heeft zijn begrippen en beschouwingen en inzichten, zijn wenschen en idealen, zijn hartstochten.

Ieder leeft zijn eigen leven, zijn eigen geloof.

Deze verscheidenheid worde niet slechts als feit erkend, maar in haar beteekenis ten volle gewaardeerd.

Als maar het uiteengaan nimmer belet het telkens samenkomen, het inzien der ‘eenheid in de diepte’, het beseffen van den band die menschen aan elkaar verbindt!

Hoe dikwerf wordt de eenheid miskend en de verscheidenheid in haar waarde voorbijgezien!

Die verscheidenheid is een groote weldaad.

Zij is bron van wrijving van gedachten, van het tegenover elkaar plaatsen en het aan elkander toetsen van verschillende beginselen en inzichten, van strijd, waaruit allengs iets beters geboren wordt.

Een geluk is het te achten dat er op elk gebied bestaan: partijen, richtingen, stroomingen. Eentoonigheid en eenvormigheid veroorzaken een geestelijken dood. Kampen is voorwaarde van ontwikkeling en vooruitgang.

In 't gezin vertoone ieder zijn karakter. Geen op voeden van allen naar één voorschrift. Dit is den mensch in den mensch vermoorden.

Ieder mensch moet een persoon wezen.

De maatschappij kan niet zich vervormen en groeien, tenzij gevoerd wordt de strijd tusschen onderscheiden partijen en beginselen.

Geen zich ontwikkelend staatsleven waar gemist wordt de worsteling tusschen verschillende inzichten en idealen.

Gelukkig dat er bestaan velerlei richtingen, stroomingen op godsdienstig gebied, die samen - ieder gaande haar eigen weg - zoeken naar waarheid en klaarheid.

Die verscheidenheid moet worden gewaardeerd, ja geëerbiedigd.

Niet maar ‘verdraagzaam’ wezen, neen! ten volle waardeeren!

Wij moeten ieders recht erkennen om te denken en uit te spreken, wat hij voor waar acht; wij moeten elk de vrijheid schenken om te handelen naar zijn overtuiging, tenzij de zedewet geschonden, de eisch der gerechtigheid overtreden wordt.

Eerbied voor den andersdenkende op maatschappelijk, staatkundig, godsdienstig gebied! Eerbied voor den ernstigen twijfelaar, voor de ‘zoekende zielen’. Niemand bezit *de* waarheid.

Niets wordt ons in den schoot geworpen. 't Beste moet worden gezocht, veroverd.

Aller taal moeten wij leeren verstaan. Ieder doe - op zijne wijze en naar de mate zijner krachten - wat hoofd en hart ingeven, wat zijne rede en geweten hem voorschrijven.

Wie voor zich vordert het recht *zich zelf* te wezen, beginne met anderen niet te belemmeren in hùn verlangen om *zich zelf* te zijn.

Maar boven de grootst mogelijke verscheidenheid der menschen blijve immer erkend de eenheid!

De ontkenning hiervan is de moeder van vele zonden.

Dàn ontstaan er in de woonkamer treurige tooneelen, als men niet duldt de uitingen van ieders individualiteit.

Dan ontaardt in bijeenkomsten, vergaderingen de strijd tusschen de beginselen in personen-strijd, waarbij de zaak op den achtergrond wordt gedrongen.

Dan ontstaan godsdienstoorlogen, kettervervolgingen, haat en bittere verwijdering tusschen menschen, verdachtmaking en laster.

Dan wordt, veel goeds in zijn ontwikkeling verstikt, veel kwaads niet bestreden, niet omdat men het goede niet wil doen zegevieren, maar wijl d'een niet eerbiedigt des anderen inzicht in een zaak, omdat men niet toelaat dat ieder strijdt op de wijze die hij het best acht.

Dan gaan uiteen wie bijeen behoorden. Wie ‘schouder aan schouder’ moesten strijden, gaan ieder huns weegs.

Kringen spatten uiteen, partijen en richtingen worden gesplitst in nieuwe partijen en richtingen, alleen doordat men - trotsch alle overeenstemming in de hoofdzaken - van elkaar afwijkende opvattingen heeft in de bijzaken.

‘Eendracht maakt macht.’ Doch zulke eene die, met volledige erkenning van de verscheidenheid der menschen, berust op hun eenheid, op den band die hen aan elkaar hechten moet.

Eerbiedig dan de verscheidenheid, maar boven haar sta de eenheid!

Zie de punten van verschil, doch zoek aanstonds naar de punten van overeenstemming!

Dan kan er wezen een samenwerken, een samenstrijden, een gemeenschappelijke toewijding, ten bate van en aan de hoogste belangen.

Nooit prijsgeven het gelooven aan der menschen eenheid!

Dit geloof brengt gescheidenen - menschen, volken - weer tesaam.

Deze overtuiging vereenigt wie als strijders tegenover elkaar stonden.

Zij leert opnieuw dat zelfkennis de weg is tot menschenkennis en dat deze de kennis van eigen innerlijk vermeerdert. Zij voedt het besef van onderlinge verantwoordelijkheid en doet ons zeggen: wat ons van elkaar doe verschillen: we zijn geroepen tot één taak, tot één kamp, tot éenzelfde leven van toewijdende liefde.

A.

Ds: J.F. TERNOOIJ APÈL.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Nunspeet, October 1906.

Hooggeachte Freule de Savornin Lohman.

Naar aanleiding van uw brief aan F.L.S. te Z. in de Holl. Lelie 3.10.'06 zij het mij vergund een woordje tot U te richten.

Hoofdzakelijk verzoek ik hier te mogen verdedigen de mindere hoogachting, die U toekent aan particuliere verpleegsters; zie, pag: 223 eerste kolom:

‘Iets wat ik ook van mijn vader heb geleerd, is altijd bij plaatsgebrek onmiddelijk op te staan voor Diaconessen en Nonnen (*niet voor zoogenaamd Vrije Verpleegsters*, *want dit zijn gewone geldverdienende meisjes als ieder ander*).’

Na het lezen van bovenstaand kwam mij onwillekeurig op de lippen: ‘Scheerzacht Mr. Jan, scheer zacht.’ - En ik hoop niet, dat U het mij kwalijk neemt, wanneer ik vraag om welken reden de Vrije Verpleegster minder eerbied afdwingt, dan de Diacones? Zijn de diaconessen hoogerstaande wezens omdat zij door oogenschijnlijk wezenlijke liefde hun ouden dag verzekeren in een rusthuis; terwijl de particuliere verpleegster zelf zorgt voor haar dagelijks onderhoud en voor den tijd waarin zij niet meer zal kunnen werken? En weet ge wel, of de Zuster in Diaconessengewaad gehuld, als mensch meer eerbied afdwingt dan de particuliere verpleegster? Gaat de laatst

genoemde ook geen wonden heelen, tranen droogen, smart verzachten in de huisgezinnen waar armoede en ellende woont?

Ik zelf ben geweest zeven jaar Diacones in een der grootste Diaconessenhuizen in Holland en durf gerust te bekennen; dat als we Zondags ter kerke gingen en ik op de wandeling daarheen en bij den ingang van het Godshuis, alle wandelaars en kerkgangers met den grootsten eerbied den hoed van het hoofd zag nemen, er mij een glimlach op het gelaat kwam en wanneer ik bij het binnentreden der kerk hoorde fluisteren: ‘sta op, daar komen de diaconessen;’ werd mijn ziel weemoedig en ik gestemd tot nadenken.

Zouden de menschen ons werkelijk zooveel eerbiedwaardig vinden, of is het wellicht het kleed, dat die afdwingt.

Ik kwam tot het maken van vergelijkingen en ging ieder onzer, wat nader beschouwen.

Hoe weinigen waren innerlijk in overeenstemming met het eerbiedwaardige kleed!

En als ik bedenk hoe die ‘wezenlijke liefdezusters’ konden redeneeren over het voordeel, aan hun liefdewerkkring verbonden, d.w.z. aan het op hun ouden dag onbezorgd kunnen voortleven, stel ik mij de vraag, welk verschil er is tusschen de ‘wezenlijke liefdezuster’ en de ‘vrije verpleegster’? En wanneer ik dan geen verschil zie, zou het dan in 't vervolg niet beter zijn, niet alleen een plaatsje af te staan aan de ‘Diacones’ doch ook ééne aan de ‘Vrije verpleegster’, welke laatste wellicht na een nacht van zwaar waken, met een tram naar huis rijdt, om haar vermoeide ledematen des te eerder rust te geven?

Bij het neerschrijven van deze vraag, komt mij een voorval in de herinnering, hetwelk ik gaarne even meedeel.

Op een kouden, guren winteravond, sta ik achter op de tram (binnen was geen plaats meer) en rijd langs een der buitenwegen van den Haag. Bij een der halten wachten eene particuliere verpleegster en eene nog al sjovel gekleede vrouw.

‘Heb je twee plaatsen conducteur?’ vroeg de Zuster.

‘Neen Zuster,’ klonk het kort, ‘er is nog maar een plaats, achterop’. Biddend smeekt 't vrouwtje, ‘ach toe, neem ons beiden mee, mijn kind is stervend.’ Plotseling roept een oude man: ‘Zuster, mag ik U mijn plaats aanbieden? Ik ben wel oud, maar voor mij hindert het niet of ik iets later thuis kom, terwijl voor U één oogenblik te laat, voor immer te laat kan zijn.’ De Zuster helpt de vrouw instappen, en dankt

met een handdruk den weldoener, waarna ook zij de tram instijgt.

Met bevende stem roept de oude vrouw: ‘dank voor uw goedheid mijnheer, God zal het U vergelden.’ Doch de goede man hoort dit niet meer. De conducteur fluit en de tram zet zich in beweging. - Ze rijdt voorbij den ouden man, die onder den indruk van het gebeurde, met bedrukt gelaat huiswaarts gaat, en thuiskomend met een dankbaar gevoel in zijn zetel valt, hopend, dat de moeder haar kind nog voor zijn dood mag zien. Met eerbied denkt hij terug aan de Zuster die, behoorende tot de particuliere verpleegsters, (volgens U tot de niet anders dan geld verdienende meisjes) hier puur uit ‘liefde’ haar hulp had gegeven.

Had ik ongelijk toen ik hierboven zeide: ‘Scheer zacht Mr Jan, scheer zacht.’

Laat dit voorbeeld ons tot leering strekken, dat wij voortaan niet alleen onze plaats afstaan aan ‘Nonnen’ en ‘Diaconessen’ doch ook aan ‘Vrije verpleegsters’, die zooals wij bemerkt hebben ook iets anders kunnen zijn dan ‘geld verdienende meisjes’.

U dankzeggende voor verleende plaatsruimte, teeken ik mij

Hoogachtend

Zuster A. OUDSHOORN.

Antwoord redactrice.

Vergun mij U te doen opmerken, dat gij, m.i. uit een zekere *over*gevoeligheid, schermt tegen windmolens. Immers volgt uit de door U aangehaalde zinsnede van mijn hand in de correspondentie aan F.L.S. in de Holl. Lelie van 3.10.06 ook maar eenigszins, dat ik ‘mindere hoogachting’ toedraag aan vrije verpleegsters?

Neen. - Geenzins.

In de bedoelde correspondentie aan F.L.S. (antwoord op een brief harerzijds met betrekking tot een der artikelen die ik schreef over onwellevendheid en onbeleefdheid op reis) handelde ik over den eerbied, dien men ouderen, hulpbehoevenden, zieken enz. verschuldigd is, deelde in verband daarmede mede, hoe mijn vader uit een zekeren eerbied voor het liefdewerk van nonnen en diaconessen steeds voor hen een plaats zou inruimen in tram of trein, al waren zij ook gansch jonge meisjes nog, vergeleken bij hemzelf.

Dat hieruit volgt ‘mindere hoogachting’ voor vrije verpleegsters is toch wel wat vergezocht, zou ik denken. - Men kan toch wel het recht hebben in een vrije verpleegster een eerlijk om haar brood werkend meisje te zien, zoo goed als in een onderwijzeres of een postbeambte of een juffrouw die muziek-lessen geeft, zonder dat daaruit volgt ‘mindere hoogachting’.

Welnu niets anders heb ik willen zeggen, en zeg ik nog. Een vrije verpleegster is in mijn oogen een meisje, dat het *vak* verplegen uitoefent zooals een dokter het *vak* geneesheer, en een onderwijzeres het *vak* van lesgeven, in 99 van 100 gevallen om den broode, en een héél-enkele maal uit roeping. - Van de wijze waarop zij haar vak uitoefent, hangt natuurlijk af de mate van achting die zij in elk bijzonder geval verdient. Het spreekt, vanzelf dat er zeer vele gevallen zijn, waarin om den broode werkende menschen de grootste achting afdwingen door hun plichtsbesef en toewijding aan hun toch uit zuiver materieele belangen gekozen taak. (Alleen geloof ik, hoe *moeilijker* en *zelfopofferender* die taak is, hoe zeldzamer zulke gevallen

voorkomen; vandaar dat men duizendmaal meer kans heeft een plichtgetrouwe onderwijzeres of onderwijzer te vinden, dan één vrije verpleegster of dokter, die op denzelfden rang staan van plichtgetrouwheid als de eerstgenoemden.)

Een diacones of een non daarentegen beschouw ik als iemand die dit liefdewerk koos uit roeping, gerugsteund door geloof. De strenge weinig opwekkende levenswijze in diaconessen-inrichtingen zoowel als kloosters, de niet-flatteerende, oudmakende kleeding, het *niets* anders voor den ouden dag ontvangen dan vrijen kost en verpleging, als zij onbruikbaar zijn, (terwijl de vrije pleegzuster een salaris, dikwijls vrij hoog, per dag, ontvangt), bij de nonnen nog daarenboven de *gelofte* van ongehuwd te zullen blijven, al deze dingen geven den leek het volle recht in een diacones of een non geen 'hooger wezen', maar wèl een eerbied-afdwingende, liefdevolle vrouw te hoogachten.

Dat er natuurlijk achter de schermen gezondigd wordt tegen de gekozen roeping, ook door dezulken, dat er diaconessen zijn die geenzins beantwoorden aan het beeld dat men zich van haar schept, of dat er nonnen bestaan, die wellicht allesbehalve hebben afstand gedaan van de wereld, zooals hun gelofte het eischt, wie zal het U tegenspreken? Even weinig als gij mij zult kunnen tegenspreken, dat de maatschappij wemelt van slechte, baatzuchtige, op eigen genoegen bedachte vrije verpleegsters, wier grootste beweegreden tot het kiezen van dat vak was: nog een man opdoen, hetzij dan onder de jonge artsen, hetzij onder de te verplegen patienten.

Noch het een, noch het ander kan den *stand-in-het-algemeen* treffen als verwijt, nietwaar? En juist daarom vind ik het zulk een zwakke redeneering, dat gij aankomt met een niet eens héél treffend verhäältje, om uw bewering te staven.

Daartegenover zou *ik* U kunnen vertellen, dat ik en in het diaconessen-huis in den Haag, waar ik een dierbaren zieke heb zien verplegen en sterven, en in het R.K. St. Johannes-hospitaal in Bonn, waar ik-zelve vijf maanden lang zwaar ziek heb gelegen, de intieme getuige ben geweest van onophoudelijke zelfopofferingen, geloofsmoed, onafgebroken toewijding aan de gekozen taak. Terwijl ik eveneens meermalen heb aangehoord gesprekken onder vrije verpleegsters, die, als gold het een 'zaakje', en niets anders, behandelden hoevéél loon ze konden eischen per dag van dezen of genen. Terwijl ik eene, om wie *dringend* was gestuurd, in den nacht nog wel, een half uur heb hooren beredeneeren met een ander, of zij gaan zou *met* of zonder handschoenen, en of zij eerst nog haar wasch zou tellen of niet. Terwijl ik van meer dan een mijner bekenden het getuigenis heb gehoord: Als je een vrije verpleegster hebt, verlangt zij nog méér bediening en maakt nog meer omslag dan de zieke-zelf. Dan moet zij rusten, dan dit doen, dan dat. Zij zal niets anders verrichten, dan wat ze volgens haar contract verplicht is, nooit iets zelf omwasschen in de

keuken, of wat ook, waartoe elke non, die in particuliere verpleging gaat, zich bereid toont.

Maar ik *herhaal:* zulke ondervindingen van U persoonlijk en van mij *bewijzen* niets in het algemeen vóór of tegen een stand.

Daarom heb ik ook den stand vrije verpleegster geenszins willen aanvallen, zooals gij het in mijn stukje hebt meenen te lezen. - Ik heb niets anders willen zeggen, dan wat ik hier duidelijkheidshalve nog eens herhaal: Een diacones of een non heeft een zelfopofferend leven gekozen, dat de veronderstelling gewettigd maakt: zij is een *liefde*-zuster uit roeping, en heeft als zoodanig recht op bijzondere onderscheiding. - Een vrije verpleegster daarentegen heeft *dat* recht niet, zoomin als eenig ander haar brood verdienend meisje, want haar onafhankelijk, door geen beloften of orden gebonden leven, haar lang niet gering salaris (per dag), haar dikwijls coquette kleeding, veel flatteerender dan een gewone japon en hoed, al deze dingen stellen haar op één lijn met andere een ‘vak’ gekozen hebbende meisjes. Niet lager, maar óók niet hóóger dan deze.

Hoogachtend,

Uw dw.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

P.S. Een tweede zuster: A. schrijft mij persoonlijk in denzelfden geest als gij in uw ingezonden stuk. Ter harer beantwoording is het voldoende haar te verwijzen naar wat ik U schreef. Een zin echter vil ik releveeren uit haar brief:

> ‘Indien U beweert, dat 't de vrije verpleegsters te doen is er een inkomentje mee te verdienen, (wat ook niet altijd waar is, want er zijn velen die rijk zijn), dan kan men van de nonnen zeggen, dat zij 't doen om den Hemel deelachtig te worden, dus volgens U net zoo goed egoïsme, nietwaar?’

Laat mij zuster A. antwoorden, dat ik in het door U en haar overgenomen hóógst onschuldige zinnetje *niets* heb beweerd van al de mij in den mond gelegde dingen, zoodat de verdediging vrij wel onnoodig wordt, waar mijnerzijds geen beschuldiging plaats greep. Qui s'excuse s'accuse is hier wèl op zijn plaats. Haar vergelijking met de nonnen herinnerde mij aan het gesprek, dat ik onlangs bij woonde tusschen een met een arts gehuwde ex-vrije-verpleegster en een voor de R.K. liefdezusters partijtrekkenden heer. De ex-vrijeverpleegster had het óók schrikkelijk druk over het ‘egoisme’ der nonnen, die alleen maar zoo zelfopofferend zijn ‘om den hemel te verdienen’. Dan stonden zij en haar collega's véél hooger. Vindt U? zei de meneer-in-questie ondeugend: ‘U hebt toch in elk geval uw loon *hier* al weggekregen - en hij keek eens naar den trouwring. - De nonnen kunnen dat in géén geval verwachten’.

De echtgenoote van den arts keek op haar neus, en veranderde van discours. De ‘egoiste’ nonnen liet zij verder met rust.

Ik herhaal, ik ‘beweer’ niets. - Maar waar zuster A. 't zelve zoo druk heeft over rijke vrije verpleegsters, daar kan ik haar slechts antwoorden, dat juist *die* categorie voornamelijk is samengesteld uit de blasé uitgaan-meisjes, die, nadat ze alles hadden

geprobeerd en alle genoegens'afgejaagd, ten slotte in een coquet en tegelijk interessant verpleegster-japonnetje een laatste toevlucht zochten en zoeken, om een doel te bereiken, dat ik hier niet nader wensch te omschrijven. - Voorbeelden daarvan zijn te overbekend in alle rijke en aristocratische kringen. En het zijn juist *zulke* meisjes, die de vrije verpleegsters veel meer in minachting brachten, dan de eerlijk-haar-broodverdienende categorie, die het kiest van den begin af als 'vak', omdat niet iedereen 't zelfde kan worden en omdat er in het vak finantieel vooruitzicht is. (kraamvrouwenverpleging, etc.).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

Voor Ida.

Ik, als getrouwde vrouw, wil U zeker antwoorden, of het noodig en wenschelijk is, dat man en vrouw, alvorens zich te engageeren, elkaar volkomen op de hoogte brengen van hun vroeger leven,

Naar mijn bescheidene meening, is dat niet alleen wenschelijk, maar beslist noodig, ten einde later alle mogelijke misstanden te voorkomen en op een zuiver standpunt te staan. Als ik U even een voorbeeld aanhaal, waar het verzwijgen van een daad toe geleid heeft (nl. van den kant van den man) dan zult U mij toegeven, dat zoo iets een afschrikwekkend resultaat kan opleveren.

Toen die bewuste man zou trouwen, vroeg zijn schoonvader hem of hij nog schulden had, waarop deze ontkennend antwoordde.

Nadat zij vijftien jaren getrouwd waren, komt de vrouw er achter, dat haar man een heel groote schuld had, die afgedaan moest worden; een schuld van vóór hun trouwen af. -

Al die jaren lang hield hij 't voor haar verborgen, terwijl, als ze 't geweten had, zij heel goed, die schuld had kunnen afbetalen.

Altijd heeft hij 't voor haar verzwegen - en ze waren nog wel getrouwd! Moet men dan nog geheimen voor elkaar hebben?

Het huwelijk werd ongelukkig heel natuurlijk, als men weet, dat die vrouw een haat had aan leugen en bedrog...

Nu zijn ze gescheiden - er kwam meer aan 't licht...

Beslist noodig acht ik het om op een zuiver standpunt te staan, voor beide partijen, vóór dat ze samen het leven ingaan.

TRISTESSE.

Berliniana.

Met zomer en nàzomer is 't gedaan. De groote stad doet dit nu duidelijk inzien, met elken dag duidelijker, al prijken de perken noch met kleurige asters en fuchsia's en hortensia's, al tracht men op kunstmatige wijze hetzomersche aanzien der stad ook te verlengen.

't Is toch alles maar schijn van zomer-

weelde. Herfstmelancholie ligt over alles uitgebreid, met een onzichtbaren sluier van weemoed omhult zij boomen en planten, zweeft zij over daken van huizen, treedt zij binnen in de harten van menschen...

Zonneloos zijn de dagen, grauw de luchten. Zonder schemering vervloeit de sombere dag in een kunstmatig verlichten avond, vervloeit de nieuwe morgen weer in een grijsgetinten dageraad...

Toch noopt ons het grootestadsbedrijf oog en gemoed te sluiten voor dien weedom van buiten in die richting, zoo kort mogelijk heenteturen. De tijd kent geen stilstaan en wij leven snel.

Daarom eens nagegaan wat wij beleefden in de afgeloopen weken. Ten eerste het heugelijke feit van de opening van het Virchow Ziekenhuis, een inrichting die door de stad Berlijn in het leven werd geroepen en gewijd is aan de nagedachtenis van haren onvergetelijken, beminden geleerden Rudolf Virchow. Een inrichting, die door haar tot nu toe ongekend grootschen aanleg van binnen en buiten weldra den roep en den roem van Europeesche vermaardheid zal verwerven, daar zij nog in géén andere stad van de oude, waarschijnlijk ook wel nieuwe, wereld werd geëvenaard. De inrichting die millioenen aan geld verslond en jaren van tijd voor den bouw kostte, presenteert zich als een kleine stad op zich zelf, gelegen in een reusachtig park met schaduwrijke lanen, met fonteinen en rustbanken, met bloembedden en begrintte paden. Behalve het hoofdgebouw, telt het een groot aantal kleine villa's omgeven van tuinen, geïsoleerde huisjes, waar voor verschillende ziekten plaats is. Zestig artsen wonen er bestendig; verder ziet men er een eigen bakkerij, een eigen waschinrichting, en, daar het Ziekenhuis alle confessies respecteert, tot zelfs een eigen kapel voor ‘die Confessionslosen’, waar Zondags een voorlezing wordt gehouden. Een kerkje kon men er niet bouwen, zoodat men tot deze goed gevonden oplossing kwam, een oplossing die allezins waardeering opwekt. Het aantal bedden bedraagt 2000, terwijl op dit oogenblik 800 er van in gebruik zijn genomen.

Keizer en Keizerin woonden de inwijding van het Stedelijke Ziekenhuis bij, en toefden er hoogst voldaan ruim anderhalf uur om al het interessante persoonlijk in oogenschouw te nemen, terwijl de eerste Zondag nà de opening, publieke kijkdag was die duizenden en tienduizenden van menschen naar het noordelijk gelegen gebouw heenlokten om de wonderen te zien van deze hoogst moderne inrichting, waarin met niets gespaard was geworden, noch met geld noch met de allernieuwste uitvindingen.

Als stedelijk etablissement heeft men hier, bij first rate behandeling en verpleging, slechts een matige vergoeding te betalen, ik meen drie, of hoogstens vier mark daags, zoodat de oude, ingeroeste tegenzin van een ‘Ziekenhuis’ hier volkomen uit den weg is geruimd, en stellig door niemand zal ondervonden worden.

Aan de stad kost het daarentegen een heel stuk kapitaal. Maar wanneer daarmede aan de lijdende menschheid een woldaad is bewezen, dan strekt dit de Duitsche metropole tot hoogste eer. Terwijl aan Rudolf Virchow's nagedachtenis een hulde is betoond die nimmermeer vorstelijker of indrukwekkender had kunnen zijn.

- Dan verliep zeer interessant de vier dagen van het Congres ‘für Kinderforschung’, gehouden in de Aula van het Berlijnsch Universiteitsgebouw, dat reeds dadelijk, nà de eerste zitting, te klein bleek om de menigte bezoekers te bevatten, zoodat men enkele uren daarna reeds moest verhuizen naar een grootere zaal. Die toeloop van het publiek was volkomen gerechtvaardigd, want de verschillende voordrachten,

mededeelingen en debatten, die zich ontsponnen in den loop der dagen, waren, uit meer dan een oogpunt leerrijk en belangwekkend om aantehooren.

De eerste voordracht hield de Directeur van het Kaiserin Friedrich Kinderziekenhuis, Prof. Baginsky. Hij sprak over het kinderlijk impressionisme onder den invloed van het milieu, van hoeveel gewicht zulks voor de moreele ontwikkeling van het jonge kind was, en hoe spoedig allerlei streken en ziekelijke eigenschappen in een meer geschikte omgeving werden afgeleerd, daar het teere, ontvankelijke kindergemoed zeer licht te beinvloeden was. Prof. Neumann uit Königsberg had het over het wetenschappelijk onderzoek naar den graad van begaafdheid bij kinderen en de praktische beteekenis hiervan. Volgens zijn inzicht kon zulks op school en op de leerbanken geenszins altijd beoordeeld worden, omdat men op scholen geen onderscheid kon maken tusschen 'Fòhigkeiten' en 'Leistungen' Men taxeerde ginds steeds naar de 'Leistungen' van het kind. Terwijl men vóór alles te onderzoeken heeft of het *gebrek aan bekwaamheid* niet eerst uit den weg is te ruimen. De

methode van het eigenlijk wetenschappelijk onderzoek naar den graad der begaafdheid moet zich steeds richten naar de individueele proeven der begaafdheid. Het moeilijkst na te gaan was het aangeboren tijdstip voor zekere begaafdheid. Dat zulks op enkel gebied wel degelijk bestaat, achtte spreker buiten twijfel.

Prof. Weigl uit München gaf een overzicht over de opvoedingsgestichten voor zwakzinzigen. Hij vertelde hoe in vele gevallen, de geestelijke minderwaardigheid van een kind te wijten was aan het vroege gebruik van koffie en alkohol, twee genotmiddelen, die men voor kinderen niet streng genoeg kon afweeren. Rijkelijk in de plaats daarvoor dienden al de vruchtenlimonades, melk, malzkoffie, dat volkomen onschadelijk, zelfs goed, voor de behoeften van het kind was. Spreker betreurde het dat de verzorging van zwakzinnige kinderen steeds van weldadigheid afhing, en dat het te beklagen was dat staat en gemeente zich niet levendiger voor deze kwestie wilden interesseeren.

Prof. Gutzmann van Berlijn, de bekende meester voor stotteraars, boeide de aandacht van zijn toehoorders door het thema: de spraakstoringen op kinderlijken leeftijd. In Duitschland, beweerde hij, zijn ongeveer 100.000 stotterende kinderen, m.a.w. onder 100 schoolkinderen bevindt er zich steeds een bij dat stottert. Niet minder dan duizend dienstplichtigen moeten, wegens dit spraakgebrek, als ongeschikt voor den militairen dienst worden afgekeurd. Nu is men wel begonnen in de scholen dit euvel te gaan bestrijden, maar zulks was niet voldoende. Alvorens het kind school-plichtig is, reeds in de bewaarscholen, moest men het stotteren systematisch behandelen. De leeraren moesten zich hiervoor zelf de noodige kennis toeëigenen, op welke wijze de spraakstoringen te verwijderen waren. Op volks- en gemeentescholen moest men zulks inzien en energisch ter hand nemen, dan zou het feit zich niet behoeven te herhalen, dat onlangs in Berlijn gebeurd is, namelijk, dat een jongeling voor den dienst der stedelijke straatreiniging werd afgekeurd: omdat hij stotterde...

Ook doofstom-blinde kinderen werden onder de hoede van den doofstommen-leeraar Riemann uit Berlijn, voor het auditorium gebracht, dat zichtbaar met het innigste medelijden die arme misdeelden gadesloeg, die - een kleine zevenjarige jongen en een dertigjarig meisje - elk een gedicht in vingerspraak ten uitvoer brachten, behalve nog, met bijna dierlijk klinkende geluiden, eenige zinnen ‘spraken’... Spreker deelde mede dat deze misdeelden, doofstom-blinden, uiterst stiefmoederlijk waren bedacht geworden, ofschoon juist aan deze stumperts, door het noodlot zoo eindeloos zwaar beproefden, in de eerste plaats een menschwaardig bestaan moest worden verzekerd. De mogelijkheid deze ongelukkigen te onderwijzen, is theoretisch en praktisch als uitvoerbaar bewezen en voornamelijk ligt het onderwijs in de handen van den doofstommen-leeraar. Want niet de blindheid, maar de doofheid is het grootste, merkbaarste euvel. Uiterlijk maakt wel de blindheid den indruk van totale hulpeloosheid en afhankelijkheid, maar in geestelijken zin is het de doofheid die het zwaarste lijden oplegt en de meeste nadeelen brengt. Wat broodnoodig voor deze schepselen is, dat is eene speciale inrichting, waarin zij hun leven lang kunnen blijven, een inrichting waaraan tevens verbonden moet zijn een ‘Thuis’, waarin de kinderen het huiselijke leven leeren kennen en ondervinden. In de voorstad Nowames bestaat sedert Juli van dit jaar zulk een inrichting voor de provincie Brandenburg, maar het ware wenschelijk dat méér dergelijke inrichtingen bestonden en dan

uitsluitend onder speciale leiding kwamen te staan van een met de methode van het doofstom-blinde-onderwijs volkomen vertrouwd vakman.

Dan werden nog thema's behandeld over te nemen voorzorgen voor volwassen, d.w.z. van de school ontslagen kinderen, voorzorgen die na het veertiende levensjaar beginnen, wanneer de schoolplichtigheid voorbij is, en die voor de vier volgende jaren nog noodzakelijk is, waar die half volwassen kinderen onder zeker toezicht dienen te staan, totdat zij zich een eigen levensberoep hebben uitgezocht.

Prof. Hübner uit Berlijn deelt zijn ondervindingen en ervaringen mede over het idiotisme bij kinderen, hoe een vroeg opgetreden idiotisme nog menigmaal te genezen is, zèlfs al ontwikkelt zich de spraak ook uiterst langzaam en moeilijk en laat; en hoe dikwijls deze verschijnselen tot oorzaak hebben uiterlijke of innerlijke ziekten.

Dr. Sonnenberger uit Worms roemde in warme worden de groote waarde der vacantiekoloniën, hij beveelt even warm aan de oprichting van vaste ‘Ferienheime’ bij ondersteuning van Staat en Gemeente. De vacantiekoloniën, die alleen ten goede kwamen aan

de onbemiddelden, maar die zich tevens mochten uitstrekken tot den behoeftigen middenstand.

Dr. Bernhard uit Berlijn maakte zijn toehoorders attent op het feit dat, bij gemaakte onderzoekingen bij 6551 kinderen, uit het centrum der stad, bleek, dat bij die allen de duur van den hoognoodigsten slaaptijd elken dag om *één uur en veertig minuten* te kort kwam, m.a.w., dat een deel der kinderwereld jaarlijks 608 uren slaap miste. Zou die verlorene slaaptijd moeten worden ingehaald, dan zouden die kinderen 25 dagen ononderbroken dag en nacht moeten doorslapen. De oorzaak van dit verzuim aan slaap is minder te zoeken in overstelping van werkzaamheden, en daardoor ontstane ziekelijke slapeloosheid, dan wel in het onverstand der meeste ouders en de misselijke verhouding der sociale toestanden.

Terwijl daarbij nog de slaapgelegenheden met alle hygiënische voorschriften spotten, en boven beschrijving slecht waren. Tot negen personen sliepen in één vertrekje, en vier in één bed! Om hierin eenigszins verbeterde toestanden te verkrijgen, was de medewerking der pers noodzakelijk, terwijl de ouders sterker moesten aandringen op een spoediger oplossing van het - brandende arbeiderswoning - vraagstuk. Voor de scholen verlangde spreker een later uur van begin, in zomertijd om 8 uur, in wintertijd om 9 uur, en, als bijzonder gewichtig, de invoering van onderricht in de hygiène.

Daarop volgde belangwekkende besprekingen over woningsnood en kinderellende, over al het afzichtelijke dat in een groote stad juist daardoor tot stand kwam, over lustmoorden op kleine kinderen begaan, over zedelijkheids-misdaden, in een woord, over al die lichamelijke en moreele diepe ellende die uit deze ontzettende toestanden voortsproot en die het kinderlijke zedelijkheidsgevoel al heel vroeg ondermijnen. Wat nutten de goedverzorgde *luchtige* schoolzalen, wanneer thuis de slaap- en woonverhoudingen boven alle beschrijving ontzettende zijn?

Vóór alles moesten de leermeesters er voor waken dat kinderen, aan hunne zorg toevertrouwd, niet aan dezen woningsnood ten gronde gingen, en spreker meende dat eenmaal afdoende hulp te verwachten zou zijn van de ‘Bodenreformers’, van de bezitters der grondstukken, die haar eigendommen niet langer uitsluitend voor speculatieve doeleinden zouden beheeren. In de industrie-steden en wijken werd het kind overal verjaagd, hem blijft bijkans nergens een speelplaatsje. Aanbevelenswaardig was een verdeeling van stedelijk terrein waarop men familietuinen kon aanleggen, zooals reeds hier en daar is gebeurd. Ofschoon onder het debat uiting werd gegeven aan de tal van hoogst ergerlijke dingen die in de bekende ‘Laubenkolonien’ gebeurden. De zedelijkheidsovertredingen hadden niet altijd in woningen, dikwijls genoeg in openlijke parken en tuinen plaats gevonden.

Nog veel werd er gesproken, toegelicht, gedebatteerd, veel hoogst belangwekkends en nuttigs om van te vernemen en op de hoogte te worden gesteld. Mogen deze vier dagen van gezamenlijken arbeid en onderlinge gedachtenwisseling dit ernstige vraagstuk van kinderwelvaart en kinderbescherming een goede schrede voorwaarts hebben gebracht. Dem Kinde gehört die Welt! Kind en kunst, kind en gezondheid en welvaart, kind en onderwijs - voortdurend mogen deze levensbegrippen blijven staan op den voorgrond van alle moderne streven en algemeenmenschelijke belangstelling. - Waren nu de ochtenden en de namiddagen gewijd geweest aan de veelomvattende pleidooien dezer geleerde heeren van binnen en buiten Berlijn - de avonden brachten de gewone amusementen; bij het allereerste ontwaken van het

winterseizoen gebeurt zelden iets òngewoons. Het prikkelende wordt voor iets later bewaard, wanneer àlle trekvogels huiswaarts zullen gekeerd zijn. Tot dusverre wijzen enkele theaters nog te veel open loges aan en enkele Thiergarten-paleizen dommelen nog achter gesloten vensters.

Zoo vermochten dan een reeks voorstellingen die Dr. Erich Paetel onder den titel van 'Internationaler Schauspielcyclus' gearrangeerd heeft en voorloopig met Spanje begonnen heeft, niet bijster te boeien. Berlijn is toch een eigenaardige stad, beter gezegd, het heeft een eigenaardig publiek. Alles klaagt steen en been over den stortvloed van concerten en - steeds worden er nieuwe concertzalen gebouwd, nieuwe theatergebouwen opgericht, en steeds stroomt publiek er heen en moet er het zijne van hebben.

Het leven der recensenten wordt rijkelijk met zuurdesem vermengd, want hun arbeidsveld groeit met elke wintercampagne tot in het onbeperkte. Nu weer die Dr. Paetel, die schijnt te vinden dat Berlijn nog wel een variatie noodig heeft, en de recensenten een

extra werkje. Wat hem er toe dringt kracht, tijd en geld aan dit wonderlijk doel te verspillen - dit is na de eerste voorstelling velen een raadsel gebleven. Misschien lokt hèm, zooals elken Duitscher, de uitreiking van een of andere orde? Want niemand minder dan de Koning van Spanje stond aangeteekend als 'Beschermheer' van deze pompeus aangekondigde reeks voorstellingen. Trots dit buitenlandsche protectoraat was het publiek niet in overgroote getale opgekomen en - les absents n'avaient pas tort, ditmaal. Want wij kregen met dit debut geen al te hoogen dunk van Spaansche tooneel literatuur. Gegeven werd Echegaray's 'Caridad', dat woordelijk Philantropie moet beteekenen, maar in de Duitsche overzetting 'Magdalena' werd betiteld. Deze Magdalena heeft niets met haar bijbelsche naamgenoote te maken, en is een jonge, van deugd, braafheid, naïveteit en engelenzachtheid doortrokken erfdochter, die om hare millioenen door vlegelachtige leegloopers wordt aangebeden en omzwermd, doch hart en hand geeft aan een ezelachtigen, deugdzamen, armen neef, die eerst nog een jonge zigeunerin uit de klauwen van haren beul heeft losgemaakt, welke zigeunerin deze schuld van dankbaarheid betaalt door tal van goede daden en daardoor den oom zijn verloren geloof aan het ondankbare menschdom teruggeeft. Men ziet: géén prikkelend, door zuidelijke hartstochten gedreven tooneelstuk... eer een akelig vanille-zoet rijstenbrei kostje. We vonden in het stuk al de oude trucs weer, waarbij de vroegere generatie zich de zakdoeken kletsnat schreide: smeltende lievigheid 'ter zijde's' bij de vleet, alleenspraken, den goud-eerlijken trouwen kamerdienaar, kortom, een tooneelstuk van zoo erbarmelijk onbeholpen conceptie dat men verstomd kan zijn over den smaak van Dr. Erich Paetel om zóó'n stokoud genre het verwende Berlijnsche publiek vóór te durven zetten. En toch was dat verwende publiek met bijvals-betuigingen niet karig! De meesten waren waarschijnlijk aangetrokken geworden door den goedklinkenden naam van Echegaray. Maar deze Miguel Echegaray, die bij nader onderzoek een broer bleek te zijn van den grooten José, schrijver van 'Galaetto', een door Kainz hier gespeeld en beroemd geworden drama, toonde verder geen de minste verwantschap met het groote talent van zijn broeder, al heet het, dat hij in Spanje een even gevierde reputatie geniet. 't Is jammerlijk afgeloopen met dit eerste Spaansche debuut. Moge de andere voorstellingen spoedig revanche nemen. -

In de rechte stemming om éclatmakende gebeurtenissen te waardeeren en te genieten moet men nog komen - gebeurtenissen op de Bühne bedoel ik - want in 't dagelijksch leven hebben éclatante dingen genoeg plaats die iemand doen huiveren van schrik en afschuw. Zoo de dezer dagen gebeurde moord van een jaloersch minnaar op zijn meisje, een allerliefste, jonge veelbelovende zangeres, aan de Komische opera verbonden... Maar aan de moord- en doodslag-chronique van een wereldstad te beginnen - dat ligt niet in mijn bedoeling.

Belangwekkender na te gaan is de ontzachlijk snel voortgroeiende ontwikkeling van ons rollend straatverkeer, waarvoor de meeste straten dreigen te smal te worden, en waardoor dagelijks het levensgevaar voor menschen onnoemelijk groot wordt. Van verbreeding van straten alleen kan het niet afhankelijk worden gemaakt, daar in dit opzicht reeds zeer veel gedaan werd. Het grootste euvel ligt in het feit dat de tramlijnen de meeste straten in beslag nemen. Die lijnen niet alleen *boven den grond*, zooals reeds gebeurd is, maar voortaan uitsluitend *onder den grond* te bouwen: daar schuilt het geheim. En langzamerhand na veel over-en-weer-geschrijf, is het de Electr: Hochbahngeselschaft gelukt concessie te krijgen voor den bouw van een

ondergrondschen lijn, die van de Potsdammer Platz tot aan de Spittelmarkt zal voeren. Dat zoo'n bouw, die jaren van tijd in beslag neemt, voor het verkeer op zoo druk bezochte punten véle bezwaren oplevert, ligt voor de hand. Maar toch werden, zulks ten trots, verleden week de parkaanleggen rechts en links van de Leipziger Platz met houten omheiningen afgesloten, de grasvelden verwijderd, de enkele, heel-oude boomen zorgzaam omschut - en het getimmer en gehamer en gesis van machines verbraken van vroeg tot laat in den nacht het Berlijnsche straatspektakel.

Doch men heeft er vrede mede, al wordt het euvel van de bovengrondsche tramlijnen der Grosze Berliner Straszenbahn er ook niet door opgeheven. Een verlichting van het verkeer zal er toch door plaats grijpen. En dan de snelheid, waarmede men door de ondergrondsche electrische lijn, zijn einddoel bereiken kan! Voor den grootstedeling beduidt dit alles. Vandaar dat droschkes hier in Berlijn wel niet geheel zullen uitsterven, maar in

den loop der tijden wel zéér sterk zullen verminderen, zooals nu reeds het geval is, daar de auto alles verdringt door zijn spoed. En auto's - ofschoon door velen verafschuwd als de pest - dàt is nu toch eenmaal het echte vervoermiddel der toekomst. En Berlijn is er buitendien door zijn breede, ruime, ofschoon overvolle straten, bizonder toe geschikt, daar de chauffeur vooruit kan zien en overzien wat er op zijn route gebeurt. Ook van den kant van het Polizeipräsidium, de politiepresident Dr. von Borries aan het hoofd, begunstigt het automobilisme op straat en heeft reeds in vooruitzicht gesteld dat in de toekomst alléén electrische omnibussen zullen geduld worden, die nu reeds in enkele exemplaren voortreffelijken dienst doen. Andere voorradige systemen daarentegen, die een portie stank en geruisch voortbrengen, worden opgebruikt en dadelijk voor goed op nonactif gesteld. Het publiek is met dezen maatregel uiterst ingenomen. De Grosze Berliner Straszenbahn, de grootste maatschappij op dit gebied in de geheele wereld, die op haar enorm uitgestrekt electrisch tramnet jaarlijks bij de vijfhonderd millioen passagiers vervoert, wil deze concurrentie van de Omnibus-gesellschaft natuurlijk liever niet verdragen en heeft concessie aangevraagd voor een vijftal nieuwe lijnen door straten en wijken die minder geschikt zijn voor tramverkeer, of waar men die rails niet wenscht. Of het haar gelukken zal die concessie te verkrijgen? De Automobielindustrie maakt ondertusschen geweldigen vooruitgang en opgang. Met buitengewonen ijver heeft die tak van Duitsche industrie zich op het bouwen van autos toegelegd. De voorjaarstentoonstelling toonde dit reeds duidelijk aan en de a.s. najaarstentoonstelling belooft een nog grooter succes te zullen geven. En toch staat Duitschland in dit opzicht, nog met Frankrijk en Engeland tenachter. Maar de jonge, krachtige Germanenstaat schijnt niet te willen rusten eer hun beroemd geworden industrie deze beide mededingende concurrenten zal hebben ingehaald.

Voorloopig bouwt men hier voor het meerendeel automobielen die, eenvoudig van uiterlijk goed en niet duur zijn. De luxewagens komen grootendeels uit het buitenland.

De groote vraag is: wànneer zàl überhaupt de Duitsche industrie weldra bij machte zijn, genoegzaam materiaal te vervaardigen, opdat het geheele verkeer in den naasten toekomst over het plaveisel van de hoofdstad per auto kan plaats vinden? Want dat dit gebeuren zal, en binnen niet al te langen tijd meer, dat kan ieder met zekerheid verwachten. Alles wijst er op. Niet alleen dat de groote luxe-automobielen de eigen equipages reeds sterk overtreffen, de Duitsche Keizerlijke familie bijna uitsluitend van autos gebruik maakt - de Keizer bezit vijfentwintig automobielen -, de Brandweer van Schöneberg zich een geheele bluschcolonne van autos heeft aangeschaft, de post haar aantal autos steeds meer uitbreidt, maar ook bijna alle winkelfirmas hebben hunne paarden opgeruimd; Wertheim, het reuzenmagazijn van Berlijn, laat thans reeds meer dan tachtig automobielen door de straten rollen, Tiets iets minder, en de overige groote winkelfirmas naar verhouding.... Men ziet uit deze beschrijving en deze getallen hoe ‘electrisch’ onze mooie stad Berlijn op weg is te worden.

LIANE VAN OOSTERZEE.

Berlijn 9 Oct.

Kunsten en Wetenschappen.

De Vrouwen. A^{o} 1673.

In een boekje van 1673 lezen we:

‘Aengaende de Vrouws-personen; deselve sondigen, God betert, meer als te veel tegen de mate van *eerbaerheyt*, van *proportie,* van *matigheyt* en van *statigheyt:* hoewel tegenwoordigh, Godt lof, in eenige dingen minder als voor desen de maet te buyten gegaen wordt. Want eertijts, voor omtrent twintigh jaren, hebben wij met bedroefde oogen aengesien, hoe de vrouws-personen doenmaels sich mismaecten met hare tabbaerden, afhangende van de schouderen, - de hobbezak? -, tot omtrent halfwege aen de ellebogen, sodat hare armen hierdoor gebonden zijnde, sij hare handen beswaerlyck aen de mont konden krijgen, en haer te gelyck also ten toon stelden, met hare naecte schouderen, en bijna hare geheele borsten, en met een groot gedeelte van haer naecte ruggen; strijdende hetselve notoirlyck tegen de twee eerste gedesidereerde conditiën, namelyck niet alleen met de Eerbaerheyt, maer oock den mensche in 't gebruyck der ledematen belemmerende; ick geswijge van gesontheyt door verkouwinge berovende. Siet, so verre kan de Duyvel den mensche onder den schijn van de mode verleyden. Maer nu, Godt lof, is dese dwaesheyt ten meerendeel gecesseert, wordende nu, voor weynigh eerbare vrouws-personen aengesien, die met den boesem bloot gaen: alleen dat eenige weynige, die wat uytmunten willen, haer boesem maer met een doorluchtig fijn lijnwaet bedecken, gelijck Adam sijne naecktheyt met een vijgenblat; twelck doch in der daet niet anders is als met den boesem, onder den schijn van een decksel, bloot gaen. Oock is de dracht der tabbaerden nu vrij eerbaerder, en na de proportie des ligchaems, alleen dat aen deselve lange slepende staerten, nergens toe als om de vloer te vegen dienende, en belachelijcke korte mouwen omtrent maer een

handt breet lanck, gedragen worden; daer se den geheelen arm tot aen de handt toe behoorden te bedecken; en om dese korte mouwen te hulpe te komen, so moet men gebruycken linnen mouwen met verscheyden lobben, kanten en toestelsels omhangen en opgepronckt.'

Er is veel in toepasselijk op de hedendaagsche blousen-mode. Maar wie zou met de warme dagen niet veel vergeven!

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Excelsior. - Uw vraag luidt:

Freule Lohman, U hebt eens in de Lelie gezegd, dat U de opvatting van Kainz in de rol Cyrano de Bergerac beter vond dan die van Coquelin, weemoediger, volgens U. Maar mag ik U daar een vraag over doen? Vooraan in 't boek slaat:

'C'est à l'âme de Cyrano, queje voulais dédier ce poème. Mais puis qu'elle a passé en vous, Coquelin, eest à vous que je le dédie.'

Edmond Rostand heeft Coquelin de rol zien spelen, en we mogen veronderstellen dat hij die met den acteur heeft behandeld; dit en, de woorden die ik aanhaalde, wijzen er toch op, dat Coquelin de opvatting van den schrijver goed heeft vertolkt?

Zou Rostand dan een 'weemoediger' opvatting hebben daarvan? En is een rol niet goed vertolkt als die aan de opvatting van den schrijver beantwoordt?

Naar aanleiding van die vraag heb ik voor U opgezocht, wat ik in het Ochtendblad van 23 Mei jl: in De Telegraaf schreef, in mijn critiek naar aanleiding van het optreden van Coquelin, in de rol van Cyrano. Ik laat het ter verduidelijking voor U letterlijk volgen:

> '*C'est à l'âme de Cyrano, que je voulais dédier ce poème,*
> *Mais puisqu'elle a passé en vous Coquelin, c'est à vous, que je le dédie.*'

Aldus getuigt Edmond Rostand-zelf, dat Coquelin de ziel van Cyrano heeft gemaakt tot zijn eigene in zijn spel. Er is dus geen twijfel aan, dat de opvatting van Coquelin de ware, de juiste moet zijn! Toch herinner ik mij, hoe mijn eerste kennismaking met zijn Cyrano-vertolking, in de 'Porte Saint-Martin', in Parijs, mij niet zóó bevredigde, als ik had verwacht; omdat ik onder den invloed verkeerde van hetgeen ik gezien had van Kainz, in Berlijn toen nog. De Duitsche vertaling, met Kainz in de hoofdrol, is mijn eerste bezoek bij Cyrano geweest. Misschien komt het ook wel een beetje dáárvan, omdat ik toen inééns dat stuk zoo héél lief kreeg, dat ik aan die eerste Duitsche kennismaking altijd met een zekere vóórliefde terug denk. Kainz -, het Duitsch en het karakter van den Duitscher leenen zich daartoe ook, - legde iets ideaals, iets schwärmerisch, iets weeks en overgevoeligs in zijn Cyrano, waardoor je zijn leelijken neus niet meer zag, hem zelfs geen oogenblik leelijk kon vinden. Bij hem trad veel minder sterk dan bij Coquelin het overmoedige en geestige op den voorgrond; den Gascogner zóó spelen, als Coquelin dat vermag, dáárvoor moet je een Franschman zijn! Dat kan zelfs 'n Kainz hem niet nadoen! En dan zijn onvergelijkelijk zeggen van die vloeiende, die zangerige verzen, in dat welluidend Fransch!

Ik herinner me, hoe ik dien eersten keer in Parijs dikwijls heb geluisterd met gesloten oogen, omdat het zien me stoorde, omdat het was als muziek. - Je moogt dan vinden, bij critische beschouwingen, dat Rostand het àl te gemakkelijk kan: dichten, dat hij daardoor wel eens wat héél lang wordt, en wat véél aan elkaar rijmt, je kunt toch niet anders dan hem liefhebben, om de schoonheid van het geheel, om den gevoelvollen eenvoud van regels als:

> '*..... ma mère*
> *Ne m'a pas trouvé beau. Je n'ai pas eu de soeur.*
> *Plus tard, j'ai redouté l'amante à l'oeil moqueur.*
> *Je vous dois d'avoir eu tout au moins une amie*
> *Grâce à vous une robe a passé dans ma vie*'.

Dat te hooren zeggen met zachte teerheid door dienzelfden Coquelin, van wien ge het bekende:

> '*Ce sont les cadets de Gascogne*'

eenige oogenblikken vroeger met zooveel bravoure hebt hooren voordragen, die in het derde bedrijf met zoo gloeiende, weemoedige aandoening zijn liefde zegt aan Roxane, op het balcon, om in het volgend oogenblik de kracht te vinden tot den overgang van lichten scherts, als hij de Guiche op een afstand moet houden, - zie dat is een van die kunstgenietingen, die je nooit moede wordt, die je overal opnieuw

opzoekt, *zoo dikwijls je de gelegenheid hebt Coquelin opnieuw te hooren*, *in Rostand's meesterwerk.*

Gij ziet uit het bovenstaande, dat ik natuurlijk berust bij de uitspraak van den in dezen alléén tot een eind-oordeel bevoegden *Rostand.*

Ik geloof niet, dat de bewuste dame, die gij kent, dezelfde is tot wien ik de correspondentie richtte, omdat deze blijkens haar schrijven reeds langeren tijd tot de abonneés behoort, terwijl de Uwe nog eerst sinds kort abonnee zon zijn geworden. - Misschien wilt gij haar een nommer zenden van die bewuste correspondentie aan *F.L.S.*, waaruit zij dan zou zien, dat gij haar goed hebt ingelicht? - Wat gij mij van die boeken schrijft, deed mij natuurlijk veel plezier, en 'vragen' er over wil ik steeds graag beantwoorden. - De bewuste 'brieven' heb ik nog niet gelezen Principieel haat ik de uitgaven van dergelijke intieme uitingen, die bijna altijd het uitvloeisel zijn van uitgevers-speculaties. Hebzuchtige bloedverwanten en vrienden laten zich dan vinden tot het afstaan van in *vertrouwen* ontvangen epistels, volstrekt, niet bestemd voor het groote publiek. Op die manier *moet* dat een verkeerden indruk krijgen van de(n) schrijver ervan.

Wat nu ten slotte die zoo ernstige vraag aan het einde van Uw brief betreft, ik geloof wel dat ik daarop *Ja* durf antwoorden - maar méér dan 'gelooven' *kan* zoo iets niet zijn. - Ik ben opzettelijk een beetje zakelijk gebleven in mijn antwoorden, omdat gij zelf vrees koestert U te verraden. -

Eugenie. - Ik heb alles in goede orde ontvangen.

Noord. - Gij ziet dat Uw laatste schrijven het mijne heeft gekruist. - Ik was U juist vóór geweest. - De plaatsing *is* reeds een antwoord op Uw vraag. - Strafport behoefde ik niet te betalen, tengevolge der weigering mijnerzijds. - - Kent gij La Terre van Zola? Dat is wel een roman in den geest als gij bedoelt. - Maar ik veronderstel, dat hij U te realistisch zal zijn. -

Bernarda. - Ik zal het heel prettig vinden als gij mij meer omtrent U-zelf wilt vertellen, omdat, gelijk gij zelve ook schrijft, dit voor onze wederzijdsche verhouding niet anders dan aangenaam kan zijn, om elkaar goed te begrijpen. - Ja, het zich in gezelschap 'ergeren' kan ik zoo volmaakt navoelen Het is mij dan ook een raadsel, hoe de menschen in zulk een oppervlakkigen omgang van 'visites' en 'kennissen' zooveel genoegen kunnen vinden. - Wat heeft men aan een conservatie, die tot niets leidt dan geleuter, want dat is het meeste elkaar 'visites' maken en bij elkander 'avondjes' doorbrengen toch eigenlijk! - De groote oppervlakkigheid van de meeste menschen komt juist dáárin ook zoo uit, dat een verstandig, van dieperinzicht in een zaak getuigend antwoord nooit eenige aandacht waard wordt gekeurd. Let maar eens op: Die spreekt zonder eenige kennis van zaken over dit, en gene oordeelt op dezelfde wijze over dat. En als een derde ertusschen komt, en wil uitleggen *hoe* de zaak eigenlijk zich toedroeg of toegaat, dan ontmoet hij blikken van verbazing, verveling, onwil. - Alleen als het geldt schandaaltjes uitpluizen is het wat anders. Die daarin uitmunt, vindt het gewilligste gehoor! - Een páár goede vrienden met wien men intiem is, dat is natuurlijk wat anders. Maar het een 'uitgebreiden kennissenkring hebben', die men met visites en jour-afloopen en het geven van 'diners' moet bijhouden, heeft altijd in mijn oogen behoord tot het beuzelachtigste en onbevredigenste leven dat ik ken. -

A.A. - Ik wil het stukje gaarne opnemen. - Honorarium ontvangt gij door den uitgever. -

M. - Ik vind een jongen, die op dien leeftijd plezier heeft in het verdrinken van een dier, een min karakter, van wien ik niet denk dat veel terecht zal komen. - Kinderen zijn wel eens onbewust wreed of hard tegen dieren, omdat zij te jong zijn zich in te denken in het gevoel van die anderen (de dieren), maar een kind dat *plezier* heeft in den dood aandoen en in het aanzien van de benauwdheid daarvan heeft een léélijk karakter. - In de intieme questie geef ik U groot gelijk, en het treft mij, dat gij daarin zulk een verstandig en helder oordeel hebt, en U niets hebt laten wijsmaken om daardoor op Uw gevoel te werken. Want ik geloof dat even weinig als gij. Bij mannen op dien leeftijd is dat ondenkbaar, maar het voorwenden ervan, een geschikt middel om een jong-meisje op te vleien. - Dat jonge meisjes uit berekening huwen dikwijls, lijkt U mijnerzijds een te hard oordeel in 'Over liefde en trouwen'. Wel, eenerzijds moet gij niet vergeten, dat gij op Uw leeftijd de jonge meisjes in een méér ideaal licht ziet, dan gij dat later zult doen als gij meer kent van de wereld en van huwelijken, maar anderzijds geloof ik inderdaad, dat in de provincie en op het land veel meer onbedorven en nog niet-berekenende jonge meisjes bestaan, dan in de steden en in de aanzienlijke kringen, zoodat ik aan Uwe verzekering, dat gij er velen kent, die hare verloofden eerlijk liefhebben, wel geloof kan slaan. - Ook Uw beschuldiging tegen de berekening van de mannen gaat wel op in dit zinverband, zoodat ik Uwe

alweder van gezond verstand en opmerkingsgave getuigende opmerking gaarne over neem.

Er zijn graden van liefde en soorten van liefde. En al is 't nu verliefdheid, wel, dat is toch eigenlijk ook een soort van liefde. Ik zou denken, dat een vrouw altijd veel meer liefheeft dan een man, en dat een vrouw er veel minder buiten kan. Mannen trouwen veel meer uit berekening, want 't is toch een feit, dat er van arme meisjes veel minder notitie genomen wordt dan van rijke. 't Gebeurt misschien onbewust, maar 't is toch vreemd.

Als mijn vader niets bezat, zou ik ook niet gefêteerd woorden, dat weet ik zeker. Maar dat is nu eenmaal zoo; we leven in een eeuw van materialisme.

- - Dat een wezenlijke 'dame', (ik bedoel niet eene naar den stand maar naar den geest), plezier kan hebben in 'n huwelijk met een *boer*, is m.i. alleen toe te schrijven aan zuivere *zinnelijkheid*, behoefte aan lichamelijken omgang, zooals een man die bevredigt buiten het huwelijk om, terwijl een 'dame' het alleen kan doen door wettelijk te trouwen. - Want de manieren, de kleeren-reuk, de gedachtengang, alles in een woord van een *boer* is zoo-geheel verschillend van die eener beschaafde vrouw, dat er bij haar nooit sprake kan zijn van 'liefde' in geestelijken zin. Als de geslachtsbehoefte is voldaan, *moet* er in zoo'n geval de grootste ellende volgen, en in alle mij bekende gevallen van dien aard is dat ook steeds zoo gegaan. Misschien echter was die Engelsche miss maar 'n schijn-dame, in waarheid van niet veel hoogeren stand dan hij. Engelsche vrouwen takelen zich gemeenlijk nog al gauw op als 'dames', en geven zich daarmee 'n heel airtje. -

Waarom zoudt gij op Uw leeftijd 'zwaar werk' zoeken op andere wijze dan gij 't beschrijft, in genieten van Uw jong gelukkig leven namelijk? - Ik denk dat gij daarmede meer goed doet dan kwaad. - Hartelijk gegroet. -

Nevermind. - Ik heb U wel particulier die kaart gezonden, maar groet U toch ook nog even langs dezen weg om U de aankomst van Uw briefjes te melden. - Ik ben benieuwd hoe alles zal afloopen met Uw plannen. -

G. - Hartelijk dank voor Uw langen opgewekten brief; voorloopig slechts dit weinige tot antwoord. - Ik was zoo blij Uw handschrift weer eens te zien -

Adé. - De uitgever zal het U overmaken als gij hem per briefkaart opgeeft in welke Lelie het staat, en hoe het heet. - Anders hebt *gij* niets te doen. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Ds: Ternooy Apel Uw ingezonden stuk komt de volgende week.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

7 November 1906.
20ste Jaargang.
No. 19.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Klagen.

IV.

Welke regeling! Er is geen uitweg: of wel men moest geduld oefenen tot in de verre toekomst, of wel men moet door strenge wetten bepalen welke begeerten rechtmatig zijn en welke niet; welke behoeften wel 'redelijkerwijze gevoeld' mogen worden, welke niet. Doch dan vervallen wij weer in de meest vrijheiddoodende regelingen, en wordt de vrije wasdom van het individu belet door dit keurslijf van wetten en bepalingen. *Daarbij vergete men niet dat het consumptie-vermogen der menschen veel grooter is dan hun productie-vermogen*, *en de neiging* om te *verbruiken veel grooter* dan de *neiging* om *voort te brengen*'[1] en verder

'Het is dus ten slotte een aansporing tot egoïsme en dat kan de bedoeling niet zijn van hen die deze regeling verdedigen, alléén omdat zij die slechts oppervlakkig beschouwden en vergaten dat, evenals in de kapitalistische maatschappij, de arme moet werken voor den rijke, zoo in deze communistische maatschappij de *vlijtige* voor den *luie arbeiden moet.*'[2]

Uit deze aanhaling van van Kol blijkt dat hij voor verbruik naar ieders gevoelde behoeften de zelfde bezwaren oppert als de niet-socialisten en hij het gevaar niet gering acht, dat in een communistische maatschappij den *luie* leeft ten *koste* van den *vlijtige.*

Hij erkent dus dat het eigenbelang, over het algemeen genomen, in den mensch krachtiger is dan het gemeenschapsgevoel, doch dan is het dwaasheid in de toekomst maatschappij alleen te rekenen op de laatstgenoemde eigenschap.

Hem komt dan vóór dat verdeeling van de arbeids-opbrengst alleen rechtvaardig kan geschieden *naar de arbeidsinspanning.* Die hierover meer wil weten, leze het hoofdstuk Bepaling der inspanning t.a.p. bld. 72 doch eenvoudig is dit niet.

Aangenomen echter dat de inspanning voor

1) Cursiveering als voren.
2) Als boven.

den te leveren arbeid nauwkeurig is te bepalen. Zou het dan evenwel niet doodend op de energie werken, wanneer de een half zooveel arbeid levert dan den ander en toch de zelfde belooning geniet?

Mede een gewichtig punt zou zijn de vestiging der bevolking. Ook dit diende geregeld te worden. Nimmer zou de stedeling afstand willen doen van de genietingen, de gemakken die het stadsleven aanbiedt.

Hij kan niet aarden ten platten lande. Terwijl het platte land in Amerika*) roept om arbeidskrachten, terwijl groote uitgestrektheden vruchtbaren grond nog onbebouwd liggen en wachten op den nijveren hand, kan men de werkeloozen in de groote steden bij honderden tellen, en hoe, wanneer onze platteland bewoners in de socialistische maatschappij ook eens wilden profiteeren van schouwburgen, opera's, mooi verlichte straten met electrische trams en uitgelezen hotels of uitspanningsgelegenheden. Hoe! wanneer ook zij eens - al was het als proef - wilden wonen om te genieten in de groote steden van het land?

* * *

Zooals ik reeds boven aanstipte is het program der S.D. zoo aanlokkelijk, dat er een groote bekooring van uitgaat, vooral voor menschen wier behoeften niet in evenredigheid zijn met hunne inkomsten en in de tweede plaats voor die personen, die de critiek van de socialisten op de maatschappelijke verhouding als juist erkennen en nu door medegevoel met de onterfde klasse, de zijde der verdrukten kiezen en alleen heil vinden bij het socialisme.

Men *meent* het goed; een andere vraag is echter of men datgene bereikt wat men zoo graag bereiken wil. Zoo dikwijls wordt over het hoofd gezien, dat zij, die het goede willen, het kwade voortbrengen. Wanneer men den verdorven mensch (en wie is niet verdorven = onvolmaakt) toegeeft aan zijne begeerten, dan bereikt men daardoor niet alleen geen goeds, doch veeleer sterkt men hem in het kwade. Het is de plicht van ieder mensch voor zich zelve en voor zijn gezin - zoo hij dat heeft - te zorgen, doch wanneer hij in dien plicht te kort schiet (ik laat nu buiten bespreking of hij dat altijd kan) en hij wordt door anderen finantieel gesteund, dan is de uitwerking juist tegenovergesteld aan wat beoogd wordt.

Een klein stukje politiek lezer.

De heer Besuyen, S.D. lid van den Gemeenteraad te Leeuwarden, had een onderzoek ingesteld bij de onderwijzers hoe het met het schoeisel en de kleeding der leerlingen gesteld was, en welken invloed het uitoefende op het onderwijs. Nu, in één woord, het was bedroevend; doch ook een andere Commissie stelde een onderzoek in en kwam tot heel andere resultaten. Het bleek volgens die laatste enquete dat er soms vreemd met schoeisel wordt omgesprongen en de onderwijzers ook wel bedrogen worden.[1)]

Toen de Gemeente op een gegeven oogenblik geen klompen meer verstrekte, *kwamen de kinderen beter ter school*, dan toen ze nog een paar in 't vizier hadden.

*) En in Duitschland eveneens.

1) Gaarne neem ik aan dat zoowel de heer Besuyen als de andere commissie onpartijdig tewerk zijn gegaan. Alleen, men ziet zoo gemakkelijk hetgeen men zien wil en het hangt er zoo veel van af van wien men zijne inlichtingen heeft.

Ook bleek dat de haveloosheid der kinderen meer een gevolg was van slordigheid in de huishouding en van drankmisbruik, dan van armoede.

Ook een dame had wel eens een pak kleeren gegeven, maar 't bleek dat het niet gedragen werd. Moeder had gezegd: ‘je moet je oude plunje maar weer aantrekken’, en wat bleek bij 't onderzoek? dat 't pak kleeren verpand was in een kroeg.

Nu wil daarmede niet gezegd worden dat er geen armoede wordt geleden en armoede die heel dikwijls in onze oogen onverdiend is. Maar voelt men nu niet, dat door te geven, maar steeds te geven men elken prikkel wegneemt om zelf de handen uit de mouwen te steken, beseft men niet dat men daardoor het laatste vonkje energie doodt en de deur open zet voor luiheid, nalatigheid enz. enz.

Eveneens is het gesteld met het pachtcontract.

Men wil pacht laten betalen van de netto opbrengst, men wil vaststellen een minimum loon voor de arbeiders en bepalen hoeveel arbeiders een pachter in dienst moet hebben.

Laat ons dit eens nader beschouwen.

Nemen we een boerenplaats van 50 H.A. zooals die er in Friesland zijn. Hierop wordt, wanneer dit land in groote hoofdzaak bouwland is, zoo ongeveer *f* 4200 arbeidsloon uitgekeerd. Stel het arbeidsloon, op gemiddeld *f* 7 per week en per man, dan bedraagt het aantal arbeiders op zoo'n plaats 12 mannen.

De huur opbrengst zullen we gemiddeld op *f* 70 per H.A. stellen, wat overeenkomt

met de gemiddelde huur der laatste 50 jaren, dit is dus *f* 3500. Hiervan gaat af voor belasting: *f* 6 grondlasten, *f* 4 waterschapslasten en onderhoud huizingen *f* 5, is samen *f* 15 per H.A. is *f* 750. Blijft dus nog over *f* 2750. Dit zou dus wanneer dit geheele bedrag verdeeld werd onder de arbeiders een bedrag per hoofd zijn van p.m. f 225. Laat ons daarbij nog aannemen dat er door den pachter boven zijn jaarlijksch levensonderhoud een winst wordt gemaakt van f 900, die ook zou ten goede kunnen komen aan zijne 12 arbeiders, hetgeen het bedrag van f 225 nog vermeerderde met f 75, dus gezamentlijk f 300. Wanneer men een jaar op 50 weken rekent (wat 2 weken te weinig is, doch we willen de berekening maar niet te nauw nemen) dan zou dit dus per week zijn f 6 per hoofd. Wanneer echter de boerenarbeider zijn loon zou verhoogd zien met bijna het dubbele, dan zou ook de schoenmaker, de smid, de timmerman, ververs, bakker, de wegwerker, recht hebben op hoogere loonuitkeering, en daar alles ten slotte uit den bodem moet komen, zou deze uitkeering plaats hebben ten koste van den boerenarbeider. Het zou dus niet f 7 en f 6 = f 13 zijn, doch minder. Maar al was dat bedrag ook niet meer dan f 10, toch zou het nog altijd f 3 meer zijn dan zijn gewone loon van f 7.

Maar - want er is een *maar* aan verbonden - zou men verwachten, dat wanneer *alleen dan* pacht behoefde betaald te worden, wanneer er *netto winst* gemaakt was, de pachters of boeren zich zouden uitsloven om ‘er uit te halen, wat er uit te halen was.’ Zouden zij het niet kalmpjes opnemen en op een ‘zachtzin’ zetten, wel wetende dat, wanneer er geen winst was, ook geen pacht behoefde betaald te worden.

Zou er grond zijn te verwachten, gegeven de mensch zooals hij is, dat de pachter steeds zijn uiterste best zou doen? Neen toch.

Blijft dan nog buiten rekening dat de een veel meer winst uit zijn bedrijf weet te halen, dan de ander. Of denkt men misschien dat boeren een vak is dat ieder kan.

Dan heeft men het glad mis.

Wanneer bovendien nog bepaald werd (door wien?) hoeveel arbeiders de boer 's zomers en 's winters in vasten dienst moest hebben, dan zou dit grooten invloed hebben op de te verrichten werkzaamheden. Ontslag voor te weinig geleverd werk zou uitgesloten zijn.

De arbeider verzekerd van zijn bestaan, de boer verzekerd, denkt men nu in allen ernst, dat er nog winst voor den grondeigenaar zou overschieten. Stel u voor den arbeid op het veld, den dikwijls eentoonigen arbeid, onder de heete middagstralen der zon, zonder eenigen prikkel van het eigen belang!

‘Zeer vele menschen meenen dat men maar arbeiders in dienst behoeft te nemen om winst te maken, doch die zoo iets meent, heeft zeker nooit aan 't hoofd van eene zaak gestaan.

Het is een wijd verspreide dwaling die in alle kringen der maatschappij is doorgedrongen.

Deze dwaling heeft veel kwaad gesticht en de verhouding tusschen werkgevers en arbeiders slechter gemaakt. Zij is de oorzaak van wantrouwen geworden en heeft veel twisten in het leven geroepen, dikwijls tot schade van het bedrijf en ten koste van het eendrachtige samenwerken.’[1)] Want men mag in theorie beweren, dat er geen samenwerking kan zijn tusschen patroon en arbeider, dat de welvaart van den een, ondergang van den ander beteekent; geen verzoening kan zijn tusschen wolf en

1) J. Stoffel. Op den verkeerden weg.

schaap, zooals de geeikte term luidt, de praktijk brengt wel andere voorbeelden in 't licht.

Welke werkgever zou niet dikwijls geneigd zijn het loon te verhoogen; wie ziet ook niet anderen gaarne gelukkig, maar de eenvoudige waarheid is, dat verhooging van loon niet altijd *kan* plaats hebben.

Zeer velen meenen dat de arbeiders alleen, tegen elkaar concurreeren, dat zij dus *alleen* de nadeelige gevolgen van die concurrentie ondervinden en dat de werkgevers daarvan zijn buitengesloten, doch dit is een veel verbreid misverstand.[2)]

Ieder ondernemer is daaraan onderhevig, en het is de vraag of het niet goed zou zijn dat ook ambtenaren in hetzelfde lot deelden, want dit *onbezorgd-zijn* geeft over 't algemeen iets renteniers-achtigs aan het leven, hoewel er tegenover staat dat de vrees voor de toekomst ook ongunstig op den mensch kan werken.

Dat er socialisten zijn die nog altijd zoo naïef zijn te meenen dat de werkgever het loon bepaalt, bewees de heer Tak in een zijner redevoeringen. Deze sprak van loonen ‘op peil’ houden door de werkgevers.

Ieder die in een bedrijf is betrokken, weet dat verlaging of verhooging van loon niet

2) Enkele monopoliën zijn daarvan natuurlijk buitengesloten.

alleen afhangt van de concurrentie van den arbeid, maar ook van vraag en aanbod van het product op de wereldmarkt en van concurrentie van fabrikanten en landbouwers onderling. Het ligt voor de hand dat waar 100 arbeiders gevraagd worden en daarvoor maar 80 beschikbaar zijn, de loonen zullen rijzen. Van op ‘peil houden’ is in zoo'n geval geen sprake. Maar eveneens gebeurt het vele malen dat fabrikanten onderling zoo tegen elkaar concurreeren, dat van verhoogen van loon niets kan komen. Zoo ook op landbouwgebied. Wanneer de prijzen der verschillende landbouwproducten dalen, moet er naar middelen worden omgezien om dit te kort, dat voor den ondernemer zou ontstaan, te dekken, en dit wordt niet in de eerste plaats, zooals zoo dikwijls voorgesteld wordt, verhaald op de arbeiders, maar op de pachten. De grondeigenaar wordt mede de dupe van lage prijzen van landbouwproducten.

Velen meenen dat de prijs van den arbeid (het loon) *niet* mag afhangen van vraag en aanbod en de prijs van het product wel. Men wil de concurrentie *niet* bij aanbieding van arbeidskracht, doch wanneer men zijn waren betrekt, koopt men ze liefst zoo goedkoop mogelijk in, en vraagt er dan niet naar of dezen niet zijn geproduceerd met slecht betaalde loonen.

Het loon wordt echter niet alleen bepaald door vraag en aanbod, ook niet door vakverenigingen, die sterk genoeg zijn het niet te doen dalen beneden zeker peil, doch mede door de steeds *toenemende behoeften der menschen en de veranderde zienswijze en denkbeelden.*

(Wordt vervolgd).

BIERMAN.

Najaar.

Wild waaide de wind
en zong in 't woud
Van sterven.... en van vergaan....
De nijdige, spijtige, snerpende wind
Speelde - met dorre blaân.

Kil-koud en somber, grimmig-droef
Stonden de boomen daar.
Ze zwaaiden en zwiepten hun takken en kruin
Met woest en dreigend gebaar -

.....
.....
Natuur ligt te worstlen,
verliezend haar tooi,....
Te worstlen - tot ze verstijft....
Het najaar ontnam haar den zomerdos
Waar niets haar van overblijft....

Ach, zijn er geen levens, tot wien het lot
Zijn guren herfstwind zendt,
Die wegrukt, àl wat de zomer schonk
En dorheid brengt, ongekend?....

Maar ach, er zijn zelfs levens óók,
Onder 't wreede lot gebukt,
Dat, vóór nog hun lente tot zomer werd,
Hun 't liefste van 't harte rukt.

Tot hen kwam 's levens herfst alreeds
In Lente's bloemenhof....
.....
Voor hèn geen zon,
die alles omglanst....
....Hun oog ziet de wereld *dof*.

ADÉ.

Opgave van ter bespreking toegezonden boeken, tijdschriften, brochures enz.

(Voor zooverre de belangrijkheid van den inhoud daartoe aanleiding geeft, en de plaatsruimte het toelaat, wordt op deze verschillende aankondigingen nader terug gekomen).

Louis Couperus. Van Oude Menschen. De dingen die voorbijgaan. (Uitgever L.J. Veen, Amsterdam).

Op een tweedeeligen roman van Couperus is het wèl der moeite waard nog eens in een afzonderlijk artikel terug te komen. Dat ligt dan ook zeer zeker in mijn plan. Voor ditmaal zij alleen gezegd, dat dit zeer vluggeschreven geestesproduct van den handigen romancier al de gewone deugden bezit van zijn uit het dagelijksch leven gegrepen Haagsche verhalen, tengevolge waarvan hij de auteur bij uitnemendheid is geworden van het groote leesgrage publiek dat - en met recht - zijn Dionyzos en andere voor den gek houderijen links laat liggen maar aanvliegt op zijn ‘roman’. 'N prettigen stijl, 'n oppervlakkige maar handig gedachte intrigue met den gewonen Haagschen omhaal er omheen van ‘kleine-zielen’, daaruit bestaat het boek, dat geenzins, zooals de titel zou doen vermoeden, een samenstelling is van twéé novellen, maar één doorloopend tweedeelig verhaal vormt.

De uitgever H. Honig, Utrecht, komt met een Hollandsche vertaling van **Alexander Kielland's ‘Schipper Worse’.** - Na hetgeen

ik onlangs schreef in dit blad over Kielland, zijn werk, speciaal *Schnee* en *Arbeiter*, en zijn beteekenis voor de literatuur in Noorwegen en Europa, zal het wel niemand verwonderen, dat ik mij over deze uitgave verheug en haar aanbeveel. Ook *Schipper Worse* heb ik, zooals alles van Kielland, met groote liefde voor den schrijver gelezen, liefde voor den mensch in den kunstenaar, die in het werk van de Noren bijna altijd om den hoek kijkt, en liefde óók voor het werk op zich zelf, dat ik uit een oogpunt van kunst hóóg stel.

Het Kruis aan den horizont door **Dr. C. du Prel** valt onder de rubriek spiritistische literatuur, maar is gelijktijdig een verhaal (uitgever G.A.W. van Straaten, Middelburg). - In hoeverre is deze vorm voor zoo iets aanbevelenswaardig te noemen? Persoonlijk lees ik liever iets streng-wetenschappelijks. Maar ik kan mij voorstellen, dat het groote publiek gemakkelijker wordt bereikt door een meer 'pakkenden' vorm. En waarlijk het groote publiek weten te interesseeren voor iets anders, iets beters dan vuiligheid en platheid, het de oogen openen voor de geheimen dier groote onzienlijke wereld rond-om, ik acht het een goed, een nuttig werk.

Het Kruis aan den horizont trekt de gedachte van den lezer af van het materieele; het leert hem denken aan dat wat onsterfelijk is, aan dat wat hij niet ziet met zijn vleeschelijke oogen, maar dat méér is en méér beteekent ten slotte, dan het korte vergankelijke aardsche bestaan. Bij al de prul-boeken die heden ten dage uitkomen, is het een blijdschap ook zulk een arbeid te begroeten, waarbij de naam van den auteur bovendien borg staat, dat men hier te doen heeft met een waarachtige levensovertuiging, niet gegrond op bedrog maar op ervaringen.

Interessant op ditzelfde gebied zijn ook **De Brieven van Julia** door **W.T. Stead** (Scheltens en Giltay, Amsterdam).

Zij bevatten mededeelingen 'uit het land aan gene zijde des grafs', verkregen door automatisch schrift. Het spreekt van zelf, dat men hier reeds moet behooren tot de geloovigen om aan te nemen. Wie dit niet doet, zal schouderophalend het boek neerleggen. Met spiritistische waarnemingen is dat altijd het geval. Al betuigt gij Uw tegenstander ook met nog zoo vele bewijzen, dat gij het betreffende geval hebt bijgewoond, onderzocht, wat ook, hij zal blijven gelooven aan 'hallucinaties'... tot op den dag waarop hij misschien zelf wordt overtuigd door aanschouwen, waarvan de voorbeelden van dergelijke bekeeringen niet zeldzaam zijn. - Ik voor mij zou in het speciale geval *Stead* wel wenschen, dat hij-zelf niet zoo'n reclame-maker ware. Dat zou een grooter waarborg geven voor den ernst van zijn optreden in déze zaak. M.i. houdt deze meneer te veel van Engelschen humbug bij al de zaakjes, van couranten, vredesbewegingen, theater-afkeer, enz. waarmede hij zich reeds op de meest luidruchtige wijze heeft beziggehouden, om onbepaald in de oprechtheid van zijn bedoelen te kunnen gelooven.

Fiat-Lux, mijne ervaringen op het gebied van Spiritualisme, door **Prof. Dr. Max Seiling** (Apeldoorn, Laurens Hansma) is een klein wetenschappelijk-geschreven getuigenis van eigen ervaringen. - De schrijver heeft mevrouw d'Espérance (over wier boek en ervaringen ik reeds vroeger schreef in de Holl. Lelie) leeren kennen, en twijfelt geen oogenblik aan de *onmogelijkheid* van bedrog. Al de door hem bijgewoonde feiten en zittingen worden door hem uitvoerig behandeld, en aangetoond hoe hier alle kwade trouw was uitgesloten, en het den deelnemers alleen te doen was om de wáárheid. Dat de tegenstanders het niet altijd te doen is *daarom,* maar wel om er zich oppervlakkig, met spot dikwijls, af te maken, behoeft geen nader betoog. Met

volle instemming maak ik dan ook de slotwoorden, die de schrijver aan *Shakespeare* ontleent, tot de mijne: De waarheid is een hond, die in een hok ligt, en er uit geranseld moet worden. -Juist! Aan het ranselen echter wagen de meeste menschen zich liever niet. Ze gaan liever bang en voorzichtig voorbij het hok, en zeggen dan naderhand pedant: Er *was* geen hond.

Het kruis aan den horizont zoowel als dit laatste boekje zijn beiden vertaald door **H.B. Kennedy van Dam,** Oud-majoor O.-I-leger.

Van drie mij ter bespreking toegezonden scheurkalenders, is de **Internationale** van W.J. Thieme en Cie, Zutphen, mij een welkome oude bekende, die ik graag een plaatsje geef in mijn huiskamer. Menig gezonde gedachte of spreuk ontmoet ik daarop in den loop van het jaar. Het schild is eenvoudig, en niet aanstellerig.

Elken Dag wat uit de Natuur heeft, gelijk de titel reeds aanduidt, een meer onderwijzende strekking. - Dit is een uitgave van W. Versluys, Amsterdam, van wien ook de derde scheurkalender afkomstig is:

Muziek en Woorden, Gedachten uit Frederik van Eeden's Werken. Gekozen door **Henriette Roll.** Hier hebben we te doen met een luxe uitgave, een ‘sieraad voor de huiskamer’, om in gemeenplaatsen-stijl te spreken. Maar ik méén het dezen keer ‘echt’. Want een sieraad vind ik dat smaakvolle sobere schild, geheel en al in over eenstemming met den inhoud van *De kleine Johannes* en zijn dierenwereld. De blanke waterlelie onderaan doet zoo licht en vriendelijk te midden van die stemmige matte kleuren waarin alles is gehouden. Wat de inhoud van den kalender betreft, bewonderaars van *Frederik van Eeden* zullen onbepaald met alles wat hij zegt ‘dweepen’, onpartijdigen waardééren in hem den dichter van meer dan een gevoelig versje, den schrijver van vele behartenswaardige of schoone gedachten.

Of het mogelijk is voor elken dag des jaars iets wezenlijk-moois van hem uit te zoeken, iets dat noch partijgeest ademt, noch oppervlakkige phrasen-makerij? Dat geloof ik niet, na hetgeen ik al doorbladerend onder de oogen kreeg. Meer dan eenmaal trof mij een aanhaling geheel en al: Walden-koning-genre of phrasen-makerij. Over 't algemeen komt het mij voor, dat de verzamelaarster méér zocht onder de hervormer-denkbeelden, dan onder die van den *dichter*, den kunstenaar. Hoe dit zij, voor al wie ‘voelt’ voor *van Eeden*, is dit een aanbevelenswaardige kalender, en die daarenboven, voor zoover ik weet, nog geen voorgangers heeft gehad.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Instemming en verontwaardiging.

Wie uwer lezeressen en lezers, zeer geachte redactrice van dit blad! zal niet zoowel met algeheele instemming als met groote verontwaardiging, in *‘De Lelie’* van 17 October, kennis genomen hebben van uw ‘boekbeschouwing’, voorkomende op blz. 246?

Ja, *met volkomen instemming!*

Uw woord van scherpe, maar allerminst *te* scherpe critiek, geschreven naar aanleiding van het boek van den Heer R. Feenstra, heeft zonder twijfel talloos velen met mij goed gedaan. Uw pen heeft wis getrild van toorn. Wie over zulk een boek iets zegt, zal moeite hebben zich te beheerschen.

Gij hebt wederom op de kaak gesteld het geschetter over kunst; terecht in het licht gesteld veler zelfverheerlijking en zelfvergoding, welke natuurlijk gepaard gaan met minachting van anderen; naar verdienste uw afkeer uitgesproken over veler schandelijk, hen zelf onteerend geschrijf, dat vergiftigt en zielen verwoest. Gij kondt niet zwijgen; gij moest getuigen en uw vonnis doen hooren.

Hoevelen met mij zullen U daarvoor danken!

Wie uwe beoordeeling, neen veroordeeling las, zal nu eens ‘gelooven op gezag’ en - door U ingelicht - dat boek verre van zich houden.

Wij deelen uwe *diepe verontwaardiging.*

Welk een boek! Welk een *inhoud* en welk een *vuile straattaal!*

Hoe kan iemand zoó schrijven! Hoe is het mogelijk! Men moest zich schamen.

Men voert strijd tegen *zeker soort van prentbriefkaarten!* Uitnemend!

Men treedt op tegen *speelholen.* Andermaal: uitnemend!

O, kon men zúlke lectuur maar weren!

‘'t Kan helaas niet’, antwoordt gij.

Zou het zoo onmogelijk wezen iets er tegen te beproeven?

Als eens *alle couranten*, *alle bladen, alle tijdschriften*, enz., zulke boeken totaal negeerden, doodzwegen! Misschien ware dan iets gewonnen.

Zoudt gij met eenigen uwer zeer geachte Collega's - schrijfsters, schrijvers, journalisten - niet eens een protest-beweging op touw kunnen zetten en de *uitgevers* dringend verzoeken zulke schandboeken niet meer uit te geven, het kort en goed te weigeren hun naam te verbinden aan zúlke lectuur.

Of ik terstond resultaat verwacht?

Neen, zeker niet!

Doch veler oogen werden misschien allengs geopend, voor de gevaren welke zij in de hand werken.

Bovendien, zúlk een protest-beweging zou tallooze ouders leeren, scherper toe te zien op wat de hunnen lezen.

In elk geval: elke edele strijd *moet* op den duur vruchten afwerpen.

Hoe gij ook denkt over mijn voorstellen, hun ernstige bedoeling zult gij erkennen en waardeeren. Daarvan houd ik me verzekerd.

Ik zeg U dank voor de opname van deze regelen in uw weekblad,

Hoogachtend

J.F. TERNOOIJ APÈL.

Alkmaar, Oct. '06.

Antwoord Redactrice.

Ik dank onzen geachten medewerker zeer voor zijn woord van instemming. - Wat zijn voorstel betreft, ik geloof niet, dat uitgevers en auteurs zich voor zulk een wezenlijk zedelijk doel zouden willen verbinden. Hun doel is winstbejag. En het is een feit, dat helaas geen nadere uiteenzetting behoeft, dat vuile lectuur veel meer koopers trekt dan zedelijke boeken. -

Hoe dat zij, ik heb te weinig geloof in vereenigingen en wat dies meer zij van dien aard, om persoonlijk te kunnen optreden in dien geest. Mijn weg en taak is getuigen, eerlijk, zonder aanzien des persoons, getuigen, waarschuwen, mijn oprechte meening zeggen. Ik hoop dat het mij gegeven mag zijn dien weg tot den einde toe, met dezelfde onafhankelijkheid en zelfstan-

digheid te blijven betreden. Dat mij daarbij *steun*, zooals die van den geachten inzender, niet anders dan welkom kan zijn, spreekt van-zelf.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

II. *Hoogwelgeboren Jonkvrouwe!*

Reeds eenmaal hebben wij door Uw toedoen, vier jaar geleden, een aangename huisgenoote verkregen. Nogmaals neem ik daarom de vrijheid, tot hetzelfde doel de tusschenkomst van Uw blad 'De Hollandsche Lelie' in te roepen. - Ik weet niet meer of U indertijd de aandacht der jonge dames vroeg in het redactioneel gedeelte of in een advertentie. Mocht het laatste 't geval zijn, dan wil u misschien de volgende wel laten opnemen:

'Wie der jonge Lelietjes heeft lust in de huishouding opgeleid te worden in een beschaafd gezin, waar uitmuntende gelegenheid bestaat tot het aanleeren der moderne talen? Op een rustige badplaats. Brieven franco uitgever "Hollandsche Lelie" motto betrekking.'

Op onderstaanden brief, (door haar ontvangen), vestigt de redactrice de aandacht der lezeressen. Misschien kan hier iemand een betrekking vinden, die voor beide zijden leidt tot iets goeds. Tot goed verstand van den aanhef zij medegedeeld, dat de redactrice vier jaren geleden een dergelijken brief ontving van de briefschrijfster van heden. Tengevolge van een artikeltje waarin zij de aandacht vestigde op de betrekking, meldde zich onder anderen eene jonge dame, die werd aangenomen en zoo bijzonder goed voldeed, dat de briefschrijfster zich geroepen voelde der redactrice het later, met dank voor hare bemoeiingen, te melden. Ook de jonge dame was met hare betrekking bijzonder ingenomen, gelijk zij der redactrice eveneens persoonlijk schreef, uit eigen beweging.

Beide, briefschrijfster en jonge dame, waren en zijn der redactrice persoonlijk geheel en al *onbekend.*

REDACTRICE.

Gedachtenwisselingen.

I. Degelijkheid.

Voor Caprice.

Wat *is* degelijkheid?

De meeste ingezonden stukken aan Uw adres hebben U duchtig er van langs gegeven, dat gij de beteekenis van dat woord hebt misbruikt, dat gij *degelijkheid* vernedert tot *bekrompenheid.* -

En zij hebben m.i. daarin gelijk. Degelijkheid is een deugd. Bekrompenheid is een ondeugd. -

Mij trof die begripsverwarring Uwerzijds vooral in Uw aanhaling uit het bekende tooneelspel van mevrouw Simons-Mees: De Veroveraar, waarin gij Fré (van wien

de zetter in de ingez: stukken geliefde te maken Tré) zooveel hooger stelt dan Wim. -

Ik schreef indertijd in mijn beoordeeling van de Première in Amsterdam o.a. het volgende in de Telegraaf:

'Deze "veroveraar", die een geschiedenisje heeft met 'n actrice in Parijs, en die een hysterische, nuttige juffrouw voor den mal houdt, en zich verder alleen onledig houdt met tea-gowns en parfums en afternoon-teas, hij is niet de man zooals de idee van het stuk hem bedoelt. Hij is een zwakkeling, een gedegenereerde, de daad die hem onderscheidt van den vervelend-onbeduidenden-soliden broer, ontbreekt.'

Welnu, evenzeer als ik den verwijfden, bedriegelijken, afternoon-tea-houdenden Fré een mislukt type 'veroveraar' noem, evenzeer vind ik Wim een mislukt degelijkheidstype. Wim is saai, kinderachtig, vervelend, onnoozel zelfs nu en dan in zijn gesprekken. Van een ernstig degelijk man in den goeden zin des woords, heeft hij *niets.*

Maar - aan wie de schuld Uwer begripsverwarring in dezen.

Niet aan U - maar aan het publiek. -

Want degelijkheid behoort tot die woorden, die bijna nooit gebruikt worden in den juisten, den waarachtigen zin, die zoo voortdurend dienen tot dekmantel voor al wat vervelend is en saai en bekrompen, dat gij het waarlijk niet helpen kunt, wanneer gij ook er die gewone mindergunstige beteekenis aan hecht.

'Degelijke' menschen - ik geef het U volkomen toe - zijn in den eenmaal aangenomen zin van het woord dikwijls onuitstaanbaar vervelend en eenzijdig en bevooroordeeld. -

Maar het is juist om tegen die *verkeerde* beteekenis, waarin het woord wordt gebruikt, te protesteeren, dat ik de algemeene aandacht vestigde op Uw artikeltje. -

Want - ik stel er prijs op het te verklaren - ik ken degelijke menschen, degelijke mannen, die niets gemeen hebben met het stom-saaie Wim-type uit 'De Veroveraar', die, te midden van een werkzaam nobel leven, den tijd en den lust vinden tot scherts en genoegen, tot reizen en zich ontwikkelen, tot een zich ernstig wijden aan de belangen van hun gezin en hun omgeving, zoowel als aan die van het algemeen, en die nogthans niet zijn ontaard in vervelende, bekrompen, in den dagelijkschen sleur voortseulende botterikken. -

Dat is degelijkheid in den goeden waarachtigen zin. -

Wat gij schildert is die specifiek hollandsche eigenschap van achterlijkheid, bekrompenheid, eenzijdigheid, zelfaanbidding van eigen fouten, die zich opsiert men den schijn-naam degelijkheid, maar het geenzins *is.* -

Dat gij daartegen protesteert, juich ik-voor-mij van ganscher harte toe. - Ik ken geen volk dat zoo taai vasthoudt aan eenmaal aangenomen opvattingen - hoe achterlijk en dom dat ook is, - dat zoo zichzelf angstvallig verre houdt van wat 'nieuwerwetsch' is, als het hollandsche. - Die taaiheid noemt de durchschnitts-hollander dan 'degelijk', en ik ben het met U eens dat dit soort degelijkheid tot zijn meest onaangename en meest onverdedigbare eigenschappen behoort. -

REDACTRICE.

II.

Voor Ida.

Sta mij toe uw vragen als volgt te stellen:

1°. Kunt u zich een innige verhouding voorstellen, terwijl een van beiden iets (uit het vroeger leven) om de eene of andere reden verzwijgt?

Antwoord: Neen. -

2°. Vindt u het noodig en wenschelijk dat, alvorens zich te engageeren, beiden man en vrouw, elkaar hun vroeger leven vertellen?

Antwoord: Neen, onder voorbehoud dat met de eerste vraag rekening zij gehouden.

SALUTANT.

Alvorens ik mijn eigen meening zeg, zij hier opgemerkt, dat Salutant het m.i. bijzonder kort en kernachtig uitdrukt wáárop alles aankomt. -

REDACTRICE.

III.

Aan Ida.

Gaarne wil ik trachten U mijne meening te zeggen over Uwe vraag in de Lelie van 24 October.

Er zijn engagementen die gesloten worden, na een korte kennismaking van eenige weken, maar ook héél veel engagementen komen dan pas tot stand na minstens een jaar vertrouwelijk met elkaar omgaan; en nu kunnen personen, die een eerstgenoemd engagement sluiten, bezwaarlijk feiten op gaan sommen die meestal toch van kieschen aard zijn. Daarentegen zullen zij die al lang kennis aan elkaar hadden vóór hun publiek engagement, wel van zelf in de gelegenheid zijn geweest, dergelijke intieme zaken te bespreken, ik zou 't dan ook van beide partijen een oneerlijkheid vinden, als zij zich nog altijd op ‘z'n Zondags’ aan elkaar voordeden.

't Blijft echter moeilijk Uwe vraag met een rechtstreeksch ja of neen te beantwoorden. Indien U gezegd had, ‘vindt U het noodig en wenschelijk, dat alvorens te *huwen*, beiden man en vrouw elkaar volkomen hun vroeger leven vertellen,’ dan had ik U beslist geantwoord *ja.*

Maar daar, waar voor de meeste menschen, hun engagementstijd *de tijd* is, elkaar te leeren kennen, gaat 't toch moeilijk, aan iemand die zoo goed als niets van je karakter en temperament afweet, dus van zelf je ook verkeerd beoordeelen zou, te gaan zeggen, ‘ik heb vroeger dit of dat gedaan, zus of zoo geleefd’. 't Zou voor velen gevaarlijk zijn, immers eerst wanneer men iemands karakter kent, kan men zijn daden beoordeelen.

Hoogachtend SOPHIE.

IV.

Voor Ida.

- Wel, mij dunkt, wanneer een eerlijke verhouding reden moet zijn tot volkomen opbiechten van zijn vroeger leven, dan wordt vaak dit vertrouwen (?) juist *schenden* van vertrouwen, aangezien men dan tevens dikwijls een blik laat werpen op anderer daden en intieme gedachten, wat toch niet direct mag, omdat dit, toen 't beleefd werd oòk niet de bedoeling was en elk mensch graag zelf de personen kiest aan wie men zich bekend wil maken.

Maar nu geloof ik wel, dat het verschil maakt, wanneer de persoon, die men het naast is, door 't verzwijgen er onaangename gevolgen van ondervindt.

Is men nu gehuwd met een nieuwsgierig en achterdochtig mensch, (liefhebben gaat immers gepaard met 't verdragen van elkaars gebreken) dan vaak is het beter meer te zeggen, dan juist wel ‘recht’ was; immers 't grootste recht wordt soms 't grootste onrecht en wanneer verzwijgen aanleiding zou geven tot verkeerd begrijpen en verwijderen, dan is toch zeker het afwijken van het principe *beter*, daar anders de remedie weer erger zou zijn dan de kwaal.

Afwachten maar met het doorvoeren van het principe tot de andere er ook is ingegroeid.

Heerlijk is echter een verhouding van personen, die, eerlijk tegenover elkaar, tòch elk zijn geheimen kan hebben; (anderer leven betreffend, of nutteloos en niet precies aangenaam voor een discours) en zich verheugen kunnen in elkaars reserve.

X.

Brief uit Amerika.

Eerste Indrukken.

Land in 't zicht! Weet u het al, juffrouw, zei een van de weinige Hollanders op onze boot. Dadelijk ging ik naar het dek, maar veel was er niet te zien. Als je geloofde, dat je het zag, daar recht vooruit in den nevel, dan zag je het, anders niet. Ik ging in mijn dekstoel zitten en bleef wachten. Daar was het dan: Amerika! Het land waar velen over spreken, over lezen, over denken, over fantaseeren, waar ook velen op hopen. Zoo als we daar dreven, hoopten we eigenlijk allemaal, enkele terugkeerende Amerikanen uitgezonderd. De honderden Russische landverhuizers hoopten er een beter vaderland te vinden, vrijheid, werk, een bestaan, misschien wel rijkdom. Want Amerika en geld is immers onafscheidelijk verbonden en iemand die hoopt wil niet gelooven, dat het Amerika van nu niet meer hetzelfde is, als dat van 50 jaar geleden.
- Langzamerhand werd het land duidelijker zichtbaar en al was het dien dag tamelijk nevelig, toch was het binnenkomen in de haven van New York bepaald mooi. Bij Sandy Hook, een lange, zandige landtong, die je een beetje aan Holland herinnerde, met kleine huisjes in een groene wei in de verte, kwam de loods aan boord. Is 't warm in New York? vroegen

de Amerikanen. Sure! zei hij, en al begrepen we er het ware nog niet van, we wisten nu toch dat het er smoorheet zou zijn. Van Sandy Hook tot het dok is nog twee uur varen, maar nu was er genoeg te zien. Land aan beide kanten, links Staten Island, de eerste bezitting van de Nederlanders, een hooge, mooi begroeide kust, vol villa's. Rechts de populaire badplaatsen van New York, Coney Island, de groote kermis en Rockaway Beach waar soms 100.000 menschen per dag baden.

Na een poosje kwam de dokter aan boord en werden alle landverhuizers geinspecteerd, met de hoed in de hand moesten ze, schoon gewasschen, voorbij marcheeren.

Nu kwam ook onze beurt, 't was tijd voor de ‘Confession.’ Dat was het kritieke oogenblik waarop beslist werd of je in Amerika landen mocht of niet. Anders ga je met alle landverhuizers naar Ellis Island, een groote complex gebouwen op een eenzaam eilandje. Een poos zit je daar gevangen en kan je geen voldoende middelen van bestaan of bloedverwanten opgeven, dan ga je met dezelfde lijn die je bracht naar je land terug, zonder één minuut van de gedroomde Amerikaansche vrijheid genoten te hebben. Voor de 1e klas reizigers maken ze het niet moeilijk, je moet je naam en adres opgeven, een paar vragen beantwoorden en dan is 't afgeloopen, dat viel dus nogal mee!

New York lag nu vlak voor ons. Aan onze linkerhand het bekende standbeeld ‘Liberty’, dat erg tegen valt, heelemaal niet de imposante vrouwenfiguur die je je voorstelt en de bundel lichtstralen bij nacht is verbeelding, in werkelijkheid niets dan een electrische gloeilamp. Vóor ons de haven, rechts de ‘skyscrapers’, de groote massieve massa's van 25 verdiepingen, het typische van New York. Dwars door massa's booten heen, sommige met halve spoortreinen aan boord kwamen we eindelijk aan de pier. Op de punt stonden vrienden en kennissen te wuiven met zakdoeken en Amerikaansche vlaggen, wat je vast een denkbeeld gaf van de innige vereering der Amerikanen voor de ‘Star Spangled Banner’.

Op de pier werd je nog gevisiteerd, wat bij mij 1½ uur duurde. Ieder stuk bagage werd met een wit papiertje beplakt, daarop kwam een stempel en nu mocht je gaan, je liep de hal uit en stond op straat! Vrij, in 't vrije Amerika! Ik deed mijn oogen wijd open en zag... niets bijzonders! Groote glibberige keien, huizen, karren, sjouwers, alles net eender als bij ons. We denken altijd, dat Amerika er heel anders uit moet zien, dat het iets heel aparts moet hebben, ik was bijna een beetje teleurgesteld. Gelukkig had ik toch gauw een Amerikaansche gewaarwording. Om in de city te komen moesten we de rivier oversteken... We gingen een zaal in en kwamen in een lange gang, een vloer van mooie steentjes, keurige met koper versierde banken, op zij ramen. Op eens zag ik de witte balken aan den kant verdwijnen en ik kwam tot de ontdekking, dat de mooie gang een stuk van de boot was! Zoo'n ‘ferry’ doet dienst als havenbootje, 't is alleen heel wat grooter en praktischer ingericht. Aan beide zijden zoo'n lange gang, in 't midden een groote ruimte voor karren, bovenop een promenadedek en een reusachtige salon, daar boven weer een dek. Het geheel steekt ver boven 't water uit, zooals meer Amerikaansche booten, die soms 4, 5 verdiepingen hoog zijn.

In de stad moesten we met de tram verder. Daar heb je maar voor 't kiezen. In New York zijn drie soorten van trams, waarmee je voor 5 centen de heele stad door kunt. De eene, de ‘Subway’, electrische trein onder den grond, lijkt veel op de Londensche

underground. Je hebt alleen geen last van rook en vuil en ook de stations zien er oneindig mooier uit. Groote gewelven van glimmende tegeltjes, makkelijke trappen en ruime perrons. De ‘trolley car’ is de gewone electrische tram op den grond, in New-York circa 30 verschillende lijnen. De derde is de ‘Elevated railroad’, in de kranten afgekort tot ‘L’, electrische trein op een viaduct. Je krijgt een aardig uitzicht op de verschillende deelen der stad en komt er gauwer mee vooruit dan met de gewone tram die op iederen hoek stopt. Bij de Subway en de Elevated Railroad heb je locaal- en exprestreinen. De locaaltreinen stoppen aan ieder station (5-10 straten van elkaar af), de expressen rijden soms 30 à 40 straten zonder ophouden. Er zijn 4 lijnen van de Elevated Railroad, die de stad in haar heele lengte doorloopen, (ongeveer 4½ uur lang), ge kunt u dus eenigszins voorstellen wat een uitgebreidheid dit traject heeft. Er wordt druk gebruik van gemaakt omdat de trolley te langzaam en de subway te heet is. Van het drukke verkeer en de tot stikkens toe volgepropte wagens hoop ik u naderhand te vertellen.

Brief uit Londen.

October is bijna van 't tooneel verdwenen en nog is alles frisch en vol kleur en tint. Het is, of de menschen er ook opgewekter door zijn, lang niet die vele klachten van winkeliers en handelaars, ofschoon in werkelijkheid: ‘the trade slack’ schijnt te zijn. Maar wanneer is die ooit zoo, dat de trades-people *tevreden* zijn? Het gaat hen, als de boeren, een oogst is nooit mooi genoeg. - Waar de oogst wel goed is en goed blijft, dat is in de theatres. 't Is enorm het aantal londenaars, dat die mooie zalen iederen avond weer vult.

Er schijnt zoo'n behoefte te zijn aan ontspanning na het overweldigende drukke city leven, dat, de jonge menschen vooral, hun shillingen zuur verdiend geld, het liefst offeren bij de theatre-booking-office. En als het nu maar flinke stukken waren - kon men er nog niet zooveel van zeggen, maar 't liefst gaan ze naar die onnoozele Musical plays, of in de Music Halls.

Het is een merkwaardig teeken, wel waard vermeld te worden, dat er nu toch sinds eenige jaren geregeld een ‘Shakespeare play’ in ‘His Majesty's theatre’ op 't programma is geweest...

Het twaafde stuk werd deze week opgevoerd en wel: ‘A winter's Tale’ Mr. Tree the managing-director van dit theatre was niet aanwezig, hij speelt elders, en reist, maar in *zijn* theatre en geheel onder *zijn* leiding is ‘A winter's Tale’ toch in elkaar gezet en voorbereid.

Een groote attractie is Ellen Terry, de gevierde actrice, die de hoofdrol van Hermione vervult. We werden echter nogal teleurgesteld. De Hermione, die wij ons droomden, statig waardig, vol bevallige schoonheid - die Hermione, kregen we in de verste verte niet te zien! Ellen Terry gaf ons lang niet dat hooge genot dat men verwacht zou hebben.

In de slotscène, als ze plotseling als 't ware ‘van leven doorstroomd,’ zich gaat bewegen, en zegenend haar armen uitbreidt over haar diepgeknakten, boetvaardigen echtgenoot... was ze op haar best - maar ook toen kon ze ons niet in vervoering brengen. Ook de Koning Leontes is geen Irving of Lewis Waller.

Om een Shakespeare-held te kunnen weergeven - moet men geen 2e rangs tooneelspeler zijn.!

Beelderig, allerliefst, o zoo gracieus was Perdita*) in de herderscène, wat was dat decoratief ook magnifique. Zoo idyllisch en kunstvaardig. Welk tooneel zal daarin het Engelsche evenaren?

‘A winter's tale’ is geen favourite zegt men, van 't Engelsche publiek, nu, ik kan me ook best begrijpen, dat het applaus zeer mager was. Er is iets in, dat een oppervlakkig toeschouwer prikkelt. Het is alles zoo ongemotiveerd, die haat zoo buitengewoon groot, die wreedheid zonder weerga, die jalousie zoo ongerijmd - dat zeker alleen een ‘student’ er het ‘Shakespearean’ schoon in kan vinden. Het behoeft zonder twijfel nauwkeurig bestudeerd te worden. Bij ‘Othello’ voel je de jalousie groeien, groeien met iedere gedachte, logisch zich ontplooien, gegeven temperament en Jago's afschuuwlijke toch meesterlijke laster-zaaien.... maar bij Leontes is geen enkel gegeven om zijn ‘good queen’ zoo klakkeloos te onteeren...

Neen ‘A winter's tale’ zou ik gaarne eens door een scholar hooren ontleden - vóórdien ga ik 't zeker niet meer zien.

*) Perdita was Viola Tree.

Er zal zich zoo'n gelegenheid zeker wel eens voordoen hier, in een der centra van the ‘University Lectures.’

Dit jaar hebben we een cursus van 20 lectures over *Dante*, door the Rev. P.H. Wicksteed, een Unitarian minister, een bekend Danteist, die verscheidene van Dante's werken vertaalde, en er zich reeds jaren, jaren in verdiept. Van zijn groote kennis geeft hij rijkelijk aan ons leeken, op de Maandagavonden. Het is een prachtige cursus, en met de vertaalde Dante-werken in bezit, kan men zich uitstekend voorbereiden op iedere lecture, daar de punten aangegeven zijn, waarover de spreker het telkens zal hebben.

Stampvol is de zaal - en na Kerstmis zullen we nog een 10-tal lectures hebben, omdat de belangstelling groot is. 20 dus over één onderwerp, dat geeft nog eens iets meer dan- de gezette is. Nu een onderwerp als Dante mag dat ook zeker wel hebben. Het verbaast me altijd, dat the University Extention lectures in Holland zoo weinig succes hebben gehad. Ik meen, dat men de proef heeft genomen, maar weer heeft moeten opgeven.

Over het ‘classwork’ dat na iedere lezing wordt ingeleverd, en waarmee men aan 't einde der cursus een examen doet, begin ik

steeds minder te denken. Het werkt dunkt me - een oppervlakkig - weten in de hand. Voor een examen-studie zijn de lectures naar Holl. maatstaf gemeten, niet ingericht.

Maar met dat woord en begrip ‘examen’ wordt hier dikwijls erg gesold. Kinderen doen examen na iedere term - en hoevelen do ‘pass with honours’!

Enfin, of ze aan 't *einde* van hun studietijd werkelijk minder weten en minder ontwikkeld zijn, dan *onze* jongelui, zou ik niet durven zeggen. Niet uit boeken alleen toch vormt men zich een gedachtekring - en de Engelschen hebben nogal iets gewaagd en tot stand gebracht! En een speciale universiteit voor vrouwelijke studenten in Cambridge zegt toch ook, dat er wel degelijk studielust bij de Engelsche meisjes is - doch, Engeland is zoo groot, dat de knappe, leergierige jeugd zich bijna verliest tusschen de society-ladies in! Dat is jammer.

En of er ook vreemdelingen elken dag Londen binnenstormen! 't Is enorm, die zwermen jonge meisjes, die een toevlucht, een werkkring, een taak, een positie, hier komen zoeken.

Ik was één dezer dagen in het prachtige, zeer doelmatige tehuis voor Zwitsersche meisjes, het ‘Swiss Home’ in Fitzroy Square.

Vandaag wordt dit nieuwe tehuis feestelijk ingewijd, en zullen, de gezant, de predikant en consul van de Zwitsersche gemeente alhier er bij tegenwoordig zijn. 70 meisjes waren er verleden week. Zegge 70, die allen een betrekking zochten*!* Jonge, aardige, elegante Zwitsersche meisjes, uit zeer verschillende kringen afkomstig. Zij mogen vier weken in dit vriendelijke tehuis blijven, dat in alle opzichten een ‘home’ voor hen is.

De directrice is een uiterst beschaafde dame, die ook eenige jaren in Holland heeft doorgebracht, en overal reisde en werkte in deze lijn - en naar ik hoorde en zag, als een moeder voor de meisjes zorgt, zoolang ze er zijn. De briefwisseling die deze matron onderhoudt is enorm, en de correspondentie om deze meisjes in passende betrekkingen te krijgen - heel den dag in beslag nemend. Het pension bedraagt *f* 10.- per week, wat voor Londen weinig is. Maar wat haar het zwaarste valt, is, niet om voor deze zoekenden een licht te zijn - maar om *on*bemiddelde meisjes aftewijzen. Hare statuten zeggen: dat ze geen meisjes mag opnemen, zonder geld. En daar het een Home is, dat zichzelf moet bekostigen, geen ‘Shelter’, kan men die maatregel ook wel billijken. Maar, o, als daar zoo'n fransch sprekend meisje zich aanmeldt - zonder een beurs... Haar terugwijzen, in het donkere, verleidelijke Londen? of - haar binnenlaten - en de statuten trotseeren? Het laatste gebeurt, dat begrijpt ge, meermalen, ook menigmaal, dat de directrice de pensionsprijs zal betalen, denk ik. Kan het anders! Je moet wel een hart van steen hebben, om dergelijke stakkerts uittesluiten - ten prooi aan de verleiding!

Het is altijd mijn wensch en ideaal *eens*, een dergelijke home voor onze Holl. meisjes*!* die in Londen werk zoeken - opterichten - alleen, er is, o, zoo'n groot, lang niet denkbeeldig bezwaar. *Dat het een lokmiddel zal zijn.* En waarlijk, de ondervinding leert ons, dat het voor Holl. meisjes haast geen concurreeren is tegen de Fransche en Duitsche meisjes, die alleen reeds om haar taal gezocht worden. Er is weinig toekomst voor onze meisjes hier - wie akten heeft, in *Holland verkregen*, is dáár veel meer waard - wie geen akten heeft, kan nergens als ‘governess’ of ‘teacher’ meer terecht - en in een mindere positie bij kinderen, bevalt meestal slecht. Voor de meest-energieken alleen - zou ik meenen, is er toekomst in den vreemde.

Wie nooit een ‘election’ bijwoonde voor een der groote Homes voor ongelukkigen - onherstelbare of weezen - die kan er zich moeielijk een denkbeeld van vormen.

In de 2 uren gedurende welke de stemmen worden aangebracht, opgenomen, meegedeeld, is de zaal (meestal van een groot Hôtel) een stock-exchange gelijk! Niemand luistert naar de speech van den chairman, ieder, die er is voòr een eigen ‘case’ heeft het veel, veel te druk. Daar staan ze, de dames en heeren, die werken om een candidaat in het Home te krijgen, waarvoor op dien dag de stemming is - niet alleen in de hall, maar op en onder aan de trappen. Ieder, die binnenkomt wordt als 't ware bestormd: ‘Any votes to spare’, ‘any votes to exchange?’ Maar de bestormde komt meestal zelf om stemmen, votes te bemachtigen! Of om ze te ruilen! Vooral die ruilhandel in stemmen was allermerkwaardigst, b.v. iemand, die bezig is een kind in eén ‘Orphanage’ te krijgen, gaat naar een verkiezing van een geheel andere instelling. Hij heeft eenige votes toevallig van deze instelling, en geen bepaalde candidaat, nu gaat hij ze ruilen. Zoo *voordeelig* mogelijk voor stemmen voor zijn Orpha-

nage, als die er mochten zijn. Zoo waren er dames en heeren met handen vol stemmen, om te ruilen voor eigen candidaten. Dat geeft een leven, een drukte, een bedrijvigheid - ongehoord! Op het laatste moment, één minuut voor de sluiting, worden de nog niet verruilde stemmen weggegeven en dan kan men dikwijls nog prachtige vondsten doen, maar o, je moet er zoo bij zijn - die 2 uur is 't hard werken, soms krijgt men nog wel een honderd stemmen of meer op die manier! Want och er is wat noodig! De aanvraag voor allerlei Homes is zoo groot, dat alleen zij die de hoogste stemmen kregen (een beperkt getal) worden aangenomen.

Ik ken een patiente in een Home voor Incurables, die er met 1700 votes in kwam! Na 3 jaar wachten! De stemmen van de eene verkiezing worden opgeteld bij de komende, maar als de candidaat na 5 electies nog niet het hoogste aantal heeft, wordt ze van de lijst geschrapt... Men kan zich de agitatie van de ‘werksters en werkers’ voorstellen! Eerst al gedurende een paar maanden hebben ze overal, met hun kaarten gewapend, om stemmen moeten bedelen (ieder die bijdraagt heeft één of meer stemmen) (en de namen der contribuanten vindt men in boekjes, expresselijk daarvoor uitgegeven, meestal zijn voor een case wel een tiental of meer werkers bezig, want ieder heeft zijn eigen relaties, dus hoe meer hulp, en invloedrijke hulp des te beter!) en dan nog de laatste krachten ingespannen op de election-day - waar ze ook met 2 of 3 moeten komen, om vlug te kunnen invullen en vragen, en als dan de chairman roept: 5 minuten nog... en dan eindelijk ‘1 minuut’ nog - en dan de ‘polling is closed’ - o, als het dan een eigen geliefd kind geldt, voor een asylum, of een zuster, die onherstelbaar is... of een vriendin, die een ‘pension’ moet hebben op haar ouden dag na hard werken... dan hoort ge als 't ware - die zucht van verlichting als eindelijk een einde wordt gemaakt aan het werven... en de ‘polling’ gesloten wordt. - Eigenaardig - plotseling is het stil in de groote zaal - ieder gaat zwijgend heen - er kan niets meer worden gedaan.

Enkelen blijven zitten. Een uur is er noodig voor den secretaris en zijn vele klerken om de stemmen te sorteeren...

Na een uur weet men alles, *wie* de gelukkigen zijn... en wie weer na een half jaar opnieuw moeten beginnen. - Geen moed verloren... de dapperen winnen ten laatste toch!

London.

H.B. DE LA FAILLE.

Herinneringen aan een cursus van de ‘August Abrahamsons Stiftelx’ te Nāās.

Nääs! Wat een rijkdom van gedachten bevat dat woord!

Bij het hooren van dien naam denk ik aan de grootsche natuur in dat Zuidelijk deel van Zweden met zijn rotsen en meren, met zijn bosschen en velden; - aan den onvermoeiden en belangstellenden Directeur Salomon en zijne vrouw; - aan de ruim 250 in Nääs saamgestroomde menschen met de eigenaardigheden hunner dertien verschillende nationaliteiten; - aan het vroolijke gezang, aan het afwisselende werk, de spelen, de dansen, de lezingen, de wandelingen, de roeitochtjes op het meer, de optochten met de kleurige vlaggen, in het kort aan den vroolijken, zonnigen tijd in Zweden doorgebracht. -

Aan het schilderachtige meer Säfvelången, dat in een uur met den trein van uit Göteborg te bereiken is, liggen de houten gebouwen, waar allen, die een sloyd-, spelen-, tuinbouw-, kook- of handwerkcursus van de Abrahamsons Stichting volgen, gedurende die weken vol afwisseling 's nachts zijn ingekwartierd. Voor de maaltijden vereenigen allen zich echter in ééne groote zaal in Vänhem, het huis der vrienden.

Telkens weerklonken daar vroolijke liederen, die de verschillende natiën elkaar in Nääs leeren, en geen grooter succes, dan dat een Engelsche tafel ‘du gamla, du fria’, het Zweedsche volkslied, aanheft, wat dadelijk door de Zweden met ‘for he is a jolly, good fellow’, het geliefkoosde lied der Engelschen, beantwoord wordt.

Zang en Nääs behooren bij elkaar: onder het werk, tusschen de lezingen, bij het marcheeren, telkens wordt er gezongen; en geen avond worden de lessen geeindigd dan nadat allen zich met den Directeur op het groote grasveld aan het meer rond de Zweedsche vlag geschaard hebben, om het volkslied te zingen, dat dan ver weg klinkt over het meer en de bosschen aan de overzijde.

Maar niet alleen de Zweedsche vlag is er in eere: wanneer men in de ruime zaal in het ‘Lekhuset’ komt, waar allen zich verzamelen voor de lezingen, de spelen, de dansen of de feesten, dan herkent men al dadelijk zijn eigen vlag tusschen die, van al de vertegenwoordigde natiën. Want al is er maar één persoon uit een land, zooals

dezen cursus uit Cuba, Rumenië, Griekenland, Oostenrijk en Rusland, dan moet hij met zijn vlag en zijn volkslied bij alle gelegenheden zijn vaderland hoog houden. -

Komt een gouverneur der provincie, zooals dezen zomer, Nääs bezoeken, met de kleurige vlaggen wordt hij verwelkomd en later vaarwel gezegd. Bieden de buitenlanders den Zweden een feest aan als dank voor hun gastvrijheid, de wuivende vlaggen en het zingen der volksliederen verhoogen de vreugde. Wordt op 31 Augustus Koninginnedag gevierd, het is de vlag, waarom allen zich 's morgens scharen, om na de hartelijke toespraak van den Directeur 'Wilhelmus' te zingen. Gaan allen op een rustigen Zondag kransen brengen op het graf van den stichter, het zijn de vlaggen, die statig driemaal boven den steen neer en weer op gaan, als hulde aan den man, die zijn beste krachten aan het tot stand brengen dezer inrichting wijdde, en er later zijn landgoed en zijn vermogen aan naliet. En stoomt ge met het bootje van Nääs weg om naar uw vaderland terug te keeren, boven de wuivende menigte op den steiger is het uw vlag, die u een goede reis toeroept.

Wat moet het die vijftig Fransche professoren en schoolautoriteiten met hunne dames, die de sloydinrichtingen dezen zomer kwamen bezichtigen, niet verrast hebben, toen ze uit het bootje stappend hun driekleur naast de Zweedsche vlag zagen wapperen en ontvangen werden met de Marseillaise. (al was de Fransche uitspraak van het internationale gezelschap verre van schoon!) En al konden de meesten de woorden, die één der Franschen sprak na de vertooning der Zweedsche volksdansen, niet verstaan, begrijpen kon ieder, dat hij opgetogen zijn dank uitsprak voor de hartelijke ontvangst hem en zijn metgezellen door Directeur en cursisten bereid.

Terwijl overdag flink gewerkt wordt (de 107 sloydcursisten maakten in 6 weken ongeveer 1690 modellen) zijn 's avonds de spelen in vollen gang. Het is een lust om op dat groote grasveld te springen en te dansen tot de ondergaande zon het meer, bosschen en de velden met een rossen gloed kleurt en het tijd is, om in optocht, begeleid door den onvermoeiden harmonicaspeler naar de eetzaal te gaan, waar dan ondertusschen de tweede post ligt uitgestald.

Het oogenblik, waarop 's morgens het kleine livreiknechtje van Nääs de post in de sloydzaal brengt, wordt door velen met ongeduld verwacht. Op het geroep van: post! laten allen, op enkele bijzonder ijverigen na, dan ook hun model in den steek om een nauwen kring te maken rond den Engelschen leeraar, die de heele bezending in ontvangst neemt en de adressen zal afroepen. En al spreekt hij den naam ook nog zoo slecht uit, (want Engelschen zijn nu eenmaal niet vlug in het aanleeren van vreemde woorden), dadelijk grijpt een begeerige hand naar den brief, die gewoonlijk goede tijding, maar helaas ook hier soms zulke droeve berichten bevat. Tot twee maal toe gedurende die zes weken bracht de vroolijke postjongen tusschen al die groeten van heinde en verre in zijn grooten tasch de doodstijding mee van een der ouders van een cursist. En na al de vroolijkheid komen de gedachten aan ernstiger dingen boven.

Trouwens de laatste dagen vermindert de vreugde wel wat, want hoewel velen verlangend de dagen aftellen, waarna ze weer in hun vaderland terug zullen zijn, veel meerderen denken met weemoed aan het scheiden van dit plekje, dat hun zoo lief is geworden.

En als bij de sluitingsplechtigheid in het kasteel, nadat het koor een afscheidslied heeft gezongen, de Directeur aangedaan in zulke hartelijke woorden aan allen zijne

beste wenschen voor hun verdere leven meegeeft, dan voelen allen, dat het hem spijt, weer van dezen cursus te scheiden.

Voor de meesten nog slechts enkele uren en ze staan op de witte landingsbrug, waar onder het zingen van allerlei liederen zoo menige hand hartelijk gedrukt wordt, zoo menig 'goede reis' of 'tot weerziens' wordt uitgesproken. Nog éénmaal wordt het volkslied gezongen en het bootje gaat van wal. Een 'trefaldet Svensk hurra' en de drie lange 'britisch cheers' is het laatste wat de wuivende menigte U toeroept en wat nog telkens van uit de op het meer varende bootjes en door de verder langs den oever verzamelde troepjes herhaald wordt. En stoomt ge ten slotte zijn op een heuvel gelegen woning voorbij, dan brengt de Directeur, als hij te moe was, om op den steiger U de hand te komen drukken, U van zijn balcon een laatsten groet en wuift en wuift tot de boot den hoek van het meer omgaat en Nääs uit het gezicht verdwdjnt.

A.A.

Vrouwen. (In vogelvlucht.) Schetsjes door Suze Van Houten.

I. Aan de Naaimachine.

Rrrrt... Rrrrt... Rrrt... ging de naaimachine, bijna zonder ophouden. Rrrt... Rrrt... Rrrt... dikwijls in zenuwachtige, toomelooze vaart. Rrrt... Rrrt... Rrrt, aanéén smedend de banen, de lange banen van het grijze ochtendkleed. En bij het naaien, bij het

eentonige geluid van het draaiende rad kwamen allerlei gedachten op, kwamen ze een voor een, elkaar verdringend vliegensvlug, de beelden van het verleden, lachende, vroolijke jeugd-beelden, in licht gewaad, blondgelokt, overgoten door den stralenden zonnegloed - ook wel beelden van smart in wazig licht, met gebogen hoofd, in lange, donkere sluiers met droevige, peinzende oogen, oogen van smart, beelden van het grijze verleden, spoedig verdrongen Goddank! - een huivering achterlatend, een oogenblik van kilte - dáár, dáár een lichtflikkering, een klein teeken van hoop, hoe langer, hoe duidelijker, hoe langer, hoe grooter, intenser, vuriger!..... en daar verscheen het weer, een der beelden van geluk, van jeugd-geluk uit lang vervlogen tijden. Het verleden lachte haar toe. Weet ge het nog?

Wat komt die japon mij bekend voor, Moedertje?... die grijze japon... die japon met zwarte moesjes; donker-stemmig grijs; wonder-goed stond die je bij je vriendelijk, moederlijk gezicht en zacht-grijzend haar. Moet die nu gekeerd, zuinig Moedertje?... Kunt je er nog niet van scheiden?

Weet ge het nog?... Manlief had al zoo vaak gezegd: ‘Vrouw! als je weer eens een japon noodig hebt om zoo in huis te dragen, koop dan als 't je blieft niet weer zoo'n sombere zwarte! Sapperloot! waarom niet een lichte, een grijze bijvoorbeeld! Ik houd niet van de somberheid.’ En ze had hem lachend gevraagd, of hij mal was: ‘Verbeeldt je eens! Stelt je voor, zoo'n oudje als ik en dan in een grijze japon!’ Hij moest niet vergeten, dat zij al 48 was, dus bijna 50, dat zij al grijs was, wit als een duif en dat ze al zulke groote kinderen hadden. Stelt je voor! Een groote volwassen zoon, die al dokter was, een dochter van negentien jaar en nog een zoon, den Benjamin van zeventien! Toen had hij haar bij haar middel gepakt en de kamer rondgedanst, tot groot vermaak van Suus en Jan, en begeleid door een vroolijk walsdeuntje, zoo'n ouderwetsche - hoe was het ook weer - ja juist! daar heb je 't - la, la, la, hadden ze rondgetold, tot Manlief, die dikkert, dood moe was geworden, haast heelemaal buiten adem: ‘Oud, zeg je? Oud?.. de duivel is oud! Je bent nog net een jonge blom, hoor! Vraag 't maar aan ieder, die het hooren wil en als ze 't niet met mij eens zijn, vraag ze dan maar, of ze iemand, die nog zoo dansen kan, oud noemen. Moeder, als je lacht, dan zien ze je voor Lucy's oudere zuster aan, met je aardige kuiltjes en blinkende, witte tanden, is 't niet zoo, jongens?’

's Middags, toen ze toevallig in de stad moest zijn, om eenige huishoudelijke inkoopen te doen, zag ze in een der winkels een stofje achter de glazen, een grijs stofje met zwarte moesjes. ‘Stemmig grijs en zeker goede stof!’ dacht zij. Een heele poos was ze in tweestrijd met zich-zelf. ‘Zou ze het koopen? Om haar man plezier te doen?’

‘Ach neen! later maar; het is eigenlijk niet noodig! Suus had wel meer een japon noodig. Ja! ze zou er maar niet aan denken.’ En langzaam drentelde ze weg, schoorvoetend, besluiteloos. ‘Het zou toch heel knap staan, met zwart fluweel lint gegarneerd, om den hals een zwart fluweel boordje. Ja zeker! haar man had gelijk; ze kleedde zich veel te stemmig! Ze kon toch wel even vragen, hoe duur de stof was, ze behoefde de japon immers nog niet te koopen. En ze keerde terug, bleef halver wege staan: ‘Neen! maar niet doen.....! Wacht! een ideé! als ik nou de japon zelf maak, dan spaar ik daarmee het naaisterloon uit! Dan zal die toch zoo duur niet uit komen. Kom! ik kan er wel even naar toe om te informeeren.’ En wèg trippelde

Moedertje, met energieke, kordate beweginkjes, een beslist trekje op het lieve gezicht, vervuld van allerlei grootsche plannen, de japon zèlf te maken -.

Het viel nog al mee; de stof was niet duur en heel breed. Ze zou het toch maar probeeren; het stond zoo netjes; de winkelier zei het ook en Moedertje was blij, dat ze een besluit genomen had.

'En hebt u ook voering van dezelfde kleur?'

'Zeker, Mevrouw! als 't u blieft, beste qualiteit en niet duur!'

Dat viel dus ook mee; de japon zou heel voordeelig uit komen. 'Dan nog zwart 'fluweel lint en knoopen, grijze knoopen liefst met iets van zwart.' Eindelijk was ze klaar; het pak zou haar nog van daag bezorgd worden en Moedertje verliet den winkel. Toen ze op straat was, overviel haar toch een klein gevoel van spijt, een vaag ideetje, dat ze.... dat ze.... wat egoïstisch was geweest.... Suus had immers een japon noodig.... Waarom had ze het dan toch gedaan?.....

Eindelijk, na een oogenblik: 'Er is toch niets meer aan te doen; morgen dadelijk beginnen!' Weer een oogenblik van verdrietig gepeins, van kleine zelf-verwijten, toen: 'Het is zoo'n groote uitgaaf niet! Die leelijke japon, de oude kan ik niet meer dragen, die zal ik uittornen, dan heb ik een patroon. De snit is goed genoeg, ja, heel goed zelfs!'

's Avonds nog in een vrij oogenblikje ging Moedertje aan het werk, tornde de oude japon uit met een scherp mesje, heel voorzichtig, al die lange, vervelende naden.

'Wat doet u toch, Moes?' vroeg Suus.

‘Knapt u dat leelijke, oude ding nog op? Het is toch haast de moeite niet!’

‘Het is voor een goed doel’, antwoordde Moedertje, geheimzinnig lachend, verhelderend het lieve, moederlijke gezicht.

‘Nu, ik hoop dat het den arbeid loont’, zei Suus, eigenlijk een beetje onverschillig op dit oogenblik voor moeder's werk, verdiept als ze was in haar lectuur, een prachtigen, nieuwen roman!

En ze vorderde goed de japon; Moedertje was er bepaald grootsch op. Rrrt... Rrrt... Rrrt... ging de naaimachine, net zooals nu; Rrrt... Rrrt... Rrrt... ijverig, zonder ophouden, in het vrije oogenblikje, als de huishouding gedaan was en niemand Moeder's hulp noodig had. Rrrt... Rrrt... Wat heerlijk! de voering zat zoo netjes, als 't ware gegoten aan het lijf; het was toch aardig goed al die leuke zwarte nopjes! Het zou bepaald knap staan!

En moedertje naaide voort, beelden tooverend onderwijl. Daar verschenen ze weer, duidelijker en duidelijker de beelden van het verleden: lachende beelden van geluk! Het was toch gezellig aan zoo'n naaimachine. Rrrt... Rrrrt... Rrrrt...

Ze was altijd zoo'n ijdeltuitje geweest, zoo gesteld om netjes voor den dag te komen. Als meisje was ze een echt nufje en ze zag zich zelve weer, zooals ze was jaren geleden, in een blauw japonnetje, een wit strooien hoedje met blauw lint en blauwe veeren, alles blauw, tot haar kleine mitaines toe. Zoo had haar man haar gevraagd, te midden van groen en bloemen en zonneschijn, op een buitenpartij, de bruiloftspartij van een harer vriendinnen.

Gelukkig lachte Moedertje voor zich heen; wat had die goeie lobbes, die beste man van haar, toen voorzichtig haar handje gegrepen, voorzichtig - net of het breekbaar, chineesch porcelein was en...

‘Dwaas! dwaas! wat ben ik toch dwaas! Hoe kom ik toch weer te denken aan dien lang-vervlogen tijd; mijn man zou mij er om uitlachen!’ Rrrrt... Rrrrt... Rrrrt, ging de naaimachine. Wat had ze dikwijls zoo gezeten, in die vrije oogenblikjes, vooral toen de kinderen nog klein waren en ze zooveel noodig hadden! Wat was die naaimachine haar toch altijd van onschatbare nut geweest.

Rrrrt... Rrrrt... Rrrrt, naad voor naad. De japon was bijna klaar op een kraag en de mouwen na. Ze vond zichzelf buitengewoon handig, lief Moedertje, handig en flink, dat ze die japon nu zelf gemaakt had! Een naaister zou het haar niet kunnen verbeteren. Neen, zeker niet! Voortaan zou ze haar morgenjaponnen maar altijd zelf maken, dat spaarde weer zooveel uit en misschien, wie weet, als ze een beetje op dreef was, ook haar blouses en rokken, misschien ook wel mantels. Wel ja! daar was toch eigenlijk niets aan! Met een beetje geduld en goede smaak, kwam je al heel ver.

Voor Suus kon ze ook wel eens een blouse propeeren te maken. Die gekochte blouses, zoo kant en klaar, zaten toch maar eigenlijk lorrig in elkaar, onsoliede naaiwerk, trensen en haken slordig vastgemaakt. Neen! dan was haar werk vrij wat netter!

Je kunt het gerust alles op den keper bekijken. En met trotsch gezichtje beschouwde Moedertje het wonder-werk, het kleine wonder-werk van haar lieve, poezelige handjes.....

Opeens een gestommel, een bom, bom! de deur vloog open, brengend een zee van licht, toegang gevende aan een stralend, zonnig persoontje, één leven, al leven!:

‘Moesje!’.....

Twee armen sloegen zich om haar heen, een rose, blozend gezichtje vleide zich tegen het hare aan, een stem zacht fluisterend, bevend:

'Ach! ik ben zoo gelukkig, Moesje! Hij komt van avond!' Toen heldere parel-tranen, toen weer een juichtoon en jong, heerlijk, alles-overstemmend gejubel: 'O!' toen knielend, het blonde licht-kopje op Moeder's schoot! Weet ge het nog?.....

Die arme japon! Wat had ze misdaan, dat ze zoo geminacht was, op den grond geworpen, vernederd, verguisd? Rrrt.... Rrrt.... Rrrt...., ging de naaimachine, beelden tooverend, in vroolijke dwarreling, steeds meer beelden, rozige, lachende beelden, die beelden van lang-vervlogen tijden, beelden van geluk.

Kom dan! kom dan! gij vriendelijke droomen, werkelijkheid lang geleden, uit die dagen van geluk! Rrrt.... Rrrt.... wat was ze toch gezellig, zoo'n naaimachine! Wat vorderde het goed, beter werken, ondertusschen je gedachten latend den vrijen *loop*, ja geheel en al verplaatsend in die verre uitgestrektheid, die heerlijke, zonnige weiden van het verleden, mollige weiden van frisch groen gras, van jeugd.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen

betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen.*)

Pierre Artimon. - Uw stukje neem ik aan. Het lijdt nog aan hetzelfde gebrek, waarover ik U meen ik reeds schreef: gemis aan levens-ervaring. Wat gij záágt rondom U in Uw Indische omgeving, geeft gij vlot, kernachtig, in goeden stijl terug, maar als gij een toestand, een oorzaak moet uitwerken, vervalt gij in conventioneele school-volzinnen; (ik bedoel in dit geval het verleden van Louis) Toch herhaal ik mijn vorig oordeel: Er zit wat in. Het andere komt nu spoedig, is misschien reeds geplaatst als gij dit leest. Gij-zelf moet in Indië, aan Uw postkantoor, informeeren wat de goedkoopste manuscripten-verzending is naar Nederland. Op dit punt is namelijk het eene postkantoor strenger dan het andere. In den Haag accepteerde men *dezelfde* verzending van manuscripten, die men in Amsterdam weigerde, en die zelfde onregelmatigheid heerscht op meerdere postkantoren ten onzent. In het buitenland kan men manuscripten in enveloppe open verzenden met een touwtje eromheen en buiten-op geschreven: Papiers d'affaires. Of dit in Ned: Indië ook geldig is, weet ik niet, omdat juist op *dit* punt bij ons ieder postdirecteur zijn eigen begrippen schijnt te kunnen volgen, in plaats van den algemeenen regel. -

Bertus. - Het eene stukje wilt *gij* misschien toch liever niet plaatsen, als ik het aanneem, schrijft gij. Misschien is het dan maar beter, dat *ik* voor U beslis, en het weiger. De stijl is namelijk wat dor en droog voor een ‘novelle.’ - Als gij het hebt opgeschreven als iets dat waar is gebeurd, laat zich zulk een stijl wel begrijpen, maar als verhaal of schets heeft het voor derden weinig boeiends; dus als gij toch twijfelt of gij het wilt plaatsen, dan zou ik 't maar niet doen, dunkt me. Het andere kan ik alleen aannemen als ‘ingezonden’, omdat het op 'n andere plaats, dus als door den uitgever betaald werk, te veel zou lijken op reclame-maken onder mijn eigen redactie voor mijn eigen boeken. De ingez: stukken rubriek is vrij. Wilt ge het daarin doen opnemen, meldt het mij dan s.v.p. even.

*) Voor zoover de begeleidende brieven over and re onderwerpen handelen, worden deze later in de correspondentie-rubriek afzonderlijk beantwoord.

H.H. te S. - *Wie is Gelukkig* nam ik aan. Gij schrijft, dat ik meerdere dingen van U onder mijn berusting heb. Dat is ook zoo, maar gij hebt voor zoover ik weet op allen achtereenvolgens reeds bericht ontvangen van aanname.

J.B. - Ik wil gaarne eventueel iets van U plaatsen, vind echter het nu gezondene nog niet geschikt. Er zijn te veel woorden in zonder inhoud. Wat beteekent b.v. 'woorden die m'n ziel *verduisteren*' Hoe kunnen woorden *verduisteren?* En iets verder wilt gij eerst wachten tot het 'overal duister' is en dan 'stille staren in 't licht der mane'. Het eene sluit het ander uit. -

G.W.E. - De verschillende stukjes heb ik alle aangenomen.

Hyacinthe, - Het wordt geplaatst, maar ik zet er boven: Nagedachtenis, onder Uw eigen titel, dan heeft het méér zin.
Lucy B. - Alles plaats ik, en Uw brief beantwoord ik de volgende week. -

Mej: M.C.B. - Uw werk is nog te conventioneel. Gij schrijft van 'jongelingen', met 'vurige' blikken, enz., enz. Dergelijke verhaaltjes geven geen blijk van bijzonder talent zoodat ik-voor-mij U niet kan aanmoedigen op den ingeslagen weg. In elk geval moet gij aan ons blad niets meer zenden, want van niet-abonnees kan ik geen dergelijk beginwerk plaatsen; er is te veel copie van dien aard. -

Norma. - 'Schele Gerrit' Ja.

Van der V., Leiden. - Ja, ik wil Uw stukje 'Blondje wel plaatsen, omdat het zoo wáár is. - Mag ik er boven zetten onder Uw eigen titel Aan... of zooiets. Dat geeft er meer zin aan - -

Elsa. - Uw versjes gaarne.

E. van O. - Uw wáàr-gevoeld schetsje gaarne; het is niet slecht van stijl en vorm. -

Veritas te S. - Uw gedicht 'Meer licht' komt.

Stella Mare. - De schetsen gaarne.

Eugenie. - Uw beide vertalingen gaarne. -

D.P. - Uw versjes wil ik gaarne plaatsen; over sommigen maak ik, wat de raakheid en kernachtigen vorm betreft U mijn compliment. Daar gij reeds in dit jaar zijt bekroond, is het beter geen van allen te doen meedingen met de nieuwe prijsvraag, waarbij gij toch buiten mededinging zoudt moeten blijven, en ze liever allen afzonderlijk te plaatsen tegen honorarium. -

P.K. - Uw versjes gaarne. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Spoed-Correspondentie.

De overige gedachtenwisselingen ‘voor Ida’ kwamen voor dit nommer te laat.

M. en **Bernarda.** - Uw nieuwe brieven ontving ik juist, toen de vorigen waren beantwoord in het vorige nommer.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

Nog enkele bijdragen zijn ter beoordeeling overgebleven.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Bij eene Holl. Dame met acte m. Eng. gehuwd m.e. Engelschman i.e.d. **voorsteden van London** bestaat gelegenh. v.e.j. Dame tot opname i.d. huisel. kring v.d. wintermaanden, om desverlangd v. acte Eng. te worden opgeleid. Uiterst bill. voorw. Inl. op aanvr. gaarne verstrekt. Br. N°. 94 Bur. dezes.
(94)

14 November 1906.
20ste Jaargang.
No. 20

Hoofdartikel
Klagen.

V.

Wat de socialisten beoogen, steeds te spreken van uitzuigen en uitknijpen, daarbij den arbeider te vergelijken bij een citroen, laat zich licht bevroeden.

Daarbij nemen zij een houding aan op openbare vergaderingen en in courantenartikelen, alsof zij de verongelijkte onschuld zijn en vér verheven zijn boven bourgeoismanieren. Een nadere kennismaking doet wel eens het tegendeel ervaren, en doet ons wel eens afvragen of de vrijheid in hunne handen wel zoo veilig is.

Zooals men in de bladen in het vorige jaar kon lezen, heerschte er in de kringen der sociaal-democratie groote opwinding over de z.g. paleisrevolutie in de Vorwärts. Zes van de negen redacteurs van het hoofdorgaan van de Duitsche partij waren door de partijbestuurders, of een deel daarvan, aan den dijk gezet, niet wegens onkunde of ongeschiktheid, maar omdat zij niet zoo schreven als de leiders verkozen.

Groote ontroering bracht dit te weeg, hoewel getracht werd alles zoo stil mogelijk te laten passeeren. Den ontslagen redacteurs werd het zwijgen opgelegd toen ze nog in functie waren, zoodat ze zich niet in het orgaan konden verantwoorden. De minderheid der redactie, onder bescherming van Bebel en Singer, belette hun dat. De kleinere S.D. pers luchtte hare verontwaardiging hierover, doch ook dat werd zooveel mogelijk door de Vorwärts verzwegen. Men moest wachten tot aan de verdediging van het partijbestuur en de perscommissie.

Toen deze verdediging verschenen was, schreef de Volksfreund te Karlsruhe: ‘Wij zullen morgen aan de geringeloorde redacteurs het woord geven om dan onze meening te zeggen, over dit ongehoorde voorval. Men moet goed begrijpen, dat men zulke dingen niet stilzwijgend kan voorbijgaan. Wij hebben hier met verschijnselen te doen,

die op eenmaal als een helder schijnende fakkel, de inwendige partijtoestanden verlichten, zooals die zich sedert Dresden hebben ontwikkeld. Onze elementaire partijbeginselen, de vrijheid van overtuiging en de democratie, staan op het spel. Als men in deze omstandigheden zweeg, zou men verraad jegens de partij begaan.' Ook *het Volk* schaarde zich in hoofdzaak aan de zijde der zes ontslagen redacteurs en meende dat hier een belangrijk demokratisch beginsel op het spel stond, hetwelk de Duitsche partij zeker zou weten te handhaven.

En wat blijkt thans. Dat de zes verongelijkten het hoofd hebben in den schoot gelegd en de S.D. pers juicht deze oplossing toe.

Voor eenige weken was het een 'algemeene zaak der arbeiders' aan de ontslagen redacteurs recht te doen, en hierdoor een levensbeginsel der S.D. te redden. Thans is het een 'algemeene zaak der arbeiders' hun den mond te snoeren.

En, o wee dengene die hierop durft wijzen, dan heet het, als daarover afkeurend wordt gesproken, dat de houding van de burgerpers genoeg bewijst dat, 'wij op den goeden weg zijn.'

Altijd wordt het door de socialisten voorgesteld, wanneer men tegen de beginselen der S.D. is, dat men tegenstander is, *omdat* het belang dit mede brengt. Komt men met argumenten, dan heet het: 'ja, gij spreekt zoo omdat uw kapitalistenbelang dit medebrengt, gij denkt burgerlijk en zijt juist door uw klassestandpunt, door een diepe kloof van ons gescheiden; dat gij zoo denkt, spreekt vanzelf, maar dat wij u niet gelooven, spreekt evenzeer van zelf.' Zij trachten de meening ingang te doen vinden, dat iedere meening slechts een reflex is van een belang, en dat iedere tegenstander achter het masker van argumentatie slechts hun eigen belang beoogen. Zoo wordt de strijd overgebracht op een terrein, dat niet zooals vroeger, men een partij diende, of meeningen verkondigde om daardoor te werken in 't belang van 't geheel, van den staat of de maatschappij, maar overtuigd is van iets, *omdat* 't eigenbelang er van gediend is. Zoo komt men niet meer te staan tegenover elkaar als ridderlijke figuren, die een kamp aanvaarden, om meeningen, om rechten, om het belang van het geheele volk, doch wordt die kamp verlaagd tot het verachtelijkste wat bestaat.

Alleen, men zou dan laten willen voorkomen dat een *ander*, *niet-socialisten* streden om *hunne* belangen, doch dat *zij en zij alleen* den strijd aanbonden geleid door hoogere motieven. Jammer voor de sociaaldemokraten, dat de anarchisten hen weer in 't haar zitten om te bewijzen, dat het hun, de S.D., te doen is om de vette postjes.

Doch, hoe het er uit zal zien wanneer zij eens waarlijk een oogenblik de macht in handen konden hebben, dat kan men vernemen wanneer ze zoo af en toe eens minder goed letten op 't geen ze in geschrift verkondigen. Men weet dat zij ook zoo gaarne willen doorgaan voor de vredes apostelen - en hoe ze het een minister van Marine kwalijk namen, wanneer hij de minder vertrouwde elementen uit den dienst verwijderde, elementen, die op allerhande manieren afbreuk deden aan de dicipline. Doch men moet wel in 't oog houden de dicipline van *thans*, niet de dicipline die er ook noodwendig moet zijn in hun toekomststaat. Het is alweder de dicipline van *anderen.* Duidelijk kwam dit uit toen het *Volk* naar aanleiding van en in verband met de spionage in het Fransche leger en het daarover in de Fransche kamer gevoerd debat schreef:

(Slot volgt).

BIERMAN.

Broederliefde.

Gij, die zoo rustig en kalm gaat door 't leven,
Op een zoo effen en goedgebaand pad,
Wien het woord ‘strijd’ onbekend is gebleven,
Die nooit ‘verzoeking,’ tot metgezel hadt!
Die steeds omringd, door een zorgende liefde,
Ademt en leeft in een rein' atmosfeer,
Immer bewaard voor wat pijn deed of griefde,
Hartstocht en ondeugd slechts noemdet, niets meer!

Hebt gij het recht, om een oordeel te vellen,
Over den broeder, die struikeld' of viel?
Weet gij wat nooden wat angsten hem kwellen,
Wat of daar woelt of daar brandt in zijn ziel?
Weet gij, wat onrecht, wat hoon hem geschiedde?
Wat of hij duldde, verkropte of vroeg;
Eer 't moordend staal aan de hand hem ontvliedde,
Eer hij het brandmerk van moordenaar droeg?

Hebt gij het recht, elke vrouw te verguizen,
Die g'in haar ontucht ziet wroeten in 't slijk?
Velen, dier vrouwen uit onreine huizen,
Eens waren zij aan de uwen gelijk.

Maar op haar pad traden armoe en lijden,
Lachte verzoeking, verleiding haar aan,
Daar was geen moed en geen kracht om te strijden, -
Zoo zochten zij haar vloekwaardig bestaan.

Hebt gij het recht, de gebreken en feilen,
Van uwe naasten met vloek te belâan?
Weet gij de gronden, de diepten te peilen,
Waaruit gebreken en feilen ontstaan?
't Kwaad in beginsel onschuldig te noemen,
Heeft zich vaak later zoo bloedig gewraakt.
'n Dief zal zijn snoeplust van vroeger verdoemen,
Eén glas heeft dikwijls den dronkaard gemaakt.

En ge gaat voort hem met steenen te werpen,
Die 't pad der deugd, slechts voor éénmaal verliet.
't Afkeurend woord, zie dat durft ge verscherpen,
Maar hoe hij viel, ach, neen dat vraagt gij niet.
Gij, zoo onfeilbaar in 't rustige leven,
Gij hebt u zelf op een standpunt geplaatst,
Zoo onbereikbaar, zoo hoog en verheven
Als er één valt, gij zeer zeker het laatst.

Want op uw pad leid' een liefdrijke moeder,
'n Zorgende vader uw wanklende schrêen,
Zij spraken u van een Zeegnaar en Hoeder,
Richtten uw blik naar het Christuskind heen.
Is dat een voorrecht, geschonken aan allen?
Had ook uw broeder dien zegen gehad,
Was hij dan moog'lijk behoed om te vallen?
Nu ging hij eenzaam zijn doornrijk pad.

Gij, die van 't goede zoo diep zijt doordrongen,
Klinkt binnen in u geen lieflijke stem?
Wordt niet uw harte, uw ziele gedwongen,
Mêelij en deernis te voelen met hem,
Die, mensch als gij, tot het kwaad werd gedreven,
Of door het lot, of door eigene schuld?
Is u den naam van een Christen gegeven,
Zorg, dat door u Christenwerk wordt vervuld.

Denkt gij dan nooit om het woord van den Christus
Die immer troost voor gevallenen had?
Denkt gij dan nooit om de daad van den Christus
Die zelfs voor zondaars en tollenaars bad?
Beter waar 't u naar Zijn voorschrift te hand'len
En uwen broeder tot redder te zijn,
Met hem in 't licht van de liefde te wandlen
En hem te brengen, waar 't goed is en rein?
Wendt u niet af, of besmetting u wachtte,
Van hem of haar, die daar wroet in het slijk,
Tart 's menschen oordeel, hun spot en gedachte,
Geef van uw groote menschlievendheid blijk.
Velen van hen, die op 't dwaalspoor vertoeven,
Keerden wellicht op het deugdenpad weer,
Gaaft gij hun slechts wat zij 't meeste behoeven,

'n Reddende hand en 't geloof aan hun eer.

't Leven is kort en uw roeping is heilig,
Mensch, zijt gij goed, gij doet niets meer dan plicht,
Is dan uw levenspad rustig en veilig,
Houdt dan het oog op den broeder gericht!
Veel kan vergeven, als w' alles slechts wisten,
Geef uwe liefde, daarin ligt uw kracht,
Werp nooit met slijk, maar betoon u een Christen
't Kwaad van den broeder, beoordeel het zacht.

COBA DEKKER.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.

Een dame, agentesse in Thueré's thee en in linnen, die in haar eigen onderhoud en in dat van haar dochtertje moet voorzien, vestigt hierop beleefd de aandacht van de lezeressen van dit blad. Haar adres is bij de Redactrice bekend.

II. Spreken.

Wanneer wij in gezelschap zijn, onverschillig van welken aard, spreekt men soms over ‘Koetjes en kaltjes’, over intieme, vertrouwelijke dingen; of ook wel, over het al of niet bestaan van toestanden, die men niet kent.

In het eerste geval is het onderwerp in volle waarheid, totaal doelloos en ongenietbaar. Van hen, die zulke gesprekken voeren, zegt het spreekwoord niet ten onrechte: ‘ledige vaten bommen het meest.’ Men gaat uiteen en neemt niets, hoegenaamd niets, mee van den kring, waarin men ons bevond, geen korreltje zaad, dat eenig levend wezen van nut kan zijn.

Loopt het gesprek over intieme, vertrouwelijke dingen! Och, hoe velen hebben er in latere tijden geen bitter berouw van gehad?

Wie heeft niet zoo nu en dan, den drang in zich gevoeld van mededeelen, van vertrouwelijk zijn, van uiting geven aan gevoelens en indrukken, die hij zoo gaarne onder woorden wil brengen, om al sprekende, de last, die hij draagt, lichter te maken, of zijn geluk, mooi voor zich op te hangen. Maar wat soms eerst met belangstelling en medegevoel werd aangehoord en weerlegd, werd o zoo vaak een aanbeeld, waarop de toehoorders van vertrouwelijke mededeeling, onkies en telkens weder hamerden. Zoo kan het ver-

trouwen, dat men zoo gul schonk, een wapen worden, waaraan ontkomen niet meer mogelijk is. Eene vertrouwelijke mededeeling van een ernstig mensch, is een gulden schat, een parel, die goed bewaard moet blijven.

En nu ten derde, gesprekken of oordeelen over zaken, die men niet zeker kent. Men gist en maakt verdacht.

Menschen, die elkander jaren lang recht in de oogen keken, worden door tusschenkomst van anderen met een' ondoorzichtbaren sluier omhangen. Wat eenmaal helder en klaar was, wordt nevelachtig, en men tast niet zeker naar den hand, dien men anders zoo zeker wist te vinden. Verdenking is over dien mensch gekomen. Op welken grond? O, de gronden zijn vele. De blik is duister geworden, en men weet niet goed meer wat men ziet. Wel ziet men iets van hetgeen anderen zien, men wil dat echter niet, weg met dien sluier.

Men ziet zoo graag hoog op tegen den mensch, dien men voorheen voor beter hield dan zich zelf. Het doet zoo pijnlijk aan hem te moeten rangschikken bij den grooten hoop, gebrandmerkt met de woorden: Doe naar mijn woorden, en niet naar mijn werken. Alleen een groot en innig vertrouwen wil den modderspet niet zien en gelooft niets van den modder, waarmede de verdenking hem bespet. De mensch voelt die verdenking en eene huivering komt over hem, doch staat machteloos. Een enkel woord, schept vaak een wereld van ellende.

Scheveningen.

A.E.G.J.

Gedachtenwisselingen.

I.

Voor Ida.

Zelf verloofd zijnde, durf ik gerust zeggen, dat, mijns inziens althans, het steeds 't allerbeste is, alles, alles te vertellen, zoowel hij als zij. Gebeurt dit niet, dan loopt men gevaar, het grootste ongenoegen of verdriet te krijgen, veel of weinig later; want dingen, die men met opzet niet vertelt, komen toch vroeg of laat uit.

En dit dan, een bewijs van niet volkomen vertrouwen, zooals 't meestal wordt opgevat, kan 't grootste onheil stichten.

En daarbij de onrust, dat 't verzwegene nooit aan 't licht komen zal, die al is 't niet vaak, toch wel een enkele maal zal bovenkomen, is geen bevordering voor het geluk, maar in staat, juist de gelukkigste uren te vergallen. O, heerlijke rust, wetend, dat alles tegenover elkaar zuiver is en rein, dat niets is verborgen gehouden, evenmin vóór als in 't engagement en mij dunkt, bovenal ook in 't huwelijk, steeds in alles oprecht tegenover elkaar, niets verbergen, heusch dit alleen kan voeren naar 't Geluk!

KOKKIE.

II. Utrecht, 7 Nov. 1906.

Geachte Redactrice.

Voldoende aan uw verzoek ‘om meeningen te mogen vernemen over het ingezonden stuk van Caprice’ in uw Nr. van 3 Oct. j.l., meld ik U hier de mijne.

't Hangt geheel daarvan af welke beteekenis. aan het woord ‘degelijk’ gehecht wordt.

De degelijkheid van Willem uit ‘de Veroveraar’ is van paskwilligen aard. Men kan daarvoor in de plaats stellen ‘onder druk opgevoed’, ‘saai’ en ‘bangelijk’.

Beteekent ‘degelijk’ echter, wat ik ermede meen, d.i. ‘beginselvast en ernstig’, ‘rechtschapen’, ‘eerlijk en onkreukbaar’ dan kan ik niet genoeg protesteeren tegen Caprice's stuk.

Waar in den tegenwoordigen tijd toch *vaak reeds zoo ergerlijk* met deze goede Oud-Hollandsche eigenschappen ‘haasje-over’ wordt gespeeld, kan aanmoediging der frivoliteit niet anders dan ‘kwaad’ doen.

Hoogachtend,
Mevrouw M.

‘Men’. Blijspel in één bedrijf. *Het speelt in onze dagen.*

Personen.

Mr. LANGE, Notaris.
Mevrouw LANGE.
Juffr. SCHILLEMANS, nichtje van hen.
Mevrouw V.D. KOLK, (jong vrouwtje 25 jaar.
De heer MULLER.
Mevrouw MULLER.
De heer HULSTMAN, Advocaat.
Mevrouw BIJLEVELD, (Weduwe).
Freule BEAUMONT.

Een jour hij de familie Lange. Een keurig gemeubeleerde kamer, antiek ameublement, kwistig met planten, een bouilloir, theetafel enz. enz.

L.

Nu zeg vrouw, het zal vandaag wel druk worden met visite, 't is zoo mooi weer, dan komen er altijd veel lui. Ik zal vandaag maar eens thuis blijven; 't is eigenlijk uit louter nieuwsgierigheid....

Mevr. L.

Waàrom?

L.

Wèl, vandaag zullen ze hun mondje wel kunnen roeren, je weet toch, dat er weer allerlei praatjes in omloop zijn?....

Mevr. L.

Praatjes? Welneen, waarover? Hoe zou ik ze nu weten, als jij ze nu niet vertelt? Alles hoor ik van jou van de soos, van Doctrina en nu mogen ze wel zeggen, dat wij vrouwen alles bepraten en behandelen, maar ik geloof, dat jullie 't toch erger doet daar in die soos. Als jullie daar zoo in de Kalverstraat zit en naar buiten kijkt, dan wordt iedereen daar over den hekel gehaald. Nu, ik zou wel eens om den hoek van de deur willen kijken, of liever gezegd, willen hooren, wat al nonsens er over de zwakke sexe wordt uitgekraamd. Maar vertel op wat zijn dat nu voor praatjes?...

L.
Het was gisterenavond laat, daarom heb ik 't zeker vergeten te vertellen. 't Is een heele geschiedenis of eigenlijk 't zijn er twee en nog wel over goede kennissen van ons....

Mevr. L.
Nu, zit nu niet te leuteren, maar vertel 't nu, want je maakt me gloeiend nieuwsgierig....

L.
Ze vertellen niet meer of minder dan dat Mevr. v.d. Kolk, dat jonge vrouwtje er van door is geweest met onzen Hulstman, en nog wel... en wagon-lit!...

Mevr. L.
O, verschrikkelijk, o, tempore, o mores!!

L.
En het andere schandaaltje is, dat freule Beaumont op den loop is gegaan met haar koetsier... Dus je ziet, twee saillante onderwerpen om te behandelen, juist mooi voor een *jour*...

Mevr. L.
Houd nu op met je jour, want jullie hebt die nieuwtjes uit de soos het eerst, dus ik beschouw de societeit hier als *de* kletstafel, zooals ze dat in Indië noemen.

L.
Enfin, wàar het vandaan komt, dat weet ik niet, maar dat de praatjes in omloop zijn, dat is zeker en nu zul je er vandaag van hooren! Ik verkneukel me al van pleizier, dat is weer eens een emotie in dit eentonige ondermaansche!....

Mevr. L.
Een mooie emotie.... als je op zoo'n manier aan emoties moet komen, dan heb ik ze liever niet. Als die praatjes geen waarheid bevatten, is het dan niet vreeselijk voor de bewuste personen, wier reputatie zij zoo maar door het slijk hebben gesleurd? Verbeeldt je, dat men mijn naam nu eens beklad had, door iets van me te vertellen, dat niet waar was. Ze zouden 't jou niet vertellen, maar als je 't nu toevallig te weten kwam....

L.
Dan zou ik 't niet gelooven....

Mevr. L.
Maar zoo denkt de wereld er niet over.

L.
De wereld zou me dan niets kunnen schelen.

Mevr. L.
Maar prettig is het dan toch niet, want er zullen altijd menschen te over zijn, die de praatjes wèl zullen gelooven.

(Er worden aangediend de Heer en Mevrouw Muller; deze komen binnen, begroeting heeft plaats.)

Mevr. L.

Hoe gaat het u en hoe bevalt 't uwe dochter op de kostschool in Londen.

Mevr. M.

O, uitstekend, ze schrijft er heel opgewekt over, aardige meisjes zijn er en de onderwijzeressen zijn zoo lief voor haar. Alleen heeft ze last met het Engelsch, maar dat is heel natuurlijk. In 't begin valt alles moeilijk, niet waar?

Mr. M.

Och, maar, dat went wel, dat alles alles van zelf, ik weet het bij ondervinding, als je *moet* Engelsch praten, dan moet je toch voort en zoo leer je 't het beste. 't Is wel een ongelukkig gevoel in het begin, maar dat wordt alles beter.

Mr. L.

En je hebt er naderhand zoo'n gemak van, als je een taal machtig bent; het is zoo prettig je in een vreemde taal je net zoo gemakkelijk te kunnen uitdrukken als in 't Hollandsch.

Mevr. L.

En hoe hebt u 't in de Riviera gehad? Zeker heerlijk en een prachtig klimaat, terwijl wij hier zoo met de Maartsche buien te kampen hebben gehad. Ik had mijn wintergoed al opgeborgen en toen werd het waarempel wêer zoo guur, dat ik 't weder uitgepakt heb.

Mevr. M.

Ja, 't was wel mooi wêer, maar niet zoo warm als u denkt, de nachten waren dikwijls kil en bont kon men heel goed velen. Weet u wie wij ook gezien hebben, de Smits met hun dochter. We zijn er 14 dagen geweest en zijn toen over Parijs wêer terug gegaan. Daar hebben we de ‘Avariés’ gehoord, u weet wel, dat stuk, dat drie jaar geleden verboden was te Parijs? Hè, wat werd dàt goed gespeeld!

Mr. L.

En hebt jullie die ‘danseuse-Matahari’ gezien, die moet net even goed zijn als Duncan volgens de pers.

Mr. M.

Wij hadden indertijd Miss Duncan gezien en vonden dus geen aanleiding om Matahari te bezoeken. Trouwens naar mijn idée *moet* een ander altijd in de schaduw staan van Miss Duncan. Maar weet je wien we gezien hebben, die Russische reus Machnow, waar de couranten vol van waren. Verbeeldt jullie een kerel van 2 M. 82 lang en eten dat hij doet 4 keer per dag, ik weet niet hoeveel ponden vleesch en hoeveel brooden hij naar binnen werkt. Hij is getrouwd met een vrouw van gewone lengte.

L.

't Is maar gelukkig, dat hij getrouwd is, want hij kan niets doen of de man wordt opgemerkt door zijn lengte.

M.

Hij heeft zich in Londen ook laten kijken en veel furore gemaakt. Wèl gemakkelijk om zoo lang te zijn, je kunt overal bij.

L.

Nou ja, maar het is iets, wat je je geheele leven houdt; in 't begin lijkt 't wel aardig, zooveel te kunnen, wat een ander niet kan, maar op den duur lijkt 't mij

afschuwelijk! de kerel kan nooit ‘incognito’ reizen!

(gelach).

Mevr. M.
En dan laat hij zich bekijken met de kleinste dwergvrouw die er is, en die kan hij wel in zijn hoed of in zijn pantoffel bergen....

(Mevrouw Bijleveld komt binnen, begroeting heeft plaats.)

Mevr. BIJL.
O, alweer terug van de reis?

Mr. M.
Het is zoo prettig om eens zoo'n paar dagen uit je zaken te zijn, je geheel en al te kunnen overgeven aan een dolce far niente. Ik houd 't er ook voor, dat wij heeren der schepping, zoo'n vacantie meer apprecieeren dan de dames.

BIJL.
Ja, dat kan wel. Zeg, hebt jullie van het praatje gehoord:

(Mr en Mevr. L. kijken elkaar veelbeteekend aan)

dat hier de ronde doet?

M.
Welk praatje bedoelt u, want er zijn er meer dan één.

BIJL.
Ik weet alleen van mevrouw v.d. Kolk, dat jonge vrouwtje, dat wij altijd zoo bewonderen. Verbeeldt u, die is er vandoor gegaan met onzen Hulstman en nog wel.... ik durf 't haast niet te zeggen.... *en wagon lit!!!*

Mevr. L.
Maar is het wel waar?

BIJL.
O, ja, zeker, het is zeker en stellig waar, ze zijn met hun beiden gezien geworden, toen ze in de wagon lit stapten! Hoe vindt u zoo iets!!! en dat zoo maar te durven doen?

Mevr. M.
Ik vind het vreeselijk en dan zoo pas getrouwd en op 't oog zoo intens gelukkig! hoe is 't mogelijk! Die tegenwoordige eeuw is een slechte eeuw vind ik!

BIJL.
Och, maar, ik heb er meer van hooren mompelen van die Mevrouw v.d. Kolk; 't schijnt dat ze nog veel meer op haar kerfstok heeft. Ze ziet er wel onschuldig uit, maar ze heeft 't achter de mouw, hoor!

Mevr. L.

Maar zou 't wel waar zijn, er wordt van knappe vrouwtjes zoo dikwijls kwaad gesproken....

M.

Overal is 't bekend, in de soos ook, niet waar, Lange?

L.

Ja, zeker, ze spreken er allen over.

Mevr. L.

Maar moet het daarom waar zijn?

M.

En het andere praatje is, dat freule Beaumont met haar koetsier op den loop is.

Bijl.

Wel nu nog mooier! enfin, die is niet getrouwd, die moet het zelf weten, maar Mevr. v.d. Kolk heeft een man en men zegt, dat hij zoo gelukkig met haar is! Neen, dàt is schande!

Mevr. L.

Maar laten we alles nu niet zoo vooruit loopen; hoe dikwijls gebeurt het niet, dat de menschen belasterd worden, en dat de praatjes heelemaal niet waar zijn. En je kunt ze niet voorkomen, want degeen, die ze rondstrooit, is nooit ergens te vinden!

Bijl.

Nu ja, maar iets moet er toch wel van aan zijn, ze kunnen toch zoo maar, niet uit de lucht gegrepen zijn!....

(Komt Mevr. v.d. Kolk binnen, heel elegant, mooi, vroolijk, jong vrouwtje. Zoodra zij binnen komt, is alles stil. Mevr. Bijl. kijkt haar boos aan en groet heel stijf, de anderen laten het niet zoo merken, maar de ontvangst is niet heel hartelijk).

v.d. K.

Zoo mevrouw L., het is vandaag uw jour, en toen dacht ik bij me zelf, 't is zoo mooi weêr, daar zal ik reis heen gaan en u, mijnh. L. ook thuis? Dat gebeurt ook niet dikwijls.

L.

Neen, mevrouw, dat is ook zoo, maar ik had vandaag eens lust om thuis te blijven en de gesprekken van onze lieve dames bij te wonen.

Mevr. v.d. K.

kijkt iedereen vragend aan. - Maar wat ziet u allen er ernstig uit!! Dàt heb ik er toch niet in gebracht? Of hadt u zulk een ernstig discours? Niet al te ernstig, hoor! want dan ga ik net zoo weér weg! Het leven geeft al genoeg ernst, dan dat we er nog meer bij moeten maken.

Mevr. L.

We hadden 't ook over iets ernstigs; over allerlei praatjes, die de ronde hier doen.

V.D. K.
Praatjes? daar heb ik niets van gehoord.

Mevr. M.
Men vertelt dat freule Beaumont met haar koetsier er vandoor is.

V.D. K.
Och, daar zal wel niets van aan zijn.

BIJL.
En wàarom zal daar niets van aan zijn?

V.D. K.
Och, dat denk ik zoo, er wordt altijd zooveel verteld in de wereld. Maar mevrouwtjelief, ga toch nooit af op *'Men'*. Hebt u wel eens gelezen, wat Multatuli zegt van 'men'? Neen? Nu dan zal ik 't u zeggen. Men is een dier met veel koppen; 't voedt zich met bloemen en vruchten, de fijnste - en 't spuwt venijn, precies andersom als de bijen, die honig zuigen uit gif. *Men* is *ijzer* als-i slaat, *wolk*, als ge 'm terug wilt slaan. *Men* is de man, die er niet is. *Men* spreekt, waar-i niet gevraagd wordt en zwijgt, waar-i wordt aangesproken. *Men* schuilt in hoekjes, die kleiner zijn, dan hijzelf en als ge 'm daar uit wilt halen, is i weg net als wandgedierte...

L.

Nu Mevrouw, dat weet u goed, ik zou 't u niet na kunnen zeggen.

V.D. K.

Dat komt, dat heb ik eens van mijn vader geleerd en ik vond het zoo juist weêrgegeven, dat ik 't indertijd van buiten leerde. - Wie zegt u, mevr. Bijl, dat die praatjes waarheid bevatten?

BIJL.

En waàrom niet; ze zullen zoo iets toch maar niet uit hun duim zuigen?

V.D. K.

Dit alles doet me denken aan een versje dat onlangs in de Hollandsche Lelie stond, een zeer zielkundig gedicht van Norma, dat ik heel mooi vond. De inhoud er van is eigenlijk, dat je altijd zacht moet oordeelen over alles, want, dat wanneer een daad uitgeplozen wordt door 'men', je eerst moet onderzoeken, wàt de oorzaak of drijfveer tot die daad is geweest. En het eind luidde zoo waar: 'Oordeel zacht, want weet ge wat in 't Leven *U* wacht?' Ik heb 't overgeschreven en ik dacht zoo bij me zelf, als iedereen zoo deed, wat zou het dàn een ideale maatschappij zijn!!

BIJL.

Maar, dàt is wèl gemakkelijk, je zou dan nooit de straf krijgen voor de zonde, die je beging!

V.D. K.

O, maar, gelooft u dan niet, dat als je iets werkelijk slechts had begaan, dat je dan niet genoeg gestraft werd door je geweten?... Nu begin *ik* warempel ook ernstig te worden; u ziet dus allen dat ik dat óók wel op tijd kan zijn, al maak ik den indruk van al te optimistisch te wezen!

M.

U hebt bepaald christelijke beginselen, na alles wat u daar verkondigd hebt.

V.D. K.

(terwijl ze haar kopje thee drinkt)

Ja, ik probeer ook naar die beginselen te leven, maar de zich noemende Christenen oordeelen anders meestal niet zacht, terwijl ze toch van Jezus hebben moeten leeren, dat men vergevensgezind moet zijn. - Maar nu eens over wat anders. O, mevrouw Lange ik heb een paar angstige dagen gehad...

Mevr. L.

(ziet haar man aan)

Hoe zoo?

V.D. K.

Wel, ik ben pas terug van een reisje naar Parijs.

(Men kijkt elkaar aan en dat merkt zij).

Nu is dat dan zoo vreemd?

BIJL.
Wel neen, hoe komt u er aan?

V.D. K.
Wel, ik dacht het te merken.

Mevr. L.
En bent u alleen gegaan?

V.D. K.
Ja, en dàt was juist zoo naar, zoolang als mijn man en ik getrouwd waren (2 jaar) zijn we nooit van elkaar geweest. Hij had zoo 't land om zoo alleen thuis te zitten en ik mòest weg. Het was maar voor 3 dagen, maar als je zoo intens gelukkig bent

(zij kijken elkaar aan)

, dan vindt je 3 dagen een eeuwigheid.

Mevr. L.
Maar wáárom moest u dan weg?

V.D. K.
Wèl, dat zal ik u vertellen; mijn zuster was zwaar ziek en had om mij getelegrafeerd en daarom moest het wel. Mijn man kon echter niet weg voor de zaken, dus moest ik alleen. U kent v.d. Kolk; u begrijpt dus, hoe ongelukkig hij zich voelde, zoo alleen, maar onze kennissen hebben gelukkig mijn arme mannetje dien tijd helpen verkorten. Ik vond 't zoo naar voor 't afscheid, zoodat ik hem maar vroeg om me niet te brengen; ik zou alleen wel gaan. U zult 't misschien overdreven vinden, ik zie u allen lachen, maar we zijn op dat punt misschien een beetje overdreven; dat komt we houden zooveel van elkaar.

(Mevr. Bijl woedend, de anderen begrijpen er niets van).

Mevr. L.
En hoe hebt u toen gereisd? Bent u ‘en wagon-lit’ gegaan?

V.D. K.
En wagon-lit? Welneen, natuurlijk in een gewone coupé; waarom en wagon-lit?

BIJL.
Niet in wagon-lit??

V.D. K.
Welneen, maar waarom doet u allen zoo vreemd?

(de heeren begonnen heen en wêer te loopen.)

Waarom moet ik en wagon-lit gereisd hebben?

Mevr. L.

(ter zijde)

(Daar zul je de poppen aan 't dansen hebben, er zal niets van de praatjes waar zijn!!)

BIJL.

't Is wèl waar, ze hebben u zelf in een wagon-lit zien stappen met nog iemand anders....

V.D. K.

En zeker met een heer? Ja? Natuurlijk, ik wou dat het waar was geweest, nl. met mijn lieven man!! Dus *men* is ook al met mij bezig geweest?? Ik, die voor een zieke zuster naar Parijs ben geweest, ben er van door gegaan met een heer en wagon-lit!! Prachtig, dat moet ik zeggen

(zij is opgestaan onderwijl)

en hoe is de naam van dien meneer, mag ik 't soms weten of houdt *men* zich schuil, zooals gewoonlijk?

M.

De schuldige zou Mr. Hulstman moeten zijn volgens de overlevering.

V.D. K.

Neen maar; ik moet zeggen, *men* heeft zijn tijd nuttig besteed, om wêer in een korten tijd veel slachtoffers te maken. Nu begrijp ik pas al uwe verbaasde en ernstige gezichten van daareven. Maar hebt u dat alles dan geloofd? Geloofd? Kent u ons niet beter? En u, mevr. Lange?

Mevr. L.

Ik ben ook aldoor degene geweest, die gezegd heeft: ‘Zou het wel waar

zijn, nièt waar man

(tot Lange)

? Ze vertellen zooveel.

L.

Ja, jij hebt er niet veel geloof aan gehecht. -

V.D. K.

Maar heusch, de menschen schijnen 't nog niet druk genoeg te hebben, dat ze nog tijd kunnen vinden om lasterpraatjes rond te strooien.

(ze gaat zitten).

Maar ik zou wel eens willen weten, hoe dat zoo samen loopt, juist omdat ik ook naar Parijs ben geweest.

(Hulstman komt binnen, elegant jong mensch, uchtig, vroolijk, viveur, groet allen en Mevr. v.d. Kolk, die hij heel goed kent, wordt door hem bizonder hartelijk gegroet.)

V.D. K.

(terzijde)

(Gelukkig dat hij oòk hier is, nu kan alles tenminste opgelost worden. -

Mevr. L.

Hoe gaat het u, nu Hulstman, u ziet er zoo vroolijk, luchtig uit, er is u zeker wat prettigs overkomen?!

H.

Och wat zal ik u zeggen, ik ben er eens een paar dagen uitgeweest en dat doet iemand goed, daar weten wij heeren van mêe te praten, niet waar, Lange?

(Lange en M. lachen.)

Als je eens zoo aan niets behoeft te denken en louter voor je pleizier leeft, dat doet iemand goed.

L.

En waar ben je geweest

(hij kan zich niet goed houden.)

H.

Ik ben een paar dagen naar Parijs geweest

(ze beginnen allen te lachen; alleen mevr. Bijl. is nog niet daartoe te bewegen.)

Is dàt nu zoo vreemd? Me dunkt, dat is me wel eens meer overkomen.

V.D. K.
Naar Parijs? Ik ook.

H.
Nu dan zijn we er beiden geweest

(algemeene hilariteit.)

Maar waarom doet jullie zoo vreemd?

V.D. K.
Dat zal ik u nu eens uitleggen; U weet niet wat er aan de hand is. Mr. Hulstman, u maakt daar onbewust een gekheid van en u zegt daar net tegen mij: ‘nu, dan zijn we beiden te Parijs geweest’, maar laat ik u eens vertellen, welke praatjes hier rondgaan.

(H. kijkt benauwend)

Men, verbeeldt u, dat vuile *men*,

(hij maakt een afkeurende beweging)

vertelt niets meer of minder, dan dat wij samen er van door zijn gegaan naar Parijs en wèl in ‘wagon-lit’... Men heeft ons er zelfs in zien stappen... Hoe vindt u zoo iets?

(Hulstman lacht vreeselijk, tot stikkens toe).

V.D. K.
Maar Mr. H. waarom lacht u zoo?

H.

(is opgestaan, lacht vreeselijk).

Ik stik haast, ik kan er niets aan doen, ik zal alles uitleggen...

(lacht vreeselijk, de anderen lachen van den weêromstuit, maar begrijpen er niets van).

Nu begrijp ik de verwarring...

V.D. K.
Hoe zoo dan? We moeten op denzelfden avond vertrokken zijn, want men heeft ons beiden gezien...

H.
Ja, ik zal 't uitleggen, maar hoe afschuwelijk ik de praatjes vind, ik kan 't toch niet uithouden van 't lachen. Ik dacht de geheele historie geheim te houden, maar moet nu alles bekend maken om *men* geen satisfactie te geven van zijn praatjes en u, wier naam zij door het slijk hebben gesleurd, voor onschuldig te verklaren.

De actrice, met wie ik een paar aangename uren heb doorgebracht, lijkt nl. zeer veel op u, Mevr. v.d. Kolk, zoodat ik me heel goed kan voorstellen, dat men haar voor u heeft gehouden. Ik ben met haar ook in een wagon-lit gestapt, dat is alles waar...

(hij lacht steeds en de heeren hebben plezier over het geval).

't Spijt me verschrikkelijk, dat men nu alles weer verkeerd heeft rondverteld, u bent er nu de dupe van geweest, dat vuile men!! Laten ze toch eerst alles goed onderzoeken, vóórdat ze iets rond vertellen, wat duivel nog toe... Niettegenstaande alles moest ik natuurlijk lachen, want ik dacht alles geheim te houden...

V.D. K.

Och, 't kon mij niets schelen, maar als u hier toch niet waart geweest om mijn onschuld te bewijzen, dan had niemand mij geloofd, wed ik, vooral mevrouw Bijl niet, niet waar? Wat zal mijn man wel zeggen, als ik hem vertel, hoe men weer bezig is geweest met zijn gif uit te strooien! U ziet, Mr. Hulstman, u moogt een volgenden keer, als u weer eens zoo'n geschiedenis uithaalt, wel te rade gaan met de aangezichten van uwe vrouwelijke kennissen, anders kon een ander er weer eens de dupe van worden.

H.

Ja, dat schijnt. Maar had men 't maar eerst aan mij gevraagd, dan was het niet zoovèr gekomen.

Mevr. L.

Nu ja, degene, wien 't aangaat, hoort meestal nooit de praatjes. Nu mankeert er nog maar aan, dat het andere praatje ook niet waar is!

H.

En wat is dat dan?

Mevr. V.D. K.

Och, dat is over freule Beaumont, die men zegt, met haar koetsier op den loop is, daar is natuurlijk ook niets van aan. Dat zal wel uitkomen, wacht maar.

(Freule Beaumont komt binnen, begroeting heeft plaats).

Mevr. L.
En hoe gaat 't u, fr. Beaumont?

Fr.
O, dank u, mevrouw L., op 't oogenblik goed, ik ben gelukkig weer beter, maar ik heb influenza gehad in een hevige graad, zoo zelfs, dat de dokter dacht, dat ik er niet meer boven op zou komen.

L.
Maar wat een weer hebben we dan ook, je moet er wel ziek van worden.

Mevr. M.
Wij waren gelukkig toen aan de Riviera, dat was een beter klimaat, ofschoon nu niet bepaald zoo warm, als u wel zoudt denken.

Fr.
Hè, u zult wel genoten hebben dan en u mevr. Bijl, hebt u nog een reisje gemaakt?

Bijl.
Neen, ik ben oòk ziek geweest, wij kunnen elkaar dus wel de hand reiken.

H.
Ik ben ook uit de stad geweest, nl. een paar dagen naar Parijs

(de anderen beginnen te lachen).

Fr.
En zeker weer een massa hoofden op hol gebracht te Parijs! Ik kan er mij zóó indenken, met die aardige, elegante parisiennes, maar ze zijn ook om te stelen.

H.
Och, de Hollandsche dames zijn niet minder aardig!

(hij lacht en kijkt de anderen veelbeteekenend aan).

Fr.
Waarom lacht u zoo?

v.d. K.
Wel, dat zal ik u vertellen. Verbeeldt u toch, u moet weten, dat ik ook voor 3 dagen naar Parijs ben geweest omdat mijn zuster ernstig ziek was, en nu schijnen Mr Hulstman en ik op denzelfden avond vertrokken te zijn. Hij stapte met een dame (een actrice denk ik, ik weet 't niet, hij liet er zich niet over uit) in een wagon lit en aangezien die dame vreeselijk op mij moet hebben geleken, vertelde *men* niets meer of minder, dan dat ik met Mr H. naar Parijs ben geweest en wagon-lit. Hoe vindt u 't? Ze vertellen 't mij daarnet, dat die praatjes de ronde doen! Gelukkig Mr. H. 't kan verklaren!

Fr.

Och, maar *men* is altijd zoo, altijd geneigd om dingen rond te strooien, die niet waar zijn! Ik zou er om lachen, als ik u was!

H.

En ik kon 't ook niet helpen, juist iemand gekozen te hebben, ‘pour passer le temps,’ die zoo sprekend op mevr. v.d. K. lijkt; ik zal een volgenden keer er rekening mede houden

(allen lachen).

Fr.

Ik ben deze week ook een paar dagen uit de stad geweest

(het gezelschap is popelende te hooren, wat er nu komt)

maar in 't geheel niet voor m'n plezier. Verbeeldt u een gek geval, ik ben er nog heelemaal onder den indruk van en heb nooit van zoo iets gehoord. Wij hebben een koetsier

(het gezelschap kijkt elkaar aan)

die nog al lang bij ons in dienst is. De man werd op een dag plotseling blind, vindt u 't niet vreeselijk? Wat de oorzaak daarvan was, dat weet niemand. Hij kon niets meer zien en dokter raadde ons aan hem dadelijk naar het ooglijdersgesticht in Utrecht te brengen. Papa en mama zijn te oud daarvoor en ik heb zooveel gereisd, zoodat ik de aangewezen persoon was om hem te begeleiden. De man was zoo down, dat weet u niet en hij was me zoo dankbaar, ik zei hem aan 't station! ‘geef me nu maar een arm’, hij dorst 't eerst niet, maar 't was toch zoo 't beste en ik maakte nog in me zelf de opmerking: ‘zie zoo, nu zal men wel zeggen, dat ik geëngageerd ben!’

Mevr. L.

Wat vreeselijk voor den armen man en is hij getrouwd?

Fr.

Ja zeker en hij heeft kinderen ook; het geheele huisgezin is zoo bedroefd, dat kunt u denken!

H.

Dat is dus voor u geen prettig uitgangetje geweest!

Fr.

Neen, natuurlijk niet. Ik ben twee dagen daar in Utrecht geweest om den uitslag te hooren van den professor en alles voor den man te regelen. Misschien kan alles nog in orde komen, maar dat hooren we pas over een poosje.

M.

Wat een vreemd geval, om zoo plotseling zonder eenige aanleiding blind te worden!

Fr.

Ja, ik heb 't tenminste nog nooit gehoord. M. hadt ons daar moeten zien loopen, gearmd! 't Verwondert me bepaald, dat u allen nog niet gehoord hebt, dat ik geëngageerd moest zijn!

L.O.

Weest u maar gerust, freule Beaumont, tegelijk met de praatjes van mevr. v.d. Kolk en Hulstman, heeft *men* verteld, dat u met uwen koetsier op den loop waart gegaan!

FR.

Als ik 't niet dacht! Natuurlijk zoo gaat 't altijd! Maar ik trek me er geen zier van aan! Laten ze toch eerst goed onderzoeken, wat er van aan is van de zaak, maar neen, dat doen ze nooit!

V.D. K.

Mijn man zal er wel hartelijk om lachen!

(Komt binnen een nichtje van de fam. Lange. Juffr. Schillemans, jong meisje, aardig ziet ze er uit, elegant, doch heel eenvoudig gekleed, vroolijk.)

Dag oom, dag tante

(groet allen, allen be-

kenden.) (Hulstman groet haar erg vrindelijk.)

Ik kom wat later, u weet tante, ik kan niet eerder van kantoor, hoe gaat 't u allen?

Mevr. L.
O, uitstekend, kind, we hebben je in lang niet gezien door dat verhuizen; bevallen de kamers je en de menschen en is het pension goed?

S.
O, ja tante, ik heb 't uitstekend getroffen met alles, de menschen zijn zoo lief voor me, ik kan niet kikken of ik heb 't.

H.
Wie zou er nu voor u niet lief zijn?

S.
Nu als u me beter kent, zou die liefheid u misschien niet meevallen....

V.D. K.
U mag zoo'n pension dan wel apprecieeren....

S.
O, dat doe ik dan ook; trouwens ik heb 't altijd goed getroffen, in den Haag ook daar heb ik steeds bij dezelfde menschen gewoond en toen ik wegging, huilde ik tranen met tuiten. Hebt u veel visite gehad, tante?

Mevr. L.
O ja, zooals je ziet, ze zijn hier allen vertegenwoordigd.

S.
O, tante, ik heb Vrijdag zoo'n gezelligen dag gehad....

H.
Dan weet ik al, wat er gebeurd is; u raadt nooit, wat er van u verteld is geworden!

V.D. K.
- Nòg meer praatjes? Komaan dat gaat goed!....

S.
En wat dan? Vertelt u maar gerust.

H.
Men heeft u in de groote zaal in Krasnapolsky zien zitten dineeren met een heer, u hadt een hoed op met rose rozen, die u allerliefst moet hebben gestaan en het gesprek moet al heel geanimeerd zijn geweest....

S.
Zeker, dat is waar, dat heeft men goed gezien.

Mevr. BIJL.

Neen maar, wat doen die meisjes tegenwoordig toch vrij! Dat hadden wij vroeger niet moeten probeeren!

Mevr. L.
Maar kind, heb je dat heusch gedaan?

S.
Ja, maar....

V.D. K.
Och, daar is natuurlijk een reden voor geweest....

S.
Mag ik 't nu eens vertellen? Dan moet u me niet in de rede vallen. Willem uit den Haag, u weet wel tante, kwam een dag over om mij over het vertalen van een boek te spreken en toen ik hem vertelde, dat ze bij mij aan 't schoonmaken waren en 't dus erg ongezellig uitzag, stelde hij voor om samen in Kras te dineeren, wat ik natuurlijk direct aannam, dat kunt u denken! We hebben toch zoo intens leuk daar gezeten en lekker gegeten en die Bourgogne was toch zoo heerlijk, dat ik bepaald genoten heb; dat was nog eens een goede afleiding in den alledaagschen sleur!....

Mevr. L.
Maar kindlief, zoo iets kan je hier in A'dam niet doen... beloof me nu, dat je dat niet meer doen zult!

S.
Maar tante lief, wat is daar nu aan en nog wel met een neef, die getrouwd is en kinderen heeft!!

L.
Maar dat kunnen de menschen aan zijn neus niet zien!

S.
Mijn kennissen weten wel wie ik ben en wat de anderen van me zeggen, dat kan me totaal niet schelen.

BIJL.
Maar Juffr. S. dat moest u wel kunnen schelen, iemands reputatie is zoo gauw naar de maan!

V.D. K.
Vooral als men verkeerd kijkt en verkeerd ziet en de dingen niet onderzoekt.

S.
Dan zou ik ook nooit met mijn broer ergens kunnen eten, want degenen die hem niet kennen, denken dan ook dat 't een vreemde is! En dan notabene in die groote zaal, waar iedereen je ziet. Een volgenden keer zouden we dan in een ‘cabinet particulier’ kûnnen gaan, als het in de groote zaal niet mag, niet waar?

H.
Mag ik dan de plaats van den neef vervullen?

S.
Ja Tante, mag Mr. Hulstman wel?

Mevr. L.
Je weet, dat ik 't goed met je meen, kind, heusch doe 't niet meer!

S.
En ik vond 't toch zoo vreeselijk aardig, ik weet 't niet of ik 't u wel beloven kan! Maar als er nu nog een dame bijzit, mag 't dan wel?

Mevr. L.
Ja, dan gaat 't wel.

H. tot S.
Nu dan vragen we een vriendinnetje er bij en die wordt eensklaps zie k

(S. lacht).

S.
Ja, ja.

Mevr. L.
Mijnh. H. weest u nu voorzichtig, eerst met Mevr. v.d. K. en nu met mijn nichtje...

H.
O, hecht u nu waarempel aan *men?* U, die zelf aldoor zegt, dat de praatjes dikwijls rondgestrooid worden, zonder dat er iets van waar is, kom Mevrouw, laten we nu allen zooals we hier zitten, een verbond sluiten tegen dat spook *men*, willen we? Ik geloof dat het een goed werk zou wezen, dat we daarmede doen!

S.
Als we geen kwaad doen volgens ons geweten, dan storen we ons niet aan men.

LANGE.
Maar dat geweten kan zoo ruim zijn soms.

BIJL.
En alle gewetens denken niet hetzelfde...

V.D. K.
Ik sluit me aan bij Heer H. en Juffr. Schillemans.

M.
Sluit u u maar niet te dicht bij hem aan, anders komt *men* uit zijn schuilhoek.

V.D. K.
Daar ben ik niet meer bang voor en mijn man sluit zich zeker ook bij dit verbond...

H.
Wij zullen het in Kras inwijden.

SCHERM VALT.

C. SCHLIMMER - ARNTZENIUS.

Brief uit Grasse.

De Riviera! Een visioen van diepblauwen hemel, helderen zonneglans, schilderachtige heuvels en bergen, mooi begroeid met palmen, olijf-citroenen, oranjeboomen langs de ‘côte d'azur,’ doemt voor ons op, als in de kille guurte van onzen Noordelijken winter, te midden van ijs en sneeuw, of ook dàn, als de kalender ‘lente’ verkondigt en we ons zoo echt onbehaaglijk voelen onder 't grillig humeur der *heeren* Maart en April, onze gedachten ons voeren naar het ‘Zonnige Zuiden’ en we in onze verbeelding het vroolijke, drukke, mondaine leven van Nice, Cannes, Monte-Carlo, als vóór ons zien, neen, méé leven.... waarom denken we dan óók niet aan Grasse, lief idijllisch-gelegen plaatsje, te bereiken met de kleinere spoorlijn, zijtak van de groote, die van Marseille tot Genua door de heele Riviera loopt - ‘Grasse? is dat dan iets bijzonders?’ vraagt ge misschien.... Het landschap, dat ik op dit oogenblik voor mij zie, is wellicht een antwoord....

Het ligt daar vóór mij, badend in zonneglans, een wijd dal met groene olijf boomen, witte huisjes en villa's, schilderachtige kronkelwegjes tusschen kreupelhout en hooger geboomte, links en rechts velden, bruin en groen afstekend, terrasjes vormend langs de heuvelhellingen, die zacht-gloeiend het dal insluiten - daaromheen, hóógere heuvels, bergen, wéér hoogere daarachter; ginds zelfs een hooge top, die zich verheft boven de andere, alsof hij vèr-wèg wilde kijken in de lieflijke dalen òm Grasse.... Recht tegenover mij ligt een heel klein gehucht, als tegen den hoogen bergwand aangehangen, een pittoresk torentje, iets als een kasteel, eenige witte huisjes eromheen,.... 't is, of 't daar ligt te droomen, - of 't zich daar vroeger verloren heeft, in oude, romantische tijden, en nu tusschen het donker geboomte, in den schoot der bergen, poëtisch verder droomt, vèr van het drukke woelige hedendaagsche leven. - We zijn hier in het Alpenland.... reeds de naam geeft een gevoel van poëzie.... de uitloopers van de woeste Zee-Alpen, die hooger en hooger worden, het land in. Een heele rij sneeuwtoppen steekt er boven uit, en vertelt van een reine witte sneeuwwereld daarginds - *hier* is alles heerlijke zomersche warmte en zoele milde lucht.

Als ge in Zuidelijke richting wat verder kijkt, over heuvelen en dalen heen, ziet ge Nice liggen, aan de intens-blauwe Méditerranée.... wat meer Westelijk, Cannes, en la Bocca.... daar tusschen, bij Golfe Juan, de eilanden, waard, er een tochtje heen te maken,.... bij helder weer zelfs, doemen Corsica's rotsige kusten op, in de verre verte, tusschen het diep blauw van zee en lucht....

Een auto, die tuffend den slingerenden weg op komt stuiven naar St. Vallier, klein Alpendorpje, hooger-op, of verder nog, Thorene gaat bezoeken, bijzonder mooi gelegen aan een meer, temidden van bosschen en bergen, gaat wellicht een dier mooie touren ondernemen die er zoo vele te maken zijn, òf de Alpen in, naar de schilderachtige plekjes, òf den zeekant langs naar Nice, Cannes, Napoule, Juan les Pins, of den Italiaanschen kant uit naar Monaco, enz. 't Is een middelpunt van uitstapjes, Grasse - jammer genoeg, onbekend bij vele landgenooten, want Hollanders zijn hier uiterst schaars. Ge denkt wellicht, dat 't niet veel bijzonders is, het stadje-zelf, en daarin geef ik U gelijk: behalve eenige parfumeriefabrieken, waar Flora's welriekendste kinderen (tegen lage arbeidersloonen, hetgeen onlangs nog een werkstaking veroorzaakte) tot essences en parfums worden verwerkt, geeft het op zich-zelf niet veel bijzonders te aanschouwen. De omgeving maakt het aantrekkelijk: de bijzonder schilderachtige ligging gepaard aan een mild klimaat, zuivere berglucht en een magnifique natuur. De steile, in cirkels den heuvel ómslingerende wegen zijn niet breed, de straten en huizen der eigenlijke bevolking zijn vuil, grauw, en geven een duidelijken indruk van de bekende, verregaande onzindelijkheid der Zuid-Franschen. Eenige breede, keurige boulevards, waarlangs de betere huizen, winkels, bekoorlijke villa's in tuinen vol weelderige Zuidelijke plantengroei, liggen, bieden

een genotrijke wandeling; de vuile, drukke benedenstad ligt in een nauwe kom, aan onzen voet; hier, in de 'hoogere regionen', ademt men zuivere, geurige berglucht.

Een uitstekend hôtel, het Grand-Hôtel noodigt tot een verblijf, - voor iemand met ruime beurs: (op de 5e étage is de prijs nog 12 francs per dag, bij verblijf van minstens een week) verder zijn er nog twee kleinere hôtels van minderen rang en lager prijzen. Pensions vindt men niet vele; een goed Fransch-Engelsch pension is de Villa 'les Oliviers' het uitzicht gevende wat ik beschreven heb, maar dan ook gelegen aan de Route de St. Vallier, een der mooiste en hoogste plekjes in Grasse. Maar dit alles is voor *gezonden;* voor *zieken* schijnt hier geen plaats te zijn, ook niet voor herstellenden of zwakken, wien de heerlijke lucht en de verrukkelijke, zonnige, weelderige natuur, stellig veel goed zou doen. Het zou waarlijk een weldaad zijn, als hier een 'home voor herstellenden en zwakken' en een degelijk Hollandsch pension voor gezonden gesticht kon worden. Menigeen wordt van een bezoek aan de Riviera afgeschrikt door de fabelachtige prijzen die men in hôtels en pensions te Nice, Cannes, en verdere luxeplaatsen betalen moet, - hier te Grasse, zou men voor veel matiger prijzen een lieflijk, rustig oord vinden voor de wintermaanden.

Als in ons kil, dampig landje menigeen de invloed van het grillig klimaat ten nadeele van zijn gezondheid op zich voelt werken, en met verlangen denkt aan het zonnige, heerlijke Zuiden, laat Grasse dan een oogenblikje aan zijn gedachten voorbijgaan en moge het een gunstige gedachte zijn, die tot resultaat méér Hollanders naar dit overschoone plekje voere.

L.A.J. BRUNNER.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

M.G. - Ik antwoord U omgaande, omdat ik denk dat er eenige haast is bij Uw vraag daar gij reeds in December wenscht te gaan. Ik herhaal Uw vraag letterlijk omdat misschien ook anderen U in dit opzicht van dienst kunnen zijn:

'*Wij zouden zoo graag een eenvoudig en goedkoop pension weten.* (*Aan de Riviera*). *Of het primitief is kan ons niet schelen, alleen netheid, en voldoende eten natuurlijk. - - Misschien weet U een plaatsje daar wat minder woelig dan Cannes, Nice en Monaco. Wat zoudt U prefereeren in Dec: of Jan: de Riviera of Montreux? - Weet U daar mogelijk ook een goedkoop en eenvoudig pension?'*

Aan de Fransche, in het bijzonder aan de Italiaansche Riviera, laat m. i 'netheid' veel te wenschen over in pensions. - Ik voeg er uitdrukkelijk bij m.i., omdat zoowel op dit punt als op dat van 'voldoende eten' (waarover straks) zulke persoonlijke inzichten heerschen, dat het moeilijk is een dame wier eischen en behoeften men niet persoonlijk kent, in dezen van raad te dienen. Overal aan de Riviera, zoowel in de groote modeplaatsen als in de kleinere, wemelt het van pensions, goedkoope en primitieve, en dure en firstrate, familiepensions en hôtel-pensions, etc., etc. Speciaal Engelsche en Amerikaansche dames maken een hoofdbestanddeel uit der inwonenden van zulke gelegenheden. Engelschen hebben overal, en met recht, den naam van 'zindelijk' te zijn. Toch aarzel ik niet te verklaren, dat ik vele dier gelegenheden voor *mijn* smaak vuil vind, (beddegoed, tafellakens, enz) Wij zijn eens in Wiesbaden gegaan in een specifiek *Engelsch* pension, zóó Engelsch dat de eigenaresse gansch en al verbaasd was over de komst van twee niet-Engelsche of Amerikaansche gasten ten harent, en daarom van mij verlangde te weten hoe ik toch wel aan háár adres was gekomen. (Ik had het gevonden, en herhaaldelijk zien aanbevelen met grooten nadruk in een der eerste en meest bekende Engelsche tijdschriften). Welnu, nooit ben ik onzindelijker terecht gekomen dan daar. 's Ochtends aan het ontbijt heb ik **niets** gegeten, zelfs niet de echt-Engelsche en dus zeer-goede thee willen uitdrinken, van wege de *smerigheid* van tafelgoed etc. Op mijn beleefd verzoek mij althans een schoon servetje te geven voor mijn bordje, om het vuil althans daar te bedekken, kreeg ik ten antwoord dat dit eerst over drie dagen (!) kon geschieden. 'Dat was nu eenmaal de regel.' Ik kocht mij daar onmiddelijk los, hoewel ik voor een week had gehuurd, en ging tegen schadevergoeding nog denzelfden dag heen Dit was een *zeer groot, fraai-gelegen, zeer-vol* pension, en volstrekt niet bijzonder goedkoop.

Indien ik voor mijn smaak iets geschikts had kunnen vinden onder de pensions aan de Riviera, dan zou ik zeer zeker niet drie maanden lang zijn gebleven in het veel duurdere Hôtel du Louvre in Menton. - Maar wat *ik* zag van pensions, deed mij vreezen juist op de punten netheid en eten. - Toch beweer ik, evenals gij, geen bijzonder hooge eischen te stellen, en tevreden te zijn met 'primitief', **als** ik maar netheid zie, en zindelijk en voldoende eten ontvang -

Waar ik persoonlijk nu een zoo ongunstigen indruk kreeg, zelfs van eerste rang pensions, daar kan ik U goedkoopere in het geheel niet aanbevelen uit eigen ervaring, want ik heb ze nooit inwendig gezien. - Misschien kunnen en willen andere lezers U helpen? - In Nice is een pension van *hollandsche* dames: Rooseboom, die insgelijks een zeer-goed bekend staand pension in den Haag bezitten, Koninginnegracht. - Gij zoudt het juiste adres van het pension in Nice dáár kunnen aanvragen. Als ik goed ben ingelicht, zijn de prijzen volstrekt niet overmatig hoog; en gij hebt daar kans op hollandsche zindelijkheid. -

In Menton (dat ik U als plaats zeer aanbeveel, ofschoon het zeer zeker wèl ‘mondain’ is) werden door verschillende

Lelie-abonnées uit eigen ondervinding goede pensions aanbevolen, naar ik mij herinner. -

Ook op het punt ‘voldoende eten’, loopen de meeningen zeer uiteen. Ik heb eens bijgewoond, dat een dame zich in een pension aanmeldde, met de meedeeling ‘zoo-bijzonder eenvoudig’ te zijn op het punt eten, ‘zoo nu en dan eens wat visch of zoo’, anders verlangde ze niets. Later bleek dat ze veel moeilijker was te voldoen dan de overige van alles

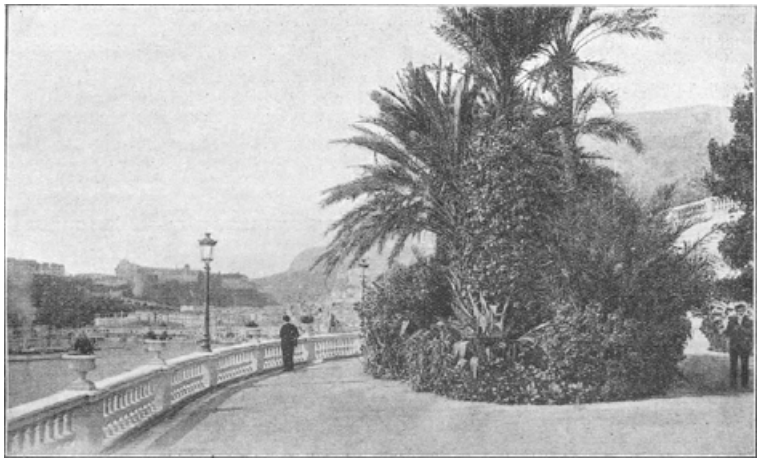

MONTE-CARLO. - Les Terrasses.

mee-etende gasten, daar ze den eisch van steeds versche visch voor zich alleen stelde, ook wanneer er geen questie was van zoo iets voor de overige tafel. ‘Maar 'n stukje visch is toch zoo duur niet’ - hield ze vol, begreep niet hoe het en-pension zijn *uitsluit* dat er met dergelijke particuliere smaken voortdurend rekening wordt gehouden. Nu is dat natuurlijk een sterk sprekend voorbeeld van hetgeen ik

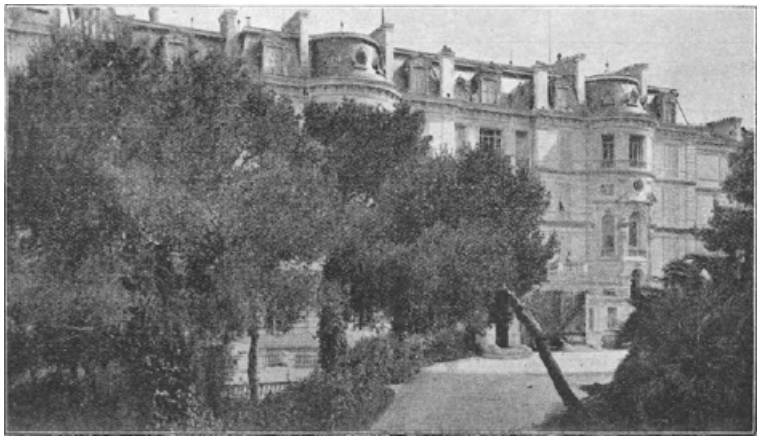

LE CAP MARTIN. - L'ôtel.

bedoel. Maar ook in meerdere gevallen waarin het minder in het oog springt, doet zich meening-verschil voor, betreffende ‘voldoende eten’. Ik heb jaren lang en-pension gewoond en mij altijd verbaasd over de - ik mag wel zeggen - onbeschaamdheid, waarmede de meeste menschen, die véél van alles nemen, waarop ze trouwens volkomen recht hebben, naderhand verklaren: ‘Och, ik gebruik zóó weinig’. - En eindelijk, wat de eene goed en voldoende eten vindt, acht de ander lang niet lekker genoeg, die naderhand toch in gemoede beweert: 'n 'heel eenvoudigen smaak te

hebben. Zelf heb *ik* den naam van eerder moeilijk te zijn op het punt eten dan niet, van gauw elk bijsmaakje te proeven, enz. enz. Toch zijn wij eens in een pension in het buitenland geweest, waartegen mijn vriendin en ik maar één bezwaar zouden kunnen aanvoeren, namelijk dat het eten er *te* rijkelijk, *te*

goed, *te* lekker was. Als men dat een ‘bezwaar’ wil noemen. *Wij* zeiden dikwijls lachend tot elkaar: Je zoudt hier *te* veel verwend raken. - Tot mijn groote verbazing hoorde ik later door kennissen van een andere familie, die daar integendeel zoo ontevreden was geweest, omdat zij ‘nooit genoeg kregen’, en alles zoo ‘slecht’ was. Ik moet erbij zeggen, dat volgens mijn zegsvrouw, de bewuste familie altijd aanmerkingen had, overal waar zij kwam. Maar dat

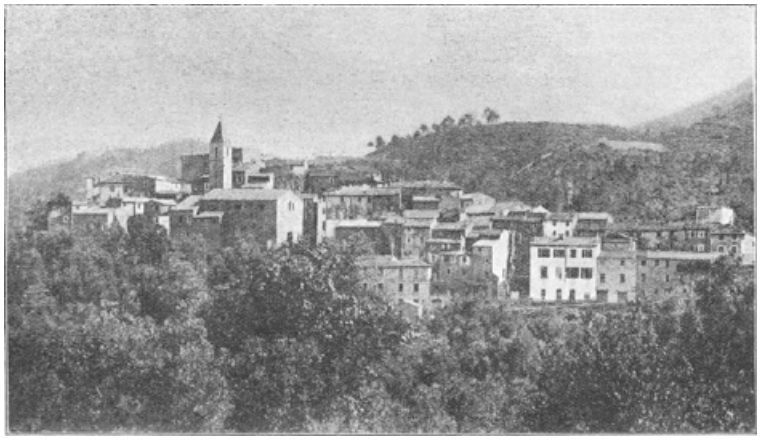

GORBIO - Environs de Menton (Alp.-Marit.) - Alt. 344 m.

neemt niet weg, dat het pension daarmee toch 'n klad weg kreeg.

Vervolgens zou *ik*-persoonlijk alweder bang zijn voor goedkoope en primitieve pensions aan de Fransche en Italiaansche Riviera, omdat men er zooveel toebereidt naar de goedkoopere landswijze, met knoflook en olie, in plaats van met boter. *Mijn* eisch aan ‘voldoende eten’ bestaat in prima-qualiteit van alles, boter, vleesch, enz. Véél gerechten verlang ïk geenzins, één is mij voldoende zelfs, als ik maar zeker ben, dat er niet is geknoeid met margarine of nog erger, met minder

ENVIRONS DE MENTON. - Castellar.

frisch vleesch enz. Om U alweder een voorbeeld te geven, herinner ik aan mijn aanbeveling voor een paar jaar van het pension Komatipoort in Oosterbeek. Ik had dat adres van zeer-weinig-eischende kennissen, die, vernemend dat *ik* er heen wilde, te kennen gaven dat *mij* het eten zeer zeker veel te ‘primitief’ zou zijn. (Zie mijn reputatie hierboven). Ik echter, vertrouwende op hun eigen inlichtingen, durfde het er gerust op wagen, en kan slechts herhalen wat ik indertijd in mijn openlijke aanbeveling schreef, dat ik uiterst tevreden ben geweest, óók met het eten, want, hoewel het inderdaad hoogst eenvoudig was, overeenkomstig den niet hoogen prijs,

bestond het uit *goed* vleesch, *goede* boter, *goede* eieren, etc., alles *zindelijk* toebereid. Méér verlang ik niet. Daarentegen ril ik van ‘schoteltjes’, ‘gehaktjes’, ‘pasteitjes’, enz. waarvan ik den inhoud niet vertrouw. Die neem ik alleen in de eerste rang hôtels, waarin ik niet heb te vreezen voor weeke visch en niet-versch vleesch enz.

In goedkoope pensions, in Zuid-Frankrijk en Italië, wordt

zooveel gebruik gemaakt van

CASTILLON - Vue prise de la montée de Sospel.

inheemsche gerechten en gewoonten, dat ik voor mij, van die gelegenheden een heiligen afschuw heb -

Wat nu de plaatsen aan de Riviera betreft, behalve Menton-zelf, kan ik U speciaal aanbevelen het heerlijk gelegen, verrukkelijke Cap-Martin. Ik vooronderstel dat daar, behalve het magnifique vorstelijke hôtel van dien naam, ook wel kleinere hôtels en in elk geval pensions zullen zijn. Verder is niet Monaco maar Monte-Carlo zoo bij uitstek 'mondain'. In Monaco, met 'n tram verbonden met Monte-Carlo, zult gij zeer zeker wel goedkoopere gelegenheden vinden. Ik méén o.a. dat het klooster daar meteen een soort pension is voor dames-vreemdelingen, óók protestanten. - Tusschen beide plaatsen in ligt nog Rocquebrune.

Wat dunkt U van Grasse, waarvan in dit nommer een zoo sympathieken brief staat? De schrijfster was, meen ik, daar in pension, en zal U zeker het adres gaarne verstrekken.

Hyères is ook veel minder mondain, maar of de prijzen veel schelen met andere plaatsen, weet ik niet. Verder ligt Beaulieu allerliefst tusschen Nice en Menton, maar het is een zeer opkomende modeplaats.

Aan de Italiaansche Riviera is San-Remo het neusje van den zalm. Hier zou ik voor mij echter nooit en pension willen gaan, omdat het een vuilen indruk maakt. Alleen de gróóte hôtels vind ik daar aan te bevelen. Allerliefst vind ik Bordeghera dat ook veel rustiger is en aan het toilet minder hooge eischen stelt, en eveneens is Ospedaletti uit beide oogpunten aan te bevelen. - Wat trouwens het punt toilet betreft, als men niet meedoet aan het mondaine leven van wekelijksche bals in de hôtels, fancy-fairs, tenniswedstrijden, enz. enz, eenvoudig zijn eigen gang gaat als wandelaarster en reizigster, dan behoeft men óók in de modeplaatsen als Nice etc. geenzins werk te maken van bijzonderen opschik of elegance. Integendeel, juist omdat de menschenmassa zóó groot en zóó verscheiden is, valt ook de eenvoudige zelfs de sjovele gekleede nog minder op, dan dikwijls elders, en ik heb, speciaal in Amsterdam, dames zien *nastaren* door heeren om 'n hoed of 'n kleedingstuk afwijkend van het in hun oogen gewone, waar in Nice of

CAP MARTIN HÔTEL - Un coin du Parc.

elders de meest opvallende toiletten (zoowel opvallend door armoede of verdwaasdheid als door uitheemschheid) geheel onopgemerkt voorbij gaan. De gewone, eenvoudig gekleede toeriste echter, in goedzittend wandelpak, en met een practischen netten hoed op, zal, zoowel in het grootste restaurant als in de minder-mondaine gelegenheden, volkomen op haar plaats zijn, en behoeft, volstrekt geen koffers met ‘eveningdresses’ enz., enz mee te nemen, want ook des avonds aan het diner is, zelfs in groote hôtels, een zoogenaamd ‘gekleede’ japon, of zelfs 'n lichte zijden blouse, geheel voldoende. -

Betreffende het tweede gedeelte van Uw vraag kan ik korter zijn December is namelijk voor *Montreux* misschien reeds wat laat, en voor de Riviera nog wat vroeg. Januari is voor de Riviera het begin van het hoogseizoen. De prijzen zijn echter daarmee in overeenstemming, d.w.z. de hôtels en pensions verhóógen hun prijzen gedurende die en de daaraanvolgende weken niet onaanzienlijk dikwijls. Ik voor mij zou liever gaan naar de Riviera dan naar Montreux, want ik ben een zoo groote bewonderaarster van de Riviera, bovenal van Cap-Martin en Monte-Carlo. dat ik nergens anders zóó mooie lichteffecten zag op de rotsen, en ook nergens zóóveel afwisseling van natuurschoon vind, als dáár. - Montreux-zelf zou ik U minder aanraden dan een der beide uiteinden Clarens-Montreux of Territet-Montreux. Het laatste is het meest mondaine. Gij zoudt echter ook naar boven kunnen gaan, Caux, Glion etc. Ik zou, als ik U was, wáárheen gij ook gaat, hetzij naar de Riviera, hetzij naar Montreux, eerst afstappen in een hôtel, en van daar uit Uw pension zoowel als de plaats die gij definitief kiest persoonlijk in oogenschouw nemen, tenzij gebrek aan tijd U dat onmogelijk maakt. -

Ik ken hier géén pensions uit ondervinding; allerliefst gelegen lijkt mij o.a. het pension Clarentzia, maar dat is er slechts één uit velen. Daar Montreux over het geheel niet duur is, zult gij hier goedkooper terecht kunnen dan aan de Riviera, en zeker zindelijker, vooral als gij een pension zoekt dat door Zwitsers wordt bestuurd, want die zijn over het geheel vertrouwbaar in zake zindelijkheid en toebereiding van eetwaren etc. De groote hôtels aan de fransche Riviera zijn ook voor 'n goed deel in Zwitsersche handen, en juist daarom dikwijls te prefereeren boven die kleinere, welke Italianen en Zuid-franschen er op nahouden. - Kan ik U nog verder van dienst zijn dan gáárne.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

I.

De overige ingez: stukken komen in het a.s. nommer.
REDACTRICE.

II.

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Bij eene Holl. Dame met acte m. Eng. gehuwd m.e. Engelschman i.e.d. **voorsteden van London** bestaat gelegenh. v.e.j. Dame tot opname i.d. huisel. kring v.d. wintermaanden, om desverlangd v. acte Eng. te worden opgeleid. Uiterst bill. voorw. Inl. op aanvr. gaarne verstrekt. Br. N°. 94 Bur. dezes.
(94)

21 November 1906.
20ste Jaargang.
Nº. 21.

Hoofdartikel
Klagen.

VI. *(Slot.)*

‘Een republiek moet in een land, waar voortdurend pogingen worden gedaan om haar door de monarchie te vervangen, zorgen dat het leger voor haar betrouwbaar is, dat dit leger is een waarborg en geen gevaar voor haar bestaan.’ Duidelijker kan het niet. Zoo doet elke regeering, zoo moet ze doen op straffe van ondergang. Dit begrijpen de S.D. heel best, maar wat beteekent dan hunne critiek, daar zij zelve precies eender handelen. Wat willen ze anders, dan stemming maken, stemming voor hunne partij. Wat is het anders dan wat een vader zijn zoon als raad mede gaf: Make money, me son, if it can be *honest*, but make money.

Zoo is op hen, de S.D. van toepassing wat zij zoo gaarne andere partijen verwijten, dat zij niet altijd dienen het recht, doch dat zij spreken al naar het in hunne kraam te pas komt. Reeds vroeger nog vóór de S.D.A. partij, kon men ook herhaalde malen van Nieuwenhuis hooren, wanneer er eens iets voorviel dat beoogde de socialisten te belemmeren (in hunne oogen althans) bij eene veroordeeling van eene partijgenoot of anderzins: ‘Gaat zoo voort mijne heeren. Het socialisme, dat gij op deze manier meent te treffen, kunt gij niet beter dienen.’ En ter zelfder tijd trok men er op los, om de ‘reactie’, die dan toch zoo kostelijk in de kaart speelde van de socialisten, aan de kaak te stellen.

Hetzelfde ontmoeten wij bij onze S.D. Ten tijde van het ‘Kuyper bewind’ kon men telkens van Troelstra in de Kamer vernemen, dat dit bewind zoo prachtig werkte, dat de sociaal-democratie op die wijze het beste groeide, enz. enz.

Van de zijde der ministers werd er dan wel eens op gewezen, waarom men dan hemel en aarde bewoog om van dat bewind verlost te worden. Evenwel de ministers zullen die gezegden wel niet in ernst opgenomen hebben. Men weet nu eenmaal, dat het tot de soc.-dem. propagandamiddelen behoort om steeds en altijd weer te beweren, dat de partij ten gevolge van alles groeit.

Doch waaronder moet men zulks rangschikken? Want dat het ernstig gemeend

was, laat zich moeilijk denken, te meer daar de redactie van Het Volk bij de verkiezingen aanteekende naar aanleiding van ingez. stukken, waarin de schrijvers opkwamen tegen het congresbesluit, dat luidde: 'Alleen besliste algemeen kiesrechtmannen bij de herstemming steunen.'

'Onthouding zou, als zij door onze kiezers ware gevolgd, beteekend hebben een voortzetting gedurende vier jaren van het regime Kuyper-Talma met een meerderheid van 56-64 stemmen. En daarvoor zou de soc.-dem. tegenover den Nederlandschen arbeider verantwoordelijk hebben gestaan. Het zou een zware slag voor de partij zijn geweest, waarvan de gevolgen zich jaren lang zouden hebben doen gevoelen.'

Dus eerst een groeien, een vooruitgaan onder het Kuyper-bewind en later een zware slag, waarvan de gevolgen zich jaren lang zouden hebben doen gevoelen. Spreekt hieruit oprechtheid? Ook op andere wijzen laat de S. Dem. zich van hare ongunstige zijde kennen. Het is bekend dat zij bij een ontstane werkstaking altijd partij kiest vóór de stakende arbeiders, *tegen* de patroons.

Iedere patroon heeft, uithoofde van zijn patroonschap, *ongelijk* en de-het-werk-neerleggenden ook alweer, uithoofde van hun arbeiders-zijn *gelijk*, in ieder conflict dat tusschen werkgever en werknemer ontstaat. Dwaasheid is het eigenlijk van *recht* te spreken, daar in hun oogen de opvatting van recht beheerscht wordt door het klassenbelang. Doch gesteund dient in *ieder* geval te worden de arbeiders organisaties 'op straffe van geen arbeiders-partij meer te zijn'

Welke stakingen ook uitbreken, welke ook de motieven zijn, altijd dient partij gekozen te worden vóór de arbeiders.

Dit bleek ook weder bij de staking in de Amsterdamsche bouwvakken. De staking, meerendeels ontstaan door de anarchisten, kon de goedkeuring niet wegdragen van den Soc. dem. bestuurdersbond, misschien mede een gevolg van de concurrentie van die verschillende partijen, die hebben te concurreeren om de volksgunst.

De soc. dem. bestuurdersbond wenschte deze staking niet te steunen en zeide: 'laten de anarchisten zelve maar eens den strijd uitvechten.'

Maar de soc. dem. die verder afstaan van dien strijd, de adviezen uit den Haag, Rotterdam en van het Volk luidden: 'wel steunen. Hoe dom deze staking ook moge zijn, het is ten slotte toch een strijd tusschen arbeiders en patroons. Het is een stukje Klassenstrijd, en daar dienen de arbeiders gesteund tegen de patroons.' Hier geen vragen naar recht en billijkheid, geen vragen naar de aanleiding, naar de motieven, maar enkel steunen omdat de klassepositie der strijders het meebrengt.

Ieder die nog niet verleugend is door de soc. dem. moraal, ieder die gevoelt dat er boven de belangen nog iets staat dan recht, die nog gevoelt de onwaarheid van de stelling dat iedere meening de reflex is van een belang, zal inzien hoe verderfelijk zoo'n systeem werkt.

Dat de soc. dem. het met de waarheid niet al te nauw nemen, blijkt uit het volgende, waar Mr. Aalberse in het Kath. Soc. Weekblad herinnert aan de uitspraak van den soc. dem. Kautsky, in de Neue Zeit van 1903-04: Een der gewichtigste zedelijke grondslagen is: de plicht *van waarachtigheid tegenover partijgenooten.*' Tegenover *vijanden* heeft men dezen plicht nooit erkend; daarentegen is zonder hem geen blijvende samenwerking tusschen gelijke partijgenooten bestaanbaar.

Dat dit ook in ons land instemming vindt, komt bij tijd en wijle wel eens aan het licht. Zoo schreef het Volk naar aanleiding van een herroeping van lichtvaardige woorden door iemand in de hitte van den strijd gesproken: 'Het intrekken van den

leugen, geeft een indruk van lafhartigheid. Men krijgt zoo onwillekeurig de gedachte: had de vent nu tenminste nog maar volgehouden, dan was hij tenminste een kerel.' Een eigenaardig licht werpt zoo'n uitspraak op de betrouwbaarheid en de zedelijkheidsbegrippen van de soc. dem. De plicht van waarachtigheid geldt immers enkel tegenover partijgenooten en is dan een gewichtig grondbeginsel, omdat anders samenwerking onmogelijk is.

'In 1891, tegen het einde van Maart,' zoo zegt prof. Bolland, 'moet in 'de Volkstribune' hebben gestaan: 'wij raden den arbeiders, waar zij niet sterk genoeg zijn, de leugen als strijdmiddel te gebruiken; zij behoeven zich niet te storen aan zedelijkheidspraatjes en kunnen tegenover het *geweld* gerust de *leugen*[1)] stellen,'

en thans 1906, schrijft de soc. dem. dr. A. Pannekoek in 'het Volk' over 'sociaaldemocratie en geweld' o.m. deze merkwaardige woorden: 'Elk middel dat dienstig is

1) Cursiveering van mij.

voor ons groote doel, de bevrijding van het proletariaat, *wordt door dit doel geheiligd*,[1] en er zou voor ons geen enkele reden zijn, van geweld of onwettige middelen afkeerig te zijn, als dit voor het bereiken van ons doel doelmatig was.'

Wel zegt de schrijver dan dat geweld en onwettige middelen in den regel voor de soc. dem. zijn af te keuren, omdat 'de burgerlijke maatschappij sterke machtsmiddelen bezit' die haar doorgaans 'onoverwinnelijk sterk' doet staan, doch wanneer die middelen niet gebruikt worden, is dit enkel kwestie van taktiek, niet van beginsel.

Elk middel dat dienstig is voor het groote doel, *wordt door dat doel geheiligd.* Het is dus niet de aan de Jezuiëten alleen toegeschreven moraal, doch ook de moraal der soc. dem. Tenminste dit stuk kon men als hoofdartikel geplaatst vinden in een der no. van 'Het Volk'.

Robert Blatchford schreef onlangs in de Engelsche 'Clarion': Zoolang er nog vervolging en verongelijking op de wereld zijn, zullen de socialisten voor het socialisme strijden. De geschiedenis van den dag leert ons echter dat die verongelijking en vervolging nergens heviger zijn dan onder de S,-D. zelve. Wie of de verongelijkte partij is, doet hier niet ter zake, maar de onderlinge twisten en ruzie en de wijze waarop men elkaar uitscheldt, wijst er wel op, dat *minstens* een der strijdende partijen de verongelijkte is.

En dat het er niet heel zacht toegaat, bleek in de kwestie 'Hugenholz - Wijnkoop', waar de heer H. door eenige partijgenooten zich de woorden zag toegevoegd: onderkruiper, vuillak, ploert en m.d.

Het Volk sprak daarop den wensch uit, dat het congres aan partijbestuur en redactie de bevoegdheid zou verleenen, om deze schadelijke uitingen van persoonlijken twist in 'hunne' pers althans zou weren, omdat er tijden zijn, waarin strenge tucht noodzakelijk is.

Komt deze wensch tot vervulling, dan zal de schijn naar buiten blijven bewaard, doch wordt de partij tijdelijk als een wit gepleisterd graf.[2]

Het zijn niet zoozeer de economische denkbeelden der soc.-dem. waartegen bezwaren bestaan. (Wel in dien zin dat de verwezenlijking o.i. zal afstuiten op de onvolkomenheid der menschen) maar wel de manier waarop ze verspreid worden.

Ieder heeft het recht die meeningen te verkondigen die hij voorstaat en ze openbaar te maken in 't belang van 't algemeen. Meent hij dat de socialisatie der productiemiddelen in de toekomst bereikbaar is en de verwezenlijking daarvan het grootste geluk voor allen verzekert, dan kan hij alle eerlijke middelen aanwenden om die ideeën ingang te doen vinden in alle lagen der maatschappij.

Men kan daarin met hen over dat toekomstideaal verschillen, doch meeningsverschillen zullen er wel altijd bestaan blijven.

Maar de strijd wordt door hen verlaagd en op een peil gebracht dat 'beneden peil' is.

Zij propageeren dat de totstandkoming van den toekomststaat slechts afstuit op de onwil der bezittende klasse en hunner handlangers, en dat zij alleen de ware kampvechters zijn voor het geluk en de vrijheid, terwijl de anderen, de bourgeoisie, enkel geleid wordt door zelfzuchtige motieven.

1) Cursiveering van mij.
2) Een en ander ontleend aan de Nederlander.

Bij ieder voorval bijna wordt dit op den voorgrond geschoven en gespeculeerd op de onnadenkendheid der lezers, die, het spreekt van zelf, niet zoo goed op de hoogte zijn dan de leiders.

Enkele feiten mogen hier nog volgen.

Na den verschrikkelijken mijnramp te Courrières kon men in het Zondagsblad van 'het Volk' het volgende lezen:

'Die honderden dooden zijn niet de slachtoffers van een niet te keeren natuurverschijnsel, maar van de kapitalistische winzucht.

Een volle maand reeds was de brand in de mijn aan het woeden en hij vorderde langzaam maar zeker de plaats van den arbeid.

En elken dag opnieuw dwong de mijndirectie de mannen in de diepe putten af te dalen, om het zwarte goud op te delven.

De arbeiders konden niet weigeren. Een dag geen werk, beteekent ook in Frankrijk, als overal, een dag geen brood. Want het loon was maar 5,5 frank of *f* 2,75 per dag.[1)] Bovendien gaven de directie en haar ingenieurs valschelijk geruststellende verklarin-

1) Schrijver dezes weet niet hoe de toestand der mijnwerkers in Frankrijk is, doch veronderstelt dat de Redactie van Het Volk het evenmin weet, doch dit gelaten voor wal het is. Hij heeft de mijnwerkers in andere landen wel gade geslagen en hoewel ook daar geklaagd werd over laag loon - wie klaagt niet? - bleef het hem niet onbekend, dat er zeer veel aan Bachus werd geofferd. Dat scheen er af te kunnen. Daarmee wil niet gezegd dat zij slechter zijn dan andere menschen "Wie is goed?"

gen. Het zou zoo'n vaart niet loopen verzekerden zij, er waren alle maatregelen genomen om het vuur te beperken. De droeve gebeurtenissen hebben bewezen hoe leugenachtig die woorden waren.

Maar de winstmakerij mocht geen uur zelfs stilstaan, er moest goud vloeien in de zakken der aandeelhouders en dat kon niet wachten, kost wat kost.

En toen joegen zij hun arbeiders *bewust de moordende vlammen in.*[1)] En wie niet wou, die werd met de hongerzweep gestriemd tot hij weer willig werd....

Daarom kan men niet spreken van de ramp van Courrières, het is een kapitalistische misdaad, een moord.'

De redactie van 'Het Volk' zal wel weten, *moest* dit ten minste weten, dat er zoovele mijnen zijn waar reeds jaren brand woedt en dat dit feit alleen geen reden is om niet door te werken: 'het komt alleen op goede afsluiting aan, en het zal haar evenmin bekend zijn dat waar men dagelijks aan gevaarlijken arbeid gewoon is, men zoo gewend raakt aan die gevaren, dat voorzorgsmaatregelen niet altijd genoeg in acht genomen worden, *alleen* uit *sleur*, *gewoonte*, zonder daarbij onverschillig te zijn voor het wel en wee van anderen. Wat ziet men niet dikwijls dat arbeiders, zelfs bij gevaarlijke werkzaamheden, enkel door gewoonte, geen voorzorgsmaatregelen in acht nemen, niettegenstaande zij over die maatregelen *kunnen* beschikken.

Daarenboven is het niet onzinnig te denken aan *moord* uit *geldzucht*, *terwijl de schade der ramp voor de eigenaren geldelijk ontzettend groot is?*

Zoo'n standpunt is enkel te verdedigen door hen, die zooals dr. Pannekoek het uitdrukte: (zie boven) 'Elk middel dat dienstig is voor ons groote doel, wordt door dit doel geheiligd.'

Dan laat zich alles gemakkelijk verklaren en behoeft het geen verwondering te baren waarom er zoovele stukjes van hetzelfde genre in het *Volk* voorkomen.

Dan laat zich ook verklaren waarom van soc. dem. zijde gewoonlijk geantwoord wordt, dat de soc. dem. onderwijzers veel te verstandig zijn om de jeugd alreeds bepaalde dogma's in te prenten, wanneer er op gewezen wordt, dat zoovele openbare onderwijzers tot die partij behooren en daarin een gevaar voor de neutraliteit verscholen ligt. Men bereikt daardoor een tweeledig doel. Ten eerste, dat de soc. onderwijzers daardoor meer kans hebben aan de openbare school verbonden te blijven en ten tweede om af te geven op die 'bekrompen' lieden die voor hunne kinderen aparte scholen wenschen te hebben om ze op te voeden in de leer die de ouders belijden.

Doch wat te denken van het onderwijs dat kinderen van soc. dem. in Gent gegeven wordt. Woordelijk wordt daarvan gezegd.... 'Daartegenover worden aangekweekt de algemeene principen van het socialisme, niet door wetenschappelijke lezingen natuurlijk, maar in liedjes, fabels, voordrachten.'

'Wij gaan uit van het gedacht, dat de arbeider een onderdeel moet zijn met de werklieden partij. Is het kind zes jaar dan komt het in den kring der Volkkinderen. Komt de jongen dan een vak te leeren, dan gaat hij over naar de vakvereeniging. Sticht hij een gezin, dan wordt hij lid van de coöperatie, die hem ook steunt bij ziekte en ongeval. Is hij oud en op, dan trekt hij uit de pensioenkas.... en tot aan zijn laatste rustplaats zal de partij hem geleiden.'

Het doel is dus de menschen te geleiden van de wieg tot het graf.

1) Cursiveering van mij.

Dat is hun recht, doch dan behoeft men niet af te geven op anderen, wanneer die hetzelfde pogen te doen.

'Het is niet' zooals Jhr. de Savornin Lohman in een zijner artikelen in 'de Nederlander' terecht opmerkt, de kenmerkende fout der sociaaldemokratie dat ook bij haar zonde woont, maar dat zij de zonde niet meer als zoodanig ziet en erkent; dat zij het onderscheid tusschen goed en kwaad loochent en alle gedragingen zoowel die tot dusver goed, als die tot dusver kwaad werden geheeten, beschouwt als knoppen, uitgebot aan den boom der stoffelijke ontwikkeling - ook al 'sluit zij zich' naar mr. Troelstra's vermaan bij de afkeuring harer doen harer tegenstanders nog 'aan bij de heerschende burgerlijke zedelijkheidsbegrippen. De strijd wordt verlaagd tot een belangenstrijd van de minste soort, een strijd niet om meeningen, om recht, maar om belang.'

Naschrift.

Nadat bovenstaande was geschreven, heeft onlangs de heer v.d. Goes de grenslijn getrokken of aangeduid tusschen bezitters en

niet-bezitters. Het is geen kwestie van een grooter of kleiner inkomen, maar wel de manier waarop wordt voortgebracht, stempelt iemand tot de bezitters of niet-bezitters.

In 't kort komt het hier op neer, dat hij, die van de renten van zijn kapitaal leeft, tot de zijde der bezitters behoort. ‘Wij bedoelen’ zegt de heer v.d. Goes, ‘met bezitters niet *alle* eigenaren van productiemiddelen, alleen die betrekkelijk weinige eigenaren die *zóóveel* productiemiddelen bezitten, dat ze *een eigen belang* hebben dat strijdig is met het arbeidersbelang.

Zij krijgen *groote massa's* meerwaarde.’

Het blijkt ook hieruit dat het aantal bezitters zeer klein is in verhouding tot het aantal niet-bezitters, hetgeen overeenkomt met wat ik reeds eerder opmerkte, dat het streven der S.D. was om ook burgers en kleine bezitters in de partij te krijgen, doch wanneer men onder de bezitters, dat is dus de klasse wiens belang tegenover het arbeidersbelang staat, alleen rangschikt - betrekkelijk zeer weinigen - dan doet zich de vraag voor, hoe er toch van een strijd en wel een ernstigen strijd sprake kan zijn, daar toch de kapitalistenklasse zeer klein is.

Vreemd toch dat wij, velen, die dan toch volgens de definitie van v.d. Goes tot de arbeidersklasse behooren, ons eigen belang niet inzien en ons niet scharen aan de zijde der Soc. Dem.

Toen onlangs de heeren Stork te Hengelo hunne arbeiders deelgenoot in de fabriek maakten, om bij welslagen later het personeel als deelgenoot in de zaak op te nemen, was het om te proesten van het lachen of om boos te worden, meende v.d. Goes, dat een fabrikant den arbeider zoo iets mals op de mouw wilde spelden als het idee van ‘een geleidelijke onteigening zijner fabriek met zijn goedvinden.’

Het past ook geheel niet in het kader der S.D. als kapitalisten zoo handelen en eenigzins begrijpelijk is het, als zij mannen als wijlen v. Marken, met hun systeem geducht over den hekel halen.

De heer v.d. Goes noemde het verder geen proletarisch ideaal, kapitalist te worden. De Nieuwe Ct. antwoordde daarop:

‘Het lijkt ons onnoodig over zulke kwaadwillige beschouwingen te redetwisten; daden geven den doorslag. Het bovenstaande zinnetje is echter een te typisch stukje grauwe theorie om het niet even uit te knippen.

Bedoeld is blijkbaar, dat onder de idealen die de heer v.d. Goes toeschrijft aan ‘het proletariaat’ - een uitdrukking die hij in de plaats schuift van het leerstellig Marxistisch ideaal - niet behoort bestendiging van het kapitalistische stelsel met steeds grootere deelneming van de loonarbeiders aan de vruchten van dat kapitalisme zelf.

Wat leert echter de practijk! Dat er geen enkele proletariër is die niet dol graag ‘kapitalist’ wordt. Dit is een allerbegrijpelijkste en volkomen te eerbiedigen wensch, waartegen, naar meermalen door de treffendste voorbeelden is gebleken, de sociaal-demokratische leer niet bestand is.

‘Het is geen proletarisch ideaal’ - leeraart de heer van der Goes. Maar het is niet te min het ideaal van elken ‘proletariër - leert het leven.’

Een eigenaardig verschijnsel blijft het evenwel, dat zoovelen, van wie men zou verwachten dat zij het leven der menschen tot in bijzonderheden zouden hebben bestudeerd, toch zoo weinig van het werkelijke leven afweten.

En terwijl de heer v.d. Goes dit schrijft, komt de Iersche socialist en bekende schrijver Bernard Shaw in een open brief aan het ‘Berliner Tageblatt’ het publiek

mededeelen, dat hij de Duitsche Sociaal-demokratie beschouwt als de meest conservatieve burgerlijke partij van Europa en haar partijvertegenwoordiging in den rijksdag als een kansel vanwaar oude eerbiedwaardige mannen met verouderde denkbeelden, zedenpreken houden, wier geloof in Karl Marx in onzen sceptischen tijd een toonbeeld van een dom geloof en domme piëteit is.

Als er voorgesteld werd, zegt Shaw, Bebel Keizer en Singer rijkskanselier te maken, dan zouden zij dit uit beginsel weigeren, terwijl hun weigering alleen aan hun onbekwaamheid zou zijn toe te schrijven.

BIERMAN.

Opgave van ter bespreking toegezonden boeken, tijdschriften, brochures enz.

(Voor zooverre de belangrijkheid van den inhoud daartoe aanleiding geeft, en de plaatsruimte het toelaat, wordt op deze verschillende aankondigingen nader terug gekomen).

Een Vrouwenbiecht door **G. van Hulzen** (Uitgever Meindert Boogaerdt Jun., Rotterdam).

Dit boek *is* geen biecht; het is niets anders dan een mat en kleurloos verhaaltje van pension- en hotel-leven in Zwitserland, zooals van Hulzen al meer heeft gegeven, o.a. in

In Hooge Regionen. Alleen, wat toen frisch en krachtig uit zijn pen vloeide, bovenal trof door de magnifique natuurbeschrijvingen, dat is hier gewauwel geworden van iemand die zichzelf herhaalt, herhaalt zoowel naar den inhoud, als naar het bijwerk. - Soms vraagt men zich af, of de auteur wel ooit zelf is geweest in de door hem vaag aangeduide streken ‘ergens in 't Rhône-dal’, zoo onzeker en zich-zelf op de ruimte houdend, praat hij over die oorden, waarin zijn verhaal zich beweegt. Welk een verschil met de liefde en de juistheid van blik, waarmede hij Beatenberg en zijn omgeving beschrijft in *In Hooge Regionen.* Heel de stijl is één doorloopend zeuren, van iemand die zoo en zooveel bladzijden moet vullen, zonder dat hij zelf eigenlijk weet wáármee hij het doen zal. Waarlijk, het wordt tijd, dat *van Hulzen* dit geliefhebber in reisherinneringen aan Zwitsersch pension-leven aan den kant zet, en er zich rekenschap van gaat geven hoe jammerlijk onbeduidend en afgezaagd dat alles is. Het verhaal - als men dit dagboek van zouteloosheid tenminste zoo noemen wil - is, gelijk ik reeds zeide, een soort herhaling van *In Hooge Regionen;* hier als daar een paar menschen in een pension, die met elkaar 'n tot niets leidend amouretje beginnen. - Hierop den veelzeggenden naam: Vrouwenbiecht toepassen is eenvoudig belachelijk, en zij die mochten denken dat van Hulzen hen in dit boek een diepen kijk geeft in het vrouwenhart zullen dra ontdekken, dat hij niet meer deed dan 'n onbeduidend pension-geflirt inkleeden in den vorm dagboek, zonder dat dit ook maar iets bezit van hetgeen een vrouw onder zulke omstandigheden er in werkelijkheid in zou zetten. - Integendeel, 't zijn ‘bedachte’, onnoozele praatjes en niets anders. -

Ida de Wilde: Mijn Dagboek. (Uitgever Meindert Boogaerdt Jun., Rotterdam).

Veel beter dan van Hulzen kweet zich Ida de Wilde van het dagboek-schrijven. - Ik bedoel niet zoozeer naar den inhoud dan wel naar den vorm. Dit is wel de stijl, het van den hak op de tak springen, de ongeregelde gedachtengang, de manier van kleine dingen heel gewichtig vinden van een héél jong-meisje. - Of overigens alle hedendaagsche backfischen zoo vroeg-bedorven, zoo onrijpzinnelijk, zoo totaal ontbloot van alle hoogere beginselen zijn, als dit veelbelovend Rotterdamsch product, dat Ida de Wilde schildert? - Met een aller-onverkwikkelijksten indruk van hedendaagsche toestanden, hedendaagsch gezin- en school-leven in zoogenaamd ‘beschaafde’ kringen, legt de lezer dit boek neer, waaraan men - helaas, - een zeker cachet van ‘èchtheid, van van het hedendaagsche leven afgezien-zijn, niet kan ontzeggen. -

Hedwigs Dagboek, door **Axel Lundegard**, vertaling van **A. Modderman**. (Uitgever H. Meulenhoff, Amsterdam).

- Nogmaals een ‘dagboek’, ditmaal van de hand van den bekenden Zweedschen schrijver Axel Lundegard, wiens Het Recht van het Gevoel ik met zoo bijzonder veel belangstelling las. - Met dit dagboek had hij geen gelukkige hand. Het begin belóóft; de teekening van het jonge meisje, eenzaam op haar vaders landgoed, droomend van een leven ginds, zonder dat ze eigenlijk weet wat ze verlangt, doet verwachten dat we in een intiem stukje vrouwenziel zullen zien, met haar leed en haar strijd - maar de rest daarna wordt allernaarst banaal, en is haastig afgerammeld. - Kan het engagement met Karel er nog door, wat de wedergave ervan in het dagboek betreft, hetgeen daarna volgt, de komst van nommer twee, Karels vrijwilligen dood, de vervreemding van nommer twee, etc., het is alles behandeld met een onbeholpenheid en gebrek aan ernst, die den lezer met teleurstelling vervult, waar de naam van Lundegard zoo iets geheel anders belooft. -

Tom en ik door **Johanna van Wonde.** (Uitgever Vincent Loosjes, Haarlem) spreekt door zijn bekendheid, speciaal bij vele Lelie-abonnées, voor zichzelf. Dat dit de vijfde druk is, legt getuigenis af van het nog steeds niet uitsterven van den lezerskring van mevrouw van Wermeskerken. -

Martinus Nijhoff, den Haag geeft uit een goedkoope uitgave van **Mr. P.A.S. van Limburg Brouwer's** roman **Akbar**. De prijs is, gegeven de zeer nette uitvoering, wezenlijk héél laag 0.60 ct. (in linnen 0.90 ct.). Dat de druk klein is, spreekt onder zulke omstandigheden van-zelf. -

Een voor jonge huisvrouwen en die het worden willen, aanbevelenswaardig werkje is:

Ons Huis. - De Huishouding volgens hygiënische eischen, toegelicht door **P.H. Schrender Jr.,** samengesteld met medewerking van mej: **N. Cariot**, leerares in koken en huishoudkunde. - (Uitgever van Holkema en Warendorf, Amsterdam). Ofschoon het moeilijk gaat voor elk gezin algemeene regels te stellen, daar dikwijls de gewoonten overal

zoo enorm verschillen, naar gelang van de finantieele draagkracht of de onderlinge behoeften, spreekt het toch vanzelf, dat er een massa dingen zijn, die elke huisvrouw moet weten en - helaas *niet* weet heden ten dage. - Waar de huwelijken toenemen van met de meest gewone huishoudelijke dingen volslagen onbekende vrouwen, daar is een hulpmiddel als *Ons huis* altijd wel op zijn plaats. Het handelt over: *De inrichting der woning, 't Huren van een woning, De inrichting der vertrekken, De dienstboden, Inkomsten en Uitgaven, De dagelijksche bezigheden, Schoonmaken, Verrichtingen in de verschillende vertrekken, De wasch, Ziekenverpleging, Verschillende middelen ter verwijdering van vlekken, Eerste hulp bij ongevallen, Kleeding, Kamerplanten, Huishoudelijhe mededeelingen.* -

De Stoomdrukkerij 'Floralia' te Assen zendt een klein boekje in de wereld door den hoofdredacteur van het geïll: weekblad **Floralia**, den heer **A. Fiet**, getiteld **balcon-planten.** - De bedoeling van dit boekje is den bezitters van balcons te leeren, hoe zij met een weinig zorg en goeden wil van hun bescheiden plekje 'een klein tuintje' kunnen maken, iets wat juist in de steden zulk een vriendelijken en zonnigen aanblik geeft aan de huizen. In dat opzicht zijn wij nog verre ten achter bij onze duitsche buren, waar men menigmaal in de vuilste dorpen en ongezelligste provinciesteden méér bloemen-liefde voor de ramen en in de hekjes daaromheen aantreft, dan ten onzent. - Aan de hand van een kundig, tot raad geven in dezen bevoegd man (de heer Fiet is hortulanus aan de Rijks-Universiteit te Groningen), kan men zonder twijfel in dit boekje menigen nuttigen wenk opdoen tot verfraaiing van zijn eigen woning, en meteen daardoor tot die van de geheele straat of omgeving.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

I. *Antwoord van Caprice.*

In een paar woorden, wil Caprice 't even duidelijk maken, wàt zij met haar 'Degelijkheid' bedoeld heeft.

Degenen, die haar begrepen, zijn de Redactrice, Stella Mare, Excelsior, Vera en Willy de Koning.

Het was hare bedoeling in 't minst niet, om daar een artikeltje te schrijven over 'degelijkheid', het was slechts een uiting, een ontboezeming, een woest opstaan tegen allerlei menschen en toestanden, tegen gewoonten, tegen gebruiken, in 't kort, tegen handelingen, waar letterlijk niets in steekt, en die dan als 'ondegelijk' worden bestempeld.

Het was een *uitgooien* tegen menschen, die alles *on*degelijk noemen, als het niet met *fatsoensbegrippen* en met de zoogenaamde *etiquette* strookt. Het was gemunt op *fatsoensbekrompenheid*, wat door velen (ten onrechte) *degelijkheid* wordt genoemd. Het was een *uitbulderen* of eigenlijk een *wanhoopskreet*, tegen die onmogelijke *degelijke* zieltjes, die door hun onechte degelijkheid soms een heel leven kunnen bederven en het kunnen aftakelen, het kunnen berooven van het soms weinige geluk, waarop het aanspraak kan maken.

Die *onechte degelijkheid* kan het mooie van het leven bederven, kan je maken tot een willoos schepsel en nog veel meer...

Het deed me goed, dat Stella Mare, zonder alles uit te pluizen, zooals zoo velen deden, *voelde,* wàt mijne bedoeling was met dat stukje.

Schitterend was het heelemaal niet, maar *eerlijk*, ja, en daàrom vond ik het zoo heerlijk, dat zij mij begreep? -

Stella Mare heeft zeker óók kennis gemaakt met zulke onechte degelijkheid???

7 November '06.

II.

Voor Veritas, S.

(Zie no. 16).

> Doe ik mijn oogen toe
> Dan wil ik het wel gelooven,
> Maar als ik ze dan weer open doe
> Dan komt de twijfel boven.

Ter geruststelling van anderen zij hier gaarne gezegd, dat ik heusch niet te beklagen ben, en voeg ik er den hartgrondigen wensch aan toe, dat er zich in hun gulden leventje nimmer omstandigheden mogen voordoen, waardoor het, dan reeds lang vergeten ‘cynisch geschrijf van Salutant’ weder voor den geest zou kunnen komen.

SALUTANT.

III.

Geachte Redactrice.

Mag ik ook even iets opmerken betreffende de engagementsquestie door Ida op het tapijt gebracht?

- De vraag lijkt mij eigenaardig, ja zelfs zonderling.

Ik ben het ook eens evenals de Red: met het antwoord van Salutant, dat echter door het tweeledige eenigzins onduidelijk werd. -

- Natuurlijk zullen twee menschen, die van elkaar houden elkaar niets verzwijgen, dat hoort zoo niet alleen, doch is iets van zelfsprekends.

Daarom juist is het een onmogelijkheid er *een voorwaarde* van te maken.

Bovendien is het in de practijk onmogelijk, alvorens men zich engageert, elkaar alles op te biechten, tenzij omstandigheden meewerken.

't Moet in één woord een vanzelfsheid zijn en *geen gedwongen fraaiìgheid.*

Hiermee heb ik mijne meening gezegd.

Als bijlage wil ik er nog aan toevoegen, dat ik van de tegenwoordige engagementen geen

hoogen dunk meer heb, aangezien niet de liefde domineert, doch voornamelijk de omstandigheden waarin de aspirant verkeert.

Als er niet een levensverzekerinkje aan vastgeknoopt is op de een of andere manier, dan verloochent men liever zijn liefde.

Voorwaar een fraaie liefdemoraal.

QUIDAM.

> N.B. Natuurlijk behoeft men de omstandigheden niet geheel weg te cijferen. Doch ik ben zoo vrij er de meening op na te houden, dat waar liefde ontstaat en bestaat er altijd een weg gevonden zal worden, die het huwelijk mogelijk maakt. Dit schijnt zoo een zegen te zijn, die nu eenmaal aan een huwelijk uit liefde verbonden is.

IV.

Ida, heb je gelezen van Couperus ‘van oude menschen en dingen die voorbij gaan’. Nu dan weet je dat altijd ‘dat ding’ tusschen hun staat. En zoo gaat het als men elkaar iets te verbergen heeft, dan blijft altijd ‘dat ding’ staan tusschen man en vrouw.

Noem ‘dat ding’ slecht leven, schulden maken, of wat ook, als er niet open en rondborstig opgebiecht wordt, dan blijft ‘dat ding’ staan in ons mooie, beste leven en gluurt en kijkt steeds naar alle kanten, en maakt ons zoo moe. Ik vind Ida haar vraag zoo overbodig, mij dunkt er is geen duurzaam geluk mogelijk zonder volkomen vertrouwelijkheid.

Gewoonlijk wordt er genoeg geïnformeerd naar de aspirant verloofde, en worden vaders of voogden wel gewaar wat die aspirant op zijn kerfstok heeft, en eveneens naar het meisje. En is dan de genegenheid hoog sterk en innig genoeg om te vergeven, welnu, neem dan de uitverkorene, want het is zooals Paulus schrijft, de liefde zoekt niet zich zelve, denkt geen kwaad, vergeeft. In één woord ‘Lieb' ist die völlig Eine’. En je kent ook wel die bekende woorden van Schlegel: Das *Erste* in der Liebe ist der *Sinn* für einander; und das Höchste der Glaube an einander.

Naar mijn denkbeeld over huwelijk en liefde, moeten twee menschen die elkaar hou en trouw zweeren in vreugde en smart; moeten zijn, zooals Fr. Halm zingt:

> Zwei Seelen und ein Gedanke
> Zwei Herzen und ein Schlag,

en dat kan *nooit* zoo zijn als tusschen hun staat ‘dat ding’.

VERITAS S.

Dorpsleven.

Er hing drukkende stilte in 't vertrek met de groote, vierkant-plompe tafel in 't midden en de hooge, ouderwetsche stoelen met matten zittingen in stijve rijen langs den muur geplaatst, flauw oplevend in 't vale licht, dat door de kleine, enge vensters naar binnen gleed.

Van de asschigen haard onder de vierkante, roetige schouw stegen kringeltjes rook op, naar boven aandampend tot grauwigwazige rookmassa's, 't vertrek nog versomberend door hun donkeren aanblik.

In 't half duister lag een vrouw op den roodsteenen vloer zand te strooien. 't Was een stoere, vierkante vrouw in de kracht van het leven met breede, bonkige schouders en een lang, bleek, beenig gezicht, door stormen en zwaren veldarbeid onder aanhoudende zonnehitte verweerd en gegroefd, en misschien door verdriet norsch en strak geworden.

Uit een zandbak onder de tafel greep ze een handje-vol zand en strooide het onverschillig rond, terwijl haar oogen bleven staren naar de tegels aan den muur, die als ouderwetsch behangsel allerlei allegorische beelden voorstelden en onwillekeurig bleef ze turen naar een grooten, blauwen tegel in 't midden, waarop de maaier met z'n korte, scherpe sikkel over den schouder, en haar starre, stompe blik staarde op 't onderschrift ‘Memento mori’ zonder te begrijpen.

Eindelijk bukte ze weer haar breeden rug, die altijd gekromd ging onder zwoegende zorgen, en veegde 't vuil van den vloer, opdat de modder van vuile voeten niet de gladde, roode steenen zou beschadigen.

Er zweefde een vunze lucht van aangebrande pap door 't voorhuis.

De vrouw stond op, veegde haar zanderige handen tegen het zwarte schort en schoof op de kousen naar den haard.

Met een houten lepel, waarmee ze juist wit en zwart zand door elkaar gemengd had, krabde ze even in den pot, die boven 't rookende haardvuur hing.

Ja, de pap was al weer aangebrand; en de mannen bromden dan altijd en scholden op haar en de kinderen zouden 't ook niet lusten.

Misschien kon ze nog andere maken; deze was dan goed genoeg voor de kippen. De mannen kwamen toch eerst om negen uur thuis van 't veld. Maar de kinder! De kinder moesten naar school.

Ze keek even naar de groote, oude, beschilderde hangklok, die juist acht doffe slagen bromde met schorren metaalnagalm als van verroest uurwerk. Bij den eersten slag draaide knarsend een vierkant luikje los onder den middelsten koperen knop, die

boven op de klok tot versiering diende, en er kwam een zwart kereltje op een groenbruin steigerend paard naar buiten op het kleine, ronde uitbouwtje schuivelen dat op een duiventil-plankje geleek. Daar hield het de wacht, totdat de laatste slag uitgedreund was. Toen met druk beweeg en geklep van 't deurtje wipten ruiter en ros weer naar binnen in hun duister woninkje.

De klok was al eeuwen oud en altijd de trots der familie geweest.

Vrouw Luten keek lang met ontzag naar het oude, trouwe familiestuk; vóór ze tot 't besef kwam, hoe laat het was. En ze dacht aan alles, wat het al mee gemaakt had. In den grootsten nood en ellende was altijd de klok gespaard gebleven, steeds met eerbied behandeld worden. En ze was gehecht aan het oude stuk, dat het leven van haar ouders en voorouders kende en zelf zijn leven offerde aan haar familie, om steeds opgesloten te blijven in een bedompt, rookerig vertrek, en nooit weigerde het, deed altijd getrouw z'n plicht in regelmatig, rusteloos getik. Op eens werd 't haar duidelijk hoe laat het was.

Acht uur in den morgen. De kinder moesten gauw komen pap eten, dan toch maar de aangebrande, want voor nieuwe te maken, was 't te laat.

'Trientien! Aaltien!' riep ze door 't voorhuis.

Maar toen er geen antwoord kwam, liep ze naar 't raam, verschoof de geelachtige, berookte gordijntjes, in 't midden strak weggetrokken door een band, en opende 't venster met heel kleine vierkante ruitjes in verveloos kozijn.

't Vale, koude licht van den bleeken dag kreeg nu meer toegang tot de kamer en werd, als 't ware op wieken, van den scherpen, wild-snijdenden wind naar binnen gewaaid.

De hemel stond strak-ernstig en grauw boven het landschap van bloeiende hoeven met kleurige vensters en deuren, waar tegen de gevels groenende, trossende wijnranken slingerden tot boven aan de nok der rieten daken, half verscholen tusschen takken met aankomend, jong groen. En onder den dreigenden hemel scheen alles toch nog zoo vriendelijk en tevreden.

Er kwamen donkere, bijna zwarte wolken aan 't luchtruim drijven, als onheilspellende voorboden.

'Aaltien, Trientien!' schreeuwde vrouw Lutten door 't venster naar buiten over 't stille, groene erf, waar 't mulle zand opstoof door den sterken, fellen wind.

Maar de kinderen bleven 't antwoord schuldig, hoe vaak ook ze hun namen uitgilde.

Toen sloeg ze toornig het venster dicht, in zich zelf brommend en mompelend en ging naar de deur, die in de boerderij uitkwam.

En bij zich zelf overlegde ze al, wat voor straf ze hen zou geven. 't Beste zou zijn, dacht ze, om ze van nacht in 't varkenskot op te sluiten.

Met een nijdigen ruk trok ze de deur los. Een dichte, zwarte rook kwam haar te gemoet en lekkende vuurtongen sloegen haar in 't gezicht.

In ontzetting staarde ze in de vlammen, die onverstoord hun vernielingswerk voortzetten, niet rekenend de moeite en de zorgen en den langen arbeid aan hun prooi besteed, die ze nu in één oogenblik vernietigden.

Zoo stond ze met wijd-open, verwilderde oogen en scheefgetrokken mond van schrik, en op eens met een rauwen gil sloeg ze achterover en bleef lang-uit bewusteloos liggen op den grond, haar hoofd verwondend aan den zandbak, terwijl de begeerige vlammen hun gretige klauwen over haar heen strekten en alles aantastten, wat hun in den weg stond.

Hoog sloegen de vlammen op uit het rieten dak, dat nu in lichte laaie stond. De boeren in den omtrek zagen 't gevaar en, terwijl de vrouwen alles uit hun eigen huizen naar buiten sleepten en in veiligheid brachten, in geval de brand zich uitbreiden zou over meer rieten daken, liepen de mannen naar de brandende hoeve, om nog zooveel mooglijk te redden.

Een akelig, waanzinnig geloei, vermengd met smartelijk geklaag van dieren, steeg op uit de boerderij, waarvan de groote, gebogen staldeuren al verbrand waren.

De koeien stonden vastgebonden achter in den stal midden tusschen de opslaande vlammen, en niemand durfde door het vuur om de arme dieren te bevrijden, overtuigd dat hij z'n eigen leven er zou moeten laten.

Toen trokken de boeren naar 't voorhuis, sloegen de ruiten met de half vermolmde, houten latjes in, en klommen door de vensteropening naar binnen, want de deur kon niet open. Gewoonlijk werd altijd de staldeur gebruikt als doorgang naar buiten.

Ze stikten haast in rook en gretig sloegen de vlammen boven hun hoofd samen.

Van binnen beukten ze tegen de deur, dat die openvloog; nu kwam er wel meer frissche lucht bij, maar ook hevige wind, die den brand aanwakkerde. Krakend vielen

verkoolde balken neer en versplinterden op den grond.

‘Potdomme, doar leit zien wief!’ riep een der boeren. Ze openden alle vier hun oogen zoo wijd, als de scherpe rook het toeliet, en strekten hun halzen uit. Nu zagen ze 't ook.

Op den roodsteenen vloer lag languit een roerlooze, bleeke gedaante, het hoofd in een plas bloed tegen den zandbak gedrukt en boven haar lichtte de tafel op in lange roode vlammen, die reeds hun vurige klauwen begeerig naar haar uitstrekten.

Stilzwijgend baanden de mannen zich een weg door de vlammen, nu vergetend hun eigen gevaar, slechts denkend aan dit eene vrouwenleven, dat hier op 't spel stond. En ze naderden haar, terwijl hun eigen kleeren vlam begonnen te vatten. Toen bukten ze zich en, als of 't afgesproken was, wist ieder z'n plaats, om haar aan te pakken.

Zoo droegen ze haar tusschen zich in door het brandende voorhuis naar buiten en legden haar zacht neer in het weeke, jonge gras.

Op eens, tot het leven teruggeroepen door de frissche, koele lucht, opende ze de oogen en staarde wild rond, haar handen om zich slaande, als zoekend een zeker punt, waar ze zich aan vast kon hechten. Maar haar verwarde gedachten herinnerden zich niets. Toen eensklaps zag ze in de vlammen en een wreede, pijnlijke herinnering flitste door haar hoofd. Woest huilend richtte ze zich op.

‘De klok, de klok!’ gilde ze en vloog in 't brandende huis, niets achtend de neervallende balken, die haar met één slag zouden kunnen verpletteren.

En toen sterke handen haar grepen, krabde en beet ze wild van zich af en scheurde zich los. Met onstuimige vaart rende ze door 't voorhuis, niet voelend de pijn aan haar verwonde hoofd, niet lettend op de vlammen, die op vele plaatsen diep haar vel schroeiden.

Als een woedend dier vloog ze tegen den muur en rukte aan den slinger der reeds brandende klok, die niet losliet van den wand. Ze sprong in de hoogte en sloeg met kracht tegen de vlammende klokkekast, die krakend naar beneden viel.

Met haar voeten trapte ze op de vlammen tot ze dood gingen en, het smeulende, dierbare stuk stevig onder den arm, haastte ze zich weer door den vuurgloed naar buiten.

‘Mensch, je verbrandt!’ riep de burgemeester, die intusschen aan 't hoofd van twee primitieve brandspuiten was aangekomen, en gaf bevel aan de spuitgasten, de kleinste spuit op haar te richten.

De forsche waterstraal hielp spoedig mee, het vuur uit te dooven, dat in vlammen opsloeg uit haar kleeren. Toen de gloed gebluscht was, hing het natte goed in zwart-verschroeide, rafelige lompen langs haar lichaam. Door het kille water was ze op eens tot het volle bewustzijn teruggekeerd en ze voelde nu de gloeiende brandwonden en de schrijnende pijn aan haar hoofd; ze zag voor zich de verwoeste hoeve in vlammen opgaan, de vrucht van jarenlangen arbeid, en zij stond daar machteloos tegen dien alles vernielenden, niets ontzienden vijand, die met gulzige klauwen vernietigde al wat haar dierbaar was geworden, verkregen door eigen vlijt en hard werk van 's morgens vroeg tot 's avonds laat.

En met zacht, klagend geween als van een hulpeloos kind liet ze zich zwaar in 't gras zinken.

Dadelijk schoten een paar andere boerinnen toe, die haar wegdroegen naar een veilige hoeve, waar haar wonden verzorgd werden.

Intusschen had de brand zich snel verspreid over vijf andere hoeven, geholpen door den wind, die de vlammen overwaaide op de rieten daken, spoedig brandend, nog voor de kleine, primitieve spuiten waren gekomen. Nu deden ze wel al hun best, om den brand tegen te gaan, maar hoe ze zich ook inspanden, er was geen blusschen tegen, waar de aanhoudende wind telkens weer aanwakkerde. De spuiten konden de vlammen slechts verhinderen, nog meer buit te maken en de brand woedde door, tot alle hoeven in puin lagen en bleef doorsmeulen in 't hooi, dat, nog van den wintervoorraad overgebleven, bij stapels in de schuren had gestaan en nu met lange vorken uit elkaar werd getrokken door alle boeren, die maar wilden helpen. En de kleine kinder moesten emmers water er op gooien, telkens als de wind weer vlammen er uit opblies.

Toen kwam Luten met z'n zoons van 't veld, in radelooze woede, veroorzaakt door smart.

Hij wist al, wat onheil er gebeurd was, want zijn jongste kinder, Aal en Trien, waren 't hem komen vertellen.

Zij zelf waren de oorzaak van den brand, hadden gespeeld met lucifers in de schuur, omdat de geit er zoo bang voor was en dan zoo grappig sprong, en toen daaruit een hooge vuur-gloeiende vlam opsloeg, waren

ze zoo bang geworden, zóó bang, dat ze achter elkaar naar 't veld draafden, niet er aan denkend, dat moeder in 't voorhuis zat.

En nu Luten voor de ruïne van zijn huis stond, daar sprongen hem de tranen in de oogen; 't was hard voor hem, het werk zijner handen, waarvoor hij bij nijpende kou en doordringende, scherpe regens, onder heete, afmattende zonnestralen in 't zweet zijns aanschijns had gearbeid en gezwoegd, zóó te zien vergaan in puin en asch. Met den rug van z'n ruwe werkhand veegde hij ze haastig weg van z'n wang, want hij schaamde zich er voor.

Toen nam hij een vork en haalde evenals de anderen hel nu en dan opflikkerende hooi uiteen.

De vijf hoeven waren in wilde wanorde naast en achter elkaar gebouwd geweest, ieder met een klein erf, omheind door groene prikkelhagen. Een zandige landweg, zijtak van de dorpsstraat, voerde er midden tusschen door naar de weiden, die afgeschoten waren van de hoeven door een groep boomen.

Overal stonden troepjes boerinnen; alle breede, vierkante vrouwen met half-lange, geplooide, blauwe rokken, waaronder de stevige, rechte beenen en lompe voeten in lage schoenen met groote zilveren gespen. En om de hals droegen allen een rood doek in een punt over borst en rug gespeld, en een glad zwart kapje op het kort geknipte haar. En over allen lag de strakke afgematheid van stoere, harde werksters voor hun dagelijks brood.

De meesten van hen waren nu dakloos en staarden droevig in de verwoesting.

Er was nog zooveel mooglijk huisraad gered. Dat stond nu geborgen op het bosschige veldje voor de weilanden. Door de grijze, dichte rookwolken, die opwelden uit de puinhoopen en 't hooi, blikkerden kleurig op rood en blauw geruit beddegoed, hoog gestapeld op kruiwagens en karren.

Aan de boomen vast gebonden, stonden de geredde koeien, paarden en geiten. Drie koeien en een paar geiten waren in de vlammen omgekomen en lagen nu als verkoolde boomstrompels met krom getrokken pooten van angst en pijn, die verrieden een vreeselijken doodstrijd.

Tusschen de struiken troonden op kruiwagens een paar bissekisten, groote, geelgeverfde, houten kisten, met ouderwetsche figuren besneden en beschilderd, waarin het beste goed der familie wordt geborgen, de kleeren, die ze aantrekken naar de markt.

Tusschen alles door krioelden over 't groene, natte veld kippen, varkens, biggen, en heel kleine kinder.

En achter tegen de haag leunde de oude hangklok, beschadigd en aan enkele plaatsen verkoold, maar toch nog gespaard.

Het oude familiestuk, dat al zooveel tegenspoed en terugslag had bijgewoond, ging nu meeleven de droevige, zorgvolle dagen, die volgden op den ondergang, en 't zou zien de groote uitputting, die kwam na te veel krachtsinspanning, en toch zou het altijd tevreden menschen om zich zien.

Ze waren er al aan gewoon, dat al hun moeilijk verkregen goed verging, om, na zwaren, langen arbeid, weer nieuw te verrijzen, en ze legden zich er bij neer.

Wat God hen aandeed was goed en daartegen mochten ze niet mokken.

De wind was gaan liggen, en van achter dichte wolkensluiers verscheen op eens de zon en schoot z'n bundels licht over de verkoolde hoeven, waar nu al 't vuur gedoofd was, en over 't bosschige met de groepjes menschen in bonte kleederdracht

en 't ouderwetsche huisraad onder de hooge, statige boomen, die zacht ruischten hun eeuwig, eentonig lied.

En de boeren met hun wonder-ernstige, strakke gezichten gingen stil-zwoegend voort langs hun moeilijke levensbaan.

Een droom.

Laatst droomde ik, 'k was koningin; jong, mooi en 'k zat in mijn boudoir, alleen, heel alleen. Ieder had ik weggezonden, ik wilde ‘ganz alleine’ zijn met mijn mooi, rijk geluk. En terwijl ik in mijn verguld stoeltje schommelde en mijn hoofd op 't donzen kussen liet rusten, lag ik te staren naar de beeldtenis van hem, dien ik lief had. - Mijn jonge prins, weldra mijn gemaal. En ik mijmerde over mijn toekomstig geluk aan de zijde van mijn edelen vriend en glimlachend wuifde ik zijn beeldtenis toe. Ik dacht aan mijn volk, dat me zoo liefhad en me ook dan weer zulke tastbare bewijzen van zijn sympathie wilde geven, aan de kostbare cadeaux, die me van alle kanten weer zouden toestroomen en terwijl ik het rijke vertrek rondkeek, vroeg ik me lachend af, wat me toch eigentlijk voor kostbaars nog ontbrak. Er zouden weer stand-

beelden, eerezuilen misschien verrijzen, alles voor mij - voor ons... En zalig sloot ik de oogen. - Heerlijk toch, koningin te zijn en zoo geliefd - vergood...

Daar voelde ik eensklaps een zachten druk op mijn' arm en hevig ontsteld keek ik op.

Wie, wie in hemelsnaam durfde het wagen, *mij* te storen, nu ik zoo nadrukkelijk had gezegd, alleen te willen zijn? En reeds strekte ik de hand uit naar het schelkoord - daar hield een stevige werkmanshand mijn arm met vasten greep omvat en machteloos viel ik neer, - ontzet staarde ik het mensch aan.

'Vrees niet,' mompelde een zware, doffe stem, 'ik zal u geen kwaad doen, stellig niet; hoor me slechts een oogenblik aan!' En de ernstige oogen in het magere gezicht zagen me zoo trouwhartig aan, dat ik mijn' angst voelde verminderen en in zooverre herstelde, dat ik hem mef eene handbeweging te kennen gaf, om voort te gaan.

'Koningin,' sprak hij, 'gij zijt jong, mooi en voor zoover wij er over kunnen oordeelen, ook goed van hart. Die daar,' hij wees naar het portret van mijn liefste, 'is volgens velen ook een goed mensch en ge hebt elkander lief. Dra zult ge in 't huwelijk treden, dan zullen er feesten gegeven worden hier in 't paleis, zoowel als in 't heele land, - en uw volk zal juichen en pret maken, omdat hun koningin gaat trouwen. In alle oorden des lands is geld verzameld, alles voor u, voor u! En van al dat kostbare geld worden nuttelooze, overtollige geschenken gekocht en u aangeboden.

Ziet ge', en zijn oogen keken me steeds scherper aan, 'daarom ben ik hier. Nog is het niet te laat. Men is nog slechts begonnen met het inzamelen der gelden, en plannen zijn er wel gemaakt, maar definitief is nog niets besloten. Daarom kom ik tot u met een dringend verzoek. Vertrouwt ge mij zooveel, om onder mijn geleide uit te gaan? De tocht is niet lang en wordt ge moe - mijn arm is sterk en zal u steunen.'

Eerst wilde ik weigeren. Ik huiverde van die doffe, ruwe stem, ik huiverde van die ernstige, strakke oogen in het grof gelaat. Maar alsof juist die oogen me magnetiseerden, stond ik op en liet me een' zwarten mantel over mijn kostbare kleeren werpen, een' zwarten doek om het hoofd en ongemerkt verlieten we het paleis en stond ik buiten in de koude avondlucht. Fel blies de noordewind me in 't gezicht. Intusschen snelden we haastig voort. De rijkverlichte straten waren reeds lang achter ons en nog ging het in snellen pas verder. De straten werden nauwer, de huizen onoogelijker - voort ging het.

Doodvermoeid leunde ik op den sterken arm naast mij. 'Nog even', fluisterde hij.

Wij hadden de stad reeds achter ons en op de kale, dorre hei snerpte de wind met des te meer kracht en nog meer bevend van kou en angst, klemde ik me des te steviger aan mijn' geleider vast. Daar dook in de verte iets op - iets zwarts. - Een hoop veen, dacht ik.

'Hier moeten we zijn', zei mijn gids en we hielden halt. Toen zag ik, dat het een bergje opeengestapelde turven was. 'Wat is dat, wat moet ik hier?', vroeg ik bevend.

'Dat is een huis', antwoordde hij dof en hij duwde een paar planken weg - we traden binnen. Donker was het er, maar alsof er licht uitstraalde van mijn' geleider, begon ik weldra alles in zijn nabijheid beter te zien en ik ontwaarde met afschuw tal van bleeke, hongerige gezichten met akelige staroogen turend in een' leegen, rooden schotel, midden op tafel. 't Was daar binnen zoo laag, dat ik krom moest staan en er heerschte zulk een afschuwelijke atmosfeer, dat ik mijn fijn zakdoekje, doortrokken van Eau de Lavendel, tegen neus en mond duwde. 'k Was een onmacht nabij - en die hongerige blikken naar dien leegen schotel maakten me half waanzinnig. Snel trok

ik mijn' geleider bij de mouw en met bovenmenschelijke kracht rukte ik hem naar buiten. ‘Waarom deedt ge mij dit aan?’ hijgde ik en trok hem vliegend voort.

‘'k Wou u in kennis brengen met eenigen van uw volk, uw volk, dat zoo blij is, dat hun koningin gaat trouwen. - Uw volk, dat er schatten geld voor bij elkaar haalt, om u rijke geschenken te geven. - Weet ge, wat die gezichten vertelden? Ze hadden honger. Een vreemd woord voor u, niet waar? Honger... en toch was juist het maal geëindigd, aardappelen met olie, en een snee roggebrood. Zeker wel nooit geproefd?

En hadden ze er nu nog maar genoeg van gehad - maar die weelde is hun onbekend. Genoeg eten! Hun hoopje zelfgebouwde aardappels is klein en de winter nog lang - en ze zijn met hun tienen. - Hebt ge die acht klierachtige kinderen wel goed aangezien en den zieken vader, en afgebeulde, uitgemergelde moeder? Dat hok is hun woning en een paar bossen stroo in den hoek hun

bed. En dat zijn nu ook menschen, tien van uw onderdanen. - Wat, huivert ge nu al? 't Is slechts één gezin en hoeveel ellende zou ik u niet kunnen aantoonen, hoeveel duizenden in uw land hebben het zoo!

Hoevelen, voor wie het leven één lijden is, - wier trouwe metgezellen honger en kou zijn van 't begin tot het eind, voor wie de dood alleen een uitkomst is, daar ze dan eerst geen' honger meer hebben en geen' last van kou!

'Ziet,' ging hij voort, en hij wees me naar de hooge, steile huizen in de nauwe sloppen, 'daar heerscht ook diepe kommer - daar is vleesch ook een ongekende weelde, daar moet moeder de vrouw ook een heele week lang de boterhammen voor vele hongerige magen smeren met één half pondje vieze margarine. - Als ge soms wilt...?'

'O, neen,' steunde ik, 'ik kan niet meer, mijn zenuwgestel is toch al zoo geschokt! - O, God! die arme schepsels, - en zoo zijn er meer, zegt ge? Vreeselijk, vreeselijk!... Nooit kúnnen denken, dat zoo iets in mijn land mogelijk was. - En als ik dan denk aan de prachtige stallen voor mijn honden en paarden...

Ik dank je,' riep ik eensklaps uit en vatte de beide vereelde handen. - 'Je bent juist op tijd gekomen. Dat zoo iets kàn bestaan! O! laat nu mijn volk met geschenken komen, maar dan geld, geld! - opdat ik dien bitteren nood zooveel mogelijk lenige! Opdat de gelukkigste dag in mijn leven voor de armen ook in waarheid een feestdag worde!'

'Dàn zegen ik u,' fluisterde mijn vriend, 'en duizenden met mij,' en even beroerde zijn ruwe hand mijn voorhoofd - toen was hij verdwenen - en ik ontwaakte.

NORMA.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Adé. - Zooals gij ziet, heb ik alles geplaatst, en gauw ook. Het deed mij zoo innig leed, te lezen van Uw weinig vooruitgaan, ofschoon het slot van Uw brief in dat opzicht een weinig hoopvoller klonk. - Ik schrijf U voornamelijk om U te zeggen, dat gij toch m.i. verkeerd doet met zoo troosteloos te spreken over een voortbestaan na den dood. Waar we zoo weinig - ik mag wel zeggen niets - weten van al de raadselen rondom ons, vind ik de mogelijkheid van een voortbestaan, al weet ik niet hoe het zijn zal, geenzins uitgesloten. Ja, vooral het spiritisme geeft mij zelfs in dat opzicht een bepaalde hóóp - Het wil er bij mij niet in, dat alles wat op dit gebied is gezien en bijgewoond en wetenschappelijk onderzocht door geloofwaardige menschen, heel de wereld door, zou berusten op zinsbedrog of op leugen. - Met mijn overleden vader placht ik veel over die dingen te spreken, en ik denk zoo gaarne terug aan zijn opvatting van het sterven-moeten: 'Als ik dood ben, zal ik slechts een station verder zijn op de groote reis naar de eeuwigheid dan gij hier op aarde.' - Zou het inderdaad niet zóó kunnen zijn, geen hemel of hel dadelijk maar, doch een voortreizen moeten óók aan gene zijde des grafs van station tot station.

Ja, die aangehaalde woorden uit 'Ships that pass in the night,' dat ik inderdaad ken en mooi vind, troffen ook mij door de groote waarheid ervan. - Vooral ook die eerste woorden zijn zoo juist: Every-one is lonely, but every one does not know it... but now and again the knowledge comes like a revelation, and we realise that we stand practically alone... Ach, ik geloof, dat die openbaring tot de meerderheid nóóit komt. Hoe gedachtenloos, hoe jammerlijk laag hij den grond leeft het meerendeel van het menschdom voort! - Maar tot hen die indenken, komt zij inderdaad, en zij stemt hopeloos-droevig soms! Ik geloof, dat het dáárdoor ook zoo moeilijk wordt, te strijden tegen een weemoed die je neerdrukken kan te midden van het grootste persoonlijk geluk, dáárdoor dat het besef je niet loslaat van de nutteloosheid, de troosteloosheid, de vergankelijkheid van alles rondom, alle vreugde en alle leed, alles, alles... Maar breng zulke gedachten onder woorden, dan voel je dadelijk het eenzame van je eigen ziel, die dat wat ze zóó voelt, zoo heel-intiem, niet uiten kan, aan *niemand.* -

Ja, die dichterlijke ontboezeming van Coppée over Montreux is wèl waar, ofschoon ik-voor-mij nog nooit zoo licht, zoo dicht mij bij den hemel heb gevoeld als aan de Riviera. - Juist over Monte-Carlo's rotsen, waar de menschenwereld beneden, zichzelf aanstelt in haar grootste verdorvenheid en praalzucht en botte eentonigheid van geld- en zinnelijkheidsbegeerte, juist daar zweeft een wonderbaar licht, zooals ik het nergens op aarde gezien heb, een licht, dat als 'n ingang lijkt naar betere gewesten. - Zeker, óók als de zon schijnt over 't Lac-Léman, en als ginds Caux en Glion zich baden in licht-glansen, die hangen over de dichte bosschen rondom, dan ook voel je zoo recht het wonderbaarbemoedigende eener 'Gottbegnadete' natuur, dan denk je met een soort angst terug aan ons kil, nevelig landje met zijn eeuwig-durende, alles-verhullende misten, en het lijkt je zoo natuurlijk, dat zij, die daar wonen, zoo dikwijls, dat gedrukte, dat zware in hun karakter hebben overgenomen van het klimaat waarin zij leven.

Wel neen, de trional-vergiftiging ben ik nu gelukkig heelemaal te boven. Geheimrat Burkart die mij in Bonn behandelde, zeide mij wel, dat ik misschien zeer lang aan de gevolgen zou moeten lijden, omdat deze soort van vergiftiging in zijn nasleep

weinig bekend is, daar in bijna alle geconstateerde gevallen de lijders zijn gestorven, maar gelukkig kwam mijn gestel, toen het levensgevaar eenmaal voorbij was, daarna de zaak-zelf, in die vijf maanden tijds, volkomen te boven.

Voor zoover ik mij kan herinneren, heb ik nooit strafport betaald voor een Uwer brieven, zoodat in dit geval excuses onnoodig zijn. Mocht dit wel het geval zijn geweest, dan geeft Uw opheldering voldoende de oplossing aan over het te weinig frankeeren. -

Hartelijk gegroet. -

M.E. - Juist had ik Uw stukje: Herfst-stemming geplaatst, toen ik Uw langen brief ontving. - Ik hoop dat U het goedkeurt, wanneer ik, tot voorbeeld van anderen, Uw opheldering over Uw lang stilzwijgen hier overneem in Uw eigen woorden:

Hoe gaat het echter? Echtgenoote, moeder, meesteres, dat zijn er drie posten waar te nemen, die niet gemakkelijk zijn en heel wat liefde, zorg en tact en - laat ik niet vergeten - heel wat ontwikkeling van verstand en overleg vereischen om die drie verschillende functiën naar behooren, d.w.z. volgens plicht en geweten te vervullen. Voegt U er nog eene wereld van geduld aan toe en - bij al deze gegevens, bij deze hooge eischen is en blijft het mij steeds een raadsel, hoe er zoovele vrouwen zijn, die het huwelijksleven zoo banaal opvatten, haar moederzijn zoo ergerlijk-gemakkelijk, en haar meesteresseschap zoo kleingeestig-bekrompen.

Het doet mij altijd zooveel genoegen, wanneer echtgenooten en moeders zelven *getuigen* in dit opzicht. - Er zijn er honderden gelukkig, die in hun eigen leven *bewijzen* van Uw meening te zijn, maar het is goed dat ze heden ten dage *getuigen*, ter waarschuwing van anderen, nog aan den ingang van het vrouwenbestaan staanden. - Zij, die niet anders *willen*, kan men niet helpen, niet tot andere gedachten brengen, verdienen, al naar gelang hun omstandigheden en hun gedrag, spot of medelijden. Maar er is zulk een breede categorie van jonge moeders en jonge meisjes, die dwaalt te goeder trouw, die niet *ziet* het veel-omvattende, het waarachtig-mooie van het moeder-schap En die kunnen wèl geholpen, wèl den weg gewezen worden; háár oogen openen is zulk een waarachtig nóódig en nuttig iets, in het belang van het gezins-leven, en bovenal van de toekomst, van het kind dat straks man wordt, of echtgenoote en moeder op hare beurt. -

Ja, arts is een prachtig vak, en, op de wijze waarop U er over schrijft opgevat, heb ik er dikwijls over nagedacht, dat het zoo eigenlijk alléén mocht worden uitgeoefend. - Helaas, de werkelijkheid brengt ook in dat opzicht zoo enorm veel ontgoocheling en dikwijls ergernis aan de patienten, die zien hoe de doktoren op een werkelijk onverantwoordelijke wijze heenloopen over hun naaste plichten, onderzoekingen verwaarloozen, zich afmaken van niet-'interessante' gevallen (en dat zijn natuurlijk de meesten), en eigenlijk allèén om het geld, om zoo en zooveel visites per dag te maken, hun baantje afjakkeren. Wel geloof ik, dat dit alles veel erger is in de groote steden, dan in kleinere en op het platte land, en dat men meer kans heeft een wezenlijk conscientieus arts te vinden onder de provincie-dokters, dan onder de zoogenaamde beroemdheden in de groote steden. -

Lieve mevrouw, wat een héérlijk verhaal van de dierenliefde Uwer kinderen. Ik zeg héérlijk, omdat ik geloof dat niets beter opvoedmiddel is voor kinderen, dan hen dierenliefde in te prenten. Hoeveel méér brengt dat niet mee: mededeelzaamheid, zorg voor anderen dan voor zich zelf, liefde, geduld, nadenken, wat niet al! Een kind dat in zijn jeugd veel liefde toont aan dieren, zal naderhand geen gedachtenloos of egoïst mensch worden. En omgekeerd, leert de studie van groote misdaden (der neue Pitaval o.a) dat de meest verstokte moordenaars, giftmengers en in een woord de

meest laagstaande soorten van misdadigers bijna zonder uitzondering begonnen zijn als... dierenplagers. -

Ik kan best begrijpen, dat U met zulk een gezin, (en terwijl er aan andere dieren reeds zooveel liefde wordt besteed ook nog, geen gelegenheid hebt tot het houden van een hond - die inderdaad - dat weet ik uit ervaring - heel wat liefde, zorg en overleg voor zich-alleen eischt, als men hem wáàrlijk liefheeft. En daarom hoop ik ook, dat U nooit een hond zult aanschaffen vóór U zeker zijt dat U hem kunt *behouden.* Want ik vind het zoo vreeselijk, als zoo'n arm dier bij een meester gewoon is geraakt en zich aan hem heeft gehecht, hem op een goeden dag als lastpost de deur te zien uitzetten, naar hem geheel vreemden verhuizen, waar hij het misschien materieel veel minder goed heeft, en in *elk* geval zijn vorigen meester mist, aan wien hij zich toch heeft gehecht. Dat dit laatste geen sentimenteel beweren van mij is, bewijzen duizenden verhalen waarvan ik hier slechts één meedeel:

Een zeer rijk en zeer-veel-van-honden houdende meneer uit Amsterdam vertelde mij, hoe hij een hondje, dat hem om zijn mooiheid beviel, had gekocht van een dood-armen schoenmaker. Niettegenstaande de liefde die hij het beestje bewees, en het lekkere rijkelijke voedsel dat het van hem ontving, liep het tot twee malen toe naar zijn vorigen baas terug. -

Een van de dingen waaraan ik mij dan ook steeds erger, is de onverschilligheid waarmede de menschen hun honden, zoodra zij hun om de een of andere reden niet meer bevallen, wegdoen. - Nooit wordt er gevraagd hoe zoo'n arm dier-zelf het vindt, maar alleen wat het gemakkelijkst is voor eigen-ik. Heeft men dan aan dieren die men koopt en tot zich neemt niet óók een verantwoording? M.i. zeer zeker. Ik moet dan ook altijd lachen, maar mij gelijktijdig ergeren, wanneer mij de vraag wordt gedaan bij verhuizingen of veranderingen in mijn leven: ‘Gaan Uw honden ook mee?’ of ‘Hebt U Uw zelfde honden nog?’, of zoo iets. Alsof het mijn vriendin of mij zou *kunnen* mogelijk zijn de arme dieren weg te doen uit gemakzucht. Toen we dit jaar in Interlaken terugkwamen, werd die vraag ons ook gedurig gedaan: Of het nog dezelfde honden waren van het vorige jaar. Zoo zijn de menschen er aan gewoon, dat honden uit mode-zucht worden afgeschaft en geruild voor nieuwe. - Slechts eens hebben we in haar eigen belang, omdat zij als wijfje bij onze andere honden niet kon blijven, eene weggedaan bij iemand, die wij van zeer nabij kennen, en waar ze méér wordt vertroeteld en op de handen gedragen dan bij ons. En toch is zelfs dat hondje ons nog altijd zóó trouw, dat ze ons overal in huis naloopt als wij daar komen, en toen we nog in dezelfde stad woonden (den Haag) meer dan eenmaal wegliep naar ons huis.

Wat U schrijft van het kind dat veearts wil worden omdat het zegt: ‘eigenlijk veel meer van dieren dan van menschen te houden’, trof mij inderdaad, zooals U terecht veronderstelde. - Want, eerlijk gezegd, kan ik mij dat gevoel zeer best voorstellen. Menschen hebben zooveel ondeugden die dieren niet hebben, en hoe meer men de dieren gadeslaat, hoe meer men ziet, dat zij intellectueel veel hooger staan dan de menschen gelieven toe te geven, terwijl zij bovendien zich kenmerken door een trouw en een toewijding (aan hun jongen) waaraan de meeste menschen een beschamend voorbeeld kunnen nemen. -

Onze ‘Kaatje’ praat precies wat zij-zelve wil. ‘Dag vrouw’ ‘Anna’ (wij beiden, mijn vriendin en ik hebben denzelfden voornaam) - ‘Dag Kaatje, Dag Bennie, Dag Fritz - Stoute en zoete Bennie, en stoute en zoete Frits: Kom dan - Ja. - Al die verschillende dingen zegt ze heel dikwijls, maar nooit op commando, alleen als 't haar-zelve invalt. En nóóit als er vreemden bij zijn. Dan gaat ze als een verlegen

kindje stil-zitten, en geeft geen enkel geluid. - Ook is ze bijzonder ver in het nadoen van geluiden, blaffen, hoesten, huilen, lachen, fluiten. - 'Marie' schijnt ze niet te kunnen zeggen. Eens, toen we héél hard riepen om Marie, deed ze ons duidelijk na: Ma-ie, maar alle pogingen haar dat te doen herhalen, bleven tot hiertoe volkomen vruchteloos. Trouwens is ze behoorlijk koppig op al zulke punten, en de gewone methoden om het spreken-leeren te bespoedigen, van in den donker-zetten, een doek over de kooi werpen, etc., etc., vinden we zoo wreed. Ze moet zich maar amuseeren met zon en licht en afleiding, zooveel ze kan, dat is onze leus ten haren opzichte, waarbij zij zelve zich best bevindt, want ze is tweemaal zoo dik als toen we haar kochten, en een en al leven en vroolijkheid. -

Neen 'onze', Marie is niet friesch voor zoover ik weet, maar ik-zelve ben geen friezin, en heb dus in geen geval het daar geleerd. - Ik heb het mij aangewend zoo van haar te spreken, omdat zij zoo geheel en al bij ons behoort, en is samengeweven met ons leventje, niet als een dienst-

bode, maar als een huisgenoote. - Wat U zelve schrijft van de trouwe dienstbode uit Uw kinderdagen, wil ik hier letterlijk overnemen, opdat de moderne dames eens uit de werkelijkheid zien, hoe het vroeger was, en nog kon zijn indien er in de gezinnen iets anders heerschte dan reglementen en rechten, namelijk... onderling plichtbesef en waardeering en liefde:

'*Ik heb gesnikt, Freule Lohman, toen ik met mijne moeder bij haar doodbed stond, zóó ontroerde het mij, toen ik die goede, trouwe, werkzame handen daar zoo roerloos uitgestrekt zag. De handen ledig van haar, die ons als kind niet met rust liet, als ze ons met ledige handen zag. Ik heb haar altijd, altijd bezig gezien, en nog heb ik in mijne huishouding herinneringen aan hare welbestede snipperuurtjes Bij al mijne zusters en mijne moeder leeft zij in gedachten voort als eene huisgenoote met een trouw, eerlijk hart, dat wij allen oprecht liefhadden. Zij was een zeldzaam bestaan, en even goed heeft zij onze kinderharten gevormd ten goede als onze ouders*'

Ziet U, lieve mevrouw, *hier* hebben we nu weer een voorbeeld van de *ware* nuttigheid, die zich niet openbaart in aanstellerigheid, maar in het plichtgetrouw-zijn. Is het met heerlijk voor de nagedachtenis van *elke* vrouw, wanneer men naderhand van haar dat getuigenis leest: Zij heeft onze kinderharten evenzeer ten goede gevormd als onze ouders. -

Ten slotte heb ik U hartelijk te danken voor Uw vriendelijken en langen brief, want, zooals U 't gelezen hebt, in de door U aangehaalde woorden van mij, zoo is het: niets is voor mij prettiger dan zulk een band met mijn lezers, waardoor ik mijnerzijds ook hen leer kennen, zooals zij mij.

G. - Dat was zulk een heerlijk opgewekte brief, dien ik van U kreeg, een genot hem te ontvangen na al die droevige uit een vroegeren tijd! En wat heeft dat kleine nakomertje U reeds een zegen gebracht op allerlei wijzen! Nu, U behoeft zich waarlijk niet te verontschuldigen, dat U zooveel van Uw brief hebt gevuld met hem, want ik vind het nog al natuurlijk, dat U vervuld zijt van zoo'n groot geluk, en trotsch op Uw pracht-jongen. - Ik zou U een onnatuurlijke moeder vinden als U dat niet waart, en in het genre van Johanna Steketee's Mimosa zat te suffen op 'de voor de maatschappij verloren weken van het kraamvrouw-schap' of dergelijken nonsens. -

Ja, het klimaat bij ons is het groote bezwaar voor zoovelen. - Ik moest lachen om Uw schertsende vraag, of ik hier soms een baantje weet voor Uw echtgenoot, want ik geloof dat het nergens zoo moeilijk is voor een niet-Zwitser om er in te komen, als in dit rijkgezegende landje, waarin het Zwitser-zijn bij eenigen goeden wil en vlijt (en die hebben bijna allen) meebrengt, kan men wel zeggen, welvaart en een zorgeloos bestaan, zooveel geld en voorspoed brengen de toeristen mede Maar dientengevolge houden ze ook in zaken al wat vreemdeling is angstvallig op 'n afstand, in het concurreeren met hen, en houden er in den regelrechten zin des woords een familie-regeering op na. Aardige staaltjes zou ik U daarvan kunnen vertellen uit Interlaken, waar ik in die drie zomers heel wat heb leeren kennen en heb gadegeslagen. -

Ik heb een Uwer stukjes - het eerste dat gij mij gezonden hebt - reeds eenige weken achtereen opgegeven voor de Lelie, maar elken keer is het ten slotte weer terzijde gelegd door den zetter, wegens plaatsgebrek. - Misschien komt het er dezen keer wel in. - Dat laat zich niet altijd vooruit bepalen, omdat ingezonden stukken wel eens op het laatste oogenblik een verandering brengen in den inhoud, maar ik belóóf U dat

gij niet in het vergeetboek raakt. Mijn vriendelijke groeten aan U beiden en aan Uw jongens. -

Regina. - Ja, dat 'geloof' de beste steun is die ons helpt zulke levensmoeilijkheden te dragen, geloof ik gáárne. - M. i is dit juist de grootste zegening van geloof. - Ik kan me ook best begrijpen, dat U zoo'n groote behoefte hebt Uw geluk en Uw overtuiging aan anderen mee te deelen, want dat is het kenmerk van elk waarachtig positief gelooven, dat men - wat zeer natuurlijk is - een ander even gelukkig zou willen zien als zich zelf. - Dat U in dit opzicht 'weinig goeds hebt gezien van preeken' begrijp ik zeer goed.- Het bewustzijn dat de predikant daar voor U staat op zijn Zondags, en zoo mooi redeneert omdat het zijn baantje nu eenmaal is, komt er helaas zoo storend tusschen, als men onder wordt en meer nadenkt, en ziet hoe de heeren er dikwijls op losleven in hun dagelijksch leven. - Toen ik jonger was, heeft menige preek mij wel eens in het hart gegrepen, en er zijn nog wel herinneringen uit, die mij steeds zijn bijgebleven als behartenswaardig. - Overigens geloof ik, dat een moderne preek in dat opzicht altijd veel onbevredigder laat dan een orthodoxe (of het een R.K. of een orthodox-protestantsche is, doet er niet toe), omdat een orthodoxe preek berust op een positief iets, namelijk op den inhoud van den bijbel, terwijl een moderne preek altijd neerkomt op vage aansporingen tot goed en braaf handelen, dus geheel en al afhangt van de meerdere of mindere toevallige begaafdheid van den spreker - Als gij dan weet of verneemt, dat hij bij al zijn mooie woorden zelf maar een heel middelmatig soort man is in handel en wandel, dan *kunt* gij geen grooten indruk behouden van zijn preek. - Van daar ook dat ik theosofie,- hoezeer ze mij-zelf koud laat - toch een veel aannemelijker richtsnoer vind dan het vage modernisme. - Want ook in de theosofie berust het geloof op een bepaalde leer, terwijl het modernisme niets is dan wat elken dominee of professor afzonderlijk ervan gelieft te maken. -

- Voor Uw vriendelijke woorden aan mij-persoonlijk ben ik U van harte dankbaar, ook voor Uw goede meening omtrent mijn durven strijden voor het moederschap, al ben ik-zelve ongetrouwd. Neen tot kinderen-aannemen zou ik - afgescheiden van de finantieele bezwaren - toch nooit den moed vinden. - Mijn eigene, van den man dien ik liefhad, zou ik kunnen groot brengen zonder terugdeinzen voor wat ook, dat weet ik - maar die van een ander, dáártoe mis ik den moed. - Ik geloof, dat het juist het sterke der waarachtige *moederliefde* is, die de vrouw in staat stelt de van een geliefden man ontvangen kinderen op te voeden en groot te brengen, ondanks alle teleurstellingen, zorgen, moeiten, nooden. - Maar zoo er misschien zijn, die zulk een liefde in zich voelen ook voor het hun vreemde kind, daartoe behoor *ik* niet, vooral niet omdat kinderen zoo spoedig groot worden. Een klein kind zou ik nog wel lief kunnen hebben, ook al was het niet mijn eigen vleesch en bloed, want een klein kind heeft zelden of nooit terugstootende eigenschappen en leelijke zielsgebreken. - Maar als ik om me heen zie zoo menig opgroeienden jongen of grootwordend meisje, met allerlei hinderlijke of zelfs weerzinwekkende neigingen, dan dank ik den hemel, dat ik niet de *vrijwillige* mama behoef te zijn van dezulken. -

Uw tweeden brief ontving ik intusschen, en geloof in Uw geest te handelen, door hem niet uitvoerig te beantwoorden van wege den vertrouwelijken inhoud. - De verandering waarvan U spreekt, lijkt óók mij voor zulk een jong ding hard en moeilijk, maar het hangt toch ook veel af van het karakter. *Ik* zou het op dien zelfden leeftijd heerlijk hebben gevonden, maar in mij zat nu eenmaal van jongs af een gróót verlangen om de wereld te zien. - Het ingeslotene zend ik U terug. - Het lijkt mij voor U een moeilijke questie, maar, lieve mevrouw, wat redeneert U daarover

voorbeeldig! Ik heb juist op dit punt zulke andere toestanden en handelingen bijgewoond!

Mevr. O. - H. te L. - Ik ontving Uw present-ex. en later Uw briefje in goede orde, had U eigenlijk particulier willen antwoorden, maar de tijd ontbreekt me, en, daar U toch abonnée zijt, doe ik 't nu maar langs dezen weg. - Ja, ik zit hier evenzeer als in Holland onder mijn reissouvenirs, want we hebben hier ons eigen huishoudentje. - En ik verzeker U, dat er geen plekje aan de muren of op mijn schrijftafel ledig is. Overal kijken me photo's aan van reizen, of van vrienden en kennissen. - Overigens heb ik niet de behoefte aan een eigen-kamer, die U doet verlangen naar Uw huis. Ik ben een trekvogel, die eigenlijk overal in elke kamer thuis ben, als ik mijn photo's maar om me heen heb, en, ware 't niet voor mijn vriendin, dan zat ik-voor-mij gemakshalve maar overal op gemeubileerde

kamers, wèl te verstaan mèt Marie; die hoort nu eenmaal bij ons. -

Vriendelijk dank voor Uw schrijven, en voor Uw latere moeite om op die vragenbus te antwoorden. -

Mevrouw A.K.D. te Soerabaija. - Ik was blij toch eindelijk weer een iets van U te hooren Uw bijdrage is reeds naar de drukkerij. - Nu, in Indie hebt gij wel alle gelegenheid tot het liefhebberen in dieren. - Ik heb het indertijd gebracht tot hertjes, papegaaien, honden, vogels, zelfs een jong tijgertje, dat met de zuigflesch werd gevoed evenals het hertje. - Toen het voor die behandeling te groot werd, moest het naar Holland, want werd het gevaarlijk. En helaas overleed het onderweg. Mijn grootste vreugde - ik was toen nog maar een jong ding - bestond in den angst van een onzer bezoekers voor hem Die goede man wilde maar niet gelooven, dat het diertje nog geen tanden had, en niet kon bijten. Een tijger was voor hem een tijger, en dus gevaarlijk! Het hertje liep mij overal na, maar overleed terwijl ik uit de stad was - Aan apen heb *i*k slechts een korten tijd gedaan. Gij zult U wel herinneren hoe ik dikwijls in de Lelie vertelde, dat een aapje, waaraan ik enkel goedheid en liefde had bewezen door het op te passen toen het uit een boom viel en zich blesseerde, uit jaloezie een vogeltje van mij verscheurde. Dien vreeselijken aanblik, dat arme verscheurde diertje, en die boosaardige, van vreugde grijnzende aap er neven, hebben me voor altijd een afkeer van het apenras doen opvatten, dat m.i. niet voor niets te véél lijkt op het menschenras. -

Neen, vogels zijn niet ‘dom’. - Ik zou U wonderen kunnen vertellen van onzen vroegeren papagaai thuis.

Maar wat zegt ge wel van den kraai, waarvan een mijner correspondenten (M. E zie herboven) vertelt:

Toen kreeg A. longontsteking, *en de kraai miste zijn kleinen meester. Toen hij weer beterend was*, *vroeg hij zoo lief of hij zijne kraai even mocht zien. Ik haalde het dier en och! wat was hij blij*, *en of het dier hem ook herkende, toen hij riep! 't Was aardig! En sedert*, *Freule Lohman, stond het beest elken morgen* (*hij kon van uit den tuin in de gang komen*) *aan de trap te schreeuwen*, *of hij zeggen wilde: daar moet ik zijn om bij mijn meester te komen Hij moest n.b. nog onder een tochtgordijn door om bij de trap te komen. En elken dag ging hij rouw mee naar boven, waar ik een laken over het bed spreidde*, *zoodat A. een kwartier het dier bij zich kon houden*

Ik vind dat zoo'n dier het wint in verstand van menig sufferig, altijd maar in denzelfden plooi voortsukkelend kind. - En ik geloof dat bijna elk dier intelligent is als men maar de moeite doet het te leeren kennen. -

Ja, dat vind ik ook, dat in Indië de vogels - zoo mooi van kleuren - niet halen bij die van Europa, omdat ze niet zingen. -

Ik moest lachen *o*m Uw uitval over ‘school’ waarin veel waars is, wat het onbegrepen blijven van kinderzielen betreft. Mijn ‘juffrouwen’ gedenk ik toch wel met een soort dankbaarheid Ik kan zeggen dat ik wèl van haar heb geleerd, en ook dat ze zich eerlijk véél moeite gaven voor ons. - Maar ook thuis blijft een kinderzieltje zoo dikwijls onbegrepen. - Op dat punt hebt gij blijkbaar - dat heb ik U al meer gezegd - een bijzonder gelukkig intérieur gehad, wel iets om Uw heele leven dankbaar voor te zijn. - Ik denk altijd, dat de herinnering aan een gelukkige, zonnige jeugd, en aan de liefdevolle leiding van verstandige ouders, een steun is voor 't heele latere leven, dat daardoor wordt gevormd voor al wat komt. - 't Reizen met mijn vader -

mijn moeder was daartoe te zwak - behoort ook voor mij tot mijn liefste herinneringen; daarin kan ik U zoo recht navoelen. Maar Uw reizen was dat van een leuk gezin, ouders en dochters; het mijne was het samenzijn van twee vrienden; hoe jong ik toen ook nog was, ik was door de omstandigheden zijn kameraad geworden. Dat was ernstiger dan Uw reizen, maar toch óók heerlijk om aan terug te denken - Hartelijke groeten. -

Nevermind. - Een boekbeschouwing over Blicher Clausen's Sonja kan ik als zij goed is, wel gebruiken. - Zendt haar maar. - Ja, ik kan best begrijpen, dat gij in dubio zit met die zaak. Ik vind er ook wel véél voor te blijven in A., om de finantieele zijde namelijk. - Het andere lijkt me finantieel haast niet te doen, en, als U altijd uit moet voor dat diner, ook vreeselijk ongezellig. - Ik hoop dat U onze kaart hebt ontvangen met de photo. - Nogmaals hartelijk dank. -

Zuster A. - Het is niet doenlijk nu nog eens achteraf Uw eersten brief te plaatsen, omdat niemand meer zou weten waarop die terugslaat. Tot recht begrip van de zaak, zou ik dan mijn noot, die tamelijk lang was, óók nog eens moeten afdrukken, en daartoe is in de eerste plaats geen ruimte, en in de tweede geen reden, want het zou voor het geduld der lezers niet zeer aangenaam zijn. - Ik heb U nu reeds eenmaal uitgelegd, dat en hoe ik erover denk, en als gij mij niet gelooven wilt, kan mij dit alleen spijten, maar verder kan ik niets anders doen, dan nog eens herhalen, dat niemand Uw stand ‘aanviel’, ook ik-niet, zoodat Uw verdediging geheel en al overbodig wordt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

Een ingez: stuk van mevr: *J.S.* voor *Coba Dekker,* en het slot van *Tooneel-indrukken* door *Johan Schmidt,* moesten, wegens plaatsgebrek, tot de volgende week overblijven.
REDACTRICE

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

28 November 1906.
20ste Jaargang.
No. 22.

Hoofdartikel
Vrouwengedoe.

Dezer dagen ontving ik onderstaanden brief:

Hooggeachte Freule.

Zoo dikwijls hoorde ik, dat U steeds bereid zijt, de inlichtingen te geven, die men U vraagt. Mag ik nu zoo vrij zijn, van die welwillendheid gebruik te maken?

Door verschillende omstandigheden, is het gewenscht dat ik voortaan in mijn eigen onderhoud zou kunnen voorzien. - Daartoe werd mij de verpleging aangeraden. Nu, eenige maanden leerling verpleegster zijnde, ondervind ik tot mijn groote spijt, de gevolgen van het harde werken, (vooral het loopen,) waaraan ik niet gewend was. Nu ben ik wel verplicht, een anderen werkkring te zoeken.

Een kantoor, lijkt me nu erg goed, maar 't liefst zou ik geplaatst worden aan een Rijksof Stadsinstelling, de Verzekeringsbank, het Stadhuis, of iets dergelijks. Zoo gaarne zou ik willen weten, welke de manier is, om er naar te solliciteeren, en welke de vereischten zijn.

Dat ik dit epistel afdruk voor zoover het voor de publiciteit geschikt is, heeft een tweeledig doel. Ten eerste om voor de zooveelste maal te protesteeren tegen de valsche schaamte van zooveel vrouwen, die schijnen te meenen dat het een soort ‘schande’ is het eigen brood te moeten verdienen, en daarom die *noodzaak* trachten te verbergen achter onwaarheid.

Waarom schrijft dit jonge-meisje, eene die blijkens haar onderteekening behoort tot de zoogenaamd hoogere klasse, niet ronduit: Daar ik mijn eigen brood *moet* verdienen. Waarom neemt zij haar toevlucht tot die kinderachtige omschrijving: Door verschillende omstandigheden is het *gewenscht,* dat ik voortaan in mijn eigen onderhoud zou kunnen voorzien. - Wanneer zal er toch een einde komen aan deze en dergelijke goochelpartijen met woorden, door dames die ‘voor de gezelligheid’ menschen in huis nemen, of een gedeelte van hun huis verhuren, omdat het ‘te groot’ is, die hun betrekking van huishoudster of juffrouw van gezelschap verbergen achter de benaming: inwonende logée, en al die kinderachtigheden meer!

Als al deze dames toch eens konden leeren inzien, hoe belachelijk zij zichzelf maken, door een aanstellerij waarvan niemand de dupe is in de eerste plaats, en die in de tweede alle verdienste ontneemt aan hun

opzichzelf achtenswaardig verdiend stuk brood. - Tot welke klasse in de maatschappij we ook behooren, als we eenmaal ons brood *moeten* verdienen, om welke reden dan ook, dan staat het heusch vrij wat hooger daarvoor in alle oprechtheid uit te komen, dan zichzelf te verschansen achter schijn en onwaarheid. -

Maar, om nog een andere reden is deze brief - een uit velen dien ik dikwijls van dezen aard ontvang - typisch van inhoud. - Die reden is zijn gebrek aan levens-ernst. - 'In het eigen onderhoud voorzien.' Het véélomvattende van zulk een eisch, juist heden ten dage waarin de strijd om het bestaan voor iedereen zoo moeilijk is, voor man en vrouw beiden, valt dit jonge meisje, (laat mij liever zeggen deze jonge vrouw, want de briefschrijfster, die mij haar leeftijd meedeelt, is allerminst een onervaren backfischje) geen oogenblik in. - Ze heeft, blijkens haar brief, niets degelijks geleerd, geen bepaalde vak-opleiding ontvangen, ze staat dus volslagen onbekwaam vóór den harden levenskamp. - Men raadt haar daarom aan - de gewone toevlucht, helaas, voor dergelijke tot haar stand behoorende vrouwen - het vak van verpleegster. - Dat juist dáárvoor méér noodig is dan voor welke andere betrekking ook, namelijk zelfopoffering, naastenliefde, *roeping* in één woord, er wordt niet van gerept. - 'n Verpleegster blijft een 'dame,' zoo zij 't van huis uit niet is, *schijnt* ze het zelfs door haar kleed, juist daarom worden ook zoovele dienstboden heden ten dage verpleegster. Met een driejarige opleiding is men kláár. Dus, voor meisjes in de omstandigheden mijner correspondente, lijkt deze keuze de beste oplossing.

Maar let nu op haar bezwaar na enkele maanden:

'*Ik ondervind tot mijn groote spijt de gevolgen van het harde werken, vooral het loopen waaraan ik niet gewend was. Nu ben ik wel verplicht een anderen werkkring te zoeken.'*

Ja, wat stelt zoo iemand zich dan eigenlijk voor!? Denkt ze dan, dat ze in een 'anderen werkkring' niet 'hard zal moeten werken', wanneer ze werkelijk daarmee *in haar onderhoud zal moeten voorzien.* - En begrijpt ze niet, dat elke werkkring, van welken aard ook, dien ze kiest, zal meebrengen duizenderlei dingen 'waaraan ze niet gewend was,' 'veel loopen' incluis! Laat ik haar eens vertellen van die dochter van Lodewijk den vijftienden, die, zooals bekend is, uit tegenzin tegen het verdorven hofleven bij haar vader, non is geworden, op reeds niet meer jeugdigen leeftijd, in een Carmeliter-klooster, en alle zéér strenge regelen van deze orde heeft nageleefd als de eenvoudigste en gewoonste der zusteren, jaar in jaar uit! - Toen men aan deze verwende, verfijnd-grootgebrachte prinses eens vroeg, wat haar in haar nieuw leven het mééste moeite kostte om aan te gewennen, zeide zij: het trappenloopen! Want de dochters van Lodewijk XV, aan wiens hof een onzinnige etiquette heerschte, daalden nooit anders de trappen af, dan geleid door 'n kamerheer; en dan nog geschiedde die plechtige handeling, bij hun eentonig leven, niet meer dan een of twee malen per dag. -

Welnu wat zulk eene in een broeikasatmospheer grootgeworden fransche prinses uit die dagen volbracht, dertig jaren lang volhield in haar klooster, heusch dat zal, bij eenigen goeden wil en volharding, óók wel zijn aan te leeren door mijn briefschrijfster! Ik kan haar de verzekering geven, dat ik-ook in mijn leven honderd dingen heb moeten leeren en heb moeten doen, waarvan het niet is gezongen aan mijn wieg van verwend éénig-dochtertje, dat ik ze ooit zou moeten verrichten! - Niet zonder reden zeggen de Engelschen: 'Where there is a will, there is a way'. - Maar juist op dien *wil* komt zooveel aan. En wie na 'eenige maanden' dadelijk voor de

eerste de beste moeilijkheid op de vlucht slaat, alleen maar omdat het harde werken haar niet bevalt, die zal nooit vooruit komen in deze hedendaagsche wereld, waarin voor iedereen, die zijn of haar eigen brood moet verdienen, hard-werken nu eenmaal nóódzaak is, bovenal als men zóó weinig grondig is voorbereid op den levensstrijd, als deze briefschrijfster, volgens haar eigen meedeelingen aan mij.

Maar in verband daarmede is het slot van haar brief kostelijk. Zij wil omzien naar een anderen werkkring, 'liefst een Rijksof Stads-instelling.' Hier spreekt ze blijkbaar met kennis van zaken, heeft ze van nabij gezien, hoe zij, die aan deze instellingen een of ander baantje machtig worden, zich gewoonlijk niet behoeven dood te werken, noch met 'veel loopen' noch andersinds. - Ik herinner me o.a. een Rijks-bureau in den Haag, waarvan de ramen op de straat uitzien, en waar ik nooit ben voorbijgegaan zonder de heeren te hebben zien lanterfanten, in aangenaam naar buiten staren even volijverig en be-

langstellend in wat er daar gebeurde, als de meest verstokte oude juffer in haar spionnetje loert; (‘mannengedoe’, o waarde feministen, die altijd meenen, dat het hekelen van ‘vrouwengedoe’ bij mij insluit, bewonderen van het andere geslacht).

- Ik herinner óók aan onze Haagsche departementen, waar tallooze ambtenaren hun leven slijten in gemoedelijk nietsdoen, zonder een duidelijk nader-omschreven taak dan van 10-4 op het departement moeten zitten, in welken tijd zij hun eigen particuliere correspondenties beredderen, hun couranten-lezen, bij elkaar praatjes komen maken, etc., etc.! Zóó zijn er ongetwijfeld véle baantjes bij Rijks- en Stads-instellingen. - Dat mijn correspondente, wier vader, broers, of familieleden, haar in dezen misschien een benijdbaar voorbeeld zijn, dáárop dus aast, vind ik, na kennismaking met haren brief, geen wonder! - Maar ‘welke vereischten daarvoor noodig zijn?’ - De hoofdzaak-vereischte, mijn lieve correspondente, is in zoo'n geval deze: Kruiwagens-bezitten, broers, ooms, neven, vrienden, die een goed woordje voor U doen bij invloedrijke personen, bij een Minister, een Kamerlid wiens invloed het ministerie heeft te vreezen, en dien het daarom te vriende moet houden, of bij iemand van dien aard! Hoe grooter en voornamer meneer uw voorspraak is in zoo'n geval, hoe minder gij-zelve behoeft te kennen of te weten! - Om zijnentwille schuift men U erin, in de een of andere ‘rijks- of stadsinstelling,’ en, als ge daar eenmaal zit, behoeft ge verder niets uit te voeren dan op geregelde tijden uw tractement halen. - Inderdaad lijkt me voor *U* zulk een werkkring het wenschelijkste en verkieslijkste, vermoedelijk de éénige, die U niet zal teleurstellen ‘na eenige maanden’ wegens ‘de gevolgen van het harde werken.’

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

L'Oeuvre Coullet door Dr. Käthe Schirmacher.

Elke onderneming uit barmhartigheid of tot vermeerdering der volkswelvaart ondernomen, noemt men in Frankrijk ‘une oeuvre’, een werk. De uitvoerige naam voor het ‘oeuvre Coullet’ zou moeten luiden: ‘Eetgelegenheid voor zoogende moeders, gesticht door mevrouw Henri Coullet.’ - Madame Coullet heeft ingezien, dat vrouwen die hun kinderen moeten voeden, in de eerste plaats zelf gevoed moeten worden; een waarheid die nog al voor de hand ligt, maar waarmee het ging als met het ei van Columbus; er was iemand noodig die op het denkbeeld kwam, en, wat meer zegt, die zorgde dat het ten uitvoer werd gebracht.

Tot nu toe bestond er in Parijs dat schatten wegsmijt aan opschik, nietigheden en lekker eten, onzinnige sommen overheeft voor 't theater, voor wedrennen, automobielwedstrijden en voor veredeling der paardenrassen, nog geen enkele inrichting om behoeftige moeders, die hun kleintjes zoogen, het beetje voedsel te verschaffen, noodig om hen op de been te houden en het van gebrek omkomen hunner nakomelingschap te verhinderen. Maar aan de moeders en hun behoeften is in onze door mannen geregeerde wereld nooit de verschuldigde aandacht gewijd.

Evenals Madame Becquel de Vienne het eerst in Frankrijk op het idee kwam arme, verlaten kraamvrouwen vóór hun bevalling een rustig plekje te verschaffen (L'ou, refuge de l'Avenue du Maine), heeft Madame Henri Coullet het eerst de voeding van behoeftige zoogende moeders ter harte genomen.

Op 't oogenblik bestaan er in Parijs vijf zulke eethuizen, of beter gezegd spijslokalen. 't Dichtst in mijn buurt is dat in de Rue d'Arbalète, een oude straat in 't Quartier Latin, vlak bij de volkrijke straat Mouffetard, waar het den ganschen dag van arbeiders, huisvrouwen die hun inkoopen gaan doen, kleine groentekarretjes en kinderen wemelt. Hier was dus een uitgezocht plekje voor het 'Oeuvre Coullet.'

Aan een jonge moeder, die op den rand van het trottoir haar kindje zat te voeden, vroeg ik waar het spijslokaal voor moeders was. Ze gaf zich de moeite op te staan en mij de woning uit te duiden.

'Kent u het?' vroeg ik.

'Oui, on y est bien.'

't Was een heel eenvoudige, kleine ruimte, die ik, haar aanwijzingen volgend, betrad: een gehuurde kamer, misschien vroeger een winkeltje geweest, rez de chaussée, de muur met een goedkoop gebloemd behangseltje beplakt, om een tafel in 't midden, een rij houten banken; in een hoek een ijzeren fornuis, vanwaar een smakelijke geur van kool en aardappelen met spek tot mij kwam.

Bij de kookkachel was een huishoudster aan 't opscheppen; om de tafel zaten een

aantal vrouwen geschaard en de overige ruimte was bijna geheel door kinderwagentjes ingenomen.

Om mij een houding te geven, vroeg ik de huishoudster naar een en ander, den schijn vermijdende dat ik gekomen was om de arme schepsels, die hier kosteloos hun maag konden vullen, eens goed op te nemen. Even later kwam ik, door middel van de kinderen, met de moeders in gesprek. Vrouwen die door hun mannen verlaten waren en wettige weduwen zaten hier naast ongehuwde moeders. Allen sleepten hun moeilijk lot als een centenaarslast achter zich aan. De meesten waren jong, doch velen al vervallen, met scherpe trekken en slappe borsten, die al heel weinig voedsel voor hun zuigeling opleverden.

Op de zwakke schouders dier verlaten stumperds drukte de geheele last die de sterke man zich niet in staat verklaard had te dragen, of zelfs maar te deelen. De maatschappelijk zwakkere vrouw heeft in onzen tijd de taak voor het wettige en het onwettige kind te zorgen, welks vader zijn verplichtingen niet nakomen kan of wil. Of *zij* kan en of *zij* wil, daar wordt niet naar gevraagd. Zij, de zwakkere wordt door de wet aan haar bewijsbaar moederschap gehouden.

Toen Madame Coullets spijszalen geopend werden waar men smakelijke, goed toebereide spijzen gratis kon verkrijgen, waar de arme vrouwen geen vernederende, pijnlijke, of lastig te beantwoorden vragen werden voorgelegd, waar ze telkens weer mochten komen, zoo dikwijls de nood hen dreef, werd deze echt menschelijke instelling met de grootste verwondering en een moeilijk te overwinnen wantrouwen ontvangen. - Hoe? Zouden er geen papieren noodig zijn om zich aan die gedekte tafel te zetten, hoefde men geen mooie of godsdienstige praatjes te verkoopen, geen geloof aan een liefderijke God te huichelen? Was het niet eens noodig zich door politieagenten of andere ondergeschikte beambten te laten afsnauwen of zedepreken aan te hooren van deugdzame, eigengerechtigde matrones; hoefde men niet op zijn knieën te vallen uit dankbaarheid voor elke bete broods, of, omdat men helaas een arm schepsel was, op den grond te kruipen en het stof der zelfvernedering te eten?

Wat? Was het voldoende dat men op tijd voor de open deur verscheen, rustig een plaats innam, het kindje voor of na het eten de borst gaf, om aanspraak te hebben op warmte, eten en een vriendelijke behandeling?

Dat leek de voortgezweepte, uitgehongerde, armzalige stakkerds, de ‘moeders’ een boodschap uit een andere, betere wereld, te mooi om waar te zijn, te goed voor dit tranendal.

Maar langzamerhand zijn ze aan den toestand gewend geraakt. Hebben ze werk dan komen ze niet; huilt de hongerwolf voor hun deur, kermt de zuigeling te vergeefs om voedsel, dan zoeken ze hun toevlucht bij de stichting Coullet.

Voorloopig kan Madame Coullet in haar vijf lokalen nog maar 200 vrouwen helpen. Waren de ruimten en de middelen grooter dan zou het haar zeker niet aan meer klanten ontbreken. Maar zoo'n echt christelijke instelling heeft natuurlijk tijd noodig om in onze onchristelijke wereld vertrouwen te vinden. Ik ben vast overtuigd dat menige hongerige moeder, die in haar diepe ellende deze blijde boodschap hoort, hard en bitter zal beginnen te lachen en met een ruwen vloek antwoorden, dat men zulken zotteklap anderen mag wijs maken. Zij weet wel beter; aan den armen, en vooral aan de arme vrouw en laat staan aan de ongehuwde moeder wordt op deze aarde niets kosteloos verstrekt dan de dood.

Madame Coullet leert de armen iets beters. - Hoe is zij op het denkbeeld gekomen de ellende van zooveel jonge moeders in Parijs te gaan verzachten? Ik weet het niet. Hun moeilijk lot moet haar wel in het diepst harer ziel gegrepen hebben, want het dreef haar, de protestantsche echtgenoote van een professor in Montpellier uit haar familiekring naar Parijs, om daar den nood te lenigen van hen, die men in gedichten zoo graag bezingt en bewierookt, maar in het practische leven zoo dikwijls laat omkomen: van de moeders.

De verbetering van het lot dier ongelukkigen, heeft Madame Coullet zich tot taak gesteld, een streven dat den steun van alle vrouwen verdient. Daar echter de moeder, de draagster van het toekomstige geslacht, in alle zoogenaamd 'beschaafde' landen slechts zeer onvoldoende beschermd wordt, heeft Madame Coullet een zwaren plicht op zich genomen.

Wie heeft ze achter zich? Een leger van zwakke, gebroken, levensmoede schepsels, van invloedlooze en niet-georganiseerde stakkerds, die dankbaar zijn als ze in een donkeren hoek geduld worden en een paar kruimels van de tafel der rijken mogen op-

vangen. Zij hebben geen stemrecht, sluiten zich niet aaneen, maken geen strike. Het zijn de arme slachtoffers en omdat men hun onmacht steunt, hoeft men haar niet te duchten en blijft de staatskas voor hun smetten gesloten. Wie *heeft*, dien wordt gegeven.

Madame Coullet was dus op de weldadigheid aangewezen, ze moest voor haar pleegkinderen bedelen. Een grootmoedig minister gaf haar uit zijn eigen kas 200 frcs; zooveel offervaardigheid vindt men echter niet alle dagen. Toch staan *alle dagen* de hongerige moeders voor de deur om gevoed te worden, opdat alle dagen die arme kindertjes kunnen krijgen wat hun toekomt. Wel een onvermoeid denken en zorgen brengt dit met zich.

Madame Coullets inrichting heeft buitendien een zedelijke draagkracht, die ver over het verstrekken van middag- en avondmalen heenreikt. L'oeuvre Coullet strijdt tegen alcoholisme en prostitutie. - Moeders die *eten* hebben, hoeven 's avonds niet de straat op te gaan, of verdooving voor hun zorgen te zoeken in den drank.

Mogelijk gelukt het Madame Coullet eenmaal, de overheid van het gewicht harer moederlijke voorzorgen te overtuigen, de belangstelling van het groote publiek voor haar edel streven wakker te schudden, opdat haar de middelen toevloeien die noodig zijn om zulk een dringend gewenschte instelling grootere uitbreiding te geven.

Daar op dit gebied de individueele verantwoordelijkheid van den man slechts zeer gebrekkig vastgelegd is, en hij slechts zelden door strenge maatregelen tot zijn plicht gedwongen kan worden, blijft vooralsnog niet veel anders over dan de bescherming van ongelukkige moeders in den geest als Madame Coullet hare taak opvat.

Uit 'Blätter für Volksgesundheitspflege'.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Aan Coba Dekker.

> La sagesse ne méprise rien; il n'y a qu'une chose au monde, qui est tout à fait méprisable - et c'est le mépris même.
> Il est facile de dédaigner - il est moins aisé de comprendre! - et pourtant pour le sage véritable, il n'est pas un dédain qui ne finisse tôt ou tard par se changer en compréhension.
> MAURICE MAETERLINCK.

De gedachten door U uitgesproken en die slechts kunnen worden ingegeven door een hoogeren Geest, zijn overwaard te worden overdacht en in toepassing gebracht.

De heilige Catherine van Sienne sprak op haar sterfbed, tot die haar omringden:

'Onthoudt U van ieder gestreng en onwelwillend oordeel. Veroordeel noch veracht eenig schepsel. Er is geen zonde waarin ook gij niet zoudt kunnen vallen, indien God U niet behoedt'....

In den Talmud lezen wij: 'veroordeel niemand, voordat gij in zijn toestand waart?....'

De ware zelfkennis spreekt:

‘Wie, die zich zijner zwakheid bewust is, waagt het, zichzelven iets goeds toe te schrijven.’ (St. Augustinus).

Christus, die wist wat in den mensch was zegt:

‘Uit het hart des menschen komen voort: booze bedenkingen, dieverijen, overspelen, moord - doodslag.... en alle menschelijke ondeugden die de Heer tot onze zelfvernedering opnoemt, om ons tot waakzaamheid te brengen.

Want al stelen wij niet, omdat de omstandigheden ons daartoe niet nopen, daar zijn wij nog geen eerlijke menschen. En al slaan wij niet dood - daarom zijn wij toch wel eens iemand vijandig gezind geweest: ‘en die zijn broeder haat *is* een doodslager,’ heeft ons Jezus geleerd.

Van nature is de mensch geneigd tot overschatting, tot looze zelfwaardeering. Alleen de getoetste waarde heeft waarde.

De grootheid der menschelijke daden meet zich slechts af naar de goddelijke ingeving die daaraan een wijding gaf.

De levende bron der grootsche gedachten en handelingen ontspringt in het onzienlijke. Wie een ideaal van schoonheid in zich draagt, gehoorzaamt aan de goddelijke wet. Een ideaal van kunst of van geheiligde wetenschap, een ideaal van menschenliefde, van evangelische deugd.

Wie zich zelven, buiten God, iets goeds toeschrijft, staat op gevaarlijk standpunt. Zelfkennis voert tot omzichtigheid, tot ootmoed, tot een gevoel onzer diepe afhankelijkheid.

In dit gevoel alleen ligt onze waarde, want het is het aangrijpen van hooger kracht die in onze zwakheid wordt volbracht.

De ware zelfkennis is de eenige spoorslag tot hooger trachten, tot voortdurend streven, en zoeken in ons zelven of er nog iets in ons gebleven is, dat God niet welbehagelijk kan zijn.

Het leven breekt den overmoed der onervarenheid, het brengt ons juist door onze dwalingen en fouten, immer dichter tot de Wijsheid en de Macht die ons doet zien dat wij uit ons zelven niets vermogen, doch dat het geloovig gebed alles vermag.

De beginselen en overtuigingen van anderen eerbiedigen is goed, wanneer zij den toets kunnen doorstaan der ons geopenbaarde Wijsheid.

Wanneer een nihilist beweert dat het noodig is de wereld ten onderste boven te werpen door dynamiet, zoo waant hij natuurlijk het volste recht tot die meening te hebben, doch zij die weten dat deze middelen misdadig zijn, hebben een hooger recht hem te willen overtuigen van zijn dwaling.

Zeg hem dat deze daden in strijd zijn met de zedelijke en maatschappelijke orde, hij zal u antwoorden dat gij onwetend en achterlijk zijt, en dat hij juist een hoogere orde wil grondvesten.

Het leven leert ons in ieder opzicht dat *wij* de waarheid niet hebben, maar dat Gods woord de waarheid bevat, zooals het door Zijn hoogste afgezanten tot ons kwam.

Wij moeten inzien dat niet gij, ik of een ander, maar dat Jezus gelijk heeft, en allen die door Zijn Geest geleid worden.

De hoogste Wijsheid, de hoogste Waarheid, getoetst aan eigen ondervinding en als *waar* erkend, is voor ons, de eenig aangewezen weg.

Dan zeggen wij met Petrus:

'Heer, tot wien zouden wij heengaan! Gij hebt de woorden des eeuwigen leven.'

'Zoekt en gij zult vinden' - is de belofte die nimmer faalt.

Wie biddend heeft gezocht, komt tot de vervulling dezer belofte en legt zich rustig neer, bij wat God hem vinden deed.

'Wie jaagt of hij het grijpen mocht', is juist de wijze, die het menschelijk verstand, den hoogmoedswaan, heeft dwaas geacht en gekomen tot erkenning van eigen zwakheid, zijn troost, hulp, kracht en wijsheid zoekt bij de hoogste Wijsheid die ons hier wordt geopenbaard.

Wat recht hebben wij dan, gelijk gij terecht schrijft, om een oordeel te vellen over den broeder of zuster die struikelde en viel? Kennen wij de angsten, de nooden, die hem kwellen, het naberouw dat foltert aan zijn hart? Kennen wij de goede voornemens en gezindheden uit zijn jeugd, de verzoekingen die daar tot hem spraken, de weinige leiding die hij mogelijk genoot, de vreemde invloeden die op hem inwerkten? -

Kunnen daar geen machtiger zijn geweest, die spraken: 'Wat is deugd, wat is ondeugd.' 'En kwaad bestaat alleen in de gevolgen,' - doch daar zij niet alle gevolgen konden kennen, hadden zij *kwaad* moeten noemen wat hoogeren en wijzeren dan zij, dus hadden gebrandmerkt.

Een vreeselijk en waar woord staat in den Schrift: 'Wie de zonde doet, is een dienstknecht der zonde.'

De zonde breekt juist den wil dien wij aanvankelijk hadden om tegen haar te strijden.

Het booze is slechts verkeerdheid van den wil, de gedachte langzaam onder suggestie gekomen van het kwade.

Weten wij welke suggesties daar in het spel waren bij hen, die eenmaal hoog stonden en toch zoo diep konden vallen? -

Hebben wij het recht de vrouw te verguizen, die in de duisterste huizen woont, om haar schoonheid te verkoopen?

Werd zij mogelijk niet, na haar eersten misstap, uitgesloten door een maatschappij, die met een zedigheidssluier zich het valsch gelaat maar al te dikwijls dekt? -

Hadt niet, gelijk gij schreeft, één reddende hand naar haar uitgestoken haar nog weder kunnen opheffen na den eersten val, waartoe zij mogelijk door liefde en verkeerd geplaatst vertrouwen kwam? -

'Een reddende hand, en geloof aan haar eer.'

Ja, daarmede verloste De Heiland de diepst gevallenen.

De tollenaar, die door dit geloof, alles tienvoudig wilde vergoeden wat hij door bedrog ontvreemd had. -

Maria Magdalena die Hij door Zijn goddelijke liefde voor dieper zinken kon behoeden - allen, die zondaressen zijn geweest, en door Christus' vertrouwen in het

betere van den mensch, geworden zijn ‘de uitgestootenen die God verzamelt, waarover Hij zich zal verheugen met groote blijdschap.’ -

‘Hare zonden zijn haar vergeven’ - deze woorden die alleen de Heilige spreken kon, verwekken, evenals toen, ook nu nog de verontwaardiging der eigengerechtigheid. Omringd door wetgeleerden en farizeën, door deugdzamen in eigen oog en door die vreeselijke rechtzinnigheid der koudhartigen, lette de Heiland slechts op haar, die berouwvol aan Zijn knieën lag, en Zijn voeten besproeide met haar tranen.

‘Want zij heeft veel liefgehad’ - dat was haar kwijtbrief; daarmêe kon zij getroost het leven doorgaan. -

Maar wij - die ons een oordeel aanmatigen - is niet reeds het goddelijk oordeel over ons uitgesproken, door ons gemis aan liefde? -

Is er dan geen andere zonde, dan die der Magdalena's in deze wereld op eigengerechtigheid, en eigenmachtigheid gegrondvest? -

Is oneerlijkheid geen zonde, kwade trouw, hoogmoed, achterklap, valsche schaamte, ijdelheid, haat?....

Boven de hoofden der rechtzinnigen, welke den steen werpen, staat met vurige letters geschreven:

‘De grootste zonde is geen hart te hebben....’

JOSEPHINE GIESE.

Gedachtenwisselingen.

De redactrice van dit blad noodigt lezers en lezeressen uit, hun meenig te zeggen over het artikel ‘degelijkheid’ van Caprice.

Welnu: Niet zoo zeer wil ik dan mijn meening zeggen over het artikel, dan wel den indruk weergeven over menschen, die zulke dingen schrijven.

Deze keer was het dan ‘degelijkheid’, waarover beweerd werd. Nu vind ik het altijd een beetje onuitstaanbaar, als de een of ander voor den dag komt met de verklaring: Zie je, ik ben nu zoo of zoo, ik heb nu deze gewoonte en ik denk zoo over de dingen. Niet alleen dat ik dan op mijn beurt denk: goed, mensch, best hoor! Maar dan begin ik te vreezen, dat er achter alle handelingen en gesprekken een klein beetje aanstellerij schuilt. Dit nu kan het geval zijn geweest bij mej. Caprice. Zoo zal Caprice misschien na het aangenomen idée van nu eens niet degelijk te willen zijn, den draak steken met een oude dame, die graag alles netjes en in de puntjes heeft, ze zal misschien in gezelschap de beenen over elkaar gooien; met de handen over de knieën uitdrukkingen gebruiken als ‘waarachtig’ ‘snert’ ‘je een aap lachen’ enz., niet omdat het nu bepaald te pas komt, maar omdat ze een leuk type, een aardige meid wil zijn.

Nu woon ik ergens heel ver van Holland, en

ik ben te lang uit Holland, om me nog als puur Hollandsche te beschouwen. Daarom sta ik eenigzins tegenover het Hollandsche meisje als beoordeelaarster. En nu is het mij zoo dikwijls opgevallen, dat een Hollandsch meisje (Caprice kan anders ook al een getrouwde vrouw zijn) zich een bepaald air aangeeft en zelden ontmoet men er een, die nu eens gewoon en kalm is. Een Hollandsche kan bijv. zijn een: 'ik maal er niet om'. Ze draagt geen of garen handschoenen, monsters van schoenen, sjokt over straat en brult vrienden en kennissen een hartelijk dàààg toe. Ze is non chalant, zie je. Een ander slag weer is dit: Och, mevrouwtje, wat staan uw bloemen beeldig, en die snuitige bloesems, en O, die varen is om te stelen. Gunst, waar krijgt U dit beeldig vaasje vandaan? Alles galmen en halen. Ze trekt pruimemondjes, doet erg nuffig en is in één woord afschuwelijk. Zij acteert voor 'lief'.

Nu het type, waarvan ik veronderstel, dat Caprice er een is. Ze is er nam. een van de soort, die iemand gewoon van zijn stoel praat. Ze heeft visites gemaakt, komt thuis, gooit handschoenen uit en vertelt aan bewonderende huisgenooten: nu maar, dat mensch - die heb ik nu zoo fijn op haar plaats gezet, ik heb haar eens lekker gezegd, hoe ik erover dacht, en ze zette zulke oogen op! nu, om je krampen te lachen! 'Dat mensch' in kwestie heeft misschien doodkalm geluisterd, maar Caprice zag heusch, dat ze oogen opzette.

Caprice verhaalt in haar ingez. stuk dat geval van die dame, die nu ook eens haar idée ten beste gaf en zei, dat Engelsche boeken degelijk zijn. En daar komt Caprice voor den dag met haar antwoord. Prachtig! mooi! dat gaf verontwaardiging weer; dat is taal! De getroefde dame keek dan ook vreemd op, dat zag Caprice zelf en Caprice vermoedde ook, wat de dame dacht. Ik kan me dan ook best begrijpen, dat, toen Caprice het geval aan al haar vrienden en kennissen verhaald had, ze het noodig oordeelde er ons Holl. Lelie abonné's op te trakteeren.

Caprice gaf iets ten beste tegen 'degelijkheid' en ik heb het onderwerp degelijkheid tamelijk wel laten rusten. Het woord degelijkheid lijkt mij trouwens tè vaag, om er over te redeneeren; alleen schijnt het mij toe, dat Caprice het eenigzins verward heeft met 'vervelend'. Vervolgens ís het mij niet recht duidelijk, waarom iemand degelijk moet zijn, om van zuurkool met spek te houden. Dat is iets, dat niet met karakter, maar meer met de maag in betrekking staat.

28 October 1906.
EEN ABONNÉE.

Tooneel-Indrukken van Johan Schmidt. *Schrijver van Verschoppeling, Van 't Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.*

Ambulant. *Nachten IV.*

Daar bivouakeerden we ten tweede male in het dauw-natte gras. De zwart grijze tent, stak droef in de heldere mat-lichtende lucht. Om ons heen de lage landen, vlak, met einders, alwaar silhouet opstaken hoeven, boomen en molentjes als in kartelenden rand, scherp teekenend, achter meren walmende dauw. We stonden te huiveren in de vochtige uitwaseming om onze voeten. Of we oplosten, verdwenen lichaamsonderdeelen in de sproeiing van stijgenden nevel, hoog liggend op den grond.

Wachtend tot Vogel klaar was, drentelden de muzikanten heen en terug langs de tentingang. Ik leunde tegen den zijwand, hoorde Jonas gepiqueerd beweren, terwijl ie 'n sigaret opstak. 't Vlammetje begloeide z'n voor-over gebogen gezicht, tot 't uitdoovend naar omlaag viel. Alles zwarter dan zooeven. De mannelijven bewogen in de luciditeit van den hemelkoepel. De stramme violist, bekritiseerde Otto's kapaciteiten - zei dat-ie z'n bas te véél liet meê doen en te weinig met z'n strijkstok deê. De bassist scheen er niet bij, tenminste geen repliek koeterwaalde. De pistonist hoestte, vroeg: Hou jij van Bols - oûwe?...

- Noú, gretigde de stramme - maar dan ònversneje! en èchte....

- 'k Wou dà 'k 'r eentje had....

- Ja jij woû.... zèg, hoe ik ze drink? Eerst ruik ik ze - neem dan 'n slok en laat ze dan door m'n mond spoelen... Dàn mot je ze pas na-binnen slikken - maar ineens...

Hij lispelde, proefde.

Jonas stond omhoog te zien, ik zag 't aan de lijn van z'n profiel.

'r Stapten mannen nader.

't Waren Otto en Vogel.

't Gezelschap werd gecompleteerd.

- Wie hebben we daar, schertste Vogel.

- Ik...

- Ik... Jonas... en de muziek. Die oûwe begon weer te transponieren, Otto. Hij moest je strijkstok hebben. Je verstaat je vak niet, zei-die. Je gaat veel-ste-veel met je bas te keer - compris?

- Hihihi - grinnikte Otto - Machen sie spatz?....

- Ik... née waarde... daar ben 'k veel te degelik voor... nou zijn we en petit comité? Je kan niemand fatsoenlik onderscheiden... Je ziet geen gezichten... allo, graaf de Saint-Germain... waar zit ie?

Ik begreep dat-ie op mij doelde - omdat 'k naast de ‘graaf’ de hoofdrol vervulde.

- Presènt, luutnant!

- Ah... daar hebben-we Jochem Pezel...

- Zijn al de edellieden 'r? onderzocht Vogel.

- Voor zoover ik zien kan - geloof ik wel, antwoordde ik.

- Als ik niet zóó 'n ouwe kérel was, most ik ook nog 's op de planken, kwam de stramme bij-sukkelen.

- Oor ém... er woll sein entrée machen.

- Door de planken gaat ie heen, man, zei de pistonist droog. Hij trapt 't voetlicht kort en klein.

- Vooral bij òns... waar de planken onder je voeten hobbelen. Doodsangst sta je uit, òf je niet door de kieren glijdt. 'k Spring gedurig haasie-over over de naden...

- Ik denk al, meneer Jonas... wat huppelt u altijd... 'k dacht eerst dat u slap in je knieën was... of splinters... in je...

- Nee waarde heer... dàn zou 'k die ouwe boksstelten van jou moeten hebben... C'est à dire als 't nog stelten waren die bij 'n bok dienst konden doen.

- Hoor 's... snoof Vogel z'n kleine handjes wrijvend... met jelui annecdoten schieten we niet op... niks... niks...

- Dat zeg ik ook, beaamde ik.

- We moete thuis zien te kome...

- Zag 'k 't maar...

- Ich auch...

- We moeten die ouwe moor maar meê op sleeptouw nemen, want ik zie 'r niks anders in... dan dat we loopen...

- Dat weten we nou allang Vogel. Laten we dan maar meteen opkrassen en 'r 'n stevige gang inzetten.

We zeiden dat Jonas recht had en al dadelik volgden we hem.

De eerste tien minuten klakten we voorwaarts, opgeruimd zingend, nu we niet weer in het dorp hoefden verblijven of de nacht kuierend doorbrengen. Uit volle borst knapten de toonen in de stilte - en op prettig marschtempo trokken we langs 't kronkelende pad.

- Oppassen, dat we niet in een sloot terecht komen...

- Hindert niet, de stramme, misschien drijven we dan nog naar Groot-Mokum... ik kan al haast niet meer... Jullie draven, is me dat loopen...

- Die wil voor oud-militair doorgaan, grolde Vogel... Nee, mannetje...

- Nou als ik 't zeggen - mag, - hijgde Jonas... we moesten 't maar 'n beetje zachter aandoen... Ik moet maar steeds m'n koffertje meesjouwen... Meteen sjorde ie z'n bagage naar links.

Welgemoed bleven we nog 'n eindje in de pas, maar ik voelde dat 'k zou achterblijven als we zóó duchtig de beenen uitsloegen...

> ... Beproefd met verstand..
> Beproefd met verstand...
> Ik zeg heb jij daarvoor geen zorg,....
> Daar sta ik met mijn hoofd voor bòrg!'...

zongen ze in koor... Toen de stemmen heeschig oversloegen, verminderde de animo, en floten nog enkelen losse wijsjes. De krachtig trappende voetneêrzetting, werd al sleepender... Was 't clubje eerst in twee rijen achter-elkaar aangemarscheerd - langzamerhand verstrooiden ze zich, zoodat de meest-vermoeiden achteraan

sukkelden. De stramme, Otto met z'n bas over z'n schouder en ìk maakten de achterhoede uit... Vooraan de pistonist, grijs-schuimig in de dauw weggedoken. Vogel en Jonas verbleekend daar-achter, telkens verduidelikt als ze iet-of-wat langzamer gingen.

De kiezel knarste onder de zolen opgeschopt door schuivel-schrapende voet-punten...

Jonas trachtte de gang er in houden:

> Hieër-loop-ik-dóór-de-gànsche-stad,
> Ik bèn waârachtig moê en mât
> Waarachtig' moê en mât!...

- Nou, zeurde Vogel.. neem me niet kwalik Jonas, maar als je zoo môe bent.. zou 'k ons ook maar niet bèk-af maken, door zulke moppies.....

Jonas lachte, lachte gewild, zonder reden... 't Klonk geforceerd. Of ze héén-fladderden als ijle stof, losten z'n lachscheuten in den nacht op. Vreemd, rondom die op-gistende plassen, waarin vormen dwaalden, vormen van huizen, van stulpen, van hooiklampen. Ik wist niet meer geregeld voort te komen, hinkte naast de stramme voort, die tegen me aan bonsde. Otto ging zwijgend, steeds dieper voorover buigend onder de zwaarte zijner bas.

Harkend slijferde 't troepje. Achter de sjokkers aan-springend, kon ik de bukkende, deinende lijven gade-slaan. Struikelend vielen ze bijna voor me uit. Iedere tien minuten werd de voortgang onregelmatiger. 't Ongelijke gehobbel van Jonas en Vogel maakte me totaal òp. M'n teenen staken en heel de priemende prikkeling in m'n voeten deed de last van m'n lichaam nog ondrageliker worden. We smakten bij iedere stap - hotsten dan tegen elkaar op, Otto, de stramme en ik. We klaagden niet, zuchtten soms als

onze voeten te geweldig tegen kei-brokken stootten. Jonas floot weer z'n deuntje, slingerde z'n koffertje van de eene in de andere hand. De pistonist was nu ook bij hen gekomen.

- 'k Heb zoo'n dorst, 'k wou dat 'k 'n happie had, zei-die.
- Honger heb ik...
- Ik ook!
- Eveneens....
- 'r Is hier niks te krijgen, plaagde Vogel.... 't Kan mij ook niet schelen. Ik eet toch niet 's avons.... Als 'k weer directeur wordt.... wordt 'k 'r een als mijn directie.... Die speelt op gehuchten waar niemand woont...
- Wie neemt nou zoo'n griebus, minachtte Jonas... Je suis monsieur le directeur... bòn... très bon..... ach, àch, als je gesjogten bent..... 'k Kan bijna niet verder....

Slif-slaf-ràh.... rrr.. hrà.. plòf....

- Kan jij 't nog stellen?.... stijve!?...
- Gaat nog al.... Als ik bezwijk zal ik je 'n rouwbriefie sture..... of ga jij soms eerst 't hoekie om?.. Vogel!
- 'k Denk 't wel.... Als jij bij ons blijft hou 'k 't geen dag meer uit....
- De heere zij gedankt....
-... Was.... was... ist man freudig... Ich fasse nicht wie màn krappies machen kan..... Ich bìn krank.....
- Nou jij hoeft toch niet te lachen... gromde de stramme... je begrijpt dat wij veel plezier hebben - ik làch me in drieën van blijdschap dat ik op m'n oûwe leeftijd nog uren in de nacht naar huis mag strompelen... Hoe laat zijn we in P.?
- Nog 'n goed half uurtje geloof 'k...
- 't Zal tijd worden, schreeuwde Jonas, in-eens razend. 'k Verga van dorst en vermoeienis. 't Loopt naar de acht-en-veertig uur dat we op de been zijn... 't Is goed dat 't damespersoneel bij de directie *hoort* - anders konden ze ook nog meêtippelen...
- Nou gooi onze geachte collega niet weg... die aan boord van 't schip blijft slapen, en aardappeltjes schilt en boontjes dopt... net als jou neef.

Dat laatste tot de stramme.

- Zal me 'n zorg wezen... laat 'm doppen tot ie 'n lood weegt...
- Ich kàn mein pàs nicht mehr halten... t ting is tzóó schwer... Ik ben erreg beniefd nach mein frou... ach... mein kod... tie ist entsetzlich... Die alleve tàge... 't is me wàt!... was quält mich meine bas...
- Laten we maar gearmd gaan loopen, stelde Jonas voor, dan steunen we elkaar tenminste Théatre Français op sloffen..... wat 'n armôe...
- Ik kan niet meer, jammerde ik.

'k Bleef staan, 't been optrekkend dat 't meest pijnde. Ze bleven wachten, leunden tegen boomstammen, Jonas zette zich op z'n koffertje.

- Zijn jullie nou loopers, theatraalde Vogel... zoo'n jonge jongen als jij moest uren, dagen kunnen marcheeren. In dienst zouë ze 't je wel anders leeren... jij wordt vast niet oud.
- Ha-ha-ha, schaterde Jonas.
- Je gunt 'm aardig wat, foeterde de pistonist... Kom, laten we afmaken... In P. kunnen we om vier uur de boot van den Helder nemen.

- Ja, da's 'n ideê... triomfeerden we.
- Maar we zijn veel te vroeg in P. Had 'k maar 'n happie... Ouwe Bols...
- En ik..., de stramme.
- Nou eentje zou 'k ook wel luste...
- Foei Vogel... zoo jong nog, en nou uit de glaasjes snoepen, grappigde Jonas.
- 'k Geloof dat jelui altijd jenever moeten.
- O God... daar heb je de geheel-onthouwers-propagandist weer. Daarom ben jij zeker zoo sterk... omdat je geen borrel drinkt...
- Och stiekum... stiekum, sarde de pistonist... Ik ken die zoete pemelaars... In 'n hoekie drinken ze zich zat...
- Nee, dat is niet waar, verdedigde Vogel mij. Ik ken 'm langer dan jij, maar nooit wat... we hebben wat 'n pret met 'm gehad in 't Park... elke dag socialistische en geheelonthouders-propaganda... Hij met Sam... en wat hebben we 'm genomen... och, och - och wat 'n medelije had ik met 'm...
- Met mij... heb jij maar geen medelije.
- Maak je maar niet driftig - anders kan je heelendal geen stap doen en moeten we tot de wereld vergaat op je wachten.

Ja, kereltje - ze nemen je 'r leelik tusschen... Je kan 'r niet meer uitkomme op langer laatst...

- 't Mankeert je hier... Vogel... dat jelui te stom waren om voor de duvel te dansen is zeker... jenever hoofden hebben allemaal verweekte hersenen. Dáárom maakte je 'r pretjes over... en om dat jelui wel heel goed wisten, dat ik gelijk had. Met 'n

mop wouen ze 'r overheen praten... nou... òns ken òns... Ik weet precies wie de meeste schik met me hadden en wat ze door hun drinkerij hadden uitgericht... Ja, die hadden de meeste praatjes... net als u - tot den pistonist. -

Dreigend kwam ie op me af.

- Zeg me dat nog 's... Wou jij kwibus zeggen dat ik m'n huisgezin ongelukkig heb gemaakt.

De anderen kwamen tusschen ons. Ze voorzagen strijd.... Wee, laat me gaan... zal 'k m's leeren, waar je spieren sterker van worden, van jenever of van koek....

- Misschien zou je je nog wel 's vergissen. - -

- Friede... Friede... wollen sie mit tie hande.... redenieren.... nein, das ist nicht koed....

- Koed... koed.... 'k zal 'm op z'n

- Ach.... hou nou òp, driftigde Jonas.

't Was uit.

Ze draaiden nog wat om elkaar heen... Jonas greep de handvatten van z'n koffertje - kommandeerde: Màrsch!!!....

Een voor een kwamen we 'm na. Ik 't laatst, trappend op Otto's hielen, die z'n bas op schouder in evenwicht schommelde.

- Had ik maar 'n taaie, sarde de pistonist....

- Hou je zooveel van taai, vroeg Jonas. Wees maar zoet hoor... In P. zal 'k, als 'k 'n bakker open zie, 'n taai-taai voor je koopen....

- Kerel wat ben je leuk...

- 'k Heb pijn in m'n maag van de honger,.....

- Ich bin ach soo mat!... Soo mühe.

- Twee dagen aan één stuk, wie heeft 't ook gehoord.... zonder eten of drinken.... 'n brok brood... en 'n pot bier....

- Nou de drank was 'r goed meneer Vogel... begon de pistonist weer... 'k Zal 'r meê gestraft worden.....

- Als jelui nou blijve kakelen, brenge we 't beslist niet verder, bitste de stramme.....

We kraakten over 't grind, dàn sjokten we over 'n stuk bestrating, met heele stroken zandigen weg daartusschen. 't Paardenspoor holde in 't midden, zoodat we achterelkaar de smalle zijreep beliepen....

We strompelden.

- Hoe ver is 't nog.

- Daarlik kommen we aan boomen..... dan schieten we op.....

Ploffend kwakten de voeten, log.

O ik weet 't nog goed. Ik kroop bijna. Ik schreide... kinderachtig. Uitputting, pijn, honger en dorst doen niet bizonder weldadig aan. Stellig besloot 'k, voor goed 't tooneel in de steek te laten. M'n plannen moesten dan maar onuitgevoerd blijven.... Plannen... hallucinaties.... Dien nacht had ik geen plannen, geen hoop meer. Als 'k 'r zelfs aan dacht, werd 'k nog ellendiger. Afschrik joeg me wat fut in de beenen.. Vlugger zette ik dan 'n eindje door.....

'k Dacht niets... voelde niets ten leste... 'k Zag 't anderen aan dat ze waren als ik. Je baggert, plompt, denkeloos, willoos, apatisch.

Hòs-klòs... hòs-klòs!!! -

'n Hond sloeg aan... waf... wrrròèf!...

- Koest...

... Rrrròèf...

- We zijn gelukkig aan de boomen, zei Jonas opeens.

Niemand had 't gemerkt.

Eenstemmig klonk 'n vreugderoep.

De boomen.

Nu waren we te P.

- Hoe laat, vroeg een.

- Twee uur, half drie... of zoo.

- En vier uur komt pas de boot langs... Waar moeten we ons opbergen al die tijd!... angstigde de stramme....

- Zullen we zien... repliceerde Jonas - helder op - de moed erin houën....

Otto sukkelde in de verte. 't Bas-gevaarte zwartte drakig. De eerste huizenrijen naderden we. Naast elkaar ploeterden we armpje door, schouder aan schouder. Dat gaf.

- Had ik ooit kunnen denken dat ik op mijn leeftijd nog zoo laat in den nacht zou loopen vrijen!

't Is me 'n rare gewaarwording 'n màn an je arm... Da's me nog nooit gebeurd...

- Ik krijg weer courage, bij zooveel geliefden...

- Wáár zóóó de lièfde viel...

- Val niet... ik kom niet meer op als ik lig.

- Laten we toch even op Otto wachten... De arme kerel.

We deden 't.

In-een-gekromd kwam-ie aan-schuifelen - de bas boven z'n hoofd topzwaar, moeitevol in balans houdend.

- Kom hier. Ik neem-je bas, sjoviaalde Jonas. Tot mij, jij neemt dan m'n koffertje... Geef hier... Otto...

- Nein... nein, verweerde Otto zich... nein, nein pass is 't mein.
- Kom nou... 'k laat 't gedierte niet vallen.
- Nein... ist tie defect... sol ich das auf mein nimmen...
't Is mein prootwinning... ich toe es nicht.
- Moet jij weten - eigen wijs...
- Ach nein... danke sehr... sie sind sehr... ach nein... bitte... bitte...
Jonas wilde 'm toch zijn instrument afnemen - maar hij werd kwaadaardig.
Néín, snauwde-ie...
Noh... zooals je wilt.
- Was du wìllst is sehr koed... danke schön... aber ich darf niett... ihm...
- C'est 'n autre chose...
- Je kunt niet tusschen ons in dan, Otto, waarschuwde de pistonist.
- Danke schön...
- Haak in jongen...

Jonas bood aan beide kanten den arm, we sloten aan, toen de voorstraatjes door. De glans der maan lichtte over 't stadje. Diep schoot schijn wakken in de straten, schitterde glooiend langs punten op daken. We luisterden naar de klakkende echo der neêr kletsende schoenen. In sommige venstergordijntjes vervloeide rozig de afstraling van een schaarsch-brandend lampe-vlammetje. We trokken over 'n pleintje, drongen op goed geluk 'n nauwe gang in, niet wetend waar we zouden terecht komen. Nog meer straten gingen we in-en-uit, tot we stuitten op de rails der tram-lijn.

- Hierlangs, inviteerde Jonas,... dàn gaan we in de goederenloos van den tram 'n plaatsje zoeken, tot de boot komt.

Hij ging voor.

Doch toen we er waren, bleek alles natuurlik gesloten. Wat nu te doen!... We beraadslaagden niet. Teleurgesteld lieten we ons op de blauwe treden der stoep zakken. Verhit als we waren, kwamen we daar tot bekoeling. Heel gauw verdrong de koude der steen de warmte en hunkerden we huiverend. Liepen we heen en weer, trappelden, klopten we, struikelden we dra naar de steenen treden terug, wijl we niet meer staande konde blijven.

- Hoor 's, appelleerde de pistonist - we kunnen hier onmogelik onze matjes uitrollen.. we moeten ergens anders zien te komme.....
- Ik weet wel wat, sloeg ik voor, als we 's naar 't politie-bureau gingen en daar vroegen of we 'n poosje mogen zitten.... hebbe we op z'n minst onderdak.
- Uitstekend.
- Goed....
- Ich bei die politzei....
- Allo, mannen.... kameraden, riep Jonas pathetisch.... Niets rest ons meer.... De nacht is weldra om... begeven we ons op weg. 't Uur der vergelding slaat...
- Sloeg 't maar vier; dan kwam de boot.
- Zwijg ellendige violendief.... ouwe looper... Op mannen veroveren we in naam onzer geliefden de burcht der smerissen... Voorwaarts.
- Wat zeg jij van je geliefde... oude Vogel.
- Oud!... Ik ben niet oud... Omdat jij op 'n stokkie huppelt... ben ik niet oud... Mijn hart klopt nog warm...
- Ich wolte das ich das auch sagen könte... ich bin kalt im herz und... wie heisz das...

- Niere bedoel je...
- Tjà... Koed... meinier...
- Naar de vesting, bulderde Jonas.
- Schreeuw zooniet, anders mag je 'r niet eens in...

Vogel was in P. bekend, wist alzoo 't. bureau, dat dicht bij was...

Hij er-in.

De gezellige behaaglikheid van licht en warmte drong naar buiten, terwijl hij de deur opende.

Al dadelik stapte 'n norsch beamte op 'm toe.

- Wat blieft u...
- Ja... ja... 'k kom met 'n raar verzoek... we zijn komedianten en moesten... we konden geen onderdak vinden hier naar toe kuieren, om tegen vieren met de boot naar Amsterdam te gaan... maar 't is nog te vroeg... zouden... we... als u asjeblieft zoo beleefd wil zijn... hier 'n beetje mogen zitten...
- Neen...
- We zijn met z'n...
- Al was u met z'n tweeën... ik doe 't niet... ik mag niet...
- Mag u niet...
- Jonas 'r op af.
- Dat is onmenschelik mener, zei-die.
- Best mogelik...
- 't Is 'n schandaal...
- Ja, als u grof wordt... en u beleedigt de polisie... kon 't wel gebeuren dat 'k u hier hield.
- Wat zeg je me daarvan.

Nu de pistonist naar binnen... de stramme... Lawaaiend beweerden ze dat 't bar was.

- Weet je wat, stelde de politie-man voor... ik wil jelui gerust 'n plaatsie geven, maar dan in 't arestanten-hok. Hier mag 'k niemand toelaten. Als jullie in 't arrestanten-hok wil, is 't mij goed... maar dat mag 'k zoo niet doen... 'r Zit niets beters op dan dat u iets uitvoert - dan zal 'k jelui inrekenen.

- Burengerucht.

- Da's uw zaak.

Behoorlik beduidde hij ons heen te gaan, de deur toe-duwend.

We begrepen.

Hevig protesteerend klauterden we in de deur sponning, 'r uitgeperst door de achter ons sluitende denr.

Vergadering voor 't politiebureau.

Wat te doen.

Ingerekend te worden, voor 't gerecht te moeten komen, gestraft, wat dus beteekent opgeborgen, maar dan op 'n tijd dat we 't gevang niet direct noodig hadden.

't Was vreeselik met geen mogelikheid in 't bureau te mogen.

- Ze willen ons niet eens hebben.

- Had 'k maar de heele gemeente bijelkaar geschreeuwd...

- Wil je dan zoo graag in 't hok, Jonas?

- Nee.... dat niet.... impitoyable.... als fatsoenlik man niet ééns... 't is impitoyable...

- In 't hok is 't nog kouër dan op straat bedacht de pistonist. Even zagen we elkaar aan. 'n Ratelende lachbrulling werd door de muren van 't bureau weerkaatst. Gekringd stonden we te schokken met open monden. Onophoudelik gilschreeuwden we de vermakelike droefenis uit. Snerpend, gorgelend, gichelend rumoerden we. Eindelik rukte de agent de deur open, barschte: En nou alla voort... gauw... anders zal 'k jelui voorgoed...

Jonas naar voren tredend, antwoordde uit de hoogte: Hoor eens agent... Uw beleedigende toon verdraag ik niet, verstaat u dàt!... Ik zal lachen... wat verbeeldt u zich...

Vorstelik keerde hij naar ons.

Toch retireerden we wijselik - voorzichtigheid blijft altijd aanbevolen. Je kunt nooit weten.

- 'k Ga 'n drama gieten, verkondigde de stramme. De wraak van een politie-agent, of mal geboren gaat nooit over, zal 't heeten. Morgen begin ik 'r an als m'n vrouw heet water heeft...

Intusschen verstrooiden we ons, zochten we, voor woningen groepten we, fixeerend de deur, de ramen beloerend. Speurend nu bleven we in de stomme straten hufteren - zwetsend, verbitterd fulmineerend.

- Willen we hier vragen... 'n bakker? wees de pistonist.

- Ja... ja... ja...

Hij klopte...

Binnen hoorden we deeg bewerken. 't Doffe gepof in de trog deed ons blij-veronderstellend elkaar aanzien. Daar wonen menschen. We kregen hoop.

- Waar licht is - is simge...*)

- Nein... nein.... wenn tie pakker jou hört kortsweilen... tan ist miss.

- Ach die stramme ook altijd, beet de pistonist, plechtig voor de deur der bakkerij wachtend. Geen beweging binnen. 't Deeg bonsde dreunend.

*) Leven.

In de doodsche straat aan één kant koel beschenen smachten we. Op onze gezichten priegelde de bleeke grauwing van reeds komenden dag. In de roerloos droefschaarsche troebel-gore sluimer-breking hunkerden we, bibberend van kou. Nog blonk 't sidderende maan-opaal. Verlaten, maakten die stomme huizen schuw. Verlangend treuzelden we om en om. In elkaar hingen we. De stramme was naast Otto op 'n stoep gaan zitten, de bas tusschen hen in. Kordater sloeg de pistonist z'n vuist, dof knalden de slagen terug - net of de huis-wanden beklakt werden, zoo was 't!

- Wie... is daar...
- Doet u even open...
- Zeg 't zoo maar...
- Och... we wachten op de nachtboot, kunnen we hier 'n poosie bij de oven zitten?
- 'k Zou je danken... 'k Kan 't niet doen.... geen gelegenheid.
- We brabbelden wat, vroegen smeekend tegelijk, maar de man verzekerde dat 't niet kon, waarna we weer 't eentonige deeg-geklop hoorden...

Te verzwakt om onze verontwaardiging te uiten, bewogen we ons inspannend. We liepen naast-òp elkaar te botsen, soms wrevelig of afgeduwd door één die nog besef van z'n teenen had. Jonas begon onrustig beide armen te bewegen, stak ze uit naar 'n plank, boven 'n kelder gespijkerd. *Water en vuur*-huis lazen we. 'n Ontdekking. Belangstellend besuften we 't onderschrift. *Klompen steeds vooradig. Kersousémangele en Schoensmeer. Ook wordt hier mangelgoet aangenome en boschappe enz.*

- Hierop an... De vent zal zoo opemake... verklaarde Vogel.
- Ik kan niet meer staan - fluisterde ik brommend.
- Mot je gaan liggen, raadde Jonas. Dit zal ons toevlucht voor onbehuisden zijn...

Tezamen 't trapje af naar den kelder... toen eenstemmig gebombardeer op de luiken van deur en venstertje. Veerkrachtig beukten we. 'n Raam werd opengeschoven, vlak tegenover ons en 'n vrouw in 'r nachtjak

blerde:... Hè... nog nacht... slampampers...

- Wat zijn, slaap-kreunde 'n man.

- Visschers zeker of zoo ies...

De man keek ook, schoof 't venster even daarna nêer. We werden opengedaan.

- Wèl - wèl... ben 'k nòg niet vroeg genog bij de hand, mopperde 'n oud mannetje...

- Zal 'k je zegge...

- We hadde. -

- 't Is.

Nou niet allemaal tegelijk, beval Vogel militairement... Een voor een en de rest aan troepies... We moete naar Amsterdam met de boot die strak komt, en nou woue we 'n kop koffie hebben...

- Da's bestig... kom 'r maar in. 'k Zal de lamp opsteke. 't Vuur is al angelege... 't Is koud manne... O... 'k Zie 't al, straatkunstemakers... of muzekante...

- Dank je... goedigde Vogel.

- Sehr schön... Das streelen*) ist mir besser... viel besser dan in 't orkest bei solch einer direcsion...

De lamp vroolikte gelig-brandend boven de toonbank. Breed schuinde 't van onder de trap. Op de bank bij 't fornuis drongen we worstelend om 'n plaats. Heerlik gleed de warmte langs ons, vloeide door 't prikkelkoude vleesch. We monsterden op - onze gebroken levensmoed ontdooide. - De slappe leden sloegen we nu weer kloek uit, de warmte sterkte.

- Wie is daâr?... Gerret?...

De water en vuur-baas slofte naar 't gangetje, achter de toonbank.

- Kom maar effies beneje, vrouw. 'r Zayne 'n stuk of wat straatkunstemakers, die 'n bak koffie wille... Kàn dat?

- 'k Kom zoô!...

- Gauw dan, want ze motte mit de boot meê. Bij ons kwam ie nieuwsgierig onze plunje taxeerend. Wij genoten...

- 'k Begraijp me zukke mènsche niet, amikaalde-ie... 'k zou 't 'm niet lappe... 't Is me toch 'n brood-winning, straatkunstemakers... zayn sullie, hij doelde op Vogel, Jonas en mij die geen instrumenten hadden - sayn jullie akkerebaâte...

- Ja - ernstigde Jonas... hier in m'n koffertje zit ons kleedje en 't decoratief...

- Wou 'k al zegge hoe is 't mogelik... As 't 'n beetje later op de dag was zou 'k jullie vraage 'n paar toertjes te maake... 'k Mag 't graag zien... 't Is jammer dat jullie met de boot meê-motte...

Monnikendam 8-06.

Arm Vlindertje.

'T bal is in dollen gang. Feestelijk verlicht en met bloemen versierd zijn de zalen en op den gladden parketvloer glijden de dansende paren rond. 't Meerendeel der heeren bestaat uit zeeofficieren en 't donker van hunne uniformen doet de lichte japonnetjes der jonge meisjes nog beter uitkomen.

In eenen hoek der balzaal, vanwaar men het dansgewoel goed kan overzien, staat hij geduldig te wachten, op den volgenden dans dien hij met haar heeft besproken.

*) Streelen, straatmuziek.

Met haar, zijn meisje, zijn eigen lief meisje. Nog niet voor de wereld zijn ze geëngageerd, ook heeft hij haar nog nimmer van liefde gesproken, maar toch noemt hij haar (zij) in gedachten zijn meisje, want, dat voelt hij, van niemand zal hij ooit zooveel kunnen houden, als nu van haar.

Kijk, daar komt ze voorbij - hare wangen zijn door het dansen wat donkerder gekleurd dan gewoonlijk, hare oogen schitteren en vriendelijk lachend zegt ze iets tegen haren cavalier. In 't donkerblonde haar rust eene zacht-rose camelia - 't witte golvende kleedje omgeeft haar als eene wolk. - Even ontmoetten hare oogen de zijne, dan is ze voorbij.

Hoe zal hij die verschijning noemen... een vlindertje..., juist een vlindertje, dat hij in zijne armen door 't leven zou willen dragen om haar, zoo mogelijk, te behoeden voor alle aardsche droefheid en zorgen.

Een bloempje is ze, dat op een zonnigen zomerdag de tuin versiert, doch dat het kopje laat hangen bij herfstvlagen. Ze schijnt te genieten, dezen avond, hier in de balzaal, omringd door bloemen, licht en vroolijkheid schijnt ze op haren plaats te zijn. Mag hij haar vragen zijn vrouw te worden, mag hij van dit bloemetje vergen, dat hij haar zonnig leventje verwisselt voor het moeilijke, strijdvolle bestaan, dat eene zeemans-vrouw heeft!

Weer zweeft ze hem voorbij, dezelfde liefelijke, teere verschijning van zoo even en 't wordt hem bang te moede...

Maar begrijpt hij dan niet, dat het stralende, zonnige in hare verschijning slechts door zijne tegenwoordigheid is opgewekt? Dat het dansen dezen avond zoo heerlijk is, omdat ze van dien eenen dans zoo veel, zoo heel veel verwacht! Dat haar glimlach van zoo even slechts hem gold! Ach, voelt hij dat niet?

De volgende dans begint. Reeds glijden zij samen door de ruime zaal, doch trekken zich weldra terug in een afgelegen hoekje, waar zij onbespied, rustig kunnen praten.

‘Dus dit is de laatste maal, dat u hier danst door uw vertrek?’ vraagt ze langzaam

en legt onwillekeurig den nadruk op het woordje ‘laatste’.

‘De laatste maal’ is zijn moedeloos antwoord, ‘overmorgen moet ik te Nieuwediep zijn, en dan moeten we ons vaderland en allen, die ons dierbaar zijn, vaarwel zeggen voor drie, lange jaren.’ Hij kijkt haar diep in de blauwe oogen en buigt zich even voorover, als wilde hij antwoord op die vele vragen, die hem verontrusten.

‘Neen’ klinkt het hem tegen, ‘ge moogt dat bloemetje niet in zooveel moeite en zorgen brengen; ge wildet haar immers voorstellen, per brief nader kennis te maken om dan na eenige maanden, als gij reeds lang vertrokken zijt, het engagement publiek te maken. Neen, neen, dat moogt ge niet. Zwijg, om harentwil.’

Maar, 't zijn niet die heldere, blauwe oogen, die hem zoo vol vertrouwen en verwachting aanblikken, welke hem dit antwoord geven. 't Is zijn eigen, goed hart, dat hem nu echter op een dwaalspoor brengt...

De volgende dans wordt gespeeld en met beleefde buiging biedt een jongmensch, dat hij niet kent, haar zijnen arm en geleidt haar naar de zaal.

Dans voort, mooi, teer bloemetje, dans voort, hier zijt gij immers op uwen plaats. Dansende zult ge immers door 't leven gaan?

Grauwe, sombere wolken, door den fellen westewind opgezweept, vliegen door 't luchtruim schuimend en bruisend, torenhoog hare golven verheffend en ze met donderend geweld op het strand neerploffend, gelijkt de zee een roofdier, dat zijne buit zal bemeesteren tot elken prijs.

Groepjes visschers en visschersvrouwen staan aan 't strand, angstig turend of er ook reeds een der pinken aankomt.

Zien ze dat tengere meisjes-figuurtje niet, dat daar, waar de zee het woestste is, vlak aan den zeerand naar de kokende baren tuurt? Waarom waarschuwen zij haar niet, dat het daar bepaald gevaarlijk is. Eenige meters achter haar vormt zich immers een kreek, die al breeder en dieper wordt en die zich in korten tijd zal vereenigen met de zee? En is 't eenmaal zoo ver, dan beuken groote golven binnen weinige oogenblikken de plek, waar nu het meisje staat.

Waarom waarschuwen die visschers haar niet? Och, ze hebben immers wel wat anders te doen? Waarschijnlijk hebben ze dat alleenstaande meisje niet eens opgelet.

Eenigszins voorover gebogen, kijkt ze naar de golven. Marmerbleek is haar strak gezichtje, slechts de blauwe oogen fonkelen, doch met een onheilspellend vuur. Daar staat ze voor hare vijanden, die hem aan haar heeft ontroofd en die nu een triomfantelijk liefde-lied zingt - geen lied is het van teedere, zachte vrouwenliefde - 't is een doodende hartstocht, die daarin klinkt.

‘Ik haat je’, zeggen die strakke, blauwe oogen, ‘ik haat je, omdat je hem aan mij hebt ontstolen. Als we samen zaten te praten, dan drong jij je tusschen ons; in je mooiste kleed verscheen je dan, met zacht krabbelende golfjes mat verlicht door de ondergaande zon, klagend en verlangend, weemoedig verlangend, ruischend. Zoo heb je hem gelokt, meegetroond, vooruit genietend van de zegepraal die je wachtte.’ Ach, en even wordt de uitdrukking in hare oogen zachter, ‘waarom heeft hij niet mij gekozen, wat heeft hem toch bewogen, gisteren te zwijgen. Wat, wat toch is de reden?’

Wanhopig vragend dwalen de blauwe oogen rond en vestigen zich dan, weer met een harde uitdrukking, vol haat op de zee.

De zee was het, die hem tegen hield, die mooie, verleidelijke en toch zoo innig valsche zee. De kreek heeft zich vereenigd met de zee en de grond, waarop zij staat, wordt onheilspellend vochtig. Ziet niemand der visschers dit.

Neen, allen kijken naar eene boot, die reeds vrij dicht bij 't strand is, maar op dit oogenblik gevaar loopt, te pletter geslagen te worden tegen de zeewering, die ver in zee is uitgebouwd. Ademloos kijkt de menigte toe. Gelukkig, het gevaarlijke punt is voorbij en eene juichkreet gaat op onder de visschers.

Hooger en hooger zweept de zee hare golven op, razend, omdat die eene prooi haar ontkwam. Met schuim bespat en bedekt ze het tengere meisjes-figuurtje. De wind, haar machtige bondgenoot, fluit gierend over 't strand. 't Is noodweer.

Woest komt weer eene golf aanrollen, 't is, alsof het geheele strand zal verzwolgen worden... Ver voorbij de plaats, waar zooeven het eenzame meisje stond, golft het water over het zand en het terugvlietend water voert met zich dat vermetele menschenkind, dat de zee had durven tarten.

En voor haar prooi ééne hulpkreet heeft kunnen slaken, smakt zij haar tegen de steenen zeewering.

En thuis wacht een brief op 't meisje. Zijne liefde bleek sterker, dan wat hij voor zijne plicht had gehouden en 't geen hij haar dien vorigen avond had willen zeggen, dat schrijft hij haar nu.

W.C.M.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particu-**

lieren weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Den heer en mevrouw L.H. zeg ik hierbij vriendelijk dank voor hun briefkaart, naar aanleiding van de Boekbeschouwing in No. 16 (17 Oct.) van de Holl: Lelie.

Coba Dekker. - Voor U ontving ik, behalve het ingezonden stuk van mevrouw van Meurs-Giese, nog een briefkaart van Lotos, waaruit ik het op Uw vers betrekking hebbende gaarne woordelijk overneem hier:

Zoudt u uit mijn naam aan Coba Dekker mijn sympathie willen betuigen voor haar mooi vers 'Broederliefde'.? Ik weet haar adres niet, anders deed ik 't zelf.

Adé. - Ik had U juist geantwoord in de vorige Lelie, toen ik Uw brief ontving van 17 Nov. jl, en nu wil ik U daarop vooral om één bepaalde reden dadelijk antwoorden, namelijk om dat zinnetje, nadat gij mij zooveel van U-zelf en Uw gezondheid verteld hebt: 'Maar ik vergeet, dat U misschien denkt, wat kan mij dat schelen van zoo'n vreemde'. - Ik zou het werkelijk naar vinden, als gij zooiets ook maar één oogenblik zoudt kunnen denken van mij, want juist met *jonge* menschen, die langdurig ziek zijn, heb ik altijd zoo innig medelijden, en zoo spreek ik dan ook dikwijls met mijn vriendin over Uw toestand, en heb haar alles daarvan verteld. Nog onlangs, toen wij langs het meer hier liepen, en de zon zoo heerlijk scheen over Caux ginds, kwaamt gij mij daarbij in den zin, en beklaagde ik Uw lot jegens haar. - Ik geloof ook, dat ik nog dubbel heb leeren mee-voelen voor zulke toestanden van bedlegerigheid, omdat ik-zelve zoo dikwijls ben ziek geweest, wel eens maandenlang heb moeten liggen. - Daardoor voel ik me nu zoo innig dankbaar voor elken mooien zonnigen dag, waarin ik mag genieten van de natuur, en denk altijd met medelijden aan zieke bekenden, (en gij zijt toch geen vréémde voor mij tengevolge van Uw brieven). - Ik geloof dat gij nog geen abonnée waart, en dus misschien nog niet hebt gelezen daardoor, wat ik vroeger eens in de Lelie schreef, dat ik mijn vriendin het allereerst heb liefgekregen door de grenzenlooze liefde en toewijding, waarmede zij den tijd vond, te midden van een héél druk leven, een tering-patientje op te passen, een jong-meisje, dat zich daardoor geheel en al aan haar had gehecht, en al haar vrijen tijd daardoor in beslag nam. Gij kunt dus wèl begrijpen, dat zij iemand is, bij wie ik met zulke gesprekken over Uw lot een sympathiek gehoor vind. - Ook den vorigen winter in Holland woonde ik van nabij een héél lang en héél geduldig gedragen ziekbed bij, waaraan ik nog zoo

dikwijls terugdenk nu. - Dat vertel ik U om U er mee te bewijzen, dat ik de laatste ben, om onverschillig te blijven voor het leed van een ander, juist in dit opzicht. - Hoe dikwijls ben ik verleden winter niet in die ziekenkamer gekomen, zelve gezond, met een weemoedig gevoel ziende die arme zieke, die daar maar liggen moest, dag in dag uit. - Maar wat U betreft, willen we niet al te hopeloos gestemd zijn, nietwaar? Wat gij schrijft, geeft toch hóóp. Vooral het wat minder afnemen in gewicht. -

Hetgeen gij over dat pension schrijft, deel ik op een andere plaats mede, met gróóten dank voor Uw bereidwilligheid. - De bewuste dame schreef mij juist een briefkaart, dat zij naar Menton wil gaan, doch Uw vriendelijk voorstel wijzigt misschien haar voornemen. - Ofschoon zij mij op de kaart meldt, hoe haar bezwáár tegen Grasse is, dat het niet aan zee is gelegen.

Wij hebben hier in Montreux prachtig weer gehad; de laatste dagen nu en dan wat regen. Maar toch niet om over te klagen. - En de sneeuw ligt 's ochtends zoo prachtig over de bergen, en de bosschen daarop. - Neen, het klimaat hier is niet in één adem te noemen met Holland, dat is zeker. Het *droge* van de kou hier doet zoo weldadig aan.

M.G. - Ik ontving Uw briefkaart in goede orde, en met dank. Het is mij nooit te veel moeite terecht te helpen. Ook niet-abonnées wil ik graag van dienst zijn, wanneer zij de Lelie op eenige wijze in handen krijgen. Bovendien, als Uw zuster abonnée is, beschouw ik U-zelf toch als tot het gezin behoorend. Uw aandacht vestig ik nog op het onderstaande, mij toegezonden door de briefschrijfster uit *Grasse:*

Als die dame, die U naar een eenvoudig pension vroeg, wat meer wil weten, van het pension, waar ik geweest ben, wil ik haar heel graag alle mogelijke inlichtingen geven. Voorloopig wil ik haar wel meededen, dat het een kleine familie is (geen kinderen), Mijnheer Quéhen is missionaris, en werkt veel onder de Katholieke bevolking van Grasse om ze Protestant te maken Mevrouw is een Engelsche. Er wordt aan huis Engelsch en Fransch gesproken. De kamers zijn allerliefst en ruim; het is er zindelijk en gezellig; maar het eten hangt van de keukenmeid af. Elk saison is er een andere Ik trof een Duitsche, die smakelijk kookte. Maar toen ze met Mei wegging, heb ik 5 weken lang van Mevrouw's kookkunst genoten(!) die koken het naarste werk vond, dat er bestaat, en dan nog alles op z'n Engelsch klaar maakte. De milk-puddings waren er altijd goed, ook, als er eens wat gebakken werd, maar al wat gestoofd of gekookt werd, was niet naar mijn smaak. Maar, dat lag ook dááraan, dat ik buiten het saison er was. Van 1 November tol 1 Mei heeft men het er goed. Mevrouw is vroolijk en hartelijk; Mijnheer altijd bereidwillig van met alles te helpen of in de stad allerlei te bestellen, (want 't is een kwartiertje van de winkels af). Er is een ruime badkamer vlak tegenover de 3 slaapkamers; en er zijn in 't geheel maar 3 flinke en 1 klein kamertje voor gasten. De groote kamers komen 8 francs per dag; het kleine kamertje 6,50 francs. De groote kamers komen uit op een ruim balcon en liggen alle op 't Zuiden

Als die dame zin heeft het eens daar te probeeren, zou ik wel zelf even aan Mad^me^ Quéhen willen schrijven, dat ze 't weet; want het is geen gewoon pension. Meest hebben ze Engelsche bekenden gedurende de wintermaanden daar, en ik ben er ook door een Engelsche dame aan gekomen.[*)]

Excelsior. - Ja, als ge achter de schermen kijkt, zooals gij door die geschiedenis van de stukken van Uw vriend nu eens weer hebt kunnen doen, dan ziet ge wel hoeveel

*) Dit was afgedrukt, toen ik Uw brief en stukje ontving. Daarop volgt nog antwoord.

geknoei er achter zit bij dat recenseeren etc Daarom hecht ge er ook nog veel te veel aan soms, wat die of die zegt, of wat in de courant staat, etc. etc. - Ik moet altijd lachen, als ge 't U daarover zoo druk maakt, want het spreekt van-zelf, dat zóó iets niet is te vermijden. - Als iemand onafhankelijk is en zijn eerlijke meening in het publiek zegt, zonder onderscheid des persoons, maakt hij zich natuurlijk een boel vijanden; dat is nu eenmaal niet te vermijden, en, in ons kleine landje, waarin iedereen elkaar kent en bepraat, en van elkaars omstandigheden afweet, wordt zoo iets gewoonlijk een eindeloos zeuren en herkauwen en van onder-af-aan hetzelfde zeggen. Hoe hooger iemand staat, hoe onverschilliger hij dáárvoor wordt. Geloof me, er is maar één richtsnoer voor een *eerlijk* publiek persoon, dat is zijn *eigen geweten.*

Ja, Querido is een ex-diamant-werker. Wel, als hij een verzameling gekken vindt, die plezier hebben hem een jaarlijksche rente toe te leggen, dan kan hij naar hartelust romannetjes schrijven, dat is zeker. Er zijn altijd menschen in de wereld, die gekke dingen doen met hun geld. Dus misschien lukt het wel. - Ik heb Querido, Alberdingk Thijm (van Deijssel) en De Meester indertijd over hun ‘letterkundige lezing’ in Amsterdam 'n klein beetje de

waarheid gezegd (Telegraaf). - Trouwens, dat is maar één keer geweest uit velen.

Uit Uw tweeden brief citeer ik gaarne Uw getuigenis over verpleegster-worden:

Uit dat alles spreekt geen greintje roeping, of tenminste, lie devotie toewijding! Ik weet trouwens zelf heel goed, hoe velen 't als vak alleen doen; 't is geen veronderstelling van mij, ik weet 't zeker. Want ikzelf heb met verscheidene meisjes, die een vak moeten kiezen, gedelibereerd over vrouwenbetrekkingen, en ik weet dat ze, na uitgemaakt te hebben voor de meeste daarvan volstrekt ongeschikt te zijn, besloten met een: 'dan blijft er niets anders over dan verpleegster te worden!' Ik geloof, dat de gróótste helft van de meisjes die dit vak kiezen, zich in 't minst geen voorstelling hebben gemaakt vroeger, van al de plichten die 't voor hen zou meebrengen. Ze hebben zoo'n visioen voor zich van een troostende, lieve, en opgewekte vrouw aan een ziekbed, die de zieke moed inspreekt, enz enz. En met dat visioen voor oogen, besluiten ze hun overdenkingen: ''t is toch een mooi en nobel iets, verpleegster te worden, en ik zal er wel geschikt voor zijn.' Een tijdje geleden was 't een rage om dit werk te kiezen, en 't was ook wezenlijk opmerkelijk, dat 't bijna allen meisjes waren die een pretleventje achter den rug hadden, en die niet erg geschikt schenen voor 't zware verplegingsbaantje. Wat wonder, dat de menschen lachten, en naderhand alleen maar bij 't hooren van 't woord 'verpleegster' al meesmuilden. Ik weet dat dit zòò erg liep, dat sommige ernstige meisjes die werkelijk zin in die betrekking hadden omdat ze meermalen zieken hadden verpleegd en dit werk als vak voor zich wezenlijk geschikt vonden, er haast niet voor durfden uit te komen! Ik kon me wel begrijpen, dat de meesmuilende menschen bij die eerstgenoemde 'blasé van 't uitgaan' meisjes, aan zoo'n plotselingen ommekeer onmogelijk konden gelooven, en hun verdachten 't verpleegsterbaantje nu niet juist om 't verplegen gekozen te hebben! 't Is alleen maar jammer dat de goeden onder de kwaden lijden moeten De enkelen, die 't geheel uit roeping hebben gedaan, moeten verdenkingen dragen die zij niet hebben verdiend. Maar daar is nu eenmaal niets aan te doen. Ze zouden toch niet geloofd worden als ze zeiden, dat ze werk niet deden uit bijbedoelingen, want de meeste anderen zeggen dat immers óok en handelen er dikwijls niet eens naar. Zóó sterk is 't zelfs, dat enkel en alleen voor hun onderhoud werkende verpleegsters boos worden als men hun zegt, dat ze 't doen om hun brood er mee te verdienen. Allen willen ze doorgaan voor opofferende vrouwen, die geheel belangeloos hun leven aan het liefdewerk geven. Waarom willen ze er eigenlijk niet voor uitkomen dat ze het in hun eigen onderhoud moeten voorzien; ze onteeren zich daardoor toch evenmin als alle andere werkende vrouwen, dunkt mij. Ik heb altijd gedacht, dat 't hun tot eer strekte als ze een vak kozen zooals dit, omdat 't tot een van de mooiste en moeilijkste kan worden gerekend.

De rest van dien brief lijkt mij te intiem voor verdere beantwoording. - Wat gij schrijft over het 'standje' van Uw onderwijzeres trof me weer als een bewijs dat gij en ik, zooals ik U indertijd schreef, in dat artikel voor U, heel veel in onzen aard gemeen hebben, want, wat zegt gij er wel van, dat mijn vriendin *mij* nu nog dikwijls over datzelfde gemis een standje maakt, en beweert dat ik te weinig heb daarvan, waar de meeste menschen er te véél van bezitten. Dat láátste is m i. *zeker* waar. Ik verbaas mij altijd over die eigenschap, die vooral in het vrouwelijk geslacht verbazend sterk is, en verbazend toeneemt ook nog door de moderne opvoeding. - Voor al Uw moeite met die copieën en toezendingen veel dank, maar het is overbodige moeite, want ik lees al die dingen hier ook. - Ook vriendelijk dank voor de leuke foto's.

J.W. - Ik heb Uw stuk geplaatst, omdat ik het ééns ben met wat gij schrijft over Hollandsche meisjes:

Altijd trof het mij dat het hollandsche meisje zich zoo aanstelt. Waarom kan een Engelsch of Afrikaansch (lees Transvaalsch) *meisje zoo iets liefs hebben, zich zoo aardig kleeden*, *zich zoo als dametje gedragen*, *en waarom is het hollandsch meisje zoo dikwijls zoo ruw? Dikwijls weten ze dat haar iets ontbreekt noemen daarom andere meisjes maar onbeduidend en oppervlakkig.* (Zéér waar is deze laatste opmerking van U.)

- Zelve heb ik veel gereisd, óók in de koloniën, en óók geconstateerd dat de meisjes dáár zich vrij wat beminnelijker en innemender voordoen, dan het hedendaagsche hollandsche meisje, zich beter kleeden, en daarom volstrekt niet altijd minder ontwikkeld zijn dan eerstgenoemde. - Vermoedelijk ligt dit voor een groot deel daaraan, dat de vrouwen-emancipatie, met haar onvermijdelijken nasleep van man-naäpen, nog niet zulke afmetingen heeft aangenomen in die landen, als ten onzent. Ook, en dat is niet *hare* schuld, maakt de strijd om het bestaan, het harde-moetenwerken, een vrouw dikwijls onelegant, haastig, meer practisch dan smaakvol-gekleed, onafhankelijk en zelfgenoegzaam en zelfbewust in haar optreden en met dat al toch innerlijk onbevredigd en haar ware richtsnoer kwijt. Ook *die* toestand is veel minder erg in de koloniën, waar de vrouwen lang niet zoo hard werken, en zoo allerlei betrekkingen bekleeden dan ten onzent. - Daar wordt ze nog veelal onderhouden, óók als er geen geld is, door familieleden of vrienden. - De gastvrijheid voor onvermogende bloedverwanten, en het besef van den familie-band en zijn verplichtingen, heerscht dáár veel sterker dan hier

Intusschen moet ik tegen Uw scherpen aanval op Caprice, persoonlijk protesteeren, omdat ik haar ken, en weet, dat gij U geheel vergist, en zoowel van haar leven als van haar bedoelen in dezen U een geheel verkeerde voorstelling maakt.

Neen, waarom zou ik U Uw brief 'ten kwade duiden.'! Ik vind hem zeer wáár, en hoop dat hij niet Uw laatste zal zijn, nu gij eindelijk den moed en den lust vond tot schrijven. Van 'lastig-vallen' is immers geen sprake. Iemand met Uw ondervinding in den vreemde kan integendeel juist menig ware opmerking ten beste geven - Waar gij dan ook schrijft: 'reeds dikwijls had ik het voornemen over een of ander onderwerp mijn meening te zeggen', hoop ik zéér, dat gij dit voortaan werkelijk zult doen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.

(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

5 December 1906.
20ste Jaargang.
No. 23

Hoofdartikel
Wederom een voortreffelijk boekje!

'*Ik beuk* (bedwing) *mijn lichaam en breng het tot dienstbaarheid.*'

Mocht 'k, misschien een jaar ongeveer geleden, niet zonder eenige voldoening - er werd notitie van genomen en dat is al heel wat! - op een tweetal mooie en zeer lezenswaardige geschriftjes d' aandacht vestigen, andermaal wensch 'k op een dergelijk boekje even te wijzen. Het verdient dit ten volle.

Toén gold het de geschriften: '*Zenuwen*' van den Heer Heep en '*Goede raad aan de jonge mannen en jonge meisjes der 20e eeuw*', uit het Engelsch vertaald door dr: H.L. Oort.

Het boekje, waarop ik tháns het oog heb, zou mij waarschijnlijk onbekend zijn gebleven, als niet een *leeraar te dezer stede wien 'k daarvoor nog eens hier dank wil zeggen*, de vriendelijkheid had gehad het mij ter lezing te zenden, wel verwachtend dat het mij belang zou inboezemen, en dat na de kennismaking er een woordje over gezegd zou worden.

Toen wij er later eens over spraken, waren we het eens over de wenschelijkheid dat er eerlang een *vertaling* van mocht verschijnen.

De titel luidt:

'*De l'influence de l'esprit sur le corps*' par le Dr. Dubois, professeur à l'université de Bern.

Het handelt derhalve over den invloed van den geest op het lichaam. De hoofdinhoud trachtte ik weer te geven in het eeuwen oude woord hierboven geplaatst.

Al lijdt het geschrift misschien hier en daar wat aan langdradigheid, zoodat het in een vertaling wellicht eenigszins bekort zou kunnen worden, waardoor de indruk m.i. zou worden verhoogd... dit mag niet te kort doen aan de waardeering en de wenschelijkheid der overdenking van den inhoud.

't Komt me voor - en mij niet alleen - dat de verspreiding van het werkje inderdaad zeer velen tot zegen kan wezen, gelijk het dat elders al was.

We hooren niet anders dan van 'zenuwen', van 'zenuw-zwakken'. We ontmoeten zoovelen op wie misschien reeds die lectuur, waarin 'willoosheid', 'machteloosheid', de theorie van 'blind noodlot', van een 'nietkunnen' en dgl: zeer droeve opvattingen, een verderfelijken, zenuw verslappenden invloed heeft geoefend.

Het wordt hoog tijd dat er telkens ernstig en met nadruk op gewezen wordt dat een mensch

véél vermag en grooten weerstand bieden kan aan op hem verzwakkend-werkende invloeden, indien hij zich diep doordringt van de waarheid ‘wie ernstig *wil*, is tot véél in staat.’

Zeker weet 'k het niet meer, maar was het niet wijlen prof: Donders die eens tot zijn studenten zei: vrienden, den aanleg hebt ge geërfd, maar aan ú om een aanleg ten goede te ontwikkelen en eenen ten kwade te bestrijden met alle kracht. Toont uw kunnen als vrucht van willen. Geeft niet toe; verzet u!’

Geschriften, als boven genoemd, kunnen ten goede werken in een tijd waarin - gelijk een Hoogl. in de geneeskunde vóor enkele jaren, blijkens m'n aanteekeningen, schreef: ‘de drukke studietijd, de strijd om het bestaan, een onbeteugelde litteratuur, verlies van godsdienst en moraal de komende eeuw doemen tot lijders en lijderessen aan zenuwen zielsziekten, waarvoor men maar al te dikwijls geen genezing zal kunnen vinden bij medische behandeling en in inrichtingen.’

Zeggen dergelijke uitspraken van tot oordeelen bevoegden niets? Gelukkig dat zij niet alleen van *onzen* kant komen. Immers, voor velen zouden zij dán reeds, om deze reden alleen, waardeloos zijn. Gepredikt worde het als van de daken: ‘Gij kunt wèl. Niet-kunnen zij soms het *eind*, nooit het begin van een pogen, een bestrijden. ‘Gij kunt’: niet als slotsom van alle wijsheid, maar prikkel tot verzet, tot inspanning, tot een niet laf en kinderachtig toegeven; niet in *alles* overwinnaar, maar zegevierend vaak. Ge zijt niet onmachtig, zoo min als alvermogend; gij kunt u oefenen, er u toe dwingen telkens méer te kunnen. Dit scheppe geen trots, maar blijdschap; dit verhooge het besef van verantwoordelijkheid jegens u en d'u omringenden.

Heeft niet de Heer Eshuys geschreven over den *wil* als *geneesmiddel* en aangetoond hoezeer het koesteren van verheven gedachten een middel is om den *wil* tot *daad* te doen worden?

Gezonde gedachten - wie zal het ontkennen? - oefenen invloed op het welvaren van het lichaam en van den geest.

‘*Ik beuk* - of bedwing - *mijn lichaam en breng het tot dienstbaarheid.*’

Werd dat aller leuze, men zou eens zien wat wilskracht vermag, hoe groot het weerstandsvermogen werd.

Ge treft menschen aan, als kinderen zuchtend, klagend, toegevend aan de allergeringste lichaamlijke stoornis en deze immer vergrootend door eigen schuld, tegenover hen die zich verzetten, zich er over heen zetten en tot veel in staat - tot geestelijke zoowel als lichamelijken arbeid - ondanks lichaamlijk-niet-welvaren.

Willen en nog eens *willen*, dat leere men.

Dit is de verdienste van het boekje, naar aanleiding van hetwelk hier iets geschreven wordt.

De schrijver spreekt allereerst over den invloed van het lichaam op den geest, op heel het innerlijk en teekent hoe allen met iets geërfds ter wereld komen. Die erfenis hebben we eenvoudig te aanvaarden en met haar rekening te houden ons heele leven, ook met die onzer zedelijke hoedanigheden. Hij wijdt zijn aandacht aan de verhouding van ziel en lichaam en hoe beide op elkaar inwerken.

Maar - zóo vraagt hij - zijn we eeuwig gedoemd ons te *onderwerpen* als werktuigen en slaven aan het juk van erfelijkheid of kunnen w' er aan ontkomen, allengs meer?

Ja - antwoordt hij zonder aarzelen - door *zelf-opvoeding.*

Wij kunnen onze gebreken geheel of voor een deel althans overwinnen. Wij kunnen ons innerlijk ontwikkelen ten goede.

Opvoeding beooge: invloed oefenen door het geestelijke, het innerlijke op het lichaamlijke.

Wij vermogen velen diér ziekelijke aandoeningen, waarin het innerlijk-zijn een groote rol speelt, het zwijgen op te leggen.

Menschen zegt hij - verhoogen hun lijden door hun gedachten, hun vrees, hun verbeelding, hun ‘bezorgd zijn voor den dag van morgen.’

Veel lijden *schept* de mensch of verzwaart het althans. Er is een hygiene van het lichaam, maar ook eene van het innerlijke, van de ziel.

Zie den vijand goed onder d'oogen, erken dat hij úw vijand is en durf hem aan te vallen.

Leer indrukken, invloeden trotseeren. Laten zij u niet in hun macht krijgen!

O die macht der verbeelding, der autosuggestie! Vestig niet altoos d'aandacht op u zelf: dwing u tot arbeid die inspanning vordert, die uw gedachten van u zelf afleidt; verontrust u niet over alles; wees niet al te vatbaar voor ‘impressies; emoties’; vraag niet steeds wat wellicht gebeuren kan. Over-

win uw egoïsme, uw denken altijd en in de eerste plaats aan u zelf, úw belangen; begeef u onder de menschen en laten *hún* belangen *d'uwe* worden.

Ouders - zóo ongeveer luidt zijn raad - uw zelf-opvoeding is van zoo groot belang voor d'uwen; maakt van hen geen broeikasplantjes en vindt de *geringste* stoornis in hun gezondheid niet hoogst belangrijk; zij zullen er eenmaal voor boeten.

Doch genoeg! Dit schrijven bedoelde volstrekt niet den inhoud van het geschrift in zijn geheel na te vertellen, alleen er de aandacht op te vestigen. En den lust op te wekken om het, als het ook in ons land bekend wordt door een vertaling - en dit hoop ik van harte - te lezen, te doen lezen, ernstig te overdenken en met anderen te bespreken.

Aan het eind wordt meegedeeld dat het reeds zegen wrochtte; die zegen schenke het ook eenmaal aan velen in ons vaderland!

Geestelijk krachtigen, zedelijken sterken, die op hun beurt invloed oefenen op hun omgeving, hebben wij brood-noodig.

A.

Ds. J.F. TERNOOIJ APÈL.

Boekbeoordeeling.

Levensmysterie door **Fritia Lelyvelt** (uitgever D. Buijs Dz:, Amsterdam).

Dit boek heeft mij getroffen omdat er wat, ik durf zelfs zeggen, véél in zit.

In de eerste plaats bezit deze schrijver de gave, van met een paar korte en rake volzinnen een toestand, een innerlijk gevoel, kernachtig te schilderen, zóó dat de lezer er een duidelijke scherp-belijnde voorstelling van heeft. Om een enkel voorbeeld te geven van hetgeen ik bedoel, wil ik hier aanhalen de beschrijving van het interieur waarin de hoofdpersoon van *Levens-mysterie*, Herman Weydenaar, is grootgeworden:

'*ln de ruime tuinkamer*, *waar het massieve buffet*, *twee zware*, *sierlijk gesneden zetels*, *de piano*, *met het jolige krukje*, *het tafeltje met het aardige kleedje en de rood trijpen*, *gemakkelijke*, *lage stoel*, *als zoete stille kinderen in 't spel verdiept, de aandacht niet vroegen*, *viel de ronde tafel aan den kant van een der tuindeuren op door het smakelijk theegerei op het blanke servet. Een gezond Edammer kaasje blikte vriendelijk naar alle zijden heen. Een bruine koek lei lui in haar steenen kistje*, *en op een houten verhevenheidje strekte een groot wit brood*, *met af geslagen hals zich uit*, *zoo rustig als had het zich in liefde opgeofferd voor zijn zwarte metgezel en naamgenoot*, *die sinds in sombere onverschilligheid zijn einde afwachtte.*

Het was daar zoo gezellig, *dat zelfs de majesteit van 't licht een heel klein zonnetje had afgezonden*, *diep in het hart van het van blijheid glanzend nikkelen waterketeltje*, *neuriënde op de maat van het dansende spiritus-vlammetje.'*

Over het algemeen is Fritia Lelyvelt bijzonder gelukkig in de keuze van woorden en uitdrukkingen, die, op beknopte wijze, terstond een heldere voorstelling van het door den schrijver bedoelde geven. Zoo denk ik b.v. aan het gesprek tusschen Herman Weydenaar en Frida van de Lateien, wanneer Herman Weydenaar het moderne maatschappelijk gedoe zoo juist kenschetst met deze woorden, waarmede hij Frida's pogingen hem in 'Toynbee-werk' te betrekken, terugwijst:

'*Het zijn druppels barmhartigheid in een zee van eindloos wee, somberde hij door. Al jullie geijver, je opofferingen*, *je goede bedoelingen*, *dat vermoeiend gestreef*, *zij zijn zonder naspeurbaar gevolg in de wreede orde der dingen.*'

Dat woord *wreede* orde is zoo juist op zijn plaats. Maar men moet den schrijver bovenal hulde brengen in zijn karakterteekening van den ouden heer Weydenaar en van diens vrouw, en daar tegenover hun zoon, door en door kind van zijn tijd, terwijl zij het zijn van den hunnen. Want dat innerlijke conflict, dat daardoor, buiten iemands schuld, en terwijl allen zoo graag vrede en liefde hadden gewenscht, ontstaat, onvermijdelijk en van dag tot dag meer in het oog springend, dat innerlijk conflict, dat óók een gevolg is van 'de wreede orde der dingen', maakt de kern uit van het diep- en wáárgevoelde boek. Herman Weydenaar is een diergenen, zooals er velen zijn in onzen energieloozen tijd, die te veel denkt, te veel nuchter staat tegenover de werkelijkheid der dingen, om zich te kunnen bedwelmen op ouderwetsche manier aan schoone woorden van: de maatschappij-dienen, van: het leven overwinnen, van: strijden voor onze idealen, enz, enz. En zijn vader behoort toe aan dien ouderwetschen tijd, in den besten, den edelsten zin. En zijn moeder evenzeer behoort tot die lieve, eenvoudig-haar-plicht-doende, van haar man eerbiedig-houdende, en voor haar kinderen levende ouderwetsche huismoeders in den meest aantrekkelijken vorm, die hoe langer hoe minder voorkomen heden

ten dage, en, met al hun beminlijkheid, toch zoo dikwijls volstrekt niet kunnen navoelen den strijd, en de twijfelzucht, en de levenszatheid zelfs somtijds, hunner kinderen. Het gesprek tusschen vader en zoon Weydenaar is een meesterstukje; de vader zijn standpunt verdedigende met al de overtuiging van een ouderwetsch 'man uit een stuk', een 'achtenswaardig lid der maatschappij', en de zoon ondertusschen bij zich zelf denkend: '*Gelooft hij dat*, *en gelooft een kerkprediker ook al die woorden*, *die ik nooit versta*' - en elders: 'Wat *moet ik*, *verstokte*, *verweg zijn van het wezenlijk heil*, *dat ik koud ben als een grafzerk waarop een spreuk is gebeiteld.*'

Uitstekend ook vind ik nagevoeld die 'derde', die Herman Weydenaer zich bewust is, dat hem inwendig nooit met rust laat, en die hem voorkomt nu eens zijn beter ik, dan weer zijn kwelgeest te zijn. Die 'derde' waarschuwt hem altijd, als hij tracht gewoon te zijn en met anderen mee te doen, dat hij zichzelf en die anderen maar wat wijsmaakt. Die 'derde' redeneert tegen hem, en houdt hem de waarheid voor, als hij trachten wil haar te vergeten. Inwendig heeft hij-zelf dien naam 'de derde' er voor uitgevonden, omdat dit gevoel aanwezig is bij elk gesprek, elk onderhoud met een ander. Ik geloof dat ieder onzer, die een sterk, zelfbewust, inwendig leven leeft, zulk een 'derde' kent en, evenals Herman Weydenaar, soms vervloekt en soms lief heeft, als de beste en meest van allen te vertrouwen levensmakker. Wààr is het echter, dat slechts een minderheid van menschen lééft een eigen inwendig leven, zoodat ook slechts een minderheid hunner zal kunnen begrijpen een karakter als dat van Herman Weydenaar, en zijn strijd en afkeer van de maatschappij waarin zijn vader uitblinkt. Met goeden wil, ook al ter wille der door hem zoo oprecht beminde moeder, beproeft hij datgene te worden wat de wereld en het leven van ons eischt: een gewoon 'nuttig lid der maatschappij'. Hij doet zijn examen als jur. doct. en schrijft zijn dissertatie, en neemt een betrekking aan als commies, en hij helpt om zijn zusje, met moderne vrouw-principes in den goeden zin behept, te plezieren arme jongens bij hun lessen, en stopt hen in stilte vol met lekkers, omdat hij zich zijn onmacht hen *werkelijk* te helpen zoo goed bewust is; en het einde van al deze zelfkwellingen, waarin hij bij tusschenpoozen wezenlijke bevrediging vindt, is nochtans gansch en al een breuk met zijn ouders en zijn zuster, omdat hij op al te vriendschappelijken, schoon nog gansch en al reinen voet verkeert met Emma Staalhart, een getrouwde vrouw, met wie hij om die reden reeds door 'men' in opspraak is, nog vóór er iets wezenlijk verkeerds gebeurde. Gansch deze geschiedenis tusschen de drie betrokkenen, Staalhart, Emma Staalhart, en Herman Weydenaar, deed mij levendig denken aan die uit *Het recht van Het Gevoel*, uit het Zweedsch vertaald door Jeannette Keyzer, en mede door mij in dit Blad besproken. Staalhart, Emma, en Herman Weydenaar zijn in veel opzichten menschen van het zelfde slag, en die ook handelen evenals de drie hoofdpersonen uit *het Recht van het Gevoel.* Ook Staalhart is veel ouder dan zijn vrouw, ook hij ziet het gevaar van den omgang met den jongen huisvriend, ook hij meent dat hij, door zijn vrouw groote vrijheid te laten, haar zedelijk zal versterken, ook hij moet die daad zien betaald door haar algeheele ontrouw, wanneer zij hem gansch en al verlaat, om met Herman Weydenaar een nieuw leven te beginnen. Die handelwijze van haar zoon kost de toch reeds, door zijn herhaaldelijk met Emma in opspraak zijn geweest, voortdurend sukkelende, diepbedroefde moeder het leven. Herman Weydenaar wil zich eerst niet laten troosten en voelt zich zóó diep ongelukkig, dat Emma, in extase van liefde en zelfopoffering, besluit zich met hem van het leven te berooven; maar als hij haar ziet, zich aldus vrijwillig gereedmakende

tot den dood, dan ontwaakt in hem het besef dat zijn moeder nu wellicht anders en ruimer over dit alles zal denken, dan gedurende haar aardsche leven, en, in dit besef, houdt hij Emma terug en roept uit:

'Maar ik offer je niet aan den dood, *ik misgun je aan zijn koude omarming. Moeder*, *moeder*, *uw doode ooren hooren*, *uw blinde oogen zien*! *In uw liefde die niet kan sterven, zullen wij het leven leven!'*

In hoeverre deze phrase de uiting is eener zelfverblinding, die, in doodsvreeze, zichzelf wil geruststellen en eigen schuld vergoelijken, laat ik hier rusten. Want het verhaal als zoodanig doet er minder toe. Het is, opzichzelf beschouwd, en met deze vrij-onnatuurlijke en daarenboven niet zeer nieuwe oplossing, volstrekt niet van zoo groote waarde. Maar, wat mooi en niet-alle-daagsch is in dit boek, dat is de typeering der karakters, dat is het conflict opzichzelf beschouwd, ontstaande niet uit onwil of onaardigheid van

een der leden van het gezin, maar van zelf, ondanks hun aller oprechte bedoelingen van vrede houden, ondanks hun zeer groote liefde tot elkaar, ontstaande alleen als een onvermijdelijk gevolg van de omstandigheden, als een vloek van den hedendaagschen tijd, waaraan niets is te veranderen, en waartegen niets valt te doen.

Ik zei reeds hierboven, dat er m.i. in dit boek talent schuilt. Ik zou er willen bijvoegen, talent van een beter en dieper gehalte dan hetgeen heden ten dage daarvoor dóór gaat. Want, wat den meesten hedendaagschen jongeren ontbreekt, de gave van iets kunnen geven uit het gevoelsleven, dat bezit deze schrijver. Bij de meeste zijner collega's blijft het een leeg photographeeren, een uitwendig het leven bezien naar de kleine, uitwendige dingen. Die beschrijven, kleine, nietsbeteekenende gevalletjes uitwerken, alledaagsche handelingen van alledaagsche menschen uitbeelden, dat alleen vermogen ze te bereiken. Maar daarbij blijft het dan ook, zelfs in het beste geval. Frita Lelyvelt daarentegen ziet in een heel gewoon, heel kalm daarheen glijdend echt-hollandsch interieur het *innerlijke* leven, dat wat naar het inwendige wordt geleden en gestreden, met ongewoon scherpen blik, en voelt het na, met ongewone eerlijkheid en onpartijdigheid, en nochtans warmte van hart. Daardoor is *Levensmysterie* een veel dieper studie van menschelijk leven, en menschelijk wee, dan de lezer, die het kleine, soms nog een onervaren hand verradende boekje, in handen neemt, op het eerste gezicht zou vermoeden. In 146 bladzijden is hier een tragedie ten papiere gebracht zoo wáár en zoo roerend, als er dagelijks worden afgespeeld. Want - ook zonder dat minderalledaagsche slot van de vlucht met Emma Staalhart - zouden deze ouders en deze zuster van hun zoon en broeder hoe langer hoe meer innerlijk zijn vervreemd! - Zoo heel duidelijk is dat aangetoond in die mooie bladzijde, die ons schildert de gevoelens van den ouden Weydenaar in den laatsten nacht, dien zijn zoon doorbrengt in het ouderlijk huis vóór hij het verlaat, om zijn betrekking als commies te gaan aanvaarden:

'*Bij zooveel liefde*, *zooveel vervreemding.*

Had hij daarom zijn leven gemaakt tot een reinheid, *waarheen zijn kinderen*, *zonder wantrouwen en zonder denken*, *in drang naar het goede zouden getrokken worden*, *als het dartele veulen naar de merrie? Had hij daarvoor gestreden en overwonnen*, *in de kern van leven*, *opdat zijn zoon het niet zou zijn... Als hij niet meer was*, *zou zijn zoon niet wezen zijn voortzetting*, *maar een terugval.*'

'*Steeds het oude lied in nieuwe menschen*, *het eeuwig jonge smartelied* -' redeneert de oude Weydenaar verder, als hij zich voorstelt, hoe ook zijn zoon later zal lijden door de vervreemding wellicht van zijn kind, op zijn beurt. En zoo is het! 'Dit eeuwig jonge smartelied' op wezenlijk hoogst talentvolle wijze te hebben weergegeven, is de niet gewoon te noemen verdienste van dit uitstekend geschreven, talentvolle boek: *Levensmysterie.*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berliniana.

We zitten er nu midden-in.

In het winterseizoen bedoel ik wèl te verstaan: dat winterseizoen, dat niets met de thermometer te maken heeft, maar waarvan het publiek, dat zich zoekt te verstrooien, zijn avonden in concertzalen en theatergebouwen doorbrengt, met genoegen of met

misnoegen - zulks al naargelang van zijn opvatting en temperament. Gelegenheid tot uitgaan, tot boemelen, biedt de stad te-over, en zelfs de meest hokvaste menschen bezwijken voor haar dagelijksche verleidingen.

Vooral wanneer het iets nieuws betreft, de première van iets buitengewoons, zooals bijv. de inwijding van het nieuwe Schauspielhaus, dan holt en vliegt en rent men om de kijkgelegenheid niet ongebruikt voorbij te laten gaan.

Die inwijding van het nieuwe Schauspielhaus! Dat was een kras stuk. Kras, omdat het gebouw, van buiten voltooid, van binnen daarentegen hóógst ònvoltooid was: een kwartier vóór dat de deuren voor het publiek geopend werden, waren stukadoors en ververs nog den baas in huis.... Maar *de opening*, *de inwijding*, zou en moest op den vastbepaalden datum plaats hebben; terwijl reeds maanden tevoren was bepaald dat 'Sturm' van Shakespeare met begeleidende muziek van Engelbert Humperdinck openingsstuk zou zijn - en nu ging het - voor grootestadsbegrippen, niet áán langer dan hoogstens enkele dagen uitstel aantekondigen. Na die enkele dagen van uitstel werd er dan eerst 'Generalprobe' gehouden, voor een keur van bevriende toeschouwers en kennissen, met enkele scenes uit de ingestudeerde 'Sturm',

terwijl den volgenden avond de echte opening plaats had.

Maar waar het heel sterk riekt naar kalk en vocht en verf - daar wil een rustige stemming, om muziek te genieten, niet opkomen, al wordt er op 't tooneel ook nòg zoo ijverig naar gestreefd die stemming teweeg te brengen. Daarbij is het stuk van Shakespeare niet bijzonder geschikt een kritiesch publiek te boeien. Herhaaldelijk - reeds in 1798 - ging het op de planken en herhaaldelijk verdween het weer van het repertoire. Even een kijkje te nemen in de levensgeschiedenis van de 'Sturm' is niet onaardig, daar het ons toont hòe eigendunkelijk men met het stuk is te werk gegaan en hoezeer men rücksichten moest nemen met 't publiek van toen. In 1789 dan, bracht het Berlijnsche 'National theater' een Singspiel, 'Die Geisterinsel' geheeten van Gotter, met muziek van zekeren Reichardt. Dat was, zoo ongelooflijk het ook lijken mag, de Duitsche oer-opvoering van Shakespeare's 'Sturm'! Ofschoon Wieland, Eschenburg, en later Schlegel, de klassieke overzettingen van Shakespeare reeds lang ter hand genomen hadden, en ofschoon zelfs de beroemde tooneelspeler Schröder, al het zijne gedaan had om Shakespeare op het tooneel te brengen - publiek was er niet van gediend. Stéédsmoest er met den toenmaligen smaak van het publiek rekening worden gehouden, stéédsmoesten er concessies gemaakt worden om opvoeringen van de groote meesterwerken van Shakespeare mogelijk te doen zijn. Zoo schuwde men geen omwerkingen engeen veranderingen. Zijn heerlijke tragedien voorzag men van een dankbaar 'slot', waarbij Desdemona en Lear in het leven bleven. Het drama werd dan op een anderen naam ten doop gehouden, waaruit een leek nimmermeer een werk van Shakespeare zou herkend hebben. Zoo gingen eenmaal die 'Lustigen Weiber' hier als 'Gideon von Tromberg', de 'Bezähmte Widerspenstige' als 'Gasner II (eeu toen beroemd man) oder der ausgetriebene Teufel' op het tooneel.... 'Was ihr wollt' werd in 'Die Zwielinge' omgedoopt - - -

Men ziet welk een willekeurige handel er gedreven werd met de onsterfelijke waarde van Shakespeare's werken. Zoo werd ook de 'Sturm' telkens opnieuw en telkens anders van stapel gelaten. En telkens blies de storm er uit een anderen hoek.

Tot muziek heeft het menigen toondichter geïnspireerd, zoodat uit het primitieve drama - een van Shakespeare's laatste werken - meermalen opera's en 'heroïsch-komische' opera's zijn ontstaan: maar overal met verandering van namen, met omwerking van den bestaanden inhoud. Totdat Schlegel het oorspronkelijke drama ook als zóódanig vertaalde, en er op wees dat de indruk van het stuk als *opera* volkomen verloren zou gaan, als schouwspel, met muziekbegeleiding, daarentegen volkomen bereikt zou worden. In 1855 is daarop dit drama in Munchen voor het eerst opgevoerd en had het er groot succes. Daarna werd het in Weimar met even zooveel geestdrift ontvangen - maar als repertoirestuk kwam het nooit in aanmerking. In 1890 bracht het Schauspielhaus alhier een uitvoering van het werk, dat was zoo ongeveer het laatste wat men van de 'Sturm' vernam.

Director Halm, van het Neue Schauspielhaus, meende nu ongetwijfeld een gelukkigen inval te hebben gehad door het drama, in een nieuwe muziekale bewerking van E. Humperdinck, wederom het publiek voor te zetten. Aan de resultaten heeft hij kunnen bespeuren, dat hij nog gelukkigere invallen had kunnen hebben, want op zijn repertoire zal het stuk evenmin lang stand houden. Is de ruimte voor toeschouwers nu nog elken avond gevuld, dan betreft het voornamelijk zaal-bekijkers, nieuwsgierigen, die bij de opening geen plaats hebben machtig kunnen worden en nu het verzuimde willen inhalen. Want met recht is men nieuwsgierig, wanneer men

het met zóó bliksemsnelheid uit den grond betooverde gebouw nader in oogenschouw neemt: Aan het begrip van Amerikanisme moet men denken, hier is het schier òngeloovelijke, wat snel-bouwen betreft, geleverd, d.w.z. dat het geheele, groote complex, bestaande uit massief hoofdgebouw, Mozartzaal, theater-café, en 'Grand Restaurant', *binnen de 240 dagen* werd tot stand gebracht!! Duizend arbeiders hebben er bij dag en bij nacht aan gewerkt, zonder ophouden... Men grijpt onwillekeurig naar z'n hoofd, wanneer men zich dat onophoudelijke gewriemel en gehamer voorstelt - - Echt Amerikaansch dunkt me ook die tesamenstelling van theaterzaal, concertzaal, cafè en restauratie. Dat lijkt wel een bizonder soort van Waarenhuis voor de geestelijke genoegens van Berlijn W. En toch is iedereen het er over eens dat èn theater èn concertzaal hoogst ongezellig zijn in hun voorname, koude witheid, met véél goud wèl en helderrood, en met overvloed van licht, maar waarin men

toch het warm, behagelijke miste en het tochtige op onaangename wijze zich deed gevoelen.

Van buiten daarentegen maakt het gebouw ontegenzeggelijk een imposanten indruk, monumenteel, het breede front met strenge lijnen, dorische zuilen en muurpilasters. Twee reliefs van Friedrich: 'Freude' en 'Leid', eenige sierlijke loggia's en nissen temperen de stemmigheid van het front, terwijl twee antieke tijgerspannen aan beide zijden van den driehoekigen gevel aan het ensemble een Romeinsch tintje geven.

De inwijding van de Mozartzaal had enkele dagen daarna plaats, met Marteau, de beroemde violist, en Edith Wolker, de evenberoemde zangeres als attracties. Maar ook hier was van 'àf' geen sprake. Metselaars en timmerlieden hadden er nog tot het laatste gewerkt, dikke Smyrnasche kleeden bedekten de ruwe steenen en deden dienst als mantel der liefde, terwijl dezelfde groote, donkere plekken aan den wand van ongedroogde vloeistoffen vertelden. Daarbij weer die tocht, die van deuren kwam die niet sloten...

Tegenover zoo'n stemming van ontevredenheid had de nieuwe muziekdirigent Paul Prill een dubbel zware taak. En hoogelijk te waardeeren viel het daarom dat hij zijn pasgevormd, jong orchest voortreffelijk wist te leiden en het publiek tot spontane bijvalsbetuigingen kon opzweepen. De solisten brachten de stemming tot het gewenschte kookpunt; Marteau en Edith Wolker waren prachtig en verrukkelijk aan te hooren. Zoover het na te gaan is, is de accoustiek, zoowel in theater als in concertzaal, zéér te loven, en dit is een zaak van géén klein gewicht voor de verdere bloei van de nieuwe inrichting, die, zooals de term luidt, in een werkelijke behoefte moest voorzien. Wanneer beide zalen geheel voltooid zullen zijn, zal 't er tenminste behagelijker zitten zijn, terwijl wij in de Mozartzaal, waar 1600 personen kunnen geplaatst worden, dan eerstdaags onzen landgenoot Anton Averkamp met zijn wakker troepje zangers en zangeressen hopen te mogen toejuichen. -

Niet lang na deze Schauspielhausinwijding had alweer een andere inwijding plaats, die tegelijk met een tentoonstelling werd geopend, namelijk de zevende internationale automobiel-tentoonstelling. Zeven maanden geleden lag aan den uitersten grens van den Zoölogischer garten, vlak bij het Auguste Victoria plein nog een ongebruikt terrein. Nu staat er een gebouw op, flink en krachtig, in Romaanschen stijl opgetrokken, daar het in de onmiddelijke nabijheid is verrezen van de Gothische Wilhelm Gedächtniskirche, en doet deze voorname omgeving alle eer aan. Ook hier moest hard gewerkt worden, dag en nacht, met duizendtallen van arbeiders, om de opening van de internationale automobiel-kijk niet uittestellen. Maar hier was alles voltooid, van binnen en van buiten. Eertijds hadden deze autotentoonstellingen dàn hier, dàn daar plaats, zelfs met tijdelijk opgetrokken houten gebouwen stelde men zich tevreden. Maar met de reusachtig-snelle ontwikkeling van dezen tak van nijverheid, stegen ook de behoeften en de eischen. Nu staat een massief steenen gebouw ter beschikking der Duitsche automobielclub om de kostbare machines te herbergen, twee kolossaal ineen-loopende ruimten, met boven breede galerijen, alles wit met goud, de bovenramen geschilderd, in lood gevat, terwijl bij avond een zee van licht zal stralen en het geheel een feérique aanzien belooft te geven. Want het decoratieve groen ontbreekt nergens, en waar het eenigszins was aantebrengen, daar ziet men palmen en dennetakken. De opening was heel feestelijk, duizenden menschen

op de been, honderden auto's langs het trottoir, honderden Schutzlûi, om de orde optehouden.

De Keizer, die eerst van plan was geweest de tentoonstelling persoonlijk te openen, was door een lichte verkoudheid verhinderd te verschijnen en had aan den Kroonprins opgedragen hem te vertegenwoordigen, terwijl Prins Heinrich, de broeder van den Keizer en de President van de Automobielclub, begeleid van nog ettelijke vorstelijke familieleden, natuurlijk niet ontbrak. De zon scheen, de hemel was blauw, de muziekanten speelden op het terrein, trompetgeschal weerklonk, toen de opening op hoogprinselijk bevel was geschied, hurrah-geroep trilde door de zaal naar buiten - het was een feestelijke dag, een dag waarop een feest van den arbeid werd gevierd. Dat de autotentoonstelling algemeen belangstelt - de Duitsche Automobielclub mag zich verheugen in den bizonder hoogen gunst van het geheele hof - is optemaken uit den onophoudelijken stroom van menschen die zich er heen beweegt, waarbij natuurlijk ook de nieuwsgierigheid komt om de prachtige nieuwe zalen te bezien, die, niet uitsluitend voor autotentoonstellingen,

maar tevens voor feestelijkheden van allerlei aard, óók concerten, zullen dienen.

Behalve deze beide inwijdings-geschiedenissen trekt een andere gebeurtenis nog de bijzondere aandacht: namelijk het optreden van Ruth St. Denis, een jonge Amerikaansche, die het reeds niet onaanzienlijk aantal van slapende, droomende en barrevoetsche danseressen is komen vermeerderen, en, laat ik dit er dadelijk bijvoegen, die de roem harer zusters verre achter zich laat wat betreft rijke fantaisie en rhythmisch schoonheidsgevoel. In Parijs en London verwierf zij zich reeds een zekere bekendheid. In de eene stad werden haar, als persona grata, de elegante salons der hooge aristocratie ontsloten, terwijl zij in London voor Koning Eduard mocht dansen en in de Engelsche hofkringen de mooiste triomfen behaalde. In Berlijn toeft zij sedert korten tijd, trad voor het eerst, zonder reclame à la Isadora Duncan, in de 'Lakmé' op, en wekte hier onmiddelijk een gloeiende geestdrift op. Directeur Gregor van de Komische Oper, heeft namelijk de Lakmé, die hier in geen tientallen van jaren meer vertoond is geworden, geheel opnieuw gemonteerd en ingestudeerd, zoo 'echt' en artistiek mogelijk, zooals hij onlangs ook de 'Carmen' opnieuw heeft geïnsceneerd, waarvoor hij speciaal naar Spanje heen reisde om er de détails tot in alle onderdeelen te bestudeeren, twee opvoeringen, die zeer gunstig werden beoordeeld en opgenomen. In de 'Lakmé' treedt nu elken avond Ruth St. Denis op en geeft er proeven van haar zéèr eigenaardige en oorspronkelijke kunst.

Jaren geleden was zij als eenvoudige koriste verbonden aan een klein Amerikaansch theater, waar echter haar speciaal talent reeds spoedig aan den dag kwam. Daarop begon zij een grondige studie van de edele danskunst. Volgens haar opvatting en overtuiging bestaat er slechts één land waar de dans in waarheid een hooge en edele kunst vertegenwoordigt, en dat is Indië. Op Coney Island, de geliefkoosde badplaats der New-Yorkers, had zij gelegenheid een nomadentroep van circa honderd Indiërs te bestudeeren die in de open lucht hunne dansen uitvoerden. De karakteristieke bewegingen dezer Hindoes nam zij in zich op en verwerkte zij tot moderne Indische dansen. Dat die omwerking, beter gezegd herschepping, getuigt van haar aangeboren talent en genialiteit, moet ieder toegeven die het genot heeft gehad haar die dansen te zien uitvoeren. Geeft zij in de voorstellingen van Lakmé maar één enkele harer dansen, in het theater des Westen, waar zij Zondag een matinée gaf, vertoonde zij zich aan ons in drie verschillende creaties, de eene creatie nog artistieker en origineeler dan de andere.

De Wierook-dans, de Cobra-dans, en de Tempel-dans noemt zij hare composities. De Wierook-dans, waarin zij - steeds barrevoets maar in lang-omsluitend dun, wit gewaad met een dampende wierookschaal in de omhoog geheven armen opkomt - maar *hoe* opkomt! - tusschen twee andere hooge koperen, eveneens brandende offerschalen zich beweegt, knielend, hurkend, de golvende bewegingen van deze rook nabootst, de gevoelens die de verdoovende dampen opwekt, voorstelt - - dat is eenvoudig niet te beschrijven mooi!

Het slanke, rijzige meisjeslichaam, waarvan elk lid volmaakt gevormd is, die golvende bewegingen van vingers, armen, beenen: alles is rythme, alles is harmonie. De Cobra-dans, waarin zij door slingerende, schuifelende bewegingen, slangen nabootst, slangen, die langs haar geheele lichaam, haar hals, haar gelaat zich kronkelen, en rusteloos, in telkens andere houdingen, zich vertoonen, spreekt van de buitengewone lenigheid harer ledematen. Karakteristiek en fascineerend heeft zij de

slangenkoppen nagebootst in haar beide fijne handen, die aan vóór- en pinkvinger groote smaragdgroene ringen droegen en de oogen der dieren moesten voorstellen.

Dan de Tempel-dans, die een interessante symbolische voorstelling geeft van een Boedhabeeld, neergehurkt, tronend boven het altaar, in devote houding. Dan plotseling afstijgt en Boedha's heilige boodschap aan de menschheid brengt van het àl zich oplossen in zalig Nirwana.

Met deze drie dansen heeft Miss Ruth een onbetwistbaar succes gehad, ofschoon het aanvankelijk niet gemakkelijk voor haar was, daar het publiek, wat dansvoorstellingen betreft, wat geblaseerd en óók wantrouwend is geworden. Doch ditmaal werden de verwachtingen sterk overtroffen en de jonge danseres zal tevreden geweest zijn met de warme ontvangst die haar ten deel is gevallen. Miss Ruth heeft ook rekening gehouden met het Indische karakter harer dansen, en het milieu waarin zij optreedt daarmede harmonisch in verband gebracht.

Zoo was bij de slangen- of Cobradans een open marktplaats, in Indische omgeving ge-

ïnsceneerd, kleine kraampjes, met Indische verkoopers van orientalische zijden en stoffen, neergehurkte goochelaars, die hun kunsten tenbeste gaven, met koele dranken rondventende mannen. In dit vroolijk gewar komt Miss Ruth, als Hindoesch meisje gekleed, aangeslenterd.

Een nauw aansluitend bruinrood pakje omspant hare fijne, sierlijke vormen; het ovale donkere gelaat met de expressieve trekken en de schitterende oogen is vol reine jeugd en schoonheid - inderdaad lijkt zij een Indische Bajadère, zooals wij die in sprookjesboeken zien uitgebeeld. De spieren bewegen zich als in een dronkenschap van rhytmiek waarin het geheele lichaam voortdurend mee gaat. En terwijl de gestalte siddert, als 't ware een begeleidende beweging geeft der zich kronkelende armen, meent men de slangen te zien schuiven over borst en rug, naar beneden glijden, tot aan de voeten, dan onder de knieën weer te voorschijn tredend met de groen-smaragde oogen, totdat zij weer naar boven kruipen, en, achter het hoofd, als 't ware een kluwen vormen van glijdende, trekkende, schuivende slangenlijven... Die slangenbewegingen worden stéédsheftiger, stéédsfantastiescher totdat het ranke lichaam, als overweldigd door het ongedierte, met een luiden gil neervalt...

De danskunst van Miss Ruth St. Denis is hóógst origineel en valt geheel buiten het cader van hetgeen men tot dusverre zag en bewonderde. Mocht zij in Holland optreden, dat wèl waarschijnlijk is, dan verzuime men niet de voorstelling bij te wonen; het is zeer de moeite waard haar kunst te aanschouwen.

En nu naderen enkele, stille dagen, de dagen, waar men zijn dooden herdenkt, en waar men zich afkeerig toont van wereldsche genoegens. De Katholieken vieren dien lieven gedenkdag op 1 November. In Frankrijk is het Le jour des Morts, in Duitschland de Allerseelentag.

De stil-groene kerkhoven, met gewoonlijk in zomertijd blijde kleuren van allerlei tinten, plegen dan in wit-bloeiende parken herschapen te zijn, zoo wit, alsof 't juist voorjaar is geworden en alles met bloeiend-wit zich heeft getooid. De Protestanten nemen geen deel aan dat feest. De herdenking hunner afgestorvenen vieren zij op 22 November. Keizer Wilhelm I heeft hieraan een ‘Busztag’ doen voorafgaan, die op den Woensdag tevoren plaats vindt, waarbij dan in alle kerken morgen- en avonddiensten worden gehouden, terwijl theater en concertzalen gesloten zijn.

Van dezen boete-Woensdag àf, werken de vlijtige handen van mannen en vrouwen uitsluitend aan het winden van kransen; ongeveer 3000 menschen worden hiermede in die dagen bezig gehouden, en tegen den Dooden-Zondag liggen meer dan een half millioen kransen ter beschikking der Berlijners. Alle kleinere en grootere bloemenwinkels etaleeren reeds dagen te voren hun enormen voorraad: bezichtiging en verkoop gaan op deze wijze vlotter en men ontloopt de kans om op Zondag gedrongen en geduwd te worden bij den aankoop van zijn liefdegaven. Bij scharen en drommen gaat het vervolgens naar de tallooze kerkhoven, in alle richtingen der stad gelegen.

De electrische trams en de ‘Stadtbahn’ rijden op dien dag haast zonder tusschenpoozen, en nog mag men blij zijn, wanneer men niet àl te lang op een der halteplaatsen behoeft te staan wachten. Voor den ingang der kerkhoven spelen zich dan soms grappige scènes àf, waar meestal een aantal kleine jongens hebben postgevat om den binnenkomende hun diensten in het dragen der kransen aan te bieden, neen op te dringen, waardoor in de meeste gevallen een kleine herrie ontstaat, daar die diensten energisch worden afgewezen en de bengels er toch zoo bij blijven om er

wat bij te verdienen. - Geschäft ist Geschäft en Dooden-Zondag maakt voor hen daarop géén uitzondering.

Zien zij dan eindelijk het vruchtelooze van hun pogen in, en verlangt men beslist ongemoeid te worden gelaten, onmiddelijk werpen zij zich met denzelfden ijver op het volgende slachtoffer, zoolang totdat eindelijk eens hun wensch wordt ingewilligd en zij voor hun moeite een groschen verdiend hebben.

Dan laat men de stad der levenden achter zich, en gaat men langzaam verder, langs de smalle paadjes in het rijk der dooden, onwillekeurig zwijgend of op fluistertoon sprekend

> ... 'Geht leise über meines Grabes
> Flur, ich schlafe nur...'

En voorzichtig treedt men tusschen de graven, en behoedzaam legt men zijn bloemenschat néér op de met klimop omrankten zerk... En duizend herinneringen ontwaken... Koud, stroef, gesloten, bedekt door aarde, omsloten door steen, staat het graf daar

vóor ons, juist zooals het gisteren en eergisteren, en voor maanden daar voor ons gestaan heeft, zwijgend... en toch zien wij 't nu anders: alsof de geurende bloemen, asters en violen, als zoovele oogen geworden zijn, als zoovele lachjes en lieve dankbare woordjes...

De Zondag der Dooden brengt ons, levenden, niet tot de afgestorvenen, maar voert veeleer de dooden weer terug in ons midden...

LIANE VAN OOSTERZEE.

Berlijn 9 Nov.

Toewijding.

Soerat toewan!

Met een verschrikte beweging keek Arthur Vermeer op en strekte zijn hand uit; de wolk die over zijn voorhoofd had gezweefd, trok plotseling weg en zijn gelaat verhelderde als een nevelige herfstmorgen waardoor opeens een zonnestraal schittert.

Twee brieven lagen in zijn hand; een er van met een zeer groot enveloppe was van zijn moeder, de andere van zijn vriend....

Met nieuwsgierigheid betastte hij 't groote couvert, hij voelde er iets hards in en vermoedde een portret....

Bij het openritsen, wat hij driftig deed, bleek dit vermoeden waarheid; met een klikkend geluid viel er plotseling wat op den grond.

Hij bukte zich op zij uit over zijn stoelleuning en raapte het portret op.... ‘Dus toch 'n....’

Verrast en vol bewondering hield hij midden in zijn zin op.... zijn pupillen werden wijd en onwillekeurig opende zich zijn mond....

‘Mijn God, wat 'n mooi meisje’ zei hij eindelijk na een lange pauze en de foto nog eens critiseerend op een afstand beschouwend, verloor hij zich nogmaals in aanschouwing.

Toen begon hij haastig aan den brief zijner moeder, zeer benieuwd daaruit te vernemen wie dit meisje was.

En daar stond 't:

‘En nu, mijn beste jongen, wat zeg je wel van je vroeger buurmeisje Lilly, is ze niet een beeldje geworden; ik denk dat je je oogen niet gelooven kunt, is 't wel? En ze is in werkelijkheid nog oneindig bekoorlijker, je hebt er geen idée van, Thur, hoe snoezig ze lachen kan, er komen dan twee geestige kuiltjes in haar wangen.

Ik wist zelf niet wat ik zag toen ze me onlangs voor 't eerst weer bezocht. Je weet immers dat ze vier jaar op kostschool is geweest en toen nog een paar maanden in Amerika bij haar oom Gerard? Nu, in die jaren heeft zich uit de pop een vlinder ontwikkeld, die door hare schoonheid aller oog boeit.....

Daarbij is Lilly geestig en zeer ontwikkeld...

En nu mijn jongen, dit meisje zou ik gaarne jouw vrouwtje zien....

Hier hield de jonge man even op met lezen en lachte sarcastisch..... ‘Nog altijd de zelfde mama; voor haar jongen is geen vrouw te mooi of te goed.... alsof zoo'n mooi meisje maar iedereen hebben wil.... en dan....

Hij zuchtte even, nam toen den brief weer op en vervolgde...

‘Ik kan me natuurlijk vergissen, maar ik geloof dat Lilly je zeer genegen is; ja meer dan dat, m'n beste jongen. B. v. zie ik haar oogen steeds afdwalen naar een

zeker portret dat op mijn bureautje staat en bij haar eerste bezoek vroeg ze dadelijk naar jou. Daarbij moet ik even verklappen dat ze bloosde terwijl ze 't vroeg.

Onlangs kreeg ze blijkbaar ineens een flinke dosis moed en vroeg me jouw portret te mogen hebben, als de herrinnering aan de prettige uurtjes die jullie als kinderen doorgebracht hadden.

Bemoeide jij je veel met haar, Arthur, ik geloof 't niet, hè?

Ze was nog al wat jonger...

Ik zei daar echter niets van en gaf haar een portret... mits - zij er een van haar voor jou wilde geven. Toen werd ze erg verlegen en stotterde zoo iets van: misschien wil hij 't niet eens hebben. Doch eergisteren verrastte ze mij met deze foto.... en je ziet hoe ze er uit ziet....

Lieve Arthur, denk over een en ander eens ernstig na, ik wil je volstrekt niet koppelen, maar als Lily je werkelijk liefheeft, zou ik geen liever vrouwtje voor je kunnen bedenken en zou je je zelve mogen feliciteeren.

Ik zou je daarenboven zoo gaarne behoeden m'n kind voor iets wat ze daar in Indië 't 'noodzakelijk kwaad' noemen....

Hier lachte Arthur bitter....

'Dan is u te laat, moeder lief' zei hij ietwat cynisch....'mijn God, is mama nog zoo naïf dat ze zich al dien tijd verheugd heeft in 't zalige idee dat ik hier als een jonge dame leefde?....

En dat met mijn temperament en in zoo'n negerij als hier?

Wat kennen die moeders hun kinderen toch goed!' Weer lachte hij, ditmaal echter klonk er diep door het spottende heen, iets wat geleek op weemoed.

'Ja, als ik niet Arthur Vermeer was geweest, had ik misschien een heilig boontje kunnen zijn,' vervolgde hij zijn half geprevelde alleenspraak.... 'maar die twee typen verschillen nog al wat.... Enfin!' hier maakte hij 'n beweging die onverschillig moest lijken.... 'ik ben nu eenmaal.... die ik ben'...

Toen viel zijn oog ineens op de foto naast hem, zijn vingers grepen er naar en zijn oogen verdronken zich weer in de schoonheid van het meisje.

Een zucht ontglipte hem...

''t Is toch jammer', dacht hij - 'wat is ze mooi, mama heeft niets overdreven. Wat 'n overvloed van haar en dan die donkere, geestige oogen, wat staan die piquant bij dat blond... 'n fijn mondje ook'...

Hij voelde zich ineens erg verliefd worden en had neiging 't portret aan zijn lippen te brengen, maar zijn 26 jaren beschikten daar anders over; zoo kinderachtig kon hij toch niet zijn.

Toch vergat hij geheel zijn moeders brief uit te lezen en beschouwde tot in de kleinste détails het figuur en gelaat van de mooie Lilly... Toen opeens weer na een lange pauze sprak hij een zijner gedachten uit: ''t is toch verd... jammer... maar 't kan niet... 't is onmogelijk; ik kan haar toch niet zeggen dat ik drie jaar met Kaira heb samengewoond'.

'Neen jongen, Arthur, zet je dat plannetje maar uit je hoofd en leef jij maar verder met je knappe Ira, die je aanbidt en op je wenken vliegt... je hebt nu eenmaal gekozen en dus...'

Maar redeneeringen hielpen niet meer, zijn moeders woorden hadden 't doel niet getroffen, Amor's peil was zijn hart binnen gedrongen. Met pijnlijke verwonding werd hij dit gewaar, hij had van zich zelve niet gedacht dat hij zoo gauw te vangen zou zijn geweest, hij meende zich altijd vrij wel onkwetsbaar te zijn op dit punt en ziet... de Achillespees was getroffen.

't Deed hem geen pleizier, deze ontdekking; onder andere omstandigheden zou 't hem misschien tien voet in de lucht hebben doen springen, maar in het onderhavige geval bracht 't hem moeite en zorg...

Lilly, de mooie geestige Lilly en... zijn Irah... hoe was dat samen te vereenigen...

Zou de eerste geen afschuw van hem krijgen als zij wist van zijn verhouding tot de laatste, zou zij het hem ooit willen vergeven...

En dan ging zijn denken in andere richting over; behaalde zijn medelijden de overhand over zijn egoïsme... Hoe zou de kleine Irah er onder zijn, zij die hem aanhing met zeldzame trouw en hartstochtelijke liefde, zij zou haar mooie bruine oogen rood schreien van wanhoop en verdriet en haar kleine licht getinte vingers zouden zich aan hem vastklemmen in angstige smeeking. Hij kende dat van haar hij... was 's eens boos op d'r geweest en had haar toen een dag of wat verwaarloosd... En toen die treurige blik in haar oogen... en dat hartstochtelijk-blijde toen hij haar weer tot zich riep. Om hem genoegen te doen had ze vol ijver Hollandsch geleerd, ze scheen vlug en leerde 't reeds aardig; ook had ze van haar landsgewoonte afstand gedaan n.l. om 't haar glad te strijken met klapper-olie, noch de kondéh op te vullen met sterk riekende bloemen... Hij voelde 't, dat alles deed ze om den kloof die hen als 2 verschillenden rassoorten scheidde, een weinig te overbruggen... om hem een beetje te naderen...

Was 't wonder dat hij nu iets pijnlijks, iets treurigs ondervond bij de gedachte haar weg te moeten doen...

Opeens schoot hij overeind in zijn stoel... ‘Wat wou ie dan toch Lilly of Irah één van beide kon 't toch maar zijn... Er was nu een kansje om zich op te heffen uit zijn moreele verslapping,... zou hij die nu laten voorbijgaan uit week medelijden voor die andere vrouw? Immers toch; zij, Irah, kon toch wel begrijpen dat 't niet altijd zoo blijven kon; zij met haar gezond verstand had dit altijd moeten voorzien... Zij zou zich wel troosten en hij zou haar tot dank voor alles wat ze voor 'm geweest was een flink douceurtje geven.

Dit was dus in orde...

Maar hoe zou hij met Lilly aanvangen... hij had den moed niet 't haar zelf te schrijven... als hij zijn moeder eens in den arm nam... haar alles opbiechtte.

Zij - (zijn moeder) zou wel bitter ontgoocheld zijn, maar, dit wist hij absoluut zeker, niettemin zou zij alles voor hem doen wat zij kon om Lilly voor hem te winnen. Ineens werd hij zenuwachtig-verhit van 't denkbeeld dat zij ‘ja’ kon zeggen... Hij nam de foto weer op en beschouwde 't met hartstochtelijke oogen... Dit mooie elegante meisje... zijn vrouw!... zijn huisje verhelderd en zonnig gemaakt door een lieve beschaafde, ontwikkelde vrouw! God welk een geluk zou dat zijn.

Even sloot hij in zaligheid zijn oogen... toen bruusk stond hij op... zette zich voor zijn bureau en begon te schrijven. Overmorgen vertrok er een mail uit Batavia, de brief kon dus juist nog mee...

't Wachten duurde hem langer dan hij gedacht had, reeds na verloop van twee weken werd hij ongeduldig en daardoor prikkelbaar...

Zijn arme Irah moest 't ontgelden en in stilte vergoot zij bittere tranen. Zij begreep wel niet geheel wat eraan ten grondslag lei, maar zij was hartstochtelijk verliefd en ook een weinig jaloersch en ze had opgemerkt met de scherpzinnigheid sommige Javaansche vrouwen eigen, dat haar Toewan veranderd was sedert zij dat mooie portret op zijn lessenaar had zien staan...

Ze had 't toen hij uit was, in haar vingers genomen en 't lang bekeken om te zien of er soms familietrekken in waren, maar zij had niet de minste gelijkenis kunnen vinden. 't Was dus zeker een vreemde, beraadslaagde ze in stilte... en met een tikje jaloesie had ze er bij moeten voegen dat ze erg mooi was... Ze had in stilte gehoopt dat hij 't haar zeggen zou wie ze was, zooals hij wel eens meer portretten had laten zien aan haar; maar dat was niet gebeurd. Dat had haar nieuwsgierigheid geprikkeld en had ze - wat ze anders nooit deed, hem bespied als hij alleen was in zijn kamer. Doch iets bizonders had ze niet gemerkt, alleen had hij een of tweemaal 't mooie portret in zijn handen genomen en 't aandachtig bekeken. Zij had toen in een vlaag van jaloesie de foto wel uit zijn vingers kunnen slaan; maar later vond ze zich zelf dwaas en erg kinderachtig; immers hoe vaak bekeek hij niet 't portret van zijn moeder of broer? En 't kòn toch ook wel familie zijn, al leek ze niets op hem, haar mooien toewan!

Als ze zich zoo gerustgesteld had, was ze weer even vroolijk, helderde haar vriendelijk bruin kindergezicht weer op, maar zoodra zij maar iets aan haar Arthur meende te zien dat anders was dan gewoon, doofden de twee dansende sterretjes in haar oogen uit en kwam er een klein droevig trekje om haar mond.

Dan deed ze geruischloos, stil haar werk, gleed onhoorbaar door het huis; en verwijderde zich bescheiden als haar meester thuis kwam van zijn werk.

Maar als hij haar liet roepen - wat den laatsten tijd veel minder voorkwam dan vroeger - dan liep ze gauw voor haar kleine spiegeltje, streek haar dik weelderig haar dat een weinig krulde, glad, trok een schoone kabaja aan met de juweelen speldjes die ze van hèm had en vloog dan op haar kleine voetjes naar de plaats waar hij zich bevond...

o Bittere teleurstelling als hij dan maar iets te vragen of te zeggen had en ze daarna weer weg kon gaan;... maar o zaligheid als ze bij hem mocht blijven en hij haar liefkoosde... Ook vond ze het heerlijk voor hem te tandakken; ze deed dat zoo goed en hij vond 't mooi; die trillende bewegingen van haar slank mollig lichaam. Wat lachten dan die zwarte fluweelen kijkers en die witte tandjes als hij 't na wou doen... en ze de vruchtelooze pogingen aanschouwde van zijn stijve, onlenige vingers... die zij toch zoo lief had. Wat waren die handen zacht, wat konden die heerlijk streelen. En dat blanke, dat vond ze zoo mooi! Ze had dan ook in 't geheel geen oogen meer voor mannen van haar eigen ras, ofschoon die de mooie kleine Irah verliefd aankeken, ja haar naliepen... Arme Irah!

De maanden kropen om voor den verliefden jongen man; hij werd hoe langer hoe prikkelbaarder, en snauwde den bedienden zoowel als de kleine Irah af om 't minste en geringste. Niemand begreep de oorzaak; Sidin, de huisjongen meende in zijn wijsheid te weten dat Mijnheer soesah had met den Administrateur, maar niemand begreep toch 't ware.

Ook Irah niet, 't portret was al weer vergeten, het stond daar al zoo lang, dat het was of het er altijd geweest was. Maar niettemin, stonden haar eertijds levendige oogen dof en treurig, en klonk haar stem als van eene, die veel tranen vergiet... Zij leed dan ook diep onder de veronachtzaming van haar meester en putte haar hersens uit met het zoeken naar de oorzaak ervan. Lang zou zij niet meer in twijfel zijn helaas...

Het was een prachtige maanlichte avond. Arthur lag als veelal 's avonds vermoeid in zijn luierstoel; het boek dat hij ter lezing had opgenomen was op den grond gegleden - hij had 't niet eens gemerkt.

Hij dacht er over na hoe te doen, als hij goed bericht kreeg van zijn moeder. 't Beste was dan dat hij zijn verlof eerder nam; hij had eigentlijk pas over een maand of vier willen gaan, maar hij zou 't nu maar dadelijk vragen... àls... Lilly tenminste nog van hem hield... anders ging-ie maar heelemaal niet, dan bleef hij maar in zijn oude sleur. Zijn moeder wist toch nog niets van zijn verlofplannetje, dus voor die zou 't geen teleurstelling zijn.

Stappen op het grint deden hem opzien... 't was de post... Zenuwachtig rees hij overeind en verslond met zijn oogen de brieven die de man hem toereikte.

Hij had de vorige mail al antwoord kunnen hebben en verwachtte nu stellig een brief.

En ja - daar was de brief met de mooie letters van zijn moeders handschrift.

Ze trilde in zijn vingers; toen ritste hij hem open en las...

Een blos van geluk vloog over zijn gelaat... daar... daar stond 't: ‘Je hebt me bitter

teleurgesteld mijn jongen, maar ik heb aan je toekomst gedacht en aan je geluk en heb met Lilly gesproken, hoewel 't mij erg tegen de borst stuitte. Zij verbleekte toen ik 't haar meedeelde en leed vreeselijk, dat zag ik haar aan. Ze kon dan ook niet dadelijk antwoord geven op je vraag en zei dat ze er over denken moest... om... te wennen aan die vreeselijke gedachte. Straks is ze hier geweest en toen ik smeekend vroeg of ze nog van je hield, zei ze: “Ja, schrijft u hem maar, dat ik hem vergeef en tracht te vergeten.” En toen viel ze mij snikkend om mijn hals en fluisterde: “o Mevrouwtje ik houd al zoo lang van hem, van af mijn kinderjaren en heb hem nooit kunnen vergeten...”

Met schitterende oogen las en herlas Arthur die woorden, toen stond hij op en het portret van zijn bureau nemend, bekeek hij 't innig, drukte 't aan zijn lippen en fluisterde hartstochtelijk... Lieveling... mijn Lilly.

't Verlof werd gevraagd en verkregen... binnen een maand of twee zou hij kunnen vertrekken... Hij leefde dien tijd als 't ware in een roes, dacht aan niets anders dan zijn komend geluk. Hij stelde zich voor hoe 't zijn zou met zijn mooie Lilly door die van ouds bekende straten te gaan, arm in arm.

Wat zouden de heeren hem benijden! hij groeide er nu al in. 't Zou nog wel vreemd zijn eerst,... hij kende haar nauwelijks, hij had indertijd weinig acht op haar geslagen, zij was toen nog zoo'n echt kind en hij al een heele vent; die al naar andere vrouwen keek. 't Was toch wel 'n aardig ideé dat zij toen al van hem hield, je zou zeggen, zoo'n jong ding. Hij herinnerde zich nog wel dat ze 'n lief zacht snoetje had, maar nu was ze bepaald mooi, en daarbij was ze van een geestige piquante schoonheid. God! hoe kwam hij toch ineens aan zoo'n buitenkansje, dat was nu met recht “boffen”. Verbeeldt je dat je geen lot neemt in de loterij, en dat je toch een hooge prijs wordt thuis gestuurd.

't Was gek, voor een paar maanden was er geen haar op zijn hoofd dat aan trouwen dacht, ten eerste zag hij geen jonge dames en ten tweede hij had Irah en vond 't goed bij haar... Arme meid, hij moest 't haar nu toch zeggen, 't ging toch niet aan haar op het laatste nippertje even te vertellen dat hij naar Holland ging om te trouwen...

Hij had er al berouw van als hij er aan dacht, hoe die oogen zouden kijken... Was hij maar nooit met 'r begonnen, 't arme ding, dan zou ze nu geen verdriet om hem hebben...

Neen, hij kon 't nu niet zeggen, hij had er den moed niet toe. En zoo stelde hij uit, stelde hij uit tot een paar dagen voor zijn vertrek. Hij moest noodig gaan pakken, 't was hoog tijd, er was nu geen tijd meer om uit te stellen. Hij voelde zich zenuwachtig, week gestemd...

't Regende buiten zooals 't alleen in de tropen regent. Zwaar dreunend vielen de stralen omlaag, alle geluid overstemmend. Hij had de deuren toegedaan omdat 't hem te veel tochtte en zoo was hij beveiligd tegen nieuwsgierige blikken wanneer hij zoo aanstonds een onderhoud met Irah zou hebben. Hij schelde zijn jongen en beval hem haar bij hem te brengen.

Even later hoorde hij haar vlugge voetstappen, zij scheen op slofjes te zijn, een bewijs van groot ornaat. Arm ding, ze dacht zeker dat hij weer met 'r keuvelen wou en haar liefkozen; de moed zonk hem weer in de schoenen... En daar stond ze nu voor hem, mooie, jonge Javaansche vrouw... Zij had de nieuwe kostbare sarong aan die hij haar voor een half jaar gegeven had, en die ze uit zuinigheid bijna nooit aan

had. Een fijne doorschijnende kabaai met mooie kanten deed de mollige rondheid van borst en armen duidelijk uitkomen en op het licht bruine gelaat lag een zacht roode blos, die aan een overrijpe perzik deed denken.

Haar oogen lachten hem vriendelijk toe, maar toch - hij zag 't nu plotseling heel duidelijk - was er iets droevigs in haar gezichtje.

"Toewan?" vroeg ze zacht met haar melodieus stemgeluid.

"Kom hier eens bij me zitten, Irah," zei hij ontroerd, wijzend op een laag rieten stoeltje. Maar ze ging daarop niet zitten, doch hurkte voor hem neer vlak voor zijn stoel, haar oogen in angstige vraging naar hem opgericht. Hij nam een van haar kleine handjes in de zijne en zei aarzelend:

"Ik moet je iets heel akeligs zeggen Irah".... en na een kleine pauze waarin hun adem alleen gehoord werd - 't was buiten nu ook stil - "ik ga naar Holland".

Ze uitte een gesmoorde kreet, die klonk als 't barsten van een glas en bedekte haar oogen.... Berouwvol keek hij op 't kleine schepseltje neer;.... hij voelde op dat oogenblik pijn om harentwil....

Opeens hief ze haar gezichtje weer omhoog.... "Wanneer komt Toewan terug" vroeg ze met een uitdrukking van onwankelbare liefde en trouw in haar oogen.

Wanneer? aarzelde hij.... dat weet ik nog niet.... over een jaar.... misschien ook langer...'

'En mag Irah terugkomen' smeekte ze... Hij verzamelde al zijn moed.... 'Neen Irah, dat is 't juist, je kunt niet terug komen; je moet me beloven dat je 't niet probeeren zult.... want.... ik ga trouwen....'

Als een getroffen wild sprong ze op, en

verborg haar hoofd met een dof gekreun in de plooien van de portières....

Hij naderde haar en trok haar bij den arm weer mee naar zijn zitplaats... zij liet 't gewillig toe... ‘Luister nu 'ns’ zei hij zacht op sussenden toon... ‘je houdt veel van me, zeg je; dan moet je nu ook bedenken dat ik al die jaren goed en lief voor jou ben geweest en van je gehouden heb... Maar je moet verstandig zijn... je hebt altijd geweten dat ik je niet trouwen kon, dat gaat nu eenmaal niet. Mijn moeder zou mij haten als ik 't deed.

Ik zou je dus vroeg of laat toch moeten hebben verlaten en daarom 't is beter nu. Kom Irah... je zult nog wel eens trouwen met een van je landgenooten...’ Ze hief haar in tranen badende oogen vol afschuw tot hem op... ‘Nooit’ fluisterde ze heesch... toen stond ze op en wilde heengaan... Hij liep haar na... ‘Ben je boos op me?’ vroeg hij berouwvol...

Met een hartstochtelijk gebaar greep ze zijn hand en kustte die twee driemaal wild, toen vloog ze de deur uit.

In haar kamertje wierp ze zich op de baleh-baleh, verborg haar gezicht in de kussens en kreunde en snikte dat haar lichaam trilde als een door stormwind heftig bewogen riet. Doch in haar felle smart van arme verguisde vrouw was geen zweem van toorn of haat tegen den man die haar aldus beloonde voor haar liefde en trouw... ze snikte maar omdat ze hem had verloren, haar mooie, zachte toewan... haar trots... Ze snikte omdat 't nu uit was... voorgoed, omdat ze nooit meer voor hem mocht tandakken, noch hem eerbiedig liefkozen. Ze voelde haar hart breken onder dat nameloos wee en haar tranen hielden op te vloeien, zóó dacht ze zich de scheiding in. En toen kwam van zelf haar denken over de toekomst. Wat zou er met haar gebeuren als bij weg was! Terug keeren naar de kampong? Ze voelde met pijnlijke zekerheid dat haar dit onmogelijk was,... ze was in die twee jaar onder den beschavenden invloed van den jongen man, te veel in haar smaak ontwikkeld om zich weer te kunnen vereenigen met het lage kampong-leven. Ze voelde er iets als walging voor...; daarenboven, haar ouders waren dood, en haar getrouwde zuster bij wie ze vroeger inwoonde, was sedert lang van haar vervreemd..,

Wat dan?... Op eens herinnerde ze zich den jongen planter, een sobat van haar meester... Ze rilde... Hij had haar vaak begeerig aangezien en zou haar zeker niet met rust laten als Arthur weg was... Ze rilde weer, en verborg haar gezicht in de kussens... Hu! Als ze dacht aan een aanraking van hem werd ze koud... En toch de gedachte liet haar niet meer los... 't zou feitelijk haar eenige weg zijn als ze niet tot haar eigen sfeer kon terugkeeren... Kreunend wentelde ze zich om op de harde bank en woelde tot de late nacht haar oogen toesloot...

De laatste week was in één drukte van inpakken en zakenregeling voorbijgegaan... Irah bleek en stil had ijverig meegeholpen; handig als altijd was 't werk snel gevlot onder hare handen. Toen was de dag dáar!... Arthur was bijna klaar om in de dos-à-dos te stappen die hem naar den trein zou brengen in de dichtbij gelegen halte, toen hij Irah liet roepen. Hij wou haar een enveloppe geven met eenige bankbiljetten en haar meteen goeden dag zeggen. Hij had 'r nog niet gezien, maar 't was dan ook nog heel vroeg en nog schemerdonker... ze sliep misschien nog... Nu, hoe korter 't afscheid was hoe beter... hij had al hartzeer genoeg over haar gehad. De jongen kwam echter verbaasd terug met het antwoord dat Irah er niet was en dat haar kleedingstukken eveneens weg waren... Ze was zeker in den nacht naar de Kampong teruggegaan...

‘Arme meid... ze wou zeker geen afscheid van me nemen’ dacht Arthur medelijdend... ‘enfin ik zal het geld aan Jansen brengen; die zal het haar wel geven...’

En dat deed ie, en reed daarna opgelucht, naar het station... Hij had 't zoo druk met het aangeven van zijn ‘barang’ dat hij geen acht bijna sloeg op de menschen die hem omringden, allerminst op een klein half verscholen figuurtje, ineengehurkt Javaansch kind-vrouwtje dat maar stil voor zich keek, uit vrees herkend te worden.

Vanzelf dat hij ook niet zag dat dat schepseltje in dezelfden trein stapte, en zich droevig in een hoekje nestelde.

Zoo maakten ze dan de reis samen... hij en de arme Irah, die haar mooie kabajaspeldjes verkocht had om hem tot Batavia te kunnen volgen...

Tot het laatst toe wou ze bij hem zijn en hem zien, al was 't dan ook maar uit de verte...

De trein stoomde Tandjong Priok binnen... een stroom ontlaadde zich uit de coupés en begaf zich in de richting van de aanlegplaats.

't Was snikheet... Irah had de slending over haar hoofd getrokken en liep werktuigelijk mee met den menschendrom... ze liep zóó dat ze haar toewan steeds in 't oog had... Haar gezichtje was vaalbleek, 't was of het bruin zelfs verbleekt was door de smart der laatste week... haar oogen stonden brandend en koolzwart, en spraken van slapelooze

nachten, evenals de diepe kringen er onder...

Al maar keek ze naar de slanke jeugdige gestalte van haar geliefden meester en een gevoel van bittere jalousie en afgunst welde telkens bij haar op als ze dacht aan die verre, vreemde vrouw die hem weldra zou toebehooren, hem nemen in haar armen...

Dan snikte ze even kort, 't kon haar niet schelen of de menschen 't hoorden, niemand kende haar toch...

Nu waren ze er... daar vlak voor hen... daar lag de kolossus die hem weg zou brengen, ver weg... naar het koude vreemde land... Zou hij nu niet eens omkijken?... Neen, met gebogen hoofd, warm als hij was, liep hij de loopplank op, tot hij op het dek stond... Hij nam zijn hoed af en wischte het zweet van zijn voorhoofd... toen keek hij verstrooid rond... Zijn blik gleed over haar heen... ze huiverde ondanks de hitte, 't was of er koorts in haar bloed kwam van spanning. Daar verdween hij... waar bleef hij nu... hij zou toch wel terugkomen o, Allah! als hij eens beneden bleef... Dat kòn niet, dat mócht niet, eenmaal moest hij haar nog aankijken...

Ha daar was hij weer, maar nu met een anderen heer in druk gesprek... Hij keek niet eens haar kant uit... Moedeloos en gebroken leunde ze tegen de loods aan... daar was nog eenige schaduw ook.

't Werd nu langzamerhand leeger, de passagiers waren aan boord, de goederen geladen. Er werd aanstalte gemaakt tot vertrek, Irah zag 't aan 't afscheid nemen van de menschen aan 't dek...

Koude rillingen gingen door haarlichaam; ze wilde roepen, ze durfde niet... Zij verliet haar plaats en sleepte zich meer naar voren... de laatste menschen kwamen nu van boord, de loopplank werd weggetrokken. Daar stond hij op en trad aan de verschansing, juist toen de eerste schroefwenteling begon. Hij zag bleek en zijn fijn gelaat met de mooie blauwe oogen blikte omlaag...

Een schok voer eensklaps door zijn lichaam, zijn oogen verwijdden zich als om duidelijker te zien... Was dat Irah niet?

Ja, God in den hemel dat was ze, zijn kleine Irah... Wat zag ze er uit... als stervend... die oogen, ze brandden in haar bleek gezichtje... Een alles omvattend, alles vergetend medelijden drong hem haar naam naar zijn lippen.

‘Irah’... Ze hoorde 't... en glimlachte ontroerd gelukkig... toen trok er een floers voor haar oogen en zakte ze in elkaar...

De jonge man die naast Arthur stond en met hem gesproken had, had de scène tusschen de twee gezien en zag zijn plotselinge schrik, Irah's val... ‘Ik ken de dame, die daar staat heel bizonder, wil ik haar vragen voor haar te zorgen?’ vroeg hij haastig.

Arthur knikte gretig, er stonden tranen in zijn oogen;... hij bleef nog even staan om te zien wat de bewuste dame zou doen en toen ze zich over zijn kleine Irah heen boog, werd 't hem te machtig... hij verlangde naar eenzaamheid en snelde naar zijn hut... Toch kon hij niet nalaten nog even door de open patrijspoort te kijken en ziet daar stònd ze waarachtig al weer... en zocht met haar oogen... Hij nam zijn zakdoek en wuifde... (niemand zag hem hier)... zij zag 't en riep hartstochtelijk ‘Toewan’ toen sloeg ze de slendang ver over haar hoofd en draaide zich waggelend om...

‘Arm, arm ding wat had ze me lief... welk een grenzelooze toewijding’... zuchtte hij en strekte zich moe uit op zijn couchette. -

Zoo sliep hij in. -

Toen hij weer opstond was Tandjong Priok uit 't gezicht verdwenen, alleen nog een blauw-wazige streep deed herinneren aan het land van palmen en waringins.

AIE KÖHLER - DIEHL.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

F. de M. - Ik heb het inderdaad in goede orde ontvangen. - Alleen tijd- en plaatsgebrek beletten mij er tot hiertoe nader op terug te komen, maar ik beloof U dat ik het nu spoedig zal doen. -

Ja zeker, het leven buitenslands bevalt mij daarom voornamelijk zoo goed, omdat het droge klimaat zoo uitstekend is voor mij. - In ons land voel ik me nooit half zoo gezond als in een zacht en droog klimaat en een hooge lucht. - Natuurlijk, alles heeft zijn vóór en tegen, ook dit leven, dat spreekt van zelf. Maar, wat klimaat betreft, is ons landje waarlijk *te* stiefmoederlijk bedeeld.

Berengère. - Ik zal U zoo mogelijk ook nog particulier antwoorden, maar wil U in elk geval reeds nu berichten, dat Uw voorstel mij niet verwerpelijk toeschijnt. Alles

komt natuurlijk aan op den inhoud. - Voorloopig eens in de maand, dunkt mij. -

Van der V. - Uw schrijven, naar aanleiding van mijn boekbeschouwing over Scharrelvreugde van Rudolf Feenstra, deed mij bijzonder veel genoegen. - Dat U in Uw vak reeds de tweede zijt, die mij zulk een bewijs van instemming kwaamt geven, is in elk geval een verblijdend teeken, in verband met hetgeen dominée Ternooy Apèl later in dit blad vóórstelde, om de verspreiding van dergelijke vuile lectuur tegen te gaan. - Gij vindt het droevig, dat jonge-meisjes, die zulke lectuur in handen krijgen, met recht een gemeenen indruk zullen krijgen van 'den' man. - Ik ook! Maar ik vind een jong-meisje, dat zulke lectuur voor haar *genoegen* leest, evenzeer onrein, als de jonge-man die zich bezondigt aan gemeenheden. - Dat er absoluut geen verschil zou zijn tusschen man en vrouw in deze dingen, kan ik U niet toegeven. - M.i. heeft men wel degelijk het recht in dit opzicht der vrouw een strengeren maatstaf aan te leggen dan den man. Heel de natuur wijst daarop. Maar vuil, pervers, gemeen, behoeft geen enkele man te zijn. - Ik vind een diepgaand verschil tusschen de sterker ontwikkelde zinnenbegeerte van den normalen man, vergeleken met die der normale vrouw, en verdorvenheid, smerigheid, een onzedelijk leven in één woord. - Het andere boek waarover gij schrijft, heb ik gelezen. De auteur is mij persoonlijk eenigzins bekend, en ik geloof dat hij geheel en al is bevangen door den geest van den tijd, die jonge auteurs wijs maakt, dat zulke wansmakelijkheden 'kunst' zouden zijn. - Juist echter wat gij-zelf constateert, dat hier verliederlijkte vrouwen worden geschilderd, is dunkt mij een bewijs vóór mijn stelling. - Iedereen voelt dat zulke vrouwen - goddank - uitzonderingen, 'bedachte' typen zijn, en geen natuurwaarheid uit het alledaagsche leven. - Is dat echter óók waar voor de scharrelende mannen-typen van Rudolf Feenstra? - Wanneer die werkelijk zulke uitzonderingen waren als U het zou willen doen gelooven, zouden dan de steden zóó vol kunnen zijn van nachtkroegen, bordeelen, verdachte rendez-vous-huizen, enz., enz.? Helaas, het valt niet te ontkennen dat, dank zij ongeloof en hedendaagsche 'ontwikkeling', 'de' man er hard op achteruit gaat in zedelijkheid. -

Ja, dat geloof ik met U, dat de uitgevers en houders van leesbibliotheken heel dikwijls niet weten wat de inhoud is van de door hen onder het publiek verspreide boeken. - In den Haag was ik eens getuige hoe een hoofdbediende uit een bekende leesbibliotheek daar, aan een opgeschoten burgerschool-meneertje een van Van Deyssels smerige producten weigerde onder voorwendsel van het niet voorradig te hebben. Toen het jonge mensch was afgetrokken, zeide de bewuste bediende lachend tot mij: Aan jonge menschen weiger ik altijd zulke boeken. - 't Is maar beter dat ze die niet lezen. - Deze man was dus wèl op de hoogte en vatte zijn ambt ook op 'n plichtgetrouwe wijze op. Maar gewoonlijk heerscht bij uitgevers en boekhandelaars grove onwetendheid op menigerlei punt. In Dusseldorf was ik voor eenige jaren in een prachtigen boekhandel, waar mij een nieuw werk van Sudermann in het oog viel, in het fransch vertaald. Op mijn verzoek het mij in het duitsch te geven, zette de meneer, die mij te woord stond, groote oogen op, en moest van MIJ vernemen dat Sudermann een *Duitsch* auteur is, en het bewuste werk dus was vertaald - (!)

Met U ben ik het heelemaal ééns, dat publiek-zelf zulke vuile lectuur aanmoedigt en wenscht. Wat gij daarover schrijft neem ik hier woordelijk over. Het is een antwoord op het voorstel van Dominee Ternooij Apèl, een illustratie van zijn beweren dienaangaande:

Ellendig, ja misschien nog het ellendigste van alles is nog, dat juist het tegenwoordige publiek (*natuurlijk in 't geniep*) *voor een groot deel niet anders wil, dan juist zulke lectuur, Ik heb reeds dikwijls het plan gevormd, zelf aan mijn zaak een bibliotheek te verbinden, maar dan een anti-pornografiste, een, waaruit alles geweerd wordt, dat niet door een elkeen gelezen kan worden. -*

Wanneer ik nu echter gegevens put uit de blibiotheek-administratie van mijn vriend, dan blijkt mij, dat het onreine 20 × meer ter lezing uitgaat, dan het reine! - Met zulke gegevens vóór mij, durf ik heusch mijn plan niet uitvoeren. Het zou geld in 't water smijten zijn! -

Voor Uw goede meening ten opzichte van mijn invloed in dezen ben ik U zeer dankbaar. Maar zelf geloof ik niet, dat de wansmaak en de vuile neigingen zullen zijn te wijzigen. Zoo lang ik echter recenseer, zoo lang zal ik het eerlijk en naar mijn geweten blijven doen, en protesteeren uit al mijn macht tegen smerigheid en onzedelijkheid en vuilheid. 'Durven' is daartoe inderdaad noodig, want met vuil werpen deze heeren kwistig rondom zich, uit wraak dat men hen aan de kaak stelt. - Als de Querido's, de van Deyssels, de de Meesters, de Steynen's, enz., enz., niet dáárin hun kracht zochten, menig in den grond fatsoenlijk criticus zou eerlijker zijn in het zeggen zijner meening over hun walgelijke straat-taal. De vréés echter weerhoudt dezen critici, de vréés voor scheld-partijen in de Nieuwe Rotterdammer, 't Handelsblad, De twintigste eeuw, Op de Hoogte, al die bladen (om van de dappere anonymi niet eens te reppen) in één woord, waarin deze heeren den boventoon voeren, en al die hen aandurft uitschelden in dezelfde achterbuurt-termen waarin ze hun 'Kunstwerken' schrijven. - Gelukkig sta ik dáárboven. - Al willen ze ook schelden en schetteren dag in dag uit, ik zal geen haar breed afwijken van hetgeen mijn geweten mij voorschrijft te getuigen. Daarop kunt gij rekenen.

Nevermind. - In orde ontvangen. - Van harte beterschap gewenscht.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Mevr: van der M. te L. - Ik schreef U nog niet; zal het nu spoedig doen. Veel dank.

Sympathie. - Zal U particulier, *of* in de Lelie, antwoorden.

Dickie. - Ik begrijp niet goed, *of* gij *dezen* brief als 'ingezonden' wenscht geplaatst? *Ik* heb niets daartegen. Moet dan Uw naam eronder, of Dickie? Meldt het s.v.p. omgaand!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN

Berichten.

Eenige ingezonden stukken kwamen te laat voor dit nommer.
REDACTRICE

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

12 December 1906.
20ste Jaargang.
Nº. 24.

Hoofdartikel
Karakter.

Karakter is deugd. Iemand of iets zonder karakter deugt niet.

Aan 't karakter kent men den persoon of de zaak, het karakterlooze kan men niet leeren kennen en de mensch zonder karakter kent zich zelven allerminst. 't Gebod der Oudheid: ‘Ken u zelven!’ dat den bezoeker van Delphi's heiligdom boven den ingang tegenblonk, is een wijs woord, de wegwijzer naar het Geluk; slechts wie naar zelfkennis streeft, kan met in zich zelven vrede vinden en een iemand, een persoonlijkheid worden. Want het karakter grondt op zelfkennis, het ontstaat, wanneer de wil voortbouwt op dezen hechten grondslag. Met vaste hand teekent het karakter de lijn, die men volgt in de verschillende omstandigheden des levens; die lijn is als een betrouwbare gids, welke veilig voert over bergen en afgronden, zij is het onmisbare vademecum voor onze raadselachtige aardsche reis.

't Karakter is samengesteld uit consequentie in woorden en daden, denken en handelen; het bestaat in de overeenstemming van willen en denken, en openbaart zich in het stipt en slaafs volgen van den vooraf onveranderlijk vastgestelden weg. De mensch van karakter weet hoe hij handelen *moet*, en handelt zoo omdat hij zoo wijs is ook te willen wat hij moet; hij ziet in dat het leven ons tot taak stelt in vele gevallen te berusten in het onvermijdelijke en dat het dwaas zou zijn te willen grijpen naar 't geen buiten ons bereik ligt. Karakter is practische wijsheid.

Deze wijsheid is niet uitsluitend het deel van den geleerde, ook de minder ontwikkelde is in staat wijs te leven. De eerste voorwaarde voor karaktervorming is, dat men met zich zelven te rade gaat; wie dit doet beperkt zijn wenschen en verlangen naar de mate van zijn kunnen, en streeft slechts naar 't voor hem bereikbare, doch dit doet hij met alle kracht die in hem is. Al tracht hij geen illusies te verwezenlijken, hij concentreert zijn pogingen op het bereiken van een mogelijk doel. Dit belet hem niet idealen te koesteren, die hij tracht nabij te komen. Hij is optimist in den goeden zin van 't woord, geen luchthart, maar toch nimmer ontmoedigd. Want wordt hem, hoe hij strijde, voor een enkelen keer

de zegepraal ontzegd, troostrijk is de gedachte: ik heb gedaan wat ik moest en kon. En op den duur is de mensch van karakter niet te overwinnen. Verslagen staat hij, als stadhouder Willem III, na iedere nederlaag weer strijdbaar in 't veld, ook bij tegenspoed of in 't ongeluk achting en ontzag inboezemend, het noodlot tartend, zoo noodig lijdzaam, doch steeds onwrikbaar als de rots te midden van 't golfgeklots der kokende branding.

Want de karaktervolle persoon is zelfstandig, hij gaat zijn eigen weg. Doch niet wie volhoudt heeft karakter, maar wie volhoudt in de overtuiging dat hij gelijk heeft; karakter is geen trots of eigenzinnigheid, maar juist inzicht en trouw opvolgen van dit inzicht. Hoe is het te verwachten dat anderen vertrouwen in ons zullen stellen, indien wij niet trouw zijn aan ons zelven, onze eigen overtuiging niet handhaven en met alle kracht zoeken te verwezenlijken? Men kan slechts achten wie zich zelven acht. Maar karakter is ook ongelijk bekennen, den ingeslagen weg verlaten, zoodra we inzien dat het een dwaalweg is: karakter is waarzijn. En de hoogste wezenlijke eer, die er voor ons innerlijk te behalen is, bestaat in trouw aan de waarheid, ook dan wanneer ze met onze belangen in strijd is of ons vernederen mocht in de oogen van anderen. Want slechts hij is gelukkig en zelfstandig - zijn deze twee niet in velerlei opzichten één? - die met zich zelven vrede vindt, steeds te rade gaat met de stem van zijn geweten en in alle gevallen conscientieus handelt. Omdat de karaktervolle mensch zichzelf regeert, drukt hij zijn stempel op de omgeving, ondergaan allen, die met hem verkeeren, zijn invloed; onbewust zelfs regeert hij anderen. Karakter is de ontplooiing van de persoonlijkheid in haar denken, spreken en doen volgens vaste onveranderlijke beginselen, een logische eenheid van denken, willen en handelen, en naar buiten: de zichtbare openbaring van den grooten, goeden mensch.

C.G.

Aan het Como-meer.

In 't zachte blauw der watervlakte
Geeft zich de vorm der bergen weer;
De Zomer tooverde het loover,
Er is geen koû - geen winter meer.

Eerst dekte sneeuw den kruin der bergen,
Het was, of alle leven sliep;
Maar 't krachtig zonlicht schudde 't wakker,
De Zon was 't, die 't tot opstaan riep.

De sneeuw ging op in helder water,
Dat, gudsend uit den rotsenwand,
Zich drâ tot wilde bergbeek vormde
En heenvlood naar der zeeën strand....

Het zwart der statige cypressen
En 't grijs van den olijventak,
Het groen van edel den en ceder
Zich vormend tot een looverdak.

Dat alles brengt in ons een' stemming,
Een' wijding, die, ofschoon slechts kort,
Toch voor 't beklemde menschenharte
Tot grondslag van nieuw leven wordt..

Of 't is opeens een kleine vogel,
Die nauw'lijks kracht tot vliegen heeft,
Maar toch door 't jublen van een liedje
Aan zijn blijdschap uiting geeft.

Wat moeite doet dat kleine wezen
Om 't nog maar zwakke zangorgaan
Tot hooger rijpheid op te voeren
't Moet steeds maar beter, moöier gaan...

Een zachte wind doorzweeft de takken,
't Gebladert ritselt vredetaal,
Het bosch, daarstraks nog vól geheimnis,
Lijkt nu opeens een tooverzaal;

De koesterende zonnestralen
Verlichten 't fijne heestergroen;
Daarboven zijn het vogelkoren,
Die lente-liedjes hooren doen...

O, heerlijk, hier zóo uit te rusten,
Ver van 't gedruisch der wereldstad;
O, dat ik hier in dézen lusthof
Mijn' woning, mijne ‘rustplaats’ had!

SERENO.

Opgave van ter bespreking toegezonden boeken, tijdschriften, brochures enz.

(Voor zooverre de belangrijkheid van den inhoud daartoe aanleiding geeft, en de plaatsruimte het toelaat, wordt op deze verschillende aankondigingen nader terug gekomen).

De liefste van ons clubje. Een vertelling voor meisjes, vrij bewerkt naar 't hoogduitsch, door **F.H. van Leent.** (Schoonhoven, S. en W.N. van Nooten).

De naam van F.H. van Leent heeft als kinderschrijver een zoo goeden klank, dat men zich op zijn keuzen wel kan verlaten

als het geldt een door hem vertaald werk. Inderdaad krijgt men dan ook van deze vertelling een gezonden, stemmenden indruk. Wat hier onze meisjes geboden wordt, is verstandige en toch niet droge of vervelende kost, uitspanningslectuur in den goeden zin.

- **Onze Oude Versjes, geïllustreerd** door **C. Spoor.** (Meulenhoff, Amsterdam).

Dit is een prentenboek, met, zooals reeds de titel aanduidt, 'Onze Oude Versjes'. Ze zijn niet altijd bijzonder diepzinnig of geleerd, Onze Oude Versjes, dat is zeker, maar in elk geval tienduizend-maal beter dan zeker soort nieuwe, door altijd 'leerende' en altijd 'onderwijzende' menschen zonder eenig begrip van kinderhersenen en van hun bevattingsvermogen. 't Komt me echter voor, dat de keuze niet bijster gelukkig is uitgevallen. - Ik ken er, die ik een boel aardiger vind dan deze zoutelooze rijmpjes. - De uitvoering is aantrekkelijk.

Een aardige weekkalender zendt La Rivière en Voorhoeve, Zwolle; getiteld **De elf provincien** biedt hij boven elke week een plaatje, voorstellende een plekje van ons land, een kasteel, een boerenhoeve, etc. etc., telkens met onderschrift tot welke provincie de afbeelding behoort. - Zoo vinden we o.a. 'Ma retraite' te Zeist, De Grundel bij Hengeloo, 't Gerechtsgebouw te Leeuwarden, enz. enz. - 52 plaatjes te zamen. Eenvoudig en practisch van voorkomen, heeft deze kalender tegelijkertijd een gezellig huiselijk cachet, door die herinneringen aan het vaderland.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Een Winterdag in Meran.

Luid schetterend klonken mij bij mijn ontwaken de tonen van muziek in de ooren. Ik keek uit. Daar stonden ze opgesteld in de tent tegenover het Hôtel, waar ik mij bevond, de muzikanten in hun blauwe uniform, blazend en strijkend, nu in sneller dan in langzamer tempo, naarmate de zwaaiende dirigeerstok, leidend dit maatgeklank, het aangaf. Niets ongewoons hier deze *aubades*, in het leven geroepen en uitgevoerd ter opwekking en vervroolijking der kranken, die hier genezing komen zoeken uit velerlei oord.

Mij ontstemden ditmaal wals en polka meer dan wellicht een '*Schweitzers Heimweh*' klacht zou gedaan hebben. Ik kleedde mij schielijker dan wel mijn gewoonte was en besloot uit te gaan tot een wandeling in dit voor een Hôtelgast vroege uur.

't Was een winterdag, zooals de natuur op deze breedte alleen ze ons aanbiedt. Het diepe blauw des hemels overwelvend een sneeuwlandschap van zeldzame schoonheid en reinheid, waarop schitterden zonnestralen zoo intens, dat ze mij, buitengekomen, een oogenblik verblindden. Met opgestoken zonnescherm dus zette ik koers naar den *Küchelberg*, achter mij latend de stad en haar ontwakend leven.

Voor een gedeelte liep mijn weg langs den bruisenden *Passer*, een bergstroom nog jong hier, jolig, dartel, overmoedig voortstuivend over en langs reuzenkeien door Titanenvuist neergeslingerd in de diepte. Nu eens wringt hij zich om een scherphoekige rotspunt, die hem in zijn vaart scheen te willen stuiten, dan schielijk weer spoedt hij zich voorwaarts, dansend opwerpend turkooizen, topazen en robijnen in duizend fonkelende spatjes. O, dat jong zijn! Straks neemt de Etsch het levendige,

vroolijke kind in haar armen en dan vloeien zij samen verder langs effen bedding, vast ingedamd, alsof daar geen spel geweest was zooeven in groote vrijheid.

Verlatend den rivieroever ging mijn weg opwaarts. Uitgehouwen in bergwand, dit voetpad, blikte ik ter eener zijde neer in het dal, waar Meran lag en steeds kleiner de huizen zich aan mij voordeden, waartusschen zich bewogen kleine menschen. *Stadt Pfarrkirche* en *Spitalkirche* zenden klokgeklep naar boven, kort in afgebroken-elkander-antwoordendrhythmus. Aan de andere zijde de bergen, kaal, hoekig waar het pad is gehakt uit hun flanken, doch hoogerop vertoonend een rijkdom van groei die overweldigt.

Ver boven mij uit donkere dennen hun toppen uitspritsend tot den bergkam, dien mijn oog nauw kan bereiken, doch dien ik vermoed, omdat zij zich afteekenen, die toppen, tegen een nog hoogere, met sneeuw bedekte kruin daarachter.

Plechtig hier die stilte, sprekend ook uit de roerloosheid waarmee de met een dun laagje sneeuw bedekte kleine berken daar staan, de fijne takjes als overweven door een kleed van kanten. Ook de sterke spar is door de zwaar afhangende sneeuwfranje omgeschapen tot een beeld van zwijgend, geduldig dragen van zwaren last.

Het pad hier maakte een kromming door een vooruitspringende rotspunt. Aan de andere zijde daarvan was uitgehouwen - of wellicht door het laten springen van rotsblokken ontstaan - een grot, wijdgeopend van voren, zoodat het zonlicht er breed naar binnen stroomde. Wat ik nu hier ontwaarde, kwam mij in deze omgeving zoo ten eenemale misplaatst, zoo - ik moet het uitspreken - belachelijk voor, dat ik een oogenblik verplet bleef staan. Een fotograaf namelijk, wiens adres met gekleurde letters op een bord stond vermeld, had de gelegenheid schoon geacht er reclame voor zijn werk te maken. De wanden toch van de grot waren behangen met beelden van schoone vrouwen, in pose en kleeding verschillende, doch zonder onderscheid hadden allen kunnen dienen als 'Mode bilder.'

Welk een anachronisme! Waar reuzenbergen, gewrochten van eeuwen, spraken hun taal, dit nietige menschen-gedoe, voorbijgaand als het seizoen, waarin het werd in 't leven geroepen. Arme Natuur! Nooit zijt ge veilig voor een schendende hand, waar er voordeel door te behalen of een ander baatzuchtig oogmerk meê te bereiken valt!

Wrevelig omdat men mij mijn stemming benomen had, zette ik mij neer in de *Schutshütte*, die op het hoogste punt van den weg beschermend over het pad is geplaatst. 't Was een uit dunne sparren samengesteld dak, rustend op zwaardere stammen, met open toegang aan beide zijden. Van binnen ruw houten banken.

Op een daarvan zaten twee mannen, een jonge en een oudere, - touristen naar hun kleeding te oordeelen - blijkbaar smakend met groot genot het schoone van het uitzicht hier. Mij beduidend, dat de plaats, waar ik mij had neergezet, daarvoor niet het gunstigst was en welwillend voor mij ruimte makend, aan de zijde, waar zij zaten, waren wij - hoewel geen landgenooten - dra in gesprek. Ik vernam, dat, als men de hoogte aan de andere zijde afdaalde, het pad niet de effenheid had van dat, waarlangs ik opgeklommen was en tevens, dat het uitliep in een der armste en dichtstbevolkte wijken van de stad. 'Deze weg was er voorheen niet,' verhaalde mij de oudste der twee.

'Hij werd niet veel jaren geleden gemaakt op verlangen en met het geld van den braven Dokter Tappeiner, die zijn vijftig-jarig jubileum als zoodanig tot een zegen wilde maken voor de armen onder de bevolking, hun een uitweg gevend om van licht en lucht te kunnen genieten zonder vrees den *Kurgasten* voor wie bijkans elke wandelplaats is gereserveerd, lastig te zijn.'

Ik dankte beide mannen voor wat er vriendelijks lag in hun mededeeling, maar meer nog dankte ik in mijn hart den weldadigen Dokter, omdat hij mij teruggaf, wat mijn verstoordheid mij een oogenblik had doen verliezen: mijn liefde voor menschen! Hij deed het immers, deze man, belangeloos en wat hij deed, was goed, schoon, edel! Was ik in mijn boosheid - omdat men mijn stemming bedierf - misschien niet even egoïst als de fotograaf, die er de oorzaak van was?

'*Grüsz Ihn Gott*, *Herrschaften, grüsz Ihn Gott!*' Een vrouwtje, gebogen torsend een met hout gevulden korf, ver uitstekend boven haar kleine gestalte, was met dezen groet de eene zijde van de *Schutshütte* in, de andere weêr uitgetreden.

Haar hijgende adem had ik langs mij hooren gaan. Was deze oude vrouw het pad, dat ik gekomen was, opgeklommen met dien last op de schouders!

Een weinig later stond ik mede buiten de hut en begon ik mijn tocht bergafwaarts. Minder schoon was het bergtafereel hier voorwaar niet! Hooger nog schenen mij de

bergtoppen, naarmate ik zelf daalde en dichter nog aan den wegkant het houtgewas, waartusschen hier en daar een kruisbeeld. Voor één daarvan lag mijn oudje geknield. Het rimpelige gelaat opgeheven, hoorde ik haar prevelen. Toen een kruisteeken makend, stond zij op, stak haar armen door de riemen van den draagkorf, die op de trede van het kruisbeeld naast haar stond, en nam zij haar last weêr op....

Halverwegen het bergpad staat op een gedenksteen de naam van den man, die den weg aanlegde, waarop zijn borstbeeld. Ik bleef er lang voor stilstaan. Hij had het lot van de armen verzacht door hun een pad te maken, waardoor zij zouden komen schielijker op de plaats waar zij woonden. Ook voor mijn rimpelig oudje allicht waart gij een weldoener, Dokter Tappeiner!

ETTOLRACH.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Lieve freule Lohman.

Mag ik voor het onderstaande u vriendelijk een plaatsje vragen in uw veelgelezen blad?

Herhaaldelijk hoor ik de verzuchting van ouders zoowel als van schoolmeisjes: 'Was er toch maar een weekblad voor jonge meisjes, een blad waàr tusschen redactrice en lezeressen een even hartelijke verhouding heerscht als dit het geval is bij de abonnées der Hollandsche Lelie en hare hoofdredactrice, freule Lohman'.

'De kleintjes in huis hebben hunne alleraardigste kinderblaadjes, wij grooten onze "Lelie" maar wat moeten onze aankomende meisjes van een jaar of dertien, veertien lezen?'

Naar aanleiding van deze vraag, veroorloof ik mij een meisjesblad aan te bevelen, dat zeker in den geest van ieder schoolgaand meisje ook tot zestien jaar zal vallen, en dat met veel sympathie door de ouders der meisjes zal worden gelezen.

Het weekblad heet: *Onze Meisjeswereld* en wordt uitgegeven bij de Uitgevers Mij. 'Voorburg'.

Gedurende drie maanden heb ik dit weekblad met de meeste belangstelling gelezen, en ik geloof niet, dat er in heel ons landje een meisjesblad is, dat dank zij de uitstekende hoofdredactrice Thérèse Hoven zulk een gunstigen invloed op de lezeresjes heeft.

Met de meest mogelijke takt weet mevrouw Hoven hare hoofdartikels, die menig wijze les bevat tot een ernstig gesprek met hare abonnées te maken.

Alleraardigst wijdt de hoofdredactrice hare abbonneés met haar 'Wekelijksch Overzicht' in de politiek in, en tracht hare belangstelling op te wekken voor de gewichtigste gebeurtenissen op politiek en maatschappelijk gebied.

Aardige verhalen en reisbeschrijvingen ontbreken evenmin in dit blad, terwijl de noodige wedstrijden den noodigen eerzucht weten te prikkelen.

Door het aanbevelen van: 'Onze Meisjeswereld' meen ik vele ouders, tantes, en grootouders een dienst te bewijzen.

STELLA MARE.

Gedachtenwisselingen.

Dordrecht 25 Nov. '06.

Hooggeachte Freule de Savornin Lohman.

Gaarne wenschte ik, als abonnée, van de H.L.U eens te schrijven over het ingezonden stukje van Ida. Zoudt U het dan als ingezonden stuk willen plaatsen of wel mij in de correspondentie rubriek daarop antwoorden? 't Liefst heb ik echter het eerste, ofschoon ik gaarne ook uw meening zou willen weten. Het bewuste stukje van Ida heb ik met groote verwondering gelezen, daar ik niet begrijp hoe iemand zulke onderwerpen in 't publiek wil behandelen. Zelf ben ik verloofd en ik zou er *nooit* over gedacht hebben de meening van wild-vreemde menschen te vragen over iets dat zoo kiesch en

persoonlijk is. Vindt U, Freule Lohman, dat geheel onbekende menschen, Ida een voldoende antwoord kunnen geven? Hoogstwaarschijnlijk is zij zelf verloofd en dan lijkt het mij heel kwetsend voor haar aanstaande, wanneer hij weet, dat zij iets, dat geheel tusschen hem en haar moet blijven, in 't publiek behandelt. Ik zelf zou het tenminste zoo voelen en mijn verloofde eveneens. Het zijn immers veel te teere onderwerpen om er met iedereen over te praten en als 't waar is, dat Ida zelf verloofd is, zou zij 't nooit gevraagd hebben, wanneer zij hem *echt* lief heeft met die mooie, groote liefde, die tusschen man en vrouw moet bestaan en waaruit vanzelf volkomen eerlijkheid tegenover elkaar voortvloeit. Als man en vrouw elkaar met *die* liefde liefhebben, zullen zij er geen van beide aan denken geheimen voor elkaar te hebben en zullen ze er ook nooit over *denken* dit of dat te vertellen, maar het als vanzelf sprekend vinden.

U dankend, geachte Freule, voor de opname, blijf ik met beleefde groeten
DICKIE.*)

Brief uit Londen.

Een vreemdeling ziet Londen eigentlijk nooit, zooals een Londoner, die Londen *doorreist*, deze enorme wereldstad ziet.

Een vreemdeling neemt een bus bij de Bank, en rijdt, genietende, door Cannonstreet, zich verlustigende aan de prachtige architectuur van de St. Pauls, die dan op zijn best te voorschijn komt in grijs en grauw aspect, de koepel, zóó overbekend, zich afrondend tegen de blauwe najaarslucht, (eigentlijk staat de St. Pauls veel te gedrukt - en onwillekeurig denkt iedere bezoeker als die eens zich verhief in imponeerende majesteit op Trafalquar Square, welk een effect!)

En zoo rijdt een vreemdeling langs Fleetstreet, en staat stil voor ‘Gladstone’, de rustige figuur in 't afhangend gewaad - rustig midden in de overdrukke kruispunt van Fleetstreet en Kingsway - hij ziet het West-End, Hydepark, West-Minster, Britsch Museum, enz. enz.... en keert terug naar Holland, vòl van Engeland's weelde, luxe, overdaad... en het gaat hem misschien zooals de arme werkelooze, die op de vraag, ‘waarom overgekomen naar Londen’ - antwoordt, ‘ze zeggen in Londen ligt 't goud als op straat.’

Een enkele keer gebeurt het, dat een bezoeker vraagt: ‘Zou ik niet eens iets van het arme Londen kunnen zien?’

*) De redactrice verwijst naar de correspondentie.

En dan laat hij zich door de Whitechapel hoofdstraat rijden, en zegt: ‘O, wat een enorm verschil... wat een achterbuurt... durf je daar 's avonds alleen door?’

En wat heeft hij dan eigentlijk nog gezien! Wat bedrijvige handelaren en vuile kinderen - maar *iets* begrepen van het leven uit die buurten heeft hij niets, van af van zijn motorbus.

Om *iets* er van te willen begrijpen, moet ge met een trein en bus en tram door die gedeelten trekken, door Poplar en Stepney b.v. en afstappen - en loopen door die straten, en stilstaan bij die honderde stalletjes op den weg - in die winkels iets gaan koopen, rustig zijn beurt afwachtend en toeluisteren, hoe die huisvrouw op Zaterdagavond hare kleine inkoopen doet... Want ze gaan u allen voor - groote orde en regel in die winkels, waar de *hoeveelheid* der waren U meer verbaast, dan de smakelijke wijze van tentoonstellen. Groote kisten met losse havermout, tinnen met poederchocola, tonnen tea, ‘our delicious of tea’ tegen 't raam aangedrukt - ponden en ponden ‘Sweets’ brokken melkchocola hoog opgestapeld - open kisten vijgen en pruimen - de honig met de tinnen lepel er in klaar opgedischt te worden, de vaten appels uit Californië, alles in 't groot, in kolossale hoeveelheid... maar alles te krijgen in penny-hoeveelheden, in halfpennystukken, in onzen en halve onsjes - voor ieder bereikbaar.

Wat spotprijs... melkchocolade 4 ons - 6 d., 2 d. een ons. Maar als je 't gaat vermenigvuldigen - betaal je het pond héel duur, op die wijze.

Dat is juist het treurige, dat de armen bijv. door de tea bij 't ons te koopen, soms tea drinken, van een prijs, die we er niet aan zouden denken te betalen van 2/8 of meer. Als ze maar geld en gelegenheid hadden om wat provisie op te doen, hoe veel beter zou 't huishoudgeld strekken! -

‘Mais revenons á nos moutons’ in die lange roads, door Stepney b.v., waar de electric car snort en de ‘man in the car’ in zijn element is, daar zie je met verbaasde oogen, dàt leven van de East-Enders gaande. -

O, die leuke ‘vieze’ stalletjes aan den weg, met visch in alle vormen, en pickles en vruchten! De banaan is daar een geliefd voedsel, enorme trossen hangen in de winkels. Groote karren vol gaan door de straten - 2 bananen voor een penny... en in't West-End of in de dure voorsteden betaal je penny a piece of duurder!...

De celery is daar geliefd. Ge kunt zoò aardig opmaken waarmee de werkman zich voedt, wàt de fabrieksmeisjes smakelijk vinden. Celery and no end - groote hoeveelheden van de lange groene struiken ziet ge opeengestapeld, dat is nu nog eens groente - en loochenstraft geheel de meening, dat de Engelschen geen andere groente kennen dan ‘Cabage’ spring-cabage; summercabage; autumcabage; wintercabage - de costermonger prijst de groene kool onder die diverse benamingen met een stalen gezicht bij U aan: ‘Lovely cabage, soft as butter!’

En dan zijn deze karren volgeladen met de fijnste groente, die wij in Holland bijna niet kunnen bemachtigen, en dat nog wel in 't East-End! -

Wel, mijn beste - de celery wordt hier niet *gekookt*, 't is om rauw te eten met kaas! En dat is een zeldzaam geliefd eten bij de armen. Later in den tijd, komt de celerykar in de voorsteden, en dan is 't om als *groente* gebruikt te worden en blijft toch altijd een duurder groente dan wortelen of kool!

Nu dan, *karren* met celery staan in Poplar, Greenwich, Stepney. en doen zien, dat de werkman een ietwat pittig voedsel wil. 't Is dan ook overbekend, hoeveel ‘pickles’ er gebruikt worden. Helaas, de arme huisvrouwen, die vroeger fabrieksmeisjes waren

- en *niets*, niets geleerd hebben van huishouden! er zijn er bekend om haar shopping, even voòr de man thuiskomt: Two penny worth of ham, a penny worth of pickles!... En de man, die koud, verkleumd, hongerig thuiskomt - moet met dit 'dinner' genoegen nemen (de flinke energieke vrouwen buiten gerekend natuurlijk). Is het wonder, dat de public bar, de verdere pennies ontvangt? Niet alleen omdat er iets warms in zijn maag moèt komen - ook om de 'Indigestion' waaraan zooveel Engelschen lijden, en zeer zeker mede toe te schrijven is, aan het slechtgekookte onverteerbare voedsel der lagere klassen. O, wàt is het een hartverscheurend gezicht, op een Zaterdagmiddag door dit gedeelte te gaan, en dan te zien, al die meisjes, met 'krulpinnetjes' in de haren, hoe meer hoe liever - dat zijn de fabrieksmeisjes, die weer hare vrije middag hebben, en mooi willen zijn voor den avond in Music hall, of 'ball room'. En niet, dat men 't zoo ellendig vindt als die meisjes zich wat vermaken gaan na eentoonigen arbeid

(jammer alleen dat die amusementen niet altijd van de verheffendste soort zijn,) maar je kunt ze al aanwijzen in die ‘bepinde en gekrulde meisjes’, de a.s. onwetende domme huisvrouwen te ontmoeten, die evèn voor de man thuis komt hun ‘two penny worth of ham, and one penny worth of pickles’ gaan halen!

Wat er te doen zou zijn, om de public bars leeger te krijgen, een mensch duizelt als hij aan mogelijke plannen denkt. O, er zijn genoeg ‘temperance branches’ maar, dàt helpt lang niet genoeg, het tast de wortel van 't kwaad niet aan! En de oorzaak ligt dieper, en naar het mij voorkomt, mede door gebrek aan goed verteerbaar voedsel. Dat is nu eens geen schuld van de salarissen, die zijn ruim genoeg, maar aan de onkunde der vrouwen. De Engelschen kooken hun groenten slecht, onverteerbaar. Handen vol soda in 't water, groen als gras komt de ongesneden, ongestoofde koolstronk op tafel. Zelfs bij meer ontwikkelde Engelschen heb je treurige kookkunst - (niet gesproken van pies en cakes) maar wat de ordinaire dagelijksche pot betreft. - Konden we iedere huisvrouw leeren kooken! - Maar de fabrieksmeisjes leeren niets. En dan met de kinderen, die er al gauw komen, is het meestal zelfs van de goedgezinde moeder niet gevergd, veel tijd voor 't maal te kunnen besteden.

Waarom dan niet, zooals in Berlijn ‘wagens met warme maaltijden’ door de straten laten rijden? Wat daar een groot succes is, en aan de werkmansgezondheid ten goede komt, zou men toch ook in een stad als Londen kunnen hebben? Een goedgevoede maag vraagt niet naar stimulants.

Zouden de Onthoudersvereenigingen dergelijke zaken niet behooren op te nemen? Een kind, dat honger heeft - en voor een zak met sweets wordt gezet - zegt men toch niet: afblijven - of men zet het hongerige kind een bord goed eten voor? En wij zijn allen als kinderen - wij willen bevrediging van een gevoel, dàt vràagt om bevrediging. -

Ja, *naast* die mooi opgekrulde meisjes zit je in de bussen, die door die East-Endstreken rijden, en onbewust ga je hun leven in gedachten na! 't Is zoo'n apart soort the factory-girl dat je ze onmiddelijk herkent. 't Is of het stempel van dien geestdoodenden arbeid meestal in zalen, waar 't daglicht nooit binnendringt, op hun heele wezen is gedrukt, zoo akelig wit en paffig die gezichten, de oogen zoo moe. Ze gapen voortdurend, ze hangen tegen elkaar aan, ze giggelen en lachen ruw, als om hun gedachten op te wekken - een zakje met sweets gaat rond - altijd sweets, zoet en naar - en straks een glas bier, gelegenheid genoeg! Door de drukste straten rijdt de bus - kleine huizen, opeens - een groote electrische gloeibal, nog één, daartusschen een paleis van witte steen - *the bar.* De busman houdt er stil - de cabbi wacht er - de koetsier rust er - de private bar zit vol ‘nette menschen’, de moeders met de kinderwagens drinken hun bier op den drempel - de kleine stumpers moeten even proeven - de roadpeople brengt er 't schaftuur door - de businessman sluit er zijn koop - de... maar och - waarom geen flinke koffietent er tegenover... Het grijnst je aan - de drankgewoonte in een stad als Londen...

Op de platforms van de East-Endstations - dronken of opgewonde werklui - in de East-Endbussen slapende werklui, die tegen een onschuldigen passagier zachtkens aan geleund hun roes uitslapen, geen gróote dronkenschap, die opgebracht wordt - maar een toestand van niet sober zijn, die misschien erger is.

In de East-Endbus zit je er midden in. -

En de bus of tram rijdt door... komisch als men zijn oogen den kost geeft. Lees die opschriften van een Don Quichotte's grootschheid!

‘Academy of music’ voor een klein onaanzienlijk huis...

School of Languages... het hoofd bezit één kamer... dat is de school.

Highschool for girls... Een juffrouw in vuile witte blouse toont U een klein donker vertrek - de schoolroom - waar een paar kinderen zitten te luisteren naar een ‘h’ *droppende* juf.

First class boardinghouse, paying quests received... dat first-class beteekent *first-class dirty.* Zwarte gordijnen vodden voor de ramen.

Verrukkelijke opschriften, een en al humor! Ieder East-Ender weet immers wat het waard is, toch *willen* ze 't zóó, het hoort bij dit gedeelte, als Liberty bij Regentstreet. -

Hun kinderen gaan op ‘the Academy.’

Hun dochter onderwijst op een Highschool!

Ze houden een first-class boardinghouse... Ze kleeden zich bij ‘the West-End style Tailors’ - de dressmaker adverteert - ‘dresses that will fitt like gloves.’ De ‘West-End style’ heeft het machtwoord.

‘We have got West-End Shopes’ zei me

onlangs een arme, met trotsch sprekende over een werkmansbuurt. -

- Komen ze dan niet in 't West-End? -

O, neen, dat is een fabelwereld - veel te ver weg, daar ergens in 't Westen, weet U - ‘mijn man werkt er bij een groot magazijn’ - zelf komt de vrouw er nooit. - 't Is ook in 't geheel niet noodig.

Het East-End is een wereldstad op zich zelf. 't Helpt zich zelf. 't Heeft zijn eigen Music Halls met vaste troepen, d' eigen theatres, met half prises, maar West-End performances!! Smoking-concerts. 't Heeft zijn eigen hospitalen, dokters, scholen, winkels, bars... 't Is koning in 't eigen rijk...

Het East-End is de ader van Londen...

Het West-End is de luxe-uitwas...

De Suburbs zijn de weinig pretendeerende fatsoenlijke woonplaatsen voor het gezin van de City-man... maar 't East-End leeft en werkt en droomt en blijft in 't zalige East-End...

De bananenschillen worden er niet zorgvuldig in de bakjes aan de lantaarnpaals gegooid... de sinaasappelschil schiet uw fiets uit - de bus heeft er halfpenny fares - en de orgeldraaier is er in zijn element... altijd een orgel, dat draait... vooral voor de boardinghouses! Zooals een humoristische schrijver eens opmerkte: boarders seem to be very fond of noise...

‘De ‘man in the car’ rijdt er van vroeg tot laat - en wijkt voor niets; als een vorst op zijn troon, zit hij hoog op, vóór zijn lading, 't liefst tusschen de tramrails, zoo'n goedverzorgd pad... heel langzaam uitwijkend voor de electrische trambel... 't is zijn recht, op 't beste gedeelte van iederen weg met zijn zware kar te sukkelen - een recht, dat niemand hem schijnt te betwisten...

En hij schijnt thuis te hooren in de overdrukke markt-straten van 't East-End.., handig manoeuvreerend, zelfs geen motor vreezend. -

Zoo'n ‘man in the car’ schijnt me iedere East-Ender wel toe...

Een handelsman, die eenige jaren onder de East-Enders woonde, hun Smoking-concerts (van zijn firm) meemaakte - vertelde me nog veel bizonders van een heel aparte soort: the *costermonger.* Weet ge wat een costermonger is? In Farringdonstreet b.v. daar ziet ge ze.

Een stalletje, met groente van daag, konijnen morgen, visch gisteren.

Vroeg op de markt, voorzien ze zich van wat dien dag laag in prijs is. Enorme verdiensten hebben ze, van 10 tot £ 20 per week! Gaat het een costermonger goed - dan breidt hij zijn business uit - hij koopt een paar karren en ponies, russische ponies, voor een pond of 4, of een ezel, en verhuurt deze bezittingen bij de week, aan de kleinere costermongers, die met hun volgeladen karren celery en bananen b.v. rondtrekken - vlak ‘in the goutter’ altijd! Een 5/ krijgt hij per week van een paard, 2/ van een kar. In een 16 weken zijn zijn onkosten gedekt - en is 't verdere winst! Is hij wat gelukkig met zijn paarden, dan is dat een prachtige inkomst. Onlangs stierf een costermonger die £ 17000 na liet!

Maar de meesten sparen niet! Ze verteeren alles. Gaan naar the Derby races, naar theatres enz., hunne vrouwen verdoen veel in zijden blouses! en lekker eten, de bar krijgt het noodige - en de 10 of £ 25 per week gaan er door!

Onlangs, vertelde me mijn zegsman - overleed een costermonger, die doordat hij lange jaren op dezelfde plaats in een straat had gestaan, daar een soort eigendomsrecht

op had gekregen, zijn familie verkocht de standplaats voor £ 350! Of het ook een winstgevend zaakje is!

We hoorden verleden winter een allerkomischte beschrijving van dat soort business - people - die altijd een *kleine* jongen hebben - die nooit schijnt te groeien of ouder te worden - zoo'n beroemde 'lad', zonder welke de werklui hier ook nooit de een of andere job kunnen doen. The lad moet aanhalen, dragen, probeeren - moet den werkman als een vorst bedienen. 'The lad' moet toekijken - en *leeren.* Immers daarvoor betalen zijne ouders - en de 'customer'!

O, over de rekeningen van plumbers, and builders zal ik maar zwijgen, het is genoeg, aan de volgende variatie op: Lives of Great men te wyzen:

> Bills of plumbers
> Still remind us
> They can, tell us
> Lies sublime.

Als de volksmond het niet zelf gedicht had, zou er zeker niet zooveel waarheid in schuilen!

En om ten slotte van het East-End naar de City te gaan. Die hangt nog vol met vlaggen, een overblijfsel van the 'Lord Mayor Show.'

De nieuwe Lord Mayor, Sir Treoloar, is eigenaar van een groote carpette zaak, o.a. heeft hij zijn magazijnen in Ludgate Hill.

Dezelfde decoratie heeft kunnen dienen om Koning Haakon feestelijk te begroeten.

En nu eindig ik mijn brief, terwijl de City in ‘cheers’ en 't West-End in kalmer enthousiasme den Koning eert.

HENRIETTE BAART DE LA FAILLE.

Brief uit Berlijn.

In mijn laatste schrijven beloofde ik aan het slot, om in mijn volgenden brief over de Ducanschool en Mozartzaal te berichten. Ik zal mijn belofte nakomen en begin met het laatste: de Mozartzaal. Veel kan ik er niet van meedeelen. Het is een nieuwe zaal met al de gebreken van een gebouw, dat te vroeg geopend is en daardoor minder aangenaam om er een avond eenige uren door te brengen. De lucht is er nog zoo kalkachtig en muffig; de verwarming nog lang niet goed geregeld. Het is er zoo heet, dat af en toe bovenin ramen worden opengezet die een tocht veroorzaken, niet te beschrijven. De zaal op zich zelf maakt een aangenamen indruk, kan 1600 personen bevatten en zal, wanneer over een jaar het geheel in orde is en de muren niet meer met vochtvlekken prijken, een aanwinst voor Berlijn zijn. Het orkest, onder directie van kapelmeester Prill, die van de hofopera te Schwerin hierheen kwam, munt uit, door zuiver, correct samenspel en bezit als concertmeester den heer Ruinen, onzen landgenoot en medelid van het Hollandsche strijkkwartet, dat hier evenals het Hollandsche trio een zeer goeden naam heeft. Algemeene bewondering verlangt dit orkest wanneer men in aanmerking neemt dat kapelmeester Prill in zes weken tijd zijn luidjes zóó ver bracht dat een flink geheel zich aan het publiek presenteerde. Alle eer aan dezen dirigent.

Ons Amsterdam sch A-Capellakoor, onder Anton Averkamp, vertoeft momentaan in Duitschland's hoofdstad en gaf een uitmuntend geslaagde matineé in de Bechsteinzaal. Drie concerten volgen in de Mozartzaal. Wanneer deze avonden even mooi van uitvoering zijn als de matinée voor invités, dan zullen de lastige Duitsche critici moeielijk aanmerkingen kunnen maken. Het geheel was eenig mooi van klank en het wegsterven der noten in de kerkelijke liederen overtrof alles. Toch blijf ik bij mijn opinie van vroeger, dat een dergelijk koor het meeste succes heeft in een kerk. Of men een uitvoering alhier in een kerk zou toestaan, dat is een groote vraag; ik geloof het niet.

Met de streng orthodoxe richting, die hier bijna uitsluitend heerscht, is het maar beter om niet met zulke vragen aan te komen. Ik wensch het koor veel succes in de Mozartzaal!

Nu ben ik aan mijn tweede thema aangeland: de Duncanschool.

Sedert een paar jaren bestaat deze dansschool al en ligt zeer bekoorlijk in het Grunewald, vlak bij het station van dien naam. De villa van Miss Duncan is eenvoudig en smaakvol uitwendig. Inwendig nog smaakvoller en eenvoudiger. Als men de deur binnenkomt, betreedt men een hal, waar al de kransen en trofeeën van Isadora hangen. Haar zuster, Elisabeth Duncan een sijmpathieke persoonlijkheid, geheel ontbloot van uiterlijk schoon, doch aantrekkelijk door haar eenvoud, staat aan het hootd der

school. Zij heeft verschillende leeraren en leeraressen, die onderricht geven in piano, teekenen, natuurkunde gymnastiek, zingen. Zij zelve komt voor het dansen op.

Revenons à nos moutons. Ik sta in de hal en zie rondom deuren die naar de verschillende vertrekken geleiden. Naast de voordeur, een vestiaire, daarnaast de salon, met bijzonderen smaak ingericht. Verder de danszaal, met electrisch licht aan het plafond en aan de muren; aan deze zaal grenst een veranda, waar de kinderen 's Zondagsmiddags zitten. De trap naar boven is donker eikenhout evenals de hal en de de kamers geboiseerd met hetzelfde materiaal. Langs de muren van den trap hangen porceleinen schilderijtjes, allen dansende kinderen en antieken weergevend. Boven de hal is de speelkamer, waarin de deuren van de overige kamers uitkomen. Een leeskamer, geheel als school met schoolbanken ingericht, daarnaast aan weerskanten de slaapkamers. Dit zijn juweeltjes van eenvoud en smaak, allerliefst: alle meubelen zijn wit geschilderd en de bedjes met blauwe dekens en wit neteldoeksche, op een stang hangende gordijnen, georneerd. Bij iederen slaapkamer is een badkamer, echt Amerikaansch, waar de kleintjes zich 's morgens kunnen baden en wasschen.

In de geheele villa heerscht iets ethèrisch. Zoo'n enorm verschil met de inrichting van andere verblijven in het Grunewald; nergens

weelde, alles praktisch en smaakvol ingericht. De kinderen, die er wonen, blijven er hun geheele jeugd tot hun 18 jaar. Ze worden opgenomen in den ouderdom van 4-12 jaar en ontvangen alles kosteloos, doch mogen niet naar hun ouderlijke woning terug gedurende den leertijd. Vereischte voor opname is een gezond ontwikkeld lichaam en muzikalen aanleg.

Isdora Duncan heeft deze school gegrondvest met eigen middelen; op den duur ging het haar krachten te hoven en nu is het een maatschappij geworden, die voor de finanties zorgt sinds 't begin van 1906.

Reclame, bekend worden, dat is het wachtwoord van den tijd en zoo denkt Elisabeth ook. Door de politie is echter het optreden in openbare gebouwen tegen entrée verboden en nu is er wat anders op gevonden om de belangstelling van het publiek er op te vestigen.

Een danscursus is geopend, waar kinderen tegen betaling dansles kunnen nemen. Dit neemt zeer op. Deze leerlingen dragen evenals de Duncan kleintjes, de gracieuse reformkleeding en leeren het zwevende, gymnastische dansen. In de zalen der Secession worden nu af en toe Woensdagmiddags openbare lessen gegeven waar geinviteerden kunnen toekijken. Ook de Duncan kindertjes dansen op die uitvoeringen.

Het elegante bewegen, het neêr zweven, het glijden langs den grond, de voetjes in sandalen, de beentjes gestrekt en het lichaam onbewegelijk, alles, ja alles is zoo iets anders, zoo behoorlijk gracieus, dat ik iedere moeder zou aanraden haar kind naar de Duncanles te zenden. Ik ben bepaald ‘begeistert’ van deze aestethische wijze van opvatting der danskunst; de 17 interne leerlingen dansen snoesig, voor de nieuwe externe leerlingen in deze les van veel nut, daar het bv. meisjes gratie en élégance zal teweegbrengen. Voor Duitsche kinderen uitmuntend!

12 November 1906.
MEA.

Brief uit Constantinopel.

Van den haremlik.

‘**O**mdat de Osmanen zich tot dusverre in het geheel niet bekommeren om de openbare meening, die men in Europa omtrent hen koestert, hebben zij steeds den rol gespeeld van een beschuldigde, die op de getuigenis van zijn tegenstander veroordeeld wordt, omdat hij zijn mond niet open doet.’

Deze woorden van een bekend Mohammedaansch schrijver zijn juist, vooral wat den haremlik betreft; wat men daaromtrent in het Avondland verhaalt, is den moslim het weêrleggen en tegenspreken niet waard. Trouwens het is meerendeels laster, en als men den bron kende, waaruit die verhalen voortsproten en hun ontstaan te danken hebben, dan zou menigeen, die thans den staf breekt over den harem, het leven en lijden der vrouwen in den orient, zich nog wel eens bedenken en beproeven betere grondslagen te krijgen voor zijn oordeel.

Velen toch in Europa putten hun kennis omtrent den harem uit een boek door een Engelsche geschreven, die haar man, een arts, in den steek latende, den Turkschen generaal Mohamed pacha tot een huwelijk wist over te halen.

Toen deze als gezant naar Londen vertrok, liet hij zijne zeer schoone vrouw te Konstantinopel achter en deze leidde een verre van zedelijk leven, tijdens de afwezigheid van haar tschelebi (heer), tot het vermoorden van een der slaven door eene ijverzuchtige slavin een schandaalproces tengevolge had, waarbij zaken aan het licht kwamen, die wegens den hoogen rang en invloed van Mahomed pacha slechts gestraft werden met eeuwige verbanning uit het rijk. Ook van de dochter, die de Engelsche haar gemaal had geschonken, beleefde de inmiddels tot groot-vizier benoemde generaal niet veel genoegen: zij nam de wijk naar Parijs en was in dit modern Babel zeer bekend.

* * *

De invloed van de Mohammedaansche vrouw is uit den aard een geheel andere dan die de christen vrouw uitoefent, maar zeer zeker niet geringer. Hoeveel dorst naar macht, hoeveel ondernemingsgeest en werkkracht is een uitvloeisel van de stille tevredenheid, dan kalm bijval in de geheime vrouwenvertrekken? In den harem heerschen van geslachte tot geslacht onveranderd, dezelfde overoude huiselijke gebruiken, overal waar de islam wordt beleden; door den harem wordt het wezen van het individu onveranderd behouden, of gaat dan ook de politieke macht van allen te samen verloren. En daarom is ook het karakter van den Turk in de dagen van triumf en overwinning nog

geheel hetzelfde als in deze dagen van verval en onmacht.

Dit moet men in het oog houden, als men een oordeel wil vormen over de helft van de bevolking van het Turksche rijk - de vrouwen - en dit wordt meestal geheel vergeten. En toch hebben juist zij een grootere invloed op de opvoeding, op zeden en gewoonten dan bij de Europeanen en tengevolge daarvan een veel grooter aandeel aan het politieke leven.

In den harem worden jongens en meisjes te samen opgevoed en ontvangen onderricht op school. Van het tijdstip aan dat de knaap een werkzaam aandeel moet nemen aan den strijd om het bestaan, vormt zich het mannelijk karakter; de meisjes hebben geene zorgen, geen strijd te voeren voor hun onderhoud en behouden hunne kinderlijke gewoonten en neigingen jaren lang. Men moet ze hebben gezien die Turksche jonkvrouwen, in witte sluiers gehuld aan den Bosporus op een schoonen Vrijdagmorgen, hand aan hand, gansche rijen, slank en sierlijk, als kinderen, genietende, rein, onbevangen; hare zilveren lach latende weêrklinken over de blauwe wateren, door de zuivere aether lucht!

De muselmansche vrouw blijft ook op meer gevorderden leeftijd min of meer een kind en wordt ook als zoodanig behandeld; zij geniet de voorrechten van een onmondige, absolute bescherming, maar in hare vrijheid wordt zij eenigermate beperkt, echter bij lange na niet in die mate als men in het Avondland wel meent.

Van de vrijheid meer als ééne vrouw te hebben, wordt zeer weinig gebruik gemaakt; trouwens voor iedere vrouw moet eene afzonderlijke harem worden ingericht en dat gaat veler finantieele draagkracht te boven. Het nemen van een tweede vrouw is echter wel dikwijls een gevolg hiervan dat de eerste geen zoon het leven schenkt, wat in de oogen van den moslin, iets verschrikkelijks is.

Bij Afghanen, Tartaren en Perzen komt het hebben van meer dan ééne vrouw zelden meer voor; ook verscheidene hoogwaardigheidsbekleeders in het Turkenrijk hebben slechts ééne gemalin, wat zeker van menig bewindsman in Europa niet gezegd kan worden.

* * *

De vrouw in de landen van den Islam is niet de meesteres van het huis, zij is de dochter van de moeder van haar man; maar men moet zich dit niet voorstellen alsof de schoonmoeder de huishouding beheerscht en de schoondochter de dienaresse is; ook in dezen bestaat eene kinderlijke verhouding. Elkander dienen is een genot, een behoefte, en daarom vangen kinderen nooit iets aan zonder de ouders geraadpleegd te hebben. Gewichtige zaken worden gemeenschappelijk besproken en ieder spreekt een woordje mee, ook de slaven en slavinnen, want die belhooren tot de familie, beschouwen zich ook als zoodanig en noemen hun heer en meesteres effendi of aga babam (heer, vader) en kadin (moeder) evenals de eigen kinderen dit doen.

Dat in een land, waar de vormen van zooveel gewicht zijn, deze in de eerste plaats in huis worden in acht genomen, spreekt natuurlijk van zelf, vooral bij de hoogere standen mag daaraan niets ontbreken. De vrouw des huizes zit met hare schoonmoeder, en omgeven van hare dienstmaagden in het woonvertrek, als een der laatsten door het gewone teeken de komst van den huisvader aankondigt. De jonge meisjes verwijderen zich terstond, de anderen scharen zich in twee rijen bij de deur van den

harem. Hij begroet ze met een ‘salem aleikum’, daarna ontdoen zij hem van mantel en sabel, als hij deze draagt, en begeleiden hem, doende alsof zij hem ondersteunen, naar de deur van de kamer. Daar treedt zijne vrouw hem tegemoet, kust zijne hand en drukt die aan lippen en voorhoofd, en daar zij het beschouwt dat dit bezoek de moeder geldt, volgt zij hem in het vertrek. Deze staat op en nu laat hij in eens zijne trotsche houding varen, buigt diep, kust haar de hand, wat de moeder hem dan ook doet.

Zoodra zij weder plaats genomen heeft, zegt zij: ‘ga zitten mijn kind!’ en dankende voor deze uitnoodiging wordt hieraan voldaan.

Nadat hij op een divan plaats heeft genomen en de dienstmaagden meer achterwaarts op den grond, staat de vrouw nog midden in het vertrek, want de moeder mag haar niet uitnoodigen ook te gaan zitten in tegenwoordigheid van haar zoon en deze mag dit niet doen wegens de tegenwoordigheid der moeder.

In het algemeen genomen, kan men de wijze waarop de man zijne vrouw behandelt het best vergelijken met die van een broeder tegenover eene veel jongere zuster, maar hieraan komt terstond een einde als de vrouw moeder is geworden; van af dat oogenblik geniet zij eene hoogachting en aanzien als

men in Europa niet kent, ten minste bij hooge uitzondering en die wordt haar bewezen tot den laatsten ademstocht.

Wat nu de denkbeelden der Europeanen betreft over de luiheid der Turksche vrouwen en de verveling, die in den harem heerscht, ook daarop is heel wat af te dingen. Bijna alles wat men in de huishouding noodig heeft, wordt thuis gemaakt. De ruwe katoen, zooals ze van de velden komt, de coccon der zijderupsen worden verwerkt tot kleedingstukken en vooral het verven, dat meestal in de keuken geschiedt, neemt veel tijd. Dan moet het graan gemalen, de rijst en de koffie gestampt worden en zoovele andere dagelijks terugkeerende huishoudelijke bezigheden worden verricht. Veel tijd vereischt ook het gebed, vijf maal per dag, terwijl voor den aanvang handen, voeten, hoofd en hals gewasschen moeten worden; slechts weinig vrouwen verzuimen deze godsdienstplicht. En toch vinden de Mohammedaansche vrouwen nog gelegenheid te over de harem te verlaten, te wandelen, naar de winkels, vooral de bazars, te gaan en elkander te bezoeken. Het staat allen volkomen vrij dit te doen tot zonsondergang, maar dan moeten zij ook weder in hunne vertrekken zijn, even zoo goed als de mannen in den selamlik; ook hun is het verblijf buitenshuis gedurende den nacht niet veroorloofd.

Bijzonder gaarne gaan de vrouwen naar het bad; op bepaalde dagen zijn de openbare badhuizen uitsluitend voor haar toegankelijk. Van hare kinderen en slavinnen vergezeld, gaat de huismoeder er heen en vindt er hare familieleden en vriendinnen. In lichte badkleederen gehuld, zetten zij zich neder op den aangenaam verwarmden marmerbodem van het middenvertrek, vertellen elkaar de laatste nieuwtjes, drinken mokka en laten zich door de vrouwelijke bedienden van het badhuis masseeren.

De vrouwelijke dienstboden in het Mohammedaansche huisgezin ontvangen geen loon; hunne diensten worden beloond op feestdagen of bij andere bijzondere gelegenheden door een backschisch, een geschenk, als bewijs van tevredenheid; het groote vraagstuk, wat in Europa zoo langzamerhand een dagelijksche plaag is geworden ‘meer loon’, komt in den orient dan ook in de huisgezinnen niet voor.

Hoe diep de liefde voor den eigen haard, want eigenlijk is de harem niets dan de eigen haard bij uitnemendheid, bij het Turksche volk wortel heeft geschoten, kan niet beter bewezen worden dan hierdoor, dat de jarenlange invoer van slavinnen uit Georgië, Minglerië, Nubië, Soudan enz. op het zedelijke leven niet den minsten invloed heeft gehad. De gezamentlijke kracht die er gelegen is in opvoeding, zeden, gebruiken en de godsdienst was te sterk, het volkskarakter heeft zich niet gewijzigd.

In Europa kan men zich deze oostersche toestanden niet goed voorstellen, iets dergelijks is daar niet te vinden; in het avondland beheerscht het openbare leven alles, in het morgenland bekommert men zich alleen om den eigen haard. Een vrouw, van Europeeschen oorsprong, die met een Turk huwt, doet een grooten misstap, zij behoort niet thuis in den harem; een muzelmansche, die den harem verlaat, handelt niet minder onverstandig; zij bewerkt haar ondergang.

In Turkije leven mannen en vrouwen in het openbaar gescheiden; in den harem steeds bijeen; in die nauwste familiekringen werden de banden geweven, die, trots alle oorlogen en rampen, het rijk in stand houden. De grondslag van de vaderlandsliefde der Turken is te vinden in huiselijkheid; hun huis is een rijk in het klein, de heer des huizes is er meester, zooals de sultan over het gansche land.

Zoolang de harem ongeschonden in stand blijft, blijft het rijk der Osmanen in stand, al gaan er ook zoo nu en dan gedeelten van verloren!

Konstantinopel, Oct. 1906.
AE.

Kunsten en Wetenschappen.

Periodieken.

Ik zal ze niet bestrijden, maar zij hebben hun schaduwzijde. Daar krijg ik, bij voorbeeld, een catalogus in handen, waarin er meer dan 100 genoemd worden, enkel en alleen op het gebied der natuurwetenschappen.

Denk u nu eens, dat ge over het een of ander onderwerp eene studie wilt maken, welk een nazoeken naar wat er reeds over gezegd is zal dat kosten; hoe tijdroovend en doodend zal dat werk zijn; en toch het zal moeten geschieden, indien men niet gevrijwaard wil zijn voor te zeggen wat reeds gezegd, en dikwerf goed gezegd is, en het gevaar niet te loopen, dat men blijk geeft zijn onderwerp niet meester, of niet belezen te

zijn. Nu reken ik daarbij nog niet eens de couranten; want daar het redactioneel gedeelte hoe langer hoe meer in handen van vakmannen komt, en de nieuwtjes-schrijvers van de baan raken, vormen zij ook lang niet te versmaden bronnen.

Wat er aan te doen? Beperking van het quantum. Inkrimping van concurreerende tijdschriften of dagbladen, en samenwerking of fusie van die, welke zich op hetzelfde gebied bewegen?

Dat helpt niet voldoende; maar een doeltreffend middel zal kunnen zijn het geven van uitgebreide naam- en zaak- registers, waardoor het raadplegen der bundels zoozeer vergemakkelijkt wordt, en dan nog bovendien tienjarige tafels, waarin alles bijeengevoegd is wat in dat tijdvak in het tijdschrift behandeld werd.

Zou ons tijdschrift er niet eens aan willen beginnen om een dergelijk hulpmiddel voor het nazoeken in zijne jaargangen te vergemakkelijken? Er staat zooveel goeds in de Hollandsche Lelie wat niet verloren mag gaan, en dat geschiedt zeker, indien niet een algemeen register aan de verschenen jaargangen wordt toegevoegd.

Modeplaten.

We kennen uit Utrecht eene aanzienlijke dame die streng vasthield aan vorm en snit der kleeding van haar moeder. Zij wilde niet aan eenige mode mededoen, maar zij vergat, dat haar moeder toch een mode gevolgd had. Dit leert ons, dat men niet in uitersten moet vervallen. Even dwaas als het is om drie keeren daags, dat zich de mode wijzigt, mede te doen, even dwaas is het om tegen de mode in te gaan, en te blijven stilstaan. De eerste mode was het vijgenblad van het Paradijspaar.

Deze invallende gedachte maakte zich van ons meester, toen we kennis maakten met een serie van ongeveer 1000 werken over kostuumkunde; een bewijs dat de mode het kostuum nog al onder haar knie heeft gehad, en dat de mensch die grilligste der Godheden ten allen tijde heeft gehuldigd. We zeggen er niets geen kwaad van, want als de mode artistiek is, juichen we haar toe, doch dat is het nog niet wat we zeggen wilden. We wilden er alleen op wijzen, dat in zoo menig huis; in zoo menig stuk meubel, in kast, kist, koffer; in zoo menige huisbibliotheek kleedingstukken en modetijdschriften bewaard worden, - dikwerf onwetend, - welke zulk eene groote waarde hebben.

Niet een handelswaarde, want de antiquariussen geven *niet*, maar vragen *veel*, maar een waarde voor musea en particuliere verzamelingen, en daarom schreven we deze regelen. Het is ons niet te doen om onze musea op te tasten met te veel, maar om ieder stuk te brengen op de plaats waar het behoort, en nuttig is.

Madame de Pompadour.

Deze merkwaardige vrouw was zoo kwaad niet als men wel denkt; het blijkt duidelijk uit den langen duur van hare relatie met Lodewijk XV, zelfs nadat bij beiden het minnevuur gedoofd was, of onder de asch smeulde.

Trouwens de Fransche Koning hunkerde naar wat geest en leven, en op jacht zijnde ging hij tevens ter jacht op de mooie jonge echtgenoote van den Heer d'Etioles. Een nachtelijk feest bracht het paar bij elkâar, en in dien zelfden nacht kon de Heer d'Etioles voelen naar zijn horens. Binnen twee maanden woonde zijn vrouw te Versailles als ‘maîtresse déclarée’.

Zij wist zich negentien jaar in den hofkring te handhaven, zelfs nadat zij op dertigjarigen leeftijd vrijwel op een verflenste bloem geleek.

Zij was vrij lang; zij had een elegante figuur, en haar lichaam was lenig als dat van een kat. Er bestond twijfel omtrent haar haarkleur. Blond of kastanjebruin was de vraag. Zij had, bij een ovalen gelaatsvorm, bekoorlijke oogen, een fijn neusje, - waarmede zij ook haar Lodewijk vond, - en een zachten huid ofte wel een fijn velletje. Doch reeds zes jaar na haar intrede in den harem van Lodewijk als sultane favorite begon zij te vermageren, kreeg een vaal teint, en roode vlekken in haar gezicht; zij zag er toen reeds ouwelijk uit.

Hoewel zij daardoor den Koning niet zinnelijk meer kon behagen, behield hij haar niettemin als vertrouwelinge, als vriendin. Zelf uitgeput, verzadigd, en seksueel rust nemende, boeide zij hem door haar scherp waarnemingsvermogen, en temde zij om zoo te zeggen den monarch door haar koel temperament, haar krachtig karakter en door de groote mate van zelfbeheersching welke zij bezat.

Trouw tegenover den koning, *trouwer* dan zij geweest was tegenover haar echtgenoot, wist zij zelfs een oog toe te doen voor de kleine buitensporigheden, welke den koning zoo nu en dan van haar verwijderden. Daar slechts berekening en geen hartstocht in haar liaison met den koning bestond, werd zij niet gedreven door een dwaze jalousie tot handelingen, welke haar invloed zouden hebben kunnen verminderen.

Ze was als geknipt voor een hofkring; zij danste als een volleerde danseres; teekende en graveerde; zong als eene nachtegale en waar zij weelde en glans zocht, wist zij die

beide factoren aan te vullen met kunst en smaak.

Dit bracht haar tot het uitdenken en ontontwerpen van kostbare kasteelen; tot het stichten van een schouwburg, en het daarin doen optreden van een uitgezocht gezelschap; en in dit alles sleepte zij den koning mede, die overigens weinig voor kunst gevoelde, en alleen oog had voor een vrouw die zinnelijk was als hij, of hem tot zinnelijkheid wist op te wekken.

Om geld kwam het er hij haar niet aan; maar zij was niet baatzuchtig. Eigen rijkdom liet haar koud; zij hielp haar familie, maar zij heeft de kans geloopen, dat zij zelf, bij vooroverlijden van den koning, haar toevlucht tot die familie zou hebben moeten nemen.

Haar stokpaardje was de politiek; zij kon kuipen trots den besten diplomaat, en hoewel onwettig met den koning levende, was zij koningin in optima forma, wijl de koning haar raadpleegde over de adviezen zijner Staatsdienaren, tegenover wien hij achterdochtig was. Hij hield van intimiteit; ontboezemde graag zijne geheime gedachten over de Staatkunde, en vond daarin medewerking bij Madame de Pompadour, die met hem een van zin en een van ziel was. Zij werkte met hem mede door deeltenemen in al zijne beslommeringen, en de hartstocht bij beiden bekoeld zijnde trad eene platonische liefde in.

Daar zij zinnelijk voor den koning niets voelde, liet zij hem in 't ‘Parc-aux-Cerfs’ zijn gang gaan. De man moest immers een *passetemps* hebben, en 't was zoo erg niet bij den verzwakten vorst. De geest was in dezen zin gewilliger dan het vleesch.

Madame de Pompadour's taak was zwaar. Zij heeft bij die taak eenige levensjaren ingeboet. Zij leefde steeds met angstig gemoed. Schadelijke invloeden moest zij bestrijden; zij sliep om zoo te zeggen met de wapens in de hand; haar middagmaal zelfs gaf haar onrust. Laster, intriges, vergift waren voor haar de dreigende demonen, en zij bezweek ten langen laatste door de inspanning om een ‘roi inamusable’ te amuseeren.

De bakkershoorn.[1)]

Gedachten zijn tolvrij, dat is een geluk, want mag men niet alles zeggen wat men denkt, men mag zijn gedachten laten gaan over alles en nog wat, zonder dat men bevreesd behoeft te zijn voor gevolgen, indien die gedachten al eens een punt raakten, waaromtrent de strafwet gebiedt te zwijgen.

De gedachten zijn nog sneller dan de bliksem. Zij doen de grootste sprongen; afstanden kennen zij niet, zij zijn niet naar tijd of eeuwigheid gemeten.

Een voorbeeld? Het zijn deze regelen.

Ik ontving daar zooeven een prachtcatalogus van den Dusseldorfer, Werner Dahl's schilderijen-collectie, die een breed overzicht geeft van de zucht der buitenlandsche verzamelaars om Hollandsche kunst bijeen te brengen, en het kunstboek doorbladerende viel mijn oog op nommer 8 van de Berckheijde's (J. Azoon): ‘Le boulanger hollandais’, met deze toelichting: ‘Dans l'embrasure d'une fenêtre un étalage de petits pains et de pâtisseries, le boulanger en veste verte sonne le cor pour annoncer les nouveaux pains.’

1) Men vond ze nog op de tentoonstelling zoo straks te noemen.

Het lezen van die enkele regels voerde mij opeens naar het jaar 1898, waarin te 's Gravenhage de ‘Bakkerstentoonstelling’ had plaats gemaakt, met den aankleve van dien: eene retrospectieve afdeeling, en meteen zat ik in het sociaal-economische vraagstuk omtrent den nachtarbeid in het bakkersberoep.

Poezie en proza stonden lijnrecht tegenover elkaar.

Of ligt er geen poezie in, minstens iets bekoorlijks, dat de meester-bakker, die den ganschen nanacht met zijne gezellen aan den arbeid is geweest, om zijn handwerk te verrichten, nog voldoende opgewektheid heeft, om 's morgens voor dag en dauw op zijn hoorn te toeteren en in de buurt te verkondigen dat de versche, warme bollen (het brood) uit den oven is gekomen en verkrijgbaar is.

Zoo aantrekkelijk was dit onderwerp, zoo kleurig en vol humor was het tafereeltje, dat onze eerste kunstenaars zich aangetrokken hebben gevoeld om het door hun penseel vast te leggen. We noemden reeds onzen Berckheijde. Ook Adriaan van Ostade[1)] eveneens een Haarlemmer als Berckheijde, doch die 20 jaar vroeger leefde, wist dit onderwerp geestig te behandelen, en nog andere kunstenaars deden het misschien na de beide genoemden; in elk geval herinnert aan dit oude gebruik, nog een schilderij van A. de Lelie van 1825. Trouwens de oud-Hollandsche schilders wisten poezie in het bakkersbedrijf te brengen door het in hun kunstuitingen op te nemen.

Het heden heeft het proza in het bedrijf gebracht; de poezie is verdwenen. De bakkerijen, waarin meester en knechts naast elkaar in vertrouwelijke vriendschap werkten, - de knecht werd eenmaal ook meester, zelfs schoonzoon, - zijn, of worden omgezet in fabrieken. De gezellen worden fabriekarbeiders; de patroon-bakker heet thans directeur, en de stomme, domme machine, die geen fouten ontdekt en ze dus niet verbetert en

1) Rijks-Museum; dikwerf gereproduceerd.

ook niet verbeteren kan, brengt machinaal geprepareerde brooden voort, en... et fabrieksleven, waarin de arbeid ook machi naal wordt verdeeld, wekt, door het kille, het koude, het eentonige, ontevredenheid en misnoegen. Het gezellige, het vertrouwelijke tusschen baas en knecht verdwijnt; zij gaan op in de woorden kapitaal en arbeid.

Vandaar ook dat er verzet kwam; verzet vóornamelijk met het oog op den nachtarbeid, want toen de bakkershoorn voor goed verdwenen en vergeten was, en de baas niet meer, met en nevens zijn gezellen, het lief on het leed van het beroep deelde, zag de gezel niet meer in hem zijn vriend maar den geldman, wien het slechts te doen was om zich te verrijken ten koste van den werkman.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel lot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Adé. - Namens M.G. moet ik U zeer vriendelijk danken, voor de moeite die gij U hebt willen geven voor haar. - Zij is echter reeds geslaagd met een pension in Menton.

Annie de G. - Het artikel heb ik in goede orde ontvangen, en zal ik gaarne plaatsen.

C.G. - Ik ontving Uw brief en bijdrage in goede orde. - Dus is de slag toch gevallen! - Ik kan mij zoo goed begrijpen, dat gij niet in staat zijt véél daarover te schrijven. - Juist in dit jaar worden mijn eigen gedachten zooveel bij den dood bepaald, door de zeer vele droevige sterfgevallen, waarvan ik helaas getuige ben, in mijn omgeving en bekenden-kring. - En het nooit zwijgende: Waarom. - Waarom? komt me dan altijd op de lippen. Waarom moet dat toch zijn, het heengaan, het lijden en sterven moeten, en dat juist van hen, die zelf nog zoo graag zouden blijven, die zulk een groote leegte achterlaten? Ach hoe stemt dit alles ons-zelf tot nadenken over het vergankelijke van alle dingen. Heden-ik, en morgen-gij. Kent gij dat 'Lied eens dooden', van Beets vertaald, uit: deutsche Volkslieder:

> Gij hebt mij, lang gekend,
> En komt mij *dus* te aanschouwen,
> Ach, eer gij 't denkt, is dit het end;
> De dood is niet te trouwen.
> Ik leefde een jaar of wat, niet meer,
> Nu lig ik op de lijkbaar neer;
> De nacht der graven wacht op mij -
> Wie zal mij volgen. Gij?

Uit dat versje spreekt in de dan volgende regels zulk een zekerheid van het *weerzien*. O, als we die maar hadden, ik zou het sterven moeten niet zoo droevig vinden. Maar te denken, dat hij of haar, die gij zóó liefhadt, dan voor altijd verdwijnt in dien geheimzinnigen graf-nacht, en dat ge daar straks zelf ook zult verdwijnen, en dat de zon, de heerlijke, de troostende zon, daar niet meer kan doordringen, dat al de lieflijkheden van deze aarde en haar schoonheid van U zullen zijn genomen, waarvoor, tot welk doel, alléén om te vergaan in dien kuil -? Waarom zijn we dan geboren -? Waarom al dat leed, al die zelfkwellingen, al die smarten van ziekte en scheiding en droefenis, die ons korte aardsche bestaan vullen, die zelfs de meest gelukkige levens niet gespaard blijven? - Neen, ik wil, ik kan het niet gelooven, dat we leven moeten, alléén om voor-goed te sterven. Het is mijn eenige troost, hoe ouder ik word, dat *niet* te gelooven. - Ach, ik ben toch nog betrekkelijk jong. En hoeveel plaatsen al ledig.! Hoevelen al heengegaan; menigeen zoo veel jonger dan-ik zelve! - En zoo zal het voortduren. Steeds talrijker zullen ze worden, die wreed-koele, zwart-gerande brieven, die je met hun koude-gedrukte letters en namen en titels aanstaren' als 'n bespotting van de smart-geschiedenis waaraan ze hun bestaan danken. - Totdat het voor je-zelf gebeurt, je eigen kleine nietïge-ik den stoot ontvangt, die je in den zwarten afgrond werpt, bij de anderen. - En *dat* is het ergste niet. - Veel erger is die verschrikkelijke vrees voor wat je liefhebt, wat je niet missen *kunt*, wat je leven maakt tot *geluk* - O, die te zien heengaan vóór je, dat is het ergste, het aller-ergste. En die *vrees* alleen is al een marteling. Een, die je komt kwellen midden in je heerlijkste gelukoogenblikken. Wie weet wat morgen brengen zal? Wie weet, of ik straks niet alléén zal zijn, beroofd van dat dierbare, dat nu nog mijn teven maakt tot vreugde!

'n Beetje geluk, een beetje persoonlijk, stil geluk, mijns inziens is dat het éénige, wat de moeite waard is, bij al dat vergankelijke om je heen. - Hoe kunnen de menschen toch hun korte aardsche bestaan bederven met een onzinnige jacht om eer of aanzien of roem, al die dingen, die met hen-zelf ten grave dalen, en waarvoor ze hun eigen rust en hun eigen huiselijken vrede, en dikwijls hun gezondheid ook nog, offeren?

Weet ge, wat boven mijn bureau hangt, al sinds vele jaren? Een photographie naar een schilderij dat ik in Berlijn eens zag, in een van de musea: Die Jagd nach dem Glück. - Het is een ruiter, die het bedriegelijk beeld dat hem veelbelovend wenkt, na-ijlt, in zijn wilde vaart vertrappend wie onder hem raakt, een vrouw, zijn arm slachtoffer, ziet hij niet eenmaal, dood-uitgestrekt onder zijn ros. Begeerig strekt hij de hand naar de licht-figuur die vóór hem zweeft. - Maar van achter nadert de andere, de Onoverwinlijke. - Grijpt hem bij den schouder, juist als hij méènt het Geluk te bereiken. - Dat is wèl het leven. Dáárom houd ik mij die photographie - een geschenk van mijn overleden vader - als een soort symbool altijd voor oogen. - Er is *niets*, *niets*, dat de moeite waard is om voor te leven, om naar te streven, of zichzelf om te kwellen, niets dan dat eene: wat liefde in en om je heen, dat je zelf verwarmt, en die anderen die je liefhebt óók verwarmt, zelfs in de doods-ure.

- Ja, dat is juist het ongeluk, dat trional in zijn gevaarlijke gevolgen nog veel te weinig bekend is. Mijn geval werd door de Bonnsche doktoren Burkart en Vogel beschreven in een van de meest-bekende, ook ten onzent door de artsen veel-gelezen duitsche medische vak-bladen: *De Berliner Klinische Wochenschrift.* Daar U die zaak zoo interesseert, zend ik U daarvan een ex: ter inzage. Gij moogt het ter waarschuwing gerust aan anderen laten lezen. -

Ende desespereert niet. - Ik ben recht blij dat het U zoo goed gaat in geestelijken zin. - Wel-neen, er is niets geen reden tot het zenden van de copie. - Als gij U geïnspireerd voelt tot iets, schrijf het dan, maar bezondig U niet aan mach-werk. - Ik neem het nooit kwalijk als iemand mij niet schrijft. Dat moet toch immers voortkomen uit *behoefte*, en niet uit dwang. - En de reden die gij opgeeft, is een recht gelukkige. - Het is beter dat gij zwijgt uit vroolijke en opgewekte stemming, dan dat gij schrijft uit behoefte aan troost. Ik vind het verstandig dat Uw familie U weerhield dat vak te kiezen, wanneer het bij U niet de ware roeping was. - Gij zult, dunkt mij, dat zelve ook wel inzien. - Het gezondene moet ik nog lezen. -

Pension. - Het is mij niet mogelijk van mijn regel af te wijken, en U particulier te schrijven, te minder bestaat daartoe reden, omdat mijn inlichtingen niet van zoo grondigen aard kunnen zijn, als U schijnt te meenen. -

Ten eerste: - Ik ben bekend met het pension-leven, maar niet als vak-mensch, doch als *gast;* dit maakt een groot verschil nietwaar, waar het geldt raad te geven. -

Ten tweede, ik ben een pessimiste in zulke dingen. M.i. gaan de meeste menschen - vooral dames - veel te lichtvaardig in op zulke ondernemingen, verkwisten haar beetje kapitaal aan iets wat zij niet voldoende kennen. -

Ten derde, is het U bekend dat de Riviera en Zwitserland wemelen, overvol zijn, van pensions in alle prijzen? -

Ik wil U intusschen gaarne naar mijn beste weten - maar zonder eenige verantwoording hierin op mij te nemen - raden. -

Ik geloof, te oordeelen naar mijn eigen opmerkingen, dat een *goede* Hollandsche keuken steeds in den smaak valt, óók van vreemdelingen, speciaal van Engelschen en Amerikanen, minder van duitschers. -

Ik vrees echter, dat sommige Hollandsche gerechten niet zijn klaar te maken in den vreemde.

B. v. rookvleesch, prima gerookte ossentong, zeevisch (tenzij zéér duur) enz, enz, kan men lang niet overal krijgen in het buitenland. -

Ook geloof ik, dat men het, speciaal in Zwitserland, een vreemde, die tracht wat te verdienen, veel lastiger maakt dan een landgenoot. Men licht voor laatstgenoemde de hand met bepalingen en wetten, die op den eerste dubbel streng worden toegepast, om daardoor de concurrentie, te verzwaren. Toch meen ik, dat voor iemand die *veel verstand heeft* van zuinig en toch goed huishouden-doen, wel een toekomst ligt in het pension-bestaan aan de Riviera of elders, waar veel vreemdelingen komen. Maar ik kan er niet genoeg den nadruk op leggen, dat het m.i. aankomt op gróóte vak-kennis in dezen. - Ik durf U, wat de plaats wáár U te vestigen aangaat, geen raad geven. Gij-zelf moet onderzoeken, wáár het meeste gebrek is aan een goed hollandsch pension. Naar Menton gaan veel Hollanders, ook al omdat daar een bekend hollandsch geneesheer practiseert, maar ik geloof, dat daar althans één hollandsch hôtel-pension bestáát. Het seizoen duurt van half Nov. tot ongeveer half April. Gij zoudt dus heel goed zomers elders kunnen zijn. Maar wat dunkt U van een duitsche badplaats, in plaats van Zwitserland? Het duitsche eten, de duitsche leefwijze, heeft voor véél hollanders weinig aantrekkelijks. Aan den anderen kant worden de duitsche badplaatsen met hollandsche Kur-gasten overstroomd. Misschien ligt dus daar nog meer een toekomst, dan in het met pensions overvulde Zwitserland, waar ieder inwoner, om zoo te zeggen, doet aan kamers-verhuren, met of zonder pension; en

waar de zindelijkheid en de leefwijze veel meer is te roemen, ook in de eenvoudigste gelegenheden, dan in Duitschland.

Ik zou U aanraden, niet te veel geld te besteden voor ‘gezellige meubels’. Als Uw kamers met het noodige zijn ingericht op eenvoudige practische wijze, is dat veel beter dan dure luxe meubels en zware tapijten of lichte en teere kleedjes. - Pension-menschen buitenslands leven immers in hoofdzaak buitenshuis, niet op hun kamers, geven dus niet graag geld uit voor de ‘mooiheid’ daarvan. - Een kleine gezelschaps-kamer, waar ze ingeval van regen, enz, kunnen zitten, waar ze kunnen schrijven of lezen en met elkaar praten, is, behalve de eetkamer, wèl vereischte ìn den tegenwoordigen tijd. - Maar ook wat de meubileering dezer kamers betreft, zou ik zeer zeker niet doen aan extrauitgaven voor hollandschen salon-opschik. Men is in dit opzicht buitenslands veel praktischer en minder veel-eischend, dan bij ons, en de reizende hollanders apprécieeren zelf dergelijke verstandige maatregelen, die hun beurs ten goede komen.

Kan ik U nog verder van dienst zijn, dan gaarne.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Excelsior. - Ik heb met leedwezen aan Uw wensch voldaan, omdat ik den inhoud zeer goed vond. - Daarom hoop ik dat gij iets anders zendt in denzelfden geest, zooals gij aankondigt.

Dickie. - Ik moet U doen opmerken, dat *Ida* haar vraag tot mij persoonlijk richtte, omdat zij prijs stelde op *mijne* meening. Ik-zelve verzocht hare toestemming tot het openen dezer gedachtenwisseling, omdat ik het onderwerp van algeméén belang acht. Waar gij-zelve óók vraagt naar *mijne* meening, staan dus *Ida* en gij niet zoo ver van elkaar, als gij meent. Zeer zeker zal ik ook mijne meening nog meedeelen. -

Mevrouw M.E. - De mij-bekende dames, die op zoo'n wijze reisgezelschap vonden, deden dat per advertentie. Dit is de eenige weg, dien *ik* weet. Maar ik wil informeeren.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)
Sluiting red: ged:

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Kraamverpleging.

Eene beschaafde dame, Wed: **Verloskundige,** stelt zich als **Kraamverpleegster,** ter beschikking van dames uit den deftigen stand, of van h h. doctoren, die in hunne praktijk een Kraamverpleegster zouden kunnen gebruiken. Beste refer: kunnen overgelegd worden.

Br. fr. a/h. Bureau v/d. Blad.

(115)

19 December 1906.
20ste Jaargang.
No. 25.

Hoofdartikel
Emancipatie.

Een echte huiverige Hollandsche najaarsdag. De alles doordringende fijne motregen werd onophoudelijk door de felle vlagen van Westenwind tegen de reeds natte huizen en op de vuile bemodderde straten geslingerd.

Schemerdonker. De lantaarns voor zoover reeds ontstoken, worpen spookachtige stralen in 't rond, flauw-glimmend weerkaatst door natte ruiten en door plassen van slikkerige straten. Een volle bus Staatsspoor-Beeklaan stopte in de Laan van Meerdervoort, hoek Anna-Pauwlonastraat. Een heer stapte af. Diep gedoken in den kraag van een langen regenjas, handen in de zakken, kwam een heer met groote passen uit de Anna-Pauwlonastraat aangeloopen. Bijna te gelijkertijd wipte een jeugdige schoone, in de rechterhand een parapluie, beschermend de gevederde hoed tegen het hemelwater, in de linkerhand de rokkenvracht om ze te beveiligen tegen den modder, met kleine elegante sprongetjes over tramrails en plasjes buswaarts. De linkerhand liet haar vracht vallen om de rechter behulpzaam te zijn in 't sluiten van het regenscherm. De bovenvermelde heer wachtte met het voornemen de dame 't eerst in te laten stappen. Doch in deze is het: de mensch wikt, de konducteur beschikt. Eén plaats achterop; klonk de schorre stem des geleiders. De heer maakte een lichte buiging, deed één hand haar schuilplaats verlaten en maakte het gebaar van, gaat u gang. De jonge dame, blijkbaar in overdreven rechtsbesef, vriendelijk: ‘U was er 't eerst.’

De heer ontbloot eerbiedig 't hoofd, zegt: ‘Pardon, ik ben wel bestand tegen een buitje, gaat U gerust uw gang.’

Jonge dame buigt en stamelt iets van: ‘Dank u.’

De heer vervolgt te voet zijn weg; het schrille gefluit van den konducteur weerklinkt, de paarden vallen in 't gareel, de bus zet zich rollend-hobbelend in beweging. 't Is geen benijdenswaardig plaatsje tusschen de smalle opening van den deur, te leunen tegen een smalle deurpost van een slecht veerend vehikel. Geen wonder dat meergenoemde dame een blik werpt in 't enge compartimentje met 't idee; zou er geen

heer zijn, die de beleefdheid begaat zijn plaats te verruilen tegen de mijne.

Allemaal dames, neen toch niet, in de hoekjes vooraan, links een oude heer, rechts een jongere van jaren. Haar blik ontmoet den zijne. De jonge man gevoelt er schijnbaar weinig voor, van plaats te verwisselen, anderzijds schijnt hij weinig bestand tegen die vragende, jongvrouwelijke blik. Althans hij verheft zich. Gaat naar den uitgang, neemt zijn hoed af. 'Pardon, mag ik u een vraag doen?'

Een toestemmend knikje van de zijde der dame.

'Bent u geëmancipeerd?'

Twee heldere verwonderde oogen zien hem aan, doch beslist en welluidend klinken de twee woorden: 'Ja mijnheer.'

Een ironisch glimlachje speelt om de lippen van den jongen man. 'Dan ga *ik* weer zitten.'

Tableau.

Dit schijnbaar weinig beduidende nietige voorval kan ieder opvatten naar eigen goedvinden, volgend den grondtoon van eigen gemoed. Er zullen er zijn, die 't komisch vinden, anderen humoristisch, weer anderen ironisch, weer anderen tragisch; maar hoe men 't geval ook vinden moge; ik vind het van de zijde des jongen mans onhoffelijk, om niet te zeggen onhebbelijk.

Maar wat iets anders is. Ik zie niet in waarom een lid van de sterkere sexe één van de zwakke onridderlijk behandelt alleen omdat zij beweert geëmancipeerd te zijn. Geëmancipeerd, emancipatie, wat is dat?

Heel eenvoudig zou men zeggen, vertaalt het maar. Gelijkgesteld, gelijkstelling. Ja, wat het woord betreft, maar niet het begrip.

Het bovenvermelde verhaaltje geeft veel stof tot nadenken. Zou die mijnheer met geëmancipeerd bedoeld hebben gelijkgesteld; dan zou hij eenige aanspraak kunnen maken op een plaatsje in een gesticht voor lijders van verstandelijk onvermogen, want dan zou hij met het zelfde recht gevraagd kunnen hebben 'Juffrouw, neem me niet kwalijk, maar is u misschien een man? Dit ware toch wat al te dol. Waren man en vrouw *gelijkgesteld* dan zou dat beteekenen, dat ze physiek en psychologisch gelijk waren, dat wil zeggen dezelfde deugden en geestelijke trekken bezaten. Dit is niet zoo, want dan zou de man geen vrouw en de vrouw geen man noodig hebben. In de hedendaagsche beschaafde maatschappij heeft de vrouw behoefte aan den man. Het leven des mans is dor en ledig zonder haar. Waar de kennis der vrouw te kort schiet, vulle die des mans de hare aan. Waar zijn blik de helderheid mist, lichte de hare voor. Waar zijn gevoel niet fijn genoeg is, strekke het hare tot gids en waar het haar verstand aan kracht ontbreekt, wijze het zijne den weg. Man en vrouw hebben elkaar noodig. *Emancipatie is geen gelijkstelling.*

Ik kom weer op het bovenstaand verhaaltje terug. Had de dame gelijk toen ze 'ja' zei? Ik weet het niet. Misschien was ze wel doctor in de letteren en wijsbegeerte, misschien wel advocaat of doctor in de medicijnen of ingenieur of wie weet wat voor geleerdheid. Had ze daarom 't recht te zeggen dat ze geëmancipeerd was, omdat ze wellicht in de maatschappij de positie van een man in kan nemen? Neen. Ik hoop dat ze boven alles vrouw is. *Emancipatie is geen gelijkstelling.*

Maar wat is het dan zult ge zeggen.

Emancipatie is de evolutie van het hart, niet die van het hoofd. Het doel is het zegevieren van waarheid en recht, meer de grondslagen van karakter dan het heerschen

van verstand. Bij emancipatie komt het aan op geestelijke en zedelijke vermogens, niet zoo zeer op verstandelijke.

Lezeresse of lezer, ge zult nu waarschijnlijk denken dat is wel mooi gezegd, maar dat geloof ik zoo maar niet, dat moet je bewijzen. Ik besef dit volkomen en zal bewijzen en wel met historie en psychologie als basement.

In 't kort de geschiedenis der vrouw.

In tijden van Heidendom, dus voor Christus, werden mannelijke deugden, energie, moed, kracht, zelfvertrouwen, in 't kort persoonlijkheid, bovenmate verheven. De echtgenoot en vader was de natuurlijke beschermer van vrouw en huisgezin. De meer bescheiden deugden van zijn afhankelijke echtgenoote werden in den toen reeds zwaren strijd om het bestaan over 't hoofd gezien. Over bigamie, polygamie en polyandrie zwijg ik nu maar. Het heidendom verheerlijkte het volmaakte mannelijke type ten koste van het vrouwelijke en zelfs gekomen op het hoogtepunt zijner beschaving erkende het geen gelijkheid der sexen. Het christendom hief beiden op tot een gelijk peil van volmaking en waardigheid. Boven zelfverheffing, zelfvergoding, zelfzucht, zelfgenoegzaamheid, eerzucht en ruwen moed werden toen gesteld, blijmoedigheid, zachtmoedigheid, verdraagzaamheid, vrede en liefde. Het kruis der

dienende liefde kwam in plaats van het zwaard van den veroveraar. Tot aan het Christendom was de vrouw de slavin van den man, zijn speeltuig, zijn dienares, de draagster zijner lasten, die voorzag in *zijn* behoeften.

Zelfs in Griekenland en in Rome waren de sociale toestanden, beter gezegd, misstanden erbarmelijk in het tijdperk hunner grootste beschaving.

De intellectueele ontwikkeling deed niets om het lot der menschheid te verbeteren. Wijsbegeerte en wetenschap hadden de handen ineengeslagen om den idealen mensch voort te brengen en het was mislukt, omdat zij geen beroep hadden gedaan op het zedelijk bewustzijn, wonend in den mensch, begraven en verstikt onder zinnelijkheid en grof materialisme. Men had als stelselmatig voorbijgezien hoezeer het vrouwelijk element had medegewerkt tot vorming van het ras. De zedelijke evolutie van den mensch loste zich op in 'la bête humaine'. Het ideaal kon niet worden bereikt omdat de vrouw werd beschouwd als koopwaar, als werktuig ter voldoening van den lust des mans, omdat de hetair meer geëerd werd dan de echtgenoote. De vrouw hadden ze gemaakt tot slavin en zelve bleven ze gevangen in geestelijke en zedelijke slavenketenen.

Maar in het nieuwe evangelie van den Nazarener werd aangekondigd een tijd van bevrijding, de vrouw gesteld aan de zijde van den man, haar gevend een gelijk aandeel in de vernieuwing der menschheid. Zij zou zijn de beweegkracht, door de wijsheid uitverkoren, om de maatschappij te doen gehoorzamen aan de wet der liefde. Het huwelijk zou zijn onverbreekbaar en hij zou zijn 'eener vrouwe man.' Het Christendom bracht gelijkheid in verplichtingen, die de eene sexe te vervullen had jegens de andere. Plicht, toewijding en liefde moesten door alle worden betoond. Wanneer ik nu zeg dat het Christendom heeft bewerkt, de verlossing der vrouw, heeft geslaakt hare boeien, haar heeft gegeven hare rechtmatige vrijheid, dan moet *vooral* niet het *Christendom* worden verward met de *kerk*, die *voorgeeft* de beginselen van het Christelijk geloof in praktijk te brengen. -

Zoo kreeg in het dagelijksch leven de vrouw haar plaats naast den man en dat is zoo gebleven tot op den huidigen dag. De vrouw was toen reeds moreel de meerdere van den man en dat is thans nog zoo. - Nu weet ik wel dat in het Burgerlijk Wetboek, de man nog steeds beschouwd wordt als de meerdere van de vrouw te zijn. Dat boek is wat verouderd. Het getij is verloopen, doch de bakens zijn nog niet verzet. In het huisgezin wordt de man geacht 'de baas' te zijn. Deze theorie is heel grappig, de praktijk leert wel eens anders. Ieder zal het wel met mij eens zijn dat de een noch moet zijn de heerscher van de andere, noch de andere heerscheres van den eenen. Hier schiet mij een kort en juist gezegde van Multatuli te binnen:

'Wie moet heerschen, man of vrouw?'

Het antwoord is heel eenvoudig.

'Er wordt niet geheerscht.'

'Maar wie moet dan de meeste invloed hebben?'

'Wel, wie het verdient, wie het meest ontwikkeld is als mensch.'

'Maar als degene, die ze verdient, ze niet bezit?'

'Dan twijfel ik aan die meerdere ontwikkeling en zou hem of haar aanraden zich als zoodanig meer te ontwikkelen.'

Nu zal men allicht vragen: Wie is over het algemeen de meest ontwikkelde als mensch? Man of vrouw? Hier is moeilijk een antwoord op te geven, omdat ze psychologisch zoo uiteenloopend zijn. Men kan de man beschouwen als den wil der

menschheid en de vrouw als de ziel, omdat de man bezit het verstand, de wijsheid van geest en hoofd, en de vrouw het gevoel, de liefde, de reinheid van hart en geest. Nu is liefde met wijsheid verbonden de mooiste en hoogste wet in 't heelal. Socrates zeide het alreeds. ‘Gij zult uw liefde met wijsheid vermengen. Hierin ligt dus opgesloten, dat in het leven man en vrouw elkaar moeten aanvullen om te komen tot geluk en tevens volgt uit het bovenstaande dat Emancipatie is de evolutie van het hart, omdat men spreekt van emancipatie, daarmee bedoelend emancipatie ten opzichte van de vrouw; sprak men ook van emancipatie ten opzichte van den man, dan zou emancipatie zijn de evolutie van het hoofd. -

Rest mij te bewijzen, dat emancipatie ten opzichte van de vrouw, kortweg emancipatie, niet is de evolutie van het hoofd, en dat als zoodanig ook niet zijn kan. Hierin komen geschiedenis en natuur mij te hulp.

Het vrouwelijk organisme door aanleg beperkt in enkele richtingen, heeft voor het nut en welzijn der menschheid andere functies te verrichten dan het mannelijk.

Elke sexe heeft in de loopbaan van het leven een verschillende roeping te vervullen; met evenveel recht zou men de mannen kunnen brandmerken wegens gemis aan bepaald vrouwelijke, als bij de vrouw een tweeleedige ontwikkeling verwachten, *die abnormaal zou zijn.*

In de geschiedenis van het genie bekleedt de vrouw slechts een zeer geringe plaats. Tot op den huidigen dag staat de meerderheid van vrouwen, in verstandelijke ontwikkeling verre beneden den man. De weg, welken de vrouw af zal moeten leggen, is ontzettend lang eer zij in deze gelijk zal staan met den man. Zij moge bereiken den gemiddelden standaard van den middelmatigen gestudeerden man, hem zelfs in een enkel geval overtreffen, maar zij zal zich niet boven hem kunnen verheffen, in zijn speciaal geestelijk werk. Als scheppend vernuft kan zij hem niet evenaren. De geschiedenis kan niet wijzen op een vrouwelijken Plato, een vrouwelijken Hegel, een vrouwelijken Euklides, een vrouwelijken Shakespaere, een vrouwelijken Goethe, een vrouwelijken Vondel, een vrouwelijken Dante, een vrouwelijken Hugo, een vrouwelijken Edison, een vrouwelijken Newton. Ziet maar door allen eeuwen heen. Homerus, Virgilius, Dante, Schiller, Milton, Rousseau, Darwin, Huxley, Tesla, Beethoven Wagner enz. - de lauweren blijven rusten op het hoofd des mans. Ziet maar naar den langen reeks van literatoren, muzici, geleerden en kunstenaars, van alle landen en door alle eeuwen heen. Ik weet heel goed dat er hier en daar een vrouw staat in dien langen reeks.

Doch wat beteekent het; waar tegenover ééne vrouw tientallen van mannen kunnen worden geplaatst. De uitzonderingen bevestigen den regel.

De vrouw moet niet trachten door verstandelijke vermogens te arbeiden voor rechtvaardigheid en waarheid, al zijn ze goed aangekweekt, onmisbare hulptroepen in dien zwaren strijd. Ze moet er hare roeping van maken en er naar streven het ware christendom ingang te doen vinden en het maken tot een godsdienst, niet een godsdienst van vormen of wijsgeerige twistgesprekken, maar tot een godsdienst van karakter, die werkt, leeft, hervormt.

Ik weet het, de vrouwen worden gehoond om oppervlakkigheid, zwakheid, beuzelachtigheid.

Wie zijn de eersten, die deze fouten als ‘echt vrouwelijk’ belachelijk maken. Dat zijn de mannen. Deze hoon wordt kwetsender al naar mate er meer waarheid in ligt. Is het billijk de diepte eener vijver te meten naar het laagje kroos, drijvend aan de oppervlakte? Neen. Evenmin is het billijk de vrouwen te veroordeelen, om het dwaas en lichtvaardig gedrag van enkelen, onverdiend op den voorgrond tredend door de positie van haar echtgenoot, zonder dat zij zelve eenige aanspraak kan maken op persoonlijke verdienste.

Om te komen tot recht en waarheid is het niet alleen hoog noodig ze te kennen, maar dien overeenkomstig te handelen, door overtuiging bezield. Een vrouw moet niet alleen *denken* over wat recht, waarheid, billijkheid is, maar ze moet handelen, volgens overtuiging van grondbeginselen en ze toepassen in het leven. Daarom zeg ik weer dat de emancipatie is een evolutie van het hart, en niet van het hoofd. -

Ik heb gezegd dat ook de natuur mij helpen zou in het bewijs dat emancipatie geen evolutie van het hoofd is. Zonder Lombroso zou me dit niet gelukken. De onderzoekingen van dezen geleerde hebben tot het resultaat geleid dat het normale hersengewicht van den man 1,44 K.G. is en dat der normale vrouw 1.24 K.G. Als eigenaardigheid wil ik hier aan toevoegen dat het hersengewicht van Bismarck 1.70

K.G. was. Uit het bovenstaande volgt dus dat de man uit natuurlijken aanleg een meerdere beschikking heeft dan de vrouw over verstand. Het komt er dus op aan die hoeveelheid te ontwikkelen. De natuur wijst er al op, dat de man het verstandsmensch is. De psychologie leert dat de vrouw het gevoelsmensch is. Na dit alles meen ik wel met recht te kunnen zeggen, dat de emancipatie niet is de evolutie van het hoofd. -

Emancipatie is de evolutie van het hart.

Quad erat demonstrandum.

Ten slotte zal het ook wel duidelijk geworden zijn, dat de invloed der vrouw een enorm groote factor is in het leven. Niet alleen de invloed op de geheele menschelijkheid maar ook op den man. Bedenkt dat er bijna geen handeling is, die de man ten goede of ten kwade leidt, of er zit een vrouw achter. De Franschman zegt in zulke gevallen terecht 'Qui est la femme.'

O, vrouw, uw macht is groot!

Doch bedenkt ook dit; in de vrouw ontmoeten de uitersten van goed en kwaad elkaar. In de beste vrouwen is het gevoel

voor anderen sterker ontwikkeld, dan in de mannen, in de slechtste is ze geheel verduistert en uitgewischt. De uitspraak van den Wijze zegt het in Prediker 25 vs. 19. ‘Alle goddeloosheid is klein in vergelijking met de goddeloosheid der vrouw.’

Ook Tennyson geeft het heel mooi weer in de regelen:

‘For men al most differ as heaven and earth,
But women worst and best, as heaven and hell.’
Vrouw, uw macht en invloed zijn groot!
Gebruikt ze, doch misbruikt ze niet!

JOH. VUYK.

Twee Wenschen.

I.

Voor W.

Het één - een voorjaarskindje...
De wereld lachte zoo blij,
Toen d'eerste werd geboren
Ons kindje van den Mei.

Toen 't Meiezonnetje d'aarde
Met bloemen heeft getooid,
Toen heeft ook mijn kleine knopje
Zijn teere blaadjes ontplooid.

En schooner bloeiden de bloemen,
En zachter woei Zuidenwind,
En vroolijker zongen de vogels,
Ter eere van mijn kind.

't Leek zèlf een lentebloempje
Gekoesterd door zonneschijn -
Mijn blij - ontvangen kindje,
Mocht j' altijd blijde zijn!

Zooals je werd geboren
Temidden van zon en zang,
Blijf zóó door liefde omgeven
Je gansche leven lang.

II.

Voor F.

Het ander - een najaarskindje...
't Was buiten koud en guur
En weemoed bracht in ons harte
De stervende natuur.

Laag hingen de donkere wolken;
't Was triest Octoberweer.
Een stemming van scheiden en droefheid
Lag over de aarde neer.

Géén blijde vogels zongen
Een welkom onzen zoon -
Géén lentebloemen spreidden
Hun lief'lijke pracht ten toon.

Maar zèlf was 't een zonnestraaltje
't Bracht vreugde mee en licht,
Mijn kleine najaarskindje,
Dat daar in z'n wiegje ligt.

Kindje, blijf dat: - een vriend'lijke zonne,
Een bron van warmte en licht,
Waar vertrouwend in donkere dagen
Zich menige blik op richt.

Vertroostend treurende harten,
Gebogen door najaarswee....
Breng wáár je komt, mijn kindje,
Een zonnestraaltje mee.

Wat je kleine, ontwakende leven
Ons *onbewust* heeft gebracht:
Een lachende lentebelofte
Bij naad'rende winternacht. -

Breng *bewust* dat in later leven
Mijn kind, nu zoo klein nog en teer.
Breng verkwikkende zonnewarmte
In 's levens Octoberweer!

A. DE GR. W.

Boekbeoordeeling.

Van Oude Menschen. De dingen die voorbijgaan, door **Louis Couperus.** Uitgever L.J. Veen, Amsterdam.

Jawel, 't is zoo, Couperus heeft nommer zooveel de wereld ingestuurd, twee deelen, wijd-gedrukt, en met de bekende korte regeltjes, aangevuld met stippeltjes, waaruit zijn stijl hoe langer hoe meer begint te bestaan; twee deelen met een van die veelbelovende, de aandacht trekkende titels, in het uitdenken waarvan hij meester is, en die, als je ze uit hebt gelezen, ('t geen je in een kwartier uur tijd kunt doen,) den indruk nalaten van de meest mogelijke oppervlakkigheid, leegheid, holheid!

Toen ik dezen winter schreef over zijn zoo geheel niet in zijn genre vallenden roman: *De Berg van Licht*, maakte ik de opmerking, dat niemand beter dan hij de kunst verstaat, het publiek en de critici voor den mal te houden zoo nu en dan, door het fabriceeren van quasi diepzinnigheden in den geest van Dionyzos, en dergelijke wartaal. En ik voegde er bij, hoe zijn eigenlijke kracht ligt in het ten papiere brengen van Haagsche verhaaltjes, over mondaine menschen, met ‘kleine

zielen', die te beschrijven, ná te voelen, levendig uit te beelden, hij meesterlijk verstaat. Van-daar dat hij er met *Eline Vere* dadelijk insloeg. In zoo'n boek geeft hij het beste wat hij eigenlijk vermag te geven, zonder zich zelf te forceeren. Want zeker, hij heeft talent genoeg om zich tot op zekere hoogte te *kunnen* forceeren; als hij heel ernstig wil, kan hij méér dan een flansromannetje als b.v. *Van Oude menschen*, welke twee deelen van September tot December in Nice zijn neergepend, tusschen de genoegens in van reis- en Riviera-leven! 't Geen echter niet wegneemt, hoe je in al dat ander werk voortdurend de inspanning, het gewilde, voelt; terwijl zijn mondaine romannetjes den stempel dragen van een èchtheid, van een uit zijn eigen mondain zieltje zijn voortgekomen, waaraan, bij al hun onnoozele oppervlakkigheid, toch tegelijkertijd een groote bekoring, die er van uitgaat, is toe te schrijven.

Immers, die eer moet men dezen romanschrijver bij uitnemendheid laten, een eer die alleen kinderachtige jaloezie hem kan willen betwisten, dat hij als geen ander de kunst verstaat u te charmeeren, door het natuurlijke, het levende van zijn personen, en van het milieu waarin hij u binnenleidt. - *Van oude menschen* is eigenlijk, alles saamgenomen, schaamteloos prullig van brutale nietszeggendheid. De schrijver, als gewoonlijk zijn toevlucht nemend tot dat Indisch-Haagsch côterietje, waartoe hij-zelf behoort, naar zijn afkomst en huwelijk, heeft eenige stok-oude mannetjes en vrouwtjes aan elkaar gelijmd, door een griezelig, langgeleden moordgevalletje in Indië gebeurd! Om dit even kinderachtig gekozen, als onafgewerkt gebleven gegeven heen, groepeeren zich dan allerlei menschen, die even snel weer verdwijnen als ze verschijnen, wier heele optreden geen ander doel heeft, dan de magere bladzijden vol te maken.

Tot dit laatste doel ontziet de schrijver zich niet hulpmiddelen ter hand te nemen, in het genre van Thérèse Hoven, waarvoor iemand van zijn stijl en rang als auteur te hoog staat. Ik bedoel, waar hij 'n Indische dame er alléén in te pas brengt, om haar te laten praten van 'Gholland', en van 'onbeghrijpelijk', en dergelijke afgezaagde geestigheden van dien aard; waar hij er ellenlange en onmogelijke meidenpraatjes inlascht, die niet eens de verdienste hebben van origineel of amusant te zijn, zooals b.v. die eener Cornelie Noordwal in *Intra Nos.* - Als men daarenboven een beetje gewoon is geraakt aan de maniertjes en trucs van Couperus, dan vindt men zijn methoden geregeld terug in al zijn werken. Daar heb je b.v. zijn handigheid van de grenzenlooze oppervlakkigheid zijner onderwerpen bemantelen, door een schijnvertoon van iets geheimzinnigs en bovennatuurlijks. In *De stille kracht* wist hij in dit opzicht meesterlijk te werken met het bekende Indische verhaal dezer nu en dan voorkomende verwonderlijkheden! In de *Kleine zielen* speelde hij een kunstig spelletje met den ouden gestorven grootvader, dien de meisjes op de achtertrap hoorden. Hypnose óók is hem altijd een welkom hulpmiddeltje, om over zijn hoogst gewone romannetjes een waas van mystiek te werpen, dat de durchschnitt-lezer gelijkelijk aantrekt en imponeert. En zoo is *Van oude menschen* gansch en al gebouwd op 'n kinderachtig griezelig maken willen met 'Het Ding.' Voortdurend wordt 'Het Ding', steeds met kolossale letters gedrukt, in den geest van een Engelschen detective-roman, je voor oogen gesleept, met bijvoegingen van 'Hij wist', óók weer steeds met vette letters gedrukt, of: 'Daar was het weer, Het Ding', enz., enz.! De winkeljuffrouwen, en niets te doen hebbende oude en jonge dames, die over het algemeen een groot contingent leveren van het romanlezend publiek, en die op 'een nieuw boek van Couperus' steeds plegen af te vliegen, als op het neusje van den

zalm, zij zullen zonder twijfel de heele twee deelen dóór genieten van de akeligheid en zenuwspannende geheimzinnigheid, die hij hen opdischt. Ondertusschen is ‘Het Ding’ niets anders, dan 'n goedkoop te pas brengen van wat Indisch schandaalnieuws. Jaren geleden - aldus blijkt uit het verhaal, - heeft mevrouw Dercksz haar man bij ongeluk vermoord, terwijl hij haar en haar amant, meneer Takma, betrapte, en dezen met 'n kris aanviel. Alleen de baboe heeft het geweten, en de dokter, die het lijk, den volgenden dag aan de rivier gevonden, schouwde, en die terstond de waarheid vermoedde! Ieder op zijn eigen wijze maakte gebruik van die wetenschap, de éérste om er geld mee te winnen van haar meesteres, de tweede als man, om zich zijn stilzwijgendheid te laten betalen door in Takma's rechten te deelen! - Dat alles is al o zoo lang geleden gebeurd, als de roman aanvangt, maar het is ‘Het Ding’, waaraan de herinnering rondwaart, om de schuldigen te verschrikken, en de niet-

schuldigen te pijnigen. De heele manier van daarmee griezelig maken is eigenlijk beneden àlle critiek van smakeloosheid, hoort thuis in draak-romans van den tienden lang!

En toch, en toch! Er zit een charme in zoo'n prulromannetje van Couperus, een charme in zijn stijl en zijn vlugge karakterontleding, die hem maakt tot een in den grond veel genialer artist, dan een o zoo degelijk arbeidenden Marcellus Emants, of een met het woord 'kunst' steeds schetterenden Henri Borel, of een zich door groote wilskracht en energie tot een goed-schrijvende auteur opwerkende Augusta de Wit, om maar een paar voorbeelden te noemen! De blik op de menschen, op de dingen, op de beweegredenen, die hen besturen, op de gedachten, die in hen omgaan, is hem aangeboren, evenals de gave zijn opmerkingen in woord te brengen vereenigd tot een handig samengelijmd geheel. Dat *aangeborene* maakt, dat hij ook nooit moeite doet, zooals de anderen, zich uit te geven voor 'n goddelijk geïnspireerd 'kunstenaar', die geen hooger levensdoel kent, dan 'de kunst te dienen', en zich 'aan de kunst te wijden', en al die kinderachtigheden meer, waarachter de Heyermansen en Borel, (die hem daarom beschimpt, maar het zelf even hard doet van tijd tot tijd), hun jacht naar de dubbeltjes, die hun 'kunst' betalen moeten, trachten te verbergen. Juist omdat Couperus schrijft, zooals een ander uit *aangeboren* liefde tot het vak ingenieur of officier wordt of dokter, juist dààrom stelt hij zich zelf nooit op het standpunt van den met zijn 'liefde voor de kunst' te koop loopenden artist. Integendeel, er is een zekere moeheid, een onmiskenbare onvoldaanheid met alles in zijn personen, waarin je hem-zelf héél dikwijls terugvindt; zooals b.v. in dit laatste boek in de karakterteekening van 'Lot' Pauws, '*in wier vrouwelijkheid van ziel was de filozofie van een artiest, die het àl aanziet om zich en in zich, zonder om wat ook op te bruischen in hevigheid en heftigheid.*' - Want dat is wèl dikwijls de ziel van zich zelf, die hij daar voor je ontleedt in dien jongen, vrouwelijken, verwijfden man, die heel mooie, vlugge artikels voor couranten kan schrijven over Italië en kunst, die óók 'n paar erin-gegane romans, één over Den Haag en één over Indië, heeft gepubliceerd, en die toch niet in zich voelt de begeerte tot ernstig 'degelijk' werken, veel liever in plaats daarvan rondreist, en op 'n tamelijk matte manier het leven leeft, zonder eigenlijk intens ervan te genieten! Als 'Lot' aan het filosofeeren raakt, en van die vage, vermoeide, ijdele, en tegelijk bittere uitingen achteloos heen zegt, als zijn zuster Ottilie, met een paar juiste termen, schildert het benauwende, grijze, opsluitende, dat Holland voor haar heeft, en haar deed wegvluchten, dan herken je in hen, als in zoo menig ander persoon, de geest van Couperus, geest die hem schrijver máákte uit geboren-zijn-daartoe, en niet uit zichzelf een bestemming gekozen hebben! Ware dat laatste het geval, hij zou waarschijnlijk, evenals de rest, zichzelf verteren van eerzucht en jaloezie en eigenwaan. Nu is hij daarvoor te zeer een door de omstandigheden-zelf gemáákt mensch, die zich beweegt langs de lijn, waarin zijn leven nu eenmaal gaat, niet vrijwillig, en met 'n groot geloof in het 'nuttige voor de toekomst' van zijn kunstenaarzijn, maar alleen maar omdat hij, als buiten zich zelf om, voelt in die richting te *moeten* gaan. En ik herhaal, wat ik wel eens meer heb gezegd: Als men ziet, hoe al de andere 'genieën' zich opblazen, en in 'n voortdurenden angst verkeeren dat anderen hen niet zóó serieus nemen, als zijzelf (wil b.v. Borel je niet wijsmaken, in 'n 'voorwoord', als hij zijn bundeltje *Telegraaf*-recensies verzamelt tot 'n extra-uitgave, om er nog een klein geld-zaakje uit te slaan, dat hij het werk van een journalist zoo hoog opneemt, en je dáárvoor en voor de beteekenis

dáárvan wil interesseeren), waar die anderen zich in het zweet huns aanschijns afbeulen, om nieuwe woorden te maken, en de aandacht te trekken door woordkunstbrabbeltaal of achterbuurt-vuilheid en gemeenheid, waar zij reclame-achtig elkaar opvijzelen en tot wereldwonderen verheffen, totdat ze op het laatst zelf gelooven in de diepe beteekenis hunner voor èlk verstandig mensch zichtbare *on*beteekenendheid, daar kan men niet anders, dan zich oprecht verheugen over het gezonde en door geen 'school' belemmerde scheppingsvermogen van een artist pursang als Couperus, die, juist *omdat* hij dit is, zijn 'Lot' zoo wáár in den mond legt:

'*Kunst is heusch in het leven niet alles... kunstenaars hebben, met heel veel pretentie, eigenlijk een klein levensdoel... Maak je toch niet wijs, dat er veel invloed uitgaat van kunstenaars... Al die malle definities gegeven van kunst, kunst is dit... kunst is dat*, *het is één serie van opgeschroefde zinnen. Kunst is amuzement*, *en een schilder is een amuzeur, een componist ook*, *een romancier ook... Artisten*

zijn amuzeurs, *voor zich en voor anderen... Halve goden*, *zooals wij ze denken, als we drie en twintig zijn*, *ach neen*, *dat zijn geen artisten. Een amuzeur voor zich en voor anderen*, *meestal klein, ijdel*, *nijdig, jaloersch*, *niets gunnend aan een mede amuzeur, opgeblazen van zijn principes en zijn kunst, edel levensdoel, even klein en jaloersch als wie ook in een ander vak tegen een anderen collega.*'

Dat is eerlijk, en het is *wáàr!* En alleen een, die zelf wezenlijk *artist* is, zal den moed en de zelfkennis hebben die wáárheid zóó te zien en zóó te zeggen. Hoe *minder* men beteekent, hoe *verwatener* en *ijdeler* men is; nergens is dat méér waar dikwijls, dan onder de zoogenaamde 'artisten' en 'genieën'.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Herstellings- en Vacantie-Kolonies voor Kinderen.

Er is geen land in West-Europa, waar betrekkelijk zoo weinig kinderen worden gezonden naar herstellings- en vacantie-kolonies als Nederland. Deze kolonies, meer speciaal Gezondheidskolonies genoemd, omdat over 't geheel alleen de zwakke kinderen verpleegd worden, komen nog altijd in ons land sporadisch voor, terwijl zjj bij onze naburen reeds jaren burgerrecht hebben gekregen.

Parijs bezit 81 vereenigingen, die zich met dezen tak van liefdadigheid bezig houden en die jaarlijks 4 % der schoolbevolking, 4000 kinderen, naar buiten zenden. De grootste en meest gezaghebbende Fransche bladen, zoowel als de locale pers, wijden voortdurend hoofdartiken aan deze uitnemende instellingen en houden het publiek steeds op de hoogte van de gunstige uitkomsten.

Toch is geen land beter geschikt voor de uitzending van zwakke kinderen dan het onze, waar de grootste afstand naar het heerlijke Noordzeestrand, naar hei en dennen - nog zeer gering is.

Gelukkig is ook hier een ontwakend gevoel van belangstelling duidelijk merkbaar. Het aantal comité's wordt steeds grooter en het Centraal Genootschap voor kinderherstelling- en vacantie-kolonies maakt het aan de kleinste plaatsen mogelijk een Vereeniging voor Gezondheidskolonies op te richten.

Dit Genootschap tracht door geheel Nederland afdeelingen te stichten. Deze afdeelingen - feitelijk zelfstandige vereenigingen - houden zich bezig met de keuze der kinderen uit eigen omgeving, met het toezicht op de kleeren; zjj houden voeling met de ouders en brengen de gelden bijeen voor de verpleging van hun eigen kinderen.

Voor de verpleging zelve zorgt het hoofdbestuur. Het bouwt of huurt tehuizen, die het inricht en in exploitatie brengt, onder medetoezicht der afdeelingen. Het zorgt voor een verpleging, zóó gunstig en economisch - als de omstandigheden zulks veroorloven. Door een weldoordachte wijze van verpleging zorgt het er voor, dat steeds het karakter van 't gezinsleven bewaard blijft, zelfs wanneer 40 of meer kinderen in één huis bijeen zijn. Iedere dame heeft haar troepje.

Het Centraalgenootschap en zijn afdeelingen geven een voorbeeld van de meest gezonde vereeniging van centralisatie en décentralisatie.

Het streven van het C.G. wordt gaandeweg meer begrepen. Dit bewijst de ongekende vooruitgang in dit jaar.

Het aantal afdeelingen steeg van 5 tot 25.

Deze zonden in den afgeloopen zomer 261 kinderen naar de 3 koloniehuizen van het C.G. In 1905 bedroeg het aantal verpleegden 31.

Toch waren de meeste afdeelingen pas in het vorig jaar opgericht en nog niet voldoende georganiseerd.

Het bouwfonds, voor korten tijd slechts 4600 gld., bedraagt nu 25000 gld.

Op 27 Oct. jl. werd de eerste steen gelegd voor een koloniehuis, dat met de beste inrichtingen op dit gebied kan wedijveren. De sympathie, waarmee dit eerste gebouw wordt begroet, belooft veel voor de stichting van meerdere tehuizen, die dringend noodig blijken.

De resultaten van het afgeloopen seizoen waren schitterend, al waren de huurhuizen primitief. De gewichtstoenamen waren verrassend en telkens komen uit de afdeelingen de meest gunstige berichten over den zedelijken en lichamelijken vooruitgang der kinderen.

De geleidsters, voor het meerendeel leerlingen en oud-leerlingen van de School voor Maatschappelijk werk te Amsterdam, waren ten volle berekend voor hun taak, die opoffering, bekwaamheid en toewijding eischt.

Voor de harmonische ontwikkeling van het C.G. moest nu ook het aantal leden en begunstigers vertiendubbeld zijn. Dit bleef helaas stationnair. Het oprichten van nieuwe afdeelingen moet zoo gemakkelijk mogelijk worden gemaakt, het uitzenden van kinderen zoo goedkoop mogelijk. Dit jaar betaalden de afdeelingen 80 ct. p.d. en p.k., geneeskundige behandeling inbegrepen. Hiervan wordt de huishouding enz. betaald.

Maar voor den bouw, voor de huren, de meubileering en inrichting van het steeds toenemende aantal koloniehuizen en ten slotte voor een rustelooze propaganda, moet het hoofdbestuur zorgen.

Alles teekent een voortdurende, snelle ontwikkeling van het C.G. Het aantal afdeelingen en het aantal uit te zenden kinderen kan in 1907 weder veel en zeer veel grooter zijn.

Maar dan is noodig, dringend noodig, dat het C.G. zijn leden en begunstigers niet meer bij 10-tallen, maar bij 10-duizenden telt.

Veel wordt gevraagd, maar het wordt gevraagd ter wille van het zwakke kind.

Alg. Secretaris is Mr. L.N. Roodenberg, Banstraat 9, Den Haag.

Alg. Penningmeester Th. M. Ketelaar, Ceintuurbaan 286, Amsterdam.

Gedelegeerde v h. H.B. bij de verpleging en propaganda is ondergeteekende.

A.C. BOS, Egmond aan Zee.

Gedachtenwisselingen.

Een Vraag.

Van J.L. te P. ontving ik een schrijven, waarop ik-zelve mij niet gerechtigd voel te antwoorden, en waarover ik daarom gaarne de meening wil weten van *gehuwde* lezeressen, of lezers.

'*In een der ingezonden stukken van de Holl. Lelie las ik van de hand eener getrouwde dame (voorheen onderwijzeres)*, *dat HEd. voor haar huishouding (dus voor alle uitgaven en extra uitgaven*, *zoo tenminste heb ik er uit begrepen) 1200 gld. uitgetrokken had*, *en na het einde van 't jaar tot de slotsom kwam*, *dat dit bedrag nog te veel was. Zoudt U*, *of die Dame mij ook soms kunnen zeggen*, *hoeveel een huishouding van man*, *vrouw*, *en 3 kinderen (9, 7½, 6) zou kosten? Wel is waar*, *hoort men over 't algemeen, dat een Indische huishouding meer kost dan een Hollandsche, doch daar staat tegenover, dat men, door een vasten wil gerugsteund, en met een doel voor oogen, alles kan.*'

- Vermoedelijk bedoelt de briefschrijfster, die, gelijk blijkt uit het door mij hierboven meegedeelde deel van haar vraag, thans nog in Indië woont, niet een *ingezonden* stuk, maar een hoofd-artikel dat vóór eenigen tijd in de Lelie verscheen, en waarin een jong-gehuwde vrouw haar ervaringen meedeelde, na een huwelijksleven van één jaar.

Ik verzoek daarom bedoelde abonnee, die zich indertijd bereid verklaarde tot het geven van particuliere inlichtingen, haar adres nogmaals te willen opgeven aan mij. -

Een tweede vraag van dezelfde correspondente, waarop ik gaarne inlichtingen zou willen ontvangen, luidt:

'*Is het verstandig zich op een kleine plaats te vestigen, waar een H.B.S., en welke provincieplaats zoudt U mij dan aanraden?*'

De abonne's zullen mij zeer verplichten, indien zij op deze punten hun raad willen geven.

REDACTRICE.

Talisman door Nannie van Wehl.

'**K**om, babbel wat.'

'Geen tijd, dool maar eerst een beetje.'

Met een glimlach roept ze zijn geduld op en buigt zich weer over haar werk. Haar potlood vliegt cijferend over haar papier; zoo nu en dan murmelt ze een paar woorden - ze heeft werkelijk geen tijd en hij moet eerst wel gaan dolen.

Langzaam wandelt hij de kamer op en neer, genietend van de ernstig-kalme atmosfeer. Het is hier zoo warm en zoo goed, zoo rustig en waardig. Ginds, aan de schrijftafel, het blonde hoofd onder de studeerlamp neergebogen, werkt ze onverpoosd

door, om spoedig tot een einde te komen en te gaan babbelen, ginder in 't hoekje achter de bloeiende azalea's, waar de twee crapeaus zoo noodigend staan te wachten.

Als hij er weer geheel *in* is, in het zijn temidden dezer geliefde, bekende dingen, dan gaat hij de wanden langs en blijft staan voor elke gravure, staart lang in de oogen van elk portret, geniet van alles wat liefde en vereering hier voor haar hebben samengebracht en van wat ze er zelve aan toevoegde, om dit harmonieuze geheel te krijgen.

Plotseling ziet hij verrast op en doet haastig eenige schreden naar den achterwand van 't vertrek, want iets onbekends treft zijn oog.

Boven den divan, op een fond van zwart fluweel, hangt eene console. En daarop een beeld.

Rondom het fluweelen fond mist hij verscheiden kleinigheden, de dansende boerinnetjes, de fotografie van eene buitenpartij, weggenomen door eene hand, door fijn gevoel geleid.

Het beeld is de buste van een' monnik in bruine pij. Het hoofd is gebogen, de moede oogen zijn neergeslagen. Ingevallen zijn de wangen, scherpgeteekend als van een' doode is de fijne neus, de lippen zijn gesloten in deemoed en onderworpenheid. Een wonderlijk ontroerende invloed gaat van dat gelaat uit, men voelt, dat 't dat van een' stervensmoede is, en toch, zoo straks zal 't zich oprichten, de oogen zullen vlammen schieten, de mond zal bevelende woorden spreken, waaraan niet te ontkomen is, en die woorden zullen de helderste, de geestdriftigste, de best-overdachte zijn, die ooit in menschenhersens zijn opgekomen. Doch nu heeft de goede Vader even toegegeven aan zijne stervensmoeheid, en men zou kunnen schreien erom, van ontroering en medelijden.

'Hoe komt dit hier?' vraagt hij half aan zich zelf.

Ze heeft aan zijne stappen gehoord, dat hij 't beeld naderde, en was reeds eene vraag, eene opmerking wachtend.

Even heft ze haar potlood op.

'Straks,' zegt ze, wendt zich half om, vraagt met een' stille blik verlof tot verdergaan. En haar oogen blijven even rusten op 't albasten gelaat van 't beeld - dan werkt ze weer door.

Hij voelt eene verklaring in zich rijzen, hoe dat beeld hier komt, hoe 't hier past,

en invloed heeft. *Zij* werkt van vroeg tot laat, *zij* heeft hem weleens aangezien met oogen, waaronder vermoeienis met looden vingertop haar lijkkleurig merk had geteekend.

Doch nu wordt het potlood neergeworpen, de klep van 't bureau valt dicht, de boeken worden op de rekken van de boekentafel bijna gegooid; met eene zucht van voldoening staat ze op en komt op hem toe.

'Mijn talisman!' zegt ze. 'Ik hoorde aan je stem, dat hij jou ook trof, mijn arme heilige met zijn moe gelaat. -'

'Hoe kom je eraan?' vraagt hij weer.

'Vertel er me van, want ik weet zeker, dat er bij te vertellen valt.' Luisterend, in afwachting, zet hij zich op den divan.

Doch zij blijft staan met de oogen op het albasten gelaat gevestigd. Vriendelijke, vroolijke oogen zijn 't, opgeruimdheid en energie spreekt uit gansch haar gelaat, hoewel haar blosje dat van bijna te groote inspanning is en rondom haar oogen vermoeidheid ligt.

'Ik heb hem zelf gekocht,' begint ze. 'Ik heb nog nooit zóoveel voor een artikel van weelde uitgegeven, ik moet dan ook gewoonweg zuinig zijn tot in 't uiterste voorloopig. Maar ik *kon* niet anders ik moest hem hebben.

Een artikel van weelde is eigenlijk een bespottelijk woord daàrvoor, want ik heb hem noodig als - spijs en drank zelve. Want ik was erg moe den laatsten tijd en begon werkelijk den moed te verliezen - ik zag al naderen het spook, dat zoovele anderen bereikt heeft - overspanning, lusteloosheid, en er valt nog zooveel te doen! En ik ben nog zoo jong, ik zal nog zoo héél lang voortmoeten! Toen, op eene kleine tentoonstelling in een intiem zaaltje, vond ik mijn Talisman. En plotseling schaamde ik mij, dat ik niet vermoeider was, dat ik niet méér gedaan, niet méér geleden had. Hij zei me: 'Hoe durf je klagen, hoe durf je vermoeid zijn? Hoe wil je aanhooren, wat men weleens zegt, dat je veel denkt en doet? Bij al *mijn* denken is 't jouwe niets, bij al mijn werken en zwoegen 't jouwe niets en bij al mijn leed en vermoeienis 't jouwe niets.'

O, toen voelde ik me opeens gelukkiger en opgewekter, dan ik in langen tijd geweest was, en ik voelde, dat met *dit* beeld voor oogen, het naderend spook me niet bereiken kon, en toen kocht ik 't beeld.

- 't Is geen bepaalde lijder en strijder, in den catalogus stond alleen maar: 'Monnik.' Doch voor mij neemt hij den naam aan, die me noodig is. Als ik heel lang, en ach, tevergeefs, geprobeerd heb 't goede in iemand wakker te schudden en hem tot inzicht van zijne verkeerdheden te brengen, dan is hij Savanarola, die doodsvermoeid van zijn boetprediken is, en ben ik trotsch, omdat één mensch deed wat ik wilde, dan is hij Bernard van Clairveaux, op wiens woord gansch het jonge Frankrijk en Duitschland ter kruistocht trok - en heb ik verdriet, omdat al mijn werken en zwoegen voor niets is geweest, dan is hij weer Bernard van Clairveaux, die zóóveel grooter levensdoel had dan 't mijne, en 't na zooveel meer zwoegen en ellende toch miste.

Een talisman tegen veel kwaad is mij mijn albasten Priester. -'

Zij zweeg en bleef het beeld nog aanstaren, met diepe vereering in haar blik. En hij, die toegeluisterd had, bleef haar aanstaren, hij had nu ook zijn talisman gevonden tegen veel veerkrachtloosheid, veel toegeven aan afmatting, doch 't wras niet de

albasten priester, maar den onvergankelijken indruk van haar woorden, de onvergankelijke herinnering aan haar gelaat, toen ze die woorden had gesproken.

‘Maar kom,’ zei ze, ontwakend uit haar peinzen, ‘kom nu in de fauteuiltjes bij mijn bloeiende azalea's’ - en ze voerde hem weg van 't beeld.

Hij wendde er nog even 't hoofd naar om, toen zei hij glimlachend:

‘Laat den priester wezen wie hij wil, vanavond; doch Savanarola, doodsvermoeid terugkeerend van zijn *vergeefsche* boetpreeken, behoeft hij niet te zijn.’

Van de varens op de rots. Sprookje door Ela.

Tusschen de spleten van een hooge rots groeiden twee varens.

Ze hadden daar gestaan, héél, héél lang, zoolang als ze zich herinnerden.... Ze waren samen opgegroeid, elkander vertellende hun vreugde en leed. - Samen zagen ze de jonge varentjes geboren worden, en ze breidden uit hun breede bladeren over 't jonge groen, om het 'te beschutten voor de al te felle zonnestralen,

wetend, hoe spoedig een jong plantje verdrogen kan. -

Zij zelven hadden een al te korte jeugd gekend, een droeve, eenzame jeugd....

Al heel gauw waren hun blaadjes verdroogd, door de zon, die zoo fel en verzengend neerdaalde op de rots. Langzamerhand hadden ze verloren, hun jonge schoonheid, hun frisch, helder groen, hun fiere, flinke houding. Schaduw was niet te vinden op de hooge, kale rots, en ze hadden hun laatste tranen geweend, om verloren schoonheid, verloren jeugd....

Toen stonden ze stil en zwijgend daar, maanden lang, zoekend met hun bruine, verdorde bladeren de jonge varens te beschutten, voor hetzelfde, droeve noodlot. -

Maar 't noodlot was onverbiddelijk.

Nog voor het jonge groen zich kon ontwikkelen, had de zon het verzengd met haar felle, gloeiende stralen - en de dorre, oude varens hadden gezwegen, maar vol bitterheid het hoofd gebogen voor 't noodlot, dat hun ondergang wilde, telkens en telkens weer.... En het groene mos, dat groeide over de rots, en de brandnetels, voelden met hen mee, en zochten hen te troosten. - Maar de oude varens treurden over hun droevig lot, over hun donker en eenzaam bestaan van dorplantenleven. Toen dachten ze, dat hun wortel wel spoedig sterven zou....

De planten op de rots vierden feest....

Want er was weer een mooi, teer varenkruidje geboren, boven in de rotsspleet, tusschen de beide oude, dorre varens in.

Ze begrepen niet, dat 't leven hen nog zooiets had kunnen geven, denkend aan al hun smart en lijden. - En ze hadden even getrild van groote blijdschap, en van stillen weemoed, bij 't zien van 't teer-groene varenkindje, want weenen konden ze niet meer - daarvoor waren ze te oud en te dor....

En ze keken telkens weer naar 't kleine, nauw-zichtbare varenhoofdje, dat even uitstak boven de droge rotsaarde.... Zou 't kindje blijven leven? Of zou de zon weer, geen medelijden kennend met de rotsplantjes, het varenspruitje verzengen met zijn vuurgloed... En de oude varens hieven òp hun verschrompelde, bruine blaren tot hun lichtkoningin, en smeekten om bescherming en medelijden....

En ditmaal zegevierde 't noodlot niet. -

't Plantje groeide, gekoesterd door een zacht zonnelicht, gedrenkt door den morgendauw, en 't werd grooter en grooter....

't Vormde een groot contrast met de oude, bruine varens, gebogen door den ouderdom, moe en afgeleefd....

Maar zooveel liefde had nog nooit een varenkind gekend? De bruine blaren leefden voor het frissche, groene blad, hadden het lief met al de liefde, die ze nog over hadden, koesterden het met groote zorg en zelfopoffering....

Och, ze wisten het, de oude afgeleefden, wat het was, om met liefde omringd te zijn, niet behoevend te kennen een eenzame, droeve plantenjeugd. - En het varenblad begreep, dat het mooi was, dat het een groot contrast vormde met de beide, verschrompelde varens, en het juichte....

‘Ik ben mooi en fier is mijn houding,’ riep het uit, ‘ga wat uit den weg, met jelui leelijke, verdroogde blaren, ik wil tronen in al mijn majesteit!’ -

En het richtte zich overeind, zelfbewust, wetend, dat het alleen troonde in al zijn grootheid, op de anders zoo leelijke, naakte rots. -

‘Ondankbare,’ lispelde de brandnetel. -

‘Hoe wreed,’ zuchtte het mos. -

Maar de varen hoorde 't niet....

‘Kom,’ riep hij nog eens, ‘gaan jelui nu toch weg! Ik heb je nu niet meer noodig!’ -

Toen knakten de dorre stengels van de oude blaren, en uitend, een langen zucht, als van pijn, vielen de varens neer op den grond. -

Nog eenmaal hieven ze zich op, naar de zon, die schuilde achter de wolken, smeekend af een heilbede voor de jonge varen, die ze gekoesterd hadden met zooveel liefde....

Toen viel er een frissche regen neer, en de verdroogde blaren rotten weg in den grond.... En op de naakte rots, troonde de jonge, schoone varen, en juichte....

Lang stond hij daar, trotsch en fier, levend zijn gelukkig, jong plantenleven, genietend van frisschen regen en zacht zonnelicht.... Toen werd het eensklaps gloeiend-warm op de rots. De zonnestralen vielen loodrecht neer op het naakte rotssteen. En de jonge varen zocht naar beschutting, maar vond er geene. - En toen betreurde hij de oude, bruine varens, die hem zoo veilig tegen felle hitte beschermd hadden.

‘O,’ riep hij klagend uit, ‘die gloed doet zoo'n pijn!’

‘Ja,’ sprak norsch de brandnetel, ‘dacht je, dat leven alleen pleizier is? Leer dat van mij, leven is lijden! De brave, oude varens hebben getracht, dit voor je te verbergen. Nu zie je, hoe goed en zelfopofferend ze waren! - Je hebt ze van je gestooten, wreed en ruw, omdat je alleen wilde schitteren in al je grootheid! Nu troon je alleen, en de zon verzengt je blaren, en je zult verdrogen en sterven, net als zij, die hun leven hebben gegeven voor jou, voor jou alleen.... Dat is je loon, je verdiende loon!’

‘Je verdiende loon,’ fluisterde het mos.

En de varen weende....

Hij weende steeds door, niet wetend, hoe zich op te heffen uit smart en lijden. Hij wist niet, wat het was, te strijden tegen het noodlot, omdat hij van hem had gestooten, diegenen, die het hem hadden kùnnen leeren....

En hij weende....

Hij voelde, hoe dor z'n mooi-groene stengel werd, hoe zijn blaren ineenschrompelden.... En dagen lang scheen de zon met verzengenden gloed....

Eindelijk had hij geen tranen meer....

En hij voelde zich moe en verlaten, en begreep, dat hij sterven zou....

Toen, onder de pijn van de brandende zon, zonk hij neer op de droge rotsaarde.

En hij zocht nog een woord van medelijden, maar de brandnetel zweeg en het mos zuchtte.... Toen stierf z'n wortel....

En een frissche regen viel neer, en het verdroogde blad rotte weg in den grond. - En zwijgend rees òp de naakte, kale rots, waar het mos en de brandnetel zuchtten....

Forbach.

Causerie uit Den Haag.

Zoolang het warme seizoen duurt, zijn wij hier bitter weinig waard voor de vriendschap: in onze zomerstad leeft dan elk in eigen kring, met - niet te vergeten - eigen logés; zelfs onze beste vrienden zien wij nu en dan, toevallig, op Scheveningen (een Hagenaar spreekt altijd van zijn badplaats alsof die op een berg ligt) of in Bosch, Dierentuin enz. Bezoeken brengen wij elkaar niet; wij weten zeker nooit iemand te vinden: òf uit de stad, òf er in, maar dan toch permanent er uit.

Van ontvangdagen dus geen quaestie; alleen de enkele families die op het strand een tent hebben, houden dáár hun ‘dagen’ waarop zij den gaanden en komenden man een kopje thee schenken, onder het genot van de zeelucht - een *second hand* zeelucht; want men krijgt die in de achter op het strand staande tenten door een breeden muur heen van met menschen gevulde strandstoelen.

Nù zijn wij weer in de periode van onze middagthee te savoureeren in een athmosfeer van bloemengeur en parfums; m.a.w. de jours zijn weer aan den gang.

Velen der ontvangende dames maken het hun vrienden en zich zelven in dat opzicht niet lastig: ééns in de maand middagreceptie; die maanden loopen van November tot hoogstens April; dus wat visites maken betreft niet veel geëischt en... de kans is groot om volle salons te hebben.

In dezen St. Nikolaas-Kerstmistijd is de ééne helft van het menschdom bezig te zoeken naar wat de andere helft genoegen kan doen, in den vorm van nuttige of totaal overbodige zaken. 't Mag waar zijn dat het zaliger is te geven dan te ontvangen, maar

gemàkkelijker is het te ontvangen; een vreeselijk werk, dat zoeken naar geschikte vriendschapsblijken onder al die ‘charmants petits riens,’ ook wel genaamd prullen die men nu ziet geëtaleerd. Hoe weinig is daaronder dat eenigszins oorspronkelijk of werkelijk mooi kan genoemd worden.

Betrekkelijk nieuw zijn de fijne, met linten en bloemen versierde standaards of tafeltjes van licht mandewerk, die men op de teas gebruikt, en in den kring doorgeeft voor het presenteeren van bonbons, caviaar-sandwiches etc.; zeer geschikt voor het geven van keuze in die middag-délicatessen.

In den Kon. Bazar is het elken avond een *crush.* Toch geloof ik dat er weinig gekocht wordt: men komt er binnen met een air, een aplomb of men een half fortuin zal besteden; men loopt, beter gezegd schuifelt door de lange rij van zalen; men bekijkt alles met een kenners- en koopersblik, en... men gaat er uit; niemand weet òf en hoevèel men gekocht heeft. Een goedkoop en tegelijk hoogst deftig genot.

Nog een ander amusement was hier onlangs te krijgen voor niemendal: een lezing in het Italiaansch, de taal die nu op alle ‘deftige’ kostscholen onderwezen wordt. Ik dacht dus bij die Italiaansche gelegenheid een *select* publiek te vinden: op zijn minst genomen alle diplomaten, een sterk contingent uit de

hofkringen, de *smart set* in één woord. Niets daarvan; een auditorium voor 't grootste deel bestaande uit leden van den deftigen middenstand, vele onderwijzeressen, misschien begeerig naar het vermeerderen of op de proef stellen van hun taalkennis, menschen die, naar het uiterlijk te oordeelen 'spaarden' voor een reis naar het zonneland; laat ik ze dus de *intellectuels* noemen. Bij nader inzien vond ik het zeer begrijpelijk dat de Italiaansche legatie er door afwezigheid blonk; aangezien de lezer een predikant was, die sprak over, en op sijmpathieke wijze vroeg, voor de belangen der protestantsche kerk in Italië.

De felle concurrentie tusschen het Residentie-orkest en dat van het Concertgebouw komt ons ten goede in het goedkoop genieten van goede muziek. Aangezien eerstgemeld orkest een akelig groot aantal concerten per seizoen moèt geven om te kunnen bestaan, heeft men wijselijk den prijs van de Zondag-matinées en van de buitengewoone avonduitvoeringen zeer laag gesteld. Die van de populaire concerten wordt hoe langer hoe lager; prettig voor ons, maar een veeg teeken voor het bezoek-animo:

In 'die Hage' dus velerlei genot dat 'tegen civielen prijs' te koop is, - tòch, en misschien juist dàardoor geven wij in het uitgaansseizoen schrikbarend veel geld uit.

De groote vraag bij het concert publiek - niet te verwarren met het muziekaal publiek - is hier: zal de koningin aan Mengelberg of aan Viotta haar tegenwoordigheid schenken. Bij de afwezigheid van het hof is dat nog steeds een open quaestie, niet buitengewoon belangrijk uit een oogpunt van kunst, maar die druk en ernstig besproken wordt in een hofstad... van enkele maanden.

Wie weet welk een schitterende toekomst die residentie tegemoet gaat! Denk eens aan! Men wil dichtbij, nog onder den rook van den Haag een stichting laten verrijzen, die niet meer of minder zal heeten dan een *Intellectueel Wereldcentrum*, een *Wereldhoofdstad.* De daarvoor uitgekozen plaats is op den Musschenberg, een plek die elk Hagenaar blijkbaar verondersteld wordt te kennen. Vraagt men echter naar de juiste ligging dier verhevenheid, dan luidt het antwoord: 'dáár, in de duinen', met een vaag wijzen in n'importe wèlke richting. Eindelijk zijn wij er achter dat die richting Waalsdorpwaarts is. Enfin, in elk geval vlak bij den Haag; en deze reuzenonderneming, een complex van kolossale gebouwen, aan een onmetelijk breeden straatweg, moet zich aansluiten aan Scheveningen.

Hoe men zich die Stichting voor Internationalisme voorstelt, vooral wat betreft het daar samenkomen van het intellect der geheele wereld, gaat nog boven het begrip van van niet in de plannen ingewijde stervelingen. Maar er is een plan, ontworpen door een bekend, zeer oorspronkelijk werk geleverd hebbend architect; verder zijn expres daarvoor uitgezochte Engelsche bouwkundigen al hier geweest om over dat plan te rapporteeren; en is het Wereldcomité al vast een bureau rijk, waar die projecten zullen uitgewerkt worden.

Zal het ooit tot een Musschenberg-Wereldcentrum komen? Wie kan 't zeggen! Nù worden zij die dit plan opperden, nog vrij algemeen bespot. Maar ik kende vroeger een hoog bejaarde, die zich den tijd herinnerde dat iemand voor gek werd verklaard, die sprak van de mogelijkheid om den Haarlemmermeer droog te leggen!

De groote vraag zal echter zijn: hoe te komen aan *the needful.* Zij, in wier brein dit wereldplan ontsproot (een ex-geneesheer van een ex-Heilanstalt in de Scheveningsche Boschjes en een bekend industrieel), hebben reeds een tocht gemaakt

naar het land van grootsche plannen en millioenen; voornamelijk om Carnegie - en zijn beurs - te polsen over deze internationale stichting.

Een uitmuntende gelegenheid had dr. Eijkman, de medicus in quaestie, daarvoor, toen hij, toevallig! met Carnegie op dezelfde boot naar Engeland reisde. Naar de berichten luiden scheen Carnegie veel te voelen voor dit plan; men hoorde echter niets van de beloften omtrent het verstrekken van het daartoe noodige. Geen wonder, na de ondervinding met zijn schenking voor het Vredespaleis! De man die ‘het een misdaad vindt om rijk te sterven’ heeft natuurlijk een rijke keuze in gelegenheden om vóór zijn dood van zijn geld af te komen. Van dièn kant dus niets te hopen.

En zoo doet een en ander mij vreezen dat geheel het thans levende geslacht nog zal verstoken zijn van de schittering die de nabijheid van een Internationaal Intellectueel Centrum op ons land, en, as je blieft, onze stad zou doen afstralen.

Voorshands zullen wij ons maar tevreden stellen met de groote aanwinst in verlichting, gewone, prozaïsche straatverlichting die het

bezit van een electrische centrale ons verschaft heeft; op de drukke punten der stad hebben wij flinke booglampen, die de straatlantaarns tot gewone nachtpitjes maken. Gaat dit algemeen door, dan zal men weldra 's avonds als in daglicht loopen; geheel grootsteedsch.

Dan zullen langzaam aan van het Haagsche deel van den aardbol verdwijnen die onooglijke, onflatteerende toiletartikelen die men beleefdheidshalve avondhoedjes noemt; dàn zal er langzaam aan een einde komen aan het ‘zich toetakelen’ voor avonduitgangen; wat trouwens na de hel verlichte trams al heel wat minder algemeen is.

Hoe langer hoe meer worden de avondkapsels overladen met strikken en linten; zou dit de voorbode zijn van de in Parijs gebruikelijke theaterhoedjes, die zoo klein zijn dat men ze haast geen hoeden kan noemen, maar tegelijk zoo fijn, van zoo kostbare bloemen, kant of wat ook gefabriekt, dat zij op de modistenrekening duchtig als hoofdbedeksels meetellen! Laat ons voor de *he* of *the* betalers dier nota's hopen dat men hier in dat opzicht niet Parijsch zal worden.

X.

Varia.

Proeven van een in bewerking zijnd Humoristisch-satirisch woordenboek, door S.K. Feitsma.

Aalmoes.

Wat met vertoonmaking gegeven-, en met laagheid ontvangen wordt.

abrikoos.

Er zijn Landen, waar de personen, aan wie men een plaats geeft, gelijk zijn aan de abrikozen; men kiest ze nooit in hun staat van rijpheid, maar neemt ze te jong of te oud.

afgunst.

De afgunst heeft schele oogen om het goede te zien, en metalen longen om het kwade uit te bazuinen.

afwezigheid

vermindert de zwakke hartstochten en vermeerdert de sterke, evenals de wind de kaarsen uitblaast en het vuur aanwakkert.

armoede.

Hel op aarde. ‘Armoede is geen schande!’ zei men tot een armen stumper. ‘O,’ antwoordde hij, ‘zij is veel erger!’

Barbaren.

Naam, gegeven aan volken, welke niet zooveel geest hebben, dat zij hun gebreken, ondeugden en gemeenheden onder een schoonschijnend uiterlijk weten te verbergen.

bedreiging.

Een handeling, die bijna altijd lafhartigheid verraadt; de beleedigde eer dreigt niet, - zij handelt.

bedrogene.

Iemand, die nog niet geleerd heeft zijn naaste te verachten.

blindheid.

Gesteldheid van het oog, welke iemand verhindert een vroegeren vriend te herkennen, wanneer hij in 't ongeluk zit.

boete

d o e n . Handeling, door welke de onschuld zich beschuldigt en de misdaad herstelt, die zij niet heeft begaan.

brusk.

Eigenschap van iemand, die over 't algemeen meer waar en gevoelig is dan een beleefd mensch.

Eigenliefde.

Een met lucht gevulde blaas, waaruit stormen voortkomen, zoodra men er in prikt; - een stof, die licht kreukelt, en waaruit men de kreukels niet kan doen verdwijnen.

Gebabbel.

Gewoon tijdverdrijf van hen, die meer woorden dan denkbeelden in hun hoofd hebben.

gek

noemt men vaak iemand, wiens ‘gekheid’ niet overeenkomt met die van den grooten hoop.

geveinsdheid.

Kunst om iemand te doen stikken onder voorwendsel hem te omhelzen.

goedhartigheid,

Eigenschap, die ons aan bespotting en soms aan de verachting blootstelt.

gunsteling.

Iemand, die onbeschaamd is door zijn karakter en laag uit noodzaak.

Inkomen.

Maatstaf van de verdienste der menschen.

Kruipen.

Een arend, een slak in zijn nest vindende, vroeg haar, hoe zij zich zoo hoog verheven had. ‘Al kruipende,’ zei de slak.

kwaadsprekendheid.

Geliefkoosd onderhoud van hen, die den splinter bemerken in het oog van hun naaste, zonder den balk te zien, die in het hunne is.

Liefhebber.

Iemand, die noch dichter, noch schilder, noch redenaar of geleerde is, en niettemin verzen maakt, over schilderijen oordeelt, en nooit een bijeenkomst van geleerden verzuimt.

Naamlooze.

Iemand, die het masker van de zedigheid leent, omdat hij niet genoeg onbeschaamdheid of veel ijdelheid heeft.

nijd.

Kwaadaardige koorts, haar oorzaak vindende in de gezondheid van anderen. Woede te allen tijde heerschende, burger van alle plaatsen, altijd in beweging, overal verfoeid, en toch overal ontvangen.

Ondervinding.

Eerste beoordelaarster van al onze (verrichte) handelingen; beste leermeesteres van onzen geest; school voor een ieder toegankelijk, waar weinigen naar toegaan met den aanleg om te leeren, en waar de onverstandigen niet wijzer worden; toetssteen, waarop men alle théorieën behoort te beproeven. Zie *ervaring*.

ongelukkige.

Iemand, wiens ziekte zoo besmettelijk is, dat iedereen hem ontvlucht.

onkunde

is beter dan een voorgewend(e) weten(schap).

Professoraal.

Aanmatigende of verwaande wijze van uitdrukking, die een professor behoort te vermijden.

Stervende,

die schulden achterlaat is de eenige, die zeker kan zijn, dat hij zal worden betreurd.

stok.

Voorwerp der jeugd tot vermaak, den rijpen leeftijd om zich een houding te geven, den ouderdom tot een steun, en een geschikt wapen tegen den laster.

Trots.

Gebrek in een mensch, die den ‘grooten’ de waarheid durft te zeggen.

valsch

d a g l i c h t . Werkzaam middel, waarvan de haat-en-nijd zich bedient om eerlijke handelingen aan de aandacht te onttrekken, - de verdienste aan de verachting, - de onschuld aan 't gerecht, - en de deugd aan vervolging over te geven.

verontschuldiging.

Soort pasmunt van geringe waarde, die men geeft en ontvangt, - betuiging, waaraan niemand geloof hecht.

visite-kaartje.

Herinnering aan een persoon, die verrukt was u niet thuis te vinden.

(Wordt vervolgd.)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs *particulieren* weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáërin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

M.V. - Ik heb U nog te melden, dat ik uw beide bijdragen in goede orde heb ontvangen.

Mevr: O. - Ik wil Uw bijdrage gaarne plaatsen, en U even gaarne beantwoorden, ook al zijt U nog geen abonneé; wanneer U kans ziet de Lelie op andere wijze dan als abonnée te lezen, wil ik U even graag en even dikwijls in de correspondentie beantwoorden, als elke andere correspondente. - Uw schrijven, dat Uw kennismaking met den Lelie-jaargang U zooveel sympathie deedt opvatten voor mijn beginselen, is mij natuurlijk recht aangenaam.

Inderdaad juist op dat punt, een gelukkige jeugd, zondigen de hedendaagsche ouders zoo ontzettend veel aan hunne kinderen. Ik ken zoo menig huishouden, waar mama avond aan avond uit is voor genoegens of vergaderingen. Hoe *kan* daar sprake zijn van gezelligheid, van huiselijken omgang, van vertrouwen? En, wat in dit opzicht wordt misdreven aan het kind, dat kan geen later leven, hoe gelukkig misschien ook, ooit geheel goed maken. - Mij-óók verbaast het altijd, hoe weinig verantwoordelijkheidsgevoel de meeste ouders bezitten jegens hunne kinderen. Het kind werd toch immers geboren uit *hun* vrijen wil, niet uit zijn eigen begeerte, en toch laten velen het opgroeien zonder zich de minste rekenschap te geven van hun zedelijke verplichting om zulk een klein wezen niet alleen een opvoeding, maar óók geluk, zonneschijn, blijdschap, levens*vreugde* te geven.... Ach levensvreugde.! Hoe weinig verstaan de meeste menschen wat dat inhoudt! Hoe onverschillig, laag bij den grond, suf, tobbend over kleine nietigheden, met elkaar twistend, en elkaar noodeloos het leven zuur makend, gaan zij naast elkander voort, zonder zin voor die heerlijke kunst van uit het korte leven te halen al het mooie, rijke, vroolijke, schoone dat er in is. -

Uw bijdrage plaats ik vooral om den ernst van Uw pleidooi. Wilt U zoo goed zijn, als U méér zendt - ik wil alles gaarne ter inzage ontvangen - U toe te leggen op een levendigen stijl, op een boeienden vorm, tenzij U een bepaalde beschouwing - geen verhaal dus - wenscht te maken. -

Ja zeker, van mijn sympathie kunt U verzekerd zijn, na Uw brief, en daarom hoop ik dan ook, dat Uw eerste schrijven niet Uw laatste zal zijn, en dat U mij nog meer van U-zelf zult vertellen. Zooals U terecht schrijft, ik kan voor zoo iets meevoelen, gedeeltelijk óók uit ondervinding, ofschoon op een geheel andere wijze dan U, namelijk door ziekte mijner moeder. -

Bertha. - Ik zal U die beide stukjes terugzenden. - Het zou mij niets te veel moeite zijn, in dat ééne voor U die veranderingen te maken, maar als ik U toch het andere zend, dan kan nommer twee er voor hetzelfde geld bij. - Het schoolblad met Uw artikel wil ik gaarne ter inzage van U ontvangen. Op dat St: Nicolaas-punt zijn wij

het nog maar niet ééns. - Dus ben ik benieuwd of Uw artikel mij overtuigt. - Vriendelijk dank voor het ‘stekeltje.’ -

Anna te Hilversum - Vriendelijk dank voor Uw begeleidend schrijven bij Uw stukje.

J.L. te P. - Zooals gij ziet, heb ik Uw vraag onder de algemeene aandacht gebracht, omdat ik-zelve, ongehuwd, en dikwijls op reis, mij niet bevoegd acht op te treden als raadgeefster in het zuinig huishouden met kinderen, die moeten worden opgevoed. - Naar mijn eigen ondervinding van het leven in de Indieen en van de Indische huishoudens en bediening, geloof ik zeer zeker, dat het *elke* Indische dame zwaar zal vallen zich in onze zuinigheden en dikwijls pijnlijk-bekrompen hollandsche gewoonten te schikken. - Als een Indische dame zich inbeeldt heel zuinig te zijn, geeft zij toch altijd nog méér uit voor haar toilet en haar genoegen en haar trams en rijtuigen, dan een volbloed hollandsche van gelijken-stand en geldmiddelen. En, van het zich behelpen met een duivelstoejager voor alles, bij wijze van meid, erger nog met een dagkind, een meisje voor halve dagen, een werkvrouw die alleen komt voor het vuile-werk, enz, enz, heeft, geloof ik, geen enkele Indische dame, gewoon aan lijfmeiden en jongens voor dit en voor dat, ook maar eenig begrip. - Het fraaiste wat ik op dit gebied heb gehoord was hot leven van een Haagsche bluf-‘mevrouw’, die de geheele week alles liet staan, alle vuile borden, vaatwerk, enz, enz, en slechts eenmaal per week, voor het omwasschen daarvan, een halven dag een werkvrouw liet komen. De rest van den tijd verrichtte ze zelve het allernoodigste, de slaapkamer-in-orde-maken, het koken. (Men kan zich voorstellen op *welke* wijze dit zal zijn geschied). Vermakelijk vond ik vooral, dat het grootste genot voor haar, van de komst der werkvrouw op dien eenen ochtend, *niet* bestond in de gedachte der eindelijke schoonmaak, maar in de zaligheid dat zij zelve dan den ganschen morgen op bed kon blijven liggen, omdat er nu iemand was om de deur open te doen als er werd gescheld!

Ziet gij, van zulke Haagsche schijn-grootheid, (deze dame gaat uit in sierlijke toiletten, en heet ‘mevrouw’, en gevoelt zich-zelve zeer), hebt gijlieden in Indië geen voorstelling, geloof ik. - Maar aan den anderen kant ben ik 't geheel met U eens, dat iemand met een goeden wil en een gezond verstand best zuinigheid kan leeren als zij wil. En dat het voor de opvoeding van kinderen zeer zeker veel gelukkiger is naar Europa te gaan dan in Indië te blijven, staat ook bij mij vast, naar wat ik zag in Indië van omgeving, voorbeeld, leefwijze, enz. Daarom bewonder ik Uw flinkheid in dit opzicht, en wil U gaarne van dienst zijn zooveel ik kan. - Naar mijn bescheiden meening is een kleine provincie-stad met goede scholen aanbevelenswaardiger, ook finantieel, dan de door U genoemde. - Wat dunkt U echter van Arnhem? De belastingen zijn daar naar evenredigheid zeer laag; de lucht is er uitstekend-gezond; aan scholen ontbreekt het natuurlijk geenzins. De vereeniging tot bevordering van vreemdelingen-verkeer, (adres Graaf van Limburg Stirum, Arnhem), zal U zeker gaarne alle mogelijke inlichtingen en hulp verstrekken. -

Iris. - Dat gij *Het Eene Noodige* zoo geheel hebt op gevat als ik het bedoelde, doet mij veel genoegen, omdat ik-zelve dit boek juist zoo heb geschreven, als gij het hebt gevoeld, en het doet een auteur altijd weldadig aan, als zijn (haar) lezers hem (haar) *begrijpen.* Uw aanhalen van dat bewuste zinnetje is mij het beste bewijs, hoe goed gij mij hebt nagevoeld in dat boek. Hartelijk dank daarom voor Uw besluit mij te schrijven. En zeker, ik reken er op, dat dit niet de laatste keer zal zijn dat gij dit doel.

- Gij zult mij heel veel genoegen doen, indien gij bij Uw besluit blijft nog meer van U te laten hooren. - Wat de schetsjes aangaat, gij kunt mij gerust die ter inzage zenden, voor zoover ze nog niet elders zijn geplaatst. Maar die twee welke reeds zijn verschenen in het Zondagsblad van de Telegraaf, kan ik niet herdrukken in de Lelie, want ik neem nooit schetsjes of novellen op, die reeds vroeger elders verschenen, wáár ook. -

Door de uitgebreidheid der Correspondentie kon ik U niet eerder antwoorden, maar ik verzeker U, dat ik Uw brief bijzonder op prijs stelde, en het beantwoorden alleen uitstelde uit plaatsgebrek.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)
Sluiting red: ged:

26 December 1906.
20ste Jaargang.
No. 26.

Hoofdartikel
Kerstgedachten

Er zijn dingen, die nimmer oud worden. De *Lente* is steeds jeugdig en schoon. Zij komt lachend en gaat zingende heen. Zij sterft niet. Zij verdwijnt alleen. Dit kan men van de andere jaargetijden niet zeggen. De zomer sterft weg in de armen van den herfst. De herfst vindt zijn dood in den ijzigen schoot van den winter. De winter wordt oud geboren.

De *Zondagen* van ons leven hebben de frischheid en het vroolijk aanzien van de lente. Hoe vaak zij ook komen, altijd zijn ze ons welkom. Zij schijnen niet oud te worden. Elk hunner komt met een zegen en gaat met een blij 'tot wederzien.' Zoowel de vermoeide arbeider als de kinderen zien met verlangen naar hem uit. Den ouden van dagen klinken de Zondagsklokken als muziek. Zij allen hebben den Zondag lief.

Kerstliederen en *Kerstvertellingen* bezitten evenzeer de frischheid en lieflijkheid eener eeuwigdurende lente. Wij hebben ze gezongen. Velen vaak om den immer groenen Kerstboom. Onze voorouders zongen ze. Telken jare konten ze weder met nieuwe schoonheid. De mensch die het Kerstlied bemint, ziet zingende zijn kommer verdwijnen.

Maar het jeugdigst en meest verkwikkend is het *Kerstfeest-zelf*. Zijn herauten zijn meestal donkere, mistige dagen, ijskoude winden, en toch is het een tijd van milde warmte en liefderijk licht, van innige vreugde en algemeene vroolijke opgewektheid, van ongekunstelde liefdadigheid voor het menschlievend hart. De mensch heeft, als 't ware, het jaar voor zijn onaangenaamste deel in bescherming genomen, en wij schudden het oud geworden jaarkleed af met stille vreugde of luide vroolijkheid, met feestgewoel en gelach, die alle droefheid en rouw overstemmen, en verwelkomen het nieuwe jaar met een lied, vol blijde verwachtingen.

Kwam het Kerstfeest in de lente, dan zouden wij buiten ons zelven schoonheid en heerlijkheid zoeken in de ontluikende natuur, de liefelijkheid en het geluk, waarnaar wij steeds streven en dat wij zoo zeer behoeven. Zoo de Kerstfeestviering gesteld ware in den

zomer, dan zouden wij reeds tevreden zijn met leliën en rozen, maar nu het gevierd wordt in het midden van den winter, blijft er niets anders over dan te gaan tot het menschelijk hart. Onze bloesems moeten ontluiken in het gezin. Onze bloemen moeten zijn rozen en leliën der ziel. De bloemenlooze tuinen, de naakte boomen en de verdorde weiden wekken onze sympathie niet. Zij schijnen zoo koud in het nevelig Decemberlicht. Wij keeren tot onszelven in, vergaderen Meibloesems uit en in de vreugdestralende oogen. Ons huis maken wij tot een plaats van gezelligheid, van vreugde en geluk, wij zoeken in elk voorwerp wat dienen kan om aan de lentevreugde der ziel nieuw voedsel te geven, haar gloed te verhoogen.

Op het Kerstfeest vieren we den geboortedag van een kind; ruim 19 eeuwen geleden. *Een kindeke werd geboren! Dat* is het feit, dat het Kerstfeest herdenkt. Een gebeurtenis wel waardig in te denken. Als dit kindeke opwies, ging het den machtigen Koningen, geleerden en rijken voorbij en wees op de kleine kinderen, als de hoogste en zuiverste type van den mensch. Dit is de samenvatting, de summa summarum der verhevenste zedeleer, die de wereld ooit ontving. Vriendelijk vloeide het vaak van zijne reine lippen: 'laat de kinderkens tot mij komen!'

Zie Hem daar zitten met dat vriendelijke open gelaat, de hand gelegd op het hoofd van een der kleinen, dat vragend tot Hem opziet. Hoor daar ruischt het uit den mond van den kindervriend: 'Laat hen tot mij komen!' Leert hen jong reeds strijden voor waarheid en recht, leert hen elkander liefhebben, houdt hen vrij van alles wat laag en gemeen is!

Maar de wereld heeft die hoogste zedeleer nog niet betracht. Duizenden jaren heeft zij gevorscht naar het nut, dat ieder onrein ding voor den mensch hebben kan, maar het groote geneesmiddel voor alle maatschappelijke nooden heeft zij nog nooit betracht - de heerschappij van den geest van dit kindeke. Als tijgers hebben de menschen gestreden, als leeuwen heerschappij gevoerd, als paarden gearbeid, als zwijnen in de aarde gewroet, maar de menschheid moet nog beginnen als ware menschen te leven. Zij zal dit niet kunnen, voordat zij minder zelfzuchtig, minder naijverig, minder vasthoudend, minder sluw en geslepen, en meer kinderlijk eenvoudig en oprecht geworden is.

De geschiedenis der groote oorlogen is de geschiedenis der hartstochten en groote misdaden. De geschiedenis der ziekten en der armoede, de historie der misleiding en van het onrecht. De geschiedenis der Staatkunde is de historie van de worsteling voor waarheid en recht der zwakken, in weerwil van den tegenstand der sterken en machtigen. De historie bladen van het maatschappelijk leven bevat eerder den historischen ontwikkelingsgang van dieren dan van engelen.

Wat hebben we dan meer noodig tot herstelling dan menschen te worden, even onschuldig, eenvoudig, vertrouwvol en natuurlijk als de kleine kinderen? In één woord, wat meer, dan dat de zegenrijke, heerlijke, weldadige geest van het Kerstfeest met ons zij en blijve gansch het komende jaar, wat meer, dan dat de geest van dit kindeke voor immer in ons wone?

Een gezegend Kerstfeest klinkt allerwege. Op velerlei toon en in onderscheiden zin. En zoo die wensch U niet over de lippen kome, is er gewis toch een schuilhoek in uw ziel, waar hij gekoesterd wordt. Niemand is zoo eenzaam, dat hij niet door een of meerderen geliefd of geacht wordt. Als de Kerst-atmosfeer zich om ons vergadert, ontkiemt en bloeit die wensch in onze ziel, zijne heerlijke geuren uitzendend naar een vriend of weldoener, hoever hij ook van ons moge zijn. En zoo er al iemand in

deze wereld moge zijn zonder vriend of weldoener, om de bijna uitgestorven liefdevonken aan te blazen en in gloed te zetten, dan zal ten minste toch de herinnering in hem leven aan eenigen, die hem lief *waren*, maar nu voor het stoffelijk oog verdwenen zijn. Een goede moeder, die ons het tehuis zoo aangenaam en verkwikkend deed zijn. Een beminde vriend of vriendin, die ons steeds zoo liefdevol en trouwhartig in de oogen zag. Een klein kind misschien, van wien de eenzame ziel half twijfelend denkt of zij het wel ooit bezat, dat haar onmogelijk scheen om te verliezen. Moge bij velen, ja, bij allen dezer de troostvolle gedachte oprijzen: 'o, zij zijn beter af. Zij ten minste zullen een heerlijk Kerstfeest vieren.' En hoe zal het dezen dan te moede wezen, als zij vertrouwen of *weten*, dat die heerlijke wensch slechts de echo is van de heengegane geliefden, die ongezien hen nog vol liefde en trouw omzweven?

Welk een verkwikking voor hun arm, eenzaam hart, zoo zij de overtuiging bezitten, dat lichtende wezens hen bewaken, wachtend tot de dag der rouwe zal geeindigd zijn,

verbeidend de voltooiing van het nieuw te huis daarboven, vol verlangen wachtend om die eenzamen te verwelkomen met een hemelsch kameraadschap en met een Kerstfeest zooals de Aarde nooit kende!

Een gezegend Kerstfeest! Waarom niet? Het is een goedkoope wensch, doch ook een wensch is iets. Maar *hij* zal waarlijk Kerstfeest vieren, die helpt dien wensch tot daad te maken. Waarom toch zouden we niet als rechte kameraden onze wenschen verspreiden als goede zaden en hen bevruchten met goede daden? Waar zijn de ouden van dagen, die wij zoolang vergaten? Waarom zouden wij hen niet opzoeken om door onze hartelijke kerst-vreugde de half bevrozen toegangen der ziel te verwarmen en te ontdooien? Waarom kunnen wij hen, die zich aan ons misgrepen, niet te gemoet gaan en alzoo kolen vuurs op hun hoofd hoopen? En al moge dit niet altijd gelukken en de ijsnaalden der zelfzucht uw vriendelijk gelaat soms wonden, in uwe ziele zal het blij gejuich der kinderzielen weerklank vinden. Let niet op de ijsnevels, maar meer op de onbezorgde vroolijkheid der kinderen. Waarom zouden wij vreezen te veel te doen? Menschen noch kinderen sterven op *dien* weg.

Een gezegend Kerstfeest voor allen, doch niemand vergete *zich zelven.* In den regel is die herinnering onnoodig. Wie en wat we ook vergeten, de vrees zich zelven te vergeten, is zelden groot. En toch, zouden velen dit op het Kerstfeest niet vaak doen? Nooit was de strijd om het bestaan dit meer dan heden. De afgetobde arbeider heeft vaak geen tijd tot ademen. Bij velen sterven de vriendelijkste kerstwenschen reeds op de lippen. Zij zijn in al te schrille tegenstelling met hun gebrek aan de noodzakelijkste behoeften. Heft U op, kameraden! Ook voor U is 't Kerstfeest, om leven en warmte in uwe bekommerde ziel te brengen. Zouden wij den weg niet kennen om ook over hun gelaat een blijden lach te tooveren?

Waarom zoo somber, al is uw rijkdom minder dan een jaar geleden? Als gij slechts uw goeden naam hebt bewaard, hebt ge in werkelijkheid niets verloren! De stroom kan tegen ons zijn, hebben wij ons best gedaan, dan is ook aan onzen plicht voldaan. De beste mensch kan niet meer doen. Het beste deel van den mensch is niet wat hij *heeft*, maar wat hij *is.* Troosten we ons dan in den tegenspoed, lachen we om de zorgen. Strijken we de rimpels glad, rechten we den gebogen rug en roepen we het oude gezegende Kerstfeest ook een welkom voor *ons-zelven* toe.

Moge deze gedachten de Kerstvreugde van velen verhoogen, bij velen het Kerstfeest gezegend en bij meerderen zegenend doen zijn.

J.S. GOBEL.

Kerst-Lied.

IJl donst ze neer.... de witte sneeuw,
Geruischloos als de Englen-Schaar,
Die eens de Blijde Boodschap bracht
In heil'gen nacht... zoo zacht... zoo zacht
Daalt van omhoog die reine vacht.

Diep zinkt de voetstap, zacht en dof,
Al wat er neer komt op de aard',
Moet nu als sneeuw geruischloos zijn
In dezen nacht, zoo rein... zoo rein,

Waar alles harmonie zal zijn.

Fijn klinken door het luchtruim heen
De avond-klokken,... wijd en zijd...
Vertellen ons van 't Christus-kind
Zoo zacht gezind, zoo zacht gezind,
Dat ge□in den stal van Bethlem vindt.

Daar ligt het op wat stroo ter neer,
Zoo schamel is zijn kleine krib,
Maar bóven 't kribje staat een ster,
Haar flonk'rend licht straalt vèr... zoo ver...
Symbool van 't Kindje, deze ster.

Zacht Kindje wordt een knaapje zacht,
Zacht knaapje wordt een reine man,
En Liefde wordt zijn grootste macht,
Waarmee hij ieder, ieder wacht
Die weent, in droeven levens-nacht.

De Goede Herder, noemt men hem,
Hij zoekt het dwalend schaapje òp
En draagt het in zijn armen, licht,
Hoe straalt zijn rein, zijn zacht gezicht
Bij liefde-daad, als eersten plicht.

De klokken zwijgen... 't is nu tijd,
De deuren op'nen zich héél wijd...
- De boom des Vredes baadt in 't licht, -
En oogjes blij, zoo blij gericht
Van kindren, naar het Kerstmis-licht;

En buiten donst ze neer, de sneeuw,
Geruischloos als de Englen-Schaar
Die eens de Blijde Boodschap bracht
In heil'gen nacht... zoo zacht... zoo zacht
Daalt van omhoog die reine vacht. -

Den Haag.
ANNIE NAUTA.

Brief uit Berlijn.

Kerstmislectuur.

Evenals in Holland tegen St. Nicolaas zoo komt er hier tegen Kerstmis wat nieuws voor den boekentafel De meest bekende Duitsche schrijvers zorgen er voor, dat eind November een of ander werk van hun hand voor de ramen der boekhandelaren prijkt, gewoonlijk extra aangekondigd door een wit omslag, waarop met reuzen letters titel van het boek en naam van den schrijver gedrukt staat. Wij leven nu eenmaal in den tijd der reclame, zonder dat komt men er niet.

Dit jaar zijn de voornaamste boeken, de werken van twee zeer bekende romanschrijvers, Gustav Frenssen en Georg Freiherr von Ompteda. Eerstgenoemde, de auteur van Jörn Uhl en Hilligenlei en van het minder bekende, die drei Getreuen (het mooiste van zijn werken) heeft ditmaal een koloniaal boek de wereld ingezonden: Peter Moor's Fahrt nach Süd West. Het behandelt een journaal van een marinier, die bij het uitbreken van den opstand in 1904 naar Z.W. Afrika werd gezonden om aldaar tegen de opstandelingen te vechten. Ik zal echter hierover niet uitwijden, daar ik meen dat deze roman reeds vertaald als feuilleton in de Nieuwe Rotterdammer Courant heeft gestaan en dus door velen gelezen is.

Wat het tweede boek betreft dat is, geloof ik, nog onbekend. Freiherr von Ompteda laat meestal zijn romans in officierskringen spelen, hetgeen zeer te begrijpen is, wanneer ik U meedeel, dat de schrijver zelf tot den militairen stand heeft behoord en dus geheel au fait is van het officiersleven. De nieuwe roman, ‘ein Glücksjunge’, kan als een tegenhanger van zijn veel gelezen boek, ‘Sylvester von Geyer’, beschouwd worden. In laatstgenoemd werk behandelt Ompteda de geschiedenis van een jongen man, die in zijn loopbaan als officier, alle leed en teleurstellingen, alle bitterheid en wederwaardigheden van zijn stand heeft leeren kennen, - het leven van een jong officier, die aan een boosaardige ziekte sterft op het oogenblik, dat voor hem een prachtige loopbaan en een gelukkig huiselijk leven openstaat. In zijn nieuwe boek is Ernst von Rennberg een gelukskind: alles gelukt hem; zijn uiterlijke levensomstandigheden zijn uitmuntend, zijn dienst levert hem slechts vreugde op. Hij verstaat het zeer goed, alles van de beste zijde op te nemen, en wanneer hij af en toe in een moeilijken, scheven toestand geraakt dan is er of een goed vriend, die hem er uithelpt of het toeval leidt alles ten goede. Zooals in alles hem het geluk ter zijde staat, zoo ook in de liefde, en een alleraardigste liefdescène maakt een eind aan den roman met het vooruitzicht op een gelukkig huwelijk.

Ompteda heeft in deze eenvoudige stof gelegenheid gevonden, zijn geliefkoosde thema, het militaire leven, van alle kanten te laten kijken. Hij schildert ons den jongen levenslustigen officier in alle toestanden: in dienst, in de familie, bij de wedrennen, op verkeerde wegen in Berlijn, op manoeuvre en dat alles op een wijze, zooals alleen een Ompteda in staat is dergelijke, vooral de militaire toestanden te beschrijven.

Voor de jeugd hebben dit jaar weer een massa boeken het licht gezien. Vele exemplaren zijn keurig geillustreerd, vooral met silhouetten, de tegenwoordige mode, zwart en wit, die door de fijn geacheveerde uitvoering zeer in den smaak van het kooplustig publiek vallen.

Moeder natuur was niet zeer gunstig gestemd voor de Weihnachts inkoopende menschenmassa; regen en nog eens regen viel in stroomen neer, waardoor de winkels

leeg waren. Gedurende de laatste veertien dagen moet alles klaar worden gemaakt; in de winkelstraten kan men nu over de hoofden loopen, alles krioelt door elkaar. De Weihnachtsboomen, die dit jaar grootendeels uit de Mecklenburgsche bosschen zijn aangevoerd, verspreiden weer hun heerlijken geur langs de Berlijnsche straten. En als men dan zich wat verder verdiept in de toekomst van de sparren, dan ziet men deze groene vrienden op 24 December 's avonds schitterend verlicht in de huizen prijken, omgeven door blijde kindergezichtjes, die door het zingen van ‘Stille Nacht, heilige Nacht’, aan de beteekenis van het Kerstfeest herinnerd worden.

Eerst in Duitschland leert men de poëzie van het Kerstfeest kennen!

MEA.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I.

In ‘De Blijde Wereld’ Christen Socialistisch Weekblad word ik door een der Redacteurs aangevallen om mijne artikelen in de Holl. Lelie,

tegen de Soc.-demokratie, zooals hij het noemt. Mij wordt dan verweten, dat ik de lezeressen, (ook lezers dominé) een mengelmoes van wetenschappelijk-klinkende argumenten en allergewoonste kletspraatjes voorzet.

Eigenaardig, juist zulke woorden te hooren van een dominé, want - met alle respect voor zijn ambt, - zal het hem niet onbekend zijn, dat een groot deel der menschen, ook van zijn partijgenooten en geestverwanten, juist hetgeen hij des Zondags op den kansel verkondigt, voor kletspraatjes houdt, doorspekt misschien met een beetje wetenschap, en dito geloof.

Hij verwijt mij leugenachtige kwaadsprekerij, niet omdat de hoofdzaak onwaar is, maar wel dat één citaat, hetwelk ik op rekening stelde van den Soc.-dem. Kautsky, verkeerd vertaald was:

Ik ontleende dat citaat aan Mr. Aalberse, en in dit citaat is een vertaalfout zegt de red. van D.B.W. Als dit zoo is - en ik vind geen reden om dit te betwijfelen - dan trek ik deze beschuldiging in en verzoek lezeressen en lezers een dubbel dikke streep door dit citaat te halen, zoodat het voor goed onleesbaar wordt.

De schijn voor zijne lezers heeft hij gered, de hoofdzaak is thans door een bijzaak afgeleid. Zoo is men er gemakkelijk af en op hetgeen belangrijker is, behoeft niet op worden ingegaan.

Maar de citaten die wat dichter bij huis liggen, die niet door de hand eens vertalers behoeven te worden verminkt en waarvan één luidt: ‘Elk middel dat dienstig is voor ons groote doel, de bevrijding van het proletariaat, wordt door dit doel geheiligd,’ wat dunkt U daarvan dominé?

Ik weet wel dat op elk veld distels groeien zooals gij zegt en ik wil er nog bijvoegen, dat de Soc.-demokratie, als partij, niet de aan de Jezuïten toegeschreven moraal huldigt: Wie dat uit mijn artikelen leest, leest het niet zooals bedoeld is en gelezen behoort te worden, maar waar het artikel, waar bovenstaand citaat aan ontleend is, voorkwam als hoofdartikel in Het Volk, daar wekt het zeer zeker het vermoeden dat de hoofdredactie daarmee accoord gaat.

En is dit nu een der distels die groeit op het veld der Sociaal demokratische partij, dan vind *ik* dat U een nuttig werk deed deze distels van *eigen* veld uit te rukken, voor gij begint met distels uit *anderer* tuin, gedachtig aan de woorden van uwen Meester waar hij spreekt over den balk en den splinter.

Gij vraagt mij dan of ik durf beweren en kan bewijzen dat de soc. demokratie met haar schoon doel, maatschappelijke productie door gelijk berechtigde burgers, noodzakelijk moet leiden tot het beliegen van tegenstanders. Op die vraag komt het aan zegt gij en wij stellen meneer Bierman in de gelegenheid haar te beantwoorden.

Hierop diene alleen, dat ik mij niet verplicht reken op domme vragen van meneer de dominé te antwoorden, daar deze vraag ook in geenerlei verband staat met wat ik schreef.

Ik meende aangetoond te hebben, dat wat aanspraak maakte op wetenschap, geen wetenschap is; dat gezaghebbenden in de partij zoo dikwijls met elkaar in tegenspraak komen, en dat vaak meer gelet wordt, op oogenblikkelijk succes: dat er meer gespeculeerd wordt op onnadenkendheid van de massa, dan op waarheid. Dat dit niet alleen geldt van de soc. democratie, spreekt als van zelf. Ik meende eveneens aangetoond te hebben, waarom ik het socialisme onbestaanbaar acht.

Socialisten en andere isten die nog verdergaan, schelden elkaar weder hevig voor Utopisten en ik geloof dat ze beiden gelijk hebben. Ik ben op heel veel punten wat

sceptisch dominé en daarom geloof ik nu maar eenmaal niet aan uw toekomststaat, gegeven de mensch zooals hij is.

Iemand die met citaten werkt, moet weten of die citaten echt zijn, zegt gij, maar wanneer gij iets *beweert* of tracht te bewijzen, zijt gij er dan altijd wel zoo heel zeker van, hebt gij dan altijd wel onderzocht, of datgene waarop gij bouwt in alle deelen waar is? Gij zult dat niet *kunnen* niet waar?

Dat ik geen poging doe om een grootsche wereldbeweging als de soc. demokratie te verstaan? Hoe weet gij dat? Of is dat weer voor het succes. B. v. zie je wel mijn lezers: hij weet er niets van.

Ik wil u even opmerken, dat ik *denkelijk* vóór u de socialistische beweging van zeer nabij ben gevolgd. Ik weet wat die wereldhervormers beweegt, ik weet wat er leeft en omgaat in hun gemoed.

Ik weet hoe men jong zijnde (jong van ondervinding bedoel ik dominé), bekoord wordt door de nieuwe ideën, de ideën van vrijheid, gelijkheid en broederschap, ik weet hoe men zich voelt, als een vurig spreker optreedt voor de rechten van den mensch, optreedt voor armen en verdrukten, en ik weet dat de bedoeling - zoo staat ook in mijn artikel dominé - wel goed is, dat men het goed meent, doch dat men er met goede bedoelingen alléén niet komt. Dat wil nu niet zeggen, dat de middelen verkeerd zijn - daarover spreek ik *nu* niet - maar hoe goed men het ook bedoelt, welk schoon doel men beoogt, dat doel moet bereikbaar zijn. En ik meen ook redenen te hebben aangegeven wáárom het niet bereikbaar is.

BIERMAN.

II.

Mejonkvrouwe,

Misschien is het wel eenigszins ongepast, op te komen tegen iets, wat u in rubriek: ‘correspondentie’ (No. 18 Hollandsche Lelie) als antwoord aan M. schrijft, doch zelf boer zijnde was de manier, waarop u van dezen sprak, mij te sterk. - Ziezoo, nu weet u direct waar de schoen wringt.

Heeft u er niet aangedacht, dat misschien ook *boeren* de Hollandsche Lelie zouden lezen?, dat u, toen u dat neerschreef, daarmede eene geheele categorie van menschen zeer laag staande, geestelijk onontwikkelde en lompe wezens stempelde? - Ik wist wel, dat vroeger de boer als een geheel buiten de maatschappij staand schepsel werd beschouwd, die als 't ware niet tot de menschen werd gerekend, maar dat dit *nu* nog het geval was, neen, dat had ik niet gedacht.

Misschien was er vroeger wel eenige reden

voor, toen hij, op het platteland, verstoken van alle middelen van verkeer, een afgezonderd leven leidde. Toen waren zijne gewoonten en manieren zeker anders dan die in de stad. Doch thans is de toestand anders geworden en ik ben er trotsch op, boer te zijn. Het is misschien een nog in Holland veel voorkomend, maar ook verouderd standpunt, waarop u zich plaatst, doch ik weet zeker dat hier in Groningen de opinie heel anders is. Zeker, ook hier zijn er nog menschen, die den neus optrekken voor een boer. Over 't algemeen, en vooral onder de hoogststaanden treft men waardeering aan voor den landbouwerstand. En is het wonder? Hebben de boeren niet getoond, dat ze niet met den nek behoefden te worden aangezien? Zij, die toch de meeste plaatsen innemen in de prov. Staten, die mannen uit hun midden hebben afgevaardigd naar de Staten Generaal, die hunne meening! aan de regeering durven kenbaar maken op eene zoodanige wijze, dat deze er goede notie van neemt.

Staat hij dan lager in ontwikkeling dan de andere menschen? Hij toont toch wel, dat hij er prijs op stelt, getuige de vele cursussen die er gegeven worden, de landbouw-winterschool die in het nieuw geboren reeds geen ruimte meer biedt, en eindelijk, zie de *velen* die het Hoogere Landbouwonderwijs volgen, dezen winter voor het eerst aan onze academie gegeven. - En niettegenstaande dezen zin tot meerdere ontwikkeling, zou hij nog zoo lomp en ongemanierd zijn?, zou de reuk die uit zijne kleederen opstijgt zóó zijn, dat geen *dame* met hem zou willen trouwen, tenzij....

U beleedigt niet alleen de mannen, ('k spreek niet van heeren!) doch ook de meisjes uit den boerenstand. Ze zijn dus alleen òf schijn-dames, òf dames in dien zin, zooals U ze aanduidt in uw correspondentie aan M.

Waarom? Waarmede dan toch hebben ze zoo'n oordeel verdiend? Hebben ze niet eene even goede opvoeding genoten als de stadsmeisjes? Spreken niet vele de moderne talen? - Is het dan alleen, omdat hare handen misschien aantoonen dat ze deze uit de mouw durven steken als het te pas komt? Of omdat ze er frisch uit zien, wijl de zon heur des zomers wat meer beschijnt, of omdat ze meer natuur en minder gekunsteldheid vertoonen? -

'k Zou U voorbeelden te over kunnen noemen van werkelijke dames, die ook door U zoo genoemd zouden worden die met een boer zijn getrouwd, niet om die lage reden door U bedoeld. 'k Zou dan echter om te bewijzen namen moeten noemen. Daarom hoop ik dan maar, dat U nog eens in de gelegenheid komt om met ons boeren kennis te maken, misschien dat U dan een eenigszins beter idee verkreegt, want werkelijk:

'De boeren zijn ook menschen!'

U dankzeggende voor de te verleenen plaatsruimte,

Hoogachtend Uw. dw.

H.P. (een boer.)

P.S. Daar het blad me zoo laat in handen kwam was 't me onmogelijk dit eerder in te zenden. 'k Hoop dat U 't mij deswege niet kwalijk zult nemen.

Antwoord Redactriee.

De door den auteur bedoelde correspondentie luidt in zijn geheel:

> Dat een wezenlijke 'dame' (ik bedoel niet eene naar den stand, maar naar den geest) plezier kan hebben in 'n huwelijk met een *boer*, is m.i. alleen

> toe te schrijven aan zuivere *zinnelijkheid*, behoefte aan lichaamlijken omgang, zooals een man die bevredigt buiten het huwelijk om, terwijl een ‘dame’, het alleen kan doen door wettelijk te trouwen. - Want de manieren, de kleeren-reuk, de gedachtengang, alles in een woord van een *boer* is zoo geheel verschillend van die eener beschaafde vrouw, dat er bij haar nooit sprake kan zijn van ‘liefde’ in geestelijken zin. Als de geslachtsbehoefte is voldaan, *moet* er in zoo'n geval de grootste ellende volgen, en in alle mij bekende gevallen van dien aard is dat ook steeds zoo gegaan.’ (Lelie van 31 Oct. jl.)

Hoe dikwijls moet ik herhalen, dat de lezers van mijn correspondenties in het oog dienen te houden, dat deze terugslaan op den inhoud der brieven van hen, voor wien zij persoonlijk bestemd zijn, en dientengevolge in verband dáármede moeten worden beschouwd.

Het geval waarop ik hier doelde gold een geheel ander soort boer, dan de beschaafde heere-boer waarover de schrijver van het ingezonden stuk het heeft, en over wien ik precies zoo denk als hij-zelf. - M.i. sprak het zoo vanzelf, dat ik *niet* dezen stand van zoogenaamden ‘heereboer’ op het oog had, dat mij de mogelijkheid van dit misverstand nog zelfs geen oogenblik is ingevallen. Want, laat ik H.P., in antwoord op den aanhef van zijn stuk, verzekeren, hoe de Lelie natuurlijk óók wordt gelezen door de volgens hem zoo door mij beleedigde klasse, ja, hoe zjj zelfs onder hare mede-arbeiders een zeer gewaardeerd medewerker telt, die, blijkens zijn particuliere correspondentie met ondergeteekende, geheel en al behoort tot den heereboer-stand, maar zìch, voor zoover ik weet, ook geen oogenblik heeft gestooten aan mijn woorden.

Ten allen tijde heb ik geschreven wat mijn volle overtuiging is van zelf-beschaafde vrouw, ‘dame’ zoo men wil, dat een mesaillance, een huwelijk tusschen een werkman, een boer, een fabrieks-arbeider en een ‘dame’ van haren kant nooit iets anders kan zijn dan een zinnelijke bevlieging, een geslachtsdrift, die haar, als zij zich voldaan voelt, diep-ongelukkig achterlaat, met haar lot en haar man onvoldaan, dagelijks gehinderd door zijn werkmans-reuk en boerenmanieren en fabrieks-arbeiders uitdrukkingen, enz, enz. - (Zie o.a. wat ik geschreven heb dienaangaande over de socialistische romans van Anna Kaulbach, over de praat van Querido in zijn diamantwerkers-roman, enz, enz). Maar, het spreekt van zelf, dat ik daarbij op het oog heb een echten werkman, een wezenlijken fabrieksarbeider, een plattelands-boer, niet iemand van dien stand of dat beroep, die door opvoeding of ontwikkeling of omstandigheden geworden is, niet in zijn uiterlijk-alleen, maar ook naar zijn innerlijk een ‘heer.’ - Een heere-boer zal vermoedelijk, als hij thuiskomt van zijn veld-arbeid,

schoone frissche kleeren aantrekken, zoo goed als een ingenieur, die van de fabriek komt, hetzelfde doet, zoo goed als een chef van een zaak niet binnentreedt in de huiskamer met ongewasschen handen, waarop de inkt kleeft van zijn kantoor-arbeid. - Al deze mannen, als zij in hun vak iets *beteekenen*, zullen vermoedelijk even hard en even flink werken als de werklui, de arbeiders, de boeren, die zij in hun dienst hebben, zullen even goed als deze ondergeschikten het vuile, onsmakelijke gedeelte van hun arbeid weten aan te pakken en uit te voeren. Dat spreekt evenzeer van zelf, als het m.i. van zelf spreekt dat een *goede* huisvrouw zelve zoo goed moet kunnen koken als haar keukenmeid. - Het verschil echter zit 'm in de mate van ontwikkeling. -

De ‘boer’, over wien ik het had, was een plattelands-boer, naar den stand en de ontwikkeling de gelijke van den eenvoudigen werkman, den onontwikkelden fabrieks-arbeider, geenzins de heereboer in den geest van den door H.P. beschrevene, met wien het van zelf spreekt, dat elke ‘dame’ geestelijk gelukkig-getrouwd kan zijn zoo goed, als met 'n gestudeerd mensch, 'n officier, of wien ook van den beschaafden stand. - Het is inderdaad onnoodig dat H.P. mij dit met ‘namen’ wil bewijzen. Ik geloof hem gaarne, en geef hem de verzekering dat ikzelve ook wel zulke huwelijken ken, zoo goed als hij.

- Ten slotte wil ik H.P., en ieder die zich met hem gegriefd mocht voelen door mijn uitdrukking, gaarne de oprechte verzekering geven, dat ik niets kwaads heb bedoeld tegen zijn ‘stand’, en hem mijne excuses aanbieden indien mijne uitdrukking in zijne oogen aanleiding gaf tot dit misverstand. - Maar tegelijkertijd is het wèl op zijn plaats er eens op te wijzen, hoe ontzettend lichtgeraakt de menschen zijn, zoodra ze meenen, dat men hen te na komt in hun ‘stand’, en dientengevolge in hun eigen persoonlijke waardigheid. -

Schrijf ik in de Lelie-correspondentie - die, nog eens zij het herhaald, - altijd is een antwoord op particuliere brieven, en dus altijd kans loop door anderen, dan zij of hij tot wien zij direct is gericht, te worden misverstaan, dientengevolge - mijn eerlijke oprechte meening, dan doe ik dat nooit over een stand of een klasse of een partij, maar over iedereen en alles, in verband met de zaak waarover de particuliere brief, dien ik beantwoord, handelt. - Zoo komt het natuurlijk voor, kan het niet anders of het zal altijd *blijven* voorkomen, dat nu eens pleegzusters, dan predikanten, dan boeren, dan werklui, dan high-life, dan orthodoxie, dan theosofie, in een woord van daag dit morgen dat wordt genoemd met name, en in verband met den brief dien ik beantwoord, wordt genoemd of besproken naar mijn eigen innerlijke overtuiging.

- Dat ik hierin even goed mij-zelve en mijn stand behandel met name, en dientengevolge even goed bloot sta aan misverstand, spreekt van zelf, en zij H.P. ter overweging aanbevolen. - Ik herinner me, dat ik o.a. eens door een abonnée werd verweten, den adelstand, waartoe ik zelve immers behoor, veel te hard te vallen. - Een andere verweet me korten tijd daarna weer, dat ik zoo ‘trotsch’ was als freule. - Beide Correspondenten beriepen zich op verschillende Lelie-Correspondenties. - En dan hoe dikwijls verbazen mijn collega-oude-juffrouwen er zich niet over, dat ik, die immers-zelve van het gilde ben, dit of dat van ons gezegd heb in De Lelie! - Omdat ik-zelve 'n oude-juffrouw ben, mag ik volgens hen de gebreken en eigenaardigheden niet zien van dien toestand, moet ik alles wat het oude-jonge-juffrouwen leven geldt met fluweelen handschoenen aanpakken, want, is het vaste argument: Ik behoor er toch zelve toe. -

Ja zeker, ik behóór er zelve toe, maar daarom kan ik nog wel éérlijk blijven, hoop ik, in het oordeelen over ons in algemeenen zin! - En het zelfde mag ik beleefdelijk eischen van de boeren, de werklui, de theosofen, de moderne predikanten, de werklui, de pleegzusters, de feministen, de reform-dames, van allen in één woord en tot welken stand of klasse zij ook behooren, die dit blad lezen. - Ik spreek van alles en allen in algemeenen zin. Die de schoen past trekke hem aan, en wie hem niet past die kan hem immers gerust laten liggen. En behoeft zich dan ook niet ten onrechte op mij boos te maken, want mijn schoen was dan immers ook niet voor hem bestemd. - Zoo ook H.P.

III.

Aan de Lezers en Lezeressen van 'De Hollandsche Lelie.'

Eenige dagen geleden heeft in de Meyerijsche Courant, een blad, dat te Eindhoven verschijnt, een bede om hulp gestaan, die verdient in ruimer kring gehoord te worden. Het is een verzoek van den Eerw. Heer Biermans, die als zendeling werkzaam is te Nsamby, in Midden-Afrika. In schrille kleuren schildert hij den nood van de arme negerbevolking, waarvan jaarlijks duizenden vallen als slachtoffers van het moordend klimaat. De zendelingen verleenen waar ze kunnen geneeskundige hulp, maar dringend doet zich de behoefte gevoelen aan een hospitaal, omdat zoo velen weer moeten teruggezonden worden, om in hun hutten te bezwijken bij gebrek aan een oordeelkundige voeding en verpleging. De Eerw. Heer Biermans doet nu een beroep op de milddadigheid zijner provinciegenooten en de redactie van bovengenoemd blad neemt giften in ontvangst. Misschien zijn er onder de Lezers van de Hollandsche Lelie ook wel eenigen, die iets voelen voor het werk, dat de Heer B. wil tot stand brengen. En daarom richt ik tot U allen het beleefd, doch dringend verzoek: Als Ge kunt, doet dan iets tot leniging van den nood dier armen, die in de diepste ellende zijn gedompeld. Ik weet het, veel wordt er gevraagd, doch dit is een bij uitstek philantropisch werk, waaraan allen zonder onderscheid hun steun kunnen verleenen. Die veel heeft, geve veel. Die weinig heeft, geve iets van het weinige, dat hij bezit. Ook op het penninkske der weduwe zag Jesus met welgevallen neer. Bovendien, het geldt hier immers het helpen van arme natuurgenooten en wat Mulatuli eenmaal van den Javaan zeide, zou ik op den neger willen toepassen; de neger is een mensch, lezer, die voelt en lijdt als Gij.

Gaarne wil ik mij met de ontvangst van giften belasten, die ik in bovengenoemde courant zal verantwoorden en tevens in dit blad zal vermelden. Naar ik hoop zullen velen mij met een Kerstgave verblijden. U allen, die mij helpt, zeg ik bij voorbaat hartelijk dank.

CATO DECKERS

Wilhelmina-Singel 61, Wijk-Maastricht.

Gedachtenwisselingen.

I.

Gisteren een nichtje van mij sprekende, zei ze, nadat we gezellig over van alles gepraat hadden: ‘O, gisteren ben ik in Amsterdam geweest, en daar heb ik iets heel interessants gezien.’

Er was in haar toon iets triomfantelijk - geheimzinnigs dat me nieuwsgierig deed vragen: ‘Hé, wat dan?’ ‘Ik ben naar de terechtzitting geweest van C.F.d.M. en d. G.!’ ‘Hoe kòn je dat doen!’ was mijn eerste uitroep, waarna ik haar mijn meening zei over het bijwonen door dames van dergelijke terechtzittingen. -

Later over ons gesprek nadenkende, leek het mij zijn nut te kunnen hebben dit wat meer in 't openbaar te herhalen.

De eerlijkheid gebiedt mij te zeggen, dat de persoon in quaestie financieël bij de zaak is betrokken. Hoewel zij m.i. geen syllabe zal begrijpen van de dingen, die ze uit hun verband op zoo'n enkele zitting hoort en het bijwonen daarvan veilig aan haar rechtsgeleerde raadslieden had kunnen overlaten, is er voor haar nog eenigszins eene verontschuldiging te vinden.

Maar bestaat er éénig excuus voor de ‘beschaafde’ vrouwen, die er uit pure nieuwsgierigheid heengaan, de ellende hunner medemenschen zitten aanstaren, de sensatie van het ‘geknepen gevoel’ (dat mijn nichtje bij het binnenkomen der beklaagden had gehad) doormaken, de beklaagden bestudeeren - - - hoe ze eruit zien, of ze hun overjas aan of uit hebben, hoe ze zich houden wanneer een getuige een bijzonder frappant feit noemt - en dit alles later op een tea met gretig luisterende kennissen verhandelen en uitpluizen?

Het latere gezegde van mijn nichtje: ‘Ik heb een doorloopende toegangskaart voor de verdere zittingen,’ deed mij denken aan een doorloopende kaart voor Artis!

Waar wij vrouwen 't ons doorgaans laten welgevallen dat *‘medegevoel’* en *‘medelijden’* als specifiek vrouwelijke eigenschappen worden beschouwd - laat ons daar liever dat ‘ewig weibliche’ hoog houden en onszelf te hoog achten om, als naar een wilde beestenspel, naar de behandeling van deze en dergelijke zaken te gaan.

Schitteren wij voortaan in den werkelijken zin des woords door afwezigheid!

ERNESTA.

II. Ontwikkeling der vrouwelijke persoonlijkheid door zware examenstudie??

Dit schrijven wensch ik in de eerste plaats te zien in handen van jonge meisjes die studeeren willen. En verder hoop ik, dat het zal gelezen worden door vele anderen, vooral door hen die zich over deze kwestie een meening hebben gevormd. Zij zouden mij zeer zeker een groot genoegen doen, indien zij mij wilden zeggen in dit blad, wat zij er van dachten.

Wij vrouwen, zeggen de feministen, moeten al onze krachten inspannen en al onzen tijd geven om ons zelf te vormen tot krachtige, nobele persoonlijkheden, met uitgebreide kennis, opdat wij, hetzij als gehuwde in het gezin, hetzij als ongehuwde daarbuiten, tot zegen zullen zijn voor de maatschappij.

Hiertegen wil ik volstrekt niet protesteeren; integendeel! Juist omdat ik aan de vrouw, in welke positie ook, grooten invloed toeken en dien invloed graag *ten goede* aangewend zou zien, kan ik niet anders dan bovenstaande bewering der feministen van ganscher harte toejuichen!

Maar wel teeken ik protest aan tegen den *weg*, die door zoovelen aangewezen wordt om tot dit doel te geraken. Ze geven n.l. tot middel hiervoor op: studeeren voor een examen. En hoe zwaarder studie hoe beter, zoodat ze de uitsluitend academische het hóógst stellen van alles. Dit beweren heeft ingang gevonden bij héel veel jongemeisjes, en ik vind dat er hierdoor een *gevaar* dreigt, dat misschien nog afgewend kan worden, al is 't dan slechts ten deele wellicht, door de algemeene aandacht er eens op te vestigen.

In dit laatste jaar vooral heb ik een aantal meisjes, die een zware studie onderhanden hebben, met groote oplettendheid gadegeslagen, en wat ik waargenomen heb doet me met hoe langer hoe meer zekerheid zeggen: ‘Neen, het is niet waar! dit is *niet* de weg tot ontwikkeling der vrouwelijke persoonlijkheid. En als dat zoo doorgaat, krijgen we geen krachtige vrouwen met veel kennis die tot *zegen* zullen zijn voor de maatschappij, maar wel zwakke, overwerkte, zenuwachtige wezens met verwarde hoofden, die anderen tot *last* zullen zijn!’

Beter had ik wellicht gedaan, vooreerst nog te zwijgen, en nog véél, veel meer ondervinding hieromtrent op te doen. Ja, maar ik zie, dat er ondanks de vele verschijnselen van overspanning en van totale overwerking toch nog ieder jaar nieuwelingen voor de zware studiën komen *toegestroomd*, en dat zoovelen onder hen hoopvol verklaren dat ze gaan studeeren ‘om hun persoonlijkheid te ontwikkelen,’ nu voel ik mij gedrongen te zeggen wat ik weet en wat ik denk. Nu mag ik niet langer zwijgen! Ik wil niet hebben dat men ooit mij verwijten kan: ‘ge hebt er meer van geweten; gij hadt misschien menigeen kunnen redden door tijdig te waarschuwen, en ge hebt er niet de minste poging toe gedaan!’

Welnu, ik vind de toestand der studeerende meisjes volstrekt niet zoo gunstig als men hen, die er geheel buiten staan, wil doen gelooven. De gevallen van vermoeidheid worden onrustbarend; en van zulk een zware studie doen in minder dan den bepaalden tijd, heb ik nog niets gezien. Integendeel, er is eerder *méer tijd* noodig om tot een goed einde te komen, en menig meisje had nu al klaar kunnen zijn, of tenminste een der tusschenexamens kunnen doen, omdat het

vereischt aantal jaren daarvoor reeds is bereikt. Zeg mij nu niet, dat ik uit één enkel geval een héélen regel maak, want dit is niet waar! Ook niet, dat ik de zwaksten en domsten heb uitgezocht, want dat is ook niet waar! Neen, onder de meisjes die ik heb waargenomen, zijn er die gezond altijd waren, die tot de *intelligentsten* behooren, waarvan hun eigen leermeesters getuigden dat zij een ‘schitterende carrière’ zouden maken en waar allen, de beste verwachtingen van hebben gekoesterd. 't Zijn meisjes, die hun studie begonnen vol moed en energie, met fermen wil, vast besloten de verwachtingen niet te beschamen, en daarom al hunne krachten en àl hun tijd er aan te geven.

Hoe komt 't, dat zij iedereen teleurstellen, dat zij niet worden wat zij beloofden? Hierin zit de oorzaak; het *lichaam* zei ‘neen’ als de wil zei ‘ja’. En al riep de wil nog zoo hard ‘ja’, 't lichaam bleef néen zeggen onverbiddelijk, en 't wréékte zich als de wil niet luisteren wou.

De meisjes zelf zullen dit waarschijnlijk niet aan iedereen willen bekennen; ze zullen verontschuldigingen aanvoeren als ‘luiheid’ en dergelijke. Geloof ze niet! want ze maken zich slechter dan ze zijn. Waarom mag de waarheid niet ronduit worden gezegd; is 't geen valsche schaamte die te willen verbergen? Is 't dan onze schuld, dat wij zóó geschapen zijn en niet anders; hebben wij onszelf dan gemaakt?

Geloof niet, dat ik dit zeggen zou, als ik 't niet alles wáár dacht; ik vind het zelf bedroevend en zou immers ook liever hebben dat vrouwen véél sterker waren!

Eerst kregen de meisjes een dof gevoel in het hoofd, 't ging daarbinnen bonzen, hoofdpijnen en slapeloosheid kwamen opzetten. Er werd een tijd rust genomen. Toen begonnen ze weer te studeeren, maar de vermoeidheid kwam gauwer dan eerst, en ze hielden een boek in de hand en zagen de woorden wel, maar konden de beteekenis er van niet in zich opnemen. De dokter kwam en schreef een volstrekte rust voor, een tijdelijke. Later begonnen ze de studie weer, maar overspanning geneest niet zoo gauw; 't ging niet. En eindelijk beval de dokter, de studie er geheel en al aan te geven, als men er prijs op stelde 't lichaam niet totaal te bederven. - Zóó is 't gegaan met verscheidene meisjes, en dat zal erger worden als de toestand zóó voort blijft duren. Anderen zijn nog aan 't voortsukkelen; weer anderen kwamen tot een eind, maar geheel verzwakt, zoodat ze haast geen vaste betrekking durven aannemen uit vrees die niet te kunnen volhouden. Misschien zijn er *enkelen*, die volkomen gezond waren na voleindiging der studie, die van 't begin af ferm doorstudeerden en op tijd examens deden met den graad die hun volgens hun intelligentie had kunnen ten deel vallen. Maar *ik* ken ze niet, ik geloof niet dat ze er zijn geweest.

Hoe komt het, dat het publiek nog steeds zulk een gunstige meening heeft over den toestand onder de studeerende meisjes? en dat ik zoowel vrouwen als mannen goedkeurend hoor zeggen: ‘'t Is toch een verblijdend teeken, dat er zooveel jongemeisjes zich aanmelden voor de zware examens! Wat gaan we vooruit!’ Is 't waarlijk zulk een ‘verblijdend teeken’ en gaan we wezenlijk ‘vooruit’?! O, er zit energie genoeg in vele meisjes, en wil en werklust ook. Maar dat zware studeeren doet hen eerder *achteruit* gaan, in plaats van vooruit! Waarom ziet het publiek dat niet? Omdat alleen de namen der *geslaagden* in de courant staan, en deze overal hemelhoog worden verheven! Maar de namen van hen die afvielen, worden *niet* openbaar gemaakt! Neen, die worden maar liefst verzwegen en vergeten; de feministen zouden die 't liefst verbergen in een donker hoekje, opdat geen mensch er iets van

weten zou. En bij de namen der geslaagden wordt ook niet bijgevoegd, of de studie hun lichaam kwaad deed of niet!

Ik geloof dat ons vrouwelijk lichaam, doordat het teeder en fijner is gebouwd dan dat van den man, de groote inspanning niet verdragen kan welke de zware studie er van eischt.

't Lichaam *moet* daar onder lijden. (Bevoegden zouden moeten uitmaken, of deze gedachte waarheid bevat.) Ik denk bovendien, dat de inspanning voor meisjes nog gróóter wordt gemaakt doordat hun vrouwelijke gevoelens en behoeften met een groot deel der studie niet samengaat. Bij mannen mag dit wél het geval zijn, ik wil er niets tegen zeggen. Maar bij vrouwen is het *niet* zoo. Ze noemen het grootste gedeelte 'dorre wijsheid', die er nu eenmaal 'ingepompt' moet worden omdat ze noodig is voor het examen, maar die volstrekt nutteloos is voor de ontwikkeling. Ze hebben buitengewone inspanning noodig voor dat dorre gedeelte, en dit heb ik vooral opgemerkt bij de meisjes die een sterk zieleleven hebben.

Spencer heeft gezegd: 'Niet die kennis die als intellectueel vet wordt opgestapeld, heeft waarde, maar alleen die, welke in geestelijke spieren wordt omgezet.' Welnu, als de kennis voor zware examens, vereischt, in het hoofd der meisjes *niet* 'in geestelijke spieren kan worden omgezet', niet kan verwerkt worden, dan heeft ze voor de ontwikkeling van hun persoonlijkheid toch al bitter weinig waarde! En als ze hun bovendien de gezondheid benadeelt, dan mag ik niet anders dan er met alle kracht tegen protesteeren! Men zal mij zeggen, dat deze waarschuwing nutteloos zal zijn, omdat vrouwen niet willen gelooven voor ze zelf hebben ondervonden. Ook, dat we de meísjes moeten laten studeeren om te zien of ze er tegen kunnen of niet. Goed; als ze, nadat ze de mogelijke nadeelen weten, toch studeeren willen, dan zal ik ze niet tegenhouden. Maar ik wil toch waarschuwen tegen die proefnemingen! Want als ik later klachten hoorde als deze: 'had ik dat vroeger geweten, dan had ik mijn lichaam en beste jaren niet verknoeid!' terwijl ik dat had kunnen voorkomen misschien door een tijdige waarschuwing, dan zou ik me schuldig gevoelen. En die verantwoordelijkheid wil ik niet op me laden.

EXCELSIOR.

Het Kind. Kerstvertelling. Naar het Fransch van François Coppée.

Sinds twintig jaar schreef Jean Vignol romans voor de feuilletons van goedkoope couranten; romans, waarin gemoord en geplunderd werd, en kinderen in de wieg werden geruild. Hij bracht dit er volstrekt niet slechter af dan zijn concurrenten in dit genre.

Als u eens ernstig ziek bent geweest - wat de hemel verhoede - en als u u verveelt tijdens de eindelooze uren van uw herstel, lees dan eens de ‘Mysteries van Menilmontant’, die ongeveer vijf duizend regels in beslag nemen. Daarin zult ge alle gereedschappen vinden, die in een letterkundige keuken van dat vak te pas komen.

Het begin is pakkend, als b.v. die ellendeling van een hertog, de *Duc de Vieux-Donjon*, bij het uitgaan van de opera een samenkomst heeft in een groote riool-buis, waar hij een gauwdief ontmoet, die hem de papieren overhandigt, noodig om de mooie markiezin *des Deux Poivrières* van haar voetstuk te doen tuimelen, daar hierin bewezen wordt dat ze als kind in de wieg is verwisseld, en niet afstamt van de Spaansche Grandes, waarvan de heele faubourg Saint Germain stellig is overtuigd, doch dat ze de dochter is van een schrijnwerker uit de Popincourt-straat, die eertijds door een gerechtelijke dwaling ter dood werd veroordeeld en geguillotineerd op dezelfde plaats waar de hertog thans een samenkomst heeft in dit onderaardsche gewelf.

Dit staaltje kan dienen om te toonen dat Jean Vignol zijn vak uitnemend verstond.

Toch had de man weinig succes. Het kostte hem heel wat moeite om zijn copie van de hand te doen; hij leidde bijgevolg een armoedig bestaan. Alles liep hem tegen, en dan was hij bescheiden en schuchter uitgevallen; hij kon er zich niet brutaal doorheen slaan.

Het spreekt vanzelf dat hij niet met romanfeuilletons in de letterkunde had gedebuteerd. Heel achter in zijn kast, bewaarde hij twee werken uit zijn jeugd, zonder echter de hoop te koesteren ze ooit gedrukt te zien. Deze had hij geschreven in den tijd toen nog geen enkel hoofdhaar was uitgevallen, en toen hij nog met eerzucht voor de kunst was bezield.

Het eene was een boekdeel vol treurzangen *Giftige Bloemen*, waarin de dichter zich beklaagt over den ontrouw van een jonge maagd die hij den romantischen naam van Fragoletta had gegeven, en die hij vergeleek bij alle mogelijke beroemde minzieke vrouwen vanaf de grijze oudheid tot op onzen tijd, terwijl de ontrouwe jongvrouwe in werkelijkheid Agaat heette, en loopmeisje was bij een bloemist.

Het tweede manuscript was een lijviger boekdeel; het behelsde een ijzingwekkend drama dat in de middeleeuwen speelde, en ‘Ridder-Roovers’, was betiteld. De geharnaste ridders met hun hooge laarzen deden hierin niets anders dan elkaar met speren en lansen doorboren.

Helaas! Drama's in verzen zijn geen etenswaren, en met ‘giftige bloemen’ kan de sla niet worden aangemaakt. Ze moesten toch leven in de kleine woning op de vijfde verdieping, waar Jean Vignol met zijn moeder leefde, die hevig aan rheumatiek leed, en van 's morgens vroeg tot 's avonds laat niets anders deed dan zuchten en klagen.

Om een beetje geld te verdienen - o zoo weinig - werd de dichter romanschrijver voor het groote publiek, evenals een mislukt schilder fotograaf wordt.

Gedwee en gelaten kweet hij zich zorgvuldig van de taak, die hij zich had opgelegd, zonder veel succes zooals ik reeds heb meegedeeld. Geen wonder ook; in zijn wijze

van voorstellen ontbrak die overtuigende kracht. Zelf geloofde hij blijkbaar niet in die markiezinnen, dochters van geguillotineerde schrijnwerkers, en in zijn hertogen die met pelzen en witte dassen in rioolbuizen neerdaalden.

De redacteur van den 'Kleinen Proletariër', wien Jean Vignol zijn griezelige verhalen aanbood, had hem botweg gezegd: 'Waarde heer, je voelt dat u zelf niet gelooft aan die onmogelijke geschiedenissen.' Hij was betaald geworden met twee en een halve cent per regel. De arme man besefte heel goed dat hij tot beter werk in staat was dan deze prullen. Hij slaakte menige diepe zucht. Maar wat was er aan te doen? Het lot had het nu eenmaal zoo gewild. Hij moest toch geld verdienen om niet met zijn oude moeder te verhongeren, en bijgevolg putte hij zich uit in het bedenken van dwaze, onmogelijke avonturen.

Eens was hij twee termijnen met zijn huur achter, en ongetwijfeld zou hij opgepakt zijn,

als hij niet op het laatste oogenblik een voorschot van den redacteur van den *Kleinen Proletariêr* had gekregen, nadat hij dezen het onderwerp van een nieuwen roman had meegedeeld. Den eersten dag zouden de abonné's het volgende te lezen krijgen: 'Een muzikant van het orkest uit het Ambigu-théater, die de natuurlijke zoon is van een Engelsch edelman, komt thuis na de avondvoorstelling, en ontdekt dat in de kist van zijn "contrebas een lijk ligt." "Wordt vervolgd."

Zoolang zijn moeder leefde, had Jean Vignol zich niet over zijn leven beklaagd. Doch nu stond hij sinds twee jaar heel alleen op de wereld. Hij had geen familie, weinig vrienden, zat bijna altijd thuis, en verveelde zich geducht.

Hij was nu een klein mannetje van zeven en veertig jaar met een grooten, zwarten baard, goedige honde-oogen en een reeds kaal wordend hoofd. Zijn gezondheid liet nogal te wenschen over en zijn maag was zwak, zoodat hij geen troost kon vinden in tabak en sigaren. Hoe langer hoe meer begon hij het land te krijgen aan de helden en heldinnen uit zijn romans - moordenaars met lichtgekleurde handschoenen; deugdzame ateliermeisjes, lafhartig aan hun lot overgelaten door een gemeenen aristocraat, edelmoedige ingenieurs, die hun opleidingschool kranig hadden doorloopen, en die ten slotte beloond werden met het Legioen van Eer, en eindelijk de hand mochten veroveren van het door onnoemelijke gevaren bedreigde meisje. Hij kreeg hoe langer hoe meer hekel aan de melodramatische helden van zijn verbeelding; hij begon zijn vak te haten.

"Wat een saai, eentonig leven," zei hij eens tegen zichzelf op den avond voor Kerstmis, toen hij langzaam de trappen opklom naar zijn kamertje op de vijfde verdieping, want hij werd nog al asthmatiek. "Wat een miserabel bestaan. Nu vinden ze warempel nog bij de redactie dat er te weinig moorden en gevechten voorkomen in mijn laatsten draak, *Mazas en zijn Bende.* Dan moet de ellendeling, dien ik acht dagen geleden boven van den Eiffel-toren heb laten vallen, maar weer uit den dood verrijzen en nieuwe slachtoffers eischen... Wie weet of de redacteur dan toch niet weer wat anders verzint en me nog geen vijf cent per regel wil betalen?... Een ellendig bestaan!"

Enkele kleine onaangenaamheden, wachtten hem, toen hij in zijn kamertje was beland. Na een droeven blik op zijn pijp die hij voortaan onaangeroerd moest laten, bemerkte Jean Vignol dat zijn vuur was uitgegaan, hoewel hij het nog zoo zorgvuldig met asch had overdekt. Zijn lamp was slecht nagezien door de concierge; hij moest hierin een nieuwe pit doen, en nu bemerkte hij tot zijn schrik, dat er nog maar twee lucifers in zijn doosje zaten.'

'Allemachtig!' riep hij uit. 'Ik ben er leelijk aan toe als mijn lamp en mijn vuur me opnieuw begeven... Want den heelen nacht moet ik aan de opstanding van dien ellendeling werken... Een prettigen Kerstnacht, tusschen twee haakjes! Ik moet beginnen met die vijf verdiepingen weer af te gaan en weer naar boven te klauteren om lucifers te vragen... Maar nee, ik zal ze hiernaast halen.'

Zijn buurvrouw was moeder Mathieu, een arme, oude vrouw, wier dochter door haar man was verlaten. In Juli was deze na de geboorte van haar kind gestorven. Het kleintje was vijf maanden oud, en werd met de zuigflesch groot gebracht door de grootmoeder, die met naaien haar brood verdiende. Ook hier werd bittere armoede geleden. De goedhartige romanschrijver had daar soms een frank op tafel gelegd, al kon hij zijn franken best zelf gebruiken.

'Tik... tik... Goeden avond, moeder Mathieu. Mag ik wat lucifers van u?'

Verbaasd bleef hij echter op den drempel staan. De oude vrouw was bij het licht van een stompje kaars bezig om touwen te winden om de eenige matras die ze bezat. Naast het houten bed waar nu nog alleen een stroozak in lag, sliep het kind in een rieten wieg.

'Wat voer je uit, moeder Mathieu?' vroeg Jean Vignol.

'Ik ga dit brengen naar de Bank van Leening,' antwoordde de oude vrouw schreiend. 'Ik moet me haasten, want om acht uur wordt het kantoor gesloten... Tien frank zal ik er wel voor krijgen... Het is goede wol.'

'Je eenige matras?'

'Ja, het moet. Mijn jongste zuster die werkster is, is weer ziek. In het ziekenhuis wil men haar niet opnemen, omdat ze een chronische ziekte heeft... Dan moet ik haar toch wel helpen. Ze is altijd zoo goed voor me geweest. Een paar nachten zal ik op stroo slapen. Daar zal ik niet van dood gaan. Want ik hoop mijn matras te kunnen lossen als ik mijn loon van veertien dagen uitbetaald krijg... Alleen ben ik ongerust dat

het kindje iets overkomt. Als ik eerst naar de Bank van Leening en dan naar de zieke ga, ben ik zeker wel een uur weg. Meestal geef ik het zoolang aan de concierge, die een beste vrouw is... Maar nu op Kerstavond hebben ze feest beneden. Straks hoorde ik ze zingen... Ik weet niet wat ik met het kleintje moet beginnen.'

Jean Vignol heeft tranen in de oogen.

'Nee, nee, moeder Mathieu!... Laat die matras maar rustig hier. Ik bezit nog vijftien frank. Daar heb je d'r tien... Ga nu gauw naar je zuster... Wat het kind betreft, geef dat maar bij mij. Het ligt in zoo'n diepen slaap, dat het me niet in mijn werk zal storen... En als het muziek begint te maken, nou, dan zal ik het wiegen en laten drinken.'

De oude vrouw is overgelukkig. 'Goede, brave man,' roept ze uit. De wieg wordt vlak bij de tafel gezet waar de romanschrijver zit te werken, en moeder Mathieu gaat heen, overvloeiend van dankbaarheid.

De romanschrijver is met het kind alleen en mompelt: 'Nu ben ik baker op den koop toe.'

Hij voelt zich opgewekt na zijn eldelmoedige daad, en neemt de pen ter hand om te gaan werken. Want veel tijd heeft hij niet; den volgenden morgen moet de roman naar de drukkerij.

De opstanding van dien ellendeling maakt heel wat wijzigingen noodzakelijk. Toch gaat het dien avond van een leien dakje. De schavuit wordt van het tweede platform van den Eiffel-toren gegooid door een mooi aangekleeden schelm, een graaf wiens familie tot aan de kruistochten opklimt, een lid van de Jockey-Club; het slachtoffer klampt zich in zijn val aan een ijzeren staaf vast, waarna hij vlug en behendig als een aap naar de laagte daalt. Twee dagen later zal hij drie politie-agenten dood steken. Wat een emoties voor de abonnés!

Plotseling begint het kleintje te huilen. Jean Vignol heeft schik in zijn nieuwe vak; hij neemt de zuigflesch, laat het kind drinken, - niet al te onhandig voor een eersten keer -, dan wiegt hij het even, waarop het kindje weer inslaapt.

De romanschrijver blijft bij het bedje zitten. In gepeins verzonken tuurt hij naar dat arme, kleine wezentje dat met gebalde vuistjes ligt te slapen.

Kinderen in de wieg? Wat heeft Jean Vignol er zich niet van dozijnen bediend in zijn onzinnige romans? Wat lijken die onwaarschijnlijke verhalen van gestolen en verwisselde kinderen hem nu dwaas toe. Hier ziet hij nu een echt kind, een wees, een kind dat in armoede werd geboren. Wat zal er van dit wezentje worden? Zijn grootmoeder is oud, op van het werk en de jarenlange ontberingen. Ze zal het niet lang meer maken. Dan zal het kind naar een van de instellingen van Publieke Weldadigheid worden gezonden, die duizenden pupillen telt, waarvan er maar heel weinigen terecht komen. Dit zijn broeinesten en kweekplaatsen van misdadigers. Wat zal er van dit kleine wezentje worden? Wat is het leven toch zonderling en raadselachtig. Een geheimzinnige roman, waarvan de eentonige oplossing en ontknooping niets verklaart!

Jean Vignol zit in somber gepeins verzonken. De dichter die hij eens hoopte te worden, is nog niet geheel gedood. Hij herinnert zich dat het morgen Kerstmis is, en bij de wieg van het arme weesje denkt hij aan het Kind dat op stroo in de stal van Bethlehem lag. Dit Kind werd geboren om den menschen onderlinge liefde te

verkondigen, en ofschoon reeds twee duizend jaar kerken bestaan, waar zijn leer verkondigd wordt, wordt nog steeds ellende en zonde gevonden.

Het geestelijk en lichamelijk verlaten kind, het kind dat door de maatschappij om zoo te zeggen aan misdaad en schande wordt overgeleverd, dat zou een mooi onderwerp voor een boek zijn; hierin zou hij zijn verontwaardiging, zijn toorn en zijn medelijden kunen uitstorten. Dat zou een roman worden die... Maar hoe komt het bij hem op? Hij heeft immers geen talent. Dit beseft hij maar al te goed. Nu stort hij heete tranen doch deze gelden even goed het arme kleine kindje, als het gevoel van zijn eigen onmacht.

De deur gaat open. Moeder Mathieu komt hijgend binnen. Wat ziet ze er oud en vermoeid uit. Haar gezicht lijkt nog rimpeliger dan anders onder dien wollen doek.

De goede man komt nu met het voorstel voor den dag, waarover hij heeft zitten peinzen.

‘Luister 's, moeder Mathieu, toen je weg was heb ik zoo over het een en ander zitten na te denken.... Toen mijn moeder nog leefde, verdiende ik toch ook de kost voor twee.... Als je 's hier kwam wonen?.... Dan kon jij het huishouden doen, en dan help ik het kleintje mee opvoeden.

De arme vrouw stoot een kreet uit, en valt schreiend op een stoel neer; het kind begint te huilen, waarop Jean Vignol het uit de wieg haalt, het van nabij beschouwt, en op de zachte, dikke wangetjes drukt hij een kus....

En de edelmoedige daad heeft den romanschrijver voordeel aangebracht. Nog altijd schrijft hij onzinnige verhalen en dischт hij de zonderlingste geschiedenissen op. Maar toch is er in zijn laatste roman '*de Wees van Belleville*' iets dat tevergeefs in zijn vroegere werken werd gezocht, iets dat een traan in menig oog te voorschijn heeft geroepen. De *Kleine Proletariër* verkoopt nu zooveel nummers meer, dat de auteur voortaan vijf cent per regel ontvangt.

In verscheiden provinciale bladen is de roman zelfs overgenomen; en toen Jean Vignol zijn honorarium aan de kas ging halen van het Letterkundig Bureau, ondervond hij de eenige vreugde die hem ooit ten deel viel in zijn loopbaan als letterkundige.

De beroemdste, gevierdste romanschrijver van dezen tijd, tikte hem op den schouder, en zei, toen hij voor het loket stond:

'Zeg 's, mijnheer Vignol, ik heb dezer dagen een stuk of wat feuilletons van u in handen gekregen.... er was heel veel goeds en waars in over kinderen.'

De arme man kleurde tot achter zijn ooren.

'Och, ziet u,' bracht hij er uit, stamelend van blijdschap. 'Als ik... nu... iets over kinderen schrijf... dan is het... naar het leven....'

Den Haag.

ANNIE DE GRAAFF.

Mijn Kerstsprookje.

Liefste, liefste! - Alles om me heen is koud en triest - o, ik verlang naar je, naar je ernstig gezicht, je donkere, sombere oogen, die eensklaps kunnen lichten van een hevig, hartstochtelijk vuur. -

Overal hangt eene dichte mist. Steeds nauwer omsluiert ze de naakte boomen. De kale, dunne takjes doezelen weg in dien grijzen nevel.

En in mijne ziel, liefste, is 't zoo dónker, zoo dónker. Een schemerachtig duister vult de leege holte van mijne kamer. De gloed van het haardvuur jaagt een' warmen blos naar m'n wangen... maar tòch voel ik 't koud.

Ik ril van verlangen...

Verlangen, verlangen...

Ik geloof, dat je nóóit komen zult, want je wéét dit immers niet!

Eéns heb je me een' blik laten slaan in je ziel, die brandde van schrijnende pijn. Pijn om Ellie, je aangebeden Ellie, die trouwen ging met 'n ander.

En bij mìj heb je je hart uitgestort, je moegeweende ziel, die schreidde van oneindigheid, leed om háár, je Ellie...

Bij mij zocht je troost.

Ik gaf je alles, wat ik geven kon, om te verzachten die pijnlijke wonde. En je loonde me met dankbare blikken, blikken met ó, zoo'n warmen glans.

Ellies zusje noemde je mij.

Toen hebben wij afscheid van elkaar genomen, want je kòn me niet zien zonder droefheid. In àlles deed ik je herinneren aan hàár, zelfs in mijne gestalte en kleeding. -

We waren ook zulke onafscheidelijke vriendinnen, El en ik.

'The heavenly twins' was onze bijnaam. Onze dwepende zieltjes raakten elkaar in zachte beroering. Ons heerlijkst genot was, te droomen, lang uitgestrekt in 't mulle duinzand, turend naar de zonglanzende lucht, onze gedachten ver wegzwevend op de lichte wolken. Soms bracht de wind ons het ruischen van de zee over, een zachte melodie, als uit eene andere wereld. - Zóó stil lagen we, dat soms de schuwe konijntjes dicht bij ons bleven zitten op hunne achterpootjes, angstignieuwsgierig rondglurend met hunne groote, ronde knikkeroogen.

'Konijntjes, weest maar niet bang, hoor, we zullen je niets doen. Ben je soms 't konijntje uit 'De Kleine Johannes?'

Maar we durfden 't niet eens zeggen, anders zouden ze verschrikt wegvluchten naar hun donker hol, en daarbuiten was 't zoo heerlijk onder de groene wuivende takken, waar de warme glans van zonnegoud door het gebladerte fonkelde.

Stil was 't om ons heen...

O. El, verlang je nog wel eens terug naar dien tijd van stil droomend peinzen? die warme zomerdagen, toen onze onuitgesproken meisjesgedachten meetrilden met het schitterende zonnelicht op het weiland vóór ons. - Een bevend verlangen sidderde in de luchten, lispelde in de bladeren, smachtte uit het eentonig geroep van den koekoek.

O, El, El, zoo iets komt nóóit meer terug. Jij bent nu ook zoo ver weg, héél ver over de zee.

En nù verlang ik mijn Liefde, mijn Liefde! - Ik wist het zelf niet, maar toen ik je na eene lange poos weer terugzag, heb ik 't gevoeld.

En dat weet je niet eens, mijn liefste! Je hebt me héel deftig gegroet, als vreemden, niet als oude vrienden, die elkaar na lange scheiding wederzien. -

Heb je toen weer verdriet gevoeld om hààr, o, arm, arm lief!

Deed ik je nog denken aan hàar, die je vergeten, wier beeld je met alle kracht uit je ziel rukken moet?

Of heeft de tijd weggevaagd je smart en berust je nu in stillen weemoed?

O, Liefste, kijk me niet boos aan, als we elkaar toevallig ontmoeten. Voor jóu is 't misschien eene marteling, maar voor mij een warme lichtstraal in den kouden troosteloozen winter. Want ik ben ó zoo bedroefd: ik vermoed... neen, ik weet haast zeker je geheim. Bewonder je niet Greta, lief-lachend Greetje?

Denk niet, dat ik gelooven zal, dat je Ellie geheel vergeten bent; neen, dat weet ik wel beter. Je zult immers alleen van háár kunnen houden, die in fijne mooiheid en teer vrouwelijk gevoel lijkt op je Ellie.

Meen niet, dat ik jaloersch ben. Neen, ik wil 't niet zijn, maar ik ben bedroefd, bedroefd om jóú, lieveling, want ik wèèt, dat Greet niet bij je past, jij, mijn ernstige jongen met je sombere, fanatieke oogen en diepgodsdienstig gevoel.

O, wat verlang ik naar je!

Ik sluit m'n oogen en verbeeld me, dat je de kamer binnenkomt, - je lange, flinke mannegestalte. -

En ik zou maar stil naar je óp willen kijken, devoot als eene kleine heilige.

Schitterend licht zou 't eensklaps worden in m'n eenzame, verlaten kamer, vol geheimzinnig schemer.

Nu zie ik enkel, hoe 't buiten langzaam avond wordt.

Donker licht het water in de gracht. Alleen voor m'n venster rimpelt 't èven glanzend in 't flauwe schijnsel van eene straatlantaarn.

De mist druipt in glinsterende druppels van de boomen; tranen, stille tranen van smart...

Dòf, dòf dreunt 't in m'n hoofd. - O, Kerstmorgen, breng mij geluk! -

En de heilige dag kwam.

Alles was zoo fijn en teer onder den uitglanzenden ijzel.

Een wintersprookje in het zilverparelende morgenlicht.

Met geweld heb ik me losgerukt uit de doffe moedeloosheid, die me in wanhoop ter néér drukte.

Naar búiten, búiten de stad, naar 't wijde, witte veld, dat daar roerloos lag te sluimeren, smetteloos en blank onder den strak-blauwen hemel.

De wijding van den heiligen Kerstmorgen kwam òver me.

Innig stemde ik méé met het stomme gebed, dat ik voelde opstijgen, uit die reine witheid. -

Het was nog héél vroeg in den morgen. Niemand liep op den stillen landweg.

In de verte kwam een krom gebogen vrouwtje me tegemoet. Een wollen roodgeruite doek om 't hoofd, en eene groote mand, volbeladen met hulst aan den arm.

Met haar scherp gebogen neus en zwartfonkelende oogen leek ze wel eene oude tooverheks uit het donkere bosch. Langzaam strompelde ze voort, moe leunend op een krukje.

Maar tòen, dicht bij me, struikelde ze over een' boomwortel en gleed uit. Al haar hulsttakken lagen verstrooid om haar heen over den witten weg: donker-groene en frischroode plekken.

Snel schoot ik op haar toe, hielp haar op en raapte de hulst weer bij elkaar.

'Pijn gedaan, moedertje? Leun maar op me, ik zal wel een eindje je zware mand dragen.'

Vriendelijk knikte ze me toe,

Voorzichtig loopend waren we alweer 't bruggetje genaderd, dicht bij de stad. Daar was de weg niet meer zoo glad. Toen liet ze m'n arm los, nam m'n hand, keek er lang naar, en.... bracht ze aan haar mond.

Nòg voel ik den druk van hare bevende lippen.

'God zegen' je, juffer.'

Lang staarde ik de kleine gebogen gestalte na.

'God zegen' je,' klonk 't weer in m'n ooren. Het was, of ik een' vriendelijken Kerstengel ontmoet had op m'n eenzamen weg.

Een blije warme verrukking zweefde over me heen.

Een hulsttakje was voor m'n voeten blijven liggen. Ik raapte 't op.

Toen hoorde ik voetstappen achter me. Ik keek om en zag jòù, Liefste!

Ik wâs in 't geheel niet verwonderd. Jij hóórde er immers bij in dezen blijen morgen.

Je nam m'n hand tusschen de jouwe, die groote, sterke.... en je drukte er een' kus op, net als mijn oud moedertje gedaan had.

'God zegen' je,' ruischte 't weer in m'n ooren.

Het was het lied van mijnen Kerstengel.

In de verte luidden de klokken, als heilige accoorden trillend in de lucht.

- 'Kindie, er blinken sterretjes in je oogen,' - zei je - weet je 't nog? -

.... Lief, ik droomde een sprookje....

PHINE VEENHUIJZEN.

Jan.

Al sinds eenige dagen voelde Jan zich erg onwel en nu was hij bang, dat hij sterven zou. Hij had zoo'n pijn in zijn rug, dat 't hem was, alsof hij nooit meer op kon staan, en tegen den avond werd hij zoo koortsig en rillerig, dat hij 't bijna niet kon uithouden op zijn stoel. Grootvader zei, dat het verval van krachten was, waaraan hij leed en grootmoeder was er voor, den dokter maar eens te laten komen, wanneer hij niet gauw opknapte.

Jan-zelf geloofde, dat het verdriet over het heengaan van den zomer was, dat hem in de beenen was getrokken. Hij hield zooveel van het mooie en warme getijde, dat eigenlijk de eenige vreugde van zijn leven was.

Hij voelde zich nooit gezond, wanneer hij niet buiten kon zijn.

Nu was hij ziek en voelde hij zich heel ongelukkig.

Laag drukte de zoldering van het vervuilde vertrekje op hem neer, naar drong de rook van het haardvuur, dat zijn grootvader met lange takken, die hij zelf nog uit het bosch had gehaald, brandende hield, in zijn zieke keel, en waar hij uit het geruite venstertje tuurde, daar zag hij niets dan den regen schuin-zwiepende over de wegen, waarover de boomen zonder ophouden hun laatste blaâren neerstrooiden.

Nu was 't hem, alsof alles, wat mooi en goed was geweest in zijn leven, verzonk en hij niets meer zag dan de ellende, de hopelooze, wreede misère van het leven.

Hij dacht aan zijn geboorte. Zijn grootmoeder had het hem dikwijls verteld en hij had dan altijd een stekende pijn aan zijn hart gevoeld.

Even na zijn geboorte was zijn moeder gestorven, de eenige dochter van zijn grootouders. Hij was het zesde kind en scheelde nog geen jaar met het voor-hem-geboren zusje. Er was heelemaal niet naar zijn komst verlangd, maar wel was er veel over geklaagd, omdat zijn moeder zoo zwak was, en dat zoo-spoedig-op-elkaar-kinderen krijgen te veel van haar krachten vergde. Zijn vader was ketellapper, maar hij dronk liever, dan dat hij ketels lapte, zoodat ze 't erg arm hadden. Toen moeder was gestorven, dronk hij nog meer, zoodat het voedsel, dat hij in zijn eerste levensdagen behoefde, dikwijls ontbrak en hij maar onverzorgd en slecht - en onvoldoende gevoed moest blijven liggen.

Toen nu zijn vader na eenigen tijd met al de kinderen naar Amsterdam trok, had hij het ziekelijke wicht in de wieg maar achtergelaten; en zoo was hij van jongs af bij zijn grootouders gekomen.

Nu was hij veertien jaar, maar nog heel klein en een beetje scheef; - er zat geen groeikracht in den jongen, zeiden de menschen.

- En geen werkkracht, voegden ze er hoofdschuddend aan toe.

Zich-schuldig-voelend, had hij 't altijd zwijgend toegestemd.

Hij kon niets dan hout halen en hei pluk ken in het woud, waarin hij woonde en dat zijn element was. Ook deed hij wel eens boodschappen voor de menschen.

Nu, terwijl hij ziek was, drukte hem die onmacht, dat zoo-gaarne-willen en niets kunnen uit zijn voorbije leven. Hij zag nu niets dan de duisternis uit het leven van hem en zijn buren, zijn grootouders, van allen, die hij kende: armoede, gebrek, koude, ziekte, ontbering velerlei.

Alles wat mooi en goed was geweest, scheen verzonken.

Laag - grijs hing de veel-regen-inhoudende hemel over de donkere aarde en de korte, uit-duisternis-geboren dag verstierf weer vroeg in duisternis, zonder een glans van licht, zonder een sprank van hoop.

Uit die somberheid zag hij den dood verrijzen, den dood, ijzig-kil, spichtig-koud, zooals hij dien wist afgebeeld op de kerkhof-poorten; den dood, vreeselijk-ellendig, zooals hij dien had zien binnentreden bij de buren, waarna ze werden weggebracht op een kar.

O, de dood scheen hem vreeselijk... Hij was er bang voor, zoo bang... Hij wilde beter worden, beter, voortzettend een leven van armoede, ontbering, nood, ellende, ziekte, waarover de goede natuur een glans van licht had uitgespreid, die het dragelijk had

gemaakt, dragelijker dan het groote, onbekende, de dood.

Toen viel hij in diepen slaap en waar zijn grootouders zijn bleek-vervallen gezichtje beschouwden, concludeerden zij, dat hij 't niet lang meer maken zou.

En in dien slaap droomde hij, een mooien droom van liefde en schoonheid, waarin vervloden al de ellende.

Hij zag weer het bosch, waarin grootvader's hutje stond en waarin hij het grootste deel van zijn leven had doorgebracht, in den glans van den zomer. Zonnegoud tintelde over de blaren, straalde over de wegen, de paden, glansde over de stammen der boomen, die zijn vrienden waren.

Hij streelde met zijn handje den ruwen schors liefkoozend: - Ik houd heel veel van jullie allemaal; ik ben je vriendje.

De mooi-blauwe, zacht-donzige hemel, waarin 't hem zoo goed deed op te zien, wierp ook zijn heerlijk zonnegoud uit over de velden van vruchtbaarheid, de groene rogge- en de witte boekweitvelden, waarop gewerkt werd onverpoosd. In breede uitgestrektheid lagen ze achter zijn woning, oplichtend bij de randen van het woud, waar ze hem wit toelachten door de stammen.

Parel-bedauwd zag hij het woud in de stilte der morgen-frischheid, hel-groen van lente, rijp-groen van zomer, rood-bruin van herfst.

Zoet rust-aanbiedend zag hij het woud in lommer, voor de middag-warmte, melodieus in het gezang der vogels, geurig door den reuk der gewassen.

Hij zag het woud in avondstilte, zalig onder het gekweel der nachtegalen, het avondrood in goud-overglansde, veelkleurige strepen over de sluimerende boomen.

En in zijn droom knielde hij neer, dankend het woud voor al de vreugde, die het hem had geschonken, verglanzend zijn leven en dragelijk makend de levens-misère, die anders onuithoudbaar was geweest.

En hij smeekte het woud, wien zijn grootste liefde had toebehoord, altijd het leven der arme menschenkinderen te vermooien.

In den glans van dien droom waarin 't altijd zomer was, stierf hij. Ze brachten hem op het kerkhof, terwijl het stormde en regende, maar dat deerde zijn zwak lichaam nu niet meer.

Voor arme Jan straalde de zomer altijd.

JOHANNA STEKETEE.

Kunsten en Wetenschappen.

Michel Angelo.

Te Florence bevindt zich eene verzameling teekeningen, welke het groot aantal van 45.500 omvat. Het is een getal om van te duizelen. Een vluchtig beschouwen vordert jaren.

Zulk eene vluchtige beschouwing had aangetoond, dat in deze reuzenverzameling slechts een honderd waren toeteschrijven aan den Florentijnschen meester hierboven genoemd, of aan zijn school, minder zelfs dan in het Louvre te Parijs of in de collectie Albertina te Weenen.

Twintig van die honderd droegen Michel Angelo's naam, en het is gebleken, dat er slechts twee echt zijn.

De vraag: hoe komt het, dat deze meester zoo slecht in zoo'n kolossale verzameling vertegenwoordigd is, drong de gedachte naar voren, dat het mogelijk ware, dat nauwkeurige nasporingen een beter resultaat zouden leveren, en zie de speurgeest heeft gezegevierd. Achttien bladen met zestig studies van Michel Angelo werden ontdekt, waaronder zelfs van het grootste belang.

In lichtdruk zullen zij thans worden uitgegeven, waarbij de echtheid zal worden aangetoond door het nevenstellen van afbeeldingen der werken van den meester, waartoe de teekeningen als studies hebben gediend.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Een ongehuwd heer vestigt zich in een kleine plaats als ontvanger, dokter, predikant of griffier. Bij de families, waar hij graag aan huis zou komen, maakt hij visites om zich bekend te maken. - Is het nu 'ton' dat de heeren van die gezinnen een contra bezoek bij het jongmensch maken of is dit overbodig? Is het voldoende, wanneer die families eenvoudig dat eerste bezoek beantwoorden door hem een invitatie te zenden voor een 'avondje'? -

Weetgraag.

Berichten.

Wegens plaatsgebrek moest de Correspondentie tot een volgend nummer blijven liggen.

REDACTRICE.

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)
Sluiting red: ged:

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Een JONGE DAME, 25 jaar, vraagt bij een beschaafde familie (liefst doktersgezin) opname in den huiselijken kring in *Amsterdam.* Zij is bereid te vergoeden met ± 35 gld. per maand en hulp te verleenen in de huishouding.

Brieven met uitvoerige inlichtingen zoo spoedig mogelijk te adresseeren onder lett. C.B. aan den Uitgever.

(**122**)

2 Januari 1907.
20ste Jaargang.
No. 27.

Hoofdartikel
Feminisme.

Madame Curie. Madame Zola.

Reeds meer dan eenmaal heb ik gewezen op het hoofdgevaar van het feminisme, daarin schuilend, dat het van de uitzonderings-gevallen wil maken den regel. - Als regel genomen is een vrouw bestemd tot voortbrengen, tot al wat daarmede in verband staat, ligt haar werkkring niet in het openbaar leven, maar in den huiselijken kring, *niet* om daar de rol te spelen van keukenmeid-slavin van haar man, maar om er te zijn de opvoedster van haar kinderen, de geestelijke levensgezellin van haar echtgenoot, aan hem verbonden door de dubbele banden van lijfs- en zielsliefde, onmisbaar hem geworden om deze laatste de hoogste der twee, ook waar de jaren de eerste hebben doen afslijten of versterven. -

Het was Zola, die in zijn Fécondité zulk een vrouw meesterlijk schetste, op het oogenblik zelf, waarop de levende madame Zola zich in waarheid supérieur toonde, toen ze het zonder bitterheid verdroeg, dat hij dit boek schiep neven de andere, de maitresse, die haar man datgene vermocht te schenken wat hij tevergeefs zocht bij haar, de wettige echtgenoote: kinderen. -

Want het is de weduwe van den grooten Emile Zola, die ons de werkelijkheid toont van die ideaal-verhouding, die ideaal-liefde, door den schrijver van Travail geschilderd, toen hij zijn held liet beminnen op even gelijkelijk onbaatzuchtige wijze, door de wettige echtgenoote, de geestelijke vriendin en gehuwde-vrouw, en de verre-staande eenzame old-maid. -

Alleen, in de werkelijkheid is het geval omgekeerd, en daardoor tragischer. - Want, is in Travail de wettige echtgenoote óók de moeder der kinderen, de vriendin slechts een geestelijke 'amie' ondanks haar eigen stille liefde, in het geval Zola-zelf heeft de wettige echtgenoote al de bitterheid en smart moeten dragen van het onvruchtbaar-zijn, moeten lijden daarom, dat hij, die in zich voelde het verlangen naar het vaderschap, haar ontrouw werd om bij madame Rozerot die vervulling zijner wenschen te zoeken en te vinden. Hier dus moest zij, de wettige vrouw, zich tevreden-stellen met het geestelijke aandeel alleen in het leven, den arbeid, den strijd van haar man, terwijl de andere, de on-

bekende, de door geen wetten of rechten beschermde, hem dat hoogste, dat onzegbare geluk vermocht te schenken: het kind, band die voortduurt tot over het graf, die den naam Zola zal doen voortleven anders nog dan in zijn romans, zijn hersenarbeid,... in zijn levende nakomeling-schap. -

Want zoo heeft zij, de nobele weduwe, het gewild. - Zij heeft, toen haar man leefde, vergeven, en begrepen; zonder schandaal te maken, of tranen te storten in het publiek over zijn handelwijze, heeft zij berust in de haar toebedeelde rol, geaccepteerd wat het lot haar liet: zijn geestelijke liefde, heeft erin toegestemd, dat hij zijn Fécondité schiép, als in de armen van haar, die het werk vermoedelijk ten deele heeft geïnspireerd, zeker althans door haar liefde er dat geniale cachet van echtheid, van zelfbeleefdheid op drukte. -

En, nu hij dood is, nu hij-zelf haar de zorg als het ware overliet voor die naam-looze kinderen, nu is zij het, die den nobelen moed heeft den naam, die hun zedelijk toekomt, voor de wet te eischen voor hen. Madame Zola-zelve vraagt voor de kinderen van madame Rozerot de wettiging, het recht zich voortaan te noemen: Zola. -

En madame Curie?

Misschien weten vele mijner lezeressen niet eenmaal wie zij is, deze 'beroemdheid.' En, als ze een weinig nadenken, dan kan dat feit-zelf reeds hun leeren, hoe ijdel, hoe vergankelijk hij is dat leege woord: roem.

- Voor enkele jaren, door de toekenning van den Nobel-prijs, drong plotseling de naam van madame Curie door tot over de grenzen van Frankrijk. Feministen in alle landen van Europa wezen gretig naar haar: Zie, zie, al wéér eene die wat *kan*, die wat *beteekent*, geen humbug, maar èchte, puik-puike waar. En daarbij zetten ze zoo'n hooge borst en zulke verwaande gezichten, als hadden ze zelf aandeel gehad in die wetenschappelijke uitvindingen van de groote scheikundige madame Curie, die haar, met haar man, professor Curie, waardig maakten tot het toekennen van den Nobel-prijs, om beider beteekenis voor de wetenschap. -

Welnu, dezen zomer maakte een ongeluk, een overrijden door een vrachtkar, een plotseling einde aan het leven van professor Curie, en in Parijs, waar op dit oogenblik en onder deze regeering de radicale pers tot mode-artikel heeft het feminisme, sprak het van-zelf, dat de couränten riepen om de benoeming zijner vrouw tot zijn opvolgster. - Hetgeen ook is geschied, zoodat madame Curie den vijfden November jl: plechtig haar intrede deed als zoodanig, voor een groot publiek, van geleerden, Parijsche mondaines, journalisten, feministen, enz. -

Triomf van het feminisme!?

Neen. Duizendmaal neen. Want madame Curie is juist een bevestiging van de onmacht der gewone, der durchschnitts-vrouw, omdat ze zelve is een *uitzondering*, een van die tweeslachtigheden, die de natuur ten allen tijde en in allerlei voortbrengselen schept, die afwijken van het normale, gezonde type, en als zoodanig zijn te *beklagen.*

Madame Curie - al heeft ze twee kinderen - *is* geen vrouw in den echten, waarachtigen zin, is een natuur-afwijking, niets anders. Zij-zelve bewijst dit, in de echtheid, de oprechtheid van haar opgaan in haar studie. - Bij haar niets van het jacht-maken naar effect, het reclame-geschreeuw harer feministische zusteren, artisten, schrijfsters, schilderessen - *zonder* haar genie. - Met schuwheid heeft ze, zoowel bij het leven van haar man als daarna, elke feministische poging ontvlucht, haar aan haar laboratorium en haar studies te onttrekken, om haar te bewierooken en tot een

mode-stokpaardje te maken. - Toen de feministische Parijsche dames, bij haar benoeming tot professor, van de gelegenheid wilden profiteeren om, onder het motto háár een hulde te brengen, zichzelf voor de zooveelste maal in de hoogte te steken, heeft ze in een korten, zakelijken brief aan de Parijsche couranten verzocht haar met rust te laten. -

Want, madame Curie - juist daarin steekt haar uitzondering-zijn - is geleerde uit natuurbestemming, uit waarachtigen aanleg tot haar vak. - Bij toeval heeft de natuur haar nebenbei het lichaam van een vrouw gegeven, zoodat ze, op dezelfde wijze, bij toeval, een paar kinderen kreeg. Maar die hebben niets veranderd aan haar ingeboren behoefte tot studie. Met haar man, dien ze als studente leerde kennen, wiens engagement met haar is geweest een samen-studeeren, heeft ze die geestelijke vriendschap, van twee in hetzelfde vak uitmuntende geleerden, vóórtgezet in een samen werken en samen proeven doen, waarvan het eind-resultaat werd de uitvinding van het radium (Nobel-prijs). Na zijn dood zet ze haar geleerden-loopbaan alleen voort, met denzelfden, aan alle reclamejacht vreemden, onverflauwden ijver; geen - vrouw,

geen moeder van twee jonge verweesde kinderen, maar een tweeslachtigheid, een apart wezen, naar wier geheel abnormalen toestand geen regels mogen gemaakt worden voor ‘het’ wezen ‘der’ vrouw. -

- Zoo ook werd haar benoeming en plechtige intrede, waarvan juist de feministen zich zulk een triomf hadden voorgesteld voor *hun* zaak, een jammerlijke teleurstelling voor deze bent, en niets anders. Want madame Curie dacht er niet aan - zooals zij gehoopt en verwacht hadden - van haar eerste optreden te maken een zelfverheerlijking, een reclamepleidooi voor ‘de’ vrouwenzaak. *Zij* verscheen niet voor haar gehoor, - zooals die Parijsche dametjes die, tot advocaat toegelaten, beroemdheden zijn van één dag, - met toga over het mode-kleed, en baret op 'n Parijsch-aanstellerige modepruik, neen haar gebrek aan vrouwelijke ijdelheid, haar geleerd-zijn-zonder geslacht, kenmerkte zich tot in haar uiterlijk; géén aanstellerige man-wijverij, maar ook geen vrouwelijke elegantie; een japon zonder gratie en zonder vertoon getrokken over haar magere lichaam, het haar achteloos opgemaakt, zoo stond ze voor haar verbaasde toehoorders, verbaasd omdat ze gerekend hadden op effectbejag, op woord-gespeel met herinneringen aan den afgestorvene, op phrasen-maken over het feminisme, en die, in plaats daarvan, niets anders zagen dan een geheel met haar wetenschap bezige, droge *geleerde*, die dadelijk begon te doceeren, zonder eenige inleiding, zonder eenige emotie-volle toespeling, alleen vervuld met haar vak, en alleen vragend dáárvoor de aandacht, niet voor zich-zelve. - Zooals een der Fransche bladen, die het meest hebben aangedrongen op haar benoeming, en het meest ijveren vóór het feminisme, haar beschrijft bij die plechtige gelegenheid: ‘Alles in haar is een zichzelve in de schaduw stellen, eenvoud, teruggetrokkenheid. Haar overvloedige haartooi is in een rol tegen haar hoofd gelegd, zoo klein mogelijk gemaakt. Op haar japon, haar lijf, haar sjaal, niets dat de oogen tot zich trekt, niets dat verraadt vrouwelijke elegantie... niets dan een zwarte gedaante, nietig, en als saamgeperst, die den indruk maakt van pijnlijke nederigheid. Maar het voorhoofd! Het mooie, trotsche, eigenzinnige voorhoofd. Weldra ziet men alleen naar dit voorhoofd. Hier staat geen vrouw; hier spreekt *verstand*, een *gedachte.* -’

In dit, het feminisme zoo zeer toegedane blad, getuigt juist deze beschrijving op schitterende wijze vóór mijn beweren, dat we hier te doen hebben met een uitzondering, en dientengevolge met een *nederlaag* van het feminisme veel méér dan met een *overwinning.* Want, stel daartegenover de geheele bent van reclame-makende schrijfsters, schilderessen, vrouwelijke advocaten, doctoren, woordvoersters voor dit en voor dat; bij allen reclame hoofddoel, vak bijzaak. Al te maal in hun vak groote middelmatigheden, geen genieën natuurlijk, maar zelfs niet eenmaal talenten of talentjes, juffers en mevrouwen, die volmaakt goed konden gemist worden als artiste of als doktores of als advocaat, en die als zoodanig ook zoo wat *niets* te doen hebben. Haar eenige beroemdheid bestaat daarin, dat ze schreeuwen en schetteren over het feminisme, en daardoor op zich zelf zoeken de aandacht te vestigen. -

Uitzonderingsgevallen beide, eenerzijds de geleerde, de beroemdheid, ‘het verstand’, mevrouw Curie, die, na den dood van haar man, zijne en hare twee zeer jonge kinderen als een van-zelf sprekend iets overgeeft aan de zorg van vreemden, van gehuurde hulp, of familieleden, om den geleerden-loopbaan van professor te kunnen volgen in de plaats van den afgestorvene; anderzijds de weduwe van die andere beroemdheid, van Emile Zola, vrouw in wie niet het ‘verstand’, maar het hart

de eereplaats inneemt, die, na den dood van haar echtgenoot, zijn nagedachtenis eert, niet door geestelijk zijn voetspoor te volgen als een madame Curie het doet, maar door zijn kinderen, die niet eenmaal de hare zijn, tot zich te nemen, den naam te geven die hun toekomt, te maken den vader waardig. -

- Daartusschen-in ligt de groote meerderheid der Durchschnitts-vrouwen, van al diegenen, die het nimmer zullen brengen tot de edele vergevingsgezindheid, de hooge levensopvatting eener madame Zola, veel minder echter nog tot de beroemdheid eener madame Curie. -

Tot het eerste behoort een hart vol liefde, tot het laatste een hoofd met buitengewone hersenen. -

Zij, die de eerste tot haar ideaal nemen, zullen misschien nimmer gesteld worden voor háár smartelijken proef, zullen in de meeste gevallen het bescheiden maar gelukkige lot deelachtig worden der gewaardeerde, en in haar opgroeiende zonen en dochteren zichzelve en haar toewijding beloond-ziende echtgenoote en moeder. Zij daarentegen, aan wie de laatste het benijdbaar voorbeeld toeschijnt

om na te streven, zullen - juist *omdat* zij gewone vrouwen en geen tweeslachtigheden, abnormaliteiten van de natuur zijn - hoogstwaarschijnlijk jammerlijk mislukken in die gekozen richting, worden tot caricaturen van haar geslacht, zoowel als van haar zoogenaamde 'wetenschap' of 'kunst'.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Tolstoi en de Russische Vrijheidsbeweging.

Le comte Léon Tolstoi a la manie du prêche; c'est une passion comme une autre. Il y en a beaucoup qui sont infiniment moins innocentes... schreef eens de Russische criticus Lvof in le Journal de St. Péterbourg.

Deze woorden zijn zeer zeker ironisch bedoeld; ieder weet trouwens dat in de laatste twintig, dertig jaar de vermanende stem van den ouden graaf wordt vernomen bij alle gewichtige gebeurtenissen in en buiten Europa. Zijn levensbeschouwingen mogen we critiseeren; we mogen opvattingen zijn toegedaan die lijnrecht met de zijne in strijd zijn, toch moeten we bewondering gevoelen voor de kracht van overtuiging die van dezen grijsaard uitgaat.

Eenige maanden geleden gaf Tolstoi uit Konets Vjeka (het einde van een tijdperk). De bekende Russische criticus Arthur Luther schreef een interessant artikel over deze brochure. Tolstoi geeft in dit geschrift als zijn meening te kennen, dat we op een keerpunt staan. Eindelijk zal het ware christendom overwinnen, doch dit zal niet eer kunnen zegevieren, voordat de stroomingen die de natie beroeren een christelijke beweging is geworden.

Theocratie, geen anarchie. Vóór alles wil hij een terugkeer tot de *natuur*. De menschheid bevindt zich, volgens Tolstoi, op den goeden weg. De Russische revolutie is slechts een duidelijk zichtbaar symptoom van de omwenteling der gansche wereld. De uiterlijke teekenen van de kentering ziet hij in: den verbitterden klassestrijd, in de wreedheid der rijken, de wanhoop der armen, in het waanzinnige militairisme, in de toename van het nooit te verwezenlijken, door zijn despotisme verschrikkelijke socialisme, in de onbruikbaarheid en domheid van de zoogenaamde wetenschap, in de perversiteit van de kunst, en véér alles in het verdwenen godsdienstig gevoel.

De oorlog met Japan en de Russische revolutie hebben den stoot tot de omwenteling gegeven. Eigenaardig dat Tolstoi geen enkele reden laat gelden die gewoonlijk wordt aangevoerd om de nederlaag van Rusland te verklaren. In de zwakheid van leger en vloot, en in het wankelende regeeringstelsel ziet hij alleen een teeken van verval voor het geheele Russische rijk, en dit vormt slechts het begin van het verval der gansche pseudochristelijke beschaving.

Om hiervan de oorzaak te vinden, moet men eeuwen en eeuwen teruggaan - tot den tijd waarop het christendom tot godsdienst van den staat werd gemaakt. De staat die zijn wetten boven den godsdienst stelt, schrijft Tolstoi, die soldaten, oorlogen, terechtstellingen noodig heeft, die macht en rijkdom verheft en armoede onderdrukt - die staat laat heerschers en knechten een godsdienst belijden die volkomen vrijheid en gelijkheid predikt voor alle menschen, en liefde tot den vijand. Het spreekt vanzelf dat de geloofsbelijdenis van zulk een staat een caricatuur is van het echte, ware christendom. Doch onder de asch blijft de vonk gloeien. De mensch wordt zich meer en meer bewust dat de christelijke liefde-leer onvereenigbaar is met de staats-idee.

Een van beiden moet de overwinning behalen. En daar het goddelijke altijd sterker is dan het menschelijke, zoo zal het christendom ten slotte zegevieren.

Dat Japan in den jongsten oorlog overwinnaar is gebleven, schrijft Tolstoi daaraan toe, dat Heidenen op het slagveld sterker zijn dan een christelijk volk. In de ziel van elken Europeër legt toch een vaag bewustzijn dat hij den godsdienst der liefde belijdt. Hij kan niet zoo koelbloedig dooden en niet zoo koelbloedig den dood ingaan als de Japanner. Voor de moordwapenen zal hij altijd een zekeren afschuw gevoelen.

We zouden hier de vraag kunnen stellen: waarom hebben diezelfde Christelijke Russische soldaten dan later zoo huisgehouden in Polen en Koerland? Toen hebben zij er duchtig op losgeschoten. En als Tolstoï de veldheeren op het oog heeft, dan zijn de ‘meesterlijke terugtochten’ van Koeropatkien en Stackelberg zeer zeker gerechtvaardigd; maar waarom wordt dan hulde gebracht aan Kodratenko die Port Arthur tot zijn dood met heldenmoed verdedigde, en niet aan de ‘christelijk-gezinde’ Stöszel?

Tolstoï's gedachte is mooi en eigenaardig; hiermede instemmen kunnen we niet. In den oorlog van 1904-1905 hebben de Heidenen

geen overwinning behaald op de Christenen; de nederlaag der Russen is uitsluitend te wijten aan laksheid en verdorvenheid. De schrijver beweert verder dat de overwinning der Japanners aan de Europeesche volken heeft getoond dat hun gansche cultuur waarop dezen zoo prat gingen, waardeloos is gebleken. Gepantserde schepen, bacteriën, ontplofbare stoffen, alles waaraan de Europeërs eeuwen en eeuwen hebben gewerkt, hebben de Japanners, die slechts zeer geringe vermogens bezitten, zich in enkele jaren eigen gemaakt. Heidensche volken zullen zich voortaan niet langer door christelijke volken laten knechten; ze zullen Japans's voorbeeld volgen en de Europeesche oorlogs-tactiek navolgen. Thans moeten de christelijke volken inzien dat ze hun krachten noodeloos hebben verspild; hun leven moeten ze nu volgens de leer der liefde inrichten en afzien van elke geweldpleging.

O des groszen Kindes! roept Luther uit. Zeer zeker zou het een geluk zijn als de zwaarden tot ploegen konden worden omgesmeed. Doch Turken, Chineezen en Japanners zouden zich niet getroffen voelen door zulk een nobele daad, doch zich veeleer werpen op den zoo gemakkelijk verkregen buit.

De geringschattende wijze waarop Tolstoi spreekt over onze ‘uiterlijke beschaving’ die de Japanners zich in enkele jaren hebben eigen gemaakt, is weder een van die oppervlakkige bemerkingen, die we meermalen bij den grooten denker aantreffen. De Japanners zijn integendeel een hoogst begaafd volk, en daarom kon de Europeesche beschaving zoo snel wortel schieten. Toen Japan zich de Westersche beschaving begon eigen te maken, stond het volk op een vrij wat hooger trap van ontwikkeling dan de Russen onder Peter den Grooten. En dit is de reden dat de Japanners in vijftig jaar meer tot stand hebben kunnen brengen dan de Russen in een viermaal langer tijdperk.

En al zou de Europeesche cultuur in enkele jaren zijn aan te leeren, dit is daarom toch nog geen bewijs van haar geringe waarde. Iedere schooljongen kan in een paar minuten de stelling van Pythagoras bewijzen, waarop deze zoo trotsch was bij de ontdekking dat hij den goden een hecatombe offerde. Pythagoras was daarom toch geen minderwaardige geest.

Tolstoi spreekt verder over de Russische omwenteling. De overwinning van het gele ras heeft den Christen getoond dat hij zich op een dwaalspoor bevindt. De Rus is zich bovendien bewust geworden welk gevaar er voor hem in schuilt als hij zijn regeering gehoorzaamt. De revolutie bestrijdt het waanzinnige militairisme. Tolstoi vindt dit goed en noodzakelijk; de wijze waarop ze dit doet, keurt hij af. Door geweld kan de ware vrijheid niet worden verkregen. De sociaal-democraten, de kadetten, de revolutionnairen, de intellectueelen, beseffen niet waaraan het Russische volk behoefte heeft. De ware vrijheid is nog iets anders dan belasting-regeling, scheiding van kerk en staat, algemeen kiesrecht en zoowat meer. De huidige beweging heeft tot grondslag een godsdienstig gevoel. Zelfs in voor-christelijke tijden werd begrepen en verkondigd dat de mensch niet voor zich alleen, doch tevens voor het welzijn van anderen moest leven en werken. Maar ook was men de leer der straf en vergelding toegedaan. Toen kwam de prediking van het christendom. Het oog om oog werd vervangen door hebt lief die u haten.

De tot Christenen bekeerde Heidenen waren echter niet in staat om deze leer in toepassing te brengen. Vandaar dat hun christendom geenerlei waarde had. En toen ontstonden de moderne staten met regeeringen, gesteund door de geestelijkheid, en het volk werd ingeprent dat moorden en geweldplegingen gerechtvaardigd waren,

indien het weerwraak gold. En de christenen wilden niet langer lijdelijk dulden en slechts God gehoorzamen; voortaan gehoorzaamden zij aan de regeering die hen tot slaven maakte. En ze schaamden zich niet hun slavernij, doch waren trotsch op de macht hunner regeering, zooals de slaaf trotsch is op den rijkdom van zijn meester.

Tolstoi spreekt niet uitsluitend van autocratische landen. Volgens hem is een constitutioneele staat nog erger, aangezien de burgers daar in den waan verkeeren dat ze in vrijheid leven, terwijl ze slechts knechten zijn van het gekozen regeeringstelsel. Het duidelijkst komt dit uit bij het socialisme, dat onder de leus van volkomen vrijheid slechts slavernij predikt.

De massa van het Russische volk heeft zich tot nu toe nooit tegen het geweld verzet; het heeft nog nooit deel uitgemaakt van de heerschappij. Het heeft die veeleer als een kwaad beschouwd, waarvan het zich op verren afstand hield. De oorzaak hiervan

moet gezocht in het feit dat het Russische volk een landbouw-staat is. De hoeren verlangen niets dan vreedzaam hun akker te bebouwen. De staat heeft hun dit echter altijd belet, en daardoor is het volk tot het besef gekomen dat de staat niet deugt en dat het den staat niet noodig heeft. Het volk verlangt slechts grond in eigendom, en dien zal het bemachtigen. De grond behoort dengeen die hem bewerkt. Hij die niet werkt is een parasiet. En als we ons bewust zijn geworden dat we parasieten zijn, dan zullen we berouwvol tot Moeder Natuur terugkeeren, en dan zijn alle vragen opgelost. Dan zullen staten en regeeringen opgehouden hebben te bestaan. En dit is het doel dat de christelijke wereld beoogt, en Rusland toont haar den weg, omdat de Rus de natuurlijke, christelijke behoefte het levendigst gevoelt.

'De staat is uit den booze,' verklaart Tolstoi. Van een omwenteling met geweld wil hij echter niet weten. Het volk moet alleen de gehoorzaamheid aan de regeering opzeggen; geen enkel staatsbevel opvolgen, en het lijden dat hun daarvoor wordt opgelegd geduldig verdragen. De wapenen der geweldplegers zullen dan eindelijk verstompen. Tolstoi schijnt dit werkelijk te gelooven. Volgens hem is het een dwaalbegrip dat een volk niet zonder vaste staatsvormen zou kunnen bestaan. Dit beweren slechts de bezittende klassen. De slechte menschen zouden niet over de goeden zegevieren, want hoeveel menschen hebben niet geheerscht die slechter waren dan hun onderdanen, als Ivan de Verschrikkelijke, Hendrik VIII, Marat, Napoleon, Metternich, enz.

Tolstoi's bewering dat de moderne staten slechts toevalligerwijs zijn gevormd, doordat ze met ruw geweld werden saâmgehouden, is bezijden de waarheid. Voor Armeniërs, Polen, Finnen en Joden is het zeer zeker geen geluk tot Rusland te behooren, doch dezen zijn er toch niet trotsch op dat ze deel uitmaken van het Tsare-rijk. Integendeel. Tolstoi ziet echter het nationaliteitsgevoel over het hoofd, en vergeet dat de volken voor het meerendeel zijn gevormd uit aaneengesloten stammen.

In Tolstoi's denkbeeldigen heilstaat zijn de 'mirs' opgeheven, de communistische boerengemeenten die altijd hebben bestaan, wie ook te Petersburg of Moskau regeerde. Als de mirs zijn verdwenen kunnen de boeren eerst onbezorgd en zonder belastingen leven. Ze zullen niet slechts ophouden met den landbouw, waarvoor de mensch is geschapen.

Over onze cultuur-beschaving maakt Tolstoi zich niet druk. Vorsten, ministers, beambten, officieren, kooplieden, doktoren, ingenieurs, enz., vormen slechts een tiende gedeelte van den staat. De honderd millioen boeren kunnen het echter best zonder die beschaving stellen. Zij hebben slechts land, water, zon, regen, bosschen noodig en enkele eenvoudige werktuigen.

Tolstoi heeft blijkbaar niet stil gestaan bij het feit dat de Duitsche of Chineesche boer wiens land dikwijls veel slechter en onvruchtbaarder is, toch nooit die diepe ellende lijdt van den Russischen boer, die zich in enkele streken met boomschors moet voeden. Wat in Rusland als een prachtige oogst wordt beschouwd, wordt in Duitschland een mislukte oogst genoemd. De oorzaak hiervan moet gezocht in gebrek aan ontwikkeling. Alleen landbouw-cultuur maakt het mogelijk om den grond intensief te bebouwen en dien driemaal meer voort te doen brengen, zonder den bodem uit te mergelen, als waartoe de grove, ruwe werktuigen in staat zijn.

Krachtig en heftig valt Tolstoi de moderne steden aan: 'We aanschouwen de Egyptische pyramiden', roept hij uit, 'en verbazen ons over de wreedheid en

dwaasheid van hen die bevalen deze te bouwen, en van hen die deze bevelen ten uitvoer brachten. Doch hoeveel wreeder en dwazer zijn de 20 en 36 verdieping-hooge huizen die de menschen in onze steden bouwen en waarop zij trotsch zijn. En ginds liggen weiden, bosschen, vijvers, daar worden vogels, dieren, zonneschijn en frissche lucht gevonden, en hier trachten de menschen elkander zooveel mogelijk het zonlicht te benemen door 36 verdieping-hooge huizen te bouwen op plaatsen waar boomen noch bloemen zijn te vinden, waar lucht en water onrein zijn, waar de voeding vervalscht is en bedorven, waar het leven moeilijk is en ongezond.

Tolstoi is niet de eenige die zich met tegenzin afkeert van de 36 verdieping-hooge huizen. John Ruskin en William Morris deden evenzoo, en Guy de Maupassant verklaart dat hij zenuwachtig werd toen hij voor het eerst den Eifel-toren aanschouwde. Tolstoi beweert dat we in een modderpoel zijn geraakt; om hieruit te komen moeten we allen onnoodigen ballast weg werpen. Doch is het leven dat Tolstoi ons voor oogen spiegelt werkelijk te begeeren.

> Leb mit dem Vieh als Vieh und halt es nicht für Rauh
> Den Acker, den du pflügtest, selbst zu düngen.

Das ist das beste Mittel, glaub,
Um dreiszig Jahr dich zu verjüngen -

zei Mephisto tot Faust die het ‘beste’ middel om te verjongen van de hand wees. Vooröndersteld dat Tolstoi's heilstaat mogelijk was, zouden de boeren dan geen pogingen in het werk moeten stellen om hun eenvoudige instrumenten te verbeteren? En zou dit niet verdeeling van arbeid ten gevolge moeten hebben? Tolstoi zelf geniet toch ook van de vruchten der beschaving. Hij schrijft en ontvangt brieven; hij doet zijn reizen per spoor; hij laat zich door artsen behandelen; nog enkele jaren geleden maakte hij lange tochten per fiets; zoo zou men hem kunnen vragen: kan men treinen en rijwielen maken en toch landbouwer blijven? Een echte boer wel te verstaan, die zijn land bebouwt en bemest; geen graaf, die enkele uren daags achter den ploeg loopt.

Tolstoi doet het voorkomen alsof alle wettelijke bepalingen slechts door de machthebbenden zijn ingesteld om van hun macht te doen blijken, en of met het belang der burgerij geen rekening hoegenaamd is gehouden. Tolstoi wenscht een communistischen staat met een mierskoj Sjod, waarvan de meerderheid der dorpsbewoners een beslissende stem heeft. Maar dit is dan toch ook een soort regeering. Hij erkent dat elk samenleven moet geregeld. Ook spreekt hij van de hoogste wet der ‘wederzijdsche hulpvaardigheid’. En hierdoor wordt de persoonlijke vrijheid doch weder beperkt, tenzij men met ideale menschen te doen heeft, en de communistische staat zal toch niet uitsluitend uit dezen bestaan. Wat Tolstoi aanvoert tegen den modernen staat is in hoofdzaak waar, en daarom is deze brochure zoo belangrijk.

Tot slot een citaat van den grooten denker, dat den dichter kenschetst:

‘Staatsmacht kan men met een zwarten draad vergelijken, waarop glazen paarlen zijn geregen. De paarlen zijn de menschen. De draad is de staat. Zoolang de paarlen zich op den draad bevinden, kunnen ze zich niet vrij bewegen. Men kan ze alle naar één kant schuiven, dan zal daar niets meer van den draad te zien zijn; het andere gedeelte van den draad ligt dan achter geheel bloot. (Despotisme.) Men kan op enkele plaatsen de paarlen samenschuiven, zoodat hiertoe gedeelten van den zwarten draad te zien komen (constitutioneele monarchie.) Ook kan men soms tusschen elke twee paarlen een stuk van den zwarten draad vrij laten (republiek). Doch zoolang de paarlen niet van den draad zijn afgenomen, zoolang de draad niet is verscheurd, is het onmogelijk om dien te verbergen.’

Hieraan zouden we echter kunnen toevoegen dat de paarlen door en tegen elkaar zouden rollen, indien de draad werd gebroken. De draad moeten we behouden; laten we zorgen dat die niet zwart is, doch licht gekleurd, en dat hij niet te kort is, zoodat de paarlen zich niet tegen elkaar behoeven aan te drukken.

ANNIE DE GRAAFF.

‘Te laat aangekomen voor het Kerstmis-nommer.’

De halve en de heele Bisschop door Ingeborg Maria Sick.

‘**N**u ben ik er,’ zeide tante, die had zitten denken over het plaatsen van haar gasten. ‘De halve bisschop wordt jou heer, want hij moet natuurlijk de vrouw van den gouverneur aan zijn *goeden* kant hebben. Maar hij kan jou best mee op 't sleeptouw nemen - en jij houdt immers zooveel van beroemdheden?’

‘Is hij dan een beroemdheid?’ vroeg ik haastig.

‘Dat zou ik meenen. Verbeeld je zóo jong en dan al bisschop! En dan die prachtige “Zedeleer” die hij geschreven heeft!’

Zeker - ik wilde erg graag met beroemdheden in aanraking komen. Want als er in de verste verte geen denken aan is, dat je ooit zelf beroemd wordt - smaakt 't toch altijd wat naar den tak waar de vogel op gezeten heeft als je zelf van de een of andere beroemdheid zeggen kunt: ‘Hij kent me. - Hij weet wel wie ik ben.’

En ik nam me heel vast voor niet te doen als mijn zuster toen die aan een diner naast een professor in de filosofie had gezeten.

‘Waar hebben jullie over gepraat?’ had ik haar bijna buiten adem gevraagd, toen zij thuis kwam - en verwachtte minstens dat het plafond zou inzakken en de muren buigen onder 't gewicht van al de wijsheid die zij opgedaan had.

‘Och,’ antwoordde zij ‘waar we over praatten? Ja - waar hadden we 't ook weer over - o, voornamelijk over Tipperup, geloof ik.’

‘Over Tipperup?’

‘Ja, daar gaat hij 'zomers veel heen. Hij

houdt zooveel van den ouden molen van Tipperup. En-ne - ja, we hadden 't er ook over hoe gezond 't was om havermout te eten.'

Ik zou wel zorgen wat meer voordeel te trekken uit mijn beroemdheid.

Eén ding was zeker ik moest beginnen met zijn boek te krijgen. Dat zou ik wel in de bibliotheek kunnen krijgen. Maar ik moest een kaart hebben - die en die zou me wel willen helpen.

Ik er op los en terwijl de vriend aan wien ik gevraagd had mij zijn naam te leenen een bewijsje schreef, zeide ik:

'Ik wou namelijk graag de Ethiek van bisschop H. lezen.'

Ik zeide met opzet 'Ethiek' en niet 'Zedeleer', want ik had een geheime hoop dat mijn oude vriend 't woord Ethiek niet begrijpen zou - en 't maakt altijd veel meer indruk als je een woord gebruikt dat een ander niet snapt.

'Dat is mij om 't even,' was al wat hij antwoordde. En ik haastte me naar de bibliotheek.

'Het bestaat uit twee deelen,' zeide de bediende.

'De juffrouw verlangt zeker alleen 't eerste?'

'Neen, ik moet ze alle twee hebben,' zeide ik beslist. Want aan één deel had ik natuurlijk niets - zelfs al was de bisschop ook maar 'half' mijn tafelheer. Dat waren me deelen! Ieder deel op zich zelf was grooter en dikker dan een adresboek. Ik kon ze onmogelijk anders dragen dan onder iederen arm één. Het stond natuurlijk bespottelijk. Op de bibliotheek grinnikten ze al een beetje onuitstaanbaar - ik hoorde het best - maar op straat was 't nog veel erger.

Als een dief sloop ik door de kleinste steegjes langs de huizen - en natuurlijk ontmoette ik allerlei kennissen en vrienden.

Ik had nauwelijks twee dagen tijd om 't boek te lezen - dat was één dag voor ieder deel. Dat was niet te veel - vooral als je nu juist niet bepaald knap bent. Het was wat ik zou willen noemen een innerlijk en een uiterlijk deel - ik weet wel dat dit de goede benamingen niet zijn, maar ik kan 't niet beter uitdrukken en weet alleen dat ze alle twee even onzinnig waren. Dat zag ik al met één oogopslag, zonder dat ik er nog één syllabe in gelezen had. Want 't is nu eenmaal onzinnig om met zoo'n omhaal van woorden te beschrijven hoe de menschen wezen en wat ze doen moeten. Er is toch geen ziel die dat allemaal onthouden kan. Wat heb je er dus aan? Wat geeft 't?

Het eerste deel was 't 'innerlijke' deel - ik was 't er dadelijk met mezelf over eens, dat ik dat maar over zou slaan. Want toen ik de inhoudsopgave maar even door keek kreeg ik al hoofdpijn - wat zou 't dus worden als ik het heele boek las! En zoodoende won ik dus een heelen dag voor 't 'uiterlijke' deel, dat volgens de inhoudsopgave wat meer afwisseling beloofde.

Enfin - ik zal dan maar eerlijk opbiechten, dat ik begon midden in het hoofdstuk 'Over het Huwelijk' - dat klonk 't aanlokkendst.

Maar veel wijsheid zou ik er niet uit opdoen. Het was ontzettend ingewikkeld! En als iedereen deed zooals er in dat boek stond, geloof ik dat niemand ooit zich aan een huwelijksaanzoek wagen zou. Het was precies of je den menschen een recept voorzette hoe ze verliefd moesten worden.

En alles was nu juist ook niet bepaald netjes - af en toe bepaald shocking, maar in ieder geval geleerde 'shockingheid' - dus dat kon er altijd nog mee door.

Eerst was ik van plan 't uiterlijk 'adresboek' 's nachts onder mijn kussen te leggen - want ik herinnerde me uit mijn schooltijd dat je 't dan den volgenden dag beter

begreep. Maar 't was te groot en te hard - 't zou veel erger zijn dan de prinses op de erwt uit 't sprookje. Ik vergenoegde er me dus maar mee 't op mijn slaapkamer te leggen, terwijl ik me voor 't diner kleedde.

Mijn roze japon deed ik maar niet aan - die scheen me te lichtzinnig. Ik trok een donker blauwe zijden aan, een stemmig kleurtje, dat getuigde van innerlijke en uiterlijke zedelijkheid. Maar een roze roos stak ik op mijn borst - te veel moraal was niet om uit te houden!

Er waren vier en twintig menschen, iedereen was er al.

Ik kwam te laat - dat kwam door dat dikke boek! Tante wierp me booze blikken toe.

Ik keek dadelijk met een schuin oogje naar den bisschop. Ik was te weten gekomen dat hij negen en dertig jaar was - vreeselijk oud dus, juist een-en-twintig jaar ouder dan ik - maar voor een bisschop schijnt 't heel erg jong te zijn. Alles is maar relatief in deze wereld!

Ik zag natuurlijk dadelijk wie hij was; hij had geen baard en geen kaal hoofd, wat iedereen tegenwoordig gewoonlijk heeft. Hij

droeg een lorgnet en had een langen, fijnen neus - dat was alles wat ik in de haast opmerkte.

Toen hij kwam aangeruischt met de vrouw van den gouverneur in fluweel en satijn en tante hem haastig aan mij voorstelde, bood hij me genadig zijn linker arm alsof hij 't eigenlijk ver beneden zijn waardigheid vond mij ook naar binnen te brengen.

'Wacht maar,' dacht ik.

Eerst praatte hij een heelen tijd met de dame aan zijn rechter hand. Eindelijk keerde hij zich voornaam naar mij toe alsof hij van plan was mij te vragen naar hoeveel bals ik van 't jaar al geweest was.

Maar ik voorkwam hem en zeide:

'Ik heb 't genoegen gehad uw ethiek te lezen.'

Hij schrok op en keek me plotseling eens goed aan.

'Och, kom - dat zou ik heusch niet gedacht hebben van zoo'n jong en...'

Hij stotterde een beetje en kwam niet verder. Ik wou dat ik maar wist wat hij bedoelde!

'En-ne - U vond mijn ethiek natuurlijk vreeselijk vervelend?'

'Heel interessant - meer dan interessant,' antwoordde ik. Ik vond dit nogal een gelukkige draai.

Ziezoo, nu was ik nummer een. Want de deftige Mevrouw aan zijn anderen kant had zijn 'adresboek' niet gelezen en zag geel en groen van jalouzie, terwijl hij nu al zijn aandacht aan mij schonk.

Je moet de mannen altijd op hun eigen terrein brengen, zij zijn zoo vervuld van zich zelf, dat ze over niets anders liever praten!

Verscheidene anderen begonnen naar ons te luisteren - ik was plotseling een heel interessant personage geworden.

Maar - een onvermengd genot was 't volstrekt niet. Hij verdiepte zich dadelijk in zijn boek en ik had nogal moeite om een geschikt antwoord te vinden.

'Ik zelf geloof dat 't hoofdstuk over het geweten het best gelukt is. Ik weet niet of u zich dat herinnert?'

'Zeker - ik wilde juist zeggen - -' Ondertusschen knaagde mijn geweten wel een beetje, maar we hadden 't over 't beschreven, 't gedrukte geweten en dat is natuurlijk heel iets anders dan 't echte geweten.

Zoolang ik er me af kon maken met alleen maar toe te geven wat hij zelf vond ging 't nog.

Maar toen hij mij om mijn opinie begon te vragen werd 't erger. Ik at brood - bij massa's - en dronk wijn tot die in ''t verkeerde keelgat' kwam - alleen om niet behoeven te antwoorden. Maar 't onheil kwam al meer en meer op mij af.

En al die andere menschen, die naar me zaten te luisteren! Had ik hem nu maar op den molen van Tipperup - of waren we 't maar eens over het voordeel van havermout eten.

Ik was op 't punt van in elkaar te zakken - toen hij plotseling - 't is bijna niet te gelooven - zeide:

'Ik merk, dat u zoo uitstekend op de hoogte is van mijn boek, dat ik u nu heusch ga vragen eens over iets anders te praten. Het is meer dan een jaar geleden dat ik 't schreef - ik ben op alle punten niet meer zoo heel zeker en ik zou niet graag willen dat ik hier bekennen moest 't een of ander me niet goed meer te herinneren.'

Victorie! Mijn eer was gered! Het was me heusch gelukt hem zoowel als de andere te imponeeren.

Maar - terwijl ik hem een beetje verbaasd, dat kan ik niet ontkennen, aankeek zag ik zijn oogen eigenlijk eerst eens goed. Wat een paar mooie, hartelijke, lieve oogen waren dat.

Maar dat was niet wat me trof. Neen - dat was een klein, fijn, schelmsch glimpje in zijn ooghoeken dat me door zijn lorgnet glazen tegen flitste. -

Neen, hoor - dat zou niet gebeuren! Hij zou zich niet behoeven te verbeelden dat hij me doorzien had en hij behoefde me volstrekt niet verder goedig te sparen - daar bedankte ik voor. En dan zeker inwendig blij zijn dat hij me zoo in de klem gebracht had? Nooit hoor!

Plotseling schaamde ik me vreeselijk over de comedie die ik gespeeld had, ik werd vuurrood en zeide, terwijl ik hem recht in de oogen keek:

'Neen - u vergist u. Ik ben volstrekt niet op de hoogte van uw boek. Ik heb 't alleen maar een beetje doorgekeken - omdat ik u ontmoeten zou... En 't interesseert me verder ook geen zier - want met de tien geboden die iedereen onthouden kan en ons *eigen* geweten, vind ik 't absoluut overbodig om zoo'n dikke zedeleer te schrijven, die toch nooit iemand ter wereld onthouden kan.'

Nu was de bom gebarsten! Ik hoorde heel

goed tante's kuchje, dat veel had van een wanhopend steunen en ik voelde heel goed de verbaasde blikken van alle anderen op me gericht. Maar ik gaf er geen zier om - want de grijze oogen keken me vriendelijk aan en ik voelde me volkomen op mijn gemak.

'Tot zekere hoogte heeft u misschien wel gelijk,' zeide hij glimlachend. 'Maar 't boek is per slot niet meer dan een meer uitgebreide verklaring van de tien geboden en ons eigen geweten - want er zijn veel toestanden in 't leven die alleen door de tien geboden en ons geweten kunnen worden toegelicht.'

'Bijvoorbeeld het huwelijk niet waar?' zeide ik.

'Dat hoofdstuk heb ik gelezen. Maar niemand zou volgens die leer kunnen trouwen. Ik zou 't *heel* anders geschreven hebben - dat is zeker.'

'Zoo? Hoe dan bijvoorbeeld?'

'Wel zoo bijvoorbeeld: Over het Huwelijk. Als de man en vrouw die samen trouwen willen elkaar liefhebben, dan is alles in orde en zijn er volstrekt geen verdere regels noodig. Maar als ze *niet* van elkaar houden, dan is er niets aan te doen. En dan behoeft men zich heusch de moeite niet te geven met regels aan te komen.'

Hij begon te lachen.

Het is heusch jammer, dat ik u niet ontmoet heb voor ik dat hoofdstuk af had.'

'U moet 't heusch excuseeren,' zeide tante bleek en heelemaal ontdaan 'dat ik u opgescheept heb met dat pretentieuse kind dat mee praat over alles waar zij niet 't minste verstand van heeft.'

Tegen hem was 't natuurlijk allerbeminnelijkst maar 't was zoo vernederend voor mij dat 't me toch ergerde en ik fluisterde terwijl ik hem recht in zijn goedige oogen keek:

'Strak krijg ik een standje! Was 't zoo vreeselijk erg wat ik zei?'

Op 't zelfde oogenblik tikte de bisschop aan zijn glas en zeide, dat hij een toast wilde uitbrengen op de vrouw, maar niet goed wist hoe hij beginnen zou. Nu was hij zijn lieve dame aan zijn linkerhand bizonder dankbaar, want die had hem den weg gewezen.

Zij had door het grootste deel van zijn zedeleer in weinige, maar zeer doeltreffende woorden te omschrijven, opnieuw de eigenaardigheid der vrouw bekrachtigd die haar tot de onmisbare hulp van den man maakt. De hulp, die Pascal - meen ik dat 't was - noemt 'l'esprit de finesse' en die gelijk staat of overeenkomt met intuïtie. - - In één woord, hij meende, dat waar de man zich heel veel moeite geven moet om tot een of ander resultaat te komen, de vrouw er recht op af gaat kort en bondig - en daarom wilde hij drinken op de vrouw.

Niettegenstaande die mooie speech, kreeg ik mijn standje toch. Maar ik gaf er eigenlijk niets om.

En toen ik 's avonds thuis kwam, begon ik dadelijk aan zijn boek.

En 't beviel me zóo goed dat ik 't eerste zoowel als 't tweede deel door zwoegde.

Natuurlijk niet op dien eenen avond - maar langzamerhand.

En al de moeilijke woorden nam ik heusch gemakkelijk in me op. Ik behoefde maar te bedenken dat ze ontstaan waren achter die vriendelijke, grijze oogen en dadelijk begreep ik ze of gaf ik me de moeite om ze te leeren begrijpen.

Tante liet moeder weten, dat zij me nooit meer met den bisschop vragen zou - of met welke beroemdheid ook. Iedereen had zich over me geërgerd - de vrouw van

den gouverneur in de eerste plaats - en ik was om zoo te zeggen voor mijn heele leven geblameerd!

Maar hoe 't kwam weet ik niet, doch we ontmoetten elkaar de volgende jaren op verschillende plaatsen verscheidene malen - ik bedoel de bisschop en ik. Het was of 't zoo wezen *moest* - want ik kan me niet voorstellen dat hij 't er om deed.

Maar 't is waar ook, ik heb niet gezegd dat hij ongetrouwd was.

Eens toen we elkaar ontmoetten - in een bosch niet ver van de zee waar we 'zomers gewoonlijk buiten waren en waar hij die vacantie ook was - zeide ik hem, dat ik zooveel van zijn dikke boek was gaan houden.

Toen antwoordde hij, dat hij er zelf steeds ontevredener over werd. Ik had zijn oogen geopend voor de zwakheden - vooral over die van het hoofdstuk over het huwelijk.

Toen vroeg hij, of ik geloofde dat ik hem helpen kon om een nieuw te maken?

Maar dat moest niet *geschreven* worden, zeide hij. Dat moest *geleefd* worden. Want dat was een veel beter manier om anderen in te lichten over de ware verhouding tusschen de man en de vrouw. En die was ook veel, veel gelukkiger voor zijn eenzame ik....

Ik zeide ja, dadelijk, direct.

En toen eindigde 't er heusch mee dat ik den heelen bisschop kreeg!

Maar 't begin was toch toen ik hem maar half had en zijn boek niet gelezen had!

D.L.-V.D.W.

De vertaalster behoudt zich 't recht voor dit later elders te publiceeren.

Berliniana.

Max Reinhardt, de bekende Directeur van het 'Deutsches theater,' heeft weer van zich doen spreken: natuurlijk slechts in goeden zin, in den besten zin zelfs. En dat wel door de uitvoering van zijn allernieuwste theater idee, die vlak bij het Deutsches theater, uit een oud-Berlijnsch, overbekend danslokaal ontstond... Max Reinhardt houdt van paradoxen, dat heeft hij weer opnieuw duidelijk bewezen, en zijn laatste paradox was lang niet onvermakelijk: het beruchte, alle oud-Berlijners wèlbekende Embergsche danslokaal te herscheppen in den meest intiemen kunsttempel, die Berlijn ooit zou bezitten... Reinhardt is sterk in de mode, als Directeur zoowel als régisseur. Wagen en riskeeren kan hij méér dan iemand anders, zelfs in dit geval, waar hij in zijn kleinen kunsttempel, tegen ongehoorde prijzen stukken laat spelen die reeds in andere schouwburgen over de planken waren gegaan, en zelf in uitmuntende bezetting. Van al het nieuwe was *dit* toch nog het allernieuwste: twintig mark voor een parquetplaats te vorderen voor de éérste voorstelling, terwijl voor de tweede en derde herhalingen vijftien en tien mark moesten betaald worden. Dáár schrikte het publiek, toch hevig van, want dergelijke prijzen te verlangen zelfs voor uitmuntend geslaagde voorstellingen - dàt was nog niet 'dagewesen.' Maar Max Reinhardt wachtte kalm de dingen af, en liet zich na enkele dagen de inteekeningslijsten voorleggen. (De voorstellingen worden, op enkele uitzonderingen na, uitsluitend voor geabonneerden gegeven.) En ziet - de lijst was voor de premièrevoorstelling, en de eerste vier herhalingen reeds rijkelijk volteekend! Hij had gezegevierd. Zelfs zijn verzoek om in rok en avondtoilet te verschijnen keurde men goed...

Die hooge prijzen waren echter noodzakelijk; daar het kleine theater niet alleen slechts 295 fauteuils bevat, maar daar Reinhardt óók rekende, hij, de menschenkenner, op de sensatiebehoefte van het upper ten thousand publiek - staan enkele premières, die hier ter dezer plaatste gegeven zullen worden, toch volkomen buiten de macht der censuur! En dat beteekent zooveel als een verbazende aantrekkingskracht.

't Is wonderbaarlijk te noemen wat nu de architect Müller, een leerling van Messel, die het Warenhaus Wertheim bouwde, uit het ouderwetsche danslokaal heeft weten te maken.

't Openbaart zich als een klein wonder. De gevel, die zich aan het Deútsches theater aansluit, is zeer eenvoudig in Empire-stijl gehouden, zonder versieringen; niets dan hooge ramen met kleine ijzeren galeries. Evenzoo eenvoudig en vol distinctie is de vestibule. De wanden zijn bekleed met een satijnig glanzend soort hout dat zeer op palisander gelijkt; dikke roode tapijten bedekken den vloer, aan de plafonds stralen uit kristallen lustres, met bouquetten van geïmitteerde kaarsen, electrisch licht. De corridor en de theaterzaal zijn in dezelfden geest gehouden, overal heerscht rijke harmonie in dezelfde eenvoudigheid. De eenige versiering die men in de corridor aantreft, zijn lange lichtrood damastzijden banken, die langs de satijnighouten wanden

zijn aangebracht, terwijl in het midden een levensgroote buste van Hendrik Ibsen, van Kruse, prijkt, een zeer karakteristiek werk vol leven en bezieling. Uit de groote, open oogen schijnt de doordringende blik van den eminenten menschenkenner en dichter tot in de ziel der menschheid te willen boren. In de theaterzaal zelf, die een feestzaal gelijkt uit den ouden tijd, zijn eenigszins boogvormig de zitplaatsen gearrangeerd, gemakkelijke, heerlijke rood-leeren fauteuils. Het plafond grijs-wit, met een kristallen kroon in 't midden, behalve de vele lustres aan de wanden. Verdere versieringen van schilderingen, uitsnijwerk of beelden ziet men nergens. In een Berlijnsche schouwburg bijna een unicum!

Daardoor gevoelt men zich niet in een theater verplaatst maar veeleer in de voorname salons van een zeer rijk kunst-maeceen, in een interieur vol ongemerkte weelde en warme behagelijkheid. Wij gevoelen ons hier niet als betalende toeschouwers, maar als geinviteerde gasten, waartoe onwillekeurig bijdraagt den aanblik der logedienaars in 't zwart, met kuitbroek en zilveren gespen op de schoenen. Dezelfde indruk van behagelijkheid vindt men in de kleine, ronde Roccoco-foyer, waar het electrische licht uit

honderden van kaarsen straalt, en zacht harmonieert met de zware geele damasten gordijnen en de mooi ingelegde parquetvloer.

Dan luidt in doffen klank de gong. Geluidloos sluiten zich de deuren achter ons. Langzaam wordt het duister, langzaam. Eindelijk zitten we in volkomen donkerheid en diepe stilte. Gegeven werd 'Gespenster' van Ibsen. 't Is al weken geleden dat ik deze voorstelling bijwoonde maar nòg is het me, als zag ik het drama gisteren gebeuren - gisteren? Neen, zooeven, daarjuist! Zóó aangrijpend en zóó diep boort dat stuk in de menschelijke ziel... En dat vreemde gevoel komt weer terug, wanneer men aan de vertooning denkt, dat vreemde gevoel, alsof men uren lang aan een wanhopig sterfbed heeft gezeten, en zich dan den daarop volgenden dag verbaast dat het leven niet veranderd is!

Dat het leven onverbiddelijk dóórgaat alsof er niets gebeurd is, alsof er niet télkens en télkens honderden met mokerslagen worden néérgeveld, naast ons, vóór ons, achter ons...

En dàt was een comedievertooning. Eene van die vele vertooningen die avond aan avond plaats vinden in een groote stad. Dat brok wreede leven, dat Ibsen ons met koude gestrengheid voor oogen brengt, die aanklacht, vol ingehouden, machtelooze toorn, dat noodlots-drama, dat herinnert aan de Oud-testamentarische kracht van het woord: de zonden der ouders zullen bezocht worden aan de kinderen en kindskinderen....

Men vraagt zich onwillekeurig af: is het werkelijk een vreugde, een genot, een voorstelling bijtewonen, waarin men zich als 't ware op een folterbank geplaatst voelt?

De kunst werd hier ten hoogste gehuldigd... dat is het eenige antwoord dat men bereid is te geven. De uitvoering was méésterlijk. Agnes Sorma als Frau Alving. Zij gaf de tragedie van de moederliefde, zij zelf was de gebroken, geslagen vrouw. Men zat als versteend. Om de Helene Alving zóó te kunnen spelen zooals Sorma dat deed, moet zij wèl door het leven geleden hebben, moet zij wèl moederliefde en moederleed gepeild hebben tot in de verborgenste schuilhoeken. Zij was in alles zoo onnavolgbaar wáár, dat het stuk door háár als een hoogere wijding kreeg, maar tevens door háár als tot een dubbele marteling werd. Evenzoo de Oswald van Moissi, Reinhardt's tot dusverre ònbegrepen lieveling. Hij schonk ons een tweede openbaring. Met onzegbaar fijne discrete lijnen gaf hij een in 't hart grijpend beeld van den geteekenden, van den erfelijkbelasten door de zonden van zijn vader. Steeds verscherpten zich de lijnen, steeds nader kwam het noodlot - en steeds hooger stegen die beide menschen in het weergeven van hun wanhoop, steeds folterender voelde men die pijn in zijn eigen ziel. - - -

Ook de overige rollen werden voortreffelijk uitgebeeld.

Het tempo van het stuk was zeer langzaam. Opvallend was het, hoe Reinhardt véél geleerd heeft van het onnavolgbare samenspel der Russen. Ook daar ondervond men die eigenaardige narcose van de minutenlange pauzen, wanneer de menschen, op een stille middaguur op het land, om een tafel zaten thee te drinken, of, wanneer iemand geroepen werd en hierop gewacht werd. Maar die minuten-lange pauzen waren géén doode punten, integendeel, vol expressief leven, en vol hoogste kunst.

Bij het einde heerschte doodelijke stilte. Geen handgeklap verbrak den ban van diep mééleven en méévoelen. Ontroerd en stil ging men uiteen. Men was niet in een theater geweest... Men had het Leven vóór zich gezien.

Ik schreef in mijn laatste praatje dat Anton Averkamp's a-capella-koor, met zijn dappere schare van uitnemende zangers en zangeressen, alhier in de Mozartzaal drie concerten zoude geven, en sprak daarbij de verwachting uit dat deze a-capella-koorconcerten hetzelfde succes zouden mogen ondervinden als te Amsterdam, en overal elders in Holland. Welnu deze verwachting werd *niet* teleurgesteld, integendeel, het succes der Amsterdammers overtrof vèrre alles, wat men voor hen verwacht en gehoopt had.

De verschillende couranten en muziekbladen uitten zich buitengewoon gunstig en vleiend over het tengehoor-gebrachtte, en met elk concert steeg het succes hooger en werd onze Hollandsche roem, van muziekbegaafd volk gehandhaafd! Zoo werden die concerten tot onvergetelijke avonden van kunstgenot zoowel voor het koor als voor de toehoorders, en een ieder die één of meerdere dier concerten heeft mogen bijwonen, heeft hen géén ‘lebewohl,’ maar een krachtig ‘auf Wiedersehen’ kunnen toeroepen. Wanneer de Amsterdammers opnieuw Berlijn zullen bezoeken, dan kunnen zij verzekerd zijn hier een groote schare trouwe vrienden en vereerders terug te vinden. -

Onder de Hollandsche artisten, die hier onlangs gefèteerd werd, behoort ook Willem Rooyaards, die met zijn voordracht uit Multatuli's Max Havelaar: ‘de toespraak aan de hoofden van Lebak’, de poetische ‘Saïdjah en Adinde’ episode, en eindelijk de ‘Kruissprook’ een buitengewoon en ten volle verdiend succes oogstte.

Het magnifique, volle orgaan van den sympathieken, hoogst begaafden kunstenaar, de volkomen beheersching der Duitsche taal, en ten slotte, de gehééle voordracht uit het hoofd te reciteeren, verblufte klaarblijkelijk de volle zaal. Men werd niet moede hem warm en herhaaldelijk en onophoudelijk toe te juichen. Met dezen enkelen avond heeft Rooyaards hier méér bereikt en is hij hier beroemder geworden dan door de enkele vertolkingen van kleinere rollen, verleden jaar in het Deutsches theater, waar hij helaas niet vermocht tot zijn volle recht te komen, beter gezegd: waar men hem niet in zijn kracht heeft kunnen zien en waardeeren. De unanieme lof die hem in alle dagbladen werd toegezwaaid, heeft hem genoodzaakt deze voordracht te herhalen. Ongetwijfeld zal zijn succes zoo niet nòg grooter, dan minstens even groot zijn als op den eersten avond.

Eenige weken geleden had in de kunstzalen van Schulte de veiling plaats der beroemde collectie schilderijen van baron von Königswarter uit Weenen, waar de meest bekende verzamelaars uit Duitschland en Oostenrijk, en bijna alle Directeuren - of hunne vertegenwoordigers - van wel verreweg de meeste Europeesche musea, zich hadden tesamen gevonden. De verzameling bestond uit niet meer dan honderd schilderijen, die baron Königswarter in de tweede helft der vorige eeuw, voornamelijk door bemiddeling van den Parijschen kunsthandel, in zijn bezit had gekregen. Doch zij bevatte parelen van den eersten rang, die dan ook prijzen behaalden, zooals men zich niet herinneren kan dat ooit op den Berlijnschen kunstmarkt betaald zijn geworden. Wél heeft onze kunstkenner, Dr. Hofstede de Groot, later als zijn meening uitgesproken dat enkele der waardevolle stukken niet de originalen, maar slechts copieën zouden geweest zijn, de waarheid hiervan is niet volkomen kunnen bewezen worden. Eigenaardig was het weer te bemerken hoe kolossaal hoog in prijs nu de oud-hollandsche kunst staat, en daartegenover, hoe laag de koers voor de Oud-Italiaansche kunst gedaald is. Terwijl bijv. voor een Tintoretto, dat wèl niet tot de beste werken, doch ook geenszins tot de slechte van dien meester behoort, niet meer dan de luttele prijs van 3900 Mark betaald werd, volgen hieronder eenige der fabuleuse sommen die de Nederlandsche kunst opbracht.

De clou van de interessante verkooping vormde een prachtig zelf-portret van Rembrandt (ik méén door Dr. H. de Groot als echt betwijfeld) dat kortelings, vóór den verkoop, te Weenen en hier bij Schulte was ten toongesteld geweest. Na hardnekkigen strijd kwam het ten slotte voor den som van 180.000 Mk. in het bezit van Baron von Guttmann te Weenen. Het portret van een edelman door Rubens, ging voor 84.000 Mk. aan een parijschen kunsthandelaar.

Voor een landschap met koeien van Albert Cuyp, dat, met zijn prachtige verlichting, voor een der schoonste werken uit de collectie gold, werd 72.000 Mark betaald. Twee levensgroote mansportretten van v. Dyck brachten 56.000 en 59.000 Mk. op. Vier kleine portretschetsen van denzelfden schilder, ter grootte van 25 cm. hoog en 18 cm. breed, gingen voor 7500, 7100, 6500, en 4100 Mark, terwijl zijn schilderij, dat den St. Markusplaats met het Dogepaleis te Venetië voorstelt, 32.500 Mrk. behaalde.

Een klein juweel der verzameling, het rokokoschilderijtje van Nicolaas Lancret, vond een kooper voor 71.000 Mk.

Van de zes Teniers die geveild werden, kwam de schoonste, een landschap met grooten vijver, aan welks linkeroever vijf visschers om een vat staan, terwijl twee anderen uit het water hunne netten ophalen, voor den som van 30.000 Mk. in het bezit van het Kaiser Friedrich Museum te Berlijn, wat met luid applaus begroet werd. Merkwaardig goedkoop ging een zeer schoone Frans Hals, het portret van een onbekend man, met hoogen zwarten hoed en donker lang neergolvend haar, voor 29.000 Mk.

De vier Adriaan van Ostade's daarentegen haalden goede prijzen: 39.000, 33.000, 42.000, en 41.000 Mk.

Een zeer fraai genre-schilderijtje van Jakob v. Ochtererveldt, dat een jonge dame in wit zijden morgentoilet met een hondje op den schoot voorstelt, ging voor 15.000 Mk., een landschap met vee van Paulus Potter (eveneens door Dr. H. d. Groot als echt betwijfeld) dat zeer bewonderd werd om zijn fraai perspectief, voor 13.000 Mrk.

Denzelfden prijs behaalde een Terborch,

dat een dame in wit-zijden kleed voorstelt, tegenover wie een kavalier zit. Een Frans v. Mieris: voornamen jongen man in zwart fluweelen wambuis, die een in groen fluweel gekleedde verkoopster lachend onder de kin strijkt, werd gegeven voor 26.000 Mark.

Ten slotte noem ik nog een Italiaansch landschap van Johannes Both voor 2700 Mark, een stadsgezicht van Jan v. Gooyen 7000, een dito dito 8900; een Dorpstraat van Hobbema 42.000, een dito dito 22.500, een Remise van denzelfden meester 46.000 Mark.

Pieter de Hoogh's duel ging voor den fabuleusen prijs van 182.000. Een S. Koninck's Geleerde voor 14.000 Mark, een Vrouwsportret van N. Maas voor 4.800; een J. Ruysdael ‘Brug’ haalde 20.600, een ‘Winter’-landschap van S. Ruysdael 14.500, een dito dito 11.300, nog een dito 12.100. ‘Waarzegster’ van Jan Steen: 13.500; ‘Paarden’ van Wouwerman voor 14.100.

De opbrengst van de geheele veiling bedroeg 1½ millioen Mark, hetgeen overeenstemde met de van te voren gemaakte taxatie van de kenners.

Jammer dat er, van al die opnieuw in alle vier windstreken verstrooide schatten onzer oude meesters, niets naar Holland is overgewaaid! -

Het laatste groote feit van beteekenis is hier de opvoering geweest van Dr. Richard Strausz s' Salome. Die opvoering heeft het groote succes van Dresden geêvenaard, iets wat men van tevoren wel reeds kon voorspellen.

De Strauss-gemeente is geweldig gegroeid in de laatste jaren.

Maar toen dit werk, dat òngehoorde eischen stelt aan orkest, zangers en toehoorders, voor het allereerst te Dresden werd uitgevoerd, toen meende men dat slechts enkele theaters in staat zouden zijn het werk in studie te nemen, en de tegenstanders van Strauss stonden reeds gereed met hunne meening: dat het een sporadisch-verschijnend werk zou blijven. Toch is het anders gekomen. De nuttige prikkel van naijver en sensatielust lokte menig theaterdirecteur tot den wedstrijd - zoodat het nu door ongeveer 28 theaters is aangenomen, en einde dezer maand o.a. in Turyn wordt opgevoerd, met Dr. Strauss-zelf aan den lessenaar en Gemma Bellincioni in den hoofdrol.

Toch ontbreekt er altijd ‘iets’ aan den roem van een werk, wanneer Berlijn er niet zijn hoogste sanctie aan heeft verleend. Te begrijpen is het dus, dat alle moeite gedaan werd om het ‘perverse’ werk in de Kon. Opera opgevoerd te krijgen, iets, wat van aanvang-aan sterk betwijfeld werd met hét oog op 's Keizers gestrengheid voor tooneeluitvoeringen van Bijbelsche stoffen, en met Z.M. 's mindere welwillendheid voor Strauss'-sche muziek. Toch werden, tot veler verbazing, alle moeielijkheden glansrijk overwonnen. De voorspraak van den Gen. Intendant Von Hülsen, een groote gunsteling des Keizers, wist niet alleen alle bezwaren uit den weg te ruimen, maar zelfs Z.M. zóó vriendelijk te stemmen, dat hij op een concertavond den Kon. kapelmeester door minzame toespraak onderscheidde, en in diens bijzijn den heer von Hülsen verzocht, de uitvoering van Salome zoo schitterend mogelijk te maken. Begrijpelijkerwijze in navolging van den Keizer, interesseerde zich de ‘upper ten’ dan ook hartstochtelijk voor de uitvoering van het werk en reeds weken te voren werd van wege de Kon. Intendantuur bekend gemaakt, dat de éérste voorstelling van Salome niet minder dan *twintigvoudig* was volteekend, zoodat van plaatsbespreken géén kwestie meer kon zijn. Toen werd 't een geldzaak de première bijtewonen: tot

aan *honderd mark* konden enkele gelukvogels-opkoopers met hunne parquetplaatsen verdienen, die bij inkoopsprijs tien mark hadden gekost.

De stampvolle zaal bood dan ook inderdaad een schitterenden aanblik. Voor een ‘sensatie’, die deze première toch beduidde, had men zich hoogst elegant gekleed en buitendien waren verscheidene vreemde gasten overgekomen om het werk bij te wonen, Parijsche theaterdirecteuren en musici, onder wie de componist André Messager.

In eene loge zag men de intendanten van Dresden, (Graaf Seebach), Wiesbaden (von Mützenbecher), Stuttgart (von Puttlitz), Schwerin (von Ledebur) en meer. Gailhard is voornemens zachtjes-aan, tout-doucement, zijn publiek op de Salome vóór te bereiden, daar het ongaarne Bijbelsche motieven op het tooneel ziet. Hij zal er eerst separaat-voorstellingen van geven, enkele scènes, om dan, nà genoegzame voorbereiding van het publiek, met het geheele werk voor het front te verschijnen. Dat de New-Yorker Metropolitaan weldra aan de beurt komt, spreekt natuurlijk van zelf. Over het werk-zelf zijn de meeningen en opvattingen verdeeld. De eene recensent ligt op zijn buik van aanbidding en bewondering voor Straùss's compositie, terwijl de andere zich zóódanig uitlaat: een ‘pervers’ werk van een ‘perversen’ dichter met ‘perverse’ muziek. Zeer uiteenloopende indrukken dus. Als leek kan men alleen zeggen dat het werk buitengewoon interessant is, maar aan het verstand zùlke ongekende eischen stelt, dat er van onmiddelijk ‘genieten of ‘begrijpen’ der muziek geen sprake kon zijn. Toch mag dit feit de beoordeeling van een vooruitstoomend genie, géén invloed uitoefenen. Men bedenke slechts hoè Beethoven, hoè Richard Wagner te lijden hebben gehad door het on-

verstand hunner beoordeelaars, hoè men deze geniën voor krankzinnig uitmaakte, uitsluitend en alléén omdat *hun* geest nieuwe paden opende, *hun* geest een vlucht nam die niemand nog volgen kon! Op dramatisch gebied wordt Richard Strauss, door hoogst bevoegde deskundigen, als een padvinder beschouwd, echter als een, die slechts den weg *baant* voor een *werkelijk* titaan.

Of het werk van Oscar Wilde nu gewonnen heeft door de verklanking van Richard Strauss? Velen betwijfelen dit stuk. Het subtiele drama met zijn beeldrijke, mooie taalmuziek, is volkomen ondergegaan in de alles overstroomende toonmassa. Ontroering ondervindt men *niet* bij het hooren dezer muziek, geen dóórwoelende warmte voelt men in zijn hart, wèl een soort òpgezweepte hartstochtelijkheid.

De opvoering was schitterend. Het orchest geleek één heerlijk instrument in de handen van den vurigen leider-componist, en de draagster van den titel, Emmy Destinn, groeide tot een hoogte die zelfs van haar magnifiek talent verwondering en bewondering afdwong. Van den eersten tot den laatsten toon bleef zij boven alle vermoeienis verheven, bleef zij méészlepend, straalde haar volle, warme stem boven alle orkestgolvingen. Was frl. Destinn de ziel van het geheele werk, niet minder verdienen de overige vertolkers geroemd te worden: Hoffmann als Jochanaan, Ernst Kraus als Herodes, frau Plaichinger als Herodias. Het lijkt, ons toehoorders, ònbegrijpelijk hoe alle de zangers die cacophoniën en die disharmoniën in het hoofd hebben *kunnen* prenten!

Het éénige wat hier niet zoo gunstig was uitgevallen als bij de uitvoering in Dresden, had bij de dans van Salome plaats - volgens velen ook muzikaal het zwakste punt. De verwisseling van Salome met de haar vervangende danseres, ging in Dresden zóó ongemerkt in zijn werk, dat niemand deze verwisseling was opgevallen, en iedereen zich het hoofd brak *hoe* de zangeres zóó volmaakt de hoogst vermoeiende dans had *kunnen* dansen. Hier was het aan frl. dell' Era opgedragen die dans uittevoeren. Zij droeg wèl hetzelfde oostersche costuum, doch vertoonde zich overigens geheel ongesluierd, zoodat de verwisseling niet twijfelachtig was.

Toen eindelijk de laatste, forsche accoorden weerklonken, na één-en-driekwart uur van onafgebroken luisteren, en het gordijn gezakt was, toen bleef het een wijle doodstil. Dadelijk-daarop, natuurlijk, brak de geestdrift los en werd Strauss met zijn vertolkers ontèlbare malen voor het voetlicht geroepen, lauweren in de handen.

Het verwachtte succes was dus niet uitgebleven. En de geniale toonkunstenaar Strauss is opnieuw gehuldigd geworden, bijna zonder weêrga.

Bij het slot wachtte de toeschouwers nog een soort van verrassing. Daar zag men namelijk aan den rossigen hemel een schitterende ster fonkelen, naar men zegt een regie-aanwijzing van den Keizer, die daarmede de Ster van Bethlehem wilde symboliseeren, schijnend in de diepe duisternis van Herodes' tijd te midden der verdorvenheid van Herodes' hof.

Berlijn.

LIANE VAN OOSTERZEE.

P.S. Bij sluiting van deze bladzijden verneem ik daar juist van zeer vertrouwbare bron dat Willem Rooyaards ons, Berlijners, zal behouden blijven en dat hij, vanaf het volgend jaar September, deel zal uitmaken van het gezelschap, aan een onzer nieuwste schouwburgen verbonden. Deze triomf heeft hij ongetwijfeld tedanken aan

zijn zoo volkomen geslaagde Multatuli-avonden, en wenschen wij dit theater geluk met den aanwinst van zulk een eminent kunstenaar.

L.v.O.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De vedactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Begga. - *Met* de door U bedoelde vrouw heb ik nooit een dispuut gevoerd. Ik heb er mij toe bepaald haar eigen uitingen in haar eigen geschrijf woordelijk aan te halen en te critiseeren. Intusschen zal ik voor U opzoeken in welke jaargangen en bij welke verschillende gelegenheden dit is geschied.

Annie van E. - Ontvang mijn hartelijke gelukwenschen.

Anna te Hilversum. - Vriendelijk dank voor Uw briefje en goede wenschen. Gij komt spoedig weer aan de beurt.

Hyacinthe. - Natuurlijk hebt gij terecht vermoed, dat ik ‘woedend’ zou zijn, als ik dat hoorde. - Koudbloedige menschen zullen wel zeggen, dat het erg dwaas is zich woedend te maken, om iets wat je-zelf absoluut niets

aangaat. Maar wat wilt gij? Ik ben nu eenmaal zoo, dat er nog andere dingen zijn die me kunnen verontwaardigen; dan alleen die welke mij-zelf schade aandoen. En daaronder behoort ook steeds grenzenloos egoisme met verzaking van alle plichtbesef. Begrijpt zoo'n mensch dan niet, dat hier haar plicht voor haar deur ligt, zóó klaar, zóó duidelijk, zóó onafwijsbaar, dat ik niet begrijp hoe ze - en dat nog wel op háár leeftijd - een rustig oogenblik heeft, zonder die te vervullen. - Ze spreekt zeker op haar 'clubs' en 'avondjes' heel stichtelijk over de 'moeder-taak' enz. enz. dat is een specialiteit van zulke wezens. Bovendien echter, hoe is het mogelijk, dat men zoo iets niet uit volle liefde en blijdschap doet, dat het vervullen van deze taak een *plicht* is, inplaats van een *geluk* voor een eenzame oude vrouw? Wat moet het er afschuwelijk leeg en leelijk en laag bij den grond uitzien in een oude-vrouwenhart, dat zoo vervuld is met pretjes en whistpartijtjes en Kurhausavondjes, om de onafhankelijke eenzaamheid daarvan te prefereeren boven de 'last' van een opgroeiend jong-meisje in huis, haar eigen vleesch en bloed. Ik vind voor zoo iets dan ook geen enkel excuus, wat ook. Al hebt gij zelve ook misschien U nog zooveel te verwijten, dat jonge-meisje kan dat toch in géén geval helpen (en nu neem ik opzettelijk den leelijksten kant van de dingen). Dat er dus met háár zoo wordt gehandeld - en van alle menschen ter wereld door *die* vrouw - vind ik een zonde waarvoor geen pardon is.

Dank voor Uw goede wenschen. Gij hebt zeker in een sombere bui geschreven, maar ik ben zeker, dat Uw elasticiteit U er weer gauw genoeg boven op helpt. - Het ligt gelukkig niet in Uw natuur zulke wanhopige dingen uit te voeren, als waarover gij mij nu schrijft. - Ik voor mij zou nooit *durven.* In Uw geval zeker niet, want gij zijt niet alleen. Maar ook niet al ware dit wel het geval. Want wie geeft U de zekerheid, dat alles hiermee uit is? Wie waarborgt U, dat wij niet straks een verantwoording hebben af te leggen van alles, ook van die laatste daad.? Overigens, gelijk gij-zelve ook weer bewijst in Uw vorigen brief, de menschen vallen toch ook weer dikwijls zoo mee. Alles wat gij-zelve hebt ondervonden in de laatste weken is toch weer een getuigenis te meer voor de waarheid van wat ik indertijd aan Excelsior schreef, dat de handelingen der menschen zoo dikwijls te beoordeelen zijn niet zoo zeer naar hun karakter, dan wel naar hun opvoeding en gezichtskring. Gij wordt in die enkele questies niet nagevoeld, niet gevat. Dan veroordeelt men U, valt U hard. Maar voor de rest zijn diezelfde menschen toch zoo hartelijk en aardig dat ze 't blijkbaar op hunne manier goed meenen. En in die gedachte is, bij alle teleurstelling over kleingeestigheid en bekrompenheid, veel vertroostends, nietwaar?

Het meisjesboek in questie ken ik niet. Voor twaalf tot zestien zou het andere door U bedoelde dunkt me geschikt zijn. Dat hangt ook een beetje af van de persoonlijke ontwikkeling van elk kind. - Ik zal Uw stukje lezen.

Annie de G. - Welk een bijzonder aardige kaart hebt gij mij gezonden! Vriendelijk dank.

C. te M. - Ik weet niet precies welke correspondentie gij bedoelt, want een afdoend middel tegen rheumatiek ken ook ik niet. Inwrijven met chloroform-olie (bij den apotheker te halen) heeft mij dikwijls tijdelijk geholpen, terwijl een aanverwant middel, dat ik in Zwitserland leerde kennen, is Rheumatol. (Central-depot Otto Bieder, Luzern, Winkelried-strasse 40*a*), prijs per fleschje 1.50 francs.

Een evenzeer plaatselijk aan te wenden middel, dat mij dikwijls uitstekende diensten heeft bewezen, is:

Rocco-pflaster (general-depot E. Nadolny. Basel); in Zwitserland in alle apotheken te krijgen. - Dit is een pleister die men laat liggen totdat de pijn is bedaard. (Als de plek niet heel groot is, moet men slechts een stuk er van afknippen), en dan voorzichtig aftrekken, hetgeen niet geheel pijnloos is, vooral op teere plaatsen, maar absoluut géén wonden of zoo iets veroorzaakt; - te bestellen 'mit flanellpolster', want, degenen die niet met flanel zijn overtrokken, houden minder warmte dan de iets duurderen *met* flanel. Prijs 1.50 francs of iets minder. Ik kocht er verscheidene tegelijk en kan mij den juisten prijs niet herinneren. - Dit laatste middel heeft mij meermalen op pijnlijke plaatsen in de lenden of de knieën zeer goede diensten bewezen. Als inwendig middel gebruik ik in erge gevallen een salicyl-drank. (Salicyl is echter geen onschuldig huismiddel, werkt op den duur nadeelig op het hart, en bij veel menschen bederft het de maag). Het helpt mij uitstekend tegen de kwaal-zelf. -

Als gij mij weer eens schrijft, wilt gij dan zoo vriendelijk zijn mij wat meer te vertellen van Uw vriend, aan wien ik U intusschen verzoek mijne groeten eveneens te willen overbrengen. Waar was hét? Bij wien? Dat is alles al een heel tijdje geleden!

Ik heb de bewuste zaak niet meer-aanbevolen, omdat ik er zoo weinig van afwist. - Alles wat zoo uit de verte wordt beweerd, is dikwijls in den grond zoo heel anders. Vooral in die soort dingen. -

Mevr. A.F. - G. - Hartelijk dank voor Uw lief idee mij dat boekje te zenden. - Ik wil het gaarne lezen. - Natuurlijk heb ik Uw vriendelijke bedoeling heel goed gevat. Hoe zou ik zoo iets kunnen toeschrijven aan een onbescheiden zich met een anders overtuiging bemoeien willen! Het is de wijze *waarop* zoo iets geschiedt, die de zaak sympathiek maakt of niet. - Overigens, ik geloof niet dat ik 'zoekende' ben. Ik wacht. Het schijnt mij zoo natuurlijk, dat we dat moeten doen: wachten, omdat alles om ons heen raadsel is, onnaspeurlijk raadsel. *Als* er een oplossing voor is, dan zeker niet hier, maar dáár. En er zijn oogenblikken waarin me dat zoo heel natuurlijk lijkt, dat die oplossing zal zijn straks aan gene zijde, bevredigend, licht, mooi; zóó dat we allen verbaasd zullen zijn over den grooten eenvoud ervan. En anderen, waarin ik er aan wanhoop, waarin alles me toeval lijkt, vernietiging straks, een einde voor goed - Die angst komt vooral over me, als ik zie, al die onverdiende ellende, kinderen geboren om te lijden, vóórbestemd tot gevangenisen onzedelijkheids-gedoe, niet door eigen schuld, maar door 't blinde lot, en oorlogen waarin duizenden en tienduizenden sterven moeten onder 't vreeselijkste lijden, terwille van de ellendige diplomatie-kunsten van vorsten en hun handlangers. - Zoo is er zooveel, dat roept om rechtvaardigheid, om 'n 'bevredigende' verklaring. Welke predikant echter lost je dat anders op dan met mooie aan elkaar geregen woorden..., woorden und kein Ende. -!

Ik vind het heel natuurlijk dat Uw druk gezin U veel in beslag neemt. Als U eens tijd vindt tot schrijven, zijn Uw gezonde gedachten mij heel welkom als hoofdartikel, daar op kunt U rekenen. Weest U nogmaals vriendelijk bedankt. Na lezing wil ik hierop gaarne nog terugkomen om U te zeggen wat ik er in heb gevonden. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Zou een der Lelielezeressen mij ook over het volgende kunnen inlichten.

Is bij een huwelijk in den gegoeden burgerstand de bruigom of zijne familie verplicht te zorgen voor: 1°. de rijtuigen bij de huwelijksplechtigheid; 2°. het aanschaffen van de meubelen enz., of zijn er soms nog andere verplichtingen voor den man? En wat zijn de verplichtingen voor de bruid en hare familie?

Gaarne ontvangt hierover inlichtingen

Utrecht.

Mico.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.

(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

9 Januari 1907.
20ste Jaargang.
No. 27.

Hoofdartikel
Over nadenken.

In de Lelie van 26 Dec. jl: schreef *Ernesta* onder ‘Gedachtenwisselingen’ een zeer waar woord. - Ik wil het hier gaarne nogmaals in zijn geheel over nemen, om er de aandacht op te vestigen.

‘*Gisteren een nichtje van mij sprekende, zei ze, nadat we gezellig over van alles gepraat hadden:* “*O, gisteren ben ik in Amsterdam geweest, en daar heb ik iets heel interessants gezien.*”

Er was in haar toon iets triomfantelijk-geheimzinnigs, dat me nieuwsgierig deed vragen: “*Hé, wat dan?*” “*Ik ben naar de terechtzitting geweest van C.F.d.M. en d. G.!*” *Hoe kon je dat doen!*’ *was mijn eerste uitroep, waarna ik haar mijn meening zei over het bijwonen door dames van dergelijke terechtzittingen. -*

Later over ons gesprek nadenkende, leek het mij zijn nut te kunnen hebben dit wat meer in 't openbaar te herhalen.

De eerlijkheid gebiedt mij te zeggen, dat de persoon in quaestie financiëel bij de zaak is betrokken. Hoewel zij m.i. geen syllabe zal begrijpen van de dingen, die ze uit hun verband op zoo'n enkele zitting hoort, en het bijwonen daarvan veilig aan haar rechtsgeleerde raadslieden had kunnen overlaten, is er voor haar nog eenigszins eene verontschuldiging te vinden.

Maar bestaat er éénig excuus voor de ‘*beschaafde*’ *vrouwen, die er uit pure nieuwsgierigheid heengaan, de ellende hunner medemenschen zitten aanstaren, de sensatie van het* ‘*geknepen gevoel*’ *(dat mijn nichtje bij het binnenkomen der beklaagden had gehad) doormaken, de beklaagden bestudeeren - - - hoe ze eruit zien, of ze hun overjas aan of uit hebben, hoe ze zich houden wanneer een getuige een bijzonder frappant feit noemt - en dit alles later op een tea met gretig luisterende kennissen verhandelen en uitpluizen?*

Het latere gezegde van mijn nichtje: ‘*Ik heb een doorloopende toegangskaart voor de verdere zittingen,*’ *deed mij denken aan een doorloopende kaart voor Artis!*

Waar wij vrouwen 't ons doorgaans laten welgevallen dat ‘*medegevoel*’ en ‘*mede-*

lijden' als specifiek vrouwelijke eigenschappen worden beschouwd - laat ons daar liever dat 'ewig weibliche' hoog houden en onszelf te hoog achten om, als naar een wilde beestenspel, naar de behandeling van deze en dergelijke zaken te gaan.

Schitteren wij voortaan in den werkelijken zin des woords door afwezigheid!'

ERNESTA.

Ja, wèl slaat Ernesta hier den spijker op den kop. Want inderdaad, is er voor een beschaafde vrouw eenig excuus aan te voeren, wanneer zij, - zooals dat in Frankrijk reeds lang mode is, - zich toegangskaarten verschaft voor alle gerechtszittingen waar opzienbarende misdrijven worden behandeld, om.... er zich mee te amuseeren? - De vergelijking 'een toegangskaart voor Artis' is hier wel op zijn plaats. - En op hoeveel dergelijke aanverwante punten zijn vrouwen niet even onrein-nieuwsgierig? Hebt gij wel eens opgelet, bij een ongeluk, een oploop ineen straat, of iets dergelijks, hoe gretig zij toeloopen, de halzen uitrekken om te zien? - Het zijn waarlijk niet alleen de vrouwen uit het volk, die zich daaraan schuldig maken; ook de goedgekleede dames versmaden het niet op een drafje te loopen, of een ander op zij te duwen, om zich de gelegenheid 'het' te kunnen zien, en later te kunnen beschrijven vooral, niet te laten ontnemen. - En diezelfde onreine nieuwsgierigheid ook noem ik het, wanneer een vrouw met zekeren wellust wroet in de weerzinwekkende details van een àl te realistisch boek, dat haar dingen onthult, waarvan ze het bestaan misschien wéét, maar die ze in de werkelijkheid nooit zal bijwonen, en waarvan ze toch zoo graag het fijne wil weten. De hedendaagsche literatuur biedt haar op dit punt rijke gelegenheid zichzelve te bevredigen. Ongehuwden, die te oud zijn om te mogen hopen nog door een zelf-ondervinding te leeren kennen, verdiepen zich met ware gretigheid in de griezeligheden van een afschuwelijke bevalling, zooals hedendaagsche romans ze bij de vleet leveren; anderen wroeten gretig naar de vuiligheid van het nachtleven der groote steden, kittelen zich daarmee de zinnen, terwijl zij behagelijk zitten in de afgeslotenheid van de eigen mooie confortable woning. Die zulke boeken lezen doen het niet om 'de kunst', zooals zij zoo graag zouden willen voorgeven, en misschien zelfs zich zelve wijsmaken, maar uit onreine nieuwsgierigheid, uit diezelfde onzuivere aandrift, die Ernesta's nichtje dreef een doorloopende kaart te vragen voor Artis - ik vergis mij - voor de terechtzittingen, waar ze zich vergast aan de kwellingen haren medemenschen aangedaan, met of zonder hun eigen schuld, maar kwellingen toch in elk geval.

Het medelijden, het goddelijk medelijden, waarvan Ernesta spreekt, is het werkelijk wáár, dat wij vrouwen daarin zoo veel meer uitmunten dan de mannen? - Ik weet het niet. - Ik geloof wel dat een vrouw, indien zij een of andere deugd heeft, daarin grooter is dikwijls dan de man, en dat dientengevolge zij, in wie het goddelijke vonkje van erbarmen gloeit, grooter mededoogen aan den dag nog legt dan hij die tot het sterkere geslacht behoort. Maar, in algemeenen zin genomen, zou het wáár zijn, dat medelijden en medegevoel zulke bij uitstek vrouwelijke eigenschappen zijn? Zie eens om U heen, houdt gij al die harteloozen, coquetten, met eigen-ik vervulden, voor in staat tot het zuivere mooie natuurgevoel medelijden met anderen, met het misdeelde, verlatene, ongelukkige? Misschien *is* het er toch wel geweest eens, misschien werd de wortel verstikt onder al dat wereldsch schijngedoe en gehuichel, dat heet beschaving, en van menschen maakt egoïsten, en van vrouwen poppen. -

Misschien, als dezulken eens tijd vonden *na te denken*, stil te staan even bij hun levenswijze, zouden ze zich er rekenschap van geven hoe een groot deel harer genoegens bestaat in het zich amuseeren met de ellende, de armoede, de ongelukken harer naasten. Want, is ook het organiseeren van liefdadigheids-tea's en bazar's voor watersnooden en aardbevingen enz. enz., iets anders dan wreed-pret-maken, *omdat* er weer 'n ellende is, die daarvoor de welkome verontschuldiging biedt? - Zoek toch eens de *ware* beweegreden Uwer handelingen, de diepere oorzaak ervan, gij vrouwen, die U-zelf vooruit dringt bij elk ongeluk, die U een toegangskaart verschaft voor terechtzittingen, die het nieuwste realistische boek verslindt, die altijd bereid wordt gevonden Uw medewerking te verleen en voor liefdadigheidsfeesten, en daarvoor te koop biedt Uw kussen en Uw naakte schouders laat zien - - alles voor ‘het goede doel’. - Als ge U rekenschap gaaft van Uw *beweegredenen*, - ik ben ervan overtuigd, gij zoudt menigmaal van Uw eigen gevoelloosheid huiveren. - Maar dat juist doet gij niet, doen de meeste menschen nooit.

Zij leven daarheen, van den eenen dag op den anderen; voortgezweept door de mode, die vandaag dit van hen vraagt, morgen haar dat aanprijst. Zij denken niet; *willen* niet, *durven* niet denken. - En, wie niet nadenkt, die ontaardt, stompt af, wordt koud, gevoelloos, wreed, egoïst, alles zonder het zelf te bemerken, *omdat* hij of zij niet stilstaat bij eigen-ik, zich *laat* leven in plaats van het zelf te doen, wat zooveel mooier is en bevredigender, maar óók.... zooveel moeilijker.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Betje Wolff en Aagje Deken Spiritualisten. (*Uit het Toekomstig Leven.*)

Er zijn nog vele waarheden, doch gij kunt die nu niet dragen... zeide Jezus tot zijn discipelen.

Men moet zich verwonderen dat zooveel over het hoofd gezien wordt, achteloos en onnadenkend wordt voorbijgelezen, wat toch de hoogste reden tot aandacht en tot nadenken geven kon.

Heeft ooit iemand aangehaald dat Betje Wolff en Aagje Deken Spiritualisten waren? Mij heugt dit niet. Er zijn vele interessante studies geschreven over beide bizondere schrijfsters, maar zij, die nu tot de gelukzaligen behooren, zullen dit wel van het allerhoogste belang achten, dat zij bij haar leven reeds geloofden en verkondigden de inwerking van de geestenwereld op de onze, 'het ontzachlijk verband dat er is tusschen dit leven en het toekomende.'

Wij zouden hier haar eigen woorden in toepassing kunnen brengen:

'Dat *zij* het zeide, roerde mij veel sterker dan *'t geen* zij zeide.

Hier spreekt Willem Leevend over de zalige Lotje Roulin, die bij haar sterven hem beloofde en voorspelde, 'na haren dood, zijn beschermgeest te zullen zijn.'

Deel 4. 'Ik neem zulk een belang in U, dat ik mij vleie met het denkbeeld als ik van hier zal gescheiden zijn, zal mij door een hooger wezen, de aangename post worden toebetrouwd om uw schreden te bewaken. Hoe zal mij dan iedere mistrede op den weg der deugd jammeren.

Hoe zal elke goede daad door U verricht mij verheugen! Hoe zal ik bidden om uw geluk op de benedenwereld, indien dit uw hoogere belangen niet benadeelt; en als gij tot ons opstreeft, hoe welkom zult gij mij dan niet zijn...

Lotje sterft... en Willem Leevend, wetend dat een hopelooze liefde voor hem haar leven verkort, geeft, hoewel hij geheel schuldeloos is, zich over aan de meest troostelooze droefheid.

Nu schrijft Adriana Belcour Lotje's oudere vriendin, aan den treurende, terwijl zij hem bestraft over een wanhoop, die zijn gezondheid schokt.

5e Deel. 'Ik voor mij ben tot nog toe zéér verzekerd hoe vreemd zulks iemand ook, in een vrouw van mijn koel, eenvormig karakter en stille denkbeelden toeschijne, *verzekerd op voor mij toereikende gronden*, dat hare ziel thans veel nader bij u zweeft, dan toen die nog in haar teeder, zwak lichaam vertoefde.

Thans ziet zij u met sterker aandacht, zonder afleiding, boven veroordeelen. Hoe gewichtig behoort thans voor u hare goedkeuring te zijn, nu zij zoo meer instemt met de schikkingen van haren God... Dan zal uwe ziel in rust komen, en gij zult met

vaster oog onbeneveld inzien, in het groote, het ontzachelijke verband, dat er is tusschen deze wereld en de toekomende...

De Moeder van Leevend, dankbaar dat deze vriendin haar zoon voor wanhoop behoedde, schrijft:

'Wanneer gij vóór mij van dit tooneel des menschelijken levens aftreedt, dan zeker, zult gij nog de *beschermgeest* van mijn zoon blijven.

'Laten wij ons dan mogen verzekeren dat die verheven geesten met een edel deelnemen onze daden beschouwen wijl ze ons allen hopen te ontvangen in de eeuwige gewesten der gelukzaligheid.'

Dat sterven van Lotje Roulin, hoe teeder, hoe verheven, hoe poetisch, en vol gevoel! Haar woorden zullen Willem bijblijven, ja aan het einde van het werk, na de bekroning van zijn leven met het hoogst geluk, zal hij haar nog herdenken, haar woorden herhalen, erkennen dat omdat *zij* het was, een engel, bijna een heilige, die woorden in zijn hart gegrift en gegrondvest blijven, een grond, waarop hij later zijn geloof zal opbouwen.

In een van deze heerlijke samenspraken met Willem, die deze in een brief aan Adriana Belcour (deel 4) mededeelt, lezen wij:

'Vol vertrouwen op Hem, die de Liefde zelf is, ga ik over uit de zichtbare tot de onzienlijke wereld. Niet dat ik, zoo ras ik dit stoffelijke achter mij laat, dadelijk hoogst

gelukkig zijn zal. Ook dáár gaat men voort van deugd tot deugd, van kracht tot kracht, gevoegelijk van gelukzaligheid tot gelukzaligheid. Hier, hier in dit leven, slaat men den eersten schakel van al onze gedachten, van al onze daden. De aard mijner ziel kan niet veranderen... Alle mijne wenschen, gedachten, daden, hebben voor mij gevolgen, die door alle eeuwigheden moeten voortduren... Zijn of niet zijn - is voor mij de groote vraag niet meer. *Ik zal aanwezig blijven.* De dood heeft mij dit voor eenige minuten doen staken; ik zal in slaap vallen, maar ontwakende *zal ik mijn werk vervolgen...* Welhaast zal ik meer weten, dan de grootste filosofen op aarde ooit in staat zijn te gissen.'...

Wie zeggen dit alles? in welken mond leggen de schrijfsters deze hoogst belangrijke gedachten.

In den mond van Lotje Roulin een engel van liefde, en reinheid; in dien van Adriana de Belcour, een toonbeeld van ernst, van statige bedachtzaamheid; in den mond van Mevrouw Suzanna Helder een der mooiste figuren van het gansche boek, een vrouw, die ieder zich zalig zou prijzen tot vriendin of tot Moeder gehad te hebben.

Haar ruim verstand, haar groot hart, haar bovenaardsche wijsheid geven ons het recht haar woorden aan te halen met dien eerbied, met dit ontzag, 't welk een zoo hoog karakter ons inboezemt.

Deel 7. Mevr. Helder aan Gravin van B...

'Vergun mij dan dat de Hoop mij voorschrijve, hetgeen de Godsdienst niet wraakt, dat de zielen der afgestorvenen met ons in betrekking blijven, dat wij liefderijk beschouwd worden, gedurende onze vreemdelingschap, van die geesten, met wie wij eens door zielenliefde waren verbonden en die nu reeds gelukkig zijn...

Deel 8. Brief van Mevr. Helder aan Willem's moeder Mevr. v. Oldenburg.

'Ik voor mij geloof, dat de wereld der geesten, zoo verre niet is afgescheiden van de stoffelijke, als de Formulieren wel schijnen te bepalen; maar dat er een zeker verband blijft tusschen de afgescheiden wezens, de Engelen, en ons, die nog leemen hutten bewonen en wier grondslagen in het stof zijn...'

Met afgescheiden wezens wordt bedoeld de afgestorvenen, zijnde de Engelen een andere categorie.*)

'Ik weet ook dat Paulus ons noemt indien wij waarlijk Jezus' discipelen zijn, de Broeders der Engelen, ééne Maatschappij met hen. Zij staan ten onze dienste gereed.' (Mevr. Oldenburg)...

Deel 8. Mevrouw Suzanna Helder aan Mej. Christina de Vrij.

'Zou het eene zoo vreemde gedachte zijn te gelooven, dat in het *Rijk der Geesten* velen onzer zoogenaamde vroomen, vergoeding zullen moeten doen, aan de verborgen Heiligen, wier deugden zij geen recht gedaan, die zij gehoond en gelasterd, ja, in een kwaad gerucht gebracht hebben? Deze gedachte is voor mij ontzachlijk... Uw droom? - wat zal ik er van zeggen! (later blijkt die droom waarheid te behelzen). Zoudt gij toen wel geslapen hebben? Mij dunkt die droom is zoo geregeld, zoo in den aard der dingen gegrond; immers zoo denk ik voor mij dat het met ons gaan zal; en hoewel ik nooit, hetgeen men een *verschijning* noemt, zag, zoo begrijp ik echter dat dit niet onmogelijk is. Ja, ben gerust, dat hetgeen mij een mijner vrienden, in gemoede vertelde, *waar gebeurdzij*.

*) 'Wij zijn een weinig minder gemaakt dan de Engelen.'
(PAULUS.)

Aan het slot van dit onvolprezen werk zegt Willem Leevend tot zijn vriendin Gravin Henriëtte van B...

.... Nu het Geloof mijn natuur verhoogt, mijn wezen uitbreidt en leert hopen op de vervulling van hier nooit te stellen wenschen, nu zeg ik ‘deze Leer (de leer der Opstanding) is niet uit de Menschen, maar uit God.

Niemand zal deze schrijfsters voor onchristelijk kunnen houden, integendeel de ware leer van Christus was haar in alles een voorbeeld.

De allerredelijkste verstandigste geestige, humoristische schrijfsters spiritualisten! Hoe is het mogelijk dat men juist op dit frappant contrast niet gelet heeft. Of is het wel een contrast? Niet voor hen, die weten de onderscheiden werkingen van den geest, die den diepen achtergrond kennen, het relief, dat zulk geloof aan de denkenden en talentvollen geeft... Maar men leest er over heen... Het staat maar in een roman... Shakespeare laat op het tooneel geesten verschijnen, spreken en handelen.

‘Och, dat zijn maar vertooningen! Ja - dat is heel interessant - zoo op het tooneel! - Dat geeft iets griezeligs!’ Men kijkt nog eens zoo belangstellend.

Doch de kwestie schuilt dieper want het is

Shakespeare die zeggen laat door een zijner denkers:

'Er zijn meer dingen tusschen hemel en aarde, dan waarvan uw schoolwijsheid droomt!'...

En Goethe dan? Goethe was spiritualist; hij was in de occulte wetenschappen ingedrongen. Hoe hij de schoolgeleerdheid geesselt, is bekend:

'Hieran erkenn ich Euch gelehrte Herren.' Wanneer in dezen tijd in een eenvoudige novelle maar half zooveel spiritualistische denkbeelden voorkomen, als in Willem Leevend, zou menig redacteur, die niet ruimer denkt, er bezwaar in zien dit werk te plaatsen.

Laat hem nog zoo doordrongen wezen van de waarheid der feiten... hij kent zijn menschen... Moge hij weten dat er meer dingen zijn tusschen hemel en aarde, dan waarvan de schoolwijsheid droomt, hij moet dit schoolsche, dit armoedig wijze, te vriend houden, want eigenwijsheid, bekrompenheid en armoede maken de reisbagage uit van zoo menig sterveling, die een geheel ander mensch zou kunnen wezen wanneer hij die letterknechterij ter zijde zette, en inging tot de ware wijsheid en de beteekenis der dingen, - erkende 'het onzachelijk verband dat daar is tusschen de zichtbare en onzichtbare wereld, een verband dat geen schoolwijsheid kan verscheuren, maar dat *is* en *bestaat* door de wijsheid en de waarheid zelve.

Bewonderen wij deze geheele eenige schrijfsters in een werk als Willem Leevend, wij hebben haar lief, juist om die fijne godsdienstige denkbeelden, de diepte die dit geloof aan haar werken geeft.

Zij hebben menschen geteekend, wezens van vleesch en bloed, en nu het hoek zich sluit, kunnen wij niet begrijpen dat wij niet geleefd hebben in een werkelijke wereld, dat wij die menschen niet alleen hebben gekend, hen hebben liefgehad of afgekeurd, met hen hebben gesproken of geschertst, al naar dat de eigenaardigheid dier gestalten dit ingeeft. De schoone evenmaat, het evenwicht, het verstand, het prachtige volhouden der karakters, het door acht deelen (O niet te lang!) conscientieuse volgen van al die verschillende naturen, zoodat al zagen wij de namen niet boven de brieven, wij onmiddelijk aan den toon zouden weten, door wie zij geschreven waren... wij weten niet wat in dit onvergelijkelijk werk het meest te bewonderen, het innigst lief te hebben.

En zoo het waar is, dat de geesten der afgestorvenen liefdevol deelnemen in onze handelingen, weten van onze daden en gedachten, zoo zullen ook deze twee vriendinnen van de menschheid, weten, hoezeer zij nog na haar dood, kunnen inwerken op de harten harer lezers; er zal een band gelegd worden, een kabel van het onzichtbare naar het zichtbare, en op de draden der liefde en der sympathie zullen ze telegrafeeren aan de haar verwante zielen, aan de haar vereerende geesten, die, zooals de uitmuntende Mevrouw Helder zich uitdrukt: 'nog de leemen hutten bewonen, en wier grondslagen nog in het stof zijn.'

JOS. GIESE.

Sproke door Johan Schmidt. *Schrijver van Verschoppeling, Van 't Leed der Waarheid, De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.*

Muggen-moraal.

Ze wiegden tusschen twijg en blad ròndom den boom. Mouchera vloog hoog òp, dan laag met kort gedoe van jeugd in zoet vermeien van haar spel, dat koozen heet en mingespeel. 'r Vriend, die naast haar tot gezelschap bleef, vroeg gadeslaand haar vreugd, naief gelok:

- Zeg mij m'n kleine Mouchera waarom je zoo gelukkig bent?

- Waarom m'n vriend?...? Waarom, waarom?... Ik weet 't niet... Ziê! - Blauw is de lucht en groen het gras, alom is rijkdom, pracht van graan - wijd is 't àl en goud de aarddos vriend, de bloempjes kleuren veel getínt... o, de natuur is mij zoo lief!... Suaaf is de droom der zoele zomerlucht... zoo godlik zoel... als zweefden we op wonderen ademtocht... 't Is hier zóó stil, geruischloos stil, zóó, dat onze liefde jubelt nù, als klanken eener melodie, veraf en niet bestaand!... De klanken dringen door mij heen, beroeren mij zoo eindloos teer... O, of 'k me gelukkig voel?... Geen wezen kan 't zijn als ik! Wist je m'n vriend, dat zonneschijn alleen om òns bestraalt dat al? En dat z'n gloed getemperd wordt voor òns, door bladeren van dee'z vollen boom?... 't Is alles daar om òns!... Omdat ik bij je ben, ben ik tevreên... daarom m'n lief zal 'k steeds gelukkig zijn!... En dat ik gisteren nog niet was... eerst heden leven ging... ach, had ik vroeger maar bestaan... lang...

Neen treuren mag ik niet!... Laat ìk tevreden zijn - tevrèden... Kom raak me aan mijn vriend... geef me 'n kus.

- Wat spreek je veel, Mouchera, kind...

- Wat ben jij dwars, dat jij me nu berispt...

- Pruil niet... begrijp me goed... 't is duidelik dat je vroolik bent en uiting geven wilt aan je gemoed, 't is alles wèl... maar hoor naar mij... omdat...

- Omdat?... Is dat jou liefde soms? Je spreekt zoo somber... en ik was zoo opgewekt... maar nu niet meer... Als jij niet spreekt als ik, is onze liefde niet gelijk en houdt je niet van mij... als ik van jou!...

- Omdat ik denk en mee wil deelen, wat er...

- Die lief heeft denkt niet, kàn niet denken vriend... is overvuld van zoet geluk... Zelfs wat hij denken moet van eigen vreugd... is nòg te veel. Kom hier wat dichter bij; de zon schijnt fèl...

- En straks, zoo zei je is 't niet? straks zei je, dat het blad van dezen stam voor ons zou temperen het licht... de zòn... den stralengloed. Waarom vermijden dan wat is en groeit om ons? Ik wacht tot schaduw ons bekoelt van 't bladerdak, dat zeker zich verschuift naar hier... naar ons... wijl 't voor òns is ontstaan... òf beeldt jij je dat in?

- Mijn liefde spreekt.

- Of raaskalt dweepertje. Zeg mij is dat de reden... en... Mouchera-lief.

- Al wat er zalig is in mij, stiet jij omver.

Nu is opeens mijn liefde koel en grof... Toch houd ik nog van jou... maar nu ontdaan van glans en heerlikheid. Je ontneemt je zelf 't aureool.

- Zoo is 't dan goed... veel beter nòg. Wat is de liefde zonder kern, wat is de glans alleen?... zeer kort van duur en dan nog enkel schijn?... Wie maakt geluk van schijn?... En gelooft mijn bruid aan niets, omdat 't *niets* bedriegt en haar niet denken doet?... Hoe toch mijn Mouchera! Ben jij tevreden zoo?

- Ja... nèèn... ik wàs 't... zoo pás!...

- Schrei niet... Tevreden en...

- Volmaakt was ik. -

- En toch... hoe kan 't zijn, dat je tevreden bent... met *niéts*?...

- Zwijg... zwijg... Waarom ontneem je mij m'n rust... Waarom ontneem je mij 't gelooven in de zon... 'k Meende dat ze scheen om ons... alleen... of neen, ik meende 't niet... 'k wist wel beter, maar mijn gevoel... of liever géén gevoel... ik voelde niets dan eeuwige verrukking... 't schéén mij of 't zoo was... Wat ben je slecht...

- Slecht?... Mouchera?...?

- Ja slecht. Nu zie 'k je anders, veel anders dan 'k je zag, nog kort geleên... Toen kwam je tot me als een man die... die 'k lief kreeg... plòts!...

- Om niets...

- Om niets... noem jij dat níéts?...?

- Ja... niets...

- Nu ben 'k wéér alleen, ofschoon jij bij me bent... nu heb je mij ontstolen mijn geluk...

- Of was 't geen geluk?... Was 't misschien bedrog, door jòu verheven tot geluk... Was ik *de* man voor jou... of *een* man soms?... Kom zeg mij onomwonden wat je trok tot mij...

- Ik weet het niet...

- Noem jij geluk Mouchera, wat je niet wéét? wat slechts bestaan kan voor jòu oog, wat niemand ziet dan jij?... en dan nog wegvaagt als naar oorzaak wordt gevraagd?... Neen dat is niets dan dwaasheid, kìnd. Want dwaasheid is geluk te maken zonder grond... zonder... zonder iets... O... zie mij aan... Je oogen schreien nu ik je ontruk 't duister dat jòù licht schijnt... Geluk is dan eerst wáár, als je mij zeggen kunt waarom en hoe?... En zoo ik je geluk breng... àls ik 't ben die je gelukkig maakt, eisch ik, dat jij mij zeggen kunt, hoe 't toch mooglik is... dat ìk je vreugd verschaf... Maar zoo je zwijgt... geen reden weet... niet noemen kunt één oorzaak van dat heil, heb ik geen andere grootheid kind dan jìj *verkiest* mij toe te deelen. Niet, of ik wat verdiensten heb, acht je mij... want daaraan dacht je niet... Van voorkeur kan daarom geen sprake zijn... Niet *de* man bracht je dus geluk, maar *een*... Dat smart mij zéér!... Wat ben 'k waard nu nog... Als ieder ander nam je mij... omdat ik man ben... Welk 'n verdienste steekt daarin?... Is dat genoeg?... O zeker, 't is genoeg... 't Is genoeg Mouchera-lief. Natuur althans verlangt niet meer... Maar vreemd dat mìjn geluk bestaat in het beminnen der natuur... èn kritiseeren... Als 't waar is, dat wij zóó genoeg zijn voor elkaar, gelijk we nu geschapen zijn, als vrouw, àls man, dan zou ik wenschen de natuur te kunnen leeren, hoe men gelukkig zij... want ik

eisch méér, wat de geslachtsroes nooit kan geven, die heel natuurlik is, maar immer offers vraagt... Wat zweef je rond om dezen stam Mouchera... Waarom? 'k Zie... je bent bedroefd... O, wel is waar ontleed ik je geluk, maar ik ontnam 't niet... Onthoud dit goed... want het bestond niet, lief. Jij schiep je een *geluk* naar eigen procédé, en ik aanvaardde dit, mits jij me toestond... ach schrei niet... op morgen zou je lachen om 't zelfde procédé en mij ook dankbaar zijn... mits je me toestond te ontleden. Maar zelfs dàt gedoogde niet je makélei... Na 't éérste woord verdween je eigen schepping in 't niet... Noem jij dat soms geluk?... Noem jij van waarde wat slechts leven kan van zon en blad, waarmee je zelf je graag bedriegen wilt?...

- Vriendje...

- Nee... zweef... wieg op je vleug'len minder snel en hoor naar mij... 'k Wou vragen of, 't is niet galant, òf... was 't jòu maaksel... of vond je 't zoo... Mouchera?... 't Is zeer vóós... en zoo jij de bedenkster was... is je vernuft niet groot... O, geluk...

- Hou stil toch... vriend...

- Gèlùk is sterker dan een fort... is hechter dàn... o... jòù geluk... zie, jòù geluk berust op niets... dan op coquettérie van jou met zon... en... 'n Prachtig levensbeeld.

- Plaag niet...

- 't Is scherts, je plágen is te wreed... Als ik verdien dat je om me weent, dan ben ik trotsch, maar is 't alleen omdat ik màn bèn...! Neen... Mouchera, dat is me niet genoeg, is me te weinig zelfs... Ik wilde dat je hield van mij, niet om de sóórt alleen, máár óók van mij, om wat ik bèn en zèg, je straks tot denken stemt. Dit zij *geluk*... ik meen de oorzaak tot geluk... Ach... hou toch stil en zet je neer op dezen bloem... en schéér zoo niet làngs mij en luister goed... Als 'k weg ben denk je dan aan mij...?

- Ach... o...

- Aan mij dus... en waarom?

- Waarom?... 'k begrijp je niet...

- Is er in mij iets beters dan in ieder van mijn soort?

- Hoe... ik...

- Houdt je van mij zooals ik bèn?... zooals ik schijn, voor 't uiterlik althans?

- Geheel...

- Dus, als ik weg zal zijn...

- Zeg 't niet...

- Zoo 'k weg zal zijn... blijft niets je dan herinnering... herinnering aan... jàmmer... Is je 't manzijn dan genoeg?...

- 'k Weet niet geheel waarop je doelt.

- Zoo is 't goed... Wacht dan... Je leeft slechts in 'n roes, die ik geslachts-roes noem... maar liefde is dat niet... Ik eisch iets meer.

- O... o... Blijf...

- Geen wanhoop... Nù ga ik niet van hier Ik weet... ik ken mijn plicht die is: jòù onderwijzen in de liefdes-leer... Wij zijn niet enkel daar òm ons geslacht, òm ons geslacht alléén... Die nadering van man tot vrouw is goed, normaal, maar liefde is dat niet... Mouchera... Liefde...? Och liefde is dat niet...

- Vriend!!...

- Welneen... Niet enkel is de liefde daar om 't voortbestaan der soort!... Ach neen... De liefde is... stil, is niét... móést zijn... maar kan niet rijpen... kan niet tot wasdom rijpen, kind... wat wordt zij wreed verstoord... blijft steeds een speelbal der onnoozelheid, alsof... Niet ik bedacht die wijsheid kind, maar straks nog... 't was heel

vroeg, dat ik twee mannen zag, die mij verhaalden ofschoon zij spraken tot elkaar... wat liefde was... Eerst kon ik ze niet vatten... eerst leek 't gek... Wat die toch zeiden van de liefde... 'k Heb veel geleerd van daag. Hoe menschen - afgeleefd - daarvan nog spreken konden. 'k Begreep 't niet... maar later wel... Een zei, 'n ouwe man: alsof de liefde steeds de wereld rond doet draaien... alsof bevolkt zij is... om... och, zeg mij toch niets daarvan. Dat zei hij tot den ànder die jonger was dan hij: 'k Heb tweemaal liefgehad... 't Was eerst een vrouw... daarna een man. Ik stond versteld, Mouchera. Doch hij ging voort: De man ben jij... De vróúw - 'k vergeet 't nooit - was blond en mooi... met oogen... Toen zweeg hij, doch kort daarop gaf hij een zucht, en peinsde luid: Nog strijkt als langs me heen en door me dat gevoel... en steeds verlangde 'k 'n kus van haar... 'k Vroeg nooit naar meer dan 't genot, dat zij mij geven kon met heel haar wezen, blond en mooi... Dat duurde voort.

Z'n vrije hand streek langs z'n hoofd, terwijl ie steunde op 'n stok en de andere - z'n metgezel, keek stoer vooruit, glimlachte zacht. Tóén Mouchera, tóén bleef de spreker staan... en vroeg: Je lacht?

... En waarom niet?... was 't wederwoord. ... 'k Lachte niet om jou... 't Was om me zelf... Ik dènk... Mijn lach is valsch, hoor je dat niet? 'k Zie schamper op me zelven neer... en lach zooals men doet, als men verachting uit. - 't Is goed, klonk 't nu dof. Ik, Mouchera, streek om de hoofden, grijs, bedaagd... en werd doortinteld, dankbaar, teer... kortom ik voelde, dat ik beter werd op eens... door hen. - De vrouw, zoo ging de laatste spreker voort, de blonde vrouw, met oogen... o... ik meende dat het liefde was, wat in mij leefde. Ach, welk vurig oog brèngt liefde ons?... Hoe kan 't mooglik zijn, dat hartstocht liefde géeft! Dat kan niet zijn... Het was geen liefde... dus... Helaas... ik merkte dit te laat en trouwde haar... Zij trouwde mij... wat haar na jaren speet... en... Is 't goed Mouchera... bevalt m'n...

- O... ga voort...

- Wij trouwden saam, en leefden lang in liefde... De oudste zuchtte wéér... In liefde! Den eersten tijd was alles wel en scheen de aard een paradijs mij toe. Die vrouw, zoo daagliks om me heen... me streelend... kussend... Maar zonderling, de liefde, die toch eeuwig heet, sloeg neer... als was 't een golf, die plots bij stillen wind in 't zeevlak zonk en spattend kabblen deed, tot niets herinnerde aan 't golfgevaart, zoo woest en krachtig eens. Mijn liefde scheen te dooven... Nogtans! Sóms bruisend, siddrend-woest, greep ze me aan. Ook daaraan kwam een eind!... De liefde, die zichzelve voedt, leek ook met mij zich hebben te voldoen, maar zij voldeed wel zich, doch mij niet meer... Ik stond alleen, juist als mijn vrouw, die ook alleen ging staan en toescheen mij te zijn van ander schoon dan ééns!... Was dit 'r haar, dat ik aanbad... was dit heur mond... heur wang... háár oog!... Ja!... Ach... dat oog... dat oog was nu gemeen... Het blonk niet meer... het was verhit en schroeide mij... het deed me pijn... o, zooveel pijn!... Had ik teveel haar liefgehad?... Wat zou het zijn?... Ik zat terneer en dacht... Ik peilde, zocht... vond niets in haar, dat mij bevreed'gen kon... Ik was voldaan, voor goed voldaan... De liefde was voorbij... En zij als *mensch* gaf niets in ruil daarvoor... en, ik had niets voor haar... Eens op 'n dag, 'k duldde haast haar aanschijn niet... gaf 'k haar 'n klap!... Haar bijzijn was 'n walg... ja, monsterachtig schier... Schoon zij mij liefde gaf en stal... zòcht ik naar *liefde*, vriend... 't Is vreemd... 't is wreed, maar wáár!... Wat had ik spijt, wat vloekte ik de hand, die haar getroffen had... Heb medelij... Onduldbaar was het mìj... Ik haatte haar, en wist niet hoe dat kwam... Was liefde dan... of had ik haar niet lief??... In 't eerste jaar van onzen echt kon ik niet buiten haar. Welk raadsel toch?... Hoe kwam 't toch, dat 'k haar niet meer verdragen kon?... Wat moest, dat kwam. Ik zeide haar dat ik... dat mijn... ik wist niet wat... maar lief had ik niet meer... We scheidden... Wel was 't 'n trieste dag, dat z' afscheid nam... Ik was... zij... Het regende. Zij weende niet. Geen schâuw op haar gezicht. Ze scheen... verjongd en verfrischt... en op haar mooi gezicht - ik kan het jou wel zeggen - lag blijdschap... ja blijdschap, welgemeend. Ons kind ging mee met haar... dat was bij lot beslist... Het schrijnde mij... 't kind te laten gaan... kòrtom, het is volbracht... Waar bleef de liefde nu?

- Sta toe dat ik 't je zeg, klonk 't antwoord van den man, die steeds geluisterd had. Je vleesch zoog in de liefde, die geen liefde was...

- Wat dan?

- Je hebt je overzadigd met den prikkel, die de liefde doodt en hartstocht aan doet wassen tot orkaan... 'n Woeste storm duurt kort... Ziedaar! Je zeide nog, dat je mij liefde en waarom?

- Jij *wàs* en *déèd* barsch - mompelde de andere. De geest verwekt dus liefde, niet?... en vleesch?...

- Vleesch doodt ze, zoo althans het vleesch niets is dan vleesch, daarom niets beters schenken kan, werd nu verklaard.

- Nu ben ik waar ik wezen wou, besloot de oudste traag... Wat dus de vrouw aan schoonheid biedt in vleesch en daarmee steeds vermag, is niets dan wakker houden bij den man, wat sluimert zonder haar en omgekeerd. Gelijk de plant groeit naar de zon, wijl zonder haar de rijping faalt... de vrucht verschrompelt neerploft in het gras... of dor versterft. Zóó ìs 't!!!

- Wat dus het vleesch verwekt, voltooit de geest... droomsprak de jongste nu, vermits datzelfde vleesch wat geest bezit. Zie om je heen en vraag dan wat geluk ons bracht voor immer... 't zij vleesch of geest?... Bekoor ik u door 't uiterlijk?, spotlachte hij...

- Wat jij bezit... o mensch, bad-prevelde

devoot z'n metgezel, brengt mij geluk... Je laatste werk, wat was dat schoon, ja bijna wonderbaar... Ja, wat je zegt is waar... alleen de vrucht des geestes brengt geluk, geluk zelfs daar, waar eigen vrucht des lijfs in de nabijheid leeft... en wie de vrucht des geestes nimmer proefde... heeft nimmer lief gehad... Ze spraken nu niet meer Mouchera-lief. Heel langzaam, stap voor stap, vervolgden zij hun weg. 't Was vroeg, zoo zei ik reeds. De dauw trok op. Topaas omrand-robijn der zon weerkaatste koloriet in gouden lagen, schitterend bestreept... 't Was wonderbaar... Ik vloog net op, vanwààr... dat weet ik niet... Wel zag ik voor het eerst die weelde.

- Ik moet je een bekentenis doen, hoorde 'k de jongste zeggen, maar 't valt me hard...

De ander zweeg.

- Je vrouw, vervolgde hij, eens blond gelokt, kwam toen tot mij... Ze was reeds lang met mij... nog voor je haar verstiet. Vandaar die blijde lach op haar gelaat... Ook zij vond geen voldoening meer bij jou... en had... maar kom... dat al is bitter wreed...

- En heb je haar nog in je huis? vroeg d'oudste welgemoed, die alles nu begreep.

- O neen!... Ze is dóód... Zij ruste in vree.

- ... In vree, herhaalde hij... Door mij kreeg zij dien vrede niet... door jou... door jou!... Was je gelukkiger dan ik... en lang?

- Zeer lang. Wat jij niet blijvend geven kon, gaf ik... en wat jij miste in die vrouw gaf zij aan mij... Toch werd ze mensch door jou... en al geloof je 't niet... Je was de eerste... die zich haar gaf als màn... Zij deed alzoo als vrouw, aan ù! Toen daarna kalm, gezond, je saam de roes ontkwaamt, die elk jong mensch ten afgrond doemt, mits elk z'n kwaal begrijpt, was je niet één... nìet man en vrouw... helaas!... vrijwillig wijken kon niet meer... Er is 'n wet, die banden smeedt... Kortom, wij pasten bij elkaar... tot enkle jaren voor haar dood zij heen wou gaan... Mij was 't goed, daar 't samenzijn, dat wennen deed aan haar, mij drukkend was... Gewoonte is de dood... dat weet je toch! Gewoonte had nogmaals de liefde saamgeperst als kruid. Het levenssap verdroogde in dien tijd, en beiden was het afscheid een triomf... triomf, die geestdrift wekt, daar zij de vleuglen opwiekt... snel, hoog in de lucht, waar vrijheid is.

Mouchera vroeg:

- De boosheid zal den man, die 't eerst haar...

- Wat... boosheid? Mouchera... o... ja 't is waar, dat waarheid boosheid schept, maar hij verlangde niet dan waarheid, kind... Forsch drukte hij z'n vriend de hand, vroeg naar z'n zoon, die groot en sterk moest zijn.

- Hij is bij mij... wij zijn 't eens.

- Hoe dacht hij over mij?... vraag-schuchterde de vader?

- Zoo jij denkt over hem! Hoe zou hij zijn?

Tevreden zijn de mannen heengegaan. De vrijheid bracht hun bei geluk; in vreugde scheidden zij, bewust dat ook de vrouw haar vrijheid had.

- Was 't toen gedaan m'n vriend?

- Hoe?... Ja Mouchera, nòg niet geheel. Die 't eerst haar had, zei nog: Sinds't vuige vleesch mij niet meer parten speelt - weet ik wat liefde is... Och sprak de ander: Kon het toch zijn, dat wat eenvoudig is en waar, geen paradox meer lijkt...

Mouchera uitte zich:

- O, vriendlief... 'k ben... 'k weet niet wat. Ge spreekt zoo wijs... ja wijs... en die vertelling...

- Wijs?... Welneen... 't is alles naverteld en heel gewoon... 't Is daarom wijs, wijl 't heel gewoon is juist... en wèllicht te gewoon... Zou 't óók te duidlik zijn?... 't Heeft allen schijn daarvan. - Wij muggen zoeken stéeds naar een probleem, want eenvoud, waarheid is te nuchter, schat... Wie haalt zich anders in 't hoofd, zóó dwaas de liefde te verknoeien. Welk dom begrip... alsof de zucht naar voedsel liefde is... en zich verzadigen, in elken zin, de liefde schept... Och... liefde kind, vraagt nooit naar tastbre spijs!... máár géeft uit dankbaarheid, want liefde kindje, is geluk, dat veelal schuilt in wat men anderen geven kan... Diè liefde is extase! En wee u, zoo geen waarborg kracht geeft aan extase en oorsprong vindt in de geslachtsmagneet, die aantrekt, opvuurt, voor 'n wijl vergeten doet... O, dat vergaat en woester dan ons 't opheft, werpt 't neer, als niets het schraagt dan bloote lust, die muggen-liefde héét, maar hartstocht is, verkàpt of openlik erkend...

Zij zwegen beî.

't Was 'n schoone dag.

De boom, waarom zij scheerden, stond in 't gras, malsch, luw beschaduwd door 'n blâderkruin.

't Was middagtij.

Ze klotsten aan van 't land, de werkers, rood bezweet, met naakte borst en armen, zon-verbrand. Hier vlijden zij zich neer, de ruggen aan den stam en aten van 't maal, hun nu gebracht uit 't huis, dat links den boom stond, behoorend aan den boer, die deze zwoegers huurde. De meid, die 't maal hun bood, gezond en forsch van lijf, gaf met een lompe zwaai den één een klap, uit jool, uit louter pret en draafde weg - sprong in 't halmenveld, dat haar een schuilplaats bood.

De knecht haar na, maar te vergeefs. Reeds rent ze verder, lachend dol, tot groot vermaak van Mouchera, die op en neer wiegt naast 'r vriend en gonzend zoemt door vleugelslag.

Zij zwijgen nog.

Ginds heeft de stoere knaap de meid omarmd. Hij had haar ingehaald en eischt voldoening voor z'n loop, wat zij hem geeft, 'n zoen.

Dan keert hij naar z'n plaats en zet zich weer. Eén maat zegt niets en snorkt heel gauw, nadat 't maal verslonden is; de derde stal wat pap van zijnen kameraad, die met de meid 'n wedloop hield. Schuins ziet de gulzigaard en gniepig naar den knecht, die moe nù, neersmakt. Z'n eetlust is zóó klein, dat nog te veel hij heeft en overlaat, waarop de gluiper wacht... En als de stoeier slapen gaat en rustig adem haalt, smult drie nog na, en zegt dan lachend, fijn, zoover een boer dat mooglik is: Haij droumt van oâr... ik neem zaijn pap... wie voârt 'r beter baij?...

Dan snorkt ook hij.

Het land strekt wijd, vol blinkend graan als plassen goud - breed ingehakt - alsof er stukken, juist vierkant, genomen zijn uit 't rijke veld. Maar dat is lager land. Roodbruin de schaduw, kort, een vlak, dat diepte houwt in 't wasdom, géél, hel-schittrend, páárs, zacht blond met blauwe bloempjes, wonder teer - zoo schalks, zóó lief in 't guldend halmen-bed, als 't kind, dat speelsch verschuilt. Naast, om die kopjes, hemelschblauw, brutaal een klaproos, los van blad en rood als bloed.

O, gouden pracht o, milde schat, wat is uw kleur... hoe noem ik u?

Ik kan het wel! welja, ik weet 'n naam voor elke kleur, voor elk geluid, voor elk gevoel... 'k wil niet profaan zijn nu. 't Ontraaflen uwer majesteit ontneemt uw ongerepte jeugd. 't Ontkleeden eener koningin brengt allicht feilen aan den dag, die 't schoon verduistren. U zóó te zien, met spitsen in 't azuur, van torens enkel goud, door gulden blonkering der zon... aan 't eind 'n waaz'ge horizont, verzonken in den troeblen adem van Juli-hittedag, is grootsch. Dor bult 'n stulp in 't gewas - ècht troostloos droef - en ware 't niet dat menig dak nuance gaf, dàn... maar 'k had beloofd alleen uw schoonheid nu te roemen... doch, onbewust ving ik al aan kritiek te leev'ren op uw mooi... want 'k merk ras vlekken. Uw opperkleed, 'k verzwijg 't niet, heeft kreuken... 't is besmeurd... en hier en daar gescheurd... Hò... hò... niet meer... 't Is ruim genoeg... Zoo sterft uw deugd, o blanke koningin, als ook m'n geestdrift oogen krijgt en ziet...

- Ze slapen nog.

Der blaren schaduwval, die gloed verbant en stoere rompen hult in vage schemering, is levensloos. Geen twijg beweegt, geen blaadje schudt. 't Is alles loom en zwaar... De knechten ronken stug en hangen loom inéén, 't hoofd, de wang op hoog-getrokken knie - of liggen languit in 't gras als rochelende lijken. Insecten klimmen op het vleesch, zij scharlen rond, hechten zich vast en zuigen...

Mouchera die geruimen tijd gerust heeft op 'n blad - roept nu haar lief. Hij zweeft snel aan - haar roep is zoet, verlokt.

- Wat is je wensch, m'n Mouchera?

- Kom, zet je hier... en zeg... Ik heb gedacht... heel lang... het viel me hard... begrijpen wou ik jou...

Hij kwam.

- Begrijpen mij... wel kom!...

- Spreek eens ronduit... ik heb plezier... je raadt 't nooit... 'k ben zeker, dat ik je verbluf en wàt...

- Verbluf?...

- Je zeide, denk eens nà... 't is kort geleên... je zeide, Mouchera, waarom heb jij mij lief... Dat 'k anders ben dan jij, is dat genoeg?...

- Zeer juist, je vordert... ò... Anders te zijn is waardeloos... Dien roem heeft elk van mijn geslacht. Als 't daarom is, ben 'k bang voor je genegenheid, want ieder ander is als ik...

- Nou, niet precies...

- Versta mij wel... wat mijn geslacht betreft...

- Ja... je... houdt op... ik vraag.

- Je vraagt...

- Ik vraag aan jou waarom... waarom

trek je naar mìj... daar ik slechts als m'n zustren ben... en mij op niets beroemen kan... Is dat voor joù genoeg?

- Voor mij.... gerust.

- Hoe rijm je dit?... Wat jij in mij begeert moet evenredig zijn aan wat je geeft... die ruil is billik... maar... waar bleef je eisch?

- Ik eischte niets van jou, dan wat je bent...

- Wat ben ik dan...

- 't Ontbrekend deel van mijn geslacht... het deel dat aanvult toch... Die prikkel is in mij als jou... Je weet 't wel, de dag is half voorbij... toch sprak ik niet het woordje *liefde* uit en toch *begeerde* ik jou.

- Wat...

- Dat woord wordt werklikheid eerst dàn als 'k je waardeeren kan en moet... Huil niet... ik ben oprecht...

- Ik vlucht.

- Och - neen... je zult mij dankbaar zijn... kom blijf...

- Ik blijven?... Wat doe ik hier, nu 'k weet... dat ik je min... en jij...

- Wat jij gevoelt - Mouchera-lief, dàt voel óók ik... Maar da's geen liefde, achting, eerbied...

- Dàt is geen liefde meer...

- Neen, dàt ook niet... geen achting... eerbied... maar, dat doet haar ontstaan.

- Als het zoo is blijft vast je liefde uit... Ik maak geen beeld, geen vers, geen...

- Ik evenmin...

- En de oude, van daar straks, had zijnen makker lief om 't werk van zijn hand?...

- Juist... dat is 't geheim... het werk... Maar kindje is het werk van handen werk alléén? De geest kàn óók...

- Nou... 'n dichter dàn,...

- Wij dichten niet, dàt doen de menschen, pop... Wij beelden niet, dat doen zij ook. Aan ons is 't werk van eendracht en begrijpen... van zoeken naar 't goede... De goedheid dwingt óók eerbied af... schept liefde. En zijn we beide góéd... ziedaar... Ben ik, ben jij?... Ik ken je nog te kort. De mènschen béélden kind... en tòch... ik ken 'r één, die *zulk* soort *werk* verricht en naast 'n dichter woont, toch van geen liefde weet... Gaat hij aan 't werk, geeft de muziek van de overzij - 'n componist woont daar - hem inspiratie. hij werkt met hànden, kind... Hij mint wel tienmaal in de maand, per dag soms schat... en dan nog klaagt de man, dat hij geen liefde kent... of ooit ontmoet... Begrijp dus wel, dat àrbeid niet alléén... Dat komt, omdat, wat hij steeds liefde noemt, slechts paardrang is, meer niets, en hij geen tijd zich neemt de *liefde* áán te lééren... 't Was béter dan dat beelden, kind! Als ik van *arbeid* spreek, is mijn bedoeling niet, dat deze boeren dáár, beneden aan den boom nog slapend thans, nog rustend na den arbeid zijn des velds, die nuttig is voorzeker - méér noodzakelik wel haast, wat zij dáárdoor alléén verzekerd zien, dat mèt dit wèrk, zooals jij zegt, ik noemde als kern van zaligheid, geluk, de liefdesvraag beant woord werd... Ach geloof dit niet. Wij, die zoo weinig doen, wat lijkt op de productie van den mensch, wij maakten daarom, Mouchera, geen aanspraak op geluk?... op liefde?... Je begrijpt verkeerd... al wat 't sóórt vermag ten uitvoer steeds te brengen tot heil van 't zelfde sóórt, is goed genoeg. Niet een hoedanigheid heeft recht... voldoet; neen. Al wat beschikt over hoedanigheid, 't zij gering, bezit, ja onbewust, reeds dat wat noodig is

voor liefdesgrondslag, kind... Die overwint de schoonste nog, mits hij gaat woekren met die gaaf... Begrijp je... Mouchera?

- Ten naastenbij...

- Wat ik welsprekend ben!... Kom sta verstomd... Was er één mug, die sprak als ik?...

- Is 't daarom,... dat je spot met mijn gevoel?

- Ha-ha... ha-ha!...

- Lach je me uit...

- Je bent... je bent... geef me 'n kus...

- Ik kus alleen, die mij bemint, je hebt gezegd... jij mint me niet.

- Nog niet geheel zooals ik wil... 'n kus m'n heerlike... O... o... pardon... wat word ik lomp. Ik kus je niet uit liefde... nòg. Eens geef je rekenschap van dit probleem jezelf... en is dit raadsel je ontward... De knecht, het mensch, dat stoeide met die meid - je zag 't ook - kreeg die 'n liefdekus?... en gaf hij die? Zij slóég!...

- Jolijt...

- Jolijt... zeer wel. Ze sloeg en kreeg 'n kus... als jij dat *liefde* nóémt... 't wàs dràng! Vraag, kennen zij elkaar... 't Is de natuur, die aandreef tot dien kus... de prikkel van het vleesch... In orde dus?

- Als jij dat *schànde* nóémt, dan kus ik nooit!...

- Hoe kan 't schande zijn, wat de natuur

beveelt en uitlokt, kind, als je maar niet zegt dat 't liefde is. Als 't liefde is, hoe rijm je dit? De moeder van 'n kind, dat hoort hier aan dit erf, nam straks den knaap en kuste hem... Staat deze kus gelijk met dien der meid?...

- O neen!... maar blijft 'n kus geen kus?

- Nou... niet altijd geheel. Wel houdt de kus gemeenlik wellust in - al is 't gering - want daar de wellust ons beheerscht meestal, zoo kussen wij en gráág... 't Verschil der kus zit in de kwantiteit, die kwáliteit soms maakt... Maar ook 't superieure heeft 'n smet... en juist de kus, wanneer het iets betreft wat wellust raakt... besmet de liefde kind, die groot is en 't al omvat... en niet van troétlen leeft.

- 'n Moederkus, is die dan slecht?

- Ik weet niet of wel slecht bestaat, al is wat slecht men noemt, niet brááf... maar dit staat bij me vast: Zoolang van liefde men bij een omhèlzing spréékt... en wij dáárin slechts zien het voorwerp onzer min, voert wellust boventoon... Men kust niet, wat men lieft, men heeft een warm gemoed voor iedereen... Wie zóó bemint, heeft zuiver lief gehad...

- Maar als dat waar is vriend, dan is diè liefde waardeloos, zich openbarend tusschen man en vrouw - en ook niet hecht.

- Neen zeker niet, wèn het 'n neiging is naar beiderlei geslacht. Die liefde houdt geen steek, omdat 't geen liefde is, want de magneet van lichaamslust - hoe kuisch of sterk z' ook trekt - verzwakt op 't lest en slijt geheel, tot zij verloren heeft haar macht.

- Dus, angstigde Mouchera weer, beloften tusschen twee is...

- Waardeloos. Is domheid kind. Zie, ik voor mij ben overtuigd dat 't roekloos is, elkaar iets te beloven, wat door geen enkele logicus aldus kan zijn erkend... Bedenk wat de een van d'ander eischt... òpoffring voor het leven, 't zij kort of lang... 'n Schuld dus wordt gemaakt èn zéér riskant. Vooral de vrouw is bang voor haar crediet, toch waagt ze 't weer opnieuw. Hoor toe, eenvoudig wicht dat nooit den bodem zocht van trouwloosheid en lijfsverraad, want anders is het niet; géén man is er, die trouw steeds bleef met heel z'n zijn. Zijn vleesch neigt onbewust naar wat het noodig heeft... 't Staat buiten zijn moraliteit. 't Is de natuur, die enkel wil de neiging der *geslachten,* kind... wat niet behelst een *enkeling*... En daarom duurt die vreugd zoo kort... 't Geslacht beveelt. Ik geef 'n voorbeeld... let eens op: Wanneer 'n mensch genoodzaakt wordt te drinken, de dorst hem plaagt is 't water daar om hem te laven. Hij drinkt. Maar na die teug heeft weer zijn lijf behoefte aan 't vocht, wanneer de droogte kwelt. En kind - heb jij wel dorst gehad? - Zoo ja, bedenk eens goed... Je huwt met drank. 't Is of je trouw zweert aan het nat... 'n Moord, 'n misdaad zou je doen - zoo het verlangd werd, kind. Men zweert en lescht z'n dorst. Dàárna?... Houdt men zijn woord?... Zou iemand te bewegen zijn voor zulk 'n daad? Welneen... tot dat de dorst weer smacht naar lafenis. Dan wéér, is men bereid... Dan weer doet men een eed... en drinkt tot men verzadigd is... Zeg mij, m'n kind - of iemand zweren zou, zoo vrij hij 't water nemen kon bij lichaamsnood... nietwaar... het wordt begeerd. Wat raad je wel... het water als geheel of bij 'n deel ervan?

- 'n Deel, als ik mij niet vergis.

- Ja, éérst... tot men voldoende heeft... bewijst dit echter niet, dat men met deel voor deel op heel het water doelt?... En zoo er water is... genoeg en overal... men drinkt op tijd, vrij, zonder eed, omdat men zonder haar het krijgen kan; geen dorst dan meer bestaat of er is lafenis. Zoolang 'n pand geëischt wordt voor 'n dronk, is 't

zeker dat men liegen gaat. Niet elk is van 'n pand voorzien... hij dus belooft... ja zweert... maar waar niet is, verliest, de eischer van dien eed... Zorg dus, dat steeds in overvloed de drank voorradig zij. Dat elkeen neme, wat hij noodig heeft. Zweert men niet meer, dan blijft ontgoocheling uit... En bovendien geen mensch kan aanspraak maken op zoo'n eed, want zij is afgeperst en wederzijds.

- Hoe komt het vriend, dat aan dit al wij muggen vreemd zijn?

- Hoe?... Wel dat is heel eenvoudig, Mouchera... Je weet, dat wij geboren zijn, maar na den dood van 't ouderpaar, dat ons het aanzijn gaf... Dat hoort zoo bij ons muggensoort... Neen, dan het menschenras!... Hoe kort is onze levensduur daarbij! Zij brengen kindren voort en koestren die, totdat gemeenlik ieder kind volwassen is... De ouders - Mouchera, vertellen hun wat liefde is en dáárom weet het menschenkind reeds vroeg, wat wij door dènken zien...

- Is bij de menschen dan 't geluk volmaakt?

- Vrijwel... De mensch is wijs en goed.

Heb je dat niet bemerkt aan het gesprek in 't vroege morgenuur, dat ik je vertelde?

- O ja... maar hoor eens aan... Vóór ik jou kende was 'k heel alleen en zag 'n mensch... het was 'n vrouw, die met 'r breede hand haar kindje sloeg, wijl 't hupte in de wei en sprong in 't hooge gras... 't Was niet gekomen op bevel... werd dra gestraft... 't Kind had niets misdaan. Bevordert slaan geluk? En dan de bóéer van 't huis hiér scheen wel ziek... Hij liep zoo zwáár... z'n beenen knikten door en wagglend kwam ie aan. Hij schreeuwde, vloekte, zong van pijn. De vrouw dan greep hem, schold hem ruw - en zei, dat al 't geld verzopen was... Begrijp jij dat? Hij had dus dorst gehad... Nu zie je toch, dat ook de menschen vechten om 't vocht... Bij hen wordt ook de dorst niet vrij gelescht... 'k Heb zelf gezien hoe boos hij werd. Hij trok 'n mès!...

- Heb 'k me vergist, Mouchera-lief?...

- Gewis.

- Dat spijt me zeer. Wij leven ook te kòrt om góéd te zien, wat rond gebeurt... Wij hebben ook aan òns genoeg. Waarom dan zeuren van den mensch die zooveel wijzer is?...

Nu bleef 't stil.

Ze dachten beiden na.

De middag-zon streek gul als ware zij 'n gouden klont hel-schitterend néér. En heel 't land, lag sidderend van gloed in blakering - en uit de aard steeg roostrend vuur - als smolt de bol.

In schaduw van 'n twijg, zat wachtend nog, 'n andre mug geruimen tijd. Hij zat daar rustig, totaal bewegingloos.

Mouchera, gonzend, schoor met lichte vleugelklap naast haren vriend en raakte hem. Hij merkte niets. Hij dacht. Haar lokkend toezien zag hij niet. Star keek hij voor zich heen. En raakte z'm met teeder zoemgewieg, hij week dan uit... Zij drong zich op tot hij haar weer wat ruimte liet - door dalend uit háár weg te gaan. Verbaasd verslapte haren vleugelklap en zij begreep hem niet. Zij dacht, ik merk het wel, ik ben te veel. Zij keerde toen en zette zich op 't blad, waar d' ander rustig wachtend zat. Deez' boog zeer diep, als zij hem naderde, en zei: Wees welkom, Mouchera; de mooiste plaats is u. Verkwikkend is de kóélte hier! - zóó zoel als 't hier is, kan het nergens zijn. U is beleefd, sprak zij verrast. Kent u mijn naam?

- Natuurlijk ken ik dien... sinds uren heb ik u gezocht... ik had u al ontmoet, maar plots was ik u kwijt... Zoo mooi als u bent Mouchera, zag ik er geen... zoo welgemaakt... zoo lief en zacht... Geen trotschheid is u aan te zien... 't is alles eenvoud... De mug, die u bezitten mag is waarlik te benijden.

Koket hiet zij 't kopje op en nijgde weer, gestreeld. Hij keek haar aan met zulk 'n liefdeblik! Galant is hij, dacht Mouchera en heel wat flinker ook... Hoe sterk z'n leden zijn!...

- 'k Heb hier geschenken Mouchera. 'k Zou vurig wenschen dat 'k u die geven mocht. Het is niet veel, maar 'k deed er alles voor om ze te krijgen... Getorst voor u heb 'k al die lekkernij hier!... U te behagen leek mij 'n gunst zóó groot, vooral omdat ik weet - zei hij met schampren lach - dat d' ander u misleidt.

- Misleiden... hoe?...

- Dat u 't nog niet zag, die met hem op en nedervloogt... Zoo even nog. Hoe lief uw doen ook was - hij zorgde wel een afstand te bewaren...

- Verkoos hij mij dan niet?...

- O, Mouchera... wat was u toch verblind, dat deze mug uw liefde... uw genegenheid...

- Spreek op... ik...

- Hij Mouchera, misleidde u... hij wendde zich toch af, als u naief... 't is... och, 'k heb al de praatjes van dat heer gehoord... En geloofde u hèm?... Dat alles zei hij u om te misleiden... Waar dient het anders toe de mooie Mouchera een liefde op te dringen, die niet bestaat?... O! Zoo ik u dienen mocht... ik gaf m'n leven! 'k Zou alles voor u doen... De dood zou beter zijn dan dat ik zonder u...

- Houd op...

- O, Mouchera... als jij eens wist... 'k heb alles aangehoord, wat hij je zei... Begeeren doet hij jou... maar niet voor goed... Zei hij je niet dat... o, o, die slechte mug... Verleiden wou hij je. 't Grove beest... Ik zou hem willen dooden... d'Onschuldig-reine Mouchera te zien verleid door hem... Neen, ik zweer dat mijne liefde eeuwig is en nooit vergaat... Je bent geschapen voor mijn trouw, en, wee den onverlaat, die iets ontstelen wil, zonder z'n trouw, z'n leven je te wijden... D'ander loog, want slecht is hij.

- Nu slecht?...

- Zéér slecht, of zag je niets aan hem? Die valsche grijns, toen je 'm gelooven gingt?

- Nee... ja tòch als 'k goed bedenk.

- Juist. Hij dacht: ik ben zeer wel bespraakt; Mouchera krijg ik wel... maar om verwijten te ontgaan, vond hij een logica, vernuftig-slecht. Hij lóóg! Z'n echtbreuk zou volkomen zijn en niemand had het recht hem te verwijten. Hij had jou immers overtuigd...

- Wat zou het min zijn... als...

- 't Is waar...

- Begeerde hij mij niet?...

- Begeeren wel, maar voor heel kort. 'n Vrijgeest is het, die gene banden kent... Ook plichten heeft hij niet... Z'n redeneering is bedrog.

- Welk 'n geluk dan, dat je 't mij zegt.

- Geluk?... Dat is voor mij... ik wil je zweren trouw te zijn tot aan mijn dood... Ben ik niet welgemaakt?... Elk zegt, dat ik verstandig ben... Kon hij je zooveel heerliks bien als ik gevonden heb voor jou... Toe neem het aan!... Nu?...

Mouchera deed, wat hij haar vroeg.

Ze zag en vergeleek en vond dat hij veel knapper was. Z'n vormen waren forsch, z'n uiterlik? 't Verschil was groot. Stoèr! Hij keek haar aan, zoo innig lief, wijl nooit haar vriend... neen 't was haar vriend niet meer, altijd te droomen scheen. Die slechte mug! Hoe ernstig was hij tegen haar... maar ach die ernst!... Wat was er naarder dan 'n vriend, die bijna niet van kussen hield en haast niet sprak van wat behoorlik was aan haar, dan deze hier, die had nog niets gezegd dan wat beminlik was en veel geprezen haar bekoorlikheên. Hij zwoer z'n trouw. Geschenken bood hij haar, die - hij had het zelf beweerd - met moeite hij zich had verschaft, ofschoon ze 'm nooit gesproken had... Dàt was er één!... Geslepen moest die andere zijn, dat zij nog naar hem luistren wou. Wat slim en overlegd met woorden haar te paaien. Wat 'n schavuit was dàt. Wat vreeslik laag van hem om haar dàn te verstooten - als zij heur hoogste goed aan hem geofferd had! Deez' mug zwoer trouw, ja, eeuwig trouw!

Genaderd was haar nieuwe cavalier, 'r twijfel was hem al genoeg. Een kus zoo heet als vuur drong in haar zijn en 'n gevoel doorbrandde haar zoo sterk, dat alles strakte, 'r krampend wezen trillen deed van liefdegloed.

- Ik heb je lief, schor-snakte hij.

En eer ze 't wist was 't antwoord daar: - Jou, jou alleen, nu voel ik het, je bent de eerste, dien ik liefheb, schat. Aan hèm was àlles... àlles valsch!

- Tot zelfs z'n voorbeeld, lief. Wat bracht je hem weldra ten val... Weet je nog wel?... Hij nam de dorst tot voorbeeld pop, en jij bewees hem klaar, dat heel z'n pleit onzinnig was, wat hij wel wist... 't Was hem te doen om roof op u. Geen list leek hem te snood.

- O - smeekte zij, bezwijmend nu - houd op... spreek mij van liefde, schat, maar niet als hij... Spreek van úw liefde... van úw trouw... Je houdt van mij?

- Veel meer dan dat.

- Het blijft zoo, hée?

- Hoe zou het kunnen zijn dat ik Mouchera-lief niet tot den dood...

- Welk een geluk!...

- Wat heeft je vriend je toch verdriet gedaan.

- Hij is m'n vriend niet... nooit geweest.

'k Vergiste mij. Jij bent 't; geen ander heb ik liefgehad.

Op eens weerklinkt een kreet.

Mouchera vliegt snel op, verschrikt, niet wetend nog van waar, maar verontrust en instinctief spoedt zij zich voort. Waarom? Ze weet 't niet. Dreigt er gevaar? Ze zoekt. Waarheen? Ze wacht. Waar bleef haar minnaar toch? Ze konden samen gaan. Hoe dom ze was... zoo'n overhaaste vlucht... Als ze 'm maar niet verloor.

Ze dwaalde rond, onzeker schreiend en vol angst.

De noodkreet is verzwakt, hoewel ze 'm nabij nog hoort. Plots aan 'n struik ziet zij 'n web, waarin 'n mug verward, gemarteld door 'n groote spin gevangen zit.

Het monsterdier verwondt de mug en weeft om hem een cel van draad. O!... ziet ze goed?... Ach... ach!... het is haar vriend. Ja, ja nu ziet ze 't goed. De arme denker is 't. Hij is in 't net geraakt, gespannen door de spin, die loert op prooi. Ze voelt z'n pijn... en hoort nog flauw z'n stervenssnik. 't Doezelt voor haar oog. Dan smakt ze op 'n steen.

Wat duisterde 't, of was 't nog donker in haar hoofd? Neen - schemer zweefde zwartend aan en verder ziend, zag zij ook flauw, dat aan den voet des booms de knechten, slapend straks, nu waren heengegaan.

Er speelden mugjes om den stam in stage vroolikheid. Ze dartelden al wieglend rond en leedvol zag ze aan het spel van haar geslacht, dat eind'gen zou wellicht gelijk bij haar, in wilden smart.

Waartoe het mingekoos, als 't leidt tot smart? Vreemd. Wat weedom deinde om haar heen... wat weemoed klaagde in haar ziel!... De smart zong week een lied van pijn en trof, bekóórde haar, zoodat zij luistren bleef naar eigen klanken, broos, subtiel. Het spel der andren sarde haar, stak 'r 'n doorn in het hart. Waarom bracht leegte haar zijn dood?... en was 't of zij verloren had iets wondervreemds? Hij, die haar zoo bedroog en ruw gefolterd had!.....

Nog peinzend kwam ze bij het blad, dat ze verlaten had.

Vreemd!...

Hij, die haar trouwe zwoer was niet alleen. Hij lachte, koosde met 'n ander lief en zei haar eveneens, dat zij z'n liefste, was... en zwoer opnieuw. Nu bleek 't, dat 'r doode vriend haar niet bedrogen had. Hèl lichtte plots de waarheid op... en zij begreep... berustte in 't lot, dat noodlot is. Het heerliks, dat voor haar bestemd, gegeven werd aan die nu zat, waar *zij* gezeten had, was lokaas naar 't bleek. 't Geschenk, hij nu dit mugje bood, gold voor 'n beker vocht... 't Kern-gezonde beest had dorst en deed 'n eed, omdat hij laaf'nis zocht. Was dat zijn schuld?... Was hij 'n huichelaar... of dwong men hem tot zulk 'n daad?... Gevlei alleen bereikt z'n doel, wijl zonder dat men niet te vangen is... althans de vrouw verlangt naar schijn-bedrog. Zij geeft zich dàn aan hem als trouw geboden wordt ìn ruil voor haar bezit. Maar welke trouw houdt eeuwig stand?... De eed gezworen door den mug blijft nooit van kracht zoolang de hartstocht woedt... 't Is of de vrouw haar vrijheid vreest, dat zij steeds eeden eischt...

'k Veracht hem niet... beklaag alleen dat hartstocht ons tot liegen dwingt... Eén grief heb ik. Waarom nam laster hij te baat?... Dat deed m'n doode vriend toch niet... die constateerde, wat hij dacht en zag.

Nù straalde 't beeld van hem die waarheid sprak, in zilveren trans, z'n puurheid was ontdaan van vormen-schoon... O... o... het flitste door haar heen. Ze dacht hem in, geheel en zag hem in visioen! Z'n waarheid golfde als bazuingeschal. Koraalmuziek streek neer, breed, als de stem van 'n profeet.....

Een jubelkreet brak uit haar keel.

- Hem heb ik lief!.... is hij niet meer, ik heb hem lief, maar rein, en groot voel 'k m'n liefde nu, ontdaan van elken lust... Wat aan mij stof is, vraagt naar stof... De soort blijft daardoor voortbestaan - wat in mij nu geboren is, ontdaan van zinnenlust, dank ik aan hem.

... Hij heeft dàt leven nu in mij gewekt! Hij streefde naar 't verhevenst heil, gelùk!... Dàt was zijn dood... Door zijn gedàchtegang, niet lettend op zijn vijand, kwam hij om... Ik... heb hem lief!!... maar niet als stràks... o... néén, zoo niet meer... Geheel mijn dank zij hem gewijd... mijn groet... Ik weet dàt 'k 'm missen zal!...

Mouchera gonsde heen...

Ginds zonk de zon...

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

A.M. te D. - Ik beschouw Uw brief met dat kaartje als niets anders dan een onkiesche poging, om uit nieuwsgierigheid achter den naam te komen, en deel U daarom mede, dat ik mij onder geen omstandigheden, en om wat voor reden ook, inlaat met derden over den *naam* van correspondenten, dien deze derden ‘meenen te kennen’. - Alleen de persoon-zelve, die den brief schreef, heeft het recht zich tot mij te wenden; met U noch met iemand anders kan ik mij daarover inlaten. -

Ernesta. - Het andere is reeds geplaatst, zooals gij zult hebben gezien. - Ik verwijs U naar het hoofd-artikel. - Het stukje moet ik nog lezen. Vriendelijk dank voor Uw begeleidend briefje. -

H.H. te S. - Uw brief wacht al een heelen tijd op mijn antwoord. - O ja, in dit klimaat ben ik veel gezonder dan in Holland, maar ik hoop toch daar terug te komen binnen eenigen tijd. Het leven in Amsterdam, met het onvermijdelijke ongezonde gedeelte-taak van den tooneelcriticus, die door weer en wind 's avonds laat uit moet, heeft waarschijnlijk mijn gestel te veel aangepakt. - En dat ben ik nu weer te boven gelukkig. - Ja, de onbeschoftheid van de menschen is dikwijls groot, zooals ik het in mijn artikelen over Reizen aantoonde - maar onbeschoftheid is lang niet altijd een gevolg van een slechte opvoeding. - Er zijn onbeschofte menschen in alle standen. En aan het eene volk als geheel, is die eigenschap ook meer eigen dan aan het andere. Zwitsers en Engelschen b.v. zijn van nature veel onhebbelijker dan Duitschers of Italianen. - Ik ben blij dat mijn artikel voor Excelsior bij U zooveel instemming vond. Het is een feit, dat er in het ouderworden dikwijls een groote verzoening ligt met het leven. - Als wij nog jong zijn, willen we het vormen naar onzen eigen wil en wenschen. komen in opstand tegen alles wat ons pijn doet, en kwelt in ons rechtvaardigheidsgevoel. Later zien we beter het betrekkelijke van alles, worden ons ook meer bewust het vergankelijke van dit korte leven, dat heusch niet de moeite waard is het te verbeuzelen met treuren over hetgeen niet te is veranderen. En in die berustende stemming gaat ons oog open voor al het goddelijk-mooie rondom in de natuur, en ook voor de zedelijke waarde van diegenen van wien we tot hiertoe alléén de gebreken zagen. - Is het niet jammer dat we dan juist, als we geléérd hebben dóór het leven, gewoonlijk al aan het eind ervan staan? - Hilligenlei is een boek van overtuiging, een boek waarom ik den schrijver, die mij in dat phrasen-boek Jörn Uhl eerder afstootte, heb liefgekregen. - Zeker, ook nu nog kan hij de phrasen-makerij niet geheel en al aan kant zetten, maar toch, hij laat je in de hoofdfiguren zoo wáár zien het hopelooze, het troostelooze van maatschappelijk helpen-willen. Die scene in Berlijn is aangrijpend van wáárheid. - Vriendelijke groeten. -

Clara. - Ik heb een briefkaart van U met. Uw nieuwe woonplaats, en een brief. - Wilt gij zoo vriendelijk zijn als gij dit mailpapier gebruikt, het aan een kant te beschrijven, want de brief is totaal onleesbaar. - Met groote moeite heb ik er uit ontcijferd een beschrijving van Uw nieuw thuis; het deed mij veel genoegen dat gij er zoo naar Uw zin zijt. - Scheiden doet altijd pijn, vindt gij niet? Alle goede oogenblikken die gij in zoo'n huis en zoo'n stad, welke gij verlaten gaat, hebt doorleefd, schijnen U als het ware vast te houden, en U toe te roepen: Dat alles hebt ge hier toch *genoten;* gij laat het hier achter, voor goed, voor het Onbekende. - Bij elk heengaan, bij elke scheiding, zelfs al was die mij nog zoo welkom, heb ik dat pijnlijke gevoel doorleefd, van iets losrukken dat met me was vastgegroeid. - Uw stukje komt nu spoedig. -

Woltche. - Dank voor Uw vriendelijk briefje. - Wat het ver-weg zijn betreft, wel, ik kom immers terug.

Zie maar eens wat ik daarover aan H H. te S. schreef. - En dan, de afstand is zoo groot niet als gij denkt. - Weet gij wel, dat ik een brief, die den vorigen dag uit Amsterdam of den Haag is afgezonden, hier reeds den volgenden kan hebben.? - In onzen tijd bestaan er eigenlijk geen afstanden meer, met de snelle vervoermiddelen. - Uw toekomstige woonplaats is eigenlijk veel lastiger te bereiken, van uit den Haag b.v., dan de mijne, omdat de aansluiting daarheen, naar uw a.s. woonplaats, nog

zooveel te wenschen overlaat. - Nu, ik ben blij dat gij mijn raad hebt gevolgd. Gij zult er oneindig veel méér satisfactie van hebben oen uitstekende huisvrouw te zijn, dan een mislukte schrijfster. - En ook zal het eerste Uw man en Uw gezin en U-zelf finantieel ten goede komen, veel méér inbrengen, dan de weinige guldens die gij nu en dan zoudt verdienen met een of ander met moeite en nood in elkaar geflanst novelletje. - Als gij getrouwd zijt, - want jonge meisjes lectuur is het in geen geval, - zult gij wel eens sommige van Zola's latere boeken lezen, Travail, Fécoudité, Paris, en dan zult gij zien hoe al zijn vrouwenfiguren - en waarlijk Zola was een up to date modern man in de vrouwenquestie, - uitmunten door zulk een gezonde verstandige opvatting van haar rol, *niet* als man-wijf, maar als helpster van den man in *hare* taak van huishoudster, opvoedster. - In Fécondité en in Paris schildert hij zulke ideaal-toekomst-vrouwen, die niets gemeen hebben met het Johanna-Steketee type dat ik onlangs besprak uit haar boek *Mimosa.* Zola's toekomstvrouwen doen zelve haar huishouding, voeden zelve hare kinderen, zijn vrouwen en moeders vóór alles, boven alles Voor manwijverij en vergaderingen en speeches hebben ze geen tijd, zoo min als voor het een mooie rol in het openbaar spelen tegen de onzedelijkheid; (waartoe zij ondertusschen hun eigen mannen en zonen drijven, als zij geen kinderen willen, en den huiselijken haard verlaten om 't heele land speechende door te trekken.) Op dat laatste punt hebben Zola's vrouwen een afdoender remedie, ze maken hunne eigene mannen en zonen zoo gelukkig, dat deze geen lust meer gevoelen tot de onzedelijkheid buitenshuis. - Ik ben overtuigd dat deze weg de beste is, maar zij die hem graan, doen dat in stilte, en met vergaderen, speechen, zich zelf in de hoogte steken, vestig je door het voortdurende lawaai op je-zelf de aandacht, waarom het méér te doen is dan om de onzedelijkheid tegen te gaan. - Zoo ook met de schrijverij. Gij hebt uit het fraaie geleuter van Johanna Steketee kunnen zien, dat zelfs een groote middelmatigheid als Mimosa 't nog wel zoover kan brengen, dat ze hier en daar een portret van zichzelve ziet geplaatst in een tijdschriftje. (O goden welk een geluk, nietwaar!) Welnu, al wordt gij ook volmaakt in het koken, strijken, huishouden doen, zóó dat Uw man U een juweel vindt, de vreugde van U-zelf daarmee ‘beroemd’ te maken, moet gij missen. - Een goede huisvrouw en moeder wordt alleen door haar man en kinderen gewaardeerd (exeusez du peu). - Gij zult U dus daarmee moeten vergenoegen, moeten afzien van de Mimosa'-beroemdheid. Daarvoor echter zult gij waarschijnlijk ook niet door Uw man in den steek worden gelaten, zooals met deze lieve gade geschiedt, - en haar verdiende loon is. -

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)
Sluiting red: ged:

Annonces Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Duitsche Conversatie.

Eene te Amsterdam woonachtige Duitsche jonge dame wenscht nog eenige vrije middag uren te besteden aan **duitsche conversatie-les** of aan het voorthelpen van leerlingen, die moeielijkheden met deze taal hebben. (130)

Brieven onder letters A.N. aan het Bureau van dit blad.

16 Januari 1907.
20ste Jaargang.
No. 29.

Amsterdam, 11 Jan. 1907.
L.J. VEEN.

Hoofdartikel
Het essentieele recht der Vrouw.

Het essentieele recht der vrouw! Voorwaar, een heel mooie aanvangszin! - Veel is daarmede gezegd en zeer velen schermden met groote woorden, gemeenplaatsen dikwels, om het recht der vrouw in *wóórd* meer kracht bij te zetten - voornamelik wanneer vrouwen het auditorium uitmaakten, die gloeiend van geestdrift hare vlechten in navolging der moderne Chineezen waarschijnlik, lieten afsnijden. Ach armen! Wat was 't vrouwenrecht verkeerd door u begrepen en hoe slecht diende u de beweging*) die inplaats ten gunste der vrouw - in 't nadeel van haar in 't leven werd geroepen. Wanneer ik dit zeg als man, die weinig verwacht van de wereld-reformatie, zoo de vrouw aan haar verdere ontwikkeling geen daadwerkelik deel heeft - veronderstel ik, dat niemand in mij 'n vitter - 'n kleingeestig individu zal zien, zich dom, verwaten keerend tegen 'n beweging, wier resultaten van overwegend belang zullen zijn in den onderlingen worstelstrijd der volken. Immers de vrouw is 't, op wie aller hoop gevestigd is in deze woelige dagen, wijl zonder hare medewerking de gansche opmarsch weinig waardevol kan geacht worden. Het 'cherchez la femme' moet in de goede beteekenis bestaansrecht krijgen en niet alleen bij obscure situaties de ziel van het tableau zijn. De vrouw, die wij grootendeels zoowel achter wereldberoeringen als intimere konflicten moeten zoeken, zal ééns toonen wat haar invloed behelst, zoo zij zich in de goede richting beweegt.

De waarachtige invloed der vrouw te onderschatten is 't werk van den kortzichtige - die zonder ernstig nadenken z'n vonnis velt, 'n vonnis dat dàn alleen uitgesproken wordt, als 't de beweging geldt der ontwakende

*) Ouder *beweging* versta ik niet 'vereenigingetje-gespeel' doch het zich *vrij bewegen* der *ware vrouw.*

vrouwen, hare plaats, desnoods met geweld veroverend, daar zij niet langer willen beschouwd worden als 'n soort noodzakelik kwaad dat in 't gunstigste geval, genots- of amuzementsmiddel wordt. Dàn enkel gewagen sommige mannetjes met *vernederend* schouderophalen van de beweging der vrouwen - om *woest* en *bruusk* op haar macht te fulmineeren, wanneer deze blijkt uit omstandigheden, waarin de man betrokken is - en hij de *nà*deelen harer inmenging ondervindt. Dàn wordt de macht der vrouw erkend. Dòch zoo zij die aan 't algemeen belang wil dienstbaar maken, probeeren mannen op allerlei wijze dit te beletten, wijl zij de vrouw liefst als 'n dood, vrijwel overtollig voorwerp willen beschouwen tot nadeel van zich-zelf. Zie toch eens, wat 'n enorme domheid bij dezulken valt te konstateeren. Inplaats van te bedenken dat de invloed der vrouw voor drie-kwart de wereld bestuurt - maar achter de schermen, nu haar géén beslissende stem wordt toegekend en daardoor heel vaak intriges in het leven worden geroepen, bezwetsen ze minachtend de ontwaking der sekse, die, òf 't wezenlike beschavingswerk kan bevorderen - òf onrustbarend moet tegenhouden; daartoe wordt ze immers door de nog heerschende begrippen omtrent haar gedwongen. Zeer zeker zijn 't tot voor kort de vrouwen geweest, die, geheel buiten 't maatschappelik beweeg staand - niets mogend begrijpen van de rechtvaardige, doch moeielike worsteling onzer dagen, het strijdend deel der mannen in eigen huis bekampten. Aan wie de schuld? Aan de mannen, áán 't dòmste deel der mannen, dat gerekruteerd wordt uit de breede schare zelfgenoegzamen, zich bovendien meewarig verwonderend over de oproerige naturen onder hun eigen geslacht. De remtoestellen onder de mànnen, konden zich slechts doen gehoorzamen door geweld. Door uiterlik machtsvertoon hielden zij de vrouwen onmondig. De uitmuntenden wisten beter, begroetten iedere vrouw, die bleek mènsch te willen zijn. Maar wat vermocht 'n enkele groote! De uitmuntenden waren steeds te gering in aantal en de vrouwen, de mannen-tirannie moede, bleven weinig. Verzet kwam sporadisch voor tot de weinigen vermeerderden en er beweging kwam onder deze ontzettend bedwongenen. Toen bleek 't dat zelfs vooruitstrevendê mannen hun belang niet begrepen en toonden dit door de rechtwillende vrouwen liefst te negeeren. In al hun vooruitstrevendheid, hun gefoeter tegen bestaande misstanden kwam hun kleinheid aan den dag, zoodra de vrouwen-beweging steun der mannen inriep. Ik ken veel strevers die hevig gekant zijn tegen vrouwenoppositie. Mij is dit zeer duidelik. De man, van jongs af aan gezien hebbend, hoe vader z'n moeder vriendelik buiten ‘wereldsche zaken’ hield als zij er naar informeerde - kon onmogelik anders dan geringschattend voelen voor de meisjes en vrouwen, die hij gewoonlik met 't steriotype ‘Dat zijn geen vrouwe-zaken’ zag afwijzen, zoodra een of ander onderwerp haar belangstelling gaande maakte, voeg daarbij de ontelbare voorrechten, den man toegewezen - de haast slaafsche opvoeding der vrouw, de ontzettend beuzelachtige gesprekken waartoe zij gedwongen wordt, de algeheele vernietiging van het individueele, door haar sexueele beteekenis van zeer ondergeschikt belang te achten; en 't is niet moeielik 'n antwoord te vinden op de vraag: Hoe komt 't toch dat de vrouw in durchschnitt de intellectueele mindere van den man is. Is 't wonder dat de tot stand koming der jonge vrouwen-beweging in den beginne weinig om 't lijf had; en in 't puurste diletantisme ontaardde? Neen. De beginnelingen door de mannen vooral op 'n dwaalspoor gebracht, meenden klaarblijkelik dat wilden zij aanspraken doen gelden op gelijke rechten, het uiterlik verschil tusschen man en vrouw niet noemenswaardig zijn mocht. Diep zat dus de ideê voor menschenrechten niet. Inplaats van ons mannen

ten voorbeeld te zijn hóé en waardoor de schoonheid tot haar *recht* kon komen, begonnen zij al dadelik met dit verheven recht geweld aan te doen en ontnamen zich veel uiterlijke bekoorlikheden, zonder te begrijpen dat de innerlike loutering der menschen, gelijken tred houdt met het aankweeken van het schoonheidsgevoel, dat door zulke daden belangrijk werd geschaad. Stijve, smaaklooze stompe uiterlikheden der mannen werden overgenomen, - wakkerden daardoor doodende spot aan en heel het grootsche streven deden zij-zelf afbreuk. Schimp en satyre, was haar deel, terwijl het doel, enorm in beginsel, voorbijgezien werd en ontaardde in vuig dilettantisme. O, ik ben overtuigd dat de vrouwen heel wat verder zouden geweest zijn als ze eerder ingezien hadden, welke knakkende slagen zij zich-zelf daarmede toebrachten. De liberale en konservatieve kortzichtigen werden gesterkt in hun verzet en de strijd werd zwaarder.

De rechtvaardige vrouwen-krijg dreigde in

aanstellerig mannetjesgespeel onder te gaan. Gevoelige slagen werden dezen strijdsters toegebracht, voornamelik door de èchte vrouwen die meer superieure rechten zochten. Langzamerhand herstelde dit zich gelukkig doordat het dilettantisme afnam. Zij wonnen *dan* ook dadelik meer terrein.

Maar wat wil nu de huidige beweging?

Wèlk èssentiéél recht staat zij voor?

Meent zij dat in algemeen kies en stemrecht het menschenheil gelegen is? Of is 't haar uitsluitend om 't recht der vrouw te doen? In 't laatste geval, wensch ik haar geen geluk - hoe billik hare eisch ook is. En wel, omdat 'k veronderstel, dat 't recht der vrouw veel grootscher, veel volmaakter is. Het kies- en stemrecht is maar o zoo'n klein onderdeeltje en draagt in werkelikheid zoo weinig bij tot dàtgene, waarop de vrouw in de allereerste plaats recht heeft, krachtens haar deel aan de schepping van den mensch. Haar recht, haar essentieel recht is de voorkeur die de vrouw heeft boven alles wat vrouwe-rechten worden genoemd, doch dat ze helaas zèlf vrijwel veronachtzaamd en meer ondergeschikt schijnt te achten.

Voor mij is het verhevenst recht der vrouw, datgene wat logisch uit haar wezen - uit haar behoeften voortvloeit, *behoeften*, door de mannen handig onder allerlei zedelik-en kuischheidsfrasen weggemoffeld.

Om aan te toonen dat de vrouwen, zoowel als de mannen van *mijn* vrouwenrecht zoo goed als geen begrip hadden (hebben), tenminste er in 't geheel niet van repten, behalve sommige wijsgeeren, buiten de beweging staande, diende voor inleiding, als bewijs dat zij geenzins naar het waarachtige recht streefden, evenals zij dit nog niet doen. Wie maar even doordringt tot de kern, komt tot allertreurigste conclusies te dien opzichte. Niet het groote, haast onbegrepen recht vragen, eischen zij. De algemeene strijd gaat om 't kleine, 't alledaagsche en 't ònbelàngrijkste, dat voor zoover 't 't vrouwenrecht betreft, vrijwel, wijsgeerig bezien, nutteloos is. Ik meen, het recht, krachtens 'n plicht die zij intuïtief voelen moest, de plicht van *gezonde* kinderen ter wereld te brengen, waardoor *zìj* 't natuurlijke recht verkrijgt, de man hàrer *keuze* tot de paringsdaad te roepen.

Dit is 't recht der vrouw en niet de plicht des mans, gelijk mijn geslacht spitsvondig heeft bedisseld, uit louter eigenbelang - en aan welks ergerlike dwingelandij de vrouwen zich tot heden onderwierpen. Dit háár recht zal 'k bewijzen. De èchte vrouw, in 't algemeen, zal zich dan eerst tot de paringsdaad (in ongehuwden staat) leenen als 'n bepaald persoon haar door z'n personlikheid daartoe opwekt - terwijl de man daarvoor geen *bepaalde* vrouw, met *bepaalde* eigenschappen noodig heeft. *Iedere* vrouw die hem gelegenheid biedt, is welkom. Nu wil ik hier niet meê zeggen dat de vrouw haar geheele leven één man de voorkeur geeft - maar, zoo ze gezond is en recht heeft, zal ze steeds 'n bepaalde daarvoor kiezen of zoeken, en al willen de mannen beweren, dat zij géén voorkeur kent, doch dat zij dikwels de eerste de beste neemt die haar ten huwelik vraagt - ik voer daar tegen aan, dat de oorzaak dieper ligt en verklaard moet worden uit 't feit, dat ze in 't geheel geen vrijwillige keus màg hebben. De mannen kennen zich dat recht uitsluitend toe en zouden 't zeer vreemd vinden zoo 'n vrouw zich op háár recht liet voorstaan.

Ziet - de vrijwillige keuze is het zuiverste recht der vrouw, waarop zij zich beroepen móést. Zoo zij dit essentieele recht bevechten ging - zou zij 'n overwinning behalen, 'n overwinning even diep als breed - even edel als verheven! Hierop moet het doel der vrouw gericht zijn. Iets te doen voor háár geslacht - en voor de menschheid

tevens, moest haar roeping zijn. Voor haar *geslàcht*, daar de vele meisjes, nù uitgeworpen als ze moeder zijn - dàn als mensch, met zuivermenschelike rechten, gerespecteerd zouden worden - voor de *mènschheid*, wijl 'n normaler, gezonder ras geboren werd. We wàchten immers op de vrouw, op haar verlossing. Op haar is toch de hoop der logici gevestigd. Zoo de vrouw de voortplanting van den mensch van de vrije teeltkeus zou willen afhankelik maken, waren we gered. Met weemoed beroep ik mij steeds op de dieren waar bij vrijwillige teeltkeus, abnormaliteiten uitzonderingen zijn. Wij menschen, met hoogere rede begaafd, schamen ons voor de eerste verplichtingen die we aan onze nakomelingen hebben. Laat geen maatschappelike ingekankerde ondeugden u weerhouden uw plicht te doen, vrouwen, uw plicht, die om recht roept, elken dag, elk uur. Uw plicht, die zooveel lijden doet ontstaan als zij wordt overheerscht door lafheid, voordeel, convensie, leugen. Vrouwren, zoo u algemeen kies- en stemrecht wilt, begin dan met dit kiesrecht te bekampen - 't recht dat 't hoogste, 't superieurste menschenrecht is -

en de vróúw dáár brengt, waar zij door geen enkele overwinning op ander gebied, komen kan.

JOHAN SCHMIDT.

Monnikendam, 1906.

Pierrot's boete. Sprookje.

Wandlend in zijn geliefden rozentuin,
geniet Pierrot den zoeten geur van rozen.
Bedwelmend sterk opwolkend zwaar aroom,
zoet proevend, als de kus bij 't minnekoozen.
Droomrig rust loom Verlangen in zijn ziel; -
Het weelderig aroom bedwelmt zijn zin;
heet broeit het zonnevuur, warm wit fluweel
omvlijt zijn leden, dringt zijn denken in.

En onder duizend slanke rozenstammen,
rijst daar één enkle rank en vrij omhoog.
Toont onder vele, nauw ontloken knoppen,
één purpren roos, een sieraad voor het oog.
Met goud van zonnestralen overgoten,
troont donkerkleurig tusschen bladergroen,
de bloemkroon door het wicht naar voor gebogen,
op roode doornensteel, de purpren koningsbloem.

Voor 't zonnevuur zich met een waaier schuttend,
wandelt Pierrot de kronkellanen langs.
Zoekt droomerig zijn weg. - Als donzen vlokken,
trillen aan muts en schoen zijden ponpons.
Daar straalt opeens hem toe het purperglanzen!
Verrukking, nameloos, doorbeeft zijn ziel.
Dáár bloeit zijn Liefde... en in druk gebaren,
toont hij de vreugd, 't verrukken zijner ziel.

Maar dieper, beter uiting wil hij geven,
aan wat zijn hart doorbeeft, waar minnegloed,
in laaien vlam zijn innerlijk verteerend,
droomen en zoet gepeins verdrijft uit zijn gemoed.
En spiedend zoekt hij rond, tot een gedachte
hem snel gehoorzaam komt en hij zoekt rond
naar zijn viool, onnut daarheen gegleden,
Verlaten speeltuig, zwervend op den grond.

In tonen wil hij dan zijn zoet verrukken
in minnezang vertolken, wat ontroert
zijn vreugdontsteld gemoed. Zijn vingers sidd'ren,
als hij het speeltuig streelend zacht beroert.
Getint met 't purper van den zielegloed,
waarin verterend fel zijn ziele brandt,
ziet hij de schoonheid zijner liefde zich nabij,
te raken, met de streeling zijner hand.

En knielend zinkt hij neer. - - Daar wekt hem plots,
een felle angst, die wreed zijn ziel doorvlijmt.
En machteloos, in pijnlijke ontroering,
verlamt de schrik zijn wil, die krachtloos zwijmt.
Stijgend en dalend op den rythmendans,
die grillig, luchten wiekenslag beweegt,
nadert een vlinder dicht den rozenstruik,
waar geurdoorstroomde lucht trillend beweegt.

En ijverzucht doorbeeft zijn lamme leden,
Strakt vast zijn spieren tot een rasse daad; -
Maar innig stille rust daalt tot hem weder,
als spelend, wiegend voort, de vlinder verder gaat.
Een zucht ontsnapt zijn borst, als hij de snaren
van nauw bedwongen hartstocht trillen laat.
En sierlijk, op en neer den stok bewegend,
wiegt zoet zijn lichaam mede op de maat.

Maar scherpe aandacht heeft hem niet verlaten,
als nog niet ver, de vlinder verder zweeft,
die plotsling keerend, cirkelend tot hem nadert
En ijverzucht opnieuw zijn hart doorbeeft.
En heffend ook den stok in zwaaiend dreigen,
breekt hij den wiegend, luchten vlindervlucht,
zoodat de vlinder plotsling opwaarts stijgend,
zich snel verliest in blauwe zonnelucht.

En zoet klinkt weer der snaren lieflijk zingen.
Maar onrust breekt dien zoeten rythmengang,
En waakzaam speurt Pierrot, onzeker klinken
de tonen, wild bewogen, onrust - bang. - -
... En rustig, hoog verheven op haar stengel,
troont maagdelijk in purpren schoonheidsglans,
de nauw ontloken roos, de doornenstengel
fier opgericht uit groenen bladerkrans.

Daar daalt, door dwelmend zoeten rozengeur
bezwijmd, plots weer de vlinder tot een vlucht onmachtig.
Sierlijk omzwenkt hij 't bladerenbouquet,
Waaruit een toovrend zoete geur hem krachtig
trekt tot het hart der groene bladertros.
En sneller, sneller nadert hij altoos,
tot sidd'rend, weeldeziek, van liefde dronken,
zijn wiekjens raken het purpren blad der roos.

Ganschlijk ontzet, door woede en pijn bevangen,
heeft kort Pierrot het schouwspel aangestaard,

De oogen blind bijkans daaraan verkeken.
Tot stil ontzet in dorst naar wraak ontaardt.
Snel heft hij zijn viool; maar 't missend doel
pijnt scherper slechts zijn felle minnesmart.
Als reeds, de wiekjens saamgevouwen,
het vlinderlijfje dringt in 't geurig rozenhart.

En heeft het hem een oogwenk toegeschenen,
als wenkte zoet, de roos den vlinder toe.
Oopnend heur gouden hart wellustig, teeder;
fluistrend heur streelend ‘kom’ den vlinder toe. -
De maat van smart en woede volgemeten,
vervoert hem ook de daad der wraak terstond.
En heffend zijn viool, stort hem ten voeten
d' ontzielde vlinder; ligt de roos ontbladerd op den grond.

In waanzin van vertwijfeling blikt Pierrot,
waar in een donker purpren bloesemregen,
vernield door 't blind volvoeren van zijn daad,
de bladen, wild verstrooid zijn neergezegen.
En keerend, snelt hij voort, in ijlend vluchten.
Zijn smartgebaar tegen zon-gouden lucht,
teekent in donker, ijlend silhouet,
vertwijfelingsuiting van zijn wanhoopsvlucht.

Maar dichte zwermen, drommen vlinders komen
den dood te wreken en hun dooden makker.
En tot ontzetting groeit hun aantal aan;
Een leger stormt er aan, krijgslustig wakker.
Dreigend omgeeft Pierrot een dichte drom,
Steeds dichter cirklend, dichter hem omhuivend,
Tot hij verblind, verbijsterd nederzinkt,
door goudstof, hem in wolken overstuivend.

De handen heffend, in een smeeking om ontzet,
betuigt Pierrot de wanhoop zijner daad.
Maar onverzoenbaar, sparen zij hem niet,
eischen een offer eerst voor het bedreven kwaad.
Want wederrechtelijk heeft hier zijn hand misdaan,
heeft, wat natuur vereende, boos gescheiden.
En wat een mensch moedwillig boos begeert,
wreekt zich te zijner tijd in 't eigen lijden.

En heviger verlangen zij hun wraak.
Geen smeeking vindt gehoor, noch wild betoogen.
Een bloedend roode vlam schijnt hem hun haat:
Een bloedschijn duistert zijn verblinde oogen. - -
Daar groeit in 't harte hem een diep berouw,
Verwint zijn eigen haat, wekt het begeeren
tot boetedoening van zijn snoode daad,
Doet elk boos geweld berouwvol keeren.

Zijn haat nu overwonnen, keert hij weer.
Zijn vingers wroeten pijnlijk in de aard',
delven zorgvuldig eerst het vlindergraf,
waarna hij snel de rozenblaadjes gaart.

En 't doode vlinderlijfje in zijn hand,
draagt hij voorzichtig; legt het zachtkens neer.
En met het wicht der koele rozenbladen,
dekt hij den vlinder in zijn rustbed, teer....

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Van dingen die voorbij gaan. Aan Mevrouw Wijna Stoop.

Als groote droefheid snoeren wil
M' in 't enge wanhoops-kleed,
Dan komt mijn ziel mij trouw ter hulp,
Wijl zij mijn redding weet.

Zij voert mij dan met fierheid heen
Door 't dorre takken-hout,
Van wat er schoon en bloeiend was
In 't leven, grootsch en stout.

En stille vlijt zij tak op tak
Van 't schrale, bruine loof,
Een vonk gloeit nu tot vlamme aan,
Tot vuur voor dwaas geloof;

En hel en hoog en knettrend-vlug
Slaan fel de vlammen rond,
Verterend met een woeste vreugd
Al wat 'k aan leugen vond....

Als na het laaien hoog en rood
De vlammen zijn vergaan,
Dan zie 'k een reine, witte bloem
In 't grijs van de□assche staan,

Een bloem van rein, zoo rein kristal,
Hel flonkrend als juweel,
Daar staand als pure schoonheids-bloem
Op blank-massieven steel.

Geen menschen-macht vernielt deez' bloem
In 't lichte huis der ziel,
Door waarheid is ze ópgebloeid,
Nadat het schijn-schoon viel....

Zooals het zachte altaar-licht
Van eeuwig leven spreekt,
Zoo rein glanst dan mijn bloem-gezicht,
Dat menschen-kwaad verbleekt....

Den Haag.
ANNIE NAUTA.

Boekbeoordeeling.

Vrouwen-dagboeken. I.

Hedwigs-dagboek door **Axel Lundegärd** (vertaling van A. Modderman) (uitgever H. Meulenhoff, Amsterdam.)

Mijn dagboek door **Ida de Wilde** (uitgever Meindert Boogaerdt Jr., Rotterdam.)

Een Vrouwenbiecht door **G. van Hulzen** (uitgever Meindert Boogaerdt Jr., Rotterdam.)

Als jezelve een vrouw bent, is het geen wonder, dat je, uit den eindeloozen stapel nieuw-uitkomende boeken, met zekere nieuwsgierige belangstelling uitpikt de geheimenissen van vrouwenharten, toevertrouwd aan haar ‘dagboek’. Niet alsof je een oogenblik kunt verwachten éérlijke zelfdoorleefdheid te zullen lezen! Wie zal ooit kunnen zeggen vrijuit, aan het publiek, eigen zieleleven? Zelfs al zou je den moed vinden zelf iedere gewaarwording, iedere daad, iedere ondervinding, zonder voorbehoud en zonder er doekjes van mooiheid om heen te winden, te bekennen, je zoudt het niet willen, niet mogen, om al de anderen erin betrokken: je ouders, je familie, den ‘hij’, dien je ééns hebt liefgehad, en zooveel, véél meer van dien aard...

Toch, al geeft de auteur fantazie, een vermooid beeld van de dingen, toch is er iets piquants in, tenminste als hij of zij die het dagboek schreef talent bezit, te lezen de intiemste gedachten van 'n vrouwen-ziel, gezien, gevoeld door 'n vrouw of 'n man van hun individueel standpunt. Een man ziet 'n vrouw van 'n zoo heel ander gezichtspunt uit, dan ze zichzelve ziet. Een vrouw is maar zoo hoogstzelden in staat een bèètje eerlijk te zijn, waar het eigen gemoedsleven, gewaarwordingen geldt, ziet haar eigen sexe altijd zoo graag als iets aparts, hoogstaands, slachtoffer van de manlijke ‘begeerte’, etc., etc.

Wel, uit dat laatste oogpunt beschouwd, valt er over de eerlijkheid en openhartigheid van Ida de Wilde waarlijk niet te klagen! In dit zeer lijvige dagboek, van een backfisch tusschen zestien en achttien jaar, wordt over niet veel anders gehandeld, dan over ‘Herman's’, ‘Jo's’, ‘Bram's’, enz. enz. En al deze jongelui worden door dit ‘meisje’ geenszins bekeken met de quasi ‘reine’ gevoelentjes van Borel's vroegrijp huichelaarstertje uit *Het Jongetje*, och neen, de Rotterdamsche schrijfster schuift het geenszins onder stoelen en banken, dat 'n gewoon aangelegd jong meisje in haar oogen niets anders is, dan 'n op jongens verzot schepseltje, die over niets anders denkt, dan over de beste wijze van op hen indruk te maken, door mooie kleeren, flirten, beurtelings afstooten en aantrekken, etc.! Er ligt een typisch ‘Rotterdamsch’ cachet over dit alles, dat op den niet in die stad thuisbehoorenden lezer een vulgairen, platten, burgerlijken indruk maakt. Al dadelijk de taal! Dat de schrijfster besloten heeft haar boek in de vereenvoudigde spelling te schrijven, is een zaak die alleen aangaat haar zelve. Maar dat zij, die haar dagboekschrijfster laat behooren tot de eerste Rotterdamsche kringen, voortdurend spreekt van: pr*e*lines, inplaats van pr*a*lines, van: m*e*nieren, inplaats van m*a*nieren, geeft een eigenaardigen kijk op het gemeene taaltje, dat in Rotterdam wil doorgaan voor ‘Hollandsch.’ Intusschen, blijkens dit dagboek zijn de ‘menieren’ van beschaafd Rotterdam even

eigenaardig als de taal 't is. - Men moet in die stad thuishooren, om zoo zonder éénig toezicht nacht en dag op straat te zwerven, als deze ‘jonge dame’ het doet! Alle vrije uren van 't school brengt ze door met jongens, met afspraakjes in de ‘Diergaarde,’ met alleen winkelen gaan, enz., enz.! Bemoeien hare ouders zich met iets, dan worden ze afgesnauwd! Maar men kan niet klagen, dat het echtpaar dit te véél doet. Och neen; ze laten dochterlief gráág haar gang gaan, op hoop dat ze wel een rijke partij aan den haak zal slaan. En deze harerzijds verspilt geen overvloed van liefde of belangstelling aan hen! Is de moeder ziek, dan tobt ze alleen over het vreeselijke van haar te moeten oppassen, het vervelende van thuis te moeten blijven, en andere egoïste gevoelentjes meer! Voor den vader is nòg minder dochterlijke teederheid aanwezig; 't geen ook niet erg te verwonderen valt, wanneer men 't ploertige en poenige van zijn doen opmerkt, zoo dikwijls hij in het dagboek optreedt.

Men ziet het, Ida de Wilde heeft niet getracht iets moois of verhevens of aandoenlijks ten papiere te brengen. Misschien verdient zij daarom hulde, omdat er in zulk een banale eerlijkheid grooter verdienste schuilt, dan in het bakken der tallooze ‘onbegrepen’ vrouwenzielen, waarvan de hedendaagsche feministische romans overvloeien, die in hun

quasi-'onbegrepenheid', zoo onwaar en onnatuurlijk mogelijk zijn! Ida de Wilde's levensbeeld is helaas maar àl te waar, is er een zooals het alledaagsche sleurleven van onbeduidende, ploertige ouders ze meer en meer kweekt! Want, het valt niet te ontkennen, zulke huishoudens als die van meneer en mevrouw de Wilde zijn uit de werkelijkheid gegrepen, zulk een weinig hartelijke, weinig vertrouwelijke verhouding tusschen ouders en kind bestaat dikwijls genoeg. En, de consequentie ligt voor de hand, zulke weinig aantrekkelijke, alleen aan eigen-ik en aan jongens-achternalooperij denkende dochters zullen het natuurlijk gevolg zijn van zulk een thuis, dat géén thuis is, en zulk een opvoeding, die méér heeft van een volslagen aan zichzelf worden overgelaten.

Een gewóón kind wordt gevormd door de omstandigheden, door zijn thuis, zijn omgeving! Ida de Wilde is een gewóón kind. Haar thuis, haar omgeving zijn geschilderd naar de werkelijkheid, zooals die menigmaal is heden ten dage. Als zoodanig moet men erkennen, dat de schrijfster natuurgetrouw is te werk gegaan, toen zij de gedachten en begeerten en opwellingen van haar heldin zoo weinig verheven of edel of sympathiek, maar leelijk, laag bij den grond, ruw-zinnelijk, zonder eenige waarachtige liefde voor haar ouders, teekende! Haar stijl is natuurlijk, niet gezwollen, overeenkomstig den toon en den gedachtengang van een jong meisje, van den hak op den tak springerig, levendig, en vol van zichzelf niet begrijpende, half uitgesproken gezegden!

In dit opzicht, van natuurlijken stijl, wint zij het verre van haar beroemden Zweedschen collega, aan wiens pen men zoo menig meesterstukje dankt van zielsanalyse. Juist dit kunnen heeft hem hier parten gespeeld. Want, in plaats van zich er rekenschap van te geven, dat hij een zestienjarig meisje laat vertellen van haar zelve, komt hij-zelf om den hoek kijken met ontleding van karakter, met gezegden en zelfonderzoekingen, waartoe geen 'Hedwig', zooals hij haar bedoelt, in de verste verte in staat zou zijn, maar waarin de lezer voortdurend den menschkundigen auteur Axel Lundegärd herkent.

In hoofdzaak is er een merkwaardige overeenkomst op te merken tusschen hetgeen deze Zweedsche man constateert, en hetgeen de Hollandsche vrouw komt bekennen. Want beiden vinden het van-zelf sprekend, dat een meisje van zestien jaar, veel aan zich zelve overgelaten, over niets anders denkt en dweept, dan over het andere geslacht. Ik zei het al, bij Ida de Wilde is alles Rotterdamsch-vulgair, bij Axel Lundegärd worden dezelfde toestanden en feiten fijner uitgewerkt en in teerder nuances behandeld, maar de grondtoon is bij beiden hetzelfde: de man! - Ook Hedwig Pajalan, als Ida de Wilde, is geheel en al aan eigen gedachten overgelaten, niet omdat haar ouders zoo modern-laag-bij-dengrond-ploerterig leven als de Rotterdammer familie, maar wijl haar moeder heel jong stierf, en haar vader een in zich zelf gekeerd man is, die haar op zijne wijze lief heeft, maar niet kan meevoelen of verstaan haar jonge meisjes leven. Hier is de toestand tragischer in zijn evenzeer tastbare levenswáárheid, dan bij Ida de Wilde. Men denkt bij de ouders van deze laatste met recht, dat zij 't in hun eigen hand hebben van hun kind een gelukkig en zorgvuldig-opgevoed meisje te maken. Bij Hedwig Pajalan daarentegen is het de onherroepelijkheid van het onverbiddelijke leven-zelf, dat de dingen zoo ongunstig máákt voor haar, en voor vele harer zusteren.

Wel, Hedwig, als Ida, denkt in haar dagboek in hoofdzaak alleen over de paar mannen die in haar leven komen. Is Ida het typisch Rotterdamsche straatslijperstertje,

die op 'n platte manier de jongens naloopt, Hedwig blijft het zweedsche type, beschroomder, terughoudender, fierder in haar gevoelens, maar voor haarzelve toch eerlijk zich bekennend haar begeertens en verlangens en niet-‘onschuldigheid’. Tot zoover krijgt de lezer van deze ziels-analyse een wel niet heel boeienden, maar toch waarachtigen indruk!

Ik zeg: niet heel boeiend, omdat, gelijk ik reeds hierboven aanmerkte, veel minder Hedwig zelve, dan wel Axel Lundegärd redeneert, en daardoor het levendige, oprechte, natuurlijke van Ida de Wilde's toon wordt gemist. Maar daarna schijnt de auteur zoo wat met den afloop verlegen te zitten, is hij er een vrij banaal ‘verhaaltje’ van gaan maken, over een éérste huwelijk, zoo maar zonder diepere genegenheid, en een tweede uit liefde, nadat nommer één zoo beleefd was zich op te offeren, door zich van kant maken. Deze tamelijk ingrijpende gebeurtenissen samenflansen in een héél dun boekje, leidt van zelf tot een oppervlakkigheid in de karakterontleding, die alles bederft. De eerste verloving, het tot stand komen daarvan, de

eerste roes en de reactie daarna, als Hedwig zich rekenschap geeft van haar gebrek aan liefde, en daarom nu bloost voor zichzelve, omdat zij de ontvangen liefkoozingen nogtans aannam en teruggeeft, dat alles kan er nog mee door, omdat het waar is nàgevoeld. De rest echter verloopt in niets. Gegeven het kalme, nuchtere karakter van Karel, den eersten man, blijft zijn plotselinge zelfmoord, zonder eenige voorafgaande scène of verwijdering tusschen hem en zijn vrouw, onverklaarbaar, en onècht, is die er alleen maar ingelascht om het tweede huwelijk met den socialist mogelijk te maken. Is dat tweede huwelijk, weinig-kiesch gedacht, gegeven de zoogenaamd fijngevoelige natuur van Hedwig, die vermoedt den zelfmoord om harentwille, nog minderkiesch doet het aan, dat zij blijft wonen daarna in dezelfde omgeving, en met dezelfde dingen om zich heen, die den afgestorvene behoorden. Maar dit, zoowel als het volslagen gebrek aan teekening van karakter, wat den tweeden man betreft, geldt méér het eigenlijke 'verhaal' dan den inhoud van het dagboek. Zoo dit ons maar schadeloos stelde, door een eerlijke en belangrijke biecht, waarin de eerst ongelukkige, nu radeloos-overspannen, dan zalig-ontroerde vrouw haar intiem gemoedsleven uitploos, men zou het den auteur graag vergeven, dat hij den knoop van zijn novelletje zoo losjes en zorgeloos heeft gelegd. In plaats daarvan echter teekent Hedwig slechts met enkele korte losse zinnetjes *feiten* aan, niets meer! Van 't heele zesjarige tweede-huwelijk maakt de schrijver zich af met de drie woorden: '*Ik heb geleefd.'* - Onder zulke omstandigheden, en na het belovende begin, is het slot van Hedwig's dagboek een teleurstelling, die doet vragen: waarom het te vertalen eigenlijk? Er komt genoeg beter werk uit Zweden, dan dat de vertaalster hiertoe haar toevlucht behoefde te nemen! Deze man, een knap schrijver overigens, heeft ditmaal de taak, die hij zich stelde, van een vrouwenbiecht geven, of niet aangekund of er zich jammerzalig van afgemaakt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(*Slot volgt.)*

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Naar aanleiding van de vraag van C. te M. omtrent een afdoend middel tegen rheumatiek diene het volgende:*)

Mijne vrouw klaagde zes jaar geleden over pijn in de linkerzijde van het hoofd en linkerarm en kon daarvan 's nachts niet slapen. Ik zei: ga naar den dokter. De dokter zal mij medicijnen voorschrijven, antwoordde zij en die wil ik niet innemen. Eenigen tijd verliep nog en de pijn werd erger. Toen ging zij naar den dokter en nu hoorde zij dat het rheumatiek was. Nu, zeide zij, ik wil wel graag dat U mij er af helpt, maar

*) Zie Lelie-corr: nommer van 2 Jan: j.l:
Nood red:
Maar hoe, wanneer men geen melk kan verdragen? Waardoor moet men dan voldoende voedsel krijgen? Men kan toch niet zijn krachten behouden bij twéé eieren per dag. Ik heb dan ook altijd gehoord dat zij die geen vleesch eten, met het oog op *jicht*, (niet op *rheumatische* aandoeningen, waartegen ik nooit dieet-kuren hoorde aanbevelen), die voeding vervangen door in hoofdzaak melk *en* eieren. En ik ken meer dan een geval, van menschen die zoo véél melk op den duur niet kunnen verdragen. Wat dan?

ik wil geen medicijnen slikken. Dat behoeft ook niet, was het antwoord; laat het vleescheten maar. Het vleesch, visch of gevogelte eten werd dadelijk gestaakt en door twee eieren daags vervangen. Die eieren wogen gemiddeld 55 gram. Overigens werden er geen eieren gegeten. De dokter, die sedert de praktijk had laten varen, vroeg mij ongeveer een jaar later hoe het mijne vrouw ging. O! zeide ik, de rheumatiek is verdwenen. Hij deelde mij toen mede, dat hij te gelijk met mijn vrouw nog twee damespatiënten had gehad, die dezelfde ziekte hadden, en dat hij haar ook hetzelfde had aangeraden. Twee er van, waarvan uwe vrouw een is, hebben mijn raad opgevolgd en zijn genezen, de derde, die het vleesch niet wilde missen, heeft nu een stijven arm.

Daar ik zelf wel eens rheumatische aandoeningen had, besloot ik met dit schoone resultaat voor oogen geen vleesch meer te eten, en ik heb bevonden dat ook mij die verandering van leefwijze ten goede kwam, de pijnen gevoel ik niet meer. Mijn zoon thans ruim 18 jaar, tevens eenigst kind, die nooit een liefhebber van vleesch is geweest, krijgt het nu sedert vijf jaar ook niet meer. Ook de dienstbode niet. Wij gevoelen er ons allen zeer wel bij.

Voor dit onderwerp kan ik ter lezing aanbevelen Dr. T.R. Allinson, Rheumatiek, oorzaken, verschijnselen, gevolgen, behandeling, genezing, *f* 0.25 f.p.p. *f* 0.30 F.C. Koens, De Heemstraat 72 Den Haag. *Dr. A. beschouwt deze ziekte als geheel onnoodig*, *daar zij volstrekt door ons eigen toedoen wordt teweeggebracht.*

A.

(Ongecorrigeerd afgedrukt).

De Ladykiller door Fritia Lelyvelt. Schrijver van: *Levensmysterie,* (Uitgever Buys, Amsterdam.)

Na eene diepe, mijlen verre, door niets gestoorde reis met de onderzeeboot van den slaap, was Otto van Velzen zoet en vredig het daglicht nabij gekomen, en zijn oogen zacht openend, zag hij zich bewelkomd door den vriendelijk-zonnigen lach van Augustus.

De ramen vóór en opzij van de ruime kamer stonden gastvrij opengeslagen, en de gulle buitenlucht, door de roode voorhangen in volle toevloeiing belemmerd, had welwillend zich beholpen en was, alles veilig, naar binnen gegleden door dommelende openingen heen, tot het vertrek was verzadigd.

Als lag hij buiten op het mos onder de boomen te droomen, zoo genoot hij de getemperde geur en de kleur en de zingende lucht, die de kamer vervulden gelijk daarginder de weien, hiernevens het bosch.

Zijn zwartbruine krullen hielden met grillige kartelingen eene stevige plek bezet op het blanke peuluw en zijne blauwdonkere oogen stonden diep uit te glanzen, dan overstraalden zij het gevoelig gelaat, dat niet bleek was, niet blozend.

'Cora!' zei hij lachend, als ware het een lied, 'Cora' en alles lachte teeder en innig, de kleine mond met den fijnen rand ivoortjes, en het zijigbruine snorretje, dat de rol van jongste in het gezelschap bescheidenlijk speelde, goede buur, als het was met den fijnen neus, maar vooral lachten zijn oogen uit de wasig-lange wimpers. Het breedglooiende voorhoofd alleen lag ernstig als steeds, buiten bereik van de schalksche oogkinderen. De hooggewelfde borst begolfde langzaam het rustige laken.

'Cora! die Cora.'

Dan fronste het voorhoofdvlak zich. De ooren als stramme schildwachten, deden een stap naar voren en verstarden weer en de guitige oogen schenen eensklaps verkleed, zoo dof als nonnen, die in vrome aandacht ter kerk gaan.

Het was zoo plechtig ook, wat zij hem gezegd had en wat hij had moeten beloven. Van hem zou ze altoos zijn, aan hem was haar leven gewijd, maar dan zou hij ook nooit weer, nooit meer 'anders' mogen begeeren.

o Cora!

Hij hoorde weer haar alt als een orgelklank, die zijn kwinkslagen wegsluipen deed als bestrafte bengels, - die zijn luchthartigheid verdrongen had tot buiten hemzelf.

In nevel van gepeins was hij opgestaan, bij tusschenpoozen zichzelf verrassend, zooals hij in groote bedruktheid voorovergebogen stond over de waschtafel, de spons krampachtig in het water gedompeld houdende. Dan met een schok weer in actie gebracht, had hij zijn toilet werktuigelijk voortgezet, tot hij met den kam in zijn haren zijn eigen droevige oogen zag boven het glanzend harde vlak van het met zorg gestreken linnen.

'Genot is geluk niet, geluk geen genot! 't Is somber, vriendjes, hoogst somber'.

Dan glinsterden de oogen elkaar weer toe, maar het voorhoofd bleef strak. Daarboven kronkelden de haren in dartele sprongen.

Hij sjorde met een paar ruwe trekken de gordijnen van één, dat ze ingebulderd tegen de raamkanten vlogen, en plomp-verloren stond het frissche leven voor hem klaar. Het licht viel tegelijk overal op hem, in zijn oogen, in zijn haar, op de gouden

spetjes van de frontknoopjes, op den hoogen glimmenden boord, in het flonkerend dasspeldje en over het metaal der blijgekleurde bretels.

Een lustig lied daverde in het rond als een neerklaterende fontein, die onverwachts uit stille irissen en lissen haar zilverstraal opspoot naar de blauwe lucht.

'Mijnheer is al op' schrok de hospita en onderzocht het theewater.

Maar zooals de tuinman de fontein doodvallen laat door een enkelen draai van den schroef, zoo zonk de jubel weg in de keel naar het verduisterde hart.

'Die Cora!'

'Nooit meer!'

En hij keek naar zijn souvenirs aan de wanden, die hem verwijtend en spijtig antwroord gaven, - naar de souvenirs op den schoorsteenmantel, - naar de souvenirs op de tafel!

'Ja, jullie moeten weg, levende herinneringen, jullie moeten weg. Cora wil het.'

-

Hij keek naar den grond en zag zijn pantoffelborduursels vreemd doen. Ai! Het was of hij even op vuur liep!

Hij dwaalde af naar de zitkamer, en werd mat aangestaard door een paar lieve kopjes, die zijn schrijftafel bewoonden en trouw als Vestaalsche maagden zijn bundel verzen be-

waakten, die hij beminde als een moeder haar kind.

'Het is uit' mompelde hij, 'Cora wil het; meer degelijkheid!'

Opgewekt raasde het theewater. Het sputterde het deksel op en neer en de stoom kringde jolig op, langs het theeblad, boven de blank gespreide tafel uit voorbij de witte zuil van melk in het teer hooge kristal, een aandenken alweer.

'Hé, bloemen, wat een pracht van bloemen en wat een brieven.'

Hij onderscheidde de rose litteret, de gele en die met het rouwrandje. Felicitaties, felicitaties van Suze, van Dora, van Elze ook.

Maar van wie is die?

'Ruw scheurde hij de envelop uit en griste den brief:

Otto! al daalde een engel neer op je levensweg, gelukkig zou ze je niet maken. Je waardeerde haar niet. Jij, gretige onvree, kunt niet gelukkig worden, nooit. Maar maak geen slachtoffers meer. Jij speelt met harten, als waren wij oneigenlijkheden buiten leven. Zooals je mij gegriefd hebt, dat weet alleen God. Ik heb het leeren dragen en vergeef je. Maar Cora zou bezwijken en dat verdien je niet.'

'Ook goeien morgen' spotten de oogen, maar het voorhoofd trok samen:

'Man zonder geweten, man met gevoel! man zonder ernst, man van leed.'

En op de stoel voor het feestelijke ontbijt zakte hij neer, tot de tranen in de woelige oogen sprongen. 'Ween! - scheen het plechtige voorhoofd te bevelen, zonder eenig erbarmen, en hopeloos hingen de onschuldige krullen neer gelijk bladeren van een treurbeuk....

'Innig geliefde Cora! Het is mij te machtig. Ik kan tegen het leven niet op. Blijf me gedenken Cora, Cora!

Je eeuwig liefhebbende Otto van Velzen.'

Hij had zijn paard laten zadelen. Het vurige dier droeg hem door de majesteit der heide als een veertje op den wind. Maar het droeg een held van het onstuimige leven, doch een kind in het klooster van den plicht.

'Stapvoets, vosje, stappen, stappen! Laten we ons bezinnen.'

Hij klopte het weelderige dier langs de fijndooraderde nekflanken, en blij brieschte het paard en schudde den spierigen kop in een alomme zee van licht en lucht en ruimte.

'Je meester heeft een mooi ding gedaan, vosje? Hij hield te veel van een hooge vrouwe om haar te trouwen en offerde zijn leven aan het ongeluk op. Berouw komt later, als mijn haren grijs zijn en mijn trekken gegroefd als een doorploegde akker, wanneer geen meisje me aanziet, geen liefde meer straalt uit een oogenhart. Dan ben ik alleen, eerst goed alleen.... We zijn te laat geboren mijn beestje. We behoorden op tournooien, waar nu de kerken staan. Maar als oprecht *troubadour* zal ik sterven! vooruit mijn brave, vooruit! en mijn Cora, de reine, bezingen, dat het engelachtige op aarde zal weenen, als verteerde hetzelve van eindlooze smacht.

Of.... o, wèn er engelen zijn daarboven in den Hemel, - in het hooge land der droomen, - hola, mijn vos, hola, halt!.... dan zullen zij ontwaken door den diepen klank mijner stem, die haar laatste woorden wijdde aan Cora de geliefde - en lachend den lach der gelukzaligen, zullen zij juichen en schallen ter eere van den Heere der Schoonheid en der Liefde.

Bergum.

Geluk door Willy.

‘**J**uffrouw, hier is een briefje van Papa, of ik om half twaalf naar huis mag gaan? Mag ik?’

De blauwe oogen van het aardig, levendig kind keken de onderwijzeres verlangend aan, terwijl deze het briefje las.

‘Zeker mag je,’ zeide zij vriendelijk, ‘ik vind het heel prettig voor je. Hoe is het kleine zusje?’

‘O zoo lief, Juffrouw! ze heeft zulke héél donkerblauwe oogen, maar nog niets geen haar, zoo grappig!’

‘Nu, dat zal wel gaan groeien, ze krijgt later misschien even lange krullen als jij. Ga nu naar binnen, Nelly, en let maar dubbel goed op.’

‘Ja Juffrouw, heusch....’ de blonde krullen dansten op haar rug, toen ze de klasse binnensprong. Want gewoon loopen deed Nelly zelden of nooit, en stilzitten was akelig moeilijk. Vanmorgen nòg, meer dan anders: om half twaalf al gehaald, en Moeder voor 't eerst beneden... hoe kon ze nu opletten? Toch wilde ze 't heuschjes probeeren, maar 't kostte moeite: och! dat kleine hoofdje was zoo vol gedachten en plannen.

Den geheelen winter was Moeder ziek geweest; altijd lag ze op de rustbank in de huiskamer. Als Vader met haar stoeide, kon Moeder alleen maar toekijken en lachen, en niet haar komen helpen als vroeger. Maakte ze met de vriendinnetjes een sneeuwpop in den tuin, of leerde ze schaatsenrijden op een slootje vlak bij huis, Moeder kon niet eens voor het raam komen om te kijken. Toch was het een prettige winter geweest, want Maatje verzon dikwijls iets gezelligs om samen te spelen; en dan het handwerkuurtje, haar kleine stoeltje héel dicht bij de rustbank, dat was altijd zoo verrukkelijk geweest. Oma en de Tantes kwamen ook telkens logeeren om Moes gezelschap te houden, en dan mocht Nelly, 'omdat ze nu al zoo'n groot meisje was,' meegaan, als er boodschappen te doen waren. Het was dan echt-prettig om iets te helpen koopen, bloemen of lekkers of iets anders, voor die arme zieke Moes op de canapee.

Zoo was de winter voorbijgegaan, en nu, de laatste weekjes was Moeder zelfs heelemaal in bed gebleven en was het heel ongezellig geweest beneden. Maar nu, peinsde het kind, tusschen sommen en aardrijkskunde door, nu werd Moedertje gauw heelemaal beter. Dat had Papa haar verteld, en dat kwam, omdat ze allemaal zoo heel blij waren met het nieuwe, kleine zusje, dat de ooievaar al zoo lang beloofd en nu eindelijk gebracht had. O, het was zoo'n aardig kindje, zoo fijn en zoo mollig. Ze had het al bewonderd boven bij Moeder, en eens had de baker haar Adaatje héél voorzichtig in de armen gelegd, snoezig lief was ze.

Nu, vandaag kwamen Mama en zusje voor het eerst beneden, daarom mocht de groote zus om half twaalf al naar huis. Hoe klopte het kinderhartje, toen, om elf uur na het vrij kwartiertje, de leesles begon. Al de vriendinnetjes wisten het groote feit natuurlijk, en niemand was verwonderd, toen er een poosje later aan de deur werd getikt: 'Nelly van Oorden wordt gehaald.'

'Ga maar, Nelly, veel plezier kind,' zei de juffrouw, die schik had in haar stralend gezichtje, en 'veel plezier!' riep de heele klas haar na, toen zij huppelend wegsprong. Nu nog hoed en mantel gegrepen, en daar vloog ze de trap af. In de wachtkamer vond ze echter niet Aaltje of Mina, maar... Papa! *Dat* was een verrassing!

'Wel Nelly, kindje, wat zeg je dààrvan? Ik kwam toch langs, en dacht zoo bij mezelve: ik zal mijn oudste dochtertje meteen maar meenemen.'

'Hoe heerlijk Paatje, ik vind het echt dolletjes... Heeft Oma de bloemen al van buiten gestuurd en hebt u niets vergeten te bestellen? Ik hoop maar dat alles op tijd komt.'

Papa moest lachen om deze gewichtige verzuchting.

'Ik heb om alles gedacht, huismoedertje! Je moet alles zelf maar aan Maatje vertellen, ook dat jij 't menu voor vanmiddag bedacht hebt.'

'Neen, dat heb ik toch eigenlijk niet *zelf* bedacht, 't Is precies 't zelfde, wat we verleden bij Oma gegeten hebben, toen die arme Moes niet mee kon. Alléen, *toen* hadden we chocoladepudding, waar *ik* veel van houd, en *nu* amandeltaart, want daar houdt Moeder zooveel van. Weet u wel? We hebben samen alles zoo afgesproken. - - En Paatje, zult u heusch een gulden uit mijn spaarpot nemen, om de taart mee te betalen, heusch?'

'Ik zal het werkelijk doen, klein vleistertje.' Hij was heel trotsch op zijn zevenjarige wijsheid, tot kort geleden zijn eenig kind. Glimlachend luisterde hij naar 't aardig gebabbel.

‘O, Papaatje, hier zijn we al in onze straat. Moeder mag me niet hooren, dus zal ik heel zachtjes loopen, en dan moet u de deur dicht maken en de sabel afdoen, allemaal heel hard, dan denkt Moeder natuurlijk, dat u alleen thuiskomt. Gezellig toch dat u me gehaald hebt, nu komen we met den sleutel: misschien had anders Maatje gevraagd, wie daar belde.’

Papa opende de deur met den veelgeroemden sleutel, en gedroeg zich geheel volgens de wenschen van de kleine plannenmaakster. Op de teenen liep ze de gang door, deed met alle mogelijke en onmogelijke voorzorgen de keukendeur open en legde den vinger op de lippen.

‘Sst Aaltje. Moeder mag niet weten, dat ik nu al thuis ben. Zijn de bloemen er al?’ Ze vroeg het zoo fluisterend, dat de keukenmeid het meer begreep dan verstond.

‘Ja Nelly,’ zei ze glimlachend, ‘ze zijn gekomen, ik heb alles in de eetkamer gelegd.’

‘Heerlijk! toe, help je me even aan mijn mantel en hang 'm dan even op. Dank je wel,’ en heel voorzichtig liep ze de trap op. De kleine wildzang bleef zelfs volle vijf tellen onbeweeglijk staan, toen er een tree kraakte, maar eindelijk, in de eetkamer aangeland, vergat ze alle stilte. ‘O hoe prachtig!’ zei ze hardop, en geen wonder! In bonte wanorde

lagen daar op tafel een overvloed van groote takken gouden regen en seringen met tal van andere zacht-geurende voorjaarsbloemen.

‘Vader, vader!’ riep ze fluisterend, ‘kijk toch eens hoe mooi, rozen ook al voor Maatje's eigen vaasje en een mandje van Oma met echte plantjes lelietjes. Dat heeft tante Mies zeker verzonnen. - Kom, nu gaan we schikken!’

Vader en dochter gingen ijverig aan het werk: Nelly vond het absoluut noodig, dat Maatje's stoel en Zusje's wieg groen gemaakt werden, en met behulp van Papa en zijn zakmes bracht het handige kleine ding en snoeperig geheel tot stand met de wuivende gouden trossen en geurige witte pluimen.

‘Heerlijk toch, Papaatje, dat de ooievaar kleine Ada in de lente gebracht heeft; nu zijn er zóóveel bloemen. O, wat een mooie bouquet hebt u daar gemaakt! Wacht! nu nog wat bloemen boven aan de wieg... een voetenbankje...? ja nu kan ik er net bij. Toe, bindt u dat touwtje eens vast. Dank u wel,’ en nu dribbelde ze weer naar Maatje's stoel terwijl Papa wat bloemen stak tusschen de plantjes van een zeker mandje, dat een eereplaats had temidden der andere kweekelingen zijner vrouw, al was het mandenwerk ook verschoten en leelijk.

‘He, dat mandje heeft Moes nu toch al zeven en een half jaar. Hebt u haar dat gegeven, toen ik voor 't eerst beneden in de wieg mocht liggen, of wanneer?’

‘Ja juist, toen je 'teerst naar beneden gedragen werd,’ stemde hij toe, en lachte tegen zijn nu zoo heerlijk-gezond meiske. Maar ach, zij was zoo'n teer poppetje geweest, en toen hij dit mandje besteld had, was hij lang niet zoo vol gelukkige hoop geweest, als nu. Met een dankbaar gemoed kon hij zijn oudste dochtertje laten helpen om alles in orde te brengen voor het blijde oogenblik, dat Moeder weer voor het eerst beneden zou zijn met het zusje. Dit tweede kindje was een lekker dikkerdje, ondanks al de zorg en onrust van dezen winter. En in de vreugde zijns harten stoorde hij Nelly in haar drukke bezigheden om haar eens flink te knuffelen. Wel gaf zij hem zijn zoenen met woeker terug, maar toch maakte het kleine vrouwtje gauw een eind aan zulk tijdverspillen.

‘Stil Paatje, als Moes ons eens hoorde, en... er is nog zooveel te doen!’

Natuurlijk gehoorzaamde hij haar, lachend om haar bedrijvigheid en daar Mina naar boven kwam om te dekken, ging hij naar zijne kamer.

‘Mina, vindt je alles niet mooi? En mag ik je helpen dekken? Er zijn nog genoeg bloemen om op tafel en om den tulband te leggen. Lief van Oma, he? om zooveel moois te sturen!’

Mina bewonderde, dekte en vloog heen en weer, zoodat alles heel gauw klaar was. Toen ging Nelly haar vader halen.

‘He Paatje komt u nu eens kijken hoe mooi alles is.’ En natuurlijk ging hij mee en prees kleine Nell naar hartelust. Nog stonden de twee samenzweerders in volle bewondering, toen deftig, plechtig de baker binnentrad met het kleintje. Adaatje sliep rustig door, ook toen ze onder de gouden regens in de wieg gelegd werd. Nelly kwam als een klein moedertje ernaar kijken en vroeg fluisterend aan Baker of alles niet ‘beeldig’ was. Deze bewonderde met waardigheid.

‘Meheir,’ zei ze toen, ‘mefrou is klear en wach op u.’ ‘Meheir’ haastte zich naar boven en... daar kwam eindelijk Moeder binnen, leunend op Paatje's arm. Zij keek zoo gelukkig naar haar oudste lieveling, dat deze haar in een oogenblik om den hals hing.

‘Zachtjes kindje, laat Moesje eerst gaan zitten,’ maar Moesje zat reeds in den versierden stoel, Nelly hield ze echter bij zich. Eerst moest Baker's statige gelukwensch nog aangehoord worden en... ja nu eindelijk waren ze alleen.

Hoe vriendelijk lachte de huiskamer hersteld Moedertje toe! Bloemen, overal bloemen! Lieflijke bouquetjes meldden zich bescheiden aan tusschen schotels en glazen, heerlijke seringen bloeiden in de vazen en als beschermend hingen over het sluimerend kleintje de gulden trossen. Nieuwsgierig tuurde de voorjaarszon door het venster, als wilde zij al die boden van liefde en lente nog schooner doen zijn en ook haren groet brengen aan deze jonge menschen.

Zacht kuste het vrouwtje haar oudste kind en toen zij den blik van haar man opving, die haar over Ada's wiegje met zoo veel liefde toeknikte, glimlachte zij vol zaligheid...

‘Moesje,’ riep eensklaps Nelly's hel kinderstemmetje. ‘U hebt tranen in de oogen; waarom huilt u?’

't Zijn tranen van geluk, lieveling,’ fluisterde Moedertje zachtjes, maar dàt begreep Nelly niet. Wie huilt er nu van plezier?

Amerikaansche Correspondentie.

Een pleidooi voor echtscheiding.

Nog steeds is voor de vrouw in 't algemeen, het huis de aangewezen sfeer waarin zij haar bezigheden kan vinden, al zijn ook vele andere beroepen tegenwoordig voor haar bereikbaar.

Daarom wekte het mijne verwondering op dat, bij een congres in Washington waar de vele echtscheidingen dezer dagen in behandeling kwamen, zoo weinig vrouwen tegenwoordig waren.

Zoowel maatschappelijk als finantieel is echtscheiding voor vrouwen van grooter aanbelang en moet zij haar recht handhaven tot deelneming aan het verordenen van goede wetten voor echtscheiding.

Nù eens wordt haar huishouding opgebroken, dàn wordt zij gescheiden van haar kinderen, òf blijft achter met onverzorgde wezentjes, zonder in hun onderhoud te kunnen voorzien.

Wordt zij niet berekenbaar geacht goede aanwijzingen te kunnen doen voor het geluk van een gezin, dan moet zij ook niet verantwoordelijk gesteld worden voor de verwaarloozing van het gezin.

Mijns inziens werden op genoemd congres de oorzaken tot echtscheiding te weinig besproken en overwogen, en alleen de scheidingen op zich zelf gebrandmerkt. Dit is een fout.

Echtscheiding is onaangenaam even als lichamelijke pijn, doch tevens nuttig daar zij aantoont dat iets krank is, en hulp en genezing noodig heeft; de voorafgaande symptomen zijn verwoestend en noodlottig. Voor ondeugden als dronkenschap, misdaad, wreedheid of ontrouw een echtscheiding te weigeren, is het ketenen van een levend wezen aan een door kanker verteerd lichaam. De gevolgen van zulk een huwelijksleven zijn noodlottiger dan zich door scheiding te beschermen.

Kinderen uit zulk een huwelijk geboren worden liefdeloos vervloekt en krijgen geen behoorlijke opvoeding in een atmosfeer van aanhoudend gekrakeel. Mannen en vrouwen zijn aan zich zelven en aan de maatschappij verplicht zich los te maken van een voortdurende verbintenis met iemand die elke aanspraak op liefde verbeurd heeft.

Evenmin is eene scheiding zonder wettelijke echtscheiding voldoende. Deze toch laat de betrokken echtgenooten zonder huiselijke banden, terwijl ze wettelijk geen nieuwe sluiten kunnen, en dit werkt zorgeloosheid en ondeugd in de hand.

De oorzaken tot echtscheiding pleiten eensdeels voor den man niet van aanwezigheid van huwelijkstrouw of vaderliefde, een dubbele moraalstandaard, niet van wederzijdsche waardeering, noch bij man of vrouw, van hun uiteenloopende naturen en opvoedingen, de ledigheid, eentoonigheid of doelloosheid van het leven der vrouw, het veelal weinig op de hoogte zijn van finantieele zaken, dat het natuurlijk gevolg is van haar onsystematisch, weinig opleverend, onbetaald huiselijk zwoegen en zorgen.

Huwelijkswetten en geen echtscheidingen moesten het onderwerp van overweging en kritiek zijn.

Jongelieden moesten er op gewezen worden dat een huwelijk een ernstige verantwoordelijkheid oplegt, van het grootste gewicht voor het individu en voor de

maatschappij. Zij moesten er meer voor opgeleid worden evenals voor elk beroep of ambacht. Gemeenlijk moest de man niet vóór zijn 25ste jaar, en de vrouw niet beneden den 21 jarigen leeftijd een huwelijk mogen aangaan, niet slechts alleen daar ze vóór dat tijdstip geen van beiden tot volle rijpheid zijn gekomen, doch ook omdat een voldoende opleiding minstens zooveel jaren in beslag neemt.

Geen man moest toestemming tot een huwelijk kunnen krijgen eer hij eene vrouw kon en wilde onderhouden, en geene vrouw tenzij ze bekwaam was om de goede leiding van eene huishouding of andere finantieele hulp kunnende aanbrengen.

Geen onderstand en verlating zijn de meest voorkomende door vrouwen aangevraagde eischen tot echtscheiding. Was haar leven wat breeder opgevat, zou dan het huwelijksjuk zoo drukken, zouden de beuzelingen zoo vergroot zijn, zou dan wel zooveel gevoeligheid getoond worden voor onbedoelde geringschatting, zou dan de ellende wel zoo groot zijn in een ongelukkig huwelijksleven? Had zij haar eigen geld, door eigen arbeid verdiend, zou er dan dezelfde afhankelijke bitterheid aan den eenen kant of zorgelooze verkwisting aan den anderen kant kunnen voorkomen? Afgezien van gemis aan opleiding tot den huwelijksstaat, plus aangeboden slechtheid, schijnt mij de geldelijke afhankelijkheid eener vrouw een der voornaamste oorzaken tot scheiding.

Zij zijn niet genoeg doordrongen van den

ernst van hun arbeid en veler levens is een aaneenschakeling van nuttelooze nietigheden. Terwijl 10 vrouwen met losbandige mannen een huwelijk zullen aangaan om hun geld, zullen 10.000 vrouwen met losbandige echtgenooten vereenigd blijven als deze rijk zijn.

Geen huis op zulk een grond gebouwd kan stand houden.

Een man van eenigzins ruwen aard zal niet ten allen tijde een afhankelijke, al is deze ook zijne vrouw, met dezelfde beleefdheid en achting behandelen, welke hij aan andere vrouwen bewijzen zal, die in geen enkel opzicht in zijn macht zijn. Wanneer vrouwen onafhankelijk zijn, haar eigen levens leven, geen man om brood vragen, dan zal de liefde die ze den mannen geven een vrijwillige gave zijn, en geen en waardig zich zelf zoeken. Zulk eene liefde zal voor de man van onschatbare waarde zijn, een doel om naar te streven en standvastig te behouden.

Geen goud van hem kan deze liefde koopen, geen vrees voor gebrek haar aan hem ketenen. Liefde kent geen dwang en aan den toekomstigen man en vrouw, wier vereeniging gegrondvest is op slechts twee dingen - vereering en liefde zal echtscheiding onbekend zijn.

DRÉ.

Kunsten en Wetenschappen.

Wilhelm Tell.

Het is uit met hem; voor goed uit.

Het drama van Schiller is opgebouwd op eene legende. Rossini's beste toonwerk brengt eene fictie in muziek.

Er is al lang aan Tell getornd. Velen hebben reeds getwijfeld of we wel met een historisch persoon te doen hebben, maar nu komen van alle kanten de stormen los, en te verwonderen is het nog, dat Tell's kapel niet reeds lang in het 'Vierwaldstätter'-meer is verzonken, en dat de beide andere bestaande niet reeds lang zijn ingestort.

Het is nu voor goed en voor de laatste maal gezegd, dat Willem Tell's schutterproef, met den appel op het hoofd van zijn kind, door den wreeden landvoogd Gessler geëischt, als verhaal gecopieerd is naar de historie van den dapperen Toko, die heet geleefd te hebben in dienst van koning Harald Blauwtant (935-986).

Ook in deze geschiedenis is de vorst wreed, en Toko wordt door hem gedwongen den kleinsten appel bij het eerste schot van het hoofd van zijn zoontje afteschieten, nadat hij zich er op had beroemd dit van een stok te zullen kunnen doen.

Toko zou wegens zijn jagerlatijn ter dood gebracht worden, indien hij zijn doel miste.

'De schutter neemt dan drie pijlen uit zijn koker, maar treft gelukkig met den eersten zijn doelwit; en als dan de koning vraagt, waartoe de twee andere pijlen moesten dienen, antwoordt Toko: 'om het missen van den eersten met de scherpte der beide andere op ú te kunnen wreken.'

Tell's kapel aan het Vierwaldstätter-meer is opgericht ter plaatse waar hij van zijn boeien ontslagen uit het schip ontvluchtte en aan wal sprong.

Toko, zijn voorganger-dubbelganger, doorleeft iets dergelijks, want later zich beroemende op zijn vaardigheid in het bergslederijden eischt de koning die de

bedreiging van hem niet was vergeten, dat hij die kunst zou vertoonen op een rotshelling bij de zee. Hij waagt het stoute stuk; zijn slede wordt verbrijzeld, en ware niet een reddend schip in de nabijheid geweest, dan zou hij in zee den dood hebben gevonden. Later doorschiet hij zijn vorst uit een struikgewas.

Indien we nu weten, dat de naam van Tell niet in de kerkregisters van Uri voorkomt, en dat Gessler's naam evenmin onder de bekende landgenooten schittert(?), kunnen we gerust aannemen, dat de legende van Deenschen oorsprong op Zwitserschen grond tot een gewichtig historisch feit is opgegroeid. De plant kon tot grooten wasdom komen omdat het vrijheidsbeginsel der Zwitsersche kantons als het ware een electro-cultuur aanbracht. Het zaad gedijde reeds voor dat het den bodem had bereikt. De wasdom werd er door verhaast.

Het is wel jammer, dat we zoo nu en dan zulke poëtische brokjes geschiedenis moeten loslaten. Aan den anderen kant moeten we dankbaar zijn, dat slechts gedocumenteerde historische gebeurtenissen waarde hebben. Dit hebben we te danken aan de ontginners der archieven. Zij rusten niet voordat zij het bewijs hebben gevonden; zonder dat rekenen zij alles uit den booze.

Camille Corot.

Indien we dezen Franschen meester (1796-1875) goed willen beoordeelen, en zijn kunstwerk de plaats geven, welke het toekomt,

dan dienen we dieper te zijn doorgedrongen in Corot's ontwikkeling dan oppervlakkig gekend wordt.

Corot's arbeid valt te verdeelen in verschillende perioden, waarvan de invloeden, die op dien arbeid hebben ingewerkt in aanmerking moeten komen om hem naar waarde te schatten. Een schilderij uit den eenen tijd verschilt hemelsbreed met dat uit een volgenden tijd, en hoewel er geen scherpe grenzen zijn, is het onderscheid toch duidelijk merkbaar. De akademische kunst legt het af bij het latere impressionisme, wat geteekend wordt door Corot's eigen uitspraak.

Toen hij een landschap van een zijner leerlingen bekeek, deed hij alsof hij telde. Hij zei toen ‘ik heb 450 bladeren aan uw boom geteld; vlak alles uit, en laat ik in die vlak er 2 zien, dan zie ik er duizende.’

Emile Michel[1)] heeft het dankbare werk ondernomen om Corot's biographie te schrijven, en doet ons Corot kennen in zijn opleiding, in zijn vorming, in zijn nuances, in zijn opvattingen.

Corot werkte om de kunst, en dat juist heeft hem zijn naam bezorgd. De kunst was bij hem nommer een; hij eischte veel van zich zelf; hij werkte niet om het geld, niet om den roem; hij werkte omdat hij de natuur lief had.

De natuur had zich aan hem geopenbaard. Hij wist ‘te zitten’, dat wil zeggen, hij wist juist dat plekje uit te zoeken, waarin hij de natuur op haar schoonst zag.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

1) In de ‘Artistes célèbres’.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

H.R. - Ik weet waarlijk niet, of gij nu voor goed in A. woont of slechts tijdelijk daar waart, toen ik Uw schrijven van daar ontving over dat Concert. - Ja, de eerlijkheid van critiek, ook in de muziekwereld, laat veel te wenschen over. - Daar ik afwezig was, zooals gij intusschen hebt vernomen, kon ik van de invitatie geen gebruik maken. - Ik hoop dat gij het present-ex. met de bewuste beoordeeling hebt ontvangen?

Vera. - Uw lang stilzwijgen vind ik bij Uw druk leven héél natuurlijk, en neem ik in 't minst niet kwalijk. - In de allereerste plaats véél dank voor Uw portret. Zijt gij niet wat dikker geworden, of ligt dat aan het toilet? - Ik moest even glimlachen om Uw droevige ervaringen over liefdadigheidsopvoeringen. - Dezelfde opmerkingen heb ook ik gemaakt. - Zoo b.v. weet ik meer dan een voorbeeld, van dames die bij zulke gelegenheden haar medewerking 'belangeloos' verleenen, maar met dat al een dure bloemenhulde zich laten aanbieden door de leden van het comité, die tot de betaling daarvan achterna worden geforceerd, zonder dat ze vóóraf van iets hebben geweten. - Ik zou zeggen wanneer men datzelfde geld 'belangeloos' afstond aan het liefdadig-doel waarvoor de uitvoering is bestemd, dan hielp men op een daadwerkelijke wijze, maar het is wáár dat men al het geflikflooi van bouquetten-aanbieden en quasi-lief-doen dan zou moeten missen. En juist dáárom is het die zoo 'belangeloos' medewerkende dames veel meer te doen, dan om wezenlijke *liefdadigheid.* Ja, het leven is dikwijls droef en raadsel, zooals gij schrijft. Maar dat is niet Gods schuld maar die van de menschen, die datgene wat mooi had kunnen zijn leelijk *maken* door hun boosaardigheid en twistziekheid en slechtheid en haatdragendheid. - Gij-zelve ondervindt dit nu weer, nietwaar? Gij hebt voor zoover ik kan nagaan steeds eerlijk het goede voor met uw medemenschen. Gij doet uw best te leven zooals gij meent dat uw plicht het U voorschrijft. En ondervindt gij niet telkens huichelarij en egoïsme en valschheid inplaats van medewerking en belangstelling of waardeering. - Juist daarom ben ik zoo bang voor vereenigingen en besturen en gemeenschappen. - Altijd zegeviert in den boezem van zulke oorspronkelijk goed-bedoelde dingen de hebzucht, het eigenbelang, de leelijke nevenbedoeling der laagstaande meerderheid boven het ideaal dat de stichter of stichtster oorspronkelijk voor oogen zweefde. - Is het eigenlijk wel zoo vreemd dat God zijn Hand aftrekt van een wereld die door zulk doen toch niets van Hem weten wil en meent dat ze 't beter weet dan Hij, en dientengevolge vervalt tot allerlei dwaasheid en bijgeloof en onzin, en tegelijkertijd tot het meest grenzenlooze egoïsme? -

Uw stukjes zal ik spoedig plaatsen.

M. - Uw brief, waaruit zulk een gezonde levenslust straalt, trof mij om méér dan één reden. - Ten eerste omdat gij U zulk een geestelijk normaal jong-meisje toont. Waar gij niet bang zijt er voor uit te komen dat ze lichamelijk 'een toonbeeld is van gezondheid'. - Want zoover is het al gekomen in de hedendaagsche jonge meisjes-wereld, dat velen van Uw leeftijd zich schamen voor zulk een opgewekte bekentenis, meenen hoe bleekheid, lusteloosheid, zenuwzwakte, 'interessante' dingen zijn, waardoor ze zich onderscheiden van 'grover-bewerktuigde' naturen. - En het tegendeel is het geval. Een lichamelijk gezond jong-meisje is een vrij wat mooier

stukje schepping, een vrij wat aantrekkelijker persoontje om aan te zien, dan eene met fletse lippen en 'n moe blasé gezichtje, die met lange tanden eet, en zich 'n air geeft van levensmoeheid nog vóór ze weet wat leven is. - De Genestet, van wien gij blijkens het vervolg van Uw brief terecht véél houdt, heeft zulke misbaksels, die in zijn tijd nog maar uitzonderingen waren, maar heden ten dage, althans in de steden, helaas regel beginnen te worden, reeds welverdiend aan de kaak gesteld, toen hij zong:

Hoe min ik dat fier en dat vroolijk gelaat,
Met helderen blos op de wangen,
Dat oog, dat de reinheid der ziele verraadt,

Dat harte vol bloemen en zangen.
Hoe min ik u heerlijk en hartelijk kind,
Die knielt voor uw God en de lente bemint.

Maar 'k gun u dat bleek en dat ziekelijk schoon,
Die fletse, die mijmerende oogen,
Dat blosje zoo kwijnend, poëtisch van toon,
Dat hart door illusie bedrogen;
Ik gun u 't bedorven en dwepende kind,
Dat kwijnt in het voorjaar en... 't maantje bemint.

Juist dóór dat gezonde in Uw karakter hebt gij m.i. de ware ‘degelijkheid’, en de fout in Caprice's redeneering, die bekrompenheid en degelijkheid dooreen warde, heel goed gevat als gij mij schrijft:

Degelijkheid heeft toch niets te maken met eens iets anders doen, dan je altijd doet? Ik houd erg van pret maken, maar daar zie ik niets ondegelijks in. Ik houd er ook wel van, elken keer eens iets nieuws aan te trekken, maar mijn moeder vindt, dat ik leeren moet zuinig te zijn, omdat ik 't misschien altijd niet zoo goed houden zal, als ik 't nu heb. En daar heeft ze eigenlijk gelijk in. Als ik arm word. dan zal ik op zulk soort dingen wel heel degelijk moeten zijn, of ik wil of niet. Al wat moet, dat doe je wel. Caprice zegt, dat ze dan liever twee japonnetjes heeft van minder kwaliteit dan eèn van goede. Maar dat 's erg onpractisch geredeneerd, want 't maakloon blijft toch 't zelfde en dan denk ik, dat twee minder degelijke japonnetjes duurder kosten dan eèn betere. Misschien scheelt 't niet zoo heel veel, maar als je arm bent, dan kan 't toch niet lijden, en de grootste helft van 't menschdom verkeert in dat moeilijke geval.

Vooral ook Uw opmerking over die japonnen-questie vind ik zeer raak, en ik sta daarin volkomen aan uw zijde, ook al omdat een japon, gemaakt bij een goeden tailleur en van een goede qualiteit, veel langer zijn coupe houdt, dan eene die van slechte qualiteit is, en zoo maar wat in elkaar wordt geflanst. - Natuurlijk, ook in déze questie kan men geen regels stellen. - Een bal-toiletje voor een jong meisje behoeft niet ‘degelijk’ te zijn van qualiteit en zeker had ik liever in háár geval twee lieve goedkoope toiletjes, dan één duur prachtstuk waarmede ik den ganschen winter achtereen zou moeten ‘uitgaan’. - Maar 'n wandel-toilet, een reis-costuum, al dergelijke voor langer gebruik bestemde japonnen kosten veel méér op den duur als men ondegelijke, goedkoope qualiteiten en dito naaisters er voor neemt, dan wanneer men zich bepaalt tot *mindere* quantiteit en éérste qualiteit. - Ik voor mij vind echter dat Hollandsche dames in dat opzicht lang niet altijd zoo verstandig denken als gij, en heel dikwijls, voor den dag komen met nagemaakt bont en opgedirkte, voddige kanten, en schunnige zijdenblouses wanneer ze er vrij wat degelijker *en* eleganter zouden uitzien zonder dien *nagemaakten* opschik, die alleen mooi is in de èchte, dure qualiteiten, of met 'n goedzittende nieuw-modische wollen blouse, inplaats van met 'n ouderwetsche half-vuile zijden taille. - De Engelschen geven ons in dat opzicht een behartenswaardig voorbeeld. - Wie veel reist wordt altijd getroffen door de veel grootere ‘degelijkheid’ van Engelsche dames in dit opzicht boven de Hollandsche.

Maar wat mij vooral trof in Uw brief, was Uw beschouwing over Levenslust en Levensmoed, naar aanleiding van het hoofdartikel in de Holl: Lelie van mevrouw Schlimmer-Arntzenius. - Ja, *gij* hebt gelijk: ‘Als je levenslust hebt, dan heb je van-zelf ook levensmoed’, zegt gij, en daarom doet het U pijn, dat mevrouw

Schlimmer-Arntzenius dien regel van de Genestet wilde veranderen. Maar... als men nu eens géén levenslust heeft, wat dan? Blijft dan niet de plicht over in elk geval te behouden: levensmoed? - Gij zijt jong en bevoorrecht. - Maar velen onder ons hebben niet zoovele voorrechten als gij, niet Uwe gezondheid, niet Uw ouderlijk thuis, niet de veerkracht der jeugd, waarover gij nog beschikt gelukkig. Velen onder ons hebben het liefste wat zij bezaten, man of vrouw, of zoon of dochter, of vader of moeder, ten grave gedragen, zijn achtergebleven op aarde... alleen! En anderen weer drukken finantieele zorgen, moeten hard werken om zichzelf of hunne familieleden te onderhouden, terwijl hun leven daarbij niet wordt verhelderd door liefde of gezelligheid of vriendschap, terwijl hun gezondheid slecht is, of hun hart zwaar van stil leed! - O ja, ik weet het wel, als die allen het kinderlijk geloof nu maar bezaten, dat zoo heerlijk straalt uit de Genestet's versje, *dan* zouden ze er toch nog niet ongelukkig aan toe zijn:

> Levenslust is vroolijk strijden,
> Hopend en geduldig lijden -
> Is een kinderlijk verblijden;
> Dat den Hemel tegenlacht. -

Maar er zijn er zoovelen die dat geloof *niet* hebben, die voortleven zonder troost en zonder hoop, en die toch weten dat, ze *moeten* leven, *moeten* strijden, *moeten* werken. - Zie die allen hebben afgedaan met den levens*lust*, hun blijft nog slechts de levens*moed.* - Maar, en daarop wil ik naar aanleiding van Uw brief nog eens met nadruk wijzen, er zijn er zoovelen die volstrekt *niet* in zulke droevige omstandigheden verkeeren, die nog niets werkelijk-droevigs hebben ondervonden, en die meenen, zich zelf wijsmaken, dat levenslust eigenlijk kinderachtig is, en dat het groote-menschen-achtig, interessant, staat om 'n blasé gezicht te trekken van levensmoeheid. - Daarom doet Uw juiste opmerking mij zooveel genoegen: ‘Een vroolijke aard is toch beter en mooier dan een ernstige, en de aarde is werkelijk *lachend.* -’

Ja, dat is zij, en als wij maar oogen hebben om te zien en ooren om te hooren, dan geeft zij ons altijd opnieuw genot en blijheid. - Gij hadt gisteren bij mij moeten zijn toen ik terugkwam van Les Avants, dat boven Montreux ligt - alles met sneeuw bedekt, de dennebosschen, en de vriendelijke kleine huizen, en beneden Vevey, Clarens-Montreux, Territet, liefelijk verspreid langs het Lac-Leman, en boven dat alles een zons-ondergang zoo wonderbaar-mooi, zoo vredig-licht in zijn rood-gouden stralen teruggloeiend op de besneeuwde Alpen, die als zich spiegelden in één roze toovergloed. -

Het versje vind ik heel aardig en komt spoedig. De stukjes, die gij mij indertijd hebt gezonden, zijn aangenomen. - Heb ik U dat niet gemeld? Gij hebt zeker niet gekeken onder het bericht van aangenomen en geweigerde bijdragen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Zou iemand mij ook een adres kunnen geven van een Hôtel of Pension in Antwerpen, waar een dame *alleen* kan logeeren, en waar ook Hollandsch wordt gesproken?
Opgave van prijs, ligging enz. s.v.p.
Mevr. *K.*

Zou een van de abonnés der Holl. Lelie zoo vriendelijk willen wezen mij eens de beteekenis mede te deelen, waarom men met Kerstmis aan vrienden en bekenden takjes mistlethoe zendt?
Bij voorbaat mijn dank.
Een Abonnée.

Berichten.

De redactrice bedankt voorloopig langs dezen weg zeer hartelijk voor alle goede wenschen en kaarten, ontvangen bij den aanvang van het jaar 1907.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)
Sluiting red: ged:

23 Januari 1907.
20ste Jaargang.
No. 30.

Hoofdartikel
Van Zwijgen en Spreken.

De dwaze praat, de wijze hoort het aan en zwijgt.

Dit zwijgen is welsprekend, het is la mort sans phrase voor 't gekal van den dwaas: Uw praat is geen wederwoord waard.

Als de wijze spreekt, luisteren de verstandigen. De dwaas spreekt zijn oordeel uit voor hij heeft nagedacht, de wijze onderzoekt en schort zijn oordeel op tot hij weet. De meeste menschen zijn dwaas, weten niets en babbelen; enkelen zijn wijs en zwijgen zoolang zij niets te zeggen hebben, maar als zij spreken, verstomt de schare en luistert met stil ontzag naar woorden, die de tolk zijn van gedachten, en zwijgend trachten zij na te denken wat de enkelen hebben voorgedacht; de zwijgers zijn als zij spreken de leermeesters der menschheid, hunne woorden zijn als gouden appelen op zilveren schalen. Wie weinig spreekt, heeft veel tijd tot denken, om zich een juist oordeel te vormen en de juiste woorden te kiezen; de babbelaar kan hoogstens een sophist, maar de zwijger kan een redenaar worden.

* * *

Toch - niet iedere babbelaar is een dwaas, en er zijn zwijgers, die zelfs te dom zijn om te praten. Een gezellige babbelaar is onwaardeerbaar. En de Fransche causeur is terecht gezocht. Zwijgen kan de onnoozelste wel, maar geestig, leuk, gezellig kouten is een talent dat maar weinigen gegeven is, en een kunst die moeilijk wordt aangeleerd. Er is praten en praten. De gans snatert, maar de vink slaat.

En dan de leugenaars, de grootsprekers, de illusionisten, de Münchhausens! Kent gij ze niet, lezer? Hoe gezellig vermakelijk zijn ze in hun opsnijden! En wat weten ze zich handig eruit te praten als gij ze betrapt op

een inconsequentie, een onmogelijkheid; gij meent dat ze zoo vast zitten als een muur, en zij overtuigen u met ongelooflijke tongvaardigheid dat niet zij, maar gij u hebt vergist, en met nog stouter vlucht vermeit zich dan hun geest weder in 't onzienlijk rijk der verbeelding. Ga voorzichtig met hen om, ontzie hen en houd hen in eere; want zij zijn de sprookdichters der samenleving.

En daarbij zoo onschadelijk. 't Zijn groote kinderen. Zij liegen niet om te bedriegen of om zich te bevoordeelen; zij maken *u* niets, maar zichzelf veel wijs; laat hen in den waan dat gij wel *iets* gelooft van 't geen zij vertellen, want dat ge alles voor goede munt zoudt aannemen, eischen ze niet van u. Zij liegen enkel uit behoefte, als 'n kind menigmaal doet uit zucht tot het wonderbare, 't avontuurlijke, 't onwaarschijnlijke, 't onmogelijke, kortom uit natuurlijke poëtische aandrift tot liegen. Hunne leugens zijn schoone zeepbellen, die onmiddellijk na 't verlaten van den mond uiteenspatten zonder stof van zich te geven. Laat hen bellen-blazen, en verlustig u met hen in de schoone kleuren hunner fantasieën. Ik houd van deze leugenaars bij de gratie Gods, ik ben maar bang dat ze in onze nuchtere hedendaagsche wereld van zaken-doen en zakelijk-zijn al te veel worden doodgezwegen. De poëzie der gezellige opsnijderij - bij lange na niet gelijk aan snoeverij of pocherij - de Münchhausengeest ontvlucht de samenleving. Op de societeiten en in de café's, in spoor, tram en boot is hoogstens tijd voor moppen-tappen, hoe schuiner vaak hoe gewilder. Arme poëzie der verbeelding! Men kent u alleen maar meer in de gedaante van kunst, en dan zijt ge voor zoo weinigen te genieten.

In mijn jonge-mansjaren had ik een goed vriend, een artiest-leugenaar. Als hij op de soos zeepbellen zat te blazen, was 't er gezellig en vroolijk, dan klonk de luide, gezonde en aanstekelijke lach onder de schare zijner toehoorders, en niemand minachtte hem om zijn kunst. Maar thans? Hoe is deze morgenster gevallen! Hij heeft in de prozawereld van heden zijn roem overleefd. Het noodlot kluisterde hem voor zijn heele leven aan dezelfde plaats en de nu bijna volwassen kinderen van zijn voormalige vrienden spreken spottend van ‘die vent, die zoo ontzettend liegen kan.’ Misschien ligt het ook wel een beetje aan hem zelf. Chaque âge a ses qualités. Had hij ouder geworden, niet wat minder of op andere wijze of allicht heelemaal niet meer moeten liegen? Doch - een vos verliest wel zijn haren, maar zijn streken niet.

Wie gezellig, soms ook wel geestig, doch nooit dol vermakelijk of buitengewoon gewaagd babbelen, zijn meestal - maar niet alle - dames, de sterren der gezelligheid. Een beschaafd gezellig pratende bezoekster is in uw huis een charmante charmeuse, zij verovert stormenderhand en toch met de zachtste middelen de harten harer toehoorders. Maar wee! over de gezelligheid wanneer zij spreekt ten koste van afwezigen. Hier is spreken geen zilver, doch zwijgen meer dan goud.

Wie op den juisten tijd 't juiste woord spreekt, is de rechte man op de rechte plaats; wie zwijgt waar spreken plicht is, omdat hij de waarheid kan openbaren en daardoor een noodlottige dwaling of vergissing kan voorkomen; wie in zijn bijzijn zwijgend het verkeerde laat begaan en zoodoende den schijn aanneemt van goed te keuren, zwijgend toestemt, waar soms zelfs maar een enkel woord alle misverstand zou ophelderen, is een misdadige leugenaar. Sommigen achten zich geroepen ongevraagd te spreken in zaken die hen zoogenaamd niet aangaan. Zoo'n tusschenkomst is van zeer kieschen aard. Dikwijls is 't ongepaste bemoeizucht; vaak stooten deze bemoeials dan ook hun neus en is hoon en spot hun loon. Soms is 't een gevaarlijk, terrein dat de spreker betreedt, maar hij acht het gevaar niet, indien en omdat hij de waarheid

ziet beleedigd; dan zwijgt de Durchschnitts-mensch, maar de karaktervolle spreekt d.i. handelt, zoodra hij op succes durft hopen: Zola slingert zijn j'accuse tegen de gemaskerde leugens.

‘'t Is een goed spreker, die 't een zwijger verbetert’ zegt men wel eens als verontschuldiging voor gebrek aan kennis, spreekvaardigheid of moed, maar in de politiek kan 't als regel gelden, gewoonlijk kiest de zwijger de wijste party. In de Raadzaal der Honderd zijn meer sprekers dan zwijgers.

Zwaar bezondigt zich de mensch die te veel spreekt: 1°. hij benadeelt zijn gezondheid; 2°. hij beleedigt den goeden smaak; 3°. hij bederft de zaak die hij bepleit; 4°. hij stelt het geduld zijner toehoorders op een harde proef.

Van al de dwaze redevoeringen, die er gehouden worden, zijn die van Cocadorus de wijste en de verkiezingsspeeches de malste - vooral voor wie ze in ernst opvat.

Korte redevoeringen zijn de beste voor sprekers en hoorders beiden; maar lange redevoeringen hebben meer geldelijk resultaat, als ze gedrukt en verkocht worden; de best betaalde redevoeringen zijn de professorale, omdat ze de geijkte wetenschap behandelen. Maar vaak geldt hier als van zoovele zaken, met een kleine variant op Vondel:

Wie wijs'lijk hiervan zwijgt, heeft allerbest gezeid.
Daarom:

C.G.

Aan sommige Haagsche Schoonen.

Waaróm zijn veel mannen afkeerig van 't houwlijk?
Omdat zoo veel vrouwen niet teêr zijn en vrouwlijk....
Dat gaat naar 't Gerechtshof om zich te verpoozen,
Schandalen te zien, - en geen blikken of blozen....
Rechtlievende dames, ik smeek u, blijf thuis,
Weet: niet door 't Gerecht loopt de weg naar 't Stadhuis.

Uit *Ned. Speet.* 1885, bl, 328, door een Haagsch Vrijgezel ten tijde der behandeling van de rechtzaak van Jeanne Lorette.

Gedichtje van Carmen Sylva.

Is dan uw geluk zóó groot, arme menschenkinderen,
Dat ge 't onverschillig ziet meerd'ren of vermind'ren?
Dat ge tot zoo'n scherpen hoon
Uw tong kunt scherpen,
Stapels puntige woorden hoopt,
Als tot steenenwerpen!
Dat g' uw ziele doopt in haat -
Als uit vurigen mond
Gij uw' vijand in 't gelaat
Gaarne vlammen zondt!
Zijt gij zóó aan *liefde* rijk, arme menschenkinderen,
Dat ge 't onverschillig ziet meerd'ren of vermind'ren?

G.

Vulkanen en Vulkanische uitbarstingen.

Sinds eeuwen zoekt de geleerde naar de verklaring van een paar natuurverschijnselen, wier uitwerking geweldig, wier verwoestingen in een minimum van tijd dikwijls onberekenbaar zijn. We bedoelen de uitbarsting van een vulkaan en de aardbeving, naar wier oorzaak de grootste geoloog en natuurkundige nog in het duister tast.

De vorm van een berg, waaraan dikwijls uitbarstingen zijn waar te nemen, is heel anders, dan die van een gewonen. De vulkanen zien er uit als een kegel, waarvan de helling naar den top gewoonlijk eensklaps toeneemt, zoodat beneden en bovenhelling een hoek vormen. De top is trechtervormig uitgehold en heet krater. Over de helling

loopen vaak diepere of minder diepe goten, die er door het afstroomende water ingegraven zijn; want alle vulkanen, die eenmaal een lava-beek over hun helling lieten stroomen, laten gemakkelijk van die geulen in de poreuze lava schuren door het water, dat langs de helling glijdt. Alle hellingen hebben dus een geribd voorkomen. Zelden komt de lava echter uit den krater aan den kop. In den regel ontstaan er op een der zijden spleten in den vulkaan, en de vloeibare lava, die deze opening verlaat, vormt boven de zijkraters parasietkegels. Op de hellingen van den Etna staan er hiervan wel 700.

Niet voortdurend stroomt die lava uit de vulkanen. Jaren achtereen blijven ze soms werkeloos.

Er komt geen rook of asch uit den krater, en aan niets, dan aan den vorm, onderscheidt men den vuurberg. Enkele daarentegen hebben vaste perioden van rust, weer andere werken met heel korte tusschenpoozen voortdurend.

Zoo meende men voor de bekende uitbarsting van 79 voor Chr., van den Vesuvius, die Herculanum en Pompeji onder asch en lava begroef, dat deze vulkaan uitgedoofd was of weldra tot de uitgedoofde vulkanen kon gerekend worden. Tot 1631 toe nam men aan dezen Vesuvius zeventien beduidende uitbarstingen waar. En van dezen tijd af nam het aantal uitbarstingen steeds toe.

De Stromboli, ten N.W. van Siciliê, op een eilandje niet ver van den Etna, vertoont 2 kraters, door de eene opening gaat een minuut lang damp, waarop dan een korte

rust van slechts één minuut volgt, door de andere treden om de 10-15 min. sinds overoude tijden lavastroomen naar buiten.

Een nieuwe uitbarsting van de meeste vulkanen wordt aangekondigd door een onderaardsch gerommel, en de berg begint te rooken. Donkere wolken van damp verlaten eveneens de opening van den krater, die zich boven den krater waaiervormig met langere en kortere stralen uitspreidt. Gloeiende steenen, die altijd aan de lava voorafgaan, blinken tusschen de dampkolom en laten een lichte streep in de kolom achter.

Het tooneel heeft veel van een reusachtig vuurwerk. Blokken van 1 kubieke Meter soms (*bommen*) en ook kleinere (lapilli) ter dikte van een hazelnoot worden in de hoogte geslingerd. De Cotopaxi in Amerika (Peru) wierp in 1532 blokken uit, die meer dan 3 M. dik waren, 900 M. in de hoogte gingen, en later op een afstand van 4 uur gaans van den krater teruggevonden zijn.

Ontploffingen hebben er in de lucht ook plaats. Als raketten spatten de bommen uiteen en een regen van asch en kleine steentjes valt op de omliggende landstreek neer. (Ook Montenegro bij de laatste uitbarstingen der Vesuvius volgens de courant). De wolken van gruis, en rook en damp, hullen den ganschen omtrek in een grijzen, lichtenden sluier. De zonnestralen kunnen dien sluier niet doorboren, de krater verdwijnt, ook zelfs voor het scherpste oog. Het daglicht wordt in een schemering herschapen, slechts enkele malen flikkert een gloeiend punt of een verblindende straal door de donkere massa heen: 't is een van de witte steenen, die wordt uitgeworpen, of een bliksemflits. Want onweders en donderslagen gaan met de uitbarsting geregeld gepaard. Een sterke onuitstaanbare zwavellucht omgeeft voortdurend den krater, en dreigt, ook al blijft het bij het geschutvuur van steenbrokken, alle plantsoenen op de helling, alle olijven-, vijgen- en dadelplantages, alle korenakkers te zullen verwoesten.

Een grooter gevaar staat echter de dorpjes en stadjes aan den voet van den vulkaan te wachten, als het in den berg blijft rommelen en dreunen, als de gesmolten massa, die langzaam in den berg oprees, de vaste korst op zij schuift en door een spleet, in een der hellingen ontstaan, naar buiten treedt. Het is de lava, een taaie gloeiende zwartachtig blauwe of bruinpaarse, aan de oppervlakte stijve vloeistof, die een hitte uitstraalt, waarvan men zich nauwelijks een denkbeeld kan vormen, zoo hoog, dat ook boomen en dieren, die gespaard blijven voor de aanraking van deze vuurzee, verschroeien, als zij zich op korten afstand van den lavastroom bevinden.

Uit den kratermond komt tegelijkertijd een fijne asch, die zich met den damp van straks vermengt tot een modder, die den dag in nacht herschept en dagreizen ver zich in de lucht verspreiden kan. De asch van den Vesuvius b.v. is eens neergekomen op de daken in Constantinopel. Ontlast zich boven de plaatsen aan den vulkaan nu nog een onweder met plasregens - wat dikwijls voorkomt - dan worden er ware slijkstroomen gevormd, en kan men zich verklaren, hoe door 't gewicht van deze slijkmassa, een kerk kan instorten, wat tijdens den dienst in een der dorpen bij de Vesuvius gebeurde en tal van huizen in den omtrek, gelukkig meest verlaten, overkwam.

Ontploffingen van gassen, die uit de lava ontsnappen, neemt men tot op uren afstand van den kraton waar, met knallen en stootsgewijze treedt de half gestolde lava uit de zijkraters naar buiten. Zoo geleek de Vesuvius in 1794 één batterij van afgeschoten artilleriestukken.

En om er een denkbeeld van te geven, hoeveel lava in den krater, of in ieder geval in den vuurhaard van den vulkaan aanwezig is, behoeft slechts vermeld te worden, dat de lavalaag wel eens een dikte krijgt van 30 M. en een oppervlakte van 900 vierkante Kilometer, d.i. de oppervlakte van een vierkant, waarvan iedere zijde ruim 5 uur is. De hoogste gebouwen (dat blijkt hieruit), zullen bij zulk een uitbarsting onder de lava worden begraven.

Verwonderlijk snel koelt de lava af. Het is wel voorgekomen, dat menschen, die kort voor de uitbarsting nog de vlucht hadden genomen voor de lava, 12 uren later reeds over de gestolde massa heenliepen, om uit de gespaarde woningen te redden, wat nog vervoerd worden kon.

Wat intusschen door deze *gloeiende* lava al kan verschroeien, verbranden, en bedolven worden, daarvan berichtten ons de dagbladen laatst het akelige, dat Italië ons na de jongste uitbarsting van den Vesuvius te aanschouwen geeft: geheele dorpen verdwenen: huizen werden door gloeiende steenen vernield: wijngaarden, maccaroniakkers en katoenplantages door den modderregen verwoest of

door de heete asch in een woestenij veranderd: duizenden menschen in den tijd van een paar uren van alles beroofd en zelf nog bedreigd door de lava, die op eenigen afstand achter hen, met de snelheid van een ruiter, hen volgde.

Langzamerhand echter verminderen de aardschokken, de lava borrelt nog wel bij tusschenpoozen over den rand van den zijkrater, maar blijft grootendeels binnen den berg, het gerommel daarbinnen vermindert, de aschregen houdt op en na eenige dagen herinnert alleen een rookwolkje aan de hevige uitbarsting.

De lavalaag blijft gewoonlijk een jaar of langer ongebruikt liggen. Dan is de korst voldoende afgekoeld om haar met houweelen te bewerken en er op te bouwen. De bewoners der dorpen in den omtrek van den vulkaan kappen er ook stukken uit, om er sieraden, vazen en doozen van te maken, vooral te Napels. De zuivere stukken worden gebruikt, om er straten mee te plaveien.

Heel gevaarlijk is het echter, de pas gestolde lava, die al gauw een matig zwaar voertuig dragen kan, met een stok open te breken! Er straalt n.l. uit die opening een ondraaglijke hitte. Gassen ontsnappen en er kunnen ontploffingen plaats hebben, waarbij menschenlevens in gevaar komen. Aan 20 touristen, die kort na de eruptie van 1872, den Vesuvius opwandelden, kostte de nieuws-gierigheid, vloeibare lava te zien, het leven. Een ontploffing van uitstroomende gassen had plaats, en de bergreizigers werden door de kokend heete lava, die uit den krater drong, gedood.

Ook Plinius de Jonge, die een beschrijving gaf van de uitbarsting van 79 voor Chr., deelt mede, hoe tal van vreemdelingen na de ramp, roekeloos over de helling wandelden, en op soortgelijke wijze den dood vonden. Die uitbarsting, waarbij Herculanum en Pompeji onder de lava werden begraven, is de verschrikkelijkste, in 20 eeuwen tijds, aan den Vesuvius waargenomen. Hoe het mogelijk was, dat er bij die ramp zooveel menschen omkwamen? De bewoners van Herculanum en Pompeji vreesden in het minst geen uitbarsting, al duidde een onderaardsch gerommel ook op een naderend onheil. De Vesuvius had sinds eeuwen geen teeken van leven meer gegeven en werd voor uitgedoofd gehouden. Om één uur des namiddags bemerkte men eenige wolken van een nooit te voren gezienen vorm boven den berg. Plinius de Oude, zag op mijlen afstands het wonder aan en ging scheep, om het van nabij te kunnen waarnemen. In ‘Stabia’ legde hij voor anker en wilde bij een vriend overnachten.

Het huisgezin maakte zich echter gereed, straks met een vaartuig, beladen met huisraad en levensmiddelen, zich naar een veilige plaats te laten roeien.

Plinius had zich 's avonds ter ruste begeven, maar de vriend met zijn familie bleef op en toen de aschregen toenam, en bliksemstralen de duisternis af en toe doorkliefden, steenen tot op verren afstand van den berg de huizen van Sabia bereikten en de straten onveilig maakten, besloot men Plinius te wekken.

Met een kussen over 't hoofd gebonden, begeleid door de slaven, die met fakkels den weg tusschen de neergevallen blokken moesten zoeken door de stikdonkere bergpassen, vluchtte heel Sabia in de richting van Napels. Plinius de oude spande alle krachten in om bij te blijven. Door de vermoeienis en de hitte overmand, leunde hij ten slotte op de schouders van twee slaven. Een eigenaardig gevoel schoot hem op eenmaal door armen en beenen; hij verloor het bewustzijn, en zonk neer; een dokter - toevallig onder de vluchtelingen en in de nabijheid - stelde een vluchtig onderzoek in en verklaarde, dat Plinius door een beroerte getroffen was. Lang kon men zich niet met hem bezighouden. Het gevaar voor een algemeene ramp was te

groot. Plinius meedragen was ook te hinderlijk, en zou de vlucht te zeer vertragen. Zoo bleef Plinius uitgestrekt op de steenen leggen. Eerst eenige dagen later heeft men zijn lijk daar vandaan gehaald en den geleerden Romein een eervolle begrafenis gegeven.

Hoe veel moeite het den menschen kostte, in de duisternis niet te verdwalen, hoe dikwijls kinderen jammerden, omdat ze hun ouders hadden verloren, vaders en moeders om hun zoek geraakte kinderen riepen, hier een kar te water raakte, daar twee vrachtwagens op elkander inreden, vrouwen onder den voet raakten, grijsaards en zieken niet verder konden, en bij den weg ineenzakten, daarvan geven ook heden de couranten weer hartroerende tooneelen, nu 2000 jaar bijna na de verwoesting van Herculanum en Pompeji.

In deze beide steden scheen men echter van het gevaar, dat de bewoners boven 't hoofd hing niet in 't minst bewust. Toen de uitbarsting begon, was een groot deel in het amphitheater, den schouwburg zou men

thans zeggen, maar dan zonder dak. Er werd een dierengevecht gegeven en een wedstrijd tusschen Romeinsche gladiatoren of zwaardvechters. Waren de toeschouwers niet zoo met hart en ziel gehecht geweest aan deze vertooningen, dan zouden velen er door de vlucht het leven hebben afgebracht. Toen nu de lavastroom hun stad reeds naderde, was het voor vluchten te laat. Sommigen trachtten hun kostbaarheden nog te redden, anderen verscholen zich in de kelders.

Plinius de jonge, een neef van den eerstgenoemden Plinius, heeft van de uitbarstingen de verwoeste steden en van het tijdstip, dat zij plaats had, en de oorzaak dat zoovelen er bij omkwamen, een uitvoerige beschrijving gegeven. Nauwkeuriger echter zijn de ontdekkingen, die men deed na de opgravingen, die in 1711 begonnen. Men had uit de brieven van Plinius veel van Herculanum en Pompeji gelezen. Waar de steden lagen, hoe groot ze waren, waarmee de bewoners zich bezighielden, hoe de inrichting van de huizen was, enz. daarvan meldden de brieven niets.

In 1738 echter, werd het amphitheater blootgegraven van Herculanum, in 1750 de straten van Pompeji, naderhand de Basilica, waarnaar vele Katholieke cathedraals later zijn gebouwd. De Basilica was een rechtsgebouw, 67 M. lang en 25 M. breed, voorzien van een voorhof, door zuilen gedragen. Als Rome had ook Pompeji zijn Forum een marktplein, waarop de voornaamste winkelstraat uitkwam, met winkels aan weerszijden.

Op den hoek van een der straten van Pompeji stond het amphitheater, 130 M. lang en 102 M. breed, waarin ongeveer 20.000 personen de uitvoeringen bij avond konden waarnemen. De vrouwen (wat geheel met de Romeinsche leefwijze van die dagen overeenkomt) zaten afgezonderd van de mannen, in de bovenste rijen in logeachtige kamertjes.

In beide steden lagen een aantal dingen voor huishoudelijk gebruik, meubels, vaatwerk, werktuigen, gouden en zilveren sieraden, mozaïekarbeid, beeldhouwwerk, schilderijen en penseelen met verfapparaten, perkamentrollen met wetenswaardige onthullingen onder een laag lava van 7 à 8 M. begraven, dikwijls in den toestand en de omgeving, waarin de bewoners het aan de vloeibare massa moesten prijsgeven. Te midden van hun feestvreugde werden de bewoners door de ramp getroffen waarschijnlijk. Aan den ingang van den schouwburg zag men nog het geraamte van een man met een geldbeursje in de hand, die juist uit een van de talrijke kraampjes bij den schouwburg zich zeker eenige trossen druiven, wat noten, olijven, een taartje, enz. wilde koopen.

In den kelder van een villa lagen dicht bij de deur 27 geraamten van vrouwen, omringd door hals- en armsieraden, die zij hadden willen redden. In een ander huis vond men nog een verkoolde vrouw bij een werktafeltje zitten, waarop een kluwen lag van fijn garen, dat zij waarschijnlijk voor haar naai- of haakwerk noodig had. Op de straat vond men hier en daar een aantal geraamten bij elkaar, waarvan een geregeld een fakkel in de hand hield. Daar die telkens vooraan ligt, heeft hier zonder twijfel een aanzienlijke familie, bijgestaan door een slaaf als fakkeldrager, door de vlucht zich willen redden.

Herculanum zal nooit in zijn geheel kunnen blootgegraven worden. Want boven Herculanum is al weer een nieuwe stad gebouwd, wier ondergang bedreigd werd door dit wetenschappelijke onderzoek. Dat Pompeji in 't begin dezer eeuw nog voor gedeelte onder de lava bleef liggen, is te wijten aan de lauwheid der Italianen, en de karige ondersteuning, die de Europeesche vereeniging van regeeringswege

ondervond. Waren de gelden uit Italië zelf maar overvloedig voor het prijzenswaardig doel geschonken, dan zou in 't laatst der 18e heel Pompeji al uit de asch verrezen zijn. Zooveel kan men nu echter al wel van Pompeji navertellen, dat de stad een omvang moet gehad hebben van een uur. In de wegen loopen nog duidelijk wagensporen langs. Op de hoeken der straten bevinden zich tal van plakkaten met bekendmakingen, b.v. dat er een huis te verhuren is, dat er een slaaf weggeloopen was. Op een affiche aan een poortdeur voor het theater vindt men het programma van festiviteiten: vertooningen van danseressen en koorddansers. Bij het amphitheater lagen (zeker in een gewezen houten kooi) nog geraamten van leeuwen, die daar eerst sterk gevoed en daarna in de arena gebruikt werden. In een voormalig schildwachtloods toont men den reiziger nog caricaturen van Romeinsche soldaten. Onder de huizen door loopt een halle naar een plein, eveneens onder den grond, waarschijnlijk de markt voor geringe lui. Een zeldzame vondst was het paviljoen van Cicero, den beroemden redenaar, in welks kelders nog wijnkruiken langs den wand stonden.

Opvallend zijn de kleine kamertjes, waaruit het huis van den aanzienlijke zoowel, als van den geringe is voorzien. Ook toen brachten dus de Italianen een groot deel van den dag op straat of in den schouwburg door. Vensters zijn aan de straatzijde nooit. Al het licht kwam door de hooge voordeur, die bij dag meestal open bleef staan. Die voordeur lag niet in één lijn met den gevel, maar een weinig achterwaarts, zoodat er een soort vestibule gevormd werd voor de deur. Wilde men binnentreden, dan kon men zich aanmelden met een klopper. Bellen kwamen ook al voor. De portier, een slaaf, had vlak bij de voordeur zijn kamertje. Om indringers te weren ging hij nooit kijken, wie er zich aandiende, zonder een hond.

Zoodra de deur dan ook openging, was een zeer gewoon opschrift in de gang: '*Wacht u voor den hond.*'

Bij gebrek aan een hond, was er - om dieven of minder gewenscht bezoek angstig te maken, - een hond op den muur geschilderd.

Men groef in Pompeji nog een paar drempels op, waar men met mozaïek van verschillend gekleurde steenen, het opschrift zag staan: '*Wees gegroet*'. Een inleiding, die men ook altijd bezigde, als men met een Romein van naam een onderhoud aanknoopte of hem een brief zond.

Zoodra men de deur door was, kwam men door een korte gang in een belangrijk deel van het huis; n.l. het *atrium*. Daar bewoog zich het gansche huisgezin overdag: daar stonden een rustbed voor een middagslaapje; de geldkist, de beelden van de voorvaderen, de huiselijke haard, daar bewaarde men het praalbed, waarop de afgestorvenen eerst eenige dagen moesten tentoongesteld worden, daar waren nissen voor de laren (of huisgoden), die men altijd meenam, als men een andere woning betrok, omdat volgens 't algemeene geloof van die dagen - zij het huis bewaarden. Hier regelde de huisvrouw, bijgestaan door haar slavinnen, haar huishouding, hier kookte zij, hier zalfde zij haar haar, hier verstelde zij haar kleederen, hier was dikwijls de fontein, om zich in den zomer te verkoelen. De huisheer ontving er zijn vrienden en ondergeschikten. Om het atrium, dat zijn licht ontving door een hooge deur of door een valluik in het dak, lagen tal van kamertjes, miniatuurvertrekjes, zonder deuren met het atrium verbonden, die voor allerlei doeleinden gebruikt werden. Achter het atrium was weer een gang die naar een binnenhof met den regenput voerde, omgeven door bloemperken.

De vertrekken voor de slaven waren aan de achterzijde van het huis, op de tweede verdieping meestal.

Wonderlijk, dat niet één van de kamertjes om het atrium aan de straat grensde. Van de straat zag de voorname Romein liever niet uit. Daarom waren langs de straatzijde gewoonlijk kamertjes gebouwd, die verhuurd werden als winkel, ja men heeft in Pompeji wel huizen gevonden, die aan alle kanten door zulke winkels of werkplaatsen waren omringd.

Planken vloeren in de huizen kende men niet. In welk huis van Pompeji men ook een kijkje heeft mogen nemen, van geringeren en meer gegoeden, overal vond men mozaïekvloeren van marmeren of zandsteenen plaveizels.

Aan de wanden langs waren beeldjes aangebracht en de muren zelf prijkten met tal van muurschilderingen.

Daarbij stak het uiterlijk der huizen leelijk af. De meeste winkelgevels en werkplaatsen aan den straatkant waren rood geverfd. Vaak stonden er eenige steenen banken aan weerszijden van de hooge vestibule, waarop de bewoners der gehuurde

kamers een avondpraatje hielden. Gewoonlijk waren de winkels overdag zoo ingericht, dat voorbijgangers terloops zich een verversching konden ver schaffen zonder tijdverlies: olijven, druiven, een glaasje lacrymae Christi. De verkooper stond - zooals bij ons - achter een toonbank, die sierlijk met marmer van verschillende kleur was ingelegd.

Op een kleine verhevenheid langs den rand van de toonbank stonden de kopjes waarin likeuren werden verkocht. Ieder kopje paste in een ring, waar de wandelaar of reiziger na het leeggedronken te hebben, het weer in zette.

In 1824 groef men een bad in Pompeji op. Daarin stond een bronzen zetel, nog bezet door een vrouwenskelet, wier polsen en hals gouden armbanden en kostbare juweelen droegen. Tegen een winkelhuis vond men één groote en drie kleine dofzwart glazen leien hangen, waarop de koopman gewoon was de bestellingen te schrijven, of te berekenen, wat de kooper schuldig was. In huizen van bakkers zag men ovens, die veel overeenkomst hebben met de onze. In 1837 kwam er een stevig gesloten waterketel voor den dag, waarin 1900 jaar nadat hij opge-

hangen was boven het haardvuur, nog helder, frisch drinkwater lag.

Zoo is dus de wetenschap door de ramp, die zooveel menschen het leven kostte en in den tijd van eenige uren schatten verwoestte, aan nieuwe schatten oneindig rijker geworden.

Om het eerste deel van onze beschouwing volledig te maken, willen we nog op uitbarstingen wijzen, die zeldzamer zijn, zich tot een klein deel van onze aarde beperken, en niet die groote verwoestingen aanrichten van vuurspuwende bergen.

Het zijn de slijkvulkanen, de heetwaterbronnen of geisers en de zwavel- en slikbronnen.

Slijk- en heetwaterbronnen, ontmoet men op Java nog al. De inlanders trippelen op hun bloote voeten over de helling heen, want de grond waarop zij loopen is warm van het heete slijk, dat nu en dan een eind boven den krater opspuit. Bij 't reizen door zulk een gebergte mag men ook wel voorzichtig zijn. Menigeen kwam te dicht bij de opening, zakte door den schijnbaar vasten bodem en moest zijn weetgierigheid of zorgeloosheid met den dood bekoopen.

Heetwaterbronnen vindt men zelfs in streken, waar de koude in den winter 30°-35°C. onder nul kan zijn, n.l. op IJsland. Een raadsel blijft het voor de geleerden, hoe deze vulkanen, geisers geheeten, in dien barren tijd op den breedte van 67° à 68° kokend water kunnen leveren. En dat '*fonteintje*' houdt daarmee vol, 't geheele jaar door, met tusschenpoozen van rust, die ± 16 tot 30 uur duren. De waterkolom die dan uit den krater verrijst, bereikt een hoogte van niet minder dan 20 M.

Vulkanen komen in alle werelddeelen, uitgezonderd Afrika voor. De meeste liggen in de onmiddellijke nabijheid der zee. En als bij een der vulkanen een geweldige uitbarsting valt waar te nemen, is er dikwijls op plaatsen, die op honderden mijlen er van verwijderd zijn, een hevige beroering in het zeewater te bespeuren, of een vulkaan niet rustig. Dit jaar bestond er door een onbekende oorzaak - gelijktijdig met de catastrophe van den Vesuvius een hevige vloedgolf bij de Azoren. Voor eenige jaren - toen Martinique, een der West-Indische eilanden, door een uitbarsting verwoest werd, waren er aan verscheiden vulkanen in Indië en ook aan den Vesuvius verdachte sporen van een heimelijke werking daarbinnen te ontdekken. Ook het opduiken van een eiland onverwachts uit den oceaan, en het verdwijnen van andere, al schrijft men het aan onderzeesche vulkanen toe, blijft toch een duister natuurverschijnsel.

Europa heeft, vergeleken met Azië (eilanden vrij langs de Oostkust en onze Oost-Indische eil) maar weinig werkende vulkanen meer. Het veelvuldigst merkt men het, dat er nog van uitdooven geen sprake is, aan de Stromboli bij Sicilië, 't gevaarlijkst werd van ouds de Vesuvius beschouwd, maar de aanzienlijkste hoogte bereikt de Etna (1200).

Scheemda.

H. HOFFENKAMP.

Boekbeoordeling.

Vrouwen-dagboeken. II.

Een Vrouwenbiecht, door **G. van Hulzen.** (Uitgever Meindert Boogaerdt Jr., Rotterdam.)

Axel Lundegärd, zoowel als Ida de Wilde, wier boeken ik in mijn vorig opstel heb behandeld, vergenoegden zich voor hun arbeid met den meer bescheiden titel van ‘dagboek’. Van Hulzen echter vindt het noodig zijn analyse van een vrouwenziel te bestempelen met den weidschen naam: ‘Biecht’. 't Lijvige boek, met 'n leelijk, ‘peinzend’ vrouwenkopje op den omslag, aanziende, verwacht je bij zoo'n belofte iets héél interessants, fijn ontleed gemoedsleven te zullen savoureeren.

Niets daarvan! Totaal mislukt Machwerk van 't begin tot het einde! Noch van een ‘dagboek’, noch van 'n ‘biecht’, noch zelfs van 'n gewoon doordacht verhaaltje over een vrouw, heeft dit vod ook maar 't minste geringste! Het is niets anders dan 'n zoutelooze en lamlendige herhaling van *In hooge Regionen*, dat ik verleden jaar in dit zelfde blad besprak. Alleen, *In hooge Regionen* was frisch, doorvoeld, doorleefd reizigers-werk, terwijl *Een Vrouwenbiecht* niets anders is geworden, dan de slappe, herkauwende détailsopsommingen van 'n schrijver, dien de uitgever een boek heeft besteld van zoo en zooveel bladzijden, en die daarvan niets anders weet te maken, dan voor de zooveelste maal een relaas van zijn hôtel-ondervindingen, bezien van zijn eigen Hollandsch burgerjongen-standpunt.

Want dat is zoo langzamerhand het hééle ongeluk geworden voor den oorspronkelijk talentvol werk leverenden van Hulzen, dat hij in Zwitserland een blauwen Maandag een reis- en luxe-leven heeft leeren kennen, waar-

van hij zich vroeger geen voorstelling kon maken, schijnt het, en waardoor hij dientengevolge zóó is verbaasd en bedwelmd, dat hij 't heel-gewone er van voor andere menschen niet begrijpt, zoodat hij zichzelf belachelijk gaat maken door er steeds van voren-af aan over uit te weiden! - Vroeger, bij zijn debuut, schreef van Hulzen ruwe, vierkante romans uit het volksleven. Meer dan eenmaal heb ik die, met hunne goede, zoowel als kwade zijden, in dit blad besproken. Maar, 't zij men dien vrij onverkwikkelijken inhoud, meestal handelend over nare, onsympathieke menschen, aangenaam vond om te lezen, 't zij men hem van zich wierp als stuitend en weerzinwekkend, te ontkennen viel het in geen geval, dat de auteur 'n kijk had op de dingen, 'n eigen manier bezat van opmerken, navoelen, meebeleven, en het uitzeggen in zijn boeken, waardoor hij was een iemand, een met wien men kon rekenen in de literatuur van den laatsten tijd.

Sinds echter is de auteur van het volksbestaan geworden de tvpe-bourgeois, die over niets anders meer weet te keuvelen dan over dames met witte japonnen aan, en mooi-opgemaakte haren, in wier deftige nabijheid hij heeft mogen aanzitten in een of ander berghôtel van rang zooveel; en over de kunstigopgemaakte schotels die men hem daar heeft voorgezet, en over de genoegens van dansen 's avonds, of muziekmaken, waarmede toeristen zich onderling onledig houden, wanneer ze zoo een vier weken samen zijn! - Dat alles, dat voor ieder die een béétje gereisd heeft, koekoek-één zang is, wáár je ook komt overal hetzelfde, heeft op van Hulzen een waarlijk komisch diepen indruk gemaakt. Hij is er door ‘ébloui’ op de manier van de Zondagsmenschen, die in Versailles of Potsdam de paleizen gaan bezichtigen, en met open mond van de eene zaal in de andere wandelen! Evenzoo dwaalt zijn verrukte geest ook maar steeds opnieuw terug naar dat deftige hôtelleven, en kan hij niet anders meer, dan daarover kletsen en oud nieuws vertellen, tot in het oneindige.

Zoo is dan ook de *Vrouwenbiecht* zóó weinig dat wat deze titel belooft, dat het boek veel beter had kunnen heeten: ‘In de bergen,’ of ‘Op reis’, of wat ook van dien aard! Meen niet dat ge iets van het zieleleven van de bijna veertigjarige, en lange jaren gehuwde Regine, die deze ‘biecht’ schrijft, zult vernemen. Zij dient alleen maar, om u te vertellen van dat hôtel-pension-gedoe in Zwitserland, dat voor den naieven Van Hulzen het toppunt is van chic en luxe en distinctie! - Och arme! Want, al begint het verhaal heel gewichtig met 'n kantschool in Amsterdam, waarvan de bewuste Regine de directrice is, reeds enkele bladzijden verder wordt dat aanloopje, om er te komen waar hij wezen wil, aan den kant gezet, en vertrekt van Hulzen -, ik wil zeggen Regine, - naar 'n verblijf ‘ergens in 't Rhone-dal’, waar zij verder, al de 279 bladzijden dóór, zal blijven, vertoeven, om den schrijver gelegenheid te geven, dag in dag uit, bij monde van haar ‘biecht’, te bewonderen, heeren met ‘lila zijden vesten’(!), en dames met lage japonnen en goed-zittende tailles, en dergelijke wonderen meer, die het hem blijkbaar tot hiertoe nooit gegeven was te aanschouwen, en waarvan hij het zeldzaam gedistingueerde, (in *zijn* oogen), dientengevolge maar niet op dan!

Een nare herhaling van *In hooge Regionen* en niets anders!! - Dáár was 't een hollandsche meneer, die, 't lange verhaal door, flirtte tot in het oneindige met 'n buitenlandsche juffer. En 't liep af met 'n sisser, die in de lucht vliegt tot niets! Toen de auteur er een eind aan *moest* vinden, stuurde hij zijn meneer en zijn juffrouw ieder huns weegs; (hetgeen mede nog een goede zijde is van het romannetjes-fabriceeren op deze reismanier, omdat je altijd, als je geen slot kunt vinden, de menschen ieder

naar hun eigen land kunt laten verdwijnen). Welnu, in de *Vrouwenbiecht* is het net omgekeerd. Hier arriveert een hollandsche dame, en flirt met 'n buitenlandschen meneer, en 't slot is weer net zoo onnoozel kinderachtig: zij gaat naar huis, en hij gaat naar huis; - en daarmee zijn 297 bladzijden volgeklad!

Maar de goede zijden van *In hooge Regionen* ontbreken! Toen was de schrijver vol van zijn onderwerp, had *genoten* van die wonderbaar-mooie omgeving rond Beatenberg, waar zijn verhaal speelt. Dat gaf aan zijn natuurbeschrijvingen die kracht, die waarheid, die oorspronkelijkheid. Je kreeg soms van Hulzenzelf lief, omdat *hij* zijn Berner-Oberland zóó lief had, het zóó kon bezingen in proza.

In het ‘ergens bij Vevey’ spelende ‘biechten’ van Regine is van deze natuur-liefde zóó absoluut niets te vinden, ontbreken alle nadere beschrijvingen van wandelingen en omgeving zoo te**n** eenenmale, dat bij hem, die wèl daar bekend is, gerechte twijfel rijst, of van Hulzen niet over dit alles zwijgt uit nietkennen dezer omgeving, of hij zich niet dáárom

zoo strict houdt aan het ontleden van het hôtelleven inwendig-alleen, omdat hij terecht vermoedt, dat dit wel overal 't zelfde zal zijn, ‘ergens boven Vevey’ niet veel zal verschillen van dat in Beatenberg. Maar datgene waarom je in *In hooge Regionen* het vervelende verhaaltje, 't onbeduidende intriguetje tusschen den Hollander en de Russin voor lief nam, het levende en oorspronkelijke en intieme van die natuur-schilderingen, dat kan je niet missen in *Een Vrouwenbiecht*, zonder je voortdurend te ergeren aan het idioot-achtig, kinderachtig gewauwel, dat nu hoofdzaak is geworden, éénige inhoud vormt van 279 bladzijden druks! - En was het dan nog maar zóó geschreven, dat de lezer eén oogenblik onder de illusie was van een ‘dagboek’, zooals, dit b.v. aan Ida de Wilde heel aardig is gelukt! Maar neen! Van Hulzen zelf leutert er maar op los, over wat hem heeft getroffen (en dat is altijd hetzelfde, het hôtelleven,) en geeft er zich geen oogenblik rekenschap van, hoe een rijpere *vrouw*, en nog wel een *verliefde* vrouw, zou schrijven, als ze aan 't papier haar intiemste hartsgeheimen, haar leed en haar verlangen, ging uitzeggen. Waarlijk niet over de ‘lila-zijden-vesten’ van heeren die haar niets kunnen schelen, noch over het onderscheid tusschen een japon van een huisnaaister, en eene uit de Rue de la Paix; om niet te spreken van het weer zoo typisch-burgerlijk-verbaasde over de aanwezigheid eener demi-mondaine onder al die ‘fatsoenlijke’ gasten! Alsof een gansch met haar liefdesnood vervulde rijpere vrouw zich dáárover zooveel gedachten zou maken, dat ze heel kalmpjes, in haar ‘biecht’, zou zitten leuteren over 't eigenaardige in dat opzicht van Fransche zeden, enz! Maar dat is weer zoo dóór en dóór de ‘degelijke’ hollanderburgerman: van Hulzen, die zoo iets verbazends eens gauw moet oppennen, ter leering zijner onbereisde lezers in 't vaderland, welke zich zóó iets verdorvens zeker niet kunnen voorstellen, daar zij zelf hun eigen vuiligheidjes op dit gebied op behoorlijk ‘fatsoenlijk’ hollandsche wijze achterbaks, en in de binnenkamer, afhandelen, hetgeen ongetwijfeld ook veel ‘fatsoenlijker’ is.

- Want van Hulzen *is* en blijft 'n vurige Hollander! Het hôtelleven ‘op reis’ moge hem doen duizelen van zóóveel nooit gedroomde ‘voornaamheid,’ dit belet niet, dat hij, met de typische bekrompenheid een rechtgeaard vaderlander eigen, alles bij ons toch het best en het degelijkst vindt! Passend bij het teeken des tijds, waarin wij op dit oogenblik staan, wordt dan ook in de ‘biecht’ der verliefde Regine de oud-hollandsche schilderkunst erbij gesleept, als bewijs onzer zeldzame meerderheid boven andere volken!

O die jammerlijke, typische, hollandsche burgerlijkheid! Nooit treft zij méér, dan in die romans, die zich gaan bezondigen aan't *reis*-leven. Want ons eigen landje *is* nu eenmaal zoo door en door burgerlijk, in zeden, gewoonten, levenswijze, dat het burgerlijke minder stoot zoolang de schrijver zich bepaalt tot die hem-zelf-wèl-vertrouwde omgeving, dan wanneer hij onnoozel-blij komt vertellen, hoe ontzettend ‘chic’ het in den vreemde is! Want dan maakt hij steeds van die ontzettende flaters, die hem-zelf in een bepaald *onnoozel* daglicht stellen! Verleden jaar, in zijn *In hooge Regionen*, verbeeldde van Hulzen zich, dat het gedistingueerd is, in 'n berg-pension van den derden rang, 's ochtends aan het ontbijt te gaan zitten, met 'n effen-zwart-Engelschen dominee's pak, en.... bruine schoenen! Welke commis-voyageur, van rang zóóveel, heeft hem daarbij voor oogen gezweefd, in de meening dat hij met 'n ‘heuschen’ baron of graaf te doen had, zeker! - Nu, deze keer, spelen ‘lila zijden vesten’ een hoofdrol in de verbeelding van den door ‘mooie kleeren’ geheel in de war gebrachten van Hulzen!

't Ware goed, als hij en zijn collega's eens ter schole gingen bij Couperus, de éénige, die in dit opzicht wéét hoe het hoort, en wiens menschen, ook als zij op reis zijn, zich gedragen, niet als poenen en ploerten, maar als de gedistingueerde, beschaafde personen, die zij moeten voorstellen. Couperus, men moge zijn werk beoordeelen zooals men wil uit een oogpunt van kunst, *verstaat* in èlk geval volkomen de wereld waarin hij zich in zijn mondaine romans beweegt. Van geen zijner collega's kan men dit nazeggen. En misschien is het daarom dan ook maar het best, wanneer zij zich in hun eigen sfeer blijven bewegen, en, zooals b.v. Ida de Wilde deed, een typisch Rotterdamsch boek leveren, met typische Rotterdamsche menschen, en dito kleeren, en gewoonten, en opvattingen.

Alles saamgenomen zijn deze drie ‘dagboeken’ een teleurstelling, geven zij niet wat de titel belooft. Een *Vrouwenbiecht*, - dat een bedriegerij is wat de naam betreft, - niet eens meegerekend, kan men noch Hedwigs dagboek, noch dat van Ida de Wilde, een volledige, diepere openbaring vinden van

de raadselen en geheimen der ontluikende vrouwenziel! Toch stel ik het laatste boek in dit opzicht het hóógst! Het doet er niet toe, dat de ziel al heel weinig sympathiek aandoet, de poging haar te analyseeren is eerlijk en op den man-af, zonder omwegen of mooie doekjes er om heen.

En dat belóóft.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Gedachtenwisselingen.

I.

Voor Ida.

In het nommer van 24 Oct. jl. heb ik de vraag, die Ida richtte tot mij persoonlijk, in een brief, met hare toestemming gebracht onder de algemeene aandacht; zij luidde:

Vindt U het noodig en wenschelijk dat, alvorens zich te engageeren, *beiden, man en vrouw elkaar volkomen hun vroeger leven vertellen*, *of kunt U zich eene innige verhouding voorstellen terwijl een van beiden iets om de een of andere reden verzwijgt?*

Ik beloofde ook mijn meening te zullen meedeelen ter zijner tijd, en nu de discussie is afgeloopen, acht ik het oogenblik gekomen mijn belofte te vervullen. Reeds in het nommer van 7 Nov. onderschreef ik Salutant's antwoord aan Ida met de bemerking: 'Salutant drukt het m.i. bijzonder kort en kernachtig uit, waarop alles aankomt'. - En uit dat oogpunt herhaal ik hier nog eens bovengenoemd antwoord: -

Kunt U zich een innige verhouding voorstellen, terwijl een van heiden iets, (*uit het vroeger leven*) *verzwijgt om de een of andere reden.*

- *Neen.*

Vindt U het noodig en wenschelijk dat, *alvorens zich te engageeren, beiden*, *man en vrouw*, *elkaar hun vroeger leven vertellen!*

Neen, *onder voorbehoud dat met de eerste vraag rekening zij gehouden.* -

Wat Salutant hier samenperste in een paar korte vragen en nog kortere antwoorden, daarop wensch ik eenigzins breedvoeriger in te gaan, ter verduidelijking van mijn standpunt. -

Neen, inderdaad, een wezenlijk *innige* verhouding kan ik wat mij betreft mij niet voorstellen tusschen twee geëngageerde menschen wanneer de een iets verzwijgt voor den ander. Maar,... maar... Hoevele engagementen zijn wezenlijk van dien aard, dat men er het woord innige verhouding op kan toepassen in een anderen hoogeren zin, dan die van *verliefdheid* over en weer? - Welnu, om met de volgorde te beginnen waarin Ida-zelve bare vragen stelde: Vindt U het noodig en wenschelijk dat, alvorens zich te engageeren, beiden, man en vrouw elkander volkomen hun vroeger leven vertellen? - Ja, *noodig en wenschelijk vind ik voor mij dat zeer zeker.* - Maar ik kan mij zeer goed voorstellen sommige gevallen, waarin, gegeven de hedendaagsche meisjes-opvoeding en hare eenzijdige opvatting over vele dingen het man-leven betreffend, een volledige biecht vóór het huwelijk zijnerzijds ten gevolge zou hebben onmiddelijke verwijdering van elkaar, en verbreking van de verloving, *alleen omdat het meisje in questie niet begrijpt*, *alleen maar veroordeelt*, zonder te begrijpen of te *kunnen* begrijpen, want, om tot dat laatste in staat te zijn, zou zij een geheel andere

en ruimere opvoeding hebben moeten gehad, dan gewoonlijk haar deel is. - Welnu, het is de rechtmatige angst voor zulk een niet-begrijpen, en daarom veroordeelen zonder genade, die den man drijft tot verzwijgen en verbergen van datgene wat zijn aanstaande vrouw zeer zeker behóórde te weten. -

Een voorbeeld van hetgeen ik bedoel. - In een van Alphonse Daudet's beroemdste romans: *Numa Roumestan*, komt een aangrijpende scéne voor, wanneer de bedrogen echtgenoote van den grooten staatsman *Roumestan* bij hare moeder troost komt zoeken voor de ondergane beleediging van echtbreuk, en in verontwaardigde woorden spreekt van scheiding en van terugkeer in haar ouderlijk huis - Dan wisselen de ouders, die vader en moeder wier voorbeeldig intiem huwelijksleven zij, de dochter, altijd zoo hoogschatte, een langen smartelijken blik van verstandhouding. - Zal ik spreken, vraagt de stomme blik der oude-vrouw, en die van haar man antwoordt beschaamd-berustend, terwijl hij met gebogen hoofd de kamer verlaat: Spreek. -

En dan zegt die moeder haar kind hoe zij óók geleden heeft als zij, hoe zij óók heeft moeten vergeven en moeten accepteeren haar vrouwenlot. - En terwijl de zoo geëerbiedigde vader daarmee daalt van den troon die het dochterhart in haar onwetendheid voor hem had opgericht, gaat tegelijkertijd voor haar het licht op van ruimer begrijpen, van meer verstaan, ziet zij haar weg vóór zich: vergeven, terwille van de liefde die niet stierf in haar hart, ook ondanks die tijdelijke ontrouw niet stierf, accepteeren en vergeven op hare beurt, zooals haar moeder vergaf.

- Op gevaar af dat men mij zal verwijten, dat ik de mannen in hun zedeloosheid aanmoedig, (wat **niet** waar is), wil ik hier openlijk erkennen hoe deze uit het leven gegrepen scène mijn volle sympathie wegdraagt. *Niet* omdat ik zedeloosheid of ontrouw op zich zelf zoo vergevelijk vind in den man, maar omdat ik rekening houd met de werkelijkheid, dat deze dingen nu eenmaal zoo *zijn*, dat zij, die een man liefhebben, dus in 99 van 100 gevallen moeten accepteeren zijn niet volkomen vlekkeloos verleden, (waaronder ik overigens iets geheel anders versta dan die vuilheid en smerigheid waartoe zeker soort van gemééne mannen vervallen in bordeel- en nachtkroegleven), - Echter, en ziedaar waarom ik dit voorbeeld aanhaalde, zou madame *Roumestan* niet zijn gespaard gebleven voor zulk een smartelijk tooneel *in* haar huwelijksleven met hare eigene ouders, wanneer deze den moed hadden gevonden haar *bijtijds* de waarheid tè zeggen over mannen-leven en mannen-behoeften en mannen-gewoonten. In plaats daarvan hebben ze haar den man harer keuze laten huwen in de naieve meening, dat hij gelijk was aan haarzelve in geslachtsbehoeften en wat daarmee alles in verband staat. Eerst als de nood hen dwingt, door de echtscheiding waarop zij zinspeelt, vinden ze den moed haar de oogen te openen voor de waarheid die zij veel vroeger had behooren te

weten de waarheid, dat haar man geen uitzondering is, maar veel meer de regel. -

In die fout vervallen óók ten onzent de meeste ouders. Ze laten hunne dochters groot worden in onwetendheid, of hoogstens in een zich-zelve onvolkomen en onrijp trachten wijs te maken in stilte, door dwaze, eenzijdige, in haar meisjes-naïviteit maar half-verteerde boekjes. - 't Natuurlijk gevolg is, dat de jonge man die haar te eeniger tijd ten huwelijk vraagt, juist *als* hij dit doet uit oprechte liefde, angstig is haar een waarheid te onthullen, die zij niet kan bevatten, die haar in wreede ontgoocheling daardoor overweldigen zou, en drijven misschien tot afmaken van hef engagement, in elk geval tot dagelijksche verwijten en twisten. -

Maar, en dit brengt mij tot het tweede gedeelte van Ida's vraag,: 'Kunt U zich een innige verhouding voorstellen, wanneer een van beiden iets voor den ander verzwijgt?', zeer zeker sluit zulk een **verzwijgen**-systeem m.i. ten slotte de *ware*, de ideaal-innigheid, zonder welke ik wat mij betreft mij geen echt gelukkig huwelijk kan denken, volkomen uit. - Waar de man of de vrouw in het huwelijksleven verzwijgt jegens den ander wat dan ook, daar bewijst dit verzwijgen reeds van-zelf gebrek aan vertrouwen, aan geloof in elkaars vergevensgezindheid of bereidwilligheid tot offeren, helpen, berusten, wat het ook zij. - Geëngageerde menschen moeten elkaar nog lééren kennen, nog lééren begrijpen, getrouwden daarentegen behóóren te samen voor goed, for better and for worse, zooals het Engelsche huwelijksformulier het zoo eenvoudig mooi uitdrukt. - En zeker, het ware te wenschen, het zou véél gelukkiger zijn voor beide partijen, indien óók de verloofden elkaar reeds niets verzwegen, alles bekennen durfden, óók het ergste, het schuldigste oogenblik uit hun verleden, - maar toch kan ik mij vóórstellen, dat, zelfs na een verzwijgen gedurende het engagement, wellicht later kan volgen ten slotte een wezenlijk 'innige verhouding' in het huwelijk, wanneer men dan elkaar heeft leeren begrijpen, vergeven, en alles opbiechten, wat men vroeger niet durfde. - Indien er echter ook dan nog geen volkomen vertrouwen heerscht, geen elkander alles durven zeggen, ook het ergste, dan zeker bestaat er tusschen zulke echtelieden geen wezenlijk *innige verhouding*, die, vrees ik, dan ook wel nooit tusschen hen zal tot stand komen. -

REDACTRICE.

II.

Excelsior.

Daar ik uit de stad geweest ben, lees ik nu pas uw stukje over vr. studenten.

Ik ben het in 't geheel niet met U eens. Ik ken onderscheidene vr. studenten in verschillende vakken, allen flink en goed gezond. Zes ken ik er intiem en wil ik U die in 't kort beschrijven.

Twee wonen er in den Haag en studeeren te Leiden, de andere vier in Amsterdam. Ze hebben allen op tijd de vijfjarige cursus H.B.S. afgeloopen. Van één is de studie nu reeds voleind in de korst mogelijken tijd Apothekeres. Twee hebben eerst leerares Wiskunde gehaald, zijn nu student, waarvan één dit jaar candidaats doet en n°. 2 benoemd is als tijdelijk leerares in wiskunde. Twee studeeren in schei- en natuurkunde. Deze vijf zijn allen flink gezond, werken hard: loopen college, werken practisch op

Lab. (twee studeeren onder de hand voor Staatsexamen Grieksch en Latijn) en vinden toch nog tijd voor kleine huishoudelijke zaken en om een paar avonden per week voor haar genoegen te besteden.

N°. 6 is een ziekelijk, zenuwachtig, aan asthma lijdend meisje, dat zich onvoldaan voelt en nu door haar meeste kennissen en zelfs door haar dokter aangeraden wordt te gaan studeeren.

Ja, als nu zoo'n studente het niet volhoudt, is dat toch waarlijk geen wonder! ofschoon, dat zij het toch ernstig genoeg neemt.

Maar hoeveel zwakke meisjes zijn er niet, die nooit iets aan inspannende studie gedaan hebben, enkel voor hulpakte werkten, sommige enkel voor pleizier leven, winkeljufs, dienstmeisjes, jazelf jonge vrouwtjes, die zich heusch niet te veel inspannen, noch geestelijk, noch lichamelijk. Ook geloof ik, dat langdurige lichamelijke inspanning voor ontwikkelde jonge meisjes nog minder vol te houden is dan geestelijke, mits daarbij de lich. behoeften niet geheel verwaarloosd worden. Waar zoo heel veel meisjes ongehuwd blijven en dus in hun onderhoud moeten voorzien, vind ik de Hoogere Studie in vele vakken voor *gemakkelijk leerende* meisjes zeer aan te bevelen, voor andere spreekt het van zelf zij niet geschikt is; toch ben ik volstrekt niet wat men geëmancipeerd noemt.

C. EERSTELING.

Kinderleed.

Ze was een lief meisje, de kleine Nelly, en ofschoon ze nog maar elf jaar oud was, had ze reeds meer in het leven meegemaakt en meer geleden, dan menig volwassen mensch.

'Kind' was ze eigenlijk nooit geweest; ze had niet kunnen genieten van dat onbezorgde gevoel; dat opgaan in allerlei kinderspelen, dat juichen en jubelen uit volle borst; reeds vroeg had ze den harden strijd om het bestaan van al te nabij moeten leeren kennen. Dat zou nu op zich zelf niets vreemds zijn, immers duizenden bij duizenden kinderen worden er gevonden, die reeds vroeg met de armoede kennis maken. Bij Nelly was het echter een ander geval:

Nelly's vader was iemand van goeden huize, doch had reeds in zijne jeugd getoond meer neiging te hebben voor pret maken dan iets te leeren om later een nuttig mensch in de maatschappij te worden; hij had daarbij het ongeluk een paar zwakke ouders te bezitten,

die kracht noch moed bezaten om hem de gepaste opvoeding te geven. Kortom Nelly's vader was een door en door verwend kind. Geen wonder, dat de armoede in zijn eigen gezin zich reeds zeer spoedig deed gevoelen.

Volbloed egoïst als hij was, trok hij zich het lot van vrouw en kinderen weinig aan, zulks overlatende aan zijne familie, die harerzijds op zich nam Nelly's onderwijs te bekostigen en wel volgens eigen rang en stand, niet nagaande, wat er verder met de kinderen gebeurde, ja zelfs op het laatst niet eens meer wetende, dat het gezin, door armoede gedwongen, langzamerhand in een volksbuurt was terecht gekomen.

Men kan zich indenken het tweedeelig leven van Nelly met de noodzakelijk volgende terughoudendheid voor beide soorten kinderen.

Aan hare schoolmakkertjes kon ze zich niet geven, terwijl ze zich bij het ‘volkskind’ evenmin op hare plaats voelde.

Zou men niet denken, dat Nelly een diep zieleleed gevoelde, of zou men meenen, dat verdriet op dien leeftijd geen indruk maakt.

Die dat gelooven zijn mis, kennen het kinderlijk gevoel nog niet. Een enkel voorval wil ik U nog even verhalen.

't Was de gewoonte op de school van de kleine Nelly, dat de ‘jonge-juffrouwen’ bij gelegenheid van St. Nicolaas voor de kinderen der armen-afdeeling, aan deze school verbonden, wat lekkers, een zak speculaas, chocolade etc. meebrachten, ze gingen dan met hun allen naar die arme kleinen heen om hunne gaven te offeren. Kon Nelly daarvan buiten?, dat ging niet, wat zou ze vreemd zijn aangegaapt door al die andere kinderen, die natuurlijk thuis volop hadden. Zoo offerde Nelly ook háar geschenk en ze deed dat werkelijk met genoegen, want als ze zag hoe dat gezichtje straalde van geluk van zoo'n arm kind, vergat ze haar zieleleed, en als dan dat arme kind haar bedeesd, dank u ‘jongejuffrouw’ uitsprak, ach, dan voelde ze inwendig een straal van warmte en tranen welden in hare kinderoogen op. Dit alles gebeurde den dag vóór St. Nicolaas om de arme kindertjes voor teleurstelling te bewaren, als ze thuis niets kregen.

Den volgenden morgen (den dag zelf), nadat de goede Sint 's nachts dapper ‘gereden’ had, was de geheele school in verrukking, er was ter eere van het feest een praatuurtje, opdat de schoolmakkertjes aan elkander konden vertellen, alles wat ze hadden gekregen. O wat een verdriet, wat een eenzaam gevoel had Nelly; zij wilde voor hare schoolmakkertjes niet weten, dat zij niets gekregen had. Wat begrepen die bevoorrechte wezentjes weinig van haar toestand. Wat gevoelde ze zich arm, ze had niet, als die anderen een ouderpaar, dat alles voor hen opofferde, alleen om hun kind op zoo'n dag een klein feestje, al is het nog zoo gering te doen genieten. Neen, bij haar thuis was geen poësie, daár was iedere dag gelijk aan den vorige.

Een leugen klinkt leelijk uit een kindermond niet waar? Maar wie zal het Nelly kwalijk nemen, dat hare trots boven kwam, dat ze ook wilde zijn, zooals die allen, tot wier stand ze toch feitelijk behoorde en, dat daardoor uit haar mond leugen op leugen kwam; ‘ze had dit van pa, dat van moe gekregen en o, ze was er zoo blij mee!’

O, ouders, indien ge eens kondet voelen het pijnlijke van haar toestand, welk een moeite, dat lieve kind had, hare tranen, haar overkropt gemoed te verbergen, wat het haar kostte zich in te houden en niet uit te roepen:

‘O meisjes, wat zijn jelui gelukkig, wat ben ik toch arm, armer dan het armste kind, dat ik gisteren mijn lekkers gaf.’

En nu, gij Ouders, die even onverschillig zijt als die van Nelly, U roep ik toe, weet, dat er wel degelijk kinderleed bestaat, waarvan gij door uw grof egoisme de schuld zijt. Zoo ge nog niet geheel bedorven zijt, wees dan althans in tegenwoordigheid uwer kinderen verdraagzaam jegens elkaar. Als ge wist wat die kleinen kunnen lijden, zoudt ge alles doen, alles uit uw mond sparen om aan het kind, dat door uw schuld op deze wereld kwam, tenminste *iets* te geven, van hetgeen het kind toekomt. Ge zoudt uw kind niet datgene ontrooven wat hun nooit, *nooit* al worden ze later nog zoo gelukkig kan terug gegeven worden; hun heerlijke onbezorgde jeugd.

A.O.

Varia.

Proeven van een in bewerking zijnd Humoristisch-satirisch woordenboek, door S.K. Feitsma.

II.
vleier.

Iemand, die onder voorgewende achting een diepe verachting koestert, omdat hij slechts vleit in de veronderstelling van de zwakheid desgenen, die er het voorwerp van is. Persoon, wiens karakter laagheid, en wiens erfgoed valschheid is. Slaaf, die voor geen enkelen meester goed is.

‘Ik weet, dat je mij vleit, schelm!’ zei een groot heer tegen zijn tafelschuimer, ‘maar 't kan niet schelen, 't doet mij toch genoegen.’

voorouders.

Voorwerpen om mee te pralen voor velen, die de aarde overladen. Overledenen, die de hoogmoed uit hun graven oproept, om zich met hen te vereenzelvigen. - Zich beroemen op zijn voorouders is zooveel als in de wortels de vruchten te zoeken, welke men aan de takken moest vinden.

vreezen.

Er zijn menschen, waarvan men niet moest zeggen, dat zij God vreezen, maar dat zij bang voor Hem zijn.

vrienden.

De slechten hebben alleen medeplichtigen, de loszinnigen kameraden, de belanghebbenden deelgenooten; de staatsmannen verzamelen partijgenooten, het gros der lediggangers heeft verbintenissen; de vorsten hebben hovelingen; de deugdzame menschen hebben vrienden.

vriendschap.

Men verkwist dezen naam aan het wederkeerig ontzien van elkaars belangen, aan een simpele ruil van goede diensten, die slechts het uitwerksel der beleefdheid zijn. De ware vriendschap, indien zij bestaat, is het zuiverste gevoel, dat een mensch kan ondervinden.

Zaken.

Alles wat dient om de beurs te vullen. ‘Zaken doen’ is de staat van hen, die er geen hebben.

zelfliefde.

Zijn-zelfs welzijn begeeren, zijn ongeluk vreezen, zijn geluk tot elken prijs zoeken, dáárin bestaat de zelfliefde, welke zeer na grenst aan eigenbelangzucht.

zwakheid.

Hoedanigheid, die ons blootstelt aan 't ge vaar van een speeltuig te worden van dengene, die de moeite wil nemen ons te bedriegen. - In een bestuur is zij erger dan de dwingelandij, die de algemeene orde handhaaft.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Regina. - Veel excuses, dat ik U de brieven niet dadelijk terugzond. Gij zult die nu reeds hebben ontvangen, in goede orde, hoop ik. - Uit Uw brief kaart maakte ik op, dat U ze bij nader inzien *niet* geadresseerd wenschtet aan het door U op de ingesloten enveloppe aangegeven adres. - Daarom verscheurde ik die enveloppe, en zond ze direct aan U. Uit diezelfde kaart leid ik eveneens af, dat de reisplannen, waarvan Uw brief spreekt, weer meer onzeker zijn geworden? Is dit zoo? Ik bewonder Uw moed, zulk een verandering zoo opgewekt te aanvaarden. In elk geval reken ik op Uw belofte, mij van een en ander op de hoogte te zullen houden.*)

Mevr: R. (pension). - Ik heb U het adres der dame per kaart toegezonden, en hoop dat U het in goede orde zult hebben ontvangen. - Ja zeker, zooveel ik kan, wil ik U gáárne van dienst zijn, waarmede het in mijn macht staat.- Hartelijk hoop ik dat Uw tocht met goeden uitslag wordt bekroond, en dat Uw plannen dus gelukken. Ik hoor daarvan dan zeker nog wel eens? -

T te L. (pension Matten). - Zeker, ik ben tot alle mogelijke hulp en inlichtingen bereid. Gij vergist U door te meenen, dat *ik* in pension ben geweest in Matten bij Interlaken. Wij hebben daar twee jaren achtereen den geheelen zomer (drie à vier maanden) gewoond in een gemeubileerd appartement (zeer eenvoudig, in een net

*) Het bewuste artikel wil ik gaarne ontvangen.

boerenhuis) en bezorgden geheel en al onze eigen huishouding, tot welk doel onze getrouwe Marie ons vergezelde, - Echter weet ik in Matten een zeer goed-gelegen hôtel-pension: *Sonne* genaamd, waar ik wel eens heb gegeten, en een zeer gunstigen indruk opdeed van de eigenaars en van de tafel. - Mocht gij over dit hôtel-pension denken, dan geef ik U in overweging, indien gij U aanmeldt, er bij te schrijven, dat gij door *mij* zijt aanbevolen. - Mijn *naam* zullen de eigenaars zich misschien minder juist herinneren, maar als gij schrijft: de hollandsche dames, die met de vier honden en dienstbode woonden bij Hernn Abbühl, dan weten ze dadelijk wie gij bedoelt. Mijn weg voerde mij namelijk dagelijks daar voorbij, (Sonne ligt aan den hoofdweg tusschen Matten en Interlaken) en de vriendelijke eigenaars maakten dikwijls met Ons een praatje, meestal over onze wederzijdsche dieren, (zij hadden een hond en een alleraardigste papegaai). - Het is een groot, zeer vriendelijk uitziend hôtel pension, dat dunkt mij tusschen 60 en 100 gasten kan bevatten, en dat in het drukke van het seizoen zeer goed is bezocht, óók nog al dikwijls door hollanders. -(Ik sprak o.a. een paar hollandsche dames, die er vroeger geweest waren en het verblijf zeer roemden) - Over de bedden kan ik niet oordeelen natuurlijk; over het eten slechts naar de paar keeren, die ik zelve er at. Toen was het uitstekend. - Ook hebben we een paar maal voor ons eigen huishoudentje boter en kaas van hen overgenomen, die van eerste qualiteit waren. - Als ik mij niet zeer vergis, zijn de prijzen van-af 5 francs per dag alles inbegrepen. Ik weet natuurlijk niet, of dit óók geldt voor het drukke gedeelte van het seizoen, half Juli tot einde Augustus, maar ik zou denken, dat men U allicht in die weken wat méér zal vragen. - Gij schrijft van half Augustus tot half September te willen gaan. - Ik denk dat half September de prijzen zeker reeds verminderen. - 1 September is het hoogseizoen voorbij, en, ingeval van regen, in Interlaken een zoo *veelvuldig* geval, verdwijnt dan dikwijls een gróót

aantal vreemdelingen plotseling. - Daarom zou ik voor mij liever iets vroeger komen en gaan, als ik maar één maand bleef. - Sonne is uitstekend gelegen, op de grens tusschen Matten en Interlaken, zoodat men overal vlak bij is; het heeft een achter-uitweg door 't veld naar 't verrukkelijke schaduwrijke Rügenpark. - Mocht ik U nog verder van dienst kunnen zijn met inlichtingen over Matten of Interlaken, dan gaarne. - Zeker zou ik U dien kant (Matten) aanraden, want hieraan grenst het onwaardeerbare Rügenpark, waarin bij warm zomerweer iedereen schaduw zoekt en vindt - Ik heb op nevensgaande photo van Matten met een kruisje aangegeven het hotel-pension: *Sonne.*

Sario (pension). - Gij hebt terecht begrepen dat niets mij aangenamer is, dan iemand van dienst te zijn met inlichtingen. - Daarom haast ik mij dan ook Uw brief en Uw vragen omgaand te beantwoorden. Gij vraagt: ‘Waar in Nederland zou ik voor *f* 600 kunnen leven? - Zal 't een leven zijn, dat een net, welopgevoed meisje past en waarmede zij, zonder om luxe te denken, tevreden kan zijn?

- Kan zij voor *f* 600 kost, inwoning, bewassching hebben, en nog een ietsje op zak houden voor zakgeld? -’ De bewuste dame die het hoofd-artikel schreef waarop gij doelt wil misschien zoo goed zijn uiteen te zetten hoe zijzelve precies leeft voor *f* 600, en of zij daarmede volkomen voorziet in haar eigen onderhoud -? Ik voor mij zou denken

Matten und Schynige Platte.

dat gij bij een of andere familie zeer goed kamer met pension kunt huren voor den bewusten prijs, en bescheiden maar fatsoenlijk leven op die wijze. - Er zijn ten onzent, speciaal in den Haag, maar ook in Nijmegen en andere kleinere plaatsen, vele Indische familiën, officiers- en predikantsweduwen, enz. enz., die leven van het in huis nemen op zulk een wijze van dames uit den beschaafden stand. - Er is geen twijfel aan dat gij, indien Uw eischen werkelijk bescheiden zijn wat kamer en eten betreft, heel goed zooiets zult vinden, en nog iets zult kunnen overhouden ook voor ‘zakgeld’. - Maar vergun mij de vraag, verstaat gij onder die uitdrukking *kleedgeld* of werkelijk zakgeld? - Want indien gij U ook nog moet kleeden van die som, dan wordt de zaak bedenkelijker. - Kleeding is ten onzent een geheel ander en kostbaarder iets dan in P...., waar men noch warme mantels, noch winterjaponnen, noch hoeden, noch stevige laarzen van noode heeft, altemaal noodzakelijkheden in ons guur en koud klimaat, en dubbel noodzakelijk nog voor den in Indië geborene, die van onze koude nog meer lijdt dan wij-zelf. - Ik zou U aanraden, indien gij naar Nederland wenscht te

komen, vóóraf een advertentie te plaatsen in eenige veelgelezen couranten, (ook Oost en West komt daarvoor in aanmerking), waarin gij pension zoekt bij een beschaafde familie, en opgeeft den prijs dien gij wenscht te besteden met aftrek van hetgeen gij voor U-zelf wilt behouden als kleed- of zakgeld. - Naar gelang van de inkomende antwoorden kunt gij dan handelen. - Als Uw keuze valt op een bepaalde plaats, b.v. den Haag, dan kunt gij U natuurlijk bepalen tot een advertentie in de in die plaats verschijnende couranten. Ik vermoed dat gij bij een familie nog goedkooper zult slagen dan in een pension, ofschoon er ook pensions zijn - en zelfs zeer goede - in alle prijzen. - Ik weet er althans een in Amsterdam, waar men het voor *f* 40 in de maand uitstekend heeft, als men er plaats kan krijgen, wat maar zelden 't geval is natuurlijk. - Nog moet ik U opmerken, dat bewassching bijna nooit is inbegrepen in een pension-prijs, zoodat gij, ingeval gij een arrangement treft, wel à part daarover moogt onderhandelen. - - En eindelijk herhaal ik nog eens met allen nadruk, dat ik U gráág en in elk opzicht van dienst wil zijn, en bereid ben U op alle vragen, die gij verder tot mij wenscht te richten, maar mijn beste weten te antwoorden. - Schrijf maar gerust.

Gonda. - Ik vestig Uw aandacht op bovenstaande corr. en verzoek U vriendelijk eenige nadere inlichtingen te willen verschaffen dienaangaande. *Sario* heeft namelijk gelezen mijn hoofdartikel in No. 13 van den twintigsten jaargang, waarin ik Uwe woorden aanhaal: ‘Van mijn 18de jaar af zorg ik nu voor mijzelf: nu de láátste twee jaar heb ik een goeie betrekking, waar ik erg tevreden ben; ik verdien nu *f* 600.’ - Naar aanleiding van die woorden meent Sario dat het this mogelijk is van *f* 600 te leven in Nederland op onafhankelijke wijze. - Wees zoo goed mij mede te deelen op een voor publiciteit geschikte wijze, of gij inderdaad van die *f* 600 volkomen onafhankelijk lééft (niet bij Uw ouders of familie aan huis, of iets van dien aard) en zoo ja, hoe gij Uw uitgaven dan ongeveer verdeelt? Gij zult, gelijk gij ziet, een mede -abonnée in de verte hierdoor een grooten dienst bewijzen, en mij meteen, want ik-ook wil haar gaarne helpen.

C. te M. (rheumatiek). - Mijn correspondentie met U heeft de aandacht getrokken, van belangstellende medemenschen. In het ingezonden stuk van den heer A. (zie vorig nommer) was deze zoo vriendelijk de ervaring van zijn vrouw en zichzelf mede te deelen. En No. 10 schrijft mij naar aanleiding van hetzelfde onderwerp het volgende:

Ik geloof, dat er tegen rheumatiek geen beter middel bestaat dan wasschen met koud water, te beginnen in den zomer, en dan maar steeds volhouden, al vriest 't ook paardenijs. - Op raad van een zenuwarts moest ik dit 's morgens direct bij 't opstaan doen.. van top tot teen. En kijk, als 'k eens wat rheumatisch was in de beenen

of waar ook, dan ging 't er steeds na 't wasschen uit. Ik wasch me niet met een spons, maar met een flinke stevige doek (gerstekorrel b.v.) en dan met een badhanddoek flink afdrogen of wrijven ('t geheele hoofd er buiten gerekend natuurlijk).

Dat wasschen doe 'k nu al sedert een jaar of 6. In de Kerstweek waren mijn zusters haast boos op me, dat 'k er in die vreeslijke kou op mijn onverwarmde slaapkamer mee doorging. Toen 'k er mijn neef over schreef (een dokter) kreeg 'k ten antwoord: 'Zoolang je na 't koud wasschen warm wordt, ga je er maar gerust mee door hoor, dàn kan 't je niet anders dan goed doen'. En daarop ben 'k er weer lustig op los gaan plassen, en 'k voelde me véél beháághlijker, dan de paar morgens dat 'k 't op aandrang van de zusters naliet. - Gedurende een zekeren tijd wasch ik alleen maar borst en rug en beenen, maar 'k ben steeds blij als 'k me weer gehéél kan wasschen. En 'k ben al weer herstellende.

Nu wil 'k hiermede niet zeggen dat het het geneesmiddel tegen rheumatiek is. Alleen dit: het bevalt mij sedert ± 6 jaren uitstekend. Een ander kan het b.v. in den zomer beginnen (of voorloopig in een verwarmde kamer) en zoo eens probeeren. Voelt men zich warm of behaaglijk daarna, dan geloof ik dat men niets beters kan doen dan er maar mee doorgaan.

No. 10. - Vriendelijk dank voor Uw moeite, en beterschap met Uw oogontsteking. - Ja, ik geloof met U, dat zulke dingen altijd min of meer persoonlijk zijn, en dat het eene gestel schaadt wat het andere baat.

Symphatie. - Wees zoo goed mijn gedachtenwisseling aan Ida met aandacht te lezen, dan zult gij zien dat wij niet zoover van elkaar afstaan, als gij meent. - Ik hoop U nog wel eens particulier te schrijven hierover, maar een ding wil ik Uw alvast zeggen, dat ik niets van hetgeen gij mij hebt geschreven 'kwalijk neem', om de zeer eenvoudige reden dat ik het kwalijk nemen van zulke dingen als een der hoofd-oorzaken beschouw van het voortdurend misverstand, dat bestaat tusschen mannen en vrouwen. - Eerst als de vrouw zal geleerd hebben, in plaats van kwalijk te nemen, te begrijpen, en in plaats van zich te blinddoeken voor wat haar zelve mishaagt, dat onder de oogen te zien, eerst dan zal er kans zijn, dat de man met haar zoo vrijuit en zoo eerlijk kan spreken als m.i. nóódig is, om juist, in die teere questie tot een zuiverder opvatting van weerszijden te geraken. - Gij beschouwt die questie van *Uw* manstandpunt - maar hebt gij ook wel eens stil gestaan bij hetgeen er ten slotte wordt van die vrouwen, die dienen tot het plezier van den man? - *Hij* heeft voor zich een toekomst in de maatschappij, een goed-huwelijk, eer en aanzien, alles wat gij maar wilt, - en *zij* -? Als zij niet sterft in een hospitaal, dan kan zij in elk geval later, als ze te oud is voor haar métier, zichzelve voortsleepen als een van ieder geminachte 'gevallene', dikwijl in materieele zorgen, dikwijls nog belast met de zorg voor een kind, om wien de vader zich niet bekommert, in de aangename zekerheid dat het onderzoek naar het vaderschap verboden is. -

W. te H. (Dierenbescherming) - Aan Uw sympathieken brief hoop ik spoedig een hoofd-artikel te wijden. Ik ben het geheel met U eens. -

Bernarda. - Uw brief, naar aanleiding van het hoofdartikel over mad: Zola en mad: Curie, ontving ik, en hoop ik in het a.s. nommer reeds te beantwoorden. -

Felix II. - Ja, ik heb inderdaad in lang niets van U gehoord. Uw sympathie met het artikel over vuile lectuur deed mij veel genoegen. Er bestaat inderdaad gelukkig een groot verschil tusschen een tijdelijke jeugd-afdwaling en de vulgaire walgelijke geméénheid, die Rudolf Feenstra en consorten schilderen als de continueele toestand waarin de man verkeert - (Waarschijnlijk gronden zij die voorstelling op eigen ondervinding?) Ja, 'we kennen ten deele', zooals Paulus zegt. Dat resumeert wèl alle strijd over geloofs-questies, dunkt mij. - Het is zoo onnut daarover te redetwisten. - Hij die in wáárheid en éérlijk zoekt, zal zijn weg wel vinden ten slotte, laat zich toch niet inpakken door deze of gene richting of partij, die hem wil winnen om bijredenen. -

Begga. - Ziehier de opgave van de artikelen die gij vermoedelijk bedoelt: Voor *L te N.* (nommer van 14 Jan: Jaargang 17 1903.) - Een protest tegen het gesol met 'Ooievaarspraatjes' n°. 25 van Febr. in den Jaargang 17. (1903.) - Ik heb niets anders kunnen vinden, dan deze twee artikelen. - Indien gij nog iets anders bedoelt, wees dan zoo goed het mij te melden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)
Sluiting red: ged:

30 Januari 1907.
20ste Jaargang.
No. 31.

Hoofdartikel
Een welverdiende hulde.

Het is een voorrecht, dat niet genoeg op prijs kan worden gesteld, zijn moeder lang te mogen bezitten. Een kind, wien de moeder op jongen leeftijd ontvalt, ook al is de vader in staat, het werk der overleden vrouw aan zorgvuldige handen en harten toe te vertrouwen, mist een deel zijner opvoeding. Geld, om aan de billijke wenschen en eischen te voldoen van de halve-wees, is misschien het geringste bezwaar. De huishouding is even ordelijk, de dagelijksche omgang even gezellig, de verdeeling van den dag even geleidelijk, de wasch even rein, het eten even smakelijk, de tucht even onberispelijk, alsof er een moeder aan 't hoofd stond: En toch - er ontbreekt iets aan dit schijnbaar volmaakte gezin.... Het kind ontbeert de moederliefde, het heeft nog veel op met de vreemdelinge, maar zij blijft voor het kind toch een vreemdelinge, een noodzakelijke plaatsvervangster. Naarmate het ouder wordt, gevoelt het dat duidelijker, en naarmate het verstand, de wil en 't eigen inzicht rijpt, zal het zich moeilijker laten bestieren.

Och, en hoeveel kinderen, wien het noodlot van de moeder beroofde, toen ze nog jong waren, worden onder de hoede gesteld van vrij wat zwakker krachten. Soms moet een oudere dochter de opvoeding der kleinen overnemen; dan weer heeft een dienstbode, die nooit de moederliefde kende, die zware taak op haar schouders gelegd. Beperkte middelen gedoogen dikwijls niet, een flinke huishoudster te nemen of een welopgevoede kinderjuffrouw aan het huisgezin te verbinden. De kleine bengel krijgt een min of meer natuurlijke opvoeding, verschijnt in gezelschappen waar hij niet past, hoort meer dan voor een kinderoor wenschelijk is, krijgt manieren, die op lateren leeftijd zoo leelijk staan, kwelt de dieren naar hartelust, bezigt soms woorden, die de buren het schaamrood naar de wangen drijft, kortom, blijft een wilde loot, die men verzuimd heeft, tijdig te leiden en te snoeien.

Het meisje, waaraan de toevallige opvoedster zich niet meer gelegen laat, dan de dienst haar oplegt, moge voor zulke leelijke trekken in haar karakter blijven bewaard, ook haar ontbreekt de zoo noodige leiding en de vorming voor haar toekomstige bestemming, de moeder of huisvrouw. In haar jeugd is haar hart misschien nog gehecht aan de meesteres

van het huis, die belangstelling toont in haar schoolwerk, haar vorderingen, in het onrecht haar aangedaan, in de verdrietelijkheden van haar jeugdig leven, kortom in de oorzaak van haar vroolijkheid en droefheid. Maar, ouder geworden, treedt de vriendschap voor vreemde hulp toch eenigszins op den achtergrond, als het moederlijk instinct in haar ontwaakt, en zij de verhouding leert begrijpen tusschen haar vriendin en de moeder van deze. Hoeveel meer aanhankelijkheid hier, hoeveel inniger de onderlinge familieband. Hier een minnend hart, dat er prijs op stelt, haar huis tot een heiligdom, neen tot een lustoord van den man te maken, te deelen in zijn vreugde, te deelen in zijn smart. Hier zweeft een geest van onderling dienstbetoon door alle vertrekken, en vindt de man een avondje te midden zijner vrouw en kinderen zoo aantrekkelijk, dat hij daar liever - dan elders - zijn rust geniet. Deze moeder is het middelpunt, waarom zich de huistaak en het kinderleven zonder ernstige stoornissen beweegt. Den huiselijken arbeid omgeeft zij allengs met een toovercirkel van vrouwelijke deugden: bereidwilligheid, zachtheid, en geduld, opdat zij den kinderen vroegtijdig eigen worden. Zoo is zij haar kennissen en buren tot een voorbeeld, haar kroost ten zegen, haar man een lieftallige, zorgvuldige gade, en zich zelf een bron van niet te waardeeren genot.

Men werpt mij misschien voor de voeten: ook een flinke huishoudster, ook een brave stiefmoeder kan dat. Over de laatste spreek ik niet; er zijn voorbeelden, dat een tweede moeder hare plaats inneemt tusschen haar stiefkinderen zoo waardig, dat een echte moeder, die niet beter kon bekleeden. Maar waar, wou ik vragen, vindt men bij de huishoudster de opoffering die een moeder zich getroost, als de kleine schreeuwer van eenige maanden om haar geheele nachtrust vraagt? waar de angst, die zij doorstaat, als de vrees haar bekruipt, dat hij sterven gaat? waar de trots, die haar vervult, als men haar jongske bewondert en zegt, dat hij steeds meer op den vader begint te gelijken?

Zoo dan de lichamelijke opvoeding van dat kind reeds met meer teederheid, geduld en offervaardigheid wordt behartigd, hoeveel meer zal dat nog gelden voor de zedelijke, wanneer de wil moet worden geleid, de goede neigingen wakker geroepen en de kwade onderdrukt? Wel haar, als zij den juisten blik in die kinderziel weet te slaan, de juiste middelen weet te kiezen, om langzamerhand het gevoel voor goed en kwaad, voor onderlinge afhankelijkheid, voor christelijke plichten en maatschappelijke deugden, voor het ouderlijk gezag en eerbied aan God weet te leggen in dat jonge hart.

Het is een hoogst moeilijke taak, te meer, daar zij in hoofdzaak het groote werk alleen moet volbrengen; maar een schoone taak ook, waaraan zij graag tijdelijk een groot deel harer genoegens opoffert. Het komt haar niet in de gedachte, den kleine in zijn kinderstoel ook maar een dag toe te vertrouwen aan een onervaren dienstmeisje, dat door een simpele onvoorzichtigheid het leven van haren lieveling in gevaar kon brengen. Steeds beijvert ze zich, door hare aanwezigheid het net van draden der gansche opvoeding in handen te houden. Op gezette tijden dient zij met eigen hand den wurm een doelmatige, zorgvuldig bereide spijze toe. Den kleinen kleuter van anderhalf jaar verleent ze eenigen steun bij het uitvoeren van zijn trippelpasjes. Den jongen van zes vermaant ze, omdat hij met vuile handen aan tafel verschijnt. Het non-chalante meisje van 8 neemt ze in de biecht, omdat ze haar moeder tot driemaal toe iets op de mouw durfde spelden. Marie, de oudste van 't vijftal, helpt ze aan haar naaiwerk. Onder zulk een druk gezin de orde te bewaren, en elk naar den aard van

zijn karakter op te leiden tot vaardige burgers en burgeressen van de maatschappij, het is een zware taak. Dat eischt den geheelen mensch, veel natuurlijken aanleg, veel ervaring, veel opoffering, veel geduld, maar bovenal veel - - liefde, - liefde voor het kroost, uit het moederschap geboren, liefde voor hun heil, door de moederplicht geboden.

Een zware taak - maar dankbaar ook, als de vervulling aan de belofte beantwoordt, is zulk een roeping; want in de degelijke opvoeding van één gezin ligt zooveel opgesloten.

Aan Juliana von Stolberg alleen, dankt Nederland het in de eerste plaats, dat haar zoons, met Prins Willem voorop, zich het lot van de vervolgde Protestanten hier en elders aantrokken, en dat zij zich vrijheid van godsdienst en onafhankelijkheid verwierven. Die edele vrouw toch schreef hun met gulden letters in het hart: hebt een open oog voor de nooden uwer onderdanen, indien gij ooit tot de vorstelijke waardigheid mocht worden geroepen. Maar ook zonder

dien rang en die bestemming moet er de begeerte in uw hart leven, verdrukten om 't geloof te hulp te snellen, en het bewustzijn, dat aangeboren vrijheidszin, vaderlandsliefde en rechtsgevoel niet kunnen worden vernietigd.

De groote dichter Goethe erkent in een van zijn brieven, dat de huiselijke opvoeding en die van zijn moeder bovenal, hem hebben gemaakt tot een man van karakter, streng in 't beoordeelen van eigen gebreken, en zacht in 't oordeel over anderen.

De moeder bovenal, zegt Goethe. Haar levenslust, haar groote verdraagzaamheid, haar rijke menschenkennis, haar onbevooroordeelde kritiek, haar zucht, om het goede in een ander te waardeeren, vormden Goethe tot wat hij later was: een vijand van dwang in 't godsdienstige, van onnatuurlijken pathos in spreken en schrijven, van zelfverheffing, - een vriend der armen, een steun voor onbemiddelde, doch begaafde wezens, een bewonderaar van allen, die eerlijk en vrijmoedig hun denkbeelden durfden verdedigen tegen hoog en laag, al verschilden zij hemelsbreed van de zijne (Luther - freule von Klettenburg).

Roemt niet onze natie de gelukkige opvoeding, die Hare Majesteit, Koningin Wilhelmina, ontving en geeft men niet de Koningin-Moeder de hooge eer, dat Zij onder Hare leiding, onder Hare hoede is geworden die nederige Vrouwe met Haar innemende manieren, ongekunstelde taal en medelijdend hart?

Opvoeden in den huiselijken kring, in de eerste jaren, onder onmiddellijk toezicht van de moeder zelve is reeds een moeielijke kunst. Maar als straks de invloeden van de wereld buiten het gezin, van den omgang met niet onberispelijke kameraden, in 't spel komen, waak dan moeder, bid God, dat Hij het onschuldig zieltje van uw kind beware, dat niet menig goede kiem verstikt, menig booze korrel in het hart gezaaid wordt. O, de moeder dient haar kinderen ook voor dat onkruid te waarschuwen, de booze angeltjes, die zich reeds hadden vastgezet daarbinnen, te verwijderen. Dat gaat dikwijls niet zonder pijn, een pijn, die de moeder zelf misschien nog grooter smart veroorzaakt. Dan - in de jaren, dat het onderscheid tusschen goed en kwaad, ware en valsche vriendschap, gebod en overtreding zoo vaag is - dan staat ook de beste moeder dikwijls machteloos tegenover de eigenzinnigheid, de ruwheid, de ongehoorzaamheid van haar kweekeling.

Vermaningen, noch kastijdingen toch zijn in staat, die onhebbelijkheden te overwinnen, langs zoo korten weg als zij dat wenschte. ‘O, die kinderen,’ zucht ze, ‘wat doen ze je toch een verdriet!’ Zeker, vrouwtje, er zijn onder de knapen van 6 tot 12 lastige humeuren, onverbeterlijke dwarshoofden, waaraan ge U kondt vergrijpen. Maar - wist ge dan niet, dat niet alle jeugdige overtreders even gauw tot plichtsbesef en eerbied voor het ouderlijke gezag werden gebracht? De schuld ligt hier voor een deel bij u zelve, nu ge één systeem in de opvoeding wilt toepassen voor allen, voor uw droomerigen Jan en uw levendigen Piet, voor uw zachtmoedig Koosje en uw halsstarrige Cato. Geduld maar, met wat tact van uwe zijde en goeden wil van hun kant, zullen Piet en Cato met eenige jaren hun dwaasheid wel leeren inzien en hun nukken afleeren.

In een groot geworden broêr of zuster vindt Moeder een verdienstelijke steun. Terwijl de onervaren delinquent doof blijft voor haar vermaningen, weet een oudere dikwijls een verrassende wending ten goede in dat lastig hoofdje en weerspannig hartje te bewerken. Ouder geworden, zal ook zijn genegenheid voor moeder wassen, zal ook hij meer vertrouwen schenken aan moeders raad, moeders oordeel, moeders vermaningen. Ja, 't gezin, dat de moeder naar de oogen leerde zien toen het nog om

haar disch zich schaarde, zal eenmaal haar voorlichting nog inwinnen, als het zelf óf een eigen huishouding heeft, òf in den vreemde en den dienst van anderen werkzaam is. De leden van dat gezin, ze wonen dan verspreid, maar toch blijft een onzichtbare band ze vereenigen met de ouderlijke woning, met het moederhart. En in oogenblikken, dat de verleiding zoo sterk is en het oog der moeder zoo verre, staat onverwachts het beeld van die lieve getrouwe weer voor hen, hen vermanend met tranen in de smeekende blikken. En zie, de hand die het kwaad wou bedrijven, de voet, die op het punt stond te struikelen, wordt teruggetrokken. De ‘leiding’ der moeder behoedde haar kinderen in den vreemde nog voor een onberaden stap, voor een slechte daad.

Gelukkig de moeder, die ook dan zelfs niet wordt vergeten, wier oog ook in de wereld op den volwassene blijft gericht.

Wie onder zulk een leiding is groot geworden, haar zag zorgen, en bevelen, lief-

koozen en vermanen, waken over alles, nu eens over de gesprekken met de dienstboden, dan weer over hun spel, die herinnert zich later met een gevoel van dankbaarheid de jaren, binnen de muren der ouderlijke woning doorgebracht. Het is hem somsmijmerend op een winteravond in zijn eenzaam kamertje - of keuvelend met zijn kinderen over Oma's huis, of hij terug is in zijn geboorteplaats, onder 't ouderlijke dak. Het heugt hem, hoe hij eens met drie andere jongens op een middag stilletjes de school had verzuimd, en hij met neergeslagen oogen was thuisgekomen.

De veldwachter had zich met hen moeten bemoeien en was reeds bij zijn moeder geweest. Weinig woorden kostte het haar, hem tot bekentenis te brengen. Hij zag een traan aan haar wimpers, en toen - toen werden hem de oogen ook vochtig - en durfde hij niet langer van zijn hart een moordkuil maken, durfde hij haar niets verzwijgen, niets.

Gezeten in een kring van gezichtjes, hoogrood van 't luisteren, vertelt de vader van den tijd, toen hij nog een kind was, van zijn ziekte, van dokters leelijke drankjes, hoeveel pijn hij moest lijden. ‘Maar grootmoe,’ zegt hij, ‘wist door een vertellinkje de pijn weg te tooveren. Haast zoet smaakte het bittere drankje als moeder mij met een grapje den lepel toestak... Was het wonder, dat “moeder” het eerste woord was, dat ik riep, als ik na een rustigen slaap wakker werd en de stoel - moeders stoel voor het bed - leeg vond?’

Een volgenden avond discht hij op van een verjaringsfeestje, van Kerstmis thuis, waarbij Grootmoe weer de hoofdrol speelde; hoe er in stilte met Oma overlegd moest worden welke geschenkjes er zouden gekocht worden, hoe ze plannetjes ontwierp, die natuurlijk het meest in den smaak vielen. En de kinderen, al hebben ze Oma niet gekend, zij stellen zich haar voor als een goede fee uit het sprookje, die dan hier, dan daar verscheen, de huishouding regelde, de kennissen ontving, de meid in de keuken hielp, de kinderen vermaande, als ze al te druk stoeiden, en 's avonds, bij Grootvaders thuiskomst, alles op orde had, de kleinen bezig hield met een spelletje, en een handwerkje, de ouderen met schoolwerk en huishoudelijken arbeid, om met haar man een genoegelijk avondpraatje te kunnen houden.

Wat dunkt u, is zulk een moeder niet een sieraad van het dorp, een prettige gezellin, een voorbeeldige huisvrouw en een zegen voor het kroost, dat zijn huiselijke opvoeding van haar ontvangt?

O, mochten er *vele* zulke moeders gevonden worden. Dan, dan klinkt ze ons niet meer overdreven in de ooren, de gedachte, die Bilderdijk uitspreekt met deze woorden:

> *Alle heil der nageslachten,*
> *Godsdienst*, *Menschheid*, *Vaderland*,
> *Rust op U, alleen*, *o Moeder!*
> *Ligt besloten in Uw hand.*

H.H. te S.

Gedachten eener eenzame door L.v.W.

> .... want de mijmering over een ding
> is schooner dan het ding.
> GORTER.

Ik was ziek geweest, langen, langen tijd. Men had mij naar buiten gezonden, pas herstellend, en nu vandaag voor 't eerst na weken van even zitten slechts vóór 't huis, waar ik verzorgd werd en verpleegd, was ik met de Zuster, die mij begeleidde, gekomen tot in het bosch dat grensde aan 't Pension.

Waar glooiend de wegkant tot rusten noodde, had ik mij neergezet, en, wijzend op 't boek, dat ik had meêgenomen, de Zuster verlof gegeven naar het Huis terug te keeren. Zij wist mij gaarne alleen bij wijlen. ‘Straks kwam ze mij weder halen,’ knikte ze en toen, voor een poos, waren de gekruiste witte rugbanden op 't verpleegsterblauw het fond, waarop zich de smalle dennestammen voorbijglijdend afteekenden.

Naast mij op 't heidekruid, lag Gorter's *Mei.* Ik nam het op, gewillig tot lezen daarin. ‘Muziek lokt van 'n ziel muziek weer los.’

Er was weemoed in mijn hart. 't Zwarte levensfloers omhulde alle aanvoeling van 's levensschoon. ‘Ook de zon kan weenen,’ heeft iemand gezegd,

In mij, vereenzaamd als ik mij voelde, na langdurige krankheid plotseling geworpen in een mij vreemde en onsijmpathieke omgeving, was 'n begeerte naar innige menschelijke toenadering, verlangens naar de koestering, die geeft het zich inleven in wat beweegt de ziel eens anderen.

Vol onbewust droomleven lag het bosch, dat in zich verbergt groote levensgeheimen, ‘natuur-idyllen doorweven met realiteit’ en met groote bewogenheid droefde in mij op, in vreemd-helder weten, de vaagte van die aan al 't betere gebrek lijden in platte, lage levensverzinking.

Veel was aan mij voorbijgegaan. Ik had menschen met menschen zien verkeeren vriendelijk en voorkomend, had gehoord beleefdheidsfrazen vele en nogmaals vele en gevoeld had ik bij dit alles het ten eenemale ontbreken van waarachtigheid....

Is niet de ziel van den eene mensch een geheimnis voor die eens anderen? Behoedzaam houden wij verborgen voor elkaar ons innigst voelen en denken. ‘Schepen, die des nachts voorbijvaren’ met een flauw licht in top om daarna voorgoed weg te duiken in de wijde horizonten van het leven. - - - -

In hooge rust lag het bosch. 't Was 'n bosch vol rijzig, rechtopgaand hout. De bodem, ‘hellend en dellend’, gaf de eene kruin hooger dan de andere, één groene, zoelende verte, totdat het werd een volle pluiming van donker groen.

Ik had mijn boek opgeslagen. Zoekend waren mijn oogen gegleden over de eerste bladzijden die ik kende, toen:

> ‘Eén ding is droevig en maakt zacht geklaag
> Altijd om de aarde heen, 'n nevel vaag,
> Dat ieder ding, zielen en bloemen, glijden naar dat rijk
> Waar 't wit en stil is - - - - - - - - - -

Onwillens wras 't boek dicht geglipt en zat ik lange nog. Wij gaan met onze gedachten naar het rijk der oneindigheid en vragen: ‘Waarheen? Wat ben ik? Wat is dat wonderbare in mij? 't Geestesleven, waar vindt het zijn oorsprong? Waardoor wordt het bepaald? Heelt het zijn wetten? En welke zijn die? Waardoor wordt aan den eenzame geopenbaard een wereld van lijden en smart, van zonde en ellende, van hoog-voelen en krachtig willen ook, als meestal ontgaat aan het oog van hen, die midden in die wereld staan?

> ‘De mensch, onwetend van zijn element, tast eerst in 't blinde rond;
> Zijn geestlijk inzicht door de zinnen vaak beneveld en verbijsterd.
> Straks voelt hij iets reppen, soms wel in de duisternis,
> Merkt op, eerbiedig en gehoorzaam, dan dien stommen trek van 't onvolkomen leven...

suisde 'n oud, mij lief geworden, lied door de boomtoppen.

't Grootsche van de stilte, de innigheid van het bosch, had mij geleid tot huiverendstil levensbepeinzen en tot bezinking van gedachten. Tot weemoedige berusting ben ik gekomen, toegevend, dat al deze dingen alzoo zijn *moeten* en blijven zullen, zoolang wij, menschen, zijn die we zijn. ‘Hetgeen er geweest is, zal er zijn en hetgeen er gedaan is, zal er gedaan worden,’ zegt de Prediker en elders las ik: ‘Alle geslachten hebben aan de toekomst een eindelooze smartschrei overgedragen, een wanhoopsklacht, als een grafbloem drijvend op de golven der tijden, een kreet, die doorklinkt in het heden en ook zal trillen door de eeuwen na ons.’

Zoo had een denker gesproken en wijl ik denkers noodig heb om te formuleeren wat ik gevoel, haal ik die woorden aan, zooals ik deed vele andere vòòr deze.

Toen de Zuster mij halen kwam, had haar, in mijn oogen, strak-plichtmatig verpleegstersgelaat iets minder stroefs. 'n Weerglans van 't mijne?? En in mij was, toen ik mijn hand op haar arm lei, 'n dankbaarheid, ook voor 't voelen *kunnen* van de pijn, die geeft het ontbrekend menschengeluk.

Ter bespreking toegezonden.

Lichtend Oosten (uitgever Meulenhoff, Amsterdam).

De uitgever Meulenhoff stelt zich van deze uitgave het volgende voor:

Onder den algemeenen titel Lichtend Oosten zal eene reeks vertalingen verschijnen van boeiende Oostersche romans, zoowel uit de moderne als de klassieke literaturen. Deze romans behooren onder de beste van de Oostersche letterkundige voortbrengselen, en geven buiten het boeiende verhaal een eigenaardigen kijk op de Oostersche denkwijzen. De heer Hendr. C. Diferée, van de Universiteits-Bibliotheek te Amsterdam, heeft de inleidingen bewerkt, die vele aardrijkskundige en literaire bijzonderheden geven, ook met het oog op, en in verband met onze letterkunde. Enkele reproducties van handschriften verhoogen de aantrekkelijkheid.

Zij die gaarne boeiende romans lezen eens buiten het genre der tegenwoordige literatuur - en zij die aan letterkunde doen - vinden in deze reeks stellig veel aantrekkelijks.

Inderdaad ben ik het wèl eens met bovenstaande woorden. Deze uitgave is een aantrekkelijke en aanbevelenswaardige variatie op de tallooze prullen, waarmede de moderne literatuur ons dagelijks verrijkt. - Het is in de laatste jaren mode geworden zich te interesseeren voor de Oostersche denkwijzen, reeds uit dat oogpunt komt dus de heer *Diferée* op een goed gekozen oogenblik voor den dag met zijn arbeid, maar ook voor hen, die niet uit modezucht lezen, of zich, enkel omdat het bon-ton is, interesseeren voor dit of dat

onderwerp, maakt de eenvoudige en boeiende wijze, waarop de bewerker deze roman heeft ingekleed, de lectuur daarvan aantrekkelijk, terwijl men in het voorwoord wordt onderricht over door de meerderheid van het groote publiek waarschijnlijk niet geweten, althans weer vergeten bijzonderheden; en dat op een zeer heldere, volstrekt niet aanstellerig-geleerde wijze. -

In de eerste reeks dezer uitgave verschijnen zes afzonderlijke deeltjes. -

Wat moet mijn dochter worden? Hoe moet zij te werk gaan, door **H.J. Bouten** (uitgever Meulenhoff, Amsterdam).

Dit is een practisch boekje, waarin wordt aangegeven op welke wijze en langs welke wegen een meisje zich heeft voor te bereiden op verschillende examens, en welke verschillende beroepen voor haar openstaan. -

De inhoudsopgave is aldus verdeeld: Onderwijs-inrichtingen. - Betrekkingen. - Aanhangsel.

Schneeuwwitje (uitgever L. Coene en Cie., Amsterdam).

In een zeer aardigen, smaakvollen band, op mooi papier gedrukt, wordt de welbekende Schneeuwwitje-geschiedenis den kinderen verteld. - De platen binnen-in vind ik niet altijd even mooi van uitvoering, over het geheel wat stijf gedacht en geteekend. - Toch, alles samengenomen, een welkom en aanbevelenswaardig geschenk voor kinderen. -

Bloemenkindje (**sprookje van goed en kwaad**) door **G. van der Hoeven** (uitgave van L. Coene en Cie., Amsterdam).

Ook hier hebben de uitgevers gezorgd voor aardig omslag en mooien druk. - De inhoud van het sprookje is aantrekkelijk; kinderen leeren er uit goed te zijn voor dieren, en omgekeerd dat men *laf* is en verraadt een *laaghartige* natuur door het kwellen en plagen van zwakkeren dan wij zijn in de dierenwereld, zooals kikkers, vogels, padden, insecten, enz. enz.

Van de Revolutie tot de Restauratie, door **Johanna W.A. Naber** (Haarlem, H.L. Tjeenk Willink en Zn.).

Deze wat véél belovende titel geeft niet geheel en al wat hij belooft, want dit boekje behandelt volstrekt niet het geheele tijdvak, maar slechts de geschiedenis van drie vrouwen: Madame Campan - Eugenie de Courcy - Latizia Ramolino; de eerste, de dame de compagnie en meer bepaaldelijk vóórlezeres van Marie Antoinette, is door hare veelgelezen mémoires over de geschiedenis van den halsketen, waaruit het overbekende proces ontstond, en over de voorbereiding tot de vlucht van het Koningspaar, wel de meest algemeen bekende van dit drietal. - Eugenie de Courcy was de tweede echtgenoote van den maarschalk Oudinot, zag den val van Napoleon I, en werd later hofdame bij de duchesse de Berry, de schoondochter van den lateren Karel X, toen nog graaf van Artois, broeder van Lodewijk XVIII en van den ongelukkigen Lodewijk XVI. - Latizia Ramolino eindelijk zegt onder *dien.* haar meisjesnaam den meesten mijner lezers misschien niets; zij is méér bekend als Latizia Bonaparte, de moeder van den grooten Napoleon, die haar groot gezin met eere, zij het ook in bekrompen omstandigheden, groot bracht, die getuige was van de wonderbare lotswisselingen, welke haar zoon ten slotte tot den Keizer-troon van Frankrijk voerden, en ten slotte leven moest om te zien zijn val en zijn dood. -

Waarom Johanna Naber nu het leven van deze drie vrouwen juist onder dezen titel vereenigde, moge zijzelve U zeggen met de volgende regels, die ik ontleen aan haar voorwoord:

Dat ik dit drietal schetsen tot eenen bundel heb vereenigd onder den titel: Van de Revolutie tot de Restauratie is dan ook niet zoozeer omdat de hoofdmomenten uit het leven der daarin geschilderde vrouwen besloten liggen binnen het tijdsverloop door deze data bepaald, - maar veel meer omdat haar leven, ofschoon begonnen in dagen van Revolutie, toch is geëindigd met eene vredige Restauratie; in eene verzoening met het leven trots al zijne teleurstellingen en moeilijkheden; in waardeering van oude vormen, die hunne hooge waarde en diepe beteekenis hadden gehad, al moesten zij voorbij gaan met de maatschappelijke verhoudingen, waarvan zij eens de uitdrukking waren geweest, maar toch ook met een hoopvol begroeten van nieuwe denkbeelden als van den dageraad, die een nieuw en hooger tijdperk van algemeen menschelijke ontwikkeling inleiden ging.

Ik heb bij de samenstelling van dezen bundel vooral gedacht aan die jongere vrouwen onder ons, die nu nog op Gymnasia en Hoogere Burgerscholen zich voorbereiden voor den komenden levensstrijd. Ook zij zullen het leven ingaan in dagen van Revolutie, - in eenen tijd, waarin de met groote snelheid veranderde economische levensvoorwaarden ook den arbeid der vrouw eenen algeheelen omkeer doen ondergaan, - in eenen tijd, waarin het gezinsleven andere vormen

aanneemt. Hoedanige die vormen eenmaal zullen zijn, kunnen wij nu nog slechts vaag onderscheiden. Wie de teekenen der tijden met aandacht waarneemt, koestert echter geene vrees, dat al dat nieuwe, als het eenmaal vasten vorm zal hebben aangenomen, zal blijken afbreuk te hebben gedaan aan de hooge waarde van het gezin als grondslag der Maatschappij, - die begroet daarin reeds nu eene diepere, breedere opvatting van de roeping der vrouw, waardoor deze hare eeuwenoude taak als opvoedster en verzorgster van een nieuw geslacht beter voorbereid en meer bewust zal kunnen vervullen.

Van eenzijdigheid is tengevolge van deze bedoeling de voorstelling der feiten niet altijd gansch en al vrij te pleiten. - Hier wordt niet zoozeer een zuiver-historisch beeld ontwikkeld danwel een drietal vrouwen-levens geschilderd met opvoedkundige bedoelingen. - Maar met dat al kan ik de lezing ervan toch zonder voorbehoud aanbevelen, en in het bijzonder aan diegenen onder mijn jongere lezeressen, die mij wel eens gevraagd hebben naar titels van geschikte mémoires, zij deze uitgave aanbevolen ter lezing. - Want mémoires - ik heb daarop reeds meermalen gewezen wanneer die vraag tot mij kwam - zijn dikwijls alles behalve geschikte lectuur voor jonge meisjes. Er worden soms bijzonderheden in verteld, waarmede deze niets te maken hebben, en dat op een alles behalve stichtelijke wijze; - terwijl daarentegen het boek van Johanna Naber - dat behoef ik wel nauwelijks te zeggen - in handen kan komen van elkeen, geeft het een interessant en boeiend beeld van het leven dezer tot de historie behoorende vrouwen, wier portretten de uitgaven sieren. -

De Schat des Hemels, door **Marie Corelli** (uitgever L.J. Veen, Amsterdam), met portret van de schrijfster. -

De werken van Marie Corelli zijn zoo overbekend en behooren zoozeer tot die welke het publiek gaarne leest, onbekommerd om wat de Engelsche critiek erover gelieft te schrijven, dat het onnoodig is deze vertaling bij het publiek in te leiden. - Hier spreekt de overbekende naam der auteur voor zich zelven. - Men houdt van haar en haar denkbeelden, of men doet het niet. - Zij is een dergenen die niet onverschillig laten, die sympathieën opwekken of antipathieën, maar wier werken niet raken in het vergeetboek, zooals dat zoo dikwijls het geval is met menig door de kritiek hoog opgehemeld ‘kunstwerk’, maar waarvoor het gezond-verstand van den gewonen lezer dankt. Men kan gerust zeggen dat uitgever en vertaler een gelukkigen greep deden door dit boek in een Nederlandsch gewaad te steken. Het zal zijn weg vinden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Uit het dagboek van een jong meisje.

18 Juli.

Vroeger stelde ik me altijd voor, dat ik wel een wijs en verstandig mensch moest zijn, als ik al de klassen van de H.B.S doorloopen zou hebben. Och ja, iemand van bijna achttien, leek toen in mijn oog al een gewichtig personage, en nu word ik de volgende week negentien - want ik ben per ongeluk een jaar blijven zitten - en ik gevoel me eigenlijk nog precies eender, als ik altijd geweest ben. Dus zorgeloos, vol dwaasheden, lachachtig, prikkelbaar enz.

Voor 't uiterlijk gaat 't genoeg; als ik wil, kan ik er werkelijk netjes en elegant uitzien, echt damesachtig. Dat gaat zelfs boven mijn stoutste kinderlijke verwachtingen. Maar innerlijk - 'tis zoo en niet anders - ben ik eigenlijk geen steek veranderd. Een vos verliest wel zijn haren, maar niet zijn streken, wordt bij deze al weer bewaarheid.

Van morgen heb ik mijn boeken, schriften en andere schoolgedoetjes, netjes op een rijtje in de kast gezet. Die goede, oude boeken! Ik heb ze nog nooit in mijn leven zoo teeder behandeld, 't Deed me eigenlijk een beetje aan om ze op te bergen! Het duurde dan ook lang, eer 'k er mee klaar was. Daar zijn zooveel zalige en onzalige herinneringen aan verbonden. Ja, wezenlijk, ik kreeg mijn boeken opeens heel lief, en vergat in die aandoenlijke oogenblikken, dat 'k ze bij zekere gelegenheden wel eens naar de maan, 't andere end van de aarde, en haar wat niet al gewenscht had. Sommige kaftjes zijn erg vuil en gescheurd; eerst meende ik er nog nieuwe om te doen, doch alles moet toch maar blijven, zoo 't is, dat 's veel leuker. Ik was er bijna mee gereed, toen Bep kwam vragen, hoe ik over 't koffiedrinken dacht. Gauw maakte ik er een eind aan, en ging. Gelukkig! Ik had anders eens sentimenteel moeten worden!! Ze zaten allemaal reeds aan tafel, Pa, Bep, Wim, en Bram was er ook.

Bram deed weer erg stijfjes, en ik natuurlijk niet minder. Vroeger waren we altijd erg innig, maar sedert 't begin van dit jaar is 't hard verminderd. Ik vind 'm zoo bazig den

laatsten tijd; in één woord, hij is tegenwoordig een groot mispunt. Zoo ongeveer schijnen ook zijn gevoelens te zijn jegens mij. Ik heb altijd veel om 'm gegeven, maar nu laat alles wat hem aangaat, me zoo koud als ijs. In dat opzicht hen ik toch wel veranderd!

Nu, om weer op mijn à propos te komen, Wim plaagde me geducht. Wim en ik plagen elkaar altijd, overal mee; we hebben eeuwig herrie en zijn toch terzelfder tijd de beste kameraden van de wereld. Wij houden van die kleine schermutselingen, waarbij de woorden, als glinsterende, onschuldige peiltjes heen en weer vliegen. Hij is een extra-puike broer!

Maar nu was hij uiterst vervelend! Ik heb namelijk een poosje geleden mijn familie verkondigd, dat ik examens wou gaan doen, en daarna natuurlijk een of ander beroep uitoefenen. Bijna al de meisjes, die in mijn klas zaten, doen 't, en thuis ben ik niet noodig, want ons huishouden gaat zonder mij toch ook op zilveren wieltjes. Ik wil mezelve nuttig maken.

Daar heb je nu b.v. de drie meisjes Wafel; ze doen den ganschen lieven dag niet anders dan stofafnemen, handwerken, pianospelen, fietsen, uitgaan en kibbelen. 't Is eigenlijk zoo'n doelloos bestaan; daar wou ik mezelf voor bewaren!

Nu brengt Wim telkens die zaak op 't tapijt, vertelt maar al belachelijke staaltjes van geleerde blauwkousen, vraagt bij welk gilde ik me voegen zal, enz. Bep hielp dapper mee. 't Was om helsch te worden.

- Van alles is anders overvloed, lichtte Wim in. De markt is overvoerd. Daar 's nergens behoefte aan...

- Behalve aan echte vrouwen, viel Bram in. Die zijn dunnetjes vertegenwoordigd in den hedendaagschen tijd.

- Heb jij ook nog een duit in 't zakje te werpen, snipte ik. Je denkt zeker, dat 'k er nog wat om geef?

- Zeker, doe je dat! besliste hij.

- Je bent niet wijs!

Zoo ging 't maar aldoor. Bram raakte in vuur en vlam. Ten lange laatste heeft hij ons ook nog voorgeschilderd, hoe 'n vrouw hij zich zou wenschen. Dat kwam er nu minder bij te pas. Maar van 't eene komt 't andere. Toen 't uit was, zei ik, dat hij eigenlijk voor advocaat of dominee moest studeeren, inplaats van voor dokter. Ik geloof wel, dat 'm dat een beetje bekoelde.

Vader zei niets; en diens oordeel had ik juist zoo graag gehoord. Enfin, ik weet 't al zoo'n beetje, mijn vadertje is nog van den ouderwetschen stempel, dus er tegen; 't zal tenminste hard werken zijn om 't er door te krijgen. Maar ik zal er wel met 'm over spreken, als we eens samen zijn.

19 Juli.

Niek Hove is ook weer bij den burgemeester gelogeerd. Hij is precies dezelfde nog; leuk, vroolijk, kwasterig, galant. Een heel verschil toch met dien ijsberigen Bram. Gisteravond is hij met zijn nichtjes, Annet en Truus, thee wezen drinken, 't Was gezellig. We hebben gemusiceerd, gelachen en gezongen. Niek zei, dat ik een prachtig-mooi stemmetje heb, en ik prees natuurlijk hemelhoog zijn schoone alt. Ja, we maken elkaar vleiende complimentjes voor.... de aardigheid. Natuurlijk voor de

aardigheid, want we weten allebei evengoed, welk vleesch we in de kuip hebben. 'k Ben blij, dat hij aan 't eind van de volgende week maar weer opkrast, want anders zou 't mij maar gaan vervelen. Degelijk is hij geen zier. Hij geeft me gelijk, dat ik wil gaan studeeren. Dat is 't eenige verstandige, dat ik 'm tot nog toe heb hooren zeggen. 'k Ben het nog niet eens met mezelven, waar ik eigenlijk voor leeren wil. Maar 't zal en moet gebeuren. Huishouden is goed, als je gaat trouwen, ja, dan is 't erg practisch, dat zeg ik ook. Doch daar doe ik vooreerst nog niet aan. Bram en ik hebben vroeger wel eens tegen elkaar gezegd, dat hij en ik in 't huwelijk zouden treden, als we groot waren. Dat was een interessante tijd! Maar tegenwoordig zijn *zijn* ideën de mijne niet meer, en de mijne de zijne niet. Voilà tout! Nee, daar's nog meer; 'k heb gemerkt, dat hij *zijn* ideeën aan mij op wil dringen. Ik zie er de nuttigheid niet van in. Buigen doe 'k nooit voor 'm. 't Zou wat moois zijn, ik, Johanna Adriana Rozendaal, Mijnheer v.d. Velde's onderdanige dienaresse. Dat *nooit!*

20 Juli.

Vanmorgen zijn Bep en ik bezig geweest een taart te bakken, d.w.z., ik heb geprobeerd te helpen, maar door mijn verregaande onhandige manoeuvres precies 't omgekeerde gedaan, dus de zaak in de war gestuurd. Ik schaamde me werkelijk over mijn verschrikkelijke ezelachtigheid (eer 't zoover komt, moet er heel wat gebeuren, hoor!). Doch Bep lachte maar eens goedig. Die beste, snoezige Bep! Zij heeft een onuitputtelijke voorraad

geduld. We lijken totaal niets op elkaar, geen sikkepit. Om met 't humeur te beginnen: nu 't hare is altijd even harmonisch en gelijkmatig, en 't mijne varieert nogal eens per dag. Ik zeg met de Génestet:

> Als ik liefheb en haat,
> Als ik schrei, als ik lach,
> Wel honderd malen iedren dag,
> Dan ben ik 't leven mij bewust,
> Dan leef ik eerst naar hartelust,
> Al wat ik leven mag.

Als ik dichten kon, (dat schoone talent bezit ik - helaas of goddank? - niet), dan deed ik 't stellig à la de Génestet. Die sprak tenminste mannentaal. Werkelijk, 't fleurt me altijd op, als ik weer eens iets van 'm lees. Van de hedendaagsche melancholieke, moderne poespas word ik soms zoo wee. Kijk, de meeste van die verzen zijn nu eigenlijk te vergelijken met keurig-bereide zoete liflafjes, waar overdadige zorgen aan besteed zijn om 't mooi en lekker te krijgen. Dat 's allemaal goed en wel en best, maar in zulke lekkere, mooie zoetigheid zit geen *kracht.* Altijd liflafjes eten, ondermijnt 't gestel, en te veel geestelijke liflafjes verwerken, verslapt den geest. Dat is.... wel dat 's een axioma.

Hè, wat ben ik weer afgedwaald.

Nu, Bep dan is veel beter dan ik, veel beminlijker, opofferender, enz. Ik kijk altijd met veel genoegen naar 'r rustig, vriendelijk gelaat; ze heeft net zoo'n madonnakopje. 't Mooiste aan haar, vind 'k 'r zijdeachtig, blond haar; ik heb maar van dat weerbarstige bruine. O, 'k ben ver van schoon, lang geen beauty. 't Eenige mooie, dat ik bezit, zijn mijn oogen, mijn moeder's oogen. Daar schijnt iets bijzonders aan te zijn. Truus zei onlangs, dat ze er geen minuut achter elkaar eender uitzien, en precies weerspiegelen, wat er in me omgaat. Dat's lastig! Maar desniettemin ben 'k er toch blij mee, want 't zijn mijn moeders oogen, en dat vindt vadertje zoo heerlijk. Hij kan me soms in verrukking aanstaren, zoo... zoo hij 't niemand anders ooit doet, en dat is daarom, denk ik.

21 Juli.

Ik heb vanmorgen veel over mijn moeder gedacht, en hoe 't zijn zou, als ze nog leefde. Bep bemoedert me nu zoon beetje. Ze houdt innig veel van me, maar mijn moeder zou me toch nog anders liefgehad hebben, denk ik. Inniger kan bijna niet, maar toch op een andere manier. Dat mis ik, en heb 'k bijna altijd gemist. Moedertje was vroom en goed, en ook erg huishoudelijk. Over dit alles peinsde ik een heelen tijd.

Daar was een gat in de mouw van mijn blouse. Ik las op 't kalenderblaadje, ‘een stukje in 't kleed, siert de vrouw, die 't draagt.’ En - de wonderen zijn de wereld niet uit - ik ging een ander katoentje aantrekken, en begon toen vol ijver een stukje in den elleboog te zetten. Bep stond verbaasd; ik liet ze 't spreukje lezen.

- Ja, zei ze, dat 's waar, maar dan moet 't er goed instaan, anders laat de vrouw, die 't draagt net zien, wat een prul ze is. Daar viel niets op te antwoorden, en 'k had 't ook trouwens veel te kwaad met mijn verstelwerk. 't Viel me niets mee. Op school

heb 'k toch in de puntjes geleerd. 'k Heb nog een groote, vierkante, linnen lap, met allemaal even vierkante lapjes er in. 'k Geloof niet, dat ik daar ooit moeite mee gehad heb, en ik kon ook zoo uitstekend uitleggen, hoe 't gedaan moest worden. Maar in de praktijk vallen die dingen toch niet mee. Dat weet ik alweer! 't Zou me eigenlijk verwonderen, als de handwerkenfrik zelf een fatsoenlijk stuk in een doorgesleten elleboog kan zetten.

Enfin, mijn stuk kwam er bol en raar in, heelemaal niet netjes, dus volgens Bep bèn ik een prul, en een groote ook!

22 Juli.

Gisterenavond ben ik wezen fietsen met Truus en Niek. Daar was nogal aardig wat wind. Toen we terugkwamen van ons tochtje, duwde Niek ons bij beurten een beetje op. Hij was net met mij bezig, toen Bram aankwam. Ik lachtte eens tegen 'm, want ik was in een extra-goede stemming, maar hij zette een gezicht als een oorworm ('k weet niet ook, hoor, of 't zoo precies was, want ik heb nog nooit zoo'n ding gezien). Maar vriendelijk keek hij toch lang niet. Enfin, dat 's zoo zijn gewoonte tegenwoordig.

23 Juli.

Ik ben landziekig!
Omdat ik landziekig ben.
Ben ik landziekig.

Zoo gevoel ik me nu al van vanmorgen zes uur af. Aan 't ontbijt vroeg Wim deelnemend:

- Zeg Jo, heb je 't land?
- Ja, zei ik onnoozel.
- Maak dan, dat je er koeien op krijgt, ried hij met zijn gemoedelijkst plagend lachje.

Ik zei niets, doch keek 'm maar eens verachtelijk aan. Vanavond gaan we zeilen met zijn tienen. 'k Heb niets geen lust!

24 Juli.

Wij zijn wezen zeilen. Bep had me 's middags weer wat opgemonterd. Daar heeft ons Bepje goed slag van, maar wat zou die nu ook niet kunnen!

't Was verrukkelijk op 't water. Een heerlijk briesje deed de zeilen bol staan, en we gingen voor stroom, dus stevenden er lustig op los naar ‘de ronde wei’.

We waren allemaal nogal dol en uitgelaten; de gesprekken werden hoe langer hoe geanimeerder. Ik geloof wel, dat ik zelf ook nogal wat leven in de brouwerij bracht. 'k Was opgewonden; alles aan me tintelde en trilde.

Maar toen we een poosje aan wal waren, zakte 't plotseling weer. Ik kreeg ineens 't bewustzijn van de groote banaliteit van al ons doen en laten, van klein menschjesgedoe enz., dat zoo sterk contrasteerde met de verheven schoonheid der natuur. Daar heb ik meer last van; wel heel zelden, maar gisteren was 't er toch weer. Ik wandelde stil bij de anderen vandaan, en ging op 't uiterste puntje van een uithoekje zitten. De kalme, onbewogen watervlakte, de fiere, hooge eiken aan den overkant, die zich schilderachtig tegen den lichten, wolkeloozen hemel afteekenden, en vooral het teere suizen van 't buigende riet rondom mij, dat een wondervol wiegeliedje scheen te murmelen - dit alles deed me weldadig aan. Ik genoot. Ik lag dan in aangename droomen verdiept, toen 'k ineens mijn naam hoorde zeggen. 't Was Bram.

- Wat is er? vroeg ik.

- 'k Wou je zeggen, dat... dat...

Hij kon zeker 't begin niet vinden.

- Nou dan, dat dat geflirt van je met Niek Hove en Karel v.d. Goes uit moet zijn. Van de anderen kan ik 't velen, maar van jou.... jou niet!

- Zeg, wat mankeert jou? driftigde ik. Ik ben heel gewoon met hen, hoor, zoo gewoon als 't maar kan, en zij met mij. Iedereen is niet zoo'n ijsbeer als jij. En al deed ik 't nu - fier richtte ik me op en keek 'm uitdagend aan - dan gaat 't jou nog geen steek aan!

- Dat doet 't wel, als je wat om me gaf, zou je 't laten!

- Maar ik geef niets om je, tergde ik.

- Je bent dan wel veranderd, vroeger deed je 't wel, vroeger...

- Dat was kinderspel, antwoordde ik, met een verachtelijk handgebaar. Ik schrok van mijn eigen, harde stem.

- O zoo, zei hij droog. En toen nog droger met een gewicht van honderd pond op ieder woord:

- Ja, jij bent eigenlijk nóg een kind!

Toen keken we allebei den linkschen kant uit. Mijn oog viel op zijn jachtje, waarop met gouden letters ‘Johanna’ geschilderd stond. Dat was een verrassing van 'm geweest voor mij, en bij die gelegenheid had ik 'm een zoen gegeven. Hij keek er ook naar. Wellicht dacht hij 't zelfde als ik. Ik zag, dat zijn blik zich verteederde, oneindig veel zachter werd. 'k Had alweer spijt van mijn woorden, maar buigen wou ik niet. Met opgeheven hoofd ging ik bij 'm vandaan.

Toen 'k thuis kwam, voelde ik me landeriger dan ooit te voren.

25 Juli.

Bep en ik zijn vandaag naar de stad geweest; 't was er akelig benauwd. Ik was blij, toen de boot afvoer, en we 't ruime sop maar weer ingingen. Morgen ben ik jarig. Ik vind 't prettig, dat er nu hoogstwaarschijnlijk zooveel menschen aan me denken. Maar dat 's vast en zeker, want ik word altijd overstelpt met brieven (o zaligheid), briefkaarten en pakjes,

27 Juli.

't Is gisteren een drukke dag geweest. Als al de schoone wenschen, die 'k ontvangen heb, vervuld mogen worden, dan bereik ik dit jaar 't toppunt van gelukzaligheid wel. 't Is te hopen!

'k Heb zooveel moois en lekkers gekregen, dat ik er wel drie bladzijden over vol zou kunnen pennen. Maar dat doe ik niet, 't staat zoo inventarisachtig. Ik bekijk 't liever!

Van Bram heb ik niets, (dat 's nog nooit gebeurd) hij is geen eens wezen feliciteeren. Zoo'n stijfkop!

28 Juli.

'k Heb een paar uur geschommeld met de kinderen van hiernaast. Dat doe ik eens meer. 't Zijn snoepige wichtjes, ze drenzen nooit!

29 Juli.

Gisteravond heb ik met vader gesproken. Bep en Wim waren naar de Vervoorsten. Ik heb zitten redeneeren als Brugman.

't Resultaat is niet, zooals ik eerst gewenscht had, (ik mag wel leeren, maar 't geleerde niet volgens mijn beginselen laten rendeeren).

- Vindt u, vroeg ik ten laatste, dat ik

hier nu eigenlijk noodig ben? Ik wil mezelve nuttig maken. Als ik dan b.v. ziekenverpleegster ('t schoot me ineens te binnen, dat er dàt ook nog was) werd, dat 's toch een echt vrouwelijk baantje ook.

Vader streek met zijn lange, smalle hand door zijn grijze haren.

- Kindje, geloof me, antwoordde hij, je kunt je nergens nuttiger maken, dan bij ons, in je eigen huis. Je bent hier noodig, want ik heb je noodig. Jullie, jij niet 't minst, bent de vreugde van mijn leven. Zie je, Jo, daar is voor elk mensch een plaatsje in de wereld; dat van den een lijkt dikwijls zooveel mooier en grooter dan dat van den ander... en dat is ook wel eens zoo; doch 't komt er niet op aan, of 't groot of gering is, als je maar trouw op post staat, daàr, waar je wezen moet. Maar velen zoeken hun plaatsje heel ergens anders, dan waar 't eigenlijk is, en daardoor komt meer verwarring, smart en ongeluk, dan je wel denken zoudt! Ik geloof Jo, dat jouw plaats voorloopig hier is; omdat we je zoo liefhebben, kunnen we je moeielijk missen, of we moesten zeker weten, dat je ergens anders gelukkiger kondt zijn. Je bent eigenlijk nog zoo'n echt kind!

Toen, terwijl hij me met zijn trouwe oogen liefdevol aankeek, zei hij met zachte, heldere stem:

> Mir ist 's, als ob ich die Hände
> Aufs Haupt dir legen sollt',
> Betend, dasz Gott dich erhalte
> So rein, so schön, so hold.

't Klonk plechtig als een bede; daar kwam een propje in mijn keel van ontroering. Ik sloeg mijn armen om zijn hals, en kuste 'm. Dat was mijn antwoord. - Ik wou, dat je werdt, zooals je moeder was, ging hij voort. Zij diende, ze diende:.... iedereen naar 't voorbeeld van Christus. Haar dienen was regeeren. Ze deed 't met blijdschap en liefde in 't hart. Onthoudt 't Jo, dat in dienen voor elk mensch de grootste kracht ligt. Wie zich verhoogt, vernedert zich, en wie zich vernedert, verhoogt zich. In dat vak heb je 't nog niet ver gebracht.

Er kwam een glimlach om zijn mond, en een vroolijk lichtje in zijn oogen, terwijl hij schertsend eindigde:

Als je eerst eens met die studie begon?

Ja, dat zei mijn lief vadertje allemaal. Hij heeft gelijk, natuurlijk, hij heeft altijd gelijk. Ik ben een onbuigzaam zelfzuchtig nest. Daar valt heel wat aan me op te knappen!

31 Juli

Gisteren kwam ik Bram tegen in de Notenlaan. Hij zag er een beetje anders uit dan anders. Mijnheer wou me met een' korten groet voorbij gaan, maar ik, denkend aan mijn vader's woorden, ging naar 'm toe, en stak mijn hand uit.

- Bram.... zei ik, maar de rest bleef in mijn keel zitten. 'k Ben nog niet gewoon mezelf te vernederen (verhoogen bedoel ik). Hij keek me een oogenblik doordringend aan met zijn diep-blauwe oogen, en lag toen zijn warme hand in de mijne. We spraken eerst niets, maar hielden elkaar's vingers stevig omkneld.

- Is 't nou weer goed, Jo, net als vroeger, vroeg hij eindelijk, terwijl hij bloosde tot achter zijn ooren.

- Nee Bram, (zijn gezicht betrok) nog veel beter! Toen wandelden we verder.

's Avonds kreeg ik een beeldige ruìker rose rozen.

MIEN PAS.

Zijn beste Vriend. Een Schets uit het Kinderleven door Stella Mare.

'**T**was Zondagmorgen.

's Morgens, al heel vroeg toen de zon door de vensters in zijn bedje lachte, zoodat kleine Kees niet langer slapen kòn, had hij het vol stille blijheid overdacht, dat het nu Zòndag was.

Zòndag - de heerlijkste dag van de heele week voor zijn pappie en voor hem.

Het eenige wat Kees van den Zondag hinderde, en hem haast onbegrijpelijk toescheen, was de luiheid van zijn vader op dien dag.

Hoe was het mogelijk, dat vadertje, die anders altijd 's morgens zoo heel vroeg op stond, juist op Zondag zòo lang bleef luieren, terwijl hij maar één enkelen dag in de week had om met zijnen kleinen Kees te spelen? Het was toch zonde van den tijd om er een paar uren van te verslapen, terwijl hij er naar hunkerde om op de kamer te mogen komen, en te luisteren naar de mooie vertelsels, die vader onder het aankleeden zijn kleinen jongen vertelde. Dat verhaal van vorige week was prachtig geweest! van den knuppel, die den hond moest slaan, - en het niet wilde, - van het vuur dat den knuppel moest verbranden, - en dat niet wilde, van het water, dat het vuur moest

blusschen en dat niet wilde, van de koe, die al het water moest leegdrinken, - en het niet wilde, - van den slager, die de koe moest slachten, - en dat ook al niet wilde, en van een massa andere menschen en dingen nog, die niet wilden, totdat ten slotte, ze opeens, - waardoor wist hij niet meer zoo precies - iedereen en alles wèl wilde, en toen kreeg de knuppel zijn verdiende straf, - en het vuur oòk, en het water, en de koe, en iedereen - en vader liet hem de plaatjes erbij zien in het groote prentenboek, dat hij den avond te voren op tafel had klaar gelegd, om er zijnen kleinen baas uit te vertellen.

't Was toch prettig naar al die mooie vertelsels van vader te luisteren, en ondertusschen de plaatjes in het prentenboek te bekijken.

‘Eigenlijk was àlles wat vader deed goed en prettig,’ zoo dacht Kees.

Vaders zijn goede lieve menschen, voor hunne kleine jongens vooral!

Als je stout bent, krijg je natuurlijk wel straf, maar dat had je dan natuurlijk verdiend, want als je alles precies deed zooals vader dat wilde, dan was je lief en gehoorzaam en dan behoefde je niet te worden gestraft, dus het was eigenlijk alles je eigen schuld. Het ergste van zijn stout-zijn vond hij wel, dat vader er zooveel verdriet van had.

Als hij ongehoorzaam of koppig was geweest, en moeder vertelde dit 's middags als vader thuis kwam, dan kon vadertje zoo bedroefd zeggen: ‘Maar, Keès, Keès, weèr koppig geweest. Jongen, wat doe je mij een verdriet!’ dat Kees hard begon te huilen, wat hij nièt had gedaan toen moeder hem boos zei, dat hij voor straf heèl vroeg naar bed moest.

't Was eigenlijk niet mooi van moeder om altijd zijne stoutheid aan vader over te vertellen, en hij had dit vader ook wel eens gezegd, dat moeder dit zeker niet zou gedaan hebben als ze een jongen was, omdat jongens nooit klikken, want dat was ‘verraderig’ zeiden de jongens van de bewaarschool. Vader had gezegd, dat dit heusch geen klikken van moeder was, want moeder vertelde altijd àlles, àlles van hun kleinen baas, precies wat hij had gedaan na schooltijd, waarmêe hij had gespeeld en of hij lief was geweest, ook omdat vader nooit genoeg van zijn kleinen jongen kon hooren, en alles precies van hem wilde weten, dus als hij stout was geweest, mocht moeder dit evenmin verzwijgen als iets anders, - en als vader dit alles Kees zoo duidelijk mogelijk aan zijn verstand had gebracht, moest Kees eerlijk bekennen, dat vader gelijk had, en dat het van moeder geèn klikken was geweest, en hij overlaadde moeder dan, den dag na de straf, als alles weer goed was, met zoentjes en liefkoozingen, om maar zooveel mogelijk te toonen, dat hij niet boos op maatje was, die zijne ‘stoutigheid’ aan vader had oververteld.

Zoó peinsde en dacht kleine Kees, toen Antje, de kindermeid, hem in zijne overpeinzingen kwam storen en hem na een vroolijk ‘goeden morgen’, uit zijn ledikant beurde, en hem begon aan te kleeden.

Veel gauwer en gewilliger dan door de week liet Kees zich bij het wasschen helpen, en Antje kon niet nalaten te zeggen: ‘Je bent vandaag èrg zoet geweest, Kees, waarop Kees dadelijk antwoordde: ‘Dat komt natuurlijk omdat het Zondag is!’ -

Wat de Zondag met het zoet-zijn te maken had van Kees, begreep Antje in het minst niet.

Om negen uur mocht Kees binnen komen, in de slaapkamer waar vader juist begonnen was zich aan te kleeden. Met een blijden kreet vloog hij in vaders armen, zoende

toen zijne moeder, die ondertusschen beneden het ontbijt ging klaarmaken, en de beide ‘heeren’ lachend maande vooral niet àl te erg te treuzelen terwijl vader zijn morgen toilet maakte.

‘Pappie luister eens,’ zei Kees opeens, nadat hij moe van het duikelen in de twee groote tweeling-ledikanten, zich eindelijk languit in een der bedden had laten neervallen: ‘Pappie luister eens.’

‘Ja jongen,’ ik luister!

‘*Moèt* je altijd alles aan je vader en je moeder vertellen?’

‘Zèker kind!’

‘'t Is wel gek, vader, want je doet en zegt wel eens dingen die je liever niet over vertelt.’

‘Zoò?’ lachte Keesjes vader en ging door met zijn toilet te voltooien.

‘Ja, er is wel eens iets wat ik ook jou liever niet wil zeggen, vader!’

‘Is het iets stouts, Keesje?’

‘'t Is wel stout, maar 't is niet stout bedoeld, en ik zou 't je wel willen vertellen om te vragen of ik iets ergs heb gedaan - maar je moogt er heusch geen verdriet van hebben? - Weet je wat het is?’

Keesjes vader schudde van neen.

‘Ik - pappie - je moet niet boos zijn maar ik heb gejokt, - en ik heb Wim Scheuer een leelijk leugentje wijsgemaakt - omdat - - -’

‘Jij gejokt, Kees?’

‘Ja pappie, maar je hoeft niet treurig te kijken want ik zal je wel precies alles zeggen.

Ik heb Wim Scheuer wijsgemaakt, - - dat - -’

‘Nu? wàt dan, Kees?’

‘Dàt - - dat vaders niks geen lieve menschen zijn maar heel naar en streng - - en dat is een heèl groote jokken, want vaders zijn de liefste menschen van de wereld, - als ze tenminste allemaal net zoo lief zijn als jij, pappie!’

‘Waarom heb je dan Wim iets verteld, wat jij wel beter weet, Kees. Dat was toch eene onwaarheid!’

‘Zeker, maar ik woù jokken, ik wou expres jokken, want hij had zoo'n verdriet omdat hij geen vader had, net als de meeste andere jongens van de school, en hij huilde zoo'n beetje, toen Aart en Joop van hunne vaders spraken en toen zei ik gauw om hem te troosten: “'t Is niks erg, dat jij geen vader hebt, je moet er juist echt blij van zijn want vaders zijn niks geen lieve menschen. Ze zijn, toch dikwijls heel naar en streng!”

Pappie, is dat nu heèl slecht van me, dat ik zoo heb gejokt?’

Opeens draaide Keesje's vader zich om en naar het ledikant gaande, drukte hij zijnen kleinen jongen onstuimig tegen zich aan, en kuste hem hartelijk, terwijl hij ontroerd zei: ‘Ik weet het niet of dit jokkentje slecht was, Keesje, - ik geloof het haast niet, maar wat ik wèl weet, is dat jij een lieverd bent, - en dat je vader wàt veel van je houdt!’

‘Ja?’ vroeg kleine Kees, blij!

‘Heel veel, mijn jongen.’

‘Dat is goed’ zei Kees, ‘maar ga je nu maar gauw heelemaal aankleeden, anders kom je nooit klaar vader - dan ga ik nog eens duikelen, want nu je alles van mijn jokkernijtje weet, en je er niet boos om bent, duikel ik nog eèns zoo plezierig!’

‘O!’ ‘O!’ Wat doe je daar nou, pappie?’ gilde Keesje ontdaan, en liet zich van het ledikant naar omlaag op den grond zakken, en vloog met verschrikt gezichtje naar de waschtafel, waar hij juist zag, dat vader de stukken glas bijeenzamelde en ze op een hoopje bij elkaar schoof.

‘Ik heb mijn waterglas gebroken, Kees. Gelukkig dat ik het juist gebruikt en dus niet meer noodig heb.’

‘Wat vreeselijk naar voor je, pappie! Wat zal maatje boos zijn! Zou-je straf krijgen? - Zou maatje erg op je grommen?’ -

Keesje's vader antwoordde niets, en wierp lachend de stukken glas in de prullemand.

‘Goed, dat je de stukken weggooit, dan merken ze het niet, en dan is maatje vandaag op Zondag tenminste niet kwaad op je! - En ik zeg er natuurlijk geèn woord van!’ -

‘Neen, natuurlijk niet,’ lachte Keesje's vader, want ik zal dadelijk als ik beneden kom moeder wel zeggen, dat ik zoo dom ben geweest om het waterglas om te gooien!’

‘Zoo dom! - Niks dom, hoor pappie. - Je kon er niets aan doen, het viel haast van zelf,’ zei Keesje nu half huilend, omdat vader iets leelijks van zich zelf wilde vertellen.

De couranten, de brieven, het ontbijt hadden er ieder het hunne toe bij gebracht, om Keesje's vader heelemaal het ongeluk van het glas te doen vergeten. Later had hij aan het heele glas niet meer gedacht en zoodoende had hij er niets van gezegd.

Keesje was er echt blij om.

Na het ontbijt gingen vader, moeder en Kees een wandelingetje maken, en toen zij buiten waren mocht Kees een eind vooruit loopen en madeliefjes plukken, waarvan moeder later thuis eenen grooten krans maakte, en hem dien opzette.

Na de koffie kwam Kees een uurtje bij vadertje in den grooten stoel zitten en vader vertelde weer het prachtige verhaal van Hans en Grietje, en hij zong zachtjes daarbij allemaal liedjes zooals:

> ‘Met de handjes klap, klap, klap,
> Met de voetjes stap, stap, stap,’ -

en

> ‘Suze, lieve Suze, wat ritselt in het stroo,
> De ganzen hebben kousen noch schoenen van noo,
> De schoenmaker heeft ook geen leesten daarvoor,
> Daarom loopen ganzen steeds barrevoets door.’

en nog een massa liedjes die in Hans en Grietje voorkomen, waarvan Keesje het mooiste vond het avondgebedje van de veertien engeltjes dat heette:

> ‘'s Avonds als ik slapen ga!’ -

en waaraan hij 's avonds als hij niet slapen kon, altijd dacht.

't Was alles heel prettig, net als elken Zondag, maar toch had Keesje het echte plezier niet, want telkens onder de wandeling, onder het bloemen-plukken en onder het vertellen door dacht hij aan het gebroken glas, waarvan moeder nog altijd niets wist.

Elk oogenblik was hij bang, dat Antje zou binnenkomen om moeder te vertellen, wat er gebeurd was, want Antje zou natuurlijk dadelijk zien, bij het schoonmaken van de waschtafel dat er één glas minder was.

Eindelijk, juist toen hij toevallig nièt aan het glas dacht en hij voor het raam met zijne doos soldaten zat te spelen die hij in lange rijen op het vensterkozijn had opgesteld, werd er geklopt en Antje kwam binnen.

‘Mevrouw,’ zei ze, ‘er staat maar één glas op de waschtafel.’

‘Dat kan niet Antje, van morgen stonden er nog twee.’

Keesjes hart begon te kloppen.

‘Dan heb je er zeker een van gebroken, Antje!’

‘Ik, - gunst wel neen mevrouw, hoe komt u er bij?’

‘'t Kàn niet anders, toen ik de kamer afging, stonden nog alle beide de glazen op de waschtafel, dus je moèt er wel een hebben gebroken, beken het dus maar, Antje, dan zal ik je er niets van zeggen!’

‘Maar ik hèb 't niet gedaan!’

Nog heviger klopte Keesjes hartje. Hij wist geen raad. Wat nu te doen? Als hij de waarheid zou zeggen, verklikte hij zijn vadertje, en als hij niets zei, kreeg Antje de schuld voor iets wat zij niet had gedaan.

Kwam vadertje nu toch maar binnen, dan kwam alles uit, dan zou hij zeggen, dat hij dom was geweest en 's morgens het glas had omgestooten.

‘Nu Antje?’ klonk het streng, ‘houd je vol, dat je het glas *niet* hebt gebroken?’

Keesjes lippen trilden. Zenuwachtig wreef hij zijne handjes in elkaar! - Had vader hem nog niet van morgen gezegd, dat je, je vader en moeder altijd *alles* moest vertellen, wat je wist? - En toch - - -

Neèn, hij wilde niet klikken - - Maar Antje dan, die arme Antje? -

Juist hoorde Keesje haar huilend zeggen: ‘Neen mevrouw, geloof u mij toch, ik heb het glas heusch niet gebroken,’ waarop Keesje's moeder boos zei: ‘We zullen het onderzoeken, ga nu als 't je blieft de kamer uit.’

Tranen druppelden uit Keesjes oogen op de tinnen soldaten neer, en hij had veel zin Antje na te loopen, en haar te zeggen, dat ze niets kwaads had gedaan, en niet moest huìlen - maar - - neèn - neèn het ging niet.

Zijn vadertje was zijn liefste, zijn beste vriend. Honderd maal liever had hij, dat maatje kwaad op Antje was, dan op zijn lieven pappie!

Er werd gescheld, en Daatje kwam inplaats van Antje zeggen, die met een uitgehuild gezicht in de keuken zat te mopperen, dat er visite was.

Mevrouw en mijnheer Gevers met Toosje kwamen binnen.

Heerlijk, dat gaf weer wat afleiding.

Mijnheer Gevers raakte al gauw in druk gesprek met Keesje's vader, die naar beneden uit zijne studeerkamer was geroepen. De dames hadden het druk over allerlei en nog wat en Keesje liet Toosje met de tinnen soldaten spelen en haalde achtereenvolgens zooveel speelgoed en prentenboeken naar het salon als hij maar kon dragen.

De middag was voorbij voor Keesje eraan dacht.

Men ging aan tafel.

Antje bediende als gewoonlijk.

Ze zag er ontstemd uit, en hare oogen waren nog rood van het schreien.

Keesje durfde haar niet aan te kijken; deed hij het tersluiks dan voelde hij zijn hartje pijnlijk prikken en steken.

‘Wat heeft Antje?’ vroeg pa opeens toen Antje de kamer uit was.

‘Ze heeft gehuild,’ fluisterde Keesje medelijdend.

‘Waarom?’

‘Wel, er is een glas van de waschtafel af, en nu denk ik, dat zij het heeft gebroken,’ antwoordde de moeder.

‘O, dat glas, - ja dat is waar ook, vrouw, dat heb *ik* vanmorgen gebroken, toen Kees nog op de kamer was. Hij zag het juist,’ zei Kees vader.

‘Maar Kees, nu begrijp ik toch heusch niet, dat je niet onmiddelijk hebt gezegd, dat vader het glas had gebroken. Je was toch in de kamer toen Antje van het glas sprak,’ viel Keesje's ma driftig uit, zich tot den kleinen jongen wendend.

‘Maar maatje’ zei Kees, en zijne oogen schitterden van verontwaardiging, terwijl een blosje van opgewondenheid op zijne wangen gloeide: ‘maar maatje, wat denkt u wel van me? Je mag toch je besten vriend niet verraden!’

Rijswijk.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mignon. - Ik dank U hartelijk voor Uw schrijven. Uw adres zal ik opgeven aan de dame in Indië, die van U licht hoopt te verkrijgen naar aanleiding van Uw Lelie-artikel (zie gedachtenwisselingen van 12 Dec: jl:) - Uw stukje heb ik gaarne aangenomen. Wat Uw brief betreft, dien beantwoord ik niet op deze plaats omdat ik voornemens ben hem te verwerken tot een hoofd-artikel, zoo volkomen ben ik het met U eens, en zoo juist slaat gij m.i. den spijker op den kop. - Want inderdaad, ook ik geloof mèt U dat het huwelijksleven zoo moest worden geleid door de getrouwde vrouw, als gij het opvat. - Dan zou zij zijn in waarheid ‘een hulpe tegenover haar man’, een voorbeeld ten goede voor haar gezin, en dáárdoor een ‘zegen voor de maatschappij’, veel meer dan door schreeuwen in het openbaar, kiesrecht-eischen,

enz, enz. Weet gij wáároan het ligt dat de meerderheid dezen zoo eenvoudigen en toch zoo heerlijken weg niet weet te gaan? Aan haar gebrek aan innerlijke bevrediging *in* het huwelijk. - Gij zijt in waarheid 'gelukkig'-gehuwd. En dáárom kunt gij zoo leven als gij het van anderen met recht eischt het ook te doen. Wat echter zijn de meeste huwelijken anders, dan of een geheel toevallig oppervlakkig bij elkaar raken door bals en diners, vooral in de hoogere klassen, of een zich uit berekening verkoopen zijdens het meisje, dat graag wil trouwen omdat ze bang is te blijven zitten, omdat ze belust is op een man, een positie, geld, het een of ander maatschappelijk voordeel in een woord dat de man haar aanbrengt, terwijl deze zijnerzijds - zoo er niet evenzeer berekening in het spel is - in het beste geval zich meestal slechts laat beheerschen door een tijdelijke verliefdheid, een zinnenbegeerte, die alleen het lichaam ziet - en niet vraagt naar de ziel. -

Wat is natuurlijker dan dat zulke huwelijken leiden tot uithuizigheid, tot gebrek aan belangstelling in het gezinsleven, tot verwaarloozing van de intieme dagelijksche plichten der huisvrouw, die immers niet is gehuwd uit liefde maar veel meer uit egoisme. Wat is natuurlijker dan dat de hedendaagsche theorieën der moderne vrouw, die eigen-ik verheerlijken onder de schoonschijnende leuze: het heil der maatschappij, in zulke onvoldane gemoederen welig wortel schieten! - Juist dáárin zit 'm de groote fout, in het volslagen gemis aan eerlijk-mooie, waarachtige *liefde*-huwelijken. Elke vrouw die huwt uit mooie waarachtige liefde ziet die plicht aan haar man en haar gezin van zelve, uit instinct; geen mooie phrasen of theorieën zijn dan noodig haar te leeren wat zij doet van zelve: *de maatschappij ten zegen zijn door den goeden invloed dien zij uitoefent op man en kinderen.* -

Ik voor mij aarzel dan ook niet te verklaren, en elk huwelijk van de voorvechtsters onder de moderne vrouwen is daar om mijn beweren te staven, dat géén gehuwde moderne vrouw, die haar gezin opoffert aan optreden in het openbaar, vergaderen, enz. enz, werkelijk *liefheeft* haar man. - Zij moge zich nog zoo huichelachtig-lief aanstellen om het tegendeel te bewijzen, en haar man moge om den schijn te redden zich het air geven van een gelukkig echtgenoot, *ik* zeg, en wie achter de schermen ziet, weet dat ik gelijk heb: Geen enkele aldus het gezin-leven verwaarloozende gehuwde-vrouw heeft haar man *waarachtig* lief. -

Intusschen, dat alles behandel ik uitvoeriger in een hoofdartikel, naar aanleiding van Uw brief. - Wat het honorarium betreft, *ik* geef dat den uitgever op, en gij dient een blanco rekening in, waarop gij aangeeft den naam van Uw bijdrage en het nommer waarin die verscheen. Alle bijdragen worden gehonoreerd. -

Noord. - Per briefkaart heb ik U reeds over het zakelijke geantwoord. Ik hoop dat gij die kaart in goede orde hebt ontvangen? Vóór alles wil ik U antwoorden op Uw vraag, aangaande de bedoeling van mijn vader, wiens woorden ik aanhaalde in de Lelie van 19 Dec: jl. - De door U bedoelde corr: luidt: '*Met mijn overleden vader placht ik veel over die dingen te spreken*, *en ik denk zoo gaarne terug aan zijn opvatting van sterven-moeten*:

'Als ik dood ben, zal ik slechts een station verder zijn op de groote reis naar de eeuwigheid dan gij hier op aarde' - Zou het inderdaad niet zóó kunnen zijn, geen hemel of hel dadelijk maar, *doch een voortreizen moeten*, *óòk aan gene zijde des grafs*, *van station tot station?*'

Uit deze laatste zin blijkt eigenlijk reeds, hoezeer *gij* mij beter hebt begrepen dan Uw broer. Want inderdaad, mijn vader bedoelde *niet* een ‘eindstation’, maar een *voortreizen* moeten naar de eeuwigheid, ook nog aan gene zijde des grafs. Gij schrijft mij dienaangaande: Dit gezegde trof mij zoo, en deed mij daarom zoo heerlijk aan, omdat er uit volgt dat er dan na den dood óók nog kans is en gelegenheid voor minder geloovigen en minder-schuldigen. En deze hoop die gij daar uitspreekt, herinnert mij aan de twéé verschillende woorden die in het Grieksche Nieuwe Testament gebruikt worden voor hel, en waarvan het ééne meer gelijk staat met hetgeen men zou moeten vertalen door ‘vagevuur’. Zou ook daaruit niet volgen, dat ook volgens den bijbel zelf, er is een tusschenplaats, waar de afgestorvenen zeer zeker verblijf houden vóór zij den hemel worden waardig-gekeurd dan wel ingaan moeten in de eigenlijke hel? - Al deze dingen zijn mysterie, maar hoe ouder ik word, hoe meer ik geloof dat een persoonlijk, een zelfbewust voortbestaan aan gene zijde niet inhoudt, niet kan inhouden, een dadelijke volmaaktheid, maar wel degelijk zal zijn een nieuwe louteringsweg. - En gij hebt zoo gelijk, dat het onzin is de menschen zand in de oogen te willen strooien met praatjes van ‘een opstanding in de natuur’, of ‘in onze goede daden’, of al dergelijke goochelpartijen met woorden. - Zulk een onpersoonlijke ‘opstanding’ *is* er geen, is niets anders dan een vermomd atheisme, evenals het oneerlijk spreken van ‘God’, terwijl men daarmee bedoelt de natuur, en van het Voorbeeld van Jezus, als men niet eens gelooft dat deze werkelijk heeft bestaan.

Zoo'n oneerlijkheid en huichelarij walgt mij. Voor elk waarachtig geloof en waarachtig zoeken naar waarheid heb ik den grootsten eerbied, maar woordengepruts van menschen die voor alles wat zij *zeggen* in stilte een andere **beteekenis** hebben, ten einde op die manier ook met godsdienst te kunnen spelen - dat noem ik weerzinwekkende onoprechtheid En het is ook alleen *daartegen* dat ik protesteer, niet tegen het geloof op zich zelf van een voortbestaan, in de natuur, als eenige wijze van voortleven. Wie daaraan voor zich zelf genoeg heeft, die moet dat voor zich zelf uitmaken, en is even eerlijk als elk ander waarheidzoeker. Maar wie zulk atheïsme verbloemt en bedekt onder schoonschijnende woorden, om diegenen die nog niet zoover zijn als hij daardoor te gerieven en in den zak te kruipen, *dien* noem ik een huichelaar, een speler met woorden en niets anders. - Dat ‘de moderne dominés met een rood kleurtje van socialisme’ in Friesland de beste tractementen krijgen, verwondert mij geenzins. Het ligt inderdaad geheel en al in den tijdgeest mee te doen met het socialisme, als men in de mode wil zijn en vooruit wil komen, en er zijn vele moderne dominés, vooral onder de jongeren, die op zoo'n manier, op de schouders van het domme kiezers-vee, in de Tweede Kamer hopen te komen - niets is daartoe een betere weg, dan zich aanstellen als socialist, want dit wint heden ten dage hoe langer hoe meer veld, en daarom ben ik 't ook volkomen met U eens, waar gij schrijft naar aanleiding van Biermans artikelen over socialisme in dit Blad; ‘Er behoort tegenwoordig meer moed toe tegen het socialisme in te gaan dan er aan mee te doen’. Juist, zoo is het. Als men in de mode wil zijn, moet men socialistische praatjes verkoopen. Die door U bedoelde moderne dominés doen dit om daardoor een rolletje in de politiek te spelen, in troebel water te visschen, en ten slotte in de Tweede Kamer terecht te komen, waar hun politieke vrienden hun of hun kinderen dan aan vette baantjes helpen! (Dat zijn je zoo de *ware* socialisten, weet je.) En de Haagsche leegloopende wereld, de blasé freuletjes en moderne juffers doen er aan mee uit onnoozelheid, omdat ze meenen daardoor up to date en geleerd en ontwikkeld te zijn, en ze begrijpen niet hoe ze net zoo dom en net zoo kortzichtig handelen als Marie Antoinette en hare omgeving, die met hun spelerijtjes in denzelfdentrant zelf

den bijl scherpten, waaronder straks hun hoofd ging vallen. Als men weten wil wat de socialisten tot stand brengen in de praktijk als ze 't roer in handen hebben, dan behoeft men maar te zien op Frankrijk, waar bij de laatste verkiezingen de kamer een overgroote socialistische meerderheid verkreeg. Wat is het allereerste werk geweest van die brave onbaatzuchtige burgers? *Dat zij hun tractementen als kamerlid van 9000 francs hebben weten op te drijven tot 15000 francs voor ieder persoonlijk.* Dat is de sociale gelijkheid en rechtvaardigheid waarom het deze heeren te doen heet! - Met hun van smerige knoeierij enz. vuile en begeerige vingers grijpen ze met volle handen in het laadje, nu ze er eindelijk aan zitten. - En waarvoor gebruiken ze dat inkomen; voor wat anders dan voor hun maîtresses en hun rijtuigen en hun diners. - Zelf durven ze met de grootste brutaliteit in de couranten die ‘noodzakelijke’ uitgaven opsommen als levensbehoeften. - Daar hebt ge de toekomst die ook wij straks tegengaan; want wij zijn net zoo slim bezig als Frankrijk; we komen alleen maar zooals

gewoonlijk in alles achteraan, met 'n slakkengangetje. - Maar *komen* doen we er. - En dan zult ge eens zien of onze brave socialisten een haar beter zijn! - Ziezoo, nu mogen ze mij uitschelden in hun blaadjes zooveel ze willen. - Al scholden ook alle duivelen ter wereld me uit, ik zou mij niet laten weerhouden om de waarheid te zeggen en niets dan de eerlijke wáárheid, en gij zult mij toestemmen dat het hun te veel eer aangedaan zou zijn de door U bedoelde 'met een socialistisch tintje rood-gekleurde dominés' op een lijn te stellen met zoo iets vreeswekkends als duivelen. - Zola, wiens werken La Terre en Germinal uit een oogpunt van kunst ik-ook met U zeer bewonder, bewijst in zijn lateren arbeid óók nog eens voor de zooveelste maal het weinigsteekhoudende van socialistische theorieën. - In Les Rougon-Macquart, van welk geheel de beide bovengenoemde boeken onderdeelen zijn, gaf hij de meest onopgesmukte eerlijke werkelijkheid te aanschouwen. In zijn Les trois villes en Les quatre Evangiles daarentegen heeft hij theorieën willen belichamen van sociale rechtvaardigheid en een toekomststaat van algemeen geluk en al dergelijke niet te verwezenlijken fraaiigheden meer van dien aard, waarmede de socialisten werken om het volk zand in de oogen te strooien. En zie nu eens, hoe hij dientengevolge in Paris b.v. of in Travail heeft moeten konkelen met diezelfde levenswaarheid die hij in Les Rougon-Macquart zoo geniaal onder de oogen zag, en schilderde - In Paris zijn al zijn personen poppetjes; de oude ten ondergang gedoemde wereld heeft alle gebreken, de nieuwe, die opgaat in de anarchisten en socialisten en hun edele bedoelingen, is echter gansch en al onwerkelijk, want zij bestaat uit enkel begaafde, enkel brave, enkel hoogstaande menschen: Guillaume, de groote uitvinder, Marie zijn aanstaande vrouw, die hij edelmoedig afstaat aan zijn broer, die broer-zelf, de ex-abbé uit wien een begaafd werktuigkundige wordt gebakken, Mère-Grand, de verpersoonlijkte rede en het volmaakte gezond-verstand, de drie zonen, allen volmaakt uiterlijk en innerlijk, allen begaafd, de een als ingenieur, de andere als geleerde, de derde als artist, en daaromheen een groepje allen op dezelfde ideale wijze geteekende socialistische hervormers zonder ziels- of lichaams-gebreken. Met zulke onnoozele tegenstellingen, werken, die sociale questies willen oplossen in een roman, is niet moeilijk, maar het is het genie een realist als Zola onwaardig, dáártoe zijn toevlucht te nemen, en dat zelfs *hij* niet beters wist te maken, bewijst wel hoe onmogelijk het is zulk een toekomst-heilstaat aannemelijk voor te stellen. - Travail is van die onmogelijkheid dan ook het meest dóórslaande bewijs, een doorloopende voorstelling van onmogelijkheden, van volmaakte menschen en volmaakte toestanden en volmaakte vrede en tevredenheid, waartegenover zij, die zich niet intijds aansloten bij deze nieuwe levensrichting, ten onder gaan in allerlei zwartgemaakte ellende. Ik herhaal, in een roman kan men zulke tegenstellingen naar believen schilderen en zich het air geven dat men daarmede iets oplost van de bestaande moeilijkheden. Maar wijs mij de *werkelijkheid* aan waar de socialisten ook maar iets anders doen, dan zich zelf vetmesten ten koste van anderen, wijs mij de werkelijkheid waar vrede en eensgezindheid en bovenal sociale rechtvaardigheid heerscht, zij het ook in eene nog zoo bescheiden en beperkte omgeving? Lees maar eens hoe de Waldensche kolonie scheldt op en wordt gescholden door eigen geestverwanten, hoe er nu reeds overal scheuring is in eigen boezem en jaloezie en verdeeldheid tusschen de heeren Troelstra en van Kol en Domela Nieuwenhuis enz enz. En wacht maar eens hoe dat zijn zal, als ze héélemaal 't roer in handen hebben. Ik herhaal nog eens, kijk maar eens naar 't gekonkel van de Fransche politiek. Frisscher staaltje van de vuiligheid

en den stank, die opstijgt uit een socialistischgezinde regeering en Kamer kan men zich moeilijk denken. - Het spijt mij dat gij dien brief niet hebt geschreven over die quaestie van het huwelijk tusschen een boer en een dame, welke aanleiding gaf tot het ingezonden stuk van H.P. aan mij, in het Kerstnummer. Want uit Uw woorden, die ik daarom hier nog eens overneem, blijkt dat gij mijn bedoeling al héél goed hebt gevat, toen gij mij schreeft aan het slot van Uw brief:

U bedoelde niet zoozeer de stand die twee zulke menschen scheidt, maar wel het verschil in beschaving, dat uitkomt in de aangenomen vormen. In den regel loopt een huwelijk uit twee ver uit elkaar loopende standen op niets uit, *tenzij degeen uit den laagsten stand een fijn besnaard mensch is, die goede vormen spoedig overneemt*, *hetzij dat de andere partij terecht komt op het gemiddeld van de andere partij*.

Juist zoo is het, en, wat Uw slotzin betreft, ik heb opgemerkt dat de vrouw over het algemeen vlugger en gemakkelijker goede vormen en een zeker soort oppervlakkige beschaving zich weet eigen te maken, dan de man, die in hetzelfde geval verkeert als zij van gebrek van opvoeding. Vandaar dat een zoogenaamde mésaillance, van een heer met een dienstmeisje of iemand anders uit dien stand, gewoonlijk veel minder opvalt, dan het omgekeerde geval van de dame, die een werkman of boer of fabrieksarbeider huwt. De eerste weet zich met een beetje handigheid al gauw de wereldsche vormen eigen te maken van netjes eten, van zich smaakvol kleeden, enz.; de laatste verstaat die kunst gewoonlijk veel minder, blijft dezelfde van vroeger in kleeding en manieren. Overigens gelden zulke uiterlijkheden toch ook maar alleen voor de buitenwereld, met een innerlijke beschaving hebben zij niets te maken, en dientengevolge ook niet met een innerlijk gelukkig huwelijk Ik kan mij dat laatste dan ook evenmin voorstellen als de man tot zulk een gehéél andere hoogere maatschappelijke klasse behoort dan de vrouw, en daardoor gansch en al van haar verschilt in denkwijze, opvoeding, levenskring.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Bernarda. - Deze week was er nog geen plaats voor mijn antwoord aan U. Ik hoop U in het a.s. nommer een beurt te geven.

Leentje. - Ik hoop U reeds de volgende week te beantwoorden.

Adé. - Ik heb Uw briefkaart ontvangen, en U dadelijk aan den uitgever opgegeven, ingevolge Uw wensch.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Welke abonné(e) zou zoo edelmoedig zijn, een oppassend echtpaar uit den beschaafden stand, buiten hun schuld thans door geldzorgen gedrukt, tegen matige rente (4 of 5%) 120 gulden te willen leenen, met geregelde maandelijksche aflossing van 10 gulden?

Brieven s.v.p. onder motto 'hulp' aan den uitgever en liefst zoo spoedig mogelijk.

-

Erratum.

In het stuk getiteld: **Vulkanen en Vulkanische uitbarstingen,** (zie Holl: Lelie N°. 30), zijn de volgende drukfouten blijven staan:

a. blz. 468 eerste kolom staat: **Ook** Montenegro bij de laatste uitbarstingen, moet zijn: **Op** Montenegro.
b. blz. 468 2e kolom staat: **kraton,** moet zijn **krater.**
c. blz. 469 2e kolom staat tweemaal: **Sabia** moet zijn: **Stabia.**
d. blz. 471 1e kolom staat: **Wees gegroet. Een inleiding,** moet zijn: Wees gegroet, een inleiding.
e. blz. 471 2e kolom staat: **plaveizels** moet zijn: **plavuizen.**
f. blz. 472 2e kolom staat: Europa heeft vergeleken met Azië **(eilandenvrij** langs de Oostkust en onze Oost-Indische eil.) moet zijn: **eilandenrij,** langs de Oostkust en **op** onze O.I. eilanden.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)
Sluiting red: ged:

6 Februari 1907.
20ste Jaargang.
No. 32.

Hoofdartikel
Een pleidooi.

Een mijner lezers zendt mij een uittreksel uit *Androcles*, waaruit ik het onderstaande overneem:

Onder de verschillende ziekten, waarmede onze honden te kampen hebben, komt schurft zeker het meest voor.

Onder de trekhonden, en wel voornamelijk de honden van vischkooplui, is schurft zoo algemeen, dat men ze in plaatsen waar de dieren dagelijks passeeren of verblijven, als een zeer gewoon verschijnsel en niet eens als ziekte aanmerkt.

Dit blijkt naar het mij voorkomt ook hieruit, dat de houders dier konden ze nog steeds ongestraft kunnen gebruiken, niettegenstaande art. 32d van het reglement op de wegen in Noord-Holland o.a. voorschrijft:

'*Honden, die kennelijk ziek, kreupel, gewond of drachtig zijn, of die een schouderhoogte van minder dan 50 cM. hebben, mogen niet als trekhond gebezigd worden.*'

En naar aanleiding daarvan roept hij uit in zijn begeleidenden brief aan mij: 'Wat is toch Dierenbescherming in ons land een stiefkind van de Autoriteit. - - - Menschen kunnen zich zelf nog beschermen, maar de arme beesten zijn geheel van ons afhankelijk. Het is toch een gruwelijke toestand, dat menschen-mishandeling zwaar gestraft wordt, terwijl men beesten maar kan af beulen en mishandelen zooveel men wil!'

Ja inderdaad, een 'gruwelijke toestand'', dat is niet te veel gezegd. Tot zulk verregaand egoïsme, zulk onbeschaamd huldigen van het recht van den sterksten is men gekomen in onze dagen van zoogenaamde beschaving, dat men wetten heeft voor alles en nog wat, behalve voor hen die wettelijke bescherming het meest van allen noodig hebben, de dieren! - Heb ik het niet-zelf beleefd in den Haag, met welk een, ik durf gerust zeggen, *helsch* genoegen, de meeste menschen zich verheugden in den tijd van de onrechtvaardige en belachelijke muilkorven-wet, over de 'opruiming onder die lastige straathonden', die daarvan het gevolg was, omdat de agenten de niet-gemuilkorfde, onbeheerd rondloopende honden oppakten en overleverden aan een wreeden, niet eenmaal pijnloozen dood; (om hen in het honden-asyl op een minder afzichtelijke en in elk geval zeer vlugge manier te laten afmaken, kwam de Gemeente te duur!!)

Hoe er ook gespot werd met het meer dan komische van die muilkorven-invoering, waarvan ieder Hagenaar wist, dat zij was te danken niet aan een wezenlijk dollen hond, maar enkel en alleen aan een doodsbangen veearts, die kinderachtig bevreesd is voor *elken* hond dien hij moet behandelen, de groote meerderheid van het publiek zag in de zaak toch wel één goede zijde, want, zie je: Al die lastige onbeheerd rondloopende honden werden nu toch op zoo'n manier eens ineens opgeruimd, omdat zij natuurlijk geen baas hadden, die hun den onmisbaren muilkorflevensredder bezorgde. -

Ik zou wel eens willen weten, waarin die 'lastigheid' van die arme dieren anders bestaat, dan in het nu en dan een stoep of een voordeur bevuilen met een natuurlijke behoefte, het blaffen achter een fiets aan, of het doen blozen van een quasi-reine juffrouw, die daarmee alleen verraadt haar eigen *on*reinheid. Stel daartegenover eens de massa's menschen, die men uit een zelfde nuttigheidsoogpunt zou kunnen opruimen met méér recht, de misdadigers, de krankzinnigen, de ongeneeslijk-zieken, maar bovenal de zedelijke vuilpoetsen, de schurken, de leegloopers.! - Maar integendeel, het ligt in den ziekelijken lievigen tijdgeest voor den 'medemensch' de meest mogelijke zachtzinnigheid aan den dag te leggen. Misdaad bestaat niet meer. Als men zijn evenmensch vermoordt in koelen bloede, is men 'zielsziek', en om die reden eigenlijk veel meer te beklagen dan het slachtoffer-zelf. Dan wordt men met alle mogelijke égards behandeld, onderzocht, geobserveerd. - En dezelfde schoone verontschuldiging geldt voor zedelijke afdwalingen, voor luiheid en leeglooperij. Altemaal 'erfelijkheid' weet ge, waarom gij hem of haar die er mee is behept (en ondertusschen dientengevolge zijn omgeving een hel op aarde bereidt) eigenlijk diep moet beklagen, vooral niet hard moet vallen. -Want het is immers allemaal de schuld van zijn ouders of zijn groot-ouders, die hem aldus 'erfelijk belastten'. Om die reden moet hij ontzien, toegegeven, vooral niet tot arbeiden gedwongen worden. En zoo bevolkt zich de maatschappij hoe langer hoe meer met gestichten, en inrichtingen voor zenuwzieken, en erfelijkbelasten, en hysterischen en zielszieken, en welke schoone namen nog meer worden uitgevonden door op geld-verdienen beluste en den zak der gezonde omgeving exploiteerende doktoren en professoren. En stel U voor, dat men daartegen durft protesteeren, door te zeggen: Ruim dan liever al die ballast van ziekten en heréditeit zoo gauw mogelijk op, zoodat er overblijft een gezond geslacht van gezonde-kinderen voortbrengende, geestelijk en lichamelijk krachtige menschen! - Lieve hemel, wat zou men U, als gij de noodzakelijkheid van zoo iets gingt bepleiten, met den vinger nawijzen om Uw 'hardvochtigheid' en 'egoïsme', enz. enz. -

Maar weet gij wat niet hardvochtig en niet egoïst is? Een hond, die U niets anders misdoet dan dat hij geen onderdak heeft, en zijn voedsel moet zoeken langs de straat in plaats van het te krijgen, verraderlijk oppakken, omdat hij zich zelf geen muilkorf kan koopen; hem op een mensch-onteerend wreede wijze van zijn leven berooven straks, onder gansch onnoodige martelingen. Dat is 'humaan' weet ge, dat past bij onzen lievigen tijd van de misdaad verontschuldigen als ziekteverschijnsel, en de zedelijke gebreken goedpraten met 'erfelijkbelast' zijn!

En waarlijk, 't zijn niet de honden-alleen, die op zoo'n wijze en op nog duizenderlei andere hebben te lijden. Zie maar eens, hoe de meeste koetsiers, en in het bijzonder de bestuurders van vrachtkarren, hun paarden mishandelen.! Zie hoe een ezel, die niet voort wil, soms wordt geslagen. En bovenal zie, hoe weinig medegevoel zulke

arme schepsels opwekken bij de getuigen van dergelijke handelingen, hoe zelden ook maar één enkel woord van verontwaardiging wordt gehoord uit de rijen der omstanders. - De meeste menschen beelden zich in, dat dierenliefde ‘ziekelijk’ is, dat ze al hun medelijden moeten sparen voor hun medemenschen, want ‘menschenbescherming gaat boven dierenbescherming’. Dat klinkt zoo mooi die phrase, nietwaar.? Maarach, bekijk haar toch eens wat nader. In de eerste plaats sluit toch immers het ééne niet uit het andere. Wie waarlijk een liefdevol hart bezit, dat zich niet maar uit modezucht den schijn wil geven van menschlievendheid, maar dat in waarheid klopt voor al wie wordt verdrukt of lijdt, die zal toch zeer zeker, dat kan immers niet anders, óók zijn ontfermen uitstrekken over de van ons menschen zoo gansch en al afhankelijke dieren wereld.! Maar bovendien! - Aan menschen bescherming wordt heden ten dage zóóveel gedaan, door wetten en bepalingen in het leven geroepen door den tijdgeest, dat

elk mensch die wil zichzelf zeer goed kan verdedigen en kan beschermen op honderden wijzen, waarop het dier - dat in dezelfde omstandigheden verkeert, - dat niet kan. Voor arme menschen, arbeiders, werklui, enz. enz., die ziek zijn, bestaan bv. ziekenfondsen en kostelooze spreek-uren bij specialiteiten en ziekenhuizen met afdeelingen waar ze gratis worden opgenomen, en nog zooveel meer van dien aard. Van ondergeschikten langer dan een bepaald aantal uren laten werken, is geen sprake. De wet heeft het zoo geregeld, dat de patroon hen niet kan dwingen tot meer dan zoo en zooveel uren per dag. En dan de ongevallenwet en de leerplicht-wet, en nog zooveel meer van dien aard, alles in het leven geroepen om het volk te beschermen tegen de zoogenaamde willekeur van de rijkere klasse; om niet eens te spreken van de tallooze bonden en aaneensluitingen en vereenigingen door dat volk-zelf tot stand gebracht, als verweermiddel tegen zoogenaamde overmacht en inbreuk op hun recht.

Neen waarlijk, aan menschen-bescherming wordt heden ten dage meer dan genoeg gedaan, om ook eens te denken aan het arme dier.! Maar wie zorgt voor *hen?* Uit het hierboven overgenomen gedeelte uit Androcles ziet de lezer, hoe weinig de wetgever zorgt dat de bepalingen worden *nagekomen*, hoe onbeschaamd en meedoogenloos *zieke* honden worden gedwongen tot werken, niettegenstaande de wet-zelf het verbiedt. Want dat is het 'm juist. De dieren kunnen niet schreeuwen zooals de socialisten over hun ‘vertrapte rechten’. Zij kunnen geen onderlinge verbonden sluiten, noch doordrijven door ‘stakingen’, dat men rekening houdt met hun wenschen of verlangens. *Zij zijn in onze macht.* En wij, laaghartige, wreede menschen, maken daarvan op de meest verachtelijke wijze misbruik. Zóó staat de zaak, eerlijk bij den naam genoemd, zonder doekjes er om heen gewonden. -

Mijn correspondent wil de zaak trachten te verbeteren door nog meer ‘wetten’. Ach, ik voor mij verwacht daarvan niet veel. Want het zal er mee gaan als met de hierboven meegedeelde schurft-gevallen, niemand zal zich er aan storen. *Menschen*, die zich op een wet kunnen beroepen, weten wel te zorgen dat die wordt nagekomen, dat zij alle mogelijke voordeel halen uit zoo'n ten hunnen gerieve gemaakte wetsbepaling. Maar het arme dier heeft zoo weinig aan die doode letters, die, als zij eenmaal zijn gedrukt, niets meer beteekenen, omdat de *vrees* - dat groote hulpmiddel, waarmee het volk heden ten dage de hoogere klasse regeert en haar dwingt de wetten, ten gerieve van de arbeiders gemaakt, angstvallig na te komen - immers niet bestaat waar het geldt het tot zwijgen gedoemde, tot geen verweer in staat gestelde dier, dat men net zoo lang ongestraft kan afbeulen en onrecht aandoen, totdat de dood eindelijk hem verlost van zijn bestaan. -

- Neen, mij dunkt, hier kan alleen de Dierenbescherming-zelf de hand aan het werk slaan, en ik verwijs daarom, met het oog op de vraag van mijn correspondent, die mijne meening wenscht te weten, naar het uitstekend voorbeeld van de Dierenbescherming in Berlijn. Deze namelijk heeft een dame aangesteld om dagelijks per fiets de Berlijnsche straten te doorkruisen, en *alle* mishandelde of gewonde dieren, die zij ziet, kosteloos bij te staan. Zij heeft tot dat doel een verbandtasch bij zich, en zij-zelve getuigt, dat ook de meest pijnlijke of moeilijke behandeling altijd door het dier-in-questie werd verdragen onder bewijzen van dank en geduld, alsof het volkomen begreep hare goede bedoelingen. - Ook is de bewuste dame geheel en al op de hoogte van de bepalingen der wet inzake dierenmishandeling enz., en, wanneer het geval daartoe aanleiding geeft, roept zij een agent, en eischt krachtens de wet zijn tusschenkomst ter verlossing van het geplaagde dier. -

Mij dunkt, in ons klein land zou één door de Dierenbescherming aangesteld persoon voldoende zijn, althans voorloopig; tenzij natuurlijk de kas der vereeniging toelaat meerderen aan te stellen. Een goede zijde van zulk een betrekking is in de eerste plaats, dat de kans op de handhaving der wet er door wordt vermeerderd, maar bovendien vind ik het verleenen van geneeskundige hulp op een zoo onmiddelijke wijze van onschatbare waarde. - Natuurlijk komt alles aan op een wezenlijk voor haar of zijn taak berekende, met een hart vol dierenliefde vervulde, persoon. Het gevaar, dat de een of ander er alleen een baantje van maakt om zich finantieel te onderhouden, kan men alleen ontgaan door zeer zorgvuldig te zijn in de keuze van de aan te stellen inspectrice of inspecteur. - De Berlijnsche dame heeft jarenlang uit vrije verkiezing, en voor haar eigen genoegen, de bewuste levenswijze gevoerd, en dáárdoor trok zij ten slotte de aandacht der Dierenbescherming en kwam deze op den inval haar als inspectrice aan

haar werk te verbinden. - Als zulke dingen op zulk een wijze van-zelf zich ontwikkelen, is dat zeer zeker de meest-wenschelijke oplossing. Maar is er ook ten onzent, onder zoovele een levensrichting en levensvervulling zoekende menschen, vrouwen vooral, niemand, die hiervoor in zich voelt een ‘roeping’? Mij dunkt, hier juist geldt het een liefdewerk, waartoe de vrouw zich eigent, veel meer dan de man. De vereischte kennis is niet moeilijk te verkrijgen; en de vrees, dat men met ‘ruw volk’ in aanraking zal komen, behoeft niemand af te schrikken. Het is een bekend feit, dat de meeste eigenaren van mishandelde paarden, honden, enz., nog meer zondigen uit gebrek aan nadenken, dan uit innerlijke boosaardigheid, en dientengevolge dikwijls bereidwillig luisteren naar een goed woord van een derde, die hun de oogen opent voor hun wreedheid. Engelsche dames, die in Parijs veel werken onder de huurkoetsiers daar, (en dat Parijsche koetsiers hun paarden ruw behandelen en afbeulen is overbekend), getuigen, dat zij over het algemeen slechts zéér zelden worden afgesnauwd of beleedigd, als zij met een koetsier spreken ten gunste van zijn arm paard. De meerderheid laat zich gaarne overtuigen, belooft beterschap. Zelve heb ik ook altijd ondervonden, dat de eigenlijke verfijnde wreedheid en gevoelloosheid, waartegen niet valt te redeneeren, veel meer zit in de ‘beschaafde’ klasse, dan onder de eigenaren van trekdieren enz. Deze laatste zijn dikwijls ruw, en slaan er maar op los, omdat ze niet stilstaan bij de hardvochtigheid van hun handelwijze, maar ‘beschaafde menschen’, die dieren plagen of misbruik maken van hun overmacht op hen, of het ‘ziekelijk’ vinden een dier zoo goed mogelijk te behandelen, kan men gemeenlijk nooit overtuigen van hun ongelijk. - Intusschen, deze ‘beschaafde’ categorie is natuurlijk te welopgevoed om te schelden en te vloeken, en ik herbaal dus, dat geen enkele dame zich m.i. om die reden behoeft te laten weerhouden tot het aanvaarden van een wezenlijk hoogst nuttige taak, minstens even nuttig zeker, als het de neus snuiten van kindertjes in kinderbewaarplaatsen, en het brengen van de bloemen, die in de eigen woning hebben uitgediend, in de ziekenhuizen, en het verband helpen vasthouden op de gratis-spreekuren van mode-doktoren, en al dergelijke hedendaagsche ‘zelfopofferingen’ meer. Van zulk soort ‘medelijdende’ dames hebben we er nu al zóóveel, maar wáár is zij, die volgt het edele voorbeeld van de Berlijnsche *dieren*-beschermster?

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

(Zie corr: aan H.W.W. te H.)

Mijn droom.

Als d' avond valt, en scheem'ring heimlijk spiedt
Door 't venster-glas, en langs de wanden kruipt,
Dan klinkt een zacht en teer geruisch..... en ziet
Mijn oog den droom, - die binnen sluipt.

De blanke, donzen vleugels vouwt hij dicht,
En zweeft op luchte voeten naar mij toe...
Vol teerheid voel 'k zijn kus op mijn gezicht
En sluit hij zacht mijn oogen toe...

Nu voel 'k zijn hand mijn handen vast omknellen,
En zegt hij, rein, als zilvren harp-accoord

Het toover-woord; waarop wij henen snellen,
Vèr van de aarde.... voort.... steeds voort....

Met sterken wiekslag klieft hij door de lucht
Het blauwe tegemoet, in snelle vaart,
Tot dààr, waar nooit nog trilde een droeve zucht,
En waar het licht tot goud geklaard...

De marmren poort van 't blanke sprookjes-land
Gaat open nu op 't zelfde toover-woord,
Vlug reikt de droom tot afscheid mij de hand
En wiekt met lichte slagen voort...
- - - - - - - - - -
- - - - - - - - - -
- - - - - - - - - -
- - - - - - - - - -
Nu wacht ik hèm, mijn prins - ik ben alleen,
Ik wacht, in droom-verloren mijmerij...
Mijn blikken spieden door de bloemen heen...
Doór blóemen - voert zijn weg - tot mij...

Door bloemen, - die hij liefheeft, zooals ik,
Daar komt hij aan... als gouden glorie-schijn
Glanst 't haren-blond, - zoo droeve-zacht zijn blik,
Ja! 'k wist het wel, zóó moest hij zijn...

Daar komt hij aan... met rozen in de hand,
Een vollen tak... symbool van liefde en leven,
En lachend wijs ik hem het sprookjes-land,
Dat ons de droom - tot droom - gegeven...

Daar komt hij aan... mijn fiere, slanke vorst,
De majesteit van mijn illusie-land...
Aan wien 'k op aard mijn ziel vertrouwen dorst,
In 't eng-begrensde menschen-land.

Daar komt hij aan... in 't kleed van blauw satijn,
Omzoomd met hermelijn - room-wit en zacht,
Hij vraagt 'waarom dit slechts een droom mag zijn'
En kust mij dan zoo zacht... zoo zacht...

'Stil', zeg ik fluistrend, dat het niemand hoor,
Gij zijt mijn lief, in sprookjes-land en leven,
Gij zijt mijn prins, dien 'k juichend uitverkoor,
Wat nood, wat nu het Leven geve...'

Den Haag.
ANNIE NAUTA.

Brief uit Berlijn.

'Berlin zur Biedermeierzeit.'

Onder bovenstaanden naam is dezer dagen een tentoonstelling van lithografieën uit het begin der 19e eeuw in één der zalen van het nieuwe Ausstellungsgebäude am Zoölogischen Garten, geopend. Wie men sprak of zag, in aller mond lag de vraag: '*Wie* en *wat* is Biedermeier?' Gedurende de paar laatste jaren hoorde men af en toe van een Biedermeierstijl, die hoofdzakelijk op meubelen betrekking had: eenvoudige, rechte lijnen, zonder eenige versiering. Mijn nieuwsgierigheid om toch het fijne van de mis te weten, werd steeds weer geprikkeld, en overal snuffelend en vragend kwam mij ter oore, dat Biedermeier het eerst in 1840 in de Fliegende Blätter door den dichter Eichsdorff werd gebruikt als type voor een eenigszins zwakken, niet zeer verstandigen, bekrompen man. Het is langzamerhand karakteristiek geworden voor dien tijd, toen het geheele leven in Duitschland zeer bekrompen en gedrukt was. Er heerschte zoo'n apathie na den Napoleon's storm, er kwam onwillekeurig iets droomerigs over de menschen en het tijdsverloop tusschen 1815 en 1848 komt weinig in tel. Juist deze goede oude tijd, toen onze grootouders leefden, en die gewoonlijk spottend Biedermeierzeit wordt genoemd om de sentimentaliteit en braafheid, welke dien tijd kenmerkten, was een ernstig en groot tijdperk voor het Duitsche intellect. En dat de eerste helft der 19e eeuw geen dommeltijd is geweest, duidt de uitvinding der lithografie aan, die in 1803 door den schilder Wilhelm Reuter het eerst werd beoefend.

De schilderkunst was eenigermate op den achtergrond gedrongen, ook al om het vele geld dat een portret of schilderij kostte in een tijd dat het geld knap was, door de benarde omstandigheden waarin Duitschland verkeerde. Zij werd door de steendrukkunst vervangen, die door het gemakkelijk vermenigvuldigen der originalen algemeen verspreid werd.

Daar de photographie nog niet was uitgevonden, zijn de lithografieën uit dien tijd van groote waarde voor het nageslacht.

De tentoonstellingszaal zelf ìs in Biedermeier-stijl ingericht. De collectie prenten behoort aan de 'Aufseesser Sammlung' en liggen allen onder glas. Reuter opent de

verzameling lithografieën van Koningin Louise en koning Friedrich Wilhelm III. Het geheele hof uit dien tijd is door prenten vertegenwoordigd. Dan volgen een reeks stadsgezichten van het oude Berlijn, die van dubbel belang zijn, omdat het Berlijn van na 1870 zoo enorm verschilt van het Berlijn der veertiger jaren. De weinige piëteit, die de Berlijners voor oude stadsgedeelten of gebouwen hebben, is na 1870 sterk toegenomen; een nieuwe stad verrees en van de oude typische huizen zou niets meer te vinden zijn, wanneer de lithografen ons niet juist die oude gedeelten hadden bewaard. Alleraardigste volkstypen en volkstafereeltjes geeft Dörbeck te aanschouwen. Dan volgen Schadow, Hosemann en Franz Krüger. Deze laatste is van staljongen tot hofschilder van koning Friedrich Wilhelm III opgeklommen en munt uit door militaire, vooral kavallerie typen, en stelt door zijn magnifique portretten al de anderen in de schaduw. Van Adolf von Menzel zijn er een paar afdrukken die hij op 18 jarigen leeftijd maakte en die nog nergens tentoongesteld waren. Deze worden door de Berlijners, die zeer hoog met den kleinen Excellenz von Menzel wegloopen, als de clou van de tentoonstelling beschouwd, doch voor kenners staat Krüger bovenaan. De meest bekende tooneelspelers en - speelsters, zangers en zangeressen, danseressen, dichters uit dien tijd zijn er te zien.

De tentoonstelling zooals deze, trekt wel, doch niet genoeg om de kas van de Charlottenburger Hauspflege, waarvoor de opbrengst der entrées is, eens flink te steunen. Frau Hedwig Heil, de presidente heeft het lumineuse idée gehad om aestethische Tees

te arrangeeren tegen 2 Mk. entrée, waarvoor men een kopje thee met gebak, eenig muzikaal genot in Biedermeier stijl en de tentoonstelling ter bezichtiging in ruil ontvangt.

Jonge dames uit de uitgaande kringen zijn uitgenoodigd om in de costumes van 1840 gedurende de tees dienst te doen als buffetdames. Wij zien onze grootmoeders als jonge meisjes rondloopen, thee aanbiedend in gewone kopjes, maar suiker en melk in ouderwetsche zilveren mandjes en kannetjes. Er waren op de thee, die ik bijwoonde, twee echte costumes nog uit het jaar 1840, die de beide jonge dames van haar grootmoeders hadden. Juist die ouderwetsche patroontjes, gebloemde zijde en die antieke groen zijden omslagdoek maakten een alleraardigst effect. Het kapsel was ook geheel uit dien tijd en zoo hier en daar zag men een hoed, die veel geleek op een omgekeerden kolenemmer. Het typische van alles was, dat ik overal hoorde: ‘da, wieder een Jettchen Gebert!’ Waar komt dat nu vandaan, zult ge wellicht vragen. Jettchen Gebert is de titel van een onlangs verschenen roman die in de veertiger jaren speelt en juist in deze Biedermeierzeit veel opgang maakt. Onwillekeurig denkt men bij het zien van die oude costumes aan de aardige Jettchen en ziet haar door Berlijn wandelen Het lezen van dit boek van Georg Hermann is zeer aan te bevelen; de lezer leert een menschenslag kennen, dat evenals de oude huizen verdwenen is. In Berlijn bestond nog tot het begin der veertiger jaren een fijn, beschaafd, democratisch, en toch in den volsten zin Pruisisch gezind jodendom, dat echter later door huwelijken met oostelijke, weinig beschaafde, maar krachtiger naburen, verloren is gegaan. In zoo'n familie verplaatst ons de schrijver en behandelt, alleraangenaamst vertellend, het leven, intérieur en extérieur der familie Gebert met al haar vertakkingen; mooie natuurbeschrijvingen, scènes, waarin god Amor niet ontbreekt, vullen het geheel aan. Aan het slot, dat eigenlijk geen slot is, verwacht men spoedig een tweede deel om Jettchen in haar verder leven te vervolgen. Hermann is echter geen vruchtbare schrijver, dus wellicht laat hij het nieuwsgierige lezerpubliek eenigen tijd wachten, niet al te lang, want dan is de bekooring der Biedermeierzeit voorbij!

Berlijn.
MEA.

Causerie uit Den Haag.

In onze stad heerscht op het oogenblik een periodiek terugkeerende ziekte, die oneindg besmettelijker is dan influenza en véél kostbaarder dan deze winterongesteldheid, waarvan men met behulp van limonade plus bedrust zich zonder medische hulp heel aardig kan genezen.

De gevaarlijke kwaal waardoor circa drie vierden van de residentie-bevolking is aangetast en waarvan de bacil uiterst moeielijk te vinden schijnt, heet koopziekte, beter gezegd koopjesziekte, de manie van ‘op koopjes’ uit te gaan. Gevaarlijk, voor de beurs, is deze ziekte in hooge mate, want de begeerte om met een extra koopje te pronken, brengt zelfs de zuinigste huisvrouw er toe dingen te koopen die zij niet of eerst in een ver verwijderd tijdstip noodig heeft. En besmettelijk!... bij de verhalen van ongelooflijk voordeelige aankoopen die zij nu krijgen, vallen zelfs de door jachtliefhebbers opgedischte ‘sterke stukken’ in het niet; maar toch gaan zelfs de

meest sceptisch aangelegden daardoor lust voelen ‘eens te gaan kijken’; en ieder begrijpt wat het gevolg is van dit noodlottig besluit.

En nergens neemt deze door de heele stad verbreide ziekte zulke onrustbarende afmetingen aan dan in de magazijnen van Pander.

Op den eersten dag van den lang te voren geannonceerde uitverkoop staat reeds om acht uur 's morgens - midden in Januari! - een dichte groep dames voor de deur, begeerig om dáár in te gaan, ten einde hare kollega's vóór te zijn in het bemeesteren der àllervoordeeligste onder de voordeeligste koopjes. En zoo gaat het dag aan dag; tien dagen achtereen. Bij den beroemden Pander-uitverkoop ziet men *toute la Haye*, wandelend in een berceau van tapijten en karpetten, waarbij men, wat groen en bloemkleuren betreft, zich in de vrije natuur kan wanen. Die Laube is een ontmoetingsplaats van kennissen, een soort damessocieteit, met dit verschil tusschen de heeren - dito's, dat er in eerstgenoemde zoo weinig mogelijk gepraat wordt: in 't voorbijgaan een groet, een haastig vragen naar elkaars en der respektieve huisgenooten welstand; verder niets: men heeft het te druk met rondzien naar de verleidelijk uitgestalde voorwerpen; natuurlijk altemaal echte, onvervalschte koopjes.

Na zoo'n dames-Panderdag krijgen aan het diner de mannelijke leden van het gezin van

den uitgang der dames een verslag dat hen dankbaar moet stemmen voor het bezit van zulke intens zuinige vrouwen of dochters. Maar wanneer in den avond de *achats* worden thuisgebracht, is van die dankbare stemming maar weinig te merken; integendeel, echtgenoot of pa mompelt boos iets van ‘'t meest voordeelig voor den verkooper’, en... betaalt al mompelend.

De belangrijke vraag omtrent de houding van het hof in de Mengelberg-Viottazaak is opgelost in voor eerstgenoemde gunstigen zin, voorloopig triomfeeren de Mengelbergianen: het laatste concert der Amsterdammers werd bijgewoond door de koningin èn de koninginmoeder, (prins Hendrik was uit jagen geïnviteerd). Diligentia allèen door de koninginmoeder. Misschien louter toeval; wie weet, kan het Residentie-orkest een volgende maal zich beroemen op een nòg voller koningsloge.

Wat men bij het in 't publiek verschijnen der koningin opmerkt, is dat de jonge vorstin weer, als vroeger altijd, gedècollecteerd is - heel dikwijls in het licht blauw, blijkbaar een lievelingskleur - wat kort na de ernstige ziekte niet gebeurde; toen werden de hoog-aan-den-hals toiletten gedragen; de sortie werd aangehouden; elke kans op tocht moest vermeden worden. En aangezien koudelijkheid onnatuurlijk is voor een jong mensch, denken wij, dat deze terugkeer naar vroegere gewoonten een bewijs is van weer normaal, sterker worden.

Bij zulk een bezoek van beide koninginnen is de hofloge vroolijk vol lichte, gekleede toiletten der hofdames; de heeren *van dienst* (aan een hof vindt men niets beleedigends in dit woord dat onze dienende geesten tot geen prijs willen hooren) ook natuurlijk in groot tenue, geven dan aan het geheel een echt hofstadachtig aanzien, dat om de zeldzaamheid naar eisch gewaardeerd wordt.

In Pulchri hebben wij zoo juist de eerste gehad van de komende serie groepen-tentoonstellingen; een wijze van exposeeren waartoe de ruime Pulchri-zalen met die betimmering in paneelen zich uitmuntend leenen.

De kleinere Kunstkring-zaal is zeer goed verlicht voor het zien van kunst; maar dat zij onmogelijk is voor tooneelvoorstellingen, zagen wij onlangs weer bij het optreden van Suzanne Després.

De bekende Parijsche actrice gaf hier d'Annunzio's *Giaconda* met een gezelschap waarvan zij ‘de ster’ was, 't geen in goed Hollandsch wil zeggen ‘de rest is niet veel bijzonders.’ Nu is zelfs de meest schitterende ster aan den theaterhemel moeielijk in haar loop te volgen, als men van de zich op het tooneel bewegenden niets ziet dan het bovendeel van de coiffure. En zeker lag het daàraan dat ik in de eerste acte akelig weinig kunstgenot smaakte. Maar ook later, na 't veroveren van een betere plaats, kwam mij het spel van Després mat en kleurloos voor. Misschien de schuld van het stuk: d'Annunzio met zijn rijke, weelderige taal, zijn overvloed van beelden is mooier om te lezen dan om te zien spelen. Zoo althans vond ik zijn Giaconda.

Toch was Després' figuur nu en dan zeer mooi van lijn en van kleur; o.a. in haar los toilet van wit crêpe met bleek rose écharpe en strikken. Minder goed gevonden leek mij haar houding in het laatste tooneel, wanneer zij opkomt met beide handen afgehouwen, een ver van aangename positie die zij te danken heeft aan haar edelmoedig verdedigen van haar man's werk, toen dit in gevaar was vernield te worden door haar mededingster, de ideaal-vrouw, die de echtgenoot voor zijn kunst noodig vond bij de werkelijkheids-vrouw. Die pose van Després: de armen op den rug, als een boos-onverschillige schooljongen, bedierf voor mij het navrante tooneel met haar kind, dat zij niet kan omhelzen.

Gedurende de korte periode van sneeuw en ijs, toen ons Bosch met de berijmde boomen zulk een heerlijk wintergezicht gaf, was door plotselinge gladheid het gaan naar avondamusementen bepaald gevaarlijk. Niet dat wij onze uitgangen daarvoor lieten! Een goed Hagenaar blijft niet thuis voor een beetje sneeuw of wat gladde straten.

Met dat al is het genoeglijk zich weer te kunnen bewegen zonder angst voor armenbeenen- of halsbrekerij. Wij kunnen nu ook weer voldoen aan de ‘vriendelijk dringende’ uitnoodiging van onze tramdirectie tot spoedig uit- en instappen. Werkelijk, de Hagenaars zijn door tramdirecteur en conducteurs aardig gedresseerd op vlugheid; veel meer dan de Amsterdammers. Een vreemdeling zou denken dat juist hier *time money* was, 't geen in zoò verre waar is dat onze *tijd* het *geld* is van het trambestuur; door besparing van stroomverbruik; zegt men heel wijs; want sedert het bestaan der moderne tram spreekt ieder van de centrale, van kortsluiting enz. enz. zoo goed als de beste gepromoveerde -

nù ook gegradueerde - electrotechnicus.

De vliegensvlugheid van ons publiek vervoermiddel belette niet dat wij in den laatsten tijd daar dikwijls zeer interessante gesprekken hoorden voeren; en wel - kan het belangrijker! - over politiek.

In Constantijn Huygens' stad van ‘zooveel zoo-veel-waerde coppen’ merkt men anders niet bijzonder veel van belangstelling in wat honderd van die kostelijke ‘coppen’ op het Binnenhof voor 's lands welzijn beslissen. Nù werd daarover in alle gezelschappen, ja zelfs in de trams geredeneerd, gediscussieerd met een animo alsof het een concert- of theaterdirectie gold in plaats van een oorlogsbegrooting, alsof wij in Duitschland waren in plaats van in ons weinig militaristisch landje. Wat mij, onervarene, belangrijk voorkwam in deze fel brandende quaestie was het feit dat iemand - in casu de minister van oorlog - door kracht van redenen en argumenten zijn tegenstanders had overtuigd. Maar... ‘alles politiek’, zeiden de ervarenen, en dus verdwenen was deze illusie omtrent de kracht van het woord in ons parlement. Dáár schijnt het precies te gaan als in onze nìet-parlementaire bijeenkomsten: diners, avondjes en wat dies meer zij; bij verschil van opinie hoort de ééne partij de andere aan, minder om door zijn of haar argumenten tot de waarheid door te dringen dan wel om intusschen te bedenken wat men er tegen in kan brengen. En zoo gaan de strijdenden naar huis met dezelfde opinies als waarmee zij gekomen zijn. Zou ooit uit de *choc des opinions* de *vérité* te voorschijn zijn gekomen? 't Is mogelijk; maar volgens mijn ondervinding ontsprong uit dien schok nooit iets zichtbaars dan heftige, soms schitterende, geen spoor nalatende vonken.

X.

De Ark. Een Vertelling. Uit het Russisch van Mark Krienietskjoe.

Na den achtsten dag toen de maan in haar laatste kwartier stond, had Noach den ganschen nacht niet geslapen, en wij, zijn talrijke huisgenooten, hoorden zijn geween en droef gesteun. Niemand van ons durfde vragen naar de reden van zijn plotseling verdriet, want hij had ons verboden het woord tot hem te richten. In den vroegen morgen had hij zijn opperkleed vaneen gescheurd, een rijk geschenk van zijn jongste schoondochter Noama; hij had asch, aarde en andere onreinheden op zijn grijze hoofd uitgestort, en was voorover op het binnenplein gaan liggen.

Niemand kon zelfs de reden van zijn droefheid vermoeden. Zes dagen geleden was een karavaan uit het Zuiden gekomen, begunstigd door heerlijk weer, en goede tijdingen hadden we vernomen en de zakken waren met goud en zilver gevuld. De reizigers verhaalden dat zij na een tocht van veertig dagen voor de eerste maal een zee hadden bereikt, waar menschen aan de kust woonden, rood als koper, en zoo groot, dat ze wel een hoofd langer waren dan gewone menschen. Opdat de zee die onstuimig tegen de oevers klotste hun rijkdommen niet zou aantasten, hadden zij reusachtige steenen verschansingen opgeworpen. Daar hadden de reizigers voor de eerste maal vaartuigen gezien, of huizen om op het water te wonen, die door menschenhanden waren vervaardigd. De aanblik van die schepen, die uit zwart goferhout waren gemaakt en onaantastbaar waren voor de golfslagen, was het zeldzaamst wat ze op hun verren tocht hadden aanschouwd. Het leek ons een zonderlinge droom toe, een visioen van een wonderen paradijsvogel met uitgespreide vleugels, ‘zeilen’, zooals de menschen op de schepen daar zeggen. De romp was ook

van goferhout en de bewegingen naar rechts en links geschiedden met behulp van sneeuwwitte geite-wol die om een glinsterenden gouden ring was gewonden, zooals de vrouwen in den neus dragen.

Dit was een goede tijding, zooals reeds werd gezegd. Een slechter tijding was, dat ongeveer dertig slaven en tachtig kameelen de vermoeienissen van den verren tocht niet hadden kunnen verdragen, en onderweg waren bezweken. Dat was onvermijdelijk, den afstand in aanmerking genomen: het was wel voorgekomen, dat nog grooter aantal was verloren gegaan, en dan was de oude man toch nimmer zoo bedroefd geweest als op dezen dag. Het was of hij zijn gansche gezin, zijn vee en have en goed beweende.

Zoo lag hij twee dagen en twee nachten zonder voedsel te gebruiken en zonder het gelaat van den grond op te heffen. Op den derden dag naderde hem zijn vriend, de oude en wijze Hevel, met wien hij verbonden was door hechte vriendschapsbanden, reeds veertig jaren lang.

'Noach,' sprak hij, - 'Noach, waarom

weeklaagt gij? Ik ben tot je gekomen, je vriend Hevel, die je niet heeft gezien sinds de maan in haar eerste kwartier stond. Je smart is zonder reden; sta op, oude: ik weet dit omdat ik de sterren heb ondervraagd, nu twee nachten geleden. Nooit nog heb ik sterren gezien die zoo gunstig over een sterveling hadden beschikt; indien de sterren althans niet liegen, en dat doen ze nooit.'

Maar de oude man herkende niet de stem van Hevel en antwoordde:

- 'Ga henen van mij, rampzalige: mijn vriend Hevel is twee dagen geleden gestorven, en zijn lichaam is nog niet begraven.'

Tevergeefs trachtte de wijze Hevel hem te overtuigen dat hij nog gezond en in leven was; de oude man hield hardnekkig vol en beweende droef zijn rampzalig lot.

Toen kwamen al zijn vrienden bijeen en brachten de beste doktoren der stad tot hem.

'Noach,' - riepen ze hem toe, '- Noach! Hier staan al je vrienden om je te troosten, en je plechtig te zweren, datje vriend Hevel nog in leven is en ook zijn ziel.'

Doch de oude man begon nog luider te schreien en te weeklagen, onophoudelijk uitroepend:

- 'Wee mij! Ik heb geen vrienden meer; deze zijn allen gestorven in den nacht van den vier en twintigsten dag toen de maan in haar laatste kwartier stond, en hun lichamen zijn nog niet begraven,'

Toen naderden hem de geneesheeren op verzoek zijner vrienden; deze sloegen op tamboerijnen en pauken dichtbij zijn ooren en rookten sterke dampen in zijn neus om den waanzin uit zijn hoofd te verjagen. Maar de middelen der wetenschap bleken nutteloos en geraakten uitgeput; de vrienden stonden op, rukten zich van smart de kleeren van het lijf, bestrooiden zich met stof die ze vanonder zijn voeten vandaan haalden en verwijderden zich.

En de wijze Hevel vloekte de kunst om de toekomst uit de sterren te lezen, en durfde zelfs degenen vervloeken, die in de waarheid der sterre-wegen gelooven.

Toen zij heen waren gegaan, richtte de oude man zich weldra overeind. En allen die hem zagen, verwonderden zich over de vreemde uitdrukking van zijn gelaat, want zijn oogen zagen helder en star voor zich uit. Het was of hij al zijn smart had uitgeweend en nu meer op een demon geleek dan op een gewone sterveling.

'Mijn kinderen en kleinkinderen!' - sprak hij, zich tot ons keerend: 'twee dagen heb ik doorgebracht in nuttelooze smart. Thans moeten we ons begeven naar den berg Havaon, waar overvloedig goferhout wordt gevonden, en daarvan zullen we maken wat wij noodig hebben.'

Toen stond hij op en leunde op onze schouders: en wij merkten allen op dat hij, indien slaven langs kwamen, zich omkeerde of streng met het hoofd knikte. En hierover verbaasden zich allen, want vroeger behandelde hij zijn huisgenooten altijd zacht en vriendelijk.

En zoo trok hij op den zeventienden dag, toen de maan in haar laatste kwartier stond, naar den berg met zijn gansche gezin. De grijsaard had zelf de plaats uitgekozen op een der hoogten van Havaon, vanwaar men een blik had op de gansche stad en zelfs op ons huis, staande te midden van omheiningen voor het vee en weiden. En daar gebood hij ons een vreemden, houten romp te maken, gelijkend op het reusachtig lichaam van een dier - met een ruggegraat en ribben. Wij waagden het niet hem te weerspreken, want zijn bevelen klonken zoo beslist en hij dreigde ieder te vervloeken die tegenwerpingen zou durven maken.

Zijn gansche gezin was aan het houthakken met al de huisgenooten en de slaven. En eindelijk werd het duidelijk dat we op de hoogten van Havaon een ark bouwden, gelijkend op de schepen die veertig dagreizen van ons waren verwijderd.

Toen begon zijn schoondochter Odo al die mannen uit te lachen en te bespotten, zeggend:

- 'Ziet ge dan niet dat hij het verstand heeft verloren? *Ge denkt toch niet evenals hij, dat ge van den eenen bergtop tot den andere zult kunnen drijven?* Ik wil liever een dans uitvoeren op het graf mijner moeder en de asch van mijn vader bespotten, dan dagelijks voedsel voor u uit de stad halen! Voortaan moet ge zelf maar uw eten bereiden en de koeien melken!'

En zij ging henen, haar zoontje met zich meevoerend.

Toen vloekte Noach haar met vreeselijke vervloekingen, en wij - wij gingen voort met werken.

Met onverdroten ijver zaagden wij planken van goferhout, zwart als pek en hard als koper. Wij liepen om het reusachtige monster heen, dat driehonderd ellen in de lengte had, vijftig ellen in de breedte en dertig ellen in

de hoogte. Intusschen hadden onze vrouwen en slavinnen droefgeestig neergezeten om de roode zeilen te weven in evenredige afmetingen. Dagen en nachten hadden ze geweven, tranen stortend, en ons gansche huis weerklonk van gekerm en gesteun, alsof het door een zwaren brand was geteisterd geworden.

Doch de tijd verstreek. De grijsaard die hardnekkig volhield om zijn, naar het scheen, waanzinnig doel te bereiken, beval dat het monster van binnen en van buiten met pèk zou worden besmeerd, en drie dagen lang werd het gewasschen met onze tranen.

Onze vuren begonnen nieuwsgierigen te trekken die met heele drommen uit de stad kwamen opzetten. En dezen begonnen ons te bespotten, te bespuwen en met steenen te werpen. Doch de oude man scheen hiervan niets te bemerken. Geen weifeling was in zijn blik te lezen; hij scheen zich in eigen gedachten te verdiepen.

Toen wij den reusachtigen mast begonnen te plaatsen, begon hij zulke voorwerpen bijeen te brengen die noodig zijn voor een lange zeereis. Kleeren, gereedschappen, bogen, wapens en allerlei levensmiddelen nam hij mede. Zelfs duiven en zangvogels moesten dienen om zijn zonderling doel te bereiken.

Het scheen dat hij de gansche wereld wilde vertegenwoordigen en zich in de hemelstreken wilde werpen, daar de aarde hem ondragelijk was geworden.

Toen het monster gereed was en zich boven de stad verhief gelijk een wonderbaarlijke vogel, toen maakte een vaag, onbestemd voorgevoel zich van ons meester van de wijsheid van den grijsaard; - deze beval een boog te brengen, en gaf den wensch te kennen, dat hij de kracht en juistheid der pijlen wenschte te meten.

Met somber-saamgetrokken wenkbrauwen spande hij den boog en schoot op den groep onwilligen die naar ons stonden te kijken; de pijl drong recht in den hals van zijn meest geliefden dienaar, den ouden Erod: de ongelukkige stortte neer en stierf onder vreeselijke pijnen.

‘- Een uitstekende boog,’ merkte de grijsaard goedkeurend op, zonder dat een spier van zijn gelaat vertrok. - ‘Laat ik nu met den andere schieten!’

Toen de menigte deze woorden vernam, verspreidde ze zich kermend en steunend naar alle zijden. Gehoor gevend aan een onverklaarbare ingeving, grepen wij allen naar onze bogen en schoten op de vluchtenden uit de verte.

‘Nu kennen zij de kracht van onze pijlen en de juistheid van onzen blik!’ merkte de grijsaard goedkeurend op en beval ons de fakkels aan te steken en met hem naar huis te gaan.

Toen wij van den berg daalden, stegen vreemde, donkere dampen wolkend omhoog aan den gezichteinder.

‘Steekt de fakkels aan!’ - beval hij, toen we onzen geboortegrond naderden. - ‘Bedenkt wat u het dierbaarst is, want al het overige moet in de vlammen omkomen!’

En toen elk van ons bij zichzelf had nagegaan wat hem het dierbaarst was, was hij het die het eerst de fakkel wierp in zijn slaapvertrek. Wij volgden zijn voorbeeld; aan eiken spijker waren we gehecht, elke plank was ons dierbaar. Als antwoord weerklonk een woeste, hartverscheurende kreet van zijn schoondochter Odo.

‘Waanzinnigen!’ schreeuwde ze, - ‘die de hand oplicht tegen uw eigen vleesch en bloed! God moge u vloeken, moordenaars!’

Het kraken van het rookende dak harer woning verstomde haar kreten en het klaaglijk geween van haar kind.

We vernamen het loeien en blaten der onrustig geworden koeien en geiten in de stallen, en hij beval deze te bevrijden. We deden evenzoo met de paarden. In het schijnsel van den bloedig roodgekleurden hemel liepen de dieren angstig brullend om den vuurgloed heen, of snelden den berg op.

'Gaat mede!' - sprak Noach.

En vermoeid, met een verwensching op de lippen, volgden wij hem naar de ark, en nog hier drong het steunen en kermen der vrouwen en kinderen tot ons door.

Intusschen daalde de nachtelijke duisternis en bliksem-schichten flitsten. In de verte vernamen we het gehuil van wolven en jakhalzen die door het vrij-gelaten vee uit hun schuilplaatsen waren gelokt.

Toen beval de oude man onze pijlen en bogen gereed te houden en op onze hoede te zijn. Het weeklagen der vrouwen was zelfs boven in de ark te vernemen, die door een houten dak voor wind en regen was beveiligd. In luid geschrei uitte ieder zijn wanhoop.

'Wat moeten wij beginnen?' riepen de mannen. 'Kunnen we niet allen zien dat hij waanzinnig is? Laten wij van ons vee nog redden wat te redden is, want wij hebben

al onze overige rijkdommen verloren, zelfs onze slaven; onze gansche gezinnen zijn in het verderf gestort.

Nu verscheen op de helling van den berg de schaduw van een man.

Dit was de wijze Hevel.

Hij bekommerde zich niet om de schoonheid van zijn kostbaar gewaad, dat wapperde in den storm die opstak; en het stof verblindde zijn oogen.

'Noach!' riep hij, - 'Noach!'

De oude man antwoordde niet en beval hem een pijl aan te geven.

'Ach!' - kreet Hevel opnieuw; - 'ik geloof dat ge wijs en heilig zijt! Bedenk echter dat wij samen bevriend zijn geweest gedurende veertig jaren. Waarom wilt ge het ongeluk van uw vriend en zijn gezin? O, indien ik alles geweten had, dan zou ik duizendmaal, duizendmaal uw voorbeeld hebben gevolgd!'

Toen zagen we dat zijn slaven met de wagens hem waren gevolgd op den berg. De vrouwen hieven smeekend de handen omhoog.

De oude man gaf geen antwoord, doch spande den boog en mikte op het hart van zijn vriend.

De wijze Hevel stortte neer.

'Ziet ge dat de avond daalt!' zei Noach tot ons. 'Dit is de laatste nacht van de wereld. Zij zouden zich van onze ark willen meester maken. Doch wij mogen hen niet opnemen, omdat de ruimte ons ontbreekt. Op hen zouden weer anderen volgen.'

Nauwelijks had hij deze woorden gesproken, toen een zwerm vluchtelingen met woeste kreten van alle zijden kwam aanstormen in de richting van de ark. Niemand van ons dacht er een oogenblik aan om een verdedigings-plan op te maken, doch allen grepen we op hetzelfde oogenblik naar onze pijl en boog. Als op commando velden we de ongelukkigen in rijen neder. Onze harten waren gevoelloos als steen en onze handen sterk als metaal.

Intusschen kwamen al maar nieuwe zwermen aanzetten. Bij het flikkerende fakkellicht geleken de door angst vertrokken gezichten op monsterachtige bosch-dieren.

Machteloos waren ze echter tegenover de pijlen en bogen, en de grijsaard beval dat voor alle ramen iemand zou plaats nemen met harpoen of bijl.

Toen drong een lang-gerekte, klaaglijke kreet tot ons door, als het gehuil van een jakhals te midden van de doodelijke stilte op een kerkhof.

- W - a - t - e - r!

Onwillekeurig richtten wij onze blikken naar de stad. Het schouwspel dat zich aan ons oog vertoonde was zoo vreeselijk, dat harpoenen en bijlen ons uit de handen vielen.

De stad was niet te zien, want het was een donkere nacht; op de plaats waar de stad had gestaan waren nu slechts tallooze, hoog-oplaaiende vlammen zichtbaar. En de stad verdween in een reusachtig houtvuur dat langzaam verteerde. En op de plaats waar de vlammen waren omhoog gestegen, strekte zich een zwarte, ondoordringbare massa uit....

.... De menschen dachten niet meer aan redding: hun eenig verlangen was zoo spoedig mogelijk den onvermijdelijken dood te vinden.

En te midden van gejammer en wanhoopsgeschrei klonk de dreigende kreet:

- Water!

Inderdaad kwam het water nader. Doch het geleek niet op gewoon water: het was zwart en lauw als geronnen bloed; vaag werd het verlicht door onze fakkels. Boven onze hoofden kronkelde een zware damp, die ons bijkans den adem benam. En om ons heen dreven balken en splinters.

De grijsaard beval de onderste ramen en deuren te sluiten, en nauwelijks was dit bevel ten uitvoer gebracht, toen het monster begon te trillen en van den berg afgleed.

En we zweefden als door de lucht, over doodsche vlakten, van den eenen *bergtop* naar den *anderen*: wij, de waanzinnigen, die nu de wereld hadden veroverd.

Uit hel Russisch over gezet door

ANNIE DE GRAAFF.

Uit den vreemde.

November naar Marie Madeleine.

Het park staat vol van oude denneboomen,
Maar diep, in 't hart verborgen, knaagt de worm.
En sidd'ren doet hen de Novemberstorm,
als koortsgekwelden, die van sterven droomen.

Als reuzenvlinders, bonte monsterdingen,
doorfladd'ren dorre blaeren wild de lucht.
Lief - merkt gij niet de scherpe lijkenlucht,
waarmede zij het oude park doordringen?

Kom mee naar buiten! In je sterke armen,
daar voel ik niet dat herfstig kille leed;
daar kan ik aan je hart mij zoet verwarmen.

Bij kille herfstkou, die natuur doorbeeft,
zal dan ons hart te zoeter lust doorbeven,
van liefde, die haar jeugd behouden heeft.

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Varia.

Oude Italiaansche Spreekwoorden met vertaling.

1. *Parole poco pensate partano pena, pero pensa parlar poche parole.*
Weinig-overdachte woorden baren moeite, men moet derhalve bedacht zijn om weinig te spreken.

2. *Chi ti qael che non suole, o t'ha ingannato o ingannar ti virole.*
Wie anders met u handelt dan men gewoon is, heeft u reeds bedrogen, of hij wil u bedriegen.

3. *Vuoi non effere ingannato d'agli inimici cessa di fidarti agli amici.*
Wilt gij van uwe vijanden niet bedrogen zijn, zoo laat af van op uwe vrienden te vertrouwen.

4. *Il vendicar si verso d'uno, serve de lettione agli altri per no effender lo.*
De wraak, die op eenigen valt, verstrekt aan de anderen tot een les, om dengene niet te vertoornen, die wraak genomen heeft.

5. *Chi dice tutto quel che sa, schiavo d'altrui si fa.*
Die alles zegt wat hij wreet, maakt zich slaaf van een ander.

6. *Megglio haver hoggi l'ovo che dimane gallina.*
't Is beter vandaag het ei te hebben dan morgen het kuiken.
[Beter één vogel in de hand dan tien in de lucht].

7. *Chi tutto viol tutto perde.*
Die alles begeert verliest alles.
[Die het onderste uit de kan wil hebben krijgt het deksel op den neus].

8.	*Il mondo e fatto per i savi & per i matti, ma li savi soli se ne prevagliano.* De wereld is voor de wijzen en de gekken gemaakt, maar 't zijn alleen de wijzen, die zich daarvan bedienen.
9.	*Chi troppo abbraccia mulla stringe.* Die al te veel omslag maakt, slaagt niet wel.
10.	*Non ti fidar mai più di quello che tu ai offeco una volta.* Vertrouw u nooit op dengene, dien gij eens beleedigd hebt.
11.	*Felice e quello che non ha bisogno de nissuno e che sa operare in modo che tutti habbino bisogno di lui.* Gelukkig is hij, die niemand van noode heeft, en die het zoo weet te maken, dat ieder hem noodig heeft.

S.K. FEITSMA.

Kunsten en Wetenschappen.

Een kleine 60.000 romans.

Zeven en vijftig duizend, drie honderd en drie romans zijn in de 19e eeuw in Frankrijk verschenen. Ik heb de tel niet gemaakt, maar Philibert Audebrand; trouwens het komt er op een meer of minder niet aan. Het is een bewonderenswaardig getal, doch nog veel bewonderenswaardiger is, dat de teller, die tot die enorme uitkomst kwam, ze alle heeft door.... lezen, en er zich rekenschap van geeft.

Het spreekt van zelf, dat het overzicht vluchtig is, en slechts hoofdgroepen behandelt, maar daar komt het ook hoofdzakelijk op aan, vooral waar het hem slechts te doen was om de tijdperken van roem en verval, terugkeerend als eb en vloed, van den Franschen roman te schetsen.

Beginnende met Restif de la Bretonne, overleden in 1806, die reeds in 1791 zich er op beroemde 1632 verhalen te hebben geleverd, waarvan trouwens niet veel goeds te zeggen valt, en met Ducray-Demenil (1761-1819) van wien van een zijner romans maar eventjes een millioen tweemaal honderd duizend exemplaren werden verkocht, behandelt hij achtereenvolgens de gansche reeks Fransche romanschrijvers tot aan Dumas, Maupassan, Bourget, enz.

In 't bijzonder wordt ook gesproken van de ‘Amazones de l'Ecriture’, en marqueert Audebrand ieders plaats in de literatuur, waarbij George Sand in het bijzonder wordt gekarakteriseerd over wie Jules Janin in de *Débats* schreef, en den mannen toeriep: ‘Ne laissez pas pénétrer ces contes d'amour chez vous’; er bijvoegende: ‘cette Lélia! une seconde peste.’ Tot goed begrip diene, dat de roman Lélia niet alleen een storm van sympathie, maar tevens ook grooten tegenstand verwekte.

Ook wordt stilgestaan bij Louis Desnoyer, den stichter van de *Société des Gens de Lettres* welke zoo uitnemend werkt, dat de stichter, op zekeren dag een berooid

letterkundige ontmoetende, tot hem kon zeggen: ‘Redresse la tête, ami, tu n'es plus seul! Te faut-il, une famille? Notre société t'en tiendra lieu. Si tu n'as pas de travail, pas de pain, pas d'abri, elle te le donnera tout cela. Quand tu seras malade, nous aurons pour toi un service de santé, des médécins, une pharmacie et une maison hospitalière.’

Philibert Audebrand, thans Deken van de Société, kon het best oordeelen over hare beteekenis. Kan Nederland daarin Frankrijk niet navolgen, maar och de schrijversbenten zitten dergelijk nuttig werk in den weg!

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

H.W.W. te H. - Zooals gij ziet, heb ik met algeheele instemming Uw brief gelezen, en voldaan aan Uw verzoek over het onderwerp mijne meening te zeggen. - Het is zoo waar alles wat gij schrijft dienaangaande. Ik voor mij kom er rond voor uit, dat een mensch, die slecht is voor dieren, mij beslist afstoot en *niet* door mij wordt vertrouwd, al doet hij zich ook nog zoo lief of beminnelijk voor. Het is een geconstateerd feit, dat de meeste latere misdadigers in hun jeugd zich kenmerkten door wreedheid en onverschilligheid ten opzichte van de dieren. Men kan een kind niet vroeg genoeg inprenten hoe laf en hoe verachtelijk het is een van hem afhankelijk wezen, hond of kat of vogel, te kwellen en zijn overmacht te laten voelen. - En toch, hoe weinig volwassenen geven er zich rekenschap van welk een slecht voorbeeld zij in dit opzicht geven.! - Ik heb reeds vroeger in de Lelie verteld van die opvoedster der jeugd, onderwijzeres, en overigens volstrekt niet van een onaardig karakter, die er mij en mijn vriendin een verwijt van maakte, dat we den veearts eigenhandig bijstonden bij de behandeling van een zieken hond. - Ze trok een preutsch gezicht over het ‘vieze’ van zoo'n behandeling, en toen we haar zeiden dat elke pleegzuster zulke ‘vieze’ dingen immers ook moet verrichten, en dat dikwijls bij patienten die zelf ‘vies’ zijn in hun ongesteldheid-zelf en dat alleen door eigen schuld, toen sloeg ze de handen ineen over het ongepaste in haar oogen van een mensch en een dier op één lijn stellen! Dat arme hondje hadden we maar aan de genade van een veearts moeten overlaten, terwijl wij zelf in de kamer bleven zitten; dan waren we in hare meening eigenlijk ‘fatsoenlijker’ geweest dan nu we ons niet schaamden het diertje

eigenhandig te helpen. - En ik herinner me, hoe bij diezelfde gelegenheid een andere dame, als het toppunt van bespottelijkheid, vertelde, dat een harer kennissen 's nachts was opgestaan om in den stal naar een ziek geitje te gaan kijken. Mijn vriendin en ik waren de éénigen die dat hoogst-natuurlijk vonden; de rest van het gezelschap verklaarde die handelwijze eenstemmig voor 'ziekelijk'. - Wat ik op dit punt heb te hooren gekregen in den loop der jaren, heeft mij een aardig kijkje gegeven in de innerlijke hardvochtigheid die bij zooveel menschen schuil gaat onder een waas van oppervlakkig lief doen. - Als een hond oud wordt, maak je hem van kant; dat spreekt van zelf. Al de jaren van trouw en liefde en toewijding die hij je gaf in zijn gezonde dagen, tellen niet mee. Je krijgt 'last' van hem. Weg er mee. Hij mag nog blij zijn als je de enkele centen meer, die het pijnloosafmaken aan 't hondenasyl kost, wel voor hem wilt overhebben.!

Met een kat wordt nog minder omslag gemaakt. Als die je verveelt, zet je hem maar ergens ver-weg in 't open veld dan raak je hem op die manier wel kwijt. (Ik ken trouwens een familie, die, na dit middel te hebben toegepast, tot welk doel ze een extra-reis naar een naburig dorp hadden ondernomen, de kat na drie dagen zagen terugkeeren in hun nieuwe woning, die zij intusschen hadden betrokken in een geheel andere buurt dan de vorige; dit bewijs van aandoenlijke trouw bekeerde hen, zoodat ze het arme dier bij zich behielden.) - En dan het ruilen en afschaffen van huisdieren, enkel en alleen uit mode-zucht, zonder eenig, mededoogen voor het lot van de aldus op zij gezette afgedankten. Ik heb een paar hoogst-'beschaafde' jongelui gekend, die hun gezonden allerliefsten poedel op een dag eenvoudig vergiftigden, omdat ze liever een fox-terrier hadden als nieuwste mode artikel, en dat terwijl de poedel hun jarenlang overal had vergezeld.[1)] Hoe dikwijls ook hebben 'welmeenende' menschen ons niet getroost op hunne wijze, toen onze kleine Bennie, dien wij uit medelijden in Menton kochten, zoo'n héél leelijk ventje was, en die daarenboven dreigde op te groeien tot een zeer grooten hond: 'Och, maar dan kunt U hem toch altijd wel weer wegdoen.' Als we dan geërgerd zeiden, dat ons dit wreed voorkwam, en dat we het arme dier immers niet gekocht hadden omdat hij mooi was of leelijk, maar enkel uit medelijden, dan haalden zulke troosters de schouders op, met een veelzeggend stilzwijgen waarin het woord, 'ziekelijk' lag opgesloten. Dat men een hond om zulk een onbaatzuchtige reden als medelijden koopt, is blijkbaar voor de meeste zoogenaamde honden-liefhebbers een volslagen raadsel trouwens. Want onze Bennie is tegen alle verwachting in mooi en bijzonder aardig opgegroeid en trekt door zijn drukke aanvalligheid op straat ieders aandacht. Zoo gebeurt het dan telkens dat ons door vreemden, die hem liefkozen en bewonderen, de vraag wordt gedaan. Welk ras is hij? En als we dan antwoorden: Dat weten we niet, want we kochten hem zoo maar op straat, omdat hij werd mishandeld, dan is het de moeite waard de teleurgestelde gezichten te zien van diegenen die ons antwoord begrijpen. Geen echt ras; neen dan is het ineens uit met de belangstelling in den armen plebejer. Maar de meerderheid begrijpt ons niet eens, kijkt ons aan met een blik die de overtuiging uitdrukt, dat ze

1) Maar er zijn ook andere voorbeelden gelukkig, die hiertegen overstaan. Ik weet óok van een gezin waar de kinderen den ouden bijna blinden hond elken avond een lichtje naast zijn bord zetten, opdat hij zijn eten zou kunnen onderscheiden; ik weet van een dame die een mishandeld paard afkocht van een groente-boer, en het voor haar rekening liet genezen door den veearts; ik weet van een andere, die haar aan typhus lijdend paard liet behandelen met emmers vol oude bourgogne, het eenige geneesmiddel dat volgens den vee arts kon helpen, en ook werkelijk hielp, maar een middel dat haar, omdat het weken-lang is toegepast, duizenden kostte; ik ken iemand die de zieke honden en katten welke zij op straat vindt voor haar eigen rekening uitbesteedt in haar buurt, omdat zijzelve hen niet in huis kan nemen, enz. enz. - Zie, het doet goed dat er óók van zulke menschen valt te vertellen.

meenen te hebben misverstaan; wij zijn immers over en weer vreemdelingen die verschillende talen spreken; blijkbaar hebben wij of hen niet gevat, of zij ons niet! Want dat we 't werkelijk méénen, dat we uit medelijden een hond kochten van wien we niets af weten, noch zijn ‘stamboom’, noch zijn ‘ras’, en dien we nogthans vertroetelen en liefhebben als een verwend kindje - *dat* wil er bij hen niet in. Zóó iets doe je immers alleen met duurgekochte mode-hondjes! Zooals ik het dezer dagen cynisch zag uitgedrukt in *La Vie Heureuse*, een fransch dames-blad, dat zich het air geeft van o zoo lievig, maar te gelijk o zoo chic te zijn: Elke dame die wil meedoen aan elegance moet een echt-ras-hondje van eenige honderden francs minstens in haar bezit hebben; het spreekt van zelf, dat zij zich niet kan vertoonen met een gewoon straatsoort zonder stamboom. - Ziedaar de echt-wereldsche lievigheid, als gij haar op den keper beschouwt, en zij zich even bloot geeft in een onbedacht oogenblik. Al de redactrices van dat zeer-veel-gelezen blad, vrouwen bekend in de literatuur en in de Parijsche wereld beide, willen dóórgaan voor o zoo beminnelijk en zoo ‘vrouwelijk’ en zoo zachtaardig. Maar welk een weerzinwekkende egoiste bluf, ten koste van het arme dier, schuilt in zoo'n ontboezeming, dat valt geen harer in. Geen harer bedenkt hoe zij op die wijze honderden en honderden huisdieren het grootst mogelijke onrecht aandoen; mode alleen geldt voor haar

geen dierenliefde. En toch zult gij juist deze dames straks zien flaneeren met hare dure schoothondjes en er aanstellerig mee zien coquetteeren, want dan kan ieder zien hoe lief zij zijn, en hoe gracieus en bevallig!

En het is zoo waar wat gij schrijft: 'Hoe beschamend is daarenboven de liefde die het dier ons menschen géét in ruil voor zooveel ondank of hardheid dikwijls.' Ik-voor-mij geloof dat het geduld, dat we met onzen Bennie gehad hebben, zeer zeker de oorzaak is van zijn hartstochtelijke liefde voor ons, nu hij volwassen is; en ik ben altijd blij dat we in dat opzicht hebben volgehouden tot het laatste toe, en onze taak met niemand hebben gedeeld, ook niet met onze Marie, zooals een oogenblik ons plan was, toen ons de moeilijkheden boven het hoofd dreigden te wassen. Dat was in Nice. We waren daar voor enkele dagen slechts, en hadden hoogst lastige buren, die bij elk geluid dat Bennie maakte op de deur bonsden, of de meid binnen zonden met boodschappen van beklag. En Bennie maakte niet alleen geluiden; hij schréé uwde! Zooals we later van den vee-arts in Amsterdam gehoord hebben, moet hij toen nog geleden hebben onder de gevolgen van zijn inwendige kneuzing bij den val in Menton, die ons deed besluiten hem te koopen; maar wij wisten dat toen niet, schreven zijn gebrul toe aan zijn onwennigheid in het nieuwe hòtel, en aan zijn tanden-krijgen. Om hem tevreden te stellen, hadden we reeds afgezien van het in de eetzaal eten, lieten in onze kamer dekken, om hem op die wijze hij ons te kunnen houden, want, als we de kamer uitgingen, geraakte hij geheel en al van streek. Maar in den nacht werd hij gansch en al opgewonden; rende door de kamer, liet zich slechts door koekjes en lekkers voor enkele momenten tot rust brengen; dan begon de ellende op nieuw. - Den volgenden ochtend, een Zaterdag, namen wij, gekweld door onze lastige, kloppende buren, met het vooruitzicht van een rondreis die we nog moesten doen, onder tranen het besluit hem vooruit naar Holland, naar onze trouwe Marie, te zenden. - We gingen naar Cook en informeerden naar de beste wijze van verzending. - Ik zie ons nog staan in dat Office, met bedrukte gezichten en zware harten, en Bennie, opgewekt door de afleiding van den dag, niet vermoedend wat hem boven het hoofd hing zoo vertrouwend, zoo teeder tegen ons aangedrukt! - Cook's inlichtingen deden ons hart ineenkrimpen van medelijden. Hij kon aan zijn agenten telegrafeeren dat zij op de tusschenstations aanwezig waren, om het dier in ontvangst te nemen en van eten en drinken te voorzien. Dat was alles. Voor het overige moest men maar hopen dat hij de lange reis er goed afbracht, in het hokje dat Cook voor hem zou leveren. - Toen hij onzen angst zag, bood hij aan hem te 'verzekeren'. Ik ging met blijdschap in op het voorstel, in de meening dat die verzekering zou kunnen bespoedigen de reis, althans zou bijdragen tot de goede verzorging onder weg. Maar het was een misverstand. Cook meende dat de hond voor ons zoo groote geldelijke waarde had, en wilde ons door die verzekering behoeden voor de finantieele schade 'ingeval van doodgaan onderweg'. - Toen ik nijdig zei dat hij zijn 100 francs gerust kon houden als 't arme dier toch dood was, want dat het me daarom allerminst was te doen, haalde hij de schouders op, met een air van zulke sentimentaliteit niet begrijpen, zooveel drukte maken voor een hond *zonder* waarde.

- Enfin, wij spraken dan ten slotte af, dat wij Maandagochtend zouden komen om onzen kleinen reiziger af te leveren. Want vanwege den Zondag was Cook den volgenden dag gesloten en kon zich dus niet met de verzending belasten. - Geen van beiden spraken we tot elkaar er over. Wij hadden als een kwaad geweten ten opzichte van den van zijn lot onwetenden, als altijd hartstochtelijk-teederen kleinen Bennie.

En we vertroetelden hem dus nog extra. Maar het zou nog erger komen. Want dien volgenden ochtend overviel mij een heftige keel-aandoening met hooge koorts, zoodat mijn vriendin de handen vol had met mij op te passen en tegelijkertijd Bennie rustig te houden. De boodschappen der lastige buren door de meid hadden opgehouden; we hadden haar overgehaald tot onze partij door een dikke fooi. Dus lieten we onze vijanden nu maar kloppen tot het hunzelf verveelde. - Maar Bennie had van ziekte geen begrip, was lastiger dan ooit. En in stilte, zoo ziek als ik mij voelde, tobde ik over zijn reis den volgenden ochtend, had îk zielsmedelijden met hem, vervulde me de niet van mij af te zetten vrees, dat hij zou wegraken, zou doodhongeren, bovenal zichzelf zou dood-schreeuwen in zijn zenuwachtigen angst van alleen-zijn in dat hokje! - Maar ik durfde niets zeggen. Ik kon, ziek als ik was, van mijn vriendin toch niet vergen, dat ze behalve mij óók nog dien kleinen lastpost verpleegde. - Ze had toch al de handen vol dien dag en nacht met mij. En, als *ik* stil lag, wandelde Bennie rond, en..... schreeuwde! Intusschen zag ik wel dat ze onder het vooruitzicht van de naderende scheiding net zoo hard leed als ik, en ik geloof niet dat het mij ten slotte héél erg verwonderde toen ze, na een lange overpeinzing ineens tegen me zei - 'Zeg, wat dunkt je, zouden we het niet nog maar ééns probeeren Bennie hier bij ons te houden? Ik vind het zóó vreeselijk dat hij morgen weg moet. Ik *kan* er niet aan denken, dat hij die lange reis alleen zal maken in dat hokje'.

- Ik was zoo gelukkig, als ik den heelen dag niet was geweest, en ik bekende haar dat ik-zelve met hetzelfde idée was vervuld geweest, maar het haar niet had durven zeggen. Toen hebben we het verder volgehouden tot den einde toe; in Nice, in Monte-Carlo, in San-Remo, in Lucerne, in Frankfort, overal hebben we de bedienden omgekocht, en de vijandige huren *laten* kloppen. En, zooals ik in 't begin van mijn verhaal zei, ik ben er zeker van, dat de gansch bijzondere aanhankelijkheid van Bennie aan ons is toe te schrijven aan zijn instinctmatige dankbaarheid voor de liefde die wij hem aldus van jongsaf hebben bewezen, voor het geduld en de zorg waarmee wij hem in zijn kwalen hebben bijgestaan. Hoe dikwijls, als wij, mijn vriendin en ik, nu over die dagen spreken, verheugen wij ons erover, dat niet Marie maar wij-zelf hem aldus in zijn jonge jeugd hebben grootgebracht, want nu hij zoo flink en zoo kern-gezond en zoo aardig is geworden, nu zijn wij er trotsch op dat wij-zelf hem zoo ver brachten. -

Met U ben ik het eveneens volmaakt ééns, dat het schandelijk is wanneer menschen op honden-karren gaan zitten, en dat de wet dit behoorde te straffen. - Toen ik een kind was, werd in de provincie Drente dit vervoermiddel algemeen gebruikt, door dikke vette honden-eigenaren, die ik met het meest mogelijke genoegen eigenhandig zou willen afranselen even zoo ruw als zij het hun honden deden. Ik zou wezenlijk *dat* beuls-baantje met veel animo uitvoeren, zóó ergerlijk vind ik dit misbruik. Of het nog zoo is, weet ik niet. Wat Zwitserland betreft, waarnaar gij informeert, in het Berner-Oberland worden de St: Bernhards-honden óók gebruikt voor trek-diensten. Ook heb ik daar wel eens jongens, die men reeds mannen zou kunnen noemen, *in* de wagens zien zitten, maar het is waar, dat de St: Bernhardshonden grooter en krachtiger zijn dan onze soorten. Wat de toepassing der wet betreft, ik zag juist onlangs met genoegen een veroordeeling in Veveij, van een Italiaan, die zijn muil-ezel had mishandeld, zoo onmenschelijk, dat ik U de bijzonderheden niet wil beschrijven. Zeven dagen gevangenisstraf *en* de kosten vond ik voor zulk een schandelijk gedrag overigens een zéér geringe straf, en bovendien zijn de Zwitsers altijd klaar om de hier werkende zeer talrijke Italianen gestreng te behandelen, terwijl zij voor zich-zelf volstrekt niet zoo rechtvaardig zijn; - om die reden betwijfel ik dus of het hier heel

veel beter is dan bij ons. Althans, in Interlaken loopen buitengewoon veel hongerige, hun fortuin zoekende honden rond, aan wien de gegoede eigenaren zich al heel weinig laten gelegen liggen. -

Ten slotte wil Ik U nog uit eigen ervaring meedeelen, dat de in Androcles meegedeelde bijzonderheden over het besmettelijke van schurft onder honden volkomen juist en niet overdreven zijn. Ik heb een hondje gehad, een allerliefsten fox, die deze ziekte heeft opgedaan op de in Androcles beschreven wijze, door op straat spelen of iets dergelijks. Ik vermoedde volstrekt niet wat hem scheelde, maar liet uit voorzorg de veearts komen, om den nog zeer geringen uitslag te zien. Hij waarschuwde mij onmiddelijk, dat ik te doen had met een geval van echte schurft, maar, dat hij het hoopte te genezen, omdat hij er zoo intijds bij was geroepen vóòr de ziekte zich had verbreid. Inderdaad is hij

ook geheel en al hersteld, door inwrijvingen met een door den veearts gegeven middel, dat hem veel pijn deed maar afdoend hielp. - Ik heb dikwijls gehoord dat sommige veeartsen honden met schurft gemakshalve dadelijk afmaken, en om die reden deel ik dit geval hier expresselijk mede als bewijs, dat schurft wel degelijk is te genezen mits men er dadelijk bij is, en geen moeite schuwt wat de behandeling betreft.

(*Zie overigens hoofdartikel.*)

Bernarda. - Ik heb van U twee brieven te beantwoorden, dien van 23 Oct: jl:, dien ik ontving juist nadat mijn correspondentie aan U was afgedrukt, en dien van 11 Jan: jl: - Ik geloof niet dat men alleen van elkaar leert als men aan elkaar gelijk is in ontwikkeling, maar integendeel, dat we allen op onzen beurt van elkaar kunnen leeren, zoodat ik dat zeer zeker òók van U kan doen. - Het komt er maar op aan, of men een open oog heeft om van een ander te *willen* leeren, om te zien b.v. op het mooie en voorbeeldige in diens karakter of handelingen. - In dat laatste opzicht heb ik ten minste menigmaal heel veel geleerd van menschen, die misschien naar de opvatting van wat men verstaat onder geleerdheid of ontwikkeling niet aan mij gelijk zijn, maar die ik met dat al in menig zedelijk opzicht mijn meerdere acht. - Ik ben blij dat de correspondentie met Excelsior U heeft geïnteresseerd, maar ik betreur het, dat U uit bescheidenheid niet hebt willen deelnemen aan de gedachtenwisselingen van Caprice en Ida, vooral niet waar U de lust in zich voelde tot een antwoord aan *Salutant.* Waarom zou U niet even goed Uwe meening zeggen als ieder ander dat doet.? Die ingez: stukken en gedachtenwisselingen zijn immers geen stijl-oefeningen maar een volkomen vrije meening-uiting, waarin ieder die wil zijn of haar gevoelens kan zeggen over het onderwerp in questie. En ik geloof dat ook in dezen uit zulke wrijving van gedachten dikwijls ontstaat een betere en juistere opvatting van de dingen. - Daarom, hoe meer er aan wordt deelgenomen hoe beter. - Weet U wat mij zoovéél genoegen doet; dat U zoo instemt met mijn opvatting over ‘kindermeisjes’ en over het dwaze van kinderen *alles* vertellen, enz. enz. Want het spreekt van-zelf, dat. de getuigenissen van getrouwdevrouwen, die mijn eigen ervaring bevestigen, het beste bewijs zijn dat ik in dezen gelijk heb. - Ja, natuurlijk staat men er voortdurend aan bloot, dat dienstboden op de door U beschreven wijzen kinderen bang maken, en een verkeerden invloed op hen uitoefenen. Voor ieder die in deze questie eerlijk en onpartijdig denkt, en zich niet laat leiden door egoïste bijredenen van graag zelve-vrij-willen-zijn, moet het immers van-zelve spreken, dat juist een kinder-zieltje inde eerste levensjaren een zóó teer te bearbeiden bodem is, dat de moeder die deze heilige taak uit haar handen geeft daardoor een onvergefelijke zonde begaat aan haar eigen kind. Zeker, ik weet heel goed, dat ook een moeder niet onfeilbaar is, dat zij-ook kan dwalen te goeder trouw, en dat zelfs de zorgvuldigste opvoeding niet altijd leidt tot het voorgestelde doel. Maar wie zelve en naar haar beste weten haar eigen taak aanvaardde, die heeft zich althans later niets te verwijten, die kan, welke ook de uitslag zij, met recht voor zich zelve weten, dat zij haar verantwoording aan het door haar eigen wil ter wereld gekomen kind trachtte te volbrengen. Terwijl de uithuizige mama - of zij uithuizig is uit wereldschheid of uit zucht om in de maatschappij het rolletje der nuttigheid te spelen, komt voor haar kinderen op hetzelfde neer - die hare kinderen overlaat aan kindermeisjes en pleegzusters, en, als zij grooter zijn aan hun eigen genoegens, daarmee zich onttrekt aan haar naaste plicht, en natuurlijk niet weet wat die jonge onervaren kinderharten

in zich opnemen, wat hun wordt gezegd of verteld, waarmede zij zich onledig houden, in één woord onder welke omstandigheden, onder welke invloeden zij opgroeien, om van de lichamelijke gevaren waaraan zij zijn blootgesteld niet eens te spreken. - In zijn Fécondité, dat bij alle éénzijdigheid van voorstelling toch een gezondgedacht boek is, beschrijft Zola zulk een huishouden, waarin de moeder hare kinderen overlaat aan een zoogenaamd 'vertrouwde' juffrouw, op uitstekend-levensware wijze. - - En wat de ooievaars-praatjes betreft, lieve mevrouw, ik denk er net zoo over als U. Waarom een kind dat die praatjes gelooft, willen wijsmaken, door hem bijzonderheden op te dringen die hem, juist *omdat* ze boven zijn bevatting gaan, zullen gaan interesseeren op een onkiesche en onreine wijze.? Want, het spreekt immers van zelf, dat een kind zoo iets gecompliceerds als liefde niet kan bevatten, en er dientengevolge, wanneer men hem de zaak gaat verklaren van gaat maken in zijn hersenen: geslachtsdrift in den laagsten leelijksten zin. - Ik-voor-mij geloot naar mijn eigen jeugd te oordeelen, dat men deze dingen onrein máákt door er over te redeneeren, terwijl het gezond-aangelegde kind er niets onreins in ziet of zich bij denkt, als men het niet wakker schudt door boven zijn begrip gaande gesprekken. Naar alle bijzonderheden van bijbel-verhalen heb ik geluisterd, naief, zonder te begrijpen en zonder te vragen, dientengevolge om de eenvoudige reden dat het mij niets kon schelen, *want ik dacht er mij niets bij*, dat mij interesseerde. En het zelfde geldt voor hetgeen ik om me heen zag hij onze dieren, bij onze hond, die driemaal jongen kreeg, zonder dat ik er ooit iets geheimzinnigs bij heb zien doen door mijn ouders, en zonder dat ik-zelve mij bij die zaak ook maar iets dacht, hoe het eigenlijk toeging of zoo kwam. - Men zei mij dat onze andere hond de vader was, maar hoe en waarom wist ik niet, en kon mij niets hoegenaamd schelen. - Zoolang ik mij kan herinneren, heb ik geweten dat een kind werd geboren uit de moeder, en niet werd gebracht door den ooievaar, maar *dat* was ook precies alles wat ik wist. En het interesseerde mij ook verder niet; terwijl ik tot den huidigen dag toe nog niet weet hoè ik zelfs aan die wetenschap ben geraakt, maar zeker niet door gesprekken erover met andere kinderen. - Ik herhaal, ik geloof dat die gesprekken, waarvan de Nellie's van Kol zulk een drukte maken, eerst ontstaan dóór hare 'reinheids' boekjes en andere dwaasheden van dien aard, die de onrijpe nieuwsgierigheid van kinderen prikkelen, hun vraaglust en aandacht wakker maken, en daardoor de *oorzaak* zijn van een kwaad dat zij zoogenaamd bestrijden. -

En nu wil ik, opdat ook anderen onze correspondentie kunnen begrijpen, Uw woorden uit Uw tweeden brief, naar aanleiding van mijn artikel over mad: Zola en mad: Curie, hier letterlijk laten volgen:

'*U stelt mad: Zola's zelfverloochening, hare heldhaftigheid in een helder licht, en in een blad voornamelijk voor vrouwen geschreven is deze door U geprezen figuur ook op haar plaats. Maar het blad wordt ook door mannen gelezen en al lezende dacht ik: Zouden er daar nu onder zijn die beseffen, hoe hoog eene vrouw staal die zulke offers brengt ter wille van een man? Kunnen zij zich ook maar eenigzins indenken wat een leed zij doormaakte, wat een strijd 't haar kostte, eer ze zoover was?*

Kan een man die waarachtig veel van zijne vrouw houdt, haar zoo laten lijden? Mijn idée toch is dit: Twee menschen trouwen, uit liefde, weten dat zij samen door 't leven moeten, dal wil zeggen: vreugd, smart, teleurstelling, wàt dat leven brengt, moeten ze samen dragen. Welnu, de vrouw krijgt geen kinderen; dat gemis geeft beiden verdriet, teleurstelling. Laten ze dan samen de smart over 't gemis dragen,

maar laat de man niet de vrouw bij die teleurstelling nog alle bitterheid laten doormaken, die zij noodzakelijk moet voelen door zijn ontrouw.'

Om te beginnen met Uw bezwaar, dat de Lelie óók door mannen wordt gelezen, wil ik u antwoorden lieve mevrouw, dat ik-voor-mij het juist zeer gelukkig acht, wanneer mannen zien dat wij vrouwen trachten over deze questie tot een zuiverder opvatting te komen. M.i. is het de groote fout van zoo heel veel vrouwen-bladen, dat zij de dingen alleen bekijken van een vrouwen-standpunt, inplaats van uit een algemeen menschelijk oogpunt. De vraag immers is niet hoe wij vrouwen den man nu eenmaal zouden willen hebben naar onzen smaak, maar wèl hoe hij nu eenmaal is in de werkelijkheid. - En, juist omdat zoo heel veel vrouwen dat niet verkiezen in te zien bijtijds, verbazen zij zich later *in* haar huwelijk voortdurend over eigenschappen en behoeften, waarvoor zij moedwillig de oogen sloten toen het nog tijd was; m.a.w.: zij willen wèl het huwelijk en den man, maar zij willen geen geduld hebben met zijn gebreken.

En dit geldt dunkt mij óók voor Uw redeneering. Zooals U het samenleven schildert in de hierboven door mij aangehaalde woorden, zoo ook vind *ik* het, met U, ideaal

en wenschelijk. Maar... maar... Wáár vindt U veel zulke *ideale* echtparen? Kunt U zich niet het geval denken, dat de man afdwaalt, elders zoekt wat de vrouw hem niet meer geeft... en vindt U niet, dat zij in dat laatste geval méér ware liefde toont, wanneer zij berust en vergeeft, dan wanneer zij op haar recht blijft staan en echtscheiding eischt? - Ik bedoel natuurlijk niet een vóórtdurende verliederlijking, een het zoeken in bordeelen en bij lichtekooien; de man die daaraan geregeld behoefte heeft, toont daarmee voldoende, dat hem aan zijn eigen vrouw niets is gelegen. Maar iets geheel anders dan dit is een tijdelijke afdwaling, een plotselinge zinnenbekoring, een in eens ontwakende drift. O zeker, het is zonder twijfel voor de vrouw die liefheeft vreeselijk hard onder zulk een toestand te moeten lijden, maar toch blijf ik er bij, dat zij m.i. oneindig hooger staat wanneer zij vergeeft, dan wanneer zij haar 'recht' eischt van beleedigde echtgenoote. In het huwelijk valt er zóóveel te vergeven, van weerszijden. Trouwens, valt er niet véél te vergeven in elke waarachtige innige liefde-verhouding van welken aard ook.? Ik voor mij ken slechts één ding dat *ik* niet zou vergeven, en dat is dronkenschap. Den man dien ik liefheb, dien ik acht, voor mij te zien in den walgelijken vernederenden toestand van den beschonkene, ziedaar wat mijn liefde zou dooden.! - Maar door een houden van een àndere vrouw, een éérlijk van haar houden, kwetst hij alleen mijn trots, maar maakt zichzelf niet minder, niet slechter; en *dat* alleen is toch een oorzaak die de èchte liefde doet verkoelen. Ten minste zoo voel *ik* het. En ik heb een vrouw gekend, die het ook zoo voelde, die, toen al hare kennissen haar opzweepten tot echtscheiding, wegens het voor haar beleedigende gedrag van haar man, die zich met een andere vrouw 'afficheerde', met weemoedige fierheid antwoordde: *Ik* zal hem terugwinnen, want *ik* heb hem zoo oneindig veel liever dan die andere hem heeft, dat hij zeker op den een of anderen dag tot mij zal terugkeeren. - Zoo is het ook geschied, maar, het spreekt van zelf, bittere *sporen* laat zulk een beproeving zeer zeker na. - Wat is daaraan echter te doen? Het leven, óók het huwelijk, is immers geen ideaal-toestand, maar een strijd in lief en leed te samen. -

Wat het door mij aangehaalde geval van Zola meer in het bijzonder aangaat, ik heb gelezen wat mevrouw Zolazelve. daaromtrent heeft gezegd over zijn groot verlangen naar het vaderschap, naar het 'scheppen' anders nog dan door zijn hersenen. - Welnu, vindt gij-zelve niet met mij, dat zij zich wáárlijk groot toonde in zielenadel toen zij hem toestond die bevrediging, die zij hem niet kon geven, te zoeken bij een andere? Men is niet voor niets de vrouw van een 'genie'. Het is een bekend feit dat de vrouwen van kunstenaars gewoonlijk de moeilijkste levens hebben van alle echtgenooten, ten minste indien zij hun man, hun 'groot-kind', *waarachtig* beminnen. - Mij dunkt, madame Zola moet haar man wél hebben liefgehad, dat zij haar eigen trots vertrad om hem te laten volgen zijn begeerten van man; en zij zet de kroon op haar werk door zijn kinderen een naam te geven, door hen niet onschuldig te laten boeten voor de daad van den vader, maar inplaats daarvan eerlijk voor de wereld te erkennen als te zijn van hem. -

En nu ten slotte stelt U de vraag, hoe dan in het omgekeerde geval? Als de kinderlooze vrouw een kind wil, moet zij dan óók maar háár lust elders bevredigen? - Neen, lieve mevrouw, m.i. heeft de vrouw zeer zeker *niet* dat recht *omdat* zij is een vrouw, omdat hare geslachtsdrift veel minder sterk is dan die van den man, omdat in háár weerzinwekkend wordt, wat men in den man kan accepteeren. Zoo voel ik. Men moge mij het bekende verwijt doen, dat ik dus tweeerlei moraal wil invoeren.

Neen, *ik* wil niets invoeren, ik wil alleen zien de werkelijkheid om mij heen. En die werkelijkheid is m.i. dat de man in geslachtsbehoeften anders is dan de vrouw. - Zie de aankomende jongen, en het aankomende meisje, en later, zie de man van vijftig en de vrouw van vijftig.! Welke aankomende jongen heeft niet te strijden met ontwakende driften, maakt niet min of meer door eenige amourettes? Maar omgekeerd, van welk normaal meisje kan men zeggen, dat zij zich zoover vergat van zich vóor haar huwelijk aan den eersten den besten man te geven; en, als zij het deed, voelt dan niet iedere normale vrouw instinctmatig, dat zoo eene is een degoutante uitzondering op haar geslacht.? Dan weer de vijftigjarige leeftijd! - Een vrouw, zoowel een getrouwde als een ongetrouwde, is dan oud, dikwijls in lichamelijken zin géén vrouw meer; een man daarentegen bezit dan nog zijn volle manlijke kracht, en de daarmee gepaard gaande behoeften en vermogens. - Alleen reeds dit eene feit leidt juist in het huwelijk menigmaal tot conflicten. -

Wat eindelijk betreft het gezegde van zooveel ongetrouwde vrouwen, dat gij aanhaalt: 'Ik zou zoo graag een kind willen hebben', ik voor mij geloof dat de meesten harer dit volstrekt niet méénen, uiten in den waarachtigen zin van natuurdrang, maar enkel en alleen zoo maar heenzeggen, omdat ze denken daardoor 'vrouwlijk' te lijken, een aangenamen indruk op den man hopen te maken, hem willen inpakken door dit quasi-vertoon van moederinstinct. - Maar als gij de meesten harer de gelegenheid gááft, waarvan gij spreekt, om een kind te krijgen buiten het huwelijk om, dan zouden ze er hartelijk voor bedanken zichzelf al die last en zorg op den hals te halen *zonder* de maatschappelijke voordeelen van een huwelijk en van een man, waarom het de meesten veel meer te doen is dan om het kind-zelf. -

Ik hoop dat U mij goed zult verstaan. Ik verdedig niets; ik keur niets goed. Ik betreur het met U dat al deze dingen zoo zijn, en ik juich Uw schildering van een huwelijk zooals het behoort van harte toe. Maar ik houd alleen rekening met de niet weg te redeneeren *werkelijkheid.* En waar die werkelijkheid nu eenmaal zóo is, dat menig man zijn vrouw bitter doet lijden in het huwelijk, daar acht ik voor mij degene die hem diens ondanks liefheeft en vergeeft hooger dan de andere, die roept om haar 'recht' en het publiek deelgenoot maakt van haar leed. -

Excelsior. - De rest van mijn antwoord aan U moet ik wegens plaatsgebrek uitstellen. Een repliek van U aan C. Eersteling vind ik zeer wenschelijk en zal ik dus gaarne ontvangen. Ik wil de bijdragen uit Indië (waarover gij schrijft in een vorigen brief) zeer zeker gáárne ter inzage ontvangen. -

Leentje, Ook U moet ik deze week nog laten wachten door de uitgebreide correspondentie.

Adé. - Uw briefkaart deed mij zoo innig véél genoegen. Ik ben zoo blij dat het U wat beter gaat, want omdat ik in zoo lang niets van U had gehoord, maakte ik mij eigenlijk reeds wat ongerust over U. En deze briefkaart weer met inkt; dat is óók een goed teeken, dunkt mij! Neen, vermoei U nu maar met niets van schrijven aan mij. Aan den uitgever gaf ik Uw honorarium op.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)

Clarens-Montreux

Rue des Vergers 9.

(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

13 Februari 1907.
20*ste* Jaargang.
N°. 33.

Hoofdartikel
Een bewijs uit de werkelijkheid. (De moeder van Washington.) Vrij bewerkt naar Emile Souvestre.

Men heeft wel eens beweerd dat het vooral de moeders zijn, die hare zoons tot groote mannen maken; en om dit te staven heeft men eene lijst opgemaakt van alle beroemde personen, die sedert de Grieken, door vrouwen waren opgevoed. Misschien ware het nauwkeuriger geweest, dit onderzoek uit te breiden tot alle mannen, beroemd of vergeten, en te verklaren of hunne karakters, hun gedrag, hunne gewoonten zelfs, voor een groot deel afhingen van de moederlijke opvoeding.

Het kind bij de geboorte ontvangende, de hoofdpersoon zijnde bij de eerste indrukken en het vóor ieder ander den levensweg wijzende, kan de moeder in werkelijkheid eene machtige opvoedster zijn, die op de grondbeginselen en de gewoonten van het kind een beslissenden invloed heeft. Als zij, voor het meerendeel tenminste, aan hare zonen hare innerlijke natuur en hare trekken schenkt, zal ze niet minder den stempel harer zielsverwantschap op hen drukken. Het schijnt, dat de zaden, ten goede of ten kwade, in haar binnenste bewaard, vrijer in het kind, door hare zorgen opgevoed, zullen ontkiemen, en in die richting vooral zal zij dan hare belooning of hare straf ontvangen.

Onder de moeders, die hare zoons als de kroon van haar leven kunnen beschouwen, mag die van Washington zeker in de eerste plaats worden genoemd.

Tot het oude ras der Virginiërs behoorende, dat zich onderscheidde door zijne eenvoudige vroomheid, rechtschapenheid en vlijtige volharding, voedde zij haar zoon Georges op in de strenge gewoonten van den arbeid en de warme toewijding daarvoor.

Toen hij den leeftijd van 16 jaar had bereikt, wilde hij zich gaarne aan de Koninklijke Marine verbinden. Maar zij verzette zich daartegen en verklaarde dat hij moest leven onder zijne medeburgers, met hen meewerken om het land te hervormen en in den dienst daarvan al zijne krachten en al zijne gaven die hij van God had ontvangen, te geven.

Dit besluit verhaastte misschien de be-

vrijding van Amerika, terwijl het tevens zoo gelukkig was een groot man voor zich te behouden. Indien hij Engelsch officier ware geworden, zou Washington zonder twijfel geaarzeld hebben tusschen den militairen eed, dien hij had afgelegd en zijne liefde voor het vaderland, hij zou niet zoo spoedig de wapenen tegen Engeland hebben opgevat en minder vertrouwen bij zijne medeburgers hebben gevonden.

De moeder van Georges vreesde wel is waar voor den strijd, waarin haar zoon zich zou wikkelen, zij maakte zich beangst, dat de ongelijkheid der krachten de Amerikaansche zaak niet zou bevorderen, maar ze liet niets onbeproefd om Washington te bewerken zijn plicht te doen. En hoe zou ze ook anders hebben gekund, daar ze haar geheele leven eraan gewijd had, hem zijn land te leeren liefhebben. Zij zag Georges met ongerustheid zich aan het hoofd der oproerlingen stellen, maar zonder eenige zwakheid. Toen hij bij zijne onderneming eerst tegenspoed ondervond, hoorde men haar zich noch beklagen, noch zich laten ontmoedigen, toen de dag der overwinning voor hem aanbrak, bewaarde zij diezelfde kalmte.

De Engelschen, die zich meester hadden gemaakt van New-Jersey, lagen door deze provincie heen verstrooid. Washington, die zich aan den anderen kant van de Delaware gekampeerd had, zei tot zijne officieren: ‘Onze vijanden hebben hunne vleugels te ver uitgebreid, nu is de tijd aangebroken om hun te kortwieken.’ En den stroom overstekende, behaalde hij eene overwinning die de Amerikaansche eenheid redde.

Dit bericht werd aan zijne moeder door eene menigte zijner vrienden overgebracht, die toesnelden om haar geluk te wenschen.

Zij verheugde zich met hen over het geluk van het vaderland, en toen de loftuitingen op Washington zich steeds meer en meer verhieven, zei zij, ernstig wordende: ‘Dit is vleierij, mijne heeren, Georges zal zich, hoop ik, steeds de lessen herinneren, die ik hem gegeven heb; hij zal niet vergeten dat hij slechts een burger is van de Unie, wien God meer geluk heeft geschonken dan de anderen.’

Toen zij de inneming van Cornwallis vernam, dacht zij niet aan den roem van haar zoon, maar zij riep uit: ‘God zij geloofd! ons land is vrij, en wij zullen vrede hebben.’

Een rijk huwelijk maakte Washington tot een der grootste landeigenaars van de Unie; verscheidene malen trachtte hij zijne moeder over te halen haar intrek in hunne mooie woning Mont-Vernon te nemen, maar zij gaf de voorkeur aan Frédéricksburg, om daar haar kleine boerderij, een weduwgoed, te beheeren.

Op den leeftijd van 72 jaar zag men haar nog elken morgen te paard stijgen, om hare landerijen te bezoeken en orders te geven. Hare inkomsten waren zeer bescheiden, maar werden met zooveel zuinigheid beheerd, dat ze haar nog in staat stelden een groot aantal ongelukkigen te ondersteunen. Nooit kwam er in die tijden van zorg, een landgenoot, die door den oorlog geruineerd was, te vergeefs bij haar om hulp aankloppen, ook had ze de gewoonte te zeggen:

‘De liefdadigheid vindt altijd nog wel iets in de beurzen, die niet doorboord zijn.’

Eene wreedaardige ziekte, kanker in de maag, dwong haar eindelijk het huis te houden, maar zelfs daar hield ze zich nog met het besturen der zaken bezig.

De kolonel Fielding-Lewis, haar schoonzoon, vroeg haar dringend hem ermee te willen belasten.

‘Dank je, Fielding,’ zei ze tot hem; ‘ik zou wel willen, dat ge mijne boeken in orde hieldt, want uwe oogen zijn beter dan de mijne, maar overigens kan ik ze nog wel bijhouden.’

Gedurende zeven jaar had ze haar Georges bijna niet gezien, daar hij nog altijd door den oorlog werd vastgehouden.

Eindelijk, toen de vereenigde legers op den terugtocht waren van New-York, kon Washington zijn weg over Frédéricksburg nemen.

Hij zond een koerier vooruit om zijne moeder te vragen, hoe ze hem wenschte te ontvangen.

'Alleen', antwoordde de moeder.

En de hoofdcommandant van de Amerikaansche troepen, de maarschalk van Frankrijk, de bevrijder van zijn land, de held van de eeuw begaf zich te voet naar het huis van haar, die hij, zooals hij zich uitdrukte, 'niet alleen als de stichtster van zijn levenslicht, maar als de stichtster van zijn roem,' beschouwde.

Mevrouw Washington ontving haar zoon met uiterste teederheid; maar sprak niet met hem over de overwinningen die hij juist behaald had. Hetgeen hij verricht had, scheen haar zoo eenvoudig toe.

'Ik heb hem de deugd leeren betrachten,' zei zij, 'en de roem is er slechts een gevolg van.' Zij sprak met hem over zijne oude vrienden, hem bij zijn lievelingsnaam noe-

mende van uit zijne kinderjaren, en informeerde geen enkele maal naar de groote eerbewijzen, die hem als den redder der Unie overal te beurt vielen. Toen men haar evenwel des avonds voor een bal kwam uitnoodigen, hem door zijne landgenooten aangeboden ter eere van de overwinnaars van Cornwallis, nam ze dit aan.

'De dagen der bals zijn wel reeds een weinig ver af,' zei zij, 'maar ik zal mij gelukkig gevoelen, te midden der algemeene vreugde.'

De Fransche officieren, die deel uitmaakten van het bevrijdingsleger, legden een groot ongeduld aan den dag om deze buitengewone vrouw te leeren kennen. Zij verscheen, tegen het midden van het bal, gekleed in het oud costuum der Virginiërs en, geleund op den arm van Washington, ontving zij de eerbewijzen van iedereen met goedheid, deed eenige passen, en trok zich daarna terug.

De Franschen waren verbluft over zooveel kracht en zooveel eenvoudigheid, die haar verheven maakte bij haar toch reeds groote gestalte. Toen ze haar met Washington zagen vertrekken, riep een van hen uit:

'Van zulke moeders kan men zulke kinderen verwachten!'

Alvorens naar Europa te vertrekken, begaf Lafayette zich naar Frédéricksburg om de moeder van zijn generaal te bezoeken, begeleid door een der kleinzoons van mevrouw Washington. Toen zij het huis naderden, riep de jonge man uit: 'Ziedaar mijne grootmoeder!' De markies Lafayette bemerkte toen de moeder van zijn vereerden vriend, die in haar tuin aan het werk was. De markies sprak over den gelukkigen uitslag der omwenteling, van de roemrijke toekomst die het herboren Amerika wachtte, en sprak haar vol geestdrift van zijne vriendschap en bewondering voor Washington; maar op al de loftuitingen die hij op hem hield, antwoordde de moeder eenvoudig slechts, dat zij 'niet verrast was geweest over hetgeen Georges had verricht, daar zij hem altijd had gekend als waarlijk goed!'

Deze naieve ziel had dus begrepen, dat elke goede daad uit het hart voortkwam. Lafayette verliet mevr. Washington niet alvorens haar zegen verzocht en verkregen te hebben, alsof het zijn eigene moeder gold.

Toen Washington tot president van de nieuwe Republiek was benoemd, kwam hij zijne moeder bezoeken. 'Het volk', zei hij, 'heeft mij tot eerste overheidspersoon der Vereenigde Staten gekozen en kom ik afscheid van U nemen; zoodra mijne bezigheden afgeloopen zijn, zult U me in Virginië terugzien.'

'Ge zult me er niet meer vinden,' antwoordde zijne moeder; 'maar ga, waarde Georges, vervul Uwe bestemming, en dat de Hemelsche genade U nooit verlate.'

Bij deze woorden, opende ze hare armen, de president bleef langen tijd met het hoofd op den schouder rusten van de arme zieke, wier verzwakte handen zijn hoofd streelden. Hij vergoot overvloedig tranen, en kon zich bijna niet van deze verheven omarming losrukken; eindelijk herstelde de heldhaftige moeder zich het eerst en deed hem zachtjes de kamer uitgaan. Maar hare voorgevoelens hadden haar niet bedrogen, zij stierf eenige dagen na haar 85sten verjaardag.

In die laatste dagen sprak mevr. Washington dikwijls over haar 'goeden Georges', nooit over den beroemden generaal. Zij gaf den laatsten snik, haar zoon en haar vaderland aan God toevertrouwende.

De onverzettelijke standvastigheid van deze bewonderenswaardige vrouw was altijd door de godsdienst getemperd geworden, zij vond in haar geloof eene onuitputtelijke bron van troost en deze teedere moedigheid had haar gemaakt tot

eene waarlijk Spartaansche Christin! Elken dag trok ze zich in de eenzaamheid der velden terug, en daar, in de tegenwoordigheid der schepping, had zij, zooals zij zich uitdrukte, een onderhoud met God, en keerde er telkens verheugd en versterkt van terug.

EUGENIE.

Boekbeoordeeling.

Kinderen, door **Ina Boudier-Bakker.** (Uitgave van Van Kampen en Zn., Amsterdam.)

Toen mevrouw Boudier-Bakker haar *Machten* de wereld inzond, voelde ik in haar de kunstenaresse, die iets betéékent, niet de zóóveelste schrijvende dame, schrijvend om de kunst, of om den broode, of uitverveling, maar de vrouw wier talent onmiskenbaar sprak in haar werk.

Dat werk als zoodanig liet me koud; zooals je een schepping, die eerbied afdwingt, kunt aanzien zonder er persoonlijk iets voor te voelen, zooals er schilderijen zijn, waarvan je 't mooie waardeert, zonder ze lief te krijgen, zoo ook bezag ik *Machten*, 'n bewijs van

kunnen, maar meer verstands-werk, dan geschreven met de ziel.

Toen kwam, als ik me niet vergis: *Het beloofde Land.*

Dat was een openbaring, een openbaring van een rijke, warme, heel-teer-begrijpende vrouwenziel; 't mysterie van 't leven weefde zich heen door den eenvoud van werkelijkheid, die werd ontleed. En die karakters uit haar roman, gewone, tot de nederige klasse behoorende menschen, ze kregen iets wonderbaar-sympathieks, door de fijnheid van schildering, waarmee hunne formeester hen had uitgebeeld, ziende hun inwendigen strijd, hun innerlijk leven, datgene wat te ontleden zoo gansch iets anders en méér moeilijks is, dan het photographeeren met woorden van uiterlijke toestanden en eigenaardigheden, waarin middelmaatrealisten hun kracht zoeken.

Wat komen zal, was vervolgens een onloochenbare teleurstelling! Op zich zelf-beschouwd, is ook déze roman een wel-boeiend geschreven verhaal van 'n bescheiden vrouwenleven, waarin voorkomen heel verdienstelijke ontledingen van karakters of toestanden, waarin spreekt een voor 't lijden van het leven wèl-fijn-mee-voelende ziel. Maar toch, het superieure ontbreekt hier zoo heelemaal; déze roman is niet meer 'n kunstwerk van 'n àpart iemand; hij is het wel-van-kunnen-getuigend geschrijf van een juffrouw of een mevrouw, die in zulk kunnen gelijk staat met honderden harer collega's.

Voor zoo ver ik weet ligt er tusschen *Wat komen zal* en *Kinderen*, geen ander grooter werk meer. (*Verleden*, een tooneelstuk, laat ik buiten bespreking.) Eigenlijk kan men *Kinderen* óók niet noemen ‘een grooter werk’, want het is een bundel, samengesteld uit verschillende schetsen: *Kinderleven.*

Maar misschien heeft Ina Boudier-Bakker nog niets geleverd, dat getuigt van zulk bewonderenswaardig talent, dan juist deze oogenschijnlijk zoo los daarheen geworpen brokjes uit het bestaan van kleine-menschjes. Wat ik dikwijls heb gezegd van Heine's *Lieder*, dat geldt hier weer van Ina Boudier-Bakker's proza: zulk geniaal werk maakt den natuurlijk-eenvoudigen indruk van: ‘Dat zou *ik* ook wel kunnen.’

Maar probeer het eens! En vergelijk dan!

Ina Boudier-Bakker heeft noch noodig bijzondere woorden, noch bijzondere zinswendingen, of bedachte toestanden van heel vreemd gebeurende dingen. Zij heeft rondom zich gadegeslagen het allergewoonste, dagelijks voorkomende van heel gewone, heel natuurlijke kinderen.

Haar begrijpende ziel heeft hen beluisterd, niet alleen naar het uitwendige, maar ook naar het innerlijke leven. En in een taal die, juist door den volmaakten eenvoud van gekuischten stijl, getuigenis aflegt van haar meesterschap, vertelt zij haar afgezien-hebben, schildert dat kleine lief en leed, dat oogenschijnlijk zoo onbeteekenend in de oogen der volwassenen, is onze vóórbereiding, onze opvoeding dikwijls, tot later, tot het ernstige wereld-leven.

Vader is misschien in den ganschen bundel het diepst-gevoelde stukje, ofschoon ook *Dirk* getuigenis aflegt van een fijnbesnaarde ziel, die in zich opneemt het innerlijk lijden, waardoor zoo menig jongetje als vóórbestemd wordt tot een verschoppeling, een misdadiger weldra in de maatschappij. - *Vader*, het woord, dat zoo veel moois *kan* beteekenen in een kinderleven, zegt hier 'n wereld van leed. *Vader* is de leeraar, die leven moet, behalve van zijn lessen op de school, óók nog van privaat-lessen 's avonds. Maar dan, 't gebeurt in den laatsten tijd meer en meer, is hij maar al te dikwijls onbekwaam daartoe, door overmatig gebruik van drank. En het schetsje laat ons zien

het inwendig door woede en toch ook medelijden verteerd worden van den oudsten jongen, ingewijd al vroeg in moeders jammerlijk leed, haar helpend om het te verbergen, door de les te gaan afzeggen onder een voorwendsel van vaders ‘ziekte’, twijfelend inwendig of de families, bij wie hij die boodschap moet gaan brengen zoo dikwijls in den laatsten tijd, niet iets vermoeden misschien, en zich voornemend, als een soort lichtpunt in zijn smart van vroeg-ingewijd kind, om later dokter te worden, ten einde op die wijze te helpen genezen! Want, - *als* 't nu eens een soort ‘ziekte’ was, geen slechtheid alléén, - ‘vader was niet altijd zóó geweest, later erger geworden’....

Zoo peinst de oudste, terwijl Gerrit, de jongere, óók wel begrijpend, maar veel berustender, zich kalm-leuk schikt in den bedorven avond (moeder boven bij vader, onzichtbaar;), trachtend van het leven te maken wat er van te maken is, zonder nutteloos geredeneer. Hij vindt nog wel 'n gezellig hoekje in de leege eetkamer, waar hij zich op zijne wijze amuseert! Het is een voorafschaduwing van heel de gemakkelijke wijze, waarop deze jongen door het leven

zal heenkomen, zich de slagen ervan niet te veel aantrekkend, zoekend wat hij krijgen kan, zonder veel-zuchten over wat hem wordt onthouden.

Niet, alsof de schrijfster zulke ‘toepassingen’ verschuilt in haar werk; in géénen deele. Maar het mooie, het geheel-éénige van haar oogenschijnlijk zoo oppervlakkig-geschreven schetsjes *is* juist, dat zij toekent *elk* karakter op zich zelf, met een páár pennestreken maar, en toch zoo streng-belijnd, dat je vóór je ziet héél duidelijk, langs welke gansch verschillende levenslijnen die kinderen, uit één gezin, één omgeving, later zullen loopen, door het enorme verschil in hunne karakters, zich uitsprekend in die gewone feiten uit het dagelijksche leven, die we zien gebeuren. Heel sterk is datzelfde ook uitgesproken in *Sint-Niklaas* en *Wraak;* in die beide van levens-begrijpen doorwrochte schetsjes staat het karakter van èlk kind op zich zelf, als een meester-stukje van ontleding. In *Sint-Niklaas* is het de heel-bescheiden feestviering van 'n weduwe met hare drie kinderen. Met welke fijne nuances is dat uitgepenseeld, dat stil-eentonig, door moederliefde toch, mooi-gemaakte ouderlijk thuis, waar Lies, het meisje, zoo hunkert naar mooie dingen, 't dagelijksch gebruik van de mooie lamp, veel menschen, alles wat gezellig is, en vreugde verspreidt. 't Wat zenuwachtige, te overgevoelige, heel goedhartige, voor het koude dagelijksche leven ongeschikte, voel je vóórtdurend in het druk-hartelijk doen van dit meisje, voor wie St. Nicolaas niet zoozeer is: 'n avond begeerig naar cadeaux, als wel naar intieme féestvreugde, verrassingen, vroolijkheid! Daarnaast zijn de broers practischer, gewoner; de oudste, een echte jongen al, de jongste, een klein beetje ‘interessant’, om zijn ‘zieke been’, van 't afgeloopen jaar.

Laat ik eens een enkel staaltje geven van dien krachtigen stijl, die je dat alles niet *beschrijft*, in de lange karakterontledingen van ellen-lange beschrijvingen: Die is zus, en die is zoo; maar laat *zien*, laat *aanschouwen:*

‘*Ma bukte weer naar de mand.* “*Hier Lies*” *- Lies*, *een vuurrood kleurtje op het smal*, *wit snoetje, greep het groote ronde pak met bevende koude vingertjes*, *niets zeggend*, *in angstige stille spanning*, *báng voor haar eigen teleurstelling als ze het niet mooi vond.*

“*Het is groot en rond*”*... overlegde Lies, halfluid in vergeefsch raden.*

“*'t Is een bal*,” *- riep Kees.*

“*Een kinderen-hoofd*” *- schrilde Tom's scherp stemmetje.*

Nu had ze het laatste papier eraf - een hooge doos; - - bang deed ze het deksel eraf... Toen in stomme, dankbare verrukking boog ze haar gezichtje naar voren, drukte het in het zachte, grijze, *gladde mofje... het streelend in stille liefkoozing, als iets levends.*

- - “*Nou Lies?*” *vroeg ma lachend.*

Lies' gezichtje kwam stralend, *met vochtigglanzende oogjes, boven het mofje uit... en plots klemden zich hartstochtelijk haar dunne armpjes om ma's hals*, *zoende ze ma's gezicht in wilde verrukking.’*

Ik heb geen gelegenheid méér aan te halen, geen plaatsruimte om te zeggen mijn bewondering voor het grappig-gevoelige *Wraak*, waarin de drie zoo verschillende meisjeskarakters zoo uitstekend tot haar recht komen op die kinder-visite; noch voor het aandoenlijk-waarachtige *Dirk*, een studie van kinderleed, die je de tranen in de oogen brengt, en weder overtuigt van de merkwaardige gave, deze schrijfster eigen, om met enkele vluchtige omtrekken daar te stellen een gehéél levensbeeld! Het thuis van *Dirk*, het heel-natuurlijke van zijn die centen wegnemen, het spelen met de andere

jongens, zijn verhouding tot hen, zijn verheimelijken van zijn diefstal, in pret zonder berouw, omdat een ander de schuld krijgt, - dat alles is geteekend niet met veélheid van woorden, maar kort, duidelijk, 't één onverbiddelijk logisch volgend uit het ander.

In nog iets toont deze schrijfster zich buitengewoon; dat is in haar *moeder*-scheppingen! Welke sublieme figuren ontwerpt ze in de vrouw uit *Vader*, in de weduwe uit Sint-Niklaas! Hier geen nuttige, buitenshuis arbeidende, of het in wereld-genoegens zoekende mama's! Hier de *moeder*, die liefde en gezelligheid verbreidt in haar thuis, beschermend hare wieken heenbreidt over het jonge-goed, dat haar zorgen zoo noodig heeft.

In *Voor 't eerst* krijgt ook de vader een beurt; vaders treden overigens minder op den voorgrond, dan moeders! Maar 't is aardig-nágevoeld: die idee van den kleinen vent, voor 't éérst door vader naar school gebracht, kiezend, op uitnoodiging van de ‘juffrouw,’ zelf zijn plaatsje. En, als vader hem dan later vraagt: ‘Waarom ging je juist dáár zitten?’

‘Omdat ik jou dáár nog 't langst zien kon...’

Zoo'n enkel zinnetje zegt boekdeelen; boekdeelen van een gelukkig thuis, waarin dit

ventje zonnig, verwarmd door vaderliefde, zal opgroeien; laat ons zien ook zijn eigen teerhartig, stil-aanhankelijk hartje, van tot véél smart waarschijnlijk gedoemd kind!

En in *De oudste* weer het beeld van de liefhebbende, de voor haar kinderen zorgende moeder! Dood helaas. onmisbaar, voor den oudsten althans, tot over het graf! Ja, óók dit schetsje treft wèl diep door het návoelen van kindergemoed: die jongen, snakkend om naar moeders graf te gaan op haar sterfdag, in bitteren opstand tegen den vader, op wien hij rekende, en die er niet eens over spreekt, hem alleen laat met de gehuurde 'juffrouw', en de kleineren! Zijn loopen naar 't huis der groot-ouders, zijn zich met hen één voelen, 't elkaar ná-staan van die twee oude menschen en dien opgroeienden jongen; dat is weer 'n meesterstuk van werk!

'*Plots kwam uit de stille kamer de bevende stem der oude vrouw: 'Bertje, weet je wel, dat 't vandaag een jaar is dat moes gestorven is?'*

Een schok ging door Bert, nu oma 't zoo ineens zei.

Eindelijk zei hij: 'Ja, oma.'

'*Hadt je d'r aan gedacht?*'

Hij knikte stom, dorst haar niet aan te zien, bang dat hij weer zou gaan huilen... en heviger schroeide het verlangen in hem te vertellen, te klagen van dat kerkhof... hij daar alléén.

Toen, opeens, keerde Bert zich om, drong woest zijn gezicht tegen haar schouder, zoodat zij achteruit wankelde, uitschreiend eindelijk zijn klacht:

'*Ik... ben 'r - alleen - geweest - ik heb bloemen...*'

Altijd heb ik in het later werk van *Ina Boudier Bakker* het klinken gehoord van geheimzinnige stemmen, uit schemerige verten, die zij-zelve-alléén, mystiek, kunstenaresse in wáárheid, beluisteren kon, vermocht ná te vertellen aan ons, de anderen! En nu, sinds ik *Kinderen*, als een heerlijk bezit, ontving onder de vele waardelooze boeken van den hedendaagschen tijd, nu wil het mij voorkomen, dat zij bovenal vóórbestemd is om in zich op te vangen de reine accoorden van nog niet door het leven ontwijde en verminkte kinderzielen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

I. Pekalongan, 22 November 1906.

Aan de Redactrice der Hollandsche Lelie. Mevrouw!

Gisteren had ik het genoegen te ontmoeten Mejuffrouw J. van Ede van de Palz, wonende te Tegal, die onlangs hare studieën voor Notaris, met goed gevolg eindigde en waarschijnlijk een plaats zal erlangen aan de Weeskamer te Batavia; eerder was zij reeds aan een der Departementen werkzaam. Mag ik Uwe aandacht eens op haar vestigen.

Hoogachtend,

UEd. dienstw. dienaar,

J. VAN MOLL.

II. Rijswijk Z.H. 3 Febr. '07

Hooggeachte Freule!

Zoudt U zoo goed en vriendelijk willen zijn in de ‘Hollandsche Lelie’ bij de lezers en lezeressen een beroep te willen doen op hunne weldadigheid voor het hier volgende:

Eenige weken geleden is te den Haag opgericht een openluchtspelclub ‘Sparta’ genaamd. Bij deze ver: bestaat ook eene aspirant-afdeeling, jongens en meisjes, welke des Zaterdagmiddags onder leiding van een gymnastiekleeraar spelen. Nu bestaat er bepaald behoefte aan een clubtent waar de kleinen zich voor eventueele regenbuien kunnen beschutten, of wel waar zij zoolang kunnen vertoeven indien zij zich al te warm hebben gespeeld, teneinde zich voor kouvatten te vrijwaren.

De ver: die slechts korten tijd bestaat en in den beginne veel oprichtingskosten heeft te betalen, kan van de contributie niets afstaan voor aankoop van zoo'n houten tentje. Wie van de lezers of lezeressen zou de ver: daaraan kunnen helpen?

J. DE REGT,
voorzitter van ‘Sparta’,
Rijswijk b/d Haag.

Jaloezie. Een Schets uit het Kinderleven, door Stella Mare.

Toen Jo 's morgens beneden kwam, zag ze dadelijk den brief bij vader's plaats op de ontbijttafel liggen en ze herkende onmiddelijk Leo's handschrift.

Ze voelde, dat ze bloosde, toen Mien, brutaal als ze altijd was, den brief nieuwsgierig in hare hand nam, ijverig het poststempel

onderzocht, en hem toen met een ‘o, uit Haarlem - natùurlijk van tante Suus!’ weer onverschillig op tafel neergooide.

Gelukkig, dat Mien niet op haar blozen lette, omdat juist mevrouw Van Odijk met kleinen broer aan hare hand de kamer binnen kwam, op den voet gevolgd door mijnheer Van Odijk, want anders had zij er heel wat van moeten hooren.

Jo's hart popelde van ongeduld om te weten, wàt Leo wel te schrijven had!

Misschien kwam hij wel logeeren!

O, als dàt eens waar was! Dan zou het weer zijn als toèn!...

‘Jo, zit toch niet altijd zoo te suffen. Mama heeft je nu al twee keeren gezegd, dat je je melk moest uitdrinken, en nòg doet je het niet. Neem liever een voorbeeld aan Mien, die heeft haar eerste glas al leeg,’ klonk papa's stem haar op eens streng en gebiedend in de ooren.

Werktuigelijk nam zij het glas op, en dronk zonder iets te zeggen het glas achter elkander leeg.

Ze sneed hare boterhammen door, en begon er van te eten, altoos denkend: ‘Wat zou Leo toch wel te schrijven hebben? Anders krijgen we nooit een brief van hem, behalve met ma en pa's verjaardag. Als hij eens vroeg of hij een poosje mocht komen logeeren? 't Was toch bijna vacantie.’

‘Pa, er is een brief voor u uit Haarlem, zeker van tante Suze. Moet u hem niet lezen?’ vroeg Mien op eens.

‘Hoe weet jij, dat die brief uit Haarlem komt, Mien?’

‘Wel, ik heb natuurlijk naar het poststempel gekeken, en toen ik zag, dat hij uit Haarlem kwam, dacht ik dadelijk: ‘'t Loopt zoo tegen de groote vacantie, tante Suus zal zeker zoo beminnelijk zijn om mij eens een weekje te logeeren te vragen!’

‘U is wèl nieuwsgierig, en niet minder voorbarig, juffrouw Mina,’ lachte mijnheer Van Odijk.

‘Zegt u maar gerust Mien, en met “jij” moogt u me ook wel aanspreken, hòor mijnheer Van Odijk,’ zei Mien grappig uit de hoogte.

Mevrouw en mijnheer Van Odijk begonnen te lachen, en broer riep schaterend uit, terwijl hij in zijne handen klapte: ‘Wat doet Mien gek tegen jou, pappie.’

Jo alleen lachte niet, en bleef kalm hare boterham door eten, strak turend op haar boterhammen-bordje, terwijl haar vader het couvert openscheurde en den brief begon te lezen.

‘'t Is van Leo Waanders, vrouw. Hij vraagt of we hem de groote vacantie niet eens een weekje bij ons willen hebben, want mevrouw en mijnheer Tymstra wilden graag een reisje maken, maar ze zitten met Leo in hun maag. De andere kostjongens gaan allen naar huis of de vacantie bij hunne familie doorbrengen, maar hij heeft geen onderkomen, want hij kan toch maar niet eventjes naar Indië overwippen?’

‘Nu wat denkt je ervan, vrouw?’

‘O, ik vind 't best. Wat mij betreft, kan hij net zoolang blijven als hij wil. Ik mag dien jongen wel!’

‘Ajakkes, wat saai, zoo'n vreemde jongen in de vacantie! Wat hebt je daar nu aan?’ riep Mien kwaad uit.

‘'t Is geen vreemde jongen, Mien, 't is je bloedeigen neef, en je zult eens zien, hoeveel schik je samen hebt. Jo kan het tenminste maar wàt best met hem vinden, toen hij verleden jaar de Paaschdagen bij ons was, terwijl jij bij tante Suze logeerde, is 't niet Jo?’

Jo knikte blozend, en Mien gilde plagend: ‘Gunst ze bloost er nù al van. Verbeeldt je voor zoo'n schooljongetje van vijftien te kleuren. Ik had nog liever!’

‘Niets van aan, hij is al zestien!’ bromde Jo, beleedigd.

's Nachts had Jo er niet van kunnen slapen. 't Was dan ook te heerlijk! Ze was er heelemaal opgewonden van. Het denkbeeld alleen, dat Leo nu heusch zou komen, dat het weer worden zou als toèn, was zoo ondenkbaar prettig, dat het haar hartje deed bonzen van vreugde, zoo vaak zij er maar aan dacht.

Want het was heèrlijk, heèrlijk geweest dien vorigen zomer! Als Leo nu maar even lief en aardig voor haar zou zijn als toèn, - maar natuurlijk, waarom zou hij niet? 't Was toch zoo 'n gezellige vroolijke jongen, en veranderlijk was hij heelemaal niet. Soms, en dat had zij juist zoo heerlijk gevonden, was hij wel eens in eene sombere stemming. Dan stonden zijne oogen lang zoo vroolijk niet, en lachte hij ook niet zoo echt-jongensachtig uitgelaten. 't Kwam heèl onverwacht, meestal als pa en ma kleinen broer een beetje vertroetelden en hem op hunnen schoot namen, of als zij, Jo, eens een paar lieve woorden kreeg. Niemand zag het, maar zij lette dadelijk op, dat de uitdrukking van Leo's

gezicht opeens veranderde, net als een zonnige hemel, waar plotseling een donkere wolk langs schuift.

'Had je heimwee naar je ma en pa, Leo?' vroeg Jo dan lief-medelijdend, als zij een poosje daarna samen in den tuin wandelden. En als hij dan zweeg, vervolgde zij hartelijk en vertrouwelijk: 'Je hoeft je er niet voor te schamen, en het staat heusch niet meisjesachtig hoor, als je wel eens even verdriet hebt, en je naar je eigen ma en pa verlangt, als je soms ziet hoe andere moeders en vaders soms hunnen kleinen jongen aanhalen en vertroetelen, en het is best te begrijpen dat je dan bij je zelf denkt: 'Hè, ik wou dat *mijn* mama me nu ook zoo eens pakte!' Dus je behoeft er niets verlegen mee te zijn, dat ik dat alles zoo dadelijk oplette, en je moet me dan maar veel over je thuis, over je ma en pa, en over Indië met mij praten, dan voelt je je heimwee niet zoo.

Dan begon hij haar te vertellen en 't klonk alles zoo droevig-mooi, net als een verhaaltje uit een boek.

Aandachtig met de handen gevouwen in haren schoot zat ze te luisteren, gelukkig, dat hij haar heel zijn vertrouwen schonk, en bezield met dàt ééne groote verlangen hem te troosten.

En als het dan tijd voor tafel was, of luidruchtig gelach en geroep een storing brachten in die mooi-vertrouwelijke stemming, dan brak hij bruusk zijn verhaal af, en zei fluisterend, vòor de anderen kwamen: 'Gek dat ik jou alleen dat alles vertel, maar 't gaat bij jou zoo van zelf, en toch zou ik nooit met een ander over mijn verlangen naar mijn vroeger leven in Indië, willen spreken. De jongens zouden me een sentimenteel kereltje noemen, en me plagen met mijn heimwee, maar jij begrijpt zoo best, dat je wel eens van die zwakke oogenblikken kan hebben, en tòch een echte jongen kan zijn, niet Jo?'

Dan lachte zij, en zei vroolijk: 'Zeker Leo, ik begrijp je best, en ik geloof, dat het meest jongensachtige in je is, dat je, in weerwil van al je joligheid, en van al je foot-ball woede, en je fietsmanie, toch soms van die menschelijke oogenblikken hebt, want de andere jongens hebben dit evengoed, alleen willen ze het niet laten merken, want ze denken dat als ze zich 'groot' houden en geén gevoel toonen, meer waard zijn, en dat is natuurlijk onzin!'

Wat waren zij beiden bedroefd geweest, Leo evengoed als Jo, tot na die echt gelukkige vacantiedagen het uur van het afscheid naderde.

Jo huilde zoowaar, en ze geneerde zich in het minst niet voor hare tranen, en Leo was heel bleek geworden en zei alleen met heeschen stem, terwijl hij pijnlijk stevig haar handje drukte: 'Het ga je goed Jo, en mèt dank voor al je vriendelijkheid.'

Den eersten dag was zij nog heel den tijd onder den indruk van het afscheid, maar toen den dag daarna Mien weer thuis kwam, die de vacantie bij tante Suze had gelogeerd, deed ze weer vroolijk, wèl wetende dat de plaagzieke Mien zeker den spot met haar bedroefd gezichtje zou drijven.

Toch ging er geen dag voorbij, waarop ze niet aan Leo dacht.

In het begin na de logeerpartij liet Leo nog wel eens af en toe zijn tante en oom van zich hooren, maar langzamerhand verflauwde de briefwisseling geheel en al, en alleen als Jo's ma en pa jarig waren, kwam er een brief, met het haar zoo bekende handschrift uit Haarlem.

Jo had het dadelijk best gevonden, toen haar ma het haar voorstelde.

Leo zou zoo lang haar kamertje krijgen en zij zou gedurende Leo's bezoek op het kleine kofferkamertje slapen.

Ze was gelukkig, dat zij ook eens iets voor hem kon doen.

Hoè heerlijk ze ma's plan vond, wilde zij niet eens laten merken.

'Wat kan jou toch dien jongen schelen?

Ik had nog liever om voor zoo'n kereltje van mijn kamer te gaan, laat hèm toch op het kofferkamertje slapen, en als hem dit niet mooi genoeg naar zijn zin is, dan moet hij maar kalm in Haarlem blijven,' zei Mien bits tegen Jo, kwaad omdat door Leo's komst het beloofde plannetje vervallen was, om een nichtje uit Haarlem, waarmeê ze bevriend was, en waarvan zij veel hield, een weekje te logeeren te vragen.

'Och,' antwoordde Jo kalm, 'je moet toch ook eens iets voor iemand over hebben, zeker als die iemand je neef is, en verleden keer was hij heusch wat een gezellige jongen!'

'Voor geen honderd neven van de wereld, ga ik van mijne kamer af,' hield Mien koppig vol.

Zaterdag zou hij komen, en nu was het Vrijdag.

Jo's kamertje had eene opvallende verandering ondergaan.

Alle vaasjes en snuisterijen, die tot nu toe met angstige overdreven voorzichtigheid in tal van kladjes en papieren omhuld, in de kast waren weggestopt, omdat ze volgens haar beweren ‘zonde’ waren om in eene slaapkamer gezet te worden, en zuinig bewaard bleven, tot zij later - o groote illusie - een boudoir zou krijgen, waren nu uitgepakt, en hadden een plaatsje gekregen op schoorsteenmantel, kastje, en tafeltjes, en overal waar maar een leeg plekje was.

Photographiën werden opgehangen, leelijke, reeds verbleekte platen, van den muur getrokken, en mooie kalender-schilden en portretjes ervoor in plaats gehangen.

Van Toetie Raskers had zij een Indisch landschap afgebedeld, dat met punaises boven het bed werd vastgestoken, en aan weerszijden daarvan hing zij aan een gekleurd lintje, dat aan een spijker werd bevestigd, het verbleekte portret van Leo's ouders in hunnen verlovingstijd gemaakt, aan de eene en haar eigen portret met Lies van Willigen aan de andere zijde.

Keurig netjes werden door haar eigenhandig èn hangkast èn leg-kastje ontruimd, flink gewreven en van schoon kastpapier voorzien, waarvoor zij een zich ingewikkeld kantpatroon uitknipte, bij gebrek aan echt borduursel.

‘Ziet mijn kamertje er nu niet netjes uit?’ vroeg Jo vol trots, en liet, echt voldaan over haar werk haar kamertje zien, dat zoo'n groote metamorphose had ondergaan.

Mien plaagde haar geweldig, en dreigde voortdurend; ‘Ik zal het lekker Leo vertellen, ik zal het lekker Leo vertellen, als hij dat weet, denkt hij dat je verliefd op hem bent!’

‘Naar spook! Flauw kind!’ bromde Jo half huilend, maar Jo's ma zei vriendelijk: ‘Ik vind het maar wàt lief van je Jo, dat je je kamertje zoo netjes hebt opgeknapt voor onzen logé. Hij mag er je wel erg dankbaar voor zijn, want menig meisje’ - en dit met een verwijtenden blik op Mien, ‘zou uit kwaadheid dat ze door een logé van hare kamer werd verjaagd, dagen aan een stuk gemopperd en geen hand uitgestoken hebben om hare kamer wat op te knappen!’

‘Jo, Jo is altijd het zoete kindje’ pruilde Mien gebelgd, ‘maar ik heb maling aan dien jongen en ik zou wel gek zijn als ik dan nog moeite voor hem deed, of van mijn kamer af ging ook!’

‘Mien!’ klonk het streng, ‘noch je uitdrukkingen, nòch je humeur staan mij vandaag aan. Je mag je morgen wel liever gedragen, want wat zou Leo anders wel van je denken?’

‘Leò, Leò, al dat gezeur over Leo! 't Is de moeite waard. Hè ik heb nù al het land aan dien naren jongen!’

Dien nacht sliep Jo voor het eerst op het kleine kofferkamertje.

't Was wel wat behelpen, dat moest ze zich zelf ook wel bekennen, toen ze eindelijk in het kleine ijzeren bed lag, waarin zij zich lang zoo behagelijk niet kan rekken en strekken als in het ruime ledikant in haar eigen kamer.

Met het uitkleeden was het ook niet zoo gezellig gegaan, want daar haar eigen kamertje aan dat van Mien grensde, stond de tusschendeur natuurlijk altijd open en hielden zij heele verhalen onder het aan- en uitkleeden, en zelfs nog geruimen tijd terwijl zij in bed lagen, maar nu miste zij dat gebruikelijke avondbabbeltje erg.

Ze was te gelijk met Mien naar boven gegaan, maar toen Mien al bij hare kamer was, moest zij nog een trap afstommelen.

't Gaf haar zoo'n gevoel van verlatenheid daar zoo alleen op die bovenste verdieping te liggen, want de dienstmeisjes sliepen in een heel ander gedeelte van het huis.

Jo miste ook de aardige platen aan den muur, en de aardige portretjes van hare vriendinnen, die zooveel vertrouwelijkheid en vroolijkheid in hare kamer brachten.

Het behang van haar eigen kamer was heel lief - zacht blauw met sierlijke ranken groen en slingers margarieten. Dit was leelijk, bruin met geel, zonder smaak of liefde uitgekozen door de vroegere bewoners van het huis, en erop gebleven omdat het vertrekje bij den zolder toch maar alleen als kofferkamertje dienst deed, en het behangsel er dus niet op aan kwam.

Bij een toiletspiegel moest ze haar haar invlechten en een blikken eenpersoons waschstandaard, waarin een emailkom sloot, deed dienst als waschtafel, waarboven een flinke spiegel prijkte, een heel verschil met de hare.

't Was echt behelpen bij het uitkleeden. Ze moest overal heen kijken om niet tegen een der reiskoffers of tasschen te stooten, en bijna struikelde zij over een grijs-kartonnen hoedendoos, die ze in het half donker niet zoo gauw had gezien!

Ja, Mien had toch eigenlijk groot gelijk, 't was heusch geen doen om in zulk een

'hok' te slapen en ze leek wel krankzinnig, dat ze het doen wilde.

Maar op eens lichtte vol vreugde de heerlijke, de gelukkige gedachte in haar op, dat ze het voor hèm deed, voor Leo.

Haar kamer zou nù de zijne zijn, en als hij in bed lag, en bij het aan- en uitkleeden *mòest* hij wel aan haar denken, dat kòn nu niet anders.

O, en droomen zou hij nu stellig ook van haar, want ze had juist exprès haar portret boven zijn bed gehangen.

Dat van zijne ouders had zij er meer uit liefheid een plaatsje boven zijn bed gegeven, en dat van Indië ook.

Die beide portretten zouden hem stellig wel goed doen.

Gelukkig, dat Lies van Willigen leelijk was! O, maar als zij mooier geweest was dan zij, had zij maar de eene helft er afgeknipt - of neen, dat ging toch ook niet - want dan lette ieder het dadelijk op, als zij haar eigen portret boven haar bed hing, want dat zou heusch toch wel een beetje te gek staan, voor Leo vooral!

Enfin, Lies wàs nu eenmaal niet mooi, en dat was heerlijk, want dan lette Leo natuurlijk dadelijk het verschil op, want allicht, dat hij eene vergelijking zou maken tusschen die twee boven zijn bed hangende meisjeskopjes.

Nu, Jo kon bèst de toets weerstaan, dat wist ze zelf ook wel.

Zoo denkende, en in gedachte met zich zelf redeneerend, viel Jo eindelijk in slaap.

't Was den laatsten nacht, dat Jo op het kofferkaramertje zou slapen.

Met een zucht van verlichting dacht zij daar nu aan, terwijl zij zich langzaam begon uit te kleeden.

In weerwil dat het de laatste avond was, die de logé bij hen doorbracht, was Jo vroeg naar boven gegaan, véél vroeger dan zij gewoonlijk naar bed ging.

Neen, heden avond verlangde ze er niet naar, evenals den laatsten avond van Leo's vorig bezoek om zoo lang mogelijk op te blijven en den avond te rekken tot het oneindige, omdat zij elke minuut in zijn gezelschap doorgebracht zoo onzegbaar heerlijk vond.

Hoe eerder ze nu de kamer uit was des te beter voor haar.

En Leo? -

O, Leo was het ook om het even of zij wèl of niet beneden was.

Hij had toch alleen maar oogen voor Mien, en buiten Mien bestond niemand voor hem, dat wist Jo best.

O, die vreeselijke, vreeselijke teleurstelling, en die razende jaloezie, die zich van Jo meester maakte, toen ze al dadelijk zag, hoe Leo geheel onder den indruk van Miens jonge-dame-figuurtje en vleiende jonge-dame-maniertjes zich onmiddelijk door hàar, dat nèst, die akelige nùf, liet inpalmen!

Jo had het wel uit willen snikken van droefenis, toen hij den eersten dag haar al dadelijk liet merken, dat zij niets, heelemaal niets voor hem was, en hij haar als een echt schoolkind beschouwde, omdat hij alleen onder de bekoring kwam van Mien, het mooie zeventienjarige meisje, die door haar coquette maniertjes en haar lief-doen, en het meest van alles door haar hem-als-mijnheer behandelen zijn ijdelheid streelde.

O wat haatte zij nu Mien, die in zijn gezicht zoo lief deed, en niet eens voor hem over had van hare kamer te gaan, en die zelfs hàar bespotte en uitlachtte, omdat zij zooals zij het noemde, zoo 'krankzinnig' was geweest.

‘Een aap van een jongen’ had zij hem genoemd voor hij er was, maar nu heette hij een galante cavalier, een gezellige jongen, de liefste neef!

Was Leo dan heelemaal verblind? Merkte zij dan niet, dat Mien alleen zich maar met hem amuseerde, en morgen, na zijn vertrek, weer even lief tegen ieder anderen neef zou zijn wie maar kwam logeeren?

Néén, hij merkte niets, hij zag alleen dat lieve gezichtje, hij luisterde alleen naar dat valsche vleiende stemmetje van Mien.

Was dan alles leugen in dit leven? Of zou de herinnering aan zijn eerste bezoek al heelemaal in zijne hersens zijn uitgewischt?

Hoe was dàt mogelijk? - Maar nèen, het kon ook niet.

En het afscheid dan, en die van aandoening heesche stem, toen hij zoo innig tot haar zei:

‘Het ga je goed, Jo, en dank je wel voor al je vriendelijkheid en die vertrouwelijkheid, was dat comedie of gehuichel.’

Néén, ook dat was niet zoo.

Nu ze ernstig onder de groote verandering in Leo's houding tegenover haar nadacht, en angstvallig elk woord wikte en weegde, dat zij bij het weerzien had gesproken, om na

te gaan of ze ook in iets te kort was geschoten, of misschien wat te veel had gezegd, herinnerde zij zich dadelijk, dat het Mien was, die vóór zij nog een enkel woord ter begroeting kon zeggen, dadelijk, aan het station al, uitriep:

'Hé, ben jij nù Leo, ik dacht, dat je nog zoo'n echt schooljongetje zou zijn, maar je bent heusch al een heele mijnheer,' en dadelijk liet zij er blij op volgen: 'Nu we zullen het samen wel gezellig hebben, hoor!'

Het was Mien, die nare Mien geweest, die hem onmiddelijk zoo geheel en al in beslag had genomen, dat haar ma schertsend tot Leo zei: 'En vergeet je je vriendinnetje Jo dan heelemaal? Verleden jaar konden jelui beidjes het zoo best samen vinden.'

Jo lachte verlegen, maar Mien riep toen gauw nog voor Leo tijd had iets te zeggen: 'Verleden jaar, jawel, verleden jaar, maar toen was ik er ook niet!'

Verbeeld je, wat een spook om zoò iets te durven zeggen!

O, ze had dien nacht er zoo lang om geschreid in de stille, angstige donkerte van het kofferkamertje waarheen zij verbannen was voor hèm.

Jo was erbij gebleven, ze wilde niet meê naar den trein om Leo weg te brengen, want ze moest nu dadelijk haar kamer weer in order brengen, en haar goed verhuizen van het kofferkamertje naar beneden.

''t Was al mooi genoeg dat ze zoo lang in dat hok had geslapen,' zei ze kwaad.

Tot de deur deed Jo de heele familie uitgeleide, want broer mocht ook meê naar het station, wat voor hem een zoo groot pretje was, dat hij al heel den morgen had gevraagd, moet oom Leo nòg niet weg?'

'Dag ma, dag pa, dag Janneman!' riep Jo hartelijk, 'veel plezier aan het station broer, en ga maar niet meê op reis', lachte ze, en nam Janneman nog eens even op, om hem een zoen te geven. 'Rijd plezierig, hoor broer!'

De familie stapte in het rijtuig, eerst Jo's ma, toen haar pa, en daarna Mien.

'Dag Leo' zei Jo kalm en opvallend onverschillig.

'Dag Jo. Je zult wel dol blij zijn, dat ik weer ga, niet?'

'Och,' antwoordde Jo, schouder-op-halend.

'Verleden jaar was je heel wat liever' bromde hij.

'Nu dag' - zei Jo ongeduldig.

'Toe nu Leo, laat haar nu, ze wil toch niets van je weten', lachte Mien plagend, sprong uit het rijtuig en trok hem aan zijne mouw en troonde hem haastig meê naar het rijtuig.

'Dag!'

'Dag!'

Wèg reed het rijtuig!

Jo vloog naar boven naar hare kamer. Zenuwachtig-haastig zette ze alle vaasjes en popjes, snuisterijen en portretjes, en alles wat ze expres voor Leo's komst had te voorschijn gehaald, in de kast neer.

Toen kwam ze in haar ledikant, in weerwil dat de 'logé-sprei' er op lag en trok met veel woede de beide portretjes, en de photographie van Indië, die boven het bed hingen, van den muur.

Met eén ruk verscheurde zij het Indische landschap, en wierp met een driftig gebaar de snippers in haar prullemandje.

Aan Leo's ouders in hunnen verlovingstijd koelde zij eveneens hare woede, en knakte het kartonnetje midden door, en nòg eens, en nòg eens, totdat de gezichten onkenbaar waren geworden.

Toen nam ze het andere portret in de hand, dat van haar met Lies van Willigen samen, met hoeveel vreugde had zij het boven zijn bed gehangen, en hoe innig had zij gehoopt, dat hij daardoor altijd 's nachts zou droomen!

Haar woede koelde langzamerhand, en zachtjes droppelde de eene traan na de andere op haar eigen portretje.

Ze dacht en ze dacht, hoè heerlijk het verleden jaar was, en hoe prettig het ook nu had kunnen zijn... als...

Als... Ja dàt was het, als Mien er niet was geweest, want Mien alleen was de schuld van alles.

Mien had hem haar ‘afgetroggeld’, dàt was het!

En een gloeiende jaloezie brandde plotseling in haar op, en ze voelde dat ze Mien nu haatte!

Rijswijk.

Smart.

‘**G**a hier van daan,’ zei hij nog goedig, toen hij heenging.

Maar toen de dokter weg was, die goede, oude dokter, met zijn kalmtegevende stem en zijn troostwoorden toen bleef hij toch alleen, op dezelfde kamer,

alleen met zijn smart, zijn groote smart, die hij nog niet had kúnnen begrijpen.

Alleen....

In de stilte kwam het tot hem vaag, nevelig. Toch voelde hij steeds sterker zijn smart, voelde hij zijn eenzaamheid wassen.

En als hij dacht aan zijn geluk van vroeger, dan was hij wanhopig, om de tegenstelling van nu.

En, o God! wat was zijn geluk kort, héél kort geweest!....

Hij wil troost en kalmte, wil begrijpen en zich schikken in dat groote ongeluk, 't grootste, dat hem kon overkomen en waaraan hij zoo zelden dacht, zoo onbestemd en zorgeloos, voor ze ziek werd, zwaar ziek.

En weer gaat hij zitten als toen ze nog leefde, naast haar bed.

Dood....

En troost wil hij zoeken in God.

Zijn sidderende hand slaat bladen om van den bijbel voor hem, bladert doelloos door het gelige boek. Dan tracht hij iets te lezen, probeert te begrijpen, maar z'n verre gedachten willen niet, kunnen niet. Starend door zijn tranen ziet hij letters dansen en door elkaar warren en over elkander schuiven, zónder ze toch te zien.

Tranen vallen op 't boek, heilige tranen, die spoedig opdrogen, maar toch vlekken en oneffenheden nalaten op het muffe papier.

Dood....

En in 't licht der eerste maanlichtstralen schudt en schokt z'n gebogen rug, stuipachtig gekromd, en zinkt zijn hoofd op zijn trillende handen.

'O, God!' snikt hij, met van smart fibreerende stem. 'Dood! Dood!' En hij prevelt het na, starend in de verte, als om te begrijpen, dat ze dóod is, en nooit meer zou spreken of bewegen, dat ze zou liggen in een kist en vergaan tot stof, niets.... Dat hij nooit meer zou hooren haar stem, die wég was. Altijd weg, voorgoed. En hij zou alleen zijn, alleen met z'n smart, die niet ophouden kón, die hij zou voelen zijn heele leven, z'n eenzame leven, zonder haar. Dan had hij niemand, om te zeggen hoé hij leed, dan kon hij met niemand spreken over háar. Want niemand voelde immers, wat hij voelde, niemand leed immers zoo om háar, die hij zoo liefhad, zóo!....

Op z'n knieën valt hij voor 't bed, kreukend 't glad-witte linnen, wild, van wanhoop en verdriet, wroetend met de handen door zijn verwarde haren.

Dan staat hij op, gebogen.

Met zijn hand strijkt hij de nevels voor zijn oogen weg en fluistert: 'Dood, dood.' En ineens, verbitterd door 't verloren geluk, krijt hij: 'En dat heeft Gód gedaan, Gód!

Heb ik dáár dan om gebeden?

Verhoorde God mij nooit? Of is er geen God? Heb ik vergeefsch geroepen, vergeefsch gesmeekt, als zij daar lag, verlangend naar mij, en ik dan God bad voor háar? Was 't vergeefsch?

O, dan had hij zijn tijd, haar laatste oogenblikken verspild! Dan had hij beter gedaan, als ze toch sterven moést, haar te zeggen, hoe lief hij haar had, hoe innig-lief, haar allerlei liefs toe te fluisteren, inplaats van Gód te smeeken, Gód, die tóch niet hielp'....

'Dood!'

Ze was toch altijd zoo goed, zoo lief! Hij hield toch zoo van haar! Dan, van reactie, valt hij snikkend neer op het bed, naast háár.

En hij voelt zich zoo alleen, zoo eenzaam zonder haar, in die groote wereld....

Nu had hij niets, niets. Want ook in Gód geloofde hij niet meer, kón hij niet meer gelooven. Dan kust hij haar handen, wild, hartstochtelijk, als leefde ze nog. Maar o! die oogen, die wazige oogen, starend van blindheid, in een donkeren nacht van nietskunnen-zien. En eens zoo lief, zoo zacht, die groote oogen!

Dood....

En dan voelt hij diep, hoe eenzaam hij is, hoe alleen hier.

En hij twijfelt niet langer, twijfelt niet of er een God is, die helpt en troost. Nu wist hij zeker van neen. Want als er een God bestond, kón hij niet zoo lijden, dan zou God hem de kracht gegeven hebben, in Hém te gelooven en te berusten. Maar nu voelt hij, dat dat niet kán, dat er geen troost voor hem is, dat hij altijd alléen zal zijn, zoolang hij zal leven, z'n smart nog moet dragen, tot z'n leven ophoudt, en hij dood is.

'Dood! Wat is dood? Is het vergetelheid, een zalig niets weten? O, dan verlangt hij naar den dood, dan wil hij dood!'

En weer snikt hij. Zijn borst schokt van zenuwtrillingen, van hijgenden adem, z'n mond trekt en trilt van ondraaglijke, radelooze smart....

Stil, doodstil nu, staat hij aan haar bed.

'O, kon hij dood!'

O! Dat verlangen in hem, dat hem aanspoorde, dat zijn denken benevelde en z'n

bewegingen leidde, dat z'n handen deed grijpen naar 't fleschje op tafel, dat haar medicijn bevat, 't vergift voor hém. Hij weet het wel....

‘O, dood zijn! Niets weten! Dood, naast haar!’

En in één lange teug, met gelukkige uitdrukking op z'n smachtend gelaat, drinkt hij, drinkt het fleschje leeg, valt dan van overspanning naast haar op 't bed.

‘Wat duurt dat lang! O, die smart, die aanhoudt, aldoor aanhoudt!’

‘O, dood zijn!’

En hij grijpt in een laatste beweging haar hand in de zijne, trekt haar naar zich toe....

En een gevoel komt over hem, een zalig gevoel, van gauw dood zijn, een gevoel, dat óver hem glijdt, zacht en hoe langer hoe hooger, als de vloed over 't land....

't Is weer stil....

Z'n smart is over en zijn lijden plots zacht verbroken....

't Matwitte licht der maan, straalt stil steeds naar binnen, nu hooger, op 't bed, op 't witte linnen, op hunne kalme gezichten.

In 't licht warrelen stofjes.... sommige vallen vroeg, andere later. Alle stofjes zúllen vallen echter. Aan alles komt een eind hier. Alles is stof....

HERMAN.

Een ochtend bij Alexander Dumas meêgedeeld door Saphir.

Aan den bediende van Dumas was de opdracht gegeven mij steeds toe te laten. Ik bezocht hem gisteren morgen om negen uur.

Dumas bewoont in de rue d'Amsterdam 77 een eigen huisje met tuin.

Op de eerste verdieping is de werkkamer van zijn dochter Marie. Zij bezit veel talent voor de schilderkunst. Haar kamer is een atelier, een museum, een exotische bloementuin, een kabinet van zeldzaamheden, een tentoonstelling van schilderijen. Teekeningen, ontwerpen, beeldjes, tapijten, opgezette vogels, lampen, munten, handwerken, alles vindt men daar door elkander, op elkander, naast elkander! Methode in de wanorde, systeem in het door elkander, smaak in de schijnbare toevalligheid.

Een trap hooger is de werkkamer van Dumas. Hier is eerstens niets, en verder chaos, en uit dit niets en dien chaos schept Dumas een wereld, zijn wereld. Tot dien chaos van inkt, vellen papier, pennen, boeken en brochures, zegt Dumas: ‘Dat papier zal leven voortbrengen, zee en aarde, hemel, zon en sterren, menschen en andere levende wezens,’ en het geschiedt.

Langs den wand van het vertrek staan Turksche divans en op den schoorsteenmantel en het lijstwerk een pêle-mêle van cadeaux en souvenirs: ‘Donné par le prince etc.’ - ‘Hommage à Alexandre Dumas par la princesse etc.’ Meerdere schilderijen versieren de wanden, op stoelen en fauteuils liggen boeken, cartons, dictionaires, gedamasceerde sabels, pistolen, albums enz.

Midden in den kamer staat een breede, lange tafel, waarop schrijfgereedschap en ontelbare bladen blaauw papier; Dumas schrijft daarop tegelijk de ‘Histoire de ma vie’, de ‘Mohicans de Paris’, de ‘Mémoires de Mad. Dorval’, beoordeelingen over Mad. Ristori, en nog honderd andere dingen, 't Is ongeloofelijk met welke vlugheid

Dumas schrijft. Dumas heeft vier handen, twintig vingers en die zijn nog niet genoeg om zijn scheppenden geest en zijn gevleugelde phantasie bij te houden. Wie Dumas heeft zien werken, kan begrijpen dat hij meer dan duizend deelen geschreven heeft.

Terwijl hij schrijft, spreekt hij met zijn bezoekers, geeft hij bevelen aan zijn bediende, maakt hij zijn blad gereed, geeft hij raad en hoort tien menschen aan, waarvan ieder over een andere zaak spreekt. Hij werkt in een tropisch négligé, zooals zijn tropische natuur, zijn tropische phantasie het meêbrengt. Hij draagt een nankinetten pantalon, een bont overhemd, zonder gilet, zonder das; hij is groot, sterk en gespierd. Zijn oog is diepdenkend, zijn blik echter goedaardig, zijn gelaat teekent een innerlijke goedmoedigheid.

Maar wanneer Dumas in Dumas aangegrepen wordt, wanneer hij beleedigd wordt, dan herkent men den creool, men meent een panter voor zich te zien. Dat duurt echter slechts een oogenblik en Dumas is wêer de oude, vroolijke, joviale, beminnelijke, hartelijke man. Dumas bezit een kinderlijke goedmoedigheid, hij is in staat zich voor ieder op te offeren en met raad en daad te helpen. Hij heeft veel vijanden, vooral onder de jongere schrijvers en feuilletonisten! Hoe kan dat ook anders? Zulk een genie en geen vijanden? Zulk een reputatie en geen nijd? Die kleine gasten zoeken die groote

persoonlijkheid, die beroemdheid te verkleinen. Hij laat ze hun gang gaan. Hij is de vriend van Lamartine, Victor Hugo, Béranger, Emile Girardin, St. Beuve, hij is de oogappel der hoogste kringen, hij is de ziel van dien cirkel. Ik trof hem aan in de salons der Napoleoniden, waar hij steeds hartelijk werd ontvangen.

Ik trof hem aan bij de Prinses Mathilde. Deze Prinses Mathilde bezat een handschrift van Napoleon I, en Dumas van hem een brief, die de Prinses zoo gaarne wilde hebben, maar Dumas kon er niet van scheiden. Ik was de gelukkige bemiddelaar, dat Dumas den brief aan de Prinses gaf. Zij liet de handteekening uitsnijden en onder diamanten in een armband plaatsen.

't Was negen uur toen ik Dumas bezocht. Hij lag op den grond op een tapijt, reikte mij de hand: ‘Ah, mon cher Saphir!’ sprong toen op, en nam met mij plaats op een divan! ‘A présent je suis tout à vous!’ Maar nauwelijks hadden wij tien woorden gesproken, of daar begon de bedevaart van bezoekers. Eerst de jonge Hertog van Sleeswijk Holstein, dien wij den avond te voren bij den Prins Napoleon ontmoet hadden en die aan Dumas had verzocht hem een bezoek te mogen brengen. Nauwelijks zes minuten later kwam een president, wiens naam ik vergeten ben: ‘rien que deux mots, cher Dumas!’ Die twee woorden werden tweehonderd. Ik wilde gaan, maar Dumas zegt: ‘Non, mon cher Saphir, à présent je suis tout à vous!’ Na eenige oogenblikken verschijnt Mad. Dash, een schrijfster, die slechts om een enkel woord verzocht. Intusschen komt de uitgever der ‘Histoire de ma vie’ en vraagt om copie voor het feuilleton. ‘A l'instant!’ zegt Dumas, hij gaat zitten, schrijft even een paar bladen vol en geeft ze mêe. Nu wilde ik werkelijk gaan. ‘Non, nous causerons encore!’ Daar komt wéér iemand, wie is 't? De schilder B. uit Brussel heeft met den commissaris der expositie Worms de Romilly een kwestie, Dumas moet secondeeren. Dumas accepteert, schrijft aan den secondant van de tegenpartij en gaat wêer naast mij zitten. Juist begonnen wij ons gesprek of daar komt Méry, die aan Dumas verzocht dien avond de repetitie van zijn stuk te komen bijwonen. Méry gaat en wij hopen nu alleen te zijn, maar tevergeefs! De erven van Mad. Dorval (eene der eerste tooneelspeelsters van Parijs) zonden hem een bijbel, die een deel uitmaakte van hare levensgeschiedenis; hij moest dien inzien om in de biographie daarover mededeeling te doen.

't Werd elf uur en ik wilde nu opstappen. ‘Oh non, vous déjeunerez avec moi!’

Wij gaan in den tuinkamer ontbijten. Maar Dumas is ook zijn eigen kok. Hij maakt zijn ‘Filet aux pommes’ zelf. Ik keek intusschen eens rond. Daarna komt Dumas met zijn nieuwste werk, dat door een bediende op tafel wordt gezet.

Wij gaan aan tafel zitten; daarop was ham, kalfsvleesch, roastbief, meloen, filet, omelette, bordeaux, thee, koffie en likeur. Wij willen beginnen, maar, nog niet! Men brengt eenige kostbare bloemen binnen, gezonden door een dame, die zich niet bekend wilde maken, Dumas moest ze in zijn tuin planten. Dumas springt op, roept zijn tuinman en ongeduldig stroopt hij zelf de hemdsmouwen op om de bloemen in den grond te zetten. Ik, niet lui, help hem en wij keeren in den eetkamer terug, de handen vol tuinaarde. Wij begonnen aan ons ontbijt; ik bemerkte echter dat Dumas onrustig rondkeek! ‘Qu' avezvous donc?’ vroeg ik. Hij riep zijn bediende, zijn gasten ontbraken nog. De bediende opende een tuindeur en daarop verschenen kleine parelhoentjes, duiven, eenden enz., ze gaan bij zijn stoel staan en daarbij heeft hij het grootste plezier; zonder die tuinbewoners kan hij niet ontbijten, ze moeten ook wat meé hebben. Er ontbrak een klein eendje. ‘Waar is dat eendje?’ De bediende verklaarde

dat het diertje iets menschelijks overkomen was. Hierover was Dumas ontroostbaar, het ontbijt smaakte hem niet meer.

Voor de hartelijke goedmoedigheid van Dumas spreken de volgende twee feiten.

Dumas moest 800 francs gaan betalen. Niet altijd had hij daarover te beschikken, maar hij had ze nu. Als gewoonlijk nam hij daarvoor een rijtuig. Gedurende den rit bemerkt hij, dat de koetsier treurig is en weent.

'Wat is er, Jean!'

'Niets!' zegt Jean, maar Dumas dringt er op aan en de koetsier deelt hem meê, dat hem gisteren een ongeluk was overkomen; hij was gevallen, en paard en wagen waren daarbij verloren gegaan. Voor vandaag heeft hij een wagen geleend, maar hij heeft vijf kinderen en nu is hij een bedelaar.

'Hoeveel heb je voor een paard en wagen noodig?'

'Minstens 600 francs.'

'Halt!'

De koetsier hield stil, Dumas gaf hem 600 francs.

'Hier vriend, wanneer je ze over hebt, zal je ze mij wel eens teruggeven, voedt je kinderen goed op!'

Hij ging te voet verder om ergens 600 francs op te nemen.

Eens kwam een vriend, een jong schrijver, bij hem en klaagt dat hij op een alleraardigst meisje verliefd was; voor eeuwig konden ze gelukkig zijn, maar hem ontbraken 30.000 francs.

‘30.000 francs!’ zegt Dumas, ‘u weet toch wel dat ik niet in staat ben te helpen!’

‘Toch! toch! U kunt ons voor altijd gelukkig maken! 't Geluk van twee harten heeft u in uw hand!’

‘Ik? Hoe dan? Is dat mogelijk?’

‘Ja! Ik heb een boek geschreven in twee deelen, onder den titel: “de beide Dianas.” De uitgever wil mij daarvoor 30.000 francs geven, maar onder één voorwaarde!’

‘En die is?’

‘Dat u uw naam aan dat werk wilt geven!’

‘Maar dat gaat niet! Dat is niet letterkundig!’

‘Dat is waar! Maar dit is het eenige middel om mij en mijne geliefde te redden!’

Dumas, geroerd door de smart van dien jongen man, door diens waarheid en oprechtheid, trekt zijn rok aan, gaat mede naar den uitgever, geeft zijn naam en de 30.000 francs worden uitbetaald.

Na acht dagen is het jonge paar getrouwd, en de jonge dichter werd later vader van een flinken jongen en Dumas van twee boekdeelen, die hij niet bewerkt had.

't Is wel niet juist, maar twee harten gelukkig te maken! De toekomst eener familie! Afgezien van de bezwaren, had het hart van Dumas overwonnen.

P. BEL.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Mevr: v. M. te V. - Ik ben het volkomen met U eens, dat het zonder twijfel een van de treurigste zijden is van het overgeleverd zijn aan verpleegsters, dat deze kunnen vertellen aan den dokter wat zij-zelve willen, zonder dat de zieke zich kan verdedigen.

Het door U meegedeelde geval van een zenuwzieke, wier rechtmatige klachten eenvoudig tot zwijgen werden gebracht, door achter haren rug om op haar hoofd te wijzen, ligt juist bij zulk soort zieken zóó voor de hand, dat het wel menigmaal zal voorkomen. Maar ook in andere gevallen kan de zieke niets inbrengen tegen het soms hardvochtige oordeel der verpleegster. - Zoo heb ik 't zelve eens bijgewoond, terwijl ik moest wachten in een diaconessen-huis op mijn beurt van bij den patient dien ik kwam bezoeken te worden toegelaten, dat een met mij in de wachtkamer aanwezige heer in zichtbare spanning kwam vragen naar den toestand zijner vrouw die, gelijk uit zijn gesprek met de binnentredende diacones bleek, den vorigen dag was geöpereerd in een blijkbaar ernstig geval? Volgens de verklaring van de diacones ging alles heel goed, maar toen de echtgenoot medelijdend vroeg: 'Heeft zij nog véél pijn?,' kreeg hij op ijskouden toon ten antwoord: 'O zij klaagt vreeselijk, maar dat is maar inbeelding' -

Uit dat beminnelijk vonnis kon men de geheele wijze van verplegen, dunkt mij, raden. - Men kan zich zoo voorstellen wat iemand, die aan den eigen man zulke hartelooze antwoorden geeft, den dokter zal wijsmaken, als haar dit te pas komt. - Juist daarom vind ik het zoo schandelijk van de gezonden, van familieleden of ouders, wanneer zij een zieke anders dan door *bepaalde noodzakelijkheid* daartoe gedwongen overlaten aan vreemde hulp, het zij dan in ziekenhuizen, hetzij van in-huis-aangenomen verpleegsters. - Het ligt immers voor de hand, dat deze laatsten, de vreemden, veel eerder gemakshalve tegen den dokter zullen zeggen, dat de patient zich het een of ander 'inbeeldt' dan de eigen familieleden die hem liefhebben en daardoor gadeslaan met een geheel ander oog. - Hoe gemakkelijk het is van inbeelding te spreken, bewijst een feit dat ik me nog herinner uit mijn eigen jeugd, als heel kleinmeisje, toen ik heel erg roodvonk heb gehad, zóó erg dat de dokter mij eigenlijk reeds geheel had opgegeven. Wel, ik werd natuurlijk slechts langzaam beter, en het gebeurde dat mijn ouders, als zij mij verbedden moesten, van tijd tot tijd een pijnlijk plekje op mijn heup aanraakten, dat mij heftig deed schreeuwen. -

De dokter, daarover ondervraagd, kon geen oorzaak vinden, en was natuurlijk ook gereed met het bij een klein kind zoo voor de hand liggende verwijt: 'inbeelding'. - Totdat op zekeren dag zich een groot gezwel openbaarde op die plaats, waarin, volgens de uitlegging van den dokter, zich waarschijnlijk de ziektestof had opgehoopt, zoodat ik, altijd volgens hem, daaraan mijn herstel dankte. Nu bekende hij-zelf op hartelijke wijze zijn ongelijk, en begreep dat de minste drukking op die plaats mij pijn had gedaan nog vóór zich 't gezwel-zelf vertoonde. - Zoo gaat het zoo menigmaal. Welke gezonde kan uitmaken wat bij een patient 'inbeelding' is, en wat niet!? En als men hem dan gemakshalve overlevert aan vreemden, aan dokters en zusters samen, dan spreekt het van-zelf, dat hij niets heeft in te brengen wat aan dezen niet bevalt of hij wordt verklaard voor 'lastig'.

M. - Een reisbeschrijving van Noorwegen wil ik gaarne plaatsen, liefst *met* enkele photo's, die gij na gebruik kunt terug vragen, niet bij mij, maar bij den uitgever van dit blad. - Ik heb tot hiertoe niet beter geacht U te antwoorden, met het oog op Uw afwezigheid aan de Rivièra. Gij zult nu wel weer thuis zijn vermoedelijk. Ik zag tot mijn spijt uit Uw briefkaart, dat gij veel koude hadt in Menton; maar deze winter schijnt geheel Europa dòór bijzonder koud; van alle kanten wordt geklaagd over de vele sneeuw. -

Voor het antwoord op Uw bijdrage Kindergave, zie volgende week. -

Mea. - Voor Uw vriendelijke kaart heb ik U nog niet gedankt. - Ik doe dit hierbij; ik blijf nog eenige maanden hier vóór ik naar Holland terugkeer. - Ja, dat ik Montreux prefereer boven Amsterdam zal wel niemand verwonderen. Het is dan ook niet dáar, dat ik zal gaan wonen, denkelijk den Haag. -

Rjucht. - Uit Uw opgave van Uw pseudoniem begrijp ik, dat gij een antwoord verwacht, en, om U niet teleur te stellen, geef ik U dit dus omgaand. Maar het kan slechts kort zijn, omdat gij mij niet weerlegt met feiten, maar U alleen boos maakt; waartegen ik mijnerzijds niets kan inbrengen, dan U aan te raden U weer te kalmeeren. - Zijt gij boos, omdat gij-zelf een socialist zijt, of alleen omdat ik het heb gewaagd, ingevolge *Noords* brief, 'de roode moderne dominees met een socialistisch tintje' de waarheid te zeggen? - In het eerste geval begrijp ik volkomen dat gij en ik op

een *te* verschillend standpunt staan, dan dat gij mijn correspondentie aan *Noord* zoudt kunnen waardeeren, in het tweede wil ik U nog gaarne ter verduidelijking er bijvoegen, dat ik *elken* predikant, die in politiek geknoei doet, hetzij van orthodoxe richting, hetzij van modern of socialistisch standpunt, een schande vind voor zijn geestelijk ambt. - Een predikant, die waarachtig zijn roeping vervult, behoort niet aan een partij, welke die ook is, maar aan zijn-liefde-werk, op den kansel, en in de gemeente. En ik blijf er bij, dat het oneerlijk is zich te laten betalen als predikant, en ondertusschen den tijd te gebruiken, niet voor gemeentewerk, maar voor socialistische opruiingen, die juist daardoor een verdacht tintje krijgen van laag eigenbelang. - Als gij nu niet wilt gelooven, dat ik dit alles zóó zeg en niet anders omdat ik het eerlijk méén, dan spijt mij dit, maar ik kan er niets aan doen.

Leentje. - Laat de gedachte van 'niet durven', omdat gij om de een of andere reden in lang niets van U hebt laten hooren, U toch nooit weerhouden te schrijven, als gij weer tijd, lust, of aanleiding daartoe vindt. - Want ik begrijp volkomen, dat er niet altijd reden is tot correspondentie, of dat oorzaken van ziekte, of van anderen aard iemand kunnen terughouden daarvan, ook al blijft zij of hij 't zelfde belang stellen in de Lelie. - En het zou mij juist zoo spijten als zulke redenen van 'niet meer durven' dan ten slotte aanleiding werden tot een stilzwijgen voor goed. - Enfin, gelukkig dat Uw huishouden weer op streek is. - Ik zou U wel particulier hebben geantwoord, als ik maar iets wist voor Uw protégée, maar zulke gevallen doen zich zoo dikwijls voor, en dientengevolge is het zoo moeilijk zoo iemand te helpen. Hebt gij het ingezonden stuk gelezen, vóór enkele weken, van die dame met een kostschool? Maar zij is nu misschien reeds voorzien. - Een 'vraag' in de Lelie wil ik wel plaatsen, maar is het niet beter dat gij zelve dit doet? Uw naam behoeft er niet onder. Brieven kunt gij onder pseudoniem Leentje aan den uitgever doen zenden. Wilt gij het liever door mij laten doen, mag ik dan die gedeelten uit Uw brief, die mij daartoe geschikt voorkomen, overdrukken? Antwoord mij dan s.v.p. even *omgaand?*

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Moeder I. - Ik heb alles in orde ontvangen, en zal trachten U in het volgend nommer te beantwoorden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Berichten.

I.

De volgende week opgave van aangenomen en geweigerde bijdragen en uitslag van de prijsvraag van 1 Juli ll:

REDACTRICE.

II.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

20 Februari 1907.
20ste Jaargang.
Nº. 34.

Hoofdartikel
Over: Vrienden en Vijanden.

Nauwe, innige vriendschap, als waarop in navolgende opmerkingen, uitspraken en geschiedenissen gedoeld wordt, vindt men thans veel minder, en schijnt minder noodzakelijk voor iemands welzijn en geluk dan in vroegere tijdsbestekken der burgerlijke en maatschappelijke samenleving.

Men had daaraan meer behoefte, toen de verkeering met de menschen minder, bezwaarlijker en niet zoo algemeen was; toen de onderscheidene seksen afgezonderd waren, men nog niet zoo veel tijdverdrijf uitgevonden had en de lust of gelegenheid tot reizen zeldzamer was.

Verder - in onveilige tijden - bij aanhoudende oorlogen of burgertwisten, wanneer elk min of meer voor zijn eigen zekerheid moest zorg dragen.

Uit die bijzondere omstandigheden ontstond vooreerst de behoefte, of zelfs de noodzakelijkheid, dat twee menschen zich door nauwe vriendschap met elkander verbonden; terwijl het genoegen der gezelligheid, of het gemeenschappelijk gevaar dien band steeds vaster toeknoopte.

Vandaar vrienden als uit den eersten Helden - en uit den lateren Riddertijd, die met elkander leefden, vochten en stierven.

Tegenwoordig laten de omstandigheden van het maatschappelijk leven aan de meesten niet toe, om zulke nauwe verbintenissen aan te gaan, en de bescherming der Wetten maakt ze onnoodig ter persoonlijke verdediging.

Een vertrouwde, duurzame vriendschap is dus iets, hetwelk weinig menschen bezitten, en velen niet eens begeeren, vermits zij er zelden eenig recht begrip van hebben.

In gewone tijden kan zij trouwens slechts bij zeer volmaakte menschen plaats vinden. Zij alleen waardeeren ze als een zeldzaam geluk, en zullen met het navolgende instemmen, of het als toetssteen gebruiken voor het beproeven der vriendschap, die de gelegenheid hun mocht aanbieden.

Anthonius de Guevara zegt: Wat een mensch het allermeest van noode heeft, is een getrouw vriend, - niet om hem te vleien, maar om hem in zijn doling te berispen.

De wijze *Socrates* was van meening, dat men van bittere vijanden meer voordeel verkrijgt dan van vleiende vrienden.

Scipio Africanus, steeds gedachtig aan de vermaning van *Polybius*, oordeelde, dat men altoos naarstig behoort te zijn, om vriendschap te maken, - en het dikmaals veel beter is, door zijn verdiensten een getrouw vriend dan een geheel koningrijk verkregen te hebben. Derhalve wilde hij nooit uit eenige plaats of gezelschap scheiden, voor en aleer hij daar een vriend verworven had.

De beste en getrouwste vriendschap wordt soms door weldaden en geschenken gemaakt; zelfs kunnen deze, wanneer zij te rechter tijd bewezen of gegeven worden, vijandschap in vriendschap veranderen.

Toen *Marcus Crassus* vernomen had, dat *Julius Caesar* door den Raad verkozen was tot het schout- of ambtmanschap van Spanje, en dat zijn schuldeischers (omdat hij hun niet betalen kon) hem met al zijn bagage gearresteerd hadden - waarover Caesar zeer bekommerd was, - zoo heeft Crassus, die een groot vijand van Caesar was, hem bevrijd, en uit zijn nood verlost, aannemende voor hem te betalen de som van 498.000 kronen, waardoor zij te zamen van de grootste vijanden, de getrouwste vrienden werden.

De Wijsgeer *Arcesilaus* leert ons door zijn voorbeeld, dat men zijn vrienden in den nood moet bijstaan. - Hij toch, als hij gegaan was om zijn vriend *Appelles,* die krank was, te bezoeken, en bemerkte dat deze arm was en aan alles gebrek leed, zoo kwam hij na weinig tijds wederom, met zich nemende twintig drachmen zilver. En zich nederzettende dicht bij de bedstede, vraagde hij hem, of hij wèl en gemakkelijk lag; en te gelijk zijn hoofdkussen wat opschuddende, legde hij daaronder het geld, dat hij had mede gebracht.

Toen nu de oude vrouw, die hem bediende, zijn bed wat vermaken zou, vond zij daaronder het geld, dat *Arcesilaus* daar gelegd had. Zij daarover zeer verwonderd zijnde, en zulks tegen Appelles zeggende, antwoordt deze: Dit heeft ongetwijfeld mijn getrouwe vriend Arcesilaus gedaan, om mij in mijn nood dus te helpen, zonder mij over mijn armoede te beschamen.

Een merkwaardig voorbeeld van de zelfverloochenende getrouwheid eens vriends, zoowel als van 't geloof in de trouw des anderen, en van die trouw zelve, vertoont ons de volgende geschiedenis: - *Damon,* een discipel van *Pythagoras,* - door koning *Dionysius* ter dood verwezen, had eenige dagen uitstel verkregen om naar huis te reizen en aldaar eenige zaken te bestellen, mits dat zijn vriend en mede-discipel *Phytius* zoolang in de gevangenis borg zou blijven. Als nu de dag verschenen was, waarop Damon sterven moest, en deze nog niet gekomen was, werd Phytius daarover bespot, dat hij zijn vriend zoozeer vertrouwd had. Doch hij antwoordde, dat hij aan geen ding minder twijfelde, dan aan de beloften en de trouw van zijn vriend Damon. En terwijl men hierover nog sprak, kwam Damon om Phytius te verlossen. Dionysius dit ziende, verwonderde zich grootelijks over de getrouwheid van beiden, schonk Damon niet alleen het leven, maar verzocht ook, dat zij hem als derde in hun vriendschap wilden aannemen.

De getrouwheid in de vriendschap wordt altoos en van een ieder bemind en geprezen.

Intusschen is het - ook uit aanmerking van de veranderlijkheid den mensch eigen - onvoorzichtig een onbepaald vertrouwen te hebben op de vriendschap, welke nog niet zóó proefhoudend is bevonden, - of zooals de wijsgeer *Chilo* zegt: Bemin uw vriend, maar bedenk, dat hij uw vijand kan worden.

Voorzichtig is het, onze vrienden slechts in zoover te vertrouwen, dat zij geen gelegenheid krijgen om ons te kunnen schaden, zoo zij onze vijanden worden, - zóó te beminnen, als of wij na korten tijd weder zouden haten, - en zóó te haten, als of wij terstond weder zouden liefhebben.

De redenaar *Hyperides* had eenige gedachten in schrift gesteld, om *Demosthenes* te beschuldigen. Als hij eens krank geworden was, kwam Demosthenes hem bezoeken, en deze schriften beschouwende, werd hij zeer toornig, doch Hyperides sprak: Zoolang gij mijn vriend blijft, zullen u deze geschriften niet kwellen of schaden; maar zoo gij mijn vijand wordt, zullen zij u beletten, dat gij iets kwaads tegen mij voorneemt.

De wijsgeer *Pericles* leerde, door woord en voorbeeld, dat men ter wille van de vriendschap niets mag doen tegen de gemeene welvaart, noch tegen zijn eed of trouwe, al ware

't ook dat men zelt Rechter was over zijn vriend. Want *Socrates* en *Plato* en anderen mogen wel onze vrienden zijn, maar de waarheid moet altijd onze beste vriendin zijn. - Als Pericles eens door een zijner vrienden verzocht werd om in 't voordeel van dezen een valschen eed te doen, antwoordde hij: Ik ben een trouw vriend van mijn vrienden tot de altaren toe: maar om de menschen te behagen wil ik de Goden niet vertoornen.

Mimus Publianus zegt: Het is wijselijk zijn vijand te vreezen, al is hij nog zoo klein.

Daarom is het goed, van een vijand zoo mogelijk een vriend te maken, - daarbij echter niet ophoudende steeds een voorzichtig wantrouwen tegenover zoo iemand in acht te nemen; want dat men een verzoenden vijand niet *anders* kan vertrouwen, leert ons het volgende uit de Geschiedenis:

De Overste *Zophyrus*, die de stad Babel voor *Darius* belegerde, ziende dat zij niet met geweld te winnen was, liet zijn lichaam vol wonden slaan en vreeselijk verminken, en kwam alzoo voor de poorten van Babel, voorgevende dat de Koning hem dus wreedelijk behandeld had. De Babyloniërs, de deugd en edelheid van dezen Zophyrus kennende, en door 't aanschouwen van zijn vreeselijke wonden met medelijden bewogen, waren voor zijn trouwheid niet beducht, en maakten hem Hoofdman van een bende soldaten, waarmede hij sommige hoopen der Perzen sloeg. De Babyloniërs 't goed geluk ziende, dat hij in zijn ondernemingen had, maakten hem Kapitein over al hun krijgsvolk. Doch dit was zoodra niet geschied, of Zophyrus gaf de stad met al haar krijgsvolk aan Darius over; - ten bewijze, dat een te groote gerustheid en vertrouwen gemeenlijk door schade en leedwezen gevolgd wordt.

't Verheugen, dat zijn vijanden over hem nemen, drukt den mensch meer dan de last, dien hij zelf draagt.

Julius Caesar, als hij door de zeeroovers op de Adriatische zee genomen was, riep uit: Eilaas! het verdriet mij niet, dat ik gevangen werd; maar mij spijt de blijdschap, die *Marcus Crassus*, mijn vijand, hierover zal hebben.

S.K. FEITSMA.

Toch....!

Met een hart vol hooge idealen,
Stormde ik het volle leven in,
Hoopvol denkend, dat na lutt'le jaren
't Al vervuld zou zijn van menschenmin!

Haat en logen, onrecht, tweedracht...?
't Zou verdwijnen voor der liefd' en waarheidslicht!

En het lang verbeide rijk van vrede-op-aarde
Lag voor mij als 't ware reeds in 't zicht!

Sedert... menig lente ging daarhenen,
En ontnucht'ring volgde op mijn schreên...

Ondeugd zag ik vaak bewierookt, 't recht vertreden,
En niet immer liefde om mij heen!

Toch... al buigt de ziel zich vaak ter neder,
In het hart bezwijkt de hope niet;
Schoone idealen *blijven* mij omzweven,
En *nog* heerlijk licht zie 'k in 't verschiet!

En ik blijf nog moedig strijden, ned'rig wachten;
Stil gelooven, dat te zijner tijd,
Aan wat goed is, edel en verheven
Eens de overwinning wordt bereid!

A.
P.K.

De Rivier.

Jaren lang heb ik gewoond aan den binnenkant van den dijk langs een groote, druk bevaren rivier, zonder dat ik deze heb leeren kennen. Zij stroomde op vijf minuten afstands voorbij mijn woning, alleen bij hoogen vloed zag ik haar water op de overstroomde uiterwaarden tusschen de tegenoverliggende huizen buitendijks door. Zoo sloeg ik haar enkel gade in haar abnormaliteit, als zij een last was voor vele menschen, die op laag terrein aan den buitenkant wonen; maar van de groote, steeds afwisselende schoonheid van 't riviergezicht wist ik niets en had ik ook zeer weinig begrip. Onlangs echter, half April, ben ik verhuisd naar een woning aan den buitenkant met veranda en tuin uitkomende op de rivier, en 't is me of ik in een andere wereld leef, een wereld vol schoonheid en poëzie, op toch maar hoogstens zes minuten afstand van mijn vroege woning met haar beperkt uitzicht op den leelijken rivierdijk, die òf stuift òf slijkerig is.

In mijn nieuwe woning zie ik van 's mor-

gens vroeg tot 's avonds laat over of uit den tuin op de rivier. Ik leef, wanneer ik thuis ben, den geheelen dag in de open lucht, want veranda en tuin liggen vlak op 't Zuiden, beide zijn volkomen beschut tegen Oostenen Westenwind, en als het waait uit het barre Noorden, voel ik aan de zonzijde er geen zuchtje van. Het oog van den dag ziet warm stralend op den tuin neer en koestert met zijn gloeiende blikken de veranda, en zelfs als de zonneblik door tranen verduisterd of door sombere nevelen omfloersd is, voel ik toch de warmtestraling door tranen of nevelen heen. Bezoekers, eerst verwonderd mij in dit koele weer buiten aan te treffen, betuigen weldra: wat is 't hier lekker! hoe is 't mogelijk, je *voelt* geen wind, en... wat prachtig gezicht! Ja, jelui komt me al te vaak, goede vrienden. O, ik houd veel van u, maar 'k vind het niet aardig dat de meesten uwer me in 't nieuwe huis dubbel zooveel bezoeken als in 't oude. En dan, een mensch wil wel graag eens zich-zelf wezen of zich bezighouden met wat hem het liefst is. Ik heb nog meer vrienden, mijn boeken en bovenal mijn nieuwe vriendin de rivier, die steeds weer wat nieuws te vertellen heeft. En daarom, oprecht gesproken, boeit zij me sterker dan velen van u menschen, die mij altijd hetzelfde zegt en vaak zoo bitter weinig anders weet te verkondigen dan beuzelachtige nieuwtjes of wat gemeengoed is van allen. Want gij spreekt op een enkele uitzondering na het vervelende jargon der algemeene beschaving, een vernisje, waaronder uwe armoede aan oorspronkelijke gedachten schuil gaat. Hoe anders met de rivier! Nooit is zij dezelfde, verschillend bij wind en zonneschijn, bij regen en nevel, bij morgen, middag en avond, op werk- en Zondag. En toch bij alle afwisseling steeds de breede, statige stroom vol majesteit en schoonheid.

Zeker, alles wordt gewoonte, doch 't is mij een onverdraaglijke gedachte dat ook de rivier misschien eenmaal voor mij een alledaagsch iets zou worden. Hoe! haar verrassende schoonheid zou geen indruk meer maken, ik zou met een onverschilligen blik het spel der dartele golven en het druk beweeg op haar oppervlakte gadeslaan! Maar dit is immers onmogelijk! Kan ooit het gelaat van een geliefde vrouw, of vriend door den dagelijkschen omgang *minder* dierbaar worden?

Integendeel, elke dag, elke nieuwe en vernieuwde kennismaking versterkt den band. En niet eer zult ge weten, hoe innig ge aan het voorwerp uwer liefde of vriendschap verknocht zijt, voor een scheiding het u onmogelijk maakt het alledaagsche te zien, het gewone te genieten; dàn gevoelt ge dat het een onmisbaar deel is geworden van uw leven. Zoo ook de rivier!

Een paar jaren geleden verhuisde een mijner kennissen van binnen- naar buitendijks. Hij verliet een ruim en geriefelijk huis voor een kleiner, minder fraaie woning. Ik vond het dwaas. Maar de man was als kind en jongeling opgegroeid aan den rivierkant, de rivier was een deel geworden van zijn leven. En nu hij haar niet meer voortdurend zag, kreeg hij heimwee. Ik heb dit *nu* begrepen.

* * *

Daar strekt zich de zacht gerimpelde vloeistrook voor mij uit en weerspiegelt met verteederden glans den stralenden hemel en de schitterde zon, die zij in haar golfjes doet tintelen en flonkeren, als ware haar oppervlakte bezaaid met duizenden juweelen diademen, die heller stralen bij 't schuimend uiteenspatten, telkens als een vaartuig ze doorklieft. 's Morgens bij 't opkomen der zon ligt de stroom als weggedoezeld in

dampende dauw, die langzaam als een licht purperen sluier optrekt of steeds ijler wordende den geheelen zomerdag boven 't water hangen blijft en aan 't riviergezicht den schilderachtigen tint verleent, eigen vooral aan *onze* rivieren. De ondergaande zon bluscht haar gulden gloed in den koelen vloed, die een purperen bed voor haar spreidt, waarin ze langzaam nederzinkt, en nog lang na haar verdwijnen blozen de baren met stralenden blos, die den dampkring kleurt met zachten, lichtrooden glans.

Dan ontgloeit aan den blauwen hemel de maan en tooit de rivier met haar geheimzinnig halflicht, waarin de afstanden ineensmelten - en 't beweeglooze watervlak strekt zich uit als een spiegel voor al de schoonheden van den maanlichtstralenden nacht. De stilte heeft zich gelegerd op het zachte, effen waterbed en slaapt er haar droomloos rustigen sluimer, tot de morgenwind, de bode der naderende dagvorstin, haar wakker schrikt.

Mèt de zon begint het drukke leven op de rivier. Schepen ontplooien hunne zeilen en varen stroomop en stroomaf, sierlijk lavee-

rende of met kleppende vleugels voor den wind wegstuivende door 't vroolijk bruisende sop, dat welluidend klaterend aan weerszijden den boeg lekt en 't kleine bootje achteraan, hoog dobberend in 't kielzog doet voorthuppelen. Passagiers- en vrachtbooten doorploegen met stoomende haast de ijlings wijkende wateren, die met verwoeden golfslag tegen de oevers slaan, waar paalwerk en steenen glooiingen hun kracht geleidelijk breken. Stenend en puffend trekken kleine, breede sleepers heele treinen voort van lange, diepliggende houten en ijzeren gevaarten, beladen met de schatten van den handel, de eene sleep na de andere, stroomop en stroomaf, van zonsop- tot zonsondergang. Slanke stoomjachten en allerlei zeilbooten zetten kleur en vroolijkheid bij aan het rijke, levendige tafereel. Soms komen zilvergrijze meeuwen over en langs de schepen zeilen, telkens even duikende met den spitsen snavel om een nieuwsgierig onvoorzichtig vischje te verschalken.

't Schoonst ontrolt zich het rivierdoek aan hem, die den stroom zelven bevaart. Hij ziet ook aan de oevers de bedrijvigheid, die aan de rivier haar ontstaan dankt. Tal van werven aan weerszijden verkondigen met luidklinkende hamerslagen, dat de rivier steeds nieuwe vaartuigen vraagt voor haar drukken handel. Hier en daar heeft men door middel van kanalen *(*diepen en gantels) het rivierwater naar de dorpen geleid, om er als levenswekkende verkeersader handel en scheepvaart te brengen. Fraaie tuinen en terrassen, bezet met koepels en tuinhuizen, getuigen van welvaart en kalme rust te midden der levendige bedrijvigheid.

Ginds rijst in onovertroffen schoonheid de grijze Merwestad met de antieke Groothoofdspoort. In wazigen sluier ligt het oude Dordt op de zoomen van drie stroomen kalm te droomen van vervlogen handelsgrootheid. Verstoken van een goede verbinding met de handelsmoeder, de zee, moest het verkwijnen. 't Merwewater kabbelt er langs de kaden en stroomt door verschillende binnenhavens de schilderachtige Gravenstad binnen. Het lekt er de groen- en grijsbeslagen gevels van ouderwetsche woningen en vervallen pakhuizen, vloeit zacht klagend onder de oude bruggen door, doet de schaarsche schepen aan den wal zoetjes dodeinen en vervloeit, een wiegeliedje neuriënde, haast onhoorbaar in Oude Maas of Kil.

Maar bij de aankomst te Rotterdam breidt zich machtig en grootsch als een verrukkelijk beeld van opgewekt modern handelsleven de breede Maas voor u uit. De stroom is bezaaid met schepen en booten van allerlei grootte en nationaliteit. Hier reiken rivier en zee, binnen- en buitenlandsche handel elkaar de hand; hier wordt dag-in dag-uit gelost en geladen, en ziet men Duitschlands en Hollands producten uit de lange rivierschepen (kasten) in de groote zeestoomers hijschen, die ze naar de landen overzee zullen voeren; pakhuizen vullen zich uit de booten aan den wal of storten hun rijken inhoud over in de diepe ruimten der schepen, die onverzadigbaar steeds nieuwe schatten bergen en eindelijk volgeladen naar zee of stroomopwaarts worden gesleept.

Wie nog van Jan-Saliegeest is doortrokken of uit sleur mocht voortdroomen van gebrek aan geestkracht bij de nazaten van Jan en Jannetje, neme een kijkje aan de Maas en in de havens van het drukke, woelige, rusteloos bedrijvige Rotterdam, of make kennis met een Rotterdamsch koopman midden in zijn werk. Is dat een Hollander, die ijverige, steeds bezige, hardwerkende man, die onophoudelijk aan aanwezige bedienden en per telefoon bevelen en antwoorden geeft, die aan tien dingen tegelijk schijnt te denken en - benijdenswaardig voorrecht in deze eeuw van zenuwoverspanning - daarbij toch kalm en bezonnen blijft? Als deze kalmte te midden

van de overstelpende drukte een blijk is van Jan-Saliegeest, dan, ja, dan bezit hij dit onschatbaar erfdeel onzer natie.

Men heft nog altijd klaagzangen aan als voor 25 jaar over den slechten toestand van handel en nijverheid in ons land, of stemt er uit sleur mee in; maar wie 't beter wil weten, moet de levendige scheepvaart gaan zien op de Merwede en de Noord en onze groote handelssteden bezoeken, zich op de hoogte stellen van den verbazenden omzet. Rotterdam vertoont een overstelpende drukte, de geheele stad weerklinkt van 't rumoer; alleen in de nieuwe buitenwijken is 't kalm; in de hoofdstad echter is 't overzicht moeilijker; want daar is de handelsbeweging verbreid over een terrein van bijna twee uren lengte aan den buitenkant, en in de stad niet merkbaar. De waarde van onzen in- en uitvoerhandel is aanzienlijk gestegen; wij nemen als handelsmogendheid onder de landen van Europa de vijfde plaats in en zijn bezig Frankrijk op zijde te streven, om het over hoogstens een tiental jaren achter

ons te laten. En de vruchten van deze inspanning vertoonen zich in onze toenemende welvaart. Om handel en verkeer en daardoor de nationale welvaart te bevorderen, worden tegenwoordig geen kosten ontzien; schatten besteden Rotterdam en Amsterdam om de havens en den toegang naar zee steeds op de noodige diepte te houden, en de Regeering geeft jaarlijks millioenen uit voor 't onderhoud en 't uitdiepen van onze groote en kleine rivieren.

Wat de rivier in haar bescheiden, maar druk gedoe te zien geeft, is een beeld van onzen herrezen handel. Wat de oevers met hun luid gehamer verkondigen, beteekent; de industrie herleeft. (34% van onze bevolking leeft van industrie, in Frankrijk 34%, in Engeland 54%, in Duitschland 37%, in België 38%. Dr. Max Eckert.) Bijna al onze schepen worden gebouwd op Nederlandsche werven; Nederlandsche aannemers voeren vele groote werken uit in andere landen; Nederlandsche fabrikanten vervaardigen auto's, die om de degelijkheid en den goedkoopen prijs in 't buitenland gretig koopers vinden; maar Nederlandsche automobilisten betrekken hun machines van elders. Ziedaar nu de geest van het *tegenwoordige* Holland. Wat uit het buitenland komt, wordt hooger geschat dan eigen fabrikaat. Intusschen - maar dit is ook 't eenige, doch zeer geringe voordeel - de handel is er mee gebaat.

Onbegrijpelijk is de handel in zijn verschillende vertakkingen. Buitenlandsch koren wordt ingevoerd en ook deels weer uitgevoerd; binnenlandsch graan, hoewel bij lange niet voldoende om in onze behoefte te voorzien, wordt voor een deel uitgevoerd; hout, ingevoerd uit Duitschland, wordt, gezaagd en geploegd, gedeeltelijk weer uitgevoerd o.a. naar Duitschland; ladingen, die de rivier afkomen, worden eenige dagen later, verscheept, weer stroomopwaarts gesleept.

Toen ik in mijn nieuwe woning dag in dag uit de drukte op de rivier gadesloeg, heb ik onderzocht. En de slotsom van dit onderzoek, dat trouwens voor ieder open staat, is: wij zijn thans een krachtig strevend handelsvolk, ook onze industrie is degelijk en neemt in bloei toe. Misschien dat er onder de lezers zijn, die 't ging als mij en dit niet wisten; het is mij dan een genoegen het hun mee te deelen.

Achten wij daarom ons zelven, opdat ook anderen ons achten.

C.G.

Gedachtenwisselingen.

I. Het vraagstuk ‘biecht of geen biecht in het huwelijk’ toegelicht door den Lof der Sotheyd van Erasmus, in de vertaling van Westerbaen. Zie zijn ged. II (A^{o}. 1671), bl. 27.

‘Het geen ick u alhier van Vriendschap heb geseyt
heeft in het houwelijck noch naeder syn bescheydt,
dat een vereening is van lyven en gemoeden.
Die groote Jupiter will' yder een behouden!
Wat meenigh bed [echt] en waer niet jammerlijk gescheurt,
wat droeve scheydingen en waeren niet gebeurt,
jae, 't gheen noch ergher is, indien der mans en vrouwen
bywooningh niet en wierdt gestut en onderhouwen
door wat voorbij te sien aen d'een en d'andre zij,
door lachen, door gevley, door jock en boertery,
al volck van mijne bend': hoe weynigh sagh mer paeren,

hoe meenigh koppeltjen en soud' er noyt vergaeren,
hoe meenigh houwelijck en bleef niet ongeknocht [ongeknoopt],
indien een bruydegom sorgvuldigh ondersocht
wat speeltjes [spelletjes] dat weleer de teer' en schaemle deeren
met andren heeft gespeelt, en so hij mocht begeeren
te voorens 't onderstaen wat leven dat de meyt
met menig hups gesel voor heenen heeft geleyt?
Maer hoe veel weynigher sach mer te saemen blyven
van die nu zyn gepaert, indien het doen der wyven [en ook der mannen][1)]
niet onbekent en bleef....'

Voor copie conform
A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

II. Nog eens zware examenstudie.

Ik waag 't, een groote plaats te vragen voor een repliek aan C. Eersteling.
Uw antwoord gaf mij het gevoel, dat U eigen-

1) Aanteekening van den afschrijver.

lijk het voornaamste van mijn schrijven voorbijziet, n.l. de vraag in den titel vermeld. Mijn voornaamste doel was te protesteeren tegen den weg, die zoo dikwijls opgegeven wordt om ‘de vrouw: persoonlijkheid te ontwikkelen.’ Want niet altijd kiezen de meisjes een zware studie, omdat ze dit bepáálde voor hun onderhoud noodig hebben: velen hadden een veel beter figuur geslagen als ze een eenvoudige en veel kortere studie hadden genomen. En anderen zijn bemiddeld. Ze kiezen de zwaardere o.a. om *veel grooter ontwikkeling* te krijgen, en onlangs nog hoorde ik van een studente de klacht: ‘is dat nu de ontwikkeling die ik zocht? Was ik dan maar liever onderwijzeres geworden? Dan had ik tenminste nu al verdiend, en dan had ik immers toch voor mezelf kunnen studeeren wat ik wilde zonder aan dit examen gebonden te zijn.’

Waarschuwen voor hoogere examens beteekent volstrekt niet: dwingen om dom te blijven. Men kan zeker groote kennis (en meer nuttige voor de persoonlijkheid) opdoen zonder te werken voor een examen. Een examen dwingt een bepaald programma te volgen, en voor een examen oorspronkelijk voor een *man* bestemd, is zooveel te leeren buiten de gevoelens van een vrouw, dat voor haar 't grootste gedeelte volkomen nutteloos is voor de persoonlijkheid. Want ontw. der pers. beteekent toch ‘de gaven *die er aanwezig zijn* tot het hoogste punt brengen dat ze bereiken kunnen.’ (Dit is natuurlijk niet voor alle vrouwen hetzelfde). Maar 't beteekent *niet:* een heele massa namen, feiten en ‘dorre wijsheid’ op te zamelen; want dat is niets anders dan volkomen nutteloos ‘intellectueel vet.’ Ik haalde het gezegde van Spencer aan, omdat dit geheel uitdrukt wat ik bedoel. Dat er intusschen vrouwen gevonden worden die wèl in zich gaven hebben, welke door hoogere studie ontwikkeld kunnen worden, ontken ik niet. Maar het grootste gedeelte van de vrouwen hebben die gaven niet, en hebben wat ànders noodig om ‘voedsel uit te trekken’ en hun persoonlijkheid te ontwikkelen. Zoodra nu meisjes zóó ‘vrouw’ zijn, dat ze 't nuttelooze en 't dorre van een deel der studie hebben gevoeld, wordt de inspanning om dit gedeelte tòch te leeren en te begrijpen, tègen hun gevoelens in, zóó buitengewoon, dat dit overspanning kan tengevolge hebben. Dat is overspanning der *hersenen*, maar 't verdere lichaam voelt de schade ook; bij de een is dit meer dan bij de andere, en 't gebeurt ook bij de een minder gauw dan bij de andere. Dat zal denkelijk van de persoon zelf in 't bijzonder afhangen; er is geen vaste regel voor alle vrouwen uit te maken. Terwijl dus zoo'n zware inspanning hersens en lichaam nadeel doet doordat ze *te veel er van vergt,* is alles nog nutteloos; en de heel intelligente meisjes zien daarenboven zeer goed in dat zij ondanks alles niet het resultaat kunnen krijgen, dat zij met hun zeer goed hoofd en ferme werkkracht hadden kunnen verkrijgen. Zij behalen hetzelfde resultaat als een man met iets meer dan middelmatig verstand en ze voelen zelf dat ze niet beter konden doen ondanks hun veel betere intelligentie. Dit alles brengt een gedruktheid, een mismoedigheid teweeg, die slecht werkt op het *zenuwgestel.* Ik geloof dat vooral bij een vrouw dit laatste gauw aangegrepen wordt, en 't geheele lichaam ondervindt er de gevolgen van.

Deze gedachten zijn niet zoo maar uit de lucht gegrepen; ze zijn ontstaan en gevormd door waarnemingen *in de werkelijkheid.* De verschijnselen en bewijzen kwamen tot mij zonder dat ik ze zocht; en als ik deze verschijnselen en vele vertrouwelijke uitingen voor waarheid hield, dan is dat omdat ik menig iets daarvan *zelf* heb ondervonden. Daardoor kon ik er een zekere contrôle uitoefenen, en ik kon veel verklaren met behulp van mijn eigen ondervindingen. Toen ik bovendien van iemand, die er volkomen over oordeelen mag, de meening hoorde: ‘ik geloof dat

meisjes niet geschikt zijn voor die zware inspanning, vooral niet op den duur; de studie grijpt hun gestel te veel aan. Als we maar niet bezig zijn een zwak geslacht te vormen!', toen kreeg ik een hevigen angst voor wat uit dat alles zou voortkomen. En in plaats van eerst nog véél meer ondervinding op te doen, besloot ik reeds om de meisjes tenminste te waarschuwen. Ik wil niet zeggen dat elk meisje dat studeert of studeeren wil per se overspannen zal worden. Maar alleen dat zij *kans* kan hebben daarvoor, omdat ik meisjes ken die dat reeds ondervonden. En waardoor er een paar gehéel afgevallen zijn. Een daarvan kon o.a. een jáár daarna zelfs geen inspanning van de hersens meer verdragen: 't deed haar pijn in 't hoofd. Ik vind dat een onrustbarend verschijnsel. En zulke zijn er meer.

Ik kan niets anders zeggen, dan dat ik in volkomen eerlijkheid mijn denkkeelden over 't waargenomene heb geuit. Het onderteekenen met 't pseudoniem dat ik reeds lang in de H.L. gebruik, legt mij evengroote verplichtingen van oprechtheid op als mijn eigen naam zou doen.

Ondertusschen is er wel iets op te maken uit Uw stuk. U blijft n.l. op het terrein van wis-, schei- en natuurk. en pharmaceutische studies, en spreekt hierover Uw opinie. Maar er zijn nog vele andere die ook tot de zware studiën behooren, en mijn waarnemingen zijn nu juist op dat andere terrein gedaan. 't Is mogelijk, dat Uw terrein voordeeliger resultaten oplevert dan 't mijne. Dit zou, wat 't pharmac. betreft, overeenkomen met een opmerking die ik hoorde: 'apothekeres is nog 't geschiktst voor een intelligent meisje, ook voor de betrekking later.' Maar ik kan er persoonlijk niet over oordeelen.

No. 6 vind ik een onbegrijpelijk geval, en evenals U zou ik me niet verwonderen als die 't niet volhield.

Toch slaat mijn bewering van *niet kunnen* terwijl men toch wil, niet op dergelijke gevallen. Er is een diepere beteekenis in: ieder vak van de wetenschap vereischt een zeker deel der hersens en der gevoelens om 't *geheel* te begrijpen, om het goed te kunnen omvatten.

Een zeer intelligent man zal dat kunnen geven daaraan, maar een intelligent meisje (geen bijzondere vrouw met groot mannelijk verstand) voelt zelf dat ze 't niet kan. 't Is alsof 't idee dieper in de hersens zou moeten doordringen, maar stuit op een grens voordat 't tot de vereischte diepte gekomen is. Het eigenaardige

hiervan bestaat daarin, dat een middelmatig mannenverstand met 't resultaat toch heel tevreden is, omdat hij niet beseft hoe 't wezen kán. Maar dat een heel intelligent meisje *voelt* hoe 't zijn moest. Behalve dat, zijn haar hersens gauwer vermoeid, zoodat ze niet zooveel tegelijk opnemen en verwerken kan. Mijn eigen ondervinding zegt mij, dat forceeren niets dan schade geeft; eens zelfs dat ik dit deed omdat ik *wilde* klaar komen, was 't alsof er iets brak in mijn hoofd. Dat was een waarschuwend teeken! Bovendien weet ik uit eigen ondervinding dat zware inspanning (zwaarder dikwijls dan 't werk verdient, omdat vrouwelijke gevoelens met geweld moeten onderdrukt worden om er maar tegenin te kunnen studeeren) verscheidene jaren achter elkaar, zich vooral in de laatste tijden voelen doet over 't geheele lichaam. Vermoeidheid van de hersens, soms ‘leegheid’ in 't hoofd, en een gevoel alsof een heel zware last op je drukt. Dat zulke dingen voor zwakkere hoofden en zenuwgestellen blijvende gevolgen kan hebben, lijkt mij waarschijnlijk.

Overspanningen behoeven zich volstrekt niet altijd uiterlijk te doen kennen, vooral niet lichte. Men kan zich zóó leelijk vergissen in een frisch en blozend meisjesgezicht!

Een gestudeerd man zei mij eens: ‘om bij zware studie tot een werkelijk goed resultaat te komen, wordt *de geheele mensch* vereischt.’ Hij doelde op zichzelf, op ‘de geheele *man*’. En een vrouw kan zich daar niet gehéél aan geven wanneer ze echte vrouw is; en wil ze zich er toe dwingen, dan moet ze 't bezuren. Daarvoor zorgt de natuur.

Wil men op een bepaald arbeidsveld komen, waarop men iets bijzonders en nuttigs kan uitrichten, en is een zware studie daarvoor de weg, dan kan men ze natuurlijk doen. Maar anders is 't veel beter een eenvoudigere en kortere studie te nemen, waar men zeker is een sterk en frisch hoofd en lichaam te behouden. Beter een héél groot iemand te zijn op den weg der vrouw, dan een klein of een middelmatig op den weg van den man!

EXCELSIOR.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Hooggeachte Freule Lohman.

Ik wensch U mijn hartelijke sympathie te betuigen met Uw hoofdartikel in No. 32. Moge het in ruimen kring de aandacht trekken.

JHR. W.E. ENGELEN.

Hilversum, 9 Febr. 1907.

Het Vonkje. (Dramatische schets.)

Personen:

ZUSTER AGNES. - Verpleegster, leeftijd circa 35 jaar.
VROUW BLOMMERS. - Meer bekend onder den naam van ‘Dronken Mie,’ leeftijd circa 40 jaar.

Eerste tooneel.

Het tooneel stelt voor: het intérieur van Dronken Mie; een kaal vervallen kamertje. Bedstee op den achtergrond met gordijn; in een hoek een matras op den grond; een saamgebonden bundel dient tot hoofdkussen en een oude vuile moltonnen deken ligt er wanordelijk op Verder een oude kachel, tafeltje, stoel enz. enz. wat men er verder bij wilt aanbrengen, doch alles draagt het teeken van: Armoede.
Mie met wanordelijke haren, daarop een vuile muts, zooals de vrouwen uit het volk dragen; de bandjes hangen los.
Verder moet uiterlijk en kleeding teekenen: ‘Iemand in verval,’ veroorzaakt door den drank, dat aan Mie te zien is.
Vóór zij opkomt, moet zij een grooten kool in haar schort verbergen.

Mie komt haastig haar kamertje binnenloopen, klapt de deur met een smak dicht en zegt hijgend, terwijl ze op den stoel neervalt:

‘Jèses, is dat loopen....
Een lekker maaltje vandaag, nóu!

(ze smakt met de lippen en wrijft zich onder het spreken over haar maag.)

Nou koest!! Allemaggies wat ga je te keer! Nou krijgt je wat te vreten hoor ie!
Dikkeme, 'k verrekte van den honger, wà kà je met een paar centen doen?!...
Dà *ik* dát nou justement most zien!
Zoo blind ben 'k dus nog niet, zoo as ze zeggen: ‘Hei, dronken Mie! (een anderen naam schijn ik niet te hebben) je ken nie eens de slooten meer zien, we motten je er altijd uithalen!

(akelig lachend hè hè hè). Ondertusschen haalt ze de kool te voorschijn.

Wat een ding hè? Het viel perdoes van de kar, om zoo te zeggen zóó vóór m'n voeten! Dat het zeker onze lieve Heertje voor me gedaan!

(grijnslacht).

Nou ik ben 'm verplicht voor zoo'n buitenkansje vandaag! Hé, van dat loopen hé 'k dorst gekregen

(haalt een flesch en neemt een slok; dan haar mond afvegend, zegt ze:)

Wat keken die twee dametjes als nonnetjes, toen ik den kool meenam! Nee! ik most het zeker niet doen! Ja! Zij lui kennen maklijk praten! Maar ik zei: ‘Lieve Juffies, zei ik, nou most een slager nog zijn worst laten vallen, noú dan was ik klaar!

(Grinnekend, onderwijl drinkt ze)

Hè....’

Ze haalt een mes en snijdt den kool in twee stukken).

‘Ziezoo, da's voor morgen; zuinegies an;

(ze bergt de andere helft onder haar bedstee. Ze gaat weer zitten, nog een slok nemend).

Maar jij beest, jij krijgt er niet zóó veel van

(ze knijpt met de vingers).

Wat sloeg ie me weer van morgen, hè alles doet me nog zeer! Jèses, wat een man! Wat een leven met zoo'n kerel, zoo'n Judas! Altijd vloekt en raast ie! As een hond, doet ie met me! Maar laat ie 't niet weer probeeren of ik zal 'm

(maakt 'n beweging met haar mes).

‘Zoo'n schobbiejak! Mijn ongeluk ben je! En nou wou je *mij* de schuld geven van alles! Zoo zijn ze, die manslui!

Waar zou ie nou zitten!? hè, wat raakt me dat!? Voor mijn part kwam ie er nooit weer in!’

(Ondertusschen heeft ze de kool gesneden, veegt het mes aan haar schort of rok af en staat op om het mes in het laadje van de tafel te leggen) Opeens:

‘Allemaggies, brand hè 'k ook al niet in huis! Zijn er nog centen?

(Ze haalt haar zak naar buiten, een paar centen rollen er uit).

‘Het zal net gaan, gauw effentjes gaan halen! Alloo!

(ze smijt het mes wat ruw in 't laadje en bezeert zich.)

Jezus Christus! waà's dat nou?

(zuigt even op den gewonden plek aan haar hand, daarna haalt ze een kapot spiegeltje er uit.)

Grussiemijn, nou zellen we wat moois beleven! -

Jij mot noodig zoo'n ding hebben, Mie, je mot toch af en toe er eens je lieve bakkesje kennen zien!’

(ze grijnst en bekijkt zich. Het is merkbaar dat ze van haar uiterlijk schrikt en het ding op den grond smijtend, zegt ze:)

Da's nou niet meer noodig, da's gedaan; goèd voor Mie toen ze nog een lieve bakkes *had!* Dat zei hij vaak genog tegen me, in den goeden tijd.

Als ik mijn vrijen avond had van mijn dienst en zoo netjes naar buiten kwam, waar hij me sting op te wachten, dan zei hij vaak genog: ‘Meid, je het zeker weer lang voor je spiegel staan draaien! je ziet er uit! Jandosie! om te pakken!’ en meteen gaf ie er me een voor, nou! Het kon hem niks, niemandal schelen. ‘Karel, hou je fesoen’ most ik 'm dan zeggen.

‘Dan mot je er maar niet zoo deksels goed uitzien, dat een mensch er schoemeloenig van wordt!

(lacht even)

We gingen dan meestentijds naar het café, eene nette gelegenheid en gezellig as 't daar was, nou!

Voor we naar huis gingen, most ik tot besluit bijna altijd voor hem zingen:

‘Hij ging naar zee
‘Hij zwaaide met z'n hoed!

toen was ie ook nog zoo'n knappen matroos! Was het kepletje uit dan pakte ie me perdoes beet en zoende me dat het klapte! hè hè hè, nou krijg ik andere klappen... Och God, wat kan alles anders worden! - -

(Onder het spreken heeft ze telkens gedronken en raakt daardoor hoe langer hoe meer onder den invloed. Bij den laatsten zin neemt ze weer een langen teug, opeens schrikt ze en verbergt de flesch onder haar schort).

Zou hij het zijn? -

(luistert en wacht)

Nee, het is hem niet gôdank!

Hé is dat schrikken voor niemendal!

Nou ie er niet is, maak ie me nog beroerd! - Dà was *toen ook anders!* - Dan lag ik te luisteren of ie kwam en als ‘we’ hem dan hoorden aankomen dan gingen ‘we’ hem tegen en dan riep... mijn... kleine...

(opeens grijpt ze met haar hand vóór in haar halsboord)

Ik zei stikke, wat is 't hier benauwd! - Ach God ja...

(weer een langen teug)

‘Mie je zelt niks voelen, niks niemendal! - dat het jaren zoo'n zéér gedaan

(ze wijst op haar hart)

‘nou wil ze niks meer voelen!

(nog een slok)

Voor jou

(drukt de flesch tegen zich aan)

hè 'k hier nog een plaatsje, jij weet alles hè? jij laat Mie nog eens zingen hè:

En daarom niet getreurd.’ -

(weer schrikt ze hevig)

‘Is ie het? -

Niet? - Nou komp er dan ook maar niet weer in, want Mie is nou O! zóó zát van je, smerige loeres! - Ze het veel gezien, maar niks gezeit, anders kreeg ze geen centen van hem.

Dát gaf je me wel

(maakt beweging van schoppen)

veels te veel zelfs!
En ook most ik 'm helpen, als ie eens wat gegapt heit.

(hier gaat ze zachter spreken)

‘Ik most de zaakjes bergen, dat de pelicie d'r niet bij kos. As'k niet wou, dan sloeg ie er op. Maar Mie

(hier spreekt ze zacht)

was toch de pelicie - hè!!!...

(op eens schrikt ze zóó, dat ze valt, na een poos heft ze het hoofd op en zegt:

Staat hij daar? *Mijn* Kareltje ha! ha! ha! .... ‘Wat wou je nou van me?

(heft zich langzaam op en gaat onder het spreken achteruitloopend naar het openstaande laadje en haalt er het mes uit).

Raak me niet aan!... Sla me nog eens

as je durft!...

(Op eens gilt ze:)

‘blijf van me af... beroerling!... Wat wilt je.... nou zei *ik* es!

(Ze zwaait het mes en maakt eene beweging van steken; dan gesmoord, vol doodsangst.

Jèzus, ik heb 'm gestoken!’

(met deze woorden waggelt ze de deur uit).

(Af).

Tweede tooneel.

Tweede tooneel stelt voor eene ziekekamer in een gasthuis, behoorende tot de afdeeling ‘niet betalenden’: dus zèér sober gemeubileerd. Personen: ZUSTER AGNES en MIE (die in het bed ligt te slapen)

De indruk van Zuster Agnes' persoonlijkheid moet zijn: groote zachtheid en vol naastenliefde; haar geheele optreden eene verheffende verschijning. Ze staat bij een tafeltje, met een thermometer in de hand. Ze heft die in de hoogte en mompelt:

‘Koorts vrij! prachtig! - We gaan hard vooruit!

(intusschen bukt ze zich om de graden te noteeren).

De slaap is ook veel rustiger! -

(kijkt naar het bed).

Arme Vrouw, wat moet het leven haar hard hebben behandeld, dat ze zóó verbitterd is! Stil in zich zelve gekeerd, met eene norsche uitdrukking op het gezicht, ligt ze zóó dagen achtereen!
Maar laten we zacht oordeelen!
Weten wij de oorzaak van zoo'n zielstoestand?
Weten wij wat zij voor lijden gehad heeft?
Neen vrouw, niemand mag den eersten steen op je werpen!

(gaat behoedzaam naar het bed en beschouwt de slapende aandachtig).

‘Wat is ze bijgekomen!-
Hoe héél anders ziet ze er nu uit!
Hé! wat een oogenblik toen ze binnen werd gedragen!

In een aanval van delirium tremens worstelde ze met de mannen, die haar vast hielden. O het was afgrijslijk! Maar het ergste nog... dat aangaan! -

Hoe verdierlijkt leek die vrouw!

Toch geloof ik dat het ondooiïngsproces bij haar aan den gang is, want ik heb wel gemerkt, dat ze mij in de laatste dagen overal met haar blikken volgt; haar gezicht ziet er dan niet zoo norsch meer uit!

'Ach ja, in ieder menschekind hoe laag gezonken ook, blijft het goede smeulen!

De moeilijkheid is om het vonkje te vinden dat het doet ontbranden! - Ach! ze wordt wakker!'

(ze schenkt een glas melk in). De zieke slaat even de oogen op, om ze dadelijk weer te sluiten met een grimmige uitdrukking op het geziekt.

(Zuster Agnes nadert het bed met het glas in de hand).

'Even drinken: een slokje melk!'

(zieke grommend).

h! slokje - melk!

(verachtelijk.)

(Als de zuster probeert haar drinken te geven, wijst de zieke het met verachtelijk gebaar van de hand).

A.

'Kom! - je moet het drinken! -

Wat wou je nu van me? Dat ik het niet deed? -

(De oogen van Mie flikkeren en zich wat oprichtend, zegt ze:)

Wat ik van je wou...

(maakt met de hand beweging van drinken).

Dàt slokje!...

A.

Dat hebben we hier niet, vrouw Blommers!

(Mie kijkt verrast op bij 't hooren van dien naam en mompelt zacht:)

M.

Vrouw Blommers!... ja, ja... zoo heet ik!'

(even opflikkerend, dan weer norsch kijkend als te voren).

A.

'Kom nu even!

(houdt haar het glas voor den mond. Onwillig opent Mie haar lippen en drinkt het glas leeg).

M.

Ba! flauwe kost!'

(na kleine pauze op ruwen toon)

'Maar waarom doet je dat toch allemaal voor me, hè?...'

Z.A.

'Wel, omdat ik je graag weer gezond zie!'

M.

'Jou een zorg!

(ruk met haar hoofd).

Neen, dat brengt je vak zoo mee! Om *mij* geef je niks!'

Z.A.

(Zacht met het hoofd knikkend, heel vriendlijk)

'Toch wel! Ik geef méer om je als je denkt, al geloof je me niet.'

M.

'Ph! 'k Ben nog al een aardig persenage om mee op te hebben! Dà's voor 't eerst dà 'k het hoor!'

Z.A.

'Vrouw Blommers, ik kan door de menschen heen zien en weet ook dat jij niet altijd zoo geweest bent!

Maar die slokjes zijn jou ongeluk geworden!'

(Ongeduldige beweging van de zieke. Na kleine pauze grimmig:)

'Weet jij hoe 't smaakt?' -

Z.A.

(heel kalm).

'Ja *zeker!*' - -

(Mie een en al verbazing, buigt zich naar de zuster over:)

'Hè?'...

Z.A.

Zéker!... O het maakt je zoo heerlijk warm, als er geen vuur is in huis! en als

je verdriet hebt, O! zoo's erg verdriet, dan maakt het, dat je niets meer voelt, is 't zoo niet?

(Onder het spreken van zuster A. knikt Mie steeds toestemmend, ten laatste geeft ze zuster D. een klap op haar knie).

'*Nou jij* weet het!' -

Z.A.

'St! St! Zachtjes wat! de beenen niet zoo bewegen, hoor! We gaan zoo prachtig vooruit, je zult er eens zien, hoe gauw we weer op een paar gezonde beenen loopen!
Je mag van geluk spreken, hoor! dat je er zoo van af bent gekomen.'

M.

'De kar is er dwars over heen gegaan hè? Godsalegies wat een pijn hè 'k gehad! -

(Mie hoort op eens uit de verte zingen; belangstellend vraagt ze).

M.

'Wat zingen ze daar voor moppie?'

Z.A.

'Ze zijn op de vrouwenzaal aan het zingen van:

'Wat ruischt langs de wolken
Een vriendelijke naam!' -

M.

'Ja! - - dà hè 'k vroeger ook mooi kennen zingen, maar voor zukke liedjes, is nou mijn stem verroest. - Ja! jawél! - Onze lieve Heertje boven op de wolken - hij geeft wat om z'n Mie! God beteret! Hij het mij m'n deel wel gegeven! -'

Z.A.

'Zoudt je denken dat dat alles alléén van Hem kwam? -
'Aan je ongeluk hebt je zelf dus heelemaal geen schuld? -'

M.

'Nou... ja... jawél... wel wát! Maar toch - wat wij menschen niet in onze handen hebben, - da's toch zíjn schuld. -

(Voor zich heen pratend, terwijl Z.A. haar opmerkzaam blijft gadeslaan.)

'Waarom most ie me dat aandoen! Ik had het kind

(plotseling afbrekend, kijkt ze naar de zuster die 't wel verstaan heeft, maar vóór zich uitstaart. Denkende dat de zuster het niet gehoord heeft, vervolgt ze harder).

M.

'De dominees zeggen wel: 'In zijn wijze bestiering most dat zoo gebeuren!
Nou, dat kan *ik* dan niet begrijpen!' -

Z.A.

‘Soms is het ook heel moeilijk vrouw Blommers, maar je moet je nooit van Hem afkeeren!’

M.

‘Maar als ie je dan zoo'n groot verdriet aandoet, dat je 'r bijkans gek van wordt?’

Z.A.

‘*Dan nog niet!!*

M.

‘Ach mensch, je het goed praten! dan hè jij nog geen leed gekend! -’

Z.A.

‘Ik niet?.....

(na kleine pauze).

Toen mijn man....

M.

‘Ben je dan getrouwd? Och mensch!’

(vol medelijden).

Z.A.

‘Neen, geweest. Hij is nu al een paar jaar dood; ik mag hem niet terug wenschen, want hij is nu zoo gelukkig! hij is nu bij zijn kind, bij *ons kindje!*’

(Mie kampt met haar aandoening)

‘Wà zeg ie daar?’

Z.A.

‘Ja, we hadden een meisje, o zoo'n schat! - Toen ze 4 jaar oud was, stierf mijn lievelingetje in m'n armen. Het engeltje! hoe smeekend keek ze ons aan, als om bij ons te blijven en haar lipjes bewogen zich alleen nog maar: spreken kon ze niet meer! Dat was haar laatste groet!

(Zuster A. verwijlt met haar gedachten heel en al bij die treurige épisode in haar leven en is Mie voor het oogenblik vergeten).
(Mie is haar aandoening niet langer meester. Opeens barst ze uit:)

M.

‘Maar..... maar.... dan staan we gelijk!....’

(Haar voorhoofd rust tegen de arm van zuster A., deze is nu weer vol zorg voor de arme vrouw en slaat even haar arm om haar heen.)

(Mie richt na een poosje haar hoofd op.)

‘De mijne was ook omstreeks zoo oud! Hoe is 't mooglijk, dat je nog opgeruimd bent!!’ -

Z.A.
‘O dat kan ik je wel zeggen. Omdat ik weet, dat ze niet dóód zijn.’

M.
‘Hè... wat?...’

Z.A.
‘Ja toch! dat weet *ik zeker* en heb die zekerheid ook van mijn man gekregen, ook van mijn kindje. Beide hebben ze al heel veel keeren met mij gesproken, nadat zij gestorven zijn.’

M.
‘Neen maar, nou mot je het me niet kwalijk nemen, maar nou maakt je me toch wat wijs!

Z.A.
‘Vast niet vrouw Blommers! Als je beter bent, zult je zeker wel gelegenheid kunnen vinden om er méér van te weten en dan zal je zien dat ik je niets wijs maak, maar alles ‘waarheid’ is!

M.

(aarzelend)

‘Je zei daar zoo net, dat je man en... kind, met je het gesproken... maar... kunnen ze je dan ook zien?

Z.
‘Zeker.’

Mie.
‘Dus... zij... mij ook!

Z.
‘O ja!’...

M.
‘Zooals ik was! Zóó liederlijk!’

Z.

(knikt van ja)

‘Maar vergeet niet dat je kind je altijd blijf liefhebben.
Wel zal het háár o zoo'n zéér gedaan hebben en zal je kindje zeker dikwijls gezegd hebben: Moeder, moeder, ach doet toch zoo

niet! 'k Kan niet gelukkig zijn, als je zoo bent! Moeder niet weer doen, nóóit méér!
Maar je hebt haar niet willen hooren!
Is het zoo niet?'

(Zuster Agnes ziet hoe nu eindelijk 'tranen' langs Mie's wangen biggelen).

Z.A.

'Tranen! O God ik dank U!'

(Mie zacht snikkend voor zich uit sprekend).
'Nooit weer kind!'
(Na lange pauze).

Mie.

'Was ik dan maar van hem verlost?'

Z.A.

'Wie is dat, je man?'

M.

'Ja en... neen... hij behandelt me as geen "mensch" - een dier hèt het nog beter bij 'm!'

Z.A.

'Hebt *jij* weer geen schuld gehad dat hij nu zoo is?'

M.

(knikt wat verlegen)

'Ja *wat* schuld hè'k gehad!'

Z.A.

'Nu alles kan nog anders worden vrouw Blommers, daar ben ik zóó zéker van!'

M.

'Ja maar... dan mot *jij* mij niet alléén laten gáán.

(smeekend opziend).

Z.A.

(knikt)

'Wees gerust, ik zal je niet loslaten!'

Mie grijpt de handen van de zuster en zoo houden zij elkaar vast als het doek valt.

Varia.

Een abonné zendt mij het onderstaand stukje uit een dagblad;

Een ziekenhuis voor dieren.

Een der karakter-trekken die ik in het Engelsche volk hoogelijk weet te waardeeren, is de liefde voor dieren. Niet dat ik daarmede gezegd wil hebben dat ook mijn landgenooten geen dieren-vrienden zouden zijn, ik weet beter. Ik weet zeer goed dat er ook in Nederland duizenden zijn, die liefde jegens het dier toonen, maar ik bedoel te zeggen dat men hier te lande ontegenzeggelijk over het geheel veel meer aandacht aan het dier schenkt dan bij ons. Bijvoorbeeld: in Nederland zal een kat of hond op straat in benauwdheid zitten, tien tegen een dat het beest het nog een beetje meer te kwaad krijgt van straatbengels, tot tijd en wijle zij door anderen van hun plagerijen worden afgehouden of een politie-agent er zich mede gaat bemoeien. Menigmaal kan men bij ons in de straten zien hoe paarden of ezels, eigenlijk te ellendig om nog te kunnen werken, worden afgebeuld; telkens kan men zich ergeren over de wijze, waarmede op de buitenwegen menschen honden behandelen, die op vaak ergerlijke wijze voor zwaar beladen karren gespannen zijn - en ik wil nu maar aannemen dat het juist gezien is, dat een hond als trekdier dienst mag doen.

Hier te lande is het artikel trekhonden, geloof ik, geheel onbekend, ten minste ik herinner mij niet ooit in of ver buiten Londen zelfs, een kar te hebben gezien door honden getrokken.

En de liefde voor het dier wordt hier zeker bewezen door de wijze, waarop men de paarden behandelt.

Dikwerf sta ik, als ik zoo door de straten ga, verbaasd over de degelijke, goeddoorvoede, blijkbaar goed-onderhouden paarden, die men voor de omnibussen ziet en nog maar zelden heb ik voor een huurrijtuig een paard opgemerkt, dat er ziek of onooglijk uitzag. Wel heb ik meermalen gezien hoe een agent een rijtuig aanhield en den koetsier opmerkzaam maakte op een kleine wond, die zijn dier had, waarvoor een Amsterdamsche politie-man beslist geen aandacht zou getoond hebben, of dat hij den bestuurder gelastte een of andere riem, die het paard te veel klemmen kon, wat ruimer aan te leggen.

Voor iemand die pas uit Amsterdam komt, is het opvallend hoe weinig straathonden men ziet; er zijn honden genoeg, maar de eigenaars houden ze meer in huis, letten er blijkbaar beter op dan bij ons te lande. En komt men in de eigenlijke volksbuurten dan kan men dikwerf opmerken, hoe zorgvuldig zoowel ouderen als jongeren op hun huisdier passen, en van dierenmishandeling door jongens is bijkans geen sprake.

Dat men voor de dieren hier wat over heeft, werd mij dezer dagen getoond, toen ik toevallig gelegenheid had een bezoek te brengen in een ziekenhuis voor dieren, ingericht op een wijze, die zonder overdreven te wezen, uitnemend kan worden genoemd.

Deze stichting, die zich bevindt in een der straten in de buurt van Victoria-Station, behoort aan een vereeniging tot bescherming van dieren, 'Our Dumb friends' League' en is eenig te Londen.

Genoemde vereeniging, waarvan het doel is de liefde voor dieren steeds meer aan te kweeken, mag zich verheugen in den steun van velen van naam in den lande en bestaat sedert een jaar of zeven. Zij geeft hulp en steun aan de vereeniging, die hier op verschillende plaatsen in de stad drinkbakken voor paarden deed plaatsen; aan

het ziekenhuis voor paarden te Acton, kortom aan allerlei vereenigingen in Engeland en zijn koloniën, die de bescherming van het dier in haar vaandel schrijven. Zij doet alle

mogelijke moeite om tegen te gaan den uitvoer van oude paarden naar landen op het vasteland van Europa, die daar geslacht worden en omgezet in worst; geeft tal van geschriften uit het dier betreffende; richt zich tot gemeente-besturen met adressen om vooral te zorgen voor bestrooiing der wegen met grind of zand ingeval van gladheid, in één woord, met alles wat op den weg eener vereeniging tot bescherming der dieren ligt. Bovendien houdt zij in de wintermaanden dikwerf meetings, waarin vooral kinderen welkom zijn, omdat het bestuur terecht van meening is, dat men juist den kinderen dient te leeren vriendelijkheid jegens het dier, wil men de zekerheid hebben dat zij, ouder geworden, deze ook zullen toonen en op hunne beurt aan hun kinderen leeren.

Een paar jaar geleden rees bij den secretaris der vereeniging, Mr. Arthur J. Coke, het denkbeeld op ook een ziekenhuis voor dieren op te richten. Hij maakte ijverig propaganda voor dit denkbeeld en smaakte de voldoening dat de noodige fondsen bij elkaar konden worden gebracht en het ziekenhuis in Mei 1906 geopend, thans reeds genoemd mag worden 'een Londensche stichting, die beslist in eene behoefte voorziet en op den hoogsten prijs wordt gesteld.'

Het bestuur was zoo gelukkig een stalhouderij, die niet best ging, te kunnen koopen, zoodat met betrekkelijk weinig kapitaal eene inrichting kon worden gemaakt, die der bezichtiging waard is.

Het doel van het ziekenhuis is geheel belangeloos dieren, die zulks behoeven, op te nemen en te behandelen, mits behoorende aan menschen, wier middelen niet toelaten de hulp van een veearts in te roepen.

Ik trad het ziekenhuis binnen door breede deuren, die toegang gaven tot een ruime, net onderhouden binnenplaats, die vroeger tot koetshuis der stalhouderij gediend had. Er stond nu slechts één groot voertuig, een ambulancewagen, zooals de vereeniging er thans een tiental bij verschillende stalhouders in Londen gestationeerd heeft. Deze ambulance-wagens, die bij aankoop ongeveer £ 160 kosten, zijn deels aangekocht, deels door vrienden der vereeniging aan haar ten geschenke gegeven, en men poogt hun aantal steeds uit te breiden. Zij dienen voor het vervoer van paarden, die in de straat een ongeluk hebben gekregen. Valt bv. het paard voor een omnibus neer en is het dier niet meer in staat op te komen, dan telephoneert een politie-agent om een ambulance-wagen van 'Our Dumb friends' League'. De wagen is zoodanig ingericht dat men het paard gemakkelijk langs een hellend vlak, hetwelk men uit het voertuig kan neerslaan, daarin kan brengen. Het paard kan daar liggend of staande gemakkelijk vervoerd worden, 't zij naar den stal van den eigenaar, 't zij naar het slachthuis, wanneer afmaken noodzakelijk is. De diensten met die wagens worden door de vereeniging geheel belangeloos bewezen, doch natuurlijk is elke vrijwillige gift aan haar fonds welkom. Tal van brieven van omnibus-maatschappijen, van stalhouders, van houders van equipages, zijn dáár om te bewijzen, dat de eigenaars het behoud van hun paard, dat een ongeluk kreeg, aan het oordeelkundig vervoer met den ambulance-wagen dankten.

Om genoemde binnen-plaats heen, bevinden zich de zieken-barakken. In een afdeeling stonden een aantal ezels, toebehoorende aan menschen, die deze trekdieren noodig hebben, om langs de straat hun waar te venten en voor wie het bezit van zulk een dier een levensquestie beduidt. Hun zieke dieren worden in het hospitaal oordeelkundig behandeld en de eigenaars hebben vaak het geluk ze gezond en wel terug te krijgen. Onder de verpleegden bevond zich een ezel, die 42 jaar oud was;

het bestuur had dit dier, dat zwaar aan rheumatiek leed, van een armen jongen gekocht en in het hospitaal geniet het nu tot zijn dood van een welverdiend 'pensioen'.

De afdeeling paarden was eveneens goed bevolkt; de dieren, die zich daar bevonden, behoorden aan menschen, in soortgelijke toestanden levende als de eigenaars der ezels.

Talrijk was het aantal honden van allerlei soort dat in het hospitaal te zien is. De meeste der dieren, die zich daar bevonden, hadden verbanden om een der pooten wegens verkregen verwondingen door automobielen. Nu, bij het reusachtig aantal motor-omnibussen en automobielen dat dagelijks door de Londensche straten gaat, behoeft het geen verwondering te wekken dat menige hond, die zich in het midden van den rijweg durft wagen, overreden wordt.

Een 'shelter' is het hospitaal voor dieren niet; men kan er zijn hond of kat niet uitbesteden, daarvoor heeft Londen genoeg gelegenheden, doch wel kan iemand, die het niet betalen kan, dagelijks op bepaalde uren met een ziek of verwond dier aan het hospitaal komen en het door den veearts belangloos doen behandelen, terwijl dieren, die in de buurt van het gebouw een ongeluk mochten krijgen ook binnengebracht kunnen worden om verbonden te worden.

Bij elk in het ziekenhuis verpleegd dier hangt aan den ingang tot het hok of stal een groote kaart, waarop staat aangeteekend wanneer het

werd binnengebracht, waarom het verpleegd wordt, welke voeding en behandeling dienen te worden toegepast, zoodat de verpleegster en de beide verplegers, die geregeld in het hospitaal werkzaam zijn, zich geheel naar de voorschriften van den veearts kunnen gedragen. Het hospitaal heeft drie veeartsen, die er dagelijks hun werk verrichten en er beschikken over een goed ingerichte apotheek en laboratorium.

Een eigenaardige ziekenafdeeling in het gebouw is die voor vogels. Ik had nog nooit zulk een collectie zieke kanaries, papagaaien, vinken, enz. bij elkaar gezien. Waar de behandeling van zieke vogels nog meer zorgvuldigheid en moeilijkheid mede brengt dan van ongestelde viervoeters, en het zelfs te Londen niet gemakkelijk is, elders de gevleugelde patienten te doen behandelen, bestaat te dezen aanzien de bepaling dat ieder, wie ook, rijk of arm, een zieken vogel mag brengen. De behandeling geschiedt ook dan gratis - van dien hoofdregel wijkt men nooit af - doch natuurlijk verwacht men dan van degenen, die het missen kunnen, een vrijwillige bijdrage voor het in stand houden van het ziekenhuis.

Sedert de opening heeft men er reeds ongeveer 3080 patiënten behandeld, wel een bewijs dat het ziekenhuis in een behoefte voorziet.

Ik voor mij vond de geheele stichting belangrijk genoeg om er den dierenvrienden in Nederland eens een en ander van mee te deelen; wie weet of Amsterdam te eeniger tijd ook niet een soortgelijk dierenhospitaal rijk wordt. Waarom niet?

Kunsten en Wetenschappen.

Duurzaam papier.

Er wordt tegenwoordig veel geschreven, en niet minder veel gedrukt.

Gelukkig wordt al het geschrevene niet door den druk tot gemeen goed gemaakt, en mag de opmerking gelden, dat veel wat gedrukt is, ongeschreven had kunnen blijven. Dat neemt niet weg, dat we dankbaar de schrijf- en drukkunst moeten waardeeren, want beide zorgen voor de toekomst om het verleden te leeren kennen. Er dient dus gewaakt te worden, dat het goed geschrevene niet alleen, maar ook wat gedrukt is, bewaard blijve, en dit hangt alleen af van de hoofdmaterialen voor het schrijven en drukken gebruikt, zijnde het papier, waaraan toegevoegd moet worden voor het geschrevene de inkt.

Eeuwen hebben inkt en papier het uitgehouden; maar of onze schrijfinkt en het schrijf- en drukpapier eveneens honderde jaren zal trotseeren, zal te bezien staan.

Er wordt tegenwoordig algemeen geklaagd over inkt en papier, en daarom mogen alle pogingen geprezen worden, welke medewerken om beide een duurzaamheid te verschaffen, welke aan de eeuwigheid grenst.

De galnoteninkt van het grijs verleden moge verbleekt zijn, zij is weder zwart te krijgen door zwavel-amonium, of een ander praeparaat, maar indien de inkt zonder dat bestanddeel, galnoten, is saamgesteld, is er over eeuwen geen middel te vinden om het verbleekte schrift, zelfs voor een oogenblik, zijn vorige zwarte duidelijkheid te hergeven. Wat meer zegt, de scheikundige bestanddeelen van de moderne inkt vreten het papier weg, en met dat wegvallen van het papier verdwijnt het geschrevene.

Doch misschien houdt het papier het zoolang niet eens uit als de inkt. Het lompenpapier is naar de maan, en het taaie, onverteerbare papier van vroeger heeft

plaats gemaakt voor een papiersoort, waarin geen pit zit, en dat slechts voor de vergankelijkheid is bestemd.

Ik zou namen kunnen noemen, maar ik schrijf geen aanbevelingen. Toch mag ik wel vermelden, dat voor de papiersoorten beterschap is te bespeuren. Men legt er zich tegenwoordig op toe om *archief*-papier te vervaardigen, wat in duurzaamheid met het ouderwetsche lompenpapier kan wedijveren. Ik heb proeven gezien van dergelijk papier, waarin waschkreukels zaten, en nogtans had het alle wateraanvallen krachtig weerstaan.

Willen we duurzame schrifturen en drukwerken bekomen, dan dient op zulk hecht en sterk papier geschreven en gedrukt te worden.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud- Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, én voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Bericht over aangenomen en geweigerde bijdragen.*)

Juvenius. - Uw beschouwing over Querido plaats ik dezer dagen zeer gaarne. - Uw gedichtje wil ik eveneens met genoegen plaatsen. Voor Uw vriendelijk begeleidend schrijven, veel dank. Wat het slot daarvan betreft, ja mèt U geloof ik, dat er een gelukkige kentering komt tegen die 'gekkenhuis litteratuur,' zooals gij zeer terecht de dolhuispraat van den ex-diamantwerker noemt. - Voor de aardigheid zal ik hetgeen Het Nieuws van den Dag voor Ned: Indie dienaangaande schreef, in een welgemikt hoofdartikel aan het adres van Querido, nog eens in de Lelie overnemen. Het doet inderdaad goed als de opkomende generatie waartoe gij behoort zich hoe langer hoe meer keert tegen dezen wansmaak. -

H.v.Z. - Uw gedicht eindigt:

> Maar als 'k jou zachte wangen streelde,
> En jij me wel een hand woudt geven
> Lief kind - dan werd ik woordeloos.

Ach mijn waarde - ik wenschte dat gij 'woordeloos' waart gebleven, inplaats van *mij* te vervolgen met dat schoone product Uwer dichtgave, waarvoor ik nog extra vijftien cent strafport heb kunnen betalen, omdat gij het niet noodig hebt geacht U tenminste behoorlijk van mijn adres op de hoogte te stellen, alvorens mij lastig te vallen. - Want gij zult mij ten goede houden, dat ik dit werkwoord toepasselijk acht op zendingen als de Uwe van niet-abonné's, zoo weinig op de hoogte van mijn adres, dat zij blijkbaar niet lezen wat ruim een half jaar daarin staat aangekondigd. - Als het U zoo weinig der moeite waard is notitie te nemen van den inhoud der Lelie, waarom vindt gij haar dan wèl goed genoeg voor Uw dichterlijke ontboezemingen? Zet die dan liever in de bladen die gij wèl leest, of nog beter, wijdt U aan Uw vak, dat gij mij zoo plechtig meedeelt onder aan Uw briefje, want ik denk, dat het vervullen van die taak nuttiger bezigheid is voor U, dan het vervaardigen van verzen, waarin gij op 'bloote voeten plast' (stel U voor dat Uw leerlingen U zoo tegenkomen) met 'sprookjes-feen', die eerst 'sluike haren' hebben, welke een oogenblik later ineens 'golven'! En dergelijke merkwaardige toestanden méér. - In de Lelie is voor zulke nonsens geen plaats. -

C. Eersteling. - Het mij toegezonden stukje wil ik liever niet plaatsen, en het is nog van te weinig beteekenis om daarnaar een oordeel te vellen over Uw aanleg. Zendt dus mij maar eens wat meer; ik wil U graag helpen en van dienst zijn. -

Alices-vacantie. - Gij geeft geen pseudoniem op, dus neem ik maar den titel van Uw stukje. - Met alle genoegen wil ik U mijn oordeel zeggen en van dienst zijn, maar ik hoop dat het U niet àl te veel zal teleurstellen, wanneer ik U vertel, dat dit schetsje nog héél conventioneel is en van gedachte en van stijl en van inhoud. - Gij gebruikt nog zoo recht de conventioneele woorden voor elk ding: tengere gestalten, gouden zonnestralen, enz., enz. En ook de inhoud van Uw novelle is noch oorspronkelijk van vinding noch van stijl. - Zijt gij wellicht nog héél jong? Uw werk maakt den

*) Voor zoover de begeleidende brieven over andere onderwerpen handelen, worden deze later in de correspondentie rubriek afzonderlijk beantwoord.

indruk van een school-opstel, zoo iets alsof aan de kinderen was opgegeven als onderwerp: ‘Een vacantie’. - Hoe dat zij, laat mijn oordeel U niet afschrikken mij nogmaals iets ter beoordeeling te zenden; ik kan dan beter uitmaken wat ik van U denk, dan nu na een enkele schets. -

Veritas. - Het idee van Uw ‘onmaatschappelijk’ (dramatische schets) ben ik geheel en al met U eens, maar ik vind de uitvoering niet geschikt voor opname; het slot vooral is zoo onnatuurlijk, die dokter die binnenkomt en ‘hem dood vindt en haar bewusteloos’. 't Gaat zoo anders toe in de werkelijkheid; je valt nooit flauw op zulke treffende momenten, en nog veel minder gaat de ander dan precies dood ook nog. - Het heeft daardoor te weinig van 'n ‘dramatische schets’, en dit moet het toch zijn; de bedoeling: het protest tegen de zaak kijkt al te duidelijk om den hoek. Maak dan liever een beschouwing, een artikel over die questie. -

E.L.S. te Z. - Ik hoop dat gij U-zelve herkennen zult, als ik U meedeel dat ik Uw bijdrage *Iets over kleeding*, *voedsel*, *beschaafdheid* en *beleefdheid* gaarne aanneem als hoofdartikel. De andere, de kleinere schetjes in het andere cahier, vind ik nog wat onbeduidend voor opname. - Wat Uw brief betreft, dien beantwoord ik later op een andere plaats. -

P.B. - Ditmaal wil ik Uw bijdragen uit Uw omnibus liever niet opnemen, en bij den grooten voorraad poezie is er voor deze vertaalde gedichtjes geen plaats. - Over ‘Gotz Krafft’ zie later corr:

Salome. - De bijdrage Kinderzieltje neem ik aan. -

B. - Ik wil heel gaarne met U in de Lelie correspondeeren als gij U daartoe geneigd voelt, en ik kan Uw eenzaam gevoel mij best voorstellen, want vrienden aan wien men waarlijk iets héét zijn dun gezaaid. - Ook ben ik het met U eens, dat in zulke tijden van eenzaamheid boeken onze beste vrienden worden dikwijls; zelf heb ik die tijden óók wel doorleefd, en kan U in dat opzicht volkomen navoelen. Tot mijn spijt vind ik Uw sonnetten nog niet geschikt tot den druk; gij zijt nog veel te weinig zeker van Uw vorm, en vervalt daardoor nog te voortdurend in onbeholpenheid. -

Janna. - Ofschoon ik meen, dat het U reeds is gemeld in de corr:, wil ik U zekerheidshalve nogmaals berichten, dat Uw bijdrage *Strijd* is aangenomen. -

Veritatis Amicus. - Ja, het stuk over Staatkunde en Religie neem ik aan, en ik ben het met U eens, dat het in dit geval zeer goed kan geplaatst worden onder pseudoniem, omdat het betrekking heeft op toestanden niet op personen. -

Thelma. - Uw schetsje is al tè onbeduidend voor opname. -

Stella Mare. - Uw nieuwe schets in dank ontvangen ter plaatsing. -

Eugenie. - Ja, dergelijke vertalingen neem ik inderdaad gaarne aan; ze worden dus natuurlijk beiden geplaatst. -

Moeder I. - Uw beide bijdragen neem ik aan. Naar het Leven vind ik uitstekend geteekend; levendig afgezien van de werkelijkheid; ik had er echter gaarne nog wat méér slot aan gezien. De andere bijdrage is zeer geschikt als hoofdartikel, maar met Uw opdracht aan *mij* er een slot aan te maken kan ik mij slecht vereenigen. Voor dézen keer wil ik 't gaarne doen, maar in het vervolg moogt gij er U niet zoo gemakkelijk van af maken. - Het is voor mij gemakkelijker zelf iets te vervaardigen, dan aan de gedachten van een ander een slot te denken Intusschen, deze keer zal ik 't nu maar doen, omdat U 't bent. -

R. Lieftinck. - Uw bijdrage plaats ik gaarne. - Ik wist niet dat gij onder dit pseudoniem een kinderboek in de wereld hebt gezonden verleden jaar, want de kinderboeken werden aan dat Blad *niet* door mij beoordeeld, zoodat het boek nooit in mijn handen is gekomen. -

A.R. - De Indische schets II plaats ik weder. -

M.J.M. - Gij geeft geen pseudoniem op, maar zult U-zelve hoop ik wel herkennen hierin - Neen ‘kwalijknemen’ doe ik 't geenszins dat gij mij schrijft en om raad vraagt, en ook wil ik U gáárne helpen. Maar om dat te kunnen doen, moet ik nog eerst wat méér werk van U zien dan de twee gezonden gedichtjes, die nog niet getuigen van oorspronkelijkheid of van juisten vorm. - Neen, zulke afwijkingen als die, welke gij opnoemt, kunt *gij* U nog niet veroorloven; daarvoor moet men eerst een wezenlijk dichter zijn, iemand van beteekenis, die dáárdoor 't recht verkrijgt zichzelf een of andere zoogenaamde dichterlijke vrijheid te veroorlooven; (ik bedoel trooster in plaats van troosteresse). Vindt gij-zelve niet dat het leelijk klinkt, waar gij spreekt van Uw vreugde over zoo iets lieflijks als zonneschijn, dat uit te drukken door:

> Doet mij *tieren*, zingen. -

Zingen is de juiste uitdrukking, maar bij tieren denkt men aan een booze achterbuurt-vrouw, en geenzins aan een door de vriendelijke zon geïnspireerd opgewekt jongmeisje. -

Zoo ook is er geen reden tot de invoeging: 'Toch' in den tweeden regel van het eerste couplet van O zonnegloed:

> O zonnegloed, o zonnegloed
> *Toch* doet ge mij het harte goed -

- Het is héel natuurlijk, nietwaar, dat de zon goed-doet. Daarom is dat *toch* hier een nutteloos en overbodig stopwoord zonder zin. - Echter vind ik het heel natuurlijk, dat gij op Uwen leeftijd nog niet in staat zijt tot het maken van heelbijzondere gedichten, en daarom moet gij U ook maar niet dadelijk laten afschrikken, en moet blijven zien op de door U-zelve gekozen voorbeelden, waaruit gij nog heel veel kunt leeren. Laat U nu echter niet verleiden tot *nadoen* van zulke verzen, want wat dáár oorspronkelijk is, eigen doorléefde smart of vreugde, zou dan bij U worden nagemaakt en daardoor leelijk. Bezing niets anders dan wat gij-zelve *waarachtig* voelt, geen ingebeelde smarten of ingebeelde rouw of ingebeelde liefde. - Nogmaals, het is mij volstrekt niets te veel moeite U te blijven raden of helpen, -

M.V. te A. - Uw schetsen heb ik aangenomen, maar kunt gij niet wat méer levendigheid brengen in Uw stijl? B.v. Het slot van de eene schets 'Toen rukte zij de paarlen van haar hals.' 'Toen ging men naar bed.' Zulk voortdurend beginnen met 'toen' is leelijk en onbeholpen. -

M. - *Kindergave* plaats ik gaarne. - Gij vertelt levendig. -

Iris. - Uw schetsje vind ik zeer gevoelig, en plaats ik dus gaarne. -

Ende desespereert niet. - Uw St: Nicolaas-schets nam ik aan.

Hyacinthe. - Ik vind Twee vrienden minder geschikt, want het valt onder geen enkele rubriek, noch van schets, noch van novelle, noch van beschouwing.

Annie Nauta. - Uw twee schetsjes nam ik gaarne aan. -

C.K. - Wel verre van 'mijn tijd noodeloos in beslag te nemen,' deed Uw briefje en het manuscript naar Gerald Rendall mij integendeel veel genoegen. Zoo iets plaats ik namelijk gáárne. -

Jutéra. - Ik wil Uw schetsje Schoolmeisje wel plaatsen. *Geluk* is nu ook verschenen. Hebt gij het pres: ex: ontvangen? -

J.W. - De Gouden gedachten zijn ongeschikt tot plaatsing. - Wenscht gij ze terug dan s.v.p. postzegels zenden tot dat doel. -

Abata. - Ja zeker, gij moogt mij gerust alle Uwe gedichtjes ter beoordeeling zenden. Het is mij volstrekt niet te veel moeite. Integendeel, ik wil U graag raden en voorthelpen. Dit eene gedichtje, dat gij mij nu zondt, is nog te onvolkomen van vorm; gij zijt dikwijls in de war met de maat, en dan ook gebruikt gij nog zoovele conventioneele woorden als ‘lokkenpracht’, ‘jongeling’ enz. Laat U echter niet afschrikken door zulk een eersten keer. - Langere gedichten over een onderwerp als dat door U gekozene, zijn lang niet gemakkelijk; beproef het gerust nog eens.

M.P. - Vereering nam ik aan.

G.E. te H. - *Menschenhater* (vertaling) nam ik aan als feuilleton (wegens de lengte).

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

Moeder I. - Om dezelfde reden van plaatsgebrek moet ik de beantwoording van Uw brief nog uitstellen.

Moeder II. - Uw tweede brief was mij even welkom als de eerste. Ik beantwoord U zoo spoedig mogelijk.

Excelsior. - Ook voor U geldt hetzelfde excuus van plaatsgebrek.
ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Eene jonge dame majoorsdochter, zoekt door omstandigheden plaatsing als Gezelschapsdame Ook genegen in 't huishouden behulpzaam te zijn, en heeft steeds aan 't hoofd van een huishouding gestaan. Mijn adres is bij de redactie bekend.
Leentje.

Berichten.

I.

Gebrek aan plaats noodzaakt mij de mededeeling omtrent den uitslag van de prijsvraag nog een week uit te stellen.

RED:

II.

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)
Sluiting red: ged:

27 Februari 1907.
20ste Jaargang.
No. 35.

Hoofdartikel
Politiek.

De politiek is 't product van de zedelijke ontwikkeling van 't menschdom. Wie een volk wil beoordeelen wat betreft de zedelijkheid en de beschaving, bestudeere zijn politiek. Niet de schoone kunsten, noch de nijverheid en evenmin de handel, of welke andere bron van bestaan ook, is de maatstaf van 't peil der deugd en beschaving, ook niet de wetenschap en haar toepassingen, maar de politiek in haar volle uitgestrektheid, 't werk, de arbeid van *heel* het mannenvolk geeft ons 't duidelijkst beeld hoe 't gesteld is met de werkelijke zedelijke en verstandelijke waarde der gezamenlijke individuen.

Indien men dit voor waar erkend, komt men tot het bedroevend inzicht, dat het menschdom op een laag zedelijk peil staat. In alle landen heerscht het recht van den sterkste als heilig en onaantastbaar: de meerderheid heeft gelijk; 't is het vuistrecht der middeleeuwen in gewijzigden, minder ruwen maar daarom niet minder krachtigen vorm, waarvan men alleen dit goeds kan zeggen, dat het beter, namelijk minder onbillijk is dan wanneer de minderheid regeerde. Maar dat een kleine meerderheid, met moeite en soms door intrigue en politiek (= oneerlijk) gedoe verkregen, een bijna even sterke minderheid, die in werkelijkheid soms - doordat de vertegenwoordiging inderdaad niet is wat ze heet te zijn - de meerderheid is, overheert en - heerscht, is een gewoon verschijnsel, 't welk zich toevallig - eigenlijk is 't niet toevallig - in bijna alle zoogenaamd beschaafde staten vertoont, en de kracht der gewoonte, een tweede natuur, maakt, dat dit onrecht als recht wordt beschouwd, zoodat men iemand, die de opmerking maakt dat de minderheid toch wel gelijk kan hebben en in elk geval even goed 't recht heeft haar aangelegenheden volgens eigen inzicht te regelen als de meerderheid, antwoordt, dat hij er niets van begrijpt, dat zoo iets niet mogelijk is, dat op die wijze niet geregeerd kan worden, en meer soortgelijke dooddoeners.

En deze ruwe handelwijze: het begraven van de minderheid onder 't zwaarder gewicht der meerderheid, vindt alom toepassing. 't Is het stelsel. Ook in de kerk. Wat een strijd! wat een haat! Hoeveel onheilig vuur wordt

op dit altaar gebrand! De kerk Gods in handen van een menschenmeerderheid, uitdrijving der minderheden in den naam van Gods woord, alles steunende op het bespottelijke als axioma vastgestelde: 11 is meer dan 10; en dit heet dan de overwinning van 't gezond verstand en de logica (alias: rekenkunde).

Voorwaar: een politiek man is een bedorven man. En toch, wat is niet door politiek besmet? Is er één zaak waarvan deze vuile bemoeial zich niet heeft meester gemaakt, is er iets wat harten meer ontroert dan het gebazel over leger, vloot, onderwijs, financiën; bestaan eigenlijk al deze dingen niet meer *om* en *door* de politiek dan om zich zelve? Niet het leger interesseert den politicus, maar of het al of niet naar zijn zienswijze zal zijn ingericht, is voor hem de kwestie; de politiek die 't onderwijs als stokpaardje berijdt, wil dezen factor van volksontwikkeling aanwenden tot meerdere glorie van zijn partij, al moet ook de ontwikkeling aan 't onderwijs worden ontnomen, wat schaadt het als 't slechts kan dienen om kiezers en aanhangers of blinde volgers te vormen van de partij, die 't zich - daarvoor immers is ze partij - ten doel heeft gesteld de overheerschende, d.i. de baas te worden. *Dit* alleen is 't streven: toenemen in aantal, d.i. in macht, ten einde anderen te overheeren.

En voeg daarbij het bespottelijke: men moet partij kiezen! O, 't is volkomen waar: een middenman, een modderaar. Indien ge strijd *moet* voeren, kies partij, dit is natuurlijk, onvermijdelijk. Maar juist de politicus is vaak de modderaar, de man die de partijen ontziet, die met anders te spreken dan hij meent of met concessies, liefst in schijn, een meerderheid bijeen tracht te goochelen. Welk een bedroevend licht werpt de geschiedenis ook van de grootste meest geprezen staatslieden op hun politiek gedoe en gemier; 't is bij allen konkelen, plooien, kuipen, overreden, omkoopen, huichelen, bedriegen. En zoo menigeen, braaf en deugdzaam, mild en goed, edel en eerlijk als particulier, was als staatsman listig, dat heet diplomatisch, schrander, d.i. verraderlijk, alsof in dienst van 't land of de partij slimheid en onoprechtheid de plaats moeten innemen van oprechtheid en onkrenkbare eerlijkheid en trouw. Hoe is Duitschland één geworden? Denk aan Sleeswijk-Holstein! Met welke bedriegerijen, fopperijen en schijnvertooningen is Italië's eenheid tot stand gekomen? Hoe viel de eerlijke Garibaldi, de trouwe kerel met zijn hart van goud, uit de wolken, toen hij op Victor Emanuel (voor wien Cavour sprak en kronkelde en spon en won), zijn koning vertrouwd had.

Helaas! wat blijft er over van den handigsten of grootsten - van deze twee al heel weinig - maar wat zelfs van den braafsten staatsman, indien men zijn woorden en daden, geheel zijn politiek bedrijf weegt op de schaal der gerechtigheid?

Wij leven nog altijd in binnen- en tegenover buitenland onder strijd, geboren en voortwoedende uit zelfzucht. De vrede der volkeren, de internationale rust, kan niet gesloten worden, voor de rechten der minderheden bij wet en verordening zullen zijn vastgesteld en het recht van den sterkste, d.i. de overheersching van de meerder- over de minderheden, 't moderne vuistrecht, zal zijn afgeschaft en daardoor de politiek uit de wereld zal verdwijnen, die 't strijdperk is van ongemaskerde zelfzucht, hoogmoed en eigen baat.

Dit te ontwikkelen: hoe en in welke aangelegenheden de minderheden haar eigen zaken kunnen regelen, is de schoonste taak voor den wijsgeer. Met het vinden van zulke oplossingen op elk verschillend gebied van regeering en beheer zal geleidelijk een nieuwe staat ontstaan, waarin iedere kring handelt en behandeld wordt overeenkomstig eigen wenschen en behoeften, waarin zoo weinig mogelijk plaats is

voor onderdrukking van andersdenkenden. Zeer zeker is dit een langdurige en moeilijke arbeid, die meer wijsheid en kennis vereischt dan beleid en politiek; maar met het oog op den vooruitgang sedert de Middeleeuwen behoeven wij niet te wanhopen steeds meer dien gulden tijd te naderen. In dit denkbeeld past geen partijbelang. Slechts éene schrede scheidt ons van dezen weg, doch zij moet gezet worden op het pad. der zelfverloochening. En zoo'n eerste schrede valt zwaar.

C.G.

De vrije vrouwen.

Wat men voor een eeuw niet kende;
Waar men toen nog niet aan dacht,
Is die vrije vrouwenbende
Van het derde soort geslacht.

Een vrije vrouw draagt korte rokken,
Dat je haast haar knieën ziet,
Ziet ze langs de straten sjokken,
Kuiten heeft de stumperd niet.

Nergens is zij frisch en mollig;
Alles knokels, been en pees.
Welke man gevoelt zich lollig,
Naast zoo'n loopend stuk rookvleesch.

Vrije vrouwen vinden 't vrijen,
Ouderwetsche flauwigheid.
Voor verliefde zoenpartijen,
Heeft zoo'n vrije vrouw geen tijd!

Want zij schrijven liever boeken
Over huwelijks-genot,
En zij dragen stalen broeken,
Met een grendel en een slot.

Nacht en dag vergaderingen
Houdt zoo'n vrije vrouwenkliek
Over slappe zuigelingen,
Over wereld-politiek.

Hoort ze kletsen; hoort ze kallen,
Over liefde en geluk.
Moet zoo'n schepsel ooit bevallen;
't Is van een *ingezonden stuk.*

Weg met al die houten lijven;
Met haar mal verwaand geschreeuw,
Want die *would-be* vrije wijven,
Zijn een kanker dezer eeuw.

* * *
Parel van onschatb're waarde;
Vindt gij ze ooit; o, blijf haar trouw;
Schoonste bloem op heel onze aarde,
Is een lieve **echte** vrouw.

(In eene werkplaats schreef ik het bovenstaande op uit vrouwenmond. Wie de maker is weet ik niet. Het voorlaatste couplet werd onverstaanbaar gezongen. Een vriend corrigeerde daarvan de opgevangen woorden en dichtte het slotcouplet.)

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.

De 'Vrije Vrouw'.

Vrij van vrouwelijke waarde,
Vrij van vrouwendeugd en -plicht,
Vrij van achting voor haar sexe,
Vrij van al wat liefde sticht,
Vrij van het hoogste: moedertrouw,
Daarom heet zij: 'Vrije vrouw'.
D.T. te P.

Uitslag Prijsvraag. (Zie het 1ste nommer van dezen Jaargang van 4 Juli 1906.)

Ik kan niet zeggen, dat er overvloed is
van geest in de toegezonden gedichtjes over
de vrije-vrouw.
Een uitzondering op dat gebrek aan geest
maakt zeer zeker het versje van onzen medewerker Servaas van Rooyen, dat de lezers in
ditzelfde nommer vinden maar dat wegens
de lengte buiten mededinging blijft. -*)
Buiten mededinging, omdat het niet als
antwoord op de prijsvraag is ingezonden, blijft
ook het zeer ad-rem versje van *D.T. te P.,*
dat de lezers insgelijks vinden in dit nommer.
Deze beide gedichtjes zijn dus geplaatst tegen
het gewone honorarium. -
De prijsvraag-beantwoording van *D.T. te*
P. draag ik den uitgever voor tot een extrapremie,
omdat hij de eenige is die de zaak
heeft opgevat van het misschien meest juiste,
namelijk hóóg-ernstige standpunt.
- Den prijs *f* 12.50 heb ik toegekend aan
Bert, omdat zij 'het' type naar het uitwendige,
zooals men het terstond herkent op de
straat en in alle publieke bijeenkomsten,
aardig heeft weergegeven, ofschoon zij den
gestelden eisch van lengte overtrad. - Ik denk
o.a. aan de voorstelling, die Eleonore Duse gaf
in Amsterdam den vorigen winter, van Rosmersholm,
naar aanleiding waarvan ik schreef
bij die gelegenheid in mijn verslag in de
Telegraaf: 'Op reformpjes schijnt het (een
"nieuwe-kunst"-stuk als Rosmersholm) bijzonder
aantrekkelijk te werken, want die
waren gansch plotseling opgedoken hier en
daar gisteravond, méér dan anders.-'
Ook de invoeging van 't Liberty-lint, (de
bedoelde dames slagen erin de opzichzelf
zeer mooie Liberty-modes te misvormen tot
afzichtelijk-wansmakige kunstdoenerij,) getuigt
van juiste opmerkingsgave, maar het
is jammer dat aan maat en vorm zooveel
ontbreekt. Zoo is b.v. de uitdrukking booswichten-gang
leelijk en onjuist; en evenzeer
is 'flauw' (zie den laatsten regel) een stopwoord
voor 't rijm, méér niet:

Prijs (f 12.50.)

Met een Panama-hoed en een Liberty-lint,
den hals vierkant-laag, en een vaalbleeketint,
Het haar over d' ooren, de handen steeds bloot,
Met hobbezak-lichaam en schoenen te groot,

*) In dit versje amuseerde mij bijzonder de waarheid van het zevende couplet van boven. - Wie de Haagsche couranten open doet, kan daarin van de hand van zekere bekende moderne-vrouw van dit genre bijna om den anderen dag zoo'n 'ingezonden stuk' vinden! -

Zóo ziet ge het manwijf, zóo stapt z' U voorbij;
Somtijds met bleekneuzige ‘hij’ aan haar zij,
(Meest een op sandalen, met haren zeer lang,
met een pak van fluweel en een booswichtengang!) -
Zóo trekt alle dagen het slonzige wicht,

Achter 't schouderloos lichaam de buitendeur dicht.
En Moeder die thuis blijft ‘begrijpt’ haar niet,
Maar is goed voor het werk dat z' achter liet!
In de tram spreekt ze graag met een dito gebuur
Over nieuwe muziek en wat schuine lectuur.
Al wat ‘vrouwelijk’ is, haat ze, toch strijdt ('t klinkt flauw)
Dit belachelijk wezen voor ‘Rechten der Vrouw’! -
BERT.

De premie heb ik toegekend aan **Cora,** omdat haar vorm nog al vloeiend is, en haar gedachte niet on-juist. Maar nieuw van vinding kan men dit versje allerminst noemen; het is alles saamgenomen hoogst-banaal.

Premie (f 7.50).

Moderne Vrouwen.

Ze dragen ‘reform’, en een simpele hoed
Staat steil op hun piekige haren,
Zoo draven ze naar hun vergaderlokaal,
Steeds trachtend den man t'evenaren!

Ze willen niet trouwen, want *dan* zijn ze kwijt
Hun *vrijheid*, zooals ze beweren;
Alsof er nog *kans* was, dat *ooit* er een man
Zóó'n *manwijf*, als *vrouw* zou begeeren!
CORA.

Extra premie (f 5.00).

De ‘Vrije Vrouw’.

Bespot haar niet, het *ongelukkig* wezen,
Dat, *zinverloren*, ‘vrije vrouw’ zich noemt:
Een *misgeboorte*, zonder wedergâ tot heden,
Perverse-abnormiteit tot *stumperigheid* gedoemd.

Bespot haar niet, maar zie in haar de *kranke;*
Doorgrondt wat van haar kwaal de oorzaak zij,
Dan roept ge als mensch, die voelt het leed van anderen:
‘Voor haar geen hoon of spot, maar 't *diepste medelij*.’
D.T. te P.

Voor de prijzen moet men zich met naam, en abonnementsopgave melden bij den uitgever van dit blad.
REDACTRICE.

Berliniana.

Sneeuw! Sneeuw! Sneeuw!

Waar men heenziet, heengrijpt, heenstapt - overal omringt ons het heerlijke witte natuurwonder, het witte schrikbeeld der bergbewoners, de witte ergernis der stedelingen. Bewondering en angst wekt zij beurtelings in ons op. En waar wij niets te vreezen hebben, geen gevaar voor leven of goed uit die ongerepte witheid voor ons opstijgt, daar verheugen wij ons in den aanblik van zooveel winterpracht, daar genieten wij dubbel van het onvergelijkelijke landschap, dat de winter ons ditmaal binnen weinige nachtelijke uren bezorgde.

Berlijn bedolven onder de sneeuw!

Berlijn van doods-stilte omgeven!

Wie heeft Berlijn ooit zóó gezien of gekend?

Dat had zelden iemand nog aanschouwd of beleefd: die ontzàggelijke sneeuwmassa's, die stilte en die totale stilstand van alle verkeersmiddelen. En men - de grootstedeling - noemde het een *Calamität ohne Gleichen.* - Dat niet geheel onjuist was.... want men verplaatse zich eens in het geval van een Berlijner, die buiten in het rustige Westen woont en 's morgens om acht uur op zijn kantoor in het Oosten moet zijn, drie kwart uur verwijderd per electrische tram... Voor dezulken was het een Calamität ohne Gleichen, want dezulken zijn dan verplicht op hun eigen beenen de verre tocht te ondernemen, daar géén koetsier zijn paarden beenen er aan waagde. En dergelijke gedwongen wandelingen in het vroege morgenuur haat gewoonlijk de gemakzuchtige Berlijner, die bovendien, als Geschäftsmann altijd haast heeft.

Gedurende één geheelen dag en nacht heeft in Berlijn géén tram, géén droschke zich laten aanschouwen. En dat zegt wat! Alleen de motor-automobielen bliezen zegevierend hun fanfare-getoeter langs 's heeren wegen, en werden natuurlijk bestormd, en boven allen lof verheven als *het* beste vervoermiddel in tijd van wintermisère. Die geheele eerste nacht werd zwaar gewerkt om de rails ijs- en sneeuwvrij te maken, opdat de volgende morgen, op hééle enkele lijnen, gereden zou kunnen worden. En gereden wèrd er dan ook - maar hoe? Gereden met tal van stroomonderbrekingen, of met voortdurende sneeuw-karren-onderbrekingen, karren, die den weg versperden en niet vóór- noch achterwaarts konden bewogen worden... Meterhooge wallen van sneeuw begrensden de wegen, versmalden de straten aanmerkelijk. Overal sneeuw, overal witte bergen, witte klodders op de kale takken der boomen, witte hoesen, witte mutsen op de gevels, op de balkons der huizen.

En altijd-door werkten bezige handen aan de verwijdering dier massa's, die tòch niet schenen te verminderen. Tot nu werden 300.000 karren sneeuw weggebracht, gedeeltelijk buiten de stad geworpen op het veld, gedeeltelijk in de Spree en de stadskanalen. Aan de stad kostte dit grapje nú reeds 850.000 mark... en men beweert dat de eindsom méér dan één millioen zal bedragen. Dagelijks worden er ongeveer 2000 karren met sneeuw gevuld en dagelijks vinden 3200 arbeiders daarmede werk. Voorloopig zullen deze getallen éer nog rijzen dan dalen, want onafgebroken is de lucht dik-grijs gekleurd, draagt zij vrachten van sneeuw bij zich om, die, op een gegeven moment, mildelijk uittestrooien over stad en land....

Op 't oogenblik dat ik deze bewering neerschreef, jaagt zelfs weer een sneeuwstorm door het luchtruim... Fijne, dunne vlokjes, die spelend schenen rond te dwarrelen, zonder groote lust naar omlaag te zweven - veel meer genoegelijk neerkijken op het gezwoeg en geveeg dier vele menschenhanden met zwarte schoppen en bezems gewapend, àldoor bezig, àldoor bezig de witte donsjes tesamen te ballen... Daarop trad pauze in het wederkeerige werk van sneeuwval en sneeuwopruiming, pauze van enkele uren. Toen krioelde 't opnieuw in de lucht van witte, wiekende vleugeltjes...

Dag aan dag hetzelfde gebeuren. Dag aan dag hetzelfde schouwspel. Nog ligt Berlijn onder een deken van sneeuw. Maar een deken waar hier en daar nu donkere lijnen zijn getrokken door het weefsel: de hoofdverkeerswegen, die men opgedolven heeft en die men nu, het kostte wat het wil, moet open-houden voor de zegevierende electrische kracht.

Toch mort de hemel nog. De lucht is van een onafzienbare grauwe doodsche kleur bedekt en elk oogenblik kan men weer de sneeuw zien neervallen, onhoorbaar, zonder ophouden, bedekkend met sierlijke gratie het moeielijk schoongeveegde straatplaveisel.

De Berlijner heeft gelijk wanneer hij deze sneeuwrijkdom een ongehoorde calamiteit noemt, want zijn verplaatsing van het eene punt naar het andere, kost in deze dagen een overvloed van tijd en geduld en geld. Al te gâder kostbare zaakjes. -

Intusschen gaat het gewone leven, trots de verkeers- en sneeuwbelemmeringen, zooveel mogelijk zijn gewonen gang.

Geopend werd het nieuwe voorname tehuis der Berlijnsche Kunst-Akademie, door den Keizer, omringd door zijn vijf knappe zoons, met de gebruikelijke staatsie en plechtige vormelijkheid, eigen aan dergelijke inwijdingen, waarbij de Keizer tegenwoordig is. Dit nieuwe tehuis vond de Akademie in het voormalige Arnimsche paleis, op de Pariser Platz gelegen, en verbond daarmede zijn eerste internationale tentoonstelling van werken zijner leden, een feit, dat belangstelling opwekte, daar de schilderijententoonstellingen der Kon. Akademie, sedert 1893 niet meer plaats hadden gevonden, aangezien zij zich hadden opgelost in de groote jaarlijksche tentoonstelling te Moabit. Nu de Kunstakademie haar eigen tehuis inwijdde, rekende zij het zich tot een soort plicht en eer tevens een eigen tentoonstelling daaraan te verbinden. Vele duitsche bladen roemden deze tentoonstelling als een elite-verzameling, vele waren niet zoo uitbundig in hun lof. Ik voor mij, sluit mij bij deze laatste categorie aan, daar ik overweldigende mooie dingen niet ontdekken kan.

De inzendingen van de Akademie zelf waren bekende werken, die we reeds vroeger gezien hadden. Onder de beeldhouwwerken als nieuwigheid Klingers Diana, een

eigenaardige naakte knielende meisjes gestalte, met beide armen uitgestrekt en met zelfbewust - fieren blik in de oogen. Het geheel meer eigenaardig dan aantrekkelijk.

Van de buitenlanders ontmoette ik weer gaarne Gari Melchers, die met zijn 'Christus te Emmaus' een heerlijk beeld schiep, vol leven en fijnste stemming. Van Israels trof mij een interieur: boerenvrouw, die haar klein kindje op schoot uit een schotel met pap te eten geeft, donker en verzadigd van kleur, met weer het Israëlsche diep menschelijk gevoel voor tragiek van armen-ellende. Hubert von Herkomer zond niet zijn beste werk in: het levensgroote portret van Francis Coutts, in Engelsch hofcostuum gekleed. Alma Tadema kenmerkt zich weer door sierlijke gratie in zijn allermooiste 'Vaint courtschip' en 'Cold Bath'. twee bizonder fijne stukjes wat toon, teekening en kleur betreft. Van Zorn, de eminente Zweedsche colorist, twee levendige kleurrijke stukken vol originaliteit en leven: het reeds meer tentoongestelde en vlot geschilderde 'Zondagswasch', en het kniestuk van een jong meisje voor een venster, het aangezicht in goud- schemerend halfdonker, een licht rood stukje zijde in de handen, voor haar uitgebreid helder groene stof.

Interesseerde deze niet groote tentoonstelling uit den aard van de zaak, nm: als de eerste, in het nieuwe huis der Akademie gehouden, voor welks aankoop, innerlijke verbouwing en verandering de Staat vier millioen mark besteedde - nog méér zal velen interesseeren de geschiedenis in vogelvlucht weergegeven, van het Oude Gebouw onder de Linden, dat metselaars en timmerlûî nu reeds met hunne gereedschappen bezig zijn omver te stooten, omdat het niet meer beantwoordde aan de eischen van den modernen tijd. Door Keurvorst Frederik III in 1696 in het leven geroepen, werd deze Staatsinstelling de eerste in Duitschland, en de derde in Europa, via Rome en Parijs. Zoo lezen we dan verder, dat des Keurvorsten plannen, eenmaal als wèl bizonder lovenswaardig werden geroemd, maar.... dat hij voor zijn Akademie voor Schoone Kunsten eigenlijk en feitelijk géén geschikt onderkomen wist.... zoodat hij haar in het nieuwe gebouw voor zijne stallen, een flink ruim gebouw van roode baksteenen, dat bestemd was voor 200 kostbare paarden en muilezels, onder dak liet brengen, waarboven toen voor de kunstenaars een nieuwe verdieping werd aangebouwd. Schertsend stelde men daarop vóór het gebouw het toepasselijke opschrift te geven van: 'Musis et Mulis'...

Eenige jaren daarna werden de stallen nog eenmaal zoo groot uitgebouwd en - daarboven trok de Akademie der Wissenschaften!

Toen kwamen slechte tijden.

De muilezels werden opgeruimd en de Akademikers ondergingen niet veel beter lot. Het jaargeld werd sterk besnoeid, de toelaag der Professoren tot een minimum van tien thalers bekort - terwijl een hevige brand de rest deed.

En langzamerhand wist men nauwelijks meer dat er een Akademie bestond... Frederik de Groote bracht in dezen toestand niet veel verbetering. Hoè groot vereerder hij ook van de Schoone Kunsten was, niet ten onrechte meende hij dat Akademien overtollige inrichtingen waren en dat de hoogste kunstbloei in Florence, Rome, Nürnberg, Brugge, Gent, Augsburg, ook *sonder* Akademie tot stand was gekomen, en dat men *die* voorbeelden te volgen had. Desniettemin betoonde hij er steeds de grootste belangstelling voor. Schilders en beeldhouwersateliers hielp hij oprichten, hij moedigde de jongeren aan door opdrachten en bestellingen op kunstwerken voor zijne vele paleizen, en hield er, zoo goed hij dit vermocht, lust en vlijt in. In die praktische school is er dan ook heel wat goede kunst gerijpt.

Maar de Akademie kwam niet meer tot bloei; ging er integendeel bij te gronde.

Tot in 1790 Frederik Wilhelm II de stervende Staatsinstelling weer in eere herstelde en hij haar een eigen gebouw gaf - dat, wat nu ontruimd wordt en weldra in puinhoopen zal verzinken.

Tentoonstellingen waren in die tijden een totaal onbekend iets. Parijs was er in 1763 mede begonnen en opende zijn beroemd geworden 'Salon' in het Louvre. Berlijn was daarop de éerste duitsche stad, die dit voorbeeld volgde. Vanaf 1786 opende zij jaarlijks de deuren harer Akademie, om uit alle punten van het Rijk Kunstwerken te zamen te brengen, die dan het publiek ter bezichtiging werden aangeboden. De behoefte aan tentoonstellingen had het publiek nooit heel diep ondervonden, omdat in Berlijn alle kostbare verzamelingen met de grootste bereidwilligheid ten bate van kunstliefhebbers geopend stonden, en de prachtige collecties van den Ouden Frits zelf, die de mooiste antieke beelden en gobelins bevatten, benevens de meest bewonderde voortbrengselen der Fransche school - Watteau en Laucret - in de eerste plaats voor publieke bezichtiging toegankelijk

waren gemaakt. In latere jaren kwamen echter die tentoonstellingen zéér in de mode en nu telt Berlijn tal van private ‘Salons’ van kunsthandelaren: Lepke, Gurlitt, Schulte, en hoe zij allen heeten mogen, die moderne en modernste kunst brengen en steeds belangstelling opwekken. Want van de Akademie-zelf ging geen uiterst sterke - moderne - beweging uit... misschien wordt dit beter. In 't bezit van het waardige paleis gekomen, dat zij nu betrokken heeft, schijnt zij ook te willen goedmaken wat zij eertijds verzuimde, vandaar de uitvoering van die eerste internationale tentoonstelling.

De tijd-alleen zal ons toekomstig leeren en doen zien, òf de vier millioen Mark, die de Staat voor haar verdere bloei en instandhouding ten offer bracht, goed zijn aangebracht of niet.

In het Lessing-theater heeft een première van Gerhardt Hauptmanu heel veel beroering gebracht. Heel veel ontstemming en uiterst weinig waardeering. In de laatste jaren zijn de première-voorstellingen in het Lessingtheater veelal bekend geworden om het vinnig, lawaaierige karakter dat zij droegen.

Niet alleen Hauptmann heeft een zeer verdeeld publiek - dat, hetzij onmiddelijk betoond, gróótendeels uit vrienden en vereerders bestaat - Sudermann, wiens premières óók steeds in het Lessing-theater plaats vinden, deelt hetzelfde lot, maar: in omgekeerden zin. Bij dezen auteur is de vijandige houding van het publiek meestal reeds tevoren aantenemen, zoodat oppositie als iets vanzelfsprekends is. Bij Hauptmann daarentegen, die in elk geval toch onze gróótste dichter *is* en *blijft*, verkeert men steeds in het ònzekere wèlke stemming zijn werk zal teweegbrengen bij het publiek. Toch is sterke oppositie, zooals die bij Sudermann het geval is, bij Hauptmann iets hoogst zeldzaams. Een reden temeer dat men paf was over het resultaat van den avond, waarop die 'Jungfern vom Bischofsberg' voor het eerst werd gegeven. En toch draagt ditmaal niet het publiek, maar de dichter zelf de schuld aan de onverkwikkelijke gebeurtenis die zich in het theater afspeelde. Een komedie in de komedie. Want de kennismaking met de 'Jungfern vom Bischofsberg' beteekende zooveel als een groote teleurstelling. Hauptmann, de dramatiker, die zoo'n forschen kijk op het leven geven kan - getuige 'Fuhrmann Henschel', 'Rose Bernd', 'der Biberpelz' - Hauptmann, die de tooneelliteratuur verrijken kon met sprookjesdrama's, zóó fijn en teer als zelden op de bühne vertoond werden - getuige 'die versunkene Glocke', 'Hannela's Himmelfahrt', 'Und Pippa tanzt' - diezelfde Hauptmann bereidde een verrassing, door zich als dichter van een 'Lustspiel' te presenteeren - een verrassing die niet mééviel.

Aan de meeste werken van Hauptmann ligt een of andere impressie of herinnering te gronde, waaruit hij inspiratie ontving en waarop hij zijn werk bouwde. Zoo ook ging het met zijn jongste werk, dat hij in 1905 reeds aan Director Otto Brahm van het Lessing-theater ter uitvoering gaf, maar dat hij kort daarop weer terug trok om er eenige veranderingen in aan te brengen. (Intusschen dichtte hij zijn sprookjes-drama 'Und Pippa tanzt'.) Wat de dichter in zijn jonge jaren ééns doorleefd en ondervonden had, toen hij op een ydillisch landgoed in Saksen vertoefde, dat was teer, vroolijk en vol poëzie, blijven natrillen in zijn gevoelige dichterziel, en die herinnering aan schoonheid, vrijheid en ongedwongenheid van het ydillische, landelijke leven, wilde hij laten herklinken, wilde hij doen òpleven in zijn 'Jungfern vom Bischofsberg'. Niet ten onrechte heeft die herinnering in zijn ziel zoo lang en zoo luid gezongen. Er *lag* iets ydillisch in het eerwaardige oude slot, dat hoog gebed ligt in het groene bosch boven de Saale, boven het mooie, verre wijde land met zijn velden van rijpende druiven. Idyllisch en vol poëzie was het dansen en zingen, was de jeugdige overmoed van de jongste der vier 'Jungfern', waren de contrasten tusschen de mannenen vrouwenkarakters, tusschen hunne levensopvattingen.

Als een Insel der Seligen werkte het huis, werkte het park der bewoonsters von Bischofsberg, die als gewone stervelingen 's levens lief en leed te dragen hebben, en strijden moeten om het overwinnen te leeren, de overwinning van een gelukkige liefde, die, op een zomeravond, gevierd werd met zang en dans, met kruip-door, sluip-door van vier jonge vrouwen en mannen, met het zingen von 'Kleiner Vogel Kolibri, führe uns nach Bimini'....

De inhoud?

Vier zusters, weezen, die bij een gemoedelijken ouden oom wonen, en, trots verschil van karakter en temperament, in eendracht en vrede leven tot liefde wat disharmonie er in brengt. De oudste, een meisje met gezond verstand en praktischen geest, houdt een wakend oog over de kapers naar haar hand of die der zusters. De

tweede is wat sentimenteel geaard, de derde melancholiek: eens hield zij veel van één die haar niet hebben mocht, omdat hij geen voldoend bestaan had aantebieden.... zoodat zij, uit spijt, haar jawoord aan een ander geeft, aan een aanmatigenden philister, een eigenwijzen pedanten schoolvos, die alléén zijn boeken kent, van menschen en menschenziel géén begrip heeft... tot de eerste terugkeert, zegevierend...

Het eindigt natuurlijk met een bespotting van den schoolgeleerde, wèl op humoristische, maar niet op origineele wijze. Dit blijspel is bedoeld als een idylle, als een stukje poezie, waaruit zomer en zonnewarmte straalt, en dat de duffe kameratmosfeer uit het oude slot wil verdrijven. Het blijspel is bedoeld als een idylle van den gezonden, frisschen natuurmensch, die den opgeblazen eigendunk van den droogen boekengeleerde aan de kaak wil stellen... Het was alles goed gemeend en goed bedoeld, en toch leverde het geheel een teleurstelling, - duurde de avond te lang voor deze eenvoudige, harmlose ge-

schiedenis, die, in vijf bedrijven breed uitgewerkt, géén stemming van ‘Lustspiel’ konden teweegbrengen. En toch was er véél dat Hauptmann, bij nòg strengere zelf-kritiek had kunnen verwerken tot een mooi, fijn sprookjeswerk.

De teleurstelling bij het publiek was daarom wèl groot en begrijpelijk. Maar hóógst onaangenaam te noemen waren de uitingen die het daaraan gaf en die tot lawaai-excesses voerde, zooals men zelfs bij Sudermann premières nog niet beleefde. De twee eerste bedrijven werden met bijval opgenomen - een ènkel flauw-klinkend gesis, dat geen indruk maakte en wegstierf in het applausgedonder.

Na de derde acte verscheen Hauptmann, in rok en witte das, om voor het applaus te danken - - de fluiten deden zich toen reeds krachtiger gelden.

Na de vierde acte ontstond die voor den auteur beleedigende ‘radaustimmung’, die voor een groot deel van het publiek als het méést interessante van een premièreavond geldt. Ook nu verscheen weer de dichter voor het voetlicht, terwijl om hem heen gefluit en gesis weerklonk, oorverdoovend, brutaal, ontzettend....

Brutaal in de hóógste mate omdat het hier geldt een dichter als Gerhardt Hauptmann, aan wie de cultuurwereld zóó veel te danken heeft, en die toch de grootste, op het oogenblik levende, Duitsche dichter *is* buiten twijfel *is*. 't Is mij een raadsel hoe de auteur, onder dat heerschende gejoel, nog heeft kunnen en willen verschijnen. Beter ware het geweest, beter en waardiger, wanneer hij zich niet had blootgesteld aan zulk een beleedigende ontvangst. Want het optreden van den dichter provoceerde telkenmale de ijver èn van vereerders èn van afkeurders, met dàt gevolg, dat het gejool nòg voortduurde toen de vijfde acte reeds begonnen was en het spel op het tooneel zijn gang had genomen... De acteurs speelden gewoonweg voort, ofschoon er niets te verstaan viel, zoodat de situatie voor de levenmakers gunstig was om kapitaal te slaan uit een of ander hun minder welgevallige scène. Dat dan ook niet uitbleef.

Toen een der zusters de zin had te zeggen: ‘Das ist alles so öde und langweilig’ en ‘das ist alles egal, wir sind vergnügt’, werden die beweringen dan ook met bijvalsbetuigingen, met hoch's!, begroet. Waartusschen weer één, vereenzaamde afkeurende stem riep: Pöbelei!

Dat alles bij open doek!

Toen enkele weken geleden een bekend reporter een rondvraag verzond aan de meest gevierde dichters en tooneelschrijvers, waarin hun meening gevraagd werd over het al of niet verschijnen van schrijvers gedurende de premières, antwoordde Hauptmann met deze woorden: ‘Ik ben steeds bereid op te komen: niet voor het publiek maar voor mijn werk.’

Wil men Gerhardt Hauptmann ‘au mot’ nemen, dan trad hij, bij de rumoerige première van zijn ‘Lustspiel’ niet voor zijn vrienden of voor zijn vijanden, maar zuiver-alleen voor zijn geesteskind op, dat hij niet wilde verloochenen, noch prijsgeven.

In elk geval een standpunt dat eerbied afdwingt.

De ‘Jungfern vom Bischofsberg’ zullen voorloopig alleen in het Lessingtheater opgevoerd worden. Alle verdere uitzichten voor de provincie zijn den bodem ingeslagen.

Wellicht dat Hauptmann het werk later nog eens met frisschen moed òmarbeidt, om er een ‘Märchen’ uit te scheppen, zijner waardig...

Berlijn.

LIANE VAN OOSTERZEE.

Gedachtenwisselingen.

Een P.S. voor C. Eersteling.

Allereerst bied ik aan de redactrice mijn nederige verontschuldiging aan voor mijn onbescheidenheid, dit P.S. te durven zenden. Ik wou zoo graag nog iets zeggen aan C. Eersteling!

Uw stukje nog eens inziende, merk ik dat U mijn schrijven schijnt te houden voor een stukje over *vr. stud.* Dit is 't eigenlijk niet; 't is er een over de vraag of een examen en bovenal een *zwaar* examen (zuiver ac. of niet) de vrouw. pers. ontwikkelt. Uw zienswijze doet U waarschijnlijk de overspanningen waar ik van spreek, beperken tot de uitsl. ac. ex. Dat moet uitgebreid worden tot de minder inspannende ook, want ook daar heb ik van *zware* overwerking gehoord; zelfs de lager acte, die U even noemt, schijnt sommigen aan te pakken. Dit had ik willen zeggen: *overal* zijn overspanningen, enkele heel zware zelfs, en met *blijvende* gevolgen; conclusie: over 't algemeen genomen zijn meisjes voor zware studie niet geschikt; dit is zelfs zoo voor meisjes, die volkomen er voor berekend schenen, (bewijs: de gevallen van overspanning die ik ken onder de zware examens.)

Dit is nu 't gevaar, waar ik bang voor ben: vele meisjes schijnen het met U eens te zijn, dat ‘gemakkelijk leeren’ de eenige voorwaarde is tot hoogere studie en tot andere zware. En nu, nu ken ik al drie gevallen van heel intelligente meisjes, die reeds *in 't begin der studie* nadeelige gevolgen voor hun gezondheid er van onder-

vinden! Waar moet 't heen, als dat zóó voortgaat? We krijgen een massa zieke wezens die misschien zelfs geen goede geestelijke res. geven! Waar de hoogere studie toch oorspronkelijk bestemd was voor vrouwen, die wat begaafdheid en aanleg, geest en lichaam betreft, *volkomen* er voor waren berekend, daar komen er nu zelfs toegestroomd, die *niet* er voor zijn geschikt. Ieder meisje, dat op school gemakkelijk leeren kon, of met gemak een eenvoudig examen heeft afgelegd, vindt zich volkomen berekend voor een hooger. Ik vráág de meisjes, nog eens toch lang en *ernstig na te denken*, vooral als 't niet bepaald noodig is, eer ze besluiten tot de proefneming van een zware examenstudie, vooral van een langdurige! Zet de ijdelheid opzij?

Intusschen moet ik iets meedeelen: een studente voor een lange en zware studie, heeft mij mondeling verklaard nog geen overspanning te hebben gehad. Zij is flink en stevig, heeft *sterke* zenuwen, (dit verzekert zij zelf), een helder hoofd, houdt van een massa echt vrouw-dingen niet en trekt zich niet gauw iets aan. Ik kan ook niet van haar zeggen: 'dat is nu een echte, vrouwelijke vrouw.' Zouden we hier de eigenschappen hebben die geschikt maken voor hoogere studie?

Ik ben steeds zoekende naar de waarheid hierin, want die heb ik noodig te vinden!

EXCELSIOR.*)

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Voor Sario.

Om met tevredenheid te kunnen leven van *f* 600. -, stel ik voorop, dat je eenvoudig opgevoed moet zijn, en niet kennis gemaakt moet hebben met allerlei zaken en gewoonten, die voor het in weelde groot gebrachte meisje een noodzakelijke behoefte zijn.

In het laatste geval, zal mijn levenswijze heelemaal niet beantwoorden aan de eischen, die dergelijke personen verplichtend stellen, om te kunnen *leven* als *dame.*

Ik denk aan het meisje, dat grootgebracht is voor de werkwereld; het meisje, dat door eigen ondervinding de waarde van het geld leert kennen en haar uitgaven leert regelen naar haar inkomsten.

Eenvoudig en netjes gekleed gaan, behoeft geen schatten geld te kosten.

Met wat goeden smaak en overleg kan je er met minder kostbare zaken ook wel elegant en werkelijk als dame uitzien.

't Komt er maar op aan -, hoè je je kleedt, hoè je je gedraagt, hoè je spreekt, hoè je steeds bent in al je doen en laten.

Eerstens te beginnen, hoeveel te besteden voor kost en inwoning?

Ik en ook mijn zusters hebben nooit meer dan *f* 30. - kostgeld per maand betaald. Bewassching was daaronder begrepen.

Als hoogste uitgave voor kost en inwoning + bewassching, wil ik stellen *f* 35.- per maand -; maar zeker niet meer.

Een kosthuis van *f* 30. - 35. - moet gezocht worden bij nette burgermenschen, menschen, geringer in stand, dan je zelf bent.

*) Kwam te laat om nog in het vorige nommer te worden opgenomen.
REDACTRICE.

Natuurlijk spreekt het vanzelf, dat je dan niet in een hoofdstraat komt te wonen, maar meer in de goedkoopere buurten.

Een eenvoudig gemeubileerde zitkamer of kamertje en een slaapkamertje - moet je dan natuurlijk voor lief nemen.

Doet de gelegenheid zich voor, dat je met meer dames kunt samenwonen, dan kan je voor diezelfde prijs natuurlijk weer wat royaler omgeving hebben.

Wat het eten betreft, ik vind het voldoende als men z'n genoegen kan eten, om het zoo maar eens uit te drukken en als alles smakelijk klaargemaakt is.

Is dit niet het geval -, dan zijn aanmerkingen redelijk.

Onredelijk is het -, zooals sommige menschen kunnen verlangen b.v.: elken middag warm vleesch of de noodige toespijzen aan de koffietafel of extra dessertjes... etc.

Dergelijke eischen zijn natuurlijk hier heelemaal misplaatst.

Heeft men zulke verlangens, zekerlijk zal dan het kamerleven van *f* 30. - heel veel teleurstelling geven.

In de groote steden zijn er ook wel inrichtingen waar de werkende vrouw voor nog lagere prijzen kost en inwoning kan vinden.

Zoo kan men in 't Dames-Restaurant in Den Haag - Piet Heinstraat 66, voor *f* 25. - per maand terecht.

Doorgaans zijn dergelijke inrichtingen druk bezet; dikwijls is er dan ook geen plaats.

Als grootste uitgave voor kost en inwoning dus te rekenen per jaar 12 × *f* 35 - = *f* 420.-.

Nu de kleeding.

Als je pas geld gaat verdienen, heb je natuurlijk veel grootere uitgaven dan eenige jaren later; veronderstellende dat je zelf moet zorgen voor je heele uitrusting.

Daarom maak ik nu mijn berekening van jaarlijksche uitgaven voor kleeren, als je een paar jaar verdiend hebt -; dus vanzelf alles zoo'n beetje gecompleteerd is.

Ik stel de volgende uitgaven als jaarlijksch terugkomende:

Voor mogelijke aanvulling van ondergoed	*f* 10.-
Voor een costuum, 't zij mantelcostuum, japon, al naar behoefte voor winter of zomer	*f* 25.-
Voor een mantel (al naar behoefte winter-, zomer- of regenmantel)	*f* 15.-
Hoeden (winter of zomer)	*f* 10.-
Schoenen + reparatiewerk	*f* 17.-
Blousen, costuumrok of 't een of ander van bovenkleeren, al naar behoefte	*f* 10.-
Overschoenen of parapluie of handschoenen	*f* 5.-
	f 92.-

Uit het bovenstaande blijkt dus, hoe je steeds afwisselend je inkoopen moet doen. Koop je dit jaar een gekleeden winterhoed - dan kan je b.v. ook niet een duren zomerhoed koopen. Maar

natuurlijk - dit voelt iedereen wel, die met wat overleg handelt, dat dat heel goed te regelen is.

Dan reken ik voor Belasting voor den Hoofdelijken Omslag	*f* 8.-
Dus maakt dit samen met 't vorige	*f* 520.-

Dan blijft dus *f* 80. - over; dat te gebruiken voor allerlei kleine uitgaven zooals b.v. briefport, het een of ander genoegen - cadeautjes, enfin dat natuurlijk te besteden naar persoonlijke willekeur en voor onvoorziene uitgaven.

GONDA.

Brieven uit Nizza.

I. Begin November.

Nizza la bella, o parel der Fransche Riviera met uw weelderigen plantengroei, uw palmen, uw verrukkelijke tuinen, waarin de bloemen haar zoete geuren verspreiden; waar de bittere koude van 't Noorden, ijs en sneeuw en donkere sombere regendagen onbekend zijn; waar immer de stralen van een weldoende zon uw prachtige lanen verwarmen en vroolijkheid schenken. - Waar is dat wereldberoemde Nizza met haar heerlijk klimaat, haar zonneglans, haar mooie wegen! Ach, veel is op dit oogenblik van dat alles niet te bespeuren, nu 't seizoen nog niet begonnen is. De wegen onbegaanbaar door 't bouwen van huizen en reuzenhotels, het nazien der rioolen; de straten leeg en treurig, de magazijnen gedeeltelijk gesloten. En boven dat alles welft zich niet de heerlijke zuivere blauwe lucht, doch drukt een donker, loodgrijs zwerk waaruit 't water neervalt, zoo zwaar en regelmatig of 't niet ophouden zal. Modder, overal modder en geen wonder dus dat vele vreemdelingen die, vol verwachting hierheen gekomen, dat alles nu zoo zien, zoo gauw weer wegreizen als ze gekomen zijn. Toch zijn er hier en daar wel moedige lui, die dapper door dezen naren tijd als door een rijstenbrijberg heenwerken om later hun belooning te vinden in het vroolijke, opgewekte amusante leven van de dan tot vollen luister gekomen badplaats. Casino en opera zijn nog gesloten; alleen het coquette Paleis de la Jetée Promade heeft zijn deuren geopend en geeft een armzalig café chantant te hooren aan dankbare toehoorders, die gretig iedere gelegenheid tot amusement aangrijpen om zoodoende de doodelijke verveling te ontgaan waaraan zij anders ten prooi zijn. Ook geeft het Schmuckkästchen, Olympia reeds veel te genieten. Ik was er deze week en zag: ‘Une nuit de noces’. Ik geloof niet, dat 't stuk veel succes in Holland zou hebben; velen zouden misschien 't gebouw, hoe lief en smaakvol ingericht ook, bij 't begin al verlaten hebben. Doch de Franschen hebben gaarne alles een beetje sterk gekruid en zouden zich waarschijnlijk maar half amuseeren als 't niet zoo was. Zelfs waren er kinderen van 13, 14 jaar, misschien jonger nog, die heel voldaan om half een het theater verlieten. Hopelijk krijgen we ook daar later wat beters te hooren.

Van de elegante toiletten ziet men tot nu toe ook niet veel, meest alles blouses, zijden en kanten, hoofdzakelijk witte; hoeden zijn ook in ruime mate geetaleerd; 't zijn wonderbare modellen meer vreemd dan mooi; hoeden die b.v. zeer kort van voren en heel erg gegarneerd zijn van achter met veeren en andere heerlijkheden der mode, zoodat men ieder oogenblik verwacht den hoed met alles wat erop is te zien neertuimelen. Ik was een dezer dagen bij een Russische Excellentie, die mij haar toilet liet zien, en waarbij een hoed was, dien mijn overovergrootmoeder, ik weet 't zeker, niet had willen dragen, zoo dwaas leelijk van model, iets voor een schoonmaakster op Zondag en zoo zie ik er vele; 't schijnt dus ‘le dernier cri’ te zijn. Maar laat ik niet spotten! Over smaak valt niet te twisten, ik ben in dat opzicht waarschijnlijk heel erg Hollandsch eenvoudig gebleven. Nizza is dus nog in zomerslaap gedompeld. -

Maar weldra zal dat alles veranderen. Dan zullen de magazijnen hun schatten uitspreiden voor een rijke verwende, geblazeerde menigte, dan vullen zich de boulevards en avenues met vroolijke, onbezorgde menschen die slechts geschapen schijnen voor zonneschijn en geluk; maar dan ziet men ook de lijdenden, die gretig zich koesteren in de warme stralen der zon om hun leven nog wat te verlengen of om leniging voor hun smarten te verkrijgen; of ook zij, die geen oog hebben voor de schoone natuur, de ideale omgeving, wier denken alleen gericht is op 't spel, dag en nacht in benauwde zalen doorbrengend, trillend van spanning of nù hun 't fortuin begunstigen zal. Dan zal ook de heerlijke zon van 't Zuiden weer doorbreken en over alles haar lichtglans verspreiden. Nizza herkrijgt weer haar oude aanzien en wordt weer Nizza la belle, weliswaar stad van lijden en hartstocht, maar bovenal van licht en levenslust.

II.

Nu de feesten, Kerstmis en Nieuwjaar voorbij zijn, begint 't levendig hier te worden en stroomen de vreemdelingen bij duizenden aan. 't Was anders tot nu toe maar heel stil en treurig, en geen wonder! Wie brengt niet graag die heerlijke intieme huiselijke feesten in familiekring door; al schildert ook de vorst de mooiste bloemen op de ramen, al ligt de sneeuw ook duimdik in de straten, des te gezelliger is dan de huiselijke haard waar liefde en vriendschap in plaats de zon de harten verwarmt. Niet dat wij hier te klagen hebben, o neen! Des daags scheen 't zonnetje vroolijk, zoodat we niet te erg leden aan de afwezigheid van warme vriendenharten en 's avonds deden de hotels hun best 't zóó behaaglijk te maken, dat men 't gemis aan huiselijkheid bijna niet gevoelde. En werkelijk slaagden velen daarin. Wij toch dineerden in een gezelligen zaal, geheel bedekt met een warmkleurig tapijt aan kleine tafeltjes beeldig gearrangeerd met rozen uit den wonderbaren tuin waarover gekleurde lichtschalen of kelken hun zachten gloed verspreiden. Jammer dat er zoo weinig gasten waren om te genieten van het aardige geheel. Na 't diner concert in den hall, wat tegenwoordig gewoonte geworden is in bijna alle groote hotels. Velen hebben ook een kerstboom, beladen met keurige geschenken die den gasten gracieus worden aangeboden. Dit jaar echter waren de kerstboomen schaarsch wegens 't stille seizoen ongetwijfeld, nòg stiller door de staking van den tramdienst. Wat een schade voor Nizza! 14 dagen geen trams en dat in 't hoogseizoen. De stad was dan ook zóó treurig en stil als in den zomer; alleen veel rijtuigen, die, gebruik makende van den toestand, dubbele prijzen eischten. Juist den dag van de paardenrennen, de dag dat om den grand prix gestreden werd, hield alle tramverkeer op; en toch ondanks de schade, ondanks 't nadeel veroorzaakt door de vreemdelingen die vertrokken uit angst voor oproer en degenen die om dezelfde redenen niet kwamen, *konden* de autoriteiten niet toegeven aan de buitensporige eischen van die vijanden hunner eigen stad, die al ten derde male in enkele jaren staakten en die hun eischen hoe langer hoe hooger stelden. Gelukkig konden ze 't niet langer volhouden en hoewel de stad den eersten dag met 't uitrijden van een paar tramwagens in staat van beleg scheen door de gewapende politie en die te paard, die de stad voortdurend circuleerden, liep alles toch ordelijk en vreedzaam af en behoort dit onaangenaam incident weer tot 't verledene zonder ál te veel pecuniair nadeel berokkend en den goeden naam van Nizza in gevaar gebracht te hebben. Alles is nu weer vroolijk gelukkig; de hotels goed bezet en zelfs al vol; de straten levendig door de voetgangers van allerlei naties, automobielen die onophoudelijk voorbij snorren, équipages enz. De Promenade des Anglais is altijd 't middenpunt van de nietsdoende menigte, uitsluitend gekomen om zich door 't zonnetje te laten koesteren of zich te amuseeren. Onder 't gekout van al die vreemdelingen, hoor ik ook vaak bekende klanken en doet 't mijn hart goed mijn landgenooten hier ook vertegenwoordigd te zien. 't Is eigenlijk maar een idée, want 't is opmerkelijk hoe weinig de Hollanders zich hier aansluiten. De Engelschen, Amerikanen, Duitschers, Russen, Italianen, allen hebben hun vereenigingen, hun consuls waar zij gastvrij ontvangen worden; de jaardag van den Duitschen keizer wordt zelfs ieder jaar herdacht door de Duitschers, die dan samen komen aan een groot banket. De Hollanders daarentegen, niet alleen dat ze zich niet aansluiten, ze vermijden elkaar nog zooveel mogelijk, waarom is nu een raadsel. De theaters en

comedies zijn ìn vollen gang. We verwachten de volgende week Mme Eleonore Duse, die o.a. in Magda optreden zal en in een van Ibsen's stukken; in de opera, waar ook onze landgenoot Albers als bariton eervol Nederland met zeer veel succes representeert, zal Emma Calvé in Carmen zingen. 's Morgens zijn de mooiste concerten in de coquette Jeteé Promenade waar iedereen gratis van profiteeren kan. In 't casino zijn ook dagelijksch concerten, afgewisseld door avondfestivals, waar de beste krachten van de opera aan deelnemen. Alles wordt hier gratis of voor weinig kosten aangeboden om de vreemdelingen in de cercles te lokken, waar van 's morgens tot 's avonds gespeeld wordt; waar millionnairs zich ruineeren, waar de hartstochtelijke spelers hun geld en gezondheid offeren, waar geheele families ongelukkig gemaakt worden! en toch wordt 't spel niet verboden. Nu, met 't nieuwe ministerie, wilde men vele cercles opheffen, maar zooveel hangt daarvan af dat men met veel moeite toch weer verlof tot December a.s. heeft verkregen om dit seizoen niet te bederven. 't Eenige theater waar 't hasardspel geen toegang heeft, is 't Théatre des capucines, een nieuw ingewijd heel klein gebouwtje, waar kleine geestige stukken door de beste Parijsche artisten worden voorgedragen. 't Théater des capucines bestaat al jaren in Parijs en nu voor 't eerst heeft men een branche daarom overgebracht naar Nizza, of beter zegt Melle Lender 't in haar openingsrede: ‘Les racines sont à Paris et les fleurs s'épanouissent maintenant à Nice.’ 't Geheel is buitengewoon elegant met recht een bonbonnière; de groote vraag is echter of 't zal blijven bestaan. De prijzen zijn zeer hoog

en vele billets de faveur worden er niet gegeven. Wel is er in de opera geen plaatsje meer te krijgen als er een nieuwe opera van Massenet wordt opgevoerd zooals dezer dagen. Massenet is de lieveling van 't publiek en als 't een opera van hem geldt is 't gebouw te klein om de menschen te bevatten. De groote meester is dan ook *dit* jaar weer gekomen om zelf de laatste repetities bij te wonen en 'Ariane' dat voor 't eerst na Parijs in Nizza werd opgevoerd, had dan ook zijn welverdiend succes. Massenet schijnt wederkeerig een groote voorliefde voor Nizza te hebben. Hij is niet de eenige; de sous-secrétaire d' Etat des-Beaux-Arts Mr. Dujardin-Beaumetz was zoo verrukt over zijn verblijf te Nizza, dat hij de stad voor eenige maanden vereerde met een monument in marmer, voorstellende 'La Poésie Pastorale' dat sinds een paar dagen in den Jardin-Public prijkt. Nizza, hoe vereerd ook met 't schoone geschenk dat 32000 frcs. aan den staat kost, trok toch wel een beetje langen neus toen, tegelijkertijd met de pakkist, die niet minder dan 10000 KG. woog, een vrachtbrief werd afgeleverd tegen betaling van 5000 frcs. Wie zou ook niet met Nizza en haar klimaat dweepen. De telegrammen, die men van heinde en ver leest, spreken van de bitterste koude. Hier is 't verschil verbazend. 't Mag buiten de zon een beetje frisch zijn, waarvan de oorzaak hoogstwaarschijnlijk toe te schrijven is aan de sneeuwstormen in 't Noorden. Maar is 't niet vergeleken bij de Noorder koude een ideale temperatuur, waarvan wij op 't oogenblik genieten. We hebben nòch regen nòch sneeuw; de lucht is onbewolkt, intens blauw, terwijl de zon ons heerlijke warmte schenkt. Het is verrukkelijk op de Promenade des Anglais en al is de voldoening een beetje egoistisch, aangenaam is 't niettemin in onze heldere lucht te vertoeven, als de nevelen overal elders een waas van melancolie verspreiden, dubbel aangenaam nu de carnavalfeesten zullen beginnen en S.M. Carnaval XXXV zijn intocht zal houden in zijn goede oude stad Nizza.

JENNIJ VOS.

Boekbeschouwing.

Sonja door J. Blicher - Clausen.

Sonja! wat lief'lijk klinkt die naam ons in in de ooren! Sonja! wat teederheid en tevens wat kracht spreekt er uit dat woord!

Sonja past haar teringachtige zuster Maja, die met Stig Schytte getrouwd is, op; in dien tijd ontstaat er een groote liefde tusschen haar en haren zwager. Zij worstelen er beiden tegen, maar er is niets aan te doen.

Op 'n avond zitten ze beiden vóór Maja's bed en ontdekt Maja 't aan hunne gezichten, dat ze elkaar lief hebben. Sonja valt snikkend neêr op 't bed en zegt, dat zij heen zal gaan en Stig, die waarheid *boven* alles stelt, verheelt het niet en zegt niets anders dan: 'vergeef me, Maja!'

Maar Maja is onwrikbaar, wil niets daarvan weten en vraagt om haar kind, haar Irmelin bij haar te brengen, want 'nu heeft ze niets meer dan haar.' -

En als zij sterft, dan laat zij Stig beloven, dat 't kind altijd van haar 't meest moet houden en geen ander 'moeder' noemen moet. Ook al de bedienden roept zij bij zich en zegt hun, haar nooit te vergeten.

Alles in huis moest net zoo blijven, als zij er was; ziedaar haar *wraak.*

Elken dag brengt Irmelin bloemen op moeders graf en zoo leefden zij voort, Stig en Irmelin.

Sonja toeft in Italië dien tijd en krijgt op 'n dag een brief van Stig, slechts deze woorden behelzende: ‘Nu *moet* je komen, want ik kan je niet langer missen. Begrijp je? Ik kan niet.’

Doch Sonja antwoordt, dat haar zuster tijdens haar leven, haar wel eens had toevertrouwd, dat Maja niet zou kunnen dulden, dat Stig weêr eens hertrouwde en daarom was 't maar beter van niet. Haar liefde tegenover hem blijft echter dezelfde.

Na eenigen tijd echter, komt Stig haar halen en nu de beschrijving van dat geluk van die twee zielen, die elkaar weêr vinden, dat is prachtig weêrgegeven; een brief van Irmelin aan den vader, is 't eenige, wat voor een kort oogenblik een schaduw werpt op hun geluk.

Sonja en Stig trouwen in Italië en komen terug naar Irmelin. Het eerste wat 't kind tegen Sonja zegt, is: ‘ik wil u geen moeder noemen, ik heb er maar één.’

Kalm antwoordt Sonja toen: ‘dat hoeft ook niet, noem me maar tante Sonja.’

Nu komt het ongelukkige van de geschiedenis. De belofte van Stig, indertijd aan Maja gedaan, dat Irmelin 't meest van hare moeder moest houden, die belofte, en de groote waarheidsliefde en plichtsgetrouwheid van Stig, die maken het huwelijk ongelukkig.

Zelfs toen 't kind, op Sonja wijzende, op een dag aan haren vader vroeg: ‘Mag ik van die dáár, niet evenveel houden als van moeder?’ vond Stig 't een plicht, een nakomen van 't eens gegeven woord, om te antwoorden: ‘Je houdt natuurlijk van moeder 't meest, maar daarom mag je toch ook wel van tante Sonja houden?’ En dan antwoordt het kind: ‘Ja, maar ik wil heel, heel veel van haar houden of niets.’

En Stig kan daar niets op zeggen, Sonja denkt bij haar zelf: ‘Het lijkt wel, of dit kind van mij is, ik, die halfheid ook verafschuw.’

Zoo kwam er telkens wat. Op een dag was er een roode roos aan Sonja's portret; Stig had die daaraan bevestigd. Irmelin vond het naar dat moeders portret geen bloemen had en nam de roode roos en bracht ze bij 't portret van de doode, terwijl ze haar vader er een verwijt van maakt.

Sonja voelde zich diep ongelukkig en wilde ook niet, dat Irmelin naar kostschool werd gezonden, want dat zou Stig te veel aandoen. De doode had te veel macht in huis, meer dan de levende ooit vermocht te hebben.

En eindelijk offert Sonja zich op, dat doet *haar groote liefde;* ze gaat weg, ze wil *alles* of *niets*, ze wil geen halfheid.

Zij schrijft Stig een brief, dat 't beter is, dat ze weggaat, maar ze wacht. Haar liefde voor hem blijft dezelfde *altijd,* maar ze wacht, tot hij *vrij* man is, tot de opvoeding van zijn kind afgeloopen is, tot ze elkaar *heelemaal* kunnen bezitten. -

Dit is de inhoud van ‘Sonja,’ een boek, zóó fijngevoelig en mooi geschreven, dat het aan velen, menig genotvol oogenblik zal verschaffen. -

C. SCHLIMMER-ARNTZENIUS.

Varia.

Voor feministen!

Feministische lezeressen wil ik onpartijdigheidshalve het genoegen gunnen, zich te verkwikken aan het onderstaande geestige versje uit Simplicissimus, dat de vrouwenquestie bekijkt van háár het modernevrouwen ‘verdrukte’ standpunt.

Ja, als onze mevrouwen Versluys-Poelman, en Johanna Steketee en Haver, enz., enz., tenminste zóó geestig konden schrijven, dan zou men hare beweringen nog eens met hetzelfde genoegen ter hand kunnen nemen, waarmede men dit Simplicissimus-sarcasme leest. -

Maar ach, zij kennen het niet dat kostelijk, scherp-snijdend zwaard: geestigheid! - Zij verstaan geen andere kunst, dan die van hopeloos vervelend te zijn. -

Die deutsche Ehe

Der Grossherzog von Baden hat u den diesjährigen Kölner Blumenspielen einen Ehrenpreis für das beste Gedicht auf die deutsche Ehe ausgesetzt.

Erprobt in Liebeslust und Wehe
Tritt zum Altar der deutsche Mann,
Wenn ihm schon ausserhalb der Ehe
Nichts Böses mehr passieren kann.
Dann, - mit den Resten seiner Jugend,
Begründet er den Lebensbund;
Die Gattin schenkt ihm ihre Tugend,
Und bleibt mitunter ganz gesund.

Nun darf die Frau dem Gatten dienen,

Darf sich befleissen, früh und spät,
Dass sie aus seinen strengen Mienen
Auch den geheimsten Wunsch errät.
Sie darf nun von dem Glücke nippen,
Das ihr verschloss der Sitte Brauch,
Darf küssen deutsche Männerlippen
Und, - ach, gebären darf sie auch!

Gebären, ja, das darf sie jährlich,
Auch Mädchen, wenn's nicht anders geht,
Und wird's im Haushalt etwas spärlich, -
Sie fastet, scheuert, wäscht und näht;
Der Mann nur darf die Not nicht merken!
Sonst schimpft er auf den Hundefrass,
Und trinkt, um seinen Leib zu stärken,
Des Nachts zu viel um eine Mass.

Am Sonntag führt er seine Söhne
Stolz auf die grüne, deutsche Flur,
Begeistert sie für alles Schöne,
Und für die Wunder der Natur.
Der Gattin aber wird allmählich
Die Welt da draussen völlig fremd;
Sie wäscht am Montag still und selig
Sein durchgeschwitztes Jägerhemd.

So darf sie sich beseligt schmiegen
An ihren heissgeliebten Mann,
Und darf an seiner Seite liegen,
So lang sie ihm was bieten kann.
Will ihm dann schliesslich nicht mehr passen
Der abgequälte Jammerleib,
Dann darf sie sich begraben lassen
Als pflichtbewusstes deutsches Weib!

A. LATSKO.

- Zoo enkele toestanden hier specifiek *Duitsch* zijn, zooals 't-zelf-wasschen op Maandag, en het met de zonen wandelen-gaan, terwijl de moeder alleen thuis kan blijven, -algemééne waarheid zit er véél in deze satyre: zie b.v. het eerste couplet of het laatste.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De

correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen

betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Moeder I. - Antwoord op de gezonden bijdragen ontvingt U reeds in het vorige nommer. - Gij moet de manuscripten afzonderlijk zenden als papiers d'affaires, en den brief op de gewone wijze, dat is veel goedkooper dan alles bij elkaar. - Ja, ik ben 't met U eens, dat er iets wonderbaar-stemmends is in een heerlijk-mooie natuur. Maar toch, waar U schrijft, dat de aanblik van de heerlijke schepping ons ‘nader tot God brengt’, daar kan ik U daarin maar gedeeltelijk navoelen, want ik vind het zoo droevigwáár wat de Genestet zegt in zijn *Peinzensmoede:*

> De schepping predikt
> Geen *liefdrijk* God - - - -
> Natuur wat deert haar
> Uw vreugde, Uw leed!
> Ze is zielloos lieflijk
> En reedloos wreed!

Het sterkste heb ik die gewaarwording altijd in mij gevoeld, wanneer ik een of ander héél lieflijk plekje terug zag, waar ik voorheen in vroegere jaren heb gedwaald met geliefde vrienden, die nu zijn gestorven! - *Zij* zijn heengegaan - de herinnering aan al wat ze leden of liefden, hun korte leven, hun strijd, de eigen wreede scheidingssmart, het komt alles weer bij je boven als een het openen van 'n geheeld-gewaande wonde. - En 't lijkt een wreede ‘zielloosheid’, (dat woord van de Genestet drukt het zoo goed uit), dat ondertusschen die natuur dezelfde bleef, altijd dezelfde, met haar lachende en nimmer verouderende schoonheid. -

Ik weet wel, er zijn ook andere momenten, die óók kén ik, waarin diezelfde natuur als de openbaring schijnt van een hoogere, gindsche wereld, waarin je aanbiddend de handen vouwt in eigen, kleinheid bij 't onnaspeurlijk geheim van zoo wonderbaar een schepping. - Vooral de Alpenwereld heeft altijd die uitwerking op mij. - Zij is zoo rein, zoo fier. De zee daarentegen doet mij valsch aan, en stemt mij melancholiek, en dat laatste gevoel geeft ook een groot meer als het Lac Léman mij. - De Italiaansche meren zijn zoo lieflijk, dat ze die sombere stemming niet zoozeer opwekken, ofschoon ik het Lago Maggiore zeer dreigend en onheilspellend heb gezien óók. -

Ja, 't najaar stemt weemoedig. - Ik ken geen betere, en meer waarachtige beschrijving van die stemming, dan die van Beets, in zijn Najaars-mijmering. - Hier

en daar komen er wel eens 'n paar gerijmelde regels in voor, maar als gehéél genomen is het een prachtig gevoelig vers:

‘O vraag mij niet wat mijn gemoed
In zulke stonden zuchten doet,
Of wat gedachten zich verdringen,
In dees mijn najaarsmijmeringen.
- - - - - - - -
- - - - - - - -
't Zijn al *mijn* afgevallen blaren,
En al *mijn* doode takken die
Ik in gedachte voor mij zie.
- - - - - - - -
't Is wat ik droomde en heb gehoopt
- - - - - - - -
't Zijn dwaasheen, die ik wijsheid meende,
Die droefheid baarden op mijn pad,
't Zijn bittere tranen die ik weende,
En weenen zag en nooit vergat.
Het zijn gebeden die ik bad,
't Zijn vreugden die ik duur moest boeten,
- De vreugde vergt haar prijs zoo snel,
't Is menig, menig lief ontmoeten,
En menig, menig droef vaarwel.
't Zijn vrienden die mijn zij begaven,
Van wie mij zee en afstand scheidt,
Of die ik in den nacht der graven,
Ter sluimering heb weggeleid. -
O ernstig najaar, dorre blaren,
O grijze nevel, lage zon,
Indien ook ik niet sterven kon,
Ik zou U koel in 't aanzicht staren.
Maar thans Uw troost is veel en groot.
Gij predikt zulk een schoonen dood!
O rustig, vredig, kalm te sneven,
Gelijk in 't najaar de natuur,
Eerwaardiger van uur tot uur.
Ziedaar wat groot is en verheven.
Als zij, bedaard den geest te geven,
En zoo dat elk gevoelig hart,
In 't afscheid deelen moet met smart,
Dat weegt de moeiten op van 't leven.

- - Alles wat U mij schrijft over Uw gezin, vond ik natuurlijk reeds dáárom interessant, omdat het mij nader brengt tot U-zelve. Want het is zoo prettig mijn correspondenten te leeren kennen uit hunne brieven. - Maar bovendien ook doet het zoo goed te vernemen van een gelukkig huiselijk interieur en een verstandige opvoeding, bovenal van een thuis, waar de moeder verstaat de kunst van het middelpunt te blijven, óók voor hare volwassen kinderen. - De geschiedenis van het in de Lelie geadverteerde hondje, en van het huwelijk dat hij tot stand bracht, is zonder twijfel een goede aanmoediging voor vele dames om voortaan ‘dierenliefhebbend’ te zijn. - Ik wist wel van het huwelijk door de ontvangen aankondiging, maar niet van die honden-aanleiding. - Voor Uw protegee vrees ik, dat hier in Zwitserland geen werk zal zijn, tenzij zij zich kan aansluiten bij een of andere zieken-verpleging hier in dit land, maar ik geloof niet, dat het hier voor een vreemdelinge (géén Zwitser van

geboorte) gemakkelijk gaat om er in te komen als zij een of andere betrekking zoekt. - De Zwitsers houden graag alle baantjes en finantieele voordeelen onder elkaar.

- En nu Uw laatste vraag, die over mijn hondjes. - Ja, lieve mevrouw, wat zal ik U zeggen, ik heb in mijn veel-jarige honden-ondervinding (van mijn tiende jaar af) geleerd, dat honden-karakters evenzeer verschillen als die van kinderen. - De een is gulzig en de ander niet; de een maakt zich kwaad, on de ander blijft altijd even zacht bij bestraffingen, enz. enz. -

Natuurlijk, opvoeding doet er véél toe, maar 'n aard gansch en al veranderen kan men niet. - Gulzig zijn mijn hondjes geenzins, wél dol op lekkernijen. - Wij bederven hen wél een beetje, dat kan ik niet ontkennen, maar wat de welopgevoedheid betreft, ik wenschte dat U ze eens zag zitten, als we ergens gaan afternoon-tea drinken! Hun keurig op een stoel zitten en geduldig wachten totdat ze een koekje of taartje samen krijgen, wekt altijd de bewondering van alle aanwezige Engelschen, die voor honden nu eenmaal speciaal ontvankelijk zijn! - Daarentegen kan ik hen niet afleeren thuis bij elk bezoek een luidruchtig lawaai te maken, en zich op den voorgrond te dringen door blaffen en opspringen. -

Wat Uw stukje betreft, zendt U mij gerust alles wat U op 't hart hebt ter inzage; het is geheel en al voldoende dat Uw dochter abonnée is, maar ook zelfs al ware dit niet het geval, dan nog zou ik Uw inzendingen met alle genoegen beoordeelen willen, en zoo mogelijk zal ik ze plaatsen. -

Moeder II. - Zooals ik U reeds schreef in de vorige Lelie, deden Uw beide brieven en woorden van instemming mij veel genoegen. - Ja, inderdaad, de onkiesche nieuwsgierigheid van dames neemt, wat terechtzittingen aangaat, steeds toe. - In Amerika wordt thans een zeer vuil zaakje behandeld, van een millionair, die verleden jaar een zeer

bekend New-Yorksch architect doodschoot, omdat deze volgens hem, de moordenaar, diens vrouw, een vroeger model van schilders en véélbesproken actricetje van den tienden rang, voor hun huwelijk heeft verleid, en na dien tijd op nieuw wilde lastig vallen. - Terwijl de couranten de vuile bijzonderheden van dit proces en de schaamtelooze onthullingen van het als getuige optredende vroegere model met gretigheid uitpluizen, zit de gerechtszaal vol dames, die van heinde en verre zijn gekomen om zich geen woord van al die schauwe onthullingen te laten ontgaan. Dat de president, toen hij de bijzonderheden àl te kras begon te vinden, de zaal liet ontruimen, was volgens de mededeeling van The New-York Herald voor al deze saamgestroomde dames ‘een groote teleurstelling’. -

- Ik kan best begrijpen, dat U, die een gelukkige echtgenoote en moeder zijt, (al hebt U óók Uw deel van leed nu, U zelve getuigt dat toch), uit dit oogpunt niet zoudt willen ruilen met een anderen toestand, en U niet kunt voorstellen, dat men liever man is dan vrouw. - Maar zij, die haar normale bestemming niet bereikten en zich niet gelukkig voelen, hebben misschien niet heelemaal ongelijk, als zij liever mannen zouden zijn, want vindt U óók niet, dat een man over 't algemeen een *gemakkelijker* leven heeft dan een vrouw, en veel minder overgevoelig is dan zij, waaruit volgt, dat hij zich in de onvermijdelijke levensteleurstellingen en levens-slagen gemakkelijker schikt dan zij. - Een man heeft dóór zijn man-zijn allerlei voorrechten, lichamelijk en maatschappelijk, die de vrouw mist; dus, als zij zich niet bevredigd voelt in haar eigen vervulde vrouwen-roeping, dan ligt het voor de hand, dat zij liever man zou willen zijn. -

Ten slotte durf ik op het intieme gedeelte van Uw brief niet veel antwoorden, maar alleen dit wil ik U zeggen, waar U vraagt: Wat zoudt U doen?: - Ik zou net zoo handelen als U. Ik vind Uw handelwijze voorbeeldig en overeenkomstig de waarachtige moederplicht, en ik voor mij geloof, dat ik nóóit mijn kind zou loslaten om zulk een reden, want juist dan was hij *alles* kwijt. - En nu behoudt U dóór Uw liefde en Uw goedheid een invloed op hem, die hij nu misschien zelf niet bemerkt, maar die hem zeer zeker ééns ten zegen zal zijn, als het uur komt waarin hij voelt zijn moeder noodig te hebben. -

- - Neen, zeker was het mij volstrekt niet te veel, maar integendeel een héél aangename verrassing, dat U mij nog eens schreef om mij Uw sympathie te betuigen met de corr: aan Noord. - Heusch, ik kan U niet genoeg verzekeren, dat ik het integendeel altijd prettig vind, als mijn correspondenten in zich den lust voelen iets van zich te laten hooren, al komt de eene brief ook nog zoo gauw na den anderen; en dat U dan haastig schrijft of een vlekje maakt komt er immers niets op aan. U hebt méér te doen, dat weet ik. - Te zwaar was Uw brief in 't geheel niet. Nogmaals heel veel dank, vriendelijke groeten. -

Excelsior. - Dat is een heele correspondentie van U, die vóór mij ligt. In gevolge onze afspraak beantwoord ik alleen die gedeelten uit Uw brieven, die mij daartoe geschikt voorkomen. Dat gij er mij altijd mee genoegen doet zoo vertrouwelijk te schrijven, en dus volstrekt niet mijn tijd te veel in beslag neemt, spreekt zóó van-zelf overigens, dat ik het U maar niet opnieuw zal verzekeren. Gij moet ook reeds hebben bemerkt uit mijn correspondenties met anderen, dat Uw gedachtenwisseling met mij meerderen der lezers interesseert, en ook uit *dat* oogpunt dus zijn nut heeft. -

Hetgeen gij mij schrijft aangaande de te zware examenstudie, niet geschikt voor vrouwenhersenen, is een bevestiging te méér van hetgeen door den leeraar van Deventer indertijd is betoogd, in het door mij aangehaalde artikel van zijn hand in de Vragen van den Dag, waarin hij constateert, dat zijn veeljarige ondervinding aan burgerscholen en gymnasium, dat vrouwen en meisjes *en* door lichamelijke en om andere redenen, als zij tot een zekere hoogte zijn gekomen, achterblijven bij de jongens voor hun klasse *of* zich overwerken met de treurigste gevolgen van haar zenuwgestel. - Uw eigen ondervinding en het antwoord van Uw leeraar bewijzen hoezeer *hier de waarheid ligt.* Zelve ken ik meerdere gevallen van ouderen dan gij, onderwijzeressen met veel acten, die steeds als bijzonder knap en vlug van hoofd bekend stonden, en die een voor een zenuwziek worden wegens overwerken.

In Uw volgenden brief schrijft gij o.a.: 'Ik denk dikwijls dat vrouwen, die handig zijn in vrouwendingen, over eenigen tijd het bijzonder goed zullen hebben, omdat er haast geen concurrentie meer voor hen zal bestaan.' - Reeds het feit-zelf, *dat* gij dit denkt en inziet op Uw leeftijd en bij Uw examen-leven, bewijst m.i., dat er een gelukkige helderheid van inzicht begint te ontstaan in het opkomend jonge geslacht van vrouwen. Want zoo is het inderdaad. Wij kunnen niet allen het zelfde werk doen, zonder dat er een te veel ontstaat in die eenzelfde richting. - Dat feit doet zich reeds overal voor. Overal zijn méér sollicitanten voor posterijen, onderwijs, ministeries, enz. enz., dan plaatsen beschikbaar. Dat is het consequente gevolg van de heerschende neiging alle ambten en betrekkingen open te stellen voor vrouwen. - Dezer dagen hebben in Parijs de eerste twee vrouwelijke huur-koetsiers haar intrede gedaan, en er is een echt fransche bon-sens in het naroepen van het straatpubliek, terwijl zij in triomf rondreden: 'Zit je man ondertusschen de kousen te stoppen, en maakt hij de pot klaar.' - Dat de volkomen verstoring van het gezin-leven, het meer en meer afnemen der huwelijken en geboorten (in Frankrijk reeds lang een ernstig vraagstuk van den dag) gelijktijdig *moet* volgen uit zulke toestanden spreekt van zelf, maar ik wil die questie hier ter zijde laten om U meer direct te antwoorden op Uw volzin. - Wel, als ik meisjes had gróót te brengen, zou ik ze zeer zeker het een of ander laten leeren, waardoor ze haar eigen brood konden verdienen, maar ik zou, in haar eigen welbegrepen belang, haar in vrouwelijke dingen laten onderrichten, huishouden-doen, strijken, wasschen, tea-rooms-organiseeren, japonnen of hoeden maken, het pension-wezen, al dergelijke dingen in één woord, waarin zeer zeker een toekomst ligt voor de haar brood verdienende vrouw, als zij daarvoor is opgeleid, om het in het groot en met werkelijke kennis van zaken te doen. - Maar juist omdat de meerderheid, als zij maar eenigzins de hersenen er toe bezit, wil studeeren en examen-doen, juist daarom zijn zij, die zich op de bovengenoemde dingen noodgedrongen zien aangewezen, uitteraard zoo dikwijls beunhazen, geheel niet-behoorlijk onderlegd, en volslagen onwetend van hetgeen er nóódig is om in zoo iets te slagen, niet als brekebeen, die er maar eventjes komt, maar als eene die fortuin maakt. - Valsche schaamte zou mij geen oogenblik weerhouden in het kiezen van welk vak ook, als ik er maar den rechten aanleg toe had, want er bestaat geen standverschil heden ten dage, nu *geld* alles regeert. De oudste geslachten van Engeland en Frankrijk halen hun rijke schoondochters uit Amerika, waar vader het reuzen-fortuin verdiende met varkens-slachten en onnoembare vuiligheden in blikjes stoppen (Chicago-schandalen). - En ook overigens is het een bekend feit, dat de meeste hedendaagsche geldaristocraten zijn betrokken in handels-ondernemingen en winkels. In elk vak kan men zich onderscheiden; alles hangt af van de wijze waarop het wordt uitgeoefend, en ik voor mij zou het veel eervoller vinden als modiste

of als tailleuse voor dames fortuin te maken door mijn goeden smaak, uitstekende coupe en zaak-kennis, dan mijn levenlang te blijven brekebeenen in een pijnlijke concurrentie als advocaat of ambtenaar met honderden en duizenden mannen, wier geheele positie nu eenmaal meebrengt, dat zij 't in hun macht hebben in de maatschappij te overvleugelen de vrouw. - Iedereen die rondom zich ziet kan dat opmerken. Overal beunhaast de gestudeerde vrouw op 'n allerongelukkigste wijze, naast tal van slagende mannen, waaronder er misschien zijn, veel minder knap dan zij. En de eenige vrouwelijke dokter van eenige vermaardheid die wij bezitten, heeft dat in hoofdzaak daaraan te danken, dat een *man*, een beroemd professor, haar recommandeerde.

Ja, in het hoofdartikel Emancipatie stonden inderdaad ware opmerkingen, en wat dat andere over Karakters betreft, hetgeen gij daaromtrent schrijft is volkomen-juist. Menschen, vrouwen vooral, die zich oppropppen met geleerdheid, zijn er genoeg, maar het gezonde verstand, het zich-zelf-zijn, ontbreekt bij de meesten volkomen.

Wat die ijdelheid betreft, waarover gij spreekt, ik geloof dat ijdelheid altijd een bewijs is van ontzettende domheid. Het is juist die kinderachtige domme verwaandheid, die mij zoo terugstuit in de meeste 'kunstenaars'. Want artisten zijn lang niet altijd menschen met een helder hoofd. Integendeel, het is bekend, dat b.v. musici dikwijls héél dom zijn van verstand. Ik kan mij niet voorstellen hoe het iemand kan invallen zichzelf wat in te beelden op zijn beetje kennis of succes of talent, of wat het zij van dien aard, en het is vermoedelijk juist omdat vrouwen in dit opzicht zoo héél gauw de klus kwijt raken, en zichzelf dadelijk aanzien voor wonderdieren van begaafdheid in hetgeen zij tot stand brengen, dat ik dit genre degoutantkinderachtig vind. Bovendien, wat beteekenen de gaven van verstand en van kunst tegenover die van het hart? - Ik kan U eerlijk verzekeren, dat het mij nog nimmer inviel de beroemdste vrouw of de meest gevierde kunstenaresse ook maar één seconde te benijden, integendeel! Daarentegen ken ik hier en daar vrouwen, o zoo bescheiden naar het uitwendige leven, aan wie ik in alle nederigheid mijn hulde breng om haar hoogstaand karakter of haar liefdevol gemoed, en die ik om die reden *oneindig* hooger stel dan mij-zelf. - Datgene waarop het ten slotte aankomt, dat wat alléén verdient den lof van anderen, het is niet een beetje meer of minder kunnen, een beetje meer of minder verstand, *het is alleen een hart vol liefde en goedheid.*

Het verwondert mij niet zoozeer, dat de antwoorden op dat ingezonden stuk niet zoo hard inkomen. - Ik heb dikwijls opgemerkt, dat de meeste menschen in Holland gewoonlijk alleen grijpen naar de pen, als het godsdienstonderwerpen geldt; over andere onderwerpen blijven zij kalmer. - Echter, als gij er over gesproken hebt met die allen, die het stuk lazen, dan is het zeker vreemd, dat geen hunner er iets tegen inbracht, tenzij... zij het in stilte met U eens zijn, en het niet willen of durven uitspreken in het publiek. Dat laatste heb ik zoo dikwijls opgemerkt, waar het mijn eigen meeningen geldt op dit gebied. - Zoo menige vrouw heeft mij onder vier oogen erkend: Ja 't is zóó, maar als je dat zoudt erkennen, dan góói je jezelf weg, of dan hebben de mannen hun zin, of al dergelijke angsten meer. -

Ja zeker, ik kom weer in ons land terug voor goed, in dezen zomer. - Dat behoeft U dus niet meer te verontrusten. - En nu wil ik U nog antwoorden op een paar vragen. Als ik er aanleiding toe vind, wil ik mijnerzijds wel iets zeggen over de discussie tusschen U en C. Eersteling, maar juist omdat ik-zelve reeds zoo dikwijls heb gezegd hoe *ik* denk over die questie, lijkt het mij onpartijdiger, wanneer ik 't woord laat aan U en anderen, te meer omdat gij spreekt uit eigen ervaring en getuigt van Uw eigen omgang met vele hedendaagsche studenten. - Gij behoort geheel en al tot de nieuwe generatie; juist daarom heeft Uw ervaring en die van Uw tijdgenooten de meeste waarde. Maar één ding moet mij, *omdat ik zooveel belang in U stel*, eerlijk van het hart: Pas op. - Overwerk U niet. Gij schijnt mij toe op een gevaarlijken weg te zijn voor Uw zenuwgestel, juist omdat gij zoo flink en gemakkelijk werkt, en dat eerste examen zoo goed en voorspoedig deedt. Daardoor óók zijt gij voor leeraren, die trotsch zijn op zulke leerlingen, een verleidelijke prooi, al geven zij zelven zich er geen rekenschap van. - Er is in al Uw brieven iets, dat mij doet vreezen voor overspanning, voor een al te hard van stapel loopen. Bedenk, dat er juist voor U in Uw omstandigheden geen dwang, geen finantieele nood is, die U de verplichting oplegt U overmatig te haasten. Wat hebt gij aan een ziek lichaam, aan een verwoeste jeugd, al loopt gij ook in den zak later met nog zoo veel actes? Gij zijt *jong* Excelsior. *Geniet* Uw jeugd. - Zij is zoo gauw voorbij, te gauw, vóór ge 't weet. - Zie rondom

U, in de heerlijke schepping, drink het voorjaar in, het blijde, lachende voorjaar. - Wandel en fiets en scherts en lach, en bedenk, dat *gezondheid* en *jeugd* heerlijke, nooit genoeg te waardeeren gaven zijn. - In den eersten Lelie-jaargang schreef ik een stukje naar aanleiding van een boek van Blicher Clausen: Ingra Heine. Het stukje heet *Als de viooltjes bloeien.* Ik wenschte, dat gij U dat nommer liet komen van den uitgever. Gij waart toen nog geen abonnée; hij zal het voor U opzoeken, als gij hem schrijft, dat het een der eerste nommers was na mijn overnemen van de redactie. - Gij zoudt niet de eerste zijn, die onderging in zenuwziekte, en juist voor *U* zou mij dat zoo spijten, want weet gij wat ik van U geloof? Dat gij zijt gezegend met vele, vele gaven, beide van uiterlijk en van innerlijk. - En juist dáárom zou 't voor U zoo jammer zijn, als gij een slachtoffer zoudt worden van Uw voor vrouwen zoo moeilijken, zoo verwarrenden overgangstijd. - Ik weet niet of gij zult trouwen te eeniger tijd. - Ik hoop voor U, dat gij een vinden moogt, die U zoo lief is, dat gij in hem vindt, en later in Uw gezin, een verklaring van Uw leven. Maar zoo niet, dan zult gij met Uw karakter, Uw aanleg, Uw zoeken naar waarheid, veel veel strijd en veel veel moeite moeten doormaken, vrees ik. En dat is niet te verhinderen. Dat is vrouwen-leven zoo dikwijls. Maar juist daarom roep ik U toe: Verwaarloos niet wat U nu nog gegeven is, Uw onschatbare jeugd en Uw goede gezondheid, en al de zegeningen van een thuis en van véél liefde om U heen. -

Nietwaar, gij neemt mij niet kwalijk, dat ik U dit zoo ronduit schrijf? Gij vertrouwt mij zoo volkomen, dat weet ik uit Uw brieven. En ik heb U eens gezegd, wat ik U nu herhaal, hoe ik véél van Uw gedachten en moeilijkheden terug vind in mijn eigen vroeger leven. - Laat mijn meerdere ervaring, mijn dikwijls duur-gekochte ondervinding van het leven U dan nu helpen om U den weg te wijzen, die ik al een heel eindje verder heb afgelegd dan gij. Want, geloof me, aan het begin staande, ziet men menig ding zoo anders uit de verte, dan wanneer men het leert kennen van nabij. - Wat uit de verte zoo mooi lijkt, is zoo ijdel, zoo nietig dikwijls, van dichtbij.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Nagekomen Correspondentie.

C. Eersteling. - Héél gaarne wil ik U antwoorden, maar bedoelt gij per corr:, of wenscht gij Uw briefje geplaatst als ingezonden stuk? Bericht mij dat s.v.p. omgaande.

Mevrouw B. te A. - Dat gij Uw ingezonden stuk doet vergezeld gaan van een particulieren brief met dreigementen, over hetgeen gij zult doen ingeval van nietplaatsing, maakt het mij onmogelijk, afgescheiden van den inhoud van Uw stuk, aan Uw wensch te voldoen; want het zou er dan véél van hebben, alsof ik het deed terwille van die dreigementen! Wat overigens den inhoud van Uw stuk aangaat, ik hen volkomen bereid U een opheldering of een toelichting of een verklaring te geven van wèlke correspondentie ook; indien gij mij dat verzoekt op een fatsoenlijke wijze, zóó dat ik mij met U kan en wil inlaten. Indien gij echter inplaats daarvan goedvindt mij te beschuldigen van ‘laster’, en dat herhaaldelijk, dan zult gij mij ten goede houden dat ik op *zulke* ingezonden stukken niet wensch te antwoorden, *om de zeer eenvoudige reden dat ik dit beneden mijn waardigheid vind.* Zulke scheldpartijen tegen mij verschijnen geregeld van tijd tot tijd in het een of andere blad, en laat ik altijd onbeantwoord, om bovengenoemde reden. - Indien het U te doen is om de wáárheid, en niet om het opzettelijk verdraaien van mijn woorden, dan kunt gij mij een zakelijk-gesteld stukje zenden, handelend over de bedoelde correspondentie,

zonder persoonlijke beleedigingen aan mijn adres. In dat geval wil ik U met alle genoegen de gevraagde opheldering geven, mits gij mij in een particulier schrijven tevens Uw excuses aanbiedt, voor Uw dreigementen. - Zoo gij tot een en ander niet wilt overgaan, dan moet gij bovengenoemde dreigementen uitvoeren. - Mij laat dat volkomen koud. - Ingezonden stukken worden niet teruggezonden; dat is de vaste regel.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)
Sluiting red: ged:

6 Maart 1907.
20ste Jaargang.
No. 36.

Hoofdartikel
Wie is gelukkig?

Een letterkundig genootschap in Frankrijk heeft voor eenigen tijd eens een prijsvraag uitgeschreven, die aldus luidde: ‘Wie is gelukkig?’ Tal van antwoorden kwamen er op in, en zoo uiteenloopend, dat men gerust durft beweren, dat - hoezeer ook ieder mensch naar geluk streeft, de wegen, die daarvoor worden gekozen, niet parallel loopen, maar zich aanvankelijk naar alle windstreken verspreiden. ‘Die zich in alle levensomstandigheden weet te schikken en leert berusten,’ meende de een. ‘Die zijn schaapjes op het droge heeft en zijn leven kan inrichten naar eigen goedvinden,’ ‘die een gelukkig huwelijk sloot, en een huis bewoont, waarin de man genoegen schept in 't bijzijn zijner vrouw, en de vrouw in 't bijzijn van haren man,’ ‘die tot geven de hand opent, tot toegeven het gemoed, tot vergeven het hart,’ was het oordeel van een tweede, een derde, een vierde. De jury kende echter de bekroning toe aan een inzender, die deze korte omschrijving van het geluk gaf: ‘*Gelukkig is*, *wie zich gelukkig waant.*’

Daar is een kern van waarheid in deze gedachten, die menige dwaling wegneemt. Zoo min het onvermengde, duurzame geluk bestaat, zoomin is er een geluk te vinden, dat allen behaagt: De studievriend, te midden van zijn boeken, kan zich al moeilijk begrijpen, hoe een daglooner, met een zestal rumoerige kinderen, zich gelukkig gevoelt, als hij 's avonds na gedanen arbeid het spel en de drukte van zijn kroost kan gadeslaan, aan het stoeien zelf mag deelnemen. De stedeling, gewoon aan het rijke stadsleven, met behoeften, die de dorpeling niet kent, zou zich al heel ongelukkig gevoelen op een stil afgelegen Veluwsch heidedorpje, zonder verkeer, zonder soos, zonder schouwburg. De kindervriend, wiens hart popelt voor onderwijsgeven, voelt zich gelukkig in een werkkring, dien een ander - zoo hij er in geplaatst werd - liefst zoo gauw mogelijk zou ontvluchten. Het is een omvangrijke studie, de gegevens te verzamelen, waaronder iemand zich gelukkig acht. En waar de neigingen van de menschen, de gaven en gemoedsstemmingen zoo wijd uiteenloopen, moeten ook de wegen, waarlangs men het geluk tracht te vinden, heel verschillend zijn. Heel

gebrekkig echter staat het vaak met de kennis van onze eigen natuurlijke sympathieën en antipathieën, met de kennis van ons gemoedsleven. Het is dan ook geen wonder, dat zoovelen zich in den weg naar het geluk vergissen, en de dichter gelijk heeft, waar hij zegt:

> ‘Dees heeft hem - en zoekt hem nog steeds,
> Die wijst hem - en loopt, den verkeerde;
> Dees' vraagt hem en is er alreeds;
> Die kent hem, nog eer hij hem leerde.’

Laten we b.v. den kinderleeftijd (volgens ons ouderen de gelukkigste periode van het leven) eens bestudeeren. Ook als het kind alles bezit, wat het kind recht zou geven, zich gelukkig te noemen: een goed tehuis, een verstandige leiding, vriendelijke leermeesters, kortom een naar onze meening gelukkige jeugd zonder zorgen, zonder ziekten van ernstigen aard zelfs, ook dan heeft het vaak nog duizend aanmerkingen en duizend wenschen: Groot zijn, dat is zijn ideaal. Het lijkt hem zoo echt mannelijk, met een sigaar in den mond en een taschje in de hand reiziger te zijn, met den trein te gaan, de uniform van een luitenant te dragen, te mogen lezen wat het verkiest, en niet te moeten leeren, wat zijn ouders verlangen, ontslagen te zijn van elken dwang, ja liefst van alle toezicht. Die verrassingen op verjaardagen, met Sinterklaas, die reisjes in de vacantie met zijn onderwijzer of ouders, die kransavondjes, de bevoorrechten onder de jongens en meisjes vinden ze wel aardig, maar ze krijgen zooveel genoegens, dat ze beginnen te meenen: ‘die dingen behooren bij onzen leeftijd’ - zorgeloos en onervaren, begrijpen en bedenken ze niet, hoevelen er heel wat ongelukkiger aan toe zijn dan zij. Sommigen, geboren in een behoeftig gezin, dat van den morgen tot den avond slooft om een bete brood voor vele, vele monden; anderen, al jong getuige van veel huiselijke oneenigheid, van ruwe taal, dronkenschap, in 't kort: zonder leiding en met slechte voorbeelden in zijn onmiddellijke omgeving opgroeiend. Dezen, al vroeg beroofd van het beste, wat een kind in de eerste jaren zijns levens kan bezitten: een liefdevolle, goede, eenvoudige, spaarzame Moeder; genen, door de Moeder, die het met vergaderen en uitgaan te druk heeft, overgelaten aan de zorg van kindermeid of oudere broers en zusters. Waarlijk, het is een voorrecht, een lieve jeugd te mogen doormaken, en - grooter geworden, moet menig gelukskind erkennen: ‘Toen ik in de toekomst mijn geluk zocht te zien, stond het voor en achter en naast mij!’ Verwijt het de jeugd echter niet, dat ze haar geluk zoo weinig begrijpt. Haar levendige verbeelding geeft haar bij spel en ouderliefde, bij sprookjes en platen dikwijls een leuken inval, die haar een wijle 't genot bederft, omdat ze aan dien inval geen gevolg kan geven. Ouder geworden, zou men verstandiger moeten zijn, en zich moeten herinneren, van hoeveel onschuldig genot men zich door onvruchtbare wenschen zelf beroofde. Doch ook de jongeling, en de maagd, rijper in kennis en ervaringen, zelfstandiger en vrijer in hun doen en laten, hebben niet altijd genoeg ontvangen, om zich in hun werkkring gelukkig te gevoelen:

‘Als ik maar zelf eerst baas was,’ zegt de leerjongen, die zijn vak nog maar gebrekkig verstaat. ‘Kon ik mijn eigen huishouding maar opzetten,’ mompelt het meisje, dat nauwelijks zooveel verdient, dat zij zich zelf kan kleeden, en nog in 't minst niet weet, welke dingen er in een huishouding komen kijken.

Of er met den nieuwen toestand, ook nieuwe eischen gesteld worden, daarnaar vraagt menigeen niet: Men wil zoo graag uitblinken boven zijn medeburgers,

voorbijstreven, die nu nog ons gelijken zijn, en laat zich op capaciteiten voorstaan, die men niet bezit: Ondergeschiktheid op dien leeftijd is zoo'n pijnlijk gevoel voor velen. Afhankelijk te zijn van lieden met kapitaal, afhankelijk van hen, die op den maatschappelijken ladder wat hooger staan, stuit ze tegen de borst. Zich vrij te mogen bewegen dat is het ideaal van de jongelingschap van deze eeuw, en laten we er bijvoegen: op de gemakkelijkste wijze aan den kost te komen. Zoogenaamde volksleiders, op eigen voordeel en bevordering belust, zijn vaak schuldig aan dat jagen naar meerdere vrijheid, betere positie, meerder verdiensten bij minder arbeid.

Voor een twintig jaren waren de kapitalisten de schrikbeelden, de gevaarlijke ‘parasieten’ van de samenleving. Toen predikten de voormannen van 't socialisme: ‘geen eigendom, alles communaal bezit.’

Daarvan is men teruggekomen. Het socialisme van woorden, bespiegelingen en voorspellingen is een socialisme van de daad geworden: Verbeteringen in den toestand der arbeiders - al gaat het langzaam - worden aangebracht. De heftige tooneelen van vroeger herhalen zich gelukkig niet in ons land. Toch weet men maar al te goed, dat er

wenschen te over in den boezem schuilen van de arbeiders, die op verwezenlijking wachten: algemeen kiesrecht, verzekering tegen ouderdom en invaliditeit, arbeidsbeurzen, kostelooze opleiding aan hoogere inrichtingen. De 'Vrouwenbeweging' wil niet achterwege blijven en biedt ons op haar vergaderingen een lijstje van *hare* wenschen aan.

De onderwijzers vragen om meer invloed in de school en wijziging van artikel 21 van de onderwijswet, een betere opleiding, hooger bezoldiging. De corporatie 'Volksonderwijs' tracht het subsidiestelsel uit te breiden en ook toe te passen op vak- en middelbare scholen, ijvert voor vacantiekolonies, schoolbaden, voeding en kleeding aan behoeftige leerlingen. Dan staan daar de landbouwers met hun verzoekschriften, de middenstand met zijn klachten, de handelsvereenigingen met haar enquêtecommissies, het spoorwegpersoneel met zijn grieven, de bond van ambtenaren ter secretarie met zijn wenschen.

Waarlijk, om al die ontevredenheid weg te nemen, dat vereischt reuzenkracht, dat vereischt veel geld, veel overleggingen, veel geduld en - vooral - veel wijs beleid. We hopen, dat langs den weg der evolutie voor gansche categorieën den tijd aanbreekt, waarin ze zich zoo graag nu reeds verplaatsen.

Of er dan echter niets meer te wenschen overblijft? Niemand, die zoo iets zou willen beweren! De Maatschappij zal altijd een machine blijven, waaraan nog wat te herstellen en te veranderen valt, en de geluksstaat is een illusie, schoon, maar onbereikbaar.

'Wie is gelukkig?' schreven we aan 't hoofd van dit opstel! De ontevredenheid in alle klassen, in alle betrekkingen, de onvoldaanheid op elken leeftijd zou haast aanleiding geven tot het antwoord:

'Alles roept om verandering!'

De ziekten, de zorgen, de tegenspoeden en teleurstellingen, die de een meer de ander minder moet dragen in zijn leven, de rampen van allerlei aard, waardoor in den laatsten tijd gansche volken, steden en dorpen worden getroffen, dringen iemand, wien deze vraag gedaan wordt, het woord van Solon op de lippen: 'Niemand is gelukkig voor zijn dood!'

Vraag het aan de machtigen der aarde, den keizer van Oostenrijk, den onbeperkten gebieder van Rusland, of zij gelukkig zijn. Loubet had meer dan genoeg van een leven als president van Frankrijk. Hoe invloedrijk hij mocht zijn, hoe gevleid en bewonderd, toch bedankte hij voor de hooge eer, opnieuw verkozen te worden.

Zou de Rijkskanselier Bismarck, de minister-president Dr. Kuiper, zou zich Gladstone gelukkig achten, toen hun de hoogste graad in 't bewind, de plaats naast den vorst was toevertrouwd? Overal verdachtmakingen, overal benijders en politieke vijanden, altijd bespied, beoordeeld na elk woord, dat ze in 't openbaar spraken of schreven. Men heeft het uit den mond van meer dan een raadsman der Kroon gehoord, dat de uren, waarop ze door de vergadering werden toegejuicht, door den vorst geprezen, met titels en ridderorden werden beloond, niet de gelukkigste van hun leven waren, maar die stonden, die ze in den kleinen kring van 't eigen gezin doorbrachten, verlost van den dwang der etiquette, buiten het bereik van pers en critiek, vol van het bewustzijn, dat ze zich kunnen voordoen, zooals ze werkelijk zijn.

Rijkdom, een leven vol genietingen zonder inspanning, dat schijnt in veler oogen het geluk mee te brengen Zeker, wie over veel geld beschikt, kan zich heel wat

veroorloven, wat een minder bedeelde moet ontberen of nalaten. Hij reist voor zijn genoegen, waarheen hij wil, leest, eet en drinkt, waarop zijn keuze valt. Zoo hij een hart heeft voor de nooden zijner medemenschen, is het hem een genot liefdadige instellingen geldelijk te steunen, bij rampen in de volle beurs te tasten, arme, doch hoog begaafde wezens te laten leeren. Of het ware geluk in een reeks van ontspanningen, in een leven te midden van weelde, in weldoen te vinden is, mag men gerust betwijfelen.

Hoeveel verholen leed huist er dikwijls niet achter de hooge spiegelruiten van een villa, en hoeveel waarachtig geluk kan het deel zijn van de eenvoudigste kluis. Zoo min het kapitaal - zonder meer - iemand *gelukkig* maakt, hij zij een philantroop als Dr. Barnard en wijs als Salomo, zoo min sluit het woord 'arm' het begrip *ongelukkig* in.

In menig nederig vertrek, waarin een geest van onderlinge waardeering voor elkanders werkkring woont, waarin men elkaar vriendelijk bejegent, waar de vrouw den tact bezit, met weinig hulpmiddelen een gezelligheid te brengen, die men in de paleizen der rijken tevergeefs zoekt, daar wordt het gemis aan kostbare kleeren, pronkkamers en uitspanningen niet gevoeld. Een echt vrouwelijk instinct weet door kleinigheden den man zijn tehuis behagelijk te maken, het sobere maal

smakelijk te bereiden, door haar eenvoud en natuurlijken omgang met de andere huisgenooten de kinderen ongemerkt een voorbeeld tot navolging te geven. De *Liefde* is de Koningin, die hier haar troon vestigde, en een degelijke huisvrouw haar dienares, die haar huishouding kent, elk geldstuk goed besteedt, die het 'interieur' het kenmerk schenkt van de vrouw met een goeden smaak en een hoog plichtsbesef jegens haar man, haar kinderen en haar dienstboden.

Het geluk dat ons uit den glimlach, waarmee zij haar dagelijksch werk verricht, tegenlonkt, kan het deel zijn van ieder huisgezin, of het hoofd tot de hoogstaangeslagenen zijner gemeente of tot de onvermogenden behoort, of de vrouw een dame of een vrouw uit het volk is, of de echtgenooten zich tot de ontwikkelde klasse of tot de eenvoudige burgers willen rekenen. Dat huisgezin, waarin de vrede en gezelligheid woont in tegen- en voorspoed, leert ook de kinderen vroegtijdig met weinig behoeften tevreden te zijn en het geluk niet in den uiterlijken welstand te zoeken.

Het leert hun door een verblijf onder het ouderlijke dak het groote geheim, de woning tot het aantrekkelijkste plekje van de heele aarde te maken.

Grooter geworden, denken ze met blijdschap aan dat stille geluk terug en trachten aan moeders huishouding een model te nemen.

Waarachtig is het geluk, dat zulk een zegen verspreidt, doordat de Liefde de leden van het gezin wederkeerig helpen, toegeven, en onderling beraadslagen voorschrijft, en de ouders gebiedt, de beste krachten te wijden aan de opvoeding van hun kroost. Ook waar de donkere dagen des levens den zonneschijn willen onderscheppen, daar zal de Liefde als een troostende engel nog licht en verlichting brengen, en 'Frau Sorge', die den drempel betrad, terugwijzen.

Wie hij ook zijn mag, ambtenaar, ambachtsman, daglooner, kunstenaar, vorst, dienaar van de Kroon of onderdaan, het zeldzame, broze kleinood, dat men geluk noemt, den schat voor geen schatten ter wereld te koop, zoeken ze allen.

't Is misschien een ander geluk, dan wij hier bedoelen. Maar voor ieder ligt de weg naar **dat stille geluk**, open, het geluk, waarvan de wereld niet weet, dat genoten wordt in de werkplaats van den smid, in het studeervertrek van den geleerde, in het hutje van de weduwe en het woonvertrek, waar de Moeder zich buigt over de wieg van haar zuigeling. Als de Liefde, met haar gezellinnen Blijmoedigheid en Tevredenheid, de gasten zijn, zal ook *dat* Geluk er intrek nemen.

Waar de Liefde voor zijn betrekking, voor zijn dagelijkschen arbeid, wederkeerige liefde onder de leden van 't zelfde gezin, genegenheid voor wie boven of onder ons geplaatst zijn in onzen kring, welwillendheid jegens den naaste, en een blijmoedig vertrouwen in den Heer, outmoedige berusting in zijn lot, niet ontbreekt, daar, - daar woont het geluk, dat de dichter bezingt:

> ''t Geluk, dut veil voor zweet, noch zorgen;
> Ontvlucht hem, die naar hooger staat,
> Dat toeft, in 't schuilend dal verborgen,
> Als huisgenoot bij Middelmaat.'

Scheemda.

H. HOPPENKAMP.

Moedertje bij de wieg.

Als mijn hart je blauwe kijkers
En je lieve lachjes ziet,
Dan moet ik bewondrend zeggen:
Zoo een kind was er nog niet!

En je drukke spartelvoetjes,
En je teere handjes-fijn
Doen mij ongeloovig vragen:
Kan er nòg zoo'n kindje zijn?

Ja, ga ik mijn hoofd gebruiken,
Dan zegt mij 't gezond verstand:
Wat een dwaasheid! Menig kindje
Is er zoo in stad en land. -

Maar al wilde□ik ook gelooven,
Wat mij 't koel verstand gebiedt....
Immer blijft mijn harte zingen:
Zoo een kindje is er niet!

WILLY.

Over Querido's Kunstenaarsleven

De heer Querido is een merkwaardig man in onze literatuur. Begonnen, onder den schuilnaam van Theo Reeder, met twee bundels verzen, die zoo alleronmogelijkst dwaas zijn, dat men zich telkens afvragen moet: ‘Heb je het of krijg je het?’ heeft hij met Levensgang en bovenal met Menschenwee de verblufte boeren en buitenlui in ons literatuurlandje overdonderd met zijn toomeloozen woorden chaos.

Ik wil geenszins beweren dat de heer Querido geheel en al van talent ontbloot is, maar alles gaat ten onder in de zee van woorden en nog eens woorden.

Het is bepaald vermoeiend eene bladzijde van Menschenwee te lezen, laat staan de omstreeks 800 blz., die dit boek beslaat. Dit is gevaarlijk dansen op het slappe koord der woordkunstenmakerij. Want meer dan kunstenmakerij is het toch ook niet.

Na Menschenwee kwam Zegepraal. Laten we hier liever over zwijgen. Dat boek is zoo voos en hol.

En nu kunstenaarsleven.

De heer Querido heeft van den beginne af aan een gunstige pers gehad. Na Menschenwee verhief men hem tot in de wolken en noemde hem de Hollandsche Zola. Dit nu kan Querido niet helpen en hij is niet aansprakelijk voor de loslippigheid zijner critici, maar dat hij nog niet tot de knieën van dezen grooten Franschman kan reiken, bewijst doorslaand zijn kunstenaarsleven.

Jongen, jongen wat een in-vervelend boek. Een zeurderig, lijzerig, langdradig boek. Bepaald een misbaksel. Er schijnt maar geen eind aan te zullen komen en altijd door herhaalt de schrijver wat hij gezegd en zegt wat hij al zoo dikwijls herhaald heeft.

Je voelt je geneigd hem toe te roepen: ‘Man, houd op met je kletspraatjes. Ja, ja, dat weet ik nu allang. Denk je dan dat ik geen hersens heb? En, in alle bescheidenheid, ik heb ook wel een klein weinigje fantasie. Niet zooveel als u, gunst neen, maar toch wel een beetje.’

Dit boek brengt ons in kennis met een zekere Maurice Fleury, een kunstenaar. Wij zouden willen vragen, waaruit dit blijken moet. We lezen wel dat hij bezig is met een boek te schrijven en aan het eind is dit ook af en heeft veel succes, maar toch zouden we graag wat naders over zijn kunste naarsschap hooren.

In ieder geval een hoog en edel karakter heeft deze man geenszins. Wat is hij klein en laf! Hij, zijne vrouw Louise en haar drie broers wonen bij elkaar in een krot van een huisje, nadat zijn zaak door verwaarloozing failliet is gegaan.

Daar leiden zij ellende en gebrek. In dien toestand wordt hun een kind geboren. En als zijne vrouw de eerste hevige smart voelt... loopt hij weg en laat haar alleen met eene ruwe baker. Hij gaat op het balkonnetje staan wachten en ‘al woester en grilliger koortsten zijne gedachten aan. Als hij even maar ging merken, aan 'n stem, 'n gebaar van de menschen in de kamer, dat ze er niet meer was, dan zou ie van dat balkonnetje afspringen...’

Deze held, die zijne vrouw in de uren van de hoogste smart alleen laat en op het balkonnetje wacht en diepzinnig denkt, is de hoofdpersoon van het boek. -

U het verhaal oververtellen? Lieve lezers, er is eigenlijk geen verhaal. 't Sukkelt maar zoo'n beetje voort. Maurice maakt kennis met een ‘demonischen’ bankier die hem finantiëel helpt, en wiens vrouw op hem verliefd raakt, en wier verliefd doen hij zich rustigjes laat welgevallen, door wie hij zich laat zoenen en die hij terugzoent, hoewel hij aldoor maar beweert zijne Louise boven alles lief te hebben en te aanbidden als een engel. Tot de bankier dood gaat en Louise dood gaat en het boek uit is. Goddank denk je, dat karweitje is achter de rug. Psychologie, vraagt gij? Zeker, de psychologie is overtuigend, maar hebben we iets aan psychologie alleen? O, die taal! Lust ge een lepel vol van dien taaien kost? Welaan, of neen sla het zelf maar op; het wordt mij te machtig.

Dit is nu de man met ‘zijn groote verlangens van te willen schrijven het wereldepos van dezen tijd, een scheppingsreeks, die blijven staan zou geweldig, onaantastbaar, al de komende eeuwen door...’

Jawel, mijn waarde heer, ga je gang maar, als ik die boeken maar niet behoef te lezen. Maar als het kan, wees in het vervolg een beetje minder vervelend en houd onzinpraat voor u. En als ge nu weer met schrijven begint, dompel uw koortsig hoofd (gij schrijft immers in een kunstkoorts, niet waar?) eens lang en flink in een kom ijskoud water. Misschien dat ge dan nog eens een meesterwerk zult schrijven.

JUVENIS.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Leiden, 28 Febr. 1907.

Mejonkvrouwe!

Het zij mij vergund naar aanleiding van de noot onder het gedichtje ‘De vrije vrouwen’ (Holl. Lelie No. 35, 27 Febr. 1907) van den geachten medewerker Servaas v. Rooyen, mede te deelen, dat dit gedichtje een oorspronkelijk geestelijk product is van den op specialiteitengebied nog al bekenden dichter-zanger Speenhoff en den naam draagt ‘De vrije vrouwenbende’.

Ik heb de eer te zijn met de meeste hoogachting

Uw d.w.d.

JOH. VUIJK.

Gedachtenwisselingen.

Mevrouw van W., 'voormalig pleegzuster', schrijft mij het volgende:

U schrijft over uithuizige moeders, welke hunne kinderen aan kindermeisjes of pleegzusters overlaten. Ik voor mij vind dat geen vergelijk. Een pleegzuster in dit geval kan niet anders dan een gediplomeerd persoon zijn, en wordt in elk gezin gaarne als hulp ontvangen, terwijl een kindermeisje tot een heel andere klasse gerangschikt wordt. Waar de moeder dus hare plichten niet na kan of wil komen, zou het althans zoo verre voor haar pleiten, als ze een pleegzuster als hare plaatsvervangster koos. Mogelijk heeft het niet in Uwe bedoeling gelegen de pleegzuster te geringschatten, maar zooals het daar is uitgedrukt, is het voor mij voor geen andere uitlegging vatbaar.

Ik ben gaarne bereid, deze voormalige pleegzuster de oprechte verzekering te geven, dat het geenzins in mijn bedoeling lag 'de pleegzuster te geringschatten'. En ik voeg erbij, dat het m.i. voortkomt uit overgevoeligheid, wanneer zij het zoo opvatte, want de bedoelde correspondentie luidt woordelijk:

Terwijl de uithuizige mama - of zij uithuizig is uit wereldschheid of uit zucht om in de maatschappij het rolletje der nuttigheid te spelen, komt voor haar kinderen op hetzelfde neer - die hare kinderen overlaat aan kindermeisjes en pleegzusters, en, als zij grooter zijn, aan hun eigen genoegens, daarmee zich onttrekt aan haar naaste plicht, en natuurlijk niet weet wat die jonge onervaren kinderharten in zich opnemen. -

Hieruit blijkt dus zonneklaar, dat ik het geenzins heb over de gevallen, waarin de moeder hare plichten niet *kan* nakomen, maar wel over die, waarin zij uithuizig is uit genotzucht of begeerte een rolletje in de maatschappij te spelen. Dat het, op-zich-zelf beschouwd, per-se zulk een waarborg is voor hoogere zedelijke waarde, wanneer iemand 'gediplomeerd' is, kan ik mevrouw van W. niet zoo grif toegeven. - Het is bekend, dat heden ten dage heel veel meisjes uit den meidenmeisjes-stand of nog minder, verpleegster worden, om daardoor 'dames' te lijken, en het is ook bekend, dat menigeen, die in haar eigen vak niet slaagde, ten slotte bij gebrek aan beter overgaat tot het studeeren voor verpleegster. Daarenboven, ook kinderjuffrouwen worden tegenwoordig 'gediplomeerd', o.a. door de vereeniging *Tesselschade.* Maar toch wil ik, al heb ik dus niet zulk een onbepaald geloof in de beschwende beteekenis van een diploma als mevrouw van W., haar in 't algemeen graag toegeven, dat het nog beter is, wanneer men de kinderen aan hun eigen, lot verkiest over te laten, hen te stellen onder het opzicht van een verpleegster, dan onder dat van een kindermeisje. - Nergens heb ik immers ook gezegd in de bedoelde correspondentie, dat kindermeisjes en pleegzusters gelijk staan in onbetrouwbaarheid. - Ik heb het gehad tegen Bernarda over het onverantwoordelijke der uithuizige moeders, en geenzins over de meerdere of mindere waarde van haar, aan wie zij hun gezin overlaten. - Van een willen geringschatten der pleegzusters, omdat ze hier toevallig in één adem werden genoemd met kindermeisjes, is dus geen sprake.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Brief uit Amerika.

Nieuwe Indrukken.

Als men jong is, oordeelt men licht hard en ik moet het tot mijn schande bekennen: ik heb wel eens op Holland gescholden. Op al de kleingeestigheid en bekrompenheid en conventie, de angst voor 't oordeel van buren, kennissen en familieleden, op al die machten die in ons kleine landje nog zooveel te zeggen hebben. Maar hier in Amerika ben ik er trotsch op een Hollander te zijn. New-York is vol van Holland en de meeste Amerikanen hebben een goede opinie van ons.

Ik sta aan de Zuidpunt van 't schiereiland waarop de reusachtige city gebouwd is, wazig in de heete zomerlucht zie ik de hooge kusten van Staten Island, het herinnert me de machtige Staten Generaal van ons gemeenebest. De punt zelf heet de Batterij, naar het Hollandsche fort dat hier eens stond aan de uitgestrekte watervlakte der haven. Keer ik me om, dan zie ik voor me uiteen breede straat, doorloopend tot in het oneindige. De Hollandsche koeien, gaande van het fort naar de meer noordelijk gelegen weiden maakten een breeden weg - Broadway! - de machtigste straat van New-York die Noord Zuid loopt en meer dan 200 straten kruist. De Amerikanen zijn er trotsch op, trotscher dan op de 5e Avenue, die door de prachtige huizen der millionnair hoog bij hen staat aangeschreven. Maar Broadway, dat toont je hun glorie, het rustelooze werken en ijveren der natie, het brandende verlangen naar succes en goud. Gorki schreef onlangs: ‘Het teeken hunner hartstocht dragen ze altijd met zich om, zoodra ze hun mond open doen, blinken de gouden tanden en in goud gevatte gebitten je tegen.’

Daar is Wall Street, de straat der bankiers en speculanten, waar dagelijks millioenen verhandeld worden, de Hollanders bouwden hier een muur, vandaar de naam. Hier is ook de Beurs, sta je op de galerij der bezoekers, dan kan je niet met elkaar spreken vanwege het geschreeuw beneden je. Al die jongens in hun khakikleurige pakjes die maar heen en weer vliegen, zijn de telegramjongens, in de verschillende hoeken zitten de telegraafbeambten maar te tikken, want

dat is iets eigenaardigs - ieder groot publiek gebouw en ieder voornaam hotel heeft zijn eigen telegraaflijn.

Buiten op straat, met touwen afgezet, is ook Beurs. Dat is voor hen die niet in staat zijn de hooge som te betalen die noodig is om tot de groote Beurs te worden toegelaten; het geschreeuw en de opgewondenheid is er niet minder om. Verderop is Maiden Lane, waar de Hollandsche meisjes wandelden, de straat der juweliers. De Bowery is een soort Ghetto, grenzend aan de Chineesche wijk, waar ik alleraardigste kleine jongetjes zag, en aan de Italiaansche. Vroeger was dit het gevaarlijkste district van de stad, nu kan je er tenminste doorloopen zonder vermoord te worden. Hier waren eens de velden met graan, de Hollandsche Bouwerij. Overal in de stad sporen van Holland! Op de 5e Avenue, de groote Hollandsche kerk, nu de rijkste van de stad, in van Cortlandt Park het huis van dien ouden Hollander met de sporen der Engelsche kogels nog in de muren.

Het mooiste gedeelte der bovenstad heet Haarlem, het strekt zich uit tot de heuvels van Washington Heights en tot de Hudson. O, wat is de Hudson mooi! Je wandelt langs de spoorrails, want dat is hier geoorloofd, ieder past maar op zich zelf, tot je een koel, schaduwrijk plekje gevonden hebt. Aan den overkant loodrechte rotsen, de Palisaden, meer dan 100 M. hoog; daar strekken zich de prachtige bosschen van New-Jersey uit, met de mooiste villa's en cottages. De New-Yorkkant is gedeeltelijk steil, overal met rotsen en boomen. Je kunt op je gemak al de aardige witte jachtjes, motorbootjes en zeilschepen bekijken. Groote stoombooten, alle verdiepingen vol menschen, varen de Hudson op, een ware Rijnreis door de Adirondacks en Kaatskill heuvels, de schilderachtige bergen bekend door de avonturen van Rip van Winkle.

Alweer Holland!

Ik herinner me hoe een der Amerikanen aan boord tegen me zei: ‘Dat is het wat ons in Europa zoo boeit, waar je komt, in Parijs, Italië, Duitschland, Holland, overal spreekt de geschiedenis tot je. Wij hebben niets dan 't graf van Washington en dat haalt niet bij dat van Napoleon.’

‘We have a fine history’ zei ik trotsch.

Arme Amerikanen. Met al hun millioenen kunnen ze geen eeuw geschiedenis koopen. De hunne loopt van Washington tot Vanderbilt, wiens sporenaandeel nu ongeveer elf honderd millioen dollars waard is - en die was nog van Hollandsche afkomst!

In gedachten sta ik op, klauter naar boven, en zoek het station van de Subway. De hitte slaat me tegen als ik de trappen afga, ik had niet gemerkt dat het zoo heet was. De perrons zijn zwart van de menschen, 't is wat ze noemen de rush hour (5-7) waarin alles naar huis gaat. De platformguards duwen ons naar binnen. Behalve de 2 rijen zittende menschen bungelt aan weerskanten nog een rij, die zich met een of twee aanden aan de riemen vasthoudt. Een 6e rij is er tusschen ingestampt, heeft geen houvast en slingert bij iedere beweging tegen zijn linker- of rechterbuurman. Ik sta op 't balcon geperst en kan noch mijn armen noch mijn beenen bewegen, ternauwernood kan ik mijn hoofd draaien om te tellen, ik ben No. 19 en 't balcon is niet grooter dan bij ons. Wie een arm bewegen kan, houdt een krant in de hoogte, ik lees bij mijn buurman de groote sensatieletters die de eerste bladzijde bedekken: ‘Heetste dag in 't seizoen, 17 dood, 130 paardenlijken, 102 in de schaduw!’

Amerikaansche hitte! ‘Als 't nog lang duurt komt er een achttiende doode’, pruttel ik in me zelf. Eindelijk komt er een stop. Een paar menschen wurmen zich er uit, er komt een beetje meer, zij 't ook heete lucht, en de achttiende doode is gered.

LIZZIE.

Indische Schetsen door A.R.

Bezoek aan een koffieland.

Eindelijk zou ik dan mijn reeds lang gekoesterd voornemen ten uitvoer kunnen brengen, en alles, wat ook maar in de verte op zaken geleek van mij af mogen schudden, om voor een veertien dagen vergaderingen, vereenigingen van dit en vereenigingen van dat, benevens al de drukte en het gewoel eener groote handelsstad te vergeten en mij te gaan begraven in de bergen, waar een mijner beste vrienden administrateur eener groote koffieonderneming is. Mijn vrouw is even blij als ik, de stoffige wegen en pleinen voor een tijdje vaarwel te mogen zeggen, en we voelen ons reeds kalm en rustig gestemd bij 't gezicht dier gepakte koffers, waaruit zwarte rok en witte das, zijde en fluweel gebannen blijven, om voldoende ruimte te laten voor eenvoudige

‘warme’ kleeren, zooals we die in de kou noodig hebben.

't Is Zaterdagmiddag één uur. 't Moge kinderachtig schijnen, maar toch is 't waar; de vreugde om eens uit alle beslommeringen ‘uit’ te zijn, beneemt mij den eetlust en doet mij als een schooljongen verlangen naar 't klokje van half vier, wanneer we in 't rijtuig zullen stappen om naar den trein te gaan. Een half uurtje sporen en een kwartiertje wandelen in de nog brandende zon, zijn niet in staat ons humeur te bederven en we komen aan boord met een gevoel, dat reeds nu de pret begonnen is. Onze beide hutten (met weinig passagiers mag men zich de weelde van twee cabins veroorloven) zijn klein, maar comfortable ingericht. Ze liggen aan den landkant, zoodat we zeker kunnen zijn, 's nachts een frisch windje te hebben, en midscheeps, zoodat de schroef onze magen ook niet al te veel in beroering zal brengen. Nadat we ons eenigszins hebben ingericht voor een vierdaagsch verblijf in deze enge ruimte, gaan we naar dek, om kennis te maken met den kapitein of ‘commandant’ zooals hij zich zoo gaarne hoort noemen. Tot dusverre was alles zonneschijn; bij 't gezicht van dien oppermachtigen gebieder: ‘Schipper naast God van zijn schip’, is 't alsof op eenmaal eene groote onweerswolk de omgeving verduistert. Op mijn vriendelijken groet krijg ik geen antwoord! 't ‘goeden dag, commandant’ van mijne vrouw wordt totaal genegeerd - het heerschap keert zich om en verdwijnt, en - we hebben hem de geheele reis niet terug gezien.

't Is jammer, dat uitstekende zeelui dikwijls minder aangenaam in den omgang zijn, hoewel ze zeldzamer worden, die ruwe zeebonken en langzamerhand het veld ruimen voor even kundige en meer ontwikkelde en beschaafde officieren.

De een na den ander kwamen nu langzamerhand de verschillende passagiers opdagen. De eerste was een pastoor, die met zijn koffertje in de hand heel wat moeite had de steile trap op te klauteren. Boven gekomen, slaakte de arme man een zucht van verlichting, veegde zich het zweet van het voorhoofd en vergat al heel spoedig in een flinken whisky soda al de aardsche en hemelsche beslommeringen, welke zijne reis bemoeilijkten. Na hem kwamen twee aardige elegante jonge dametjes, die blijkbaar zeer onder den indruk waren van voor de eerste keer alleen op reis te zijn. Verder zagen we nog verschijnen: een razend pedanten meneer, met een bril op, natuurlijk; een officier met een beeldig jong vrouwtje en eene oude dame, die, misschien voor de laatste keer, hare kinderen nog eens ging opzoeken. - Met dit gezelschap zouden we vier lange dagen den bodem van hetzelfde schip moeten deelen.

Mijne vrouw, altoos even sterk in hare sympathieën als antipathieën, voelde zich onmiddellijk aangetrokken tot de oude dame. Ze sprak haar al heel spoedig aan en was in een oogenblik verdiept in een gezellig huishoudelijk praatje. Ik stelde mij voor, ik werd voorgesteld, zooals dat in Indië gebruikelijk is, maakte hier een praatje, luisterde ginds naar een geleerd gesprek, en de reis verliep als alle andere reizen op eene kustboot; reizen, die te kort zijn, om gezellig te worden en juist lang genoeg om een tintje van intimiteit te krijgen. Eten, drinken, slapen zijn en blijven de drie hoofdbezigheden, en die nemen een groot deel van den tijd in beslag. Is men dan nog zoo gelukkig een partijtje naar zijn zin te kunnen maken, dan brengt dat er veel toe bij om de verveling te weren. Wij waren zoo fortuinlijk en vonden 't volstrekt nu niet zoo'n heel grooten zegen, dat de reis voorbij was, toen we den vierden morgen na ons embarkement aan wal stapten, hoewel 't idee, weer zooveel nader bij 't doel van onze reis te zijn, ons toch aangenaam stemde.

Een reiswagen met vier vurige? rossen bespannen, wachtte ons, om ons tien paal ver te brengen, alwaar de weg zoodanig begon te stijgen, dat we per as niet verder konden gaan. Hier werden we begroet door onzen gastheer; we bestegen een paar aardige, flinke bergpaardjes en gingen langzaam maar zeker de hoogte in. Het eerste gedeelte van den weg voerde ons door bloeiende dessa's met uitgestrekte sawah's en maïsvelden, waar we een aangenamen indruk kregen van den inlander in zijn eigen omgeving. Hier is hij in zijn doen en laten nog niet gemoderniseerd en - mag ik 't zeggen - nog niet gedemoraliseerd door ons, Europeanen. Mannen en vrouwen hebben hier iets gemoedelijks en vriendelijks, iets gepast vrijmoedigs zou ik 't durven noemen. Allen stonden zij blijkbaar op zeer goeden voet met onzen gastheer, die er trouwens voor bekend staat, dat de Javanen hem op de handen dragen. Met iedereen voorbijganger maakte hij een praatje en zei

de eene of andere aardigheid, die op het anders onverstoorbare gezicht des inlanders een breeden glimlach te voorschijn riep. Na anderhalf uur rijdens, lieten wij de dessa's en bebouwde velden achter ons en bevonden ons al spoedig langs een uitstekend boschpad te midden der woeste en grillige natuur, waar vrouw Flora haar schoonste gaven met kwistige hand had uitgestrooid. Het ligt hier niet op mijn weg eene beschrijving van een Indisch oerwoud te geven; veeleer wil ik mijne bewondering uitdrukken voor het geduld en de werkkracht, die menschenhanden hebben moeten ontwikkelen, om een gedeelte van die eeuwenoude bosschen in bloeiende landen te herscheppen. Bij dien rit door het bosch genoot ik, en ademde met wellust de heerlijk zuivere lucht in, die tot in de fijnste vertakkingen onzer longen binnendrong en als 't ware in één ademtocht al het stof en de onreinheden eener druk bevolkte stad te niet deed. Eindelijk reden we de laatste woudreuzen voorbij, en zagen de dadapboomen ver boven het lagere hout uitsteken, een bewijs, dat we het einde onzer reis nabij waren. Nog eene kromming van den weg - nog eene en nog eene - en daar lag het mooie koffieland glinsterend in een helderen zonneschijn in al zijn pracht voor ons. Daar zouden we nu veertien dagen mogen ronddolen; het gastvrije dak, dat ons reeds uit de verte tegenblonk, zou ons dien tijd herbergen; ver van de menschen, ver van al hun jagen en drijven - veertien dagen geheel ons zelf - niets anders doen, dan waar we lust in hadden - heerlijk vooruitzicht! En we zijn niet teleurgesteld geworden. Het leven in de bergen heeft iets eigenaardig bekoorlijks - wie het niet kent, kan het zich moeilijk voorstellen. Nergens leeft men zóó met den Javaan mee, maar ook nergens wordt onze superioriteit zoozeer erkend. Met al hun moeiten en bezwaren komen ze tot ons, die eenvoudige, eerlijke bergbewoners. Zijn ze ziek, wij zijn hunne medicijnmeesters; hebben ze eenig geschil onder elkander, wij zijn hunne rechters; geven ze een feest, het is niet volmaakt als wij het niet door onze tegenwoordigheid opluisteren. En 't is aardig om te zien, met hoeveel vertrouwen en eerbied ze hunnen meester naderen en hem toespreken.

Er waren op het land 3 à 4 zeer nette kampongs: één voor de zoogenaamde opgezetenen, dat zijn de mannen, die met vrouw en kinderen op het perceel komen om aldaar hunne tabernakelen op te slaan. In hun midden bevindt zich een soort van hoofd, tevens penghoeloe (priester) - een oud man, die als vader te midden zijner kinderen leeft en door hen wordt onderhouden. Hij werkt niet in de tuinen, maar treedt overdag op als beschermer der achtergebleven vrouwen en kinderen. Verder was er een Madoereesche kampong, een voor den gaanden en komenden man en een voor de plukvrouwen, welke laatste natuurlijk slechts een gedeelte van het jaar bevolkt is. De huisjes zagen er recht vriendelijk uit; de meeste hadden een klein lapje grond vóór of achter, waarop ketella, boontjes en hier en daar wat suikerriet verbouwd werden.

Verscheidene opgezetenen hielden er eenige paarden op na en de Koning van Hannover kon niet trotscher zijn op zijne stoeterij, dan Pak Isa op de drie kleine, dappere Bimaneesjes, die in zeer primitieve stallen naast zijne woning huisden.

De verschillende warongs toonden aan, dat er welvaart onder de bevolking heerschte; elken dag zagen wij enorme stapels rijst in pisangblaren gewikkeld, visch, kwee kwee, gebakken pisang en lombok als sneeuw voor de zon verdwijnen; de aanvoer van die artikelen uit de omliggende dessa's was kolossaal.

Een der opzieners, die bij eene reparatie aan den weg daar een paar uren achtereen vertoefde, verzekerde mij, dat hij in dien tijd 140 paarden, belast met allerlei koopwaren, had zien passeeren.

We kwamen wel in den gunstigsten tijd: de pluk was in vollen gang en bracht zijn eigenaardige drukte mee. Alleraardigst was het, 's middags onder het genot van een kopje thee, drie-à vierhonderd vrouwen, als ganzen achter elkaar loopende, en zig zag de tuinwegen te zien afdalen, ieder met een zak koffie op het hoofd naar het établissement gaande, waar de koffie gewogen werd en ze hare betaling ontvingen. Met een daggeld van 40 tot 80 cts. togen ze vandaar huiswaarts om na een kostelijk bad in de helder stroomende rivier van hare welverdiende rust te genieten! De mannen plukken slechts bij uitzondering. Zij werken meer aan het onderhoud der wegen en tuinen; op eene wandeling ziet men ze dan ook: hier het onkruid wieden, daar den grond omwerken, elders koffie of dadap snoeien, ginds weer houthakken, waarvan natuurlijk op het etablissement een kolossalen voorraad noodig is in eenige reusachtige ovens, wier warmte

zóó weldadig op de van hun schil ontdane en gewasschen boonen werkt, dat ze in betrekkelijk korten tijd droog en voor de verzending gereed zijn. Steeds ziet men heel wat handen bezig om de volle zakken te wegen en dicht te naaien, daarna worden ze gemerkt en door paarden naar beneden getransporteerd.

't Is een schilderachtig gezicht, die koffieboomen met hunne glinsterende, donkergroene bladeren en roode bessen, terwijl hier en daar een enkele sneeuw witte bloesem nieuwsgierig en brutaal tusschen het groen komt uitkijken, zich half schamende, dat ze zich reeds nu durft vertoonen! En wanneer men daarbij dan nog denkt, dat al die rijpe en half rijpe bessen een kapitaal vertegenwoordigen, dat zelfs in dezen tijd nog niet gering mag geacht worden, dan komt men tot de overtuiging, dat eene koffieonderneming toch nog zoo slecht niet is, als men het tegenwoordig wel wil doen voorkomen!

Jagen konden we in het geheel niet: de varkens vertoonden zich slechts sporadisch en dan nog alleen als ze de menschen ver uit de buurt wisten, en van tijgers - dien schrik der hoogere woudstreken - kende men hier slechts den naam. Het wandelen is op zichzelven reeds zulk een genot, dat een jager zijn hartstocht vergeet en volop geniet van alles rondom hem: de heerlijke natuur, de frissche berglucht, de heldere zonneschijn en de kou! Voor ons, arme stedelingen, die in onze stoffige, warme straten nooit een koel, frisch windje inademen, is 't iets ongekend heerlijks, 't eens werkelijk ‘koud’ te hebben! Met welk een wellust namen we 's avonds een warm grogje en kropen als poesjes in de warme dekens! En dan het badwater! Koud, ijskoud, op sommige uren van den dag zelfs te koud, maar toch zoo kostelijk! Na het bad ferm aangestapt, voelden we het bloed als met vernieuwde kracht door onze aderen stroomen - we zouden dan bergen kunnen verzetten. -

Wat onze lieve gastvrouw 's middags duchtig merkte, als ze ons op de lekkerste Hollandsche winterkostjes onthaalde!

Veertien dagen is een heele tijd, maar toch op verre na niet lang genoeg, wanneer men zoo waar, zoo rein geniet van de natuur en het eenvoudige, ongekunstelde leven in de bergen! De tijd vloog om en 't was met weemoed, dat we aan 't einde onzer vacantie afscheid namen van onzen gullen gastheer en zijne niet minder hartelijke vrouw, om weldra terug te keeren in ons eigen huis, opgefrischt naar lichaam en ziel en opgewekt om met nieuwen moed onze drukke en niet altijd even aangename bezigheden te hervatten.

Arm Moedertje.

Met zachte liefkoozing gleden de handen over de fijne, met aardige kantjes-afgezetten hempjes. Onderzoekend werden de kleine flanelletjes bekeken, met de naadjes naar buiten, dat geen hard ribbetje, het teere lichaampje van het kind zou kunnen kwetsen. Alles werd voor de zooveelste maal bekeken, gladgestreken en opgevouwen.

Elken avond, als zij zoo alleen was, werden die kleertjes voor den dag gehaald, totdat boven in het roze wiegje, een aardig wichtje ze zou dragen.

Dat kon zij ongestoord doen, haar man was zooals gewoonlijk en zooals hij van het begin hunner huwelijk had gedaan, naar dringende vergaderingen of lezingen of iets dergelijks dringends. Maar nu gevoelde zij zich al niet meer zoo eenzaam en verlaten, als ze alleen was. Nu had ze gezelschap van aardige kleine kleertjes, toch

nog armzalig surogaat van wat die kleertjes beloofden. Zoo'n jurkje was het scheepje, dat haar bracht naar het land van droomen en geluk.

Achterover in den gemakkelijken stoel geleund, lag ze, met de witte kanten- en strookjesmassa in de handen, naar de roze lampekap te staren, waar gedempt door lichtvlekte, het zilverige gloeikousje. Donkerder teekenden de arabesken en ranken der kant zich af op het fond van doorschijnende zijde. Doch dàt zagen hare oogen niet. Die oogen zagen een roze wiegje, waar op het heldere kussentje, een blozend, blond, krulkopje met rustige donkere wimpertjes, zacht sliep. Daar lichtten de wimpertjes zich op, blauwe oogjes lachten haar tegen, verlangende armpjes werden naar haar uitgestoken. Was hèt het roze der lampekap of bloosde moedertje zoo van geluk?

Die oogen zagen meer... eene gelukkige, wandelende moeder, naast haar een gezond, druk-babbelend kindje... Eene canapé waar moeder en kind met de grootste belangstelling over een prentenboek zaten gebogen... een aanvallig meisje dat vertroetelde en bestrafte hare pop, zooals aanstonds de groote pop zal vertroeteld en bestraft worden, want

die oogen zagen aanhoudend een meisje, dàt was het prettigst voor de moeder, doch geen verwend, maar door en door verstandig opgevoed meisje. Ja, die oogen zagen gezellige tafereeltjes, altijd samen moeder en dochter, nóóit moeder eenzaam, samen wandelend, pratend, zingend, studeerend. Die oogen zagen eene mooie meisjesgedaante, dicht tegen moeder aangedrongen, opheffend naar haar groote sprookjesoogen en met lippen die fluisterden zoete meisjesgeheimen. Ze zagen nog, gebogen figuurtje aan vleugelpiano, met rappe vingers spelend eene begeleiding bij zang, want ooren kwamen oogen tehulp en hoorden zoetvloeiende klanken, voortgebracht met sereen, aangrijpend stemgeluid.

Tenslotte zagen die oogen een knielend, onschuldig bruidje in smetteloos wit gewaad met zedig neergeslagen oogen, den zegen ontvangend van dominée. Nu heffen de neergeslagen oogen zich op en zoeken een ander paar. Moeder probeert den blik op te vangen, doch die is niet voor haar bestemd, die is bestemd voor den man dien zij zoo aanstonds zal volgen, voor altijd, en moeder achterlaten eenzaam, even verlaten als tot nu toe... Neen, neen, dàt wilden die oogen niet zien. Verschrikt rukte zij haar' blik los van de arabesken en ranken en verbaasd was ze, toen ze haar' man gewaar werd, dien zij niet had hooren binnenkomen.

‘Goeien avond, nog op? 't Is werkelijk te laat voor je, 't is al over tweeën!’ bromde hij eenigszins onvriendelijk. ‘Ik zat aan ons kind te denken!’ verontschuldigde zij zich, met roode kleur, als een op heeter daad betrapte.

‘Berg spoedig die kleeren op, dat gemijmer aldoor over dat kind, je wordt er nog mal van. Als 't er eenmaal is, zal je nog plezier genoeg van hem hebben, als hij 's nachts onder luid geschreeuw zijne tegenwoordigheid aankondigt’ antwoordde hij nog wreveliger.

‘Voor háár zal me geen opoffering te groot zijn, want ik hoop dat het een meisje is!’ verzekerde zij met tranen in de oogen.

‘Mij wel, meisje of jongen. Doch vrouwlief, ik raad je aan je al niet zoo bespottelijk aan dat kind te hechten voor het geboren is. Het kan immers even goed sterven. Jelui vrouwen moeten zulke zaken wat kalmer beschouwen.’

‘Neen, sterven zal het niet,’ zei ze beslist.

O neen, ze had zich teveel op de komst van het kind verheugd, ze had het teveel noodig voorzich zelf. Haar man was wel goed, doch ruw en egoistisch. Ze moest een wezentje hebben, waaraan zij zich geheel kon wijden, waarmee ze alles bespreken, en waaraan zij alles toevertrouwen kon.

Aan sterven had zij nimmer gedacht.

En droevig zagen hare oogen nu eene sombere wolk, die misschien haar geluk kwam verduisteren.

Eenigen tijd later. Moedertje heeft zooeven visite gehad van een ander gelukkig moedertje. Een blozend gezonde boy van vijf maanden is bij zusje vergeleken, fijn poppetje van zeven maanden, en boy heeft het gewonnen. Moedertje denkt na en vergelijkt bij zichzelf nog eens. Een pasgeboren jongen was zeker veel vrolijker en drukker dan een dito meisje!

Moedertje is niet erg gerust. Keuvelden, lachten en schreeuwden jongens altijd meer dan meisjes, moedertje bedenkt zich, hoe of zij op dien leeftijd was geweest, doch dàt herinnert zij zich niet heel duidelijk meer, en plotseling wordt zij angstig. Zou zusje ziek zijn, ze was zoo stil, zoo onnatuurlijk zoet en als zij huilde, dan was

het zoo klagelijk, zoo droevig, met zulke doordringende, rauwe kreetjes, dat zij altijd akelig pijnlijk werd getroffen. Of was zij te overgevoelig voor haar kindje, ze wilde toch dokter eens raadplegen. Zusje wordt nog eens uit 't wiegje gehaald en met gelukkigen moedertrots bekeken.

Mooi teer koningskindje, zooals het daar, in fijn geborduurd ponnetje, met groote, zachte, violenoogen, buitengewoon verstandig ligt te kijken. Zijachtige blonde krulletjes omlijsten bevallig het blanke gezichtje met snoeperig, week rozenmondje.

Wondermooi wezentje, waar lig je zoo ernstig aan te denken, naar welke visioenen lig je zoo strak te staren, lach eens tegen je moedertje, een vroolijk, echt kinderlachje? En moeder roept hare lieveling met honderd zoete naampjes, doch zusje hoort noch lacht en denkt aan geen moedertje. Welke schoone feeënstem lokt je, dat je niets hoort, welk aantrekkelijk beeld houdt je blik gevangen, dat je je eigen moeder niet bemerkt. Jaloersch buigt moeder zich over het kindje en zocht haar' blik. Nu kijken ze haar aan, die ernstige, blauwe oogen. Onbeschrijfelijk droef wordt zij gestemd. Zijn dàt kinderoogen, 't zijn oogen die medelij en geluk afsmeeken, gelijk oogen van een door levenswee tevroeg

gerijpte vrouw. Groote tranen sprongen te voorschijn. O, kijk eens moedertje, kindje lacht tegen twee vochtige starren. Maar moeder wendt het hoofd af, kindje mag geen tranen zien. Als zij zich weer tot het kind wendt, staren de kinderoogjes weer in 't ijle. Weer roept moeder luider en drukker, weer hoort kindje niet en zachtjes schudt ze het nu bij het armpje, maar nu zoekt kindje waar dàt vandaan komt, doch wendt zich niet naar die dringend roepende vrouw.

'Zou het idioot zijn?' bliksemflitst het door haar hoofd.

O neen, dat is niet mogelijk met zulke ongewoon verstandige oogen. En toch is er iets abnormaals.

Al luider en smeekender roept ze.

Kindje, heb je geen medelijden met die doodelijk angstige vrouw, kijk haar even aan met je zachte blik en ze is tevreden.

Doch kindje is zeker met hare gedachtetjes in eene andere wereld en lacht vriendelijk tegen de witte wolkjes, die door het venster zijn te zien en tegen de dansende stofjes in de vrolijke zonnestraal, die langs het hoofdje, even aanrakend een goud krulletje, die roode bloem van het karpet beschijnt.

Moedertje kan het niet langer uithouden, ze moèt iemand haar angst meedeelen. Wild schelt zij de meid.

'Heere, mevrouw, wat is er aan 't handje, u doet een mensch schrikken, met dat woest geweld!'

'O Mietje, wat zou zusje mankeeren, ze hoort en bemerkt niets van al wat er om haar heen gebeurt, ze zal toch niet...

Grut, lieve mensch, hei ik er nou wel aan, wat haald u uwés nou weer voor muizennesten in uw hoofd, denkt u nou heuselijk, dat zoo'n wurm zich al overal mee bemoeit? U wil zeker dat het een redenasie houdt over de poletiek en de emansepasie, nee hoor dat goedje is wel gauw bij de hand, maar zooals uwes het wil hebben, nou...'

'Neen Mietje, zoo meen ik het niet, doch als je een kindje roept, kijkt het toch en spreek je er dan tegen, blijft het je toch aankijken, maar zij ziet me niet hoe ik ook roep, of toevallig moet ze haar hoofdje naar me wenden.

Zouden hare hersentjes soms niet in orde zijn, dat zij niet begrijpt wie roept?

In angstige spanning kijkt mevrouw Mietje aan.

Deze bekijkt het kinderkopje van alle kanten, roept en roept harder, zoo hard zelf dat een dronken soldaat er door uit zijn' roes zou ontwaken. Zusje evenwel hoort niets. Peinzend legt Mietje haar paarsch-blauwe vinger, ze was net aan 't rooiekool snijden, tegen haar voorhoofd en denkt na, lang na. Vol verwachting verbeidt mevrouw haar antwoord, als ware het orakeltaal.

Plotseling geeft ze mevrouw een' duw tegen haar' schouder.

''t Zal doof zijn, heusch, dat zal 't', adviseert ze.

'O, Mietje, 't is toch niet waar, o neen dat kán niet, mijn mooi kindje, doof!' snikt mevrouw.

'Nou, dan motten we dan 's onderzoeken!' vindt Mietje wenschelijk en de daad bij het woord voegend, neemt ze heel radicaal een kopje van de theetafel en smijt het met een' vrees'lijken slag, vlak bij het kindje op het zeil, waar het in honderd scherven uiteen spat.

Mevrouw 's hart springt op van den onverwachten slag, doch kindje blijft rustig glimlachen tegen de wolkjes, als hoorde ze hemelsche muziek inplaats van barbaarsch geweld.

‘Zie je nou wel dat 't doof is?’ triompheert Mietje over hare proef. Als antwoord barst mevrouw in zenuwachtig gesnik los.

‘Nou, nou, daar moet u uwés nou niet zoo ijselijk bedroefd over maken, 't zal toch wel te genezen zijn? Ja zeker kàn je doofheid genezen!’ knikt ze beslist, als mevrouw haar vol verwachting aankijkt.

‘Nou laatst nog een kennis van me, die 's doof geworren, doordat ze op zolder sliep en 's morgens de sneeuw, die door een lek gekomen was, ik weet niet hoe hoog wel op er deken lag. Ziet u, daardoor is die doof geworren. Ja, ja eene fijne behandeling van een mensch om hem, om 't zoo eens te noemen, onder Gods bloote hemel te laten slapen, dat ie er doof van wor.

Nou die is ook genezen en zitten er ooren niet langer alleen voor stasie an er hoofd, ja...’

‘Mietje loop zoo snel als mogelijk is, naar den dokter en laat hij direct met je mee komen, gauw dan wat!’ onderbreekt mevrouw het voor haar zoo pijnlijk gebabbel.

‘Ik vlieg al, mevrouw.’

In aller ijl snelt Mietje naar den dokter, die gelukkig thuis is en dadelijk mee komt.

‘Goddank, dat de hersentjes in orde zijn, doofheid kan genezen!’ zucht moeder eenigszins verlicht. Ze nam Mietjes advies aan als een dogma. - Dat was dus nu de reactie, al heel lang was ze angstig geweest, ze voelde

kindje was niet normaal, doch ze was bang geweest om het zich te bekennen.

Gelukkig, daar is de dokter.

Eensklaps knijpt weer een' vrees'lijken angst hare keel toe. Inplaats van geregeld te vertellen, snikt ze alleen. ‘Och dokter, red mijn kind!’

‘Bedaar, bedaar mevrouwtje, 't zal wel niet zoo heel erg zijn. Uw dienstmeisje heeft me al van een en ander op de hoogte gebracht,’ sust dokter met zijn kalmeerende doktersstem. ‘Geef maar eens hier, de kleine meid.’

Eén oogenblik is zij weer kalm, doch als dokter met het kind en eene tasch met instrumenten in de slaapkamer verdwijnt, loopt ze als een opgejaagd hert de kamer rond.

Vrees'lijk wachten, zal ze ooit iets verschrikkelijkers meemaken.

Zal ze aan de deur luisteren, neen vroeg genoeg zal ze het vonnis hooren, of misschien... O, neen, geen valsche hoop voeden.

Hoor, daar komt dokter weer aan, met het kindje schreiende. Als vastgenageld blijft ze midden in de kamer staan, haar starren blik naar de deur gericht, om direct op dokters gezicht te lezen dat...

‘IJdele hoop! Dus toch doof?’ kermt ze en dokters ernstig gezicht knikt ja.

De kamer draait met haar in 't rond, ze moet gaan zitten om niet te vallen.

‘En kan het niet genezen worden?’ vraagt ze dof.

Voorzichtig begint dokter. ‘Ja ziet u, mevrouwtje, ik wil u met geen valsche hoop voeden, doch de kunst reikt tegenwoordig ver en wij zullen alles doen...’ ‘Och houdt maar op dokter, ik hoor al dat mijn kindje voor haar geheele leven doof zal blijven!’ onderbreekt mevrouw hem smartelijk.

‘Ja, mevrouw, doof... en... stom.’

‘Stom?’ Een nieuwe nog gapender afgrond opent zich voor haar. Als uit eene andere wereld hoort zij dokter's stem vertellen, dat het kind zelf leert spreken, door de menschen in zijne omgeving te hooren spreken.’

‘Och! was het honderdmaal liever dood geboren’ kermt ze na dokters vertrek.

Bedriegelijke tooneeltjes, zoo heerlijk gedroomd voor de geboorte. Dat laatste tooneeltje getooverd op de roze lampekap, dien avond, dat ze voor 't eerst donkere wolken zag, dat laatste tooneeltje zal ook nooit werkelijkheid worden, want welke man zal een doof-stom meisje trouwen? Ze zullen haar dus altijd bij moeder laten. Hartstochtelijk klemt ze haar kind in de armen. ‘Nu zal je nog meer je moeder noodig hebben, kindje, mijn geheele leven zal jou gewijd zijn, arm, arm, kindje?’

Doch ook arm, arm moedertje.

ELISABETH C. ZEINSTRA.

Varia

Proeven van een in bewerking zijnd Humoristisch-satirisch woordenboek, door S.K. Feitsma. (2e Vervolg.)

Benadeelen.

Genoegen van hen, die niets goeds weten te doen.

berouw.

Oordeel, dat wij over ons zelven vellen. ‘God maakte van 't berouw de deugd der stervelingen...’

bespottelijkheid

is geen gebrek; zij is geen ondeugd; zij is geen misdaad; zij is veel erger in de oogen der wereld.

bezigheid.

Hulpmiddel tegen de verveling. De Natuur maakt ze ons tot een behoefte, de samenleving tot een plicht, de gewoonte tot een genoegen.

bezoeken

a f l e g g e n beteekent: zich trachten te vervelen of de verveling te verdrijven ten koste van anderen.

brood.

Er is slechts één politie-maatregel om opstanden te voorkomen van hen, die geen brood hebben: - Ze is... het hun te verschaffen.

bijgeloof.

Uitwerksel van een valsche inwendige overtuiging (*conscientia*), die de religie onderwerpt aan de grillen van een zotte verbeelding, en die de heiligste zaken kan misbruiken om de wreedste onrechtvaardigheden te begaan.

Dankbaarheid.

Geheugen van het hart. Schatting, die de ‘grooten’ aan niemand betalen, en gebiedend eischen van de ‘kleinen.’

deugd.

Zedelijke kracht, waardoor wij onze hartstochten en neigingen bedwingen, als de plicht zulks gebiedt.

deugdzame.

Men geeft dezen naam dikwijls aan iemand, die de kunst verstaat zijn ondeugden te verbergen, en de oogen voor die van anderen te sluiten.

dienstaanbiedingen.

Gangbare munt, waarvan men altijd de zakken vol heeft, en die men uitdeelt, zonder zijn geldmiddelen in gevaar te brengen.

dood.

Doel of eindpaal van het leven. Breede weg, dien men - ondanks de menigte - in alle richtingen doorloopt en oversteekt, zonder door iemand aan den arm gestooten te worden.

droomen (s. pl.).

Beeld van het leven. Begoochelingen, die den arme troosten en den rijke verschrikken.

droomen (v.).

Onbestemde en onbepaalde gewaarwording, die ons rondleidt in het Rijk der verbeelding, en ons denkbeeldige genoegens doet smaken.

Eerbied(ing),

bijna altijd door de vrees ingegeven.

Flauw

v a l l e n . Middel om een schuldeischer af te schepen, of een echtgenoot te verteederen. (Thans niet meer in gebruik).

Geheim.

Men moet het niet toevertrouwen aan een zot, noch aan een wijze, noch aan zijn vriend; - de wijze is niet altijd wijs, de zot kan niets verbergen, en de vriend kan veranderen.

gehoorgezamen

aan de menschen is slaafsch; gehoorzamen aan de wetten is wijs.

gelegenheid.

Ze goed aangrijpen is vaak het eenige talent der h e l d e n .

gemeen, het,

is een boeman voor de zotten; voorwerp van verachting voor den wijsgeer.

graf.

Gedenkteeken opgericht op de grenzen van twee werelden. Eindpunt, waarop alle menschelijke grootheden uitloopen waterpas, dat alles effent.

‘Da Koning en de Bedelaar
zijn opgeschreev'nen ten doode;
en onder 't marmer of de zoode,
zij rusten eenmaal naast elkaar.’

Leven.

Voor velen: een sukkeling waarvan de slaap hun op bepaalde uren verlichting schenkt; hij is een palliatief: de dood is het geneesmiddel. Maar de zieke neemt het liefst zoo laat mogelijk.

Mode.

De gedurige verandering van de Mode is de belasting, welke de nijverheid van den arme heft van de ijdelheid des rijken.

Procureur.

Kat, die de geschillen tusschen de muizen beslecht.

publiek.

Veel zotten, eenige geestigen; hartstocht en wijsheid, uitspraken ab irato, - ingegeven door 't belang van 't oogenblik, door de mode, soms door de onpartijdigheid; heden buitensporige toejuichingen, morgen bijtende toespelingen of uitjouwingen... dat is het publiek.

Redenaar.

Man, die steeds gereed is het vóor of tegen te bewijzen. - Kardinaal *Duperron* zeide tot *Hendrik IV:* ‘Sire, in mijn preek van heden heb ik U bewezen, dat er een God is; morgen, indien gij het verkiest, zal ik U het tegendeel bewijzen.’ Hendrik IV keerde hem den rug toe.

Samenleving.

Zij bestaat uit twee hoofdklassen: de eerste vraagt: *Zullen* wij eten? en de andere: *Wat* zullen wij eten? -

Verzameling van kwaadaardige wezens, die slechts trachten elkander te bijten, en waar het oordeel der sterksten altijd als het beste geldt.

slechtaard.

Vlieg, die rondloopt op het lichaam van een zieke, en alleen stilhoudt op de wonden.

Tafel

Band der gezellige samenleving. De tafel geeft afleiding van vervelende zaken. Indien men niet at of dronk, in hoeveel huizen zou men het geen kwartier kunnen uithouden! - De beste tafel is slechts goed, voor zoover zij wordt vervroolijkt door aangename gesprekken. Indien men er geen woord spreekt, is er geen onderscheid tusschen een tafel en een ruif.

Verkwister.

Gek, die zijn lamp aansteekt op klaarlichten dag, en daardoor geen olie heeft voor den nacht. - Een verkwister verwonderde zich, dat men hem om een groote aalmoes vroeg. ‘'t Is’, zeide men, ‘omdat gij weldra niets meer zult hebben te geven.’

vertaling.

Sommige vertalers zijn als bedienden, wie men met een boodschap belast, en die vaak juist het tegendeel overbrengen van wat hun meester hun gezegd had. Traduttore, traditore, zegt een Italiaansch spreekwoord.

verwanten.

Er zijn geen beter verwanten dan onze ware vrienden, noch grooter vijanden dan onze slechte verwanten; indien wij rijker zijn dan zij, benijden zij ons, en indien wij armer zijn verachten zij ons.

Weigering.

Gunst, welke men vaak de wreedheid heeft, er lang op te laten wachten.

wijsbegeerte.

Liefde tot de wijsheid; kennis der waarheid, haat tegen de vooroordeelen, de slavernij en de onverdraagzaamheid.

wroeging.

Hel op aarde. Haar aan wezen moet de goeden troosten over het goed geluk, dat de slechten verkrijgen.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dal zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid ben dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

J.V. te E. - Met den inhoud van Uw brief, en met het daarin vervatte voorstel, kan ik mij *volkomen* vereenigen, en ben dus gaarne bereid de bewuste artikelen te plaatsen.

Wilt gij mij toestaan op hetgeen gij schrijft over eenzame vrouwenlevens, nog even nader terug te komen, omdat ik het zoozéér waar vind, en zelve zoo héél

dankbaar ben, dat ik een interieur bezit van veel liefde en vriendschap, terwijl ik tegelijkertijd doordrongen ben van het feit, dat zulk een geluk zich niet laat dwingen maar toevallig gevonden wordt. Integendeel, juist in het uit behoefte aan gezelligheid gaan samen-wonen met de eerste de beste ‘vriendin’, die men een blauwen maandag kent, ligt zulk een gróót gevaar, want gewoonlijk valt men dan elkaar tegen, kan het niet samen vinden door verschil van opvattingen, van levenswijze, van smaken, door al die duizenderlei kleinigheden, die in het dagelijksch samen-leven natuurlijk dadelijk uitkomen, en die men niet bemerkt als men elkaar zoo oppervlakkig kent. Tegen zulk ondoordacht samenwonengaan waarschuw ik altijd, want het loopt steeds uit op désillusies, en toch kan ik 't mij zoo begrijpen, dat juist een vrouw, of zij een studente is of wat anders doet er niet toe, zulk een ingeboren behoefte heeft aan gezelligheid, aan een vriendelijk interieur, aan al datgene, waartoe zijzelve is geschapen het anderen te geven, en dat zij juist daarom dubbel mist in het wreed-ongezellige kamer-leven. Nu weet *i*k wel, dat de innerlijke, de ziels-eenzaamheid, waarvan gij in Uw brief schrijft, niet is te verhelpen door uiterlijke comfort, maar toch wil het mij voorkomen, dat heel veel werkende en studeerende vrouwen veel minder eenzaam zich zouden voelen, en veel meer ook zouden behouden haar gratielijke vrouwelijke bevalligheid, indien zij samenwoonden op de wijze der ‘homes’ voor studeerende vrouwen, welke bestaan in Engeland en in Amerika, en die tegenwoordig ook in Parijs worden geschapen, zoowel van Fransche als van Engelsche zijde.

Ons Vaderland, en onze jongere vrouwen-generatie, wil mij ook in dit opzicht zoo vreeselijk achterlijk voorkomen. Want ten onzent bestaat niets van dien aard, tenzij een of andere dwaze, school achtige, met allerlei regels en voorschriften voorzien feministisch klooster, waarin de inwonenden onderworpen zijn aan de willekeurige ideeën en bevelen van 'n bestuur, dat haar eigen levensopvatting wil doordrijven, opdringen. 't Natuurlijk gevolg daarvan is, dat de groote meerderheid van volwassen vrouwen, die haar eigen brood verdienen of zich voorbereiden daartoe, en die allen onderling grootelijks verschillen in ideeën over kleeding, voedsel, vroeg-opstaan, laat-thuiskomen, lectuur, wat het ook zij. er hartelijk voor bedanken zich te laten ringelooren op zoo'n manier en liever blijven op zichzelf. - Maar waarom kan men ook bij ons, in den Haag of in Amsterdam, niet hebben een soort pension-hotel voor werkende en studeerende dames, waar ieder harer een eigen gezellig kamertje heeft, vriendelijk ingericht, terwijl men in gezelschaps-zalen elkaar kan ontmoeten, om samen te eten, of aan tafeltjes apart, om te lezen, of muziek te maken, of te praten; - terwijl men overigens volkomen vrij is, niet gebonden aan kostschool-regels. Nog onlangs heeft een Amerikaansche dame in Parijs zulk een home helpen in 't leven roepen voor de in Parijs studeerende Eng: en Am: meisjes, een home waarvan het hoofd-doel is de studeerenden een vriendelijk elegant interieur te verschaffen. - Wie zoo iets bij ons ondernemen zou, heeft echter misschien geen kans van slagen Want het ongeluk bij ons is juist, dat de studeerende meisjes, juist de rijkeren en onafhankelijken, het bijna altijd gaan zoeken in man-achtige manieren, korte rokken, afgetrapte schoenen, slecht-zittende kleeren, waarbij dan in hare oogen behóórt een superieure minachting voor de gezelligheden van een interieur, voor een net voorgediend diner met helder tafel-goed, en voor een kamer met een ècht-vrouwelijk cachet. De Amerikaansche en de Fransche vrouwen, van de nieuwe richting geven heusch in dat opzicht zulk een navolgenswaardig voorbeeld aan de onze, die ongelukkiger-wijze - bij alle ingeboren antipathie tegen het duitsche element don hollander eigen - toch een gróóte verwantschap toonen met de ongracieuse, van

uiterlijk manwijvig achtige, slecht-gekleede, en daarop prat-doende duitsche ‘moderne-vrouw’.

- Gij ziet uit het bovenstaande, dat Uw brief en het onderwerp mij wèl interesseeren, en dat het mij dus zeer aangenaam zal zijn Uw artikelen te ontvangen, waarin ik zeer hoop, dat gij óók het diepere zielkundige gedeelte niet zult terzijde laten. - Met Uw voorstel aan het slot ben ik het eveneens volkomen eens en breng U daarvoor mijn dank. -

Gondá. - Ik heb U nog te antwoorden op het voor mij bestemde gedeelte van Uw brief. - Ik heb inderdaad ook uit Uw vroeger schrijven het zóó opgevat, als gij het nu ook uitlegt aan Sario, namelijk, dat gij van die *f* 600 *alles* betaalt. Maar zekerheidshalve vestigde ik in mijn verzoek aan U nog extra Uw aandacht op die noodzakelijkheid, omdat het kon zijn, dat ik U had misverstaan en Uw uitlegging dan geen waarde zou hebben voor Sario. - Overigens maak ik U mijn compliment over Uw zuinigheid en erken volmondig, dat gij in dat opzicht, een vóórbeeld zijt. - Mij dunkt echter, wanneer *gij* bij Uw drukke leven, en bij de meerdere uitgaven voor schoenen en kleeren, die volgen uit een werkkring buitenshuis, U aldus kunt redden, dan zal een dame, die al den lijd heeft den geheelen dag haar eigen kleeren te verstellen en misschien wel zelf te maken, als zij wat handig is, zeer zeker óók wel kunnen rondkomen; ten minste in elk geval op een dorp of in een kleine stad, want ik betwijfel eenigzins of men in Den Haag of in Amsterdam een fatsoenlijke kamer in een fatsoenlijke buurt met pension en bewassching zal kunnen vinden voor *f* 35, hoogstens. - Een advertentie zal dit trouwens Sario spoedig leeren; ik kan er niet met zekerheid over oordeelen natuurlijk. - Veel dank voor Uw bereidwilligheid. -

- Wat gij schrijft over het véél geld hebben om er de

ellende mee te verzachten, kan. ik tot op zekere hoogte navoelen, waar gij U ergert aan ‘de gierigheid yan menschen die alles oppotten’ want er is geen soort van menschen die mij onsympathieker zijn dan de rijke gierigaards. - En het is een ongelukkig maar wáár feit, dat juist rijkdom zoo dikwijls meebrengt gierigheid. - Weet gij echter wat de vloek is van de weldadigheid zooals gij die beschrijft, dit, dat al zulke armen en stumpers zoo dikwijls gaan steunen en rekenen op den rijke die hen helpt, en dien zij exploiteeren, terwijl zij hunnerzijds ervoor bedanken ook maar de minste zuinigheid of overleggendheid aan den dag te leggen, in het aangenaam vertrouwen dat ze, als het zoover is, wel geholpen zullen worden door meneer X of mevrouw Z, of door deze of gene vereeniging. - Juist heden ten dage, in onze dagen waarin zooveel van dien aard wordt gedaan voor de arbeiders- en de volks-klasse, maken zij zelf daarvan op de meest-onuitstaanbare wijze misbruik dikwijls en leven er op los zoo lang zij geld verdienen, zonder voor de toekomst te *willen* zorgen. - Gij zijt heel wat jonger dan ik, en toen ik Uw leeftijd had, dacht ik in dit opzicht teerhartiger dan nu, omdat ik toen nog niet zooveel ondervinding had. Maar hetgeen ik zoo van lieverlede heb gezien op dit punt, ergert mij maar al te vaak, door het onbeschaamde speculeeren op het medelijden of de vrees van de rijkere klasse. Want die laatste factor, vrees, beweegt heden ten dage heel wat menschen tot het geven aan inrichtingen enz. voor ditten en datten. Waarom b.v. zijn er zoo weinig fatsoenlijke dienstboden? Omdat de papa's werklui van hunne dochters gelieven te maken: dames. Sterven zij dan vóór dien tijd, dan vervallen de vrouwen en kinderen tot armoede, - maar aan wie de schuld? En op dit punt zou ik kunnen voortgaan, zou ik U een optelling kunnen geven van zelf-geziene *feiten*, die ik echter om de er in betrokken personen niet in 't publiek kan behandelen. - Gij moet mij wèl begrijpen. Met U ben ik 't heelemaal eens, dat er ook heel veel, ja onafzienbaar véél ellende en ziekte is zonder eigen schuld, en ook dat men in elk geval de kinderen niet mag laten honger of gebrek lijden, omdat de ouders onverstandig handelden. Maar juist om die reden ben ik er toe gekomen zooveel mogelijk te geven met gesloten oogen, blind, aan den eersten, den besten, op straat, aan kinderen vooral. - Want ik ben zóó overtuigd, dat de zoogenaamd het wèl-verdienende armen dikwijls nog veel onbeschaamder speculeeren op ons medelijden, dan de zoogenaamd het niet-verdienende categorie, dat ik heiden precies over één kam scheer, en dan dikwijls nog 't meest sympathie heb voor de laatste, voor wie 't minste wordt gedaan door besturen, vereenigingen, kostelooze ditten en datten. - Als ik een arm kind voor een banket-winkel zie staan, geef ik 't een taartje, en als ik 'n vrouw zie op straat met havelooze kleeren aan en een ziekelijk gezicht, dan stop ik haar wat in de hand - Zeker, ik weet niets van haar af, maar ik zou U een geheele reeks van menschen kunnen opnoemen van wie ik wèl alles afweet, en die 't aan hun eigen hoogmoed en dommen trots te danken hebben als ze straks bij den eersten den besten tegenspoed, van een dure ziekte of een sterfgeval van den broodwinner of iets van dien aard, vervallen tot broodsgebrek. Hetgeen niet belet dat zij zich dan zullen laten beklagen door jan en alleman als slachtoffer, voor wie volstrekt iets moet worden gedaan. Wat dan ook mij-zelve betreft, als ik heel rijk was, dan zou ik - n'en déplaise de socialistische blaadjes die mij om mijn dierenliefde reeds meermalen uitscholden - mijn fortuin in hoofdzaak besteden tot het helpen en verzorgen van alle mishandelde en verlaten dieren. Zij zijn zoo totaal overgeleverd aan den willekeur van de menschen en dat zoo zonder eenige eigen schuld, dat ik met hun lot het meest-onbegrensde medelijden heb - En

om ook iets voor de menschen te doen, zou ik tot hunne verzorging aanstellen arme verwaarloosde kinderen, die ik daardoor zou trachten op te voeden tot goede, medelijdende, brave mannen en vrouwen - Ziedaar *mijn* ideaal.

Berengere. - Uw werk is geplaatst. Wilt gij zooveel mogelijk beschrijven wat gij ziet en bijwoont. Geen beschouwingen erover van U-zelf.

Salome. - In antwoord op het begeleidend briefje bij uw schets, wil ik U nog danken voor uw vriendelijke woorden. Neen, vergeten doe ik mijn correspondenten niet zoo gauw als gij veronderstelt. En dan nog wel een hondenliefhebster als gij, dus in dat opzicht een geestverwant.

Neen, tot het oprecht-zijn behoort niet zooveel 'moed' als gij mij toedicht. Ik geloof dat zoo iets te véél is ingeboren om er moed voor noodig te hebben, want ik kan nu eenmaal niet anders zijn dan zooals ik hen: eerlijk zeggen zooals ik 't, mèén en voel en denk en vind. En van daar ook dat ik mij, toen ik jonger was, zoo dikwijls verwonderde over het niet-oprecht-zijn van andere menschen, het dit niet durven-zeggen, en dat niet-durven antwoorden, en het met de grootst mogelijke koelbloedigheid een of ander onwaarheidje ten beste geven, waarvan zij zelf bekennen, onder vier oogen,: Neen, natuurlijk méén ik dat zus of zoo eigenlijk, maar je hoeft niet altijd zoo oprecht te zijn, enz. enz. Van lieverlede heb ik wel leeren inzien dat mijn eigen oprechtheid van over al die dingen eerlijk zijn tot de uitzonderings-gevallen behoort, maar ik zou jokken als ik beweerde, dat ik daarvoor een bijzondere mate van moed vergaderen moest, want ik ben 't zoo van-zelf, ingeboren; ik vind het dom en kinderachtig en lafhartig iets anders te zeggen dan je eigen eerlijke opinie, en om die reden zeg ik haar vrij-uit. -

Wilt gij zoo goed zijn bij gelegenheid eens uw adres precies op te geven; dat heb ik noodig voor uw honorarium- en present-ex. voor den uitgever.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)

Clarens-Montreux

Rue des Vergers 9.

(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

13 Maart 1907.
20ste Jaargang.
No. 37

Hoofdartikel
Iets over den huwelijksnood.

Van verschillende zijden wordt het huwelijksvraagstuk behandeld, en over de oorzaak van den huwelijksnood spreekt ieder een woordje mee, zoo verneemt men tal van opinies en evenveel conclusies bijna, zonder evenwel tot een bevredigde oplossing te geraken.

Ongehuwd en op de middaghoogte van het leven kan ik als vrouw een onpartijdige beoordeelaarster zijn en wil ik een der oorzaken nagaan van den geringen kans der vrouwen om een huwelijk te sluiten, meenende, die uit nauwkeurige waarneming van vele getrouwden te kunnen bewijzen, juist wijl ik er geheel buiten sta en alzoo niet geneigd ben mij voor één van beide partijen te interesseeren.

Dat man en vrouw elkaar voor het huwelijk nooit voldoende leeren kennen, is een zoo verbazend afgezaagd thema, dat ik hierover geen enkel woord wil zeggen, en ook schuilt hierin m.i. niet een oorzaak van huwelijksleed, maar veeleer daarin, dat mén zich niet naar elkaar leert schikken, als men tot de ontdekking komt, dat wederzijdsche neigingen en gewoonten lijnrecht tegenover elkaar staan, wat beiden ontgoocheling kan bezorgen en verwijdering veroorzaken.

Toch doet de vrouw verstandig als ze toegeeft en eigen wil of verlangens, zooveel doenlijk, opoffert, wijl de man zich - krachtens eeuwenoude stilzwijgend toegestane rechten - de meerdere waant en zoo niet goed - dan kwaadschiks daarvan gebruik maakt.

Wilden de vrouwen dit begrijpen en er zich aan onderwerpen, dan zouden er vrij wat minder ongelukkige huwelijken zijn. Ook werden de jonggezellen niet zoo afgeschrikt door het echtverbond als thans. Echter zouden ze in een ernstige liefdes?-roes door dergelijke conflicten niet afgeschrikt worden, maar met de gedachte, dat men wel aan elkaar leert wennen, toch een huwelijk aangaan. Doch er is iets anders, wat ze doet vreezen voor de toekomst, waardoor ze zich niet meer durven wagen aan hijmen's zoeten drang en - zij 't ook bij velen met innig leedgevoel - eigen haard vrijwillig ontzeggen.

Past de man de door gewoonte verkregene rechten toe, de vrouw vindt zichzelf zulk een kostbare koopwaar en heeft zoo enorm veel pretenties, dat ze meent niet genoeg

door hem ontzien te kunnen worden. Ze laat zich zoo veel voorstaan op het bezit van haar vaak onbeduidend persoontje, met inbegrip van de meegebrachte have en goed, dat de man zich in zijne gelukvolle verwachtingen bedrogen ziet. Te huis, gewend aan een weelderig jonge damesleventje, verlangt ze 'n bepaald comfort en weeldeomgeving, waarvan ze niet verkiest af te wijken, in 't besef van haar kostbaar bezit voor den man dien ze boven anderen verkoos - zooals ze hem diets wil maken - ook al was ze blij, dat er eindelijk iemand kwam, die haar, nadat ze dichter bij de dertig dan bij de twintig was, als wederhelft begeerde.

Mogen deze pretenties en eischen al niet dadelijk bij 't begin van 't huwelijk aanleiding tot verwijdering geven, en de finantiëele draagkracht van den man niet te boven gaan, men kan na de eerste jaren van echtelijken vrede wel waarnemen, dat de geest der liefde niet zoo beslist regeert, en ziet tevens dikwerf de vermeende welvaart verminderen, totdat dringende omstandigheden, die vaak voorkomen hadden kunnen worden, nopen tot achteruitgang, gepaard met echtelijke oneenigheid, waardoor het leven voor de gehuwden een ondragelijke last wordt. Meer dan een voorbeeld is mij hiervan bekend, slechts één wil ik hier aanhalen.

Een tamelijk welgesteld man huwde een zeer gefortuneerd meisje uit den middenstand, van tegen de dertig, dat 't zich thuis aan niets hoefde laten ontbreken.

De man had zich gevestigd in een der deftigste zaken en 't scheen alsof alleen geluk voor hen was weggelegd.

Na een paar jaar bleek de zaak minder productief dan men verwacht had. Al dra werd de achteruitgang zoo enorm, dat de man besloot zijn zaak van de hand te doen. 't Leek wel of z'n vrouw dit alles voorbijging, nooit had ze notitie van de waarlijk mooie affaire genomen, zonder ergens naar te vragen, bleef ze ook nu haar leven op dezelfde wijze voortzetten. De man door geldzorgen gekweld, stond geheel alleen en ondervond niet den geringsten bijstand van den kant, waarvan hij recht had ze te verwachten.

Ze hadden maar één kind van 3 à 4 jaar, maar de gezonde stevige jonge vrouw voelde niet, dat het haar plicht was zélf de huiselijke bezigheden te verrichten en de uitgaven van een dienstbode te bezuinigen, wat reeds een heele verlichting zou wezen, ze meende zich daardoor te blameeren en begreep niet dat het heel wat eervoller is, zelf de handen aan het werk te slaan, dan in 'n chique toiletje toe te kijken, als 't noodig blijkt den man de zorgen te helpen verlichten en de schuldeischers van de deur te houden. Zoo ging de man alleen gebukt onder het onvermijdelijke en de vrouw eischte nog daarenboven, dat hij met haar uitging en in haar genoegens deelde.

Ook hier moest dus verwijdering volgen. De man, eerstens gedemoraliseerd door de zorgen, tweedens door het afmattende alles alleen te moeten dragen, gaat in z'n vrouw een vijand zien, die hem in den weg staat en hem krachteloos maakt in den strijd om 't bestaan. Hij ontnuchtert, beziet haar met andere oogen, gaat vergelijkingen maken met anderen en is zóó sterk vervuld van z'n toestand, dat hij-zelfs zonder 't te willen - zich over den huwelijkslast uitlaat.

En de vrijgezel, die in de gelegenheid is, hiervan getuige te zijn en dergelijke huwelijken van dicht bij te zien, besluit wijselijk zich er niet aan te wagen en liever ongetrouwd te blijven.

Elders doet zich het geval voor, dat de man in z'n huis geestelijke armoede lijdt, wijl de vrouw beslist in gebreke blijft zich tot hem op te heffen en zich in allerlei

beuzelingen verliest, waardoor ook hij zijn leven alleen leeft en zich ongelukkig gevoelt.

Ook deze huwelijken zijn even zoovele pleidooien voor den onwil van de mannen om zich de gevolgen van den echtelijken staat op den hals te halen, en men kan het hun niet kwalijk nemen, dat zij de vrijheid blijven verkiezen boven den zoo hoog geprezen huiselijken haard.

Dat de zwakke sexe door de natuur bestemd is, om vrouw en moeder te worden, stem ik volmoedig toe, maar het huwelijk heeft nog zooveel andere eischen, die minstens even - zoo niet meer gewichtig zijn, om het geluk van twee menschen te verzekeren.

Dit nu schijnt verreweg de meerderheid der vrouwen niet te begrijpen en ik ben overtuigd, dat ze zelf aanleiding zijn voor den verminderden huwelijkskans, door zoo weinig de roeping van *getrouwde* vrouw te begrijpen.

Nu wil ik met dit artikel geenszins een lans breken voor de onfeilbaarheid van den man bij het huwelijksvraagstuk, want ook zij blijven met veel in gebreke, maar, bij den huidigen toestand der maatschappij, zijn zij het nog altijd die de lakens uitdeelen, en

de vrouwen die zich beklagen over den huwelijksnood zijn toch van hen afhankelijk in dezen. Wil men de roeping van vrouw en moeder kunnen volgen, dan zal men rekening moeten houden met de omstandigheden. Dan moet de vrouw niet haar gelijkheid met den man zoeken in kiesrecht en vergaderingetje spelen, maar dan moet ze zich onontbeerlijk weten te maken als de trouwe hulpe, die hem moreel en finantieel steunt - dit laatste vooral, nu den strijd om 't bestaan zoo scherp is op elk gebied.

Wie gaven of kundigheden bezit, door ze ter tegemoetkoming in de huishoudelijke uitgaven productief te maken, wie die niet heeft door weelde en gemakzucht op zij te zetten en in elk geval door zich geestelijk tot hem op te heffen, mee te voelen, mee te denken, zonder een blauwkousige geleerde te zijn.

Hoognoodig is het, dat de vrouw degelijk ontwikkeld wordt en er naar streeft naast den man te staan in hun gemeenschappelijk samenleven, maar daarom hoeft ze nog geen vrije vrouw te zijn, die een rol speelt op het wereldtooneel.

Dat soort vrouwen vervreemdt meestal haren echtgenoot van zich, door meer voor de belangen buiten- dan binnenshuis te doen, terwijl de ongehuwden er een loopje mee nemen, omdat ze het echt vrouwelijke missen, dat de man alleen in haar aantrekt als zijne levensgezellin.

Wil de vrouw haar rechten krachtens de natuur gehandhaafd zien, dan moet zij daarvoor in de eerste plaats zelf zorg dragen, door den man het vooruitzicht te openen van de verwezenlijking zijner idealen; een liefderijk gezellig tehuis aan de zijde van een in elk opzicht deelnemenden levensmakker.

Mijne omgeving brengt mede, dat ik met vele beschaafde, ontwikkelde jongelieden in aanraking kom en daardoor in de gelegenheid ben hunne gesprekken over vrouwen bij te wonen en hen in heiligen ernst het voor en tegen van hunne zienswijze, te hooren overwegen.

De huwelijksnood is inderdaad een treurig feit, doch laat de vrouwen eens ernstig bedenken, of de schuld niet gedeeltelijk bij haar zelf, of althans bij hare gehuwde zusteren ligt, en trachten mee te werken aan verbetering in dezen, door aan meerderen eenvoud ook ruimer blik te paren voor de verkeerdheden van het huwelijksleven.

RARDA LIEFTINK.

Noorweegsche Reisindrukken door M

‘**S**choon is het zien van de zee, maar heil wie haar ziet van de landkust!’ heeft Vosmaer gezegd. Nooit had ik gedacht 't hiermee zóó eens te zijn, dan toen ik mij bevond op het Stoomschip Ingerid, de uitstekende met alle comfort ingerichte boot, die éénmaal in de week van Rotterdam naar Noorwegen stoomt, naar Noorwegen, zoo lang reeds het land mijner droomen. Hoe stormde het op die reis, huizenhooge witgekopte golven sloegen over het dek, kwamen zelfs nu en dan terecht in de tamelijke hooge stoompijp. Het begin was dus allesbehalve aangenaam, en in mijn weinig rooskleurige stemming, die haar oorsprong in zeeziekte vond, haatte ik bijna die oneindigheid van zee en lucht zonder één levend wezen, haatte ik haar ondanks hare schoonheid. 's Nachts had 'k allerlei lugubre gedachten en tuurde 'k ontzet op de voor mij hangende reddings-gordels. 'k Zag in mijne overspanning de boot al met

man en muis vergaan. Graag had 'k die overpeinzing eens aan mijne reisgenoot meegedeeld, maar jawel, die was in een diepe rust gedompeld en droomde met verheerlijkt gelaat waarschijnlijk van de naderende fjorden. Hoe werd ik later uitgelachen door den vriendelijken jovialen kapitein en zijn flinke bemanning, toen ik hun mijn angst vertelde; 't was immers maar een ‘stijve bries’ geweest. Enfin, aan alles komt een einde, zoo ook aan die twee sombere nachten. Met het prachtigste weer van de wereld, alsof nooit een storm de baren had geteisterd, stoomde de ‘Ingerid’ den haven van Stavanger binnen. Heerlijk, dat gevoel van weer rustig en kalm aan 't vasteland te zijn. We kleedden ons gauw aan en stapten aan wal, maakten een kleine verfrisschende morgenwandeling, bekeken de vischmarkt met de eigenaardige kleurige visschen, bewonderden de blauwe bergen in 't verschiet en waren weldra weer terug op onzen ‘Ingerid’ die ons nog tot Bergen zou brengen. Behaaglijker bootreisje kan men zich moeilijk denken. Heerlijk uitgestrekt in onze stoelen op het dek, genoten we van de zalige ijle lucht, van den prachtigen blauwen hemel en de rotsachtige oevers van Noorwegen's kust. De rotsen werden steeds grilliger, wilder, hooger; witte meeuwen zweefden om ons schip, mooi doende hun zilver-blanke vleugels tegen de

donkerblauwe lucht. Daar kwam Bergen in 't gezicht! Prachtig schouwspel. Een heerlijken aanblik levert de mooie stad, gebouwd tegen hooge bergen en rotsen, liggend als in een reusachtige kom. Het afscheid van de bemanning en de passagiers was welgemeend hartelijk, hoeveel lijdensuren hadden we samen doorgebracht, en zulke uren binden!

Fluks ging 't naar 't Norgehotel, een groot gebouw met mooie ligging, daarna maakten we een kleine wandeling in den omtrek. Hoe schitterend mooi was de omgeving, in de verte hier en daar brandden groote vuren tegen de bergen ('t was de langste dag), vol verbazing namen we den tijd op! Al 11 uur en nog klaarlichte dag, zeldzaam feit!

Den volgenden morgen bekeken we de markt, prachtig gelegen met als achtergrond hooge bergen, wandelden naar Birkelunden, een punt in de bergen waar nevensgaand kerkje een groote aantrekking vormt. 't Is mooi gebeeldhouwd, maar diep somber van binnen, bijna zonder licht. De ligging is schilderachtig midden in 't groen.

Daarna begaven we ons naar de haven om ons in te schepen naar 't schiereilandje Ask. Wat was de natuur onvergetelijk mooi! Alle bergen gehuld in een wazigen lilablauwen sluier, alles nog geheel in voorjaarsdos. Vruchtboomen bloeiend, seringen bloeiend, eene herhaling van wat een paar maanden geleden in Holland had plaats gevonden. En dan de materieele kant. Hoe eigenaardig is 't Noorsche eten en hoe overvloedig! Bij 't ontbijt, bij den lunch, bij 't diner, steeds 2 of 3 warme schotels, die worden rondgediend, daarna 10 of 20 verschillende lekkernijen, die op de tafel zijn uitgestald en waarvan men moet trachten te krijgen wat men kan vóórdat brutale Engelschen en Amerikanen ze naar zich hebben toegehaald en doorgaans geheel verorberd. Heel eigenaardig zijn bij die maaltijden de vlaggetjes van alle natiën, die de eettafels versieren, alsook de talrijke bouquetten veldbloemen, de werkelijk goede schilderijen van fjorden en zeeën, de muurversieringen van bewerkte kleeden, die overal in grooten getale aanwezig zijn.

Zeker, de Noren weten hun huis met weinig opschik behaaglijk en smaakvol te maken. Alle hotels bijna van hout, eenvoudig, helder en toch niet primitief. Ieder raam tot aan 't kleinste zolderraampje heeft een koord met katrol, om bij brand te gebruiken. Maar laat ik den tijd niet vooruit loopen. Op 't eilandje Ask gekomen, maakten we eene wandeling. Behalve donkere dennen deden vele berken hun zilverwitte stammen scherp tegen de blauwe lucht en 't blauwe water afstoken. Met moeite brachten we het in Noorsch costuum gekleede Askes restauratie-meisje (trouwens alle bedienende geesten zijn hier in nationaal costuum) aan 't verstand, wat we wenschten te gebruiken. Met gebaren kwamen we een heel eind, en toen 't uur van afscheid kwam, gaven we de Noorsche een hand, terwijl we op 't woordje ‘vaarwel’ in den Baedeker wezen, waarop zij hartelijk begon te lachen. 't Was lastig, dat niet kennen van de taal en toch, de vriendelijkheid, de betrouwbaarheid der gezichten om je heen, maakte je alles gemakkelijk. Wat een verschil, die eerlijke, klare oogen met de zuidelijke, weinig betrouwbare blikken. Men wordt in Noorwegen als vreemdeling nieuwsgierig aangegaapt met een naïeve verwondering, die je grappig aandoet, en je nooit je oogen wantrouwend doet afwenden. 't Geven van je beurs aan een winkelbediende om daar het verschuldigde uit te nemen, is een gewoonte waarbij men nooit bedrogen uitkomt, vertelde men ons. Een aardig staaltje van de eerlijkheid der Noren ondervonden ook wij. Een voettoer willende maken naar een dorpje, waar we den nacht zouden blijven, bestelden we een wagentje voor onze bagage, dat,

bespannen met een vurig paardje (de Noorsche paarden zijn heel klein maar draven bijzonder vlug) weldra uit ons oog verdween. Nog geen uur hadden we gewandeld of een regenbui stroomde neer, die ons in minder dan geen tijd doornat deed worden nu regenmantels en schermen ontbraken. Maar ziet, na een half uurtje kwam een landlooper ons tegemoet, in zijn handen en over zijn schouder de zoo door ons gewenschte kledingstukken. De koetsier had dezen onbekenden man het goed ter hand gesteld met de opdracht dit aan ons te overhandigen. Wie in ons land en nog minder in de zuidelijke landen zou eenen landlooper zoo iets durven toevertrouwen? Om een fooitje was 't hem blijkbaar niet te doen, tenminste hij maakte zich oogenblikkelijk uit de voeten!

Toen we 's avond rondwandelden om afscheid te nemen van Bergen's wonderbaar mooie omstreken, zagen we omstreeks middernacht een jong meisje op een rotspunt zitten lezen, 't was een zeldzaam gezicht voor ons vreemdelingen.

Den volgenden morgen was bij 't opstaan

de lucht grauw; de toppen der bergen hulden zich in dichte, grijze sluiers.

Jammer, dat dit bij ons wegstoomen uit Bergen*) zoo bleef, en de schoonheid van 't landschap voor ons geheimzinnig verborgen werd gehouden. Na een paar uurtjes brak de lucht echter, steeds meer bergtoppen werden zichtbaar en toen de beroemde Handangerfjord zich in al haar verrukkelijke schoonheid ontplooide, was de lucht blauw, scheen de zon helder op al die onwezenlijke pracht. Wat is zij ons al die dagen trouw gebleven!

Onze weg voerde naar Odde. Hoe te beschrijven de pracht der natuur? De rotsen, begroeide bergen, gletschers, watervallen en donker groen-blauw water? Hoe den diepen indruk weer te geven, dien dit alles op ons maakte! Hoe verder we stoomden, hoe nauwer de fjord werd, hoe hooger de bergen groote klompen van reusachtige afmetingen. Daaronder, hoe liefelijk liggend die kleine dorpjes; speelgoeddoozen van houten huisjes met houten kerkje, aan den voet der bergen neergegooid als 't ware om den tourist te bekoren. Overal Noorsche meisjes in costuum, sommigen roeiend in de fjord, anderen staande aan den oever, hun schilderachtige kleeding scherp afstekend tegen den donkeren achtergrond der bergen. Hoe idyllisch ook 't aanleggen bij al die kleine dorpjes, 't eene al meer tot een langer bezoek noodend dan 't andere. Eens zagen we een kerkje uitgaan. Als een sprookje, al dat kleurig beweeg uit het godshuis komend. Wat een gelukkig man moet hier de prest zijn! Hoe verklaarbaar ook de liefde der Noren voor hun land! Er waren oogenblikken, dat we onze oogen niet gelooven konden; soms stom, dan weer opgewonden van bewondering, beschouwden we de heerlijke natuurtafereelen. 't Werd avond, de ondergaande zon wierp een rooden schijn over de sneeuwtoppen en de talrijke woest bruisende watervallen; de indrukwekkende pracht overweldigde mij, en op het oogenblik dat de omgeving haar toppunt van grootschheid bereikte, kwamen we aan bij ons doel, Odde. Toen wij aan land stapten, sloeg de kerkklok 11 uur en den volgenden morgen moesten we al vroeg met de boot vertrekken. Hoe nu de Laatefos te zien, den beroemden waterval, die zich in de nabijheid van Odde bevindt? 't Eenige was, onze nachtrust eraan te geven en met een rijtuigje derwaarts te gaan. Zoo gezegd, zoo gedaan; 't wagentje kwam voor, bespannen met twee kleine lichtbruine paardjes, die er dadelijk pijlsnel van doorgingen. Wat hebben we dien nacht intens genoten; was 't niet als een mooie droom, die plotseling moest eindigen? 't Was een verrukkelijke nacht, bladstil, de hemel donkerblauw gekleurd, alleen in 't westen koperkleurig, lichtschijn van de ondergaande zon. Niets verstomde de stilte dan 't bruisen en klateren van neervallende waterstroomen (fossen genaamd) en de woeste beek naast ons. Nu en dan passeerden we een kariol, een stolkjoerre (Noorsche wagentjes voor een en twee personen) of een troep koeien, die naar huis werden gedreven, klokjes klingelend door de nachtelijke stilte. Hoog boven ons, steil oprijzend, eindeloos hooge bergen en rotsen, nog indrukwekkender door het nachtelijk uur. We konden geen woorden vinden om uit te drukken ons genieten, we waren als in een tooverland verplaatst. Daar eindlijk, omstreeks middernacht, na een eindweegs gereden te hebben langs een woest beukende stroom, huiveringwekkend om aan te zien, reden we over het bruggetje, waarachter de waterval zich bevindt. Met dolle vaart stoven wij erover, in dat ondeelbare oogenblik doornat wordende van den stuifregen uit den val.

*) De kleine fjordenstoombooten zijn uitstekend ingericht, men kan er ontbijten, eten en lunchen, goed en niet duur. Trouwens het reizen in Noorwegen, de hotels enz., alles is goedkoop.

Den waterval te beschrijven is bijna heiligschennis. Woest, angstig woest buldert het water van een onmetelijke hoogte naar beneden, over rotspunten tuimelend en stuivend. Ons omdraaiend stonden we weer voor twee reusachtige ‘fossen’ de Skarsfos en Espelandsfos, die zich vlak tegenover de Laatefos bevinden. Oorverdoovend was 't bulderend geraas.

We konden de oogen niet afhouden van deze plek, konden moeilijk scheiden van dit imposante schouwspel. Vol van een groote emotie keerden wij weer terug naar Odde. 't Was een onvergetelijke zalige tocht geweest! Dien nacht sliepen we slechts 2 uren.

Den volgenden morgen stoomde onze boot weer langs heerlijke bergen en watervallen, (op één oogenblik ontdekte we er 16 bij elkaar) naar Eide, waar we uitstapten om met een kariol en stolkjoerre onzen weg te vervolgen tot Vossevangen. 't Was een lange rit, en ofschoon we 't nu en dan wat met den slaap te kwaad kregen door de korte

nachtrust, was zij alweer een aaneenschakeling van genieten. Hoe grootsch en machtig waren boven ons de rotsen, we voelden ons weer voor de zooveelste keer in dit heerlijke land als kleine, nietige stofjes. Vossevangen zelf viel ons eenigszins tegen, misschien doordat 't minder overweldigend was dan het tot nu toe geziene. Het hotel ligt even buiten 't dorp aan een groot meer, waarin wit-besneeuwde toppen zich spiegelen. -

Den volgenden morgen weer een heerlijke zonnige morgen! Gelukkig, want de weg naar Stalheim is verrukkelijk mooi. We reden weer langs donkere bosschen, klaterende beken en zilveren berken. Steeds grootscher werd de natuur, totdat bij een draaienden weg

Naerofjord.

plotseling het Stalheim hôtel zichtbaar werd, gebouwd op een vooruitstekende rots. Wat een heerlijk uitzicht vertoonde zich, op 't terras gekomen, aan ons oog. Rechts vóór ons, heel laag in de diepte het indrukwekkende nauwe Naerö-dal, omgeven van enorme met sneeuw bedekte rotsen en ravijnen, links lieflijk begroeide bergen, in de verte sneeuwtoppen. 't Maakte een machtigen indruk. Dien avond zaten we nog lang op het balcon van onze kamer en staarden zalig genietend het dal in.

Bij goed weer was 't plan gemaakt voor een voettoer door 't beroemde Naerö-dal tot Gudvangen den volgenden morgen en zooals altijd was God Pluvius ons genadig. Alleen, toen de weg wat al te stoffig begon te worden en we naar wat regen gingen verlangen, kwam als geroepen 't hemelwater ons verfrisschen, juist genoeg om 't uitzicht niet te belemmeren. Eerst een sterke daling tot bij de Stalheimskleven, een rotsspleet met twee woest schuimende watervallen. 't Was een verrukkelijke wandeltocht, voor ons gevoel waren we mieren, die 't nauwe dal tusschen de berggevaarte volgden. Nu en dan kwamen we over bruggetjes, geslagen over den woest bruisenden stroom.

Hoe kronkelde de weg! Ieder oogenblik, na een scherpe bocht, kreeg men weer geheel andere uitzichten, was men weer door andere bergen als 't ware ingesloten (juist als bij 't varen in de fjorden, waarbij men dikwijls niet begrijpt, hoe de boot verder moet, zonder op de rotsen te pletter te loopen) totdat we de eerste huìsjes van Gudvangen in 't oog kregen, en na eenige minuten een weinig aantrekkelijk hotel bereikten, verrukkelijk gelegen echter. Hier roeiden wij in de groenblauwe fjord en keken op naar de toppen der bergen, die steil, loodrecht uit het water oprijzen. Kort daarop scheepten wij ons in naar Fj-aerland, en voerend door de Naeröfjord.

Ik zou in herhalingen vervallen door eene beschrijving te geven van dezen boottocht en van deze fjord, die, zoo mogelijk nog grootscheren indruk maakt dan de Hardanger.

De weg voerde langs Balholm, 't plaatsje waar we den volgenden dag terug zouden komen, en dat ons zeer aanlokkelijk scheen.

Met stortregen en donker weer verlieten we in Fjaerland de boot, die vlak voor 't genoegelijk uitziende hotel aanlegde, hetzelfde hotel waar de Duitsche Keizer zich 's zomers dikwijls ophoudt en waar men ons veel staaltjes vertelde van diens jovialiteit. Door den regen konden we betrekkelijk weinig van den omtrek onderscheiden, alleen de bekende gletschers in de buurt schitterden door het regengordijn heen.

Den volgenden morgen was dit gordijn opgetrokken, het zonnetje had alle nevelen weggevaagd. Een stolkjoerre en een kariol zouden ons naar den hooggeroemden gletscher, de ‘Suphellebral’ brengen. Aangezien de weg erheen langs afgronden voerde, smal en draaiend was, en bezaaid met kariolen,

Fjaerland i Sogn.

die in tegenovergestelde richting naar een feest reden, moest er zeer voorzichtig en met beleid worden gemend. Daarom vertrouwde ik me maar half toe aan een dwergachtigen koetsier, een ventje van een jaar of 12. Maar al heel spoedig zag ik de groote zekerheid, waarmee hij zijn paard bestuurde, en leunde 'k behaaglijk achterover, mij geheel wijdende aan de heerlijke natuur om mij heen.

De boeren, die met hun geheele huishouden, naar 't scheen, feestwaarts reden in hun kariolen, leverden een schilderachtig schouwspel op in hun kleurige kleedij. Naast de kariol draafde lustig een veulentje, los naast 't oude paard, zich nu en dan dwars voor 't wagentje plaatsende. Deze jonge dieren konden zeker niet alleen thuis gelaten worden, en moesten daarom mee naar 't feest. Ieder oogenblik weken onze kariolen uit, met moeite een plaatsje vindend op zij van den weg achter rotsblokken. In flinken draf ging 't daarna weer voort, bij den steilsten klim in galop, evenals bij de sterkste daling, en dan steeds zonder rem. Meer en meer naderden we de gletschers, waarvan we al duidelijk de prachtige kleurschakeeringen konden bewonderen. ‘Nog een half uurtje marcheeren over rotsblokken en door moerassen’, vertelde ons de kleine koetsier. Geen nood, we zouden er wel komen, ondanks Noorwegen's ongebaande wegen en gebrek aan wegwijzers. 't Loonde wel de moeite; hoe prachtig die opeenstapeling van sneeuw en ijs, waartusschen valleien van diep blauw. En wat een heerlijken achtergrond, die donkergroene bergen! Op den terugtocht reed een mijner reisgenooten voor mij uit in de kariol, een groote, breedgeschouderde gestalte. Eigenaardig was 't zijn reuzengedaante te ontwaren, gemakzuchtig leunend in 't wagentje, en 't kleine koetsiertje daarachter, flink mennend zijn paard, met moeite heenziende over den breeden rug van zijn toerist. We reden terug door 't verlaten dorpje, welks bewoners wij feestwaarts hadden zien gaan. 't Scheen geheel uitgestorven, maar elke deur stond open; voor oneerlijkheid was men schijnbaar niet bang.

Dien middag bracht de boot ons naar Balholm. Wat leek zaliger dan dit heerlijke oord, zoo idyllisch mooi gelegen aan den grooten waterplas? Welk hotel scheen aanlokkelijker dan deze riante groote villa, dicht aan 't

water op een rots gebouwd? Wat al heerlijke herinneringen hebben we aan dit verrukkelijke plekje met de wandelingen 's avonds langs de oevers van het meer, met de bezoeken aan de artistiek en ideaal ingerichte Noorsche villa van een vriendelijken inwoner, waar men ons zoo gastvrij ontving? O, Balholm, oord van genieten en dwepen, 's avonds laat in de open galerij van ons hotel! O, 't balcon met zijn sprookjesachtig uitzicht, die mooie kalme zomeravonden, de bergen in 't verschiet, lila, onwezenlijk schemerend in de verte! Hoe hebben we geluisterd naar 't golvengeklots aan onze voeten, en gewenscht, dat 't altijd, altijd mocht voortduren! Helaas, de gedachte aan de onbestendigheid van al

Aftenstemming i Sogn.

wat aardsch genieten heet, stemde ons droef, vervulde ons met weemoed....

Hoe dweepten we later op den avond nog in de luie stoelen van onze kamer! En om aan onze verrukking uiting te geven, dansten wij op 't balcon (tot ongerief der buren) een extasewalzer. We *moesten* uiting geven aan ons gevoel, dat ons overstelpte. O, goddelijke avond!

'Scheiden thut Weh' zoo zong het in ons, toen we Balholm vaarwel moesten zeggen en we de kust langzamerhand zagen verdwijnen, waar nieuwgemaakte kennissen ons zoo lang mogelijk op 'n rotspunt een vaarwel stonden toe te wuiven. Zouden wij ze ooit terugzien, al die reisvrienden, vroegen wij ons af, naar de kleiner en kleiner wordende stipjes in de verte starend? Intusschen stoomden we weer langs wonderbaar mooie oevers. 't Was haast jammer zich voor de maaltijden naar beneden te begeven, en iets van dit alles te missen. Ons genieten was nu wel met een tintje weemoed vermengd! Helaas, helaas, hoe snel naderde al het einde van de reis. Na den geheelen dag gevaren te hebben, kwamen we tegen den avond in Bergen aan, ons punt van uitgang. Daar gekomen, bestegen wij een hoogen berg, waar men een prachtig uitzicht op Bergen en den zonsondergang moest hebben. Langzaam beklommen we den steilen weg, die langs en door bosschen voert. Eensklaps werden we verrast door het met mannenstemmen aangeheven lied 'Wilhelmus van Nassouwe'. Hoe we ook rondkeken, nergens ontdekten we de zangers. Eigenaardig was 't deze Hollandsche melodie in dit land te hooren, en later vernamen we dat een troepje Ingerid-passagiers met den kapitein en den stuurman 't lied hadden aangeheven. Kleiner en kleiner werd de stad onder ons, dwergen geleken de menschen in de diepte. Nog een paar krommingen van den weg, we waren in 'Flören' het hoogste punt. Een prachtig panorama overgoten door de laatste stralen der ondergaande zon, een heerlijk vergezicht strekte zich voor ons uit. Heel in de diepte ontwaarden we onze Ingerid in Bergen's haven.

O, laatste dag op Noorschen bodem, hoe zijt ge omgevlogen! Hoeveel gedachten gingen er door ons brein, toen wij uit Bergens haven wegstoomden, terug naar Holland. Hoeveel

herinneringen verdrongen elkander, herinneringen aan al wat we genoten hadden. Vaarwel, Noorwegen, heerlijk land vol poëzie en natuurschoon! We hielden 't oog steeds gericht op Bergen, het verrukkelijk gelegen Bergen dat zich al meer en meer aan ons oog onttrok. Nog eenige oogenblikken - en we draaiden een zijfjord in. Met een zucht zochten we onze luie stoelen op, 't was voorbij! Nog maar eenige uren, en de oneindige zee zou zich aan ons oog vertoonen, nog maar 'n paar dagen en we zouden Holland's vlakke stranden terugzien! Na een prachtigen zonsondergang genoten te hebben, kwamen we op 't middernachtelijk uur in Stavanger aan, waar we eene wandeling maakten door 't stille stadje. We doorkruisten het, en hol klonken onze voetstappen door de leege straten. Na deze wandeling vlijden we ons gemakkelijk languit in de stoelen op het dek om de zon te zien opgaan. Haast om in onze kooien te kruipen, hadden we nog niet. Half wakend, half droomend lagen we toe te kijken. Eerst toen de Ingerid van wal stak, om zich in 't ruime sop te begeven, daalden wij af in onze respectievelijke slaapplaatsen.

Behoudens een paar uitzonderingen was deze keer de reis een pleiziertochtje. Die uitzondering was 't uur van mist, toen de misthoorn voortdurend lugubre tonen deed hooren, en we elk oogenblik een aanvaring verwachtten. Heel lang duurde dit echter niet; weldra trok het mistgordijn omhoog; de zon brak door de wolken. Hoe spontaan vrolijk ging 't die dagen toe op de boot! We voelden ons thuis op de Ingerid, waar we, ondanks de angstoogenblikken, een heerlijke herinnering aan zouden blijven bewaren.

En zoo gingen we dan naar huis! Ze waren voorbij, helaas, die dagen van Aranjuez met zooveel verwachting te gemoet gezien, met zooveel verrukking doorleefd!

Noorwegen, heerlijk land van middernachtszon, hoe hebt ge ons doen genieten, wat een gelukkigen tijd hebt ge ons bezorgd!...

Pope Petrof. (Bewerkt naar het artikel van Arthur Luther).

Tschakofskie's zesde symfonie was geëindigd. Deze had me zoo diep ontroerd, dat ik geen andere muziek meer wilde hooren. Ik verliet de concertzaal. Op de trap kwam ik een Franschman tegen, lector aan een onzer inrichtingen voor hooger onderwijs.

‘'t Is me onmogelijk om nu naar Wagner of Mendelssohn te luisteren,’ zei hij. ‘Ik zou er mijn gedachten niet bij kunnen bepalen.’ Na eenige sekonden te hebben gezwegen, barstte hij uit:

‘Wat voor volk zijn jullie Russen toch! Ik woon hier nu al twintig jaar en nog ken ik je niet. Koud is het bij je. De hemel is somber en grauw; maar als men je beter leert kennen en een blik in je hart slaat, dan wordt het iemand zoo warm en wel te moede. Jullie bent onbeschaafd, ruw en vuil; je kan niet eens behoorlijk werken en in niets heb je eigenlijk pleizier. In de nabijheid van Kazan, een Universiteitstad, wonen nog Heidensche volken. Het land is ontzaglijk rijk en vruchtbaar en toch wordt voortdurend hongersnood geleden. Ieder moet zich ergeren aan jullie dwaasheden; men kan je uitschelden en toch voelt ieder zich onweerstaanbaar tot je aangetrokken. U heeft iets dat ons, cultuurmenschen, zoo oneindig bekoort, we worden beter door den omgang met ulieden. Hoe diep en innig heeft Tshakofskie me zooeven niet ontroerd. Wat is de oorzaak dat uw talenten, dichters en toonkunstenaars zoo'n machtigen invloed uitoefenen op de ziel?’

‘Ik was in geen stemming om die vragen op dat oogenblik te behandelen en antwoordde: Laten we die punten een anderen keer bespreken. U kent het Russisch gebruik om in de lijdensweek een brandende kaars uit de kerk mede naar huis te nemen. Onderweg geven we ons de grootste zorg en moeite dat de wind de vlam niet uitdooft. Zulk een vlam doorgloeit thans ons beider hart. Bescherm die voor den wind.’

Bovenstaande episode is aangehaald uit den bundel Bratja-Piessatelie (Dichters en Schrijvers) van den sympathieken priester Petrof. Diens naam wordt thans in Rusland veel genoemd. Het is zelfs mogelijk dat deze pope een voorname rol zal spelen in de dagen van strijd en woeling die het Russische rijk nog zal doormaken. In de zoo woelige Revolutiedagen van 1905 bracht de kalme, vermanende stem van Petrof vele gemoederen tot bedaren. Als waarachtig priester wordt door hem slechts vrede en liefde gepredikt.

In het buitenland werd zijn naam bekend door twee Duitsche overzettingen: ‘Das Evangelium als Grundlage des Lebens’ en zijn ‘Dichter und Schriftsteller.’.

Zelden komt de kloof die West-Europa van Rusland scheidt, zoo duidelijk te voorschijn als in Petrof's geschriften. Door de intellec-

tueele vrijdenkers werd de priester eerst bespot, doch toen dezen zijn politieke beschouwingen leerden kennen, gevoelden zij plotseling veel sympathie voor den ‘liberalen pope.’ De orthodoxen waren echter hoogst verbolgen op den priester die feuilletons in couranten schreef, niet over kerkelijke zaken, maar over Berlijnsche Indrukken, Moderne Letterkunde, Gogol, Gorki, en o vreeselijkste aller misdaden - over Maeterlinck's Monna Vanna.

Het is reeds eenigen tijd geleden, dat de Berlijnsche Indrukken van Petrof in de Petersburger Zeitung zijn verschenen. Hierin uit de pope telkens zijn verrukking over allerlei dingen, waaraan de Berlijners even gewend zijn als aan lucht en water. Zoo spreekt hij vol lof over het goede straatplaveisel, het geregelde verkeer, de stiptheid waarmee treinen aankomen en vertrekken, de beleefde wijze waarop post- en telegraafbeambten den vreemdeling te woord staan en waarop men in winkels en restauraties wordt bediend.

Pope Petrof spreekt hierover met een zekere afgunstige bewondering. Tusschen de regels door lezen we telkens de onuitgesproken vraag: waarom is dat alles niet zoo bij ons? en wanneer zal het bij ons zoo zijn?

Die naïeve, oprechte verrukking is juist zoo aantrekkelijk bij Petrof. Westersche theologen staan van hun jeugd af aan veel meer in het werkelijke leven dan deze Rus, die zich eerst van seminaries, akademies en de ‘eerbiedwaardige macht der kerk’ heeft moeten vrijmaken, en nu ziet hij met verbaasde blikken rond naar het bont gewoel der wereld. Toch is zijn godsdienstig geloof niet geschokt; onwankelbaar vertrouwt hij op zijn gekruisigden Heiland, dien hij niet beschouwt als een boetprediker en ijveraar, doch als de man die vol erbarmen zich over de menschheid ontfermt. De blijde boodschap der verlossing moet overal verkondigd worden, het licht der genade moet alles beschijnen.

Zoo ongeveer is de indruk dien Petrof's geschriften maken. Bijzonder eigenaardig en opmerkelijk is het feit, dat een Grieksch-Katholieke geestelijke zoo vrij van vooroordeel en met zooveel warmte en belangstelling spreekt over de moderne letterkunde. En toch verlaat hij geen oogenblik zijn christelijk standpunt. Zijn wereldbeschouwing is ethischdualistisch. Het drama dat zich in de menschelijke ziel afspeelt, verklaart hij aldus: ‘De oorzaak van elken ziele-strijd is de botsing tusschen twee vijandige levensprincipes of machten, en alle levensprincipes en levensmachten laten zich tot twee oerkrachten terugbrengen - goed en kwaad. Deze voeren eeuwigen strijd en scheppen voortdurend dramatische toestanden.’

Petrof ziet in de Verzoeking van Christus het grootste, aangrijpendste drama van deze geweldige machten. Door de overwinning van Jezus is de vraag principieel opgelost; het is de taak der menschheid om dit voorbeeld te volgen, zegt Petrof. Volgens hem is het de grootsche, verheven taak van den dichter om den weg te wijzen naar het Godmenschdom. Petrof vergelijkt den dichter heel aardig met een optisch apparaat dat in ‘zijn brandpunt al de in de maatschappij verspreide lichtstralen opvangt en die daarna alle uitzendt: verwarmend en stralend’ De dichter moet leiden en leeren: hij moet den lezers toonen hoe zij leven moeten, en het is juist de tragiek der Russische dichters dat dezen hun groote, heilige opdracht slechts ten deele kunnen vervullen. Ze moeten leiden en kennen zelf den weg niet. Ze schilderen het leven zooals het is, ze toonen de slechtheid aan, maar hoe het zijn moet kunnen ze niet zeggen. Dit gevoelen de dichters zelf, en dit besef pijnigt en martelt hen.

Petrof vindt zijn opvatting bevestigd in Gogol en Gorki. In het slot van Gorki's roman ‘de Drie’ rent Ilja die door een politie-macht wordt achtervolgd tegen een muur op, waarna hij met verbrijzelden schedel op den grond stort. Hieraan geeft Petrof een symbolieke beteekenis. Volgens hem is het Gorki zelf die voor een ondoordringbaren muur staat: ‘het licht van de eeuwige waarheid is verduisterd, in wanhoop slaat hij zijn hoofd tegen de steenen. Zijn ziele-toestand moet nog vreeselijker zijn dan die van zijn hoofdpersonen.

‘Aan den eenen kant het duidelijke bewustzijn, dat de schrijver slechts kan voortbrengen als hij leeraar en leider kan zijn; aan den anderen kant het pijnigend besef dat hij zelf den waren levensweg niet kent, niet weet wat moet worden gedaan, opdat het leven geen doodslaap zei, doch een blijde dienen van den geest des levens en den levenden God.’

Hieruit blijkt ongetwijfeld hoe hoog Petrof het beroep van den dichter stelt, doch eenzijdig is die opvatting eveneens. Voor Petrof is de dichter in de eerste plaats prediker; de litteratuur noemt hij zelfs een enkele

maal de ‘kansel.’ Voor hem bestaat geen schoonheid als zelfstandige levensuiting. Elke groote, echte kunst is godsdienstig - niet in den zin van kerkelijke dogma's, doch volgens Goethe's opvatting: ‘Wer Wissenschaft und Kunst besitzt, der hat auch Religion.’

Gelukkig de kunstenaar die leider zijn kan, doch zijn kunst veroordeelen omdat hij zijn zielestrijd aan zijn lezers bekend maakt, zou toch dwaasheid zijn. Friedrich Hebbel drukt dit zoo juist uit, waar hij zegt: ‘Der Dichter kann nichts anders geben, als sich selbst, seinen eigenen Lebensprozesz. Er darf den Zug seines Geistes getrost folgen und kann gewisz sein, dasz er in seinen Bedürfnissen die Bedürfnisse der Welt, in seinen Phantasien die Bilder der Zukunft ausspricht.’

Trots Petrof's eenzijdige opvattingen, is deze pope toch een merkwaardige figuur in de Russische letterkunde.

Een andere passage uit ‘Dichters en Schrijvers’ luidt aldus: De strijd tusschen nacht en licht moet in Rusland niet uitsluitend worden gezocht in holen en kloosterceilen. In millioenen Russische zielen voelen wij denzelfden wiekslag van den vurig verlangenden zwaan; nu en dan vernemen we een zacht gesteun en een smartelijke zucht.

‘Ik geloof dat de Russische volksziel niet eer tot kalmte zal komen, voor de Russische adelaar zijn vleugelen heeft uitgespreid over de warme Bosporus, het rijk van Darius, tot over den oever van de Ganges, - voor de blanke zwaan met luide vreugde-kreten het Zuiden zal tegemoet zweven.

Ik wil niet zeggen dat het verlangen naar het Zuiden en het zwane-drama van den gebroken vleugel iets speciaal-Russisch is. De strijd tusschen goed en kwaad is iets algemeen menschelijks, een wereld-drama, onafhankelijk van tijd, plaats en nationaliteit. Ik wil alleen verklaren dat het drama zich het sterkst en krachtigst afspeelt bij den Rus; de ziel van ons volk is het tooneel waar luidere smart- en jammerkreten weerklinken, waar grootere verlangens worden gekoesterd dan waar ook. Dit wordt bewezen door de zware, innerlijke crisis die elke Russische dichter en schrijver moet doormaken, door elken kunstenaar die zich bewust is gebleven dat hij deel uitmaakt van zijn volk.

In de Duitsche voorrede van Petrof's boek staat te lezen dat zijn geschriften in Rusland door millioenen worden gelezen. Dit is de waarheid. Doch deze millioenen vragen niet naar aesthetische maar naar ethische opvattingen. En deze vinden ze bij Petrof. Moge het aantal volgelingen van den sympathieken priester nog voortdurend vermeerderen. Want de macht der kerk is groot; van haar alleen hangt mogelijk Rusland's toekomst af. Zij alleen vermag invloed uitoefenen op de onwetende massa. Kansel en altaar moeten in Rusland samengaan, niet om reactionnaire of revolutionnaire ideën te verkondigen, doch om vrede en liefde, waarheid en rechtvaardigheid te verbreiden, waaraan het Russische volk zoo dringend behoefte heeft.

ANNIE DE GRAAFF.

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Voor C.M.

Mijn man had nog al eens last van Rheumatiek en nu hij elken morgen die oefeningen met buitenlucht en koude baden doet, die in 't boekje van J.P. Müller: *Mijn Systeem*, voorkomen, heeft hij zich nog nooit zoo prettig en opgewekt gevoeld, alsmede een eetlust van belang.

Gedachtenwisselingen.

Er zijn zoo veel dames die gaarne haar geld op een nuttige wijze, en voor een goed doel zouden willen besteden, zonder aan een inrichting als wijkverpleging of iets dergelijks verbonden te willen zijn... maar niet weten, hoe nuttig te zijn. - Er zijn er die graag willen reizen, maar geen gezelschap kunnen vinden enz., of anderen die er blasé van zijn. Deze dames zouden o zoo veel kunnen doen voor hare minder met aardsche goederen bedeelde zusters. Zij zouden door bijv. een beschaafd meisje op hare kosten of gedeeltelijk mee op reis te nemen, of op haar buiten of anderszins eens te logeeren vragen, een goed werk verrichten Hier dichtbij is een dame die dit des zomers doet voor dames die de buitenlucht noodig hebben. Maar wat helpt één enkele? Dit nobele voorbeeld moest door velen gevolgd worden. Er zijn zoo vele beschaafde onbemiddelde vrouwen, die dag in dag uit, jaar in jaar uit voor het dagelijksche brood moeten arbeiden, niet alleen voor zich zelve, maar nog dikwijls hare familie moeten onderhouden, en die uit eigen kas geen reisje kunnen bestrijden en geen verwanten of kennissen bezitten, waar zij zich eens aangenaam kunnen verpoozen, na ingespannen arbeid. Ik ben er zeker van dat deze dames een goed en o zoo nuttig werk zouden doen, want er zijn veel arbeidende vrouwen, die graag eens iets meer van de wereld zouden willen zien en haar geest verrijken. Wat zouden zij haar gastvrouw dankbaar zijn en zij zelve zouden dubbel genieten, dunkt mij door anderen genot te schenken en het te doen deelen. Door te toonen wat zij zelve al eens gezien hadden, zouden zij weer op nieuw in alles gaan belangstellen en menig dankbaar oogenblik genieten

bij het stralend gezicht van hare logé. - In onzen modernen tijd, waarin ieder vooral des zomers op reis gaat, stemt het je wel eens pessimistisch; dan thuis te moeten blijven, altijd in dezelfde sleur, dezelfde menschen met hun stijve coterietjes, conventie en begrippen. Geloof mij, hooggeachte freule Lohman, er verkeeren heel veel werkende vrouwen met mij in hetzelfde geval. Ik heb hier natuurlijk uitsluitend de vrouwen en meisjes uit den beschaafden beteren stand op 't oog, die aan 't genoegen, waaraan hare zusters uit lageren stand zich mee vermaken, geen genot kunnen vinden. Behalve een mooie wandeling, of een gezellig thuis als zij dit hebben, is juist de Zondag voor eerstgenoemden vervelend.

EMMA.

De ringvinger. Uit het Engelsch van Georg Gissing.

I.

De nieuwe gasten in het pension waren een oudere man, van het soort, dat zich zelf heeft opgewerkt, correct, fatsoenlijk en met een eenigzins gemelijk voorkomen, en een jonge vrouw, wier trekken nu juist geen groote bekoorlijkheid bezaten, ofschoon hare manieren zeer innemend waren en een onderdrukte levendigheid te kennen gaven, die zeer aangenaam zou kunnen zijn. Op het bord in de hall kon men hun naam als ‘Kerin’ zien ingeschreven, ze spraken Engelsch met een eenigzins vreemd accent en hunne betrekking onderling werd aangeduid door de jonge vrouw, die zich herhaaldelijk met iets tot ‘Oom James’ wendde. Het was duidelijk dat zij zich voor het eerst te Rome bevonden.

Aan zijn buurman aan de table d'hôte, een jonge Engelschman, vertelde Mr. Kerin reeds spoedig, dat hij uit het noorden van Ierland kwam, verscheidene jaren in Australië had doorgebracht, en zich nu op weg naar huis bevond, na eenige maanden in Egypte, Palestina en Sicilië te hebben vertoefd.

De Engelschman, Wrigthon genaamd, die over 't geheel eerder zwijgzaam was, geraakte toch met deze vreemdelingen in gesprek. Hij en Miss Kerin kwamen op denzelfden tijd beneden aan 't ontbijt, en namen plaats aan dezelfde kleine tafel; Oom James was altijd een half uur later en zag er eenigzins verdrietig uit, daar hij verkouden was en het hoesten hem vooral des morgens hinderde.

Na verloop van een paar dagen, vertelde Miss Kerin haar buurman iets naders omtrent haarzelf, zij vertelde hem in vertrouwen kleine bijzonderheden, maar verviel daarna toch steeds weer in haar gewone ernst en geslotenheid. Ze scheen om en bij de dertig te zijn en men bemerkte bij haar reeds het begin van kleine eigenaardigheden, die de ongetrouwde vrouw dikwijls kenmerken, als ze tot een enge provinciale sfeer beperkt is. Ter zelfder tijd, had de reis haar klaarblijkelijk veel goed gedaan en was zij daardoor bepaald verjongd. Zes maanden geleden, na eene periode van ziekte, was zij naar Australië gereisd, om zich bij haar Oom te voegen en hem op de langzame terugreis gezelschap te houden. Ofschoon de beiden door bloedverwantschap aan elkaar verbonden waren, leden ze toch nu en dan wel eens door elkaars onbestendigheid van humeur, die voortkwam uit hunne verschillende neigingen, daar Oom James alles slechts uit een nuttigheidsoogpunt scheen te bekijken en bij gelegenheden zijn ongeduld toonde, als zijn nicht zich langer bij ruïnes trachtte op te houden, of over een verlaten landschap begon te philosofeeren.

‘Gisteren waren we naar de Baden van Caracalla’, merkte zij tot Wrigthon op, met een accent, dat eenige pikantheid aan haar half-vormelijk, half-levendige gesprekken verleende.

‘U is daar zeker reeds geweest? Wat heeft men er nu aan om daar in 10 minuten slechts even door te rennen? Ik zou er dolgraag langen tijd in gepeins gezeten hebben, maar Oom James -. Wilt u de boter even doorgeven?’ Er was niets burgerlijks aan haar, niettegenstaande de duidelijke gebreken harer opvoeding. Rome wond haar op. Ze had een vlugge verbeeldingskracht, vereenigd met een practisch verstand, hare opmerkingen over het Italiaansche leven waren dikwerf scherp en amusant. Indien haar teint een weinig frisscher en hare trekken iets minder scherp waren geweest, zou men Miss Kerin bepaald een knap persoontje kunnen noemen, nu maakte ze in weerwil daarvan nog een innemenden indruk en men gevoelde dat hare natuurlijkheid geheel in overeenstemming was met den eenvoud van haar persoon.

In de huiskamer nam zij, voor het diner, altijd een lage stoel en scheen in de courant verdiept, maar deze diende alleen om haar gezicht te beschermen, terwijl hare gedachten ergens elders waren. Wrigthon merkte dit eens bij zich zelf op, terwijl hij haar be-

spiedde en werd getroffen door haar onbewuste uitdrukking van zachte melancholie. Op een morgen op het punt zijnde van het ontbijt op te staan, dacht de Engelschman eraan, eens te zien of er ook brieven voor hem waren aangekomen. Miss Kerin keek naar hem en zei op een toon van bescheiden belangstelling: 'Ik denk dat U een hoop brieven zal krijgen?'

'Neen.' Hij schudde zijn hoofd, alsof die vraag een hinderlijke gedachte in hem opwekte.

'Zeer weinig.' En na een pauze, inplaats van heen te gaan, begon hij over zich zelf te spreken.

Hij was leeraar aan een technische school in Engeland; in den vorigen herfst was zijne gezondheid eenigzins geschokt, en op aanraden van den dokter bracht hij nu den winter in Italië door. Hij gevoelde zich nu echter veel beter en dacht spoedig weer tot zijne dagelijksche plichten terug te keeren.

'U mag wel oppassen met de verandering van klimaat,' zei Miss Kerin, hare oogen afwendende bij een blik van hem.

'Ja, ja! O, ik gevoel mij zeer goed, heusch.'

Hij lachte vriendelijk en verliet de kamer.

Miss Kerin zat in gedachten verdiept, met een vinger langs het patroon van het tafelkleed strijkende. Haar oom was nog niet verschenen, zijn laat zijn was misschien toe te schrijven aan een lichte verkoudheid, waarover hij zich den dag te voren beklaagd had.

Wrighton, had ondertusschen zijne brieven doorgezocht en werd er slechts door teleurgesteld. Hij begaf zich naar zijn slaapkamer en stond voor het open raam, alsof hij de zon wou bewonderen. Vanuit een venster aan de overzij leunde een Italiaansch meisje, een lachje op hare warme lippen, terwijl ze bezig was een of ander voorval in de enge straat gade te slaan. Ze had een mooi, ofschoon eenigzins ordinair gezicht, dat de Engelschman, gedurende zijn verblijf van 3 maanden in dit pension, dikwijls had opgemerkt en bewonderd. Ergens in de buurt hoorde hij een vrouwenstem zingen, alles behalve mooi, maar toch nu en dan met een liefelijken en doordringenden toon er tusschen. Wrigthon gevoelde de lente in zijn bloed doordringen, de warme lucht scheen een geur van welriekende viooltjes binnen te wuiven. Hij draaide evenwel den gouden zonneschijn den rug toe, ziek van hart.

Zes weken, zes lange in nietsdoen doorgebrachte weken, sinds hij een brief naar Engeland op de post had gedaan, een brief, waarvan hij groote verwachtingen koesterde; hij wist reeds dat ze goed en wel was overgekomen, maar het antwoord bleef nog steeds uit - en hij wachtte en wachtte.

Hij was een Engelschman van het gewone type, niet blond en niet donker, niet knap maar ook niet leelijk, een intelligent gezicht, dat naar melancholie zweemde, een goed figuur en aangename manieren, die van een uitstekende opvoeding getuigden. Op de tafel lag een reeks van boeken, maar hij opende ze slechts zelden, hij was blasé van Rome, had genoeg van een vreemd land en kon zijne gedachten niet bij de studie houden.

Eenige uren later begaf hij zich naar het Pincio, de heerlijke lanen van heesters en pijnboomen doorwandelende, met gebogen hoofd en in gedachten verzonken; eindelijk stond hij stil voor een van de bustes van Italië's groote mannen, toen er iemand naderde, hij keek om en zag Miss Kerin.

‘Mijn oom heeft een erge verkoudheid te pakken,’ begon zij zenuwachtig, zich als 't ware verontschuldigende. ‘Ik ben bang dat het influenza is en hij wil niet hebben dat ik iets voor hem doe, dat wil hij nooit, het maakt hem slechts boos.’

Zij wandelden nu zij aan zij, toen ze de plek bij de fontein naderden, vanwaar men een prachtigen blik op de St. Pieterskerk heeft, vestigde Wrigthon hare aandacht daarop.

‘Ik heb het reeds eerder gezien,’ zei ze na een korte stilte, ‘maar nog nooit zoo als van morgen, o, prachtig!’

Toen dwaalden hare oogen af, ze gingen onzeker verder en ze zouden doorgewandeld zijn, als Wrighton, blij gezelschap te vinden, haar niet had tegengehouden.

‘Gaat U ook nog naar Florence?’ vroeg hij haar.

‘Ik weet het heusch met - ik weet nog van niets. Oom James is ziek, misschien’, hier daalde haar stem, ‘gaan we recht door naar Belfast.’

‘Heeft U reeds veel van Engeland gezien?’

‘Niets, in 't geheel niets.’ Ze begon nu te vertellen van haar leven voor haar vertrek naar Australië. Ze woonde in een kleine, stille plaats bij Belfast, had nog een getrouwde broer, terwijl oom James de plaats van vader bij haar vervulde, maar haar evenwel niet toestond, op de een of andere manier in haar eigen onderhoud te voorzien.

‘Ik schaam mij bijna nog fouten in hem te ontdekken’, zei ze, ‘hij is altijd zoo goed

voor mij geweest, als ik boos ben, houd ik mijzelf altijd voor, hoe ondankbaar dit eigenlijk van mij is.'

'Natuurlijk zoudt U gaarne nog heel veel van Rome willen zien.'

'Ja - ik zou het Forum nog graag eens bezoeken, ik heb het met oom James gezien, maar - ik geloof dat hij er alleen uit een oogpunt heenging, om die zaken afgedaan te hebben.'

Wrigthon lachte. Juist sloeg de klok van de St. Angelo het middaguur.

'Moet U niet op uw horloge kijken?' vroeg ze schertsend. 'Ik dacht dat dit een van de regels van het leven te Rome was.'

'Dat is ook zoo - ik ben 5 minuten ten achteren.'

'En ik,' zei Miss Kerin, 'ik ben 5 minuten voor.' Ze lachte, geen van beiden wist eigenlijk waarom. 'Ik moet nu gaan en zien of de dokter er geweest is.'

Wrigthon wenschte haar beterschap met den patient en daarop haastte mis Kerin zich voort. Aan de lunch zaten zij ver van elkaar af, maar ze stonden ter zelfder tijd van tafel op, en ontmoetten elkaar in de hall. Wrigthon hoorde van haar dat oom James de influenza had en zij dus alleen moest uitgaan.

'Ik zal dus nu toch nog naar het Forum kunnen gaan,' zei zij op geanimeerden toon.

Later dacht Wrigthon bij zich zelf, dat het onbescheiden, bijna impertinent was geweest, zijn gezelschap aan te bieden. Miss Kerin werd eenigzins verlegen, maar nam het toch zonder aarzelen aan, en toen zij een kwartier daarna samen het pension verlieten, gevoelden zij zich zeer opgewekt gestemd.

Wat Wrigthon betreft, hij bedoelde er niets anders mee dan de beste manier den namiddag door te brengen, hij leed aan ondragelijke verveling en er bevond zich op 't oogenblik juist niemand anders in 't pension, waarbij hij zich kon aansluiten. Deze kleine Iersche vrouw amuseerde hem tenminste. Toen ze van hunne expeditie terugkeerden, begon hij bepaald van haar te houden, zij had vrij-uit over alles met hem gesproken, hij wist nu meer van haar af en had respect voor de deugden, die zij onbewust openbaarde.

Op den drempel van 't pension werd Miss Kerin plotseling vormelijk, zij boog, ging vlug naar binnen en nam afscheid van hem als van iemand, waarmee ze vluchtig kennis had gemaakt. Het kamermeisje boven ontmoetende, vroeg ze direct dringend en belangstellend naar haar Oom en kreeg tot hare geruststelling bevredigende berichten.

Haar stem klonk onderdrukt, maar haar uiterlijk scheen opgewonden en een verhoogde blos lag op haar wangen. Twee uren later, toen de bel reeds voor de tweede maal had geluid voor het diner, was ze juist begonnen zich om te kleeden.

Tot hare teleurstelling zag zij, dat een vreemdeling, een zeer jonge Engelschman, de plaats tusschen haar en Wrigthon had ingenomen, vrijgekomen door Oom James' afwezigheid.

Zij at in stilte, en niet voor het diner half was afgeloopen, waagde ze een blik naar haar begeleider van dien namiddag te werpen.

Hij sprak druk met een Duitsche dame, die aan de andere zijde van hem zat, Miss Kerin beet op haar lip, en staarde voor een oogenblik naar de personen, die tegenover haar zaten. Zij ontmoetten elkaar daarna in de salon, waar zij zich gewoonlijk, samen met haar Oom, een paar uur onderhielden, Wrigthon nam een stoel vlak bij de hare,

en maakte eenige opmerkingen, maar Miss Kerin scheen niet in de stemming om te praten. Zij las ‘Galignani’ en stond veel vroeger op dan gewoonlijk.

(Wordt vervolgd.)

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Eugenie. - Uw vriendelijk briefje bij uw bijdrage heb ik nog te beantwoorden. - Ja, natuurlijk spreekt het vanzelf, dat er in gemengde pensions wel eens dames zijn, die zich dadelijk inbeelden dat ieder heer, dien zij er ontmoeten, werk van haar maakt, en die dus dientengevolge zich teleurgesteld voelen als hij tenslotte zonder declaratie vertrekt. Maar gelooft gij niet met mij dat dergelijke inbeeldingen

niet alleen voorkomen in pensions, maar in alle omstandigheden waaronder jongelui van beider geslacht samenkomen - als het meisje van die kracht is Ik voor mij heb dat ten minste overal elders evengoed bijgewoond als in pensions, en ik geloof ook, eerlijk gezegd, dat zulke ‘gebroken harten’ nog al gauw weer heelen, zoodra er maar weer 'n nieuwe meneer komt opdagen - Gij zult mij antwoorden, dat het meer intieme van pension-samen-leven meer aanleiding geeft tot zulke dingen, maar dat ook ligt dan toch aan het meisje zelf. Een meisje, dat zich dadelijk met elken man, die met haar in pension is, zóó familiaar maakt en gedraagt, heeft het dan toch ook wel een beetje aan haar eigen gedrag te wijten als zij voor den gek wordt gehouden, en ik vind b.v zulke intimiteiten als van Hulzen schildert in In hooge Regionen beneden de waardigheid van een wezenlijkgedistingeerde jonge vrouw, die ergens moederziel alleen in een pension woont. 't Spreekt overigens van-zelf dat iemand, die een heer op zoo'n wijze dagelijksch ontmoet, ook wel eens in allen ernst en in dieperen zin hem kan liefkrijgen zonder dat hij-zelf daartoe aanleiding gaf, maar dat zijn van die dingen die onder geen omstandigheden zijn te vermijden, want, als het lot zoo iets wil, dan kan dat zelfde ook elders gebeuren. En ik ben 't met U eens, dat een alleen-dames-pension over 't geheel vreeselijk suf en saai is, om niet te spreken van de kletserij aan tafel, van het discours dat alleen handelt over meiden en ziekten ('t laatste bij voorkeur) over de verwaarloozing van toilet enz., enz Ook dáárvan heb ik ondervinding, en ik kan U verzekeren dat die van zulk een aard is, dat ik mij van alleen-dames pensions altijd verre houd. Nooit heb ik meer vuile, zwarte omslag-doeken aan het diner, meer onsmakelijke verhalen van ongesteldheden, meer hatelijkheden en jalouzien bijgewoond, dan wanneer dames in een pension onder elkaar zijn, en zich dus niet meer geneeren voor het andere geslacht.

Het verwondert mij, dat gij mij in dat door U bedoelde pension nooit hebt gezien, want mijn kamer zag uit op de straat, en ik ging dagelijks uit, en was dus te bezichtigen van uit de ramen van het huis, waar gij hebt gelogeerd, en waar de familie véél op het balcon placht te zitten des zomers - Met mejuffrouw Reijers woon ik nog steeds samen.

Neen, ‘heimwee’ naar ons land heb ik geenzins; ik houd te véél van reizen om dat gevoel te kennen. Maar toch ben ik hier slechts tijdelijk en kom dezen zomer voor goed terug. Wat het mooie van de natuur in Montreux aangaat, zeker héél Zwitserland is zóó heerlijk-bevoorrecht, dat men ook van deze streken niets dan goeds kan zeggen. Maar de meening van dien neef van U, dat hij denatuur nergens zoo mooi vindt als hier, en elk jaar hierheen zou willen gaan, kan ik niet deelen. - Ik voor mij vind, om bij Zwitserland alleen te blijven, en het Berner-Oberland en het Engadin véél sympathieker nog, om van de Riviera en Italie niet eens te spreken. Zelfs in Duitschland ken ik gedeelten, o.a. Silesie, die mij nog lieflijker aandoen dan Montreux. - Ik moet er echter bijvoegen dat ik niet houd van de zee, en dat de grootte van het meer van Geneve mij soms, vooral bij onstuimig weer en donkere dagen, daaraan te veel herinnert. - Natuurlijk als men naar boven gaat, naar Caux en naar Zweisimmen, dan heeft men dadelijk het heerlijke bergland. - En dan het klimaat! De volslagen afwezigheid van wind is goddelijk Wij kozen deze streek juist om die reden, en zijn in dat opzicht dan ook zeer tevreden, ofschoon wij het natuurlijk niet treffen met zulk een buitensporig strengen winter. Maar daaraan is niets te doen, en wij hebben vóór op andere gedeelten van Europa, dat onze dagen wèl koud maar

bijna altijd zonnig, helder, en vriendelijk zijn, en zonder guren Oostenwind of vochtige nevels. -

Ik ben blij dat de Lelie-correspondentie met U en met anderen U interesseert en, zooals gij ziet, heb ik U niet al te lang laten wachten op antwoord, omdat gij daarnaar zoo verlangt. Het is mij nooit te veel; gij behoeft U nooit te excuseeren daarover. -

Rjucht. - Ik heb geen lust in herhalingen te vallen door U nogmaals te antwoorden. Gij weet nu hoe ik er over denk, en de wijze waarop gij Uw brief inkleedt is bovendien van dien aard, dat ik mij niet verder met U kan inlaten vóór gij een behoorlijker toon aanslaat.

E.L.S. te Z - Ik heb U, aangaande Uw bijdrage, reeds beantwoord in de Lelie en wil thans Uw brief een beurt geven. - Ik ben het volkomen met U eens, dat quasi-voorname menschen gewoonlijk 't meest burgerlijk zijn van alle categorieën ter wereld, om de zeer eenvoudige reden, dat zij altijd bang zijn zichzelf ‘weg te gooien’ door hun opgeplakte voornaamheid niet genoeg te laten luchten. Ik voor mij kan den dommen trots van zekere aristocraten nog beter verdragen dan de blufferigheid van geld-menschen, die zich inbeelden, dat het voornaam en deftig staat zich allerlei airs te geven tegen diegenen, tot wier stand zij zelf gansch en al behooren, en die alleen wat minder gelukkig zijn geweest in 't fortuin maken, dan zij zelf. - In dat opzicht behoeft gij U zelf dan ook niet mijnentwege te ontdoen van ‘een grootheid die gij niet hebt’, want ik kan U de verzekering geven, dat ik precies evenveel achting heb voor iemand die aan 't hoofd staat van een zaak als voor eene, die het filiaal ervan beheert. Alles komt aan op de innerlijke beschaving.

- Ja, natuurlijk kan men ook veel te veel tijd besteden aan het toilet, en zeker zijn er wel dames die dat doen, maar ik ben tegenwoordig zoo ver, dat ik een jong-meisje, dal er te véél tijd aan wijdt, nog sympathieker vind dan eene die zich verslonst, zooals onder de moderne vrouwen mode is - Het is treurig in dat opzicht te zien, wat er van het jonge geslacht terecht komt. - Maar zeer zeker, dat is volkomen waar, het behoeft geenzins altijd kostbaar te zijn om mooi te wezen. Integendeel. Een eenvoudig toilet kleedt dikwijls - speciaal jongere vrouwen - veel beter dan opschik van gitten en kralen en linten en strikken. Ik ken niets lieflijkers dan een frisch jong meisje in een rose of blauw katoenen japonnetje, een ceintuur van bijpassend lint om 't middel en een aardigen stroohoed met een paar bloemen erop op haar hoofd. - Zoo ook kan men 's winters allerlei nette en goed-staande en toch allesbehalve kostbare huistoiletten bedenken. De grootste kostbaarheid zit 'm overigens dikwijls in de coupe, en ik moet bekennen, dat ik dáárvoor graag goed betaal, want een slecht-zittende japon is altijd leelijk en een ergernis al kleurt zij nog zoo goed bij je, en al is de stof nog zoo naar je zin. - Ik vind in het laatste gedeelte van Uw brief zoovéél waarheid, dat ik het onder de gedachtenwisselingen opneem, in het vertrouwen, dat gij daartegen geen bezwaar zult hebben.

Mevrouw uit T.... - Ik begrijp, dat U 't niet prettig zoudt vinden herkend te worden, en, omdat U geen pseudoniem opgeeft, heb ik nu zelve er maar een voor U gemaakt, in de hoop, dat U het zult begrijpen. - Uw vriendelijk schrijven, bij gelegenheid van Nieuwjaar, deed mij zoo heel veel genoegen, omdat ik in zoo lang niets van U had gehoord, en omdat ik aan U zulk een sympathieke herinnering heb behouden. Ik wil U heel eerlijk vertellen wáárom. Omdat ik 't zoo ontzaggelijk fijngevoelig in U vond, bij die gelegenheid, U weet wel, mij die bloemen te doen brengen aan de deur voor die zieke dame. - U kwam bij mij vervuld met U-zelve, en de omstandigheden

maakten, dat ik U bijna kort moest afwijzen; en dat U toen later op dien inval kwam van die bloemen voor die zieke, gaf mij zulk een doorslaand bewijs van Uw fijngevoeligheid; ook dat U voor onze Marie die attenties hadt, trok mij zoo tot U aan Zulke ‘kleinigheden’ (in de oogen van de menschen die er zelf niet aan doen uit gierigheid of uit onverschilligheid zijn zulke attenties gemakshalve ‘kleinigheden’) zijn mij altijd het beste bewijs van een innerlijkbeschaafde en aan-anderen-denkende natuur. Want het is wezenlijk treurig op te merken, hoe akelig egoïst de meeste menschen zijn, door 't leven gaande zonder zich ook maar ooit te verdiepen in die dingen, die zoo gemakkelijk dikwijls zijn te doen om een ander het leven te veraangenamen, die hen zoo weinig zouden kosten, maar waaraan zij eenvoudig niet denken, omdat hun gedachtengang alleen draait om het eigen lieve-ik, en om niets anders ter wereld. Juist dat U, terwijl U zelve verdriet hadt van zoo ernstigen aard, op een zoo kiesche wijze iets bedacht, om mij genoegen te geven langs dien weg, gaf mij een gevoel van groote sympathie voor U. Ook de bewuste zieke vond het een allerliefst idee. Neen, zij is helaas niet hersteld, maar,

na een tweede operatie, kort na die eerste, en na een zeer langdurig lijden, heengegaan van de haren. Ik begrijp, dat het beter is op deze plaats niet veel te zeggen over Uw leed. Een raadsel is en blijft het mij hoe iemand *rust* kan hebben bij zulk een gedragslijn. Ik zou steeds het gevoel hebben, dat de straf mij te eeniger tijd *moest* achterhalen; maar, om U de waarheid te zeggen, ken ik heden ten dage zóóvele voorbeelden van dergelijke egoist den eigen weg gaande kinderen, dat ik dit toeschrijf aan de gevolgen van den hedendaagschen tijdgeest: Het recht op geluk, ieder voor zich; *plichtsbesef* bestaat niet meer Nog onlangs schreef me een kennis, die waarlijk enkel liefde thuis ondervond, en toch eruit liep op de meest schandelijke wijze: 'Jij schijnt nog te vinden, dat wij-kinderen verplichtingen hebben aan onze ouders; ik vind, dat ze er alleen zijn om ons, niet wij om hen.' - En met die egoiste redeneering verzaakte zij alle herinnering aan zooveel ontvangen liefde en zorg en goedheid, om alleen te vragen naar dat waaraan *zij* lust had. - Ja, zeker vind ik, dat wij kinderen verplichtingen hebben aan onze ouders; wij zijn er niet *om* hen, maar evenmin zijn zij er alleen *om* ons Wij zijn er om en voor elkaar, om aan elkaar onzen naasten plicht te vervullen, en ik zou zeker onmogelijk nu gelukkig kunnen zijn als ik hen, willens en wetens, op het hart had getrapt, door in koelen bloede mijn eigen zin te volgen voor-goed.

Wat die jonkertjes-hoogmoed aangaat, dat kan ik mij zoo levendig mogelijk voorstellen - Dat is zoo echt de kindertrots van dien stand. - Gelukkig dat de meesten, eenmaal volwassen, verstandiger worden, en leeren inzien dikwijls hoe gek en belachelijk zij zich aanstellen. - Want ik heb over 't algemeen geconstateerd, dat de echt-domme verwatenheid van zich tegen een ander genadiglijk laten voorstaan op stand, en een air tegen hem aannemen, nog meer voorkomt onder die middelklasse, die het is gelukt zich bij de aristocratie in te dringen door geld of aanhuwelijking, dan bij de upper-ten zelf - Die laatsten, de upper-ten, zijn niet bang zich weg te gooien, zichzelf minder te maken, want ze weten wel dat ze dezelfden blijven, dat ze naar de nu eenmaal aangenomen maatschappelijke inrichting behooren tot den éérsten stand - Maar die anderen, die zoo vreeselijk blij zijn als ze eenige getitelde meneeren en mevrouwen tot hunne kennissen kunnen rekenen, of als ze een neef of een nicht hebben, getrouwd met een heusche freule of baron, *die* zijn het, waarvan men de mééste poenigheid en bluf en airs kan verwachten, wanneer de stumperds bang zijn zich te 'compromitteeren' door om te gaan met iemand die niet tot zulke voornaamheden behoort. - In dit opzicht is er geen misselijker plaats dan den Haag. waar de uitgaande heertjes tegen de dito jonge-dames 'freule' *moeten* zeggen, omdat deze zich schamen juffrouw te heeten; waar de winkels, noodgedrongen uit vrees anders de klandisie te verliezen, met dat freule-woordje om zich heen gooien tot bijna tegen de koopende dienstmeisjes. (Trouwens, die bestaan immers ook niet meer in den Haag, die dametjes zijn alle 'in betrekking'), en waar de jonge meisjes al op de schoolbanken uitrekenen met wie ze later niet meer kunnen omgaan en met wie nog wel, welke berekening geenzins gegrond is op *wezenlijk* standverschil, maar enkel en alleen op de coterie waartoe de papa's en mama's behooren. - Want den Haag is verdeeld in tallooze coterieën met onzinnige vooroordeelen van de eene tegen de andere; diegene welke het dichtste is bij de staart van de hof-kliek, en dus nog een soms alles behalve welriekend luchtje daarvan meebrengt, is dan het voornaamste, enz, enz.

- Impulsief ben ook ik van karakter, evenals U lieve mevrouw. - Maar zou het dááraan liggen, dat U zoo goed zijt van vertrouwen, of aan Uw vrouw-zijn? Ik geloof 't laatste. Vrouwen zijn verbazend lichtgeloovig, dat heb ik mijn heele leven lang opgemerkt. Mij heeft het leven te veel harde waarheden geleerd, dan dat ik er nog een groot vertrouwen op nahoudt in 't menschdom. - Vroeger, toen ik heel jong was, ja, toen ging 't mij als U. - Maar nu verbaas ik mij er gedurig over, dat zoovele werkende, tot den levens-strijd gedoemde, onafhankelijke vrouwen nog voortdurend zoo de dupe blijven van haar goedgelovigheid, en daardoor zoo dikwijls er inloopen en worden beetgenomen. - Ik ga dus ook, eerlijk-gezegd, zoo ver van daarin te zien een bewijs harer domheid. - M.i. namelijk is de durchschnitt-vrouw dommer dan de man, (zij moge nog zoo goed in staat zijn tot geleerdheid-verzamelen, dat is iets anders dan practisch gezond verstand, nietwaar); welnu dientengevolge gelooft zij veel te gauw wat een ander haar wijsmaakt, haar belóóft, haar vóórpraat als zijnde in haar belang, enz. enz. Ik heb op dat punt véél staaltjes gezien waaraan ik mij weleens hardgrondig erger, en die er zeer toe hebben bijgedragen mij de overtuiging te geven dat, behoudens de uitzondering-naturen, de gewone vrouw nóódig heeft een manlijken steun, oen iemand die voor haar zorgt, omdat zij-zelve niet geschikt is tot passen op haar eigen zaken, en tot oordeelen voor zich-zelve hoe te handelen, en dientengevolge valt in handen van die haar beetnemen en exploiteeren. Ten slotte wil ik Uw goeden raad in zake rhumatiek gaarne onder de oogen van anderen brengen; zelf kan ik de behandeling met koud water niet verdragen, maar ik heb er inderdaad veel goeds van gezien bij anderen, en ik geloof in elk geval dat niets wenschelijker is, dan zich zoo veel en zoo lang mogelijk buiten medicijnen te houden.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

20 Maart 1907.
20ste Jaargang.
No. 38.

Hoofdartikel
Staatkunde en Religie.

Over het verband dezer twee zaken wordt in den tegenwoordigen tijd veel gerept en het is dan ook geen wonder, dat er verschillende meeningen over bestaan.

Waar ook in dit Blad van verschillende zijde, laatstelijk nog door den heer Bierman over de tegenwoordige Sociale stroomingen is geschreven, is het wellicht goed deze dingen wat dieper op te halen.

Algemeen bekend is hoe de liberalen het objectief verband loochenen, ofschoon Goeman Borgesius onlangs te Enkhuizen, met kracht van woord, het recht heeft uitgesproken van ieder persoonlijk, om ook in de Staatkunde zijn godsdienstige overtuiging niet te verloochenen. 't Vreemde zijner redeneering is echter hierin gelegen, dat hij dit recht wel individueel erkent, doch wanneer men objectief het verband wil, terugdeinst en van geen algemeene beginselen, die in godsdienstig opzicht leiding geven aan de Staatkunde, wil weten.

Al dadelijk biedt zich aan het denkbeeld van gezag. Wanneer men, zooals de liberale theorie in haar consequenties wil, de leiding overlaat aan de meerderheid, betreedt men het gevaarlijke terrein van de volks-souvereiniteit. Hierin ligt ook het bezwaar tegen algemeen stemrecht, wijl het volk door allerlei leiders wordt opgezweept tot verkeerde denkbeelden, die niet voor verwezenlijking vatbaar zijn op die manier als ze hun worden voorgespiegeld. Voor de partijen, die dan ook op grond van christelijke beginselen de meening verbreiden, dat het gezag berust bij God en van Hem afgeleid op de Overheid, bestaat niet het gevaar van verwaarloozing der eeuwige beginselen van recht en gehoorzaamheid, zonder welke geen Staat kan bestaan.

Geeft men dit religieuse denkbeeld, deze Christelijke overtuiging prijs, dan ligt het eindstation in het Nihilisme, welks gruwelijke werking zich uit in het waanzinnige bommenwerpen, zooals het in Rusland vaak wordt bedreven door personen, die zeer zeker streng gestraft behooren te worden, doch met wie men tevens diep medelijden moet hebben, daar zij als slachtoffers van dwaze theorieën gelijk machines tot zulke daden gedreven worden.

De sociale strooming dient dan ook bezien in het licht der H.S. en tevens getoetst aan

den gang der Geschiedenis, gelijk Mr. de Savornin Lohman kort geleden in eene rede uitsprak.

We leven in een tijd van toenemende gemeenschap, zoodat wetten als ziekteverzekering, invaliditeitsverzekering en ouderdomspensioneering op Christelijke gronden kunnen verdedigd worden, al zien enkele geleerden hierin een voortgang op den weg van Staatssocialisme.

Den menschen moet men echter niet voorhouden, zij allen gelijk zijn in gaven. Deze verschillen zeer, al heeft ieder mensch den aanleg tot ontwikkeling en uitbreiding zijner kennis. Jammer is evenwel het euvel, dat in de politiek, gelijk onze Redactrice zoo vaak aantoonde, zooveel gedaan wordt om partijof eigenbelang. Dit behoeft natuurlijk niet er van terug te houden om met eerlijkheid kennis te nemen van de vraagstukken en ook op dit gebied klaarheid, helderheid en ontwikkeling te willen.

De sociale questie is er eene van liefde.

Al de ontevredenheidstheoriën loopen faliekant uit, doch slechts het beginsel der liefde, zooals Christus ons leerde, kan orde brengen in den chaotischen toestand.

Daarom bestaat er wel degelijk verband tusschen Staatkunde en Religie.

Het Evangelie biedt balsem en voorschriften voor allerlei kwalen.

Ik hoop met deze korte schets die waarde te hebben aangetoond, in de verwachting, dat velen deze mijne overtuiging bij aanvang of voortzetting zullen deelen.

Christus Consolator, de Trooster, is ook een bron van licht voor de Staatkunde.

Wie Hem erkent, krijgt vastheid voor den voet en berusting in nooden, die anders tot wanhoop leiden.

Onder Zijne Voorzienigheid ontwikkelt zich ook de Staatkunde. De geschiedenis der eeuwen getuigt er van.

VERITATIS AMICUS.

Boekbeschouwing.

Mevrouw Simons-Mees.

Drie Tooneelspelen, door **I.N.A. (J.A. Simons-Mees).** (Amsterdam - G. Schreuders. Uitgever).

Indien mevrouw Simons-Mees interesseert, het is waarlijk niet om den inhoud der drie in een bundel vereenigde vroegere tooneelspelen, waaruit deze uitgave is samengesteld. - *Twee Levenskringen*, *Van Hoogten en Vlakten*, *Zijn Evenbeeld,* rechtvaardigen geen van allen een ter lezing in den druk verschijnen, waar ze, óók als tooneelspel, voor de opvoering minder geschikt bleken; veel minder nog de opvijzelige voorrede, waarmede de echtvriend der voor het tooneel schrijvende dame haar werk heeft verrijkt.

En toch is het eigenlijk alléén deze voorrede, die de aandacht vestigt op den bundel, omdat zij zulk een merkwaardig zij-licht werpt op de schrijfster van *De Veroveraar.*

Want immers, mevrouw Simons-Mees is niet alleen de vervaardigster van de in dezen bundel bijeengebrachte drie tooneelspelen, zij is óók de in den afgeloopen vorigen winter op eenmaal bijna berucht geworden moedige auteur van *De Veroveraar*, waarmede zij een plotselinge bekendheid verkreeg, die het daaraan

voorafgegane *Een Moeder*, dat slechts een succès d'estime behaalde, haar, ondanks alle pers-lofspraken, nooit heeft kunnen bezorgen.

Ja, ik spreek van ‘berucht’ in zekeren zin, want er was een groote categorie van menschen, die zich ijselijk stootte aan het gegeven, het onzedelijk, van een vrouwenpen ongepast enz., enz., achtte. Men moet hier niet vergeten, dat men met Hollandsche menschen en Hollandsche opvattingen te doen heeft, die min of meer versteld stonden, dat een Hollandsche, niet eens meer jonge, en dus als zoodanig tot de ouderwetschen gerekende vrouw, zóó iets gewaagds aandurfde. Natuurlijk, voor een Fransch publiek, en van de hand eener hedendaagsche Parisienne, zou een dergelijk kalm-afloopend dingetje 'n tam, hoogst respectabel iets zijn gevonden, waarover geen enkel recensent, veel minder nog het publiek zelf, zich lang het hoofd zou hebben gebroken.

Maar ten onzent verwekte het durven van *De Veroveraar* een waren storm. Een jongmeisje laten bekoord worden door de ondeugd, in plaats van door de deugd, haar reformjurk en Toynbee-nuttigheid laten afwerpen aan de voeten van den braven, arbeidzamen, door alle ooms en tantes hóóggeloofden verloofde, om te snellen in de lokkende armen van den lichtzinnigen verleider, - er boort een zekere mate van moed en onafhankelijkheid toe, om dat aan te durven op het tooneel, in ons land, en gegeven onze omstandigheden; - vooral als men zelve een *vrouw* is.

Nu is het een feit, dat mevrouw Simons-Mees reeds in *De Veroveraar*-zelf blijk geeft van die twee-slachtigheid in hare natuur,

waarover ik het wil hebben, en die ik interessanter vind aan haar, dan heel haar, volstrekt niet bijzonder oorspronkelijk tooneelgeschrijf. Telkens neemt ze een verbazend durf-al-achtigen aanloop, óók in haar stuk zelf, om dan halverweg bang te worden voor het oordeel van den halsstarrig-braven Hollander, dien zij weet onder het publiek, en dientengevolge terug te deinzen voor de gevolgen van wat zij zelf begon.

Daar is b.v. in het eerste bedrijf de scène met de 'tutu'. Hier treedt *De Veroveraar* met een mate van loszinnigheid op, die zelfs overgaat tot ploertigheid, want, wanneer men bedenkt dat hij dit voorwerp omhangt voor de oogen van het naïeve, achttienjarige aanstaande schoonzusje, dat hij voor de éérste maal ontmoet, en dat hij aldus gekleed voor haar dansen uitvoert, dan kan men deze handelwijze eigenlijk alles behalve geestig, maar veeleer plat en onbeschaafd noemen.

Enfin, van dezen meneer, van wien de tantes zich in ditzelfde eerste bedrijf allerhande vreeselijks toefluisteren, van hoorenzeggen, kan men dus met recht verwachten, dat hij éénig blijk zal geven van de hem toegekende 'veroveraar'-eigenschappen. - Geen quaestie van!

Behalve het toch heusch nog al onschuldige fopperijtje van de op hem verliefde oude-vrijster, die zich letterlijk aan zijn hals werpt, en die hij, alléén op zijn kamer onder vier oogen, volstrekt niet straft met geweld of eerverlies, die hij alleen welverdiend voor den mal houdt met een zoen, behalve deze ééne hoogst *vergeefelijke* handeling, gegeven de mallootigheid der bewuste juffrouw, zien we *de Veroveraar* niet anders optreden dan in afternoon-tea's met jonge dames, en sprookjes-vertellend om zijn schoonzusje tot de zijne te maken. Ja, zelfs als zij, met behulp van dit hoogst fatsoenlijke, zedige hulpmiddel, inderdaad afvalt van haar verloofde, en hèm het jawoord geeft, zelfs dan nog geen enkele handeling van passie of teederheid, zooals men die van zijn 'veroveraar'-aard zou verwachten.

Integendeel, hij redeneert en waarschuwt en voorspelt, met echt-Hollandsche koudbloedigheid, op het oogenblik zelf, waarop hij zijn doel heeft bereikt, waarop zijn aanstaand schoonzusje zijn liefde beantwoordt, en zich, onder heftig zelfverwijt, afwendt van den braven Willem, dien zij méénde te beminnen tot hiertoe.

Is dus Frederik als veroveraar-type mislukt, eigenlijk niet meer dan een verloopen zwakkeling, met niets áán zich van den èchten Don Juan, bracht mevrouw Simons-Mees in zijn teekening voortdurend offers aan den voorzichtigen geest van critiek en publiek, toch blijft het tooneelspel, als gehéél genomen, een dáád, een bewijs van zelfstandigheid, waardoor de schrijfster zich een iemand toonde, een eigen-ik. Wat is er, juist van vrouwenhand, in de laatste jaren anders uitgekomen, dan conventioneele braafheid en conventioneele boekjes over vertrapte vrouwenrechten, mishandelde echtgenooten, die dientengevolge 'gruwden' van het kraambed, aan den verloofde hóóge zedelijkheidseischen stellende jonge dames, enz., enz.!! Men versta mij hier wél. Ik beweer volstrekt niet, dat ik de moraal, waartoe *De Veroveraar* zou kunnen leiden, zoo verdedigbaar of aanbevelenswaardig vind. Zelve heb ik, in een elders verschenen beoordeeling, geschreven dat menig, als 'onzedelijk' veroordeeld Fransch stuk, minder bedenkelijk is van inhoud dan *De Veroveraar*-geschiedenis van mevrouw Simons-Mees. Maar ik heb het hier alléén over het *durven* van haar gegeven, niet over het al of niet aanbevelenswaardige daarvan. Bij al het minder dan middelmatige, wat ons oorspronkelijk tooneel biedt, maakte het werk van Mevrouw Simons-Mees een frisschen, krachtigen indruk, deed

je naar huis gaan met het gevoel, dat hier iemand haar éérlijke levenservaring had uitgebeeld, niet verfraaid of verfatsoeneerd naar voorgeschreven denkbeelden of opvattingen, maar oprecht, zooals zij de feiten had wáárgenomen, de zich dagelijks herhalende feiten, dat een loszinnig, oppervlakkig, vroolijk jongmensch dikwijls vrij wat gróóter invloed heeft op het onschuldigste jonge-meisjes-hart dan een zwoegende, slavende, eerbiedwaardige, maar tip-top vervelende brave-Hendrik!

Dit, als *vrouw*, te durven zeggen, al is het dan ook op 'n vrij onschuldige manier, getuigt van zelfstandigheid, belooft, wat het karakter der schrijfster betreft, moed om tegen den stroom in te roeien.

Doch neen! Die belofte houdt de schrijfster géénzins. Reeds den volgenden dag, als de critiek, gedwee naprater van den tijdgeest, zich te keer stelt over de scène met de hysterische juffrouw, wordt mevrouw Simons-Mees zoo mak als een lammetje. Hier, waar ze een volkomen aannemelijk, uit het leven gegrepen toestand had uitgebeeld, hier had ze daarmee gevoelig getreden op de

teenen van heel de schare van oude juffers en twijfelachtige jongedames, die, onder het motto ‘geestelijk verkeer’, van hun ouderen leeftijd een deugd maken om zich met den een of anderen man intiem te gedragen, op hoop dat hij zich laat inpakken en haar trouwt, - wat nu en dan ook werkelijk gelukt; - voorbeelden van hysterische juffers in het genre van mevrouw Simons-Mees' uitbeelding, wie onzer kent ze niet!?

Maar juist dáárom geraakte de geheele dames-bent in opstand over zoo'n haar aangedane beleediging, ging éénstemmig te keer over zoo'n brutale bespotting, en de critiek, altijd *bang* ten onzent, wauwelde mee!

Wat deed mevrouw Simons-Mees? In plaats van zich te stalen tegen een storm, dien zij-zelve had kunnen voorzien, en die, in *dit* geval, het beste bewijs was van haar succès, verscheen ze dadelijk nederig met een ingezonden stuk, om haar bereidwilligheid te betuigen de gewraakte scène te laten vervallen. - Een paar dagen later, toen het geleuter over haar stuk, als geheel genomen, nog stééds aanhield, een nieuwe concessie aan het verontwaardigde publiek (dat ondertusschen stróómde naar het Ned. tooneel, om het misdadige kunstwerk te zien): zij zou een *nieuw* stuk schrijven, een ‘vervolg’ op dit, waarin de geangstigde gemoederen gerustgesteld zouden worden in hun geschokte principes, waarin de ontrouwe Atie het zou ondervinden, dat men met een loszinnigen ‘veroveraar’ alles behalve gelukkig wordt!

Op die wijze eet de schrijfster, in overdrachtelijken zin, alles weer op, wat zij eerst het publiek aanbiedt. En in haar zóó doen toont zij een merkwaardige vrouwelijke zwakheid en gebrek aan zelfstandigheid. - Haar man moet haar in dit laatste opzicht steunen, en tot dekmantel dienen, op méér dan kinderachtige wijze!

Reeds achter de schermen heb ik daarvan een voorbeeld gezien, dat geheel en al past bij de manier waarop hij nu dient, om in de voorrede van dezen bundel, háár boodschappen aan het publiek over te brengen, onder het doorzichtig aanstellerig voorwendsel, dat zij eigenlijk de publiciteit schuwt (!!)

Mevrouw Simons-Mees heeft namelijk noodig geacht haar manuscript van *De Veroveraar* rond te zenden ter lezing, vóór zij 't opvoerde, aan verschillende tooneel-recensenten van verschillende bladen. Bedenkelijk komt deze methode mij voor in hooge mate, omdat het mij toeschijnt een soort invloed te willen uitoefenen op de opinie van den criticus. Men heeft mij intusschen gezegd, dat zij hierin een meermalen gevolgde gewoonte van anderen nadeed, en, bij het véle geknoei, waarvan ik getuige ben geweest op tooneelgebied, wat recensies betreft, twijfel ik er ook niet aan, dat dit wel zoo zijn zal, en wensch dus in geen enkel opzicht iets minder gunstigs te veronderstellen ten opzichte der nevenbedoelingen van mevrouw Simons-Mees. Wat mij echter, geheel afgescheiden daarvan, trof als een echt-vrouwelijke manier van verkruipertje-spelen, was haar begeleid-briefje, waarmede ze mij het manuscript deed toekomen, ‘*op raad van haar man*’, die als ‘oud-criticus’, etc. etc... Geen *zakelijk* aanbod van die lectuur van haar tooneelstuk, neen een de schuld van haar handelwijze vooraf al schuiven op.... haar man! Hetzelfde geldt van deze voorrede.

Haar man legt uit, verklaart, onderricht; zij-zelve, kinderachtig en on waardig, blijft achter de schermen, laát hém het leugentje opdisschen, dat de heele uitgave eigenlijk tegen háár zin is.

‘*En ik heb daarom niet gerust, eer ik haar angstvalligheid overwonnen had*, *en haar toestemming verkregen tot deze verzamelingsuitgaaf’.*

Men zou zeggen, dan kon het, na die toestemming, er bij blijven! Maar dit is geenzins het bedoelen der ‘zoo weinig op publiciteit’ gestelde mevrouw Simons-Mees.

Neen, nu wil ze óók ‘debatteeren over het misverstand over haar werk ontstaan’ (in éérlijk Hollandsch zich zelf *verdedigen*), alléén ze schuift daarbij liever haar *man* vooruit, die het voor háár zal doen, want, *zij* vindt het allemaal ‘vreeselijk’. - Alles wat de echtgenoot van mevrouw Simons-Mees dan verder opsomt is een explicatie van haar arbeid, een verdediging van de zwakke punten er in, die het voor opvoering onbruikbaar maken, een flikflooien van welwillende, en uitschelden van afkeurende critici, dat hier minder ter zake doet, omdat de drie stukken waarover hij kavelt reeds lang zijn vergeten, en geen de minste blijvende waarde hebben. Het merkwaardige, alléén-interessante in de zaak is het dubbelzinnige en kinderachtige der in *De veroveraar* zich een oogenschijnlijk een-vrouw-uit-één-stuk toonende mevrouw Simons-Mees!

Waarom kan zij deze volkomen *zakelijke* uitleggingen niet *zelve* geven aan het publiek?

Waarom moet hier gecoquetteerd worden met ‘vrees voor debatteeren’? Waarom kan de bundel niet gewoonweg uitkomen zonder een aanstellerig voorbericht, dat de schrijfster ervan het zoo ‘vreeselijk’ vindt? Van een vrouw, die den leeftijd heeft bereikt, en de positie inneemt als schrijfster van mevrouw Simons-Mees, kan men een dergelijke kinderachtigheid niet anders dan belachelijk vinden! Zij is te oud, en heeft te veel levenservaring getoond in haar *Veroveraar*, om niet onvergefelijk-*flauw* te worden, wanneer zij, den dag ná de opvoering ervan, zoo kinderachtig terugschrikt voor de gevolgen van haar doen! Één van beiden, *of* ze moet, gerugsteund door haar man, zedig door het leven wandelen, en hoogstens nu en dan een echt dames-romannetje of bundeltje verzen, voor het boudoir geschikt, uitgeven, waarbij de echtvriend dan een lieve voorrede kan schrijven desnoods; *of* ze moet de rol, die zij zich koos als tooneelschrijfster die gewaagde onderwerpen onder de oogen ziet, moedig trouw blijven, en als zoodanig *zelf* de verantwoording op zich nemen van háár geschrijf en háár uitgaven en háár explicaties. Door een op de vlucht slaan voor de eerste de beste ongunstige critiek, door een haar man er voorschuiven in briefjes en voorreden, legt ze een flauwheid aan den dag, die teleurstelt, waar men in de schrijfster van *De Veroveraar* juist *die* vrouwelijke eigenschap niet zou zoeken!

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Amerikaansche Vrouwen.
door Lizzie.

Eenvoud is 't kenmerk van het schoone, zei Simon Geel, of zoo iets dergelijks. Het is grappig hoeveel moeite het de menschen kost om die waarheid te leeren. Toen ik als derde stukje over de vrouwen hier wilde schrijven, nam ik mij voor er eens erg mijn best op te doen. Op een goeden morgen stapte ik dus naar de bibliotheek, een van die prachtige Amerikaansche instellingen, en wandelde door de krantenzaal, zelfs door de tijdschriftenzaal, had geen blik over voor de honderde romans, maar ging regelrecht naar een eenzaam, geleerd hoekje. Al gauw zat ik daar met een stuk of wat boeken om me heen: De Vrouw in Amerika, Vrouwenkiesrecht, The College Girl, Miss America, statistieken van vrouwenclubs enz. Ik was bezig van 10-6 en toen ging ik naar huis met verwarde ideeën, suffe hersenen en niet veel wijzer dan ik gekomen was.

‘'t Is een chaos’, zei ik wanhopig en ik kwam ten slotte tot de conclusie, dat ik erg dom was om na een paar maanden geleerde vertoogen te willen schrijven over dingen, die jaren vereischen ze meester te worden. Amerika *is* een chaos en 't is haast een onmogelijkheid de jonge natie te willen generaliseeren. Ik zal daarom maar eenvoudig weg de indrukken weergeven, die Amerikaansche vrouwen op me gemaakt hebben op straat, in hun werkkring of in huis.

Het eerste wat me trof was, dat ze geen zak in hun rok hebben, de mijne wekte groote verbazing en werd aan alle kanten betast en bekeken. Het gevolg is dat ieder loopt met een leeren taschje, waarin onveranderlijk een zakdoek, geld, een poederkwastje en dergelijke geborgen is. Het tweede was, dat ze verbazend veel smaak hebben zich te kleeden en haast allen een aangeboren ‘élégance’ bezitten. Wit en zwart zijn geliefkoosde kleuren. Dan, de Amerikaansche onafhankelijkheid!

Gedeeltelijk is ze aangeboren, gedeeltelijk opgewekt door de omstandigheden. Welke invloedrijke opvoeders zijn trams en spoorwagens, lifts en kantoren niet geweest. Een meisje is nooit geleerd de tweede te zijn, men verwacht niet dat ze anders zal zijn dan haar broeders van 't oogenblik af dat ze kan praten en loopen. Als ze 's morgens naar haar werk gaat, heeft ze evengoed een krant als iedere man, als ze het eenigszins betalen kan gaat ze geregeld, net als de mannen, om 12 uur naar een restaurant of lunchroom en worstelt om vijf uur even hard om een plaatsje in een expres te veroveren als de vertegenwoordigers van het sterke geslacht.

In treinen, restaurants, stations, overal zijn aparte plaatsen voor dames afgezonderd, doch dit bedoelt niet als in Europa uitsluitend dames, mannen worden er evengoed toegelaten zoolang ze zich fatsoenlijk gedragen en niet rooken en de invloed der wederkeerige opvoeding van beide geslachten is duidelijk merkbaar. Wat den vreemdeling treft in de Amerikaansche vrouwen is haar oprechtheid, haar camaraderie, haar levendigheid, haar stoutmoedigheid, haar zelfvertrouwen. Als ze Strauss mooier vindt dan Beethoven en liever een Westersch melodrama ziet dan een stuk van Shakespeare, flapt ze het eerlijk uit. Ze kleedt zich naar de mode, maar is

er daarin iets dat haar niet bevalt, dan verandert ze het naar haar eigen smaak en ziet er niets minder bekoorlijk om uit. In Central Park ziet men heel dikwijls dames in auto's of rijtuigjes rijden zonder chauffeur of groom, zelfs kinderen, als toonbeelden der Amerikaansche opvoeding, scharrelen er daar alleen mee rond. Haar vrije omgang met mannen is iets wat een stijven, conservatieven Hollander doet ijzen. De tijd der chaperone is hier vrijwel voorbij, en geen hoofden zullen bij elkaar gestoken worden als jongelui samen gaan autoën of dineeren. De meeste restaurants zijn er op ingericht en lange rijen kleine kamertjes, veel gezelliger en comfortabler dan de groote eetzalen, werken de vertrouwelijke tête à têtes in de hand.

Over 't algemeen is de man de gehoorzame dienaar der vrouw en dit treedt duidelijker op den voorgrond in den echtelijken staat, waar bij ons de rollen dikwijls omgekeerd worden. Het is hier een gewoon verschijnsel papa de kinderwagen te zien duwen, dikwijls alleen, soms vergezeld van mama, die achteraan wandelt en een gezellig praatje houdt met een lieve vriendin. In geen land ter wereld wordt de vrouw zoo geëerd en vereerd. Een bekend schrijver heeft gezegd: Het is of iedere droppel zweet die de Amerikanen in hun kantoren zweeten, condenseert tot paarlen en edelsteenen aan de armen en halzen van de vrouwen die ze liefhebben.'

In een groote 'store' in Chicago zag ik onlangs een aardige illustratie van Amerikaansche huwelijken. Het was een uitstalling van canapékussens en een serie trof me dadelijk. Nummer een stelde de zoons des huizes voor, genoegelijk golf spelend, nummer twee de dochters een autotochtje makend, nummer drie mama, druk bezig met inkoopen te doen (de passie der vrouwen hier) en nummer laatst de vader, zwoegend op zijn kantoor. Het geheel droeg de karakteristieke titel: 'Alleen papa werkt!'

Amerikaansche vrouwen zijn beter ontwikkeld dan hun echtgenooten, die meestal alleen vervuld zijn van hun business aangelegenheden, wat haar dadelijk een groot overwicht geeft over hem, zoodra een ander onderwerp dan zaken ter sprake komt. Ze hebben vaak niet alleen haar kinderen, maar ook haar man op te voeden en wat het tegenwoordige Amerika aan zijn vrouwen verschuldigd is, is niet weer te geven. De huwelijken zijn over het algemeen zeer gelukkig, want scheidingen zijn hier zoo gemakkelijk te verkrijgen, dat men er gauw zijn toevlucht toe neemt zoodra het blijkt dat verder samenleven tot ongeluk zou leiden. Geen krant neemt men op of er is sprake van het een of ander 'fashionable divorce', dat altijd in geuren en kleuren aan het schandaallievende publiek wordt meegedeeld. Het record der scheidingen in zeven dagen was de eerste week van September in Chicago, 'the wickedest city of the world,' waar in één week drie en zeventig echtscheidingen werden uitgesproken! Dat was 'pretty good,' zooals de humorlievende Amerikanen zeggen!

SALT LAKE CITY.

Brief uit Constantinopel.

Slavernij in den Orient.

Er zijn boeken die ik zoo gaarne nu en dan nog eens doorblader en daaronder is ook het onsterfelijke werk, de negerhut van Oom Tom, waarin op zulk een eenvoudige en toch innig treffende wijze het onuitsprekelijk lijden wordt geschetst van den slaaf.

Amerika lijdt thans onder de naweën van wat het voorgeslacht misdeed: wie weet wat ten slotte nog het einde zal zijn van de twisten tusschen blanken en zwarten; rassenhaat is iets verschrikkelijks, en kost veelal menschenbloed!

Toen Mohammed in de dorre vlakten van Arabië zijn leer predikte en een einde maakte aan de afgodendienst van zijn landgenooten, lag het ook wel degelijk in zijn zin de slavernij te doen ophouden en bepaalde hij, dat in de landen van den islam geene slaven meer mochten worden gemaakt en die er waren, na de nieuwe godsdienst omhelsd te hebben, in vrijheid moesten worden gesteld.

Scherpzinnig man als hij was, bemerkte hij echter al spoedig dat in dezen zijn doel niet te bereiken viel, hij verschoof dus het tijdstip waarop de slavernij een einde zoude nemen tot het gunstige oogenblik daarvoor was aangebroken en bepaalde voorts dat de maatschappelijke betrekkingen tusschen de eigenaren en slaven naar de beginselen der liefdadigheid en menschenmin moesten worden geregeld. Sedert dien zijn er meer dan vijf eeuwen verloopen en nog steeds is het goede oogenblik nog niet gekomen, zelfs niet in 1857, toen de sultan van Turkije bij keizerlijke iradé den slavenhandel in zijn rijk verbood; de wet is wel uitgevaardigd, maar heeft alleen dit gevolg gehad, dat de publieke markten niet meer gehouden worden, behalve

te Mekka; wat vroeger in het openbaar geschiedde, gebeurt thans in het geheim en blijft voor de Europeanen verborgen.

In Perzië is dit ook het geval, maar aangezien de shah bij lange na niet zoo veel rekening behoeft te houden met de wenschen van Europa dan de Groote Heer aan den Bosporus, nemen zijne onderdanen het ook niet zoo nauw en doen, vooral in afgelegen oorden, nog even als vroeger. Nu had ik tijdens mijn verblijf te Bushìre mijn tolk, Mirza Ibrahim, al eens gezegd een slavenmarkt te willen zien en zoo kwam hij dan ook op een zekeren morgen bij mij en vertelde, dat de groote handelaar Abdullah uit Mascate, de hoofdstad van het sultanaat van Oman, 's nachts op de reede was gekomen en tegen den middag de rest van zijn levende lading onder den hamer zou worden gebracht.

Van uit een der vensters van het Nederlandsche consulaat zag ik den slavenhaler liggen: de Fransche vlag[1)] wapperde van den achtersteven; in vorm en voorkomen had het schip veel van de Santa Maria, waarmede Columbus voor de eerste maal de oceaan overstak. Na een poosje werd een sloep gestreken en zette koers naar de kust; Abdullah hield het roer en tevens een waakzaam oog op de vier en twintig knapen die hij naar de markt bracht.

Nu moet men niet denken, dat deze jeugdige bengels erg onder den indruk waren van hun lot, integendeel, ze waren zeer blij te moede, snatterden en lachten zooals alleen een neger dit kan en hielpen dapper mede de sloep door de branding te krijgen en op het land te sleepen, havens en baaien kent men in de Perzische Golf nog niet. Toen marcheerde de geheele bende naar de karavansera en kort daarna hadden allen een nieuwe meester en had Abdullah voor ieder ongeveer honderd toman[2)] ontvangen. Gedurende den verkoop heerschte in het gebouw de grootste opgewektheid en niet weinig werd een der knapen door de anderen benijd, voor wien honderd twintig toman werd betaald, reeds terstond had hij de aandacht getrokken door zijn fraaien lichaamsbouw.

Wat nu is de oorzaak van deze cynische wijze waarop de negers hun lot dragen? Hoofdzaak in dezen is hun geloof aan het fatum, het is nu eenmaal voorbeschikt dat zij een ander toebehooren, maar deze, hun meester, moet voor hun onderhoud zorgen en zijn eigen belang brengt mede dit goed te doen ook. Daarbij weten zij, de meeste van hun zijn Mohamedanen, dat de Koran voorschrijft slaven zacht en liefdevol te behandelen en hen te beschouwen als een wezen zonder burgerlijke vrijheid en ten gevolge van dien niet verantwoordelijk voor zijne daden. In het huis van zijn heer leeft hij als diens huisgenoot, kan, als hij zijn plicht doet, huwen en zeer dikwijls komt het voor dat hem en zijn gezin de vrijheid wordt geschonken, zonder dat dit daarom een rede is naar het vaderland, veelal Zanzibar, Somaliland of Nubie, terug te keeren. De neger hecht niet veel aan zijn geboortegrond en blijft liever daar waar hij het goed heeft, geheel overtuigd van het ibi bene, ibi patria.

Wordt een neger, vooral als hij nog jong is, zacht en rechtvaardig behandeld, dan hecht hij zich aan zijn meester met geheel zijn ziel en zijn hart en dikwijls heb ik een slaaf tegen dezen hooren zeggen ‘aga babam’, heer vader, evenals de kinderen des huizes. Dat is zeker mede een gevolg van de patriarchale levenswijze die in de

1) De Fransche consul te Mascate, wiens gast ik eenige maanden later was, verklaarde tegen het misbruiken van de vlag van zijn land absoluut niets te kunnen doen.
2) Vroeger had de toman een waarde van vijf gulden Ned., thans echter niet meer dan f 2.25 à 2.50.

woningen der Muzelmannen heerscht, waarvan ik reeds melding maakte in mijn vorigen brief over den haremlik. Diezelfde geest van aanhankelijkheid en trouw bezielt ook de Fellahs in Egypte; een kleine straatventer te Cairo, Mehmet, noemde mij eerst, als ik eens iets kocht, sahab, heer, daarna hakim, dokter, daar te lande een titel honger nog dan pacha en ten slotte, toen ik een photo van hem had laten maken, abon, vader. Toen hij hoorde dat ik afreisde, wilde hij absoluut mee en stond hij op het perron zoo diep verlegen te weenen, dat ik werkelijk met deernis voor den jongen was vervuld.

De macht van den meester over zijne slaven is onbeperkt; hij kan naar willekeur over hen beschikken, hen verwonden, dooden, maar dit is zoo geheel in strijd met de voorschriften van den islam, dat het zelden voorkomt; zelfs al heeft een slaaf een moord begaan, dan wordt hij berecht alsof hij een vrij man ware. Wat het vrijmaken betreft bij de Mohamedanen kan dit op tweeërlei wijze plaats hebben, door zoogenaamde bevoegdverklaring en door algeheele schenking van de vrijheid. De drie en dertigste sure van hoofdstuk vier en twintig van den koran luidt: ‘Indien een van uw slaven u op schrift

zijn vrijmaking vraagt, geeft gij haar hem, zoo gij hem die vrijheid waardig keurt. Geef hem ook iets van dat goed, waarmede Allah u heeft gezegend'; met andere woorden: draag er ook zorg voor dat de vrijgemaakte slaaf verder in zijn eigen onderhoud kan voorzien.

In Perzië houden velen slaven om deze te verhuren als matrozen, sjouwerlieden en handwerkslieden; deze genieten een zeer groote mate van vrijheid, wonen vaak met hun gezin afzonderlijk en zien hun meester dikwijls alleen om hem een deel van het verdiende loon af te dragen. In verscheidene havensteden aan de Perzische Golf zijn de roeibooten die de mail van de op de reede liggende Engelsche stoombooten halen en brengen, met negerslaven bemand, naar hunne koddige liedjes en ongekunstelde grappen heb ik dikwijls met genoegen geluisterd. Als men hun eenig geld geeft, het liefst echter een tambourijn of een fluitje, juicht de geheele gitzwarte bende van pret en roept Allah's zegen in voor den milddadigen blanken emir.

Een eigenaardige bepaling, waaraan echter streng de hand wordt gehouden, is, dat de meester, die zijn slaaf vrij verklaart, gehouden is diens schulden te betalen, echter tot geen hooger bedrag dan de man zelf waard is; hij wordt dan door een deskundige getaxeerd. Dat een slaaf schulden kan maken, werpt zeker al een zeer eigenaardig licht op de slavernij, zooals die in de landen van den islam bestaat en gehandhaafd wordt.

In een opzicht is Abdul Medschid geslaagd toen hij in 1857 den handel in levende menschen in Turkije verbood, er werden sedert dien geen blanken meer als slaven verkocht, zelfs niet te Mekka waar de markt nog steeds zeer bloeiend is, vooral tijdens het verblijf van de surré-i-humayoun, de heilige karavane, daar ter stede. Tegen den tijd dat deze van uit Konstantinopel in de heilige oorden komt om de geschenken van den sultan aan de sjeiks en oel'ma's over te brengen en het nieuwe kleed van de Beìtoe'llah, het huis God's, waar Barktan, de zoogenaamde zwarte steen,[1)] wordt bewaard, voeren de Arabische slavenhandelaren hun gitzwarte waar uit Nubie, Soudan en Somaliland aan. De Fransche en Engelsche oorlogschepen, die in de Roode zee op de zeilschepen der Arabieren loeren, vangen er slechts zeer zelden een; zij zijn hun te vlug af en weten zich gewoonlijk wel te redden tusschen de hoogst gevaarlijke koraalriffen, waartusschen een oorlogschip zich niet kan wagen zonder groot gevaar te loopen lek te stooten en onder te gaan. Met de heilige karavanen komen de slaven dan naar de Turksche hoofdstad en worden hier opnieuw verkocht, waarbij de in de stadswijk Tophané wonende Kurden en Tscherkessers meestal als tusschenpersonen dienst doen.

Blanke slaven kwamen eertijds veelal van de Ionische en Aegaeïsche eilanden, vooral Mètylene; de handel daarin was het meest in handen der Grieken, een enkele maal komt het nog wel eens voor dat een blanke knaap gestolen wordt en weggevoerd; voor een viertal jaren heb ik zulk een roof zien plegen in het Barakodal bij Damascus; de Turksche sapthres beproefden te vergeefs den jongen te redden, die vermoedelijk wel nooit weêr zijne ouderlijke woning in het dorpje Dschombar terug zal zien.

1) Barktan is niet zwart, maar licht bruin van kleur; toen Abraham en zijn zoon Ismaël de Beitoe'llah of Raäba bouwden, kwamen de steenen uit eigen beweging van den berg Ararat aanloopen. De aartsvader gebruikte ze allen behalve één, die daarover zijn misnoegen te kennen gaf, maar Abraham zeide: 'uw naam zal Barktan zijn en allen die gelooven, zullen u aanbidden.

Slechts mannen van fortuin kunnen zich de weelde veroorloven er slaven op na te houden en dit geldt natuurlijk ook van slavinnen; de zwarten komen uit Afrika, de blanken meestal uit den Caucasus. Daar de Turk zich zelf te hoog acht zich met een negerin te bemoeien, komen mulatten in het rijk der wassende maan niet voor, de Amerikanen mochten wel wenschen dat hun christelijke voorvaderen er ook zoo over hadden gedacht!

De rechten van den meester op zijne slavinnen wettigen de kinderen, die uit hunne betrekkingen geboren worden; zij deelen den vrijen staat van den vader. Heeft hij om een of andere rede een slavin verkocht, en schenkt deze in de zes eerste maanden na dien verkoop het leven aan een kind, dan moet hij de jonggeborene erkennen, de verkoop is nietig en de moeder verwerft een gedeeltelijke vrijmaking. Een zeer eigenaardig voorschrift is, dat zoo een meester zijne slavin wil huwen, wat dikwijls voorkomt, en zij, na eerst vrijgemaakt te zijn, hem hare hand weigert, hij haar niet weêr onder zijn macht kan terugbrengen; zij is en blijft een vrije vrouw.

Zeer vele jonge meisjes komen geheel vrijwillig naar het Turksche rijk en dit is grootendeels een gevolg hiervan, dat hun leven in de ouderlijke woning gewoonlijk zoo diep armzalig is en velen eéne hopelooze toekomst

tegengrijnst. Dan hooren zij veel verhalen door rondreizende kooplieden of bloedverwanten, die Turkije bezochten, van de onbeschrijfelijke pracht van de hoofdstad van dat rijk en de wonderen die daar te zien zijn; ze noemen dan dat tooverachtig oord es Saâdet, oord van gelukzaligheid en ummet ud-dunja, de moeder der wereld en vreemd is het zeker niet dat die arme onwetende schepseltjes in hun vuile hutten in het woeste gebergte met hart en ziel snakken naar een leven te midden van zulk een omgeving; dat moet en kan niet anders dan een hemel zijn op aarde. En als dan de handelaar komt en de doodarme ouders een paar goudstukken aanbiedt, dan bezwijken dezen voor het aanbod en de dochter stemt met vreugde in den koop toe.

Niet alleen echter onder de kleine luyden in Georgia, Circassie en Mingrelië heerscht het gebruik hunne dochters te verkoopen, ook onder de voornaamsten van den lande doet zich dit voor, zelfs een bey, regeerend vorst, ontziet zich niet een dochter of zuster te verhandelen als hij geld noodig heeft of zin in een mooi paard of kostbaarheden, die het eigendom zijn van den rondreizenden koopman, en deze moet dan wel den koop sluiten, want den vorst te weêrstreven of toornig te maken is een levensgevaarlijk werk.

Het overbrengen van die jonge schoonen kost heel wat meer moeite dan die van de negers uit Afrika; de Kaukasus behoort aan Rusland en alle havenplaatsen, waar uitvoer mogelijk zou kunnen zijn, worden streng bewaakt. Toch gelukt het langs bergpaden, inhammen aan de kust te bereiken, waar, achter rotsen verborgen, de kleine snelvarende jachten gereed liggen, die dan koers zetten naar de Bosporus. Voert de koopman een meisje van goeden huize en wat meer ontwikkeld dan de meesten met zich mede, dan laat hij zich eenvoudig door een Russische pope trouwen; geen van beiden behooren tot de Grieksch-Orthodoxe kerk, zoodat de geheele ceremonie voor hun geen waarde heeft, maar de overheid heeft dan niets meer te zeggen en de reis kan onverhinderd worden voortgezet.

Dat deze odalysken uitmunten door schoonheid, is een begrip dat in westersche landen te diep wortel heeft geschoten om het te kunnen verdringen door de meening, dat hierbij een kolossale overdrijving in het spel is. Zeker moet dit grootendeels worden toegeschreven aan de schitterende platen en schilderijen waarop deze meisjes zijn afgebeeld en die nog al eens tot sieraad dienen van sigarenwinkels en café's; als een werkelijk levend wezen den schilder tot model heeft gediend, dan is het meestal een dochter geweest van het oude volk, vooral onder de sepharden, Spaansche Joden, zijn beeldschoone meisjes of een Berberiner, met haar lichtbruine gelaatskleur, glanzende oogen en weelderigen haardos. De odalysken uit Mingrelië en die streken hebben zulk een waschkleurige tint, zulke domme doffe oogen, dat zij voor ons westerlingen al heel weinig aantrekkelijks hebben. De Turken denken er anders over en hiermede is het zooals met vele zaken: de gustibus non est disputandum, over den smaak valt niet te redetwisten.

Wat is de rede, zoo vraagt men dikwijls, dat de haremlik op Yildiz Kiali niet andere vrouwen bevat dan uit ver verwijderde streken? Dit is alleen en uitsluitend een gevolg van de politieke toestanden, die hier heerschen. In vroegere jaren hadden de sultans dikwijls dochters van andere vorsten, zelfs wel Christinnen, ook van machtige vazallen of pacha's, maar dit gaf steeds aanleiding tot intriges, waarbij die gemalinnen dikwijls een zeer gevaarlijke rol speelden. Zij die thans den harem bewonen, komen alle uit oorden, waarvan zij nooit meer iets hooren, zij zijn dood voor hun land en voor hunne

bloedverwanten; ieder jaar op den 27sten van de heilige vastenmaand Ramazon doet een nieuwe gemalin haar intree op Yildiz, maar steeds komt deze van zeer verre en keert nooit weder daarheen terug. Acht zonen werden er geboren uit des sultans huwelijken, hoevele dochters weet ik niet te zeggen; wel is het bekend dat een zestal gehuwd is met hooggeplaatste staatsbeambten, die de namen dragen van Ahmed Zuelkefel pacha, Khalid pacha, Noureddine pacha, Arif Hikmet pacha, Ghalib pacha en Melened pacha.

* * *

Voor eenige dagen werd op verzoek van zijne kinderen door den Caïd van Sommalout, in Egypte, onder curateele gesteld zekere Mohamed Ismaïl Azha. Deze eerwaarde patriarch had achtereenvolgens 51 fellahmeisjes gekocht en ze allen gehuwd en daar er gegronde reden bestond voor de vrees dat dit aantal hem nog niet voldeed, werd, en niet te vergeefs, de hulp van den rechter ingeroepen.

De ringvinger. Uit het Engelsch van Georg Gissing.

II.

Niet om te slapen evenwel. Hare gedachten waren verstoord, zij had een nieuwe ervaring in haar leven opgedaan. Was dit dan het gevoel, dat de menschen verliefdheid noemden, of leed zij - min of meer vrijwillig - aan eene zinsbegoocheling? Tot voor een jaar geleden, had haar leven nauwelijks eene stoornis gekend, eenvoudige plichten en vermaken waren haar voldoende geweest, daarna was ze verscheidene maanden ziek geweest en moest zich nog rustiger dan voorheen houden, tot de invitatie van Oom James tot haar kwam, die, haar eerst als het buitensporigste idée voorkwam, dat in een menschenbrein kon opkomen. Maar toen de krachten terugkeerden en de dokter een zeereis uitstekend voor haar vond, begon het haar toch meer en meer toe te lachen en besloot zij, in een plotselinge opwelling, in eene reis half om de wereld toe te stemmen. Ze zag vreemde landen, prachtige landschappen, verwonderlijk mooie dingen, maar die bevredigden haar op den duur toch niet meer, ze begon zichzelf af te vragen, hoe haar leven verder zou zijn, als ze in Ierland teruggekeerd zou zijn, en dan overviel haar een beklemmend gevoel van gedruktheid en klopte haar het hart angstig. Van alle menschen, van alle mannen, met wien ze kennis had gemaakt, liet er niemand een blijvenden indruk bij haar achter, zij kwamen en gingen, en er was misschien niet een onder hen, die ze langer dan voor een dag in haar leven miste.

In Rome aangekomen, vond zij dat dit gevoel haar voortdurend kwelde, de atmosfeer van de Eeuwige Stad wond hare verbeeldingskracht koortsachtig op, evenals het haar geest opwekte. Telkens en telkens vroeg zij zich af: ‘moet ik terugkeeren, zooals ik gegaan ben - alleen?’ De kleine Iersche stad, ofschoon haar in de herinnering dierbaar, leek haar in de toekomst bedroevend grauw toe. Zij gevoelde dat het haar jaren van zelfbedwang zou kosten, voor zij de oude rust van haar vroeger leven terug zou vinden. Zij zou met Oom James samen moeten leven, zijn huishouding voeren, in de toekomst zijne bezittingen erven. En hoe zou geld haar na een 10 tal jaren, iets kunnen vergoeden van in stilte oud te worden? Rome zou waarschijnlijk het laatste rustpunt zijn van hunne reis. En hier, hier voor de eerste maal, had zij iemand ontmoet, voor wien zij spoedig sympathie gevoelde, iemand van wien het haar pijnlijk zou vallen, te moeten scheiden.

Zij bedroog zichzelf niet. Zij had slechts te denken aan de reis naar het Noorden, ver van Rome, ver van den vriendelijken Engelschman, om te weten dat haar verlangen eerlijk was, en niet enkel de opwelling van eene vrouw op middelbaren leeftijd, die vrees heeft voor de eenzaamheid.

Zij hield van zijn stem, zij hield van zijne ideeën, zij hield van zijn lach. Hij scheen niet bepaald een gelukkig man te zijn, dat kon men wel zien, en evenals zij zelf, was hij alleen. Hij had haar gezelschap gezocht, en zij - hare wangen bloosden als zij aan de ongewoonheid van haar gedrag terugdacht. Zou hij haar daarom vooroordeelen? Neen, neen, hij was er de man niet naar om zoo onvriendelijk, zoo onrechtvaardig te denken.

Den volgenden dag vernam zij, dat haar oom een koortsachtige nacht had doorgebracht, zeker zou hij minstens voor een week of langer aan zijn kamer gebonden zijn, en hij zond haar bericht, dat zij uit vrees voor besmetting, niet bij hem mocht

komen. Hij verlangde slechts hulp van eene pleegzuster en Miss Kerin wist bij ondervinding, dat tegenspraak hem slechts uit zijn humeur zou brengen.

Het was een schitterende morgen; toen Wrigthon aan het ontbijt naar hare plannen voor dien dag informeerde, kwam zij bijna in een onweerstaanbare verzoeking, maar een inwendige stem waarschuwde haar.

‘Ik heb een hoop brieven te schrijven, en - ik gevoel mij een weinig ongerust over oom James.’

Wrigthon zou er zich over verheugd hebben met haar te wandelen, maar alleen omdat hij zich eenzaam en vervelend gevoelde. Geen argwaan over een aarzelen van haren kant kwam in hem op. Hij vond haar een zeer plichtgetrouwe en zelfstandige jonge vrouw, en gevoelde zich even rustig in hare onmiddelijke nabijheid, dan wanneer zij 60 jaar oud ware geweest. De post bracht hem heden 2 brieven, maar nog steeds niet den lang verwachten brief en moest hij dus tot zijne bittere teleurstelling weer een dag vol ongeduld wachten.

's Avonds zaten zij samen in het salon. Miss Kerin had op haar schoot een gids van

Rome, zij doorbladerde de pagina's en Wrigthon begon met haar over Rome te praten. Ze zei hem, dat zij het Colosseum niet kon vinden, zou hij het haar ook eens op het plan, dat zich in dit boek bevond, kunnen uitleggen? Wrigthon trachtte dit zoo goed mogelijk te doen, zij luisterde aandachtig, lachte hem vriendelijk toe en was hem er dankbaar voor.

'Als mijn oom niet erger is, zal ik er morgen eens heengaan. Ik begrijp het nu veel beter.'

En het gebeurde, den volgenden morgen, dat op het oogenblik toen miss Kerin zich op weg begaf, Wrigthon eveneens voor een wandeling uitging. Ze gingen eene straat samen, tot aan het Capitool; minstens driemaal hadden ze elkaar half te kennen gegeven, nu elk huns weegs te zullen gaan, maar eindelijk zei Wrigthon: 'misschien vindt U het wel goed dat ik verder met U ga naar het Colosseum?

'Zeker', antwoordde ze zachtjes, terwijl hare oogen schitterden, toen ze recht voor zich uitzagen. 'Als U er de tijd voor heeft - ik zou dan natuurlijk nog meer ervan kunnen profiteeren.' Toen begon ze uit gebrek aan iets anders, over den paus te spreken, sprak zenuwachtig en langdurig over hem. Daar het onderwerp Wrigthon weinig belang inboezemde, zei hij slechts eenige woorden, zoodat zijne metgezellin naar hem opzag en op een verlegen toon vroeg: 'Is U geen Katholiek?'

'O, neen!' Hunne oogen ontmoetten elkaar en ze lachten. Samen te lachen is een weldadig iets voor een man en eene vrouw, zij wandelden met lichten stap verder en met een natuurlijke uitdrukking van vriendschap in hunne oogen. In het Colosseum brachten zij een uur door. Wrigthon had gesproken en gesproken, zonder evenwel zijne zorgen te vergeten, en miss Kerin trippelde opgewekt aan zijn zij. Haar stem verloor iets van hare geaccentueerdheid en klonk prettiger in zijn oor, soms als welluidende muziek als ze de eene of andere grappige opmerking maakte, over 't geen rondom hen voorviel. Ze waren nu geheel alleen in de galerijen, Wrighton begon een trap af te dalen en zij volgde hem op den voet. Plotseling boog ze zich voorover, haar linkerhand uitstrekkende, daar ze in de rechter een parasol hield, om iets op te rapen, dat op de trap lag, welke Wrigthon juist betrad. Hij, niet op hare beweging bedacht, draaide zich juist om naar haar te zien, en trapte met geheel zijn gewicht op hare hand. Er klonk een uitroep van schrik, maar niet van miss Kerin. 'O, wat moet ik u pijn gedaan hebben! Het spijt me geducht. Hoe kon ik dit ook doen!'

Ze was bleek en haalde snel adem, de vast gesloten lippen lieten evenwel geen kreet van pijn door.

'Laat me eens zien - geef mij uwe hand.'

Zij keek in zijn gelaat en lachte, maar hield haar hand neer.

'Het is niets, - in 't geheel niets.'

'Maar ik trapte er op - ik verpletterde ze! Laat mij uwe hand eens zien.'

Zij hield die uit, en trok ze daarna opeens weer terug. De handschoen toonde alleen een weinig stof.

'Ik zal het mijzelf nooit vergeven,' riep de man uit. 'Het moet wel zeer pijnlijk zijn, en u draagt het zoo moedig.'

Weer lachte ze tot hem en antwoordde: 'Hoe zou iemand zulk een drukte over eene kleinigheid kunnen maken - in het Colosseum!'

Later, toen Wrigthon zich dit gezegde herinnerde, vond hij dat prachtig; nu kon hij slechts vol medelijden naar haar zien.

Miss Kerin leed zichtbaar, hare lippen trilden, maar toch lachte ze.

‘Wat deed u toch,’ vroeg hij, ‘gleed u uit?’

‘Neen, ik zag iets op den grond liggen. Kijk?’ Op de plek waar Wrigthon had gestaan lag een klein muntstukje, een van goud. Miss Kerin raapte het op, het was een 10 francstukje zeker door den een of andere toerist verloren. Lachende, zei zij, dat het haar toekwam, door 't recht van de ontdekking - dat zulke vondsten geluk aanbrachten, en meteen stak ze het in hare beurs. Maar terwijl ze dit deed, verraadden hare trekken, wat ze leed.

‘We moeten den handschoen uittrekken,’ zei Wrigthon. ‘Ik verzoek u mij dit te laten doen. Ik zal erg zorgvuldig zijn.’

Zonder antwoord stak zij hem hare linkerhand toe. Zoodra hij onhandig, als een man eigen is, aan de kleine knoopjes begon te frommelen, bloosde Miss Kerin over haar geheele gelaat. Zachtjes, ofschoon onhandig, slaagde hij erin den handschoen er af te trekken, toen onderzocht hij de gekwetste vingers. Het bloed steeg Miss Kerin weer in de wangen. ‘U ziet wel, het is in 't geheel niets,’ mompelde ze. ‘In een uur of twee zal ik het geheel vergeten zijn.’

‘Ik hoop het van harte, maar ik vrees van niet. Die vinger lijkt me ernstig ge-

kwetst toe. Hij wees den vierden vinger aan. Opeens trok Miss Kerin hare hand terug.

'Ik geloof dat we naar ons pension terugmoeten gaan,' zei zij, op een gewonen toon trachtende te spreken. Wrigthon nam een rijtuig, en zij reden haastig naar huis, slechts eens wisselden zij onderweg nog eenige woorden, hij om nogmaals zijn spijt uit te drukden, en miss Kerin op een luchtigen toon antwoordende, dat hij er maar niet meer over moest denken. In de hall van het pension scheen ze eerst stilzwijgend van hem te willen gaan, maar aan den voet van de trap gekomen, wendde zij zich om en zei: 'Ik dank u zeer voor uwe vriendelijke hulp in de ruïnes.' Zij kwam niet aan de lunch, noch aan het diner. Wrigthon, die zich ernstig ongerust over haar begon te maken, was den volgenden morgen vroeg aan het ontbijt en wachtte tot half tien, te vergeefs hopende dat zijn vriendin nog zou verschijnen. Toen schreef hij eenige regels op een papier, en zond dit door eene bediende aan Miss Kerin. Er kwam geen antwoord op, maar aan de lunch verscheen zij zelf en ze zetten zich tegenover elkaar aan een van de kleine tafeltjes. Miss Kerin sprak luchtig over hare gewonde hand, terwijl ze Wrigthon bedankte voor zijne belangstelling en sprak verder geanimeerd door. Wrigthon zag dat eene vinger van haar linkerhand in een zijden lapje was gewikkeld, de nagel was zwart geworden en de vinger was gezwollen, alleen die eene.

(Wordt vervolgd.)

Het Huis der Eeuwigheid. Een sprookje van Freddy Meuring.

Er was eens een man, die een paleis wilde bouwen, dat stand zou houden, tot in eeuwigheid.

Hij was nog heel jong, toen reeds die gedachte in hem begon te groeien en te rijpen; en lange, lange jaren dacht hij erover na, hoe hij dat paleis bouwen zou.

Hij zwierf door de heele wereld, hij leed honger en dorst, maar na vele jaren kwam hij met schatten beladen in zijne geboorteplaats terug. Toen begon hij zijn paleis te bouwen. De muren waren van zuiver goud, het dak schitterde van diamanten, de deuren waren versierd met opalen en smaragden, met topazen, robijnen en ametisten.

Het straalde zulk eenen verblindenden glans af, dat niemand het bewonderen kon zonder zijne oogen te beschutten als voor felle zonnestralen.

Toen het paleis bijna klaar was, nam de man reeds zijnen intrek in de gouden zalen. Eerst was hij trotsch en gelukkig, op zoo schitterende wijze zijn doel bereikt te hebben, maar toen zijne oogen aan al dien glans gewend waren, begon hij het koud en eenzaam te vinden tusschen al zijne schatten.

Hij kon zich bijna niet meer verheugen over den gloed der edelsteenen. Mistroostig zette hij zich neer.

Toen hoorde hij buiten droevige jammerkreten, snikken en steunen. Eerst waren het maar enkele stemmen, allengs meer, en langzamerhand groeide het aan tot een bruisende, kokende zee van steeds aanklotsend weegeklaag. Alle verwarde kreten versmolten te saam en losten zich op, in 't eene woord, dat hem deed sidderen: 'Brood! Brood!!'

De man sprong op. Brood? Neen, brood had hij niet.

Doch daar schitterde nog een stapel diamanten, daar gloeiden nog enkele granaten - een enkele steen zou genoeg zijn, om de ellende dezer duizenden en duizenden te verzachten.

Maar zijn paleis was nog niet gereed. Zóó kon het niet blijven. Elke diamant was nog noodig, iedere granaat had reeds zijne bestemming. Een onvergankelijk paleis wou hij op aarde achterlaten, een machtig reuzenwerk, dat stand zou houden tot in eeuwigheid.

Neen, hij kon niet helpen.

Steeds luider werden de wanhoopskreten, steeds stormachtiger het gejammer. Hij kon het niet meer uithouden en vluchtte weg uit zijne gouden woning. Hij baande zich eenen weg door al die smeekend opgeheven handen, hij liep al maar door, steeds verder. Maar de wanhoopskreten schenen voortdurend aan te groeien. Hoe verder hij kwam, hoe luider die droeve hulproepen om hem heen klonken. De stad lag ver achter hem, hij stond alleen op 't vrije veld. Maar nu hoorde hij niet alleen om zich heen, maar ook in zichzelf voortdurend dat eene woord: ‘Brood! Brood!’

Het hamerde in zijne polsen, in zijn hoofd, in zijne slapen met steeds luider wordende slagen: ‘Brood! Brood!’

Het was hem of zijn hoofd zou barsten. Steeds luider klonk dat eene woord, steeds luider. Hij kon niets meer denken, niets meer voelen, niets meer hooren - nog een doffe, dreunende slag, toen viel hij bewusteloos neer.

- Toen hij vele uren later op de plaats terugkwam, waar zijn paleis gestaan had, vond hij eenen puinhoop.

Hij bouwde het niet weer op.

Hij wist nu, dat hij een mensch was, en dat medelijden en wroeging ook ten tweeden male de marmeren grondvesten zouden ondermijnen. -

Hij kon echter zijnen eersten droom niet vergeten.

Toen eenige jaren later de tiran, onder wiens heerschappij het heele land zuchtte en steunde, zegevierend uit een bloedigen strijd terugkwam, bouwde hij voor hem een schitterende triomfpoort. In prachtige beelden waren alle heldendaden van den gevreesden vorst verheerlijkt, in 't reinste marmer waren de namen uitgehouwen van al zijn generalen en van de plaatsen, waar hij de grootste overwinningen behaald had. Bovenop troonde een gouden zegewagen, getrokken door drie gevleugelde paarden, en op den purperen zetel stond een heerlijke engelgestalte met een gouden lauwerkrans in de eene, en een triomfbazuin in de andere hand.

Bij de inwijding werd de man, die dit kunstwerk geschapen had, naast den koning geëerd en gevierd. Zijn hart zwol van trots en voldoening; maar in dienzelfden nacht werd de gehate tiran vermoord, het woedende volk plunderde zijn paleis en vernielde den heerlijken triomfpoort.

In stomme wanhoop zonk de man neer naast zijn verwoeste schepping. Urenlang had hij reeds daar gelegen, toen hij een zachte hand op zijnen schouder voelde.

Langzaam richtte hij zich op en staarde in twee lieve vrouwenoogen.

‘Je hebt gedwaald,’ zeide zij, ‘maar ik ken je streven, ik wil je helpen, je doel te bereiken.’

- ‘Ja, ik heb gedwaald’ - antwoordde hij als in een droom.

‘Je hebt gruweldaden verheerlijkt en voor een moordenaar een eerepoort opgericht, jou dwaas! Kom met mij, ik zal je het eenige leeren kennen, wat op deze aarde waard is, te worden aangebeden; ik zal je leeren eenen tempel te bouwen, die stand houdt tot in eeuwigheid.’

Toen ging hij met haar, en samen bouwden ze hun heiligdom: een kleine tempel van wit marmer, geheel begroeid met rozen. Hij was gebouwd op den top van eenen groenen heuvel, vanwaar men het schoonste uitzicht had in 't heele land.

Vaak, als 's avonds de zon onderging, zaten ze op den drempel van hun heiligdom en staarden naar den verren hemel, die in vreemde, wonderschoone kleuren schitterde. De rozen geurden, de bijen gonsden, de vogels in de takken zongen nog een laatste lied - en zij zagen elkaar in de oogen en hij zeide zacht: ‘Ons geluk, ons Huis der Eeuwigheid.....’

Toen hij aan de kleine witte kapel de laatste hand gelegd had, ging hij in 't dal, om zijne vrouw te halen en haar voor altijd binnen te leiden in den tempel van hunne liefde.

Hij vond haar niet. Ze antwoordde niet, toen hij riep.

Zij was dood. -

Alleen, zwijgend, steeg hij weer den heuvel op, dien hij gedacht had, met haar te zullen betreden. Zwijgend stond hij voor zijn verlaten heiligdom en staarde naar de roode rozen en naar den kleinen witten tempel, die in de avondzon schitterde.

Toen nam hij langzaam een marmerblok van een der zijwanden en droeg het naar haar graf. En weer droeg hij een marmerblok weg - en wéér een.

En toen er van zijn gelukstempel niets meer over was, toen plukte hij alle rozen, die eens zijn heiligdom getooid hadden, en strooide ze op haren sneeuwitten grafsteen.

Hier knielde hij neer, en stamelde:

'Vader, laat mij *dit*! Mijn gouden paleis, mijn zegepoort, ze zijn verwoest, mijnen liefdetempel heb ik afgebroken, toen Gij, O God! mijn geluk verbroken hadt. Nu heb ik het graf van mijn geluk, van mijn liefde, gebouwd en getooid, nu heb ik niets anders meer, dan de woning van mijn smart; o Vader! laat mij *die*!'

Hij legde zijn voorhoofd op den kouden witten steen en snikte. Hier zou hij blijven en treuren, en haar graf zou een denkmaal zijn der droefheid, tot in eeuwigheid.....

En urenlang lag hij naast haar graf en vergat zelf, dat hij nog leefde.

Eindelijk hoorde hij naast zich een zacht snikken, en twee paar kinderoogen staarden hem smeekend aan, terwijl vier kleine armpjes zich om zijnen hals, om zijne armen slingerden.

Hij weerde ze niet af. Langzaam stond hij op, nam de snikkende kinderen in de armen en verliet stil den witten grafsteen. -

Toen begon hij te bouwen voor zijne twee kleine jongens.

In hen hoopte hij al zijn verloren idealen te verwezenlijken. Aan zichzelf dacht hij niet meer. Hij werkte nog slechts voor zijne kinderen. Het werd geen paleis, geen triomfpoort, geen tempel, geen graf, het werd een goed, stevig huis, waarin ze hun heele leven zouden kunnen wonen en waarin later hun kinderen en kleinkinderen huizen zouden.

Maar de oudste zoon was jaloersch en wilde het huis voor zich alleen hebben. De jongste was het niet waard, zei hij.

En toen de man weigerde, het huis aan hem alleen te geven, vernielde hij het.

Van toen af bouwde de vader alleen voor zijn jongsten zoon. Het huis verrees sterker en steviger dan ooit te voren; maar toen de jongste zoon groot was geworden, bespotte hij zijnen vader en trok weg naar vreemde landen, om zelf voor zich een huis te bouwen, zooals hij het wenschte.

Toen wilde de man het liefst maar sterven.

Het leven had geen waarde meer voor hem. Hij zag, dat al zijn streven vergeefs was geweest.

Maar vóór zijn dood wou hij nog eens zijn heele leven in zijn herinnering wakker roepen. Eens wou hij nog de plaatsen zien, waar hij gestreefd, gehoopt en geleden had.

Hij trok naar de plaats, waar zijn gouden paleis had gestaan, hij schudde weemoedig het hoofd bij de puinhoopen van den triomfpoort. Hij knielde neer op den heuvel, waar eens zijn liefdetempel stond, hij zuchtte bij 't zien van het leege huis, dat zijn vadertrotsch eens zoo vol hoop en vertrouwen had opgebouwd. Hij weende aan 't graf van zijn vrouw.

Maar toen hij al die oude herinneringen bezocht had, zag hij, dat zijn leven nog niet ten einde was.

Mocht hij, die een huis had willen bouwen, dat stand hield tot in eeuwigheid, niets anders dan puinhoopen achterlaten?

Neen, dát nooit.

Hij ging terug naar de plaats waar zijn paleis gestaan had, en zocht, en groef, en verzamelde al het goud en al de edelsteenen, die hij nog vinden kon, en bracht ze aan hen, die eens zoo jammerend daarom gesmeekt hadden. Het was geen gemakkelijke taak, zijne schatten rechtvaardig te verdeelen, en degenen, die werkelijk nood leden, te onderscheiden van hen, die het niet verdienden.

Toen hij met den laatsten diamant een arm gezin voor altijd uit honger en ellende bevrijd had; toen op de plaats van 't gouden paleis talrijke lachende kleine woningen stonden, door gelukkige, tevreden menschen bewoond - toen ging hij naar den verwoesten eereboog. Nu was zijn taak nog moeilijker. Hij zocht in de vergetelheid van 't verleden, in de sleur van 't dagelijks leven, naar al die verborgen helden, die ongezien en onbekend hun moeilijke taak volbrengen. Hij doorgrondde allen valschen roem, en zocht naar de ware helden, die voor anderen zichzelf vergeten. Hun bracht hij de lauweren, die onder het puin verborgen waren, hun zette hij gedenksteenen en marmerbeelden.

De lachende heuvel, waar eens zijn liefdetempel stond, werd het heiligdom en de troost van al degenen, die door hun liefde bedroefd of ongelukkig waren - en in het

huis, dat hij eens voor zijn zoons bouwde, vonden tallooze verlaten kinderen een toevluchtsoord. -

En toen hij zich eindelijk voorgoed ter ruste legde, wist hij, dat hij die rust verdiende. Wel had hij geen onvergankelijk monument op aarde achtergelaten, wel was zijn huis der eeuwigheid een onverwezenlijkt ideaal gebleven, maar toch voelde hij, dat hij niet vergeefs geleefd had.

- En na zijnen dood bouwden anderen eene woning voor hem. Ieder, dien hij in den nood had bijgestaan; ieder, die aan hem zijn geluk te danken had, kwam een steentje bijdragen. Onder 't zingen van dankgebeden en lofliederen werd door die duizenden het werk verricht.

Het was maar een klein hutje, heel bescheiden, heel verborgen, maar hij had ook geen grootere rustplaats noodig.

Die woning was zijn graf.

En dit hield stand in eeuwigheid.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij,

die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus niet verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

REDACTRICE.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eerstbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Drenthina. - Ja, het is jammer, dat gij niet hebt geantwoord op de vraag van Ida. Ik kan echter best begrijpen, dat drukke bezigheden U daarvan terug houden. Hoe ik-zelve daarover denk, heb ik intusschen reeds gezegd in de gedachtenwisseling aan haar, en zult gij dus reeds daar hebben gelezen. - In hoofdzaak ben ik 't met U eens, vooral waar gij schrijft over het gefluister van ‘men’, dat veel erger is en veel meer kwaad uitstrooit, dan wanneer de betrokkene alles eerlijk opbiecht aan zijn meisje. - Ja, natuurlijk herinner ik mij héél goed den naam van Uw man uit mijn geboorteplaats. Zelfs weet ik, dat er o.a. een jongen op de H.B.-school ging van dien naam, die bekend stond als héél vlug van hoofd en die, meen ik, de bezitter was van een zwarten krullebol. Maar of dat Uw man is of een ander weet ik naturlijk niet, want, als ik mij niet vergis, waren er meerderen van dien naam. En Uw huis? Nu, of ik mij dat herinner. - Woont daar in diezelfde straat nog steeds een contiseur? - Zeker, de stad is heel lief, en het mooie bosch herinner ik mij zoo goed. - Ik heb er zoovéél voetstappen staan! Want ik vond het altijd heerlijk te wandelen met mijn vader. Na ons vertrek kwam ik er nooit terug, omdat de herinnering aan wat niet meer is mij te veel pijn zou doen, geloof ik. - Ons huis is ook zoo geheel en al veranderd, verkleind, verbouwd, enz. - Ik heb er nog een teekening van gekregen van iemand, maar het heeft niets meer van ons eigen onvergetelijk thuis. - De stad zelve is, geloof ik, veel veranderd en levendiger geworden door het zooveel grootere garnizoen. Dat was er niet in onze dagen. -

Dat ik Uw vraag of advertentie nog niet plaatste, heeft tot reden, dat ik niet precies begrijp wat gij bedoelt.

Wenscht gij iemand in huis te nemen ter opleiding in 't huishouden, en onder welke voorwaarden dan? Zoo gij dit in een vraag of ingezonden stukje wilt duidelijk maken, zal ik gaarne voorde plaatsing ervan zorgen. Te veel moeite is mij dat volstrekt niet.

Tobia. - Hoe-ik-zelve denk over *Kinderen* van mevrouw Boudier - Bakker, hebt gij reeds kunnen lezen in de Lelie in de boekbeschouwing. Dat gij dus dit boek hebt gekozen indertijd voor Uw prijsvraag, deed mij veel genoegen. Maar niet aan mij komt Uw dank toe maar aan den uitgever. Voor Uw instemming met den inhoud van de Lelie en met mijn werk daarin, betuig ik U mijnerzijds mijn vriendelijken dank. En ik geloof dat het bijzonder waar is, wat gij dienaangaande nog schrijft:

‘Wanneer men steeds weer hoort hoe jammerlijk de vrouw wordt behandeld door den man, dan gaat men zich tenslotte *verbeelden* dat het waar is.’ Juist zoo is het.

En wanneer men dan tegelijkertijd ziet hoe de meeste meisjes en vrouwen met dat al den eersten den besten man, dien ze kans zien in te palmen, gaarne nemen, dan kan men wel begrijpen hoe weinig er wáár is van dien voorgewenden afkeer van het mannelijk geslacht. Echter als men hem dan eenmaal héeft en bedankt voor de plichten van 't huwelijk, dan herinnert men zich opeens weer de fraaie feministische theoriën, en gaat zich inbeelden een zeer verongelijkt schepsel te zijn. Dat de lezing van die bewuste dame de menschen tot tegenstanders maakte van vrouwenkiesrecht in plaats van tot voorstanders, vind ik erg vermakelijk, maar gegeven haar man-wijvig-achtig optreden verwondert mij dat van die persoon allerminst.

Mevrouw A.C.K. te A. - Het komt er niets op aan dat Uw schrijven komt 'als mosterd na den maaltijd.' Want het deed mij veel genoegen, en daarom ben ik blij dat gij toch nog schreeft. Dierenliefhebbers zijn mij namelijk zoo sympathiek. En dat gij zoo over Uw hondje schrijft en over den troost dien hij U geeft, begreep ik zoo volkomen. Wij, mijn vriendin en ik, zeggen zoo dikwijls: De menschen weten niet wat wij aan onze honden hebben, hoe zij met ons meeleven, deelen in ons lief en leed. -

Ik ben gelukkiger dan U, want ik heb zóóveel liefde gevonden in mijn interieur, dat ik mij wél bevoorrecht mag achten, maar ik weet te véél van het leven uit eigen ervaring, om Uw bitteren uitval over de menschen te kunnen begrijpen, al geloof ik dat zij ook wel weer meevallen soms. De hoofdzaak is maar dat men leert niet te véél te verwachten van hen, en te bedenken dat men-zelf ook dikwijls niet goed handelt, dan begint men er een anderen kijk op te krijgen. Maar met dat al hebt gij er zoo gelijk in, waar gij schrijft van de dieren: *Zij bedriegen niet; van hen krijgt men zuivere onvervalschte liefde, èn liefde die geen mensch zóó onbaatzuchtig ons ooit geeft!* Woord voor woord ben ik dat met U eens. - Van onze ontmoeting bij Uw nicht kan ik mij niets herinneren. Zij had dikwijls iemand bij zich geloof ik; dat was een lieve sympathieke vrouw, en dunkt mij een aardig gelukkig huishouden.

Wilt gij mij nu nog het groote genoegen doen mij bij gelegenheid eens te melden of Uw beide papagaaien samen in één kooi zijn, en zoo ja, of gij ze tegelijkertijd hebt genomen of na elkaar. Gij moet namelijk weten dat wij het leven van onze Kaatje zoo heel eenzaam vinden, als wij uit zijn met onze honden vooral, maar zelfs in huis. Hij kan, als de honden spelen en blaffen, zoo jaloersch komen kijken in zijn kooi en meekraaien, alsof hij dolgraag wou meedoen. En wij hebben er daarom dikwijls van gesproken hem een kameraadje te geven bij hem, maar wij zijn bang dat zij elkaar zullen bijten of krabben, en vinden het niet raadzaam een koopman in vogels om raad te vragen, want het is zijn voordeel te zeggen: Het kan gerust geprobeerd worden. 'Kaatje' is, ondanks den naam, een 'hij', een allerliefst, vroolijk, gezellig babbelend dier. - Zijn de Uwe uit West-Indië? Men heeft mij gezegd, dat die niet willen praten, is dat zoo? - U ziet dat Uw brief mij héél welkom was. De beschuldiging van 'ziekelijk' doet mij altijd schouderophalend glimlachen. - Ik vind de lielde van zooveel vrouwen voor haar mooie meubels en mooi porcelein en schoone loopers vrij wat ziekelijker, en, zooals ik reeds zoo dikwijls heb gezegd in de Lelie, de menschen, die zoo praten, weten zelf niet hoe arm ze zijn bij ons vergeleken. Overigens, als ze ons uitschelden voor ziekelijk, dan hoort er nog bij, dat we oude-juffrouw-achtig-zijn, hetgeen op *U* niet toepasselijk is, maar mij heel koud laat. Oude-juffrouwachtig, mij ook goed; ik zal 't er niet om laten.

Clio. - Zoo dikwijls als U mij wilt schrijven, zoo aangenaam zal het mij zijn. Uw vriendelijke woorden over de Lelie deden mij natuurlijk véél genoegen. Wat de

recensies van de Meester aangaat, U kunt toch wèl begrijpen dat deze, die met Jeanne Reyneke van Stuwe en haar man *de* redactie vormt van De Nieuwe Gids natuurlijk haar honing om den mond smeert. Daarvoor brengt hij zijn novelletjes dan weer onder in dat tijdschriftje, enz. enz.

Het leege Leven beoordeelde ik-zelve reeds en neem die recensie in de Lelie op; dat het een mislukte navolging is van Couperus Kleine Zielen, trof mij dadelijk. Juist echter *omdat* mijn meening eerlijk en oprecht is en pal staat tegenover het geknoei van mijn collega's recensenten, zal het U hoop ik niet al te zeer tegenvallen, dat ik het bewuste boek - U begrijpt mij wel - niet gunstig beoordeelde in het Soer. Handelsblad. - Ik kan daaraan niets doen; het viel mij tegen: de schrijfster kan véél beter, getuige haar vorig werk. Ja, het is merkwaardig, dat men nooit iets mag zeggen, of er zijn altijd menschen die uit den hoek komen met een beleedigd: Daarmee meent U *mijn* stand, *mijn* beroep! - Uw uitdrukking: wat een marktgeschreeuw, neem ik dan ook over. Want zoo is het.

L.B. te Z. - Ik vind het heel aardig eindelijk

weer eens iets van U te hooren, en feliciteer zeer met het engagement. Laat de bewuste persoon gerust de schetsjes ter inzage zenden. Wat goed is, plaats ik ook van nietabonnée's.

Mevr: M. de F. - Ja, de uitgever heeft U dus reeds uitgelegd, dat het in zoo'n geval beter is zich rechtstreeks tot mij te wenden. - U kunt gerust nieuw werk zenden ter beoordeeling, want die heele roman, die U-zelve gedicht hebt, over de oorzaken van het ongeplaatst blijven van Uw werk, berust op Uw eigen vruchtbare fantasie. Het spijt mij vreeselijk, dat Uw naam er niet onder heeft gestaan. Ik-zelve had dat veel liever gewild, maar, niet wetende wat Uw bedoeling was, heb ik hem veiligheidshalve weggelaten, meenende, daarmede U een dienst te doen misschien. Voortaan zal ik er dus aan denken, dat U het geteekend wenscht.

Voor Uw vriendelijke woorden aan het adres der 'Vrouw Anna Lohman', veel dank. - 'De lange gesprekken, die U in gedachten met mij houdt', zal ik overigens gaarne van U op papier ontvangen, want zoo leert men elkaar kennen en begrijpen. En het is mij nooit te veel moeite te antwoorden. Integendeel. Zou men heusch elkaar zooveel gauwer leeren *kennen* mondeling dan schriftelijk? Mij lijkt het altijd, dat men mondeling onwillekeurig een masker voordoet, zichzelf terugtrekt, terwijl men zich schriftelijk zoo als vanzelf geeft aan dat blanke papier.

Dus, hiermede hebt U het gevraagde 'sein'. - U kunt gerust zenden.

Hyacinthe. - Ik heb de eene boekbeschouwing geplaatst, en die andere kunt gij ook gerust zenden. - De afbeelding zond ik U middelerwijl ook reeds. - Ik vind het vreeselijk aardig van U het te doen. - Ja, dat ongeluk bij de Hoek is vreeselijk. - En dat andere in St. Moritz ook. - Maar vindt gij dat geen kinderachtig spel, van die luges? Ik vind het een onmogelijk gezicht, die volwassen mannen en vrouwen daarmede bezig te zien. - Uw bijdrage moet ik nog lezen.

M.P. - De bewuste *Leo Lauer* is inderdaad degene, dien ik indertijd heb geweigerd zijn verdere 'brieven uit Amerika' te plaatsen, omdat hij die, *buiten mijn weten*, éérst onderbracht in een ànder blad, en dus feitelijk misbruikte mijn goed vertrouwen. - Ik heb indertijd per 'bericht' daarvan in de Lelie kennis gegeven, en ik kan mij dus van dézen heer volkomen voorstellen, dat hij nu geworden is mijn vijand, en óók, gegeven het hierboven meegedeelde, dat hij niet schroomt te *liegen.* Want het is een absolute **leugen,** dat ik het éérste werk van *Querido* anders heb beoordeeld dan zijn latere boeken (in mijn opstel in 'Letterkundig Leven',), welke bundel is: een verzameling van vroeger van mijn hand verschenen opstellen in het Soerabajasch Handelsblad. - Ziehier eenige *woordelijke* aanhalingen over *Querido's Levensgang*, (uit dat opstel in Letterkundig Leven:) '*Ik persoonlijk heb, bij 't dóòrlezen van deze twee dikke deelen*, *heel veel oogenblikken gehad, waarin de walg mij zóó overmeesterde*, *dat ik met lezen moest ophouden. Levensgang verveelt! Ik voor mij kan in zulke gezochte houterige woorden en zinswendingen geen kunst zien. Zijn taal is m.i. niet mooi, niet vloeiend*, *niet welluidend En zijn gedachten-groepeering, zijn langdradige beschrijvingen, heel de inhoud, als roman beschouwd, is dor, onbehagelijk*, *ongeschikt de belangstelling te wekken, of gaande te houden. - Als roman noem ik dit boek een mislukking! Zulke effect-maniertjes zijn een bewijs*, *dat*

hij het genre van Eva (*een dame*) *en háár wereld niet kent, en zulk genre dientengevolge niet áán kan.*' -

Gij ziet uit bovenstaande aanhalingen, dat ik den *éérsten roman* van den 'kunstenaar' *Querido* precies even ongunstig beoordeelde, als ál zijn later werk. Volgens de meedeeling van *Leo Lauer* schreef *Querido*, **na** de verschijning van die bovengenoemde beoordeeling in den bundel Letterkundige Leven, op zijn beurt over mij! (Ik heb dat nooit gelezen, maar het zal wel zoo zijn!) Welnu, misschien is de afkeurende beoordeeling van *Querido* over mij dan wel te danken aan bovengenoemd opstel in 'Letterkundig Leven', dat hem als auteur in den breede **veroordeelt.** Juist dus *het tegendeel* van hetgeen *Leo Lauer* beweert! -

Ik heb in datzelfde opstel wèl aangetoond, dat deze roman uit de *diamantwerkers-wereld*, met al zijn onsmakelijke bijzonderheden, als zoodanig recht van bestaan heeft, en zoo, in die taal, *moest* geschreven worden, omdat men hier te doen heeft met een *getuigenis van een diamantwerker-zelf;* (gij weet toch dat *Querido* dit vroeger was?) En ik heb dáárom het boek genoemd, uit een *tendenz*-oogpunt, 'rein' bedoeld, maar als *roman* volkomen mislukt! Zie trouwens hierover uitvoeriger het opstel dat gij weldra van mijn hand in een der volgende Lelies zult vinden, overgenomen uit de Telegraaf, dat ik in een vroegere correspondentie beloofde aan *Juvenis,* en waarin juist die éérste beoordeeling van mij van *Levensgang* nog eens wordt hérhaald door mij. -

Gij noemt, in Uw briefje, de handelwijze van *Leo Lauer* 'gemeen'. Ik ben dat met U eens, omdat hij *liegt.* Overigens echter, al sprak hij de waarheid, dan nog zou het niets beteekenen, wanneer ik over een éérste werk van *Querido* ànders en gunstiger oordeelde, dan over een later. Zijn er niet b.v. velen, die mij hemelhoog verhieven om *Vragensmoede,* en steenigden om *Het Eene Noodige,* dat dadelijk daarna kwam? Zijn dat allen menschen die, volgens *Leo Lauer*, zich laten leiden door persoonlijke wraakzucht, om een slechte critiek over hen van mijn hand? (Ik schreef echter toen nog geen critieken.) Trouwens, uit de insinuatie van *Leo Lauer* zou rechtstreeks volgen, dat iemand, die ééns een boek van een pas-beginnend auteur goedkeurde, verplicht was àl diens later werk per-se óók goed te keuren, op straffe van anders voor 'weerhaan' te worden verklaard. Dat ik, bij al het véle geschrijf over mij, dat van *Querido,* waarop *Leo Lauer* zinspeelt, volgens U, niet las, zult gij wel willen gelooven; maar, al ware dit ook wél het geval geweest, ik zou wel dag- en nacht-werk beide, hebben, als ik mij in àl de vinnigheidjes van de *de Meesters* en *Querido*'s en *van Deyssels*, en hoe ze verder heeten mogen, aan mijn adres gericht, wilde verdiepen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:
(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.

(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

27 Maart 1907.
20ste Jaargang.
No. 39.

Hoofdartikel

Dit artikel, dat vroeger van mijn hand verscheen in de Telegraaf, neem ik hier op, naar aanleiding van een correspondentie aan *Juvenis.*

Over boeken en krankzinnigheid, door Anna de Savornin Lohman.

Het boek, waar je wat aan hebt, dat je amuseert, boeit, ontroert, wat het dan ook zij, als het maar iets anders doet dan je walgen, - *wie* geeft het ons?

Daar liggen en staan om me heen op mijn schrijftafel een gansche menigte van ‘nieuwuitgekomen’ boeken, ‘ter rencensie’. - En gelukkige onwetenden van den inhoud, benijdbare menschenkinderen, die er niet voor zijn ‘aangesteld’, om al die prullaria te lezen, zien, als ze me bezoeken, met 'n soort naïeve afgunst neer op al die spik-splinternieuwe dure lectuur, die ik onder de oogen krijg voor niets. - ‘Toch wel leuk’ - denken ze en zeggen ze - ‘dat je al die nieuwe uitgaven zoo onmiddelijk tot je beschikking hebt ter kennismaking.’

Maar, o lieve hemel, als ze aan 't dóórsnuffelen gaan! Ze eindigen gewoonlijk altijd met zich zelf ten slotte veel benijdbaarder te vinden dan mij, omdat ze *géén* kennis behoeven te nemen van dien hollen ‘woordkunst’-poespas, noch van de ‘*Geertjes*’ - en *Steynen*- en *Coenen*-praat, noch van de warhoofdige zinnen van *Quérido...* omdat ze in een woord het recht bezitten te grijpen naar mooie *oude* in plaats van naar leelijke *nieuwe* boeken, naar mémoires, naar historie, naar alles wat zoo ver mogelijk afstaat van het hedendaagsche wangedoe van woorden zonder zin, en vuiligheden zonder einde. -

Kloos, de groote *Kloos*, die wel zoo goed is nu en dan zijn licht te ontsteken over ‘literatuur’ en ‘kunst’, en ditten en datten van dien aard, op de manier van: ‘*Ik* heb 't gezegd, dus, 't *is* zoo’, heeft in een zijner opstelletjes genadiglijk aan kunst het recht toegestaan:

‘*Hoogstens den mensch te heffen uit zijn daaglijkschen sleur van niet meer gevoelde gewoonte-dingen*, *door hem te ontroeren met de aandoening der schoonheid en van echt menschelijk medegevoel.*’

Gij ziet het dus, dat zelfs een der hoofden van de jongeren in zijn welwillendheid er niet tegen heeft, dat de kunst je ‘heft uit den daaglijkschen sleur’. Goddank! Als de groote *Kloos* het zegt, zal 't wel zoo wezen!

Maar helaas! Waar blijven nu de boeken, die je uit dien daaglijkschen sleur verheffen, in stede van je er in neer te plompen meters diep!?

Als de heeren hedendaagsche kunstenaars je niet onthalen op een verzameling van zoo onnoembare wansmakelijkheden, dat je 't boek met 'n walg van je gooit, dan is het al héél mooi wanneer ze zich bepalen tot 'n smakelooze photographie van de meest weerzin-wekkende alledaagschheid, als daar zijn kibbelende families, (zie *Coenen: Burgermenschen*), of naar de kunst strevende onhebbelijke individuen (zie *Quérido's Kunstenaarsleven*).

Indien de literatuur een spiegel is van de werkelijkheid, lieve hemel, wat 'n gedegenereerd troepje zijn wij, Hollanders, dan! Zelfmoord, onmacht, ziekelijkheid, zenuwverslapping, volslagen geblaseerdheid van alles en iedereen, een de natuur zoowel als het leven bekijken door den zwartst-mogelijken bril, dat is schering en inslag 'de' inhoud van alle boeken door hedendaagsche jongeren, jongsten, en allerjongsten. -

Ik weet wel, dat er een richting is, die van *Johan Schmidt* b.v., die zulke 'kunst' noodzakelijk acht om een grel licht te werpen op de volgens hem bestaande mis-standen in de maatschappij, in de volksklassen. Goed. Dat is een standpunt! Maar zeg dan alsjeblieft niet, dat je 'kunst' levert. Geef dan toe, dat je 'propaganda-geschrijf' ten papiere brengt, niets anders; dat je daartoe den roman- of novelle-vorm hebt gekozen, omdat die er gemakkelijker ingaat dan 'n brochure! -

Wilt ge overigens eens vernemen, waarde lezers wat niet *ik*, maar *Het Nieuws van den Dag voor Nederlandsch-Indië* schrijft over de 'kunst' van den quasi-artist *Quérido*, (die in den laatsten tijd *Van Deyssel*-achtige allures aanneemt van 'kunstrechter' schap), laat ik u dan eens eenige staaltjes afschrijven uit een hoofdartikel uit genoemd blad, getiteld:

Een taal-krachtpatser.

'*Ik kan natuurlijk de soep van Quérido niet allemáál opdisschen; de man heeft het vermogen van onophoudelijk doorpraten, dat een kenteeken is van zijne kwaal*[*)], *en ik neem dus als voorbeeld een zijner meest geprezen boeken: Menschenwee, het lot der tuinders en boeren uit het Westland in Holland, en daarvan het tweede deel: Zomer, 447 pagina's.*

Bij het lezen bemerkt men, dat het is "La Terre" van Zola, minus het talent. "La Terre", maar 't is geen vaste aarde, niets dan een modderige brei. Quérido is de Nederlandsche Zola: een met vuil gootwater aangelengde Zola, wien het bovendien in het hoofd is geslagen.

Ik heb het gehad over Quérido's viesheid. Het is natuurlijk lastig om in een dagblad alle gemeene, zwijnige woorden en uitdrukkingen op te nemen, die de schrijver goedvindt te gebruiken. Ik zal mij bepalen tot eenige der minst aanstootelijke. Lijders aan mania, zelfs die aan godsdienstwaanzin, gebruiken bij voorkeur zulke sexueele beelden, zijn er verlekkerd op.

*) *De schrijver beweert namelijk, dat de "letterkundige" Quérido is "een aan Meerenberg ontsnapte". - A.d.S.L.*

Van expressies als "*zweetbroek*", "*z'n tong hing uit zijn mond als van een bezweeten hond*", "*zweetlijven*", "*zweetkoppen*", "*zweetborsten*", "*zweet droop van zijn wangen in zijn sloffen*"*(!)*, *pag. 53, zeg ik maar niets. Er wordt verschrikkelijk gezweet in dit boek, daarom heet het vermoedelijk zomer, en de gezichten der mannen zijn voortdurend* "*vervlekt van zweetvet*", *pag. 52. Een zekere juffrouw Ant heeft op pag. 67* "*een zacht zwabberende hangbuik*" *en ze* "*zuigsmakt aan een poon*", *geen poen, maar een poon, dat een soort van visch schijnt te zijn. Een verkooper van deze versnapering* "*vrat ze smakkerend op*", *terwijl het haventje* "*midden in zonnetoover daverde van helsche donkerbonkende rumoering*" *(pag. 89).*

"*Hunne vervuilde kleeren stonken en drankasem walmden ze elkaar in de roode bakkessen*". "*De zweetwasem verbroeide als zure vleeschstank*". (*Pag. 95.*) "*Hooilucht rotte uit den korf, urine-achtig vuns*" *(pag. 121).*

"*Bang graaiden 'r gele, breed-bemouwde, slobberige armen naar de penen, die de Bode tegen 'r platte borst smakte. Geel-rooiig vervlekt, dampte 'r tronie, dat monsterlijk rimpelde als oud-wijverig apenbakkes, in glimmig zweetvet.*" *(145*)

De kunst van den heer Quérido, onder ons, is van een niet zeer frisch gehalte. Men krijgt trek om een bad te nemen, na een paar bladzijden van zijn goor geraaskal.

Gij wordt kwalijk, lezer? We gaan wat verder, want de volgende pagina's zijn niets dan variatiën op dit stank-thema.

De pagina's 166 en vgl. hebben het meer over "*vetblanke wellusthalzen*" *van groentewijven, over*

‘*bestiaal gestoei met meiden, dierlijk en broeierig*’.

‘*De wijven, zinnedronken, met bevende wellustmonden, hunne felle oogen - oogen vol van liederlijk begeeren, rood van kanaljeue passievlam - lieten zich bestoeien.*’

Aldus beschrijft de heer Is. Quérido, in zijn waan van niet geëquilibreerde, het jolig gestoei van jonge meiden en jonge mannen.

Nog eens, is dit waanzin? Het is dwangbuisachtig geraaskal.

Lees pag. 324, waar een onschuldige poffertjes-kraam in de ontstelde verbeelding van den armen lijder tot ‘oranjig demonedgoud’ en ‘vloekzange geruchten’ wordt. Het gebak is ‘helsch lekker’.

Overal zien zulke stakkers spoken en duivels, dat is bekend genoeg.

Laat zien: een boereknecht geeft klappen op het Hoofd-van-Jut, pag. 337.

‘*Als een beul uit de hel neergestormd, in den oranjigen lichtflakker en walm, met even begloeide knots moord rond-rameiend, zoo spierspande zijn lijf in de laatste stuipkramp van slagen.*’

Een beul uit de hel néérgestormd. Ik dacht, dat beulen, om uit de hel te komen, een trapje òp moesten.... Maar, alle spotternij daargelaten, is die vergelijking van een half besisten pummel met een helle-beul nu wartaal of niet?

'n Danshuis heeft ‘'n vagevuur-hitte’, (pag. 339) ‘waar beestkerels rokken aftrappen’. En alles is er ‘kanaljeus’, 'n woord, dat om de vier regels terugkomt.

‘*Van den stil-starenden donkeren polder af leek de laat-nachtelijke kermis 'n krochtendrom - (wat is dat?) - een in vlammen neergestort brok hel op aarde, hellekrochten en mijngangen, fantastisch woest doorzwaaid van goud-gele en rood-oranje walmende flambouwen. Heel 't karnaval lag daar als vuurbrakende holen, waar zwart-roode, paars-rossige, en groen-gele schimmen op trillende, achteruit dansende en weer naar voren kruipende achtergronden van vlammen en vuur kaprioolden in ren en kannibaligen woesten hos.*’ (*Pag. 358.*)

Voor de honderdste maal, zou iemand, die bij zijn verstand is, zulk geraaskal uitbraken? En zijn menschen, die dezen bulderenden nonsens mooivinden, niet even idioot als hij, die hem neerschreef?’

Tot zoover het artikel uit het Indische blad. Met den door mij gespatieerden slotzin wil ik mijn aanhalingen eindigen, omdat ik dien zin zóó frappant-wáár vind, dat het wel de moeite waard is er nog even bij stil te staan.

Want ja, *idioot* zijn de menschen, die zulke praat ‘mooi’ zouden vinden, inderdaad! En Nederland zou dan ook - treurig genoeg - vol zijn van dolhuis-rijpen, *als* 't wáár was *dat* al die zoogenaamde *Quérido*- en ‘nieuwe kunst’-bewonderaars dien nonsens waarachtig-‘mooi’ vonden, in de diepste diepte van hun hart, in hun eerlijke binnenkamer. - Maar dat doen ze *niet*! Gelukkig voor hun gezond verstand vinden ze 't, - ik ben er van overtuigd, ik wéét het, - net zoo leelijk en net zoo gek en net zoo vies en net zoo onleesbaar als ik het vind. - Maar ze *durven* dat niet zeggen; ze *durven*

niet! - Omdat ons landje zoo klein is, en zoo benepen, en zoo kletserig, en omdat dientengevolge meneer A. bang is zijn opinie te zeggen aan meneer B. Want, als die dan bij ongeluk weer familie is van meneer C., die óók 'doet' aan nieuwe kunst, dan wordt het overgebriefd aan dien meneer C., en dan krijg je maar onaangenaamheden, en je wordt aangezien voor dom of voor ouderwetsch of voor niet op de hoogte van je tijd. Enz. enz!

En hetzelfde geldt óók voor de 'onafhankelijke' critici. Neen, meneer *Van Nouhuys,* en meneer *Lapidoth* en meneer *Robbers*, en meneer *Van Hall*, en meneer-criticus hoe ge ook heeten moogt, ge vindt het *niet* mooi, dat wat ge in allerlei fraaie diplomaten-termen en met allerlei nederige, kromme buigingen tracht goed te praten als 'nieuwe woordkunst', in een zee van woorden. Ik ben overtuigd dat gij, gelukkig voor u-zelf, te ver van Meerenberg afstaat, om uw openlijke beweringen in dezen te meenen in den grond van uw hart. Maar, *als* ge oprecht zoudt zijn, heelemaal oprecht, dan zouden de straat-taal-beleedigingen, waarvan het genre te proeven is uit de bovenstaande aanhalingen, u niet gespaard blijven. Dan zoudt gij door hen gesteenigd en beslijkt en beslijmd worden met al de keien en al den straatmodder en al het speeksel, waarover deze heeren, blijkens hun 'kunstzin' in hun boeken, zoo zeldzaam-rijk beschikken. En daarvoor zijt ge *bang*! Ge zijt bang voor beleedigingen, voor schimp- en smaadtaal, voor geboycot

worden, en voor geïsoleerd staan! En daarom zwijgt ge maar liever, en, als ge, als criticus, *moet* spreken, dan vindt gij die duizenderlei uitvluchten, waarin 'n 'voorzichtig' man zoo ver is, en ge wringt u zelf in alle bochten, waarin de *Quérido's* c.s. u maar hebben willen, om aan de door u gevreesde wraak van zoo onhebbelijk een bent te ontkomen!

Wel, niet iedereen heeft den moed de wàárheid te zeggen, daarvoor te trotseeren beleediging, spot, verdachtmaking! Zulke naturen zijn *uitzonderings*-naturen. Vooral ook in ons dierbaar vaderland; waarin iedereen zoo op zijn woorden past, en zoo voorzichtig te werk gaat, en zoo bang is iets te zeggen of te doen, dat hem in ongelegenheid zou kunnen brengen. - Maar toch werkt het zaad van de waarheid, dat die uitzonderings-naturen strooien, ten slotte dóór, kiemt op, draagt vrucht, doet ten langen leste uit de minderheid geboren worden een dan op hare beurt triomfeerende meerderheid. De kenteekenen daarvan worden reeds meer en meer merkbaar. Uit Indië, dat tot ten slotte veel méér beteekent dan 't kleine Nederland-zelf, uit Indië, waar men minder 'bang' is en méér gezond-verstand toont dikwijls dan hier, gaan steeds luider stemmen op, van krachtig protest tegen de krankzinnigheden, ziekelijkheden, en vuiligheden, welke hier te lande willen doorgaan voor 'kunst'. -

En die stemmen, waarvan ik er thans eene binnen het gehoor mijner lezers bracht, zullen, ik geloof het zeker, het pleit winnen! - Zoo niet, dan zou men gerust kunnen zeggen, dat gansch Nederland rijp is voor 'n krankzinnigengesticht, en dat het maar hoe eer hoe beter moet worden opgeslokt door de alles reinspoelende zee! Want 'n land, enkel bevolkt door gekken, zenuwzieken, zelfmoordenaars, en op viezigheden verzotte vuilpoetsen zou inderdaad géén recht noch reden van voortbestaan hebben. En, naar onze literatuur te oordeelen, lijken we tegenwoordig op zoo'n land op bedroevendbelachelijke wijze.

Naschrift.

Met nadruk zij er op gewezen, dat deze aanhalingen zijn uit de **latere** werken van *Querido*, die een opzettelijke vervuiling en gewilde gemeenheid, zonder noodzaak, ademen; waar zijn éérste roman: *Levensgang*, spelend in de diamant-werkers-wereld, uit den aard der zaak dikwijls onsmakelijke toestanden *moest* beroeren, is hij in zijn latér werk vervallen in een speculatie op den onreinen smaak van zeker soort publiek! Ik heb het éérste werk van *Querido*, getiteld *Levensgang*, beoordeeld in den bundel van mijn hand: *Letterkundig Leven.* En ik schreef daar o.a.:

'*Deze realistische roman*, *met al zijn afschuwelijke bijzonderheden*, *heeft reden, aanleiding tot bestaan*, *en kon*, *om goed te wezen, om een werkelijk beeld te geven van de diamant-werkers-wereld*, *niet anders zijn dan hij is geworden. - Een andere vraag is het, of Querido voldaan heeft aan de eischen van kunst! Ik geloof neen. Ik geloof dit*, *zijn werk vergelijkend met Zola's Germinal, La Terre, La bête humaine, Pot-Bouille! Deze boeken zijn heel iets anders dan het droge*, *vervelende werk van Querido. - Levensgang verveelt! Ik voor mij kan in zulke gezochte*, *houterige woorden en zinswendingen geen kunst zien. Zijn gedachten-groepeering*, *zijn langdradige beschouwingen*, *heel de inhoud, als roman beschouwd*, *is dor, onbehagelijk, ongeschikt de belangstelling te wekken of gaande te houden. Als bijdrage tot de*

diamant-werkers-wereld acht ik dit boek een eerlijke, mooie daad, een krachtig, edel bedoeld werk; als roman noem ik het een mislukking.'

Ik heb gemeend, onpartijdigheidshalve, hier nog eens te moeten herhalen, wat ik schreef over hetgeen de **diamantwerker** *Querido* kwam vertellen uit de *diamant-werkers-wereld.* Want, als document, had deze roman, als zoodanig, geschreven dóór een diamantwerker, zijn waarde; kon men gelooven wat hij vertelde van *zijn* wereld. Dat *Querido*, zoodra hij *daarbuiten* trad, jammerlijk fiasco maakte, toonde ik in hetzelfde opstel aan, waar ik, naar aanleiding van de inlassching der 'dame': Eva Bresser, o.a. schreef: 'Dit is een bewijs, dat hij het genre Eva en háár wereld niet kent, en zùlk genre dientengevolge niet aan kan.'

Dit vonnis, dat ik uitsprak in mijn *eerste* beoordeeling van Querido, over zijn *eersten* roman, (zie bundel Letterkundig Leven), is inderdaad het eind-oordeel over hem, na àl wat hij daarná uitbraakte, - mag men het wel noemen! Want inderdaad, *de diamantwerker* gaf, dank zij zijn kennis van *die* wereld, een interessant document, al was het een mislukte *roman*, maar, toen de diamantwerker meende, dat hij nu dáárdoor geworden was een *auteur*, een talent van den éérsten rang, toen verviel hij in smerige, schauwe, en belachelijk-nonsensige praat, over

dingen en toestanden, waarvan hij *niets* afweet, en werd dientengevolge een jammerlijk mispuntje, die beter had gedaan in zijn diamantwerkerswereld te *blijven*, inplaats van zich neer te zetten als ‘genie’, tot spot van iedereen!

Gabriele d'Annunzio als romanschrijver.

In de Italiaansche literatuur is het liefdemotief zoo overheerschend, dat onze over het algemeen koudbloedige Noordelijke naturen zich daar niet gemakkelijk in kunnen verplaatsen. Liefde is voor den Italiaan het eerste en bijna het eenige gebod van zijn bestaan, en indien dit reeds voor de mannen, die tot op zekere hoogte tenminste, genoodzaakt zijn een geestelijk of lichamelijk inspannend leven te leiden, een vereischte is, dan is het niet te verwonderen, dat zulks in nog hoogere mate het geval is bij de Italiaansche vrouwen, aan wien in den regel elk geestelijk vermaak onbekend is, waardoor bij hen natuurlijk het zinnelijk element weelderig kan tieren. Italiaansche romans handelen dan ook voortdurend over den hartstocht in al zijne uitingen, en in den regel gaat het nergens anders over, godsdienstige of historische romans worden er dan ook bijna niet uitgegeven of maken er in 't geheel geen opgang.

Gabriele d'Annunzio, de grootste der thans levende Italiaansche romanschrijvers, gaat dan ook geheel in die bijzondere eigenaardigheid van zijne landgenooten mee, hij is misschien de meest wonderbaarlijke vertolker der gevoelens van beiderlei sekse van deze eeuw. Zijn kennis is onbegrensd, zijne verbeelding waar en de macht zijner ontleding bijna ongeëvenaard. Maar met al zijn genie, want ik maak mij geloof ik niet aan overdrijving schuldig dit woord te gebruiken, kan d'Annunzio slechts het leven door de sekseémoties bezien: liefde, hartstocht, de verhouding van den man tot de vrouw, of omgekeerd, neemt al zijn aandacht in beslag. Voor hem biedt het leven geen machtige geheimen, geen interessante problemen, en zelfs als hij ons zijn hoogste kunst te genieten geeft, is zijn werk zonderling eenzijdig. Een enkele roman van d'Annunzio brengt den lezer in verrukking, leest men er evenwel eenige achter elkaar, zonder tusschenpoos, dan is het niet te verwonderen, dat er reactie op volgt en ik kan mij zelfs verklaren, dat er vele lezers zullen zijn, die een gevoel van walging in zich voelen opkomen.

d'Annunzio is niet alleen een Italiaan, maar tevens Romein, een hartstochtelijk aanbidder van de stad der Ceasars, en daardoor laat het zich verklaren, dat hij er geen godsdienstig geloof op nahoudt, daar Rome, in zekere opzichten toch nog als de meest heidensche stad van Europa kan beschouwd worden. Voor hen is de schoonheid het hoogste goed, en geluk het eenige doel om naar te streven. Christelijke begrippen in al hetgeen de liefde betreft, bestaan er voor hem eenvoudig niet, en toch kan men hem niet zoo zeer onzedelijk noemen, dan wel ontbloot van elk gevoel voor zedelijkheid. Het is zonder twijfel, dat zijn serie van helden enkel studies van zijn eigen persoonlijkheid zijn, onder verschillende omstandigheden. Daarenboven vindt men in zijne boeken pagina's van de meest uitgezochte natuurbeschrijvingen, die allen doorgloeid zijn van de warme Italiaansche atmosfeer, en toch ook hier weer is het hoofdzakelijk de sensueele zijde, die door alles wat schoon is wordt aangetrokken. Hij heeft de schepping niet alleen lief om haar zelf, maar voor hem zijn de ontspruitende lente, de kreten van den zwaluw in zijne vlugge, ronddwarrelende

vaart, de stilte van den heeten zomernamiddag, alles slechts uitingen van menschelijke passie en menschelijke genietingen.

Muziek, de meest émotionneerende en de meest persoonlijke van alle kunsten, oefent op hem natuurlijk een onweerstaanbaren invloed uit, men behoeft zich in ‘L'Innocente’ slechts den zang van den nachtegaal te herinneren, waarnaar Tullio en Giuliana hand in hand aandachtig geboeid luisteren, na een langen dag van kibbelarijen, die eindigt met verzoening en opnieuw opvlammende liefde. Deze zang spreekt zoo hartstochtelijk tot den schrijver, en hij beschrijft dien zoo fijn onderscheidend, niet enkel om de schoonheid der melodie op zich zelf, maar omdat hij bij de overstelpende tong al de ingewikkelde en verwarde gevoelens, waardoor Tullio en zijn vrouw dien geheelen dag heen en weer geslingerd zijn, zoo duidelijk kan nagevoelen.

Muziek speelt dan ook bijna in iederen roman van d'Annunzio een rol, het is bij muziek dat twee geliefden met elkaar fluisteren, het is door muziek, dat de diepte van hunne hartstocht aan den lezer wordt geopenbaard. Maria Ferrès speelt Bach in de dagen,

waarin zij zich zelf de opkomende passie in hare liefde niet durft te bekennen, en Ippolita en Aurispa besteden lange uren aan de partituur van ‘Tristan en Isolde’ en geven den romanschrijver schitterende pagina's over de ontleding van het bewonderenswaardig drama der sekse-emoties, dat ooit door muziek werd vertolkt, in de pen.

Evenals Maeterlinck is d'Annunzio, wat leeftijd aangaat, een van de vroegrijpe genieën, hij is ongeveer 41 jaar, en toch inplaats van steeds meer en meer triomfen op literair gebied te behalen, heeft hij naar veler opinie reeds zijn hoogtepunt bereikt en reeds het beste aan de wereld gegeven. Hij was nauwelijks 20 jaar toen hij zijn eerste geesteskind, in den vorm van een vermetel vers in het licht deed verschijnen, dit werd gevolgd door een kleine verzameling korte novellen, verder gedichten, daarna, bij kortere tusschenpoozen eenige romans en lyrische tooneelstukken, terwijl aan zijn laatste schepping, een drama, zooals men heeft kunnen lezen, een weinig gunstig onthaal ten deel viel en te Rome werd uitgefloten.

De drie romans:*) ‘Il Piacere’, ‘L'Innocente’ en ‘Trionfo della morte’, die in 't geheel niet met elkaar in verband staan wat voorvallen of karakters betreft, zijn toch door een zekere eenheid van onderwerp en strekking aan elkaar verbonden, zij vertegenwoordigen de beste vruchten van d'Annunzio's genie, terwijl men het er algemeen over eens is, dat zijn roem als romanschrijver daarmee voor alle eeuwigheid bevestigd zal zijn.

D'Annunzio heeft, zooals reeds eerder werd opgemerkt, als held van elk dier drie romans zijn eigen persoonlijkheid tot studie genomen en daar er in zijne boeken andere mannelijke karakters zeer schaarsch voorkomen, terwijl de hoofdpersoon geheel op den voorgrond treedt, kan men gemakkelijk aannemen, dat hij nooit iemand anders van zijn eigen sekse, behalve zich zelf grondig heeft bestudeerd. Dit bepaalde type, dat met eenige kleine variaties ten tooneele verschijnt, als Andrea Sperelli in ‘Il Piacere’ als Tullio in ‘L'Innocente’ en als Aurispa in ‘Trionfo della morte’, stelt een jongen Italiaan voor, meer zinnelijk dan wel gepassionneerd, abnormaal gevoelig, intens egoistisch, opgaand in zijn eigen verwarde gevoelens, en met een ziekelijke neiging voor zelf-ontleding; dit type wordt het eerst aan ons voorgesteld in ‘Il Piacere’ als graaf Andrea Sperelli. Hij is een Romeinsch dichter van edele geboorte en nog in de eerste jaren van zijne mannelijkheid. Hij is een vertolker van de schoonheid, een geloovige in de kunst, ter wille van de kunst, een hartstochtelijke vereerder van de 14e eeuw; hij aanbidt zijn vaderstad Rome, het mysterieuse fascineerende Rome met zijne eeuwenoude tradities.

Wat de uitwendige gebeurtenissen betreft, is het verhaal zeer alledaagsch, maar als karakterstudie van den hoofdpersoon, die ons eensdeels afstoot door zijne ziekelijke begeerten, zijn cynisch egoïsme en zijn absoluut opgaan in zich zelf, dwingt het onze bewondering af door de gewaagde ontleding der emoties van den held, van de geestelijke kwellingen, die hij zich zelf oplegt en van de onherstelbare leegte, die er noodwendig moet volgen voor een leven, dat zich enkel aan het genot heeft overgegeven. Er is slechts een karakter in het boek dat een trek van waren adel vertoont, de zachte, melancholieke Maria Ferrès, die tegen haar opkomende liefde voor Sperelli strijdt, in een heerlijk dagboek, een meesterstuk van vrouwelijk idealisme

*) ‘Il Piacere’ werd onder den titel van ‘L'Enfant de Volupté en ‘L'Innocente’ onder die van ‘L'Intrus’ uitstekend in het Fransch vertaald door M.G. Hérelle.

en vrouwelijke zwakheid. Maar overigens is het eenvoudig een verhaal van treurige, menschelijke verdorvenheid, die niet door de kunst kan worden geïdealiseerd.

'L'Innocente' wordt van de romans als het meesterstuk van d'Annunzio beschouwd en zelfs boven het 'Trionfo della morte', ontegenzeggelijk ook een juweel van kunst, gesteld. Zijn blik op het leven en op de menschen heeft zich hier verbreed, is dieper geworden.

De belangstelling voor het boek is zuiver psychologisch, het vertelt ons van een dier stille tragedies in het leven, des te nadrukkelijker en te overweldigender, daar ze niet wordt afgeleid door andere uiterlijkheden. Het is een lange studie van twee zielen in hunne verhouding tot elkaar, hunne zonden en hun lijden, hunne korte aandoenlijke genietingen en hunne lange boetedoening. Wij volgen met ingehouden adem de ontwikkeling van hunne verhouding, die van Giuliana tot Tullio, of van Tullio's gevoelens tegenover zijne vrouw, Giuliana.

Tullio zelf verhaalt de geheele geschiedenis - en maakt daardoor nog des te meer indruk - van zijn ontrouw gedurende hun huwelijk, van zijn vernederende hartstocht voor Teresa Raffo, die hem zelfs aan het

ziekbed van zijne vrouw onttrekt; maar Teresa zelf komt niet in het boek voor. We lezen van Giuliana's plotseling opgewekte zwakheid voor Filippo Arborio, maar deze laatste glijdt zelf als een schaduw in het boek aan ons voorbij en we zien de geliefden nooit te zamen.

Het is alleen de uitwerking van de innerlijkheden der ziel, en niet van de daden zelf, die d'Annunzio ons schildert en wel zoo intens waar dat het boek - met al zijne schelle kleuren wat uitdrukking en grofheid van gedachte betreft - toch in elk opzicht een zedelijk boek genoemd kan worden.

Het is onvermijdelijk dat Tullio en zijne vrouw zullen moeten oogsten wat zij hebben gezaaid. Tullio begint met een langdurige en bestudeerde verwaarloozing tegenover zijn mooie vrouw, die hij met een verfijning van mannelijke wreedheid, met uitgezochte hoffelijkheid als een vriendin behandelt, als een zuster, als iemand die geheel en al zijne zedelijke zwakheid zal kunnen begrijpen en daarin berusten. Hij sust zijn geweten met de overdenking, dat zedelijke grootheid alleen uit een heftig verdriet, dat met een adel der ziel wordt gedragen, kan ontstaan en zijn vrouw dus nooit die heroïsche deugd zou hebben verworven, als hij haar niet die kwellingen had opgelegd. En Giuliana draagt ook jarenlang hare eenzaamheid met heldhaftige zelfverloochening, stil, moedig, zelfs teeder. Maar eindelijk, waarschijnlijk geprikkeld door die voortdurende verwaarloozing, vindt zij een kortstondige troost in de liefde van Filippo Arborio.

Tullio, die in een plotselinge opwelling van genegenheid, weer tot zijne vrouw is teruggekeerd, ontdekt dat Giuliana moeder denkt te worden van een kind, waarvan hij niet de vader zal zijn.

Niets wat d'Annunzio ooit geschreven heeft, is wonderbaarlijker dan de houding van de twee schuldige zielen tegenover elkaar, terwijl deze noodlottige gebeurtenis hen boven 't hoofd hangt. Liefde voor zijn vrouw, familietrots, respect voor zijn bejaarde moeder, een gevoel voor zijn eigen oorspronkelijke schuld en, het moet gezegd, een sensueele begeerte voor zijn mooie vrouw, die hij zoo lang heeft verwaarloosd, dit alles te zamen doet den man zwijgen, en het lange martelaarschap van de te wachten maanden wordt ons in de meest overtuigende bijzonderheden geschilderd.

Ten slotte den moord op l'Innocente, het ongelukkige bastaardkind, dat alleen door zijne tegenwoordigheid het samenleven tot een dagelijksche kwelling maakt. Dit gedeelte is zoo artistiek behandeld - het eenvoudig, maar met opzet voor eenige minuten openen van het venster in de kinderkamer, op een kouden winteravond is voldoende - dat men weer niet door het uitwendige van de onverwachte misdaad wordt getroffen, maar de lezer door de innerlijke beteekenis daarvan wordt geboeid.

D'Annunzio besteedde 5 jaren over zijn boek ‘Trionfo della morte’; in Italië en Frankrijk wordt dit als het grootste meesterwerk beschouwd, dat hij heeft gewrocht.

Ook hier, evenals in zijne andere werken, wordt eenvoudig de geschiedenis van een man en eene vrouw, in verhouding tot elkaar behandeld.

Het begin, een gesprek tusschen Giorgio Aurispa en Ippolita geeft den inhoud van het geheele boek weer: den strijd tusschen haat en begeerte in een zuiver sensueele liefde, een thema dus waarvan de auteur door zijn wonderbaarlijk inzicht op de ingewikkeldheden van menschelijken hartstocht, volkomen op de hoogte is en zijne verbeelding den vrijen teugel kan laten.

De held van de ‘Trionfo’ is cynisch, sarcastisch, achterdochtig, aan handen en voeten gebonden door zijne physieke begeerten, en toch zich hartstochtelijk verzettend tegen de ketenen, die hij zich zelf heeft gesmeed. Zijne verlangens zijn onverzadelijk, hij vordert van Ippolita ook de geheele overgave van haar geest en van haar ziel.

‘Hoeveel van je bezit ik,’ vraagt hij.

‘Alles.’

‘Niets of bijna niets. Ik bezit niet, waarnaar ik smacht, je bent een vreemde voor mij. Evenals ieder ander menschelijk schepsel, verberg je in jezelf een wereld, die voor mij ondoordringbaar is, en de vurigste hartstocht kan die nooit aan mij openbaren. Van je aandoeningen, van je gevoelens, van je gedachten, weet ik niet het geringste af. Het woord is een onvolmaakt teeken. De ziel kan niet worden overgedragen. Je kunt mij je ziel niet geven.’ (bl. 9).

De overtuiging van zijne hulpeloosheid drijft hem tot brutaalheid, tot wreedheid, tenminste in zijn spreken. En zachtjes, maar onvermijdelijk, ontstaat er in Giorgio een bepaald moorddadige krankzinnigheid. Zijn Oom Demetrio, van wien hij zijn fortuin en zijn muzikalen aanleg heeft geërfd, de Oom

die de eenige vreugde zijner jeugd uitmaakte, bedreef zelfmoord en, in de geestelijke gelijkheid met zijn Oom, wordt zelfmoord ook voor hem het onvermijdelijk einde. Hij overtuigt zichzelf dat hij ziek is, zedelijk krank, somtijds overgaande tot waanzin, en hij heeft een blinde hoop dat een ware en sterke liefde ‘un amore sano e forte’ hem zijn zedelijk evenwicht zal teruggeven. Zoo slaan Ippolita en hij hunne woonplaats op in eene hermitage, op de kusten van de Adriatische Zee, waar hij volkomen zeker en onbetwist van haar bezit zal zijn. Dit nieuwe leven is in zijne uiterlijkheden een heerlijke liefdesidylle temidden van oranje- en olijfboomen, aan de kalmeerende, eeuwig wisselende zee, de druiven inoogstende, terwijl meisjes zingen tusschen de gouden bremstruiken en boerenvrouwen vreedzaam, in de deuren harer hutten spinnen.

En toch kan dit alles reeds van den beginne af Giorgio niet bevredigen, zooals hij zoo vurig gehoopt en verwacht heeft.

Na de eerste twee weken teekent hij aan:

‘Niets is in mij veranderd. Altijd door dezelfde angst, dezelfde onrust, dezelfde onvoldaanheid. Wij zijn nauwelijks in het begin en toch voorzie ik reeds het eind.’ (bl. 246).

In zijn verlangen naar nieuwe opwekkingen is hij vervuld van kluizenaarsingevingen, en gelooft alle eigenschappen in zich te hebben voor een leven, doorgebracht in strenge afzondering, behalve de onvermijdelijke gave van 't geloof.

Het irriteert hem te zien, hoe Ippolita's physieke natuur zich ontplooit onder den invloed van de goddelijke lucht, het in niets doen doorgebrachte, indolente leven. Terwijl hij haar vrijwillig aan alle invloeden van buiten heeft onttrokken, komt hij in opstand, daar haar smaak en hare wenschen dagelijks kinderachtiger worden. Hij is doodelijk jaloersch van hare buitensporige, weelderige levensvatbaarheid, haar openhartig joie de vivre. Ze zijn nooit door de banden van een ware toegenegenheid aan elkaar verbonden geweest. Meedoogenloos verandert zijn liefde in physieke afkeer, de gedachte aan de toekomst vervult hem met donkere wanhoop.

Ondertusschen bemerkt Ippolita de verandering die er over haar geliefde gekomen is, en blindelings stelt zij al hare vrouwelijke bekoorlijkheden in 't werk om hem steeds inniger aan zich te verbinden. Terwijl ze voelt dat haar aandeel in zijn innerlijk leven steeds zwakker wordt, spant zij al hare krachten in om hem tenminste op sensueel gebied te bevredigen.

Aldus bezegelt zij haar ondergang, en het boek eindigt in moord en zelfmoord.

Wat de vrouwelijke sekse betreft, neemt d'Annunzio hetzelfde conventioneele standpunt in, dat nog steeds onder de Romeinsche naties overheerschend is. De vrouwen bestaan voor den man, voor zijn genot, zijn huiselijk gemak, dikwijls ook voor zijn ondergang, maar zij heeft geen onafhankelijk leven, geen idealen gescheiden van die der sexueele liefde. Geen hoogere aspiraties voor de vrouwelijke sekse komen er in den romanschrijver op, zelfs godsdienst wordt aan haar ontzegd. Vrouwen moeten zacht zijn, teeder, onderworpen, in alle opzichten aan den wensch van hun heer en meester voldoen.

Giuliana's eenige fout was haar in opstand komen tegen de rol die Tullio, zonder eenige rechtvaardiging, haar had opgelegd, en onbewust wordt de verantwoordelijkheid voor de catastrophe niet op Tullio, maar op Giuliana geschoven. In zedelijk opzicht schetst de auteur ons zijne vrouwelijke personen superieurder

dan de man, maar toch verwacht hij van hen, dat zij zich onvoorwaardelijk aan de buitensporige passies van den held hebben op te offeren.

De waarheid is dat d'Annunzio zoodanig in zijn zelfontleding opgaat, zich zoo zeer met de gebeurtenissen in hunne intieme betrekking tot zijn eigen ziel, zijn eigen welzijn, bezig houdt, dat hij geen oogenblik over heeft om de menschheid van een objectief standpunt te bestudeeren. Hij zelf is steeds de held, de heldin wordt altijd alleen in betrekking tot den held aan ons voorgesteld. Hij is zelfs geheel en al ervan ontbloot een groote menschelijke sympathie te gevoelen, hij beschouwt zelfs zijne eigene scheppingen met eene cynische onverschilligheid, daarom heeft hij geen woord van medelijden voor het lot van Maria Ferrès, die zich zelf geruïneerd heeft voor Sperelli, of voor Ippolita, die in elk opzicht het slachtoffer is van Aurispa. Zijne onbekwaamheid, om het leven van het standpunt van elk der karakters op zich zelf te bezien, is dan ook een van d'Annunzio's ernstigste fouten. Men heeft beweerd, dat hij de stichter eener nieuwe school in de geschiedenis van Italië's literatuur is, maar dit kan men niet ge voegelijk aannemen, wel kan men hem als een schitterend product beschouwen van eene groote natie, die langzaam

maar zeker tot verval is geraakt, zijn schrijven vernielt, maar bouwt niet op. Indien men evenwel alle ethische bezwaren op zij tracht te zetten, kan men met gerustheid beweren, dat hij groote en duurzame literaire werken aan zijn land heeft geschonken, en dat Italië aan hem de evolutie van den Italiaanschen stijl heeft te danken, want de stijl is door alle proza-schrijvers dezer eeuw jammerlijk verwaarloosd geworden.

Daar is in d'Annunzio's schrijven dikwijls een eenvoudige teerheid, waarvan geen uittreksel, en bovenal geene vertaling iets kan weergeven, een uitgezocht fluïdum, dat den lezer in zijne rhytmische zoetvloeiendheid, als 't ware meesleept, zoodat men hem gaarne al zijne andere fouten en verzuimen, die hij begaat, vergeeft.

Causerie uit Den Haag.

Als in latere jaren of eeuwen herinneringen worden opgehaald aan koude, koudere en koudste winters, dan zal men, voor zoover het den Haag betreft, kunnen wijzen op een feit, teekenend voor den kouden winter van 1906-07. Men zal dan zeggen: ‘op zekeren dag, in Januari was in het vorstelijk 's Gravenhage midden op den dag, op het wandeluur, bijna niemand op straat.’ En... dan overdrijft men niet. Werkelijk zag men tusschen lunch en etensuur bijna geen dames, heel weinig heeren; en dat in de residentie, waar storm, regen, sneeuw noch modder het schoone geslacht thuis houdt. Doch die snerpende koude scheen de onverschrokken wandelaarster te machtig. Akelig leege straten dus; en de enkelen die de koude getrotseerd hadden, liepen elkander haastig voorbij; de heeren totaal onverschillig voor het Haagsche schoon; de dames met groote onelegante stappen, in plaats van de ‘Haagsche pantoffel-paradepasjes’ waarvan Borel spreekt. Alles spoedde zich naar huis.

Zelfs bij Lensvelt was de invloed van het weer merkbaar op het tea-uurtje, waarvan een der *great attractions* is er Marcoux te zullen vinden - Marcoux, de operaheld van dit seizoen, de afgod van alle bakvischjes, die in stille aanbidding dàar zien hoe de held hunner droomen - kenbaar aan violetjes in het knoopsgat - zijn thee met toebehooren verorbert.

En 's avonds? Al had het den ganschen dag bij niet-leden van het Diligentia-concert kaartjes geregend van tegen de kou opziende leden, toch waren er heele stoelenrijen leeg.

Altemaal in den Haag onbekende verschijnselen. En natuurlijk kregen wij: ‘zelfs de oudste bewoners’ enz. - de legendarische ouden van dagen, die zich nooit iets ergers herinneren dan wat hun op 't oogenblik overkomt. Zou het, juist met 't oog op dien oerouderdom, niet mogelijk zijn dat het herinneringsvermogen hun daarbij parten speelt?

In elk geval koud wàs het; bitter koud, 't meest op dien éénen gedenkwaardigen dag der leege straten; maar nog vele andere dagen zijn wij in den toestand geweest, zooals de buitenlanders zich ons denken: op schaatsen of in een slee, waarbij dan aan de vrouwen een Friesche kap wordt toegedacht; een voorstelling waarin men waarschijnlijk gesterkt zal worden door het laatste portret van de koningin: in Friesch kostuum, met den prins in admiraal's uniform, zijn geliefkoosde dracht.

Men is hier, zoo dicht bij den Hoek, geheel onder den indruk van de schipbreuk, waarbij prins Hendrik zoo flink en zoo echt goedhartig optrad; de hem 's avonds gebrachte ovatie, waarbij het gelukkig heel stil toeging, was werkelijk goed gemeend. Maar ik wist niet dat er in ons volk zooveel poëzie zat, beter gezegd zooveel behoefte

om hun hart te luchten in poëzie, in verzen althans, zeker oòk goed gemeend, maar van de soort als men in den goeden ouden tijd op nieuwejaarsdag ontving, en waarin volgens de overlevering vooral de klepperman scheen uit te munten.

Het medeleven met die ontzettende ramp uitte zich hier bij velen op wonderbaarlijke wijze: door te *gaan kijken* naar den doodsangst van de op het wrak achtergeblevenen, naar het overbrengen der aangespoelde lijken. Treinen, trammen en auto's brachten dagelijks duizenden kijkers, heeren en dames. Verreweg de meesten kwamen terug zonder ‘iets gezien te hebben;’ de akeligheden waarop men gehoopt had, waren te ver af, en met diep gevoel jammerend over het vreeselijk lot van die arme, arme schipbreukelingen, beklaagde men zich over dien vergeefschen, kouden tocht. *Serve you right*, zei of dacht ik; en nòg beter zouden zij hun verdiend loon gekregen hebben, als zij eens even van de pier in zee gewaaid waren, een nat pak, eenige minuten de doodsangst van te zullen verdrinken, dat had ik die op akeligheden beluste dames en heeren van harte

gegund; *echt* verdrinken zou misschien een te krasse straf zijn geweest.

Pulchri Studio heeft zijn medegevoel voor de ongelukkige schipbreukelingen getoond door het feest dat 1 en 2 Maart zou plaats hebben, eenige weken uit te stellen.

Het zestigjarig bestaan van dit schildersgenootschap wordt gevierd door het geven van tableaux-vivants zooals alleen de Haagsche artisten die geven. Nergens, in Amsterdam noch in Rotterdam, heeft men met dergelijke tableaux wat kunstwaarde betreft, hetzelfde kunnen bereiken.

Voor dit feest werden alleen de werkende en de buitengewone leden genoodigd; niet de kunstlievende dito's; die worden, waarschijnlijk ten gevolge van hun talrijkheid, verzocht thuis te blijven. Door deze schikking en door die tableaux twee avonden achter elkaar te geven, is er kans dat àl de gasten behoorlijk zullen kunnen zien.

Eerst was er plan geen bal nà te geven; maar nu is besloten wèl te dansen; maar het feest zal niet gekostumeerd zijn. In de laatste jaren heeft Pulchri zoo dikwijls een gekostumeerden avond gegeven, dat het moeilijk zou zijn daarin iets nieuws te verzinnen.

Van al die Pulchri-feesten herinner ik mij het meest als iets buitengewoons, het nog in het vorig gebouw gegeven landelijk feest, waar alle gasten verzocht werden te verschijnen in een kleederdracht van een onzer provincies. Niet alleen de costuums, maar ook de geheele inkleeding van dat feest was zoo typisch, zoo ècht, dat al wat daaraan deelnam, oud en jong, er nog met plezier aan terugdenkt.

Al is de bevolking hier in aantal overheerschend protestant, worden er toch in de vasten enkele gemaskerde bals gegeven; in Concordia, een societeit waarvan vele Indische families lid zijn; in de Vereeniging, de verzamelplaats van den deftigen winkelstand; in het Gebouw van K. en W., waar alles door elkaar verschijnt.

Toen die *bal masqués* in het Gebouw nog een nieuwtje waren, ging *men*, ook de allerallerdeftigste men, er wel heen, zelfs met dames. Nu zijn die festijnen zóó geworden, dat geen fatsoenlijke vrouw er heengaat, ernstig daartegen gewaarschuwd door de heeren die, naar wij vermoeden, eerst eens goed zijn gaan kijken hoè slecht het voor hun vrouwen, dochters of zusters zou zijn zulk een Gebouw-bal bij te wonen. Al probeert men carnavalsfeesten te geven, carnavalspret wordt hier niet inheemsch; 't zit ons niet in het bloed; wij hebben geen slag van intrigeeren, we zijn er niet aan gewend, en doen dat onhandig, links en stijf; of in het éénige publieke bal laten wij die losheid over aan.... dames die men onmogelijk ‘stijf’ kan noemen.

In onze zuidelijke provincieën is men daaromtrent meer Belgisch. In Den Bosch b.v. en in Maastricht is het carnaval beroemd om den echt vroolijken, vrijen toon; men maakt daar echt pret, alle standen door elkaar, zonder dat het aanstootelijk of gemeen wordt.

Men geeft daar in de vasten, behalve gemaskerde feesten, ook veel *bals de têtes*, waar bij een gewoon avondtoilet alleen het hoofd gekostumeerd is. Het moet, dunkt mij, den indruk maken van zeker kinderspelletje: allerlei papieren poppen, waar de grap van de zaak zit in het verkeerd plaatsen der koppen op de rompen.

Beter gaat zooiets voor een diner, waar men van de aanzittenden niet veel meer ziet dan het hoofd. In Katholieke kringen worden ook hier wel *diners de têtes* gegeven: dames en heeren in modern elegant *full dress*, en daarbij een fantasie-hoofdbedeksel.

Men zou voor zulk een *tête* tegenwoordig zeer goed zijn winterhoed kunnen gebruiken, die, zoo zij naar de allernieuwste mode zijn ingericht, zoo vol allerlei en

allerlei soort van veeren en pluimen zitten, dat ze met succes voor een gekostumeerde gelegenheid dienst kunnen doen.

Verder is het voor hoofdbedeksels zeer aan te raden die volgens de *up to date* manier te dragen met een tulle of gazedee lis voïle, beter gezegd écharpe er om heen gestikt, over den hoed, om de ooren. Deze eenvoudige hoedgarneering verdient aanbeveling om twee redenen: ze is praktisch in dezen wind- en stormtijd; ze staat uiterst deftig: men maakt daarmee den indruk of men zoo uit zijn auto stapt.

In dezen tijd van sterren aan den kunsthemel hebben wij voor de variatie er een zien schitteren aan den politieken hemel.

Een voorvechtster voor vrouwenkiesrecht, een der meest bekende *Suffragettes* zooals die revolutionaire dames in Engeland genoemd worden, hield hier een lezing.

Deze Mrs. Montefiore gaf daarbij, behalve de gewone argumenten voor vrouwenkiesrecht een levendige beschrijving van de ge-

weldige middelen die de Engelsche ijveraarsters hadden aangewend om het parlement te dwingen tot het verbreken van die *conspiracy of silence;* een beschrijving, waarbij ik niet kon laten in stilte te hopen, dat hier ook zoo iets mocht gebeuren en het dan te mogen *zien.*

Wij hoorden van haar, hoe die vrouwen het hadden aangelegd om *en corps* in de *lobbies* van het parlementsgebouw in te dringen; hoe de politie daar een stokje voor gestoken had. Zij zelve werd, kàn het interessanter!, tusschen twee agenten weggebracht - en hoe zij verder in de gevangenis als doodgewone gevangenen behandeld werden; voor dames zeer onaangenaam, maar dat hadden zij met plezier voor de goede zaak over.

Die betooging in Londen is al een poosje geleden, maar mrs. Montefiore zag er niet naar uit of haar gezondheid onder die nare behandeling geleden had: haar uiterlijke verschijning was welvarend, vriendelijk en... vroolijk, zooals het een wàre ijveraarster betaamt; de martelaars van vroeger tijden gingen wel zingende naar den brandstapel, licht dat men nu met een opgewekt gezicht uit de gevangenis komt.

In elk geval hebben wij nu in levenden lijve een martelares gezien, eene die ‘aan den lijve’ geleden heeft voor de goede zaak. Na de zeer prijzenswaardige afschaffing van pijnbank en dergelijke Gevangen-Poort-*horrors* is dat zeer merkwaardig te noemen. Blijkens applaus en reuzen-bouquets werd de zeldzaamheid van het feit door het publiek zeer gewaardeerd.

Dat de lezing geen debat uitlokte, deed mij denken dat de aanwezige dames - die akelige heeren waren op een paar na weggebleven van dezen voor hen zoo leerzamen avond - allen geestverwanten van de spreekster waren. Alles kon dus prettig vroeg naar huis gaan.

En dan zegt men nog al dat de dames onder elkaar nooit uitgepraat zijn.

X.

De ringvinger. Uit het Engelsch van Georg Gissing.

III. *(Slot.)*

Er was nu dadelijk geen sprake meer van een andere tocht die ze samen zouden ondernemen. De Engelschman doodde den tijd zoo goed mogelijk, tot de namiddagpost arriveerde, maar ze bracht voor hem weer niets.

Aan tafel hoorde hij dat, ‘Oom James’ veel vooruitging; later zocht hij miss Kerin onder de vele menschen in den salon, maar hij merkte niet op hoe haar gelaat bij zijn naderen ophelderde.

‘Morgen,’ zei hij eenigzins verlegen, ‘zijn de tuinen van de Villa Medici open. Heeft u die reeds gezien?’

Miss Kerin schudde ontkennend haar hoofd.

‘Ik zou er gaarne met u heen willen gaan, 's morgens of 's middags,’ zei Wrigthon. Hij had hiervoor een afdoende reden, daar hij haar de onbewust veroorzaakte pijn, weer eenigzins wilde vergoeden en hij het ook onbeleefd zou vinden, haar in de gedwongen eenzaamheid alleen te laten gaan. Met het opgewektste gezicht stemde zij in zijn voorstel toe. Daarna praatten en schertsten ze nog eenigen tijd te samen, hij voor een oogenblik zijn zorgen vergetende en zij vervuld met zoete herinneringen en hoop.

Wrigthon was er verre van te begrijpen, hoeveel waarde deze kleine vrouw uit Ulster aan zijn gedrag hechtte, het zou hem zeer ontstemd hebben inderdaad, als men hem verteld had, dat zij vele uren van den nacht doorbracht met aan hem te denken, terwijl ze zijne vriendelijkheid in stem en blikken dankbaar herdacht en zichzelf trachtte te overtuigen, dat zijn bijzonder gedrag tegen haar, een zekere beteekenis had. Indien dit werkelijk zoo ware, hoe gunstig was het lot haar dan! Hier in dit verrukkelijke Rome, op het laatste rustpunt harer lange reis, juist toen ze op het punt stond de wereld vaarwel te zeggen, met het vooruitzicht op een vervelend, provinciaal leven, had zij misschien haar ideaal gevonden. En met verrukking bekeek ze haar gekwetsten vinger, den vierden vinger van de linkerhand; den ringvinger...

Des morgens zouden ze samen naar de tuinen van Medici, maar om 9 uur kreeg miss Kerin bericht van haar Oom, dat hij gaarne 3 brieven door haar geschreven zou zien. Haastig ging ze aan 't werk, en even voor 10 uur was ze er reeds mee klaar. Helaas! Oom James berispte haar ernstig over haar slordig schrijven en vroeg haar ze nog eens over te doen, maar dan op een nettere manier.

Ze wou tegenwerpingen maken, maar durfde dit niet te doen, daar ze te veel aan haar Oom te danken had. Ze rende naar de hall,

vond Wrigthon reeds op haar wachten en met bevende stem vroeg ze hem of hij wel zoo vriendelijk zou willen zijn, de wandeling tot den na-middag uit te stellen.

Natuurlijk! hij had geen andere wensch, dan 't geen haar genoegen kon doen, misschien was het nog wel zoo prettig in den middag, daar de lucht nu zoo bewolkt was.

En na de lunch regende het, het regende wanhopig. Miss Kerin was zoo bitter teleurgesteld, dat zij zich op haar kamer begaf en tranen vergoot. Wrigthon zat eveneens op zijn kleine slaapkamer, nu eens naar de donkere lucht ziende en dan weer naar de tafel, waar verschillende brieven lagen, die hij de laatste 6 weken had geschreven, om ze ook telkens weer te vernietigen.

Tegen zonsondergang klaarde het weer eenigzins op, hij voelde bepaald behoefte aan eenige frissche lucht en ging naar beneden voor eene wandeling. De huisknecht overhandigde hem een brief. Een blik erop en hij haastte zich naar een rustig hoekje van de hall, waar hij de enveloppe openscheurde; een brief van 4 pagina's. Hij las ze door, toen nog eens van voren af aan, eindelijk stak hij ze in zijn zak en ging uit.

Aan het diner keek Miss Kerin meer dan eens nieuwsgierig naar hem. Door 't een of ander leek zijn gezicht veranderd, het droeg een vrijmoedige uitdrukking en hij zag er veel beter uit, zijn stem was ook helderder, hij praatte zelfs vroolijk. Toen hij later zijne vriendin in den salon ontmoette, kon zij nauwelijks hare oogen van hem afhouden.

'Wij zullen het bezoek aan de Medicituinen niet opgeven,' riep Wrigthon uit, toen hij naast haar ging zitten. (Hij had hetzelfde reeds eerder gezegd). 'Ze zijn weer op Zaterdag open, u moet mij beloven mee te zullen gaan.'

'Als ik kan.' Ze deed geen poging om een luchtigen toon aan te slaan, ze was doodelijk verlegen en haar geheele houding bevestigde dit.

'Misschien gaat Mr. Kerin tegen dien tijd ook reeds weer uit?'

'Misschien wel, maar ik denk dat hij niet veel om de tuinen zal geven.'

Wrigthon merkte niets. Geheel vervuld van zichzelf, opgewonden, praatte hij omdat het hem behaagde zijn eigen stem op zulk een ongewonen toon te hooren.

'Het is een vervelende dag geweest,' zei Miss Kerin vaag.

'Vervelend? O, ja, en voor U speciaal ben ik bang.'

'O, ik heb er niet aan gedacht,' was haar vreemd antwoord. 'Een van die Amerikaansche dames leende mij een boek. Kent U het?'

Ze liet hem een deel zien dat op haar schoot lag en ze begonnen er over te praten.

Wrigthon, die weinig romans las, praatte nu met jeugdige frischheid en belangstelling met haar erover; op dit oogenblik vond hij het bepaald eene verlichting voor zijne gevoelens om de liefdesgeschiedenissen van denkbeeldige personen te kunnen uitpluizen. Met het boek in questie, dat hij toevallig kende, was hij het in 't geheel niet eens, die en die trek of dat gedrag trof hem als geheel 'onnatuurlijk.' Miss Kerin had er een geheel andere opinie over, ze wond zich op, tot haar vriend het discours met een grapje afbrak.

'Neemt U de dingen niet ernstig op?' vroeg Miss Kerin, hem in 't gezicht ziende, terwijl haar wangen een weinig rood zagen.

'Ernstige dingen, zeker. Ik dacht dat U dat wel wist.' Hij had naar haar linkerhand gekeken, die nog steeds in het zijden windsel stak.

'Heusch,' vervolgde zij, 'U trekt U de kleinigheden veel te veel aan en schertst over dingen die veel belangrijker zijn.'

Ze zei dit eenigzins op geraakten toon en Wrigthon keek haar met verbazing aan. Zij ontmoette zijn blik en keek voor zich. ‘Ik meende het heusch niet zoo erg,’ zei ze verlegen, ‘ik ben bang dat men onzin begint te spreken in pensions. Men brengt zijn tijd in ledigheid door.’

‘Ja,’ stemde Wrigthon goed gehumeurd toe, ‘de gedachte aan huis, indien men er een heeft, of denkt er een te vestigen, komt vaak genoeg bij iemand op, vindt U ook niet?’

Ze werd vuurrood. Daarop begonnen ze over een Engelsch tehuis te spreken, zijne gemakken en zijne inrichting. Wrigthon bepaald met een onderdrukte geestdrift. Hij vroeg haar over het leven in Ulster, en ze vertelde hem er meer van dan tot nu toe, eenvoudig en openhartig. Daarop zei Wrigthon dat hij Ierland wel eens zou willen zien en Miss Kerin was nu vol lof erover, en eindelijk mompelde hij zoo iets, van er misschien eens een vacantiedag in den herfst te willen heengaan. Toen zij eindelijk opstond om naar hare kamer te gaan, waren zij samen op den aangenaamsten voet en wisselden vriendschappelijke blikken.

Daarop volgde er een buiigen dag, een ander, droog maar zonder zonneschijn, tot de Zaterdagmorgen eindelijk met schitterende zonneschijn aanbrak.

'Mijn oom hoopt morgen beneden te zullen komen,' zei Miss Kerin aan 't ontbijt.

'Goed! - en dezen morgen - is U dan vrij?'

'Geheel.'

'Laten we dan van de zon profiteeren, zoolang ze er nog is.'

Ze ontmoette hem in de hall; een kleine verandering in haar costuum was merkbaar sinds hunne laatste wandeling, zij had haar hoed eenigzins flatteuser gemaakt met een nieuw lint, en iets van versiering op hare japon aangebracht, terwijl ze zich eene roos in het knoopsgat had gestoken.

Op hun weg naar de Villa Medici praatten ze vertrouwelijk als twee oude vrienden, niemand zou hen voor toevallige pensionskennissen hebben gehouden. Wrigthon was in de beste stemming, en deed zich op zijn voordeeligst voor, zijne metgezellin met haar lichten stap, haar fier gedragen hoofd en van geluk glinsterende oogen, leek aantrekkelijker dan anders, men zou haar nu bijna mooi kunnen noemen.

Toen de portier de tuinpoort opende, lachte Miss Kerin hem vriendelijk toe, toen hij ze weer achter hen sloot, gevoelde zij een trilling van geluk, zij en haar vriend waren alleen, de wereld was voor hen afgesloten.

Ze werd nu stil, gedeeltelijk omdat haar metgezel weinig geneigd scheen om te praten; zij keek tersluiks naar hem, hij was in gedachten verdiept, maar had niet meer die trek van melancholie over zich.

Toen ze de terrassen van de Villa Medici afdaalden, leidde Wrigthon haar naar een plek in den tuin terug, waar ze reeds een poosje geleden hadden gestaan, naar een schuilhoek, met een steenen zitplaats, waar men een blik heeft op de Villa Borghese over de muren van Rome heen.

'Zullen we hier een oogenblik gaan zitten?' vroeg hij. Zij genoten van de stilte, de eenzaamheid, de verschillende schoonheid en schilderachtigheid van hunne omgeving, langs het terras groote pijnboomen en tusschen de groene lanen en heggen, een droomerige palm, vóor hen het middeleeuwsche koepelhuis en achter hen de wallen van de gevallen majesteit eener oude wereld.

En deze twee, de man en de vrouw van het heden, sidderden door hunne eigen gedachten, waren koortsig over de werkelijkheid van hunne eigen kleine levens.

Wrigthon sprak het eerst. 'We zijn zulke goede vrienden geworden, dat ik U gaarne iets zou willen zeggen, iets waarover ik met niemand anders te Rome zou kunnen spreken.'

Hare oogen beantwoordden zijn blik.

Hunne uitdrukking was zoo vreemd, zoo verschrikt (want zijne woorden deden in haar een plotseling boos voorgevoel ontwaken), dat hij, voor de eerste keer, zichzelf afvroeg of hij wel voorzichtig had gehandeld.

Voor de eerste keer dacht hij aan Miss Kerin als aan eene vrouw, jonger dan hij, als aan eene vrouw, tot émoties in staat, zooals hij die zelf gevoelde.

Weer keek hij naar haar, angstig. Hare oogen waren neergeslagen, met de punt harer parasol raakte ze een blad op den grond aan.

En ze zei niets.

'Misschien heeft U reeds vermoed,' ging hij aarzelend verder, 'dat ik de een of andere zorg had, die mij drukte - iets dat mijne gedachten bezig hield -'

Ze zei niets en zag doodsbleek. Wrigthon werd steeds meer verlegen en wenschte van harte dat hij niet met deze dwaze bekentenis begonnen was. Het volgende oogenblik voelde hij evenwel, dat hij niets beters kon doen, dan er mee door te gaan en zoodoende er een einde aan te maken.

'Het is een liefdesgeschiedenis.' Hij trachtte te lachen. 'Ik heb steeds op een antwoord gewacht op een brief, dien ik eenige weken geleden verzond.'

'En is dit gekomen?' Ze zei dit met een toonlooze stem, als van verre, en trachtte zich met alle inspanning te herstellen van de schok die hij haar toebracht.

'Ja. Het antwoord dat ik hoopte - maar bijna niet durfde te hopen.'

Ze had zich nu in zooverre weer herwonnen door rustig te kunnen zeggen: 'Dan moet ik U dus feliciteeren.'

'Dank U. Het heeft mij -' zijn stem daalde. Gelukkig was er een klein gezelschap van vreemde toeristen in hunne nabijheid, dat nu aan hen voorbij ging. Dit was een uitvlucht voor zijn plotseling stilzwijgen.

Toen ze voorbij waren, sprak Miss Kerin weer en nu gemakkelijker: 'Wilt U me eens iets van haar vertellen?'

Hij deed het zenuwachtig genoeg, met zijn wandelstok in het grint woelende; hij zag er verhit en rood en beschaamd uit, zich zelf trachtende te overtuigen van zijn dwaasheid te veronderstellen, dat Miss Kerin iets meer dan vriendschap voor hem zou gevoelen.

'Ontvangt U dan mijne beste wenschen,' zei deze daarop, zonder zichtbare zelfbeheersching, hem de hand reikende, ofschoon niemand ooit zou weten, hoeveel innerlijke krachtsinspanning haar dit kostte, terwijl ze zich zoo diep getroffen gevoelde.

'Wanneer zal het huwelijk plaats hebben?'

'Van den herfst - misschien.'

Zij zat in gepeins verzonken, voor een, oogenblik slechts, daarop stond zij op, hij

volgde haar voorbeeld en zij wandelden langzaam naar den uitgang; eens of tweemaal zag zij nog eens om, ze nam de schoonheid van de tuinen in zich op en keek daarna naar den onbewolkten, blauwen hemel.

Wrigthon hield bijna voortdurend zijne oogen naar den grond gericht.

Gedurende twee dagen spraken ze elkaar niet, behalve aan tafel. Oom James mocht zijn kamer weer verlaten en gedroeg zich als een overprikkelde, herstellende zieke, hij had al zijne belangstelling voor Italië verloren, men zag hem slechts, gebogen over spoorboekjes, aanteekeningen maken.

Op den derden morgen ontbeet Wrigthon alleen, en merkte nauwelijks de afwezigheid van de Kerins op, zoo verdiept was hij in de herinnering aan een tweeden brief, welke hij dien avond te voren had ontvangen.

Aan de lunch ontbraken de Kerins wederom. Hij vroeg den huisknecht ernaar; de dame en de heer hadden Rome met een vroegen trein voor het Noorden verlaten.

Men moet zich toch niet direct alles inbeelden. Dat eéne vrouw hem liefhad, was vreemd en heerlijk genoeg; hij had omtrent Miss Kerin dwaze gedachten gekoesterd. Sinds dat bezoek aan de Villa Medici, had zij nooit eenige verlegenheid laten merken en nu was zij vertrokken, zooals ieder andere toevallige kennis, terwijl ze zelfs vergat afscheid van hem te nemen.

Gelijk ieder andere toevallige kennis, Miss Kerin had er een menigte in dit jaar van hare reis gemaakt, één zou ze zich er slechts van blijven herinneren. Treinen en booten voerden haar noordwaarts naar het groene eiland, naar het vervelende, kleine, duffe stadje bij Belfast, waar zij in haar eenzame kamer zou zitten, en de ruïnes, de tuinen, de lucht van Rome zou zien, en misschien naar den ringloozen vinger zou staren, die door *hem* gewond was.

Vertaling van ‘EUGENIE.’

Correspondentie van de redactie met de abonnés

De redactrice van de Holl: Lelie brengt ter kennis van de lezers van dit Blad, dat zij géén manuscripten, of brieven, haar naar aanleiding der redactie-aangelegenheden toegezonden door niet-abonnés, kan beantwoorden langs **particulieren** weg. De correspondentie in dit Blad dient zoowel tot de beantwoording van brieven, als tot de mededeelingen betreffende aangenomen en geweigerde bijdragen, en zij, die zelve geen abonné of abonnée zijn, kunnen dus met verwachten langs een anderen dan den correspondentie-weg te worden beantwoord. Wanneer zij door leesgezelschapkring, of samen-lezen, of op welke wijze dan ook, gelegenheid kunnen vinden de correspondentie-rubriek te volgen, dan is de redactrice bereid hen dáárin te beantwoorden.

Op dezen regel wordt voortaan *géén uitzondering* meer gemaakt, en afzonderlijke nommers, correspondentie-antwoorden aan niet-abonné's behelzend, worden **niet** meer toegezonden.

P.S. Het spreekt van zelf, dat deze regel alleen geldt voor eersfbeginnenden, èn voor briefschrijvers die in de corr: rubriek thuishooren.

Noordelijk. - Gij zoudt het erg 'prettig' vinden als ik U zou willen antwoorden, wel mijn waarde Noordelijk, *ik* vind het erg prettig dat gij mij daardoor de gelegenheid geeft een misverstand op te helderen, en, laat ik U daarom met het oog op den aanhef van uw brief nog even zeggen, dat ik 't altijd jammer vind wanneer correspondenten, die iets op het hart hebben, zich zoo lang bedenken of ze 't al of niet zullen zeggen, inplaats van het dadelijk eenvoudig-weg te doen. - Immers, door zwijgen komt *misschien* verkeerd begrijpen, en, daar het mij nooit te veel is op te helderen, spreekt het van-zelf dat ik gaarne elken brief ontvang en beantwoord, al handelt die misschien ook over 't zelfde waarover een ander óók schrijft.

Gij kunt U in de eerste plaats niet begrijpen, dat ik '*die de verfoeilijke vuile lectuur van den laatsten tijd zoo scherp hekel*, *voor Zola alleen een uitzondering maak. Dat zijn boeken plat en laag zijn in den ergsten zin van het woord*, *is toch niet te ontkennen.*'

Opzettelijk nam ik uw woorden letterlijk over, opdat ook anderen deze correspondentie kunnen begrijpen als het hun interesseert. Want *hierin* zit 'm bij U het misverstand waarvan ik hierboven schreef. - Zeker, gij hebt volkomen gelijk dat ook-ik met U de boeken van Zola plat en laag vind (Les Rougon-Macquart). Juist om die reden ontraad ik iedereen, ook rijpere vrouwen, die voor haar *genoegen* die boeken willen gaan lezen, de lectuur ervan met beslistheid. - Maar, iemand kan wel laag en plat schrijven naar den inhoud, en toch met dat al zijn een *genie.* Welnu uit een zuiver kunstoogpunt, kan men Zola niet onthouden wat hem toekomt, namelijk de eer dat hij is een kunstenaar, iemand die verstaan heeft de kunst van een roman maken, als geen ander van zijn tijd. Bij hem vergeleken zijn de auteurs van ons landje, de Querido's, de van Deyssels, de Heyermans, en zoovele andere zijner nadoeners, zulke droevige dwergjes, zulke mislukkingen, dat ik U dat niet nader behoef uit te leggen. Waar men dus schouderophalend de vuiligheidjes van deze hollandsche meneeren voorbijgaan kan, daar zou men onrechtvaardig worden als men, alleen uit walg tegen den vuilen inhoud, ging voorbijzien of ontkennen het onmiskenbaar groot talent van Zola, ook al heeft hij dat heel dikwijls misbruikt. Van daar dat ik, als eerlijk en onpartijdig criticus, bij al mijn weerzin van *vrouw* tegen Zola's boeken, toch verplichting gevoel zijn kunstenaar-zijn te erkennen, even eerlijk te erkennen als ik met de would-be kunstenaarsachtigheid van den ex-diamantwerker Querido en van den onleesbaar vervelenden Alberdingk-Thijm den draak steek. Het talent van zulke heeren is nul, is hun in eigen oogen aangewaaid toen het hun inviel zich neer te zetten als letterkundige, m.a.w. als kooplui in vuile lectuur, maar het genie van Zola is echt; is even weinig hem af te loochenen als dat van een Thackeray, of van wien ook, die géén vuile boeken schreef, die zijn gaven anders en mooier gebruikte. - Daarom, dat *gij* de romans van Zola niet kunt ten einde lezen, uit weerzin tegen de vuile praatjes erin, strekt U tot eer, en verheugt mij. - Maar *ik*, die ze beschouw uit een kunst-oogpunt, mag en wil niet ontkennen de wáárheid die bestaat, dat ze getuigen van gròót talent. Het gaat daarmede als met zekere schilderijen waarvan ik de voorstellingen weerzinwekkend vind. - Geslachte varkens, het beroemde weerzinwekkende schilderij van de vijf heeren, die van een partijtje naar huis gaan en zich hebben bedronken, sommigen van Jan Steen, enz, enz., - al die schilderijen

zijn naar hunne kunstwaarde te beoordeelen, al zou ik niet een ervan in mijn huis begeeren. Maar komt er nu een schilder die dezelfde dingen kiest tot onderwerp, *minus* het talent van zijn voorgangers hierboven bedoeld, dan wijs ik hem eerst recht na als een misbaksel, terwijl ik het talent van de eerstgenoemden niet kan weg-redeneeren, zonder onrechtvaardig te worden. - Dat Zola natuurlijk een slechten invloed uitoefent, spreekt van zelf en ben ik met U eens. Juist

daarom heb ik herhaaldelijk erop gewezen, dat de jonge menschen, die beweren, Zola uit 'n kunst-oogpunt te lezen, liegen en integendeel hem om 'n heel andere reden ‘genieten’.

Ik hoop, dat gij mij nu beter hebt begrepen.

Nu Uw tweede bezwaar. ‘*Madame Zola mag hoog staan, dat zij zooveel vergeven kan, volgens mij staat zij niet hoog in het voorwerp van haar liefde. Is het niet verachtelijk onwettige kinderen te hebben, die men toch een onherstelbaar onrecht aandoet? Het wil er bij mij niet in*, *dat iemand dat alleen doet om het heerlijke van het vaderschap. Was dat het geval dan zou hij zijn kinderen boven alles liefhebben*, *en alles doen om het onrecht te herstellen. Hij zou zich laten scheiden van zijn vrouw*, *en de moeder van zijn kinderen huwen.*’

Ziedaar weder Uw eigen woorden. Maar mijn waarde Noordelijk, nu draaft gij dóór op Uw stokpaardje, en ziet in 't geheel niet naar wat *ik* schreef in mijn hoofdartikel: *Madame Zola en Madame Curie.* - Ten eerste was dat artikel immers geen verheerlijking van Zola, maar eene van de daad zijner vrouw. - Aangenomen, dat Zola zoo laag staat als gij 't vindt op zedelijk gebied, door die onwettige kinderen, welnu, heb *ik* hem daarin verdedigd of gelijkgegeven?

Ik heb alleen gezegd, dat ik zijn vrouw hoogacht, die zijn verkeerd gedrag, uit waarachtige liefde tot hem, heeft vergeven, en goedmaakt aan zijn in elk geval onschuldige kinderen. - Met U ben ik 't zelfs eens, dat ik voor den persoon van Zola weinig voel, want ik heb zijn kinderachtig pogen, om in de Academie Française te worden gekozen, zijn laf geflikflooi, nadat hij eerst daarop had gesmaald, altijd een bewijs gevonden van een kinderachtig, ijdel, en weinig zichzelf respecteerend karakter. Verder vind ik zijn voorreden bij sommige zijner boeken een ander bewijs van kinderachtig bang zijn voor de publieke opinie. Zie o.a. die bij L'Assommoir. En eindelijk is mij zijn zwenking in zijn laatste romans naar den triomf van de wetenschap en van 't socialisme (Paris, Travail, o.a.) bijzonder antipathiek. Om al die redenen heb ik aan de algemeene bewondering, die zijn Dreyfus-veldtocht uitlokte, nooit kunnen meedoen; dat alles was mij juist van hem te reclame-achtig, te veel berekend op effect, echt fransch aanstellerig, zoo iets als Victor Hugo, die zich baadde in weelde, en in zijn testament bepaalde, dat hij in een Parijsche armenwagen wou worden begraven. Zulke algemeen-bewonderde lievigheden in dit genre laten mij-persoonlijk altijd heel koud. Maar ik vraag U, wat doet het er toe, hoe gij en ik denken over 't voorwerp van Madame Zola's liefde? Het komt er toch maar alleen op aan in dit geval hoe *zij* er over denkt. Gij zult toch wel hebben opgemerkt, dat heel dikwijls juist hoogstaande vrouwen, die héel véel liefde aan den dag leggen voor een man, hare zelfopoffering besteden aan een wezen, waarvan de omstanders zeggen: Hoe is het mogelijk dien man zóó lief te hebben. Hij is haar niet waard. 't Is zonde en jammer van haar. Enz. enz. Ik heb er mij immers niet in verdiept of Zola de liefde zijner vrouw verdiende of niet, maar alleen in de nobele wijze waarop *zij* haar liefde heeft getoond ten voorbeeld van anderen. -

In hoeverre Zola 't al of niet te doen was om alleen het heerlijke van het vaderschap, kan ik natuurlijk niet beoordeelen, maar ik geloof hier het getuigenis-zelve, van Madame Zola, die het aldus heeft voorgesteld in een onderhoud met een redacteur van De Matin. - Ik zou zeggen, zij is er hier de naaste toe om zulk een intieme questie te kunnen beoordeelen; juist dáarom aanvaard ik haar getuigenis. En, waar gij schrijft van het onherstelbaar onrecht onwettige kinderen aangedaan door ze te verwekken,

daar raakt gij de kern van de questie, waarover alléen ik 't had in het bewuste artikel. Juist *omdat* het een onrecht is, dat zulke kinderen de verachting der maatschappij dragen voor wat niet *zij* misdeden, juist dáarom acht ik Madame Zola zoo hoog, dat zij dit herstelt met terzijde zetten van haar trots, en die kinderen geeft een naam, den vadernaam, met behulp van alle daarvoor noodige wettelijke formaliteiten. In hoeverre Zola-zelf óok zulke stappen zou hebben gedaan met goedkeuring zijner vrouw, kunnen wij, dunkt mij, niet beoordeelen door zijn zoo geheel plotseling en hem-zelf onverwacht sterven. Misschien, ware dit niet geschied, had hij-zelf ook zulk een oplossing tot stand gebracht. Het spreekt vanzelf dat hij niet heeft vermoed er zoo ineens te zullen uit zijn. Maar, zich van zijn eigen vrouw laten scheiden? Vindt gij *dat* nu heusch een zoo edele oplossing? Haar, die hem al die jaren heeft liefgehad, die hem heeft gegeven 't beste van haar jeugd en haar leven, die het toch niet kan helpen als zij gedoemd is tot onvruchtbaarblijven, haar eenvoudig-weg verstooten voor een nieuwe passie, ongerekend al haar verdriet daarover? Ik voor mij zou zulk een daad afschuwelijk-egoist vinden. Gij praat van ‘de moeder zijner kinderen’. Wel, die vrouw *wist* wat ze deed, toen ze zich gaf aan een getrouwd man. Moet zij nu alle voorrechten plukken van die maatschappelijk-onwettige daad, en de andere, de verlatene, alles lijden, óók nog het algeheele verlies van den man, dien niet *zij* ontrouw werd, maar die haar verliet, door hartstocht gedreven? - Van tweeën een. Of de vrouw, die zich geeft aan een getrouwd man, doet het uit alles offerende hooge liefde, en dan zal zij, juist om die reden, bereid zijn de gevolgen te dragen, en er niet laaghartig op belust zijn haar ‘eer te redden’ door het levensgeluk te vernietigen van de andere, of zij doet het uit minder nobele bedoelingen, uit zwakheid, uit winstbejag, wat dan ook, en dan zou het toch al héél onrechtvaardig zijn, dat zij tot belooning daarvoor werd gewettigd, en de andere wordt genoodzaakt tot echtscheiding. Natuurlijk spreek ik niet van beslist ongelukkige huwelijken, waarin de man zijn troost zoekt bij een andere vrouw, omdat hij en zijn echtgenoote elkaar geheel vreemd zijn geworden. In zulke gevallen verliest de laatste niets. Maar in gevallen als dat van Zola, waarin de vrouw *liefheeft* en de man zijnerzijds haar alle achting en geestelijke vriendschap toedraagt, zou ik 't al héél hard vinden, indien zijn misstap meebrengen moest echtscheiding óók nog. De kinderen, dat is wat anders. Die zijn te beklagen, en die moet men helpen! Maar dat juist deed mevrouw Zola op de meest afdoende wijze, en dáárom breng ik háár mijn hulde.

Verder vraagt gij naar aanleiding van mijn correspondentie aan Bernarda: ‘*Zoudt U dan wenschen dat de vrouw het huwelijk inging met de overtuiging dat haar man haar na eenigen tijd ontrouw zou worden*? *Mij dunkt*, *zoo'n huwelijk zou alle hoogere beteekenis missen en van het begin af niets anders zijn dan een plat samenleven met de bijgedachte dat het maar van korten tijd was.*’ - Dat alles ben ik zóó volkomen met U eens, dat ik niet begrijp hoe gij de bedoelde correspondentie zoo kondet misverstaan. Want zeer zeker, niemand meer dan ik zal zal zulk een plat samenleven verachtelijk vinden, als de vrouw het op die wijze opvat. Neen, ik wensch niets anders, dan dat zij, *als* zoo iets mocht gebeuren, niet dadelijk op haar recht staat zoolang er mogelijkheid is tot vergeven en weer tot elkaar komen. En deze mogelijkheid hangt natuurlijk af van elk geval afzonderlijk, zoodat daarvoor geen vaste regels zijn te stellen. Alle mannen zijn evenmin 't zelfde in zulke dingen als alle vrouwen. En ik vind het wel degelijk noodig, dat een meisje, vóór zij trouwt, weet met wien zij dat doet, juist in zulke opzichten. Het absolute vertrouwen, waarvan gij zooveel verwacht, houdt naar mijn idee volstrekt niet terug, maar doet den man juist denken, dat hij 't er wel op kan wagen omdat zijn vrouw niets weet of begrijpt

of vermoedt van zulke dingen. En, komt dan harerzijds de ontdekking, dan is zij zoodanig geschokt in haar blind-vertrouwen, dat alle mogelijkheid van verzoening is uitgesloten tengevolge van haar verontwaardiging. - Het huwelijk is m.i. een te ernstig ding om het aan te gaan in onwetendheid van wat ook. Laat het jonge meisje de waarheid onder de oogen zien, óók de waarheid ten opzichte van de verzoekingen van het mannenleven, dan zal zij veel beter voorbereid zijn tot hem helpen en hem behoeden en redden voor de verzoeking in 't oogenblik van mogelijke verzoeking, dan wanneer zij als een blind gansje absoluut vertrouwt en absoluut gelooft. Nog eens, zij het herhaald, zoo iets hangt af van elk geval afzonderlijk. Men kan daarvoor geen regels maken, maar, in het algemeen gezegd, mag men wel met nadruk eischen dat man en vrouw elkaar en elkaars gebreken en neigingen en begeerten voldoende leeren

kennen vóór het huwelijk, want juist daardoor wordt de teleurstelling dáárna voorkomen. -

Het gebeurt zoo dikwijls b.v. dat een volkomen onwetend jong meisje een man trouwt, die in zijn jongelings-leven toonde een zeer zinnelijke natuur te hebben, maar die zich vast voorneemt na zijn huwelijk zijn eigen vrouw trouw te blijven. Welnu, ik geloof dat het beter is wanneer zulk een meisje, ondanks de goede voornemens van haar aanstaande, weet van zijn vroeger leven, opdat zij, *als* hij daarin mocht terugvallen, zich heeft voorbereid op de vraag: Houd ik genoeg van hem om er dat op te wagen. En zoo niet, dan is zij in tijds gewaarschuwd en kan zich terugtrekken vóór het te laat is. Maar ook, al ware dit zelfs niet het geval, al zou haar verloofde niet zulk een verleden achter zich hebben, dan nog geloof ik, dat de jonge vrouw, die weet en begrijpt wat er op zedelijk gebied, ook na het huwelijk, voor verlokkingen overblijven voor den man, hem veel beter zal leiden en aan zich zelve weten te blijven boeien, dan de onwetende en blindelings aan zijn onwrikbare deugd geloovende. Juist deze laatste categorie is zoo dikwijls zelve de schuld van haar ongeluk, door haar al te zeker zijn van zichzelf. Zij verwaarloozen zich, komen niet meer voor den dag met de elegante netheid van vroeger, willen geen kinderen hebben dikwijls, in één woord doen duizenderlei dingen waardoor zij ongemerkt haar man van zich vervreemden, zijn aandacht vestigen op anderen, hem brengen tot vergelijkingen die uitvallen in 't nadeel van de eigen vrouw. - In het ‘blind vertrouwen’ waarin zij leven, begrijpen zij 't gevaar niet vóór het te laat is, terwijl eene die zich wat meer rekenschap geeft van de werkelijkheid zooals die nu eenmaal is, begrijpt dat zelfs een man die heel eerlijk liefheeft zijn eigen vrouw, toch met dat al blijft een *man.* Huwelijken met illusies zijn héél mooi, maar meisjes die trouwen met zóóveel illusies dat de werkelijkheid daartegen indruischt, worden dikwijls heel droevig gerukt uit haar droomtoestand, daarom geloof ik dat het verstandiger is in een zoo ernstige zaak de dingen te bekijken zooals zij nu eenmaal zijn, niet zooals men ze zou wenschen uit een ideaal oogpunt.

Ik herinner mij nog altijd wat eens een zeer ongelukkig gehuwde dame tot mij zeide, in een bitteren uitval, toen ikzelve nog maar een onwetend bakfischje was. Ik praatte met een vriendinnetje in hare tegenwoordigbeid over een Engelsch romannetje. We dweepten met den een of anderen ‘held’ daaruit.

‘Zeg, verbeelden jullie je maar niet, dat de mannen zóó zijn in de werkelijkheid als ze worden vóórgesteld in de Engelsche Tauchnitz romannetjes’ - zei ze zoo onbeschrijfelijk bitter, dat het tooneel mij altijd is bijgebleven: ‘Dan kom je bedrogen uit.’ - Haar man was volstrekt niet slecht of gemeen, was, wat de wereld noemt heel fatsoenlijk. - Zij harerzijds paste misschien niet bij hem, ofschoon zij hem héél liefhad. - Maar ze was juist zoo opgevoed als gij zoo wenschelijk vindt. En het gevolg is geweest een volslagen vervreemding van elkaar.

Wat het slot van uw brief betreft, in 't algemeen genomen ben ik 't met U eens, dat een man en vrouw, die niet bij elkaar passen en geen kinderen hebben, verstandiger doen met te scheiden wanneer de man zijn heil zoekt bij een andere vrouw. Waarom echter mevrouw Zola dit niet deed, kan ik U niet oplossen, en doet er dunkt mij ook minder toe. - Ik voor mij vermoed dat Zola zijn eigen vrouw wèl liefhad en zij hem, en dat de quaestie van haar onvruchtbaar-zijn tusschen hen geen oorzaak is geworden van verdere vervreemding, zoodat zij liever bij elkaar wilden blijven. Dat uit die eene daad van Zola volgt hoe hij om zijn vrouw niets meer gaf, ben ik te minder met

U ééns, omdat zij zelve zulk een waardeering aan den dag legde voor zijn nagedachtenis, dat die houding harerzijds Uw vermoeden logenstratt. Maar ik herhaal, wat doet dat er toe? Wat heeft dat ten slotte te maken met de nobele daad van de weduwe.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Wie van de abonnèes zou zoo vriendelijk willen zijn, mij tijdelijk ter lezing af te staan: n°. 10 der Holl. Lelie, van 3 Sept. 1902, waarin staat het stukje ‘Als de viooltjes bloeien’? Ik ben wel *genoodzaakt* tot dit middel mijn toevlucht te nemen om het te lezen te krijgen, want het n^{o}. is uitverkocht, en geen mijner kennissen bezit 't, voor zoover ik weet. De uitgever wil zich met de doorzending aan mij belasten. Ik zal 't gauw terug sturen en er netjes, op zijn!

Excelsior.

Bericht.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)

Sluiting red: ged:

3 April 1907.
20ste Jaargang.
No. 40.

Hoofdartikel
Een volle eeuw. (Ons volk, zijn litteratuur en zijn godsdienst.)

I.

De Letterkunde van een volk heeft wel iets van een actrice, die 't gelaat, haar kleedij en haar manieren wijzigt naar de rol, waarin ze optreedt, en den tijd, waarin haar spel de toeschouwers verplaatst.

Wie b.v. de zedige, gekuischte taal uit de zedenromans van Van Lennep vergelijkt met de triviale, op sommige plaatsen, vieze uitdrukkingen in de realistische schetsen van hedendaagsche schrijvers, bespeurt een verschil, dat alleen verklaard wordt uit het verschil in richting en smaak der lezers. Toen hechtte men aan conventioneele vormen, aan karakterteekening, tot onderwijzing van 't publiek, aan eenvoudig, vloeiend, onopgesmukt proza, nu tracht men den lust tot zinnelijkheid, bij het jonge geslacht te bevredigen, ouderen te laten genieten van een proza, dat alle phantasie buitensluit, als ze niet met de werkelijkheid strookt.

Na de realistische richting zal zeker een nieuwe periode in onze letterkunde om den voorrang vragen.

Wat we dan krijgen, moet de toekomst leeren. Men spreekt nu al van de symboliek in de litteratuur, die onder de sonnettendichters en dichteressen (Raymund, Alberta von Puttkammer) of den lyrischen zanger Gr. Hauptmann (‘der arme Heinrich’) vertegenwoordigers heeft, (de dramaticus Ibsen.)

't Is niet meer dan natuurlijk, dat men van het eene uiterste tot het andere overslaat. en op een tijdperk van woordkunst en realisme een ander laat volgen, waarin men dweept met overlevering, wonderen en de phantasie in het mystieke den vrijen teugel laat. De nieuwe banen, die de Theologie effent of zich zoekt te scheppen, duiden al op hetzelfde verschijnsel. (Theosophie. Boedhisme).

Wat schakeeringen van vroolijk of droefgeestig, van opgesmukt of nuchter, van leerend of beschrijvend de letterkunde echter in den loop der eeuwen ook vertoont, één element is in al de periodes, bij den eenen schrijver meer, den ander minder terug te vinden, n.l. het godsdienstig element. Het is een verschijnsel, dat niet te loochenen valt, en waaruit men al dadelijk deze gevolgtrekking mag maken: dat de gedachten van

den mensch zich niet bepaalden tot de stoffelijke wereld, maar opklommen tot hoogere sferen. Beeldhouwers als Phydias, toonkunstenaars als Bach, schilders als Raphaël, en tal van dichters en prozaschrijvers uit vroegeren en lateren tijd vertolkten door hun scheppingen op 't gebied van beeldhouw-, schilder- en dichtkunst, wat daar omging in *hun* gemoed en in dat van zoovelen hunner tijdgenooten.

Hoort slechts, wat Busken Huet zelf in een zijner kritieken zegt: ‘Het oud-testamentisch geloof en dat in de godheid van Christus gaf als poëzie het aanzijn aan het Stabat-Mater, aan de ridderromans, aan de verhevenste heldendichten; als toonkunst den oorsprong aan het Ambrosiaansch en Gregoriaansch kerkgezang; als schilderkunst verbaasde het de wereld met Madonna's van Holbein en Raphaël; als bouwkunst met byzantijnsche en gothische kerkportalen.

Dat geloof heeft het huisgezin en den staat, de school en de kunst, priesters en leeken, koningen, ridders, boeren en soldaten eeuwen lang de blikken ten hemel doen slaan, zich aan de zinnen leeren ontworstelen, ze verzoend met hun lot, ze met levenslust bezield, ze gewapend met stervensmoed.’

Tegen het laatst van de 18^{e} eeuw nam de slaap van den zorgeloozen patriciër en den gemakzuchtigen burger een einde. De oorlog met Engeland schrikte ze op. Eerst nu zagen ze de gevolgen van den dommel, waarin ze zoo lang verzonken lagen: de oorlogschepen, zonder tuigage, en rottend in de dokken, waren niet zeewaardig. Bekwame officieren ontbraken. Toch bleven, in wêerwil van 't gevaar, staatkundige twisten het volk verdeelen. Tal van rampen voor 't vaderland vloeiden daaruit voort. Gelukkig, dat mannen van talent, gedreven door reine vaderlandsliefde, de mogelijkheid niet voorbijzagen, onze vrijheid en ons weinigje gezag geheel te zullen verliezen. De vaderlandsche zangen van die dagen, de historische verhandelingen, de standaardwerken over geschiedenis prikkelden de natie tot nieuwe werkzaamheid. Wie de prozaschrijvers Simon Stijl, Justus van Effen en Wolf-Deken, wie de dichters Bellamy en Bilderdijk gelezen had, deed afstand van de kunstbedervende kunstrechters der vervlogen eeuw. De revolutie opent het volk de oogen voor de misstanden in de samenleving. Men droomt van idealen in een beteren tijd, waarin de schoone vorm zonder inhoud niets beduidt, maar alles slechts aankomt op den geest en het hart, zoodat de natuur weer in hare vroegere rechten treedt. Men wordt - zonder het te weten - vereerder van de Romantische school, heeft een afkeer van het alledaagsche en bekrompene en zoekt den menschelijken geest te bevredigen met krijgs- en liefdesavonturen. De middeleeuwsche Ridderpoëzie herleeft (Walter Scott -Shakespeare); want deze verhalen beantwoorden aan de geestelijke behoeften der mannen van ‘gelijkheid, vrijheid en broederschap’. Hierin vindt de jonge generatie hare ideale wezens terug, met ridderdeugd, riddertrouw en heldenmoed en vrijzinnige geloofsbetrachtingen. De godsdienst, door geformuleerde dogma's voorgeschreven, maakt plaats voor den godsdienst der rede. De godheid openbaart zich aan hen in ieder grashalmpje, in iedere bloem, in de fluisterende beek en in den loeienden storm, kortom in iedere verschijning van de natuur. De geleerden maken studie van de Grieksche treur- en blijspelen, van den Engelschen tooneelschrijver Shakespeare, er verschijnen vertalingen van allerlei aard, van ‘der Cid’ uit het Spaansch, van Indische fabels en sprookjes (door Herder en Rückert) van Duitsche Balladen (door Tollens) en van Legenden uit de Middeleeuwen (door v. Lennep.)

Naast de bevrediging van den zin naar Romantiek (waarvan Ludwig Tieck zeker een der stichters is), wilde men hier te lande ook aan den drang naar historische kennis en een opbeurend, leerzaam woord tegemoet komen, in tijden dat Nederlands volksbestaan door den ijzeren arm van Napoleon scheen te gronde te gaan.

Helmers dichtte zijn *Hollandsche natie.* Willem van Haren zijn *Leonidas*, die in dagen van verdrukking rijke stof tot troost gaf, terwijl Bilderdijk voor een nieuwe uitgave van de *Geuzen* v. O.Z. v. Haren zorgde. Die lectuur hield bij het naar vrijheid smachtende volk het bewustzijn wakker: 'Waak voor uwe zelfstandigheid, werk, om het verloren gezag terug te winnen, door gevoel voor menschenrecht en naastenliefde gedreven.'

Vrijzinnig als de levensopvatting, was ook de godsdienst van die dagen. In den loop der 18^{e} eeuw maakte men zich los van overgeleverde vormen, en brak in het Protestantsche, zoowel als het Katholieke gedeelte van Europa met de heerschende meeningen en instellingen. De absolute macht en ver-

regaande willekeur van den vorst, in de Middeleeuwen gegrondvest en tot regeeringssysteem gemaakt, verloor haar beteekenis met de Fransche revolutie, en volkswil en volkssouvereiniteit werd haar erfgenaam. Katholieke en Protestantsche schrijvers voerden strijd tegen de strenge richting in het godsdienstige, die volgens hen slechts diende om onverschilligheid voor geestelijke zaken, 't ongeloof onder de hoogere standen te verbergen.

Zoo zeer was de zuurdeesem van 't vrijzinnig Christendom onder 't volk in Frankrijk doorgedrongen, dat Hugenootsche predikanten, na herroeping van 't Edict van Nantes naar Nederland gegaan, met hun liberale beginselen in botsing kwamen met hun eigen geloofsgenooten en wel afgezet werden, op grond van hun geschriften, die een geest ademden van de wijsbegeerte van Descartes. Locke, een Engelsch philosoof en opvoedkundige, moest zijn vaderland zelfs verlaten en bracht als balling verscheiden jaren in Amsterdam door, waar hij de stichter werd van een nieuwe wijsgeerige school, die evengoed als de Fransch-Waalsche predikanten vijandig tegenover de streng christelijke meeningen van vroeger stond.

Holland nam de verdrevenen om den godsdienst of de staatsleer, bereidwillig op, maar voedde dan ook een belangrijk deel onzer bevolking met de ideeën der jongste richting. Nieuwe ontdekkingen in de natuurkunde en de sterrenkunde gedaan (Kirchhoff, Frauenhofer, Zöllner, Herschel) werden bondgenooten van deze wijsgeerige beschouwingen, waardoor de geleerden in openlijken strijd kwamen met den geopenbaarden godsdienst.

Langs den weg der wijsbegeerte wilde men doordringen tot de geheimen der onzienlijke wereld en de betrekking tusschen den mensch en zijn Schepper.

Het verst van alle schrijvers ging Voltaire. Een oorspronkelijk wijsgeer was hij niet, een onfeilbaar natuuronderzoeker evenmin, zelfs geen diepzinnig geleerde, maar wat hij miste aan oorspronkelijkheid, vergoedde hij door zijn onuitputtelijke phantasie, door ongeëvenaarde werkkracht. Geen wetenschap, of hij beoefende haar, geen poëzie of hij leverde er een bijdrage van: drama's, blijspelen, lier- helden- en leerdichten.

Tot op hoogen leeftijd behield hij zijn onverzwakte geestvermogens. En heel zijn leven door kende hij maar één doel: het verkeerde in staat, kerk en maatschappij aan te vallen en weg te nemen. In zijn satyren spaarde hij ook het heiligste niet en ergerde daardoor de voorstanders van den overgeleverden godsdienst en conventioneele vormen. Aan den anderen kant heeft hij, door te breken met elke religie, meer dan iemand de twijfelzucht en den geest van ongeloof ver buiten de grenzen van Frankrijk verbreid, zoodat vorsten als Frederik de Groote van Pruisen en Katharina II van Rusland met hem dweepten, zijn werken gretig lazen en briefwisseling met hem hielden in 't Fransch.

Verder nog dan Voltaire, die tenminste het materialisme en het athéisme niet openlijk verkondigde, gingen de *Encyclopédisten*, die een groot woordenboek over kunsten en wetenschappen vervaardigden, om onder het volk nuttige kennis te verspreiden. Dat woordenboek zelfs was van den geest des ongeloofs van die dagen doortrokken. Als voornaamste medewerkers noemen we den Franschen *Diderot* en den Duitschen baron *Holbach.* De laatstgenoemde loochende alle hooge beginselen, en zocht alleen in de stof de oorzaak der verschijnselen in het natuurleven en gemoedsleven van den mensch. Duitschland dus, dat als zooveel andere staten, in de 18e eeuw Fransche mode, hofleven, lectuur en de onbeperkte koningsmacht eveneens had laten zegevieren, Duitschland ondervond ook den invloed van de nieuwe

richting, die op weg was, Frankrijks adel te ondermijnen. Lessing achtte nu het oogenblik gunstig, om ook met de Fransche tooneelkunst te breken. Hij leidde '*das Schauspiel*' in geheel andere banen, door de studie, die hij van Shakespeare maakte, door schoonheidsgevoel de voorkeur te geven boven vaste regels in de op te voeren stukken, het volk de oogen te openen voor het aantrekkelijke in Grieksche treurspelen en door zijn kritiek op het Fransche tooneel. (Dramaturgie!) Wat hier te lande was beproefd, maar mislukt, werd in Duitschland verwezenlijkt: hij schiep in Duitschland een *nationale Bühne*, waarop eigen tooneelstukken, of vertalingen van klassieken werden opgevoerd, doortrokken van den geest van Diderot, dikwijls ontleend aan de historie van vroeger, (*Schiller:* Maria Stuart, Wallenstein), (*Goethe:* Egmond, Götz van Berlichingen).

Zelf een Jood, gaf hij in *Nathan der Weise* in *de drie ringen* zijn tijdgenooten een overheerlijk beeld van de ware verdraagzaamheid. De *Tempelheer* en Kloosterbroeder vertegen-

woordigt daarin den Christelijken godsdienst, *Nathan der Weise*, (de leermeester van David), het Jodendom en *Saladin*, de leer van Mohammed.

Ook de Duitsche romanschrijver *Wieland* brak met het Fransche model, waarin de hoogere stand tot dusver zooveel behagen had geschept. In zijn romans is het oud Grieksche leven het gewaad, waarin hij de nieuwe wijsgeerige ideeën hult. Ja, zoozeer ging men op in de Romantische school van die dagen, dat Spielhagen als bij uitzondering zijn stof uit: het leven van de menschen der 19e eeuw zelf verzamelde (Hammer und Ambosz, Sturmflut). Zelfs *Goethe* en *Schiller*, de grootste denkers, die Duitschland ooit opleverde, waren kinderen van hun eeuw en volgelingen van de Romantische school, die echter niet in vertalingen, maar in het oorspronkelijke hun meesterschap over de taal toonden. In hun werken schildert zich hun eigen veelbewogen leven, zoowel als dat van hun tijd af. Wat naar Fransche navolging zweemde, werd ook door hen veroordeeld, hoewel het niet te ontkennen valt, dat Voltaire en Rousseau op beiden een merkbaren invloed hebben uitgeoefend.

Schiller nam ten opzichte van den godsdienst een eigen standpunt in, dat oorspronkelijk geheel van dat van Goethe verschilde. Later is de bitterheid van Goethes levensbeschouwing door den omgang met Schiller aanmerkelijk getemperd.

Schiller was idealist, Goethe realist in den besten zin van 't woord. Door zelfkritiek, en niet het minst door zijn historie-studiën, verruimde Schiller den gezichtskring. Hoe ouder hij werd, hoe meer hij in vervoering kwam voor vrijheid en menschenwaarde, hoe edeler zijn smaak, hoe zangeriger zijn taal werd.

Om den strijd tusschen het orthodoxe geloof (Piëtisten: John Bunyan-Milton-Hernhutters) en de vrijgeestery (Kant, Hegel, Fichte, Diderot) goed te begrijpen, en in de negentiende eeuw te verklaren de reactie tegen dit modernisme in onze letterkunde door den gloedvollen ziener - dichter Da Costa, zullen we de beide grootste geesten van Duitschland Schiller en Goethe naast en tegenover elkander stellen, en hun opvatting over godsdienst en wat er mee samenhangt vergelijken. Het zal ons dan duidelijk worden dat Schiller de man is der middenpartij, het kind der revolutie, ja, maar toch godsdienstig; Goethe eveneens een bewonderaar der nieuwe richting, maar meer vol eerbied voor een oprecht geloovige, dan zelf geloovig. Schiller, de philosoof en menschenkenner, heeft den godsdienst lief, om den mensch en zijn bestemming. Goethe vraagt niet naar de betrekking tusschen de natuur in den mensch en buiten hem. Hij laat de geestelijke wereld rusten. 't Is hem genoeg de stoffelijke om hem heen te begrijpen. Goethe staat daar als het ideaal van zelfbewuste kracht, met de oogen recht voor zich uit, om aan de werkelijkheid zijn dichterlijke scheppingen te ontleenen.

Schiller ziet van uit de laagte naar omhoog, om daar de idealen te zoeken, die hij met geniale hand een gestalte geeft. Philosofie en poëzie maken van jongs af bij hem één geheel uit: Zijn leuze was: ‘Het hoofd moet het hart vormen.’ Reeds gedurende zijn verblijf aan de militaire academie te Stuttgart maakte hij kennis met Rousseau. Homerus en Sophocles trokken hem zeer aan. De politiek en de historie schenken hem een onbevangen blik in de maatschappelijke verhoudingen, en een open oog voor de gebreken in de samenleving en gevoel voor menschelijke rechten. Goethe laten de politieke gebeurtenissen koud. Hij sluit zich meer bij de werkelijkheid aan en wijdt zich aan natuurkundige studiën. Nooit vervalt hij daardoor in het onbegrijpelijk mystieke. Zijn geloof is niet het geloof der rede, maar een kinderlijk vertrouwen.

De eenvoudige verhalen uit het Oude Testament boeiden hem, om de naieve gemeenschap van Israël met hun God. Daarin proeft hij juist den waren Christen, dat hij de openbaring van Gods wijsheid en macht herkent in de natuur, in het menschelijk leven en in de geschiedenis.

Verstandsgodsdienst was in zijn oogen even verwerpelijk als bespiegelend Christendom. Men leefde eigenlijk eerst recht, volgens hem, als men zich verheugde over het geluk van anderen. Dat verschil in godsdienst hem geen reden was, den een boven den ander te bevoorrechten, bewees hij in de jaren van zijn Ministerschap. Zijn verdraagzaamheid in godsdienst-kwesties was dan ook een zijner schoonste deugden: De oprechte vroomheid van freule von Klettenburg maakte zulk een onuitwischbaren indruk op hem, dat hij haar een bladzijde in Werthers Leiden wijdde: '*Eine schöne Seele,*' al was voor deze orthodoxgeloovige God de kenner der harten, tot wien de vrome zich wendt in vreugd en smart, terwijl Goethe in hem slechts de

eeuwige macht erkende, die door het geschapene bewondering afdwong. Luther, al belijdt hij diens leer niet, is hem lief, zoo lief, dat hij in Götz von Berlichingen den monnik, die de heillooze dwaling van den menschelijken geest bestrijdt, den naam *Martin* geeft.

Een voorstelling van 't leven hiernamaals te geven, waagt hij niet, nog minder een bewijs voor de onsterfelijkheid te vinden. 'Zich daarmee te pijnigen,' zegt hij, 'is een zaak voor hoogere standen, vooral voor vrouwen, die niets te doen hebben.' Hij geloofde aan de onsterfelijkheid als aan den overgang uit een bekend in een onbekend ontstaan. Onze geest is, zijns inziens, een wezen van onvernietigbaren aard, voortwerkende van eeuwigheid tot eeuwigheid, evenals de zon, die alleen voor onze oogen schijnt onder te gaan, doch eigenlijk nooit ondergaat, maar onophoudelijk voortschrijdt. - Veel nieuwe gedachten schonk hem '*Herder,*' de fabeldichter en vertaler van fabels en sprookjes, uit schier alle tongen. Zelfs de onontwikkeldste volken leverden Herder bijdragen. Alle boeken die hij maar krijgen kon, las hij. Telkens echter keerde hij tot Homerus en tot den Bijbel terug. Als predikant had hij altijd grooten toeloop. Zijn voornemen was de volksbeschaving te bevorderen, en 't plan rijpte in hem in Lijfland, dat in 't midden der 18^{e} eeuw nog Duitsch was, een groot opvoedingsgesticht te laten verrijzen, waarin ook een systematisch onderwijs door de beste krachten zou worden gegeven. Om het te bestudeeren, reisde hij naar Frankrijk, Holland en Engeland, en maakte in Parijs kennis met Diderot, in Hamburg met Lessing, in Straatsburg met den jongen Goethe, die in 't godsdienstig denken veel van den ouderen Herder heeft overgenomen, en uit dankbaarheid voor zijn wijze lessen, hem de betrekking van Superintendant in Weimar bezorgde, toen Goethe reeds minister was. Hier bleef hij tot zijn dood, en werkte aan zijn levensdoel 'volksontwikkeling', door 't stichten van gewone en opleidingsscholen, 't schrijven van Kritieken en 't houden van voorlezingen. Hij streed met overtuiging tegen alle bekrompenheid op geestelijk gebied, en kan met recht de apostel der Humaniteit genoemd worden, wiens zin voor 't gemoedsleven van 't volk zelfs nog vollediger en fijner was dan die van Lessing.

Iedere godsdienst, ook de joodsche, was het resultaat van een langzame, voortgaande ontwikkeling onder het volk, *geen goddelijke openbaring*, volgens hem. Van den bijbel, vooral van het Oude Testament, beweerde hij, dat die een voortbrengsel was van hebreeuwsche volkspoëzie, een buitengewoon mooie verzameling van historische overleveringen en godsdienstige mythen, minnezangen en volksoverleveringen.

Uit de voorgaande bladzijden blijkt voldoende, dat in 't laatst van de achttiende eeuw een nieuwe '*renaissance*' in de litteraruur aanbrak, die ook in ons land de oude rederijkerkamers den genadeslag gaf (le reveil). Men prees de oude klassieken ter navolging aan, en werd wars van Fransche regels en voorschriften. Bilderdijk zelf vertaalde uit het Grieksch, en leerde de jongere dichters een beteren weg bewandelen.

Maar vooral de Duitsche prozaschrijvers Lessing, Wieland, Tieck, Goethe en Schiller werden hun leermeesters. Sporen der Duitsche letterkunde zijn er hier voor 1770 niet te vinden, maar na dien tijd hoe langer hoe meer, zelfs bij Bilderdijk, die er - volgens zijn eigen woorden - een afkeer van had, omdat een geest van ongeloof al de Duitsche werken eigen was, die zoo lijnrecht stond tegenover zijn orthodox

Christendom. Met dat al, bleef onze letterkunde echter vrij van slaafsche navolging, en deed de studie van de Duitsche klassieken geen afbreuk aan de oorspronkelijkheid.

Ons proza van die dagen had een eigen nationalen stempel, geheel in overeenstemming met het karakter van ons volk.

Aan de spits van de 19e eeuwsche prozaschrijvers staat: *van der Palm*; die zich oorspronkelijk ook op de dichtkunst toelegde, maar, niet blind voor schijnroem, het proza boven de poëzie verkoos. Prof. Tiele noemt hem den eersten leermeester van zijn volk, even klassiek in opvatting, als zuiver, helder, bevallig van stijl, die duidelijkheid, aan regelmaat en sierlijkheid paarde.

Hij werd te Rotterdam geboren, kreeg een opleiding als predikant en stond op 22 jarigen leeftijd (1785) al te Maartensdijk bij Utrecht, de eenige gemeente, waar hij als voorganger en herder werkzaam was. Om zijn patriotische neigingen moest hij in 1787, tengevolge van de onlusten, zijn standplaats verlaten. Na de komst der Franschen en den val der Republiek kreeg hij in 1796 het professoraat in de Oostersche talen aan de Leidsche hoogeschool. Door zijn leerredenen

en als academieredenaar verwierf hij zich een onsterflijken naam. -

(Wordt vervolgd.)

Uit den vreemde.

De Jockey naar Marie Madeleine.

Scheemring zinkt op de aarde neer,
regen in doffen, eentonigen val.
Mij is, als dansten op 't open graf,
al de bewoners van 't aardendal.

Krijgsgeschreeuw en vreugdekreten,
drukkende angst en bleeke nood. - -
Maar over stijle bergwegen
rijdt snel de grijnzende Jockey Dood.

Rakelbont in zijn narrenkleed,
striemt scherp zijn zweep den paarderug.
En het paard is bedekt met bloed en zweet,
als de jockey bestormt den bergrug.

Grijnzend rijdt hij de wereld door,
waar de menschheid schreeuwt en weent en lacht, - -
De koude regen, die nederstroomt,
snikt in den duistren nacht.

JEANNE C. VAN LEYDEN.

Boekbeschouwing.

Het leege leven, door Jeanne **Reijneke van Stuwe.** (Uitgever L.J. Veen. Amsterdam.

Zij heeft zich dus definitief gevestigd als ‘romans’-fabrikante!

Met dezelfde regelmatigheid, waarmede een winkelier jaar op jaar zijn voor- en najaarsnouveautés het publiek aanbiedt, brengt Jeanne Reijneke van Stuwe twee maal per jaar haar tweedeeligen ‘roman’ ten papiere -, zóó en zóó veel bladzijden geleuter! - Men vraagt zich af, of zij een contract met den uitgever heeft gesloten, dat het aantal bladzijden nooit minder mag bedragen dan de vulling van twéé deelen, in het bekende formaat, waarin al de boeken van Jeanne Reyneke van Stuwe verschijnen bij den heer Veen -, die in de laatste jaren de vroegere schreeuwende gele kleur heeft vervangen door een minder opvallend, maar in qualiteit en uiterlijk geheel met het vroegere overeenkomende omslag.

- Hoe dit zij, contract, of toeval, in élk geval rekt zich de geest der schrijfster als een ulevel uit tot ze haar twee deelen heeft volgepend. Niet minder en niet méér! Zijn deze kleine 400 bladzijden afgeleverd, dan komt er weer een nieuwe ‘roman’ uit haar pen. Aan stof ontbreekt het haar niet. Neem het Kurhaus, het uitgaansleventje van zeker niet al te gedistingeerd Haagsch côterietje, waarin de auteur vrij goed

bekend schijnt, laat de menschen in het oneindige wauwelen, met elkaar redeneeren over een hoed of een partijtje, en je hebt gauw genoeg de vereischte ruimte volgepend! -

Tot deze broodschrijver-methode is de op zichzelf beschouwd lang niet onbegaafde Jeanne Kloos, geboren Reyneke van Stuwe, van lieverlede afgedaald! En het doet dubbel eigenaardig aan haar in dit Thérèse Hovenachtige genre te zien voortkeuvelen, in een vloeiend maar hoogst alledaagsch taaltje, wanneer men bedenkt wiens naam zij draagt, en met welke namen zij voorkomt als 'redactie' van 'De nieuwe Gids'.

Enfin, Jeanne Reijneke van Stuwe wordt gelezen en.... dientengevolge betaald! Hetgeen men van hare hier boven bedoelde 'kunst'broeders niet altijd kan zeggen. Hoe zij zich ook afbeulen om reclame te maken voor hun 'school', publiek dankt nog steeds voor de lezing van hun wartaal, en geeft liever zijn geld uit voor een zoogenaamd 'boeiend' boek, als die welke mevrouw Kloos pleegt te fabriceeren.

Zit *hierin* misschien de oorzaak van haar veranderde richting, van haar taaie volharding in het scheppen van 'verhaaltjes', welke men overal tegenkomt, in élk tijdschrift, als feuilleton in couranten, behalve de tweedeelige roman-productie bij den uitgever Veen? Zoo ja, dan moet men energie en flinkheid bewonderen.

De fabricatie van een roman is ten slotte op die manier een even eerlijke broodwinning als elk andere.

Maar, het spreekt van zelf, van 'kunst' kan onder zulke omstandigheden geen sprake zijn. Wat Jeanne Reyneke van Stuwe levert in boeken als: *Het leege leven*, en dergelijke, is 'onderhoudende lectuur', van dat genre, waarop dames, die niets te doen hebben, dienstmeisjes, enz., met graagte plegen aan te vallen, maar waarvan een werkelijk-ontwikkeld mensch denkt: Hoe is het godsterwereld mogelijk zoo veel onbeduidendheid en Haagsche leuterpraat bij elkaar te flanzen, laat staan voor je genoegen te lezen.

Heeft Jeanne Reyneke van Stuwe een leidende gedachte gehad bij deze schrijverij? Ik geloof in zooverre, dat haar vermoedelijk Couperus: *Kleine Zielen* voor oogen zweefde

in dit overigens mislukte probeersel, een verzameling bij elkaar behoorende vervolgromans te leveren.

Echter bij Couperus bestond de idee van den *begin* af.

Nog vóór een zijner boeken het licht zag, verkondigden reeds de couranten dat hij voornemens was een aantal bij-elkaar-behoorende, óók afzonderlijk leesbare romans te maken, die vereenigd zouden worden onder den titel: *Kleine Zielen.* Geheel anders Jeanne Reyneke van Stuwe. - Ze schreef verleden jaar een prullig verhaal: *Huize ter Aar,* waarvan de onsamenhangendheid en breede opzet hinderlijk trof bij het onbeduidende van den eigenlijken inhoud. Heeft het lezen van sommige critieken dienaangaande de schrijfster op den inval gebracht haar fout goed te willen maken, door den schijn aan te nemen (*achterna*), alsof haar roman slechts moet worden beschouwd als een *begin* van meerderen? Of hebben wij slechts te doen met de toevallige noodzakelijkheid, dat voor St. Nicolaas wéér een nieuw boek (nommer zóóveel) moest zijn, zoodat ze, niet zoo gauw wetend wat nieuws te bedenken, maar fluks greep naar de personen uit haar vorig boek, en op het oude thema voort borduurde? Het laatste lijkt het waarschijnlijkst. Om zich een houding te geven, en metéén zich voor de toekomst den weg open te houden tot het vervaardigen van nog tallooze romans in het zelfde leutergenre, komt ze ons nu (in dit twééde boek in plaats van nommer één) wijs maken, dat ze van het begin af heeft plan gehad een geheele reeks romans te schrijven, handelend over de familie Berghem van ter Aar. Ze kunnen ons, dank zij deze slimme manier van zich het broodschrijven gemakkelijk te maken, nu nog vóórbereiden op een misschien wel haar gehééle verder leven durende productie in dezen geest. Immers, de familie-in-questie bestaat uit zóóvele kinderen en kinds-kinderen, die men weer inelkaar kan laten rondhuwelijken óók nog, dat het, zelfs bij een lang leven, mogelijk wordt over hunne onbeduidendheid twéémaal èlk jaar twéé deelen van een kleine vierhonderd bladzijden vol te pennen.

Vermoedelijk met het oog op dienzelfden lezerskring, die, gelijk ik hierboven schreef, dergelijke romans met vreugde begroet, heeft de schrijfster gezorgd, dat zij van hun inspanning en denkvermogen niet overmatig véél vergt. Hetzelfde belachelijke personenlijstje, dat *Huize ter Aar* zoo ontsierde, gaat ook nu vóóraf. Menschen, die alleen maar lezen om te zien ‘of ze elkaar krijgen’, worden niet gehinderd door lastige nevenpersonen of karakterschilderingen, die boven hun begrip gaan. De schrijfster is zoo beleefd vóóraf mee te deelen, dat ‘Phinie’ ‘zonderbaar’ is en haar broer ‘Otto’ evenzeer, dat twee andere kinderen daarentegen ‘zenuwsterk’ zijn, enz. enz. Andere romanschrijvers geven zich de moeite *in* hun boek te laten ontwikkelen het conflict tusschen gehuwde menschen, de karaktervorming van de kinderen, enz. enz. Bij haar frabicatie, en gegeven het soort van publiek waarvoor zij nu werkt, gunt Jeanne Reijneke van Stuwe zich geenzins den tijd tot zooiets. In haar lijstje vóórin deelt ze al mee, dat haar hoofdpersoon ‘Adèle’ een verstandhuwelijk sloot en niet gelukkig is, dat haar zuster het óok niet is, wegens haar egoïst karakter, dat de man van nommer één ‘in zich zelf is gekeerd’, en die van nommer twéé ‘goed en eenvoudig’ enz. enz. Wanneer men nu in hetzelfde lijstje óók nog vindt opgegeven: ‘Herbert van Colmschate, neef van de beide bovengenoemde dames’, en, behalve ‘rijk en onafhankelijk’ in het bezit van een ‘gezond-sterke en levenslustige natuur’, dan kan men zich, zonder het verhaal te lezen, reeds precies voorstellen, waaruit het zal bestaan - uit een flirtation natuurlijk tusschen dit drietal.

Nu dáárom is het dan ook juist te doen, voor menschen die zulke lectuur zoeken. Zij vragen niet naar karakterontleding, noch zielsanalyze, niet naar kunst of realisme. Zij lezen niet om het genot een stukje levenswerkelijkheid zich te zien afspelen in het door den schrijver ontworpen levensbeeld, zij lezen om te hooren van mooie japonnen, van graven en jonkheeren, van freules en rijke mevrouwen! Zij volgen met schitterende oogen Kurhaus-beschrijvingen en smullen in de verhalen van fancy fairs en bals en wedrennen, al die heerlijkheden, waarover ze meer hebben hóóren spreken, dan ze zelf in de gelegenheid waren ze bij te wonen. Welnu, men moet der vruchtbare schrijfster de eer laten, dat zij uitmunt in het uitrafelen van al deze nietigheden. Tot in het oneindige treden ‘beveerde’ hoeden, en ‘zachte kussens van open victoria's’, en ‘kameniers’ en ‘aardige kinderpakjes’ op den voorgrond in hare verhalen. Wie, als recensent, veroordeeld is haar boeken geregeld te lezen, kent van buiten dit soort beschrijvingen van het alledaagsche uitgaan

en flirtleven, waarin zij maar één fout maakt, die van hopeloos eentonig te zijn. Het Kurhaus, partijtjes, bals, alles op die eigenaardige manier van dit bewuste Haagsche kringetje, waarin zij vermoedelijk zelve heeft uitgegaan, 't draait altijd om hetzelfde heen, zonder variatie, noch in de genoegens, noch in de gesprekken of in de toiletten. Overigens, de wijze van vertellen, de manier waarop de personen handelen, spreken, optreden. is los en vloeiend. Men voelt nog steeds, ook in dit zéér inferieure werk van Jeanne Reijneke van Stuwe, dat ze iets mèèr en iets beters kan, dan zulk broodschrijven.

Mislukt als haar navolging van *Kleine Zielen* is, herinnert ze toch soms aan Couperus, in haar natuurlijke en ongedwongen voorstelling van feiten of gebeurtenissen. Ook de gesprekken tusschen de personen munten uit door natuurlijkheid, en een enkele maal, zooals b.v. waar zij de innerlijke ontroering schildert van den echtgenoot van Adèle, vergeet zij haar oppervlakkig uiterlijk gedoe, en wordt de bekwame schilderes van een zielstoestand, die van het leven is afgezien:

'*Toen viel hij weer neer op zijn stoel, met het hoofd in de hand*, *hij moest denken.*

Maar er was niets, *hij wist niets om over te denken. Hij was suf*, *hij had slaap. Hij ging naar bed. Hij stond op, maar om dadelijk op een anderen stoel te gaan zitten. Als hij naar bed wou gaan, moest hij toch eerst zijn boord los maken, zich uitkleeden*, *zijn horloge opwinden.*

Hij deed zijn horloge af, *maar hield het in zijn hand zonder er iets mee te doen. Toen, langzaam*, *werktuigelijk, begon hij het op te winden. Zijn oogen hadden de star voor zich uitziende blik*, *zijn houding had de automatische stijfheid van iemand die in diep gepeins is verzonken. Maar hij dacht niet*, *aan niets meer*, *hij voelde alleen dat hij moe was*, *dat hij verlamd*, *verdoofd was van moeheid.*'

Ieder die ooit heeft geleden onder een in ééns over hem gekomen, plotseling, vernietigend leed, waarover hij zou willen denken, en dat, in zijn hopelooze zwaarte, hem te zéér overweldigt om het te kunnen dragen, weet hoe juist de schrijfster hier heeft gezien. Niet met de veelheid van woorden en phrasen, waarmede een middelmatig auteur 'wanhoop' gaat beschrijven, zoo luidruchtig en onnatuurlijk als een derderangs acteur den toestand weergeeft op het tooneel, maar sober en innig-wáár ontleedt zij de versufte doelloosheid van 'Rudolf', die zich *wil* ontkleeden, maar in plaats daarvan neervalt op den volgenden stoel, omdat èlke beweging hem te véél is, in zijn verlamden toestand - trekjes die van zulk kunnen getuigen, zijn er méér in deze twee deelen. Maar het geheel blijft prulligheid, die men van *deze* auteur betreurt, waar men van een Louise B.B., een Therèse Hoven, een Melati van Java zou zeggen: Dat is nu, voor háár doen, knap-werk! - Altijd, hoe fel ik ook den *inhoud* heb veroordeeld van sommige geestesproducten van deze steeds in geslachtsbijzonderheden liefhebberende auteur, heb ik gelijktijdig eerlijk erkend, hoe zij zonder twijfel de beste vrouwelijke kunstenares is, die wij als auteur op dit oogenblik bezitten. Uit dat oogpunt vind ik haar jammerlijke afdaling tot fabricaties in het genre van *Huize ter Aar* en *Het leege leven* betreurenswaardig, en om meelijden met haar te hebben.

Op zich zelf beschouwd, afgescheiden van den náám der schrijfster, is *Het leege leven* niet minder, maar zelfs in veel opzichten beter, dan romans van dit onbeduidend gehalte gewoonlijk zijn, want het zondigt niet tegen den goeden smaak, noch tegen de natuurlijkheid. Alleen het te véél, het eentonige te véél, stoort en maakt wrevelig, omdat de bedoeling te *rekken* daardoor zoo zichtbaar om den hoek kijkt.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXIII. Iets over Haagsche en andere Almanakken in de 18e eeuw.

De schim van Dr. H.C. Rogge zal het mij zeker wel niet euvel duiden, dat ik eene aanvulling geef van hetgeen hij in ‘Eigen Haard’[1)] te berde bracht over ‘Onze Almanakken.’

Aanleiding daartoe vond ik in eene vraag, gesteld in den Franschen navorscher, l'Intermédiaire, van het jaar 1884.

Onder het opschrift: ‘Almanachs hollandais,’ vroeg G.P. op bladzijde 519, eenige bijzonderheden omtrent verschillende Almanakken die hij bezat.

1) Zie in den jaargang 1881 van dit tijdschrift de Nrs. 3, 4 en 50.

Daaronder behoorde de ‘Dichtkundige Almanach,’ uitgegeven door Magerus te Amsterdam. In een Catalogus van de firma Beijers wordt de titel, bij het vermelden van de jaargangen 1771, 1774 en 1776 nader omschreven: Dichtk. Alm. of keur van heldenbrieven, vertelsels, theatrale en andere dichtstukjes.

Ik herinnerde mij al dadelijk, dat dit almanakje in een der nommers van Eigen Haard door Dr. Rogge ter sprake was gebracht, vroeg en verkreeg van den welwillenden uitgever, de verschillende nommers, waarin de opstellen waren verschenen, en toen ik ze herlas meende ik niet alleen den vrager in l'Intermédiaire te kunnen antwoorden, maar ook nog een en ander aan 't geschrevene en medegedeelde door Dr. Rogge te moeten toevoegen.

Bij nadere lezing toch bleek mij, dat èn het Boekverkoopers Gildeboek, in het Oud archief der gemeente berustende, èn de verschillende Almanakken in de Gemeentebibliotheek voorhanden, mij daartoe in staat stelden.

De wensch door den Heer Rogge in het begin van zijn opstel uitgedrukt, ‘dat, wat er van deze boekjes nog overig is, in eene of meer bibliotheken kon worden saamgebracht’, opdat ‘men dan in staat zou zijn over de geheele almanakken-literatuur een oordeel te vellen’, deel ik ten volle.

Ik zal mij ten minste beijveren om de Haagsche gaandeweg op te sporen.

Magerus, boekhandelaar te Amsterdam en P. Servaas boekhandelaar te 's-Gravenhage hebben zich op 't gebied van die almanakken een zekeren naam verworven.

Ik wil dan ook al dadelijk eene quaestie mededeelen, die in den boezem van het Haagsche Boekverkoopersgilde ontstond, maar die, zooals dat zoo dikwijls in den pruikentijd plaats had, met een sisser afliep. Men scheen in die dagen veel van ‘besoigneeren’ en ‘confereeren’ te houden, om ten slotte de zaak te laten zooals zij was.

Hoofdpersonen waren Magerus en Servaas.

In dien ‘goeden ouden tijd’ verzocht men nog privilegie om een boek te mogen drukken, en daar de gilden nog in hun volle kracht waren, werd het verzoek tot 't bekomen van privilegie ter kennisse gebracht van belanghebbenden.

Zoo geschiedde ook in het jaar 1770.

Martinus Magerus, boekverkooper te Amsterdam, had een privilegie gedurende vijftien jaar gevraagd om te mogen drukken en uitgeven een ‘Almanac des Héroïdes, Contes, Fables, Théatres, Pièces de Poësie etc. avec de très belles figures.’

De oppositie bleef niet uit. Het Boekverkoopersgilde tenminste, legde twee ‘Reflexien’ dienaangaande over ‘aan zijn Hoog Edelheid, den Heere Baron van Wassenaar Heere van beide de Catwyken, etc. etc.’, bij een schrijven van 10 Juli 1770.

Beide ‘reflexien’ laat ik in extenso volgen, omdat zij beide eenigermate een blik doen slaan in de geschiedenis van het Almanakwezen.

H. Constapel schrijft: ‘Ik ondergeteekende Boekverkooper in sHage hebbe tegens de versogte Privilegie niets, dan alleen dat zoo de Heer Magerus door Almanach des Theatres bedoelt, die Almanakken die over de Spectacles buyten slands reeds gedrukt syn en nog gecontinueert worden, ik ondergeteekende voornemens ben een soortgelyk Almanak te drukken (hetwelk aan alle Boekverkoopers vry staat), mits nog tans dat ik int geheel de Heer Magerus zijn Almanakken niet zal naar volgen, maar indien de

Heer Magerus ten dien opzigte een exclusive Privilegie daar omtrent bedoelt, ik alsdan in oppositie kom.'

Welke almanakken, die over het buitenlandsch tooneel handelen, hier bedoeld worden weet ik niet. Ik heb er geen spoor van kunnen ontdekken, evenmin als van den Almanach des Héroïdes etc. Wellicht behoort hij tot de soort, die de Heer Rogge liefst 'gesloten' liet, als.... strijdende (?) tegen de zeden.

In elk geval verdient het feit vermeld te worden.

Het protest van P. Servaas, die ons eveneens reeds voorgesteld is als uitgever van de 'Nieuwe Prinselijke Haagse Almanak' was een beetje krachtiger.

Zijne 'reflexie' was van den volgenden inhoud: 'U Ed (Deken en Hoofdlieden van het Gilde) zyn bewust dat ik verschyde Fransche Almanakken drukke onder differente benaming die alle op deselve voet geschoeyt zyn als de Heer Magerus zyn versoek is, dus andere en ik zoude gestremt worden in ons broodwinnen en door zyn versoek gestadig kaptie zoude kunnen maken door zyn Privilegie, dat zyn Ed had; myn verzoek is Heere, dat U Ed. daar op U Ed. attentie blief te late valle.'

Wat er tusschen 10 Juli en 22 September

in deze zaak is geschied, vermeldt het geschiedboek niet. Op dien laatsten datum echter, het was op een Zaterdag, werd er ‘comparitie gehouden aan het huys van den Deeken P. Gosse Jr.’ - een overbekende naam uit den patriottentijd, - waar ontboden waren de gildebroeders Constapel en Servaas, ‘om met hun te spreeken over de oppositie door hun tegen de versogte preveligie *(sic)* van de Hr Magerus gedaan, en bevonde, dat hunne oppositie niet wel gefundeert syn, en dus beslote, dat de versogte prevelegie niet daarom konde tege gehouden worden. Mr Servaas had geen lust, syne oppositie verders te pousseeren, en Mr Constapel soude direct selfs aan de Hr Magerus schryven.’

Men zou nu allicht denken, dat de zaak hiermede geëindigd was. Niet alzoo geschiedde. De voorzichtigheid is de moeder der porseleinkast, en daarom werd op 1 October ‘vermits de Heer Magerus de versogte preveligie wegens de gemelde Almanac des Heroides etc. voortset..... om van alle namaanninge bevrijdt te syn goedgevonden, deese navolgende brief aan Mr Servaas te laten toekomen.’

De inhoud van den brief komt daarop neer, dat de ‘gildemeesteren’ aan collega Servaas de vrijheid geven te blijven protesteeren, mits hij wete, dat de onkosten daarop gevallen voor zijne rekening waren.

Dat schrijven had doel getroffen. Toen, misschien nog meer dan nu, was procedeeren een kostbare zaak, en Mr. Servaas haastte zich om 't volgende huiselijke episteltje te zenden:

‘UEd zyt wyser dan ick terwyl UEd weet het begrip wat d' Heer Magerus versoek en ik geen mensch zoek te benadeelen in zyn broodwinnen, maar dat ik mag blijve jouisseeren van myne almanakken die ik op die trant gewoon ben om te drukken, en zoo als gesegt was **ten deele;** verders opposere ik ik myn gants niet tegen; laat hy privilegie krygen; ik wens hem goed succes.’

't Was dus hier als met zooveel uit de 18e eeuw, de storm in een glas water. Drie maanden lang had hij gewoed, en nog geen druppel was over den rand gegaan.

Zoowel de Heer Magerus, als de Heer Servaas bleven hunne almanakken drukken.

Dit was een les voor het vervolg, want toen zes jaar later 8 Mei 1776 wederom een Amsterdamsch Boekverkooper, Johannes Schuuring ‘continuatie van Privilegie voor den Calendrier Historique, Historische en Astronomische almanac, en Almanac de Poche aan haar Ed.G. Mo: de Staten van Holland’ verzocht, en de gildeknecht bij de gildebroeders met dit verzoek rond ging, kon bij zijne terugkomst genotuleerd worden: ‘waartegen niemant is opgekomen.’

Ook van deze Almanakken kan ik niet veel meer mededeelen, dan de enkele titels. Onder de jaarboekjes en almanakken van de Maatsch. van Letterk. te Leiden, vond ik enkel een ‘*Nieuwe Nederlandsche* **historische en astronomische** *almanak*, voor het jaar 1734. Deze was te 's-Gravenhage uitgegeven. Als dat drietje geen achtje moet zijn, - en wie zou aan de nauwkeurigheid van den Heer Petit twijfelen, dan doet zich het verschijnsel voor dat het *nieuwe* een veertig jaar het *oude* voorafgaat. Waarlijk er is niets nieuws onder de zon!

Ik kan met stilzwijgen voorbijgaan een verzoek om privilegie, in dato 23 Oct. 1776, door Johannes Schreuder boekverkooper te Amsterdam, ‘met seclusie van alle andere voor den *Almanac de Francs-macons*, dewelke jaarlyks sedert 20 jaren reeds gedrukt heeft. en beducht synde door andere mogt worden gedrukt het sy op een andere tytel of schikkingen etc.’, vooral daar, zooals staat aangeteekend: ‘hier tegen niemant is opgekomen.’

Van meer gewicht is hetgeen op 15 December 1777 in het gildeboek is genotuleerd.

'Op ordre van de Ed. Achtbare Magistraat door de gildeknegt verboden en opgehaalt *De nuttige Staatsalmanak* voor het jaar 1778, vervattende een beknopt denkbeeld der voornaamste Staaten van Europa met een afgezette landkaartje in fraaye kopere platen versierd, te Amsterdam bij T. en J.A. Crayenschot Boekverkopers op de Hoek van de HeereGragt en Heysteeg en in de Kalverstraat 1778.'

De Heer Rogge noemt *de nuttelijke en aangename Staats-Almanak* voor het jaar 1773, door denzelfden boekverkooper uitgegeven. Dit is blijkbaar een voorlooper van dien welke verboden werd.

In de Gemeente-Bibliotheek is niet de verboden jaargang, maar enkel het jaar 1781 voorhanden.

Deze heeft een gekleurd titelplaatje, waaronder *Almanach d'Etat. Staatsalmanach 1781. Chez Th. & J.A. Crajenschot Lebraires.* De plaatjes, geheel buiten verband van den tekst waartusschen zij gevoegd zijn, hebben ook fransche en hollandsche onderschriften, waarvan ik als proeve, tevens om den geest te

doen kennen, er één noem: *La declaration de la Grossesse. De ontdekte Zwangerheid.*

In dezen jaargang wordt Polen behandeld, waarbij een kaartje van dat rijk. Daarna volgt de *Uytlegging der Prentverbeeldingen* die duidelijk wijzen op een beperkt gevoel van kieschheid, terwijl eenige *fraaye liedjes* het geheel besluiten. Veel 'lezen' is er dus niet in.

Naast dezen jaargang bezit de Gem. Bibl. den jaargang 1778, doch in het fransch. Blijkbaar kwamen van dezen almanak twee edities tegelijk uit, een fransche en een hollandsche. Ook voor dezen jaargang staat een ongekleurd titelplaatje, met den franschen en daarnaast den hollandschen titel. Overigens is het boekje geheel in 't fransch gesteld.

Daar dit verboden is meende ik er een bijzondere aandacht aan te moeten wijden. De plaatjes hebben wederom Fransche en Hollandsche onderschriften, Het traditioneele landkaartje, hier 'het gebied van den Paus en kerkelijken Staat', is vooraan geplaatst. Hoofdzakelijk is deze almanak *kalender.* No. 18 van de *Table,* bestaande uit 35 nommers, is eene *Généalogie des principaux Princes de l'Europe.* Ten dezen opzichte heeft hij dus zeer veel gemeen met den almanak van den Boekverkooper Baalde te Amsterdam, door den Heer Rogge genoemd als de voorlooper van den *Almanac de Gotha.*

De beweegreden van het verbod zal wel gelegen hebben in No. 20: '*Tableau de la derniere année*', en in de resolutie dienaangaande genoemd: 'een beknopt denkbeeld der voornaamste staaten van Europa'.

Men was in die dagen bang voor de politieke inmengingen van leeken, en ofschoon ik in 't gewraakte opstel niets verbodwaardigs kan vinden, moet in rekening gebracht worden mijn vrijgevigheid op het gebied van den menschelijken geest.

In 't laatst der 18e eeuw werd uit alles kwaad gebrouwen. Vrij onschuldig bijvoorbeeld is wat van *Les provinces Unies des Pays-Bas* wordt gezegd: 'à l'exception d'une nouvelle inondation, ont aussi l'avantage de voir le commerce, les sciences et les arts se perfectioner et prospérer. Puissent-elle jouir longtems d'un bonheur parfait, qui doit être le voeu de tout vrai citoyen.' Ik voeg er bij: 'ainsi soit-il, Amen.'

Op dit *Tableau* volgt een *Journal de ce qui s'est passé de plus important depuis Juillet* 1776. Het zijn van die gewone courantennieuwtjes, die zoo dikwerf tot stoplap moeten dienen, en uit het zoogenaamde 'donderboek', worden opgediept, o.a. 'deze tijding': 'Barbare Zinkin, paysane du Lauembourg, en Basse Saxe, et agée de 40 ans, acoucha fort heureusement après une grossesse certaine de quarante et un! mois, d'une fille bien formée.'

Dergelijke berichten zouden kunnen doen denken, dat daarom het verbod was uitgevaardigd, maar zooveel verschilde de 18e met de 17e eeuw niet, dat men de dingen niet meer bij hun naam zou durven noemen.

Dat 't almanakje, hoewel in het Fransch geschreven, den Franschen geest niet huldigde, in elk geval de dwaze mode geeselde, bewijst het stukje *Idée des modes en france*, dat temidden van allerlei *Remedes*, *anecdotes*, *particularites*' en *Chansons* voorkomt.

Ik meen het te mogen afschrijven. De dames van onzen tijd hebben wel eens een kalmeerend middel noodig.

'Madame de la Bretantille, Baronne de la Volagerie, la grande modelle des modes, se rendit un jour à l'Opera vétue dans le gout suivant. Elle avait une robe soupir étouffé, garni de regrets superflus, avec une cocarde de candeur parfaite, et une

attention marqueé; des souliers des cheveux de la Reine, bordés de diamans en coups perfides et d'un venez y voir de smaragdes; friseé en sentiment soutenu; avec, un bonnet de conquête assurée, orné de plumes volages et de rubans d'oeil abattu; un henri quatre au cou; un toque sur le bonnet; sur les épaules un chat couleur de gens nouvellement arrivés; par derrière un Medecis monte en bienséance, avec un désespoir d'opale, et un manchon d'agitation momentanée.

Ha, les belles choses! Le monde ne vient il pas tous les jours plus f, o, u, sage?'

De mode krijgt ook nog haar deel op een der plaatjes: *Le présent beau-monde. De hedendaagsche zwier.* Nog verdient opmerking dat twee plaatjes de dubbele grootte hebben en tafereelen voorstellen uit een tooneelstuk: *Silvain de la Chasse, Sc. VI*, *en Silvain aux pieds de son pere, Sc. XV*, en een derde eveneens, met dezen titel *Assemblée bouffone. Kluchtige vergaering.*

De menschenwereld is in eene dierenwereld hervormd en omringt een kaart, met allerlei zinnebeeldige voorstellingen, die op den grond ligt uitgespreid. Het doet mij denken aan eene persiflage op de vrijmetselarij. Ik kan 't ook mis hebben. In elk geval beveel ik den snuffelaars aan, eens kennis te maken

met dit verboden almanakje. Misschien vinden zij wel het geincrimineerde dadelijk.

Niet enkel werd *deze* almanak gewogen maar te licht bevonden. Achtereenvolgens deelden nog drie in hetzelfde lot. Betrekkelijk weinig, indien we 't groote getal boeken en geschriften nagaan, dat in de 18e eeuw, hetzij op last van den Haagschen Magistraat, hetzij op last van de Staten of ook wel door den Kerkeraad, gecensureerd werd.

1782 was vooral voor de almanakken een noodlottig jaar.

17 September werd ‘uyt ordre van de Ed. Agtb. Heere Burgemeesteren van 's Hage door de gildeknegt opgehaald en verboden te verkopen *Henri quatre almanach* voor den jaare 1783’, en reeds 21 November gold een gelijk besluit voor ‘*de nieuwe Almanach van Louw en Krelis* voor het jaar 1783, te Amsterdam bij de wed. van Egmond gedrukt.

Beide almanakken zijn mij niet in handen gekomen. Ik kan dus slechts gissen, wat aanleiding heeft gegeven tot het verbod.

De zedelijkheid zal bij het eerstgenoemde jaarboekje op den voorgrond hebben gestaan, terwijl de politiek het verbod van het andere zal hebben beheerscht.

De firma ‘erve de wed. Jac. van Egmond’ te Amsterdam toch had, volgens Dr. Rogge *Het vrouwen-almanakje van Dieuwertje en Grietje* voor 1787 uitgegeven, en dat schijnbaar onschuldige vrouwen-almanakje was een vermomd ‘orgaan van de patriotten’. Ik mag dus veronderstellen, dat toen *Louw en Krelis* te veel in de kaart werden gekeken *Dieuwertje en Grietje* er voor in de plaats zijn gekomen. De vrouwen toch stonden altijd meer buiten de politiek. Eigenlijk mag ik wel zeggen men meende dat zij er buiten stonden, want er zou eene heele reeks namen te geven zijn van politieke tinnegietsters.

Maandag 9 November 1789 had van der Stijl de gildeknecht het druk. Hij werd bij de gezamenlijke Boekverkoopers rondgezonden, om uit naam van haar Ed. Achtb. aan te zeggen niet te verkoopen *Almanac de rarikiek* voor den jare 1790.

Ook dit almanakje is mij niet in handen gekomen, maar het is mijne meening, dat de politiek ook hierin de hand heeft gehad van het verbod.

Het gildeboek laat mij nu verder, wat de Almanakken betreft, in den steek; zien wij nu wat in den Catalogus der 's Gravenhaagsche gemeentebibliotheek is opgeteekend.

(*Wordt vervolgd*).

Brief uit Berlijn.

Restaurant Rheingold.

De maand Februari was rijk aan publieke feesten en bals. Zooveel mogelijk speelt zich alles af voor het intreden der Vasten, doch nog menige vereeniging kwam iets later met haar aangekondigd feest in Philharmonie, bij Kroll of in de op den voorgrond tredende zalen van de nieuwe Ausstellungshallen bij den Zoölogischen Garten. De meeste publieke bals zijn zoo overvol, dat er van dansen geen sprake is, eerst zoo na drie uur, komt er wat schot in en kunnen de danslustigen nog eens na hartelust de beentjes van de vloer laten gaan.

De lust tot uitgaan is hier zeer groot; de Berlijners zijn een vroolijk volkje en genieten gaarne buitenshuis, hetgeen men het beste kan merken in de overvolle

restaurants. Komt men zoo Zondagsavonds tegen half acht uur langs de meest bekende gelegenheden, o.a. Kempinsky, dan hangt er gewoonlijk een plakkaat aan de deur waarop te lezen staat: ‘wegen Ueberfüllung geschlossen!’ - Wil men er nu gaarne in en heeft men wat geduld, dan wacht men een poosje.

Zoo ging het mij onlangs bij het nieuw geopende reuzen-restaurant Rheingold der Actien-Gesellschaft Aschinger in de Bellevuestrasse vlak bij de Potsdamerplatz. De portier stond aan de deur, die gesloten was en met het bekende bord prijkte. Ik was met een paar vrienden en sloeg voor wat te wachten, daar gewoonlijk bij zoo'n noviteit vele menschen er in gaan, de lokaliteit bekijken om dan weer te verdwijnen. Ons geduld werd beloond. Het ‘Asam open U’ konden wij weldra zeggen; daar stonden wij in de entrée, waar keurige garde-robes waren ingericht. Een zee van licht straalde ons tegen uit de eerste zaal, die wij betraden. Doch wat rustig was alles voor de oogen! Alles electrisch verlicht met mat glas en overal zoo smaakvol aangebrachte kroontjes, lusters en peervormige gloeilampjes. We wandelden ook eerst door al de zalen elf in getal en door namen kenbaar gemaakt, zooals, Wotanzaal, Muschelzaal, Kaiserzaal enz. De opgang naar de laatstgenoemde zaal is grootsch. Langs witmarmeren trappen, die met Perzische tapijten zijn belegd, komt men in een lage hall, aan weerskanten voor garderoben ingericht. Hier betaalt men 25 pf. voor het bewaren, hetgeen tegelijkertijd het entrée-geld is voor de Kaiserzaal, waar twee

orkesten afwisselend spelen. Deze reuzenlokaliteit is geheel in Oud-Duitschen stijl gebouwd en bezit rondom een hooge balustrade, waarop ook gedekte tafeltjes staan. Na lang zoeken, bemachtigden wij eindelijk een tafeltje op het verhoogde gedeelte en hadden een alleraardigst kijkje in de zaal. Wat een menschenmassa! Het geheele restaurant kan 4000 personen bevatten; 400 kellners zijn aangesteld en dat is niet genoeg bij zoo'n toevloed van menschen.

Wie der lezeressen een kijkje van Berlijn genomen heeft, zal zich wel de bekende Aschinger Bierquellen herinneren, waar men zulke lekkere 'belegte Brödchen' voor 10 en 15 pf. kan krijgen. Voor een jaar of tien geleden werden deze gelegenheden in het leven geroepen door een trio gebroeders Aschinger, die hunne Bierquellen zichtbaar maakten door de muren bij den ingang wit en blauw gestreept te laten schilderen. Deze practische inrichtingen, waar men ook warm kan eten, zijn over geheel Berlijn verspreid en hebben een kolossaal debiet.

Iedereen tracht vooruit te komen, zoo ook de heeren Aschinger. Een naamlooze vennootschap werd opgericht en de eerste vrucht van deze combinatie waren de Terrassen am Hallensee, een in een hal ven cirkel terrasvormig gebouwd restaurant, dat 's zomersavonds propvol is. Daarop volgde het restaurant Rheingold en nu is nog het derde reuzengebouw onderhanden: een hotel op den hoek der Potsdamerplatz en Königgrätzerstrasse.

Bij het enorm toenemend vreemdelingenverkeer te Berlijn, kunnen er geen hotels genoeg zijn; dit nieuwe hotel zal zeker wel een steentje bijdragen om de aandeelen der Actiëngesellschaft Aschinger te doen rijzen.

MEA.

Planken-Menschen door Johan Schmidt. *Schrijver van Verschoppeling*, *Van 't Leed der Waarheid*, *De vloek der Vruchtbaarheid, e.a.*

Actrice-Veine.

'**T** was diep-grauwe avond.

We zaten op - 't terras van 'n café, zij en ik - zagen in de omnevelende duistering, waarin schaarsch licht door sommige groote caféruiten brak. Stil-koele suizing van beginherfstwind luwde langs ons, ritselde papiervodjes op 't plaveisel voort. Ik verschoof ongeduldig m'n stoel, vond 't onaangenaam, dat m'n doffe gedachten rauw doorkrast werden; de stoel-pooten harkten zóó. Zij, over me aan 't tafeltje, speelde met 'r réticule, zwabberde 't ding gedurig heen en weer, liet 't met uitgestoken arm bij haar hand neerslingeren, kinderachtig 't ten leste aan de koorden 'r omwindend, tot 't aan 'r pols bengelde. Toen legde ze verveeld 'r elleboog op 't tafelblad, wiegelde op 'r stoel-zitting recht, nam 'r kleintje koffie, dat ze leeg dronk, 't schoteltje hoog onder de kin houdend. Telkens 't kopje nippend aan de lippen opwippend, bekeek zij me schuins-loerend, zette 't eindelik dof-klakkend op 't zinken blad.

- Nou - zeg je niets? - vroeg ze.

'k Haalde de schouders op, kuchte.

Meteen keek ik haar in de droef-vragende oogen. En plots 't hoofd krachtig achterwaarts omlaag drukkend, lachte ze schril, spottend. Nu gichelend, bleef ze zóó

tegen de rug-leuning steunen, ongemakkelik grijpend naar hare hoedepennen, om 'r toque, die scheef gesjord was door 'r geweldigen hoofddruk, vast te steken.

Langs 't trottoir schraapten voorbijgangers, 'n Enkele scharrel-stommelde, zoekend naar 'n geschikt plaatsje, 't terras op, knarste 'n stoel naar z'n zin, klopte den kelner, hol z'n rotting op 't metaal tikkend.

'r Waren nog weinigen - en in onze directe omgeving niemand dan 'n belangstellend ouwig heertje, wenkend achter mijn rug naar m'n tafel-buur-dame. 't Mannetje, gebbetjes-lonkend, vermaakte 't meisje ongewoon, zonder dat ze 't mij zei, maar ik had 't reeds lang begrepen door haar onophoudelik over m'n schouder zien en cynisch gegrinnik. Of 'k naast-achter mij kijkend iemand na-zag had ik mij gehouden, had 'k met de routine van 'n ervaren kenner het zielige doen-en-laten van den bejaarden charmeur opgemerkt. Hij beviel me, ik mag ze wel meemaken, die verliefde Don Juans, in iedere smaakvol gekleede vrouw, iets van allemansgading meenend aan te treffen. Vreeselik spande hij zich in om 'r lonkend aan te kunnen zien. Dan schaterde ze achteloos, als-of ìk 'r iets leuks vertelde, ofschoon ons bon vivantje héél goed merken kon dat 'k stug naar 't plein tuurde, waar het bruin-groenig gebladerte van het plantsoentje schemerde.

- Je hebt schik? - deed 'k, den vieux affectionné d'amour négeerend. Hij begon

me te vervelen. Onverwacht wendde ik me weer naar hem, bleef 'm fixeeren, tot-ie nerveus den kelner, 'n paar tafeltjes van ons af bestelling opnemend, aanriep en betaalde.

Schuchter knoopte ie z'n jas toe, uiterst langzaam, zocht drukdoend kwansuis z'n rotting, stikum lenzend, boog stijvig, z'n hoed voornaam-groetend lichtend - altijd heel beduidend m'n dametje toe-nijgend, maar toch zóó, dat ik 'm geen réprimande kon geven. En steeds 't ingehouden lach-janken van 't meisje, terwijl hij, z'n vallende rotting probeerend te grijpen, zoet-sappig, mal-figurend woordjes prevelend, opgrabbelde nu z'n stok. Verder schuifelde ie, door ons sprakeloos bespied.

- Wat zeg je me daarvan?, proestgierde zij, hoe ouër, hoe gekker... Wat zat die man me te bekijken...

- Die ouë heer zal nog 'n jong hartje hebben, mompelde ik.

- Zie je... viel ze uit... dat kereltje is nou van 't slag, dat ons actrices vèìne verzekert... als we 'm begrijpen willen - wel te verstáán... Maar ik dank je, ik wil wel actrice wezen, maar op die manier niet!... Verdwaasd lodderde ik naar 'r slingerende réticuul, trok konklusies, snapte niets van 'r redeneering.

Ja, raffelde ze, kijk maar zoo gek niet, je weet wel wat 'k bedoel!...

- Zoowat... zoowat...

- Dan ben je ook niet vlug van begrip! jij bent nota bene schrijver en jij begrijpt me niet... Je bent toch ôok aan 't tooneel...

- Zoowat... zoowat... Straks vroeg 'k je of je engagement had - en toen wou je me wat vragen... wat zeggen... Wat heb je?... Als dié vervelende grappemaker niet achter me gezeten had, wist 'k 't...

- Ik kon 't niet zeggen... om die liebhaber niet... en je moest 's weten, hoe mooi ie te pas kwam, dàt symbolieke meneertje... Ibsen niets bij... 'k Zit 'r ellendig voor als 'k geen engagement krijg... náár!... O, ik kan 'r een krijgen, dádelik... op stáánde voet moet 'k besluiten... gerùst! Als 'k veel pourparler's maak sta 'k op de kleine steentjes van 't winter... 'k Was overal te laat of overtollig... actrices te veel op 't oogenblik... Achter de groentekar halen ze komedianten vandaan.

- Nou... nou...

- Wat wou jij strijen!... Vraagt 'n directie soms of je wat kunt?... Kom 'k wou je wijzer hebben. M'n voeten heb 'k stuk geloopen... Als 'k aan de winter denk, besterf 'k 't al van schrik... Voor-verleden jaar heb 'k armoe geleden... armoe, dat 'k zwart zag... Wou jìj nog meepraten... O... o... voor 'n actrice is ook wel brood te verdienen büiten 't tooneel... We rieken zoo lekker naar poudre de riz!... Och, je kan zoo'n directeur krijgen als daar wegsukkelde zooeven... Ik niet hebben... Pas... 't Publiek moest 's weten hoe wij actrices leven, als je fatsoenlijk wil blijven... Nou!... Als ik die ouwe vent aan de haak pik... of 'n ander met duiten... heb 'k binnen drie dagen engagement èn veine... Succes en bloemen... manden vol... Kan 'k de bloemist betalen, weêt je, venijnde ze...

Ik bleef suffen.

- Ik kan wel schreeuwen van woede en verdriet... 'r Stem krijtte, versmolt in 't leedvocht van haren mond... Zeg eerlik... ben 'k actrice of niet?... Ben 'k verdienstelik of niet?... Nou?...

Ik knikte aangedaan, want 't was wáár.

Te snikken zat ze, soms hevig bedwongen kermend. Dan drukte ze de bevende hand tegen 'r mond, waarin ze 'r zakdoek krammend dotte.

- Bedaar toch, zei 'k schaamsch voor de menschen die langs ons gingen - omkijkend naar de weinige bezoekers aan 't andere eind van 't terras.

- Bedáren! kreunde ze. Van jou had 'k wat anders gedacht... Bedaren als je mal bent... als je krimt van benauwdheid... Klets jij niet... Schaam jij je? Ik niet. De heele wereld mag 't gerust weten. Die weet toch al zoo'n beetje van ons leven... Was 'k maar niet aan 't tooneel gegaan... Wist ik dat 't zoo'n bende was!.. Nóg weet 'k niets!... 't Is me wat móóis... Wàt ben je, wiè ben je...? Niets en niemendal! 'k Heb nog steeds gehoopt dat ze mijn verdienste zouën opmerken... 'k Ben toch geen frotterhaurèk*)... geen nietskenner... Heb je me gezien in...

- Ja - ja - je verdient beter.

- Kun jij dan niks voor me doen, jij als schrijver hebt toch invloed.

Eerst keek ik 'r aan, lachte even om zooveel naïviteit, om zooveel nonsens en wanhoops-onverstand. Satanisch klokte m'n keel.

- Meen je dat nou?, scherpte ik uitdagend. Meen je nou heusch dat 'n schrijver iets beteekent? Voor ons zelf hebben we

*) Slechte komediant.

niet eens wat in te brengen... hoe zouën wij auteurs 't dan voor tooneelmenschen doen, die buitendien nog m'n collega's zijn, omdat 'k ook comedie-speel. Maar gerust meid... 'k heb met je te doen... je verkeert in 'n onverdrageli'ken toestand... tenminste dat maak ik uit je spreken op... hoewel ik je niet goed vat... Je kunt toch 'n engagement krijgen... zei je toch?...

Lui leunend op m'n gevouwen armen, rustte ik op 't tafeltje, wachtte. Zij bukte zich, 't hoofd gebogen, blijkbaar denkeloos naar 'r schoenpunt ziend, die ze op en neer wipte, uitschuivend onder haar rok. 't Eentoonig geklak hinderde mij; ik was nieuwsgierig. Toch bleven we zwijgend in dezelfde houding.

't Plein was voller geworden; Echoënd gedruisch zweefde in m'n ooren. Soms stootte vinnig, rytmisch-schokkend 'n rijtuig voorbij, waarna het wreed-knarsende wiel-geratel stug in de lucht na-schokte.

- Ja, ik kan 'n engagement krijgen - lispel-murmelde zij, zich iets rechter drukkend... maar... 't Is al 'n stukje in 't seizoen... Je gelooft 't niet... comedianteblu hè?... Je moet je covet ophouën... 't lijkt net anders of ze je niet willen... Zeg, kan ik je vertrouwen?... Eerlik?... Maak nou geen gebruik van m'n naren toestand. Ik vertrouw je, omdat je schrijver bent...

- Dank je, mompelde ik.

- Nou, is dat zoo'n wonder? Als 'n schrijver, die toch de misère van 'n ander voelt... en jij vooral als planken-mensch... die onze misère kent!... als 'n schrijver nog 'n kwajongen is... wie moet 't dan nièt zijn?...

- 'k Heb anders nog al hekel aan geheimpjes....

- Ben je bang dat je ze opschrijft?

- Zoowàt... vooral als je 't niet mag...

- Je mag 't wel, heel graag zelfs... máár geen namen noemen asjeblief... en over 'n poosje...

- Schiet nu op. 't Zal me benieuwen wat 'k wel te hooren zal krijgen...

- Je moet me ráád geven...

- Raadsheer!... Aggenibbesj...

- Eerst zal 'k wat vooraf vertellen... We zijn al in 't seizoen... en de kans voor mij... is dus verkeken...

Ze zat nog te zenuwslikken, zacht te rilhuiveren.

- Waar moet 'k naar toe als 'k 't niet aanneem?... Ambulant... één - twéé dagen spelen... 'n paar gulden in de week da's... da's niks... da's geen snars waard... 'k Weet waarachtig niet wat anders moet worden. Voor-verleden jaar heb 'k ook al 't zelfde masseltje gehad... Zal me heugen.... Honger heb 'k geleên... en ben tòch als dame voor den dag gekomen... Van vijf à zes gulden heb 'k 's weeks geleefd... Soms speelde 'k twee dagen per week, soms één in de drie... 't Was me 'n toestand... Daar moest je huur van betalen en leven... en 'k heb niets dan goeie recensies gehad... Nou - voor de menschen heb 'k 'n enkele maal iets genaaid, 'n rok of 'n blouse... maar daar kom je ook zoo gauw niet in... en ga jij voor iedere schoonmaakster 'n middeneeuwsche buiging maken voor 'n paar stuivers werk?... 'k Heb 't gedaan, nota bene voor m'n vroegere schoonmaakster die me kwam opzoeken en aan wie 'k alles vertelde... En dan moest je zien hoe meiden uit 't koor rollen speelden, als je in den schouwburg zat om vuur en licht uit te winnen - àls je 't hàd - begrijp je.

O..., o... wat 'n winter! Daarbij ging 't overal nog slecht. Op sommige plaatsen heb 'k 't meegemaakt dat we geen handgeld kregen, met artisten, die dan toch bekend

waren... 'r liepen 'r meer vrij... en troepjes geteisem*) hadden 't hier en daar tot op de koppen. Heb 'k beleefd màn!... 'k Heb óók mee moeten doen met zulke gezelschappen, neem me niet kwalik!... In Leeuwarden had m'n geachte directeur 'n dochter van z'n hospita 's avonds naar de voorstelling meegenomen... We kwamen 'n dame te kort... hij maakte van háár 'n dáme... Ze mocht niets zeggen... figuratie - 'r rol was gekapt en wij zeiën zoo'n beetje wat zij moest vertellen... We hebben, 'r meegesleept van begin tot eind... Ik heb m'n garande aan 'r gehaald... Of ze naar Siberië moest, zóó heb ik getrokken - 't arme schepsel... Kun jij 't me kwalik nemen als je zóó je brood - je kunst in de voddendoos ziet?

- Nee...

- En 'n zaal met volk... nou, daar werd je bang van... Tjòk - tjòk vol... Maar enfin... wat komt 'r dat op aan. Erger is dat 'k dagen 'n stuk brood uit 't vuistje heb opgegeten... als 'k had zeg 'k 'r weer bij... Nou denken de comedianten nog dat 'k 'n paar centen had, omdat ze 'r geen korrel van begrepen... van m'n leven dàn!... En

*) Lui van niemendal.

ik kon goud verdiend hebben, goüd, - jà, niet als actrice... Eèrstens in 'n café chantant - en tweedons in tricot... en... nòg meer goud aan 't slag van die ouë meneer... daar net!... Zeg jij nou nog 's dat 'n actrice geen veine heeft. Talent man, dat is alles... hà - hà - hà!... 'k Ben heel lang - tot vandaag - hoe noemen ze dat ook weer - fatsoenlik gebleven... Maar of 'k 't nòg kan blijven is 'n andere vraag. Ik moet eten, en 'k sta op straat!... 'k Ben buiten engagement... en ambulant is niets. Daarvoor is de grootste prul te goed... tenminste voor dat leger ééndagsgezelschapjes. 'k Ben beleedigd kérel... 'k zou de ruiten hier wel stuk willen slaan... als ik niet wist dat ze jou 'r voor zouën laten opdraaien... en jij zelf, nou hè... hì... hì!... nou!... Financieel hebben we elkaar niet veel te verwijten... nou ja... hè... hè!... rijk ben je toch even min... Furieënd was ze opgesprongen, ging dan kirrel-lachend weer zitten. - 'k Ben ten einde raad... Jij moet me ráád geven... 'k Kan 'n engagement krijgen... midden in 't seizoen... Noem je dat veine of niet?... Maar op voorwaarde... op voorwaarde dat 'k van avond met den geldbeunhaas ga soupeeren... 'n geldschieter... Je weet 't toch, niet lièf tegen die heeren... géén carrière!... Al vragen ze 'r niet om, je brengt 't tot iets als je nìet èrg... o, zoo lief bent...

Rauw klonk 'r stem. Verbeten gramschap. Op 'r grauw-bleeke tronie, vlak-gespannen, wachtende vertwijfeling. 'r Pupillen strak in de mijne, zat ze uitdagend 'r vonnis af te bedelen. Driftig duwde ze 'r lokken terug: Nou?... Je weet 't... 'k moet eten... of geef jij 't me...??

- Ssst - die meneer achter ons luistert, boog ik me over tafel. Toen zakte ik op m'n stoel... m'n hoofd verlegen opwaarts naar den hemel-koepel houdend... Ik werd kil... 'k wist dat deze eerlike vrouw doen zou, wat ik, collega, te prefereeren aanbeval. Nog altijd verroerde ze zich niet, loerde ze streng, gebiedend naar mij. Wat te raden... Ze zou zeker mijn raad in daden omzetten... 'n Vrouwe-leven ter mijner beschikking. Och wat 'n oogenblik van gedachtenstremming... Wat spot het vreeselike huichelachtige leven met zulke prooien... Wat is literatuur, wat is dramatiek?... Hoon, bedriegelijke leugenachtigheid. Wat moraal, zedelijke opheffing der vrouw?...

Al dàt weten scheen naar mij, op te schàteren maar zeggen kòn 'k niets... Schàteren zèker! Want 't dwong me tot 'n grijns... tot 'n demonisch gegorchel... Ik, die ze defileeren zag, de zwetsende menschen, stellingen misschien verkondigend over de verdorven zeden van 't tooneel. Maar ik wist ook, dat ze graag wat geven zouden als ze rond konden snuffelen in dien poel van zonde en jammer.

Welk 'n ontzettend dilemma. Ik moest kiezen tusschen honger en prostitutie...

- Daar zit je nou... dáár zit je nóu... romancier... dramaturg... of turf... ja turf tartte ze... Ha!... ha!... ha!... Wat? Stommetje, stommetje onder de...

- Mensch hou op... schreeuwde ìk... Je maakt me zoo ellendig!

- Je zou raad geven... dwong ze piependhinnekend.

- Ik kan je 't niet raden... maar doè 't niet... Je weet waar 'k woon.... 'k bied je mijn thuis aan... Je zult toch licht zooveel verdienen, dat je eten kunt...

- Zou je willen... hèèé?...

- 'k Heb twee kamers... geloof me nou toch...

- Heb je 't ooit mooier op 't tooneel gezien?... in 'n boek van 'n cent per aflevering?... De edelmoedige ridder... De Twee Weezen verbeterd... hà! - hà - hà!... Ga heen... jou raad... Wat heb ik aan jou ráád?... Ik maak dat 'k weg kom. Door jou van de wal in de sloot! Wat 'n ráàd... Adieù... 'k Ga 'n ander zoeken... die weet beter. - Misschien

loop 'k dàt manneke tegen 't lijf - dat manneke van daareven... ik máák me 'n kunstbeschermer.

En onzeker schoof ze heen, scherp schreilallend de stoeltjes ter zijde smakkend. Slierend met 'r réticuul wuifde ze met haar opgestoken arm:... Adièü!...

'k Zat nóg verràst... vreemd-gèk naar de wandelaars starend...

Monnikendam. 2-07.

Berichten.

I.

Door bijzondere omstandigheden is de Correspondentie achterwege gebleven.

RED.

II.

Het adres der redactrice is voortaan:

(SUISSE)
Clarens-Montreux
Rue des Vergers 9.
(waarheen s.v.p. alles is te adresseeren.)
Sluiting red: ged:

10 April 1907.
20ste Jaargang.
Nº. 41.

Hoofdartikel
Een volle eeuw. (Ons volk, zijn litteratuur en zijn godsdienst.)

II.

Een kanselredenaar, die nog begrijpelijker was voor het volk, en daarom nog meer gelezen werd dan v.d. Palm, leefde omstreeks denzelfden tijd, n.l. *Elias Annes Borger,* van eenvoudige Friesche afkomst, die zeker als jongeling en student niet in het minst aanspraak kan maken op den naam van welgemanierd, en verre van schander leek. Veel verwachting hadden de professoren dan ook niet van hem, toen hij in 1800 zich aanmeldde als sollicitant naar een beurs aan de Hoogeschool te Leiden. Zijn gedeukte hoed en zijn simpel jasje, waarbij zijn onnoozel gezicht zoo goed scheen te passen, wekten den lachlust van eenige mededingers. Een der professoren kreeg medelijden met den knaap en gaf hem den raad, naar zijn geboorteplaats terug te keeren en van het examen af te zien. Daarin had de eenvoudige zestienjarige Priesche boerenknaap echter geen zin. Naarmate de knaap schriftelijk en mondeling langer onderzocht werd, steeg de verbazing der hoogleeraars over zijn kennis, en zij klom ten top, toen hij toonde, dat hij in 't Grieksch en Latijn zoo bedreven was, dat de jonge student die talen even vlot sprak als zijn moedertaal. Glansrijk behaalde hij op dit examen het hoogste nommer, en met veel lof werd hem de beurs verleend. Hij voltooide zijn studiën en werd later een beroemd godgeleerde, dichter, wijsgeer, historicus en kanselredenaar. Op jeugdigen leeftijd reeds ontving hij zijn aanstelling als professor aan de Leidsche hoogeschool, eerst in de godsgeleerdheid, toen in de geschiedenis en eindelijk in de oude letteren. Dat hij als kanselredenaar indruk moest maken, wie kan er aan twijfelen, als men eenige zijner beschouwingen gelezen heeft. Zijn stijl paste bij het onderwerp, dat hij behandelen wou, al is hij hier en daar misschien wat te weidsch en te beeldrijk.

V. d. Palm, een even gevierd kanselredenaar en daarom bevoegd om te oordeelen, zegt: Zijn gedachten vormden één geheel, dat ieder wegsleepte en vragen deed: 'Wat tooverkracht houdt mij aan die taal geboeid?'

In hoeverre deze woorden waarheid bevatten, mag blijken uit de volgende aanhaling van één zijner toespraken:

De dood.

'De donkerheid des grafs is een nacht, maar een nacht, waarop de morgen volgt. Wij sluimeren als wij sterven. Maar eenmaal zal dit oog voor een heerlijker dag zich openen. Ouden van dagen, die elk oogenblik het graf voor U ziet gapen, schrikt niet voor zijn kaken. Het zijn de uitgestrekte armen uwer moeder, om hare kinderen in haar schoot te vergaren.

Jongelingen! het uurwerk, bij onze geboorte opgewonden, heeft reeds twintig of dertig jaar geloopen. Het hart, dat in onzen boezem klopt, de pols, dien wij voelen slaan, zijn de minuutwijzers onzer sterfelijkheid. Jongelingen! God en de Maatschappij hebben een onwraakbaar recht op de krachten van ieder uwer: Laat ons werken, terwijl het dag is. God en de Maatschappij verwachten het van ons.

Laat ons werken, terwijl het dag is, opdat het vermoeide lichaam zich eerlang door den slaap des doods verkwikke. Die slaap is U reeds te beurt gevallen, vrome, vroeg gestorven vrienden. Ja, schoon onze stem tot uwe graven niet kan doordringen, de mond spreekt toch gaarne tot u, omdat het hart u nooit vergeet.

Slaap zacht, heilig gebeente! Gij zult tot ons niet wederkeeren; maar verbeidt ons in het stof des doods. 'Wij komen tot u, om ons stof met uw stof te vereenigen, om samen te slapen op onze legersteden, en met u te ontwaken, als de bazuin slaat en de rechter komt.'

Dat deze stijf verheven is ver boven den gewonen, voelt ieder, een stijl, die boeit, minder om den inhoud, dan door de rhetorische figuren, waarvan, in dit fragment al, een ruim gebruik is gemaakt.

De geopenbaarde godsdienst is hier aan het woord.

Welhaast zou echter een andere richting in de Theologie, den volke worden voorgehouden. De werken van Voltaire, Diderot en de Duitsche klassieken, de denkbeelden, door de Fransche revolutie verbreid over de beschaafde landen van Europa, het vrije onderzoek en de hooger vlucht, die de wetenschap nam in de negentiende eeuw, de ontdekkingen op natuur- en sterrenkundig gebied, dat alles droeg er toe bij, den geopenbaarden godsdienst te verdringen en *den godsdienst der Rede* te bevorderen. Het achttien eeuwsche rationalisme was al een overgang geweest tot het wijsgeerig denken van de negentiende. Godsdienst-wetenschap, die de vergelijking van de godsdiensten van onbeschaafde en beschaafde volken der aarde beoogt, en het wezen van reeds uitgebloeide en nog beleden godsdiensten tracht te doorgronden, deze godsdienstwetenschap werd een deel van 't onderwijs aan de hoogeschool. De streng calvinistische leer kwam in 't gedrang. Een nieuwe kerk, die der Afgescheídenen, verrees naast de oude Hervormde, omdat zij niet van de liberale strooming was gediend. Een strijd om 't geloof ontbrandde. En was het al geen strijd, die door wapengekletter de gansche natie beroerde, bleef het een strijd met het woord en met de pen, hij had niettemin een heftig karakter. Nog is die strijd niet ten einde,

ja, hij ontvangt nieuw voedsel door de onopgeloste vraag: ‘Mag het Geloof zich in het Staatsleven mengen, of moeten die twee gescheiden blijven?’

De letterkunde draagt ook van de veranderde denkbeelden in den godsdienst de sporen. Men leze eens *de vrucht der godsdienst* van Prof. Opzoomer, om de richting in den godsdienst te kennen, waarin men zich toen voortbewoog:

‘Daarin komt o.a. voor:

Hoeveel bekrompenheid woont er op onze aarde. Daar zien wij een onzer broeders sloven en zwoegen om een handvol gouds. Hij kent geen andere begeerte, dan om schatten te verzamelen. Met de eerekroon in de hand nadert hem de deugd. Maar hij keert haar den rug toe, want die kroon schittert niet van edelgesteenten Hij heeft alles over voor zijn onverzadelijke drift. Zijn rust offert hij op, de stem der waarheid slaat hij in den wind, voor de tranen der armoe heeft hij geen oogen. Hij heeft zijn doel bereikt, zijn schatkist is gevuld - Daar nadert hem de dood, en deze alleen laat zich niet terugwijzen. Naast zijn rijkdom zinkt hij neder in het graf. En wat blijft hem over voor de eeuwigheid? Hij heeft geen werken achtergelaten, die van hem zullen spreken. Hij heeft tevergeefs geleefd.

Hoe geheel anders de man, die aan de vermaningen der Rede het oor leent. Niets wat eindig is, boeit zijn hart. Om de goedkeuring der menschen bekommert hij zich niet: Hij streeft alleen naar de goedkeuring van God. Al aanschouwt hij in het verschiet een giftbeker of een kruis, hij treedt niet terug; want hij weet het: al blaast hij aan een schandpaal den adem uit, zijn werken blijven. Zij zullen leven tot in eeuwigheid en de gedaante der wereld helpen hervormen. Dat verdient wel den naam van waren godsdienst, die nimmer zich zelve zoekt, maar alleen Hem, die de oorsprong is van ons bestaan. Voorwaar, wanneer de Rede in ons gebiedt, dan mag onze ziel godsdienstig heeten, enz.'

Op gevaar af van te uitvoerig te worden, willen we hier nog aan toevoegen een bladzijde uit *Lublink Weddik's* 'Binnenkamer van een kruidenier'. Ook hij is een van de mannen na *1830*, en vertegenwoordiger van dezelfde school als *Hasebroek* (pseudoniem *Jonathan*), *Ten Kate*, *Des Amorie v.d. Hoeven*, *Cremer* en *Koetsveld.*

Jozef, de zoon van den kruidenier, is door een zenuwziekte aangetast en ligt op de legerstede met den dood voor oogen. Bloemhart, de predikant en vriend des huizes, komt binnen, nadert de troostelooze moeder en tikt haar zachtjes op den schouder. Zij trekt met de eene hand den huisvriend naar den zieken zoon heen. 'Daar, beste vriend.' zegt ze, 'daar sterft mijn oudste zoon,' en ze zinkt op het hoofdkussen neer. Bloemhart richt haar op en bemoedigt haar met deze woorden: 'En als hij nu werkelijk sterven moest, trouwe moeder, dan zoudt gij toch in dat oogenblik uw geloof, uw hoop niet zien sterven?' Welnu, laat thans uw Christelijk geloof hier zegepralen. Toon ons, dat uwe Christelijke overtuiging andere betere gronden had, dan enkele spreuken of betuigingen van geloof. Moeder, hebt gij uw kind lief, zoo weet, dat er Eén is, die uw kind evenzoo lief, nog duizendmaal meer liefheeft, die voor uw kind zorgt en waakt, met oneindige vader en moederliefde, en als hij eischt en terugvraagt, wat hij eens gegeven, ook aan u gegeven heeft, zult gij weigeren, een oogenblik, een seconde weigeren? Ziet, ik predik u hier, naast den lijdenden zoon, ons heerlijk Evangelie: 'God is liefde! Is uw Kind naar Gods beschikking rijp voor den hemel, gij moogt, de rijpe vrucht niet aan de Hand dezer hoogste liefde willen ontrukken, dat ware niet moederlijk van u. Laat de oneindige Barmhartigheid hier zorgen, en hem, uw lieven zoon, zal immers evenzoo een goede plaats daarboven bereid zijn, als eens hier, hier aan uw moederhart!

Drie kanselredenaars naderen elkaar hier in hetzelfde onderwerp: 'de Dood', maar hoe verschillend is de wijze, waarop dat onderwerp is uitgewerkt:

Stelt daar nu eens tegenover den voorzang uit Da Costa's 'God met ons,' een bekentenis waarin men o. a: aanheft:

In diepten des onheils verzonken, verloren,
Versmachtte mijn ziel naar den levenden God;
Maar ach, in de blindheid der zonde geboren,
Bleef rustelooze woeling mijn pijnigend lot.

\- - - - - - - - - - - - - - - -

O, God, des ontfermens, Gij zaagt op mij neder,
En 'k werd tot een nieuwe bevatting herteeld!
In d'Eeniggeboren keert God tot ons weder.
In d'Eeniggeboren, zijn uitgedrukt Beeld;

Ik zag Hem, den Wortel van Davids geslachte.
Zijn Heer en zijn Koning, en tevens zijn Zoon,

Den God van den Hemel, op d'aard de Verachte,
Geheiligd, verheerlijkt door lijden en hoon.

Mijn Redder, mijn Goël, mijn zondenvernieler,
Mijn Meester, mijn Heiland, mijn Heer en mijn God;
Mijn Onheilverwinner, mijn Levensbezieler,
Gezegend, geheiligd, beslist is mijn lot.

- - - - - - - - - - - - - - - - -

Voor U wil ik strijden, voor U wil ik lijden,
Voor U wil ik d'aarde doorgalmen van lof;
Aan U wil ik adem en levenskracht wijden,
Tot d'Engel des Levens mij slake uit het stof.

DA COSTA.

Naarmate de zin voor godsdienst daalde, in die mate werd deze bekeerde 'Ziener' aangevuurd, te strijden voor de 'Gereformeerde leer,' die hij beleed. Schier in elk zijner groote zangen wijst hij op de lauwheid van die dagen voor de Kerk en de Kerkelijke plichten, en zijn vermaningen aan de eene zijde, en lofzangen op God aan den anderen kant zijn dan ook talloos. Hoort slechts, hoe hij den Tijdgeest striemt en vloekt, in '*Wachter, wat is er van den nacht?*'

'Neen, d'eeuwen zijn niet meer, toen Zendeling en Herder,
In daaglijksch lijfsgevaar, zijns Konings Rijk steeds verder
In 't Woest Germanje bracht - - - -
Nog min wellicht de tijd, die Luther zag verschijnen,
't Zijn nieuwe Apostelen thans: Spinoza's graf ter glorie,
't Zijn Strausz en Krause en Baur, herscheppers van historie,
Uit eigen Rede en Wil, en goden van hun goôn,
Op heel den Duitschen bond
Vuurschichten slingrend als uit Voltaires mond.'

Er was moed toe noodig, om den godsdienst nog een hooger beteekenis te schenken dan '*kenmerk van beschaving*'. Er was moed toe noodig, naast de leer der idealen en den

godsdienst der Rede, een godsdienst te stellen, die zich aansluit bij het werkelijke maatschappelijke leven, en waarin men het gevoel laat spreken, met het doel, de deugd te prijzen, de ondeugd te bestraffen, hier een moedelooze op te beuren, daar den verwaten egoïst op zijn plaats te zetten. En noodig was dat zeker wel, waar door den invloed van stoom, industrie, wetenschap en onderzoek een toestand werd geboren, die wel donker, maar toch niet overdreven somber is geteekend door '*Da Costa*' in:

'Vijf en twintig jaren, een lied in 1840':

Een zelfde stoomkrachtvaart sleept heel ons menschdom voort,
En effent heel onze aard,
Bij 't ruischen van een zee muziek en zangaccoorden,

Waar 't lied van Strausz mee instemt met deez' woorden:

'Zie hier uw Goden: Kunst, Kracht en Industrie,
En voorts geen eerdienst, dan de eerdienst van 't Genie.'

Een aantal letterkundigen zochten in minder verheven woorden dan Da Costa een snaar in 's menschen hart te doen trillen, die, als de stem van 't Geweten, tot zelfonderzoek maande en de gedachten der koel berekenende, egoïstische menschen op een anderen weg leidde dan op zuiver materialistisch spoor.

Zoo deed Beets in zijn bundel gedichten, geschreven in den tijd, toen hij nog predikant te Heemstede was, waar hij leefde te midden van de bekoorlijke natuur. Die poezië onderscheidt zich dan ook door haar natuurlijken eenvoud, waaruit het godsdienstig gemoed en de levenswijsheid des dichters luide tot ons spreekt, van de verzameling gedichten, die uit zijn pen vloeiden, toen hij reeds predikant te Utrecht was. Hoe diep dat gemoed geschokt kon worden door huiselijk leed, bewijst zijn heerlijk gedicht: '*Herinnering*,' hoe sterk zijn geloof, en hoe innig zijn godsdienst was, leest men haast op iedere bladzijde van zijn '*Stichtelijke uren*' hoe scherp hij menschen wist te beoordeelen en over welk een schat van gezonden humor, geniaal vernuft en rijke menschenkennis hij daarbij beschikte, getuigt zijn meesterwerk: '*de Camera Obscura.*'

Tot stichting van zijn landgenooten schreef en sprak hij, en trouw volgden anderen dat voetspoor. Na de oprichters der Gids (1837) door Potgieter, de Criticus, Bakhuyzen, v.d. Brink, die Vondel, Hooft en Huijgens ter navolging aanwees, en de volksdichter Heye.

Koetsveld, in zijn *Pastorie van Mastland*, Pierson in *Intimis*, Des Amorie v.d. Hoeven in '*de godsdienst het Wezen van den Mensch*,' Jonathan in *Waarheid en Droomen*, stonden onder den invloed van de Gidsmannen, ja zelfs het tijdschrift *Braga*, hoewel eerst bestrijder der Gidsideeën, speelde de Gids in de kaart.

Laten we, nu we de predikanten-dichters uit het midden der vorige eeuw noemden, niet vergeten den man van zijn tijd, die greep uit het volle leven en wiens gedichten een spiegel zijn van zijn innerlijk wezen, den dichter, die het met de Gids niet vinden kon en haar *blauwe beul* noemde.

De Genestet, wiens leuze was: '*die wahre Liberalität ist Anerkennung.*' Zijn poezie hekelt het ongeloof, terwijl hij daartegenover zijn overtuiging stelt.

Zoo luidt leekedichtje 52:

Gelooven op gezag, Dat mag Niet meer in onze dagen,
Maar ach, 't Schijnt, niet Gelooven op gezag
Komt nu aan de orde van den dag:
Bij zeker slag:
Is 't beter, wou ik vragen. -

Laat de lezer daar nu eens naast leggen:

Naar 't beloofde land:

Haar pad in 't leven Loopt eenzaam af,
Reeds buigt zich de oude Naar 't wachtend graf,
Maar 't vredig harte, Maar 't hopend oog,
Het rijst naar Boven, Het blikt omhoog.

De zon door 't venster Bestraalt het blad
Van 't boek des Levens, Haar troost, haar schat,
Uit de eeuwge blaadren, In 't stil gemoed
Straalt licht, meer koestrend, Dan lentegloed.

Gods licht en vrede Doorstroomt de Kluis
Vol profetieën Van 't hemelsch huis.
Daar fluistren stemmen Uit ver weleer;
Haar hart zegt: 'Amen! Kom haastig Heer!'

Het is een blijmoedige vroomheid, die uit al zijn gedichten straalt, wars van onoprechtheid, kleingeestigheid, waanwijsheid en vooroordeel.

Satyriek bestrijdt hij het eenig zaligmakend dogma, als hij het kind der eeuw onderden preekstoel laat zeggen:

Het ongeloof velt gij ter neer;
'Geloof of verga is 't betoog;
De twijfel is hoogmoed, niets meer!'
Klinkt troostend mij toe van omhoog.

En in het laatste leekedicht: '*Gij en wij*' breekt hij eveneens den staf over zooveel eigengerechtigheid. De dweepzucht wordt ernstig vermaand in:

'*Zet ze uit de kerk!*' *dus roept ge luid;*
Zet liever gij uw kerk wat uit.'

de halfheid van den camelion Christen in:

Een stumperd:

'Een reedlijk Christen zijn, als 't heet, in onze dagen,
't Is niet gemaklijk, 't is een taak, een strijd, een vak;
Zelf moet ge denken, zelf!' -
Al wel, doch laat mij vragen:
'Woudt ge ook een Christen zijn misschien voor uw gemak?'

De Genestet vond bestrijders, maar ook zijn tegenstanders erkennen, dat hij zich gaf, zooals hij was: zonder vermomming, zonder vernis, met zijn twijfel en kleinmoedigheid, met zijn deugden en ondeugden. Wat moet men het meest in hem prijzen, zijn helderen blik in 't menschenhart of zijn oprechte vroomheid en zijn diep gevoel voor al wat strijdt en lijdt hier op aarde.

Opdat zijn ziel ons uit zijn werken mag tegenblinken, halen we hier een paar van zijn gedichten aan:

I. Geduld.

Een stille, groote deugd, die de Englen u benijden,
De vrucht van 't rijk geloof, een sieraad van den geest,
Een reine lelie in den doornenkroon van 't lijden,
't Geheimnisvolle kruid, dat iedre wond' geneest.

Een stille psalm der ziel, beproefd... en trouw bevonden:
't Welluidendste gebed in 't zalig vaderhuis;
Als Magdalena's liefde een losprijs veler zonden,
Een glans om 't Christlijk Hoofd, als blonk om Jezus' kruis.

2. Waar het meeste wordt geleden.

Het knaapje sluimert! maar de moeder aan zijn sponde
Bespiedt de onvaste rust van 't krank en lijdend kind;
Ach, hoe dat hoofdje gloeit. 't Is alles stil in 't ronde,
Doch in heur ziele niet, die vreest, zooveel zij mint.

O, God, waar hier op aard wel 't innigst wordt gestreden?
Aan 't kinderziekbed, Heer, daar buigt zich 't twijflend hoofd
Des fieren mans zich neer met staamlende gebeden;
Geen Moeder, die niet bidt en in haar God gelooft!

Aan 't kinderziekbed, Heer, daar worstlen in die harten
Gedachten, waar het hart voor week wordt of voor breekt,
Daar lijdt een liefde, die bij 't foltren van haar smarten
Uw liefde zoeken moet en vurigst tot haar smeekt.

Ook nergens, stil Geloof, is deze liefde u nader,
Dan waar uw lijden klimt bij 't klimmen der gebeên,
Van 't krankbed van ons kroost trekt Gij ons hart, o Vader,
Ten Hemel Uwer kinderen heen.

Niet waar, deze Remonstrantsche predikant was zoo heerlijk gewoon, en in 't weergeven van 's levens lijden nog zoo frisch en natuurlijk.

Dr. van Oort zei op den 75sten gedenkdag zijner geboorte (1904) ongeveer het volgende:

'Dezen teerhartigen man hinderden de gebreken zijner medemenschen en die der maatschappij meer dan iemand anders. Ze berokkenden hem veel verdriet. Bovendien bezorgden hem de aanvallen en krenkingen van andersdenkenden veel leed. Toch bleef hij zijn overtuigd Christelijk geloof behouden tot zijn dood. Toch heeft hij genoten in zijn leven, in zijn vriendschap, in zijn liefde, in zijn kunst.'

(*Wordt vervolgd*).

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXIII. Iets over Haagsche en andere Almanakken in de 18e eeuw. II.

Van *de nieuwe Princelyke Haagse Almanach* bezit de Haagsche boekerij twee jaargangen. De eerste, van 1779, is uitgegeven bij onzen vriend Pieter Servaas, op de Beestenmarkt over 't Hamerslop; de tweede van 1785 bij de Erve P. Servaas.

In die van 1779 zijn geen plaatjes, terwijl er slechts zes zijn in den jaargang 1785. Zij stellen blijkbaar de modes voor. Het zijn vrouwenbeeldjes, in slechte kopergravures, waaronder gedrukt is *Ceremonie*, *Ordinaire*, *Congé*, *Amusement*, *Conversation* en *De Printems.*

In 't algemeen trachtte men dus de vrouwelijke kunne zooveel mogelijk te believen, want deze plaatjes herinneren aan gewone modeplaatjes.

De inhoud van beide boekjes is vrij gelijk, en biedt zoowat de gewone almanak-kost.

De jaargang 1779 geeft alleen wat te lezen, hoewel die lectuur niet verkwikkelijk is. Een opstelletje als *de armen zoo noodzakelijk als de rijken* is zeker niet opwekkend; alleen spreekt daaruit, dat de redactie of uitgever verre van socialistische denkbeelden had.

Om toch iets te geven neem ik uit *Eenige byzondere vraage en antwoorden* deze: ‘Welk is het moeyelykste om te doen? *Antw.* Zig zelven te kennen; Wat is het ligste? *Antw.* Een ander te berispe’, en dan nog

‘Een opschrift in een Chierurgiens winkel.

> ‘Men scheert hier Heer, Burger, Boer en Knegt
> Het ga hier na het Molen Regt,
> Die eerst komt op zyn regte tydt,
> Die raakt zyn Baard het eerste kwyt.
> Daarom zo raad ik yder voor 't best,
> Dat hy by tyds komt, maar niet het lest;
> Want die de Meester s'avonts komt bezoeken,
> Vind botte Messen en vuile Doeken.
> Ik heb van Ouden zeggen hooren:
> Dat goed gewassen is half geschooren,
> Een Baard, die niet wel is genat,
> Een stomp Mes dat niet wel en vat,
> Een Meester Knegt wat traag van handen,
> Doet menig in de Winter Klappertanden.’

Vergun mij dat ik van de *Princelyke* afstap, om tot de *Princelyke en Koninglyke* overtegaan.

De *Haagsche Princelyke en Koninglyke Almanach* werd uitgegeven bij J.F. Jacobs d'Agé, boekverkooper in de Vlamingstraat. Blijkbaar

met veel succes, want de jaargang 1788, - de gemeente-bibliotheek bezit de jaren 1788-1792 (1791 in duplo zonder platen en defect) en 1794 - beleefde blijkens het exemplaar, dat voor mij ligt een 4^{en} druk.

De jaargang 1788 is door den Heer Rogge vrij uitvoerig beschreven. Alleen meen ik te moeten bijvoegen, dat de plaatjes gegraveerd zijn door Sallieth naar teekeningen van la Fargue, en dat uit eenige ‘advertentien naar alle waarschijnlijkheid verlooren uit den zak van zekeren vlugtenden joodschen correspondent der laster-courantiers’, duidelijk blijkt, dat 't almanakje zoo onschuldig niet is als het wel lijkt. Almanak is deze jaargang het allerminst.

Dat ik dit zoo mis niet heb, blijkt uit den jaargang 1790; op bladzijde 135 leest men: ‘By den uitgever dezes is voor de **vijfde** maal gedrukt: de zoo zeer gezochte H. Pr. en Kon. almanach van het jaar 1788, met plaaten in papiere bandjes *f* 0:12:0. Deze plaatjes zijn ook apart te bekomen. [O. a. in manier van teekening *f* 12:0:0’.]

Doch er is meer; na ook den jaargang 1789 geadverteerd te hebben, met en zonder plaatjes, volgt een N.B. van dezen inhoud: ‘De bovenstaande Haagsche, Princelyke en Koninglyke Almanach, zal alle Jaaren Vervolgt worden met Historie-Plaatjes, betrekkelijk op de Jaaren 1780 tot 1787, om het als een Gedenkstuk te bewaren, en een aandenken te doen hebben op die Barbaarsche Tyden, toen Dwinglandy en Muitzucht het Land op den oever van haar verderf gebracht hadden.’

De jaren 1789 en 90 dragen op den titel een gekroonde W., en zijn zonder plaatjes, hoewel de titels het vermelden. Ik denk, dat er exemplaren met en zonder plaatjes, verkrijgbaar waren, want blijkens de bandjes, zijn zij oorspronkelijk zonder plaatjes uitgegeven. Hoewel er bibliotheek- en archiefmarodeurs zijn en blijven, - zooals bibliotheken en archieven bewijzen, - heeft hun schendige hand hier geen schuld.

De jaargang 1791 geeft een zestal portretten, door Roosing te Rotterdam, waarbij dichterlijke bijschriften van J.L.F.v.B. Nogal doorzichtige initialen. Ik lees er J. Le Francq van Berkhey uit. De portretten zijn van Willem V en zijne echtgenoote, van de erfprinses, van den erfprins van Brunswijk - Wolfenbuttel, van den erfprins Willem Frederik, en van den tweeden erfprins.

Een derde van den inhoud wordt in beslag genomen door eene ‘Acuraate beschryving van de Uitmuntende Plechtigheeden en Illustre Vreugdebedryven welke 'er hebben plaats gehad by het hooge Huwelijk van den erfprins van Brunswijk en Frederica Wilhelmina Princesse van Orange Plechtig voltrokken in 's Gravenhage den 14en October 1907.’

Van de jaargangen 1792 en 94 wil ik niets zeggen. Zij zijn beide door den Heer Rogge geanalyseerd. Alleen moet ik opmerken, dat het jaar 1794 geheel andere plaatjes inhoudt, dan zoowel de titel, als de beschrijving van den Heer Rogge aanwijst. Zij zijn blijkbaar ingevoegd, en doen denken aan ‘coffiehuizen’, of winkels, waar galante heeren en niet minder galante dames elkander ontmoeten, de handen kussen en op andere manieren 't hof maken. Soms zou men ook zeggen, dat de buffetjuffrouw 't doelwit is der complimentjes.

De plaatjes zijn van den Rotterdammer Roosing.

Omdat toch de geschiedenis vrij wel hoofdzaak was in den laatstgenoemden almanak, neem ik even den *Haagsche Historische almanak voor het jaar 1803* ter hand. J.F. Jacobs de Agé is ook weder uitgever. Op den titel staat: ‘met historische plaatjes, verbeeldende I het vertrek van den Prins te Scheveningen, II De Raad

pensionaris van der Spiegel op de Gevangen Poort gebragt, III Het Pourtrait van Prins Frederik en IV Deszelfs kwetsing bij Meenen, alles doormengd met een Historisch Tafereel', maar in dit Exemplaar ontbreken zij. Behalve de bijschriften bij de platen bevat dit jaarboekje zoowat de gewone almanak-zaken: posten, wisselrekening, beschrijving der rijken in Europa, enz. enz. doch het verdient verder geen aandacht.

Nu vragen de Heeren J. Roos en Zoon boekverkoopers in de Hartestraat het woord om hun *Nieuwe Almanach voor het volk van Nederland* voor den jaare 1786, en *Nieuwe nuttige en vermaaklijke Almanach voor het volk van Nederland* voor den jaare 1789, beide *met konstplaaten versierd*, voor te stellen.

De jaargang 1786 heeft staalplaatjes met berijmde tweeregelige onderschriften; in dezen trant bijvoorbeeld:

> ''k Slyt met plaisier de Wintertyden
> Zoo 'k met myn Lief mag Schaatsen ryden.'

Zij doen zoowat denken aan 't genre Watteau. Ik haast mij om er bij te voegen wat de voorstelling betreft.

Die uit 't jaarboekje voor 1789 zijn meeren-

deels ontleend aan de geschiedenis. Zoo vindt men er o.a. in: '*Willem de 1ste door Balthazar Gerards Doorschoten*'.

Dat de burgergenootschappen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel vrij wat in zwang waren blijkt ook uit het feit dat in dezen almanak voorkomt 'ordre der Commando's by den 'Burger Exercitiën in gebruyk'.

In tegenstelling van de *Princelyke en Princelyke en Koninklyke Almanakken* is dit boekje zeer patriottisch. Daarom wordt er zeker ook in gegeven eene beschrijving van het *echt karacter van een patriot.* De Heeren konden zïch daaraan dan toetsen. Zeer eigenaardig volgt daarop *Caracter van een Eerlyk man.* Zouden de Heeren gevoeld hebben, dat zij wel eens oneerlijk te werk gingen? Doch *badinage à part.* De patriotten moesten zich eens in hun graf omkeeren. Alleen zou ik hen dan voor de voeten werpen de dichtregels die dat laatste opstelletje besluiten:

> ''t Is zeldzaam zulk een Man op aarde weer te vinden
> Daar men nu niets meer weet dan andre te verblinden.'

Uit de dichtstukjes noem ik alleen 'Het Zaandammer Meisje in een Haagsche kleeding.'

Het eerste couplet schrijf ik even af.

> 'Myn Kornuytjes 'k wil 't niet zwygen
> 'k Ben lest in den Haag geweest:
> Al dat drayen, sleepen, neigen,
> Speelt gestaag nog door myn geest.
> Wat zijn daar de Meisjes vrindlyk
> Zy zien stout het manvolk aan
> Dog zy zyn niet half zo zindlyk
> Als de meisjes van de Zaan.'

Dit liedje moet den Zaanlander goed doen. *Ik* zal er maar niet meer van mededeelen, want dan kreeg ik 't zeker te kwaad met mijne oude en jonge vrouwelijke stadgenooten.

Nu nog even een kijkje in den jaargang 1789.

De lectuur bestaat voornamelijk uit een 'tweede vervolg der vaderlandsche cronyk, of aanmerkelyke Gebeurtenissen onder het volk van Nederland, in den jaare 1787 voorgevallen.' Dan volgt een *Catechismus der vaderlandsche historie,* dat aan de ouderwetsche geschiedenisboekjes doet denken, door de vragen en antwoorden, om te besluiten met 'Uitspanningen bestaande in tooneel-oeffening', waarin de inhoud van 'de twee eerste spellen van de spectatoriaale Schouburg, *deugdzame armoede* en *Den Dezerteur* wordt gegeven.'

't Is jammer, dat de *Almanak de Rarekiek* verboden is, anders had ik zoo'n goede gelegenheid om, even als wijlen de gebroeders Spiritus Asper en Spiritus Lenis (B.T. Lublink Weddik), te roepen: Rrrrt alweêr een ander stik.

Ik breng mijne lezers en lezeressen nu aan het Hof. Toilet behoeft er niet voor gemaakt te worden. Wandeltoilet is voldoende. Het klinkt anders deftig genoeg: *Almanac de la cour avec plusieurs augmentations et corrections* pour l'année XVIIXCV publié pour la première fois en 1756. Hoeden af s.v. pl. Veertig jaren zijn over zijn hoofd gevaren, en nog altijd staat hij voor ons met frissche kracht. P.F.

Gosse is de uitgever, en hij is gesanctioneerd door de ‘approbation de LL AA SS & R.’ De vorstelijke wapens staan dan ook op den fraaien in koper gesneden titel.

Het is een soort staatsalmanak, beter gezegd een almanach de Gotha, die zonder iets meer te geven zich bezighoudt met mededeelingen omtrent het Hof, het Corps diplomatique, enz.

De jaargang 1815 heet *almanac de la Cour de Son Altesse Royale Le Prince Souverain des Pays-Bas.* Het titelplaatje met het vorstelijk wapen is gesneden door L. Schweickhardt.

Tot kenschetsing van dit soort almanakken, dient het volgende *Avis*, dat dezen jaargang besluit.

‘L'Almanac de la Cour de S.A.R. le Prince Souverain remplace celui que nous avons publié depuis 1756 jusqu'en 1795, de la cour de feu S.A.R. Mad. la Princesse Gouvernante et de celle de feu S.A.S. le Prince Stadhouder - Héréditaire des Provinces Unies des Pays - Bas de glor. mém. Après vingt ans d'interruption nous reproduisons ce calendrier avec approbation de Son Altesse Royale.’

Hij eindigt met deze woorden: ‘Le public accueillera sans doute avec indulgence un ouvrage si longtems interrompu et dont le rassemblement des materiaux a causé le retard involontaire de la publication.’

De jaargang 1816 is in het Nederlandsch. *Hofalmanak* voor het Schrikkeljaar XVCCCXVI is de titel en het Nederlandsche wapen prijkt daarop. De firma ‘P.F. Gosse en Comp, drukker en boekverkooper van Zijne Majesteit’, is de uitgever.

Voor de geschiedenis van dezen almanak is alleen de *nota van den uitgever* belangrijk. Hij zegt: ‘Na de gelukkige ommekeer van zaken die ons vaderland aan zich zelve terug bragt, verzogt ik door de goedgunstigheid van onzen beminden Souverein, die zelve authorisatie tot het uitgeven van deze Almanak te bekomen, welke ik eertijds van zijn Doorluchtige vader, Hoogloffelijker na-

gedachtenis, verkregen had. Het behaagde Zijne Majesteit mij zulks bij zijn besluit van den 23 October 1814 toe te staan, en de Hof-Almanak verscheen in het jaar 1815 in het licht.' Hij voegt er bij al het mogelijke gedaan te hebben, om hem zoo volledig te maken als het maar kon, geheel in navolging van de vorige almanakken bij hem uitgegeven van 1756 tot 1795.

Van den jaargang 1819 bezit de Gem. Bibl. ook een exemplaar. De titel is verdoopt in Calendrier royal de la Cour. De firma Grosse et Comp. Imprimeur et libraire de sa Majesté et de S.A.R. le Prince d'Orange is opnieuw uitgever. De goedkeuring van den Koning wordt op den titel vermeld. Het boekje is van veel meer omvang, maar overigens op dezelfde leest geschoeid als de vorige.

De Heer Dr. Rogge bespreekt in zijn meergemeld opstel ook een *Almanach de la Cour*, maar deze werd uitgegeven bij P. Maaskamp te Amsterdam, 'Magazin Royal des Arts'. De jaargangen 1809 en 1810, die de Heer R. beschrijft zijn ook in 't bezit der gem. 's Gravenhage. Ik kan dus volstaan met naar bladz. 452 van den jaargang 1881 van Eigen Haard te verwijzen.

Alleen vermeld ik, dat in beide jaargangen, tegen het schutblad geplakt zijn zegels van 5 stuivers, die ieder niet dagelijks ziet, waarvan ik er een hier heb doen reproduceeren.

(Wordt vervolgd).

Ingezonden stukken.
Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.

Naar aanleiding van een door U, freule Lohman, geuite bewering in uw artikel over 'Het leege Leven' (Holl. Lelie N°. 40) gebiedt de eerlijkheid mij, als uitgever, te verklaren, dat Mevrouw Kloos mij reeds in het jaar 1904 heeft voorgesteld, een contract met mij aan te gaan voor de uitgave van een serie romans, zooals zij het thans te kennen geeft in haar voorwoord van 'Het leege Leven.'

Om uitgeversredenen vond ik het minder wenschelijk een dergelijk contract aan te gaan, evenals ik het ook niet wenschelijk heb gevonden, dat dit denkbeeld bekend gemaakt zou worden, vóór de eerste roman was verschenen. Na het succes van 'Huize ter Aar' had ik er geen bezwaar meer tegen, dat in het tweede boek der Serie, de bedoeling der schrijfster verduidelijkt worden zou.

De zorgvuldige gedocumenteerdheid van 'Huize ter Aar': personen-lijst, plattegrond, enz: heeft sommige resencenten reeds doen begrijpen, dat men hier te maken had met een oorsprongroman van meerdere romans.

Frans Netscher, die 'Huize ter Aar' als 'Boek van de Maand' behandelde, schrijft in de Holl. Revue van April 1906:

‘Mogelijk dus, dat dit boek de stamroman wordt voor andere romans, die er uit geboren zullen kunnen worden.’

Met deze mededeeling vertrouw ik Uw opvatting in deze kwestie gewijzigd te hebben.

L.J. VEEN.

Vertelling uit 't Verleden.

Zij waren met hun vijven. Zij hadden een vader die steeds met zijn tijd meeging. Hij huldigde het wàre liberalisme in alles en was 'n voorstander van al de gezonde, heldere ideeën, die 'n kwart eeuw ruim geleden van uit Amerika tot ons kwamen, 't land van vrijheid en gelijkheid, ook in de opvoeding en ontwikkeling van beide sexen, en waar men mannen, menschen weet te maken. Met zijne vrienden daar, hield hij dan ook voortdurend connexie aan. Hij had veel sympathie voor den daar heerschenden practischen geest. Zijn droombeeld was: vrije, sterke lichamen, vrije, gezonde geesten, geen dwang, maar ‘leiden’; geen stijve knellingen; dan kreeg men ook gezonde maatschappelijke toestanden.

Voor de jeugd was zijne leus: verstandige sport, lichaamsoefeningen als vermaak of spel, beweging in de versche, reine lucht, leven in de natuur, met menschen en dieren, dan leerde men zichzelf kennen en anderen, en die liefhebben en verdragen.

Woorden van groote beteekenis, metschoone klanken waren voor hem: arbeid, help-je-zelf, eerbiedig den eigendom, plichten-vervullen, zoo goed mogelijk doen wat je doet, stel daar je eer in; doe 't eerst wat 't eerst moet volgens regel of plicht; heb den moed jezelf te zijn en eerlijk je meening te zeggen; maak door arbeid geld omdat ge het nu eenmaal noodig hebt in de maatschappij; hoe meer je hebt, hoe meer je kunt doen voor jezelf en voor anderen, maak er geen afgod van; weet te leven en te laten leven; houd je aan

je woord en belofte; doe niemand kwaad en tracht te voorkomen dat men u kwaad doet; en vooral ook dit ‘dat zelfbeheersching de grondslag is tot alle deugden.’

Dat alles predikte hij en trachtte hij zooveel mogelijk ingang te doen vinden bij zijne kinderen.

Wat zich bijzonder leende tot het in practijk brengen zijner denkbeelden was de zeer groote tuin achter zijne woning, met onbegrensden gezichteinder over groentevelden, wandelwegen, weilanden. Als alles kaal en schijnbaar dood was en 't weer helder, zag men heel in de verte de witte muren der Begraafplaats, voor ons zelven het einde van alles! ‘Gedenk te sterven’ riepen zij u toe en onwillekeurig vroeg men zich af in starende, peinzende stemming, wat er nog wel zou liggen voor ons op dien afstand.

Voor de kinderen was die lap grond 'n wáár lusthof; allerlei boomen en planten, groenten en vruchten zagen zij er ontluiken en verdorren, opkomen, groeien, bloeien en rijpen, ook mislukken en afvallen. Op 't Zuiden tegen 'n lange, hooge schutting van paardenstallen eener groote uitspanning, was geleid de oude moerbezieboom, wiens bladeren voedsel verstrekten voor de zijderupsen op den warmen zolder, die daar aandachtig werden gadegeslagen in hare ontwikkeling en gedaanteverwisselingen, hare levensverrichtingen en haar sterven na aan hare roeping te hebben voldaan.

Na den moerbeiboom, de perzik, de fijne peer, de druiveboom, de abrikoos met zijn donker hout; zelfs de vijgeboom met zijn mooi dessertblad, alle in meerdere exemplaren.

Wat 'n heerlijk gezicht, zoo hoopvol-verlangend stemmend naar méér leven in de Natuur wanneer op 'n zonnigen lentedag men de eerste bijtjes weer zag op de teer-fijn gekleurde bloesems!

Aan de sloot, scheiding van 't warmoesland, stonden kweeperen met hunnen fraaien bloesem en hunne met witachtig, donzig vilt bedekte vruchten zoolang die nog niet goudgeel gerijpt zijn; 'n hazelnoot die lang op z'n vruchten liet wachten; 'n gouden regen waarvan de zaadjes aangeregen werden met kraaltjes er tusschen tot poppekettingen.

Wat 'n bezieling in den zomer in dat deeltje van de wijde wereld! Moeder Natuur zond er zoovele harer schepselen henen om hun leven te leven, te arbeiden, te zorgen, te genieten, elk volgens z'n aanleg en z'n bestemming.

De leden van 't gezin hadden ook allen de dieren lief en volgden hen in al hun doen en laten. Er was dan ook volop ruimte voor kippenloopen. 'n Statige, veelkleurige haan heette ‘Sultan;’ kipjes: Blanca, Bruna, Brigitta enz. Tegen den muur op de plaats hing 'n groote duiventil met pauwstaarten en postduiven. Eenigen tijd wras er ook 'n bokje, maar dat was te wild, te koppig; het wilde nooit gedwee meeloopen aan 'n eindje touw; 't stond telkens stil, wilde overal aan knab belen, beet zelfs verraderlijk 'n gaatje achter in Grootmoeders zwart satijnen japon; dan brak het weer los uit de bleek, richtte verwoestingen aan. Korten tijd hield men zelfs een schaap; maar dat had op zekeren dag te veel gedijende spijs gegeten en heette den volgenden morgen ‘gebarsten’ dood te liggen. Uit was ook deze pret. Dan waren er nog aanwezig twee half gekortwiekte, zwarte kraaien, Jan en Gerrit, die wandelden overal rond en hielden overdag verblijf in den grooten appelboom bij 't huis. Wat konden zij vriendelijk antwoord geven en soms zich geducht boos maken op vreemden. Verder, 'n hond, 'n witte poedel, volgens de regelen der kunst geschoren; vinken, Oostersche vogeltjes in soorten, goudvisschen, witte muizen met roode oogjes, voor 'n poosje ook heel

aardig om na te gaan, 's avonds als zij bedrijvig heen en weer liepen en voedsel kwamen halen op de ronde plank boven op de hooge, glazen kom met wat zemelen en waarheen zij haren weg vonden langs 'n spiraaltje van ijzerdraad. IJverig sleepten zij met de haar toegereikte stukjes papier om haar nestje van te maken. Wat 'n gepiep en drukte in die woning als er kleintjes waren!

En dan die vreugde als er weer kuikentjes waren uitgekomen! Dat bezorgde geklok van de hen als zij hare kindertjes riep om ze te leeren de kleine grutjes op te pikken of om ze onder hare vleugels te koesteren of ze beschermend er in te verbergen.

Hoe snoezig die kleine kuikentjes van de zwarte krieltjes, waarvan 't haantje zoo generaal-achtig daarhenen kon stappen! 't Waren net honingbijtjes, beweerden de kinderen bij overdrijving van 't lieve - ronde - kleine.

En dan nog de jonge konijntjes, waarnaar je van de moeder de eerste dagen niet mocht kijken, hoe nieuwsgierig of je ook was en hoe gaarne of je het kleedje even had opgelicht om te zien hoeveel er waren. Maar later... als zij zoo lekker - rond - mollig

waren en terwijl dat de oude ook eens heerlijk vrij rondliep, dan er mee in je schoot zitten in 't gras, in de zon, troetelen die zachte beestjes en alles er van bekijken en opmerken.

Hoe goed wisten de duiven het als je met het gersttonnetje aankwam! Hoe gerust zetten ze er zich op neer in hare moedgevende, ongeduldige gulzigheid of vertrouwelijke onbevreesdheid.

Op 't vierkante speelplein, bedekt met 'n dikke runlaag, verhief zich 'n hooge schommel, waarmede je tot boven de boomen uitvloog, zoodat de touwen zich 'n oogenblik ontspanden. Daarnaast, de met leer omwonden ringen aan mooi Manilla-koord.

Ongemerkt paste de Vader zijn opvoedingssysteem toe. Ongeweten bestudeerde hij den aard, 't karakter, den aanleg zijner kinderen, zoozeer verschillend van elkaar, door hun elk 'n stukje grond af te staan, waarmede zij mochten doen wat zij wilden mits het geheel er niet door werd ontsierd. Geen enkele arbeid vond hij te gering voor mannelijk of vrouwelijk wezen. De oudste was een geboren natuurvorscher. De natuurwetenschappen trokken hem dan ook 't meest aan. Zijn tuintje, 'n mooi-vierkante lap met wat te weinig zon, werd gedoopt met den naam van ‘Hortus Botanicus.’ ‘In miniatuur althans’ dachten terstond de lezers van 't opschrift, dat met groote, zwarte letters op wit prijkte, tegen de heining, onder 'n zelf-aangebracht afdakje. Steeds werden er andere planten geprobeerd en geobserveerd. Langs die schutting, in de schaduw, stonden fraaie varens. Daar zette de eigenaar ook zelf 'n bank om van den arbeid op uit te rusten of te zitten genieten van de rondom hem levende Natuur, de vruchten bewonderende van eigen hand en de voldoening smakende, die dat geeft. Tot de illusie's behoorde 'n kastanjeboompje, geschenk van 'n vriend, die het verworven had uit 'n zelfgepote kastanje. Wat ontwikkelde zich dat boompje! Hoe lang zou 't nog wel duren eer dat men er onder kon zitten? Nu was 't al eenige jaren oud en 't stak reeds ver boven de menschen uit. 't Leek wel uit z'n kracht te groeien, evenals de gever 't had gedaan. Het toeval wilde dat de jongeling stierf alvorens zijne bestemming te hebben bereikt en 't boompje in 't zelfde jaar nog wegkwijnde zonder aan de verwachtingen te hebben voldaan.

Aan twee jongere broers had de vader twee veel kleinere lapjes geschonken. 't Moest nog blijken of ze 't waard waren en of ze er plezier in hadden. Het eene heette ‘Mon plaisir’; wat al spoedig bleek eerder 'n spotnaam te zijn en 't tuintje juister en eerlijker ‘Non plaisir ailleurs’ genoemd was geworden; het andere heette ‘Wilgelust’. Het eerste, van den levenslustigen zoon, verdween dan ook na kort bezit en werd in moestuin herschapen. Dit kind gaf er niet om, hij verwaarloosde het. Hij was liever op straat, onder de jongens. Hij had 'n voorliefde voor paarden. Wat kwam hij 's Woensdags en Zaterdagsmiddags kranig voorbijgereden op de bruine, glanzige merrie ‘Madame’ van den veearts, recht als 'n kaars, sporen aan, karwats in de hand. Dan waande hij zich reeds huzaar. Om drie uur precies zou hij voorbijkomen om zich te laten zien. Eenig gentlemanlike salueerde hij dan de familie met van geluk stralend gezicht. En de Moeder was trotsch, dat spreekt; zoo jong nog! Zoo'n klein-mensch-nog op zoo'n gedwee, groot dier! Ja, dàt was z'n aanleg. Moed had hij ook, zag er gaarne correct uit en hield van 'n prettig leventje. Maar... wat schoot je met zoo'n militair baantje op als er geen geld achter zat. 't Eenige was als je 'n rijk meisje trouwde!... Daarom koos de jongen dan ook maar 'n ander vak, waarmede hij, als Fortuna hem wilde dienen en hij wat uitvond, goede zaken zou kunnen maken. Helaas!... zelf 'n

eerlijke inborst bezittende, ondervond hij daarin veel tegenspoed, vele teleurstellingen door te weinig levenservaring, menschenkennis en koopmansgeest, en nog daarbij het huwen uit liefde van 'n meisje zonder fortuin, dat haar huishoudkundig vak niet verstond. Doch liefde tot den arbeid, wilskracht en plichtbesef deden alles nog wel terechtkomen.'

'Wilgelust' hield het langer vol; maar dat schuilhoekje, verborgen tusschen hooge, oude aalbessestruiken en 'n paar vruchtboomen, vereischte ook zoo weinig zorg. 't Lag zoo nederig verscholen dat de nauwe ingang haast niet te vinden was. 'n Smal kronkelpaadje leidde naar 'n kleine bank, waarop men ternauwernood werd opgemerkt door den voorbijganger op 't aangrenzende, breede tuinpad. Er stonden op 'n paar bedjes verspreid wat flets-roode, dubbele madeliefjes, 'n paar bleeke goudsbloemen en enkele vergeet-mij-nieten. De wilgestek door den jongen zelf geplant, groeide er welig op tot 'n boompje. 't Was 'n echt plekje om je terug te trekken en te zitten filosofeeren. Je werd er wel wat

melancholiek. 't Was of er 'n onheilspellende geest huisde. De eigenaar zat er nog wel eens iets uit te denken, wat hij dan ook handig uitvoerde, want hij had 'n goeden blik op de dingen, 'n practischen zin en 'n technischen aanleg. Ook speelde hij zeer mooi op de handharmonica. In stille zomeravonduren zat hij veel met zijn makker uit lageren stand op zijn bankje te spelen. Door zijn fijn gehoor, kon hij direct alles naspelen, ook aria's uit opera's, die hij op de piano hoorde.

Als de hemel dan zoo blauw en vol sterren was, alles er zoo geheimzinnig, zoo stemmend uitzag, wat klonken dan die tonen liefelijk, want hij speelde zoo zacht en toch zoo duidelijk. Dan wenschte men 'n oogenblik 't onmogelijke, dat alles altijd zoo zou blijven, hoewel men beter wist, en voelde dat 't toch ook niet goed zou zijn. 't Avondliedje

> 't Zonnetje gaat van ons scheiden,
> 't Avondrood kleurt weer het veld.

stemde zoo rustig en vredig. En wat 'n gevoel en weemoed lag er in de tonen van ‘Wenn die Schwalben’, ‘Letzte Rose’ enz. Er zat toch wel wat in dien jongen al had hij geen slag van werken noch lust in leeren.

Met de handen, geleid door 't hoofd, werkte hij nog 't liefst. Maar... als je niet studeerde aan 'n universiteit, dan stak je immers zoo af bij andere familieleden en je kon nooit genoeg geld verdienen om in je stand te leven!.. Probeeren dus! 'n Korte poos werd er op slechten grondslag getracht boven de krachten te werken, doch zijne onmacht voelende zonder 'n grooten voorraad wilskracht en zelfbeheersching, gaf hij zich onverschillig-afwachtend en zonder de gevolgen te berekenen van al zijne daden, aan het Noodlot over, dat niet veel schoons had weggelegd voor hem en de zijnen. Na lang lijden maakte 'n vroege dood een einde aan zijn levensstrijd...

Misschien moet in dergelijke gevallen de grootste oorzaak van alles gezocht worden in eene minder gunstige, normale samenstelling van 't individueele organisme en zouden zulke personen dan slechts ons gezond en verlichtend-helpend medelijden verdienen.

En nu de tuintjes van ‘de Meisjes’, naast elkaar, eerst gescheiden, door niets merkbaars echter, doch weldra saamgetrokken. Dan kon men er nog eens iets moois van maken; zij overlegden immers toch altijd samen.

Beiden waren ordelijk en netjes en arbeidzaam. Zij hadden plezier in spitten, planten, saaien, wieden, harken. Het eene meisje wel wat meer echter; zeker door 't sterkere lichaam. Ook was zij meer poëtisch en vol fantazie. Dat zag men direct aan't lusthofje, dat toen op z'n Engelsch heette aangelegd; allerlei model van perkjes. ‘Eldorado’ noemde men het. Wanneer de ‘primulaverissen’ begonnen te bloeien, de koekoek terugkwam en zich weer liet hooren, en de appelboom getooid was met rose knoppen, dan naderde ook Vader's jaardag. Op een ‘kroonjaardag’ hadden zij hem 'n kransje opgezet van die sleutelbloempjes in gele en roode tinten, en de opgewekte man had er al schertsende, leelijke gezichten onder getrokken. Op 'n veel vroegeren jaardag had het dochtertje dat op kostschool was en eigenlijk zoo'n heimwee had, 'n brief gezonden aan haar zusje, om dien 's morgens op de ‘bakkruidjes’ neer te leggen, alsof de vogeltjes dien daar waren komen brengen. Er stond boven: ‘Proza en poëzie van uw dochtertje’ en er stond óók in ‘dat zij iederen avond voor haar Vader en allen bad.’

Rondom 'n rond perk met maandroosjes stonden witte tamme, roode en gekruiste madeliefjes, 'n heilig souvenir van 'n ouden tuinman, die zoo aardig met haar praten kon en haar schalks verteld had dat Napoleon telkens nieuwe troepen naar ons land zond, omdat de stevige Hollandsche pot hen allen flink en sterk terug deed komen. Hij had 't wel voorspeld bij 't afscheid dat zij hem niet meer zou terugzien; ‘maar daar gaf hij ook niet om, want hij was oud en nergens meer goed voor; alleen had men nog wat last van hem en dàn werd 't tijd dat je opstapte.’ Bij deze woorden had hij haar zoo goedig-eerlijk aangekeken en haar de door ruwen arbeid hard-vereelte hand gereikt.

'n Wilde rozestruikje van 'n verren tocht meegebracht, groeide, geleid wordend, op tot 'n romantisch priëel met zitgelegenheid. 'n Beelderig gezicht was het als de talrijke zacht rose knopjes op 't opengaan stonden en heerlijk om dien fijnen, weelderigen geur op te vangen van de kortstondige bloempjes.

Te midden van 'n groot, ovaal perk stond 'n ongeënte pruimeboom, uit 'n pit in 'n bloempot voortgesproten. 'n Nichtje had hem toen gekregen van 'n dansvriendje en toen de band van genegenheid toch tusschen hen verbroken was, had zij 't boompje voor veertien cent verkocht. Er groeide 'n welige boom van met kaarsrechten stam - daarvoor waren de maatregelen goed genomen - en groote,

volle, afhangende takken. Zij leken soms als met sneeuw bedekt van al de fijne, witte bloesems en leverden dan menige kleine vrucht met weinig smaak. Bonte kamperfoelie klom om den stam en door den geheelen boom. ‘Dàt was Natuur,’ zeide 't zusje. ‘In Normandie zag je buiten overal klimop en kamperfoelie zich hechten op de boomstammen en zich slingeren om de struiken.’ Zoo leidde zij ook ieder jaar in 'n sparreboompje van sierlijk, slank model eene rank Oost-Indische kers, die zich daarin fier verhief, 't mooie groen sierende.

'n Jonge goudenregen was aangebracht door 'n kennisje; 'n kleine seringeboom door 'n ander dat ging verhuizen, als aandenken.

't Was alles heel mooi en prettig om te krijgen en te planten, maar hoe lang zou 't toch wel duren eerdat er bloemen aankwamen? Zou er niets kunnen gebeuren waardoor je dat niet meer zag? Eindelijk - eindelijk komt toch éénmaal - verschenen dan de nog schaarsche bloemknopjes tot groote vreugde.

Dan stonden er nog 'n aantal planten en zaaibloemen in: welriekende kruizemunt en citroenkruid, irissen, duizendschoonen, balsemienen, goudsbloemen, riddersporen, akeleien, gouden-knopjes, kooltjes-vuur, reseda, violieren, muurbloemen, violen, kattestaarten. Zelden werden er bloemen afgesneden voor bouquetten. Misschien hadden de bloemen ook wel gevoel en leefden zij liever haar leven uit in de vrije Natuur met zon, regen en wind.

Voor bezoekers was 'n groot aantrekkingspunt het zoogenaamde ‘klimopkruis’, vlak bij 'n kruisbessehaag. 'n Kruis was immers voor ieder mensch zoo'n mooi zinnebeeld van 't Geloof, dat inspireert tot zooveel schoons, 't geloof in God, in 't goede. 't Jongmeisje had in het katholieke Frankrijk zulke prachtige plaatjes gekocht met kruisen met klimop en 't opschrift: ‘Comme ce lierre attachons nous à elle’; met zachte mos en reine sneeuwklokjes, waaronder stond: ‘Elle répand du baume pour toutes les douleurs’; met viooltjes en inscriptie: ‘Pensez à moi’. Van klimop, met zijne zinnebeeldige beteekenis ‘je m'attache ou je meurs,’ hield zij veel; die altijd groene, zich steeds zoo onmerkbaar vernieuwende plant, waarin de aanleg is neergelegd tot omhoog gaan: Excelsior! ‘Excelsior malgré la vanité’ stond er in haar boek van ontboezemingen en gedachten.

In haar tuintje zou zij 'n houten kruis planten en daar klimop tegen leiden, want óók die plant heeft om op te gaan 'n steunsel noodig. 't Toeval wilde dat de groene tuinladder bezweken was. Daar mochten de kinderen mee doen wat zij wilden; wat van maken. Aldus geschiedde. Eerst had 't stekje klimop moeite om aan den slag te komen, maar eenmaal tot aan de dwarslat gekropen en geklommen, bedekte het spoedig het geheele kruis en eenmaal was de laag zoo dik dat men geen hout meer voelen kon. Aan den voet werden ieder voorjaar, als 't tuintje weer op orde was, allerlei mooie strandkeien opgestapeld, kleine en groote, meegebracht onder in den koffer als zoovele dierbare souvenirs aan genotvolle, leerzame wandelingen of verpoozingen aan 't strand, gadeslaande de grillige, geheimzinnige bewegingen der golven van de zee, waarvan zij toch eigenlijk niet hield, hoewel zij er ook wel iets grootsch in vond, maar zij had altijd 't gevoel alsof zij haar verraderlijk lokte en meeslepen wilde. Alleen het phosphoresceeren der zee na warme dagen was 'n verschijnsel dat haar erg boeide. Dat was iets wat niet iedereen te zien krijgt. Dan waardeerde zij dat voorrecht van natuurgenot. En aardig vond zij het om even te poseeren aan 't strand in 'n rotsbrok.

'n Schat van warme herinneringen wekten die koude steenen bij haar op, van jeugd en vriendschap, pret en genot. Bij voorkeur had zij steenen uitgezocht, of mèn voor haar, met diepe uithollingen en mooie afkantingen. In die kuiltjes konden viooltjes en vergeet-mijnietjes en 'n stukje mos wel 'n poosje leven. In 't midden van 't rotsje was 'n plat tonnetje geplaatst, met water, bij wijze van vijvertje of natuurspiegeltje; zonder op te kijken kon je toch den hemel zien. 't Werd af en toe schoon gemaakt en iederen morgen bijgevuld; 'n snoeperijtje uit den tuin werd er nog al eens in afgespoeld.

't Geheel was afgezet met 'n halve maan van mooie, groote oesterschelpen. Aan beide zijden van 't kruis was het dierenkerkhof, want met zoo'n ware menagerie had men dat wel noodig. Plechtige begrafenissen hadden er soms plaats. Bevoorrechte of belangrijke exemplaren zelfs in 'n sigarenkistje op kruiwagen met stoet.

Zaterdagsmiddags werd het tuintje geheel opgeknapt en opgefrischt. ‘Onkruid’ werd uitgetrokken; dat kon nu eenmaal niet anders, in 'n ordelijken tuin en 't sterke onkruid

kreeg ook zoo gauw de overhand; maar ontzien werd 'n bij toeval daar-staand wild viooltje, door vogel of wind er gebracht. Er werd voor 't plantje gevoeld. Men kòn het niet wegwerpen onder de brandnetels. 't Wilde immers ook zoo gaarne zich op z'n allervoordeeligst ten toon spreiden, genieten van 't licht en de warmte der zon, al had het 't soms nog zoo te kwaad met de ruwheden der Natuur.

De slingerpaadjes werden dan geschoffeld, alles bijgeharkt en dan kreeg het tuintje rust tot zondagmorgen als 't naburige kerkklokje zoo roepend en stemmend luidde. Dan werd er rondgewandeld, alles bekeken en genoten en gedacht op de bank onder den jutteboom, die aan 't begin stond. Plagend hadden de jongens dan den vorigen avond nog al eens gevraagd of ze er eens in mochten gaan?

Dat was streng verboden want de meisjes kwamen er immers zelven niet meer in en de vader had ernstig bevolen om het recht van mijn en dijn te respecteeren.

Hoogstens stonden er dan ook 's morgens wat kattepootjes in.

Een rij zonnebloemen of dahlia's duidde 't einde van 't eigendom aan. Daarachter stond 'n groote soliede tent, aan drie zijden omringd met laaggehouden populieren en geheel begroeid met kamperfoelie. Vooraan was ieder jaar 'n nestje van basterd-nachtegalen, met hunne zuivere-vreugdetonen. De diertjes vlogen altijd rustig in en uit om voedsel te halen voor de jongen. Wat zat men zalig in dien koepel te werken, te rusten, te denken, onder 't genot van 't heden plannen te maken en in de toekomst te droomen. Hoe gezellig 's avonds met veel groote menschen rondom de tafel, waarboven 'n insecten- en uiltjeslokkende lamp soms den helderen maneschijn moest vervangen. Wie van verre komt, kan nog eens iets vertellen. Zoo was het met den eigenaar van Hortus Botanicus als hij met vacantie thuis was van zijne degelijke studiën in 't buitenland.

Vroeger, op de jaardagen van zijne zusjes in Augustus, was hij het die 's avonds Bengaalsch- en ander vuurwerk afstak. 't Groote perk met hooge, forsche nachtschoonen van velerlei kleurschakeeringen, wier bloemen wakker worden als andere gaan slapen, werd dan verlicht door middel van vetkaarsen op stokken bevestigd. Zoo'n tafereeltje zag er zeer tooverachtig uit. Vele mooie nachtvlinders zag men dan de bloemen bezoeken. Ook de schoone colibri- of meekrapvlinder met lang uitgerolde tong zweefde er meermalen voor. Na regen schitterden bij 't licht de droppels op de bladeren als waren het diamanten. Vóórdat de kaarsen goedennacht hadden gezegd, danste het gezelschap hand aan hand vroolijk er rond tot 't slot van 't feest.

't Was immers 't beste wat je je kinderen kon nalaten, 'n gezonde, pleizierige jeugd en 'n vrije, goede opvoeding. Maar.... niet iedereen weet daarvan naar juiste mate te profiteeren. De beste bedoelingen hebben dikwijls 'n verkeerden uitslag. Zoovele illusie's worden niet verwezenlijkt. Men kan prediken zoo hard men wil, men staat zoo dikwijls machteloos tegenover niet te veranderen, niet te voorkomen feiten. Dat is jammer in 't leven, in 't leven dat misschien te onnatuuriijk, te kunstmatig, te moeilijk is geworden; de strijd om 't bestaan is zoo groot, alles wordt zoo opgevoerd, de eischen zijn zoo hoog gesteld. 't Is te betreuren dat dat alles, eenvoud en waarheid, vrijheid, vrede, en vreugde, verdringt.

Over alles werd op 't tuinbankje nagedacht en 's avonds, als 't donker was, werd er wel eens in stille eenzaamheid geknield vóór 't 'klimopkruis', alléén geknield en met onwillekeurig gevouwen handen, onbestemd naar omhoog gekeken... zonder zelfs maar ièts te prevelen; doch in *háár* binnenste was het toch alsof 'n stem smeekend

sprak: ‘Help mij!’ Zij stond na veel opmerken, lezen, denken, nu eenmaal op haar eigen standpunt van afwachtende berusting in 't Noodlot, den onvermijdelijken loop der dingen, maar steeds als zwak-zondig-mensch haar best doende. Ver van huis in 'n godsdienstige omgeving had zij wèl gebeden vóór haar stoel en vóór haar bed, toen zij óók geloofde, áánnam. Wat was het Geloof haar toen 'n steun, 'n troost geweest, 'n aansporing tot 't goede.

Zij wilde trouwens nu toch ook zoo gaarne heel goed zijn in die wereld, waarvan zij door teleurstellingen en bedriegerijen, de verdorvenheid en de verkeerde toestanden hoe langer hoe meer had leeren zien en begrijpen. 't Was vroeger altijd geweest: ‘Je mag niet huichelen, niet liegen, niet wegnemen, niet dit, niet dat, je moet zus, je moet zoo, dan wordt ge 'n braaf en nuttig mensch in de Maatschappij.’ Dus als ik groot-mensch ben geworden, had zij toen gemeend, dan moet ik evenzoo volmaakt zijn als al die opvoeders en zedenpredikers het zelven schijnen te zijn. Onmachtig had zij zich dik-

wijls gevoeld, hoe graag zij ook wilde. Maar nu... nu had zij 't begrepen hoeveel schijn er was, nu wist ze 't wel hoeveel onbillijks, onwaars en liefdeloosheid er bestond. Soms rees in haar de vraag òf, om te trachten altijd zoo goed mogelijk te zijn, eigenlijk geen dwaasheid was voor menschen, die de overtuiging niet hadden dat zij eenmaal in gelukzaliger oorden zouden voortleven? Want, als je alleen je leven hièr te leven had, dan vond zij 't nog al veel geëischt, dat om werkelijk-braaf-mensch te heeten, men zich zelf in alles, in eigen lusten en begeerten, steeds zoo geheel op den achtergrond zou moeten plaatsen en zooveel inwendigen strijd moeten voeren, in plaats van te maken van je leven wat je kan. De menschen konden wel zooveel van anderen vergen, je aan wat àl te zware ketenen binden bij 't vervullen van je plichten...

Maar gelukkig zag zij dan toch ook weer door haar pessimisme heen, de dageraad gloren in de verte. Men zou méér en méér naar lichaam, geest en hart beter worden, gezonder denken, juister voelen, flinker handelen en de Maatschappelijke toestanden zouden daardoor ook gezonder, gunstiger worden.

Zoovelen waren reeds zoo heel lang geleden begonnen te tornen, te schudden, te schokken en nog zoovelen waren steeds in de goede richting bezig. Trouwens, er was toch ook al zooveel vooruitgang zichtbaar en... in hun paradijs en in haar eigen lusthof had zij immers waargenomen dat in de Natuur, waarvan de mensch ook 'n deeltje uitmaakt, niets met sprongen gaat en dat - hoe gaarne of ze 't ook soms had willen forceeren - de mooiste knop niet in eens 'n schoone bloem of 'n rijpe vrucht kon schenken.

Jaren later zelfs nog, onder allerlei omstandigheden, verdiepte het tot huisvrouw en moeder geworden vrouw-meisje zich dikwijls, en gaarne in al de herinneringen van 't verleden. Alles had immers zoo'n diepen indruk gemaakt op haar zich steeds meer en meer ontluikende ziel! Dan zag zij zichzelve ook nog weer staan bij 't klimopkruis, thans voor haar nog meer het kruis van den strijdenden en lijdenden Christus, 't eeuwige en ons steunende voorbeeld van naastenliefde, wat voor haar nu gelijk stond met wáren godsdienst en wáár socialisme op de Aarde, die voor iedereen zooveel schoons geeft op te merken, te bewonderen en te genieten.

LIERRA.

Strijd.

Haastig sprong zij òp van de pianokruk en liet zich met een' zucht neervallen in 't lage stoeltje bij den haard.

Het gìng vandaag niet, hoeveel moeite zij zich ook gaf!

Die ééne passage kòn ze er maar niet inkrijgen en bij iedere herhaling werd 't slechter, vond ze.

Dat had ze tegenwoordig meer, dat nietkunnen, en zij wìlde vooruit, ze moèst!

Zij had immers talent; dat had men haar zoo vaak gezegd. En ze hoorde weer de van aandoening bevende stem van haar ouden leermeester, toen zij, z'n meest begaafde leerling, hem ging verlaten. Hoe had hij er bij 't afscheid nemen op aangedrongen, dat zij zou blijven studeeren, al was ze nu getrouwd. ‘Zij mòcht 't niet opgeven, ze moést tijd vinden voor haar muziekstudie en later, als zij door haar spel duizenden deed genieten, dan zou ze hèm dankbaar zijn voor z'n raad!’

Vaak dacht zij aan zijne woorden en ze gaven haar kracht in moedelooze buien, als zij twijfelen ging aan de schoone toekomst, door hem voorspeld!

Maar nù scheen niets bij machte te zijn, haar in eene betere stemming te brengen.

Somber staarde zij naar 't vroolijk knappend haardvuur, dat haar vaak zooveel liefs en innigs voor den geest tooverde, als 't haar herinnerde aan de heerlijke uren van vroeger, toen Hans en zij hardop droomden van hun geluk, van hun huisje, hoe intiem hun nestje zijn zou en hoe hij dan innig fluisteren kon: ‘m'n vrouwije, m'n zonnetje!’

Wat had zij zich dat leven naast hem zalig gedacht; dàn voor altijd bij elkaar, alles met hem deelend, niet meer gescheiden!

En hoe geheel anders was alles gekomen, dan ze 't zich gedroomd hadden, toèn, in dien heerlijken engagementstijd!

Geen prettige leesavondjes, als zij met wat naaiwerk luisteren zou naar z'n mooie, gevoelvolle stem, die aan haar liefste verzen eene dubbele schoonheid gaf!

Geen gezellige schemeruurtjes meer met 't vertellen van al die kleine gebeurtenissen, die de liefde belangwekkend maakt!

Eenzaam was ze en verlaten!

En wat zou 't nu thuis gezellig zijn! Hoe zouden zij daar allen bijeen zijn en zeker ook wel over haar spreken, over haar geluk, over haar prettig huisje! Ze moesten 't eens weten, dat er voor haar van gezelligheid 's avonds geen sprake wras. Ze wisten niet, dat Hans haar avond aan avond alleen liet en werk, altijd nieuw werk voorwendde, om zijn heengaan te verontschuldigen.

Zeggen zou ze 't niet; ze wilde niet beklaagd worden, door niemand; maar ze voelde zich ellendig, doodongelukkig!

En schreiend drukte ze 't blonde kopje in 't zachte kussen.

Wie zei dat daar: ‘Eigen schuld!’

't Was, als hoorde zij 't nu ook in 't eentonig tikken der pendule: eigen - schuld, eigen - schuld!’

Uit alle hoeken scheen 't opeens te roepen, dat 't háár schuld was, dat door háár toedoen Hans 's avonds de gezellige huiskamer ontvluchtte, om boven te gaan werken.

't Liet haar niet meer met rust; ze kon aan niets anders meer denken. Hoe was 't dan toch gekomen? Wanneer was 't begonnen? Den eersten tijd van hun huwelijk was toch alles goed gegaan. Hans had er zelf op aangedrongen, dat ze lessen zou nemen en haar studie voortzetten; en ze had 't gedaan, meenende, dat ze daarvoor genoeg tijd zou vinden.

Maar de huishouding, het afleggen en ontvangen van bezoeken namen heel wat tijd in beslag en in plaats van de middaguren werden al heel gauw de avonden met studeeren doorgebracht.

In 't begin bleef Hans dan bij haar zitten, maar lang duurde dat niet. Hij hield van muziek, hoorde haar graag een lief, eenvoudig stuk spelen, maar die oefeningen, die zware studies vond hij vervelend en lang hield hij 't er niet bij uit.

Zij hoorde hem weer zoo innig lief vragen, of ze niet wilde ophouden met dat studeeren, 't hinderde hem zoo. Hij had 't dien dag zoo bijzonder druk gehad en voelde zich wat moe en dan dat geluid van de piano!

Maar zij, ze had toen, een beetje geërgerd over wat ze bij zichzelf aanstellerij noemde, kortaf gezegd, dat ze haar les moest kennen en was doorgegaan met hare oefeningen.

Driftig was hij toen de kamer uitgeloopen, naar boven; en nooit had hij haar meer gevraagd haar spel te staken, doch had haar verlaten, als 't hem te erg werd. En zoo was 't, langzamerhand gewoonte geworden, dat hij zijne avonden boven doorbracht.

En zelfs nù, op dezen feestdag, wras hij, na 't diner direct naar z'n kantoor gegaan, om te ‘werken’, zooals 't heette!

In de stilte van 't huis hoorde zij hem echter rusteloos op en neer loopen.

Zou hij ook aan vroeger denken, aan 't vorig jaar, toen ze nog niet getrouwd waren? Zou hij zich ook zoo verlaten voelen?

Och, neen, mannen hebben hun werk, waarin zij opgaan, en Hans had 't altijd héél druk. Hij dacht alleen aan z'n zaken, en de eene of andere moeilijkheid hield hem nu zeker weer bezig.

Ze luisterde naar z'n stappen, of die haar zeggen konden, wat er in hem omging.

Zou hij er dan werkelijk niet aan denken, dat 't vandaag de eerste verjaardag van hun' trouwdag was? Hij, die er zoo van hield de herinneringsdagen feestelijk te herdenken!

Hoe had hij haar, na 't eerste halfjaar gelukgewenscht en hun huisje overal met bloemen versierd! Toen was't feest en nu -.

Aan haar dacht hij stellig niet; dat zij zich eenzaam voelde, kwam zeker niet in hem op.

Hij moest eens weten, hoe diep rampzalig zij zich voelde!

Zou hij dan komen, haar in z'n armen nemen, als vroeger, en zachte, lieve woorden fluisteren?

O, hoé verlangde ze naar een enkel woord van liefde!

Waarom kwam hij nu toch niet; hij was toch haar man en zoolang zij zich herinneren kon, had hij steeds alles gedaan, wat háár geluk kon geven. Waarom bleet hij dan nù weg?

Ze luisterde en 't was, alsof eene zachte stem haar 't antwoord toefluisterde; dat zij hem immers zelf verjaagd had!

Die stem, zij hoorde haar opeens weer, zooals die op den trouwdag tot haar gesproken had.

'Kindlief, van alle kanten strooien ze bloemen en wenschen je geluk, altijd maar meer geluk!

Je denkt nu, dat je er bent, dat je 't geluk nu voor altijd hebt, dat 't je toekomt.

Maar heb je er ook wel eens bij gedacht, dat nu 't moeilijkste voor je beginnen gaat, dat 't er nu op aankomt 't geluk te behouden? Want 't gaat er mee, als met eene plant; zonder goede verzorging sterft ze!

Denk er aan, dat de schoone geluksplant vooral aan joù zorg wordt toevertrouwd; 't teerste werk is voor de vrouw!'

Ze had toèn niet veel acht geslagen op Grootvaders woorden, ze toen wat zwaar op de hand gevonden, doch nu kwamen ze weèr tot haar en nù begreep zij den ernst er van,

Had zij haar geluk goed verzorgd? Had zij alles gedaan, om zijn leven zonnig te maken.

Als hij moe van 't werken van zijn kantoor kwam en de heerlijke uurtjes in hun gezellige huiskamer eene vergoeding zouden zijn voor z'n zorgen voor haar, dan had zij hem verjaagd!

Ja, 't was háár schuld!

Maar nu was 't te laat; ze had eerder tot inzicht moeten komen. Ze had dien grooten schat van liefde roekeloos verspeeld!

Peinzend staarde ze in de vlammen; een zware strijd teekende zich af op 't lieve gezichtje. 't Was ook zoo moeilijk haar roem-volle-toekomstdroomen op te geven!

Doch plotseling sprong ze op, met een vastberaden: Het moèt! Misschien is 't nog niet te laat, zei ze zacht in zich zelf!

En haastig liep ze de trap op, en deed vlug de deur van z'n kamer open; maar vóór ze iets had kunnen zeggen, hielden twee stevige armen haar innig omvat en rustte haar hoofdje aan z'n breede borst.

'Eindelijk, lieveling!

Ik wìst, dat je komen zoudt, Tony, dat je komen moèst!

Zóó kan 't niet langer, vrouwtje!'

En zacht streelde hij het blonde kopje, dat zich zoo veilig voelde op 't oude, heerlijke plekje.

''t Was wel wat hard van me, je zooveel alleen te laten, als ik toch zoo héél graag bij m'n meisje gebleven was, maar je moest me gaan missen, verlangen naar m'n komst en gelukkig is nù alles goed.'

'Kan je 't me heusch vergeven, dat ik je zoo schandelijk verwaarloosd heb? Is 't nog niet te laat? O, ik was zoo bang!

Maar ik wil opnieuw beginnen, een nieuw huwelijksjaar, geheel voor jou leven en m'n muziek...'

Een innige kus belette haar den zin af te maken.

Hans begreep, wàt ze zeggen ging, begreep wàt 't haar kosten moest haar studie op te geven.

Zijne liefde, zijne zorgen voor haar, zoùden eene vergoeding zijn voor wat zij nu zoo moedig opgaf, dàt nam hij zich plechtig voor!

En innig gelukkig zagen zij elkaar in de oogen!

JANNA.

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

'Eene beschaafde Doktersfamilie in het Zuid-Westen van Londen, in de nabijheid der Theems, is bereid eenige jonge dames als "paying guests" in huis te nemen. Verdere inlichtingen geeft gaarne

Mej. A. VAN NIEKERKEN,
(179)
8 Oranjesingel, Nijmegen.'

Berichten.

I.

Door een korte afwezigheid der redactrice in de Paaschvacantie, is het haar onmogelijk, bij hare terugkomst, heden in dit nommer spoed-brieven, corresp: enz.

terstond te beantwoorden. Wat ter opheldering aan hen, die wachtten. Alles wordt nu ten spoedigste afgedaan.

REDACTRICE.

II.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van af **1 September** weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

17 April 1907.
20ste Jaargang.
No. 42.

Bericht!

Onze lieve vriendin, de geachte redactrice van dit weekblad, is ernstig ziek (typhus).

Hoewel met zeer groot leedwezen vervuld, heb ik gaarne tijdelijk de leiding op mij genomen.

Met de beste wenschen voor een spoedig en volkomen herstel van freule LOHMAN hoop ik, dat de lezers de bekwame en vaste hand niet te veel zullen missen.

De Correspondentie-rubriek, voornamelijk ter wille der intieme zaken, zal voorloopig ingekort of verschoven worden.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN,
Van Kinsbergenstraat 132.
's-Gravenhage, 11 April 1907.

Hoofdartikel
Een volle eeuw. (Ons volk, zijn litteratuur en zijn godsdienst.)

III. (*Slot*).

Hoe edel de bedoelingen van de Genestet echter ook waren; zijn ideeën bleken na zijn dood voor andere spoedig het veld te moeten ruimen. Bewonderd wordt hij nog door een groote schare, lieden van elke richting behooren thans tot zijn vrienden, tal van kleine gedichten werden een plaatsje in 't album waardig gekeurd, '*Arme Visschers*' en *'t Haantje op den toren*' vaste nummers op voordrachtavonden en wedstrijden in 't reciteeren.

En toch! Een nieuwe richting gaf in 1880 den toon aan, en alles wat niet volgens die richting geschreven en gedicht was, werd veroordeeld.

Een gezelschap studenten en literatoren te Amsterdam richtte de '*Nieuwe Gids*' op, onder presidium van Frederik van Eeden, die vooral in de 'Nieuwe Amsterdammer' de ideeën van de jonge vereeniging ten beste gaf. Tot de '*Nieuwe*

Gids' traden toe: Kloos, Verwey, Paap, Perk, van der Goes, Gorter en van Deyssel (Alberdinck Thijm Junior).

De '*Oude Gids*' van Potgieter c.s., werd nu geducht gehekeld. De jongere garde beweerde, dat deze uit gemakzucht terugdeinsde voor hervorming. Zij daarentegen wilde een revolutie in de kunst bewerken en aan proza en poëzië heel andere eischen stellen. Met

woordklanken, versmaat, eigen woordkoppelingen, nieuwe woorden ook met nieuwe beelden en oorspronkelijke natuurschilderingen zou ze trachten het gemoedsleven van den mensch weer te geven. '*Letterkunst,*' zei ze, '*is het weergeven van emoties* in *woordgeluid.*' De oude richting had te veel het *intellectueele* op 't oog, er moest op 't *gevoel* gewerkt worden. Het gevolg hiervan was, dat het *lyrische* op den voorgrond trad, met verwaarloozing van het *epische* gedeelte der letterkunde. Met het badwater wierp men echter ook het kind weg. Schrijf, zooals de indruk van het oogenblik u ingeeft, zei men, en bekreun u niet om stijlleer, zinsbouw, grammatica en spelling. De poëzië vooral verschilde veel van de oude kunst. Dr. Jan ten Brink zocht de oude richting nog te verdedigen, maar werd herhaaldelijk door de jongere generatie, vooral door van Deyssel heftig aangevallen en op niet malsche wijze bespottelijk gemaakt. 't Scheen of 'de Nieuwe Gids' een lang bestaan zou hebben, daar ook Hagenaars als Frans Netscher en Couperus haar steun verleenden. Toen echter het *mystiek sentimenteele* van Perk en *Heléne Swarth* zich in den nieuwen dichtvorm mengde, *Gorter* en *Koster* muziek in de poëzie wilden brengen, *Marcellus Emants, Pol de Mont* de gevoelsromantiek voorstonden, kon een scheuring niet uitblijven. Het tijdschrift '*De nieuwe Gids* begon te kwijnen. Een ander tijdschrift, *de Twintigste Eeuw*, dat Oud en Nieuwe wilde vereenigen, kreeg tal van voorstanders.

Voortbrengselen van heel verschillenden aard werden nu naast elkander geplaatst. Het was een poëzie, eensdeels beheerscht door groote gevoeligheid en schoonheid van vormen (de Geyter; Pol de Mont), anderdeels gekenmerkt door een snakken naar rust en een worstelen om een levensovertuiging (Perk; Heléne Swarth). Doch ook hiertegen openbaarde zich weldra een reactie, die met alle gevoel brak en in navolging van Zola den zuiver réalistischen, naturalistischen weg bewandelde (v. Deyssel, Coenen, Netscher). De grofste taal was soms een middel, om dronkenschap, een achterbuurt, een straattype zoo getrouw mogelijk weer te geven.

Andere schrijvers van dit genre poogden met hun lectuur propaganda voor het socialisme (Heijermans; Reyneke van Stuwe; Ina Boudier - Bakker).

Welk een tegenstelling: de naakte werkelijkheid van Heijermans of Frans Coenen en de mijmeringen in sonnetvorm van Héléne Swarth. *Daar* een held, die de gevaren in den strijd om 't bestaan veracht, een die onverschillig is voor hoogere indrukken en spot met alles, wat een vroom Christen heilig is, die de wereld verantwoordelijk stelt voor zijn daden, *hier* een, die jaagt naar den vrede, na de ontgoocheling van 't leven, die schreit over de wereld en haar onvolkomenheid, haar liefdeloosheid, zelfzucht en kouden spot. Bij de eersten is vastheid van overtuiging, al zoekt men tevergeefs naar de uiting van een levendig geloofsvertrouwen. Bij de laatsten wijst die weifelende houding in godsdienstzaken op een zoeken naar eenheid in 't geloofsleven, naar een vast beginsel voor de beantwoording der vraag: 'Waartoe dient dit leven, en langs welken weg komt men tot den vrede van zijn vragensmoede hart en de ware levensbeschouwing?'

De Katholieke en Calvinistische schrijvers zouden van hun standpunt die vragen kunnen beantwoorden. Maar onder de jongste Calvinisten is geen kunstenaar aan te wijzen als Huygens, onder de jonge Katholieken geen dichter als Schaepman. Met Da Costa en Schaepman en Alberdingh Thijm zijn de Grootmeesters van de Kerkelijke partij heengegaan. Wat de toekomst nog eens zal brengen? 't Is te hopen, dat het schetsen van tafereelen uit het leven, dat opgaan in gevoelspoëzie, den smaak de Nederlanders niet zoo zeer heeft vervormd, dat zij geen oog meer hebben voor de

idyllen van Poot of Jan Luycken, de minneliedjes van Hooft, de verhalende poëzie van Tollens, de novellen van Cremer, de juweeltjes van Staring, Beets en de Genestet. Het nieuwe geslacht spotte niet met alles, wat de oude garde heeft voortgebracht, gelijk v. Deijssel deed met Schaepman, gelijk Fred. v. Eeden in ‘Grassprietjes’, 't Beoordeelen van anderen is gemakkelijker, dan eigen gebreken onder de oogen te zien. De jongere schrijvers mogen ons gerust weergeven, wat er woelt en brandt in den boezem van het volk, doch daarneven mag het hoofddoel van de kunst niet worden vergeten: het volk verlichten en verwarmen tegelijk! Dat toch is de roeping van ieder onzer: de veredeling en beschaving der menschheid. 't Is de roeping van den artist, hetzij componist, beeldhouwer, schilder, schrijver of dichter in het bijzonder. Waar nu bespeurt men iets van die verheven taak in de werken der nieuwste schrijvers? Gelooft gerust, dat het aantal leekedichtjes met een honderdtal zou vermeerderd zijn, als de bezielende

zanger in dezen tijd zijn tegenzin in de moderne levensbeschouwing en de gewilde lectuur van een aantal onzer prosaisten had mogen luchten. Zeker zou de verwarring in geloofszaken hem stof in overvloed geschonken hebben.

Die verdeeldheid in godsdienst van thans, de strijd tusschen clericaal en anti-clericaal, tusschen Kerk en Staat één, of Kerk en Staat gescheiden, doet ons terugdenken aan de woelingen hier te lande na 1780, toen de tweedracht onder de dorpsgenooten door de houding van de Oranjegezinde predikanten in de ééne plaats, en 't onbesuisd optreden van de patriottische dominees elders zoo hoog liep, dat gewapende weerbaarheidscorpsen op Zondag bij de deuren der bedehuizen verschenen, om botsingen te voorkomen en opstootjes - met geweld desnoods - te bedwingen.

Ook toen werden als tijdens de verkiezingen van verleden zomer - Staatkundige denkbeelden en partijleuzen - tot onderwerp van bespreking op den kansel gemaakt.

Tegen den revolutiegeest der Fransche Hugenooten en hun leerlingen, die liever aan maatschappelijke vraagstukken, als volksrecht, souvereiniteit en vrijheid der gedachte, dan aan de evangelieverkondiging deden, verzette zich de mystieke-gereformeerde leer van Schortinghius' aanhangers, wiens ‘Innig Christendom’ en de ‘Nietigheid’ van het Schepsel tegenover den Schepper tot tweemaal toe door de Overijselsche synode was veroordeeld, maar die toch zijn invloed deed gelden tot aan het einde der achttiende eeuw, vooral in het Noorden van ons land.

Thans blaakt al sedert eenige jaren een nieuwe strijd onder deze bewoners, neen laten we gerust de perken van den strijd wat breeder uitzetten, onder die van West en Midden-Europa.

Èn van vrijzinnige zijde door het vrije onderzoek en de nieuwe bijbelvertaling, als gevolg daarvan (Hofstede de Groot, Hooykaas, Kuenen), èn van den kant der rechtzinnigen, die dagboeken uitgaven (Ulfers), Leerredenen (Chantepie), wijsgeerig godsdienstige studiën, (Gunning, Dr. A. Kuyper, van der Groe) werden er nieuwe religieuze denkbeelden onder het volk in 't algemeen en onder de mannen der wetenschap gebracht.

Twee richtingen die wel steeds bestonden, maar wier tegenstellingen in 't godsdienstig denken tot nog toe een bron van geschil bleven onder de theologen, kwamen nu scherper tegenover elkaar te staan. Bij de oude kerkelijke kwesties over de uitlegging van den Bijbel, de godheid van Christus, zijn zoendood, het ethisch standpunt der theologie en zijn bestrijding, enz. kwamen al spoedig nieuwe strijdvragen:

Heeft de kerk het recht in de politiek mee te spreken? mag zij eischen in de oplossing van sociale vraagstukken, Zondagsrust, de verhouding van werkgever en werknemer, de beperking der ouderlijke macht, te worden gehoord? En eenmaal regeeringspartij, is het in 't belang van de Staat, dat straks de bijzondere school regel en de openbare school uitzondering, m.a.w.: dat het lager onderwijs voor een groot deel onder de contrôle van de Kerk komt te staan?

De partij, die geen inmenging van 't clericalisme in Staatszaken gedoogt, die de openbare school wil handhaven, en Sectarisch onderwijs zonder deugdelijke waarborgen schadelijk acht voor de ontwikkeling van het individu en het heil van den Staat, die partij vereenigt de strijdkrachten, die met terzijde stelling van bijzondere punten van hun politiek program, het *liberaal* in hun vaandel schrijven.

Al te zeer ontaardt de strijd om de beginselen echter in een persoonlijken, en hoe halsstarrig men nu eens van liberale, dan weer van anti-revolutionnaire zijde zich gedraagt, bewezen de gemeenteraadsverkiezingen, die kort op de Kamerverkiezingen, volgden in 1905. Tal van voorbeelden wijzen op de slechte gezindheid, waarmee de eene partij de andere bejegent: De predikanten van links en van rechts zoeken elkanders invloed te verkleinen en bestoken elkaar op niet kerkelijk terrein. Hier straft men zijn tegenpartij met het weigeren van subsidie aan een particuliere instelling, daar wil men niet teekenen op een lijst voor een liefdadig doel, als het inzamelen van gelden van een andere richting uitgaat. Men begunstigt de dorpsgenooten of onthoudt hun de nering, al naar ze van dezelfde kerkelijke of tegenovergestelde opvatting zijn. Ja, de tijd is zeker niet ver meer, dat fabrikant, handelskantoor, weesinrichting, bazar, enz., niet in de eerste plaats vraagt naar de bekwaamheid der sollicitanten, maar naar hun geloof. -

't Bewijst, dat in weerwil van het conciliatie kabinet: *De Meester*, de verdeeldheid in 't land eer grooter dan kleiner wordt. De voorgenomen reorganisatie der Hervormde Kerk, van rechtzinnige zijde op het touw

gezet, leert, hoe fel de strijd is in den boezem dezer Kerk zelve. Overbrugging van de klove schijnt niet meer mogelijk. De resultaten van de Godsdienstwetenschap, het streven naar een meer practisch Christendom en 't op den voorgrond brengen van het ethische gedeelte in den godsdienst, de theosofische neigingen van sommige predikanten, het prediken van 't moralisme van anderen, voldeden de rechtzinnigen niet, die geen haarbreed wilden afwijken van hun confessioneele begrippen omtrent de uitlegging van de Schrift, den oorsprong der zonde, de verzoening en de genadeleer.

Terwijl een goed deel der leden en belijders van de eerstgenoemde secte den godsdienst slechts in zooverre een plaats toekent op maatschappelijk gebied, als hij kan dienen, om de orde en beschaving in de samenleving te helpen bevorderen, zoodat elk gemis aan eenige godsdienstige gezindheid, voor onwellevend - op zijn zachtst uitgedrukt - geldt, wil de confessioneele-gereformeerde partij een maatschappij, waarvan de godsdienst de grondslag is, aan het zieleleven de hoogste aandacht schenken, wijl ze de bestemming van den mensch in deze wereld gering acht bij zijn eeuwig bestaan hiernamaals.

Ziedaar dan ook in beginsel het onderscheid in onderwijs op de neutrale openbare en de bijzondere school. Daar wil men den mensch vormen, die later als burger van de maatschappij begrip heeft van goed en kwaad, recht en onrecht, leugen en waarheid, en wien de algemeene Christelijke deugden Liefde en gehoorzaamheid aan zijn ouders, hulpvaardigheid jegens den naaste en verdraagzaamheid jegens elke gezindheid is ingeprent, wanneer zij het leven zelfstandig ingaan, met het bewustzijn: Ik ben nu straks mijn eigen meester, kan doen en laten wat ik wil, als ik de wetten des lands maar eerbiedig en de conventioneele vormen der samenleving in acht neem? O, neen, als dat het resultaat van de zedelijke opvoeding was, dan was het beter de uitdrukking: '*opleiding tot alle Christelijke en maatschappelijke deugden*' maar te schrappen, en de openbare school slechts te maken tot een inrichting van onderwijs. Maar de openbare school moet den leerling door schetsen over de wonderen in 't rijk der natuur, haar geschiedenisonderwijs, 't autoriteitsgevoel jegens zijn leermeesters brengen tot het inzicht, dat hij slechts een klein onderdeel is, van 't groote raderwerk der Menschenmaatschappij, een miniatuurwezen, vergeleken bij de majestueuze voortbrengselen der Schepping, minder dan een punt in den bouw van 't heelal, onderworpen, hoe knap hij mag worden, hoe rijk hij zich voorstelt eenmaal te zullen zijn, kortom hoe onafhankelijk schijnbaar, onderworpen aan tal van invloeden, onderhevig aan een reeks van gevaren, blootgesteld aan allerlei verleiding. Daarvoor te waarschuwen is eveneens de taak van den openbaren onderwijzer.

Het sectarisch onderwijs beschouwt de opvoeding in de school in een geheel ander licht. Terwijl haar leerlingen veelal opgegroeid zijn in een zoogenaamd Christelijk huisgezin, zal de school die opvoeding van het huisgezin overnemen en er het leeren aan verbinden; naar er beweerd wordt, om op dezen grondslag - in de school gelegd - later gemakkelijker in de Catechisatiekamer of het Kerkgebouw te kunnen voortbouwen.

De lectuur van onze dagen vertoont ook die beide uitersten in levensdoel, dat tweeërlei idealisme wat in het schoolonderwijs tot zulk een groote scheiding aanleiding gaf:

Daar zijn in de eerste plaats, onder de schrijvers van dezen tijd idealisten, ontevreden met deze wereld, die - of is het in de verte - een heiliger orde van dingen boven zich zien, die roepen om heiliger, edeler menschen, om een christelijke

regeeringspartij en christelijke scholen, om een ideale wereld, waarin geen plaats is voor stuitend onrecht, noch schijnheiliger vormdienst, voor broedernijd, noch afgunst, noch laster, een nieuwe aarde, waarop de gerechtigheid woont, een nieuwe aarde, waar vrede en waarheid elkaar ontmoeten, een aarde die langzaam uit onze werkelijkheid moet verbannen, wat met die ideale wereld in disharmonie is. 't Blijft een ideaal, op wier verwezenlijking we gerust nog eenduizend jaar kunnen wachten.

Daar zijn echter andere idealisten onder die tegenwoordige schrijvers: meer practische menschen, die het materialisme van Hendrik Ibsen prediken, den twijfel in geloofszaken verkiezen boven de gehuichelde vroomheid, de stugheid in den omgang met lieden, die we 't liefst uit den weg gingen boven gemaakte vriendelijkheid en achting, uit berekening.

Men treft onder dit genre moralisten aan als Maeterlinck, die er voor waarschuwt, niet den Hollandschen boer na te volgen,

welke bij een dijkbreuk in de eerste plaats naar zijn eigen vee omzag, in plaats van naar den dijk te snellen en de bres te stoppen. Zij verkondigen, dat wij onze gedachten en illusies zoo veelvuldig moeten hebben als eikels aan de boomen; want gelijk van de duizend eikels, die in het bosch hangen, slechts een enkele wortel schiet en vruchten draagt, zoo gaat het ook met onze plannen en voornemens. Zulke moraal, in een sierlijk kleed gestoken slaat in: Ook de moraal in Ibsens drama's, wanneer hij b.v. in ‘Steunpilaren der Maatschappij’ zijn Consul Bernick millioenen laat verdienen met den handel langs de meest ongeoorloofde wegen, zonder dat eenmaal het geweten hem toeroept: ‘Schurk, gij rooft het geld!’ - zulke moraal is gezond, en niet opzettelijk, maar onbewust in 't verhaal geweven. Als elders Ibsen de onwaarheid in het huwelijksleven schildert in *zijn Comedie der liefde* of in *Nora*, dan zeggen we: de overdrijving vergeven we den kunstenaar gaarne, maar zoo is het huwelijk van velen werkelijk, en enkelen onzer hebben met betere voornemens den schouwburg verlaten, en willen den heimelijken raad van den moralist opvolgen.

Maar ieder moralist van onzen tijd is geen Maeterlinck of Ibsen, al willen tal van letterkundigen uit ons eigen landje er voor door gaan. Het scheppende talent ontbreekt hun, realistisch zijn ze in hooge mate maar ook naturalistisch? Vloeit het symbool, dat de moraal bevat, als vanzelf uit de ontwikkeling van het verhaal of het drama voort? Is het dikwijls niet meer verstandelijk ‘Machwerk’ dan kunst, en verkiest de moraal dáárdoor niet veel van haar uitwerking, onder den aanhoudenden dissonant in het schoonste accoord: ‘Der Mann predigt ewig.’

Er is in de literatuur van den laatsten tijd nog een richting, die zich in hare levensbeschouwing losmaakt van elk ideaal, en in sombere mystiek, neerslachtige sentimentaliteit alleen nog klaagt en zucht. De mannen en vrouwen, die in hunne zwaarmoedigheid de wereld vertolken, wat er in hen leeft, peinzen over de ontgoocheling in dit leven, de liefdeloosheid, den naijver, de zelfzucht, de koele berekening, de eerzuchtsmanie onder de menschen. Men moet niet te lang in die donkere diepten zonder zon, in die ongezellige, geheimzinnige plaatsen vertoeven; want de atmosfeer bedwelmt, en men voelt zich - voor men het weet - gevangen binnen de ruïnen van vroegere illusies, en een standvastig geloof in opstanding, verheerlijking, een eeuwig rijk van onverstoorbaren vrede en bovennatuurlijken luister. Hoe droefgeestig de stemming echter is, die over ons komt, wanneer we gaan peinzen als de dichters en dichteressen van deze verzen, toch ligt er een onverklaarbare aantrekkelijkheid in het Sonnet ‘Mathilde’ van Jaques Perk, in het half mystieke - half sentimenteele- gedicht ‘Mei’ van Herman Gorter, in weerwil van zijn duistere plaatsen, in sommige sonnetten van Hélène Lapidoth Swart, trots haar sombere gemoedstemming, volgens den onpartijdigen geïsoleerden van Nouhuys ‘*een Zondagskind*, *een lyriste en zuiver individueele dichteres, zooals we in onze literatuur nog geen kenden.*’

Zwaarmoedigheid is een veelvuldig voorkomend verschijnsel bij het volk, aan 't begin der 20ste eeuw. De zenuwlijdersgestichten zijn vol van lieden, die met hun gedichten liefst vertoeven bij verwoest levensgebrek, en vervlogen illusies, die klagen over de bedorvenheid van 't menschdom en de onrechtvaardigheid van 't noodlot, die hun eigen onaangename levenservaringen voor onoverkomelijke bezwaren aanzien, de koele bejegening der wereld voor opzettelijke beleediging. Die levensernst en zielepijn van de zenuwzieken en al te prikkelbare naturen, vindt men terug in

schier elk genre van onze hedendaagsche literatuur. De romans van den laatsten tijd vloeien over van ‘Misère,’ ‘Misdadige kringen,’ ‘Huwelijksbedrog,’ ‘Zelfmoord,’ ‘Tooneelen en tafereelen uit de achterbuurten.’ Men wordt er wee van, en zou haast moeten gelooven, dat de maatschappij zoo wrak is en zoo slecht ingericht, dat men de revolutie nabij komt, die haar ontbindt en aan den grond legt. Maar zoo ieder weet, hoe groot de ellende van het proletariaat is, hoeveel misbruiken de samenleving aankleven (Heyermans), hoe groot de huichelarij en onbeduidendheid der aristocratisch-orthodoxe kringen is (A. de Savornin Lohman), dat de misdadige mensch, een product van erfelijkheid, omgeving en lotswisseling niet altijd toerekenbaar is voor zijne handelingen (Noodlot en Eline Vere van Couperus), waarom dan altijd weer die klaagtonen aangeheven, die toch de neerslachtigheid van 't menschdom maar verergeren, zijn levensbeschouwing slechts pessimistischer maken? Waarom niet langer de poezie met de idealen van Beets en de Genestet? Waarom niet de karakterteekening van historische

figuren, als Schimmel en Bosboom-Toussaint ze ons geven? Waarom niet het statig, vloeiend proza der romans van v. Lennep? Waarom niet de naief landelijke schetsen van Cramer of de pietistische tafereelen uit de binnenkamer van Pierson of Koetsveld?

Ik weet het: de zin voor de werkelijkheid en het alledaagsche van ons huidig volk, met zijn materialistische zorgen, zijn moeilijken strijd om 't bestaan, daarenboven de groote tegenstellingen in de samenleving tusschen de hoogste en laagste klassen, de verfijnde weelde naast de diepste ellende, de dwaze schijnheiligheid hier naast het grofste ongeloof elders, ze brengen de schrijvers als van zelf tot het denkbeeld, hun landgenooten in te leiden in een wereld, waarin deze het best tehuis zijn.

Ook hier geeft de artist zijn helden en heldinnen het kleed, dat hun het beste tooit: dat van den laatsten snit.

Het kostuum is naar den tijd, zonder twijfel: maar wat aan de personen, welke de schrijvers ten tooneele voeren, ontbreekt: ‘De inspiratie, de ziel van den schrijver zelf, een onpartijdige blik in 't gemoed van ons volk, gepaard met den lust om het volk niet eenzijdig, maar zoowel in zijn innerlijken strijd als naar zijn uiterlijke levensomstandigheden te leeren kennen. Het moest niet enkel de bedoeling onzer letterkundigen zijn, de lage hartstochten te verstaan en te beschrijven, maar tevens, welke kiemen van menschlievendheid, blijmoedig vertrouwen en zin voor recht en waarheid, welke heilige begeerten, tijdelijk onderdrukt, daar binnen in elke menschenziel, hoe ook ontaard door allerlei levensomstandigheden, zijn neergelegd.

Als die wedergeboorte bij de schrijvers heeft plaats gevonden, en de artist geeft, wat hij vermag te geven, door den drang der inspiratie daartoe gedreven, eerst als hij zijn roeping als kunstenaar begrijpt, dan werkt hij met zijn goddelijke gaven voor een berijkbaar ideaal: ‘*Bevordering van de volkswelvaart door volksbeschaving en volksverlichting.*

H. HOFFENKAMP te S.

Gezelligheid.

Op wit-wazige wieken zweeft zacht, kloppend huis aan huis, blanke Fee, de haren blinkend-blond, de oogen hemelrein, de handen vòl witte bloemen.

Waar de arme zijne hut, de rijke zijn paleis vriendelijk-vragend voor haar opent, werpt ze zacht-lachend eene blanke bloem in. Wordt Fee's kloppen niet gehoord, dan zweeft ze zacht-weenend weg en zilverreine druppen dalen op de bloemen, blanker dan ooit, want weemoed drenkte ze.

Fee kent een land met blonde duinen, blauwe wateren, wit-schuimende zee, waarboven wolken zwart en grijs. Daàr was Fee welkom, daàr gleden uit haar hand stroomen bloemen.

Daàr is zooveel veranderd. Fee bleef zich zelf gelijk, haar vrienden werden koeler.

Menigeen moest vragen:

‘Wie is toch die zacht-zwevende, zwijgende vrouw en weinigen wisten meer, dat haar naam is ‘Gezelligheid.’

Zij wisten niet, dat waar de blanke bloem binnenviel, zij aangroeide tot eene keten, alle-bewoners-insluitend, liefde-tusschen-henwevend, die bloem, wier naam ‘Vrede’ is. Waar haar geur de woning doorwasemt, klinkt geen dissonant, is alles

zuiver-harmonie; - harde snijdende snerpende woorden worden daàr niet gehoord, de klare lucht kent daar geen wolken.

Zacht zweeft Fee, kloppend huis aan huis, en waar de blanke bloem invalt, ziet ze even binnen. Alleen schilderachtige groepen ontwaart haar oog! De ouders met hunne kinderen in 't schemeruur geschaard om den haard en zacht-zoetvloeiende klanken binden allen aan den Vader. Hij vertelt van ridders en roovers, van nimfen en feeën en heel de sproken wereld zweeft langs 't oog der luisterenden. Om hem heen ziet Fee de bloemenketen, haàr gave.

Ach, hoe weinigen meer, willen die kluisters, niet metaalklinkend, maar bedwelmende geuren verspreidend, die keten, die steeds inniger wordt en toch niet drukt.

Fee vraagt zich af, waarom ze haar bloemen niet meer willen - de lieve wist niet, dat ‘aan de wieg der 20e eeuw, de grijze stoom stond, dat hij zijne hand zegenend (of vloekend) op 't hoofd der jonggeborene lag, en waar hij zijn wensch uitspreekt is voor Fee geen plaats - triumfeert haar vijand - ‘Uithuizigheid.’ Alles wordt door hen beiden beroerd, de teere bloesemketen gebroken. Machtiger en krachtiger worden zij, en zij matten Fee af met hun aanvallen. Haar oog ziet al droever en droever; de bloemen verwelken in haar hand.

En weldra zal Fee, niet meer zacht-zwevend gaan, kloppend huis aan huis; dan zal ze

liggen blanker dan ooit, tusschen witwonderschoone bloemen, de haren blinkendblond, de oogen hemelrein.

Niemand zal het zachte kleppen van de wazige wieken meer hooren, niemand zal weten, waar zij rust voor altijd.

A.v.B.

Kunsten en Wetenschappen.

Een ideaalstaat in de lucht.

Der socialisten[1)] heilstaat zal ik niet bespreken; allerminst aanvallen. Men moet nooit aan iemand luchtkasteelen ontnemen; in droomen leven en zich illusies maken kost geen geldt, schaadt niemand, en het is iets zoets; alleen 't ontwaken en terugvallen in de prozaïsche werkelijkheid is vernietigend.

Voorbeelden strekken; lessen en vermaningen mogen wekken; slechts 't aanschouwelijke kan dat wekken vruchtbaar maken.

Daarom doen we eens een uitstap naar de Lacedemonieërs, oftewel de Spartanen. Lycurgus was hun wetgever, hun weldoener, tenminste als niet te betwijfelen valt wat omtrent hem verteld wordt, vooral daar zijn levensbeschrijver Plutarchus ter school moest gaan bij Xenophon, en diens *Respublica Lacedaemoniorum*, misschien nu juist niet een onwraakbaar getuige is.

Heeft Lycurgus wel geleefd? Of zijn er ook soms *twee* geweest, wier deugden en ondeugden in *één* persoon zijn overgegoten. Of is alles fictie, èn Lycurgus, èn Sparta's gelukstaat? Het kunnen idealen zijn geweest van een dweper, welke de geschied- of legendeschrijvers, lichaam en gestalte hebben gegeven, en dan ligt het mooie boeltje in een ommezien tegen den grond.

De wet van Lycurgus was niet geschreven. Zij bestond uit spreuken, welke van mond tot mond gingen; men denkt daarbij aan Jacob Cats, die een tweede Lycurgus zou kunnen geweest zijn.

Hoofdzakelijk bestonden die spreuken uit levensregels, hoewel daardoor ook wel de regeering geregeld was.

Een raad van 28 oudsten stond twee erfelijke koningen terzijde. Ieder 30-jarig Spartaan was stemgerechtigd, en had in de volksvergaderingen met *ja* of *neen* te beslissen over 't vaststellen van wetten en het kiezen van ambtenaren, alsmede over oorlog en vrede.

Den Spartanen was voorgeschreven het harden van het lichaam, opdat zij krachtig zouden wezen in den oorlog. De toekomstige moeders waren daar onder begrepen. Zij moesten krachtige mannen voortbrengen. Tot zoover is alles, wat de kuischheid betreft in orde. Maar wat te denken van het uitleenen van de eene vrouw aan een anderen man alleen om kinderen te verwekken; wat van het naakt loopen der kinderen, meisjes en jongens, en het zich gezamenlijk oefenen in den schijf te werpen, en

1) In verband met den uitval tegen de Socialisten en Socialistische dominees (eerder in dit blad opgenomen) geef ik in overweging eens te lezen l'Illustration théatrale No. 31 van 14/4 1906; l'Attentat par A Capuset L. Descaves, voornamelijk bl. 19, 20 Scène V. Zulk een stuk moest in hoofdzaak in dit blad verteld worden. Men heeft tegenwoordig ook zooveel socialistische Dames? Gelukkig zitten zij elkaâr reeds in 't haar!!!
8/4 1907.
R.

dergelijke spelen; wat van de, op maagdelijken leeftijd, geringe bedekking, waardoor Sophocles kon zeggen:

> ‘H e r m i o n e gaat nog in 't losse maagdenkleed,
> en laat de blanke dij door 't oog des mans begluren.’

We kunnen hierover nu niet verder uitweiden, doch dit is zeker, dat *tegen* zulk eene natuurdracht meer te zeggen valt dan er *vóór* te spreken.

In verband met het verstalen van het lichaam, moest noodwendig aanbevolen worden eenvoud in alles; in kleeding, in voeding, in huisraad. Alle luxe was uit den booze. Voornamelijk moest men eten om te leven, zoodat de zwarte Spartaansche soep werd uitgevonden, welke aan gemeenschappelijke tafels werd gebruikt. Om zoo min mogelijk de gedachten bij het middagmaal te bepalen, werden onderwijl wijsgeerige beschouwingen en gesprekken gehouden.

Zoo iets wat onze vegetariers ook aanprijzen, want komt men in hun restaurant, dan ziet men de *echten,* - ik bedoel de stamgasten uit principe, - steeds het middagmaal gebruikende met boeken of couranten in de hand, welke dan ook in overvloed op de leestafel gevonden worden.

Toch vergeten deze lieden, en de Spartanen met Lycurgus aan het hoofd vergaten het, dat de spijzen langzaam gekauwd moeten worden, en dat ieder *met oplettendheid* moet eten om het voedsel dat wordt gebruikt in waarheid *voedsel* te doen zijn. Lees maar eens Dr. W. Stekel in ‘Hygiënische Vragen van den Dag.’ Krachtige zonen van krachtige moeders moest het Spartaansche volk den heilstaat leveren, maar bij hun soberheidsprincipe beging het de grootste fout door te zondigen tegen de regelen voorgeschreven door de voedingsleer.

Dat komt er van als men heil- of geluksstaten wil stichten.

Met het eene doel voor oogen veronachtzaamt men het andere.

Men dicht aan den mogelijk verdichten Lycurgus, welks geheele persoon zoozeer in de nevelen der sage is gehuld, dat betwijfelt wordt of hij wel tot de geschiedenis behoort, zelfs de gelijkelijke verdeeling van den grond onder de Spartanen toe, en het instellen van ephoren - dwarskijkers der Koningen, - maar de zekerheid daarvan moet nog bewezen worden; eveneens ook of hij het instellen of 't vernieuwen van de Olympische spelen op zijn geweten heeft.

Lycurgus nam na zijn wonderspreuken gesproken te hebben, maar afscheid van de wereld, door zelfmoord te plegen door vrijwillige verhongering.

De Spartanen behoorden niet aan zichzelven, maar aan den Staat. Zij werden op last van den Staat verwekt[1)]; zij genoten Staatsopvoeding; Staatsonderwijs (voornamelijk sport); zij aten Staatskost; zij spraken of dichtten in den geest van den Staat; zij bezaten een gelijk deel van de Staatsgrondoppervlakte, zonder eigenaar te zijn; de Staat pleegde, naar vaste regelen, Engeltjes-makerij, en... de Spartanen waren gelukkig (?). De Spartanen waren van Staatswege aangewezen militairen, dat wil hier zeggen vechtersbazen. Sparta was een militaire republiek; in schijn eene monarchie. En dat alles heet heilstaat!

Albert Vogel - Coriolanus.

Ik heb er niets op tegen, dat Toon Dupuis, (of zijne lastgevers),[1)] aan Albert Vogel, den declamator, een gladden kop heeft gegeven. Wilde hij een Romeinsch volksredenaar uitbeelden, dan heeft hij, afgescheiden van eenige gelijkenis met de gelaatstrekken van Alb. Vogel, volkomen succes gehad. Trouwens hij is te groot kunstenaar om zich daarin te vergissen. Maar men moet niet willen beweren, noch van den kant van het comité, noch van dien van den beeldhouwer, noch van dien van dien declamator, dat de kop, zooals we dien bij Goupil voor de glazen hebben zien staan, en in de tijdschriften afgebeeld, voorstelt den grooten Romein, Coriolanus.

In hoofdzaak was hij veldheer, krijgsman; redenaar in laatste instantie, en, indien we nu '*de Levens van Plutarchus*' opslaan bij Coriolanus in het 3e deel, en de bijgevoegde afbeelding bezien, dan hebben we voor ons Coriolanus in krijgskostuum met *baard* en *knevel.*

Nu zou men kunnen aanvoeren, dat de teekenaar J. Buys zich in 1794 maar een kop bedacht heeft, waaruit de veldheer sprak, maar zoo iets zou onjuist zijn, want in het 1e deel is uitdrukkelijk vermeld, dat al de portretten, in '*de Levens*' opgenomen, *portretten* zijn.

Immers zegt de 'voorredenaar' in een noot: 'De afbeeldingen der vermaarde Grieken en Romeinen door Plutarchus beschreven, en in dit werk geplaatst, zijn gevolgd naar afdrukken van gesnedene steenen der Oudheid.'

Lippert heeft ze in Saksische talkaarde op de origineelen afgedrukt, welk procedé oneindig duurzamer is dan de afdrukken in Italië in zwavel genomen.

1) Het huwelijk was voorgeschreven; aangeklaagd werden de ongehuwden, of zij, die te laat trouwden. Kinderlooze huwelijken werden ontbonden. Juist dezer dagen lazen we, dat in een der Staten van Amerika *ongehuwd* blijven zwaar beboet werd.

1) Het hulde-comité onder voorzitterschap van Prof. van Hamel uit Groningen.

In 1767 werd de tekst gedrukt; in het 2e deel werden de historisch-gesneden steenen beschreven.

Aan de echtheid van den kop van Coriolanus, door Buys nageteekend, valt dus niet te twijfelen.

De fout ligt dus bij de grime van Alb. Vogel, toen hij in het drama van Shakespeare, dat hij in de vertaling van Koster voordroeg, zich zelf, vermoedelijk ter wille van de voor te dragen vrouwenrollen, een gladden kop gaf, maar men moet dan niet willen zeggen dat Dupuis' schepping den veldheer Coriolanus voorstelt.

Zeg eenvoudig, dat zijne buste uitbeeldt Albert Vogel, zooals hij was, optredende als Coriolanus.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Delilah. Uit het Engelsch.

In een eenzame, kleine kamer, ingericht als een studeervertrek en blijk gevende van een harden strijd tusschen armoede en een artistieken smaak, zat een jonge knappe vrouw, ijverig, alsof haar leven ervan afhing, op eene schrijfmachine te tikken. En den geheelen langen dag als hare lange dunne vingers over de toetsen vlogen, ergerde het voortdurende tik, tik, tik, dat zich eentonig

herhaalde, de overgevoelige ooren van hare hospita, de oude Martha Stock.

Er heerschte een korte tusschenpoos van gezegende stilte toen zij het magere middagmaal binnenbracht, en het met haar gewone stilzwijgendheid voor haar jonge bewoonster neerzettende, ving zij een flauw lachje op uit de sombere, donkere oogen die vroeger, zooals zij zich nog goed herinnerde, toch zoo vol vuur konden schitteren, terwijl nu ook de perzikkleur uit de wangen was verdwenen.

'Ik hoop toch niet dat ge al een kooper voor Garçon hebt gevonden, Martha?' zei het meisje, terwijl zij de flauwe soep langzaam opslurpte en een vermoeide zucht onderdrukte.

'Ik haat het idée om hem te moeten verkoopen, maar nood breekt wetten. We zijn bijna aan het eind van het jaar en ik heb al het geld dat ik deze maand kan krijgen zoo dringend noodig. Mijne ellebogen zijn er bijna door. Helaas!' een zweem van een lachje gleed over hare lippen, 'ik kan niet, zooals Garçon, mijn geheele leven één kleed dragen, maar het is hard van hem te moeten scheiden.'

Zij bukte zich en klopte haar wel-doorvoeden poedel, die zich in de vouwen van haar rok genesteld had, op den kop. Daarna begon ze weer op de machine te tikken.

'Ik heb een kooper gevonden, juffrouw Delilah. Hij wou vijf pond geven, zei hij, daar hij zag dat het een goede rashond was, en ik sloot den koop direct, want het is een oud beest, denk ik, en heeft zijn beste dagen gehad. Ik kreeg het geld dadelijk, maar de mijnheer dacht dat U misschien nog gaarne op uwe manier van den hond afscheid zou willen nemen, zoodat hij hem hier nog tot van avond zeven uur wil laten blijven om dan iemand te sturen hem te halen.

Hier is het geld en ik geloof wel dat het erg welkom zal zijn, want geld is een macht in het land, maar wat iemand ooit in een stom dier zou kunnen zien, gaat mijn begrip te boven, ik kon hem nooit goed uitstaan.'

'Ja, dat weet ik,' antwoordde Delilah, 'maar wij hebben verschillende gevoelens, in dit opzicht althans. Nu ge kunt de tafel wel afnemen, Martha, ik heb voldoende gehad. Als de bel van avond overgaat, zal ik Garcon in de keuken brengen en gij moet alles maar in orde maken, als 't u belieft, ik zou er nooit bij kunnen zijn, als hij meegenomen wordt.'

'Hebt ge dezen nacht goed geslapen?' vroeg Martha bij de deur, meer uit beleefdheid, dan wel dat het antwoord haar belang inboezemde.

'Dank je, ja een weinig. Maar ik moest een slaapmiddel innemen en dat geeft je den volgenden dag een vervelend gevoel, het is zoo zwaar en verward in mijn hoofd.'

'Ja, ja,' zei Martha brommende, terwijl zij met het blad de deur uitging.

Daarna klonk het eentonig getik weer door de kamer. De tafel was beladen met artikels voor modejournalen etc. terwijl de schrijfmachine nu bezig was een pessimistisch verhaal te verwerken voor de kolommen van een provinciaal weekblad.

'De ziel,' tikte ze scherp, 'is slechts een soort van parfum dat zich aan het menschelijk omhulsel vasthecht,' daarop klonk het belletje als een lachje zonder vroolijkheid, 'en er zijn wezens die zonder ziel geboren zijn, als er bloemen zijn zonder geur, en de Almachtige, verantwoordelijk zoowel voor den een als voor den andere, kan geen rechtvaardige voorkeur hebben voor elk -'

Plotseling trad de schemering in en de vermoeide oogen vielen dicht, Delilah stootte de machine een weinig op zij om plaats te maken voor haar ellebogen, en, haar armen op de tafel vouwende, boog zij haar kloppend hoofd erover en viel kort daarop vast in slaap. Buiten woei een harde wind door het sleutelgat en de spleten

van de deur; na een half uur ontwaakte Delilah huiverend, het was koud en donker in de kamer geworden.

Garçon van haar japon nemende, stond zij op, stookte het half vergane vuurtje op en keek in de gele flikkerende vlammen die oprezen en weer verdwenen. Zij zat zoo een langen, langen tijd, in diep gepeins verzonken, tot de kolen eindelijk begonnen te gloeien. Daarna nam zij de kop van den hardnekkig haar flikflooienden hond tusschen de handen en keek in zijn smeekende oogen.

'Ja,' zei zij, 'het is vaarwel, oude jongen, vaarwel voor altijd! Niet ter wille van een afgedragen kleedje, alsof zoo iets ons kon scheiden, terwijl zelfs de honger het ons niet deed! Maar alleen ter wille van een versleten hart, uitgeteerde hoop en verloren ambitie. Zie zoo, vaarwel, beste, oude Garçon! Lig nu stil en ga slapen tot we de bel zullen hooren.'

Vaag verontrust door het glinsteren van niet vergoten tranen in de groote, droevige oogen, en door het beven van haar stem, huilde de hond zachtjes, lei zijn pooten op haar dunne, witte armen, en onderwierp zich,

na slechts een zachte tik op de kop als antwoord ontvangen te hebben, gehoorzaam aan haar bevel om te gaan liggen en bleef met melancholieke oogen in het flikkerend vuur staren.

Op haar laag stoeltje voor den haard zat het meisje aan het verleden te denken en vele herinneringen bestormden haar. Zij zag zich zelf, zooals zij in die dagen was geweest, toen het succès zoo nabij leek, zoo nabij, toen haar eerste roman: 'Alles is goed op de wereld,' in een invloedrijk en wijd verspreid tijdschrift werd afgedrukt en veel opzien baarde bij de lezers. Want het was een zonnig boek, waarin de karakters schenen te leven, terwijl menigeen er kracht uit putte om tegen de nietigheden die het leven dikwijls biedt, meer bestand te zijn en het goede meer te waardeeren.

Zij zag door haar succès de rimpels van haars vaders gezicht verdwijnen, gebukt als hij ging door armoede en zorgen; zij zag haar vroolijke studeerkamer terug waar zij hem al hare plannen en droomen vertelde en hem haar laatste werk voorlas; zij zag zich weer in het kleine Boheemsche gezelschap teruggekeerd, waarvan zij door haar succès het middenpunt vormde en waar zij Geoff Morris, de artist, ontmoette, die haar liefkreeg; hij was toen nog arm maar veelbelovend en had sedert dien tijd veel naam gemaakt als schilder. Zij was de vroolijkste van allen, altijd bereid te dansen en te zingen, dikwijls in fantastische costumes, door haar zelf vervaardigd, zoodat ze allen meesleepte door hare buitensporige invallen. Maar daarna werden de beelden van het verleden donkerder, er kwamen wolken opzetten aan haar stralende liefdeshemel, want zij was trotsch in haar vast geloof dat een vrouw onbuigzaam moet zijn, en hij was onstuimig en dikwijls achterdochtig over hare coquette manieren.

Maar ten slotte trad geheel en al verkoeling in toen hij aanmerkingen maakte op hare verhouding met de opvallende mevrouw Vidal, die, om minder aangename redenen gescheiden van haar echtgenoot leefde, maar toch mooi en geestig genoeg was om nog genoeg vrienden over te houden haar eene positie te verschaffen.

'Het is onmogelijk dat ge van deze vrouw kunt houden en haar achten, Delilah,' zei hij.

'Zij is goed als studie!' antwoordde Delilah luchtig. 'Zij is mijn model voor de hoofdpersoon in mijn nieuwe roman.'

'Ik meen het in ernst, heusch,' zei hij.

'Laat de roman schieten! Wees voor alles vrouw en daarna schrijfster. En een vrouw moet boven alles oprecht zijn!'

Die woorden staken haar en een warme blos steeg in haar wangen.

'Ik hoop,' antwoordde zij koud, 'dat ik niet een man noodig heb om mij te leeren een vrouw te zijn. Ge hebt in den laatsten tijd zooveel op mij aan te merken, Geoff, dat ik het maar beter vind dat ge bij iemand anders naar Uw ideaal uitziet. Ik kan niet op zulk een hoog voetstuk klimmen.'

'Delilah, dan heb je me ook niet lief,' riep hij, 'als je zoo van me kunt gaan.'

'Ik bid je, laten we er geen woord meer over verspillen,' antwoordde zij met een zorgeloos lachje.

Een langen tijd stond hij zwijgend haar aan te zien. Toen zei hij eenvoudig: 'Ge zult toch zeker nog wel toestaan voor me te poseeren om dat schilderij voor de academie af te maken?

'Ik verbreek nooit mijne beloften,' antwoordde ze, 'en ben ten allen tijde bereid,'

'Dank U, indien mijn werk een succès zal worden, zal ik blij zijn het aan U te danken te hebben en ik zal U een kleine copie voor Uwe studeerkamer maken als

eene herinnering aan mijne dankbaarheid. En als ge daarnaar ziet, Delilah, onthoud dan dit: ‘Ik heb geen ander ideaal dan jou noodig, het innerlijkste van je zelf, dat je zoo zorgvuldig voor ons allen verborgen houdt, de Hemel weet alleen waarom, is niets anders dan je trots, veronderstel ik, die zich niet wil laten buigen.’

Op één woord van haar zou hij wel weer teruggekomen zijn, maar ze sprak het niet uit, zooals ze nu bitter berouwde.

En daarboven den schoorsteenmantel hing de copie, die hij haar had beloofd, een kostbaar juweeltje van kunst.

Toen zij bij deze herinneringen was genaderd, stond ze plotseling op, stak de lamp aan en hield die met bevende hand voor het schilderij. Het was in waarheid zooals de bekende critici geschreven hadden een meesterstuk van kunst; het stelde een meisje van 19 jaar voor, pikant gekleed in goud en zwart, met het gezicht van een coquette colombine en de ziel van een vrouw, die ook vele zorgen heeft gekend, de oogen bovenal groot en zwart en schitterend imponeerden door hunne oppervlakkige vroolijkheid, maar verborgen toch eene kwellende gedachte aan strijd en wanhoop. ‘Delilah: een studie van

tegenstellingen,' had Geoff zijn schilderij genoemd en toen hij haar de copie ervan bracht, terwijl hij inwendig nog op eene verzoening met haar hoopte, had zij hem in haar trots wreed zijn eigen woorden van toen teruggegeven: 'O, wees eerst een man, Geoff en dan een artist! Was het wel edelmoedig van je om zoo mijn innerlijk prijs te geven? En een man moet toch boven alles edelmoedig zijn!'

Maar o, hoe dikwijls had ze sedert dien tijd niet in haar hart uitgeroepen: 'Geoff, Geoff! kom toch terug!'

Zij droeg de lamp weg en ging weer zitten. Nu kwamen er nog donkerder beelden uit het verleden boven. De plotselinge dood van haar vader, het verlies van ambitie, van liefde in de kunst, en van belangstelling in het leven kwamen over haar, het succès geleek nu wel ver weg te zijn; vriendelijke uitgevers, die haar eens warm hadden aangemoedigd, schenen haar geheel vergeten te zijn of vonden haar werk zonder inhoud of gevoel; een diepe wanhoop had zich van haar meester gemaakt, daarbij kwam nog de zorg om het bestaan, zoodat ze zich ten slotte wel vergenoegen moest voor derderangs tijdschriften en modejournalen te werken.

Daarenboven had ze steeds het knagend gevoel zich al dit leed zelf berokkend te hebben door Geoffs liefde van zich te stooten.

Een bel klonk door het huis.

'Vaarwel, Garçon,' zei zij, 'vaarwel oude jongen. Ik ben mislukt als vrouw en als schrijfster, anders zou het zoo niet afgeloopen zijn, ik doe die bekentenis aan jou, Garçon: ik heb mijn verdiende straf!'

'De man is er om den hond,' zei de oude Martha, binnentredende.

'Ik moet nog even uit, heeft U misschien nog iets noodig voor ik ga?'

'Niets,' antwoordde ze. 'Ik heb een dag van stijven arbeid achter me en zal nu zien te gaan slapen, dus goeden nacht!'

Ze lachte bitter alsof ze een oogenblik aan slaap zou kunnen denken!

Maar wat was dat? Hoorde ze niet een kinderstem boven haar? 'Papa! Papa!' Er was geen kind in het huis, voor zoover ze wist. Het was zeker verbeelding van haar, maar weer hoorde ze een klagende stem roepen: 'Papa!'

Toen hoorde ze getrippel van kleine voetjes, het openen van een deur, een struikelen en daarna een val.

Verschrikt liep ze naar de trap en zag daar in het flauwe licht op den gang een hoopje witte borduursels, in een seconde trad ze naderbij en zag angstig in een lief, verschrikt kindergezichtje. Zoo vond de oude Martha hen, op het rumoer teruggekomen, terwijl het kind doodelijk bleek de oogen gesloten hield.

'Er is geen reden,' zei Delilah berispend, 'om nu je handen te wringen, Martha. Er was meer reden voor eer het viel. Ze kon haar nek wel gebroken hebben. Hoe kondt ge zulk een klein kind als dit, alleen in huis laten? Gelukkig heeft het maar een kleine schok gehad. Hoe heet je, klein ding?' vroeg ze toen het kind wakker werd. 'Katie, Kathleen Morris.'

'Haar naam is Kathleen Morris,' zei Martha brommend. 'Haar vader noemt haar soms Katie en soms Kathleen. Het is belachelijk dat het kind haar eigen naam niet weet.' 'Behoort het kind aan een van je vrienden?'

'Ja, zij blijft hier alleen maar tot haar vader een huis heeft gevonden.'

'Nu, ik neem haar mee naar mijn eigen kamer en zal haar op mijn rustbank leggen, geef mij maar een paar warme flanellen doeken voor haar voeten en handen, dan zal

ze wel gauw weer opknappen, het is een aardig, lief kind, en het treft gelukkig, dat ik zooveel van kinderen houd.'

'Ik niet,' zei Martha bits. 'Honden en kinderen, dat de Hemel me daarvoor beware!'

O, de toovermacht die er ligt in een omstrengeling van een paar lieve, vertrouwensvolle kinderarmen voor een vrouw, die het hart op de rechte plaats heeft.

'En ik en mijn papa,' zei Kathleen, met haar oogjes tegen het licht knippende, 'hebben U reeds gezien, toen mijn papa mij boven naar bed bracht. Wat deedt je daar toch?' vroeg zij met kinderlijke nieuwsgierigheid.

'Niets, lieveling, ga nu slapen.'

'Maar zul je dan bij mij blijven, tot mijn papa thuiskomt,' zei Kathleen vleiend, 'ik heb iemand noodig, om mij lief te hebben tot mijn papa mij komt halen.'

'Ik zal niet weggaan, voor hij komt, Katie,' antwoordde Delilah zacht. 'En nu zal ik je een mooi verhaaltje vertellen van een mooie princes, die in een kristallen paleis leefde.' Maar voor het verhaal uit was, was de kleine reeds vast in slaap gevallen, terwijl het vuur was uitgegaan. Garçon lag er uitgestrekt voor, daar de heer de boodschap had achtergelaten hem eveneens spoedig te zullen halen.

Delilah sliep die nacht rustiger dan ze in jaren had gedaan, bij de gedachte aan de

lieftallige kleine vreemdelinge, die zoo onverwacht bij haar was binnengevallen.

Vier dagen gingen er zoo voorbij vol liefde en vroolijkheid, Katie kende geen mooier gezicht dan Garçon op zijn achterpooten door de kamer te zien marcheeren met een stuk suiker op zijn neus; maar nu waren beide van haar weggegaan en er heerschte weer schemering om haar heen, waarin zij geheel verzonk.

Er werd een zachte tik op de deur gehoord. 'Binnen,' zei ze flauwtjes. De deur werd geopend en op den drempel, verlicht door het vuur, stond een bekende gestalte, groot en breed en er welvarend uitziende.

'Geoff! Neen, ik vergis me, neem U mij niet kwalijk!' riep ze uit.

'Neen, het is geen vergissing, Delilah,' zei hij met blijheid in zijn stem, want hij hoorde ook een blijde verrassing in de hare.

'Het is nog de oude Geoff, die tot U terugkomt. Laat me U eerst bedanken voor al de liefdevolle zorg die ge aan mijn kleine Kathleen besteed hebt.'

'Was het uw kind,' riep zij, onwillekeurig terugschrikkend.

'Ja, het is van mij. Al deze jaren heb ik mij de moederliefde herrinnerd, die op Uw gezicht straalde als ge U met kinderen bezig hield, dan waart ge altijd op Uw best. En daarom kwam de gedachte in mij op om U eerst Kathleen te doen liefhebben, en dan, Delilah, die liefde ook voor mijzelf te vragen die dan alle drie ten goede zou komen. Ik zocht de oude Martha op om te informeeren waar ge waart gebleven, en U zoo spoedig uitvindende, kocht ik haar stilzwijgen en haar hulp. Katies val van de trap was, dat behoef ik U zeker niet zeggen, een nummer geheel buiten het programma, maar zij is nu heel gelukkig met de oude Garçon. Denk niet, Delilah, omdat ik trouwde, dat ik U vergat. Ik wachtte lang op een antwoord dat nooit kwam en dacht dat ge niets om mij gaaft, Uwe toekomst was vol beloften en ge hadt bewonderaars in menigte. Ik trouwde, want ik smachtte naar een tehuis om mij voor een rondzwervend leven te bewaren, maar gedurende mijn huwelijk kon ik U toch niet vergeten, hoezeer ik ook mijn best deed. Nu ik weer een vrij man ben, sta ik weer voor je met al de oude liefde en als ge ooit iets voor mij gevoeld hebt, wees dan waar tegenover je zelf, Delilah, want ik geloof zeker dat ge me vroeger ook hebt liefgehad, al wildet ge het toen niet bekennen.'

Hij hield zijn armen uitgestrekt en het hoofd gebogen, school ze erin weg, in snikken uitbarstende, als haar hart zou breken.

'O ja, ik heb dikwijls vol berouw aan je geroepen, Geoff,' fluisterde zij, maar durfde nooit te droomen, dat ge je mijner nog herinneren zoudt. Maar ik heb niets om U aan te bieden dan mijne liefde, armoedig en ellendig als ik ben, mijn talent is weg, alles is weg!

En zie, ze maakte zich van hem los, greep koortsig naar de lamp en hield die dicht bij haar vermagerd gezicht, 'ik ben zoo oud en leelijk geworden.'

'Je bent alleen vermoeid, mijn lieveling' zei hij en kuste haar teeder, 'maar bij mij zult ge rust vinden. Te midden van een vroolijker leven en met een hart dat tot rust is gekomen, zal Uw talent, daarvoor ben ik niets bang, spoedig weer herleven.'

EUGENIE.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud-Gemeente-archivaris.*

XXXIII. Iets over Haagsche en andere Almanakken in de 18e eeuw. III. (*Slot).*

Ten slotte een Sintniklaascadeau. Eer dat dit opstel gedrukt is zullen we al een heel eindje van dit kinder- en groote menschen feest af zijn, maar surprises komen nooit te onpas.

Ik breng ze in den vorm van den *St. Nicolaas Almanach* voor de jaren 1781[1)] en 1792. De titel is nog al lang, maar zeer curieus. ‘St. Nicolaas Almanach, voor het jaar 1781. Op nieuw vermeerdert met de Afbeeldingen, der Keyserlyke, Koninglyke en Vorstelyke Kroonen, Benevens de wapenkunden. Als mede Korte Schets der Nederlandsche Beroertens sedert deszelfs eerste opkomst, wegens de Reformatie, zeer dienstig voor de Jonge jeugt.

> Verciert met meer dan hondert Plaaten,
> Die ze niet hebben wil die mag 't laaten’.

Pieter Servaas, onze welbekende Almanakdrukker is er uitgever van.

1) Eene advertentie van dezen Almanak vindt men in de Haagsche Ct. van 6 Dec. 1780.

Ik geloof niet, dat er curieuser Almanak bestaat.

Het boekje is in oblongformaat en wemelt van plaatjes: zeer leelijke houtsneeafdrukken en vrij goede koperfiguren.

Al dadelijk trekt het kinderprentachtige houtsneetje tegen over den titel de aandacht. Die goede Sint, - hij heeft veel van Tyl Uilenspiegel, - op een paard, en de kindertjes, - oude mannetjes en vrouwtjes, - om hem heen, om de goede gaven op te vangen.

Onder dit plaatje leest men:

> 'Hier doet ons Sinter Klaas weer aan zijn dag gedenken,
> Nu hij de Kinderen Koek en Marsepijn wil schenken.
> Maar zagt houw op, en werpt geen Suyker neer nog Prik, (priktol)
> Een jonge Juffer die begeert geen houte Klik.'

Dit rijmpje, dunkt mij toont wel aan, dat het jaarboekje, niet alleen voor de 'jonge jeugt' dienstig was.

Nu volgen twee pagina's kalender, en dan staan wij te midden der 'Nederlandsche Beroertens.'

In houtsnee is daarbij afgebeeld en zijn gegeneraliseerd alle denkbare martelingen. De martelaren hangen er b.v. bij halve dozijnen op aan een galg, en de vuur- en waterdoop is niet vergeten. Erg St. Nikolaasachtig is de voorstelling niet.

Het opstel 'onderrichtingen wegens de geographie.' is vervat in vragen en antwoorden. Deze 'onderrichtinge' begint met de vraag: 'Wat is de geographie?', en eindigt met die: 'Welke zijn de voornaamste Rivieren van Europa?'

Een achttal 'Leerzame gedigtjes voor de Jeugt', herinneren naar hun *leerzaamheid* aan wijlen onzen Hieronimus van Alphen. De vorm is een beetje minder goed.

Verschillende alphabetten en hunne teekens, de waarde der Romeinsche cijfers, het onderwijs der Psalmnoten en de eerste beginselen der 'tykenkunde' gaan op de plaatjes, die aan de kronen, wapengronden en wapens der Nederlandsche steden vooraf.

Zes kleinere houtsneefiguren, twee op een blad, aan de natuur ontleend met hoogst wijsgeerige beschouwingen in gebonden stijl volgen nu. Zoo bijvoorbeeld staat een Oliphant naar de zon te kijken; hij steekt zijn snuit er heen of hij er aan wou ruiken, en nu bezingt de dichter dit tafereel als volgt:

> 'Den Oliphant begroet de zon,
> Wanneer ze s' morgens op komt dagen,
> Wat eerbied moet den mensch niet dragen
> Aan God? haar eersten levenbron:
> Wanneer hij uit den slaap verrezen;
> Dat licht ontdekt dat Opperwezen.'

De rijmelaar heeft er zeker niet aan gedacht, dat hij ons op die wijze tot zonaanbidders kon vormen.

Het volgende plaatje met dubbele figuren, heb ik hieronder doen overnemen; het spreekt voor zich zelf.

Belchimp uw naasten niet onheus, Of trek uw zelfs eerst by de neus.

Steekt met uw naasten nooit de Gek, Maar dekt den Pot van zyn gebrek.

Nu krijgen we een groot getal kopergravures, waarvan de meeste de mode, en voornamelijk die der hooge kapsels geeselen.

Er zijn er bij, die zeer geestig gedacht

zijn, vooral het eerste geeft zeer veel te genieten.

Het onderschrift is, - voor zoover ik 't kon lezen, want het is scheef afgesneden, - ‘Kermis van kapsels en.....’ Daar er nommers op staan, denkt men aan eene verklaring van de ‘print’, maar de verklaring zoeken wij te vergeefs. Het is een soort verzamelplaat, en in de volgende plaatjes vinden wij de bijzondere gevallen terug.

Bij voorbeeld het eerste. Een kapper met zijne helpers als hansworsten gekleed, is aan 't haartooisel bezig van eene jonge dame. De meester staat op een stucadoorsladder om de spits van de kuif bij te knippen. Een zijner helpers staat op de leuning van den stoel waarop de dame is gezeten, en vangt 't afgeknipte haar op, terwijl de tweede met passer en winkelhaak gereed staat om zijn meester de juiste afmetingen te helpen nemen. Zeer gepast is het daaronder geschreven tweeregelig dichtsel.

> ‘Wie kan zig nauwlijks van lachgen hier onthouwen,
> Men zou op deeze kop een Babels Tooren bouwen.’

Afbeeldingen van de haarkapsels *à la Fusée*, *à la Pucelle d'Orléans*, *à la Belle Poule*, met een schip met volle zeilen boven op de kuif, voltooien deze modesatyre in prent.

Afbeeldingen van dikke heeren uit Essex zouden menigen Barnum doen watertanden.

Nu krijgen de verliefde hartjes hun deel. Vooral de boom, waarin een keur van vrijers gezeten is, is zeer aardig gedacht. Tal van jonge dochters schudden en vangen, maar enkelen hebben de wijste partij gekozen, namelijk om den boom af te zagen.

> Zaag juffers door en wilt niet langer draelen,
> Hier is de puik en keur van vrijers te behalen.’

Verliefde tooneeltjes geven elk wat wils.

Zoo o.a. ‘De Mey maakt groen Jan geef me een zoen’.

Het fransch is ook niet vergeten, wellicht om kuische hollandsche ooren niet te kwetsen, maar dan 't oog. Wellicht heeft de teekenaar gedacht, dat men in Holland ziende blind was.

Zinnebeeldige voorstellingen van de maanden des jaars volgen nu in bonte rij. Januari staat rustig naast November, en Juni en October zijn vreedzaam gepaard.

Tot slot geeft de almanak wederom een menigte houtsneeplaatjes, waarvan een groot deel uitmaakt: ‘Heedendaagsche kleeding van Henri “Quatre, en Philippus de tweede.”

Dit *Henri quatre* herinnert mij weder aan den verboden almanak van dien naam, en daar daarin bij het toilet (op pag.) ook al op een *Henri quatre au cou* gezinspeeld wordt, zou ik haast mijn uitgesproken meening over dien almanak terug willen nemen. Ik zal echter wachten tot een exemplaar mij in handen komt.

Dat de mode, de fransche mode, niet tot de intieme vrienden van den uitgever of redacteur van den St. Nicolaas Alm. behoort bewijst wel het tweeregelige:

> “Door nieuwe swier en groote pragt,
> Word Nederland ten end gebragt.”

dat onder een dame, zoo modieus mogelijk gekleed, prijkt.

Een pendant daarvan is:

"De mode zot gekleet, geschoeid, gehult, gekuyft,
Draagt overal een Blaas, die voor de Wind verstuift."

De teekening doet denken, dat de ontwerper den *vliegmensch* heeft ontdekt.

Treffend en leerzaam is 't plaatje van een jonkman en eene jonge dochter, die hand aan hand gaan. Het geeft zoo'n juiste voorstelling van des Predikers leer: "ijdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid." Men ligt een gedeelte op, en zie van al dien heerlijken tooi blijft niets over dan de beenen. Mij dunkt bij het bezichtigen van dit tafereel, zullen de niet-latinisten wel gedacht hebben aan de vrije vertaling van "*de mortibus nihil bene"*, van de dooden blijft niets over dan de beenen.

(Men Vrijd en Paardt maar let eens wel:
Ligt op het blad) naar 't eind van Spel.'

Die rammelende geraamten doen ons huiveren, en we worden een beetje opgefrischt, door al de ruiters, die nu komen aandraven; alle landslieden zijn vertegenwoordigd, en na 't 'paardevolk' komt 't 'voetvolk'.

Nu volgen de nationale kleederdrachten. Meerendeels zijn de Groninger boertjes en die uit Schagen, Zaandam, enz., en de Markensche visschers, en die uit Vlieland, Scheveningen gepaard, en dus met hunne respectieve vrouwen of meisjes afgebeeld.

Eenige caricaturen zijn aan de muzikale wereld ontleend, dan volgen schetsjes uit 't huiselijk leven: verzoeningen, in letterlijken zin van verzoenen, genomen, en andere zinspelingen op verkeerde verhoudingen tusschen man en vrouw.

Scharmoes; [Kaatje] morsebel; Arlekijn; de Mode: 'Mijn Kleding is een gek Fatsoen, Maar 't is mij om de poen te doen;' Pierrot; eene zottin; Polichinel; een komiek van 't Amsterdamsch tooneel; Hansworst, en kromme

of scheeve Mary, sluiten de rij der celebriteiten, waarna, - is 't toeval of is het een bittere spot van den auteur? - eenige dieren volgen, waarvan de uil het laatste is, en tevens ook de laatste voorstelling in den almanak. Ondeugend genoeg zitten *twee* uilen bij elkaar, en wanneer men dat plaatje bekijkt, en daaronder leest:

> 'Die Uylen zijn hier dat 's gewis,
> Maar zeg me wie de derde is?'

dan doet zeker iedereen even als ik het boekje nijdig toe, want immers ieder meent zijn uil een valk te zijn.

Hoewel de gemeentebibliotheek slechts de jaren 1781 en 1792 bezit, mag ik het er voor houden, dat de jaargangen daartusschen in geregeld zijn verschenen. Van den jaargang 1790 durf ik het zelf stellig zeggen, want ik lees in eene advertentie: 'De St. Nic. Alm. voor de jonge jeugd met een menigte van Platen verbeeldende de Overtoomsche Propheet van het jaar 1790 à-o: 8: o.' Ik moet zeggen men kreeg waar voor zijn geld.

Bekijken wij nu eens den jaargang 1792. Er is een kleurtje in den Almanak gekomen, een prinsgezind kleurtje, zooals de titel reeds aantoont: '*St. Nicolaas Almanach*, voor het Schrikkel-jaar 1792. Met Nieuw Vermeerderde Afbeeldingen. Als: De nieuwerwetsche Schaatsenrijder, zooals hij zijne Exercitiën heeft verricht tusschen 's Hage en Scheveningen. Alsmede een corps te voet en te paard, met kromme en geboggelde, lange en korte verzen, gedichten en liederen. Alsmede een levenschets van Willem de Vijfde van den Jaar 1748 tot 1791.

> Zeer interessant voor de jonge jeugd.
> Tot Willems Eer en Oranjes Deugd.'

De naam van Servaas is van den titel als uitgever verdwenen, en J.F. Jacobs de Agé is er voor in de plaats gekomen.

Hoe die overdracht is geschied, kan ik niet zeggen. Misschien wijst die wisseling op eene zeer onduidelijke aanteekening in het meergemelde gildeboek van 12 Febr. 1790: 'den Deken gedemandeert aan d'Agé te zeggen, dat de almanak bij Servaas had gekocht zoo als dezelve....' (niet leesbaar) wellicht *toont.*

Het vroegere plaatje tegenover den titel is behouden. Het onderschrift luidt thans fatsoenlijker:

> 'U komst geeft ons nu meer behagen,
> Dan die, weleer in vroeger Dagen:
> Dewijl nu Ouderdom en Jeugd,
> Draagt het Oranje tot hun Vreugd.'

Of het exemplaar dat voor mij ligt defect is durf ik niet zeggen, maar die schaatsenrijderij is er niet in te vinden. Slechts eenige houtsneefiguren sluiten den tekst, die voor 't meerendeel bestaat uit Oranjeverheerlijkingen. Nu daar heb ik niets op tegen, en in die dagen zal 't zeker gretige lectuur zijn geweest.

Na het *kort Tafereel* in chronologische orde komt een 'Neerlandsch-wensch aan het doorluchtige oranje-huis.'

De 'Levens-schets van den propheet Armand aan den Overtoom', in de advertentie van den jaargang 1790 reeds genoemd, ontbreekt ook hier niet. In welken stijl dat monument voor dien ziener is opgetrokken bewijst het begin:

‘Men kan niet nalaaten, om een man van zoo groote kundigheid te vereeuwen. - Zijne geboorteplaats is genaamd *Ham*, geleegen tusschen Vier Pooten en de Staart. - Zijn vader was Baron *van Leverworst.* Om regt te kunnen oordeelen van 's mans bekwaamheid, zoo ziet hier het nevenstaande Pourtrait van Hem en zijne Huisvrouw, en zijn geheel Corps te Paard, met groote, spitse, lange, geboggelde en kromme neuzen.’

Men zou waarlijk denken, dat de schrijver bij Sterne in de leer was geweest.

Het spreekt van zelf, dat men die portretten onmiddellijk opzoekt, en dan zien we een reeks van de dolste karikaturen: eerst de kinderen van den Profeet, dan het neuzencorps, waarna volgen eenige Fransche en Brabantsche patriotten. Onder elke afbeelding staat een tweeregelig versje.

Het gekste van de zaak is, dat een massa van de plaatjes, reeds dienst deden in den eerst beschreven jaargang, dien van 1781. Het is dus niets anders geweest dan een pasklaar maken. Waarlijk de menschen, waren in het laatst der 18^{e} eeuw, wel ziende blind, zooals ik reeds zei, zoo zij niet stekeblind zijn geweest.

Met de prentjes zullen we ons niet verder inlaten.

Een naamlijst van de gekozen leden geconstitueerden van de Burgers van 's Gravenhage is zeer belangrijk maar van locaal belang.

Wederom keeren enkele zaken uit den vroegeren jaargang, als de alphabetten en dergelijke terug, en dan staan wij in eens voor een tweede vervolg op een liederboek: ‘de nog bloeyende Oranje-boom.’ Het begint met pag. 99 en er zijn dus vellen uit een liederboek in den almanak gevoegd. Hij kostte dan ook maar 8 stuivers! Het spreekt

van zelf, dat de Patriotten 't moeten ontgelden. De geest van dergelijke liederen is echter te goed bekend, dan dat ik ze zou gaan afschrijven.

Een *Vogel-Parabel* eindigt den tekst. Natuurlijk is de Oranje-boom der vogelen zangplaats.

In zijn soort is de parabel niet onaardig.

'Maar dit alles gebeurt zijnde, en ieder vogel in zijn eigen Nest hersteld, zag den Boel er disperaat uit, want die baldadige Vogels, - (zeker patriotjes), - hadde het ijselijk toegesteld, uit de Nesten hadden zij de Eijeren om de Oranje-dooren 'er uit gegooit, de kooien laagen vol drek, en hadden buiten dit al, nog alles opgevreten wat voorhanden was, Canaryzaat, *Mussche* eeten, Duiveboonen etc. en al wat in de Bakken was, en de groote Haverkist, - (zeker de schatkist), - daar de besten Voorraat in was, was tot de grond toe ledig, dus moest men het gansche Bosch rond gaan, om over-al wederom Voorraad op te zamelen.'

> 'Dat hebje van de zaak, de Buul wordt leeg gestord,
> 't Leit alles over hoop, als Boon den Meester word.'

De almanakken hier besproken, hoe schijnbaar onbeduidend ook, zijn niettemin van het grootste belang. Zij dienen tot kenschetsing van tijd, zeden, en toestanden. Zij bieden een kristalhelderen spiegel. Het is aan ons om er gebruik van te maken of niet. Het verleden kan op die wijze nuttig zijn, om ons voor 't leven wijze lessen te geven!

Den Haag, 5 October 1906.

Freia. (Naar het Deensch van Harald Kidde).

'Freia, Freia, laat mij gaan.'
'Odur, gij gelukzalige, gij die de rijkste
aller schatten gewonnen hebt - gij wilt
gaan? - -'
'Ja, Freia, laat me gaan, laat me gaan.'
'Ödur, iedere Aas blijft bij zijn echtgenoote.
Iedere menschenzoon blijft bij zijn vrouw.
Maar gij, gij verlaat mij?'
'Freia licht, heel licht kunnen zij bij hun
vrouwen blijven.'
'Ödur, gij krenkt mij hard.'
'Freia, gij begrijpt mij niet. - - Ik ben
wangunstig van hen.'
'Ödur, gij rijke, wangunstig van hèn?'
'Ja Freia, want hun harten zoeken.'
'Wat zoeken ze Ödur?'
'Freia, ze zoeken, ze zoeken dát wat ze
nooit vinden, de bron der Liefde. En ze
vinden slechts eenige armzalige droppels.'
'Ja, maar Ödur gij hebt de bron zelf gevonden,
want gij, die mij bezit, bezit immers
de Liefde zelf.'
'Ja, ik, Freia - ik verga, verga in uw
armen als een geketende in de bron. Uw
kussen verstikken mijn mond. Laat me

los. Geef me lucht. Geef me eenzaamheid
en verlangen. Freia - laat mij gaan!'
'Ödur, Ödur, zal dan *ik* alleen ontberen
hem dien ik liefheb?'
'O, Freia, edele Freia, zoudt ge anders
de Liefde zelf wezen?'

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Joh. Schm. te M. - Onder de mij toegezonden kopij vond ik uw opstel: 'Ibsen en de vrouw' niet; ik heb er over geschreven. Het zal zeker wel terecht komen.

B.E. te 's Grav. - Zoo even uw opstel door den uitgever ontvangen. Later ontvangt u onder deze rubriek bericht.

* * *

Voorloopig **alles** te adresseeren: 's Gravenhage, Van Kinsbergenstraat 132; op de adressen **'voor de Lelie'.**

Geen spreekuur. Ontvangdag, Zondags van 2-4.

A.J.S.v.R.

Bericht.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van af **1 September** weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

'Eene beschaafde Doktersfamilie in het Zuid-Westen van Londen, in de nabijheid der Theems, is bereid eenige jonge dames als "paying guests" in huis te nemen. Verdere inlichtingen geeft gaarne

Mej. A. VAN NIEKERKEN,
(179)
8 Oranjesingel, Nijmegen.'

24 April 1907.
20ste Jaargang.
No. 43.

Bericht.

Ziektetoestand van onze Redactrice. - Het verloop van de typhus is gunstig. De patiente is zeer zwak, maar de dokter is tevreden.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's-Grav., 20/4 1907.

Hoofdartikel
Beschouwing.

'**A**ls men Vondel doorbladert, leeft men weer zoo recht terug in een grootsch verleden en ziet weer dubbel het *nietige* van ons heden.' Deze woorden van onze redactrice zijn me uit het hart, uit de ziel gegrepen en hierin herken ik weer in haar die essentieele karaktereigenschappen, die me haar doen achten en liefhebben.

Zooals Beets zeer terecht zucht, om het feit dat hij zijn gaven niet van der jeugd afaan en verder on-onderbroken gesteld heeft onder waardige leiding, zóó mogen wij allen zuchten en klagen, dat we ons leven versnipperen, dat we onze krachten verdeelen zóó dat er geen goed en groot geheel mogelijk is. Er is geen orde, geen vaste leiding onder ons en in ons en toch bewijst dat najagen van en hunkeren naar allerlei, dat er *behoefte* bestaat bij ons allen naar een steun, een kracht die nooit wijkt of wankelt, naar een vluchthaven voor al de zielenooden, waar we *inderdaad* **veilig** en goed - bewaard zijn. Vergeefs hebben mannen en vrouwen het gezocht bij 'de liefde', ik meen bij de liefde van den man voor de vrouw en van de vrouw voor den man; we merken genoeg uit al onze kunstproducten dat er in dát schijnbaar zóó stevig en solide houvast niet genoeg dingen van gedegen waarde aanwezig zijn om de ziel met al haar verlangens te voldoen.

Hoe mooi en heerlijk de liefde onder de menschen ook is, ze is niet in staat om ons vrede te doen hebben met het leven, het leven waarin van alles voorvalt, waarin van alles gebeurt wat we niet vermoed hadden. Goethe zegt, dat die tijden het best en het vruchtbaarst geweest zijn, waarin de menschen geloofd hebben, en mij dunkt,

dat wij allen in onzen tijd wel meer dan oververzadigd en overmoe zullen zijn van de zelfverheer-

lijking en zelf-vergoding. Gevoel van eigenwaarde is iets heel anders, karaktervastheid en eerlijkheid van overtuiging zijn deugden; maar de adoratie van het '*ik*' en de adoratie van 'den mensch' is vreeselijk. We kunnen bewondering hebben voor de deugden van een mensch en bewondering voor de gaven in een mensch, maar den mensch *vergoden*, dat is zoo'n des-illusie. *Een mensch*, ook de meest voortreffelijke, blijft *een mensch.* En laten we allen voor ons zelve eens nagaan, wat eigenlijk een mensch is. Neem eens de meest gunstige gegevens, b.v.; 'een goed, degelijk, begaafd man heeft lief een geheel bij zijn aard en karakter passende begaafde lieve vrouw. Die twee menschen hebben de grootste liefde voor elkaar, ze hebben elkander lief in den volsten, rijksten zin. En dan tóch zullen ze geen van beiden zoo echt en zoo gelukkig worden als hun ziel dat behoeft, indien ze slechts putten en putten blijven uit elkander zonder méér. Slechts dáár waar de man en vrouw putten uit de Eeuwige Bron én voor zichzelf alléén én samen, dáár kán er sprake zijn van '2 zielen gloênd aaneengesmeed'. En nu verbeelden de tegenwoordige menschen zich, dat ze gaan kunnen tot den Eeuwigen op een wijze zóó als 't hèn zelf goed dunkt, maar ze vergeten, dat God zelve den weg ons heeft aangegeven, en dat wij niet anders hebben te doen dan den aangegeven weg te volgen. Of we nu al wijzer willen zijn dan Hij, en of we nu al als eigenzinnige trotschkoppen *zelf* den weg willen vinden, een **nieuwen** weg tot Hem, dat alles baat niets. Onafwijsbaar zijn God's wetten en voorschriften.

Maar ge zegt:

Dat is zoo 'antiek', dat is 'schon so lange dagewesen' en wij zijn zoo 'modern.' 't Is zoo afgezaagd en vervelend om als een braaf, volgzaam kind God's geboden te eeren en met liefde en in gehoorzaamheid na te leven!!! Wij hebben zooveel moed, zooveel kracht, zooveel begaafdheid, zooveel liefde in ons!!!....

En met al die dingen willen we geuren en te koop loopen, opdat de menschen aan ons zien zullen hoe knap, hoe groot we zijn!!!

Ach, en gij allen die dat zegt, weet ge 't dan niet, dat zoolang ge *al* uw gaven niet stelt onder de hoede van Hem, die ze U geschonken heeft, dat ge zoolang voor uzelve geen vreugde zult smaken van uw werk, dan alleen het twijfelachtig genot van nu langer of korter tijd aan een wispelturig menschengeslacht te behagen of te mishagen. Ge weet het toch hoe weinig orde, hoe weinig climax ge hebt in uw denken en werken en ge ziet al uw verheven denkbeelden van eerst, plaats-maken voor weer nieuwe en weer nieuwe en steeds wéér nieuwere, de eene al moderner en afgedwaalder dan de andere! En hoe langer zoo meer raakt ge verward én in uw gevoelens én in uw gedachten, zóó, dat ge u-zelve er niet meer in kunt terugvinden! En wat dan? O! als we dan in zoo'n staat van desolate des-illusie den moed hebben om *niet* het leven en het lot en de menschen, maar **ons-zelve** aan te klagen, en te zuchten: 'ik heb gezondigd', dàn zetten we den eersten stap op den rechten weg. Want die leeft buiten God en zijn geopenbaarde waarheid (want al gelooven wij allen er niet aan, de Waarheid is er niet minder om geopenbaard) die kan nooit dat geluk en die zielevrede bezitten waarnaar wij allen zóó verlangen!

Waarom zien we niet een zoeken bij hen die *vast* weten, dat ze 'in de Waarheid' staan? Waarom, ondanks alle spot en verachting wijken zij geen haarbreed af van hun Gelooven? Omdat ze *rust* hebben en in die rust niet denken aan *zoeken.* Dat is geen rust die laf en slap en werkeloos maakt, integendeel! Het is de rust der ziel die *blijft*, ook in de grootste rampen, ook onder de wreedste slagen.

Ons geslacht zal niet eerder genezen, alvorens het zich buigt voor God en Zijn Geboden, en wanneer het zich levendig bewust zal worden wát wonder van Liefde God aan ons gedaan heeft in het Leven, Lijden - Sterven van Zijnen Eeniggeboren Zoon ons aller Heer (óók van hen die Hem *niet* belijden).

REGINA.

De tandjoongboom.

Trots verheft de tandjoongboom zijn kruin ten hoogen. De eerste zonnestraaltjes tooveren lichtende plekjes op 't donkere groen en den grijzen stam.

Een vroolijk getjilp en gekwinkeleer klinkt onder dat groene bladerdak. Miniatuur kleine vogeltjes wippen van tak tot tak, argelooze rupsen verschalkend; kleine kapellen fladderen heen en weer en zuigen de honig uit de welriekende kleine tandjoongbloempjes. Een kameleon steekt nu en dan zijn spichtig

tongetje even uit en haalt een arme mier naar binnen. 't Is de strijd om het bestaan, dagelijks in de natuur te zien.

Onder dezen schaduwrijken boom zoo vol leven zit Dosi, een kleine krullebol van drie jaar. ‘Hé moesje’, roept ze opeens de kameleon ziende, ‘wat doet die beestje daar?’ En vragend kijken de diepblauwe oogen de jonge moeder aan, die van haar werk opkijkt. ‘Ja schat, wat is er,’ vraagt ze, want diep in gedachten verzonken, heeft zij de vraag der kleine niet verstaan. Dosi komt aan haar schoot leunen en herhaalt haar vraag en wijst meteen op 't diertje, waarnaar ze zoo geruimen tijd had zitten kijken. ‘Ja Dosi, dat beestje daar zocht eten voor zijn kindje, dat zeker honger heeft.’ Verstandig kijken de heldere oogen haar aan en weer vraagt ze: ‘Maatje’ en alsof het van zelf spreekt dat het de moeder is die eten zocht, zegt ze: ‘heeft die beestje ook een paatje?’ ‘Ja, liefje, kijk maar’ en zij wijst op een tweede kameleon.

‘Moesje, en bijt die beestje niet?’

‘Als Dosi het niet plaagt, zeker niet; kom geef moesje nu maar een zoentje en ga weer zoet spelen.’ Een oogenblik rust de blonde krullebol tegen 't glanzend zwarte haar der moeder en juist bijtijds om dit lieflijk tafereeltje te zien, treedt de jonge vader naar buiten.

Een gelukkige glimlach zweeft hem over het gelaat, en dankbaar slaat hij zijn oog naar boven, als 't ware God dankend voor dit geluk, ‘*zijn vrouw* en *zijn kind!*’

Lang, heel lang heeft hij moeten wachten, eer hij zijn meisje als handschoentje naar Indië heeft laten komen....

Maar kom, die tijd is voorbij, thans is hij gelukkig en zij ook, zijn vrouw, en tusschen hen in staat zijn kleine peuter die den band nog sterker maakt. Vlug treedt hij op zijn vrouwtje toe, neemt haar hoofd tusschen zijn handen en drukt een paar kussen op mond en wangen. De van geluk stralende blauwe oogen kijken hem innig aan en even vlijt zij haar hoofd tegen zijn schouder. Zij voelt en begrijpt zijn gedachten, 't is de liefde dat machtige gevoel, dat twee menschen elkaar doet verstaan, zonder dat er een woord gesproken wordt. ‘Hè paatje!’ zegt de kleine meid en slaat de armpjes om haar vaders hals als deze haar opneemt.

Het is een schilderachtig tafereeltje dat groepje. Die groote forsche man met dat mooie blonde kind op zijn arm en tegen hem aangeleund die bloeiende jonge vrouw.

Het beeld van innig huiselijk geluk en als omlijsting van dit schilderijtje een mooi aangelegden tuin vol groene en bloeiende heesters. ‘Zeg, meisje, van wie ben jij de grootste schat, van Paatje ja?’ vraagt de jonge vader 't krullebolletje tegen zich aandrukkend. ‘Van allebij zooveel’ zegt de kleine meid, indachtig aan de haar geleerde les, - en breidt de armpjes wijd uit.

Vijftien jaren later, - de tandjoongboom is forscher geworden, - zit onder het lommerrijke bladerdak op een rustieke bank een jong paartje. Zij leunt het blonde hoofd tegen zijn schouder aan en kijkt naar boven, naar het vroolijke leven in den ouden tandjoong.

Het is Dosi, thans een heel jonge dame.

Op haar veertiende jaar naar Holland gegaan ter voltooiing van de opvoeding zooals men dat noemt, is zij thans sinds eenige maanden terug en verloofd.

Kalm is het leven heengevloden; de kleine krullebol groeide op tot een flink jong meisje.

Op de thuisreis leerde zij een jong officier kennen, een tweeden luitenant, die zijn bestemming naar Indië volgde.

Beiden vatten een innige genegenheid voor elkander op, en daar de jonge man in garnizoen kwam op het plaatsje waar Dosi's ouders woonden, maakte de jonge officier al spoedig kennis met haar ouders en vroeg na eenigen tijd om Dosi's hand.

Niet van ganscher harte is de toestemming gegeven tot die verloving, want Dosi's ouders voorzien nog heel wat verdriet voor hun eenig kind.

Een officier - de man naar Atjeh, naar 't oorlogsterrein, en de vrouw ver van hem van daan, voortdurend in angst over den man, die elk oogenblik in levensgevaar kan verkeeren. Neen, zoo'n toekomst hadden zij niet voor hun kind gedroomd.

Ook thans kijkt de moeder, met tranen in de oogen, naar het tweetal onder den boom.

Wat is ze mooi, haar meisje; o wat staat haar nog te wachten, haar arm kind! denkt de moeder dan; o, oneindig liever had ze gewild, dat het geen officier was geweest, die haar haar kind zou ontnemen. Zachtjes strooit de tandjoong zijn geurende bloempjes op het tweetal, dat aan zijn voet zit te minnekoozen.

‘We moeten maar binnen de drie maanden trouwen, hoor lieveling, dan hebben we nog een heerlijk tijdje voor mijn vertrek naar

Atjeh', zegt hij innig en drukt daarbij de kleine handen vaster in de zijne.

'Atjeh! O Henri denk daar niet aan, 't wordt mij zoo bang te moede als we daarover spreken, ik heb je wel beloofd een dapper vrouwtje te zijn, maar toe, spreek mij niet van dat Atjeh vóór het zoover is, o laat ons het oogenblik genieten! Ik heb soms zoo'n angstig voorgevoel, Henri; 't is alsof ons geluk te groot is, en zacht vlijt zij haar hoofd tegen zijn borst.

Binnen is de moeder bezig met het uitzet van haar kind; zij denkt er niet aan, de arme vrouw, dat haar meisje, zoo pas teruggekomen, haar nu weer ontnomen wordt. Angstig slechts vraagt zij zich zelve af of haar kind gelukkig zal wezen....

Weldra zijn de drie maanden om, kalm en ernstig is de plechtigheid afgeloopen. Stralend van geluk in hun jeugdige schoonheid zijn de jonggetrouwden naar de gerieflijk ingerichte luitenantswoning gereden.

.... Ruim anderhalf jaar zijn sinds dien dag verloopen. Dosi heeft haar intrek weer bij haar ouders genomen.

Dapper heeft het jonge vrouwtje zich gehouden bij het vertrek van haar man naar Atjeh, nu eenige maanden geleden. Heldhaftig bestrijdt ze elk angstig gevoel, uiterlijk kalm wacht zij elke week den postbode af, zoodat haar moeder zelfs niets van haar innerlijken strijd merkt.

De tandjoongboom alleen ziet haar smart, als zij in zijn schaduw op de bank neergezeten, haar tranen den vrijen loop laat.

Dan laat hij zachtjes zijn bloempjes neervallen als wilde hij dit jonge schoone wezen troosten in haar smart. Dagelijks komt zij hier een uurtje zitten mijmeren, als voelde zij zich steeds aangetrokken tot den boom die haar grootouders geplant hebben. Onder de schaduw van dezen boom zaten haar ouders het liefst... hier speelde zij als kind... hier heeft zij gezeten als jonge bruid. Hier geeft zij zich nu over aan haar gedachten, die boom is haar lief geworden met dat vroolijke leven in zijn kruin.

Langzaam verdwijnend werpt de zon nog haar laatsten gloed op den ouden boom, het wordt stiller en stiller onder het gastvrije, groene dak.

Het vroolijke jonge volkje begeeft zich ter ruste, 't dankgebed voor 't lekkere maaltje is teneinde.

Een geheimzinnige stilte heerscht weldra in 't rond, 't is een wegsluimeren in de oneindigheid.

Arm in arm gestrengeld zitten moeder en dochter nog op de bank onder den tandjoong, een verkreukelden brief houdt de laatste krampachtig in de hand...

Dof zit de jonge vrouw voor zich uit te staren, geen tranen ontwellen haar brandende oogen...

Nu reeds het slachtoffer van den wreeden onmenschelijken oorlog; zoo jong nog en vol moed was hij heen gegaan, en nu... was hij niet meer...

O, God, *nu* beseft zij volkomen wat dat 'Atjeh' is, het arme officiersvrouwtje.

Het graf van zoo menig dapperen man - en van zoo menige vrouw meteen: want dood is alles in haar; koud en gevoelloos is zij.

Is dat het einde van 't veel belovende geluk?

Atjeh heeft zijn offer geëischt. -

- Doodsche stilte heerscht onder den tandjoong als treurde hij met de gebroken vrouw.

ARIADNE.

De Waterplas.

'k Heb naar u vaak zitten staren,
Blijde, blanke waterplas,
Die daar eenzaam, rustloos neerligt,
Helder, als doorzichtig glas.

Moe en loom, met zachte stootjes,
Stuwt de wind, die vleit en droomt,
Simp'le, rimpelige golfjes,
Langs het riet, dat u omzoomt.

Wit bezilverd door de zonne,
Gaan zij steeds hun stillen gang,
Kussend zacht den groenen oever,
Neuriënd een zomerzang.

In uw held'ren spiegel zie ik
Wolkjes zweven aan de lucht,
Vogels zie ik sid'rend stijgen
Hoog omhoog, in blijde vlucht.

Droomend, rustig, ligt ge neder
Tusschen 't riet, dat u omgeeft,
Dat u zingt een levensliedje,
Door den wind zacht voortgezweefd.

Rustig, als het reine zieltje
Van een lief, gelukkig kind,
Dat slechts in zijn hart laat spieg'len
Wat het mooi en prettig vindt. -

's Avonds komen duizend sterren;
Vragend kijken naar beneên,
Werpt de maan langs al uw golfjes
Witten, zilv'ren lichtglans heen.

Preev'lend gaan zij na elkander,
Dan nog steeds hun zelfden gang...
Droomend wou 'k dan bij u zitten,
Naar u turen, uren lang.....

N.J.

Een Sprookje.

I. Ideale.

Ideale!

Zoo heette zij. Mijn Liefde-kind!

Zacht, mooi en etherisch!

Blond, goudblond, met iets van fijn vonkend roodgoud in de aureole, die straalde om haar heen. Om 't fijn, besneden gezichtje van wit, teer wit, helder en dóórschijnend de zachte ondertint van roze; vaag bleek roze.

Ideale!

En haar naam was als zij was!

Ideale!

De belichaming van 't Ideale!

Fijn etherisch, als een fijn gouden wolkje aan den lichten avondhemel; als mooie parelende dauw in den vroegen morgen; als de eerste violette stralen van de opkomende zon, schijnend door een lichten morgen-nevel!

Ideale was klein en tenger en fijn gebouwd.

Haar stem was muziek, lieflijke zachte muziek, die klinkt als een zephyr, suizend door een dennenbosch op een stillen, zwoelen zomeravond, zacht en toch vol, trillend en toch diep.

En lispelend vertelde 't zóóveel. Wondervolle dingen, die niemand tevoren verteld had nog.

Fijne, brooze, teere gedachten, die breken zouden, wanneer ze werden uitgesproken.

Maar dat was niet noodig, want *ik* verstond haar, mijn Liefde-kind.

Ideale - zoo heette zij!

En in de stille warme zomer-avonden, wanneer ik door 't bosch ging, alleen, kwam zij naar mij toe, in haar teere broosheid, die haar diende als wapen - onbevreesd - wetend dat ze werd begrepen! Dan kwam ze naast mij loopen, zacht, zóó zacht, dat ik haar stappen niet hoorde.

't Was alsof ze zweefde; maar ze zweefde niet, want ik zag haar voeten gaan, haar kleine, witte voeten, die als gleden over 't dik mollig tapijt der dennennaalden onder haar!

Eene kleine, blanke fee gelijk!

En lang, heel lang liep ze dan naast mij, zwijgend! Opgaand, wij beiden in een stilzwijgend samen-begrijpen!

En dan innig ook, in haar behoefte om hartelijkheid te geven, vlijde zij even haar goud-gelokt hoofdje tegen mij aan; even maar, en zacht, als de zephyr de dennentoppen deed boven ons. Haar diepe, zielvolle oogen straalden voor zich uit en ontmoetten mijn blikken; zooals de stralen van de zon elkaar ontmoeten in een fijngeslepen prisma.

En zoo ook, zonder elkaar in de oogen te zien, zochten onze blikken elkaar in een samen-begrijpen en samen-omvatten van de dingen om ons, de fijne, brooze subtiele dingen om ons.

De zwoele zephyr, die door 't bosch gleed, de lichtbedwelmende dennen-geur, die tot ons doordrong in den stillen zomernacht en de even zich verschuivende amber-kleurige vlekken, die de bleekgele maan tooverde, door de open plaatsen der zacht ruischende dennen-takken boven ons.

Amber-kleurige vlekken verstoppertje spelende met de zwarte schaduwen.

En 't donkere boschpad voerde ons verder, al maar verder en voor ons, vèr vooruit was 't als eene openbaring; ontplooide zich blank en maagdelijk, eene oneindige uitgestrektheid, overgoten met een fijn, teer waas; een roodgouden schemer, als was 't de weerschijn van 't goudgeaureoolde hoofdje van Ideale - mijn Liefde-kind!

En ik zag, als om zeker te zijn van de intense gelijkenis tusschen die lichtende uitgestrektheid vèr af en Ideale's goudgelokt hoofdje, naast mij!

Maar de tengere, lichte gestalte was verdwenen! - - - - - - - - - - -

Ik stond alleen!

Alleen!

En het met amber-kleurige vlekken verlichte pad versomberde steeds meer. Nog slechts een flauwe streep was zichtbaar door 't donkere, nu onheilspellend ruischende dennenbosch, waarin ik mij bevond! Angstig zoekend volgde ik de flauw verlichte streep, 't nu onzekere pad door de omringende duisternis. Rondom de zwarte stammen, rechtop, dreigend, hun knoestige breede takken als grijparmen uitgestrekt.

Ik stond als verslagen, verpletterd, vastgenageld!

Angstig zocht ik nog slechts met de oogen de oneindige uitgestrektheid, die dáár gelegen had, vèr vooruit, in hare maagdelijke blankheid; maar toen niet meer was - - -

De gouden schijn had plaats gemaakt voor een doodelijk, geheimzinnig vaal, grijs. Ondoorgrondelijk.

Een kille nachtwind woei ijzig er overheen!

Niets was overgebleven van al dat fijne, brooze - - - weg was de gouden glans, vèr voor mij uit! weg was mijn Liefde-kind!

Ideale - - - - - - - - - - -

Nu tastend ga ik door de sombere duisternis. Alleen! Zoekend! Tastend! Niet vindend! Niet begrijpend!

Hoog, boven de toppen der dennen pakken zwarte wolken zich samen, dreigend! De wind giert, loeit, stijgt, zwelt op tot een wilde symphonie van woest hartstochtelijke tonen; nu eens vragend, dan weer smeekend, klagend, kreunend, kermend!

Een overweldigende smart!

Eindelijk dof, verslagen - nu gedwee - eindigend in een laatst schril klacht-accoord, klinkt 't als een gil, een wanhoopskreet door 't nachtelijk duister:

Verloren, verwoest, alleen - - - - -

Ideale, mijn goud-geaureoold Liefde-kind, gij de eenige die me begreep! Waarom liet gij mij alleen?

P.A.L.

Varia.

Proeven van een in bewerking zijnd Humoristisch-satirisch woordenboek, door S.K. Feitsma.

(3e Vervolg.)

Bedelaar.

De meest verachtelijke is niet hij, die zijn brood bedelt, maar de aan niets behoefte hebbende man, die kruipt in de voorvertrekken *(anti-chambres)* om een plaats te krijgen, of een lintje, of zelfs een blik van een minister, van een intendant, of van een eerste commies.

belang(zucht).

Werkzaamheid om te herwinnen wat men verloren heeft, of te verkrijgen, wat men niet heeft. Onvermoeide démon, die alle gemoederen beroert, alle handelingen bestuurt, en ons als 't ware doet draaien onder den wrekenden geesel der Furiën.

Machtige drijfveer, die driekwart der menschen doet besluiten tot het goede of - tot het kwade; - afwisselend en niettemin altijd hetzelfde in zijn gang en in zijn uitwerkselen, - het regeert alles, het leidt alles, het regelt alles en brengt alles in verwarring.

Deftigheid.

Ernst, welken gewoonlijk de ‘kleinen’ voorwenden, om zich een voorkomen van gewicht te geven.

dwingelandij.

Handeling, door welke men zijn grillen als regel, zijn macht als bewijzen, en zijn welslagen als reden geeft.

Echtgenoote.

Vrouw, die gehoorzaamheid beloofd heeft, en zich altijd weet te doen gehoorzamen.

Gewicht (air van)

Grootheid der zotten. Verwaandheid, die men verstandiger straft door de verachting dan door de haat, omdat zij meer heeft van het bespottelijke dan van de ondeugd.

gewoonte.

Tweede natuur. Het ware beter geweest, zich aan de eerste te houden.

gratis.

Woord zoo vreemd aan onze zeden, dat men het in een doode taal heeft moeten zoeken.

grendel.

Dienstvaardige vriend tegen de lastigen en vervelenden. Hij sluit onze deuren af, verhindert de babbelzucht binnen te komen, houdt de menigte verwijderd, laat ons den tijd om met ons-*zelven* te zijn.

gulzigaard.

Wezen, dat eet met diepzinnigheid, keur, nadenken en zinnelijkheid; die niets op zijn bord, noch in zijn glas laat, en die zijn gastheer nooit door een weigering, noch zijn buurman door een daad van matigheid heeft bedroefd.

Hekelaar.

Iemand, wiens gramschap al zijn geestigheid uitmaakt. Tegenstrijdig wezen, wien de schoonheden wanhopig maken, en de gebreken verheugen. Slak, die haar slijm werpt op de roos zonder ze te kunnen doen verwelken.

held.

Man, die bij de bekwaamheid van een groot veldheer, een oprechte liefde heeft voor het gemeene best.

huichelarij.

Hulde, welke de ondeugd aan de deugd bewijst. Ondeugd meer verachtelijk dan de misdaad.

hulde.

Schuld bij overeenkomst (*conventio*), waarvan men dikwijls de betaling met trotschheid ontvangt, na er zich met laagheid van gekweten te hebben.

IJver.

Levendige aandrang om een zaak te doen of te ondernemen. 't Gewone deel van hen, die meer goeden wil dan middelen hebben.

Lastig.

m e n s c h . Iemand voor wien de verveling, die hij veroorzaakt, een middel is om te slagen.

luiaard.

Wesp in een bijenkorf. Morgen, morgen is altijd het ongelukkige tijdstip, waarop men in alles moet voorzien: morgen komt, gaat voorbij, altijd de schaduw omvattend in plaats van de werkelijkheid, zonder te bedenken, dat alleen het tegenwoordige ons behoort, de toekomst nog niet is, en het verleden niet meer bestaat.

Maat.

Men meet noch zijn vriendschap, noch zijn haat, omdat het vrije gevoelens zijn: men meet de achting, omdat zij dit niet is.

Navolging.

Wandeling, die wanneer zij onverdacht is, den mensch het meest op den aap doet gelijken.

Onafhankelijkheid.

Staat van iemand, die slechts afhangt van de wetten, die nòch slaaf is van de gunst, nòch martelaar van de armoede.

ongeloovige.

Iemand, die vooronderstelt, dat God wel eens niet alles zou kunnen gezegd hebben wat men Hem laat zeggen.

onmogelijkheid.

Voorwendsel van de onmacht.

onpartijdigheid.

Hoedanigheid noodig voor een rechter, een goed geschiedschrijver, en die een dagbladschrijver niet dikwijls behoudt.

onschuld.

Ontluikende bloem van onbeschrijfelijke bekoorlijkheid. Niets doet de onschuld zoozeer waardeeren als de wroeging.

onverdraagzaamheid.

Gevoel van dengene, die al zijns gelijken laakt, omdat zij God op andere wijze vereeren dan hij.

onversaagdheid.

Glanspunt van de dapperheid. Onverstoorbare koelbloedigheid te midden van de grootste gevaren.

onverschílligheid.

Tamelijk dubbelzinnige eigenschap; dikwijls is zij niet minder een uitwerksel der domheid dan van de sterkte van geest.

onvolmaakt.

Onze zeden, onze wetten, onze gewoonten, onze denkbeelden, onze gevoelens... dat alles is onvolmaakt. De mensch ziet in de verte het hersenschimmig gebied van de volmaaktheid: hij spreekt er over, maar een onzichtbare macht belet hem er te komen.

opdracht.

(van een boek). Hulde van de laagheid aan de zotheid. Middel, dat Schrijvers hebben, om de ijdelheid der ‘grooten’ tot hun voordeel aan te wenden.

opmerker.

Iemand zoo bezet om anderen waar te nemen, dat hij zich zelven vergeet.

oorlog.

Spel door de vorsten gespeeld, waarvan de volkeren de kosten dragen; de provinciën zijn de inzet, en de menschen de rekenpenningen. In den oorlog doet men nooit wat men zich voorneemt, noch ondervindt ooit wat men vreest.

overwinnaar.

Iemand, die altijd gelijk heeft, en wien het niet ontbreekt aan lieden om dat te bewijzen.

Pauw.

Zinnebeeld der trotschheid. Weetniet, wiens gang zwaar, wiens stem scherp en wiens hoogmoed bovenmate is.

psalmen.

Zangen opgesteld in 't Hebreeuwsch, en vertaald in 't Latijn ten dienste van hen, die noch het een noch het ander verstaan.

Tijd (vrije).

Het kostbaarste goed des levens, niet omdat men niets doet, maar omdat men het vermogen en de middelen heeft om te doen wat men wil. De vrije tijd der wijze lieden gelijkt evenzeer op werkzaamheid als de ledigheid der zotten op luiheid.

toeval.

God der athéisten. Kostbaar woord voor de onwetendheid, die vage namen geeft aan de uitwerkselen, waarvan de oorzaken haar onbekend zijn. Oorzaak van vele gebeurtenissen, die de reden in verzuim stellen, en de vermetelheid in vertrouwen.

Vaderland.

In taalkundigen zin: het land waar men geboren is. Voor 99% der menschen: de plaats waar men 't goed heeft.

verhoor.

Opeenvolging van strikvragen waardoor een rechter tracht een beschuldigde te doen bekennen.

Weelde.

Steun van de nijverheid en bederf van de zedeleer. Men moet er spaarzaam gebruik van maken als van den wijn, indien men niet wil, dat hij dengene zelf verzwakke aan wien aanvankelijk kracht had gegeven.

weelde

e n b e h o e f t i g h e i d . Wonderlijke, maar veel voorkomende vereeniging. - De Italianen zeggen van dengene die een équipage houdt en niets heeft om te middagmalen *Tira la carozzo coi denti*, hij trekt zijn koets met de tanden.

weifelaar.

Iemand, die zijn leven doorbrengt met te aarzelen wat hij zal doen en berouw te hebben over wat hij gedaan heeft.

werkeloosheid *(inertia).*

Ongeschiktheid tot handelen, welke niet belet slecht te denken.

wil.

Ik breng hier, zeide een veroveraar, hetgeen alle hinderpalen te boven komt, - de kracht en de wil.

woord.

Kleed der gedachte.

Zelfzuchtige.

Iemand, die een huis in brand zou steken, om een ei te koken. Zijn geliefkoosde stelregel is, dat om gelukkig te zijn men een slecht hart en een goede maag moet hebben.

zolder.

Paleis der kunstenaars. - Toevlucht voor de ratten en heiligdom van het genie.

zorgelooze.

Koudhartige, die geen ware vrienden heeft, zich daar weinig om bekommert, en in de wereld leeft, alsof hij alleen ware.

Kunsten en Wetenschappen.

Amerikaansche Musea.

We kunnen er heel wat uitleeren. Zij zijn op een gansch andere leest geschoeid dan de onze. Afgescheiden van hunne reusachtige afmetingen stellen zij zich op een bijzonder standpunt, afwijkende van het onze.

Daar heb je nu het *Museum of fine arts* te Boston, wat wel mede mag spreken, want het wordt zoowat 'sjaars door 250.000 personen bezocht.

Het Museum, dat ingericht is en bestuurd wordt op de wijze der andere groote musea in Amerika: werd gesticht in 1870, en wat we weten omtrent het werken en streven der verzorgers hebben we geleerd uit het Museum-Bulletin, dat reeds sedert drie jaar verschijnt, en gratis verspreid wordt.

Typisch is de eerste opmerking: ‘Names of givers are permanently attached to objects purchased with their gift.’

Op die wijze wordt gewerkt op de ijdelheid om de collecties te doen aangroeien, waarom zeker ook aan ieder nommer van het Bulletin

een lijst wordt toegevoegd, vermeldende 'Objects newly installed', waarbij de namen der schenkers, ja zelfs de 'in bruikleen' -gevers vermeld worden.

Deze vrijgevigheid stemt niet overeen met het heffen van 25 Dollar-centen entrée, terwijl alleen op Zaterdag en Zondag, als ook op feestdagen, geen entrée gevorderd wordt. Catalogussen vergemakkelijken de bezichtiging, doch daarin behoeven we van de Amerikanen geen lesje te krijgen. Onze musea verspreiden ook tegen kleinen prijs hunne catalogussen, door de Directeuren saamgesteld.

Aan het Bostonsche museum is, - wat in Amerika geen zeldzaamheid is, - een school verbonden. De teekenacademie in den Haag zou in Amerika aan het stedelijk museum verbonden zijn. Dit samengaan is een uitstekend middel om het onderwijs te vergemakkelijken, en de kosten der beide inrichtingen te verminderen. Eenigermate doet nu in Den Haag het Museum van kunstnijverheid dienst. De school te Boston is in aard en samenstelling gelijk aan de teekenacademie alhier.

Behalve de school is er ook te Boston, - dit is met bijna alle musea in Amerika het geval, - een bibliotheek aan het Museum verbonden, waarin niet minder dan 10000 boekdeelen zijn vereenigd. De bibliotheek is steeds voor de bezoekers geopend, terwijl eene collectie van 17000 photographieën naar kunstwerken uit andere musea de studie vergemakkelijken. Men heeft op die wijze de voornaamste zaken uit andere musea onder zijn bereik.

Het bulletin geeft telkens beschrijvingen van mooie zaken, pas verkregen, of reeds eenigen tijd in het Museum aanwezig, met ophelderende illustraties.

Wie zal in ons land eens de zaak ter harte nemen, en Amerika als voorbeeld stellende, onze musea, waarin nog zooveel bekrompenheid heerscht, herscheppen? Ik weet wel dat een kleine vogel geen adelaarsvlucht kan nemen, maar in nuttigheid kan hij den adelaar toch vliegen afvangen.

Ursula en haar maagden.

De leugen der legende wordt tegenwoordig achterhaald door de waarheid der feiten. Vooral de getal-legende heeft daarvan te lijden. Of is niet aan rechtmatigen twijfel onderhevig de juistheid van het getal der verslagen Philistijnen door een ezelskinnebak, in de hand van Simson, en dat der menigte gevoed door weinig brood en weinig visch? En heeft niet reeds de 17e eeuw het sprookje teniet gedaan der gravin, die zooveel kinderen tegelijk kreeg als er dagen in het jaar zijn, wat daghelder te verklaren is, als men weet, dat het nieuwe jaar oudtijds met Paschen begon, en de bedelares, aan wie zij overspel had toegedacht, omdat zij een tweeling op de armen droeg, haar beurtelings dit twee-getal toewenschte, met de omschrijving: 'zooveel kinderen als er dagen in het jaar zijn.' Het was twee dagen voor Paschen (Nieuwjaar), en de gravin schonk haar gemaal er ook twee.

Op diezelfde wijze vallen wel niet de 11.000 maagden van Ursula te verklaren, maar er is grond voor om aan te nemen, dat eene verkeerde lezing het leven heeft geschonken aan dat groote getal. Niet dat we maar even zouden durven beweren, dat er geen 11.000 maagden bijeen te brengen zouden zijn om een andere Ursula tot staf te dienen, maar, sapperloot, het is zoo'n groot getal, zelfs in dezen tijd van vrouwelijke overbevolking.

Aan de legende willen we even herinneren, om dan met een stukje kunstgeschiedenis te eindigen.

Ursula, de dochter van een Britschen Koning, had Christus tot haar bruidegom gekozen, d.w.z. zij deed de gelofte van levenslange kuischheid. Niettemin zou zij gedwongen zijn geworden om met een Heidenschen Vorst te huwen, indien zij niet met 11.000 maagden, aanhangsters en volgsters van haar gelofte, de vlucht had genomen naar Rome. Zij keerden te vroeg van haar bedevaartstocht terug. Te Keulen werden zij door de Hunnen achterhaald en vermoord. Al de lijken werden netjes ter aarde besteld, zoodat in 1106 de beenderen nog gevonden werden. Van elf, of van elf duizend maagden? Dat is de vraag.

De drie nullen kunnen gerust vervallen. Men heeft slechts te lezen voor XI. M.V. XI m a r t y r u m virginum, doch *niet* XI m i l l i u m virginum.

Dit alles komt te pas bij de gravure van de Heilige Ursula, voorkomende in het tijdschrift *l'Art*, waar de Heilige Vrouw slechts 10 maagden onder haar hoede neemt, makende zij de *elfde* uit.

Het is eene reproductie naar Wenceslas d'Olmütz, die wederom gewerkt heeft naar

een Keulsch meester, bekend als P.W., en van wien ook een Heilige Catherina bestaat.

Het type van de Heilige Ursula vindt men steeds terug, en Memling's Ursula schijnt het proto-type te zijn, waarin alle andere kunstenaars hem zijn gevolgd.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Moeder.

'**N**u, Mevrouw, u laat me tenminste op tijd naar bed gaan,' had de dokter gezegd toen hij om 11 uur afscheid nam. 'Gaat u nu maar gauw lekker slapen.'

Slapen - neen, dat kon ze niet!

Alles was tot rust gekomen in huis na dien dag vol emoties. Ze hoorde het tikken der gangklok en het regelmatige ademhalen van de zuster - anders was alles doodstil. Met wijd-open oogen lag ze in dien Meinacht te staren en soesde over haar geluk. Telkens, heel eventjes, moest ze kijken naar dat kleine witte ledikantje, waarin nu haar kindje, háár eigen lieve jongen sliep.

Wat een zalig rustig gevoel had ze, nu alles zoo goed was gegaan. 't Was haar niets tegengevallen en ze wist haast niet wie vandaag meer geleden had - haar man of zij. Maar toch was hij bij haar gebleven, had haar niet in den steek gelaten, zooals ze lachend voorspeld hadden....

Uur voor uur herdacht ze - het komen van haar moeder, die zonder drukte voor alles zorgde, maakte dat het huishouden marcheerde, om alles en allen dacht....

Hèt oogenblik - toen het nieuwe leven zijn intrede deed, toen ze 't schreeuwen hoorde met wonderlijke aandoening en overweldigende dankbaarheid - het telkens vragen: 'Is hij heelemaal gezond en flink en is 't nu wel góed dat hij zoo schreeuwt,'.... wat ze allemaal best wist,.... alleen maar om telkens weer te hooren verzekeren: ''t Is een flinke, gezonde jongen en daar is dat schreeuwen juist een bewijs van.'

Een voor een had ze toen de met zóóveel liefde gemaakte kleertjes in gebruik zien nemen; ja, nu staken er heusche roode knuistjes uit de nachtponmouwtjes. Hoe dikwijls had ze er niet, toen zij ze maakte, een paar vingers doorgestoken, en met half toegeknepen oogen zich verbeeld hoe het zou zijn, wanneer daar een klein armpje onbeholpen beweginkjes in zou maken.

Of ook wel had ze er haar bewaard gebleven groote pop een aangetrokken, met de boodschap om de kamerdeur van haar man, of hij eens naar z'n dochtertje wou komen kijken.

.... En willen vasthouden zou ze dat onbeschrijfelijke gevoel van wonder-blije ontroering, van geheele toewijding van haar leven aan dat teere, hulpelooze, afhankelijke wezentje dat de pleegzuster na het aankleeden een oogenblikje in haar arm had gelegd. 'Ziezoo, jongen, ga nu maar eens even naar je moeder toe,' had de zuster gezegd, en 't had haar grappig ongewoon in de ooren geklonken, dat woordje 'moeder' - - hoe dikwijls ook al van te voren zachtjes voor zich heen gezegd.

Stil had ze toen liggen kijken naar haar Kindje, met blije verrukking in haar ziel, en voorzichtig onder het ponnetje naar de kleine voetjes gevoeld om ze een poosje samen te koesteren in haar ééne warme hand....

Zoetjes dommelde ze even in, maar al gauw werd ze weer wakker met een heerlijk gevoel van ‘wat is er ook weer voor prettigs’ vóór ze tot volkomen besef was. Maar toen kwamen ook weer allerlei bijzonderheden voor haar geest opdoemen - nu moest ze hardop lachen toen ze terugdacht aan dàt benauwde gezicht van haar man, maar dadelijk hield ze zich in.... voor geen geld zou ze immers haar schatteke wakker maken! De zuster richtte zich op: ‘Hebt u iets noodig, mevrouw?’ Ze hield zich maar slapend, om niet in haar gedachten gestoord te worden.

Zouden ze 't nu allen al weten - ja, de telegrammen zouden nog wel bezorgd zijn vanavond - ze zou de gezichten wel eens willen zien! Zoo'n kleine Kinnie, wat gaf hij toch al veel vreugde - - en onbewust kwamen tranen in haar oogen van gróót geluk en dank en liefde voor haar jongen.

En nog héél lang lag ze wakker in dien Meinacht en soesde over haar geluk....

A. DE GR. W.

Droomerij.

Ik zie vóór mij eenen kleinen vijver, donkerzwart is 't water, omzoomd door eenen rand gras; en als omlijsting voor 't schilderijtje dient hoog-opwassend kreupelhout. Recht voor mij wijkt de kring boomen, en in de verte zie ik de toppen van eenige duinen, want de vijver ligt dicht bij de zee.

't Is er doodstil. - 't Ligt zoo ver, zoo heel ver van 't menschengewoel en de boomen en de duinen, die wel ver den omtrek kunnen overzien - zij zwijgen en kijken rustig neer op den somberen vijver waarin zij zichzelven in de grijze lucht weerkaatst zien.

Eéne zwaan zwemt, langzaam en rustig, en 't water kabbelt tegen haar wit-donker kleed, dat smetteloozer is dan de sneeuw, zooals ze 's winters ligt op de duinen en de boomen.

Ze ziet zich weerkaatst in 't water en fier kromt en rekt zij den slanken hals, en klapwiekt even met de blanke vleugels. Zij voelt, hoe harmonisch 't geheele tafereel is. Ze voelt het slechts, want, zelfs al beschikte zij over de taal der menschen, zij zou zich niet kunnen uiten, want wie heeft haar ooit wat verteld of geleerd. Ze weet immers niets van vroolijke, zonnige vijvers, waar tal van zwanen en eendjes rondzwemmen, waar de leelijke grijze jongen door de zwanenmoeder gekoesterd en beschermd worden... Eenzaam zwemt zij rond; dit sombere meer is háár wereld - ze weet immers niet, wat ze mist, want de omliggende duinen en boomen kijken slechts en zwijgen. Maar de menschen hadden medelijden met haar en een tweede zwaan werd bij haar gebracht. Verschrikt echter ziet zij dezen komen. Wat wil die indringer op háár meer. Zie hoe vlug zij zwemt; groote golvende kringen maakt zij in het anders zoo rustige water! Hij hoort hier niet - weg, weg met hem. En als hij nog nader komt dan pikt zij woedend naar hem en klapwiekt heftig om hem hare ontevredendenheid te toonen... en de andere zwaan gaat weg.

De rust is wedergekeerd en eenzaam zwemt zij weder - doch iets, dat sluimerde, is in haar wakker geworden.

En als het voorjaar is gekomen en de sneeuwklokjes hunne kopjes uit 't gras opsteken, als er kleine groene scheutjes aan de boomen ontspruiten - als de duinen met een violet waas zijn overtogen door de massa's viooltjes, die erop groeien - dan neemt zij hare mooiste veertjes, met veel dons, en maakt daarvan een nestje. Ze legt er hare eieren op en vol zorg bebroedt zij ze - veel langer dan de zwanenmoeder bij gindschen vroolijken vijver 't doet. Maar geen jongen komen te voorschijn en als ze eindelijk een der schalen open pikt, ziet ze den inhoud bedorven voor zich en zoo is 't met al de andere eieren.

Wederom zwemt ze eenzaam rond. Ze vermag 't raadsel niet op te lossen en wie zou 't haar vertellen. De duinen en de boomen zien zwijgend neer op 't zwarte meer.

En men hoopt, dat zij nu weet en begrijpt, en brengt haar wederom den tweeden zwaan. Maar nog, voor zij hem ziet, voelt zij zijne gehate tegenwoordigheid en woest wendt zij zich om, slaat verwoed met de vleugels en pikt hem en jaagt hem wederom uit den vijver.

Alleen zwemt ze weder rond en kijkt treurig naar de witte plek in 't gras, waar de gebroken schalen der bedorven eieren liggen; 't is haar droef te moede, maar begrijpen kan ze 't niet.

En alleen, eenzaam zal ze daar altijd zijn, omdat ze 's levens-mysterie niet begreep en er angstig voor terug week, toen het haar nabij kwam.

En de zeewind glijdt liefkoozend over de duinen en de boomen en vertelt hun van 't rijke, bruisende leven dat hij aanschouwde, daar ver, ver over de zee.

En het stille, zwarte meer rimpelt slechts dan, wanneer langzaam en statig, de witte zwaan er door zwemt.

En wanneer ik de mislukte, of ten minste niets zeggende levens van zoovelen rond mij zie, terwijl toch de meesten door de natuur begiftigd waren met vele goede gaven, dan vraag ik me af, hoe 't komt, dat zij met hunne gegevens niet meer van hun leven wisten te maken.

Mogen wij 't aan de omstandigheden of aan ‘'t lot’ wijden? Dat is eene gevaarlijke theorie, die alle energie doodt.

Zijn ze soms als die zwaan, die, omdat zij 't leven-in-zijn-geheel niet begreep, niet aandurfde, ook alles verloor en niets bereikte!

Moeten wij soms aan 't begin van ons leven staande, krachtig en flink al 't nieuwe en onbekende onder de oogen zien; onderzoekend en 't goede behoudend! En zoo, met een vast doel voor oogen, desnoods met de tanden op elkaar geklemd, verder gaan, niet als de slaaf, maar als de meester over ons lot, ons leven.

Haarlem.

W.C.M.S.

Over de Liefhebberij voor Oude Boeken.

Men heeft de catalogi onzer uitgevers slechts door te bladeren, of af en toe eens een kijkje te nemen van de uitstallingen onzer boekhandelaars om een indruk te krijgen van den ontzaglijken voorraad lectuur die de beschaafde menschheid verzwelgt, een voorraad nog reusachtig toegenomen sinds een statistiek in 1820 uitwees, dat toen reeds van 1456 af ten bate van het lezende publiek, 3700000 boekdeelen het licht hadden gezien. Neemt men aan dat elk deel slechts in een oplage van 300 exemplaren verscheen en dat elke band maar een duim breed was, dan zouden de banden, naast elkaar gelegd, toch nog 18207 geografische mijlen, d.i. ruim tweemaal den omtrek der aarde bedragen. En deze statistiek betrof nog alleen de *gedrukte* boeken.

Verstaat men onder ‘boek’ het neerschrijven en tot één geheel bijeenvoegen van iemands gedachten op makkelijk verplaatsbaar materiaal, dan bestonden er ook al vóór de uitvinding der boekdrukkunst een verbazingwekkend aantal boeken. De geschiedenis van het boek, van zijn oorsprong af, tot aan zijn tegenwoordigen staat van ontwikkeling, vormt een interessante roman. Sommige geleerden houden vol dat het woord ‘boek’ ontleend is aan beuk (Duitsch ‘Buche’), de boom waarin de Oude Germanen hun runen plachten te snijden. De verklaring is aardig gevonden, maar klinkt een beetje fantastisch. Toch staat het feit vast, dat men boomschors voor het opteekenen van schrift gebruikt heeft, nadat dierenhuiden, hout- en metaaltafeltjes wel wat onpractisch gebleken waren voor het overbrengen van veroude bibliotheken.

Een zeer nuttige uitvinding deden de Egyptenaren met hun papyrus, een schrijfmateriaal waaromtrent men in den laatsten tijd grondige studie gemaakt heeft en dat niet alleen in rollen, maar ook reeds als bladen, in boekvorm bijeengebonden, voorkwam. Algemeen gebruikt werd de boekvorm echter eerst toen perkament en papier het papyrus begonnen te verdringen.

Oude handschriften op perkament, waarin de klooster-caligrafen en ‘miniatoren’ der middeleeuwen hun teeken- en schildertalent uitputten, zijn nu van het grootste gewicht op de antiquarische boekenmarkt en ook de op perkament gedrukte boeken, de luxe-uitgaven uit den tijd der zoogenaamde ‘incunabelen’ de oudste gedrukte boeken: van de uitvinding der boekdrukkunst af, tot den aanvang der 16de eeuw, afgeleid van cunaewindsels, brengen hooge prijzen op. Men moet een rijkaard wezen om op dit gebied een verzameling te gaan aanleggen. De bibliophilen van voor honderd of twee honderd jaar waren in gunstiger conditie. Toen kon men nog mooie eerste proeven van boekdrukkunst voor een appel en een ei koopen, die nu voor 100000 Mrk. of meer verhandeld worden. Dat wil echter nog niet zeggen dat elk boek, vóór 1500 gedrukt, zooveel geld waard is. Ik heb eens in een dagblad een artikeltje over oude bijbels ingezonden en ontving naar aanleiding daarvan van alle kanten brieven van menschen, die in een verscholen hoekje van de een of andere kast een ouden bijbel ontdekt hadden waarvoor ze schatten hoopten te krijgen. Oude bijbels zijn er natuurlijk in massa, maar werkelijke zeldzame exemplaren slechts zeer weinige. Van de zoogenaamde tweeënveertigregeligen bijbel van Gutenberg bestaan er, voor zoover is na te gaan, nog maar drieendertig, waarvan de meeste nog zeer onvolledig. In 1858 werd de waarde van een ongeschonden exemplaar door den bibliothecaris Halm te München op tweehonderd gulden geschat. De Peterburgsche bibliotheek betaalde er toen reeds *f* 2336 voor, terwijl een rijk Parijsch bibliophiel

Girardot de Préfond een op perkament bedrukt exemplaar voor slechts 1200 fr. veroverde. Bij den verkoop van zijn boekerij in 1817 bracht de bijbel reeds 6260 frs op. Lord Ashburnham, ook een bekend verzamelaar, betaalde voor een zelfde afdruk 68000 Mrk; de antiquaar Quaritsch bemachtigde er een voor 8000 Mrk. en deed dezen later voor 100500 Mrk. van de hand. Op het schutblad van dit exemplaar staat in oud handschrift vermeld, dat het indertijd voor *f* 100 gekocht is. Vermoedelijk had het bij de uitgave in 1456 niet meer dan de helft gekost.

Nog andere oude bijbeluitgaven zijn ongelooflijk in waarde gestegen voor de liefhebbers van typografische rariteiten, maar er is een fijne neus voor noodig ze op te sporen; het toeval speelt hier dikwijls ook een groote rol bij. Een postdirecteur in een klein Duitsch stadje vond verleden jaar toevallig onder allerlei rommel op zijn zolder een exemplaar van de eerste uitgave van Shakespeares ‘Titus Andronicus,’ in 1594 te Londen gedrukt en voor zoover bekend, het eenige bestaande exemplaar, want tot nu toe kende

men niet anders dan de uitgaven van 1600 en 1611. De gelukkige vinder verdiende er 30000 Mark mee. Zoo dook kort geleden ook in Derbyshire een eerste folio-uitgave van Shakespeare op, een van de twee of drie exemplaren die nog in hun oorspronkelijken band zijn bewaard gebleven. Een kennis van me kocht in Berlijn aan een boekenkar op straat voor 80 Pf. een ouden druk van Schillers 'Elegie auf den Tod Weckerlins', die antiquarisch zeker 6 à 700 Mark waard was en een ander had het buitenkanje dat hem een Faust van Göthe van 1790, in ruil werd geboden voor een gebonden Reclam-exemplaar.

In oude leesbibliotheeken doet men nu en dan nog wel eens een gelukkige vondst. Zoo heeft een Berlijnsch bibliophiel een groot deel van zijn, aan kostbaarheden uit de klassieken en de tijden der romantiek, rijke verzameling, uit allerlei openbare bibliotheeken bij elkaar gezocht, die hij op zijn vele reizen met het grootste geduld doorsnuffeld had. Wel zijn dergelijke biblotheekexemplaren van het standpunt van den echten boekliefhebber minderwaardig, omdat ze dikwijls geschonden en door stempels op de titelbladen ontsierd zijn, maar af en toe treft men er toch wel eens goede onder aan. Bovendien staat het winstgevevend beroep van boeken restaureeren tegenwoordig op zoo'n hooge trap, dat zelfs een smerigste band door scheikundige baden en kunstbewerkingen van allerlei aard, in een smetteloos omslag kan herschapen worden.

't Is een werkje dat veel zorg en handigheid vereischt, maar dan ook goed betaald wordt. Alleen de werkelijk zeldzame en gezochte exemplaren zijn natuurlijk de groote onkosten waard. Onder deze boekenherstellers hebben enkelen zich grooten roem weten te veroveren door hun grondige kennis van boeken en kunst beide, zooals bijv. Adam Pilinski in Parijs, die hoofdzakelijk voor de 'bibliothèque nationale' werkt. Ook Lefébvre en Hagué, wier fort het opmaken van kostbare, oude banden is, verdienen hier genoemd te worden, terwijl een in den engeren kring der bibliophilen bekend Berlijner, een meester is in het wasschen van boeken. De man zelf voelt niets voor oude werken; zijn ontwikkeling is trouwens ook heel beperkt. Eenige jaren geleden bracht ik hem eens een exemplaar van 'Die Räuber' dat erg door den tijd geleden had, om te reinigen. Hij nam het deeltje aan, bekeek het minachtend, en zei: 'Dat is niet onder de vijftig Mark op te knappen. 't Smerige lor zou mij geen vijftig Pfennig waard zijn.' De zeldzaamheid van mijn schat imponeerde hem volstrekt niet.

Zoo'n eerste uitgaaf van de Räuber behoort tegenwoordig tot de gezochte rariteiten der Schillerlitteratuur. Twintig jaar geleden kon men ze nog voor 60 à 80 Mark koopen; voor eenige maanden bracht een goed geconserveerd exemplaar op een verkoop in Leipzig 2250 Mark op. Voor oude uitgaven van verscheidene andere zijner werken worden fabelachtige sommen besteed. 't Spreekt vanzelf dat ook de origineele uitgaven van Göthe's werken een eereplaats in de boekenrij van een verzamelaar innemen. Oude Faustdrukken worden ijverig door de liefhebbers opgespoord. Zeer gewild zijn o.a. een uitgave van 1790 met de aanduiding 'Echte uitgave' en die met de drukfout 1787 op het titelblad. Wie zich tot taak heeft gesteld Göthe's Faust in alle edities met commentaren, vertalingen, toelichtingen enz. te verzamelen, kan het zeker tot een 500 boekdeelen brengen, en wie den eerzuchtigen wensch mocht koesteren een bibliotheek bijeen te zoeken, die een vrij volledig overzicht zou geven van al wat betrekking heeft op het Faustthema, die mag wel eerst een huis laten zetten om alle bouwstoffen onder dak te brengen. Bovendien moet hij ook over een rijkgevulde beurs beschikken, want als hij met de oudste

gedrukte Faustgeschiedenis beginnen wil, die in 1587 verscheen, dan kan hij al dadelijk 8000 Mark neerleggen.

Veel bibliophilen beperken zich tot een speciaal gebied. Zoo bestaan er die een voorliefde koesteren voor geïllustreerde werken met mooie etsen bijv. uit een bepaald tijdperk, of voor romantische geschiedenissen uit een bepaalde eeuw, of ook wel in een bepaalde taal. Er zijn er ook, die een soort manie hebben om al wat betrekking heeft op costuumleer; andere interesseeren zich uitsluitend voor volks- en kerkliederen; weer andere brengen alleen handschriften of incunabelen bijeen. Een bekend verzamelaar gaf zich alleen moeite voor de litteratuur over tooverij en 't geloof aan wonderen en geesten maar moest zijn illusie opgeven, omdat de oneindig groote voorraad prullen, die van de 15de eeuw af, op dat gebied geproduceerd werden, niet te overzien was. Hetzelfde ondervond een bibliomaan, die een gril had opgevat om alle ridder- roover- en geestenromans, die voor en na Rinaldo Rinaldini

geschreven zijn, bijeen te brengen. Als die twee heeren eens gedwongen waren geweest hun heele boekerij door te lezen, wed ik dat ze de lectuur van het laatste deel niet beleefd hadden.

Ook aan het bijeenbrengen van meer of minder beroemde ‘erotika’, van pennevruchten, die de zinnelijke liefde verheerlijken en dikwijls zéér belangrijke bijdragen voor de zedengeschiedenis van een tijdperk vormen, wordt nog steeds veel gedaan. De aan rariteiten op dit gebied rijkste bibliotheek was in 't bezit van Mr. Ashbec, als bibliophilus bekend onder den naam van Pisanus Fraxi, die zijn heele boekerij aan het Britsch Museum vermaakte.

Een dokter in Karlsbad bezit een beroemde verzameling van oude boekbanden en met het bijeenbrengen van ex-libris (boeken met een inscriptie en met den naam des eigenaars voorzien) begon het eerst de boekhandelaar Heinrich Lempertz. Op dit oogenblik bezit Graaf von Lemingen Westenburg in Munchen de belangrijkste ex-librisverzameling van het vasteland.

Maar deze liefhebberijen voeren ons reeds van de eigenlijke bibliophilie af, welke zich uitsluitend met boeken en manuscripten bezighoudt, voor zoover deze geen autografa in den algemeenen zin zijn. Speciaal-verzamelingen over bepaalde landen, over steden of familieën, over astronomie of eenig ander studievak, of over de kunst uit een zeker tijdperk, treft men dikwijls in privaat-bezit aan. Eigenaardig is de bibliotheek van een inwoner van Berlijn, die uitsluitend geschriften over sport verzamelt, en die van een ander, die zich beperkt tot werkjes van het allerkleinste formaat; interessant een derde, welke alleen boeken met ingeschreven opdrachten bevat.

De voorliefde voor dergelijke curiosa schijnt echter af te nemen. Toch is mij ook nog een verzameling van dissertaties uit vroeger eeuwen bekend over de wonderlijkst denkbare onderwerpen en weet ik van iemand die uitsluitend boeken bijeenbrengt welke door de censuur in beslag genomen werden. Een paar exemplaren, die de censuur niet ongemoeid doorliet, heb ik in mijn bezit, o.a. een in 1795 anoniem verschenen werkje, getiteld ‘Ausschweifungen’ (geschr. door den beruchten baron Fr. Wilh. v.d. Goltz). In het tweede deel zijn de bladzijden 108 en 109 onbedrukt gelaten; als vervolg op een gewaagde scène leest men plotseling: ‘Deze bladzijden waren ongeschikt om af te drukken.’ In een roman van Spiesz vond ik zelfs drie witte bladzijden, die echter niet uit zedekundige overwegingen vrij bleven, maar waarop men de vermakelijke verklaring vindt: ‘Wegens onleesbaarheid van het manuscript opengelaten - de zetter.’

Met het corrigeeren van drukproeven schenen de vlugschrijvers van den Rinaldinitijd 't zich niet moeilijk gemaakt te hebben.

Boeken die door de politie in beslag genomen of gestempeld werden, bezitten natuurlijk veel aantrekkelijks voor verzamelaars van curiosa. Van Keller's roman ‘Der Grüne Heinrich’ is bekend dat de schrijver, voor zoover 't hem mogelijk was, de eerste oplage liet terugkoopen en verbranden. Deze uitgave wordt daarom door verzamelaars duur betaald. 't Zelfde geldt voor Gerhart Hauptmann's jeugdwerk: ‘Promethidenlos’, waarvan slechts een klein gedeelte in den handel kwam daar de schrijver last gaf de rest als pakpapier te gebruiken.

Bij bibliophilen bestaat ook een buitengewone voorliefde voor eigen uitgaven en voor luxe édities, niet alleen van oude, maar ook van moderne schrijvers, die slechts voor inteekenaars gedrukt en dus later tot de zeldzaamheden gerekend kunnen worden.

Zeldzaam is natuurlijk alleen dat, wat uitverkocht *en* gewild is; er bestaan merkwaardige unica, waarom zich geen mensch bekommert.

Voor de kennis van oude boekwerken zijn de antiquarische catalogi hoogst interessant. Onze groote handelaars in antieke zeldzaamheden zijn bijna allen grondig ontwikkelde vakmannen en hun catalogi onderscheiden zich gunstig van de vroegere, zoowel door uiterlijke verzorging als door nauwkeurige redactie en zaakkundige bibliografische toelichtingen; er zijn er bij die de moeite waard zijn om te bewaren, ook al is men nog geen catalogiverzamelaar, een soort dat bij de antiquaren niets in den smaak valt. Dat dergelijke registers van oude boekwerken het opsporen van zeldzaamheden in de hand hebben gewerkt, spreekt vanzelf. Om een enkel voorbeeld te noemen: Voor mij ligt een catalogus van eerste uitgaven, die niet minder dan dertien tot nu toe nooit beschreven eerste drukken telt. Ze behelst bijna uitsluitend zeer merkwaardige nommers, waarvan enkele de respectabele som van 48000 Mrk moeten opbrengen.

Hooggeprijst staan tegenwoordig weer de

oude werkjes die op Amerika betrekking hebben en dan ook meestal naar dat werelddeel verhuizen, waar de multi-millionnairen zich graag met deze edele verzamelsport onledig houden en zonder veel te dingen, betalen.

Met den opbloei der bibliophilie is er natuurlijk voor den oudheidkundigen handel een gulden tijdperk aangebroken. Een antiquaar moet echter oppassen, dat hij zelf geen hartstochtelijke verzamelaar wordt, anders kon het hem gaan als een nu gestorven lid van het gilde, die leed als hij een zeldzaam werk verkoopen moest en slechts met den grootsten tegenzin van een schat uit zijn voorraad scheidde.

Van de buitensporigheden waartoe de liefde voor oude of merkwaardige boeken leidt, heb ik u een idee trachten te geven. Menig bibliophil wordt een bibliomaan; besteed ongehoorde sommen aan werken die hij niet eens kent, en zou wel als zinspreuk boven zijn boekerij kunnen zetten: 'Niet om te lezen, slechts om te verzamelen, besta ik.'

(Monatshefte).

Het graf van de drie jonkvrouwen.

Er was eens een koning op het eiland Funen die drie schoone dochters had, die verloofd waren met drie koningszonen. Terwijl deze drie prinsen een tocht maakten over de zee, kwamen drie machtige reuzen en begeerden de jonkvrouwen tot bruid en beloofden hun goud, zilver en kostbare ringen. Maar de koningsdochters bleven hun verloofden trouw, wat de reuzen zoo woedend maakte, dat ze zich gauw weghaastten; maar ze zeiden dat ze weldra terug zouden komen en hun aanzoek herhalen. De koning had zijn dochters zoo lief, dat hij voor hen een schuilplaats liet graven in een heuvel, hun voedsel en drinken brengen liet, en de plaats liet dichtmaken en bedekken met gras en struiken. Toen nu de reuzen terugkwamen kon de koning hun moeilijk weerstaan en viel voor hun zwaard. De reuzen trokken 't land in en zochten overal de verscholen jonkvrouwen. En ze trokken den heuvel over waar ze verblijf hielden, zonder dat ze iets gewaar geworden zouden zijn, had niet de hond, die een van de prinsessen bij zich had, de schuilplaats verraden. Maar toen de reuzen op het hondengeblaf den heuvel begonnen uittegraven, nam de jongste jonkvrouw een mes en stak het in haar hart en evenzoo deden de beide anderen. Nog dikwijls trekken de reuzen met groot lawaai over den heuvel; dan hoort men hoornmuziek en hondengeblaf ver in 't rond....

Oud-Deensche volksage.

Wat de golven namen.

Eenzaam zat ze voor het venster van het kleine vertrekje, dat ze alleen bewoonde.

Het zware tikken van een ouderwetsche hangklok was het eenige geluid, dat de doodelijke stilte verbrak.

Haar breiwerk rustte in haar schoot; ze zat te denken; altijd weer te denken aan het verleden, waarin haar alles ontnomen was, wat haar dierbaar is geweest.

Als ze zich een beetje voorover boog, zag ze in de verte de zee; nu was het water kalm en kon ze er rustig naar kijken, maar als de storm gierde om haar huisje en de golven hoog opsloegen, dan bleef ze van het venster weg en hield ze dikwijls de

ooren dicht, omdat ze het niet hooren *kon* en zulk weer haar steeds herinnerde aan *hem*, haar man, en aan haar jongen, haar eenig kind.

Ze rustten nu beiden al jarenin dat groote graf - de zee. -

Hoe duidelijk stond haar die vreeselijke avond nog voor den geest in alle kleine bijzonderheden.

't Was noodweer, zooals ze in het dorp zeiden, en als dat *daar* gezegd werd, dan *was* het zoo, daar kon men zeker van zijn.

Van alle zijden had men haar man gewaarschuwd met zulk weer niet uit te gaan, maar volbloed zeeman, als hij was, lachte hij de menschen uit en ging toch.

''t Was nu juist puik weer voor de vischvangst', had hij nog vroolijk gezegd en zij... ze had hem niet eens gevraagd thuis te blijven, wetend, dat hoe veel invloed ze ook op hem had, haar hier geen overredingskracht baten zou.

O, ze zag hem nog gaan, zijn forsche gestalte, gehuld in den zwaren oliejas en den gelen zuidwester op het hoofd, moedig en flink, als kon hij de elementen trotseeren...

En eenige uren na zijn vertrek, was het groote onheil al geschied en ze had na dien bangen avond haar stoeren zeeman nooit weer gezien.

Dat was de eerste slag...

Even verhelderde een glimlach haarlijdende trekken. *Toen* leefde haar jongen nog.

Tien jaar was het ventje, toen het zijn vader verloor. Zij moest toen de kost gaan verdienen voor hen beiden, totdat haar zoon

groot genoeg zou zijn, om voor zijn moeder te zorgen.

Wat hij worden zou? Ze had daar al veel en lang over nagedacht, maar nog nooit met een ander dat onderwerp aangeroerd, uit vrees, dat men haar aan zou raden hem het vak van zijn vader te laten kiezen.

O, als dat leven vol zorg en angst voor de tweede maal voor haar weggelegd was, dat zou haar te zwaar vallen en ze huiverde, als ze haar kind met een stralend gezicht, met een houten klomp onder den arm, het strand op zag gaan, om het simpele, zelf gemaakte bootje te laten varen, maar ze zei er niets van; ze liet hem zijn gang gaan; 't was immers nog maar kinderspel...

Maar, toen het kind man was geworden, gebeurde het op zekeren dag, dat hij bij haar kwam met een heel ernstig gezicht en met vaste stem had hij het haar gezegd: ‘ik ga varen, moeder; ik kan niet anders!’

Hier hielp geen bidden en smeeken, dat voelde ze onmiddellijk, dat was dezelfde vastberaden toon van zijn vader, en al haar geestkracht bijeenrapend, niet verradend den zwaren strijd, dien ze streed, zei ze, met een lichte trilling in de stem: ‘ga dan maar mijn jongen!’

En met een opgewekt ‘dag moedertje’, was hij kort daarop weggegaan, overgelukkig, dat hij met zóó weinig tegenstand haar goedkeuring verkregen had.

Niets had hij gemerkt van het groote leed, dat die goedkeuring achterliet.

En ook haar jongen had ze niet meer teruggezien.

Voor de tweede maal was haar het liefste, wat ze bezat, ontnomen.

Nu wachtte ze zelf maar geduldig, doch verlangend naar haar einde, af en toe turend naar de wijde zee, die al haar geluk verzwolgen had. -

CORA.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

B.E. (Dré) te 's-Grav. - Ongeveer gelijktijdig met deze correspondentie ontvangt U proef van Longfellow. *Later* volgen ‘Musik v. Böhmen’, ‘Uit Lucile's Dagboek’ en ‘Uit het Dagb. v.e. 18-jarige’. - ‘Aschwoensdag’ is actueel in 1908. Voorloopig niets meer zenden. De Redactietafel is overladen.

J.C.L.H. - U kunt gerust zijn. *Dat* alles is nog te Clarens. Brief verzonden.

* * *

Voorloopig **alles** te adresseeren: 's-Gravenhage, Van Kinsbergenstraat 132; op de adressen **‘voor de Lelie’.**

Geen spreekuur. Ontvangdag, Zondags van 2-4.

A.J.S.v.R.

Errata.

In 't Hoofdartikel **Een volle eeuw** No. **42.**
Kolom 671 regel 21 van boven staat: **gedichten**, lees: **gedachten**.
Kolom 672 regel 5 van boven staat: **Cramer**, lees: **Cremer**.

Bericht.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.
REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

'Eene beschaafde Doktersfamilie in het Zuid-Westen van Londen, in de nabijheid der Theems, is bereid eenige jonge dames als "paying guests" in huis te nemen. Verdere inlichtingen geeft gaarne

Mej. A. VAN NIEKERKEN,
(179)
8 Oranjesingel, Nijmegen.'

ALMANAKKEN van 1768 en later.
Ter overname bij particulier: Hist., Geogr., Konst- en Reis Almanach voor 1768 en later; Koperen plaatjes. Vaderl. Zakboekje voor 1799. Almanak van Vernuft en Smaak voor 1809 met **ZEGEL.** Geschiedkundige werken, als **BOR, van METEREN, GOUTHOEVEN,** e.a. **Over te nemen zeer billijk per exemplaar en in massa.**
Adres: Lett. A.A. aan den Uitgever van dit Blad.
(185)

1 Mei 1907.
20ste Jaargang.
No. 44

Berichten.

De *waarnemende* Redacteur is van **4 Mei** tot **2 Juni** uit de stad. Voor de geregelde uitgave van dit weekblad is zorg gedragen. Daar de adressen van de meeste inzenders hem niet bekend waren, heeft hij gedeeltelijk zelf de correctie op zich genomen. Voor taal- en stijlfouten stelt hij zich niet aansprakelijk; persfouten zal men hem wel willen vergeven. Correspondenties worden door dezen afwezigheid vertraagd.

* * *

Ziektetoestand van onze Redactrice. - De typhus heeft een normaal verloop, maar het hart is er zeer door aangetast, zoodat de zieke volslagen rust moet hebben en doodzwak is.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's-Gravenhage, 27/4 1907.

Hoofdartikel
Iets over kleeding, smaak, beschaafdheid en beleefdheid.

I.

> Beleefdheid tegenover zijn meerderen is geen verdienste. Tegenover zijn minderen is het de plicht van ieder beschaafd ontwikkeld mensch. De meerdere moet den minderen ten voorbeeld strekken.

In onzen modernen tijd wordt er heel wat gepraat en geschreven over beschaving en ontwikkeling. - Vereenigingen en Clubs formeeren zich tot het veredelen van den mensch.... Maar zou door het langdurig beschavingsproces het hedendaagsche menschdom zich wel zooveel gunstiger onderscheiden, dan in den ouden riddertijd? - Het is al een geruimen tijd geleden toen er in dit blad eenige eigenaardige toestanden en opmerkingen beschreven werden, waarop ik de aandacht nog eens successievelijk wil vestigen. Misschien herinneren de geachte lezers en lezeressen der Zutph. Cour. zich het nog wel. Om te beginnen met dien heer, die ergens in een provinciestadje,

zonder boord in den schouwburg kwam, en daardoor de algemeene verontwaardiging gaande maakte, zoo zelfs dat de voorstelling er door geschaad werd. Is dit nu niet een parodie op onze moderne beschaving (of automobielen-eeuw)? Gesteld dat de menschen in een provincie-

stadje wat kleingeestiger, en, op 't punt der beschaving, wat achterlijk zijn bij diegenen, die 't voorrecht hebben Grossstadsluft te genieten, wat doorgaans 't geval niet is, daar ze meer tijd hebben dan de grootstadsbewoners om hun geest te ontwikkelen en te beschaven. Kleingeestigen vindt men overal. Het heldere linnen is weliswaar het voornaamste en eenig flatteerende kleedingstuk van den man, doch dat zonder dit sieraad iemand een algeheele verontwaardiging kan te weegbrengen, is bijna ondenkbaar. Zijn toilet is onvolkomen, het is niet af. Men vergelijkt hem het best bij een goed gemeubileerde kamer zonder gordijnen. Dat iemand die de mode wil volgen in al zijn 'grillig varieerend linnen', maatschappelijk welgesteld moet zijn, is toe te stemmen.... Maar dat diegeen, die achterlijk in de mode is, niet mee geteld wordt, is niet zoo grif aan te nemen.

Dit hangt ook geheel van het individu af, tenzij hij of zij zich bespottelijk kleedt. Men kan heel goed een kleedingstuk 1, 2, zelfs 3 jaar dragen, zonder dat de veeleischende damesmode zich er al te zeer aan ergert. Hierbij speelt haar onafscheidelijke 'zuster' (?) 'smaak', die zelfs boven 'mode' staat een groote hoofdrol Een met smaak gekleede vrouw behoeft niet eens een mooi gezichtje te hebben. Zij oefent reeds daardoor, zoowel op heeren als op hare zusteren, een groote aantrekkingskracht uit en menige blik volgt haar op straat. Het zit niet altijd in de duurte der stoffen, garneeringen en kostbare hoeden of een groote voorraad toiletjes. Indien men een goeden smaak heeft, zich naar zijn figuur kleedt, de kleuren naar uiterlijk of teint kiest, zoodat het geheel harmonieert, dan kan zelfs de minder met aardsche goederen bedeelde vrouw wonderen verrichten met een costuum, dat niet altijd la dernière création is. Een dame moet haar kleederen dragen, niet de kleederen de dame, zooals maar al te dikwijls gebeurt. Een heer of dame die onverschillig voor de kleeding is en zich er af maakt met: 'Ik geef er niets om,' is iets onvolkomens in onze hedendaagsche maatschappij; vooral geldt dit van de vrouw. Zij is ook meestal onverschillig voor het smaakvol inrichten van haar home; haar interieur draagt er dikwijls den stempel van en haar smaak voor muziek, kunst, literatuur houdt daarmede veelal gelijken tred. Dat smaak, kleeding en kunst ook in oude tijden zeer gewaardeerd werd, bewijst 'Aspasia' van Robert Hamerling. Een vrouw behoeft geen modepop, de man geen fat te zijn, of er geen levenskwestie van te maken; kunst, smaak en ontwikkeling kunnen heel goed samengaan. Menig gehuwde vrouw hecht veel te weinig waarde aan haar toilet en verontschuldigt zich dan met: 'Och het komt er voor mij niet meer op aan'... Toch is het juist door zich smaakvol te kleeden en door haar home gezellig te maken, dat de vrouw boeit. Een wijsgeer heeft ook wel beweerd, dat de weg tot het hart van een man door zijn maag loopt, en als dat zoo is zal de gehuwde vrouw verstandig doen, van deze 'Dritte im Bunde' gebruik te maken, opdat zij de liefde van haar echtvriend duurzaam behoudt.

De man laat ook maar al te spoedig in 't huwelijk die kleine attenties en galanterietjes achterwege, die een van de grootste bekoringen van den engagementstijd zijn, en... toch de meeste vrouwen, of ze het willen weten of niet, zijn ook in 't huwelijk daar zeer gevoelig voor. Met kleinigheden wordt meestal in 't leven geen rekening gehouden en het ìs maar al te dikwijls al bewezen, dat juist kleinigheden soms groote gevolgen kunnen hebben. Dit is zeker, zij dragen veelal het hare er toe bij, om menig huwelijksgeluk te doen stranden.

De gehuwde man is in 't minst niet ongevoelig voor het toilet der dames. IJdel te zijn is het privilegie der vrouw beweert men; maar de heeren zijn 't niet minder, en

het streelt iederen echtgenoot, wanneer hij hoort: wat is je vrouw toch altijd smaakvol gekleed. En hoe dikwijls is het niet onpleizierig voor de vrouw te hooren indien er eens een kennisje in 't huisgezin komt logeeren: ‘zeg eens vrouwtje, dit of dat moest je ook eens zoo dragen of doen;’ dan voelt ze zich niet erg prettig, indien manlief 't logeetje telkens bewonderend aankijkt. Ze moet het toe geven, er is een ‘je ne sais quoi’ in haar hoogst eenvoudig goed zittend costuum.

Natuurlijk geeft iedere vrouw, één zeker cachet aan haar kleeding, ook door de wijze waarop zij haar sieraden draagt welke nooit te overvloedig mogen wezen, en met het toilet in harmonie moeten zijn. Er is iets in haar élegante manier van doen, dat haar zelfs eigen blijft al is ze in den eenvoudigsten rok met blouse gekleed. De rok en blouse bieden vooral aan liefhebsters van reform een groote verscheidenheid en beantwoorden aan hetzelfde doel. De blouse en rok is even

ongedwongen zoo niet gekleeder. De reformjapon, hoe sierlijk en fijn van stof, is en blijft ‘genre peignoire-stijl’. Hoe goed ook vervaardigd, kon zij zich zelden boven het peil van huiskleed verheffen. Voor wandelof straatcostuum staat de reform nooit élegant. Zij moet meer dan eenig ander kleed in harmonie zijn met de draagster; er behoort als 't ware een klassiek gezicht en figuur bij, zooals de oostersche vrouwen, die in dunne losse gewaden met goud of zilver brocaat bestikt, eenen bekoorlijken aanblik opleveren. Maar land en zeden passen er volkomen bij. Er loopen in ons land nu vrouwen rond, wanstaltig in haar zak of hansop, en waardoor al haar vormen lang niet voordeelig, bij sommigen te voordeelig, ja bijna zedekwetsend, uitkomen (op haar zou de ‘lex Heinze’ van toepassing kunnen zijn). Ze zouden op 't land of in den kerseboom grandioos op hare plaats zijn. Zelfs de arme vogels zijn zum erstaunen vleugellam over dit modern kunstgedrocht, o pardon, kunstgewrocht der hedendaagsche beschaving. Uit een hygiënisch oogpunt heeft de reform ook niets op de blouse en rok vooruit, als volksdracht. Wat de voorstandsters er mede beoogden is haar ten eene male mislukt, ook al omdat bovengenoemde bezwaren er aan verbonden zijn.

Damesmode protegeert haar op 't oogenblik nog, maar.... dat zij haar een blijvend bestaan verzekeren kan, is niet goed aan te nemen. De reform wordt ondermijnd door een groote kwaal ‘eentonigheid’, waaraan ze na eenige jaren ten gronde zal gaan. Misschien wordt zij tengevolge van de grilligheid harer hooge beschermster nog veel eerder aan haar lot overgelaten dan men wel denkt. Er zullen altijd wel eenige aanhangsters blijven. Er zijn zelfs wel enkele vrouwen in mannenkleeren, zooals eertijds Rosa Bonheur.

Toch heeft de reform veel goeds teweeg gebracht; dat moet de grootste tegenstandster toegeven. Het verderfelijke inrijgen en de al te hooge corsetten zijn zoo goed als verdwenen, ten minste in ons land. In Brussel of Parijs merkt men er niets van: daar behooren de wespentailles nog niet tot de zeldzaamheden. Mijn werkkring brengt mij met veel menschen in aanraking. De heeren zijn echter niet allen ‘gentlemen’, de dames niet allen Ladies. Het is niet iedereen gegeven, een mooi uiterlijk, figuur of goeden smaak te bezitten; er zijn er, die het totaal zonder moeten stellen. Diegenen die zich door een met beteren smaak bedeelde kennis laten raden, kleeden zich dragelijk; maar de ergsten zijn zij die haar gemis niet willen erkennen. Ze zijn lastig en de schrik der winkeljuffrouwen. Lady-mode is niet *alleen* grillig, maar ook heerschzuchtig, en er behoort veel smaak en eigen impressie toe om hare altijd niet even mooie en strenge wetten eenigermate te ontduiken. Zie maar eens de enorme mouwen (gelukkig zijn ze aan 't verminderen.) Iemand met smaak zal ze wijzigen, eene andere daarentegen zegt ‘het is de mode’, dat is voor haar het parool: of het haar kleedt, of niet, zij stoort er zich niet aan. Ook de opmerking van dien heer die in de kou zijn jas niet durft toeknoopen, of een cachenez omdoen omdat hij bang is zich belachelijk te maken, bewijst al heel dom of een fat te zijn. En het uitgesneden vest kan de borst niet zooveel kwaad berokkenen, wanneer de onderkleeding er op berekend is. De kleeding der heeren is doorgaans massief en warm genoeg. Eerder wil ik een lans breken voor het ontblooten der hoofden in het gure jaargetij. Dat moet soms menigeen met een verkoudheid of erger boeten. Het groeten dan te reformeeren tot een militair saluut, moet iedere ontwikkelde vrouw, wie de gezondheid der mannen ter harte gaat, even zeer op prijs stellen.

(Slot volgt).

Varia.

Proeven van een in bewerking zijnd Humoristisch-satirisch woordenboek, door S.K. Feitsma.

(4e Vervolg.)

Aanzien.

De aangenaamste belooning der deugd... indien men ze niet dikwijls verkwistte aan de ondeugd. - Men is in aanzien bij de wereld, niet omdat men geleerd of deugdzaam is, maar omdat men een mooi huis, een goede tafel en een groote equipage heeft.

almanak.

Uurwerk, dat de jeugd met hoop, de rijpe leeftijd met ongerustheid en de ouderdom met schrik raadpleegt.

Baantjes-jager.

Man, die op weg is om tot waardigheden te geraken, en die zich heden *laag* aanstelt in de hoop, zich morgen onbeschoft te kunnen toonen.

bekwaamheid.

Eigenschap bijna zonder waarde in de samenleving; want men vraagt er niet of de man voor de plaats, maar of de plaats den man past.

beminnelyk

m a n . Iemand, die zich beijvert om aan alle gezelschappen te behagen, en gereed is om elk in 't bijzonder op te offeren. Hij bemint niemand, wordt door niemand bemind, en is dikwijls door iedereen veracht.

beroemdheid.

Voorrecht van te worden gekend door lieden, die u nooit hebben gezien, van in de Bladen te worden beleedigd, belasterd en openbaarlijk verdacht gemaakt, en door tallooze' weerzinnigheden' van een bewogen leven de hoop te koopen, dat men goed van u zal zeggen nà uw dood.

bevalligheid

is voor het lichaam wat het gezond verstand voor den geest is.

bewonderenswaardig.

Elk gezegde uit den mond van een gezaghebbende.

bruidschat.

Maatstaf van de schoonheid, den geest, de beminnelijkheid en de zachtheid eener vrouw.

Canapé.

Troon waar de schoonheid de hulde van de ondeugd ontvangt.

Doorgronden.

Altijd een moeilijk werk, en dikwijls een noodlottige onderneming.

Gefluister.

Gewoonlijk iets minder onbeschoft dan gebabbel.

gelooven.

Het tegengestelde van weten.

geluk.

Afwezigheid van alle ongemakken en bezit van alles goeds. Hersenschim, welke men met stijfzinnigheid najaagt, zonder ze ooit te kunnen bereiken; denkbeeldig iets waarmede men de eeuwigdurende kindsheid der menschen vermaakt... Een wijsgeer heeft gezegd: 'Het geluk is geen gemakkelijke zaak; het is zeer moeilijk het in ons-zelven, en onmogelijk het elders te vinden.'

gemaaktheid

in taal verzwakt de gedachte, in manieren schaadt zij aan de bevalligheid en de schoonheid.

genegenheid.

Onbaatzuchtig gevoel, minder levendig dan de liefde en teederder dan de vriendschap.

gierigheid.

Het is met deze dwaze hartstocht als met het vuur, waarvan de hevigheid vermeerdert in verhouding van de hoeveelheid brandstoffen, die het tot voedsel strekken.

goedhartige.

Wezen, dat slechts denkt, zegt, doet... wat hij gelooft, dat aan alleman zal behagen. Zijn buigzame en beweeglijke ziel ontvangt alle indrukken en bewaart er geen van.

Hij schijnt overal belang in te stellen, alle menschen, tot wien hij spreekt, lief te hebben; hij wekt zelf belangstelling, men houdt van hem, of meent althans van hem te houden.

Hersenen.

Zetel van alle goeds en van alle kwaads.

hersenschim.

Ziekte van den geest, waardoor iedereen is aangetast en waarvoor geen geneesheer is.

Kameleon.

Zeer algemeen voorkomend klein kruipend dier, dat alle kleuren aanneemt zonder van natuur te veranderen, en voor het welk elke verandering, de overgang tot een nieuwe is.

kleur.

Gelijkbeteekenend met partij: De *kleur* van een dagblad, d.i. de politieke of godsdienstige overtuiging, die het als de meest winstgevende heeft aangenomen.

kok.

Kunstenaar, meer geacht dan een dichter, schilder of wijsgeer, - die met behulp van sausen, vleeschnat, enz. het middel vindt om aanzien aan den meest verachtelijke -, en verdienste aan den rijken weetniet te geven.

Liefkoozing.

Wijze van aan te vullen of te vergoeden wat men weinig of niet gevoelt, te antwoorden op wat men niet gelooft en te danken voor wat men niet begeert.

Lijkplechtigheid.

Eerbewijzing aan de dooden, uit achting voor de levenden.

Moed.

Juiste midden tusschen de vermetelheid en de lafheid. De man van moed ziet het gevaar en wacht het af, de vermetele stort er zich hals over hoofd in.

Onbaatzuchtigheid.

Deugd zoo zeldzaam dat, als zij zich toevallig vertoont, men ze aanvankelijk voor valschheid of zwakheid houdt.

Prettig

s a m e n z i j n . Gezelschap van vervelingzieke personen, die, trachtende den tijd te korten, zich vermaken met beuzelingen te zeggen, wanneer zij vermoeid zijn van kwaadspreken en lasteren.

Rekenkunde.

De meest verspreide wetenschap, omdat zij de meest winstgevende is, terwijl zij geest en studie overbodig maakt.

Schijnheilige.

Onbeschaamd, arglistig, onmenschlievend wezen, grooter vijand van de deugd dan van de ondeugd, en hetwelk men evenzeer uit instinct als met reden haat.

staatsburger, goed,

Man van goede zeden, vriend van orde, - die de nuttige vooroordeelen eerbiedigt, de welvoeglijkheid in acht neemt, de maatschappelijke deugden beoefent, en soms afstand doet van zijn eigen belang om die van 't algemeen te begunstigen; - iemand, dien men sedert lang zoekt, en dien men wanhoopt te vinden.

sterrekunde.

't Is door haar, dat de menschelijke geest zich in al zijn grootheid vertoont; 't is ook door haar, dat de mensch leert hoe nietig hij is.

Tegenspreken.

Soms te vergelijken met kloppen aan een deur, om te vernemen of er iemand thuis is.

toorn.

Oogenblikkelijke waanzin; stroovuur, dat uitgaat, zoodra het aangestoken is; bouwval, die ineenstort op dengene, dien zij verplettert.

Vertrek.

Oogenblik, die de meeste personen, welke zij scheidt, weer op hun plaats zet, en hun 't genoegen geeft kwaad te spreken, wat de fatsoenlijkheid en de vrees gedurende hun samenzijn had opgeschort.

Wanhoop.

Kracht der zwakken.

Weldaad.

Zegeteeken, dat men opricht in het hart der ondankbaren. - Wat van alle dingen ter wereld het gemakkelijkst en spoedigst veroudert is een weldaad.

welvoeglijkheid.

Gelijkvormigheid eener handeling met den tijd, de plaatsen en de personen.

Zilver (*argentum*, ook in 't algemeen: geld).

Kostbaar metaal, dat door een soort verborgen kracht, in de samenleving beslist over de verdienste van een persoon en de ontvangst, die men hem moet bereiden. -

Prijsbepaling van alle deugden. - Geneesmiddel waarmede men alle slechte humeuren verzacht.

zondag.

Rustdag voor velen, die in de week niets gedaan hebben.

Kunsten en Wetenschappen.

Het Bloemenmeisje.

Het dagteekent niet uit onzen tijd. Reeds in de middeleeuwen is zij bekend. Het *Taille*[1)]-register van 1292 noemt twee *florières*, en dat van 1313 noemt er wederom twee, met name Jehanne la fleurière en Denise la fleurète.

Trouwens de bloemen speelden, voornamelijk te Parijs, een groote rol. Zoowel mannen als vrouwen kapten of tooiden zich er mede; de schenkkannen zoowel als de glazen werden er mede versierd; ja men verbond ze aan elke wereldlijke of kerkelijke ceremonie.

Zoo moest de bloemenverkoopster van de 'Sainte-Opportune' met Paschen, en op haar naamdag, aan die kerk geven een bouquet van de schoonste bloemen ten dienste van de inzameling der liefdegiften.

Op Heiligen Sacramentsdag moest zij een hoed[2)] van drie verdiepingen-hoog oranje

1) *Taille* is de naam van een fransche belasting.
2) *Hoed*, vermoedelijk in den zin van *kroon.*

bloesems leveren voor het Heilige Sacrament; één voor den pastoor, en zes andere voor de diakens, onderdiakens en dragers van het Heilige; vijf bouquetten voor de kosters; 5 dozijn ronde bouquetten voor de ouderlingen en de dragers van het Heilige, en een hoed voor het kruis, en daarenboven elken Donderdagmorgen een hoed van fraaie bloemen, naar dat het seizoen oplevert, voor het Heilige Sacrament.

Reeds in de 13e eeuw liepen de bloemenmeisjes door de straten van Parijs luidkeels haar bloemen ventende. Guillaume de la Ville Neuve laat een harer zeggen:

> 'J'ai joncheure de jaglians,
> Herbe fresche!.....'!

De lischbloem, welke er mede werd aangeduid was toen ter tijd eene geliefkoosde bloem, waarmede men de vertrekken, openbare wegen, en zelfs de straten bestrooide bij groote feesten.

Duidelijker klinkt ons in de ooren wat de fleuristes in de 16e eeuw recitatief-matig langs de straten zongen:

> 'A mon pot d'oeillotz,
> Il est plantureux,
> Pour faire bouquetz
> Pour les amoureux.'

Bloemen en liefde zijn dan ook onafscheidelijk, ten minste als de poezie mede spreekt, en indien er in den mensch liefde voor de Flora's kinderen is, behoeft men nog niet aan de menschheid te wanhopen.

Elk potje met bloemen voor het venster is dikwerf een palliatief om groote ellende te bedekken, maar het karakteriseert toch hem of haar die zijn raam of woning er mede versiert. Een bloem in 't keurslijf gestoken -, moge daarin al ietwat lichtzinnigheid of coquetterie ten grondslag liggen, - - geeft toch een beteren dunk van den persoon, die haar draagt, dan een gescheurd of slordig dichtgespeld lijf.

Door het een komt men tot het ander. Fontanon, in zijn Edits et ordonnances, doet ons een blik slaan in de afmetingen welke de liefhebberij voor bloemen in de 16e eeuw nam. Hij noemt eene ordonnantie van November 1539 regelende het schoonhouden der straten. Art. S luidt: 'Pour ce que plusieurs propriétaires, conducteurs et locatifs jettent des eaux par leurs fenestres, èsquelles y a jardins, pots d'oeillets, romarins, marjolaines et autres choses, dont pourroit advenir inconvénient, et aussi qu'on ne peut bonnement voìr d'où lesdites eaux sont jettées: défendons à toutes personnes, de quelque estat, qualité ou condition qu'ils soient, de mettre aux fenestres aucun pots ne jardinets, sur peine de cent sols parisis d'amende.'

Men had een gilde der *bouquetières*, waarin volgens de statuten van 1677 en 1735 opgenomen waren, de 'maîtresses bouquetieres et marchandes chapelières en fleurs.'

Zij alleen hadden het recht om te maken en te verkoopen alle soorten van bouquetten, hoeden, kronen, en kransen van natuurlijke bloemen, bij dood-, huwelijk- en begrafenisplechtigheden. Alleen bij het begraven van kinderen werden bloemen gebruikt. De bloemenverkoopsters mochten slechts versch geplukte bloemen verwerken, en niet de bloem van den acacia. Slechts eene leerlinge was haar toegestaan, en de leertijd duurde vier jaar, waarop volgde twee knechtsjaren. Het knechtschap, hier vrouwelijke genomen, want 'nul garçon ne pourra parvenir à la

maistrise ny s'entremectre dudit mestier.' De Heilige Fiacre was patroon van het gilde.

In 1776 werd het gilde vrijgemaakt. Er waren toen ongeveer 80 gildezusters. De laatste jaren der 18e eeuw gaven eene drievoudige indeeling in het bloemenvak. Men had de *jardiniers fleuristes*, de *marchandes de la halle* en de *bouquetières.* Deze laatsten verkochten alleen langs de straten. De eersten waren de boomkweekers, en in de Hal werden de bouquetten verkocht.

De eigenlijke bloemmarkt bevond zich in de 17e eeuw bij de Hal in de rue Berger, (toen rue aux Fers). Later werd zij overgebracht naar de quai de la Megisserie; in 1806 verhuisde zij naar de quai Desaix, nu quai de la Cité.

We weten allen, dat bij de Madeleine ook fraaie bloemen worden uitgestald en verkocht.

Bouquetiers zijn de makers van kunstbloemen.

Terwijl dit stukje in proef werd gebracht, lazen we ìn 'Het Vaderland' de volgende stukjes. Ik voeg ze hierbij. De bloemen*man* heeft het aanvallige bloemen*meisje* reeds lang verdreven.

Bloemen op straat.

Een vreemdeling, die om dezen tijd onze Hollandsche steden bezoekt, welke niet te ver van het bloemenland gelegen zijn, zou er stof opdoen voor een idylle.

Let bv. maar eens op Den Haag.

's Morgens in de vroegte ziet men ze binnen komen, met wagens en schuiten vol, de

geurige vrachten bloemen: zwavelgele narcissen, bedwelmend riekende veelkleurige hyacinten, zachtblauwe scilla's, de eerste vroege tulpen.

Later op den dag ziet men ze gedistribueerd in manden en op handkarren; hier een bos van het heftige zonnegoud der narcissen; daar het teedere Delftsch blauw van lichtblauwe hyacinten; ginds bossen smetteloos witte, doorzichtig als was; oranje-roode, fijntjes met crême geschakeerd, donkerpaarse, zwaarmoedig als grafbloemen.

Een gedeelte der manden en karren blijft mobiel. De venter leurt er de straten mee af, luid roepend. Zijn botanische ontwikkeling staat in den regel niet hoog. Aan onderscheidingen waagt hij zich niet. Hij verkoopt... blomme. En dit woord wordt gerekt, geschakeerd, gemoduleerd op alle denkbare wijzen. Be-lòmme, mooie be-lòmme! Of met den nadruk op de eerste lettergreep: bù-l'mme, bù-l'mme! Of wel kort afgeknepen met ee langen naslag: bl'm-mù! enz.

Gelukt het den straatventer niet de menschen uit hun huis te lokken, dan kijkt hij naar binnen, of hij ook ergens bloemen ziet staan. ‘Bij bloemen hooren bloemen’, denkt hij. Ziet hij bij u een bouquet in de kamer, dan raakt ge hem niet gemakkelijk kwijt, vóór ge wat gekocht hebt.

Het niet mobiele gedeelte vat post op de drukke hoeken der meest begane straten en hun waar wordt daar den voorbijganger aangeboden, nagehouden, opgedrongen.

‘Het eigenaardige van het Haagsche bloemenmeisje is, dat het een man is’, heeft een geestig stadgenoot opgemerkt.

Misschien drukt dat den verkoop wel een weinig. Hoe is het mogelijk dat men in Den Haag, de stad der schoone vrouwen, die taak aan mannen overlaat!

De prijzen zijn dan ook (gevolg van den omzet door het ‘onschoone’ geslacht) fabelachtig laag. Een bouquet levende, geurige bloemen, de mooiste bloemen van het jaar, de eerstelingen van het voorjaar voor enkele centen.

Maar ik begin mij zelf te betrappen op de mannelijke neiging om als ‘Haagsch bloemenmeisje’ te fungeeren. En daarom basta!

(Vad. v. 10/4 1e Av. bl.)

Het Haagsche bloemenmeisje.

De onschuld van het niet bestaande (of zoo goed als niet bestaande) Haagsche bloemenmeisje (wel te verstaan, niet van de mannen die dit emplooi vervullen), wordt in zorgvolle bescherming genomen door een onzer geachte lezers. (Tusschen twee haakjes: ieder, die een courant leest, is een ‘geacht’ lezer. De eenvoudigste weg naar de geachtheid is dus, logisch geredeneerd, lezer van een courant te worden, en een abonnement op een courant is een brevet van achtenswaardigheid).

Die geachte lezer schrijft ons, dat er geen Haagsche bloemenmeisjes zijn, ‘omdat haar onschuld even spoedig zou verwelken, als de waar, die zij aanbieden.’

Die bewering is in strijd met de waarschijnlijkheid en met de waarachtige geschiedenis der Haagsche samenleving.

De lucht is hier gezond, en de geestelijke atmosfeer, hoewel niet immuun van antikuischheidsbacterieën, toch nog wel een tikje minder verdorven dan bijv. de

Parijsche, waar het bloemenmeisje een verschijning is. Waarom zou de kans op spoedige verwelking hier dan grooter wezen dan op de boulevards van de Ville Lumière?

En nu de Haagsche geschiedenis. Het is misschien nog geen 10 jaren geleden, dat in Den Haag een ontzaglijk éclat werd gemaakt door het huwelijk van een bekoorlijk Haagsch bloemenmeisje, (wel bekend aan vaste wandelaars op den hoogen Scheveningschen weg, waar zij geregeld haar geurige waar ventte) met een rijk en aanzienlijk man.

Het klinkt als een sprookje, als de geschiedenis van de mooie Ezelsvel, die door een schoonen prins werd geschaakt.

Kan de stoutste phantasie zich een Haagschen bloemen-man denken op wien een schoone prinses verlieft?

Ik zou haast durven beweren, dat de leidende gedachte bij de keuze van menschen die dit vak uitoefenen in Den Haag is: neem menschen, die zoo min mogelijk met uiterlijke aantrekkelijkheid begaafd zijn en die er zoo slordig mogelijk uitzien.

Dit geldt zelfs voor de enkele vrouwen, die dit vak uitoefenen. Gisteren nog kwam ik er een tegen. Haar bloemen waren verrukkelijk; zij zelf om met geen tang aan te raken.

Misschien om door het contrast de schoonheid der bloemen te beter te doen uitkomen?

(*Vad. v. 13 4 2e Av. bl. A.*)

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Oud-Gemeente-archivaris.

Den Haag.

Mei.

Hun met klimop-omrankte huisje, het aardigste van 't gansche dorp, lag badende in de middagzonnestralen, schilderachtiger dan ooit, voor hen.

Het scheen te leven; de twee blinkende ramen geleken precies zielvolle oogen, die onbevangen hun mooi zonnig innerlijk verraadden.

Zij keken er beiden naar; hij met de eene hand aan den breedgeranden stroohoed, de andere rustend op een bloeiende appeltwijg, zij met het kleintje in de armen, hun wonderbaar, teer kindje.

Toen kruisten zich even hun blikken, waaruit de een al de zaligheid van den ander tegenstraalde.

De vogels tjilpten en kweelden boven hun hoofden; soms streken enkelen neer op den bloesem-overdekten grond, om dan weer even snel op te stijgen, onder 't uiten van telkens afgebroken jubeltrillertjes, alsof zij bang waren tijd te kort te komen, om al hun groote vreugde uit te zingen.

Van ver klonk herhaaldelijk het alles-overstemmende, brutale geroep van den koekoek.

'Koekoek, koekoek', tartte hij lachend terug, met zijn klankrijke, overmoedige stem.

'Koekoek, koekoek!' juichtte ze hem blijde na. En toen ineens schaterend:

'O Wim, wat zijn we toch nog echte kinderen. Jij bent precies een kwajongen!'

'En mijn kleine wijfje is net....'

'Je weet 't niet!'

''t Liefste moedertje van de wereld!'

Ze drukte klein Wimpje nog vaster tegen zich aan, en overlaadde zijn fluweel-zacht, rose gezichtje met teedere kussen.

'En wat krijg ik nou?' vroeg de groote vleiend, met zijn gebogen hoofd leunende op 'r schouder.

'Een paar klappen om je ooren', dreigde ze.

'Vrouw, je ben een slechte echtgenoote, dat kleine wicht ontsteelt me alles....'

'Koekoek, koekoek', jubelde ze, veel mooier dan ooit een wezenlijke 't gedaan had, en vluchtte met kleine trippelpasjes naar den anderen hoek van hun tuintje, waar ze zich op een laag bankje neerzette.

Hij raapte een handvol bloesems en katjes op, en strooide die over 't tweetal uit.

De witte en rose blaadjes bleven overal aan'r hangen; haar weelderig, bruin haar was bijna heelemaal overdekt.

Daarna ging hij enkele violen, vergeetmijn-nieten en meien halen, en sierde haar daarmee lachend op.

'Ziezoo, nou ben je de meikoningin,' zei hij met trots, terwijl hij verheugd bij 'r neerknielde.

Toen tilde hij beiden in de hoogte, en droeg hen fier in zijn sterke armen rond.

Stil nestelde ze zich tegen zijn forsch lijf aan, en keek innig-gelukkig naar 'm op, maar 'r lippen prevelden onophoudelijk:

'Wim, 't kind, denk toch om 't kind. Als 't zoo nou eens viel!'

Eindelijk zette hij haar plagend weer neer, en nam zoo voorzichtig, alsof 't iets heiligs was, zijn kleinen telg over, terwijl Hanna 'r tooi losmaakte en afschudde. Ze raapte de bloemen op, en bond die tezamen tot een tuiltje, dat ze neerlag in 't kozijn.

Hij sloeg glimlachend al de bewegingen gade van 'r bekoorlijk figuur, waar 't blauwe streepjesschort zoo keurig om heen paste. Met beide handen in de hoogte stak z'r dikke haarvlecht een beetje steviger vast, en keek 'm toen met guitige kuiltjes in de wangen aan.

'Wat is er?' informeerde hij.

'O niks.'

'Ik mot naar mijn werk. Je gaat een endje mee, hè?'

Ze knikte toestemmend, en deed het hekje open.

'Willen we den dijk opklauteren?' vroeg hij.

'Ja,' zei ze. 'Geef mij dan Wimmie, dan kan jij ons trekken!'

'Goed.'

'Kindje slaapt,' fluisterde ze.

Hij ging voorop, en stak zijn groote, harde hand naar achter, die zij stevig vastgreep. Ze waren 't al gewoon; als 't gras langs de helling droog was, deden ze 't altijd, want de stoep was een eindje om.

Zoo ver 't gezicht reikte, was de dijk aan weerskanten bezet met hooge, prachtige eiken, wier toppen elkander suizend raakten. De ontelbare takken en twijgjes werden zoetjes heen en weer bewogen door 't heerlijk zuidenwindje, en de jeugdige teer-groene blaadjes trilden zacht mee.

In de laagte blonken de onafzienbare weiden, die aan den horizont ineensmolten met den azuren hemel.

Tusschen 't frissche gras goud-schitterden jolig de boterbloemen, als sterretjes-geflonker op smaragd.

Smakelijk herkauwend, lagen koeien en stieren, hun logge lichamen vadsig neerge-

hurkt, rond te kijken met dom-verbaasde oogen, die ze telkens even sloten, om 't geen ze zagen, tot hun weinig-bevattelijke hersens te laten doordringen. Dartele veulens speelden, hinnikend van plezier, krijgertje met elkaar, van 't eene hek naar 't andere, over smalle greppels, langs en om schaduwrijke wilgen. Hier en daar stond een rijtje huizen, soms ook eèn enkel woninkje, dat als een verdwaald schaap daar eenzaam nederlag...

Hanna staarde droomend een poosje voor zich uit.

'Mooi!' glimlachtte ze.

Hij begon te fluiten, een hoog-opjubelende melodie, waarin de alles-overweldigende blijheid trilde, waar zijn gansche lijf vol van was, en die hij bij elke ademhaling in zich voelde aangroeien.

Hanna neuriede zachtjes mee; er kwam een bedwelming van genot over hen, een intense, heilige vreugde om de heerlijkheid van 't leven. Schier dronken van geluk liepen ze voort door 't lente-mooi, en snoven diep-behagelijk de tot zaligheid prikkelende geuren.

Er kwamen menschen aan, ouden en jongen, op wier aangezicht ook die wondere glans en gloed lag.

'Goeie middag!' groetten ze. 'Prachtig weer, hè?'

'Ja hoor. Goeie middag!' lachtten ze terug.

Voor ze er erg in hadden, stonden ze al bij den witten steen, bijna aan 't eind der boomen. Als ze daar waren, keerde Hanna altijd terug.

'Dag ventje,' fluisterde ze.

Hij sloeg teer zijn arm om haar en 't kind heen, kuste eerst Wimmie, daarna Hanna, op 'r oogen, haar en mond.

'Dag wijfje.'

Hij ging heen met vluggen, veerkrachtigen tred.

'Wim,' riep ze hem juichend na. 'Wacht eens even! Van-middag ga 'k met Wimmie even naar moeder. Zal je kijke, als je op de stelling staat?'

Hij riep ja, en wuifde met de hand.

'Dag!' groette ze voor 't laatst.

'Dag!'

Stil bleef ze nog een poosje staan, en tuurde 'm peinzend na. Daarna keerde ze zich langzaam om, drukte Wimmie heel stijf tegen zich aan, en zag op 'm neer met vochtige liefdeblik.

MIEN PAS.

Hellas.

Athene 18/31 Januari. De Grieksche vrouw.

Zij is als de blauwe Middellandsche zee, die het Grieksche strand omspoelt, soms kalm en olieglad, of rimpelend met fluweelen golfjes... als een glimlach op u aandeinend... zacht kussend de kiel van het bootje, dat zich aan haar toevertrouwde..., om plotseling te worden tot een woest bruisende oceaan, wreed en meedoogenloos vernielende het teere hulkje, dat zich veilig waande in haar schoot.

Slank, meestal groot, zuiver geronde heupen, niet al te gevulde borst, kleine voetjes en dito handen, voeg daarbij groote peinzende oogen van diep donker, schitterend witte tanden tusschen roode lippen, een overvloed van zwart golvende haarlokken... ziedaar het ‘mooie’ van de Grieksche vrouw.

De gebreken?... Haar gelaatskleur en de Grieksche neus...! O, die neus... die Grieksche neus! Nergens vind-je zoo weinig Grieksche neuzen als in het land der Hellenen. Wat zou de vrouw hier mooi kunnen zijn, als ze dien mismaakten neus niet had. Door de vermenging met Orientalische rassen heeft dit lichaamsdeel zijn schoonheid geheel verloren, zijn mooie recht uit-het-voorhoofd neerdalende lijn is verbogen, heeft een krachtigen sprong naar buiten gedaan... is zeer in breedte toegenomen, breidt trots de vleugels uit. Op *enkele* uitzonderingen ná, vindt men nu de Grieksche neuzen hier alleen in musea en de mythologie, ja, en in musea ook zijn ze nog heel moeilijk te vinden, daar de meeste oude beelden geen neuzen meer vertoonen, afgeschoten door baldadige Turksche soldaten als ze zijn.

En van haar gelaatskleur... die heeft door het vele olijveneten en oliegebruik een geelachtig groezeligen tint gekregen, waardoor poederen en verven een eerste levensbehoefte voor haar worden.

O, Hollandsche huisvrouw, erger u niet. Hoe kan dit nu een levensbehoefte zijn, nietwaar?

Maar stelt U zich de Grieksche vrouw toch niet voor als een toonbeeld van huiselijkheid, moeder-zijn... vlijt en spaarzaamheid.

De vrouwen van Hellas zijn slechts in twee klassen in te deelen... dat zijn: de ‘femme du monde’ en de ‘boerenvrouw’. Een tusschenweg is er niet. De laatste is een over-

blijfsel van de Turksche overheersching.... meer slavin dan levensgezellin, bekrompen, geheel onvrij in doen en laten, plomp, zonder eenige elegance, levende om haar man te dienen, of liever gezegd, om zijn dienstmaagd te zijn... en de andere... een imitatie van Parijsche chic, elegant, geestig, zin voor opschik, dol op dure toiletten en mooie hoeden... levende om te schitteren, te stralen, veroveringen te maken *(ik spreek hier van de getrouwde vrouw)* en.... zoo weinig mogelijk kinderen te krijgen.

Zoek jaren lang, maar een echte huishoudelijke vrouw, opgaande in haar huisgezin vind je niet.

Wel is er in Griekenland een middenstand, zeker, maar daar ook zijn de vrouwen coquet, opschikkerig en genotzuchtig.

Uwe Grieksche zusteren hier, leiden een heel ander leven, dan de vrouwen van de meer noordelijke landen.

Heeft bij ons een meisje veel vrijheid, en amuseert zij zich hoofdzakelijk vóór haar huwelijk, hier is het juist het tegenovergestelde. Vóór zij trouwt, gaat een meisje nooit alleen op straat, zelfs niet om inkoopen te doen, en is er altijd een broer, neef of moeder... in de hoogere kringen een Fransche of Engelsche gouvernante die haar begeleiden. Naar het tennisveld gaat zij onder dezelfde geleide... andere sporten worden niet beoefend.

Zoo heeft een meisje hier een gedwongen leven en ziet zij meer dan in eenig ander land een huwelijk verlangend tegemoet. Eenmaal getrouwd, haalt zij de schade naar hartelust in, zelfs onder de oogen van een jaloerschen man. Slim is zij daarbij uitermate, zij weet voor de oogen der wereld ‘femme honnête’ te blijven en.... dat is den Griek voldoende.

Onder den boerenstand is dit niet het geval, aangezien de godsdienst daar een groote invloed heeft, en aan de zeven geboden streng de hand wordt gehouden.

Openlijk coquetteeren, of op straat een bewonderend glimlachje beantwoorden, doet de Grieksche vrouw zelden. Het verwondert elken vreemdeling, hoe zedig de vrouwen, die toch van zuidelijk bloed zijn, op straat vòòr zich zien. Maar o wee, op bals,... in salons... of garden parties... daar wordt druk geflirt.

Aangezien in Griekenland gèèn - wat men noemt - ‘degelijke’ vrouwen zijn, spreken zij... net als bij ons... graag kwaad van hare ‘vriendinnen’ of kennissen.

Onder het ‘elle fait la cour avec Monsieur X’ wordt heel veel verstaan, wanneer dit op een getrouwde vrouw doelt, en zoo'n gezegde kan men vèr uitmeten. Spreekt men echter van een meisje, dan bestaat dit hofmaken alleen, uit elkaar van verre eens aanzien, een kort gesprek in bijzijn van Mama, een veelbeteekenend handdrukje... of een kort briefje. Dit geldt zoowel het arbeidstertje als voor de ministersdochter.

Het minste vlekje op hare onbesprokenheid maakt een meisje onhuwbaar, en een verbroken verloving is een groote hinderpaal voor een huwelijk, ondanks de ‘*prika*’ (bruidschat). Daarom wordt een meisje zoo spoedig mogelijk reeds in den echt verbonden, dikwijls reeds op vijftienjarigen leeftijd, en duurt een verloving zelden langer dan 10 tot 30 dagen, àls er een verloving plaats heeft.

Zin voor opschik is bij de Grieksche vrouw zeer sterk ontwikkeld; de modes komen dan ook alle uit Parijs, de groote modistes zijn allen Françaises, of hebben Fransch personeel. De rijkere dames doen ieder jaar een reisje naar Parijs, - meestal in den maand October -, waar zij hare costumes en hoeden aanschaffen. Daar modeartikelen in Griekenland gekocht zeer duur zijn, aangezien alle ingevoerde luxe zwaar belast wordt, komt zoo'n reisje niet zoo veel duurder te staan,... de douane hoeft natuurlijk

van gemaakte kleederen als bagage niet voldaan te worden. Men moet werkelijk haren smaak om zich te kleeden ten hoogste roemen. Wat de vrouw hier mist aan schoonheid, weet zij aan te vullen door elegantie en chic. *Mooi*, *schoon*, is de Grieksche vrouw niet te noemen, maar lieftallig, elegant en aardig zèker.

Het zuidelijke bloed! Och, ik heb nooit zoozeer kunnen opmerken, dat zuidelijk bloed gauwer overkookt dan het Noordelijke. Wel moet ik helaas tot haar nadeel zeggen, dat niet alle Grieksche vrouwen zèèr zedenvast zijn, maar ik geef hiervan hoofdzakelijk de schuld aan de echtgenooten, die dikwijls nà eenige huwelijksjaren onverschillig voor hunne vrouwen zijn, en hunne genoegens in café's of speelhuizen zoeken.

Onder de ware oud-Grieksche families komt overspel zelden voor. Het is hoofdzakelijk bij de vele uit Konstantinopel en Egypte overgewaaide zeer verbasterde Grieken, dat deze kanker ver is voortgeschreden. Gehuwde vrouwen gaan hier schaamteloos haar weg, terwijl de man moedwillig niets ziet. Maar dit is niet het zuidelijke bloed, misschien

een weinig tijdverdrijf, maar hoofdzakelijk de zin voor opschik, die bevredigd wil worden.

Sieraden zijn hoofdzakelijk het verleidingsmiddel, die worden met graagte ontvangen en (soms door den echtgenoot zelf) in gangbare munt omgezet. Helaas dwingen in vele gevallen verschillende omstandigheden de vrouwen van goede familie daaraan mee te doen,... het leven van bals en theaters is zoo duur, en men kan toch niet tweemaal met dezelfde japon naar een bal gaan, dat zou toch de positie of promotie van haar echtgenoot schaden. Zooals ik zeide, het is niet zoozeer de hartstocht, dan wel, 'the struggle for life' die haar tot zooiets voeren.

Daar er in Athene meer mannen dan vrouwen zijn, blijven zeer weinig meisjes ongetrouwd... of de huwelijken gelukkig zijn, wordt niet gevraagd... zij is getrouwd, goddank!... ongetrouwd zijn is voor haar geen leven.

Nooit heb ik in Griekenland een meisje van goede familie ontmoet, die iets gestudeerd had... noch in den middenstand een meisje dat zich een vak had eigen gemaakt. Zelfs in manufacturenmagazijnen en hoedenwinkels wordt door heeren verkocht.

Het is nog het oud Turksch mannenegoïsme, dat de vrouwen liefst achter gesloten deuren en getraliede ramen wenscht te houden, dat hier zijn sporen heeft achtergelaten. Hoe meer een meisje door hare moeder verscholen is gehouden, hoe gemakkelijker zij is uit te huwen. Onder de meer ontwikkelde standen wordt het nu iets beter, maar meestal wordt het meisje niet gevraagd naar liefde, de ouders zoeken haar een man... en blindelings gehoorzaamt zij den wil harer bloedverwanten.

Over dit uithuwelijken schrijf ik U binnenkort eens iets meer, het is werkelijk verwonderlijk hoe het huwelijk hier als koop of zaak wordt beschouwd.

Gelukkig zenden reeds vele Grieksche families hunne dochters naar Zwitserland en Duitschland, waar zij in hare pensionaten andere ideeën en gebruiken leeren kennen en zich daaraan houden.

HENRI VAN WERMESKERKEN.

Lamartine.

naar SAPHIR.

Lamartine! De god van een uur! De genius van een dag! De schepper van een tijdperk! Het zwaard in den mond en de kroon in de hand! Het noodlot der volken op de lippen en de tranen der menschheid in den boezem! Dichter en redenaar! Priester en offer! Hamer en aambeeld van den tijd en van het noodlot!

Er was een tijd dat Frankrijk met Lamartine en dat Lamartine met Frankrijk leefde. Tot den tijd van het nieuwe keizerrijk was Lamartine met en in het volk van Frankrijk. Men voelde mêe met zijn zangen, hij gaf aan de zielen troost en hoop en een blik in de eeuwigheid.

Lamartine - de gedeputeerde! De gedachte zou woord, het gedicht zou rede, de idee zou daad worden. Met een ironischen glimlach begroetten de abonnenten van de Tribune den dichter Lamartine! Zouden beelden en droomen in de kamer kunnen meêspreken? Alsof daar alleen gesproken wordt van kredieten en budgets, en niet

van dingen die samengaan met de idee der menscheid, met de gedachten aan hervormingen.

Zoo dacht ik, toen ik Lamartine bezocht. Hij reikte mij de hand, een fijne, teere hand, die de ‘Méditations’ schreef en de ‘Girondins’, ‘les Harmonies’ en ‘la Restauration’, de hand, die het beroemde manifest aan Europa schreef, de hand, die een oogenblik de eeuw en de toekomst in haar holte hield, en, die nu in alle stilte, artikels schrijft voor de ‘Siècle’. Op dat oogenblik dacht ik aan een vergelijking met Cincinnatus. Cincinnatus vond zijn akker terug, zijn ploeg, zijn grond, zijn rijke oogst, zijn beloonde moeite! Hij verwierp een dictatuur, die hem niet bekoren kon. Hoe anders bij Lamartine! Cincinnatus neemt de dank van Rome, de verheerlijking van het volk mede naar zijn ploeg en egge, Lamartine keert terug naar zijn hoeve, vervolgd door nijd, wangunst, verachting en miskenning! Cincinnatus drijft landbouw uit liefhebberij, hij is een rijk grondbezitter, hij vindt daarin zijn genoegen, Lamartine trekt zich van de hoogste macht, doodarm in zijn eenzaamheid terug; Lamartine is veroordeeld tot eeuwigen dwang-geestesarbeid. Toch mengt zich geen bittere droppel in de zoete kelk zijner poëzie, geen wolkje verduistert zijn oog. Steeds glimlachend, steeds goedig, steeds bereid liefde en vriendschap te geven en te

ontvangen! Het hart, de hand en het kleine huisje steeds open voor gasten, voor vreemden, voor medelijden, weldoen en onbegrensde menschenliefde! Zoo was Lamartine!

Uiterlijk heeft Lamartine veel gelijkenis met Metternich. Diezelfde gratie, diezelfde fijne lippen en glimlach, diezelfde diepe, zielvolle blik, alleen is hij iets kleiner. Lamartine, die 21 October 1791 te Mazon werd geboren, is nu 64 jaar. Metternich werkte ook nog op zijn 64^{en} jaar met dezelfde scherpzinnigheid.

Lamartine Cincinnatus schrijft dag en nacht, hij beploegt het papier, maakt daarop kleine voren, legt daarin het zaad der gedachte, en de oogst?! - De oogst voor het nageslacht, het dagloon voor den dichter!

En naast hem zit de ruïne, achter hem staat een troep schuldeischers, die zijn bezittingen steen voor steen, voet voor voet afbrokkelt, maar hij verjaagt die booze uren door de muze, hij strijdt schrijvend, dichtend, glimlachend en blijft gastvrij en grootmoedig. Ja, grootmoedig! Alsof men werkelijk dichter zou kunnen zijn, zonder grootmoed in 't hart. Alsof men werkelijk zoû kunnen zingen, zonder in de borst een echo te bezitten voor alle tonen der menschheid. Als bewijs van zijn liefdadigheidszin strekke het volgende: De vrouw van Lamartine is een uitstekende schilderes, en de troost van zijn hart, de engel van zijn huis, de beschermgeest van zijn vrije uren. Ze heeft zijn hart, zijn gemoed, zij deelt zijne goedmoedigheid, zijn lust tot weldoen!

Een huisvriendin, Mad. Dargaud, die inziet dat de huishouding van Lamartine op deze wijze niet kan worden voortgezet, neemt de besturing op zich. Ze krijgt de sleutels van den kelder en de kas.

Eens komt een liefdezuster van de ‘Madeleine’ voor een arme familie ondersteuning zoeken. Mad. Dargaud is er niet, zij heeft de sleutel van de geldtrommel. Wat zal men doen? Mevrouw Lamartine laat een smid halen en de trommel openbreken, er zijn een paar honderd francs in. Mevrouw Lamartine neemt ze er uit, en geeft ze aan de liefdezuster. Lamartine staat er lachend bij en kust de weldadige hand zijner vrouw. Velen zullen denken: ‘Dat is toch te veel’ U moogt gelijk hebben! Maar dichterharten moeten alleen door dichterharten of door edele harten beoordeeld worden, want de edelmoedigheid is ook poëzie.[1)]

Gedurende het diner zat ik naast Lamartine, zijn vrouw tegenover mij, aan mijn andere zijde een oud gedeputeerde, Mr. Denis, de broeder van den beroemden geschiedschrijver. Naast Mevrouw Lamartine zat Dumas, daarnaast de admiraal Soisboule. Het gesprek kwam op de dagen van het presidentschap van Lamartine. Dumas vertelde, maar werd in alles tegengesproken door Mr. Denis, die het beter wilde weten. Lamartine glimlachte en zeide alleen, nadat ik hem verzocht had aan mij, als vreemdeling, mede te deelen, wie van beiden gelijk had: Dumas heeft gelijk.

Niet onbelangrijk zijn de twee volgende momenten.

Men meldde eens aan aan de vergadering en aan den president de deputatie van het ‘grand orient’ (de vrijmetselaarsloge) 200 man!

Er waren op dat oogenblik slechts vier leden van de provisorische regeering aanwezig: Lamartine, Ledru - Rollin, Armand Marrast en Cremieux. ‘Ik ben geen vrijmetselaar,’ zegt Ledru - Rollin, hetzelfde herhaalden Cremieux en Marrast. ‘Ik ook niet,’ zegt Lamartine. De anderen gingen weg en lieten hem alleen. Hij ontving de 200 vrijmetselaars. Hij wist niet, wat hij zou zeggen. Daar ziet hij opeens hun

1) Denk aan Multatuli!
W. RED.

vaandel: ‘vrijheid, broederschap, gelijkheid!’ Hij improviseert een gedicht over deze drie woorden drie kwartier lang. De deputatie riep: ‘Vive Lamartine!’ en de voorstelling was afgeloopen.

Niet zoo gemakkeiijk ging het hem bij een deputatie van ‘wolkaardsters’, die hem voorgesteld werd. Ze zagen er uit als heksen, verhaalt hij, van blauwe oogen, witte handen, blonde lokken was geen sprake. Hij keerde de kleur om! Hij zeide: ‘Ge zijt mannen, mannen van het vaderland enz.’ en terwijl de zweetdroppels hem op het voorhoofd stonden, eindigde de schrijver van ‘Joceline’ zijn toespraak aan de wolkaardsters.

Intusschen begon de admiraal over walvischvangst te spreken. Dumas begon nu een verhaal over walvischvangst op de Zuid-zee-eilanden, van de verschillende wijzen hoe gevangen wordt, van de eigenaardigheden der walvischvangers enz. ‘Wel!’ zeide de generaal, ‘u hebt zeker lang op die eilanden gewoond?’ Dumas lachte en zei: ‘Nooit!’ De admiraal kon niet begrijpen, hoe iemand al die bizonderheden kon weten, zonder er ooit geweest te zijn. Dit teekende wêer voor

de vruchtbaarheid en de rijke fantasie van Dumas.

Na het diner bleven wij nog langen tijd in de kleine tuin van Lamartine en verlieten tegen middernacht die vriendelijke woning.

Onder weg sprak ik nog met Dumas over Lamartine en diens politieke zending en hij sprak de historisch ware woorden uit: 'De geheele zaak is die, Lamartine was als president lyrisch dichter, ware hij dramatisch dichter geweest, dan zou de zaak anders geloopen hebben.' Ik was zoo vrij daarop te vragen: 'Was Changarnier[1)] dus dramatisch dichter?'

Wij namen bij de Madeleine afscheid en steeds heb ik mij aan dien avond herinnerd.

P. BEL.

'Gestraft.' Uit het Kinderleven, door Stella Mare. Naar eene teekening van Steinlen.

Op de groote grasheuvel achter het huis, zit kleine Annie met Meta, haar grootste poppenkind.

Als belooning omdat Meta zich van morgen zoo zoet liet aankleeden, vertelt moedertje Annie nu het sprookje van Roodkapje en den boozen wolf in aardige, eigen gevonden woordjes.

Telkens, onder het vertellen door, kijkt zij haren lieveling aan met een blik van teederheid, en terwijl zij Meta af en toe een zoen op het rose geverfd poppengezicht geeft, vraagt ze dan:

'Luister je wel goed, mijn liefje?'

'Vindt je dat nu niet een prachtig verhaal?'

Of ze zegt: 'Wat lief he, om dat kindje voor haren verjaardag zoo'n mooi rood kapertje, en zoo'n mooi rood jurkje te geven?...

Als Meta jarig is krijgt ze ook een rood hoedje, als ze zoet is, hoor schat!'

Of ze zegt: 'Stoute Roodkapje toch,' om niet dadelijk de lekkere wafeltjes naar de zieke grootmoeder te brengen, maar eerst bloempjes te plukken, en kapelletjes na te loopen!'

Zoo pratend, vertelt Annie voort, rijend het eene zinnetje aan het andere, totdat ze aan het einde van het sprookje is gekomen, en als vermaning tot pop zegt:

'Dat was nu de straf voor Roodkapje's ondeugendheid.

Als een mensch stout is volgt altijd de straf, bij Meta ook, en bij moeder Annie ook!

Maar Meta is zoet, daarom mag ze morgen meê op theevisite, en dan krijgt ze thee uit een mooi kopje met een rood met groen bloemenslingertje aan den rand.

O, maar als Meta op visite gaat moet ze ook heel netjes zijn. Wacht, lievertje, nu zal moeder Annie je haar eens invlechten dan golft het morgen, zoo prachtig.'

1) Changarnier was lang opperbevelhebber van het garnizoen en de nationale garde te Parijs. Hij vertoonde zich als zoodanig krachtdadig 29 Jan. en 13 Juni 1849. Hij gold als verdediger van het monarchaal beginsel, verklaarde zich 9 Jan. 1851 tegen de staatkunde van Lodewijk Napoleon, werd door den staatsgreep van 2 Dec. 1851 in ballingschap gezonden en nam de wijk naar Mechelen.
P.B.

Uit haar donker krulhaar trekt Annie den sluitkam, en ze begint nu pop's stijl-vlas-haar voorzichtig te ontwarren.

Maar Annie's eigen haar, nu niet langer meer door den kam samen gehouden, valt nu telkens in dikke krullen over haar lief blozend gevuld kindergezichtje, zoodat zij elk oogenblik met korte vlugge beweginkjes het haar uit haar gezichtje moet duwen.

Liefkozend strijkt zij langs pop's stroogeel haar, en ze begint er nu vlechtjes in te zetten, het eene na het andere.

't Is een koddig gezicht, pop Meta met hare rose was-wangen, en hare verschrikte bruine poppen-oogen, en die vijf stakerige vlechten die naar alle kanten uitstaan en van verre gezien wel vijf gele pieken lijken.

En nu Annie met pop's haarvlechterij klaar is, en Meta eens goed aankijkt, schatert zij het eerst uit van de pret, omdat Meta er toch zoo gek uitziet, en ze roept Minet die juist over de heining springt, om eens naar pop te kijken.

Minet, die klein vrouwtje goed kent, komt gauw op hare witte voetjes aangeloopen, en zet zich bij het kind en de pop in 't gras.

Op eens klapt Annie in de handen van pret, en zegt tegen poes, die als eene groote grijs-witte kluwe in elkander gerold ligt: ‘Nu weet ik iets heel leuks Minet, ik zal jou al Meta's kleeren aantrekken, en dan mag jij inplaats Meta op visite.

Zacht neuriënd begint ze nu pop uit te kleeden, en ze lacht ondertusschen om Minet, die er straks zoo grappig zal uitzien.

Pop is uitgekleed.

De kleertjes liggen op Annie's schoot, en terwijl ze Minet aanhoudend aait en tegen

haar praat, trekt ze het tegenstribbelende poesje de kleertjes, achtereenvolgens aan.

Het hempje eerst, - en uit de kleine korte mouwtjes met witte borduurseltjes, steken de grijs met wit gevlekte poesenpootjes.

Maar nu volgt het broekje - Minet spartelt tegen - kleine Annie houdt haar stijf tusschen haar opgetrokken knieën gekneld, en zegt dan dringend met vleiend stemmetje:

'Maar Minet moet toch een broekje aan hebben!

Dat weet ze toch immers wel! - Anders vat ze kou en dan wordt ze ziek, en dan moet de dokter komen, die geeft allemaal leelijke drankjes aan de zieke Minet.'

Minet miauwt en schijnt het heelemaal niet eens te zijn met Annie.

'Dan maar geen broekje aan, en de rokjes over 't hempje aangetrokken,' - praat Annie verder.

Over de rokjes komt het jurkje.

Gelukkig is 't er een van Engelsch model, - heel ruim en gemakkelijk gaan de wijde poefmouwtjes over Minets witte pootjes.

Dan komt de schort!

Nu is Minet, precies een echt jongejuffrouwtje, nu gaat ze morgen mee op theevisite!

Minet knipt met de óogen, en voelt zich weinig behagelijk nu zij voor 't eerst in haar leven in een jongejuffrouw is herschapen.

Maar Annie juicht van plezier, en zoent Minet op 't zachte fluweelige kopje.

Op eens valt hare blik op de ontkleedde pop, en vergetende hare groote liefde van zooeven voor Meta, haar grootste poppenkind, roept ze op verachtelijken toon, terwijl ze opstaat om pop uit het gras op te nemen:

'Jou naakt zemellijf, jou akelig poppenbedrijf, ik wil niets meer van je weten, ik vind Minet veel liever dan jou,' en terwijl ze pop bij haren zwaaienden zemelarm houdt, gooit ze, op de teenen staande, haar over de heining.

Ze lacht nu luidkeels.

Pop kan haar nu tenminste niet meer storen, en ze draait zich om naar Minet, waarmeê ze nu gezellig wil gaan spelen!

Maar op eens geeft kleine Annie eenen schreeuw van ontzetting, want ze ziet juist, hoe Minet is weggeloopen, en evenals Meta verdwijnt over de heining, maar vrijwillig, om niet terug te keeren, hoe ze haar poesje ook roept, en welke lieve vlei-naampjes ze ook bedenkt.

Op de groote grasheuvel achter het huis zit kleine Annie.

Van uit hare blauwe oogen vallen groote tranendroppels op het poppenbroekje, dat verlaten op haren schoot ligt!

Door een tranenfloers ziet ze het eenige, overgebleven poppen-kleedingstukje, waar ze straks zoo boos op was, omdat Minet's hoekige achterpootjes er niet in wilden.

Had ze nu Meta tenminste maar weer terug!

Maar nu is ze alles kwijt, alleen het witte poppenbroekje niet, dat haar verwijtend in 't geheugen brengt de woorden, die zij zoo even na het verhaal van Roodkapje tot pop zei:

'Als een mensch stout is, volgt altijd de straf, - bij Meta ook - en bij moeder Annie ook!'

Over de oprechtheid.

Indien men een zuivere oprechtheid in zich zelve gevoelt, is het niet noodig dit aan iedereen te openbaren. De openhartigste mensch heeft het recht voor anderen te verbergen hetgeen hij denkt en ondervindt. Indien het onzeker is, dat de waarheid die gij wilt zeggen niet begrepen wordt, zwijg dan, zij wordt door anderen geheel verschillend opgenomen dan door u zelf, en wordt eerder beschouwd als een leugen, en doet dan 't zelfde kwaad als een werkelijke leugen. Wat de moralisten er ook van mogen zeggen, indien men niet onder personen, dezelfde beginselen toegedaan, leeft, dan eischt alle waarheid om het effect van waarheid te hebben een daadwerkelijk bewijs. - Jezus zelf was verplicht de meeste waarheden die hij aan zijn discipelen verkondigde door daden aan te toonen, en indien hij zich gewend had tot Plato of Seneca, in plaats van te spreken tegen de zondaren uit Galileï, had hij waarschijnlijk dezen geheel iets anders verteld. - De oprechtheid heeft eerst *dan* hare waarde indien de bevestiging daarvan niet meer noodig is; men treedt dan in een bevoorrechten staat van vertrouwen en liefde. Tot dat uur heeft men geleefd om zich te bewaken als een schuldige.

Vertaald uit Le Double Jardin van
MAETERLINCK.

Eene rare Vraag!

Melanie en Marianne, in druk gesprek,
Over 't al of niet huwen der vrouwen,
Spreekt de eerste hare groote bevreemding uit:
‘Hoe zij toch den man moet beschouwen?’

‘De mannen,’ zoo spreekt ze, ‘beweren steeds:
Voor 't huwelijk zijn wij geboren,
Waarom dan wordt door zoovelen van hen
Het liefst 't celibaat uitverkoren.’

‘Daar zitten we nu en zoovelen met ons,
Als onschuldige, reine mâgen.
We willen zoo graag, en wachten reeds lang.
'k Ben bevreesd tot het eind' onzer dagen.’

‘Ik erger me steeds, als ik er aan denk!
Waarom hun' theorie niet gehoûen?
En ze durven nog spreken met een zekerheid:
Van de inconsequentie der vrouwen.’

‘Ja,’ antwoordt Marianne, ‘'k geloof, dat ik 't weet;
Met die “bestemming” willen ze ons paaien,
Daar ons werken op ieder ander terrein
Als concurrentie voor hen uit moet draaien.’

Koning en Nar. (Naar het Deensch van Harald Kidde).

‘Nar, hoe is 't toch mogelijk dat je om 't
leven lachen kunt?’
‘Ach, majesteit ik ben zoo klein.’
‘Ja, wel moet je klein zijn. Klein van
hart en klein van zin als je lachen kunt
om 't leven.’
‘Klein van hart en klein van zin - -
bent u daar nu wel heel zeker van, majesteit?
Ofschoon - nu heeft u misschien
gelijk, maar eens niet, neen eens niet.’
‘Eens niet? Hoe kon je dan nar worden?’
‘Och, majesteit ik was zoo klein, dat noodzaakte
mij er toe.’
‘Zoo klein?’
‘Ja, en zoo hulpeloos.
Als ik niet was gaan lachen was ik al
sinds lang gestorven.
Maar gij majesteit, gij kunt 't leven gemakkelijk
ernstig opnemen gij, die zoo groot
en sterk zijt.’
‘Ach nar - - - neen, ik zou wenschen
klein te zijn als jij en te mogen lachen!’

De twee Geesten. (Naar het Deensch van Harald Kidde).

‘Wat verlangt ge van mij, gij booze Geest?’
‘Ik kom klagen, klagen.’
‘Altijd klaagt ge. Waarom klaagt ge steeds?’
‘Heer, omdat 't slecht op de aarde is, altijd slecht.’
‘Gij vindt 't slecht op aarde? De slechte vindt alles slecht.’
‘En gij, Heer, vindt 't goed op aarde? De goede vindt alles goed.’
‘En daarom?’
‘En daarom wordt 't goede slecht en het slechte steeds slechter.’
‘En dus?’
‘Ja, Heer wie van ons is dus de booze geest der aarde?’

Uitknipsels tot bladvulling.

‘Blijvend gedeelte’

In een kleine garnizoensplaats was het volgende b o n m o t in trek:
- Wat is het blijvend gedeelte?
- De soldaat, die op de kinderen past, als mevrouw X. (een officiersvrouw met een groot gezin) visites maakt.

(*Vad. v. 13/4* 2*e Avbl. A.*)

Grazende dames.

Twee Dames, van middelbaren leeftijd, vegetariërs zijnde, wenschen voor de maanden **Juli** en **Augustus een stukje weiland te huren,** waarop veel **klaver** groeit, ten einde daarop gedurende dien tijd rustig te kunnen **grazen.**

Brieven met opgaaf van huurprijs onder No. 6429 a/h Bureau van *Het Vaderland. (12/4 1907.)*

De Heilstaat.[1)]

- Een voorproef van den Heilstaat. - In Het Volk wordt het ‘Nationaal Arbeids-secretariaat’ beschuldigd ruim *f* 900 te hebben verduisterd, die in 1904 waren bijeengebracht ten bate van de stakers aan de glasfabrieken te Schiedam. Het blad veronderstelt, dat de heer Van Erkel er zich zelf zijn salaris mede betaald heeft, doch eischt, dat de arbeiders, die die verduisterde *f* 900 van hun zuurverdiende centen voor de strijdende glasblazers hebben opgebracht, moeten weten wat ermee gebeurd is!

(*Vad. v. 13/4 Eerste Avb. A.*)

1) Zie over *een* Heilstaat Lelie-nommer van 17/4.

Blindedarm-operatie.

‘U hebt een zware operatie doorstaan, juffrouw? Hebt u uw blinden darm laten wegnemen?’

‘Neen, neen, die wordt tegenwoordig weer gedragen!’

(Uit Simplicissimus. Omslag ‘Groene Amst.’ v. 13/4.)

Reisgenot in de auto.

Waar zijn we hier?

Ik weet 't niet, maar 't doet er ook niet toe, want een seconde, en we zijn weer ergens anders.

(Fl. Bl.)

Stijlbloempje.

De ‘Kroniek’ plukt het volgende stijlbloempje uit een verslag eener vergadering van hoofdinspecteurs en inspecteurs van de Volksgezondheid met de voorzitters van de gezondheidscommissiën in Zuid-Holland:

‘Lompenpakhuizen en andere inrichtingen, welke gevaar opleveren en reeds voor de Hinderwet ingevoerd werd, bestonden, dienen bij wetswijziging onder de oogen gezien te worden’....

Vad. v. 20/4 2e Avbl. B,

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Motto: Wie altijd in vrede wil leven, moet doof, stom en blind zijn.

G.W.F. te.... (?) - Kan van U een stuk in portefeuille zijn, getiteld: *‘de Moeder in het gezin’* (*Naar het Engelsch*)*?* Geef dan uw adres op.

W.G. te.... (?). - Zelfde vraag, wat het adres aangaat, omtrent den schrijver of de schrijfster van *‘Een Sprookje van Geluk; voor N.’*

H.H. te Sch. - Ik vind van U *‘Werkstaking’* van 27/3 1903. U hebt bedoeld als ‘Ingezonden Stuk’? Dan kan het eerlang plaats vinden.

Erica. - Van 9 Mei 1902 vind ik: *'Aan de kinderen behoort de toekomst'.* Geef mij uw adres op. Is van U *'Kalender'*, zijnde een 7-tal gedachten?

Henri v. W. te Ath. - Ik vind de bladzijden 7 en 8 van een manuscript door U onderteekend, en eindigende: 'Daarom is het geloof ik, dat de Engelsche vrouwen ook niet van mist houden.' Wil mij dat *te kort* s.v.p. ophelderen.

Norma. - Wil mij als auteur van *'Schele Gerrit'* uw adres opgeven.

P.K. te A. - Geef mij uw adres op. Ik vind van U twee versjes: *'Onder de Kippen* (Vrij naar het Duitsch'), en '*Theorie en praktijk*'.

M.V. te Arnh. - Een dier *twee* is in proef gebracht. Voorloopig geen nieuwe bijdragen zenden.

G.W.E. te Hilv. - Er zal aan uw verzoek voldaan worden.

Joh. Schm. te M. - Op 2e briefkaart antwoord ik U: wat zijn dat voor grappen om op 't adres van uw opstel te schrijven 'copie [kopy] *met drukproef*', als U alleen een opstel ter beoordeeling en tot plaatsing zendt? De redactrice is thans weder te Clarens. U moet in alles geduld oefenen.

Mevr. C. Schl. - A. te A. - Ik zal onderzoek doen te Clarens. - Inmiddels in orde gekomen, en in proef gebracht.

Joh. Schm. te M. - Uw opstel uit Clarens-Montreux ontvangen. Zal worden gelezen. Over plaatsing bericht ik *later* in deze correspondentie.

Eugenie te H. - Na mijn vacantiereis volbracht te hebben zal ik U nader antwoorden.

C.G. te Sliedrecht. - Hoe nu zijt ge *medewerker* van de Lelie, en leest ge dit blad niet? - Tijd, - anders dan voor deze *correspondentie*, - heb ik niet. Voor *f* 5.25 is U abonné, en blijft ge geen vreemde in Jeruzalem.

* * *

Voorloopig **alles** te adresseeren: 's-Gravenhage, Van Kinsbergenstraat 132; op de adressen **'voor de Lelie'.**

Geen spreekuur. Ontvangdag, - uitgenomen Mei en Juni, - Zondags van 2-4.

A.J.S.v.R.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Eene Hollandsche jonge dame, bekend met de moderne talen en schrijfmachine en vlug kunnende stenografeeren in Hollandsch en Duitsch, kan geplaatst worden op een kantoor in Keulen. Salaris: 125 Mark per maand. Inlichtingen verstrekt:

Frl. *E. Beunks*,
Dürenerstrasze 258, Lindenthal bei Cöln.

Zou een van de lezeressen der Hollandsche Lelie zoo vriendelijk willen zijn een adres op te geven wáár 't benoodigde papier voor hoeden te vlechten, verkrijgbaar is?

Errata.

In de **Proeven**... enz. No. **43.**
Kol. 689*a*, onder 't art. **Navolging** staat: **wandeling,** lees: **handeling, - onverdacht,** lees: **onoverdacht.**
Kol. 690*a* moet, onder 't art. **Weelde,** tusschen de woorden **wien** en **aanvankelijk** het woordje **hij** gevoegd worden.

Bericht.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.
REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

'Eene beschaafde Doktersfamilie in het Zuid-Westen van Londen, in de nabijheid der Theems, is bereid eenige jonge dames als "paying guests" in huis te nemen. Verdere inlichtingen geeft gaarne
Mej. A. VAN NIEKERKEN,
(179)
8 Oranjesingel, Nijmegen.'

8 Mei 1907.
20ste Jaargang.
No. 45.

Berichten.

De *waarnemende* Redacteur is van **4 Mei** tot **2 Juni** uit de stad. Voor de geregelde uitgave van dit weekblad is zorg gedragen. Daar de adressen van de meeste inzenders hem niet bekend waren, heeft hij gedeeltelijk zelf de correctie op zich genomen. Voor taal- en stijlfouten stelt hij zich niet aansprakelijk; persfouten zal men hem wel willen vergeven. Correspondenties worden door deze afwezigheid vertraagd.

* * *

Ziektetoestand van onze Redactrice. - De typhus is geweken. Het hart gaat langzaam vooruit. De patiente is echter nog zeer zwak, en gebruikt weinig voedsel.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

's-Gravenhage, 4/5 1907.

Hoofdartikel
Iets over kleeding, smaak, beschaafdheid en beleefdheid.

II. *(Slot.)*

Op het chapitre beleefdheid gekomen, zou menigeen verbaasd staan het tegendeel te hooren beweren, niet van zijn meerdere of eigen coterie, o neen. - Het is geen kunst tegenover meerderen beleefd te zijn, maar het te wezen tegenover minderen, of ondergeschikten, dat, kenmerkt de ware lady of gentleman, en noemen de duitschen zoo terecht 'Herzensbildung'.

Hoe dikwijls komt er niet een heer, die zich beschaafd en ontwikkeld noemt, een lokaal of winkel binnen, waar vrouwen of meisjes werkzaam zijn, die den hoed kalm op zijn hoofd houdt, soms zelfs de sigaar in den mond. Voor die burger-juffertjes acht hij dat niet de moeite waard 'daar heb je geen beleefdheidsplicht tegenover te vervullen.' Hij heeft er niet het minste begrip van, dat er dikwijls heel ontwikkelde meisjes onder zijn, die door omstandigheden gedwongen worden dit beroep te kiezen;

en al zijn er in groote steden vele minderwaardigen onder, in de provincie is dit zelden het geval. En gesteld het ware zoo, dan nog zou hij zich, door beleefd te zijn, stempelen tot een gentleman.

Ook zijn er vele heeren die een winkel als een museum beschouwen, door wanneer

ze een aardig gezichtje zien, het onbeschaamd te fixeeren, 's avonds vensterparade te houden, en, bleef het daar nog bij. Dikwijls ontaardt het in luidruchtigheid, zij maken het deze meisjes soms op straat lastig, en geven van hunne bewondering op minder aangename manier blijk. Ter verontschuldiging dier heeren dient, dat zij in de verste verte niet vermoeden, hoe beleedigend soms hunne handelwijze voor het fijnvoelende meisje zijn kan; van hun oogpunt beschouwd, zijn alle winkeljuffrouwen gelijk. Dat ze haar bovendien dikwijls bij haar patroon en omgeving in miscrediet brengen, begrijpen of willen ze niet begrijpen. - Iedere vrouw stelt bewondering op prijs, mits ze in gepasten vorm geboden wordt. De winkeljuffrouw vooral heeft eene moeielijke taak. Er behoort een groote dosis kalmte toe, om aan al de nukken en grillen van haar soms lastige cliëntele te voldoen. Ze is dikwijls uren achtereen met een en dezelfde dame bezig. Ze is aanhoudend in de weer met het aandragen van stoffen en garneersel, of dit hierbij, of dat daarbij past. De groote doozen zijn veelal te zwaar voor haar zwakke krachten, en dit is nog niets vergeleken bij het voortdurend staan en passen der costuums en mantels. Dit vooral is zeer vermoeiend.

En o wee! wanneer ze maar een oogenblik het geduld zou verliezen; ze wordt er onvermijdelijk de dupe van, zoowel bij de dames als bij den patroon. Deze laatste stelt bijna altijd de cliëntele in 't gelijk, al zijn de grieven van het personeel nog zoo billijk. Hij is veel te bang, er maar eenigzins schade door te ondervinden. Ook de beleefdheid van patroon tot personeel laat veel te wenschen over; zoo ook van jongeren tegenover ouderen en gebrekkigen. De laatsten hebben vooral van de jeugd op straat veel te lijden. De ouders en de onderwijzers kunnen het de kinderen niet genoeg inprenten, hoe kwetsend en pijnlijk hun handelwijze voor die arme stumpers is, die toch al zoo'n lijdensweg te bewandelen hebben. In tram en spoortrein kan men ook heel wat ervaringen opdoen. Laatst kwam een oud moedertje uit het volk, beladen met mand en zak, hijgend van het harde loopen om de tram nog te pakken. Ze kon nog juist een plaatsje buitenop machtig worden. Daar binnen zaten dames en kinderen. Niet een van die welopgevoede dames beduidde hare kinderen hun plaats af te staan aan dit, door het leven zwoegende vrouwtje. Wat zou ze dankbaar haar moede lichaam even hebben laten rusten. En dan de nuffen in 1e en 2e dames-coupé; zij toonen zoo weinig inschikkelijkheid voor haar medereizigsters, ze zitten daar stijf en ongenaakbaar, doortrokken van eigen prestige, en wanneer de coupé geopend wordt door iemand die de handen belemmerd heeft, verroeren ze zich niet, om de instijgende ook maar eenigzins hulp te bieden. Dit is ook al te ‘shocking’, want je kunt niet weten aan wie je wel de hand zou reiken.

Heel geestig werd destijds onze samenleving bij een Peruaansch terras met veel trappen vergeleken en Zutphen in 69 standen verdeeld. Hoe het zij, er is bijna geen stad of stadje dat zoo conventioneel is als het onze. De conventie zit hier de menschen als 't ware in 't bloed. De een is nog banger dan de ander, om er maar een haarbreed van af te wijken. Ze zijn doodsbang, dat mijnheer zus, of mevr. zoo, die iets hooger op de trap staat, het zouden zien en niet goed keuren. En komen er vreemde eenden in de bijt, die zich in 't begin er niet aan storen en zeggen: o foei! wat ben jullie Zutphenschen toch stijf; na een langer verblijf krijgen ze er ook al een behoorlijken ‘Anstrich’ van te pakken, en er behoort veel originaliteit toe, wil men zich er aan onttrekken. De buitentuin en andere gelegenheden vertoonen heel wat staaltjes op dit punt. Zelfs in het groeten van vele heeren zijn de standen merkbaar. Gelijkheid is er eenmaal niet en zal ook nooit bestaan, maar de op de bovenste trap staanden

zouden het hun minderbedeelde medemenschen aan wie het ‘struggle for life’ toch dikwijls al zoo zwaar valt, hetzij door een vriendelijk woord, hetzij door eenige beleefdheid, heel wat gemakkelijker kunnen maken. Ook het burgermeisje heeft haar trotsch, en wanneer haar op straat de hooggeplaatste dame meent een genadig knikje niet te kunnen onthouden, of de heer die haar liever niet wil groeten, dan heeft zij toch bescheidenheid genoeg hen niet te zien. Is ze bovendien ontwikkeld, dan weet ze maar al te goed waar ze staan moet. Staat de vrouw die arbeiden moet en nuttig werkzaam is niet oneindig hooger, dan de het leven door tennissende, flirtende en teaende schepseltjes, die met een ‘air de dédain’ op eerstgenoemden neerzien. De vrouwenbeweging heeft daar gelukkig een heelen ommekeer in te weeg gebracht: het begint zoo langzamerhand in hooger kringen door te dringen, dat arbeid adelt. Vroeger werd

menig onbemiddeld meisje, dat gaarne in eigen onderhoud wilde voorzien, gedoemd door ouders en verwanten en stilletjes thuis te blijven vegeteeren en later bij mislukking van een huwelijk het genadebrood te eten of een lastpost te worden voor hare familie, en dit alles omdat dit of dat niet voor haren stand paste. Tegenwoordig haakt zelfs de bemiddelde, ontwikkelde vrouw er naar nuttig werkzaam te zijn, getuige de vele studeerende vrouwen in allerlei vakken en posities. Wanneer deze regelen iets mochten bijdragen tot het verminderen der 69 standen, dan kan de Zutph: samenleving er slechts bij winnen en zou het voor vreemden, die zich hier willen vestigen, veel aantrekkelijker worden. Het is te hopen het geen 'Utopie' blijken zal. - Dat vele dames en heeren een loffelijke uitzondering maken - en niet alleen hun adellijken titel naar buiten doch ook daar binnen dragen, is de lichtzijde van menigeen. Het 'noblesse oblige' lijdt er heusch geen schade onder, het komt er juist door voor den dag. De eene mensch heeft de ander noodig, de hoogen de lagen, de lagen de hoogen; dat houde iedereen in 't oog.

Opmerking van den waarnemenden Redacteur. De redactrice had dit artikel voor een *Hoofdartikel* aangewezen. Hoewel hoofdzakelijk Zutphen bedoeld wordt, - zelfs komt het mij voor, dat het opstel voor de Zutphensche Courant was aangewezen, - is er veel waars in, dat ook toepasselijk is in 't algemeen.
A.J.S.v.R.

Kinderzieltje.

Schuchtere, dof- harde tonen in langzaam stijf- regelmatig rythmus gaven een danstempo aan, als uitgestooten onder de werktuigelijke drukking van levenlooze, houten vingers.

Een zagend geschuifel van slepende kindervoetjes klonk er naast.

't Was de eerste dansles.

In een wijden, halven cirkel walsten ze de zaal rond; de grootsten vooraan, daarachter steeds kleinere edities en heel achteraan danste een klein zwart kereltje met sierlijke glij-pasjes en net-afgepaste beweginkjes van z'n lenig lichaampje, verradend z'n Oostersche afkomst. De meesten der anderen huppelden mee, in den kring voortgeduwd zonder besef van maat, maar hij trippelde keurig op 't strenge tempo, nu en dan z'n voetje sleepend over de gladde vloer.

En hij voelde zich zoo klein achter den rug van z'n voorganger, zóó klein en nietig, dat het hem was, alsof die breedere rug vóór hem zijn tenger lichaampje voor ieders oog verborg.

't Had hem altijd geschenen, dat men om hem lachte, omdat hij zoo heel anders was dan al de anderen; klein, Indisch kereltje met donker-getinte gelaatskleur, blauw-zwart, glanzend haar, en diep-donker in een grooten rand helderwit z'n schitterende oogen vol weemoed.

O, hij voelde zich zoo eenzaam; z'n heele leven had hij zich al eenzaam gevoeld.

Andere kinderen hadden een vader en moeder, die hen met liefde verzorgden en ze troostten in hun kleine verdrietelijkheden, maar hij had niets - niets dan heel, heel ver van hier een vader, die hem nu en dan eens schreef.

Hij was altijd heel blij met zoo'n brief, die hem voor een kort poosje z'n gemis vergoedde. Maar hij had zoo'n groote behoefte aan liefde, die steeds bij hem was, die met hem leefde, aan iemand bij wie hij z'n troost kon vinden in kindersmart, en wie hij wederkeerig al z'n kinderlijke liefde kon geven.

Het kwam hem voor, dat niemand van hem hield, zelfs niet de menschen, bij wie hij in huis was; en stil ging hij zijn eigen weg in een weemoedig zich-verlaten-voelen.

Nog steeds bonkten de harde gevoellooze danstonen in de ruimte en draaiden de kinderen zich door de zaal, onvermoeid achter elkaar, nu en dan opvangend een aanmoedigend knikje, hun toegedacht door een vriendlijk moederoog. Maar voor Fritsje was er niemand uit belangstelling mee gekomen; hij durfde niet eens naar al die vreemde dames kijken, en schuw hield hij z'n oogen neergeslagen.

Op eens zweeg de piano, en de kinderen stonden stil naast elkaar op een rij.

Toen eensklaps, alsof er iets aan de overzij van de zaal hem onweerstaanbaar aantrok, sloeg Fritsje z'n oogen op, z'n groote, zwarte weemoedsoogen.

Een zacht-jubelende verrukking kwam over z'n kinderhartje, want daar van den anderen kant, waar al de moeders en belangstellenden zaten, zagen hem twee vriendelijke, matgrijze, droomerige oogen aan. En Fritsje bleef staren steeds in die peinzende oogen, die langzaam-aan tegen hem begonnen te lachen. Zoo vriendlijk had niemand hem ooit aangezien; als een zonnestraal verwarmde 't z'n teere kinderzieltje, dat zooveel zon behoefde, en hij lachte, zooals hij nog nooit gedaan had.

Van dien tijd af ontstond er tusschen hen een vriendschap, die steeds hechter en inniger werd, geboren uit onbewuste sympathie van twee zielen.

Zij was jong nog, maar haar leven was wreed en bitter geweest. Even was als een goddelijk licht de liefde in haar duister bestaan gekomen, een liefde zóó heilig en hoog als slechts weinig uitverkorenen die kennen, te teer voor deze wereld van zonde.

Slechts kort duurde hun heerlijke liefde; toen nam God haar liefste tot zich, al wat ze had, haar licht en haar leven; en ze bleef weer alleen met haar diepe smart en slechts flauw-opflikkerende herinneringen aan haar vervlogen geluk.

Over haar bleeke, porseleinachtige wangen lichtte een droefgeestige glimlach als een gedachte aan verre tijden van heilig-rein geluk in stil-droeve eenzaamheid, die haar gefolterde ziel weerspiegelde met weemoedigen glans in de droomoogen.

Toen kwam Fritsje in haar leven. Ze hechtte zich aan het kind en trachtte voor hem een moederlijke vriendin te zijn. Zoo vergat ze langzaam haar eigen leed in het leven voor Fritsje's kinderlijk geluk.

Zijn groote treurige oogen, die smeekten om wat zonneschijn, vonden weerklank in haar eigen weemoedige ziel, evenals de tonen zan twee gelijk-gestemde instrumenten in elkaar overgaan.

‘Lisa, ik hou toch zoo vreeselijk veel van je. Waarom ben je mijn moeder niet?’ vroeg hij haar dikwijls.

En dan gleed er even een stil-gelukkig glimlachje over haar ernstig gelaat, want te weten, dat ze in zijn moeilijk, eenzaam bestaantje van aan-zich-zelf-overgelaten kind een blijde jeugd bracht, dat hij in haar z'n beschermengel zag, en steeds bij haar z'n steun zocht, dàt was nu haar geluk, waarvoor ze haar leven gaf. - - - - - -

Op een lentemiddag, toen van hoog uit de azuur-blauwe, glanzige lucht de zon haar goud-blinkende stralenbundels goot over het pas-ontloken, frissche groen en de kleurige bloemweiden, toen alles in de natuur getuigde van jong, heerlijk leven, stond hij op eens midden in haar studeerkamer.

Zijn groote, donkere oogen zagen weemoedig, en over z'n heele wezen lag een waas van droefgeestigheid.

Zoo stond hij lang, onbeweeglijk en met op-elkaar geklemde tanden, alsof hij met kracht terugduwde, wat er in z'n binnenste oplaaide in hevig verdriet.

‘Maar Fritsje, wat is er?’ vroeg ze verschrikt.

‘O Lisa, o Lisa - - -’

Hij lag al aan haar voeten, z'n hoofdje op haar knieën.

Toen hield hij zich niet langer in.

Met al de wanhoop, die er woelde en werkte in z'n hart en opbruiste tegen z'n keel, huilde hij nu uit al z'n wee in lang, hartstochtelijk snikken.

Heel z'n tenger lichaampje schokte en beefde van lang-weerhouden, schrijnende smart.

‘O Lisa, Lisa - - - ik wil bij je blijven - - - je mag niet van me weg - - -

O, wat ben ik toch ongelukkig!’

In die ééne weeklacht trilde heel zijn groot, intens kinderverdriet.

Lisa vouwde haar slanke, fijne vingers samen over het kleine, zwarte kopje op haar schoot in bange afwachting van wat komen zou, als hij had uitgeschreid al het leed, dat zoo diep zijn teere kinderziel had gekwetst; en haar blanke handen hieven

zacht omhoog het wanhopige, nat-behuilde gezichtje, waarin heel angstig smeekten de vochtig-droeve onschuldsoogen.

Ze zag hem lang en ernstig aan, zonder te begrijpen, wat er in z'n warm, fijn-gevoelig hartje omging.

‘Mijn lieve jongen, vertel je moedertje maar!’

‘O, wàs je m'n moeder, wàs je m'n moeder..., dan bleef je wel bij ons!’

En heftiger beefde weer in korte schokken zijn jong verdriet door z'n tenger, lenig lichaampje, en z'n gezicht vertrok zich strak, om met geweld bitter-dringende tranen tegen te houden.

En toen begon hij uit zich zelf, z'n zachte kinderstem telkens afgebroken door zenuwachtig snikken.

‘Maar Lisa dan, Lisa, weet je 't niet? Papa komt hier en neemt me mee. O Lisa, vindt je 't niet verschrikkelijk, verschrikkelijk? En dan gaan we samen naar Frankrijk voor goed, Lisa, wonen. Begrijp je 't? En vindt je 't niet verschrikkelijk, dat we niet meer bij elkaar kunnen blijven! En we waren zoo gelukkig! En nu is alles weg. - O, o, wat ben ik toch ongelukkig, wat ben ik toch ongelukkig!’

‘Ja, mijn jongen, 't is vreeslijk; dàt had ik niet verwacht - - -’

Haar porseleinachtig-doorschijnende, witte

handen streelden liefkozend zijn hoofdje, woelden door z'n glanzig-zwarte haar; in doffe verslagenheid staarden wijd-open haar angstige oogen in 't onbestemde, en over haar duistere trekken gleed een pijnlijk-bleeke schijn van smart.

Voor haar starren, strakken blik verrees dreigend-donker een visioen van haar verlaten, eenzaam bestaan, waarvoor geen geluk was weggelegd, niets, dan de kracht van zich-zelf-geheel-geven met wijding voor 't geluk van anderen, en zelfs dát mocht ze niet volbrengen.

Lang zaten ze zoo, droevig en sprakeloos, in de stille kamer, terwijl buiten teere vogelstemmen juichten en jubelden van jong, heerlijk leven, omhoog stijgende in de blijlichte lenteluchten.

* * *

Fritsje's vader was gekomen.

Herhaaldelijk had zijn kleine jongen hem gesmeekt, eens met hem te willen gaan naar Lisa.

En eindelijk was hij gegaan.

In Lisa's studeerkamer zaten ze nu met hun drieën.

Zij had hem koel ontvangen met zichtbare terughouding en sprak tot hem op een toon van afgemeten waardigheid, waar tusschendoor trilde ontzag voor zijn donkere, diepedenkersoogen. Hij antwoordde haar op dienzelfden koel-beleefden toon, zonder te laten doorschemeren zijn groote, stille bewondering voor de bekoring, die er uitging van haar kalm, zelfbewust optreden.

En Fritsje zat tusschen ze in op een laag stoeltje, verzonken in kindergepeins, een oogenblik vergetend heel z'n groote smart.

In de kamer hing een rustige atmospheer van vrede, niet verbroken door de hel-opklinkende stemmen.

'Papa, zullen we Lisa meenemen?' vroeg Fritsje opeens, opspringend uit z'n zacht gedroom.

'Och mijn jongen, praat toch geen onzin!' zei Lisa lachend-verschrikt, en zijn vader deed, alsof hij 't niet hoorde, en ze vervolgden weer hun gesprek op denzelfden kilhoffelijken toon, menschen eigen, die vrij en onafhankelijk zijn met een vasten onbuigzamen wil, en waarvan geen de aanleiding wil geven tot toenadering.

En Fritsje vond ze zoo vreemd, die beiden, die hij lief had en die hij nog nooit zoo had gekend, zoo stijf en bijna onvriendlijk....

* * *

Heldere zonnegloed lichtte over de hooge, rood-bruine boomen en over de dorre herfstbladen op den grond.

Goudglinsterend gleden de lichtende stralen door het kale kreupelhout, dat als een hoog, paars veld zich stond te koesteren. Warm-kleurige herfsttinten leefden langs de wegen en in de bosschen, waar overal een zachte luwte hing, alsof 't weer lente worden ging. En boven alles spande zich als een onmetelijk, zacht-blauw doek, een zoete, matuiteenvloeiende herfsthemel.

Ze wandelden door het bosch, Fritsje in 't midden. Onder hun voetstappen ritselden de dorre, bruine bladeren, die een eind werden meegesleept onder Lisa's japon.

Geen van drieën spraken ze veel, onder den indruk van wat komen moest.

Fritsje voelde zich zoo ongelukkig, want 't was de laatste wandeling, die ze maakten met Lisa; dan zou het lot hen onverbiddelijk en wreed scheiden, en ver, ver van elkaar moesten ze leven, terwijl hun zielen niet behoorden aan de omgeving.

'En wat scheelt mijn kleine vent?' zei zijn vader opeens, vriendlijk zich neerbuigend tot het kind.

'Valt het afscheid hem zoo zwaar?'

Hij nikte nauw-merkbaar met z'n arm hoofdje, dat in den laatsten tijd zoo veel en zoo ernstig had gedacht. Toen met een zucht herhaalde hij nog eens, wrat hij reeds eenmaal had gevraagd.

'Toe, papa, laten we Lisa meenemen?'

Juist lichtte een zonnestraal over zijn gezicht, toen hij Lisa aanzag met een vriendlijkdoordringende blik.

'Nu, wat zeg je er van? Zou je mee willen als zijn moedertje, Lisa?'

Even sloeg ze haar oogen naar hem op, waarin speelde een dankbaar-gelukkige glans.

'Fritsje moet beslissen.'

'O Lisa, ja? wil je heusch m'n moedertje zijn? Papa hoort u 't? En nu ga je heusch met ons mee? O Lisa, Lisa, nu heb ik toch een moeder, zooals alle kindertjes. Papa, wat ben ik blij!'

Over de dorre, ritselende herfstbladeren in het stille, vredige woud wandelden drie gelukkige menschen.

En later, toen ze Fritsje naar huis hadden gebracht, wandelden ze er met hun tweeën.

Zacht ruischten de wiegende boomen hun droomige zangen van eeuwigheid en door hun kale, naakte takken gleed de maneschijn in lange, bleeke lichtstrepen.

‘Ter wille van ons kind moeten we elkaar liefhebben. Hij mag nooit merken, dat wij beide reeds ons leven genoten hebben, dat dit voor ons is als een naleven na heerlijk geluk waarmee tegelijk onze idealen zijn gestorven. Maar wij hebben nu nieuwe idealen gekregen, die bedoelen het geluk van ons kind!’

‘Ja, ter wille van ons kind zal ik je lief hebben!’ zei ze, en de teer-bleeke stralen der maan verlichtten haar opgeheven gelaat, waarin ernstig en vastberaden glansden haar groote, vochtige oogen, als van een, die gereed is voor den moeilijken levensstrijd.

SALOME.

Varia.

Proeven van een in bewerking zijnd Humoristisch-satirisch woordenboek, door S.K. Feitsma.

(5e Vervolg.)

Aas.

Woord uit het Latijn, beteekenende een geldstuk, bezitting, rijkdommen. - De azen in een kaartspel hebben dikwijls den voorrang boven de koningen, om aan te duiden dat geld de zenuw van den oorlog is.

Blos.

Zeer dubbelzinnig teeken van zedigheiden schaamtegevoel. Men bloost vaker in de wereld van hoogmoed dan van zedigheid.

Dag.

Zeg niet, voor 't avond is, o welk een schoone dag!

Ezelsbrug.

Weg gevolgd door de zotten en soms door de wijzen.

Gelukkig.

Om het te zijn, moet men geboren zijn met veel goederen, veel geest, veel gezondheid, en zich om niemand bekommeren. Slechts de zotten zijn gelukkig in deze wereld; zij gevoelen niet wat men hun zegt; zij bewonderen alles, of bewonderen niets; zij hebben geen benijders, geen ongerustheid; zij stellen zich met alle vermaken tevreden; zij geraken tot de grootste waardigheden; zij zijn gewoonlijk het rijkst.

gestalte.

Een man van groote gestalte, maar zonder geest, gelijkt op die huizen met vele verdiepingen, waarvan de hoogste gewoonlijk het slechtst bemeubeld is.

getuigenis.

Handeling bijna altijd verdacht, omdat het bevooroordeeld is door de hartstocht of de zienswijze van dengene die getuigt.

gezichtentrekker.

Groot heer, die bezoeken ontvangt.

Hartstochten.

Bron van groote misdaden en van groote deugden; zonder haar is de mensch een sprekende automaat.

herinnering.

Werkelijkheid der grijsaards. Gevoel, dat met de hoop drie kwart van het levensgeluk uitmaakt.

Krakeelen.

Talent van zeer veel menschen; genoegen van vele zotten.

Lofspraak.

Behendige, bedekte en kiesche vleierij, welke zoowel dengene voldoet, die haar geeft als die haar ontvangt; deze neemt ze aan als een belooning voor zijn verdienste, gene

geeft ze om zijn geest en scherpzinnigheid te doen bemerken. - Zij is zoo baatzuchtig, dat zelfs wanneer men ze zeer duur betaalt, men bijna altijd een ontevredene maakt.

Menschelijkheid (*humanitas*).

Hartstocht der edelmoedige zielen. Groot woord, dat de menschen steeds in den mond hebben, maar waarvan zij de waarde niet begrijpen.

Niets.

Onbekende; tamelijk moeilijk te omschrijven. Het is onmeetbaar, ondeelbaar, onbepaald; het is het begin, de voortgang en het besluit van al onze ijdelheden; het is alles en het is - niets.

Ondankbaren.

Men moet aan de menschen alle goeds doen, waartoe men in staat is, en er geheel het tegendeel van verwachten. -

Voltaire heeft gezegd: Als gij eet, geef den honden te eten, al zouden ze u bijten.

ongelijkheid.

Er zijn drie soorten van:
Ongelijkheid van leeftijd en kunnen.
Ongelijkheid van geest en gestel.
Ongelijkheid van rang en staat.
De eerste is het werk der Natuur.
De tweede is gedeeltelijk aan de Natuur, en gedeeltelijk aan de kunst te danken.
De derde is een zuiver menschelijke instelling.

ongevoeligheid.

Klavier zonder toets, waaraan men te vergeefs zou trachten toonen te ontlokken. Ondeugd des te meer veracht, omdat zij, als zijnde het tegengestelde van de hartstochten zij geen van deze als verontschuldiging kan hebben.

onwetendheid.

Er zijn drie soorten van: niets te weten; slecht te weten wat men weet; en iets anders te weten dan men moest weten.

Pleidooi.

Wijdloopige en vervelende rede, waarin men er zich op toe legt slechts de schoone zijde van zijn zaak en de slechte van die van zijn tegenstander in het licht te stellen.

predikers.

Redenaars, die dikwijls tot ons moesten zeggen: Doet naar mijn woorden, en niet naar mijn werken.

Rechtsgeleerde.

Iemand, die van de wetten maakt, wat de schoenmakers van het leer maken, - dat zij rekken, plooien en kloppen, tot zij het naar hun zin pasklaar gemaakt hebben.

romans.

De liefde is de roman van het hart, de vriendschap is er de geschiedenis van.

Tafelschuimer.

Iemand die slechts den mond opent op kosten van anderen, en zijn vertering met laagheden betaalt.

testament.

Laatste wil van een stervende en eerste vreugdekreet van zijn erfgenaam.

tijd.

Stof waarvan het leven is gemaakt.

tong.

De meest valsche getuige van het hart. Licht werktuig, waarvan het dagelijksch gebruik zeer weinig goeds en veel kwaads voortbrengt. - Er zijn twee tongen (of talen) in de wereld: die van de rondborstigheid, welke iedereen verstaat; diè van de veinzerij, welke ieder tracht te raden, en waarop ieder zich vergist, na er twintigmaal door bedrogen te zijn.

treffen (roeren).

Is de beste wijze van te overtuigen.

trom.

Beeld van veel menschen. Zij is bekleed met een ezelsvel, en men haalt er niets uit dan door er op te slaan.

Verheven.

Wat heel dicht bij het oneindige is. Grootsche gedachte door een eenvoudige uitdrukking vertolkt. Er is iets verhevens in het zinroerende, die het verhaal eener edelmoedige daad, het gezicht van een meesterwerk van kunst, de groote schoonheden der Natuur op ons uitwerkt.

Wantrouwen.

Vergif voor de liefde. - Gevoel dat men zorgvuldig moet ontveinzen, wanneer men niet geheel wil breken met dengene, die het inboezemt.

‘Al wie wantrouwend is, noodt uit hem te verraden.’

wartaal (*galimatias*[*]).

Er zijn twee soorten: de enkele en de dubbele wartaal. De enkele wartaal is die, welke de schrijver begrijpt en het publiek niet begrijpt; de dubbele wartaal is die, welke nòch het publiek nòch de schrijver begrijpt.

welslagen.

Kind der stoutmoedigheid. Alles wat buitengewoon is schijnt groot, indien de uitslag gelukkig is; alles wat groot is schijnt onzinnig, als de uitval tegengesteld is.

*) Een advocaat, wien door een zekeren *Mathias* was opgedragen een haan (*gullus*) terug te eischen, welke hem ontstolen was, herhaalde zoo dikwijls de woorden *gallus Mathiae* (de haan van Matthias), dat hij ten slotte in de war raakte en *galli Mathias* (Mathias van den haan) zeide. Van hier: *galimatias*, voor: wartaal. Si non è vero è bene trovato.

wijsgeer.

Iemand, die de natuur met de wet, de reden met het gebruik, zijn geweten met de meening, en zijn oordeel met de dwaling in vergelijking stelt.

windwijzer.

Stukje koper, dat met alle winden draait, en gewoonlijk een haan of een visch voorstelt. Men heeft hem nog niet de gedaante van een mensch durven te geven, uit vrees voor de toepassingen. De windwijzers, die het hoogst geplaatst zijn, draaien het best.

winst.

Rechtstreeksch en onveranderlijk doel van bijna alle menschen.

Zuchten.

Klein geschut van de behaagzieke.

zwijgen.

Een man van geest zwijgt bij de zotten, evenals de rijke, die een aalmoes weigert aan den bedelaar: hij heeft geen geld.

Waartoe?

Alles heeft zijn bestemming hier op aarde: het schip der woestijn, het kameel, en de onnoozele Lieve Heers-beestjes, die zooveel schadelijke insecten verdelgen; de palmboom, wiens hout, bladeren, bast en bladvezels, knoppen en vruchten tot menigvuldige doeleinden worden gebruikt en het lastige onkruid, dat in den naherfst en 't koude seizoen met zijn zaad aan tal van standvogels voedsel verschaft.

Duizendvoud is de dienst van den simpelen waterdroppel: als regen lescht hij den dorstigen grond, als dauw maakt hij plantengroei in de regenlooze Sahara mogelijk, als sneeuw dekt hij het winterkoren en beschut het tegen de strenge koude, als gletscher geeft hij het ontstaan aan machtige rivieren, onmisbaar voor de scheepvaart, als stoom drijft hij de veelvingerige machine en voert met bewonderenswaardige snelheid den spoortrein langs de tweelinglijn, zoodat er schier geen afstanden meer zijn.

De geschiedenis van den waterdroppel is ook nog uit een ander oogpunt leerzaam: Wij zien daaruit, hoe tal van geringe krachten tot heil van 't menschdom kunnen worden, als die krachten zich vereenigen tot hetzelfde doel.

Een druppel verdampte en steeg op boven de zee. Hij zweefde over het land, dat er door de zomerzonnehitte dor en verschrompeld uitzag. De menschen klaagden over groote droogte. Wel zwoegden zij, om nog te redden, zooveel in hun macht was. Maar veel hoop op een goeden oogst hadden ze niet. Het wolkje zag de bedrukte gezichten em de kwijnende akkers. Wel had het nog graag eenigen tijd rondgedreven. Maar het werd bewogen met het lot dezer menschen. Daarom riep het een aantal andere wolkjes te hulp. Eén wil bezielde alle: wel te doen, en bij die gedachte doorgloeide haar een hoog plichtsbesef. De wind verhief zich en dreef ze samen tot één groote massa. Niet lang duurde het, of straal bij straal viel op de aarde neer, tot groote blijdschap van al de bewoners van het land. Het was een daad van zelfopoffering, waardoor er zegen werd gebracht op aarde, en mensch en dier herademden. De hemel zelf scheen de menschen door een zichtbaar bewijs te willen leeren: ‘Weest een zegen en ge zult gezegend zijn!’

Want de zon deed de vallende droppels schitteren als een boog van diamanten, getooid met de schoonste kleuren. Het was een heilgroet aan de wolken, een hemelsche boodschap aan de aarde.

Och, dat allen in dien bonten kleurengordel lazen, hoe uiteenloopend de roeping van den mensch is, en toch, hoe ze samen naar een program werken moeten, hun godsdienst tegelijk: *toewijding en opoffering van het individu aan de gemeenschap*, *met een diep gevoel voor het algemeene in het bijzonder.*

Het leven van den egoïst is een treurig leven. Zijn gedachten bepalen zich tot de vraag: ‘Hoe leg ik het aan, mijn inkomsten te vermeerderen, te genieten van het leven, tot hoogeren stand en meer aanzien te geraken?’ Of hij daardoor de welvaart en de belangen van anderen schaadt, hindert hem niet.

Evenmin deert het hem, of zijn zoogenaamde vrienden hun tijd en hun rust, hun idealen zelfs opofferen, zoo hij er maar door gebaat wordt. Van uit zijn middelpunt trekt hij de menschen naar zich toe of stoot ze af, naar willekeur, al naar ze hem in zijn streven van dienst kunnen zijn of tegen zullen werken. Gierigheid is hem een tweede natuur; want het eigenbelang verbiedt hem iets voor het heil van anderen af te staan.

Heerlijk stak daarbij het leven van een Jozef II, Oostenrijks keizer, af. Het rijk was zijn arbeidsveld, waarboven hij zijn ideaal

zag verrijzen: De welvaart voor al zijn onderdanen. Tal van teleurstellingen baarde hem het leven; want de goede bedoelingen werden door zijn volk zoo schaars gewaardeerd. Toch behield hij zijn illusie: ‘een geluksstaat’, tot het einde van zijn leven, en kon hij de armoede niet aanschouwen, zonder de nooddruft te lenigen. Hij wou meer zijn dan monarch, die de wetten des lands eerbiedigde: Uit den aandrang van zijn menschlievend hart wilde hij ‘mensch’ wezen, in de schoonste beteekenis van het woord. Want zijn hooge betrekking, zoo meende hij, stelde hem ook een hooge roeping.

Een roeping, waarvoor zij zich door haar geboorte bestemd acht, vervult ook de vrouw, die haar kind van meet aan een verstandige opvoeding geeft. Niet enkel lichamelijk tracht ze het de beste waarborgen van een gezond en krachtig leven te schenken, ook zedelijk en geestelijk waakt zij over het welzijn van haar meisje of haar jongen. Met de gaven waarover zij kan beschikken, tracht zij de kiemen van waarheid, naastenliefde, zelfvertrouwen en verdraagzaamheid tot rijke ontwikkeling te brengen, opdat het huwelijkspand, eenmaal groot geworden, de booze neigingen van zijn hart kan weerstaan, de menschheid tot zegen worde en de kracht in zich voele tot de taak, waarvoor de wereld het stelt.

Het ideaal van die moeder staat oneindig hooger dan dat van vele moeders uit den tegenwoordigen tijd. Haar roeping is een andere, dan die van de vrouwen vol feministische denkbeelden. Zij wil in de eerste plaats moeder zijn, omdat de Hemel haar dat voorrecht schonk, en door de moederplicht blijft zij - dat spreekt - haar roepìng als echtgenoote vervullen.

In het kind ligt haar trots, en zij wil het karakter vormen, zoolang er van opvoeding sprake kan zijn, het leiden heel haar leven, ook dan, als het groot geworden is, ook dan, als het zijn ouderlijke woning heeft verlaten. Zij zal het vermanen, waar het onwetend of opzettelijk booze stappen doet, het bestraffen, als het zijn ouders of leermeesters ongehoorzaam is, het kastijden, zoo het moet. Niet anderen vertrouwt zij die taak toe. Schamen zou ze zich en zich zelf beklagen, als haar kind later een aanstoot der wereld werd, een onbruikbaar meubel, en - ouder geworden - haar durfde verwijten: ‘Dat ìs uw schuld.’ - O, 't moet dan toch heusch waar zijn, dat sommige moeders dien moederplicht geheel verwaarloozen. De kindermeiden zijn voor haar een uitkomst. Ze sturen ze de stad in, zooals het heet, omdat de buitenlucht zoo goed is voor haar baby, maar - in werkelijkheid - om van dat lastige grut een tijdlang ontslagen te zijn. De vrijheid is haar meer waard dan de toekomst harer kinderen. 't Zou ook jammer zijn, als om die kinderen een fietstochtje, een vergadering, of een bezoek niet kon doorgaan.

S. Elias heeft ze in een der afleveringen van de ‘Lelie’ scherp geteekend, de moderne moeders, die haar baby zouden kunnen haten, als het leelijk was. - - Ze zegt in een artikel ‘Een Moeder’:

‘Zij (Emy) bezat een hart, kloppend van moedertrots, maar zonder moederliefde, die te lief had eigen pretjes en gemakjes, om iets op te offeren ter wille van haar kind. Alleen als er visite kwam, genoot ze van haar mooie baby, speelde er mee, om te laten zien, hoe een goed moedertje zij was en luisterde gretig naar de uitroepen: ‘Neen, maar, hoe snoepig, wat een lief mondje!’

O, Juliana von Stolberg, moeder van den ‘Vader des Vaderlands’, wat zoudt Gij u ergeren, als Gij zulke moeders in Uw omgeving had leeren kennen. Gij, een toonbeeld van liefde voor Uw echtgenoot, een voorbeeldige moeder ook, Gij kende

Uw zware roeping. Gij legde in Uw kinderen een fundament van christelijke en maatschappelijke deugden: eerbied voor God, achting en ontzag voor de ouders, gehechtheid aan het vaderland verdraagzaamheid jegens andersdenkenden en trouw aan de eens gedane belofte.

Het waren deze schatten, meer dan goud, die Uw kinderen meenamen in het leven. Het was Uw onderwijs, Uw leiding, Uw moederliefde, die Uw zoons deden besluiten, voor de vrijheid der Nederlanden hun leven te wagen.

Er is een diepte, die slechts gepeild wordt door het verstand van een wijsgeer. Er is een hoogte, waartoe de verbeeldingskracht van den dichter of den redenaar zich slechts durft verheffen. Maar er bestaat een diepere diepte, waar de rede niet bij kan, een hoogere hoogte waarin de verbeelding nimmer ronddwaalt: Het is de teedere zorg van een moeder voor haar kind. Het is de liefde van een vrouw voor den echtgenoot harer keuze. Meer nog! Het is de barmhartigheid, waarmee een weldoener zijn ongelukkigen medemensch tegemoet treedt, troost en steunt. -

Er was sinds jaren geen predikant in zeker klein dorp geweest. Tengevolge daarvan kwijnde het kerkelijke leven, en de lichtzinnigheid en ontucht van zijn bewoners nam steeds grooter afmetingen aan. Een nieuwen evangeliedienaar had de gemeente onlangs beroepen. Hij kwam na eenigen tijd het dorp eens bezien. Lang duurde het, voor hij een beslissing nam. Men dacht niet anders, dan dat ook hij, als zoovelen voor hem, zou bedanken. Men vergiste zich. Twee maanden daarna werd de jonge dominée bevestigd, en hij zelf deed des namiddags zijn intréerede naar aanleiding van de woorden: 'Een mensch had twee zonen, en gaande tot den eersten, zeide hij: 'Zoon, ga henen en werk in mijn wijngaard.'

Hij, de jonge predikant, nam zich voor, dit woord toe te passen op zijn eigen werkkring. Het was hem een goddelijke roeping te arbeiden, te planten en te kweeken in dien wijngaard. Zijn taak legde hem op, hier nieuwe loten aan te brengen, de onvruchtbare ranken te snoeien, om ze tot vruchtdragen te dwingen, de wilde te veredelen, de zieke zorgvuldig te behandelen en te reinigen, de woekerplanten, die het leven van den ganschen hof bedreigden, te verwijderen.

Als huisvriend hier, als ziekentrooster daar, maakte hij kennis met eenvoudige geloovigen te goeder trouw, die hem verrasten door hun kinderlijke blijmoedigheid, en even kinderlijke, zij het ook onjuiste opvattingen in geloofszaken. Elders vond hij bij man en vrouw een toewijding voor elkander, in de dagen van lijden en zorgen, die hem met eerbìed vervulde. Zijn oor en oog moest gewennen aan het een en aan het ander. Gemakkelijk was het niet, eenigen tijd mee te leven in het onschuldige bedrog van de eersten en zich te verplaatsen in de treurige gemoedsstemming van de laatsten. Maar hij kwam, om het scherm met zachte hand op te lichten tot het droombeeld was geweken en een nieuwe gezichtskring zich voor hun oogen ontsloot.

Het andere huisgezin zag in hem aanvankelijk slechts een onervaren kanselredenaar, die hen kwam storen in hun twijfelmoedige overdenkingen. Doch spoedig won hij ook hun vertrouwen. Want, hoe jong ook, had hij een leven van beproevingen doorgemaakt. In zijn binnenste voerde hij weer den strijd tusschen gelooven en verwerpen, zooals hij eens streed, toen het noodlot hem vervolgde, gelijk deze menschen thans.

'Mijn vrienden,' zoo begon hij, 'vrede zij u lieden, want uw strijd is de strijd van den geloovige, die - ik weet het bij ondervinding - slechts eindigen zal in berusting. Ge vraagt, als ik eens, naar het waarom? waartoe het leed u moet geschieden? Het blijft ons allen verborgen. Geeft slechts uwe droefheid lucht in 't gebed. Gelooft ge niet, dat dit U nieuwe kracht zal geven, om het leed te dragen, en uw gemoed tot kalmte brengen? Naarmate uw vertrouwen in Gods leidingen vaster is, naarmate zal u de verdrukking lichter vallen en uw strijd spoediger geëindigd zijn. Uwe toewijding voor elkander geeft mij de verzekering, dat ge in deze donkere dagen elkander nog beter leert begrijpen, u sterker aan elkander hecht, u beider roeping duidelijker leert kennen. Want ziet, daarin ligt het ideaal van het huwelijk, dat door alle eeuwen heen hetzelfde blijft, en ook in bange uren zoo luide tot hen spreekt, die voor elkander geschapen zijn: onwankelbaar in trouw en met kracht tot daden aangegord, waar de man zijn echtgenoote tot steun en broodwinner is gegeven; vol van liefde, zachtheid, overleg en... geduld dikwijls, waar de vrouw den man moet raden, troosten en leiden; vol zelfverloochening beide, waar ze het geluk van hun kinderen kunnen bevorderen. Dat ideaal vordert den geheelen mensch. Laat daarom in de zorgen, die u omringen, door de slagen, die u treffen, uw kracht overmeesteren, om staande te blijven, uw

liefde en trouw zich op zijn heerlijkst openbaren, opdat ge het beiden gevoelt, dat ge onmisbaar voor elkander zijt en de gouden schakels van een gelukkigen echt u omstrengelen voor heel uw leven, hoe hoog in dat leven de golven gaan.'

Het was een heerlijk doel, dat hij hun voor oogen hield. Het was een heerlijke gedachte, dat zijn woorden hier een ankergrond zouden vinden. Daarom wierp hij al vast het dieplood uit, om den bodem te peilen.

Doch zijn ambt bracht hem ook in aanraking met velerlei, wat in de oogen van een godsvruchtigen herder een gruwel is: met dronkenschap, met gierigheid, met verkwisting eveneens. Op die allen wilde hij invloed uitoefenen door zijn voorbeeld, en door zijn woorden, gesproken in 't openbaar en in kleiner kring, tête à tête zelfs, waar het een ernstige zonde gold. Met een beeld, waarvan de bedoeling niet twijfelachtig was, wekte hij de luiaards op, de handen aan den ploeg te slaan. Door dat zelfde beeld

spoorde hij den vijand van alle geloofsleven aan, de oogen op te heffen, en te vragen om een lichtstraal over het doel van dit bestaan.

'De nuttige arbeid,' luidde het, 'is de sport van de Jakobsladder, die oprijst naar den Hemel, het gebed, de hand, die zich vastklemt aan het hout van de ladder, als men dreigt neer te storten, en het leven in de wereld met lieden van allerlei behoeften, nooden, strijd en beproeving, de voet, die steun verleent.'

Denkt men bij den werkkring van den jongen predikant niet onwillekeurig aan den mijnwerker Evan Roberts, die verklaarde, dat God hem tot een werk geroepen had, waaraan hij voortaan al zijn krachten en talenten wilde wijden: de zedelijke verheffing van de kolendelvers in Wales? Die roeping aanvaardde de jonge redenaar, en binnen betrekkelijk korten tijd maakte hun onmatigheid, ruwheid, zedeloosheid, verbittering tegen Kerk en Maatschappij plaats voor een godsdienstig, ingetogen leven van zelfbeheersching en verdraagzaamheid.

De invloed ten goede, die van dit individu uitgaat, is het werk van een weldoener, wiens doel is, het ideaal van een welgeordende, beschaafde mijnarbeiderspartij zoo nabij mogelijk te komen. Onbewust misschien maakt Evan Roberts het volgende woord van Tolstoï tot levensbeginsel en leiddraad van zijn arbeidsprobleem: 'Ieder mensch heeft naar volmaking te streven, ieder mensch moest zich uitstrekken naar een ideaal. Zoolang die begeerte door den mensch gevoeld wordt, heeft hij een levensdoel, kan hij alle lijden verdragen, is hij in staat tot elke inspanning. Over hem komt het behagelijke gevoel van een rustig geweten, wanneer hij het godsdienstig ideaal der zelfvolmaking voor oogen houdt.'

Tolstoï en Roberts gaan onafhankelijk van elkaar voor één doel werken: de ruwe, barbaarsche toestanden onder een onontwikkelde schare hervormen, door het godsdienstig element te versterken, het bewustzijn van eigenwaarde en naastenliefde wakker te roepen.

Hoeveel medelijden b.v. Tolstoï met de Russische vrouw heeft, die door de mannen in 't algemeen en door den echtgenoot in 't bijzonder geminacht en verdrukt worden, mag blijken uit een aanhaling van een zijner werken:

'Vernedert de vrouw niet, en stelt haar niet aan vernedering bloot; want zij is de moeder van 't heelal, en al de waarheid der goddelijke schepping is in haar besloten. Zij is meer dan uw levensgezellin: de opvoedster en wegbereidster van een nieuw geslacht. Gij, mannen, bemoeilijkt haar die taak niet door een ergerlijk gedrag. Gordt u aan met zedelijke kracht, en gij zult het geluk en den vrede deelachtig worden, al de dagen uws levens.'

De onkunde wegnemen, de bedroefden troosten, de armoede lenigen, de laaggezonkenen opbeuren, de dolenden terechthelpen, de kleingeloovigen de voeten schragen, dat is de naastenliefde, waarvan ieder naar de kracht zijner talenten en in evenredigheid van zijn inkomsten blijk moet geven. Dan zal het individu werkzaam zijn voor de gemeenschap. Daar zijn zooveel instellingen in de maatschappij, die ondersteuning vragen en het waard zijn, ondersteund te worden, b.v. het Leger des Heils, om een voorbeeld uit vele te nemen. Wat doet het niet voor de zedelijke verheffing van de geringe volksklasse, tot beteugeling van dronkenschap en drankmisbruik! De Bond van Orde tot Hervorming geeft aan honderden brood in eigenlijken en figuurlijken zin in een jaargetijde, als zoo velen zonder werk zijn. De vereeniging voor Werkverschaffing, zooals men een in sommige steden aantreft, neemt mede in den winter een belangrijk deel van de werkeloosheid weg, door voor

rekening van de Vereeniging klaverruiters, klompen, matten, korven, kistjes, bakjes of bindwerk te laten maken. Volksbibliotheken, ook één van Tolstoïs beschavingsmiddelen, bevorderen de ontwikkeling bij de ‘kleine luyden’ en houden bij winterdag de halfrijpe jeugd 's avonds van de straat en uit de kroeg. Afdeelingen van ‘'t Groene Kruis’, helpen tal van huisgezinnen bij ziekte aan apparaten en hospitaalzaken, die anders dikwijls slechts tegen hooge uitgaven kunnen aangeschaft worden. Door lezingen van deskundigen ontvangen de leden practische wenken in 't verbinden, over zindelijkheid van huis en lichaam, over voorbehoedmiddelen tegen infectie enz.

Inrichtingen van liefdadigheid, waaraan vooral ons land zoo groot is, weeshuizen, kinderziekenhuizen, blinden- en doofstommeninstituten, huizen voor dakloozen en Kerkelijke instellingen, Vacantiekolonies en Koloniën van weldadigheid, Volkskerken en Tehuizen voor verwaarloosde kinderen, ze vragen zooveel van de offervaardigheid der landgenooten.

Daarenboven wordt er nu en dan een bede om hulp gedaan en een beroep op de naasten-

liefde bij een ramp onder de visschersbevolking of na een schipbreuk, zooals onlangs aan den Hoek van Holland plaats had.

Neen, een egoïst, die zich in het enge kringetje van het *eigen ik* opsluit, gevoelt niets van den plicht, die op ieder menschenleven rust, een plicht, dien Mommsen zoo juist weergaf met deze woorden: '*de toewijding en de opoffering van het individu aan de gemeenschap.*'

O, gij, die u verheugt in stoffelijke welvaart, vraagt niet: wat zal ik meer doen dan klagen over de slagen van het noodlot, dat het hulpelooze kind spaart en in een booze ziekte de beide ouders wegneemt? Gij, die u gelukkig acht, omdat gij gezegend zijt met aardsche goederen, roept u gedurig de trekken dier lijdende op haar strooleger voor den geest, die wezens, verstoken van elk gevoel van tucht, zedelijkheid en menschenwaarde. Sluit niet uw ooren voor de klaagtonen der Barmhartigheid, die zich het lot van die ongelukkige stervelingen aantrekt, en uw deelneming vraagt in den vorm van ondersteuning. Het leven van elken mensch heeft een bijzondere plaats op deze aarde. Dat het misbruikt wordt en veler bestaan niet beantwoordt aan het doel, is maar al te waar. Het zijn mislukte levens, die de roeping hadden te vervullen, en haar zoo treurig volvoerden, ze gelijken de mooie goudgele halmen met aren - zonder korrel; een teleurstelling voor wie op uitkomst hoopten en tevergeefs bleven wachten.

Er wordt in den tegenwoordigen tijd in vele huisgezinnen gestreden op economisch gebied: de concurrentie is zoo zwaar en de naijver zoo groot.

Strijd voert men eveneens op staatkundig en kerkelijk terrein. Is dat het doel van het leven? Er is zooveel wat op verbetering wacht en door de verdeeldheid - trots de klachten van herziening - blijft, zooals het is: Strijd bestaat er in alle gelederen, een strijd van man tegen man, van partij tegen partij, van geloof tegen geloof, om het recht van den sterkste, om het behoud of den vooruitgang, om het dogma of de vrije leer.

De Engel der Barmhartigheid weent, en wijst met dreigenden vinger naar den regenboog aan de lucht, waarin de zon een harmonie van kleuren toovert, als wilde zij zeggen: Ziedaar het antwoord aan millioenen, die de vraag op de lippen nemen: 'Waartoe dient dit leven?' Eén schoon geheel vormen ze, die ontelbare druppeltjes, één schoon ideaal vereenigt al de menschen, dat den hemelschen glans in zich opneemt en zich tot de zuchtende aarde nederbuigt.

> 'Dien God met deugd, verstand, gezondheid, rijkdom, vrede,
> En met de gaaf daarbij van 't recht gebruik daarvan
> Beschonk, brengt, waar hij komt, een goeden engel mede,
> Ja, is een engel zelf, een zeer gezegend man.'

(POOT).

H. HOFFENKAMP te *S.*

Amerikaansche Correspondentie.

Boston 27 Febr. De feestelijke herdenking van den 100sten geboortedag van Longfellow is algemeen geweest in de Vereenigde Staten van Amerika.

In alle scholen en litterarische gezelschappen werd de geliefde dichter herdacht. Leerlingen uit de hoogste klassen reciteerden uit 'Miles Standish' 'the Song of

Hiawatha' of uit 'the Psalm of Life.' 'Craigie House' in Cambridge, langen tijd door Longfellow bewoond, stond dien dag voor het publiek open, en werd de stoel getoond, gemaakt van het hout van den kastanjeboom uit: 'The village blacksmith.'

In Portland werd dien dag een nieuwe bibliotheek opengesteld en opgedragen aan the Maine Historical Society, welk gebouw in de nabijheid staat van Longfellow's vroegere woning.

Op het Bowdoin College te Brunswick, waar Longfellow in 1825 promoveerde, hielden professoren redevoeringen over zijn leven, en roemde zijn werken welke zulk een veredelenden invloed hadden op jongeren.

Een hunner haalde de regelen aan:

> Lives of great men all remind us,
> We can make our lives sublime,
> And departing leave behind us
> Footprints or the sands of time.

Kipling haalt Longfellow aan als een der weinige dichters welke waarlijk de zee kennen, naar aanleiding van de regelen in zijn dagboek in een slapelooze nacht genoteerd: 'Nahant, September 8, 1880, vier uur in den morgen'.

> Four bij the clock! and yet not day;
> But the great world rolls and wheels away,
> With its cities on land, and its ships at sea,
> Into the down that is to be!
>
> Only the lamp in the anchored bark
> Sends its glimmer across the dark,
> And the heavy breathing of the sea
> Is the only sound that comes to me.

Prof. C.E. Norton gaf voor deze gelegenheid een werkje uit getiteld: 'A sketch of the

life of Longfellow. Together with his chief autobiographical Poems.' Wel is dit een goed boekje, doch mijns inziens staan zijn 77 sonnetten toch het hoogst. Lees en herlees zijn 6 prachtige sonnetten welke de vertaling van Dante voorafgaan en die op Shakespeare, Chancer en Milton. Geniet van zijn eenvoudig liefdesonnet 'My morning and my evening star of love' van 'the Cross of snow', 18 j. ná den dood zijner vrouw geschreven, en eerst ná zijn dood in zijn portefeuille gevonden.

Zijn vriendschapsgevoelens drukt hij uit in de sonnetten op 'Agassiz' en 'Felton' en 'Summer'. Zijn teedere bezorgdheid voor kinderen spreekt uit: 'A Shadow'; de natuur en de zee inspireeren hem tot vele anderen. Zijn ernstig ijveren voor afschaffing der slavenhandel en oorlogen wordt roerend beschreven in 'A nameless grave.'

Zijn herinneringen aan een reis in Europa worden gekleurd in 'Venice,' 'the River Rhone' en enkele anderen; de droeve uitingen van den ouden dag worden uitgesproken in zijn laatste sonnet, zijn afscheid, opgedragen aan 'My books'.

Sadly, as some old mediaeval knight
Gazed at the arms he could no longer wield,
The sword two-handed and the shining shield
Suspended in the hall, one full in sight,
While secret longings for the lost delight
Of tourney or adventure in the field
Came over him, and tears but half-concealed
Trembled and fell upon his beard of white,
So I behold these books upon their shelf,
My ornaments and arms of other days;
Not wholly useless, though no longer used,
For they remind me of my former self,
Younger and stronger, and the pleasant ways
In which I walked, now clouded and confused.

Deze aanhalingen zijn de beste herdenking van het beste karakter dat ooit zich openbaarde in rijm.

DRÉ.

Verjaardag door M. Vorst.

I.

Vroeger dan gewoonlijk was ze opgestaan en had met hem ontbeten, nu hij op reis moest, voor 't eerst na hun huwelijk zonder haar.

In-gelukkig, dat ze voor hem zoo vroeg al bij-de-hand was, had hij bij de voordeur z'n arm om haar heengeslagen en heur blond kopje even tegen zich aangedrukt.

'Dag, lieveling,' zei hij, 'tot van avond, op 't eten ben ik weer thuis, hoor!' - -

'Dag, Henk!' - en toen had hij haar alleen gelaten. Nog navoelende z'n teedere liefkoozing, was 't haar, of er iets zwaars naar heur keel steeg, iets benauwends en beklemmends, dat ze te vergeefs poogde door te slikken. - Toen, alsof ze naar hulp zocht, snelde ze naar boven, naar heur eigen klein boudoir, waar ze neerviel voor 'n fauteuil; heur armen leunende op de zitting, heur handen voor 't gelaat, snikte ze 't uit, als lag ze aan de borst van 'n trouwe moeder, al heur opgekropt leed van weken en maanden, vandaag nu ze weer alleen was voor 't eerst na haar huwelijk, Maar, als

schreide ze op 'n graf, geen moederhand streelde heur haar, geen lieve stem sprak haar troost in.

Wel drong 'n aubade, die 'n lijster bracht aan de jonge lente tot haar door en onttrok haar 'n oogenblik aan heur leed; liefelijke muziek uit fluweelig keeltje klonk droomerig als het zacht gefluister van zoet geluk op blijen Meimorgen. - Onwillekurig bleef Truus luisteren, en door 't geopende venster keek ze naar buiten in den tuin. Reeds scheen de zon over de perken blauwe vergeet-mijnietjes en 'n zachte geur van lelietjes der dalen steeg op. Helder blauw was de hemel; slechts heel in de verte zweefden donzige wolkjes op onzichtbare wieken.

Boterbloemen straalden goud-geel op 't smaragden grastapijt en de jeugdige bladeren waren nog in plooien, zoo kort was 't geleden, sinds ze uit hun omhulsels te voorschijn waren gekomen. Alles herleefde nu, 'n mysterieuse macht deed nieuwe levenskracht door de aderen stroomen; overal was jong, veelbeloovend groen, in alle nuancen, zacht groen, fel groen schitterend smaragd - overal de kleur der hope. Oude, knoestige boomstammen waren als verjongd, hun breede armen torsend 'n teere witte, of zacht rose bloemenschat. - Slechts Truus, zoo heel jong nog, voelde zich zoo moe, zoo lusteloos, zoo afgeleefd al, alsof de toekomst voor haar niets meer beloven kon.

'Waarvoor is alles zoo mooi?' vroeg ze zich af met 'n zucht; - en toen, als was 't het antwoord op die vraag, viel haar in, dat 't vandaag Wims verjaardag was. 't Was immers altijd zulk weer geweest, zoo zonnig en zoo blij, als vandaag, op zijn feestdag, zoolang ze zich herinneren kon. Ze had dikwijls aan hem moeten denken, den laatsten tijd, maar nu stond alles haar weer zoo helder

voor den geest; alles van vroeger, toen Wim en zij nog in 't zelfde dorp woonden. Z'n zuster al sedert 'n paar jaar in Indië getrouwd, was heur vriendin geweest; en omdat heur moeder reeds lang dood was, had ze soms heele dagen bij zijne ouders doorgebracht. Wat 'n mooi huis bewoonden ze toen! Zoo eenvoudig en toch zoo artistiek! Achter in den grooten tuin was 't atelier van Wims vader; daar waren ze 't liefst. Daar stond 'n Blüthner vleugel en aan de wanden hingen schilderijen in olieverf en pastels en daar tusschen kleurige draperiëen van de vreemdste en kostbaarste stoffen. En op kastjes en tafeltjes, stonden altijd vazen met frissche bloemen.

De modellen werden omhangen met half verschoten lappen; die waren veel mooier van kleur dan nieuwe; zei Willems vader.

Later schilderde Wim ook op 't atelier; zijn ezel stond naast dien van z'n vader en 't was er zoo gezellig; uren kon ze er zitten toekijken. Maar als Wim jarig was, dan was er pas recht feest. Dan werd zij uitgenoodigd, als de vriendin van z'n zuster en zijne vrienden kwamen ook. Dan werden de ezels in 'n hoek gezet en 't atelier gedeeltelijk in 'n tooneel herschapen. Gewoonlijk werden er tableaux vivants vertoond; van de verschoten lappen vervaardigden ze de kleeren, die ze daartoe noodig hadden, lang vooruit.

Wims vader had er schik in en liet ze, glimlachend begaan, slechts nu en dan gaf de vriendelijke kunstenaar haar 'n aanwijzing. Eens zouden Wim en zij Paolo en Francesca voorstellen. Wat hadden ze haar er mee geplaagd! Maar op den avond zelf waren haar de tranen in de oogen geschoten - tranen van vreugde misschien, omdat alles zoo mooi was, zoo vol belofte en zij zelf zoo jong, zij met heur natuur, zoo ontvankelijk voor poesie. Dat was de laatste fuif geweest. Heur vriendin was kort daarna getrouwd en Willem was naar de Academie gegaan. Ieder jaar had ze hem op z'n verjaardag 'n hartelijken brief geschreven en hij had haar geantwoord, echt jongensachtig in telegramstijl, maar niet minder hartelijk. Toen, kort na elkaar waren z'n ouders gestorven en donkere dagen van leed braken er voor den jongen kunstenaar aan; maar ook voor Truus, wie 't atelier 'n tweede tehuis was geworden. Lang zou 't echter niet duren, of haar zou 'n nog zwaarder slag treffen. Kort daarna stierf ook heur vader. Moederziel alleen als ze was, verliet ze 't dorp om bij 'n oude aangetrouwde zuster harer moeder, heur intrek te nemen. Deze was 'n stijve, koele dame en Truus had behoefte aan muziek en poësie en aan al wat schoon is, - maar aan liefde vooral. Willem was na den dood zijner ouders in Parijs gaan schilderen en na dien tijd had hij niets meer van zich laten hooren; dat zwijgen leek haar onhartelijk, verbitterde haar; ze was zoo alleen nu en ze had zoo'n behoefte aan 'n vriendenhart. Toen had ze Henk leeren kennen en hij was aardig en vriendelijk voor haar geweest. Toch had ze gevoeld, dat er weinig sympathie tusschen hen bestond en toen hij heur hand vroeg, had ze lang moeten wikken en wegen, voordat ze toestemde z'n vrouw te worden. 't Is waar, ze hadden soms samen 'n gezellig gesprek gevoerd, meestal over vragen van den dag, of over toestanden en menschen, die ze beiden kenden. En toch - heur zieleleven ging buiten hem om. De geestelijke hoogte, waarop ze door zelfvorming en goede lectuur gestegen was, 't mooie in haar bleef voor hem 'n gesloten boek. Het speet haar, dat hij niet om muziek gaf, noch liefde koesterde voor 't schoone, dat voor haar 'n levensbehoefte was geworden. En toch, - ze moest 't zich eerlijk bekennen: die uurtjes van samenzijn met iemand, die maar weinig met haar in leeftijd verschilde, waren voor haar eenige van de schaarsche glanspunten in heur eentonig bestaan. Ze had gehoopt, dat 't zoo blijven mocht. Maar

met 'n heimelijken angst en toch ook weer met 'n behagelijk gevoel van warmte, had ze 't gevoeld aan den gloed in z'n oogen, die soms de haren zochten, aan z'n teedere zorgjes, voor haar, dat hij van haar houden ging. En daar hij maar éene soort van vrouwen kende, had hij gedacht, dat zij zoo was als die anderen en om haar gunstig voor zich te stemmen, overlaadde hij haar met complimentjes.

Truus behoorde echter niet tot die vrouwen, die zoo gaarne hun ijdelheid gestreeld willen zien. Ze had zich altijd vast voorgenomen eerlijk en oprecht te zijn van den beginne met den man, aan wien ze eens heur liefde zou schenken en dat ook van hem jegens haar te verlangen. Maar nu, nu ze zoo heel eenzaam was en niemand notitie van haar nam, zwichtte ze toch voor z'n lieve woordjes. En ze wilde trachten ook van hem te houden, al zou hun liefde 'n heel andere zijn, dan ze zich had voorgesteld. Toch had ze nog

geaarzeld. ‘Passen we wel bij elkaar?’ had ze zich telkens moeten afvragen. En dan bekroop haar 'n hevige angst. Henk was wel 'n goede jongen, ze zou gaarne iets voor hem gedaan hebben, maar hier ging het om haar zelf, om alles, alles en voor eeuwig. Maar ze wist ook, dat, als ze nu niet toestemde, het voor goed uit was, tusschen hen beiden; dan was ze weer moederziel alleen. - Dat gaf den doorslag en ze zei: ‘ik wil wel!’ - Hun engagementstijd was kort geweest. Ze kenden elkaar toch al voldoende, meenden ze. Als kinderen keuvelden ze over allerlei grappige dingen, hij soms spelend met heur blondje lokjes, dol gelukkig, dat ze nu z'n meisje was. En zij berustte en deed heur best niet aan dat andere, hoogere zelf te denken, zich paaiende met de gedachte, dat 't ook later wel goed zou gaan. - Vroeger had ze gedroomd van liefde; ze had zich altijd verbeeld, dat dit was in-elkander-opgaan, volkomen zieleneenheid tusschen beiden. Den laatsten tijd echter had ze eens om zich heen gekeken, en overal had ze slechts surrogaat gevonden, van wat ze zich eens als bestaanbaar had voorgesteld. - Op heur trouwdag voor 't laatst in heur eigen kamertje had ze weemoedig geglimlacht, als ze aan heur onnoozelheid van vroeger terugdacht. Wat ze gedroomd had, was immers niet te verwezenlijken, 'n ideaal geweest! En nu borg ze ze weg heur meisjesdroomen met zooveel andere snuisterijen uit dien tijd en hoopvol ging ze de toekomst te gemoet. - -

(Slot volgt).

Stemming.

In 't harte is een tempel,
Waar steeds muziek door ruischt,
Een lied vol melodieën,
Dat luid - geluidloos suist.

Nu klinkt 't hard, dan zachter,
Met wonderbaar geluid.
Het murmelt schoon, en lieflijk,
Hoog boven alles uit.

In die gewijde ruimte,
Bruist duizendvoud van klank
Soms juichend blij een jubelmarsch,
Eèn van triomf en dank.

Die blijde, zaalge tonen,
Ach! duren nimmer lang.
Meest trilt er teer, verlangend,
Een stillen weemoedsgang.

Of als de witte wanden,
Eens smetteloos en rein,
Door boosheid, slechte daden,
Besmet, bezoedeld zijn.

Dan stormt 't smartakkoorden,
Van boete en berouw,
Tot reiniging en zuivring,

Van 't heilig zielsgebouw.

O, dat de laatste klanken,
Vol vreugde zijn en blij,
Opdat mijn zwanenzang straks
Een psalm van vrede zij.

Kunsten en Wetenschappen.

Een groot Epigrammist.

Antonio Beccadelli, die zich naar zijn geboorteplaats Palermo (het *Panormus* der ouden) Panormita noemde, en van 1394-1471 leefde, schreef in zijn studententijd eene verzameling erotische epigrammen, waarvan de wedergade niet bekend is. Zij overtreffen Martialis en de priapische gedichten van den laat Romeinschen tijd; obsceniteit en onbedekt cynisme gaan hand aan hand.

Antonio dichtte zijn verzen gedurende zijn lustig leven als student te Siëna in de drankhuizen der oude stad, op de wijnbergen, of in de openbare huizen van ontucht gelegen in de ‘Suburra’ of voorstad.

Hij betitelde zijn bundel ‘Hermaphroditus’, in de oude dwaling vervallende, dat alleen de tweeslachtigen onder de menschen het hoogste liefdesgenot deelachtig zijn.

De dichter werkte in den geest van een Franco Sacchetti, en van zijn tijdgenoot Poggio Bracciolini. De oude Italiaansche ‘Burla’ (potsen, boerten, kluchten) staken met 's menschen gebreken, zoo lichamelijke als geestelijke, den draak, en die toon vindt men bij Antonio terug.

In het jaar 1425 verzamelde de dichter zijn arbeid en zond ze aan den ongekroonden beheerscher der Florentijnsche republiek, Cosmus de Medecis, den man die zooveel voor kunst en wetenschap gedaan heeft. Men moet den tijd in aanmerking nemen, waarin vormelijk preutsch gedoe, nog niet regeerde, om te kunnen gelooven, dat *deze* de Medecis (van Alexander 1519-1574, en zijn zoon Frans, zou het eerder te verwachten zijn) het geschenk welwillend aannam, ‘und an den derben Scherzen Gefallen fand’.

Doch niet enkel het gunstbetoon van den

hoogstontwikkelden de Medecis, maar ook dat der Visconte en van geleerde tijdgenooten stempelde het werk van Antonio tot iets bijzonders. De koning Alfons, en Ferdinand van Napels waren er eveneens mede ingenomen, en Keizer Sigismund schonk hem zelfs eigenhandig den 'Dichterlorbeer'. Zeker eene groote bijzonderheid op het gebied van erotische literatuur.

Eerst in 1791 werd de bundel gemeen goed. Mercier de Saint-Léger gaf hem uit in eene verzameling nieuw latijnsche gedichten. In 1824 bezorgde Fr. Carl Forberg eene uitgave, naar een te Coburg gevonden handschrift. Hij voegde er aan toe een keur van Martialis, Petronnis, Suctonius en van den pseudo Meursius, benevens 21 gravures naar gesneden steenen.

Deze Forbergsche uitgave is thans hoogst zeldzaam; eene fransche vertaling van voor 15 jaar geldt nu reeds in den ouden boekhandel 150 tot 200 gulden, en het verwondert ons dus niets, dat een herdruk van de uitgave van Forberg van den Hermaphroditus wordt ondernomen, eene italiaansche renaissancecopie van een stuk der klassieke oudheid. De uitgave kost 40 of 60 gulden.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Motto: Wie altijd in vrede wil leven, moet doof, stom en blind zijn.

In 't algemeen raad ik de niet-abonnés op dit blad aan, het tenminste geregeld te lezen. Hoe kan men *medewerker* zijn of willen zijn, indien men niet doordrongen is van den *geest* van het blad, waaraan men zijn geestesproducten inzendt en er in geplaatst wil zien? - Bovendien dient men zorgvuldig kennis te nemen van de *Correspondentie.* Daarin ontvangt ieder op zijn beurt antwoord, maar *daarin* ook alleen.

A.J. Schr. te A. - Zoodra de redactrice geheel hersteld is volgt repliek, als er repliek gegeven wordt.

Fr. M. te Z. - Voorloopig kan ik U niets anders mededeelen, dan dat juist dezer dagen twee stukken van *Eiloovaert* getiteld: *Van den Dichter, enz.,* en *de Wereldtaal* in proef zijn gebracht en weldra geplaatst zullen worden. Verder doe ik onderzoek en antwoord nader in deze correspondentie-rubriek.

* * *

Voorloopig **alles** te adresseeren: 's-Gravenhage, Van Kinsbergenstraat 132; op de adressen **'voor de Lelie'.**

Green spreekuur. Ontvangdag, - uitgenomen Mei en Juni, - Zondags van 2-4.

A.J.S.v.R.

Bericht.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

15 Mei 1907.
20ste Jaargang.
No. 46.

Berichten.

De *waarnemende* Redacteur is van **4 Mei** tot **2 Juni** uit de stad. Voor de geregelde uitgave van dit weekblad is zorg gedragen. Daar de adressen van de meeste inzenders hem niet bekend waren, heeft hij gedeeltelijk zelf de correctie op zich genomen. Voor taal- en stijlfouten stelt hij zich niet aansprakelijk; persfouten zal men hem wel willen vergeven. Correspondenties worden door deze afwezigheid vertraagd.

* * *

Ziektetoestand van onze Redactrice. - De patiente is vooruitgaande, maar daar de hartaandoening stationnair blijft, houdt dit de genezing tegen.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's-Gravenhage, 11/5 1907.

Hoofdartikel
Voor de pers.

Het werken voor de pers lijkt zoo gemakkelijk, voornamelijk voor hen die tevreden zijn met 'zich gedrukt' te zien. Het is anders een moeielijk werk, waarover terdege nagedacht moet worden voordat men zich er aan bezondigt. Het is alleen mogelijk bij volkomen abnegatie van zich zelf. Paus Ego moet geheel zijn verbannen. Er mag geen sprake meer zijn van zelfzucht. Schrijvers van beroep, medewerkers te hooi en te gras, inzenders van allerlei en allerhande, wat hun invalt en ontvalt, moeten alleen aan de redactie en aan de drukkerij denken; daarna aan het publiek, met gewetensvolle verantwoordelijkheid tegenover wetenschap en kunst of letteren; en heel op het laatst aan een eigen persoonlijkheid.

Ik noem in de eerste plaats beroepsschrijvers, omdat *zij* juist, - dikwerf gesteund door hunne routine, - het redactiewerk zoozeer kunnen bemoeielijken en zooveel hartzeer ter drukkerij geven. Zij vergeten de égards, waar zij ze in de eerste en voornaamste plaats moesten toepassen.

Slordige kopij, moeielijk leesbaar schrift, tal van doorhalingen, verwijzingen naar volgende bladzijden, citaten in de oorspronkelijke talen, welke toch de zetters niet gehouden zijn te kennen, onnauwkeurige punctuatie, onzekerheid of onvastheid in 't gebruik

van hoofdletters, spelling en schrijfwijze zijn zoovele gebreken, welke zelfs aan de kopijen van vele der besten onder onze schrijvers aankleven, en indien het groene hout zulke eigenschappen heeft, wat kunnen we dan van het dorre verwachten. Ach, waarlijk niet veel, en men behoeft maar eens een tijd lang redactiewerk te hebben verricht, of een tijdschrift te hebben geredigeerd[1)] om te weten welke de tekortkomingen van medewerkers en inzenders zijn om de lijst te completeeren, hiervoren gegeven.

Onderteekeningen zijn in den geleidebrief onontraadselbaar; aan jaartallen wordt veelal niet gedacht, als de dagteekening al is vermeld; het zoo noodige adres op brief en kopij wordt vergeten. Juist dat alles is in het belang der redactie. Er wordt alleen gedacht aan eigen belangen, *spoedig* plaatsen, honorarium s.v. pl., af- of overdrukjes tot een verbazingwekkend quantum, en keerend bericht van ontvangst.

Een redactie wordt met één postbestelling soms overladen door dergelijke zendingen, en nu kan door haar begonnen worden met ontraadselen, postmerken op den geleidebrief en de kopij te plaatsen, deze te lezen, meerendeels te doorworstelen, de waarde in geld te schatten, en *direct* te antwoorden.

Wee haar, indien dat '*direct*' niet direct geschiedt. Dan komt eene aanmaning in zenuwachtige opgewondenheid geschreven, waarin uitdrukkingen domineeren van gaarne gerustgesteld te worden, van angst van wegraken, van verlangen naar gunstige meening, waaraan *nooit* getwijfeld wordt, van allerlei dergelijke nietszeggende fraaiigheden meer, welke of verguld zijn met de gewone beleefdheidsfrasen, of aangedikt door een hooghartige koelheid, waaruit verbolgenheid spreekt. En wat hebben nu de dezulken voor de drukkerij over? Zij beschrijven de bladzijden aan weerszijden, geven hun kopij op onoverzienbare vellen papier, voegen haar samen in cahiers, geven zich de moeite niet om namen van personen en plaatsen, jaartallen-cijfers, en cijfergetallen in het algemeen, aanhalingen uit vreemde talen, bastaardwoorden, en wat dies meer zij zóó duidelijk te schrijven, dat zij te spellen zijn, indien men al de vreemde woorden niet kent. Arme zetters, wat wordt er veel van uw geduld gevorderd, want de auteurs vergeten, dat de Redactie *moet* weten, wat zij, de zetters, niet *behoeven* te weten. De zetters lezen *woorden*, geen zinnen, geen opstellen. Zij overzien niet de woorden in hun onmiddelijk verband, zij nemen letter voor letter van elk woord in hun oog op, en die letters moeten *af* zijn, dat wil zeggen zoo duidelijk geschreven, dat zij, de zetters, geen oogenblik behoeven te twijfelen.

Maar hebben zij, de zetters, die moeielijkheden zegevierend overwonnen, waarbij de intelligentie, van velen hunner, blijkt, in elk geval hun intuitie, dan komt er nog een moeielijk nawerk voor hen aan, namelijk de correctie.

Vele auteurs vermoeien zich niet met het nalezen van het dikwerf voor hen zelf onduidelijk geschrevene. Zij wachten rustig, - meest altijd met onrust, - de proef af, en dan gaan zij aan het overlezen en pruttelen en mopperen over de bespottelijke en domme fouten, welke de zetters hebben gemaakt. Bleef het daarbij nog; het eigen werk wordt nu ook duchtig onder handen genomen. Er wordt gesnoeid, ingelascht; zinnen worden omgezet; stijlfouten verbeterd, en niet ééne maar meerdere revisies moeten goed maken, wat terstond goed geweest moest zijn, in elk geval *kon* geweest zijn. Dikwerf is men ook traag in corrigeeren; het, in werkelijkheid, vervelende werk

1) Voor jaren had ik dit genoegen!

wordt uitgesteld; en eindelijk en ten laatste met *spoed spoed* er op verzonden. De zetter kan de verloren schade voor den auteur ínhalen.

Dit alles moest mij eens van het hart. In wijden kring wordt dit blad gelezen, en ik zie er in de toekomst een beetje gemakkelijker werk door tegemoet voor onze redactrice.

Ik roep den zetters toe, een *peccavi* voor wat ik zondig tegen mijn eigen raadgevingen.

A.J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

's Gravenhage, 15/4 1907.

Overdenking.

T was in 't begin van Maart, toch scheen 't een zomerdag. Even moest Lizzie den tuin, in loopen, wat weerhield haar?

Hè, heerlijk, in de natuur kon je toch alleen maar ècht genieten.... Eigenlijk moest ze eerst 't huishouden doen, haar plicht, dàn genieten.... Maar die gedachte schudde ze van zich af. Nee, de natuur was veel te mooi om nu aan dat náre huishouden te denken....

Hè, verrukkelijk weer toch.... 't was of je heelemaal rein van binnen werd door eens flink adem te halen.... Voorzichtig deed ze 't tuinhekje open, om een muschje, dat tjilpend op een nabijzijnd boompje zat, niet te doen schrikken. Langzaam ging ze langs de buigende sneeuwklokjes.... de crocusjes.... alles in vollen bloei.... Hè, wat wàs alles toch móói, je werd er stil van.... Nou éven in 't prieeltje gaan zitten en vèr, vèr weggedragen worden door je gedachten.... Zàlig toch zoo stil, alleen te zitten droomen, dan was 't nèt of 't drukke leven er niet was en je hoog boven de aarde, met al die nietige menschjes er op, die daar dooréén wriemelden, zweefde.... Ja, zoo'n wolkje te zijn, zoo'n fijn, doorschijnend, wit wolkje.... Of anders zoo'n sneeuwklokje, rein-wit, niets merkend van àl 't slechte.... en dàn.... ja dan afgeplukt worden en dóód gaan.... Nee, dàt was toch óók niet goed.... 't Was wijzer zóó als 't nu was.... de Schepper had dàt toch niet bedoeld, dat de menschen bloemen zouden willen zijn... de bloemen waren er voor de menschen, om die genot te bezorgen.... Maar wat dàn?.... wat dàn??.... 'Lizzie Lizzie, waar zit je toch al dien tijd, kom nou koffie zetten we verlangen er zoo naar' klonk plots.... luid haars zusters stem, als antwoord op haar gedachten-vraag.... Ja juist, dàt was het.... ze moest koffie zetten.... het huishouden doen..... wèrken..... voor ànderen.... vooràl voor ànderen.... Ja, dàt zou ze doen.....

's Avonds stond ze voor haar venster, keek naar boven en dacht:

Als 'k òpblik naar den sterrennacht
Dan wordt mijn ziel zoo wonderzacht
Dan voel ik òm mij stille vreê
Dan kent mijn hart slechts déze beê
Dat 'k Hèm zal zien, den Liefde-God.
Diè heeft mijn hart, bestuurt mijn Lot. -

IRIS.

Van den Dichter, die nog nooit de zon gezien had.

Er was eens een dichter, die woonde in een donker, somber land, waar nooit de zon scheen. Zijne woning stond tusschen hooge, bijna zwarte pijnboomen, die hunne takken als dreigende armen naar hem uitstrekten. Er groeiden geene bloemen in dat bosch; in de twijgen zongen geene vogels; geene beekjes kabbelden vroolijk tusschen lachende oevers. Slechts tusschen zwartgrijs mos en steile rotsen stroomde langzaam een breede, donkere rivier. Zijn water kon men niet drinken, want het was bitter als gal.

De dichter woonde alleen, in 'n armoedig hutje, dat hij zelf gebouwd had. De menschen meden hem, want als hij hen met zijn donkere oogen aankeek, scheen hen de wereld eensklaps vol ellende te zijn. Wáár hij kwam, verstomden de vroolijke stemmen, verbleekte de lach op het gelaat, en huiverend vluchtten allen. Zoo stond hij heel alleen.

Vaak had hij getracht, de menschen glimlachend te naderen, ze vriendelijk aan te spreken; maar zijn glimlach was eene huiveringwekkende grijns en zijne stem klonk zóó snijdend en bitter, dat zij, die hem eerst niet herkend hadden, spoedig vol afschuw van hem terugweken.

En langzamerhand veranderde het meelij, dat men eerst met hem had, in haat en spot; straatjongens wierpen hem met steenen en hitsten de honden tegen hem op; bij zijne nadering ontvloden vrouwen en kinderen met luide angstkreten.

En hij werd steeds bitterder, steeds zwarter.

Hij haatte de menschen, zooals ze hèm haatten, en hij vloekte ze, zooals ze hèm vloekten.

Maar slecht was hij niet. Hij was alleen maar zoo bitter, omdat hij nog nooit de zon gezien had.

Soms, als hij onbemerkt in den omtrek van een dorp rondzwierf, zag hij op de weiden kleine kinderen spelen. Ze wierpen elkaar met rose en witte bloemetjes, of lieten blaadjes in het heldere beekje varen, en kraaiden van pret.

Dan naderde hij heel zachtjes en nam een van de jongste kinderen op zijnen schoot; een klein blond meisje, dat het luidst gelachen en gejuicht had. En hij streelde hare zachtzijden krullen, en het kind liet rustig toe, dat hij haar op de rose wangetjes kuste. Want in haar kinderzieltje was het nog zoo licht en hel, dat zij de duisternis niet bemerkte. -

Maar dan werd hij opeens zóó droevig, dat twee groote tranen op haar lachend gezichtje vielen. En met 'n kreet sprong dan het kind op en liep snikkend weg, want zijne tranen brandden als vloeiend vuur. Dan vluchtten ook de andere kinderen, en als hij om zich keek, zag hij, dat het ruischend

beekje veranderd was in een zwarte lavastroom; alle bloemen der weide waren verdord, en door snijdende distels zocht hij zijnen weg naar zijn eenzaam huis.

Daar zette hij zich dan op den drempel neder, en zong - en zong - droeve wanhoopsklachten, die brandden als vuur en loeiden als de stormwind, en dan weer bruischten als de golven van den oceaan, om te eindigen in eenen langen zucht, als wanneer de wind door 't slanke riet glijdt.

En zijne liederen klonken vèr, vèr door de wouden en over de heiden en deden de menschenkinderen huiveren.

Maar niemand brachten ze troost. Dat kwam, omdat hij nog nooit de zon gezien had.

- En eindelijk zweeg hij. Dan bogen de bladerlooze naaldentakken zich over hem heen, als treurden ze met hem, en de ijskoude boomvingers streelden zijn hoog voorhoofd en zijn golvend donker haar; - maar geen verkwikkend koeltje ruischte door de takken, en het woud stond roerloos, in drukkende onbeweeglijkheid - - - - -

* * *

Toen kwam tot hem het zonnemeisje.

Een lichtglans straalde af van haar lang blond haar, dat als vloeiend goud langs hare schouders golfde; licht schitterden hare helle oogen. Zij trad op hem toe en legde de hand op zijnen schouder.

Het was hem, of eene weldadige warmte door zijn heele lichaam stroomde; hij sloeg de oogen op en zag een vreemd, heerlijk licht, zooals hij nog nooit gezien had - een licht, dat aan zijn droef gelaat eenen wonderen glans gaf.

Dat licht was een zonnestraal.

Toen legde het meisje beide handen op zijne schouders en drukte hem eenen langen kus op 't doorgroefde voorhoofd.

En zie, zijne moede trekken ontspanden zich; het was, als ontwaakte er een nieuw leven in zijne borst. Hij knielde voor haar neer, kuste haar witschitterend gewaad, hare gouden lokken; en smeekend klonk zijn lied, als eene bede om licht, om zon, om geluk. -

Toen sloeg het meisje beide handen voor 't gelaat, en ook hij boog zwijgend het hoofd. Lang stond ze zoo roerloos - een heerlijk lichtbeeld. Toen riep ze met eene stem, zoo helder als zonnelicht en lieflijk als beekgeruisch: ‘Ja, ik wil - en ik kan!’ -

Zij stak hem beide handen toe en deed hem opstaan, en toen bemerkte hij, dat tusschen de sombere boomen lichte bloemen hunne kopjes omhoog staken, hoe in de takken der dennen honderde vogelkeeltjes een loflied ten hemel zonden; hij zag dat zijne ellendige woning in 'n lieflijk, met rozen en wingerd begroeid hutje veranderd was.

En hij smeekte: ‘Ik ben zoo moe; laat me hier rusten.’

Maar zij nam hem bij de hand en hare lippen fluisterden ernstig: ‘Later.’ En ze voerde hem uit het bosch, dat hem nu zoo heerlijk schoon voorkwam, over heiden en weiden, verder, steeds verder - door 't leven.

En hij kwam bij de menschen. Eerst vluchtten ze allen, evenals vroeger. Dan sloeg weer het zonnemeisje de handen voor 't gelaat, en bad, lang en innig. Dan zag ze

hem diep, diep in de oogen, en hij voelde hoe nieuwe warmte hem doorstroomde, en hij ging verder, vol moed.

En langzamerhand zagen de menschen, dat zijn gelaat veranderd was.

Alle bitterheid week, zijne oogen straalden slechts liefde en medelijden. - Maar vaak, heel vaak, moest het zonnemeisje bidden om kracht en moed; want hare roeping was niet licht -

En zoo ging hij door 't leven, eerst verhoond en gemeden, later gezegend en bemind. En toen hij heel oud en moe was geworden, toen voerde het zonnemeisje hem terug naar zijn hutje, dat hem tegenschitterde in avondzonneglans, als 'n veilig rozennestje, waar hij uit kon rusten van zijn zwaar, moeilijk leven.

Op den drempel zette hij zich neder en zag de wereld zoo licht, zoo schoon aan zijne voeten liggen - en toen zong hij.

Hij zong van vertrouwen, van hoop, geloof en liefde - van de liefde vooral - en zijne liederen klonken vèr, vèr door de wouden en over de heiden, en wie ze hoorde, vouwde de handen en staarde in de zon, die langzaam wegzonk achter de heuvelen, en keerde tot het leven terug, vol moed, vol hoop en vol liefde.

En hunne stomme blikken zegenden den dichter, die hen hielp, het schoone in het leven te zien, en het leed dapper te dragen. En hij werd zwak en oud, maar zijn lied bleef steeds jong, en toen hij voor goed de de oogen sloot, was zijn laatste woord een dankgebed.... want hij had de zon gezien. -

FREDDY MEURING.

De Wereldtaal.

Daar was eens een geleerde professor, die wilde eene taal scheppen, die door alle menschen op aarde verstaan zou worden.

Dagenlang zat hij in zijne groote, sombere studeerkamer, omringd van dikke folianten - voor zich hooge stapels woordenboeken - en werkte, werkte zonder op te zien. Bijna alle talen der wereld kende hij, en nu trachtte hij daaruit een geheel samen te stellen; eene taal, zoo eenvoudig en toch zoo duidelijk, zoo sober en toch zoo rijk, dat men ze heel makkelijk leerde en er alles in uitspreken kon.

En hij werkte en werkte, weken, maanden, jarenlang.

Hij werd oud en grijs, maar eindelijk was zijn werk toch bijna volbracht. Moe en bleek was zijn doorgroefd gelaat, maar eene heilige vreugde straalde uit zijne oogen, als hij bedacht, welk een machtige stap hij voorwaarts had gedaan op den weg, die leidde naar zijn ideaal, waarvoor hij geleefd en gewerkt had.

Zijn ideaal: alle volken te verbroederen - geene verschillende landen zouden er meer zijn, neen, één reusachtig rijk, dat de geheele wereld omvatte, het rijk der *menschheid.*

In dat rijk zouden geene koningen heerschen; ‘vrijheid’, ‘gelijkheid’ en ‘broederschap’ zouden geene holle klanken meer zijn, maar waarheid en recht.

En ééne taal zouden allen spreken...

- En hij leunde het moede hoofd achterover in zijnen stoel, en verzonk in schoone toekomstdroomen. -

Toen had hij een visioen.

Hij zag eene stad, met drukke, overvolle straten.

Voor 'n winkelraam stond een klein, bleek jongetje, die met groote, hongerige oogen keek naar al de heerlijkheden, die daar uitgestald lagen. Onbeweeglijk stond hij, en groote tranen rolden langs zijne wangen.

Uit den winkel kwam eene jonge, elegant gekleede dame, eenen grooten zak vol lekkernijen in den arm. Vroolijk lachend keek ze de lachende wereld in. Toen zag ze het kind. En ze keek hem aan, vol innig medelijden, en stopte hem den grooten zak in de kleine handjes, streek hem over 't blonde haar, boog zich, en drukte snel eenen kus op zijne magere wangen.

Toen snelde ze weg, alsof ze iets slechts had gedaan.

Het kind keek haar een oogenblik na, en holde toen weg, zoo snel zijne korte beentjes hem droegen. Zijne moeheid was geweken, zijne wangen gloeiden en zijne oogen straalden. -

Er was geen woord gesproken tusschen die twee.

En de geleerde droomde verder.

In eene eenzame, donkere laan zag hij, bij 't licht der sterren, twee gestalten, hand in hand; een man en eene vrouw.

Ze waren beide jong en blond.

Langzaam liepen ze verder, van tijd tot tijd zagen ze elkaar aan, dan sloeg het meisje weer snel hare wimpers neer.

Eindelijk stonden ze stil; hij greep hare beide handen en zag haar diep, diep in de oogen. Toen sloeg hij de armen om haar heen en kuste haar.

En zij liet het kopje op zijnen schouder glijden en zag vertrouwend, vol liefde tot hem op.

Toen omhulde hen de nacht met zijnen dichten sluier. -

Er was geen woord gesproken tusschen die twee.

En hij droomde verder.

Hij zag eene sombere vlakte, begrensd door grauw-bruine heuvels. Voor enkele uren had die vlakte nog getrild onder den hoefslag van duizenden paarden; hadden die heuvels weerklonken van dof kanongebrom... nu was alles stil.

Langzaam waren de stofwolken gedaald, was de kruitdamp opgetrokken... nu was alles stil.

Maar neen; hier, daar, ginds in de verte, daar klonk het als 'n lange, bange angstkreet: het gekerm der gewonde soldaten.

Duizenden lagen daar uitgestrekt, de meesten bewegingloos.

Luider, steeds luider klonk het gesteun en gekreun, zoodat het scheen, alsof ook de dooden hunne stemmen mengden in dien grooten jammerklacht, die luid ten hemel schreide en uitzong al de ellende der menschheid. -

Toen zag de professor, hoe eene eenzame vrouwengestalte zich langzaam over het slagveld bewoog. Ze scheen iemand te zoeken. Bij elken soldaat knielde ze neer, zocht zijn gelaat met koortsige, rukkende

bewegingen; dan liet ze het lichaam weer uit hare armen glijden en ging verder, steeds zoekend, in wanhoop en angst...

- Eindelijk viel ze met 'n luiden kreet naast een vreeselijk verminkt lijk op de knieën, en bedekte met kussen dat koude, bebloede gelaat...

Toen zonk ze in 't gras, dat vochtig was van zijn bloed, en bleef onbeweeglijk liggen, langen, langen tijd. -

Eindelijk hoorde ze dichtbij steunen, eerst zacht, toen luider, steeds luider; hartverscheurende kreten waren het.

Langzaam hief ze het hoofd op. Dicht naast haar lag hij, en kromde het lichaam in onduldbare pijnen. Zijn gelaat was akelig verwrongen, en hij deed wanhopige pogingen, om zijnen rechterarm op te heffen, die onder het lijk van eenen kameraad lag.

Toen stond de vrouw op. Ze opende een pakje en haalde er eenen veldflesch met brandewijn en wat verbandmiddelen uit.

Nog eenen blik wierp ze op den doode - voor hém had ze dat meegebracht, maar hij had nu niets meer noodig...

Toen knielde ze neder naast den gewonde en liet hem drinken.

Hij zag haar aan met dankbare lijdensoogen en vestigde toen zijn strakke blik smeekend op zijnen rechterarm.

Zij begreep hem, en hief het doode lichaam op, zoodat de arm vrij kwam. Met inspanning van al zijne krachten hief de soldaat zich op en haalde van tusschen zijn vest een portret en eenen brief te voorschijn. Het was het beeld van een blond meisje, heel jong nog. Hij preste het aan zijne brandende lippen, en zag toen de vrouw aan, die zijn hoofd ondersteunde. Er sprak eene wanhoopsbede uit die blik. Hij wilde iets zeggen, doch geene verstaanbare klanken kwamen hem over de lippen. Toen gaf hij haar den brief, en zijne brekende oogen richtten zich, als om hulp smeekend, van de vrouw die hem steunde, op het portret.

En de vrouw begreep hem. Zij zag hem aan; die blik gaf den stervende rust.

Nog eens drukte hij eenen kus op het blonde meisjeskopje, dat hem vriendelijk toelachte - toen zonk slap zijn hoofd achterover, maar zijne oogen richtten zich vol hoop op dat bleeke lijdensgelaat, waarop hij eene zwijgende belofte las.

Toen zag de professor niets meer.

Maar half wakend, half droomend, hoorde hij eene stem, die zeide:

‘Armzalige geleerde! Wat bemoeit ge u, eene taal te scheppen, die door iedereen verstaan kan wòrden.

Die taal bestaat, zoolang er menschen bestaan.

In het rijk der menschheid wordt de taal der menschelijkheid gesproken.

In eene harde school wordt die taal geleerd, maar eene zachte, edele vrouw zal u leiden en steunen - die school is het leven, en zij, die u daar leert, heet: ‘liefde’. -

FREDDY MEURING.

Domheids-macht.

‘Toe Bé! schrijf dáár nu eens op, je hebt het zoo noodig nù,’.... en een paar trouwhartige oogen werden op mij gericht met zoo'n glans van blijheid, dat ik den moed niet had ‘neen’ te zeggen.

‘Nu goed, ik zal er vijf cent aan wagen... want heusch Wim, geloof me 't is een waag hoor, ik zal de uitverkoorne toch niet zijn...’

‘Kom, daar weet je niets van, waarom jij niet en een ander wel? - 't Ligt me zoo bij, dat je bericht krijgt om over te komen, en dat 't goed komt!...’

Met moeite richtte hij zich op uit zijn ligstoel, aangetast door die vreeselijke ziekte, die men tering noemt, en las hardop:

‘Gevraagd eene beschaafde jonge Dame van goede huize bij een ongehuwd medicus op een dorp, genegen in de apotheek en huishouding, beide, werkzaam te zijn. Offerten, onder no. 2 N. v.d. Dag no. 1180.

‘Schrijf nu ook direct’, drong hij; en zoo geschiedde.

Na 10 dagen wachten, in welke ik Wim, al braaf geplaagd had met zijn uitnemende intuïtie, kwam er waarlijk toch nog een brief van ‘den dokter’ waarin hij me vroeg Woensdags over te komen, om kennis te maken.

Wim was in de wolken en bouwde luchtkasteelen van mijn buiten wonen, want hij zou toch zeker eens mogen logeeren bij me, in die gezonde streek?

‘Natuurlijk, mag jij komen, mijn eenigste bloedverwant, dat conditionneer ik er bij, Wim, dat begrijp je toch wel?’

En met een gelukkigen glimlach om den mond, sliep hij in, mijn arme, zieke neefje.

Woensdags, reisde ik dus af. 't Was drukkend

warm, geen koeltje te bekennen. Er was geschreven, dat ik afgehaald zou worden van de boot: het dorp M. lag een half uur rijdens van de aanlegplaats. Ik was goedsmoeds en stapte vlug aan wal, maar wie beschrijft mijne teleurstelling, toen ik daar paard noch rijtuig, meid noch knecht zag staan, om me af te halen. De tranen sprongen mij in de oogen. - Hoe kon dit nu zoo verkeerd begrepen zijn? ik had zoo duidelijk geschreven *dezen* woensdag.

Toch besloot ik den weg maar in te slaan, die, naar den handwijzer te oordeelen, mij te M. zou brengen, zij het dan ook na ruim een uur te hebben geblakerd in de Juli-zon op het heetst van den dag. -

'Geduld overwint alles,' zei ik tegen mezelf 'gelukkig, dat Wim niet vermoedt, hoe ik nu in mijn eentje langs dorre zandwegen zijn "logeerhuis" tracht te bereiken.'

Eindelijk.... daar zag ik de eerste huizen van het dorp. - Ik vroeg aan een veldwachter naar de woning van den dokter.

'O, die woont nog een eindje verder, Juffrouw, - als je flink aanloopt, kan u er in tien minuten zijn.'

'Dank u.'

Laatste loodjes wat woogt gij zwaar!

Goddank - daar stond ik voor de bewuste woning.... maar wat was dàt nu? nu duizelde ik toch oprecht van schrik, daar stond: Dr. Janssen, Arts; en *mijn* dokter heette Tersteegh....

Werktuigelijk belde ik aan, ik zou dan vragen een oogenblik te mogen rusten en een glas water.... o, ik brandde van dorst, ik kón niet meer. -

De meid deed open en als groet aan mijn adres, schreeuwde ze uit alle macht door den gang:

'Mevrouw?!.... daar is de juffrouw al....'

'Dus tóch terecht, maar hoe kón dat?'

In de voorkamer werd ik ontvangen door een dik, vierkant propje met roode bellefleurwangen, die zich als Dokter Janssen's vrouw, voorstelde.

'U zult het zeker warm hebben gehad, zoo'n loopje bij deze hitte is niet alles.' -

'Nee Mevrouw, 't was haast niet te doen, maar dit blijkt trouwens een misverstand te zijn, want ik moest bij Dr. Tersteegh zijn, en uw man heet Janssen.'

'Nee, 't is geen misverstand, alleen mijnheer verwachtte u een week later, zoo meende *ik* tenminste uit uw briefkaart op te maken. Mijnheer was nog wèl zoo'n beetje in dubio, ziet u, maar ik heb gezegd, wel nee, de Juffrouw bedoelt vandaag over acht dagen. - Nu, dat is ook wat.'

'Heeft u mijn briefkaart niet meer? Die zou ik nog graag even herlezen, ik heb zoo duidelijk van daag geschreven.'

'Ja, wacht, ik geloof, dat ze nog in 't la-tafel-laadje ligt....'

'Gunteke, je zou zeggen,' kwam ze aanzwoegen, 'nú lees ik er oók van daag uit, 'k begrijp er niets van. - U moet weten, mijn man heeft de practijk aan Dr. Tersteegh over gedaan, maar de bevolking moet dat niet weten, ziet u. Mijn man is nu al weer naar onze nieuwe standplaats en Dr. Tersteegh neemt het nu, zoo 't heet, voor hem waar en komt er zoo in.... Wilt u een glaasje melk?'

'Dolgraag ook een glaasje water?'

En ze ging naar de keuken.

Onderwijl kwamen drie kinderen binnen en daar ik veel van kinderen houd, vond Mevrouw Janssen mij in druk gebabbel met de kleinen.

‘Is u niet verloofd? - u zoudt een goed moedertje zijn.’

‘Neen Mevrouw, of eigenlijk wèl, maar dat kan geen huwelijk worden.’ - Ik schrok van mijn plotselingen uitleg.

‘Hoe dan?’ En ze zette zich op een stoel bij mij neer.

‘Och, geloofs-questie.’

‘Nu wou ik u wijzer, geloofs-questie? Wat is nu geloof? Ik weet heelemaal niet, wat ik geloof. - (Dat geloofde ik graag.) Nee, zegt u nu zelf, wat is geloof? *Ik* zou mijn man niet hebben afgezegd daarom, ik zeg maar, hebben is hebben, en krijgen is de kunst.’

Deze hooge moraliteits les liet ik maar onbeantwoord. Mevrouw Janssen ging met ambitie voort:

‘Ja, ziet u, Dr. Tersteegh is verloofd geweest, maar dat is afgeraakt. Och, er kan zóóveel tusschenbeiden komen, en dan is 't maar beter, dat 't bijtijds af gaat....’

Op welk een kluchtige manier zat ik daar met eene vreemde zóó maar over de intiemste dingen te spreken.

‘Dokter Tersteegh neemt nooit een vrouw... o nee....’ en schudde haar hoofd gewichtig heen en weer.

‘Heeft hij dat gezegd?’ vroeg ik.

‘Neen, dat zegt hij niet ronduit, maar dat is *mijn* vaste overtuiging, weet u.’ -

‘O....’

Opeens kwamen de kinderen binnen:
‘Moetie, daar komt oom... daar komt oom....’ en ze klapten in de handen van blijdschap.
Dit sprak wèl voor oom, dacht ik bij me zelf.

Mevrouw ging de deur openmaken en 't duurde eenigen tijd voordat ze met Dr. Tersteegh binnen kwam.
Nadat we aan elkaar waren voorgesteld, verliet mevrouw de kamer en konden wij rustig praten.
Alles leek aan beiden kanten goed, en zoo spraken we af, dat ik half Augustus in functie zou treden.
De meid tikte, en zei, dat er opgedaan was.

Na den eten moest ik vertrekken, de dokter had zéér zijn spijt betuigd, dat ik 's ochtends had moeten loopen, en terwijl ik mijn hoed opzette en mijne handschoenen trachtte op te bergen in mijn taschje, werd er opeens anders over mijn lot beslist.

In de eetkamer was mevrouw.
Zij riep: ‘Dokter! Luister even!....’ En toen met een glunder lachje: ‘de meid vroeg me daarnet’ ‘dàt is mijnheer zijn meisje zeker.....’
Een pijnlijke trek gleed over zijn gezicht.
‘O....’
Daarna stapte hij de voorkamer in en 't was of ik door den grond zonk, toen de dokter zeide:
‘Juffrouw, ik wil tòch liever nog even nadenken vóór ik zeker beslis. - Ik hoop u niet te beleedigen, als ik u hierbij de onkosten overhandig, dat was trouwens de conditie, nietwaar? - Definitief meld ik u morgen mijn besluit.’
Werktuigelijk stak ik het geld in mijn beursje.
En 't vreemdste was, ik kon geen woord uiten, ik was niet bij machte te vragen:
‘Maar dokter, hoe zoo opeens die besluiteloosheid? het was toch al een fait accompli....’
Hij zag me werkelijk sympathiek aan, toen hij me de hand tot afscheid reikte.
‘De patienten wachten,’ zei hij met zachte stem ‘goede reis, Juffrouw.’ -
‘Dag dokter....’

Een oogenblik stond ik alleen, onzegbaar vreemd en droef te moede, ik voelde, dat hier iets was geweest waardoor het besluit was afgeknapt. -
Ik vermoedde zoo half iets van Mevrouw....

Daar kwam ze aandribbelen weer, en fluisterde mij lachend toe:
‘Verbeeldt U, de meid vroeg onder 't tafeldekken:
dit is zeker het meisje van mijnheer?’

En opeens wist ik de oorzaak der verandering ten opzichte van mij, want het was zéker, datzelfde had ze ook aan den dokter gedébiteerd.

Ik stapte in het rijtuigje, en ik voelde, dat ik deze wegen *niet* in Augustus weer zou zien.

Reeds den volgenden dag kwam de brief van Dr. Tersteegh, waarin hij meldde, dat, hoezeer het hem ook speet mij teleur te moeten stellen, hij toch van me af moest zien.

Domheidsmacht had weer voor eén der ontelbare keeren gezegevierd....

Den Haag.
ANNIE NAUTA.

Verjaardag door M. Vorst.

II. *(Slot.)*

Hoe weinig had ze toen kunnen denken, dat er slechts 'n hevige emotie noodig was, om heur sluimerend hooger zelf te wekken, en dat die niet lang uitblijven zou. - 't Was op hun huwelijksreis. Ze waren in Parijs en ze dwaalden door den Louvre, arm in arm. Eerst had ze zich zoo gelukkig gevoeld; met hem naast zich zoo veilig in die reusachtige stad. Maar hier in den Louvre voelde ze heur eerste teleurstelling. Telkens had ze hem moeten meetrekken, naar 'n Rafael, 'n Leonardo da Vinci; zij geestdriftig bewonderend, blij, nu ze voor zich zag, waarnaar ze van kindsaf verlangd had, hij, onverschillig, spottend met heur enthousiasme, verklarend, dat hij 't in den Louvre criant vervelend vond. En toen drentelde Truus nog door heel veel zalen; ze was stil geworden; dat herinnerde ze zich nu nog; o, wat verlangde ze naar iemand, die haar geestdrift deelde! Eindelijk kwam ze in 'n cabinetje, waar 'n

schilder bezig was, 'n mansportret te copieeren. ‘Daar is 'n Rembrandt,’ kon ze niet nalaten uit te roepen.

Nauwelijks had ze die woorden uitgesproken, of glimlachend keerde de schilder zich om en twee vriendelijke grijze oogen keken verrast in de haren.

‘Willem!’

‘Truus!’

Dat was hun weerzien geweest.

Natuurlijk was hij meegegaan, hadden ze samen gedweept in hun heiligdom, had hij hun 't typische Parijsche leven laten zien, hadden ze gesproken over lang vervlogen dagen en oude herinneringen.

Toen waren ze naar Zwitserland gegaan, Willem ook; hij had al lang plannen beraamd, maar tot nu was er nog niets van de reis gekomen. Truus had 't niet eens aangenaam gevonden zoo dikwijls in Wims gezelschap te zijn; misschien deed 't haar pijn onophoudelijk aan dien goeden ouden tijd te worden herinnerd. Maar Henk had er op aangedrongen, misschien, omdat die geestige, jonge schilder Truus wat zou opvroolijken.

‘Ga voor ons de kamers bestellen,’ had hij hem gekscherend gezegd en Willem was vooruit gerend. In Zwitserland hadden ze elkaar weergezien; ginds, waar de met sneeuw bedekte bergen hun reine toppen ten hemel hieven, waar geen onkuische gedachte in des menschen brein wonen kan, daar hadden ze gewandeld met hun drieën. Daar in de vrije natuur, waar alles is zwijgend van loutere ontroering als plechtige stilte na schoone muziek.

Willem en zij in extase, waren in een van die momenten, waarin de mensch vroom opblikt tot z'n Schepper en nederig zwijgt, met 'n traan in 't oog.

Op dat oogenblik van wijding begon heur man op- en aanmerkingen te maken over 't landschap en stoorde de aandacht van hun gebed. - Eensklaps ontwaakte haar hooger zelf. - Ze voelde Wims blik op zich rusten en in z'n oogen las ze verwijt, maar medelijden tevens. En toen kwam er over haar 'n gewaarwording, die ze nooit te voren gekend had. Ze haatte, maar ze wist niet wat; heur man, heur leven, haarzelf, of 't noodlot, waardoor alles zoo gekomen was. Nu begreep ze heur onherstelbare vergissing; nu wist ze ook, dat ze bestond de groote liefde, waarvan ze gedroomd had, die liefde, die niet alleen is, hartstocht, maar sympathie tevens, 't opgaan van de eene ziel in de andere! Nu voelde ze ze nog na, die snerpende pijn van wroeging en berouw, nu ze met groote passen gejaagd in heur kamer op- en neerliep.

Zou ze hem nu schrijven, dacht ze nu 't zijn verjaardag was. Waarom eigenlijk niet? Er was nooit iets tusschen hen geweest, wat ze niet voor heur geweten verantwoorden kon, en toch... Nooit hadden ze elkaar over liefde gesproken: alles was gewoon geweest als tusschen oude vrienden. Waarom zou ze hem niet 'n gelukwensch mogen zenden?

Ze zette zich voor heur schrijftafel, doopte de pen in den inkt. Ze begon te schrijven, maar 't vlotte niet en ze kwam niet verder dan den datum.

Hoe zou ze beginnen? Ze wist 't niet goed.

‘Beste Wim’; dat klonk zoo intiem, als Henk dat eens las, hoe zou hij het vinden? 't Was al zoo lang geleden, dat ze over Wim gesproken hadden. Wat zou hij wel zeggen, dat ze hem geschreven had, nù, juist nù, dat hij op reis was. - Eigenlijk stak er niets in, niets, dat niet mocht, of dat verkeerd was; Wim was toch heur oudste vriend en toch... Als ze eens schreef: ‘Beste vriend.’

‘Beste vriend’, dat stond niet, dat klonk zoo stijf, zoo weinig intiem, tusschen de Paolo en Francesca van vroeger. - En toch schreef ze 't neer, langzaam en met groote letters. Toen liet ze den pennehouder uit heur vingers glijden en ging ze met heur kin leunende op heur hand zitten staren, recht voor zich uit. En in heur verbeelding zag ze 't duidelijk heur ideaal; 't was Willem; op hem had ze gewacht al dien tijd; hij was die andere helft, die op haar paste, en ze had zich weggegeven voor 't leven aan 'n ander...

Er werd geklopt. Alsof ze op 'n misdaad betrapt werd, sprong ze op. 't Was Heintje, die kwam om werk te vragen. Mevrouw had toch gezeid, dat 't kantoor van meheer 'n beurt most hebben, as meheer uit de stad was. - Werktuigelijk ging ze de trap af. - Beneden in 't kantoor op den grooten lessenaar lagen kantoorboeken, en pakken papier hoog opgestapeld, met 'n stoflaagje bedekt. Heintje sloeg ze uit tegen elkaar, boek voor boek, zoodat de stof er in wolkjes uitvloog. Truus legde ze weg in 'n kast, stapel op stapel, zooals ze gelegen hadden. Ze had lust ze door elkander te smijten, er 'n globe bij te zetten en 'n vaas frissche bloemen. Die grauwe effenheid benauwde haar; de vensters waren grootendeels van matglas en

lieten maar 'n klein stuk blauwe lucht doorgluren.

‘Hij mag wel 'n goeie beurt hebben,’ zei 't meisje - ‘meheer zal in z'n schik wezen, als ie thuis komp.’

Truus glimlachte en herhaalde werktuigelijk: ‘Ja zeker, hij zal in z'n schik zijn.’ Een voor een borg zij de boeken weg, die er somber uitzagen als hun inhoud.

De lessenaar werd leeg en 't vertrek scheen nog kaler dan te voren. ‘Zie zoo, Heintje,’ zei Truus, trachtende vriendelijk te zijn, ‘nu kan je voortkomen en als je me noodig hebt, dan kom je me maar roepen;’ en ze vluchtte uit 't kantoor van heur man, als uit 'n engen kerker. Nu ging ze zich kleeden om boodschappen te doen. Een oogenblik ademde ze vrij, toen ze de deur achter zich in 't slot hoorde vallen.

De zachte lentebries streelde heur wangen als 't zoet gevlei van poezele kinderhandjes.

Ze voelde zich bijna gelukkig. Dan op eenmaal kwam 't weer over haar, als 'n onafwendbaar schrikbeeld, heur leed en verlatenheid in die stijve stad, te midden van afgemeten knikkende, afgemeten visitesmakende menschen. O, als ze maar iemand had, voor wien ze eens kon uitspreken, 'n zuster, vriend of vriendin. Dan kwam maar steeds Willem haar in gedachte, Wim, als hij er was - als ze hem eens te logeeren vroeg, nu ze hem toch wilde schrijven. Als Wim er eens was - heur oogen begonnen te schitteren, ze voelde heur hart onstuimig kloppen, bij de gedachte alleen.

Als Wim er eens was, hoe goddelijk zou 't dan zijn in 't stadje. Ze kenden er alle mooie plekjes, die ze hem wijzen zou om er samen van te genieten.

Ze zag 't in heur verbeelding, hoe 't zijn zou; hij zou gaan schilderen buiten en zij zou met hem meegaan en ze zouden stil zitten en werken en zwijgen; hij bezig met z'n landschap, zij met 'n handwerk of met lectuur; slechts van tijd tot tijd zou ze even opzien om zich te overtuigen, dat hij er nog was en dan even 'n blik slaan over de wijde velden rondom en over alles, dat mooi was, zoo mooi, zoo mooi! Ze zou hem zoo dadelijk schrijven; waarom mocht 't ook niet? Nu had ze 't zich vast voorgenomen. En in heur verbeelding zag ze, hoe Wim zat te wachten op tijding van haar.

Hoewel hij nu in Holland woonde, had hij haar, kiesch als hij was, nooit meer komen opzoeken na hun tocht in de bergen; had zelfs nooit meer iets van zich laten hooren.

Maar z'n adres had hij niet gegeven, als 'n teeken, dat hij naar tijding van haar bleef uitzien. En ze was er zeker van, dat als ze hem ooit zou schrijven, z'n verjaardag de eenige geschikte gelegenheid was, om oude herinneringen te verlevendigen. En ze voelde 't, hoe elken dag, die geen tijding van haar bracht, z'n hoop haar ooit te mogen weerzien verminderde en dat hij z'n laatste vleugje op z'n feestdag gevestigd had. 't Liep al tegen den middag; dus had ze al eenige buslichtingen laten voorbijgaan. ‘Nu wacht hij de post af,’ dacht ze, ‘of er een gelukwensch wan mij bij is; arme jongen, den geheelen morgen hebt ge te vergeefs gewacht en alles is mijn schuld!’ Gejaagd, voelde ze, hoe de minuten voorbij vlogen en ze verhaastte heur schred; want ze leed onder de teleurstelling, die ze hem bereid had. ‘Nu of nooit,’ dacht ze; nu gauw naar huis; nu ging ze hem schrijven; hè, wat was 't broeierig in de lucht, net of er onweer op handen was. Ze knoopte heur mantel wat los. Nu was ze op de stoep. Heintje deed open. Op heur kamer liep ze met groote schreden op en neer, den pennehouder in de hand. En ze dacht er over na en ze overwoog of Henk er iets op tegen kon hebben, als ze Wim vroeg hun eens te bezoeken. Als hij thuis kwam, dan zou ze het hem alles duidelijk maken, hoe het haar was ingevallen, dat 't vandaag

Wims verjaardag was en dat ze hem had geschreven vanwege hun oude vriendschap. En Henk zou er zeker niets op tegen hebben; de wereld kon er zelfs niets van zeggen; ze was toch immers 'n getrouwde vrouw nu.

Zou ze hem nu schrijven, peinsde ze, iets in heur binnenste weerhield haar, als Henk nu maar thuis was en ze hem den brief kon laten lezen - er zou niets in staan, wat ze niet voor haar geweten kon verantwoorden, maar toch voelde ze iets van 'n geruststelling, als Henk er van wist.

't Sloeg een uur; ‘weer te laat voor de buslichting’; dacht ze, nu had ze weer den geheelen namiddag tijd; als de brief om vijf uur meeging, dan kon hij nog juist dien dag 't adres van hem, aan wien hij gericht was, bereiken. - Waarom draalde ze ook zoo? Ze werd bijna boos om heur eigen besluiteloosheid. En al dien tijd leed hij; leed hij om haar. En alleen de gedachte, dat hij haar misschien verkeerd zou begrijpen, haar voor onhartelijk kon houden, deed haar pijn.

Hij had zich immers bescheiden teruggetrokken, en hij vroeg om niets dan slechts van tijd tot tijd 'n teeken, dat ze hem niet geheel en al vergeten had. - Ze ging naar beneden naar de eetkamer, waar voor haar alleen gedekt was. Alleen aan de koffietafel, hoe stil, hoe ongezellig! en toch - 't viel mee. Weer betrapte ze zich op 'n gevoel van verlichting met heur alleen-zijn. Alle dagen onder 't tweede ontbijt onthaalde Henk haar op de nieuwtjes van den omtrek, schandaaltjes of andere smakelooze kantoorpraatjes. En als er geen nieuwe waren, dan rakelde hij de oude weer op. Als er 'n tooneelstuk gegeven werd, bepraatte hij de liaisons der acteurs en actrices, terwijl hij als fatsoenlijk burger z'n afkeer en geringschatting voor alles, wat artisten en de kunst betrof, aan den dag legde. Hij was geen groot liefhebber van boeken, slechts nu en dan zag Truus hem verdiept in 'n sensatieroman; iets pikants was immers ook 'n aangename afwisseling in z'n eentonig kantoorleven. En al de quasi-geestigheden, waarom ze hem vroeger aardig had gevonden, werden vervelend, nu ze ze telkens weer hoorde en er geen dieper zelf onder schuilde. - En Truus peinsde en schaamde zich, nu ze hem goed kende, dat ze bezweken was voor complimentjes en lieve woordjes en de vrouw van zoo'n man was geworden. En dan dacht ze weer aan Wim en hoe mooi alles had kunnen zijn. En hoe er van daag weer 'n fuif zou zijn, net zoo als vroeger, 'n echt vroolijk, luchtig feest met veel bloemen en muziek en champagne; 'n feest van jonge menschen, die de poesie des levens hoog houden, zonder berekening, zonder droog, dor materialisme. Neen, niet zooals vroeger, voor Wim immers niet, want zij ontbrak nu; dat zou voor hem immers de feestvreugde bederven. Hij zou luidruchtig vroolijk zijn onder z'n vrienden, te vroolijk, als om den bitteren weemoed te overstemmen, die schreidde in z'n binnenste. - En zij, als 'n oppervlakkige met 'n beetje gewaande verliefdheid, had ze zich geketend aan Henk, met heur lichaam, maar ze wìst 't nu, heur ziel behoorde Wim. Nu wist ze, dat Henk nooit 't mooie in haar zou begrijpen, dat hij slechts van haar hield, omdat ze z'n aardig, bekoorlijk vrouwtje was. En 't hoogere, 't betere, 't edele in haar, wachtte nog steeds op die verwante ziel, voor wie ze alles had kunnen zijn; 't ideaal harer meisjesjaren...

Ze huiverde; - 't werd haar in eens zoo eenzaam te moede; ze voelde zich zoo verlaten met die sombere, hopelooze toekomst voor zich. Ze was immers nog zoo heel jong. - Ze was gezond; zou ze dus nog moeten leven, dertig, veertig, vijftig jaar misschien naast 'n man met wien ze niet sympathiseerde, van wien ze niet hield. Naast 'n man, die goed voor haar was op zijn manier, die haar overlaadde met gemakken en mooie kleeren, denkende, dat haar geluk bestond in 't ontvangen van geschenken. O, ze wilde wel, dat hij haar sloeg, haar mishandelde, haar afbeulde, iedere kastijding zou haar goed hebben gedaan. Maar juist, die goedigheid van Henk, die haar niet verstond, maakte haar radeloos. - En Wim, wat moest hij wel van haar denken. - Zou hij gelooven, dat ze nu toch gelukkig was, omdat ze niets meer van zich hooren liet. O, dat mocht niet; ze kon 't niet verdragen, dat ook Wim haar verkeerd zou begrijpen. Ze had wel vleugels willen hebben en naar hem toevliegen en hem alles vertellen en hem om vergiffenis smeken. Pijlsnel schoot de gedachte haar door 't hoofd, dat ze hem nu schrijven moest; en heur tweede ontbijt bijna onaangeroerd latende staan, liep ze de trap op naar heur kamer. 'n Choas van gedachten warrelde door heur brein. Heur voorhoofd bonsde; heur knieën knikten. Telkens wilde ze gaan zitten en order in heur gedachten brengen; als 'n bezetene draafde ze door heur kamer, - 't eene uur verliep na 't andere en ze bleef maar doorloopen, totdat ze niet meer kòn en ze uitgeput op 'n sofa neerzonk. - Daar bleef ze liggen kijken,

strak voor zich uit, - met half gesloten oogen en 'n gevoel, alsof heur hoofd hol was en niets om haar heen meer tot haar doordrong, en 't geleek wel of alles om haar heen zich in 'n loodkleurigen mist hulde, zoodat alles voor haar vaag werd, wegdoezelde in iets onbestemds, kleurloos - en ze insluimerde...

Toen ze ontwaakte van Heintjes kloppen op de deur, was 't lang na vieren. ‘Ze zou komen’, riep ze, zich half bewust van de werkelijkheid. Ze maakte heur haar wat in orde voor den spiegel. Toen viel heur oog op de onbeschreven bladzijden, - nog 'n klein uurtje, had ze tijd. Zou ze hem nog 'n gelukwensch zenden? Ze ging voor heur schrijftafel zitten en schreef; - maar toen ze 'n half zijdje vol had, smeet ze den pennehouder op den inktkoker, zoodat de inkt uit de pen spatte; en 't blaadje postpapier scheurde ze met zenuwachtig bevende vingers in tweeën en toen nog eens door en nog eens en nog

eens; toen wierp ze de snippers in den haard en stak ze aan met 'n lucifer. Ze wachtte, tot dat 't papier was uitgebrand. - Dan verliet ze snel de kamer, alsof ze iets ontvluchtte, de deur achter zich dichtslaande. Maar op 't portaal moest ze zich aan de trapleuning vast houden, 'mocht niet,' fluisterde 'n stem in heur binnenste.

Toen Henk 'n half uur later thuis kwam, vond hij haar in z'n kantoor met roodgeschreide oogen, bezig z'n boeken te rangschikken.

'Wilde je me verrassen, m'n beste lieve vrouwtje?' zei hij; maar toen hij heur beschreide oogen zag, fluisterde hij, haar in z'n armen sluitend: 'Vooreerst zal ik je geen heelen dag meer alleen laten.'

Toen zich niet meer kunnende bedwingen, barstte ze in snikken uit en ze schreidde aan z'n borst lang en heftig, omdat alles uit was, al 't mooie van vroeger, alles weg, weg en voor goed. - -

Hellas. (*vervolg van 'De Grieksche vrouw.'*)

Huwelijk en... liefde?

'Als armoe de deur inkomt, gaat de liefde het venster uit.' Niemand is meer overtuigd van de waarheid hiervan, dan het Grieksche meisje.

Liefde! Och heere, ik heb eens de onvoorzichtigheid begaan om in gezelschap van eenige jonge dames (en hare mama's *natuurlijk!*) het woord 'amoureux' te gebruiken. De schrikbeweging, die haar doorvoer... ze laat zich niet beschrijven; of ik het vuilste woord... een gemeene uitdrukking mij had laten ontvallen...!

'Mais, m'sieur!!' riepen de mama's in koor, de dochters bloosden. Ik werd aangezien voor heel 'commun.'

'Être amoureux' is in Hellas een hoogst ongepast iets, een huwelijk *màg*, maar behoeft zich volstrekt niet op liefde te baseeren, de ouders bouwen voor hunne kinderen op veel vaster grondslagen... geld! positie!

Wil ik u eens verhalen, hoe in Griekenland een huwelijk gesloten wordt! Ik spreek hier over alle standen, van den 'hofkliek' af, tot aan de boerenbevolking.

Een jongmensch wil gaan trouwen, en vindt b.v. Mlle Argiropoelos (ik noem maar een Grieksche naam) bien gentille. Zoodra hij nu begint te merken dat hij haar wel aardig vindt, doet hij alsof zij hem totaal onverschillig laat... kijkt 'er liefst niet meer aan.

Hij zoekt op, wat men in Griekenland een 'vriend' noemt, die hij bevorderd tot 'verre neef,' en die als huwelijksmakelaar moet optreden. Deze is dadelijk voor zoo'n lucratief baantje te vinden. Graag! begint zich alvast te gewennen hem met 'waarde neef' aan te spreken. 'Ik weet, dat je veel relaties hebt met de familie Argiropoelos!'

'Zeker - zeker - verre neef en nicht van me!'

Zooals men ziet, is in Hellas álles familie van elkaar, als het zóó te pas komt... finantieel.

'Des te beter, ik zou gaarne Mlle Irène trouwen, hoeveel "prika" krijgt ze mee?'

De 'vriend' gaat nu als 'neef' of 'vriend' naar den vader van het meisje... zegt heel geheimzinnig een huwelijkscandidaat te weten... een rijke... mooie positie... prachtig! Grande familie... très chic! Onderling wordt nu afgesproken, hoeveel de prika bedraagt, en hoeveel het makelaarsloon. De eerste is b.v. een huis van een halve ton;

het percentage als bemiddelaar 2½% van wat de jongeman bezit, natuurlijk trekt hij ook 2½% van wat het meisje bezit.

Als den huwelijkscandidaat wordt overgebracht, dat de prika vijftig duizend Drachma (francs) is, trekt hij een teleurgesteld gezicht.

'Er moet nog vijftien duizend in contanten bij...' Dit is voor de kosten van huwelijksreis etc, ook om het percentage zijnerzijds aan den vriend te betalen.

Er wordt gedongen. De 'vriend' draaft heen en weer tusschen jongeman en meisje's vader. Deze vindt 10.000 voldoende. Eindelijk wordt na loven en veel bieden de affaire op 12.000 beklonken.

Dan pas begint de candidaat met zijn aanstaanden schoonvader te spreken... Met gloeiende woorden, gewaagt hij van zijn oneindige sympathie, die weldra eeuwige liefde zal zijn... eeuwig geluk... Hij vindt een traan in een zijner ooghoeken, of doet met zijn zakdoek, alsof hij er noodig een wèg moet wisschen... snuit zijn neus... De Vader, aangedaan, vindt 't aanzoek hoogst vereerend, zal er met zijn vrouw over spreken.

Het meisje weet, of doet of ze van niets weet, en kijkt onschuldig de wereld in. Haar vader zegt niets, evenmin de moeder. Een diner wordt de plaats van nadere kennismaking. Jongeman zit naast zijn vurigaangebedene, poogt zich aangenaam te maken.

Omdat hij een goede positie heeft, slaagt hij daar steeds in: ‘ah, comme il est charmant.’

Twee dagen daarna heeft de verloving plaats, na veertien dagen het huwelijk. Die verlovingstijd.... o, selige Zeit... op rozen gaat hun weg,.... op de takken altijd... op de doornen;.... de bloemen ontbreken.

Ze zien elkaar iederen dag, maar mama zit tusschen de ‘verliefden’. Geen kusje... zelfs geen verlovingskus wordt gewisseld... bij de verlovingsceremonie behoort echter de jongeman alle zijne aanstaande familieleden innig te omhelzen.... een voorproefje van den hemel.... van zijn toekomstig geluk.

Alle bekenden komen de jong verloofden geluk wenschen.... kussen het meisje....! De bruigom ziet... in zalig afwachten toe. Dan wordt per rijtuig bij de honderd en zooveel familieleden en kennissen een kaartje gepasseerd... ‘Monsieur A of B. Zóó-en zoopoelos’... ‘Madame Argiropoelos et sa fille’.

Eindelijk... na veel kerkelijk ceremonie, waarbij, o Oostersche onschuld, *de heeren ook een oranjebloesemkrans op het hoofd dragen* - ze groeien hier bijna in 't wild, en zijn dus goedkoop - eindelijk het huwelijk. Een vriend, die een dergelijk huwelijk deed, zei mij: ‘Toen we in het hotel aankwamen... kerel ik had grooten lust haar te zeggen: “Mag ik me even voorstellen”, ik stond met recht als een kat in een vreemd pakhuis... gelukkig, dat al spoedig bleek, dat al die teruggetrokkenheid slechts conventioneel was, want..., maar ik mag niet uit de school klappen, he!... een sigarette opsteken?... ja, ik ben nu vier maanden getrouwd, en word nù pas verliefd op mijn vrouwtje... goeie vrouwen die Griekschen... ik ben heel gelukkig!...’

Zoo'n huwelijk kan dus mee en tegen vallen, maar ‘een kat in de zak’ blijft het toch.

Of er ook uitzonderingen zijn... liefdehuwelijken? Ja... heel enkele... 't Gebeurt wel eens, dat moeder's waakzaam oog misleid wordt op garden- party of bal.

O wee, wordt die liefde bekend, dan verzetten zich beide families er tegen. Hoe kan er dan ook over de prika gedongen worden,... als er liefde in 't spel is.

De aanbidder wordt dan zoo ver mogelijk weggehouden van zijne schoone... alleen 's nachts,... van verre, zingt hij haar zijn melancholiesche liederen toe. Zacht weemoedig droomt zijn stem onder de palmen, in de stille nacht wegdrijvende op den wind... vèr in de eenzame vlakte, wit van maneglans, met zwart spokende slagschaduwen van hoog opschietende cypressen.

En *zij*, voor haar raam, luistert... luistert... verstaat zijn woorden, en droomt. Overal is geur van oranjebloesem... als een lang donker dier ligt de hooge Hymethosbergrug, bruutzwart afbrokkelende tegen stralende hemel van sterrenlicht, hier en daar een vèr... stil... vuur van herders in de bergen;... Als de geliefde stem even rust, begint eerst zacht... als vreesachtig, maar dan in breeden klank te parelen de nachtegaal uit zuilenrechte cypres. Verre blinkt de zee òp in maanlichtschittering... met een vage donkere kaap van landtong.

Als de melancholische stem zwijgt... gaat zij ter ruste, het kleine oostersche hartje brekend van weemoed en verlangen.

Het einde is een schaking. Het meisje ontvlucht in nacht, vol lenteweelde het ouderlijk huis, ze wordt in een rijtuig opgewacht, dat haar naar een ‘pappas’ (priester) voert.

Zonder een onmiddelijke inzegening zou geen enkel meisje zich laten schaken. De priester verdient er enkele Drachma's mee, en sluit het huwelijk nog denzelfden nacht.

De jonggehuwden vluchten dan voor eenige weken bij vrienden, of huren een huisje in de bergen, waar de wittebroodsweken gesleten worden in zalig droomen bij manestralen op het terras. De zegen der ouders volgt weldra, daar het toch niets meer geeft te weigeren... het huwelijk reeds volkomen geldig zijnde.

Deze gevallen komen alleen voor, bij de hoogere standen, waar de meisjes vrijer denken en handelen. In de midden- en lagere standen nooit, daar volgt zij den wil der ouders, zonder ooit er aan te denken, tegen te durven spreken.

Niet alle huwelijken zijn gelukkig.... maar... is het trouwen niet duur... scheiden kan je ook weer voor een koopje. Geef bijvoorbeeld eens een briefje van honderd aan een opperpriester! Binnen veertien dagen beklinkt hij de zaak, en de Metropoliet verklaart het huwelijk ontbonden.

Algemeen is aan te nemen, dat meer scheidingen voorkomen bij liefdeshuwelijken, dan bij marriages de raison. Zoolang er geld is, droomen ze van geluk, is het òp... dan komen de zorgen... en de liefde wordt vergeten, de maan straalt vervelend, de nachtegaal slaat valsch... en de oranjebloesem ruikt naar knoflook... De Grieksche vrouw

is dol op weelde... en de man, die dit haar niet geven kan, verliest ineens alle aantrekkelijkheid.

Zooals ik reeds zeide, de marriages de raison komen meer voor onder het volk, dan bij de gefortuneerde klasse der maatschappij. Toch heeft *elk meisje* een prika, klein of groot, en degenen, die geen bruidschat bezitten... zijn geen meisjes... en eenvoudig onhuwbaar. Daarom kleedt een vader zich soms geheel uit voor zijn dochter, om haar door het geven eener prika een goed huwelijk te doen sluiten, broers doen afstand van hun erfdeel om dezelfde redenen, de oudste broer trouwt *nooit*, voor hij al zijn zusters heeft uitgehuwelijkt; gelukt dit hem niet, zoo blijft hij vrijgezel of werkt om haar een bruidschat te kunnen bezorgen.

Een zaak is het huwelijk... eenvoudig een geldkwestie... een vennootschap, die gesloten wordt, als er kans is op een batig saldo.

'Liefde' wordt in de balans gebracht onder het hoofd... onvoorziene uitgaven... diversen... of onkosten rekening.

Les affaires sont les affaires... zegt de Griek.

HENRI VAN WERMESKERKEN.

Gedachtenwisselingen.

I. Over Zola.

voor Mejuffrouw Noordelijk.

Wij raden deze aan, ten einde haar gezichtspunt te verruimen, te lezen het voortreffelijk geschreven werkje over Zola, van Michael Conrad (die Literatur - Georg Brandes), waaruit wij slechts het volgende aanhalen:

'Die Höhe der Cultur bemiszt sich nach der Zahl und Stärke der Siege, die von den Schöpferischen, freien Geistern gegen Volk, Massa, Pöbel und deren überlieferte Meinungen gewonnen werden.'

'Kein kritischer Spruch aus den unteren Sphären, kein Wehschrei der Mittelmäszigen und Dummen, berührt sie.'

'Alles musz gesagt werden!' - in dieses Leben hineingegriffen und seine fürchterlichsten, wie seine intiemsten Seiten zur Schau gestellt, ist überall in Europa den Gesellschaftskritikern der Mut gewachsen; und der Kampf gegen den Alkoholismus, gegen die Prostitution, gegen die Rasseverderbniss, wird heute mit einer Offenheit und Schneid geführt, die in der Zeit der feigen Prüderie *vor* Zola, einfach undenkbar gewesen.'

'Kurz vorher hat sein künstlerisches Temperament in der Dreyfus-Sache im Bunde mit seiner homerischen Kampfeslust, noch einmal zu einem Schlage gegen Lüge, Gemeinheit und Niedertracht ausgeholt, der die gesammte Cultur-Welt durchdrönte. Hier verkörperte er, nicht nur mit Einsatz seines eigenen Lebens, das Gewissen seiner Nation, sondern das Gewissen der Menschheit.'

'Die Grösze sehen! Das ist die Aufgabe der Erziehung zur Kunst. Und Grösze neben einander gelten lassen, auch wenn sie nichts mit einander gemeinsam hätten, als dasz sie grosz sind! Zola und Wagner, Nietszche, Ibsen, Böcklin - welche Summe von verschiedener Schönheit in einem Jahrhundert!

Und ringsum Grösze sprieszen zu sehen und zu fördern, gibt dem Menschen seinen Rang, und dein Leben seine Bedeutung.'

J. GIESE.

II.

Aan Excelsior.

Met belangstelling volgde ik de gedachtenwisseling tusschen U en C.E., daar dit onderwerp zeker van overwegend belang is voor de geheele samenleving. Het sluit zich tevens ook geheel aan bij ‘de dubbele roeping der vrouw’ door Studium in den vorigen jaargang in bespreking gebracht, over welk onderwerp ik toen ter tijd ook mijne meening heb gezegd.

Volmondig zou ik Excelsior als mijne persoonlijke overtuiging tot antwoord willen geven: Geheele ontwikkeling der vrouwelijke persoonlijkheid wordt *niet* door zware examenstudie verkregen.

Bij de ontwikkeling der vrouwelijke persoonlijkheid moet zeer zeker op den voorgrond treden het door onze redactrice (zie corresp.) gecursiveerde ‘het is alleen een hart vol liefde en goedheid’.

Een hart vol liefde en goedheid, dat is de schat, die de vrouw door het leven mee heeft te nemen, dat is de schat die ze uit heeft te deelen aan allen rondom haar heen. Met de voorbereiding tot een werkkring, met de voorbereiding tot het leven, zal dus rekening gehouden moeten worden met de voorwaarden, waaronder die eigenschappen zich kunnen ontwikkelen, zoo volkomen mogelijk. Steeds ingespannen hoofdwerk zal remmend op die ontwikkeling werken, terwijl de meer specifiek vr. bezigheden (onze redactrice noemt er in de corresp. eenige, en ook ziekenverpleging zou ik nog gaarne hieraan toevoegen), meestal bestempeld met ‘geestdoodend’ (mij dunkt ten onrechte) de gelegenheid geven, dat gedachten als onwillekeurig komen en gaan, gedachten, die soms omgezet worden in de een of andere vriendelijke daad, gedachten die ons tegenkomen uit een pas gelezen boek, gedachten die ons voeren op het terrein van een aan de orde zijnde quaestie; veelal toch gedachten, die haar sporen nalaten van opvoedende kracht.

Met een voornamen factor zal echter ook rekening gehouden moeten worden op dit terrein van vr. bezigheden Men zorge ook hier, even goed als op het gebied van geestesarbeid niet ineegesleept te worden door de stuwkracht van den heerschenden tijdgeest, met haar zenuwprikkend voort-voort-zonder stilstaan, zonder tijd te gunnen persoonlijke neigingen tot haar recht te laten komen. En niets zal wel de persoonlijke ontwikkeling meer schaden dan niet den tijd te hebben, zich zelf te zijn. Dat het in ieder geval de plicht van de vrouw is te zorgen voor

gezonde zenuwen en een gezond lichaam, behoeft wel geen verder betoog.

Zeer zeker zal een sterke inspanning van den geest de kans op zenuwoverprikkeling vermeerderen, en om iets voor een ander te kunnen zjjn, om te kunnen helpen en steunen, zullen in de eerste plaats sterke, gezonde zenuwen noodig zijn.

In hoeverre verder het lichaam schade lijdt onder zware geestesinspanning om eventueel bepaald vrouwelijke functies te kunnen verrichten, zal met zekerheid moeilijk uit te maken zijn, maar ook voor dit geval zal het meisje verstandig doen het zekere voor het onzekere te nemen.

Om mij niet schuldig te maken aan éénzijdigheid, zou ik hieraan willen toevoegen, dat er wel vrouwen zijn, die gezond haar studie volbrachten en dat er ook wel zijn, die, naast haar werkkring, tijd en lust vinden het leven van anderen te vermooien, maar in zoo'n leven bereikt bij dìe verdeeling van krachten nòch het één nòch het ander zijn hoogtepunt, en er wordt niet voldaan aan de voorwaarde door Excelsior gesteld: ‘ontwikkeling der persoonlijkheid beteekent toch de gaven, die er aanwezig zijn, tot het hoogste punt te brengen.’

Moge dan bij vele vrouwen in beginsel de gave aanwezig zijn en de omstandigheden gunstig, om zich te ontwikkelen tot de ware vrouw ‘*met een hart vol liefde en goedheid*’ om daarmee een zegen te kunnen zijn!

Den Haag, 4 Maart 1907.

A.C.F. - G.

III. Alkmaar, 18/3 '07.

Aan Emma

in hare hoedanigheid van schrijfster der Gedachtenwisseling in No. 37 der Hollandsche Lelie.

Hoewel niet behoorende tot de dames die haar geld op eene nuttige wijze wenschen te besteden maar niet weten ‘*hoe*’; evenmin er op bogende geld tot dat doel ter beschikking te hebben, bracht mij toch uw schrijven op het volgende idée.

Ik wil beginnen mij voor te stellen als gescheiden vrouw, oud 26 jaar, en, voor rekening van mijne ouders, met mijn jongen, oud 7 jaar, een huisje bewonend naast mijne ouders. Ik trouwde in '98 met een Deli-planter (wiens naam ik om der wille van het kind nog draag) van wien ik op mijn verzoek in 1904 wettig ben gescheiden.

Indien nu eene dame uit den beschaafden stand (die zooals u) tusschen Paschen en groote vacantie bij mij zou willen komen logeeren en alleen de kosten vergoeden (die ik met haar samen zou kunnen bespreken) en ik er iemand een genoegen mee kan doen, dan kunt u van mijn goeden wil verzekerd zijn.

Ik doe het huishouden zelf om de kosten van onderhoud voor mijne ouders niet onnoodig te verhoogen. Ik leef eenvoudig, wandel veel en maak weinig visites. Ook heb ik een fiets die mij in staat stelt tusschen de middagschooluren de omstreken van ons vriendelijk plattelandsstadje te genieten. Weer en omstandigheden dienende ga ik 's zomers Woensdags en Zaterdagsmiddags nogal eens naar Bergen of Egmond aan Zee.

Mocht mijne eventueele logée er meer genoegen in vinden dagelijks te gaan dan laat ik haar volkomen vrij daarin. Rechtstreeksche antwoorden op gevraagde inlichtingen zal ik u gaarne geven, deze dient ook eigenlijk meer om u van mijn goeden wil te doen blijken.

Na beleefden groet
Achtend:
M.E. VAN BENEDEN-POT.
Eilandswal 6a.

IV.

Geachte Heer
waarnemend Red. van de Holl. Lelie.

Vergeef me dat ik tot u kom met een vriendelijk verzoek.

Voor zoover ik weet, heeft nog nimmer in dit blad een man zijn opinie uitgesproken over een der belangrijkste onderwerpen en levenszaken welke der vrouw in het bijzonder aangaan, dat is over liefde en huwelijk.

Nu komt het mij voor, dat een man in de eerste plaats aangewezen is om daarover met vrouwen te spreken; vrouwen onderling zullen elkaar nooit begrijpen; zullen nooit openhartig zijn. Een man alleen overziet het geval, en behoeft zich in geen geval te masqueeren, en daar ik uit uwe artikels in de Lelie meen te mogen opmerken, dat U onbevangen oordeelt, en dat oordeel even onbevangen uitspreekt, geloof ik dat U mij, en de lezeressen van dit blad, genoegen zult doen, het onderwerp *liefde* en *huwelijk* te behandelen.

Hoogachtend
Uw Dienaresse
Groningen, 25 April '07.
LILLI.

* * *

Voorloopig antwoord:

Ik wil mij wel eens aan het onderwerp wagen, hetzij als waarnemend Redacteur, of als medewerker, - wat ik aangenamer zou vinden, - onder onderwerping aan het oordeel van onze Redactrice, maar zal wachten tot den nieuwen jaargang, na eerst nog een beetje ondervinding te hebben opgedaan. Het is een pijnlijk en kiesch onderwerp om met vrouwen te bespreken, maar ik hoop een maand lang een mondain leventje, - in alle eer en deugd, - te leven, en dat kan misschien nog nieuwe gezichtspunten openen.

A.J.S.v.R.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Motto: Wie altijd in vrede wil leven, moet doof, stom en blind zijn.

Emma J. - Het speet mij, dat ik U *niet* kon ontvangen. Ik kan geen minuut van mijn beperkten tijd missen. U hebt toch de correspondentie in de Holl. Lelie

gelezen? Slechts Zondags op de gewone ontvanguren ben ik voor ieder, ook voor de ‘Lelieanen’ beschikbaar. Van uw veranderd adres heb ik nota genomen.

Snowa. - Meld mij uw naam, en adres opdat ik U proef kan zenden van uwe bespreking van *Lefèvre's La femme, etc.* De namen der vele daarin voorkomende schrijfsters moeten juist zijn.

Joh. Schm. te M. - Ik heb niet de eer U, of uw werk te kennen. Juist omdat U schrijft een geroutineerd auteur te zijn, had ik minder zenuwachtigheid bij U verwacht. *Ongelezen* plaats *ik* niets; evenmin antwoord *ik* **particulier.** Ik zend U op *Uw* verzoek ‘Ibsen’ terug. Ieder inzender of medewerker kan niet op één dag geholpen worden. Zijt gij met redactiewerk bekend? 't Is haast niet te gelooven. In Juni hoop ik omtrent 't andere opstel te beslissen. Ik wil uwe mogelijke rechten in niets verkorten, maar ik meen, als *waarnemend* redacteur een juist standpunt in te nemen door mij aan ‘gelijk recht voor allen’ te houden.
(120. 121. Br. 58)

G.W.E. te H. - Uw stuk gaat naar de drukkerij.

‘**Onbekende**’ **te 's Gr.** - Als boven

* * *

Voorloopig **alles** te adresseeren: 's-Gravenhage, Van Kinsbergenstraat 132; op de adressen **‘voor de Lelie’.**
Geen spreekuur. Ontvangdag, - uitgenomen Mei en Juni, - Zondags van 2-4.
A.J.S.v.R.

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

‘Kan iemand een goed en gezellig pension opgeven voor een jong meisje van achttien jaar om volkomen Fransch te leeren spreken, te Lausanne of Montreux. Welke van deze plaatsen is het best geschikt?’
Hoogachtend
Uwe dw. dienaresse
Mevrouw *L. Roeper Bosch.*
Maliebaan, Utrecht.

Bericht.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is:
Den Haag. Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

22 Mei 1907.
20ste Jaargang.
No. 47.

Berichten.

De *waarnemende* Redacteur is van **4 Mei** tot **2 Juni** uit de stad. Voor de geregelde uitgave van dit weekblad is zorg gedragen. Daar de adressen van de meeste inzenders hem niet bekend waren, heeft hij gedeeltelijk zelf de correctie op zich genomen. Voor taal- en stijlfouten stelt hij zich niet aansprakelijk; persfouten zal men hem wel willen vergeven. Correspondenties worden door deze afwezigheid vertraagd.

* * *

Ziektetoestand van onze Redactrice. - De genezing gaat geregeld vooruit. De redactrice hoopt binnen veertien dagen, hoogstens drie weken, haar werk weder te hervatten.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's-Gravenhage, 18/5 1907.

HOOFDARTIKEL

Hoofdartikel
Over: Eenige Graden, Oorzaken en Voorbeelden van Kwaadaardigheid.

De verschillende ondeugden of graden van eenzelfde ondeugd, die wij in dit opstel onder den naam van *Kwaadaardigheid* begrijpen, vinden haar oorsprong òf in nijd en afgunst op het geluk of den voorspoed van anderen, òf in wraakzucht wegens vermeende of werkelijk aangedane beleedigingen of onrecht.

In het eerste geval wordt iemand beheerscht door een zekeren geest van gemelijkheid, inzonderheid van ontevredenheid met zichzelven en met zijn lot, waardoor het gezicht van in zijn oog gelukkigen hem verveelt en onaangenaam aandoet.

Deze meest algemeen heerschende soort van kwaadaardigheid wordt in de fatsoenlijke samenleving gewoonlijk onder het masker der uiterlijke beleefdheid verborgen.

Zulks leert ons *Anthonius de Guevara,* waar hij schrijft:

‘Er zijn velen, die voor elkander den hoed afnemen, en elkander liever zagen zonder hoofd.

Velen toonen elkander een lachend, vroolijk gelaat, die elkander achter den rug bijten.

Velen groeten vriendelijk, en wenschen elkander kwaad.

Velen doen groote reverentie en verscheuren elkanders goede faam.

Velen eten aan één tafel, en hebben tegen elkander doodelijke vijandschap.

Velen gaan met elkander wandelen, wiens harten allerwijdst verscheiden zijn.

Velen zenden elkander geschenken, die elkander met de tanden wel zouden willen verscheuren - en:

Velen verzoeken elkander in hun huizen, die veel liever elkander zouden willen begraven.'

In bijzondere gevallen, als bij minder ontwikkelde en laagstaande wezens, openbaart zich die geest veelal naar buiten. - Wanneer zoo iemands gemelijkheid over zijn noodlot of het berouw over zijn eigen misslagen gepaard gaat met lichaamskracht, zekeren invloed op anderen of geweldige hartstochten, dan barst hij niet zelden uit in den hevigsten toorn, en in de onmenschelijkste beleedigingen van... onschuldigen, want - zooals *Seneca* zegt: - 'De drift van 't gemeene volk is een kwade leidsman', omdat het geen maat kent in zijn driften, en omdat men 'door de gramschap de wijsheid verliest en de gerechtigheid verlaat' (oudvader *Gregorius*). Hiervan levert de geschiedenis - ook de Onze - menigte van voorbeelden.

Bij anderen van hun soort, maar zwak van gestel of trager van geest, en van geenerlei invloed in de samenleving veroorzaken zij slechts neerslachtigheid en een gemor jegens dezulken, die geheel in hun macht zijn...

- Wij lezen, dat de wijze *Epictetus* door zijn meester *Epaphroditus*, zelf een vrij gelatene van *Nero*, zoo wreed behandeld werd, dat hij hem door slagen een zijner beenen verbrijzelde.

Weliswaar zijn dergelijke lieden buiten hun onmiddellijke omgeving niet zoo te vreezen als de hiervoren bedoelde, maar uit het oogpunt der zedeleer, d.i. uit oorzaak van het beginsel, niet minder te laken of te verachten.

De eigenlijke wraakzucht, haar grond vindende in meer of minder rechtmatige, althans niet zonder reden zijnde haat, bestaat in anderen te willen benadeelen zonder zelf daarvan voordeel te hebben. Tot een hoogeren graad gevoed, stijgt zij tot dierlijke woede en boosaardigheid, d.i. de zucht zich zelven aanmerkelijk nadeel te doen, alleen om anderen nog grooter nadeel toe te brengen. Een vreeselijk voorbeeld hiervan vindt men in de volgende geschiedenis, ons door *Jovius Pontanus* beschreven, en die tevens tot waarschuwing kan strekken, om zijn dienstbaren zóo te gebieden en te behandelen, dat zij ons eerder liefhebben dan haten, opdat men niet in ieder hunner een vijand moge hebben: - Een gevangen slaaf, sloot bij afwezigheid van zijn meester, de poort van het huis, knevelde de vrouw, en bracht de drie kinderen boven op het dak. Zoodra hij zijn heer terug zag, wierp hij een der kinderen naar beneden, en daarna een tweede. De vader daarover zeer verschrikt, bad hem, onder belofte van vergiffenis en vrijheid, die hij hem wilde schenken, om het derde te sparen. De slaaf beloofde dit, op voorwaarde dat de vader zich zelven den neus zou afsnijden, hetgeen deze deed om zijn kind te behouden. Maar zoodra dit geschied was, wierp hij ook het derde kind van boven neder, en daarna zich zelven.

Zóo waar is wat *La Noué* zegt: 'De begeerte naar wraak is een gruwelijke raadsman', en 'dat het wijselijk is zijn vijand te vreezen, al is hij nog zoo klein' *(Mimus Publianus)*.

De Overste *Bracidus*, als hij in een mand met vijgen tastte, waar een musch in verscholen zat, en hij van deze in den vinger gebeten werd, zoo riep hij uit: ‘O Goden! er is geen diertje zoo zwak of klein, of het zal zich trachten te wreken, als men 't beleedigt.’

Een in haar uitwerkselen als anderszins op wraakzucht gelijkende hoedanigheid, waardoor iemand vermaak schept in het ongeluk of de smart van anderen, is een soort van m e t l a f h e i d g e p a a r d e H o o g m o e d, naardien hij zich verheven waant boven dengene, die zich tegen zijn beleedigingen niet heeft kunnen of willen verdedigen, daar meestal (zedelijk of geestelijk) hoogstaande, beschroomde of ongelukkige menschen, en zelfs ook... stumpers naar den geest haar ten voorwerp strekken. Deze soort van Kwaadaardigheid gaat van spotternij, van de gemeenzame scherts en moedwil, uit louter leedvermaak, tot aan de uiterste wreedheid. Zij is een eigenschap van l a g e en z w a k k e z i e l e n, en daarom bij het gepeupel zoo algemeen.

Dit vond ook koning *Philippus*, als hij zich eens onwillekeurig daaraan had schuldig gemaakt, en nadat hij daarover van een overwonnen vijand terecht gewezen was. Als

namelijk Philippus de *Lacedemoniers* in den strijd bij *Cheronéa* overwonnen had, zoo heeft hij na afloop daarvan zoo goede sier gemaakt, dat hij - na veel wijn te hebben gedronken - begon te dansen. En gaande aldus midden door den hoop der gevangenen verweet hij hun smadelijk hun versche ellende. *Demadus*, die mede onder den gevangen hoop was, dien trots niet kunnende verdragen, sprak met een onversaagd gemoed: 'O, Koning; aangezien het geluk in u de persoon van *Agamemnon* heeft verbeeld, - doet gij u zelven dan niet een eeuwige schande aan, dat gij de persoon en daden van *Tersitus* speelt?' De Koning werd daarover zoo verschrikt, dat de dronkenschap hem terstond verliet, en hij een ander gelaat toonde. En zich zeer verwonderd hebbende over de stoutmoedigheid van Demadus, zoo stelde hij hem weder in vrijheid, heeft hem eerlijk ontvangen en altoos voor een van zijn getrouwste vrienden gehouden. Ook liet hij om zijnent wil alle gevangenen zonder eenig rantsoen te betalen, los.

Ten bewijze hoe deze soort Hoogmoed somtijds zich-zelven straft, strekke het volgende uit de Geschiedenis: - Als de veldoverste *Contraretus* koning *Antiochus* verslagen had, greep hij diens paard zeer trotselijk aan om het te bestijgen. Zoodra echter het paard den vijand zijns meesters op zijn rug voelde, nam het den breidel tusschen de tanden, en liep in vollen draf op een hooge rots, vanwaar het zich met zijn berijder naar beneden stortte en met hem verpletterd werd.

Het spreekt bijna van zelf, dat Oude en latere Wijsgeeren de ondeugden, die wij op het oog hebben, en te samen onder den naam van Kwaadaardigheid begrepen, door uitspraken, voorbeelden en geschiedenissen in haar ware licht gesteld hebben, eensdeels om het afschuwelijke daarvan aan te toonen, en anderdeels om er den redelijk gezinden en verstandigen voor te waarschuwen, opdat zij zich daaraan niet zouden overgeven, en zich hoeden voor degenen, of ze verachten, wien dergelijke ondeugden eigen zijn. Trouwens hebben we hiervan reeds eenige voorbeelden bijgebracht.

Ten besluite en verdere illustratie van ons opstel laten wij nog eenige dier uitspraken en geschiedenissen volgen*:*

Marcus Aurelius zeide: De deugd maakt den vreemdeling tot een burger, en de boosheid den landzaat tot een vreemde.

Marcus Cicero: Men moet de boosheid niet alleen schuwen om de ongelegenheid, die daaruit ontstaat, maar voornamelijk omdat zij het gemoed nimmer laat rusten.

Keizer *Theodosius* zeide en toonde door zijn voorbeeld, dat 'die zich best wil wreken, moet vergeven en vergeten.'

Insgelijks de wijsgeer *Pittarchus*, als hij zegt: Neem geen macht aan om te heerschen of te gebieden, tenzij gij eerst geleerd hebt te vergeven.

Als dezen eens door iemand kwaad gedaan was, en de dader daarna in zijn handen geleverd werd, om daarmede naar goedvinden te doen, zoo heeft hij dezen vrij en ongehinderd laten gaan, zeggende, dat de genade en goedertierenheid beter was dan de wraak, en een teeken van menschelijken aard, maar de wraak niet anders dan een beestachtigheid.

De wijsgeer *Phocion* leert ons door zijn uitnemend voorbeeld, dat men niet wraakgierig behoort te zijn: Als deze onschuldig ter dood verwezen was, en eenige zijner vrienden hem vraagden, wat hij zijn kinderen ten aandenken wilde achterlaten?

Zoo antwoordde hij: ‘Dat zij om deze zaak (al moet ik een onverdienden dood sterven) nimmermeer zullen denken, noch de Gemeente van *Athene* daarom haten.’

De wijsgeer *Socrates*, als hij eens door een jongeling geschopt werd, en sommige van zijn vrienden begeerden, dat hij zulks zou wreken, zoo antwoordde hij: Indien een ezel mij geschopt hadde, wildet gij dan, dat ik wreeder tegen hem achteruit zou slaan? - Ons alzoo leerende, dat gelijk als men met eenige wreede beesten, wegens de gruwzaamheid van hun natuur geen verbond kan sluiten, om ons geen kwaad te doen, alzoo is het met sommige menschen, wier boosaardigheid en schelden men niet meer moet achten dan de boosheid der beesten, en het blaffen der honden.

S.K. FEITSMA.

Heidegeluk.

Licht trillend door de liefde-streeling van zephyr, lag daar de heide, stil-gelukkig bij het voelen van lente-komst. Vlinderkens, geroepen tot leven door zonne, bewogen jolig-vlug hun vleugeltjes door zoele voorjaarslucht, brengend er hun eersten liefde-groet aan bloemkens in vaag ontluiken. Zonnekevers wiegden op dunne takjes van heidekruid, geheel hun

nietig wezen geglansd door 't welig geschitter van hemellicht.

Natuur was ontwaakt en haar ontwaken baarde liefde...

Zoo vonden zij de heide, ver, wijd uitliggend voor hunne oogen, plotseling hun gegeven door opheffen van hoofd, dat gebogen ging bij 't bestijgen van mul zandpad.

In haar zoo bruinen gloed, bijwijlen afgewisseld door groen van dennenbosch en grillig-wit van berkenstam, trok zij aan, noodend tot betreden.

In ver verschiet, daar, waar het bruin langzaam vervloeide tot paars, tintten zich, zacht-rose de luchten, voorbereiding van zonne-afscheid. Vogels zongen in het jonge groen, gaven lustig hun zangen, al de klanken vermengd tot een lieflijk geheel.

Zoo ruim de vlakte voor hen, zoo wijd werd de ziele, wijd van reinheid, van grootsch leven-beseffen, van louter geluk, wijl als een waas van bedwelming om hen was de stilte. In hem was een groot voelen, om haar te zeggen van ziel tot ziel zijne liefde, om ze uit te spreken, zacht aan haar oor, in volkomen begrijpen, om ze haar te vertellen, als iets moois, lang in zijn innerlijk bewaard. Maar die angst, om pijn te doen hare ziel, die hij zoo mooi wist, nu in haar vriendschapgeven, deed hem zwijgen van zijne hoogste droombeelden, deed hem weer besluiten te wachten...

Toch, om iets te zeggen nu, al was het ook van leelijk banaal-zijn, vroeg hij haar: ‘Kind, hoe lang was 't?’ Plots, verschrikt werd het mooie vrouwenkopje tot hem opgeheven, oogen staar-blikten hem aan, bedeesd klonken de woorden: ‘zoo lang...’

Toen werd in hem een lach geboren, een lach van liefde, van nieuw geluk.

‘Zoo lang,’ zong 't in hem. Haar had de tijd, dien de menschen kort noemen, zoo lang geschenen, lang zonder hem. Een week maar was hij weg geweest en ze noemde het ‘lang’. Heel haar wezen had gesproken, heel haar wezen, dat meer vroeg dan vriendschap, wijl 't meer geven kon...

Toen werd er geleefd, daar op de heide, de eerste stond van liefde-vinden.

‘Kind’ - sprak er zijn stemme - vrienden waren wij; blijf vriendin en wordt mijne vrouw!’

Woorden heeft de heide niet meer gehoord, maar een merel zong juub'lend zijn lied en vertelde van twee gelukkige menschen.

E. OSLES.

Kindergave door M.

‘**W**at zullen we koopen?’

Een paar vragende jongensoogen kijken vol verwachting in de blauwe kijkers van zusje.

Vandaag is 't de trouwdag van moedertje en vader, en al begrijpen broer en zusje nog wel niet juist, waarom dat een feestdag is, grooter dan eenig ander feest, toch hebben ze wel aan de gelukkige uitdrukking in hun ouders oogen gezien, dat er reden tot feestvieren bestaat.

Broer heeft zusje mee in den tuin genomen en in 't volle gewicht van zijn ‘ouderen broer zijn’, heeft hij haar zijn plan meegedeeld. ‘Als er feest is, dan moeten er cadeaux zijn;’ redeneerde hij dien morgen bij zichzelf, denkende aan geschenken op zijn eigen verjaardag of op St. Nicolaas. Zonder die had voor hem zoo'n feest geen waarde, dan had je geen pret en natuurlijk vonden papa en mama dat ook. Vreemd toch, dat hij daar verleden jaar niet aan gedacht had. Nu heeft hij zus dan meegenomen achter in

den tuin, zeggende een ‘groot geheim’ te hebben, en zusje is gemakkelijk mee te troonen geweest, trotsch als zij er op is, dat broer haar in 't vertrouwen neemt.

Met kleine dribbelpasjes volgt zij hem en luistert met een gezichtje vol gewicht toe.

De blauwe oogen kijken ernstig en vol nadenken; 't is ook een moeilijk vraagstuk en heelemaal begrijpen doet ze 't niet.

‘Wat zullen we nu koopen?’ Broer herhaalt zijn vraag een beetje ongeduldig.

‘Toetie's!’ klinkt 't ineens, en met een stralend gezìchtje, waar duidelijk op te lezen staat ‘Eureka’, kijkt zus vol spanning op.

Toetie's (koekjes) zijn voor haar een van de grootste en lang niet altijd bereikbare heerlijkheden.

Broer schijnt verontwaardigd.

‘Koekjes, verbeeld je, mama heeft wel een heele trommel vol en mag daar *altijd* van eten. En papa houdt er niet van. Vreeselijk dom van je, je bent toch een echt klein meisje!’ Zus kijkt diep beschaamd. Als broer zegt, dat ze een echt klein meisje is, dan klinkt dat voor haar als een soort verwijt, dan vindt hij haar flauw, kinderachtig en ze wil toch zoo graag flink en groot zijn. Bedeesd ziet ze tot haar ouderen broer op, niets meer durvende zeggen.

Deze staat in gepeins verzonken, zijn beide, kleine jongenshandjes verscholen in de broekzakken.

‘Als we eens een boek gaven.’ Broer spreekt met gewicht, en zus luistert eerbiedig toe, vooruit wetende dat zij alles zal beâmen en goed vinden.

‘Boek geven,’ echoot zij en knikt ernstig met 't hoofdje.

‘Maar een boek is duur, en jij hebt zeker weinig geld.’ 't Klinkt half als bedreiging, half als verwijt, en zus kijkt bedroefd.

Eraan twijfelen, of hij zelf wel geld heeft, dat komt niet bij haar op.

‘3 centen in mijn teine beursje!’

‘Niet veel,’ oordeelt broer, ‘*ik* heb er 5 dus samen 8.’

‘Ja 8,’ klinkt 't fijne stemmetje weer.

De kleine man tast in zijne broekzak, haalt er na lang grabbelen tusschen knikkers, touwtjes enz. 5 centen uit, en klemt die in zijn warm jongenshandje.

‘Haal jij nu de jouwe!’

Na een poosje komt zus terug; ze hijgt van 't harde loopen.

‘Ik heb wat bedacht, zus; we gaan hier naast in den winkel even kijken.’

Ze knikt, blij dat broer een plan heeft, en steekt haar handje in het zijne.

De kleine man schijnt haast te hebben, tenminste hij zet 't op een loopen, den tuin door, zoodat arm zusje haast niet mee kan komen. Met moeite bewegen de kleine dikke beentjes zich, om broer bij te houden, die haar in allerijl met zich voorttrekt. Maar hierover klagen *wil* ze niet, want dan zal hij haar weer een ‘klein meisje’ noemen.

Daar staan ze voor den winkel, een boekwinkel.

‘Laten we maar naar binnen gaan.’

Broer's flink stemmetje klinkt nu wel eenigszins gedempt en benauwd. Een heel ding ook, zoo alleen, zonder vader of moeder den winkel in te stappen.

Zusje schijnt 't gewicht ook te voelen, tenminste, zij durft de oogen niet opslaan en houdt broer stevig vast.

‘Wat is er van uw dienst, jongeheer?’ 't Klinkt nog al vriendelijk en de kleine man vat moed,

‘Hebt u iets voor zusje en mij, dat 8 centen kost! 't Is voor den trouwdag, ziet u.’

‘Trouwdag’ lispelt het kleine mondje van zus.

Een nauw merkbaar, weemoedig glimlachje glijdt over 't gezicht van den winkelbediende. Hij begrijpt, en denkt aan zijn beide kleuters thuis, en aan zijne vrouw, die hem zoo vroeg ontnomen is.

‘Laat eens zien, een potlood b.v.’

‘Neen, dat kunnen ze thuis niet *samen* gebruiken,’ is 't nu moediger gegeven antwoord. ‘Ziet u, moesje schrijft beneden, en pa boven.’

‘O, wat lieve poppetjes,’ klinkt eensklaps zusje's heldere stem. Ze is van broer afgedwaald, en heeft in den winkel rondkijkende allerlei moois ontdekt dat haar bijzonder bekoort.

Broer kijkt knorrig. ‘Wat bèn je een klein meisje, je gaat nooit weer mee, je moet helpen uitzoeken, bij dien mijnheer,’ bijt hij haar in 't oor, met eenen schuwen blik op den bediende.

‘Wat denkt u van een paar velletjes postpapier, u kunt dan uwe mama en papa elk de helft geven; zooiets komt altijd te pas.’

Verheugd kijkt de kleine jongen op.

‘Kost dat 8 cent?’

‘Jawel jongeheer.’

Met zorg worden de centen op de toonbank uitgeteld, en zonder 't kostbaar geschenk in te laten pakken of ook maar den bediende eene groet waardig te keuren, grijpt broer 't papier in zijn stevig, nu juist niet heel schoon knuistje, en stormt den winkel uit, zus met zich meetrekkend.

‘Nu voorzichtig langs de ramen, dat ze ons niet zien, buk je,’ fluistert hij, en geheel in elkaar gedoken, op de hurkjes, sluipen ze langs 't huis.

‘Ziezoo, en nu gaan we 't brengen.’

Moeder en vader hebben echter 't tweetal wel geheimzinnig zien langs sluipen en 't is met een gelukkigen glimlach dat zij elkander aanzien, als opgewonden en met roode stralende gezichtjes hun kleintjes de kamer binnenstormen.

‘Voor u allebei’ gilt broer.

‘Allebei’ echoot zusje weer en beiden kijken met gespannen verwachting naar 't gelaat hunner ouders.

Ontroerd en gelukkig sluiten deze hun tweetal in de armen.

‘Hoe mooi, dank jelui wel. En heel alleen gekocht?’ vraagt moeder.

‘Héél alleen, en van een heeleboel centen,’ is 't met trots gegeven antwoord.

Als na eenige minuten broer en zus weer in den tuin spelen, bekijken de ouders met een glimlach vol teederheid het geschenk hunner kleintjes, die paar velletjes postpapier,

beduimeld door een warm, vuil kinderhandje. Hoe *mooi* vinden ze dat geschenk, hoe lang, hoe heel lang hebben ze 't bewaard!

Herinneringen aan Torquato Tasso. Vrij naar het Duitsch.

Het hof der Hertogen van Este te Ferrara, hetwelk reeds in de 15de eeuw het brandpunt der Renaissance vormde, zijn glans over geheel Italie verspreidende, kweekte den geestelijken bloei van dien tijd niet slechts aan maar hield hem ook staande tot aan het einde der 16de eeuw, terwijl hij in alle andere landen van het schiereiland reeds lang kwijnende en gestorven was.

Hier waar Lodovica Ariosto zijn ‘razenden Roland’ gedicht had, vond ook Torquato Tasso, de dichter van het ‘bevrijde Jerusalem’ een gastvrije ontvangst.

Ongelukkig voor hem, was echter Tasso, zelfs daar, waar het het praktische verstand, en wereldwijsheid gold.... een dichter.

Tasso werd in het jaar 1554 te Sorento, elf jaren na den dood van Ariosto geboren.

Door zijn vader Bernardo Tasso, die als dichter en staatsman hoog in aanzien stond, werd Torquato's opvoeding aan het Jesuitencollege te Napels toevertrouwd. Reeds op zijn achtste jaar moet de levendige knaap verzen gemaakt en redevoeringen gehouden hebben. Heel spoedig moest zijn vader, wien het lot van zijnen vorst uit het Napelsche gebied verdreef, hem aan een bloedverwant in Rome toevertrouwen.

Van Rome weer naar Bergamo gestuurd, kwam hij eindelijk op zijn dertiende jaar aan de Universiteit te Padua waar hij tegelijkertijd Theologie, Philosophie en Rechtswetenschap begon te studeeren en wel met zulk een vlijt, dat hem reeds na vier jaren door alle drie de faculteiten, volgens het gebruik van dien tijd, een lauwerkrans werd uitgereikt en hij promoveerde. Zijne gedichten hadden hem reeds grooten roem doen verwerven, maar in Bologna hadden ze hem een vervolging op den hals gehaald, omdat men hem verdacht de schrijver van eenige ergernis verwekkende spot-sonnetten te zijn. Gerechtsdienaren drongen zijn kamer binnen en doorzochten zijn papieren.

Verontwaardigd over deze behandeling, keerde Tasso naar Padua terug, zonder acht te slaan op het verzoek van den pauselijken afgezant, die hem uitgenoodigd had naar Bologna te komen. Hij was nog geen negentien jaar toen hij met zijn ‘Rinaldo’, een episch gedicht in twaalf zangen, als navolger van Ariosto voor den dag kwam.

Dit gedicht had hij den kardinaal Hyppolyt van Este, een broer van Alfonsos II, hertog van Ferrara, opgedragen. De kardinaal en de vorst beriepen daarop den dichter in wien zij een tweeden Ariosto zich ontwikkelen en rijpen zagen, aan hun hof. Tasso volgde deze uitnoodiging en ontving in het vorstelijke paleis alles wat maar eenigszins tot veraangenaming van het leven bij kan dragen, zonder dat hem buitengewone plichtten opgelegd werden.

In Ferrara ontwierp hij het plan voor zijn grootere gedicht: ‘het bevrijde Jerusalem’ en begaf zich spoedig aan de uitvoering daarvan. Zijn voorspoed aan het hof scheen zich meer en meer te bevestigen. De zuster van den hertog, prinses Leonore, de hertog zelf en de kardinaal wedijverden met elkaar in vriendschapsbewijzen voor den dichter.

Maar bij de hovelingen was het anders. Zij benijdden hem als den verwenden gunsteling van Fortuna; zij spotten over zijne sentimentaliteit, lachten over zijne dichterlijke vervoering, en vonden het een pralende aanmatiging dat Tasso te beweren

waagde, dat hij meer te volbrengen hoopte dan Ariosto. Voor zijne ziekelijkheid en zijne zwaarmoedigheid had men niet de minste toegevendheid. Door al deze omstandigheden, die hem verbitterden, werd de rampzalige omkeer in zijn lot voorbereid. In zijne zwaarmoedigheid meende hij zich overal van benijders en vijanden omgeven en in elken man aan het hof een verrader te zien. Zoo moet hij eens tegen eenen aan het hof verbonden edelman, dien hij wantrouwde, en waarmee hij in den vorstelijken voorzaal wachten moest, in een ondoordacht oogenblik den degen getrokken hebben, eene episode, die ook Göthe in zijn drama 'Torquato Tasso' opgenomen heeft.

De hertog, die den dichter welwillend verontschuldigde, was echter van oordeel, dat dit in het oog loopend gemis aan eerbied, dien men het hof verschuldigd was, wanneer ook op gematigde wijze, toch bestraft moest worden en veroordeelde Tasso tot kamerarrest.

In de opgewonden fantasie des dichters veranderde echter zijn kamer in een onteerende gevangenis; hij vond zich onverantwoordelijk gekrenkt en gesmaad, in zijn eigenwaarde miskend en mishandeld. Ten

hoogste verontwaardigd, ontvluchtte hij heimelijk en ging naar Turijn zonder te weten wat hij nu beginnen moest. Ook in Turijn hield hij het, niettegenstaande de vriendelijke ontvangst die hij daar vond, niet lang uit. De angst voor verraders verdreef hem ook van hier, waar hij zich onder den aangenomen naam Omera Fuggiguera (de den strijd ontvluchtenden Homerus) opgehouden had. Hij dwaalde naar Rome en vond ook hier geen rust. Als herder verkleed, stond hij plotseling voor zijne getrouwde zuster te Sorrento, zonder dat hij ook in zijn geboortestad de vrede vond die hij zoo vurig zocht.

Hij werd onweerstaanbaar naar Ferrara teruggetrokken en na een zwaren innerlijken strijd vroeg hij vergunning weder terug te mogen keeren. Zij werd hem zonder voorbehoud gegeven en zijne terugkomst met een schitterend feest gevierd. Alles scheen vergeten en vergeven, toen Tasso plotseling op nieuw in 't geheim ontvluchtte.

Te midden van de hem ter eere toebereidde plechtigheid meende hij koelheid en spot te hebben waargenomen.

Op den raad van den Hertog van Urbino, den zwager zijns vorstelijken beschermers, keerde Tasso nog eenmaal, voor 't laatst naar Ferrara terug; want in een oogenblik van hoogste extase, zich zelf vergetende, moet hij de jongere zuster des hertogs, princes Eleonore op hartstochtelijke wijze zijne liefde verklaard hebben, en daardoor, den toch reeds op hem vertoornden vorst, er toe gebracht hebben hem als een krankzinnige te behandelen. Hij liet hem naar het St. Anna-hospitaal, wat te gelijkertijd krankzinnigegesticht was, overbrengen. Zijne gevangenschap duurde zes jaren, maar hij had zijn eigen kamer en mocht ongehinderd briefwisseling houden met zijne betrekkingen en vrienden. Zijn letterkundige arbeid bewees dat zijn geest, ten minste niet in den gewonen zin des woords, ziek was.

Met zijn lichamelijk lijden, dat zijne zwaarmoedigheid verhoogde, verbond zich nog eene krenking die hem in het diepste van zijn ziel kwetste. Een van zijn meest bezielde aanhangers had een werkje uitgegeven waarin hij zijne bewondering over den dichter en zijn ‘bevrijd Jerusalem’ uitsprak en hem ver boven Ariosto plaatste. Tasso's talrijke bewonderaars antwoordden met beleedigende scherpheid en hunne woordvoerders stelden alles in het werk om hèm te vernederen, wiens aanhangers met den dag minder werden terwijl de pennestrijd der tegenstanders steeds met grootere verbittering voortgezet werd.

Eindelijk verklaarde zich zelfs eene der aanzienlijkste en toonaangevendste universiteiten van Italie, op volkomen onpartijdigheid bogende tegen Tasso.

De directeur van het hospitaal, dweepende voor Ariosto, was boosaardig genoeg Tasso op de hoogte van al deze bewegingen te brengen. - Tasso trachtte zich te verdedigen, maar zijn geschrift droeg de sporen van matheid en toegevendheid. Zijn kracht was gebroken, zijn eens zoo trotsch zelfvertrouwen ondergegaan.

Reeds lang hadden personen van invloed stappen gedaan om den ongelukkige te bevrijden.

De beroemdheid die het ‘bevrijde Jerusalem’ verworven had, had des dichters naam ver over de Italiaansche grenzen doen weerklinken en van alle zijden verhieven zich stemmen die de vrijlating van den dichter eischten.

Prins Gonzago van Mantua slaagde er eindelijk in den eigenzin van Hertog Alfonso te overwinnen. In 1586 werd Tasso uit zijne gevangenschap bevrijd, - maar zijn lichaam was ontzenuwd, zijn geestkracht verlamd en zijn gemoed verduisterd. Daardoor kwam het dat hij zich in Mantua, Bergamo, Napels en Rome altijd maar

korten tijd ophield. Hij hield zich steeds bezig met de omwerking van zijn groote werk, wat hij plan had in het 'veroverde Jerusalem' te herdoopen en met een poëtische vertelling van de geschiedenis der schepping naar Mozes. - Daarbij leed hij zoozeer gebrek, dat hij van tijd tot tijd bij zijne vrienden om geldelijke ondersteuning aan moest kloppen en zelfs eenige keeren zijn kleeren moest verpanden.

Om hem voor zoovele zware beproevingen weer eenigszins schadeloos te stellen, besloot kardinaal Androbandini, die met zijn werken dweepte en bevriend met hem was, hem op het kapitool te Rome feestelijk met den lauwerkrans te laten kronen. Maar deze vreugde zou den armen lijder niet meer te beurt vallen. Hij stierf d. 26 April 1595, nog voor de hem toegedachte hulde.

Des dichters voornaamste werk 'het bevrijde Jerusalem' werd in alle talen vertaald. Een gedenkteeken, blijvender dan een beeld in metaal of marmer, werd den veel gesmaden, veel geprezenen en veel miskenden dichter door Göthe in zijn drama Torquato Tasso opgericht.

E.J.

Geluksverlangen.

- Ik heb het geluk gezien in z'n blauwe, blauwe oogen - - - in den zachten glimlach om z'n mond - - - - - - - -

- Ik heb het geluk gezien in de reine, stralende liefde van z'n hart - - - - -

- Vele zoele zomerdagen en vele lange, koude najaarsnachten heb ik het geluk gewèten, daar - - - maar bereiken kon ik het niet - - - - - - - - - -

Droef klagend zong eene zuivere, hooge meisjesstem deze woorden, telkens en telkens weer.... steeds zachter en treuriger.... en toen de laatste, bevende klank wegstierf was alles donker en stil om de eenzame zangster.

Alle dagen stond ze daar, in de kille, leege straten.... klein en nietig tusschen de hooge steenen.... alle dagen zong ze haar droevig lied voor de zon, die haar blanke huid verbrandde.... de zon, die ze toch zoo lief had, omdat die het eenige mooie en stralende was in haar somber leven.

Als de zon scheen en alles in de oude straten nieuwen glans, nieuw leven gaf, dan kwam er ook licht in haar doffe oogen, en leven in de stille, kleine gedaante.... dan dacht ze aan de bosschen, waarin ze geboren was, waar ze geleefd had temidden van haar bloemen, die ze allen kende en liefhad.... die haar wonderlijke geschiedenissen vertelden van feeën en elfen.... onzichtbare etherische wezentjes, die woonden in de kleurige kelken, welke ze alleen 's nachts verlieten om te dansen in de weiden en bosschen.... om feest te vieren in de koele nachtlucht.... totdat de zon ze naar haar bloemenwoningen terug joeg. En ze dacht aan de vogels die haar 's morgens wakker zongen met tonen veel zuiverder en heerlijker, dan zij zelve ze voortbrengen kon.

O, waarom had ze dat alles verlaten? Waarom was ze gaan dwalen van stad tot stad, zingend langs de straten, om een schamel stuk brood te verdienen?

Waarom was ze niet gebleven in 't kleine, met rozen begroeide huisje, dat haar beschermde voor koude en regen, voor alle smarten en zorgen der wereld, waar ze droomen en dwepen kon met de zon.... met vogels en bloemen en vlinders....

Er was een tijd gekomen, waarop ze niet meer gelukkig was.... toen kwam in haar jonge vrouwenziel 'n groot, hevig verlangen naar iets onbekends, iets, dat ze niet vinden kon daarbuiten in 't reine, stille natuurleven.

Dat verlangen werd grooter en grooter... het omklemde haar vaster en vaster.... het dreef haar voort.... ver weg van alles wat haar lief was... ver weg naar 't onbekende... het heerlijke onbekende, dat haar geluk brengen zou....

Ze dacht aan de teere, bleeke vrouw, die haar moeder was.... die had ook eens verlangd naar dat verre, wondere geluk... maar die was weergekeerd naar 't rozenhuisje.... bleek en lijdend... daar zich rustig wetend... beschermd voor wreede, ruwe menschenhanden, die haar zachte kinderziel gebroken hadden. Ze had haar zoo lief gehad, die moeder... die 't geluk gezien had in blauwe, blauwe oogen.... in 'n zachten glimlach en reine, stralende liefde.... die 't geluk daar gezien had... dat ze toch nooit bezitten zou...

Die woorden waren de eenige, die 't kind diep in haar hart bewaard had... als 'n teedere herinnering, aan die moeder, die nu rust had gevonden... en die woorden zong ze op duizend wijzen, droef en klagend of hemelhoog juichend.... stil-gelukkig of met zachten weemoed....

Zij voelde sneeuw, noch wind, noch regen, als ze dacht aan die blauwe oogen, die blauwer en dieper zouden zijn dan de zee... en reiner en schitterender dan de sterren.... omdat ze het geluk bevatten.... aan den zachten glimlach die alleen te vergelijken was met de zon zelve... aan de reine, stralende liefde van 'n menschenhart.... liefde, die geluk moest zijn....

Het was een van de donkere dagen vóór Kerstmis.... de aarde was bedekt met een dicht, wit kleed, en nog steeds vielen de groote vlokken langzaam neer....

In de anders zoo stille straten liepen nu lachende, drukke menschen met geheimzinnige, gelukkige gezichten.

Over eenige dagen was 't immers feest... het feest van 't Kerstkindje, dat zooveel geluk en liefde op aarde gebracht had.... dat zooveel had goed gemaakt voor de zondige menschen.... opdat er vrede in hunne harten zou dalen....

En de kleine zangster, in haar dunne, armoedige kleeding, vroeg zich af, of 't Kerstkindje haar misschien ook 't geluk zou brengen... en haar stem klonk weeker en voller, niettegenstaande de koude, die haar huiveren deed, en de sneeuw, die zacht en

blank hangen bleef in haar donkere lokken.. Ze zong zóó, dat vele menschen stil bleven staan en haar hun gaven toereikten... medelijden voelend met haar, wie geen vroolijk kerstfeest wachtte... geen lieflijk, warm tehuis.

Dien kouden winterdag, toen ze al het smachten en verlangen harer ziel uitzong, was het plotseling of de zon door de grijze wolken heen brak, of al 't koude, witte om haar verwarmd werd door heerlijke, levenbrengende zonnestralen...

Dat was de glimlach, die de zon zelve geleek... Die glimlach speelde om 'n gevoeligen, fijngevormden mond, die glimlach werd weerkaatst in twee blauwe, blauwe oogen, spiegels eener reine, liefdevolle ziel...

'n Zwarte, slanke gestalte gleed voorbij... eene blanke hand liet rinkelend 'n geldstuk vallen in haar bakje... toen was alles weer even koud en somber om haar heen... en alleen in haar hart, diep in haar hart, was de zalige herinnering aan dien glimlach...

Toen kon ze niet meer zingen de oude, eenvoudige woorden... ze verborg haar kleine, koude handen onder de dunne sjaal, die nauwelijks haar slanke gestalte omhulde... en ze dwaalde door de straten, met zoekende, smeekende oogen, waar diep binnenin geluk straalde... het geluk, dat ze gezien had...

Ze zocht uren en uren, tot alles donker en stil was... en in de lange, eenzame nacht woelde ze rusteloos rond op haar leger... en toen de morgen aanbrak stond ze op en ging weer de straten op... gedreven door 'n wild, onverteerbaar verlangen, naar 't geluk, dat ze nu kende... nu wist...

Maar de korte winterdag spoedde zoo ras ten einde en nog sliep ze daar... zonder te voelen honger en koude... steeds zoekend... zoekend... Dien nacht ging ze niet slapen... ze kon niet... Twee dagen en twee nachten sleepte ze zich voort... even rustend nu en dan in de sneeuw... om daarna gejaagd weer weg te snellen...

De menschen dachten, dat ze gek was... zagen met medelijden het bleeke, uitgeteerde gezichtje met de groote koortsig-gloeiende oogen... die iets ver, ver weg schenen te zien... iets moois... iets, dat ze ééns gezien hadden, en nooit vergeten zouden...

Het was Kerstnacht. De sneeuw had opgehouden te vallen... de maan scheen helder aan den donkeren hemel... en de sterren verlichtten de koude, witte wereld.

Ze lag op den weg, in de zachte sneeuw.... het meisje met het groote geluksverlangen.... ze kon zich niet verder voortsleepen.... honger en koude en vermoeidheid hadden het teere lichaam verwoest.... maar zij voelde dat niet.... zij dacht alleen aan de oude woorden van hare moeder....

- Vele zoele zomerdagen en koude, lange najaarsnachten heb ik het geluk geweten, daar.... maar bereiken kon ik het niet....

- Maar bereiken kon ik het niet.... fluisterde ze en er klonken tranen in haar brekende stem.

Toen de klokken het Kerstfeest inluidden.... toen er vrede op aarde was en de menschen allen feestvierden en gelukkig waren.... lag het meisje nog in de sneeuw, eenzaam en koud.... maar met 'n zaligen lach om de bleeke lippen, die zoo vaak gesmeekt hadden om bevrediging van haar groot verlangen.... om geluk....

Die stille lach vertelde van 't geluk, dat het Kerstkindje haar geschonken had.... omdat ze dat andere geluk niet bereiken kon.... van 't geluk, dat door geen aardsche macht, door geen menschelijken wil vernietigd kan worden.... maar eeuwigdurend en volmaakt is....

LIEN GRAVELAAR.

De romance ‘Partant pour la Syrië’.

Welk een afgezaagde deun zeggen we nu, en hoe menigmaal hebben we het lied van den jongen en schoonen Dunois, die naar Syrië trok, moeten aanhooren in onze jeugd, als onze zusters en nichten aan een 5-octaafsch piano gezeten, zich zelf begeleidden, en zonder inachtneming van maat of tempo, de *romance* aframmelden. En liepen we al dit moois mis, dan kon men er zeker van zijn, dat met de kermis, of op andere dergelijke volksfeestdagen, het lied, begeleid door een guitaar, uit tandeloozen mond in ons oor dreunde, om het nooit te vergeten, zoo schril en wanklankig als leek het, of het geluid met naalden, op ons gehoorvlies werd ingeprikt.

We waren dit alles vrijwel vergeten, maar zie, daar doemt heel die herinnering aan een vervlogen halve eeuw in ons op, toen we het boekske in handen kregen van Houdard, een collega-museum-directeur, waarin hij aan zijne kinderen vertelt, - niet meer dan vertelt, - zijne wederwaardigheden van den veldtocht naar Syrië, welke hij in 1860-1861 heeft medegemaakt.

Welk verband nu daarin ligt met den jongen en schoonen Dubois, zullen velen niet begrijpen, en daarom willen we dit aantoonen, en meteen wat geschiedenis oprakelen.

De geheele expeditie, - de bezetting van Syrië door een Fransch leger van Juni 1860 - Juli 1861, - had niet veel te beduiden, maar al wat Syrië was deed in die dagen opgeld, en zoo kwam het dan ook, dat meer dan ooit het '*partant pour la Syrië*' het geliefkoosde zangstuk was van onze zusters en nichten en hare vriendinnen, en dat 'le jeune et beau Dunois' de harten stal der jonge meisjes.

Vroeger - we willen onze domheid graag bekennen - meenden we dat Dunois eigenlijk Danois moest zijn, en zagen we in hem een Deen, terwijl hij een echte Franschman was, zij het dan ook met bastaard-bloed in de aderen.

Zelfs scheppen we ons een aureool van ridderlijkheid en dapperheid, en daar die beide saamgehuwde eigenschappen meerendeels slechts gelden voor onze luisterrijke middeleeuwen, moeten we een heelen stap terug doen, om den eigenlijken Dunois terug te vinden, daar in dien waan gepersonifieerd is geworden de held der riddertijden.

De legendarische 'jeune et beau Dunois' uit de romance is zeer zeker de onechte zoon van Lodewijk van Orleans, verwekt bij de echtgenoote van den Ridder Albret de Cany, Mariette d'Enghien geboren. Het meest is hij bekend onder den naam van Jean, bastaard van Orleans.

Misschien wel om boeten te doen voor zijne overspelige ouders, was hij voorbestemd om opgeleid te worden in den geestelijken stand, maar men kwam daarvan terug, en hij trad in dienst bij den Dauphin, die hem met aanzienlijke goederen begiftigde.

De eigenschappen van een krijgsman bleek hij volop te bezitten, en toen ook de Koning zelf hem zijn gunst betoonde, maakte hij zich die waardig door het ontzet van Montargis in 1427, met een kleine bende, waar de Engelschen het belegerden met een groote macht.

Voornamelijk trad Jean op den voorgrond in het beleg van de stad Orleans door de Engelschen geslagen. Hij begaf zich toen in die stad, en hielp haar verdedigen, wat hij met mannenmoed volbracht, en zoolang standhield tot dat de Maagd van Orleans hem ter hulpe snelde.

Sedert dien tijd werd Jean in één adem met de fiere 'maagd' genoemd, en kwam een deel van hare lauweren ook op zijn hoofd neer.

Zijn roem klom nu al meer en meer, en de eene overwinning volgde op de andere, en dientengevolge ontving hij als bewijs van waardeering het Graafschap Dunois, waardoor hij een familienaam ontving, welke tot in onze eeuw zou doorleven.

Steeds doorstrijdende tegen de Engelschen, versloeg hij ze dan hier en dan daar, zoodat hij den machtigen vijand van Frankrijk veel afbreuk deed.

Een tweede Graafschap, dat van Longueville werd hem thans geschonken, zoodat zijn naam van nu voortaan een breed aanzien kreeg: Jean, bastaard van Orleans, graaf van Dunois en Longueville.

Als Gouverneur van Genua moest hij echter ondervinden, dat de liefde niet steeds bestendig van duur is, en dat het in ongenade vallen bij vorsten en hooge personen, gelijk staat met de wisselingen van het weder.

Lodewijk XI, ijverzuchtig geworden op zijn bastaard en gunsteling, ontnam hem plotseling al zijn waardigheden, waardoor hij zich de haat van den ridderlijken Dunois op den hals haalde, die dan ook 's konings tegenstander werd, en zich aan het hoofd

stelde van het verbond: ‘Pour le bien public’. De listige Lodewijk, die groot was voor Frankrijk, en klein voor zichzelf als mensch, wist dat verbond uiteen te doen spatten, en maakte vrede met ieder der verbondenen. Dit geschiedde in 1465; in 1468 overleed Jean Dunois, welke naam toenam in eer en aanzien, want Jean's nakomelingen werden zelfs door Lodewijk XIV tot Prinsen van den bloede verheven.

Nu moeten we gaan combineeren om den mooien Dunois naar Syrië over te planten.

Vertellen we daarom eerst, dat er in Syrië, het oude *Aram* uit den Bijbel, eene versterkte stad ligt Saint Jean d'Acre geheeten, eerder Ptolemaïs, welke in den kruistochtentijd, zoowel door Filips Augustus, zoon van den Franschen koning Lodewijk VII, als door Richard Leeuwenhart, koning van Engeland werd belegerd en ingenomen in 't laatst der 12de eeuw.

Deze Richard, als bond- en tochtgenoot van den Franschen koning naar Syrië, werd de held van de opera van Gretry (1784) waarin het fameuse air: O Richard! o mon roi! l'univers t'abandonne voorkomt, en hoewel nu de namen niet op elkaâr lijken, kan men er zich in denken dat Richard Leeuwenhart als Engelschman het van lieverlede afleggen moest tegenover den Franschen Dunois.

Nu beweert men, dat de koningin van Hol-

land, Hortense, moeder van Napoleon III, de romance: ‘partant pour la Syrië’ gecomponeerd heeft. Zij maakte een veldtocht van Bonaparte, wiens beleg Saint Jean d'Acre (de Syrische vestingstad) doorstond, tot achtergrond van haar compositie, en waar Richard Leeuwenhart eenmaal gelukkiger was geweest dan haar zwager, en de heldenmoed van Dunois haar als dien van een tweeden Leeuwenhart voor den geest kwam, moest de ‘jeune et beau Dunois’ de held der romance worden.

Toen nu in 1860-1861 wederom een Fransche veldtocht naar Syrië werd ondernomen, waarvan Louis Houdard aan zijn kinderen vertelt, kwam de romance van koningin Hortense (1783-1837) wederom *en vogue*, en zoo kwam het, dat zij een halve eeuw geleden aan de vijf-octaafsche piano's door onze zusters en nichtjes werd *vermoord*!

A.J.S.v.R.

Misdadig Bloed. Uit het Zweedsch van Victoria Maria Benedictsson vertaald door Zustanny.

Het was een stille, vreedzame zomeravond. Over het moeras hing rondom de elzeboomen een witachtig floers, dat zich tusschen de stammen der eiken tot een schemering verdikte en het kreupelbosch van hazelnoot- en hagedoornstruiken bijna geheel in duisternis hulde.

Eenzaam strekte zich daar het bosch in zijn lichtgroen kleed uit. Geen blaadje, dat zich bewoog. -

Aan den boschrand zat een man op een omgeworpen kalktrog. Hij zat daar, alsof hij wachtte, zijn bleek gelaat strak gericht op het smalle voetpad, dat van de boerderij langs de omheinde tuinen liep en een eind verder, dan de plaats, waar hij zat, door het bosch kronkelde.

De plompe houding en de breede schouders waren die van een aardwerker; om den grooten mond lag een trek van onverschilligheid, zooals men die bij lieden op het platte land waar kan nemen, maar in zijne oogen sluimerde de hartstocht van den bergbewoner. De uiterlijke traagheid verborg hier iets van dien hartstocht, eigen aan het ras en de open, maar fijn gevormde neusvleugels konden trillen, als de neusgaten van een volbloed hengst.

Het lage voorhoofd vertoonde een rooden, zweeterigen rand; zoover hadden de zonnestralen nooit kunnen komen. Zijn pet had hij in zijn nek geschoven, zoodat zijn vochtige haren daarboven uitstaken, grof en verward als die van een poedel. Nu en dan streek hij met zijn arm over mond en kin, alsof het zweet steeds naar voren drong. Steeds staarde hij naar het voetpad. Zijne oogen trokken zich samen onder de dikke beweegelijke wenkbrauwen. Op zijn gezicht geen spoor van ongeduld of ontroering te lezen, slechts de uitdrukking van ingehouden smart deed den krommen neus en de vooruitstekende kin nog sterker uitkomen. Het leunen op zijne eene knie vermoeide hem, zoodat hij van houding veranderde en zijne andere knie en elleboog nu het gewicht van zijn bovenlichaam moesten torsen.

De schemering werd intenser en de lucht koeler door den dauw - hij, die daar zat, gevoelde dit niet, hij bleef maar met den zelfden ijver over zijn gezicht strijken.

Een knecht kwam uit de boerderij, sloeg bij de weide af en vervolgde het voetpad niet. De verlatene boog ter zijde, zoodat de naastbijzijnde heester hem verborg, hetgeen echter niet noodig was, de knecht had zijn verblijfplaats niet opgemerkt.

De lucht koelde af. Langzaam rees de maan. Nog verschool zij zich achter het bosch, maar spoedig zou ze te voorschijn komen. Het was laat en ieder geluid uit de verte klonk met groote helderheid - het sleepende gejank van een hond uit het dorp of het geloei eener koe uit de aan het bosch grenzende weiden - anders sliep alles, dat over dag wakker was, en geen verboden wegen bewandelde.

De eenzame man stond met moeite op en ging voort in de richting van het kasteel. Hij sloop over den weg en bleef bij een venster staan. Hij bedacht zich een oogenblik. Wat hij nu ging doen, deed hij met tegenzin. Waarom ging hij niet liever naar de vlakte, waar gedanst werd? Daar kon hij zingen, drinken en gekheid maken met de meisjes. Waarom gaf hij minder om hèn dan om hààr? Er waren er toch genoeg, wien een enkel woord voldoende zoude geweest zijn.

Met een gevoel van schaamte richtte hij zich op en tikte tegen de ruit. Zijn hart sloeg hem in de keel. Hij gevoelde zich, alsof men hem een pak slaag gaf en alle menschen zagen, dat hij zich niet durfde verweren.

Nu klopte hij nog harder dan den eersten keer. Moest hij zich tot ieders nar maken, dan toch was dit niet de moeite waard, er een spier voor te vertrekken.

Juist was hij op het punt voor de derde maal te kloppen, toen hij binnen eenige bewegingen bemerkte. Hij keek op en zag plotseling iets voor het raam, dat ook spoedig weder verdween. Dadelijk gevoelde hij, dat zij het niet was. Hij kromp letterlijk inéén van vernedering, maar had hij A gezegd, zoo moest hij ook B zeggen. Er mocht van van komen, wat wilde.

'Ben jij het Per?' vroeg eene vrouwenstem, terwijl zij het raam op een kier zette.

'Ja, ik ben het,' antwoordde hij kortaf en onwillig, zonder er iets meer bij te voegen.

'Anne is niet thuis, ook geloof ik niet, dat zij voor het daglicht thuiskomt,' zeide zacht diezelfde stem en het venster werd gesloten.

Binnen hoorde hij een ingehouden gegiegel. Hij was tot het uiterste getergd. Zijn bloed bruischte door zijn geheele lichaam.

Waarom had hij het ook gevraagd? Hij wist toch het antwoord van te voren! Wist hij het niet? Waarom sloeg hij Malena, die zich altijd zoo over het leed van een ander verheugde, niet in het gezicht? - kon hij haar maar eens zoo met de gebalde vuist slaan, dat het bloed haar uit neus en mond vloeide! Dat zou eene voldoening voor hem zijn! Waarom had hij haar niet geslagen? Hij keek door het venster. Dat was gesloten en de jaloezieën waren neergelaten. Het was nu te laat. Dat was bij hem altijd het geval. Maar hij zou hen wel klein krijgen - allemaal, zonder uitzondering.

Zijne neusvleugels trilden van verontwaardiging; het was, alsof hij eene pijn doorstond, waarbij hij zich op de tanden moest bijten, om het niet uit te schreeuwen. Hij liep het pad af. Gelijk een paard zonder berijder, zoo vonden ook zijne beenen vanzelf den weg. Hij was zichzelf niet; hij wist niet, of hij liep, of stilstond. Zijne gedachten waren bij haar, die bij het aanbreken van den dag thuis zou komen - ook zij zou lachen, als zij wist, waar hij was geweest.

Zij was niet alleen. Hij meende hen te hooren fluisteren en lachen iederen keer, dat zijn naam werd genoemd. Zij spraken slechts over hem. Dat ze ooit over iets anders zouden kunnen spreken, kwam niet bij hem op. Morgenochtend zouden zij er nog meer pleizier over hebben, als zij te weten kwamen, dat hij heelemaal naar de boerderij geweest was en hààr te vergeefs had gezocht. En hij zou dan even eenzaam.... als een verstooten hond, door bosch en veld moeten ronddolen. Hij zou het hen wel inpeperen! Het zou hen voor hun leven heugen! Inpeperen? En dan in het tuchthuis te zitten opgesloten, onderwijl.... Neen, hij was niet aan handen en voeten gebonden en gedoemd bij ieder voor een dwaas door te gaan.

Er kwam een gevoel van machteloosheid over hem; hij zou wel willen huilen en kermen als een kind.

Alles had hij gegeven voor dit enkele: haar voor zich alleen te hebben, voor altijd te bezitten, haar van iedereen weg te nemen.... Maar niet dien lach.... dien zachten schaterlach, veel gelijkend op het gekweel van een vogel, dien zij maar niet kon nalaten en die maakte dat hij niet wist, in hoeverre hij haar gelooven kon. Altijd had hij gewacht; zoo zou het ook nu weer gaan.

Juist dat was het, waardoor hij haar zoo lief kreeg. Want als hij van haar heenging, dacht hij haar nooit weer te zullen zien, en, als zij elkander weder ontmoetten, was het, alsof hij haar gelijk een wonder des hemels uit den doode zag verrijzen. Dan was hij buiten zichzelf van vreugde. Hij dacht aan de vele avonden, dat hij bij den vondel in het met dauw bedekte gras had zitten wachten en luisteren - echter keer

op keer te vergeefs - hoe het hem den volgenden morgen bij de gedachte, dat alles nu voorbij was, moeilijk viel aan het werk te gaan en hoe hij haar geheel bij toeval op den weg zou kunnen ontmoeten; haar zien aankomen frisch en netjes in haar schoon katoenen japonnetje en witten doek om het hoofd. Dan zou zij al zijn klagen weglachen en hem beloven, daarvoor in de plaats een ander keer te komen. Telkens weer de zelfde geschiedenis! Deze steeds toenemende zwaarmoedigheid werd hem een ondraaglijke last. Voor hem was de geheele wereld een poel, waarin hij bij elken stap steeds dieper zonk, terwijl zij met lichten tred hem over heuvelen voorbij huppelde.

Nooit had hij van iemand zooveel gehouden, zelfs niet van zijn moeder en toch dacht hij er in te kunnen berusten, als zij een ander haar liefde schonk, wanneer zij hem slechts wilde zeggen dat zij de oogenblikken te zamen doorgebracht, gelukkig was geweest en hem niet als een dwaas beschouwde.

Maar hem alleen te laten met zijn leed;

hem te laten wachten, hem te pijnigen met ijdele, tot niets dienende gedachten.... Hij hoorde iemand naderen en verborg zich achter een boom. *Zij* kon het eens zijn. Verborgen door de schaduw, zag hij hen voorbijgaan, de armen om elkaars schouders geslagen. Zij was het, die zacht fluisterend sprak. Als een op de loer liggend beest boog de eenzame man zich voorover, maar hij kon geen enkel woord opvangen van hetgeen zij samen spraken. Toen zij een eind verder weg waren, bereikte die zachte, fiere lach waarmede zij hem zoo wanhopend angstig kon maken, zijn oor. Bijgevolg spraken ze over hem! Die lach kon niemand anders gelden. Daar was hij zeker van.

Nu was alles werkelijk voorbij. Hij zou kunnen huilen en smeeken - zij zou kunnen lachen. Hij zou haar kunnen zeggen, dat hij zich van het leven benemen wilde en zij zou toch lachen.

Maar als hij het eens deed! Dan zou zij, al was hij niet de eerste, die zich door liefdesmart van het leven beroofde, spijt en angst gevoelen.

En later als hij van de aarde verdwenen was!.... Dan zou zij zich des te vrijer gevoelen.

Plotseling bleef hij stilstaan. Er gistte iets in zijn bloed. Hij wist zelf niet wat. Hij gevoelde zich als iemand, verkeerend in zeegevaar, die zijn ziel in Gods handen wilde leggen, maar die op datzelfde oogenblik het roer weer in handen houdt en tegen de klippen opvaart, om alles te verpletteren. Zij zou er zich niet op beroemen, dat zij met zijn liefde gespeeld, maar hem verder niets had geschonken. En hij zou daarvoor het slachtoffer moeten zijn!

Hij verhaastte zijn tred. Bij de boerderij gekomen, wilde hij de bedompte knechtskamer niet binnengaan. Hij klom den hooizolder op, daar kon hij wel slapen, en daar was hij alleen.

Hij maakte zich een bed in het hooi en strekte, om meer lucht te verkrijgen, zijne ledematen in de richting van het bosch uit. Toen egde hij zich met zijne kleeren aan ter ruste. Maar slapen kon hij niet; hij lag slechts te denken. Alles was hem zoo wonderlijk scherp en helder. Hij dacht aan zijn ouden vader met zijn wasgele gevangeniskleur en zijn schuchtere, merg en been doordringende oogen.

Zou hij ook dienzelfden weg opgaan? Geraakte men op die manier in het ongeluk, door in de gevangenis te komen en dan voor zijn leven onteerd te worden?

Bij zijn vader was het toch op eene andere manier gekomen; hij had zijne misdaad in overijling, misschien in een roes gepleegd. Maar hoe het ook zij, hij kon er niet aan ontkomen. Het lag in zijn bloed, dat gevoelde hij duidelijk.

'Dit is het *noodlot*,' zeide hij in zichzelven. Hij gevoelde twee menschen in zich, maar over de sterkste was hij geen baas.

Lang lag hij te denken - niet daarover, of hij nog eenmaal zoo iets zou plegen, maar wel, dat hij den slaap niet vatten kon, en dat alles onmooglijk kon blijven, zooals het nu was. Toen hij meende, dat de nacht ten einde was, keek hij op zijn horloge, of het tijd was om op te staan en aan het werk te gaan. Het was slechts één uur.

Hij richtte zich op en ging naar het openstaande dakvenster, waardoor in den oogsttijd het hooi naar binnen werd gestoken. Hij leunde tegen den met balken beslagen dakrand en keek uit in den nacht. Hij werd zoo warm van het liggen en alles klopte hem zoo hevig. Hij deed beter daar te staan en wat frissche lucht in te ademen.

Er was geen wolkje aan den hemel, maar het scheen, of de sterren geen kracht hadden om te schijnen. Overal heerschte eene drukkende, doodsche stilte.

Vroeger had hij wel eens de gedachte gekoesterd zich zelf van het leven te benemen. Den eersten keer was dit bij hem opgekomen als een jongen van vijftien jaar, toen de schimmel van den opzichter door zijne onachtzaamheid een been gebroken had.

Hij was zwaarmoedig van natuur. Met niemand kon hij ooit spreken over hetgeen hem drukte en wat de anderen met een schertsend woord weder goed konden maken, liet in hem eene knagende pijn na. Hij was niet ruw in den mond, zooals de meesten zijner medeknechten, ook was hij niet volgzaam en onderdanig zooals eenigen van hen. Wanneer men hem onrecht aandeed, zon hij op wraak. Maar nog had hij niet iets slechts begaan. Eens was de gedachte in hem opgekomen, de boerderij in brand te steken; een anderen keer had hij zich in een hinderlaag willen opstellen en dan de boerin doodslaan, maar altijd was het bij ijdele gedachten gebleven en had hij gevoeld, dat het iets was, dat hij òf doen òf laten kon. Dit hing van hemzelf af. Maar zoo was het nu niet. Al moest hij er de hevigste pijnen voor uit-

staan, toch zou het gebeuren, zooals het moest - hij of zij.

Het staan verveelde hem; hij liet zich in het hooi vallen. Kon hij nu maar slapen! De nacht duurde zoo lang! Opnieuw peinsde hij over het verleden, het heden en de toekomst, daarna keek hij op zijn horloge. Er waren nog geen vijf minuten verstreken. Weer begon hij van voren af aan. Ten laatste was het, of hij zich in een mierenhoop had gestoken; hij kon wel steunen van angst, maar zijne gedachten lieten hem niet los, tot krankzinnig wordens toe.

Het liggen diende toch nergens voor! Hij ging weer voor het zolderraam staan. Het gebeurde dikwijls, dat hij niet slapen kon. Menigen nacht was hij - zooals nu - opgestaan, om naar buiten uit te zien - alleen met zijne booze gedachten. Maar dan strekte de hemel zich wijd en helder boven zijn hoofd uit en blies over zijne slapen een frisch windje. De koelte van den nacht in te ademen was, als uit een boozen droom te ontwaken. Zoo was het nu niet. Hij keek naar den hemel. Wat hij inademde was geen frissche lucht, doch iets benauwd warms, dat hem onaangenaam aandeed.

Welk een wonderlijke nacht! Green levend schepsel waar te nemen! Green wolk die aan den hemel voorbij trok, geen gefluit van een vogel, geen blaadje door den wind bewogen! En in hemzelf was iets, dat hij maar niet kwijt kon raken; iets dat steeds aangroeide als een wanstaltige paddestoel, dien men vandaag kon vertrappen, maar die morgen weer des te weliger zou opschieten.

Hij begreep, dat iemand hem had kunnen helpen, maar ook wist hij, dat die hulp niet komen zou. Daarvoor was het nu te laat.

Was er dan nergens redding te vinden?

Neen.... zij zouden hem uitlachen, of als een dwaas beschouwen.

Niemand zou hem het juiste woord ter ontknooping kunnen geven, wat in dezen nacht de geheele wereld verbond.

Allen zouden zij hem laten, zonder dat woord, dat hijzelf niet kende.

Zijn keel schrijnde van droogte. Hij verkeerde in duizend doodsangsten, maar hij stond daar zoo traag en versuft, of er niets aan de hand was. Alles was immers toch te vergeefsch!

Een wonderlijke nacht! Hij streek over zijne verwarde, natte haren. Zouden die morgen grijs zijn? Zou hij het kenmerk van dezen nacht voor zijn geheele leven moeten dragen? Zouden deze kwellende uren hem twintig, dertig jaar ouder maken?

* * *

De morgen verrees, of niets was gebeurd, en daar de nachtrust geëindigd was, toog men weer aan het werk. Zijn haar was niet grijs en zijn gezicht niet geel - als dat van zijn vader thuis - zijn kracht niet gebroken. Hij was dezelfde als gisteren.

Maar in hem was het leven en het denken dood, er bleef slechts over: *de handeling*. Die moest nog ten uitvoer worden gebracht. Hij zelf, of zij moest haar ondergaan. Wie van beiden was hem nu onverschillig. Eerst wilde hij nog met haar spreken. Misschien was er nog redding mogelijk.

Bij het vallen van den avond, zat hij weer op den trog aan den rand van het bosch. Geduldig wachtte hij, tot hij haar zag aankomen. Eerst toen zij zeer dichtbij was, stond hij op.

‘Jezus... ik word zoo bang,’ riep zij hem toe.

‘Je bent niet bang voor *mij*, je schaamt je; en je bent angstig over hetgeen gisteren gebeurde.’

‘Waarover zou ik mij schamen?’

‘Ik heb je iets te zeggen,’ zeide hij zonder zich over haar antwoord te bekommeren.

‘Ga hier zitten en laat ons samen spreken;’ hij wees op den trog, waarop hij gezeten had. Zij antwoordde niet.

‘Wij zijn zoo menig avond tezamen geweest, dat het wel iets is, om over te denken,’ zeide hij stroef.

Zij ontstelde. Iets in zijn gezicht deed haar schrikken en dwong tot luisteren.

‘Ik ga hier zitten,’ antwoordde zij en zette zich op een steen.

Hij nam zijne plaats op den trog weer in.

‘Aan keus van een bruidegom ontbreekt het je op het oogenblik niet,’ begon hij na een korte pauze.

‘Ik vind, dat het er niets toe doet, of het mij daaraan ontbreekt of niet,’ hernam zij met gedwongen stuurschheid.

‘Zòò - òò. Voor mij is het echter niet hetzelfde.’

Er kwam geen antwoord.

De maan verschool zich achter het bosch; het kon niet donkerder worden als het nu was.

Hij keek haar aan. Zij zag zoo tenger en bleek als een stadskind. Terwijl hij haar zoo opnam, kwam er een trek van wreede smart op zijn gelaat. Zij werd angstig voor dien vreemd starenden blik.

‘Ik ben toch niet voor mijn geheele leven aan je gebonden,’ zeide zij, terwijl zij haar gevoel van schaamte trachtte te onderdrukken, ‘ik ben zoo vrij om te doen, wat ik wil.’

‘Dat ben je, maar toch had je Zaterdag, zooals ik je had gevraagd, op Höghultet kunnen komen.’

‘Neen, want het moet tusschen ons uit zijn,’ zeide zij, terwijl zij hem recht in de oogen zag.

Hij aarzelde een oogenblik met antwoorden, ‘maar je wist, dat het ernst was.’

‘Het weten brengt niet altijd heil aan.’

‘Neen, dat doet het niet’ - hij sloeg met de gebalde vuist op den kalktrog.

‘Nu ga ik heen.’ Zij wilde opstaan.

‘Neen, je blijft,’ riep hij uit en gaf haar zoo'n duw, dat zij weer moest gaan zitten.

‘Ik weet niet, wat je van avond scheelt,’ zeide zij met onzekere stem.

‘Slechts dit, dat het tusschen ons tot eene beslissing moet komen.’

‘Die is er al. Ik ga niet meer met je.’

‘Dan kun je met hem gaan,’ hij wees in de richting van het kasteel. ‘Je kunt gaan met Per Ols' Henrik en anderen.’

‘Je liegt.’

‘Zoo, vindt je?’

Zij richtte zich weer op, maar hij wierp haar terug. Een oogenblik stond zij op handen en voeten, teneinde niet te vallen.

‘Jezus, wat wil je toch,’ riep zij op halfgesmoorden toon. Zij beefde van angst. Uit de richting van het kasteel verscheen een man, die echter in het kreupelbosch aan den anderen kant der boerderij weder verdween.

Hij had beiden gezien.

‘Geloof je soms, dat zoo'n heer als hij zulk een jong meisje tot vrouw begeert? Je zult met mij trouwen. Voor dat dralen bedank ik nu langer. Al zou je er ongelukkig door worden, toch wil ik met je trouwen,’ ging hij luid-fluisterend voort.

De andere was zoo dichtbij gekomen, dat hij de woorden, die te hard werden gesproken, verstaan kon.

‘En dan een draaier die achter slot gezeten heeft, tot schoonvader te krijgen! Het is me eene fijne familie!’

Sloeg hij haar nu, dan behoefde zij slechts om hulp te roepen. Hij nam er echter niet het minst de houding van aan. Zijn lichaam schokte, of hij zelf werd geslagen.

‘Je weet, dat vader dit in een roes deed,’ zeide hij bijna deemoedig.

‘Wij Bolsätringars hebben heet bloed in de aderen, dat als men ons te na komt, spoedig aan het koken geraakt. Die geschiedenis met vader heb ik mij genoeg aangetrokken, daar behoef jij mij niet aan te herinneren’.

‘Maar de smet kan men toch niet uitwisschen.’

‘Er is zooveel, dat we niet kunnen uitwisschen, maar dat ons later toch vergeven wordt. Viermaal 's jaars krijgen wij bijbeltektsten voor de dank- en bededagen. Die zijn meer dan voldoende, om ons onze zonden te vergeven’.

Weer stond zij op. Dezen keer liet hij haar begaan. Hij greep haar slechts stevig bij den pols.

‘Je had niet behoeven te zeggen, dat je mij niet kondt uitstaan. Nu moet je het bij het oude laten.’

Tevergeefs trachtte zij zich los te wringen.

‘En als je dat niet kunt,’ ging hij met nadruk voort, ‘wees dan 's avonds zoo tegen mij, als je vroeger was. De gedachte, hoe wij het samen gehad hebben, stemt mij zoo heerlijk. Hoe menig keer heb ik bij den vondel zitten wachten! Als je mij het hart uit mijn borst had willen bedelen, zou ik gezegd hebben: neem het’.

‘Ik ben met minder tevreden’.

‘Op dien toon zal je niet spreken! Je weet niet, wat er in mij zit.’

‘Zooveel bijzonders zal dat wel niet zijn!’

Hij was opgestaan en keek haar voortdurend aan, maar zij ontweek zijn blik. Hij dacht, dat ook zij moést gevoelen, hoe hij liever van haar vandaan zou gaan, dan haar pijn te doen, als zij hem maar door een enkel woord weekhartig wilde stemmen. Zij moèst hem begrijpen, veronderstelde hij. Daarom hield hij niet op, haar aan te kijken.

Maar het was onmogelijk haar iets te zeggen, waarop zij geen honend antwoord zou geven.

‘Jij bent de eenige, van wie ik houd - misschien zien wij elkaar nooit weer,’ was het eenige, dat hij er uit kon brengen.

‘Wil jij mij soms wijsmaken, dat jij je gaat ophangen?’ kwam er spottend en zorgeloos uit.

Zij wist immers, dat hij dit slechts zeide om haar schrik in te boezemen.

‘Dat - of misschien iets anders,’ zijn stem klonk vol en onduidelijk.

‘Laat ik je dan een goeden raad geven,’ zeide zij lachend, terwijl zij onderzoekend naar het kreupelbosch keek, of vandaar geen hulp kwam opdagen. ‘Neem een touw, dat een jonge os kan houden en zorg, dat er geen knoopen in zijn. Het is zoo akelig als

iemand, die zich wil ophangen, in het leven blijft.'

'Je hebt geen grein menschelijk gevoel - slang!'

Een doffe slag - hij gooide haar op den grond - een hartverscheurende gil. Nog hield hij niet op haar met een mes te stompen; hij vreesde, dat haar akelige lach zich nog zou doen klinken.

Maar er kwam geen geluid - geen geschreeuw, noch gelach.

Twee menschen kwamen uit het kreupelbosch geschoten, zoodat de takken kraakten.

Zij zagen het meisje op den gronden liggen. Beiden staarden hem aan. Nu herkende hij hen; het waren de onderwijzer en een der knechten uit de boerderij. Opeens werd alles hem duidelijk.

'Breng mij naar den landheer,' zeide hij, en wierp het mes met afschuw weg.

'Nooit zal ik er echter berouw over kunnen gevoelen.'

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Motto: Wie altijd in vrede wil leven, moet doof, stom en blind zijn.

S.K.F. te Nijm. - *Errata*, evenals opstellen afzonderlijk schrijven en aan een zijde van het papier. De hoofdartikelen verschijnen in de nommers van 22 Mei en 5 Juni. De artikels Woordenboek 4e en 5e vervolg zijn geplaatst in de nommers van 1 en 8 Mei. Uwe genoemde kopijen ingekomen. Van af- of overdrukken weet ik niets af. De drukkers zullen wel als gewoonlijk doen. Per post, - zonder ingesloten postzegel, - wordt niet geantwoord. Daarvoor is de *Correspondentie* in het blad. Leest u niet geregeld de Lelie? Zend voorloopig niets. Andere auteurs moeten eens voorgaan.

* * *

Voorloopig **alles** te adresseeren: 's-Gravenhage, Van Kinsbergenstraat 132; op de adressen **'voor de Lelie'.**

Geen spreekuur. Ontvangdag, - uitgenomen Mei en Juni, - Zondags van 2-4.

A.J.S.v.R.

Bericht.

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

Annonce Abonnés.

Prijs 1 tot 5 regels *f* 0.50, elke regel meer *f* 0.10 en 4 plaatsingen worden berekend tegen 3.

Een Dame v.g.h. P.G. lik, middelb. leeft., in 't bezit v. eig. meuk, kl. inkomen, veget. richt, zou gaarne in kennis komen m. besch D. om na vold. kennism. sam. een woning te huren in Arnhem, zij heeft voor zich 2 kam. noodig. Br. fr. motto Samenwonen bij den Uitg. v.d. Blad.
(204)

29 Mei 1907.
20ste Jaargang.
No. 48.

Bericht.

De *waarnemende* Redacteur is van **4 Mei** tot **2 Juni** uit de stad. Voor de geregelde uitgave van dit weekblad is zorg gedragen. Daar de adressen van de meeste inzenders hem niet bekend waren, heeft hij gedeeltelijk zelf de correctie op zich genomen. Voor taal- en stijlfouten stelt hij zich niet aansprakelijk; persfouten zal men hem wel willen vergeven. Correspondenties worden door deze afwezigheid vertraagd.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's-Gravenhage, 25/5 1907.

Hoofdartikel
Naakt, niet plat.

Over dit onderwerp kan niet genoeg gezegd worden. Er heerschen wanbegrippen op dit punt.

Naakt is niet gemeen; die in 't naakte gemeenheid ziet, is gemeen uit zich zelf. Platheid in het naakt is gemeen. Met platheid wordt heel iets anders uitgedrukt dan met 't naakt. Alleen het naakte is schoon. Bind het naakte figuur van man of vrouw, ter plaatse, een vijgenblad en ge maakt de kunst, uitgedrukt in den scheppingsvorm, belachelijk. Alleen dan, indien de stand van het mannen of vrouwen figuur zoodanig wordt genomen, dat de aandacht zich uitsluitend vestigt op wat men geleerd heeft te bedekken, is het naakt gemeen en zedenkwetsend. Juist het vijgenblad wekt de gedachten op om te gissen of te weten wat er achter steekt.

Loop in Thorwaldsen's museum rond, en aanschouw het naakte mannen- en vrouwenfiguur in allerlei standen. Niet één stand, welke gemeenheid in zich sluit. De kunstenaar heeft slechts gedacht aan de schoonheid in een welgemaakten man of vrouw, eveneens als of hij een paard of ander dier zou hebben gebeiteld. Let op Canova's Amor en Psyché, bewonder het meesterschap van den kunstenaar die een man op vrouwenmond een kus laat drukken, zeer zeker uit liefdeszinnelijkheid voortkomend, maar waar-

bij niets in de lijnen uitgesproken wordt om er wat na dien kus, in zinnenzwijmel, zou kunnen volgen. De figuur van den man beeldt slechts dat eene uit wat de natuur in hare rustige rust hem schonk, waarbij hij nog niet is opgezweept tot den hartstocht, welke de kus kan volgen.

Zijn de menschen nu anders dan vroeger. Leeren ons niet de antieken, dat 't naakt de figuur van man of vrouw heiligt, en weten we ook niet, dat de gemeenheid bij de Grieken en Romeinen begint, zoodra zij den mensch terugbrengen tot het dierlijke in hunne Bachussen en Bachanten, in Priamus en andere hunner instinct-goden en godinnen. We spreken van instinct, zoodat de natuurverhoudingen van man en vrouw instinctmatig worden ingegeven, zij het ook dat het verstand, de rede beslist of het instinctmatig voldoen aan een natuurwet is, of genotprikkels zoeken bij een bron, welke verteerend vuur bracht.

Wat voor de beeldhouwkunst geldt, is ook geldend voor de schilderkunst. Door de kleur zal deze laatste kunst eerder choqueeren dan de andere. Daarom moet de meester zooveel te meer op zijn hoede zijn. Het doorschijnend sluieren is uit den booze, doch de stand kan dermate genomen worden, dat het sprekend gedeelte wegdoezelt in schaduw. Het anatomisch teekenen moet geleerd worden, in alle intensiteit, doch de anatomie van het menschfiguur, wat het buitendeel betreft, behoeft niet zoo sterkend sprekend uit het lichaam te treden, dat daarop dadelijk de aandacht kan vallen. We herinneren ons eens te Antwerpen op de schilderijententoonstelling gezien te hebben een vrouwenfiguur waarvan de stand zoozeer buitensporig was, dat het woord gemeen uit den mond van elken bezoeker klonk. Een naakte vrouwenfiguur in rust zal en kan niet hinderen, zelfs indien men *alles* ziet, maar eene vrouw te schilderen van wie men zou kunnen zeggen, dat zij gereed ligt voor eene chirurgische behandeling verdient niet den naam van naakt, maar van plat en gemeen.

Het moeielijkste is wel de literator er aan toe waar hij naakt en plat of gemeen van elkaâr heeft te onderscheiden. Laat hij eene beschrijving geven van een vrouwenfiguur als model in een atelier, of bespied wordende in een bad; daartegen valt niets te zeggen, hoewel hij dubbel moet oppassen, wijl de beschrijving, eerder dan de beeldhouwkunst, of de schilderkunst in détails treedt, maar hij moet die beschrijving niet verder uitstrekken, dan dat hij ons geeft te zien het beeld zonder meer. De gewraakte Busken Huet in zijn gewraakte Lidewyde heeft o.i. den juisten toon getroffen, vooral daar hij ons wilde toonen de vrouw, die door haar heerlijke naakt, André wilde overwinnen.

Nu zal men ons tegenvoeren: ja, maar als Huet die vrouw op de zinnen van André laat werken, dan doet hij dit ook op onze zinnen. Dat moet dan maar, is ons antwoord, want het geheele boek diende dan ongeschreven te zijn gebleven. Plat-gemeen noemen we elke verrichting die, hoewel instinctmatig geschiedende, den mensch en het menschenfiguur abnormaal maakt. Abnormaal in gewone vormen en lijnen. War dierlijk is, - 't zij dan door de natuurwetten gewenscht, - mag niet beschreven, bezongen, uitgebeeld worden. Dat alles is plat en gemeen. Het rustige naakt, zooals we een paard, een leeuw of welk fraai dier ook bezien, is alleen kiesch en kuisch. Wie er wat anders inziet is persoonlijk niet kiesch en kuisch.

A.J.S.v.R.

Natuur.

> Horch! Der Sarg versinkt mit dumpfigen Geschwanke, Wimmernd schnurrt
> das Totenseil empor!
> SCHILLER - *Leichenphantasie.*

De wind, gierende door de takken van de eeuwenoude treurwilgen, regen en hagel neerkletterende op 't sombere kerkhof, op de zwijgende graftomben, doodsch, koud-rustig....

Langzaam komt de stoet nader, kil-zwart; eentonig geratel der wielen over 't kiezelzand, nog één kraak en stil treuren de bloemen mèt de kist om zich heen; de paarden, als voelende de dierbare last, die zij meegevoerd hebben, laten de koppen droef hangen en vormen één doodsch geheel met hun zwart overkleed.

Zachtjes wordt de kist uit de koets genomen, even zacht neergevlijd op de baar, méé gaan de bloemen met hun ijzigen glans en hun lichte geur... Eenige minuten rust... dan zet ook deze stoet zich in beweging; de familieleden zacht snikkend met ontdekte hoofden achter de baar, waarop de hun zóó dierbare afgestorvene naar de laatste rustplaats wordt gevoerd.

Nog steeds giert en loeit de wind, opwaaiend de dorre bladeren met een krakend gefladder, als een hoonende lach van den Dood, spot-

tend met den mensch, die toch niets vermag tegen hem, den steeds onverzadigde.

De sombere stoet nadert de versch gedolven grafkuil,... weer halt... behoedzaam wordt de kist van de baar genomen, over den kuil op de touwen gelegd, op de touwen, die reeds zoo menigeen naar de diepte hebben gebracht.

Doodsche heilige stilte,... alleen nog 't mysterieus gedwarrel der krakende verschrompelde herfstbladeren... langzaam, langzaam wordt de kist neergelaten, nog één glip en zij rust op den bodem, voor eeuwig afscheid genomen hebbende van de soms vriendelijke, soms woest bulderende natuur.

De wind loeit nog, gaat over in wild gehuil, snerp-fluitend en dan is natuur kalm, dóód schijnt zij. Door de opééngepakte wolken, zwart-massief, schiet een zonnestraal, slechts kort, maar fel; een ratelende donderslag doet de lucht nog meer vanéén scheuren, en te midden van een plekje intensief blauw, komt de dagvorstin geheel te voorschijn, de aarde overgietende met hare warme stralen, nog even de zegen Gods mededeelende aan de uit 't leven gerukte. Omringd door dit zegenrijk, neemt ieder een handjevol immortellen, smetteloos rein, strooit deze naar omlaag en kijkt dan dof-betraand, diep, op de kist als om 't doodsche hout te doorboren.

Met tranen in de oogen bedankt een familielid de aanwezigen voor de bewezen laatste eer, àl zijn droefheid welt op naar de keel, hij kàn niet meer. Allen gaan geruischloos op zij om den diep bedroefde voorbij te laten gaan.

Daar begint 't bovenmenschelijke weer; de wind, als om de schade in te halen, giert nu met huiveringwekkende kracht, loeit, huilt, buldert, alle stilte verbrekende, wegvegende de zonnestralen en alles omringende in een droevige sfeer.

JOMANA.

Marcus Aurelius naar Gerald Rendall.

‘The unexamined life is not worth living.’

‘Onderzoek het leven; ontleed het in oorzaak en gevolg; voldoening kan alleen dan bestaan, wanneer wij leven in overeenstemming met de natuur.’ Dit waren de hoofdgedachten van den grooten imperator die van 161-180 n. C. heerschte over het machtige rijk der Romeinen. Dagelijks duidelijker voelde hij zijn volkomen isolatie van zijne medemenschen, door zijn keizerschap, en had hij geleerd op eigen, innerlijke kracht te steunen.

De niet-latinisten hebben aan Gerald Rendall een Engelsche bewerking van zijn 12 boeken te danken (‘Marcus Aurelius Antoninus to Himself’) aan welk werk het volgende beknopte overzicht is ontleend.

In korte trekken samengevat is de philosophie van Marcus Aurelius de volgende:

De wereld is één levend geheel, waarvan de mensch een levend deel is.

Door alles gaat één stroom, alles beweegt zich naar één doel. Het is een cosmos, geen chaos waarin wij leven. Het leven goed geleefd, vervult het doel der bestemming. Geloof in het cosmisch belang vergroot het plichtbesef; zelfs slapende zijn wij medewerkers der natuur.

Van het levend geheel is de mensch een levend deel: dit is waar voor iedereen. Dit geeft eenheid in soort en verbindt de menschen onderling met onverbreekbare

banden. De sociale band heeft een diepere basis dan die van familie of gemeente; deze voert tot een wereldgemeente, de broederschap der menschen.

De mensch is een deel van het wereldgeheel: maar welk een microscopisch deeltje en hoe voorbijgaand! Geplaatst tusschen het eeuwig verleden en de oneindige toekomst, hoe is dan nog hoogmoed, ijdelheid en eerzucht mogelijk? Bij deze gedachte komt wel een déprimeerend gevoel van kleinheid en onvolmaaktheid over ons; het zal ten minste elke aanmatiging dooden en ons de overtuiging geven dat niet door opstand tegen, doch alleen door te handelen volgens de voorschriften der natuur, door moedig te dragen wat zij ons oplegt, het leven eenige blijvende beteekenis en invloed heeft - Consecratie mengt zich in dit gevoel van nietigheid: ‘de een vroeger de ander later, allen zijn wij wierookkorrels op hetzelfde altaar.’ Tijd is de machtige stroom die generatie na generatie met zich voert; nauwlijks is de aanrollende vloedgolf in 't gezicht, of zij bruischt voorbij, opgestuwd door de volgende, die op haar beurt zal ineensmelten met den wereldvloed.

De mensch is een deel van het wereldgeheel: het geheel is grooter dan het deel; het welzijn van het geheel eischt opoffering van het deel. Dit is de verklaring van pijn,

lijden, ontbering, verlies; voor deze wet buigt de mensch zich, overtuigd, tevreden. Het deel is voorbijgaand, het geheel is blijvend. De dood is slechts de wederopname van het deel in het oorspronkelijk wereldgeheel. Aan sterven zijn geen verborgen verschrikkingen verbonden; het is eenvoudig een incident in den loop van het bestaan. De dood is eveneens een der voorschriften van de natuur, neem dus onbevreesd en kalm afscheid van het leven. De wereldorde is volmaakt, alles wat geschiedt is goed; zie scherp toe en gij zult het zoo vinden.

Wanneer bemoeizucht, ondank, geweld, list, ijverzucht uw deel zijn, kunt gij daardoor niet gedeerd worden. De zondaar die uw broeder is, maakt evenals gij deel uit van het heelal; gij kunt niet strijden met uwen broeder, daar gij tot samenwerken geschapen zijt, evenals de handen, voeten, oogen, samenwerken voor het lichaam. Elkaar bestrijden is tegen de natuur.

In zijn eigen domein heeft het 'innerlijk zelf' volkomen alleenheerschappij. Niemand kan ons verhinderen woord en daad in overeenstemming te brengen met de natuur, waar wij een deel van zijn; niemand kan ons van onzen wil berooven. Voor aanvallen van buiten, hetzij door het harde noodlot, of door kwaadwilligheid der menschen, is de wil onaantastbaar. Vrijheid van denken kan niemand en niets verhinderen, noch vuur, noch staal, noch laster kunnen haar deren. Zij is een wereld op zichzelf, een onwankelbare rots waartegen de golven voortdurend aandruischen, tot zij eindelijk in rust zullen overgaan.

Wanneer tegenspoed uw deel is, zult gij dat niet als een ongeluk beschouwen; kan iets ongelukkig zijn dat geen verkrachting der natuur is, en kunt gij iets verkrachting der natuur noemen, wanneer het daarmede niet in strijd is? Kan hetgeen U overkomen is U eenigermate weerhouden goed te zijn, rechtvaardig, gematigd, edelmoedig, onderzoekend, eerlijk, vrij, of iets anders waarin de menschelijke natuur hare volle vergelding vindt? Wanneer gij tot morren geneigd zijt, zult gij niet zeggen: 'wat mijn deel werd is ongeluk' doch: 'het moedig te dragen is geluk.' -

Critiek en laster mogen U niet weerhouden goed te handelen; hoeveel kostbare tijd zou niet gespaard worden door minder te letten op hetgeen de menschen van ons zeggen, doch alleen te zorgen dat onze eigen handelingen rechtvaardig en edel zijn. Het is vreemd dat de mensch, die zichzelf liefheeft boven alle anderen, minder waarde hecht aan zijn eigen opinie over zichzelf dan aan die zijner medemenschen. -

Doet een ander U onrecht aan, dat is zijn zaak; gij krijgt op zoo'n oogenblik hetgeen voór U bestemd was. Bedenk dat zondigen onwillens geschiedt, en dat verdraagzaamheid een vorm van rechtvaardigheid is. De zondaar zondigt tegenover zichzelve door zich te verlagen. - Indien gij meer doordrongen waart van het éphémère des levens, zoudt gij u aangename voorvallen niet aantrekken alsof zij onvergankelijk waren. -

Voor alles moet gij onverstoorbaar kalm zijn, in de overtuiging dat alles de wetten der natuur volgt. Elken dag uit te leven alsof hij uw laatste ware, zonder koortsachtige gejaagdheid, noch indolentie, noch halfheid, is een stap tot volmaking. Waartoe zoudt gij u verontrusten, terwijl de wereld van eeuw tot eeuw haren kringloop volbrengt?

Geluk hangt af van het standpunt dat men voor de wereldbeschouwing inneemt.

In het leven is tijd een oogenblik, het bestaan kortstondig, het bewustzijn duister, het stoffelijk omhulsel vergankelijk, de ziel een ademtocht, fortuin onbetrouwbaar, roem voorbijgaand, faam vergetelheid. - Wat kan dan onze schreden leiden? Eèn ding alleen: philosophie, d.w.z. de godheid die in de ziel woont onaangetast behouden,

boven vreugde en leed verheven zijn, nooit ondoordacht handelen, valschheid en onoprechtheid schuwen, plichtbetrachting, wat anderen ook doen of laten mogen, het lot dat uw deel is aanvaarden als emaneerende uit dezelfde levensbron waaruit ook de mensch is voortgekomen en ten slotte, rustig den dood afwachten, de natuurlijke oplossing der elementen waaruit ieder schepsel is samengesteld. Wanneer de samenstellende elementen hunne voortdurende gedaanteverwisseling niet vreezen, waarom zoudt gij dan de metamorphose van het geheel vreezen? -

Alles komt van de natuur, en de natuur kent geen slechtheid.

E.K.

Aan een kindje.... door Ela.

Klein kindje, dat lacht....

Ik zie in je vragende kinder-oogen, die nog

vol verwachting rond-zien in je blije zonnewereld, in je rustig kinder-leven, waar alles nog lente is, waar de vlinderkes zweven, en de bloemen nog bloeien....

Klein kindje, dat nog niets weet van lijden, van strijd....

Klein, zwak kindje....

Ja, klein en zwak, en hulpbehoevend....

Want als je nù kwam te staan vóór het leven, vóór het groote, het moeilijke leven, waar de menschen strijden hun ernstigen, zwaren levensstrijd, o, dàn zou je zijn, als een héél teer, wit vlindertje, dat niet meer vliegen kan, en met verlamde, moede vleugeltjes neerzit, trillend van vrees, en verlangend te sterven....

Je hebt mij aangezien, met die blij-lachende oogen, en je hebt mij gekust, met je zachte, warme kinder-mondje, en ik heb je in mijn armen genomen.... en mij gelukkig gevoeld.... En ik heb gedacht, - als je eens mij toebehoorde, als je eens mijn kindje was....

En ik weet, hoe ik je beschermd zou hebben voor het harde, het ruwe, wat nu je teer zieltje nog niet raken kan....

O, nietwaar, nù geloof je nog in die zonnewereld van warmte en licht, van zachtheid en liefde....

Nù zijn er nog moeder-armen, die je zoo dicht tegen zich aandrukken, nù is er nog enkel licht om je heen....

Maar o, klein kindje, als dat alles voorbijgaat....

Als er dagen komen, dagen van grooten, bitteren strijd, wanneer zelfs moeder's liefde niet troosten kan....

Wanneer je alléén bent, heel alléén je voelende zwak en klein in dat donkere, droeve menschen-leven, waar je de wegen nog niet van kent, en waar alles je eerst toeschijnt te zijn, een doolhof van smart....

O, kindje, wat dan?

Geloof niet te lang in je zon-bestaan, niet te lang in je lente-tuin van vlinders en bloemen....

Zie het leven in, niet langer met lachende kinderoogen, maar met oogen, die begrijpen het leed, met een ziel, die wil weten en kennen den strijd....

Zeg vaarwel, je jonge geluks-droomen, je illusie, die je eens zoo lief was....

Maar blijf idealistisch-gelooven aan den strijd, die òpheft en heiligt....

Ween niet, om wat je verloor, om wat je niet gedacht hadt, ooit te zullen verliezen....

Afstand-doen van het mooiste, het gelukkigste, dàt is het, wat het leven van je eischt.... afstand-doen van het egoïsme....

Is het leven zoo wreed?

Dat zei je niet, toen je nog zoo jonggelukkig je voelde, en je het leven niet kende....

Toen zag je niets dan lente-leven en bloeiende bloemen, en je verlangde....

Verlangde misschien te veel....

Hadt je dit niet gedaan, dan hadt je nù beter begrepen....

Wanthet leven is strijd....

O, kindje, denk niet, dat ik niet weet, wat het is, afstand te doen, van wat zoo héél mooi, zoo héél gelukkig is....

Denk niet, dat ik niet ken de sombere smart, en de groote leegte, die zoo eenzaam achterlaat....

Kindje, de smart ontheiligt, waar zij voor het eerst haar spoor achterlaat - maar waar zij weerkeert en blijft, daar geeft ze de kracht, om sterk te staan in de donkere oogenblikken van 't leven....

Het leven ontneemt, en tòch, het leven geeft....

Geeft de berusting, de kracht van wil....

En in de zwaarste oogenblikken van 't leven zullen wij voelen, te kùnnen....

Het leven is wreed, maar het leven heiligt, verheft bòven zwakheid, bòven op-gaan in leed....

O, kindje, dùrf leven....

Nù ben je nog klein en teer, nù weet je nog niets van lijden en strijd....

En als je nù kwam te staan vóór het leven, vóór het groote, het moeilijke leven, waar de menschen strijden hun ernstigen, zwaren levensstrijd, o, dàn zou je zijn als een héél teer, wit vlindertje, dat niet meer vliegen kan, en met verlamde, moede vleugeltjes neerzit, trillend van vrees, en verlangend te sterven....

Je hebt mij aangezien, met je blij-lachende oogen, en je hebt mij gekust, met je zachte, warme kinder-mondje, en ik heb je in mijn armen genomen.... en mij gelukkig gevoeld....

Klein kindje, nù is het nog licht om je heen, nù straalt er ook licht uit jou blijlachende kinder-oogen over de bedroefden en eenzamen....

Maar voorbij gaat dat licht, en die liefde, en 't geluk....

Er er zullen dagen komen van bitteren strijd, als men je niet meer noodig heeft, en

ook niet het licht, dat van je uitstraalt.... als je eenzaam, héél eenzaam zult zijn....

Als je zult schreien, zacht schreien, zooals je ééns je leed uitschreide tegen moeder's schouder, toen je nog een heel klein kindje was....

En misschien zal je niet schreien, het niet kùnnen, en zwijgen, maar dàn zal toch je ziel schreien, je ziel, zoo dood-droef en zoo moe....

Geloof niet te lang in je zon-bestaan, in je lente-tuin van vlinders en bloemen....

Want het leven is strijd, en het leven vraagt.... vraagt altijd meer.... vraagt om jezelf en om je geluk....

Afstand-doen....

Klein kindje, ik zie in je lachende kinderoogen, en ik voel weemoed, weemoed om je blije leven, nù nog....

't Gaat alles voorbij....

En dan wordt het donkere nacht om je heen....

Klein kindje, dùrf leven....!

Blondje. (Een ontgoocheling).

Ze stond in de sopraanpartij, en als tenor, had ik haar dus schuin vóór me. Ik had haar al dikwijls eens aangekeken, echter, met de blik van een eerlijk-getrouwd man, en vader van een heerlijken jongen van een maand of zeven. Het kon dus heelemaal geen kwaad, dat aankijken. Maar een man steekt op zijn trouwdag op dit gebied zijn oogen niet voorgoed in zijn zak, en ik zag dus, evengoed als elk celibatair, dat ze een mooi meisje was. -

't Was een blondje. - 'k Zie graag blondjes; gek is 't echter, dat *mijn* vrouw zwart is; zulke gevallen komen echter meer voor, zegt men.

Moet ik haar beschrijven; zeggen *hoe* ze er uitzag? Welnu: Een frisch, leuk kopje, een paar helderblauwe kijkers in een regelmatig blank gezichtje met roode wangen en een aardig leuk neusje. Een paar frissche lipjes met éven er doorschemerend de blanke tandjes. Bekroon dit kopje met een overvloed van lichtblond haar, kroezend achter een paar rose, o, zoo kleine oortjes en plaats het op een slank, mooi gevormd figuurtje en ge hebt op en top mijn blondje vóór U, zooals ze op de bewuste repetitieavond voor me stond.

't Leek me een echte wildzang, zoo van een jaar of achttien. Ginnegappen deed ze, staande in een milieu van even zorgeloozen als zij, onophoudelijk, en als 't oog van de directrice naar die rumoerige hoek afdwaalde, wat nog al eens gebeurde, was wel een tot ernst dwingen van 't lachbekje merkbaar, maar 't lukte nooit geheel, de jolige groefjes om 't mondje glad te trekken en de tintel der oogen te herscheppen in een stemmiger glans.

Men beschuldigt ons mannen zoo dikwijls van een oppervlakkig oordeel omtrent de vrouw. Ziet een meisje er maar *eventjes* aardig uit, dadelijk denken we ons in dit oogenstreelende omhulsel een lief karakter, omsluieren we de daarin wonende ziel met een waas van vriendelijkheid, zachtheid, reinheid; ja, wat niet al van moois en goeds.

Mij dunkt, veelal heeft men gelijk, denkelijk moet dit, volgens de wetten der natuur, zoo zijn; 't is psychiologisch misschien op te lossen. Bölsche weet er misschien de verklaring van, het zou hem eens gevraagd moeten worden. -

Maar wáár was het, dat ik in dit geval ook aan hetzelfde euvel leed, en ik bemerkte het niet éér, dan toen de toren van moois, omtrent blondje in mijn denken opgebouwd, waggelde,... viel!

Ze kwam wat laat, *de andere*, ook 'n sopraantje. Niet blond nu, óok niet mooi, óok geen wildzang. Neen, het tegendeel,.... de arme! Het contrast van blondje! Ook *haar* had ik dikwijls aangezien. Leelijker meisje was bijna niet denkbaar. Een onregelmatig mager gezichtje met 'n groezeligbruine tint, fletse oogen met schuw-knipperende wimpers, de lippen en een gedeelte der wangen doorgroefd met litteekens, sporen der forceps wellicht, merkmalen van een onuitsprekelijk lijden der moeder bij de geboorte der zoo wreede misdeelde. Welke kleur van haar? 'k Weet het niet; *alle* kleuren, van groezelig-grauw-bruin tot wittig-dof-grijs. Sluik naar achter gekamd, eindigde het in een schamel knoetje, zooals er in blondjes coiffure misschien wel een twintig gingen.

Haar kende ik feitelijk beter, dan blondje, ze was langer lid van de zangvereeniging en daar ze in 't koor dichterbij me stond, kwam ik met haar meer in aanraking.

't Had me reeds dikwijls smartelijk getroffen dat ze zoo leelijk was, en ook de dankbare blik bij het bewijzen van een kleinen dienst;

het aanreiken van 'n zangpartij, het doorgeven van een flacon eau-de-cologne of een doosje Pastilles-Geraudel in de pauze, had me pijn gedaan. Want het was de blik van de steeds achterafgezette, versmade, onopgemerkte, die eindelijk ook eens één enkel klein zonnestraaltje mocht opvangen van 't zonnebad, waarin hare ‘mooie’ zusters gedachteloos, niet waardeerend, als vanzelf sprekend, zich dagelijks wentelden.

Maar,.... hoe kwam *zij* er nu toe, *zoo'n* blouse aan te trekken! Niet, dat deze op zich zelf leelijk was; neen, er zat *smaak* in. 't Was een eenvoudig wit maakseltje met hier en daar wat blauw van kleine strikjes. Maar *haar* stond het frissche wit bepaald *niet*, het vloekte tegen de armelijk-gore tint van 't magere gezichtje, 't versmalde nog meer de spichtige armen, zoodat ze nu geleek op een persiflage van wat ze geweest zou zijn, als ze mooi geweest was.

Langzaam, schuchter schoof ze naar haar plaats. Eerst tusschen de bassen en alten door, toen achter de pianist om en zoo vóór langs blondje.

En toen was het, dat de toren van moois en goeds, in mijn denken over dit blondje opgebouwd, waggelde en viel.

Weinig was daarvoor noodig, enkel dit: Blondje zag *de andere*, zag de blouse, merkte op, wat *ik* reeds opgemerkt had, en....

Waar kwam opeens die leelijke rimpel van schimpende verachting vandaan, die om Uw mondje speelde, blondje? Waar schuilde voordeze die harde, spotachtige flikkering Uwer schijnbaar zoo onschuldige oogen?

Welke ongeluksspieren verwekten die hatelijke knipoog tegen Uw vriendinnetje naast U?

Zeker, ge had gelijk, 't blousje stond de arme niet, 't stond zelfs een beetje dwaas; U zou het hondermaal beter gekleed hebben; maar waarom die teekenen van verachting?

O, als ge eens wist, hoe leelijk ook *gij* zijn kondt, hoe leelijk gij op *dit oogenblik* waart, hoe op dat moment een vreeselijkdonkere wolk het zonne-mooi van Uw frisch kopje overschaduwde!

Moesten in *U* de gelijkenis van de gepleisterde graven en de fabel der schoone vrucht, waarin de worm knaagde, waarheid worden?

En dan te moeten denken, dat er wellicht zooveel blondjes en bruintjes en zwartjes zijn, zooals gij!

Leiden.

CORN. VAN DER VEN.

Sprookje.

Als een vroolijk kind is de lente gekomen met zonnelachjes, bloemen en looverkens teer, die hun frischgroene lijfjes gretig laten koesteren door het nog zwakke hemellicht. Heerlijk nieuw leven zingt er lustig zijn jeugdzangen, slechts denkend aan vreugd en liefde, niets wetend van zorgen en smart. Jeugdzangen, die jubelen, schateren soms bij het onbezorgd gelukkig zijn, dan zacht weer neurien door het denken aan toekomst, als mijstiek teer zich hullend in waas van onbekend-zijn.

Lente-kind heeft er de bloemen wakker gekust, met hel klokgelui de kleine sneeuwklokjes van haar komst laten vertellen. Ze is dansend aangesneld, lachend om vader Winter, die met zijn stramme bevrozen leden niet vlug weg kon komen.

Ze heeft hem haar warmen adem in den hals geblazen, en hij, de oude brompot is heen gegaan, knorrig over het straalken water, dat hem sijpelde langs den rug....

De kleine grassprietjes kijken nieuwsgierig naar boven; ze twisten er over, hoe groot ze wel zullen worden. Een zegt, dat die oude eik vroeger een grassprietje was en dat hij - neuswijs praterken - stellig eveneens tot eik zal wassen. De anderen lachen om het kleine ding, dat pas te voorschijn is gekomen, maar in hun hartjes..... ja, in hun hartjes droomen ze ook van grootheid en kracht.

Zacht zingt de wind een lied door de boomen, terwijl de blaadjes wiegen op de maat van zijn zang.

Liefde-vrouwtje loopt door het bosch, heeft er anemonen geplukt bij de beek, die ook al blij is en lustig danst, omdat lente-kind is gekomen.

De menschen zeggen, dat, nu op de bergen het ijs smelt, de beek veel water moet dragen en daarom zoo druk is, maar liefde-vrouwtje begrijpt het beekje wel, het babbelt zoo, wijl het lente-kind gezien heeft.

Het stroomken houdt niet van de menschen; ze zijn hem te wijs en te ruw. Alleen liefdevrouwtje mag het graag, zij is de eenige, waarmede het praat. Heel het bosch houdt van liefde-vrouwtje! De oude eik heeft verteld, dat het komt, omdat ze uit natuur is geboren. De grassprietjes hebben dan gewichtig met hun kopjes geknikt, alsof ze begrepen, vooral het kleine ding deed heel

ernstig, maar het duizelde in zijn dwergkensbol....

Liefde-vrouwtje heeft heel den morgen aan het water gezeten, heeft er zacht iets verteld.

't Moet wel een heel prettig verhaaltje geweest zijn, want het beekje lacht en danst nog vroolijker dan voorheen.

En Liefde-vrouwtje is naar huis gegaan....

En ze heeft daar in heur woning, vol minne-blijdschap en jool, overal van de kleine witte bloemkens geschikt, die er vertellen van het bosch en her, beekje, dat het zoete geheim weet.

Dan, zalig tevreê, is zij tot haren jongen gegaan, heeft lachend zijn oogen bezien en zoenen luidden er zacht en rein in het stil van kamer.

En fleemend heeft haar stem hem gelokt tot de kleene bloemen-lijfkens, en fleemend heeft haar stem hem geroepen tot het bosch.

Daar zong en danste het beekje vroolijk en heeft ze heur kopje te rusten gelegd, in zoet mijmeren, aan zijn schouder.

Een zachte stem sprak ‘moedertje’....

En jubelend zongen de vogelen hunne zangen en blijde ruischten de loovers van het woud.

Nooit heeft hij geweten, wie van beiden, het murmelend stroomken of liefde-vrouwtje het geheim verraden heeft.

E. OSLES.

Berliniana.

De lente komt! De lente komt! Zij is komende in zonnepracht, in blauw azuren hemelkleed, in zacht-frissche windjes, in groenende twijgen, in gelende knopjes... Uit kale struiken en boomen klinkt 't als voorjaarsgefluit: de lente komt! De lente is ontwaakt!

En als verjongd, als herboren, koesteren ook wij ons in het tintelende zonnelicht, voelen ook wij hoe de verkwikkende levenontkiemende warmte ons binnenste dóórdringt en opwekt.

Moge nu in 's hemelsnaam de oude man met den witten baard, die zoo lang en zoo streng regeerde dezen winter, voor goed ter ruste zijn gegaan. Al heet het ook Aprilletje zoet - de witte hoed waar hij ons nog wel eens mede tooien wil, weigeren wij energisch te aanvaarden, als dan zijnde ‘hors de saison.’

Een vóórproef van lenteontwaken werd ons reeds veertien dagen geleden aangeboden in den vorm van een bloemententoonstelling, beter gezegd: Gartenbau-ausstellung in hetzelfde gebouw, dat voor exposities op het terrein van de Zoölogischer Garten in November verleden jaar werd ingewijd.

Sedert dit reusachtig gebouw geopend is, wisselen de exposities, hierin gehouden, elkaar af. Eerst automobielen, daarna herten-geweien, teekeningen uit den Biedermeier-tijd, artikelen van huisvlijt, enz. enz. En toen die collectie van voorjaarskinderen.

Het was betooverend en had een groot succes.

't Geurde er zoo genotvol, zoo heerlijk en zacht van rozen en reseda, van hyacinten en heliotroop, van lelietjes van dalen en viooltjes, rozen in alle kleuren, wit en geel en donkerrood, hyacinten en tulpen eveneens in ontelbare variaties, clematis, aronskelk, maagdelijk blank, orchideeën in honderde soorten.

Het woord 'Gartenbau-ausstellung' was wrat te pompeus; de proeven van tuin-architectuur die men te zien kreeg, gaven geen al te hoog denkbeeld van deze kunst-tak in Duitschland en de groepeeringen van planten en bloemen in de zaal was ook wat stijf en gezocht. En dat de tuin-architectuur in Duitschland alles behalve op een laag standpunt staat, bewijst ons dagelijks - zoodra het lenteseizoen wat verder ontwikkeld zal zijn - het zien der prachtig aangelegde vele, vele pleinen die in bloementuinen en parken herschapen zijn en met recht ieders bewondering opwekken.

Maar op deze bloemententoonstelling wilde men slechts genieten van de exemplaren op zich zelven: de schotelronde rozen aan de sierlijke stengels, de gracieuse clematis in zacht-verwelkte tinten, en de grilligste van alle grillige bloemensoorten: de orchidee Voor deze afdeeling verdrongen zich de menschen, in verwondering over de reusachtige sommen die besteed werden voor den aankoop van één teer plantje: 30000 en 40000 mark...

Een week later zagen wij een 'Bindekunstausstellung' in Moabit. Alweer een oogverblinde collectie van bloemen en van kleuren, maar een tentoonstelling, die ons van des tuinmanskunst, in het binden en samenvoegen van bloemen, onbevredigd liet. Al zijn ijzerdraad en papieren manchetten ook lang ver-

bannen uit de bind-kunst, al is men ook in de techniek een goede schrede vooruit gekomen - wat smaak en gracieuse losheid der samenvoegingen betreft, is de tuinman géén kunstenaar en heeft hij alleen over aangeleerde handigheid te beschikken, een kunst op zich zelf, die enkelen onder hen tot op een respectabele hoogte heeft gebracht.

Zien wij nu nog even terug wat op tooneelgebied heeft plaats gehad. Onder de meest markante gebeurtenissen kon men de gastvoorstellingen van Jozef Kainz rangschikken, die hier na een langere pauze weer voor de Berlijners optrad.

Jozef Kainz en Agnes Sorma waren voor enkele jaren de afgoden der Berlijners. Het succes van het stuk was meestal te voren reeds verzekerd wanneer een dezer beiden artiesten meespeelden. Totdat zij uit het ensemble van het Deutsches Theater traden en binnen- en buitenland doortrokken om gastvoorstellingen te geven. Agnes Sorma heeft dat onrustige reizen gedeeltelijk opgegeven en blijft tegenwoordig minstens vier maanden van het winterseizoen te Berlijn aan het theater van Max Reinhardt vast verbonden. Jozef Kainz heeft zich te Weenen aan het Burgtheater vastgezet, en loopt er zoo nu en dan maar eens uit. Hier was hij altijd graag, wèl wetend hoe men hem op de handen droeg. Zooals nu dan ook weer gebleken is. Want in ‘Torquato Tasso’, waarmede hij de rij zijner gastvoorstellingen opende, was het ‘Neues Theater’ totaal uitverkocht en het enthousiasme tot kookpunt gestegen. ‘Torquato Tasso’ kan, buiten Jozef Kainz, door niemand meer gespeeld worden, wordt beweerd.

En zoo ging het met de andere voorstellingen, moderne en klassieke vertooningen waarin Kainz een hoofdrol had te vervullen.

Toch geldt zijn Mephistopheles in Goethe's Faust als *het* glanspunt. En het was dan ook grandioos, een creatie zóó volmaakt, zooals maar zelden te zien is. Nu nog, nadat reeds zoovele dagen tusschen het aanschouwde ligt, nù nog herleeft mijn bewondering voor de Mephisto van Kainz zóo hevig, dat het mij is als zie ik hem weer voluit vóór me, dien duivel in zijn volle grootheid, dien eeuwigen Verneiner, dien sluwen man, die alle consequenties van zijn daden durft op zich nemen en voor niets terugschrikt. Ik hoor zijn mooi sonoor geluid, ik hoor zijn kortafgebeten woord, ik zie zijn helschen lach, zijn loenschen blik, zijn wreed-spottende oogen... 't Is een herinnering die niet verflauwen wil. Ja, hij was de duivel in zijn volle diabolische kracht, en geen handbreedte week hij af van zijn satanisme. Hij gaf niets dan het diabolische. Zelfs toen hij stond tegenover Gretchen in haar maagdelijke slaapkamer om de éerste strikken te spannen, toen was in zijn wezen niets te speuren dan verhoogd genot om het offer dat vallen zal.

Naast de Mephisto van Kainz stond het Gretchen van Charlotte Maren in roemenswaardige vertolking. Haar creatie was zoo vol eenvoud, en blanke maagdelijkheid, zoo naïef en kinderlijk vertrouwend in de eerste tooneelen, dat temeer schokte haar latere wanhoop en haar overstelpende smart. Een onbekende jonge actrice, die veel talent en temperament schijnt te bezitten en door haar Gretchen de aandacht der critiek opwekte. Eene die waardig was naast Kainz te staan - dat zegt reeds veel.

Ook de mise en scène van Faust was voortreffelijk geslaagd. Director Halm van het ‘Neues Schauspielbaus’, heeft prachtig werk geleverd en zijn artisten hebben hun volle best gedaan om het samenspel in den Paaschmorgen, den Leipziger Keller, de Hexenküche goed te doen reusseeren.

Minder gelukkige herinneringen bleven hangen van de laatste nieuw instudeeringen in Max Reinhardt's ‘Kammerspiele’, deze zoo hooggeroemde inrichting, die ons uitsluitend-en-alleen verfijnde kunst wilde geven.

Geen gelukkige ster zweefde er boven hem toen hij Henrik Ibsen's ‘Hedda Gabler’ besloot te geven. Evenmin toen ‘Komödie der Liebe’ aan de rij kwam. Voor geen der beide vertooningen werd hem lof toegezwaaid. Integendeel, niets dan afkeuring: zwartste afkeuring.

Het was dan ook een wáág van Reinhardt naar ‘Hedda Gabler’ te grijpen, waar dit stuk in de volmaakste uitvoering door Director Brahm in het Lessing Theater werd vertoond, met eene Luise Dumont als Hedda, te meer waar d i e vertooningen niet meer dan acht mark kosten, parquetplaats, terwijl Reinhardt voor de eerste voorstelling op alle rijen twintig verlangt, voor de tweede tien en voor de derde vijf mark....

Daarbij een uitvoering geeft die de kritiek héél boos maakte, aangezien het in géén enkel opzicht den Ibsianer kon bevredigen noch vergeleken kon worden met de uitvoering van het Lessing theater... Vooral de Hedda van de anders zéér verdienstelijke Gertrud

Eysoldt werd sterk afgekeurd, daar zij van de raadselachtige en zeer onsympathieke Hedda een afstootend wezen maakte, de afstootendheid van een vrouw aan hare rol gaf, die ònmògelijk ooit één man zon hebben kunnen bekoren, laat staan, onder haar invloed kon hebben doen staan. En niet alleen de Hedda, óók de overige, anders uitstekende artisten hebben in het stuk niet kunnen bevredigen, zoodat het bijna op een fiasco geleek, een fiasco, zooals Max Reinhardt, de véél bewonderde en véél bewierrookte er nog nimmer een beleefd had. Terwijl hij zelf de Regisseur van het stuk was geweest.

Na de stormachtige afkeuringen in de couranten over de Hedda Gabler-vertooning, kreeg de ‘Komödie der Liebe’ er van langs, één van Ibsen's zwakste en jongste werken die zelden opgevoerd worden omdat het niet als een interessant Ibsen-werk werd beschouwd en geen noemenswaardig succes ooit gehad had. Ook déze nieuwinstudeering werd sterk afkeurend besproken - - Max Reinhardt krijgt het van alle kanten te hooren: dat het theater-geluk hem ontrouw gaat worden, dat zijn ster begint te verflauwen... In deze maand komt nog ‘Aglavaine und Selysette’ van Maurice Maeterlinck als láátste nouveauteit: misschien redresseert hij zijn malheur wel met dit teere wonderwerk, en sluit hij de reeks voorstellingen zijner Kammerspielabende niet àf zonder een mooie herinnering. Max Reinhardt is geen persoonlijkheid om zich te laten ringelooren door recensenten, en geen man om bij de pakken neertezitten.

De een of andere gelukkige theatercoup en zijn geteisterde reputatie is weer fluks op de been geholpen, en in eere hersteld. Komedie is komedie.

Het voorrecht (?) van door de Berlijners druk beproken te worden, komt ook aan de firma Aschinger toe, de oorspronkelijke oprichter der ‘Aschinger bierquellen’, waarover ik vroeger reeds berichtte, die nu de stad Berlijn verrijkte met twee magnifique gebouwen, waarvan het eene - een vorstelijk hotel, en daarom Fürstenhof geheeten - nog niet geheel voltooid is en aan de Leipziger Platz gelegen, terwijl het andere gebouw - even vorstelijk als het hotel - reeds voltooid is, in gebruik genomen en Rheingold heet. Een uitstekende naam voor een Restauratie, een poetische naam tevens... zoover men aan poezie kon denken bij het idée van Restaurant! De Berlijner is *niet* poëtisch aangelegd, zijn gezonde humor dringt door alles heen, en in dit opzicht schrikt hij voor wat derbheid ook niet terug. Zoodat hij Aschinger's Rheingold restaurant herschiep in... Fress-Wertheim.

Niet waar? ‘Derber’ kan 't niet.

En die bijnaam-titel heeft zijn reden, zooals straks blijken zal.

De meeste Berlijners, die druk aan uitgaan doen, opera, concert, comedie of café chantant gelegenheden bezoeken, plegen in den regel, na afloop, in een restaurant den avond te besluiten. De groote stroom zwenkt dan àf naar de bekende bierpaleizen: ‘Alt Bayern’ ‘Pschorr’ ‘Zum Nürnberger’ ‘Zum Heidelberger’ ‘Aschinger’ - plaatsen, héél gezellig om uren lang te blijven plakken en napraten. Of men verkiest de wijn-restaurants: ‘Roland von Berlin’ ‘Kempinski’ ‘Traube Habel’, en het allernieuwste: Rheingold’. Is het hier overal tegen elf nog drukkend en benauwend vòl, tegen 12 uur begint men zich eerst wat aangenamer te bewegen en kan men dan een prettig tafeltje naar zijn zin uitkiezen, terwijl het orchestje nog vlotte wijzen speelt en de Ober's nog even vlug heen en weer draven, alsof 't pas 12 uur in den voormiddag was. Ligt wordt 't hier dan twee uur eer men opbreekt....

De trams rijden nog in volle vaart, alle zeven minuten, daarbij geen vrees om een auto of droschke te pakken te krijgen - begrijpelijk is 't dus, dat men geen al te groote haast maakt zijn gezellige napraat te bekorten.

En overziet men dan eens de intusschen leeg geworden tafels om zich heen - dan moet men toch denken dat de Berlijner òf grof geld verdient òf grif geld betaalt voor zijn eten en drinken. Want de leege wijnen champagnefleschen staan in dichte rijen geschaard op de tafels.... Duizenden soupeeren elke nacht in die groote restaurants, overal is het elken avond vol, propvol. En stéédsworden er nieuwe restaurants geopend. Reuzengebouwen, eene nòg comfortabeler ingericht en nòg méér ingericht voor verwende verhemelten en tongen dan het andere. En nooit is het ergens leeg. 't Is onbegrijpelijk.

Het record op gebied van groote en weelde, wat de wijnrestaurant betreft, heeft Aschinger geslagen, de tegenwoordige ‘Aschinger vennootschap’ - sinds het zoo 'n hooge vlucht nam - die nu geen Bierquellen of Stehbierhallen meer in 't leven riep, maar zijn geldkrachten waagde aan vorstelijke eet- en

woonpaleizen à la ‘Rheingold’ en ‘Fürstenhof’.

Rheingold is een inrichting waar ieder nu heenstroomt, die ieder gezien, waar ieder gedineerd of gesoupeerd *moet* hebben. Een inrichting die in- en uitgangen heeft in het drukste van de Potsdamerstrasse en Bellevuestrasse, tien ruime, hooge zalen telt, en die 4000 menschen kan herbergen. Vierduizend menschen, die ook wèrkelijk *elken dag* daar in- en uitgaan!... De Berlijner, klaar met zijn zaken ‘Witz’, noemde deze eet-fabriek aldra Fress-Wertheim, of het eet- warenhaus à la Wertheim.

En deze Witz is goed gevonden.

Op de éérste Zondagavonden na zijn inwijding moet het bijkans levensgevaarlijk geweest zijn hier te vertoeven. En nu-nog gebeurt het menigmaal, dat, à l'instar van Kempinski, bordjes aan de ingangen prijken met de mededeeling dat de ruimten door de vierduizend zijn ingenomen, en dat er tijdelijk gestopt moet worden.

Na een uur krijgen dan de geduldige wachters, bij een honderdtal tegelijk, toegang tot het sprookjes-eethuis.

Zooals in den beginne bij Wertheim, werden ook hier plattegrond-kaartjes aangeboden, waardoor men zich eenigszins orienteeren kan - ofschoon de volte er een rustig zoeken en kijken ònmogelijk maakte. Zoo loopt men dan gedeeltelijk met den stroom méé, zwenkt dan eens met opzet links of rechts àf, een monumentale trap op, om hierboven op nieuw in zalen zich verplaatst te zien, waar 't glanst van goud en flikkert van licht.

Al voort zich bewegende, bewondert men de marmeren corridors, de met brons beslagen statige deuren, de duizenden electrische gloeilichtjes, de groote foyers-vestiaires, de mollige smyrna loopers en verspreid liggende Perzische tapijten, de standbeelden, de muurschilderingen. Boven, op een balkon of gaanderij, dirigeert een kapelmeester een orchest van een veertig man... om ook, wat 't lawaai betreft, hiermede het record te slaan...

Men ziet en men kijkt, tot men suf wordt van al dat rumoer en al die weelde en pracht. Trap àf, trap òp hebben wij geloopen, schelpenzaal, mahoniezaal, ebbenhoutzaal, koepelzaal, een zaal met glazen wanden, keizerzaal - men ging langs marmeren wanden, men liep over Perzische tapijten, langs weeke, leêre fauteuils en gemakkelijke banken. Overal zaten menschen, etende en drinkende menschen, stonden koelemmers Voor champagne, risten Rijnwijnflesschen, schotels met dampende gerechten...

Op gebied van restauratie is Rheingold een wereldwonder, dunkt mij, en niemand die naar Berlijn reist, *mag* het verzuimen dit wonder van een eet-fabriek, deze Fress-Wertheim-inrichting, te bezichtigen.

En, zooals een ieder die het bezocht, zal ook hij versteld staan van die ongekende en zelden aanschouwde pracht in een Restauratiegebouw.

De Stille week ligt achter ons. Een Stille week in een groote stad! Kan een millioenenstad überhaupt wel ‘stil’ zijn? Voor één dag? Eéne week? 't Lijkt een contradictie. Neen, Berlijn kàn niet stil zijn, en de Stille week ging slechts in naam als zoodanig voorbij.

Op Goeden Vrijdag alleen vertoonde de physionomie van de stad zoo-iets van rust. In alle kerken wordt er dienst gehouden, terwijl alle theater- en concertzalen - in zoover zij geen gewijde muziekuitvoeringen geven - gesloten blijven. Nergens is er, op dien avond, sprake van wereldsch vermaak.

Maar het publiek, dat niet ter kerke zich spoedt, brengt den dag buiten door. Bij zulk zonnig, mild lenteweer ging het bij stroomen van duizenden héen naar alle richtingen waar bosschen en meeren en koffiehuizen te vinden zijn. Bepakt en beladen met klapmanden en karabiesen, vaders, moeders, met een half dozijntal van kinderen vergezeld, alles trok per electrische tram of stadtbahn, uit Berlijn's straten. Voor tien, hoogstens voor twintig penningen, laten zij zich naar uren afstanden brengen, buiten het hartje van de stad, om aldaar de weelde van zonneschijn en boschwandeling te genieten - de reusachtige verkeersmiddelen van Berlijn zijn een waren zegen voor de bevolking van de stad! Op vrije dagen, wanneer het weêr naar buiten lokt, wanneer de kinderen geen schooldwang hebben, dan ontvangt hen God's natuur, en hebben die, anders in rumoerige zalen of stoffig-vunzige bureaux werkende mannen en vrouwen, de héérlijkste gelegenheid de longen met frissche lucht te vullen en voor enkele uren verjongde levenslust op te doen.

Van een stille week is er anders weinig te speuren.

Vooral dit jaar, waar Paaschen gelijk viel met de polizeilich bestemde verhuisdagen, waar tevens met Paaschen overal, in elk huishouden, wordt geboend, gepoetst en ge-

wreven, waar alles moet blinken en glanzen om het nieuwe dienstpersoneel te ontvangen dat dan verschijnt, vooral dit jaar was van stille dagen geen sprake.

Op straat stootte men op elken hoek op meterlange verhuiswagens, op inpakkende of uitpakkende gespierde mannen, met blauwe boezeroenen en luide stemmen; in de gangen der huizen weerklinkt elke stap, elk zacht gesproken woord. Alle loopers en matten zijn verdwenen en worden in de hof van het huis duchtig onderhanden genomen, portiers en portiersters schuren en drenken de treden met plassen water, en 't is overal een lawaai en drukte van belang. Niet zoo vlug als anders ontplooide zich dit jaar de verhuiscalamiteit, omdat de verhuismannen juist op het gunstig gekozen moment ‘strike’ maakten en hooger loon en hoogere fooien eischten. De transporteurs - aan wie men de volgens tarief bepaalde fooien betaalt - wilden niets toegeven, zoodat het publiek de dupe werd en menigeen zijn wagen met meubelen wèl ingepakt maar niet uitgepakt zag... Dat fooien-systeem bij verhuizingen is, zooals de meeste fooien-systemen, een ergerlijk ding, want de verhuismannen zijn, met de tevoren gemaakte fooien, zelden of nimmer tevreden. Onder het ontladen, wanneer stuk voor stuk meubel zwoegend de trappen worden omhooggebracht, wanneer huisvrouw of huisvader zich niet weet te bergen van agitatie over het secure overbrengen van zijn precieus huisraad, opent meestal de opperman der verhuismannen de onderhandelingen om drie viermaal hooger fooien. En hoe trager men is in het toegeven der eischen, hoe langzamer het werk marcheert, hoe angstiger men kijkt naar het transport der zware stukken, die waggelend de trappen worden opgesjouwd - van omhoog hijschen heeft men hier geen begrip en aan geen ènkel huis worden hijschbalken aangetroffen - want het zijn niet altijd de geoefendste krachten die in de drukke verhuisdagen het zware werk verrichten, vooràl niet in deze dagen van strike, toen alles wat werkeloos, uit gebrek aan beters, maar werd aangenomen. Zoo heeft de politie makkelijk bevelen dat op 2 April de verhuizing der drie-kamerwoningen, op 3 April die van vierkamers, op 5 April van vijf kamers, op 6 April de grootere woningen 's ochtends *vóór* 12 uur moeten afgeloopen zijn - wanneer de verhuizers er den bijl bij neerleggen en niet willen, dan moet zelfs de politie werkeloos toekijken. Zoodat de stille week dit jaar in Berlijn grootendeels verhuizingen met hindernissen heeft aanschouwd...

Toch blijft het Paaschfeest, niet den *Goeden Vrijdag* die daaraan vooraf gaat, voor het volk het meest beteekenisvolle feest van alle kerkelijke feest- en herinneringsdagen, want oud-testamentarische christelijke, germaansche zeden en overleveringen vinden in dit feest een vereenigingspunt. Heeft het Christendom van de Joodsche Godsdienst het ‘Pascha’ overgenomen, het feest, dat door offerbrengen verzoening met God beteekende, zoo vierden ter zelfder tijd de Germanen en de zuidelijker rassen het verdwijnen van den Winter en het ontwaken der Lente.

De Smarte-week werd stil begonnen, en op Groenen Donderdag ter heilig avondmaal gegaan, een gewoonte, die zich nu nog sterk heeft gehandhaafd in het Protestante Berlijn, daar de minst kerkelijk-gezinden, zij, die bij hoogst zeldzame gebeurtenissen de kerk bezoeken, tòch niet verzuimen zullen tenminste op Goeden Vrijdag ter kerke te gaan, terwijl op Groenen Donderdag de aannemings-plechtigheid plaats vindt. Opmerkelijk is het, dat Goede Vrijdag voor ons als de heiligste dag van het geheele jaar geldt, terwijl dit bij de Katholieken niet het geval is, evenmin bij de leden der Anglikaansche en Schotsche hooge kerk.

Op Groenen Donderdag werd in vroegere tijden in Berlijn - de ‘oude Adam uitgedreven’. Een mannelijk individu, dat tamelijk veel op zijn kerfstok had, werd dan daartoe uitverkoren. Hij moest door het volk flink worden uitgejouwd en bespot, werd met roedjes achterna geloopen en geslagen - maar later begenadigd en van zijn zonden vrijgesproken. Zelfs werd hem, als vergoeding en troost, voor zijn minder aangenaam lot wat geld en goede gaven uitgereikt.

Herinnert zulks niet aan den Joodschen ‘zondebok’, die ook veel te verduren heeft eer hij als zoenoffer werd beschouwd?

Op Groenen Donderdag-avond werd hier in de St Nikolaï- en Marienkirche ‘Kar’ of ‘Rumpelmette’ gehouden. Men bracht, als in Kersttijd, lichtjes mede, kaarsjes, die op uit-stekende punten van een pyramide waren gepriemd. Die met de ‘Alba’ - het witte, nu nog in beide kerken uit den katholieken tijd bewaard gebleven overkleed - bekleedde geestelijken, zetten daarop het ‘Benedictus’ in, het lied: ‘Tenebrae factae sunt’ en andere psalmen, en zongen zoolang totdat de lichtjes waren uitgebrand, waarop dan in

donker ‘gerumpelt’ werd, d.w.z. een erg rumoer gemaakt dat de overrompeling en het verraad van Judas Eskariot op Jezus voor te stellen had. Daar bij deze voorstelling in donkere kerken onbehoorlijkheden voorkwamen, is deze gewoonte na de Reformatie verdwenen, en ook bij de Katholieken in onbruik geraakt.

Op Goeden Vrijdag had een groote processie en Aanbidding van het Kruis plaats. Zaterdag, den dag vóòr Paaschzondag, werden de Paaschlichten met nieuw-gewijd vuur ontstoken en de oude heilige olie verbrand, wat het volk ‘den Judas verbranden’ noemde.

Het Paaschfeest werd met de volle pracht van den Katholieken ritus ook in Berlijn gevierd, en de predicatie moest op dezen dag in het Duitsch gehouden worden en moest vroolijk, opwekkend zijn, om het ‘heilige Lachen’ of ‘Osterlachen’, lateinsch ‘risus paschalis’ teweeg te brengen. Ook is het duitsche woord ‘Ostern’ van ‘Ostawa’ afgeleid, de Godin der Lente, terwijl bij de romaansche volken het ‘Paaschen’ van het Joodsche ‘Passah’ stamt. Karel de Groote, die de heidensche Gode-namen voor de weekdagen instelde, liet één maand ‘Ostermonat’ noemen.

Zoo stammen ook de ‘Paascheieren’ uit een oud germaansch gebruik, evenzoo het verwen en kleuren der eieren, dat in de eene streek sterker wordt doorgezet dan in de andere. Hoogst up to date is nog steeds het verstoppen der eieren voor kinderen die - wij zullen 't hen niet kwalijk nemen - de nagebootste in marsepijn, suiker en chocolade meestal verre verkiezen boven de natuurlijke van de familie Hen en Haan.

Het ‘Osterfeuer’ wordt hier en daar, o.a. in de Mark Brandenburg, nog aangestoken, zelfs vindt in de omgeving van Berlijn, het ‘Rutenstiepen’ plaats. De knechten hebben dan het recht lang-slapende maagden te wekken door haar het beddedek aftetrekken en de meisjes met het dunne roedje (ook ‘Kätzchen’ hier geheeten) te kittelen, zoolang totdat zij wakker zijn en opstaan.

Ook in de samenstelling der maaltijden vindt men gedurende de Paaschweek nog oude gewoonten. Op Groenen Donderdag mag bijv. boerenkool (grünkohl) niet op tafel ontbreken, waarbij gewoonlijk een stuk varkensvleesch wordt opgediend dat, den God Donor of Thor ter eere, met smaak verspijsd wordt. Niet te vergeten eindelijk het ‘Osterlamm’, het oud-testamentarische gerecht.... Men ziet hoe oude en nieuwe, Joodsche en Christelijke gebruiken zich nog in het Paaschfeest te zamen vinden. -

Berlijn.

LIANE VAN OOSTERZEE.

Suffragette.

Er zijn woorden die we elkander naspreken, die we overnemen, zonder dat de beteekenis er van tot ons is doorgedrongen. Zoo heeten de vrouwen in Engeland, de voorvechters van het vrouwenkiesrecht, die in den laatsten tijd de aandacht trokken ‘Suffragettes.’ In het Engelsch is een *advocate of women's suffrage*,’ een voorstander van het vrouwenkiesrecht.

Wat beteekent dat woord eigenlijk? Die vraag is en wordt nog herhaaldelijk gedaan, van daar dat ik op de gedachte kwam een en ander te lezen wat mogelijk aan velen bekend is maar nog voor veel grooter aantal nieuw zijn zal.

De afleiding *Suffragette* is van het Latijnsche woord *Suffragium*, *stem;* het grondwoord is *frango, breken*, en het woord dateert uit den tijd van het schervengericht.

Dat schervengericht heette *Ostracisme* en was ingesteld om te voorkomen dat er een alleenheerscher zou opstaan in Athene. Na den val van Pisitratus, in 510 voor Christus, kwam Chlistenes op een denkbeeld dat ingang vond. Elke vijf jaar zou er eene volksvergadering worden gehouden, om te beoordeelen of er ook burgers waren die gevaarlijk konden zijn voor de rust. Men stemde daar met scherfjes van steen, hout of beenderen, waarop den naam van een vermoedelijken onruststooker gekrast was. Vereenigden zich 6000 scherven op den zelfden persoon dan werd die voor den tijd van 10 jaar verbannen uit het land. Wel bleef zulk een banneling in het bezit van al zijne burgerlijke rechten geld en goed. Na tien jaar werd hij niet eerloos geheeten, maar kon als elke burger weer deelnemen in staatszaken. Die ballingschap is toegepast op alle voorname Atheners, uitgezonderd op Pericles. In 420 werd het gebruik voor goed afgeschaft

Bij de Romeinen was *Suffragium* de stem die de burgers in de *comitia*, volksvergadering uitbrachten. Dat stemmen geschiedde lang mondeling. Eerst in de helft van de 2e eeuw vóór Christus per *tabellas*, houten tafeltjes met was bestreken. Twee plankjes dienden bij de stemming, waartusschen, in was, de naam

dien men wenschte met een soort griffel was geschreven. De schooljeugd leerde ook op wastafeltjes, die het best kunnen worden vergeleken met eene toeslaande lei van den tegenwoordigen tijd. Wie een brief moest schrijven nam eenige van die plankjes, bond die bijeen, verzegelde ze en liet ze door een vertrouwd persoon bezorgen. Enkele van die *tabellas* bestaan nog, en eenige jaren geleden is een wastafeltje gevonden in een mijn in Zevenbergen, waarop nog de aanteekeningen van den meesterknecht der Romeinsche mijnwerkers te onderscheiden was.

Papier in den gewonen zin van het woord was nog volslagen onbekend; geen wonder dat alleen de belangrijkste zaken van kerk en staat werden opgeteekend. Van daar ook dat de muren van de tempels, zooals in Assyrië o.a., door steenhouwers zijn ingegrift met letterteekens. Namen van regeeringspersonen werden gebeiteld of gehouwen in marmer, en het kostte heel wat moeite om aan het nageslacht oorkonden na te laten.

In Egypte groeide een waterplant, *bublas* of *papyrus* genoemd. Uit den wortel werden houten voorwerpen gemaakt, maar jaarlijks kwam aan elke plant een breede stengel van 3 el hoogte. Van de vezels dier plant werden touw, kleeren, lampenpitten en meer vervaardigd. Eeuwen vóór Christus was die plant reeds in bewerking bij de Egyptenaren, die de vezels van den stengel naast elkaar legden, die met Nijlwater nat hielden en een tweede rij daarover plakten; waren die stukken nu in de zon gedroogd dan werden ze effen gemaakt met een schelp of iets dergelijks, en verkreeg men een vel Egyptisch papier. De handel in Papyrus was voor Egypte zeer winstgevend, Athene kocht er veel van, ook Rome in later tijd. Natuurlijk was en bleef de vooraad te gering; bovendien waren de velletjes duur doordat ze maar aan eenen kant konden worden beschreven. In het jaar 50 vóór Christus slaagde men er in het gehalte te verbeteren. Ook hadden de Egyptenaren het slag om bladen aan elkaar te plakken tot strooken van 9 of 10 el lengte. Die strooken werden dan met het linkereind gehecht aan een ronden stok en rechts afgerold. Ieder weet hoe de Heilige schrift op zulke rollen geschreven in de Israëlitische kerk wordt voorgelezen. Opgerolde boeken hadden eene groote waarde. Dikwijls gingen schriftrollen in de doodkisten bij de gebalsemde mummies, waardoor in Leiden in het museum eenige dier papyrussen te zien zijn, zoowel als de mummies. Bij de opgraving van een boekenkamer in Herculauum zijn 1700 rollen gevonden. Ze waren door de hitte verkoold als houtskool, maar toch is het gelukt, met een daartoe vervaardigd werktuig, één in normalen, of bijkans normalen staat te brengen.

In Alexandrie was de grootste boekerij, door Alexander de Groote gesticht. Nu wilde koning Attalus van Pergamus ook een bibliotheek stichten, maar uit jalouzie der Egyptenaren werd nu de uitvoer van papyrus naar Pergamus verboden. Dit had ten gevolge dat in het land van veel vee, een proef werd genomen met het schrijven op kalfsleer; zoo ontstond het perkament (naar Pergamus) waar de wetenschap zeer mede gebaat is geworden.

Niet alle papyrus was bestand tegen den tijd, maar wat geschreven werd op perkament was voor de vergetelheid bewaard.

De papyrus bleef nog in gebruik tot aan de 11e eeuw. In de 3e en 4e eeuw na Christus hebben nonnen daarop de evangelieën afgeschreven, een reuzenwerk natuurlijk.

Later kwam het goedkoopere papier uit katoen en lompen vervaardigd en sedert stond de wetenschap ook op dat gebied niet stil.

B. DE GRAAF VAN CAPPELLE.

Een eenvoudige.

Statig zonk de gloeiend roode zonnebol al lager en lager, achter zich latend een streep sprankelend, telkens van tint verwisselend, vloeibaar goud, dat zich met sierlijke bochten in de schuinte opkronkelde tot heel hoog, en eindelijk twee opaalkleurige wolken omzoomend, onder een diep-blauw monsterachtig gevaarte verdween.

Links en rechts van haar brandde schitterend purper, waarboven een grillig-gevormde, vergulde wolkjes-stoet dreef in vlekkeloos, glanzend azuur.

De purperstrepen schenen te laaien en te vlammen, als eerbiedige onderdanen, die hun koningin groetend uitgeleide doen.

De weerschijn er van lichtte over de kruinen der boomen, die fier hun gouden looverschat droegen, hun rijken tooi, waardoor de woeste, alles-vernielende herfststormen nog niet heengesnerpt hadden.

Wellicht hadden de bladeren het toppunt

van schoonheid bereikt, de verheerlijkte schoonheid van ouderdom; want al wat oud is en wèl geleefd heeft, al wat oud is, waarover storm, regen, zonneschijn en maanlichtglans gegaan is, en elk dezer dingen gevoeld en begrepen, en de teisterende orkanen overwonnen heeft, is schoon.

De verre velden en weiden aan den anderen kant, waardoor recht een smal wegje liep, waren overgoten met iets rood-gouds, iets teers en geheimzinnigs. Over alles lag die rossige gloed heen. Overal rood, vlammend rood, alsof de aarde in lichtelaaie stond! Een betooverende mooiheid, waarvoor de ziel zich ontroerd nederbuigt, in be- of onbewust verlangen en heimwee naar 't Vaderhuis, en naar de Eeuwige Liefde, die is, die was en die zijn zal.

Niets verbrak de weidsche stilte dan de murmelende, van vrede-sprekende geluiden der natuur, en van heel ver klonken de zacht-trillende tonen eener harmonica. En de jonge man en vrouw, die er voor 't laatst hun avondwandeling gedaan hadden, en morgen naar de drukke, woelige stad met al haar beslommeringen zouden terugkeeren, stonden als in aanbidding... stil en roerloos van opperst geluk....

Ze hadden veel genoten in 't vriendelijk dorpje, en hij had al hun lievelingsplekjes geschilderd; geen grootsche natuurtafreelen, maar lieflijke vergezichten en boschpaadjes. Doch dit was 't mooiste van alles, dit was goddelijk.

Daar hoorden ze achter zich een diepen zucht, en toen de woorden:

‘Mijn God, hoe mooi!’

Bijna gelijktijdig draaiden ze zich om. Daar stond een man met ontbloot hoofd en gevouwen handen. Hij droeg een pillow broek, een blauwen kiel, witte, zware klompen, en hield het versleten petje losjes tusschen duim en wijsvinger vast. Zijn verweerd gelaat was doorgroefd met rimpels; zijn haar was grijs, doch golfde nu om 'm heen als gesponnen, lichtuitstralend zilver, dat hem een waardig, schoon voorkomen gaf. Hij was oud, maar zijn groote, blauwe oogen blikten klaar en onschuldig, als die van een kind.

‘God, hoe mooi!’ herhaalde hij nog eens en streek daarbij met de harde, vereelte hand twee tranen weg, die over zijn wangen biggelden.

Toen werd hij zich bewust, dat hij niet alleen stond; hij keerde zich even naar den man en de vrouw toe, en om zich te verontschuldigen over zijn aandoening, sprak hij met trillende stem, maar altijd nog in extaze:

‘Zoo was 't ok, toen 'k hier voor 't lest met mijn moeder stong, zoo was 't toen krek 't zelfde. Die eigenste herfst is ze gestorven. Ik was nog maar een kleine jongen. Ze rust daargundsch onder de ruischende popels’, en hij wees naar 't kleine, lommerrijke kerkhof, waarvan vaag eenige boomen zichtbaar waren.

De jonge man drukte hem de ruwe, vereelte hand, en de oude gaf een' druk terug in de zachte, blanke... Daarna gingen de man en vrouw stil heen, met deernis in 't harte....

Nog eenmaal keken ze achter zich en zagen den grijsaard nog steeds in dezelfde houding... alleen met zijn herinnering, zijn vreugde en smart....

MIEN PAS.

Soldatenkarakter.

Hij was de ruwste en sterkste soldaat van 't geheele bataljon. Reeds als achttienjarige jongeling had hij zich bij den Commandant aangemeld als vrijwilliger. Ver had hij

't nog niet gebracht en zou 't ook wel nooit vèr brengen, maar door zijnen trouwen dienst gedurende meer dan zes jaren, sierde de gekroonde W. in 't rood op zijn linkerbovenmouw; daaronder wees 't eveneens roode sterretje er op, dat hij scherpschutter was.

Weber heette hij, maar bij iedereen was hij meer bekend onder den naam van: ‘de Gek’. Over 't algemeen hielden zoowel meerderen als gelijken van Weber; wel kon hij soms woest te keer gaan, maar een volgend oogenblik kwam zijn goede inborst weer boven.

‘De Gek’ had al vroeg, tè vroeg, zijnen vader verloren en nu, diens sterken hand missende, was hij, in 't gezelschap van slechte vrinden, den verkeerden weg opgegaan. 't Gebeurde dikwijls, dat hij dronken bij zijne arme moeder tehuis kwam, en deze leelijke gewoonte had hij in dienst, niettegenstaande al zijne straffen, nog niet afgeleerd. Zijne moeder was toen van verdriet gestorven en daarom was Weber vrijwilliger geworden.

't Was op een' Zondagnacht, dat ‘de Gek’ weer stomdronken in de kazerne kwam. Na eerst de chambré doorgestommeld, al vallende en stootende, te hebben, viel hij als een klomp vleesch op zijn krib neer. Hij begon te steunen en te zuchten, maar al spoedig ging dit over in een akelig gegil en in 't uitspreken van wartaal. Alles haalde hij door elkaar, tot opeens hij begon te snikken en te huilen.

‘O God!... mijn vader!... mijn moeder!... waarom zijn ze doodgegaan!... waarom?... waarom zóó wreed geweest! Jezus Christus!... Vàder!... hier ben ik nou... slechte zoon! Moeder!... Vader! Vader dan toch! help mij! help! de duivel zit aan mijn krib!... hoort hem lachen! Vader! Moeder! Ziet hem loeren! O, Heer!... hij krabt... au... mijn kop! Vader... help! Ga weg! roode! vooruit! Anders bliksem ik je weg! help! help!... wat 'n klauwen en nagels heeft-ie!... Ha! ha! Gek noemen ze me!... ha! Gek!... Vader! moe...’ en nu barstte hij weer in snikken uit; zwaar zwoegde zijn borst bij 't ademhalen.

Stom van verbazing hadden de wakker geworden kameraden deze zinnen aangehoord. Hij, de ruwe Gek, hij had zijne ouders nog lief? hij, de onontwikkelde man, gaf hun een voorbeeld van liefde! Hij, de altijd spottende en vloekende! Niemand sprak meer, allen dachten na.

Langzamerhand bedaarde 't snikken en huilen en tegen één uur sliepen ze allen, óók Weber. Slechts 't eentonig geplons van een niet goed afgesloten waterkraan verbrak nu de stilte; kalm lichtte de wachtkaars verder en verspreidde een zachte weeke waas op 't gelaat van ‘den Gek’.

Den volgenden morgen vroeg Weber mij: ‘Korporaal, ben ik dronken geweest gisteren? neen toch! Korporaal? Ik heb aan vader en moeder gedacht... ik heb ze goed gezien! en gehoord, ze zijn dood, weg!’

Een traan biggelde den ruwen soldaat langs de gebruinde wangen; zenuwachtig trilden zijne mondhoeken.

Nijmegen, December 1903.

JOMANA.

Uitknipsels tot bladvulling.

Het geweigerde schilderij.

Het Volk ontving van het bestuur van Sint Lucas het volgende schrijven:

Naar aanleiding van twee artikelen in Het Volk van de vorige week en van 18 April jl. van uw verslaggever, verzoeken wij U het navolgende te willen plaatsen: Uw verslaggever werd in dezen niet voldoende ingelicht, wat betreft de reden van weigering van het schilderij, getiteld: femmes qui s'embrassent.

Reeds bij de stemming vonden eenige juryleden wegens de onzedelijke strekking bezwaar dit werk publiek ten toon te stellen, maar werd het om zijn artistieke verdienste aangenomen. Toen echter het schilderij gehangen werd, vond het bestuur, in overleg met den heer conservator, dat in een Stedelijk Museumgebouw een dergelijk stuk niet paste.

Op verzoek van den heer Jan Sluyters aan den conservator, wilde deze geen bezwaar maken, indien het geheele bestuur en de jury hem een met hun namen onderteekend schrijven wilden ter hand stellen, waarin zij de verantwoordelijkheid op zich namen.

Het bestuur en de jury waren daar echter niet toe genegen, zoodat de verantwoordelijkheid van niet-plaatsing niet berust bij den conservator, maar bij het bestuur van Sint Lucas, dat gaarne deze verantwoordelijkheid draagt.

Hopende, hiermede de blaam, geworpen op den hulpvaardigen en ijverigen conservator van het Stedelijk Museum, genoegzaam te hebben weggenomen, teekent hoogachtend.

De redactie van Het Volk teekent hierbij aan:

Deze bijzonderheden waren ons inderdaad niet bekend. Het verandert de zaak in zooverre, dat de blaam eener ongepaste censuur nu mede het bestuur van St. Lucas treft. O.i. is in hoogste instantie de kunstenaar zelf verantwoordelijk voor den aard van zijn werk. Dat overigens de 'onzedelijke strekking' van het stuk in quaestie van dien aard is, dat ophanging niet geoorloofd was, lijkt ons sterk overdreven, waar het toch in twee tentoonstellingen geen aanstoot gaf. Wij bevinden ons bij die beoordeeling in het goede gezelschap van prof. Allebé, die, wij herhalen het, op dat punt lang niet mak was.

Vad.

Berichten.

Voorloopig **alles** te adresseeren: 's-Gravenhage, Van Kinsbergenstraat **132**; op de adressen **'voor de Lelie'.**

Geen spreekuur. Ontvangdag, - uitgenomen Mei en Juni, - Zondags van 2-4.

A.J.S.v.R.

* * *

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

5 Juni 1907.
20ste Jaargang.
No. 49.

Bericht.

De waarnemende redacteur is weder te huis.
A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's-Gravenhage, 3/6 1907.

Hoofdartikel
Een Vijand van ons Inwendig en Huiselijk Geluk.

De Vijand, in ons opschrift bedoeld, is de K w a d e L u i m . - Deze ontstaat uit zoodanige ongevallen, die niet groot genoeg zijn, om onze geheele opmerkzaamheid tot zich te trekken, en evenwel sterk genoeg, om ons op niet anders opmerkzaam te doen wezen. Zij wordt derhalve veroorzaakt door een menigte van kleine verwarringen en ongerustheden der ziel; door verdrietige voorvallen van allerlei aard, welke te zamen komen, en zich niet zeer duidelijk laten inzien; of door zulke lichamelijke smarten of aandoeningen, welke nog wel de neiging tot andere bezigheden overlaten, doch deze gedurig afbreken, - gelijk bijv. koude, hitte, en zekere graad van machteloosheid. Hieruit kan men verklaren, waarom iemand, die bij een lichte ongesteldheid ongeduldig is, dikwijls in de hevigste krankheden geduldig wordt; waarom iemand, die onder de grootste smarten en gedurende den hoogsten graad der ziekte vriendelijk en zachtzinnig was, dikwijls in den tijd der herstelling vol kwade luimen is en gestadig mort. Zoo lang het kwaad hevig woedt, heerscht slechts *één éenige* gedachte in de ziel, die namelijk, dat men daarvan wenscht bevrijd te zijn: alle andere ontwerpen, oogmerken en bezigheden worden dan vergeten. Wanneer het echter een weinig ophoudt te woeden, of slechts afwisselt, krijgt de ziel zekere afleiding, wordt haar belangstelling verdeeld. Zij wil volgens haar gewoonte handelen, en moet haar voornemen telkens weder opgeven. Dan eens hoopt zij, en straks ziet zij zich weder bedrogen. Zij is niet meer geheel en al met hare ramp bezig, en wordt er evenwel door verhinderd, om zich op eenig ander voorwerp te vestigen. Deze verdeelde toestand, dit heen en weder wankelen van de ziel, veroorzaakt juist die onaangename aandoening, welke maakt dat

wij ons over alle dingen, over alle menschen rondom ons beklagen, en het verdriet, waarvan wij de redenen in ons zelven niet duidelijk kunnen ontdekken, aan anderen wreken. Daarom is b e s l u i t e l o o s h e i d zoo dikwerf een oorzaak van kwade luimen. Deze geeft ook aan den wil te gelijker tijd onderscheidene richtingen, en brengt onder de neigingen der ziel zelve dien twist en die verdeeldheid voort, welke, in het eerste geval, tusschen de neigingen der ziel en de krachten van het lichaam plaats hadden.

Evenals het kwade hart de bron der deugd verstopt, sluit ook de kwade luim het kanaal toe, waardoor ze op anderen afstroomt. Iemand, dien wij inderdaad beminnen, voor wien wij niet vreezen, heeft dan het meest van ons te lijden. Jegens trotsche bedienden, jegens vreemden, zelfs jegens lieden, die wij niet zeer genegen zijn, vieren wij onze luimen veel minder den teugel. In dezen toestand zijn wij vreesachtig: zoodanige menschen schuwen wij; doch voor een vertrouwd vriend of naasten bloedverwant schroomen wij niet.

Hieruit volgt, dat l i e f d e j e g e n s a n d e r e m e n s c h e n, en t e v r e d e n h e i d m e t o n z e n t o e s t a n d op het nauwste verbonden, en in die beide de grondzuilen van een goed karakter en de enkelvoudige gronddeelen der deugd te vinden zijn.

Van deze tevredenheid met onzen toestand, is die met ons eigen gedrag een der voornaamste oorzaken: gelijk het berouw over hetgeen wij gedaan hebben, zich bijna altijd vermengt met de klachten over hetgeen wij lijden. Om deze tevredenheid volledig te verkrijgen, of dit berouw in alle gevallen te verhoeden, staat niet in 's menschen macht. Doch zeker is het dat diegene de grootste kans heeft, om van dien kant tot gerustheid, zoo niet tot een hoogeren trap van geluk te geraken, die zich bij zijn ondernemingen niets levendiger voorstelt, dan *naar zijn vermogen zijn plicht te betrachten.*

S.K. FEITSMA.

Boekbeschouwing.

I. De roman van Mata-Hari.

'De Roman van Mata-Hari' zag dezer dagen het licht.

'Mata-Hari' = Oog van den Dag = de Zon.

Mata-Hari, de zooveel besproken danseres, die te Parijs, Weenen, Madrid danste voor een uitgelezen publiek! *Haar* roman beschreven, haar *huwelijksleven* ten prooi aan het publiek!!

Mata-hari is Mevrouw Mac-Leod-Zelle; *niet*, zooals men eerst beweerde, een Indische, maar een Friezin van geboorte.

Men wordt ten eerste aangetrokken door haar portret buiten op, een mooie, slanke vrouw in een aesthétisch gewaad, een kleed, dat de vormen van het lichaam goed doet uitkomen.

Binnen in is diezelfde vrouw als meisje, als bruid enz. en dan als danseres in allerlei poses. Men wordt geprikkeld, men wil er meer van weten; men heeft hooren mompelen van een zeer ongelukkig huwelijk, een mooie vrouw, die Indische dansen

uitvoert, en zoo zal dat boek veel gekocht en gelezen worden en *als* men 't gelezen heeft, blijft er dan wat van over? Neen, helaas, neen.

Mata-Hari vertelt haar huwelijksleven bij wijze van een dagboek; 't is een aaneenschakeling van ellende; maar hoe een vrouw er toe komt, dat alles aan het publiek uit te bazuinen, is mij een raadsel.

Zij zelve schrijft in een brief aan haar vader: 'Il faut laver son linge sale en famille;' mij dunkt, zooveel te meer reden, het boek van haar leven, de wereld *niet* in te zenden,

Het boek is een opéénvolging van leelijke handelingen van den heer Mac-Leod, maar heeft Mata-Hari er wel eens over gedacht, dat het altijd praten over *eigen schoonheid* en de *zich-zelf-opkammerij*, iemand gruwelijk verveelt?

Ik zou er haast toe komen om het eens te zijn met haar man, die haar gezegd moet hebben: 'Nu ik 't aardige van je kopje heb afgekeken, nu kun je opdonderen.'

Al de brieven van Mata-Hari aan hare ouders behandelen denzelfden toestand: '*het*' ongelukkige huwelijk, waarin zij door Mac-Leod mishandeld, bespuwd enz. wordt, daarbij steeds pratende over eigen mooiheid en over de charmes, die zij schijnt te bezitten voor andere leden van het mannelijk geslacht.

Die brieven zijn gewoon criant vervelend, want de stijl is geenszins boeiend en littéraire waarde bezit het boek evenmin; 't is alles dunnetjes boven op.

Men vergelijke slechts het dagboek van Pierre de Coulevain, '*Sur la Branche*,' dat blijft van 't begin tot 't eind boeiend, maar de roman van Mata-Hari verveelt.

Eén ding echter maakt, dat Mevrouw Mac-Leod mij antipathiek is en dat geeft

me weêr een beeld van *de* moderne vrouw.

Op bladzijde 75 staat: veel omslachtige drukte baarde deze gebeurtenis mij niet; de kleine Jeanne-Louisa genaamd, werd eveneens aan een baboe toevertrouwd, zoodat ik *voor een goed deel van kinderlijke zorgen ontheven was.*

Een vrouw, die *moeder* beweert te zijn, schrijft zulke taal? -

De beide menschen zijn dan eindelijk gescheiden en Mata-Hari gaat dansen om in haar levensonderhoud te voorzien.

Nû zou men denken, dat er een heel relaas in zou staan, hoe zij dat alles leerde in het musée Guimet, dat zij voor zich zag openen, maar neen, niets daarvan.

Alleen meldt zij, dat zij een paar contracten had gesloten om in Spanje, Weenen enz. te dansen, en dan volgen er een paar recenties uit dagbladen, hoe de danseuse Mata-Hari beoordeeld wordt.

Naar mijn idée is dit boek slechts de wereld ingezonden om voor Mata-Hari zelf reclame te maken. Als zij in ons land komt dansen, zal men wel benieuwd zijn, om die *mooie* vrouw van nabij te zien.

Het is te hopen, dat haar dansen mooier zal zijn dan zij zelf, want mooiheid door je zelf uitgebazuind, moet beslist tegenvallen.

Doordat Mata-Hari zich zelf zoo verheven heeft, is die slechtheid van haar man niet zoo *vooruit* getreden, en zal het boek misschien het *doel* missen, dat haar vader zich voorgesteld heeft.

C. SCHLIMMER-ARNTZENIUS.

Amsterdam, 13 Maart '07.

II. De naakte waarheid omtrent Mata-Hari door C. Schlimmer-Arntzenius.

Nauwelijks had ik een beschouwing geschreven over de(n) Roman van Mata-Hari, dien ik een prulboek noemde en waarin de heldin van het boek mij hoogst onsympathiek voorkwam, of daar verscheen ‘De naakte waarheid omtrent Mata-Hari’, waarin de bewuste danseres meer in mijn achting rees.

Want gelooft men alles wat in dit laatste boekje, door Priem bewerkt, staat, dan heeft Mata-Hari haar roman niet geschreven, ja zelfs is zij er onkundig van gebleven, totdat zij zelf een exemplaar daarvan in bezit kreeg.

In de ‘Roman van Mata-Hari’, komen veelvuldige leugens en scheeve voorstellingen van zaken voor, alles het werk van den heer Zelle en wie weet van wien nog meer.

In Priem's boekje is Mata-Hari geinterviewd geworden door een journalist en wat zij hem heeft toevertrouwd, of liever gezegd wat zij met hem besproken heeft, doet die vrouw in mijn achting rijzen.

Zooals Mata-Hari voorgesteld wordt in haar roman is het een beeld van *de* vrouw, n.l. de slechte beteekenis er van. Altijd lamenteerende, altijd haar zelf op den voorgrond stellende, om nog niet te spreken over eigen lof, eigen schoonheid nummer één, en haar man aftakelende altijd door. Ik vond het zoo'n nieterig, burgerlijk zieltje, die heele Mata-Hari en geen zweem van artistiek. Zij zegt het zelf ook aan den journalist, dat men haar figuur bedorven heeft in dien roman; zij is in 't geheel niet zoo.

Haar geheele interview is van haár kant een eerlijke opbiechterij, een zich geven zooals zij is. Zij verbloemt niets, integendeel, ze zegt precies zooals zij is.

Zij heeft temperament en aan dat temperament is het te wijten, dat haar huwelijk met Mac-Leod zoo ongelukkig werd.

Zij bekent verder, dat ze *nooit* had moeten trouwen, want een vrouw, zooals zij met zulk een vlinderachtig temperament, zou ieder man ongelukkig gemaakt hebben.

Zij was de schuld van alles, dat bekende ze en zij vond het een laagheid, zooals Mac-Leod in het boek werd vertrapt.

Dat hij jaloersch was, daar gaf zij ook aanleiding toe, aangezien zij steeds flirtte met anderen. Haar man was twintig jaar ouder en haar temperament was nu eenmaal zoo... Ziehier de biecht van Mata-Hari.

Dit dansleventje bevalt Mata-Hari; zij kan aan al hare grillen voldoen. Den eenen avond soupeert zij met Graaf C., den anderen avond met den marquis A. en als ze niet danst, neemt ze vacantie en maakt een reisje met Baron B.

Ruiterlijk komt ze voor alles uit, en hierdoor is zij me sympathiek, ofschoon ik haar natuurlijk niet als voorbeeld zou willen stellen.

Er is een *durf* in haar, om dat alles zoo te zeggen, wat ze doet, wat ze wil en wàt ze is, want zulke dingen wil de wereld nu liever niet *gezegd* hebben; wat je denkt, dat komt er niet op aan voor *mèn*, ofschoon 't, dunkt me, toch vrij wel 't zelfde is.

En is die vrouw nu zooveel slechter dan de anderen, die zedig langs den weg loopen met een kind aan iedere hand?

Is die vrouw nu te verfoeien en te mijden als de pest? Velen zullen dat wel toestemmend beantwoorden, maar ik zeg ‘neen’.

Die vrouw heeft ten minste een opinie, is *zich zelf*, in zóóver, dat haar niets raakt, wat men van haar zegt, voelt zich verheven boven anderen.

En ik vind ook, dat ‘Mea Culpa’, dat zelf bekennen, dat alles aan haar te wijten is en zij de schuld draagt van veel, kijk, met dat ‘Mea Culpa’ rijst Mata Hari in mijn achting.

Iemand, die schuld bekent, staat *die* niet hoog?

Misschien was 't óók een leugen, wat er omtrent haar geschreven was, dat zij het kind *gelukkig* aan de zorgen van een baboe kon overlaten, want daarin was zij mij hoogst onsympathiek.

De roman van Mata Hari is een doodeenvoudige duiten-questie geweest; ze hebben geld verdiend er mede, ze hebben hun doel bereikt, maar de figuur van de heldin van het boek is schandelijk misvormd.

Had de danseres dit alles vooruit geweten, zij had nooit hare toestemming gegeven om haar leven te laten beschrijven.

Amsterdam, 7 April '07.

III. De Moderne Vrouwenbeweging, beoordeeld door een zenuwarts.

Er is mij een belangrijke brochure in handen gekomen, die mij zeer heeft geïnteresseerd. En 't is om de aandacht van zooveel mogelijk vrouwen er op te vestigen, dat ik dit stukje juist in dit blad schrijf.

De brochure heet ‘De moderne vrouwenbeweging, van psychologisch-philosophisch standpunt bezien’; de schrijver is Dr. F.J. Soesman, zenuwarts. (Uitgever: Van Stockum en Zoon, 's Gravenhage). Velen zullen ze misschien reeds doorgelezen hebben, want ze werd reeds in 1905 uitgegeven; anderen kennen den inhoud wellicht door dien gehoord te hebben in den vorm van een voordracht, in de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht op 28 Dec. 1904. Maar er zullen toch altijd zeer velen overblijven, die er nu pas voor den eersten keer van hooren. En m.i. is het van het grootste belang voor ons vraagstuk, dat deze brochure bekend raakt in den grootst mogelijken kring.

Dr. Soesman beziet de moderne vrouwenbeweging ‘zoo objectief mogelijk uit het gezichtspunt van den psycholoog, die een draad ziet loopen door alle uitingen van den menschelijken geest en die in al die uitingen loten ziet van den wassenden boom der algemeene Emancipatie, der Vrijheid in haar ruimsten zin.’

Het *doel* van zijn brochure is, de vrouwen op te wekken zelf over de zaak na te denken, en te trachten, de hartstochten te onderdrukken, die ons mogen opzweepen, en waaraan eigenlijk niemand ontkomt, die met een jeugdige zaak meevoelt. Om dat doel te bereiken, ons te zeggen *hoe* en *waarom* wij vrouwen zelf tot de oplossing van ons vraagstuk moeten meewerken, wil Dr. Soesman ons tot gids zijn en trachten ‘ietwat orde te brengen in den chaos van gewaarwordingen, die den modernen vrouwengeest bestormen.’ (blz. 27).

Van medische zijde zijn reeds talrijke ernstige pogingen aangewend om de vrouwenvraag tot een goed eind te brengen, en de draad die door al die pogingen

heenloopt, is de vergelijking, niet tusschen den *Man* en de *Vrouw,* zooals men bij oppervlakkige beschouwing zou meenen, maar wel tusschen *eenige* mannen en *eenige* vrouwen. Men heeft vergeleken: hun hersengewicht, enz. 't Waren vergelijkingen tusschen *gedeelten* van eenheden. En daardoor is er een groote, bijna onherstelbare wetenschappelijke fout binnengeslopen. ‘Bij alle vergelijkingen van gedeelten eener éénheid n.l. loopt men gevaar die éénheid zelve over het hoofd te zien, en voornamelijk is dit het geval bij de vergelijking van gedeelten eener *levende* éénheid.’

Wie twee aangezichten met elkaar vergelijken wil, die moet méér zijn dan anatoom: hij moet niet alleen den neus, den mond en andere gedeelten kunnen zien, maar in de alleréérste plaats moet hij kunnen onderscheiden de *uitdrukking* van 't aangezicht. Dát is wat verschil kan maken tusschen twee eenheden, die uiterlijk op elkander gelijken in hun bestanddeelen.

En deze beeldspraak overbrengend op de z.g. vrouwenvraag, zegt Dr. Soesman: ‘dat het velen en met name den mannelijken onderzoekers ontbroken heeft aan de eigenschap, een dieperen blik te kunnen slaan in dat eigenaardige complex van het vrouwelijk wezen, dat op zichzelf, als geheel beschouwd... **niet te vergelijken is** met dat andere complex, waaraan men den naam “man” gegeven heeft.’

Elke poging tot vergelijking kan slechts een ruwe benadering zijn. Bij den tegenwoordigen stand der wetenschap kunnen man

en vrouw elkaar slechts meten met subjectieve maten, waardoor hun pogingen om elkaars motieven te doorgronden niet wetenschappelijk mogen genoemd worden. 't Eenige wat we vooreerst kunnen doen, is oplettend te luisteren wanneer één der beide sexen omtrent haar eigen motieven iets aan de andere mededeelt. Maar dat mededeelen behoort reeds 'tot de grootste moeilijkheden *omdat in de meeste gevallen die motieven aan de zelfobservatie ontsnappen.*' (ik cursiveer, J.C.L.H.)

Op grond van deze dingen roept de schrijver den mannelijken onderzoekers toe, dat zij, eer zij een vergelijking willen maken tusschen man, en vrouw, de eigenschap moeten verwerven de vrouw als éénheid te beschouwen. 'Tracht hare biologische plaats te doorgronden als een ruimere éénheid dan is afgebakend door hare physieke geaardheid, door haar hersengewicht, enz., en dan is afgebakend door hare projectie naar buiten in den vorm van min of meer belangrijken, wetenschappelijken arbeid.' (bladz. 11)

'Ten slotte kan de levende mensch alleen begrepen worden, ook wetenschappelijk begrepen, wanneer hij als een accumulator, misschien als een centrum, als een bron van arbeidsvermogen, beschouwd wordt.' (bladz. 13)

En zoolang de onderzoekers dit *niet* kunnen doen, is het beter dat ze hun oordeel opschorten over de al of niet geschiktheid der vrouw voor de studie en der studie voor de vrouw, tot dat ze de resultaten zullen zien van den door de vrouwen aangebonden strijd. Zeker, er zullen slachtoffers vallen, maar heeft de vrouwenbeweging dit niet gemeen met alle jeugdige bewegingen? Bij den aanleg van den postweg, die Oost- en West-Java zou verbinden, moest Daendels toch ook loopen over de graven van honderden inboorlingen, die hem moesten bijstaan in de volvoering van zijn grootsche plannen. (bladz. 13) Laat de vrouwen deelnemen aan den grooten kultuurkamp! De draad die door deze beweging loopt, is: *het ontwaken der bewustwordende*, *vrouwelijke individualiteit*, *de dageraad van haar zelfbewustzijn.* (bladz. 16). In elk geval past het den mannen, zich te onthouden nog meer hinderpalen in den weg te leggen, dan reeds door de natuur zelve voor den voet der vrouw geworpen worden.

Na de vraag hoe de *man* in het algemeen de eischen der vrouw kan steunen, komt er een andere ter bespreking, n.l.:

hoe kan de *vrouw* ín het algemeen er toe bijdragen, dat zij gehoor vindt voor hetgeen haar heilig geworden is?

Dr. Soesman wijst er ons allereerst op, dat we niet uitsluitend de *omstandigheden*, en voornamelijk den *man*, moeten beschuldigen, de vrije evolutie der vrouw in den weg te hebben gestaan! Zeker, de omstandigheden hebben óók schuld gehad. Maar niet geheel en al. 'Wel degelijk meen ik het recht te hebben,' zegt de schrijver, 'met de feiten vóór mij, tot de conclusie te mogen komen, dat ook andere factoren, factoren, *spruitende uit het individu, uit de vrouw zelf,* het hunne hiertoe hebben bijgedragen.'

Alles overwegende, zijn de vrouwen voornamelijk op zichzelve aangewezen, en moeten zij vooreerst *in zichzelf* de kracht zoeken, die hen brengen moet waar ze komen willen. (bladz. 20). 'Werpt dan allereerst een blik in uw eigen gemoedsleven,' roept de schrijver ons toe, 'tracht u klaar te maken, wat gij zelven zijt, werpt van u af uw valsche schaamte en uw valschen trots, weesteerlijk in uwe beschouwingen, omdat gij alleen dan de heilige zaak kunt dienen die de uwe is'... 'En wat deren u dan de slachtoffers, die om u heen vallen, en die vallen bij iedere jeugdige beweging'...

‘Onderdrukt de hartstochten, die uw blik verduisteren, die u geen objectieven, breeden kijk gunnen op het vraagstuk, waarvan gij de oplossing hebt ter hand genomen.’

Wij moeten beginnen met de verheffing van onszelf door ons inwendig te versterken. En wat 't studie-vraagstuk betreft, in welke richting moet zich onze studie uitstrekken? ‘Over alle takken van wetenschap,’ antwoordt Dr. Soesman; hij noemt er geen op als in het bijzonder voor ons geschikt. Want wetenschappelijk einddoel van al die studie zal zijn: *een wetenschappelijke psychologie der vrouw*, en daarvoor is wetenschappelijke voorbereiding noodig.

(Wel is waar is er reeds een psychologie der vrouw geschreven door verschillende vrouwen, o.a. Laura Marholm, Marie Baschkirschew en Ellen Key, maar *hare* pogingen zijn niet wetenschappelijk).

Maar toch waarschuwt de schrijver: ‘Dat de aankomende vrouw zich toch vóór alles afvrage of zij over voldoende aanleg en kracht beschikt, om zich te wagen op een gebied, dat overal met scherpe doornen bezaaid is, dat zij toch leere inzien, dat het beoefenen der wetenschap alleen, zonder voldoend *aethisch*

weerstandsvermogen zeer dikwijls leidt tot evenwichtsstoornissen in het organisme, tot neurasthenie met hare droevige gevolgen en in laatste instantie tot ondermijning van het individueele geluk.'

Er wordt in onzen tijd vaak onnadenkend en roekeloos gehandeld, waardoor er noodelooze slachtoffers worden gemaakt. De vrouwenbeweging heeft deze kenmerken: overmoed en gebrek aan zelfkennis.

Laten de vrouwen toch niet vergeten, dat het er bij de projectie naar buiten niet op aankomt, **hoeveel** zij produceeren, maar wèl **wat** zij voortbrengen, en dat de waarde in de eerste plaats wordt bepaald door het **doel** waarmee het wordt voortgebracht. En wanneer het resultaat van hun strijd zal zijn *een betere kennis van de vrouwenziel*, dan zullen ze zich ook voor de wetenschap verdienstelijk hebben gemaakt. Want 't is een kennis 'die aan beide helften van het menschdom ten nutte komt, en die door de ernstigen van beide helften met even groot verlangen wordt te gemoet gezien.'

Het zij mij veroorloofd, hierbij eenige persoonlijke opmerkingen te voegen, gegrond op wat ik heb gehoord, gezien en ondervonden op studie-gebied. Het studie-vraagstuk wordt in onze dagen druk besproken en overdacht, maar hoevelen doen dit niet met een oppervlakkigheid die ons verbaasd doet staan! Dr. Soesman spreekt van medici die een wetenschappelijke fout begingen, omdat zij slechts *gedeelten* der vrouw beschouwden tot 't komen van een resultaat omtrent haar éénheid, en deze beoordeelden b.v. naar 't hersengewicht alleen. Maar welke gróóte fouten begaan dan toch de groote massa leeken, die tot een besliste bewering komen: 'de vrouw is voor degelijke studie geschikt', terwijl ze slechts afgaan op een reeks *namen* van geslaagden voor examens, zonder die personen zelfs maar van aanzien te kennen! 't Is m.i. zóó verbazend moeilijk een studeerende vrouw te beschouwen in haar gehééle eenheid, die zich zooveel verder uitstrekt dan uiterlijkheden alleen, dat er zelfs in den kring harer vrienden wellicht slechts *enkelen* zich zullen bevinden, die haar volkomen juist kunnen beoordeelen. Zulk een oordeel vereischt heel wat kennis, en niet alleen kennis van de vrouwenziel, hoewel deze zeker de voornaamste is. Er worden in onzen tijd zeer veel oppervlakkige uitspraken gedaan, en dit zal ongetwijfeld noodelooze slachtoffers maken.

De vraag: 'is de vrouw tot intellectueelen arbeid geschikt?' is m.i. véél te vaag. Is niet elke vrouw, die eenigszins intelligent is, daartoe geschikt? D. w.z.: kan niet iedereen die een 'goed hoofd' voor begrijpen heeft, die verstand bezit, in staat zijn hersenarbeid te doen? We moeten die vraag preciseeren: 'is iedere vrouw met verstand geschikt tot ernstigen, geregelden, inspannenden, vooral verplichten hoofdarbeid van *jaren achter elkaar,* vooral als 't geldt zware wetenschappelijke studie die haar hééle eenheid vereischt?' Terwijl dan voor dezelfde vrouw *ja* geantwoord wordt op de 1ste vraag, kan 't gebeuren dat er *neen* moet gezegd worden op de tweede.

Deze beweringen zijn gegrond op feiten. Hierbij meen ik nog dit te mogen voegen: de tweede vraag neigt m.i. des te eerder naar het ontkennende antwoord, als die zware inspannende studie valt in de jaren van haar grootste ontwikkeling, n.l. in de moeilijkste jaren van kind tot volkomen volwassen vrouw, ook naar den geest. - Beschouw ik de voor mij liggende feiten, en tracht ik ze, zoo goed als dat nu in mijn macht staat, te beschouwen in hun geheele biologische éénheid, dan meen ik tot de

conclusie te mogen komen: de voornaamste factor, waarmee we rekening hebben te houden bij het beoordeelen eener vrouwelijke éénheid, ligt in *de zielsgeaardheid.* Er zijn onder deze feiten vrouwen met waarlijk goede intelligenties. Ik heb 't oog speciaal op een van hen, die heel mooi een 5 j. jongens H.B.S. heeft doorloopen, daarna acte lager onderwijs gehaald met schitterende cijfers, waaronder de allerhoogste, maar verdergaande in een lagere taalacte, zich zóó bovenmatig daarvoor moest inspannen, dat ze nu op doktersbevel de studie moet staken. Hij sprak van ruggemergsprikkeling, die bij doorstudeeren in ruggemergstering kon overgaan. Ze is van groote, knappe gestalte en ziet er uiterlijk gezond uit. 't Ligt niet zoozeer aan de omstandigheden, daar deze ook zijn doorgemaakt door een ander lid van 't gezin, die met een op zichzelf zwaardere studie tot een uitstekend resultaat kwam.

Ook onder studeerenden is men véél te gauw klaar de schuld te geven aan de omstandigheden, vooral aan leermeesters en examinatoren, wanneer men niet het gehoopte of verwachte resultaat bereikt. Zelden worden de oorzaken éerlijk gezocht in ‘factoren ontspruitende aan het individu zelf.’ ‘Ze hebben mij gezocht,’ wordt een *te* gangbare term.

Wat het dagboek betreft van Marie Basch-

kirschew, het moge geen *wetenschappelijke* psychologie zijn, die kan er wel van gemaakt worden, geloof ik, als al die oprechte uitingen worden verklaard door een *vrouw*, die de vrouwenziel volkomen heeft leeren begrijpen. Marie B. was zeker een buitengewoon meisje, maar de kern van haar vrouwelijke eenheid heeft zij m.i. gemeen met andere vrouwen, ofschoon de hoogstaanden die het hóógst opvatten. - Onderneemt een *man* het, met den tegenwoordigen stand der wetenschap, die psychische verschijnselen en uitingen te verklaren, dan kunnen zijn pogingen niet wetenschappelijk genoemd worden. Hij meet een éénheid, die niet te vergelijken is met een mannelijke, met zijn subjectieve maat. (zie bladz. 10 van de brochure). Dat zulk meten *verkeerd* kan uitvallen, bewijst m.i. de heer Joh. de Meester in zijn artikel over Marie Baschkirschew in Elzevier's Maandschrift van Februari. Hij verklaart de motieven der uitingen eener *vrouwelijke éénheid als Marie B.* met de maat eener *mannelijke éénheid als de zijne.* Zelfs voor hen, die niet met zijn zienswijze instemmen, is daarom zijn artikel het lezen waard.

Waar wij dus vooral op onszelf zijn aangewezen om te geraken tot het doel, het vinden eener wetenschappelijke psychologie der vrouw, wil ook ik van mijn kant vooral de studeerenden opwekken: laten wij in deze richting aan het werk gaan! Wat mij persoonlijk betreft, ik vind Daendels' voorbeeld onsympathiek; mij deren de slachtoffers wèl; en ik sluit mij van harte aan bij hen, die het aantal slachtoffers zoo klein mogelijk willen maken, door een werkzaam aandeel te nemen in de juiste en spoedige oplossing van ons vraagstuk.

JEANNE C.L. HELFRICH.

De Ruyters feest.

Onder de vele helden in den strijd te land en ter zee is De Ruyter een der beroemdste en gunstigst bekende. Hij was eenvoudig als zijn afkomst, vroom als een ‘Boer’, moedig, fier en onverschrokken als de leeuw. Toen de Sultan van Salée hem dreigde met den dood, indien De Ruyter hem het laken niet tegen den geboden prijs wilde laten, zou hij zijn leven gegeven hebben eerder dan zijn woord te breken; hij was beleidvol en vindingrijk, kalm en rustig te midden van 't gedonder van 't geschut; hij heeft ons land gemaakt tot den beheerscher der zeeën, het trotsche Albion herhaaldelijk vernederd, en waar hij wijken moest, daar week hij als iemand die straks versterkt de overwinning zal behalen, in zijn aftocht meer overleg, meer zeemanschap en beleid toonend dan in de grootste overwinning. 't Is waar dat Maarten Harpertszoon Tromp de nieuwe nog steeds gevolgde wijze van slagvoeren had bedacht, toen hij zijn vloot in drie smaldeelen liet opzeilen tegen de Spaansche bij Duins, maar 't was voor De Ruyter, Tromps leerling, weggelegd om met beter vloot en volledíger bemanning het succes te bereiken, waarop de nazaat nog altijd met bewondering staart. Slechts èenmaal moest hij wijzen op den onvoldoenden toestand der vloot; de kruidenierspolitiek van de Hollandsche kooplieden werd nooit geheel overwonnen, en zoo waren in 1676 weer de schepen te klein en veel te onvoldoende uitgerust, weer eischten en verwachtten de Regenten als tijdens M.H. Tromp, dat onze zeehelden met ontoereikende middelen wonderen zouden verrichten; toen de Hollandsche vloot naar de Middellandsche Zee voer om met de ellendige Spaansche schepen vereenigd tegen de zoo uitstekend uitgeruste en ruimschoots van alle wapenen

voorziene Fransche vloot te strijden, moest het schijnbaar onmogelijke gedaan worden om de zege te behalen. En het wonder geschiedde nog eens, maar.... ten koste van De Ruyters leven. Waar de Staten hun vlag veil hadden, daar gaf deze held zijn leven om de eer der vlag te verzekeren.

Welk een dankbaar gevierde is toch een groot krijgsheld! Zijn grootheid, zijn moed, zijn karakter, zijn beleid spreken duidelijk tot ieder mensch met gewoon gezond verstand; zijn daden vallen voor het uiterlijke, en dit is hier 't voornaamste, onder elks bevatting, zij spreken tot de in ons allen sluimerende wilde-dierennatuur; de voordeelen van de triomfen in den oorlog behaald, springen zoozeer in 't oog dat ze zelfs voor den minst-bevattelijke helder en tastbaar zijn; hoe zou dan de krijgsheld niet de meest populaire, de geliefdste beroemdheid zijn bij 't volk, de nationale held bij uitnemendheid!

En toch! hoe jammer dat een goed, edel mensch den adel van zijn karakter moet toonen in menschenmoordenden krijg, die Gode, welken men aanroept alvorens zijn naasten te dooden of te verminken, een gruwel is; hoe vreeselijk, hoe afschuwelijk dat het moorden van medemenschen iemands grootheid en deugd, ja zelfs zijn menschlievend-

heid moet openbaren! Welk een droeve tegenstrijdigheid, hoe onbestaanbaar een combinatie is dit!

Nu is den 24sten Maart het 300-jarig geboortefeest van De Ruyter gevierd. Den 23-sten was er alom betooging. In de scholen werd de dag voorbereid: de geschiedeniscursus op vele lagere en middelbare scholen opgeschort en door 't verhaal van 't leven en de daden van Michiel vervangen. Er verschenen tal van feestuitgaven over den geliefden zeeheld, de jongens (en zelfs de meisjes) zijn onthaald op 't bewonderend en bezielend verhaal - in reclamestijl geschreven of verteld - van zijn dappere daden; mannenmoed (hier = vechtlust) is weer aangekweekt in de jonge harten, de krijg, die toch altijd moord is en, hoe menschlievend ook gevoerd - welk een contradictie! - steeds wreed blijft, is bij deze gelegenheid, zij het dan ook onopzettelijk, opnieuw verheerlijkt als iets groots en schoons, en terwijl l'histoire-bataille, het verhaal onzer heldendaden bij 't onderwijs in de Vaderlandsche Geschiedenis, gelukkig meer en meer op den achtergrond wordt geschoven, is deze herdenking wederom een aanleiding geweest om bij 't jonge Nederland la bête humaine te wekken door het te vervullen met bewondering voor dappere vechtkunst in gelukkig gevoerde oorlogen. Helaas!

C.G.

Brief uit Nizza.

Maart.

La saison bat son plein! alles is in vollen gang; men heeft geen tijd om adem te halen door al de feesten, die er in de maanden Januari, Februari en Maart gegeven worden. Bals, thé dansants, matinées, recepties volgen elkaar met verbazende snelheid op. Natuurlijk spelen de Carnavalfeesten een hoofdrol. Carnaval de Nice is beroemd over de geheele wereld. Zijn vermakelijkheden, die den luister der nu uitgestorven Italiaansche carnavals herinneren, zijn van een onvergankelijke oorspronkelijkheid. Sinds vele jaren al stelt Nizza Venetië en Rome in den schaduw en zijn souverein zwaait onbetwistbaar den scepter van scherts en vroolijkheid. Van alle hoeken der wereld komen de vreemdelingen om dit schouwspel te zien. De stad is in deze dagen overvol, 't is moeielijk in de hotels kamers te krijgen en dan nog tegen fabuleuze prijzen. S.M. Carnaval XXXV deed op den vastgestelden datum des avonds 8½ uur, aangekondigd door de traditioneele kanonschoten, zijn intocht in zijn hoofdstad Nizza te midden van trompetgeschal en luisterrijke verlichting. Carnaval zelf, voor de eerste maal na 34 jaar samen met zijn jonge vrouw op den koninklijken wagen gezeten, leidde den stoet, daarachter de andere groote chars, allerlei toestanden van Nizza voorstellende en bespottende, groepen, afzonderlijke groote en kleine figuren, muziekcorpsen enz. De optocht was zoo groot, dat eerst om 11 uur zijne majesteit zich vermoeid in zijn paleis, dat extra voor hem gebouwd is, terug kon trekken. Bijzonder is 't wel, hoe ondanks de uitgelaten vroolijkheid, de stoet zich ordelijk en rustig bewoog tusschen die opeengehoopte menschenmassa, daar gekomen om met volle teugen te genieten, die dagen van onbezorgd genot; om enkele uren de zorgen van 't leven te vergeten en zoodoende nieuwe krachten te verzamelen voor den strijd

om 't bestaan, dien hen wacht. Een paar dagen daarna is 't feest op de Avenue de la gare, dat 's middags om 2 uur begint. De vroolijkheid, die zoo'n dag heerscht, is aardig om te zien.

Gemaskerden en ongemaskerden, alles danst door elkaar; papier confetti en serpentines dwarrelen door de lucht, hangen aan de boomen, regenen op jassen en hoeden; alles is bedolven onder een lawine van vroolijk gekleurde snippers. Bij Voyade, een der groote confiseries komt de beau-monde samen; de meesten gemaskerd, die daar tot 7 uur intrigeeren; 's avonds is de groote verlichting, die ditmaal bijzonder mooi was, vooral op de Place Massena, het paleis van Carnaval, het casino en aan den ingang van de Avenue de la gare waar in den vorm van een pauw de schitterendste kleurschakeeringen waren aangebracht. Tot laat in den nacht duurt dit feest; alle koffiehuizen zijn vol maskers, die iedereen aanspreken maar altijd goedmoedig blijven en nooit ruw of brutaal worden. Nog twee andere dagen is 't volksfeest op de Avenue de la gare, waarop men alleen met kalkconfetti gooit, kleine, ronde balletjes kalk, die veel stof maken en ook gevaarlijk zijn; men kan dan niet anders dan met traliemaskers voor 't gelaat door de straten gaan waar de carnavalwagens circuleeren. Die kalkconfetti is een specialiteit van Nizza; men heeft 't vorige jaar getracht die gevaarlijke mode te vervangen door de gewone papier of Parijsche confetti, maar de Niçois

zijn zoo gehecht aan dit speciale vermaak, dat men dit jaar weer genoot van de vuile stoffige kalk. Gelukkig is 't maar geoorloofd van 2 tot 5 daarmee te werpen. De mooiste en meest poëtische feesten die gegeven worden gedurende carnaval zijn wel de Batailles de fleurs, die plaats vinden op de Promenade des Anglais aan den landkant, begrensd door deftige huizen en imposante hotels, aan de andere zijde door de 'Baie des Anges' de heerlijke, blauwe, lachende zee omgeven door rotsen en zich verderop schijnbaar tot in 't oneindige uitstrekkende.

Niets is gracieuzer dan al die met de mooiste en verrukkelijk geurende bloemen versierde rijtuigen waar de batailleurs, meestal uniform gekleed, slechts doen denken aan lente en zonneschijn. Alles gaat ook hier geregeld in optocht; aan 't hoofd enkele heeren van 't comité te paard, daarna de muziek, dan de bannières, die later worden uitgereikt en daarachter de verschillende rijtuigen. Dit jaar waren er weinig mooi versierde wagens. De eerste bataille de fleurs vooral voldeed niet aan de verwachtingen. Er was dien dag zoo'n hevige wind, dat zelfs de meest ijverige liefhebbers er tegen opzagen den kouden wind en de stof een paar uur lang te trotseeren. De derde en laatste daarentegen was bijzonder geanimeerd; men batailleerde met meer vuur dan menig soldaat op 't slagveld. Hoewel niet vele, waren er toch enkele elegant versierde rijtuigen, o.a. van de welbekende Madame Juniori, die als altijd de eerste bannière wegdroeg; geen wonder ook, 't comité des fêtes bekostigt haar wagen, zoo men bemerkt, om door een goed voorbeeld anderen aan te moedigen. In die dagen worden er 2 vegliones, groote gemaskerde bals in de opera en een redoute en couleurs in 't casino gegeven. De operabals zijn eenig mooi om te zien, men kan er alleen niet lang blijven, hoogstens tot 1 uur, dan krijgt de demi-monde de overhand en is 't geen men dan te aanschouwen krijgt niet zeer zielverheffend. 't Casinobal, hoewel niet zoo mooi, is beter bezocht, daar men slechts in voorgeschreven costuum van fluweel of zijde in vastgestelde kleur toegelaten wordt. Na tien dagen wordt zijne Majesteit of liever een imitatie Carnaval openlijk met veel geweld van vuurpijlen en knallers verbrand en voor een jaar nemen we weer afscheid van den Roi de folie. Onder de groote bals dezen winter gegeven, was 't voornaamste 't bal bij den prefect des Alpes Maritimes. De tegenwoordige prefect en zijn vrouw zijn zeer mondain, geven iedere week groote recepties en de bezoekers daarvan worden dan op 't bal geinviteerd, dat zij ìeder jaar in Februari geven. 't Bal was dezen keer mooier nog dan anders, de zalen van de prefecture vergroot en verfraaid zijnde. De bloemendecoraties, electrisch verlicht overal aangebracht, waren féerique. Toevallig lag de oorlogsvloot in Villefranche, zoodat al de zeeofficieren tegenwoordig waren; toen de admiraal tegelijkertijd met ons de trap opging, die naar den ontvangzaal leidt, werd het Fransche Volkslied gespeeld, wat een zeer indrukwekkend oogenblik was. De prefect en zijn vrouw staan in de ontvangzaal, geven vriendelijk de hand aan de diepbuigende gasten en men treedt de balzaal binnen waar de kostbaarste toiletten, de mooiste uniformen van land en zeemacht, van de consuls der verschillende landen een harmonisch geheel vormen. 't Is oogverblindend de byoux, die daar worden tentoongespreid, eene dame o.a. niet wetend waar al haar kostbaarheden te hangen, had haar parelsnoeren over 't hoofd gelegd, zoodat ze aan weerszijden als groote trossen neerhingen. Den geheelen avond is 't open buffet tot 12 uur, dan wordt 't groote souper gereed gemaakt, waarop ieder met verlangen wacht! 't Is dan ook wel de moeite waard, zoo'n tafel, die in een groote zaal is opgesteld, te zien. In afdeelingen wordt men daar toegelaten en 't is grappig hoe

iedereen binnenstormt als de deuren geopend worden om een deel der gasten binnen te laten. Een politieagent is voor de deur geposteerd, zeker om ongelukken te voorkomen, anders begrijp ik niet goed, dat men in een beschaafd gezelschap tot zulke maatregelen overgaat, te meer, daar er in de zalen al zooveel geheime politie in rok en witte das zich ongemerkt tusschen de gasten beweegt. Tusschen met verschillende kleuren verlichte bloemen staan de heerlijkste gerechten, bij 't zien waarvan zelfs de meest verwende gourmands zouden watertanden en waarvan men naar hartelust kan genieten, tot op een gegeven oogenblik de lichten worden uitgedraaid en men op die manier vriendelijk verzocht wordt de zaal te verlaten om plaats voor anderen te laten. 't Buffet van zoo'n avond kost de regeering 40000 fcs. 't Bal gegeven door 't comité des fêtes in 't Palais de la Jetée Promenade, was ook heel geanimeerd en vooral de cotillon had alleraardigste figuren

en beeldige geschenken, die de dames vooral elkaar betwistten met een warmte een betere zaak waardig. Op zoo'n feest ziet men eerst hoeveel menschen, hoe kostbaar gekleed, hoe mooi opgemaakt ook, de ware beschaving missen; zij dringen om de beste plaats te krijgen aan 't buffet, alsof ze omkomen van den honger; sommige dames zijn zelfs algemeen bekend als de ruine van 't buffet, als 't gratis is natuurlijk.

Overigens zijn er nog een massa bals en bazaars, ten behoeve van de armen waar gedanst wordt, waar men zich amuseert en men allerminst denkt om de misdeelde medemenschen, voor wie men zich soi-disant zoo uitslooft. En de recepties, die er gegeven worden, wat hebben die een vlucht genomen! Vroeger waren dat gewone jours waarop de kennissen elkaar kunnen bezoeken om onder een eenvoudig kopje thee een oogenblik gezellig te babbelen. Nu zijn 't groote bijeenkomsten, waar men elkaar tracht te overtreffen in luxe. Op die recepties wordt gemusiceerd en gedeclameerd, veelal door amateurs wier ideaal 't is hun naam in de courant te zien. Een kenmerkend gedichtje daarover stond in de Eclaireur, een der locale bladen waarvan 't einde:

> ‘Que l'on pleure ou que l'on sonne
> L'âme est toujours en carnaval.
> On marche par la galerie
> Pour voir son nom dans le journal.’

De musicale en literaire recepties, zooals men die noemt, worden in den laatsten tijd afgewisseld door thé-bridge partijtjes, die heel aardig zijn en waar men tenminste geen slechte muziek te hooren krijgt waarvoor men dan nog applaudisseeren moet bovendien. Een nouveauté hier is 't Palais de glace, dezen winter geopend; 't staat in een uitgebreid verrukkelijk mooi park waar citroenen en oranges langs de paden bloeien, waar hooge eeuwenoude boomen hun gebladerde takken uitspreiden om den vermoeiden wandelaar een schaduwrijk plekje aan te bieden. 't Parc de Chambrun behoorde vroeger aan den graaf de Chambrun, na wiens dood 't verkochtwerd aan den veelbesproken Marquet, bijgenaamd ‘l'empereur du baccara, prince de la roulette, baronnet de pique, de trèfle de carreau et seigneur de coeur’ die als directeur van de kur- en speelzalen te Ostende millioenen verworven heeft.

In Parijs deed hij ook veel van zich spreken door 't oprichten van speelzalen en andere gebouwen; zoo zelfs, dat hij Frankrijk heeft moeten verlaten en hem 't recht ontzegd is er weer terug te keeren. Toch heeft hij zijn plan, in 't Parc de Chambrun een ijspaleis op te richten, doorgezet en vanuit San Remo, waar hij nu zijn speeltenten heeft opgeslagen, dirigeert hij alles op een bewonderenswaardige wijze. 't Palais de glace, waar men op kunstmatig ijs schaatsen kan, is beeldig ingericht. Een tamelijk groote ijsbaan, omgeven door een soort galerij, waar men aan tafeltjes zitten kan en men niet zooals in 't Noorden met een rooden neus en bibberend van koude behoeft rond te loopen; overal is n.l. centrale verwarming aangebracht. De lees-, conversatie- en speelzalen, alles is even smaakvol en luxueus ingericht. In 't park zelf is iedere week, minstens eenmaal, reuzenvuurwerk zooals in 't Crystal palace in London. Als artisten hadden we Coquelin aîné, Monnet Sully, die in Cyrano de Bergerac en Oedipe-Roi als altijd hun lauweren oogstten. Ook Hubermann is weer hierheen gekomen om ons te doen genieten van de heerlijke tonen, die hij zijn instrument ontlokt. Toch, hoewel een groot genie, heeft hij niet zooveel succes als Jan Kubelik, die op 't oogenblik in Monte-Carlo geëngageerd is en hier ook een concert gaf.

Kubelik is veel geliefder bij 't publiek hier; hij speelt in overvolle zalen; de muziekliefhebbers zijn vaak zoo geënthousiasmeerd, dat zoowel dames als heeren hem in vervoering omhelzen; nu ook steeg de geestdrift ten top, toen hij o.a. de ‘danse des sorcières’ van Paganini op meesterlijke wijze weergaf. Op de morgenconcerten in de Jetée-Promenade speelt een 13-jarige Russische violiste ‘Lola Tesi’, die zeer veel succes heeft. Tijdens haar verblijf in Weenen, liet Koning Edward van Engeland, die van haar had hooren spreken, haar naar Mariënbad komen en betuigde haar, na een concert dat zij daar gaf, zijn bewondering voor haar spel. In de opera werd de première gegeven van ‘La petite Sirène’ door Madame Armande de Polignac, naar een sprookje van Andersen. 't Was wel eigenaardig, dat zij haar eigen compositie dirigeerde, en vooral heel ongewoon. Veel bijval had de opvoering echter niet. De tentoonstelling van Fragonard's werken is ook druk bezocht. Jean Honoré Fragonard, schilder te Grasse, in 1732 geboren was een leerling van Boucher; hij overleed in 1806 in de grootste ellende. Zijn werken zijn van heinde en ver hierheen gebracht om in den cercle artistique te worden tentoongesteld. En zoo geeft Nizza voortdurend nieuwe en

afwisselende attracties; nu weer een allerschitterendste bloemententoonstelling waar de meest vreemde bloemen, vruchten en primeurs te zien zijn; dan weer automobiel- en jachtwedstrijden, vlakke paardenrennen, terwijl ook voor de jeugd batailles de fleurs en andere feesten georganiseerd worden. Na al die feesten wordt 't stiller; de vreemdelingen vertrekken langzamerhand; de opera en andere gebouwen worden gesloten en Nizza keert terug tot kalmte en zomerrust.

Brief uit Berlijn.

Tentoonstellingen.

Een wereldstad is op zichzelf reeds een groote tentoonstelling. En heel vele kleine exposities bevat een metropole? Op elk gebied zijn ze te vinden. Wie maar even gelegenheid ziet, stelt zijn producten te Berlijn tentoon; juist hier, op de groote wereldmarkt, wordt men bekend, heeft men kan van slagen! In menig opzicht, ja, doch, aan den anderen kant is men aan de luimen van de critici overgegeven en die heeren zijn lang niet mak. Vergeet daarbij niet, lieve lezeres, dat het publiek grootendeels op kritieken afgaat. Wat is hiervan het gevolg, dat menig kunstenaar met veel aanleg, zonder eenig succes zijn zaakjes weer thuis krijgt en een ander wiens kunstproducten geniaal genoemd worden, zich mag verheugen over een belangstelling die hem totaal den kop op hol brengt. Wat er veel toe bijdraagt om een mooie kritiek te verwerven, en daarover zal ik maar den sluier laten liggen en liever een kijkje met u gaan nemen van een schilderijententoonstelling, die de moeite waard is te begroeten, al was het alleen om de schilderes te leeren kennen. Een groot aanplakbillet, waarop te lezen stond: ‘Vierte grosze Gemälde-ausstellung, Hermione von Preuschen,’ trok dezer dagen mijn aandacht toen ik in Oud-Berlijn, (dat helaas! bijna geheel is verdwenen en binnen een paar jaren totaal van de oppervlakte is weggeveegd) ronddoolde om mij te verlustigen aan dien eigenaardigen bouwtrant van Duitschland's hoofdstad in vroeger eeuwen. Ik ging het huis binnen, den trap op en stond voor een deur met sparregroen versierd, waarop met groote letters: ‘Ohne klopfen, eintreten!’ was geschilderd.

Ik had al menigmaal van bekende schilders alhier vernomen, dat zij den draak staken met het werk van Hermione von Preuschen. De nieuwsgierigheid was bij mij geprikkeld om persoonlijk te oordeelen; ik maakte dus de deur open en stond in een groote kamer, rondom behangen met schilderijen. Het entrée was niet veel, 50 pfenning, en met den kleinen catalogus, waarin de 130 nummers waren genoteerd, in de hand, begon ik mijn rondgang. Een soort van portière van Oostersche tapijten scheidde deze kamer van een groote ruimte, waar ik in het midden op een lage divan een gedaante zag zitten, die mij meer interesseerde, dan de schilderijen in de voorkamer.

Ik veronderstelde, dat deze vrouw in Japanneesche kleedij, Hermione moest zijn. En zij was het. Ik begon een praatje met haar over Indië en vernam, dat zij acht maanden in Engelsch-Indië had vertoefd, schetsen aldaar maakte en ruim een jaar in haar woning, Schmargendorf-Grunewald, had gewerkt om de schilderijen te voltooien. Haar bloemstukken zijn buitengewoon warm van tint en kunnen de kritiek van kenners doorstaan. Doch hare afgodsbeelden, tempels, natuurtafereelen, landschappen, zijn van nul en geener waarde. De vrouw zelve maakt een droeven

indruk. Dat ingevallen, matte uiterlijk, die ongedecideerde kleur der haren, tusschen blond en rood in, het geheel bijgewerkt, zonder eenig spoor van natuurlijkheid, gehuld in een Geisha-costuum, kon mij geen eerbied inboezemen. Reeds het feit, dat een schilderes in de zaal vertoeft waar haar werken door het publiek gecritiseerd worden, kenschetst de ijdele persoonlijkheid. Het is jammer dat Hermione zich niet uitsluitend met bloemenschilderen heeft bezig gehouden, daarin ligt haar kracht. Op haar kan men het Fransche spreekwoord, qui trop embrasse.... met vollen ernst toepassen.

Terug keerende van de Köllnische Fischmarkt, kwam ik door de Leipzigerstrasse en ging het Hohenzollern-Kaufhaus in, waar de terra cotta fabriek 'Cadinen' eenige exemplaren had geexposeerd. Deze pottenbakkerij Cadinen is een koninklijke onderneming. Toen keizer Wilhelm II in 1898 eigenaar werd van het riddergoed Cadinen, bestond er reeds een kleine pottenbakkerij, die echter van weinig belang was. Keizer Wilhelm liet het tot een fabriek vergrooten, droeg verschillende kunstenaars van naam op, teekeningen te leveren voor modellen van terra cotta voorwerpen en gaf door zijn belang-

stelling in deze zaak aanleiding tot den vooruitgang der fabriek. Sedert 1905 worden er nu ook majolika borden, tegels, vazen gefabriceerd en de kleine tentoonstelling, die gedurende de maand April hier gehouden wordt, brengt het publiek in kennis met hetgeen de Cadinenfabriek kan voortbrengen. Het doel van den keizer om de heerlijke techniek, die het eerst doch Lucca della. Robbia in zijn fayence plastieken werd voortgebracht te doen herleven, is volkomen gelukt. Een ruim veld is hierdoor voor kunstenaars geopend die zich op het ontwerpen en uitvoeren der terra-cotta en majolica werken willen toeleggen. De koninklijke beschermheer stelt het op hoogen prijs de jonge fabriek spoedig naam te doen maken.

MEA.

Voilà la vie!
door Hyacinthe.

In de groote kantoorzaal stond ze te tikken op de rekenmachine; machinaal tikt ze de groote bedragen van de kaarten af. Goddank! vandaag machinaal werk! Anders houdt ze niets van machinalen arbeid, maar vandaag zegent ze t. Ze *kan* niet denken vandaag, het is haar rein onmogelijk. Er schreint iets van binnen in haar, het schreit daarbinnen, ach, ze zou op eens kunnen huilen, heel erg, ze kan 't bijna niet meer inhouden.

Ze is heelemaal in 't zwart, ze ziet er zoo treurig uit; haar anders zoo vroolijk gezichtje vertoont een smartelijken trek. Ze is zoo vreeselijk bedroefd!

Niemand weet 't, hoe groot dat verdriet is. De anderen hebben elkaar verteld, dat ze een goede kennis verloren had, dat hij vandaag begraven werd. ‘Een goede kennis’, het klinkt zoo gewoon.... als het nu nog *familie* was!...

Eergisteren, zeiden ze, had ze zóó geschreid, dat de chef haar naar huis had laten gaan... *Op kantoor,* en dan *gehuild!*

Ja, ze *was* eergisteren op een oogenblik uitgebarsten van het huilen.... dat komt, een vriendin wou haar troosten.... had ze haar maar laten zitten en aan haar lot overgelaten en er maar niet over gesproken.... toen kon ze 't niet meer uithouden.

‘Als 't nu nog *familie* was!’

Niemand wist, dat degene, die vandaag naar zijn laatste rustplaats werd gebracht, haar *meer waard* was, dan haar geheele familie te samen. - Niemand wist, dat haar heden het dierbaarste werd ontnomen, wat voor haar bestond.

Niemand wist, dat er als 't ware een stuk van haar zelf werd weggerukt. - Niemand wist, hoe wèinig ze nu nog aan 't leven hechtte....

Alleen zij wist 't, alleen zij hield 't verborgen binnen in.

Vergeten zal ze 't nooit dien Zondagochtend, toen ze haar zieke wilde opzoeken en opeens de zuster haar het treurige nieuws mededeelde, dat hij dien nacht was overleden... Hij had zoo vreeselijk geleden en zat als 't ware den geheelen dag en nacht den dood af te wachten.... En zij kon niet bij hem zijn.... zij had hem toen gezien, hij lag daar zoo rustig en kalm, eindelijk verlost uit zijn vreeselijk lijden.

Daarna ging ze huiswaarts, gebroken van hart en ziel - en, kwam allerlei kennissen tegen, waarmee ze weer gewoon moest praten, want zij stelden geen belang in den doode, dien ze niet kenden. Ze moest weêr over onverschillige dingen praten, totdat ze eindelijk in haar bed lag en 't begon uit te snikken over haar verdriet.

En nu vandaag op kantoor.... van tijd tot tijd houdt ze op, daarna tikt ze weêr machinaal al die bedragen. Daar vergist ze zich, gelukkig kan ze 't nog redresseeren, ze heeft 't bijtijds gemerkt. Ze kijkt op haar horloge. 5 minuten vóór 11.... om 12 uur gaat de stoet naar het kerkhof, haar geliefde doode wordt weggebracht.... Ach, God, kon zij daar maar bij zijn, kon ze zich maar tooveren naar die plaats, maar neen, ze moet doen, alsof er niets gebeurd is, ze moet *flink* zijn en niets laten merken, maar ze *kan* niet *flink* zijn, ze is maar zoo'n gewone vrouw...

Ach; was ze maar dood!...

Een ander kijkt haar aan, ontwaart tranen in haar oogen, zegt niets, hij is een gevoelig mensch; hij heeft haar van ochtend al toegesproken en gezegd, dat 't werken haar wel afleiding zou bezorgen.

Ze tikt voort, altijd maar voort.... voilà la vie!...

Vervlogen idealen.

O stralend hemelblauw, vol rijke kleurschakeering,
Vol gloed en majesteit, gij openbaring Gods,

Gij zijt het spiegelbeeld van 't wiss'lend menschenleven,
Wel duister vaak en droef, maar ook zoo vol genots!
Van waar de gouden zon in 't vurig Oost komt gloren,
Tot waar zij nederdaalt in purpergloed verloren,
Gij zijt het, o mijn God, die al dit heerlijks schiep;
Die al dit god'lijk schoon uit 't niet in 't aanzijn riep!
Staar ik in 't oneindig blauw, dan grijpt een wild verlangen
Naar 't onbekende land mij aan, met macht'ge hand.
Ik vlij mij droomend neer en zie in 't blauw verrijzen
Een lieflijk visioen, een heerlijk tooverland.
Ik zie paleizen wit van marmer, goud en paarlen,
En 't gouden zonnelicht, hel schittrend in den vloed;
Der boomen donker groen welft wuivend over 't water.
En 't juichend vog'lenkoor brengt mij een welkomstgroet!
.....
Maar ach, het is slechts waan en 't koude drukke leven
Verstoort mijn schoonen droom en doodt met kille hand
Het lieflijk ideaal, dat in mijn ziele leefde;
Vaarwel, helaas vaarwel, mijn heerlijk tooverland!
'k Stond aan Uw gouden poort, maar mocht niet binnentreden,
Mij was helaas ontzegd Uw milde zonneschijn.
En 't stralend ideaal, dat eéns mijn ziel bekoorde,
Het bleek een hersenschim, een droombeeld slechts te zijn.

Causerie uit Den Haag.

Mei.

Konden wij aannemen, dat alle concertgangers Schubert's, holde Kunst' opvatten als... Beethoven, wanneer hij zegt:

Musik ist höhere Offenbarung als alle
Weisheit und Philosophie

dan zou den Haag voor een aanzienlijk deel bevolkt zijn door de uitnemendsten onder de wijsgeeren - menschen vèr staande boven het gros der wijzen en philosophen, wat niet altijd 't zelfde is.

De quantiteit muziek toch die hier in het afgeloopen seizoen gehoord - haast had ik gezegd *verorberd* is - grenst aan het ongelooflijke, overschreidt zelfs even de grens van het onbetaalbare; zooals ten duidelijkste bleek uit de pas ontvangen mededeeling dat de zoogenaamde populaire concerten van het Residentie-orkest zullen ophouden; door gebrek aan geld.

Voortaan dus geen *Pops* meer, onder leiding van baron van Zuylen, den koninklijk-kamerheer-amateur-dirigent, een der drie finantieele steunpilaren van het residentie-orkest, die ook in het conservatorium zich verdienstelijk maakt als leider der orkestklasse enz. enz.

Maar ook zonder die Pops zouden wij niet muziekloos zijn geweest: tien Diligentia-concerten onder Viotta; tien avonden onder Mengelberg die - nu pàs door de koningin eigenhandig gedécoreerd - in den laatsten tijd dirigeert zonder stok, *le dernier cri* in de orkestleiderswereld. 't Is te begrijpen dat bij een fijn voelend

kunstenaar als een orkestdirecteur mòet zijn en Mengelberg ongetwijfeld is, de hand- en vingerbewegingen in kleine nuances zijn intenties kunnen aangeven.

Verder gaf Viotta circa tien concerten met het residentie-orkest; plus een dozijn dito-matinées. Reken nu daarbij de vaste uitvoeringen van het Toonkunst- en het Kunstkringkwartet, plus de massa losse concerten van buitenlandsche kwartetspelers, dan is het onbegrijpelijk waar zoo vèle musici den moreelen moed van daan halen om een concert op eigen hand te geven.

En toch is het aantal dier moedigen groot; zij maken gewoonlijk hun a.s. optreden den volke kenbaar in letters zoo reusachtig, dat wij moeten denken het aan òns ligt, zoo wij niet het voorrecht waardeeren van weldra Marie A... of Anton B... te zullen hooren.

Voor een groot deel zijn het beginnende artisten, velen met werkelijk talent; maar wij worden op muziekaal gebied zoo verwend, dat het beslist goède op ons geen indruk maakt; en de toevloed van jeugdige, niet onverdienstelijke musici is zoo ontzettend groot!

Die overstrooming is het logisch gevolg - ook een tegenkant? - van het meer dan vroeger onder-ieders-bereik-zijn der middelen tot ontwikkeling van kunstaanleg of aspiraties, waardoor zoo spoedig besloten wordt de kunst

te maken tot levensdoel en... middel van levensonderhoud; vooral bij zangers en zangeressen. De duizelingwekkende hoogte waarop piano- en viooltechniek staan, schrikt nog wel eens af; maar voor zang... een lieve stem, een goed gehoor; opgeleid voor de kunst! Eenige jaren studie; *le tour est fait;* de familie, ja, de wereld is een artist rijker, en het onwetend publiek krijgt de schuld als de debutant niet dadelijk enthusiast ontvangen en liefst... goed betaald wordt. Zich op laatstgenoemd punt illusies maken is een onmogelijkheid voor ieder die weet hoe in òns land zoowel als in de wereldsteden door nog onbekende artisten een aardig sommetje moet *betaald* worden voor de vergunning van zich met een der groote orkesten te doen hooren.

Op den naam van wereldstad kan de residentie geen aanspraak maken en doet dat, hoop ik, ook niet; maar een weeldestad is zij wèl te noemen. Ver achter ons ligt de tijd toen de schraal bedeelde kleine-ambtenaarswereld en de gewoonlijk-niet-rijke officierskringen hier den boventoon hadden. De statistiek toont met duidelijke cijfers aan dat den Haag in verhouding 't meest opbrengt in de belasting.

Een rijke stad dus; bij rijkdom hoort tegenwoordig een auto; niets natuurlijker dus dan dat wij hier, zoo goed als in Parijs, Berlijn en Amsterdam, te zien kregen wat het menschelijk vernuft op het gebied van automobiel-industrie heeft voortgebracht en geperfectioneerd; met andere woorden wij hadden hier een automobiel-tentoonstelling, waar ieder heenging, natuurlijk met de noodige belangstelling kijkend; *ça pose:* een kennersblik, lang stilstaan bij dit of dat fabricaat... het kost niets en geeft den indruk of men geheel thuis is in en meedoet aan deze *up to date* weeldesport.

De *echte* automenschen zeiden dat deze tentoonstelling werkelijk veel nieuws en wetenswaardigs te zien gaf; de voor-de-waarheid-uitkomende leeken, waaronder ik mij reken, erkenden daar vooral genoten te hebben van de schitterende avondverlichting en van het onvergelijkelijk glimmen en glinsteren; dat spiegel-heldere kristal, dat smetlooze nikkel, koper en wat dies meer zij, 't was voor een Hollandsche huisvrouw of een voor haar *batterie de cuisine* hart hebbend keukenmeisje om van te watertanden.

Wat van de bijkomende vakken 't begrijpelijkst was voor het oningewijde publiek? De auto-noodige kleeding, heerlijk praktisch, schrikwekkend leelijk. Hoe een Commissie veel van het geëxposeerde aannam als verwant aan een auto-expositie werd mij niet duidelijk: broches, bloemen, odeurs, kinderwagens zijn ongetwijfeld nuttige en aangename zaken, maar doen een beetje vreemd op een sport-expositie.

De driedaagsche de Ruyter-tentoonstelling in de Kunstkringzaal was vooral merkwaardig wegens derzelver volte. Ik ging er heen in het vooruitzicht mijn hart te voelen zwellen van vaderlandschen trots, bij het aanschouwen van al die documenten uit onzen glorietijd ter zee; maar dit edel lichaamsdeel behield zijn gewonen omvang, om de eenvoudige reden dat wij niet anders zagen dan menschen, uit den tegenwoordigen tijd, waarin, naar beweren der deskundigen, een zeegevecht met machtige mogendheden ons waarschijnlijk slecht zou bekomen. Dus maar op gezag deze expositie verklaard voor *auszerordentlich interessant;* de burgerlijk slimme Frau Buchholz wist wel dat men met deze deftig klinkende einduitspraak altijd tamelijk veilig is.

Op de feestelijke bijeenkomst van het genootschap Pulchri Studio was de enorme zaal beide avonden zeer vol; echter niet zóó of ieder heeft goed, althans vrij goed het vertoonde kunnen zien.

Die tableaux waren anders opgevat dan vroeger; toen gaf men door uitnemend poseerende artisten en dito modellen alleen de schilderij weer, gewoonlijk een zeer bekend. Zoo deed men nù alleen met het eerste tableau: Jan Steen's ‘boerenbruiloft’, bijzonder mooi van verlichting.

Het grootste deel van den avond echter werd ingenomen door een sprookje, aanleiding gevend tot tableaux van eigen vinding, waarvan vooral één, in een Egyptisch milieu, verbazend mooi en interessant was.

Het laatste tableau, waar de toekomstige degeneratie (een droevig vooruitzicht!) wordt gesymboliseerd door een hedendaagsch fatje met een hoogen hoed, leek mij eenigszins of men met het slot van het sprookje niet goed raad had geweten.

De koningin, die haar komst had toegezegd, was door het telkens uitstellen van het feest, al op het Loo. Koningin Emma kwam echter den eersten avond, en vulde de noodzakelijk lange pauzes aan met, loopend in de bijzaal, een gezellig praatje te houden met verscheiden onzer artisten.

Van haar toilet - bij vorstelijke personen

altijd een belangrijk punt, zoo niet voor haar zelve, dan toch voor haar onderdanen - zag ik niets dan het bekende witte weduwmutsje, als altijd overvloedig versierd met juweelen spelden etc.

Een nieuwtje voor avond-, althans dunne toiletten of blouses is de garneering met bretels; een heerendracht, maar wat bij hèn voor nut wordt aangewend, doet bij de dames dienst als sieraad: in fluweelen krullen, arabesken en Grieksche randen, alles zwierig, mooi en zeer duidelijk alléén *ornamental.* Zou deze mode afkomstig wezen van de reformkleeding? Weldra zal dan dit détail het eenige souvenir zijn aan de reform-periode; want meer en meer zien wij deze eenmaal zoo geliefde, zoo gehate, zoo beschermde, zoo bevochte kleedij van het aardrijk verdwijnen, zoetjes aan, kalm en stil - oneindig kalmer en stiller dan zij gekomen is.

Meer Licht!

Vermoeid en op was ik gezeten,
Alleen en eenzaam in mijn huis;
'k Begon van allerlei te droomen,
Waarover? och 't is van geen nut,
U dat te zeggen - dit is waar,
Het was van alles door elkaar.

Maar één droom heb ik niet vergeten,
'k Was in een ander land naar 't scheen,
En in een heerlijk dal gezeten,
Stoeiden er eng'len om mij heen,
De zon ging op met gouden licht,
't Was een verrukkelijk gezicht.

Mijn geest werd helderder, mijn oogen
Ontwaarden veel wat 'k nimmer zag,
Bij 't kleurenspel der zonnebogen,
Bestraalde 't licht een nieuwen dag;
Zooals de werkelijkheid niet biedt,
Een dag dien men slechts droomend ziet.

Ik zag de volkeren vereenigd,
Als broederen bijeen geschaard,
Het hoog gebod dat liefde predigt;
Had Noord en Zuid te zaam vergaard,
Slechts, werken door de vreê gesticht,
Ze werden door den mensch verricht.

Geen oorlogswaap'nen zag ik smeden,
Geen twist klonk door de groote schaar,
Geen nijpende armoe werd geleden,
Geen slavernij! - men hielp elkaar,
't Was alles vrede in het rond,
Och, als men eens zoo'n wereld vond.

Daar kwam een engel naar mij henen,
Het licht omstraalde haar gelaat,
En 't kleurenspel, het is verdwenen,
Nu zij daar eensklaps voor mij staat.

Ik roep, och geef mij ‘meerder licht’,
'k Werd wakker, 't was mijn eigen nicht.

Weg de illusie, weg mijn droomen,
Ze lacht mij uit, in mijn gezicht.
‘Maar zeg me toch hoe is 't gekomen,
Dat jij mij vraagt om meerder licht,
Is 't dan zoo donker om je heen,’
Zoo zegt ze, 't *is* licht *genoeg* naar 'k meen.

Meer licht? zoo vraagt ze, in deze tijden,
Nu alles snel en vliegend gaat.
Is deze eeuw niet te benijden,
Nu 't al op hechten grondslag staat,
Nu alles door de wetenschap
Wordt opgevoerd tot hoogen trap.

Meer licht? nu 't gas den strijd wil wagen
Met de electrieke vonk,
En beiden worst'len om te slagen
Wiens licht toch wel het schittrendst blonk.
Hij, die in deez' verlichten tijd,
Dat vraagt - die is zijn hersens kwijt.

Meer licht? maar zeg, waar moet het henen,
Wrie vindt het dan niet licht genoeg;
Moet soms de zon haar loop hernemen,
En schijnen 's nachts tot's morgens vroeg?
Wie is er die dat wonder vraagt,
En over duisternis nog klaagt.

Wie? - hij die deez' verlichte tijden
Met open kalm oog aanziet,
Hij die deez' eeuw niet kan benijden,
Zoo lang zij zooveel strijd ons biedt,
Die vatbaar voor het vele goed,
Ook ziet waar of de worm wroet.

Meer licht nu domheid is gaan wijken
En het verstand den schepter voert,
Nu 't bijgeloof de vlag moet strijken,
De realist de trommel roert,
Nu de verlichting zoover gaat,
Dat men de ‘weet niet’ zet op straat.

Heeft niet het licht zijn schaduwzijde,
Vooruitgang niet zijn duistre kant,
Was hij 't niet die de kloof verwijde
Van 't kroost van 't zelfde vaderland,
Meer licht, geluk en goud bij d' een,
Meer macht bij d' ander zoo ik meen.

Meer licht, hoort gij die vraag niet klinken
Op veler lippen als een klacht,
Waar voorspoed d' een komt tegenblinken,
Een ander niets dan rampen wacht,
Als hij met wanhoop op 't gezicht
Roept, geef voor mij meer licht.

Meer licht, dat is wat minder praten,
Maar ook wat meerder deeg'lijkheid,
Wat minder snoeven, meerder daden,
En door gezond verstand geleid,
Met lust en vlijt zijn werk verricht,
Geloof dan komt er ook ‘meer licht’.

Meer licht dat is wat meerder waarheid,
Wat minder valschheid op deez' aard,
Wat minder *knoeien*, meerder klaarheid,
En eerlijkheid bijeen vergaard,
Dan wordt er veel meer goeds gesticht,
Geloof dan komt er ook ‘meer licht’.

Meer licht, maar meer *verlichting* tevens,
't Is niet genoeg ons 't licht beschijn,
Het dringe tot de bron des levens,
Opdat daar 't duistere verdwijn,
Want schijnt ook hier het licht met luister,
Men tast dan nooit in 't zwarte duister.

G.

Uitknipsels tot bladvulling.

Schoolmeesters met flinke spruiten.

In een plaatselijk dagblad komt een advertentie voor, waarbij 5 H.L. Schoolmeesters met flinke spruiten gevraagd worden. Waarschijnlijk zal hiermee wel een bepaalde soort aardappelen bedoeld worden.

Vad.

Opruiming.

Te Rotterdam staat voor een winkel een groot biljet met het volgende opschrift: Wegens vergevorderd seizoen opruiming van gezouten snijboonen en zuurkool beneden inkoopsprijzen.

Vad.

CORRESPONDENTIE VAN DE REDACTIE MET DE ABONNÉS

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Motto: Wie altijd in vrede wil leven, moet doof, stom en blind zijn.

S.K.F. te Nijm. - Hoewel zwak van stijl, is uw opstel *De Gr. Vr. in de Eeuw van Homerus* aangenomen. - Uwe *Proeven*, enz. worden wel een beetje gezocht. *Langzaam aan* zullen ze geplaatst worden. Voorloopig daarvan niets meer te zenden.
(129. 149. 151. 152.)

St. M. te R. - Hoe oud is Keesje? En dat *jou* 't en *jij* 't tegen zijn vader. Een zwak stuk! U hebt beter geleverd. Wil berichten wat er mede te doen.
(147)

D.T. te P. - Zoo nu en dan kan zoo'n versje geplaatst worden.
(146)

E.P.F. - K. te Konstantinopel. - Meld mij per briefkaart of ik uw adres goed begrepen heb: *Duitsche post - Poste Restante;* dan zal ik U nader schrijven.
(145)

C.G. te Sliedr. - Uwe stukken worden gelezen, en overwogen.
(131. 144)

C. R - B. te...? - Geef mij naam en adres op. Uw opstel *Herinnering* zal dan gelezen worden.
(143)

Onbekend. - *Een Paaschverhaal naar Coppée* komt eerst in aanmerking tegen Paschen 1908. Geef mij intusschen naam en adres op.
(141)

de J. - Sprookjes I, II, IV. - *Werkelijkheid* leest tegenwoordig *prettiger.* Waag u daaraan liever. De *sprookjes* liggen opgetast op de redactietafel. U zult veel geduld moeten hebben. Is U een *hij* of een *zij?* Waar woont U? Sprookje III niet er bij.
(140)

J.v.O. te Utr. - Aardig, maar suikerzoet. Zal wel eens een beurt krijgen.
(138)

A.H.P. te...? - Uw *Voorheen en thans* eischt overweging om geplaatst te worden. Voorloopig blijft het liggen. Schrijf mij nader met *naam* en *woonplaats.* Het postmerk is *Velp.*
(137)

Lizzie. - Waarom beschrijft U 't papier aan beide zijden; eene groote zonde tegen pers-usance. Waar zit Am. Vr. I; geef mij 't nommer op, waarin dat geplaatst is? Ik kan er niet naar zoeken. U zult 't terstond vinden. Naam en woonplaats s.v.p.
(136)

B. - S.v. pl. naam en woonplaats. *Van een krankzinnigengesticht* zal daarna overwogen worden.
(133)

E.K. - Als boven voor *Boterbloem en Beek.*
(130)

Th. V te...? - Aangenomen. Waar woont U?
(128)

Lierra te H. - Ik verneem *eerst* door uw *briefkaart* van die fouten in N°. 41. Het zijn zeer gewone drukfouten, die ieder *nadenkend* lezer zelf corrigeert. Wilt U een *errata;* schrijf dit dan op een afzonderlijk blaadje papier en zend het aan uitgever of drukkers, maar doet het dan *duidelijker* dan U 't op uw briefkaart deedt. Op die wijze zou een errata wederom een errata noodig kunnen maken.

Berichten.

Voorloopig **alles** te adresseeren: 's-Gravenhage, Van Kinsbergenstraat 132; op de adressen **'voor de Lelie'.**

Geen spreekuur. Ontvangdag, - uitgenomen Mei en Juni, - Zondags van 2-4.

A.J.S.v.R.

* * *

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

12 Juni 1907.
20ste Jaargang.
No. 50.

Bericht.

De *waarnemende* rédacteur is terug van zijn vacantiereis.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
's-Gravenhage, 10/6 1907.

Hoofdartikel
Staatkunde en Religie[1] II.

Opmerkelijk is, dat de groote rijken in hun periode van bloei 't innigst den godsdienst met het staatsbeleid verbonden.

Let slechts op het Romeinsche rijk en dat van Karel den Grooten. Immers bekend mag verondersteld, hoe juist de godsdienst vruchtbare en groote gedachten inspireerde. Hierbij mag evenwel de schaduwzijde niet worden vergeten. Karel V en Philips II van Spanje hebben ten onrechte de menschen vervolgd om hun geloof, al zagen zij in de aanhangers van de nieuwe leer tevens opstandelingen tegen den Staat. De Inquisitie verdient afkeuring.

Wie herinnert zich ook niet uit de geschiedenis het schoone heilige verbond, in 1815 door enkele vorsten onderling gesloten, om in den naam van den Drieeenige een vaderlijk gezag over de volken te voeren.

Mij dunkt ook in onzen tijd kan het niet anders dan verheffend werken, wanneer in de wetten gedachten worden belichaamd, die zich niet tot het materieele bestaan van een volk bepalen, doch als op vleugelen van den geest het opvoeren naar een hooger standpunt.

Zoo moet het betreurd worden, dat in ons land rechtspersoonlijkheid werd gegeven aan den Nieuw-Malthusiaanschen bond.

Eveneens het ongestraft laten voortwoekeren van de prostitutie kan een volk niet anders dan ten verderve zijn.

De Zondagsheiliging kon door allerlei maatregelen ten zeerste in de hand worden gewerkt.

1) Zie Hoofdartikel in No. 38 van 20/3 1907.
W. Red

En nog ontelbaar vele zaken konden op die wijze den heiligenden invloed van den Christelijken godsdienst ontvangen.

Heel goed merkbaar is toch in het publieke leven 't ontbreken van dien invloed op allerlei gebied. De Overheid ga daarom voor in het goede te betrachten en zoo noodig voorschriften te geven.

Ik weet wel: zij kan niet alles doen. Er moet samenwerking zijn. Doch wanneer het volk algemeen besef krijgt bij brood alleen niet te kunnen leven, zal er meer behoefte ontstaan aan door godsdienstige gedachten bezielde voorschriften ook voor het maatschappelijke leven.

Ik meen dan ook met voorgaande gegevens eenigzins den band tusschen Staatkunde en Religie te hebben aangetoond.

De Overheid moet door haar wetten leiding geven. Hoe ter wereld kan men daarbij den weldadigen invloed van 't Christendom willen onthouden?

Wel is natuurlijk het verschil van meening over ondergeschikte punten eenig bezwaar, doch ook hier zal door wijs beleid veel kunnen worden geregeld.

Dat er dan ook geen verband zou bestaan tusschen Staatkunde en Religie, kan wel niemand ontkennen, die ernstig zich rekenschap geeft van de verschijnselen.

Het is ook geheel eene illusie te meenen, dat men een goeden leiddraad volgt door enkel zich te laten leiden door persoonlijke, uit den mensch opkomende, gedachten.

Neen, veeleer moeten beginselen geraadpleegd, die vastliggen in den geopenbaarden wil van God, diè men vindt in de H.S. en die gedurende het verloop der wereldgeschiedenis en der maatsch: en staatkundige ontwikkeling moeten verklaard worden door ernstige en vrome mannen.

Het liberale stelsel, dat oorspronkelijk uitging van de gedachte: ‘Scheiding van Kerk en Staat’ is ontaard in een stelsel, dat allen *godsdienst* en daardoor alle hoogere wijding bant uit het geheele maatschappelijke, publieke, wetenschappelijke en staatkundige leven, om alzoo het volk ten verderve te voeren, hen voerend langs met bloemen omhulde afgronden.

Zoo verdient aanmoediging het streven der Chr. historische richting om opnieuw de openbare school haar Christelijk karakter te schenken.

Eindelijk zal wel weer duidelijk worden hoe ons volk krachtens oorsprong een Christelijke natie is, die niet duldt, dat de kostbaarste parel aan de kroon eener gezonde Staatkunde langer blijft afgerukt, doch behoort te schitteren als een lichtende ster in het front van de draagster der Koninklijke macht, als getrouwe vertegenwoordigster van den Koning der Koningen, Die van uit Zijn verheven Rijk verlangt, dat geregeerd worde krachtens in Zijn Woord gegeven beginselen.

In hoc Signo vinces (in dit teeken zult gij overwinnen) zij dan ook in gulden letteren geborduurd op het blanke Vaandel onzer van God geschonken Nationaliteit.

J.B. NAAKTGEBOREN.

Zomeravond.
door Emmy van Oort.

De zon is ondergegaan; de westelijke horizon is met gouden vuurgloed overgoten, waarin kleine violetkleurige wolkjes zweven. Duizend zachte tinten en schijnen vloeien bijna onmerkbaar ineen en brengen die eigenaardige kleurschakeeringen te weeg, waarnaar het penseel van den schilder bijna altijd vergeefs heeft getracht, ze nauwkeurig weer te geven. Maar slechts weinige oogenblikken blijft die wonderbare gloed; spoedig worden de schaduwen dieper en langzamerhand verkrijgt de lucht

haar egaal grijs-blauwe tint, waarin zich het diep violet der wolkjes verliest. De maan, straks zoo bleek, schijnt nu met vollen glans, overgietend het vredige landschap met hare lichtende stralenbundels. Ongemerkt, een voor een, verschijnen de sterren tot ze bij millioenen en millioenen aan het hooge hemelgewelf flonkeren. Urenver strekken zich de weiden uit, waarin de witte damp als sneeuw over heen ligt gespreid. Als breede zwarte linten, glanzen de slooten in het volle maanlicht, en de oude knotwilgen staan droomerig, in zich zelf gekeerd aan den kant. Af en toe als een toon van somberte, klinkt het verre loeien van een koe. Rustig, bijna verlaten ligt de landweg en daar beneden stroomt de rivier, met hare melodischkabbelende golfjes, die door een lichte koelte voorgestuwd, speelsch achter elkaar aanrollen, zacht klotsend tegen den oever, telkens en telkens weer, nooit moede wordend hun dartel spel.

Een breede zilveren streep van het maanlicht schijnt over het water te glijden, breede, zilveren schittering wegsmeltend in blauwgrijzen glans.

Statig verheft zich het hooge riet aan den oever. Majestueus wiegen zich de volle pluimén op hunne ranke stengels. Ze buigen zich naar elkander toe, geheimzinnig ruischend, en steeds dieper neigen zich die slanke riethalmen, steeds geheimzinniger wordt het ruischen, alsof duizend zachte

stemmen zich verhieven, aangroeiend tot een machtig zuiver koor, loftuitend de grootheid en majesteit van den Schepper....

Een klein vaartuig beweegt zich als eene donkere schaduw langzaam over het glinsterend water, dat eentonig tegen den boeg klotst. Kalm en rustig komt het nader, hoog boven in den mast glimt een enkel lichtje. Geruischloos schijnt het scheepje voorbij te glijden,... heel verwijderd klinkt nog het plassen van het water... het vaartuigje is in de duisternis verdwenen. Slechts het kleine licht is nog zichtbaar, maar langzamerhand verdwijnt ook die lichtende stip, en wederom is alles stilte en rust....

Het avondkoeltje is gaan liggen, de halmen hebben hun lied geëindigd, alles zwijgt, slechts de golfjes kabbelen voort in perpetuum mobile, en langzaam en plechtig spreidt de nacht hare vleugels over het stille landschap uit.

Boekbeschouwing. Over Leo Lauer's ‘De stad van Zonde’.

J. van den Oude, de criticus van het N.v.d.D., heeft eens aan eenen bundel critieken den naam ‘Uit den Poppenkraam onzer Romantiek’ gegeven. Zonder twijfel een geestige titel! Ik raad hem aan een volgende keer eens een werkje uit te geven over ‘De kinderkamer der Hollandsche Literatuur’. Hij zou dan den bundel kunnen openen met eene critiek op ‘De stad van Zonde’, roman van Leo Lauer. Want dit boek is zoo onnoozeltjes van inhoud, stijl en psychologie, dit boek is in zijne onbeholpenheid zoo uiterst belachwekkend, dat we ons ten slotte afvragen, hoe ter wereld deze schrijver nog een uitgever voor zijn product heeft kunnen vinden.

't Begint zoo langzamerhand de gewoonte te worden, dat ieder, die maar eene pen vast kan houden, een boek gaat schrijven, en maar niet zoo een verhaaltje, dat om zijne pretentieloosheid nog wel eens te genieten valt, waarachtig niet, geen denken aan, ieder aankomend schrijvertje wil een grootsch kunstwerk scheppen, een boek van woordkunst. Tot deze klasse van beginnertjes behoort de heer Lauer. Er zullen natuurlijk wel critici gevonden worden, die dit boek een flink stuk werk zullen noemen, een pootige psychologische studie, stevig van structuur of wat dies meer zij, maar daarmede laten zij alsdan hun eigen impotentie ten duidelijkste blijken.

Het volgende is de inhoud van het boek. Een jongen, Réné, wordt door zijne ouders in een klooster gezet en groeit daar op, tevreden levend temidden der vreedzame monikken, tot het op eenen goeien dag in zijne hersenen gaat werken en hij zich bewust wordt, dat dit toch het ware leven niet is. Hij ontvlucht en trekt naar Parijs. In den bruisenden, ziedenden levensstroom van deze stad wil hij zich werpen, om, zooveel zijne krachten toelaten, de, door den stroom meegesleurden, te redden en tot steun te zijn. Helaas! zijne krachten heeft hij overschat en al spoedig gaat hij zelf ten onder. De geschiedenis dus van eenen overmoedige, die sterk genoeg meende te zijn tegen den stroom op te zwemmen, zich er in werpt, meegesleurd wordt en ten onder gaat.

Een mooi gegeven voorwaar en dat onder de handen van een kunstenaar had kunnen groeien tot een werk van geweldige tragiek. Van die groote tragiek vindt men in dit boek geen spoor, alles is even onnoozel uitgewerkt, elk tragisch moment wordt door de onbeholpenheid der bewerking òf vervelend òf lachwekkend.

Na zijn aankomst te Parijs gaat Réné een maand hard studeeren en vindt dan in den persoon van Jules, den zoon zijner hospita, den verlorene, dien hij ten koste van alles, moet trachten te redden, en tevens... den verleider. Jules neemt hem mee naar nachtkroegen en dergelijke vermakelijkheden, en als Réné hem over zijn zondig leven de les wil lezen, lacht hij hem finaal uit. En voor Réné blijkt de verleiding ten slotte te sterk, hij laat zich gaan: stroom-àf. Ten slotte wordt hij voor de vraag gesteld òf een samenleven voort te zetten zonder liefde òf vrouw en kind te verlaten, in de meening zijn vroeger vroom leven weer te kunnen opvatten. Hij wil het laatste, maar de vrouw dwingt hem tot het eerste en hij blijft. Het boek eindigt dan met de volgende fraaie tirade:

'Hij mocht niet heengaan, want Mimi had hem voor altijd aan zijne ballingschap geketend. Hij mocht niet meer aan de vrijheid denken, de toekomst vol jubel en alle wee vergeldend geluk, aan moeder, die hij bloemen had willen planten in heur laten levenstuin... want de Eeuwigheid ontzegde hem voor het gansche leven het zoo fel be-

geerde, die tweede jeugd en reine zaligheid.

Hier in 't hoksken, hier bij Madeleine moest hij in den vervolge het menschbestaan verademen, hier, in dat krot van zonde, zoo walgelijk en weerzinwekkend, verkwijnen van leed. Dat reuzen-Parijs zou hem voor immer omstaan als een sombere gevangenis, terwijl ginder, ver, in de bergen der Dauphiné, moeder ging sterven zonder Réné, haar eenigsten jongen.'

Van dialoog schrijven heeft de heer Lauer geen flauw begrip; het eene gesprek is nog dwazer dan het andere. Waar zijn stijl niet onbeholpen is, is hij gezwollen en theatraal. We zouden dan ook iedereen willen raden: Leest dit boek niet, leest liever het eerste het beste schoolopstelletje, want dat heeft tenminste niet de pretentie van iets belangrijks te willen zijn.

En voor den heer Lauer ten slotte den welgemeenden raad: Wacht nog een paar jaartjes voordat gij een tweede boek uitgeeft, want op deze wijze bereikt gij niets dan een welverdiend lachsucces en dat is toch zeker uwe bedoeling niet.

JUVENIS.

Schoolmeisjes door Jutéra.

'**H**oe laat is 't?' vroeg Mies, toen zij en de vriendinnen voor school stilhielden.

'Zeker al laat,' zei Lous onverschillig, terwijl Else doodbedaard haar horloge te voorschijn haalde.

'Verbeeld je, 't is pas tien minuten over half, wat akelig vroeg.'

'Dan gaan we nog niet naar binnen,' besliste Lous, terwijl alle drie slenterend opliepen; leuke, nog kinderlijke figuurtjes met den golvenden haardos op den rug. - 'Zeg, de klok is weg, hebben jullie vanmorgen wel gezien?'

'Doortje laat er zeker een glas op maken, die merkt ook alles.'

'Nou, verleden in die lamme aardrijkskundeles had ik den wijzer ook wel een kwartier vooruitgezet. Wonder dat de krent niet snapte, *hoe* die klok zoo vóór kwam.'

''t Is een uil, 'oordeelde Else. 'Wat een leelijk ding staat er nu, he?'

'Een gewone meidenwekker', minachtte Lous; 'stel je voor, dat ie afliep!'

'Wil ik 'm eens opwinden?' stelde Mies voor, maar de kreten van ja, ja verschrikten haar wel een beetje.

'Neen, ik durf toch niet goed', aarzelde zij, maar Lous draaide zich snel om. '*Ik* ga naar binnen, misschien is de krent er nog niet.'

Maar het kleine donkere jufje was er wèl en keek zeer verwonderd over het ongewone feit, dat Lous, Mies en Else vandaag de allereersten waren. Meestal toch holden zij op 't laatste nippertje de klasse binnen.

'Zoo meisjes, gaan jullie eindelijk je leven eens beteren, dat doet mij genoegen.....' maar daar juist nog andere leerlingen binnenkwamen, ditmaal een paar 'zoeten,' werd het gesprek gestaakt nog vóór het goed en wel begonnen was. Het drietal had er trouwens niet bepaald véél notitie van genomen. Ze waren bij elkaar in de achterste bank gekropen, oogenschijnlijk om den lessenaar van Mies op te ruimen. Een slordige stapel schriften kwam op den schoorsteenmantel te liggen, naast het bewuste klokje, ook een griffelkoker, waarvan het deksel schilderachtig los hing.

‘Gunst Mies, wat een rommel!’ zei Lous vrij luid, en de gefluisterde vraag van Mies: ‘voor wanneer zal ik het doen’, sloeg zonderling op dien deugdzamen uitroep. Haar ‘durf’ had deze al lang teruggevonden.

‘Laatste uur, natuurlijk! 't Eerste hebben we Doortje.’

‘O lieve hemel, ja! Ik moet mijn vertaling nog nakijken’, zei Else en verdween plotseling naar haar eigen plaats. Het eenparige ‘hoe flauw!’ van haar vriendinnen hield haar niet terug, want Juffrouw van Doornick was de eenige voor wie Elsje nog eenig respect had.

‘Zou Door 't niet merken’ vroeg Mies, de oogen op ‘de krent,’ de hand aan den wekker. Eèn vlugge beweging en 't ding lag op haar schoot. Met haar hoofd hield ze het deksel van den lessenaar open, een veilig scherm.

‘Hoe *kan* ze dat nou snappen?’ hield Lous haar voor; ‘ze denkt aan 't heele ding niet. Weet je hoe je doen moet?’

‘Zeker. Hier, dit knopje....’ 't Opwinden gaf wel even een knarsend geluid, maar 't trok de aandacht van de juffrouw niet. Mogelijk vond zij 't onnoodig, zich ook nog buiten de bepaalde lesuren het leven zuur te laten maken door het lieve drietal. Hoe 't ook zij, ze keek niet op.

‘Nu, voor hoe laat?’ vroeg Mies.

Else kwam er weer bij, 't was *te* verleidelijk. ‘Heb je het heusch durven doen?’ vroeg ze vol bewondering.

‘Hoe laat?’ herhaalde Mies ongeduldig het andere knopje reeds tusschen duim en vinger.

‘Kwart vóór vier,’ raadde Else. ‘'t Zal een heele herrie geven, en dan is 't uur meteen om.’

‘Klaar,’ zei Mies, ‘zou ze erg woest zijn?’ Even lachten ze nog stuipachtig na, maar ‘de krent’ maakte zich al gereed wat orde in de klas te brengen. Zoo dadelijk zou de directrice binnenkomen.

‘Prenez vos livres, mes enfants. Mies, dat opruimen kun je na vieren doen, nu moet het uit zijn. Louise, Else, à vos places, dàpêchez vous.’

Lous teutte nog, terwijl ze naar haar plaats in de eerste bank ging. Ze zag, hoe Mies haar schriften wegnam en tegelijkertijd het klokje op zijn plaats zette. ‘De krent’ had natuurlijk weer niets gemerkt.

Het uur van Juffrouw van Doornick ging als gewoonlijk zonder buitengewone gebeurtenissen voorbij. De directrice onderwees op een bizonder prettige manier en wist allen te boeien. Voor háár leerde zelfs Lous haar lessen. Gichelen, babbelen, voorzeggen, afkijken, 't was onmogelijk in haar tegenwoordigheid. Kwam zij binnen, dan werd zelfs de ergste rustverstoorster gedwee en niemand had haar nog ooit durven tegenspreken. En toch hield men van haar, mogelijk om haar strikte rechtvaardigheid.

Het sloeg drie uur, en de directrice ging heen; juffrouw Dahler kwam nu geschiedenisles geven. In een oogenblik wist iedereen het: Lous, Mies en Else hadden den wekker opgewonden en straks om kwart vóór vier zou hij afloopen. Een zenuwachtige opgewondenheid maakte zich van de meisjes meester. Men verheugde zich reeds op het gezicht dat Dahler trekken zou bij dat onverwacht lawaai en verkneuterde zich in het vooruitzicht van de verwarring, die 't geval noodzakelijk geven moest. De onderwijzeres vond de klasse woeliger dan ooit. Maar ze maakte haar wel meer het leven zuur, och, dat hoorde bij het vak en na de directrice lesgeven was altijd onaangenaam. De reactie maakte de kinders dan altijd bizonder onrustig. Intusschen hield zij flink het oog op Mies, die dacht zij, stellig weer Avat uitspookte, daar in die achterste bank. Gelukkig was de bank hooger dan de andere en zat zij er alleen. Maar ze had nu stellig weer wat met Lous in den zin, de oogentelegraphie was in vollen gang tusschen die twee.

‘Louise, kijk voor je, en zeg me eens, wanneer de dertigjarige oorlog begint’.

Lous had de vraag slechts vaag gehoord.

‘1648,’ zei ze op goed geluk af.

‘O zoo, begon toen die oorlog?’ klonk het droog.

Even ontwaakte Lous. ‘Neen, dat was het einde’.

‘Nu, en 't begin?’

‘1 April 1572’, zei Lous, met al haar gedachten bij Mies en den Avekker. De heele klas gichelde.

‘Je schijnt je verstand thuis te hebben gelaten, Louise, of is de vraag misschien wat al te gemakkelijk? Wie volgt.’

Lous luisterde niet naar de verdere vragen en min of meer juiste antwoorden, wat konden haar de heldenfeiten van Wallenstein of Gustaaf Adolf schelen? Zij maakte stiekem een vers op Mies en haar heldenfeit; want Lous was een dichteres en berijmde

alle belangrijke voorvallen in het schoolleven. Juist stikte ze in zichzelve om een paar regels:

‘Ziezoo nu wordt het hoe langer hoe gekker,’ zei Dahler, ‘daar loopt me zoo waar af de wekker....’ toen de deur langzaam openging en de directrice, indrukwekkend als altijd, binnentrad.

Een rilling ging door de klas. 't Gebeurde wel meer, dat ‘Doortje’ eens kwam luisteren naar een of andere les, maar nu kwam ze al bizonder ongelegen. 't Werd *waarlijk* hoe langer hoe gekker, dacht Lous met een inwendigen grijns. Arme Mies, Avat zou ze in angst zitten, en begaan met haar lot krabbelde ze ongemerkt op een papiertje: houd moed, misschien verdwijnt ze weer voor goed; je lotgenoot tot in den dood! Ze zag kans het stilletjes aan haar achterbuurvrouw te geven; deze durfde het niet door te zenden, en zat onbeweeglijk, als gebiologeerd, te staren naar Juffrouw van Doornick, die de gordijnen eens op en neer trok, terwijl ze luisterde naar het hortend en stootend verloop van den dertigjarigen oorlog. De meisjes hadden de lessen der laatste weken moeten repeteeren, misschien was daarom de directrice wel gekomen. Nu kreeg Mies een beurt en wist, wonder boven wonder, wat haar gevraagd werd, maar ze stotterde vreeselijk uit puren angst. Met opzet had ze het klokje wat schuin gezet, zóó dat ze zonder al te veel de aandacht te trekken de wijzers in het oog kon houden. En nu zag ze, dathet-al-half-vier-was! Juffrouw van Doornick,

onwillekeurig dacht ze eerbiedig den naam voluit, bleef dikwijls het uur uit en over een kwartier.... O! 't was afschuwelijk! Hadden ze 't maar niet gedaan, niets geen pret zouden ze ermee hebben, en een standje.... onverschillige Mies rilde, als ze eraan dacht. Want Door zou wel begrijpen, dat geen aardmannetjes hij 't ding geweest waren, en kon je bij een ander nog eens om de zaak heendraaien en de vraag: 'wie heeft het gedaan?' voorkomen of uitstellen tenminste, bij de directrice, nooit, *nooit*. - Hoe laat? - al vijf minuten over half, en een wanhopige blik reisde naar Else, die al even ongelukkig daarneer zat en naar Lous, die juist nog eens een beurt kreeg en er zich al even slecht uitredde als de eerste keer. 't Is ook wel ongelukkig als je bij het nietleeren van je les op een hulpvaardige, knappe buurvrouw rekent en die durft dan niet voorzeggen op het kritieke oogenblik!

Juffrouw Dahler had haar laatste vraag gedaan, de cijfers genoemd, Louise veroordeeld tot schoolblijven en les overleeren. De jonge dame trok er zich al bijster weinig van aan, toen haar naam op het bord geschreven werd, dit beteekende immers niemendal vergeleken bij dien wanhoopstoestand van straks. 'Doortje' stond er nog, en 't was - negen minuten over half!

Nu moesten de boeken gekregen worden om de les voor de volgende week te bespreken. De meisjes sloegen ze open, Juffrouw van Doornick vergeleek haar horloge met de noodlottige wekkerklok, zeide eenige waardeerende zinnetjes over de vorderingen der meisjes, en een paar bestraffende woorden tot Lous, keek nog eens op haar horloge (de heele klas zat op spelden) - en verliet de kamer. Toen de deur zich achter haar sloot, was het veertien minuten over half vier.

Else kneep haar hankgenoote in den arm, Mies trok krampachtig aan de vlecht van het meisje vóór haar en het bedeesde achterbuurvrouwtje van Lous gaf onmiddelijk het pathetisch gedicht door. Allen juichten inwendig, maar de les werd kalm voortgezet. Wel voelde de onderwijzeres de vage onrust, maar zij kon er niets aan doen; er viel feitelijk niets te verbieden. Wel keek nu de een, dan de ander naar Mies om, maar dit juffertje zat zoo kalm mogelijk in haar boek te kijken, beide handen goed zichtbaar op de bank. Men kan toch niet straffen voor veelbeteekenende blikken, waarvan men de beteekenis niet begrijpt. Hoe kon iemand ook begrijpen dat de heele klasse wachtte op iets - dat niet kwam. Want de wekker liep niet af! De wijzers waren het kwartier reeds lang voorbij, maar geen ander geluid kwam, dan het regelmatig getik, dat slechts te hooren was voor Mies, wie het dan ook tergend in de ooren klonk. Men begreep er niets van, men dacht aan voor den gek houderij, maar ook de samenzweersters keken elkaar verwezen aan.

Nauwelijks was het vier uur, en Dahler verdwenen, of alles stoof naar Mies, Lous het eerste.

'Wat is er toch?' -

'Al die angst voor niets'. -

'Ik dacht dat ik door den grond zonk, toen *zij* binnenkwam'. -

'Maar wat is er toch gebeurd met het ding?'

Mies gaf geen antwoord op al die vragen en uitroepen; ze had het klokje reeds in de hand en bekeek het aan alle kanten. 'He, dat 's gemeen', riep ze plotseling uit; ''t lamme ding staat vast. Kijk maar -' en ze schoof het hefboompje weg, dat de bel tegenhield. Met groot lawaai begon de wekker onmiddellijk af te loopen, maar Lous bracht hem even spoedig tot zwijgen door het bewuste knopje weer terug te duwen en wel met zoo'n vaart dat het klokje bijna uit Mies handen op den grond tuimelde,

‘'k Hoor de krent,’ sprak ze waarschuwend, en toen de juffrouw een oogenblik later binnen kwam, waren allen rustig aan het tasch-inpakken. Alleen Lous zat mopperend haar geschiedenisles over te leeren.

Den volgenden morgen was er geen wekker meer te zien. Op de oude plaats hing de oude klok, nu met een stevig glas over de wijzerplaat.

‘He hoe sneu,’ zei Mies, ‘en ik had 'm juist voor de Engelsche grammaire willen opwinden’.

‘Durf je dat nog, was je gisteren dan niet bang?’ vroeg een der andere meisjes vol bewonderenden schrik over *dien* moed.

‘Bang? Gisteren?’ vroeg Mies oprecht verbaasd. ‘O, toen Doortje binnenkwam. Ja, dat zal wel, maar dat ben ik nu al lang weer vergeten’.

Een roepstem.

‘**M**oeder, ik ga mijn kamertje eens opruimen,’ riep Nelly Verbrug tot haar moeder die bedrijvig heen en weer liep.

‘Goed kind, goed, maar-e. Nell breng de dingen daar je niet meer om geeft mee naar beneden, daar kunnen we een ander dan nog plezier mee doen’. Ze had al een verontwaardigd antwoord gereed, *waarom* moesten nu altijd dingen waar men *niet* aan hechtte aan anderen gegeven worden.

Ja dààr waren anderen goed voor. Egoist toch eigenlijk, om allèèn dingen waar men *niets* om gaf, aan armen te geven.

En dan heette 't voor 't oog van de wereld ‘een liefdedienst’

Haar lippen krulden zich minachtend, maar 't volgende oogenblik had ze er spijt van. ‘Die lieve moes’, ze deed toch ook zoo héél véél goed. Ze sloeg, in een opwelling de armen om haar moeders hals en vloog toen naar boven. Op den drempel van haar kamertje bleef ze staan en keek naar binnen. ‘He, wat hangt dat hier vol aan de muur’ zei ze halfluid tot zichzelven. Ze stapte binnen en peinsde verder: ‘'k Zal nu alle dingen die me *niets zeggen*, maar wegdoen en al die souvenirs van “vriendinnen”, die nu *geen* vriendinnen meer zijn, moeten ook maar weg.

Laat's kijken, hier maar 's beginnen, die foto van Non kan wel in de kachel, die is me al zoo lang een doorn in 't oog.

Vriendschap moest je heele leven duren, anders was 't geen vriendschap.’

Achteloos wierp ze de dingen in een mand en ging zonder opzien verder. Ze was zóó in haar werk verdiept, dat ze niet zag hoe leeg alles werd, hoe eenzaam, hiér een kalender, dáár een foto als verdwaald was blijven hangen. Ze zag slechts vóór zich al die nietige, koude, waardelooze dingen.

Juist had ze haar werk geindigd toen haar moeders stem haar riep beneden te komen. Zonder omzien vloog ze heen met een kleur van 't trappen loopen op de wangen beneden komende....

Nauwelijks was 't middagmaal afgeloopen, of ze (vloog) rende naar haar kamertje. Toen ze naar binnen keek, schrikte ze van de leegte en van de kale wanden die haar van alle kanten aangrijnsden. Waar waren nu die ‘hartelijke liefhebbende vriendinnen’ gebleven? Voor 't eerst viel 't haar op hoe eenzaam ze was, alléén tusschen doode dingen. Met 't hoofd tegen haar kast geleund, stond ze uit het raam te kijken, toch *niets* ziende, alleen maar denkende.....

Tot plotseling een paar heldere tranen aan haar wimpers beefden en ze met een gesmoorden snik en een: ‘O God, wat ben ik alléén!’ op een stoel neerviel.

Terwijl ze Zijn naam uitsprak, dacht ze niet aan Hem, ook niet, dat daar op een stoel haar lievelingsboek lag en op haar wachtte. Plotseling zag ze het en met iets dat op een juichkreet geleek, sprong ze er op aan en omklemde het met beide handen. O! hoe had ze dat boek, dat haar zóó lief was, ook maar één oogenblik kunnen vergeten! Haar troost in droeve uren! De herinnering daaráán was haar heilig. Ze had ‘Het Beeld op de Rots’ lief. Ze opende het en las:

‘Dat waren de droeven die het Christusbeeld kende en liefhad, en de onverschilligen in wier bijzijn het leed voelde.

“Kom tot mij!” fluisterde het tot de eenzamen die op de rots kwamen met hun leedgedachten.....’

En jub'lend zong het ál in haar.

‘Ik dank U!’....
IRIS.

Haagsche wind en Haagsche windhandel door Bram Flap Uit.

Je zoudt 't niet gelooven willen, en 't is toch zoo. De Haagsche wind is een heel andere wind dan de gewone wind. Hij is een opsprakig ding; Haagsch-berucht; niet één oogenblik waait hij uit denzelfden hoek. Dan heb je hem voor, en dan heb je hem achter; dan rechts, dan links. En met zoo'n wind moet je maar meê, of je wil of niet. De Haagsche wind is een afschuwelijke wind; als hij goed blaast, dan kegelt hij met het oud geboomte in het Bosch of aan den Scheveningschen weg als een eerste kegelaar; breekt takken van eiken, iepen, kastanjes of linden nog veel mooier dan de Haagsche houthakker dit kan, want die sinjeur geeft aan de reuzen *stompjes*, in plaats van armen, die zij opwaarts ten hemel kunnen heffen om erbarming te vragen voor zooveel onrecht.

De Haagsche wind kraakt de huizen voor zoover zij uit den revolutiebouwtijd dagteekenen en nog niet omvergehaald of omvergevallen zijn, en ventileert op groote

schaal al de kwade dampen, welke uit de stilstaande wateren dag en nacht omhoog stijgen en door de ruiten dringen, als niet, bij de gratie Delflands, een enkele maal gespuid wordt, wat 's zomers ter wille van de zeebaders, in 't geheel niet, en des winters zeer tot ongenoegen van den patineur, een enkele maal, en juist dan, als 't ijs *goed* is, geschiedt, en het gemeentebestuur toont het leven van zijn burgers lief te hebben door aan te kondigen op *één* plaats misschien te gelijk: 'ijs gevaarlijk wegens spuien.'

Doch we hebben het over den wind, over den eenigen Haagschen wind. We hebben er lang nog niet alles van gezegd. De wind beheerscht heel den Haag; de 'Haagsche' wind voornamelijk. Niet zoozeer de wind die je van voren krijgt, en waarvan de kleine ambtenaren weten mede te praten, en de leerlingen in de soldatenschool, en de bekoorlijke dienstmeisjes met lastige mevrouwen, en het politiecorps, dat de zondebok is voor alle wanorde en alle overtredingen, en de automobielen die ook wind maken, - en stof van wat blief je me! - en de vroede mannen van den Gemeenteraad, en het College van B. en W. *vice versa*, en de reinigingsdienst in tijden van sneeuwval, vooral van publiek en pers, en de ministers in de *Staal*-periode, en de '*voor*' 's-menschen van het *niet* blijven van het '*blijvend*' gedeelte, die raar op hun neus keken, toen het '*blijvend*' gedeelte weer *blijven* zou, en, ja wie al niet meer, die tegen den wind inmoet, en *nolens volens* de windvang is, waarop 'de wind van voren' beukt en rameit en drukt en rukt, gedreven als hij wordt door alle menschelijke hartstochten en in allerlei vormen en variaties.

Neen we bedoelen de 'Haagsche' wind, zich teekenende door opgeblazenheid; de wind welke zich niet physisch tusschen de vliezen nestelt, en hoorbaar kan ontsnappen, maar psychisch de hersenen stoort, en tot allerlei en allerhande stoutigheden aanspoort. Eer dat het een Hagenaar voor den wind gaat, of dat hij boven den wind is, moet hij heel wat meemaken, en vooral moet hij den tact hebben om met alle winden te draaien. Zoo de wind waait waait mijn jasje, en staatkundig aangelegd, of bouwbelanghebbend-grondbezittend gevormd, of kies'vee'-oogendienend gegroeid, of bukkend en kruipend gekneed, of hooghartig-domkoppig regeerend, of schreeuwlustig-overstemmend gelijkkrijgend gebouwd, ieder gunstig windje wordt in acht genomen, en nog vlugger dan de cameleon verschiet van kleur, draait zoo'n belanghebbend karakterpersoon, als de beste windwijzer der wereld naar den kant, waar zijn eigen *ik* het meeste voedsel krijgt, voorbijziende dat zoovelen niet van den wind kunnen leven, omdat zij niet meêdoen aan wat tegen den wind is, en niet op hun tijd hun draai nemen, of door den windhandel er trachten te komen.

Ja, ja, *windhandel*, want *banken* en nog eens banken verrijzen met den dag op de beste levendigste standen, gehuisvest in paleizen en op zijn weelderigst ingericht. Steels en Shares, en Shares en Steels zijn de tulpen en hyacinthen van vorige eeuwen, waaraan rijk en arm, maar voornamelijk arm zich vergaapt; drommen staan stil om het koersverschil van een 'breuk' te savoureeren met wellustig genot, of te vervloeken met wanhopig gebaar.

Law, de groote Law, zou als een ware Mephisto zich kunnen verkneuteren in het domme menschdom, dat door zijn 'acties' en door 't verliezende spel in nog niet ontkiemde 'knollen' niet voldoende onderwezen, thans in dolle woede zich werpt, en dat nog wel in onze overbeschaafde, archi-ontwikkelde 20e eeuw, op 'papier', dat slechts zijn waarde erlangt door speculatiegeest en de wuftheid van een dag.

Zie ze aan de lieden die voor de glazen der ‘banken’ staan te turen. Deftige gepensionneerden, groote en kleine renteniers, burgerlieden, winkeliers, dames en niet-dames, waaronder dienstboden, eerzame juffrouwen, jonge mannen, haast nog schooljongens, maar de school ontwassen, en klerkjes in rang, en op hunne gezichten is merkbaar af te lezen, wat hen heen voert naar de onder allerlei schoonklinkende namen verrezen banken, somtijds vier à vijf bij elkaar, even zoovele klemmen aan wie de zwakken van karakter, meerendeels ook de zwakken van beurs niet kunnen ontkomen; wat hen met gretig begeerende oogen doet kijken naar die witpapierige beursberichten, doodende cijfers soms bevattende voor de hopenden uit den grooten hoop, welke zich opdringt na beurstijd voor de vensters; wat hen met betrokken, wrevelig, teleurgesteld, ontevreden gelaat terugvoert in het werkelijk leven, hun betrekking, hun huisgezin, de maatschappij, slechts van één ding vervuld, namelijk winzucht. Dat alles doet de speelwoede, welke den Hagenaar, in de laatste twee jaar voornamelijk, in het hoofd is geslagen. Den een

om in den wind te gaan en zich in 't zwieren te verlustigen, een gelukkig jong leven, als inzet gevende. De ander om zich bezig te houden met hersenschimmen, en zich latende drijven door pochzucht en uiterlijk vertoon. Velen om in één slag een Croesus te worden; nog meerderen om als winkelier er bovenop te komen, waarbij meestal het kopje-onder niet uitblijft, en de meesten, om niet achter te willen blijven in den wedstrijd van eer, vooraanzitting, uiterlijk vertoon, waaraan de Hagenaars zoo graag mededoen. O er is verschrikkelijk veel wind in Den Haag!

Gedachtenwisselingen.

Aan Mevr. A.C.F. - G.

Waar een der werkzaamste jongeren mij tot antwoord gaf ‘waartoe zou het dienen?’, toen ik haar vroeg haar meening mee te deelen, (zij had veel instemmingen, doch ook tegenwerpingen, en vond dat Excelsior alles te zwart had ingezien) mag ik uwe moeite wel dubbel op prijs stellen!

Elk nieuw gezichtspunt, hetzij vóor of tégen het mijne, is voor mij van belang, daar ik immers alleen het *ware* vinden wil.

U vindt mijn stuk een aansluiting bij Studium's ‘De dubbele roeping der vrouw.’ Ik heb mijne herinneringen daaraan eens verlevendigd door een en ander over te lezen: uw ingez. stukje in n°. 48 van 1905; het hoofdart. van onze redactrice in n°. 50 van 1905; Varia, voor Gonda, Studium e.a. in n°. 47 van 1906; en ‘De vrouw die arbeidt’ in n°. 13 van 1906.

Ik geloof wel, dat U gelijk hebt, hoewel ik hier in het bijzonder de *geestelijke* ontwikkeling der vrouw pers. bespreek. Een zware studie, voor een examen, waardoor ze binnen oorspronkelijk voor *mannen* bepaalde grenzen (ook wat de gewone tijd er voor betreft) besloten moet blijven, werkt naar mijn gevoelen schadelijk op die ontwikkeling, (dit woord niet in den verkeerden zin te nemen van: opeenstapeling van dorre geleerdheid.) Verscheidene meisjes ondervinden er ook lich. gevolgen van. De sterke gestellen kunnen best een stootje verdragen en richten zich wel weer op; maar de zwakke?

Met al wat U zegt over den tijdgeest van voort-voort zonder stilstaan waardoor persoonlijke neigingen niet tot hun recht kunnen komen, ben ik het zóó eens, geachte Mevrouw, dat ik dat gedeelte wel dik zou willen onderstrepen! Méerderen denken zoo, en over korten tijd kunnen we misschien zeggen: ‘'t zit in de lucht!’

Ten slotte nog iets: *ik* houd mij soms naast mijn studie, even goed als andere meisjes, met liefhebberijen bezig; tusschenbij doe ik ook wel lichte huish. dingen, en ga ook nu en dan een avondje uit. Maar ik mag me dat niet als een *verdienste* aanrekenen, die afzonderlijk moet vermeld worden als iets bijzonders. Ik doe dat in den tijd dat mijn hersens niets meer *kunnen* opnemen, al wil ik dat ook. Ze zijn te vermoeid, en hebben volstrekt noodig te rusten; wat is dan gewoner dan als ontspanning dingen te doen, die niets met het hoofd te maken hebben? Men mag de laatste maanden, als men voor een examen zit, hard werken en zich afsloven van den ochtend tot den avond, 't is een onmogelijkheid om dit bij zware studie, dag in dag uit vol te houden. Zelfs knappe mannen hebben nu en dan rust noodig onder het

studeeren. Maar ik vind dat wij die rust geen van allen mogen vermelden als iets bijzonder verdienstelijks; 't is een te natuurlijk iets.

22 Mei 1907.

EXCELSIOR.

Indische schetsen door A.R.

II.

Een der eilanden van onzen Indischen Archipel, dat zeer weinig bezocht wordt en toch een bezoek meer dan waard is, is wel het eilandje Bawean, noordwestelijk van Soerabaia. Niet enkel natuurschoon trekt ons er heen - vele zijn de legenden, verbonden aan heilige plaatsen en graven, waarvan het volk u maar al te graag vertellen wil. Een bootreis van 9 uren brengt u van Soerabaia naar de reede van Sangkapoera, de hoofdstad van het eiland, aan de baai van dien naam. Westelijk hiervan ligt het schiereiland Tandjong Along-Along; oostelijk het schiereiland Menoeri. Op dit laatste vindt men een oud, vervallen graf, dat door de Baweanners als zeer heilig wordt beschouwd en waaraan een van de vele legenden verbonden is, waaraan het eiland zoo rijk is. In overoude tijden moet daar een lijk zijn aangespoeld - van waar het kwam en van wien het was, is men nooit te weten kunnen komen. Men bracht het daarom ver in zee, doch zag het eenige dagen later op dezelfde plaats weer aangespoeld. Tot drie malen toe bracht men het weer in volle zee, het telkens met een zak met steenen bezwarende om het te doen zinken. Alles tevergeefs, het lijk spoelde steeds weer op dezelfde plaats aan land. Daarover ten zeerste verbaasd, begreep men ten laatste met het lijk van een heilige te doen te hebben, die aldaar begraven wenschte te worden. Om nu dien heilige voor zich te winnen en zoodoende elken tegenspoed af te wenden, besloot men aan dien wensch te voldoen en begroef het lijk in gewijde aarde.

Nauwelijks echter was dit gebeurd, of men zag telkens tegen middernacht blauwe vlammen uit het graf opstijgen, welke op-

hielden te verschijnen onmiddelijk na den dood van vorst Ratoe Babie, waarover straks nader zal worden gesproken. Nog telken jare wordt dit graf door de Baweanners bezocht om er te offeren.

De stad Sangkapoera zelve is een aardig plaatsje met vrij veel vertier en de gastvrije woning van den Assistent-Resident opent zich voor menigen vreemdeling, terwijl hij zelve met de grootste bereidwilligheid steeds klaar staat tot het geven van inlichtingen en het arrangeeren van tochtjes naar de belangrijke punten op het eiland. Zoo bestaat er in de buurt van Sangkapoera een 100 M. hoogen heuvel, Goenoeng Malakka, waar graven gevonden worden van vroeger regeerende vorsten en latere regenten van Bawean, welke graven steeds keurig netjes worden onderhouden. Tegen het einde van de poeasamaand (de laatste maand van het Javaansche jaar) trekt de geheele bevolking met den opperpriester aan het hoofd naar deze graven om een lijkdienst voor de afgestorvenen te houden. Over deze oude vorsten doen de wonderlijkste verhalen de ronde, welke ik hier wensch weertegeven, geheel zooals ik ze van den hoofdpenghoeloe vernam. We worden daarvoor teruggebracht naar het rijk van Kembajal op Antera, (het tegenwoordige Madoera) waar de vorst Djoekan Mengandra heerschte over een machtig rijk. In zijn rijk heerschte vrede en welvaart - tot op zekeren dag boven de daken der huizen de Garoedo verscheen, zijne vlerken over het geheele rijk uitspreidde en groote schaduwen wierp over stad en land. Priesters beschouwden dit als eene voorbode van grooten tegenspoed, zelfs van den ondergang van het rijk en zijne bewoners. Djoekan Mengandra ontbood de knapste waarzeggers en smeekte hen, de ramp nog te keeren. Deze maakten uit, dat het ongeluk voorkomen zou kunnen worden, indien de vorst met diens gemalin eene zeer verre reis ondernam, totdat hun een kindje zou geboren worden. Op de plaats, waar het kind het levenslicht zou aanschouwen, moest dat in een cano in de naastbijzijnde rivier te vondeling worden gelegd. De ouders mochten daarna hun land weer opzoeken, na eerst eene bedevaart te hebben ondernomen naar een heilig graf aan den tegenovergestelden kant van het eiland Antera. Rust en voorspoed zouden daarna in hun rijk terugkeeren. Na een maand te hebben rondgezworven, schonk de vorstin het leven aan een dochtertje, dat onmiddelijk te vondeling werd gelegd, waarna hare ouders, vol hoop in de toekomst, verder togen. Het toeval wilde, dat een koopman van Indrapoera met zijne vrouw dien weg langs kwamen en het kindje hoorden schreien. Bij onderzoek zagen ze de cano met het wichtje daarin de rivier afdrijven, en, zelf kinderloos, besloten ze, het tot zich te nemen en als hun eigen kind op te voeden. Ze lieten het doopen en noemden het Bidasarie - ontnamen vooraf echter den levensgeest aan het kind, sloten dien, in een rijk versierde doos in den vorm van een vischje en deze weer in een houten kist welke ze op den bodem van de rivier lieten zakken, om zoodoende het kind voor zich te behouden. Bidasarie groeide op tot eene wonderschoone jonkvrouw, die overal en bij iedereen de bewondering opwekte, zoowel om hare hemelsche deugden.

De regeerende vorst van Indrapoera was gehuwd met een dochter uit een regeerend vorstenhuis aan den overwal op Java, Lila-Sarie genaamd, eene zeer schoone, maar uiterst jaloersche vorstin, die geen schoonere vrouw in haar rijk kon dulden uit vrees, dat haar man dan afkeerig van haar zou worden. Ten einde hieromtrent zekerheid te verkrijgen, besloot ze een harer vertrouwelingen (dayangs) onder den arm te nemen en hem op een onderzoekingstocht uit te zenden. Teneinde hem in staat te stellen toegang te verkrijgen tot de vrouwenvertrekken in de voornaamste huizen, gaf zij

hem eenige kostbare kleedingstukken en een zeldzamen waaier ten verkoop mede. Overal, waar de dayang zich vertoonde, hoorde hij van de schoonheid en lieftalligheid van Bidasarie gewagen, en al spoedig meldde hij zich bij den koopman aan en werd in de vrouwenvertrekken bij moeder en dochter binnengelaten. Nu aanschouwde hij van aangezicht tot aangezicht de schoone jonkvrouw, die zijne meesteres verre overtrof en wier lieftalligheid nog verhoogd werd bij het zien van al die fraaie stoffen en dien prachtigen waaier. Ondanks alle tegenwerpingen der moeder, die hier een valstrik vermoedde, kreeg Bidasarie den waaier van haren vader ten geschenke. Vol vreugde over het welslagen van zijne opdracht keerde de dayang naar zijne meesteres terug, die aan de hevigste jalouzie ten prooi, op middelen zon om het meisje uit den weg te ruimen. Ze besloot haar aan het hof te lokken en in hare onmiddellijke nabijheid te houden, teneinde haar allerlei kwellingen te doen ondergaan,

die een langzamen dood ten gevolge zouden hebben. Aangetrokken door de onderscheidingen, welke haar als hofdame te beurt zouden vallen, ging Bidasarie maar al te gaarne over in den dienst der vorstin. Hare pleegouders waarschuwden haar, toch aan elke verleiding weerstand te bieden en vooral haar oog en hart niet tot den vorst op te heffen, doch hem integendeel zooveel mogelijk te vermijden. Ook wezen zij haar er op, dat de vorstin zeer jaloersch was. Mocht het echter gebeuren, dat deze haar dood wilde, dan zou ze gered kunnen worden door het kistje op den bodem der rivier, welks geheim haar nu werd geopenbaard.

Reeds zeer spoedig leed Bidasarie ondragelijke pijnen en onderging zij de wreedste kwellingen door de jaloersche Lila-Sarie uitgedacht, die maar niet begrijpen kon, waarom de dood van hare hofdame niet wou volgen. Door allerlei listen trachtte ze van Bidasarie de oorzaak daarvan te vernemen en slaagde eindelijk na veel moeite, haar te doen erkennen, waardoor ze niet sterven kon, terwijl ze zich uitvoerig liet verhalen van het kistje met den levensgeest op den bodem der rivier. Na lang, lang zoeken werd het kistje gevonden en in triomf bij de vorstin gebracht, die het opende en op hetzelfde oogenblik Bidasarie als dood zag neervallen. Bevreesd voor den toorn van haar gemaal, liet Lila-Sarie het lijk met het kistje en deszelfs inhoud naar het huis der pleegouders van het meisje brengen. Deze hielden zich bij aankomst hunner dochter uitermate bedroefd en verklaarden haar na afloop der verschillende lijkdiensten te zullen begraven. Des nachts echter dompelden zij het vischje met den levensgeest in water, hingen het daarna Bidasarie om den hals en wekten haar zoodoende uit hare verdooving. Bevreesd, dat zij ten tweede male in handen der vorstin zou vallen, vertrokken zij nog dien zelfden nacht en, om voor goed uit de buurt te zijn, besloten zij naar Loebak, het tegenwoordige Bawean, te gaan, en haar daar voor altijd aan menschenoogen te onttrekken. Aldaar aangekomen bouwden ze een lusthof, en omringden het door zeven dichte hagen, opdat mensch noch dier tot deze woning zouden kunnen doordringen. Daar leefde nu Bidasarie alleen met hare pleegouders en een papegaai, welke haar afleiding moest bezorgen.

Toen was het, dat een der vorsten van Loebak, (Bawean) de kinderlooze vorst van Dipanga, nu Tambak genoemd, droomde, dat eene hemelsche prinses op het eiland was neergestreken; eene die alle andere vorstinnen in deugd en schoonheid overtrof. Indien het geluk hem deze prinses deed vinden en hij haar huwde, zou hem een zoon geboren worden, die alle andere vorsten van Loebak zou onderwerpen, en als alleenheerscher over het gansche land regeeren.

Maanden en maanden achtereen zwierf hij rond door bosch en veld, over heuvels en door dalen, doch steeds tevergeefs, de hemelsche prinses was niet te vinden. Teleurgesteld en moedeloos keerde hij terug naar zijn paleis en besloot de waarzeggers te raadplegen. Deze vertelden hem, dat hij nooit zou slagen, voor hij zich van zijne wettige gemalin had laten scheiden, waarna hij in geen zes maanden in de nabijheid eener vrouw mocht komen. Eerst daarna zou zijn droom waarheid worden. Na den bepaalden tijd toog de vorst op nieuw uit. Nog niet lang had hij rondgezworven toen hij op zekeren middag stootte op de zeven hagen, die het lusthof Bedasarie omgaven. Hij drong ze door en vond het wonderschoone meisje dat hij in triomf mede naar Dipanga voerde, om haar daar bij aankomst onmiddellijk te huwen. Nog nooit werden zulke luisterrijke feesten gegeven, iedereen moest in het geluk des vorsten deelen. De profetie werd ook verder bewaarheid. Hem werd een zoon geschonken, die opgroeide tot een wijs en dapper vorst en zijn vader opvolgde. Hij onderwierp

werkelijk alle andere vorsten van het eiland en was de stamvader van den laatsten Boedhistischen vorst: Pangeran Ratoe Babie. Deze werd op zijn beurt verslagen door Pangeran Moelana Oemar Masoeïl aan wien het na vele hevige gevechten gelukte Ratoe Babie ten onder te brengen, welke laatste als een held in den strijd sneuvelde. Pangeran Moelana Oemar Masoeïl was een van Palembang naar Java overstekende prins, die ter hoogte van Loebak door een verschrikkelijken storm werd overvallen. Terwijl zijn schip met man en muis verging, werd hij zelf door een grooten visch gered en bij Tandjong Pandang aan wal geworpen. Het Mohamedaansche gedeelte der bevolking van Loebak beschouwde dit als een wonder Gods en verklaarde hem tot hun aanvoerder, ten einde vorst Ratoe Babie te verdrijven en de Mohamedaansche leer alleen te handhaven.

Nadat Pangeran Moelana Oemar Masoeïl den vorst Ratoe Babie verslagen had, ge-

beurde het dikwijls, dat hij de streek bezocht waar de meest beslissende veldslag was geleverd geworden, die den Boedhavorst had genoodzaakt zich uit het gebergte in de vlakte terug te trekken. Uren lang kon hij dan onder een reusachtigen boom, Kastobo genaamd, zitten mijmeren, terwijl hij zelfs dikwijls in slaap viel. Deze boom was een baken in zee voor de handels- en visschersvaartuigen, die de Prohamanbaai naderden en had daarbij een zeer eigenaardigen vorm: één tak was zóó op zij uitgegroeid, dat het leek, alsof er een tweede boom was aangegroeid. Deze tak werd de oorzaak van het ontstaan van het meer Kastobo, welks water nog heden ten dage over geheel Bawean voor heilig wordt gehouden. Toen op een goeden dag Pangeran Moelana weer onder den boom te mijmeren zat, en in een diepen slaap viel, verzamelden al de apen uit den omtrek zich om den boom. Één, den vorst slapende ziende, zeide in de apentaal iets tegen de anderen, waarna de geheele kolonie op één na verdween. De achtergeblevene was de grootste van allen en bevatte den geest van Ratoe Babie die zich nu eindelijk op zijn grootsten vijand kon wreken. Op eenmaal hoorde Pangeran Moelana zich in zijn slaap vervloeken, en ontwakende, zag hij den reusachtigen aap boven zich, die hem met krijschende stem toevoegde: ‘Uw God heeft mij in het lichaam van een aap doen verhuizen, vraag hem, mij en mijnen lotgenooten onze menschelijke gedaante terug te geven en ten eeuwigen dage zult ge in het rustige bezit blijven van dit schoone eiland. Pangeran Moelana, instede van naar deze verzoenende woorden te luisteren, voelde al zijn vroegeren toorn weer in zich opkomen en riep: ‘Zoo, zijt gij Ratoe Babie, welnu, ik wensch U een verder aangenaam verblijf in Uw tegenwoordig omhulsel.’ Van den kant van den aap volgden nu de hevigste verwenschingen; daarop hoorde men een vreeselijk gekrijsch van duizenden apen, die in een oogwenk alle op den reusachtigen tak sprongen en van daar Pangeran Moelana bestormden. De tak werd door de duizenden dieren zóó bezwaard, dat de reusachtige boom ontwortelde en met donderend geraas ter aarde viel. Pangeran Moelana zou zeker gedood zijn, als niet een reiger, die juist op een boomtak zat, hem niet bij zijn kleeren had gegrepen en op Goenoeng Tjawingi in veiligheid gebracht. Toen de boom neerstortte, vormde hij een diepen kuil, welke zich onmiddellijk met water vulde. Deze waterplas werd Telaga Kastobo genoemd en wegens de goddelijke redding van Pangeran Moelana voor heilig verklaard. Bij de geboorte van een kind moest voortaan iederen Baweanner bij het meer offeren en bidden. Deze gewoonte heeft zeer lang bestaan, doch is echter langzamerhand uitgestorven: de heiligheid van Telaga Kastobo blijft desniettegenstaande toch boven allen twijfel verheven.

Pangeran Moelana en zijne nakomelingen regeerden over Loebak totdat de O.I. Compagnie het eiland onderwierp en het den naam Bawean gaf. Nog heden ten dage echter worden de regenten gekozen uit zijne afstammelingen.

Omtrent de zielsverhuizing van Ratoe Babie doet het volgende verhaal nog de ronde: In het begin van den oorlog tusschen Ratoe Babie en Pangeran Moelana Oemar, was de krijgskans door zijne groote overmacht hoofdzakelijk aan de zijde van Ratoe Babie, zoodat men niet anders dacht, of hij zoude Pangeran Moelana met zijne gansche legermacht vernietigen. Zoodoende zou de pas ontloken Islam weer voor goed worden uitgeroeid - Allah kon zoo iets niet toestaan. Hij openbaarde zich aan eene vrome priesteres uit de Javaansche nederzetting op Dipanga, Loetje Bella genaamd, en beval haar, zich op weg te begeven naar het tooneel van den strijd, tusschen Goenoeng Batoe en Goenoeng Waringin, om daar Ratoe Babie en zijne

volgelingen te waarschuwen, dat, indien zij het waagden nog langer tegen Pangeran Moelana te vechten, zij zouden sneuvelen en hunne zielen zouden verhuizen in apenlichamen, waarin zij gedoemd zouden worden, ten eeuwigen dage te blijven. De krijgslieden met Ratoe Babie aan het hoofd, lachten haar uit, en 't scheelde weinig, of zij was door de overmoedige soldaten gedood. Allah beschermde haar echter. Met zijne hulp doorstak ze een krijgsman, die onmiddelijk daarop in een grooten aap veranderde. Ten zeerste ontsteld, liet men Loetje Bella ongestoord heengaan en aarzelde men zelfs om nog verder te vechten. De moed ontzonk hun geheel en al, toen ze zagen, dat elke gesneuvelde krijgsmakker de gedaante van eenen aap aannam, welke apen alle in den omtrek bleven rondzwerven. Bij groote menigte liep men nu naar den kant van den vijand over en nam den Islam aan. Ratoe Babie verloor veldslag op veldslag en in den laatsten en hevigsten slag bij Tampak, zijne hoofdplaats en zetel van zijn bestuur, sneuvelde hij. Bij zijn dood deed hij de gelofte,

dat, mocht ook hij aap worden, hij met zijne metgezellen en nakomelingen het volk van Bawean steeds zou beletten handel te drijven en voortdurend alle oogsten zou vernielen. Hieruit verklaart zich het feit, dat op Bawean nog altijd een grooten tegenzin tegen den landbouw wordt aan den dag gelegd.

Omtrent de nederzetting een er Javaansche en Mohamedaansche bevolking onder de Hindoes van Loebok nog ten slotte het volgende:

De groote verdraagzaamheid van Ratoe Babie was tot zelfs aan den overwal bekend. Hij liet belijders van den Islam ook in zijn rijk toe, weinig denkende, dat zijne goedheid hem ten val zou brengen. Aan de komst der Javaansche bevolking is deze legende verbonden:

Op zekeren dag zwalkte een Javaansche prauw op zee rond, waarin een jonge, schoone priesteres, Loetje Bella geheeten, die van hoog adellijke geboorte was, met nog zes anderen priesteressen uit Patjiran, in de buurt van Sidajoe, die alle door hare eigene verwanten verbannen waren. Door wind en storm van den Javawal weggedreven, kwamen zij, na maanden rondgezwalkt te hebben op Dipanga aan. Ratoe Babie, van hare komst verwittigd, liet ze voor zich brengen en was zóó getroffen door de schoonheid der priesteres, dat hij ten hoogste zachtzinnig gestemd werd. Nadat hij echter de reden harer verbanning hoorde (zij was n.l. zonder gehuwd te zijn, moeder geworden van een zoon), wettigde hij de verbanning en vond haar straf zelfs uiterst mild, daar op dergelijke zonde martel- en doodstraf stond.

Het arme meisje smeekte om genade en vertelde onder tranen, hoe haar aanstaande gemaal plotseling was gestorven, kort voordat hun huwelijk zou voltrokken worden. Op voorspraak zijner gemalin stond toen Ratoe Babie haar toe, zich ter plaatse waar ze aan wal was gestapt, metterwoon te vestigen. De vroomheid en ingetogenheid, zoowel als de naarstigheid harer mannelijke volgelingen deden Ratoe Babie besluiten, hun toe te staan, ook Javaansche vrouwen te doen overkomen, waardoor langzamerhand eene Javaansche kolonie ontstond. Deze ging jaar op jaar in bloei vooruit, zoodat Loetje Bella eindelijk uit eigen middelen een missigit kon laten bouwen, waarin de Relekieën werden geplaatst, die zij uit Java had meegebracht en die bestonden uit 2 groote schotels van een bijzonder aardewerk en welke ieder meer dan ½ picol rijst konden bevatten, verder nog een koperen kom en een zeldzamen klapperdop. Tegenwoordig bestaat nog die missigit met de beide aarden schotels, die waarschijnlijk van Chineesch maaksel zijn en nog altijd worden bedevaarten daarheen ondernomen, waarbij dan uit de schotels rijst wordt gegeten, ter wering van rampen en ongelukken.

Bij de waarzegster door Annie Nauta.

Mevrouw Breebent stond in gedachten voor 't raam van haar boudoir, en hield met de linkerhand het gordijn omhoog, terwijl de rechter de kin steunde. -

Ze bromde wat binnensmonds, ze was uit 't humeur. Nu ja uit 't humeur was't rechte woord niet - ze was ontevreden, dát was 't eigenlijk. Ze was ontevreden met haar lot. -

Reden had ze, zou men oppervlakkig zeggen, daar niet voor. Neen, want ze had een knappen man, een flinken jongen van 16 jaar, bewoonde een mooi huis - en toch - en toch.... er knaagde zoo'n wormpje maar aldoor. - Ze wilde wat anders, dat was 't. Haar man, die veel ouder was en degelijk van aard, voelde niets voor dat draven

naar concerten en nòg eens concerten, of het flaneeren langs strand en boschwegen. Hij zat gaarne in het aardige, vriendelijke tuintje na den eten, en het kopje thee daar genoten, smaakte kostelijk, en kostte geen kwart gulden per persoon.

Voor Mevrouw was dat theedrinken thuis een gruwel - - geen innemend lachje speelde dan om haar mond, geen hoog stemmetje klonk poes-lief... en de mooie kanten japon trok geen belangstellende oogen...

Ze ging langzaam naar de kleine theetafel waar de stoom als een dun, wit veertje uit stoof, en zette thee.

't Was haar ontvangdag - zoo dadelijk zouden de vriendinnen verschijnen en menig onderwerp ‘to date’ was al op zoo'n achtermiddag te berde gebracht....

Vandaag zou het zijn ‘naar de waarzegster of niet’.

Tingeling - tingeling... en bij elk drukje op 't electrisch belletje, ruischte er een vriendin van mevrouw Breebent naar binnen; totdat alle vijf present waren.

Toen de thee gepresenteerd was, en een koekje uit de porceleinen schaal genomen, kwam Mevrouw Breebent met het onderwerp voor den dag. -

Nadat zij met kleuren en fleuren verteld had, dat 't *wezenlijk* bij een nichtje en een tante was uitgekomen wat eene waarzegster had gezegd, geconstateerd en voorspeld, gaf ze 't woord aan de dames en vroeg of ze nu ronduit haar opinies wilden meedeelen, en *hoe* ze over het gaan naar een waarzegster dachten, of ze 't ook verkeerd vonden - en per slot - of 't niet eens aardig zou zijn er en club heen te gaan.

Dit laatste was eigenlijk de heimelijke wensch en bedoeling, natuurlijk.

'Begin zelf met je eigen gedachten daarover te geven,' vond Juffrouw Marianne, die graag eerst een ander liet praten om dan pas met haar eigen zienswijze voor den dag te komen.

'Toe ja Lies - begin jij dan eerst...'

'Nee, dat kan ik niet. Ik heb 't plan geopperd, uiteengezet - nu aan jullie de eer.'

'Nu goed dan -' en de resolute Mevrouw Reehorst begon na eenige oogenblikken gepeinsd te hebben:

'Mijne opinie is dat 't heel verkeerd is èn dat 't nergens toe dient om het gordijn der toekomst te willen oplichten. - Hecht je der *heusch* aan, en is 't een slechte voorspelling, nu, dan mis je, dunkt me vrijwel, je verderen levens-moed; hecht je der *niet* aan, nu dan is 't de moeite van 't heengaan niet waard, behalve dat je je daalder of meer nog, hebt te betreuren, bovendién. - Nu jij Mien'...

'*Ik* vind,' begon Mien, de goddienstige, 'dat God met wijs beleid de toekomst voor ons verborgen houdt. Indien we *wisten*, wat ons deel zou zijn, en 't was niet zooals we 't hadden gewenscht of gedacht - dan ben ik 't volkomen met de spreekster van daarnet eens, dat je dan alle levens-vreugd en genot voorgoed zou derven, en dàt kan de bedoeling niet zijn geweest van God, om ons dat te ontzeggen... daarom, *nooit* een dergelijke stap doen...'

Wat naïef... dacht Mevr. Reehorst. -

'En Meta?'

'Ja, kijk es, *ik* voor mij vind er geen bezwaar zoozeer in, om, 't zij met een club, of met z'n tweeën, desnoods alléén naar zoo'n tooverkol te gaan - maar - lieve menschen, weet je wat *ik* vind van menschen die uit ernst naar een waarzegster, of clairvoyante gaan, dat ze allemachtig arrogant zijn. Niet?... je gaat toch in de veronderstelling dat je wie wéét wàt voor geluk nog te wachten hebt of dat 't rad van avontuur door Fortuna's hand welwillend gedraaid, minstens een half millioen voor je verbaasde oogen zal neerzaaien.'....

Allen lachten.... 'gut ja dát was een nieuw idée, echt oorspronkelijk, heusch' een nieuwe kijk'... o die Meta kon zoo leuk de spijker op den kop slaan....

Alleen mevrouw Breebent gaf 't niet toe, Meta had *te* zeer de wonde plek gevonden, zij droomde zich immers een anderen, jongeren man?...

'Nu jij Wim.'

Wim, die ook wel wist wat ze wou, begon:

'Buiten kijf schuilt er veel waarheid soms in 'tgeen zoo'n waarzegster voorspelt of constateert. Onwillekeurig zijn ze door 't vele doen een beetje op de hoogte der gelaatkunde en 't lezen in de lijnen der hand, en kunnen ze soms wel degelijk te naastenbij eene mededeeling doen, die "juist" kan worden genoemd. Wie 't dus in

ernst meent, en er geen grapje mee bedoelt, zal er alléén op lostrekken, want dat zou je voor iedereen niet willen weten.'

'Marianne nu jij', - drong Mevrouw Reehorst toen de vijfde vriendin het zwijgen er toe deed.

'Ik weet heusch niets te zeggen', zei ze met een verlegen kleurtje, - maar met een moed, die grappig aandeed bij dit nietige, zenuwachtige wezentje, kwam 't er uit:

'O, maar ik zou 't dolletjes vinden, om er eens met elkaar heen te gaan. - Toe, willen we?'

Hoog timmerde ze niet, en de resolute mevrouw Reehorst lei haar dan ook direct het zwijgen op, door afwerend uit te roepen: 'Kind, ben je ráár? - Nu jij Lize.'

Lize begon met een vervelende teem-stem: 'ik vind 't *juist niet* arrogant om je lot te willen weten. Dan kun je je immers wapenen!'

Opeens kwam de geestige Meta met een vollen echten lach tusschenbeide:

'O nee maar, zeg,... wij allen vrouwen die bijna 50 of de 50 al gepasseerd zijn, nog spreken over ons toekomstig "levens-lot" Gewoon hoogst ridicuul! - Vindt jullie niet?

Als menschen in 't begin van 't leven dat nog vragen, maar wij?...'

Een woedende blik uit de oogen van Lize deed Meta nòg meer lachen en eindelijk lachten ze allemaal... behalve Lize, natuurlijk.

'Hu', dacht ze vol afschuw, 'die Meta kan zoo echt grof zijn.'

't Bleef een echt prettige stemming - en toen de dames heengingen, verklaarden ze,

dat 't een echte leuk afternoon was geweest, dank zij het belangrijke onderwerp van Lize.

Het verlangen om naar de waarzegster te gaan werd zóó sterk bij Lize, dat ze niet langer weerstand kon bieden - en op een goeden morgen trok ze heimelijk haar woning uit. Behoedzaam zag ze rond.... en verdween snel in de zijstraat die naar het achterafhofje voerde, waar de waarzegster woonde.

Gelukkig was ze onopgemerkt de kleine woning ingegaan, de mooie hoed met rozen kreeg een ferme deuk bij den lagen ingang der ouderwetsche klink-deur - maar dat was niets, ze was èr, dát was de hoofdzaak.

De vrouw, die zich voor waarzegster uitgaf, zag er zeer helder en netjes uit. Ook haar kamertje kenmerkte zich door bijzonderen eenvoud en netheid. - Algeheel gemis van vreemde of afzichtelijke teekens. - En wat haar gelaat aanging, 't was een echt intelligent, pittig gezichtje, de diepliggende oogen konden scherp opmerken. - En toch had ze iets sympathieks, iets waars... en dat voor een waarzegster!

Mevrouw Breebent was dan ook eenigszins minder geagiteerd dan toen ze buiten was. Vriendelijk zag het vrouwtje haar aan, terwijl ze een stoel neerzette voor haar bezoekster en zei:

‘Gaat U even kalm zitten, U is zoo zenuwachtig, uwe trekken zijn niet rustig genoeg om ze op te nemen.’

Onderwijl ging zij even naar het bij-keukentje. Na een minuut of vijf verscheen ze weer, en nam naast mevrouw Breebent plaats.

Ze greep de rechterhand van haar patiënte en bezag het gezicht nauwkeurig.

‘U is niet gelukkig’ begon ze, ‘de vrede van uw gemoed is zoek. - En toch schijnt U geen klagen te hebben. - Waar 'em de oorzaak zit?’

Een hoogrood verfde opeens Mevr. Breebents wangen.

‘O, u begrijpt 't zelf wel’ - zei ze fijnglimlachend, ‘dáár zullen we niet verder op ingaan... - U komt hier, om te hooren of er nog geluk voor U is in de toekomst - altijd geluk waar *U* op doelt, nietwaar? - Luistert U nu eens goed naar me; ik meen te weten, dat U op een dwaal-weg is met uw zoeken naar 't geluk. Dat is 't geluk, waar voor U niet aan gedacht mag worden, en wat trouwens nooit zoo zal zijn...’

‘Beantwoordt U de volgende vragen:

U is getrouwd?’

‘Ja.’

‘Is uw man ouder dan U?’

‘O ja, veel...’

‘Heeft U kinderen?’

‘Een jongen van 16 jaar.’

‘Heeft uw man goede verdiensten?’

‘Uitstekend zelfs.’

‘Dank U.’

Meer zei ze niet en ging naar de tafel bij 't raam, haspelde wat met de kaarten en kwam toen weer naast Mevrouw Breebent zitten.

‘Nu zal ik U een Delphisch antwoord geven, aan U, om er een les en uw nut uit te halen.

Wanneer ge uw man *liefhebt*, zoo zal zijn sterf-uur het pijnlijkste uur zijn van uw leven en zal met hem uw geluk uit de woning gaan, gelukkig dus, dat dàt uur onbekend is voor U; en - wanneer ge uw man *niet* liefhebt, zoo zal het uitblijven van zijn sterfuur U recht pijnlijk worden; *wist* ge dus dat zijn levensduur langer zou zijn, veel langer dan gij verwachttet of hooptet - waar zou dan uw levens-blijheid haar voedsel gaan halen, nù nog bij “de hoop”.

Gelukkig dus, dat dát uur onbekend is voor U.’

Meer zei het vrouwtje niet.

‘Wat ben ik U schuldig’,... vroeg mevrouw Breebent met neergeslagen oogen.

‘Niets mevrouw.’

En, terwijl ze haar vóór ging naar de oude klinkdeur, zei ze zacht:

‘Zoek uw geluk op ùw leeftijd in huis, bij uw man en uw kind.’

Memento mori.

Wat is er, dat uw oog zoo op die klok blijft turen?
Is 't een herinnering aan lang vervlogen uren,
die opdoomt uit uw ziel? Of houdt een stil verlangen
naar een verbeidend uur wellicht uw geest bevangen?
Hoe 't zij, de tijd snelt voort! Hij zal geen antwoord geven
op alle vragen in ons wisselvallig leven.
Alleen maant steeds die klok aan allen, groot en klein:
Een dezer uren zal ook eens uw doodsuur zijn.

P. BEL.

Vol-ledig.

Onlangs op een vergadering
eener vrouwenkiesrechtkring
zei de president zeer snedig:
‘De vergadering is volledig’.
vol was ze ja, dat gaf men toe,
maar ledig was 't gedoe.

P. BEL.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Motto: Wie altijd in vrede wil leven, moet doof, stom en blind zijn.

Dringend verzoek aan **alle** inzenders en medewerkers om hun naamkaartje te zenden, waaruit duidelijk blijkt **naam, voornamen, juist** adres, en of ik met een **hij** dan wel met een **zij** te doen heb.

Opgave van **pseudoniem** is zeer gewenscht en aanbevelenswaardig. De drukkers ontvangen **proeven** als onbestelbaar terug. Vooral namen en onderteekeningen duidelijk schrijven.

Mevr. C.M. - v. B., eerder Regentesselaan 31 te 's-Grav. - Geef s.v.p. uw nieuw adres op (te Amst.?). De proef van uw gedichtje *Poëzie* ligt te wachten.

(113)

Jeanne C. van L. te 's-Grav. - Geef s.v. pl. uw adres op. Proeven van uwe gedichtjes komen als *onbestelbaar* terug.

(80)

Henri v. W. te A. - Ik heb zoo iets liever niet. *Waarnemend* redacteur of niet; een redacteur moet *redacteur* blijven. Ik wil gaarne vooraf lezen, waarvan *ik* de verantwoording draag.

(C 67)

E.T.F.K., Journalist te Konst. - Jammer, dat u als Journalist er niet op gelet hebt, dat beide zijden van het papier *niet* beschreven behooren te zijn! - Ik zal uw stuk *trachten* te lezen. Wat een moeielijk schrift! - Briefkaart uit Nijm. met dank ontvangen. Alles komt nu in orde.

(C. 68 78)

M.V. te Arnh. - *Uw* 'sprookje van Geluk' heb ik nog niet kunnen terugvinden. Het andere *is* of *komt* in orde.

(C. 69)

Emma J. te 's-Grav. - Bij mijne thuiskomst op 2 Juni des avonds vond ik uw briefje in de brievenbus. - Van finantieele regelingen der medewerkers, weet *ik niets* af. Die zaak gaat den uitgever vermoedelijk aan. Ik neem alleen het redactioneel gedeelte waar.

(C. 70)

C. Gr. te Sliedrecht. - ''t Geheugen' zal ik lezen; wordt misschien *hoofdartikel.* Niet te veel. - *Geduld,* ook met '*Geduld*'.

(159 169)

Salome te M. - 'Van twee gelukkige menschen' zal ik lezen.

(160)

Mevr. L.R. - Br. te Gorinchem. - Zal zeer gaarne nazien en onderzoek doen. Ik bericht dan weder in de correspondentie. - 2e Bericht: 'in orde'; zal binnenkort in proef worden gebracht.

(C. 71)

Annie de Gr. te 's-Grav. - Stapels lagen mij te wachten om te lezen. - Een beetje geduld s.v. pl.

(161)

Catharina te E. - Als boven.

(162)

Jos. G. te V. - Als boven.

(163)

Jeanne C.L.H. te 's-Gr. - Ik hoop spoedig in uw geest te handelen. Veel dank.

(C. 72 73)

Mevr. P. te 's-Grav. - Zal onderzoek doen, en nader berichten in deze rubriek.

(C. 74)

G.W.E. te H. - Zal spoedig gelezen worden.

(164)

Mevr. C. Schl. - A. te A. - N°. 49 antwoordt U op de eerste uwer vragen. Naar *Nagedachtenis* zal ik onderzoek doen.

(C. 76)

S.K.F. te N. - '*Geh. en Ongeh. St.*' zal gelezen worden. Er is tijd voor noodig.

(166)

L.M. te 's-Grav. - De Boekbeschouwing wordt aangenomen.

(165)

P.B. te A. - Ontvangen; zal lezen.

(167)

M.C.E.O. - S. te 's Grav. - Als boven.

(168)

D.T. te P. - Zeker ik vind ze ook aardig en raak. Van 't beste echter niet te veel op eens. Daarom *successievelijk.* Ze zijn alle in proef of komen in proef.

(C. 79)

H.H. te Sch. - Dank voor uwe mededeeling. De gebruikte kopy zal ik vernietigen.

(C. 80)

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen vragen.

Aan de Lezers en Lezeressen der Holl. Lelie.

Een jarenlange lezeres der Lelie is lijdende aan doofheid. De geneesheer die haar onderzocht heeft, dacht dat een operatie het eenige middel zou zijn om het te verhelpen, maar daar het meisje erg zenuwachtig is, ziet ze zeer tegen een operatie op. Zou er onder de vele lezers van de Lelie niet een Professor of Dokter zijn die een ander middel weet om de doofheid te genezen; of willen de Lelielezeressen adressen

van geneesheeren opgeven met wie ze dan kan correspondeeren; ze zal ze zeer dankbaar zijn en degeen die haar doofheid weet te genezen wil ze gaarne goed betalen.

Adressen s.v.p. in de Lelie. In afwachting

Ona. Lelielezeres.

Is eene der Lelielezeressen misschien ook genegen liefst tegen 15 Juni a.s. voor eenige weken als logée bij jongelui van goeden huize, met 2 kinderen, op een dorp in het Noorden van ons land door te brengen? Daar de vrouw des huizes eenigzins zenuwachtig is, ofschoon overigens zeer gezond, en daardoor afleiding noodig heeft, is een opgewekt humeur een noodzakelijke vereischte. Natuurlijk wordt bedoelde jonge dame geheel als logée beschouwd.

Br. met opgave van leeftijd en verdere bijzonderheden worden gaarne ingewacht onder letters A.B. Bureau dezes.

Berichten.

Voorloopig **alles** te adresseeren: 's-Gravenhage, Van Kinsbergenstraat 132; op de adressen **'voor de Lelie'.**

Geen spreekuur. Ontvangdag, - uitgenomen Juni, - Zondags van 2-4.

A.J.S.v.R.

* * *

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

19 Juni 1907.
20ste Jaargang.
No. 51.

Hoofdartikel
Tevredenheid. Geluk.

Tevredenheid maakt gelukkig.

We kennen de legende van den Vorst, die slechts alleen genezing kon vinden door het dragen van een hemd van een gelukkig mensch.

Men ging aan het zoeken; heel de wereld door; maar het vinden was moeielijk.

Eindelijk, eindelijk was de man gevonden. Hij bekende volkomen tevreden en dus ook gelukkig te zijn, en in zijn schamele kleeding, slecht doorvoed als hij daarbij was, werd hij voor den Vorst gebracht.

Het was om zijn hemd te doen, en.... de gelukkige, de tevredene bezat er geen.

Te letterlijk moeten we die legende niet opvatten; allerminst haar zielkundig ontleden, maar de bedoeling ligt voor de hand. Het geluk, de tevredenheid ligt niet besloten in aanzien of eer, of geld of goed. Zij beide, aanverwanten als zij zijn, schuilen in ieder mensch; het ligt slechts aan ons om ze te voorschijn te roepen.

Ik heb eens hooren zeggen, dat men om waarlijk gelukkig, tevreden te zijn, men nooit moet zien naar zijn meerdere, maar wel naar zijn minder bedeelden natuurgenoot. En dat is een les welke maar al te zeer verwaarloosd wordt. Er ligt iets cynisch in, of in tegenovergestelden zin zou de les aanduiden, dat apathie ons ten gids moest zijn, maar bij zulk eene uitlegging of toepassing verliest men uit het oog het wezen der zaak.

Tal van voorbeelden zijn aanwezig om dit op te helderen, doch juist omdat zij zoo voor de hand liggen, zullen we er ons van onthouden.

Het geluk, de tevredenheid ligt niet in het vele, in het bezit, maar het ligt in het waardeeren van het weinige, van het geringe, dus paradoxaal gesproken van het gemis.

Men komt altijd te kort als men zich stelt naast één die meer heeft, en als men dit doet komt er afgunst bij in t spel, die van zelf ontevredenheid wekt, waardoor men zich ongelukkig gaat gevoelen. Er is immers naar boven toe geen grens, en zelfs Koningen en Keizers zullen eveneens nog trappen van

vergelijking voor zich hebben, indien zij het hoogste geluk deelachtig zouden willen zijn.

Niet naar boven, maar naar beneden moet men zien, en dan zal men zich steeds gelukkig en tevreden gevoelen over wat men meer heeft, dan een ander. Dat moet nu niet met trots en in eigenwaan gezegd en getuigd worden; niet met een zucht: Heere, heere, ik dank u, dat ik niet ben als dezulken, maar het moet met alle erkenning voor den gever van alle goeds, jubelend uitgezongen worden, dankbaar erkend. En van dat meerdere geluk moet eene afstraling ten goede komen aan den minder bedeelde.

Mag men zich verheugen in eene goede gezondheid, steun en troost dan hen, die haar missen; heeft men geld en goed, kom den arme te hulp en oefen in de beste beteekenis van het woord liefdadigheid; zijt ge in eer en aanzien gezeten; hebt ge invloed; kunt ge moreel helpen en schragen, verhef dan die anderen, die beneden u staan, opdat zij ook deelen kunnen in uw geluk, en van hun kant eveneens ook anderen zullen nader brengen tot het geluk.

Op deze wijze schakelen zich de menschen aan elkaâr, maar die schakel moet niet aan het boveneind maar aan het ondereind bekroond worden door de kroon des geluks. Van boven naar beneden; niet van beneden naar boven. Enkel en alleen is er op deze wijze een heilstaat voor den mensch te verwachten!

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.

Kinderen door H.S. Rolin.

Ondanks het druilerige weer had Katrien veel visite ontvangen en nu was de laatste bezoekster op t punt van vertrekken. Ze was al opgestaan en liet nog even den blìk bewonderend door de ruime salon dwalen en weer terugkeeren naar de rustige mooie gestalte van t jonge vrouwtje in haar streng donker kleed. ‘Je bent wel gelukkig’ sprak ze glimlachend en stak haar smal handje tot afscheid uit. Katrien bloosde even en haar lippen trilden zenuwachtig maar ze antwoordde toch vast: ‘Ja, ik ben heel gelukkig’. Ze wist zeer goed, dat Mevrouw R. haar woorden verkeerd op zou vatten, dat ze werd benijd om de weelde en de gemakken, die haar omringden, misschien ook wel omdat ze als jonge weduwe geheel vrij was om te doen en te laten, wat haar beviel, maar voor zichzelf wist ze, dat haar antwoord hooger bedoeld was...

Ze zag zich terug in den tijd, toen ze nog heel jong, heel dartel en heel onnadenkend was. Op een mooien middag in 't vroege voorjaar was ze alleen met een boek naar de hei gegaan en zoo verward mogelijk hadden allerlei gedachten door het donkere kopje gespookt.

Ze hield heel veel van Rudolf, maar hij had zelf gezegd, dat ze er lang over denken moest, voor ze er in toestemde zijn vrouw te worden en er haar op gewezen, dat hij vijftien jaar ouder dan zij was, veel ernstiger en door 't lang alleen zijn eenzelvig geworden. Ze zag hem juist voor zich, zooals hij van haar was weggegaan, lang en forsch, iet of wat gebogen en hier en daar reeds grijs. Wat was hij rustig en zacht met haar; hij speelde zoo lief met het dochtertje van zijn broer en scheen wel veel van kinderen te houden. Katrien vond ze juist zoo vreeselijk: haar grootste schrik was zelf voor zoon wezen te moeten zorgen.

't Was lauw warm in de zon en daar in den schoot der ontluikende, jonge natuur, had ze lang zonder te lezen, bijna zonder te denken, gelegen. De grassprieten en heistruikjes onder haar, de maagdepalm bij haar arm, de wiegelende wilgetakken en berkeblaadjes boven haar hoofd spraken alle van frisch leven en iets nieuws en jongs werd binnen in haar geboren. Er ontwaakte iets van de vrouw, van de moeder in haar kinderlijk hart en ze dacht met innigheid, dat het heel treurig zou zijn nooit een lief blond kindje te hebben, dat op Rudolf leek.

Op hun huwelijksreis was haar man door besmettelijke koorts aangetast en na een korten, heftigen strijd met den dood, gestorven.

Nooit zou ze het oogenblik vergeten, toen haar zwager, die opontboden was, binnenkwam; ‘Johan, red hem’, riep ze wanhopig en hij had alleen gezegd, terwijl hij haar uitgestoken handen tot zich nam en teer aan zijn borst drukte: ‘Zusje’. Toen wist ze, dat ze afscheid moest nemen. Die maanden van grenzelooze eenzaamheid, ze had ze niet kunnen dragen, wanneer ze niet had gedacht, ach met hoeveel weemoed nu, aan 't kleine jongetje, dat op zijn vader moest lijken. - En dat was nu haar geluk geworden.

Ze had vergeten dat 't meisje van haar zwager, Rudolfs lieveling, in de kamer was, en zag nu op eens een treurig gezichtje vlak bij zich. ‘Tante’, vroeg ze, ‘waarom zeg je dat je gelukkig bent, nu Oom Rudolf er niet meer is?’

‘Ik zal het je zeggen, liefje’, antwoordde Katrien ernstig. ‘Ik hield veel van Oom Rudolf en ben zielsbedroefd dat hij niet meer bij ons is. Maar mijn kleine Ru zal misschien eens zoo'n man worden, als zijn vader was.’ Ze sprak zoo ernstig, alsof 't kleine vrouwtje een vrouw was geweest, maar de vragende oogen schenen bevredigd. Samen gingen ze naar de kamer, waar 't jongetje sliep en plechtig fluisterde Katrien tegen 't kleine wezentje met zijn zonderling gezichtje den naam, die nog zoo weinig bij hem paste: ‘Rudolf, Rudolf, mijn zoon.’

Stormvloed door L.v.W.

Het zeedorp gedoken in avondgrauw. De Zondagstilte nog hangend over de kleine woningen en wat daaromheen is. In de dorpstraat het raam, waarvoor Marks, de schoenmaker, op weekdagen te werken zit, nu gesloten, maar daarachter een stem, lezend langzaam, met nadruk op ieder woord: ‘Toen kwam Petrus tot hem en zeide: ‘Heer, hoe menigmaal zal mijn broeder tegen mij zondigen en ik hem vergeven? Tot zevenmaal?’ En Jezus zeide tot hem: ‘Ik zeg u, niet tot zevenmaal, maar tot zeventigmaal zevenmaal.’

‘Maar ontrouw, vader! Ontrouw?’ krijt het uit een hoek van het vertrekje, waarop stukken leer - omgekruld - een jonge vrouw ligt voorover, de handen voor het gelaat, het lijf optrillend in snikken.

‘Ontrouw!’

De oude stem verheft zich weer: ‘En oordeelt niet lichtvaardiglijk, want zoo wie...’ Het snikken in den hoek wordt nu een opschokken, heftig, driftig: ‘'t Is niet de eerste maal, vader! En wat buurvrouw vertelde, dat gisteren gebeurde, toen hij de netten zou inrijden, die de meisjes hadden uitgelegd in het duin, heeft hij niet ontkend. Toen ik hem zei van morgen: “Ik weet het, Fjeerd! Je hebt gestoeid gisteren met het mooie Jenneke en je hebt d'r gezoend!” toen lachte hij, lachte hij luidkeels en ik....’ Het lijf van de jonge vrouw wrong zich....

‘Ik....’

‘En dit zeide je, Anna, met argwaan, afgaande bloot op de getuigenis van een praatzieke buurvrouw!’

‘Ik zou niet weggeloopen zijn, vader, zoo zijn lachen mij niet razend gemaakt had, zijn lachen, zoo smadelijk! “Wat zou dat?” zei hij “Wat zou dat!” O, dit spotten met mijn boosheid, met mijn verdriet, dat ik had opgekropt den ganschen nacht, totdat ik meende te stikken, en hij.... hij speelde met ons kind, van morgen toen het wakker werd in de wieg, terwijl ik vóór mij zag dat stoeien, altijd maar dat stoeien, in het duin met die dolle meid! O, vader, het bracht mij buiten mijzelf, en.... toen heb ik het kind hem uit de handen gerukt en ben hierheen geloopen, naar u, vader!’

Het bleef nu heel lang stil. 't Boek dat de oude man tusschen de beide handen had opengebogen gehouden, was dichtgeglipt. Hij zat teruggeleund in zijn rieten stoel - den stoel, die alleen des Zondags den drievoet verving - 't hoofd rechtop. Een lichtschemering alleen nog op dat hoofd, op de leesten achter de lat tegen den muur, waar neêrhing een tros riempjes, nauw nog te onderscheiden, en het leêren schootsvel,

aan de voorzijde opgebold, glimmend. Alleen de els, als een vonk oplichtend, fel, in 't halfdonker. Van de gestalte daaronder op den leerhoop niets meer.

De schoenmaker is opgestaan. In 't vale grauw, dat het vertrekje vult, staat hij nu en tilt een gordijn omhoog, waarvan alleen enkele witte en blauwe ruiten zich nog afteekenen op den tip, dien hij in de hand houdt, terwijl hij staart op iets, dat daar achter ligt: een wit vlekje in de bedsteêdonkerte. 't Is het wichtje, door Annie er neêrgelegd, dat rustig slaapt. Langzaam dan: ‘Van zijn kind beroofde je Fjeerd den ganschen Zondag. Dra zal hij weêr naar zee gaan....’

Geen geluid uit den hoek. De schoenmaker heeft het bedgordijn weêr laten toevallen en zich naar de deur gewend. ‘Je kunt hier slapen, Anna, met het kind. Ik zal naar den zolder gaan.’

Dit heeft de gebogen gestalte in den hoek zich op doen richten. ‘Gij naar den zolder, vader?’

‘Ja kind, het bed, waarin je als meisje sliept, is daar nog.’

‘Vader, gij de ladder op met 't stijve been!’

Reeds heeft de oude de deur, die 't kleine

vertrekje scheidt van het achterhuis, zacht toegetrokken en Anna hoort haar vader de smalle trap naar 't zoldertje opgaan, moeizaam na zich trekkend het linkerbeen, waarvan de knie stijf is. Dan nog even zijn voetstappen over de zoldering, de eene voet schurend de planken een weinig langer dan de andere.

Voor 't kleine vierkant van het schuine dakraampje staat nu de schoenmaker. Hij heeft de glasruit omhoog geduwd aan de staaf, waarvan hij nu vastdrukt het laatste oogje om 't roestige pennetje aan den onderrand van de kleine ijzeren raamlijst. Niets ziet hij hier dan een weinig van de lucht, maar hij hoort.... hij hoort de zee. 't Is dat droomerige ruischen, dat hem terugvoert, altijd weêr, naar den tijd, toen - hij zelf een varensgezel - ter vischvangst ging, hij vaak weken en maandenlang van huis was, en toen dàt gebeurde, dat verschrikkelijke, dat juist heden avond weêr opdoemt voor zijn oogen. Hetta, zijn mooie jonge vrouw had hij achtergelaten. Toen was gekomen - op zee - de argwaan, toen die ander dat zei - of was hij al in zijn hart die argwaan? - en dat gezegde toen - niet meer dan een plagerij misschien - maar dat hem, Marks, razend gemaakt had en hij toen was aangevallen dien andere. In een oogwenk was het geschied. Hij, ‘de stille,’ zooals ze hem noemden, omdat hij karig was in woorden, zat een zeil te naaien. 't Doek lag om hem heen en 't oude zeil, waar hij den lap inzette, op zijn knieën. ‘Maak je een nieuwe trouwjurk voor je mooie vrouw, Marks? 't Is noodig, hoor!’ Zijn hand had getast naar het mes in de scheede, maar had den vethoorn gegrepen met de zeilnaalden en dien had hij geslingerd den spotgrage in 't gelaat, terwijl hij op hem toesprong, maar zijn voet was verward geraakt in 't doek om hem heen en hij was gestruikeld, voorovergevallen op den rand van 't groote luik. Ware dit niet gebeurd, dan was hij een moordenaar geworden misschien en wat daarna gekomen was, zou toch gekomen zijn, want Hetta - toen hij thuiskwam - Hetta was niet meer in 't kleine huisje, waar hij haar en hun kind - klein nog - had toevertrouwd aan zijn bejaarde moeder. ‘Ze was weggegaan,’ zei 't suffige oudje. Waarheen wist ze niet. Er was gepraat over Hetta met den opzichter van de werf. Beiden naar een stad gegaan. Het kind had ze de oude vrouw gelaten.

Wonderlijk bedaard had hij het aangehoord, 't onzeker gedane verhaal van zijn bijna kindsche moeder, die duchtte zijn drift. Zij meende: hij wist het reeds, alles. Maar in Marks was iets gebroken toen, dit voelde hij, want men kan de liefde niet wegsturen uit zijn hart terstond, maar als de stormvloed over het strand is gegaan - de groote, de geweldige, de machtige stormvloed, die ziedend de golven opstuwt eerst, ze jaagt ver over het land heen, beukt de granietwanden van den vuurtoren, en dan, terugvallend, met zich voert wat daar lag aan kwallen en schelpgruis, aan wier en wrakhout, om de gansche breede strook achtertelaten schoon en blank als een spiegel - zoo was het gegaan in de ziel van Marks. Daarin was de vrede gekomen, de vrede, die brengt de zangerig ruischende zee als de mateloos verre heide, de Vrede, die sterk maakt tot dragen en ‘stoer’ de ziel en het lichaam beide.

Ook was 't kind er geweest, 't kind waarvoor Hetta geen liefde had gehad, omdat zij hem, Marks, niet had liefgehad, zag hij nu. 't Kind was er geweest en hij - niets meer waard als varensgezel, sinds zijn knie door den val stijf was - werd schoenmaker in het visschersdorp. Zelf had hij gewaakt over het kleine meisje, dat was opgegroeid, onwetend van het onrecht door haar moeder gepleegd aan haar en haar vader. Anna waande die moeder dood en hij, Marks, had haar vergeven. Hij was niet de man geweest, die paste bij het mooie, vroolijke vrouwtje, hij, de in zichzelf gekeerde,

stugge zeeman. En nu.... Anna was zijn kind, erfgenaam van zijn natuur. Dat had hij dezen avond gevoeld, begrepen. Moest nu ook over hààr heengaan de stormvloed, die alle schuld wegwischt en waarna de vrede komt? De vrede, waarvan nu weêr zong de zee, die alle weêrspannige gevoelens ten slotte weet in slaap te wiegen, neêrteleggen, ze oplossend, meêvoerend in haar oneindigheid.

Tegen 't grijs van de lucht teekende flauwer zich het kleine raamvlak af, boven 't hoofd van den schoenmaker. Even beroerde de wind zijn haren. Zachte schreden toen. ‘Vader, ik ga naar Fjeerd.’ Een deur gleed dicht.

Nu ging ook de oude man naar beneden en stak hij het licht aan.

Kijkjes uit het Leven.

Soerabaia 15 Sept.

Half twaalf 's nachts!

Het glansde het beruchte danshuis in 't nauwe slobje en een chaos van geluiden steeg daaruit op.

't Was er warm en bovendien benauwd door dranklucht en tabakswalm.

Met onzekere passen 't gebouw van ontucht uitwaggelend, bromde fuselier v. B. half binnensmonds: ‘Gennavend.’

Buiten, in de in maanglans badende tropische natuur, frischte koele nachtwind hem wat op.

De gemetselde leuning van 'n brug over 'n vier meter breed, vuilriekend grachtje lokte hem tot rusten uit.

Een sigaar werd opgestoken. Helder flikkerde 'n lucifervlammetje, 'n dun blauwachtig rookwolkje kronkelde op.

Vredige stilte rondom!....

Dan - plots - heel in de verte guitaargetokkel van in-den-maaneschijn-toerende indo's. Muzikale kamponghonden begeleidden erbarmelijk huilend het melancholieke lied....

Pas half twaalf!....

Straks om twaalf uur precies moest hij terug zijn in de kazerne, was zijn verloftijd om.

Geheel in elkaar gedoken, verscholen achter den stam van 'n dikken waringin, gaf hij zich over aan gedachten uit grijs verleden.

Vage beelden rezen voor hem op, beelden uit zijn jeugd, zoo rijk aan gebeurtenissen. Vader was gepensionneerd kolonel van het O.I. leger, 'n kranig figuur met langen grijzen snorrebaard, Moeder, 'n doodzwakke vrouw, die stierf toen Truusje, het nakomertje nog geen maand oud was. Zes weken daarna droeg men ook kleine Truus naar 't kerkhof...

Toen werd hij, Louis, de Benjamin in huis....

Dàt was tot zijn ongeluk geweest! Vader had hem bedorven, had hem vrijgesproken als hij schuld had en Louis was van kwaad tot erger overgegaan.

Later, toen hij de vlegeljaren achter den rug had, was hij steeds in slecht gezelschap te vinden geweest.

Aan spel en drank was hij zoodanig verslaafd geraakt, dat hij er ten laatste niet meer buiten kon.

Nog te Leiden studeerend, had hij alleen maar een ruim zakgeld genoten, maar spoedig was 't gebleken, dat 't niet voldoende was om zijne verteringen te betalen.

Toen was hij begonnen in 't geheim vaders brandkast aan te spreken. O, hoe herinnerde hij zich nog dien avond, toen hij heel voorzichtig met 'n valschen sleutel de brandkast geopend had en opeens 'n zucht hoorende, verschrikt had omgekeken en vader achter zich had zien staan.

Arme vader, wat was hij bleek, wat hadden die oude ledematen gebeefd: ‘Louis,’ had hij uitgeroepen, ‘Louis, moet ik dàt aan jou beleven?’

Toen was hij geruischloos in elkaar gezakt, 'n beroerte had 'm getroffen. Drie dagen daarna werd hij met militaire honneurs begraven. Zijn kwaal was ‘ouderdom,’ hadden de menschen gezegd.

Een wanhopig besluit nemend, had Louis voor Harderwijk geteekend, was-ie als koloniaal naar Oost-Indië gegaan.

't Leven was ondraaglijk geworden en op elk slagveld zocht hij den dood.

Zelfmoord? Neen, daar deinsde hij voor terug.

Reeds twee malen was hij op 't oorlogsterrein geweest, eens in Atjeh, daarna in 't binnenland van Borneo....

Overmorgen zou hij naar Boni gaan. Hij behoorde tot de reservetroepen die de expeditionaire troepenmacht aldaar moesten aanvullen.

Als nu maar een vijandelijke kogel zoo vriendelijk was aan zijn ellendig bestaan een eind te maken....

Even een slokje nemen uit de brandewijnflesch, die hij altijd bij zich droeg!

Hé, dat verkwikte en kalmeerde hem, bracht zijn geweten tot zwijgen en vaagde zijn verdriet weg.

Weer 'n slok, toen weer een....

‘En we gaan nog niet naar huis,’ joelde de vroolijke troep in 't danshuis.

Hij lachte bitter.

Naar huis! Kon hij de kazerne als zijn Tehuis beschouwen? de kazerne, waarin hij heelemaal verdierlijkt was?

De brandewijnflesch werd weer aangesproken, zóó lang, totdat er niets meer in was.

Toen boog hij zijn lichaam naar voren, legde 't hoofd op den arm en sliep zijn roes uit.

Maar de leuning van de brug was niet breed, slechts één verkeerde beweging en....

Enkel maar 'n doffe plons in 't water....

toen sloten de golfjes zich kabbelend over 't lichaam van den ongelukkige heen....

In de verte galmden helder twaalf slagen...

't Was de bel van de hoofdwacht....

Twee dagen later.

Smoorheet was het op straat.

Schroeiend zonlicht straalde helwit op den breeden asphaltweg, trilde door 't loover der oude tamarinden.

Onder donkere schaduw van dikpilarige, (oud-modische) Indische huizen luierden Madureesche koelies, 'n strootje in den mond, den hoofddoek losgeknoopt.

Af en aan rollen equipages en huurrijtuigen, de koetsiers luidklappend met de zweep en oorverdoovend fluitend om de voorbijgangers te waarschuwen uit den weg te gaan.

Luidkibbelende jongens en meisjes liepen blootshoofds, met warmroode gezichtjes uit school, jonge baboes, beladen met tasschen en leien achter hen aanzwoegend, toch nog coquet doende en zoo nu en dan met opzet 'n bestraffing in 't Hollandsch uitend om de aandacht te trekken van 'n jongen koetsier hoog op den bok van 'n roodwielige mijlord, heel chic in witte jas en dito pantalon, 'n panamahoed scheef op den netjes geknoopten hoofddoek.

Fietsend in khaki, de uniformpet los op den druipenden haardos 'n H.B.S. jongen met 'n stapel studieboeken in lederen riem, vóór aan de stuurstang bevestigd.

Onder de brug in de smalle gracht een platboomige prauw, zwaar van uitgediepte modder.

In 't groezelig, bruin-groene water dreven oude matten, sigarenkistjes, pisangstammen, keukenafval en ook 'n dooie hond.

Plots klonk een kreet van een der prauwvoerders: ‘Allah, il-Allah een lijk van 'n Europeaan!’

De menigte stoof naar den oever, tuurde over de brugleuning. Zelfs de H.B.S. jongen remde, stapte van zijn fiets, zich het roodverhitte gelaat afvegend met de mouw van zijn khakijas

Langzaam gleed de schuit van onder de brug....

Op glibberige, grijsblauwe modder lag 't lijk van 'n soldaat, blauwpaars, opgezwollen, mond, neus en oogleden vol grachtvuil.

‘Bah! hij riekt al,’ zei 'n kwajongen, raapte 'n steen op, keilde er mee, trof den strak gespannen buik van den drenkeling.

Schaterend gelach steeg op uit de schare van toeschouwers.

‘Bezopen en verzopen,’ merkte wijsneuzig de H.B.S. jongen op, stapte op zijn fiets en reed verder.

Eenige voorbijloopende soldaten keken ook over de brugleuning.

‘Zeg 's jog, is dat niet fuselier v. B. die gisteren vermist werd?’

‘Wel wis en waarachtig. Je het gelijk man. Hai hait zich verzope en we dochte nog dat-ie 'm gesmeerd was uit angst voor den Boniër. Kaik es, daer hai je z'n kalen knikker! Ha, ha, ha. Zoo'n kalen bol, daar zit 'n massa geleerdheid in!’....

Een kwartier later.

Eenige oppassers en hospitaalbedienden uit de militaire infirmerie stonden rondom het lijk, dat op den oever lag.

Met 'n: ‘Hei-Huup,’ tilde men het fluks in 'n brancard en legde er een zeildoek overheen.

Vuilriekend modderwater droop bij kleine straaltjes op den uitgedroogden grond, die 't gretig opslurpte.

Het publiek ging uiteen....

Er was niets ‘griezeligs,’ meer te zien....

En op diezelfde natte plek onder den breedgetakten waringin zat vijf minuten daarna een inlandsche koffieverkooper zijn geurige mokka en naar-olie-riekende koekjes aan den man te brengen....

PIERRE ARTIMON.

De Moeder in het Gezin.

‘**S**uze gaat met September naar het St. Lukasgesticht. Wist je, dat ze verpleegster wou worden?’

Suzes moeder deed de vraag aan Nora Denvers die, op weg van school naar huis, even bij haar vriendin was aangeloopen.

‘Ja,’ zei Nora, ‘ze had het mij al verteld. U raakt de meisjes dus alle drie kwijt, mevrouw. Edith blijft op de teekenacademie en Emilie gaat natuurlijk voor muziek door. Ik wou dat zich ook eens wat knappe, flinke meisjes voor huisvrouwen lieten opleiden, dan hadden wij onderwijzeressen kans, dat het volgend kindergeslacht een beetje minder onhebbelijk, en wat beschaafder opgevoed was,’ besloot ze met een zucht van ergernis.

Die gedachte komt zeker niet alleen in het brein van vermoeide onderwijzeressen op.

Maar al te veel wordt het denkbeeld tegenwoordig gehuldigd, dat een *beroep* ernstige voorbereiding eischt, maar dat elk beetje schoolontwikkeling voldoende is om vrouw en moeder te worden. Jammer dat de jonge vrouw der twintigste eeuw, die zoo oneindig meer intellectueele voordeelen genieten kan dan haar grootmoeder, deze dikwijls *uitsluitend* beschouwt als een middel om finantieel vooruit te komen in de wereld, een betere betrekking dan een ander te veroveren. Zoo zelden komt al die ontwikkeling het gezin ten goede. En de hedendaagsche huisvrouw heeft zoowel algemeene ontwikkeling als practische kennis noodig. Onze jonge mannen zijn niet meer tevreden met een lekker dinertje alléén (hoezeer ze 't ook nu nog waardeeren als moeder de vrouw voor smakelijke maaltijden zorgt); ze begeeren bovendien een geestelijk kameraadschap, een vrouw met wie ze van gedachten kunnen wisselen over een onderwerp, dat niet juist de huiselijke dingen raakt.

Die Tage sind vorüber waarin een 'eenvoudig, bescheiden, welgemanierd meisje,' met degelijke kennis van de huishouding en 'handig met de naald,' *het* ideaal van een vrouw en moeder was.

Toch heeft ook nu nog geen vrouw het recht een huwelijksaanzoek aan te nemen, als ze geen begrip heeft van het besturen van een huishouden, het verzorgen van een gezin. Al behoeft ze zelf het huiswerk niet te verrichten, ze dient te weten hoe het verricht moet worden.

Alle eer aan de vrouwen van een vorig geslacht, wier werkkracht haar toeliet, niet alleen vrouw en moeder, maar ook zelfs dienstbode in het eigen gezin te zijn. Die eischen behooren tot het verleden; in onze gegoede standen hoeft de getrouwde vrouw zich physiek niet meer zoo te vermoeien. Of het huiselijk leven nu over 't geheel gezonder en gelukkiger is, zal nog de vraag wezen! In ieder geval maakt het zoo gecompliceerde raderwerk van 't moderne leven de taak der moeder ook nu niet tot een gemakkelijke.

Wordt een meisje dus ten huwelijk gevraagd, dan moet ze het feit flink onder de oogen zien, en zich duidelijk voorstellen wat van haar verwacht wordt. Geen romantische opwinding mag haar verblinden; geen gestreelde eigenliefde, geen gevoelsoverwegingen haar doof maken voor die van 't verstand. De glorie, het mooie en aantrekkelijke van een engagementstijd mogen niet den doorslag geven bij het aangaan der verbintenis, als ze zich niet in staat acht de verplichtingen, die het besluit met zich brengt, te vervullen.

Hoe innig de man een huwelijk ook wenscht, hoe hartstochtelijk zijn liefdesbetuigingen ook wezen mogen, vroeg of laat zal de jonge vrouw voor den eisch gesteld worden, haar gezin een *tehuis* te verschaffen en de taak van huisvrouw op zich te nemen.

Een tijdlang zal de man, misschien allerlei onachtzaamheden door de vingers zien; zijn groote genegenheid kan hem blind maken voor haar tekortkomingen, maar meestal duurt die toestand niet lang, en zal hij zijn vrouw slechts *blijven* waardeeren om haar *practische* bekwaamheden, haar rustig en handig besturen der huishoudelijke machine.

Haar bevalligheden, de aardige talentjes, die misschien in haar jonge-meisjestijd haar grootste attracties uitmaakten, behouden zeker hun waarde in het huwelijk en mogen niet veronachtzaamd worden, maar 't bezit van die gaven alléen, kan den toets van het alledaagsche leven niet doorstaan. Een gezonde, werkzame, opgewekte vrouw

is beter in staat een gelukkig gezin te stichten, dan een meisje dat slechts musikaal en geestig is.

Elke man heeft het recht huishoudelijke bekwaamheden en groote toewijding voor de kinderen, van zijn vrouw te eischen. Vat zij haar taak ernstig op, dan zal deze haar heele leven vullen, haar eerzucht, haar schoonheidszin bevredigen. Aan een uitweg voor haar overvloedigen arbeidslust en nuttigheidsdrang heeft zij geen behoefte. Haar intellectueele en artistieke begaafdheden kunnen nergens beter dan aan haar gezin, aan de gezellige, smaakvolle inrichting van haar woning, aan de opvoeding harer kinderen besteed worden. Later, als de jeugd volwassen is, en niet meer haar voortdurende zorg vereischt, kan ze met haar vrijgekomen tijd voldoen aan haar neiging of haar plichtsgevoel ten opzichte van sociale of andere bezigheden buitenshuis.

't Spreekt vanzelf dat we alleen vrouwen op het oog hebben, voor wie een huwelijk beteekent: het stichten van een gezin. Aan de verbintenis, gesloten tusschen twee menschen, die elk hun werk in de maatschappij hebben, geen kinderen begeeren, geen eigen woning inrichten, maar een paar gemeubileerde kamers, met of zonder pension, bewonen, denken we hier niet.

Een vrouw die de huwelijksplichten aanvaardt zonder liefde voor kinderen, zonder de ernstige begeerte om van kleine menschjes groote en goede menschen te maken - zoo'n vrouw begaat een onvergeeflijke fout. Zij was veel beter ongehuwd gebleven en had stellig werk kunnen vinden, dat haar meer bevredigde dan de taak van huismoeder. Vrouwen met geen of zeer gering huishoudelijk 'instinkt' hoeven zich tegenwoordig gelukkig niet meer als overcompleet te beschouwen. Op allerlei gebied kunnen ze hun steentje bijdragen, om hun eigen leven nuttig en dat van anderen wat mooier of makkelijker te maken.

Menige goede moeder is niet tot haar recht gekomen, omdat ze gedwongen was op een handelskantoor haar brood te verdienen, maar ook menige kunstenares of flinke 'vrouw van zaken' heeft háár leven en dat van anderen verknoeid door een aanzoek aan te nemen, en haar werkkracht te verspillen aan een taak, die niet voor haar deugde.

(Naar het Engelsch).

In Hannover. Reisschets door A.J. Servaas van Rooijen.

Indien de *steinreiche* Hollander het zoogenaamde *arme* Pruisen, in zijn hoofdstad Berlijn binnentreedt, ja, laten we maar zeggen, nadert, of afstapt te Hannover, en door dien naam herinnerd wordt aan de landstreek, van waaruit jaarlijks de 'hannekemaaiers' bij honderden een invasie doen in de Noordelijke provinciën van ons vaderland om een armzalig stuk brood te verdienen, dan moet hij door verbazing als overweldigd worden, en zich in geen geval rekenschap kunnen geven van de begrippen *schatrijk* en *straatarm*, welke voor Holland ter eenre, en voor Pruisen, en het door Pruisen geannexeerde Hannover, ter andere zijde gelden; dan moet het hem zijn als ware hij voor een oogenblik in een tooverwereld verplaatst, waarin de schijn het wezen had verdrongen; als las hij een sprookje, waarin de grootmoedige fee met haar tooverstaf heel de armoede had weggevaagd, en gebrek en ellende, in overdaad en weelde had omgetooverd.

Zoo ging het ten minste mij, toen ik voor de eerste maal mijns levens Berlijn mocht betreden, en weinige dagen te voren Hannover had bezocht.

Maar dat was immers alles laster wat ik vroeger vernomen had omtrent de *armoede* dezer landen, welke zelfs voor beide spreekwoordelijk was geworden.

Berlijn, een wereldstad; niet meer in wording, maar reeds volop concurreerend met Parijs, met Londen; Hannover, een hoofdstad van een ontkoningd koninkrijk, maar met koninklijke praal en vorstelijken luister, zich metende met hare zusteren, en zich verheffende boven die alle, om met stouten stap voort te schrijden, en er naar te streven, om, zoo het al geen Berlijn kan worden, ten minste een Dresden naar de kroon te steken, of een Leipzig te overschaduwen.

Laten we er toch nooit meer aan denken om te pralen op Holland, terwijl we smalen op de zoogenaamde arme Duitsche staten; laten we ons toch dood stilhouden, en het ons maar laten aanleunen, dat de Duitscher ons *steinreich* noemt, wat eigenlijk als een parodie klinkt, indien we b.v. maar even willen bedenken, dat de stad Berlijn eenmaal[1)] voor de watersnoodlijdenden duizenden Marken schonk, en dat 's Gravenhage voor Scheveningen niets deed. En de tegenstelling wordt nog grooter,

1) Jaren geleden; misschien wel 10 of 12.

indien we weten, dat Berlijn weldadig was voor *naburige* landen en staten, terwijl 's Gravenhage zich onthield, waar het Scheveningen gold, waardoor het groot en bloeiend is geworden, waardoor de Hofstad in het Buitenland beteekenis heeft gekregen, en waardoor de kleine provinciestad van vroeger, in verloop van een 25-tal jaren, herschapen is in een residentie van naam, die landgenoot en vreemdeling trekt, en voor ons land tot het buitenland spreekt.

Doch ik wilde wat over de stad Hannover zeggen, in verband met den kolossalen vooruitgang waarop zij bogen mag.

Al is zij als residentiestad ondergegaan, als stad van handel, van wetenschap, van luxe zelfs, heeft zij zich weten te verheffen, en wel op zulk eene wijze, dat zij bewondering afdwingt reeds bij den eersten stap, dien men binnen hare grenzen doet.

Zeker, Hannover is, door de machtige uitbreiding der laatste jaren, eveneens geworden als vele harer zusteren, die eene geëvenredigde uitbreiding ondervonden, een stad, welke het air aanneemt een wereldstad te

zijn, maar inderdaad provinciestad is gebleven, maar dit neemt niet weg, dat de allures, welke zij zich gegeven heeft, haar uitstekend afgaan De kleeren maken den man niet altijd, maar het bevallige toilet, waarin de stedemaagd van Hannover zich heeft gestoken, doet haar gratie en vormen uitstekend tot hun recht komen, en ongedwongen beweegt zij zich in de rijke kleedij, waarvan zij eerder nooit heeft gedroomd.

Ik sprak daar van provinciestad, en het kenmerk er van is nergens mij zoo sprekend 'hervor' getreden, dan bij een herhaald bezoek van Röpke's *Tivoli.*

Zeker de inrichting is *groszartig.* Ik wil zelfs niet één lichtje afdoen van de 40.000, waarmede de tuin heet geïllumineerd te zijn, en nog minder zal ik afgeven op de spijzen en dranken, welke men er tegen billijken prijs bekomen kan. Ja, ik wil ook roemen de militaire muziek van Fuselier-Regimenten, en andere corpsen, welke men in Duitschland slechts voor het grijpen heeft, en die avond aan avond den aanwezigen, en dat zijn er nogal eenigen, op marschen en ouvertures, op walzen en potpouri's, op Wagner en Mascagni, op Donizetti en Suppé, *et tutti quanti,* onthalen, en de praatpauzen aanvullen, welke onvermijdelijk moeten invallen om de politiseerende heeren, en de dames van de *kaffeeklatsch* weer tot adem te brengen, en hun gelegenheid te geven den wedstrijd in het woorden-den-nek-breken, van voren af aan te beginnen.

Maar het kleinsteedsche, het burgerlijke, het provincialistische gluurt u tegen uit alle berceaux en loges, uit alle tunnels en kiosken, van alle terrassen en bordessen, en houdt u omvangen gansch den langen avond, dien men in Tivoli doorbrengt.

Daar heb je in de eerste en voornaamste plaats heel de jonge-meisjes-schaar, welke den geïllumineerden hof wonderbaarlijk illustreert en stoffeert. Ontelbaar is die schaar; ik zal niet zeggen, dat hun getal haalt bij dat van het zand der zee; ook niet dat voor ieder meisje op een gasvlammetje valt te rekenen, maar dat uit die woelende en krioelende, lachende en pratende, drinkende en etende, flaneerende en flirtende massa, de jonge meisjes bij honderdtallen zijn uit te pikken, is geen overdreven bewering.

Ik weet ten minste wel, dat ik er mijn Baedeker niet alleen, maar ook de *Fremdenführer* voor opsloeg, om mij te vergewissen van het zielental van Hannover en toen mij dat niet bevredigde, en ik zelfs niet een premiestelsel voor zeven dochteren vond, zocht ik naar andere oorzaken, als daar zijn een vrouwententoonstelling, een schoonheidswedstrijd, een rijwielschool, en wat dies meer zij. Ten slotte werd ik uit den droom geholpen, en het groote raadsel vond zijn oplossing voor mij in een som van combinaties, die ik gelegenheid had te doen.

Immers naast de *Ausstellung* van *Fräulein*, en.... eene groote verzameling, haast zou ik zeggen, een keurcorps, *Back-fisch*, vond men bijna even zooveel in uniform gestoken jonge mannen.

Heel het Duitsche leger was vertegenwoordigd. Niet één uniform scheen te ontbreken, en al waren niet allen *Hauptmann*, en de meesten zelfs geen *Lieutenant*, toch was het aardig om te zien hoe die zonen van Mars daar *stoer* en *stramm* heenliepen, omfladderd door de veelkleurige *Schmetterlinge.*

Hannover herbergt dan ook, behalve een zeer groot garnizoen, tal van militaire scholen en inrichtingen, waaraan vele officieren van andere corpsen gedetacheerd zijn, terwijl de 'Einjährige', meerendeels jongelieden uit de gegoede klasse, het contingent der net uitgaande militairen nog vergroot, en zoo komt het dan ook dat

Röpke's Tivoli, wereldberoemd, en door den franschen Baedeker niet ten onrechte *très frequenté* genoemd, bij zomeravonden overvol is met de Hannoveraansche meisjes, die als in een toovertuin rondwandelen te midden van de veelkleurige uniformen door de *schneidige* militairen gedragen.

En als men dan nog bedenkt, dat de *Technische Hochschule* meer dan 1000 mannelijke leerlingen telt, dan kan men zich indenken in het Eldorado, dat Hannover zijn dochteren biedt. Voor zijn zonen is die concurrentie misschien minder gewenscht, maar heel het jong-vrouwelijk Duitschland schijnt naar de stad Hannover af te zakken, en aan een boom zoo vol geladen mist men vijf zes pruimpjes niet.

Doch wat ter wereld is er nu voor kleinsteedsch in de combinatie Röpckes-Tivoli, en de groote verzamelingen jonge meisjes, jonge officieren en aspirant-officieren, en Technische Hochschüler gelegen? Eenvoudig dit, dat de meisjes vrijheid hebben, in haar volkomen onschuld, bij twee en drie, in armstrengeling, met laag uitgesneden japonnetjes, en bloote armen door de lanen te dwalen, zonder eenig geleide, terwijl net als op de vrijstermarkt van Schermerhorn de mannelijke bevolking van

de tegenovergestelde zijde opmarcheert, en op verkenning uit is.

Het is waar, onder het haken en breien, en wat verder met het tricotage in verband staat, heeft het gewapend oog van *Frau Mutter* voldoende gelegenheid om haar dochteren te bewaken, maar het oog kan somwijlen te kort schieten, en onder de 40.000 gasvlammetjes, zijn er bovendien vele die gedoofd zijn, of door gekleurd glas, slechts venetiaansche verlichting *darstellen*, en we weten het allen, de oogenschittering is bij schemerlicht zoo veel te aangrijpender en zooveel te sprekender.

Doch Tivoli en zijn meisjesschaar is niet het eenige wat Hannover belangrijks voor ons heeft.

Zijn aanblik, wanneer men het stationsgebouw heeft verlaten, is werkelijk indrukwekkend.

De *Georgestrasse*, met heel haar monumentale omgeving, wier stompe hoek door drie breede straten met het stationsplein, waaraan het daarop sedert 1861 verrezen ruiterstandbeeld van koning den naam van Ernst-August-Platz schonk, wordt verbonden, getuigt van een tact voor stadsuitbreiding, en stadsaanleg, welke, voor het oog van den Nederlander, gewoon aan smal en eng, ook zelfs waarde ruimte dit toeliet, beschamend is. '*Strassendurchbruch*' is een woord, dat alle landen kennen, behalve Nederland, en hoewel het zielverheffend is voor den meest gehechten burger aan Neerlands geboortegrond, dat de Hollandsche schilderschool in het buitenland uit elk museum, en uit elke particuliere verzameling verrassend naar voren treedt, mag hij zich niet ontveinzen, dat daarmede Hollands grootheid en roem ook meteen uit is, waar het geldt het zinnelijk oog te behagen en te streelen.

En toch was Hannover ook weer voorzichtig, toen het er op aan kwam het mooie oude te bewaren, en naarmate hij meer de Leine nadert, voelt de oudheidminnaar zich eerst recht op zijn gemak, en vindt hij, zonder ze te zoeken, een menigte stadsgedeelten, welke in hun oorspronkelijken vorm menigen stadsschilder mondspijs zouden lijken.

Aan der Leine's *hohen Ufer* heeft Hannover zijn naam te danken. Eene kleine nederzetting van schippers en visschers, wijl de rivier eerst op deze hoogte bevaarbaar wordt, drong uit den aard der zaak ook anderen om zich aldaar te vestigen, hun geluk te beproeven, en door nering en beroep in hun levensonderhoud te voorzien.

De aanwas was zelfs zoo groot, dat het dorp van Hendrik den Leeuw, in rechte lijn zich eerder uitstrekkende langs de rivier, reeds in de 12e eeuw een ommuurde stad van eenige beteekenis was geworden.

De 'heeren' wierpen nu echter burgten op, en trachtten de burgers in hunne overheerschingsbanden te omknellen, die dit ten laatste moede werden, zoodat zij in 1371, heel den kasteelrommel verbrandden en met den grond plat maakten. Voornamelijk hadden zij er genoeg van omdat de aldus versterkte stad juist daardoor een twistappel werd tusschen de naburen van die heeren, waardoor de verdere groei en bloei vrij wel werd tegengehouden.

Na 1371 kon Hannover zich dan ook weder vrij en zelfstandig bewegen. De handel nam toe; verkeerswegen werden aangelegd; de vaart werd verbeterd, en indien men doordringt in zijn geschiedenis dan ontvangt men een volkomen beeld van een vrije Handelsen Hanzestad, welke kracht ontleent aan burgeradel, burgertrouw en burgerdeugd.

Zelfs de omwentelingen welke met de reformatie gepaard gingen, oefenden geen merkbaren invloed uit op het wel en wee van Hannover. In 1534 zegevierde de hervorming zonder slag of stoot. Het gezag gaf toe, en Hertog Erik I van Calenberg liet Gods watertje over Gods akkertje loopen.

De 30-jarige oorlog deed echter meer kwaad. Wel is waar had Hannover geen belegeringen of verwoestingen te doorstaan, maar des te heviger woedde de krijg in zijne omgeving, waardoor handel en nijverheid niet alleen geheel stil stonden, maar oorlogsschattingen, en het onderhoud der krijgslieden tot zijne verdediging noodig, groote sommen gelds verslonden.

Doch juist dit kwaad leidde tot iets goeds, tot iets grootsch. Hannover's welvaart en heerlijkheid hoewel tijdelijk geknakt, verrezen als Phoenix'en uit de asch.

Hertog George zocht, in het jaar 1636, in zijn veste een toevlucht.

Deze vorst, die als Hertog van Brunswijk-Luneburg reeds twee jaar te voren het Hertogdom Calenberg met Hannover geërfd had, zoowel als zijne opvolgers, spanden alle krachten in om Hannover weder te doen herleven. Uit het kleine visschersdorp, uit den aanvang der middeleeuwen, werd een residentiestad geboren. De bevolking van 20000 tot op 10000 zielen geslonken, nam van lieverlede toe, zoodat op het einde der 17e eeuw de vroegere 20000 weder bijna compleet waren.

Niet alleen herstelde zich de handel en verkreeg de nijverheid weer zijn vroegeren bloei, maar ook deed de kunst hare intrede.

De weelde aan het Hof en de kunstlievendheid der Vorsten bracht daartoe veel bij.

Ook de wetenschap, in Leibnitz verpersoonlijkt, voegde zich er aan toe, en het Koerland, want Ernst August en zijne gemalin Sophie waren in 1692 met de *Kurwürde* begiftigd, schreed immer voort in aanzien en gezag.

George Lodewijk besteeg in 1714 als George I den troon van Engeland.

Hoewel Hannover daardoor 123 jaren lang zijn Vorstenhuis moest missen, bracht dit gemis Hannover onwillekeurig tot een koningrijk, waarover de Hertog van Cumberland als eerste Koning zelfstandig sedert 1837 regeerde. Voor dien tijd was het te beginnen met George I van Engeland, door de Engelsche Koningen, zonder deel van Engeland uittemaken, geregeerd.

Sedert 1866 is Hannover bij Pruisen ingelijfd; toen de stad van ongeveer 60.000 inwoners de vlucht van haar toenmaligen Vorst Georg vernam, en de zegepraal van het Pruisische leger, moet zij droef te moede zijn geweest. Haar residentiegloor was voor goed door die nederlaag verdwenen; de Koningspraal was voor immer ondergegaan, en al klagen de Hannoveranen niet, en al spreken zij den Osnabrücker*) niet tegen, die van eene gelukkige omkeering van zaken getuigt, toch blijkt het maar al te duidelijk, dat stille weemoed den waren Hannoveraan aangrijpt als hij zijn Vorsten en Koningen herdenkt, die zijn vaderland en vaderstad, hebben groot gemaakt; als hij zich den edelen blinden George herinnert, die in vrijwillige ballingschap stierf, en de ledige paleizen aanschouwt, welke door hunne verlatenheid en hun merkbaar verval de spreuk *Sic transit gloria mundi* op treurige wijze verzinnelijken.

Toch evenwel zette zich de bloei en ontwikkeling van de stad voort. Reeds nu beloopt het getal inwoners een 200.000, waarvan de voorstad Linden een zevende deel voor hare rekening neemt.

Hannover, dat zich wat het nieuwe gedeelte betreft het air geeft van een wereldstad, heeft voornamelijk beteekenis door het oudere deel, de zoogenaamde *Alt-Stadt.*

Eigenaardig vooral is het op te merken, dat hare oude straten alle van het Zuidoosten naar het Noordwesten loopen, parallel zijn aangelegd met de Leine, en door zeer nauwe zijstraten met elkaar verbonden zijn. Dit was vroeger ook het geval met die van het nieuwe gedeelte, maar, sedert de 'Strassendurchbruch' ten dienste van het verkeer en van de moderne eischen zijn intocht in Hannover deed, is er van het oude stratenaanlegsysteem niet veel meer over.

Willen wij echter typische oude stadsgedeelten zien, dan hebben we de Karmarschstrasse slechts in rechte lijn uitteloopen, en langs de overdekte markt te gaan, om te kunnen grasduinen in pittoreske hoekjes, bevallige geveltjes en oude gebouwen.

Van een oud burgerhuis krijgen we een uitstekenden indruk, indien we ons plaatsen voor de Isern Porte aan de Markstrasse. De onderpui is weliswaar gemoderniseerd, maar wat het overige gedeelte van den gevel betreft, is hij in den staat gebleven, zooals hij in 1439 is gebouwd.

Het is een merkwaardig type. Een trapgevel met kanteelen en torentjes op ieder der treden, die zoo hoog zijn, dat telkens een nieuwe verdieping wordt gevormd. Dan heeft men nog de Alte Canzlei aan de Osterstrasse van 1450, en het Leibnitzhaus

*) Osnabrück werd eerst bij Hannover ingelijfd in 1802.

van 1652 in de Schmiedestrasse. Slaan we vooral een blik op de Aegidienkirche van 1347, met haar toren van 1703. Zonderling contrast die echt Gothische Dom en de Italiaansche renaissance-vormen van den toren, maar welk vernuft hier van den bouwmeester in het spel is, stellig valt te verzekeren, dat het oude en nieuwe in geen geval hinderlijk is voor het oog.

Trouwens er wordt in Hannover met oordeel gebouwd. Als zetelplaats van eene Technische Hochschule, in 1831 gesticht, heeft zich daaruit eene architectonische school ontwikkeld die den strijd met de renaissance heeft aangebonden, en wonderbaarlijke resultaten verkregen heeft.

De Karmarsch- en Grupenstrassen, bewijzen hoe die school propaganda heeft gemaakt voor den *Rohbau*, wat bij ons zooveel beteekent als het aanwenden van het bouwmateriaal in zijn zuiveren toestand, - *ungeschminkt*, zegt de Duitsche, dus ongepleisterd, - en met inachtneming der constructieve eischen van den grondstof, waarbij romaansche en gothische architectuurvormen als uitgangspunt genomen zijn.

Zien wij in het oude gedeelte, de middeneeuwen in haar goed en kwaad, in den *Neubau* het terugkeeren tot dien ouden stijl, er

zijn ook tal van gebouwen, welke als staalkaarten kunnen dienen van de meeest verscheiden richtingen in de architectuur.

Zelfs wordt het eentonige, waar de bouwmeesters zich niet te groote uitspattingen veroorloofd hebben, gebroken door die telkens verouderde richtingen en uitingen.

Indien men met de verschillende trams Hannover doorkruist, en tot aan de eindpunten der banen doorrijdt, dan kan men in weinige uren een overzicht verkrijgen van het geheele 'zijn' dezer zeer zeker merkwaardige stad.

Men overziet dan de straten en pleinen, krijgt een grootschen indruk van de monumentale gebouwen en trotsche woonhuizen, van de vele standbeelden en monumenten, van den aanleg der parken en lanen, van het drukke verkeer en het levendig aanzien, terwijl men tevens de gelegenheid kan aangrijpen om de *Ausflüge* te maken, welke noodig zijn om ook een overzicht te ontvangen van de verschillende omstreken der stad.

De meer nabijgelegene, zooals de fraaie Zoölogische tuin, met zijn overschoone brugpartij, als ruïne aangelegd; het slot Herrenhausen met zijn museum, palmentuin en grootschen parkaanleg, waarin in een paviljoen het marmeren beeld van de keurvorstin Sophie van 1866, dat den ontwerper Engelhart alle eer aandoet; de voorstad Linden, binnen korten tijd van dorp tot fabriekstad aangegroeid, in welke nabijheid de *Lindener Berg* met een mooi gezicht op de beide steden; de Limmerbronnen, waar men in de zwavelbaden genezing kan zoeken; het dichte bosch *Eilenrade,* en eindelijk de *Marsch,* des zomers een groote wandelvlakte, en des winters, dank zij kunstmatige overstrooming, een heerlijke ijsbaan, waar al de meisjes en al de uniformen uit Tivoli ten ijsbaan glijden; en last not least de vele biertuinen, welke we op onzen weg ontmoeten.

Maar we kunnen ook verder afdwalen en meer verwijderde tochtjes maken.

Dan stappen we b.v. in den trein en spoeden ons met het spoorros in drie kwartier naar Marienburg bij Nordstemmen.

Dit uiterst fraaie slot, gebouwd in 1860 op last van koning George, volgens ontwerp van Huse, is geheel in gothischen stijl opgetrokken, en moest tot geschenk dienen aan zijne gemalin Maria.

Eerst in 1866, in het zoo noodlottige jaar voor Hannover, was het geheel gereed en ingericht; de binnenbouw en de meubileering naar plannen van Opler.

Het werd niet wat er mede bedoeld was een lustoord voor de koningin, het werd haar toevluchtsoord, en juist daarom heeft dit gebouw waarde verkregen, en wordt het door de Hannoveranen als in bedevaart bezocht.

Alle aardsche grootheid verdwijnt; de mensch wikt, maar God beschikt. Deze wijze les ontvangen ook de bezoekers van het *Gartenkirchof*, bij het bezichtigen van het 'geopende graf".

Dat graf zou volgens den wensch van de overledene, zooals het opschrift op den steen aangeeft, ten eeuwige dage gesloten blijven.

Er was anders beslist. Een zaadje van een berkenboom ontwikkelde zich in den grafkuil; vond zijn weg door de spleten, groeide en ontwikkelde zich, en de boom wies op, en zijn wortels hieven den steen omhoog, zoodat de natuur volbracht, wat de mensch niet mocht verrichten.

Het doet ons zoo denken aan den zilverdiefstal eenige jaren geleden bij een vermogend man te Utrecht, waar op den muur der dessertkamer, waarin het tafelzilver geborgen was, gegriffeld was: zoo de Heer niet waakt, te vergeefs waken de wachters.

Dit werd mij door den geopenden grafkuil nog in Hannover herinnerd.

Den Haag.

Kunsten en Wetenschappen.

De boekverkooper Welter te Parijs.

Ik meen wel eens gehoord te hebben, dat de bekende Fred. Muller te Amsterdam, nog voortlevende in den firma-naam Fred. Muller & Co., zich altijd boekverkooper noemde. Hij wilde niets weten van boekhandelaar of uitgever. Boek*verkooper* was voor hem een eeretitel. Hij verkocht en kocht boeken, en wat daarbij behoorde, en daarin lag zijn glorie, want hij deed het als een geleerde.

Dit bedenkende schreef ik hierboven ook als predikaat van H. Welter, *boekverkooper.* In het Fransche *Libraire* laat hij heel zijn handel uitblinken al is hij ook *uitgever* van de kostbaarste, - sommige van 3000 Francs, - werken, en al liggen zijne schatten, meer dan 300,000 nommers, niet alleen opgetast in zijn hoofdmagazijn in de Rue Bernard-Palissy, maar ook in de bijmagazijnen in de Rue Princesse en Rue de Rennes; te Bellevue

(Seine-et-Oise), te Leipzig in twee straten, en te Berlijn.

We noemden het getal van 300,000 boeken, en om daaraan geloof te slaan behoeven we slechts den magazijn-catalogus van dien boekverkooper in te zien, welke tusschen 1899 en 1904 in zes deelen is verschenen, systematisch ingericht in 30 hoofdstukken, en welke voor 25 Francs verkrijgbaar is.

Niet *libraire-éditeur*, maar boekverkooper noemt hij zich, al vertegenwoordigen 225 zijner uitgaven eene som van ongeveer 62,000 Francs verkoopwaarde. Is het niet om te duizelen! Het is dan ook geen wonder, dat men uitgaven vermeldt vindt van 3925, 2050, 1125, 1500, 1575, 1900 Francs, en tal van andere, welke van de 500 naar de 1000 Francs loopen.

Denk u maar eens, dat de heer Welter 20 à 22,000 Francs voor ieder deel kosten moest maken, om de deelen 36-38 van de serie ‘Conciles de Mausi’, welke ter perse zijn bij Uschman te Weimar, en Polleunis te Leuven, voor de uitgave gereed te doen maken.

Zulke mannen, als Welter, zijn nu je ware boek*verkoopers*, welke niets gemeen hebben met de vele boek*handelaars* onzer dagen, wier grootste inventaris uit prentbriefkaarten bestaat.

A.J. SERVAAS VAN ROOYEN.
Oud-Gemeente-archivaris.
Den Haag.

In 't Schemeruurtje. (Naar 't Engelsch.)

Ik zit in de scheem'ring te droomen,
Zie 't spel van de schaduwen aan.
'k Ben droef, want ik denk aan hen allen,
Die reeds lang van mij heen zijn gegaan.
Maar dan, door der schemering stilte,
Door den suizenden nachtwind heen
Hoor ik duidelijk een liedje ruischen;
't Zijn stemmen uit 't grijze verlêen.

De nacht heeft het zonlicht verdreven
En 't liedeke hoor ik niet meer;
't Verstierf met de stralen der zonne,
Maar de naklank, die hoor ik steeds wêer.
Want diep in mijn hart zingt het verder,
Zoo vleiend, zoo zachtjes en teer;
't Spreekt van liefde en trouw van daarboven,
't Zijn stemmen, die 'k kende weleer.

‘MARIA.’

Toch een engel.

Geen engel van boven, toch bode des hemels,
Verschijnt hij op aarde in menschengestalt,
De kranken, de zwakken, de worstlenden sterkend,
Verlichting van lijden en smarten bewerkend,

Mist men hem meestal waar de feestvreugde schalt.

Een bode des hemels, toch mensch onder menschen,
Verschijnt hij op aarde als een grijsaard, als kind,
Als man of als vrouw, waar men hulpe komt vragen,
Of wel, waar men jamm'ren hoort, zuchten of klagen,
Verschijnt hij als zuster, als broeder, als vrind.

I

Luid en luider giert de stormwind
En de golven breken 't strand,
Woest en woester wordt de branding,
Dwarr'lend waait en stuift het zand.
Wat al menschen die er staren
Naar die zwarte, wilde zee,
O! zoo angstig slaan hun harten,
Want één schip was niet ter reê.
Arme vrouw, die handenwringend
Als verwezen voor zich staart;
Arme moeder, die wil bidden
Dat God haren eerstling spaart.
Ademloos zijn al die menschen;
Zie! daar rijst een kleine stip;
't Is het scheepje; ras geslingerd
Op een verre, blinde klip.
Roerloos, als verstijfd van smarte,
Waar men niet te helpen weet,
Staat men. Daar klinkt boven 't loeien
Van den storm, een enkele kreet.
't Is een beê, een kreet om hulpe
Waar in doodsangst men verkeert,
En met iedere seconde
Zich het doodsgevaar vermeert.
‘Man en kind vergaan, och mannen,
'k Smeek het u, o redt hen toch,
God zal wis uw pogen kronen,
Redding, moog'lijk is zij nog.’
En een boot met kloeke mannen
Stoot na korten tijd van land,
Worstelend met storm en branding,
Weer geworpen op het strand.
Bijna worstlends, strijdens moede
Is de dappre mannenschaar;
Daar wordt weer de kreet vernomen:

‘Man en kind zijn in gevaar’!
Dan opnieuw den strijd begonnen,
Met het woedende element;
Tot men eind'lijk 't scheepje nadert,
Schepelingen zelfs herkent. -
Uren zijn voorbij van spanning,
En van innig, stom gebed;
Daar weerklinkt een luide juichtoon,
En de moeder snikt: ‘gered’!

II.

‘Kom grootva, leun gerust, ik kan het heusch wel hebben,
Voorzichtig; o, pas op, daar ligt een groote steen,
“Nu nog de drempel op”; en juichend roept de kleine:
Kijk moeder, grootva kwam met mij hier heel alleen!’
En de oude, blinde man legt op het blonde hoofdje
Als zegenend de hand; de knaap hij ziet verheugd,
Vol trots naar grootva op, en wie 't tooneeltje aanschouwen,
Zij denken: vriendlijk beeld van ouderdom en jeugd!

III.

Arm moedertjen is overwerkt
Maar, al ontbreekt de lust,
Veel is te doen voor man en kroost
Dus denkt zij aan geen rust.
Doch moeilijker met elken dag,
Valt elke bezigheid,
Tot werkens, zorgens, denkens moê,
Zij schreit in moedloosheid.
Kom, moeder, kom het hoofd omhoog,
Er is voor u wel raad
Want liefde is steeds bereid tot steun
En helpt met woord en daad.
Een andre vrouw neemt voor een tijd
De plaats der moeder in,
Zij wijdt zich met geheel haar hart
Aan zieke en aan gezin.
En pas als moeder is hersteld,
Met nieuwen lust, en kracht
Haar plaats herneemt in 't huisvertrek,
Is 't liefdewerk volbracht.

IV.

't Is stil in 't ziekvertrek, doodstil is 't ook in 't ronde,
Men hoort een zuchten slechts, een kermen nu en dan
Van haar die ruste zoekt op gindsche lijdenssponde,
Die zoekt, doch daar helaas geen ruste vinden kan.
Hoe knaagt de scherpe pijn, hoe gloeit dat hoofd; de uren
Zij schijnen dagen wel; en toch nog weken lang
Kan voor die zieke daar hetzelfde lijden duren;
Zoolang nog? en 't wordt haar nu somtijds reeds te bang,
Doch zij is niet alleen, - want aan haar sponde wakend
Ziet men een jonge vrouw, die met haar zacht gelaat

En ernstig kalmen blik, op elk den indruk makend,
Of aan dat ziekbed steeds een vriendlijke engel staat.
Nu schudt zij 't kussen zacht, dan zal zij 't hoofd verkoelen,
Dan spreekt ze een troostend woord, en telkens, telkens weer
Wanneer de zieke haar nabijheid maggevoelen
Al schrijnt de wonde steeds, 't schijnt niet zoo hevig meer.
En als aan deze plaats haar taak is afgeloopen
Dan wordt door haar opnieuw een ziekbed opgezocht,
't Meêlijdend, vriendlijk hart staat voor de menschheid open,
Haar wensch is of ze een deel der smarten leen'gen mocht.
Van ziek tot ziekbed dus geroepen, steeds verplegend,
Toont zij in oorlogstijd eerst hare grootste kracht,
En door hoe velen wordt op 't slagveld zij gezegend
Als zij der wonden pijn door hare zorg verzacht,
Een schoon en edel doel, zoo ernstig als verheven,
Zoo zegenbrengend hier, zoo steunend, helpend daar,
Pleegzusters, englen zijt ge in 't menschlijke leven
Als gij 't uit roeping zijt; dan helpt gij wonderbaar!

Een mensch onder menschen; maar bode des hemels,
Bestrijdend de ellende, de zonde, den dood,
Weet hij in het lijden van andren te deelen,
De wonden in 't hart soms geslagen te helen,
Den naam van dien engel, is: ‘Hulp in den nood.’

A.B.

De oude Landman.

Langzaam rijdt hij met zijn kar
Door de groene dreven
Tot hij aan een mijlpaal komt
En dan... rust hij even.

't Paard schudt rammelend in 't tuig,
Laat den kop dan hangen;
'n Kleine stal, het frissche gras,
Dát is zijn verlangen.

Pijnlijk nog van 't zwaar getors
Bij het graan-verbouwen,
Veegt zijn meester 't vocht van 't hoofd
Met de ruige mouwen.

Ook zijn oog zoekt in 't verschiet
't Rieten dak der woning,
Waar zijn goede vrouw hem wacht;
Dát is zijn belooning.

Heeft hij 't paard van 't tuig ontlast,
Dan gaat hij naar binnen;
Morgen - denkt hij - gaan we vroeg
Samen weer beginnen.

Binnen wacht hem reeds zijn vrouw,
't Avondbrood in 't midden;
Vredig sluit hij d' oogen, en
Vouwt de hand tot bidden:

‘Heer, moog op ons nietig werk
Uwe zegen dalen;
Laat ons 't graan, als 't rijp zal zijn,
Veilig binnen halen;

Zegen 't heerlijk avondbrood,
Van Uw hand gegeven;
Laat ons - als het zoo mag zijn -
Lang nog, samen leven;

Breng ons, als het U behaagt,
Eenmaal bij U samen,
Laat ons 't sterven winste zijn,
Hoor ons - Vader.... Amen!’

SERENO.

Tweëerlei Waarheid en Recht.

Ik wil zoo gaarne vinden
De Waarheid en *het Recht*;
Maar waar moet ik die zoeken,

Bij ‘*Meester*’ of bij ‘*Knecht*’.

DT. te P.

Alles betrekkelijk.

Wanneer de *spraak* ons menschen werd ontnomen,
Wij zouden dichter bij de dieren staan;
Dat is waar - maar ook als mensch een trede hooger stijgen,
Want met het mensch-onteerend *Liegen* was 't gedaan.

DT. te P.

Uitknipsels tot bladvulling.

De Fransche Vrouw in beter licht.

‘La Française’ van Brieux - een poging om de Fransche vrouw in een beter daglicht te stellen dan dat zoo dikwijls geschiedt - is in het Odéon vriendelijk ontvangen.
2e Avbl. B. Vad. v. 19/4.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Motto: Wie altijd in vrede wil leven, moet doof, stom en blind zijn.

 Telkens wordt mij gevraagd of ik *dit* of *dat* stuk ook in portefeuille heb; teneinde de vragers en mij zelf te gerieven geef ik, te beginnen met dit nommer van de ‘Lelie’, van die stukken een korte opgave, welke achtereenvolgens voortgezet zal worden.

F.H.M. te 's Grav. - *Zieletranen*, m. brief v. 20/3 1906.
(1)

Joh. St. te F. - *Oudejaars-avond.* Dec 1905. (Aan uw verzoek voldaan. Er was nog een postzegel in depôt. Tegen December kan 't geplaatst worden).
(2)

M.M.G.v.H. te H.b.N. - *Geloof.* - *Hoop*, m. br. v. 29/6 1905.
(3)

W.G. te...? - *Een Sprookje van Geluk.* Voor *N.*
(9)

A.N. te...? - *Zeemans-afscheidsliedje.*
(12)

Th. te...? - *Een Herfstdag.*
(18)

S.v.L. te 's Grav. - *Drie Sonnetten*, m. br. van 28/6 1905. (20), - *Sonnet*, 20/5 1905, m. br. v. 29/5.
(101)

Joh. D. te W. - *Correspondentie. - Tegenstellingen. - De Kinderen der Zee - Ontnomen.* - (Nog een; zonder titel). - *Wat zij zagen. - In verwachting.*
(21)

Joh. St. te E. - *Regen.* 30/10 1902.
(22)

A.N. te L. - *Christus-volgen... of Christen-naam alleen... Aan Mevr. R.C. te L opgedragen.* Juli 1906.
(25)

J.v.d.L. te G. - *Lijk een rivier...* Een gedichtje, waaronder een brief over een *Sprookje,* dat u zoudt willen overschrijven. Hoe is 't daarmede?
(26)

Onbekend. - *Schetsje*, beginnende: *De oudejaarsavond liep ten einde.*
(27)

S.S.v.B. te...? - *Idylle.*
(28)

J.B.N.-G. te...?. - *Zondag.*
(32)

J.J. Br. te A. - *Een Leven.* 26/1 1903
(33)

Stella Mare te D. (?) - *Een onderzoek. Een Schets d. St. M.* Febr. 1902.
(35)

Erica te...? - *Aan de kinderen behoort de toekomst.* 9/5 1902.
(36)

.... [Erica te...?]? - *Kalender.*
(37)

Onbekend. - *Naar het Leven.*
(43)

Mien P. te...? - *Vereering.*
(44)

Stella Mare te R. (Z-H.) - *De ophaalbrug. Een Schets uit het Kinderleven.* 11/11 1906.
(49)

Berichten met adressen worden omtrent deze stukken gaarne ten spoedigste ingewacht, ten einde in 't geval van plaatsing drukproef te kunnen zenden. **S.v. pl.** 't bijgevoegde nommer *aanhalen.*

Deze rubriek wordt voortgezet.

G.W.E. te...? - Van u vind ik een *ongedagteekend* briefje, waarin u spreekt over een opstel 'Bontsoorten'. U spreekt ook van *uw* s l o r d i g s c h r i f t, maar dat ligt toch geheel aan u zelve!
(5)

A.N. te...? - Van u ligt in proef een gedichtje (zonder hoofdje) Naar 't Duitsch, eindigende: *Het hoogste in de Schepping is - de Liefde* -. Wilt u 't proefje daarvan nog eens nazien? Geef uw adres op.

M. te...? - Van u ligt in proef *30 Dec. 1906.* Zouden we dat niet uitstellen tot 30 Dec. 1907? Wilt u 't proefje nog eens nazien? Geef uw adres op.

Mien P. te...? - Van u ligt in proef een gedichtje (zonder hoofdje), beginnende: *De herfst is weer gekomen.* Zouden we niet wachten tot een Herfstdag? Wilt U nog proef?

Mevr. C.R. - Br. te G. - Nu zijn we beiden op bekend terrein. Met genoegen las ik uw 'pennevrucht'. Dat u 'heel veel voelt voor alles wat taal aangaat' verblijdt mij. Dan zult gij u ook vrijhouden van alle taalverknoeiing en taalverkrachting, en van de vereenvoudigde spelling. Dat zijn ondieren, welke geweerd moeten worden. Doorgaans hebben uwe brieven en mijne correspondenties elkaâr gekruist. Dat is jammer, maar de laatste corr. zult u volkomen begrepen hebben, en dat is toch maar

hoofdzaak. Uiterlijk Zaterdags sluit ik de Corr. Dit zullen de overige medewerkers en inzenders ook wel ad notum willen nemen. Als *waarnemend* redacteur tracht ik zooveel mogelijk de voetstappen te betreden van onze *herstellende* redactrice.

Mevr. C. Schl. - A. te A. - Briefkaart en Corr. (vastgesteld 8/6) hebben elkaâr gekruist. - '*Nagedachtenis*' in orde! - Hoe? - Zoo zal 't dan ook wel zijn met '*Als het ras spreekt*', en '*Een onmaatschappelijke*'. - De vraag er naar ligt gereed. - Van 10,4 af moest toch *alles* a/d *waarn.* redact. gezonden worden! Las u dat niet?
(C. 83)

St. M. te R. - Freule Lohman zou moeten richten tusschen u en mij? - Ik acht dit de minst aannemelijke oplossing, vooral daar ik haast durf zeggen dat de *redactrice* eensdenkend zal zijn met den *waarnemenden redacteur.* Mocht ik mij vergissen dan zou dat in uw voordeel zijn, maar toch niet in mijn nadeel. Hoewel de freule *gebonden* is, zooals u schrijft, zou haar *onbevangen* oordeel mij toch nog wel in het gelijk *kunnen* stellen. Willen wij beiden de zaak maar onder ons afdoen? Ik geloof u op uw woord, en daarom komt het opstel spoedig in proef. Om tot volledige klaarheid te komen zou misschien een plebisat vàn de abonnenten moeten uitgelokt worden, en zouden partijen dan nog tevreden zijn? Smaken verschillen; de kunstopvattingen zijn vele; ergo zeggen meerderheid en minderheid nog niet veel. - Grepen uit het leven, uit de werkelijkheid juich ik toe, daarom wend ik mij wel eens af van sprookjes, hoe 'n genot 't ook is in een ideale wereld te leven. De poezie moet aan 't koude proza wat warmte geven. - U kent *kinderen* die jou-en en jij-en tegen hun vader, als hun *besten* vriend. Ik ben 68 jaar en heb een meer dan besten en trouwen vriend die 85, zoo niet ouder is, ik zou hem zoo gemeenzaam niet *durven* toespreken. Oudere vrienden wekken eerbied ook, en 't kind moet tot zijn vader met eerbied opzien Mijn vader was zelfs mijn *speelmakker,* maar ik *voelde* dat hij, bij onze vriendschap mijn *vader* bleef. Doch ik ben 68 jaar en voel ouderwetsch. U voelt *moderner*, en dus wijken we hier van elkaâr af. Ik hoop dat freule Lohman mij ten minste daarin gelijk zal geven. Herlees eens wat zij over hare ouders heeft geschreven.
(C. 83)

Een wekelijksch lezer [Postm Rotterdam; enveloppe, met adres der firma P.N. Sombeek & Zoon, Zaandam]. - Een *anonieme* brief *verlaagt* en *vernedert* den schrijver. - *Anonieme* briefschrijvers zijn geestelijke *sluipmoordenaars.* - Slechts *verachting* treft zulke *karakterloozen.* - Hij, die met *modder* werpt, uit een *verborgen* hoek, *bevuilt* in erge mate eigen handen, en maakt ze *stinkend* - Het **platte** spreekwoord: *schurftige* schapen blaten het meest is treffend door **naakte** waarheid.
(G. w. 7)

Ina - Vindt u 't ook niet beter met uw *Paaschverhaal* te wachten tot Paschen 1908? - Misschien heeft u *voor* dien tijd wel iets anders. Dank voor uw vriendelijk en waardeerend schrijven.

Berichten.

Voorloopig **alles** te adresseeren: 's-Gravenhage, Van Kinsbergenstraat 132; op de adressen **'voor de Lelie'.**

Geen spreekuur. Ontvangdag, - uitgenomen Juni, - Zondags van 2-4.

A.J.S.v.R.

* * *

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is:
Den Haag. Het juiste adres zal later worden opgegeven.
REDACTRICE.

Sluiting red: ged:

26 Juni 1907.
20ste Jaargang.
No. 52.

Bericht.

Daar de Redactrice weldra hersteld zal zijn en de redactie weder op zich neemt, wordt men vriendelijk verzocht alle brieven en stukken te zenden aan haar voorloopig adres:

Villa Fullié
Schuls-Tarasp
Unter-Engadin (Suisse).

Hoofdartikel
Vaderlandsliefde.

Eertijds werd gepredikt en gesuggereerd: men moet zijn vaderland liefhebben, met vreugde goed en bloed er voor ten offer brengen. De vaderlandsliefde werd ten plicht gesteld en zeer veel schoon- en holklinkende woorden moesten haar voortreffelijkheid betoogen. Zij *telde* onder de deugden die aangekweekt werden. Het vaderland was het Nederland op de kaart, met zijn zeer onregelmatige, niet door de geschiedenis geworden, maar door 't Weener Congres gemaakte, dus toevallige, willekeurige grenzen; 't zinnebeeld was de vlag, en de geschiedenis van 't Oranjehuis en van de heldendaden van 't voorgeslacht moest de vaderlandsliefde ontsteken tot een laaien gloed van geestdriftige dapperheid in 't verdedigen der heilige grenzen, in welken strijd de God van Nederland de overwinning moest behalen.

Maar zoozeer stuitten deze conventioneele ideeën den denkenden menschen van 't laatste deel der vorige eeuw tegen de borst, dat deze gepreekte vaderlandsliefde in miscrediet raakte en menigeen haar overboord wierp, in den waan - gevolg van een dwaalbegrip - nu geen vaderlandsliefde meer te hebben. Evenwel, van tweeën één: men is vaderlandslievend of men is het niet, en geen preek of phraze, geen dapper voorgeslacht maakt dit anders. Velen, die de vaderlandsliefde welke hun van buitenaf was opgedrongen, van zich hadden geworpen, gevoelden zich in een vreemd land als de dichter van

Een lied uit den vreemde.

‘Wanneer men in den vreemde is,
Ver van zijn bosch en beemden is,

Ver van zijn zee en strand,
Dan voelt men dat iets teers ons trekt,
Een kleur, een klank verlangen wekt
Naar 't lieve Nederland.

Het wordt een groot verblijenis,
Dat men een kind van Holland is,
Van wei en duinenrand.....
Geen taal ter wereld zoeter klinkt,
Noch tot de ziele dieper dringt
Dan die van Nederland.

En als men in den gouden dag
Ziet wapp'ren de oude trouwe vlag,
Als troostende afgezant,
Dan voelt men, waar men zwerven kan,
Dat nimmer in ons sterven kan
Het lieve Nederland'.

G.H. PRIEM.

En in de *Gysbrecht* zeggen de edellingen, als de Graaf Aemsterland zal verlaten:

'Helaas! hoe bitter valt
Het scheiden van zijn lant, daar alles loopt verloren!'

waarop Peter antwoordt:

'De liefde tot zijn lant is ieder aangeboren.'

Hoewel dit nu niet waar is, omdat het zielkundig onmogelijk is, geeft toch deze uitspraak kort en duidelijk weer hoe 't met de vaderlandsliefde is gesteld: zij groeit met ons op, zij verbindt zich onafscheidelijk met alles wat wij beleven, zij is een integreerend deel van ons denken, voelen en begeeren, een stuk van ons-zelven; men kan haar evenmin loochenen als zijn verleden, omdat zij daaruit voortvloeit; gij werpt haar niet als een kleedingstuk van u, indien ze u niet lijkt, trekt haar niet aan, als ze u past of bekoort - zij zit in u en laat u niet los. En wanneer ge op later leeftijd, als reeds het milieu uwer opvoeding den stempel heeft gedrukt op uw geheele zijn en u tot kind van uw geboorteland heeft gemaakt, uw land verlaat, d.i. uwe omgeving, uwe vrienden, uwe gewoonten vaarwel zegt, en onder vreemde hemelstreken andere menschen in andere talen hoort spreken, andere, vreemde, nieuwe voorwerpen u omringen, nieuwe zaken en belangen uwe aandacht vragen en zich aan u opdringen, dan bemerkt ge dat de liefde tot uw land 't schoonste, heerlijkste is van uw zieleleven. Al uwe herinneringen, en deze alleen zijn waarlijk uw eigendom, uw levensschat, spreken van 't land uwer geboorte en het tooverwaas der poëzie tint met liefelijker kleuren dan die der werkelijkheid al de tooneelen uit het land uwer jeugd en jongelingschap, gij droomt u als zoetste heerlijkheid in de toekomst den terugkeer en 't verblijf in 't vaderland, als de veilige haven na lange gevaarvolle zeereis. Daar is 't zalig rusten, daar alleen kunt gij den waren vrede des harten vinden.

Hoe ellendig de mensch, wien het verblijf in 't vaderland is ontzegd: 'Mit heiszen Thränen' wird er sich 'dereinst heim sehnen' nach der Heimat; denn 'mächtig ist der Trieb des Vaterlands.' Zielsblijde roept Ulrich von Rudenz dan ook uit in den Wilhelm Tell:

'Ich soll das Glück in meiner Heimat finden!
Hier, wo der Knabe fröhlich aufgeblüht,
Wo tausend Freudespuren mich umgeben,
Wo alle Quellen mir und Bäume leben,
Im Vaterland willst du*) die meine werden!
Ach, wohl hab' ich es stets geliebt! Ich fühl's,
Es fehlte mir zu jedem Glück auf Erden.'

* * *

*) d.i. Bertha von Brüneck.

Wanneer de tuinman een boom uit de aarde graaft om hem in nieuwen grond over te planten, dan neemt hij zorgvuldig een gedeelte mede van de moederaarde. Dit stukje vaderland - hoeveel inniger en juister zou 't zijn, als het *moederland* heette, maar 't onrecht van dezen verkeerden naam is een gevolg van den waan, dat het land onzer geboorte allereerst zou zijn het land der geschiedenis, der vaderen - dit stukje vaderland is onafscheidelijk verbonden aan de wortels, welke zich met honderden vezelen innig, teer maar krachtig hebben gehecht aan den voedenden bodem. Zonder dit stukje vaderland zou de plant in den nieuwen, vreemden grond niet gedijen. Zoo strijken ook de landverhuizers van alle landen in Amerika, van elk volk afzonderlijk bij elkaar neer, en vindt men er tal van nationaliteitskoloniën: hier Duitsche, daar Italiaansche, ginds Hollandsche nederzettingen, welker leden aan en in elkander de herinneringen wakker houden aan het dierbare tehuis en de geliefde traditiën bewaren van het heerlijk oord der kindsheid, nog schooner gekleurd door het lieflijk waas der herinnering. In dit klompje vaderlandschen bodem vindt de emigré zich zelf weder te midden van de vreemde wereld, die eerst voor zijn kinderen tot eigen wordt; in zijn onmiddellijke omgeving vindt hij het innigste terug van zijn vaderland: zijn thuis, zijn Heimat, zijn zeden en gewoonten, zijn taal, zijn dierbaarste traditiën. In deze overgeplante moederaarde vinden nieuwe emigranten in 't vreemde land hun vaderland weer.

De liefde tot den geboortegrond is elke natie, ieder mensch eigen; zij hecht den IJslander aan zijn sombere trotsche klippen; zij vervult den Rus met dwepende aanhankelijkheid aan den heiligen grond der eindelooze steppen, te midden van de zinneloos wreede dwingelandij van 't Czarisme; de gehechtheid aan den moedergrond bestaat onafhankelijk van de gesteldheid der omgeving. Zij groeit te midden van de vrijheid en onder de verdrukking; zij is even groot op de onherbergzaamste plek der aarde als in 't gezegendst lustoord, want zij ís een resultaat van blijde en droeve, maar altijd dierbare herinneringen. Alleen de zwerver, wiens leven van jongsaf reizen en trekken is geweest, derft de vaderlandsliefde; hij immers mist een vaderland. 't Krachtigst openbaart zich de liefde tot den geboortegrond bij den eilander, den afgezonderde

met zijn oude en verouderde zeden en gewoonten, wanneer hij van zijn eenzaam oord verwijderd, in den vreemde alles zoo geheel anders vindt dan thuis.

* * *

De vaderlandsliefde is een vanzelfsheid, daarom is zij goed, mits zij niet wordt overdreven. Zij mag ons niet blind maken voor onze nationale gebreken. Van weinig inzicht in 't wezen der zaak getuigt de meening, dat de bekrompen vaderlandsliefde plaats behoort te maken voor 't ruime begrip der algemeene menschenmin, 't wereldburgerschap. Charité bien ordonnée commence par soi-même, daarom moet ook der menschenliefde beginnen bij de vaderlandsliefde, bij de omgeving, onze naaste naasten. Geen sokjesbreien voor naakte negertjes in heet-Afrika en de oogen sluiten voor de nooden en behoeften in eigen kring.

Omdat de vaderlandsliefde in ons groeit, kan de Geschiedenis haar niet aankweeken; wel kan het verleden haar illustreeren: De Ruyter bleef den Staat dienen na den moord op de gebroeders De Witt en offerde zelfs zijn leven.

C.G.

Schele Gerrit.

Met zijn uitgegroeide beenen slungelde hij langzaam door de avondstille straten naar huis toe. Een grijsgele overjas, in vroegere tijden waarschijnlijk het eigendom van een gezetten, eleganten heer, hing hem plooierig om 't mager lijf; de eeuwige zwarte phantasiehoed, altijd van dezelfde grootte en nimmer uitwijkend in vorm, dekte zijn groot hoofd en een zwaar, groen houten juk waaraan een tweetal manden bengelden, drukte sterk op de hoekige schouders.

Heel op zijn gemak sloeg hij den hoek der straat om en verdween in een donker aangapend steegje. Voor een nietig huisje aan 't einde der steeg stond hij stil, mierelde een volle vijf minuten aan 't slot, eer hij de huisdeur open had en stapte toen met 't juk op den hals dwars het portaaltje binnen, waar een Egyptische duisternis heerschte. Behoedzaam ontdeed hij zich van juk en manden, snuffelde in zijn jaszak, vond eindelijk een doosje lucifers en ging met een brandend houtje heel onzeker en stuntelig naar de tafel, waarop een klein, vervuild petroleumlampje stond. Draaien deed de pit niet, doch daar scheen op gerekend, want op het roestig koffieblaadje lag een stopnaald, waarmede Gerrit aan 't peuteren ging. Stukken verkoolde pit vielen brandend terzijde en eindelijk brandde de grootste helft van 't kousje en kon Gerrit zien.

Och arme, Gerrit zien!

Met een slip van zijn jas veegde hij zijn bril met de sterk bol geslepen glazen af en zijn ongelukkige, half blinde oogen met de naar boven gekeerde pupillen dwaalden hulpeloos rond, tot ze zich achter 't helder brilleglas weer veilig voelden.

Gerrit, bij de jeugd alleen bekend als ‘Schele Gerrit’, was een gewilde persoonlijkheid in 't stadje, waar hij jaar in en jaar uit met zijn negotie rondscharrelde; met garen en band en eens per week met koek. Liep het echter tegen Sint-Nicolaas,

zooals nu, dan was koek zijn voornaamste artikel en strekten zijn tochten zich zelfs verder dan 't stadje uit. Dan ging hij den boer op en bleef soms dagen uit.

Gerrit snoot zijn neus met een helder witten zakdoek, iets wat hem zijn renommé zou kunnen doen verliezen. Het ‘Juffrouw blieft u nog koek?’, waarbij hij dan tegelijkertijd met een resolute beweging zijn neus reinigde zonder zakdoek, was zoo onafscheidelijk met de persoonlijkheid van schele Gerrit, dat velen met verbazing dien nieuwen neusverkwikker aanschouwden. Of het soms ook bevordelijk zou zijn voor koop- en eetlust?

Huiverig schokkend met de schouders, nog gehoed en gejast, opende hij behoedzaam een paar beddeuren en zette in de leege bedstee het juk en de manden neer.

Vroeger had moeder in die bedstee gelegen, toen hingen er witte gordijnen voor en al was moeder lang sukkelend, toen was 't toch gezellig geweest, had hij aanspraak aan haar. Moeder leerde hem, als de borst niet zoo benauwd piepte en ze een luchtig oogenblikje had, hoe hij âarappels moest koken, - schillen deed ze nog wel op bed met een stoel ervoor, waarop een roodaarden potje met water stond en dan hadden ze samen nog wel eens pret gehad, als hij, kippige stumperd, de aardappels naast inplaats van in 't ijzeren potje gooide, of de groote onhandige vingers met stoffer en blik bezig waren en de beenige knieën op den houten vloer bonkten. -

Nu was de bedstee leeg en het oude moe-

dertje op 't armenkerkhof en haar dun bedje naar zus Leen verhuisd, die haar vijfde wachtte en er ook niet breed voorzat. -

Uit de bedstee kroop een muffe lucht en vermengde zich met de geuren uit de andere waar Gerrit sliep en waarin het lampje thans een glimpje licht wierp op de grauwe, gelapte deken en het blauwgeruit kussensloop. -

Het walmend pitje deed verder ook zijn best om de atmosfeer onzuiver te maken en op het bruine koffieblaadje lag een gore, vette vaatdoek akelig te hummen.

Gerrit merkte er niets van. Met gebogen hoofd, de neus bijna den viezen vaatdoek rakende, telde hij zijn centen op tafel uit. Twee kwartjes boven aan, zes dubbeltjes daaronder, en tot besluit reiën van centen.

Nauwlettend gleed zijn hoofd er nog weer langs en telden zijn vingers het over van onder naar boven en omgekeerd en een gelukkige lachplooi kwam om zijn grooten mond. Van het roodgeverfd kastje nam hij vervolgens een blauw kommetje en gooide den inhoud bij zijn schat op tafel neer.

'Jonges, Gerrit da's een goeie,' zei hij vroolijk. 'Zeventig huur, tien vons, - een kleine daalder verdiend van de week, dat kan leien jonge! En van middag warm eten gehad, volop âarappels met rooie kool gestampt en zoo'n bonk spek, dat 'k amper opkon en waarachies nog wat mee naar huis,' en zijn hand diepte uit de duisternis van zijn zakken een vet grauw papiertje te voorschijn, waain een homp gekookt spek. 'D'r is koffie in 't zakkie geweest, je ruikt het nog,' zei Gerrit, en zijn lange neus gleed streelend langs het grauwe papier.

'Goeie menschen toch, die boer daar in den polder, brave luidjes waarentig. - Je lekker laten slapen in 't warme hooi en nog een heerlijk maal op den koop toe. En dan nog zooveul gekocht; twee groote taaitaaien van een kwartje en een half pond spikkulaas.'

Met een liefkoozend gebaar deed hij zijn centen weer in 't kommetje en dacht er aan zijn moeie beenen mooi uit te strekken in bed; eten zou hij maar niet meer doen, 't spek was morgen een heerlijk Zondagsbrokje, hij had het immers van middag nog zad, volop gehad, dat gebeurde niet elken dag - maar de zwakke koffiegeur uit 't zakje bracht hem heelemaal van de wijs.

'As ik nou ereis een hallefie heet water haalde en een hallefie vuur en we zetten is een lekker bakkie en we zorgden voor een warreme stoof, jonges me beenen bennen zoo nat,' en half overwonnen, keek hij naar 't bruinzwarte keteltje, dat op een één-pits petroleumstelletje stond. Maar hij had het ommers zoo rejaal gehad, dacht hij weer, en dan voelde hij weer opeens, hoe nat zijn voeten toch eigenlijk waren en de koffiegeur prikkelde steeds sterker zijn reukzenuwen. Toen stond hij ineens met een kordate beweging op, nam een cent uit 't blauwe kommetje, pakte 't keteltje op, deed er een half loodje koffie, glad afgestreken en wat koffiestroop in, en haastig, als vreezende weer tot andere gedachten te zullen komen, verliet hij zijn vertrek. Zonder ongelukken, als struikelen, branden of iets dergelijks, kwam hij na vijf minuten belast en beladen en tevreden grinnekend weer binnen. Weldra bonkte de koffie op 't hoogbrandend stel, gloorde het kooltje in moeders stoof en deed Gerrit zijn jas uit. Hij had het waarempel warm gekregen door al die drukte.

Met een kom zwarte, dampende koffie tusschen zijn handen en de voeten boven 't koesterend kooltje, zat hij weldra in't hoekje in moeders armstoel, die bij iedere beweging van den eigenaar kreunde van verval van krachten.

‘Zouën we er nou is een echt gezellig avondje van maken, eigenlijk, eigenlijk, lust ik ook nog wel wat,’ zei Gerrit en verliefd staarde hij zijn stuk spek aan. ‘Kom vooruit dan maar’, en gelijktijdig stond hij op, haalde uit de kast een zwartblikken broodbakje, met uitgewischte geverfde bloempjes er op, een korst bruinbrood en een glazen potje met hooggekleurde margarine er in, dook daarna een getand oud broodmes op en sneed zich een boterham. ‘Nou boter is eigenlijk niet noodig, heelemaal niet, 't is zonde, spek en boter, maar as we nou ereis echt rojaal wouen doen’, en hij schraapte wat van dat gele vet op zijn snee brood en lei er twee plakjes spek op.

‘En as we nou is voor twee centen melk haalden, dan had ik morregen ook wat,’ maar dat plan verwierp hij toch. Weer de deur uit, juist nu 't zoo goed begon te Worden. Tevreden ging hij dus weer zitten, slurpte behaaglijk zijn zwarte pruttelkoffie, schrokte zijn boterham naar binnen, schonk nog eens in, snee zich nog een boterham en grinnikte van plezier.

De natte kousen sisten op de warme stoof en hij genoot en sloot even de oogen, maar

dadelijk opende hij ze weer, die starre, vreemde kijkers en sprong hij op. De smulpartij was nog niet ten einde; er was nog meer!

Als een kind zoo blij haalde hij uit de kast twee zakken te voorschijn, een zak met oudbakken koekkruimels, die hij eigenlijk bestemd had voor de kleintjes van Leen, en een gebarsten schoteltje met stukjes rose en witte suiker, welke lekkernijen hij van den koekbakker, met wiens artikelen hij al jaren ventte, had cadeau gekregen.

En hij schonk zich opnieuw in en liet zacht fluitend van plezier eenige stukjes suiker in de koffie vallen, roerde met de punt van het mes alles geducht om, schudde een massa kruimels op de open hand, wierp alles met een slag naar binnen, en likte zijn hand nog na.

Hoe langer, hoe fideeler werd zijn stemmingen terwijl een warm, voldaan gevoel hem doorstroomde, dacht hij aan morgen. Hij zou morgen bij Leen gaan eten voor twee dubbeltjes, hij had nou centen en dan wou hij naar Leen wel toe. 't Heerlijk zondagsmaal van zus deed hem nu al smakken. Zondags altijd lekkere gestoofde paardenlappen, aardappels en groente, misschien wel spruitjes, als die nog niet te duur waren, en dan voor de kinderen rijst met krenten, dat hij ook zoo graag lustte. Wat lustte de stakkerd niet graag?

Hij zag zich al in zijn verbeelding zitten bij Leen in 't kleine, volle kamertje, allemaal kleuters, die pas konden loopen en een wieg in den hoek.

Leen, die goeie meid, zou ook wel meer voor hem doen, als ze tijd had, maar was 't al niet genoeg, dacht hij, dat ze nog voor zijn verschooning zorgde en zijn kousen stopte! Als ze eens kwam, een enkele keer, ging ze direct aan 't redderen, dat het zoo'n aard was en klaagde ze steen en been over den smerigen boel, maar wannéér had ze tijd?

En daarom hield hij er zelf een specialen werkdag op na, Vrijdag. Nu met de Sinterklaasdrukte was er niets van gekomen en daarom, heel netjes was 't nou niet bij hem, wel wat stoffig geloofde hij, en zijn vreemde oogen dwaalden onderzoekend rond - maar gelukkig, Leen zag het toch niet! Hij veegde met zijn hand de kruimels van de kleverige tafel met het verweerde, groene wasdoek, en at ze op; toen diepte hij uit zijn' zak een pijpje en een builtje tabak op en was weldra in rookwolken gehuld.

Toen sloten zich zijn moeie oogen, en evenals de tabakswolkjes om hem heen kronkelden in allerlei mooie grillige vormen, zoo ontwikkelden zich in zijn hersens liefelijke droombeelden, die al vaster, klaarder vormen aannamen, luchtkasteelen, die zoodra hij zijn oogen opende, in 't niet zouden verzinken, - hij wist het - maar toch, 't was zoo heerlijk, en hij fantaseerde verder, en zoo duidelijker werden de beelden, dat hij háár al over hem zag zitten, in 't andere hoekje, háár, de zachte, goede huisvrouw, die hij zich wenschte, die alles netjes in orde zou houden en hem 's avonds opwachtte in een warm en licht kamertje met 'n lekker hapje eten en heete koffie. Die dan in haar vrijen tijd er wat bij kon verdienen met naaien of werken of wel, een klein winkeltje van garen en band, zijn ideaal. Mooi hoefde ze niet te zijn, dat was hij ook niet en wat gebrekkig hinderde ook al weinig, maar zacht, zie je, zacht en goed voor hem, zooals moeder altijd geweest was.

En duidelijker, steeds nauwkeuriger, zag hij alles. Hij durfde zijn oogen niet openen, dan was alles weg, nu zag hij haar zoo prachtig helder tegenover hem zitten en langzaam vervaagden zich zijn droomen, de pijp ging uit, het hoofd viel op de borst en hij sliep in moeders armstoel als een kind in moeders armen zoo veilig - en lieflijke droomfeeën weefden voor zijn geestesoog hare wonderlijke kleurenrijke

sluiers en 't was hem, of vrouwenarmen hem omsloten, zoo innig en zacht, of een teed're vrouwenmond hem strelend op 't voorhoofd kuste.

NORMA.

De Gouden Bruiloft van het Kersenvrouwtje.

'**T**was op een smoorheeten Julidag dat ik de trappen naar den Hradschin opklom. Tusschen de trapmuren bleef de hitte als in een steenen koker hangen: de opgang was steil en ik kreeg grooten spijt niet liever den schaduwrijken rijweg in plaats van het kortere, ook veel moeilijker trappenpad, gekozen te hebben. Daarbij kwam nog, dat ik al den ganschen voormiddag in 't beroemde Praag had rondgeloopen, mij zelf, noch het Waldsteinsche Paleis, noch een der kerken, noch het Ghetto, noch het bekende Jodenkerkhof, noch een van de andere monumenten geschonken had, die vroegere illustere geslachten aan de nakomelingschap ter vereering hebben achter-

gelaten. Nu was ik dan echter ook zóó doodmoe, dat ik de vraag overwoog of ik niet veel verstandiger gedaan had met den Hradschin alleen maar van de Karlsbrücke af te bewonderen, waar hij zich zóó statig voor mij in de wolken verhief, dat die grootsche indruk zeker niet van naderbij overtroffen zou kunnen worden. En toen ik aan het breede, groote water dacht, dat zoo rustig onder zijne dertig bruggen voortvloeit, kwam ik tot het besef, dat ik eigenlijk ergen dorst had, een dorst die mij bepaald begon te *kwellen* nu ik er aan dacht. Met vreugde ontdekte ik dan ook op een der breede rustplaatsen van de steenen trap een klein stalletje, vanwaar mij heerlijke, frische kersen toelachten. Ik kocht mij een zakvol, ging op een der treden zitten en begon te smullen. Onderwijl liet ik mijn oogen dwalen over het verrukkelijke gezicht dat zich, door de groote opening in een muur als in een lijst omvat, voor mij uitstrekte. De Moldau met de Karlsbrücke, geflankeerd door de kolossale torens, en daarachter de stad, waar ik de gothische spitsen der Taijnkerk en de mooie Kreuzherrenplatz meende te herkennen. Mijn onmiddellijke, kleine omgeving zag ik over 't hoofd, tot eensklaps een oude-vrouwenstem met een: ‘Ja, 't is hier mooi, mevrouwtje’, van achter het vruchtenkraampje tot mij klonk.

Verwonderd keek ik om. Hier in 't Czechische Praag in 't Duitsch te worden aangesproken en nog wel met een onmiskenbaar Silezisch accent, had ik natuurlijk niet kunnen verwachten. Voor 't eerst nam ik het kersenvrouwtje eens goed op. Ze droeg niet den over 't voorhoofd geknoopten hoofddoek der Czechischen en haar klein gerimpeld gezichtje had niets van het donkere, wilde type der meestal leelijke Prager oude-vrouwen; 't was veeleer een zacht vriendelijk gelaat met helderbruine oogen en een fijngevormden rooden mond die de jeugd blijkbaar vergeten had mee te nemen bij haar afscheid.

Een innig medelijden kwam bij mij op. Zóó oud en dan in den vreemde; onder een achterlijk, vijandig volk, een armzalig stukje brood te moeten verdienen, steeds aan weer en wind blootgesteld - wat een jammerlijk bestaan!

‘Je hoort zeker niet in Praag thuis, wel?’ vroeg ik, alleen om iets te antwoorden.

‘Ja, kijk, dat weet ik nog zoo net niet,’ zei het oudje, terwijl ze mij aanzag met een tevreden lachje dat heelemaal niet bij mijn sombere opvatting paste. ‘Juist vandaag voor vijftig jaar heb ik met mijn Frans hier in Praag bruiloft gevierd; hij had mij krek van ditzelfde plaatsje, achter mijn stalletje, weggehaald en 's zomers te voren had ik hier ook al kersen verkocht.’

‘Lieve hemel! Heb je vandaag dus je gouden bruiloft!’ riep ik uit.

‘Jawel, dame, en 't zijn een mooie vijftig jaar geweest, al hadden we 't dikwijls moeilijk, want een beetje gedronken heeft mijn ouwe wel, dat is nou eenmaal niet anders met het manvolk. Maar geslagen heeft hij me nooit - nee, dat moet ik hem tot zijn eer nageven; hij heeft me alleen wel 's een omgekeerde emmer op 't hoofd gezet, als ik mijn mond niet kon houden, en daar wist hij dan den volgenden morgen niks meer van, en dan kon ik hem uitmaken voor al wat leelijk was en dan zat hij maar treurig met zijn hoofd te schudden. Ja, ik heb een beste man aan hem gehad - en vandaag is 't onze gouden bruiloft. Een mooie dag! Ik mag onzen lieven Heer wel dankbaar wezen, dat ik hem beleven mag.’

‘En op zoo'n dag moet je hier in die hitte kersen staan te verkoopen?’ was er uit voor ik het wist.

‘Och, dat is niet zoo slim, dame,’ zei het vrouwtje, terwijl ze mij trouwhartig en vriendelijk toelachte. ‘De warmte is voor mijn ouwe botten zoo goed als een borreltje

en 't is hier boven veel mooier dan daar beneden in den modder; 'k ben ook liever alleen hier met mijn gedachten.'

'Maar je man dan?'

'Wel, naar mijn Franz ga ik vanavond op 't kerkhof en hier kan ik den heelen dag aan hem denken.'

'O! is hij dood?'

'Sedert een jaar, mevrouwtje. Dat is nou net mijn eenigste verdriet, dat hij niet meer bij onze gouden bruiloft kan zijn en ik die vandaag alleen vieren moet. En ik had hem al zoolang van te voren beloofd dat ik aardappelen met peren voor hem zou koken, dat was een lievelingskostje uit onzen kindertijd, ziet u, want hij kwam ook uit Silezië. Twee jaar voor ik mijn Franz leerde kennen, was ik als dienstmeisje met een familie hierheen gekomen. Maar mijn meneer stierf en toen hield mevrouw geen cent over. Nou, een nieuwe dienst kreeg je hier niet makkelijk onder die Czechen; daarom ging ik liever vruchten verkoopen, en dat lukte best omdat ik jong was. - En we zouden vandaag

Zondag houden en den Hradschin opgaan, omdat we elkaar hier het allereerst ontmoet hadden. Want ik stond toen ook kersen te verkoopen, net als nou. 't Is me of het gisteren pas gebeurd is.

Hij ging voor mijn stalletje staan, heel wijdbeensch, en zei: ‘Meid, wat heb je kleine voetjes.’

‘Jij hoeft niet naar mijn voeten te kijken, zei ik, en wat zou jij voor verstand van voeten hebben, praatjesmaker; ga maar door, zei ik.

Toen begon hij te lachen en zei: ‘Wat! zou ik geen verstand van voeten hebben, en ik ben nog wel schoenmaker van mijn ambacht en meet alle jongedames uit het Maria-Theresiastift op den berg de fijnste schoentjes aan! Vandaag heb ik nog schoentjes voor een echte gravin gemaakt. Hier zijn ze, als je 't niet gelooven wilt.’

Meteen trekt hij met zijn rechterhand een mooi verlakt pantoffeltje uit zijn rechterbroekzak en met zijn linkerhand het tweede uit zijn linkerbroekzak, duwt ze mij onder de neus en zegt: ‘Die zouden jou net precies passen, meisjelief.’

‘Dat ken je begrijpen!’

‘Nou, pas ze maar 's!’

‘Ze zijn me toch veel te klein, zei ik, maar ik brandde ondertusschen van verlangen de mooie schoentjes eens even aan te hebben en op eens kon ik het niet langer uitstaan, ruk ze hem uit de hand en steek er mijn bloote voeten in. Ze zaten me als aangegoten.

‘Net Asschepoester,’ zegt hij en kijkt maar al naar mijn voeten.

En ik lachte en zei: ‘Jij mot dan zeker de Prins verbeelden, hé.

En toen kijk ik hem aan en denk zoo, wat een knappe jonge hij is.

Een beetje klein van stuk, maar met een flinke kop dik, bruin krulhaar.

Terwijl ik hem dan zoo aankijk, pakt hij opeens met beide handen mijn hoofd beet en geeft me een kus; en ik duw hem verschrikt terug en toen valt hij over mijn mand met kersen en al de kersen over de steenen! Nou, ik mooi kwaad, dat kunt u denken en schelden! Maar hij zegt geen woord, neemt zijn pet af en begint de kersen op te rapen. Eerst de zwarte. ‘Dat zijn jouw donkere oogen, zegt-ie, en dan de rooie. “Dat is je ondeugende, rooie mond, en nou neem ik het mooiste mee wat er op de wereld bestaat.”

Zoo gaat hij doodbedaard de trappen van den Hradschin verder op en ik roep hem nog na: “Leelijke slungel! Vagebond!” Maar toen hij heelemaal weg was, moest ik toch zoo stilletjes in mezelf lachen, want het was toch wel aardig geweest, en als ik nu naar mijn kersen kijk, denk ik altijd aan *zijn* oogen en aan *zijn* mond, want die was ook rood en zijn oogen schitterden ook. - Ik denk dien heelen dag of hij ook terug zal komen, maar hij komt niet en den volgenden dag ook niet. En ik krijg op 't laatst hartklopping van al het wachten en kan heelemaal niet meer lachen. De heeren die altijd de trap opkomen om kersen bij mij te koopen, begrijpen er niks van en weten niet wat ze 'r van denken moeten, want ik wordt nijdig als ze mij aardigheidjes zeggen. Maar de derde dag, dat was 's Woensdags, 't was snikheet, want we waren in Juni en de Moldau glinsterde in de zon of ze van gesmolten zilver was; en 's middags, juist toen ik mijn brood uit de zak haal, daar hoor ik iemand de trap opkomen. Zien kan ik hem nog niet, omdat hij nog om den hoek is, maar mijn hart bonst of ik een horloge in mijn lijf heb. Ik doe net of ik nergens aan denk en kijk naar de Moldau en hap onderwijl in mijn brood. - Toen staat hij opeens voor mij, begint te lachen en zegt: “Mooie, witte tanden heb je ook, meisje!” En hij steekt weer zijn beide handen in zijn broekzakken en haalt twee fijne, zwarte verlakte schoentjes

te voorschijn, precies zulke als hij me den eersten keer had laten zien, en hij zegt “Die krijg je voor de kersen.”

Ik kijk hem aan of hij niet goed bij zijn verstand is, maar hij staat maar tegen me te lachen, en zegt: “Kom, trek ze dan eens aan, om te zien of ze passen.”

En ik steek er wezenlijk mijn beide voeten in. Ze zitten weer als gegoten. Ik bekijk de schoentjes en ze staan me zoo netjes, hè? 'k Had er dadelijk mee naar 't Johannesfeest kunnen gaan en ik was al zoo verdrietig geweest, dat ik geen geld genoeg had om dansschoentjes te koopen. En toen kijk ik hem weer eens aan - hij zag er toch zoo aardig uit met zijn krulhaar - en vraag eindelijk: “Wat moeten die schoenen kosten?”

“Je hebt ze al half betaald met de kersen, maar voor de andere helft moet je me nog een gulden geven.”

“Ik heb nog maar vijftig kreutzer,” zeg ik bedrukt.

“Vijftig kreutzer neem ik niet aan,” zegt hij, “maar als je me een kus wilt geven, zoo

heelemaal vrijwillig, een flinke kus, dan - weet ik nog niet wat ik doe."

Ik kijk hem weer even aan en moet weer denken wat een knappe jongen hij toch is, maar ik wil niet toegeven. De tranen springen mij in de oogen, ik ruk de schoenen van mijn voeten af en smijt ze hem nijdig naar 't hoofd.

"Denk je soms, dat ik geen fatsoenlijke meid ben en je schoenen met kussen betaal!"

"Nou, nou," zegt hij, terwijl hij zijn rechterwang wrijft, die ik gevoelig geraakt had, "jij bent geen katje om zonder handschoenen aan te pakken! Adjuus, hoor! 'k Hoop dat je de tijd niet lang zal vallen voor er weer iemand naar je toe komt, die je schoenen cadeau wil doen."

Meteen steekt hij de pantoffeltjes weer in zijn zakken, een in de rechter en een in de linker, draait zich om en gaat de trap af.

Ik schrei tranen met tuiten, want de schoentjes waren toch zoo aardig hè, en hij ook! Maar telkens als ik aan zijn rooie lippen denk, word ik weer kwaad.

Den volgenden dag, op 't zelfde uur, komt er weer iemand de trap op. Ik ken zijn stap al. Met de handen in de zakken blijft hij voor mijn stalletje staan, kijkt mij glimlachend aan, haalt de schoentjes weer te voorschijn, trekt er een over de rechter en een over de linkerhand en vraagt: "Nou, hoe is 't? Wil je ze?"

Mijn hart klopt of het barsten zal, maar ik kijk hem recht in de oogen en zeg: "Nee, ik kan ze niet betalen."

"Voor mijn vrouw maak ik ze voor niks," zegt hij toen "wil je mijn vrouw worden?"

Ik voel weer dat ik kwaad word en dat de tranen naar boven komen, maar hij ziet er zoo eerlijk en trouwhartig uit, dat ik mijn oogen neersla en alleen maar antwoord: "Ik kan jou niet en jij kent mij niet. Hoe kan ik dan je vrouw worden?"

"Ik ken jou genoeg," zegt hij. "Jij bent een aardig meisje met een paar ondeugende oogen en een brutalen mond en flinke handen om van je af te slaan. En je komt uit Silezië, net als ik. Je bent arm, maar fatsoenlijk, anders had je je wel laten kussen voor een paar verlakte schoenen. En wat *ik* ben, zie je. Ik versta mijn vak, dat kan je aan mijn werk zien, en als ik mijn geld niet meer verdoe, maar geregeld aan mijn vrouw breng, is het best genoeg voor twee, als ze werkzaam en zuinig is, allicht ook voor meer. - Nou, wil je?"

"Ik vertrouw je niet," zeg ik. "Je bent me veel te gauw met je kussen, met je presenten en met je trouwen."

"Maar je neemt me toch wel, hè?" vraagt hij en kijkt me zoo ernstig en vriendelijk aan.

Wat kon ik toen al anders doen? Ik moest hem wel nemen, waar? Hij meende het zoo eerlijk.'

Het oudje lachte mij schalksch en vroolijk toe, terwijl haar bruine oogen flikkerden. Onder al de rimpels kwam het aardige jonge-meisjesgezichtje duidelijk te voorschijn, en de vijftig jaar vielen voor 't oogenblik weg, alsof ze nooit over haar levenslustig gemoed getrokken waren.

Ik durfde de betoovering niet verstoren, glimlachte mee en zei: 'Je bent een gelukkige vrouw!'

'Ben ik ook,' antwoordde ze, en in haar verbeelding was ze nog altijd de jonge vrouw en had ze den man naast zich, dien ze liefhad. 'Zoo'n goeie man, en een die flink zijn ambacht verstond, hoor! Altijd brood in huis en goeie woorden en altijd grappen en gekheid!'

Toen kwam haar het leven voor den geest, dat op dat eerste jeugdgeluk gevolgd was, maar nog altijd als iemand, die met den eenen voet in 't sprookjesland staat, vertelde ze verder: ‘En zulke beste kinderen! Zeven stuks en maar één den verkeerden weg opgegaan.’

‘Wat, heb je zeven kinderen?’ riep ik verbaasd uit en onderdrukte de verontwaardigde vraag: ‘En kan dan niet één van hen zorgen dat hun oud moedertje geen kersen meer heeft te verkoopen op de heete Hradschintrap.’ Ik vroeg alleen maar: ‘En wat is er van je kinderen geworden, vrouwtje?’

‘O,’ antwoordde ze, terwijl ze, maar toch nog heel langzaam, met den tweeden voet op de aarde terugkwam ‘drie zijn er heel jong gestorven en wachten mij als mooie engeltjes in den hemel op, en mijn Johan, ja, die heeft niet veel willen deugen en is toen weggeloopen. We hebben nooit meer iets van hem gehoord, maar in den hemel vind ik hem nu ook gauw terug. Onze oudste, Anton, is ook schoenmaker geworden; die heeft een rijke weduwe getrouwd met een flinke zaak; ja, ja, die zit er goed bij! Jammer dat zijn vrouw een beetje lastig is; ik blijf haar liever uit den weg, anders breng ik Anton maar in moeilijkheden, want hij heeft ook zijn pakje te dragen en een huis vol kinderen, en het geld is toch van háár. Maar hij heeft een

groote zaak. Ja, onze oudste jongen is een heer geworden! - Onze Sophie heeft ook een goed huwelijk gedaan; haar man verhuurt eigen huizen. Dikwijls loopt ze nog wel eens stilletjes naar mij toe hier, of komt 's avonds bij me op mijn kamertje praten, want haar man mag niet weten dat ze nog met mij omgaat. Hij schaamt zich wel wat, dat ik zoo arm ben. Maar Sophie niet, dat moet u niet denken, die houdt nog altijd veel van mij. De liefste van al onze kinders was altijd Netje, de jongste; die was zoo aanhankelijk als een jong poesje. Ja, ja, dat was een heel ding voor me toen die met haar man naar Breslau ging. Want voor ons menschen is 't haast net alsof er een sterft als zoo ver wegtrekken. Je ziet elkander nooit weer en schrijven kan ik niet. Maar je moet maar dankbaar wezen, zeg ik, als een van je kinders weer tot zijn bestemming is. En Netje schrijft mij op hooge feestdagen altijd een langen brief en nou en dan stuur ik haar eens een paar kreutzer, of een lapje goed voor een kinderjurk, want ze heeft het krap, de arme meid.'

'Weer een bewijs,' dacht ik, 'dat een moeder wel zeven kinderen onderhouden kan, maar zeven kinderen niet één moeder.' Maar ik hield de scherpe woorden voor mij, daar de wolk, die even over het oude gezicht getrokken was, alweer verdween.

'En nu sta ik hier weer kersen te verkoopen en wacht tot mijn Franz mij voor de tweede maal haalt,' zei ze, terwijl ze me weer opgeruimd knikte. 'Ik moet vandaag telkens denken dat het leven van een mensch net een ring is; het begin en het einde sluiten aan elkaar. Dat komt zeker omdat het vandaag mijn gouwen bruiloft is - en het end is veel mooier dan het begin, want als ik gestorven was toen ik nog een jong meisje was en hier kersen verkocht, wat had ik er dan aan gehad, mevrouwtje? Nog niks geleerd of gedaan en nog geen geluk gehad en in de hemel nog niemand die op me wachtte. Want vader en moeder heb ik nooit gekend, dus daar kon ik niet naar verlangen.

Nou ben ik oud en verkoop weer kersen, maar wat heb ik daar tusschenin al niet beleefd! Man en kinderen gehad en werken feestdagen en zooveel goeds! En altijd eerlijk gebleven en *altijd* te eten gehad! -

En als ik nou sterf, dan komt mijn Franz mij te gemoet met een lief engeltje aan elke hand, en klein Anneke aan zijn jaspanden, want daar hield ze zich altijd aan vast. Dan komen de anderen, ook onze verloren zoon, en dan geef ik hem een kus en vraag maar niet waar hij zoolang geweest is, want misschien schaamt hij er zich wel voor. - Ja, ja, mevrouwtje, ik zeg maar, het leven is net een ring, zooals deze die mijn man mij voor vijftig jaar aan mijn vinger stak. Maar deze is maar van zilver en het leven is van goud, en het end is nog beter goud dan het begin.'

(Uit Monatshefte.)

't Was maar een Matroos...

Soerabaia, 17 October 1905.

Zij was juist bezig een ouden, gebrekkigen bedelaar wat geld te geven uit haar keurig bewerkt beursje, toen hij haar voor het eerst zag.

Hunne blikken ontmoetten elkander. Hij keerde zich blozend om, niet bestand tegen die flikkering dier goudbruine vlammenschietende kijkers, terwijl zij met 'n glimlach om den kleinen mond 't élégante bendietje uitstapte en 'n winkel binnentrad.

Er werd 'n afscheidsdiner gegeven aan boord van 't fraaie, witgeverfde, met gouden letters versierde flotille-vaartuig. Straks zou 't wegvaren, daarheen, waar men de geliefde driekleur gehoond had....

Hij stond op de statietrap om de gasten te ontvangen en - wanneer 't noodig was - zijne handen uit te steken wraar hij zag dat 'n dame geen moed bezat om geheel alleen die steile hoogte op te klimmen.

‘Zou zij ook komen?’ vroeg hij zich zelven af.

't Was nog vroeg. Hij tuurde met zijn staalblauwe zeemansoogen over de zacht deinende watervlakte, aldoor, totdat het schelle zonlicht hem bijna tranen in de oogen drong. Eindelijk! In de verte ontwaarde hij het roode, hem welbekende hoedje, coquet op de golvende, donkere lokken. Toen maakte zich een blijdschap van hem meester zóó gróót, dat zijn hart er bijna stil van stond

De sloep naderde 't schip, legde weldra aan.

Het eerst sprong er een klein meisje van ongeveer twaalf jaren uit, gevolgd door 'n ouden heer met 'n martiaal voorkomen, en daarna kwam zij....

Het juichte in zijn binnenste. Ja, dat was zij, het mooie meisje van onlangs, met die zonnige, gloedvolle kijkers.

Mocht hij haar ophelpen, maar ziet, zij klom zoo dapper, zich vasthoudend aan de wiebelende leuning.

Toch.... Daar hield zij op, drie treden van het einddoel. ‘Och toe,’ smeekte zij ‘help mij eens 'n handje?’

O, die hemelsche stem..! Het klonk hem als muziek in de ooren en joeg hem 'n blos naar de kaken.

Hij stak zijn ijzeren knuist uit - zij legde er haar fijn blank handje in.

Ai...! Hij had 't kunnen vermorselen van blijdschap. Zoo'n klein handje, zoo'n poezelig handje, met die rosige, goed onderhouden nageltjes... Nog nooit van zijn leven had hij zoo'n vreemd gevoel over zich gehad. Zij bedankte voor zijn hulp, lachte hem vriendelijk toe, verdween in 't salon, om 'n oogenblik daarna met haar zusje over de verschansing te turen, dáár, waar hij stond.

‘O, Thèse,’ en 't zusje legde den arm om haar zusters middel, ‘wat een lief, klein matroosje is dat, vin-je niet?’ Een gloed overtoog zijn gelaat... O, wat lachten die staalblauwe kijkers onder de neergeslagen donkere wimpers! Ook zij lachte. O, ja! ze wist, dat ze er dan allerbekoorlijkst uitzag en niet ver van haar stonden immers eenige officieren, die háár kant uitkeken?

Het werd tijd voor de gasten om terug te keeren. Ook zij ging weg. Hij hielp haar voor 't laatst in de sloep, keek haar na, totdat het ranke vaartuigje uit het gezicht was.

Dien avond werd het zware anker gelicht. De schroef draaide, deed het water onder zich opborrelen, als werd het in beroering gebracht door een groot zeemonster. Zware rookpluimen wolkten op uit de reusachtige gele, met zwarten rand versierde stoompijpen.

Toen verdween ook het land, langzamerhand wegdoezelend in de verte, om dan ineen te smelten met het diepe blauw van den avondhemel.

Hij stond bij de nu opgehaalde statietrap, turende naar den verren horizont, hunkerende naar nieuwe gebeurtenissen, maar toch verlangend te blijven dáár, waar zij was, Thèse die zoo vriendelijk tegen hem gelachen had

Twee weken daarna.

Er waren veertien gewonden, waarvan vijf héél zwaar, met de kustboot aangekomen, om verpleegd te worden in 't Militair Hospitaal.

Onder die vijf bevond hij zich ook.

Hij had deel uitgemaakt van de landingsdivisie.

Toen de krijg brulde uit zooveel vuurmonden, dood en verderf om zich heen verspreidende, had hij te midden van rook en vlammen 'n visioen gehad....

Thèse had zijn hand gegrepen, hem vriendelijk toegelachen en daarbij hadden hare oogen geschitterd... geschitterd... Plotseling was hij bewusteloos neergezonken... getroffen door een kogel,... die diep zijn lichaam was binnen gedrongen...

In den waanzin van de koorts had hij den naam zijner moeder telkens verward met dien van Thèse, uitbarstend in wanhopig gesnik om te eindigen in onverstaanbaar geprevel.....

Een sombere stoet zette zich uit 't Hospitaal in beweging. De lijkkist was overdekt met de geliefde kleuren van het verre Vaderland - en dáár bovenop, een berg van

kransen van trouwe kameraden, die achter den wagen in groote getale meeliepen om hun vriend de laatste eer te bewijzen.

Vóórop, de pijpers van de Marine, 'n droevigen doodenmarsch fluitende, telkens afgebroken door luguber geroffel van de met zwart goed omfloerste trom.

De stoet kwam ook voorbij háár woning.

Ze zaten beiden in de voorgalerij, Zusje en zij. Zusje reciteerde een gedeelte van een versje:

> ‘God weet, wat in zijn doodsuur
> De jongen heeft geleen.’

Plotseling hield zij op. ‘Hoor je de trom, Thèse? Wordt daar niet 'n officier begraven?’

Met uitgerekten hals keek Thèse uit, zag den eenvoudigen lijkwagen, de vele vrienden van den overledene, met ernstige gezichten voortschrijdend in rustigen rythmus achter de baar aan.

Dat deed haar aan 't afscheidsdiner denken. Gunst - wat had zij een pret gehad met die leuke officieren! Dol, was 't geweest! En dan die matroos - die haar zoo verliefd had aangekeken! Lieve hemel, wat verbeeldde hij zich wel? Zusje herhaalde de vraag. ‘Is 't 'n officier, Thèse?’

Snibbig, met minachtend schouderophalen antwoordde zij. ‘Hoe kom je er bij. 't Is maar een matroos...’ met nijdigen trek om den mond, boos, dat Zusje haar in hare overpeinzingen gestoord had.

Nog heel in de verte klonk de fluit en 't sinister geroffel van de trom - toen héél vaag 'n salvo - en.... alles was voorbij..

PIERRE ARTIMON.

Uit den ouden tijd.
door A.J. Servaas van Rooyen. *Oud- Gemeente-archivaris.*

XXXIV. Vrijen, trouwen, geboren worden, begraven, rouwen. I.

Die wat spaart, die wat heeft. Zoo is 't ons gegaan met het bijeenbrengen en bewaren van allerlei aanteekeningen in een tijdsbestek van ongeveer 30 jaren, en kunnen we thans allerlei kleine bijzonderheden over verschillende onderwerpen tot een geheel vergaren, dat dikwerf een interessanten kijk geeft op de dingen van het grijs verleden. Zoo kunnen we nu iets zeggen over vrijen, trouwbeloften, trouwen, met den aanhang en de gevolgen van dien, en om nu aan te toonen, dat er niets nieuws onder de zon is, beginnen we met een geval van *vrije* liefde uit het jaar 1633.

Het is ontleend aan het register der resoluties van den Haagschen Magistraat.

We vinden daar genotuleerd op 1 December het volgende relaas, dat we in onze spelling afschrijven.

'Aan den Magistraat, requeste gepresenteerd wezende uit den naam van Simonis van Middelgeest, Fiskaal van den Raad van Brabant, jongman, en Anna Claesdochter, jonge dochter, - [ten minste ongehuwd], - beiden alhier in den Haag woonachtig, te kennen gevende, dat supplianten onder solemneele trouwbeloften eenige jaren herwaarts te samen in huishoudinge met elkaar hebben "geconverseert" (geleefd in gemeenschap van tafel en *bed*) en "geprocreerd" (voortgebracht) hebben verscheiden kinderen, en dat zij supplianten nu gaarne trouwen wilden en hunne beloften solemniseeren naar de regelen van de Christelijke geloofsbelijdenis hier ter stede geobserveerd. Dan, naardien God Almachtig den eersten suppliant tegenwoordig bezocht had met eene groote ziekte, - (de straf volgt het kwaad!?) - wezende het waarschijnlijk, dat de dood daarop terstond zal volgen, en er daarom geen tijd is om de kerkelijke geboden behoorlijk te doen proclameeren. Verzoekende daarom, dat de Magistraat den predikanten en dienaars des Heiligen Evangelie zouden willen commenteeren en ordonneeren, dat de supplianten door hen zouden worden getrouwd, niettegenstaande, dat de voorzegde solemneele proclamatiën niet zijn gedaan, en dat die "trouw" van zulk een effect, kracht en waarde zou worden gehouden, even als of het huwelijk, naar alle voorgaande gewoonlijke solemniteiten, ware geschied'.

De Magistraat verstond, dat in het verzoek, zooals het daar lag, niet door het college kon worden getreden, als niet staande tot zijne dispositie. Supplianten hadden zich te adresseeren aan de Edelgrootmogende Heeren Staten van Holland en West Friesland, die op dat oogenblik 'Staatsgewijs' vergadert waren.

Aan dezen raad gaven supplianten onmiddellijk gevolg, en nu belastte zich de Magistraat met de verzending van het request, met bijvoeging, in de begeleidende missive aan den Heer Raadpensionaris, dat er was periculum in mora om de Christelijke inzegening ten spoedigste te doen plaats hebben.

De Magistraat wees er op, dat supplianten lange jaren inwoners van den Haag waren geweest en verzocht aan den Raadpensionaris het verzoek, zoo haastig

mogelijk, aan de vergadering te willen voordragen, en eene gunstige beschikking daarop te willen bevorderen.

Onmiddellijk werd aan het verzoek gevolg gegeven. De Staten authoriseerden den Magistraat te onderzoeken of de suppliant wel zoo ziek was, als hij te kennen had gegeven en of hij ook soms nog met eene andere vrouw in trouwbeloften kon staan op dezelfde wijze als met Anna Claessen [nu is 't *dochter* in den *genitivis* opgegaan.] Indien van de gevaarlijke ziekte behoorlijk bleek, en hij werkelijk met geene andere vrouw in liefdesbetrekking stond, dan dispenseerden de Staten het *jonge* paar van het gaan der geboden, en werden de predikanten geauthoriseerd om den echt te sluiten. Het huwelijk werd daardoor geacht wettig te zijn, mocht door niemand getrokken worden in consequentie. Met andere woorden werd tot anderen gezegd: past op dat je 't voorbeeld van den Raadfiskaal niet in zijne liefdesafdwalingen volgt, want anders zal het je er naar vergaan.

Alles ging snel in zijn werk.

Op denzelfden dag - 1 December, - dat

het request inkwam bij den Magistraat, werd het huwelijk voltrokken.

Nu zou er misschien een jaartje over heen gegaan zijn. Dat is de vrucht der bureaucratie.

Dominee Laurentius Modeus trouwde het paar in presentie van de Schepenen Albert Bosch en Arent Quartelaer, geassisteerd door den Secretaris, nadat men uit des Dokters en Chirurgijns mond had verstaan ‘de uyterste extremiteyt’, waarin de genoemde Fiskaal was gesteld, en nadat beide belanghebbenden hadden verklaard met niemand anders dan met elkaar in trouwbeloften te staan.

Een Mr Simon van Middelgeest is bekend door de welsprekende redevoering voor den Hove van Holland gehouden ter verdediging van Mr Pieter de Groot, welke diens vrijspraak ten gevolge had.

Deze pleitrede is door Scheltema in het licht gegeven. Witsen Geysbeek gewaagt ook van zijn verdiensten als dichter. Dit blijkt uit eenige verstrooide gedichten, o.a. uit twee die in den Bloemkrans van verscheidene gedichten, Amst. 1659, voorkomen.

In manuscript bestaat de dupliek in de zaak van den Heer Pieter de Groot, voorkomende in den Catalogus van Mr J. Fabius, Utrecht, 1867.

Het moet een treurige plechtigheid zijn geweest en een droevige trouwpartij. Ter wille der kinderen, en tot geruststelling van het geweten is men zeker tot dien maatregel overgegaan.

Alle trouwversiering zal wel achterwege zijn gebleven, en wat kon men dat vroeger aardig en karakteristiek doen.

Zoo vinden we in 1620 vermeld: twee kleine ‘tapyte bruloftscleden’, zes nieuwe hangende ‘bruytscroonen’, een nieuw ‘bruytscroontgen’ om op 't hoofd te zetten en nog zes nieuwe ‘bruytshoetgens’.

In 1632 vinden we opnieuw vermeld ‘twee tapijte bruytscleden’, en in 1639 ‘wat [eenige] gesierde bruydtcroontjes’.

Ook zal er geen ‘bruiloft’ gehouden zijn, met toasten, of gezondheden zooals ze in 1630 vermeld worden in deze woorden: ‘dat door zekeren voornoemden Appelman (geslachtsnaam; eerder 't beroep) en andere gasten verscheiden groote ‘Saniteën ende wijndronken over de maeltijt omgebracht werden op de prosperiteyt, welvaren, ende goet succes van 't selffde huwelyck.’

De trouwbeloften werden altijd bezegeld door een zichtbaar teeken. Woorden vervliegen, maar 't materieele deel herinnert langer en gestadiger aan wat beloofd is.

Een negatief begrip van wat die zichtbare teekenen waren, krijgen we door een versje van Westerbaen, Vrijers aan vrijsters (Ged. II., bl. 708).

> ‘Men sal voor uwe deur geen Meye-boomen setten,
> Noch ringh, noch trallijen besteecken met bouquetten,
> Noch uwe dorpelen ten halven van de straat
> Bezayen met gebloemt vroegh in den dageraet.’

Suffisanter stuk dan al die bloemetjes en bouquetjes was de ring, o.a. vermeld in een inventaris, waarvan we ongelukkiger wijze het jaartal niet noteerden. We kunnen het stuk echter wel tot de 17e eeuw brengen.

‘Aen Coenraet van der Meyde een taeffel dyamant rinck die hij uyttet Sterffhuys heeft overgenomen ofte gecocht voor de somme van vierhondert ponden omme deselve aen de gemelte Johanna Coninck (boedel Herm. Coninck) sijn ondertroude Bruyt tot een trouwrinck te geven.’

Een aardig kijkje wordt ons gegeven over het bindende van zoo'n materieel voorwerp, waar het eene trouwbelofte gold, in eene Leidsche acte van 1636.

Eene jonge dochter verklaart 'hoedat Joh. Westfrisius, soone van Jac. W., Not., Amsterd. sedert den tijdt van 12 ofte 13 weecken herwaert aen **haer den vrijer gemaeckt hadde** (het hof gemaakt) gehadt, ende nu geleden 2 ofte 3 weecken haer soverre beweecht ofte geinduceert, dat sy tevreden was 't huwelick met hem aen te gaen, edoch onder conditie, dat haere voochden daerinne souden moeten consenteren, ende onder de beloften van syn voorsz. vader dat deselve met hem ten huwelyck geven soude een soodaenigh officie, waermede hij seven ofte achthondert gulden sjaers soude kunnen verdienen. Ende hoewell de voornoemde Joh. haer dickwils hadde geinquieteert ende geheult (gekust) omme van haer iet op trouwe te hebben, ofte van hem te nemen; dat sy echter daertoe noyt en hadde willen verstaen, maer 't selve telckens affgeslaegen, edoch dat de voorsz. Johannes eens sinisterlycken, ende buyten haer weten, een stuck van een doorgebroocken Jacobuspenning[1)] in haere sack hadde gesteecken gehadt, die sy aan haer voocht hadde behandicht om hem te restitueren.'

Van den zoon is geen bericht tot ons gekomen. Papa Westfrisius is ook buiten zijn notarisambt bekend. Hij gaf in 1617 uit

1) Oude Engelsche goudmunt; waarde een gulden.

Chanler's, Nieuwe Keyzers Chronica, met houtsneden.

Van het jaar 1642 dagteekent eene aanteekening, waaruit zou kunnen blijken dat zoo'n trouwbelofte-verbintenisvoorwerp, hetzij dan een ring of wat anders eene ‘morgengave’ werd genoemd. Een echtgenoot namelijk reserveerde van den boedel, door zijne huisvrouw ‘metter doot ontruymt ende achtergelaten’ niets anders dan de twee gouden ringen die hij ‘deselve syne huysvrouw tot *morgengave* heeft vereert.’ De verklaring van dat woord ligt in het tijdstip, waarop de gift werd gegeven. Morgengave beteekent huwelijksgoed, bruidsschat of wel eigenlijk de gift, welke op den eersten morgen na den eersten nacht van het huwelijk gegeven wordt.

Op datzelfde jaar valt nog een ander eigenaardig gebruik te constateeren. Het is eene verklaringsacte. Daarin wordt geconstateerd ‘hoe waer is, dat omtrent drie maenden geleden, geseyt wiert, dat de voorsz. Maertge Willems (dochter) de bruyt was met Pieter Mees, cuyperop Maessluys, en dat by occasie van die discoursen ende praet, tselve den voorsz. Maerten Corn. by [door] de voorn. attestantenaengedient wieren daer by gevoucht vraechsgewys oft syne vryster, denoterende de voorsz. Maertge Willems, hem ontvryt was en sylieden hem ter dier oorsaecke eenen stroobant off rouwbant wilden aenbieden.’

Aardig is ook wat we vonden in de protocollen van den notaris M. Beeckman in den Haag op 14 November 1650. Een jongman heeft trouwbelofte gedaan aan een meisje. Nadat door overgroote liefde een kind is geboren weigert hij haar te huwen. Na veel vieren en vijven belooft hij met haar *voor de roode deur* in den Haag te zullen compareeren, doch hij mankeert op 't appel en vertrekt met een stillen trom naar Leiden. Met *roode poort* wordt wel eens de gevangenis aangewezen; wat is hier de *roode deurf?*

A.A.

(*Wordt vervolgd.*)

Gedachtenwisselingen.

Bij de Oratie Gods.

't Onderstaande is bestemd, om de opvatting, neergelegd in ‘Staatkunde en Religie’ (No 38 en 50) te bestrijden.

Degene, die het bestaan van een God erkent, kán 't met den schrijver eens zijn. Immers, onze Koningin regeert ‘bij de Gratie Gods’. God heeft haar belast met 't bestuur over een deel van zijn machtsgebied. Wat zou dus verklaarbaarder zijn, dan dat de wetten des lands rekening houden met 't bestaan van hun Opperkoning?

Uit den aard der zaak zal dus ook, zoodra een regeerend vorst alhier het bestaan van God ontkent, deze vorst het recht van regeeren feitelijk hebben verloren.

Maar op dezelfde wijze zal, voor iemand die 't bestaan van God ontkent, 't Oranjehuis geen recht hebben op de regeering. Voor hem ook zal inmenging van de Religie in de Staatkunde aan de wetten volslagen haar waarde ontnemen.

En waar nu tegenwoordig 't aantal aanhangers van de Religie met den dag afneemt, en 't aantal ongeloovigen stellig het aantal oprecht-geloovigen overtreft, is 't onbillijk, godsdienst en staatkunde ook maar in een enkel opzicht te verbinden.

Eigenlijk behoeft hier niet gelet te worden op 't aantal aanhangers der verschillende richtingen; wél moet er rekening gehouden worden met de kracht der meeningen, en dan wint 't ongeloof 't stellig van 't geloof, waar toch 't eerste redeneeren kan en 't tweede aangewezen blijft op gelooven en aannemen, en absoluut niet door logisch redeneeren verdedigd kan worden.

Ook met het voortdurend verzwakken der Godsdienstige partij moet rekening gehouden worden.

Dit kan dienen als antwoord op 't stuk ‘Staatkunde en Religie’ in zijn geheel.

Hier volgt een meer gedetailleerde weerlegging.

Zooals de aanvang van 't stuk te verwachten gaf, n.m.l. een dieper ingaan op de verschillende kwesties, is 't echter niet geweest. Veel werd gezegd, zonder de minste redeneering, zoodat een geheel tegenovergestelde meening niet weerlegd, in elk geval geoorloofd en mogelijk is.

Al dadelijk dáár, waar beweerd wordt, dat alléén de godsdienst behoeden kan voor 't verwaarloozen ‘der eerste beginselen van recht en gehoorzaamheid.’

Reeds dadelijk hierin verschil ik geheel van meening.

Want hoe denkt de schrijver b.v. over de godsdiensttwisten, waar de geschiedenis zoo vol van is? Dat had juist tot oorzaak de samenhang van die tijden tusschen godsdienst en staatkunde; alleen was 't de vraag: wélke godsdienst, en hoe dezen te belijden.

't Is bekend, dat ieder godsdienstige zijn eigen opvatting (en hoeveel zijn er wel niet!) voor dé juiste houdt, en slechts weinigen verdraagzaam genoeg zijn, een andere naast de hunne te dulden. Wat voor invloed zou dit op de staatkunde hebben, als daar nóg meer meeningen vertegenwoordigd werden?

En dan, waarom noemt U volkssouvereiniteit zoo gevaarlijk? Mits deze goed georganiseerd is, is er geen grooter gevaar dan b.v. bij ons, waar nu de koningin ‘uit naam van God’ regeert.

En is een republiek feitelijk geen vorm van volksregeering?

Tevens blijkt uit deze alinea, dat de schrijver niet gediend is van de leiding te doen berusten bij de meerderheid, zoodat hij geen bezwaar kan hebben tegen alinea 5 van mijn stukje, beginnende: ‘Eigenlijk behoeft hier’.

Zeker, vaak wordt 't volk door z.g. leiders misleidt. Maar hoe staat 't met 't Godsdienstige? Hoe vaak worden daar niet, en vooral bij de Roomsch-Katholieken, de geloovigen misleid? Hoeveel voorbeelden heeft niet de geschiedenis van geestelijken, die de politiek van den kansel verkondigden en 't volk tot verkeerdheden aanzette? Zooals bij ons, ten tijde van het 12-jarig bestand, toen de preeken niet anders waren dan twistgesprekken op religieus en politiek gebied, die 't volk opzweepten en brachten tot verzet en twisten?

En is dit de bloei, die samengaat met 't in eere zijn van den godsdienst?

Immers, daar beroept zich de schrijver op. o.a. op den bloei van 't Romeinsche rijk en dat van Karel den Grooten.

Maar ook Heidensche landen hebben ditzelfde verschijnsel vertoond, zoodat 't toch niet aan den godsdienst blijkt te liggen. U zal toch stellig niet het heidendom noemen als gunstig van invloed op 't volk?

Ik geloof dan ook niet, dat de welvaart een gevolg was van toename in 't geloof; integendeel, ik meen 't tegendeel.

Door een of andere oorzaak kwam 't volk tot welvaart, opbloeiing van den godsdienst was er het gevolg van.

Vrees, om de verkregen rijkdommen te verliezen, zucht, om hun welstand te rechtvaardigen tegenover den arme, door het verkrijgen ervan toe te schrijven aan een goddelijke macht, dit leidde ertoe, dat de regeering (meestal uit die welgestelden bestaande) de godsdienst ter hand nam om den bestaanden toestand te bestendigen. Wat was hier het gevolg van? Overdadige weelde aan den eenen kant, laksheid, terwijl aan den anderen kant ontevredenheid en luiheid heerscht: 't verval begon. En nu is het een opmerkelijk verschijnsel, dat alle tijdperken van grooten bloei bijna onmiddelijk gevolgd worden door een tijdperk van groot verval.

De godsdienst was het beveiligingsmiddel geweest van den rijke tegenover de ontevredenheid van den arme; onder 't masker van ‘naastenliefde’ werden anarchistische beroeringen gesmoord, zooals in 't Romeinsche rijk geschiedde door de beruchte korenuitdeelingen.

Ook nu wordt dit middel te baat genomen. De vrees, die de rijke heeft voor de socialistische en anarchistische neigingen van ‘het volk’, blijken dadelijk uit de z.g. ‘instellingen van liefdadigheid’.

Ook nu komt de godsdienst te hulp. Met valsche bijbelteksten wordt de arme gesust, wordt hij tevreden gesteld met 't vooruitzicht op een ‘paradijs’; zijn rechtmatige eischen vergeet hij door de bedeelingen. En dit geschiedt quasie uit ‘naastenliefde’, maar in den grond is 't een georganiseerde staatsmacht, handelend uit vrees, 't zij dan bewust of onbewust.

Gebeurde het niet, dan zou 't volk spoedig als een bende uitgehongerde dieren op de rijkeren aanvallen.

Maar juist door die Christelijke ‘Armenzorg’ worden de klachten gesmoord, 't volk versuft. Ze moeten dankbaar zijn en leeren vergeten, dat ze recht hebben om te zeggen: ‘ik wil’.

De hedendaagsche toestand heeft véél overeenkomst met dien ten tijde der korenuitdeelingen in 't Romeinsche rijk.

Iedereen, die een juist begrip ervan heeft, wat náástenliefde is, (en dit zijn tegenwoordig meer de ongeloovigen dan de geloovigen), zal dit niet de ware vinden.

De religie is er nu eene van egoïsme.

't Principe der naastenliefde is mooi, de hedendaagsche uitvoering is egoïst en gemeen.

Ook 't door den schrijver geroemde verbond van 1815 is m.i. een gevolg geweest van vrees voor 't volk. Want waarom zou 't anders juist op dat tijdstip zijn gevallen?

Eveneens is in de tegenwoordige sociaaloeconomische wetgeving vrees te bespeuren. Wetten, als opgenoemd op pag. 604 zijn er een gevolg van.

Dan leze men eens aandachtig alinea 3 en 4 op pag. 795. Ik laat ze hier volgen:

'Mij dunkt, ook in onzen tijd kan het niet anders dan verheffend werken, wanneer in de wetten gedachten worden belichaamd, die zich niet tot het materieele bestaan van een volk bepalen, doch als op vleugelen van den geest het opvoeren naar een hooger standpunt.

Zoo moet het betreurd worden, dat in ons land rechtspersoonlijkheid werd gegeven aan den Nieuw-Malthusiaanschen Bond.'

Wat voor verband wordt hier uitgedrukt door: zoo? Waarom moet dat betreurd worden? Ik lees er uit: omdat 't doel der vereeniging, welk doel door de erkenning is gesanctionneerd, *niet onmaterieel* was.

Maar de schrijver weet toch wel, dat om deze reden rechtspersoonlijkheid niet mag geweigerd worden. Volgens uw oordeel moest dus alles, wat zich met 't materieele bezighoudt, als verkeerd beschouwd worden.

Trouwens, de appreciatie van 't doel van dien bond door verschillende personen, is verschillend. Hoewel ik geen voorstander ben, evenmin als de schrijver blijkbaar, van 't Nieuw-Malthusianisme, zou dit voor mij toch geen reden zijn, iets af te dingen op 't recht van bestaan van dien bond. Alhoewel een persoonlijke opinie hebbende, ken ik mij niet 't recht toe, over deze uiterst moeilijke questie een oordeel te vellen.

Als U aan 't onmaterieele zooveel, en aan 't materieele zoo weinig waarde hecht, dan moet u 't argument: dat bloei van den godsdienst samenging met welvaart van 't volk, óók daarom reeds van weinig waarde achten.

Want die bloei was materieel, althans hoofdzakelijk.

In 't verdere gedeelte van het stuk schemert herhaaldelijk door, dat de schrijver een veel grooter ingrijpen van den Staat in de godsdienstige aangelegenheden van 't volk wenschte.

Mijn wensch is dat niet. Wie ervan gediend zou wezen, dus de geloovigen, kunnen het zonder ook wel; Zondagsrust hoeft niet wettelijk geregeld te worden; wie er niet van gediend is, doet 't niet uit overtuiging, en dan heeft 't toch absoluut geen waarde.

Op een plaats treft mij 'schrijvers kolossaal

optimisme, n.m.l. daar, waar hij verschil van meening over ondergeschikte punten eenig bezwaar vindt.

Juist over ondergeschikte punten, en dat blijkt ook uit de geschiedenis, kan de grootste oneenigheid ontstaan.

De meening van den schrijver, dat het laten leiden enkel door persoonlijke, *uit den mensch komende* gedachten, verkeerd is, deel ik niet. Hiertegenover staat: 't laten leiden, óók, of uitsluitend door gedachten, *niet uit den mensch komend*, dus goddelijke inspiraties.

De waarde dezer goddelijke ingevingen is intusschen in de staten van de clericale zijde mooi omvergehaald.

Neen, objectief redeneeren, door eminent knappe lieden, dát slechts kan de staatkunde in 't goede spoor houden, maar dan moet elke inmenging van godsdienstigen aard eruit geweerd worden.

H.C. OLIVIER.

Een kleine Tiran.

Hij ligt te kraaien in zijn wieg
Haar lieve, blonde engel,
Hij denkt niet over slapen gaan
Die kleine, drukke bengel!

Hij kijkt zijn moeder lachend aan,
Toont haar vol trots zijn tandjes
En als zij met haar vinger dreigt,
Dan klapt hij in zijn handjes.

Hij trekt brutaal 't gordijntje weg,
Hij *durft* die slimme rakker,
En zegt haar in zijn kindertaal:
‘Ik ben nog helder wakker!’

Nu is ze toch ten einde raad:
‘Foei! wat een stoute jongen,
Je *slaapt* weer niet, ik weet het wel,
Vóór moeder heeft gezongen!’

En zegenvierend stralen haar
Twee blauwe kijkers tegen,
Waarmee hij duidelijk zeggen wil:
‘'k Heb *toch* mijn zin gekregen!’

Ze neemt hem nu het wiegje uit
Voor 't allerlaatste keertje!
‘Ik ga je niet verwennen hoor!
Jou lastig jongeheertje!’

En toen hij in haar armen lag
Begon zij zacht te zingen,
Toen werd hij stil.... sliep dadelijk in,
Zoo laat zich ‘*moeder*’ dwingen!

CORA.

Schijnverdriet.

Zoo velen, die tobben en klagen
Steeds over denkbeeldig verdriet,
Waar 't leven, als 't goed werd bekeken,
Slechts reden tot dankbaarheid biedt.

Maar komen er *echte* bezwaren,
Drukt *werk'lijke* zorg hen ter neer,
Hoe zouden *terug* zij dan wenschen
Dat schijnverdriet van weleer!

CORA.

Poëzie.

Poëzie is 't diepgevoelen,
Van een groote zielesmart;
't Echte lied wordt slechts geboren
In 't bedroefde menschenhart.

Doch de schoonste poëziën,
Zwijgen als de grootste smart:
Glijden stom als geestenschimmen
Door het diepgewonde hart.

Naar 't Duitsch. Den Haag.
C.M. - v. B.

Correspondentie van de redactie met de abonnés

Motto: Wie altijd in vrede wil leven, moet doof, stom en blind zijn.

Lijst der kopijen; vervolg van No. 51.

Juvenis (L.M. te 's-Grav.) - *Najaar*, m. br. v 13/1 1907.
(52)

Joh. St. te E. - *Veroordeeld.* Jan. 1907.
(55)

N.M.d.J. te...? - *Oome Jan's St. Nicolaasavond. Schets.*
(61)

Daboda te...? - *De Zee* 14/11 1904.

(68)

Maria te...? - *In Maart.* - *Jou Moedertje.*
(69)

Joh. St. te...? - *Heinwee.*
(73)

Als boven te E. - *Een Afscheid.* 11/10 1904.
(74)

J.B.N. te...? - *Psyche* (*de ziel*).
(75)

A.N. te...? - *Van de gift die Liefde heet.* - *Van de gift, die Aalmoes heet.* Mei 1905.
(76)

Joh. St. te E. - *Zijn liefde.* Maart 1905, m. br. v. 22/8 1905.
(78)

Zonnekind te...? - *Heimwee.*
(79)

Onbekend. - *Lief en leed.*
(83)

Teka te U. - *Op geluk uit.* - *Omhoog.* - *Mijn streven,* m. br. v. 20/2 1903; een andere brief *ongedagteekend.* Naam is **gewenscht**; *blijft geheim.*
(84)

Erka (**R. K. te...?**) - *Een Afscheid.* 1/4 1900.
(87)

A.W. te S. - *Waarom.* Juni 1903.
(88)

Joh. P. St. te E. - *Tweeërlei Roeping.* - *Scheiding*, m. br. v. 28/10 1903.
(89 90)

Jomana te...? - *Ministertje.*
(92)

R.K. te...? - *Thuis.* 7/1 1902.
(93)

Joh. P. St. te E. - *Arm Viooltje*, m. br. 30/10 1904.
(94)

D.M. te...? - *Stemmen.*
(98)

A.N. te...? - Ged. met motto: Eén is uw God, enz.
(99)

J.J. Br. te A. - Prozastuk zonder titel, beginnende *Oh*, *Moeder,* enz.
(100)

Berichten met adressen worden omtrent deze stukken gaarne ten spoedigste ingewacht, ten einde in geval van plaatsing drukproef te kunnen zenden. **S.v. pl.** 't bijgevoegde nommer *aanhalen.*

Deze rubriek wordt voortgezet.

J.B.N. te Str. b. D. - Uw opstel III zal eerst plaats kunnen krijgen als *Hoofdartikel* over *vier* á *vijf* weken. Bovendien moet ik U mededeelen, dat ik in geenen deele met U mede gevoel. Omdat de *redactrice* uw *eerste* opstel in n°. 38 van 20/3 1907 als *Hoofdartikel* heeft plaats gegeven, gevoelde ik mij als *waarnemend* redacteur *gebonden* om II eveneens als *Hoofdartikel* te plaatsen. Dit zal ik ook III doen, maar dan niet meer. Ik zal U dan moeten verwijzen naar de rubriek *Gedachtenwisseling.*
(172)

Ad. G.M. te A. - Er zijn in uw schetsje, - hoewel 't overigens zwak is, - enkele aardige trekjes, die mij nopen het te plaatsen. Vooral de grondtoon is prijselijk. U hebt niet *na*gevoeld, maar *voor*gevoeld, en toch zoo *echt waar* uw thema behandeld. Er zit ook diepe wijsheid in, en dachten, waren velen uwer zusters zooals Rinske, dan zouden de *nuttigheids*beginselen er onder lijden, wat *gelukkig* zou zijn. U zult mij wel begrijpen! - Wat aangaat uw vraag, verwijs ik U naar den Heer Joh. Gram te 's-Grav. voor *de Kinder Courant*, Mevr. Elize Knuttel-Fabius voor *Jong Vaderland.* Er zijn nog meer dergelijke tijdschriften; vraag er eens naar aan uw boekverkooper.
(173)

Vragenbus
Helpt elkander

Ingekomen antwoorden.

Aan *Ona.*

Een m.i. bekwaam geneesheer, met wien gij zoudt kunnen correspondeeren, is de heer H.A. Boon, neus-, keelen oorarts, Graaf van Burenstraat, Deventer.

Daventria, Lelielezeres.

Errata.

In de Corresp. v.d.w.r. met **St. M. te R.** (n°. 51) is een dwaze fout geslopen, die door ieder wel verbeterd zal zijn maar...! Plebi**sat** moet Plebis**cit** zijn.

A.J.S.v.R.

Berichten.

Voorloopig **alles** te adresseeren: 's-Gravenhage, Van Kinsbergenstraat 132; op de adressen **'voor de Lelie'.**

Geen spreekuur. Ontvangdag, - uitgenomen Juni, - Zondags van 2-4.

A.J.S.v.R.

* * *

De redactrice bericht dat hare woonplaats van **1 September** af weder voor goed is: **Den Haag.** Het juiste adres zal later worden opgegeven.

REDACTRICE.

Sluiting red: ged: